Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Grooten atlas, oft, Werelt-beschrijving, in welcke 't aertryck, de zee, en hemel, wort vertoont en beschreven

http://hdl.handle.net/1874/250476

VIERDE STVCK

DER

AERDRYCKS-BESCHRYVING,

WELCK VERVAT

ENGELANDT.

Amsterdami,
Apud IOHANNEM BLAEV.
cIↃ IↃc XLVIII.

ACADEMIA ARTIUM

IOAN BLAEVW

wenscht

DEN LEEZER

veel Heyls.

SIet hier, Goetwillige Leezer, het vierde Deel van onze Atlas, nu voor veel jaeren belooft, welk begrijpt Engelandt; in 't selvige te ontwerpen, heb ik de naeuw-keurighste kaerten van dat Rijk, voor dezen van Ian Spead in 't licht gegeven, gevolght, en de beschrijvingen van Wilhelmus Cambdenus, een uytnemend geleerd man in de Britansche Oudtheden, hier by gevoeght; op dat dit boeck in alle deelen volmaekt zoud zijn. Ik heb ook geen andere voorgestelt, als die tot het Rijk Engeland behooren; en die van Schotland en Ierland tot het vijfde deel, welk ik nu betrachte, uytgestelt. Schotlandt uyt de eyge kaerten van Timotheus Pont, welke die groote lief-hebber der geleerden van deze eeuw, Ioan Scot van Scottis-Tarvet, Directeur van de Cancelrye van Schotlandt, uyt de duysternis opgehaelt, en als van de ondergang verlost heeft. In de zelve te verbeteren besteet ook de waerlijk edele Baron Robert Gordon van Strath-Loch zijn uyterste vlijt. Zy geven ook hoop van nieuwe beschrijvingen; van welke ik alreeds eenige ontfangen heb. By de selve zal ik voegen al wat Cambdenus van Schotlandt en Ierlandt geschreven heeft; En daer en boven noch een aenhangsel van vele kaerten, welke my na het uytgeven der voorige Boeken ter handt gekomen zijn. Grieken-landt met sommige anderen zal ik in een byzonder Boek vertoonen. Ondertusschen verwacht de Oude Aert-beschrijvingen van Ptolemeüs: welks inhoudt Isaak Vossius, Zoon van dien grooten man en onze byzondere Vriendt Gerard Vossius, in de oude Aerdt-beschrijvingen zeer geoeffent, uyt de vergelijking van verscheyde voor-beelden met de handt geschreven, zoo in Italien, als in Vrankrijk, en in Engelandt berustende, zeer verbetert geven en met aentekenen verklaeren zal. Ik ben nu bezigh in 't vernieuwen van het Steden-Tooneel; welks twee eerste deelen eerstdaegs met Latijnsche beschrijvingen, en binnen weynigh maenden in Nederduytsche-Tael, gelijk ook in de Fransche, en in de Hoogh-duytsche, zullen uytkomen. Ondertusschen, terwijl ik, het geen tot voleynding van onzen Atlas noch overigh is, toe-rust, geniet dit; zijt dezen arbeydt gunstigh, en vaert wel. t'Amsterdam uyt mijn Drukkery, den XII November CIↃ IↃ C XLVII.

WILHELMVS CAMDENVS,

Aen den Leezer.

HEt geen ik in de eerſte uytgeving van dit Boek voor twintigh jaeren voor-rede, ſchaem ik my niet met de zelve woorden, weynige byvoegende, den Leezer in deze nieuwe druk wederom op een nieu voor te dragen. De uytnemende herſteller der *Aerdbeſchrijving* Abraham Ortelius *heeft voor dertigh jaeren met my geſprooken, dat ik ons oudt Britannien verklaeren zoud: dat is, de oudheydt aen Britannien, en Britannien aen haer oudtheydt herſtellen, het nieuw by't oude, het licht by het duyſter, en 't geloofwaerdig by't twijfelachtigh voegen; en de waerheydt in onze dingen, van de zorgloosheydt der ſchrijvers, en de licht-geloovigheydt des gemeenen volks verbannen, en zoo veel mogelijk was, te huys roepen zoud. Voorwaer een zwaer en meêr als moeylijk werk, in welk hoe zeer te arbeyden zy, gelijk het niemandt byna gevoelt, zoo gelooft het ganſchlijk niemandt, als die t'eeniger tijdt 't zelve beproeft heeft. Nochtans zoo veel de zwaerigheydt der zaek my af-ſchrikte, zoo veel heeft my de roem van mijn liefſte Vaderlandt daer toe opgewekt zoo dat ik, terwijl ik te gelijk den last vreeſde aen te gaen, en, zoo veel in my was, der roem mijns Vaderlandts niet wilde ontbreeken, vreesachtigheydt en ſtoutheydt, twee de ſtrijdenſte dingen, welke ik dachte dat noyt in een zelfde menſch vallen konden, in my, ik weet niet hoe, t'zaem-gevoeght gemerkt heb. Maer de zaek onder Godts beleydt, en 't gezelſchap der naerſtigheydt, met alle moedt, gedachten, arbeydt, en geduurige overweeging aenvaert hebbende, heb aen de zelve mijn ledige uuren geheel beſteedt. Ik heb de Oorſpronglijkheydt en eerſte inwooners van Britannien zorghvuldelijk nagevorſcht, en in geen twijfelachtige zaek iet zeekers beveſtight. Want ik weet, als voorzeker, dat de Oorſprongen der volkeren, door al te groote oudtheydt, als welke door de groote tuſſchen-ruymte der plaets naeulijx gezien worden, duyſter, ja onzeker zijn; Even gelijk der groote rivieren afloopen, ſcheydingen, t'zamen-vloeden en monden bekent, doch de bronnen gemeenlijk voor ons verborgen zijn. Ik heb de oude afdeelingen van Britannien doorzocht, en de ſtaeten en vierſchaeren van het bloeyenſte rijk van Engelandt kortelijk gedacht. Elcx Landſchaps grenzen, (nochtans niet ten naeuwſten nae de roeymaet) wat gaven, wat plaetſen van ouder gedachte, wat Hertogen, Graven, Baronnen, en oude en doorluchtige Huys-gezinnen (doch niet elk in 't byzonder, welk onmooghlijk is) aengewezen. Wat ik gedaen heb, laet zeggen, die oordeelen konnen, en die zullen 't zelfs niet licht vonniſſen. Want de tijdt, die onbedurve getuyge, zal 't beveſtigen, als de nijdt, die de levendigen vervolght, zwijght. Dit nochtans zal ik zeggen, dat ik, 't geen om de verborge waerheydt der oudtheydt voort te haelen dienſtigh is, geenzins verzuymt heb. Tot mijn behulp heb ik my de kennis van de oudtſte Britanſche en Engel-Saxe tael verkregen; bynae geheel Engelandt door-reyſt; en elks, die in zijn landt ervaerenſt was, raedt ondervraeght. De Schrijvers zoo van mijn vaderlandt, als Griekſche en Latijnſche, die zelfs maer eens aen Britannien gedacht hebben, naerſtelijk doorleezen. De gemeene aentekeningen des Rijks, ſchrift-laden en handt-veſten, veel boekeryen, brieven, gedenk-tekenen en oude handt-ſchriften van ſteden en kerken doorzocht; en de zelve als getuygeniſſen van den hemel, alle uytneming te boven, bygebracht, en, daer 't de zaek ſcheen te vereyſchen, met de zelve woorden, daer zy meê ſpreeken, hoewel met baſtaert-ſpraek vermengt, op dat de Waerheydt haer eer geheel blijke, voor-geſtelt.*

Voorwaer ik ſchijn nochtans weynigh voorzichtigh en min Zedigh, dat ik uyt de nedrighſte plaets der Oudtheydt-onderzoekers, daer ik my wel te ſchuyl houden moght, op het tooneel van deze geleerdſte eeuw, onder zo verſcheyde ſmaeken van verſtanden en oordeelen, als ſchryver voortkom. Maer op dat ik vryelijk zegh, 't geen 'er af is, de liefde des Vaderlandts, welke alle liefden van allen begrijpt, de roem der Britanſche naem, en de raedt der vrienden hebben

mijn

mijn zedigheydt verwonnen, en tegen wil en dank, jae ook tegen mijn eygen oordeel, my aengedreven deze last, welk ik niet machtigh ben, aen te gaen, en in 't openbaer geſtelt. Want ik zie dat my van alle kanten oordeelen, voor-oordeelen, ſchattingen, beriſpingen, laſteringen, als onder vaendels t'zaem-gevoeght, omringen. Andere zijn 'er, die deze ganſche oeffening der Oudtheydt, als een nieus-gierige naerſtigheydt tot het voorledene, geheel verachten en verwerpen. Welker aenzien gelijk ik niet geheel verachte, zoo bewonder ik haer voorzichtigheydt niet zeer. Ook ontbreeken my geen redenen, waer door ik, by goede en geharte lieden, die haer Vaderlandt verlicht begeeren, dit mijn voornemen lichtlijk aenprijzen, en in deze oeffeningen een zeer zoet vermaek voor de gemoederen, en een vry menſch niet onwaerdigh, bewijzen kan. Doch zo 'er eenige zijn, die altijdt gaſten in haer ſtadt, vreemdelingen in haer vaderlandt, en kinderen in kennis zijn willen, die mogen, mijnen 't halven, zich zelven behaagen, zich zelven ſlaepen, voor die heb ik dit niet geſchreven, voor die heb ik dit niet gemaekt. Andere zullen my een ſlechte ſtijl van zeggen, en een rouwe en onbeſchaefde reden voorwerpen. Voorwaer ik beken 't, want ik heb ieder woordt op geen gout-ſmits ſchael (als Varro wil) gewoogen, nocht voorgehadt alle reden-bloemkens over al te kiezen. Maer wat werpen zy dit tegen, daer de Vader der Welſprekentheydt, Cicero ſelf, loochent, dat duſdanige ſtof met pronk beſchreven kan worden, en, als Pomponius zeght, der welſprekenheydt geenſins begrijpigh is.

Veele zullen zich daerom mogelijk tegen my aenkanten, dat ik de Oorſprongen van veel oude naemen dikmaels met giſſen durf naſpooren. De welke zoo zy voortgaen de giſſingen geheel uyt te ſluyten, ik vrees dat een groot deel der beſchaefde geleertheydt, en alzo der menſchelijke kennis eyndelijk verdreeven en uytgebannen werde. Want het ſpits van ons verſtandt is gemeenlijk zo plomp, dat wy in alle konſten gedwongen zijn veel dingen met giſſen te vervolgen en te verklaeren. In de Genees-konſt grijpen tekenen, waerſchijnlijkheden en voorbeeldingen, welke bynae niets anders als giſſingen zijn, plaets. In de Redenrijk-konſt, Rechts-geleertheydt, en andere konſten, bezitten en beſchermen de raamingen haer zetel. En wijl de giſſingen ken-tekenen van een verborge zaek zijn, en (als Fabius zeght) ſtieringen der reden tot de waerheydt, zoo heb ik altoos geacht, dat men haer onder de ſpaden, waermeê de tijdt de waerheydt, in Demokritus put verzonken, opgraeft en voorthaelt, tellen moeſt. Zoo dat, indien zy zich gezeggen laten, dat men de raamingen eenige plaets geven moet, ik niet twijfel of zy zullen my verſchoonen, mits mijn zedigheydt en maetigheydt, in de zelve te verhandelen, het lichtelijk verwerven zal. Plato gebiedt in zijn Cratylus, dat men de oorſprongen der naemen tot de Barbariſche talen, als de oudtſte, betrekken moet. Ik neem in de Oorſpronklijkheden en raamingen altijdt mijn loop te rug tot de Britanſche, oft (gelijk men die nu noemt) de Walliſche tael, welke de eerſte en oudtſte Inwooners van dit landt gebruykt hebben. Hy gebiedt dat de naem met de zaek, en de zaek met de naem overeen-ſtemme: zoo zy verſchillen, ik laet zulke niet toe. In de dingen, zeght hy, is de Stem, de Geſtalte en Verw. zoo deze in de naem niet uyt-gedrukt worden, ik verwerpze overal met verachting. De duyſtere, hardtachtige, zwaerlijk geboge oorſpronklijkheden, en die tot verſcheyde deelen getrokken konnen worden, heb ik niet waerdigh geacht in deze aentekeningen in te voegen. Eyndlijk ben ik in de raamingen zoo ſpaerigh en voorzichtigh geweeſt, dat ('t zy ik my bedriegh) ik den Leezer, zoo niet ſtout, gewiſlijk niet lichtvaerdig zal konnen ſchijnen. En hoe-wel ik meêr als eens in dit zoete voorſpel der verſtanden, een oft twee giſſingen in een en de zelfde zaek bygebracht heb; zoo vergeet ik nochtans niet, dat de EENHEYDT *der* WAERHEYDT *toe-gewijdt is.*

Daer zullen 'er ook mogelijk zijn, die zich eergierighlijk vergrammen, om dat ik dit oft dat geſlacht ſtil-zwijgens voorby gegaen ben, daer 't mijn voornemen is, niet als de doorluchtighſte geſlachten te verhalen, en die ook niet alle (want zy zouden geheele Boeken vervullen) maer die nae de orde van mijn voorgenome werk my voorgekomen zijn. met Godts gunſt zal ons ook een andere gelegentheydt gegeven worden om aen de Britanſche Adel dien dienſt te doen. Maer die zich hier aen meeſt verſtooren, hebben mooghlijk minſt aen 't Vaderlandt verdient, oft is noch jonge Edeldom.

AEN DEN LEEZER.

Die zelfde zullen my misschien beschuldigen, dat ik maer zommige overblijfselen prijs; maer het zelve is kortelijk en matighlijk geschiedt, en dat uyt het vertrouwen der waerheydt, uyt de overeenstemming van die wel van de deughdt oordeelen, en uyt een gemoedt aen geen vleyen onderhevigh. Uyt dat maetigh looven worden nochtans zy, dien 't aengaet, vermaent, dat zy zich het zelfde niet onwaerdigh maeken, dat zy de verkrege roem beschermen en dagelijks vermeerderen. Want elk wordt zijn eer, wat ook de Schrijvers op 't papier kladden, van de laate nakomelingen beloont; waer op, en niet op deze tegenwoordige eeuw ik gezien heb. Ondertusschen mogen zy gedenken, dat het prijzen der goeden, even als een Baak voor de nakomelingen is, om te toonen welke zy volgen mogen. Want die Spreuk van Symmachus is waarachtigh: De navolging wordt door çierselen der goeden aengehitst, en de navolgende deughd wordt door het voor-beelt van eens anders eer aengevoert. *Zoo iemandt zeght dat ik gelegentheydt tot het gewagh en lof van een oft twee gezocht heb, hy heeft een bekennende aengeklaaghde. Ook mach men de zuyvere oprechtigheyt zonder leugen by de goeden niet tot misdaadt keeren, en der vrienden deughdt iet toegeven. Alzins heeft de deughdt en roem steedts eenige benijders, en de menschen vervolgen het tegenwoordige met haat, het voorledene met eerbiedigheydt: 't zy verre, dat wy zoo onbillijke waerdeerers van dingen en menschen zijn zouden, dat wy onze tijden onder de loflijkste Vorsten vruchteloos van prijswaerdige mannen zouden achten. Maer die het lof der goeden benijden, die vrees ik dat zy, qualijk bewust, zich ook 't verachten der quaden, om de gelijkheydt der zeden zullen aentrekken.*

Daar zullen 'er ook geen gebreeken, die my zullen beschuldigen dat ik dit oft dat stedeken nagelaten heb; als of ik voorgenomen had anders als de vermaardtste en van de ouden gedachte zelfs te noemen; en 't is ook niet de pijne waerdigh die te noemen, wijl 'er niet als de bloote naamen gedenkwaerdighs in voorkomt. Want dit is inzonderheydt mijn voorneemen geweest, dat ik die plaatsen, waar aen Cæsar, Tacitus, Ptolomæus, de Keyzer Antoninus, de Antekening der landen, en andere oude schrijvers gedenken, en de tijdt in 't uytblusschen, veranderen en verderven der naamen, nu met duysternis omgooten heeft, navorschen en in 't licht haalen zoud. In dit navorschen, even als ik 't geen niet ondervonden is niet verzeker, zoo verzwijgh ik ook niet 't geen bewijslijk is. Dat ik voorts niet alles in 't byzonder ophaal, schoon ik 't met groote moeyte nagevorscht heb, gedy my niet tot schade; Even als een Metaal-werker, de welke terwyl hy de groote aderen zoekt, na de kleyne en verborge aderkens niet ziet: Oft, op dat ik de spreuk van Symmachus gebruyke: Gelijk 't in een groot boscH een goedt jager toekomt veel wildt naerstelijk te vangen, en 't niemandt te wijten zy, dat hy niet alles vangt; *zoo ook my: Eenige dingen moet men ook anderer naerstigheydt overlaaten: En hy leert niet wel, zeght een groot man, die alles leert, en aen anderen niets te vinden laat. Een andere eeuw, en andere menschen zullen dagelijks andere dingen in 't licht brengen. 't Zy my genoegh en over genoegh begost te hebben, en ik zal 't voor winst stellen, dat ik anderen op deZe vecht-plaats beroepen heb, 't zy zy op nieuw schrijven, 't zy zy 't mijne verbeteren.*

Daar zijn 'er, nae ik hoor, die zich vergrammen, om dat ik van de Kloosters, en haar stichters verhaal; ik hoor 't met droefheydt, doch ik zal behoudens haar gunst zeggen; dat de zelve zich ontwaerdigen, jae willen dat men vergeete dat onze voorouders Christenen geweest zijn, en dat wy 't zijn. Wijl 'er nergens zekerer en schijnbaarlijker gedenktekenen van haar Christelijke Godts-vrucht zijn; nocht eenige andere plantsoenen geweest zijn, van waar de Christlijke Godts-dienst en goede konsten tot ons voortgesproten zijn; hoewel het onkruyt in die verdurve eeuw in de zelve meer als te veel aengegroeyt is.

Maar nu zullen zich de Wis-konstenaers beklaagen, en my beschuldigen dat ik in de Aardtbeschrijvende afmeetingen der langten en breedten geheel verdwaalt ben. Hoort bid ik, ik heb de nieuwe, oude, met de handt geschreve, Oxfordsche, Cambridsche, en de volmaekste kaarten van Koning Henrijk de vijfde naerstelijk vergeleken. In de breedte verschillen zy veel van Ptolomeus, onder elkander komen zy over een: Nochtans acht ik met Stadius niet, dat

de

de Aerdt uyt haer Middelpunt geweken is. Deze heb ik derhalven gebruykt. Maer in de langhte is geen t'zamen-ſtemming nocht over-eenkomſt: Wat zoud ik dan doen? wijl de hedensdaeghſche ghemerkt hebben dat de naaldt van't Kompas tuſſchen de eylanden Afores *zeer na de noordt-pool ſtrekt, zoo heb ik van daer, als van de uyterſte zuydt-lijn, met haer het begin der lengte geleydt, welke ik ook over al niet te even afgemeeten heb.*

De ſchuldt van duyſterheydt, beuzelingen, oft een uytzwervend verhael hoef ik, zoo ik hoop, niet af te bidden. Van duyſterheydt heb ik geen gevaar, als by die, die de oude ſchriften en onze geſchichten met het voorſte der lippen zelfs niet geſmaakt hebben. Aen beuzelingen heb ik niet met allen toe gegeven, en op dat ik hier en daer met geen zijd-gangen uytſpatten zoud, zoo heb ik het opſchrift (als Plinius vermaent) te dikwijler geleezen, en my zelven meenighmael ondervraaght, wat ik begoſt had te ſchrijven.

Maer op dat mijn reden in dit voorſpel niet te vêr uytloope: Om dit werk te beſchaven, heb ik eenige jaeren door een hertnekkige yver der waerheydt, en een oprechtlijk oude trouw om het Vaderlandt te verheerlijken, de uyterſte krachten van mijn verſtandt beſteedt. Geen geſlacht heb ik tot laſter ghetrokken, niemandts eer gequetſt, met niemandts naem geſpeelt; niemandts eer vermindert, zelfs niet van Galfred van Monmuth, wiens gheſchichten (die ik zeer gaern beveſtigen wilde) onder de geleerden voorwaer zeer verdacht gehouden worden; en heb my geen andere overreding van wetenſchap aengetrokken, als 't geen ik weeten wilde. Derhalven beken ik willigh en gaern, dat ik in veelen onweetigh ben en dwalen kan, en zal mijn dwalingen niet door de vingeren zien. Wie zal, den gantſchen dagh ſchietende, altijdt het wit treffen? In deze oeffeningen zijn veel dingen welke verbrandens-waerdigh zijn. Veel misſlagen konnen van't geheugen zijn. Want wie kan in zijn geheugen alles zoo begrijpen, dat hy 'er na zijn believen alles kan uythalen? Veel misſlagen konnen van onervarenheydt zijn. Want wie is zoo ervaren, dat hy, in deze blinde zee der oudtheydt met de tijdt worſtelende, niet aen de klippen ſtoot? 't kan ook geſchieden, dat ik door 't aenzien van de ſchrijvers en andere, die ick voor geloofwaerdighſt gehouden heb, gedwaelt heb. Ook is 'er, als Plinius zeght, geen ghereeder misſlagh dan 't gheloof, als daer een deftigh ſchrijver van een valſche zaak is. *De byſonderheeden der plaetzen moghen andere, dieze bewoonen, naerſtelijker onderzoeken, zoo zy my mijn dwaling aenwijzen, ik zalze met dank verbeteren; 't geen ik onvoorzichtelijk nagelaten heb, byvoegen; 't geen ik niet genoegh verklaart heb, onderweezen, volkomelijker aenwijzen; zoo 't ſlechts zonder nijdt en twiſtgierigheydt, de rechte liefhebbers der waerheydt minſt betaemende, geſchiedt. Ondertuſſchen nochtans laet, beleefde Leezer, uw beleeftheydt, mijn naerſtigheydt, de gemeene liefde des Vaderlandts, en de waerdigheyt der Britanſche naem dit van u voor my verwerven, dat ik mijn goedtdunken, zonder anderer voor-oordeel vrylijk voortbrengen, dat ik de zelfde wegh, die andere in deze oeffeningen pleegen, houden magh, en dat ghy mijn dwalingen, zoo ikze erken, verſchoont. Het welke, gelijk ik gevoel, van de oprechten en goeden meer te hopen als te begeeren is: zoo ſtoor ik my ook in de nijdigen, en quaden, die alles beknagen, by 't oor trekken, benijden en laſteren, gantſch niet. Want dit heb ik geleert, dat de laſtering een ſchat der zotten is, die zy op haer tong draghen; en dat de nijdt (ik wil 't de nijdt in haer bakhuys zeggen) niet als in verbaſterde, ſlechte en onverſtandige gemoederen huys-houdt. De zuyvere en vrome verſtanden, gelijk zy de nijdt lichtelijk verachten, zoo weten zy ook zelfs niet te benijden. Doch my en al mijn ſchriften werp ik nederighlijk met behoorlijke eerbiedt, onder het oordeel van Godtvruchtighe en geleerde lieden. by welke zoo deze arbeydt niet aengenomen, gewiſlijk, als ik hope, verſchoont zal worden. Vaert wel, zijt gunſtigh, en gebruykt.*

't Engels-Saxiſch A. B. C. hebben wy hier laten byſtellen, om de Saxſche namen, welke doorgaens in dit Boek gemoeten, te lichtlijker te leezen.

A	*a*	Ꞓ	*E*	h	*h*	n	*n*	ɲ	*r*	u	*u*	y	*y*	ð	*th*
b	*b*	e	*c*	i	*i*	o	*o*	ẟ	*S*	p	*w*	ſȣ	*Æ*	þ	*th*
c	*c*	f	*f*	l	*l*	p	*p*	ſ	*ſ*	x	*X*	ſ	*æ*	ȝ	*and*
d	*d*	g	*g*	m	*m*	q	*q*	t	*t*	x	*x*	Ð	*Th*	þ	*that*

BRI-

BRITANNIEN.

INdien men roemen magh op hooger Goden giften,
En onzer harten driften
Vermaeken met des hemels onvervalst geschenk;
Waerom zal't, zoo ik denk
Dat ik gelukkighst ben van alle zaâlge landen,
Gedyen my tot schande?
Die niet erkennen kan de goed'ren van zyn staet,
Bewaerdight zich het quaedt.
Het uyterst Indiën pocht op zyn dichte bosschen,
Belaân met wolle-trossen;
De moedigh' Arabier op zyn wel-riekend kruydt;
Het ryk Panchajen uytt,
De gantsche weereldt door, 't lof van zyn wierook-zanden;
De trotsch' Ibeersche landen
Verheffen hemel-hoogh de weldaân van haer vloên,
Die goude kluyten voên;
De Nyl-stroom moet alleen door haer zeven monden
Egyptens roem verkonden;
Het vry-gevochten Volk, d'aenwooners van den Rijn
Zyn moedigh op haer wyn;
Het vruchtbaer Afrika vermaekt zich in zyn kluyten,
Vol voetsel voor de spruyten;
Is't een landt haven-ryk, het wykt weêr voor een aâr
In overvloet van waar:
My schort het nergens aen: 'k heb bronnen, daer de stroomen
In overvloedt uyt-komen:
Geen ploegh hoeft vruchteloos met voorenen de kley
Te scheyden van myn wey:
'k Heb Mannen, Wilt, Metaal in veelt', om niet te pratten
Op d'overvloedt van schatten
Die my de zee toe-reykt, nocht op zoo zoet een locht
Als elders weezen moght.
Voor my, laet d'Avond-Zon haer schoon vergulde straalen
Heel laet ter zeewaert daalen;
Zyn schoone Zuster siert met haer gesternde jacht
Op 't helderste myn nacht:
Ik, ryk in Schaepen, kan de welgepreeze vachten
Van Batis zelfs verachten,
En Memfis wonderwerk. Maer dat's myn hooghste praal,
Dat Roomen in zyn taal,
En Grieken in haer spraek, en d'Oudtheydt my geroemt heeft,
En tweede werldt genoemt heeft.

BRITANNIEN.

Naem.

BRITANNIA (welk ook Albion, en by de Grieken ΒΡΕΤΑΝΙΑ, ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΗ, ΠΡΕΤΑΝΙΣ, ΑΛΒΙΩΝ, ΑΛΟΤΙΩΝ, genoemt wordt) is onder alle eylanden der geheele wereldt, vêr het voornaemſte; liggende afgeſondert van Europa door den Oceaen, (die tuſſchen beyde door loopt,) tegen over Duytslandt en Vrankrijk, in de gedaente van een driehoek; naemelijk door drie verſcheyde voorbergen oft hoofden, te weten: het eene *Bellerium*, welk de Engelſche *Lands End*, en de Neêrlanders *Engelands-eyndt* noemen, en naer het weſten ſtreckt; het ander naer het ooſten *Cantium*, genaemt by de Engelſen *The Forland*, en Neêrlanders het *Voorland*; en het derde in 't noorden *Tarviſium* ofte *Farohead*. In 't weſten, daer Yrlandt light, dringt de Verginiſche zee in: in 't noorden wordt het beſpoelt van de groote Noord-zee: in 't ooſten, daer 't ſich keert na Duytslandt, van de Duytſche zee: en in 't zuyden, tegen over Vrankrijk, van de zee, welcke de Engelſe de Britanniſe zee, de Neêrlanders het Canael noemen. Van die naburige landen is het allenthalven door een bequame wijdte afgeſcheyden, wel, en als met een open ſchoot gelegen voor de koophandel der geheele werelt; ſtrekt zich, als om het menſchelijk geſlacht te helpen, aen alle kanten na de zee. Want tuſſchen Doeveren en Calais in Vrankrijk, daer het vaſte landt van Vranckrijk en Neêrlandt laeſt light, verheft het zich zoo hoogh, en is de zee zoo eng, dat ſommige meynen, dat de door-grave landen, de te vooren uytgeſlote zee, aldaer ingelaten hebben, en brengen, tot beveſting van haer meyning, dit veers van Virgilius by:

Et penitus toto diviſos orbe Britannos.

Om dat (ſeght Servius Honoratus) Britannien eertijdts aen het vaſte landt gehecht was. En ook het veers van Claudianus, die Virgilius gevolgt heeft, zingende:

Noſtro diducta Britannia mundo.

't Is wel waerſchijnlijk, dat de gedaente der wereldt door de wateren der Sunt-vloedt, en meer andere oorſaken, is verandert geweeſt, dat 'er eenige bergen opgeworpen, dat vele hooge plaetſen effen en dalen, waterachtige plaetſen droog, drooge wederom tot water geworden, en ſommige eylanden van 't vaſte landt afgeſpoelt zijn. Doch ick begeer hier niet te betwiſten, of het t'eenemael waer is, dat 'er eylanden voor de Zund-vloedt geweeſt zijn of niet, veel min dat ik over de Goddelijke werken een verkeert oordeel ſou willen geven. Wy alle weten, hoe de Goddelijke voorſienigheydt vele en verſcheyde ſaken tot 't een en 't ſelfde eyndt heeft geſchikt. Ook hebben de Godt-geleerden en Tael-wijzen altijdt vaſt geſtelt, dat de landen in zee verſpreyt, niet min, als de hooge verheve bergen, en uytgeſpreyde meyren op de aerde, tot verçiering der werelt dienen.

Livius ende Fabius Ruſticus, hebben de gedaente van dit eylandt, by een langwerpigh ſchildeken, oft by een helbaert vergeleken, en voorwaer 't heeft die gedaente ten zuyden (gelijk Tacitus ſegt) waerom 't geheele eylandt gemeenlijk ook daer by geleken wort. Maer na 't noorden wort de ſeer groote ruymte der landen, die wijdt uytgeſtreckt leggen, naer de uyterſte deelen deſes eylands, even als een beytel geengt. De Ouden hebben 't zoo groot en breedt in 't rondt geacht, dat Cæſar, die d'eerſte der Romeynen 't ſelfde ontdekte, geſchreven heeft, dat hy een andere wereldt gevonden had; oordeelende het zelve van die groote, dat het, nae hem dacht, niet van den Oceaen omvangen wierd, maer ſelf den Oceaen begreep. En Iulius Solinus Polyhiſtor ſeyt, (ſprekende naer het gemeen gevoelen van die tijdt) dat het om zijn grootte byna de naem van een andere wereldt verdiende. Doch onſe eeuw heeft, door het veelvoudige bevaren des ſelfs, ten laetſten eenighſins de ſekere maet deſes geheelen eylandts ondervonden. Want van Farohead, langs de weſt-kuſt, telt men DCCC XII, van daer langs de zuydkuſt tot Doeveren CCC XX duyſent, en van daer langs de kromme inwijcken van de Noord-zee tot Farohead DCC IV duyſent ſchreden; zoo dat door deze rekening, de omvang van 't gantſche eylandt M D CCC XXX VI duyſent ſchreden begrijpt. Deſe maet is veel kleyner als die by Plinius, en weynigh minder als die van Cæſar. Ik ſal hier van Schitinus Chius niet gewagen, de welke, als hy by Apollonius in de wonderlijkheden gebeuzelt had, dat in Britannie vruchten ſonder doppen, en druyven ſonder kernen waſſen, des ſelfs omgang alleen met 400 ſtadien bepaelt heeft. Veel beter heeft Dionyſius Afer in ſijn wereldt-beſchrijving van de Britanniſche eylanden gezeyt: Deze zijn voorwaer van uytnemende grootte; en onder alle eylanden is geen ander, welck Britannien even-naert. En met hem hebben Ariſtides en andere Grieken, Britannien om haer grootte, door voortreflijkheydt, genoemt het groote eylandt.

En die gene, die de gelegenheyt des Aerdrijcks tegen de geſtalte van den Hemel vergeleecken hebben, ſtellen Britannien onder den 8 Climaet, en beſluyten 't tuſſchen de 10, en 20 Parallelen. Sy ſchatten den langſten dach op 18 uren en een half. Want Engelands eynd, de uyterſte weſthoeck deſes eylandts, leydt op de Noorder breedte van 50 graden 20 minuten, en 10 graden 10 min. lengte; het Voorlandt op 5 graden 30 min. breedte, en op 19 grad. 30 min. lengde. Farohead op 60 grad. 20 min. breedte, en 12 grad. 8 min. lengde, volgende de kaerte. Zoo dat deze gelegenheydt Britannien met een zeer gelukkige en zachte lucht en aerde bepaelt. De lucht is zoo zoet en wel gematight, dat de hitte des ſomers niet al te overdadigh zy, vermidts de geſtadige koelten de ſelfde verzachten, zoo dat zy niet alleen de vruchten des aerdrijks vermaken, maer ook menſchen en beeſten zeer lieflijk en gezondelijk verquikken. Van gelijcken is de koude des winters heel matigh, vermidts de veelvoudige ſoete regenen (op dat ik de dikachtige lucht verſwijge) de kracht der koude zo breken, en de zee het landt met zoo matigh een laeute ſtooft, dat de koude veel ſachter ende verdraeghlijker by ons is, als in zommige landtſchappen van Vranckrijk en Italien. Waer van Minutius Fœlix, als hy verhaelt dat het Godlijk wezen door zijn voorſienigheyt niet alleen de geheele wereldt, maer oock de deelen der zelve verſorght, ſeght: Britannie heeft de zon gebrek, maer door de laeute der omvloeyende zeën vermaekt. En verwondert u niet dat hy van de laeute der zee ſpreekt, zeght Cicero. De zeën door de windt bewogen, worden zo laeu, dat men lichtlijck kan afmeten, dat in dat groote vocht een beſlote warmte is. Oock ſchijnt het dat de oude dichter Ceſcenius Petulicus op de gematightheyt deſes eylants gezien heeft, daer hy van Britannie aldus zinght:

Non illic Aries verno ferit aëra cornu,
Gnoſia nec Gemini præcedunt cornua Tauri,
Sicca Lycaonius reſupinat plauſtra Bootes.

Cæſar ſeyt, dat de plaetſen zijn gematighder in Britannie, door dien de koude zoo groot niet is, als in Vrankrijk. Inſgelijx Cornelius Tacitus; daer is geen harde koude: ook voeght hy 'er by, het aerdtrijk brengt voort, behalven olijven, wijn, en andere dingen, in warmer landen gewoon te ontſpruyten, ook vruchten, de welk langſaem rijpen en haeſtelijk voortkomen, beyde ontſtaende door de groote vochtigheyt des hemels en der aerde. Want de lucht (ſegt Strabo) is meer het ſlachregenen, als 't ſneeuwen onderhevigh. Nochtans is het zoo gelukkigh in allerhande vruchten, dat Orpheus het zelve Ceres woon-plaets genoemt heeft. Want van dit ons eylandt wordt verſtaen 't gene volght:

Hier is de koninglijke woonſt',
Daer Ceres huyſt en pronkt op 't ſchoonſt'.

En 't is geweeſt als een koorn-huys van het weſterſche Keyſer-rijk, zoo dat de Romeynen alle jaren wel DCCC ſcheepkens, grooter als gemeene barcken, met koorn geladen, van hier naer Duytſlandt plachten te voeren, tot onderhout van de heyr-legers, welke daer op de grenzen lagen. Doch op dat ik in mijn vader-landt te prijſen niet te wildt weye; hoort voor my een ouden Redener het zelve volmondigh loven: ô gelukkigh Britannie! en zaliger als alle lan-

MAGNÆ BRITANNIÆ et HIBERNIÆ TABVLA

OCEANUS DEUCALEDONIUS

OCEANVS OCCIDENTALIS

Hebrides Insulæ

OCEANVS GERMANICVS

Orcades Insulæ

Pomonia

De Noordt Zee.

MARE HIBERNICVM.

Mare Britannicum.

De Hoofden

Milliaria Anglica communia.

Milliaria Anglica parva.

Milliaria Germanica communia.

AMSTELODAMI, Guilielmus Blaeuw excudit.

den, die den Keyser Conſtantinus eerſt geſien heeft: Met recht heeft u de natuur met alle goederen van hemel en aerde begaeft, in welke noch de ſtraf heydt des winters, noch de hitte des zomers te groot is, en ſulk een vruchtbaerheyt van gewas, dat het van de gaven van Ceres en Bacchus [dat is granen en wijnen] genoegh heeft: waer in de boſſchen ſonder vreeſſelijke wilde beeſten, de aerd zonder ſchadelijke ſlangen is. En in tegendeel zijn ontelbare menighte van tamme, wol- en melck-gevende beeſten: voorwaer, 't geen dat men om dit leven bemint, lange dagen, en geene nachten zonder licht, vermidts de uyterſte vlakte der ſtranden geen ſchaduw verheft, en dat het aenſien des hemels en der ſterren, de duyſterheydt des nachts zoo te boven gaet, dat de zon zelf, die by ons ſchijnt onder, daer ſchijnt voorby te gaen. Hoort noch een ander, zoo 't u gelieft, aen Conſtantius, den vader van de groote Conſtantin, aldus ſpreken: Alhoe-wel Britannien maer eens naems is, zoo was nochtans voor 't gemeene beſt het verlies niet kleyn van dat landt, het welck zoo vruchtbaer van gewas, zoo vol van ſchoone weyden, en vlietende ſtroomen, van allerhande metalen, zoo rijk van tollen, zoo haven-rijk, en zoo groot van begrijp is. Ook heeft een oudt Dichter de byzondere moederlijke goedtwilligheydt der natuur tegens dit eylandt, aldus uytgedruckt, Britannien met dit Epigramma ofte Punt-dicht aenſprekende:

Tu nimio nec ſtricta gelu, nec ſydere fervens,
Clementi cœlo temperieque places.
Cum pareret Natura parens, varioque favore
Divideret dotes omnibus una locis,
Sepoſuit potiora tibi, matremque profeſſa,
Inſula ſis fœlix, plenaque pacis, ait.
Quidquid amat luxus, quicquid deſiderat uſus,
Ex te proveniet, vel aliunde tibi.

Deze overvloedige vruchtbaerheyt, ende zalige genoeglijckheyt van Britannien, heeft zommige doen geloven, dat de gelukkige eylanden, daer de Dichters ſchrijven, dat alles door een geduurige lente groeyt en bloeyt, by ons geweeſt zijn. Want dit beveſtight Iſacius Tzetzes, niet de minſte onder de Grieken, en onze voor-ouders ſchrijven 't voor de waerheyt gelooft te hebben. Want, gelijck Robert van Avesbury ſeght, als Clemens de VI Paus van Romen, Lodovicus van Spanje tot Vorſt van de gelukkige eylanden geſtelt had, en dat men tot zijn onderſtant in Italien en Vrankrijk krijghs-volck aen nam, zoo hielden 't d'onſe voor ſeker dat hy tot Vorſt van Britannien was beſtemt, en dat alle deſe toeruſtingh tegen Britannien, als een van de gelukkige (zoo als hy zeght) geſchiede: en zelfs de wijſte mannen, onze gezanten toen ter tijt by de Paus zijnde, hadden deſen naem zoo ingezopen, dat zy terſtont, om de hare ſulks te verwittigen, van Romen ſtil-zwijgens vertrokken, en naer Engelant getrokken zijn. En niemandt, dien de byzondere, en gelukkige gaven van Britannien naeu kuntbaer zijn, zal tegenwoordigh noch anders oordeelen; want het is een werck van de bly-geeſtige Natuur, vermidts zy 't zelve als een andere werelt buyten de werelt, tot vermaeck van 't menſchelijck geſlacht, ſchijnt geſtelt, en als een ſchildery tot uytnemende ſchoonheydt en cieraedt van de gantſche wereldt, op 't heerlijkſt afgebeeldt te hebben. Door zoo verſcheyde aengenaemheden en genoeglijke beſchrijvingen worden de oogen, werwaerts zy zich oock wenden, verluſtight. Op dat ik der inwooners welgeſteltheyt des lichaems, bequame zeden, geeſtige verſtanden, en kloekhertigheyt verzwijge, welker dapperheydt door haer treffelijke daden, zoo binnen- als buyten-landts, in den oorlogh der geheele werelt, genoeghſaem bekent is.

Eerſte inwooners.

Doch welke de outſte, en eerſte inwooners deſes eylandts geweeſt zijn, en van waer insgelijx de naem van Britannien geſproten is, is onſeker, en heeft verſcheyde giſſingen voortgebracht: wy hebben ook zeer onſekerlijk deze zaek zien betwiſten; En konnen in de zelve niet zeekers meer hopen als andere volken, die (behalven die, welkers oorſprong de heylige Schrift beveſtight) gelijck wy, zoo veel haer oorſpronck belangt, in groote duyſternis, dwalingen, en onwetentheydt verkeeren. 't Kan ook anders niet geſchieden, vermidts de waerheydt, door 't verloop van zoo veel eeuwen, nootwendlijk zeer diep moeſt bedekt worden. Want de eerſte inwooners hadden andere zorgen en gedachten, als haer oorſpronck aen haer nakomelingen over te dragen. En al hadden zy 't zelve meeſt gewilt, zy konden 't minſt, vermits haer leven rou, grof, ongeoeffent, vol van oorlogh, en derhalven zonder behulp der letteren was, welke gezellen des burgerlijcken levens, der vrede, en ledigheyt zijnde, alleen vermogen het geheugen der dingen te behouden, en den laten nakomelingen nae te laten. Daer-en-boven hebben de Druiden, eertijdts Prieſters der Britannen en Franſen, die men geloofde dat het voorledene onthouden hadden, en de Barden, lof-tuyters van treflijcke daden, niet geoorloft geacht iet te beſchrijven. En zoo zy 't al gedaen hadden, het zoud buyten twijffel, door 't verloop van zoo lang een tijdt, zoo veel en groote veranderingen, vernielingen der dingen, vergaen zijn, aengezien de opgerechte ſteenen, naelden, ſtijlen, en andere gedenck-teekenen, welke, om het geheugen der dingen te bewaren, langduuriger ſchenen als koper, door de ſtraf heyt des langduurige tijdts, al lang geweken en vergaen zijn. In de volgende eeuwen zijn 'er nochtans by verſcheyde volkeren gevonden, die dit gebrek hebben willen te baet komen, en niet konnende de waerheydt aen den dach brengen, hebben, op dat zy ten minſten vermaken mochten, vele vertellingen met een vermakelijcke verandering, beneven veellerleye giſſingen, van de oorſprong en namen der volken, ieder nae zijn begrijp, voortgebracht, en beſchreven. 't Welck vele, die de waerheydt niet onderſochten, aengenomen, en door de zoetigheydt van den dichter ingenomen, lichtlijk gelooft hebben.

Oorſprong en beteekening des naems.

Doch andere ſchrijvers over-geſlagen; onder ons heeft een zeekere Galfridus Arturius van Monmouth, (ik zal niet zeggen dat hy dit vermoeden onderhevigh is) ten tijde van Henrik de II, een hiſtori van Britannien, uyt het Britans (gelijk hy ſeght) vertaelt uyt-gegeven; in welke hy verhaelt, dat een ſekere Brutus, (Trojaen van af komſt, ſoon van Silvius, neef van Aſcanius, naneef van dien grooten Æneas, voortgekomen van Jupiter, want de Godin Venus was zijn moeder) die zijn moeder in 't baren, en zijn vader by geval in 't jagen gedoot heeft, ('t geen de waerſeggers voorzeydt hadden) en uyt zijn vader-landt in Grieken gevlucht is, dat hy aldaer 't geſlacht van Helenus, Priamus zoon, van de ſlaverny verloſt, den Koning Pandraſius in den oorlogh overwonnen, zijn dochter getrout, met de overgeblevene Trojanen zich op de zee begeven heeft, en gekomen in 't eylandt van Leogetia, door het Orakel van Diana vermaent is, zich na dit weſtelijke eyland te begeven; dat hy van daer door de Tyrrheniſche zee, en namaels door de *Zuilen van Hercules de Sirenen, oft Meyrminnen ontvliedende, in Aquitania gekomen, Golfarius Pictus Koning van Aquitanien, met twaelf andere Franſche vorſten, in eene ope veldt-ſlagh overwonnen, de ſtadt van Tours (volgens het getuygnis van Homerus) gebout, Vrank-rijk geplondert heeft, en in dit eylandt, door de Reuſen bewoont, overgevaren is, de welke hy, beneffens Gogmagog, de ſchriklijkſte van haer allen, overwonnen hebbende, 't zelve na zijn naem Britannie genoemt heeft, in 't jaer der werelt 2855; voor de eerſte Olympias 334, en voor Chriſtus geboorte 1108; dus ver Galfredus. Andere daer tegen trekken den naem Britannie van elders. Thomas Eliotta, een zeer geleert man, van Ridderlijcke waerdigheydt, haelt den oorſprong deſes naems uyt het Griekſche, naemlijk Πρυτανεία, met welk woordt de Athenienſers haer gemeene inkomſten plachten te noemen. Humfredus Lhuyddus, die onder ons in de kenniſſe der outheden wel het meeſte ervaren is, betrekt het ſtoutlijk tot het Britanſche woordt Pridcain, dat is, een witte vorm ofte gedaente. Pomponius Lætus ſeght, dat de Franſche-Britoenen van Armorica, het deſen naem gegeven hebben: Goropius Becanus hout ſtaende, dat de Deenen, hier een woon-plaets zoekende, het zelve Bridanium, dat is, vry Deenmarcken, genoemt hebben. Andere trekken 't van Prutenia, oft Pruyſſen, een landtſchap van Duytslant. Bodinus oordeelt, dat het zijn naem van het Spaens woordt Bretta heeft, 't welk aerde betekent: Forcatilus van Brithin, 't welk de Grieken, gelijk Athenæus getuyght, voor drank gebruykt hebben. Andere leyden 't van de Brutiis in Italien, welke de Grieken Βρεττίους genoemt hebben. Doch wegh met die letter-waan-wijzen, die ſnateren, dat het van *brutis moribus*, dat is, beeſtige manieren zijner eerſte inwooners, genoemt is.

** Dat is, door de Straet van Gibraltar.*

Dit zijn al de meeningen (dat ick weet) die van de naem van Britannien geloofwaerdigh zijn. Doch gelijk wy in deze zaek

ze zaek de verdichtſelen van andere vreemde ſchrijvers moeten belaechen, zoo worden de onzen insgelijks niet van allen aengenomen. En 't is voorwaer ook lichter in deze en diergelijke dingen de valſigheden te beriſpen, als de waerheydt te beveſtigen. Want behalven dat het ongeſchickt is de reden van deze naem uyt een vreemde tael te halen; zo verwerpt ook de over-een-ſtemming van alle geleerde hiſtori-ſchrijvers, 't gevoelen van Lætus, de welcke ſeggen, dat deze Franſche-Britoenen uyt dit eylandt verhuyſt zijn, en de naem met zich genomen hebben. Britannien heeft ook veel eeuwen met deſe naem gebloeyt, al eer de namen van Dania en Prutenia aen den dach gekomen zijn. En wat gemeenſchap heeft dit woort Britannia met het Spaenſch Bretta? het welk ik twijffel of het Spaenſch zy, en waerom wordt dit eylandt meer zoo genoemt, als eenigh ander landt? dat Brithin by de onze gebruyklijk geweeſt is, zoud men ſwaerlijk konnen bewijſen, en 't is belachlijk, dat men ons volk den naem van der Grieken drank geeft. En nimmer zal men bewijſen konnen, dat de Brutii van Italien, die van de Lucaners Βρεττιοὶ genoemt worden, nae 't getuygeniſſe van Strabo, als overloopers in Brtiannie gevlucht zijn.

Wat het giſſen van de onze belangt; Eliottas πρυτανεῖα ſchijnt niet waerſchijnlijk, wijl dit een eygen woordt der Athenienſers geweeſt is, en de Grieken dit eylandt Βρεττανία, en niet πρυτανεῖα, genoemt hebben. Lhuddius Prid-cain voor Britannia, ſchijnt te hard en te vêr gezocht, op dat ik ſwijge, dat dit Cain van 't Latijnſch Candidus, in der Britannen landt-tael ingekropen is.

Zoo die dingen van Brutus waer, ſeker, en bevonden waren, niemandt behoefde verder moeyte en arbeydt, in't navolgen van de oorſprong der Britannen, aen te wenden. De zaeck was volbracht, en de vlijtige onderzoekers der oudtheden, van een pijnlijke en langduurige arbeydt bevrijt. Wat my aengaet, dit ſprookjen, om welk te onderſtutten ik dickwils (ik beken de waerheydt) mijn uyterſte vlijt en beſt aengewent heb, heb ik niet voorgenomen te hekelen. Want dat was met de tijdt worſtelen, en tegens een gemeen en over lang aengenomen gevoelen ſtrijden. Zoud ik, die zoo gering ben van ſulk een groote zaek, daer van oordeelen en beſluyten? ik bedraegh de gantſche zaek aen den raedt der oudtheyt. Yder zy van mijnen 't wegen zijn oordeel vry: en wat de leſer oordeelt, ik zal 't voortaen in geen groot twijffel trekken.

Ik zie nochtans ('t geen ik my, die de waerheydt onderzoek, geoorloft laet zijn te voormanen) dat zommige zeer geleerde en wijze mannen de waerheydt dezer verteller verſcheydelijk zoeken te verminderen, en my, zoo dikwils ikze beſcherm, met duſdanige bewijs-redenen te overvallen. Eerſtelijk door den tijdt, zeggende, dat alle de geſchiedeniſſen, beſchreven voor de eerſte Olympias (behalven de heylige Schrift) te weten, DCCLXX jaer voor Chriſtus geboorte, verdicht zijn. Gelijk 't gene van Brutus gezeyt wordt, wel drichondert en meer jaren ouder is. En dat door 't aenzien van Varro, de geleerdſte der Romeynen, de welke, even als de eerſte tijdt van de ſchepping des menſchen, tot de zund-vloedt Ἀδηλὸν, dat is, onſeker, om de onwetenheyt, alzoo de tweede, van de zund-vloedt af tot de eerſte Olympias, μυθικὸν, dat is, verdichtend, genoemt heeft, om dat in de zelve veel verdichte dingen verhaelt worden, zelfs by de geleerde Grieken en Latijnſche volkeren. Hoe veel te meer by de Barbaren en ongeleerde menſchen, gelijk zy toen ter tijdt alle in deze wijk geweeſt zijn. Daer na dat 'er geen aenzienlijkheydt van bequame ſchrijvers, welke onder allen dienſtig is tot wetenſchap van voorlede zaeken, om dit te beveſtigen, is. Bequame ſchrijvers noemen zy, welke hoe ouder en geleerder, hoe geloofwaerdiger zijn, aen welke alle zy beveſtigen, dat even als aen de oude Britannen, de naem van Brutus onbekent is geweeſt. Cæſar, zeggen zy, heeft voor duyſent ſes hondert jaeren, na zijn eyge getuygnis, niets met na-vorſchen vernomen, als dat het binnenſte deel van Britannien door de gene bewoont wierd, die zy zeyden in het eylandt geboren te zijn, en de zee-kuſten van die uyt Nederlandt over-gekomen waren. De wijze Gildas, en zelf een Britaen, die voor duyſent jaren geleeft heeft, verhaelt niet een eenigh woort van deze Brutus, en twijffelt oft de oude Britannen eenige gedenk-tekenen oft ſchriften gehadt hebben, door de welke zy haer oorſprong en geſchichten, aen de nakomelingen koſten nalaten; wijl hy zich zelfs bekent te ſchrijven uyt over-zeeſch verhael, en niet uyt de ſchriften des vader-landts oft gedenk-tekenen der ſchrijvers, de welke, zo daer eenige geweeſt zijn, oft door de vyanden verbrant, oft door de vloot der gevluchte burgers vervoert, niet te voorſchijn konnen komen. En Ninius, Elvodugus leerling, zullende voor acht-hondert jaer een Tijdt-boeck ſchrijven, klaeght dat de leeraers van Britannien geen ervarenheydt gehadt, en geenigh verhael geſtelt hebben, en bekent dat hy, 't gene hy geſchreven heeft, uyt de jaer-en tijdt-boeken der H. Oudtvaders getrokken heeft. By deze voegen zy Beda: Guil. Malmesburicenſis, en al die voor MCLX jaren geſchreven hebben, welke, zoo 't ſchijnt, van Brutus naem niet eens hooren zeggen hebben, zo ſtil zwijgen zy van hem in haer ſchriften.

Hier by hebben zy aengemerkt, dat de naem van die Brutus niet eer in de werelt gehoort is, voor dat in de Barbare eeuw, onder de dikſte wolken van onwetenheyt, de leppige ſchrijver Hunibaldus gebeuzelt heeft, dat de Trojaenſche Francio, Koning Priamus zoon, ſtichter van 't Franſche volk geweeſt is. Hier uyt beſluyten zy, dat de onze, als zy vernamen dat de nabuurige Franſen van de Trojanen haer afkomſt rekenden, het leelijk geacht hebben van haer in oorſprong overtroffen te worden, die zy in deught evenaerden. Zoo dat deze Galfredus Arturius van Monmouth d'eerſte is geweeſt, zo zy meenen, die voor vier hondert jaren dezen Brutus, van de Goden geſproten, en een Trojaen van afkomſt, als een ſtichter van 't Britanſche volk, aen onze Britannen voortgebracht heeft. En te vooren heeft geenigh menſch van deze Brutus, zoo zy zeggen, in 't minſt iet gemelt.

Daer-en-boven voegen zy 'er by, dat ook de Schotſche ſchrijvers om die zelfde tijt, Schota, des Ægyptiſchen Pharaos dochter, tot ſtichtſter van haer volk verdicht hebben. En dat ook, toen eenige het verſtandt en de ledigheydt misbruykende, en de waerheydt gewelt aendoende, den Ieren haer Hiberus, den Deenen haer Danus, den Brabanders haer Brabo, den Gotthen haer Gothus, den Zaxen haer Zaxo, als ſtichters der volkeren verdicht hebben. En wijl in onze eeuw, welke uyt die ſchandlijke duyſternis der onwetenheyt ontkropen is, de Franſen haer Franco, als een verdichte vader, verzackt hebben: dat de Franſen, zeght de geleerde Turnebus, zich roemen uyt de ſtam der Trojanen voort-gekomen te zijn, dat doen zy door navolging der Romeynen, de welke zy ziende op die ſtam en adel dertel zijn, hebben zich de zelfde eer willen toe-eygenen; en wijl de Schotten, die gezont van oordeel zijn, haer Schota verworpen, en de waerheydt zelve Danus, Hiberus, Brabo, en diergelijke ſchijnhelden verdreven heeft: zoo verwonderen zy haer, waerom de Britannen haren Bruto, als benoemer des eylants, en der Trojaenſche oorſprong zoo zeer aenhangen, als of voor de uyt-roeying van Troyen, welke omtrent duyzent jaren na de zund-vloedt geſchiet is, de Britannen hier niet geweeſt waren, en als of 'er voor Agamemnon niet veel kloeke mannen geleeft hadden. Hier by beveſtigen zy, dat vele uyt den raed der Geleerden, te weten, Bocatius, Vives, Hadrianus Iunius, Polydorus, Buchananus, Vignierus, Genebrardus, Molinæus, Bodinus, en andere mannen van grooten oordeel, een-ſtemmiglijck lochenen, dat deze Brutus immer in de werelt geweeſt is, en dat zelfs vele van onze Geleerden hem, als verdicht, niet erkennen. Onder de welke zy eerſt voortbrengen Ioannes van Wheathamſted, Abt van S. Albanus, een zeer groot man van oordeel, die eertijdts in zijn Granario aldus geſchreven heeft: Volgens andere hiſtorien, aen de welke men na 't oordeel van velen, meer geloofs geven moet, zoo is al 't zeggen van deze Brutus eerder Poëtiſch, als Hiſtoriſch, en om verſcheyde redenen meer inbeeldigh, als daedlijk, om dat 'er noch van de moort zijns vaders, noch van de geboorte, oft van de verſtoting des kints, in geenige Romeynſche hiſtorien eenig gewach gemaekt wordt: ten tweeden, om dat Aſcanius, volgens veler getuygniſſen, geen zoodanigen zoon geteelt heeft, die met zijn eygen naem Silvius genoemt was. Want hy heeft by haer alleen een eenigen zoon geteelt, te weten, Iulus, van den welken in't laetſt het Iuliſch geſlacht zijn oorſprong genomen heeft, &c. Ten derden, was Silvius Poſthumus, van den welken Galfridus miſſchien verſtaet, een zoon van Æneas by zijn vrou Lavinia, geweeſt, en deze zijn zoon Æneas in 't 38 jaer zijns Rijks teelende, is een natuur-

lijke doodt geſturven. Zoo was dan, als verſcheyde willen, het Koning-rijck, hedendaeghs Engelandt genoemt, te vooren niet na Brutus, Silvius zoon, Britannia genoemt. 't Is dan by haer een ydel en belacchens-waerdigh werck, zich een waerdigheyt van bloedt toeeygenen, en geen grond van de toe-eygening hebben. Want de deught alleen maekt een edel volk, en het gemoedt alleen en die volmaeckte reden is 't, welke den menſch dapper maekt. Waerom Seneca, uyt Plato, in zijn brieven ſchrijft, dat geenighe Koning niet uyt ſlaven, en geenige ſlaef niet uyt Koningen geſproten is. 't Zy den Britannen dan genoegh, voor de oorſprong haerer edelheyt, dat zy kloek en machtigh in den oorlogh zijn, dat zy aen alle kanten haer vyanden overwinnen, en gantſch zich allenthalven bevryen, geen jock der ſlaverny dulden. In de tweede plaets ſtellen zy Guilielmus Newbrigenſis, een veel ouder ſchrijver, die den Britanſchen hiſtori-ſchrijver Galfredus, zoo haeſt hy voort quam, zeer ſcherplijck met deſe woorden van valſcheydt beſchuldight heeft. Daer is een ſeecker ſchrijver in onze tijden voortkomende, belachlijke verçierzelen van de Britannen by een voegende, en haer met een onbeſchaemde ydelheydt vêr boven de dapperheyt der Macedoniers, en Romeynen verheffende. Deze is genoemt Galfredus, met de by-naem van Arturius: om dat hy de verdichtſelen van Artur, getrokken uyt de oude verçierzelen der Britannen, by hem vermeerdert, en met de verw van de Latijnſche tael opgepronckt, met de eerlijke naem van hiſtori bekleedt heeft. De welke ook met een grooter ſtoutigheydt de bedrieghlijke waerſeggingen van eenen Merlin, tot de welke hy, terwijl hyze in Latijn over-zette, veel van 't zijne gevoeght heeft, als geloofwaerdigh, en voorzeggingen, de welke op een onbeweeglijke waerheyt ſteunen, verbreyt heeft. En weynigh daer na, hoe dertelijk en onbeſchaemdelijck hy daer-en-boven bykans alles lieght in zijn boek, het welk hy de hiſtori der Britannen noemt, kan yder lichtlijk merken, die een weynigh in de oude hiſtorien ervaren is, als hy, dit boek lezende, ſlechts toe-gelaten wordt te twijffelen. Want die de waerheyt der dingen niet geleert heeft, gelooft de ydelheydt der verdichtſelen zonder onderſcheyt. Ik verzwijg al wat die man van de daden der Britannen, voor 't gebiet en de komſt van Iulius Cæſar, verçiert oft van anderen verçiert, voor geloofwaerdig beſchreven heeft. Zo dat zich Giraldus Cambrenſis, die in de zelfde tijt geleeft en geſchreven heeft, niet ontzien heeft, de zelve, Galfredus verdichte hiſtori te noemen. Andere belacchen de ongheſchickte plaets-beſchrijving van Galfredus in dit verhael, en Homerus valſchlijk tot getuyg by-gebracht, en willen betuygen, dat zy geheel uyt ongerijmde en flordige dingen t'zamen gelapt is. Oock aenmercken zy, dat zijn ſchriften te gelijk met die van zijn Merlin, van de Roomſche kerk verboden, en onder de verboden boeken geſtelt zijn. Andere nemen waer, hoe die, die Brutus 't allermeeſt achten en verheffen, zelve van haer Brutus twijffelen en onzeker zijn. Die, zeggen zy, welke de naem en perſoon van Gildas aengenomen, en de aentekeningen aen Ninius gehecht heeft, verçiert; eerſtlijck, dat deze Brutus een Burgermeeſter van Romen, daer nae Silvius, en ten laetſten, dat hy eens Heſſicions zoon geweeſt is. Zelfs is 'er (als ick gehoort heb) een zeker Palts-graef, die bewijſt, dat men deze onze Brutus Brotus noemen moet, om dat hy, naemlijck in 't baren, zijn moeder doode, als of βροτὸς in 't Grieks het zelfde betekende. Nae 't oordeel van andere zoudenze d'oorſprong der Britanners waerſchijnlijcker, en hooger geſtelt hebben, indien zy haer oorſprong verçiert hadden, oft van die Centaurus Brito, daer Higinus van vermelt; oft van dien Bretanus, uyt wiens dochter Celtica, Parthenius Nicæus een zeer oud ſchrijver verhaelt, dat Hercules Celtus, vader van de Celten, van wien Heſichius de naem van Britannien af-treckt, ontfangen heeft.

Om deſe aenmerkingen en gevoelens van andere, de welke ik verhaelt heb, behoeft my, die de waerheydt bemin, niemandt ten pleyt te beroepen, als of ik die hiſtorie van Brutus beſtreden had, aengezien het, om een yder, gelijk ik hoop, en te gevoelen wat hy wil, en te verhalen, 't geen andere gevoelt hebben, in dusdanighe dingen altijdt geoorloft is. Wat my belangt, laet Brutus voor de vader en ſtichter van 't Brittanſche volk geacht worden, my zal het tegendeel niet duncken, laet der Brittannen oorſprong van de Trojanen vaſt ſtaen, waer in zy haer klaerlijk konnen enten, als ik hier na bewijzen zal, ik zal'er niet tegen lopen. 't Is my niet onbewuſt, dat in de oudſte eeuwen de volkeren haer oorſprong tot Hercules, en in de volgende, tot de Trojanen betrokken hebben. Men geef dit der oudheyt toe, dat zy met de waerheyt met valſcheydt, het menſchlijk met het Godlijk te mengen, de beginſelen der volkeren en ſteden heerlijcker en treflijker maeckt; wijl, als Plinius zeght, zelfs de wapen-beelden van doorluchtigen te verzieren, eenige liefde tot de deught is. Ik beken zeer gaern met Varro, de geleertſte der Romeynen, dat duſdanighe van de Goden getrokke afkomſten, nut zijn, dat kloeke mannen, ſchoon 't valſch zy, zich geloven van de Goden af-gekomen te zijn, op dat het menſchelijk gemoedt alzoo, als op haer Goddelijke ſtam vertrouwende, te ſtoutelijker groote dingen durf aenvaerden, te heftelijker uytvoeren, en daerom gelukkiger, als met verzekertheyt zelf, volbrengen. Uyt welke woorden de H. Auguſtin nochtans beſluyt, dat de zeer geleerde Varro, hoewel niet ſtout en openlijk, nochtans bekent, dat deze geſlacht-rekening valſch is.

Aengezien dan, dat het gevoelen van de betekening van de naem van Britannien, en haer eerſte inwooners zoo verſcheyden is, en dat ik vrees, dat niemandt de rechte waerheyt, door zoo veeler eeuwen omwegen, zo dicht verborgen, zal te voorſchijn brengen; zo laet de oprechte beleeftheydt des leſers my onder anderen ook verſchoonen, indien ik ook zedighlijk, zonder yemandts voor-oordeel, mijn giſſing hier by voege, niet uyt luſt om te kibbelen, (dat zy verre) maer gantſchlijk door begeerte, om de waerheyt na te vorſchen, het welk my gantſch ingenomen heeft, en daer toe gebracht, dat ik in deze zaek veel liever vergiffenis van ſchult (zoo zy 'er is) wil verzoeken, als gantſchlijk ſchult-vry zijn. Op dat nochtans de reden des naems te lichter en gelukkiger, zo 't doenlijk is, verſchijne, zo zal ik eerſt, zoo veel ik kan, poogen te onderzoeken, welke de eerſte inwooners van dit eyland geweeſt zijn. Hoewel de zelve in het uyterſte vertrek der oudtheyt, als in een meer als dicht boſch, waer in geen voetpaden zijn, zoo verſchuylen, dat 'er bykans geen oft zeer kleyne hoop is, dat onze naerſtigheydt zal ten voorſchijn brengen, 't geen de vergetenheyt aen onze voor-ouders zoo langen tijdt verborgen heeft. En om de zaek hooger te verhalen, en Cæſar, Diodorus, en andere na te laten, die de Britannen voor Αυτόχθονες, en Aborigines, dat is, niet van elders aengevoert, gheacht, en dat de menſchen in 't begin uyt de aerde, even als de kampernoellie en andere kruyden, ontſproten, vermoet hebben. Wy worden uyt de H. hiſtorie van Moſes onder-weſen, dat nae de zunt-vloet, Noachs drie zonen, Sem, Cham, en Iaphet, met talrijk oor en geſlacht verrijkt, van 't geberghte van Armenien, alwaer de Ark zitten bleef, in verſcheyde deelen der werelt geweken, en door 't gantſche ruym der zelve de volkeren voortgeteelt hebben. Dat ook tot ons eylandt, de huys-gezinnen allenx verſtroyende, eenige van hare nakomelingen gekomen zijn, bewijſt zoo de reden zelve, als de aenzienlijkheyt van Theophilus van Antiochien, als 'er, zegt hy, in de eerſte tijden in Arabien en Chaldeen, weynigh menſchen waren, zoo zijn zy na de deeling der talen allengs vermeerdert en vermeenight: van hier gingen eenige na 't ooſten; eenige na de deelen van het vaſte landt; andere gingen haer woonplaets zoeken in 't noorden; en lieten niet eer af, over al het landt in te nemen, voor dat zy ook tot Britannien in de noorder-wijken gekomen waren. En Moſes zelf bewijſt dit al immers zoo klaer, als hy zeght, dat de eylanden der volken van Iaphets nakomelingen, in haer landtſchappen zijn gedeelt geweeſt. De eylanden der volkeren worden van de Godt-geleerden genoemt, de welke allerveerſt gelegen zijn, en Wolphgangus Muſculus, een van de voornaemſte Godtgeleerden, meent, dat de nakomelingen en geſlachten van Iaphet eerſtlijk de eylanden van Europa hebben ingenomen, als zijn (gelijk hy zeght) Engelandt, Sicilien, &c. Dat Europa aen dezen Iaphet en zijn nakomelingen te beurt gevallen is, verhaelt, behalven de Godt-geleerden, ook Ioſephus en anderen. Want Iſidorus verhaelt uyt een oudt ſchrijver, dat de volkeren uyt Iaphets ſtam, de welke van den bergh Taurus tot het noorden, de helft van Aſien, en geheel Europa tot aen de Brittanſche zee bezitten, de namen aen de plaetſen en volkeren latende, van welke daer na vele verandert zijn, de andere blijven als zy geweeſt zijn. Wy hebben

Gen. 9.27. ben ook dien Noachs zegen, Godt breyde Iaphet uyt, en hy woone in Sems hutten, en Canaan zy zijn knecht, in de Europejaenen vervult gezien. Want Europa (zegt Plinius) voedster van een zege-rijk volk over alle volken, heeft meer als eens de andere deelen der werelt, aen Sem en Cham toegevallen, overwonnen. Iaphets stam heeft zich in dit deel wijt en breedt uyt-gespreyt. Want zijn zone Magog heeft de Massageten, Iavan de Ioniers, Thubal de Spanjaerts, en Mesech de Moscoviters voort-gebracht. Doch zijn oudste zoon Gomer heeft de Gomeriten, namaels Cimbri en Cimer genoemt, in deze uyterste palen van Europa, de oorsprong en de naem gegeven. Want de naem der Cimbren oft Cimmerien, heeft dit deel der weereldt eenighzins vervult, en zich niet alleen in Duytslandt, maer ook in Vrankrijk zeer wijt uyt-gestreckt. Die nu Fransen zijn, als Iosephus en Zonaras zeggen, wierden eertijdts Gomari, Gomerei, en Gomeriten van Gomerus genoemt. Ik heb altijt geacht, dat onze Brittannen van deze Gomaren oft Gomeren van Vrankrijk, haer oorsprong getrokken, en deze naem tot een bewijs van haer oorsprong gevoert hebben; en de eygen en bezondere naem der Brittannen heeft my 't zelfde overtuyght. Want zy noemen zich Kumero, Cymro, en Kumer; een Brittansche vrou Kumeraes, en haer tael Kumeraeg. En zy kennen geen andere namen, hoewel eenige neus-wijzen hier uyt in de voorige eeuw de Cambren en Cambria gesmeet hebben. Zelfs die letter-wijze, den welken Virgilius in zijn Catalectis roskamt, en den Britanschen Thucidides noemt, zeght Quintilianus een Cimber gheweest te zijn. En waer doch zullen wy achten, dat deze namen van af gekomen zijn, als van dien Gomer en Gomeren, in het naestgelege Vrankrijk, welk der oude Gomeren woonplaets is. De gheleerden houden, dat de Duytschen van Aschenaz, de Turken van Togorma, Gomers zonen, gesprooten zijn; om dat deze noch heden van de Ioden Togormath, en de andere Aschenas, genoemt worden. Dat de Thraciers, Ione, Riphæen, Moscoviten, &c. van Thrax, Iauan, Riphat, en Moschi, gekomen zijn, ontkent niemant, vermidts de namen niet verschillen. Insgelijx bekent yder een, dat de Mooren van Chus, en de Ægyptenaers van Misraim, Chams zonen, ghesproten zijn, om datze in haer eygen tael met de zelfde namen ghenoemt worden. Waerom zullen dan wy ook niet bekennen, dat de Britannen oft Cumeren, Gomers eygenste nakomelingen, en nae Gomer ghenoemt zijn. Want de naem stemt zeer wel over-een, en 't is kenlijk dat zy op de uyterste grenzen van Europa gewoont hebben. Het welk ook de naem van Gomer, die niet lichtvaerdelijk, maer van Godt gegheven, te kennen geeft; want Gomer betekent in de heylige tael bepalende. Dat ook niemandt door zucht van nijdigheydt onze Cumeren oft Cimbren voorwerpe, dat Sextus Pompejus geschreven heeft, dat Cimbren in de France tael struyk-rovers betekent. Want hoewel de Cimbren, onder de welke ook waerschijnlijk onze Cumeren gheweest zijn, in die groote oorloghs-eeuw der wereldt, als de krijghs-dapperheydt uytmuntte, van deze grenzen van Europa af zwervende, als Possidonius ghetuygt, tot aen 't Mæotidesch moerasch, al struyk-rovende gheoorloght hebben; soo betekent nochtans Cumber niet meer een struyk-rover, als Ægyptius een overgelovige, Chaldeus een sterre-kijker, en Sibarita een lekker-tant. Maer om dat die volkeren zodanigh geweest zijn, zoo worden die gene, die insgelijx zodanigh zijn, met haer naem alzo genoemt: en hier in gevoelt Josephus Scaliger dat licht der geleertheyt met my; en niemant verwondert zich, dat ik hier Berosus niet te hulp roep, van wien de schrijvers hedendaeghs zoo veel gercet schap hebben. Voorwaer, om recht uyt te gaen, de scherpzinnigheyt van dien Berosus, den welken men over al vertoont, verstompt zo by my, dat ik met de geleertste mannen van onzen tijdt, met Volaterranus, Vives, Anthonius, Augustinus, Melchior Canus, en insonderheyt met Gasper Varrerius het anders niet acht, als een belachlijk verzierscl van eenigen bedrieger en nacht-uyl. Varrerius in zijn hekeling over Berosus, tot Romen gedrukt, kan die ingenomen dwaling van dezen schrijver lichtelijk uyt de gemoederen der lesers rukken.

Dit is mijn gevoelen, oft veel eer mijn gissing, van der Britannen oorsprong: want in zo oude dingen is 't lichter met gissen iet te krijgen, als met zekere reden een van beyde partyen toe te stemmen. En deze oorsprong van Gomer en uyt Vrankrijk, schijnt veel deftiger, ouder, en waerachtiger, als van Brutus en Trojen. Ia ik schijn tot de waerheyt te konnen hellen, en bewijzen, dat onze Britannen een rechte afkomst der Fransen zijn, uyt de naem, gelegentheyt, Godtsdienst, en tael, door alle welke de oudste Fransen en Britannen, als door eenige gemeenschap t'zaem-gevoegt geweest zijn. Om 't zelve te doen, zy my, bid ik, geoorloft, behoudens de goede gunst des lezers, een weynigh vryer uyt te weyden.

Van de naem, wijl boven gesproken is, zal ik dit slechts her-halen, dat, gelijk de oude Fransen Gomeren, Gomeriten, en kortlijk Cimbren, zo ook onze Britannen Cumer en Cimbren genoemt worden. Dat de Fransen Gomeren genoemt zijn geweest, bewijzen Iosephus en Zonaras, als ik gezeyt heb; dat zy ook Cimbren genoemt zijn geweest, kan men uyt Cicero en Appianus besluyten: de Barbaren door Marius t'onder-gebracht, noemt Cicero opentlijk Fransen; Cajus Marius (zeght hy) heeft de troupen der Fransen, in Italien invallende, gestut. Maer alle histori-schrijvers getuygen, dat het Cimbren geweest zijn, en het panser van haer Koning Beleus, by de Sextische wateren, daerze Marius versloegh, uyt-gegraven, bewijst dit zelfde, want daer was met vreemde letteren op geschreven, Beleos, Cimbros. Van gelijken die 't Griekische Delphos, onder 't beleyt van Brennus, geplondert hebben, stemmen alle schrijvers eendrachtelijk, dat 't et Fransen geweest zijn; nochtans getuyght Appianus in zijn Illyricis, dat deze Cimbren genoemt geweest zijn. De Celten oft Fransen (zegt hy) die men Cimbren noemt. En ik zal my hier niet op Lucanus beroepen, die den genen, die gezonden was om Marius te dooden, een Cimber noemt; dien Livius en andere getuygen een Fransman geweest te zijn; ook niet op Plutarchus, die de Cimbren Gallo-scythen noemt, nocht dien treflijken geschicht-schrijver Reinerus Reineccius by-brengen, die uyt de Sertorius van Plutarchus stantvastelijk bevestight, dat de Fransen en Cimbren de zelfde tael gebruykt hebben. Ook zal ik niet op dat eenigste woord der Cimbren, dat by de schrijvers overigh is, en Plinius uyt Philemon getrokken heeft, dringen: *Morimarusa*, dat is, een doode zee, hoewel 't louter Britansch zy; want *mor* betekent by de Britannen een zee, en *marw* doodt.

Wijl dan deze volkeren in de oudste naem t'zamengestemt hebben, van waer is deze naem anders in dit eylandt gekomen, als met de eerste inwooners uyt het nabuurigh Vrankrijk, door een kleyne scheyding afgezondert? want de wereldt is niet op een reys te gelijk bewoont; maer men moet bekennen dat de landen, welke naest aen 't geberghte van Armenia (daer de Ark nae de zunt-vloedt bleef zitten, en 't menschelijk geslacht voortgesproten is) liggen, eerst zijn bewoont geweest; als ook kleyn Asien, en Grieken, eer als Italien, Italien als Vrankrijk, en Vrankrijk als Britannien. In welke zaek zeer aengenaem is te overdenken, dat de hooghste Schepper de landtschappen zoo t'zaemgevoeght, en de eylanden zoo verspreyt heeft, dat 'er geenige zoo wijdt van elkander zijn, oft het verste gelegen kan altijt van eenigh nabuurigh gezien, en als met de oogen betekent worden. En dit is door geen ander beraedt geschiedt, als om dat de volkeren, als zy overvloeyden, zagen, waer zy zich mochten ontladen, tot dat de geheele werelt over al, tot Gods eer, met inwooners vervult wierd.

't Is dan billik dat wy gelooven, dat de oude Gomeren, oft van andere, die haer vervolgden, verstooten, oft, om de menighte te verminderen, verdreven, oft door der menschen ingebooren begeerte van verdere landen te bezoeken, aengesteken, in dit haer naestgelegen eylandt, 't welk zy van 't vaste landt zien konden, eerst over-gevaren zijn. Ook wijst het de reden, dat yder landtschap zijn eerste inwooners, eer uyt de nabuurige, als ver gelege plaetsen ontfangen heeft. Wie zal niet achten, dat Cyprus uyt het naest-gelegen Asien, Creten, en Sicilien, uyt het nabuurigh Grieken, Corsica uyt het nabuurigh Italien, en op dat ik niet verder ga, Zeelandt uyt het naeste Duytslant, Yslandt uyt Noorwegen haer eerste inwooners eer gehadt hebben, als uyt de verschove wijken van Tartarien en Mauritanien? Waerom zullen wy insgelijx niet achten, dat ons Britannien eer van de nabuurige Fransen, als van die zoo vêr gelegen Trojanen, Italianen, Albanoisen oft Brutii, eerstlijk ingenomen is. Ook de oude schrijvers halen de eerstelingen der Britannen, niet

van

van elders, als uyt het nabuurigh Vrankrijk. Het binnenſte deel van Britannien (zeght Cæſar) wordt van die bewoont, welke zy zelver zeggen, dat haer by geheugen verhaelt is, in 't eylandt geboren te zijn, en de zee-kant door die welke om te oorlogen, uyt Frans-Nederlandt over-gevaren waren, die meeſt al met namen der ſteden, uyt welke zy geſproten, daer gekomen, en na gedane oorlogh gebleven zijn, genoemt worden. Want in Britannien zijn even als in Vrankrijk, Belgen, Atrebatien, Pariſien, en Cenomannen, &c. geweeſt. Inſgelijx zegt Tacitus, 't is gelooflijk, dat de Franſen het na-by-gelegen landt van Britannien ingenomen hebben. Ook Beda, onder alle onze ſchrijvers een vriendt der waerheydt, zeght, in 't eerſt heeft dit eylandt alleen de Britoenen, van de welke het de naem gekregen heeft, tot haer inwooners gehadt, de welke uyt de Armoricaenſche wijk (zoo men zeght) in Britannien aengevoert, de zuyder deelen des zelfs zich toe-geeygent hebben; de Armoricaenſche wijk noemt hy de zee-kuſten van Vrankrijk, tegen ons eylandt over-gelegen. 't Schijnt ook tot de tegenwoordighe zaek dienſtigh, dat Cæſar verhaelt, dat Divitiacus Gallus in zijn tijdt een groot deel van Vrankrijk, met het Rijk van Britannien bezeten heeft; en dat het meeſte is, Plinius heeft onder die volkeren van Vrankrijk die aen de zee-kant, tegens over Britannien, neven 't Graefſchap van Bolognen woonen, Britoenen getelt; als ook Dionyſius Afer, die veel ouder als hy is, met deze veerzen:

Hujus videlicet extremum quidem ſub angelum degunt,
Prope columnas magnanimorum gens Iberûm,
Secundum longitudinem ad continentem verſu, ubi Septentrionalis,
Oceani frigidus fuſius eſt fluxus: ubi Britanni
Candidæque gentes habitant Martiorum Germanorum.

't Welk aldus luydt:

By d'aller laetſte hoek van 't Rijk Euroop verkeeren,
Benevens Herk'les ſtijl, de moedige Iberen,
In 't lang na 't vaſte landt gekeert, alwaer het vocht
Des noorder Oceaens ten woeſten plas gerocht;
Alwaer de dappere Britannen zich vertoonen,
En 't zuyver witte volk der ſtrijdb're Duytſen woonen.

Want dit, alwaer de dappere Britannen, ſchijnt te zien op in 't lang na 't vaſte land, en Euſtathius, die den zelven verklaert heeft, verſtaet het van de Britoenen in Vrankrijk: want hy zeght τ῀ ὴ βρεττάννων, &c. Nochtans Avienus en Stephanus, in zijn boek van de ſteden, gevoelen het tegendeel. Ook wierd by beyde volkeren de zelfde Godts-dienſt geviert; by de Britannen (zeght Tacitus) ziet men de Godts-dienſt der Franſen, door over-reeding der overgheloovigheden. De Franſen (zeght Solinus) offerden door een vervloekte gewoonte van offeren, menſchen, niet tot eer, maer veel eer tot laſter der Godts-dienſt. Dat de Britannen het zelfde gedaen hebben, getuyght onder anderen Dio Caſſius in Nero. Dat ook beyde volken haer Druiden gehat hebben, verhalen Cæſar en Tacitus overvloedelijk. Van welke het ons niet verdriet de geheele plaets uyt Cæſar te overlopen: de Druiden zijn over de Goddelijke zaeken, bezorgen de gemeene en byzondere offerhanden, vertalen de Godts-dienſten. Tot de zelve begeeft zich een groot getal van jongelingen om onderwijs, en de zelve zijn by haer in groote eer. Want zy vonniſſen bykans van alle ghemeene, en byzondere verſchillen; en zoo 'er een ſchelm-ſtuk begaen is, zo 'er een doodt-ſlagh geſchiet is, zo men om grondt en landt-palen twiſt, dat oordeelen zy, en ſtellen loon en ſtraf. Zoo 'er iemant in 't byzonder, oft haer gantſche volk op haer beſluyt niet ſtaet, die verbieden zy de offerhanden. Dit is de ſwaerſte ſtraf by haer. Dien zulx verboden is, worden onder 't ghetal van de ſchelmen en onvromen gehouden, yder ſchout haer en mijt zich van haer gezelſchap en t'zamenſpraek, op dat zy niet uyt beſmetting eenigh ongeval krijgen: ook word haer, al verzoeken zy 't, geen recht gegeven, noch eenige eer bewezen. En over al de andere Druiden is een Overſte, welke onder haer het hooghſte aenzien heeft. Deze doodt zijnde, zo 'er iemant onder de overige in waerdigheyt uytmunt, die volght: maer zo 'er veel even-gelijk zijn, zo wordt hy door 't beſtemmen der Druiden gekoren. Somtijdts ſtaen zy ook door gewelt van wapenen na de oppervooghdy. De zelve komen in een zeker tijdt van 't jaer op de grenzen der Cornuten, welk landſchap voor 't midden van geheel Vrankrijk gehouden word, in een geheylighde plaets by-een. En al die eenigh verſchil hebben, begeven zich van alle kanten hier na toe, en zijn haer oordeel en vonniſſen ghehoorzaem. Men meent dat deze tucht in Britannien gevonden, en van daer in Vrankrijk over-gebracht is: en die gene, die deze zaek wat naerſtiger willen onderzoeken, reyzen gemeenlijk derwaerts om te leeren. De Druiden zijn gewoon van den oorlogh af te zijn, betalen ook met de anderen geen ſchatting, en hebben vryheydt van alle dingen. Door zo groote beloningen opgewekt, begeven zich vele, en van zelfs tot haer onderwijs, en worden van haer vrienden en ouders daer toe ghezonden. Men zeght, dat zy daer een groot ghetal van veerzen leeren. Derhalven blijven zy eenige jaren in deze onderwijſing: ook achten zy 't ongeoorloft die te beſchrijven, daer zy nochtans byna in alle andere, zoo gemeene, als bezondere dingen, Griekſe letteren gebruyken. Dit dunkt my hebben zy om twee oorzaeken ingeſtelt, en om dat zy niet wilden, dat haer leering onder 't volk gebracht wierd, en om dat die, welke de zelfde leeren, zich op 't ſchrift verlatende, te min haer geheugen zouden oeffenen: 't welk bykans yder gebeurt, dat zy door 't behulp der letteren, haer naerſtigheydt in 't van buyten leeren, en haer geheugen verſlappen. Inzonderheyt willen zy dit bewijzen, dat de zielen niet vergaen, maer van d'een in den ander over-gaen, en meenen dat men daer door meeſt tot de deught en dapperheydt opgewekt wordt, met verachting van de vrees des doodts. Daer-en-boven twiſt-reden zy veel van de ſtarren en haer beweging, van de groote der wereldt en aerdbodem, van de natuur der dingen, van de macht en kracht der onſterflijke Goden, en leeren 't de jeught. Waer van Lucanus haer aldus aenſpreekt:

Et vos barbaricos ritus, moremque ſiniſtrum
Sacrorum Druidæ poſitis repetiſtis ab armis.
Solis noſſe Deos, & cœli ſydera vobis,
Aut ſolis neſcire datum: nemora alta remotis
Incolitis lucis, vobis autoribus, umbræ
Non tacitæ Erebi ſedes, Ditiſque profundi
Pallida regna petunt, regit idem ſpiritus artus,
Orbe alio longæ, canitis ſi cognita, vitæ
Mors media eſt, certe populi quos deſpicit Arctos
Felices errore ſuo, quos ille timorum
Maximus haud urget Lethi metus: unde ruendi
In ferrum mens prona viris, animaſque capaces
Mortis: & ignavum eſt reditura parcere vitæ.

Met wat naem deze ook aen haer Celten en Britannen bekent waren, zo ſchijnt nochtans deze naem van Druiden van dit Griekſe woordt Δρῦς, dat is een eyke, zijn oorſprong te hebben, niet alleen om dat haer niet heyliger was, als de lijm van een eyken-boom; waer van Ovidius aldus:

At viſcum Druidæ Druidæ clamare ſolebant.

Dat is:

Naer lijm was eertijdts 't roepen der Druiden.

Als die in dichte eyken boſſchen woonen, en geenige offerhanden zonder 't loof der zelve volbrachten; maer dit verklaert Plinius wijd-lopiger met deze zijn woorden: Niets hebben de Druiden (zo noemen de Franſen haer Prieſters) heyliger, als het lijm en den boom, waer uyt het voortkomt. Nu kiezen zy voor zich de dichte eyken-boſſchen, en doen zonder 't zelve loof geenige offerhanden, zo dat zy daer van in 't Griex ook Druiden konnen ſchijnen genoemt te zijn. Want al wat aen de zelve waſt, meenen zy van den hemel gezonden, en een teken te zijn, dat de boom zelfs van Godt verkoren is: want het wordt zeer zelden gevonden, en gevonden, met groote Godts-dienſtigheyt begeert. En voor al in de zeſte maen, de welke by haer het begin der maenden en jaren maekt, als ook der eeuw na 't dertigſte jaer, om dat het dan zijn volle kracht heeft, en net de helft van zich zy, noemen het zelve op haer ſpraek alles genezende. Na datze onder den boom d'offerhande en een gaſt-mael heerlijk bereyt hebben, nemen zy twee van de allerwitſte ſtieren, welker hoornen dan eerſt gebonden worden. De Prieſter klimt met een wit kleedt boven in den boom, en ſnoeyt hem met een gulden ſnoey-mes, 't welk men in een wit kleet ontfangt, dan offeren zy eerſt haer ſlacht-offer, biddende dat God zijn gaef gelucken laet, dien zyze gegeven zullen hebben. Zy meenen, dat het zelve gedronken, aen alle onvruchtbare dieren vruchtbaerheyt geeft, en dat het tegens alle

alle vergift helpt. Zo groot een Gods-dienſt hebben de volkeren veeltijdts in nietige dingen.

Hier komt noch by, dat Diodorus Siculus deze Prieſters der Franſen, in de zelfde zin Σαρωνίδες genoemt heeft, welk woord yder weet een eyken te betekenen, die Griex kan. En Maximus Tyrius getuygt, dat de Celten, dat zijn Franſen, Iupiter eerden, wiens teken een zeer hooge eykenboom was: voorts ſchijnt het dat onze Saxen deze Druiden, als wy by Alfricus gelezen hebben, in haer tael Dry genoemt hebben. Zoo iemandt hier van meer begeert, die ga tot Mela, Lactantius, Euſebius van de Euangeliſche voorbereyding, en des valſchen Plautus Gout-pot.

De Franſen hebben ook de Barden onder haer geeſtlijkheyt gehat, die de kloeke daden der treflijke mannen in veerzen geſtelt, op de Lier na de maet zongen. Waet van de zelve Lucanus haer aldus aenſpreekt:

Vos quoque, qui fortes animas, belloque peremptas,
Laudibus in longum vates dimittitis ævum,
Plurima ſecuri fudiſtis Carmina Bardi.

De zelve hebben ook onze Britannen met de zelfde naem gehadt, want door Bard betekenen zy die, behalven dat hy dat ampt bedient, zich voornamentlijk bevlijtight in beſchrijvinge der geſlacht-reexen. En of de Britannen, gelijk de Franſen, gelooft hebben, dat zy van den vader Dis geſprooten zijn, daer is geen gewach van. Doch dat de Franſen daerom de ruymte van alle tijden, niet door 't getal der daghen, maer der nachten bepaelt hebben, op dat de dach den nacht volgde; 't zelfde hebben onze Britannen ook gantſchlijk waergenomen, want 't geen de Latijnen een en twee weeken noemen, dat noemen zy *Withnos*, dat is acht nachten, en *Pymthec-nos*, dat is vijfthien nachten.

Beyde deze volkeren ſchijnen zich ook een zelfde vorm van heerſching voor-geſtelt te hebben. Want zy wierden niet door 't gebiedt van eenen geheerſcht, maer gelijk Vrankrijk, zo heeft ook Britannien vele Koningen ghehat. En gelijk de Franſen in alle gewichtige zaeken 't gemeene volk verzamelden, en een bevel-hebber beſtemden; het zelve hebben ook de Britannen gedaen, gelijk men uyt deze woorden van Cæſar beſluyten kan: Het opperſte gezach, zo in 't Rijk, als den oorlogh te bedienen, is met gemeenen raedt Caſſivellaunus opgedragen.

Ook zijn deze volkeren in zeden en inſtellen niet ongelijk geweeſt: want op dat ik zwijge, dat zy beyde zeer ſtrijdtbaer en begeerigh tot doodt-ſlaen geweeſt zijn, zy waren tot ſlagh-leveren, en zich in gevaer te begeven even ſtout, als uyt Strabo, Tacitus, Dion, Herodianus., en andere blijkt. De Britannen (zeght Strabo) zijn den Franſen in zeden ten deel gelijk; en voeght 'er terſtont by, even als zommige Franſen, zijn veeltijdts zeer afgrijſlijk in 't oorlogh voeren. En Tacitus met hem, de Britannen, die niet van de Romeynen verwonnen zijn, blijven als de Franſen gheweeſt zijn; en op een ander plaets, de Britannen zijn de Franſen naeſt en ghelijk. Dat de Britannen, op zijn Franſch gewapent, vochten, getuyght Mela.

Tot den oorlogh gebruykten de Britannen een menichte van wagenen, gelijk zommighe Franſen, ſchrijft Strabo.

Beyde deze volkeren hadden in den oorlogh voor een wijs, haer ſlach-ordens zoo by volkeren te ſtellen, dat de onderſcheyde dapperheyt te klaerer bleek. Dat de Franſen dit gedaen hebben, getuyght Cæſar met deze woorden: De Franſen gedeelt in burgerſchappen behielden de ondiepten. Het welk Tacitus van de Britannen in den ſlagh van Caratacus, aldus beveſtigt: De troepen der volken ſtonden voor de veſting.

De Franſen (zeght Strabo) zijn leerzaem, en tot onderwijs vaerdigh van verſtant geweeſt. En de Britannen niet min, welker verſtant Agricola by Tacitus verheft boven de oeffeningen der Franſen, als die alleen de Romeynſche tael verwerpen, en haer welſprekentheyt begeerden.

Strabo verhaelt, dat de Franſen oprecht en eenvoudigh van gemoed geweeſt zijn, 't welk Tacitus van de Britannen inſgelijx ſchijnt toe te ſtaen, daer hy ſchrijft dat zy zich vrywilligh het volk lichten, ſchatten, en andere rijx-laſten onderwurpen, zo zy zonder onrecht waren.

Cæſar verhaelt, dat de Franſen, door onſtantvaſtigheydt en lichtvaerdigheydt des gemoedts, na nieuwe heerſchappyen trachteden. De Britannen waren inſgelijx met t'zamen-rottingen en luſten na nieuwigheden ingenomen.

Uyt deze lichtvaerdigheyt der Franſen, welke Cæſar eerlijker een ſwakheyt noemt, is zo groot een lichtgelovigheyt in haer gemoet geſlopen, dat de Franſche licht-gelovigheyt tot een ſpreek-woordt geworden is, en de Dichter gezongen heeft:

Et tumidus Galla credulitate fruar.

Dat is:

Zo ſteun ik onvaſt op het licht geloof der Franſen.

Ook zijn de Britannen zelfs daer in niet ont-aert, de welke zelfs aen 't Mileſiſch ſprookje een greetig oor verleenen: en de ydelſte waer-zeggeryen, oft door over-gelovige hoop, oft bekommering terſtondt gelooven.

Men leeſt by Strabo, dat de Franſen zeer droevigh waren over haer na-verwanten, die zy berooft zaghen. Dat het zelfde meê-lijden boven alle andere volken in onze Britannen is, is bekender, als men 't zeggen kan.

De Franſen, (als Cæſar zeght) na dat een yder van afkomſt en rijkdom was, had hy veel ambachten, dat zijn knechten en onderdanen, rondtom zich; en hebben alleen deze aengenaemheyt, en mogentheyt gekent.

En heden hebben ook onze Britanſche Edelen geen andere aengenaemheden gekent, van de welke, als men meent, de Engelſen zo groote troepen van dienſtknechten met zich te ſleepen geleert hebben; waer in zy alle Europeanen onlangs vêr overtreft hebben.

Dat der Britannen huyzen den Franſchen gelijk, en met boſſchen omheynt geweeſt zijn, getuygt Cæſar met Strabo.

De Franſen (als Strabo zeght) droegen goude halsketenen, en de Britanſche Bunduica (zeght Xiphilinus) heeft een gulde hals-keten ghedragen, gekleet zijnde met een rok van verſcheyde verwen; en nergens is heden dit çieraedt meer in gebruyk, als in dit eylant, en by onze Britannen.

Dat de Britannen en Franſen aen de middelſte vinger een ring gebruykt hebben, getuyght Plinius.

Dat de Franſen haer hayr lieten waſſen, verhaelt de zelfde Strabo; en dat de Britannen lang hayr hadden, getuyght Cæſar.

Men leeſt by verſcheyde ſchrijvers, dat de Franſen eenige kleederen gebruykt hebben, die zy in haer moederlijke tael Broeken genoemt hebben; dat ook deze by onze Britannen gemeen waren, getuygt Martialis met dit veersken:

Quam veteres Brachæ Britonis pauperis.

Ik laet ſtaen 't gene Silius Italicus van de Franſen ſchrijft:

Quin etiam ingenio fluxi, ſed prima feroces;
Vaniloquum Celtæ genus, ac mutabile mentis.

Om dat deze dingen aen veel volken gemeen zijn. Hier zoud ik noch andere dingen by voegen, waer in deze volkeren over-een-geſtemt hebben. Maer ik vrees dat zy, van quaedwilligen, mochten tot laſter getrokken worden. Ook behaeght my deze ſpreuk zeer wel: *Omnia modicè & intra modum*, dat is, *Alles matelijk en niet te veel*: en miſſchien is het bewijs, hier van getrokken, ook wel te ſwak.

Nu zijn wy tot de tael gekomen, waer in de meeſte vaſtigheydt van deze twiſt-reden is. Want die in gemeenſchap van tael gevoeght zijn, zal niemandt, meen ik, ontkennen, dat in gemeenſchap van oorſprong t'zaem-gevoeght zijn.

Zoo dat, indien alle hiſtorien van alle ſchrijvers vergaen waren, en niemandt in 't licht gebracht had, dat de Engelſen van de Duytſchen, de oprechte Schotten van de Ieren, en de Armoricaenſche Britoenen van onze Britannen gekomen zijn; zoo zoud nochtans de gemeenſchap van haer tael, dat genoeghſaem overtuygen, ja lichter als het aenzien der deftighſte Geſchicht-ſchrijvers. Indien ik dan bewezen zal hebben, dat de oude Franſen en onze Britannen een zelfde tael gebruykt hebben, zoo zal ons de waerheyt zelf dwingen te bekennen, dat zy van een afkomſt geweeſt zijn. Ook acht ik niet dat Cæſar ſchrijft, dat de Franſen zelve in de tael onderſcheyden geweeſt zijn. Strabo getuyght, dat zy alleen in de uytſpraek verſcheelt hebben. Alle, zeght hy, gebruyken zy niet over al een tael, maer een weynigh verſchillende. Voort getuyght Cæſar ſelf, dat de tael van de oude Franſen en der Britannen, een-zelvigh geweeſt is ('t zy dat zy miſſchien in uytſpraek verſcheelde) en ſchrijft, dat de Franſen, welke de tucht en leere der Druiden naerſtlijck wilden onderzoeken, gewoon waren in Britannien tot onze Druiden te trekken; en wijl zy geen boeken gebruykten, zoo volght, dat zy in 't onder-wijzen de zelfde tael met de Franſen gebruykt hebben. 't Welk Cornelius Tacitus klaerer be-

veſtight. De ſpraek der Britannen en Franſen (zeght hy) is niet zeer verſcheyden. Waer van Beatus Rhenanus, Geſnerus, Hottomannus, Petrus Daniel, Picardus, en al die de eerwaerdige oudtheydt ge-eert hebben, dit gevoelen gevolght zijn, behalven weynige die willen, en ſtaende houden, dat de Franſen Duyts geſproken hebben. Doch op dat niemandt ons in deze zaek ſtof in de oogen werpt, zoo laet ons uyt de ſchrijvers de woorden der oude Franſen, die wy konnen, gelijk berderen uyt een ſchipbreuk, (wijl die tael nu door de vloeden van vergetenheydt verdronken light) verzamelen en vergelijken. Want wy zullen zien dat vele niet zwaerlijk en geweldelijk, maer bequaemlijk, en bykans zonder eenige verandering, met onze Britanſche woorden, zoo in klank als zin, over-een-ſtemmen.

Auſonius zegt in dit veerſken van een bron by Bordeaux, dat Divona in 't Frans der Goden bron betekent heeft:

Divona Celtarum lingua fons addite Divis.

En onze Britannen noemen Godt Dyw, en een bron Vonan, waer uyt t'zamen komt Divonan; en door de Latijnſche gelijckvormigheyt, om 's dichts wil Divona.

Niet weynigh ſchrijvers verhalen, dat Jupiter, die by de Grieken van den donder Βροντᾶι, en by de Latijnen Tonans genoemt wordt, by de Franſen onder den naem van Taran ge-eert is geweeſt. Nu Taran betekent by de Britannen de donder; in welke betekening de Duytſchen, Jupiter ook ſchijnen Thonder genoemt te hebben. Want Jupiters dagh noemen zy Thonderdagh, dat is, den dagh des donders.

De Franſen hebben een andere Godt, by Lucanus, Heſus, by Lactantius Heus genoemt, gehadt, de dichter van Querulus heeft hem de blaffende Annubis oft hondt genoemt, om dat hy in de gedaente van een hondt geſchildert wierd, en Huad, betekent by onze Britannen een hondt.

't Is zeker dat de Franſen Teutates onder de naem van Mercurius, als een vinder der konſten, en de leytsman der wegen, hebben aengebeden, en Diw-Taith betekent in 't Britanſch een Godt der wegen. Ook ben ik niet onbewuſt dat Plato Mercurius, in zijn Phædrus en Philebus, Theut noemt. Nochtans weet ik dat 'er eenige zijn, die willen dat Teutates de zelfde is, die by Tacitus voor der Duytſen Tuiſco en Mars geacht wort, en dat wy, der Duytſen oor, den dagh van Mars oft dings-dagh, daer van Tueſday noemen. Leeſt van deze drie Goden der Franſen, belieft het u, deze drie veerſen van Lucanus:

Et quibus immitis placatur ſanguine diro
Teutates, horrenſque feris altaribus Heſus,
Et Taranis Scythicæ non mitior ara Dianæ.

De H. Auguſtinus en Iſidorus getuygen, dat de Dæmones oft Nacht-geeſten (by ons heden Nacht-merryen genoemt) van de Franſen Duſii genoemt geweeſt zijn, vermidts zy geſtadigh onkuyſcheyt pleeghden: nu 't geen dat langduurigh en geſtadigh is, wordt in 't Britanſch Dyth genoemt.

Pomponius Mela ſchrijft, dat de Franſen de Prieſterſſen, aen een van haer Goden door eeuwige maeghdelijkheyt gewijt, Senas noemen. Durfd ik, ik las liever Lenas, want de gewijde maegden, die men nu Moniales of Bagijnen noemt, plachten de Britannen (als in een oude aen-tekening ſtaet) Leanes te noemen, waer van een zeer oudt Bagijnen-kloofter in Britannien Lean-miniſter, en nu Lemſter genoemt, de naem gekregen heeft.

De Franſen (zeght Polybius) noemden de gehuurde ſoldaten in haer tael Gæſſaten; en de Britannen noemen nu haer gehuurde knechten Gueſſin.

De kloeke mannen (ſchrijft Servius) noemden de Franſen Geſſi, en Guaſſdewr betekent in 't Britanſch 't zelfde, dat by de Latijnen *vir fortis & ſtrenuus*, dat is, *een vroom en dapper man.*

Hier toe kan betrokken worden het woort Geſum, 't welk in 't Frans een pijl betekende, gelijk der Latijnen pilum, en der Duytſchen framea; doch terſtont ſullen wy hier breeder van ſpreken.

Gelijk Phalanx by de Macedoniers, zoo betekende Caterva by de Franſen een legioen, als te zien is by Vegetius; en dit is by de Britannen noch niet verſturven, de welke een bende Caturfa, den oorlogh Kad, en de ſterkte der oorlogh, die in een legioen beſtaet, Kaderne noemen; in eenige voorbeelden van Vegetius vint men Caterna.

Tot dit Kad kan gevoeghlijk Cateja, 't welk een zeker ſoorte van pijlen was, die de Franſen in den oorlogh gebruykten, betrokken worden, volgens 't zeggen van Iſidorus.

Geſſa een Franſche pijl, vertaelt Servius een Mansſpiets, met welk het Britanſch Cethelou gemeenſchap ſchijnt te hebben, dat by Ninnius wordt uyt-geleght voor gebrande thuyn-ſtaken en oorloghs-zaet.

De Franſen, die Brennus in Grieken-lant voerde, noemden in haer tael (zeght Pauſanias) een inſetting van een ruyter-ſtrijt, beſtaende uyt drie paerden, Trimarcia, want een paert noemden zy Marca: welk woort t'eenemael Britanſch is, want Tri betekent drie, en March een paert.

In 't zelfde boek getuyght Pauſanias, dat de Franſen haer ſchilden Thireos noemden, welke de Britannen heden noch Tarian noemen.

Cæſar in zijn Ephemerides ſchrijft, (gelijk Servius getuyght) dat, als hy in Vrankrijk, van den vyandt gevangen zijnde, gewapent op zijn paert wegh gevoert wierd, hem een van de vyanden, die hem kende, gemoette, en al gekkende zeyde Cetos Cæſar, 't welk in 't Frans betekent laet gaen, en Geduch betekent 't zelfde in 't Britanſch.

Rheda, een Franſch woort, (zeght Quintilianus) is van een betekening, als der Latijnen Caruca, dat is, een wagen. 't Welk nu in 't Britanſch niet bekent is, dat het nochtans in 't gebruyk geweeſt is betoonen Rhediad voor een loop, Rhede voor loopen, en Rhedecſa voor een loop-wagen, de welke niemandt behoeft te twijffelen, dat van een zelfde oorſprong zijn. 'tIs ook niet wanſchijnlijk Eporedia, een ſtad der Salaſſen, hier af te trekken, de welke Plinius ſchrijft, dat van de temmers der paerden alzoo genoemt is.

Deze beyde volken hebben ook een ander ſlagh van wagens gebruykt, dieze met een woordt Covinum noemden, en den wagenaer Covinarius, en al hoewel deze naem met de wagen verdwenen is, zoo is nochtans des zelfs herſtelling om zoo te ſpreken, by de Britannen overgebleven, by de welke Kowain betekent op een wagen rijden.

Insgelijx was Eſſedum een Franſche wagen, oft liever een oorloghs-wagen, de welke Propertius en Cæſar de Britannen mede toe-ſchrijven:

Eſſeda cælatis ſiſte Britanna jugis.

Circius, is een wint door zijn naem zeer wel bekent, aen welke Divus Auguſtus in Vrankrijk een kerk toegewijt en gebout heeft. Dat 't zelfde een Franſch woort is, bewijſt Phavorinus, een Frans-man van afkomſt, in Agellius. Onze Franſen (zeght hy) noemen de wint, die uyt haer landt waeyt, de welke zy bevinden zeer ſtreng te zijn, Circius; om haer draeying zoo ik meen. 't Is zeker dat zy de geweldighſte en ongeſtuymighſte van alle winden is; nu Cyrch betekent in 't Britanſch gewelt en gedruyſch, gelijk men in haer Litany zien kan.

Livius ſchrijft, dat de Penniſche Alpes, de welke by Cæſar de hooghſte Alpes zijn, haer naem niet van Annibal Pœnus gekregen hebben, maer van die, welken de bergh-Franſen, om zijn hooghſte top geheylight, Penninus genoemt hebben, en noch heden worden de hooghten der bergen by de Britannen Pen genoemt, waer van de hooghſte bergen by ons de naem van Penmon-maur, Pendle, Pen, Penoch-cloud, en Pennigent, en den bergh Appenninus in Italien van nergens elders, gekregen hebben.

Cæſar ſchrijft, dat de ſteden van Vrankrijk, aen de zee gelegen, na de gewoonte der Franſen Aremoricæ genoemt worden, met welke de Britannen met 't zelfde woordt in de zelfde zaek over-een-komen; want Ar-mor betekent by haer aen de zee oft op de zee, en Strabo noemtze byna in de zelfde zin in 't Griex Αλωκεανίδας.

Ten tijde van Diocletianus verweckten de boeren in Vrankrijk een oproer, en gaven haer aenhang de naem van Baucaden; en de varken-drijvers, en boeren worden by de Britannen Beichiad genoemt.

Sidonius zeght, dat de Franſen haer ingebore roovers Vargarien noemden, en ik heb in de aentekening van de kerk van Landaf gevonden, dat de rovers eertijdts in 't Britanſch Veriad genoemt wierden.

De oude en treflijke uytlegger van Iuvenalis zeght, dat de Allobrogen daerom zoo genoemt zijn, om dat de Franſen een akker Brogæ noemen, en Alla een ander. Zy zijn dan zoo genoemt, om dat zy uyt een andere plaets zijn vervoert geweeſt. Doch Bro betekent in 't Britanſch een landſchap,

ſchap, en Allan buyten uytwendigh, zoo dat die oorſpronklijkheydt in beyde talen klaer is.

Plinius zeght, dat het weegh-blader-kruyt in Vrankrijk Glaſtum genoemt wordt, waer meê, na 't getuyghnis der ſchrijvers, de Britannen zich plachten te beſtrijken. Dit is 't kruyt, dat wy Woad noemen, en maekt een hemels-blaeuwe verw, welke deBritannen heden Glas noemen. De Grieken, als Plinius zeght, noemen 't ἰσατὶς, en de verwers Vitrum, als Oribaſius getuyght. Waer van Pomponius Mela lichtlijk verbetert wort, zoo men Vitro ſtelt voor Vltro, daer hy zegt: *Britanni incertum ob decorem, an ob quid aliud Vltro corpora inferti.*

De Gallathen, die, als Hieronymus getuyght, met de oude Franſen de zelfde tael gebruykten, hadden een kleyne ſpruyt, Coccus genoemt, waer uyt de roode ſcharlake verw gemaeckt wierd, en deze zelfde verw noemen de Britannen Coch.

Wy hebben voor dezen bewezen, dat de Broeken by de Franſen en Britannen een gemeen kleedt was. Diodorus Siculus noemtze ongeſchooren en veelverwige kleederen: en nu noemen de Britannen vuyle en geſcheurde kleederen Brati.

Indien Laina een Franſch woort geweeſt is, dat Strabo ſchijnt te getuygen, als hy ſchrijft: De Franſen maken rokken van dikke wol, die zy Lainas noemen: zoo zijn de Britannen niet te wijt gegaen, die de wol in haer tael *Glawn* noemen.

Feſtus Pompejus getuyght, dat Bardus in 't Franſch een zanger betekent, en dit is louter Britanſch.

Martialis en meer andere bewijſen, dat Bardocucullus, een zeker kleedt der Franſche Barden geweeſt is; nu, gelijk Bard noch by de Britannen gebruyklijck is, zoo is het andere deel van dit woordt by de Britannen ook geheel gebleven, by de welke een mantel Cucul genoemt wordt.

Vrankrijk brengt voort (zeght Plinius) haer aert van koorn, dat zy Brance noemen, by ons wordt het zuyverſte koorn Sandalum genoemt; en by de Britannen wordt het koorn, dat zuyver van kaf is, Gumeth vranc genoemt, en in Nortfolk by ons Brank.

Dat de Grieken Pentaphyllon van de vijf bladen noemen, was by de Franſen (als Apulejus getuyght) Pempedula genoemt; nu Pymp betekent by de Britannen vijf, en Deilen een bladt.

Feſtus geeft te kennen, dat even als Pymp vijf, Petor vier by de Franſen betekende, en zeght, dat Petoritum een Franſche wagen geweeſt is, van de vier raden alzo genoemt. En Pedwar betekent in 't Britanſch vier.

Iſidorus ſchrijft, dat onder de houte gereetſchappen een wijngaert Rek, by de Engelſchen Aleaver genoemt, by de Franſen Guvia genaemt wierd, en wordt in 't Britanſch Gwif genoemt.

Den Berke-boom, die wy Birch heeten, noemt Plinius een Franſche boom. Hy zoudze nu ook een Britanſche noemen, vermidts hy in Britannien zoo weeldigh groeyt, en in 't Britanſch bedw geheeten wordt.

De gewaterde wijn wierd (als Athenæus verhaelt) van de Franſen Dercoma genoemt, en Dwr betekent by de Britannen water.

Alzo wort, om niet alles te verhalen, by Dioſcorides genoemt, 't geen de Latijnen Filix heeten, by de oude Franſen Ratis, by de Britannen Redin. By de Latijnen Sambucus, is by de Franſen Scovies, by de Britannen Iſcaw. Serratula by de Italianen, is by de Franſen Vetonica, by de Britannen en ons Betanii. 't Gene Plinius by de Latijnen *terræ adeps*, 't vet der aerde, noemt, wort by de Franſen Marga, en by de Britannen Marle geheeten. De zuyvere Marga by de Latijnen, noemen de Franſen Gliſcomarga, en kan by de Britannen Gluyſmarl genoemt worden, want Gluys betekent by haer helder. 't Geen de Latijnen *Sellula tripes* heeten, noemt Sulpitius Severus in 't Franſch Tripetia, en de Britannen Tripet. De *centum pedes* by de Latijnen, noemen de Franſen Candetum, en de Britannen Cantroed. De Avis-Roſtrum, vogels-bek, by de Latijnen, heeten de Franſen, als Suetonius zeght, Becco, en de Britannen Pic.

Ik zoud ook Goropius razery niet razen, indien ik des Suetonius Galba, voor een vettert, betrok tot het Britanſch Galvus, welk over groot betekent. Des Verrius Flaccus Bulga voor een leer-zak, tot het Britanſch Butſiet. De Solidurios van Cæſar voor Godt-heylige menſchen, tot Sowdiwr. Des Plinius Planarat voor een ploegh, tot Arat, welk een ploegh betekent. Des Iſidorus Taxea voor ſpek, betekent tot Tew. Des Diodorus Siculus Zithum, tot Sider. En Cerviſia bier, tot Keirch, dat is, haver, waer van de Britannen in vele plaerſen bier brouwen, oft liever tot Cwrwf, dat is 't geen wy Ale noemen.

Dat dit al oude Franſche woorden geweeſt zijn, blijkt uyt deze Schrijvers, en ghy ziet hoe bequaemlijk dat zy in klank en zin met onze Britanſche over-een-komen, en als t'zamen-ſtemmen.

Hier by komt, dat, wijl de oude namen der plaetzen by deze beyde volkeren een-zelvigh van uytgang geweeſt zijn: te weten, in Duno, Briva, Rito, Duro, Mago, &c. men lichtlijk beſluyten kan, dat zy geenzins verſcheyde geweeſt zijn.

Ook kan men voortaen geen kleyn bewijs hier uyt trekken, dat wy Engelſen van de Duytſchen geſprooten zijn, vermidts de later namen van onze ſteden, uytgaen in *Burrouw*, *Berry*, *Ham*, *Sted*, *Ford*, *Thorp*, en *Wich*, welke met de Duytſche uytgangen, *Burg*, *Bergh*, *Heim*, *Stadt*, *Furt*, *Dorpe*, *Wic*, even over-een-komen.

Deſgelijx kan men van eenige Franſche namen, zoo bequaemlijk, uyt onze Britanſche tael, reden geven, zoo dat de natuur met de zaek over-een-komt, dat wy nootzaeklijk moeten bekennen, oft dat zy van de Britannen op-geſtelt zijn, oft dat de Britannen Franſch geſproken hebben. Maer 't ſy genoeg een oft twee by te brengen.

Het derde deel van Vrankrijk (zeght Cæſar) wordt bewoont, van die in haer tael Celten, in onze Galli, en van de Grieken Gallathen genoemt worden. Waer van zy Celtæ en Gallathen genoemt zijn, hebben de geleertſte onder de Franſen noch niet gezeyt, maer laet zy zien oft niet ſchijnt van het Britanſche woort Gualt, 't welk heden noch by de Britannen het hooft-hayr betekent, en Gualtoc gehayrt, waer van Celtica, Galla thæ en Galli, door een verzafting der uytſpraek, ſchijnt her te komen. Want het is by alle gheleerden bekent, dat de Celten van haer lang hayr, dat zy zorgvuldighlijk lieten groeyen, gehayrt genoemt zijn; en hoe zult ghy de C. K. Q. G. van haer kracht en aert des geluyts onderſcheyden?

't Is bekent dat de Garonne, een van de voornaemſte rivieren van Vrankrijk, zeer ſnel, en als met verbitterde vloeden af-vloeyt, zoo dat de dichters haer de geweldige, ſnelle, en zee-gelijke Garonne noemen; en dit betekent Garuw in 't Britanſch.

De rivier Arar vloeyt met ongelooflijke langzaemheydt, hier van zeggen de dichters, langzamer als den Arar, en de loome Arar; nu Ara betekent in Britanſch langzaem en loom.

De Rhoſne, daer de Arar in loopt, loopt met een vaerdige ſnelheyt, waer van zy haeſtigh, ſnel, en vaerdigh genoemt wordt, het welk van Rhedec, dat haeſtig loopen betekent, niet veel en verſcheelt.

Strabo en andere verhalen, dat de Gebenniſche bergen zich in Vrankrijk met een geduurige rugh vêr uytſtrekken; en dat Keven by onze Britannen de rugh van een bergh beteekent, blijkt uyt het Britanſch woordt-boek; ook heb ik by Otteley, in 't Graeffchap van Iork, de uyt-geſtrekte rugh van een berg gezien, dien de bywooners The Keuin noemen.

Wijl men in Vrankrijk eertijdts op de ruymte van 1500 ſchreden, om de langte des weghs af te meten, ſteenen placht op te rechten, en de Leuca Gallica (als Iornandes getuyght) zoo veel ſchreeden begreep, en Leach in 't Britanſch een ſteen betekent, zo laet de geleerden zeggen, of Leuca daer van den naem niet gekregen heeft.

Op de ſtrandt van 't Narbonſch Vrankrijk, alwaer men verdicht dat Hercules en Albion t'zamen gevochten hebben, liggen de ſteenen zoo dicht en verſtrooyt, dat men geloven zoud, dat het daer ſteenen geregent heeft; zo dat zy de ſteenen-ſtrandt en het ſteenen-veldt by de ſchrijvers genoemt wordt. Heden wordt zy van de Franſen le Croux genoemt, zonder nochtans te weten waerom; maer de ſteenen worden in 't Britanſch Craig genoemt.

Die eertijts de zee-plaetſen in Vrankrijk, ons naeſt, bewoont hebben, wierden in haer tael Morini genoemt: en

de Zee

de Zee wordt in 't Britansch Mor genoemt, zoo dat het zelve daer van schijnt gekomen te zijn; want de aenzeesche noemen zy *Morinwyr*, gelijk *Aremorica* eertijts in 't Fransch, en nu in 't Britansch aen de zee betekent.

Zoo schijnt Arelate, een zeer vermaerde stadt van Vrankrijk, in een nat en vochtigh landt gelegen, van de gelegenheydt zelf haer naem te hebben, want Ar betekent in 't Britans op, en Laith vochtigh.

Vxellodunum, zeght Cæsar, was een stadt gelegen op een alzins sterken hoogen berg, en Vchell betekent in 't Britansch hoogh, en dat Dunum by de oude Fransen een verheve plaets ofte heuvel betekent heeft, leert ons Plutarchus uyt Clitio in het boexken van de rivieren, en 't zelfde is by de oude Britannen in gebruyk geweest.

Den voor-bergh Cythariſtes stelt Plinius in Vrankrijk, dicht by Marsilien, daer men nu de stadt van Tolon ziet; indien men nu onze Britannen vraeght, wat Cythara in haer tael is, ghy zult terstont Telen hooren.

Wederom, om geen twijffeling in deze zaek te laten, wijl 't blijkt, dat de hedendaeghsche Fransche tael, zo van het Latijn en Duyts af-gekomen is, dat 'er nochtans veel oude Fransche woorden in de zelvige overig zijn: zo heb ik, van die in beyde talen ervaren zijn, verstaen, dat vele van die Fransche woorden, welke nocht tot de Latijnsche, nocht tot de Duytsche bron gebracht konnen worden, en derhalven uyt de oude Fransche, schijnen nochtans met het Britansche zeer nauwe gemeenschap te hebben: als by voorbeelt, de Fransen gebruyken heden Guerir, de Britannen Guerif voor genezen; de Fransen Guaine, de Britannen Gwain voor een schede; de Fransen Derechef, de Britannen Derchefu voor op een nieuw; de Fransen Cambre, de Britannen Cam voor krom; de Fransen Bateau, de Britannen Bad voor een schuyt; de Fransen Gourmand, voor een vraet, de Britannen Gormond voor al te veel; de Fransen Baston, de Britannen Pastwn voor een stok; de Fransen Accabler, de Britannen Cablu voor onderdrukken; de Fransen Havre, de Britannen Aber voor een haven: en Comb, by beyde volkeren noch in gebruyk, voor een dal. Diergelijke zijner veel meer, welke misschien den lezer min mochten behagen, hoewel zy tot deze zaek zeer wel dienen.

Dat Tacitus schrijft, dat de Æstinersche volkeren in Duytslandt, de Sweedsche gewoonten en zeden hebben, doch dat haer tael met het Britansch meer over een komt, weêrstreeft onze bevesting niet. Want de verschovenste talen komen in eenige dingen over-een. En onlangs heeft Augerius Busbequius, des Keysers gezant by den grooten Turk, verscheyde Duytsche en Engelsche woorden in de Cherſoneſche Turkse tael waer-genomen.

Hier uyt zoud men konnen besluyten, dat de oude Fransen en Britannen de zelfde tael gebruykt hebben, en dat men derhalven door nootwendigh gevolgh de oorsprong der Britannen tot de Fransen betrekken moet. Want men moet bekennen dat Vrankrijk, gelijk ik gezeyt heb, naest aen Armenia, en vruchtbaer, even als in vruchten, zo ook (als Strabo getuygt) in menschen, eer bewoont is geweest; en, wijl de Fransen haer Colonien oft Nieu-steden in Italien, Spanjen, Duytslandt, Thracien, en Asien verspreyt hebben, zo moeten wy billijck geloven, dat zy 't veel meer in Britannien, zo naburigh en niet min vruchtbaer, gedaen hebben. En dit kan den Britannen niet als tot groote eer strekken, dat zy van die oude Fransen het-gekomen zijn, die in oorloghsche dapperheyt uyt-gemunt, en met welke de Romeynen, niet om eer, maer om haer behoudenis, veel jaren gestreden hebben; en de welke, op dat ik liever des Dichters woorden, als de mijne gebruyke,

Per omnem
Invecti Europam, quasi grando Aquilone, vel Austro
Importata, gravi passim sonuere tumultu.
Scit Romanus adhuc, & quam Tarpeja videtis
Arx attollentem caput illo in monte superbum,
Pannones, Æmathii norunt, scit Delphica rupes.

En een weynigh daer na:

Intravere Asiæ fines: prope littora Ponti
Ingentem crevere novam, quæ tenditur usque
Ad juga Pamphilûm, Garamantica sydera contra,
Inter Cappadoces posita, & Bythinica regna.

Ook moeten wy hier niet stil-zwijgens voorby gaen, het geen andere, om der Britannen oorsprong van de Fransen te bewijsen, by-gebracht hebben. G. Buchananus, niet min vermaert door zijn voorouders, als goede oeffeningen, merkt aen uyt Mekerkus, dat de Duytsen een Frans-man Wallon noemen. En dat de Saxische Duytschen, als zy hier quamen, en de Britannen Frans hoorden spreken, haer Wallen, dat is, Fransen, noemden. Buchananus voeght 'er by, dat Walch by de Duytsen niet eenvoudighlijk een vreemdeling, maer veel eer een Frans-man oft Wael betekent; en geeft met een te kennen, dat de Fransen dat landtschap, dat wy Walles heeten, heden Galles noemen, en dat de oude Schotten al de Britansche volken in Gaol en Galle, dat is (als hy 't vertaelt) in Galeren en Gallen, gedeelt hebben.

Zoo nu onze Britannen, 't zy waer oft niet, willen Trojanen van af komst zijn, ik zal 'er niet tegen streven; door de Fransen dunkt my nochtans zullen zy zich bequamelijxt met de Trojanen rekenen. Want zommige zeggen (als Ammianus verhaelt) dat eenige vluchtelingen na de verwoesting van Trojen Vrankrijk, toen ledigh, ingenomen hebben. In deze opmerking der talen konnen wy de goedertierentheydt van den opperste Schepper, tot onze Britannen, na-zaten van de oude Gomeren, niet genoegh loven, de welke, hoewel zy van de Romeynen, Saxen, en Normannen verwonnen geweest zijn, zo hebben zy nochtans haer vaderlijcken naem en eerste tael, tot nu toe gelapt en verborgen gehouden. Ook schoonze de Normannen, door ingestelde wetten, pooghden te vernietigen. Zoo dat die oude Britansche Edel-man niet buyten reden schijnt geantwoort te hebben, de welke van Henrik de II, Koning van Engelandt, gevraeght, wat hem dacht van de macht der Britannen, en zijn Koninglijke toerusting tegen de zelve: Dit volk (zeght hy) ô Koning! zal door uw, en andere machten, nu, gelijk voor dezen, onder-drukt, verzwakt, en ten deelen uyt-geroeyt konnen worden. Maer zal om des menschen toorn, 't zy 'er Godts toorn zich by-voeghde, niet ten vollen uyt-geroeyt worden. En daer zal, meen ik, geen ander als 't Cambrische, dat is, Britansche volk, en geen andere tael voor 't meeste deel, in den dagh des gestrengen oordeels, voor dien opperste Rechter, wat 'er van meerder geschiedt, voor deze hoek der werelt antwoorden.

BRITANNIENS NAEM.

MAer, zult ghy zeggen, zo Cumero de eerste naem der inwooners is, waer van komt Albion en Britannia? welke zo ingewortelt is, dat zy die zelve eenighzins verduystert heeft. Hoor, bid ik, 't geen ik zekerst acht, om dat het 't waerachtighst is. En de zelfde dingen kan men met verscheyde omstandigheden aenmerken, derhalven met verscheyde namen betekenen, als Plato in zijn Cratylus leert; en zo men al het oude en nieuwe byzonderlijk door-loopt, men zal bevinden dat vele volken met andere namen, als zy zelve gebruykt hebben, van anderen benoemt wierden. Zoo zijn zy, die in haer moeder-tael Israëliten genoemt wierden, van de Grieken, Hebreën, en Ioden, en van de Ægyptenaers (als Manetho getuyght) Hueſen genoemt, om dat zy harders tot Koningen gehadt hadden: zo noemden de Grieken Syriers, (als Iosephus verhaelt) die zich Arameten noemden; die zich Chusien noemden, hebben de Grieken Æthiopiers, om haer zwart aenzicht, genoemt: die in haer moeder-tael Celten zijn, hebben de Grieken Gallaten genoemt, om haer melk-wit, (als zommige willen) oft om haer lange hayren, als ik terstont gezeyt heb. Zoo wierden zy, die zich in haer tael Teutsch, Numiden, en Helenen noemden, van de Romeynen Germanen, Mauren, en Grieken genoemt. Zoo ook (op dat ik niet

niet verder loop) worden zy, die in haer eyge tael Muſelmannen, Magier, Czechen, Beſermannen genoemt worden, noch heden van alle Europeanen Turken, Hungaren, Bohemers, en Tarters genoemt. En zelfs wy Engelſen, die by ons in onze tael *Englishmen* genoemt worden, zijn van de Britannen, Ieren, en wilde Schotten Saſſon, dat is, Saxen genoemt. Door de zelfde reden moet men oordeelen, dat onze voor-ouders, die zich Cumero noemden, om eenige andere oorzaek oft van zich zelven, oft van anderen Britoenen zijn genoemt geweeſt, van waer de Grieken Βρεταννίαν t'zaem-getrokken, en als met de handt aen de Romeynen over-gelevert hebben. Dit nu vaſt geſtelt zijnde, zullen wy nu de namen onzes eylandts onder-zoeken.

Van de naem Albion ben ik niet zeer bekommert, om dat de Grieken de zelve aen ons eylandt, tot onderſcheydt gegeven hebben, midts al de ombuurige eylanden, Britanniſche en Britannien genoemt wierden. Het Britanſch eylandt (zeght Plinius) vermaert om de Grieckſche en onze gedenk-tekenen, light tuſſchen 't noorden en 't weſten, in een groote tuſſchen-wijde, tegen over Duytſlandt, Vrankrijk, Hiſpanien, en het meeſte deel van Europa. Dit wordt Albion genoemt, midts zy 't alle Britannien heeten. Waer van Catullus tegen Cæſar alzoo, hem vreeſt Vrankrijk, hem vreeſt Britannien. De welke in 't zelfde gedicht dit het laetſte eylandt van 't weſten noemt. Deze naem van Albion ſchijnt van de ydelheydt, beuzelachtigheyt, en die loſſe lichtvaerdigheydt der Grieken, in 't verzieren der namen, welke zy zelve ἄγαλμα δυσιλογίαν genoemt hebben, verkregen. Want wijl zy Italien beuzelachtigh van Heſperus, Atlas zoon, Heſperia, en Vrankrijk, Gallatia, van Polyphemus zoon, genoemt hebben; zo moet ik nootzaeklijk geloven, dat zy dit eylandt van Albion, Neptunus zoon, ook Albion genoemt hebben, 't welk Perottus en Lilius Giraldus beveſtigen. 't Zy 't iemant liever van Ἄλφου af-trekke, het welk, na 't getuyghnis van Feſtus, in 't Griex wit betekent, en waer van de Alpes genoemt zijn. Want het wordt gekroont met witte blinkende rotzen, welke Cicero wonderlijke klonten noemt, waer van Britannien, op Antoninus Pius, en Severus penningen in vroulijk gewaet, op rotzen zittende, afgebeelt wordt, en wort by Britanſche dichters Inis Wen, dat is, het Witte eylandt, geheeten: op dat ik Orpheus verzwijge, die in zijn Argos-varers (zo zy van Orpheus zijn) het naeſt-gelegen eylandt aen Hibernia oft Iernin, dat nootzaeklijk het onze is, Λευκαῖον χέρσον, dat is, het witte landt, genoemt heeft, het welk hy weynigh te vooren Νῆσον Πολυήσσαν voor Λευκήσσαν ſchijnt genoemt te hebben. Inſgelijx vermoedt Fracaſtorius, daer hy ſchrijft, dat die peſtige Britanſche een-daeghſche Koorts (welke wy gemeenlijk het Britanſche zweet noemen) ontſtaet uyt de eygenſchap des landts, 't welk krijt-achtigh is, dat dit eylandt Albion is genoemt geweeſt, van de krijt-achtige aerde. Wie kan dat ſprookjen, dat Albion genoemt zy van Albina, een van de dartigh dochters van Dioclefianus, Koning van Syrien, de welke in haer Bruyloften haer mannen ombrachten, en in een ſtierloos ſchip hier gekomen, dit eylandt eerſt ingenomen, en door 't by-ſlapen van eenige geeſten bevrucht, Reuzen gebaert hebben, als eens onbeſchaemden menſchen leugen met goede ooren aenhooren? Ook behoef ik niet zorghvuldigh te onderzoeken, waerom Britannien in dat oude gedicht tegen Ventidius Baſſus, Inſula Cæruli genoemt wort, wijl 't met de zee omringt is, de welke by de dichters Cærulus en Cærulum, dat is, blaeu en blaeu-achtigh, genoemt wordt; waer van Claudianus van Britannien aldus zinght:

——— *cujus veſtigia verrit*
Cærulus ———

Ik verzwijgh dat het by Ariſtides het groote en laetſte eylandt genoemt wordt; dat het ook Romania genoemt is geweeſt, geeft Gildas eenighzins te kennen, de welke ſchrijft, dat de Romeynen het zoo t'onder-gebracht hebben, dat de naem van 't Roomſche jok aen 't lant geklampt is; en voeght 'er na een zijdjen oft twee by: zoo dat het niet voor Britannien, maer voor Romanien geacht wordt; en terſtont daer na zeght hy van 't zelfde eylandt: Het eylandt de Roomſche naem, doch niet haer wetten en zeden behoudende. Proſper Aquitanus heeft het uyt-druklijk het Romeynſche eylandt genoemt. Hier zoud men konnen by-voegen, dat, als de beelden der Keyſeren Tacitus en Florianus, door den blixem neder-geworpen wierden, de Wichelaers geantwoort hebben, dat 'er uyt haer geſlacht een Keyſer zoud worden, die onder anderen over Taprobana overſten zoud ſtellen, en een voor-burgermeeſter oft vooghdt na het Roomſche eylandt zenden: 't Welk de geleerden van ons Britannien verſtaen, welk altijt een Præſidiale, en geen Proconſulare Provincie geweeſt is, gelijk wy hier na zeggen zullen. Dat het wel eer Samothea, na Samoth, Iaphets zeſte zoon, is genoemt geweeſt, mach van my geloven, die wil. Ik weet uyt wiens winkel het voortkomt, naemlijk van Annius Viterbienſis, de welke onder een ſchoon opſchrift, na de wijs der bedriegers, zijn verdichtſelen, onder den naem van Beroſius, den licht-gelovigen in de handt geſtopt heeft.

Maer de waerheydt van de naem en oorſprong van Britannien, helt zeer twijffelachtigh, na de verſcheyde verſtanden der menſchen, in welke zaek, op dat ik ook mijn gevoelen mach ſtellen, ſal ick aen onze Britannen voor-reden, dat zy my met hart en mont gunſtig zijn, dat zy, terwijl zy begeeren te weten, verſchoonen willen, en my dien wegh niet ſluyten, welke Eliotta, Leiandus, Lhuiddus, en andere betreden hebben. Want is 't een zeer geleerdt Britan Humfredus Lhuiddus, zonder nadeel van Brutus geoorlooft, ja tot eer geweeſt, de naem van Britannien elders als van Brutus te trekken, het zy my, die de geſchiedenis van Brutus niet wil tegenſpreken, geen laſter de zelfde van elders, zoo ik kan, te halen; te weten, uyt de Britanſche tael zelfs, de welke, als minſt vermengt, en vêr de outſte, ſchijnt dezen handel veel middels te zullen by-brengen. Want de oude talen worden in 't byzonder zeer noodigh geacht, om de oorſprongen te onderzoeken; en Plato leert dat de eerſte namen, door lang verloop der tijdt, veroudert, in de Barbariſche talen, als de outſte behouden worden. En hoewel deze dingen, door de ouderdom van ons geheugen geweert, in zulk een duyſterheyt begraven zijn, dat men de waerheyt ſchijnt eer te mogen wenſchen, als te hopen; zoo zal ik nochtans poogen de zelve te zoeken, en mijn oordeel op het kortſte, als ik kan, voort te brengen, zonder tot iemants nadeel iet te verhalen, maer zoo iemant iets waerſchijnlijkers by-brengt, het zelfde willigh te zullen aennemen. Want ik lief de waerheydt niet meer in my, als in een ander, en zalze omhelſen in wien ikze ook zie.

Eerſtlijk, zal ik my, met verlof van den goetwilligen lezer, dit voor toe-geſtemt en beweert op-nemen, dat de oude volken in 't begin haer eyge namen gehat hebben, en dat de Latijnen en Grieken daer na uyt de zelve, door gelijkvormigheyt verbogen, haer landen en namen gegeven hebben, dat is, om klaerer te ſpreken, dat de volkeren voor de landen en plaetzen met haer namen bekent, en de landen na de volken genoemt geweeſt zijn. Wie zal ontkennen, dat de namen der Ioden, Meden, Perſen, Scythen, Duytſen, Franſen, Getulen, Saxen, Engelſen, Schotten, &c. niet eer geweeſt zijn, als Iudeën, Medien, Perſien, Schytien, Duytſlant, Vrankrijk, Getulien, Saxen, Engelant, Schotlant, &c. En wie ziet niet dat deze woorden van de vorige geſproten zijn? Wy lezen dat Livius en Cæſar van de Samniten, Inſubren, en Belgen, de plaetzen zelve eerſt Samnitium, Inſubrium, en Belgium genoemt hebben. Van de Franſen wierd, ten tijde van den grooten Conſtantin, als op zijn penningen te zien is, haer landt eerſt Francia genoemt, en Sidonius Apollinaris heeft van de Bourgonjons Burgundia eerſt gemaeckt. Van gelijken moeten wy gelooven, dat dit ons eylandt Britannien van de inwooners oft nabuurige Franſen genoemt zy, welk zommige dingen ons bewijſen, dat in 't Barbariſch Brit oft Brith zijn genoemt geweeſt; inzonderheyt dat veersken, dat op de naem der Sibylla vertoont wordt:

Ἐσσεῖαι ἐν Βρύτεσι καὶ ἐν Γάλλοις πολυχρύσοις
Ὠκεανὸς κελαδῶν, πληρούμενος αἵματι πολλῷ.

Voeght hier by het aenzien van Martialis, Iuvenalis, en Auſonius, als ook Procopius, by wien dit eylandt *Britia* genoemt wordt; zoo ook in de oude opſchriften by de Britannen zelve geſtelt, op welke men leeſt *Brito, Britones, Brittus.* COH. BRITON. ORDINIS BRITTON, en tot Romen in de kerk van S. Maria Rotunda, NATIONE BRITTO. En dit ſchrift, 't welk men ziet tot Amberg in Duytſlant, vermits 't van Triputium een onbekende plaets in Britannien gedenkt, zal ik hier by voegen:

NYMPHISO
NO BRITTON
TRIPVTIENO
SVB CVRA
MO VLPI
MALCHI
*7. LEG. XXII
PO PO FO.

* Centuriones.

Ook de Saxen zelve hebben de Britannen in haer tael Brityf genoemt, en Witichindus Saxo ſtelt voor Britannien Briten, zo dat buyten twijffel *Brit* het oorſpronklijk moet zijn, daer Brito van getrokken is, en 't welk deze naem van Britannien verlichten zal.

En wijl de volkeren daer uyt namen gevonden hebben, op dat zy oft anderen mochten over-treffen, oft zich van anderen onderſcheyden, oft na de waerdigheydt van haer eerſte voor-zaet, als de Ioniers van Iavan, de Iſraëliten van Iſraël, de Chananiten van Chanan, Chams zoon, oft van haer aert, zeden, en oeffeningen; als de Iberen in de Hebreeuſche oorſprong, om dat zy gravers, de Heneten om dat zy landt-loopers, de Nomaden om dat ſy tot beeſten te hoeden geneygt waren: de Germanen om dat zy voor ſtrijdtbare mannen geacht wierden; de Franſen om dat zy vry waren; de Pannoners om dat zy lakenſche rokken met mouwen droegen, volgens 't zeggen van Dion; de Æthiopers om dat zy zwart waren; en de Albanen om dat zy met wit hayr geboren wierden; waer van ghy kont bemerken, dat (gelijk Solinus zeght) de verwe des hayrs het volk benoemt heeft; en wijl de onzen, die neven haer gebuuren, met een gemeene naem Cimbren en Cumeren genoemt wierden, geen ken-teken, waer door zy van haer nageburen beter koſten onderſcheyden worden, hadden, als door die gewoonte van haer lichaem te verwen; want dat de Britannen zich met Glaſtum (glaſz betekent noch by haer hemels-blaeu) geverwt hebben; laet u Cæſar, Mela, Plinius, en alle andere deftige ſchrijvers leeren. En of ik giſte dat de Britannen van haer geſchilderde lichamen zijn genoemt geweeſt? want al wat geverwt en geſchildert is, noemen zy in haer oude en moederlijck tael *Brith*. En niemandt behoeft deze oorſpronklijkheydt der Britannen voor hart en ongeſchickt te achten, wijl die dingen, die in de gronden meeſt vereyſcht worden, zijn, en dat de woorden over-een-ſtemmen, en dat de naem, als het beelt der zaek, de zaek zelve uyt-drukken; want Brith en Brit ſtemmen zeer wel over-een, en Brith betekent by de Britannen, 't geen de Britannen in der daet waren, te weten, beſtreken, geverwt, en geſchildert, gelijk zy by de Latijnſche Dichters genoemt worden; en Oppianus noemt ze Αιολόνωτοι, dat is, die den rugh verſcheydelijk geverwt hebben.

En 't zal niet vreemt zijn hier, 't geen ik waer-genomen heb, hoe weynigh 't ook zy, te verhalen, dat byna in aller Britannen namen eenigh betekening van verw blijke, welke, van de wijs van ſchilderen, buyten twijffel voort-gekomen is. De roode verw wordt by de Britannen Coch en Goch genoemt, welke in deze namen mijns oordeels overigh is, Cogidunus, Argentocoxus, Segonax. By de zelve wordt het zwart Dû genoemt, 't welk zich eenighzins vertoont in Mandubratius, Cartimandua, Togodunus, Bunduica, Cogidunus. Het wit wort Gwyn genoemt, welker naem uyt-gedrukte tekenen my dunkt, dat ik zie in Venutius, en Immaventius. Gwellw betekent by haer water-verw, en dit vertoont zich in de namen van Vellocatus, Carvillus, en Suella. En Glas werdt in 't Britanſch hemelsblaeu genoemt, 't welk men in de naem des Konings Cuniglaſis ziet; want Gildas vertaelt het een geelen, oft, als in andere voor-beelden ſtaet, een zwarte vleeſch-houwer. Aure, 't welk een gulde verw betekent, ziet men in Cungetorix, en Arviragus. De bloey-verw wordt by haer Teg genoemt, 't welk in Praſutagus en Carattacus verſchijnt. En zoo wy geloven dat de Britannen de namen van de gemengde verwen, met de verwen zelfs, van de Romeynen genomen hebben; Want het is zeker dat zy Werith voor Viridis groen, en Melin voor een honigh-verw, van de Romeynen getrokken hebben; zo acht ik dat niemant, als ik hoop, my hier in zal tegen ſpreken, dat de Praſinſche verw in Praſutagus, en Menin in Adiminius, des Konings Cunobelins zoon, ſchuylt. Ook heeft Rufina een zeer geleerde Britannin, haer naem van Rufus, dat is, root, gekregen, gelijk Albanus, de eerſte Britanſche Martelaer, van Albus, dat is, wit. Zo iemant, die in de oude Britanſche tael ervaren is, de overige namen der Britannen, welke by de ouden maer vier oft vijf zijn, onderzoekt, ik laet my voorſtaen, dat hy in die weynige namen, eenige betekening van verw zal vinden. En wy mogen niet voor-by gaen, dat de heden gemeenſte Britanſche namen, Gwyn, Du, Goch, Lluid, van het wit, root, zwart, en hemels-blaeu her-gekomen zijn. Op dat het min wonder ſchijne, dat het volk zelve van de wijs van verwen haer naem gekregen heeft, als welk zich geſchildert heeft, en midts de inwooners, zo voor dezen als in deze onze tijdt zich van de verwen namen genomen hebben. Maer is dit niet ten voorſtel, zoo laet ons tot de zaek keeren.

't Is ook zeker dat een Britoen in de Britanſche hiſtorien Brithon genoemt wordt, aen dien wil ik my niet binden, alzo de Britannen, welke, als Chryſoſtomus zeght, een blazige tael hadden, zich in 't geblaes vermaken, welk de Latijnen naerſtelijck gevliet hebben. Nu, gelijk van Brith Brito, zo dunkt my is Britannia ook daer van gekomen. Britannien (zeght Iſidorus) is genoemt nae een woort des volx. Want als de outſte Grieken (deze zijn de eerſte geweeſt die de naem dezes eylants zo beſchreven hebben) oft door zee-rovery, oft door koop-handel zoekende na de verdſte landt-ſchappen, by de ſtrandt langs gevaren zijn, en verſtonden, dat dit volk oft van de inwooners zelfs, oft van de Franſen, die de zelfde tael gebruykten, Brith en Brithon genoemt wierd, zo hebben zy by Brith, Tania gevoeght: 't welk, gelijk in de aentekeningen ſtaet, in 't Griex een lantſchap betekent, waer uyt zy Βρεττανία, dat is, het landt der Britannen, t'zamen-geſtelt hebben, waer voor men Βρεττανία qualijk geſchreven heeft; doch Lucretius en Cæſar, die de eerſte der Latijnen van haer gedenken, hebben 't beter Britannia genoemt. Dat dit zoo is, geloof ik daerom te vaſter, om dat men in 't ruymſte tooneel der werelt, maer drie namen van groote lant-ſchappen, behalven ons Britannia, vint, die met Tania bepaelt worden, en dat in deze weſt-wijk des wereldts Mauritania, Luſitania, en Aquitania, welke namen ik niet twijffel, dat de Grieken gemaekt en aen de Latijnen over-gelevert hebben, als die deze landen eerſt verzocht hebben. Want van de Mauren hebben zy Mauritania, als der Mauren lantſchap, gemaekt, 't welk de inwooners (als Strabo getuyght) Numidia noemden, van Luſus Libers zoon Luſitania, als Luſus landt. En Aquitania miſſchien, gelijk Ivo Carnotenſis dunkt, van 't woordt Aqua, dat is, water, als een landt aen 't water, in welcke zin, als Plinius verhaelt, het eerſt Armorica, dat is, aen de zee, genoemt wierd. Hier by kan men Turditania en Baſtitania, de namen van kleyner landen, voegen, die ook in deze weſt-wijk geweeſt zijn: te weten, in Spanjen, en ſchijnen der Turden en Baſten landen te betekenen. 'tIs ook niet nieus, een woordt uyt het Griex en uyt heemſch aen een te laſſchen: Men maekt namen, (zegt Quintilianus) oft uyt het onze en 't uytheemſch, als Biclinium, Epitogium, Anticato, oft uyt twee uytheemſche woorden, als Epirrhedium. En deze wijs van t'zamen-voegen is zeer gebruyklijk in de namen der lantſchappen: komt niet Ireland van het Ierſch Erin, en 't Engelſch Land, en Angleterre uyt een Engelſch en Franſch woordt, Frankland (want zoo hebben onze Saxen Vrankrijk genoemt) uyt het Franſch en een Sax; Poleland uyt het Duytſch en een Poolſch, dat by haer een vlakte betekent; en Danmarch uyt het Deenſch, en Duytſch March, 't welk een lant-pael oft grens betekent? Doch in zo klaer een zaek zal ik geen meer woorden gebruyken. Ook behoeven wy ons over het Grieckſche by-voeghſel Tania, niet te verwonderen, wijl de H. Hieronymus uyt de oudſte ſchrijvers, in zijn vragen over Geneſis getuygt, dat de Grieken langs alle de kuſten en eylanden van Europa, tot dit ons eylandt toe, hebben gewoont. Laet ons, zegt hy, Varros boeken van de outheden, en Siſinnius Capito, en den Grieckſchen Phlegon, en andere geleerde mannen lezen, en wy zullen zien, dat bykans al de eylanden, en ſtranden der geheele werelt, en de an-zeeſche landen, van de by-woonſtige Grieken zijn ingenomen; de welke, als boven gezeyt is, van de bergen Aman en Taurus, tot deze onze Britanſche zee, alle zee-plaetſen bezeten hebben.

Voorwaer, dat de Grieken aen dit ons eylandt aengelant zijn, en haer gelegentheyt en natuur onderzocht hebben, zal men buyten twijffel ſtellen, indien men aenmerkt 't gene

Athe-

Athenæus van Philea Taurominite (waer van terſtont) geſchreven heeft, de welke hondert en tſeſtigh jaren voor de aen-komſt van Cæſar in Britannien geweeſt is; indien wy Vlyſſes Autaer, met Griekſche letters beſchreven, in ons geheugen beroepen, en zoo wy aenmerken 't geen Pytheas voor der Romeynen tijden, van de wijdte van Thulen en Britannia, geſchreven heeft. Want wie zoud aen de Grieken Britannia, Thulen, de Nederlantſche geweſten, en inzonderheyt haer zee-ſtranden geopenbaert hebben, 't zy de Griekſche ſchepen in de Britanſche en Duytſche zee ingelopen waren, en de beſchrijving des zelfs aen haer aertſchrijvers over-gelevert hadden? zoude Pytheas de ſcheeps-vaert van ſes dagen, aen geen zijde van Britannien, geweten hebben, had niet iemant der Grieken hem 't zelfde geopenbaert? wie heeft ze geleert dat Scandien Bergen, en Nerigon, plaetſen zijn, van waer men in Thulen overvaert? welke namen den ouden Grieken bekender ſchijnen geweeſt te zijn, als aen Plinius oft iemant der Romeynen. Waer van Mela getuyght, dat Thulen door de Griekſche veerzen is vermaert geweeſt: en Plinius zeght, het eylandt Britannia is vermaert door de Griekſche en onze gedenk-tekenen. Door dit middel dan zijner zoo veel Griekſche woorden in onze Britanſche, Franſche, en Nederlandſche tael ingeſlopen. Indien nu Lazarus Bayfius, en Budæus zich beroemen, dat haer Franſen van oudts φιλέλληνες, dat is, Griekſch-lievers, geweeſt zijn, door bewijs van de eygenſchap van eenige weynige haer woorden, de welke eenige overblijfſels der Griekſche tael behouden; en niet min verheught zich Hadrianus Iunius, om dat in de Duytſche woorden eenige Griekſche oorſpronklijkheden ſchuylen; zoo laet dan de Britannen roemen, in welker tael zoo veel namen van de Griekſche geſproten zijn. Nochtans gelooft Thomas Smyth, Ridder en geheym-ſchrijver van de Koningin Elizabeth, daer by toe-gekomen te zijn, dat het overigh Europen door den oorlogh gequelt, veel Grieken herwaerts, als in een vrye burght, t'zamen gevlucht zijn.

Dit is dan van de oorſprong en naem van Britannien, mijn oft dwaling, oft giſſing, waer voor, zoo zy van de waerheyt vreemt zy, ik wenſch, dat de waerheyt zelve voort quame. In deze verdraeyde en blinde oeffening der oudtheyt, wort het voor eer geacht een weynigh te miſſen, en laet ons onder-tuſſchen gedenken, dat die dingen, welke den onbedachten valſch ſchenen, aen dieze lang en wel overleggen, dikwijls waer ſchijnen. Wil my iemant voor de richtſtoel der waerheydt ſtellen, ik weet niet anders als dit te antwoorden. En ik bid al onze geleerde Britannen op 't minnelijxt, dat zy al haer vlijt, verſtant, wetenſchap, en zinnen, in dit onderzoek, een weynigh willen beſteden; op dat de waerheydt, eyndlijk gevonden, alle nevelen der giſſingen door haer licht verdrijve.

DER BRITANNEN ZEDEN.

WAt voorts de Britannen in de eerſte tijden gedaen, wat vorm van heerſching zy gehat, en na wat wetten zy geleeft hebben; heeft de zeer vrome en geleerde D. Daniel Rogerſius, mijn byzondere vriendt, ons door zijne ſchriften belooft te onderrichten, maer wijl hy, door een al te vroege doodt wegh gerukt, niets gedaen heeft; zoo ontfangt dit weynigsken van haer oude zeden, met de woorden der ouden zelve.

Cæſar. De Britannen gebruyken een koperen penning oft * yzere ringen, op een zeker gewicht, in plaets van gelt; achten de haes, hen, en gans te eten ongeoorloft; die zy nochtans voeden om haer vermaek en luſt. De allerbeleeftſten van deze zijn, die Kent bewonen, welk landtſchap geheel aen de zee light, en verſcheelen niet veel van de Franſche gewoonte. Die dieper in 't lant woonen, zaeyen meeſtendeel geen koorn, maer leven by vlees en melk, en zijn met vellen bekleedt; en alle Britannen beſtrijken zich met geele verw, welk daer na in 't blaeu verandert, gevende haer een ſchriklijker gedaente in den oorlogh; zy hebben lang hayr, en 't gantſche lichaem geſchoren, behalven het hooft, en de bovenſte lip. Zy hebben met haer tienen en twaelven de vrouwen gemeen, en meeſt de broeders met de broeders, de vaders met de kinders, en zoo 'er wat af komt, worden voor dier kinderen gehouden, die de vrouw maeght zijnde, eerſt getrout heeft. In de veldt-ſlagen zijn zy meeſt gewoon wagens te gebruyken, eerſt rijden zy aen alle kanten met ſchieten van pijlen, en verſtroyen dikwijls, door 't gedruys van paerden en gekraek der raden, de ſlagh-ordens; en als zy in der Ruyter-benden ingedrongen zijn, ſpringen zy van de wagens en vechten te voet; de wagenaers wijken ondertuſſchen een weynigh uyt de ſtrijdt, en ſtellen zich zoo, dat zoo deze door de menighte der vyanden gedrukt worden, zy een gereede wijk hebben; toonen alzoo in 't vechten de ſnelheyt der ruyteren, en de ſtantvaſtigheyt der voet-knechten: en brengen door daeghlijx gebruyk en oeffening, zoo veel te weegh, dat zy de paerden op af hellende en ſteyle plaetſen in de volle ren op te houden, en kort te keeren en wenden, en langs den diſtel-boom te loopen, en zich op den wagen te begeven, gewoon zijn. Dikwijls wijken zy ook met voordacht, en als zy de onzen een weynigh van de legioenen afgelokt hebben, ſpringen van de wagens, en vechten met ongelijke party te voet; en 't gevecht der ruyteren bracht den wijkers, en vervolgers gelijk en even veel gevaers. Hier toe komen zy nimmer dicht getropt, maer dun en ydel, en vechten met groote tuſſchen-ruymte, hebbende haer wachten zoo geſtelt, dat de eene den andere ontfingen, en de verſche den vermoeyden te hulp quamen.

* *Andere lezen* platen.

Strabo. De Britannen overtreffen de Franſen in langte, en hebben min geele hayren, doch zijn ſlenker van lichaem. Tot bewijs van haer groote zy, dat wy zelf noch jongelingen zijnde, te Romen gezien hebben, die zelfs een halve voet langer waren als de langſte mannen, doch zy waren niet vaſt van voeten, en 't overigh betrek des lichaems toonde geen fraey geſtel. Van aert zijn zy de Franſen ten deel gelijk, ten deel eenvoudiger, en woeſter: zoo dat eenige van haer, door onervarentheyt, geen kaes maken, ſchoon zy de ruymte van melk hebben. Andere weten van geen planten, en aerdt-bouwing. Onder haer zijn veel heerſchappyen. Tot den oorlogh gebruyken zy menighte van wagens, als ook eenige Franſen. De boſſchen zijn by haer in plaets van ſteden; want veel boomen ter neder houwende, en een groote kring gravende, ſtellen aldaer haer hutten, en ſtallen voor haer beeſten, doch tot gebruyk van een kleynen tijdt.

Cæſar inſgelijx. De Britannen noemen een ſtadt, als zy een boſch met grachten en wallen omringt geveſtight hebben; alwaer zy gewent zijn t'zamen te komen, om den inval der menſchen te ontvlieden.

Diodorus Siculus. De Britannen leven naer der ouden wijs, gebruyken in hare oorlogen wagens, gelijk men zeght, dat de oude Griekſche helden in de Trojaenſche oorlogh gewoon waren. Zy hebben haer huyzen van balken, en hout t'zaem-gevoeght, leggen haer koorn in de ayren onder dak, daer zy dagelijx ſoo veel van dorſchen, als zy voor een dagh van nooden hebben. Zy zijn oprecht en eenvoudigh van zeden, veel van de arghliſtigheyt onzes volx verſchillende; gebruyken ſlechte koſt en kleeren, van de lekkernyen der rijken onbewuſt. Het eylandt is vol volx.

Pomponius Mela. Britannien brengt volk, en Koningen der volkeren voort; doch zy zijn al-te-mael rouw, en hoe zy verder van het vaſte landt af zijn, hoe zy minder van andere rijkdommen weten. Zijn alleen rijk in beeſten en landeryen: zy beſtrijken haer lichamen met een zeker kruyt daer men meê verwt, het zy uyt hovaerdy oft anderzins, dat my onbekent is. Vinden uyt luſt lichtlijk oorzaek tot den oorlogh, en beoorlogen elkander dikwijls, doch meeſt door begeerte om te heerſchen, en haer bezit uyt te breyden. Zy vechten niet alleen te paert en te voet, maer ook op wagens en karren, op zijn Frans gewapent; zy noemenze Covinos, welker gezeynde aſſen zy gebruyken.

Cornelius Tacitus. De Britannen zijn de Franſen naeſt en

en gelijk, 't zy van wegen de kracht oft eygenſchap, door de gebleve kracht der afkomſt; 't zy het landt zich verſcheydelijk uyt-ſtrekt, de geſteltenis des hemels den lichamen haer geſtalte geeft. In 't gemeen, nochtans de zelve achtende, is het geloofljk dat de Franſen dit nabuurigh landt ingenomen hebben. Zy hebben een gelijke Gods-dienſt, en het zelve overgeloof. Haer ſpraek is niet veel verſcheyden, en zijn in aengaen van gevaren even ſtout, en als zy 'er toe-gekomen zijn, even verſaeght in 't afwijken; de Britannen vertoonen nochtans meer wreedtheyts, als welke geen lange vrede noch verzocht heeft: Want wy hebben verſtaen, dat de Franſen ook gebloeyt hebben in den oorlogh; doch nu heeft haer de traegheydt met de ledigheyt, neven het verlies van haer dapperheyt en vryheydt, overvallen, 't welk eertijts der Britannen verwonnene toe-gevallen is; de anderen blijven als de Franſen geweeſt zijn. Haer meeſte macht beſtaet in 't voet-volk, eenige volken vechten op wagens, de voornaemſte mennen de wagens, die van de onderdanen beſchermt worden; eertijdts gehoorzaemden zy Koningen, nu worden zy door de Vorſten tot t'zamenrottingen getrokken; en niets is de Romeynen tegen die machtighſte volken nutter, dan dat zy niet voor 't gemeen zorgen; zelden ſpannen twee oft drie ſteden t'zamen, om 't gemeen gevaer af te weeren; zo dat zy byzonderlijk vechtende, algemeenlijk overwonnen worden.

En elders. De Britannen zijn gewoon de Goden, door de aderen der ſlacht-offers, raedt te vragen onder het beleyt der vrouwen te oorlogen, en onderſcheyden in 't gebieden geen kunne. Waer door de geleerden meenen, dat Ariſtoteles van de Britannen ſpreekt, als hy zeght, dat de ſtrijdtbare volkeren, aen geen zijde van de Celten, 't gebiedt der vrouwen onder-worpen zijn.

Dio Nicæus, uyt het kort begrijp van Xiphilinus. De Britannen, in 't noord-deel des eylandts, bouwen geen landen, leven van den roof, jacht- en vruchten der boomen; eten geen viſch, ſchoon zy die overvloediglijk hebben. Zy woonen naekt en zonder ſchoenen in hutten, hebben de vrouwen gemeen, en brengen de kinderen t'zamen op. By deze heeft het gemeen volk het meeſte gezach, rooven gaern, oorlogen te wagen, hebben kleyne en ſnelle paerden; het voet-volk loopt zeer geſwint, en als zy ſtaen, zijn zeer ſtantvaſtig. Haer wapenen zijn een ſchilt, en een korte ſpiets, aen welker onderſte deel een kopere knoop is, om de vyanden, terwijl zyze ſchudden, te vervaren. Maer verdragen inzonderheydt honger, koude, en allen arbeydt; want tot het hooft toe in een moeraſch gedoken, pogen veel dagen lang den honger uyt te ſtaen: en in de boſſchen leven zy van ſchorſen, en wortelen der boomen. Zy bereyden een zekere ſoort van ſpijs tot alles, en van de zelve de groote van een boon genooten hebbende, plachten geenzins te hongeren of te dorſten.

Herodianus. Zy weten van geen kleederen, maer omgorden den buyk en nek met yzer, houdende dat voor een ſieraet, en een teken van rijkdom; gelijk de andere Barbaren het gout. Zy beſchilderen haer lichamen met verſcheyde verwen, en allerhande ſoorten van dieren, waerom zy ook geen kleederen aen doen, om, naemlijk des lichaems ſchildery, niet te bedekken. Het is een ſtrijdbaer en moortdadig volk, te vreden met een ſmal ſchilt en een lans, en daer-en-boven met een zwaerdt, op haer bloote lichaem afhangende; wetende gantſch van geen harnas oft helm, achten 't maer voor een ballaſt, voor die over de moeraſſchen gaen, door welker dampen en hitte, de lucht daer altijdt beſwalkt is.

Het overige, dat weynigh is, zal ik hier en daer uyt nemen, en hier by-voegen. Plinius van de zwarte konſt: Maer wat zal ik zeggen, dat deze ſwarte konſt ook over de Oceaen is gekomen, en tot het ydel der natuur gevordert; Britannien voert de zelve heden met zo groote eerbiedigheyt, dat zy ſchijnt de zelfde aen de Perſen gegeven te hebben.

De zelfde. De Franſen noemen de weeg-bladeren Glastum, waer meê der Britannen vrouwen en ſchoon-dochters over 't gantſche lichaem geſtreken, en op zekere hooghtijden heel naekt gaen, de Morianen in verw na-bootſende. De Britannen kennen geen lekkerer ſpijs, als de Chemerotes, een weynigh kleyner gevogelt als wilde ganſen; zy draegen ringen aen de middelſte vinger, en meſten haer landen met Marga.

Solinus getuyght, dat zy zich met eenige tekenen bebranden, welke Tertullianus der Britannen brandt-merken noemt. Het landt wordt, zeght hy, ten deele van de Barbaren bezeten, aen welke van kinds-been af verſcheyde tekenen ingelijft, met haer te gelijk opwaſſen; en deze wilde volken achten geen ding meer in plaets van lijdtſaemheydt, als haer lichaem met deze lijk-tekenen te laten merken.

Dio. Zy eerden de Goddinnen Andates, dat is, de overwinning, en Adraſtes.

Cæſar en Lucanus. Zy hadden ſchepen, welker kielen en boorden van licht ſtof gemaekt worden, en het ander t'zamen-ſtel wierdt met leêr bedekt. Solinus. De geheele tijdt dat zy t'ſcheep voeren onthielden zy zich van eeten: zy dronken een drank van garſt, gelijk wy heden noch gebruyken. Dioſcorides zeght, de welke het averechts Curmi noemt, voor Κωρμ: zoo noemen de Britannen, 't geen wy Ale noemen. Zy hebben met haer velen maer een vrou, gelijk Euſebius getuyght de Præparatio. Plutarchus verhaelt, dat zy hondert, en hondert en twintigh jaren lang leefden, om dat de koude plaetſen, de warmte na binnen dringen.

Wat dit voor oude jaren der onmenſchlijke dwing-landen geweeſt zijn, daer Gildas van ſpreekt, is my onbekent; 't zy hy die verſtaet, welke zich in dat landt het gebiedt tegen de Romeynen aengenomen hebben, en in die tijdt tyrannen oft dwinglanden genoemt wierden: want hy voeght 'er dit uyt Hieronymus by, dat Porfyrius, die razende ooſterſche hondt, verbittert tegen de kerk, ook dit 'er na zijn dwaze en ydele ſtijl aengehecht heeft: zeggende, Britannen het vruchtbaer landtſchap der dwinglanden. Ik zal hier ook niet ſpreken van haer oude Godts-dienſt, de welke voorwaer geen Godts-dienſt, maer een droevige verwerring van over-gelooven was: want als de Duyvel, zeght Gildas, de ware leer door op-gehoopte duyſternis overſtulpt had, zo was Britannien vol Duyvelſche gruwelen, zelfs de Ægyptiſche in getal overwinnende, waer van noch eenige overblijfſels, zoo binnen als buyten de vervalle ſteden, ſchriklijk en gruwelijk van maekſel en gedaente te zien zijn.

Dat men voort beſluyt, dat de Britannen met Hercules in 't ſchaken van Heſione geweeſt zijn, uyt deze veerzen, als men acht, van Cornelius Nepos, daer hy de bruyloft van Telamon en Heſione beſchrijft:

——— *Et in aurea pocula fuſi*
Invitant ſeſe pateris plebs mixta, Britanni, &c.

is gantſch verdicht, en dat de dichter daer van niet Cornelius Nepos, als de Duytſen willen, maer Ioſeph Iſcanus oft Exonienſis geweeſt is, kan ik zeer klaer en als zeker bewijzen, als die van onzen tweeden Hendrik, en Thomas Aertz-biſſchop van Cantelbergh gedenkt.

Oft Vlyſſes door Britannien gereyſt is, de welke in Calcedonia geweeſt is, als het Altaer met Grieckſche letters geſchreven, na 't getuygnis van Solinus, geopenbaert heeft, twijffelt Brodæus. En ik zoud veel eer oordeelen, dat het tot Vlyſſes eer, als van Vlyſſes zelfs geſticht is: hoewel men drijft, dat Vlyſſes Elizza, Iaphets neef, geweeſt is. Want het blijkt uyt de geſchichten, en wy hebben al-reê verhaelt, dat de oude Grieken te water en te landt, verre reyzen aen-genomen hebben; zoo dat het ons geen wonder dunken moet, dat men eenige namen en gedenk-tekenen der zelve op verſcheyde plaetſen vint. En dikwils ſijn die namen niet zo zeer van de hare, als van de benoeming der helden, welke by haer in gelijke, oft meerder achting waren, dan by de Chriſtenen de namen der Martelaers, en belijders des geloofs. Gelijk dan veel nieuwgevonde landen, na S. Ian, S. Dominicus, S. Franciſcus, en andere heyligen genoemt zijn; wie zal durven ontkennen, dat het eertijdts ook zo by de Grieken geſchiet is? En wie is onder alle de helden door lang-duurige dwalingen der zee meer gequelt geweeſt, als Vlyſſes? Zo is het dan geen wonder, dat die veel voeren, hem beloften gedaen hebben: en de plaetſen, daer zy aenquamen, door de beloofde namen, van hem genomen, geheyligt hebben. Hier van komt Vlyſſipo, op de mont van de rivier Tagus, heden Lisbona genoemt; hier van komen elders de ken-tekenen van Vlyſſes, Laertes, en zijner medegezellen, welke niet tot Vlyſſes, als haer ſtichter, te betrekken zijn; maer men achten moet, dat van de Grieken, vreemde landen na-vorſchende, den helden, die onder allen veel verzocht hadden, ter eeren op-gericht zijn.

Dat Iohannes Tzetzes in verſcheyde geſchichten geſchreven

ſchreven heeft, dat onze Britanſche Koningen aen dien grooten Cato, de welke met de zeden van 't Roomſche volk geoorloght heeft, om zijn deught begiftight heeft, lang al eer de naem van Britannien aen de Romeynen bekent geweeſt is, mach hy zelf gelooven; de geleerden weten wat beuzelachtigh een ſchrijver hy zy.

Gelooft ook niet, dat de groote Alexander uyt Ooſt-Indien tot Gades en Britannien gekomen is, ſchoon Cedrenus tegen alle hiſtorien ſchrijft: Gekomen in Aphaſe, Gadas, en Britannien, bereydende duyzent vracht-ſchepen. Van de zelfde ſlagh is 't geen Trithemius uyt Hunnibaldus verhaelt, dat de Koning Baſſanus, de dochter van den Koning der Orcaden in 't jaer 284 voor Chriſtus geboorte, verlaten heeft, en dat hy met hulp van den Koning der Britannen Baſſanus beoorloght heeft.

Niemant meene ook, dat Hannibal in Britannien geoorloght heeft, 't geen men by Polybius in de Eclogen des elfden boex leeſt: In weynigh tijdts vermeeſterde Hannibal, door ſware en moeylijke wegen, Britannien. Want deze plaets is vervalſcht, en voor Βρεττανίας moet men Βρεττιανῆς lezen, als ook by Dio in 't 24 boek ſtaet; want by beyde wordt van de Brutii in Italien gehandelt: dat de Grieken nochtans, omtrent deze tijdt, in ons eylandt gekomen zijn, ontken ik niet; want terwijl Athenæus 't ſchip van Hiero, wiens grootte en konſtigheydt yder tot verwondering geweeſt is, uyt de zeer oude ſchrijver Moſchio beſchreven heeft, zoo verhaelt hy, dat de groote maſt van 't zelfde tuſſchen de geberghten van Britannien, van een varken-drijver gevonden, en van de werk-meeſter Philea Tauromenites in Sicilien gevoert is. Maer ik vrees, dat de hekelers zullen achten dat men hier Βρεττιανῆς, in plaets van Βρεττανίας lezen moet, en 't zelfde inſgelijx tot het geberghte der Brutien in Italien betrekken.

Het ſchijnt ook dat de Britannen met de Cimbren en Franſen in die tochten, in Italien en Grieken vermengt zijn geweeſt. Want behalven de gemeene naem, zoo wordt in het Britanſche oude boek der Triaden, waer in van drie zeer groote heyren, die uyt de Britannen verzamelt waren, gedacht wort, verhaelt, dat een zeker uytheemſch hooftman van hier een overgroot heyr geworven heeft, de welke een groot deel van Europa verwoeſt hebbende, aen de Griekſche zee (miſſchien wil hy Gallatien zeggen) gebleven is. Daer zijn 'er die gelooven, dat zy lichtlijk zouden konnen bewijzen, dat het die Brennus, die by de Griekſche en Latijnſche ſchrijvers zeer vermaert Britanſch Koning, geweeſt is. Ik weet dit alleen, dat deze naem by de Britannen noch niet verſturven is, de welke in haer tael een Koning *Brennin* noemen.

Dat de velt-heer Britomarus onder haer, waer van Florus en Appianus gewagen, een Britan geweeſt is, overtuyght de naem zelf, welk een groot Britoen betekent. En ick zal dat van Strabo niet verdraeyen, de welke ſchrijft, dat Brennus een Prauſier van afkomſt geweeſt is, om hem tot een Britan van afkomſt te maken. En 't geen Ottho Friſingenſis verhaelt, dat de Briones der Cimbren afkomſt, zich aen de bron van den Dravus neder-gezet hebben, durf ik in Britones niet veranderen; ſchoon de hekelers van onze tijdt alles durven.

Doch om eens mijn gevoelen rondt uyt te ſpreken; gelijk de Romeynen, die in dat vermogen uyt-geſteken hebben, nocht aen Herodotus, nocht aen de oude Grieken zijn bekent, en de Franſen en Iberen aen de oude ſchrijvers lang zijn verborgen geweeſt; zoo heb ik altijdt geacht, dat der Britannen naem, laet van de Grieken en Romeynen gehoort is. Want dat boexken van de weerelt, dat op Ariſtoteles naem om-zwerft, en van Britannien, Albion, en Hierna gewaeght, is niet van Ariſtoteles tijdt, maer veel jonger, gelijk de geleerden geoordeelt hebben. Polybius die voortreflijke ſchrijver, de welke, een mede-makker zijnde van den grooten Scipio, omtrent 370 jaren voor Chriſtus geboorte een groot deel van Europa door-reyſt had, heeft voorwaer van dit deel der aerde geen zins geweten. 't Gene, zeght hy, zich tuſſchen Tanaia en Narbon ten noorden ſtrekt, is op dezen dagh noch onbekent, en zy droomen die daer iets van ſchrijven oft ſpreken. Gelijk die heden ſchijnen te droomen, die wonderlijk gelooft hebben, dat Himilco van de Carthaginenſen belaſt, de weſt-kuſten van Europa te bezoeken, dit eylandt voor veel jaren ontdekt heeft; wijl van deze vaert niets beſchreven is, als in een veers oft twee van Feſtus Avienus. En dat Britannien later bekent is geworden, ſchijnt toe-gekomen, zoo om de vêrgelegenheydt van 't eylandt, als om dat de Britannen toen, als alle andere volken in deze wijk, noch Barbaren, en op zich zelf levende, geen grooten handel met andere volken hadden. En hier in gevoelt Dio met my; aen de eerſte Grieken en Romeynen, zeght hy, is 't zelfs niet bekent geweeſt, dat 'er Britannien was; de nakomelingen hebben 't in verſchil getrokken, oft het een eylandt, oft vaſt landt was, en van beyder meeningen is veel geſchreven, van die, die zelfs niet zekers wiſten, (als die 't niet gezien, nocht van de inwooners hoedanigh het was, gehoort hadden,) maer ſteunden alleen op giſſingen, zoo veel de ledigheydt en oeffeningen yder toe-liet. De eerſte der Latijnen, dat ik weet, is Lucretius, die van Britannien gewagh maekt, met deze veerzen van 't onderſcheyt der lucht:

Nam quid Britannum cælum differre putamus;
Et quod in Ægypto eſt, qua mundi claudicat axis.

En dat Lucretius een weynigh ouder als Cæſar is, is bekent: in welke tijdt ons Cæſar zelve leert, dat Divitiacus, Koning der Sueſſionen, en de machtighſte van geheel Vrankrijk, over Britannien geheerſcht heeft. Doch dit is van de zee-kant te verſtaen; want Cæſar zelve getuyght, dat van Britannien niet als de zee-kant en die landen die tegen Vrankrijk liggen, aen de Franſen bekent geweeſt is. Nochtans ſchrijft Diodorus Siculus, dat Britannien geen uytheemſch gebiedt verzocht heeft; want wy hebben niet verſtaen, dat haer Dionyſius, oft Hercules, oft eenigh helt, oft godt beoorloght heeft; Nu heeft Cæſar, die om zijn kloeke daden een godt gemeent is, de eerſte van allen, de Britannen overwonnen hebbende, haer gedwongen ſchatting te geven.

Van hier zal onze toe-komſtige geſchicht-ſchrijver dan zijn begin nemen, en niet hooger heffen, zoo hy met oordeel zal over-wegen, 't gene de zeer geleerde Varro verhaelt, en ik nu te vooren te kennen gegeven heb, dat 'er namelijk drie onderſcheyde tijden zijn; de eerſte van der menſchen begin tot de zund-vloet, om haer onwetenheyt ΑΔΗΛΟΝ genoemt; de tweede van de zund-vloet tot de eerſte Olympias, te weten, tot het 3189 jaer der weerelt, de welke, om dat in de zelve veel verdichte dingen verhaelt worden, ΜΥΘΙΚΟΝ genoemt wordt; de derde van de eerſte Olympias tot ons, welke ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ genoemt wordt, om dat de dingen in de zelve geſchiet, in ware geſchicht-ſchriften begrepen worden. Nochtans ben ik geenzins onbewuſt, dat, hoewel de geleerde volkeren, behalven de Hebreën, niet eerders gehoort hebben, de Britanſche geſchicht-ſchrijver van Galfredus drie hondert dartigh jaren voor de eerſte Olympias, in die raeuwe en onwetende eeuw in deze geweſten, dien hy leugenachtigh noemt, begint. Hierom, op dat ik geen quaet begin ſtelle, en 't andere zoo volge, en wijl 't de plaets ſchijnt te vereyſchen, en der navolgende vertelling het grootſte licht daer van ontſtaen zal, zy my geoorloft de geſchiednis der Romeynen in Britannien, niet uyt de ſprooxkens, welke een beuzelaer toe komt te ſchrijven, en den onervarenen te gelooven; maer uyt de onverdurve gedenk-tekenen der voor-leede oudtheydt te door-loopen; ook zal ik die den ooghſt der eer niet af-ſnijden, die dezen inhoudt wijdt-loopiger betrachten.

DE ROMEYNEN IN BRITANNIEN.

ALs de dapperheydt en 't avontuur zoo verdragen waren, oft veel eer Godts raedt het zoo besloten had, dat de Romeynen alle landen onder 't jok brengen zouden; zo heeft Cajus Iulius Cæsar, Vrankrijk door den oorlogh overwonnen hebbende, en te water en te lant meester zijnde, 't oogh op den Oceaen geworpen, als oft de weerelt den Romeynen niet genoegh was; en heeft in 't vier-en-vijftighste jaer voor Christus geboorte getracht in Britannien te trekken, oft om dat in den Franschen oorlogh veel hulps van daer gekomen was, oft om dat de Britannen de gevluchte Bellovacen ontfangen hadden, oft, als Suetonius schrijft, door hoop der Britansche paerlen aengelokt, welker groote en gewicht hy met de handt plaght te vereyschen, oft veel eer brandende door de begeerte van eer, het welk wy lichtlijxt gelooven, wijl hy der Britannen gezanten veracht heeft, de welke zijn voornemen vernomen hebbende, tot hem gegaen zijn, en hebben belooft gijzelers te geven, en 't gebodt des Roomschen volx te gehoorzamen.

Maer ik zal zijn inkomst met zijn eyge woorden kortlijk voor-stellen: wijl de plaetsen, havenen, en aenkomsten van Britannien, Cæsar niet bekent waren, zoo zent hy C. Volusenus met een lang schip voor uyt, de welke al, wat hy in vijf dagen kon, onderzocht hebbende, weder gekeert is. De Britannen door de koop-luyden Cæsars voornemen vernomen hebbende, zoo hebben verscheyde steden hare gezanten tot hem in Vrankrijk gezonden, de welke beloofden, en hem gijzelers te geven, en 't Roomsch gebiedt te gehoorzamen. Deze vermaent hebbende in haer voornemen te volharden, heeft hy met Comius Atrebatensis na huys gezonden, wiens aenzien in deze landen groot was, (want de Atrebaten, nu te vooren uyt de Fransen gesproten, hadden zich hier neder-gestelt) om de steden te over-reden, der Romeynen trouw te volgen. Maer de Britannen hebben hem, uyt het schip tredende, in banden geslagen. Ondertusschen, omtrent 80 vracht-schepen, om twee legioenen, en 18 andere schepen, om de ruytery over te voeren, vergadert hebbende, is hy met de derde wacht van Morine af-gevaren, en omtrent te vier uren des daeghs in Britannien gekomen, aen een onbequame plaets om te landen; want de zee 'er zoo door nauwe bergen geprangt was, dat zy van de hooge plaetsen op den oever konden met pijlen schieten; derhalven de wint en 't gety verkregen hebbende, heeft zijn ankers gelicht, en omtrent acht duyzent schreden voort-gevaren, en zijn schepen aen een effen en vlakke strandt gezet. Maer de Britannen der Romeynen voornemen vernomen, en hare ruytery en wagens voor uyt-gezonden hebbende, beletten haer te landen. Hier hadden de Romeynen de meeste zwarigheyt, want de grootte der schepen konden door de ondiepte der zee niet wel vlotten, en de zoldaten moesten, door de last gedrongen, op onbekende plaetsen van die hooge schepen af springen, en te gelijk in de baren staen, en met de vyanden vechten. De Britannen daer tegen vochten op de bekendste plaetsen met een vry lichaem op 't droogh, oft een weynigh in 't water getreden. De Romeynen, hier door verslagen, gebruykten haer eerste klockmoedigheyt niet: maer als Cæsar geboodt, de lange schepen van de groote af te scheyden, door roeyen aen te voeren, en aen der Britannen ope zijde te stellen, en van daer met slingers, pijlen, en bogen schietende, zoo zijn de Britannen, en door de gedaente der schepen, en door 't gedruysch der riemen, en door de ongewoonte van 't oorloghs-tuygh, te rugh geweken. Toen heeft de Arent-drigh van 't tiende legioen de Goden aengeroepen, dat zy die zaek gelukken lieten; Meê-makkers, zeght hy, springt af, wilt ghy den Arent niet aen de vyanden gelevert hebben. Ik zal voorwaer mijn plicht aen 't gemeene best, en den veldt-heer bewijzen. Daer meê sprong hy voort buyten boort, en begon den Arent tegen de vyanden aen te voeren, de andere zijn hem alle gevolght: (maer zoo wy Iulianus gelooven, zoo is Cæsar zelf de eerste uyt het schip geklommen) men vocht weêr-zijds dapperlijk; maer de Romeynen door haer wapenen beladen, van de zee verhindert, weynigh vast staende, en verwert zijnde, wierden zeer verbaest, tot dat Cæsar de spie-schepen en booten met zoldaten vervulde, en den vermoeyden te hulp zond. Zoo haest de Romeynen op 't droogh stonden, zijn zy op de Britannen aengevallen, en hebbenze op de vlucht gedreven; doch zy kondenze niet vervolgen, vermids de ruytery noch niet aen landt gekomen was. De Britannen overwonnen zijnde, hebben terstont gezanten om vrede, en met haer Comius Atrebatensis, die zy te vooren in de banden gezet hadden, gezonden, en de schult op 't gemeene volk, en hare onvoorzichtigheydt geleyt. Cæsar heeft het haer lichtlijk vergeven, en geboden gijzelers te stellen, van de welke zy terstont een deel gegeven, en een deel te geven belooft hebben. Deze vrede was na den vierden dagh, dat hy in Britannien quam, bevestight.

Op de zelfde tijdt hebben die 18 schepen, die de ruytery voerden, nu al in 't gezicht van de andere zijnde, door storm ten westen gedreven, naulijx het vaste landt van Vrankrijk verkregen. In de zelfde nacht, de maen vol zijnde, en 't water wassende, zijn de schuyten, die op strandt lagen, vol water geloopen; en de vracht-schepen, die aen anker lagen, wierden door 't onweder zoo geplaeght, dat zy tot varen gansch onbequaem waren. Hier door hebben de vorsten van Britannien, als zy verstonden dat den Romeynen nu ruyteren, schepen, en koorn ontbrak, door weer-spalt beslooten, haer het koorn t'onthouden. Cæsar vermoedende 't geen geschiede, en gaerde dagelijx het koorn van 't landt in 't leger, en vermaekte de schepen met de stof van die twaelf schepen, die meest vergaen waren. Terwijl dit geschiede, zoo hadden de Britannen het zevende legioen, om koorn te verzamelen, uyt-gezonden, en in 't maeyen bezigh, schielijk aen-gegrepen, en met de ruytery en wagens omringt. Dit vechten te wagen, gelijk wy hier voor ook verhaelt hebben, geschiedt aldus; eerstelijk rijden zy aen alle kanten, en werpen met pijlen; en breken dikwijls door 't geschrik der paerden, en 't geruysch der raden, de slagh-ordens; en als zy onder de benden der ruyters ingedrongen zijn, zoo springen zy van de wagens, en vechten te voet. De voer-luyden wijken onder-tusschen een weynigh uyt 't gevecht, en stellen de wagens alzoo, dat, zoo zy door de menighte der vyanden onderdrukt worden, zy een vaerdige wijk tot de haren hebben. Alzoo betoonen zy de gezwintheydt der paerden, en de stantvastigheyt van 't voet-volk: en brengen, door daeghlijx gebruyk en oeffening, zoo veel te weegh, dat zy op een steyle en verheve plaets de paerden in de volle ren konnen ophouden, en kort keeren en wenden, en langs den distel-boom loopen, en lichtlijk op den wagen springen. Cæsar te rechter tijdt aen-komende, kregen de Romeynen wederom moet, en de Britannen hielen stant, de welke door de hope van hun in haer oude vryheyt te herstellen, midts 't kleyn getal der Romeynen, en 't gebrek van koorn onder de zelve; hadden een groote menighte vergadert, die te gelijk op 't leger der Romeynen aen vielen, doch Cæsar heeftze voor 't leger in een velt-slagh ontfangen, in de vlucht gedreven, vele verslagen, en haer wooningen wijt en zijt verbrant. Op den zelfden dagh zijn der Britannen gezanten tot Cæsar om vrede gekomen, en hebbenze verkregen, verdubbelende het getal der gijzelers, die hy na Vrankrijk deed voeren. Den eersten dagh der even-nacht is hy met de schepen van Britannien gesteken, de welke behouden aen 't vaste landt gekomen zijn: alwaer twee steden van Britannien alleen haer gijzelers zonden, de andere hebben 't verzuymt. Dit gedaen, heeft de Raedt, uyt Cæsars brieven van 20 dagen, een dank-dagh bestemt. Hoewel hy noch voor zich, nocht voor Romen, anders als de eer van d'aengenome toght, verkreegh.

Het volgende jaer een groote vloot toe-gerust hebbende, want met de voerasy-schepen, en met die zich yder in het byzonder tot zijn gemak uyt-gereet had, waren 'er meer als acht-

acht-hondert ſchepen, en in de zelve vijf legioenen en twee duyzent ruyteren, is daer meê uyt de Itiſche haven gevaren, en heeft zijn heyr in 't zelve deel des eylandts, als de voorige zomer, gelant. En daer ter plaetſen is geen vyandt gezien, want hoewel 'er te vooren een groote hoop Britannen vergadert waren, zoo hadden zy nochtans, door de menighte der ſchepen verſchrikt, zich op de hooghſte plaetſen begeven. Hier heeft hy 't leger op een bequame plaets geſtelt, en in 't zelve tien benden en drie-hondert ruyters tot hoede der ſchepen gelaten. Zelf 's nachts, omtrent twaelf mijlen voort-getogen zijnde, heeft hy de Britannen gezien, de welke tot de riviere gekomen, begonden ſlagh te leveren, maer van de ruyters geſtut, begaven zich in de boſſchen, een plaets, door de natuur en konſt geſterkt, verkregen hebbende. Doch de Romeynen, een * Schilt-pad gemaekt, en de aerde tot haer beſcherming op-geworpen hebbende, hebben die plaets ingenomen, en haer uyt de boſſchen gedreven, zonder haer verder te vervolgen, vermidts zy aldaer haer leger moeſten beveſtigen.

* *In 't Latijn* Teſtudo, *was een krijghs-gebruyk der Romeynen, wanneer zy eenige plaets beſtormen wilden; dan zoo bedekte zich het dicht geſchaerde voet-volk met haer ſchilden, waer over de ſtormers zich tot der vyanden veſten begaven.*

Daeghs daer aen, zond Cæſar de zijne in drie troepen gedeelt, om de Britannen te vervolgen, doch heeftze terſtont wederom ontboden, vermidts hy door boden verſtaen had, dat zijn ſchepen de voorgaende nacht door ſtorm en onweêr beſchadight, gebrijzelt, en geſtrant waren. Hy ſelf, na de ſchepen gekeert zijnde, heeftze binnen tien dagen alte-mael op 't ſtrandt gehaelt, en in een veſting met zijn leger gevoeght, en is weder gekeert van daer hy gekomen was. Alwaer ook grooter troepen van Britannen vergadert waren, onder't beleyt van Caſſivellaunus of Caſſibelinus, aen den welken al de Britannen met gemeen toeſtemmen, het opperſte gebiedt des Rijx en der oorlogh hadden over-gegeven, welkers ruyters en wagen-krijgers, onder wegen met de Romeynen gevochten hebben, met groot verlies van weêr-zijden. Doch de Britannen na een weynigh tijdts, terwijl de Romeynen bezigh waren met haer leger te verſterken, zijn heftigh op die voor 't leger de wacht hadden aengevallen; de welke als Cæſar twee benden, met de voortreflijkſte van twee legioenen te hulp zond, zoo zijn zy met groote ſtoutmoedigheydt dwars door de vyandt heen geſlagen, en gelukkighlijk by de hare gekomen. 's Anderen daeghs vertoonden zich de Britannen, met weynige t'effens, op de heuvels, maer op den middagh zijn zy op drie legioenen, en de geheele ruytery, om voeder uyt-gezonden, aen-gevallen, doch wierden van de zelve met groot verlies te rugh gedreven. De troepen nu die tot hulp vergadert waren, zijn vertrokken, en noyt hebben zy naderhant met haer volle macht tegen de Romeynen geſtreden. Cæſar leyde zijn leger aen de rivier Teems, dicht aen de grenſen van Caſſivellaunus, aen welx andere kant, en onder 't water de Britannen veel ſcherpe palen geſlagen, en groote troepen geſtelt hadden. Doch de Romeynen zijn door de rivier, alleen 't hooft boven water hebbende, gewaet, en zoo op haer aen-gevallen, dat zy den oever verlatende, zich op de vlucht begaven; niet door ſchrick van een tooren-dragenden Olyphant, gelijk Poliænus zeght.

Caſſivellaunus, nu de hoop van ſlagh te leveren verlooren hebbende, behield vier duyzent wagens om op der Romeynen tochten te paſſen, en zoo dikwijls als haer ruyters zich wat te vêr om te roven in het landt begaven, zond die zelfde haer tegen, en belette haer verder uyt te loopen. Onder-tuſſchen hebben zich de Trinobanten aen Cæſar overgegeven, verzoekende dat hy Mandubratius (Eutropius en Beda noemen hem uyt de verlooren werken van Suetonius, Androgorius, onze Britannen Androgeus) van Caſſivellaunus gewelt wilde beſchermen, en hem tot haer overſte zenden. Deze gebood Cæſar veertigh gijzelers te zenden, en ſtuurt haer te gelijck met Mandubratius, koorn voor het heyr. Na 't voor-beelt van de Trinobanten, zoo gaven zich de Cenimagni, Segontiaci, Ancalites, Bibroci, en Caſſi insgelijx aen Cæſar, van de welke hy vernam, dat Caſſivellaunus ſtadt niet vêr van daer was, zijnde door boſſchen, en moeraſſchen geſterkt; de welke hy aen twee kanten aenvallende, zoo hebben zich de Britannen aen d'andere zijde daer uyt begeven, en wierden vele van de zelve in de vlucht gegrepen en gedoodt.

Onder-tuſſchen zijn vier vorſten, de welke over Cantium heerſchten, Cingetorix, Carvilius, Taximagulus, en Segonax, op 't bevel van Caſſivellaunus op de ſcheeps-vloot der Romeynen aen-gevallen, doch wierden met een uytval te rugh gedreven, en de vorſt Cingetorix gevangen. Caſſivellaunus door zoo veel ſchaden, en meeſt door den afval der ſteden bewogen, zendt door Comius Atrebates zijn gezanten aen Cæſar, om zich over te geven. Cæſar voor-genomen hebbende in 't vaſte landt te over-winteren, eyſcht gijzelers, en ſtelde haer voor, hoe veel ſchatting Britannien jaerlijx aen 't Roomſche volk betalen zoud, en verbood Caſſivellaunus, Mandubratius en de Trinobanten te beſchadigen: en voerde in twee tochten alzoo zijn heyr, met een groot getal van gevangenen wederom. Dus vêr Cæſar van zijn oorlogh in Britannien. Eutropius voeght 'er uyt de verloore werken van Suetonius dit by:

Scæva, een zoldaet van Cæſar, is met vier van zijn medezoldaten, met een ſchuytjen voor uyt gevaren aen een ſteen-rots, dicht by 't eylandt, en onder-tuſſchen door 't ebben der zee verlaten. Veel Britannen vielen deze weynige Romeynen aen: de andere nochtans, die zeer zelden in zijn gezelſchap geweeſt waren, keeren na 't ſchuytjen; Scæva ongeſchrokken blijft, en wierd van alle kanten met pijlen overvallen, heeft zich eerſt met zijn ſpiets verweert, en daer na met zijn zwaert alleen de zaek tegen velen uyt-gevoert; en als hy vermoeyt en gewont was, en zijn helm en ſchilt door ſlagen verlooren had, is met twee panſers aen Cæſars leger gezwommen, en heeft van den veldt-heer vergiffenis van zijn lichtvaerdigheyd verzocht, den welken Cæſar met de eer van hopmanſchap verheven heeft.

Als Cæſar in dit eylandt over voer, zoo is hy, als Cotas, die toen ter tijdt de tweede plaets in 't leger bekleede, in zijn Griekſche aen-tekeningen van 't Roomſch gemeen verhaelt, van zulk een matigheydt, en van de pracht onzer eeuw, zoo vreemt geweeſt, dat hy alleen drie huys-genoten in zijn dienſt had. Als hy Britannien door-toogh, zeght Seneca, en de zee zijn luk niet kon bepalen, zoo heeft hy gehoort dat zijn dochter, die met hem 't gemeen bediende, overleden was: maer heeft deze droefheyd zoo haeſt overwonnen, als hy alles plaght. En als hy overwinner uyt Britannien gekeert was, zoo heeft hy een lijf-rok, met Britanſche paerlen geborduurt, aen zijn moeder Venus in haer kerk geheylight: en heeft eenige Britanſche gevangenen tot den dienſt der ſchouw-burgh, en tapiſſery, waer in zijn Britanſche overwinningen geſchildert waren, beſtemt; de welke als de Britannen, die daer in uyt-gebeelt waren, plaghten op te nemen, zoo heeft Virgilius daer van gezongen:

Purpureaque intexti tollant aulæa Britanni.

En de Britannen waren niet alleen hier toe, maer ook (dat ik in 't voorby gaen aenteken) tot den dienſt van des Keyzers Ros-baer geſchikt, als blijkt uyt een zeker oudt opſchrift dezes tijts, waer in van den hopman der Britanſche Rosbaer-dragers gewaeght wordt. Van deze overwinning van Cæſar heeft een oudt Dichter gezongen:

Vis invicta viri reparata claſſe Britannos
Vicit, & hoſtiles Rheni compeſcuit undas.

Hier toe kan ook betrokken worden, 't geen Claudianus van de Roomſche dapperheyt gedicht heeft:

Nec ſtetit Oceano, remiſque ingreſſa profundum,
Vincendos alio quæſivit in orbe Britannos.

Daer-en-boven heeft Cicero in zijn verlooren gedicht, 't welk hy Quadrigæ noemde, Cæſar, om zijn Britanſche daden, met groote eer verheven, gelijk Ferrerius Pedemontanus ons over-reden wil; want de zelve ſchrijft: Ik zal Britannien met u verwen, en met mijn eygen penceel af-malen. Doch na anderer oordeel, zoo heeft hy de Britannen alleen door een gelukkigh gevecht verſchrikt, oft als Lucanus, die 't geſlacht der Cæſars niet zeer toe-gedaen was, gezongen heeft:

Territa quæſitis oſtendit terga Britannis.

De deftighſte ſchrijver Tacitus zeght, dat hy Britannien aen de Romeynen alleen getoont, en niet gelevert heeft; Horatius, daer hy Auguſtus vleyt, zeght, dat hy Britannien zelfs niet aen-geraekt en heeft, zeggende:

Intactus aut Britannus ut deſcenderet
Sacra catenatus via.

En Propertius,

Te manet invictus Romano Marte Britannus.

Zoo vêr is 't 'er af, dat waer zoud zijn, 't geen die hoofſche geſchicht-ſchrijver Vellejus Paterculus geſchreven heeft.

Bri-

Britannien is tweemael van Cæsar door-reyst : daer hy 'er bykans niet in is geweest. Want vele jaren,na deze inkomst van Cæsar, is dit eylandt door hare Koningen geheerscht, en heeft haer eyge wetten gebruyckt.

Augustus schijnt Britannien met voor-bedachten raedt verzuymt te hebben ; misschien om dat hy geraden vondt (gelijck Tacitus zeght) het Roomsch gebiet tusschen de palen te besluyten, die haer van de natuur gegeven waren, te weten, de Oceaen, Ister, en Euphrates ; op dat het een Diamantisch rijk zoud zijn, (want zoo spreekt Augustus zelf by Iulianus;) op dat het, als een onmatigh schip, niet zoud konnen gestiert worden,maer door haer groote verlegen terstont ter neder vallen, en vernietight worden,'t welk aen groote dingen plaght toe te vallen : oft als Strabo behaeght, hy heeft Britannien veracht, als hy zagh dat men voor de Britannen niet behoefde te vreezen, nocht dat het aen de omliggende landen eenige nut oft schade scheen te konnen doen. Wat 'er af is, 't is zeker dat na Iulius, en de wapenen tegen 't Roomsche gemeen gekeert, Britannien lang vergeten geweest is, zelfs in de vrede. Eyndlijk nochtans is Augustus van Romen vertrokken om Britannien te beoorlogen. In welke tijdt Horatius deze veerzen aen het avontuur en Antianam gedicht heeft :

Serves iturum Cæsarem in ultimos
Orbis Britannos.

Doch als hy in Vrankrijk gekomen is,zoo hebben de Britannen tot hem om vrede gezonden, en zelfs eenige Britansche Koningskens zijn gunst, zoo door gezanten als gedienstigheden verkregen hebbende, hebben haer geschenken in het Capitolium geheylight : en maekten byna het geheele eylandt den Romeynen gemeen om eenige lichte tol te nemen van de dingen, die uyt Vrankrijk en Britannien over en weêr gevoert wierden ; en dit waren Ivoir,toomen, hals-banden, bernsteenen, en glaze vaten, en andere diergelijke slechte koopmanschappen meer. Dies was 'er tot dit eylandt geen bezetting van noden : want daer wierd ten minsten een legioen, met eenige ruytery vereyscht, zoo men die schatting halen moest, en de zelve zoud slechts genoeghsaem zijn,om die onkosten der bezetting goet te maken ; want door 't instellen van de schatting zoud de tol nootzaeklijk moeten vermindert worden ; en 't zelve door gewelt geschiedende,zoo zouder eenigh gevaer aenhangen. Het volgende jaer nam Augustus voor wederom een tocht in 't eylandt te doen, alzoo men 't verbont niet onderhield ; maer de Cantabren, en andere, die in Hispanien iets nieus pooghden,hebben hem verhindert. Ook behoeft niemant Landinus,Servius, oft Philargyrus te gelooven, die uyt deze veerzen van Maro meenen, dat Augustus over de Britannen gezegepraelt heeft :

Et duo rapta manu diverso ex hoste trophæa,
Bisque triumphatas utroque à littore gentes.

Om die overgaef heeft Horatius dit gezongen :

Cælo tonantem credidimus Iovem
Regnare : præsens divus habebitur
Augustus, adjectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.

Tiberius, door onmatige begeerte van heerschen min bevangen, schijnt door Augustus raedt gerust te hebben : want hy heeft een boek, met Augustus eyge handt geschreven, voort-gebracht ; waer in de gemeene rijkdommen begrepen wierden, als ook het getal der burgers en bontgenoten, bequaem de wapens te dragen, der sloten, Koning-rijken,landtschappen,tollen,schattingen,en de by-gevoeghde raedt om het Rijk binnen zijn palen te bedwingen. 't Welk hem voorneemlijk zoo behaeght heeft, (als Tacitus zeght) dat hy niets in Britannien voor-genomen, nocht eenige bezetting gehadt heeft. Want daer Tacitus het getal der legioenen verhaelt, en welke plaetsen zy toen beschermden, maekt hy gantsch geen gewagh van Britannien. Nochtans schijnt het dat de Britannen de vrientschap der Romeynen ge-eert hebben ; want als Germanicus op dien tijdt op den Oceaen voer, zoo zijn eenige, door storm en onweêr aen dit eylandt geworpen,van de oversten wederom gezonden.

Het is kenlijk genoegh, dat Cajus Caligula in zijn gemoedt beslooten had, in dit eylandt te vallen, had hy niet licht van aert,en veranderlijk in berouw,en zijn groot voornemen tegen de Duytschen niet te vergeefs geweest. Want op dat hy Britannien en Duytslandt, welke hy dreyghde, door 't gerucht van eenigh groot werk, vervaeren moght, zoo heeft hy de middel-ruymte van Bayen, en de gebergh-ten van Puzzol, met een brugge van drie duyzent en ses hondert schreden t'zamen-gevoeght. Doch heeft niet anders uyt-gerecht, als dat hy Adminius, Cinobellins Koning der Britannen zoon, van zijn vader verstoten, en met een kleyne hoop volx vluchtende, aen-genomen heeft ; schrijvende hier over zeer heerlijke brieven aen den Raedt van Romen, als oft zich het geheele eylandt in zijn maght begeven had, de brengers dikwijls belastende, dat zy met de wagen tot aen de markt en het Raedt-huys zouden rijden, en de zelve niet als in de kerk van Mars, en in den vollen Raedt aen de Burger-meesters overleveren. Naderhandt na den Oceaen trekkende, als oft hy in Britannien den oorlogh wilde over voeren, heeft al zijn zoldaten aen strandt in slagh-orden gestelt, en is zelf in een roey-schuyt gegaen, en een weynigh van landt in de zee gevaren, weder komende, en op een hooge stoel zittende, gebiedt den krijghs-lieden het teken van 't gevecht te geven, en de trompetten te blazen, en heeft schielijk belast, dat zy zee-schulpen en hoorentjes lezen zouden. Dezen buyt verkregen hebbende, (midts hy die, als 't uytschudsel der vyanden, tot zijn zegevuuren van nooden had) heeft zijn gemoedt verheven, als oft hy den Oceaen overwonnen had, de zoldaten beschonken hebbende, heeft deze hoorentjes en schulpen te Romen gebraght, om daer ook zijn buyt te vertoonen. En tot een teeken van zijn overwinning heeft hy een zeer hooge tooren op-gericht, waer uyt, als uyt een zee-baek 's nachts, het vuur brande en lichte om de loop der schepen te stuuren, wiens overblijfselen noch zomtijdts, met het ebben der zee, op de strandt van Hollandt gezien worden, en van de bywooners **het huys te Britten** genoemt wordt, die 'er dickwijls beschreven steenen vinden, op welker eene deze letteren stonden C. C. P. F. 't welk zy, ik weet niet hoe waer, vertalen, Cajus Caligula Pharum Fecit, dat is, Cajus Caligula heeft deze back gemaekt ; maer hier van wijdtloopiger in de Britansche eylanden.

Naderhant het binnenst van Britannien meer door inlandtsche oorlogen, en verscheydenheydt van partyen, als door de wapenen der Romeynen beschadight ; is na veel verlies aen weêrzijden, allenx onder der Romeynen maght gekomen. Want terwijl zy byzonderlijk vochten, zijn zy al-gemeenlijk overwonnen; zoo tot onderling verderf elkander overvallende, dat zy niet, als onder-drukt, gevoelden, dat het voor allen verging, 't geen yder verloor. Zoo vêr heeft ook de eergierigheydt zommige gemaekt valsch te worden, dat zy over liepen, der Romeynen trouw volghden,en alzins haer vader-landt der Romeynen heerschappy zochten te onder-werpen. Onder deze was Bericus de voornaemste, die Claudius ophitste, dat hy Britannien, na Iulius Cæsar, van niemant bezocht, en toen oproerigh om de niet weêr-gegeve over-loopers, zoud aentasten. En hy geboodt Aulus Plautius, toen Schout, het heyr in Britannien te voeren, de welke het heyr zwaerlijk uyt Vrankrijk gevoert heeft, midts het t'onvreden was, om dat men buyten de weerelt oorlogen zoud ; en hy met vertoeven veel tijdts verspleet. Doch zoo haest als Narcissus, van Claudius gezonden, voornam op Plautius richt-stoel te klimmen, en het heyr aen te spreken, zoo hebben de zoldaten, door meerder onwaerdigheydt aen-gesteken, terstont haer oude spreuk *Io Saturnalia* geroepen, (want by de Saturnales is 't gewoon, dat de slaven dien heyligen dagh met haer meesters kleeren vieren,) en zijn Plautius terstondt gewilligh gevolght. De troepen in drie deelen gedeelt, op dat zy, op een plaets aenkomende, van strant niet zouden geweert worden, hebben, door tegen-windt te rugh gedreven, in 't overvaren veel ongemax geleden : nochtans weder moet grijpende, midts haer een licht van 't ooften na 't westen, gelijk zy voeren, geleyde, zijn zy zonder eenigh belet in 't eylandt aen-gekomen. Want de Britannen geloovende, om 't gene ik verhaelt heb, dat zy niet komen zouden, waren niet vergadert : en zoo overvallen zijnde, verstaken zich in de bosschen en moerasschen,op hoop van de Romeynen, door vertoeven, verdrietigh te maken, op dat zy onverrichter zaken zouden gedwongen zijn te vertrekken, als Iulius Cæsar gebeurt was. Derhalven heeft Plautius in haer na te vorschen veel moeyte gehadt, na dat hyze gevonden had, (want zy waren niet vry, maer stonden

onder

onder verſcheyde Koningen) overwon hy eerſt Catarata-cus, en daer na Togodumnus, zonen van Cunobellinus; want deze na haers vaders doodt vluchtende, zoo heeft hy een deel der Bodunnen, onderdanen der Catuellanen, in zijn beſcherming genomen; en aldaer bezetting gelaten hebbende, is na een rivier getrokken, de welke, om dat de Britannen meenden, dat de Romeynen niet zonder brugh zouden over komen, zoo hadden zy haer leger aen d'andere kant te geruſter neder geſlagen. Derhalven heeft Plautius haer de Duytſen, zelfs de ſnelſte rivieren gewapent over te ſwemmen gewoon, op-gezonden. Deze den onverdachten vyant aenvallende, heeft niet een man gequetſt, maer de paerden, die de wagens trokken, alleen verwondende en verdrijvende, vermoghten de opzitters niet te beſtaen. Toen heeft hy haer Flavius Veſpaſianus (die namaels het hooghſte gebiedt gekregen heeft) met zijn broeder den gezant Fabinus toe-gezonden, de welke inſgelijx de rivier over komende, veel Barbaren onverziens gedoodt hebben. Nochtans hebben zich de overige niet op de vlucht begeven, maer 's anderen daeghs een ſlagh van onzekere overwinning gewaeght, tot dat C. Sidius Geta, na dat hy in der vyanden maght gekomen was, haer zoo overwonnen heeft, dat hem dieshalven de zege-eeren, hoewel hy geen Burgermeeſter geweeſt was, gegeven zijn. Van daer hebben zich de Barbaren na de riviere de Teems, daer zy zich in de Oceaen ontlaedt, en door des zelfs vloedt over loopt, begeven, en zijn de zelve lichtlijk over gekomen, de drooge en bequame plaetſen kennende, de Romeynen haer vervolgende, waren in groot gevaer; als de Duytſen terſtont weder over zwommen, en eenige, op een hooger plaets, over een brug gekomen waren, zoo hebben zy, van de Barbaren bezet, de zelve met menighte ter neder geſlagen, en zommige, haer wat te onbedacht vervolgende, zijn in ongangbare moeraſſchen gevallen, en hebben vele van de haren verlooren. Om deze oorzaken, en om dat de Britannen, om de doot van Togodumnus, niet alleen niet nalieten, maer te bitterlijker, om zijn doot te wreken, den oorlogh bereydeden, zoo heeft Plautius, hier door bevreeſt, haer niet verder vervolght, maer wacht over 't geen hy verkregen had, geſtelt hebbende, heeft Claudius ontboden, 't welk hem te doen geboden was, zoo 'er iet geweldighs voorviel; tot welke tocht veel dingen bereyt, en veel Oliphanten vergadert waren. Claudius, de tijding ontfangen hebbende, heeft de dingen der ſtadt, als ook de zoldaten, aen Vitellius zijn mede-makker (den welken hy, even als zich zelf, het Burger-meeſterſchap voor zes maenden gegeven had) bevolen; en van Romen tot de haven Oſtia, en van daer te water na Marſeylle trekkende, en zijn voordere reys, zoo te landt als te water af leggende, is aen den Oceaen gekomen, en voort tot in Britannien over gevaren, by de troepen die hem by de Teems verwachteden: de zelve tot zich genomen, en over de rivier getrokken, heeft den Barbaren, die op zijn komſte vergadert waren, ſlagh gelevert, de zege behouden, en Camalodunum, Cunobelins Koninglijke ſtadt, ingenomen, en veel anderen daer na met gewelt tot overgaef gedwongen. Hier over wierd hy tot verſcheyde mael Imperator oft Keyzer genoemt, en dat tegens der Romeynen gewoonte, want niet meer als eens moght men van een oorlogh dien naem aennemen. Voorts nam Claudius den Britannen haer wapenen, en belaſte Plautius de zelve te heerſchen, en de overige t'onder brengen, zelfs is hy na Romen getrokken, zijn zwagers Pompejus en Silanus met de boodſchap der zege voor uyt zendende. Dus vêr Dio. Doch Suetonius verhaelt, dat hy dit deel des eylandts zonder eenige ſlagh oft bloedt onder zijn gewelt gekregen heeft, en dat hy zelf omtrent zeſtien dagen in Britannien gebleven is. In welke tijdt hy de voortreflijkſte der Britannen van de verbeurte haerer goederen bevrijt heeft, voor welke weldaet zy zijn kerk ge-eert, en hem als een Godt aen-gebeden hebben. En is in de zeſte maent na zijn vertrek wederom na Romen vertrokken.

De overwinning van dit kleyne deel van Britannien wierd by den Raedt zoo hoogh geacht, dat zy daer over aen Claudius jaerlijkſche ſpeelen, zege-boogen, zoo te Romen als te Bolognien, en treflijke zege-tekenen beſtemt heeft; tot welx beſchouwing ook den overſten der verwonne lantſchappen, en eenige ballingen toegelaten was in de ſtadt te komen. Men hechte een ſcheeps-kroon op de top van het Palleys, als een teecken van de overwinning der Britanſche zee: en de overwonne landſchappen braghten goude kroonen. Het gehairde Vrankrijk een van 9 ponden, het herwaerts Spanjen een van 7 ponden. Hy klom op zijn knyen langs de trappen op het Capitolium, zijn ſchoon-zoonen hem weêr-zijds op-lichtende. Hy is eer met een groot huys, als ſchip, al overwinnende, in de Adriatiſche zee getrokken. Zijner huys-vrouw Meſſalina, wierd de eerſte plaets in de vergadering, en dat ſy met een Rosbaer daer gedragen zoud worden, van den Raedt toegeſtaen. Daer na heeft hy zegeſpelen uyt-gegeven, daer toe de macht des Burger-meeſters verkregen hebbende. Deze ſpeelen zijn op twee tooneelen te gelijk vertoont, en zelf dikwijls van de ſchou-plaetſen uyt-gaende, zoo hebben andere de zelve verzorght. Hy beloofde zoo veel paerde-ſtrijden, als die dagen toe lieten, nochtans zijn 'er geen meer als tien geweeſt, want onder 't loopen der paerden wierden 'er beeren gedoot; de worſtelers kampten, en eenige jongens uyt Aſien ontboden, danſten de *Pyrrica*. Hy heeft aen Valerius Aſiaticus, Iulius Silanus, Sidius Geta, en andere, om deze verwinning, veel zege-ſierſelen vereert. Licinius Craſſus liet hy hem in zijn zege, op een gezadelt, betapijt, en met palm behangen paert, volgen: hy ſchonk aen Poſidius Spado een zuyvere lans, aen C. Gavius ketenen, ringen, paerts-tuygen, en een gouden kroon; als in een oude marmor-ſteen tot Turin te zien is.

Ondertuſſchen heeft Aulus Plautius het overſchot van den oorlogh zoo gelukkighlijk vervolght, zoo dat hem Claudius een blijde inkomſt ingeſtelt heeft, en ging hem, in de ſtadt komende, te gemoet, en aen zijn linker-zijde gaende, leyde hem na en van 't Capitolium. En Veſpaſianus (aen wien het noodt-lot alze het toekomende gebiedt getoont had, van Claudius tot een meê-gezel in de Britanſche oorlogh genomen was) heeft ten deel, onder 't beleydt van Claudius, en ten deel van Plautius, dertigh mael met den vyandt gevochten, twee machtige volkeren, over de twintigh ſteden, en het eylandt van Wicht onder zijn gehoorzaemheydt gebracht. Waer voor hy veel zege-ſierſelen, en in weynigh tijdts twee-mael het Prieſterſchap, en daer-en-boven het Burger-meeſterſchap, 't welk hy de twee laetſte maenden van het jaer bediende, verkregen heeft. Titus heeft hier ook onder zijn vader het Schutheers ampt bedient, en door zijn groot vernuft, en kloekmoedigheydt, (want hy heeft zijn belegerden vader kloeklijk ontzet) als ook niet min door 't gerucht van zijn zedigheydt, en menighte van wapen-beelden, en eer-namen door gantſch Duytſlandt en Britannien uyt-geſteeken. 't Geen voorts in Britannien voor-gevallen is, tot de laetſte tijden van Domitianus, zal Tacitus, die 't beſt kan, met zijn eygen woorden verhalen: De zaken in Britannien verwert zijnde, door dien de vyanden op de landen der bontgenoten verſpreyt lagen, ontfingen de * voor-ſchout P. Oſtorius; de vyanden waren zoo veel te geweldiger, vermidts zy meenden, dat de nieuwe overſte met een onkundigh heyr-leger, en in 't begin van de winter haer gemoeten zoud. Hy wel wetende, dat de eerſte uytkomſten ſchrik oft onverzaeghtheydt baren, leydt terſtont zijn troepen tegen haer aen; doodende die hem tegen ſtonden, en de verſtroyden vervolght, op dat zy niet weder verzamelden, en hy geen ſchadelijke en troulooze vrede den Hertogh, en geen ruſt den zoldaet toeliet, neemt voor den verdachten de wapenen te ontnemen, en de van 't leger omringde Antona en Sabrina te bedwingen. 't Welk de Icenen eerſt geweygert hebben, zijnde een machtigh, en door geenige veldt-ſlagen verzwakt volk, om dat zy zich willigh in ons verbont begeven hadden. Deze dan aenſtichters zijnde, hebben de omliggende volkeren, een plaets, rondom met aerde omgraven, en in 't inkomen heel naeu, op dat de ruytery daer niet zoud in komen, tot den ſtrijdt verkooren. De overſte der Romeynen, hoewel hy zonder de macht van zijn legioenen de bontgenoten benden aenleyde, vangt aen deze ſterkte door te breken, en de benden verdeelt hebbende, brengt ook de ruyter-benden aen de veſtingen. Daer op het teken gegeven zijnde, breken door den wal, en verwerren haer, door haer eygen wagens verlet zijnde. En zy, door haer geweeten van weêr-ſpan, en van bezette vluchtplaetſen overtuyght ſijnde, hebben veel treflijke daden uytgericht. In welke ſtrijdt des overſten zoon, M. Oſtorius, de eer van een behouden burger verkreegh.

* *Propræ-tor.*

Voorts de gene, die tuſſchen den oorlogh en vrede in

twijffel hingen, door der Icenen neêr-laegh geſtilt, wierdt het leger tegen de Cangen gevoert, het landt door-gaens verwoeſtende en berovende, durfden de vyanden geen ſlagh bieden, oft zoo zy uyt haer ſchuyl-hokken onze troep zochten te beſpringen, zoo wierd haer bedrogh geſtraft. Men was alreê niet vêr van de zee, die zich na 't eylandt van Hibernia ſtrekt, als de tweedracht by de Briganten ontſtaen, den veldt-heer te rugh trokken, vaſt beſtemt hebbende, niets nieuws by der handt te nemen, al eer hy 't voorige in verzekering had. En eenige weynige Briganten, die de wapenen genomen hadden, gedoot hebbende, zoo heeft hy door gegeve vergifnis de overige geſtilt. Het volk der Siluren wierd nocht door hardigheydt, nocht door zaftigheydt verandert, maer oeffenden zoo den oorlogh, dat het zelfs, door 't leger van onze legioenen, te dwingen was. Om daer gereder toe te komen, zoo wierd door een ſterke troep van oude zoldaten, de * Nieuw-ſtadt Camalodunum op de overwonne landen geſticht, tot hulp tegen de weêr-ſpannigen, en om de bondtgenooten de plicht der wetten te onderwijzen. Eenige ſteden zijn, na der Romeynen oude gewoonte, den Koning Cogidunus gegeven, op dat ſy werktuygen van dienſtbaerheydt en Koningen hadden.

* *Colonia.*

Van daer ging men tegen de Siluren, de welke boven haer eyge wreedtheydt op de macht van Caractacus ſteunden, den welken veel voor- en tegen-ſpoedt verheven had, zoo dat hy boven alle andere Koningen van Britannien uytſtak. Maer zoo door arghliſtigheydt, als bedrogh der plaetſen meerder, en in getal van zoldaten minder, draeght den oorlogh over tegens de Ordovicen, en onderſtut met die onze vrede vreeſden, verzoekt het uyterſte geval; nemende een plaets tot de ſlagh, daer 't aenkomen, afwijken en alles voor ons onbequaem, en den zijnen ten beſten was. Toen heeft hy zich in de hooge bergen begeven, en de wegh, daer men gemaklijk aen komen kon, met ſteenen, even als een wal, toegeſtopt. En hier voorby ſtroomde een rivier van onzekere diepte, en voor de veſtingen ſtonden de troepen der volkeren. Hier toe gingen de overſten des volx rondom, vermaenden, beveſtighden de gemoederen, met de vrees te verminderen, en de hoop te ontſteken, en met andere oorloghs aenhitſingen. Maer Caractacus hier en daer vliegende, betuyghde, dat die dagh, die ſlagh ſoude het begin zijn oft van herkrege vryheydt, oft van eeuwige ſlaverny: en noemde de namen der voor-ouderen, die den opperbevelhebber Cæſar verdreven hadden; door welcker dapperheyt ſy van bijlen en ſchattingen bevrijt, haer 'er vrouwen en kinderen lichamen ongeſchent hielden. Dit en diergelijk ſeggende, hebben hem het volk toe-gekreten, en door de Godts-dienſt haers landts verbonden, noch voor pijlen, noch voor wonden te wijken. Die wakkerheyt verbaeſde den Roomſchen veldt-heer; inſgelijx vervaerde hem de voor-geworpe rivier, het bygevoeghde bolwerk, overhangende toppen der bergen, en alles afgrijſlijk, en vol van voor-vechters. Maer de ſoldaet begeerde den ſtrijdt, riep dat alles door kracht te verwinnen was, en de overſten en hop-lieden 't ſelfde ſeggende, verſtijfden den yver des heyrs. Toen heeft Oſtorius, verſpiet hebbende waer 't ondoorgangbaer, en waer 't doorkomelijk was, de vergramde ſoldaten aengeleyt, en lichtlijk over de rivier gevoert. Als men tot het bolwerk quam, terwijl men met werp-pijlen ſtreed, zijn op ons veel wonden en ſommige doodt-ſlagen geſproten. Namaels een ſchilt-pad gemaekt hebbende, zoo wierden de ruyge en ongeſchikte ſteen-hoopen om vêr geworpen, en van naby gelijklijk gevochten, tot dat de Barbaren op de toppen der bergen weken. Maer ook daer heeft de licht en ſwaer gewapende ſoldaet, die met pijlen aenſpringende, deſe met een geſloten tret, tegen de beroerde troepen der Britannen ingedrongen, de welke geen dexels van pantſers oft helmen hadden; en zoo zy de helpers weêrſtonden, zoo wierden zy door de ſwaerden en pijlen der legioen-knechten, en keerden zy ſich na deze, zoo wierden zy door de houwers en ſpietſen der helpers verſlagen. Die overwinning is zeer treflijk geweeſt, en de huys-vrou en dochter van Caractacus gevangen zijnde, zoo hebben zijn broeders zich ook overgegeven. Hy zelf, gelijk de tegenſpoet meeſt onzeker is, als hy zich verliet op de trouheyt van Cartiſmandua, Koningin der Briganten, tot welke hy zich begeven had, is gebonden en den verwinners gelevert, in 't negende jaer na dat de oorlogh in Britannien begonnen was. Waer van zijn faem buyten de eylanden gevoert, en door de naeſte Provincien verſpreyt, ook door Italien geviert wierd, en men begeerde te zien, wie hy was, die onze mogentheden zoo veel jaren veracht had. Zelfs te Romen was Caractacus naem niet onaengezien. En de Keyſer heeft, terwijl hy zijn eyge eer verhefte, den verwonnen verheerlijkt. Want het volk is als tot een heerlijk ſchou-ſpel geroepen. De lijf-benden des veldt-heers ſtonden in de wapens op het veldt, welk voor 't leger light. Toen zy door de voort-gaende Koninglijke onderzaten, de behangſels der paerden en de hals-banden, en wat hy door uytlandtſche oorlogen verkregen had, over-gebracht, en terſtont daer na wierden zijn broeders, huys-vrou, en dochter, en eyndlijk hy zelf vertoont. de gebeden van de anderen waren onaertigh door de vrees. Maer, Caractacus noch door een neêrgeſlagen gelaet, noch door woorden genâ verzoekende, als hy voor de richt-ſtoel ſtond, ſprak aldus:

Indien de matiging van voorſpoed zoo groot geweeſt waer, als my de edelheydt en 't avontuur geweeſt is, ik zoud veel eer als een vriendt, dan als een gevangen in deze ſtadt gekomen hebben. Noch ghy zoud 't u niet ontwaerdight hebben in een vreê-verbont aengenomen te hebben, die uyt treflijke voor-ouders geſproten, even vele volkeren heerſchte. Mijn tegenwoordigh lot, gelijk 't voor my ongeſchikt is, zoo is 't grootſch voor u: 'k heb paerden, mannen, wapens, en ſchatten gehadt; wat wonder, zoo ikze onwilligh verlooren heb? want zoo ghy over alle wilt heerſchen, zoo volght dat zy alle de ſlaverny op nemen. Indien ick my terſtont overgelevert had, zoo was noch mijn avontuur, noch u heerlijkheydt vermaert, en mijn ſtraf was mijner vergeting gevolght. Maer zoo ghy my leven laet, zoo zal ick een eeuwigh voorbeeldt van u zachtmoedigheydt zijn.

Daer op heeft de Keyſer hem, zijn vrou en broeders verlof gegeven. En zy van banden geſlaekt, hebben ook Agrippa, die zich niet vêr op een ander ſtoel vertoonde, met de zelfde lof-tuytingen en eeren-trappen vereert. 't Was voorwaer nieu, en den zeden der ouden ongewoon, dat een vrou overſte was over de Roomſche Vanen. Zy droegh zich zelfs als gezellinne van 't Rijck, van haer voor-ouders verkregen; de t'zaem-geroepe Vaders hebben namaels veel en voortreflijke dingen, over de gevangnis van Caractacus, geredenkavelt: en is dat zelve niet min voortreflijk geweeſt, dan als P. Scipio Siphax: L. Paulus Perſes, en eenige andere, wie 't ook geweeſt zijn, verwonne Koningen aen 't Roomſche volck getoont hebben. De uytmuntentheden der zege wierden Oſtorius toe-gerekent.

Deze overwinningen op de Britannen, hebben de ſchrijvers onder de treflijkſte gedenk-tekenen, en getuyghniſſen der Roomſche dapperheyt geacht. Waer van Seneca zeght, Claudius kon de eerſte roemen de Britannen overwonnen te hebben, want Iulius Cæſar hadze den Romeynen ſlechts getoont. En elders van den zelfden:

Ille Britannos
Vltra noti
Littora ponti,
Et cæruleos
Scuta Brigantes
Dare Romuleis
Colla Gathenis
Iuſſit, & ipſum
Nova Romana
Iura ſecuris
Tremere Oceanum.

En Seneca, de Dichter der Treur-ſpelen, heeft in Octavia aldus van Claudius gezongen:

Cuique Britanni
Terga dedere, ducibus noſtris
Ante ignoti, juriſque ſui.

En op de zelfde plaets, dat hy de Teems over-gevaren was:

En qui oræ Tamiſis primus poſuit jugum.
Ignota tantis claſſibus texit freta
Interque gentes barbaras tutus fuit,
Et ſæva maria, conjugis ſcelere occidit.

Zoo ſpreekt ook Ægeſippus van Claudius, Britannien is getuyge, zijnde buyten de weerelt gelegen, door der Romeynen kloekheydt tot de weereldt gebracht, die de voorleede eeuw niet gekent heeft, heeft der Romeynen overwinning geleert, en die dienen zelfs als ſlaven, die niet

wiſten

wiſten wat ſlaverny was, zijnde alleen voor ſich gebooren, en altijdt voor zich zelven vry, die van hooger macht, door de tuſſchenſpoclende zee, afgeſcheyden, niet konden vreezen, die zy niet kenden. 't Is dan meer tot de Britannen over-gevaren, als de zelve overwonnen te hebben. En elders, hy had ook Britannien, noch tuſſchen de wateren ſchuylende, door de wapenen voor 't Roomſche Rijk verkregen, door welx overwinning Romen rijker in ſchatten, Claudius beradener, en Nero gelukkiger geacht wierden. En op een andere plaets, welke zeer waerdigh is hier by geſtelt te worden; De naem der Romeynen hebben ook de hooft-ſtoffen aengenomen, welke ook de weerelt zich aengenomen heeft, die door 't Roomſche Rijk bepaelt en beſloten wordt: en eyndlijk van 't meeſtedeel de Roomſche weerelt genoemt word. Want zoo wy de waerheydt onderzoeken, het aerdtrijk zelve is onder 't gebiedt der Romeynen, waer op de Roomſche dapperheydt voortgegaen zijnde, tot over de Oceaen zich een andere weerelt gezocht, en in Britannien, van de grenzen der aerde afgeſcheyden, zich een nieuw bezit gevonden heeft. Eyndlijk dien 't recht niet alleen der ſtadt Romen, maer byna van de menſchlijke verkeering zelfs geweygert wordt, worden daer heen geſchikt om aldaer te woonen, als uyt de weerelt gebannen. De Oceaen is uyt zijn palen geweken, de Romeyn weet zijn binnenſte heymelijkheden voort te halen. Zoo zeght ook Ioſephus, in de perſoon van Titus, tot de Ioden, waer is een grooter muur en hinder-pael, als de Oceaen? waer meê de Britannen omringt zijnde, nochtans de wapenen der Romeynen aenbidden.

De zeer edele Ioſephus Scaliger verhaelt daer boven in zijn Catalecten de veerzen van een zeer geleert, doch onbekent Dichter over deze zaek, de welke, wijl zy niet doorgaens voor-komen, zoo zal 't my niet verdrieten die hier aen te hechten, want zy zijn van eeniger waerde. En de zeer geleerde jong-man I. Obſopæus Duytſcher, heeft my uyt zeer oude ſchriften onlangs geleert, dat eenige Epigrammata oft Quikken en daerom te onderſcheyden waren:

Auſoniis nunquam tellus violata triumphis,
Icta tuo, Cæſar, fulmine procubuit.
*Oceanuſque tuas ultra ſe * reſpicit aras,*
*Qui finis mundo eſt, * non erit imperio.*

* Proſpicit. * Nunc erit.

Victa prius nulli, jamjam ſpectata triumpho,
Illibata tuos gens jacet in titulos.
Fabula viſa diu, medioque recondita ponto
Libera victori jam modo colla dedit.
*Euphrates Ortus, Rhenus * incluſerit arctos,*
Oceanos medium venit in imperium.

* Recluſerat.

Libera non hoſtem, non paſſa Britannia Regem,
Æternum noſtro quæ procul orbe jacet.
Fœlix adverſis, & ſorte oppreſſa ſecunda,
Communis nobis, & tibi, Cæſar, erit.

Vltima cingebat Tibris tua, Romule, regna:
Hic tibi finis erat, religioſe Numa.
Et tua, Dive, tuum ſacrata potentia cœlo
Extremum citra conſtitit Oceanum.
At nunc Oceanus geminos interluit orbes.
Pars eſt imperii, terminus ante fuit.

Mars pater, & noſtræ gentis tutela Quirine,
Et magno poſitus Cæſar uterque Polo,
Cernitis ignotos Latiâ ſub lege Britannos,
Sol citra noſtrum flectitur imperium.
Vltima ceſſerunt adoperto clauſtra Profundo.
*Et jam Romano * cingimur Oceano.*

* Cingitur.

Opponis fruſtra rapidum Germania Rhenum,
Euphrates prodeſt nil tibi, Parthe fugax.
Oceanus jam terga dedit, nec pervius ulli,
Cæſareos faſces, imperiumque tulit.

Illa procul noſtro ſemota, excluſaque cœlo,
Alluitur noſtra victa Britannis aqua,
* *Semota, & vaſto disjuncta Britannia ponto,*
Cinctaque inacceſſis horrida littoribus:
Quam pater invictis Nereus vallaverat undis,
Quam fallax æſtu circuit Oceanus.
*Brumalem ſortita * plagam: qua frugida ſemper*

* Semoto.

* Palum.

Præfulget ſtellis Arctos inocciduis.
Conſpectuque tuo devicta Britannia, Cæſar,
Subdidit inſueto colla premenda jugo.
Aſpice, confundit populos impervia tellus,
Conjunctum eſt, quod adhuc orbis, & orbis erat.

Nu gaet Tacitus aldus voort: om deze tijdt de voorſpoedige zaken van Oſtorius ontwijffelachtigh zijnde, 't zy dat, midts, Caractacus verdreven, men gelijk als uyt-geoorloght had, de krijgh by de Romeynen min betracht wierd, 't zy de vyanden, door erbarming van zoo groot een Koning, bitterlijker tot wraek ontſteken zijn; zy omringen den overſten van 't leger, en de Benden der legioenen, welke by de Siluren gelaten waren om de ſcherm-plaetſen op te bouwen. En zoo zy niet haeſtlijk door de naeſte wijken en kaſteelen ontzet geweeſt waren, de hoopen zouden geheel verſlagen geweeſt zijn. Nochtans bleven 'er de hooftman en tachtentigh hop-lieden, en yder rot dat vaerdighſt was. Niet lang daer nae verdreven zy onze voeragiers, en zelf de Benden, die hun te hulp gezonden wierden. Toen heeft Oſtorius ervare Benden uyt-geſtelt, waer door hy echter geen vlucht geſtut had, hadden de Legioenen geen ſlagh aengenomen. Door der zelve ſterkte de ſtrijdt even gelijk zijnde, is eyndlijk voor ons beter geweeſt. De vyanden zijn met kleyne ſchade gevlucht, midts de dagh onder ging. Hier uyt ſprooten dikwijlige ſchermutſelen, en dikwijls in manier van moorden: in boſſchen, in moeraſſchen, na dat yder 't lot oft dapperheydt lichtvaerdighlijk voor-zien was: om gramſchap, om roof; met bevel, en zomtijdts buyten weeten der veldt-heeren, en voorneemlijk door de hardnekkigheydt der Siluren, de welke het gemeen zeggen des Roomſchen veldt-heers geweldigh aenhitſte. Gelijk eertijdts de Sugambren uyt-geroeyt, en in Vrankrijk overgevoert waren, dat men alzoo de naem der Siluren t'eenemael verdelgen moeſt. Dies hebben zy twee hulp-benden, door de gierigheydt der overſten onvoorſichtelijk rovende, onderſchept en gevangen: en hebben door 't ſchenken van den roof en de gevangenen, ook de andere volkeren tot den afval getrokken, wijl Oſtorius, door bekommeringen afgemat, het leven verlaten heeft, de vyanden verblijt zijnde, als zijnde een veldt-heer die niet te verachten was; en waer door, indien niet de ſtrijdt, gewiſlijk de oorlogh afgenomen was.

Didius Avitus Frans-man voor-ſchout.

Maer de Keyſer, de doodt des ſtadthouders vernomen hebbende, op dat het landt niet zonder heerſcher was, heeft A. Didius in zijn plaets geſtelt. De zelve is haeſtlijk overgevoert, maer heeft nochtans de zaken niet volkomen gevonden, door een ongelukkige ſtrijdt van 't legioen, waer van Manlius Valens overſte was. En is 't gerucht van die zaek by de vyanden vermeerdert, om den aen-komenden veldt-heer te verſchrikken: en hy zelf vermeerderde het gehoorde, op dat hem grooter lof zoo hyze ſtilde, oft, zoo zy volhardeden, rechtvaerdiger verlof gegeven wierd. Die ſchade hadden de Siluren ook aengebracht, en waren wijdts en zijds verſpreyt, tot dat zy door Didius aenval verdreven wierden.

Nero.

Omtrent deze tijdt is Claudius geſturven, en Nero hem na-gevolght, die gantſchlijk niets in krijghs-zaken durfde beſtaen, en dachte 't leger uyt Britannien te vervoeren, en heeft het niet als door ſchaemte, midts hy moght ſchijnen Claudius eer te verminderen, nagelaten. Na Caractacus gevangnis, had ook Venutius, uytnemend in krijghs-kunde, geſprooten uyt de ſtadt der * Iuganten, en lang trou, en van de Roomſche wapenen beſchermt zijnde, als hy de Koningin Cartiſmandua getrout had, tegen ons zich vyandt getoont, midts 'er ſchielijk twiſt en na oorlogh ontſtaen was. Doch eerſtlijk wierd ſlechts onder hun geſtreden, en Cartiſmandua heeft door looze lagen, de broeder en naeſte bloedt-vrienden van Venutius gevangen gekregen. Hier door de vyanden opgehitſt zijnde, en de ſchande hun prikkelende, op dat zy niet onder 't gebiedt van een wijf zouden gebracht worden, zoo is een kloeken en in wapens uyt-geleze jongmanſchap in haer Rijk gevallen: 't welk by ons voor-zien was, en hebben haer eenige benden te hulp gezonden, die aldaer met een twijffelachtigh begin, doch blijder eynd, gevochten hebben; en met diergelijke uyt-komſt is 'er gevochten van 't legioen, daer Ceſius Naſica overſte van was. Want Didius, laſtigh door den ouderdom en overvloedt van eeren-ampten, hield het voor genoegh door die-

Venutius.

* *Mogelijk Briganten.*

naers

naers te handelen, en de vyanden te weeren. Want 't geen van zijn voor-zaten verkregen was, heeft hy behouden, zeer weynige kasteelen verder gevordert hebbende, waer door 't gerucht van een vermeerdert ampt gezocht wierd. Deze dingen, hoewel zy van twee voor-schouten Ostorius en Didius door vele jaren geschiet zijn, heb ik t'zamen-gevoeght, om dat zy verdeelt zijnde, lichtlijk moghten vergeten, en niet zoo wel onthouden worden.

Verannius voor-schout.

Na Didius Avitus is Verannius gevolght, die door tamelijke uyt-lopen de Siluren berooft heeft; want hy is door den doodt verhindert geweest den oorlogh verder uyt te breyden: terwijl hy leefde is hy van gestrengheyt zeer berucht geweest, en door de laetste woorden van zijn uyterste wil voor eer-zuchtigh bekent. Want hy heeft 'er, om Nero te vleyen, veel bygevoeght, dat, zoo hy de naeste twee jaren geleeft had, hy hem de Provincien zoud onderworpen hebben.

Paulinus Suetonius voor-schout.

Maer toen verkreegh Paulinus Suetonius 't gebiedt over de Britannen, door krijghs-wetenschap en 't gerucht des volx, welk niemant zonder nijder laet, Corbuloos medevechter, en begeerigh de eer van 't weêrgekrege Armenien te even-naren, door 't temmen der weêr-spannige vyanden. Dies bereydt hy zich het eyland Mona, sterk van inwooners, en de toevlucht der over-lopers aen te vallen, en bouwt schepen plat van bodem tegen een korte en ongewisse strandt. Zoo heeft hy 't voet-volk over-gevoert: de ruyters zijn door d'ondiepte gevolght, oft hebben, daer de wateren dieper waren, met haer paerden over-gezwommen. Op de strandt stond een verscheyde slagh-orde, dik van wapenen en mannen, al waer de wijven tusschen liepen: de welke als razend, met een doot-kleedt aen, en 't hangend hayr, toortsen voor

Druiden.

droegen. En de Druiden, rondtom vloek-gebeden, met de handen na de lucht op-geheven, stortende, hebben den zoldaet door de nieuwigheyt van dit schou-spel verschrikt, zoo dat zy, als met hangende leden, een onbeweeghlijk lichaem te verwonden gaven. Daer na door aen-maningen des veldtheers, en zich zelf prikkelende, dat zy geen vroulijke en razende troep vrezen zouden, voeren zy de vaendels aen, werpen al die haer gemoeten ter aerde, en wentelenze in haer eygen vuur. Hier na heeft men bezettingen in de dorpen geleght, en de bosschen omgehouwen, die aen wreede overgelooven gewijt waren. Want zy achten 't billijck de altaren met gevangen bloedt te wasschen, en de Goden door menschen-aders raedt te vragen.

Prasutagus.

Terwijl Suetonius dit bedreef, wierd hem een schielijke af-val van een Provincie gebootschapt. Prasutagus, Koning der Icenen, zeer uytnemend in rijkdom, had den Keyser en twee dochters tot erfgenaem gestelt, meenende, dat door zodanige goetwilligheyt zijn Rijk en huys bevrijt zoud zijn van eenigh ongelijk, 't welk in tegendeel uyt-gevallen is; zoo dat zijn Rijk door de hop-lieden, zijn huyzen door de slaven, als ingenomen, verwoest wierden. En alreê wierd zijn huysvrouw * Boodicia eerstlijk geslagen, en zijn dochters door gewelt geschonden. En de voorneemste der Icenen, als of zy 't heele land te schenk ontfangen hadden, worden van haer erfgoeden berooft, en des Konings bloetverwanten onder de slaven gerekent. Door welke smaet, en vreeze van zwaerder, als zy alrede tot de vorm van een verheert landt gekomen waren, de Britannen onder zich de quaden van slaverny over-leggen, de ongelijken over-wegen, en door uyt-leggen ophitsen, dat zy met lijdzaemheyt niets vorderden, als dat men zwaerder dingen, midts men de lichte verdroegh, beval. Dat zy haer byzondere Koningen gehadt hebben, dat men hun nu twee opstelde, van welke de stadthouder in 't bloet, en de landt-vooght in 't goet woelde, dat even de twist der over-heeren zoo schadelijk aen de onderdanen was, als haer eendraght; dat de hop-lieden aen den eenen de geweldige hant sloegen, den anderen schant en gewelt aen deden: dat 'er nu niets voor haer begeerlijkheydt, niets voor haer lust bevrijt was. Dat die de sterkste in de krijgh geacht wiert, die roofde, dat nu gemeenlijk van de tragen en blô-hertigen haer huyzen genomen, en haer kinderen ontoogen wierden, dat men haer uytmonsterde, als niet wetende, slechts voor 't vader-lant te sterven. Want hoe veel zoldaten zouden de Britannen uyt maken, zoo zy haer telden? Dat alzoo de Duytsche landen het jok verworpen hadden, en door een rivier, en niet door den Oceaen beschermt wierden. Dat hun haer vaderlant, vrouwen en ouders; en haer de gierigheyt en gulzigheyt oorzaken des oorloghs waren; dat zy zouden wijken, als de Godlijke Iulius geweken had, zoo zy slechts de dapperheden haerer voor-ouderen na-volghden; en dat zy niet zouden suffen door d'uytkomst van een oft twee veldt-slagen; dat den aenval by den ellendigen meest, en de stantvastigheyt grootst was. Dat ook de Goden der Britannen zich erbarmden, die den Roomschen veldt-heer af zijnde, die het leger, in een ander eylandt verzonden, zouden ophouden; dat zy zich nu, 't welk het zwaerst geweest is, berieden; dat het voorts gevaerlijker was in zoodanige aen-slagen betrapt te worden, als te durven.

** Boodicia, welcke Boudicia en Voadica genoemt wordt.*

Door deze en diergelijke redenen aen-gehitst zijnde, zoo nemen zy, onder 't beleyt van Boodicia, een vrouw van Koninglijke af komst, (want in 't heerschen onderscheyden zy geen kunne) haer wapenen, de Trinobanten tot wederspannigheyt bewogen hebbende, en de andere, die noch de slaverny ongewent waren, hadden zy door heymlijke t'zamen-zweeringen tot haer gevoeght, om de vryheydt weder te krijgen, met de bitterste haet tegen de oude zoldaten. Want versch afgevoert zijnde in de nieu-geboude stadt Camalodunum, dreven zyze uyt haer huyzen, verstoorden haer op de landen, noemende haer gevangenen, slaven, de zoldaten de onmaght der ouden onder-stuttende, door gelijkenis van leven, en hoop van de zelfde toe-lating. Hier toe zagh men de kerk ter eeren van de Godlijke Claudius ingestelt, als een altaer van eeuwige heersching: en de uytgekore Priesters storteden, door gedaente van Godts-dienst, alle avontuuren uyt. En 't scheen niet zwaer de nieu-geboude stadt, met geenige vesten omringt, uyt te roeyen; om dat zy door onze veldt-heeren weynigh voor-zien was, wijl men eer de geneughte, als den oorbaer verzorght. Onder welke dingen het beelt der overwinninge te Camalodunum door geenige openbare oorzaek afgevallen, en achter over gekeert is, als of het voor de vyanden week. En de vrouwen, in razerny beroert, zongen, dat den val voorhanden was. En dat een uyterlijk gedruysch op haer raedt-huyzen gehoort was, en het tooneel geklonken had door uylen-geschrey, en dat de gezicne gedaente in de * vloedt, een teken was van de uytrocying der stadt. En de Oceaen ontdekte met een schriklijk schou-spel, door de vallende vloedt, de beeldenissen der menschlijke lichamen, 't welk, gelijk het de Britannen tot hoop, alzoo de oude zoldaten tot vrees togen. Maer om dat Suetonius vêr af was, zoo hebben zy van den landt-vooght Catus Decianus hulp begeert. Hy heeft hun niet meer als twee-hondert qualijk gewapent gezonden: en daer was een matige hoop zoldaten in, steunende op de bescherming van de kerk. En verhinderende die gene, de welke, bewust van de heymlijke weêr-spannigheydt, haer ract-slagen verstoorden, zoo hebben zy nocht gracht, nocht wal voor-geleyt, nocht de oude mannen en vrouwen geweert zijnde, de jeught alleen weêr-staen; zy worden als onvoorzichtigh in 't midden van de vrede, van de menighte der Barbaren omringt, en al 't overige door den aenval weghgenomen en verbrant. De kerk, waer in zich de zoldaet verzamelt had, wierd na twee dagen beleghs ingenomen. En de overwinnende Britan Pætilius Cerialis, hooft-man van 't negende legioen te hulp komende, ontmoetende, heeft sijn legioen verslagen, en een groote menighte voet-volx gedoodt. Cerialis is 't met de ruyters ontvlucht in de kasteelen, en door de bevestingen beschermt: door welke nederlaegh, en den haet der Provincie, die hy door gierigheydt tot den oorlogh gedreven had, de verfaeghde landt-vooght Catus in Vrankrijk over-gevaren is.

De nieu-stadt Camalodunum.

Ziet Xiphilinus in Nero.

** Mogelijk van de Teems.*

Pætilius Cerialis.

Maer Suetonius heeft met een wondere stantvastigheydt midden onder de vyanden zich gespoeyt, nakende, door de by-naem van Colonia, wel niet doorluchtigh, maer meest vermaert door de menighte der koop-lieden, en door de toevoer: aldaer twijffelende of hy de zelve tot een zetel voor den oorlogh kiezen wilde, de weynighte der zoldaten ingezien hebbende, en door genoeghzame leeringen de bedwonge lichtvaerdigheden van Petilius, heeft voorgenomen het algemeen te behouden door de schade van een stadt. En hy is door 't gekerm, en de tranen van die gene, die om hulp baden, niet bewogen geweest, maer hy gaf het teken van vertrek, en ontfing die hem verzellen wilden, tot een deel van de troep: die door blôheyt, oft vermoeyde ouderdom, oft zoetigheyt der plaets opgehouden wierden, zijn van de vyant overvallen. Diergelijke moort geschiede ook op de vesting Verolanium, om dat de Barbaren de kasteelen, en krijghs-

Verolanium.

krijghs-bezettingen verlaten hebbende, de overvloedighſte plaetſen beroven, en 't zelve brengende daer 't zeker is, haekten zy blyelijk na anderer hoeven en wapenen. 't Is gewis dat zy zeventigh duyzend burgers en bont-genoten op die plaetſen, die ik verhaelt heb, gedoot hebben. Want zy vingen, nocht verkochten, nocht dreven eenigen anderen oorloghs-handel; maer zy moorden, hingen, branden, kruyſten, als t'eeniger tijdt zullende ontgelden, en verhaeſteden onder-tuſſchen de voor-ingenome wraek.

Nu had Suetonius het veertiende legioen, met de vaendrighs van 't twintighſte, en de helpers uyt de naeſte plaetſen, bykans tien duyzend gewapende mannen, als hy zich bereyde het wachten na te laten, en ſlagh te leveren, en verkieſt daer toe een plaets met enghten door de konſt, en van achteren met een boſch beſloten, genoegh wetende, dat hy geen vyandt, als van vooren had, en dat de opene vlakte zonder vrees van hinderlaegh was. Hy ſtelde de legioen-zoldaten dicht in geleden, omheynt met het lichte wapen-volk, voor de vleugels ſtond de ruytery. Maer de troepen der Britannen ſprongen hier en daer op met hoopen en troppen, met zoo groot een menighte als zy oyt noch op-gebraght hadden, en met zoo wreed een gemoedt, dat zy ook de vrouwen tot getuygen der overwinningh met zich trokken, en op wagens leyden, die zy op de uyterſte omgang des veldts geſtelt hadden. Boudicea, haer dochters op een wagen voor zich voerende, als zy by elke volken gekomen was, ('t is by de Britannen wel gewoon, dat zy onder 't beleyt van vrouwen oorlogen) zoo getuyghde zy, dat zy uyt zoo groote voor-ouders geſproten zijnde, toen niet haer rijk en ſchatten, maer dat zy alleen van al het volk, de verloore vryheydt, het geſlagen lichaem, en der dochters mishandelde eerbaerheyt zocht te wreken. Dat de begeerlijkheden der Romeynen zo vêr gekomen waren, dat zy geen lichamen, zelfs geen ouderdom, oft maeghdom onbeſmet lieten. Dat nochtans de Goden der rechtvaerdige wraek tegenwoordigh waren. Dat het legioen verſlagen was, 't welk de ſlagh had durven beſtaen: dat de anderen in haer legers ſchuylden, oft op de vlucht dachten. Dat zy zelfs het gekrijſch en geroep van zo veel duyzenden, 'k laet ſtaen den aenval en handen, niet verdragen zouden. Indien zy de hopen der wapen-lieden, indien zy de oorzaken der oorlogh over-wogen, dat men in die ſlagh oft winnen, oft ſterven moeſt. Dat dit by de vrouwen beſtemt was, de mannen moghten leven en ſlaven.

In zodanigh een gevaer zweegh ook Suetonius niet, die, ſchoon hy op de dapperheyt vertroude, mengd 'er nochtans aen-maningen en gebeden onder. Dat zy de luyde en ydele dreygementen der Barbaren zouden verachten. Dat men daer meer vrouwen als jongmanſchap zagh. Dat die blood-hertige en ongewapende terſtont zouden wijken, zoo haeſt zy het yzer, en de dapperheyt der overwinners, zo dikwijls gevlucht hebbende, bekennen zouden. Dat ook in vele legioenen weynige waren die den ſlagh ſloegen. En dat het tot haer eer gedyen zoud, dat zy met een matige macht de eere van 't geheele leger verdedighden. Dat zy geſloten, en haer pijlen verſchoten zijnde, met ſchilden en zwaerden de nederlaegh en moort zouden volharden, aen den buyt niet denkende, dat na verkrege overwinning hun alles zoude gegeven worden. Die yver volghde op de woorden des veldt-heers, en de oude en door vele veldt-ſlagen ervaren zoldaet, had zich zoo dapper in 't inwerpen der pijlen, dat Suetonius zeker van de uytkomſt, het teken der ſtrijdt gaf. En eerſtlijk is het legioen vaſt ſtaende, en de engten der plaets tot een veſting inhoudende, na dat de vyandt nader aen-tredende, met een zekere worp zijn pijlen verſchoten had, gelijck als beytels-gewijs uyt-gebroken. Zoo was ook de aenval der helpers, en de ruyter met neêrgevelde ſpietſe verbrak wat hem gemoete en tegenſtond. De andere wenden den rugh met een moeyelijke vlucht, om dat de om-geworpe wagenen de wegh-gangen ſtopten. En de zoldaet onthiel zich zelf niet van vrouwen-moort. Ook hadden de beeſten, met pijlen door-ſchoten, den hoop der lichamen vermeerdert. Het lof, welk op die dagh gekregen wierd, was treflijk, en de oude overwinningen gelijk. Want daer zijn 'er, die zeggen, dat 'er weynigh min als tachtentigh duyzendt Britannen geſlagen zijn, omtrent vier-hondert zoldaten gedoot, en niet veel meer gequetſt zijnde. Boudicea heeft haer leven door vergif ge-eyndight.

En Pœnius Poſthumus, overſte van 't leger des tweeden legioens, verſtaen hebbende de voorſpoedt van 't veertienſte en twintighſte, om dat hy zijn legioen van gelijke eer berooft, en tegen krijghs-gewoonten het bevel van den veldtheer af-geſlagen had, heeft zich zelven met het zwaerdt door-ſteken.

Het t'zaem-getogen leger is daer na onder velen gehouden, om 't overige van den oorlogh uyt te voeren. En Cæſar heeft de troepen vermeerdert, gezonden hebbende uyt Duytſchlandt twee duyzendt legioen-zoldaten, acht benden van helpers, en duyzendt ruyters: door welker aenkomſt het negende legioen met legioen-knechten vervult is. En de andere benden zijn in nieuwe winter-plaetſen geſtelt, en alles, wat van de volkeren twijffelachtigh oft tegen geweeſt was, wort door vuur en zwaerdt vernielt. Maer niets quelde die gene, die zorgeloos waren, in koorn te zaeyen, meer als de honger, midts zy voor zich beſtemmen onze toe-voeren, om altijdt den oorlogh te voeren, en zy neygen de overwreede volkeren langhzamer tot vrede, om dat Iulius Claſſicianus, den Catus tot navolger gezonden, en met Suetonius twiſtigh, het gemeene goet door byzondere nijdt en twiſt verhinderde, en had uyt-geſtroyt, dat men een nieuwe ſtadthouder moeſt verwachten, dat men zonder vyandige gramſchap en verwinners hooghmoedt, de verwonnen, en die zich over-gaven, moeſt bezorgen. En ſchreef te gelijk in de ſtadt, dat men geen eynde van den oorlogh verwachten zoud, 't zy 'er iemandt in Suetonius plaets quam; wiens tegenſpoedt hy aen zijn boosheyt weet, en voorſpoedt aen 't geluk van 't gemeene beſt.

Iulius Claſſicianus.

Derhalven is, om de ſtaet van Britannien te bezien, Polycletus uyt de vry-gemaekte ſlaven gezonden, met groote hoop van Nero, dat door zijn aenzien niet alleen eendracht tuſſchen den ſtadhouder en * voot-zorget zoud konnen gemaekt worden, maer ook de weêrſpannige gemoederen der Barbaren door vrede verzachten. En 't gebrak ook niet aen Polycletus, waer door hy min met een groote troep, moeylijk voor Italien en Vrankrijk na dat hy over den Oceaen gevaren was, ook ſchriklijk voor onze zoldaten ging. Maer den vyanden is hy te ſpot geweeſt, by de welke ook toen de vryheyt noch ontſteken zijnde, de macht der vry-gemaekte ſlaven noch niet bekent was; en zy waren verwondert, dat de veldt-heer, en 't leger, voleynders van zoo groot een oorlogh, der ſlaverny gehoorzaemden. Alles wierd nochtans by den Keyzer ten beſten over-gebracht, en Suetonius op-gehouden om de zaken uyt te voeren; doch namaels, om dat hy de ſchepen op ſtrandt, en de roeyers daer in verloren had, zo wierd hem, gelijk als oft den oorlogh noch duuren zoud, belaſt het leger aen Petronius Turpilianus, die nu zijn Burger-meeſterſchap af-geleyt had, over te leveren, als verbidlijker, en een nieuling in de miſdaden der vyanden, en daer door aen haer berouw te zachtmoediger zijnde. De welke, de vyandt niet geterght, en hy niet gemoeyt, de luye ledigheyt met de eerlijke naem van vrede bekleedende, en alle 't voorige neder-geleyt zijnde, niets verder beſtaende, aen Trebellius Maximus het gebiedt over-gegeven heeft.

** Procureur.*

Petronius Turpilianus voor-ſchout.

Trebellius Maximus voor-ſchout.

Doch deze trager, en zonder ervarenheyt der legers zijnde, heeft de Provincie door zachtmoedigheyt in 't heerſchen in ſtilte gehouden. De Barbaren hadden nu ook geleert aen onze vleyende gebreken te vergeven; en de tuſſchen-komſt der burgerlijke wapenen gaf der traegheyt een rechtvaerdige verſchooning; doch men was niet zonder tweedracht: midts de zoldaet, tot krijghs-tochten gewoon, door ledigheyt dartel wierd. En hy was, om zijn gierigheyt en vrekheyt, van 't leger veracht en benijt. Zijner haet ontſtak Roſcius Cælius overſte van 't twintighſte legioen, eertijdts met hem tweedrachtigh, doch by gelegentheyt der burger-krijgh bitterlijker tegen elkander uyt-barſtende. Trebellius verweet aen Cælius den oproer, en verwerden ſchik van krijghs-tucht, Cælius aen Trebellius het beroven en verarmen der legioenen, wijl onder-tuſſchen door 't leelijk twiſten der overſten, de zedigheyt van 't heyr bedurven wierd. En is de tweedracht zoo vêr gekomen, dat ook de zoldaten der helpers hem met ſcheld-woorden verdrijvende, en de benden zich voor Cælius verzamende, en Trebellius van de vleugels verlaten zijnde, tot Vitellius gevlucht is. De Provincie, ſchoon de Burger-meeſterlijke ſtadthouder verdreven was, bleef in ruſte. De overſte der

legioenen hebben geheerscht, gelijk in recht, doch Cælius machtiger in iet te bestaen.

Vectius Bolanus voorschout.

De burgerlijke oorlogh tusschen Galba, Otho, en Vitellius brandende, zo is Vectius Bolanus van Vitellius in zijn plaets gezonden. En ook deze heeft Britannien niet door tucht geheerscht, maer met de zelfde slapheyt tegen de vyanden, en gelijke dertelheyt des legers: behalven dat Bolanus onnozel, en door geenige overlasten berucht zijnde, liefde in plaets van aenzien verworven had: en hoewel Vitellius hulp uyt Britannien gehaelt heeft, zoo vertoefde Bolanus daer nochtans, mits Britannien noyt genoegzaem in rust was. Maer terstont heeft de gunst der Britannen, aen de zijde van Vespasianus hellende, de Provincie tot hem getrokken, vermits hy aldaer van Claudius over het tweede legioen was gestelt geweest, en zich treflijk in den oorlogh gequeten had, en heeft het zich toe-gevoeght niet zonder beroerte van d'andere legioenen, in welke de meeste oversten en zoldaten van Vitellius voort-getogen zijnde, den nu beproefden Vorst anxtighlijk verwisselden. En de zoldaten van 't veertiende legioen, de temmers van Britannien genoemt, van Nero uyt dit landt tot den Caspischen krijgh verwekt, en met Otho houdende verwonnen, zijnde van Vitellius wederom in Britannien gezonden, zijn van Mutianus door brieven op nieu weêr-geroepen.

Door deze burgerlijke beroerten vond men geenige gramschap in 't Britansche leger. En voorwaer geen andere legioenen hebben door alle de beroerten der burgerlijke oorlogen onnozelijker gehandelt, 't zy dat zy vêr en door de zee af-gescheyden waren, 't zy zy door dikwijlige krijgstochten geleert hadden liever den vyandt te haten. Uyt die tweedrachten nochtans, en geduurige geruchten der burger-krijg, hebben de Britannen haer herten verheven, door 't aenstoken van Venusius, die boven zijn ingeboore wreedtheyt en haet tegen den Romeynschen naem, door eyge prikkels tegen de Koningin Carthismandua zijn vrouw ontsteken wierd. Carthismandua heerschte over de Briganten, machtigh zijnde door edelheyt, en had haer vermogen vermeert, na dat zy door de Koningh Caractacus, by haer met list gevangen zijnde, de zege-tekenen van Keyzer Claudius (dat schou-spel, een zege-teken gelijk, waer in Caractacus vertoont is) scheen vereert te hebben. Van daer rijk, en door voorspoedt over-dadigh, haer man Venusius veracht, en zijn bloedtverwanten gevangen hebbende, heeft zy haers mans wapen-drager Vellocatus ten houwlijk, en tot het Rijk aen-genomen; zijnde door dit schelm-stuk haer huys ontroert, de genegenheyt der stadt voor haer man, de wellust der Koningin en der wreedtheyt voor den overspeeler. Venusius dan hulp verzaemt hebbende, heeft door den afval der Briganten zelf Carthismandua in 't uyterste gevaer gebracht. Toen hebben de verzochte hulp van de Romeynen, en onze benden en vleugels, de Koningin door verscheyde strijden uyt het gevaer verlost, het Rijk nochtans voor Venusius, en d'oorlogh voor ons gelaten.

Carthismandua.

Vespasianus Keyzer. Julius Agricola overste van het twintigste legioen.

Als nu Mutianus de stadt voor Vespasianus heerschte, zoo heeft hy Iulius Agricola, tot de zijde van Vespasianus over-getreden, en volkomen en dapperlijk geoeffent zijnde, in Britannien over het twintighste legioen gestelt, 'twelk traeghlijk tot den eedt over-trat, alzo men zeyd, dat de afgaende hooft-man oprocrighlijk handelde. Ook was het den Burger-meesterlijken stadthouderen al te machtigh en verschriklijk. Nocht de stadthouder des Schouts was machtigh genoegh omze te bedwingen, onzeker nochtans oft by zijn, oft by der zoldaten aert toe-quam, alzoo tot een navolger, en een wreeker te gelijk verkooren zijnde, heeft door een zeer zeldene matiging, liever willen schijnen goede gevonden als gemaekt te hebben. En hoewel Vectius Bolanus toen over Britannien zachtelijker, als 't voor zoo woest een Provincie voeghde, heerschte, zoo heeft Agricola nochtans zijn macht gematight, en zijn yver getoomt, op dat zy niet te zeer groeyde, ervaren zijnde in 't gehoorzamen, en geleert het nutte met het eerlijke te vermengen.

Petilius Cerialis voorschout.

Maer als Vespasianus met de overige werelt ook Britannien verkregen heeft, zoo waren de veldt-oversten groot, de heyren treflijk, de hoop der vyanden kleyn: en Petilius Cerialis heeft terstont de stadt der Briganten, welke gezeyt wordt de volk-rijkste van de geheele Provincie te zijn, een schrik aen-gejaeght, aen-gegaen hebbende vele en zomtijts geen onbloedige veldt-slagen: en heeft een groot deel der Briganten oft overwonnen, oft beoorlogt. En hoewel Cerialis de zorgen eer voor een ander navolger bedekt had, zoo heeft nochtans Iulius Frontinus een groot man, zo veel hem geoorloft was, zijn last gedragen, en heeft het kloeke en strijdtbare volk der Siluren door wapenen t'ondergebracht, hebbende boven der vyanden dapperheyt ook der plaetsen moeylijkheden over-worstelt. Dezen staet van Britannien, en deze beurtigheden van oorlogen, heeft Agricola, nu in 't midden van de zomer over-gevaren, gevonden, als de zoldaten, de krijghs-tochten als na-gelaten hebbende, tot zorghloosheyt, en de vyanden tot gelegentheyt gekeert wierden. De stadt der Ordovicen had niet langh voor zijn aenkomst een vaendel, op haer grenzen gelegert, byna geheel vernielt: en door dat begin is de Provincie opgewekt, als die na oorlog graeghde, een voorbeeldt te toonen, oft op het gemoet van den nieuwen stadthouder te verbieden.

Iulius Frontinus voorschout.

Iulius Agricola voorschout.

Toen heeft Agricola, hoewel de zomer door-gebracht, de menighte door de Provincie verspreyt, by den zoldaet dat jaer rust, welke traegh en recht-strijdigh is voor die den oorlogh beginnen zal, vermoedt was, en by zommigen best scheen de plaetsen, daer men voor vreesde te bewaren, voorgenomen 't gevaer tegen te gaen: en heeft met de by-eengetoge vaendelen der legioenen, en een tamelijke macht van helpers, om dat de Ordovicen niet durfden op 't vlakke veldt komen, hy zelf voor de troep, op dat de anderen in een gelijk gevaer, een gelijke moedt mochten hebben, zijn slagh-orde gestelt: en bykans het gantsche volk verslaende, niet onbewust dat men de eer vervolgen moest, en na 't eerste vergaen was het alzoo alles zoud gelukken, heeft in zijn gemoedt besloten het eylandt Mona, van welx bezit Paulinus, als ik voor verhaelt heb, door de weêr-spannigheyt van gantsch Britannien geweert was, onder zijn gewelt te brengen.

Het eylant Mona.

Maer vermits, in die twijffelachtige raedt-slagen, zy gebrek van schepen hadden, zo heeft het overlegh en de stantvastigheyt van den krijghs-overste haer overgevoert: alle pakken af-geleght hebbende, heeft hy de uyt-gelezenste der helpers, dien de ondiepten bekent waren, en het vaderlijk gebruyk van zwemmen hadden, waer door zy te gelijk haer zelf, haer wapenen en paerden wisten te stieren, zo schielijk op-gezonden, dat de vyanden, die de vloot, die schepen, die de zee verwachteden, verbaest zijnde, geloofden dat 'er voor alzoo ten oorlogh komende, niets te zwaer oft onwinlijk was. Alzo vrede eyschende, en haer eylandt overgegeven, wierd Agricola groot en heerlijk geacht: als dien, eerst in de Provincie komende, den arbeyt en 't gevaer behaeghde, daer d'andere haer tijdt met vertooningen en begeerten van ampten door-brachten.

Ook heeft Agricola zijn voorspoedt niet tot ydelheyt gebruykt, hy noemde een krijghs-tocht en zege, de overwonne in toom gehouden te hebben: hy heeft zelf door geen laurieren zijn daden vervolght, maer heeft door het veynzen van roem, zelf zijn roem vermeert: want men overwoogh, dat hy door groote hoop van 't tockomende, zoo groote dingen verzwegen had. Voorts voorzichtigh in de gemoederen der Provincie, en door anderer ondervindingen geleert, dat men weynigh door wapenen vorderde, zoo daer overlast volghde, heeft d'oorzaken der oorlogh voorgenomen uyt te roeyen, van zich en de zijnen beginnende, heeft eerst zijn huys bedwongen, dat by velen niet min zwaer is, als een Provincie te heerschen: niets verhandelde hy van de gemeene zaek door vryelingen en slaven, hy nam geen zoldaten aen door eyge gunsten, nocht door 't voordragen en bidden der oversten, maer die de beste was hield hy voor den getrouwsten. Alles wist hy, niet alles voerd hy uyt: aen kleyne zonden verleend hy vergevingh, aen groote straf heyt: en was niet altijdt met straf, maer dikwijls met berouw vernoeght. Over ampten en bedieningen stelde hy liever die niet zouden zondigen, als die, gezondight hebbende, hy moest veroordeelen. De dierte van 't koorn en verhoogingh der schatten, verzachte hy met de even-gelijkheydt der geschenken; besnoeyende 't gene tot de woeker gevonden, en derhalven ondraeghlijker als de schatting zelf was. Want men dwong het volk ten spot te zitten voor de geslote koorn-schuuren, en 't koorn aldaer ten dierste te koopen, en weder om geldt te verkoopen. Ja men wees haer verre om-wegen, en wijdt gelege landen, zoo dat de inwooners het van de naeste winter-legers in verschoven

schoven en ongelege plaetsen vervoerden, tot dat 't geen yder gereedt,voor weynigen voordeeligh was. Dit alles terstont in 't eerste jaer betoonende, heeft hy den vrede met een treffelijke eer-naem omringt, de welke oft door de zorghloosheydt,oft door de ooghluyking der voorigen niet min als d'oorlogh gevreest wierd.

Vespasianus doot.

Op deze tijdt sturf Vespasianus, den welken Valerius Flaccus, om deze overwinningen der veldt-oversten, en zijn eygen dapperheydt onder Claudius, aldus prijst:

Tuque ô pelagi qui major aperti
Fama, Caledonius postquam tua carbasa vexit
Oceanus, Phrygios prius indignatus Tulos.

Titus Keyzer.

Maer als die weerelts liefde Titus zijn vader navolghde, zoo heeft Agricola, als de zomer aen quam, zijn leger by-een-getogen hebbende, de zedigheydt der zoldaten in de troep geprezen, en de verstroyde t'zaem-gedwongen: zelf nam hy de plaetsen in voor de legers, en onder-zocht zelf de broeken en bosschen: en liet onder-tusschen den vyant geenzins in rust, op dat hy te min door schielijke uyt-lopen overvallen en berooft wierd: en als hyze genoegh verschrikt had, zoo toonde hy hun met verschoonen weder aenloxelen van vrede. Waer door vele steden, die tot dien dagh in twijffel gestaen hadden, haer gramschap af-geleght, en gijzelers gezonden hebben, en met garnizoenen en kasteelen versterkt zijn. En dat alles met zoo groot een voorzichtigheydt en zorgh,dat hy geen te vooren nieuwen hoek van Britannien ongeterght heeft gelaten.

De navolgende winter is met heylzame raedtslagen doorgebracht, want op dat de menschen verspreyt en woest, en derhalven licht bewogen ten oorlogh, door welluften tot rust en ledigheydt gewenden, zoo heeft hyze byzonderlijk vermaent en opentlijk geholpen, dat zy kerken maekten, en huyzen bouden, de naerstige prijzende,de traege bestraffende. Alzoo was de navolging van eer, zoo veel als nootzaeklijkheydt. Voorts deed hy der woesten kinderen in de vrye konsten onder-wijzen, en prees de verstanden der Engelsen, in 't leeren, boven de Fransen,zoo dat zy, die te vooren de Roomsche tael verachteden, nu na de welsprekenheydt graeghden. Dies hiel men ook onze dracht en kleeding in eer, en wierd de tabbart gemeen. En men is allenx vervallen tot de verloxelen der gebreken, tot galderyen, badt-stoven en uytmuntentheden der maeltijden. En 't zelve wierd by d'onervarene menschelijkheydt genoemt, daer 't een deel van slaverny was.

Taus een moeraesch.

In 't derde jaer van zijn krijghs-tochten,wierden'er nieuwe volkeren ontdekt, de volkeren tot aen Taus, een broek alzoo genoemt,verwoest zijnde. Door welke verschrikking de vyanden vervaert zijnde, hebben zijn leger, schoon door veel wreede stormen vermoeyt,niet durven aen-tasten. Zoo dat zy tijdt hadden om 'er eenige kasteelen te bouwen. De ervarene merkten aen, dat geen ander krijghs-overste de gelegenheden der plaetsen wijslijker verkoos,want geenigh kasteel is 'er by Agricola gebouwt, dat oft door 't gewelt der vyanden verwonnen is, oft door verdrach en vlucht verlaten. Dikwijls viel men uyt; want tegen 't vertoef van een belegering, wierden zy door jaerlijksche overvloet bevestight. Alzoo was 'er de winter onschriklijk, en yder zich zelf een genoeghzame lijf-schut,de vyanden te leur gestelt, en dies wanhopigh zijnde, om dat zy, gemeenlijk plegende de schaden van den zomer met winterschе uytkomsten te boeten, toen 's zomers en 's winters even zeer verdreven wierden. En noyt heeft Agricola de daden, door andere begaen, greetighlijk onderschept, en 't was hooft-man oft hop-man, hy had altijdt aen hem een onverdurve getuyge van zijn daedt. By zommige wierd hy gezeyt te bitter in 't beschelden te zijn, maer gelijk hy den goeden goedertieren, zoo was hy ongenoeghlijk tegen de boozen. Voorts was hy niet al te haestigh, en te op-loopend in gramschap. En men behoefde voor zijn achterdocht, en zwijgen niet te vrezen. Hy achte eerlijker het bestraffen als het haten.

De vierde zomer is verfleten met in te houden, 't gene hy af-gelopen had, en had het de dapperheydt des legers, en de heerlijkheydt van de Roomsche naem verdragen, men had in Britannien zelf een eynde gevonden. Want zy zijn door een groote inwijk der zee na Glota en Bodotria gevaren, die met een enge landt-streek van een gescheyden werden, welk toen met bezetting verzekert wierd: : t al de naeste inwijk wierd ingehouden, de vyanden als in een ander eylandt geweert zijnde. In 't vijfde jaer zijner krijghstochten heeft hy, met het eerste schip over-gevaren, de volkeren, die tot noch toe onbekent geweest waren, door dikwijlige, en te gelijk voorspoedige veldt-slagen getemt: en heeft dat deel van Engelandt, dat na Ierlandt light, met krijghs-hoopen bezet, meer op hoop, als uyt vrees. Midts Ierlandt in 't midden tusschen Britannien en Spanjen gelegen, en ook bequaem voor de Fransche zee, groote en onderlinge diensten aen 't sterkste deel des Rijx doen kon. Zijn ruymte, by Britannien geleken, is kleyn 'er, doch gaet alle eylanden van onze zee te boven. De aerde, lucht, de verstanden en zeden der menschen, verscheelen weynigh van Britannien. De aenkomsten en havenen zijner door den handel en koop-lieden beter bekent. Agricola had een van de Koninxkens van dat volk, door inwendigh oproer verdreven, ontfangen, en hield hem door schijn van vrientschap tot gelegentheydt. Ik heb dikwijls van hem gehoort, dat Ierlandt door een legioen en tamelijke hulp kon overwonnen en behouden worden. En dat het tegen Britannien ook zeer vorderlijk zoud zijn, indien de Roomsche wapenen over al waren, en de vryheydt als uyt het gezicht wech genomen.

Titus sterft.

Om deze tijdt sterft Titus, die om deze dingen, kloeklijk van Agricola uyt-gevoert, de xv Keyzer genoemt is, 't welk Xiphilinus schrijft, en een oude penning getuyght. Onder Domitianus heeft Agricola in de zomer,als het zeste jaer van zijn ampt begon, (een wijdtluftige stadt, tegen over Bodotria gelegen, verdacht zijnde, om dat men vreesde een al-gemeene beroerte van de verder-gelege volkeren, en door een vyandigh leger onveylige wegen) de havenen met een scheeps-vloot verspiet: welke van Agricola eerst tot een deel van zijn kracht aen-genomen zijnde, zoo volghde hy met een fraye gedaente, waer door de oorlogh te gelijk te water en te lande wierd aen-gedreven, en dikwijls in een leger voet-knechten, ruyters, en bootsgezellen, zijnde in een hoop en blijdtschap gemengt, verhief yder zijn daden en gevallen; zoo dat nu de diepten der bosschen en bergen, nu de tegenspoeden der stormen en baren, van hier 't landt en de vyandt,van hier de gezwolle Oceaen met een krijghsboging vergeleken wierd. Ook verbaesde onze geziene vloot de Britannen, gelijk men uyt de gevangenen verstond, even als of, het geheym van haer zee ontdekt zijnde, de laetste toevlucht voor de verwonne gesloten wierd. De volkeren, die Caledonia bewoonden, ter oorlogh en tot de wapenen gekeert zijnde, hebben met een groote toerusting, en groote naem, als 't gemeenlijk met onbekende dingen gaet, ons van zelfs bevochten, en onze kasteelen aen-gerant, zoo dat zy d'onzen, als beroepers van den strijdt, verschrikten: en eenige slaphertigen vermaenden onder den schijn van voorzichtigheydt, dat men wederom zoud keeren aen d'andere zijde van Bodotria, en liever wijken eer men verdreven wierd; als hy onderwijl verstond, dat de vyanden met meer troepen zouden aen-vallen. En op dat zy niet door een grooter getal, en ervarentheydt der plaetsen omringt wierden, zoo is hy, zijn leger in drie deelen gedeelt hebbende, tegen haer aen-getogen. 't Welk als den vyandt bekent was, zoo hebben zy, schielijk van raedt veranderende, alle te zamen het negende legioen, als het zwakste, by nacht aen-gegrepen,en de wacht,tusschen slaep en vrees verslaende, overrompelt. En zy vochten alreê zelfs in de leger-plaetsen, als Agricola, de wech der vyanden van de verspieders geleert, en op haer voet-stappen haer na-gevolght hebbende, de snelste der ruyteren en voet-knechten gebiedt, de vechtende vyandt van achteren in te houwen, en terstont daer toe van yder een geschrey te maken, en daer op glinsterden onze vaendelen met het naeste daghlicht. De Britannen wierden alzoo door een tweezijdigh quaet verschrikt; en de Romeynen kregen wederom moed, en, nu zeker van haer behoudenis, streeden om eer. Ia zy vielen van zelfs uyt. En de strijdt was zeer wreedt, zelfs in de engten der poorten, tot dat de vyanden verdreven zijn, beyde legers strijdende, deze om te schijnen geholpen te hebben, en die als geen hulp gebrek gehad te hebben. Zoo dat,indien zy,in moerasschen en bosschen vluchtende, zich niet verborgen hadden, men zoud met die overwinning uyt geoorloght hebben. Door welx stantvastigheydt en eer ons leger gemoedight zijnde, riepen: dat haerer dapperheydt niets

niets in de wech was, dat men na Caledonien moeſt doordringen, en eyndlijk, door een geduurige loop van veldtſlagen, het eynde van Britannien vinden: en zy, die weynigh te vooren zoo wijs en voorzichtigh waren, waren na de uyt-komſt vaerdigh en groot-ſprekend. Dit is een zeer onrechtvaerdige wijs in den oorlogh, het voorſpoedige eygent zich een yder toe, het tegenſpoedige wordt aen een alleen verweeten. Maer de Britannen, wanende niet door dapperheydt, maer door gelegenheydt en liſt des krijghsoverſten overwonnen te zijn, lieten door hooghmoedt niets na, om haer jongmanſchap te wapenen, haer vrouwen en kinderen op verzekerde plaetſen te brengen, de t'zamenzweeringen der ſteden door vergaderingen en offerhanden te vereenigen. En alzoo is men ten weêr-zijden met opgehitſte gemoederen geſcheyden.

In de zelfde zomer, heeft de bende der Vſipiers, in Duytſchlandt aen-genomen, en in Britannien over-gezonden, een groote en gedenk-waerdige daet beſtaen. Den hooft-man en de zoldaten, die, onder de rotten niet gemengt zijnde, gehouden wierden als een voorbeelt en als heerſchers om alle tucht te onderhouden, gedoot hebbende, zoo hebben zy drie jacht-ſchepen, de ſchippers gedwongen hebbende, beklommen: en 't een ontroeyende, de twee andere verdacht, en daerom gedoot, en 't gerucht noch niet verſpreyt zijnde, zoo zijn tot een wonder voort-gevaren: en voorts herwaerts en derwaerts gedreven, en met zommige Britannen, die 't hare beſchermden, geſtreden hebbende, dikwijls met winſt, en zomtijdts met verlies, zijn eyndlijk zoo tot het uyterſte van armoedt geraekt, dat zy de zwakſte van de haren, en na ook die 't lot haer toeleyde, gegeten hebben. *Britannien omgevaren.* En alzoo rondtom Britannien gevaren, en door onervarenheyt van ſtuuren de ſchepen verlooren hebbende, wierden zy voor zee-rovers gehouden, en eerſt van de Sueven, en na van de Vriezen gevangen. En daer zijn 'er geweeſt, die door verhandelingen verkocht, en tot op onzen oever, door de wiſſeling der kopers, gevoert zijnde, het aengeven van zulk een geval grootlijx vereert heeft.

In 't begin van den zomer heeft Agricola, door een huyslijke wonde geſlagen, zijn zoon, die 't jaer te vooren gebooren was, verloren. Welk geval hy nocht eergierighlijk, als zommige kloekmoedige mannen, nocht met klagen en droefheydt vroulijk gedragen heeft. En in droefheyt was de oorloogh een van zijn genees-middelen. Hebbende derhalven de vloot voor uytgezonden, de welke, op veel plaetſen rovende, een groote en onzekere ſchrik zoud maken, is hy met een ervaren leger, waer by hy de kloekſte, en door een lange vrede beproefde Britannen gevoeght had, aen den bergh Grampius gekomen, waer op de vyanden alreê geleert waren. Want de Britannen gantſch niet gebroken door de uyt-komſt van den voor-gaenden ſtrijdt, en wraek oft ſlaverny verwachtende, en eyndlijk geleert het gemeen gevaer door eendracht af te weeren, hadden door gezandtſchappen en verbonden de macht van alle ſteden op-gewekt. En men zagh alreê over de dertigh duyzendt gewapende mannen, en noch quam haer alle jongmanſchap by, en ook die noch een harden en groenen ouderdom hadden, en die, vermaert in den oorlogh, yder zijn eeren-roem droegh. Onder al haer hooft-mannen muntte uyt in dapperheyt en geſlacht een, die Galganus genoemt was, de welke by de t'zaem-geraepte en ſtrijdt-begerende menighte, aldus wordt gezeyt geſproken te hebben: *Galganus.*

Zoo dikwijls als ik de oorzaken der oorlogh, en onze nootzaeklijkheydt beſchouw, zoo heb ik 'er grooten moedt toe, dat de hedigen dagh, en uw eendracht het begin zal zijn van de vryheydt van geheel Britannien. Want alle zijt ghy noch van ſlaverny bevrijt: daer geen landt vorder, ja zelfs geen zee verzekert is, wijl ons de Roomſche vloot overkomt. Alzoo zijn de wapenen en ſtrijden, die den kloeken eerlijkſt zijn, ook den vertſaeghden zekerſt. De voorige ſtrijden, waer door met verſcheyden avonturen tegen de Romeynen geſtreden is, hebben haer hoop en toe-vlucht in onze handen gehadt: om dat wy, de edelſte van gantſch Britannien, en derhalven in 't binnenſte des landts gelegen zijnde, en der dienſtbaren ſtranden niet aenziende, onze oogen ook van de ſmet der heerſchappy ongeſchent hadden. Ons, die de uyterſte der weereld en der vryheydt zijn, beſchermt het vertrek, en d'inwijk van 't gerucht zelfs tot op dezen dagh. Nu ſtaet het eynde van Britannien open. En al 't onbekende is als heerlijk. Maer verder zijn 'er geen volkeren, niet als baren en ſteen-klippen: en inwendigh eenige Romeynen. Welker hovaerdy ghy te vergeefſch door gedienſtigheydt en zedigheyt ontvlieden zult, die rovers der weerelt, na dat hun, alles verwoeſtende, 't landt ontbrak, doorſnuffelen de zee: is de vyandt rijk, zy zijn gierigh: is hy arm, zy zijn eer-gierigh, die nocht het ooſt, nocht het weſt verzadight heeft: zy alleen begeeren met een gelijke genegentheydt alle rijkdommen en armoedt: zy ſteelen, moorden, roven door valſche namen het Rijk; en als zy 't al verwoeſt hebben, zoo noemen zy 't vrede. Dat kinderen en bloedtverwanten aen yder liefſt zijn, heeft de natuur gewilt; deze worden door uytkiezing, om elders te ſloven, wech gerukt. Onze huysvrouwen en zuſters, en zoo zy de vyandige luſt ontvlieden, worden onder de naem van vrienden en gaſten geſchent. Onze goederen en rijkdommen brengen zy tot ſchatting, en ons koorn tot voor-raed; onze lichamen zelfs en handen verſlijten zy met boſſchen en broeken te ſterken, en mengen 'er ſlagen en ſmaet-woorden onder. De ſlaven, tot dienſtbaerheydt gebooren, worden eens verkocht, en worden van haer heeren van zelfs gevoed. Britannien koopt en voed haer ſlaverny dagelijx. En gelijk in een huys de nieuwſte der ſlaven ook zijn mede-ſlaven ten ſpot is; alzoo worden wy in deze oude dienſtbaerheydt der weerelt, als nieu en ſlecht, tot verwoeſting gezocht. Want wy hebben geen akkers, oft metalen, oft havenen, om tot onze bewaring te mogen gebruykt werden. Voorts is de kloekheydt en dapperheyt der onderdanen onaengenaem aen de heerſchers: en de vergelegenheydt en geheymheyt, hoe zy zekerer is, hoe zy verdachter is. Zoo dan de hoop van genade wech genomen zijnde, grijpt eyndlijk een moet, zoo wel die zijn behoudenis, als die zijn eer liefſt heeft. De Trinobanten hebben onder 't beleyt van een vrouw een Nieuwſtadt af-gebrant; de legers overweldight; en zoo haer geluk niet in zorghloosheydt gekeert had, zy mochten 't jok afgeſchut gehadt hebben; wy, die noch geheel en ongetemt zijn, en die de vryheydt niet in 't tegenwoordige zullen halen, laet ons terſtont in den eerſten aenval betoonen, wat mannen Caledonien voor ſich behouden heeft. Gelooft ghy, dat de Romeynen even zulke dapperheydt in den oorlogh hebben, als zy dertelheydt in de vrede gebruyken? Zy zijn vermaert door onze twiſten en tweedrachten, de gebreken der vyanden wenden zy tot eer van haer heyr. Het welk uyt verſcheyde volkeren vergadert zijnde, gelijk 't de voorſpoedt by een houdt, zoo zal 't de tegenſpoedt verſtroyen: 't zy dat ghy meent, dat de Franſchen, en Duytſchen, en, ik ſchaem 't my te zeggen, eenige Britannen, aen een vreemde heerſchappy haer bloedt leenende, en nochtans langer vyanden dan ſlaven geweeſt zijnde, in trou en toe-genegenheydt zullen byeen blijven: daer is maer vrees en ſchrik, onkrachtige banden van liefde: de welke als ghy wech gedaen hebt, zoo zullen zy, die nu op-gehouden hebben te vreezen, beginnen te haten. Alle op-wekkingen der zege zijn voor ons: geenige vrouwen ontſteken de Romeynen: geenige ouders zullen haer de vlucht verwijten: en zommige hebben oft geen vader-landt, oft een ander. De Goden hebbenze, weynigh in getal, en rondtom door onwetenheydt bevreeſt zijnde, en den hemel zelfs, de zee, de boſſchen, en alles onbekent aenſchouwende, eenighzins beſloten en verwonnen in onze handen gelevert. Laet u geen ydel aenzien, nocht de glans van gout oft zilver, dat nocht dekt, nocht wondt, verſchrikken. In de ſlach-orde der vyanden zelf zullen wy onze handen vinden. De Britannen zullen haer zaek bekennen. De Franſchen zullen aen haer voorige vryheyt gedenken, en de andere Duytſchen zullen haer af-vallen, gelijk haer onlanx de Vſipiers verlaten hebben. En voorders is 'er niets te vrezen, de ſterkten zijn ledigh, en de Nieuw-ſteden met oude mannen bezet; de veſtingen zwak en tweedrachtigh tuſſchen quade gehoorzamers, en onrechtvaerdige gebieders. Hier is de veldt-heer, hier is het heyr. Daer zijn de ſchattingen, en de metalen, en andere ſtraffen der dienſtbaren, de welke in dit veldt oft in der eeuwigheyt te verlengen, of terſtont te wreken zijn. Gaende dan in den ſlagh, gedenkt aen uw voorouders en nakomelingen. *De Trinobanten.*

Zy hebben deze reden moedighlijk ontfangen, en na de wijs der Barbaren met zingen, krijſſchen, en wanſtemmigh roepen. Alreê zach men de troepen, en 't glinſteren der wapenen door 't voorlopen der ſtoutſten, en wierd de ſlagh-

orden

orden te gelijk aengeſtelt, als Agricola, hoewel hy tot noch toe wiſt dat zijn zoldaet blijde, en door vermanen qualijk te weêrhouden was, aldus geredent heeft:

't Is nu 't achtſte jaer, ſpits-broeders, ſint dat ghy door de kloekheydt, en 't beleydt des Roomſchen Rijx, door uw trou en arbeyt, Britannien overwonnen hebt; hier toe zijn zoo veel krijghs-tochten, zoo veel veldt-ſlagen, 't zy met kloeckmoedigheydt tegen de vyanden, 't zy met lijdtzaemheydt en arbeydt bykans tegen de dingen der natuur zelf, van nooden geweeſt. En ik heb my der zoldaten, en ghy u des veldt-heers niet geſchaemt. Derhalven uytgegaen zijnde, ik buyten der oude ſtadthouders, ghy buyten der voorige heyrkrachten palen, zoo dat wy het eynde van Britannien, niet door een ydel gerucht en geroep, maer door onze legers en wapenen in hebben. Britannien is gevonden en verwonnen. Dikwijls hoord ik in den troep, als u de moeraſſchen oft bergen en rivieren vermoeyden, de ſtem van yder kloekhertighſte: Wanneer zal ons de vyant, wanneer haer ſlagh-orde getoont worden? Nu komen zy uyt haer ſchuyl-plaetſen uyt-geborſten: en uw wenſchen en dapperheydt is in 't openc, en alles tot de winnaers geneyght, en inſgelijx den verwonnen tegen. Want gelijk het voor 's handts zeer ſchoon en heerlijk is, zoo veel weghs afgeleght, zoo veel boſſchen door gaen, en zoo veel watren over-gekomen te hebben; alzoo zijn de zelfde dingen, welke heden voorſpoedighſt zijn, den vluchters allergevaerlijxt. Want wy hebben nocht de zelfde kennis der plaetſen, nocht de zelfde overvloedt van toe-voeren: maer handen en wapenen, en hier in alles. Wat my aengaet, ik heb al lang by my beſloten, dat nocht des heyrs, nocht des veldt-heers ruggen zeker zijn; derhalven is een eerlijke doot beter als een ſchandlijk leven, en de behoudenis en eer zijn op de zelfde plaets gelegen. Ook zal 't niet onheerlijk zijn, aen 't eynde der weerelt en der natuur verſlagen te zijn. Indien nieuwe volkeren, en een onbekende ſlaghorde voor u ſtont, ik zoud u door anderer heyren voor-beelden vermanen: over-leght nu uwe eeren, en vraeght uw eyge oogen. 't Zijn de zelfde, die ghy 't naeſte jaer, als zy een legioen by 't heymlijk van de nacht aen-gerant hadden, met roepen verwont: deze zijn vlucht-reedtſt van alle de andere Britannen, en daerom zoo lang overigh. Gelijk van die gene, die de boſſchen en beemden door-jaeght, de ſterkſte dieren door kloekheydt en kracht, de vertſaeghde en vrees-achtige alleen door 't geroep van den hoop verdreven worden; zoo zijn de kloekſte der Britannen nu al lang verſlagen; het overigh getal is niet als van bloode en vrees-achtige. Die ghy daerom laetſt gevonden hebt, om dat zy noyt ſtant gehouden hebben, maer zijn de laetſte t'zaem-geraept, en door de uytterſte vreeze haer lichamen op deze plaetſen, op dat ghy in haer een heerlijke en ſchoone overwinning zoud te wege brengen. Volbrengt nu uw tocht, zet op de vijftigh jaren een grooten dagh; betoont aen 't gemeene beſt, dat men aen 't heyr noyt oft 't vertoeven van den krijgh, oft de oorzaken der oorlogen verwijten magh.

En terwijl Agricola noch ſprak, zoo bleek den yver der zoldaten, en op het eynde der reden is een groote wakkerheydt gevolght, en terſtont liep men tot de wapenen; opgehitſt en vaerdigh zijnde om aen te vallen, zoo heeft hyze alzoo in orde geſtelt, dat de hulp der voet-knechten, die acht duyzent waren, de middelſte ſlagh-orde beveſtighden; en drie duyzent ruyters de vleugels beſloegen. De legioenen ſtonden voor de bolwerken, en 't was een groote eer voor zijn zege, dat hy zonder Roomſch bloedt oorloghde, maer ze tot ontzet hiel als de andere verdreven wierden. De ſlaghorde der Britannen ſtond te gelijk, en ten toon en tot ſchrik op de verhevene plaetſen. Zoo dat de eerſte troep op het vlakke veldt, de andere tegen 't ſteyl des berghs allenx oprezen; het midden van 't velt vervullende de zeynwagenaer, en ruyter met gedruyſch en geren. Agricola toen door de overtreffende menighte der vyanden bevreeſt, dat zy de zijne van voren, en van ter zijden mochten bevechten, heeft zijn benden wijder verſpreyt, hoewel de ſlagh-orden verder uytreyken moeſt, en hem zommige vermaenden ook de legioenen voort te halen, en vaerdiger tot hoop en ſtantvaſtigh in tegenſpoet, verliet zijn paert en ſtond te voet voor de vanen.

En in den eerſten aenval ſtreed men van vêr. De Britannen wiſten te gelijk door ſtantvaſtigheyt en door kunſt, met haer groote zwaerden en korte lederen ſchilden, de werppijlen van d'onzen t'ontwijken, oft af te ſchutten, en zelve een groote hoop van pijlen over te werpen: tot dat Agricola drie benden van Bataviers, en twee van Tungeren vermaent heeft, dat zy de zaek tot de zwaerden en handt-gemeen zouden brengen. 't Welk voor haer door de oudtheydt des krijghs geoeffent, en voor de vyanden, kleyne ſchilden en ongeſchikte zwaerden dragende, zeer onhebblijk was. Want der Britannen zwaerden, zonder ſpits, verdroegen nocht begrijp der wapenen, nocht in een open velt den ſtrijdt. Als dan de Batavieren handt-gemeen wierden, en begonden in den hoop te ſlaen, met haer ſchilden te ſtooten, de aenzichten te ſchenden, en die op 't vlakke ſtonden wech trekkende, de ſlagh-orden op de heuvels te richten, zoo hebben de andere, door wan-gunſt en drift daer onder gemengt, al die haer naeſt waren verſlagen: en zommige wierden half doot oft noch gezont door 't verhaeſten van de overwinning verlaten. Onder-tuſſchen vlooden de benden der ruyters, en mengden de zeyn-wagenaers zich in den ſtrijdt der voet-knechten: en hoewel zy een nieuwe vrees aen-brachten, zoo wierden zy nochtans door de dikke hoopen der vyanden, en de onevene plaetſen op-gehouden: en dit had geenzins de gedaente van een ruyter-ſtrijdt, wijl zy, op de trap ſtaende, te gelijk door de lichamen der paerden wierden voort-gedreven. En dikwijls liepen de woeſte wagens, en de verbaeſde paerden zonder heerſchers, na yder de ſchrik dreef, op al die haer dwars en tegen waren. En de Britannen, die noch geen ſtrijdt verzocht hebbende, op 't hooghſte der heuvelen gelegert waren, en ledigh zijnde, de weynighte van d'onzen verachteden, zijn allenx nedergedaelt, en begonden de verwinners van achteren te omringen: 't welk zy zouden volbracht hebben, had Agricola, 't zelve vrezende, geen vier vaendelen van ruyters, tegen eenigh ſchielijk geval der oorlogh achterhouden, de komſtige tegen geſtelt; en haer, hoe vreeſlijker aen-gedrongen, hoe dapperder in de vlucht gedreven, verſtroyt. De raedt der Britannen alzoo op haer zelven gekeert, en de vleugels op 't gebodt van den veldt-heer van voor de vechters overgevoert zijnde, zijn op de af-gewende ſlagh-orden der vyanden aen-gevallen. Toen zagh men op die opene plaetſen een groot en wreedt ſchou-ſpel van vervolgen, wonden, vangen, en de zelve, andere voor-komende, te dooden. Nu gaven de hoopen der gewapende vyanden, na yder van aerdt was, aen weynigen haer ruggen ten beſten, eenige ongewapent zijnde vielen van zelfs, en begaven zich ter doot. Over al zagh men wapenen, lichamen, geſcheurde leden, en een bebloede aerde: en zomtijdts ook by den verwonnen gramſchap en dapperheyt: die, als zy de boſſchen genadert waren, verzamelt zijnde, de voorſte der volgers, onvoorzichtigh, en der plaetſen onbewuſt zijnde, omringden. Het welk, indien de over-al-naerſtige Agricola niet bevolen had eenige wakkere en vaerdige benden de engſte plaetſen, op de wijs van een jachtring, te door-ſnuffelen, een deel ruyters haer paerden te verlaten, en den ruyter de dunſte boſſchen te doorrennen, ons door al te groot vertrouwen eenige wonde zoud aen-gebracht hebben. Voorts als zy zagen, dat de onze, in vaſte orde geſtelt, hun wederom vervolghden, keerden zy op de vlucht, niet met troepen als eerſt, noch d'een na den anderen omziende, maer verſtroyt en voor elkanderen vluchtigh, zochten verre, en af-wegige plaetſen. De nacht en 't vernoegen was een eyndt van 't vervolgen. By de tien duyzendt van de vyanden, hondert en veertigh van d'onze zijn'er verſlagen, waer onder Aulus Atticus, overſte van een bende, zijnde door de vierigheydt zijn 'er jongheydt en de woeſtheydt zijns paerts onder de vyanden gebracht. De nacht en de blijde buyt was tot vreughde der verwinners. De Britannen zwervende, en met een vermengt geſchrey van mannen en wijven, haelden haer gequetſten, riepen de gezonde, verlieten haer huyzen, en ſtakenze zelfs door gramſchap in de brant: verkooren ſchuyl-plaetſen, en verlietenze terſtont weder; ſloegen onder elk eenigen raed, en dan hoopten zy weder: zomtijdts wierden zy weê-moedigh door 't aenzien haerer panden, dikwijls ontroert. En 't is zeker genoegh, dat zommige op vrouwen en kinderen gewoet hebben, als of zy zich over haer ontfermden. De naeſte dagh heeft de gedaente der zege wijders geopent; want over al was een woeſte ſtilte, de heuvelen eenigh, de daken van verre rokende, en niemant den verſpieders gemoetende. De welke in alle deelen uyt-gezonden zijnde, als

men onzekere voet-ſtappen van de vlucht, en nergens vergaderingen van vyanden vond, en de oorlogh, midts 't uytgaen van de zomer, niet kon verſpreyt worden, zoo heeft hy het heyr op de grenzen der Horeſten gevoert. Aldaer gijzelers ontfangende, heeft hy den overſten van de vloot belaſt Britannien om te zeylen. Waer toe hem macht en moedt gegeven is, want daer was een ſchrik voor-gegaen. Hy zelf heeft de voet-knechten en ruyters door een langzame tocht, op dat de gemoederen der nieuwe volkeren, door 't vertoef van de door-tocht, zelf verſchrikt zouden worden, in de winter-legers geleyt. En te gelijk heeft de vloot met een voorſpoedigh weder, en een groote naem de Trutulenſche haven ingekregen, van waer zy, de naeſt-gelege zijde van Britannien verkiezende, wederom gekomen is. En toen eerſt de ſtranden van de uyterſte zee omzeylt hebbende, heeft beveſtight, dat Britannien een eylant was, en de tot die tijd met de naem alleen bekende eylanden Orcades gevonden en getemt. 't Welk Oroſius, en die hem gevolght zijn, valſchlijk aen Claudius toe-geſchreven hebben.

Dat Britannien een eylandt is, wordt zekerlijk beveſtight. De eylanden Orcaden.

Dit beloop der dingen, van Agricola, hoewel zonder roem van woorden, in een brief over-geſchreven, heeft Domitianus, als zijn wijs was, met een blijd gelaet, en een beanxt gemoedt ontfangen. Hem was noch in zijn geweeten, dat de valſche zege-tekenen over Duytſchlandt ten ſpot geweeſt waren, hebbende door handeling eenige gekoft, welker kleederen en hayren na de gedaente der gevangenen toe-gemackt wierden: maer nu wierd een ware en grootſte overwinning, waer in zoo veel duyzenden der vyanden verſlagen waren, met een groote lof geviert: inzonderheyt was hem af-ſchrikkigh, dat de naem van een byzonder man boven des Vorſten verheven wierd: dat de oeffeningen van 't raedt-huys vergeeſſch, en de eer der burgerlijke konſten verzwegen wierd, indien een ander de roem van den oorlogh hem voor af nam: en dat alle andere dingen alzins lichtlijk te veynzen, een Keyzerlijke burght van een goedt veldt-overſte was. Door zoodanige bekommeringen gedreven, en 't welk een teken van wreede gedachten was, door zijn geheym vernoeght, heeft beſloten voor 't tegenwoordige beſt te zijn, zijn haet te verbergen, tot dat het geweldt van dit gerucht, en de gunſt des heyrs verflaeuden. Want ook toen had Agricola Britannien in. Hy gebiedt dan in den Raedt de zege-ſierſelen, en de eer van een doorluchtigh beeldt, en alles wat tot een zege-teken gegeven wordt, met veel eer van woorden op-gehoopt, te beſluyten: en voeghd 'er een gerucht by, dat de Provincie van Syrien voor Agricola beſtemt was, toen-maels leedigh door de doodt van Attilius Rufus geweze Burger-meeſter, en voor eenige Grooten bewaert. Zommige geloofden, dat 'er een vryeling van zijn geheymſte dienaers, aen Agricola gezonden, hem brieven, waer in hem Syrien gegeven wierd, gebracht heeft, met bevel, dat, zoo hy in Britannien was, hyze over-leveren zoud: en dat de vryeling, in de zee van den Oceaen, zelfs Agricola ontmoetende, zonder hem aen te ſpreken, wederom naer Domitianus gekeert is; 't zy dat het waer, 't zy dat het uyt het verſtant des Vorſten verziert en verdicht zy. Onder-tuſſchen had Agricola aen zijn navolger een geruſte en verzekerde Provincie over-gelevert. En op dat zijn inkomſt niet aenmerkelijk zoud zijn, door de dichte en menighte der ontmoeters, zoo is hy, de plicht der vrienden ſchuwende, by nacht in de ſtadt, by nacht in 't Palleys, gelijk 't bevolen was, gekomen: en met een korte kus en geen ſpraek ontfangen, is onder den hoop der dienaren gemengt.

Agricola heeft tot een navolger gehadt, na 't behagen van anderen, Cn. Trebellius, na my dunkt, Saluſtius Lucullus, den welken Domitianus terſtont, om dat zy lancien, van een nieu maexel, Luculliſche liet noemen, gedoot heeft. In welke tijt ook Arviragus in dit eylant gebloeit heeft, en niet ten tijden van Claudius, gelijk Galfridus Monumethenſis beuzelt. Want van Domitianus is dat veers van Iuvenalis te verſtaen:

Saluſtius Lucullus land-voocht van Britannien.

De Britan Arviragus.

Omen habes, inquit, *magni, clarique triumphi,*
Regem aliquem capies, aut de temone Britanno
Excidit Arviragus.

Ook heeft te Romen gebloeyt Claudia Rufina een Britanſch wijf, en zeer geleert en ſchoon, de welke Martialis met deze veerzen prijſt:

De Britanſche Rufina.

Claudia cæruleis cum ſit Rufina Britannis
Edita, cur Latiæ pectora plebis habet?
Quale decus formæ? Romanam credere matres
Italides poſſunt, Atthides eſſe ſuam.

Dat deze de zelfde geweeſt is, van welke de H. Paulus in zijn laetſte brief aen Timotheus gedenkt, getuygen I. Balæus, en Matth. Parkerus, Aertz-biſſchop van Cantelburgh, en 't opzicht van de tijdt ſtrijdt 'er niet gantſchlijk tegen, hoewel andere daer tegen gevoelen.

Alzoo is onder 't gebied van Domitianus, dat vêrſte deel, als ſtraf en onvruchtbaer, den Barbaren gelaten, en het herwaertſte geheel en al tot een Provincie gebracht. Die nocht *Conſularis*, nocht *Proconſularis*, maer *Præſidialis*, en der Keyzeren geſchat wierd. Als welke het Roomſche Rijk, na de deeling der Provincien van Auguſtus gedaen, toe-gevallen is, en haer *Proprætores* (voor-ſchouten) gehadt heeft. Daer na als de grootſte Conſtantinus een nieuwe vorm van heerſchen beſchreven had, zoo wierd 'er onder de Schouts-overſte van Vrankrijk een ſtadthouder over geſtelt, en met hem in oorloghs-zaken een Graef van Britannien, een Graef van de Zaxiſche ſtrandt langs Britannien, en een Hertogh van Britannien, behalven de *Præſidenten*, *Rationalen*, &c. Ook wierd het door drie legioenen van de XXIX, die de Romeynen door 't gantſche Rijk geſtelt hadden, bedwongen: door 't tweede Auguſtiſche legioen, door 't zeſte verwinnende legioen, en door 't twintighſte verwinnende. Maer dit is van Severus tijdt te verſtaen, want dat 'er te vooren andere en meer geweeſt zijn, konnen wy uyt de Schrijvers afnemen. Want hoewel Strabo ſchrijft, dat 'er, om Britannien in toom te houden, niet meer als een bende zoldaten van nooden was: onder Claudius zijn hier nochtans geſtelt het II Auguſtiſche legioen, het IX Spaenſche legioen, en het XIV Legioen, genoemt *Gemina Martia Victrix*, ja ten tijden van Veſpaſianus zelf, getuyght Ioſephus, dat 'er vier legioenen in dit eylant geoorloght hebben: Britannien, zeght hy, wordt van de zee omringt, en is byna niet kleyner als onze weerelt, de Romeynen daer woonende, hebben 't onder haer gewelt gebracht, en vier legioenen beſchermen een eylandt van zoo groot een menighte. En buyten twijffel zijn de wacht-huyzen en voor-proeven der legioenen en Roomſche zoldaten, menighmael als teelſels van ſteden en veſtingen geweeſt, zoo in andere Provincien, als in dit ons Britannien. Alzoo is den Britannen het jok op-geleght, eerſt door bezetting van zoldaten die altijdt den inwooners met groote ſchrik op den hals lagen, daer na door ſchatting en tol, en wierden op die naem gedwongen tollenaers te hebben, dat is, roof-vogels en bloet-zuygers, die haer bloet uyt-gezogen, haer goederen gemeen gemaekt, en op der dooden naem ſchattingen afgenomen hebben: ook was hun niet toegelaten haer vaderlijke wetten te gebruyken, maer de overheden wierden van 't Roomſche volk met gebiet en bijlen gezonden, die 't recht ſpraken. Want de Provincien hadden *Proprætores*, *Legatos*, *Præſides*, *Prætores*, & *Proconſules*, en yder ſtadt had een burgerlijke overheyt. De *Prætor* (Schout) beriep alle jaren de vergadering, en ſliſte de grootſte verſchillen: gaf op een verheve ſtoel hovaerdige wetten, omringt met dief-leyders, en men dreyghden des volx rugh met roeden, haer nekken met bijlen, en wierden gedwongen alle jaren eenen anderen heer by loting te hebben. En dit was niet genoegh, zy voededen tweedrachten onder hun, en lieten zommige veel toe, op dat zy haer zelfs tot een werk-tuygh van haer ſlaverny hadden.

Britannien een Provincie.

Britannien een Preſidialiſche Provincie.

Welke legioenen in Britannien geweeſt zijn.

Dio. 55.

Oorſprong der ſteden.

't Roomſche jok.

Rovardus in Protribunalibus.

Dit jok der Romeynen hoewel 't zwaer was, zoo is het nochtans heylzaem geweeſt. Want met het zelve heeft het heylzame licht van *Ieſus Chriſtus* te gelijk op de Britannen geſcheenen, waer van namaels; en het licht van dat doorluchtighſte Rijk heeft alle woeſtheyt uyt de gemoeden der Britannen, als ook der anderen, die 't overwonnen had, verdreven. Want Romen, als Rutilius zeght:

——legiferis mundum complexa triumphis
Fœdere communi vivere cuncta facit.

En elders tot het zelfde Romen zeer treflijk en waerlijk:

Feciſti patriam diverſis gentibus unam.
Profuit injuſtis te dominante capi.
Dumque offers victis proprii conſortia juris;
Vrbem feciſti quod prius orbis erat.

Want, op dat ik de andere Provincien verzwijgh, de Romeynen haer Colonien (Nieuw-ſteden) hier over-gebracht, en de inboorlingen tot het gezelſchap van een burgerlijk leven vergadert hebbende, hebbenze met de vrye konſten

konſten te leeren, en haer tot het leeren der Roomſche wetten in Vrankrijk over te zenden, (waer van Iuvenalis ſeght, 't wel-ſprekend Vrankrijk heeft Britanſche Rechts-geleerden geleert) alzo door wetten gematight, en in zeden opgefokt, dat zy in leef-en lijf-tocht voor geen andere Provincie wijkt: zy hebbenze met gebouwen en heerlijke werken zoo voorzien, dat der zelve overblijffelen en ſteen-hoopen nu noch de aenſchouwers tot verwondering bewegen, en ons gemeen volk de werken der Romeynen, zeggen werken der Reuzen geweeſt te zijn, die zy in de noorder wijk in haer tael *Eatons*, voor *Heathens*, als Heydens (zoo ik meen) noemen. Zy zijn voorwaer van een hooghſte verwondering en heerlijkheyt, en inzonderheyt de Pictiſche muur, van welke te zijner plaets, en die wegen met een wonderlijke arbeyt door 't gantſche lant, hier door uyt-gedrooghde poelen, daer met opgedijkte dalen beveſtight en beſtraet, met zulk een breedte, dat de gemoetende wagens elkander maklijk konnen voorby rijden. Hoedanigh deze wegen geweeſt zijn, laet u Galenus leeren: Trajanus heeft de wegen vermaekt, die deelen, die vochtigh en ſlijkerigh waren, met ſteenen beſtroyende, oft met uyt-geworpe vuylnis verhoogende; die doornigh en ſcherp waren, zuyverende, en de rivieren, daer men niet over kon, met bruggen voor-ziende; daer de wegh langer, als noodig ſcheen, een andere korter bereydende; en zo zy ergens door een ſteylen heuvel ongemaklijk was, door handiger plaetſen af-leydende: ook, daer zy van wilde beeſten bezet, oft verlaten was, daer van daen vervoerende, en door 't bewoonde leydende, en daer toe t'oneffene ſlechtende. Maer deze onze nu op zommige plaetſen door-geſneden zijnde, mits 'er de boeren het drijfzant uyt graven, blijken naeulijx op zommige plaetſen door onwegen en weyden loopende, zijn door een hooge dijk noch zichtbaer.

Der Romeynen werken in Britannien.

De Pictiſche muur oft wal.

De krijghswegen der Romeynen.

Galenus lib. 9. c. 8. Methodi.

Deze hebben zy *Vias Conſulares, Regias, Prætorias, Militares, Publicas, Curſus publicos*, en *Actus* genoemt, als te zien is by Ulpianus en Iulius Frontinus. Ammianus Marcellinus noemtze *Aggeres itinerarios & publicos* (gemeene reys-dijken) Sidonius Apollinaris, *Aggeres* (dijken) *tellures inaggeratas*, (gedijkte landen) Beda en de jongſte ſchrijvers hebbenze *Stratas* (ſtraten) geheeten. Onze Schicht-ſchrijvers, hier in buyten twijffel valſch, willen dat 'er maer vier duſdanige wegen geweeſt zijn, van welke zy de eerſte *Watlingſtreat* noemen, van een Vitellianus, ik weet niet wat voor een, die de zelve verzorght heeft, (Vitellianus hebben de Britannen *Guetalin* in haer tael genoemt:) en *Werlamſtreat*, welke door Verolamien gelopen heeft, en ook elders *High dike*, *High ridge*, *Fortie foote way*, en *Ridge way* van de bywooners genoemt wordt. De tweede heeten zy *Ikenildſtreat*, om dat zy van de Icenen haer begin gehadt heeft. De derde *Foſſæ*, om dat zy met een gracht, gelijk zy meenen, weêrzijds voorzien was; en de vierde met een Duytſch woordt *Erminſtreat*, van Mercurius (gelijk my die zeer geleerde man I. Obſopæus wijs gemaekt heeft) den welken de Duytſchen, onze voor-ouders, onder den naem van *Irmunſul*, dat is, *Mercurius ſtijl*, ge-eert hebben. En dat de zelve over de wegen geſtelt geweeſt is, geeft genoeghzaem de naem Ἑρόδιος by de Grieken te kennen, en zijn vier-kante beelden, *Hermæ* eertijdts genoemt, zijn overal op de wegen geſtelt geweeſt. Men heeft gelooft, dat Mulmutius, ik weet niet welke, veel eeuwen voor Chriſtus geboorte, deze gemaekt heeft; maer zoo veel is 'er af, dat ik 'er geloof aen ſla, dat ik ſtoutlijk zeggen durf, datze de Romeynen allenxkens gebout hebben. Terwijl Agricola over Britannien overſte was, zeght Tacitus, wierden de affcheydingen der wegen, en de vêrheyt der landen aengewezen, op dat zy de ſteden van de naeſte winter-legers, op af-wegige en verſchoove plaetſen zouden af-voeren, en de Britannen hebben geklaeght, gelijk de zelfde verhaelt, dat de Romeynen haer lichamen en handen, in boſſchen en broeken te beveſtigen, onder ſlagen, en ſcheldwoorden verſleten hebben. Men leeſt ook in de oude ſtukken: In de dagen van Honorius en Arcadius zijn eenige voet-paden in Britannien gemaekt, van de eene zee tot d'ander. En dat het der Romeynen werk geweeſt is leert Beda zelf: de Romeynen, zeght hy, woonden binnen het bolwerk (welk wy verhaelt hebben, dat Severus over 't eylandt gemaekt had) na de zuyder-wijk, het welk de ſteden, kerken, bruggen, en ſtraten, aldaer gemaekt, tot heden toe getuygen. In 't toe-ruſten van deze wegen, waren de Romeynen gewoon de zoldaten en de menighte te oeffenen, op dat zy, ledigh zijnde, niet iet nieuws betrachten. De Romeynen, ſchrijft Iſidorus, hebben bykans door de gantſche werelt ſtraten geſchikt, om de rechtheyt der wegen, op dat het gemeene volk niet leedigh zoude zijn, en tot het toe-ruſten van duſdanige wegen, zijn dikwijls de miſdadigen gedoemt geweeſt, gelijk men uyt Suetonius in Cajus kan af nemen. En in Spanjen ziet men de Salamantiſche, oft Argentiſche wegh, en in Vrankrijk eenige krijgswegen van de Romeynen geſtraet, op dat ik de Appiſche, Pompeiſche, Valeriſche, en andere wegen in Italien verzwijgh.

Lib. c. 11.

Cap. 27.

Op deze wegen heeft Auguſtus jongelingen met tamelijke tuſſchen-ruymte, en daer na wagens geſtelt, op dat men te ſneller, en onder de handt bootſchapte, wat overal verricht wierd. Aen de zelve zijn ſteden geſtelt, inſgelijx verblijvingen, de welke herbergen hadden om te blijven en te ruſten, met alle nootzaeklijkheden tot 's levens gebruyk voorzien, en de veranderingen. Want zo noemde die eeuw de plaetſen, daer de reyzende lieden van wagens, paerden, oft karren veranderden. Die derhalven de plaetſen, in Antonius reys-boek verhaelt, niet aen deze wegen zoekt, die zal buyten twijffel van de waerheydt, en van de wegh af dwalen.

Suetonius in Octavio.

Verblijving.

Veranderinge.

En laet het ons niet verdrieten, hier aen te tekenen, dat tot yder mijl langs deze wegen pijlaren van de Keyzers opgericht geweeſt zijn, met de tekens der getallen daer in geſneden, om de mijlen aen te wijzen. Waer van Sidonius Apollinaris aldus:

Antiquus tibi nec teratur agger,
Cujus per ſpatium ſatis vetuſtis,
Nomen Cæſareum viret columnis.

Beneven deze zijn ook ter weêr zijden graven geſtelt, en ter gedachtenis der doorluchtige mannen met op-ſchriften verſiert geweeſt, op dat de voorby-gangers vermaent wierden, en dat zy ſterflijk waren, en dat die 't geweeſt waren. Ook hebben de wetten tot vermaking der zelve gewilt, (als te zien is, *in Codice Theodoſiano de itinere muniendo*) dat yders naerſtigheyt om ſtrijdt zouden ſpoeden, met behoorlijke aendacht. En daer zijn wachters der gemeene dijken geſtelt geweeſt. In onze oude wetten wordt ook met een grooter letter gewagh gemackt, van de vrede der vier *Cheminen*, dat is, wegen.

Varro in 't boek van de Latijnſche ſpraek.

De wetten van S. Eduardt.

Onder Nerva hebben de ſchrijvers na-gelaten van Britannien te verhalen. Onder Trajanus ſchijnen de Britannen af-gevallen te zijn, en uyt Spartianus blijkt het, dat zy t'onder-gebracht zijn. En onder 't gebiedt van Adrianus was Iulius Severus overſte van 't eylandt, de welke tegen de Joden, toen oproerigh, beroepen zijnde, zoo konden de Britannen onder 't Roomſch gebiedt niet gehouden worden, voor en al eer Adrianus zelf daer quam, de welke ten derden Burger-meeſter zijnde, in 't jaer 124, door de dapperheyt des heyrs de vyanden ſchijnt verſlagen te hebben. Want wy hebben op een penning van hem gezien den Keyzer met drie zoldaten, die ik oordeel, dat de drie legioenen van Britannien vertoonen, met dit opſchrift EXER. BRITANNICVS, ('t Britanſch heyr) en een ander met dit opſchrift, RESTITVTOR BRITANNIÆ (herſteller van Britannien.) Deze heeft door 't gantſch eylandt veel verbetert, en de eerſte een muur van LXXX ſchreden, tuſſchen de Barbaren en Romeynen geleyt. Hebbende groote ſtaken, op de wijs van een gemuurde hegge, in de grondt geleght en t'zaem-gehecht. Om welke krijghs-tocht de dichter Florus aldus op hem geſpot heeft:

Nerva.
Trajanus.

Adrianus Keyzer.
Iulius Severus voor-ſchout.

Spartianus.

Ego nolo Cæſar eſſe,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Dien Adrianus wederom ſchreef:

Ego nolo Florus eſſe,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.

Op deze tijdt is M. F. CL. PRISCVS LICINIVS voor-ſchout van Britannien geweeſt, die met Adrianus in de Ioodſche krijghs-tocht geweeſt is, als blijkt uyt dit oude opſchrift op een verminkte marmor-ſteen:

Cl. Priſcus Licinius voor-ſchout van Britannien.

M. F.

M. F. CL. PRISCO.
ICINIO. ITALICO. LEGATO. AVGVSTORVM PR. PR. PROV. CAPPADOCIÆ PR. PR. PROV. BRITANNIÆ LEG. AVG.
- - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - - - - -
LEG. IIII. GALLICIÆ. PRÆF. COH. IIII. LINGONVM. VEXILLO. MIL. ORNATO. A. DIVO. HADRIANO IN EXPEDITIONE IVDAIC.
Q. CASSIVS. DOMITIVS. PALVMBVS.

Antonius Pius Keyser.

Onder Antonius Pius (door wiens inſtelling tot Roomſche burgers gemaekt zijn geweeſt, al die in de Roomſche weerelt waren) heeft deze oorlogh van nieus gebrant, de welke door Lollius Vrbicus ſtadthouder, met het verdrijven der Barbaren, en het leyden van een andere aerde muur, alzoo gebluſcht is, dat hy *Britannicus* genoemt wierd, en een byzonder lof verdient heeft, om dat hy de Briganten, die de nabuurige Provincie Genoutrien onder de trouw der Romeynen beſchadight hadden, in 't deel van haer landt geſtraft had. En in deze tijdt, gelijk wy uyt Iabolenus verſtaen hebben, was Sejus Saturnius *Archigubernus* van de Britanſche vloot. Of hy nu overſte van de vloot, oft opper-ſtierman, oft opper-ſchipper geweeſt is, laet de Rechts-geleerden zeggen.

Lollius Vrbicus voorſchout.
Capitolinus Pauſanias in Arcadicis.
Digeſt. lib. 36.
Archigubernus.

Antoninus Philoſophus Keyzer.

De Britannen, oorlogh op oorlogh zaeyende, hebben begoſt het gemeen onder Antoninus de Philoſooph (wijsgier) te beroeren. Om welke te ſtillen Calphurnius Agricola gezonden is, en ſchijnt het met een gelukkige uytkomſt volbracht te hebben: welke lof van deze neder-geleyde oorlogh Fronto, niet de tweede, maer een andere eer der Roomſche welſprekenheydt, den vorſt Antoninus gegeven heeft. Hoewel hy in 't Palleys der ſtadt zelf verblijvende, 't bewint van de zelve te voeren aen een ander bevolen had, nochtans als ſtaende over het roer van een lang ſchip, heeft getuyght de eer verdient te hebben van de gantſche zeylaſye en vaert. En toen heeft Helvius Pertinax in Britannien geoorloght, hier uyt de Parthiſche oorlogh beroepen en behouden zijnde.

Calphurnius Agricola voorſchout.
Eumenius Capitolinus.

Commodus Keyzer.

Onder het gebiedt van Commodus was Britannien over al met oorlogen en oproeren vervult, want de Barbaerſche Britannen, over den muur gegaen zijnde, hebben veel verwoeſt, den Roomſchen veldt-heer en zoldaten onthalſt, om welke te bedwingen is Vlpius Marcellus gezonden, die haer ſtoutheydt zoo gelukkighlijk vermorzelt heeft, dat de nijdt zijn dapperheydt alreê verſcheurde, en hy weêr geroepen wierd. Deze veldt-heer was de wakkerſte van allen: en als hy wilde dat de anderen, die met hem waren, zouden wakker zijn, zoo ſchreef hy alle dagen des avondts twaelf tafelen, als men van de linde-boomen pleeght te maken, en beval eenen van de zijnen, dat hy elke uur een van de zelve tot verſcheyde zoude brengen, op dat zy, meenende dat haer veldt-heer altijdt waekte, te min zouden ſlapen. Van wiens matigheydt dit 'er ook by-gevoeght wordt: En hoewel hy den ſlaep eenighzins van natuuren weêr-ſtond, nochtans had hy door gebrek van ſpijs te weegh gebracht, dat hy 't zelve te beter doen kon. Want op dat hy door broot niet vervult wierd, zoo liet hy 't van Romen tot zich brengen, op dat hy zelfs niet een weynigh meer, als noodigh was, om de oudtheydt zoud konnen eeten. Maer de zelve weder geroepen zijnde, zoo is de dartelheydt in 't leger gekropen, en de krijghs-tucht verſlapt zijnde, zoo hebben de Britanſche heyren 't gebiedt van Commodus geweygert, hoewel hy van de vleyers *Britannicus* genoemt zy. Ook hebben zy, die in Britannien oorloghden, duyzent en vijf-hondert van haer orde in Italien tegen Perennes gezonden, die niet alleen een ſchijn, maer ook het grootſte vermogen in des vorſten vriendtſchap gehadt heeft, hem beſchuldigende, dat hy, de Raedts-heeren verdreven hebbende, mannen van de ruyter-plaets over de zoldaten geſtelt had, en lagen geleydt op het leven van den Keyzer. Dit heeft Commodus gelooft, en hun den man over-gelevert, de welke onwaerdighlijck geſlagen, onthalſt, en een vyandt des vader-landts verklaert is. Deze oproeren heeft Helvius Pertinax nochtans bedwongen, en niet zonder groot gevaer, hy zelf byna gedoot, en zekerlijk onder de dooden gelaten zijnde.

Vlpius Marcellus voorſchout.
Xiphilinus è Dione.

Helvius Pertinax voorſchout.

Britannien nu geſtilt zijnde, zoo heeft het Clodius Albinus van Commodus gekregen, en namaels ook den naem van Cæſar, om zijn treffelijke daden in Britannien: doch terſtont, om dat hy 't gebiedt der Keyzeren te vry in een verzaemling gevolght en geterght had, is hem Iunius Severus tot een navolger gegeven.

Clodius Albinus voorſchout.
Capitolinus.
Iun. Severus voorſchout.

In deze tijdt heeft, de dikke duyſternis der overgeloven verdreven zijnde, (niet onder de Keyzers M. Aurelius en L. Verus, als Beda ſchrijft, maer onder Commodus, als Eleutherus op de Roomſche ſtoel zat) de Godlijke glans van 't Chriſtlijk licht, door den arbeyt van den Koning Lucius, over dit eylandt geſcheenen. De welke, gelijk in de oude Martelaers-boeken, die in de kerk plegen gelezen te worden, verhaelt wordt, zich verwonderende over der Chriſtenen oprechtheyt en heyligheyt, van den Paus Eleutherus, door Eluanus en Meduanus Britannen begeert heeft, dat hy en zijn onderdanen in de Chriſtlijke Godts-dienſt zouden onder-wezen worden. En die heeft hier terſtont de heylige mannen Fugatius en Donatianus gezonden met brieven, die noch in wezen zijn, op zulk een trou, welke aen velen min verdacht is, gegeven zijnde, als L. Aurelius Commodus II, en Veſpaſianus Burgermeeſters waren, welke mannen den Koning en anderen in de Chriſtelijke verborgentheden onder-wezen hebben. Waer van Ninnius van dezen Koning aldus ſpreekt: De Koning Lucius wordt met de bynaem *Lever Maur* genoemt, dat is, van groote luyſter, om 't geloof, welk in zijn tijdt gekomen is. Die dit van Koning Lucius in geſchil trekken, (als vele hedenſdaeghs doen) als of 'er toen ter tijdt geen Koning in Britannien was, het welke zy meenen, dat nu al lang te vooren tot een Provincie gebracht was, die wild ik dat overdachten, dat de Romeynen in de Provincien de Koningen als werk-tuygen der ſlaverny, na haer oude wys, gehadt hebben; dat de Britannen toen ter tijdt weygerden aen Commodus te gehoorzamen, en dat zy de deelen van 't eylandt over de muur vry, en aldaer haer Koningen gehadt hebben, en dat voor weynigh jaren Antoninus Pius, de oorlogh neder-geleght zijnde, de Koning-rijken den Koningen, de Provincien haer Graven te heerſchen toe-gelaten heeft. Zoo dat 'er niets hindert, of Lucius heeft in dat deel, daer de Roomſche wapenen noch noyt geraekt waren, Koning konnen zijn. Laet ons voorwaer dat van Tertullianus, die in deze tijdt geſchreven heeft, tot deze bekeering der Britannen tot Chriſtus, bequaemlijk, indien wy de woorden en tijdt over-wegen, brengen. De plaetſen der Britannen, daer noch geen Romeynen geweeſt zijn, zijn Chriſtus onderdanigh. En laeger: Britannien is in den omring van den Oceaen beſloten; het volk der Mooren, en de woeſtheyt der Getulen worden van de Romeynen bezet, op dat zy niet treden buyten de palen haerer landen. Wat zal ik van de Romeynen zeggen, die door de bezettingen van haer legioenen het Rijk verſterken? en konnen de krachten van haer Koningrijk niet over de volken zelf uyt-ſtrekken. Maer Chriſtus Rijk en naem wordt uyt-gebreyt, over al wordt hy gelooft, en van alle voor-verhaelde volkeren ge-eert, &c.

De Chriſtlijke Godsdienſt in Britannien.
Koning Lucius.
Capitolinus.
Tegen de Ioden, 7 cap.

Maer onze kerkelijke ſchrijvers, die haer tijdt en vlijt aengewent hebben in deze zaek te over-wegen, poogen uyt de ſtichters van 't oude geloof te leeren en te bewijzen, dat Britannien voor deze tijden in de eerſte dagh-raedt der kerke, zelfs de Chriſtlijke Godts-dienſt ingezogen heeft: te weten, dat Ioſeph van Arimathien den edelen Raedts-heer uyt Vrankrijk in Britannien gevaren is, en dat Claudia Rufina, de huysvrou van Aulus Pudens, aen welke de H. Paulus, gelijk men gelooft, gedenkt in de laetſte brief aen Timotheus, en die de dichter Martialis zoo grootelijx prijſt, van geboorte een Britan geweeſt is. Zy brengen ook tot getuyge voort Dorotheus, die onder den naem van Biſſchop van Tyrus om-gedragen wordt, de welke in zijn kort begrijp te kennen heeft gegeven, dat Simon Zelotes, Mooren-landt door-wandelt hebbende, in Britannien eyndlijk gedoot en begraven is: en dat Ariſtobulus, van welke Paulus in de brief tot den Romeynen verhaelt, Biſſchop van Britannien gemaekt geweeſt is: (dien Nicephorus toevalt) daer hy nochtans van * Britiana, en niet van Britannia ſpreekt. Zy verhalen ook uyt de trouwigheydt van Simeon Metaphraſta, en der Grieken Monologium, dat Petrus hier doorgereyſt, en 't licht des Godlijken woordts verſpreyt heeft; inſgelijx uyt Sophronius en Theodoretus, dat Paulus na zijn tweede Roomſche gevangnis tot dit ons landt gekomen

Balæus.
M. Parkerus.
I. Foxus.

* *Brutii in Italien.*

men is. Waer van Venantius Fortunatus, alzoo van hem op Poëtiſche trouw, of 't zy hy van de leere ſpreekt, gezongen heeft:

Tranſiit Oceanum, & quà facit Inſula portum,
Quaſque Britannus habet terras, quaſque ultima Thule.

Maer hier toe dient inzonderheyt, 't geen ik terſtont uyt Tertullianus voort-gebracht heb, en 't geen Origenes verhaelt, dat de Britannen in 't geloof over-een-geſtemt hebben, en zich door de Druiden tot Godt een wegh gebaent, de welke haer altijdt ingeſtampt hebben, dat 'er maer een Godt is. En voorwaer van groot gewicht is by my, 't geen Gildas verhaelt, als hy van de weêr-ſpannigheydt van Boudicea geſproken had, en hoe men wraek over de zelve gepleeght had: Onder-tuſſchen, zeght hy, ſcheen die ware Zon, niet van het tijdlijk geſpan, maer zelfs uyt het hooghſte gebouw der hemelen, welk alle tijden te boven gaet, toonende zijn ſchijnende glans aen alle de weerelt in de laetſte tijden (als wy weten) van Keyzer Tiberius, eerſtlijk zijn ſtralen, dat is, Chriſtus zijn geboden aen dit eylandt, ſtraf door yzige koude, en gelijk als door een verder vertrek der aerde niet naeſt aen de zienlijke zon. Inſgelijx Chryſoſtomus van de Chriſtlijke Godtsdienſt in dit eylandt, op dat ik dit in 't voorbygaen aentekene: De Britanſche eylanden, buyten deze zee gelegen, en die in den Oceaen zelve zijn, hebben de kracht des woordts gevoelt (want ook daer zijn kerken op-gebouwt en altaren opgericht) van dat woordt zegh ik, dat ook in aller zielen, nu door aller lippen geplant wordt. En de zelfde: Hoe dikwijls at men in Britannien menſchenvleeſch? nu vermaken zy de ziel met vaſten. Ook de heylige Hieronymus: Indien de Britan, van onze weerelt afgeſcheyden, in de Godts-dienſt voort-gegaen is, zoo zoekt hy met een weſterſche neder-dalende zon Ieruſalem, zich alleen door 't gerucht en verhael van ſchriften bekent. Maer nu weêr van de Kerk tot het Rijk.

4 *ad Ezechielem.*

In Serm. de Pentecoſte.

Epitaph. Marcellæ Viduæ.

Onder Nerô.

Pertinax Keyzer.

Commodus gedoot zijnde, zoo wierd Pertinax tot het Rijk aengenomen, de welke Albinus terſtont in Britannien wederom gezonden heeft. Maer Pertinax na de acht hondert en achtſten dagh wegh gerukt zijnde, zoo heeft Didius Iulianus, die terſtont inſgelijx gedoot is, te Romen, Peſcenninus Niger in Syrien, Clodius Albinus in Britannien, en Septimius Severus in Pannonien het gebiedt eens voor al ingenomen. Severus, die Italien naeſt was, vlieght de eerſte na Romen, en door t'zamen-ſtemming der zoldaten en des Raedts Keyzer genoemt zijnde, kieſt terſtont, om geen vyant achter rugh te laten, Albinus, die over de heyren van Britannien en Vrankrijk geſtelt was, looſlijk tot Keyzer, en geldt met zijn beelt geſlagen, beelden opgericht, en hem de eer van Burger-meeſter opgedragen hebbende, ſtelt den man voorzichtelijk te vreden. Daer na roert hy zich in 't ooſten tegen Niger, den welken hy vechtender-handt verwonnen en gedoot heeft, Byzantium heeft hy naer een drie-jarigh belegh ingenomen, de Adiabeners, Arabiers, en andere onder zijn macht gebracht. Door zulk een voorſpoet nu opgekomen, en geen met-gezel lijdende, heeft hy heymlijk eenige tegen Albinus gezonden, die hem verſlaen zouden, maer als de lagen niet voortgingen, zoo verklaert hy hem opentlijk voor vyandt, en trekt met zoo groot een vaerdigheydt, als hy mocht, tegen hem in Vrankrijk, alwaer zich Albinus, dicht by Lyons met de uytgeleze macht des Britanſchen heyrs, tegen hem geſtelt heeft. Van de Albinianen wierd 'er zeer dapperlijk gevochten, zoo dat Severus zelf, de purpure rok weghgeworpen hebbende, met de zijnen de vlucht nam. Maer als de Britannen op de vluchtende vyanden, met ontbonden orde, als of zy alreê de overwinning in handen hadden, aen vielen, zoo heeft Letus, een van Severus hop-lieden, de welke met zijn troepen, noch verſch en heel, tot noch toe de uytgang van den ſtrijdt verwacht hebbende, (na dat hy gehoort had dat Severus verſlagen was) en nu over-denkende om voor zich het Rijk in te nemen, haer aengrijpende, in de vlucht geſlagen. En Severus, de zijne alreê weêr verzaemt, de purpure rok wederom opgenomen, en haer hardneklijker vervolght hebbende, heeft, na dat hy Albinus met veel andere gedoot had, de ſlagh zeer voorſpoedighlijk ge-eyndight. Hier door Severus het hooghſte gezagh der weerelt alleen verkregen hebbende, heeft, om Britannien te verkrijgen, eerſtlijk Heraclianus, daer na de voor-ſchout en ſtadthouder Virius Lupus (van de Rechtsgeleerde Vlpianus wordt hy Preſident van Britannien genoemt) gezonden: Die veel kaſteelen, als wy op zijn plaets zullen zeggen, herbout heeft, nochtans is hy eyndlijk gedwongen geweeſt van de Mæaten, door een grooten hoop geles, vrede te bedingen; zeer weynige gevangens weder krijgende, midts de Caledoniers geen beloften hielden, die belooft hadden de Mæaten te dwingen. En als hy de ſchielijke aenvallen der vyanden, na veel aen-gebrachte ſchaden, gantſchlijk niet weder-ſtaen kon, zoo heeft hy nootzaeklijk Severus zelf ontboden. De welke die gelegentheyt blijdlijk aen-nemende, op dat hy zijn zoonen, in gulzigheydt verſmeltende, van de welluſten der ſtadt mocht aftrekken, en zijn tijtels met de by-naem van BRITANNICVS vermeerderen, Britannien, ſchoon over de zeſtigh jaren oud, en ziek aen 't * voet-euvel, met zijn zoonen Baſſianus, dien hy Antoninus en Auguſtus genoemt had, Geta Cæſar, en de legioenen bedwingt. De Britannen zenden terſtont gezanten om vrede te maken, de welke hy met voordacht lang genoegh opgehouden hebbende, terwijl hy 't geen tot d'oorlogh noodigh was bereyde, onverrichter zaken verzonden heeft: en zijn zoon Geta, dien hy, na dat hy in Britannien quam, tot Auguſtus verkoren heeft, in 't herwaertſte deel van 't eylandt, 't welk den Romeynen gehoorzaemde, gelaten hebbende, om de laſt te hebben van 't recht uyt te ſpreken, en 't gemeen te bedienen: is zelf met Antoninus in de vêr-gelegenſte deelen vertrokken, en bezigh met boſſchen om te hakken, bruggen te maken, en moeraſſchen uyt te drogen, heeft geenige krijgh gevoert, en niet te min vijftigh duyzent mannen door lagen en gewelt van ziekten verlooren. Zoo heeft hem Dio. Herodianus nochtans door eenige kleyne ſchermutſelen, als overwinner vermaert, wijl de Barbaren de broeken en dichtſte boſſchen, waer in zy zich begeven hebben, in hadden, en waer uyt zy de Romeynen vryelijker quelden. De zelve heeft hy nochtans eyndlijk gedwongen met die voorwaerde vrede te maken, dat zy uyt geen kleyn deel des landts zouden wijken. En dat de grootſte eer van zijn Rijk was, hy heeft, een muur dwars door het eylant leydende, 't zelve ten weêrzijden aen den Oceaen beveſtight. Om deze overwinningen heeft hy penningen met VICTORIA BRITANNICA (Britanſche overwinning) geſlagen, en de by-naem van BRITANNICVS MAXIMVS aen-genomen, en zijn zoon Geta is BRITANNICVS genoemt geweeſt, als uyt zijn penningen blijkt. Nochtans hebben de Britannen daer na het verbont gebroken, en na nieuwigheden begonnen te ſtaen, op welke hy zoo vergramt uytgeborſten is, dat hy voor de vergadering zijn zoldaten, haer allen tot een toe te dooden, met deze Homeriſche veerzen belaſte:

Severus Keyzer.

Albinus.

Nemo manus fugiat veſtras cædemque cruentam,
Non fœtus gravida mater quem geſtat in alvo
Horrendam effugiat cædem.

Als hy deze weêr-ſpannige alzins door de zijne bedwongen had, zoo is hy niet zoo zeer door ziekte des lichaems, als door droefheydt des gemoedts, om de verdorve zeden van zijn zoon Antoninus, die hem eens en ander mael getracht had met zijn eygen hant te dooden, te York met deze woorden geſtorven: Ik heb het gemeene beſt over al beroert ontfangen, ik laet het geſtilt zelfs by de Britannen. Zijn lichaem is hier, na krijghs-gebruyk van de zoldaten uyt-gedragen, en vereert door 't navolgen der zoldaten en zijn eyge zoonen, op 't lijk-vuur geleght. Miſſchien wierd ik van ydelheydt beſchuldight, indien ik de wonderen, die zijn doot voor-gegaen zijn, hier verhaelde: te weten, van de zwarte offerhanden, van de kroon van 't ongelukkige Cypres, die hem een ſpot-vogel met deze woorden aenbood, ghy zijt alles geweeſt, zijt nu een Godt. 't Zal my nochtans niet verdrieten hier by te ſchrijven hoe hy tot een Godt gemaekt zy, wijl 't ook den leezer vermaken zal te weten.

Virius Lupus voor-ſchout.

* *Podagra.*

Heraclianus voor-ſchout. D. lib. 28. Tit. 6.

't Is een wijs by den Romeynen de Keyzers te heyligen, die ſtervende zonen oft navolgers nalaten. En die met zoodanige eer aen-gedaen zijn, worden gezeyt onder de Goden gebracht te zijn. En door de gantſche ſtadt is gelijk als eenige droefheydt en rouw, aen een feeſtige menighte van volk gemeen zijnde. Want het doode lichaem begraven zy, na menſchlijke wijs, met een prachtige lijk-ſtaſy. Maer zy maken een beeldt, den geſtorven zeer gelijk zijnde, en ſtellen 't voor op de Koninglijke drempel, op een zeer groot en hoogh yvoren bed, gedekt met gulde kleederen. En daer

Vergoding der Keyzeren.

Herodianus.

light dat beelt, bleek zijnde, na de gedaente van een zieken. En om 't bed zit men ten weêr-zijden een groot deel van den dagh, aen de linker-handt de ganſche Raedt, bekleedt met zwarte kleederen; en aen de rechter-handt de groote vrouwen, die door haerer mannen, oft ouderen waerdigheydt, ge-eert zijn. Van deze wordt geenige oft goudtdragende, oft met baggen verſiert gezien, maer met dunne witte kleederen bekleet zijnde, vertoonen een treurige gedaente. Dit doen zy alzoo zeven achter-een-volgende dagen lang, de Artſen daeghlijx aen 't bed komende, en t'elkens zeggende, dat de beſchoude zieke zich al ſlimmer heeft en gevoelt. Daer na als hy nu ſchijnt geſturven te zijn, zoo hebben de edelſte en uyt-gelezenſte jongelingen, van ridderlijke en raedts-heeren orde, het bed op haer ſchouderen, en brengen 't langs de heylige wegh op de oude markt, alwaer de Roomſche overheden gewoon waren het gebiet af te leggen. En ten weêr-zijden zijn eenige trappen, na de gelijkenis van een ladder, gemaekt, op welke aen de eene zijde de rey is der jongeren van de edelſte en raedts-heeren kinderen; aen d'andere zijde der doorluchtige vrouwen, over den geſturven zingende liederen en lof-zangen, op een deftige en treurige wijze gedicht. 't Welk gedaen zijnde, zoo heffen zy 't bed wederom op, en brengen 't buyten de ſtadt op *Campus Martius*, (het veldt van Mars;) alwaer op 't ruymſte van 't veldt een ſtoel, met even-wijde zijden in 't vierkant, verheven ſtaet, t'zaem-gehecht zijnde, door geen andere ſtof als van groote houten, na de vorm van een hut. 't Zelve is met drooge ſpaenderen van binnen geheel vervult: maer van buyten met vergulde dexels, yvoren tekenen, en verſcheyde ſchilderyen verſiert. Doch van binnen is wel een ander kleyner geſtelt, maer van vorm en ſieraedt alleens, met opene deuren en poorten. Inſgelijx het derde en vierde, altijdt kleyner als de bovenſte, en d'andere zoo voort, tot dat men tot het laetſte, 't welk het allerkortſte is, komt. Men mocht de vorm van dit gebouw vergelijken by de toorens, die op de havenen ſtaende, 's nachts met een voor-geſtelt vuur, de ſchepen in behoude havens ſtieren, men noemtze gemeenlijk baken. Het bed dan in de tweede hut gedragen zijnde, zoo krijgen zy allerley riekende kruyden, reuk-werken, vruchten, kruyden, en allerleye riekende ſappen, en gietenze met hoopen uyt. Want daer is geen volk, geen ſtadt, niemandt die in eenige eer en waerdigheydt uytmunt, die niet yder om ſtrijdt voor zich die laetſte gaven tot des Vorſten eer by-brengt. Als men nu een grooten hoop van riekende kruyden t'zaem-gebracht heeft, en de gantſche plaets vervult is, zoo rijden zy rondtom dat gebouw, de gantſche ridderſchap met een zekere wet en weêr-loop, met een ſnelle beweging, en op haer maet in 't rondt lopende. Inſgelijx worden de wagens omgedreven, bezeten zijnde met gepurpurde voer-lieden, die de perſoonen van alle Roomſche veldt-heeren en doorluchtighſte Vorſten vertoonen. 't Welk uytgehouden zijnde, zoo neemt de navolger van 't Rijk een fakkel, en houd de zelve aen de hut: dan werpen al de andere van alle kanten vuur, en alles wordt terſtont, met die drooge ſpaenderen en reuk-werk vervult zijnde, door een geweldigh vuur weghgenomen. Terſtont wordt uyt die uyterſte en minſte hut, als uyt een ſpitſe top, te gelijk met het heymlijk ingeworpe vuur een Arendt uyt-gelaten, de welke gelooft wordt de ziel van den Vorſt zelf na den hemel te voeren. En van die tijdt af wordt de Keyzer voortaen met al de andere Goden ge-eert. Maer dit is buyten ſpoor; keeren wy nu weêr.

Antoninus Caracalla.

Antoninus Caracalla, Severus zoon, heeft de overblijfſels van den oorlogh een tijdt lang door veldt-heeren in Britannien vervolght, maer heeft terſtont vrede gemaekt, en uyt de kaſteelen en landen voor den vyant geweken. Nochtans heeft hy zich de naem van BRITANNICVS, ja van BRITANNICVS MAXIMVS hovaerdighlijk toe-geeygent, en zijn broeder Geta heeft ook de naem van BRITANNICVS gebruykt. Want wy hebben zijn penningen met dit opſchrift gezien, IMP. CÆS. P. SEPT. GETA PIVS. AVG. BRIT. PONTIF. TRI. P. III. COS. II. PP.

Nonius Philippus voorſchout.

Van daer af hebben de ſchrijvers met een lang ſtil-zwijgen de Britanſche zaken voorby-gegaen, want Alexander Severus was niet in Sicilien, een dorp van Britannien, als zommige willen, maer in Vrankrijk gedoot. Alleenlijk blijkt uyt een oude ſteen, dat Nonius Philippus onder Gordianus de jonge hier voor-ſchout geweeſt is.

Gallienus Keyzer.

Gallienus in alle welluſt en gulzigheyt verſmeltende, zoo is de Roomſche zaek, 't zy door zorghloosheyt der dingen, 't zy door eenige neyging van 't noodtlot, byna van alle leden geknot zijnde, vervallen. En is de afval van deze Provincie van den Roomſchen veldt-heer zeer droevigh geweeſt. Want dertigh dwinglanden hebben zich op verſcheyde plaetſen het gebiedt aengenomen, van welke Lollianus, Victorinus, Poſthumus, Tetrici, en Marius in dit eylandt (als ik meen) het hooghſte gezagh gehadt hebben; want der zelve penningen worden hier daeghlijx met grooter hoopen uytgehaelt. Onder Aurelianus, heeft die groote zuyper Bonoſus, een Britan van af-komſt, het Rijk met Proculus ingenomen, en het gantſche Britannien, Spanjen, en 't gebroekte Vrankrijk (waer over Florianus twee maenden overſte geweeſt was) zich toe-geeygent; maer door een langduurige en zware krijgh van Probus verwonnen, heeft zijn leven met de ſtrop geeyndight, en is daer uyt ontſtaen, dat men tot ſchars zeyde, dat 'er een kan, en geen menſch hing.

Panegyricus Conſtantio dictus.

Dertigh dwinglanden.

Bonoſus.

Probus Keyzer. Zozimus.

In Britannien is Probus nochtans in nieuwe beroerten geraekt. Want iemandt had gepooght af te vallen, den welken Probus zelf, door 't voor-loopen van zijn byzondere vriendt Victorinus Maurus daer toe-gebracht zijnde, tot het over-ampt verheven had, waer van hy zich van Victorinus beklaeght heeft; de welke verlof verkregen hebbende om tot hem te gaen, heeft, zich veynzende voor de Keyzer te vlieden, minlijk van den dwinglandt ontfangen ſijnde, hem 's nachts gedoot, tot Probus weder-gekeert, en de Provincie te gelijk van deze beroerte verloſt. Wie deze dwinglandt geweeſt is, heeft niemant gezeyt, doch ſchijnt het Cl. Corn. Lælianus geweeſt te zijn, wiens penningen in dit eylandt, en niet elders gevonden worden. Probus heeft hier ook de Burgonjons en Vandalen gezonden, die hy onder zijn macht gebracht had, en de zelve woonplaetſen vergunt, de welke namaels, zoo vaek als iemant eenige oproer betrachtte, den Romeynen nut geweeſt zijn. Maer dat Vopiſcus ſchrijft, dat Probus den Britannen toe-gelaten heeft wijngaerden te hebben, een zeer geleert man vreeſt, dat hy 't zelve onbedachtlijk geſchreven heeft, als of dit landt tot wijngaerden weynigh bequaem zy, daer 't nochtans wijngaerden heeft, en 't zeker is, dat het zeer vele gehadt heeft. Om zoo veel dwinglanden te dezer tijdt in deze Provincie opſtaende, heeft Porphyrius, die in deze eeuw leefde, uyt-geroepen: *Britannien vruchtbare Provincie der dwinglanden.*

Lælianus Keyzer.

Burgonjons en Vandalen in Britannien.

Hieronymus. Carus en Carinus Keyzeren.

Carus Auguſtus heeft daer na dit eylandt met Vrankrijk, Spanjen, en Slavonien aen zijn zoon Carinus opgedragen. Dat deze hier oorlogh gevoert heeft, beſluyten zommige, voorwaer ſcherpzinnighlijk, maer hoe waerlijk weet ik niet, uyt deze veerzen van Nemeſianus:

Nec taceam quæ nuper bella ſub Arcto,
Fœlici Carine manu confeceris, ipſo
Pene prior genitore Deo.

Dioclesianus en Maximianus Keyzeren.

Onder Diocleſianus was Carauſius, geboortigh uyt de ſtadt Menapien, van een zeer laegh geſlacht, van raedt en handt vaerdigh, om zijn dapperheydt in ſcheeps-ſtrijden een groote naem verkregen hebbende, midts hy de Zaxen en Vranken, de zee onveyligende, by Bononien verdreef, overſte over Vrankrijk geſtelt. De welke als hy in 't eerſt dikwijls zeer veel Barbaren ving, en al de buyt niet in de ſchat-kiſt der Keyzeren bracht, nocht aen de onderdanen herſtelde: en als hy namaels zeer weynige verdrukte, zoo is 'er een groot vermoeden gerezen, dat de Barbaren met voordacht van hem toe-gelaten wierden, op dat hy die met buyt voorby gingen krijgen, en zich door die gelegentheydt verrijken mocht; waer van Maximianus Auguſtus hem gebood te dooden. Het welk als hy zekerlijk vernomen had, zoo heeft hy Britannien, de Keyzerlijke wapen-tekenen aengenomen hebbende, ingenomen, en de vloot, die Vrankrijk beſchermde, weghgevoert, zeer veel ſchepen na de Roomſche wijs gebout, het Roomſche legioen zich toe-gevoeght, de toegangen der vreemde zoldaten belet, de Franſche koop-lieden tot de monſtering vergadert, Bononien met bezetting voorzien, de inkomſten van Britannien en Batavien heymlijk tot hem genomen; geen kleyne troepen der Barbaren, door 't berooven der Provincien, tot zijn gezelſchap gekregen, inzonderheydt de Franken, die hy tot ſcheepsdienſten onderwezen heeft, en alle ſtranden rondom

Carauſius Keyzer.

voor

voor vyandt gehouden. Om dezen te beoorlogen heeft zich Maximianus met een tal-rijk heyr, van welke * zommige in de zelve krijgs-tocht een heerlijke doot voor Christus geſtorven zijn, begeven; maer als hy aen de zee-ſtrandt gekomen was, is hy door gebrek van boots-volk, en door de ongeſtuymigheydt des Britanſchen Oceaens verbaeſt zijnde, geſtuyt, en met Carauſius een geveynſde vrede aengegaen hebbende, heeft hem 't gebiedt des eylandts gelaten, wijl hy met het bevel, en verſterking der inwooners, tegen ſtrijdtbare volkeren bequamer geacht zy. Hier van is 't dat wy op de zilvere penningen van Carauſius gezien hebben twee Keyzers, de handen t'zamen-voegende, met dit opſchrift CONCORDIA * AVGG. Doch Maximianus heeft zijn benden op de Franken gewent, die toen in Batavien gezeten hebben, en Carauſius geholpen hadden, de welke hy, door zijn ſchielijke aenkomſt, daer toe gebracht heeft, dat zy zich onder ſtelden. Onder-tuſſchen heeft Carauſius Britannien met volle macht en de grootſte vrede bedient, de muur tegen de Barbaren, tuſſchen de monden der Clude en Carnu, herbout, gelijk Ninnius de leerlingh van Elvodugus ſchrijft, en met zeven kaſteelen voorzien: en heeft een rondt huys met geſlepe ſteenen op den oever van de rivier Carnu, om dat zy na zijn naem genoemt was, een zege-boogh ter gedachtenis van zijn overwinning op-richtende, gebout, welke Buchananus nochtans gelooft de kerk van de Godt Terminus geweeſt te zijn, gelijk wy in Schotlant zeggen zullen.

** Het Thebantiſche legioen.*

** Auguſtorum.*

Als Diocleſianus en Maximianus, zoo om 't verworve te beſchermen, als om 't verloore weder te krijgen, Conſtantius Chlorus en Maximianus Galerius als Keyzers tot hun aen-genomen hadden; zoo is Conſtantius, het heyr verzaemt hebbende, eer 't iemant giſte, na Bononien in Vrankrijk, ('t welk ook Geſſoriacum genoemt wierd) 't welk Carauſius met een ſterke bezetting verzekert had, gevlogen, en heeft het met een belegh beſloten: hy heeft haer, door balken in de ingang vaſt gehecht, en ingeworpe ſteenen de zee uytſluytende, de haven als met een bolwerk benomen, welke de aenval van den Oceaen, met haer gewelt vele dagen op-ſtekende, niet verbroken heeft, maer na dat de ſtadt over-gegeven was, heeft de eerſte vloedt, die 'er op ſluyte, de zelve alzoo vermorzelt, dat zy t'eenemael geloſt en weghgerukt is. En terwijl hy, om Britannien weder te krijgen, hier en elders een vloot bereyde, zo heeft hy Batavien, van de Franken ingenomen zijnde, van alle vyanden gezuyvert, en vele der zelve tot de Roomſche volkeren, om de verlate landen te bouwen, over-gevoert.

Eumenii Panegyricus.

Onder-tuſſchen heeft Allectus zijn byzonderen vriendt Carauſius, onder den welken hy het hooghſte gezagh gehadt heeft, door liſt gedoot, en zelf den purpuren rok aengetrokken. Het welk Conſtantius gehoort hebbende, heeft met verſcheyde toe-geruſte vlooten, Allectus zoo onzeker en radeloos gemaekt, dat hy toen eyndlijk gevoelt heeft, dat hy door den Oceaen niet geſterkt, maer beſloten was. En, ſchoon de hemel en zee ontſtelt was, zeyl makende, is door een miſt, welke op de zee lagh, de vyandige vloot, die by 't eylandt Vecta op de wacht en tot een hinder-laegh lagh, gantſchlijk buyten weten der vyanden voorby gezeylt, en heeft, zoo haeſt het heyr op de ſtrandt van Britannien geraekt was, het vuur in zijn ſchepen geworpen, om alle hoop van vlieden wegh te nemen. Maer zoo haeſt als Allectus de nakende zeylen van Conſtantius zagh, heeft hy de ſtrandt, die hy in had, verlaten, en is vluchtende gevallen in de handen van den hof-meeſter Aſclepiodorus, en heeft zich zoo verbaeſt en als een zinloos menſch tot zijn doot geſpoet, dat hy nocht zijn ſlagh-orden geſtelt, nocht de benden, die hy met zich leyde, onder-wezen heeft; maer is met de gehuurde Barbaren aen-gevallen, en, de purpure rok, om niet bekent te worden, weghgeworpen hebbende, door die verhaeſte ſtrijdt om-gekomen, en, naeulijx van een bekent, gevonden onder de doode lichamen der Barbaren, de welke overal de velden en heuvelen bedekten. Doch de Franken en andere Barbaren, die den ſtrijdt ontkomen waren, dachten Londen te plonderen, en dan de vlucht te nemen, als de zoldaten van Conſtantius, die door de miſtige lucht van hem af-geſcheyden waren, onvoorziens en gemaklijk te Londen quamen, en haer overal door de gantſche ſtadt af-maekten, en alzo aen de burgers door de nederlaegh der vyanden niet alleen de behoudenis, maer ook een welluſt in 't aenſchouwen gaven. Door deze overwinning is de Provincie, na dat zy weynig min oft meer als zeven jaren onder Carauſius, en drie onder Allectus ingenomen geweeſt is, weder gekregen. Waer van Eumenius tot Conſtantius aldus ſpreekt: ô veelvoudige en veler zege-tekenen waerdige overwinning, waer door Britannien herſtelt, het volk der Franken byna uyt-geroeyt, en vele volkeren, in de t'zamen-zweering van dat ſchelm-ſtuk betrapt, de dwang van gehoorzamen op-geleght is. Eyndlijk zijn de zeën tot een geduurige ruſt gezuyvert. Maer ghy, ô onverwinlijke Keyzer! roem, dat ghy een andere wereldt gevonden, en met de ſcheeps-eer aen de Roomſche mogenheyt te herſtellen, een hooft-ſtof (Element) grooter als alle landen, aen 't Rijk gevoegt hebt. En weynig daer na tot den zelfden: Britannien is alzo weder-gekregen, dat ook de volkeren, die aen 't zelfde eylandt grenzen, op uw geboden wachten.

In de laetſte jaren van Diocleſianus en Maximianus, als de ooſterſche kerk, door 't bloedt der Martelaren, nu vele jaren beſprenght geweeſt was, zoo is de oploop van die razende vervolging ook hier in 't weſten door-gedrongen, en zijn vele, die zich Chriſtenen lieten noemen gemartert: onder welke de voorneemſte zijn geweeſt Albanus van Verolamien, Iulius, en Aaron uyt Iſca, een ſtadt der legioenen, &c. Van welke op haer plaets: Want toen heeft de kerk door de aller-grootſte en gelukkigſte zege overwonnen, als zy door 't moorden van twaelf jaren niet kon verwonnen worden.

Vervolging in Britannien.

S. Albanus.

Als Diocleſianus en Maximianus het gebiedt af leyden, zoo hebben zy dien Conſtantius Chlorus, die tot noch toe met de tijtel van Keyzer het gemeene beſt bedient had, de naem van Auguſtus toe-geeygent, en hem zijn te beurt gevallen Italien, Africa, Spanjen, Vrankrijk, en Britannien: maer Italien en Africa heeft hy Galerius over-gegeven, met het andere te vreden zijnde. Deze, als hy onder Aurelianus in Britannien voor zoldaet diende, heeft Helena, de dochter van Cœlus oft Cœlius een Britanſch Koninxken, ten huys-vrouw genomen, by welke hy dien grootſten Conſtantinus geteelt heeft. Want zo getuyght, met dien grooten Baronius, het gemeen en een-helligh gevoelen van alle ſchrijvers, behalven een oft twee onlangſche Griexkens onder elkanderen twiſtende, en een zeer geleert man door een verdorve plaets van I. Firmicus. Nochtans is hy van Maximianus gedwongen geweeſt de zelve te verlaten, om zijn dochter Theodora te aenvaerden. Dit is die Helena, de welke in de oude opſchriften VENERABILIS, en PIISSIMA AVGVSTA genoemt is, en de welke om haer Chriſtlijke Godtvruchtigheyt, om dat zy Ieruſalem van afgodery zuyverde, een kerk op de plaets, daer onze Heer Chriſtus geleden heeft, boude, en Chriſtus zalige kruys vond, zoo hooghlijk van de kerklijke ſchrijvers ge-eert is. Die de Ioden en Heydenen nochtans verachtelijk een ſtalmeyt genoemt hebben, om dat de Godtvruchtighſte Vorſtin de krib, waer in Chriſtus geboren is, gezocht, en daer de ſtal geweeſt is, een kerk gebout heeft. Hierom zeght de H. Ambroſius: Zy beveſtigen dat deze eerſt een ſtal-meyt geweeſt is, &c. De goede ſtal-meyt Helena heeft zich na Ieruſalem geſpoet, en na-geſpoort de plaets van onzes Heeren lijden, en heeft zo naerſtighlijk onzes Heeren krib gezocht. De goede ſtal-meyt, die dien ſtal-knecht gekent heeft, die de wonden des menſchen, die van de moordenaers gequetſt was, genezen heeft. De goede ſtal-meyt, die om Chriſtus te winnen, liever een drek-veeghſter wilde geacht zijn. En voorwaer met geen minder lof wort haer man Conſtantius om zijn Godvruchtigheyt en tuchtigheyt geprezen. Een man, die gantſchlijk verworpen hebbende het overgeloof der godt-loozen in 't eeren van verſcheyde goden, den eenigen Godt, heerſcher aller dingen, gewillighlijk bekent heeft. Waer van hy, om zijner hovelingen geloof op Godt te beproeven, haer vrye keur gegeven heeft, oft dat zy den goden offerende by hem blijven, of 't zelve weygerende wegh gaen: maer die liever wegh gaen, als haer geloof op Godt verlaten wilden, heeft hy by zich gehouden, de andere verdrijvende, om dat hy achte, dat zy, die het geloof in den waren Godt verlaten hadden, hem ook ontrouw zouden worden. Deze zeer goede Keyzer is te York geſtorven in de laetſte krijgs-tocht tegen de Caledoniers, en andere Picten. Zijn zoon Conſtantinus tot opperveldt-heer, zijn na-volger en Keyzer beſtemt zijnde.

Conſtantius Chlorus Keyzer.

Baronius in zijn kerklijke Geſchichten.

Helena.

De obitu Theodoſii.

Weynige dagen voor Conſtantius doot, heeft zijn zoon Con-

Euſebius.

Ziet Suidas, waerom hy Pauper genoemt is.

De groote Conſtantinus Keyzer.

Conſtantinus zich met beſtelde paerden van Romen naer York ge-haeſt: de anderen, die 't gemeene beſt op de gantſche reys voede, op dat hem niemandt volgen zoude, heeft hy verlamt: en heeft aldaer zijns vaders geeſt ontfangen. Waer van een oude Redenaer aldus tot hem ſpreekt: In dat heyligh Palleys zijt ghy, niet als begeerigh, maer als beſtemt tot het Rijk, ingegaen: en terſtont hebben die vaderlijke huys-goden u als de wettige navolger geſien. Want daer was geen twijffel aen, of dien quam 't erf toe, dien het noot-lot den Keyzer tot een eerſte zoon gegeven had. Niet te min is hy van de krijghs-lieden als gedwongen, doch inzonderheyt van Erocus, Koning der Allemannen, die hem tot hulp verzelde, tot Keyzer verheven. De purpure mantel hebben hem de zoldaten, meer het gemeene nut, als haer eygen tochten zoekende, al ſchreyende op-geworpen, en terwijl hy zijn paert met ſpooren ſtak, om 't poogen van 't begeerige heyr te ontvlieden, &c. Maer 't geluk van 't gemeene beſt heeft zijn zedigheyt verwonnen. Waer van de lof-tuyter aldus uytroept: ô gelukkig! en nu zaliger Britannien als alle landen, welke den Keyzer Conſtantinus eerſt gezien heeft. De nu opkomende Keyzer heeft het overſchot van den oorlogh, welke zijn vader tegen de Caledoniers en andere Picten op-genomen had, eerſt vervolght, die vêr-gelege Britannen, en de inwooners van de eylanden, die daer zijn, getuygen, gelijk hy zeght, van den ondergang der zon, aen-gegrepen hebbende, heeft hy zommige met gewelt en wapenen t'onder-gebracht, zommige (want hy haekte na Romen en na hooger dingen) heeft hy, hun zoudy aen-geboden hebbende, tot zijn geſelſchap aengenomen, zommige heeft hy van vyanden tot vrienden, van oude vyanden tot gemeenzame vrienden gemaekt. Daer na hebbende de Franken in Batavien overwonnen, met zoo groot een eer, dat hy gulde penningen geſlagen heeft, (van welke ik ook een gezien heb) met een vroulijke beeltenis onder een zege-teken zittende, en met de eene handt op een ſteen-worper ('t is een krijghs-gereedtſchap) ſteunende; en met dit opſchrift FRANCIA, en met het omſchrift GAVDIVM ROMANORVM: (der Romeynen vreugt) en hebbende, de andere Barbaren in Duytſchlandt verdreven, de Duytſche en Franſche volkeren met zich verzoent, en zoldaten in Britannien, Vrankrijk, en Duytſchlandt verzamelt, de welke alle omtrent 90000 voet-knechten en 80000 ruyters waren, heeft zich na Italien begeven, Maxentius, die zich te Romen het gebiedt toe-geeygent had, overwonnen, en, Italien ingenomen hebbende, de gaven van een onbezorghde vryheydt, door 't overwinnen van den dwinglandt, aen de werelt weder gegeven. En gelijk in een oud opſchrift verhaelt wort: HY HEEFT ZICH, EN 'T GEMEENE BEST, DOOR GODLYK INGEVEN, DOOR GROOTHEYT DES GEMOETS, MET ZYN HEYR, ZO VAN DEN DWINGLANT, ALS VAN AL ZYN AENHANG, OP EEN TYDT MET RECHTVAERDIGE WAPENEN GEWROKEN.

Panegyricus Conſtantino M. dictus.

Gelazius Ciſicenus lib. 1. Act. Conc. Nicen. cap. 3.

Nochtans geeft Euſebius te kennen, dat hy weder in Britannien gekeert is. Conſtantinus, zegt hy, is eyndlijk tot de Britannen, aen alle zijden door de ſtranden van den Oceaen beſloten zijnde, over-gevaren, de welke, als hy overwonnen had, heeft in zijn gemoedt andere deelen van de werelt begoſt te begrijpen, op dat hy de gene, die zijner van doen hadden, by tijdts mocht te baet komen. En elders: als hy met zachte en zedige geboden van Godtvruchtigheyt zijn heyr voorzien had, is hy gekomen in Britannien, als tot die, welke door de vloeden van den Oceaen, die den ondergang der zon, gelijk als door zijn ſtranden bepaelt, overal omringt zijnde, woonen. En van Britannien zijn die veerzen van Optatianus Porphyrius aen Conſtantinus te verſtaen:

Omnis ab Arctois plaga finibus horrida Cauro
Pacis amat cana & comperta perennia jura,
Et tibi fida tuis ſemper bene militat armis,
Reſque gerit virtute tuas, populoſque feroces
Propellit, ceditque lubens tibi debita rata,
Et tua victores ſors accipit hinc tibi fortes,
Teque duce invictæ attollunt ſignata cohortes.

Pacatianus ſtadthouder van Britannien in 't 13 jaer van Conſtantinus M.

Om deze tijdt, gelijk uyt het Theodoſiaenſch boek blijkt, is Pacatianus ſtedehouder van Britannien geweeſt, want Britannien hield nu op een *Proprætor* (voor-ſchout) en een Legaet (landt-vooght) te hebben, en in diens plaets is een Vicarius (ſtadthouder) geſtelt.

Deze Keyzer is in veel eer en prijs zeer gelukkigh geweeſt, en niet buyten verdienſt; want hy heeft niet alleen het Roomſche Rijk in vryheyt beveſtight, maer ook de dikke wolk van over-geloven verdreven, en Chriſtus ware licht daer in gebracht, als hy de kerken voor den waren Godt geopent, en voor de valſche goden geſloten heeft. Want nu, als die ſtorm-windt van vervolgingh gelegen was, gingen Chriſtus gelovigen in 't openbaer, die zich in de tijdt van gevaer in boſſchen, woeſtijnen, en heymelijke holen verborgen hadden, zy vernieuwen de kerken, die ten gronde toe uyt-geroeyt waren, de kerken der heylige Martelaren ſtichten, bouwen, en vol-maken zy, en ſtellen over al, gelijk als zege-tekenen ten toon, vieren de heylige dagen, betrachten het heylige met een zuyver hart en mont. Waer van hy met deze tijtels ge-eert wort: *De ſterkſte en zalighſte. De Godtvruchtighſte. Gelukkighſte Keyzer. Verloſſer der ſtadt. Stichter der ruſt. Opbouwer van 't gemeene beſt. Oorzaek der gemeene vryheyt. Herſteller van de ſtadt Romen en de werelt. De groote. De grootſte. Onverwinlijke. Onverwinlijxte. Geduurige. Altijdt vermeerer des Rijx. De beſte vorſt der menſchlijke dingen. In dapperheyt de ſterkſte. In Godtvruchtigheydt de zachtmoedighſte.* En in de wetten: *Die met het eeren van 't Chriſtlijk geloof het Roomſche Rijk beveſtight heeft. De Godlijke. Godlijker gedachte. Godzaliger gedachte,* &c. En hy is de eerſte der Keyzeren geweeſt, die op de penningen en gemeene werken liet ſchrijven DOMINUS NOSTER, (onze Heer) voor zoo veel ik tot noch toe heb konnen vernemen. Hoewel ik niet onbewuſt ben, dat Diocletianus de aller-eerſte, na Caligula, zich openbaerlijk heer noemen liet.

Gildas.

Voorts heeft in deze zoo groot een Keyzer zijn voorzichtigheyt ontbroken, om dat hy den Barbaren in Britannien, Duytſchlandt, en Vrankrijk den wegh geopent heeft. Want als hy de noorderſche volkeren zoo gekrenkt had, dat hy van de zelve nu niets vreeſde, en om het Perſiaenſch vermogen, welk het Roomſche Rijk in 't ooſten dreyghde, te verbreken, de nieuwe-ſtadt Conſtantinopolen boude: zoo heeft hy de legioenen, die de grenzen bewaerden, eenſdeels in 't ooſten over-gevoert, en in der zelve plaets kaſteelen en veſtingen gebout, eenſdeels in vêrgelegener ſteden van de grenzen af-gevoert, zoo dat terſtont na zijn overlijden, de Barbaren de ſteden en kaſteelen overweldigende, in de Provincien ingevallen zijn: en hier op heeft hy by Zozimus een zeer quaden naem, als de grootſte en eerſte omkeerer van het bloeyenſte Rijk.

De Roomſche heerſching in Britannien onder de laetſte Keyzeren.

Maer wijl Conſtantinus de regel van 't Roomſche Rijk verandert heeft, zoo zal 't hier niet vreemt zijn kortelijk aen te tekenen, hoe Britannien onder hem en de navolgende jaren geheerſcht is geweeſt. Hy heeft vier hof-meeſters geſtelt, te weten, van 't ooſten, van Slavonien, Italien, en Vrankrijk, twee overſten der zoldaten, een van 't voet-volk, een van de ruyters van 't weſten, die men *Præſentales* genoemt heeft.

De ſtadthouder van Britannien.

Wat de burgerlijke heerſching aen gaet, over Britannien is geſtelt geweeſt de hof-meeſter van Vrankrijk, en onder dien de *Vicarius* (ſtadthouder) van Britannien, die zijn plaets bewaerde, ge-eert zijnde met de tijtel van eerwaerdigh. Dien gehoorzaemden na 't getal der Provincien twee Burger-meeſteren, en drie Præſidenten, die burgerlijke en hals-zaken aenhoorden.

Wat de krijghs-zaek belangt, die beheerſcht de overſte der voet-knechten van 't weſten, onder wiens beſtieringh waren de Graef van Britannien, de Graef van de Zaxſche ſtrandt langs Britannien, de Hertogh van Britannien: yder eerwaerdigh zijnde.

De Graef van Britannien.

De Graef van Britannien ſchijnt geſtelt geweeſt te zijn over de binnenſte deelen van 't eylandt, die by zich gehadt heeft zeven benden voet-knechten, en negen vanen ruyters.

De Graef van de Zaxſche ſtrandt.

De Graef van de Zaxſche ſtrandt, die de ſtranden tegen de Zaxen beſchermde, en van Ammianus de Graef van de zee-wijk genoemt wordt, had, om de zee-kuſt te beſchermen, zeven troepen voet-knechten, twee vanen ruyters, het tweede legioen, en een bende.

De Hertogh van Britannien.

De Hertogh van Britannien, die de grenzen tegen de Barbaren beſchermde, gebood over XXXVIII bezettingen, waer onder 14000 voet-knechten en 900 ruyters die op de wacht lagen. Zoo dat Britannien in die eeuw, zoo Pancirolus wel gerekent heeft, 19200 voet-knechten, en 1700 ruyters min oft meêr gewoonlijk gevoed heeft.

Behal-

De Graef der heylige giften.

Behalven dit heeft de Graef der heyliger giften, die de geſchenken en mildigheyt des Keyzers bezorghde, onder zich in Britannien gehadt een reken-meeſter van de hooftzommen van Britannien, een overſte der Auguſtenſiſche ſchatten in Britannien, en een verzorger van 't vrouwenhuys in Britannien, waer in des Vorſten en der zoldaten kleederen geweven wierden. De Graef der byzondere dingen, heeft ook zijn reken-meeſter van byzondere dingen in Britannien gehadt, op dat ik den verzorger van 't ſchermſchool in Britannien, aen wien een oud opſchrift gedenkt, en andere van minder ſtaet verzwijgh.

Conſtantinus Keyzer. Conſtans Keyzer.

Conſtantinus geſtorven zijnde, zo is Britannien aen zijn zoon Conſtantinus ten deel gevallen, de welke, als hy door begeerte van heerſchen in eens anders goedt viel, van zijn broeder Conſtans gedoot is. Door welke overwinning hy, hovaerdiger zijnde, Britannien en de andere Provincien ingenomen heeft, en is hier met zijn broeder Conſtantius aen-gekomen. Waer van Iulius Firmicus, niet die Heydenſche ſterre-kijker, maer de Chriſten, de zelve aldus aenſpreekt: Ghy hebt ('t geen noyt geſchiet is, nocht geſchieden zal) de wateren van den Britanſchen Oceaen, door de winter op-gezwollen en razende, onder uw riemen vertreden. Het water, van de by ons gantſch onbekende zee, heeft gebeeft, en de Britan het ongehoopte aengezicht des Keyzers gevreeſt. Wat wilt ghy meer? de overwonne hooft-ſtoffen hebben voor uw dapperheden geweken. En deze Conſtans heeft de Sardiſche Vergadering tegen de Arrianen ingeſtelt, alwaer drie-hondert Biſſchoppen te zamen gekomen zijn, en onder de zelve de Biſſchoppen van Britannien, de welke de ketteren verdoemt, en het Niceniſch geloof

Athanaſius in Apologia 2.

beveſtight hebbende, Athanaſius onnozelheyt met haer onder-tekening voor goedt kenden. Maer deze jonge Vorſt, de zorgh des Rijx weghgeworpen, door welluſten beſmet, en daer door den onderdanen moeylijk, en den zoldaten weynigh aengenaem, is van Magnentius, Graef der

Magnentius die ook Taporus genoemt is.

Ioviers en Herculiers, onder 't jagen in het dorp van Helena omringht en gedoot, de voor-zegging alzoo vervullende, dat hy in zijns groot-moeders ſchoot ſterven zoude, van welke dit dorp de naem had. Deze Magnentius, van een Britanſche vader by de Læten in Vrankrijk gebooren, als hy nu Conſtans gedoot had, heeft het Keyzerlijke kleed in Vrankrijk aen-getogen, en Britannien tot zijn deel aengenomen, en drie jaren lang met ſcherpe ſtrijden van Conſtantius gequelt geweeſt zijnde, zich zelven 't leven benomen. Gelukkigh, neven eenigen Vorſt, in matigheyt des hemels, opkomſt van vruchten, en geenige vrees van Barbaren, welke dingen van 't gemeen volk als heerlijkheden der Vorſten geacht wordt. Maer waerom die Magnentius Taporus genoemt wierd, laet andere in een oude ſteen, nu onlangs te Romen op-gegraven, onderzoeken. Want zoo leeſt men van de ſteenen naelt, in een Cirkel op-gericht, ſprekende:

Angelus Rocha.

Interea Taporo Romam vaſtante tyranno
Auguſti jacuit, donum ſtudiumque locandi.

Gratianus Funarius. Ammianus Marcellinus.

In deze tijdt is over 't leger in Britannien geſtelt geweeſt Gratianus by-genaemt Funarius, die de vader van Valentinianus Auguſtus geweeſt is. Funarius is hy genoemt, om dat hy, noch niet vol-waſſen, touw te koop dragende, voor vijf zoldaten, hem met groote moeyte poogende te grijpen, geenzins geweken heeft: Deze als hy wederom t'huys gekomen was, van den eedt ontſlagen zijnde, zoo is hy van Conſtantius in zijn goederen geſtraft, om dat hy gezeydt wierd Magnentius geherberght te hebben.

Conſtantius Paulus Catena.

Magnentius doot zijnde, heeft zich Britannien onder Conſtantius begeven, en terſtont is hier na toe gezonden de *Notarius*, (bondt-ſchrijver) Paulus, gebooren in Spanjen, ſchuylende onder een gladt en ongehayrt aengezicht, en zeer loos in 't door-ſnuffelen der wegen, die met eenigh gevaer bezet waren, om eenige krijghs-lieden met gewelt over te voeren, die gedurft hadden met Magnentius t'zamen-zweeren, wijl zy 'er zich niet konden tegen ſtellen. Hy deze geboden lichtlijk overtredende, heeft zich zo ſchielijk als een vloet geſtort in de goederen van velen. En wierd, door veel nedergeſtorte gebouwen en verſlage lichamen, gedragen, de leden der Edelen met banden bindende, zommige met handt-boeyens knellende, en hun veel miſdaden opdichtende, die vêr van de waerheydt vervreemt waren. Waer door een godlooze daedt begaen is, welke Conſtantius tijden met een eeuwige ſchant-vlek gebrandt-merkt heeft. Martinus, die Provincien voor den overſten heerſchende, zwaerlijk over de ellenden der onnozelen zuchtende, en dikwijls biddende, dat hy, die vry van alle ſchuld waren, ſparen zoud, als hy niet verwurf, dreyghde dat hy zoud vertrekken: op dat die quaedtwillige geweldenaer, dat ten minſten vrezende, eyndlijk zoud op-houden de menſchen, die tot ruſt t'zaem-gegroeyt waren, met openbare gevaeren te verſtrikken. Paulus achtende dat hier door zijn yver vermindert wierd, gelijk hy een grouwlijk konſtenaer was in 't hoopen van quellingen, waer van hy ook *Ketten* toegenaemt is, heeft den ſtadthouder zelven, welke die beſchermde, die hy noch geſpaert had, tot het lot der gemeene gevaeren getrokken. En dreygde hem ook met de overſten des volx, en veel andere gebonden, tot het hof des Keyzers te voeren. Door welk dringend ongeluk hy bewogen zijnde, valt Paulus zelf met uyt-getogen zwaerden aen. En om dat hy, midts zijn rechter-handt verflaeude, niet doodlijk verwonden kon, heeft de bloote punt in zijn eygen zijde geſteken: en door deze leelijke manier van ſterven zeer rechtvaerdigh uyt dit leven geſcheyden, gedurft hebbende, door verhindering, de ellendige ongevallen van velen verlichten. Welke dingen zoo ſchelm-achtigh begaen zijnde, zoo is Paulus, met bloet beſprengt, weder na de leger-plaets des Vorſten gekeert, vele, byna met ketenen bedekt, met zich leydende, die in vuyligheden en droefheyt verworpen lagen: door welker aenkomſt de prikkelen geſtijft wierden, en de Beul de haken en pijn-banken bereyde; en van de zelve zijn vele te koop geſtelt, vele verbannen, zommige door het ſtraffe zwaerd verteert. En hy zelf, eyndlijk onder Iulianus levendigh verbrant zijnde, heeft door Godts wraek, voor zijn uytnemende wreedtheyt, zijn verdiende ſtraf ontfangen.

Martinus ſtadthouder van Britannien.

Daer na (ghy leeſt Ammianus Marcellinus) als in Britannien, door den oploop der Schotten, Picten en andere wilde volkeren, de ruſt gebroken zijnde, de plaetſen, die naeſt op de grenzen beſtelt waren, verwoeſt wierden, en de vrees de Provincien, die door den hoop der voorlede ſchaden vermoeyt waren, verwerden, Iulianus (dien Conſtantius tot Keyzer en mede-gezel in 't Rijk verklaert had) de winter te Parijs overbrengende, en door verſcheyde bekommeringen gequelt zijnde, vreeſde de over-zeeſche te hulp te trekken, gelijk wy verhaelt hebben dat Conſtantius te vooren gedaen had, om Vrankrijk niet zonder heerſcher te laten, en ook midts de Alemannen tot wreedtheyt en oorlogh op-gehitſt waren. Dies behaeghde 't hem, Lupicinus na deze plaetſen te zenden om de rekeningen te effenen, de welke in die tijdt overſte der wapenen, en voorwaer ſtrijdtbaer, en ervaren in krijghs-zaken, doch hovaerdigh in gelaet en woorden was, van den welken men lang twijffelde, of hy eer gierigh dan wreedt was. Hebbende derhalven de licht-gewapende hulp, naemlijk de Herulen en Batavieren, en vele troepen van Maſiliers voort-gevoert, zo is de voornoemde veldt-heer in 't midden van de winter te Bolognien gekomen: en ſchepen gezocht, daer hy alle zijn zoldaten in leyde, en op de goede windt gepaſt hebbende, wordt hy aen de tegen-over-gelege Rutupien gevoert, en gaet daer van daen naer Londen; op dat hy zich van daer, raedt na gelegentheyt der zaek genomen hebbende, te ſnelder tot de ſlagh-orden ſpoeden mocht.

Lupicinus.

Rutupien.

Londen.

Onder dezen Conſtantius, die den Arrianen zeer genegen was, is haer kettery ook in Britannien voort-gekropen, alwaer van de eerſte jaren, van de groote Conſtantinus af, een zoete t'zamen-ſtemming van het hooft Chriſtus en de leden gebleven was, tot dat die wreede Arriaenſche trouloosheyt, als een over-zeeſche ſlang, haer vergif op ons uytſchietende, de broeders, by elkander in eendracht woonende, zo ſchadelijk deed ſcheyden, en alzo over de zee als een wegh gebaent hebbende, hechteden t'eenemael alle wilde beeſten, met een ſchrikkelijke mondt, het doodlijk vergif van alle kettery uytſchietende, de doodlijke wonden van haer tanden in ons vader-landt, begeerigh zijnde altijdt iet nieus te hooren, en niets zekers ſtantvaſtlijk te behouden. Om dezer Arrianen wil ontbood Conſtantius vier hondert weſterſche Biſſchoppen te Ariminen, aen alle welke de Keyzer beval koſt en drank te geven. Maer het zelve den Aquitanen, Franſen, en Britannen onbehoorlijk ſchijnende, hebben, des Vorſten aenkomſten verwerpende,

De Arriaenſche kettery. Gildas.

Sulpitius Severus. Hilarius noemt deze Biſſchoppen der Britanſche Provincien in zijn brief tot de Biſſchoppen.

A. Marcellinus lib. 14.

liefst van haer eygen koſten willen leven. Drie zijn 'er maer uyt Britannien geweeſt, die, door gebrek van eygen, het gemeen gebruykt hebben, na dat zy de aengebode vergaſting van de andere af-geſlagen hadden; heyliger achtende, des Vorſten ſchat te bezwaren, als haer in 't byzonder.

Iulianus Keyzer. A. Marcellinus.

Conſtantius namaels geſturven zijnde, zoo heeft die afvallige Iulianus, die den naem van Auguſtus tegen Conſtantius aen-genomen had, Palladius de eerſte van de overſten der ampten in Britannien gebannen, en Alipius, die Britannien voor den overſten bedient had, om Ieruſalem op te bouwen gezonden, maer de ſchrikkelijke vuur-klooten, omtrent de grondt uyt-brekende, hebben hem af-geſchrikt, en veel duyzent Ioden zijn 'er onder de vervalle ſteen-hoopen verdrukt, die te vergeefſch tegen Godts beſluyt geſtreeft hebben. Deze ontgorde en in wapens leedige Keyzer, en een Wijsgier (Philoſooph) tot de baert toe zijnde, heeft gevreeſt (als terſtont gezeyt is) de bekommerde Britannen te hulp te komen, daer hy nochtans, om de Duytſche heyren te voeden, alle jaren een grooten hoop koorns hier uyt gevoert heeft.

Valentinianus Keyzer.

Als Valentinianus Auguſtus aen 't roer van 't Roomſche gebiedt zadt, zoo hebben, de trompetten door de gantſche wereldt den oorlog blazende, de Picten, Saxen, Schotten, en Attakotten de Britannen met geduurige ellenden geplaeght. Derhalven is Fraomarius, Koning der Alemannen, hier over-gevoert, en met macht van overſte geſtelt over den hoop der Alemannen, de welke in menighte en kracht in die tijdt boven al gebloeyt heeft, om de oploopen van die Barbaren te bedwingen.

Am. Marcel. lib. 27, & 28.

Niet te min is Britannien, door de Barbariſche t'zamenzweering, tot de uyterſte armoede gebracht, Nectaridus, Graef van de zee-wijk, gedoot, en de Hertog Bulchobaudes door der vyanden lagen omringt. Het welk de Keyzer met groote ſchrik verſtaen hebbende, heeft 'er Severus, toen ook opziener van zijn huys zijnde, na toe gezonden, op dat hy, indien 't avontuur een goede uytkomſt gaf, het misdreven verbeteren zoud; de welke niet lang daer na weêrgeroepen zijnde, zoo is Iovinus na de zelfde plaetſen toe getrokken, en heeft Proventuſides haeſtlijk wederom gezonden, om ſteunſel van een machtigh heyr te verzoeken; want zy verzekerden, dat de aenſtaende nooden zulx vereyſchten. Eyndlijck wordt 'er om vele en ſchrikkelijke dingen, welke de geduurige geruchten over 't zelfde eylandt ſtroyden, Theodoſius verkooren, en geſchikt om daer na toe te ſpoeden, deze door krijghs-dienſten gelukkighlijck bekent zijnde, en de moedige jongmanſchap der legioenen en benden aen-genomen hebbende, is 'er met een heerlijk voorgaende vertrouwen naer toe getogen. Op die tijdt de Picten, in twee volkeren, namelijk in de Dicalidones en Victuriones, gedeelt zijnde, inſgelijx de Attakotten, een ſtrijdtbaer volk, en de Schotten, op verſcheyden plaetſen zwervende, roofden veel. Zoo ſchonden ook de Francken en Saxen haer gebuuren de Franſche wijken te water en te landt, daer elk maer uyt breken mocht, met bittere rooven, branden, en doot-ſlagen van gevange menſchen. De naerſtighſte veldtheer om zulx te verhinderen, zoo hem een gelukkigh avontuur de macht gaf, na 't uyterſte der werelt trekkende, als hy te Bolognien aen ſtrandt gekomen was, welk van de tegenſtrevige ruymte der landen onderſcheyden wort door de engten van de heen en weêr vloeyende zee, welke gewoon is door ſchriklijke vloeden verheven, en wederom zonder ſchade der zee-varende lieden als een veldt geeffent te worden, wierd van daer, langzaemlijk over zee gevaren hebbende, gevoert te Rutipien, een bezetting in die tegenſpoedt geruſt zijnde. Van waer hy, zoo haeſt de volgende Bataviëren gekomen waren, en de Herulen, en Ioviers, en de overwinners, vertrouwende op de krachten van den hoop uytgegaen is, en trekkende na Londen, een oude ſtadt, die de nakomelingen Auguſta genoemt hebben, zijn hoopen verſcheydelijk gedeelt hebbende, heeft hy de zwervende en verwoeſtende troepen der vyanden aen-gegrepen, bekommert zijnde met den laſt der pakken. En die gene met der haeſt verſlagen hebbende, die de gebonde menſchen en beeſten voortdreven, heeft hun de roof ontnomen, die de arme menſchen, die op ſchatting zaten, geven moeſten. Eyndlijk alles herſtelt hebbende, behalven een kleyn deel, beſteet zijnde aen de matte zoldaten, zoo is hy in de ſtadt, voor dezen gedoken onder haer moeylijkheden, maer zoo haeſt men haer behoudenis verhopen mocht, vermaekt, als met een intreê zeer verheught gekomen, alwaer hy om grooter dingen te beſtaen, nu door voorſpoedt verheven zijnde, en met gewiſſe raedt-ſlagen te onderzoeken, twijffelachtigh van 't toekomſtige vertoefde, geleert hebbende uyt die belijdeniſſen der gevangenen, en aenwijzingen der overloopers, dat het verſpreyde en groulijk woedende graeu van zoo verſcheyde volkeren, niets als door heymlijcke liſten en onvoorziene oploopen kon overwonnen worden. Eyndlijck riep hy door voor-geſtelde geboden en beloofde vryheydt de verlaters tot de krijghs-hoop, en vele die in verſcheyde plaetſen door den vryen toe-voer verſpreyt lagen. Door welk vermaen als 'er zommige wederkeerden, zoo had hy, door de ophitſing ontroert, en door benaeude zorgen opgehouden zijnde, begeert, dat men Civilis, een man ſcherp van verſtant, maer zeer rechtvaerdigh en billijk, tot hen zoud zenden, onder den naem van Britannien te zullen heerſchen voor de overſten: inſgelijx Dulcitius, een voortreflijk veldt-heer in de wetenſchap van krijghs-zaken. Eyndlijk moedt geſchept hebbende, is hy van Auguſta, welk de ouden Londen genoemt hebben, vertrokken, en heeft met zijn zoldaten, die hy met wakkere vlijt byeen gekregen had, de goederen der Britannen om-geroert en verſtoort hebbende, een grooten rijkdom meêgebracht: overal bequame plaetſen, om de Barbaren te belagen, innemende, en zijn gemeene zoldaten niets bevelende, daer hy met een wakkere moedt niet eerſt de handt aen ſloegh. En wijl hy op deze wijs het ampt van een dapper zoldaet, en de zorgen van een treflijck veldt-heer vervulde, verdrijvende en verſlaende verſcheyde volkeren, die de moedtwilligheydt met een voedende verzekertheydt ontſteken had, om de Roomſche zaken aen te grijpen, heeft hy ſteden en kaſteelen, die veel ſchade geleden hadden, wederom in 't geheel herſtelt, en een langwijlige ruſt op-gebout. Terwijl hy dit deed geſchach 'er een groulijke daedt, de welke tot groot gevaer zoud uyt-geborſten hebben, waer zy niet in 't begin zelf van 't beſtaen gebluſcht geweeſt. Een zekere Valentinus uyt Kroatien, een hovaerdigh menſch, broeder van de huys-vrouw van dien ſchadelijken Maximinus ſtadthouder en namaels overſte, zijnde om een zware miſdaedt in Britannien gebannen, zoo is dit quaedt-willigh beeſt, onverduldigh zijnde in ruſt, tot verderflijke dingen opgeſtaen, en tegen Theodoſius door op-geblazenheydt yet nieus bedacht, den welcken hy merkte alleen door onbehoorlijke gedachten te konnen weder-ſtaen. Nochtans na vele dingen in 't heymlijk en openbaer om-ziende, en de windt van groote begeerlijkheydt in hem aen-groeyende, zoo zocht hy de ballingen en zoldaten aen, met die, na de gelegentheyt des tijdts, loon te beloven voor 't beſtaen van hinderlagen. En de uyt-werking der pogers alrê naderende, zo had de velt-heer, 't zelve verſtaen hebbende, wakkerder gemaekt zijnde tot het beſtaen, en met een hoogh gemoedt tot de wraek van die hy betrapt had, Valentinus met eenige, die met naeuwe maetſchap aen hem verbonden waren, aen Dulcitius over-gelevert, omze met der doot te ſtraffen: en door krijghs-wetenſchap, waer in hy al de tegenwoordige overtrof, het toe komſtige beramende, heeft verboden van de t'zaem-gezwooren iets te onderzoeken; op dat, de vrees over velen verſpreyt, de geſtilde beroerten der Provincien niet weder op-ſtonden. Hier na zich gewent hebbende, om vele en nootzaeklijke dingen te verbeteren, en 't gevaer t'eenemael gedempt zijnde, zoo dat men opentlijk zagh, dat geen voorſpoet oyt zijn voornemen verlaten had, herſtelde hy ſteden en bezettingen, gelijk wy gezeyt hebben, en beſchermde de leger-plaetſen en grenzen met wachten en omheyningen: en had alzoo de weêr-gekrege Provincie, die onder 't gebiedt der vyanden geweken was, in haer oude ſtaet geſtelt: dat, na zijn eygen zeggen, zy, en een wettigen heerſcher had, en daer na door 't goet-dunken van den vorſt VALENTIA genoemt wierd. Hy heeft de Areanen, een geſlacht van menſchen by de ouden ingeſtelt, allenx tot gebreken vervallende, uyt zijn bezettingen geweert: opentlijk overwonnen zijnde, dat zy, door de menighte van gegeve en beloofde geſchenken aen-gelokt, al 't gene by ons gehandelt wierd, dikwijls aen de Barbaren verradelijk te kennen gegeven hadden. Want dit was haer plicht, dat zy, in verre wijken over en weêr loopende, de oproeren der nabuurige volkeren aen onze veldt-heer verwittighden.

Civilis.

Dulcitius.

Valentinus handelt oproerighlijk in Britannien.

Proventuſides.

Theodoſius.

De Picten, Schotten, en Attakotten.

Londen Auguſta genoemt.

Valentia. De Areanen.

tighden. Alzoo de boven verhaelde, en diergelijke op het voorzichtighſte verhandelt hebbende, is hy ten hoov' ontboden, en de vrolijke Provincien verlatende, was door zijn dikwijlige en heylzame overwinningen immers zoo vermaert, als Furius Camillus oft Curſor Papyrius. En met aller gunſt tot de zee toe uyt-geleyt zijnde, is met een zachte wint over-gevaren, en tot der Vorſten krijghs-gezelſchap gekomen, en aldaer met blijdtſchap en lof ontfangen. Om deze dingen, zoo treflijk uyt-gevoert, is hy met de eer van een ruyterbeelt vereert, gelijk ons Symmachus leert aen zijn zoon Theodoſius Auguſtus. De wijdluftighſte Raedt (zeght hy) heeft de ſtichter van uw huys en ſtam, eertijdts veldtheer van Africa en Britannien, onder de oude namen met ruyter-beelden gewijdt. En aldus heeft Claudianus zijn lof met rijm-veerzen uytgeſtort:

Ille Caledoniis poſuit qui caſtra pruinis,
Qui medio Libyæ ſub caſſide pertulit æſtus,
Terribilis Mauro, debellatorque Britanni
Littoris, ac pariter Boreæ vaſtator, & Auſtri.
Quid rigor æternus? cœli quid ſydera proſunt?
Ignotumque fretum? maduerunt Saxone fuſo
Orcades, incaluit Pictorum ſanguine Thule,
Scotorum cumulos flevit glacialis Hiberne.

En elders van den zelfden:

——— Quem littus aduſtæ
Horreſcit Libyæ, ratibuſque impervia Thule,
Ille leves Mauros, nec falſo nomine Pictos
Edomuit, Scotumque vago mucrone ſequutus
Fregit Hyperboreas remis audacibus undas;
Et geminis fulgens utroque ſub axe trophæis,
Tethyos alternæ reſluas calcavit arenas.

En Pacatus Drepanus ſpreekt van den zelven aldus: Wat zal ik zeggen van den Schot, die wederom tot zijn moeraſſchen gedreven is, de Zax is door ſcheeps-ſtrijden verteert, &c. Daer na heeft Gratianus het Rijk aen-genomen, de welke ook Theodoſius, de zoon van Theodoſius waer van ik geſproken heb, tot een Auguſtus verklaert heeft. 't Welk Maximus zijn benijder, geboren in Spanjen, en geſproten uyt de ſtam van den grooten Conſtantinus, de welke nu overſte was van 't Britanſche heyr, zoo qualijk genomen, dat hy zelf de purpure rok aen-genomen heeft, oft, gelijk Oroſius verhaelt, tegen zijn dank van de zoldaten als Keyzer gegroet is: hy was een dapper vroom man, en de naem van Auguſtus wel waerdigh, had hy niet tegen het geloof in dwinglandy uyt-geſteken. De welke eerſtlijk de oploopende Picten en Schotten dapperlijk overwonnen heeft, en daer na bykans met al de jongmanſchap en ſterkte van Britannien aen de monden van den Rhijn gekomen, en zich met alle Duytſche heyr-legers verzoent, en te Trier de ſtoel des Rijx geſtelt, (waer van hy de Trierſche Keyzer genoemt is) en heeft, als Gildas zeght, zijn eene vleugel na Spanjen, en de andere na Italien uyt-ſtrekkende, van de ſchriklijkſte volkeren der Duytſchen, alleen door de ſchrik van zijn naem, ſchatting en zoudy gekregen. Tegen de welke als Gratianus zijn leger gevoert had, zoo heeft hy, na een tocht van vijf dagen van de zijne verlaten en verdreven zijnde, den H. Ambroſius als gezant om vrede gezonden, de welke hy, doch vol lagen, verkregen heeft. Want Maximus heeft Andragathius in een overdekte Rosbaer gevoert heymlijk uytgezonden, uyt-ſtroyende, dat Gratianus huysvrouw in de zelve uyt Britannien aen-gebracht wierd; tot de welke als Gratianus, door liefde zijn 'er vrouw, toeliep en opende, zoo is'er Andragathius met de zijne uytgeſprongen, en heeft hem met der vaert gedoot. Om welx lichaem weder te halen Ambroſius op een nieuw gezonden, maer niet toe-gelaten is, om dat hy weygerde met de Biſſchoppen, die 't met Maximus hielden, gemeenſchap te hebben. Deze dingen zoo na wenſch gaende, zoo heeft Maximus zijnen zoon Victor tot Keyzer beſtemt, op Gratianus hoplieden geloert, en de Franſche zaken neêr-geleght. Theodoſius Auguſtus, die over 't ooſten geſtelt geweeſt is, heeft uyt het vereyſch, oft liever uyt bevel zijner gezanten, hem voor Keyzer erkent, en zijn beeldt aen die van Alexandrien vertoont. En nu in yders goederen gevrybuyt hebbende, heeft met de gemeene armoedt zijn begeerlijkheydt verzaet. Zijn dwinglandy met de beſcherming van de Catholijke Godts-dienſt bedekkende, heeft Priſcillianus, en eenige van zijn navolgers in de Burdigalliſche vergadering

Gratianus Keyzer.
Maximus. Tyrannus. Zoſimus.
Oroſius.
Proſper Tyro.
Gregorius Turonenſis.
Cedrenus.
Zoſimus.
De Priſcillianiſten. Sulpitius Severus.

van kettery verwonnen, en zich op hem beroepende, ter doodt veroordeelt. Hoewel die zeer heylige Martinus, Biſſchop van Thurin, hem zeer ootmoedighlijk bad, dat hy zich van der ongelukkigen bloedt ontholden zoud; dat het genoegh was, dat zy door 't vonnis van den Biſſchop, als ketters veroordeelt, uyt de kerk verdreven wierden; dat het een nieuwe en ongehoorde zonde was, dat een weereltlijk richter een kerklijke zaek richtede. En deze zijn de eerſte geweeſt, die door een zeer quaedt voor-beelt om kettery, met het burgerlijke zwaerdt gedoot zijn. Daer na is hy met zoo groot een ſchrik in Italien gekomen, dat Valentinianus met zijn moeder tot Theodoſius gevloden is, de Italiaenſche ſteden hem aen-genomen, en alle eer aen-gedaen hebben, en onder anderen die van Bolognien, by welke noch dit opſchrift is:

DD. NN MAG. C. MAXIMO, ET FL. VICTORI, PIIS, FELICIBVS, SEMPER AVGVSTIS * B. R. NATIS.

* *Bono Reipub.*

Onder-tuſſchen verdrijven Nannius en Quintinus, krijghs-overſten, dien Maximus de kintsheyt van zijn zoon, en de bewaring van Vrankrijk bevolen had, de Franken, die Vrankrijk met invallen laſtigh waren, met een groote neêrlaegh, en dwingenze gijzelers te geven, en de ſtichters der oorlogh over te leveren. Valentinianus badt Theodoſius ernſtelijk, dat hy hem weder aen zijn Rijk, dat hem de dwinglandt ontrooft had, helpen wilde, van welken hy, een tijdt lang, niet anders ten antwoordt kreegh, als dat het geen wonder was, dat een oproerigh knecht hooger als zulk een heer was, die den waren Heer verwierp: want Valentinianus was beſmet met Arrianery. Eyndlijk door bidden vermoeyt, voert zijn vaendels tegen Maximus, die toen te Apuleien een zorgeloos leven leyde; want hy had de engten der bergen met bezettingen, de havens met ſchepen voorſien, en heeft Theodoſius wakker en vol vertrouwen, eerſtlijk by Siſcia in Pannonien, en daer na, onder 't beleyt van zijn broeder Marcellus, zeer kloeklijk ſlagh gelevert, maer beyde zoo ongelukkighlijk, dat hy zich met de vlucht in Aquileia begeven heeft, alwaer hy van zijn zoldaten, terwijl hy geldt uyt deelt, gevangen, en van de Keyzerlijke ſieraden ontbloot, tot Theodoſius geleyt wordt, die hem terſtont den Beul over-gelevert heeft, na dat hy nu vijf jaren den purpuren rok gedragen had. Waer van Auſonius, tot lof van Aquileien, aldus zingt:

Sulpitius Alexander.
Zonaras.
Zoſimus.

Non erat iſte locus: merito tamen aucta recenti,
Nona inter claras Aquileja cieberis urbes
Itala ad Illyricos objecta colonia montes,
Mœnibus & portu celeberrima: ſed magis illud
Eminet, extremo quod te ſub tempore legit,
Solverat exacto cui juſta piacula luſtro
Maximus, armigeri quondam ſub nomine lixæ:
Fœlix qui tanti ſpectatrix læta triumphi,
Puniſti Auſonio Rutupinum Marte latronem.

Andragathius, als 't nu met zijn hoop heel gedaen was, heeft zich uyt het ſchip in zee geſtort. Victor, Maximus zoon, is in Vrankrijk overwonnen, gevangen, en gedoodt. En de Britannen, die 't met Maximus hielden, (als zommige zeggen) hebben zich met macht in Bretagne verblijf-plaetſen ingenomen. Theodoſius heeft terſtont na de overwinning, tot Romen met zijn zoon met zege-tekenen intrekkende, aldus geboden: Niemandt durve zich de eer toeeygenen, die hem een dwinglandige ſtoudtheydt vergunt heeft, maer de verdoemde meening werde tot zijn voorige ſtaet geroepen. En Valentinianus. Alle oordeel, welk Maximus de onzalighſte der dwinglanden betrout heeft te verkondigen, verdoemen wy. En Ambroſius roept over de lijkſtaſy van Theodoſius uyt: Dat Maximus en Eugenius met een jammerlijk voor-beelt getuygen, hoe hardt het zy de wapenen tegen zijn Vorſten aen te nemen. Op dat ik eens uyt zegh: Deze overwinning heeft zoo groot en gedenk-waerdigh geſcheenen, dat de Romeynen dien dagh jaerlijx daer na als heyligh geviert hebben.

Procopius.

Na Theodoſius is in 't weſterſche Rijk gevolght zijn tienjarige zoon Honorius, dien Flavius Stilicho, een man lang zeer doorluchtigh, tot vooght gegeven is, die Theodoſius in alle oorlogen en overwinningen verzelt heeft, en door de trappen van de krijgh tot de hooghſte aenzienlijkheydt en Koninglijke verwantſchap verheven, eyndlijk door voorſpoet vermoeyt, en door eer-gierigheydt ingenomen, ellen-

Honorius Keyzer.

ellendighlijk vergaen is. Deze heeft voorwaer voorzichtelijk eenige jaren de zaken des Rijx bezorght, en Britannien tegen de Picten, Schotten, en Zaxen bewaert. Waer van Britannien van zich zelven by Claudianus alzoo:

Me quoque vicinis pereuntem gentibus, inquit,
Munivit Stilico, totam quum Scotus Hybernem
Movit, & infesto spumavit remige Thetis.
Illius effectum curis, ne bella timerem
Scotica, nec Pictum tremerem, ne littore toto
Prospicerem dubiis venientem Saxona ventis.

En Britannien scheen toen ter tijdt genoeghzaem van de vyanden bevrijt te zijn. Want elders zingt de zelve:

——— domito quod Saxona Thetis
Mitior, aut fracto secura Britannia Picto.

En als Alaricus, Koning der Gotthen, Romen dreyghde, zoo is het legioen, 't welk tegen de Barbaren op de grenzen de wacht gehadt heeft, van hier geroepen, gelijk Claudianus te kennen geeft, als hy de hulpen, van over al ontboden, verhaelt:

Venit & extremis legio prætenta Britannis,
Quæ Picto dat frena truci, ferroque notatas
Perlegit exanimes Picto moriente figuras.

Fastidius. Genadius. In deze tijden heeft Fastidius, Bisschop van Britannien, gebloeyt, en zijn boeken met een geleertheydt, die voorwaer Gode waerdigh was, geschreven. Als ook Chrysanthus, zoon van den Bisschop Martianus, de welke, als hy onder Theodosius Burger-meester van Italien geweest was, stadthouder van Britannien gemaekt is, en heeft in de bedieninge van 't gemeene best, die verwondering en dat lof verdient, dat hy tegen zijn dank Bisschop der Novatianen te Constantinopolen gemaekt is, de welke, na de scheuring in die kerk, zich * *Catharos* noemende, haer eygen byzondere Bisschoppen en navolgers gehadt hebben, halstarrighlijk, doch Godlooslijk ontkennende, dat die na de ontfange doop in zonden vervallen waren, wederom tot de zaligheyt konden komen. Dit is die Bisschop, de welke, als men leest, uyt de kerklijke inkomsten niets, als twee brooden des zondaghs, voor zich placht te nemen.

Chrysanthus. Niceph.

** Dat is, zuyvere.*

Historia tripartita. De Roomsche zaek nu ten val neygende, en de Barbaren over al de Provincien op 't vaste landt vernielende, zoo hebben de Britansche heyren, vrezende dat hun de vlam van den nabuurigen brandt ook mochte treffen, en achtende dat hun een dapper veldt-heer, om de Barbaren te verdrijven, noodigh was, zich alle gewent om veldt-heeren te verkiezen. Eerstlijk hebben zy Marcus op den Koninglijken stoel gezet, en hem, als d'opperste macht hebbende in deze plaetsen, gehoorzaemt. Den zelven daer na gedoot hebbende, als met haer zeden niet over-een-komende; brachten zy Gratianus, een burger, voort, en hebben hem, met de purpure rok en kroon omringt, als haer vorst eerbiedighlijk verzelt. Maer ook dezen verachtende, stellen hem na vier maenden van 't Rijk af, berooven hem van 't leven: en hebben eenen Constantinus, een slecht zoldaet, door voor-teken van zijn gelukkige naem, het hooghste gezagh over-gelevert. Want zy hebben een vaste hoop op-genomen, dat hy, na de gelukkige naem van Constantinus, stantvastlijk en gelukkighlijk het Rijk bedienen en de Barbaren verdrijven zoud, gelijk die grootste Constantinus, die in Britannien tot het Rijk aen-genomen was. Deze Constantinus, van Britannien af-varende, is te Bolognien in Vrankrijk aen-gekomen, en heeft alle Roomsche heyren tot aen de Alpes lichtlijk tot zijn oorloghs-gezelschap aen-gelokt. In Vrankrijk heeft hy Valentien dapperlijk tegen de benden van Honorius Augustus beschermt, en de onlangs verzuymde Rhijn met bezetting voorzien. Aen de Cottische, Penninische, en zeesche Alpen, daer de wegh open was, heeft hy sterkten gebouwt. In Spanjen heeft hy, onder het beleydt van zijn zoon Constans, die hy van een monnik tot Keyzer verklaert had, zijn zaken gelukkelijk uyt-gevoert, en namaels by Honorius door gezonde brieven vergiffenis biddende, van dat hy zich de purpure rok van de zoldaten had met gewelt laten omhangen, heeft van hem het Keyzerlijke kleed te schenk ontfangen. Waer door hovaerdiger, denkt, de Alpen overwonnen hebbende, op Romen; maer de doot van de Gotsche Alaricus verstaende, die zijn zijde begunstighde, is hy na Arelates geweken, en heeft daer de Keyzers stoel gevest, en geboden, dat menze de Constantinsche stadt zoud noemen, en in de zelfde de vergadering van zeven Provincien houden. Hy heeft zijn zoon Constans uyt Spanjen ontboden, om in elkanders tegenwoordigheydt van 't Rijk te raedt-slagen. Hy, de gereedtschap van 't hof en zijn vrouw Cæsarauguста verlatende, en aen Gerontius in Spanjen alles bevelende, is met geduurigh reyzen tot zijn vader getrokken, de welke t'zamengekomen zijnde, vele dagen verlopende, en niets uyt Italien bevrezende, zoo vermaent Constantinus, tot gulzigheydt en zijn buyk genegen zijnde, zijn zoon weder na Spanjen te keeren. De welke zijn troepen voor uyt-gezonden hebbende, terwijl hy noch by zijn vader was, zoo komen 'er boden van Gerontius uyt Spanjen, dat Maximus, een van zijn onderdanen, tot het Rijk verheven was, en dat hy, met het gezelschap der Barbaersche volkeren omringt, op hun toe leyde. Waer door verbaest zijnde, en Edobekkus tot de Duytsche volkeren voor uyt-gezonden hebbende, zoo is Constans met Decimius Rusticus, van ampt-meester nu overste geworden zijnde, met de Franken en Alamannen, en de gantsche hoop der zoldaten na Vrankrijk getrokken, zullende voort weder-keeren tot Constantinus. Maer Gerontius heeft Constans te Viennen in Vrankrijk achterhaelt en gedoot: Constantinus zelf heeft hy te Arelaten met een belegering besloten; om den welken te bestrijden, als een Constantinus, van Honorius met een schadelijke troep gezonden, zich spoede, zoo is Gerontius, bevreest zijnde, gevlucht, waer door zijn zoldaten vertoornt, zijn huys om-dammen, en hem daer toe brengen, dat hy eerst zijn getrouste vriendt Alanus den kop af-geslagen heeft, daer na zijn vrouw Numichia, begeerende met haer man te sterven, en eyndlijk zich zelven gedoot heeft. Constantinus door een zeer zwaer belegh gedrongen, en door de ongelukkige strijdt van Edobekkus den moedt verliezende, heeft na de vierde maent der belegering, en insgelijx na het vierde jaer van zijn Rijk, de purpure rok en de last van zijn avontuur af-leggende, en in de kerk gaende, de Priesterlijke orde aen-genomen, en Arelates terstont over-gaende, zoo is hy naer Italien gevoert, en aldaer met zijn zoon Iulianus, dien hy de Edelste genoemt had, en zijn broeder Sebastianus onthooft. Na die tijdt is Britannien tot het Rijk van Honorius gekeert, en een weynigh vermaekt door de voorzichtigheydt en kloekheyt van Victorinus, die toen de Provincie geheerscht, en de op-loopen der Picten en Schotten weêr-staen heeft. Tot wiens lof deze veerzen by Rutilius Claudius, zijn dichter waerdigh zijnde, gevonden worden:

Marcus Keyzer.

Gratianus Keyzer.

Constantinus Keyzer.

Nicep. Callistus.

Victorinus heerscher van Britannien.

Conscius Oceanus virtutem, conscia Thule
Et quæcunque ferox arva Britannus arat.
Quæ præfectorum vicibus frenata potestas
Perpetuum magni fœnus amoris habet.
Extremum pars illa quidem discessit in orbem;
Sed tanquam medio rector in orbe fuit.
Plus palmæ est illos inter voluisse placere,
Inter quos minor est displicuisse pudor.

Romen van Alaricus ingenomen zijnde, zoo roept Honorius Victorinus met het heyr te rugh, en de Britannen terstont de wapens aen-vaerdende, midts sy van wegen haer behoudenis in gevaer waren, hebben haer steden van de aenkomende Barbaren verlost. Insgelijx die gantsche wijk van Britannien, en de andere Provincien van Vrankrijk, de Britannen navolgende, hebben zich in gelijker wijs bevrijt, de Roomsche bezettingen verdrijvende, en een gemeente, na haer eygen goedtdunken, instellende. Deze weêr-spalt van Britannien en der Celtische volkeren is geschiedt ten tijde als die Constantinus het Rijk bezat, midts de Barbaren, door zijn slaphertigheydt in 't gebieden bewogen, de Provincien vryelijk door liepen. Weynigh daer na hebben de Britansche steden nochtans hulp van Honorius begeert, de welke hy, geenige hulp zendende, door brieven vermaent heeft, dat zy zich zouden hoeden en beraden. De Britannen, door de ontfange brieven van Honorius Augustus op-gewekt, hebben de wapenen aen-genomen om haer steden te beschermen; maer als zy den Barbaren, haer van alle kanten opdringende, niet even gelijk waren, zoo hebben zy van Honorius heftelijk verzocht, en verkregen, dat hun een legioen te hulp gezonden wierd, de welke hier gevoert zijnde, een groote menighte der vyanden verslagen, en de anderen buyten de palen der Provincien verdreven, en de zooden-wal tusschen de Edenburghsche zee en Cluyda te leyden bestelt heeft, de welke byna niet nut geweest is.

Zosimus.

Historia Miscella.

Want

Want dit legioen te rugh ontboden zijnde, om Vrankrijk te beſchermen, zoo hebben zy, weder keerende, lichtlijk de palen verbroken, en met een ſchriklijke wreedtheydt alles weghgedragen, gerooft, en verſcheurt. Wederom wierden 'er klachtige gezanten gezonden, met geſnede kleederen en de hoofden met zant bedekt, (merkt de zede) om hulp van de Romeynen te verzoeken, aen wien, door bevel van Valentinianus III, de krijghs-hoopen onder Gallio Ravennas beſtemt wierden, de welke de Barbaren zeer kloekelijk verdreven, en de gequelde en verlooren Provincie eenighzins weêr op-gericht hebben. En zy hebben een muur van ſteenen, niet als de eerſte, met gemeene en byzondere koſten, de ellendige inwooners by zich gevoeght hebbende, op de gewoonlijke wijs van bouwen, over dwarſch van de eene zee tot den ander tuſſchen de ſteden, die daer miſſchien om de vrees der vyanden geſtelt waren, in de rechte af gemeten, en hebben 't vrees-achtige volk kloeke vermaningen gegeven, en voor-beelden, om zich in de wapenen te oeffenen, gelaten. Zy hebben ook op de ſtrandt van den Oceaen na 't zuyden, daer haer ſchepen lagen, (om dat zy ook van daer de Barbariſche wilde beeſten vreeſden) toorens met tuſſchen-ruymte tot den uyt-zicht van de zee gebout, en zoo verlaten haer de Romeynen, zullende voorts niet wederkeeren.

Gallio Ravennas.

Tuſſchen de ingangen van Tyna en Edenus.

De gedaente der dingen was nu over al zeer ellendigh en bedroeft, het Rijk, als in zijn uyterſte ouderdom, lagh, geheel verminkt, en van alle leden gekort, en de kerk van de ketters (die onder 't branden van den oorlogh haer vergif wijdſt uyt-ſpreyden) zeer zwaerlijk bevochten. Onder de welke Pelagius, van hier geſproten, onbillijk in de genade Godts in dit eylant geleert heeft, dat de gantſche rechtvaerdigheyt door onze werken verkregen wordt. En een Timotheus heeft tegen de Godlijke en menſchlijke natuur in Chriſtus, Godtlooſlijk onder de Britannen getwiſt-reedt.

Sigeb. Gembl. Anno 428.

De loop van 't Roomſche Rijk was in Britannien nu volſtreken, als met het vier-hondert en zes-en-zeventighſte jaer, naemlijk van Cæſars inkomſt, onder 't gebiedt van Valentinianus III, de Romeynen, na dat haer troepen van Gallio, om Vrankrijk te beſchermen, over-gevoert, en de ſchatten uyt-gegraven waren, Britannien, van haer jeught door verſcheyde monſteringen uyt-geput, en van alle bezetting ontbloot zijnde, aen de wreedtheyt der Picten en Schotten gelaten hebben. Waer van Proſper Aquitanus waerlijk geſchreven heeft: In deze tijdt zijn de krachten van Britannien door de krankheyt der Romeynen in de gront verſmolten. En onze Malmesburiſche Geſchicht-ſchrijver: Als de dwinglanden niet als halve barbaren in de landen, en niet als zwelgers in de ſteden gelaten hadden: zoo is Britannien, van alle beſcherming der jeughdige krachten berooft, en van alle oeffeningen en konſten verydelt zijnde, lang der nabuurige volkeren gierigheydt onderhevigh geweeſt. Om dat van de voet-ſtappen der Schotten en de invallen der Picten vele menſchen gedoot, vlekken verbrant, ſteden uyt-geroeyt, en alles door zwaerdt en brant ganſchlijk verwoeſt is. De verſtoorde eylanders, die alles veyligen, hebben geacht als den oorlogh te beſluyten; een deel haer behoudenis met haer voeten zoekende, vluchten op 't geberghte; een deel haer ſchatten begraven hebbende, waer van eenige in deze tijdt op-gegraven worden, pogen na Romen te trekken om hulp te verzoeken. Maer gelijk Nicephorus waerlijk geſchreven heeft: Valentinianus III, heeft niet alleen Britannien, Spanjen, en Vrankrijk, die van zijn Rijk af-geſcheurt waren, niet konnen weder krijgen, maer ook Africa verlooren. Niet zonder oorzaek heeft derhalven Gildas in deze eeuw uyt-geroepen: Britannien is tot alle krijghsruſtingen met krijghsbenden, ſchoon haer heerſchers wreet waren, van een groote menighte van jongelingen berooft. Want behalven die gene, welke die Maximus en de laetſte Conſtantinus weghgevoert hebben, zoo is het uyt oude opſchriften, en de kennis der Provincien, zeker, dat deze onderſchreven, verſtroyt zijnde door de Provincien, voor de Romeynen oorlooghden, de welke geduurighlijk uyt Britannien vervult zijn:

Chronicon Anglo-Saxonicum.

De duyzentige vleugel van Britannien.
De IV *vleugel der Britannen in Egypten.*
De eerſte Eliſche bende der Britannen.
De III *bende der Britannen.*
De VII *bende der Britannen.*
De XXVI *bende der Britannen in Armenien.*
De Britannikanen onder den overſten van 't voet-volk.
De onverwinlijke jonge Britannikanen. } Onler de Palatijnſche hulpen.
De jonge Britanſche uyt-drijvers. }
De Britannen met den overſte der ruyters van Vrankrijk.
De onverwinlijke jonge Britannen binnen Spanjen.
De oude Britannen in Sclavonien.

Hier om is 't geen wonder, dat Britannien, door zoo vele en groote lichtingen daeghlijx uyt-geput zijnde, den Barbaren ten beſten verlaten is; en wordt dat van Tacitus voorwaer bewezen: In de Roomſche heyren is niets ſterk als 't uyt-landige.

Terwijl ik deze dingen van 't Rijk der Romeynen in Britannien, 't welk zich weynigh meer oft min als tot het vierhondert zes-en-zeventighſte jaer, gelijk ik terſtont gezeyt heb, uyt-ſtrekt, verklaer, en by my zelven over-legh, hoe veel Nieuw-ſteden (Colonien) der Romeynen in zoo lang een tijdt hier over gevoert zijn, hoe veel zoldaten geduurighlijk van Romen hier na toe in bezetting gezonden zjn, hoe veel dat 'er hier geſtuurt zijn om haer oft des Rijx zaken te verrichten, die, met de Britannen door houlijken gevoeght zijnde, hier haer woon-plaetſen geveſtight, en kinderen geteelt hebben: Alwaer de Romeyn, zeght Seneca, gewonnen heeft, daer woont hy. Zoo komt my menighmael in den zin, dat de Britannen door deze Romeynen, die buyten twijffel van de Trojanen geſproten zijn, zich in de Trojaenſche ſtam waerlijker enten, als oft die van Auvergne, die zich broeders der Romeynen van 't Trojaenſche bloedt genoemt hebben, oft de Mamertinen, Heduen, en andere, die door een verzierde oorſprong zich voor Trojanen uyt-gegeven hebben. Want die gemeene moeder ROMEN, als hy zeght, heeft burgers genoemt:

Hoe de Britannen uyt de Trojaenſche ſtam zijn.

Al die zy heeft getemt, en met een heyl'ge knoop
Verbonden met elkaêr.

En 't is behoorlijk, dat wy gelooven, dat de Britannen en Romeynen, door zoo veel eeuwen, tot een volk, als door een blijde enting, t'zaem-gegroeyt zijn. Als de Vbiers in Duytſchlandt in 't acht-en-twintighſte jaer na de over-gebrachte Nieuw-ſtadt van de Roomſche Nieuw-ſteden (Colonien) geantwoort hebben: Dit is het vader-landt der gener, die eertijdts over-gevoert, en met ons door houlijk verzelt zijn, en die daer af nu voort-gekomen zijn. En zoo onbillijk achten wy u niet, dat ghy van ons onze ouders, broeders, en kinders gedoot wilt hebben? Indien de Vbiers en de Romeynen in zoo kleyn een tijdt onder elkander ouders, broeders, en kinders geweeſt zijn, wat zullen wy achten van de Britannen en Romeynen, die zoo lange jaren met elkanderen verzelt geweeſt zijn? Wat zullen wy ook van de Burgondiers zeggen, de welke, om dat zy haer bloedt met de Romeynen vermengt hadden, terwijl zy een weynigh tijdts in de Provincien der Romeynen woonden, zich Roomſche af-komſt genoemt hebben, op dat ik niet op een nieu verhale 't gene ik boven gezeyt heb, dat dit eylandt Romanien, en 't Roomſche eylandt genoemt geweeſt is.

Tacitus lib. 4 hiſt.

Ammian. Marcel. lib. 28.

Zoo veel had ik kortlijk en beknoptlijk te zeggen, alle gedichtſelen verwerpende, uyt de gedenk-tekenen der ouden van 't Rijk der Romeynen in Britannien, van der zelve landt-vooghden, voor-ſchouten, voor-zitters, ſtadthouders, en heerſchers, 't welk ik vlijtiger en volkomener gedaen zoud hebben, had Auſonius, 't gene hy belooft hadt, volbracht, en 't zelve ons ter handt geraekt. Die gezeyt heeft, dat hy verhalen zoud van die gene, die

By het Italiſch volk oft noorderſche Britannen,
Haer naem van over-heer vry hebben uyt-geſpannen.

En wijl 't by alle geleerden bekent zy, dat uyt de oude penningen veel lichts ſpruyt om de oude geſchichten te verklaren, zoo heeft het ons goedt gedacht eenige penningen, zoo der Britannen, die zich eerſt onder 't Roomſche jok begeven hebben, als ook der Romeynſche Keyzers, inzonderheydt die Britannien aengaen, den lezer hier te vertoonen uyt den ſchat van de doorluchtighſte Robbert Cotton van Connington, Ridder, die de zelve naerſtighlijk over al opgezocht, en ons na zijn beleeftheydt willigh en gaern mede gedeelt heeft.

Ramingen op der BRITANNEN PENNINGEN.

GHy verwacht misschien dat ik by der Britannen penningen, welker af-drukſel ik hier vertoon, eenige aen-tekeningen ſtellen zal. Maer wat ik ſtellen zal by dingen, die een zoo lang verſleten eeuw gantſchlijk verduyſtert heeft, beken ik opentlijk, dat ik geenzins zie, en ghy, als ghy deze ſchrale ramingen leeſt, zult beveſtigen, dat ik in een groote en dikke duyſternis zweef.

Dat de oude Britannen een koperen penning, oft ringen, oft yzere platen, op een zeker wicht gewogen, gebruykt hebben, heb ik hier voor alreê uyt Cæſar verhaelt, en daer zijn 'er, die verzekeren, dat zy eenige van deze, in emmerkens gevonden, gezien hebben. Behalven deze worden in dit eylandt dikwijls gulde, zilvere, en kopere penningen gevonden, van verſcheyde maexel, en verſcheyde gewicht, al meeſtendeel aen de eene zijde hol, zommige zonder letters, zommige met letters uytdrukkelijk beſchreven, hoedanigh ik tot noch toe niet gehoort had, dat elders uyt-gegraven waren, voor al eer my onlangs de zeer edele jongeling uyt de Provincie van Vrankrijk, en in de outheden der penningen zeer geleerde en vêr-ziende Nicolaus Faber Petraſcius, zoodanige, in Vrankrijk gevonden zijnde, getoont had. Maer die ik hier voor-geſtelt heb, zijn van de onzen:

AE I

De eerſte is van Cunobelin, die onder Auguſtus en Tiberius gebloeyt heeft, waer in, zoo ik my niet bedriege, de hoofden van den tweekoppigen Ianus geſneden worden, mogelijk om dat Britannien toen de woeſtheydt begoſt af te leggen. Want Ianus wordt gezeyt de eerſte de woeſte zeden in burgerlijke verandert te hebben, en daerom met twee aenzichten geſchildert, om dat hy de eene vorm uyt de andere gemaekt heeft.

AE II

De tweede is ook van Cunobelin met zijn aengezicht en opſchrift, op de ander zijde de munter met het woordt TASCIA. het welk by de Britannen een tol-penning betekent, gelijk my D. David Powel, in de Britanſche tael zeer ervaren, wijs-gemaekt heeft, mogelijk van der Latijnen *Taxatio*, want de letter X kennen de Britannen niet. En op diergelijke wijs wordt MONETA dikwijls op de Roomſche penningen geſchreven.

AV III

De derde is inſgelijx van den zelfden Cunobelin met een paerdt en CVNO, met een koorn-aer en CAMV. voor Camalodunum, zoo 't ſchijnt, welk Cunobelins Koninglijke ſtadt geweeſt is.

AR IV

De vierde met VER, ſchijnt der Verulamiers geweeſt te zijn.

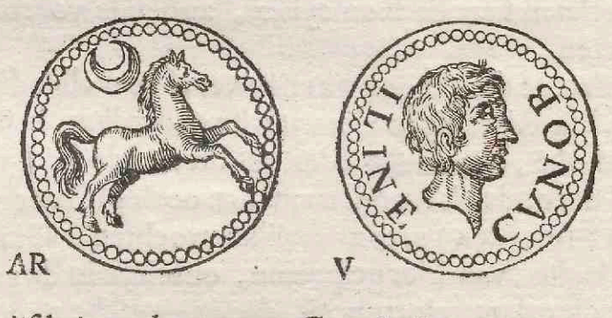

AR V

De vijfde is wederom van Cunobelin.

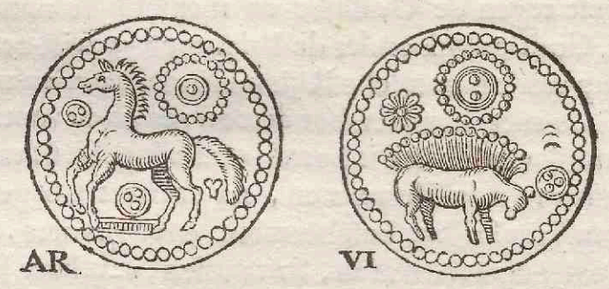
AR VI

De zeſte, wijl zy zonder licht van letters is, is my gantſch onbekent.

VII AR

De zevende is van Cunobelin met het opſchrift van TASC. NOVANEI, met een vrouwen hooft; of 't zelve te kennen geeft, dat het de tol der Trinovanten geweeſt is, daer hy over-geſtelt was, zal ik niet zeggen. Apollo met de Lier op de andere zijde, en CVNOBELIN, brengen my in 't zin, 't gene ik elders van den Godt Belin waer-genomen heb; naemlijk dat de oude Franſen Apollo onder den naem van Belin ge-eert hebben: 't welk Dioſcorides beveſtight, als hy uytdruklijk ſchrijft, dat het kruyt van Apollo, waer meê de Franſen haer pijlen plegen te ſmeeren, in de Franſche tael *Belinuntia* genoemt wordt. Zoo dat ik hier eenighzins zoud durven ramen, dat de naem van Caſſibelinus en Cunobelinus uyt den dienſt van Apollo getrokken is, gelijk als die van Phœbitius en Delphidius. Indien niet veel eer, even als Apollo om zijn geele hayren by de Grieken *Ξανθὸς*, by den Latijnen *Flavus* genoemt is, hy alzoo by de Britannen en Franſen *Belin* genoemt wierd. Als die in de inhout des gebedts in 't Britans *Melin*, *Belin*, en *Felin* genoemt wordt, en om die zelfde oorzaek ſchijnen die oude Belinus, Cunobelinus, en Caſſibelinus, die ook Caſſivelaunus, als geele vorſten, genoemt geweeſt te zijn. Want de Britannen bekennen, dat *Cuno* een naem van waerdigheydt geweeſt is, en wat iet voortreflijx en vorſtelijx is noemen zy heden noch *Cynoc*. Voorwaer dat het een eeren-naem geweeſt is, beveſtigen eenighzins de namen der vorſten *Cungetorix*, *Cunobelinus*, *Cuneglaſus*, *Cuneda*, en *Cunedagius* by de Britannen, gelijk *Cyngetorix*, *Convictolitanus*, *Conetodu-*

De Godt Belin.

Cuno.

nus by de oude Franſen. En ik ben niet onbewuſt dat Gilda Cuneglaſus, een geele oft bruyne vleeſch-houwer, in het Latijn over-gezet heeft, dien andere een hemels-blaeuwe oft glazen-verwige Vorſt, gelijk *Cuneda* een goeden vorſt vertaelt hebben. Dat der Duytſchen **Koning**/ en ons *Kinge* van *Cuno* voort-geſproten zy, durf ik noch niet vermoeden. 't Zy genoegh dus verſcheydelijk met ramen gegekt te hebben, op dat ik door anderer beſpotting ook zelf niet begekt werd.

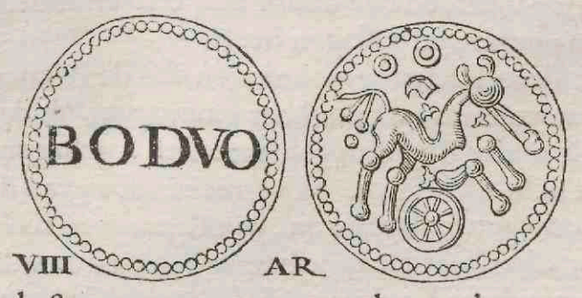

VIII AR

De achtſte met een wagen-paerdt, en daer een radt onder geſtelt, en op de andere zijde BODVO, ſchijnt des Boduniſchen volx geweeſt te zijn, oft der Koningin Bodicia, welke Voadicia, en Bundica verſcheydelijk genoemt wordt.

IX AV

De negende, waer op een ruyters beeldt met ſpiets en ſchilt, en de verſtroyde letters van CÆRATIC. zoud ik oordeelen diens ſtrijdtbaren Caratacus geweeſt te zijn, wiens lof Tacitus zo verkondight.

X AV

De tiende, op wiens eene zijde, onder een ruyter, REX geſchreven wordt, op de andere COM. luſt my met zommige te ramen des Atrebatſchen Comius geweeſt te zijn, van welken Cæſar gedenkt.

XI AR

De elfde, die een halve maen vertoont met REX CALLE, ſpeelt niet vêr van de naem der zeer voortreflijke ſtadt CALLENA.

XII AR

De twaelfde heeft een gevleugelt hooft, met het woordt ATEVLA, en aen d'andere zijde een Leeu, met het opſchrift VLATOS. Wat deze woorden bedieden, zoek ik te vergeefs. Met dit zelfde beelt heb ik de Goddin der overwinning, op de penningen der Romeynen, uyt-gedrukt gezien. Nochtans heb ik tot noch toe niet bevonden, dat de overwinning in 't Britanſch ATEVLA genoemt wordt; doch dat zy de overwinning ANDATES genoemt hebben, heb ik alrê uyt Dio verhaelt, of de zelve ANDARTA, van de Vocontiers in Vrankrijk ge-eert geweeſt is, laet een ander zeggen.

AR XIII

Ziet hier ook de XIII met het woordt DIAS in een acht-hoek, en een paerdt op d'andere zijde.

AR XIIII

De XIIII met het opſchrift van een varken en VANOC, en 't hooft van een Goddin, mogelijk van Venus oft Venutius, waer van Tacitus.

AR XV

De XV met een gehelmt hooft en DVRNACO, de welke ik niet weet of Dumnacus, de Vorſt der Andiers, geweeſt is, waer aen Cæſar gedenkt.

AR XVI

De XVI met een paerdt en ORCETI.

AR XVII

De XVII is met een Keyzers beeldt en TASCIA, en aen d'andere zijde een ſtootſche ſtier.

AR XVIII

De XVIII met CVNO tuſſchen een lauwer-kroon, en op d'ander zijd een paerdt met TASCE.

Wy hebben daer-en-boven een ander gezien met een vliegend paerdt en CAMV. Op wiens andere zijd een gehelmt beeldt, met een ſchilt tuſſchen 't koorn-gewas en CVNO, en een ander met een qualijk-gemaekt paerdt en EISV, miſſchien ISVRII, en op d'ander zijd een koornaer: een ander met een geſpietſte zoldaet, en aen d'ander zijd, tuſſchen een keten, SOLIDV. Dat het een heele penning (dien zy Solidum noemen) geweeſt is, geloof ik niet, wijl die in die tijdt altijdt van gout, en deze van zilver geweeſt is. Waerſchijnlijker wordt zy tot de Soliduriers betrokken. Want zo noemden de oude Franſen de aendachtige *Soliduriers. Cæſar Com.*

tige mannen, die deze wijs hadden, dat zy alle gemakken in 't leven met die t'zamen genoten, in welker vriendtſchap zy zich begeven hadden. Indien hun iet door gewelt op quam, dat zy 't zelfde ongeval t'zamen droegen, oft zich de doot aendeden, en noyt is 'er iemandt van deze gevonden, die, zijn vriendt gedoot zijnde, geweygert heeft te ſterven. Of van dezen de naem den zoldaten toe-gekomen is, die, aen eenigen vorſt oft gemeente toe-geeygent, zoudy verdienen, en by vele volkeren van Europa byna met de zelfde naem, naemlijk *Soldiers*, *Soldats*, *Soldados*, &c. genoemt worden, laet ik liever andere denken, als dat ik 't zelf zegh; ſchoon ik 't liever met dat gevoelen houd, dat die in een laeter eeuw Solidarii genoemt geweeſt zijn, tot onderſcheyt van die ten opzicht der Feuden zonder zoudy oorloghden.

Soldiers.

Of deze ſoort van penningen tot het gemeen gebruyk van de munt en handel, dan of zy in 't begin tot iemandts byzonder nut geſlagen zijn, wordt onder de geleerden betwiſt. Verſta (zoo 't 'er geoorloft is iet tuſſchen te ſtellen) mijn raming met weynigh woorden: Als Cæſar ingeſteldt had, wat de Britannen jaerlijx tot tol betalen zouden, en zy onder Auguſtus die ſcheeps-tollen van 't uyt- en in-brengen droegen, zoo heeft men hun allenxkens andere ſchatting op-geleght, te weten voor 't gezaeyde, 't geplante, voor bogaerden, weyden van groote en kleyne dieren, als zy nu gedwongen waren om te gehoorzamen, niet om te dienen. Tot dat gebruyk heb ik gemeent, dat die penningen eerſt geſlagen zijn, voor de groote dieren met een paerdt, voor de kleyne met een varken, voor de boſſchen met een boom, voor 't gezaeyde met een koorn-aer, gelijk op die van de Verulamiers ſtaet, daer VERV, op geſchreven is, en dat die met een hooft geſlagen ſchijnen tot de tol van de hooftſchatting, welke perſoonlijk was, en op ieders hooft oft perſoon geſtelt wierd, den vrouwen van haer twaelfde jaer, den mannen van haer veertiende. 't Welk Bunduica oft Bodicia, Koningin der Britannen, met deze woorden by de haren klaeght: En voor weyden en akkers, ook voor de lichamen den Romeynen jaerlijkſche tol gevende. Hier toe heb ik gemeent dat eertijdts een zekere ſoort van een penning geſlagen is, wijl zy in de heylige Schrift een ſchatpenning uyt-druklijk genoemt wordt, en Heſychius κένσος, ἀδὸ νομίσμα ὃ πικεφαλαίε vertaelt. En ik geloof dit te vaſter, om dat op zommige een geldt-ſlaende munter uyt-gedrukt wordt met TASCIA, 't welk by de Britannen een tol-penning betekent: nochtans ontken ik niet, dat zy namaels tot het gemeen gebruyk geweeſt zijn. Ook ben ik noch niet in dat gevoelen, waer in die zijn, die willen, dat het varken, het paerdt, de koorn-aer, Ianus, &c. byzondere wapenen geweeſt zijn van volkeren oft vorſten, wijl men hier in zien mach, dat een en de zelfde Vorſt en volk verſcheyde wapenen gebruykt heeft, gelijk Cunobelinus een varken, een paerdt, en een koorn-aer, &c. en andere dingen op zijn penningen geſlagen heeft.

Strabo.

Appianus.

Of ook deze ſchatting-penningen van de Romeynen, oft van de inwooners, oft van haer Koningen, als de gantſche werelt onder Auguſtus geſchat wierd, geſlagen zijn, zal ik niet lichtlijk zeggen. Ik vermoed dat zy van de Britanſche Koningen geſlagen zijn, wijl Britannien van Iulius Cæſars tot Claudius tijden toe haer eygen wetten gebruykt heeft, en aen haer Koningen (als Dio getuyght) toe-gelaten is, en wijl zy de beeldeniſſen en opſchriften der Britanſche vorſten vertoonen. Want de Romeynen hebben door een aengenome gewoonte in de Provincien Koningen, als werk-tuygen van ſlaverny, gehadt; de welke, nu als gezellen der Romeynen, tot haer zeden allenx ('t welk den verwonnen te nut gekomen is) vervallen zijn, en gelijk het ſchijnt, na de Roomſche wijs en gewicht begonnen hebben geldt te ſlaen, en haer naem op de penningen te ſtellen. Maer in 't Joodſche landt wierden zy in 't tegendeel, als uyt Chriſtus antwoordt beſloten wordt, met des Keyzers beelt en opſchrift, en, gelijk 't waerſchijnlijk is, van de Romeynen zelf geſlagen. 't Welk de Cardinael Cæſar Baronius, de voortreflijkſte geſchicht-ſchrijver der kerke, met deze woorden te kennen geeft: 't Is by de Romeynen een wijs geweeſt, dat de penningen ten opzicht der tol oft ſchatting van de Keyzers geſlagen wierden, en zy bleven niet altijdt op eene wijs de zelfde: maer na den aen- en af-was der tollen verſchilden zy daer in van de andere penningen van gebruyklijk geldt, dat der zelve waerdy altijdt een-zelvigh is, daer de penningen van tol oft ſchatting, als de hoedanigheyt des tols verandert wierd, na de rekening des tols geſchikt wierden. Maer zommige geleerden ſtemmen hier in met Baronius geenzins over-een.

Numiſma cenſus.

Aentekeningen op de
PENNINGEN DER ROMEYNEN.

I AR

CLaudius heeft de eerſte van de Romeynen, na Cæſar, op Britannien gedacht, en een heyr-leger overgezonden hebbende, heeft het zuyder-deel tot de vorm van een Provincie gebracht: op welke tijdt deze eerſte penning ſchijnt geſlagen te zijn, de welke in een kort begrijp dit opſchrift heeft: TI. CLAVD. CÆS. AVG. P. M. TR. P. VIIII. IMP. XVI. dat is, *Tiberius Claudius Cæſar Auguſtus, Pontifex Maximus, Tribunitia poteſtate* IX, *Imperator* XVI. Op dat ik deze tijtels eens verklare. Na Iulius Cæſar, die de gront van de Roomſche een-heerſching (Monarchy) geleyt heeft, hebben alle zijn navolgers tot zijner eer gewilt Cæſar en Auguſtus genoemt zijn, als of zy de natuur der menſchen te boven gingen, want al wat Godt heyligh was, wierd *Auguſtus* genoemt. *Pontifices Maximi*, om dat zy aen alle Prieſterſchappen gewijt, en over 't heylige geſtelt waren; en zy hebben de *Tribunitia poteſtas* (de macht van de overſten) gebruykt, (want zy wilden geen *Tribuni* oft overſten genoemt zijn) om onſchenbaer te zijn. Want door deze macht, indien haer iemandt laſterde, oft gewelt aendeed, die wierd onverdoemt als een kerk-roover gedoot, en deze Tribunitiſche macht hebben zy alle jaren vernieut, waer uyt de rekening der jaren van haer plach op-genomen te worden. Eyndlijk zijn zy *Imperatores* genoemt, om dat hun bevel wijdtluftigh was: en in die naem wierd de macht der Koningen en *Dictatoren* begrepen, en zy zijn zoo dikwijls *Imperatoren* genoemt, als zy door zich zelven, oft hare veldt-heeren iet treflijx in den oorlogh uyt-gevoert hebben. En mits op de averechte zijd van deze penning een zege-boogh zy met een ruyters-beelt tuſſchen twee zege-tekenen, met het opſchrift DE BRITAN. Daer uyt zoud ik oordeelen, dat 'er in 't negende jaer van Claudius, na 't getal van zijn Tribunitiſche macht, een twee-voudige overwinning verworven is.

Dio Caſſius.

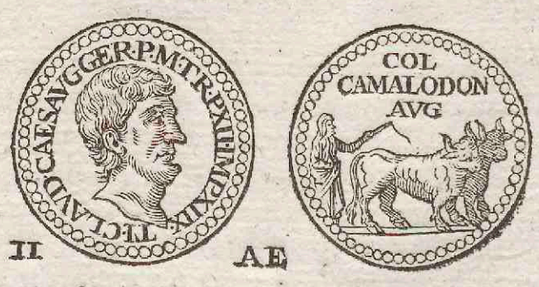

II AE

In de tweede penning, welke ook van Claudius Auguſtus is, worden wy uyt dit opſchrift, TI. CLAVD. CÆS. AVG.

CÆS. AVG. GER. TR. P. XII. IMP. XIIX. geleert, dat hy in 't twaelfde jaer van zijn Rijk, zich treflijk in Britannien gequeten hebbende, voor de achtiende-mael *Imperator* is uyt-geroepen geweest, en dat de Nieuw-stadt (Colonie) Camalodunum op die tijdt is over-gebracht, het welk die uyt-gedrukte bouwer met de koe en stier te kennen geeft. De Romeyn, zeght Servius, zullende steden bouwen, voeghden een stier ter rechter, en een koe na binnen toe te zamen, omringt met de Gabinische wijs, dat is, met een deel des roks aen 't hooft bedekt, met een deel omringt, zy hielden een kromme ploegh-staert, op dat de kluyten na binnen toe vallen zouden. En alzoo de voore geleyt hebbende, tekenden zy de plaetsen der muuren af, de ploegh omtrent de plaetsen der poorten ophangende.

Claudius zoon, diens de derde penning is, met Griecksche letteren, is om de daden, by zijn vader gelukkighlijk uyt-gevoert, met de by-naem van BRITANNICVS, de welke hy als zijn eygen gebruykte, door 't besluyt van den Raedt vereert geweest. Dien Seneca gewenscht heeft, dat hy Duytschlandt bevredigen, Britannien openen, en zijns vaders, en nieuwe zege-tekenen voeren mocht. Maer wat wil in de zelve het halve schip met het opschrift van *Metropolis Etiminii Regis?* My is voorwaer niet kundigh wie die Etiminius geweest zy, doch ik vermoede, dat het die Adiminius, zoon van de Koning Cunobelin, geweest is, de welke Suetonius verhaelt, dat tot Cajus Caligula over-geloopen is.

De vierde in orde is de penning van Adrianus, met dit opschrift, HADRIANVS AVG. CONSVL III, PATER PATRIÆ. En op de andere zijd, EXERCITVS BRITANNICVS ('t Britansche heyr) door drie zoldaten vertoont, zoud ik oordeelen te betekenen de drie legioenen, die in 't 120 jaer van Christus geboorte (toen is hy ten derdemael Burger-meester geweest) in Britannien verkeert hebben, te weten het tweede Augustische, het zeste overwinnende, en het twintighste overwinnende.

De vijfde en zeste, die van Antoninus Pius zijn, met het opschrift van *Antoninus Augustus Pius, Pater Patriæ, Tribunitia potestate, Consul tertium*, en op de andere zijde heeft de eene Britannien op rotsen zittende, met een krijghs-teken, spies en schilt, de andere de zelfde op een kloot zittende; schijnen geslagen te zijn ter eeren van Antoninus Pius van de Provincie Britannien, als hy 't Rijk aenvaerde in het 140 jaer na Christus geboorte. Dat krijghs-kleedt van de Provincie Britannien betekent, dat Britannien toen in krijghs-eer en roem gebloeyt heeft; gelijk die Italien in die tijdt tot zijner eer gemunt heeft, heeft een beelt, zittende op een kloot, met een hoorn van overvloet, om aller dingen overvloet; die van Sicilien, heeft een beelt met koorn-aeren; die van Mauritanien, een beelt houdende een werp-pijl met een paert, om de ruyter-eer van die Provincie te betekenen. Hier toe moet ook de negende betrokken worden, de welke van den zelfden Antoninus, doch niet op zijn plaets gestelt is.

De zevende penning, die van Commodus is, geeft alleen te kennen, dat hy om de overwinning tegen de Britannen de naem van BRITANNICVS zich aengenomen heeft. Want aen de andere zijde wordt de overwinning met een palm-tak gezien, houdende een schildt, en zittende op de schilden der overwonne Britannen, met VICTORIA BRITANNICA.

De achtste, die van Caracalla is, en hier niet op zijn plaets gestelt wordt, betoont klaerlijk uyt de getallen, dat hy de vyanden in Britannien in 't 214 jaer verwonnen, gelijk ook uyt het zege-teken, 't welk Virgilius, beter als de Plaet-snijder, met deze veerzen af-gebeelt heeft:

Ingentem quercum decisis undique ramis
Constituit tumulo, fulgentiaque induit arma
Mezenti ducis exuvias, tibi magne trophæum
Bellipotens: aptat roranteis sanguine cristas,
Telaque trunca viri.

't Zelfde is te denken van de twaelfde, die van den zelfden Caracalla is.

XI AE

XI AE

En in die van Severus en Geta is gantsch geen duysterheydt.

XIII AE

Welke deze Ælianus geweest is, is noch niet zeker. Sommige tellen A. Pomponius Ælianus onder de xxx dwinglanden. Andere stellen Cl. Ælianus onder de zes dwinglanden onder Diocletianus. Daer zijn ook sommige, die meenen, dat deze de selve dwinglandt in Britannien geweest is onder den Keyzer Probus, aen welke Zosimus met een bedekte naem gedenkt, en van welke hier boven. Voorwaer in wat tijdt hy ook geweest is, wy achten dat hy in Britannien Augustus genoemt geweest is; wijl zijn penningen alleen in dit eylandt gevonden worden, met dit opschrift, IMPERATOR CL. ÆLIANVS PIVS FOELIX AVGVSTVS. Op de andere zijd VICTORIA AVGVSTI, 't welk te kennen geeft, dat hy eenige Barbaren overwonnen heeft.

By andere wordt Lælianus gelezen.

XIIII AE

De penning van Carausius, met het opschrift van *Imperator Cajus Carausius Pius Fœlix Augustus*, en aen de andere zijde PAX AVGVSTI, schijnt in die tijdt geslagen te zijn, als hy de Britansche zee, door zee-rovers gequelt zijnde, bevreedighde.

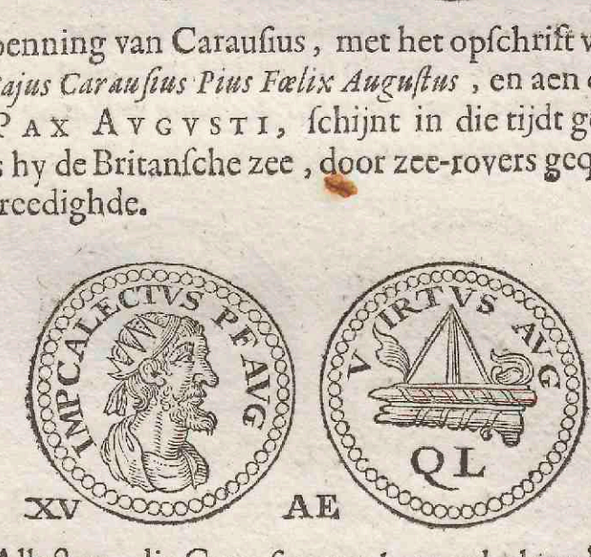

XV AE

Als Allectus, die Carausius van kant geholpen heeft, de purpure rok aen-gedaen, en zich manlijk tegen de Barbaren gedragen had, zoo heeft hy dezen penning met VIRTVS AVGVSTI geslagen; de letters Q. L. willen zommige, dat *Quartarium Londini cusum*, (een vierling te Londen geslagen) andere, dat het *Quæstorem Londinensem* (de Londische Schat-meester) betekent.

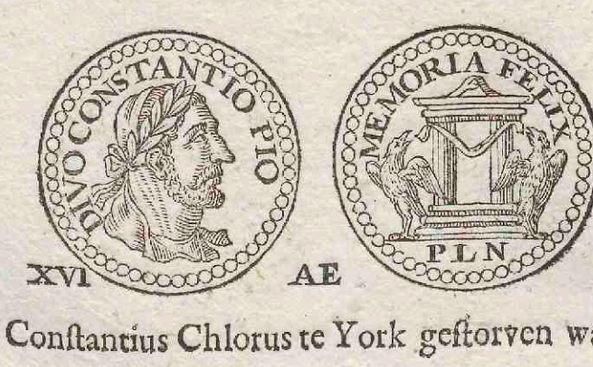

XVI AE

Als Constantius Chlorus te York gestorven was, en nu

door de gewoonlijke heyliging onder de Goden getelt, zoo is deze penning tot zijner eer en gedachtenis geslagen, het welk blijkt uyt het opschrift, en de kerk tusschen twee Arenden. De onder-gestelde merken P. LON. over-tuygen, dat het is *Pecunia Londini signata*, geldt te Londen gemunt.

XVII AE

Zijn vrou Flavia Helena, een Britannin van afkomst; als onze geschichten verhalen, en die grootste geschichtschrijver Baronius bevestight, als haer zoon de groote Constantin den dwinglant Maxentius verslagen, en den tijtel van Gronder der rust, en verlosser der weerelt verkregen had, de zekerheyt van 't gemeene best verkregen zijnde, heeft dit geldt gehadt, te Trier gemunt tot zijner eer, als blijkt uyt de letters S. TR. dat is, *Signata Treviris* (te Trier gemunt.)

XVIII AE

Fl. Constantinus Maximus Augustus, dat groote sieraet van Britannien, heeft dezen met GLORIA EXERCITVS (de eer des heyrs) om de zoldaten te smeken, by welke toen 't gebiedt was, en niet by den Keyzer, te Constantinopolen geslagen, gelijk men leert uyt de onder-gestelde letters CONS.

XIX AE

De jonge Constantinus, zoon van den grooten Constantinus, den welken Britannien met andere landen toe-gevallen is, heeft dezen penning by zijns vaders leven gemunt, want hy wierd alleen *Nobilis Cæsar* genoemt, welke naem de bestemde navolgers des Rijx plagh toe-geschreven te worden. Uyt het gebouw en PROVIDENTIÆ CÆS. verstaen wy, dat hy met zijn broeder eenigh gemeen werk op-gebouwt heeft, gelijk uyt P. LON. dat deze penning te Londen geslagen is.

XX AR

Deze penning schijnt van Magnentius, die van een Britansche vader geboren is, geslagen te zijn, welke tot opschrift heeft, *Dominus noster Magnentius Pius Fœlix Augustus*, en schijnt het gedaen te hebben om in de genade van Constantius te komen, na dat hy een gemeene vyandt verslagen had. Want de tekenen DD. NN. AVGG. dat is, *Domini nostri Augusti*, geven te kennen, dat 'er toen twee Keyzers geweest zijn. Dat VOTIS. V. MVLTIS X. betekent, dat het volk toen beloften deden, op dat de Keyzer v jaren bloeyen mocht, en het getal vermenighvuldigende, wenschten hem met gelukkige toe-roepingen vele tien jaren. Hier toe dient dat in 't lof-schrift van Nazarus.

De vijf-jarige tijden der zalige Keyzeren hebben haer bezigh

zigh in vrolijkheden, maer in de beſtemde tien jaren hebben de nu haeſtende beloften en ſnelle hopen ſtil geſtaen. De letteren P. A R. betekenen, dat deze penning te Arelaten geſlagen is.

XXI AR

Conſtantius Magnentius verdreven, en Britannien weêrgekregen hebbende, heeft dezen ter eeren van 't heyr laten munten, de R. op de grondt betekent mooghlijk, dat hy uyt de muntery is, die te Romen was.

XXII AV

Deze is ter eeren van Valentinianus, als hy 't vervallende Britannien herſtelt, en 't weder-gekrege deel na zijn naem VALENTIA genoemt had, te Antiochien geſlagen, gelijk uyt de onder-geſchreve letters beſloten wordt.

XXIII AR

My komt niets voor om by de penning van Gratianus te voegen, als 't gene ik terſtont by die van Magnentius geſeyt heb.

XXIIII AR

XXV AR

XXVI AR

Als Magnus Maximus van 't Britanſche heyr tot Keyzer gekooren was, als ook zijn zoon Flavius Victor, zijn om der zoldaten wil, en tot haer eer deze penningen geſlagen; en Theodoſius, als hy haer van kant geholpen had, heeftze om de zelfde oorzaek met VIRTVTE EXERCITVS (de dapperheyt des heyrs) getekent.

XXVII AV

Op die gulden van Honorius valt niets aen te tekenen, als uyt het AVGGG. dat 'er toen ter tijdt drie Keyzers heerſchten, te weten, na 't 420 jaer na Chriſtus geboorte, als Honorius in 't weſten, de jonge Theodoſius in 't ooſten, en met hun Conſtantius, die onzen Conſtantinus, door de hoop zijns naems verkooren, verwonnen had, en van Honorius tot Keyzer benoemt was. En dat CONOB betekent, dat het louter gout is, te Conſtantinopolen gemunt. Want nergers als op gulde penningen wordt dat CONOB gelezen, zo veel ik tot noch toe gemerkt heb.

Lib. 1. cap. de auri pub. proſecut. L. 12. 13. C. Th. de ſuſcept. præpoſ.

Ik had hier noch veel meêr Roomſche penningen konnen by-voegen, want een oneyndige hoop wort door-gaens van de zelve by ons gevonden onder de vervalle ſteen-hoopen der uyt-geroeyde ſteden, in de toen ter tijdt verborge ſchatten en lijk-emmers. Doch ik was zeer verwondert van waer zoo groot een hoop der zelve overigh was, tot dat ik las, dat het door inſtellingen der Vorſten verboden was oude penningen te vergaderen.

BRITANNIENS VERWOESTING.

ALs Britannien nu van de Roomſche bezettingen verlaten was, zoo was alles zeer verwart, en door allerley jammeren zeer ellendigh, aen d'een zijd door de inval der Barbaren, aen d'ander zijd door der burgeren oproer, en terwijl zich yder 't hooghſte gebiedt aen nam, zoo zijn zy, als Ninnius verhaelt, veertigh jaren, min oft meer, onder vrees geweeſt. Want Vortigernus, die hier geheerſcht heeft, wierd geprangt van de vrees der Picten en Schotten, en van d'aenval der Romeynen, die hier gebleven waren, als ook door de ſchrik van Ambroſius Aurelius, oft Aurelianus, de welke na alle zijn voor-ouders, die de zelfde purpure rok gehadt hadden, en door de t'zamen-horting van zoo groot een onweêr gedoot waren, over-gebleven was. Hier door hebben de Saxen, van Vortigernus uyt Duytſchlandt te hulp geroepen, een verderflijken oorlogh op haer eyge waerden gerokkent, en de arme Britannen, na veel twijffelachtige uytkomſten van oorlogen, van 't vruchtbaerſte deel des eylandts, en haer vaderlijke woon-plaetzen berooft.

Gildas.

De Saxen in Britannien geroepen.

Maer deze ſchadelijkſte verwoeſting van Britannien zal u de Britanſche Gildas, geheel met tranen vervult, die 'er weynigh na geleeft heeft, met zijn kermende ſtijl afſchilderen, oft liever uyt-ſteenen. Als de Romeynen wederom na 't hare gekeert waren, zoo zijn de troepen der Schotten en Picten, in zeden ten deele verſchillende; doch in de zelfde graeghte van bloed-ſtorten over-een-komſtigh, om ſtrijd van haer karrekens, waer mê zy over 't Schitiſche dal gevaren waren, af-geſprongen, even gelijk, wanneer de zon op het hooghſt, en de warmte verhit is, de zwarte troepen der wormen uyt de naeuſte hollekens der gaten uyt-kruypen. En verſtaen hebbende de nahuys-keering der verplichte, en de weygering van haer weder-komſt, zoo hebben zy, ſtouter als oyt te vooren, het gantſche noorder en uyterſte deel van 't landt als inwooners tot aen de muur toe ingenomen. Hier toe wordt op 't verhevenſte van 't kaſteel geſtelt een troep traegh tot de ſtrijdt, onheblijk tot het gevecht, en door haer vertſaeghde gemoederen onbequaem, de welke door de botte zetel verſlimde. Onder-tuſſchen lieten de hakige pijlen der naekten niet af, waer door de ellendige burgers van de muur getrokken, tegen de aerde geſmeten wierden. Dit naemlijk bate hun de ſtraf van de onrijpe doot, die op zoodanigh een wijs om-quamen, dat zy door een ſnelle vernieling ontquamen de erbarmlijk aenſtaende ſtraffen haerer broederen en panden. Wat meer! De ſteden en de hooge muur verlaten zijnde, zoo is hun nu het vluchten, nu het verſtroyen boven gewoonte vervult met wanhoop. Inſgelijx worden van den vyandt de vervolgingen en wreeder ſlachtingen ver-ylt, en gelijk de lammeren van de vleeſch-houwers, zoo worden de beklaeghlijke burgers van de vyanden verſcheurt, zoo dat haerer gedachtenis by de wilde beeſten vergeleken wierd. Want ook de ellendige burgers zelf onthielden zich niet van elkander te vermoorden, tot een kort onderhout van een kleyne koſt, en wierden de uyterlijke jammeren met inwendige beroerten vermeêrt, zoo dat het gantſche landt, door zodanige dikwijlige verwoeſtingen berooft wierd van de ſtut van alle eet-waren, uyt-genomen de trooſt van de konſt van jagen. De ellendige over-gebleven, derhalven wederom brieven zendende tot Ætius, by de Romeynen een vermogend man, op deze wijs ſprekende:

't Schitiſch dal.

Deze Gildas wordt in de geſchreve voor-beelden van Vrankrijk de klager genoemt, als my verhaelt heeft V. C. Barnab. Briſoniſus.

AEN ÆTIVS III BVRGERM.

ZVCHTEN DER BRITANNEN.

De Barbaren drijven ons te rug na de zee, de zee drijft ons wederom na de Barbaren. Tuſſchen deze twee ſoorten van ſterven worden wy oft gekeelt oft verdronken.

In andere voor-beelden ſtaet Agitius, *in zommige* Equitius *Burgermeeſter, zonder eenigh getal.*

Krijgen nochtans voor de zelve geenige hulp. Onder-tuſſchen hingh den zwervenden en twijffelachtigen een groulijke en wijdtruchtige honger aen, de welke vele van haer, van de bloedige roovers gedreven zijnde, dwong zich zonder uytſtel over te geven, om een weynigh ſpijs tot verquikking van haer ziel te verkrijgen, waer toe de anderen niet te brengen waren, die liever van 't geberghte, uyt holen, en dichte doorn-boſſchen haer vyanden weêr-ſtonden. En toen hebben zy de vyanden, die zo lange jaren in 't landt geſtroopt had, verſlagen, niet op de menſch, maer op Godt vertrouwende, na die ſpreuk van Philo, daer de menſchlijke hulp af-laet, moet de Godlijke nootzaeklijk tegenwoordigh zijn. De ſtoutheyt der vyanden heeft een weynigh geruſt, maer nochtans niet de quaedtheyt van de onze. De vyanden waren van de burgers geweken, maer de burgers niet van haer zonden. Want dit volk was geduurighlijk gewoon, (als 't ook noch is) dat het zwak was om de pijlen der vyanden te weder-ſtaen, maer ſterk om burgerlijke oorlogen, en de laſten der zonden te verdragen, &c. De onbeſchaemde Ierſche ſtroopers keeren dan na huys, zullende na weynigh tijdts weder-komen, toen hebben de Picten eerſt in 't uyterſte deel van 't eylandt, als ook noch daer na, geruſt, zomtijdts noch eenige rooven en verwoeſtingen te weegh brengende. Dies wort in zodanigh een ſtilſtant van wapenen aen dit trooſteloos volk de wreede wonde des hongers geheelt, terwijl een andere vergiftiger ſtillekens broeyde. Want de verwoeſting in ruſt zijnde, zoo was het eylandt met zodanigh een overvloedt van alle dingen voorzien, dat geenige voor-gaende eeuw heugen mocht, zoodanigh een gehadt te hebben, waer meê ook allerley welluſt groeyde. Want zy wies met zoo krachtige botten op, dat men volkomelijk op die tijdt zeyd: Men hoort overal zoodanigh een hoerery, als men noyt onder heydenen gedaen heeft. En niet alleen deze zonde, maer al die de menſchlijke natuur plegen toe te vallen, en inzonderheyt ('t welk ook nu de ſtaet van alle goedt in 't zelve eylandt uyt-roeyt) de haet der waerheyt met haer beveſtigers, en de liefde der leugens met haer ſtichters, de aen-neming van 't quaet voor het goedt, de eerbieding der vuyligheyt voor 't weldoen, de begeerte der duyſternis voor de zon, de aen neming des Duyvels voor de Engel des lichts. De Koningen wierden niet by Godt gezalft, maer om dat zy wreder als alle andere zijn zouden: en wierden weynigh daer na van de zalvers, niet om de onderzoeking der waerheydt gedoot, weêr andere wreder verkiezende. En indien iemandt van de zelve zachtmoediger, en der waerheydt eenighzins toe-gedaner ſcheen, op dezen, als op den uyt-roeyer van Britannien, wierden aller haet en pijlen zonder opzicht gekeert, en alles wat hun mishaeghde, met een even-gelijke ſchael gewogen, zoo hun 't mishaeghlijke niet aen-genamer geweeſt was: zoo dat men 't vader-landt gerechtelijk die voor-zegging, welke aen dat oude volk verkondight is, toe-paſſen kon: Kinderen (zeggende) zonder wet hebt ghy Godt verlaten, en Iſraëls Heyligh tot toorn verwekt. Hoe zult ghy, uwe zonden vermeêrende, noch geſlagen worden? alle hooft is flaeu, en alle hart droevigh, van de voet-zool tot de top is geen gezontheyt in hem. Alzo deden zy al, wat tegen de behoudenis ſtreed, even als of de ware Arts van allen der wereldt geen Artſeny geven zoud. En niet alleen bedreven dit de wereldtſche mannen, maer ook zelf de kud des Heeren en haer herders, die 't volk tot een voor-beeldt behoorden te zijn. Vele waren, door dronkenſchap ontbonden en als met de wijn beſpoelt, vadſigh en luy, en wierden door het gezwel van hooghmoedt, door de tweeſpalt van kijving, door de grijpende klaeuwen der nijdt, en door 't onbeſcheyden oordeel van goedt en quaedt ingenomen: zo dat klaerlijk, als 't ook nu is, de verachting over de Vorſten ſcheen uyt-geſtort te worden, en zy verleyt door haer ydelheden en dwalingen op onwegen, en niet op de rechte wegh. Godt onder-tuſſchen willende zijn huys-gezin zuyveren, en het zelve door zoo veel ſmetten bevlekt, alleen door 't gehoor van quellingen verbeteren, zo door-dringt als een gewiekte vlucht van geen onbekendt gerucht aller op-gereykte ooren: dat de vyandt alrê aenquam, met wil om het landt ten gronde te verderven, en na gewoone wijs van 't een tot het

De Koningen gezalft.

het ander eyndt te bewoonen. Hierom nochtans verderen zy niet, maer gelijk de dwaze beesten, de toom der reden hard-bekkighlijk verbijtende, loopen langs de breede wegh van allerley zonden, de welke recht na de doot leydt, de zalige, doch enge, wegh verlatende. Terwijl dan (als Salomon zeght) de harde knecht niet door woorden gebetert wordt, zoo wordt hy, als een zot, gegeesselt, en gevoelt het niet. Want een pestige smet over-valt het dwaze volk met groot verderf, de welke in 't korte zo groot een menighte van 't zelve, nu van 't zwaerdt bevrijt zijnde, wegh neemt, als de levendige niet konden begraven. Maer ook hier door wierdt het niet gebetert, op dat die spreuk van den Propheet Ezaias op hun ook vervult wierd, zeggende: En Godt heeft ons tot weenen en tot bescheren, en tot het aen-trekken van zakken beroepen; ziet nu doot men Kalveren en slacht men Rammen, ziet men eet en drinkt, en spreckt: Laet ons eeten en drinken; want morgen zullen wy sterven. Onder-tusschen naderde de tijdt, dat haer zonden, als eertijdts der Armoreërs, vervult wierden. Want men beraed-slaeght, wat men voor 't best en zekerst om zo schadelijke en dikwijlige invallen, en rooven der boven-genoemde volkeren te weder-staen, besluyten moest. Toen wierden alle de raedts-lieden te gelijk met den hovaerdigen dwinglandt verblindt, om zoodanigh een baet, ja schaed, voor 't vader-landt te vinden, dat die wreedste en schandelijk genoemde Saxen, van Godt en de menschen benijt, even als een wolf in de stal, in 't eylandt zouden gelaten worden, om de noordersche volkeren te weder-staen. En is het zelve noyt iet schadelijker, noyt iet bitterder aen-gedaen. ô diepste duysternis van zinnen, ô wanhopige en raeuwe boosheyt des verstants. De Deenen, die zy af zijnde meer als de doot vreesden, hebben de zotte Vorsten van zelfs, (om zo te zeggen) als onder het top van een dak genodight (gelijk gezeyt is) gevende Pharao een dwazen raedt.

Pest.

De Saxen in Britannien toegelaten.

De kudde der jongen toen barstende uyt de kamer der Leeuwinne van Barbaryen, met drie (gelijk 't in haer tael uyt-gedrukt wordt) *Cyulen*, by ons lange schepen, met voorspoedige zeylen, voor-spoken, en waer-zeggingen, waer door voor-zeyt wierd, met een zekere voor-zegging by hun, dat zy 't vader-landt, waer in zy haer stevens gevest hadden, drie-hondert jaren zouden bezitten. En hondert en vijftigh jaren, dat is de helft van de tijdt dikwijls verwoesten. Uytgevoert zijnde, hebben eerst in 't oosterschedeel van 't eylant, door bevel van den ongelukkigen dwinglandt, haer klaeuwen gevestight; als of zy voor 't vaderlandt vechten zouden, dat zy doch eer bevechten zouden: aen wien de bovengenoemde voedster (bevindende, dat men met de eerste troep gevoorspoedt had) insgelijx zend een ontbonde slaven-hoop van helbardiers en honden, de welke aen de schepen gevoert zijnde, met die bastard-troepen vereenight worden. Hier uyt groeyt het zaet van onbillijkheyt, de wortel der bitterheyt, de vergiftige planting; onzes verdienstен waerdigh, in onze aerde met wreede palm-boomen en wijngaerden. De Barbaren dan in 't eylandt gelaten zijnde, zoo verkrijght men, dat men haer, als zoldaten, en die (gelijk loogh) groote gevaerlijkheden voor haer goede waerden zouden uytstaen, voor-raedt beschafte. De welke langen tijdt meê-gedeelt zijnde, zo hebben zy (als men zeght) den hondt de keel gesloten. Insgelijx klaegden zy, dat men haer geen overvloedige maent-gelden gaf, de gelegentheden met voordachtzaemheyt verwende, en zoo men hun geen grooter mildadigheyt betoonde, zo betuygden zy, dat zy 't heele eylandt, het verbondt brekende, zouden beroven. En zonder vertoeven wierd het gedreygh met der daedt vervolgt, (want de oorzaek der voor-gaende zonden begunstighde de rechtvaerdige wraek) en het vuur van de eene zee tot den ander, door de oosterse troep der guyten op-gehoopt, en al de nabuurige steden en landen vernielende, heeft, aen-gesteken zijnde, niet gerust, voor dat het, de gantsche vlakte des eylandts byna verbrandende, met zijn roode en wreede tong de westersche zee likte. In dezen oploop dan wordt, dit met Assyrien in Juda vergelijkende, in ons ook vervult na de geschiedenis, dat de Propheet beschreyende zegt: Uw heylighdom hebben zy met vuur aen-gesteken, de hut uwes Naems op de aerde besmet. En wederom: Godt, de Heydenen zijn in uw erfdeel gevallen: Zy hebben uwe heylige kerk besmet, &c. Zo dat alle Nieuw-steden (Colonia) door de dikwijlige muur-brekers, en alle inwooners met de overSten der kerk, met de Priesters en 't volk, door de overal-glinsterende zwaerden en krakende vlammen, te gelijk ter aerden geworpen wierden, en, 't geen jammerlijk om zien was, in 't midden der straten, van de verheve hengsels der toornen af-gerukt, schenen de steenen der hooge muuren, de heylige Altaren, de stukken der doode lichamen, de daken, met gepurpurt bloed bestreken en gemerkt, als in een schriklijke wijn-pers gemengt, en daer was over al geen graf, behalven de vervalle muuren der huyzen, en de buyken der beesten en vogelen.

Als wy dit gelezen hebben, zo laet ons ons niet vergrammen op den goeden Gildas, om dat hy op de gebreken zijner Britannen, en op de gruwlijke wreedtheyt der Picten en Schotten, en onzer Saxen onverzadelijke bloedt-dorst, zoo heftighlijk uytvaert. Maer wijl wy door in-enting, oft door eenige vermenging na zoo veel eeuwen, nu alle tot een volk geworden, en door de Godts-dienst en goede konsten vermorwt zijn, zoo laet ons denken, hoedanigh en zy geweest zijn, en hoedanigh wy behooren te zijn: op dat de Al-heerscher niet insgelijx om onze zonden hier andere volkeren, oft ons uyt-roeyende over-brenge, oft met ons overwonnen vermenge.

DE ARMORISCHE BRITANNEN.

Gildas.

IN deze zeer verderflijke en beschreyelijke tijdt, wierden zommige, van de ellendige overblijfsels der Britannen, op de bergen achterhaelt zijnde, met hoopen om-gebracht, zommige van den honger af-gemat, hebben zich aen de vyanden over-gegeven om eeuwighlijk te dienen, zoo zy nochtans niet terstont gedoot wierden, 't welk was in de plaets van de hoogste genade: andere vertrokken na over-zeesche landen, met een groot geschrey, in plaets van een aen-maning, aldus onder de boezem der zeylen zingende: Ghy hebt ons als schapen ter slacht-bank gegeven, en ons onder de volkeren verstroyt: zommige haer leven aen bergh-achtige heuvelen, ongangbare onwegen, diepe en dichte bosschen en zee-klippen, doch altijdt met een vertsaegt gemoet, betrouwende, zijn in haer vader-landt, hoewel vol schrik gebleven. Van die, welke na over-zeesche landen gereyst zijn, zijn buyten twijffel geweest, die, haer behoudenis bezorgende, in grooten getale zich naer Armorica van Vrankrijk begeven hebben, en van de Armorikanen vriendlijk aen-genomen zijn. Het welk, behalven de gemeenschap der tael, de welke met onze Britannen oft Wals-Engelschen byna een-zelvigh is, op dat ik andere, die hier in over-een-stemmen, verzwijge, bewezen wort van een schrijver, die naest aen die tijden, en in Armorica zelf gesproten is, de welke 't leven van S. Wingualof, de Belijder, beschreven heeft: De stam der Britannen, zeght hy, is met schepen over de Britansche zee tot dat lant gevoert, ten tijde als het Barbarische volk der Saxen lang scherp in wapenen, en onbescheyden in zeden, de moederlijke aerde bezeten heeft. Toen heeft zich de lieve stam in dien boezem gesloten, op welke plaets zy door groote arbeyden vermoeyt, tot dezer uur zonder oorlogh gerust gewoont heeft. Nochtans getuygen de onzen, dat onze Britannen lang te vooren in deze wijk gewoont hebben. Want alzoo zeght Malmesburiensis: De groote Constantin van het leger tot Keyzer gekooren zijnde, heeft, een krijghstocht naer de bovenste landen aen-gezeydt hebbende, een groote hoop van Britansche zoldaten af-gevoert, door welker vlijt, alle overwinningen hem na wensch toevloeyende, hy 't hoogste gezagh kortelijk verkregen hebbende, de best-verdiende, en die haer dienst wel waer-genomen hadden, in een deel van Vrankrijk, ten westen op de strandt van de zee neder-gestelt heeft; alwaer haer nakomelingen noch heden verblijvende, ongelooflijk aen-gegroeyt zijn, in zeden

en in taël een weynigh van onze Britannen ontaerdende. En voorwaer Conſtantin heeft geboden: De oude zoldaten zullen na ons gebodt de ledige landen in-nemen, en de zelve geduurigh vry hebben. Inſgelijx Ninnius: De Keyzer Maximus, die Gratianus gedoot heeft, heeft de zoldaten niet willen naer huys laten keeren, die met hem uyt Britannien getrokken waren, maer heeft hun veel landen gegeven van het ſtaende water af, welk op den bergh van Iupiter is, tot aen de ſtadt, welke genoemt Cantguic, en tot de weſterſche hoop, dat is, Crucocchident. Die de aentekeningen by Ninnius gevoeght heeft, verſiert 'er by: De Armoriſche Britannen, die over de zee zijn, met den dwinglandt Maximus van hier op een krijghs-tocht uyt-gaende, als zy niet konden weder-keeren, zoo hebben zy de weſterſche deelen van Vrankrijk tot de grondt toe verwoeſt, en haer huysvrouwen en dochteren ten houwlijk genomen hebbende, zoo hebben zy hun allen de tong uyt-geſneden, waer van wy haer ook in onze taël *Lhet Vydion*, dat is, half-zuygende noemen, om dat zy verwerdelijk ſpreken. Dezer aenzienlijkheyt kan ik geenzins weêr-ſtreven, ja ik meen, dat de kinderen van die oude zoldaten, deze Britannen uyt haer vader-landt vluchtende, namaels gaern ontfangen hebben. Nochtans komt ons de naem der Britoenen in deze wijk, by de ſchrijvers van die tijdt, niet te vooren, al eer de Saxen in ons Britannien gekomen zijn, behalven die, welke Plinius in Picardien ſchijnt te ſtellen, en in zommige voorbeelden Britoenen genoemt worden. Want zoo iemandt uyt het vierde boek van Strabo acht met Volaterranus, dat Britannien een ſtadt van Vrankrijk geweeſt is, die bezie het Griekſche boek, en hy zal bevinden, dat hy van het eylandt en niet van de ſtadt Britannien geſproken heeft. En dat veersken van Dionyſius Afer, welk ik boven by-gebracht heb, willen zommige liever met Stephanus van de onzen, als met Euſtathius van de Armoricanen verſtaen, te meer wijl Feſtus Avienus, een oudt ſchrijver voorwaer, het alzoo vertaelt heeft:

Cod. Theod. Lib. 7. Tit. 20.

——— *Den weſterſchen* * *Britannen al te dicht:*
Toont 't machtig Duytſchland haer geel-hayrig aengezicht.

* *Dat is, Britannien. Britannikanen.*

En niemandt denke, dat de Britannikanen, in de aentekening verhaelt, uyt dit landt waren, de welke alleen benden van zoldaten geweeſt zijn, die in ons Britannien aengenomen waren.

Armorica. By Plinius mooghlijk Lexoviers. Zonaras. By Procopius Arborici genoemt, en by een ander het lant zelf Cornu-Gallia.

Voor de aenkomſt van onze Britannen, was dit lant eerſt Armorica, dat is, aen de zee gelegen, genoemt, en daer na in de zelfde zin in 't Britanſch *Llydaw*, dat is, ſtrandigh, en by onze ſchrijvers van de middelbare eeuw in 't Latijn *Letavia*. Waer van ik vermoed, dat de Leti geweeſt zijn, die Zoſimus in Vrankrijk noemt, als hy te kennen geeft, dat de dwinglandt Magnentius, by de Leti in Vrankrijk, van een Britanſche vader geboren is. Deze Armoricanen hebben, als die Conſtantin, door gunſt van de naem verkooren, het hooghſte gezagh had, en de Barbaren Vrankrijk overal afliepen, de Roomſche bezettingen verdreven hebbende, het gemeene beſt onder zich t'zamen-geſtelt: Maer de jonge Valentinianus, heeft het door den arbeyt van Ætius, en het voor-bidden van S. Germanus tot orden gebracht. In welke tijdt Exuperantius haer ſchijnt beheerſcht te hebben. Van welke Claudius Rutilius aldus zingt:

Wiens vaêr Exuperans het Aremoriſch ſtrandt
Door heyl'ge liefd' tot vrê nu vreemde leering leert.
Die wetten heeft herſtelt, de vryheyt bracht ter handt,
En zijne dienſt-boôn zelf van ſlaven af-geweert.

Uyt welke veerzen ik niet weet of Ægidius Maſerius beſloten heeft, als hy geſchreven heeft, dat de Britannen ſlaefkens geweeſt zijn aen de Armoricanen, en dat hy de vryheyt in de zelve weêr op-gericht heeft. Het eerſte gewach der Britannen in Armorica, dat ik weet, is geweeſt in 't 461 jaer na Chriſtus geboorte, omtrent het drie-hondertſte jaer na dat de Engelſche-Saxen in ons Britannien geroepen waren. Want toen heeft Manſuerus, Biſſchop der Britoenen, het Turonenſiſche Concilium, tuſſchen de Biſſchoppen van Vrankrijk en Armorica, eerſtlijk onder-tekent. In het negende jaer hier na hebben deze nieuwe inwooners van Vrankrijk, als zy zagen dat de Viſigotthen de vruchtbaerſte landen der Andiers (van die van Angiers) en Picten voor zich in namen, op haer aen-gevallen, en verhindert, dat de Gotthen gantſch Vrankrijk niet innamen. Want zy zijn geweeſt aen de zijde van Anthemius de Roomſche veldtheer tegen de Gotthen, ja zoo zeer, dat Aruandus van Majeſteyt-ſchendery veroordeelt is geweeſt, om dat hy, brieven aen der Gotthen Koning gezonden hebbende, geraden had dat men de Britannen aen de Loor zoud bevechten, en Vrankrijk onder de Gotthen en Borgondiers deelen. Deze Britannen waren een geſlacht van volk, 't welk liſtigh, gewapent, oproerigh, in dapperheyt, getal en 't geſelſchap hovaerdigh was. Gelijk Sidonius Apollinaris van haer klaeght aen zijn Riothimus, als hy hem noemt, (Iornandes noemt hem Koning der Britannen) de welke daer na van Anthemius ontboden, den Romeynen met XII duyzendt mannen te hulp gekomen is, maer eer zy met de zelve gevoeght waren, is hy in een ope veldt-ſlagh, met de zijnen van de Gotthen overwonnen zijnde, tot de Borgondiers, der Romeynen bondt-genoten, gevloden. En van die tijdt af de Armoricanen allenx verwonnen zijnde, zo heeft de naem der Britannen in deze nieuwe woon-plaetſen als in zwang geweeſt, dat al de inwooners tot de naem der Britannen allenx t'zaem-geſmolten zijn, en deze wijk Armoriſch-Britannien, en by de Franſen Britannien aen dees zijd van de zee genoemt wordt. Waer van Iulius Scaliger aldus:

Sidon. Apollinaris.

In 't jaer 470.

De moedige Britan heeft d' Aremoricaen
Verdrukt, en neven 't jok met d'oude naem belaên.

Want zy hebben de wapenen tegen haer waerden, die haer ontfangen hebben, gekeert, als onder anderen blijkt uyt deze woorden van Regalis, Biſſchop van Vannes, van zich en de zijne: Wy zijn, in die gevangnis der Britannen geſtelt, onder een zwaer jok gebracht. Doch in de volgende tijden hebben zy zich zelven en het hare eerſt onder Vorſten, daer na onder Graven en Hertogen tegen de Franſen moedighlijk beſchermt, ſchoon, als Glaber Rodolphus getuyght, haer rijckdom alleen beſtaen heeft in de vryheydt van gemeene ſchatting, en de overvloet van melk. En hierom heeft voor vijf-hondert jaren Wilhelmus Malmesburienſis van haer geſchreven: 't Is een aerdt van menſchen in haer vader-landt gebrekkigh, en koopt elders voor uyt-landts geldt de zoudye van een moeylijk leven. Zoo men hun geeft, zoo zullen zy zelf geen burgerlijke oorlogen zonder opzicht van recht oft verwantſchap afſlaen; maer na de menighte van 't geldt aen alle zijden, daer ghy wilt, hellen.

Gregor. Turon. lib. 10. c. 9.

DE WALSCHE EN CORNWALSCHE BRITANNEN.

DE andere Britannen, die zeer ellendighlijk haer vader-landt in haer vader-landt gezocht hebben, hebben zo veel jammeren geleden, als, na de wreedtheydt der dingen, niemandt genoeghzaem ontfouwen kan: zijnde niet alleen van de Saxen, Picten, en Schotten, door een ſchaedlijke oorlogh, wijdts en zijdts verſpreyt, gequeekt, maer ook door een onvermoge heerſching van verderflijke dwinglanden verdrukt. En wie en hoedanigh die dwinglanden geweeſt zijn, omtrent het vijf-hondertſte jaer van Chriſtus geboorte, hoor kortelijk uyt Gildas, die toen geleeft en 't gezien heeft. Onder de Danmoniers heeft Conſtantin, hoewel hy met voorbedachte woorden voor Godt, en de rey der Heyligen gezworen had, dat hy de plicht van een goedt Vorſt zoud onderhouden: In twee kerken twee Koninglijke kinderen, en der zelve twee voeſter-heeren zeer kloeke mannen onder des Abts *Amphiballum*, dat is, * heyligh en aen beyde zijden ruygh kleedt,

Conſtantinus.

* *Gloſſarium vetus.*

kleedt, gedoot, en lange jaren te vooren zijn wettige vrouw verdreven hebbende, zich met veel ſtinkende overſpelen beſmet.

Aurelius Conanus, die ook Caninus v. c.

Aurelius Conahus, gewentelt in het ſlijk van vadermoorderyen en overſpelen, hatende de vrede des vader-landts, alleen verlaten als een boom op 't veldt verdorrende, wiens vader en broeders een overtollige inbeelding weghgerukt, en een onrijpe doot verdrukt heeft.

Vortiporus.

Vortiporus, dwing-landt der Dimeten, een booze zoon van een goeden vader, in zeden gelijk een Luypart, veelverwigh in ſchelmeryen, en nu grijs van hayren, zittende op zijn throon vol lagen, geſchonden door vader-moorden en over-ſpelen, heeft zijn vrouw verſtoten, en zijn eygen onvoorzichtige dochter verkracht en gedoot.

Cuneglaſus.

Cuneglaſus, in 't Latijn *Lanio fulvus* (geele vleeſch-houwer) veler gedronge zitter, voer-man van de wagen der gedwonge toe-vlucht, Godts verachter, der kerken verdrukker, heeft tegen Godt met ſchelm-ſtukken, tegen de menſchen met wapenen geoorloght, de heyligen met veel laſteren geterght, hovaerdighlijk wijs zijnde, en op 't onzekere der rijkdommen hopende.

Maglocunus.

Maglocunus, eylandige Draek, veler dwinglanden verdrijver, zoo wel van 't Rijk als van 't leven, de voornaemſte in quaedt, in vermogen en boosheydt grooter als vele, in 't geven milder, in 't zondigen onmatiger, in wapenen kloeker, verhevener als alle Hertogen van Britannien, zoo in 't Rijk als in af komſt van ſtaet, heeft, jongeling zijnde, den Koning zijn oom met zeer kloeke zoldaten te vuur en te zwaerdt verdrukt. Na dat hy door een geweldige belofte uyt de inbeelding des Rijx geweken is, heeft zich door het nopen van zijn gewiſſe monnike beloften gedaen. Maer terſtont weêr tot zijn uytſpouſel keerende, de beloften van monnik brekende, heeft zijn eerſte houwlijk veracht, de huys-vrouw van zijn levendige broeders zoon gevrijt, die broeders zoon, en zijn vrouw, die hy een tijdt lang by zich gehadt had, gedoot, en die gevrijde vrouw van zijn broeders zoon ten houwlijk genomen. Maer deze dingen moet men aen de Schicht-ſchrijvers laten, de welke tot noch toe valſchlijk voor-gegeven hebben, dat deze elkander nagevolght hebben, daer zy eens te gelijk (als men uyt Gildas, die yder aenſpreekt, zien mach) in verſcheyde deelen van 't eylandt de dwinglandy aenvaert hebben.

En dat overgebleven overſchot der Britannen heeft zich in de weſterſche wijken van 't eylandt, met natuurlijke veſtinge, bergen, en water-vloeden bezet zijnde, te weten in *Wallien*, als wy 't nu noemen, en *Cornwal* begeven. Dezes inwooners heeft de Sax Brittealeſ, dien's Cornealeſ, gelijk de Gaulen oft Franſen *Galweales* genoemt. Want dat uyt-landigh en vreemt is, wordt by hun *Walſch* genoemt, waer van ook de Walen in Nederlandt, en de Wallachiers aen den Donauw haer naem gekregen hebben. Deze Brit-walen, een ſtrijdtbaer volk zijnde, heeft haer vryheydt een langen tijdt onder haer Vorſten beſcherm't, en ſchoon zy door een wonderlijke gracht, de welke Koning Offa voltrokken heeft, van de Engelſche-Saxen zijn af-geſloten geweeſt, zoo hebben zy nochtans haer ſteden menighmael te vuur en te zwaerdt verwoeſt; en ook van haer allerley zwarigheden geleden. Eyndlijk heeft, onder 't gebiedt van de eerſte Eduart, als hy zelf van zich ſchrijft, de Godlijke voorzienigheydt, die in haer ſchikking niet miſt, onder andere giften haerer uyt-deeling, waer meê zy zich gewaerdight heeft ons en ons Rijk van Engelandt te vereeren, het landt *Wallien* met zijn inwooners ons eerſt door leen-recht onderworpen, en nu door haer genade tot de heerſchappy van ons eygendom, eenige hinder-palen weghgenomen zijnde, heel en al verkeert, en aen de Kroon van 't voornoemde Rijk, als een deel van haer lichaem, gehecht en vereenight. In de volgende eeuw konden zy nochtans op geenerley wijs daer toe gebracht worden, dat zy zich onder 't jok van ſlaverny begeven zouden, ook kon de zaek geenzins by-geleght, nocht de doodlijke haet tuſſchen de volkeren gebluſcht worden, tot dat de VII Henrik, van haer afkomſtigh, de behoudende handt aen de neder-liggende Britannen geboden, en de VIII Henrik haer in de zelfde ſtaet van recht en vryheydt, als wy Engelſchen zelf zijn, aengenomen heeft. Na welke tijdt, en geen weynige jaren te vooren, de Koningen van Engelandt haer onbeweeghlijke trouw en gedienſtigheydt beproeft hebben. Doch de *Cornwalen*, ſchoon zy al haer kracht, om de behoudenis des vader-landts te beſchermen, moedighlijk t'zaem-gebracht hebben, zoo zijn zy nochtans haeſtlijk onder de macht der Saxen geweken, als die nocht in getal vermochten, nocht het landt, van de natuur niet genoeghzaem geſterkt zijnde, kon haer beſchermen.

Inzetting van Wallien.

Dit zy genoegh gezeyt van de Britannen en Romeynen. Maer wijl men van de inwooners handelt, zoo mach men hier niet verzwijgen, hoewel wy 't te voren gezeyt hebben, 't geen Zoſimus verhaelt, dat de Keyzer Probus de Wandalen en Borgondiers, die hy overwonnen had, in Britannien gezonden heeft, de welke, hier woon-plaetſen verkregen hebbende, den Romeynen een nutten dienſt bewezen hebben, zoo vaek hier iemandt eenige oproer betrachte. Doch waer zy gewoont hebben, zoo niet in 't lant van Cambrits, weet ik niet. Want Gervaſius Tilburienſis verhaelt van een oudt bolwerk in dat landt, welk hy Vandels-burgh noemt, en zeght, dat het een werk der Wandalen geweeſt is.

Lib. 1. Wandalen en Burgondiers in Britannien.

En niemandt vermoede, dat in Conſtantins tijden Pœnen hier gewoont hebben, uyt deze woorden van den Redener Eumenius: 't Zy mooghlijk geen zwaerder val Britannien verdrukt had, als zoo het van den Oceaen overſtort bedekt wierd, welk uyt de diepſte wel der Pœnen verloſt, in 't gezicht van 't Roomſche licht op-gedoken is. Want in een oudt boek, welk Humfred, Graef van Gloceſter, en namaels den eerwaerdighſten Baron Burghley, Opper-ſchat-meeſter van Engelant toebehoorde, leeſt men *Pœnarum gurgitibus* (wellen der ſtraffen.) Want het ſchijnt van de ellendigheden en ſtraffen te ſpreken, waer meê het onder Carauſius gequelt geweeſt is.

Dat Agathias in zijn tweede boek der geſchichten zeght, het Hunniſche volk zijn Britannen, daer uyt trekke niemandt den Britannen ten laſter, oft achtze voor Hunnen. Want dat men in 't Griekſche boek Βίτθορες (Bittores) en niet Britones leeſt, heeft my nu onlangs de zeer geleerde Franciſcus Pitheus betuyght, 't welk ook nu I. Lewenclaius, aen wien de Geſchicht-kunde zeer veel gehouden is, vertoont heeft.

Cornwalen. Britwealen. Walſch. Walen.

DE PICTEN.

De Picten.

Aet ons nu tot de andere inwooners van Britannien komen, en eerſtlijk tot de Picten, aen welke de Geſchicht-ſchrijvers de eerſte eere van oudtheydt, na de Britannen, gegeven hebben. Deze trekt Hector Boëtius van de Agathyrſen, Pomponius Lætus, Aventinus, en andere van de Duytſchen, zommige van de Picten (die van Poictou) van Vrankrijk, Beda van Scyten. 't Is geſchiedt, zeght hy, dat het volk der Picten uyt Scytien (als men zeght) met weynige lange ſchepen in Ierlandt gekomen zijn, van de Schotten, die zy daer gevonden hebben, te vergeefs woon-plaetſen geeyſcht hebben, door haer aenraden na Britannien gegaen zijn, en aldaer in 't noorden gewoont hebben, en dat, als vele willen, omtrent het acht-en-tſeventighſte jaer onzes Heeren.

Wat ik in zoo groot een verſcheydenheyt volgen zal, zie ik niet, op dat ik nochtans zegge wat 'er van zy, en mijn gevoelen voort-brenge, zoo niet het aenzien van de eerwaerdige Beda alle ſamingen van yder een overwoogh, ik zoud achten, dat de Picten niet van elders over-gebracht, maer zelf in der daet Britannen, en de ware ſtam van de oude Britannen geweeſt zijn. Die Britannen, naemlijk zegh ik, die voor de aenkomſt der Romeynen het noorder-deel des eylants bezeten hebben, en de welke tot deze, het jok der ſlaverny tegen-ſtaende, (gelijk het volk der ſlaverny zeer onlijdtzaem is) namaels t'zaem-gelopen zijn. Gelijk in de in-

val

val der Saxen, de Britannen, die haer vryheydt niet wilden verlaten, zich in de weſterſche landen des eylands, welke ſcherp van bergen zijn, *Wallien* en *Cornwal* begeven hebben: zoo zijn buyten twijffel, als de Roomſche oorlogh brande, de Britannen, om in geen ſlaverny, het uytterſte van alle quaden, te vervallen, in deze noordtſche deelen, welke door de onzachtheydt des hemels zoo kout, door rouwe plaetſen zoo verſchriklijk, en door 't op-ſpoelen des Oceaens en moeraſſchen zoo waterigh zijn, geweken. Alwaer zy niet zoo zeer met haer ſchichten, als met haer lucht en geſternte gewapent, met de inwooners, die zy daer aen-getroffen hebben, tot een tal-rijk volk gegroeyt zijn. Want Tacitus getuyght, dat de vyanden der Romeynen in dit deel als in een ander eylandt van zijn ſchoon-vader Agricola gedreven zijn, en buyten alle twijffel zijn 't Britannen geweeſt, die deze verſchovenſte deelen van 't eylandt bewoont hebben. Wat, zullen wy droomen dat alle die Britannen, vyanden der Romeynen, de welke dertigh duyzent gewapende mannen tegen Agricola uyt-gevoert hebben, die Severus zulke nederlagen aen-gedaen hebben, dat hy in een krijghstocht zeventigh-duyzent Romeynen en bondt-genoten verlooren heeft, met dooden zoo ſchoon verdelght zijn, en niemant van haer tot voort-teeling over-gelaten is? op dat zy den vreemdelingen uyt Scytia oft Tracia plaets zouden verleenen. 't Is 'er zoo ver af, dat ik dit geloove, ſchoon 't Beda uyt het verhael van anderen geſchreven heeft; dat ik eer beveſtige, dat zy zoo vermeert geweeſt zijn, dat haer het landt nocht voeden, nocht begrijpen kon, en derhalven gedwongen waren in de Roomſche Provincie te vallen, en gelijk als te over-ſtorten, het welk wy weten namaels, als de Schotten daer by gekomen waren, geſchiet te zijn. Maer om dat Beda geſchreven heeft, gelijk andere in dientijdt gezeyt hebben, dat zommige uyt Scandien, welk eer tijdts, gelijk de gantſche noorder-wijk, Scytien genoemt wierd, langs de eylanden die op de rye geduurigh aen een lagen, tot de noorderſche Britannen gekomen zijn, daer toe zoud ik lichtlijk konnen gebracht worden, om 't zelve te gelooven.

Op dat nochtans niet iemandt meene, dat ik aen een waerſchijnlijke loogen geloof geef: dat de Picten zelf Britannen geweeſt zijn, ſchijn ik te konnen bewijzen uyt der Picten zeden, naem, en ſprack, waer in wy zien zullen, dat zy zeer wel met de Britannen over-een-komen.

De zeden. En op dat ik onder anderen na-late, dat nocht de Picten, als Beda verhaelt, nocht de Britannen, als Tacitus ſchrijft, de kunne in 't heerſchen onderſcheyden, oft de vrouwen van 't Rijk uyt-geſloten hebben: die gewoonte van ſchilderen, en zich met verwen te beſmeeren, was aen beyde volkeren gemeen. Van de Britannen hebben wy 't te vooren getoont, van de Picten getuyght het Claudianus voor ons, de welke zingt:

Hy heeft de recht-genoemde Picten
Getemt.

En elders: *En leeſt, met 't ſterven van de Picten*
D'ontzielde beelden, die het gloeyend yzer ſtrikten.

De naem. En niet min uyt-druklijk zeght Iſidorus: De naem der Pictiſche volken verſchilt niet van haer lichaem, om dat de ambachts-man met kleyne punten van naelden, de uyt-gedrukte ſappen van 't natuurlijk gras beſluyt, op dat de gevlakte Adel deze lijk-tekenen in zijn geſchilderde leden tot zijner vertooning drage. Zullen wy nu achten, dat deze Picten Duytſchen geweeſt zijn, die deze wijs van ſchilderen noyt gebruykt hebben, oft Agatyrſen van Tracien, zoo vêr hier van af gelegen? oft veel eer Britannien zelf, daer zy zelf in 't zelfde eylandt geweeſt zijn, en de zelfde wijs van ſchilderen behouden hebben.

En met geen andere naem als Britannen worden die Barbaren van de oude ſchrijvers, Dion, Herodianus, Vopiſcus, &c. genoemt, de welke de Romeynen zoo lang met zulke invallen uyt het Caledoniſche boſch, en die uyterſte noordſche wijk gequelt hebben. Inſgelijx Tacitus, die de oorlogen van zijn ſchoon-vader Agricola in dit uyterſte deel van Britannien volkomelijk beſchrijft, noemt de inwooners met geen andere naem als Britannen, en Britannen uyt Caledonia, daer nochtans de jonger ſchrijvers verhalen, dat de Picten, als nieuwe aenkomelingen, tien jaren te vooren hier aen-gekomen waren, (het welk ik wilde dat ghy aen merkte) hoewel Tacitus in die eeuw van de zelve gantſch niet geweten heeft. Ook zouden die Roomſche Keyzers, die zoo geluklijk tegen de zelve geoorloght hebben, te weten, Commodus, Severus, Baſſianus, en Geta zijn zoon, de bynaem van BRITANNICVS niet aen-genomen hebben, als zy de zelve overwonnen hadden, hadden zy geen Britannen geweeſt. Voorwaer indien de Romeynen, die, al wat onbekent was voor treflijk hielden, eenigh volk, verſcheyden van de Britannen, en te vooren onbekent zijnde, overwonnen hadden, 't zy die Picten oft Schotten genoemt geweeſt hadden, zy hadden buyten twijffel de tijtels van *Picticus* en *Scoticus* in haer penningen en opſchriften vertoont. Tacitus raemt uyt haer roode hayren, en groote leden, dat zy uyt Duytſchlandt geſproten zijn, terſtont nochtans daer na wijt hy 't waerlijker aen de geſteltenis des luchts, welke den lichamen de geſtaltenis geeft. Waer van ook Vitruvius zeght: In 't noorden worden volken gevoed van groote lichamen, bruyne verw, recht opſtaende en roode hayren. Inſgelijx geeft Panegyricus eenighzins te kennen, dat de Caledoniers, die buyten alle geſchil Britannen waren, een volk met de Picten geweeſt zijn, als hy ſchrijft, der Caledoniers en anderer Picten boſſchen, &c. als of ook de Caledoniers geen andere als Picten geweeſt waren. En dat die Caledoniers van af komſt Britannen geweeſt zijn, betoont Martialis met dat veers:

Ovidius ghy zult gaen vannen
De Caledoniſche Britannen.

Inſgelijx Auſonius, en getuyght te gelijk, dat zy beſchildert waren, wijl hy haer verw by groen moſch, met zant onderſcheyden, vergelijkt:

Gelijk het geele zandt met 't groene moſch gemengt;
Al eens zoo is de verw, waer meê zijn lijf beplengt
De Caledoniſche Britan.

Voorts gelijk deze met geen andere naem, als der Britannen, een tijdt lang bekent geweeſt zijn, en dat van haer geſchilderde lichamen: zoo hebben zy daer na omtrent de tijden van Maximianus en Diocleſianus, (want voor die tijdt komt ons denaem der Picten by de ſchrijvers niet voor) als Britannien zo lang een Provincie geweeſt was, dat de inwooners het Provinciaels Latijn ingezogen hadden, Picti, als het ſchijnt, genoemt te worden, tot onderſcheyt van die, welke Roomſche bontgenoten waren, en Britannen genoemt wierden. En waer van wierden zy anders Picten genoemt, als om dat zy zich beſchilderden. Doch zoo 'er iemandt is, die niet gelooft, dat de oude Britannen de Provinciaelſche Latijnſche tael gebruykt hebben, die weet voorwaer niet, hoe zeer de Romeynen gearbeyt hebben, dat de Provincien Latijn zouden ſpreken, en heeft niet gezien wat een kracht der Latijnſche woorden in de Britanſche tael is ingekropen, op dat ik niet met het aenzien van Tacitus voort kom, de welke ſchrijft, dat de Britannen, ten tijde van Domitianus, de welſprekenheydt der Latijnſche tael aenvaert hebben. En zoo veel de naem der Picten aengaet, deze knoop zal het aenzien van Flavius Vegetius licht wegh nemen, de welke eenigzins betoont, dat de Britannen dit woordt Picten t'eenemael in de zelfde zin, als de Latijnen, voor iet, geſchildert zijnde, gebruykt hebben. Want hy ſchrijft, dat de Britannen die verſpie-ſchepen Picten genoemt hebben, welker zeylen en touwen blaeu geverwt, en welker boots-gezellen en zoldaten in 't blaeu gekleet waren. Voorwaer indien de ſchepen om de blaeuwe zeylen van de Britannen Picten genoemt wierden; wat zal 'er tegen ſtaen, waerom zy de volkeren, met verſcheyde verwen geſchildert, en inzonderheydt met blaeuwe, (want dat is glaſtiſche van glaſtum) min Picten genoemt hebben?

Lib. 4. cap. 37.

Hier toe dient ook, dat de noorder Picten, welke S. Columbanus, door het woordt en voor-beeldt, tot Chriſtus gebracht heeft, in de oude jaer-boeken der Engelſchen Bꝛittaꝛ Peohtaꝛ, als Britanſche Picten genoemt worden.

Der Picten tael. Dat wy uyt haer tael te min bewijs-redenen konnen, daer van is oorzaek, dat naeulijx een woordt van de Pictiſche tael by de ſchrijvers gevonden wordt: nochtans ſchijnt zy met de Britanſche een-zelvigh geweeſt te zijn. Beda heeft geſchreven, dat 'er een wal op een plaets begint, welke in de Pictiſche ſpraek *Penuahel* genoemt wordt, en *Pengwal* betekent uyt-druklijk by de Britannen het hooft, oft begin van een wal. Ook ſmaken de namen van veel plaetſen in die gantſche wijk des eylandts, welke de Picten zeer lang in gehadt hebben (de zelve was het ooſterſche deel van Schotlandt) na de Britanſche oorſprong, als *Marr*, *Marnia*, om dat

dat 't zee-landen zijn, van het Britansche *Mor. Aberden, Aberlothnet, Aberdore, Aberneith*, dat is, *de mondt van Den, Lothnet, Dore, Neith*; van *Aber*, 't welk by de Britannen de mondt van een rivier betekent. *Stratbolgy, Strathdee, Strath-earn*, dat is, *het dal Bolgy, Dee, en Earne*; van *Strath*, dat in 't Britansch een dal is. De voornaemste stadt zelf der Picten kent geen andere, als een Britansche oorsprong, Edenburgh, zegh ik, welk Ptolemeus *Castrum Alatum* ('t gevleugelt kasteel) noemt, want *Aden* wordt in 't Britansch een vleugel genoemt. Ik zal ook niet tot een bewijs-reden nemen, dat zommige Pictische vorsten *Bridii* genoemt zijn geweest, dat is in 't Britansch, als wy nu dikwijls gezeyt hebben, geschilderde. Hier uyt dan wordt niet wanschiklijk besloten, dat de tael der Picten van de Britansche niet verscheyden geweest is, en dat zy dies volgens geen verscheyde volkeren geweest zijn, schoon Beda van de talen der Picten en Britannen, als van verscheyde spreekt, op welke plaets hy 't zelve van de uyt-spraken der tael schijnt gezeyt te hebben.

Ook hoeft zich niemandt te verwonderen, dat de Picten haer landts-luyden den Britannen zulke neêrlagen aen-gedaen hebben, dewijl wy heden zien, dat in Ierlandt die, welke het Engelsche Rijk onderdanigh zijn, geen schaedlijker vyanden hebben, als haer lands-luyden de wilde Ieren. Want gelijk, als Paulus Diaconus verhaelt, de Gotthen, Hyppogotthen, Gepiden, en Wandalen, de naem alleen veranderende, en de eene en de zelfde tael gebruykende, met vyandige vanen dikwijls tegen elkander gestreden hebben; zoo ook de Picten en Britannen, meest als deze nu der Romeynen bontgenoten waren. Deze dingen waren 't, hoedanigh zy ook zijn, de welke my als in handen geworpen, en mijn gemoedt bykans daer toe gebraeht hebben, dat ik de Picten voor over-blijfsels der Britannen geoordeelt heb: maer mooghlijk wordt dit door Bedas aenzien vermindert, doch laet de over-levering van zoo groot een man, uyt het verhael van anderen, (zoo 't u goedt dunkt) winnen en kracht hebben boven deze ramingen.

Deucaledonii. Vecturiones.

Deze Picten deelt Ammianus Marcellinus in *Dicalidonios* en *Vecturiones*, ik zoud *Deucalidonios* leezen, en acht dat zy aen de west-kant van Schotlandt, daer de Deucalidonische zee tegen aen spoelt, gewoont hebben. Hoewel ik gemeent heb, dat deze zoo genoemt zijn geweest, als zwarte Caledoniers, (want *Dee* betekent by de Britannen zwart) gelijk de Ieren heden de Schotten van die wijk, *Duf Allibawn*, dat is, zwarte Schotten, noemen, en de Britansche rovers, van deze kant de zee ontveyligende, hebben zy *Yllu du*, dat is, het zwarte heyr, genoemt. Nochtans mach men gissen, dat zy van de gelegenheyd haer naem ontfangen hebben. Want *Deheu Caledonii*, betekent de Caledoniers ter rechter-hant, dat is ten westen woonende. Gelijk de andere Picten, die ter linker-handt, dat is ten oosten, gewoont hebben, (welk Ninnius de linker wijk noemt,) Vecturiones genoemt waren, het woordt mooghlijk van *Ckwithic* af-getogen zijnde, het welk by de Britannen de linker-zijde betekent, de welke zommige vermoeden, dat by Ptolemeus verdurvelijk *Vernicones* genoemt worden. Een oudt Saxisch stuk schijntze Pegþeonn te noemen; want zoo noemt het 't volk, welk den Britannen vyandigh was, daer de oude Engelschen de Picten *Pehits* en *Peohtas* genoemt hebben. Waer van by Whitkindus door-gaens *Pekiti* voor Picti gelezen wordt.

Der Picten zeden. Pag. 16. &c.

De zeden van deze oude en Barbarische Britannen, die namaels tot de naem der Picten gekomen zijn, hebben wy uyt Dion en Herodianus hier te voren beschreven. Nu is overigh, dat ik hier by voege, dat, als het Rijk ten val helde, de weynigh voorzichtige Romeynen uyt de Barbaren haer benden op-lichten, zommige van deze Picten van Honorius, de dingen over al gestilt zijnde, tot de Roomsche oorlogh verkooren, en Honoriaci genoemt geweest zijn. De welke onder dien dwinglant Constantin, om de hoop zijns naems verkooren, de kasteelen der Pireneische geberghten openende, de Barbaren in Spanjen gelaten hebben. En eyndlijk als zy eerst door zich zelf, en namaels met de verbonde Schotten, deze Provincie der Romeynen veel quelling aen gedaen hadden, hebben zy later begonnen te verzachten: De zuydersche zijn van Ninia oft Ninianus de Britan, een zeer heyligh man, tot Christus bekeert omtrent het 430 jaer. En de noorderschе, die door de hooge en schriklijke toppen der bergen van de zuydersche af-gescheyden waren, van Columbanus, een Schot uyt Ierlandt, insgelijx een monnik van uytnemende heyligheyt in 't DLXV jaer, de welke haer, waer hy 't gevat had, geleert heeft de Paesch van de veertiende maen van Maert tot de twintighste maen altijdt op een Zondagh te vieren, en een andere vorm van scheersel als de Romeynen, te weten, welke een onvolkome gedaente van een kroon vertoonde, te gebruyken. Waer van lang in dit landt scherplijk getwist is, tot dat Naitanus, der Picten Koning, de zijnen tot de Catholijke onderhouding zwaerlijk gebracht heeft. In welke eeuw zeer vele Picten de drempels der heyligen, gelijk het toen de tijdt meê bracht, aendachtelijk verzocht hebben, en onder anderen, die in de oudtheden van S. Pieters kerk, met deze woorden verhaelt wordt: [ASTERIVS COMES PICTORVM, ET SYRA CVM SVIS VOTVM SOLVERE, dat is, *Asterius Graef der Picten, en Syra hebben met de haren haer belofte voldaen.*] Eyndlijk zijn zy van de Schotten, uyt Ierlant invallende, zoo verbroken geweest, dat zy omtrent het DCC XL jaer, door een schadelijke oorlogh overwonnen zijnde, oft t'eenemael verdelght, oft allenx tot haer naem en volk geweken zijn. Het welk insgelijx gebeurt is aen het allermachtighste volk der Gaulen, de welke, van de Fransen overwonnen, tot de naem der Fransen allenx als verhuyst zijn.

Blondus. Honoriaci.

Beda.

Asterius Graef der Picten.

Dat Panegyricus te kennen geeft, dat Britannien voor Cæsars tijden tot haer half-naekte vyanden de Picten en Ieren gewent geweest is, schijnt hy na de wijs van zijn tijdt te spreken, voorwaer de Picten waren toen ter tijdt met de naem niet in Britannien.

Dat ook Sidonius Apollinaris in het lof-dicht tot zijn schoon-vader gezongen heeft:

Zijn winb're vanen voerde Cæsar tot die stranden,
Daer de Caldoonsche Brit inwooner is der landen,
En schoon hy heeft den Schot, en met de Sax, den Pict
Geslagen in de vlucht.

Ik kan niet laten uyt te roepen met een ander Dichter:

Men loof geen zang-goddin, die alle ding vergroot.

Dit zoud Cæsar, overvloedigh en rijklijk in zijn eygen lof, noyt gezwegen hebben, had hy 't slechts gedaen gehad. Maer deze schijnen die goede en geleerde schrijvers in deze eeuw niet ongelijk, die, als zy Cæsars geschichten t'zamen-rapen, schrijven, dat hy de Fransen in Gaulen, en de Engelschen in Britannien verwonnen heeft, daer in die tijd, nocht hier der Engelschen, nocht daer der Fransen naem zelfs van zeggen niet gehoort is, als die lange jaren daer na in deze landen gekomen zijn.

Die van Poicton.

Dat de Pictons van Vrankrijk het zelfde volk met onze Picten geweest is, durf ik met Ioannes Picardus niet gelooven, wijl de naem der Pictons in Gaulen oft Vrankrijk ook voor Cæsars tijdt zeer vermaert geweest is, en de onzen nergens Pictons genoemt worden: alleen in een plaets van Panegyricus weet ik, dat *Pictonum* voor *Pictorum*, door de slofsigheydt der drukkers, ingeslopen is.

DE SCHOTTEN.

DE naeste plaets aen de Picten, onder de Britansche volkeren, eygenen zich met recht de Schotten, van welke eer ik spreken zal, op dat de quaedtwilligen en spotters niet tot laster trekken, het geen ik ongeveynsdelijk en eenvoudighlijk uyt de oude schrijvers van de Schotten hier zal voortbrengen, zoo moet de lezer vermaent zijn, dat alles tot de oude, ware, en oprechte Schotten moet betrokken worden. Welker nakomelingen die zijn, die Iersch spreken, en wijdts en zijdts in 't westersche deel van 't gene men nu 't Koning-rijk van Schotlandt noemt, en in de by-gelege eylanden woonen, en *Highlandmen* gemeenlijk genoemt worden. De anderen, geschikter in zeden zijnde, de welke in 't oosterschе deel des zelfs gezeten zijn, schoon zy tot de naem der Schotten over-ge-

gaen zijn, zoo zijn zy nochtans niet min als Schotten, maer van de zelfde Duytſche ſtam, als wy Engelſchen. 't Welk zy niet konnen ontkennen, en wy niet mogen niet weten, wijl zy van die voorige Saſſen, even als wy, genoemt worden; en de zelfde tael met ons, 't welk het zekerſte bewijs van een een-zelvige ſtam is, naemlijk de Engel-Saxſche, alleen in uyt-ſpraek verſcheyden, gebruyken. Op welke naem het zoo vêr is, dat ik hun eenige vlek aen kladde, dat ik zoo veel eêr altijdt, als van het zelfde bloedt en afkomſt zijnde, gelieft heb, en ook toen ge-eert, als de Rijken gedeelt waren, en nu veel meer, wijl, door het toedoen van de hooghſte en goedighſte Godt, wy Engelſchen en Schotten onder een zeer wijdtluftigh hooft des Rijx ('t welk beyde volkeren ten beſten tot geluk en zaligheyt gedyen moet) t'zamen-ſmelten.

De oorſprong en opkomſt van 't Schotſche volk is, gelijk die van de om-gelege volkeren, met duyſterheydt omgoten, zoo verborgen, dat zelf de doorzichtighſte Buchananus, oft weynigh gezien heeft, oft alleen voor hem gezien heeft: want hy heeft aller verwachting in deze zaek bedrogen. Hier door heb ik my lang onthouden, om niet tot dezen kamp te komen, en door my met anderen over verdichtſelen te verwonderen, zoo etelijk te beuzelen. Want men zal even zoo waerſchijnlijk den oorſprong der Schotten tot de Goden betrekken, als tot die Scota, het verſierde dochterken van de Egyptiſche Pharao, getrouwt aen Gaithelus, de zoon van Cecrops, opbouwer van Athenen. Maer gelijk deze meening, uyt de onervarenheyt der oudtheydt geboren, ook van de zuyverſte Schotten verworpen wordt; zoo wordt ook de ander later, uyt de Griekſche bron onſmaeklijk getapt, dat de Schotten genoemt worden, als σκότοι, dat is, duyſtere, als tot laſter des doorluchtighſten en kloekmoedighſten volx van de nijdige bedacht, van my gantſchlijk verworpen. Ook behaeght de giſſing van ons Florilegium niet aen allen, dat naemlijk de Schotten zoo genoemt worden, om dat zy uyt een verwerde t'zamen-vlocying van volkeren voortgeteelt zijn. Nochtans kan ik my niet verwonderen van waer Iſidorus dat heeft: De Schotten, zeght hy, hebben in haer eygen tael haer naem van haer beſchildert lichaem, om dat zy met yzere priemen, met inkt, met een merk van verſcheyde geſtalten getekent worden. Het welk Rabanus Maurus ook met de zelfde woorden getuyght in zijn landt-beſchrijving, aen Keyzer Lodewijk de Godtvruchtige, de welke te vinden is in de Boekery van 't Collegie der drievuldigheydt tot Oxford.

Scota dochter van Pharao.

Lib. 9. c. 2.

Maer wijl Schotlandt zijn voedſter-kinderen heeft, die uyt de innighſte oudtheydt haer oorſprong konnen ſcheppen, en haer en haers vader-landts eer allerbeſt verzorgen, zoo zy aen deze zaek al haer zorgh en al haer gemoedt ſlechts zoo lang te koſt leyden; zoo zal ik ſlechts den vinger aen de bronnen ſtrekken, waer uyt zy mooghlijk de waerheydt ſcheppen mogen, en ik zal eenige dingen voorſtellen, welke ik wel wilde, dat zy naerſtighlijker over-wogen. Want ik ben in deze zaek een *Scepticus*. En eerſtlijk van haer oorſprong, daer na van de plaets, van waer zy in Ierlandt over-gevaren zijn. Want het is zeker, dat zy uyt het eylant van Ierlant, by de Britannen van oudts bewoont, als op zijn plaets betoont zal worden, in Britannien overgevaren zijn, en als zy den ſchrijvers met deze naem eerſt bekent wierden, in Ierlandt haer woon-plaetſen gehad hebben. Want elders heeft Claudianus van haer invallen in Britannien gezongen:

Ierlandt der Schotten vaderlandt.

De wild' en woeſte Schot heeft Ierlandt gantſch ontroert,
Zijn ſchepen over zee, vol vyandtſchap, gevoert.

En ook elders:

Het koude Ierlandt heeft beſchreyt de Schotſche hoopen.

Inſgelijx ſchrijft Oroſius: Ierlandt wordt van de volkeren der Schotten bewoont. En met hem Iſidorus: Schotlandt is het zelfde dat Ierlandt is, doch Schotlandt genoemt, om dat het van de volkeren der Schotten bewoont wordt. Gildas noemt de Schotten Ierſche landt-loopers. Ook Beda: De Schotten die Ierlandt, het naeſte eylandt aen Britannien, bewoonen. En elders: Ten tijde van de Groote Karel noemt Eginhardt Ierlandt uyt-druklijk het eylandt der Schotten. Inſgelijx Giraldus Cambrenſis: Dat het Schotſche volk uyt Ierlandt geſproten is, bewijſt tot op den huydigen dagh de gebuurſchap, zoo wel van haer tael, als kleeding, zoo wel van haer wapenen als zeden. Maer komen wy tot het gene 't welk ik wilde dat de Schotten overwogen.

Wijl zy, die ware en natuurlijke Schotten zijn, deze naem der Schotten niet kennen, maer zich anderzins *Gaoithel, Gael,* en *Albin* noemen, en wijl vele volkeren, met andere namen, als zy zelf gebruyken, van haer nabuuren beteken worden, waer door de oorſprongen der volkeren dikwijls aen-gewezen worden: gelijk de inwooners van Neder-Pannonien, die zich *Magier* heeten, in Duytſch Hungaren genoemt worden, om dat zy van oorſprong Hunnen zijn, die by 't Herciniſche Boſch woonen: de welke zich zelf *Czechi* noemen, worden by anderen Bohemiers genoemt, om dat zy van de Gauliſche Boy (mooghlijk van de Bourbonnoiſen in Vrankrijk) geſproten zijn: de inwooners van Africa, die by zich zelf ook haer naem hebben, van de Spanjaerden *Alarbes* genoemt worden, om dat zy Arabiers zijn: de Ieren die zich zelf *Erinach*, van onze Britannen *Gwidkil*, en de Ieren en Britannen zelve noemen ons Engelſche met geen andere naem als *Saſſons*, om dat wy van de Saxen geſproten zijn: Ik wilde wel dat de Schotten eerſt overwogen, of zy ook van haer gebuuren alzoo genoemt zijn geweeſt als Scyten. Want gelijk de Neêr-landers de Schotten en Scyten met een naem *Scutten* noemen; zoo heeft men uyt onze Britanſche ſchrijvers waer-genomen, dat zy beyde onze Britannen Υ-*Scot* genoemt hebben. Ook noemt Ninnius de Britannen, die in Ierlandt woonen, uytdruklijk Scyten, en de zee, waer over zy uyt Ierlandt in Britannien gevaren zijn, noemt Gildas *Vallem Scythicam* ('t Schytiſche dal.) Want zoo ſtaet in de Pariſche druk, alwaer andere zonder zin *Stytticham vallem* lezen. Ook heeft Koning Alfred, die voor zeven-hondert jaren de hiſtori van Oroſius in de Engelſche tael over-gezet heeft, de Schotten met *Scyttan* over-gedragen, en de onzen, die naeſt aen Schotlandt woonen, noemen haer geen Schotten, maer *Scyttes* en *Scetts*. Want gelijk (na 't getuygenis van Walſinghamius) de zelfde genoemt worden *Geten, Getiſchen, Gotten, Gottiſchen*; zoo worden van de zelfde afkomſt genoemt *Scyten, Scytiſchen, Schotten, Schottiſchen*.

Gaoithel oft Gaithel, en Gael.

't Schitiſch dal.

In Hypodigmate.

Hier mogen zy bedenken, of deze naem aen dit volk van haer gebuuren gegeven zy om haer Scytiſche zeden, oft om dat zy uyt Scytien gekomen zijn. Voorwaer Diodorus Siculus en Strabo, met namen, vergelijken de eerſte en oude Britannen, inwooners van Ierlandt, het ware vader-lant der Schotten, met de Scyten in wildigheydt. Daer toe drinken de wilde Ieren en melken 't bloedt uyt de wonden der verſlagenen, beveſtigen een verbont met een teugh van elkanders bloet, en achten haer eer te groeyen door 't getal der doodt-ſlagen. Hier by komt noch, dat deze Schotten, even als de Scyten, boogen en pijlen tot haer voornaemſte wapenen hadden. Want Orpheus noemt de Scyten τοξοφόρους, gelijk Elianus en Iulius Pollux *Sagittarios*, dat zijn, ſchutters; waer van de geleerde mannen vermoeden, dat beyde deze volkeren dien naem om haer ervarentheydt in 't ſchieten gegeven is. En het kan niet nieu ſchijnen, dat verſcheyde volkeren van de zelfde zeden, met de zelfde naem getekent zijn, gelijk zy, die Weſt-Indien door-zien hebben, ſchrijven, dat alle kloeke mannen, en die met boogh en pijlen ervaren zijn, door gantſch Indien en zijn eylanden met een naem *Caribes*, ſchoon zy verſcheyde volkeren zijn, genoemt worden.

Lib. 6. Strabo lib. 4. Ware Schotten zijn, even als eertijdts de Scyten.

Cariben. Benzo l. 2.

Maer dat zy uyt Scytien gekomen zijn, getuygen zelf de Geſchicht-ſchrijvers der Ieren, want zy tellen Nemethus den Scyt, en lang daer na Dela uyt Nemethus, dat is, uyt de Scytſche ſtam, onder de eerſte inwooners van Ierlandt. Inſgelijx heeft Ninnius, Eluodugus leerling, opentlijk geſchreven: In de vierde eeuw der weereldt (dat is in die tijdt, welke verloopen is tuſſchen de opbouwing van de kerk te Ieruſalem, en de Babiloonſche gevangnis) hebben de Scyten Ierlandt in-gehadt. Hier toe komt het aenzien der jonger ſchrijvers, van Ciſnerus in de voor-reden aen Crantzius, en van Reinerus Reineccius, de welke ſchrijft: Van de Scyten is het volk der Schotten in Britannien noch overigh, &c. Ik twijffel nochtans geheel en al, ſchoon de Geten een Scytiſch volk geweeſt zijn, oft Propertius onze Ieren meent, als hy zingt:

En d'Ierſche Geten, en Britanjen met
Geverwde wagens over al bezet.

Maer

Van waer de Schotten in Ierlandt gekomen zijn.

Maer den Schotten kan haer eer niet beſtaen, zo zy niet uyt Spanjen in Ierlandt over-gebracht worden, want dit beweren zy zelf en haer Geſchicht-ſchrijvers, even als haer Godts-dienſt en vryheyt, en voorwaer met recht. Zo is dan alle moeyten verlooren, zoo men geen Scyten in Spanjen vindt. En dat 'er in Spanjen Scyten geweeſt zijn, (op dat ik zwijge van de Scytiſche voor-bergh in Cantabrien naeſt aen Ierlandt, en 't geen Strabo ſchrijft, dat de Cantabren met de Scyten in zeden en in wildigheydt over-een gekomen hebben) leert Silius Italicus, uyt Spanjen af komſtig, openlijk. Want dat de *Concani*, een volk van Cantabrien, van de Maſſageten, dat zijn Scyten, voort-geſproten zijn, betoont hy met dit veers:

Scyten in Spanjen.

Concani.

Lib. 3.

Ghy toont Concaner door u wreedtheyt uyt die looten
Van 't Maſſagetiſch volk te wezen voort-geſprooten,
Wijl ghy uw graeght verzaet en uwen dorſt verzoet
Door d'uyt-geborſte aêr van d'arme hooren-voet.

En na weynigh hier tuſſchen in gevoeghde veerzen, betoont hy, dat de Sarmaten, de welke ieder bekent Scyten geweeſt te zijn, Suſana, een ſtadt in Spanjen, op-gebout hebben, als hy zingt:

En Suſana verheft ter lucht Sarmaetſche muuren.

Luceni.

Van deze Sarmaten oft Scyten, ſchijnen de *Luceni*, die Oroſius in Ierlandt ſtelt, af komſtigh te zijn, (wijl de Spanjaerts zelve Suſana onder de Lucenſers in Spanjen ſtellen) gelijk die *Gangani* van Ierlandt van die Concanen. Want de Lucenſiers en Concanen waren onder de Cantabren gebuuren, gelijk de Lucenen en Ganganen aen die kant van Ierlandt, welke na Spanjen toe light. Zo iemandt vraeght, welke die Scyten geweeſt zijn, die in Ierlant gekomen zijn, ik weet het gantſch niet, 't zy dat ghyze Duytſchen acht, en wilde wel dat de Schotten 't zelve dieper over-dachten.

Duytſchen in Spanjen. De conſolatione ad Albinum. Lib. 4. cap. 12.

Doch dat de Duytſchen nu eertijdts in Spanjen gedrongen zijn, zal, behalven Plinius, die de *Oretanen* van Spanjen Duytſchen noemt, Seneca, een gebooren Spanjaert, bewijzen: Het Pyreneiſche geberght, zeght hy, heeft de over-komſt der Duytſchen niet belet, door omwegen en onbekende plaetſen heeft zich de menſchelijke lichtvaerdigheydt begeven. En dat de Duytſchen Scyten genoemt geweeſt zijn, wordt niet alleen uyt Ephorus en Strabo beſloten, die al de volkeren van 't noorden Scyten genoemt hebben, maer ook uyt Plinius: De naem, zeght hy, der Scyten gaet overal over in Sarmaten en Duytſchen. En Aventinus getuyght, dat de Duytſchen van de Hungaren Scyten en Scytulen genoemt worden. En van de Scytiſche oorſprong af-gekomen te zijn, kan niemandt tot verwijt ſtrekken, mits de Scyten, gelijk zy de oudtſte overwinners van veel volkeren geweeſt zijn, alzo ook zelf geduurigh onverwonnen, en noyt onder een vreemde heerſchappy gebracht zijn. Hier mach men niet voorby-gaen, dat de Caucen en Menapien, welke onder de treflijkſte volkeren in Duytſchlandt geweeſt zijn, met de zelfde namen en de zelfde gebuurſchap van Ptolomeus in Ierlandt geſtelt worden, zo dat het waerſchijnlijk zy, dat zy van de zelfde Duytſchen met de naem ook de oorſprong getrokken hebben.

Vaſſæus.

Zoo de Schotten van deze niet geſproten zijn, zoo wild ik, dat zy by zich zelf bedachten, of zy van die Barbaren geweeſt zijn, de welke de Tijdt-boeken van Koning Alphonſus getuygen, dat van de Groote Conſtantin uyt Galliſſen van Spanjen verdreven zijn; want men wil, dat zy uyt dat deel in Ierlandt verhuyſt zijn. Vraeght men, wie de Barbaren geweeſt zijn, ik twijffel niet, of zy zullen met my gevoelen, dat het Duytſchen geweeſt zijn. Want onder 't gebiedt van Gallienus, hebben de vêrſt-gelege Duytſchen, zeght Oroſius, het af-geloope Spanjen ingenomen en bezeten; En wat zijn de vêrſt-gelege Duytſchen anders, als Scyten, geweeſt? Maer Aurelius Victor, by Andreas Schottus uyt-gegeven, noemt die Duytſchen Franſen. En wijl die Franſen en vêrſt-gelege Duytſchen uyt Duytſchlandt af-varende, zeer vêr in de zee door de hitte van haer razerny gevoert wierden, en als Nazarius aen Conſtantin ſpreekt, ook de ſtranden der Spanjaerden met wapenen, langs deze onze zeën, beſchadight gehadt hebben, wie zal gelooven, dat zy het vruchtbaerſte eylandt van Ierlandt, zoo bequaem zijnde om Spanjen te beſchadigen, min als het verdorde landt van Cantabrien geacht hebben? Maer nochtans, even gelijk de Mooren ten tijde van de Groote Karel, en namaels, uyt Scandien, (Noorwegen) Ierlant dikwijls aen-gevallen hebben, en aldaer haer woonplaetſen geveſt; alzoo mach men denken, dat de Franſen ook te vooren gedaen hebben, en waerſchijnlijk genoegh van hier in Spanjen over-gevaren zijn, en van daer, door de Groote Conſtantin verdreven zijnde, wederom in Ierlandt gekeert zijn. Ook is 't geloofljk, dat 'er namaels meêr toegekomen zijn, toen, als de Wandalen en Gotten alles in Spanjen in rook en aſch ſtelden, en de Barbaren onder elkanderen oorloghden, en d'een den ander verſloegen; inſgelijx als de ſtorm der Sarracenen den Spanjaerden trof, en in Galiſſien en Cantabrien vele ter neder velde. Maer hier mogen andere na zien, 't is my genoegh zelfs alleen gewilt te hebben deze wolk t'ontroeren.

Oroſius lib. 7.

Lieve laet hier de Schotten over-leggen, hoe het komt, dat de Ieren, der Schotten over-groot-vaderen, en de Schotten zelve zich roemen *Gael*, en *Gajothel* genoemt te worden; en haer tael *Gajothlac* te zijn, en dat deel van Britannien, welk zy eerſt ingenomen hebben, *Argathel* noemen: en laet zy zeggen van waer deze namen gekomen zijn, van die van Galiſſien in Spanjen, van welke, buyten twijffel, vele in Ierlandt over-gegaen zijn, en welker oorſprong van de Gallaten, oft Gaulen verhaelt wordt? oft van de Gotten, als zommige jonger ſchrijvers meenen, de welke willen, dat dit *Gajothel* van de Gotten af-gekomen zy, even als Catalonien in Spanjen. Hier zouden zy bewijs-redenen halen, van de na-verwantſchap van de Gotſche tael met de Ierſche, de welke nochtans geen gemeenſchap heeft met eenige andere talen van Europa, als met de Britanſche en Duytſche, na dat ik heb konnen begrijpen. Hoe waerlijk Huntingdonenſis ſchrijft: De Schotten zijn uyt Spanjen in Ierlandt, in de vierde eeuw der wereldt, gekomen, en een deel der zelve, welk noch gebleven is, gebruykt de zelfde tael, en worden Navarroiſen genoemt. Hoe waerlijk, zegh ik, hy dit geſproken heeft, laet ik andere zeggen. Ook laet ik David Chambres Schotsman varen, welke van de Ieſuiten verſtaen heeft, dat de Schotſche tael in Ooſt-Indien gebruykt wordt. Ik vrees dat zoo een vêr-gelege landt, dien licht-gelovigen man geen vryheydt gegeven heeft om te liegen, maer om leugens te zeggen.

De Gotten en wilde Schotten hebben een kleeding.

Zoo men hier in deze zaek bewijs-redenen uyt de draght mach halen: de wilde Schotten hebben heden de zelfde draght en kleeding, als eertijdts de Gotten, gelijk terſtont uyt Sidonius verſtaen wordt, de welke, terwijl hy den Got beſchrijft, den wilden Schot geheel af-ſchildert: Zy vlammen, zeght hy, door de ſaffraen, de voeten worden met een borſtelige ſchoen tot aen de eng-klaeuwen toe bebonden. De knyen, ſchenkels, en kuyten zijn zonder dekſel, haer kleedt is hoogh, eng, veel-verwigh, naeulijx komende aen de uytſtrekkende en bloote dyen. De mouwen alleen de beginſelen der armen bedekkende. Haer wapen-rokken groen, met roodt-ſcharlake boorden. De hengſels van de ſchouderen af-hangende. De ooren worden door de geeſſels der over-hangende hayren bedekt: (want zoo mach men de veelvoudige en geſcheyde hayren der Schotten en Ieren met recht geeſſels noemen.) Ook gebruyken zy gehaekte lancen (Gildas noemt ze gehaekte pijlen) en werpbijlen. En zy droegen, als Porfirius zeght, naeuwe rokken, na haer borſten gepaſt, zonder riemen. Of dit niet zy de zelfſte draght der Ierſche Schotten, laet zy zelve oordeelen. Ook wild ik, dat zy te gelijk over-dachten deze woorden van Giraldus Cambrenſis, uyt het boek van de onderwijzing eens Vorſten: Als Maximus uyt Britannien in Gallien met de gantſche macht van mannen en krachten, insgelijx der wapenen van het eylandt, om het Rijk in te nemen, over-gevoert was, zo hebben Gratianus en Valentianus broeders, en deel-genoten des Rijx, dit Gotſche volk, in oorloghs-zaken kloek en dapper, en hun oft verbonden, oft onderworpen, en door Keyzerlijke weldaden verplicht, van de landt-palen van Scytien, na de noorder-deelen van Britannien, om de Britannen te beſchadigen, en den dwinglandt met de jongmanſchap wederom te doen keeren, met ſchepen over-gezonden. En toen hebben zy, zoo, mits zy na de ingeboore krijghs-dapperheydt der Gotten kloekmoedigh en ſterk waren, als ook, wijl zy 't eylandt van mannen en krachten berooft gevonden hebben, de noorder-deelen, en geen kleyne landen van 't zelve, van roovers by-wooners geworden zijnde, tot haer gebruyk ingenomen.

Tegen Horatius de arte Poëtica.

Wie

Wie nu deze Gotten anders, als Schotten geweest zijn, laet andere aen-wijzen, en mooghlijk eenigh licht uyt Procopius hebben, by wien Belisarius aen de Gotten, die begeerden, dat zy Sicilien aen de Romeynen zouden inruymen, met deze woorden antwoordt: En wy laten insgelijx de Gotten Britannien voor zich hebben, een veel treflijker eylandt als Sicilien, eertijdts onder de Roomsche gehoorzaemheyt gebracht. Want het is billijk, dat men hun, die eerst eenige weldaden bewezen hebben, oft een gelijke dankbaerheyt betoone, oft een weêr-beurtigheyt van weldaden. Hier toe schijnt ook gebracht te moeten worden, dat de Schotten schrijven, dat Fergusius de Schot, Alaricus den Got in 't in-nemen van Romen verzelt heeft, dat Irenicus verhaelt, dat Genstic, der Wandalen Koning, in Schot-lant en Britannien over-gevaren is, en dat Cambrensis, ik weet niet van waer, verhaelt, dat de *Gaithel*, dat zijn Schotten, gelijk de stam, zoo ook de naem van de Wandalen verkregen hebben, de welke P. Diaconus betoont de zelfde met de Gotten geweest te zijn. Ook kan 't den Schotschen naem niet schadelijk zijn, dat zy zich voor der Gotten afkomst bekennen, wijl de machtighste Koningen van Spanjen zich roemen hier van af-gekomen te zijn, en by de Italianen de aller-edelsten van de Gotten haer geslachte trekken oft versieren. En Keyzer Karel de vijfde zelfs plaght ernstlijk te zeggen, dat den Adel van gantsch Europen uyt Scandien, en de stam der Gotten gesproten was. Doch deze dingen zijn zo krachtigh niet by my, dat ik hier uyt durf achten, dat de Schotten een af-spruytsel der Gotten zijn.

Lib. 2. van den oorlogh der Gotten.

Levinus Lemnius.

Nu, op dat ik 't met een woordt zegge, wild ik, dat de geleerde Schotten overwogen, oft zy van de oudtste Britannen, inwooners van Ierlandt, geweest zijn, (want dat de Britannen eertijdts in Ierlandt gewoont hebben, is zeker) en Scyten oft Schotten genoemt zijn, om dat zy met de Schotten in zeden over-een gekomen hebben, oft Scyten, de welke uyt Scandien, oft Scytien af-gekomen zijn, tot welke de Galissiers, Fransen, oft Duytschen, in Spanjen verstoort zijnde, en de Gotten oft Wandalen by-gekomen zijn, als Spanjen door de schadelijkste oorlogen brande; oft een t'zamen-loop van volkeren, welke in Ierlandt t'zaem-gevloeyt is, en daer van by de gebuuren den naem gevonden. De tael, zeght Giraldus, der Ierschen, wordt *Gaidelach*, als uyt alle talen verzaemt, genoemt. En Florilegus, waer uyt hy het ook gehaelt heeft: De Schotten hebben haer oorsprong gehadt van de Picten en Ieren, als uyt verscheyde volkeren by-een-gebracht zijnde. Want dat wordt *Schot* genoemt, dat uyt verscheyde dingen tot een hoop vergaêrt wordt. Gelijk de Alemannen (na 't getuygnis van Asinius Quadratus) door haer naem vertoont hebben, dat zy uyt een verscheyde t'zamen-loop van menschen gekomen zijn. Ook kan 't niemandt wonder schijnen, dat eertijdts zoo veel volkeren in Ierlandt t'zamen-gevloeyt zijn, wijl dit eylandt in 't midden tusschen Britannien en Spanjen gelegen, en wel-gelegen zy aen de Fransche zee; en dat binnen de laetste acht-hondert verloope jaren zeker zy uyt de trouw der jaer-boeken, dat de Noorwegiers, en Oost-mannen uyt Duytschlandt, de Engelschen, Walen, en Schotten uyt Britannien aldaer haer woon-plaetsen gevestight hebben. Deze dingen zijn 't, die ik wilde, dat de Schotten in deze zaek over-leyden. Ondertusschen moeten zy gedenken, dat ik niets verzekert heb, maer alleen eenige dingen aen-gewezen, die eenighsins ter zaek schijnen te dienen. Waer uyt indien geenigh licht voor de Schotsche opkomst schijnt, zo laet zy 't elders zoeken, want ik ben in deze zaek gantsch blindt, en heb de vliedende waerheydt door een ydele naevorsching vervolght, nochtans met deze omzichtigheyt, dat ik niemant, zo ik hope, geraekt heb.

Diodorus Siculus.

Op 't 77 jaer van Christus.

Schot.

Alemannen.

Agathias lib. 1.

Van die tijdt, op welke de naem der Schotten eerst bekent geworden is, is eenigh geschil, en hier over twist de treflijke Dichter Buchananus, met de treflijke liefhebber der oudtheden Humfredus Lhuidus. En om dat Lhuidus bevestigt, dat de naem der Schotten nergens uyt eenige schrijvers gehaelt kan worden voor de tijden van de Groote Constantin, zoo valt hy den man op 't lijf, zockt hem de keel af te steken, en poogt hem met twee arme bewijs-redenen te door-stoten, de eene uyt Panegyricus, de andere uyt gissing. Om dat de oude Panegyricus verhaelt, dat Britannien, ten tijde van Cæsar, de Ierssche vyanden gewoon was. Daerom, behaeght het den Goden, hebben de Schotten op die tijdt in Britannien haer woon-plaetsen gehadt, maer nocht dat die Ieren toen daer woon-plaetsen gehadt hebben, nocht ook dat zy Schotten geweest zijn, heeft iemandt te vooren gezeyt. Panegyricus heeft buyten twijffel, na de toen aengenome wijs der schrijvers, op zijn, en niet op Cæsars tijden gezien. En de raming is niet zijne, maer van de zeer geleerde Iosephus Scaliger. Want hy leest in de aentekeningen op Propertius, terwijl hy in 't voorby-gaen, dat gedicht uyt het spel van Seneca zoud verbeteren:

Ille Britannos Vltra noti Littora ponti,
Et cæruleos Scuta Brigantes Dare Romuleis
Colla cathenis, Iussit, &c.

Scoto-Brigantes, en roept terstont uyt, dat de Schotten hem nu haer oorsprong moeten wijten, maer ik bestem deze mening geenzins onwilligh, die hem in vele dingen met verwondering van zijn geleertheydt altijdt hoogh geacht heb. Want deze raming is niet uyt de boeken, maer uyt zijn verstant, en de zin brengt meê, oft *Cæruleos scuta Brigantes*, als in alle boeken staet, oft *Cæruleos cute Brigantes*, als de zeer geleerde Hadrianus Iunius leest. Buchananus nochtans, die met zijn en eens anders spits-zinnigheyt liever zoetelijk heeft willen speelen, als met de aen-genome lezing wel gevoelen, is dezer raming wonderlijk toe-gedaen. Eerstlijk, om dat de schrijvers niet getuygen, dat de Britannen haer schilden geschildert hebben. Daer na, dat hy, om onderscheyt, *Scoto-Brigantes* gezeydt heeft, omze te onder-scheyden van de Briganten van Spanjen en Ierlandt. Eyndlijk, om dat hy de Briganten en Britannen, als verscheyde volkeren, met dit dicht van elkanderen scheyt. Maer zoo dit iemandt uyt-schudt, wat hindert 'er, waerom zy min haer schilden schilderen zouden, die zich zelf en haer wagens geschildert hebben? Waerom zoud hy een nieu woordt *Scoto-Brigantes* tot onderscheyt smeden? wijl hyze *Cæruleos*, blaeu, noemt, en zeght dat zy van Claudius t'ondergebracht zijn, onderscheyt hyze dan niet genoegh van de andere Briganten? Maer die aenmerking van de Britannen en Briganten, als van verscheyde volkeren, smaekt naeulijx na een Dichter, dien die dicht-konstige manier van spreken, nocht in 't geheel, nocht ten deel heeft konnen verborgen zijn. Waerom zoo deze oorzaken niet baten, zoo zal Buchananus Egesippus, (die gemeenlijk zeer oudt geacht wordt) als in zijn plaets gestelt, van my ontfangen; want hy, daer hy van de grootheydt der Romeynen handelt, schrijft: Voor deze vreest * Schotlant, en het Saxenlant, door moeraschen niet aen te komen. Maer hoor, deze zal na de beginselen staen, want hy heeft na Constantins tijden geleeft, als uyt hem zelven te zien is; ook zoud men hier uyt niet meêr konnen bewijzen, dat de Schotten in Britannien gewoont hebben, als uyt dat veers van Sidonius, welk ik terstont by-gebracht heb. En dat is voorwaer van meerder gewicht, dat de doorluchtigste en geleertste I. Cragius, door een scherpzinnige onderzoeking, gevat heeft by Iosephus Ben-Gorion van de verwoesting van Ierusalem, dat de Schotten in 't Hebreeusche boek uyt-druklijk genoemt worden, alwaer Munsterus, in de Latijnsche overzetting, lichtvaerdighlijk Britannen voor Schotten gestelt heeft. Maer in wat eeuw die Ben-Gorion geleeft heeft, ben ik noch niet zeker. Dat hy later als Flavius Iosephus is, is gewis, alzo hy ook van de Fransen gedenkt.

* *Dat is, Ierlandt.*

Lib. 5. cap. 15.

Maer nochtans mach ik my onder zo groote mannen in deze zaek niet stellen; zo veel ik gemerkt heb, zo komt ons, onder 't gebiedt van Aurelianus, het eerste gewagh van het Schotsche volk by de schrijvers te voren. Want Porphyrius, die toen tegen de Christenen geschreven heeft, gedenkt haerer, gelijk ons de H. Hieronymus leert, met deze woorden: Nocht Britannien, de vruchtbare Provincie der dwinglanden, en de Schotsche volkeren, en al de Barbarische luyden rondtom den Oceaen, hebben Moses en de Propheten gekent. Op welke tijdt, oft weynigh te vooren, gelijk die, welke in de oude dingen ervaren zijn, aen-getekent hebben, de namen van de machtighste volkeren der Fransen en Alemannen onder Gallienus eerst gehoort geweest zijn.

Tegen de Pelagianen aen Ctesifon.

't Wordt dan niet ter zekerer trou verhaelt, 't gene zommige schrijven, dat de naem en 't Rijk der Schotten veel jaren voor Christus geboorte in Britannien gebloeyt heeft. Maer versta die tijdt uyt Giraldus: Als de groote Nellus, zeght hy, de een-heersching (Monarchy) in Ierlandt bezat,

Wanneer de Schotten in Britannien gekomen zijn. G. Buchananus. H. Lhuidus.

zat, zoo hebben zes zonen van Murédus, Koning van Ultonien, de noorder-deelen van Britannien ingenomen. Waer van 't volk van deze voort-geteelt, en met een af-gezondert woordt Schotlandt genoemt, tot op den huydigen dagh dien hoek bewoont. En dat dit in die tijdt geschiet is, als de Roomsche zaek opentlijk wankelde, wordt hier uyt af-genomen. Als Lagerius, zoon van dien Nellius, by de Ieren heerschte, zoo quam Patricius, der Ieren Apostel, in Ierlandt, in 't jaer na Christus geboorte vier-hondert en dertigh, min oft meêr. Zo dat dit schijnt omtrent de tijden van Honorius Augustus geschiedt te zijn. Want toen, als zy te vooren door onzekere plaetsen zwervende, als Ammianus verhaelt, Britannien, en de plaetsen op de grenzen liggende, lang gequelt hadden, schijnen zy in Britannien zich neder-gestelt te hebben. Maer zy willen, dat zy toen van Ierlant weder-gekeert zijn, waer heen zy zich te vooren, van de Romeynen en Britannen verslagen zijnde, begeven hadden, en verstaen die spreuk van Gildas op deze tijdt: De Iersche lant-loopers keeren na huys, zullende niet lang hier na weder-keeren. Om deze tijdt geloven zommige, dat Reuda, van welke Beda gedenkt, voor zich in dit eylandt aen de noorder-boezem van de rivier Cluidus, met het zwaerdt, oft met vriendtschap ingenomen heeft. Van welken Hertogh, zeght hy, zy tot op heden *Dalreudini* genoemt worden: want in haer tael betekent *Dal* een deel, en andere meenen, dat het van deze Reuda is, dat zy by ons *Redshanks* genoemt geweest zijn. Men meent ook dat die Simon Brech, den welken de Schotten verzekeren insteller van zijn volk geweest te zijn, in deze tijden geblocyt heeft. En *Sinbrech* was de naem van een mensch, dat is, *Sin* vol vlekken, als by Fordonus gelezen wordt. Mooghlijk is het die Brech geweest, die omtrent de tijdt van Patricius met Thubai, Marclei, Auspac, Schotten, Britannien gequelt heeft, als men leest in 't leven van S. Carantocus.

Het Pastelentische boek stelt deze wederkomst op 't 404 jaer.

Beda lib. 1. cap. 1.

Maer waerom de Schotten, die in Britannien zijn, dat landt, welk zy bewoonen, *Alban* en *Albin*, en de Ieren zelf *Allabany* noemen, was geen onaertigh onderzoek, of dit *Allabany* eenigh overblijfsel van de oude naem *Albion* in zich heeft, dan of het van witheyt, welke zy *Ban* noemen, voortgekomen zy, als of het ware *Ellan ban*, dat is by de Schotten, het witte eylant; dan of 't van Ierlandt gekomen zy, 't welk by haer Dichters *Banno* genoemt wordt, zo dat *Allabany* zy, oft een ander Ierlandt, oft het tweede Ierlandt. Want de Geschicht-schrijvers hebben Ierlandt, groot Schotlandt, en der Schotten Rijk in Britannien, kleyn Schotlant genoemt. Hier toe, wijl deze Schotten zich in haer tael *Albin* noemen, waer van Blondus de Schotten *Albienses*, oft *Albinenses*, en Buchananus die *Albings* geheeten heeft, zoo laet de Critici (boek-zifters oft letter-zifters) bezien, of men by S. Hieronymus, daer hy tegen eenen Pelagianus, een gebooren Schot, uyt-vaert, niet moet lezen *Albinum* voor *Alpinum*, als hy hem noemt een grooten en lijvigen Alpinschen hont, die meêr met de hielen, als met de tanden woeden kan; want hy heeft zijn af komst van het Schotsche volk uyt de buurt der Britannen. En den welken hy elders bezwaert door der Schotten pap genoemt heeft. My gedenkt ook niet van Alpinsche honden gelezen te hebben, maer dat de Schotsche honden toen ten tijdt te Romen vermaert geweest zijn, leert ons Symmachus: Romen, zeght hy, heeft zich op den dagh der voor-speeling zoo verwondert over zeven Schotsche honden, dat men meende, dat zy in yzere koyen over-gebracht waren.

Alban en Albin.

Albin. Albinus.

Albinsche hondt.

S. Albinus wordt ook Alpinus in Martyrologio XV *Sept. genoemt.*

Schotsche honden. Lib. 2. Epist. 76.

Voorts, als de Schotten tot de Picten in Britannien gekomen waren, zoo is, hoewel zy de Britannen met oorlogen en rooven geduurighlijk moeyden, de Schotsche zaek nochtans niet terstont tot zijn volle grootte geraekt; maer zy zijn in dien hoek, daer zy aen-gekomen waren, lang gebleven: en hebben, als Beda getuyght, weynigh min oft meêr als hondert en zeven-en-twintigh jaren haer vaendelen tegen de Vorsten der Northumberen ten oorlogh gevoert. Tot dat zy op een en de zelfde tijdt de Picten byna alle vermoort en verdelght hadden, en 't Northumbrische Rijk, door inlandtsche quaden en der Deenen invallen af-gemat, ter neder storte. Want toen is de gantsche noorder-wijk van Britannien tot den naem der Schotten geweken, te gelijk met het herwaertste landt aen deze zijde van de Cluida, en *Edenburgh frith*. Want dat dit een deel van 't Rijk van Northumberlant, en van de Saxen bezeten geweest is, daer strijdt niemant tegen; en hier van is 't, dat al, die het oosterdeel van Schotlandt bewoonen, en *Lawlandmen*, dat is, Nederlanders, genoemt worden, Engel-Saxen van oorsprong zijn, en Engelsch spreken. Maer die de west-zijde bewoonen, *Highlandmen*, dat is, Hooghlanders, genoemt, Schotten zijn, en Iersch spreken, als wy boven gezeyt hebben, en zijn zeer vyandigh tegen die Nederlanders, die de Engelsche manier van spreken gebruyken.

Lib. 1. cap. ult.

Beda.

Ammianus Marcellinus getuyght, dat de *Attacotten*, een strijdtbare aert van menschen, te gelijk met de Schotten Britannien geplaeght hebben, de welke H. Lhuidus ook raemt, hoe waerlijk weet ik niet, van het Schotsche volk geweest te zijn. De heylige Hieronymus leert uyt-druklijk, dat het een Britansch volk geweest is: de welke schrijft, dat hy, als hy een jongen was, zoo 't schijnt, onder 't gebied van Iulianus, in Vrankrijk Attacotten, een Britansch volk, heeft menschen-vleesch zien eeten, en als zy in de bosschen de kudden der zwijnen, en van groot en kleyn vee vonden, gewoon waren de harders de billen, en de vrouwen de borsten af te snijden, en dat alleen voor lekkerny te houden. Want zoo moet men op de trouw der geschreve boeken op die plaets Attacotten, en niet Schotten, met Erasmus, die gemerkt heeft, dat de plaets bedurven was, lezen. Hoewel ik niet ontkennen kan, dat men in een zeker geschreve voorbeeldt *Attigotten*, en in een ander *Catacotti*, in een ander *Cattiti* leest. Ook kan 't met het gemeen volk geenzins van de Schotten verstaen worden, wijl Hieronymus, van de verscheyde instellingen van verscheyde volkeren op die plaets handelende, de naest-volgende zin-reden alzo aenheft: Het volk der Schotten heeft geen eyge huys-vrouwen, &c. Ook heeft Erasmus elders, daer Hieronymus van de Attacotten gedenkt, *Azoten* in de plaets gestelt. Deze, als uyt het boek der aentekeningen blijkt, hebben onder de Romeynen, zelfs in de ondergang van 't Rijk, voor zoldaten gedient. Want zy worden verhaelt onder de Palatijnsche hulpen binnen Vrankrijk, de *Attacotti juniores Gallicani*, en de *Attacotti seniores Honoriani*, en binnen Italien de *Attacotti Honoriani juniores*. Uyt deze byvoeging van Honorianus, schijnen zy van die Barbaren geweest te zijn, die de Keyzer Honorius in zijn verbondt ontfangen, en met groot nadeel des Rijx tot de krijgh aen-genomen heeft.

Attacotten. Lib. 2. contra Iovianus.

Vincentius in speculo leest Attigotti. In Geographia Æthici leest men Cattigauci.

Onder deze volkeren, die in Britannien gevallen zijn, stelt Ioannes Cajus, een man door zeer goede vlijt geoeffent, en die aen de gemeene zaek der geleertheyt veel verdient heeft, de *Ambrones*, om dat hy by Gildas gelezen heeft, daer hy van de Picten en Schotten handelt: Die eerste vyanden, door de vleugels de riemen, armen der roeyers en zeylen, door de windt geholpen, over-gevoert zijnde, verbreken de landt-palen, en vernielen alles, even als Ambronische wolven, die, door grooten honger razende, met drooge keelen over in de schaep-stal springen, zonder dat de herder eens te voorschijn komt. Den goeden ouden man quam voor, dat hy by Festus gelezen had, dat de Ambrones met de Cimbren Italien overrompelt hadden. En hem is, met iet anders bezigh, vergeten, dat *Ambro*, als Isidorus te kennen geeft, een vraet betekent. En in geen anderen zin gebruykt Gildas dat woordt, gelijk ook Monumethensis, die ook de Saxen *Ambrones* genoemt heeft. Ook heb ik onderwijl uyt geenige oude schrijvers geleert, dat eenige andere *Ambrones* in Britannien in-gevallen zijn.

Ambronen.

BRITANNIA
prout diuisa fuit temporibus
ANGLO-SAXONVM
præsertim durante illorum
HEPTARCHIA.

OCEANVS GERMANICVS;

MARE THE GERMAN-

HIBER-NIÆ PARS, Vulgo IRELAND. NJCVM, THE IRISH SEA.

SEA.

MARE BRITANNICVM.

GALLIA.

KENT Hengist 455

SOUTH SAXON Elle 491

WEST SAXON Cherdik 519

EAST SAXON Erkenwin 527

NORTHUMBERLAND Ida 547

EAST ANGLE Uffa 571

MERCIAN Creda 585

KENT Ethelbert 595

EAST SAXON Sebert 604

EAST ANGLE Erpenwald 634

NORTHUMBERLAND Edwin 617

WEST SAXON Kengils 635

MERCIA Penda 650

SOUTH SAXON Ethelwalch 660

DE ENGEL-SAXEN.

Engel. Saxen.

ALs nu het Roomsche Rijk onder de jonge Valentinianus meêr als neder-zakte, en Britannien, door vele lichtingen van haer jongmanschap uytgeput, en van de hulp des Romeynschen zoldaets berooft, den aenval der Picten en Schotten niet langer uytstaen kon; zoo heeft * Vortigernus, aen wien de Britannen het hooghste gebiedt op-gedragen hadden, oft die, als andere willen, het zelf ingenomen had, om zijn Rijk te vestigen, en de overhellende zaek te helpen, (hy wierd, zeght Ninnius, gedrongen door de vrees der Picten en Schotten, door der Romeynen inval, als ook door de vrees van Aurelius Ambrosius) de Saxen uyt Duytschlandt te hulp ontboden. Deze zijn terstont onder haer Hertogen Hengistus en Horsa, met haer *Cyulen* (zoo hebben zy de onoverdekte roof-schepen genoemt) in Britannien aen-gekomen; en hebben, een oft twee veldt-slagen met gelukkiger uytkomst tegen de Picten en Schotten uyt-gevoert hebbende, zich groote eer toe-geschreven, grooter hoopen uyt Duytschlandt, de Britannen op haer dapperheyt zich verlatende en berustende, ontboden, die voor de grenzen zouden wacht houden, en de vyanden ter zee beoorlogen. Guortigernus (schrijft Ninnius) heeft, door aen-raden van Hengistus, Octha en Ebissa te hulp genomen, de welke, met veertigh Ciulen tegen de Picten varende, de eylanden Orcades verwoest, en veel eylanden en landen over de * Fresische zee ingenomen hebben, tot aen de landt-palen der Picten. En eyndlijk, als zy de landen, draghten, en overvloedigheden van Britannien begonden te beminnen, zoo hebben zy, steunende op de zwakte der inwooners, en hun verwijtende, dat men haer geen zoudy betaelde, nocht toevoer bestelde, na dat zy met de Picten een verbont gemaeckt hadden, een de allerschadelijkste oorlog tegen de Britannen haer waerden verwekt, haer, verbaest zijnde, over al om-gebracht, de landen berooft, de steden vernielt, en na veel twijffelachtige uytkomsten van strijden, tegen die twee bolwerken van den oorlogh, Aurelius Ambrosius, die hier de purpere rok aen-genomen had, waer in zijn ouders gedoot waren, en den strijdtbaren Arthur, den Britannen het vruchtbaerste deel des eylandts en haer erf-wooningen ontnomen. Op welke tijdt, op dat ik 't met een woordt zegge, de ellendighste inwooners geleden hebben, al wat de overwinner bestaen durfd, en de overwonne vreesde. Want daeghlijx vloeyden hier toe de helpende hoopen uyt Duytschlandt, de welke den oorlogh op de vermoeyde Britannen t'elkens vernieuwden, naemlijk de Saxen, Iuthen, (want zoo moet men 't lezen, niet *Viten*) en Engelsen, die met deze eyge namen onderscheyden waren, hoewel zy in 't gemeen Engelsen en Saxen genoemt wierden. Maer van deze zullen wy byzonderlijk en kortlijk handelen, op dat, zoo 't mooghlijk is, wy de eerste opkomst van ons volk bezien mogen.

* Die ook Guortigernus genoemt wordt.

* The Frith.

Aurelius Ambrosius.

Gildas noemt hem Ambrosius Aurelianus.

Nochtans zal ik hier eerst by-voegen, 't gene Witichindus, zelf een gebooren Sax, en een oudt schrijver, van de inval der Saxen verhaelt heeft: Britannien van den vorst Vespasianus nu eertijdts onder de Provincien gebracht zijnde, onder de Roomsche bescherming langen tijdt nuttelijk blijvende, wordt van de nabuurige volkeren bevochten, vermits het van de hulp der Romeynen verlaten scheen: want het Roomsche volk, na dat de Keyzer * Martialis van de zoldaten gedoot was, door uytlandtsche oorlogen zwaerlijk vermoeyt zijnde, was niet machtigh haer vrienden de gewoonlijke hulp by te zetten: Nochtans na dat de Romeynen een groot werk tot bevesting des landts op-gebout hadden, tusschen de grenzen van de eene zee tot den ander, daer d'aenval der vyanden scheen te zullen geschieden, zoo hebben zy 't landt verlaten. Maer als het zachte, en ter oorlogh trage volk den wakkerer, en om te oorlogen gereeden vyandt weder-staen zoud; zoo is 'er geenige zwarigheyt geweest om het werk te vernielen. 't Gerucht derhalven loopende van de gelukkige daden der Saxen, zoo zenden zy een ootmoedige gezantschap om haer hulp te verzoeken, en de Gezanten daer komende, zeggen: Allergoedighste Saxen, de ellendige Bretten, door de dikwijlige aenvallen der vyanden vermoeyt, en zeer afgemat, gehoort hebbende de overwinningen van u zoo heerlijck verworven, hebben ons tot u gezonden, ootmoedigh biddende, dat ghy u hulp van haer niet af-trekken wilt. Een breet, ruym, en met aller dingen overvloedt vervult landt beveelen zy u gehoorzaem te zijn. Wy hebben tot noch toe onder der Romeynen beschut en bescherming vrylijck geleeft: na de Romeynen kennen wy niemant voor beter als u: daerom zoeken wy te vluchten onder de vleugels van uw dapperheyt. Laet ons door uw dapperheyt, door uw wapenen de vyanden slechts te boven komen, en wat slaverny ghy ons op-leght, wy zullenze willigh dulden. Hier op hebben de Raedts-heeren dit weynige geantwoort: Weet dat de Saxen der Bretten gewisse vrienden zijn, en haer altijdt in haer voor- en tegenspoeden alleens zullen by-zijn. De blijde gezanten zijn weder in haer vader-lant gekeert, haer gezellen, door de gewenschte boodtschap, noch meêr verblijdende. Daer na wordt het beloofde heyr in Britannien gezonden, en van de vrienden vriendelijk ontfangen zijnde, verlóst het landt in 't korte van de struyk-roovers, het vaderlandt aen de inwooners herstellende. Ook hebben zy, in 't zelve te doen, niet veel moeyte gehadt; vermits zy, die door 't eertijdts gehoorde gerucht der Saxen verbaest zijnde, verschrikten, alleen door haer tegenwoordigheyt verdreven wierden. Want deze volkeren waren tegen de Britten, de Schotten, de * Pehiten: tegen welke de Saxen, strijdende, alles van de Britten ontfingen, wat haer noodzacklijk was. Zy zijn derhalven een tijdt lang in dat landt gebleven, de onderlinge vriendtschap der Bretten wel gebruykende. Maer als de Vorsten van 't heyr-leger aenmerkten het ruyme en vruchtbare land, en der inwooners trage handen om te oorlogen, daer tegen haer zelf en 't meeste deel der Saxen zonder vaste woon-plaetsen, zoo zenden zy om een meerder heyr-leger, en de vrede met de Schotten en Pehiten bevestight hebbende, en in 't gemeen tegen de Britten opstaende, drijven de zelve uyt het landt, het welke zy onder haer gehoorzaemheydt uyt-deelen. Zoo vêr Witichindus.

Bretten voor Britannen.

* *Picten.*

* *Mooglijk Martianus.*

De herkomst en oorspronklijkheyt der Saxen en andere volkeren, hebben niet alleen de monniken, onervaren in de oudtheden, maer ook jonger mannen van een geslepen oordeel met verdichte versieringen bewimpelt, zommige trekkenze van Saxo, de zoon van Negno, en de broeder van Vandalus, andere van haer steen-achtige natuur, andere van de overblijffels des Macedonischen heyr-legers, andere van de meskens, waer van by Engelhusius dit rijmpjen is:

Want een kort mes wordt by hun Saex *geheeten,*
Waer van de Sax zijns naems oorsprong wil weten.

Doch Crantzius trekt ze van de Catten van Duytschlant, en die geleerde Capnio van de Phrygen. Van deze mach yder volgen, dien 't hem goedt dunkt. Want de verdichtselen van dusdanige meeningen zal ik niet behekelen. Nochtans schijnt die van de geleertste Duytschen, als de beste, geloofwaerdighste te zijn, welke meenen, dat de Saxen van de Sacen, een zeer treflijk volk van Asien, gesproten, en alzoo genoemt zijn, als *Sacasonen*, dat is, *zonen der Sacen*, en dat zy zich uyt Schitien, of het Asiatisch Sarmatien, met de Geten, Sueven, Deenen, en anderen allenx in Europa verspreyt hebben. En deze haer meening is niet zonder reden, als die de Saxen uyt Asien trekt, alwaer het menschlijk geslacht gesproten en vermeêrt is. Want behalven dat Strabo geschreven heeft, dat de Sacen, gelijk te vooren de Cimmerien, verre invallen gedaen, en een deel van Armenien na haer naem *Saracena* genoemt hebben: zoo stelt ook Ptolomeus de Sassen, Sueven, Massageten, Dahen in dat deel van Schitia, en Cisnerus geeft te kennen, dat deze volkeren byna de zelfde nabuurschap onderhouden hebben, die zy eertijdts in Asien onder zich gehadt hebben.

De Saxen van de Sacen van Asien.

Lib. 11, Melanct.

Cisnerus.

Ook is 't niet min waerschijnlijk, dat onze Saxen van deze oft Sacen, oft Sassonen van Asien, als dat de Germanen oft Duytschen, van de Germaniers van Persien gekomen zijn,

Michaël Neander.

zijn, welker Herodotus gedenkt, het welk zy nochtans uyt de gemeenschap van haer tael bevestigen. Want de uytnemende geleerde Ioseph Scaliger leert, dat *Fader*, *Muder*, *Breder*, *Tuchter*, *Band*, en diergelijke woorden noch heden in de Persische tael, voor vader, moeder, broeder, dochter, en bandt gevonden worden. Voorts als de Saxen der werelt eerst bekent wierden, zoo woonden zy in 't Cimbrische halve eylandt, 't welk nu Denemarken genoemt wordt, alwaer haer Ptolomeus, die haerer eerst gedenkt, gestelt heeft. En by Lucanus wordt niet Saxonen, als in zommige boeken staet, maer waerlijker Axonen gelezen in dit veers:

Axones, to'keren van Vrankrijck.

En licht' Axonen in haer lange wapens.

Uyt dit Denemarken hebben zy, ten tijde van Diocleſianus, met haer nabuurige Franken, onze stranden gequelt en beschadight, en de Romeynen hebben Carausius gestelt om haer te verdrijven. Namaels over de rivier Albis gevoert zijnde, zijn zy ten deele allenx in der Sueven verblijfplaetsen geweken, alwaer nu 't Hertoghdom van Saxen is, ten deele hebben zy zich in Vrieslandt en Batavien, nu van de Franken verlaten zijnde, begeven. Want de Franken, die te vooren de binnenste broeken (van welke zommige door uytspoeling tot die zee, die men heden de Zuyder-zee noemt, gekomen zijn) bewoont, en Batavien ingenomen hadden, zijn, onder Constantius Chlorus, de Groote Constantinus, en zijn zonen tot de wetten ontfangen, en om de woestijnen van Vrankrijk te bebouwen, overgevoert zijnde, oft door 't zwaerdt zich tot vruchtbaerer landen de wegh openende, oft, als Zosimus verhaelt, van de Saxen verdreven zijnde, uyt Batavien geweken. Van die tijt af zijn al, die by die zee-strandt van Duytschlandt woonende, zeerovery gepleeght hebben, verſmolten tot de naem, als te vooren der Franken, nu der Saxen: te weten, die volkeren, die Iutlandt, Sleeswijk, Holstein, Ditmarschen, 't Bisdom van Bremen, 't Graefschap van Oldenburgh, de beyde Vrieslanden en Hollandt bewoont hebben. Want het volk der Saxen, als Fabius Quæstor, en Ethelwerdus zelf, uyt de Koninglijke stam der Saxen gesproten, schrijft, was geheel aen de zee woonende van de rivier de Rhijn af tot de stadt Donia toe, welke nu gemeenlijk Denemark genoemt wort. Welken schrijver, op dat ik bekenne door wien ik gevordert heb, de eerwaerdige, en met vele en zeer goede konsten versierde Thomas Allen van Oxford eerst voort-gebracht, en my met veel anderen, na zijn beleeftheyt, mede gedeelt heeft.

Zosimus.

Ethelred achter-naeef van Koning Adulf, heeft gebloeyt omtrent 950.

Uyt deze wijken zijn de Saxen, door vele nederlagen der Romeynen gevoed, dickwijls in de landen der Romeynen gevallen, en dit eylandt lang beschadight, tot dat Hengistus zelf aenquam. De welke uyt Batavien oft Hollandt na Britannien gevaren is, en die Burght te Leyden gebouwt heeft, na 't getuygnis der Hollandtsche jaer-boeken, en van dien edelen, en in verstant en geleertheydt doorluchtigen Ianus Dousa, de welke van die Burght of dat kasteel aldus zingt:

In de tweede Leydtsche Oda.

Wanneer Hengist uyt Britten-landt,
Als winnaer keerd aen onze strandt,
Zoo heeft hy, als m' hem toe vertrout,
De Burght te Leyden op-gebout,
En met een ronde gang om hoogh,
En meenigh overwelfde boogh.

Iutten.

Dat de Iutten, die vele meenen, dat van de Guten, Geten oft Gotten genoemt zijn, (want men leest *Geatun* in een boek met de handt geschreven) het bovenste deel van Denemarken bewoont hebben, is zeker, het welk noch heden van de Deenen Iutlandt genoemt wordt, mooghlijk van de Gutten, die Ptolomeus in Scandien gestelt heeft, gesproten zijnde, welker woon-plaets heden Gotlandt genoemt wort. Men denk nochtans niet met Iornandes, dat het zelve het vaderlandt geweest is van die Gotten, die Europen met veel overwinningen door-loopen hebben; want dat de zelve over de Donau, by de Euxinische zee, gewoont hebben, en eerst Geten genoemt zijn geweest, getuygen alle de oudtste en geloofwaerdighste schrijvers.

Spartianus Trebellinus, Pollio Capitolinus, &c.

d'Engelsen.

Doch wat woon-steden de Engelschen gehadt hebben, staet in geschil, en alle zijn zy niet van een meening, vele stellenze in Westphalen, alwaer men *Engern* vindt, en de Swevische Engelschen, van Tacitus en Ptolomeus gedacht, gewoont hebben, den welken ik gaern geloof, zoo men van Tacitus eeuw spreekt. Maer ik vermoed, dat zy van daer aen de aen-zeesche wijken af-gekomen zijn. Andere zoekenze in Pomeren, alwaer de Stad Angloen bloeyt. Maer dewijl deze inwaerder in Duytschlandt en verder van de zee strekken, zoo moet men een andere woon-plaets van onze Engelsen zoeken, de welke Beda geboden heeft, dat ik tusschen de Saxen en de Iutten zoeken zoud. De Engelsen, zeght hy, zijn van dat vader-landt, welk men Angulus noemt, en men zeght, dat het na die tijdt woest gebleven is, tusschen de landen der Iutten en Saxen. En wijl 'er tusschen Iutlandt en Holstein, een oudt landt der Saxen, in 't Koning-rijk van Denemarken een landeken is, welk heden *Angel* genoemt wordt, dicht by de stadt Flensburg, welk Lindebergius in zijn brieven kleyn Engelandt noemt, zoo durf ik verzekeren, dat ik eyndlijk onzer voor-ouderen woon-plaets gevonden heb, en dat de Engelsen van daer in dit eylandt gekomen zijn. En dat ik het gewisslijker bevestigen zoud, heeft my alrede het aenzien van dien ouden schrijver Ethelwerdus geboden, wiens woorden deze zijn: Oudt Engelandt is gelegen tusschen de Saxen en Giotten, hebben een hooft-stadt welke in de Saxische tael Sleeswijk, en by de Deenen Haithby genoemt wordt. In welke plaets Ptolomeus de Saxen schijnt te stellen, zoo dat die Dichter van de middelbare tijdt niet valschlijk gezongen heeft:

Lib. 1. cap. 15.

Angel *in Denemarken, de woonplaets der Engelsen.*

De Sax heeft d'Engels-man geteelt,
't Welck blijkt mits d'een aen d'aêr en verw en spraek meê-deelt.

Een deel van deze Engelsen in de inwendighste wijken van Duytschlandt getrokken, en met de Longobarden en Sueven vermengt zijnde, zijn in Italien gevallen, en worden gelooft de tekenen van haer naem in *Engelheim*, het vaderlandt van de Groote Karel, *Ingolstadt*, *Engelburg*, *Englerute* van Duytslandt, en *Angleria* van Italien na-gelaten te hebben. Doch welke d'oorsprong van haer naem zy, zoud ik niet durven zeggen. Wegh met Angelus de zoon van Humblus, en de Koningin Angela, die de gekken kakelen, dat zy opbouwers van ons volk zouden geweest zijn. Ook achten wy niet, dat hun de naem van *Angulus*, dat is, een hoek, gegeven zy, om dat het een hoek van de werelt is, als met dat oude veers bevestight wordt:

Het vruchtbaer Eng'landt is een hoekje van de werelt,
Begaeft met overvloedt, met rijkdom zoo beperelt,
Dat het naeu 't gantsche rond der aerde heeft van doen.

Ook verdient Goropius raming geen geloof, maer eêr bespot te worden, die de Engelsen van *Angle*, dat is, een visch-riedt, oft hangel trekt, om dat zy, gelijk hy zeght, alles na zich halen, en, gelijk wy spreken, *Good Anglers*, dat is, goede hangelaers geweest zijn. Maer die de oorspronklijkheydt van *Engelbert*, *Engelhart*, en diergelijke Duytsche namen beziet, zal ook mooghlijk de betekening der Engelsen zien. Ook kan uyt Procopius gezien worden, dat de Vriezen te gelijk met haer in Britannien gekomen zijn. En wijl het boek niet voor handen is, zoo zal 't my niet verdrieten de gantsche plaets hier voor te stellen, gelijkze my de zeer goede, en in de gantsche oudtheydt ervare Franciscus Pithæus uyt de Koninglijke Boekery te Parijs uyt-geschreven heeft: Βρεττίαν τὴν νῆσον, &c. dat is, op dat ik het ten ruyghsten over-zette: Drie tal-rijke volkeren bewoonen het eylandt van Britannien, welk ieder van zijn Koning geheerscht wordt, deze volkeren worden genoemt Engelsen, Vriezen, en Britoenen, die de zelfde by-naem met het eylandt hebben. En de menighte der menschen schijnt zoo groot te zijn, dat zy in grooten getale jaerlijx met vrouw en kinderen van daer tot de Fransen verhuyzen, en zy ontfangenze in haer landt, daer het meest woest en verlaten schijnt, waer van zy zeggen, dat zy zich het eylant toe-eygenen: want niet zeer lang, als de Koning der Fransen eenige van de zijne naer Constantinopolen zond, zoo heeft hy 'er ook Engelsen gestuurt, eer-gierighlijk bogende, als of dit eylandt onder zijn gebiedt stond.

IV *boek van de oorlogh der Gotten.*

Dit zijn de volkeren van Duytslandt, die Britannien ingenomen hebben, de welke dat zy een volk geweest, en met de gemeene naem nu Saxen, nu Engelsen, nu Engelsche-Saxen, tot onderscheyt van die in Duytslandt, genoemt zijn, wordt zeer waerachtelijk uyt Gildas, Beda, Bonifacius, Paulus Diaconus, en anderen besloten: maer gemeenlijk in 't Latijn *Gens Anglorum*, en in haer eygen tael, welke even 't zelfde is, *Englatheod* genoemt, dat is, *het volk der Engelsen*.

De Saxen, Engelsen en Iutten een volk.

Wanneer de Engelse-Saxen in Britannien gekomen zijn.

In de tijdt, waer in zy van Vortigernus in Britannien gelaten zijn, zijn de schrijvers zeer verscheyden, maer, de anderen na-latende, Beda, en die hem gevolght hebben, maken deze rekening van deze zeer verwarde tijden.

In 't drie-en-twintighste jaer van de jonge Theodosius, in 't 430 van Christus, verzoeken de Britannen, van de Picten en Schotten verdrukt zijnde, van Ætius 111 Burgermeester te vergeefsch hulp.

Onder Valentinianus III, is S. Germanus eens en andermael in Britannien, tegen de Pelagianen, gekomen, en heeft, na dat hy Godt gebeden had, de Britannen tegen de Picten en Saxen aen-voerende, de overwinning voor de zelve verkregen.

In 't eerste jaer van Martianus, en 449 van Christus wordt het volk der Engelsche-Saxen in Britannien gevoert.

Baronius.

Wijl 't nochtans blijkt uyt de registers der Burger-meesteren, dat het derde Burger-meesterschap van Ætius, op 't xxxix jaer van dien Theodosius, en 446 van Christus gevallen is, en uyt de waerachtighste schrijvers, dat Germanus in 't jaer 435 gestorven is: zoo mach men niet t'onrecht vermoeden, dat het cijfer-getal by Beda bedurven is, en dat de Saxen hier in gelaten zijn voor het 449 jaer. Hoe heeft het anders konnen geschieden, dat S. Germanus, die in 't 435 jaer gestorven is, de Britannen tegen de Saxen aenvoerde, als zy noch niet aen-gekomen waren? ook schrijft Ninnius, dat S. Germanus uyt Britannien in zijn vader-land weder-gekeert is, na de doot van Vortigernus, die de Saxen in Britannien ontfangen heeft; zoo dat haer aenkomst nootzaeklijk geschiet is voor 't jaer van 435, welk het laetste geweest is van S. Germanus leven. Insgelijx schrijft Prosper Tiro, die toen geleeft heeft, op 't tweede jaer na dat de Groote Leo tot Paus gekooren was, welk het 443 van Christus geweest is, dat Britannien, na verscheyde neêr-lagen, onder de macht der Saxen gebracht is. Zoo dat zy buyten twijffel voor die tijdt, naemlijk voor 't 449 jaer van Christus, aen-gekomen zijn. Maer laet dit eenige teken van op-rekenen, alle twijffeling weghnemen, welk, by zommige voor-beelden van Ninnius gevoeght zijnde, by my boven allen gelt.

* *Lees Fusius.*

Van de twee tweelingen * Rufus en Rubellinus, tot de Burger-meester Stilico 373 jaren.

Van Stilico tot aen Valentinianus, de zoon van Placidia, en het Rijk van Vortigernus 28 jaren.

Van het Rijk van Vortigernus tot de tweedracht van Guitolin en Ambrosius, zijn 12 jaren. Welk is *Guoloppum*, dat is, *Cathgoloph*.

Want Vortigernus heeft in Britannien het gebiedt gehadt, als Theodosius en Valentinianus Burger-meesters waren, en in 't vierde jaer van zijn Rijk, zijn de Saxen in Britannien gekomen, en zijn van Vortigernus ontfangen, als Fœlix en Taurus Burger-meesters waren.

* *Elders Decius Paulinus.*

Van 't jaer, als de Saxen in Britannien gekomen, en van Vortigernus ontfangen zijn, tot * Decius Valerianus zijn 69 jaren.

De rekening derhalven alzoo gemaekt zijnde, zoo is de aen-komst der Engelse-Saxen in Britannien geweest in 't 21 jaer van de jonge Theodosius, 't welk naest by komt met de rekening van Beda, en in 't 428 jaer van onze zaligheydt: want toen zijn Fœlix en Taurus Burger-meesters geweest, en alles komt met de personen en tijden over-een. Dit lust my oock aen te tekenen, doch ik zal geen zifter oft hekeler zijn, dat in veel voor-beelden van Gildas, waer uyt Beda dat van Ætius genomen heeft, gelesen wordt, Agitius de 111 Burger-meester, in andere, zonder by-voeging van getal, Ægitius, en in een Æquitius Burgerm. Maer ik heb in 't register tot deze tijdt noch geenigen Burger-meester van dien naem gezien, 't zy dat men 't achte een ongewoone Burger-meester geweest te zijn.

't Zy in wat tijdt dat zy gekomen zijn, zy hebben voorwaer een byzondere hoogheydt van gemoedt, met voorsichtigheyt t'zaem-gevoeght, vertoont. Want in een korte tijdt is haer gemeen in burgers, zeden, en landen, zoo aengegroeyt, dat 'et het voorspoedighste en machtighste geweest is, gelijk ook haer overwinning eenighzins volkomen en vol-strekt was: want alle de verwonne zijn tot het volk, wetten, naem, en tael der overwinners, behalven eenige, die de scherpheydt der plaetsen in de wester-wijk beschermt heeft, geweken. Want behalven Engelandt, zoo gebruykt het meeste deel van Schotlandt, by de Engelse-Saxen in-genomen zijnde, (want Sassen worden zy noch heden by de wilde en ware Schotten genoemt) de zelfde tael met ons, de uyt-spraek een weynigh verandert zijnde. De welke wy met haer nu 1150 jaren eenighzins onbesmet, te gelijk met het bezit des landts behouden hebben. Zoo dat het ydel en valsch te zijn bewezen wordt, (gelijk andere diergelijke dingen) 't gene der Saxen waer-zeggers voor-zeyt hebben, als zy naer dit eylant toe-voeren, dat zy 'er alleen drie-hondert jaren in blijven zouden, en hondert en vijftigh van de zelve jaren het dikwijls verwoesten. Nu schijnen de zaek en plaets te vereyschen, dat hier iet van de oude zeden van onze voor-ouders de Saxen by-gevoeght werde, en voorwaer ik zal 'er by-voegen, 't gene ik aen-gemerkt heb.

Gildas.

Der Saxen overwinning.

Al dit Saxische volk was zeer strijdtbaer, en voor de kloekste onder de Duytsen gehouden, in grootheyt des gemoedts, krachten des lichaems, verdraegzaemheyt van arbeyt, als Zosimus zeght. By den Romeynen meest gevreest, om dat zy snel waren, als Marcellinus verhaelt. In dapperheyt en wakkerheyt verschriklijk, als Orosius zeght. Het Saxen-landt onaenkomstigh door moerasschen, en met ongangbare landen omheynt. Het welk, schoon 't de zorghlijkheyt der oorlogh schijnt te vermeêren, zoo is het nochtans, dikwijls ingenomen zijnde, tot de Roomsche zegetekenen gekomen; men zeght, dat zy het sterkste geslacht der menschen zijn, alle anderen in zee-roveryen te boven-gaende, nochtans steunen zy meêr op haer roof-schepen als krachten, en zijn gereder tot de vlucht, als tot den oorlogh, als Egesippus getuyght. Den welken Isidorus navolgende zeght: Het volk der Saxen is gelegen aen de stranden van de Oceaensche zee en onwegige moerasschen, in dapperheydt en wakkerheydt zeer heblijk. Waer van zy de naem hebben, dat zy een hardt en zeer sterk geslacht van menschen zijn, en alle andere zee-roovers te boven gaen. Zy waren menschen lang van gestalte, wel-gemaekt van leden, schoon van aenzien. Waer van de monnik Witichindus van deze Saxen aldus spreekt: De Franschen zijn verwondert geweest over deze in lichaem en gemoedt zoo treflijcke mannen, en over haer nieuwe kleeding, insgelijx over haer wapenen, en met haer bedekte schouderen, en boven al over haer groote stantvastigheyt des gemoedts. Zy waren gekleet met krijghs-rokken, en gewapent met lange spietsen, en stonden steunende op kleyne schilden, en hadden groote messen aen de nieren. Te vooren nochtans plachten zy de hayren tot aen het vel af te scheeren, behalven in de nek, en het hooft met yzer te omringen, het welk Sidonius Apollinaris met deze veerzen getuyght:

Lib. 9. c. 2. van de oorsprongen.

De zeden der Saxen.

Daer ziet men dat de Sax vreest voor zijn eyge landt,
Als die de zee gewoon, ontfangt haer op zijn strandt,
Aen wiens gehayrde nek een yser, om-gebooght,
De ongevlochte kant der ruyge hayren hooght.
Zoo wordt zijn hooft verkort door d'af-geschoore vlicht,
En door de gladde huyt gevoeght aen 't aengezicht.

Wat de kleeding aengaet, mach men verstaen uyt deze woorden van Paulus Diaconus van de Longobarden: De kleederen waren ruym, en meest van linnen, gelijk de Engelsche-Saxen plegen te hebben, versiert met breede boorden van verscheyde verwen t'zaem-geweven.

Zy waren zeer ervaren ter zee, als die lang alzoo de zee-roovery gepleeght hadden, dat zy, de zee gewent zijnde, de aerde, als hy zeght, vreesden: en hebben de zee-kant van Britannien en Vrankrijk, tot Spanjen toe, zoo geplaeght, dat op de stranden van bey de landen Hertogen en zoldaten gestelt zijn, om haer rooveryen te bedwingen, de welke daer van Graven van de Saxsche strandt lanx Britannien en Vrankrijk genoemt zijn. Niet te min hebben zy dikwijls deze stranden met haer teenen roof-schepen berooft. Waer op die veerzen van Sidonius Apollinaris slaen:

De Saxsche stranden.

Ook heeft Bretagnien voor den roofschen Sax gevreest,
Dien 't Britsche schuym te vooren is tot spel geweest,
Als ook de zee met een gelapte schuyt te klieven.

De Bajocassische Saxen.

Ia in Vrankrijk hebben zy, neven Bretagnien, in de Bajocassen een landt ingenomen, en lang ingehouden, als te zien is by Gregorius Turonensis, die de zelve Bajocassische Saxen, gelijckze 't gemeene volk *Sesnes Bessins*, genoemt heeft.

Lib. 8. Epist. ad Numantium.

Met wat een wreedtheyt zy langs deze stranden geruyt en gerooft hebben, hoor, zoo 't u belieft, Sidonius zelf: De boode, zeght hy, met de welke, terwijl wy onder uw dekssel iet sprekende, uyt-getrokken hebben, heeft stantvastelijk verzekert, dat ghy nu onlangs in de vloot ter wapen geblazen hebt, en dat ghy onder de plichten nu van een bootsman, terstont van een zoldaet, de kromme stranden van den Oceaen bekruyst tegen de opene * roof-schepen der Saxen. Van de welke zoo veel roeyers als ghy ziet, zoo veel aertsroovers meent ghy te zien: zoo gebieden, gehoorzamen, onder-wijzen, leeren zy alle te gelijk rooven en moorden; zoo dat nu ook, als ghy u 't meeste wacht, de meeste oorzaek schuylt om te vermanen. Het is een vyant, wreeder als alle vyanden. Onvoorzien valt hy aen, voorzien ontvlucht hy, die hem tegen komt veracht hy, de onvoorzichtige velt hy; zoo hy volght, zoo onderschept hy, zoo hy vlucht, zoo ontkomt hy. Hier toe zoo oeffenen hem de schip-braken, maer zy verschrikken hem niet. Zy hebben, met de gevaerlijkheden der zee, niet alleen eenige kennis, maer gemeenzaemheyt. Want de zelve, zoo 'er eenigh onweêr is, maekt hier, dat zy de bevrijde gevangen nemen, en verbiedt daer, dat die haer gevangen nemen niet durven uyt-zien. In 't midden der baren en scherpe klippen stellen zy zich blijdelijk in gevaer, door hoop van over-komst. Daer-en-boven al eêr zy van 't vaste landt, na haer vaderlant de zeylen vierende, de bitsche ankers uyt haerer vyanden grondt op-halen, zoo hebben zy, als zy weêrkeeren zullen, die gewoonte, dat zy de tiende van de gevangens door evengelijke en quellige straffen, hier van droever, mits zyze met een over-gelovige gewoonte dooden, en onder de gezamelde hoop van die sterven zullen, met de onbillijkheydt des doots, de billijkheyt des lots spreyden. Met zodanige beloften verbinden zy haer, en betalenze met offerhanden, en door dusdanige niet zoo zeer offerhanden gezuyvert, als kerk-roveryen besmet, meenen zy 't Godts-dienstigh te zijn, dat zy, begangers van een ongelukkige doot-slagh zijnde, op een gevangen hooft eêr pijningen, als los-gelt verkrijgen. Hier toe kan ook gebrocht worden die spreuk, uyt een stuk van een oude historie by Isidorus: Het volk der Saxen steunt op haer roof-schuyten, en niet op haer krachten, zy zijn eêr tot de vlucht als tot den oorlogh bereyt. En die reden van Salvianus, die toen geleeft heeft, van de Barbarische volkeren: Het volk der Alanen is onkuysch, doch min trouloos: de Fransen zijn logen-achtigh, maer herberghzaem: de Saxen zijn in wreedtheyt ongebonden, maer in kuysheyt eerwaerdigh. En zy waren zoo stantvastigh van gemoedt, (mach men billijk zoo noemen) dat zy liever wilden gedoot zijn en het leven spillen, als ten spot zijn. Waer van als Symmachus een zeker getal van de zelve tot de gemeene Schou-spelen bereyt had; zoo hebben zy op dien dagh, als zy op 't Tooneel moesten uyt-gebracht worden, door haer gebroke keelen, de hoop van geneughte te vertoonen af-gebroken. Van welke Symmachus zelf alzoo

Lib. 2. Epist. 46.

spreekt: Een getal van Saxen heeft zich zelf gedoot. Want wanneer de byzondere wacht niet belet had de god-looze handen van dit wanhopige volk, de eerste dagh van het schermspel zoud men gezien hebben negen-en-twintigh keelen zonder strop gebroken.

Dit volk der Saxen is ook zeer genegen geweest tot overgeloven, en om die oorzaek, als zy van zware zaken raedtsloegen, behalven het wikken uyt de ingewanden der offerhanden, namen zy ook inzonderheyt waer het wrinsen der paerden, als voor-bedicdtsels; waer van het mooglijck is,

Het paerdt der Saxen wapen.

dat de Saxsche Hertogen eertijdts een paert in haer wapen gevoert hebben. Maer waerom onze Hengistus en Horsa van een paerdt haer naem gevoert hebben, (want beyde namen betekenen by de Saxen een paerdt) ben ik gantsch onbewust, 't zy dat 't als een voor-teken van de oorloghsche dapperheyt is, na dat veersken van Maro:

Men wapent 't paerdt ten strijt, 't welk niet als oorlogh dreygt.

Zy wierpen ook dikwijls het lot, want zy sneden een tak, van een vrucht-dragende boom af-gehouwen, in veel rijskens, en de zelve met eenige tekens onderscheydende, spreydenze by geval op een wit kleedt. En terstont, zoo men voor 't gemeen raedt-hield, bad de Priester des volx de Goden, maer zoo 't voor elk in 't byzonder was, zoo deed het de vader des huys-gezins, en na den hemel ziende, heeftze by ieder gedragen, en de weghgenomene bedieden zy het tweede te vooren ingedrukte teken. Om de uytkomst der oorlogh te onderzoeken, zoo plachten zy een gevangen van dat volk, die zy de oorlogh wilden aen-zeggen, met een uyt haer lands-luyden gekooren, yder met de wapenen van zijn landt, tegen elkander te laten vechten, en uyt den overwinner te ramen, welk volk de zege zoud weghdragen. Zy hebben den Godt Mercurius meest ge-eert, dien zy *Wooden* genoemt hebben, den welken zy met menschelijcke offerhanden geoffert, en den vierden dagh der week geheylight hebben, waer van zy by ons noch heden *Wednesday* genoemt wordt, gelijk de zeste aen Venus, die zy *Frea* en *Frico* geheeten hebben, waer van de vrydagh noch heden by ons *Friday* genoemt wordt, als *Tuesday* van Tuiscon, de insteller des Duytschen volx. Zy hebben ook de goddin *Eoster* gehat, aen welke zy de maent April geheyligt hebben, waer van zy de April, zeght Beda, *Eoster Monath* genoemt hebben, en wy noemen Paesch noch heden *Eoster*. In 't gemeen, als Tacitus zeght, hebben de Engelsen, en de andere nabuurige volkeren *Herthus*, dat is, de moeder aerde, ge-eert, en gemeent, dat de zelve dingen der menschen over quam, en onder de volkeren gevoert wierd. En by ons is heden dat zelve woordt in 't gebruyk voor de aerde, doch by de Duytschen ongebruyklijk, die voor 't zelve Aerde gebruyken. Van deze over-geloven schrijft die Ethelwerdus van zijn tijt aldus: In zoo groot een verleyding zijn die licht-gelovige noordtsche volkeren verdrukt, dat de Deenen, Noormannen, en Sueven *Woodan* op den huydigen dagh als een Heer eeren. En elders: De Barbaren hebben *Woodan* als een godt ge-eert, en de Heydenen hebben hem geoffert, oft om overwinning, oft om sterkheyt.

Deze dingen schrijft Adam van Bremen de Saxen toe, welke Tacitus de Sueven toe-eygent.

Der Saxen Goden.

Wednesday.

Friday.

Tuesday.

De Goddin Eoster, van de tijden.

De Goddin Herthus.

Earth.

Maer deze dingen verhaelt Adam van Bremen volkomelijker: In de kerk, (in de moeders-tael *Vbsola* genoemt) de welke geheel van goudt gemaekt is, eert het volk de beelden van drie goden: zoo dat *Thor*, de machtighste der zelve, een kamer in 't midden alleen heeft, *Wodan* en *Fricco* hebben hier en daer haer plaets. Welker betekeningen zodanigh zijn, *Thor*, zeggen zy, heeft macht in de lucht, de welke het donderen, blixemen, de winden, slagh-regens, het moye weêr, en de vruchten bestiert. De tweede *Wodan*, dat is, sterker, voert oorlogen, en versterkt der menschen dapperheyt tegen de vyanden. De derde is *Fricco*, die den menschen vrede en wellust verleent, welkers beeldt zy ook versieren met een groote schamelheyt. Doch *Wodan* beelden zy af al gewapent, even als de onzen de godt Mars plegen af te beelden. En *Thor* schijnen zy met Iupiters scepter uyt te drukken. Maer deze dwalingen heeft de waerheydt der Christlijke Godts-dienst eyndlijk verdreven.

Thursday.

Na dat deze nu in 't bezit van Britannien haer voet gevestight hadden, zoo hebben zy 't in zeven Rijken verdeelt, en een *Heptarchie* oft zeven-heersching ingestelt, waer in nochtans, die 't meest vermoght, de Koning van 't volk der Engelsen, als Beda getuyght, genoemt wierd, zoo dat het schijnt, dat in die zeven-heersching altijdt een Monarchy oft een-heersching geweest is. Daer na heeft Augustinus, dien zy gemeenlijk den Apostel der Engelsen noemen, van de Groote Gregorius hier naer toe gezonden zijnde, hebbende de monsteren van de Heydensche godtloosheydt weghgenomen, de zelve gelukkighlijk, met Christus in haer gemoederen te prenten, tot het Christlijk geloof bekeert. Waerom Gregorius zoo groote zorge voor de zaligheyt van 't Engelsche volk gedragen heeft, heeft Beda, uyt de overlevering der ouderen, met deze woorden verhaelt: Men zeght dat op een dagh, als door de aenkomende koop-lieden, veel dingen op de markt te koop gebracht waren, en vele om te koopen quamen, Gregorius zelf ook onder anderen aen-gekomen is, en onder andere eenige jongskens, te koop gestelt, gezien heeft, zuyver van lichaem, schoon van aengezicht, en fray van hair. De welke als hyze bezagh, zoo heeft hy gevraeght (zoo men zeght) uyt wat landt zy aldaer gebracht waren? en men zeyde, dat zy uyt het

In de zeven-heersching der Engelsen is altijdt een een-heersching geweest.

Lib. 2. c. 5. 596. Augustinus, de Apostel der Engelsen.

De Engelsen tot het geloof bekeert.

Lib. 2. c. 1.

het eylandt van Britannien waren, welkers inwooners zoo van aenzien waren. Hy heeft wederom gevraeght, of de zelfde eylanders Chriſtenen, dan of zy noch in de Heydenſche dwalingen gewikkelt waren? en men zeyde dat zy Heydenen waren. Maer hy, zeer diep verzuchtende, zeyd wach armen! hoe droevigh is 't, dat de ſtichter der duyſterniſſen zoo ſchoon-gedane menſchen bezit, en dat zy zoo groot een aengenaemheyt des gelaets vertoonende, een hart dragen, welk leedigh is van de inwendige genade. Wederom heeft hy dan gevraeght, hoe de naem van dat volk was? men heeft geantwoort, dat zy Engelſen heeten. Toen zeyd hy, dat is zeer wel. Want zy hebben ook een Engelſch aengezicht, en zulke mede-erfgenamen voegen aen de Engelen in den hemel. Wat naem (zeght hy) heeft het landt zelve, daer deze uyt gebracht zijn? men antwoorde, dat de zelve landts-lieden *Deiri* genoemt waren. Toen zeyd hy, de *Deiren* zijn uyt de gramſchap getogen, en tot Chriſtus barmhertigheydt geroepen. Hoe wordt de Koning van dat landt genoemt? men antwoorde, dat hy AELLE heete. En hy, op die naem ſpeelende, zeght men behoort in die deelen Alleluja tot lof van Godt den Schepper te zingen. En gaende na de Paus van de Roomſche en Apoſtoliſche ſtoel, (want zelf was hy toen noch geen Paus gemaekt) heeft gebeden, dat hy eenige Dienaers des Woorts in Britannien tot het volk der Engelſen zenden zoude, door welke zy tot Chriſtus mochten bekeert worden, dat hy zelf bereyt was om dit werk met Godts hulp uyt te voeren, zoo 't nochtans den Apoſtoliſchen Paus geliefde, dat het geſchiede.

Hol-Deirneſſ.

Van deze bekeering ſpreekt die Groote Gregorius aldus: Ziet hy is nu byna in aller volkeren herten gedrongen. Ziet hy heeft de palen van 't ooſt en weſt in een geloof t'zaemgevoegt. Ziet de Britanſche tael, die niet anders kon als Barbariſch krijſchen, heeft nu alrê begonnen tot Godts lof het Hebreeuſch Halleluja te zingen. En in de brief aen den zelven Auguſtinus: Wie kan genoeghzaem vertellen, hoe groot een blijdtſchap in aller gelovigen herten ontſtaen is, om dat het volk der Engelſen, door het werken van de genade des Almachtigen Godts, en den arbeydt van uw broederſchap, de duyſterniſſen der dwalingen verdreven zijnde, door het licht des heyligen Geloofs over-goten is, en om dat het nu met een zeer oprechte aendacht de beelden vertreedt, die 't te vooren met een dolle vrees onderdanigh was. Ook leeſt men in een oudt ſtuk van die tijt: Auguſtinus heeft op een Kers-dagh, welke tot de algemeene eer der Engelſen geduurigh geviert wort, meer als tien duyzent mannen, behalven een ontallijke menigte van vrouwen en kinderen, gedoopt. En wat meenighte van Prieſters, oft ander heylige ordens, zal 'er genoegh zijn, om zoo groot een volk af te waſſchen? De rivieren, in 't Engelſch *Suala* genoemt, derhalven gewijt zijnde, zoo gebiet de Paus, door de uyt-roepers en meeſters, dat zy alle twee en twee daer getroulijk zouden ingaen, en den een van den anderen in de drievoude naem der Godtheyt by beurten gedoopt worden. En alle alzo weder-geboo-ren zijnde, door geen minder wonder-werk als eertijdts Iſraëls volk door de gedeelde zee, en door de te rug-gekeerde Iordaen over-ging na de andere kant, alzoo geſtelt zijnde in zoo diep een kolk, in zoo groot en verſcheyden een toeloop van kunne en ouderdom, (niemant zal 't meenen) wiert niemant gequetſt. Dit was een groot wonder-werk, maer dit groote wierd met een grooter uytſtekentheydt overtreft, mits alle zwakheyt en onſterkte in die rivier af-gelegt wierd, al die ſlap en ongezont was, quam 'er gezont en kloek weêr uyt. O genoeghlijk ſchou-ſpel van Engelen en menſchen, als zo veel duyzenden van dat geheylighde volk uyt de kolk van een rivier, als uyt de ſchoot van een moeder voort-quamen, en uyt een poel zoo groot een geſlacht voor den hemel tot de hooghſte burgerſchap gebooren wierd! De vrolijkſte Paus Gregorius met al 't geſelſchap der heyligen hier door uytbarſtende, heeft niet verdragen dat men dit verzweeg; maer heeft den heyligen Patriarch van Alexandrien met een zeer blijdelijk geluk-wenſchend lof-ſchrift geſchreven, van zoo groot een heyr op een Kers-dagh gedoopt.

De rivier Suala in 't Graefſchap van York.

Beda verhaelt dit van Paulinus Aertzbiſſchop van York, niet van Auguſtinus.

Zoo haeſt als hun Chriſtus naem verkondight is, zoo hebben zich de Engelſen met zulk een yver tot Chriſtus begeven, dat zy een ongelooflijke naerſtigheydt aen-gewent hebben, in 't verbreyden van Chriſtus naem, in 't bedienen van de plichten der Chriſtlijke Godtvruchtigheyt, in 't bouwen van heylige Godts-huyzen, en in de zelfde te verrijken, zoo dat geen ander landt van de Chriſte werelt meêr rijke klooſters getelt heeft. Ook hebben zommige Koningen haer ſcepters min als het geeſtlijke leven geacht. En 't heeft zoo veel heylige mannen voort-gebracht, die om haer vaſte belijdenis der Chriſtelijke Godts-dienſt, loutere ſtantvaſtigheydt in de zelfde, en oprechte Godt-vruchtigheydt in 't getal der heyligen geſtelt zijn, dat het geen ander landt onder de Chriſtenen in dit deel behoeft te wijken: en gelijk Britannien by den God-loozen Porfirius genoemt is geweeſt, het vruchtbaer landt der dwinglanden, alzoo mocht Engelandt met recht genoemt worden, het vruchtbaer eylandt der heyligen.

Der Engelſen Godts-dienſt.

Ook hebben zy haer hart aen-geleyt om goede konſten in te planten, en hebben het zaet des Godlijken woordts en der geleertheydt door Duytſlandt by toe-doen van Winfrid, Willebrord en anderen voort-gezaeyt, 't welk de Duytſche Dichter met deze veerzen leert:

De leer der Engelſen.

Dit ſtrekt tot eewigh lof den noorderſche Britannen,
*Dat zy, na dat de wer'ldt door d'inval van de * Pannen*
Lagh over hoop verwoeſt, het koſtelijke zaet
Der goede konſten, en der Griekſche talen baet,
De wegen van 't geſternt, de namen van de ſtralen,
Die na des zons vertrek zich toonen aen de zalen
Van 't hemelſche verwulſt, heeft wederom geplant
In meenigh woeſte wijk en uyt-geplondert lant.
De Gods-dienſt kent zich zelf aen Britten-lant verbonden,
Als door haer uyt-geſpreyt, en door haer ongeſchonden
Behouden voor gevaer. O! zalige Winfrid,
Wie kent uw heyl'ge naem, wie uwe dienſten niet?
't Geloof, Godtvruchtigheyt, en Chriſtelijke zeden,
Geboezemt in den Duyts, ontdoen door uw beleeden
Het overlang gewent en Goddeloos misbruyk.
Hoe veel is ook Parijs, Britanjen, aen uw ſtruyk,
Aen uw Alkwijn verplicht, dat hem alleen te danken
Heeft voor geleertheyts plant, en aller woeſte ranken
Zorghvuldige geſnoey. Maer boven al geacht
Zijt ghy, ô Britten-landt, om dat ghy voortgebracht
Hebt Beda, die wel eer de kennis en de trappen
Alleen wiſt van zoo veel verſcheyde wetenſchappen.

* *De inwooners van Pannonia, dat zijn Ooſtenrijkers en Hungaren.*

En P. Ramus voeght 'er by, dat Britannien twee-mael meeſter van Vrankrijk geweeſt is, 't zelve door de Druiden bewijzende, en door Alkwijn, diens arbeyt de groote Karel inzonderheydt gebruykt heeft in 't inſtellen van de hooge ſchool te Parijs.

Britannien tweemael meeſter van Vrankrijk.

En zy hebben niet min de wapenen, als de geleertheydt en Godts-dienſt in Duytſlandt gebracht; en hebben, daer ghy u van verwonderen zult, die Saxen, die 't Hertoghdom van Saxen bewoonen, voortgebracht, zoo wy deze woorden van Eginhart geloven. Het volk der Saxen, zoo ons de oudtheydt na-gelaten heeft, is van de Engelſen, inwooners van Britannien, uytgegaen, varende over de Oceaen, is aen de ſtranden van Duytſlandt, door zorghvuldigheydt en noot om plaetſen te zoeken, gekomen in die plaets, die Haduloha genoemt wordt. In die tijdt, als Diederik, der Franken Koning, tegen Herminfrid, Hertogh der Thuringers, zijn zwager oorlogende, haer landt wreedelijk te vuur en te zwaerdt verniel heeft. En als zy nu in twee veldt-ſlagen door een twijffelachtigh gevecht en een onzekere overwinning, met een jammerlijke neêr-laegh van de haren geſtreden hadden, zoo heeft Diederijk, van de hoop van winnen berooft, gezanten tot de Saxen gezonden, welker Hertogh was Hadugato, en als hy de oorzaek van haer aenkomſt gehoort had, zoo heeft hy, haer plaets om t'zamen te woonen belovende, haer tot zijn hulp gehuurt. Door welke, met hem als nu voor haer vryheydt en vaderlant kloeklijk ſtrijdende, hy zijn vyanden overwonnen, en, na dat hy de inwooners verwoeſt, en by na t'eenemael verſlagen had, haer landt, na zijn belofte, aen de verwinners over-gegeven. De welke het zelve door 't lot deelende, wijl veel van de hare door den oorlogh omgekomen waren, en zy 't gantſche landt, om haer weynigheydt, niet konden bezetten, zoo hebben zy een deel van 't zelve, voorneemlijk 't gene ten ooſten light, aen de inwooners gelaten, ieder na zijn lot, onder betaling van ſchatting te bouwen; en de andere plaetſen hebben zy zelf bezeten. Hebbende ten zuyden de Franken, en het deel der Thuringers, welk de voorgaende vyandige ſtorm niet geraekt heeft, en door de kolk

Verhuyzing der Engelſche-Saxen in Duytſlant.

van

van de rivier Unſtrote geſcheyden worden; ten noorden de Noormannen, zeer wreede volkeren; ten ooſten de Obotriten; en ten weſten de Vriezen, van de welke zy zonder ophouden, oft door verbinding, oft door nootzaeklijke ſtrijdt, de ruymte haerer landt-palen beſchermden. Maer laet ons nu wederom tot de onzen keeren.

Het Rijk der Saxen is onder die zeven-heerſching, lang in een zeer bloeyende ſtaet geweeſt, tot dat die Rijken, door inwendige oorlogen t'zamen-hortende, eyndlijk onder de macht der weſterſche Saxen gekomen zijn. Want Egbert, der weſterſche Saxen Koning, door overwinning veel van deze Rijken in-genomen hebbende, als hy oock de twee overige door hoop ingeſlokt had, op dat die Rijken, de welke onder 't gebiedt van een geraekt waren, ook onder een naem komen, en hy 't geheugen van zijn volk bewaren zoude, heeft de zeven-heerſching, welke de Saxen ingenomen hebben, met een uyt-geroepe en openbaer gebot bevolen Engelelonð te noemen, dat is, het landt der Engelſen. Waer van 't by de Latijnen *Anglia* genoemt is, de naem gemaekt zijnde van de Engelſen, die uyt deze drie volkeren zeer tal-rijk en kloek waren. Want die hebben Northumberlandt, en het landt van Merk, twee wijtluftige landen, met Ooſt-Engelandt in-genomen, als der Iutten afkomſt alleenlijk Kent, met het eylandt Wicht, en de Saxen ooſt, zuyd, en weſt-Sex in-gehouden hebben; voorwaer een kleyn gedeelte, zoo zy by die groote landen der Engelſen vergeleken worden. Van welke zy nu al lang te vooren in 't gemeen Engelſen, en in haer tael *Englatheod*, *Anglcynne*, *Englcynne*, *Engliſcmon* genoemt zijn geweeſt, ſchoon yder Rijk in 't zelfde zijn eyge naem gehat heeft. En dit is zeker, zo uyt anderen, als uyt Beda, die op zijn hiſtorie de Hiſtori van 't volk der Engelſen tot opſchrift geſtelt heeft. En in die zeven-heerſching wierden die vorſten, die over de anderen heerſchten, Koningen van 't volk der Engelſen genoemt. Toen heeft de naem van Britannien, onder de inwooners van dit eylandt, in 't duyſter gelegen, en alleen in de bocken, en niet in 't gemeen gebruyk, overigh geweeſt; waer van dit ons vader-land van Bonifacius, Biſſchop van Ments, die hier van afkomſt was, over-zeeſch Saxen genoemt wordt. Nochtans hebben Koning Eadredus, omtrent het jaer 948, de naem en tijtel van Koning van Groot-Britannien, en Eadgarus, omtrent het jaer 970, inſgelijx de naem van Monarch oft een-heerſcher van gantſch Albion, in zommige brieven gebruykt.

England. Omtrent het jaer 800.

Theod, *dat is volk.*

In de brief aen Paus Zacharias.

Als 't nu Engelandt genoemt wierdt, zo was het gemeene beſt der Engelſen op 't hooghſt gekomen, en ſpoeyde zich derhalven gelijk de loop is van alle ſterflijke dingen, tot zijn ondergang. Want de Deenen, lange jaren onze ſtranden geduurighlijk plagende, hebben eyndlijk begonnen dit landt zeer ellendighlijk te vernielen.

NAMEN DER ENGELSE-SAXEN.

IEck had voor-genomen hier de rye en navolging van de Koningen der Engelſche-Saxen, zo in de Zeven-heerſching, als Een-heerſching, by te voegen; maer dewijl zy niet ſchijnen tot deze plaets te behooren, en de bloote op-hooping der namen min aen-genaem geleek; zoo zal 't miſſchien beter zijn, met weynige woorden hier aen te hechten, 't geen ik van de kracht, reden, en betekening der zelve namen door veel lezen, voorneemlijk in onzen letter-wijzen Alfric, waergenomen heb. Niet dat ik elk zal uytleggen, want dat zoud zeer moeylijk zijn, en zodanige Barbariſche namen, in welke veel krachts, een beknopte kortheydt, en dikwijls eenige dubbel-zinnigheydt is, konnen niet lichtlijk in een andere tael over-gebracht worden. Maer wijl de meeſtendeel der zelve gelaſcht oft t'zaem-gezet zijn, en dat wel uyt weynige enkele: zoo zal ik die enkele verklaren, op dat die t'zaem-gezette betekening, de welke alle gelukkigh, wenſchende, en van een goedt voor-teken waren, te meerder blijke, en wy by alle volkeren bezien, dat dit is 't gene Plato der namen *Orthototes* genoemt heeft.

Porfirius van de Godgeleertheydt der Pheniciers.

Ael, Eal, en *Al*, betekent in de t'zaem-gezette namen, gelijk πᾶν in de t'zaem-gezette woorden der Grieken, al, of 't geheelijk, gantſch. Hier van komt *Aelwin*, gantſchlijk een verwinner, *Albert*, gantſch doorluchtigh, *Aldred*, gantſch eerwaerdigh, *Alfred*, gantſch vreedzamigh. Waer mê eenighzins over-een-komen *Pammachius*, *Pancratius*, *Pamphilius*, &c. Ael.

Aelf, welk na de verſcheydenheydt der uytſpraken voort-gebracht wordt *Vlf*, *Wolf*, *Hulf*, *Hilf*, *Helfe*, en heden *Helpe*; betekent hulp, als *Aelfwin*, een overwinnende hulpe, *Aelfwold*, een helpende ſtier-man, *Aelfgua*, een hulp-reykſter: waer mê over-een-ſtemmen *Boëtius*, *Symmachus*, *Epicurus*, &c. Aelf, Vlf.

Ard, betekent aert, als *Godard*, een Goddelijke aert, *Reinard*, oprechte aert, *Giſſard*, milde aert, *Bernard*, kinderlijk aert, &c. Ard.

Athel, *Adel*, en *Ethel*, Edel. Zoo *Ethelred*, edel in raedt, *Ethelard*, edele aert, *Ethelbert*, edel doorluchtigh, *Ethelward*, een edele behouder. Athel, en Ethel.

Bert is het zelfde, 't geen wy heden *Bricht* noemen, dat is edel, doorluchtigh: als *Ecbert*, eeuwigh doorluchtigh, *Sigbert*, een doorluchtige winner, zo dat die by de Duytſen *Bertha*, by de Grieken (na 't getuygnis van Luitprandus) *Eudoxia* genoemt wierden. En duſdanigh waren deze *Phædrus*, *Epiphanius*, *Photius*, *Lampridius*, *Fulgentius*, *Illuſtrius*. Bert.

Dat *Bald* by de noordſche volkeren 't zelfde is als ſtout, leert Iornandes, en 't is ook noch niet veroudert, als *Baldwin*, en in 't tegendeel *Winbald*, een ſtoute winner, *Ethelbald*, een ſtout edel-man, *Eadbald*, geluklijk ſtout: waer mê over-een-ſtemmen *Thraſeas*, *Thraſimachus*, *Thraſibulus*, &c. Bald.

Ken, en *Kin*, betekent bloetverwanten, als *Kinulph*, der bloetverwanten hulp, *Kinhelm*, der bloetverwanten beſchermer, *Kinburg*, der bloetverwanten ſchutting, *Kinric*, machtigh voor de bloetverwanten. Ken, en Kin.

Cuth heeft de betekening van wetenſchap en ervarenheyt: als *Cuthwin*, een ervare winner, *Cuthred*, een ervare Raedts-heer, *Cuthbert*, om zijn ervarenheydt doorluchtigh; waer mê over-een-komen *Sophocles*, *Sophianus*, &c. Cuth.

Ead in de t'zaem-gezette, en *Eadig* in de enkele woorden, betekent geluk en zaligheydt: als *Eadward*, een gelukkige behouder, *Eadulph*, een gelukkige hulp, *Eadgar*, gelukkigh vermogen, *Eadwin*, een gelukkige winner, waer van niet vreemt ſchijnen *Macarius*, *Eupolemus*, *Fauſtus*, *Fortunatus*, *Fœlicianus*, &c. Ead.

Fred betekent het zelfde als vrede, gelijk by de ouden de vry-ſteden genoemt zijn geweeſt *Fridſtole*, dat is, ſtoelen der vrede. Alzo *Frederic*, machtigh en rijk in vrede, *Winfred*, overwinnende vrede, *Reinfred*, oprechte vrede. Fred.

Giſle is by de Engelſe-Saxen een Gijzeler genoemt geweeſt, als *Fredgiſle*, Gijzeler der vrede, *Giſlebert*, een doorluchtige Gijzeler; als by de Grieken *Homerus*. Giſle.

Hold wordt in de oude aentekeningen even als *Wold* vertaelt, een ſtier-man, en een over-opperſte, ook elders liefde, als *Holdlic*, lieflijk. Hold.

Helm betekent beſcherming, als *Eadhelm*, een gelukkige beſcherming, *Sighelm*, een overwinnende beſcherming, *Berthelm*, een doorluchtige beſcherming; even als de Grieckſche *Amyntas*, *Boëtius*, &c. Helm.

Hare, en *Here*, verſcheydelijk uyt-geſproken, hebben, en een heyr-leger, en een Heer betekent, als *Harhold*, een overſte des heyrs, *Hareman*, een overſte in 't heyr, *Herebert*, voortreflijk in 't heyr, *Herwin*, overwinner des heyrs; niet ongelijk van die Griekſche *Stratocles*, *Polemarchus*, *Hegeſtratus*, &c. Hare, en Here.

Hild wordt in de letter-konſt van Alfric uyt-geleydt een heldt oft heldin; als *Hildebert*, een doorluchtige heldt, *Mathild*, een heldin van een maeght; en *Wiga* wordt in de ſelfde zin gevonden. Hild. Wiga.

Loed, dat is volk: als *Loedgar*, dat is machtigh by 't volk. Loed.

Leof betekent liefde, als *Leofwin*, een verkrijger van liefde, *Leofſtan* de liefſte; gelijk die *Agapetus*, *Eraſmus*, *Eraſtus*, *Philo*, *Amandus*. Leof.

Mund, vrede, waer van by onze Rechts-geleerden *Mundbrech*, een vrede-breuk betekent: alzo *Eadmund*, gelukkige vrede, *Aethelmund*, edele vrede, *Aelmund*, gantſch vreedzamigh: met welke byna gelijk in vermogen zijn *Irenæus*, *Heſychius*, *Lenis*, *Pacatus*, *Sedatus*, *Tranquillus*, &c. Mund.

Rad, Red, en Rod. *Rad*, *Red*, en *Rod*, na de verſcheydenheyt der uyt-ſpraek, betekenen raedt; als *Conrad*, machtigh oft ervaren in raedt, *Ethelred*, een edele Raedts-heer, *Rodbert*, doorluchtigh in raedt, en niet ongelijk in zin zijn *Eubulus*, *Thraſybulus*, &c.

Ric. Dat *Ric* machtigh, rijk, en kloek betekent, heeft Fortunatus met deze veerzen geleert:

Zo een Barbaer uw naem, ô Hilperic! verklaert,
Zo is een ſterke hulper deze naem ook waert.

Alfric. Als *Alfric* gantſch ſterk, *Athelric*, een ſterk oft machtigh edel-man; waer meê ſchijnen over-een te komen *Polycrates*, *Crato*, *Plutarchus*, *Opimius*.

Sig. *Sig* was by hun in gebruyk voor overwinning, waer van *Sigbert*, uyt overwinning doorluchtigh, *Sigward*, een overwinnende behouder, *Sigard*, een overwinnende aert, en byna in de zelfde zin, *Nicocles*, *Nicomachus*, *Nicander*, *Victor*, *Victorinus*, *Vincentius*, &c.

Stan. *Stan* was by die ouden de uyt-gang van de overtreffende trap, als *Athelſtan*, de edelſte, *Berſtan*, de beſte, *Leefſtan*, de liefſte, *Wiſtan*, de wijſſte, *Dunſtan*, de hooghſte.

Wi. *Wi*, heyligh, als *Wimund*, heylige vrede, *Wibert*, vermaert in heyligheyt, *Alwi*, gantſch heyligh: als *Hierocles*, *Hieronymus*, *Hoſius*, &c.

Willi. *Willi*, en *Vili* heeft by de Engelſche-Saxen, gelijk *Billi* noch heden by de Duytſen, gehadt de betekening van vele: als *Willielmus*, een beſchermer van vele, *Wildred*, velen ontſachlijk, *Wilfred*, velen vrede; waer by in zin en betekening komen *Polymachus*, *Polycrates*, *Polyſilus*, &c.

Wold. *Wold*, en *Wald* heeft by hun een overſte oft een beſtierer betekent, waer van *Bertwold*, een doorluchtigen beſtierer, *Ethelwold*, een edele beſtierer, *Herwald*, en in tegendeel *Waldheer*, een overſte des heyrs.

Maer laet ons het hier by laten blijven, dewijl dit anderen, niet min als my, in zoo gering een zaek meer als te veel zy.

De naem van Britannien herroepen.

Gewichtiger zal 't miſſchien zijn, indien ik den nakomelingen (zoo ſlechts deze bladen in 't leven blijven) voordraegh, 't geen wy gezien hebben, te weten, gelijk Egbertus dit herwaerſte en zijn deel van Britannien ENGELANDT te noemen, bevolen heeft; alzo heeft nu na 't verloop van weynigh min oft meer als 800 jaren, terwijl wy deze dingen over-zien, Koning Iacob, de Een-heerſching van het gantſche eylandt, door Godts genadige gunſt, en erflijk recht, met vreughde van alle vromen, verkregen hebbende, op dat dit eylandt, welk in zich zelven een is, met een omgang van de zee omringt, in zijn eene perſoon onder een kroon, een in tael, Godts-dienſt, in de gemeenſchap der wetten en wijzen van rechten; tot aen-groeying van een gedurigh geluk, en vergeting van de oude vyandtſchap, ook van een naem zoude zijn; de naem, tijtel, en ſtijl van Koning van Groot Britannien in alles, behalven in de wijzen van 't recht, in 't tweede jaer zijns Rijks door een gebodt, door al 't Rijk verkondight, aen-genomen.

DE DEENEN.

Van onze ſchrijvers worden zy menighmael valſchlijk Dahi genoemt.

Da-hen.

VElk der Deenen oorſprong geweeſt zy, weten de Deenen zelf niet zeker; want dien Reus Danus, de zoon van Humblus, en Goropius, dieze van de haen af-trekt, heeft de waerheydt zelf al lang uyt de ſchool der oudtheyt verſtoten. Andreas Vellejus Deen, een zeer geleert man, verhaeltze van de Dahen, een volk van Scytien, en van *Marc*, 't welk niet een pael, maer een landt betekent; Onze Ethelwerdus heeft gelooft, dat de naem van de ſtadt Donia gemaekt is. Ik heb altijt gemeent, dat zy geſproten waren van de Danciones, die Ptolomeus in Scandien geſtelt heeft, en in zommige voor-beelden Dauciones, een letterken verandert zijnde, genoemt worden, en dat zy van daer zich in de onbewoonde plaetſen der Engelſchen, te weten in Holſtein, ontladen hebben, tot dat de zeer geleerde, en met oordeel in de wetenſchap der oudtheyt geoeffende Jonas Jacobus Venuſinus, de tekenen van de naem der Deenen door naerſtige navorſching gevonden had, uyt-gedrukt zijnde in de baey van *Codanus* en *Codanonia*, waer van Pomponius Mela in deze wijk gedenkt. Welke namen, van de noordſche volkeren plomper voortgebracht zijnde, met *Cdan* en *Cdanonum*, Mela na de Latijnſche voet in *Codanus* en *Codanonia* verandert heeft, gelijk de nakomelingen van *Gdanus Dansk*, van *Clodovæus Lodevic*, en van *Knut Canut* zachter verſmeet hebben. Nochtans is voor de tijden van Keyzer Iuſtinianus, omtrent het jaer 570, haer naem aen de werelt niet bekent geweeſt. Want toen hadden zy begonnen Vrankrijk te verwoeſten, en zijn by de Latijnſche Schicht-ſchrijvers der Engelſche zaken

Wiccinga. *Wiccingi* genoemt, om dat zy zee-roovery pleegden: want *Wiccinga* betekent in de Saxſche tael, na 't getuygenis van Alfric, een zee-roover, en *Pagani*, om dat zy noch geen Chriſtenen waren: maer ook de Engelſen zelve hebbenze in haer tael *Deniſcan*, en dikwijls *Heathon-mon*, als Heydenen genoemt. Van deze hoor Dudo van S. Quintijn, een Schrijver die oudt genoegh is, uyt de Boekery van I. Stobæus, zeer naerſtige lief hebber der oudtheden van de ſtadt Londen, de welke voor my altijdt open geſtaen heeft. De Deenen zijn uyt Scanza, dat is, Scandia, als een bye-zwerm uyt een bye-korf, en een zwaerd uyt een ſcheede, met een veelvoudige verſcheydenheyt, en een Barbariſche gewoonte voort-gekomen, als zy door een dartele luſt ontallijke verhitte ſpruyten geteelt hadden. De welke namaels vol-waffen zijnde, om 't bezit der dingen tegen haer vaders, groot-vaders, en ook dikwijls onder elkanderen wreedelijk getwiſt hebben, mits zy zoo overvloedigh wierden, dat het landt, welk zy bewoonden, voor haer niet genoegh was. Door het lot een menighte van jonge mannen, na de oudtſte wijs, verzamelt hebbende, zo worden zy in de Rijken der buyten-landtſche volkeren uyt-geſtoten, op dat zy met oorlogen Rijken verkregen, daer zy leven mochten. Voorts in de vervulling van haer uyt-ſtotingen en heyr-legers offerden zy eertijdts, eerende * *Thur* haren heer, dien zy niet eenigh vee oft beeſt, maer bloedt van menſchen ſlachteden. Houdende dat voor de koſtelijkſte van alle brandt-offers, om dat, door het beſtemmen van de lotende Prieſter, een jok oſſen t'eene reys groulijk voor de kop geſlagen wierden, en ieder het breyn, door een byzondere ſlagh, gequetſt, en by looting uyt-gekooren zijnde, wierd op de aerde geſtroyt, en wierden aen de ſlinker-zijde de zenuw van 't hert onderzocht, te weten, de ader, met welx uyt-getapt bloedt zy, na haer wijs, de hoofden van de hare beſtrijkende, de zeylen der ſchepen haeſtlijk in de windt ſtellen, en meenende de Goden door zulk een bedrijf te verzoenen, vallen ſnellijk aen de riemen der ſchepen. Een andere wijs, oft liever beſmettelijkſt over-geloof van de Goden te verzoenen, welk de Deenen gebruykt hebben, beſchrijft de Biſſchop Ditmarus, die een weynigh ouder is als Dudo, met deze woorden: Maer om dat ik van de oude offerhanden der Deenen en Nooren wonder gehoort heb, zoo wil ik dit niet onaengerept voorby gaen. Daer is een plaets, in deze deelen, zijnde de hooft-ſtadt van dit Rijk, Lederum genoemt, in die wijk de welke Selon genoemt wordt, alwaer zy na negen jaren, in de maent van Ianuarius, na die tijdt, als wy de geboorte onzes Heeren vieren, alle te zamen komen, en daer aen haer goden negen en tnegentigh menſchen, en zo veel paerden, met honden en hanen voor gewijde havikken op-offeren; voor zeker, als ik voor-zeydt heb, meenende, dat de zelve hier zullen verzoent worden.

Der Deenen Godsdienſt.

** Hier van is de Donder-dagh mogelijk, by ons* Thursday *genoemt.*

De Deenſche verwoeſting.

Omtrent de tijden van Egbert, in 't 800 jaer van Chriſtus geboorte, hebben zy onze zee eerſt begonnen te beſchadigen, daer na hemel en aerdt onder een mengende, hebben zy lange jaren door Engelandt gerooft, de ſteden uyt-geroeyt, de kerken verbrant, de landen verwoeſt, en alles met een Barbariſche wreedtheydt uyt-gericht, gerooft en om-gekeert. De Koningen der Merciers en der weſt-Engelſen gedoot hebbende, hebben der zelve Koning-rijken, met een groot deel van Northumberlandt, ingenomen. En zy hebben 't arme volk de ſchattinge, *Dangelt* genoemt, opgeleyt, om haer rooveryen te bedwingen, het welk, op dat ghy verſtaet hoe 't geweeſt zy, zo wilde ik dat ghy dit weynige, uyt onze oude wetten geſchreven, laeſt: De ſchatting

Dangelt.

van

van Dangelt is eerſt ingeſtelt om de zee-rovers : want ons vaderlandt beſchadigende, hebbenze getracht het zelve na haer vermogen te verwoeſten. En om de moedt-wil der zelve te bedwingen, zoo is ingeſtelt jaerlijx het Dangelt te betalen, te weten twaelf penningen van yder hide des gantſchen vaderlandts, om die te huuren, de welke de inval der zee-rovers tegenſtaende bejegenden. Van dit Dangelt waren ook alle kerken bevrijt en ontſlagen, inſgelijx alle landen, die in 't eyge bezit en vooghdye der kerken waren, alwaer zy gelegen waren, tot zoodanige ſchatting gantſchlijk niet betalende, om dat men meêr op de gebeden der kerken, als op de beſchermingen der wapenen vertroude.

Maer als zy Alfred, der weſterſche Saxen Koning, nu aen-grepen, zoo heeft hyze, nu met wijk, dan met tegenſtaen, met overwinning niet alleen van de zijne verdreven, maer heeftze ook, na dat hy Danicus, de Vorſt der Merciers, gedoot had, by na uyt het gantſche landt van Merk gejaeght; en zijn zoon, de oude Eduward, zijns vaders overwinningen vervolgende, heeft zich weſt-Engeland, de Deenen verdrijvende, onderworpen, gelijk zijn baſtart zoon Adelſtan, door een volle loop tot overwinningen, met een groote neêrlaegh der Deenen, Northumberlandt overkomen, en de Deenen met zulk een ſchrik vervolght, dat zy, oft uyt het Rijk geweken, oft zich overgegeven hebben. Door dezer vorſten dapperheydt is Engelandt op-gekomen uyt de vloedt der ellenden, en, na die bloedige oorlogh, vijftigh jaren in ruſt geweeſt. Maer als Etheldred, een zeer ſlaphertigh man, heerſchte, zoo hebben de Deenen, op zijn achteloosheyt ſteunende, op een nieuw de trompetten geblazen, en het landt berovende, de Engelſen gedwongen
1012. de vrede jaerlijx met groot gelt te kopen; en zy hebben haer zoo moedtwillighlijk gedragen, dat de Engelſen, t'zamenzweerende, op een nacht alle Deenen door gantſch Engelandt, tot een toe gedoot hebben, meenende dat zy door 't ſtorten van dit bloedt, den Deenſchen brandt bluſſchen zouden, de welke nochtans tot een ſchriklijker vlam ontſteken is. Want Suenus, der Deenen Koning, door deze moort der zijnen geterght zijnde, heeft Engelandt met een tal-rijk heyr in-genomen, en 't zelve wreedelijk met een dol gemoedt verwoeſtende, Ethelred verjaeght, en zich 't gantſche Rijk onderworpen, en aen zijn zoon Canutus na-gelaten, de welke, veel wreede en harde oorlogen, met verſcheyde avontuur, met den weder-gekome Ethelred, en met zijn zoon Edmond, toe-genaemt Yzere zijde, gehadt hebbende, twee zoonen tot navolgers gehadt heeft, te weten Haraldus den baſtart, en den ſtouten Canutus, de welke geſtorven, en het jok der Deenen af-geworpen zijnde, zoo is het Rijk wederom aen de Engelſen vervallen. Want Eduard, om zijn heyligheyt *Confeſſor* oft belijder by-genaemt, Ethelreds zoon uyt zijn tweede vrouw, heeft de Koninglijke waerdigheydt wederom verworven. Nu begon Engelandt zijn aeſſem te verhalen, maer gantſchlijk, gelijk een te recht zeght: De zeden zijn voor voorſpoedt wegh geweken. De Prieſters waren traegh, vol ſlaeps en onervaren, het volk in welluſt ongebonden, wierd luy door leedigheyt, de tucht lagh af-geſturven, het gemeene beſt, als ziek door ontallijke gebreken, verdween, daer tegen groeyde de hovaerdy, die 't verderf tot volgh-na heeft, meeſt aen. En gelijk Gervaſius Dorobernenſis van die tijdt ſpreekt: Zoo ſpoede men zich tot quaet doen, dat het een misdaet ſcheen, geen miſdaet te kennen. Welk alles het verderf voor-gezongen heeft. De Engelſen waren toen ter tijdt, als Guil. Malmesburienſis ſchrijft, gekleet tot de halve knye, geſchooren van hayr, geſchraept van baerdt, maer aen de bovenſte lip, dicht met hayren begroeyende, ongeſchooren, aen de armen beladen met gulde arm-ringen, op de huydt met geſchilderde tekenen gemaelt, de klerken met een woeſte geleertheydt te vreden zijnde, konden naeulijx de woorden der Sacramenten ſtamelen, &c.

Op de penningen Cnut.

De Deenen hebben Engeland 200 jaren geplaeght, en weynig min oft meêr als 20 jaren geheerſcht.

Eduard de Belijder.

DE NORMANNEN.

GElijk in die oude tijden uyt dat oosterſche deel van Duytſlant, ten opzicht van ons, welk zich ten noorden ſtrekt, eerſtlijk de Franken, daer na de Saxen Vrankrijk en Britannien met roven beſchadight hebben, en eyndlijk deze Britannien, en die Vrankrijk ingenomen, zoo hebben in volgende en later tijden eerſtlijk de Deenen, en daer na de Normannen, in haer plaets komende, uyt die zelfde wijk het zelfde gedaen. Als of het voor die wijk, door Godts beſtieren, alzoo beſloten was, dat zy volk, om Vrankrijk en Britannien te quellen, en in de zelfde nieuwe Koning-rijken te ſtellen, ontfing, en uyt haer boezem dikwijls uyt-ſtorte.

Nordmannen. Nordleuden. Helmoldus.

Deze zijn van de noordſche wijk, daer zy van af gekomen zijn, alzoo genoemt, want *Nordmannen* betekent anders niet, als noorderſche mannen, in welken zin zy ook *Nordleuden*, dat is noordtſch volk, genoemt worden, (want zy waren t'zamen gemengt uyt de kloekſte der Norwegers, Sweden, en Deenen) ten tijde van de groote Karel hebben zy door Vrieſlandt, Nederlandt, Engelandt, Ierlandt, en Vrankrijk, de zee-rovery met zulk een wreedtheydt gepleght, dat als die groote Karel haer roof-ſchepen in de Middelandſche zee zagh, hy met uyt-geſtorte tranen gezucht en gezeyt heeft: Ik bedroef my, dat zy by mijn leven aen deze ſtrandt hebben durven geraken. Ik voorzie alreê hoe groote quaden zy aen mijn nakomelingen doen zullen. En namaels heeft men by de gemeene gebeden oft Litanien der kerken gevoeght: Verlos ons Heer, van de vertoedtheyt der Normannen. En zy hebben de Franſen daer toe gebracht, dat Karel de Kaluwe den opper-zee-roover Haſting, Noorman, gegeven heeft het Graefſchap van Chartres, om den man te bevredigen, en Karel de Vette aen Godfred Noorman, met zijn dochter ten houwlijk vergunt heeft een deel van Neuſtria. En daer na hebben zy zich met gewelt en wapenen neder-gezet aen de mont van de Zeyn-
Neuſtria. ſtroom, in een landt, welk te vooren Neuſtria, verdurvelijk, genoemt was, om dat het een deel van Weſtraſien geweeſt was, want zo ſpreken de ſchrijvers van de middelbare eeuw, het welk de Duytſen *Weſtenreych*, dat is, het weſterſche Rijk, genoemt hebben, en begrijpt alles wat tuſſchen de Loire en de Zeyn aen de zee light; 't welk namaels van hun *Normannia*, als het landt der noorderſche mannen, genoemt is, als de Eenvoudige Karel, aen Rollo haren Vorſt, gedoopt zijnde, het zelve door leen-recht te houden beveſtight, en zijn dochter ten huys-vrouw gegeven had. Op welke tijdt, gelijk men leeſt in een oudt handt-ſchrift van 't klooſter tot Angiers, de ſlechte Karel Normandyen met zijn dochter Giſla aen Rollo gegeven heeft, die zich niet ontwaerdighde Karels voet te kuſſen, en als de Graven hem vermaenden, dat hy, voor zoo groot een ontfange weldaet, des Konings voet zoud kuſſen, zoo heeft hy in de Engelſche tael geantwoort, *Ne ſe by God*, 't welk zy vertaelden, neen by Godt; en de Koning met de zijnen hem beſpottende, en zijn ſpraek qualijk na-ſprekende, hebben hem *Bigod* genoemt, waer van de Noormannen noch *Bigods* genoemt worden. *Bigod.* En hier van is 't mooghlijk, dat de Franſen de geveynſden en over-gelovigen noch heden *Bigod* noemen.

Dezen Rollo, de welke gedoopt zijnde, de naem van Robert verkregen heeft, zeggen zommige, dat geveynſdelijk, zommige, dat ernſtlijk, en met een vry gemoedt Chriſten geworden is, en voegen 'er by, dat hy van Godt in zijn droom vermaent is, 't welk my geoorloft zy, hoewel ik aen de droomen niet licht-gelovigh ben, by achterdocht van ydelheydt uyt de geloofwaerdigheydt der ſchrijvers van die tijdt te verhalen: Zy zeggen dat hy, varende in zijn ſlaep, zich zelven met melaetsheydt beſmet gezien heeft; maer dat hy, in een klare bron, aen de voet van een hooge bergh, gewaſſchen zijnde, gezont geworden is, en voort op de top van de bergh geklommen heeft: 't welk als hy 't verhaelde, zoo heeft een gevange Chriſten in dat ſchip, hem 't zelve aldus uyt-geleydt, dat de melaetsheydt was die godlooze Godts-dienſt daer meê hy beſmet was, dat de bron het Heylige Badt der weder-geboorte was, waer door hy, gezuyvert zijnde, op den bergh

Het Sangellenſche boek van de daden van de groote Karel.

bergh zoud klimmen, dat is tot zijn eer, en in de hemel geraken.

Hertogen van Normandyen.

Van dezen Rollo is gebooren Willem, toe-genaemt Lange Spate, van een lang zwaerdt, dat hy gedragen heeft. Na Willem is gevolght Richardt de eerste van dien naem, en na hem zijn zoon, en zijns zoons zoon van de zelfde naem. Maer de III Richard zonder kinderen gestorven zijnde, zoo is zijn broeder Robert in zijn plaets gekomen, de welke uyt een boelken dien Willem geteelt heeft, die men gemeenlijk den Conquesteur en Bastardt noemt; de welke beyde om haer treflijke daden, t'huys en in den oorlogh bedreven, zeer doorluchtige Vorsten zijn geweest. Terwijl deze Willem, nu tot zijn manlijke jaren gekomen zijnde, over Normandyen heerschte, zoo is de Heylige Eduward, toegenaemt de Confesseur, de laetste Koning van Engelandt uyt de Saxsche stam, met de grootste droefheydt der zijnen, na 't hemelsche vaderlandt verhuyst, de welke, geboren zijnde uyt Emma, Willems nicht, de dochter van de eerste Richard, Hartogh van Normandyen van die naem, als hy balling in Normandyen was, aen Willem beloofde, dat hy zijn navolger zijn zoud. Maer Harold, Godwins zoon, Majoor van 's Konings huys zijnde, heeft het Rijk ingenomen, om welken te verdrijven, zijn broeder Tosto aen d'eene kant, en de Normannen aen de andere kant het alles in rep en roeren gestelt hebben. Maer als hy zijn broeder Tosto en Harald, Koning van Noorwegen, dien Tosto zich tot met-gezel in den oorlogh by-gevoeght had, met een rechtvaerdige slagh, en geen onbloedige overwinning, dicht by Stamfordbrig, in 't landt van York, gedoot had: Ziet zoo is naeulijx, na 't verloop van negen dagen, Willem (toe-genaemt de Bastardt) Hertogh van Normandyen, steunende op de beloften, aen-neming, en bloedtverwantschap van den over-leden Eduward, met een groot vergadert heyr, in Engelandt onder de zuydersche Saxen aen-gekomen. Tegen den welken Harold terstont zijn vaendelen gewent heeft, schoon zijn zoldaten vermoeyt, en zijn zaken door de voorige oorlogh geheel vervallen waren. Niet vêr van Hastings komt men aen een, alwaer Harold, in 't midden van de slagh indringende, heel dapperlijk vechtende, verslagen wierd, met een groote neêr-laegh der Engelsen, zoo dat men qualijk geloofwaerdighlijk het getal der verslagene kan op nemen. De verwinner Willem reyst voort met een vyandige troep door Wallingford naer Londen, daer hy, ingelaten zijnde, tot Koning gehult wordt, als dien, gelijk hy zelf zeght, het Koning-rijk door Godts voorzienigheyt bestemt, en door de weldaet van de gunst des Heeren, en zijns bloedt-vrients des Konings Eduardt verleent was, en na eenige tusschen-gestelde regelen voeght hy 'er by, dat de goedertierenste Koning Eduardt hem in 't Rijk van Engelandt tot aen-genomen erfgenaem gestelt heeft. Hoewel, zoo men de historie van S. Stephanus Cadomensis gelooven wil, hy deze woorden in zijn uyterste gesproken heeft: De Koninglijke Kroon, die niemandt mijner voorgangeren gevoert heeft, heb ik verkregen, welke my alleen de Godlijke genade, en geen erf-recht vergunt heeft. En weynigh daer na: Ik stel niemandt tot erfgenaem van het Engelsche Koning-rijk, maer den eeuwigen Schepper, wiens ik ben, en in wiens handen alle dingen zijn, beveel ik het. Want zoo groot een eer heb ik door geen erfrecht bezeeten, maer met een grouwlijke slagh, en groote storting van menschlijk bloedt, den meyneedigen Koning Harold af-genomen, en zijn begunstigers gedoodt oft verdreven hebbende, onder mijn heerschappy gebracht.

Noormannen. 1066.

De brief van Willem de Conquesteur.

De historie van 't klooster van S. Stephanus Cadomus in Normandyen.

Maer waerom overloop ik deze grootste verandering van 't Britansche Rijk zoo kortlijk? zie daer, zoo 't u niet verdriet te leezen, 't geen ik min zorghvuldighlijk, en mooghlijk min bedachtelijk, nochtans na de geloofwaerdigheyt der historie toen geschreven heb, als ik noch een onvoorzichtigh jongeling, en noch onbequaem tot zulk een last zijnde, onze zaken dacht in de Latijnsche tael te verklaren.

De Noormansche overwinning.

ALs Eduardt de Confesseur nu zonder kinderen gestorven was, zoo waren de Grooten en 't gemeene volk door twijffel bekommert om een nieuwe Koning in te stellen. Eadgarus, die genoemt was Ætheling, na-neef van Edmund Yzere zijde, van zijns zoons wegen, was alleen overigh uyt de manlijke stam der Saxsche Koningen, dien 't Rijk door erf-recht toequam. Maer midts hy te jong scheen, om de zaken van 't gemeene best uyt te voeren, en zijn verstant en aert met uytheemsche zeden vermengt had, als die in Pannonien geboren was van Agatha, de dochter van Keyzer Henrijk de III, die ook door de gelegenheydt der landen te vêr af was, aen den jongeling met raedt en daedt te helpen, zoo was hy den Engelsen niet zeer aen-genaem, de welke niet gewooner waren, als dat hun een Koning gelijk als uyt haer lichaem gekooren wierd: dies hebben zy meest alle gezien op Harold Godwins zoon, de welke bloeyde in de wetenschappen en heerlijkheden van oorlogh en vrede. Want hoewel hy maer edel was door een wapen, en zijn vader door verraedt en roven zich een eeuwige schandt-vlek op-gehaelt had; zoo is hy nochtans door zijn goedertiere gespraeksaemheydt, beleeftheydt, mildadigheydt, en krijghs-dapperheydt in de grootste gunst van 't volk geraekt. Want daer was niemant, waer in meerder stoutheydt was om eenigh gevaer aen te gaen, oft meerder raedt om die gevaren ten eynde te brengen. En zijn dapperheydt en geluk heeft in de Walsche oorlogh, de welke hy onlangs te vooren geluklijk uyt-gevoert had, zoo uytgemunt, dat hy t'eenemael voorzien, met alle konsten en wetenschappen van een veldt-heer, en tot het Engelsche Rijk te her-stellen gebooren scheen. Men verhoopte ook dat de Deenen, die dit landt alleen te schrik waren, hem gunstiger zouden zijn, om dat hy van Gyta, des Deenschen Konings Suenoos zuster, gebooren was. En zoo hem eenige andere uyt- oft inwendige macht over quam, zoo scheen hy genoeghzaem voor-zien te zijn, door de goedtwilligheyt der burgers, en door de maeghschap en bloedtverwantschap van den Adel. Hy heeft de zuster van Morkar en Edwin gebroeders, die de allermachtighste waren, tot een huys-vrouw gehadt, en de Wilde Edrik, een zeer moedigh man van grooten aenzien, was door een zeer naeuwe bandt van vriendtschap aen hem verbonden. Ook quam 't zeer wel en bequaemlijk, dat de Deensche Sueno op die tijdt, met de Sweedsche oorlogh verwart was, en dat Willem de Noorman, met der Fransen Koning Philips, qualijk stond; want aen dien Willem had Eduard de Confesseur, als hy als balling in Normandyen was, met voorbedachte woorden het Rijk van Engelandt, zoo hy zonder kinderen sturf, belooft, en tot voldoening van die belofte had zich Harold als borgh, door de dienst van 't Sacrament, verbonden, (als hy in Normandyen gevangen gehouden wierd) ook met by-voeging van deze voorwaerde, dat hy de dochter van den Noorman ten houlijk zoud nemen. Waer door aen velen geraedzaemst scheen, dat men het Rijk aen den Noorman zoud op-dragen, eensdeels op dat zy met haer belofte te quijten, den oorlogh, die zy voor-zagen dat hun over 't hooft hing, en 't verderf, welk altijd de straf van meyneedt is, af-weerden, anderdeels op dat met Normandyen aen Engelandt te voegen, het Rijk onder zoo groot een Vorst bevestight, en 't gemeene best zeer veel vermeerdert wierd. Voorts is Harold alle overlegginge van allen tegen gevallen, de welke achtende dat zy niet mocht vertoeven, heeft op die zelfde dagh, als Eduard begraven was, buyten veler verwachting, het Rijk aen-genomen, en de Kroon, zonder eenige Ceremonien van inhulding, alleen met toestemming en geluk-wensching der tegenwoordige, zich zelven op-gezet. Door welke daet hy de geestlijkheydt, als een schender der Godts-dienst, meêr als te veel geterght heeft. Doch hy, wel bewerende hoe moeylijk het voor een nieu Vorst zy, het Rijk zonder achting van Godtvrucht en deught te beschermen, heeft, om haer toorn ter neder te leggen, en zijn Scepter te bevestigen, alles gedaen om de kerklijke zaken te bevorderen, en de kloosters te verfieren. Hy heeft Eadgarus Ætheling, Graef van Oxford, en de andere edelen met alle beleeftheyt bejegent, en het volk van een groot deel der schattingen verlicht: een grooten hoop gelts aen de armen besteet, en eyndlijk door gespraekzaemheyt, goedertierenheyt in 't verhooren, en billijkheyt in 't vonnissen zich een zonderlinge liefde te gelijk met aenzien verkregen. Zoo haeft als Willem de Noorman dit door gewisse bootschappen verstaen had; zoo heeft hy zich zeer droevigh gelaten om de doot van Eduwart, daer hy ondertusschen in zijn hart moeylijk was, dat hem Engelant, het welk hy door hoop altrê op-geslokt had, uyt de neus gestoten was. Dies heeft hy, door raedt van de zijnen, terstont gezanten

ten tot Harold gezonden, de welke hem zouden vermanen van de beloften en zijn borghſchap, en te gelijk het Rijk weder eyſchen. Hy, de zaek overwogen hebbende, antwoorde, dat, zoo veel Eduwardts beloften aenging, men't Engelſche Rijk door beloften niet kon overdragen, en dat hy ook aen zijn beloften niet gehouden was, wijl hem 't Rijk door verkiezing, en niet door erving, toegedragen was. Wat zijn borghſchap belangde, dat zy van een gevange man door gewelt, liſt, en vrees van een eeuwige gevangenis tot ſchade van 't Engelſche gemeene beſt, en tot achterdeel der Staten uyt-geperſt, en derhalven krachteloos was, zo dat hy de zelve, zoo gemoeten had, niet kon, en zoo hy gekoſt had, niet wilde vol-doen, wijl zy buyten weten van den Koning, en toeſtemmen van 't volk geſchiet was. En dat men zeer onbillijk ſcheen te eyſſchen, dat hy voor een Noorman, een Vorſt van een vreemde ſtam, uyt het Rijk zoud wijken, dat hy met zoo groot een over-een-ſtemming van al de Staten ontfangen had. Deze antwoord heeft de Noorman niet zeer wel genomen, en geacht, dat Harold ſchuylhoeken voor zijn meyneedt zocht: waerom hy terſtont anderen, om de zelfde oorzaek, heen gezonden heeft, die hem zouden indachtigh maken aen wat een verbont van eedtzweering hy gehouden was; en dat de meyneedigen niet als haer verderf van Godt, en ſchande by de menſchen te verwachten hadden. Maer wijl Willems dochter, aen Harold in 't verbinden getrout, de welk als een beveſtiging van die borghſchap, alrê geſtorven was, zoo zijn zy met minder beleeftheyt ontmoet, en hebben geen andere antwoort meêgebracht, als te vooren. Alles begon zich alrê tot een openbare oorlogh te laten aenzien. Harold ruſt een vloot toe, neemt zoldaten aen, ſtelt langs de ſtranden, op bequame plaetſen, bezettingen, en bereyt alles wat noodigh ſcheen, om 't gewelt der Normannen tegen te ſtaen. Het eerſte onweêr der oorlogh is nochtans geſproten buyten aller meening van Toſto, Harolds eyge broeder. Deze, een hooghmoedigh en wreedt man zijnde, heeft een tijt lang met aenzien geheerſcht over de Nordanhumbren; maer als hy met wreedtheyt tegen zijn minder, met hooghmoedt tegen den Vorſt, en met haet tegen zijn broeders woede, zoo is hy, van Eduard de Confeſſeur verbannen zijnde, in Vrankrijk geweken, en begon nu door aenſtoken van Boudewijn, Graef van Vlaenderen, en door 't aenraden van Willem de Noorman, gelijk waerſchijnlijk ſchijnt (want Toſto en Willem hadden twee dochters van Boudewijn van Vlaenderen ten houlijk) zijn broeder, die hy te vooren doodlijk haette, met openbare oorlogh aen te randen. Hy voer van Vlaenderen met een vloot van tſeſtigh roof-ſchepen, beroofde het eylandt Wicht, beſchadighde de zee-ſtrant van Kent; maer door de aenkomſt van de Koninglijke vloot verſchrikt zijnde, heeft hy, zeyl-gemaekt hebbende, zich in verder deelen van Engelandt begeven, en is in 't landt van Linkoln al roovende te lande geraekt, alwaer hy van Edwijn en Morkar in een ſlagh ontfangen, en verdreven zijnde, zich na Schotlandt begeven heeft, om van daer den oorlogh te vernieuwen. Door deze tweevoudige verwachting van oorlogh, hier uyt Schotlandt, en daer uyt Normandyen, waren aller gemoederen in twijffel, des te meêr, om dat op Paeſch een ſtaert-ſter, weynigh min oft meêr als zeven dagen lang geſchenen heeft, de welke der menſchen beanxte gemoederen (als in beroerde tijden geſchiet) tot ongelukkige voorberamingen gewent heeft. Doch Harold beſchoude met wakkere oogen alle deelen des Rijx, en verzorghde de zuyder-ſtrandt met bezettingen. Van Schotlandt en Toſto bevreeſde hy zich 't minſt, om dat * Mil-Columbus, der Schotten Koning, met inwendige qualen bekommert was. Ondertuſſchen denkt Willem in zijn hart geduurigh om Engelandt, overweeght de zaek dikwijls met zijn hooft-lieden, de welke hy wakker, en vol van begeerige hoop bevint: maer niets ſcheen bekommerlijker als de wijs om gelt tot zoo groot een oorlogh te verkrijgen. Want als hy in de gemeene vergadering der Staten van Normandyen van onderſtandt van geldt voor-ſtelde, zoo heeft men geantwoort, dat de ſchatten in de voorige oorlogh tegen de Franſen zoo beſnoeyt waren, dat zoo 'er een nieuwe oorlogh op ſtond, zy naeulijx het hare zouden konnen beſchermen; dat men eêr behoorde 't zijne te beſchermen, als het vreemde in te nemen; dat die oorlogh, ſchoon zy rechtvaerdigh, nochtans min nootzaeklijk, en inzonderheydt vol gevaers ſcheen. En zy konden door genige reden tot gelt te beſchaffen gebracht worden, hoewel Willem * Fitz-Osbert, een man ten hooghſten aen-genaem by den Hertogh en by het volk, 't zelve met alle gewelt aendreef, en om de andere te bewegen, veertigh ſchepen op zijn koſten tot dezen oorlogh beloofde. De Hertogh gaet, 't gene hy in de gemeene vergadering niet verkrijgen kon, op een andere wijs aen; hy ontbied elk van de rijkſten in 't byzonder by hem, ſpreekt haer vriendlijk aen, en begeert van haer dat zy een weynigsken tot dezen oorlogh geven; zy, als of men nu den Vorſt om ſtrijdt moeſt helpen, beloven mildelijk, en de beloften terſtont op de rekening geſtelt zijnde, zoo heeft men met der haeſt, buyten aller meening, een grooten hoop geldts verzamelt. Dit volbracht zijnde, zoo eyſcht hy van zijn nabuurige Vorſten hulp en byſtant, te weten van de Graven van Anjou, Poictou, Lombardyen, en Bononien, aen de welke hy erf-gronden in Engelandt belooft. Ook gaet hy tot Philips, Koning van Vrankrijk, en belooft aen den zelven, zoo hy hem ſlechts hulp, dat hy aen hem voor Engelandt, als een ontfange gift, den eedt van getrouwigheydt doen zoude. Maer wijl 't geenzins tot dienſt der Franſen ſcheen, dat de nabuurige Noorman, die alrê weynigh na den Frans-man luyſterde, met de toe-komſt van Engelandt zoud verrijkt worden, (want het vermogen der nabuuren is den Vorſten altijdt verdacht) zoo was 't 'er zoo vêr af, dat hy hem hulp bewees, dat hy hem ook af-ſchrikte van Engelant in te vallen. Maer hy kon geenzins van zijn voornemen af-gebracht worden, maer was nu te wakkerder en te moediger, geſterkt zijnde met het aenzien van de Roomſche Paus Alexander, (want die heeft toen eerſt begonnen macht over de Vorſten te gebruyken) de welke, zijn zaek voor goedt kennende, hem een gewijde vaen, tot een voorteken der overwinning, en des Rijx, gezonden had, en in den ban gedaen, al die zich tegen hem opſtelden. Hy heeft dan zoo groot een hoop vergadert als hy kon, en een talrijke vloot, by 't ſtedeken van S. Valeric, ('t welk leght aen de mont van de rivier de Soom) by-een-gebracht, alwaer hy wat langer vertoevende, de goede windt verwachte, om welken te verkrijgen, hy S. Valeric, beſchermer van die plaets, met beloften vermoeyde, en met geſchenken overlade. Harold, die met de zijnen zijn aen-komſt nu lang te vergeefſch verwacht had, heeft beſloten zijn heyr te ſcheyden, zijn vloot op te leggen, en de ſtrandt te verlaten, eenſdeels gedwongen door gebrek van koorn, anderdeels, om dat hem de Graef van Vlaenderen geſchreven had, dat Willem van dit jaer niets beginnen zoud: dien hy lichtlijck geloofde, mits hy meende, dat de vaert door de tijdt des jaers geſloten was, om dat de even-nacht (dat is, de tijdt als dach en nacht even lang zijn) voorhanden was. Terwijl hy dit overdacht, zoo wierdt hy, door noodtzaeklijkheyt van een nieuwe oorlogh, op 't onverzienſt gedwongen zijn heyr te weder-roepen. Want Harold by-genaemt de Harde, en Harfages, Koning van Noorwegen, (de welke in de noorderdeelen van Britannien gezee-rooft, en de eylanden Orcades alrê t'ondergebracht had) van Toſto tot de hoop van 't Engelſche Rijk geroepen zijnde, is met omtrent vijfhondert roof-ſchepen in de Tine gekomen, alwaer Toſto hem zijn vloot ook by-gevoeght heeft. Als deze het landt een tijdt lang berooft hadden, zoo hebben zy, haer ankers lichtende, langs de ſtrandt van York varende, en op den Humber gevoert zijnde, met alle uyt-zinnigheyt van den oorlogh over al begonnen te woeden, om welke te bedwingen de Graven Edwin en Mocarus een met der haeſt verzamelde hoop krijghs-volx uytvoeren, doch die hebben den aenval der Noorwegiers niet gedragen, maer, op de vlucht gedreven zijnde, hebben zich vele met de Graven geberght, en vele, in de rivier Ouſa zich begevende, zijn verdronken. Voorts bereyden zich de Noorwegiers de ſtadt York te belegeren, welke haer terſtont, gijzelers ten weêr-zijden geſtelt zijnde, over-gelevert is. Na weynige dagen Harold, zijn troepen van alle kanten by-een-gebracht hebbende, trekt na York, en van daer tegen de Noorwegers, de welke haer leger geſlagen hebbende, op een zeer vrye plaets ſtil lagen; want van achteren hadden zy den Oceaen, ter linker-hant de Humber-vloet, waer in haer vloot lagh, en ter rechter-hant en van vooren, waren zy eenigzins met de rivier Derventio beſchermt. Nochtans is Harold moedighlijk op de zelve aen-gevallen, eerſt heeft

*Osberts zoon.

Een ſtaert-ſter.

* *Malcolmus.*

men aen de * brugh, waer door de rivier Derventio t'zaem-gevoeght wordt, dapperlijk gevochten, op welke brug men zeght, dat een Noorweger het gantsche heyr der Engelsen een tijdt lang tegengestaen heeft, tot dat hy, met een pijl doorschoten, neder viel: daer na streed men een tijdt lang met gelijke dapperheyt en avontuur in de legerplaetsen zelve. Nochtans zijn de Noorwegers eyndlijk verdeelt, en in 't midden is Harold, de Koning van Noorwegen zelf, en Tosto met het meeste deel des heyrs gedoot. Den overwinner Harold is een zeer groote buyt toegevallen, en verkreeg een groote hoop gouts en zilvers, en die machtige vloot, behalven twintigh scheepkens, die hy aen Paulus, Graef der Orkaden, en aen Olau, des dooden Harolds zoon, vergunde, om de gequetsten wegh te voeren, na dat zy eerst gezworen hadden, noyt iet tegen Engelandt, voort aen, aen te rechten. Deze zege heeft Harolds moedt vergroot, die zich nu achte den Noorwegers tot schrik te zullen zijn, wijl hy van de zijnen begon gehaet te worden, om dat hy den buyt aen de zoldaten niet uytdeelde. Nochtans was hy heel bezigh in 't schikken van 't gemeene best, het welk in deze wijk ellendighlijk verscheurt lagh. Ondertusschen heeft Willem de Noorman, bequaem weder verkregen hebbende, in 't eynd van September zijn schepen gelost, en is met een zachte koelte voort-varende, met al zijn schepen te Pevensey in Zutsex aen-gekomen, en de bloote strant ingenomen hebbende, heeft, om den zijnen de hoop van vluchten te benemen, de schepen in brandt gesteken, en na dat hy aldaer een sterkte gemaekt had, om den zijnen tot een vertrek te dienen, zoo is hy naer Hastings getrokken, alwaer hy noch een andere vesting op-geworpen, en met volk bezet heeft. En nu verspreyde hy de oorzaken van den oorlogh, naemlijk, dat hy quam om de doot van zijn bloedtverwant Alfred te wreeken, den welken Godwijn, Harolds vader, te gelijk met zeer veel Noormannen gedoot had; om die ongerechtigheden van Harold te vervolgen, die eensdeels Robert, Aertz-bisschop van Cantelburgh, in ballingschap gezonden, anderdeels het Rijk van Engelandt, aen hem opgedragen, met vertreding van de verbintenis zijn eedts ingenomen had; doch heeft den zijnen by openbare plakkaten verboden, dat zy de Engelschen niet vyandighlijk zouden berooven. Deze dingen zijn Harold zeer haestlijk door 't gerucht ter ooren gekomen, de welke achte met alle raedt voor te komen, dat hy met de eerste gelegenheydt den Norman ontfangen mocht, over al zent hy boden, de zijne biddende, dat zy hem getrou blijven zouden, alle zijn troepen trekt hy van alle kanten byeen, en spoet zich met groote daghreyzen naer Londen, alwaer een gezant van Willem by hem komt, de welke, als hy met vele woorden het Rijk weder eyschte, zoo scheelden 't weynigh, of Harold had in grammen moede den gezandt eenigh geweldt aen-gedaen. Want het was zwaer den overwinner hooghmoedt, en goede hope te ontrekken. Voorts zond hy de zijne tot Willem, die hem ongewoonlijk zouden dreygen, zoo hy niet met den eersten zich weder na Normandyen begaf. Deze heeft Willem lichtlijk met antwoort, en groote beleeftheyt wederom gezonden. Ondertusschen hield Harold te Londen monstering, en bevond zijn zaken, door de voorgaende oorlogh tegen de Nooren, zeer verzwakt, nochtans heeft hy een groot heyr vergadert uyt de Edelen en andere, die de liefde des vaderlandts, om 't gemeene gevaer te verdrijven, beroepen had. Hy leyde alreê zijn heyr, zonder dat zijn moeder vertoefde, in Zutsex, en heeft zich naeulijx zeven duyzent schreden van de leger-plaets des Noormans, met een onbeschroomde moedt, ter neder-geslagen op een vlak velt. Waer heen de Noorman zijn heyr terstont insgelijx gevoert heeft. Eerst heeft men van weêr-zijden heymlijk verspieders uytgezonden, en die van de Engelsen waren, hebben alles, 't zy door onkunde der waerheyt, 't zy door lust tot liegen, der Noormannen menighte, toerusting en tucht, boven geloof aen-gebracht: zoo dat Gytus Harolds jonger broeder, door oorloghs-daden zeer vermaert, achtende, dat men om een Koning-rijk, niet in een strijdt behoorde te vechten, den Koning vermaent, dat de uytkomsten van den oorlogh twijffelachtigh zijn, dat de overwinningen dikwijler by avontuur, als door dapperheydt verkregen wierden, en dat een rijpe verweering, het grootste deel van de krijghseere was: en heeft hem geraden, dat zoo hy Willem slechts zijn trou van 't Rijk gegeven had, dat hy 't hem heymlijk zoud ontrekken; daer-en-boven, dat men met geenige troepen tegen zijn gewisse kon gesterkt worden; dat Godt hem over zijn gebroke trou-belofte zoude straffen; en dat den Noormannen niets meêr vervaert maken zoud, als dat hy een nieu leger aennam, waer door zy op 't nieus zouden bestreden worden. Hier toe beloofde hy voor zich, dat zoo hy hem het avontuur van die strijdt beval, hy nocht in de plicht van een goeden broeder, nocht van een goedt veldtheer gebrekkigh zoud zijn, als die op de gewisse van een goedt gemoedt steunende, oft de vyanden lichtlijker verslaen, oft zijn leven voor 't vaderlandt geluklijk uyt-storten zoude. Deze dingen heeft de Koning met geen goede ooren aen-gehoort, als welke met zijn schande gevoeght scheenen; want gelijk hy de uytkomsten van den oorlogh met een effen gemoedt, zoo kon hy de smaet van vrees-achtigheyt geenzins verdragen. Hy heeft derhalven op der Normannen lof gesmaelt, en geacht, dat het oft zijn waerdigheyt, oft zijn voorige dapperheydt te na ging, zoo hy nu, daer hy gelijk als tot het laetste gevaer gekomen was, even als vertsaeght zijn voet te rugh trok, en zich zelf een eeuwige schand-vlek op wreef. Zoo maekt Godt die, welke hy voor-genomen heeft te verdelgen, eerst raed- en rede-loos. Terwijl dit geschach, zond Willem, om met een Godtvruchtige genegenheydt voor 't Christlijk gemeen te zorgen, en zich van 't Christlijk bloedt te onthouden, een monnik tot middelaer, de welke aen Harold deze voorwaerde voorstelde, dat hy oft geheelijk uyt het Rijk wijken zoude, oft weten, dat hy voortaen onder den Noorman met leen-recht heerschte, oft dat hy in een byzondere kamp met Willem zoude vechten, oft dat hy zich ten minsten stellen zoud, van wegen 't Engelsche Rijk, voor den richt-stoel van den Roomschen Paus. Doch hy, als zijns zelfs onmachtigh zijnde, heeft geenige voorwaerde aen-genomen, en de gantsche betwisting van de zaek voor de Godlijke vierschaer beroepen, en geantwoort, dat hy hem des anderen daeghs, zijnde de XIV van October, gelegentheydt zoud geven om te vechten, midts door een licht-geloovige dwaling zich wijs gemaekt had, dat hem die dagh gelukkigh zoude zijn, als zijnde zijn geboorts-dagh. De volgende nacht hebben de Engelsen met ongebonde wellust, slempen, en roepen, en de Noormannen met aendachtige gebeden voor de behoudenis des heyrs, en de overwinning door-gebracht. Met het begin van den dach maekte men ten weêrzijden de slagh-orde, Harold stelde in de voor-tocht de Kenters (den welken van oudts de voor-spits van 't heyr toekomt) met helbaerden, de tweede troep heeft hy zelf met zijn broeder, bestaende uyt midlandtsche Engelsen en Londenaers, gevoert. De eerste slagh-orde der Noormannen voerde Rogier van Montgomery, en Willem Fitz-osberne, de zelve bestond uyt Anjousche, Perticensische, Cenomansche, en Bretoensche ruyters, de welke meest voor Fergent de Bretoen oorloghden. Het middelste, het welke uyt Poitouers en Duytsen bestond, heerschten Galfrid Martell, en de Duytsche zoldaet. De laetste troep besloot de hooft-man zelve, met de gantsche macht der Noormannen, en de bloem van zijn Adel. En de troepen der schutters waren over al in gemengt. De Noormannen een * wel-geschikt geroep opgeheven hebbende, sloegen de trompetten, voerden haer volk aen, en schooten ten eersten haer pijlen uyt als een hagel-buy, welke wijs van vechten den Engelsen, gelijk zy hun nieu, ook verschriklijk was; want zy vielen zoo dicht, dat zy in 't midden van hare troepen den vyandt scheenen te hebben. Daer na zijn zy met een snellen aenval den eersten hoop der Engelsen op-gedrongen; en deze, welke met een vast gemoedt besloten hadden, de plaets, die zy ingenomen hadden, liever met hare lichamen te dekken, als te wijken, hebben, alle haer best doende, den vyant kloeklijk met groote neêr-laegh af-geweert: doch zy vielen op een nieus aen, en wierd de slagh-orden ter weêr-zijden met een groor gedruysch ingedrongen. Nu had men al een tijdt lang voet by voet, als of man tegen man gekomen was, gevochten: en de Engelsen dicht gesloten zijnde, als t'zamen-hangende, stonden den aenval uyt; zoo dat zy, alreê vele wonden gekregen hebbende, geweken zouden hebben, had Willem, niet meêr de plicht van een hooftman, als van een zoldaet bedienende, 't zelve door zijn aenzienlijkheydt niet belet. Dies hing de strijdt tusschen beyden, en de Noormansche ruyters wierden met der

*Stanford-bridge by York.

* *Het gezang van Roelandt.*

haest

haeſt aen-gevoert, en de Engelſen van boven door gewelt van pijlen als over-ſtulpt, nochtans wierd de troep niet geſcheurt. Want Harold, voerende het ampt van een onverſaeght veldt-heer, quam den zijnen over al te hulp; Willem deed aen de andere zijd niet min, de welke als hy, een oft twee paerden onder hem verlooren hebbende, door ware dapperheyt niet winnen kon, zich tot liſt gekeert heeft, den zijnen bevelende den af-tocht te blazen, en, doch haer ordre houdende, te wijken. De Engelſen, meenende dat zy haer op de vlucht begaven, en dat hun de overwinning ten beſten was, ontſluyten haer ſlagh-ordre, en dringen den vyandt zonder ſchik in, als of zy de zege nu zeker en gewis hadden; daer zy, haer troepen wederom op 't onvoorzienſt omkeerende, haer vanen in 't geheel en onverzeert aenvoeren, en de verſtroyde Engelſen aenvallende en omringende, met groote hoopen verſloegen, zeer vele doodende terwijl zy in beraedt ſtonden om te vluchten, oft om te ſtrijden, en vele een verheve plaets innemende, en aldaer t'zamen-rottende, hebben elkander door onderlinge vermaning aengemoedight, en met ſchijnbare moedt lang tegengeſtaen, als of zy een plaets voor een loflijke doodt verkooren hadden; tot dat Harold met een pijl door zijn hooft geſchoten zijnde; te gelijk met zijn broeder Gythus en Leofwin ter neder gevallen is. Toen zijn Edwin en Morkarus, met weynige, die 't ontquamen, voor Godt geweken, voor de tijdt geweken, als men op dien dagh van 7 uren tot den avondt-ſtont geduurlijk gevochten had. In deze ſtrijdt zijn van de Noormannen omtrent 6000, doch van de Engelſen wel meêr gebleven. De overwinner Willem heeft vol blijtſchap, door een beſtemde bid-dagh, Godt al de eere gegeven, en zijn tent in 't midden onder de verſlagene geſtelt hebbende, den nacht overgebracht. 's Anderen daeghs als hy de zijnen begraven, en aen de Engelſen 't zelfde toegelaten had, zo is hy zelf na Haſtings gekeert, om aldaer te beraedt-ſlagen van wegen 't vervolgen der overwinning, en om zijn vermoeyde zoldaten zoo lang te vermaken. Doch zo haeſt het gerucht van deze neêr-laegh, door verbaeſde boden, te Londen, en in andere ſteden van Engeland gebracht was, zoo wierdt het gantſche landt verſlagen, en als ter neder gevelt. Des Konings moeder Githa, heeft zich zo wijſlijk tot ſchreyen overgegeven, dat zy zich geenſins trooſten liet, en heeft met ootmoedigh bidden de lijken haerer zonen van den overwinner verkregen, en in 't kloofter van Walthaim begraven. Edwin zond de Koninglijke zuſter Algith verder in 't Rijk, de Grooten van 't landt vermaenden nochtans het volk, dat zy den moedt niet zouden verloren geven, en beraedtſloegen van 't gemeene beſt. De Aertz-biſſchop van York, de burgers van Londen, en de krijghs-luyden te water (die men Boteſcarles noemde) achteden, dat men Eadgar tot Koning kiezen, en den oorlogh tegen Willem vernieuwen zoude; Edwin en Morkarus hielden heymlijk raedt om het Rijk voor haer in te nemen, maer den Biſſchoppen, Prelaten, en anderen, die door den blixem van den Roomſchen ban verſchrikt waren, ſcheen het beſt te zijn, dat men zich overgaf, en het verwildert gemoedt van den overwinner door geen twijffelachtige oorlogh terghde; dat men Godt niet en behoorde tegen te ſtreven, die Engelandt nu, de zonden zulx vereyſſchende, den Noorman als in de handen gegeven had. Willem ondertuſſchen Haſtings met bezetting voorziende, heeft voor-genomen, met een ſchaedlijke troep na Londen te trekken, maer op dat hy zijn ſchrik te wijder uytſtrekken, en alles van achteren verzekert maken mocht, zo heeft hy, zijn troepen verdeelt hebbende, een deel van Kent, Sutſex, Suthrey, en 't land van Suthanton, en Bercherey doorloopen, dorpen en gebouwen in brandt geſteken, roveryen gepleeght, te Wallingford over de Teems getrokken, en alles met ſchrik vervult. Nochtans waren de Grooten onzeker wat zy beſluyten zouden, en konden daer toe niet gebracht werden, dat zy, haer geveynſtheden ter neder leggende, met een gemeene zin en hert het gemeene beſt voorzagen. Want op dat zy, van de kerklijke vervloekingen, en ſtraffen van den Roomſchen Paus (waer door hy alrê, niet alleen op de gemoederen der menſchen, maer op de Koning-rijken zijn macht pleeghde) zich mochten bevryen, zoo zijn vele, als de zaken nu niet alleen vermindert, maer gantſch verloren waren, zo volſtandigh gebleven in 't gevoelen van zich over te geven, dat zy, voor haer behoudenis zorgende, zich heymlijk uyt de ſtadt begaven. En Alfred, Aertsbiſſchop van York, Woſtan, Biſſchop van Worcheſter, en andere Prelaten, zijn te gelijk met Eadgar Etheling, Edwin en Morcar, den verwinnenden Noorman, vele en groote dingen belovende, by Berkhamſted tegengegaen, en gijzelers gegeven zijnde, zich in zijn trou en heerſchappy gegeven. Voorts ſpoede hy zich na Londen, alwaer hy met groote blijtſchap, en vele geluk-wenſchingen ontfangen zijnde, als Koning begroet wierdt, bereyde alles tot toeruſting van zijn Krooning, welke hy op Kers-dagh beſtemt had, en leyde al zijn hert en gedachten te koſten, om zijn Rijk vaſt te ſtellen.

Boteſcarles.

Nu was de loop van de Saxſche heerſchappy in Britannien voleyndight, de welke in zes hondert en zeven jaren bepaelt was, en is in 't Rijk van Engelandt een uytnemende omkeering geſchiedt, de welke zommige geweten hebben op de vuyle gebreken der overheden, en de over-geloovige achteloosheyt der Prelaten; ſommige op dien ſtaert-ſter, en op de kracht der ſterren; anderen op Godt, die door zijn verborge, doch nimmer onrechtvaerdige oordeelen, de Koning-rijken verdeelt. Doch andere, die op nader oorzaken gezien hebben, vereyſchten voorzichtigheydt in Koning Eduward, om dat hy, terwijl hy onder de ſchoone ſchijn van Godts-dienſtige zuyverheydt, de zorgh van kinderen te telen verwierp, het Rijk aen de eer-gierighſte menſchen te verſcheuren voorwierp.

HOe ongemeen en wreedt deze overwinning geweeſt is, donderen de ſchrijvers onder de Monnikken met vollen monde uyt, en daer is niet aen te twijffelen, of in deze overwinning, gelijk als in andere, is de onvroomheyt wakkerlijk ontſprongen. De verwinner Willem heeft, als tot een zege-teken van deze overwinning, de wetten der Engelſen meeſt vernietigende, de gewoonten van Normandyen ingevoert, en bevolen de geſchillen in 't Franſch te beſlechten: de Engelſen uyt haer vaderlijke erf-deelen uytſluytende, heeft de landen en hoeven aen zijn zoldaten verdeelt, zo nochtans, dat hy de rechte heerſchappy aen zich behield, en den dienſt door leen-recht aen zich en zijn nakomers verbond, dat is, dat zy 't alle te leen hielden, en dat 'er, behalven de Koning, geen ware Heeren waren, maer eêr leen-heeren en bezitters. Ook bereyde hy zich een zegel, op wiens eene zijde ſtond:

't Zegel van Willem de Conqueſteur.

Hoc Normannorum Guilielmum noſce patronum.
Dat is:
Kent door dit zegel vry gewis,
Dat Willem Noormans ſchuts-heer is.

En op d'andere zijde:

Hoc Anglis ſigno Regem fatearis eundem.
Dat is:
De zelfde zy hier door bekant,
Als Koning van het Engels landt.

Ia hy heeft ook (als Guil. Malmesburienſis verhaelt) het verſtant van Cæſar na-gevolght, de welke de Duytſchen in het grootſte boſch van Ardennen verborgen, en van daer met dikwijlige uytvallen zijn heyr quellende, niet door zijn Romeynen, maer door de Franſche bontgenoten verdreven heeft: op dat, terwijl die vreemdelingen elkanderen vernielden, hy zelf zonder bloedt verwinnen mocht; alzoo heeft, zegh ik, de zelfde Willem tegen de Engelſen gehandelt. Want tegen zommige, die na de eerſte ſtrijdt van dien ongelukkigen menſch, na Deenmarcken en Ierlandt gevlucht, en in 't derde jaer met een ſterke vergaderde troep wedergekomen waren, heeft hy een geboren Engelſch heyr en hooft-man geſtelt; latende de Normannen ruſten. Zich een groote verlichting voor-ziende, wie dat ook won. En zijn gedacht heeft hem ook niet bedrogen. Want de Engelſen ter wederzijden een tijdt lang tegen elkanderen geſchermutſelt hebbende, hebben den ledigen Koning al de overwinning toe-gebracht. En elders zeght hy: De macht der leeken vernietight hebbende, zo heeft hy door een beſtendigh plakkaet beveſtight, dat geen Engelſche Monnik oft klerk zoud toe-gelaten worden na eenige waerdigheydt te ſtaen, hebbende een af-ſchrik van de goedthertigheydt van Koning Cnuto, die aen den verwonnen de geheele eeren-ampten op-gedragen heeft. Waer uyt het geſchiedt is, dat, hy geſtorven zijnde, de inboorlingen, de vreemdelingen lichtlijk verdreven, en het oude recht aen zich getogen hebben.

De Engelſen van alle waerdigheden uyt-geſloten.

Als

Als hy dit gedaen had, zoo heeft hy niet noodiger geacht, als het onweêr van de Deensche oorlogh, de welke hem over het hooft hing, te verdrijven, en zich met geldt ruſt te beſchaffen, waer in hy den arbeyt van Adalbert, Aertz-biſſchop van Hamburg, gebruykt heeft. Want Adam van Bremen ſchrijft: Tuſſchen den Zoon en de Baſtart is een geduurigen twiſt van wegen Engelant geweeſt, ſchoon onze Paus, door Willems giften over-reedt, de vrede tuſſchen de Koningen heeft willen beveſtigen. De welke ook ſchijnt beveſtight geweeſt te zijn, want Engelandt heeft zich van die tijdt af niets van de Deenen gevreeſt. En de zelve heeft zich gantſchlijk begeven om het Rijk te beſchermen, en 't gemeene beſt door de beſte wetten te beſtieren. Want Gervaſius Tilburienſis ſchrijft: Als de voortreflijke verwinner van Engelandt, Koning Willem, de uyterſte palen des eylandts onder zijn gebiedt gebracht had, en de herten der weêr-ſpannigen door ſchriklijke voor-beelden getemt; op dat men geen vryheydt van dwaling in andere dingen zoud hebben, zo heeft hy beſloten het volk, welk hem onderworpen was, onder geſchreven rechten en wetten te ſtellen. Derhalven de Engelſche wetten zich voor geſtelt hebbende na haer dryerleye onderſcheyding, dat is, Merchenlage, Denelage, Weſt-Sexenlage, zoo heeft hy zommige verworpen, en zommige voor goedt kennende, heeft 'er de over-zeeſche wetten van Weſten-rijk, welke krachtighſt ſcheenen om den vrede des Rijx te beſchermen, by-gevoeght. Daer na, als Ingulphus, die in die tijdt gebloeyt heeft, getuyght, heeft hy alle inwooners van Engelandt bevolen, hem manſchap te doen, en tegen alle menſchen getrouheyt te zweeren, hy heeft het gantſche landt beſchreven, en daer was niet een hide in gantſch Engelandt, of zy heeft zijn waerdye en bezitter geweten, en daer was niet een meyr oft plaets, of het ſtond in des Konings rol op-getekent, en des zelfs ſchatting en opkomſt, en de bezitting zelf en haer bezitter, was aen de Koninglijke kennis geopenbaert, na de trouw der ſchatters, de welke, daer toe gekooren zijnde, van ieder landt de eyge landt-ſtreek beſchreven. Deze rol is genoemt de rol van Winton, en wordt van de Engelſen, om haer algemeenheyt, mits zy alle de begrijpen van 't gantſche landt volkomelijk vervat heeft, *Domeſday* by-genoemt. Dezes boex hebben wy daerom te liever gedacht, om dat wy des ſelfs geheugniſſe dikwijls gebruyken zullen, en welk boek wy, na ons behagen, Willems ſchat-boek, de kennis van Engelandt, de aentekeningen der ſchattingen van Engelandt, de gemeene handelingen, en de zuyvering van Engelandt noemen.

Domesdaybooke by Gervaſius Tilburienſis genoemt, liber judiciarius.

Iurey de 12.

Maer dat Polydorus Virgilius ſchrijft, dat deze Verwinner Willem eerſt het oordeel van twaelf mannen ingevoert heeft, is gantſch vreemt van de waerheydt. Want het is meêr als zeker uyt de wetten van Ethelred, dat het voor vele jaren in 't gebruyk geweeſt is. Ook heeft hy geen reden om 't zelve het ſchriklijk oordeel te noemen. Want uyt het volk worden XII vrye en wettige mannen uyt de buurt wettelijk beroepen, deze worden met eede verplicht waerlijk van de daedt te vonniſſen, zy hooren de voor-ſpraken, aen weêr-zijden voor de vier-ſchaer ſprekende, als ook de getuygen; daer na van beyde deelen de ſchriften en ſtukken ontfangen hebbende, zoo worden zy by-een geſloten, en zonder koſt, drank, en vuur gehouden, ('t zy dat 'er by geval gevaer zy, dat iemandt van haer ſterven mocht) tot dat zy van de daedt onder elkanderen over-een-ſtemmen, het welk, als zy voor den Rechter uyt-geſproken hebben, zoo brengt hy 't vonnis van rechts wegen te voorſchijn. Want deze wijs hebben onze voorzichtighſte voor-ouders voor de beſte geacht om de waerheyt uyt te lokken, als ook om alle om-koopingen te verhoeden, en alle genegentheden af te ſluyten.

De twaelf mannen.

Maer hoe treflijk de Noormannen in krijgs-dapperheyt geweeſt zijn, laet andere zeggen, 't zy my genoegh gezeydt te hebben, dat zy, onder de ſtrijdtbaerſte volkeren geſtelt zijnde, noyt door gehoorzaemheyt, maer altijdt door de wapenen zijn beſchermt geweeſt, en de edelſte Koningrijken in Engelandt, en Sicilien ingeſtelt hebben. Waer van de Schicht-ſchrijver Siculus vryelijk bekent, dat de Sicilliers den Noormannen dank te wijten hebben, dat zy in haer vader-landt blijven mogen, dat zy vrylijk leven, en dat zy Chriſtenen zijn. Haer kloekheydt in den oorlogh heeft ook in 't Heylige landt met byzondere lof gebleken. Waer van Rogerus Hovedenus aldus ſchrijft: Het ſtoute Vrankrijk heeft zich, der Noormannen oorlogh geproeft hebbende, verſchuylt: het wreede Engelandt is, gevangen zijnde, onder de voet gevallen: het Rijk Apulien heeft, door haer lot weder gebloeyt, het ruchtbaer Ieruſalem, en 't voortreflijk Antiochien hebben zich beyde onderſtelt. Van die tijdt af heeft Engelandt onder de voortreflijkſte volkeren der Chriſte-wereldt inzonderheyt gebloeyt, niet min in de eer van den oorlogh, als in de plicht van beleeftheyt. Zo dat de Engelſen beroepen zijn geweeſt tot lijf-wachten der Conſtantinopolitaenſche Keyzeren. Want Ioannes, de zoon van Alexius Comenus, gelijk onze Malmesburienſis verhaelt, haer trouwheyt in eeren houdende, heeftze inzonderheyt gemeenzaemlijk gebruykt, de liefde der zelve aen zijn zoon overdragende, en van die tijdt af zijn zy lang helbardiers van die Keyzeren geweeſt, genoemt zijnde, *Inglini Bipenniferi, Nicetæ Choniatæ, Barangi Curopalatæ.* De welke overal den Keyzer navolghden, dragende op haer ſchouderen helbarden, die zy op-heften als de Keyzer zich uyt het Raedt-huys zien liet, en wenſchten hem in 't Engels een lang leven, ſlaende haer helbarden tegen elkanderen, om eenig geluyt te maken. Doch de ſmet, welke Chalcondilas aen ons volk van de gemeene huys-vrouwen op-gewreven heeft, heeft de waerheyt zelve uyt-gewiſcht, en de uyt-vloeyige ydelheyt van 't Griekje bedwongen. Want, gelijk de zeer geleerde, en mijn zeer goede vriendt Ortelius in de zelfde zaek zeght: 't Is niet altijdt waer, dat ieder van elk een vertelt. Dit zijn nu de volkeren, die Britannien ingehadt hebben, van welke overigh zijn de Britannen, de Saxen oft Engelſen, en de Noormannen, doch onder een gemengt, en in 't noorden de Schotten, waer van twee Rijken, naemlijk Engelandt, en Schotlandt, lang verdeelt, en nu onder een Koninglijke Kroon, in de machtighſte Vorſt Iacob, gelukkighlijk t'zaem-gevoeght zijn.

Der Noormannen dapperheyt in den oorlogh.

Th. Fazellus lib. 6. Decadis poſterioris.

De Engelſen te Conſtantinopolen helbardiers der Keyzeren.

Barangi.

Chalcondilas.

Van de Vlamingen, die voor vier-hondert jaren hier na toe verhuyſt zijn, en in Walles, door toelaten der Koningen, woon-plaetſen verkregen hebben, valt hier nu niets te zeggen, wy zullen 'er elders van ſpreken. Maer laet ons deze zaek met Seneca beſluyten: Hier uyt is 't openbaer, dat niet met al op die plaets, daer 't voort-gebracht is, gebleven is. Het verloop des menſchlijken geſlachts is geduurigh. Daeghlijx wordt in zoo groot een wereldt iet verandert. Men leght nieuwe gronden van ſteden. Daer ſpruyten nieuwe namen van volkeren, zo haeſt als de voorige vergaen, oft tot de by-komſt van een krachtiger verandert zijn. En wijl alle deze volkeren, die in Britannien gevallen zijn, uyt het noorden gekomen zijn, gelijk ook de anderen, de welke om die zelfde tijdt gantſch Europen, en daer na ook Aſien ingenomen hebben, zoo heeft Niceforus zeer waerachtelijk, en na 't getuygenis van de H. Schrift, geſchreven: Gelijk den menſchen van Godt dikwijls verſchrikkingen uyt den hemel op-gezonden worden, als blixem, brandt en ſlaghregen; dikwijls van der aerde, als op-barſten der aerde, en aerdt-bevingen; dikwijls uyt de lucht, als ſtorm-winden, en plas-regens: Zoo ook worden deze noorderſche verſchrikkingen van Godt bewaert, op dat hyze voor eenige ſtraf, wanneer, en aen wien 't zijner Godlijke voorzienigheydt goedtdunken zal, op-zende.

In 't Graefſchap van Penbroek.

Van de vertroofſting aen Albina.

Niceforus.

BRITANNIENS DEELING.

IAet ons nu komen tot de deeling van Britannien. De landen worden van de Aerdt-beſchrijvers, oft φυσικῶς, na de natuur der rivieren en bergen, oft ἐθνικῶς, na de wooningen der volkeren, oft πολιτικῶς, oft πολιτικῶς, dat is, verſcheydelijk na de willekeuren en vryheden der Vorſten beſchreven. En wijl wy van de eerſte en tweede aert van deze deeling doorgaens in dit boek zullen handelen, zoo ſchijnt die derde heerſchappy tot deze plaets te behooren: welke nochtans, door de ongelijkheyt der voorige tijden, met zoo groot een duy-

duysternis omgoten is, dat het veel lichter zy 't gene in deze zaek valsch is te overtuygen, als de waerheyt te vinden.

Onze Schicht-schrijvers dringen voor de oudste deeling van Britannien in, waer door zy 't in *Loegrien*, *Cambrien*, en *Albanien* deelen, dat is, om opentlijker te spreken, in Engelandt, Walles en Schotlandt. Maer ik zoud geloven, dat zy jonger is, zoo om dat zy drie-voudigh is, want zy schijnt van die drie volkeren, de Engelsen, Cambren, en Schotten, de welke 't eylandt allerlaetst onder elkanderen gedeelt hebben, gesproten te zijn: zoo ook om dat zodanige deeling nergens in voor goedt gekende schrijvers, voor onzen Galfred van Monmouth, blijkt. Want het sprookje, als de hekelers van onze tijdt meenen, kan niet bestaen, zoo hy niet die drie zonen Locrinus, Cambrus, en Albanactus uyt Bruto voortgebracht had, om dat 'er, als hy leefde, even zoo veel volkeren bloeyen zouden: gelijk te vooren Brutus geschapen had, om dat dit eylant Britannien zoud genoemt worden. En zy twijffelen daer niet aen of hy zoud meer kinderen uyt Brutus voortgebracht hebben, zoo daer meer verscheyde volkeren in die tijt in Britannien geweest waren.

Cap. 6. Groot en Kleyn Britannien.

Maer by veel geleerden schijnt die deeling van Britannien de oudste, welke by Ptolomeus gevonden wordt in 't tweede boek van zijn wis-konstige t'zamen-stelling, daer hy van de even-wijdigen handelt, in Groot en Kleyn Britannien. Maer met verlof van zoo groote mannen, indien zy naeuwer aldaer overwegen de reden van ruymte van den Evenaer, en 't hun belieft het zelve met zijn Aerdt-beschrijvingen te vergelijken, zoo zullen zy zien, dat hy dit ons eylandt Groot, en Ierlandt Kleyn Britannien noemt. Nochtans hebben eenige jonger schrijvers het herwaerste deel van dit eylandt na 't zuyden het Groot, en dat gins-waerste ten noorden het Kleyn genoemt: wiens inwooners eertijts in *Majaten* en *Caledoniers* onderscheyden waren, dat is, in veldt-lieden en bergh-lieden, gelijk de Schotten nu in *Hechlandmen*, en *Lawlandmen*. Maer wijl de Romeyen dat vêrste deel verzuymt hebben, om dat, als Appianus zeght, het hun niet nut kon zijn, nocht vruchtbaer was: de landt-pael niet vêr van Edenburgh gestelt hebbende, zoo hebben zy het herwaerste deel, nu tot een Provincie gemaekt zijnde,

Het Hooger en Neder Britannien lib. 55. Isca, Caerleon ar. Vik.

toen eerst in tweën gedeelt, naemlijk in 't Neder en 't Hooger, als uyt Dion besloten wordt: want hy noemt het herwaerste deel van Engelandt met Walles het Hooger, het gins-waerste en 't noorder deel het Neder. Het welk de verblijf-plaetsen der legioenen zelf by Dion betuygen. Want hy stelt het tweede Augustische legioen, het welk te Caerleon in Walles, en 't twintighste overwinnende, 't welk te Chester oft te Devon gelegen heeft, in 't hoogh Britannien: en het zeste overwinnende legioen, 't welk te York gelegen heeft, schrijft hy, dat in neder Britannien gedient heeft. Deze deeling zoud ik achten, dat van Keyzer Severus gemaekt is, om dat Herodianus getuyght, dat hy, na dat Albinus, die over 't Britansche heyr gestelt was, en 't Rijk ingenomen had, overwonnen, en de dingen van Britannien in schik gebracht had, de bediening van de gantsche Provincie onder twee oversten in tweën gedeelt heeft.

Britannien drievoudig dijt. 80. cap. 1.

Daer na hebben de Romeynen de Provincie van Britannien in drie deelen beschreven, als uyt de handtschrift van Sextus Rufus te zien is, naemlijk in 't Grootste Keyzerlijke, in 't Eerste Britannien, en in 't Tweede Britannien: de welke ik mooglijk uyt de Bisschoppen, en oude wijken begrepen heb. De Roomsche Paus Lucius geeft by Gratianus te kennen, dat de kerklijke wijken der Christenen, de wijken der Roomsche overigheden na-gevolght zijn, en dat de Aertzbisschoppen in die steden gewoont hebben, daer eertijdts de Roomsche oversten woonden. De steden en plaetsen, zeght hy, daer de Prelaten over heerschen moeten, zijn niet in de tegenwoordige, maer lange tijt voor Christus geboorte ingestelt: welker oversten ook de Heydenen aen grooter bedieningen beroepen hebben. En in de zelfde steden hebben, na Christus geboorte, de Apostelen, en haer navolgers, Aerts-vaders oft Prelaten gestelt, tot welke de diensten der Bisschoppen, en de grootste zaken moeten gebracht worden. En wijl Britannien eertijts drie Aertsbisschoppen gehadt heeft, te weten, die van Londen, van York, en van Carleon: zoo acht ik, dat het landt, 't welk men nu noemt Cantelbergh (want daer heen was de Bisschops stoel van Londen over-gebracht) het Eerste Britannien gestelt heeft: dat Walles, welk onder den Bisschop van Carleon gestaen heeft, het Tweede Britannien geweest is: en dat het landt van York, welk toen tot de landt-pael behoorde, in die tijdt het Grootste Keyzerlijcke Britannien was.

In de volgende eeuw, als de wijs van de Roomsche heersching daeghlijks verandert wierd, oft door eergierigheydt, op dat zy tot meerder eer geraekten, oft door verhoeding der Keyzeren, om de al te groote macht der oversten te besnoeyen, zoo hebben zy Britannien in vijven gedeelt; naemlijk in 't Eerste Britannien, in 't Tweede, in 't Grootste Keyzerlijke, in 't Valentische, en 't Flavisch Keyzerlijke. Het Valentische schijnt het noorder-deel geweest te zijn van 't Grootste Keyzerlijke, het welke, van de Picten en Schotten ingenomen zijnde, Theodosius, Keyzer Valens veldt-heer, wedergekregen, en tot zijner eer Valentisch Britannien, oft Valentia genoemt heeft, 't welk Marcellinus met deze woorden opentlijker betoont: De weder-gekrege Provincie, welke onder de gehoorzaemheydt der vyanden geweken was, heeft hy alzoo in haer ouden staet gestelt, dat zy, na zijn eygen zeggen, een wettigen heerscher had, en namaels, met goet-dunken van den Vorst, Valentia zoud genoemt worden. Dat de zoon van deze Theodosius (de welke tot Keyzer gekooren zijnde, Flavius Theodosius is genoemt geweest, en veel in 't Rijk verandert heeft) Flavia daer by gevoeght, mach men vrylijk ramen, alzoo men voor de tijden van deze Flavius nergens van Flavisch Britannien leest. Om dan de zaek kortlijk te verklaren: Het Eerste Britannien is genoemt geweest, al het zuyderlijke landt, 't welk van hier tusschen de Britansche zee, en van daer tusschen de Teemsch, en het Severnische meyr light. Het Tweede Britannien, 't gene nu Walles genoemt wordt: het Flavisch Keyzerlijk heeft zich van de Teems tot de Humber uyt-gestrekt: het Grootste Keyzerlijke van de Humber tot de rivier Tine, oft tot de burg van Severus: het Valentisch van de Tine tot de burgh van Edenbugh, 't welk de Schotten *Grameſdike* noemen, alwaer de laetste landt-pael van 't Roomsche Rijk geweest is.

Lib. 28.

Britannien in vijven gedeelt. Kennis der Provincien.

't Eerste Britannien.

't Tweede Britannien.

't Flavisch Keyzerlijk.

't Grootste Keyzerlijk.

't Valentisch.

Hier vereysch ik nootzaeklijk zommiger geleerden voorzichtigheyt, die Schotlandt onder dit getal rekenen, 't welk zommige willen, dat het Grootste Keyzerlijke, zommige dat 't het tweede Britannien geweest is. Als of de Romeynen dat deel, van den hemel eenighzins tot strengheyt vervloekt zijnde, niet veracht hebben, en hier alleen die Provincien op-getelt hebben, die zy door Burgermeesterlijke stadthouders en overSten bedient hebben. Want het Groot Keyzerlijke, en 't Valentische Britannien wierden van Burgermeesterlijke stadthouders, de drie anderen, het Eerste, Tweede, en 't Flavisch Britannien wierden van overSten bedient.

Zoo my iemant vraegt, wat reden ik van deze mijne deeling hebbe, en tijght my aen een quade aenwijzing der lantpalen; die versta met weynigh woorden, wat my tot dit gevoelen gedreven heeft. Na dat ik waergenomen heb, dat de Romeynen die Provincien altijt de Eerste genoemt hebben, welke naest aen Romen waren, als 't Eerste Duytslant, 't Eerste Nederlandt, 't Eerste Vrankrijk, 't Eerste Aquitanien, 't Eerste Pannonien, welke alle Romen nader waren, als die de Tweede genoemt wierden; en dat deze Eerste van voortreflijker schrijvers Hooger; de Tweede, Nedriger zijn genoemt geweest: zoo heb ik als vast gestelt, dat het zuyderdeel van ons eylant, Romen naest zijnde, het Eerste Britannien geweest is. En met de zelfde reden, wijl de Tweede Provincien, gelijk zyze noemen, verder van Romen gelegen waren, heb ik geacht, dat Walles het Tweede Britannien geweest is. Insgelijx als ik gemerkt heb dat, als 't Rijk nu begon te hellen, die Provincien, die tegen den vyandt lagen, slechts Burgermeesterlijke overheden hadden, gelijk by 't boek der aentekeningen te zien is, niet alleen in Vrankrijk, maer ook in Afriken: en dat Valentia met het Grootste Keyzerlijke Britannien in dat boek voor Burgermeesterlijke geschat worden; zoo heb ik geoordeelt, dat zy naest aen de Picten en Schotten, en in die plaetsen, die ik genoemt heb, gelegen geweest zijn. Maer dat het Flavisch Keyzerlijck in 't midden van al deze, en als in 't mergh van Engelandt geweest is, kan ik niet anders gissen, en des te stouter, om dat die oude schrijver, Giraldus Cambrensis, 't zelfde met my gevoelt. Dit zijn de delingen van Britannien geweest onder de Romeynen.

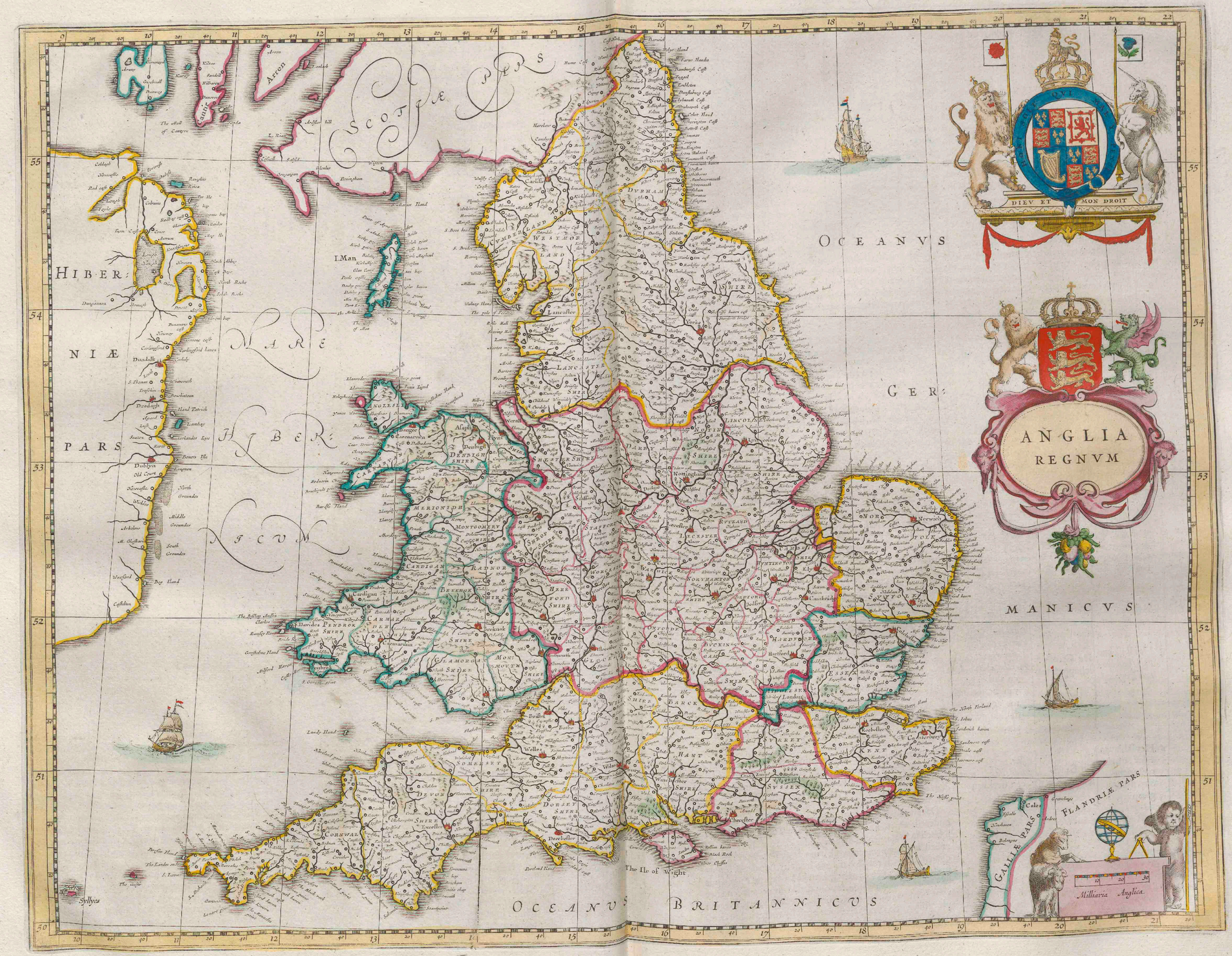

ANGLIA
REGNVM
DIEV ET MON DROIT
OCEANVS
GER:
MANICVS
OCEANVS BRITANNICVS
HIBER:
NIÆ
PARS
MARE
HIBER:
NICVM
SCOTIÆ PARS
I. Man
The Ile of Wight
Syllyes
GALLIÆ PARS
FLANDRIÆ PARS
Milliaria Anglica

Daer na, als de Barbaren haer van alle kanten overvielen, en de burgerlijke oorlogh onder de Britannen daeghlijx aengroeyde, zoo heeft het, van bloedt en zoch uyt-gezogen zijnde, een tijdt lang gelegen zonder eenigen schijn van een Rijk. Doch eyndlijk is dat deel, 't welk ten noorden strekt, tot twee Koningrijken, naemlijk der Schotten, en der Picten, gekomen, en is de Vijf-heerschingh der Romeynen in dit herwaerste deel geworden de Zeven-heerschingh der Saxen. Want zy hebben de gantsche Provincie der Romeynen, behalven Walles, 't welk de overblijfselen der Britannen ingenomen hebben, in zeven Koning-rijken beschreven, naemlijk Kent, Suith-Sex, Oost-Engelandt, West-Sex, Northumberlant, Oost-zex, en Merk.

Der Saxen zeven-heerschingh.

Maer welke deze Zeven-heerschingh der Engelse-Saxen geweest is, en hoe die plaetsen in die tijdt geheeten hebben, kunt ghy in deze by-gevoeghde landt-beschrijvende tafel, zo 't u lust, bezien.

BRITANNIENS DEELING.

Dewijl in een landt-beschrijvende tafel, om de engte, niet bequaemlijk kon af-getekent worden, wat landen oft Graefschappen deze Koning-rijken begrepen hebben, zoo hebben wy 't liever in deze tweede tafel willen voor stellen, als in een op-stapeling van vele woorden, op dat het de lezer eens voor al beschouwen magh.

- Der Saxen *Heptarchie*, oft zeven-heerschingh.
  - 1 Het Rijk van *Kent* begreep — De Graefschap van: *Kent.*
  - 2 Het Rijk van *Sussex*, oft den Zuydt-Sax begreep — De Graefschappen van: *Suthsex.* *Suthrey.*
  - 3 Het Rijk van *East-Engelandt*, oft der oost-Engelsen begreep — De Graefschappen van: *Norfolk.* *Suthfolk.* *Cambridge*, met het eylandt *Ely.*
  - 4 Het Rijk van *West-Sex*, oft der westersche Saxen begreep — De Graefschappen van: *Cornwal.* *Denshire.* *Dorset.* *Somerset.* *Wilton.* *Southanton.* *Bercherey.*
  - 5 Het Rijk van *Northumberlant* begreep — De Graefschappen van: *Lancaster.* *York.* *Durham.* *Cumberlandt.* *Westmorlandt.* *Northumberland*, en de landen van Schotlant tot aen de Edenburgsche zee.
  - 6 Het Rijk van *Essex*, oft der oosterssche Saxen begreep — De Graefschappen van: *Essex.* *Middelsex*, met een deel van *Hertford.*
- Der Saxen *Heptarchie*, oft zeven-heerschingh. — 7 Het Rijk van *Merk* begreep — De Graefschappen van: *Gloucester.* *Hereford.* *Worchester.* *Warwijk.* *Leicester.* *Roteland.* *Northanton.* *Lincoln.* *Huntingdon.* *Bedford.* *Buckingham.* *Oxford.* *Stafford.* *Derby.* *Shropshire.* *Nottingham.* *Cester*, en 't andere deel van *Hertford.*

NOchtans was Engelandt, als die *Heptarchie*, oft Zeven-heerschingh bloeyde, noch alzoo niet in Graefschappen gedeelt, (want zo noemt menze gemeenlijk) maer in eenige landekens met haer hiden, de welke ik uyt een oudt stuk, dat ik van Franciscus Tate, in de oudtheyt van onze rechten zeer geoeffent, gekregen heb, hier by voege. Doch zy begrijpt alleen het landt aen deze zijde van de Humber.

Myrcna begrijpt 30000 * hiden.
Woken-setna 7000 hiden.
Westerna 2000 hiden.
Pec-setna 1200 hiden.
Elmed-setna 600 hiden.
Lindes-farena 7000 hiden.
Suth Gyrwa 600 hiden.
North-Gyrwa 600 hiden.
East-Wixna 300 hiden.
West-Wixna 600 hiden.
Spalda 600 hiden.
Wigesta 900 hiden.
Herefinna 1200 hiden.
Sweordora 300 hiden.
Eysla 300 hiden.
Wicca 300 hiden.
Wight-gora 600 hiden.
Nox-gaga 5000 hiden.
Oth-gaga 2000 hiden.
Hwynca 7000 hiden.
Ciltern-setna 4000 hiden.
Hendrica 3000 hiden.
Vnecung-ga 1200 hiden.
Aroseatna 600 hiden.
Fearfinga 300 hiden.
Belmiga 600 hiden.
Witherigga 600 hiden.
East-Willa 600 hiden.
West-Willa 600 hiden.
East-Engle 30000 hiden.
East-Sexens 7000 hiden.
Cant-warena 15000 hiden.
Suth-Sexena 7000 hiden.
West-Sexena 100000 hiden.

* *Een hide is, zo zommige meenen, zo veel landts, als men met een ploegh op een jaer bouwen kan. By anderen 4 Roeden landts.*

Schoon van deze namen zommige ten eerssten inzien, *Op de pen-* aen dieze zien, bekent zijn, de andere zullen nochtans, *ningen wort* schoon men daer lang en veel over denkt, niet ontdekt wor- *by Alfred* den, en cyssehen, ik beken 't, een veel scherp-zinniger ra- *genoemt,* der, als ik ben.

Daer na als Ælfredus alleen heerschte, gelijk onze voorouders de Duytsen, na 't getuygnis van Tacitus, de Heerlijkheden by dorpen en wijken verdeelden, en hondert gezellen uyt het gemeene volk, om de gemeene zaek te bedienen, t'zamen voeghden; zoo heeft hy (op dat ik Ingulfus Croulandensis woorden gebruyke) de eerste Engelandt in Graefschappen verdeelt, om dat de inwooners, na het voor-beeldt en onder den schijn det Deenen, veel rooveryen pleeghden: de Graefschappen heeft hy voorts in hondert-

sten

ſten, dat zijn, *Hundreds*, en Tienden, dat is, *Tithings*, doen deelen, en geboden dat alle inwooners in eenige *Hundreds*, oft *Tithing* moeſt zijn. Hy heeft ook de Overſten der Provincien, die te vooren Onder-heeren genoemt waren, in twee ampten gedeelt, te weten in Rechters, nu *Iuſticiers* genoemt, en in Onder-graven, die men nu *Vicontes* noemt. Door dezer zorgh en naerſtigheyt heeft kortelijk zo groot een vrede door 't gantſche landt gebloeyt; dat zo een reyzer eenigh geldt op de velden oft gemeene wegen 's avonds gelaten had, hy zoud het, 's morgens oft over een maendt weder komende, onverzeert, en onaengeroert wederom zien. Het welk u de Geſchicht-ſchrijver Malmesburienſis wijdtluftiger verklaren zal: Door de gelegentheyt der Barbaren, naemlijk der Deenen, zeght hy, zijn ook de inwooners zo graegh tot roven geworden, dat niemandt vry reyzen mocht, zonder behulp van wapenen. Dies heeft Alvredus de Hondertſten, die zy *Hundreds*, en de Tienden, die zy *Tithings* heeten, ingeſtelt, op dat yder Engels-man, wettigh ſlechts levende, hebben zoud en een *Hundreds* en een *Tithing*. Dat zo iemandt van eenige miſdaet beſchuldight wierdt, hy terſtont uyt de *Hundreds* en *Tithing* voortbracht, die borge voor hem bleven; en die zodanigen borge niet vond, die had de ſtrengheydt der wetten te vrezen. En zo iemand, ſchuldigh zijnde, voor oft na de borghſtelling wech vlood, zo vervielen zy alle uyt die *Hundreds* en *Tithing* in de boete des Konings. Door deze bedenking heeft hy 't geheele land met vrede over-ſtort, zo dat men op de gemeene wegen, daer de voet-paden in vier-wegen gedeelt worden, goude arm-ringen liet op-hangen, die de begeerte der reyzers belachten, terwijl 'er niemandt was, dieze wech nam.

Wappentaches, Tithings, and Lathes.

Voorts worden deze *Hundreds* in zommige deelen des Rijx *Wappentaches* genoemt; zo ghy na de oorzaek vraeght, ik zalze u uyt de wetten van Eduard de Confeſſeur verhalen: Als iemandt de vooghdye van een *Wappentach* ontfing, zo vergaderden alle die ouder waren tegen hem op de gezette dagh ter plaetſe, daer zy gewoon waren te vergaderen, en als hy van 't paerdt klom, zoo ſtonden zy alle voor hem op. En hy zijn lancie op-gericht hebbende, ontfing, na de wijze van allen, het verbondt: want zy alle, zo menigh als 'er gekomen waren, raekten met haer lancien aen zijn ſpiets, en beveſtighden zich alzo, door 't geraek haerer wapenen, de vrede opentlijk toe-ſtaende. Want in 't Engelſch worden de wapenen þæpun ȝ genoemt, en Taccape beveſtigen, als een beveſtiging der wapenen, of op dat wy 't uytdruklijker na de Engelſche tael noemen, *Wepentac* is een geraek van wapenen. Want þepun betekent wapenen, en tac is geraek. Daer waren ook noch andere machten boven de *Wapentachs*, die zy Ðnihingepeꝛ noemden, om dat het een derde deel van een Provincie was. En die over de zelve heerſchten, wierden Ðnihingepeꝛ ȝ genoemt, tot deze bracht men de zaken, die in de *Wapentachs* niet konden beſloten worden. Zo dat 't gene in 't Engelſch een *Hundred* heete, dat noemden deze een *Wapentach*, en 't gene men in 't Engelſch drie oft vier *Hundreds* noemde, dat heeten zy een Ðnihinge. Doch 't gene deze een Ðnihing noemen, wordt in zommige Provincien van Engelant Lep genoemt, en dat in een Ðnihing niet kon bepaelt worden, wierdt tot een Shcyne gebracht.

Shyren.

Deze Graefſchappen (die men in 't Latijn eygentlijk *Conventus* oft *pagi* zoud noemen) heeten wy met een byzonder woordt *Shyres*, van 't Saxſche woordt Shyne, 't welk betekent ſchiften en deelen: en wierden in de eerſte deeling alleen XXXII getelt; want in 't 1016 jaer na Chriſtus geboorte, onder 't gebiedt van Ethelredus zijn 'er, als Malmesburienſis verhaelt, geen meêr geweeſt. Want alzo ſchrijft hy in 't leven van dien Ethelredus: De Deenen hebben in deze tijdt, als men in Engelandt XXXII wijken telde, zeſtien van de zelve ingenomen. En in die tijdt waren deze Graefſchappen na de verſcheydenheydt der wetten gedeelt, want de wetten van Engelandt waren in drieërley onderſcheyden, naemlijk der weſterſche Saxen, die men *Weſt-Saxenlage*, der Deenen, die men *Denelage*, en der Merciers, die men *Merchenlage* genoemt heeft. Tot de wet der weſterſche Saxen behoorden negen Graefſchappen, naemlijk Kent, Suſſex, Suthrey, Bercherey, Southanton, Winton, Somerſet, Dorſet, en Denshire. Tot der Deenen wet behoorden vijftien Graefſchappen, te weten, York, Derby, Nottingham, Leiceſter, Lincoln, Northanton, Bedford, Bukkingham, Herthford, Eſſex, Midleſex, Northfolk, Southfolk, Cambridge, Huntingdon. De andere acht volgden de wet der Merciers, deze waren Gloceſter, Worceſter, Hereford, Warwic, Oxford, Ceſter, Shropshire, en Stafford. Maer als d'eerſte Willem dit Rijk geſchat heeft, zo wierden 'er XXXVI Graefſchappen, als Polychronicon getuyght, getelt. De gemeene handelingen nochtans, waer in hy die ſchatting verhaelt heeft, rekenen alleen XXXIV, want Durham, Lancaſter, Northumberlandt, Weſtmorlandt, en Cumberlandt wierden in dat getal niet begrepen, om dat deze drie laetſte toen onder de Schotten ſtonden, als zommige meenen, en de andere oft van de ſchatting vry, oft onder 't landt van York begrepen waren. Maer namaels by de rekening gevoeght zijnde, zo hebben zy het getal van XXXIX vervult, 't welk wy nu heden hebben. Waer by noch XIII in Walles komen, van welke zes ten tijde van de Eerſte Eduward geweeſt zijn, de andere heeft de achtſte Hendrik met authoriteyt, en 't vermogen van 't Parlament in-geſtelt.

Lib. M.S. S. Edmundi. Domesday boke.

Walles in Graefſchappen gedeelt.

De *deeling van Engelandt na de wijs der wetten.*

In deze Graefſchappen wordt in beſwaerde tijden een Koninglijke overſte, die men Lieutenant noemt, geſtelt, op dat het gemeene beſt geen ſchade en ontfange. Dezes eerſte inſtelling ſchijnt van Koning Alfred geſchiedt te zijn, de welke over de byzondere Graefſchappen wachters des Rijx geſtelt heeft. De welke de III Henrik namaels herſtelt, en Capiteynen genoemt heeft. Want hy heeft in 't vijftighſte jaer zijns Rijx Parlament gehouden, als Iohannes Londinenſis verhaelt, alwaer heylzaemlijk beſloten wierdt, dat men in yder Graefſchap, op Koninglijke koſten, een Capiteyn zoud maken, de welke met hulp van de *Viconte* oft onder-Graef, de wreede woeding der rovers van 't roven zouden afweeren: dies hebben vele, door vrees verſchrikt zijnde, af-gelaten, en het Koninglijk vermogen heeft begonnen zijn adem te verhalen. Deze deden wel voorzichtelijk, maer of der Deenen Canut niet voorzichtelijker gehandelt heeft, die in de *Monarchy* oft Een-heerſching een *Tetrarchie* oft Vier-heerſching ingeſtelt heeft, laet ik onze *Politici* oft burger-geleerde betwiſten. Want hy, als de Aerts-diaken Hermandus getuyght, in alle dingen loos zijnde, heeft, de bekommering des Rijx in vieren deelende, de Vier-vorſten beveſtight, die hy getrou in haer eedt bevondt. Want de grootſte verdeeling van Weſt-Sex heeft hy voor zich behouden, gevende * Mirchia, als het tweede deel, aen eenen Erik, het derde, Northumbre genoemt, aen Yrtus, het vierde aen Turkillus, Graef van Ooſt-Engelandt, het welk door overvloedt van goudt ſchitterde. En dit heb ik der naerſtigheyt van Fr. Thinnus te danken, de welke in deze oeffening der oudtheyt met de hooghſte lof gearbeydt, en deze dingen voor my byzonderlijk aen-getekent heeft.

897 *Mat. Weſtm.*

Hy heeft gebloeyt 1070.

* *Mercia.*

En alle jaren wordt uyt de mindere Edelen, inwooners des landts, iemandt over deze Graefſchappen geſtelt, den welken men *Viconte*, als des Graven Stadthouder, en in onze tael *Shiriffe*, dat is overſte van 't Graefſchap, noemt, de welke ook wel een Rente-meeſter van 't Graefſchap, oft de Provincie kan genoemt worden. Want het is zijn plicht de gemeene gelden van zijn Provincie te verzamelen, de op-geleyde boeten, oft met pant te nemen, in te halen, en in de ſchat-kiſt te brengen: by de Rechters tegenwoordigh zijn, en haer bevelen uytvoeren, de twaelf mannen verzamelen, de welke in de zaken van de daedt kennis nemen, en aen de Rechters over dragen, (want de Rechters zijn by ons alleen rechters van 't Recht, niet van de daedt) de verwezene tot de ſtraf voeren, en in kleyne geſchillen kennis van de zaek nemen. Ook worden in yder Graefſchap geſtelt eenige *Eirenarchen*, oft Rechters van vrede, na de inſtelling van de derde Koning Eduward, die van *Murdren*, *Felonien*, overtredingen, als zy 't noemen, en veel andere miſdaden kenniſſe nemen. Hier toe zendt de Koning jaerlijx twee van de Rechters van Engelandt in yder Graefſchap, om over de gevangens vonnis te wijzen, en de *Gaola*, op dat ik het woordt der Rechts-geleerden gebruyke, te bevrijden. Waer van namaels in de handeling van de Vierſcharen.

Shiriffe *of the Shire.*

De twaelf mannen.

Vrede Rechters.

De Rechters tot mede-zitters.

Wat het kerklijk gezagh belangt; als de Roomſche Pauzen de byzondere kerken aen byzondere Prieſters betekent, en aen de zelve de Parochien gedeelt hadden, zo heeft Honorius Aerts-biſſchop van Cantelbergh, omtrent het 636 jaer Engelandt eerſt in Parochien begonnen te deelen, als men leeſt in de hiſtori van Cantelbergh.

Engelandt in Parochien gedeelt.

Maer nu heeft Engelant twee Provincien, en twee Aerts-biſſchoppen, te weten die van Cantelbergh, den overſten en *Metropolitain* van gantſch Engelandt; en die van York: onder welke XXV Biſſchoppen zijn; onder Cantelbergh XXII, onder York de drie overige. Doch welke die Biſdommen zijn, met de Graefſchappen, die zy in hebben, betoont die zeer goede en eerwaerdige vader Matthæus Parker, Aerts-biſſchop van Cantelbergh, voorſtander der geleertheydt, en hooghſte lief-hebber der oudtheydt, met deze zijne woorden.

De Biſſchoppen.

IN DE PROVINCIE VAN CANTELBERGH.

DAt van Cantelbergh met Rocheſter, begrijpt het Graefſchap van Kent zelf. Dat van Londen Eſſex, Middelſex, en een deel van 't Graefſchap van Hertford. Dat van Ciceſter Southſex. Dat van Winton Southamton, Surrey, en 't eylandt Wicht; de eylanden Gernſey en Iarſey, tegen over Normandyen liggende. Dat van Salisbury, Wilcherey en Bercherey. Dat van Exoviens, Denshire en Cornwal. Dat van Bathons en Wellens, t'zaem-gevoegt zijnde, Somerſet. Dat van Gloceſter Gloceſter. Dat van Worceſter 't Graefſchap van Worceſter, en een deel van Warwijk. Dat van Hereford het Graefſchap van Hereford, en een deel van Shropshire. Dat van Coventry en Lichfeld t'zaem-gekoppelt, het Graefſchap van Strafford, Derby, en het overigh deel van Warwijk, inſgelijx dat deel van Shropshire, welk zich na de rivier Repill ſtrekt. Daer na wort dat van Lincoln, het allergrootſte zijnde, bepaelt van zes Graefſchappen, van Lincoln, Leiceſter, Huntingdon, Bedford, Bukkingham, en 't overige deel van Hertford. Dat van Elie begrijpt Cambrids, en 't eylandt Elie zelf. Dat van Norwits, Norfolk en Suffolk. Dat van Oxford het Graefſchap van Oxford. Dat van Peterburg, Northanton en Rutland. Dat van Briſtol, Dorceſter. By welke achtien Biſdommen in Engelant men voegen moet de Biſdommen van Walles oft Cambrien, de welke en van een eygen Aerts-biſdom berooft, en in getal zoo vermindert zijn, dat zy met haer zevenen qualijk vier mogen uyt maken, welke zijn dat van Meneven, welk light by de kerk van S. David, dat van Landaf, Banchoren, en Aſſafen oft Elwens.

IN DE PROVINCIE VAN YORK.

DAt van York zelf begrijpt het landt van York en Nottingham. Dat van Ceſter het Graefſchap Ceſter, Richmond, en Lancaſter, en begrijpt een deel van Cumberlandt, Flint, en Denbig. Dat van Durham Durham zelf, en Northumberlandt. Dat van Carliſle een deel van Cumberlandt, en omringt het Graefſchap van Weſtmorlandt. Voeght by deze het Sodorenſche, op 't eylandt Mona, welk gemeenlijk *Man* genoemt wordt.

Onder deze heeft de Aerts-biſſchop van Cantelberg de eerſte plaets, van York de tweede, de Biſſchop van Londen de derde, van Durham de vierde, van Winton de vijfde, onder de anderen zitten die voor, die eerſt gewijt zijn. Doch zoo iemandt van de andere Biſſchoppen des Konings *Secretarius* (oft Geheym-ſchrijver) geweeſt is, die eygent zich met recht de vijfde plaets. Daer-en-boven zijn 'er in Engelandt XXVI Dekenſchappen, van welke XIII in de groote kerken, na dat de monnikken verdreven waren, van de achtſte Henrijk zijn ingeſtelt geweeſt. LX Aerts-diakenſchappen, DXLIV Waerdigheden en *Præbenden*.

Men telt ook onder de Biſſchoppen 9284 Parochie-kerken, van welke 3845 *Geapproprieert* zijn, als 'er ſtaet in de naem-rol aen Koning Iacob voor-gedragen, de welke ik hier onder gevoeght heb. Nu *Geapproprieerde* kerken worden genoemt, de welke door tuſſchen-komen van de Pauſlijke macht, met bewilliging des Konings, en des Biſſchops van die wijk, aen eenige Klooſters, Biſdommen, Collegien, en Gaſt-huyzen, die weynigh begift zijn, oft om dat zy op haer hoeven gebouwt, oft om dat zy hun van de heeren der hoeven vergunt zijn, met zekere voorwaerden verbonden zijn; oft, gelijk de Formulieren ſpreken, vereenight, aengehecht, en ten eeuwigen dagen ingelijft zijn: de welke namaels, als men de kloſteren uyt-roeyde, tot groote ſchade der kerk, leen-goederen van leeken geworden zijn.

	BISDOMMEN.	Parochie kerken.	Geapproprieerde kerken.
In de Provincie van Cantelbergh.	*Cantelbergh*	256	140
	Londen	623	189
	Winton	362	131
	Coventri en Lichfeld	557	250
	Sarisbury	248	109
	Bath en Wellens	388	160
	Lincoln	1255	577
	Petroburgh	293	91
	Exoviens	604	239
	Gloceſter	269	125
	Hereford	313	166
	Norwits	1121	385
	Elye	141	75
	Roceſter	98	36
	Ciceſter	250	112
	Oxford	195	88
	Worceſter	241	76
	Briſtol	236	64
	Meneven	308	120
	Banchoren	107	36
	Landaf	177	98
	Aſaf	121	19
	Byzonder in de Prov. Cant.	57	14
	Som van de Prov. van Cantel.	8219	3303
In de Provincie van York.	*York*	581	336
	Durham	135	87
	Ceſter	256	101
	Carliſle	93	18
		1065	592
	De geheele Som in beyde de Provincien	9284	3895

Nochtans worden in 't boek van de Cardinael Thomas Wolſey, geſchreven in 't 1520 jaer, by Graefſchappen getelt 9407 kerken. Van waer deze verſcheydenheyt ſpruyt, zal ik niet zeggen, oft 't zy dat 'er in de voorige eeuw eenige kerken vernielt zijn, en dat 'er eenige Parochie-kapellen uyt-gelaten worden, en dat 'er andere, die niet als kapellen zijn, onder 't getal der Parochie-kerken gerekent worden. Ik heb nochtans, uyt dit boek van Wolſey, 't getal der kerken onder elken Graefſchap gevoeght.

Daer zijn ook, onder 't gebiedt van de achtſte Henrik, ('t zy my geoorloft te verhalen) gedenk-tekenen geweeſt van onzer voor-ouderen Godtvruchtigheydt ter eeren van Godt, van 't Chriſtlijk geloof, en tot voort-planting der goede konſten en wetenſchappen, en eenige Godts-huyzen tot onderhouding der armen, als Kloſters, oft Abdyen, en Prioryen tot het getal van 645. Van de welke, als door toelating van Paus Clemens de 7, om des Cardinaels Wolſey wil, die toen twee Collegien, 't eene te Oxford, en 't ander te Ipſwich begonnen had, veertigh vernietight wierden; zoo heeft omtrent het 36 jaer van de VIII Henrik, even als een vloedt door een gebroken dijk in 't kerk-

lijk

lijk gemeen van Engelandt ingevallen, de welke het meeste deel der Geestlijke lieden, met schrik der weereldt, en met verzuchten van Engelandt, met de schoonste gebouwen te gronde neêrgevelt heeft. Want 't gene de Paus den Cardinael, dat heeft de Koning zich zelven, met toe-staen van 't Parlament, toe-gelaten. Waer van de byzondere Godts-huyzen met alle haer rijkdommen, als die twee-hondert ponden, oft weynigh minder jaerlijx in te komen hadden, en 376 in 't getal waren, aen de Koning vergunt zijn. En in 't volgende jaer zijn, door de schoone schijn van alle over-gelooven uyt te roeyen, de andere met de Collegiën, Canselryen, en Gast-huyzen aen 't goedt-dunken van den Koning toe-gelaten; In welke tijdt men geacht heeft, dat 'er 605 Godts-huyzen over gebleven zijn, 96 Collegien behalven die in de hooge schoolen, 110 Gast-huyzen, 2374 Canselryen en vrye Kapellen, de welke meest na een korte tijdt vernielt, de inkomsten verdeelt, en de rijkdommen, welke de Christelijke Godtsvruchtigheydt der Engelsen, van dat zy eerst Christenen geworden waren, aen Godt geheylight hadden, als in een oogenblik verstroyt, en, zonder nijdt gesproken, ontheylight zijn.

DE STATEN VAN ENGELANDT.

WAt aengaet de deeling van ons gemeene best, zy bestaet uyt de Koning, oft Monarch oft Een-heerscher, de Edelen, Burgeren, Welgeboornen, die men *Yeomen* noemt, en Ambachts-lieden.

De Koning. De Koning, die onze voor-ouders Koninz en Cyninz, (in welke naem de betekening van macht en wetenschap is) en wy kortlijk *King* noemen, heeft by ons de opperste macht, en een louter gebiedt, en hy is nocht in de beschutting des Rijx, nocht krijght zijn sierselen niet van een ander, en kent geen hooger boven hem als Godt; en gelijk een gezeyt heeft: Alle zijn zy onder hem, en hy onder niemandt als onder Godt alleen. En heeft zeer vele gerechtigheden zijner Majesteyt, (de geleerde Rechts-geleerden noemen ze heylige der heyligen, en ondeeligen, om dat zy niet gescheyden konnen worden, het gemeen noemtze Koninglijke *Prærogativen*, dat zijn voor-rechten) en men zeght dat zy door de bloemen, die in de Koninglijke kroon zijn, betekent worden. Deze gebruykt de Koning zeer verdiendelijk, zommige door de geschreve wet, zommige door 't recht der gewoonte, welke de oudtheydt, door aller stilzwijgende wil, zonder wet voor goedt gekent heeft, dewijl zijn waek aller huyzen, zijn arbeydt aller ledigheydt, zijn naerstigheydt aller vreughde, zijn bezigheydt aller onbezigheyt beschermt. Maer deze dingen behooren tot hooger plaets en hooger stof.

Bractonus lib. 1. c. 8.

De tweede naest den Koning, is zijn eerst-geboore zoon, de welke, gelijk hy by de Romeynen, tot navolger des Rijx bestemt zijnde, eerst *Princeps Iuventutis*, dat is, *de Vorst der jeught*, daer na, als de vleying gladder plaets greep, *Cæsar*, *Nobilis Cæsar*, en *Cæsar Nobilissimus* genoemt wierd: zoo was hy by de Engelse-Saxen, onze voor-ouders, in haer tael *Ætheling*, dat is, Edelman, en in 't Latijn *Clyto*, van 't Griecksche, κλυτὸς, dat is, treflijk (want die eeuw is een lief hebster der Griecksche tael geweest) genoemt. Waer van noch in de mont van 't gemeen volk een rijmpje zwerft van de laeste Eadgar, manlijke erfgenaem des Engelschen Rijx. Eaðgar Æðeling Englanð deaðlinz. En in de oude Latijnsche Willekeuren der Koningen leest men zeer dikwijls: *Ego E. vel Æ. Clyto Regis filius*, dat is, *Ik E. oft Æ. Clyto des Konings zoon*: Maer ik heb gemerkt dat de naem Clyto ook aen alle kinderen des Konings gedeelt is. Na de overwinning der Normannen is hem, dat ik weet, geen zekere nocht andere eeren-naem geeygent, als slechts des Konings zoon, en de eerst-geboore des Konings van Engelandt, tot dat de eerste Eduard zijn zoon Eduard met de naem van Vorst van Walles, en Graef van Cester (dien hy namaels ook het Hertoghdom van Aquitanien vergunt heeft) tot de vergaderingen des Parlaments beroepen heeft: gelijk de zelfde tweede Eduard, als hy nu Koning was, zijn zoontjen Eduard, naulijx tien-jarigh, met de tijtel van Graef van Cester en Flint, tot het Parlament gebracht heeft. Maer die Eduard tot het Rijk gekomen zijnde, heeft zijn zoon Eduard, zeer dapperlijk zich in den oorlogh dragende, tot Hertogh van Cornwal verkooren. Van welke tijdt men acht, dat des Konings eerst-geboore zoon Hertogh van Cornwal gebooren is. En weynigh daer na heeft hy des zelfden Vorsten van Walles tijtel met een hoogh versierssel verheert. En is hem het Vorstendom van Walles met deze woorden op-gedragen, dat hy 't houden zoud voor hem, en zijn erfgenamen Koningen van Engelant. En gelijk de bestemde navolgers des Roomschen Rijx, als ik terstont verhaelt heb, *Cæsars*, des Griecksche *Despotæ*, des Fransche *Dolfins*, des Spaensche *Infanten* genoemt wierden: zoo zijn de navolgers des Engelschen Rijx voortaen Vorsten van Walles genoemt geweest. En heeft deze tijtel geduurt tot op de tijden van de VIII Henrijk, als Walles volkomelijk aen het Rijk van Engelandt vereenight is. En nu, wijl de eertijdts gedeelde Rijken van Britannien, door 't geluk van den allermachtighsten Koning Iacob, in een smelten, zoo wordt zijn eerstgeboore zoon Henrijk, 't vermaek en liefde van Britannien, Vorst van Groot-Britannien genoemt: den welken gantsch Britannien van herten toe wensicht, dat Godt hem, die tot de grootste dingen gebooren is, met de grootste deughden en eeuwige eer zoo verrijke, dat hy onze hoop, der voor-ouderen daden, lof en jaren zeer verre en geluklijk te voren ga.

Ætheling. Clyto.

De Vorst van Walles.

Onze Edelen nu worden gedeelt in groote en kleyne. De groote Edelen noemen wy Hertogen, Markgraven, Graven, en Baronnen, die oft door erf-recht deze tijtelen genieten, oft met de zelfde om haer dapperheyt van den Koning vereert worden.

Hertogh. Hertogh is de eerste tijtel van waerdigheydt naest den Vorst. Dit was eerst een naem van bediening, en niet van eere. Omtrent de tijden van Ælius Verus wierden eerst Hertogen genoemt, die over de landt-palen gestelt waren, en was deze eeren-trap ten tijde van Constantinus lager als de Graven. Na dat het Roomsche Rijk verdelght was, is deze tijtel, als ook de naem van 't ampt gebleven, en die by ons in de oude brieven, ten tijde der Saxen, in zoo grooten getale Hertogen genoemt worden, wierden in de Engelse tael alleen *Ealdormen* genoemt, en de zelfde die Hertogen genoemt waren, zijn ook Graven genoemt geweest, gelijk Will. Malmesburiensis dien Willem, overwinner van Engelandt, dien zy gemeenlijk alle Hertogh van Normandyen noemen, Graef van Normandyen heet. Maer dat Hertogh zoo wel als Graef een naem van dienst geweest is, blijkt uyt deze wijs van een Hertogh oft Graef te verkiezen by Marculfus een ouden schrijver. Inzonderheydt wordt hier in de Koninglijke zachtmoedigheyt volkomelijk geprezen, dat onder al het volk de goedtheydt en wakkerheyt der persoonen vereyscht wordt: en men begeeft niet lichtlijk aen iemant de Rechterlijke waerdigheydt, 't zy zijn dapperheydt en trou al eerst beproeft schijnen. Dewijl wy dan uw trou en nuttigheyt schijnen verzocht te hebben, zoo hebben wy u het bewint der Graeflijkheydt, Hertoghdom, oft Raedtsheerschap in die wijk, daer uw voorzaet de zelve gezien is tot nu toe gehandelt te hebben, bevolen te verhandelen en te beheerschen: zoo dat ghy altijdt tot ons gebiedt een onbesmette trouw bewaert, en alle volkeren, daer verblijvende, onder uw heerschinz en stiering, leven en geheerscht mogen worden, en ghy haer op de rechte wech na haer wet en gewoonten stiert: de grootste beschermer van weduwen en weezen schijnt: de schelmeryen der moordenaers en boosdoeners van u op 't strengste gestraft werden, op dat de wel-levende volkeren zich onder uw heerschappy verheugende, in rust mogen blijven: en al wat van den handel zelf in de overleveringen van den inkomst gehoopt wordt, van uw zelf jaerlijx in onze schat-kist gebracht werde. Het begon een eeren-tijtel te worden onder de groote Ottho, omtrent het 970 jaer. Want hy, om de strijdtbare en voorzichtige mannen naeuwer aen zich te verbinden, heeftze met *Regalien*, zoo hyze genoemt heeft, vereert: deze Regalien waren Waerdigheden oft Heerlijk-

Formulæ Marculfi.

Sigonius lib. 5. Regni Italici.

lijkheden, die te leen ontfangen wierden. De waerdigheden waren Hertogen, Mark-graven, Graven, Capiteynen, Valvaſoren, Valvaſinen. In Vrankrijk is het later begonnen een erf-tijtel te zijn, en niet voor dat 'et de III Philips, Koning van Vrankrijk, toe-geſtaen heeft, dat zy voortaen Hertogen van Britannien zouden genoemt worden, die te vooren zonder onderſcheyt Hertogen en Graven genoemt waren. Maer in Engelandt heeft men in de tijden der Noormannen, als de Noormanſche Koningen zelf Hertogen van Normandyen waren, langen tijdt niemandt met dic eer verſiert, tot dat de derde Eduard zijn zoon Eduward tot Hertogh van Cornwal verkooren heeft, door een krans op 't hooft, een ring aen de vinger, en een * zilvere roede: gelijk de Hertogen van Normandyen eertijdts door een zwaerdt, en een overgeleverde Banier, en namaels door het omgorden van het zwaerdt des Hertoghdoms, en een goude hoep met gulde roosjes in 't top verſiert. En de zelfde Koning de derde Eduward, heeft in 't Parlament zijn zonen Leonel tot Hertogh van Clarentien, en Ian tot Hertogh van Lancaſter, door het gorden van een zwaerdt, en het ſtellen van een vilten hoedt op haer hoofden, met een hoep van goudt en geſteenten, en een overgeleverde brief, en na die tijdt veel andere verkoren. Daer na wierden de erf-Hertogen by ons verkoren met duſdanige woorden in een brief: Wy geven en vergunnen N. den naem, tijtel, ſtaet, ſtijl, plaets, wooning, voor-recht, eer, aenzien, en waerdigheydt van Hertogh, en beveſtigen hem daedlijk door het gorden des zwaerdts, door het opzetten van de kap, en de gouden hoep op zijn hooft, en 't overleveren van de gulde roede.

* *Namaels is een goude roede in gebruyk geweeſt.*

Matth. Paris van Ian gekore Hertogh van Noormandyen.

Mark-Graef. De Mark-graef, dat is, zoo ghy op 't woordt ziet, de overſte der landt-palen, heeft de tweede eere-plaets naeſt den Hertogh. Deze tijtel is later tot ons gekomen, en voor de tijden van de tweede Richard noyt aen iemandt op-gedragen. Want hy heeft Robert Vere, Graef van Oxford, zijn vermaek, tot Mark-graef van Dublin geſtelt, en was een loutere eeren-naem. Want die te vooren over de landt-palen geſtelt geweeſt waren, wierden gemeenlijk *Lord Marchers* genoemt, en niet *Marqueſſen*, als wyze noemen. En zy worden van den Koning gekoren, door het gorden des zwaerdts, en door 't opzetten van de kap van eer en waerdigheydt, en de overgeleverde brief. En 't zal ons niet verdrieten hier te verhalen, 't gene in de rollen van 't Parlament op-getekent gevonden wordt. Als Ian van Beaufort, van de tweede Richard, van Graef van Somerſet tot Mark-graef van Dorſet gekoren, en van de IV Henrijk van die tijtel berooft was, en de gemeente van Engelandt, in 't Parlament van den Koning, ootmoedelijk verzocht, dat hy hem in de verloore naem van Mark-graef herſtellen zoud, zoo heeft hy daer zich zelf tegen geſtelt, en opentlijk gezeyt, dat dit een nieuwe waerdigheydt was, by onze voor-ouders gantſch niet bekent, en dat hyze daerom geenzins begeerde, en gantſchlijk niet hebben wilde.

4. *H.* 4.

De Graven. De Graven, die de derde plaets bezitten, ſchijnen wy van onze voor-ouders, de Duytſen, gehadt te hebben. Want by hun waren, als Tacitus getuyght, eertijdts Graven, die altijdt by de Vorſten tot raedt en aenzien waren. Andere meenen nochtans dat zy van de Romeynen tot ons, als ook tot de Franſen gekomen zijn. Want de Keyzers hebben, als het Rijk nu in zijn volle groey was, begonnen een huyſlijke Raedt by zich te hebben, welke *Cæſaris Comitatus* genoemt, en zy zelve, welker raedt zy in vrede en oorlogh gebruykten, wierden *Comites* geheeten, waer van men dikwijls in de oude opſchriften vindt, *Comiti Impp.* En 't is in weynige jaren zoo ingewortelt, dat de naem van *Comes* aen alle overheden gegeven is, die het heylige *Comitatus* waernamen, oft daer uyt voortquamen: en daer van heeft zy namaels gereykt tot alle, die eenige dienſt bekleeden, en wordt *Comes* oft een Graef by Suidas uyt-gebeelt, ὁ λαῷ ἄρχων, als Cujacius ons leert. Waer uyt wy ook verſtaen, dat de naem van *Comes* voor de groote Conſtantinus niet in 't gebruyk is geweeſt, om eenige waerdigheydt te betekenen. Want als deze de wijs van 't Roomſche gebiedt door nieuwe onderſcheyden veranderde, en vele pooghde door weldoen te verbinden, en met eere te over-laden, zoo heeft hy eerſt de eerentijtel van Graef zonder bediening ingeſtelt: en 't was een Graeflijk vermogen en voor-recht den Vorſt, niet alleen in 't uyt-gaen, maer ook in 't Palleys, en verborgener plaetſen te verzellen; te mogen zijn by zijn maeltijden en heymelijke redenen. Waer van men by Epiphanius leeſt: Die ook der Graven waerdigheydt van den Koning verworven heeft. Eyndlijk heeft men die gene, welke met deze weldaet vereert waren, ook andere waerdigheden met een bediening vergunt, en in tegendeel, dic in de overheydt en bediening van 't gemeen waren, met die eer bekleet. Hier van heeft de naem van Graef van die tijdt af een waerdigheydt, en een over-ampt betekent, in 't begin tijdlijk zijnde, en namaels met het leven gedurende. Maer daer na, als de Roomſche zaek tot veel Rijken verdeelt wierd, zoo is ook deze tijtel behouden, en onze Saxen hebben, die zy in haer tael Ealdorman noemen, in 't Latijn *Comites* en *Conſules* geheeten: En de Deenen hebben de zelfde in haer tael *Eorlas*, dat is, ge-eerde genoemt, als Ethelwerd getuyght, met welke naem verzacht zijnde, zy heden by ons *Earles* genoemt worden. En zijn voorwaer lang en eenvoudighlijk met deze naem genoemt, doch eyndlijk ook met by-voeging van de plaets, daer zy met macht en aenzien over heerſchten. Maer het was toen noch geen erflijke waerdigheydt. Want de eerſte erf-Graven in Vrankrijk waren, op dat ik dit in 't voorby-gaen aentekene, de Graven van Britannien. Maer als de Noorman Willem, nu overwinner, het hooghſte gezagh in dit Rijk bediende, zoo begonnen de Graven leenlijk, erflijk, en *Patrimoniael* te zijn, de welke ook, als uyt het Schat-boek van Engelandt blijkt, zonder eenige by-voeging Graven genoemt zijn, als Graef Hugo, Graef Alanus, Graef Rogier, &c. Daer na, als in de oude brieven te zien is, wierden de Graven gekoren met by-voeging van de naem van de plaets, en hun toe-geeygent de derde penning van het Graefſchap. Als by voorbeelt, de Keyzerin Machteld, dochter en erfgenaem van de eerſte Koning Henrijk, heeft met deze woorden een Graef gekoren, als in de brief zelf, die ik heb, blijkt: Ik Machteld, dochter van Koning Henrijk, en vrou der Engelſen, geef en vergun aen Gaufred van Mandevil voor zijn dienſt, en aen zijn erfgenamen, na hem erflijk, dat hy zy Graef van Eſſex, en hebbe den derden penning van 't Graeflijk ſtadthouderſchap van de willekeuren, gelijk een Graef tot zijn Graefſchap in alle dingen hebben moet. En dit is de oudtſte brief van verkiezing, die ik tot noch toe gezien heb. Inſgelijx heeft de II Henrijk, Koning van Engelandt, met deze woorden een Graef gekoren: Weet dat wy Hugo Bigod gemaekt hebben Graef van Nortfolk, te weten van den derden penning van Norwits en Nortfolk, gelijk eenige Graef van Engelandt zijn Graefſchap vrylijk bezit. Het welk het oude boek van het klooſter *de Bello* alzoo uyt-leght: Daer was gewoonlijk een oude wijs door gantſch Engelandt ingewortelt, dat de Graven den derden penning der Provincien voor zich behielden, daer van zijn zy Graven genoemt. Inſgelijx een ander zonder naem zeght volkomelijker: Graefſchap wordt van Graef genoemt, oft in tegendeel. En 't is een Graef, om dat hy het derde deel van 't geen van de willekeuren afkomt, in yder Graefſchap ontfangt; doch dat ontfangen alle Graven niet, maer die, welke 't de Koning erflijk en perſoonlijk vergunt heeft. Waer van Polydorus Virgilius waerlijk na de wijs van onze eeuw ſchrijft: De Engelſen hebben een wijs, dat de tijtels der Graefſchappen, door 't goedt-dunken van den Vorſt, vergeven worden, ook zonder bezit van plaetſen, waer van de tijtels zelve gehaelt worden. Waerom de Koning die, welke in dat Graefſchap niet met allen hadden, uyt zijn tollen jaerlijx een ſomme geldts plach te geven, in de plaets der bezitting.

Eorlas, *heden* Earles. *P. Pithœus in de gedenk-waerdigheden van Campanien.*

Eertijdts wierden zy verkoren zonder eenige by-gevoeghde eere-namen, maer alleen door 't overleveren van de brief. Onder Steven, de welke, terwijl de burgerlijke oorlogh brande, het Rijk ingenomen heeft, zoo hebben ook vele de tijtels van Graven ingenomen, welke de hiſtorie van de kerk van Waverley *Pſeudo-Comites*, dat is, *valſche Graven*, en *Comites imaginarios*, dat is, *ingebeelde Graven* noemt, terwijl zy verhaelt dat de tweede Henrijk de zelve af-geſtelt heeft. Maer Koning Ian heeft, zoo veel ik gemerkt heb, daer de eerſte het gorden van 't zwaert by gedaen. Want Rogier van Hoveden ſchrijft: Koning Ian heeft, op den dach zijner krooning, Willem Maerſchalk omgort met het zwaert van 't Graefſchap van * Strigul, en Gaufred, de zoon van Peter, met het zwaert van 't Graefſchap van Eſſex, de wel-

In Paratitlis ad Cod.

Het omgorden des zwaerdts.

* *Elders van Pembroek.*

de welke, ſchoon zy te vooren Graven genoemt waren, en de bedieninge haerer Graefſchappen gehat hadden, zo waren zy nochtans niet omgort met het zwaerdt van 't Graefſchap: En zy hebben dien dagh gedient aen de tafel des Konings, met de zwaerden omgort zijnde. In de volgende eeuw is 'er by gekomen het opzetten van den hoedt, met de goude hoep, de welke nu in een geſtraelde oft getakte kroon verandert wordt, en een eer-kleedt. Welke drie dingen, naemlijk het zwaerdt met de gordel, de hoedt met de kroon, en het eeren-kleedt, heden van byzondere Graven gedragen worden voor hem, die tot Graef gekoren zal worden, en hy wordt tuſſchen twee Graven, inſgelijx met eeren-kleeden aengedaen zijnde, tot den Koning, op den troon zittende, in-gebracht in een opper-rok, alwaer hy op zijn knyen liggende, terwijl hem de brieven van verkiezing voor-gelezen worden, hem de rok van den Vorſt, op deze woorden: Dezen T. verheffen, verkiezen, vereeren, maken, en ſtellen wy tot Graef van S. En geven, vergunnen, en bekleeden hem door het gorden des zwaerdts daedlijk met de naem, tijtel, ſtaet, ſtijl, eer, aenzien, en waerdigheydt van Graef van S; aen-gedaen wordt, het zwaerdt aen den hals gehangen, en de hoedt met de kroon op-geſtelt, en brieven van verkiezing, na dat zy hem voorgelezen zijn, overgelevert. Maer dit behoort niet tot ons wit. En 't gene ingegroeyt is, naemlijk dat die Graef verkoren zal worden, zoo hy te vooren geen Baron geweeſt is, eerſt tot Baron verheven worde, is nieu en onlangs opgekomen, en gebruykt van de tijden van de VIII Henrijk. Doch onder de Graven waren de aller-eerlijkſte, die

Pals-graef. P. Pithœus. Pals-Graven genoemt geweeſt zijn, want gelijk *Pals* een gemeene naem was van alle die in 't Paleys des Konings eenigen dienſt bekleede, zoo was Pals-graef een tijtel van waerdigheydt, aen dien gegeven, die te vooren in 't Palleys was, met eenige Koninglijke macht om in zijn landt te oordeelen.

Vicontes. Na de Graven zo volgen in orde de onder-Graven, oft Graeflijke Stadthouders, wy noemenze *Vicounts*. Dit is een oude naem van bediening, maer een nieuwe van waerdigheyt, en ten tijde van de VI Henrijk eerſt by ons gehoort.

Baronnen. Onder de groote Edelen hebben de naeſte plaets de Baronnen; en ſchoon my niet onbewuſt is, wat de geleerden by Cicero van de betekening dezes naems ſchrijven, zoo omhels ik nochtans liever de mening van Iſidorus, en den ouden Letter-wijzen, de welke willen, dat Baronnen gehuurde krijghs-knechten zijn. Want dit ſchijnt die zeer bekende plaets by Hirtus, van de Alexandrijnſche oorlogh, te overtuygen. De welke aldus luydt: Men loopt by een om Caſſius te beſchermen: want altijdt was hy gewoon Baronnen, en veel ander beroepene met pijlen by zich te hebben, waer van de andere af-geſneden worden. Hier van verſchilt ook niet de oude Latijnſch-Duytſche aentekening, welke Baron vertaelt door Ανὴρ, dat is, een man. Over al wordt ook in de wetten van de Longobarden Baron voor een man gebruykt. Doch de oorſpronklijkheden dezes naems, die zommige geſmeedt hebben, behaegen my zeer weynigh. Het uyt-ſchuymſel der Franſen trekken de Baronnen uyt haer tael, als *Par-hommes*, dat is, mannen van even groote waerdigheyt. De Engelſe Rechts-geleerden, als *Robora belli*, dat is, de ſterkte der oorlogh: zommige Duyt-

In Parergis. Ziet Goldaſtus p. 414. ſen als *Bannen-heyrs*, dat is, Vaendrighs: Iſidorus als Βαρεῖς, dat is, Deftige. Alciatus van de Beronen, een oudt volk in Spanjen, de welke hy verhaelt, dat eertijdts gehuurde zoldaten geweeſt zijn. Maer die uyt de Duytſche tael is beter, waer door *Bar* vry en zijn eygen meeſter betekent. Op wat tijdt deze naem in dit eylandt gekomen is, heb ik noch niet bevonden. De Britannen kennen 't niet voor 't hare, en het blijkt nergens in de wetten der Engelſche Saxen, ook ſtaet het niet in de Saxiſche aentekeningen van Alfric, onder de woorden der waerdigheden, alwaer

Lordes. Heer vertaelt wordt *Laford*, 't welk wy in *Lord* verkort hebben. En by de Deenen wierden de Vry-heeren, als deze Baronnen heden zijn, *Thani* genoemt, gelijk zy ook noch heden (na 't getuygnis van Andreas Vellejus) genoemt worden. In Burgondien is nochtans het gebruyk dezes naems zeer oudt, want Gregorius Turonenſis ſchrijft: De Baronnen van Burgondien, zoo Biſſchoppen als andere luyden, &c. By ons wordt het eerſte gewach van Baron gemaekt in het gedeelte der wetten van Canutus, Koning der Engelſen en Deenen, zo veel ik gemerkt heb. Waer in men nochtans, na de verſcheydenheydt der voor-beelden, *Vironis*, *Baronis*, en *Thani* leeſt. Maer dat hy Baronnen gemeent heeft, is zeker uyt de wetten van Willem de Conqueſteur, waer in die van Canutus in 't Noormanſch overgedragen worden onder den naem van Baron: ziet daer de eygenſte woorden: De dingen des heyrs zijn zoo gematight, dat zy verdraeghlijk zijn. Des Graven als 't betaemt, welke zijn 8 paerden, vier gezadelt, en vier niet gezadelt, vier helmen en vier pantſers, acht lancen en zo veel ſchilden, vier zwaerden, en vier-hondert Maucen goudts. En des Konings Viron oft Baron, die naeſt hem is, vier paerden, twee gezadelt, en twee zonder zadels, twee zwaerden, vier lancen en zo veel ſchilden, een helm en een pantſer, en 50 Maucen goudts.

Veel Thanen in Engelandt ten tijde van de Conqueſteur. Ook wierden in de eerſte tijden der Noormannen de Valvaſoren en Thanen in waerdigheydt naeſt de Graven en Baronnen geacht: en de groote Valvazoren (zo wy haer, die van de Leeningen ſchrijven, geloven) zijn de zelfde geweeſt, als nu de Baronnen zijn. Zo dat Baron uyt die namen ſchijnt geſproten te zijn, die de tijdt allenx beter en zachter gemaekt heeft. Maer zy waren toen noch van geen hooge eere: want in die tijden hadden zommige Graven haer Baronnen onder zich, en my gedenkt dat ik gelezen heb in de oude inzettingen der Franſen, dat 'er tien Baronnen waren onder een Graef, en zoo veel Capiteynen oft hooft-lieden onder een Baron. Ook is 't zeker dat 'er oude brieven zijn, waer in de Graven, na de inval der Noormannen, ſchreven: Allen mijnen Baronnen, zo Franſen als Engelſen welvaren, &c. Ook wierden treflijke burgers Baronnen genoemt, want de burgers van Warwijk worden in 't Schat-boek van Engelandt Baronnen geheeten, inſgelijx hebben de burgers van Londen, en de inwooners der vijf havenen de zelfde naem genoten. Weynige jaren daer na zijn, even gelijk als eertijdts de Raedts-heeren te Romen uyt de rijke lieden gekooren wierden, inſgelijx alzo by ons voor Baronnen gehouden geweeſt, die een gantſche Baronny door haer landen hadden, oft XIII krijghs *Feoden*, en een derde deel van een krijghs *Feode*, yder *Feode*, als een oudt boek getuyght, gerekent op XX ponden, de welke maken 400 marken. Want dat was de waerde van een geheele Baronny, en die landen en inkomſten na deze waerde gehat hebben, plegen tot de Parlamenten toe-gelaten te worden. En het ſcheen een waerdigheyt met een vryheyt te zijn, het welk de hoven der Baronnen, als menze noemt, eenighzins getuygen. En de menighte der Baronnen zelf betuyght, dat zy zodanige Heeren geweeſt zijn, die in haer heerſchappy recht mochten ſpreken, hoedanige by de Duytſen *Free-heirs* genoemt worden, doch inzonderheyt, als zy haer kaſteelen hadden. Want dan paſten zy op de uyt-beelding van dien zeer vermaerden Rechts-geleerden Baldus, welke dien Baron uytbeelt, al, die een louter en vermengt gebiedt in eenigh kaſteel gehat heeft, by vergunning van den Vorſt. En al, gelijk zommige willen, die Baronyen hadden, ſchijnen zich deze eer toe-geeygent te hebben: en als zommige geleerden in ons Recht dunkt, zo waren Baron en Baronny, Graef en Graefſchap, Hertogh en Hertoghdom, even als Koning en Koning-rijk, gelijk als een-aertigen. Voorwaer de derde Henrijk heeft in die eeuw hondert en vijftigh Baronnyen in Engelandt getelt. En hier van is 't dat in de brieven en Geſchichten van die tijdt, byna alle Edelen Baronnen genoemt worden, en zy was toen gewiſlijk een volkome naem van eer, en onder de naem van 't Baronſchap van Engelandt wierden al de hooghſte Staten des Rijx, te weten, de Hertogen, Mark-Graven, Graven, en Baronnen eenighzins begrepen, maer zy is tot de hooghſte eer gekomen, na dat de III Koning Henrijk uyt zo groot een menighte, welke oproerigh en onruſtigh geweeſt is, zommige van de beſte door Koninglijke brieven tot de vergaderingen der Parlamenten beroepen heeft. Want hy (ik ſpreek uyt een genoegh ouden ſchrijver) heeft na groote ontroeringen en afgrijſſelijke quellingen, tuſſchen den Koning zelf, Simon van Montfort, en andere Baronnen ontſtaen en geſtolt, geſtelt en geordineert, dat al die Graven en Baronnen des Rijx van Engelandt, aen welke de Koning zelf gewaerdight heeft bullen van aenneming te reyken, wederom tot zijn Parlament zouden komen, en geen andere: 'tzy miſſchien de Heer Koning andere van die

Court Baronen.

Matth. Paris pag. 1262.

't Baronſchap van Engelandt.

Somons to Parlament. bullen wilde uytdeelen. Maer 't gene hy weynigh voor zijn doodt begonnen heeft, heeft de eerſte Eduard, en zijn navolgers ſtantvaſtlijk onderhouden. Daer van wierden die alleen Baronnen des Rijx geacht, die de Koningen alleen door zodanige brieven van *Summotien*, als zy 't noemen, tot de vergaderingen beroepen hadden, tot dat de tweede Richard, Ian van Beauchamp van *Holt* tot Baron van *Kiderminſter*, door een vry-brief gegeven den x October, in het x i jaer des Rijx, verkooren heeft. Nu hebben de Koningen van die tijt af door vry-brieven, oft veel eêr door eeren-brieven, en het aendoen van een eeren-rok deze eer dikwijls op-gedragen. En heden zijn die wijs van een Baron door een vry-brief te kiezen, en die door brieven van *Summotie* noch in gebruyk, in de welke zy niet met de naem van Baron, maer van *Chevalier* begroet worden. En die zo verkoren zijn, worden genoemt Baronnen des Parlaments, Baronnen des Rijx, en eeren-Baronnen, tot onderſcheyt van die noch na de oude wijs der Baronnen gemeenlijk Baronnen genoemt worden, gelijk die van Burford, van Walton, en die Baronnen geweeſt zijn van die Pals-graven van Cheſter en Penbroek, die leen-Baronnen, en Baronnen door *Teneur* waren.

Deze Parlaments Baronnen genoten niet alleen de bloote naem, als die van Vrankrijk en Duytſchlandt, maer zy zijn alle geboren Pairen, Heeren, Machtige, en Raedtsheeren; en worden van den Koning beroepen, met deze woorden: Om te handelen van hooge dingen des Rijx, en van de zelve raedt te geven. En zy hebben haer vryheden en voor-rechten, te weten, dat zy niet als by vonnis der Pairen in miſdaedt geſtelt werden, dat zy niet tot eedt-zweeren gedrongen werden, maer het genoegh zy, dat zy op haer eere betuygen, dat zy onder de twaelf mannen, om van de daedt te onderzoecken, niet geroepen werden, dat zy die *Brevibus, Supplicavit, Capias, Eſſoinis* niet onderworpen werden, en veel andere dingen, die ik den Rechts-geleerden late, by welke deze en andere dingen te verhandelen zijn.

De Biſſchoppen Baronnen. Behalven deze zijn ook de twee Aerts-biſſchoppen, en alle de Biſſchoppen van Engelandt ook Baronnen des Rijx, oft des Parlaments, gelijk, by 't gedenken onzer groot-vaders, ook deze van de Klooſter-overſten.

De Abt van
- Glaſcon.
- S. Auguſtijn van Cantelbergh.
- S. Pieter van Weſtmunſter.
- S. Alban.
- S. Edmond van Bury.
- S. Pieter van Burgo.
- S. Ian van Colceſter.
- Eveshaim.
- Winchelcomb.
- Crouland.
- Belli oft *Bataile*.
- Reding.
- Abindon.

De Abt van
- Walthaim des H. Kruys.
- Shropshire.
- Cirenceſter.
- S. Pieter van Gloceſter.
- Bardeney.
- S. Benedictus de Hulmo.
- Thornei.
- Ramſei.
- Hyde.
- Malmesbury.
- S. Marie van York.
- Selbei.

De Prior van
- Coventry.
- De Ordre van S. Ian te Ieruſalem, die gemeenlijk wilde gehouden zijn voor Meeſter der Ioannitiſche krijghs-lieden, en de eerſte Baron van Engelandt.

Aen welke (op dat ik nu ook van de Biſſchoppen ſpreke) het van rechts en gewoontes wegen toe-gekomen heeft in alle Parlamenten, ik ſpreek uyt de gemeene handelingen, als Pairen des Rijx, met de andere Pairen perſoonlijk tegenwoordigh te zijn, te raden, te handelen, te ſchikken, in te ſtellen, te beſluyten ten opzicht der Baronnyen, die zy van den Koning inhadden. Want de eerſte Koning Willem heeft ('t welk de Geeſtlijkheyt van die tijdt beklaeghde, maer de navolgers hebben 't voor de grootſte eer gehouden) de Biſdommen en Abdyen, welke de Baronnyen in hadden, tot een loutere en geduurige aelmoes, en zoo veel van alle wereldtlijke dienſt bevrijt waren, onder krijghsdienſt geſtelt, ieder Biſdom en Abdy na zijn eyge wil op de rol ſtellende, hoe veel zoldaten hy wilde, dat zy hem en zijn navolgers ten tijde van oorlogh elk zouden opbrengen. *Matth. Paris.* En van die tijdt af hebben de Geeſtlijke perſoonen alle vryheden met de andere Baronnen des Rijx genoten, behalven dat zy van Pairen niet geoordeelt worden. Want dewijl 't hun, na de regels der Kerke, niet geoorloft was, by bloedt-zaken tegenwoordigh te zijn, zoo worden zy in de zelfde zaken aen de gezwoore x i i mannen, zoo veel aengaet het oordeelen van de daedt, gelaten. Maer of dit van een verzochte recht zy, laet ik de Rechts-geleerden oordeelen.

Vavaſoren. De Vavaſoren oft Valvaſoren, hebben eertijdts de naeſte plaets aen de Baronnen gehadt, de welke de Rechts-geleerden trekken van de Valdueren. Deze waerdigheyt ſchijnt van de Franſen tot ons gekomen te zijn. Want als zy het hooghſte gezagh in Italien hadden, zoo hebben zy die Valvaſoren genoemt, *Sigonius.* die van een Hertogh, Graef, Mark-graef, oft Capiteyn het gemeen volk, en een deel van 't gemeen volk ontfangen hadden: en hebben, als de Rechts-geleerde Butelerius zeght, het recht van de hooghſte dwang, maer niet van markten en koopmanſchap gehadt. Deze waerdigheyt is by ons zeer ongemeen geweeſt, en zoo 'er eenige geweeſt is, zy is eertijdts allenx vergaen. Want in Chaucerius tijdt is zy niet groot geweeſt, wijl hy van zijn *Frankelin*, oft treflijken boer zeght:

A Sheriffe had de beene, and à contour
Was no where ſoch à worthy Vavaſour.

Kleyne Edelen. De kleyne Edel-lieden zijn de Ridderen, Wapen-dragers, en die gemeenlijk *Genereuſen* en *Gentlemen* genoemt worden.

Ridders oft krijghs-knechten. De Ridders, die by de Engelſche Rechts-geleerden ook *Milites* in 't Latijn genoemt worden, hebben byna by alle volkeren haer naem van de paerden gekregen, want by de Italianen worden zy *Cavallieri*, by de Franſen *Chevalier*, by de Duytſen *Ridder*, by de Cambro-Britannen *Margogh* van 't rijden genoemt. By de Engelſen alleen worden zy *Knighes* geheeten, met een woordt, door welk de oude tael der Engelſen, als ook der Duytſchen zonder onderſcheyt, en een dienaer, en een jongeling betekent. Hier van leeſt men in de oude Euangelien, in de Engelſche tael, voor Chriſtus leerlingen *Leornung Knychts*, en elders voor een onderdaen *Incnyht*, en onze oude Rechts-geleerde Bractonus gedenkt van *Radcnyhtes*, dat is, Ruyter-dienaers, de welke haer landen met die voorwaerde bezaten, dat zy den Heere te paerdt dienden, waer van ik geacht heb, dat in 't kort, gelijk wy ons der kortheyt bevlijtigen, *Knights* by ons gebleven is.

Waerom de Knights in 't Latijn Milites genoemt zijn. Maer waer van zy by de onzen in de wetten en alle ſchriften, na de Noormanſche overwinning, in 't Latijn *Milites* genoemt zijn, zie ik naeulijx. Nochtans is my niet onbewuſt, dat, het Roomſche Rijk vervallende, de naem van *Milites* tot die geen overgedragen is, de welke, omtrent de zijde van den Vorſt verkeerende, de grootſte ampten in het gezelſchap van den Vorſt bedienden. Maer zo ik iet in deze zaek zie, zoo zijn die gene by ons eerſt alzo genoemt geweeſt, die eenige vergunde hoeven oft leeningen gehadt hebben, om dat zy zouden oorlogen. Want die leeningen zijn *Militaria*, dat is, oorlooghſche genoemt geweeſt, en die elders *Feudatarii*, dat is, leen-lieden geheeten wierden, die wierden hier *Milites*, oft krijghs-lieden genoemt, als de krijgs-lieden van den Koning, van den Aerts-biſſchop van Cantelbergh, van Graef Rogier, van Graef Hugo, &c. Om dat zy daer op de hoeven van hun ontfingen, op dat zy voor hun krijgen zouden, en hun trou en manſchap bewijzen; daer de andere, die voor zoldye dienden, zoldaten en dienaers genoemt wierden. Voorts zijn deze, 't zy menze krijgs-knechten, 't zy menze Ridders noemen wil, by ons vierderley, doch de eerlijkſte worden geacht, die van de Ordre van S. Ioris *Iartier*, oft van de kouſſe-bandt; de twee-

de

de de *Banneretten*; de derde de *Balnei*; en de vierde die in onze tael slechts *Knights*, in 't Latijn *Equites aurati*, oft *Milites* zonder eenige by-voeging genoemt worden. Van de Ridders van S. Ioris zullen wy op zijn plaets spreken, als wy tot Windsoor gekomen zijn. Van de andere zullen wy nu een weynigh verhalen.

Banneretten.

De *Banneretten*, die by anderen valschlijk *Baronetten* genoemt zijn, hebben haren naem van de Banier; want hun was, om haer dapperheydt in den oorlogh, een viet-kante Banier vergunt, even als de Baronnen, te gebruyken, waer van zy ook by zommigen met waerheydt Baender-Ridders genoemt worden, en by de Duytsen *Banner-heires*. Dezer oudtheydt kan ik niet verder als tot de tijden van de derde Eduward, als de Engelsen in oorloghsche lof overvloeyden, verhalen: zoo dat ik gelooven moet, dat deze eerentijtel toen eerst tot loon van oorloghsche dapperheydt bedacht, tot dat die tijdt iet zekerer daer van leeren zal. In de gemeene handelingen van die tijdt wordt gewagh gemaekt onder de krijghs-tijtelen van *Banoretten*, mannen tot de Banieren, de welke de zelfde schijnen, en van mannen tot de wapenen. En ik heb de brief van de derde Eduward gelezen, waer in hy Ian Couplandt tot de staet van Baneret verheven heeft, om dat hy de tweede David, Koning der Schotten, in de slagh by Durham gevangen had: Willende den zelfden Ian, die David de Bruys gevangen, en ons ten dank verlost heeft, om de verdienstен van zijn vromigheydt en dapperheydt zoodanigh vergelden, op dat andere uyt dit voor-beeldt opnemen, ons in toekomende tijden getrouwlijk te gehoorzamen, zoo hebben wy den zelfden Ian in de staet van Banneret gestelt; en om hem in de zelfde staet te handthaven, zoo hebben wy voor ons en onze erfgenamen den zelfden Ian vergunt vijf hondert ponden voor hem en zijn erfgenamen jaerlijx te ontfangen, &c. 't Is om 't geheugen waerdigh, dat ik hier uyt Frossard de wijs bytekene, waer op Ian Chandos, een man in zijn tijdt bloeyende in 't lof van den oorlogh, Banneret gemaekt is. Als nu Edward, Vorst van Walles, het avontuur van den oorlogh zoud beproeven voor Koning Pieter van Castilien, tegen Henrijk den Bastardt en de Fransen, zoo is Ian Chandos by den Vorst gekomen, en heeft hem zijn Banier toe-gevouwen in handen gegeven, en alzoo aen-gesproken: Mijn Heer, dit is mijn Banier, het believe u dat ghyze ontvout, op dat ikze heden uyt-voere. Want mijn inkomsten, die ik heb, zijn door Godts genade daer toe groot genoegh. Maer de Vorst, en Koning Pieter van Castilien, die daer by stond, hebben de Banier in handen genomen, én hem ontfouwen, met deze woorden weder gegeven: Heer Ian, het zy u tot geluk en voorspoedt, en het moet u tot eer gedyen; handelt manlijk, en toont wat een man dat ghy zijt. Hy, de Banier ontfangen hebbende, heeft zich vrolijk tot de zijnen begeven, en de Banier verheffende, Spits-broeders, zeyde hy, zie daer mijn Banier, en de uwe, zoo ghy daer moedighlijk, als voor d'uwe, voor vecht. In de later tijden wierden zy, die tot deze eer verheven zouden worden, oft voor de slagh, om haer moedt op te wekken, oft na den slagh, om haer dapperheydt te vereeren, dragende een lang vaendel, *Pennon* genoemt, waer in haer wapenen geschildert worden, tusschen twee oude Ridders, Trompetters, en Herauten voor haer gaende, voor den Koning oft Koninglijke Stadthouder gebracht, de welke haer, geluk gewenscht hebbende, gebiedt de uyterste kanten van 't vaendel af te snijden, op dat het in 't lang een vierkante Banier worde.

2. *Deel. Pat.* 15. *E.* 3. *m.* 22. *en* 23.

Badt-Ridders.

Van de Krijghs-lieden oft Ridderen *Balnei*, is my, daer van lezende, tot noch toe niet ouders ontmoet, als dat zy in gebruyk geweest zijn by de oude Fransen, en dat de vierde Henrijk, Koning van Engelandt, op dien dagh, als hy gehuldight zijnde, zes-en-veertigh wapen-dragers, die de voorgaende nacht gewaekt, en de Badt-stoof gebruykt hadden, Ridders gemaekt, ieder een groene rok, tot de enkels afhangende, met naeuwe mouwen, en met een *Mineveria* gevoert, geschonken heeft, welke zy op de linker-schouder met een dubbele witte zijden bandt, en met af hangende *Tassels* gedragen hebben. Deze plegen in de voorige eeuwen uyt de bloem van den Adel, die noch geen Ridderlijke trap ontfangen hadden, uyt-gekoren te worden, op der Koningen en Koninginnen hulding, Bruyloften, ook zomtijdts als haer zonen Vorsten van Walles oft Hertogen verkoren, oft met de krijghs-riem om-gort wierden, met byvoeging van veel Ceremonien, de welke nu meest veroudert zijn, gemaekt te worden. Maer in onze tijden, die om deze orden van den Koning te ontfangen beroepen worden, (ik zal ook deze zaek niet ten naeusten vervolgen) gaen daeghs te vooren, als zy Ridder gemaekt worden, aen-gedaen in een afgraeu Eremijts kleedt, met een Monnix-kap, een linnen mutsken, en laerzen, met aendacht na de Godtsdienst, op dat zy haer krijgh als met Godt, inzonderheydt als zy na de krijgh gaen zullen, beginnen: zy avont-malen t'zamen, en ieder wordt bedient van twee wapen-dragers, en een volgh-jongen. Na de maeltijdt begeven zy zich in haer slaep-kamer, alwaer ieder een beddeken bereyt wordt met roode deekens en gordijnen, daer aen de wapenen van haer geslacht gehangen, en een baed-vat met linnen overdekt daer neven, waer in, na dat zy zich Gode bevolen hebben, zy zich af-wasschen, op dat zy vermaent werden voortaen van een reyn hert en gemoedt te zijn. 's Anderen daeghs worden zy wel vroegh, door 't geluyt van zang-gereetschappen, op-gewekt, en doen de zelfde kleederen aen. Dan gaen de Constapel van Engelandt, de Maerschalk, en andere, die de Koning daer toe gestelt heeft, by haer, en roepenze elk in orde by zijn naem uyt, en stellen haer den eedt voor, namelijk, dat zy Godt voor alle dingen dienen, de kerk beschermen, den Koning eeren, zijn gerechtigheden voorstaen, weduwen, maeghden, en weezen beschermen, en alle onrecht, zoo veel zy konnen, verdrijven. Als zy al dit met aenraken des Euangeliums bezworen hebben, zoo worden zy door des Konings zangers en voorgaende Herauten, na de *Metten* geleyt, en van de zelve wederom in de slaepkamers gebracht, alwaer zy, de Eremijts kleederen uyt-trekkende, een krijghs-rok geheel van zijde, en met Mars roode glans schijnende, en een witten hoedt met witte vederen over een linnen muts aen doen, en witte hand-schoenen, met een bandeken van de krijghs-rok t'zamen-binden. Klimmen op paerden met een zitsel van zwart en wit gespikkelde lederen zadels, en met een kruys op haer voor-hooft gehecht voorzien. Voor elk draeght zijn volgh-jongen te paerdt, een zwaerdt met een vergult gevest, waer aen gulde spooren hangen, en aen beyde zijden rijden de wapen-dragers. Met deze staetsy gaet men met klinkende Trompetten na 't Koninglijke hof, alwaer, als zy van twee oude krijghs-knechten in des Konings tegenwoordigheyt geleyt worden; zoo geeft de volgh-jongen den krijghs-rok met het af-hangende zwaerdt aen des Konings kamerling, die geeft het met alle eerbiedigheydt aen den Koning, die den krijghs-man over dwers daer meê om-gort, en beveelt twee oude Ridders hem de spooren aen te doen, de welke eertijdts gewoon waren des krijghs-mans, die Ridder gemaekt wierd, knyen met geluk-wensching te kussen. En als sy nu Ridders gemaekt waren, zoo plachten zy eertijdts de gerichten op des Konings tafel te dragen, en daer na aten zy alle t'zamen, aen de zelfde zijde van de tafel aen zittende yder onder den op-gehangen Schilt van zijn voorouders. Te *Vesperen* gaen zy na de kapel, offeren haer zwaerden aldaer op 't outaer, en lossenze weder door een gegeve somme geldts. Als zy wederkeeren, zoo vermaent haer des Konings opper-kok, met het toonen van zijn mes, dat zy haer als vrome en getrouwe krijghs-knechten houden, dat hy haer anders schandlijk de spooren af zal snijden. En op den dagh der krooning verzellen zy den Koning in staetsy op zijn plaets, zijnde met het zwaerdt om-gordt, met spooren aen-gedaen, met een blaeuwe krijghs-rok, welke de verw van de gunstige Iupiter is, bekleedt, en met een knoop van witte zijde, gemaekt na de vorm van een kruys, met een kovel op de linker-schouder. Maer hier van, 't welk ik niet voorgenomen heb byzonderlijk te verhalen, schijnt dit meêr als genoegh.

Knights.

Nu van die krijghs-lieden, die slechts, zonder eenige by-voeging, *Knights* genoemt worden, en schoon zy in orde de laetste zijn, zy zijn nochtans in instelling de eerste en oudtste. Want gelijk de Romeynen, een getabbert volk, die in den manlijken ouderdom traden, met een manlijke en zuyvere tabbert beschonken hebben: zoo hebben ook de Duytsen, onze voor-ouders, haer jongelingen, die zy oordeelden bequaem te zijn om de wapenen te handelen, met de wapenen beschonken; 't welk ons Cornelius Tacitus met zijn woorden getuygen zal: Niemant was gewoon de wapenen te nemen, voor dat de burgery hem bequaem genoegh

Van de zeden der Duytsen.

genoegh oordeelde. En dan verſiert in de vergadering zelf oft iemandt der Vorſten, oft de Vader, oft een na-bloedtvriendt den jongeling met ſchildt en ſpiets. Dit is by hun de Tabbert, dit de eerſte eer der jeught: te vooren ſchijnen zy een deel des huys, maer nu van 't gemeen.

En wijl zy duſdanige krijghs-jongelingen in haer tael, als wy in de onze, *Knechts* genoemt hebben, zoo acht ik dat men hier van de oorſprong en des naems en der inſtelling halen moet. Dit is de eerſte en de eenvoudighſte wijs van krijghs-knechten te maken, en deze hebben de Lombarden, de Franken, de onzen, die alle uyt de Duytſen geſproten zijn, eertijdts gebruykt. Paulus Diaconus getuyght, dat by de Longobarden een gewoonte is, dat des Konings zoon met de vader niet eet, voor dat hy eerſt van een uytheemſch Koning de wapenen ontfange. De jaer-boeken der Franſen verhalen, dat de Koningen der Franſen hare zonen en anderen de wapenen geſchonken, en met het zwaerdt omgort hebben, en na 't getuygnis van Malmesburienſis, heeft onze Ælfred zijn neef Æthelſtan, een jongeling van groter hoop, krijghs-knecht gemaekt, met het ſchenken van een ſchaerlake krijghs-rok, van een krijghs-riem vol geſteenten, van een Saxiſch zwaerdt met een gulde ſcheê. Namaels als de Godtsdienſt de gemoederen der menſchen zoo ingenomen had, dat zy niets achteden wel oft gelukkijk gedaen te zijn, dat van de geeſtlijke mannen niet voort gekomen was, hebben onze voorouders van hun het zwaert, weynigh voor de inkomſt der Noormannen, ontfangen. 't Welk Ingulfus, die toen geleeft heeft, met deze woorden te kennen geeft: Die der wettige krijgh toe gewijdt zoud worden, moeſt den voorigen avondt aen den Biſſchop, Abt, Monnik, oft Prieſter, leetwezen van zijn zonden hebbende, zijn biecht doen, en vry-geſproken zijnde, en begeerigh tot bidden, in de kerk vernachten, zullende des morgens de Godts-dienſt hooren, het zwaerdt op den outaer offeren, en de Prieſter na 't Euangelium het gezegende zwaert met zijn zegen aen den hals van den krijghs-man hangen, en de krijghs-man, het Sacrament gecommuniceert hebbende, op nieuw als een wettigh krijghs-man verblijven. 't Is ook onder de Noormannen niet terſtont vernietight, want Ioannes Salisburienſis ſchrijft in Polycratico: Die gemeene gewoonte is ingewortelt, dat op de zelfde dagh, als iemant met de krijghs-gordel vereert wordt, hy feeſtlijk na de kerk ga, en het zwaerdt op den outaer geleght en geoffert, als een hooge belijdenis gedaen hebbende, zich zelf verbinde tot gehoorzaemheyt des outaers en des zwaerdts, dat is, aen zijn Heer geduurige dienſt van zijn plicht belooft. En Petrus Bleſenſis: Heden ontfangen de nieuwelingen haer zwaerden van 't outaer, op dat zy zich belijden kinderen der Kerk te zijn, en het zwaerd ter eeren der Prieſterſchap, tot beſcherming der armen, tot wraek der miſdaden, en tot bevrying des vaderlandts ontfangen te hebben: voorts is de zaek tot het tegendeel gekomen, want van die tijdt af, dat zy met de krijghs-gordel vereert worden, zoo ſtaen zy terſtont op tegen de Geſalfde des Heeren, en woeden in 't erfdeel des Gekruyſten. En dit, naemlijk dat zy met het zwaert wilden om-gort worden, ſchijnt buyten twijffel van de krijghsleer der Romeynen afgekomen te zijn, om dat, gelijk zy, al eêr zy door de krijghs-eedt aen 't bloote zwaert verbonden waren, het voor een ondaet achteden met de vyanden te vechten: zoo hebben ook de onze gemeent, dat het hun niet wettelijk geoorloft was te krijgen, eer zy door deze Ceremony der wettige krijgh toe-gewijt waren, gelijk wy lezen dat de Roode Willem, Koning van Engelant, van den Aertsbiſſchop Lanfrancus krijghs-man gemaekt is. Maer deze gewoonte is allenx tot een ongewoonte geworden, na dat de Noormannen, als Ingulfus verhaelt, de zelve beſpot, en af-geſchaft hebben, en in een Vergadering, tot Weſtmunſter gehouden in 't 1102 jaer, ingeſtelt is, dat de Abten geen krijghs-lieden zullen maken: 't welk zommige nochtans uyt leggen: dat de Abten de hoeven der Kerke door krijghsleen niet zullen te bezitten geven.

Daer na plachten de Koningen haer zonen te zenden tot de nabuurige Vorſten, op dat zy van hun de Ridderlijke waerdigheyt ontfingen: zoo is onze tweede Henrik gezonden aen David, Koning der Schotten, en Malcolumbus, Koning der Schotten, tot onzen tweeden Henrik, en onze eerſte Eduard tot den Koning van Caſtilien, op dat zy van hun de krijghs oft manlijke wapenen ontfingen, want zoodanige wijzen van ſpreken gebruykte men in die eeuw voor het Ridder ſlaen. En toen zijn tot het ſieraedt, behalven het zwaerdt en de gordel, ook de gulde ſpooren gekomen, waer van zy noch heden by ons in 't Latijn *Equites*, en *Milites aurati*, dat is, *gulde Ridders* genoemt worden. Daer is ook by-gevoeght het recht van 't zegel, want eêr zy met een krijghs-rok om-gort waren, was 't hun niet geoorloft, als ik uyt het Abandonenſiſch boek befluyt, een zegel te gebruyken. Welke beſchrijving (zeght hy) Richard, Graef van Ceſter, met het zegel van zijn moeder Ermentrud beſloten heeft te tekenen, wijl (want hy was noch met de krijghs-rok niet om-gort) alle brieven, van hem beſtiert, onder zijns moeders zegel beſloten wierden. In de volgende eeuw wierden de krijghs-lieden (als beſloten wordt) na de ſchatting gemaekt, want die een groote krijghs-leening, dat is (mach men de oude brieven gelooven) * 680 akkeren landts hadden, hebben de ſierſelen der krijghs-orde, als van haer eygen rechts wegen, geeyſcht. Ia onder de derde Henrik zijn eenighſins gedwongen geweeſt krijghs-lieden te worden, zoo menigh als 'er vijftien ponden jaerlijx van zijn landen in te komen had. Zoo dat het nu veel eêr een tijtel van laſt, als van eer ſcheen. In 't 1256 jaer is 'er een Koninglijk bevel en gebodt uyt-gegaen, en door 't gantſche Rijk uyt-geroepen, dat al die * xv ponden aen landen, en daer over hadden, zouden, met de wapenen verſiert zijnde, met de onderwijzing en oeffening begiftight worden, op dat Engelandt, als Italien, in de krijgh geſterkt wierd: en die niet wilden, oft die de eer van de Ridderlijke ſtaet niet onderhouden kon, die mocht het met geldt af koopen. Waer van in de handtveſten des Rijx zoo dikwijls voor komt: Voor de achtbaerheydt der *Militiæ A. van N. I. H. &c.* En duſdanige aenbiedingen van de bezweerers: R. van S. Laurens heeft een gantſche leening, en istot zijn volle jaren, en noch geen krijghs-man geworden, derhalven in erbarming. Tot hier toe, en verder niet, 't zy my mijn aenmerking bedrieght, waren in de Formulen van ons recht, alwaer twaelf mannen, oft bezweerers genoemt worden, by welke het bewijs van de daedt geſchiede, die gene krijghs-lieden genoemt, die een gantſche leening hadden, en die gene krijghs-lieden met het zwaert om-gort, die van den Koning met de krijghs-rok om-gort waren. Op welke tijdt de Koning, als hy krijghs-lieden maken zoude, heerlijk op zijn troon zat, als de zelfde Matthæus Paris getuyght, met een vergult kleedt van 't koſtlijkſte Baudekin, en met een goude kroontjen gekroont, en ſchonk yder krijghs-man voor zijn Harnas-geweyde 100 ſchellingen. En niet alleen de Koning, maer ook de Graven maekten in die tijdt krijghsmannen. Want de zelfde ſchrijver verhaelt, hoe de Graef van Gloceſter zijn broeder Willem door een uyt-geroepe Tornoy-ſpel, en Simon van Montfort, Graef van Leiceſter, Willem van Clara met de krijghs-rok om-gort heeft. Gelijk in Vrankrijk, als uyt de inhout der brieven van de Adeldom blijkt, die zoodanige brieven van Adel verkregen had, vermocht van yder krijghs-man oft Ridder met de krijghs-gordel vereert te worden, van wien hy wilde. Maer van die tijdt af is niemandt van ons tot krijghs-man gemaekt geweeſt, als van den Koning zelf, oft van des Konings eerſt-geboore zoon, eerſt vol-macht van zijn Vader daer toe verkregen hebbende, oft van des Konings Stadthouder, oft Overſte in 't leger, en dat oft om daden kloeklijk uyt-gerecht, oft uyt te rechten, oft om voorzichtigheyt en wijsheyt in den Raed. En dat is voorwaer van onze Koningen zeer voorzichtelijk ingeſtelt, als zy nu geen leeningen meêr hadden, om te verſchenken. Gewiſſlijk daer is niets krachtiger om dappere mannen op te wekken, oft om de beſte en wel verdienſte, die van treflijke af komſten rijk zijn, aen zich te verbinden, als haer met deze eeren-tijtel der krijghs-mannen (welke te vooren maer een naem van eerlijke bediening was) mildelijk en goedtwillighlijk te vereeren. De welke als zy van een Vorſt aen een beraden en wel verdienden man op-gedragen wierd, zoo wierd zy gewis in plaets van een groote belooning en weldaedt, en onder de eeren-wapenen gehouden. Want die alzoo krijghs-mannen gemaekt, hebben geacht dat hier in het loon der dapperheydt, het lof van haer huys, het geheugen van haer geſlacht, en de eer van haer naem gelegen was. Zoo dat onze Rechts-geleerden geſchreven hebben, dat krijghs-man een naem van waerdigheydt is, en Baron niet. Want eertijdts wierd een

Lib. 1. cap. 22.

Epiſt. 94.

* *By anderen 800.*

De kleyne hiſtory van Matt. Paris.

* *De heele leening van een krijghsman.*

een Baron, zoo hy van deze Ridderlijke orde niet was, alleen met zijn voornaem en naem, zonder eenige by-voeging, als van Heer ('t welk ook den krijghs-mannen voeghde) geschreven. En de naem van krijghs-man scheen een eerlijke by-voeging, wijl Koningen, Hertogen, Markgraven, Graven, en Baronnen deze waerdigheydt te gelijk met de naem begeert hebben. 't Lust my hier in te voegen, het gene Matthæus Florilegus geschreven heeft van 't maken der Ridderen, ten tijde van de eerste Koning Eduard. De Koning, om zijn reys in Schotlant te vervorderen, heeft door gantsch Engelant openbaerlijk laten uytroepen, dat al die gehouden was Ridder te worden door vaderlijke erving, en dat hy genoegh had om de krijgh te volgen, zich op het
1306. Feest van Pinxteren zoud voegen by Westmunster, dat ieder het Ridderlijk sieraedt, behalven het ry-tuygh, vergunt zoud worden uyt de Koninglijke *Garderobbe*. Als 'er derhalven drie-hondert jongelingen, kinderen van Graven, Baronnen, en Ridderen, by-een quamen, zoo deelde men overvloedighlijk uyt purpuren, fijne linne kleederen, met goudt door-wrochte rokken, na dat ieder betaemde. En om dat het Koninglijk Palleys, schoon ruym genoegh, tot zulk een hoop der toe-lopers, nochtans te eng geweest is, zoo heeft men by de nieuwe kerk te Londen, door afgehouwe takken van vrucht-boomen, en neder-gevalle muuren, Pavillioenen en tenten op-gericht, waer in de nieuwelingen zich elk met vergulde kleederen versieren zoude; ook waekten de voorzeyde nieuwelingen dien zelfden nacht in de kerk, zoo veel als die plaets bergen kon. Maer de Vorst van Walles heeft, door 't gebodt van den Koning zijn vader, met de grootste nieuwelingen zijn wacht gedaen in de kerk van Westmunster. En daer is zulk een klank van Trompetten en Fluyten, en opheffing der stemmen, van die door blyschap riepen, ontstaen, dat men het vreugden-gezang van de vergadering niet kon hooren van 't een Koor tot het ander. En des morgens heeft de Koning zijn zoon in zijn Palleys met de krijghs-rok om-gort, en hem het Hertoghdom van Aquitanien gegeven. De Vorst dan, Ridder gemaekt zijnde, is vertrokken in de kerk van Westmunster, om zijn meê-gezellen met de krijgs-eer insgelijx te vereeren. Voorts is daer voor 't groot outaer zulk een gedrang van volk geweest, dat 'er twee Ridderen sturven, en zeer vele bezweemen, ook daer ieder ten minsten drie krijghs-knechten meê gebracht had, om haer te geleyden en te beschermen. En de Vorst kon door de dringende hoop niet anders, maer heeft op het groot outaer, de menighte gescheyden hebbende door twee strijdtbare paerden, zijn mede-gezellen om-gort. Doch in onze tijden wort, die de Ridderlijke waerdigheydt ontfangt, op zijn knyen liggende, van den Vorst met een bloot zwaert zachtlijk op zijn schouders geslagen, en met deze woorden aengesproken in 't Frans: *Sois Chevalier au nom de Dieu*, dat is, *Zy Ridder in Godts naem*. En daer na, *Avancez Chevalier*, dat is, *Staet op Ridder*. Wat voorts tot deze orde behoort, hoe treflijk, heerlijk, en wat een schoone vergelding van heerlijkheyt voor de hooghste gemoederen, en voor die begeerigh na eer zijn, deze Ridderlijke orde by onze voor-ouders is geacht geweest, hoe zorghvuldighlijk zy haer trouw en waerheyt gehouden hebben, wijl 't genoegh was, als zy iet als getrouwe Ridders, oft op haer Ridderlijke trou beloofden, hoe vreemt zy van vuyl gewin waeren; ook wat een treflijke vergelding met die krijghs-leeningen gemeenlijk betekent wierd, wijl zelf de Vorst, des Konings eerst-gebore zoon, met deze eer versiert wierd, laet anderen schrijven. Gelijk ook dat, als zy zoo misdaen hadden, dat zy met de doodt moesten gestraft worden, zy als dan van haer wapenen en sieraden berooft, van de krijghsrok ontgort, van het zwaerdt ontbloot wierden, haer spooren met een bijl af-gehouwen, haer handt-schoenen wech genomen, en de schilt van haer af komst omgekeert. Even als in 't vernederen van de krijghs-lieden der hemelsche krijgh, de kerklijke versierselen, het boek, de beker, en diergelijke dingen wechgenomen worden.

Der Ridderen afzetting.

Laet die ook onderzoeken, oft die Ridderen van zommige wel *Knights Bacchallers* genoemt, en als middelbare verkoore nieuwelingen tusschen deze en de wapen-dragers geweest zijn. Want in de handtvesten leest men: *Nomina Militum, Baccalaureorum, & Valectorum Comitis Gloceſtriæ*. En daer van zijn 'er zommige, die willen dat zy *Bacchallers*, als *Bas-Chevaliers* genoemt zijn, hoewel andere haer van het Fransche *Battailler*, dat strijden betekent, aftrekken. Laet zy ook overwegen, of deze Ridderlijke waerdigheden, die eertijdts, als zy ongemeen waren, zoo heerlijk, en als vergeldingen der dapperheyt voorgestelt waren, niet verslechten, als zy overvloediger zijn, en als aen yders eer-zucht open liggen. Het welk Æmilius Probus in diergelijke zaek eertijdts by de Romeynen beklaeght had. *In Dorso Put. 51. H. 3.*

Naest aen deze krijghs-mannen en Ridders zijn geweest de Wapen-dragers, die ook Schild-dragers, en mannen ter wapen, by de Gotten *Schilpor*, van het schild-dragen, als eertijdts by de Romeynen *Scutarii* genoemt zijn, de welke haer naem oft van de schilden haers geslachts, die zy tot versiering van haer Adel dragen, oft om dat zy den Vorsten, en die groote Edellieden ter wapen dienden, gekregen hebben. Want eertijdts had elke Ridder twee van deze tot zijn dienst, de welke zijn helm en schildt droegen, en als geduurige mede-gezellen by hem waren, om dat zy van den Ridder, haren Heer, eenige landen in *Schiltagye* bezaten, gelijk de Ridder zelf van den Koning in krijghs-leening. Nu dezer verschil is vijfderley, want die ik genoemt heb, zijn nu niet meêr in 't gebruyk. De voornaemste Wapendragers worden heden die geacht, die voor des Vorsten lijf verkoren zijn, ten tweeden de oudtste zoonen der Ridderen, en insgelijx haer oudtste zoonen by vervolg. In de derde plaets worden gerekent de oudtste kinderen van de jonger zoonen, der Baronnen en andere van hooger orde; en als 'er eerstgeboore manlijke kinderen uytsterven, zoo sterft met hun de tijtel te gelijk uyt. De vierde in orde zijn, die de Koning zelf met de tijtel de wapenen schenkt, oft tot wapen-dragers maekt, haer hals met een keten van een dubbele S. S. oft een zilvere ge-essende keten, en met witte en verzilverde spooren versierende, waer van zy heden in de westersche deelen des Rijx *Whitespurres* genoemt worden, tot onderscheyt van de krijghs-mannen oft gulde Ridderen, die goude spooren plachten te dragen; en deze tijtel voeght alleen den eerst-geboornen der zelve. In de vijfde plaets worden als Wapen-dragers die gehouden, de welke in de gemeene zaek eenigh hoogh ampt bedienden, oft den Vorst in eenige eerlijke staet bedienen. Maer deze naem van Wapen-drager, de welke eertijdts maer een ampt-naem geweest is, is onder de tijtels van waerdigheyt, zoo veel ik gemerkt heb, onder 't gebiedt van de tweede Richard eerst ingeslopen. *Wapen-dragers.*

De *Gentlemens* zijn zonder onderscheyt oft Edelen, die van doorluchtige voor-ouders gesprooten, oft die door haer dapperheydt oft rijkdom, uyt het gemeene volk verheven zijn. Burgers, oft Burgessen zijn, die, elk in zijn stadt, de gemeene ampten bedienen, en in de vergaderingen van onze Parlamenten door verkiezing haer plaets hebben. Gentlemen. *Burgers.*

Het gemeene volk, oft *Yeomen* zijn, die zommige welgeboornen, in onze wet *Homines legales*, dat is, wettige mannen genoemt, en van haer landen, die zy met zeer goedt recht bezitten, jaerlijx ten minsten veertigh schellingen in te komen hebben. Yeomen, *by den Saxen* gemen, *dat is, het gemeene volk.*

En Ambachts-lieden zijn, die door loon haer arbeyt verhuuren, als die zittende werk-lieden, handt-werks-lieden, timmer-lieden, &c. De welke by de Romeynen *Capite censi*, en *Proletarii*, dat is, aen 't hooft geschatte, en kinder-teelers genoemt wierden.

ENGELANDTS VIERSCHAREN.

WAt de Vierscharen, Hoven, en Richthuyzen van Engelandt aengaet, zy zijn by ons in drien onderscheyden, want zommige zijn Geestlijke, zommige Weereldtlijke, en een gemengt, 't welk het grootste en het wijdtluftighste zijnde, met een niet heel oude en uyt Vrankrijk geleende naem *Parlament* genoemt wordt. Onze voor-ouders, de Engelse-Saxen, hebben 't Wittenage-mott, dat is, vergadering der Wijzen, en ge-mædnipe, dat is, den Raedt, Micilſynod, (van 't Griecksche woordt *Synodus*) dat is, de groote vergadering: de La- *'t Parlament.*

tijnſche ſchrijvers van die en de navolgende tijdt, *Commune Concilium, Curiam altiſſimam, Commune Placitum, Curiam Magnam, Magnatum Conventum, Præſentiam Regis, Prælatorum, Procerumque collectorum, Commune totius regni Concilium*, &c. genoemt. En gelijk de gantſche Raedt van Ætolien, by Livius *Panetolium* genoemt wordt, zoo zal het ook zeer wel *Pananglum* mogen heeten. Want het beſtaet uyt de Koning, de Klerchye, de groote Edelen, de Ridderen, en verkoore Burgeren; oft, op dat ik het klaerer zegge na de ſtijl van 't Raedt-huys, uyt de Koning, de Geeſtlijke en Weereltlijke Heeren, en uyt de Gemeente, de welke het lichaem van gantſch Engelant vertoonen. Want het wordt op geen gezette tijden gehouden, maer van den Koning na zijn goedtdunken beroepen, zoo dikwijls als men van hooge en dringende zaken, om het gemeene beſt voor ſchade te bevrijden, moet raedt-ſlaen, en alleen na des zelfs goedtdunken geſcheyden. En het heeft de hooghſte en een geheylighde macht in 't ſtellen, beveſtigen, verouden, en 't verklaren der wetten, de verbanne in haer geheel te herſtellen, de zwaerſte geſchillen tuſſchen byzondere perſoonen te beſlechten, en, om eens en al te zeggen, in alle dingen, die de behoudenis van de gemeene zaek, oft ook yder in 't byzonder, raken mogen.

Naeſt aen dit Raedt-huys is in de eerſte tijden, na de aenkomſt der Noormannen, en een weynigh te vooren, geweeſt de Raedt van den Koning zelf, de welke in 't Koninglijke Hof oft Palleys gehouden wierd, en den Koning over al, daer hy heen ging, verzelde. Want in 't Koninglijke hof was een plaets voor de Cancelier en de ſchrijvers, die op des Konings ſchriften en zegel paſten, ook voor de Richters; die zoo wel de geſchillen, of 't gene men Willekeuren noemt, die tot de Koninglijke kroon behooren, als der onderdanen onder elkanderen verhandelden. Deze wierden elk voor een deel des Koninglijken huysgezins gehouden, en ontfingen van den Koning koſt en kleederen. Waer van zy by Gotzelin, in 't leven van S. Eduward, *Palatii Cauſidici*, dat is, *Voorſpraken van 't Palleys*, en by Ioannes Sarisburienſis *Curiales*, dat is, *Hovelingen* genoemt worden. Maer behalven deze, en boven deze, zoo wierd 'er een geſtelt over 't Recht te bedienen, de welke de Iuſtitie van Engelandt, de eerſte Iuſtitie, de Iuſticier van Engeland, en de Hooft-Iuſticier van Engelandt genoemt is, die over duſdanige ſchriften met een jaerlijkſche inkomſt van duyzent Mark geſtelt was: De Koning wenſcht den Aerts-biſſchoppen, Biſſchoppen, Abten, Prioren, Graven, Baronnen, Vicontes, Hout-veſters, en alle andere getrouwen des Rijx van Engelandt, zaligheydt. Dewijl wy voor onze behoudenis, en der geruſtheydt van 't gantſche Rijk, en om allen en een yder van ons Rijk recht te verleenen, onzen wel-lieven en getrouwen Philips Baſſit tot Hooft-Iuſticier van Engelandt, zoo lang 't ons believen zal, geſtelt hebben; zoo bevelen wy u op de trou, waer door ghy aen ons gehouden zijt, vaſtlijk gebiedende, dat ghy hem in alles, wat tot het ampt van 't voorzeyde Iuſticierſchap, en tot de behoudenis van onze vrede, en ons Rijk behoort, zoo lang hy in zijn voornoemde ampt blijven zal, volkomen gehoorzaem zijt. By getuygnis van de Koning, &c.

De Iuſticie, oft Iuſticier van Engelandt.

Maer als onder 't gebiedt van de derde Henrijk beſloten was, dat de gemeene willekeuren der onderdanen het Koninglijke Raedt-huys niet zouden volgen, maer in een zekere plaets gehouden worden, zoo zijn weynigh daer na de Cancelryen, en 't Raedt-huys van de willekeuren der Kroon t'zamen met het *Scaccarium* van 't Koninglijke hof vervoert, en op zich zelf in zekere plaetſen geſtelt, als zommige, ik weet niet hoe waer, verhalen.

Dit van deze en andere Vierſcharen, die hier uyt geſproten zijn, als tot een voor-reden gezeyt zijnde, zoo zal ik 'er nu byvoegen, hoe zy zich hebben. En wijl zommige van 't Recht zijn, als de Koninglijke Bank, de gemeene Bank, het *Scaccarium*, de *Aſſiſen*, de Sterre-kamer, het Raedt-huys der Warden, en van de Admiraliteyt: zommige der Billijkheyt, als der Cancelryen, het Raedt-huys der verzoek-ſchriften, oft der Requeſten, de vergaderingen op de grenzen van Walles, en in 't noorder-deel. Hoor van elk een weynigh op zijn orde, 't gene ik van andere verſtaen heb.

De Koninglijke Bank.

De Koninglijke Bank is zoo genoemt, om dat de Koningen zelve gewoon zijn daer in voor te zitten, zy verhandelt de Willekeuren der Kroon, en vele andere dingen, de welke den Koning en 't gemeene beſt aen gaen; en vernietight de dwalingen van de gemeene Bank. Hier zijn Rechters, behalven den Koning zelve, als hy 'er wil tegenwoordigh zijn, de Hooft-Iuſticier van Engelant, en vier oft meêr andere, nae 't den Koning goedt dunkt.

De gemeene Bank.

De gemeene Bank heeft zijn naem, om dat 'er de gemeene Willekeuren, onder de onderdanen na ons Recht, 't welk zy 't gemeen noemen, verhandelt worden. Hier in richten de Hoof-richter van de gemeene Bank, en vier oft meêr Hulp-juſticieren; Ampt-lieden zijn 'er, de bewaerer der brieven, drie *Protonotariſen*, en veel lage dienaers.

Scaccarium.

Het *Scaccarium* heeft zijn naem gekregen van een tafel, aen welke zy aen zaten. Want zoo ſchrijft Gervaſius Tilburienſis, die geleeft heeft in 't 1160 jaer: *Scaccarium* is een vier-kante tafel, welke in de lengde van tien voeten, en vijf in de breedte, den omzitters voor gezet wordt; over al heeft het een rant als van vier vingeren breedt, op het *Scaccarium* wordt geſtelt een krans, gekoft in 't uytgaen van Paeſch, niet allerley, maer zwart, en met roeden af-geſcheyden, elke roede van elkander ſtaende de ruymte van een voet, oft een uyt-geſtrekte palm. En weynigh daer na: Men zeght, dat dit Raedt-huys begonnen heeft na 't innemen van 't Koning-rijk, geſchiedt door Koning Willem, haer wijs nochtans gekomen zijnde van 't over-zeeſch *Scaccarium*. Hier in worden alle zaken gehoort, die tot den Fiskael behooren. En daer zijn Rechters, de Heer Treſorier van Engelandt, de Cancelier van 't *Scaccarium*, de Hooft-Baron, en drie oft vier andere Baronnen. Als Dienaers zijn 'er, de Dienaers van 't geheugen des Konings, de Dienaer van 't geheugen des Treſoriers, de Klerk van de Pipe, de Controlleur van de Pipe, vijf Verhoorers van de oude herkomſten, de Tegenſtellers van de Uytlanders, de Klerk van de Extracten, de Klerk van de Willekeuren, de Marſchalk, de Klerk der Summonitien, de gedeputeerde Kamerlingen. Twee Aſſiſtenten in 't ampt van des Konings geheugen, twee Aſſiſtenten in 't ampt van des Treſoriers geheugen, twee Aſſiſtenten van de Pipe, vier Klerken in verſcheyde ampten, &c. In 't andere deel van 't *Scaccarium*, het welk 't Vertrek genoemt wordt, zijn deze amptlieden: twee Kamerlingen, de Onder-Treſorier, de Klerk van de Tallien, de Klerk van de Pelle, vier Tellers, twee Voegers van de Tallien, twee gedeputeerde Kamerlingen, de Klerk voor de Tallien, de Bewaerer van de Treſorye, vier gewoonlijke Boden, twee Schrijvers, &c. Hier toe behooren ook de ampt-lieden der Tienden en Eerſtelingen. Want als de macht des Paus vernietight was, en by de wet beſloten wierd, dat de Tienden en Eerſtelingen der kerklijke inkomſten aen den Koning betaelt zouden worden, zoo zijn deze ingeſtelt.

De reyzende Iuſticieren.

Behalven deze drie Koninglijke Richt-huyzen, heeft de II Henrik, om alle uytſtellen wech te nemen, en de moeyten en onkoſten der onderdanen te verlichten, uyt deze en andere Richters jaerlijx eenige in de byzondere Graefſchappen des Rijx gezonden, de welke reyzende Iuſticieren, en gemeenlijk *Iuſtices in Eyre* genoemt zijn. Deze vonniſſen zo wel van de Willekeuren der kroon, als van de gemeene Willekeuren binnen de Graefſchappen, daer zy aen gezonden waren. Want die Koning, als Matthæus Pariſienſis zeght, heeft, door raedt van zijn zoon en de Biſſchoppen, Iuſticieren geſtelt in zes deelen van 't Koning-rijk, in yder deel drie, de welke zworen, dat zy aen yder zijn recht ongequetſt zouden houden. Maer dezè inſtelling is eyndlijk onder de derde Koning Eduward verdweenen; nochtans is zy, door de macht der Parlamenten, namaels eenighzins wederom opgekomen. Want de Graefſchappen in eenige ('t welk zy omgangen noemen) gedeelt zijnde, zoo gaen twee van des Konings Iuſticieren tweemael 's jaers om in haer omgangen, om over de gevangens vonnis te wijzen, en de *Gaolen*, zoo wy 't noemen, en de *Priſonnen* te bevrijden, oft te ontledigen. Waer van zy in 't Latijn van onze Rechts-geleerden *Iuſticiarii Gaolæ deliberandæ* genoemt worden. Als ook om de *Recognitien* der *Aſſiſen non ædeſſeiſinæ*, en van eenige andere in de zelfde te nemen; waer van zy Iuſticieren der Aſſiſen, &c. om de betuyghde geſchillen in de drie gemelde voornaemſte Richt-huyzen des Konings tuſſchen de dingers door haer Paren (als de wijs is) te bevorderen; waer van zy *Iuſticiarii de Niſiprius*, oft van 't zy eerſt, welke naem gekomen is van de brieven aen de onder-Graven gezonden, die deze twee woorden begrijpen, gemeenlijk genoemt worden.

De Sterre-kamer, oft liever het Hof van de Koninglijke

Raedt

De Sterre-kamer. Starre-chambre.

Raedt is, waer in de hals-zaken, lijf-ſtraffen, ſcheldingen, bedriegeryen, quade liſt, het wechloopen, &c. verhandelt worden. Deze is, zoo wy de oudtheydt aen zien, de oudtſte, zoo wy op de waerdigheydt zien, de eerlijkſte. Want van daer beriepen zich de onderdanen tot den Koning, en de Oudtheydt ſchijnt het te konnen betuygen, dat het een Koninglijke ingeſtelde Raedt geweeſt is. Want de Richters zijn de aller-eerlijkſte en gezienſte mannen, als Raedtsheeren des Konings zijnde. En het heeft de naem van Sterre-kamer gekregen, na dat deze Raedt geſtelt is geweeſt in een kamer van Weſtmunſter, met ſterren verſiert, het welk nu onlangs geſchiedt is. Want men leeſt in de gemeene handelingen van de III Eduward: *Counſeil en la Chambre des Eſtoielles, pres de la Receipte al Weſtminſter.* Maer die voorzichtighſte Vorſt, de VII Henrik heeft de macht van de zelve met Parlamentſche aenzienlijkheydt zoo verrijkt en beveſtight, dat zommige valſchlijk meenen, dat hy het eerſt ingeſtelt heeft. Hier zijn Richters de Heer Cancelier van Engelandt, de Heer Treſorier van Engelandt, de Heer Preſident van de Koninglijke Raedt, de Heer Bewaerer van 't byzondere zegel, en alle de Raedts-lieden van Staet, zoo Geeſtlijke als Wereldtlijke; en van de Baronnen des Parlaments die, die de Vorſt daer by roept; de twee Hooft-juſticieren der banken, oft in haer af-wezen twee andere Juſticieren. En als Ampt-lieden zijner de Klerk van de Raedt, de Klerk van de Brieven, en Proces van de Raedt in de Sterre-kamer. En hier worden de zaken niet door de Paren na onze gemeene wet, maer na de wijs van 't Burgerlijk recht geſlicht.

Het Raedhuis der Warden.

Het Raedt-huys der Warden en bevrijdingen, het welk zijn naem heeft van de weezen, welker zaken het handelt, heeft de VIII Henrik eerſt ingeſtelt: daer in de voorige tijden hare zaken in de Cancelry en 't Scaccarium verhoort wierden. Want door een oude inzetting, uyt Normandyen overgebracht, en niet van de III Henrik, (als zommige ſchrijven) als iemandt geſtorven was, die zijn bezittingen van de Koning op zijn hooft door krijghs-dienſt bezat, zoo zijn zoo wel de erfgenaem als het erfdeel en inkomſt in de macht en beſcherming des Konings, tot dat hy volkomen een-en-twintigh jaren oudt is, en dan wordt het hem door een ſchrift van den Koning weder herſtelt. Hier in oordeelt de Generale Meeſter. En onder hem zijn de Overziener der bevrijdingen, de Generale Attornaet, de Generale Ontfanger, de Verhoorer, de Klerk der bevrijdingen, de Klerk van 't Hof, veertigh Leen-heeren, en de Brief-drager.

In de volgende tijden zijn 'er noch twee andere Raedthuyzen opgekomen, naemlijk van de dwalingen te verbeteren, van welke 't eerſte is om de dwalingen in 't Raedthuys van 't Scaccarium, het andere om de dwalingen in 't Raedt-huys van des Konings Bank begaen te verbeteren. Diens Richters zijn de Cancellier en Treſorier van Engelandt, tot haer andere Konings Richters nemende, die zy willen. En dezes Richters zijn de Juſticieren van de gemeene Bank, en de Baronnen van 't Scaccarium.

Het Hof van de Admiraliteyt.

Het Hof van de Admiraliteyt verhandelt de zee-zaken. Hier in worden getelt de Admirael van Engelandt, de Stadthouder oft Lieutenant, en de Richter, twee Schrijvers, de Dienaer van 't Hof, de Vice-Admiralen van Engelandt. Laet ons nu tot de Raedt-huyzen van de Billijkheyt komen.

De Cancelry.

De Cancelry heeft zijn naem gekregen van den Cancelier, welke naem, na 't getuygnis van Vopiſcus, onder de oude Keyzers niet van zeer groote waerde geweeſt is. Maer nu is 't de grootſte eer, en zijn de Canceliers verheven tot de hooghſte top der getabbarde waerdigheydt. Welker naem Caſſiodorus van de tralien (in 't Latijn *Cancelli*) trekt, om dat zy in een heymlijk vertrek, met een hek van tralien beſloten, de zaken getoetſt hebben. Ziet, zeght hy met wat naem ghy benoemt wordt, het kan niet verborgen blijven, wat ghy binnen de tralien gehandelt hebt; want ghy hebt doorluchtige poorten, ope ſloten, gevenſterde deuren. Waer uyt klaerlijk blijkt, dat de Cancelier binnen de tralien, en van alle kanten zichtbaer gezeten heeft, zoo dat hy daer van ſchijnt de naem gekregen te hebben. Maer om dat het zijn plicht was, mits hy als de mont, het oogh, en 't oor van den Vorſt was, de ſchriften en beſluyten, tegen 't recht, oft 't gemeene beſt begaen, met dwerſche lijnen tralijs-wijs te betrekken, 't welk zy niet oneygentlijk *Cancellare*, dat is, *Betralien* genoemt hebben, zoo meenen zommige dat de Canceliers van deze Cancellatie haer naem gekregen hebben, en in 't nieuwe *Gloſſarium* leeſt men: Een Cancelier is, die het ampt heeft om de ſchriften, antwoorden, en bevelen des Keyzers in te zien, het qualijk geſchreve te Cancelleren, en het wel geſchreve te tekenen. Ook is 't niet waer dat Polydorus Virgilius verhaelt, dat Willem de Conqueſteur een vergadering van ſchrijvers ingeſtelt heeft, die de Vorſtelijke brieven zouden ſchrijven, en dat hy de meeſter van die vergadering Cancelier genoemt heeft, dewijl het openbaer en bekent is, dat 'er Canceliers in Engelandt geweeſt zijn voor de overwinning der Noormannen. Hoe groot heden de waerdigheydt en aenzienlijkheyt des Canceliers is, is bekender, als dat ik het behoef te verklaren: hoe groot zy eertijdts geweeſt is, zal ik met een woordt oft twee uyt een genoegh oude ſchrijver hier byvoegen: De waerdigheydt van den Cancelier van Engelandt is, dat hy de tweede naeſt den Konink gehouden wordt, dat hy met de eene zijde van 's Konings zegel, 't welk ook tot zijn hoede behoort, zijn eygen bevelen tekene, dat des Konings Kapel in zijn beſchikking en bezorging is, dat hy de ledige Aerts-biſdommen, Biſdommen, Abdyen, en Baronnyen, vallende in de handt des Konings, zelf ontfange en beware, dat hy by alle Koninglijke raedt-ſlagen zy, en ook ongeroepen daer by kome, dat alles met de handt van zijn Koninglijke Klerk, die 't zegel draeght, getekent, en alles door raedt van de Cancelier geſchikt werde. Inſgelijx dat die onder hem ſtaen, en door Godts genade in haer leven wel gedient hebben, zoo hy wil, niet ſterve als Aerts-biſſchop oft Biſſchop zijnde; daer van is 't dat de Cancelry niet te koop is. De form van een Cancelier te ſtellen (ook luſt my dit aen te tekenen) was onder 't gebiedt van de tweede Henrijk, met het groot zegel van Engelandt aen de hals van de verkore Cancelier te hangen. Maer in de tijt van de VI Henrijk was het duſdanigh, gelijk ik 't uyt de Handtveſten aentekenen zal: Als de Cancelier van Engelandt geſtorven is, zoo worden de drie groote zegels des Konings, te weten een van goudt, en de andere twee van zilver, de welke in de bewaring des Canceliers geweeſt zijn, terſtont na zijn doot in een houte geſlote kiſt geleght, en met de zegels van de Grooten, die 'er by geweeſt zijn, verzegelt zijnde, in de Treſory gebracht. Van daer worden zy tot de Koning gebracht, die de zelve aen den toekomſtigen Cancelier, tredende tot de laſt van 't ampt van 't Cancelierſchap uyt te voeren, na dat hy den eedt ontfangen heeft, dat hy 't wel en getrouwelijk bedienen zal, eerſt het groot zegel van zilver, daer na het goude, en het andere zilvere in handen geeft in de tegenwoordigheydt van een groote hoop Edelen, die de zelve ontfangende, weder in de kiſt light, en, met zijn zegel verzegelt, na zijn huys brenght, en in de tegenwoordigheyt van eenige Edelen de ope brieven en bullen des Konings doet verzegelen. Als de Cancelier ontlaſt wordt, zoo geeft hy in de tegenwoordigheydt der Grooten die drie zegels, eerſt het groote gulde zegel, daer na het groote zilvere, en het andere kleyne, den Koning in zijn handen. Heden wort den Cancelier nochtans ſlechts een zegel gegeven, ook wordt nergens van deze drie zegels gewach gemaekt, als onder 't gebiedt van de VI Henrik. Dit ampt des Canceliers is door verloop van tijden veel aenziens en waerdigheydts door de bevelen der Parlamenten aen gekomen, meeſt na dat de Voor-ſpraken met een ſtrenge wijs zoo hingen na de ſpits-zinnigheyt van 't Recht, en ſtrikken van woorden ſtelden, dat het nootzaeklijk ſcheen het Raedt-huys van Billijkheydt in te ſtellen, het welk den Cancelier bevolen was, de welke na 't billijk en 't goed zoud oordeelen, en 't hooghſte Recht, 't welk de hooghſte galgh pleegh te ſchijnen, matigen. En hier zit als overſte de Heer Cancelier van Engelandt, en by hem zitten twaelf Meeſter-Cancelieren, van welke de eerſte is de Papier-bewaerer, oft de bewaerer der Rollen van dat zelfde Hof, en daer van de Meeſter der Rollen genoemt wordt. En tot dit Hof behooren veel ampt-lieden, van welke zommige inzonderheydt des Konings zegel bedienen, te weten, de Klerk van de Kroon, de Klerk van de Hanapier, de Verzegeler, de Dienaer van 't Waſch, de Controlleur, de Hanapier, vier-en-twintigh Lopers, de Klerk van de Brieven van onder ſtraf: andere zijn inzonderheyt over de klachten aldaer voorgeſtelt, als de Protonotaris, zes Klerken, oft Attornaten van 't Hof, de Regiſtrier.

Robert Fitz-Stephan heeft geleeft onder de tweede Henrik.

Gualt. Maps.

Aldaer

Aldaer zijn ook drie Klerken van de kleyne Bage, de Klerk van de Aenbiedingen, de Klerk tot de Faculteyten, de Klerk tot de onderzocking van de ope Brieven, de Klerk voor de Verzendingen, &c.

Het Hof der Requesten.

Daer is uyt de byzondere Raedt des Konings noch een ander Raedts-huys ontstaen, genoemt het Hof der Verzoek-schriften, oft der Requesten, van de Verzoek-schriften alzoo geheeten, de welke de zaken verhoort, gelijk in Cancelry onder de byzonderen, maer die eerst den Vorst, oft zijn byzonderen Raedt, en ook elders voor-gedragen zijn. Hier in zijn eenige Meesters der Requesten, en een Klerk oft Registrier, en twee oft drie Attornaten. Voorts zullen wy van die Raden in de Mark-Graefschappen van Walles, en het noorder-deel met Godts gunst op zijn plaets spreken.

De Geestlijke Raedhuyzen.

De Geestelijke Raedt-huyzen zijn voorneemlijk, het *Synodus*, 't welk de vergadering der Clergy genoemt, en altijdt met het Parlament te gelijk gehouden wort: en de Provinciale vergaderingen, in beyde de Provincien.

Ziet de oudtheydt van de Britansche Kerk.

Het Hof van de Boogen.

Hier na worden de Hoven van de Aerts-bisschop van Cantelbergh getelt, naemlijk het Hof van de Boogen, waer over als Richter is de Deken van de Boogen, alzoo genoemt van S. Marien kerk te Londen, wiens heylige toorn versiert is met boogh-werk, deze schrijft wederom op de beroepingen van ieder een in de Provincie van Cantelbergh. Hier in zijn zestien oft meêr voor-spraken na des Aerts-bisschops goedtdunken, alle Doctoren der wetten, twee Schrijvers, en tien Tael-lieden.

't Hof van verhooring.

Het Hof van verhooring is, welk alle de klachten, zaken, en beroepingen der onderzaten ontfangt.

Het Hof van voorrecht.

Het Hof van Voor-recht is, waer in de Commissaris van de erf-goederen van die geen uyterste wil gemaekt heeft, oft die by Testament op-gedragen zijn, recht spreekt.

Het Hof der Faculteyten.

Het Hof der Faculteyten is, waer in een Overste gestelt wordt, die de begeerten onderzoekt van die gene, die verzachting begeeren van het zomtijts al te straffe en strenge recht, en een Registrier, die de vergunde verzachtingen in schrift stelt.

Het Hof der byzonderen.

Het Hof der Byzonderen, 't welk behoort tot zommige Parochien, in zommige Bisdommen van des Bisschops gerechtigheydt afgescheyden zijnde, en den Aerts-bisschop van Cantelbergh eygen, en andere niet zeer vermaerde ga ik willighlijk voorby. Ook schijn ik niet zeer voorzichtelijk my in deze dingen vermengt te hebben, maer Guicciardin heeft, in 't beschrijven van Nederlandt, my met zijn voorbeelt voorgegaen.

Hier had ik besloten iet in te voegen, inzonderheydt 't gene tot de oudtheydt voeght van de hooge Overheden van Engelandt, als van den Cancelier (waer van terstont gesproken is) den Tresorier, den Præsident des Raedts, de Bewaerer van 't byzondere zegel, den grooten Kamerling, de Constapel, Maerschalk, Seneschael van de Koninglijke Herbergh, &c. Maer wijl ik verstaen heb, dat andere dit betrachten, zoo vêr is 't 'er af, dat ik hun 't zelfde zoud ontrekken, dat ik ook al 't gene ik in dit deel aen-gemerkt heb, hun willigh ben meê te deelen.

Wat teken Britannien onderworpen is.

Hier op verwacht nu licht iemandt, dat ik hier byvoege onder de bescherming van welk teken oft zweef-ster ons Britannien zy. Ik zal 't ook waerlijk doen (want ik ben ook in die geleerde dwalingen geoeffent) om den nieusgierigen te voldoen; hoewel de giffingen der Sterre-kijkers in deze zack zoo verscheyde zijn, dat de verscheydenheydt zelf de gantsche zaek schijnt te verzwakken, en de waerheyt uyt te sluyten. De oude Dichter M. Manilius geeft met dit veers te kennen, dat het onder den Steen-bok oft Capricornus gestelt is:

Ghy Steen-bok heerscht at wat de neder-gaende zon
Beziet, nabuurigh nu aen Thetis Pekel-bron.

Ptolomæus, Albumazar, en Cardanus stellen 't onder den Ram, Ioannes de *Muris* onder Saturnus, de broeder Snuffelaer, Esquidus, en Henricus Silen onder de Maen, om dat het, zeggen zy, onder de zevende *Climaet* oft Hemels-wijk zy; Rogier van Hereford, Thomas Ravennas Tael-liever, en Hispalensis onder de Vissen. En eyndlijk Schonerus en Pitatus, op dat 'er geenige t'zamen-stemming zy, en wy met geen beter reden hebben 't den Tweelingen onderworpen.

Nu, dat wel gelukken en gedyen moet, (gelijk de Ouden, eêr zy iet deden, plachten te zeggen) zal ik met Godts geleyde, de Provincien oft Graefschappen aenvaerden, in welke ik elk op 't waerste, klaerste en kortste, als mooghlijk is, zal verklaren, welke de oude inwooners geweest zijn, waer van haer naem gesproten is, welk haer grenzen zijn, met wat goedtheyt het begaeft is, welke van ouder gedachtenis en vermaerde plaetsen het heeft, en wie in elk na 't gebiedt der Noormannen oft Hertogen oft Graven geweest zijn. In dit vervolgh der Graven, op dat ik opentlijk belijde door wien ik hier in gevordert heb, beken ik hier willigh en met recht, dat Thomas Talbot, die naerstighste Griffier in de Brief-kamer, en zeer wijs in onze oudtheden, my een groot licht voor-gedragen heeft.

Ik zal dan beginnen van 't uyterste Westen, dat is van Cornwal, en van daer de overige landen, elk op zijn orde doorzien. Hier in Strabo, Ptolomæus, en de oudtste Aerdtbeschrijvers navolgende, die van de westersche landen, als van de eerste na het eerste zuyden, haer beschrijvingen altijdt beginnen.

DANMO-

DANMONIEN.

DIt Landt, welk, na het ſchrijven der Aerd-beſchrijvers, het voornaemſte van gantſch Britannien, zich meer en meer ten weſten ſtrekt, en ten noorden van de Severnſche, ten zuyden van de Britanſche, ten weſten van de Verginiſche zee beſpoelt wordt, hebben van oudts de Britannen bewoont, die van *Solinus* Dunmonii, van *Ptolomæus* Damnonii, oft, als beter in andere voorbeelden ſtaet, Danmonii genoemt zijn. *Welke naem, zoo zy niet van die onuytputlijke Tin-mijnen in deze wijk, welk de Britannen* Moina *noemen, geſproten is; zoo ſchijnt zy van de woningen, beneden de bergen, afkomſtigh. Want in de laeghte en dalen bewoont men dit Landt doorgaens, het welk in 't Britanſch* Danmunith *genoemt wordt: in welke zin ook het naeſte Landt* Duffneint, *dat zijn nedrige dalen, van de Britannen noch heden genoemt wordt. Oft nu de* Oſtidamnii, *de welke* Oſtæi *en* Oſtiones *genoemt worden, van de welken Strabo uyt Pithæus Maſſilienſis verhaelt, onze* Danmonii *zijn, wilde ik wel dat de oeffenaers der Oudtheydt een weynigh naerſtiger by zich over-dachten. Want zy waren in 't uyterſt van Europen, aen de Weſt-zee, tegen over Spanjen, niet vêr van het eylandt Vxantiſſe, nu* Vshant, *gelijk zy getuygen, gezeten. Al welk al dit Landt der* Danmonien *zeer wel en alzins voeght. En wijl die* Oſtiones *van Artemidorus* Coſſini *genoemt worden, als Stephanus in zijn Steden getuyght, zoo wild ik wel, dat zy merkten, oft, wijl dit volk ook* Corinen *genoemt werden, men voor* Coſſini *geen* Corini *zoud moeten ſtellen. Want men leeſt* Fuſii *voor* Furii, *en* Valeſii *voor* Valerii. *Op welke plaets de Aerdt-beſchrijvers deze* Oſtidamnen Coſſinen, *aen de Weſt-zee, ſtellen, konnen zy zelfs door geen miſt zien, zoo zy hier buyten geſloten wierden. Voort wordt dit Landt heden in twee deelen gedeelt, te weten* Cornwall *en* Denshire, *waer van wy elk op zijn orde zullen ſpreken.*

CORNWALL.

CORNWALL, welk by de hedige Latinen ook *Cornubia* genoemt wordt, ſtrekt zich het meeſt van gantſch Britannien na 't weſten, en wordt van der Britannen overblijſſelen, welke Marianus Scotus Weſt-Britannien noemt, bewoont, van welke het in de Britanſche tael (want zy hebben harer voorouderen tael noch niet heel verloren) *Karnaw* genoemt wordt, om dat het zich als een hoorn verkleent, en over al met voorberghskens, als hoorntjes, hoogh uyt-ſtrekt. Want de Britannen noemen een hoorn *Korn*, en de hoornen in 't veelvoudigh getal *Kern*: hoewel andere willen dat het van *Corineus*, ik weet niet wat met-gezel van Brutus, *Cornwallia* genoemt zy, en noemen 't *Corinia*, na dat veers van een beuzelachtigh Dichter:

Een deel van Coriné men Corinæus geeft,
Van wien het lant en 't volk den naem noch heden heeft.

Maer 't is niet nieus (zoo men de Oudtheyt doorzoekt) dat veel plaetſen van diergelijke gelegenheydt haer namen verkrijgen. In *Creten*, nu Candien, en *Taurica Cherſoneſo*, dat is een half eylandt in Europen, tuſſchen de zee Euxinus, en de Moeraſſen van Meotidus, worden de voor-bergen Κερὼ μέτωπα genoemt, om dat zy zich als met Rams-hoorns in zee ſtrekken. Zoo is Cypren eertijdts van de Grieken *Ceraſtis* genoemt geweeſt, om dat het met uytſtrekkende voor-bergen, als hoornen, aen de zee light: zoo dat het geen wonder zy, dat deze wijk, de welke als een hoorn gekromt, en als met voor-berghskens eenigzins gehoornt is, *Kernaw* en *Korn* genoemt zy. Waer van, als zich veel Britannen, in den brandt der Saxſche oorlogh, in dit landt begaven, op de natuur der plaets betrouwende; want zy wiſten dat de voet-wegen door de bergen genoegh ongangbaer, en met water-plaſſen door-ſneden, en dat de ſcheep-vaert inſ-gelijx door onbewuſtheydt der plaetſen belemmert waren. De overwinnende Sax, die alle vreemdelingen, en al wat vreemt is, in zijn tael Wealſh genoemt heeft, dezer inwooners Cornwealeſ en Weſtwealeſ geheeten heeft: hier uyt is de Latijnſche naem *Cornwallia*, en in onſe eeuw *Cornubia*, en by zommige ſchrijvers *Occidua Wallia* geſproten. Zoo vêr is 't 'er af, dat *Cornwallia* van de Franſe verwinners genoemt zy geweeſt, als zommige, de Franſe naem toe-gedaen, willen. De welke zoo zy t'huys zoo wijs waren, als zy 't vreemde bezorgen, zy zouden haeſt begrijpen, dat haer aenzeeſch Britannien na 't onze genoemt is, en dat daer in het landeken *Cornovaille*, welk onzer Cornwallen tael gebruykt, van de onzen, daer na toe verhuyſt, de naem gekregen heeft. Want gelijk deze onze Weſt-Britannen en Armoricanen van Vrankrijk, als zy tegen Cæſar oorloghden, byſtant zonden, waer meê hy de oorzaek van den Britanſchen oorlogh bedekt heeft; en namaels (gelijk wy gezeyt hebben) daer na toe verhuyzende, met een veranderde naem *Eritannien* genoemt hebben. Alzoo meent men dat in de voorlede eeuw zy haer landts-lieden, de Britannen, tegen de Franſen geholpen hebben, en dat, na 't ontſtaen van 't Deenſche onweder, zommige hier na toe geweken zijn, en worden geacht deze nieuwe naem van *Cornovaille* aldaer gelaten te hebben.

Dit land, als of de natuur het beloop der billijkheden overdacht, gelijk het meeſtendeel door bergen verheven wordt, zoo heeft het in de dalen veel vette aerd-kluyten, de welke zy met zee-gras, *Orewood* genoemt, en een vette ſoort van zee-zant, ongelooflijk vruchtbaer maken. De zeeſtrandt glinſtert door de veelheyt der ſteden, de welke een groote vloot konnen uyt-ruſten: binnenwaerts is het overvloedigh in Metael-aderen, want het Tin wordt 'er niet zonder overvloedige vrucht, in wonderlijke overvloedt uyt-gegraven, waer van men huys-vaten, by alle Europianen gevoert, tot het gebruyk der tafel, in glans het zilver niet wijkende, maekt. De inwooners oft graven, oft nemen uyt gewaſſen zant, hier en daer zwarte ſteentjes, waer uyt het Tin vergadert wordt. En daer zijn tweeërley gedaenten van deze Tin- oft Metael-werken, de eene noemen zy *Lode-works*, en de andere *Streame-works*; dit is in de benedenſte plaetſen, als zy met graven de Tin-aderen vervolgen, en de kolken der rivieren dikwijls verleyden; het ander is in verhevener plaetſen, als zy in de bergen putten, die zy *Schafts* noemen, tot een groote diepte uyt-graven, en mijnen. In beyde is een wonderbare ſcherpzinnicheydt des verſtandts, zoo in 't af-leyden en t'zamen-ſproeyen der wateren, als in 't onder-ſtoppen, en onder-ſtutten der putten, om het ſtoten, waſſen, onderſcheyden, en zuyveren, 't welk geen vernuftigheden wijkt, ſtil-zwijgens voorby te gaen. *Orewood.*

Dat de oude Britannen in dit Tin-werk gearbeydt hebben, (op dat ik den Geſchicht-ſchrijver Timæus by Plinius na-late, de welke verhaelt, dat de Britannen met Teenen ſchuyten met Leêr overdekt, het Tin uyt het eylandt Ícta gehaelt hebben) blijkt zekerlijk uyt Diodorus Siculus, die onder Auguſtus gebloeyt heeft. Want hy getuyght, dat de *Lib. 6. cap. 8, en 9.*

Septentrio.

Occidens.

Orientis.

Meridies.

Robert de Mortain.

Reginald bose sone Bl. Conq.

Iohn sonne to King H. 2.

Richard E. of Cornwall and K. of Romain.

Edward sonne to K. Ed. 1.

Piers Gaveston, Erle of Cornwall.

Iohn of Eltham, Erle of Cornwall.

Edward P. of Wales D. of Cornwall and 1. of Chest.

HONT SOLEIL

TEMAL YPENSE

DEVONIÆ COMITATVS PARS.

DEVON SHIRE.

MARE BRITANNICVM.

CORNVBIA. sive CORNWALLIA.

STRATTON HVNDRED

Part of Devon Shire

LESNOWTH HVNDRED

Camelford

The Moares

EAST HVNDRED

Launceston

Lanscitton

Bradstone

Northill

Okehampton

Bridgrule

Torrington

Bideford

Barnstaple

Ilfracombe

Tetcot

Lundy

Hartland Point

Hartland Abbey

Clovelly

Bucke Haven

Bude Haven

Boscastle

Tintagill Castle

Tintagill

Trevena

Trevalga

Forrabury

Lesnewith

Trevenna

Tresmere

Penhill

Eglosherry

Nowhit

Lanteglos

Davidstow

Lanyll

Bodigy

Tregadgy

Trevenna

Tregaylett

Trewindle

Bodegan

Trebarock

Tresmere

Arthurshall

Tresquit

Trenant

Pendoale

Bodrugan

Trevenna

Tresparret

Trewarne

Tresmere

Trevenna

Tresparret

Trewarne

Tresmere

Trevenna

Tresparret

Trewarne

Tresmere

Britannen, die in deze wijk gewoont hebben, het Tin uyt de ſteen-achtige aerde gegraven, en in zommige na-by-gelege eylanden, met het aflopen van de vloedt, op wagens gevoert; en dat de koop-lieden het van daer met ſchepen in Vrankrijk overgebracht, en daer na in dertigh dagen met paerden aen de Bronnen van den Eridan, oft naer de ſtadt Narbon, als tot een koop-ſtadt gevoert hebben. Ook geeft Æthicus, wie hy ook geweeſt zy, die onwaerdighlijk de naem van Hieronymus vertaler draeght, het zelve te kennen, en zeght, dat hy op deze Metael-werken regels geſtelt heeft. De Engelſche-Saxen worden geacht het zelve t'eenemael verzuymt, oft der Arabiers, oft Saraſijnen arbeyt gebruykt te hebben. Want de verlate mynen noemen de inwooners *Attall Saraſin*, dat is, *der Saraſijnen overblijffels*.

Na den inval der Noormannen hebben de Graven van Cornwal grooten rijkdom hier uyt-gehaelt, inzonderheydt Richard, des III Koning Henrix broeder. En 't is geen wonder, wijlmen toen ter tijdt het Tin van nergens elders kreegh, want de invallen der Mooren hadden de mynen van Spanjen geſtopt; en in Duytslandt waren de Tinaderen, die alleen in Meyſſen en Bohemen zijn, noch niet bekent; en de zelve niet geopent voor het 1240 jaer na Chriſtus geboorte. Want toen, als een ſchrijver van die eeuw getuyght, is in Duytslandt het Tin gevonden door een man van Cornwall, uyt zijn vader-landt verdreven, tot groot nadeel van Graef Richard van Cornwall. Namaels heeft men van Edmond, Graef Richards zoon, een verzegelde brief verkregen, en is van den zelven vryheyt vergunt, en Metael-wetten geſtelt, welke hy met zijn zegel beveſtight heeft, en men heeft tol op het Tin geſtelt, welk aen de Graven betaelt wierdt.

Deze vryheden, voor-rechten en wetten, heeft de III Koning Edward daer na beveſtight en vermeerdert, de gantſche gemeente der Metael-werkers, als een lichaem in vier deelen oft landtſchappen beſchreven, de welke men na de plaetſen, *Foy-more*, *Blak-more*, *Trewarnaile*, en *Penwith* noemt. Hy heeft over allen een *Guardiaen* oft Overſte geſtelt, de welke zo na de billijkheyt, als na de wet recht ſprak, en over yder deel heeft hy haer Voor-overſten gezet, de welke alle maenden, yder in zijn landtſchap, de twiſten vonniſte, welke vonniſſen, na het Tin, *Stannaria*, oft Tin-rechten genoemt worden, van de welke zomtijdts aen den Overſten zelf beroepen wordt. En op dat de tollen, den Graven van Cornwall, die men na de oude inſtelling voor yder duyzent ponden Tin 40 Schellingen betaelt, niet heymlijk ontvoert en geſloken wierden, zoo is het door een wet verboden, dat al het Tin, dat vergadert wordt, tot een van de vier beſtemde ſteden moet gebracht worden, al waer het tweemael 's jaers gewogen, aen-getekent, en vertolt wordt, en 't is zonder de grootſte boete niemandt geoorloft het zelfde eerder te verkoopen oft vertieren. En niet alleen wordt 'er dit Tin gevonden, maer Goudt en Zilver en Diamanten, van de natuur zelve gehoekt en geſlepen, welker zommige de groote van een Ekel even-naren, en de ooſterſche alleen in zwart- en hard-heydt wijken. Het *Eringium* wordt 'er langs den oever doorgaens in overvloedt gevonden. Ook is het zo vruchtbaer in vruchten, hoewel niet zonder grooten arbeyt der bouw-lieden, dat het niet alleen zich zelf genoeght, maer ook een grooten hoop koorns jaerlijx aen Spanjen verleent. Een groote winſt ontſtaet 'er ook uyt die viskens, die zy *Pylchardes* noemen, dewelke als met groote zwermen, de ſtrandt van Iulius tot November omringende, gevangen, ontgonnen, gezouten, gerookt, gepckelt, geperſt, en met groote menighte naer Vrankrijk, Italien, en Spanjen gevoert worden, by welke het de aengenaemſte waren zijn, en *Fumados* genoemt worden. Waer over de Cornwalſche Dichter Michaël, in zijn tijdt de voorneemſte der Rijmers, tegen Henrik van Abrincen, des derden Koning Henrix Aerts-dichter, om dat hy de Cornwallers, als de laetſte der menſchen, beſpot had, voor dit zijn vaderlandt ook ſpottende gezongen heeft:

Niet noodigh dat ik tel de rijkdom van ons landt,
Waer door 't den armen doet een rijken onderſtant.
In Viſch en Tin mach haer geen landt-ſtreek eve-naren.

Nochtans is Cornwall niet gelukkiger in landt, als in mannen, welke gelijk zy zelfs in die oude tijden in alle beleeftheydt op-gebracht zijn; (want door de gewoonte der koop-lieden, die daer om Tin na toe varen, als Diodorus Siculus ſchrijft, waren zy beleefder tegen de vreemdelingen:) zo waren zy kloek, dapper, en lang genoegh van geſtalte, grof van leden, en die in 't worſtelen (op dat ik die manlijke ſtrijden van den bal te kaetſen verzwijge) zoo uytmuntend, dat zy die eer met recht aen andere volkeren, en door konſt en vaſtigheyt der krachten ontnemen. De Dichter Michaël, na dat hy met klinkende veerzen in haer lof overvloediger getuyght heeft, dat zy in Arthurs veldt-ſlagen de eerſte aenvallen uyt-geſtaen hebben, zo beſluyt hy moedighlijk:

Wat ſchrikt ons? zo wy vaſt op onze voeten ſtaen,
't Zy ons 't bedrogh verwint, niet zal ons over gaen.

Hier van is 't, dat mooghlijk het gerucht loopt, dat eertijdts de Reuſen in dit landtſchap gewoont hebben. Want de Dichter Hauvillanus, die voor vier-hondert jaren geleeft heeft, als hy zommige Britanſche Reuſen beſchreef, heeft dus van Britannien geſpeelt:

Den Reuzen ſtrekt dit landt, doch weynigen, tot woon,
Den wilder dieren vacht haer ruggen tot verſchoon
Van kleederen verdek, het bloedt haer daeghlijx drinken.
Een uyt-geholde blok, haer beker om te ſchinken.
Een hol haer huys en aert, haer bed een doornen trots,
De roof verſchaft haer ſpijs, haer eet-zael is een rots.
Het ſchaken kroont haer luſt, gewelt haer heerſchappyen,
Haer ſchou-ſpel rijſt uyt moort, haer moedt uyt razeryen.
De ſtrijdt beſchaft haer doot, het dooren-boſch haer graf.
Dit ongediert gedyt het Bergh-landt tot een ſtraf,
Doch Eng'lands weſt-eynd meêr, maer ſchriklijk boven al,
Den vêrſten grenzen van het zuyder Cornuwal.

Of nu deze gedronge vaſtigheyt der Danmonen, de welke uyt de matigheydt van 't vochtigh en warm voortgekomen is, aen de voedige weſte windt en gelegenheyt der wereldt te wijten zy, gelijk wy zien dat in Duytslandt de Bataviers; in Vrankrijk de Aquitanen en Ruthenen, die de uyterſte ten weſten zijn, allerſterkſt zijn; of wel eêr aen eenigh byzonder opzicht van hemel en aerde, ſtaet ons hier niet naeukeurighlijk te onderzoeken.

Nu zullen wy de voor-bergen, ſteden, en rivieren, van welke de Ouden verhaelt hebben (want dit is voorneemlijk onze voornemen) vervolgen: van de uyterſte voor-bergh zelfs aen-vangende, eerſt de zuyder, en daer na den noorder ſtrandt, en eyndlijk den af-loop van de rivier Tamar, de welke dit landt van Denshier affcheyt, doorzien. De uyterſte voor-bergh, welke aen de Verginiſche zee light, en alleen met XVII tijden op de ronde vlakte der aerde van de gelukkige, oft liever Aſoriſche eylanden bepaelt wordt, wordt van Ptolomæus *Bolerium* genoemt, van Diodorus *Belerium*, miſſchien van het Britanſche woordt *Pell*, welk *Vêrſt* betekent, of het wordt ook van Ptolomæus *Antiveſtæum* genoemt, van de Britannen *Pen hinguaed*, dat is, *de Voor-bergh van bloedt*, maer alleen van de Barden oft Dichters: doch van de Britanſche Geſchicht-ſchrijvers *Penwith*, dat is, *de Voor-bergh aen de linker-zijde*, van de Saxen Penpiþ-ꝛteopt. Want *Steort* betekent by haer een in de zee gelegen landt, en hier van wordt heden die gantſche *Hondrid*, *Penwith* genoemt, by de by-wooners in haer tael *Penvonlas*, dat is, *het eynde des landts*, en in de zelfde zin by de Engelſen *The lands end*, om dat het ten weſten het uyterſte van het gantſche eylandt is. En zo deze voor-bergh *Helenum* genoemt is geweeſt, gelijk Volaterranus en de nieuwe ſchrijvers verhalen, zo is het niet van Helenus Priams zoon, maer van *Pen Elin* voortgekomen, 't welk by de Britannen een Ellenboogh, gelijk *Ancon* by de Grieken betekent. En wijl de gekromde ſtranden van de Grieken *Anconen* genoemt wierden, 't welk Plinius van 't Italiaenſch Ancona getuyght, zo is 't geenzins ongeſchikt dat deze geboogde ſtrandt van de Britannen in den zelfden zin *Pen Elin*, en daer van het Latijnſch *Helenum* genoemt zy. Maer van *Antiveſtæum* placht ik dikwijls te twijffelen, of 't na een Griekſche bron ſmaekte. Want als ik zagh dat het by de Grieken gemeen was, de plaetſen te benoemen na de namen van die plaetſen die 'er tegen over gelegen waren, niet alleen zelfs in Grieken, alwaer zy *Rhium*, en *Antirrhium* hebben, maer ook in d'inham van Arabien, alwaer zy *Bacchium* en *Antibacchium*: en in Illyrien, oft nu Slavonien, *Antibarrium*, om dat het recht tegen over Italiens *Barrium* gelegen is, zoo heb ik naerſtlijk doorzocht of 'er eenige plaets, met de naem van *Veſtæus* vereert, tegen ons *Antiveſtæus* over lagh; maer niets zodanigh vindende, heb ik my tot de Britanſche tael begeven, en nochtans

tans kan ik my hier niet uyt redden. Voorts geloven de inwooners, dat deze voor-bergh zich vêr na 't weſten geſtrekt heeft, en de Schippers beveſtigen 't uyt de uyt-getoge puynhoopen. De bywooners verzekeren, ik weet niet met wat beuzelingen, dat het landt, aldaer met de zee over-ſtolpt, *Lioneſſe* genoemt geweeſt zy.

In de uyterſte klippen van dezen voor-bergh, als zy door d'af-vloeyende eb ontbloot worden, verſchijnen aderen van zuyver loot en koper, en de inwooners verhalen dat 'er eertijdts een baek geſtaen heeft, waer van men den varende lieden, door een aen-geſteken vuur, teken gaf. Buyten twijffel tot een baek van Spanjen; gelijk Oroſius verhaelt, dat 'er in 't Brigantiſch Galliſſien een vuur-back, onder de weynigh gedenkwaerdige werken, op-gericht is, tot de baek van Britannien, dat is, tot dienſt van die gene, die uyt Britannien naer Spanjen voeren, (zo ik hem ſlechts wel vat) oft tegen over de back van Britannien, want geen andere plaets van dit eylandt ſtrekt zich naer Spanjen. Nu light 'er een dorpken op, *Saint Buriens*, eertijdts *Eglis Buriens*, dat is, *Burienus* oft *Berianas kerk* genoemt, en aen Buriena, een geeſtlijke Ierſche vrouw, geheylight, (want dit volk heeft de Ierſche heyligen en haer inwooners, zoo voor haer beſchermers gehouden, dat het haer byna alle ſteden toe-gewijt heeft.) Deze plaets, zo men zeght, heeft Koning Athelſtan het recht van een Vry-plaets vergunt, als hy overwinner uyt de Sylleniſe eylanden hier aen-lande. Het is zeker, dat hy hier een kerk gebout heeft, en dat, onder Willem de Conqueſteur, hier een Collegie van Kanunniken geweeſt is, en dat de by-gelege landeryen haer toe-behoorden. Dicht hier by, in een plaets, die men *Biſcaw woune* noemt, ziet men 19 ſteenen in 't rondt geſtelt, yder 12 voeten van elkander af ſtaende, en in 't middel-punt verheft zich een veel grooter als al de andere. Dit is, als men waerſchijnlijk giſſen kan, een zege-teken van de Romeynen, onder de laetſte Keyzers, oft van de Saxſche Athelſtan geweeſt, als hy de Danmonen onder zijn macht gebracht had.

Van hier af ten zuyden ontfangt de allenx omgelege ſtrandt, een maen-gelijke inham, *Mounts bay* genoemt; alwaer men zeght, dat de zee het landt, te greetigh beſpoelende, over-ſtolpt heeft. Hier aen light *Mouſe-hole*, in 't Britanſch *Port Inis*, dat is, *de eylandts haven*, voor welk Henrijk van *Tieis*, die met de waerdigheyt van Baron gebloeyt heeft, en Heer van *Alwerton* en *Tiwernel* in dit Graefſchap geweeſt is, van den eerſten Edward het recht van een koopſtadt en markt verkregen heeft. Aen dezen inham light ook het koop-ſtedeken *Penſans*, dat is, *het Savelen hooft*, waer van niet vêr is, de bekende ſteen *Main-Amber*, dewelke ſchoon zy van uytnemende grootheydt is, zoo kan menze nochtans met een vingerken bewegen, maer een groot getal van menſchen zullenze niet van haer plaets verſchuyven; en *Merkiu*, dat is, *de markt van Iupiter*, om datmen daer op een donderdagh markt-dagh hout, zijnde een qualijk te betrouwen Reede. En in dezelve hoek de bergh van S. Michaël, die den inham den naem gegeven heeft, eertijdts *Dinſol*, als in 't boek van Landaf ſtaet, by de inwooners *Careg Cowſe*, dat is, *de grijze ſteen-rots*, in 't Saxſch Mychel-ꝑtop, dat is, *Michiels plaets*, gelijk Laurentius Noëlus, een man van groote geleertheydt, en die onzer voor-ouderen Saxſche tael, door ongewoonte verſtorven, en door vergeet begraven, de eerſte in onze eeuw weder op-gewekt heeft. Deze ſteen-rots is hoogh en ſcherp genoegh, en, als de zee vloeyt, van 't water om-ſpoelt, en als zy ebt, aen 't landt gevoeght. Waer van Graef Ian van Oxford, op de aert der plaets ſteunende, dezelve voor weynigh jaren tot een zetel der oorlogh tegen den vierden Koning Edward verkoren, en kloeklijk, doch ongelukkighlijk beſchermt heeft. Want zijn zoldaten, van de Koningſche verzocht zijnde, hebben zich terſtont over-gegeven. Want op de ſpits van den bergh zelf, binnen het bolwerk, was een kapel, aen den Aerts-Engel Michaël gewijdt, daer Willem Graef van Cornwall en Morton, dewelke door des eerſten Willems mildigheyt veel erfgronden in deze wijk bezeten heeft, voor een Monnik oft twee een Cel gebout heeft, dewelke verhalen, dat S. Michiel op dien bergh verſcheenen is; het welk de Italianen tot haer Garganus, en de Franſen tot haer bergh van S. Michiel in Normandyen om ſtrijt trekken. Aen den voet van dezen bergh zijn by onzer voorvaderen gedenken, wijl men daer Tin uyt groef, ſpietſen, bijlen, en kopere zwaerdē, in linnen gewikkelt, gevonden; gelijkmen over lang in 't Zwarte waldt van Duytslant, en noch onlangs in Walles uyt-gegraven heeft. Want het blijkt uyt der ouden gedenk-tekenen, dat de Grieken, Cimbren, en Britannen kopere wapenen gebruykt hebben, hoewel de wonden van 't koper min ſchaedlijk zijn, als in het welk (als Macrobius uyt Ariſtoteles verhaelt) een genezende kracht zy. Maer die eeuw was niet, even als de onze, tot der menſchen verderf verſtandigh. Op de onderworpe ſteen-klippen, als ook doorgaens langs deze ſtrandt neſtelt de *Pyrrhocorax*, een roodt-gebekte en gevoete Raef, niet aen de Alpen byzonder zijnde, als Plinius gemeent heeft. Den welken de inwooners vernomen hebben, dat een brandt-ſtichtige en dief-achtige vogel is: want hy werpt dikwijls heymlijk het vuur in de huyzen, en zoekt en verberght heymlijk de penningen.

In deze plaets wort het landtſchap meeſt t'zamengetrokken, gelijk als in een engte tuſſchen twee zeën: want van hier tot de hooger oft Severnſche zee liggen naeulijx vier mijlen tuſſchen beyden. En een weynigh boven den bergh opent zich een genoegh breede Inham, naer den bergh *Mountsbay* genoemt, alwaer een zeer zekere en vrye ree voor de ſchepen is, wanneer het uyt den zuyden ſtormt, zes oft zeven vademen, in het midden der eb, diep. Meêr ten ooſten rijſt *Godolcan*, een heuvel, vruchtbaer in Tin-aderen en vermaert, (nu *Godolphin* genoemt) nochtans is het veel vermaerder door zijn Heeren van dezelve toe-naem, dewelke de oudtheydt des geſlachts door haer deughden ge-evennaert hebben. En de naem is in de Cornwalſche tael van *witte Arent* gemaekt. En dit geſlacht heeft eertijdts een witte dubbelen Arent, tuſſchen drie inſgelijx witte Lelien uyt-geſtrekt, in een roodt ſchild, in haer wapenen gebruykt.

En terſtont naer her zuyden van de bergh van S. Michiel, vertoont zich een half eylandt, aen welx ingang men *Heilſton* ziet, in de landt-tael *Hellas*, om het valſch aen-geſpoelde water, een vermaerde ſtadt door het voor-recht van Tin te tekenen, waer by, door de vele t'zamen-lopende wateren, een meyr ontſtaet van twee duyzent ſchreden in de langte, *Loopoole* genoemt, door een kleyne tuſſchen-lopende bank van de zee af-geſcheyden, dewelke als zy door het gewelt der wateren door-gebroken wordt, zoo hoortmen vêr door de gantſche buurt een groot gebas der wateren. En niet vêr van daer zietmen een krijghs-beheyning (*Earth* genoemt) uyt by-een-gebrachte ſteenen zonder leem oft kalk zeer groot in 't rondt gebout, hoedanige ook andere hier en daer gemoeten, in den Deenſchen oorlogh, als wy geloven, geſticht, en dezelve is niet ongelijk die veſtingen der Britannen, welke Tacitus ruvge en ongeſchikte ſteen-hopen noemt. En het halve eylandt zelve, welk groot, en met dorpen genoegh voorzien is, wort *Meneg* genoemt, buyten twijffel dat *Menna*, welk Iornandes uyt Cornelius (of 'et Tacitus, de ſchrijver der Iaer-boeken zy, weet ik niet) beſchrijft, en in zommige voor-beelden *Memma* genoemt wort. Want het is (zeght hy) in het uyterſte deel van Britannien overvloedigh in Metael, vol van kruyt, en vruchtbarer in die dingen, welke meêr het vee als de menſchen voeden. Dat hy nochtans zeght, dat het overvloedigh in veel Metael is, zo is het nu zoo gebrekkigh daer in, dat het eertijdts uyt-geput ſchijnt. Dit wordt heden van de Schippers *The Liſard* genoemt, van Ptolomæus Danmoniorvm Promontorivm en Ocrinvm, van Æthicus in zijn wonderbaerlijke Aerdt-beſchrijving Ocranvm, en by de bergen van de weſt-zee getelt. Of het van *Ocra* zy, het welk, als Sextus Pompejus getuyght, een ſteylen bergh betekent, durf ik niet beveſtigen: nochtans hebben *Ocrea* onder de Alpen, *Ocriculum*, en *Interocrea*, van de ſteyle gelegenheydt haer naem getrokken. Maer wijl *Ochr* in 't Britanſch een ſpits betekent, wat zoud het zijn, zoo ik achte, dat deze voor-bergh zo genoemt zy, om dat zy geſpitſt zy, en even als een kegel eyndight? De ſtrandt van dit *Meneg* te rugh keerende, zoo gemoet zy een met wel vele en hoekige verrekken gehavende Inwijk, ontfangende het rivierken *Vale*, waer aen meêr binnenwaerts de oude ſtadt *Voluba*, by Ptolomæus gedacht, gebloeyt heeft: maer is nu eertijdts oft vervallen, oft heeft haer naem verlooren, welke nochtans in de haven van *Volemouth* oft *Falemouth* nu noch overigh is. Deze haven is even zoo edel als Italiaens *Brunduſium* zelve, ruym genoegh voor veel ſchepen; want in haer gekromde Inwijken konnen hondert ſchepen zo van elkander liggen,

dat men uyt de top van geenige maſten in eenigh ander zien kan. En is zeer verzekert voor alle winden, en rondom met hooge Kay-dijken omringt. In 't inkomen verheft zich een ſteyle en hooge ſteen-rots, van de inwooners *Crage* genoemt. De mondt is ten weêrzijden, tot beſcherming der plaets en ſchrik der vyanden, met kaſteelen voorzien, aen dees zijd ten ooſten met het kaſteel van *S. Maudit*, van d'ander zijd ten weſten *Pendinas*, van de VIII Henrijk gebout. Waer van de oude Dichter aldus gezongen heeft:

Het Pendinas *beſlaet de toppen van 't geberght,*
En met zijn Schuts-gedruys den donder bootſt en terght.
Waer Maudit *tegen aen, met krakende Kartouwen*
Haer blixems dreygt, om Vaelmuyds haven vry te houwen.

En de haven zelf, wordt van Ptolomæus *Cenionis oſtium* genoemt, zonder twijffel van het Britanſch *Geneu*, welk een deur oft ingang beteykent, en dat getuyght het bygelegen ſtedeken *Tregenie*, dat is, zoo ghy 't vertaelt, het ſtedeken aen de mondt. Aen de binnenſte Inwijken van deze haven liggen eenige ſteden. De vermaerde koop-ſtadt *Peryn*, alwaer Wouther *Broneſcome*, Biſſchop van Oxford, in 't 1288 jaer een Collegiale Kerk, dieze *Glaſnith* noemen, en twaelf Proeveniers geſtelt heeft: *Arwenak*, een wooning van het oude en vermaerde geſlacht der *Killegrews*: *Truro*, in 't Cornwalſch *Truru*, na de drie ſtraten genoemt, en met twee rivierkens als omringt, vermaert door een Mayer, als zy hem noemen, en eenige voor-rechten in den Tin handel, en *Grampound* het vêrſt van de haven gelegen: waer by aen de zee de landery van *Roſeland* light, zoo genoemt, als zommige willen, als Rozen-gaerdt, oft als anderen, om dat het heyde is. Want dit betekent in 't Britanſch *Ros*. Waer van *Roſſia* in Schotlandt, en Cambria de naem gekregen hebben, als welke wijken dor en droogh genoegh zijn, maer deze is door de naerſtigheyt der bou-luyden genoechlijker en vruchtbaerer. Na dit Roſſia bevangt de zee terſtont de wijkende landen met een ruymer Inham, die zy *Truear-draith-bay* noemen, dat is, zoo men 't vertaelt, *de Inham der ſtadt aen 't Savel*.

Naculijx twee mijlen van hier, daer de rivier *Fawey* in de zee loopt, light de ſtadt *Fowy*, in 't Britanſch *Foath*, aen de Kay-dijk geſtrekt, in de voorige eeuw door ſcheeps-ſtrijden zeer vermaert, het welk haer gemeene wapenen getuygen, de welke uyt de wapens van vijf havens t'zaem-gezet worden. Aen de haven heeft het ten weêr-zijden bolwerken, van den vierden Koning Edward daer geſtelt. Die na korten tijdt op die *Faweners* zeer vergramt, om dat zy, de Franſche oorlogh geſuſt, den Franſchen oever beroofden, haer alle ſchepen en vaertuygh benomen heeft. Hier tegen over aen d'andere kant light *Hall*, met een ſchoone wandelwegh in 't af-gaen van een heuvel, zijnde een vermaert huys van Willem *Mohun*, Ridder van ouden en doorluchtigen Adel, dewelke van de *Mohuns*, Graven van Somerſett, en de Courtneis, Graven van Devon, geſproten is.

Meêr inwaerts aen de zelve rivier light *Vſella* van Ptolomæus, welke naem, niet gants verloren zijnde, heden *Leſtuthiell* genoemt wordt, zijn naem van de gelegenheydt verkregen hebbende, want het heeft een hoogen heuvel, waer op het oude kaſteel *Leſtormin* light, begrepen; maer nu light het in een dal over-gevoert. En *Vchel* betekent in 't Britanſch hoogh en verheven, waer van Vrankrijx *Vxellodunum* de naem heeft, om dat het op een bergh gelegen, en een alzins ſteyle ſtadt was. Dit wordt in de Britanſche Geſchichten *Pen-Vchel coit*, dat is, *een verheven bergh in 't boſch* genoemt, welk zommige willen, dat *Exon* is. Maer de gelegenheyt by Ptolomæus, en de overige naem getuygen, dat dit het oude *Vxella* is. In onze tijdt is het een kleyn ſtedeken, en weynigh bevolkt, om dat de riviere *Fawey*, welke by oude tijden met het op-lopen van de zee tot aen de ſtadt placht te zwellen, en om ſchepen te voeren bequaem was, nu door het zant uyt de Tin-mynen zo geſtopten kolk heeft (waer van alle havens van dit landtſchap gevaer van verſtoppen lopen) dat zy tot de kleynſte ſchuytjens naeulijx genoegh zy. Nochtans is het de voorneemſte ſtadt van 't gantſche Graefſchap, alwaer de onder-Graef (die onze burger-wet noemt) alle maenden de geſchillen vonniſt, en de Overſte der Metael-werkers zijn gevangenis heeft: Het geniet ook het voor-recht van het Tin te tekenen, door gunſt, zoo zy zelve zeggen, van Edmund, Graef van Cornwal, die daer eertijdts zijn hof gehat heeft. Maer het licht van *Vzella*, wordt inzonderheydt verduyſtert door twee ſteden, *Leskerd* ten ooſten, op een hooge heuvel gelegen, en door een oudt kaſteel en vrye markt vermaert, en *Bodman* ten noorden, qualijk twee mijlen van elkander, *Bonſuenna*, mis ik niet, in 't Britanſch, en *Bodminiam* in oude brieven. Dit tuſſchen twee berghskens, niet zeer gezont van gelegenheyt, liggende, van 't ooſten na 't weſten uyt-geſtrekt, is een zeer vermaerde markt, vol burgery, met huyzen genoegh gebout, en zeer vermaert door het voor-recht van het Tin te tekenen. Maer eertijdts door de Biſſchoplijke waerdigheydt vermaerder. Want omtrent het 905 jaer, als in dit landtſchap de kerklijke zaek gantſch ter neder lagh, zoo heeft de oude Edward na 't beſluyt van Paus *Formoſus*, hier de Biſſchoplijke ſtoel geſtelt, en den Biſſchop van Cridien, in deze wijk, de drie dorpen, *Polton*, *Cæling*, en *Lanwhitam* vergunt, op dat hy van daer het volk van Cornwall jaerlijx zoud bezoeken, om haer doolingen te onderzoecken; want te vooren wederſtonden zy der waerheydt zoo veel zy konden, en waren der Apoſtoliſche beſluyten ongehoorzaem. Maer daer na, als de vreeſlijke Deenſche oorlogh ontbrande, is de Biſſchoplijke waerdigheydt na *S. Germans* vervoert geweeſt. Hier by light *Leskerde*, welk eertijdts geweeſt is de Kerk van *S. Guerir*, dat is, zo men 't uyt het Britans vertaelt, *van den H. Arts*, alwaer, als Aſſerius ſchrijft, de Koning Alfred, in zijn gebedt ter aerde liggende, van een ziekte genezen is. En als Neotus, een man van uytnemende heyligheyt en geleertheydt, namaels in dezelve kerk begraven wierdt, zoo heeft zy door eens anders licht zoo geſchee-nen, dat zy daer van *Neoteſtow*, dat is, *Neoths plaets*, nu *S. Neoths*, en de Geeſtlijke mannen, die Godt daer dienden, *S. Neoths Klerken* genoemt wierden, en genoegh rijke inkomſten gehat hebben, als in 't boek van Willem de *Conqueſteur* te zien is. Hier by, als ik verſtaen heb, in de Parochie van *S. Clara*, worden, in de voornoemde plaets *Pennant*, dat is, *'t Hooft van het dal*, gezien twee aerd-hoopen, waer van 't eene boven op als een Preekſtoel uyt-geholt wordt, het ander, *Other halfe ſtone* genoemt, met byna uytgaende Barbariſche merk-tekens, nu dit opſchrift heeft:

Die mijns oordeels zo gelezen moeten worden, DONIERT: ROGAVIT PRO ANIMA, dat is, *Doniert heeft gebeden voor de ziel*, 't zy men wilde twijffelen, dat die ſtippen na *Doniert*, overblijffels zijn van de letter E, en zo lezen, *Doniert erogavit*, dat is, *Doniert heeft uyt-gedeelt*, als of hy dat landt aen de Geeſtlijken voor de ziel uyt-gedeelt had. Maer ik kan niet anders oordeelen, dan dat *Doniert* die Vorſt van Cornwall geweeſt is, die de jaer-boeken *Dungerth* noemen, en ſchrijven in 't 872 jaer verdronken te zijn.

Hier naby rijſt een hoop van genoegh groote ſteenen, waer by een rots light, van de natuur zo na de gelijknis van een Kaes gevormt, dat zy ſchijnt als een Kaes geperſt te worden, waer van zy *Wring-cheeſe* genoemt wort. In de bygelege vlakte ziet men ook zeer vele, eenighzins vierkante, ſteenen,

ſteenen, van welke zich zeven oft acht op een even-wijde tuſſchen-ruymte verheffen. De nabuuren noemen ze *Hurlers*, door een Godtvruchtige dooling overreedt, dat de menſchen in ſteenen verandert geweeſt zijn, om dat zy den Sondagh met kaetſen ontheyligt hadden. Andere willen dat het een opgericht zegeteken is ter gedachtnis van eenige ſlagh, en ſommige geloven, dat zy daer tot een lantſcheyding zijn, wijl zy by die, welke van de landt-ſcheydingen geſchreven hebben, gelezen hebben, dat men ſteenen van weêrzijden by-een-vergadert, en tot Scheyel-ſteenen op-gericht heeft.

Aen dezen oever opent zich de rivier *Loo* een weeh na de zee, en bedeelt aen de mont twee ſtedekens met haren naem, de welke met een ſteene brugh aen een gehecht zijn: het weſtelijke, welk hooger is, bloeyt meeſt, maer 't ooſtlijke heeft de tijdt zijn bloeſſem ontrokken, ſchoon 't het voorrecht van Mayer en burgers heeft. Van hier af gemoet niets gedenkwaerdighs, tot dat men aen het oeſter-rijke rivierken *Liver* komt, welk het vlexken *S. Germans* beſpoelt, alwaer in het Deenſche onweêr de vrees den Biſſchoplijken ſtoel over-gevoert heeft, alwaer de huyskens aen *S. Germanus Antiſiodorenſis* gewijdt zijn, de welke in Engelandt de weder op-rijzende Pelagiaenſche kettery uyt-geroeyt heeft. Waer in, als weynigh Biſſchoppen gezeten hadden, heeft Levinus, Prælaet van Cridien, de welke by den Deenſchen Canutus zeer veel vermocht, door middel van 't Koninglijke aenzien verkregen, dat zy aen zijn ſtoel zoud gevoeght worden. Na welke tijdt een Biſſchop over dit landt, en Denshire geweeſt is, die nu te Exon zit, en dit dorpken van *S. Germains* tot een ſtoel van zijn *Suffragaen* geſtelt heeft. Doch heden zijn 't niet als viſſchers hutten, de welke rijkelijk genoegh in de zee, en omliggende rivieren viſſchen. Weynigh mijlen van hier, aen de zelve riviere, wordt de naem van het kaſteel *Trematon*, door half vervalle veſten, beſchermt, al waer, als in het boek *Domesday* ſtaet, Willem, Graef van Morton, zijn kaſteel en markt gehadt heeft, en is het hooft der Baronny, Graven, en Hertogen van Cornwall geweeſt, als in de *Inquiſitien* te zien is. Welk als de rivier *Liver* voorby gevloeyt is, zoo ſtort zy zich dicht by *Saltashe*, eertijdts *Eſſe*, voor dezen de wooning van het geſlacht der *Valtorts*, nu gemeen van koop-luyden bewoont, en met niet weynigh voor-rechten voorzien, in de *Tamar*, welke de uyterſte landt-ſcheyding is van dit landtſchap, alwaer *Mont-Edgcombe*, de wooning van het oude geſlacht der *Edgcombe*, in een genoeghlijke gelegenheydt zich aen een ingeweke haven uytſtrekt. Hier zeer na by is *Anthony*, gedenkwaerdigh om zijn ſchoonheydt en viſſchery, de welke de zee ontfangt, zee-viſch tot gebruyk en luſt verſchaft, maer veel meêr om haer Heer Richard *Carew*, de welke de plaets, hem van zijn voorouders na-gelaten, onderhoudt, dat zy door 't ſieraedt van deughden alles overtreft. Tot hier toe de zuydzijde, gaen wy nu na de noord-kant.

De noord-oever begint van den zelven voorbergh *Belerium*, en loopt ten eerſten met een langen trek bezet met zant-duynen, tot aen de ſtadt, met een tongsken in de zee uytſtekende, *S. Ies* genoemt, hebbende deze naem van *Ies*, een Ierſche vrou, de welke hier met een zonderlinge heyligheyt geleeft heeft, te wijten, eertijdts *Pendinas*: en heeft de bygelege Inham, in de welke het rivierken *Haile* in vloeyt, tot haer naem aen-genomen, de welke van de Schippers *S. Ies Bay* genoemt wordt; doch de ſtadt zelf is nu kleyn. Want de weſte windt, dwinglandt van dezen oever, heeftze met zanden op te werpen, zoo aen-gevochten, dat zy dikwijls herſtelt is geworden. Van hier loopt het landt ten weêr-zijden ruymer naer 't ooſten, en de noord-ſtrant ſtrekt zich met een krommer bocht ten noorden tot aen *Padſtow*: en de gantſche wech heeft anders geen oude tekenen, als een Kapel, ter eeren van *S. Piranus* hier in 't zandt geſticht, de welke, ook een Ierſch heyligh, hier ruſt, wiens heyligheyt, de kintsheyt van een ydel ſchrijver aen-gedicht heeft, dat hy tien Ierſche Koningen en haer legers, met zijn drie koeyen, acht dagen geſpijſt heeft, en dat hy doode verkens, ja menſchen op-gewekt heeft. Daer na, wat verder van ſtrandt, light het koop-ſtedeken van *S. Columba*, aen de gedachtenis van de zeer Godtvruchtige Vrouw en Martelareſſe *S. Columba*, en niet van de Schotſche *Columbanus*, geheylight, gelijk ik nu zekerlijk uyt haer leven onderwezen ben geweeſt. Waer by men nader aen de zee *Lanheron* ziet, de woon-plaets van het Ridderlijk geſlacht der *Arondels*, de welke, om de groote goederen en avontuuren die zy gehadt hebben, de *Groote Arondels* over lang genoemt zijn geweeſt. *De Hirundine*, dat is, van de Zwaluw worden zy elders in 't Latijn geſchreven, en niet qualijk, (na mijn oordeel,) want een Zwaluw wordt in 't Franſch *Arondell* genoemt, en zy gebruyken voor haer wapen-ſchilt zes zilvere Zwaluwen in een ſwart velt. Voorwaer een oudt en vermaert geſlacht, wijt uyt-geſpreyt door de takken van bloetvriendtſchap en na-maeghſchap, op wiens naem en wapen de Dichter Guilielmus Brito geſpeelt heeft, als hy den ſtrijdtbaren man van hier den Fransman omtrent het MCLXX jaer aen-randende, aldus beſchrijft:

Het Zwaluwen geſlacht, ſnel, vaerdigh opgevoet,
Geloof ik deze man, met hare naem begroet.
't Is waer, haer beeltenis, dat voert hy tot een teken,
En midden uyt den ſtrijdt en is hy noyt geweken.
Guilielmus zeer vaſt betrouwend op zijn ſchilt,
Dat hy ter linker zy voor zijn beſchutſel hilt.
Dat baten hem al niet, hy heeft het door-geſteken,
En met zijn lanſſen punt in mortelen doen breken.

En een weynigh van hier is een dubbel bolwerk op den top van den heuvel, en een dijk, die daer na toe leyt, welk *Caſtellan Danis*, dat is, *het Deenſch Kaſteel* genoemt wordt; om dat de Deenen, als zy de Engelſche ſtranden beroofden, aldaer, gelijk ook in andere plaetſen in deze wijk, haer legerplaets gehadt hebben.

Niet vêr van hier vloeyt de rivier *Alan*, de welke ook *Camb-alan*, en *Camel* om haer kromme loop genoemt wort, (want dit betekent by haer *Cam*) zoetelijk af in de hooge zee, de welke aen zijn mont het koop-ſtedeken *Padſtow* heeft, verkort voor *Petrokſtow*, (als men in der Heyligen Geſchichten leeſt) van een zekeren Britanſchen *Petrocis*, onder de Heyligen getelt, de welke hier Godt gedient heeft, als hy te vooren *Loderic*, en *Laffenac* genoemt wierd. Het heeft een zeer bequame gelegenheydt, om in Ierlandt te handelen, in welk men lichtlijk in vier-en-twintigh uuren kan over zeylen: tot een groot ſieraet zijn 'er ſchoone huyzen als kaſteelen, de welke *N. Prideaux* in deze wijk, van oude naem en Adel, onlangs gebouwt heeft. Aen de bronnen van den *Alan* ziet men het vlexken *Camelford*, en elders *Gaffelford*; Lelandus oordeelt, dat het eertijdts *Kamblan* geheeten heeft, de welke ſchrijft, dat *Arthur*, onze *Hector*, daer gebleven is. Want daer worden (als hy getuyght) somtijds ſtukken van wapenen, ringen, kopere verſierſelen van paerden van de boeren uyt-gegraven. En het gerucht heeft zoo veel jaren nu gegaen, dat hier ter plaets een treflijke bloedtſtorting geſchiedt is. Daer zijn ook veerzen, ik weet niet in wat Dichter van de middelbare tijdt, van *Cambula*, door vergoten bloedt, overgevloeyt in de ſlagh van *Arthur* tegen *Mordred*, welke 't my niet verdriet hier onder te ſtellen, wijl zy niet gantſch tegen dank der Zang-Goddinnen geſchreven ſchijnen:

Cambala is verſchrikt, vermits dat haer Fonteyn
Verandert zijn natuur, en wordt van reyn onreyn:
Een bloetverwige beek beſproeyt haer ſchoone landen,
En werpt in de zee, de dooden van de ſtranden.
Ghy zoud wel vele zien, noch zwemmen in haer noot,
En bidden om byſtant, doch 't water was haer doot.

Voorwaer (op dat ik dit van *Arthur* niet ontkenne) ik heb by Marianus geleezen, dat de Britannen en Saxen, in 't 820 jaer onzer zaligheydt, hier een bloedige ſlagh geſlagen hebben, zoo dat deze plaets aen Mars gewijdt ſchijnt. En zoo 't zeker is, dat Arthur hier gebleven is, zoo is deze ſtrant zijn geboort- en ſterf-plaets geweeſt. Want naeſt aen de ſtrant light *Tindagium*, de geboortplaets van dien grooten Arthur, ten deele als in een uytſtekend tongsken, ten deele een eylant, welk eertijdts met een brugh t'zamen gevoeght is geweeſt; heden noemt men het *Tindagel*, en is nu maer een heerlijke puyn-hoop, welk eertijdts een treflijk kaſteel was, waer van een nieuweling gezongen heeft:

Dit is de rechte plaets, met een gekromden oever
Aen d'Abriſijnſche zee, maer laes het is noch droever,
In 't midden leyt een rots, waer om het water vloeyt,
En met een weder-keer, dat het de zanden broeyt.
De blixem raeſt hier fel, met zware dwarrel winden,
Om door ruwijn 't kaſteel, en toorens te verſlinden.
De oude Corineen die hebben dit genoemt
Tindagium, *waer van den nieuwen Dichter roemt.*

Het

Het zoud te lang zijn hier te verhalen uyt de hiſtory van Galfred, hoe dat Vtherus *Pendragon*, Koning van Britannien, de huys-vrou van *Gorlois*, Vorſt van Cornwall, in dit kaſteel onkuyſchlijk gevrijt, door toveryen de gedaente van haer man aen-genomen hebbende, deze eerlijke vrouw verkracht, en dien Arthur ontfangen heeft. 't Zy genoegh, dat ik de veerzen van onzen Ioannes Huvillanus gebruyke:

O overſpeeler vals, die met verſierde wezen
Komt Tindagel in gaen, vrymoedigh zonder vrezen;
O Pendragon en ghy, en wint u liefde niet,
Schoon men de tovery van Merlijn in u ziet,
Al is 't Hertoghs gelaet recht uyt het u te ſpeuren,
Noch mocht u Gorlois vrou in 't minſte niet gebeuren,
Hoewel ghy 't Hertoghs kleedt, in 't Koninglijk af zijn,
Had, nochtans uwe wil veranderden in pijn.

Vtherus *Pendragon* is die Vorſt geweeſt, in de welke de yver der krijghs-zaken gebloeyt heeft, en die zijn vallend vader-landt tegen de Saxen kloeklijk onderſtut heeft. Of van hem de Koninglijke Banier by de Engelſchen, hebbende de gelijkenis van een drack met een vergult hooft, welke by de nabuuren verzocht; en de landt-luyden onder den eerſten Richard, in de over-zeeſche volkeren, ſchriklijk geweeſt is, af-gekomen zy, zoud ik niet konnen beveſtigen. Ik zoud eêr gelooven, dat zy het van de Romeynen gekregen hebben, de welke langen tijdt een Arent gevoert hebben, na dat Marius de veld-tekenen van een Wolf, Minotaurus, Paert, &c. af-geſchaft had, en eyndlijk hebben zy onder de laetſte Keyzeren een Draek gevoert, waer van Claudianus zingt: Deze heffen op geſchilderde halzen van Draken. En Nemeſianus: De Vaendels blinken, en een lichte windt ontrolt de wreede Draken. Ook ſchrijft Hovedenus, dat de Koningen der Weſt-Saxen Draken in haer vaendelen gevoert hebben. Doch van de ander Saxſche Banier, welk Beda *Tufam* noemt, en van de Deenen *Reafan*, zal ik hier niets by doen, op dat ik niet verder van mijn voorſtel ſchijn te gaen.

Daer na light aen de zelve kant, welke niet vruchtbaer en boſſcheloos is, aen de zee het kaſteel *Botereaux*, in 't gemeen verkeerdelijk *Boſcaſtell* genoemt, van de Heeren *Botereaux* gebouwt, de welke drie zwartachtige padden in een zilver ſchildt voerden. Willem *Botereaux* heeft de eerſte in dit geſlacht uyt-gemunt, de welke getrout heeft Alicia, de dochter van Robbert *Corbet*, wiens zuſter de boele van den eerſten Henrijk geweeſt is, by welke hy Reginald, Graef van Cornwall, ontfangen heeft. Na dezen Willem hebben 'er elf zonder verbroken ry gebloeyt. En des laetſten eenige dochter Margriet, is aen Robbert Hungerford getrout geweeſt, door wiens nakomelingen het erf aen het geſlacht der *Haſtings* geraekt is, welke vermeert en vereert is geweeſt met de houlijken, die de ſtam der *Botereaux* gedaen hebben met de Edele geſlachten van *Moeles*, *S. Laudo* oft *S. Lo*, en *Thweng*.

Van hier ſteekt het landt, in de hooghte verheven, zoo ten noorden uyt, dat dit landtſchap tuſſchen de twee zeën, drie-en-twintigh mijlen in de breedte beſluyt, het welk tot hier toe zoo eng geweeſt is. In deze allergrootſte breete leyt *Stow* aen de zee, een oude wooning van het geſlacht der *Grenvils*, het welk voorwaer, door oudtheyt en heerlijkheyt des geſlachts, vermaert is geweeſt; uyt het welk Richard, onder 't gebiedt van den Roden Willem, onder de overwinners van *Glamorgan* in Walles, om zijn kloekmoedigheydt uytgemunt heeft, en nu onlangs heeft een ander van de zelve voor-naem van Richard, boven de uytmuntenheydt van zijn geſlacht, door hooghmoedigheydt vermaert, manlijk tegen de Spanjaerts aen de eylanden van *Azaros* ſtrijdende, daer zijn leven gelaten. Hier by light *Stratton*, door hoven en zijn look geen onvermaerde markt: en daer naeſt by *Lancells*, de nieu we wooning van het oude geſlacht van *Calvo Monte* oft *Chaumond*.

De rivier *Tambra*, nu *Tamar*, niet vêr van de noorder oever, hier zijn bron openende, dringt ſnel en ruyſchende zijn loop na het zuyden, vermeerdert door veel kolken van beexkens, door de ſtadt *Tamara*, by Ptolomeus gedacht, nu *Tamerton* genoemt; en wat verder van de kant light *Lanſtuphadon*, dat is, *Stevens-kerk*, gemeenlijk *Lauſton*, een ſchoon ſtedeken, gehecht aen een verheven heuvelken, het welk uyt twee Burgen, *Dunevet* en *Neuport*, gelijk als t'zaem-geſmolten is. In de eerſte tijden der Noormannen, heeft Willem, Graef van Morton, hier een kaſteel gebouwt, en 't heeft een Collegie van Kanunniken gehadt, als blijkt uyt het Schat-boek van Engelandt, alwaer het *Lanſtaveton* genoemt wordt, van dat Collegie, zonder twijffel, ter eeren van S. Steven op-gericht, het welk Reginald, Graef van Cornwall, omtrent het 1150 jaer, tot een klooſter verandert heeft. Welk werk de Biſſchoppen van Exon, door menſchlijke herts-tochten meer als te veel verrukt, heftelijk beſtreden hebben; terwijl zy zorghvuldelijk voor haer Eygendom vreeſden, dat het niet t'eeniger tijdt een Biſſchoplijken ſtoel mocht worden. Heden is het zeer bekent door de kerker van dit landt, en door die wy dikwijls *Aſſiſen* noemen.

Van daer beſchout de *Tamar* een hoogen en vêr-uyt-geſtrekten bergh, die Marianus Hengeſbon noemt, en Hengiſtus bergh vertaelt, gemeenlijk word zy *Heng ſton-hill* genoemt. De welke eertijdts vruchtbaer genoegh geweeſt is van Tin-aderen, en een vermaerde plaets, alwaer de Metael-werkers van Cornwall en Denshire, om 't zevende oft achtſte jaer met groote menighte plegen by-een te komen, en van haer zaken raedt te houden. Hier by zijn in het DCCC XXXI jaer de Britanſche Danmonen, de welke, de Deenen te hulp genomen hebbende, in Denshire wilden vallen, om de Engelſen, die het alreê ingenomen hadden, met gewelt te verdrijven, door een erbarmlijke neêr-lage van Koning Egbert byna alle om-gekomen. Hier omtrent, beneden in den af-gank van den heuvel, light het koop-ſtedeken *Salt-eſſe*, het welk zijn Mayer, en voor-rechten heeft, als ik terſtont gezeyt heb. Hier ontfangt de *Tamer* de rivier *Liver*, aen de welke die ſtadt van *S. German*, als vooren verhaelt is, light. En nu overvloediger van water, vloeyt in de zee uyt. Een haven makende, welke, in 't leven van Indractus, *Tamerworth* genoemt wordt, na dat zy Cornwall van Denshire afgeſcheyden heeft; want deze rivier heeft Koning Athelſtan (welk de eerſte der Engelſche Koningen zich dit landt volkomelijk eygen gemaekt heeft) tot een landt-ſcheyding geſtelt, tuſſchen de Cornwalſche Britannen, en zijn Engelſen, na dat hy de Britannen uyt Denshier gevoert had, als Malmesburienſis getuyght, dieze *Tambra* noemt. Waer van Alexander Nechamus, in 't lof van de Godlijke wijsheydt, zingt:

Loegrias gebiet, en Cornubaſe wetten
Zijn grooter af-gedeelt, als die Tamara zetten:
Maer 't maekt zijn burgers rijk en vet, die daer op letten.

Deze plaets vereyſt, dat ik hier van Urſul, een maeght van zeer groote heyligheydt, van hier geſproten, en van de XI duyzent Britanſche maeghden iet byvoege. Maer de verſcheydenheyt der ſchrijvers, midts zommige zeggen, dat zy onder de Keyzer Gratianus, omtrent het 383 jaer onzer zaligheydt, varende langs de ſtrandt van Duytſlandt na Britannien, andere dat zy van den Hunniſchen Attila, dien Godts-geeſſel, op 't 450 jaer te Keulen aen den Rhijn, van Romen wederkomende, gemartelt zijn, heeft de waerheyt der geſchiedenis by zommigen in 't vermoeden van een beuzeling en ſprookje getrokken. Doch van dien Conſtantin, den welken Gildas het dwinglandigh hondeken der onreyne Danmoniſche Leeuwinne noemt, en van de *Deaf-forreſtatie* van dit gantſche Graefſchap, onder Koning Ian, want te vooren wierd het voor een Foreeſt gehouden, laet de Geſchichtſchrijvers ſpreken; want het raekt mijn voornemen niet.

Wat de Graven aengaet, van de Graven uyt Britanſch bloedt, wordt alleen *Candorus*, by anderen *Candocus*, de laetſte Graef van Cornwall, van de jonger ſchrijvers gedacht, de welke, als de ervaerne in de Herautſche konſt verhalen, een zwart ſchildt, met XV gulde klootjens bezaeyt, voerde. Doch uyt het Noormanſch bloedt was de eerſte Graef Robert *Morton*, de broeder van Willem de *Conqueſteur*, van zijn moeder *Herlotta*, wien zijn zoon Willem gevolght is, de welke als hy de party van Robert Noorman, tegen den eerſten Henrijk, Koning van Engelandt, volghde, zoo heeft hy, in den ſlagh gevangen, zijn vryheydt en heerlijkheden verlooren; en is namaels van den tweeden Henrijk, als hy den oorlogh tegen Steven bereyde, in zijn plaets geſtelt, Reginald des eerſten Koning Henrijx Baſtart zoon: want die Koning bevlijtighde zoo het kinder-maken, dat hy dertien Baſtarden geteelt heeft. Als Reginald zonder wetlijke zoonen geſturven was, heeft de tweede Henrijk,

aen

aen zijn dochteren eenige hoeven vergunt hebbende, dit Graefschap voor hem gehouden, tot nut van zijn toen negen-jarigh zoontjen Ian, aen wien de eerste Richard zijn broeder namaels met andere Graefschappen gelevert heeft. Maer Ian is namaels tot Koning van Engelandt gehult geweest, en zijn tweede geboore zoon Richard is van den derden Koning Henrijk zijn broeder met deze eere, en het Graefschap van Poictou vereert. In die eeuw voorwaer een machtigh Vorst, eerbiedigh tot Godt, kloek ter oorlogh, voorzichtigh in raedt, de welke in Aquitanien zijn dingen kloeklijk en gelukkelijk uyt-gevoert, in 't Heyligh landt vertrokken, de Sarazenen tot stil-stant gedwongen, het Koning-rijk van *Apulien*, hem van den Paus opgedragen, veracht, in Engelandt den oproer dikmaels gestilt heeft, en in 't 1257 jaer, door zommige der Duytsche Keur-vorsten, tot Rooms Koning verkoren, en te Aken gekroont is, waer van, als of hy met geldt zich den wech gebaent heeft, dit gemeene veersken is:

Dees penning zeyt recht uyt, voor my, daer is getrout
Cornubien aen Room, die zy voor vader hout.

Want te vooren is hy zoo rijk geweest, dat een, die toen leefde, verhaelt heeft, dat hy op een zekeren dagh in tien jaren hondert mark verspillen mocht. Maer als in Duytslandt alles door inlandtsche oorlogen in brandt stond, zoo is hy haestlijk na Engelandt gekeert, daer gestorven, en by het vermaerde Klooster van *Hales*, dat hy gebouwt had, begraven, weynigh na dat zijn eerstgeboore zoon Henrijk, uyt den Heyligen krijgh weder komende, te *Viterben* in Italien, in de kerk, terwijl hy in den Godts-dienst was, van Guido van *Montfort*, de zoon van Simon, Graef van Leicester, om zijns vaders doot te wreken, verraderlijk vermoort wierd. Dies volghd hem zijn tweede geboore zoon Edward in het Graefschap van Cornwall, de welke zonder kinderen gestorven, zoo is dat heerlijk erfdeel wederom tot den eersten Koning Edward gekeert, als die de naeste bloedt-verwant en erfgenaem (als onze Rechts-geleerden spreken) bevonden is. En wijl die Richard en zijn zoon Edmund, uyt de Koninglijke stam van Engelandt geweest zijn, en nochtans wapenen verscheyde van de Koninglijke stam gebruykt hebben, te weten, in een zilver schilt een roode klimmende en gekroonde Leeuw, en van binnen een zwarte kant met klootjens oft *Bizantijnen* verheven, waer over ik met andere dikwijls ben verwondert geweest. En ik kan voorwaer geen andere reden bybrengen, als dat zy hier in het Koninglijke geslacht van Vrankrijk hebben na-gevolght, want van de Fransen is deze wijs van wapenen tot ons overgekomen. Want de jonger zoonen van de Koningen van Vrankrijk hebben tot deze tijden toe andere, als Koninglijke wapens, gevoert, als in 't *Veromanduasch*, *Druidensisch*; en *Courteneisch* geslacht te zien is; en gelijk Robert, Hertogh van Burgondien, broeder van den eersten Henrijk, Koning van Vrankrijk, het oude schildt van de Hertogen van Burgondien aen-genomen heeft; zoo mach men ook achten dat deze Richard, als hy het Hertoghdom van Poictou van zijn broeder den derden Henrijk gekregen had, dien rooden gekroonden Leeuw aen genomen heeft, het welk der voorige Graven van Poictou wapen was, als de Franse schrijvers verhalen, en dien verheven rant, uyt het oude schildt der Graven van Cornwall daer by gevoeght heeft. Want zoo haest als de jongste zoonen van de Koningen van Vrankrijk de Koninglijke wapenen met eenigh onderscheydt begonnen te voeren, zoo is het zelfde insgelijx by ons geschiedt, en eerst van de kinderen van den eersten Edward. Maer waer word ik, my zelven vergetende, en door mijn yver verlokt, van mijn voorstel verrukt? Als Cornwall tot het heylige erfdeel des Rijx vervallen was, zoo heeft de tweede Edward, die hier de erf-gronden voor zijn vader gekregen had, de eer-naem van Graef van Cornwall aen den Guaskon, Pieter Gaveston, opgedragen, die zijn jongmanschap in de stukken van verderf verwert had. En als de zelze om den verdorven Vorst, en andere schelm-stukken, van den Adel achterhaelt, onthooft wierd, zoo is hem Ian van *Eltham*, des tweeden Edwards jonger zoon, gevolght, de welke jongeling en ook zonder kinderen gestorven, zoo heeft de derde Edward Cornwall tot een Hertoghdom verheven, en zijn zoon Edward, een Vorst door oorloghs-eeren op 't hooghst versiert, in 't M CCC XXXVI jaer tot Hertogh van Cornwall, door een krans op 't hooft, een ring aen den vinger, en een zilveren roede, gehuldight. Na welke tijdt, op dat ik dit uyt het gemeen geloof hier by teken, (de Rechtsgeleerden mogen 't oordeelen) des Konings van Engelands eerstgeboore zoon, gebooren Hertogh van Cornwall geacht wordt: en uyt een byzondere brief, daer over dikwijls verkondight, zo wort hy op den eersten dagh zijner geboorte, als tot volkomen ouderdom genomen, zoo dat hy de vryheyt des genoemden Hertoghdoms op dien dach eyschen, en van rechts wegen bezitten mach, als of hy volkome XXI jaren oudt was. En hy heeft zijn Koninglijke rechten in eenige wijzen van handelingen, in de Metael-werken, in de verdrukte goederen en havenen, en verscheyde dienaers tot deze en diergelijke dingen bestemt. Maer dit is ons opener en volkomener geleert van Richard Carew van *S. Anthoine*, niet min Edel in heerlijkheyt des geslachts, als deught en geleertheyt, die de beschrijving van dit landt in een ruymer gedaente, en niet bekrompen ontworpen heeft, en den welken ik bekennen moet my voor-gelicht te hebben.

In dit Graefschap zijn 161 *Parochien.*

DENSHIRE.

HEt herwaertſte landt der Danmonen, waer van ik geſproken heb, wordt nu gemeenlijk *Denshire* genoemt, van de Cornwalſche Britannen *Deunan*, van de Cambro-Britannen *Duſſneynt*, dat zijn nedrige dalen, om dat het beneden in de dalen door-gaens bewoont wordt, van de Engel-Saxen Devenſchijne, waer van de Latijnſche naem *Devonia*, en die verkorte, welk het gemeene volk gebruykt, *Denshire* geſproten is: en geenzins van de Deenen, als zommige bet-weters ſcherpelijk beweeren. Dit landtſchap, gelijk het ten weêr-zijden zich breeder, als Cornwall, uytſtrekt, zoo is het ook ten weêr-zijden bequamer van havens, en niet min rijk van Tin-aderen, inzonderheyt daer 't zich ten weſten ſtrekt, onderſcheyden met genoeghlijke weyden, bekleedt met dichte boſſchen, en met huyzen en ſteden zeer vervult: en op zommige plaetſen zeer ſchrael van kley-aerdt, welke nochtans den landt-man meêr te nut zijn zoud, kon hyze tot de bouw-konſt, tot willigheyt om te arbeyden, en de wetenſchap van wel te beſteden, te pas brengen. Want in gantſch Engelant en vereyſcht de aerde geen meerder koſten als daer, om dat zy op veel plaetſen eenighzins onvruchtbaer is, 't zy dat zy van zeezant beſtrooyt wort, het welk, tot vruchtbaerheyt krachtigh, den kluyten even als de ziel inſtort, waer van 't in die plaetſen, die vêr van de zee zijn, duur gekoft wordt.

In dit te beſchrijven, zal ik eerſt de weſt-kant, welke de *Tamer* door-loopt, en daer na de zuyd-zijde, welke aen de zee light, door-zien; van hier zal ik my door de ooſt-palen, daer aen 't Dorcheſter, en Somerſet grenſt, naer de noord-ſtrant, daer 't van de Severnſche zee beſpoelt wordt, begeven.

De *Tamer*, welk deze landen van een ſcheydt, ontfangt van deze kant ten ooſten eerſt het rivierken *Lid*, waer aen liggen *Lidſton*, een kleyn koop-ſtedeken, en *Lidford*, nu een vlexken, eertijdts een vermaerde ſtadt, door de verwoetheyt der Deenen in 't 997 jaer zwaerlijk vernielt, welke ſtadt, gelijk in 't boek, waer in de eerſte Willem Engelandts zuyvering geſticht heeft, ſtaet, in tijdt oft wijs niet anders als Londen placht geacht te worden. Dit rivierken *Lid* mackt hier, aen de brugh door de rotſen ge-engt, met daeghlijx uythollen zulk een diepte, dat het water niet gezien, maer het geruyſch alleen, niet zonder groote verwondering der voorby-gangers, gehoort wordt.

Wat laeger ontfangt de *Tamer* het rivierken *Teavy*, waer aen *Teaviſtoke*, gemeenlijk *Taviſtoke*, bloeyt, eertijdts vermaert door een Klooſter, het welk *Ordulf*, zoon van Ordgar, Graef van Denshire, door een Hemels-gezicht vermaent, in Chriſtus 961 jaer gebout heeft. Een plaets, als Malmesburienſis verhaelt, luſtigh door de bequaemheydt der boſſchen, overvloedigh in viſch-vangſt, een wel-gemackte kerk, daer rivier-oevers door de werck-plaetſen af lopen, dewelke door haer aenval, overlopende al wat zy overtolligh vinden, wech voeren. Daer wordt *Rumonus* als heyligh verkondight, en light daer als Biſſchop. En in 't zelve Klooſter zietmen het graf van dien Ordgar, en daer wort tot een ſchou-wonder geacht de grootheyt van zijns zoons graf, die Ordulf genoemt is, van Reuzige grootheydt, en uytermate ſterkte: als die de ſchot-deuren der poorten kon verbreken, en een rivier van tien voeten breedt, ſtaens voets kon over ſchrijden, zoo men dien Malmesburienſis gelooven mach. Maer naeulijx drie-en-dertigh jaren na des zelfs opbouwing, is het, door de Deenſche verwoetheyt aengeſteken, af-gebrandt: nochtans heeft het herbloeyt, en daer wierden, door een loflijk inſtel, in onze oude moeders tael, de Engel-Saxiſche zegh ik, welke nu in ongewoonte geraekt is, tot onzer vaderen geheugen toe, leſſen gehouden; op dat de kennis van deze tael, het welk nu byna geſchiedt is, niet vergaen zoud. De *Tamer*, nu de *Teavy* ontfangen hebbende, komt naeſt aen zijn mondt, alwaer de rivier *Plim* te gelijk in de zee ſtort, en aen de bygelege ſtadt de naem van *Plimmouth* gegeven heeft, welke eertijds *Sutton* genoemt, en twee-voudigh ſchijnt geweeſt te zijn; want in de handelingen van 't Parlament leeſtmen *Sutton Vautort*, en *Sutton Prior*, om dat het eenſdeels aen het geſlacht van *Vautort*, en ten deel den *Prior* toebehoorde. In de voor-leden eeuw is het van een viſſchers dorp, tot een ruyme veſting, en door de menighte van zijn burgers, tot de gelijkheydt van een ſtadt gegroeyt, gelijk het nu gezien wordt. En dit heeft de bequaemheydt der haven gemackt, dewelke de grootſte ſchepen met volle zeylen toelaet, en de ſchepen, hoe groot zy ook zijn, een zeer veylige Ree, zoo in de *Tamer* als in de *Plim* verleent: en is ſterk genoegh om alle vyandigh gewelt te wederſtaen. Want in 't midden van de mondt light 'er het eylandt *S. Michiel* voor, het welk ook zijn ſterkten heeft. En de haven zelf is aen de ſtadt ten weêr-zijden voorzien, en wordt, als 't van nooden is, met een tuſſchengeſtelde keeten geſloten, en ten zuyden light een aerden wal, en op de naeſte heuvel een kaſteel van de *Vautorts*, als men gelooft, gebout. Het is geheel in vier rotten beſchreven, die wy *Wardes*, dat zijn *Wachten*, in onze tael noemen, over welke alle een *Majoor* oft Schout geſtelt is, van den zeſten Henrijk eerſt ingeſtelt, en onder hem was eertijdts over yder rot een Kapiteyn geſtelt, en die yder zijn voetoverigheyt gehat heeft. Van die verdichte ſtrijdt van *Corinæus*, met den Reus *Gogmagog*, in deze plaetſe, zy genoegh hier een veers oft twee uyt Architrenius van onze Reuzen by te voegen:

De oorloghs groote kracht, heeft Corinè gebonden,
En heeft, dees te gelijk, ter hellenwaert gezonden.
De Reus Gogmagog, driemael vier Cubiten lang,
Verheft tot in de lucht, een groot en naer gezang:
En ſtoot zijn Anthæum, van boven van de rotſen,
Datmen het lichaem hoort tot in de zee toe plotſen.
Thetis, Pelæus vrou, met eenen dronken moet,
Drinkt baren van het vars aen haer gegeven bloet.
De zee die draeght na luſt, dees lichaems ſchoone deelen,
En Cerberus die kan zijn ſchaduw recht na ſpeelen.

En die Steen-rots, waer van men zeght, dat de Reus afgeſtoten is, wordt nu *The-Haw* genoemt, welk een heuvel is, liggende tuſſchen de ſtadt en de zee, op welker top, welke tot een genoeglijke vlakte verſpreyt is, zich een ſchoone uytzicht van alle kanten opent, en tot het gebruyk der Schippers een Stuur-wijzer, diemen een *Compas* noemt, zeer ſchoon opgericht is. De ruymte dezer ſtadt is niet groot, nochtans is de waerdigheydt haers naems groot by alle volkeren, en niet zoo zeer om de bequaemheydt van de haven, als om de dapperheydt van de inwooners: want van hier, op dat ik van andere zwijge, was die Ridder Franciſcus Draek, in de roem der zee vaert byna de voorneemſte van onze tijdt. Dewelke eerſt, om de ſchaden, die hy van de Spanjaerts geleden had, te vergelden, gelijk ik zelf van hem gehoort heb, den *Mexikaenſen* Inham twee jaren byna met overwinningen belegert, en de engte van *Dariene* door-lopen heeft, van waer, als hy de zuyd-zee (gelijk ze de Spaenſen noemen) gezien had, even als *Themiſtocles*, door *Miltiades* zege-tekenen op-gewekt, heeft geacht, dat het zich, zijn vader-landt, en zijn eer te kort gedaen zoud zijn, zo hyze niet door zach, zoo ſpeelde zy hem in 't gemoet. In 't 1577 jaer dan hier van af varende, is in die zee door de Magellaniſche ſtraet gekomen, en heeft onder verſcheyde veranderingen van 't avontuur, in twee jaren en tien maenden, onder Godts geleyde, en met de dapperheydt verzelt, de tweede na Magellanus, de gantſche wereldt om-gezeylt. Waer van een aen hem aldus geſchreven heeft:

Drakus, *aen wien dat is te rechte wel bekent*
De laetſte werelts pael, en 't omgaend werelts end:
Hy is 't, die in zijn reys, en in zijn willigh doolen,
Gezien heeft net en wel des werelts beyde Poolen.

Zoo't menschelijk geslacht u dit niet openbaert,
't Is al genoegh, dat u't gesterrent dit verklaert.
Noch ook de gulde zon, die zou gewis in dezen,
Zijn vrient en met-gezel, ondachtigh konnen wezen.

Zijn andere daden, als ook van anderen, die van hier gesproten zijn, en in scheeps-eer gebloeyt hebben, wijl zy tot deze plaets niet voegen, laet de Geschicht-schrijvers beschrijven. Ook is hier anders niet by te voegen, als dat, onder 't gebiedt van den Rooden Willem, de geleerde en getroude Priester *Ealpheg* hier gebloeyt heeft; want voor het MC II jaer, zijn de Priesters in Engelandt de huys-vrouwen niet verboden geweest. Toen heeft Anselmus, Aerts-bisschop van Cantelbergh, der heylige Schrift, en der natuur gewelt gedaen, als onze schrijvers van die eeuw klagen, en Henrijk van Huntingdon uytdrukkelijk van Anselmus schrijft: Hy heeft de Priesters der Engelsen, de te vooren niet verboden, huys-vrouwen verboden; 't welk zommige zeer zuyver, zommige zeer gevaerlijk geschceenen heeft; vrezende dat zy, terwijl zy grooter reynigheden, als zy uytvoeren konden, begeerden, in schriklijke onzuyverheden, tot de hooghste schande der Christen name, vervallen mochten.

Meêr na binnen, niet vêr van de riviere *Plim*, light *Plimpton*, een genoegh bezochte markt, alwaer zich de overblijfselen, en de ongeschikte puyn-hoopen van een kasteel vertoonen, waer van vele als onder schuts-recht, oft, gelijk onze Rechts-geleerden zeggen, *in Castle garde* gezeten hebben. Want het was de voornaemste plaets van de *Redversioren*, oft *Riparioren*, (want men leest het beyde) de welke Baronnen van *Plimpton*, en Graven van Denshier waren. Naest hier by was *Plimpton S. Mary*, wiens eere toen gevallen is, als noch onlangs het Collegie der Kanunniken vervallen is, het welk Willem de *Warlewast*, Bisschop van Excester, eertijdts gebouwt had. Meêr ten ooste ziet men *Modbery*, een kleyne stadt, welke zich bekent aen het oude Ridderlijke geslacht der *Champernouns* te behoren, welk veel huysters van de erfgenaem van de *Vautorts* verkregen heeft.

Van de mont der *Plim*, van waer de zuyd-strandt van dit landt begint, strekt zich dit land met een ruym aenzien tot aen de voor-bergh * *Stert* toe, (want dat betekent het Engel-Saxisch woordt) maer zoo haest zich de strant wederom ingetrokken heeft, zoo breekt de riviere *Dert* uyt, de welke uyt het binnenste deel des landts ontspruytende, door het vuyle geberght daer van *Dertmore* genoemt, in de welke onlangs zeylsteenen gevonden zijn, af-loopt, en welt de zanden uyt de mijnen, de welke allenxkens de kolken vervullen, door het Foreest van *Dertmore*, alwaer David van *Sciredun* het landt bezeten heeft, in *Sciredun*, en *Siplegh* door de dienst van twee pijlen te vinden, als de Heer Koning in dat Foreest quam jagen. Van daer loopt zy door *Dertinton*, eertijdts een Baronny van de *Martins*, welke Heeren zijn van *Keimes* in Walles, tot *Totnes* toe. Welk oudt stedeken, hangende aen 't af-gaen van een heuvel, van 't westen na 't ooste, eertijdts met grooter eere gebloeyt heeft. Het gelde niet (als in 't schat-boek van Engelandt staet) dan als Exester gelde, en dan betaelde het XLD. en diende zoo de krijghs-tocht, ging oft te lande, oft ter zee; en *Tortenesia*, *Barnestaple* en *Lidford*, dienden zoo veel als Exester betaelde. Koning Ian heeft haer vergunt een Mayer tot hooghste overheydt te verkiezen, en de eerste Edward heeft haer met verscheyde vryheden vermeert, en begiftight, en namaels is het van de *Zouchs*, als de inwooners gelooven, met een kasteel gesterkt. Eertijdts was het een bezetting van *Iudealis*, van *Totenais* genoemt, daer na van den Edelen Willem *Briwer*, door wiens eene dochter het gekomen is tot de *Breos*, en van haer insgelijx door een dochter aen Georgius van *Cantelup*, Heer van *Abergeuenny*, wiens zuster Melicenta, aen Eudo *de la Zouch* uyt-gegeven, het zelve door haer houwlijk aen de Baronnen van *Zouch* over-gedragen heeft, en het heeft haer zoo lang toebehoort, tot dat Ian, Baron van *Zouch*, gebannen zijnde, om dat hy des derden Richards zijde gunstigh geweest was, de zevende Henrijk, als ik verstaen heb, het zelve aen de Ridder *Edgecomb*, een Edel en voorzichtigh man, vergunde. By deze stadt light *Berie Pomery*, na het Adelijk geslacht der *Pomery* zoo genoemt, welk wat meêr ten ooste een zeer uytmuntend kasteel, wat verder van den oever, gehadt heeft. Deze trekken haer stam van Radulf van *Pomery*, de welke, ten tijde van Willem de *Conquesteur*, *Wich*, *Dunwinesdon*, *Brawerdine*, *Pudeford*, *Horeword*, *Troiland*, *Helecom*, en dit *Berie*, &c. bezeten heeft. Van dit *Totnes*, is de naeste strant eertijdts *Totonesium* genoemt geweest, en de Britansche Geschichten verhalen, dat dien Brutus, stichter des Britanschen volks, hier aen-gekomen is, gelijk ook Havillanus, als een Dichter, haer navolgende, gezongen heeft:

De reys die was gestelt, dat Brutus daer van daen
Verzelschapt, met een Vorst van Æneas, zoud gaen.
Hy eert de groote zee, met Vrankerijkse roven,
Met schepen, op-gepropt van onderen tot boven.
De Goden en de lucht die bieden hem haer jonst,
Die geven't hem naer wensch, zoo dat hy zonder konst
Gelukkelijk inzeylt, langs d'oever van Tetoonen,
De haven daer hy kan gelukkelijk in woonen.

Maer de riviere *Dert*, daer ik van gesproken heb, na dat zy de brugh van *Totones* verlaten heeft, ziet, waer aen zy de zanden, uyt de Metael-kuylen af-gerukt, opgehoopt, ten weêr-zijden, anders niet als vruchtbare landen, tot datze vermeeyt in haer mont komt, waer aen een uyt-gestrekte heuvel *Dertmouth* light, om de bequaemheyt van de haven, welke twee kasteelen beschermen, met koopluyden, en wel toegeruste schepen vervult. Het heeft een Schout, van den derden Koning Edward vergunt. Het heeft eertijdts de *Zouchs*, Niklaes van *Toukesbury*, en de *Brients*, na de verandering der tijdt, voor Heeren erkent, en zich dikwijls manlijk tegen de Fransen beschermt. Want in 't M CCCC IIII jaer na Christus geboorte, is de Heer van *Castell*, Frans-man, die den handel in deze wijk, door straet-schendery besloten, en *Plimmouth* verbrant had, terwijl hy deze plaets aenrande, van de boeren en vrouwen achterhaelt, en met de zijnen gedoot. Ook konnen wy hier niet zwijgen van *Stoke-Fleming* dat 'er by light, en van zijn Edelen Vlaemschen Heer, eertijds zoo genoemt, door *Mochuns* dochter tot de *Carews* gekomen is.

Van hier vervolght de zee de ten noorden te rugh lopende stranden, en in een groot vertrek wordt een Inham gemaekt, welke omtrent tien duyzent schreden in 't rondt begrijpt, wy noemen 't heden *Torbay*, welke een zeer zekere ree is voor de schepen, als 't hard uyt den zuyd-westen stormt, en heeft een by-gelege dorpken van de zelfde naem, eertijdts een woon-plaets der *Bruers*, de welke ten tijde van den eersten Richard en van Ian, van grooten naem geweest zijn, daer na der *Waken*. Hier neven light *Cokington*, alwaer het geslacht der *Caris*, vreemt van 't geslacht der *Carews*, nu over lang in grooter heerlijkheyt gebloeyt heeft, waer uyt de Baronnen van *Hunsdon*, van welke op haer plaets, gesproten zijn. Een weynigh hooger ziet men *Hacombe*, eertijdts de wooning van den Ridder Iordan *Fitz-Stephens*, hier af *Hacombe* genoemt, door wiens dochter Cecilia het tot het geslacht der *Archidiacons* gekomen is, van welk het insgelijx door Hugo *Courteney*, by verloop van tijdt, tot de *Carews* geraekt is, welker geslacht in deze landen zeer doorluchtigh en tal-rijk geacht wordt. Want Iana, de dochter van dien Hugo, en erfgenaem van haer moeder, getrouwt aen Nikolaes, Baron van *Carew*, heeft vele kinderen gebaert, van welke de oudtste Thomas, als hy zijn moeder weynigh achte, zoo heeft zy dat zeer rijk erfgoedt op de drie jongste zoonen, (uyt welke die drie geslachten der *Carews*, van *Hacombe*, *Anthony*, en *Bery* gesproten zijn) en op Ian *Vere*, haer zoon by haer tweede man, gemaekt, uyt de welke de Graven van Oxford gesproten zijn.

Van daer gemoet ons *Teignemouth*, een dorpken aen de mont van de riviere *Teigni*, daer van het de naem heeft, by welk de Deenen, de welke om de strandt en aenkomst van Britannien te verspieden, voor uyt-gezonden waren, eerst omtrent het DCCC jaer gegaen, en den overstten der plaets gedoot, het voor-spook van haer toekomstige overwinning begonnen hebben, de welke zy namaels met de grootste verwoetheyt door het gantsche eylandt gepleeght hebben. Meêr inwaerts aen de bron der *Teing* light *Cheg fort*, alwaer eertijdts het doorluchtigh geslacht der *Prows* gebloeit heeft, daer na *Chydley*, het welk het wijdberoemde geslacht van *Chydley* zijn naem meê gedeelt heeft, en naest aen de mont *Bishops Teington*, alzoo genoemt om dat het den Bisschoppen toebehoort heeft, waer in, om dat het een vry-plaets was; Ian van *Grandison* Burgonjon, Bisschop van Exester, als voor-wetigh van 't toekomstige, zeer schoone huyzen

* Stert *by den Duytsen een* Staert.

Septentrio

Occidens

Orientis

Meridies

DEVONIA
Vulgo
DEVON-SHIRE.

Somerſhet ſhire.

HERCVLIS PROMONTOR.

SOMERSET:

TEN- SIS

COMITAT.

PARS.

OF

CORN-

WALL

CORNVBIÆ PARS.

THE BRITISH SEA.

MARE BRITANNICVM.

Richard Ruers E. | John Holland D.

High Courtney E. | Thomas Beaufort D.

Humfrey Stafford E. | Henry Courtney M.

Charles Blount E. | Thomas Cecill E.

Milliaria Anglica, quorum quatuor uni Germanico reſpondent.

gebout heeft; op dat zijn navolgers (ik spreek uyt zijn uyterste-wil) een plaets zouden hebben, daer zy haer hooft mochten nederleggen, of het misschien gebeurde, dat hare tijdtlijke goederen in handen van den Koning geraekten. Maer zo vêr is 't 'er af geweest, dat zijn raedt vervult wierdt, dat zijne navolgers en van deze en andere huyzen, nu byna ganschen vervallen zijn.

Ses mijlen van hier begeeft zich de riviere ISCA, van welke Ptolomæus verhaelt, van de Britannen *Isc*, en de Engel-Saxen *Ex* genoemt, met een groote mont in de zee. Of zy deze naem van *Iscam* gekregen heeft, welk by de Britannen Vlier-boomen betekenen, weet ik gantsch niet. Daer zijn 'er die 't van de tieden aftrekken, die de Britannen *Hesk* noemen, en waer meê de noordsche volkeren, als de Britannen, haer huyzen dekten, en de t'zamen-voeghsels der schepen dicht maekten. Maer wijl men hier geen riedt vindt, zoo kan ik 't niet toestaen. Deze rivier heeft zijn bronnen in het vuyle *Exmore*, en in 't onvruchtbare landt, omtrent de Severnsche zee, het welk men meestendeel aen het landt van Somerset rekent, en waer eenige gedenk-teekenen van oude werken gezien worden, als steenen op zommige plaetsen in een drie-hoek, en elders in 't rondt gestelt, en onder dezelve een met Engel-Saxische, oft veel eer met Deensche letteren beschreven, om haer te stuuren, zoo 't schijnt, die daer door reysden. De *Ex* oft *Isca*, van daer eerst naer het zuyden af-lopende, door *Twifordton*, zoo genoemt van een dubbele ondiepte, nu *Teverton*, welker grootste eere en gewin in laken-maken bestaet, spoelt door de genoegh vruchtbare velden, en wordt verrijkt door twee voorname rivierkens, met de *Credy* ten westen, en met de *Columb* ten oosten. Aen de *Credy* heeft, in de onoorspronkelijke kerk der Engelschen, een Bisschoplijken stoel gebloeyt in de stadt *Cridiantun*, na dezelve genoemt, nu wort het kort *Kirton* genoemt, het welk de geboort-plaets van dien *Winifrid*, oft *Bonifacius* is, die de Hessen, Thuringers, en Vriezen in Duytslandt tot Christus bekeert heeft: nu is het slechts door een kleyne koophandel, en door de huyzingen van den Bisschop van Exester bekent, maer by onzer vaderen gedenken was het veel bekender door een Collegie van twaelf Proveniers, welke nu verdweenen zijn. De riviere *Columbe*, dewelke van het oosten komt, bespoelt het stedeken *Columbton*, het welk zy tot haer naem aengenomen heeft, nu eertijdts van Koning Alfred, by uyterste-wil, zijn jongsten zoon gemaekt; en wort dicht by *Poltimore*, de wooning van 't wijdtberoemde, en overoud geslacht van *Bamfeld*, met de wateren der *Ex* vermengt. En de *Ex* nu grooter, doch met scheydingen tot groot gemack der molens speelende, vloeyt aen de stadt ISCA, aen wien zy de naem gelaten heeft, waer van dat Alexander Nechamus schrijft:

Exester, aen de vloedt der Ex gelegen,
Heeft van die water-loop haer naem gekregen.

Deze stadt wordt van Ptolomæus ISCA genoemt, van Antoninus ISCA DVNMONIORVM, voor DANMONIORVM, van anderen valschlijk *Augusta*, als of het tweede Augustische legioen daer gelegen had, wijl na betoont zal worden, dat het te ISCA der Siluren in bezetting gelegen heeft, van de Engel-Saxen Exanceaster, en *Monketon*, van de Munniken, heden *Exester*, by de Latijnen *Exonia*, by de Britannen *Caerisk*, *Caeruth*, en *Pencaer*, dat is, *de voornaemste stadt*. Want *Caer*, op dat ik dat eens vermane, betekent by onze Britannen een stadt, waer van zy Ierusalem *Caer Salem*, Parijs *Caer Paris*, Romen *Caer Ruffayne* noemen. Zo wiert Carthago in de Carthagische spraek *Cartheia* genoemt, als Solinus getuyght, dat is, *de nieuwe stadt*. Insgelijx hebben wy verstaen, dat *Caer* by de Syriers een stadt betekent heeft, van dewelke, wijl 't bekent is, dat de gantsche wereldt met inwooners vervult geweest is; zoo schijnt het ook waerschijnlijk, dat zy haer tael aen de nakomelingen, als een voortteelster van de toekomende talen, nagelaten hebben. Die stadt, als Malmesburiensis verhaelt, hoewel zy, in een vochtigh en vuyl landt liggende, naeulijx dorre stoppels, en gemeenlijk leedige doppen zonder koorn voortbrengt; zo is zy nochtans door haer heerlijkheydt, rijkdom der inwooners, en menigte der aenkomelingen, zo overvloedigh van allerhande koopmanschap, dat 'er niet ter wereldt ontbreekt, datmen tot het gebruyk noodigh acht. En zy light aen de oost-kant der *Ex*, ten oosten op het verheven-ste, en ten westen aen het af-hellen van een heuvel, met zeer sterke graften en vesten omringt, en met vele tusschengestelde toorens, en begrijpt MD schreden in haer omgang, en heeft in 't hooghste deel, dicht by de oost-poort, een kasteel *Rugemount* genoemt, eertijdts de zetel der Koningen van de West-Saxen, namaels der Graven van Cornwal, nu is 't alleen door zijn oudtheydt, en gelegenheydt vermaert: want het dreyght de onder-gelege stadt en landt van alle kanten, en geniet een geneughlijke uytzicht in de zee. In 't oost-eynd van de stadt ziet men de hooft-kerk met schoone huyzen omheynt, van Koning Athelstan, als de byzondere Geschichten van die plaets getuygen, ter eeren S. Pieter gebout, en met Munniken vervult, dewelke Koning Edward de *Confesseur* daer na, als de Munniken na Westmunster over-gebracht waren, met de Bisschoplijke waerdigheyt vereert heeft, hebbende de stoelen van Cornwal en Kirvor hier overgebracht, en heeft 'er den Britan Leofric tot eerste Bisschop gestelt, wiens navolgers de kerk met gebouwen en inkomsten vermeerdert hebben, en Willem *Bruier*, de negende na hem, heeft 'er, de Munniken verdrijvende, een Deeken, en XXIV Proveniers ingebracht. In welken tijdt de scherpzinnige Doctor Iosephus Iscanus, van hier gesproten en by-genaemt, gebloeyt heeft, wiens schriften zo geprezen worden, dat zy tot het lof der oude schrijvers geraekt zijn: want zijn gedicht van den Trojaensche oorlogh, hebben de Duytschen meêr als eens onder de naem van Cornelius Nepos verspreyt.

Op welke tijdt Iska onder het Roomsche Rijk geraekt is, blijkt niet zeker; want zoo ver is 't 'er af, dat ik 't zoude bevestigen, dat 'et van Vespasian ingenomen is, welk Galfrid van Monmouth verzekert, dat ik achte, dat het, als Claudius in Britannien quam, noch naeulijx gebout was; het schijnt nochtans, ten tijden van de Antoninen, vermaert genoegh geweest te zijn: tot hier toe en niet verder heeft Antoninus zijn reyzen in dit deel vervolght. In der Engel-Saxen macht is het voor het CCCCLXV jaer, na haer intocht in Britannien, niet geheel gekomen. Want toen ter tijdt heeft Athelstan de Britannen, die te vooren met gelijk recht de stadt met de Saxen bewoonden, uyt de gantsche stadt verdreven, en over de *Tamer* doen vertrekken, en de stadt met een wal en muur, van vier-kante steenen, en bolwerken omringt. Na welke tijdt dezelve met veel gunsten van de Koningen is begiftight, en onder andere, als men in het boek van Koning Willem den verwinner leest: Deze stadt gold niet, dan als Londen, Iork, en Winton golden, dat was de helft van een mark zilvers, tot behoef van den zoldaet. En wanneer de tocht ter zee, oft te land ging, zoo dienden zy zoo veel als vijf hiden. Daer na is zy verscheyde mael verdelght; in 't 875 jaer der zaligheydt, is zy door de Deensche verwoetheydt vernielt: maer is allerzwaerst van den Deensche Suenon, in 't 1003 jaer, door de trou-loosheydt van een zeker Noorman Hugo, overste der stadt, van de oost- tot de west-poort toe gantsch ter nedergeworpen, en het had naeulijx wederom begonnen te bloeyen, als Willem de *Conquesteur* haer met een zeer nauwe belegering besloot, en de burgers achten 't toen ter tijd niet genoegh haer poorten te sluyten, maer hebben hem ook met spijtige woorden bejegent: doch een deel van de muur nedervallende, het welke door Godts geheng, als de schrijvers van dien tijdt verhalen, geschiet is, zo is 'er de over-gaef terstont op gevolght. In welke tijdt, als in 't Schat-boek staet, de Koning in deze stadt 300 huyzen gehat heeft, en gaf jaerlijx 15 pont. Daer waren 48 huyzen verwoest, na dat de Koning in Engelandt quam. Daer na heeft zy drie belegeringen uyt-gestaen, welke zy nochtans alle lichtelijk te spot gemaekt heeft. De eerste van Hugo *Courtney*, Graef van Denshier, in die inlandschen oorlogh tusschen het geslacht van Lancaster en York: de tweede van Perkin Warbek, ingebeelden schijn-vorst, dewelke een verdurven jongman zijnde, en zich versierende Richard, Hertogh van York, des vierden Koning Eduards tweede zoon te zijn, een gevaerlijken oorlogh verwekt heeft; de derde van de oproerige Cornwallen, in 't MD XLIX jaer onzes Heeren, als de burgers, door allerley gebrek zwaerlijk geplaeght, in haer trouw volhardeden, tot dat Ian, Baron van Russel, haer van de belegering verlost heeft.

Maer van deze vyanden heeft *Isca* zoo veel schade niet geleden, als 't wel van zommige banken *Weares* genoemt, welke

welke Edward *Courtney*, Graef van Denshier, op de burgers vergramt, in de kolk van de riviere *Isca* geworpen heeft, die alle toegang tot de ſtadt, zoo voor de ſchepen beſluyten, dat de koopmanſchap haer nu van het dorp *Topesham*, drie mijlen van de ſtadt, te lande toe-gevoert wordt; ook worden die banken, ſchoon 't het Parlament geboden heeft, van daer niet geſchikt. Hier van wordt het by-gelege ſtedeken *Weare* genoemt, daer het te vooren *Hencaton* geheeten heeft, het welke eertijdts het bezit geweeſt is van Auguſtin de *Baa*, van welken het erflijk gekomen is aen Ian van *Holand*, die in zijn wapen, dat ik zelf gezien heb, een Leeuw met een verkeerde muyl, klimmende onder de lelien, gevoert heeft. Het burger-recht van deze ſtadt is by XXIV, uyt de welke jaerlijx een Mayer gekoozen wordt, de welke met vier Bailjouwen hier 't gemeen bedient. De oude kaerten van Oxford, welk tot de Aerdt-beſchrijving behoort, hebben deze ſtadt in de langte met XIX graden en XI minuten, in de breedte met L graden en XL minuten bepaelt.

Deze ſtadt heeft, om dit niet voorby te gaen, haer Hertogen gehadt, want Koning Richard van Engelant, de tweede van dien naem, heeft Ian *Holand*, Graef van Huntingdon, zijn broeder, van moeders wegen, tot eerſte Hertogh van Exceſter gekoren, den welken de vierde Henrijk van deze eeren-trap af-gezet, en alleen den naem van Graef van Huntingdon gelaten heeft, dien hy, met de bijl onthalſt, te gelijk met zijn leven verlooren heeft. Eenige jaren daer na heeft de vijfde Henrijk Thomas van *Beaufort*, Graef van Dorceſter, uyt het geſlacht van Lancaſter, overvloedigh in krijghs-eer, in zijn plaets geſtelt. De zelve zonder kinderen geſtorven zijnde, zoo is Ian *Holand*, des voorgenoemden Ians zoon, als erfgenaem van zijn broeder Richard, die zonder kinderen geſtorven is, en van zijn vader, door gonſt van den zeſten Henrijk, in zijn volkome ſtant herſtelt, en heeft zijn vaderlijke eer wederom gekregen, en zijnen zoon Henrijk nagelaten, de welke, terwijl de zaek der Lancaſterſen wel ging, in de hooghſte eer gebloeyt heeft, namaels, als die van York het hooghſte gezagh hadden, is hy tot leer geweeſt, hoe qualijk men groote voorſpoedt betrouwen mach. Want 't is die Henrijk, Hertogh van Exeſter, geweeſt, de welke, hoewel hy des vierden Koning Edwards zuſter getrouwt had, tot zulk een ellend gebracht is, dat men hem in Nederlandt met verſcheurde kleederen, en bloote voeten heeft zien zijn koſt zoecken. En eyndlijk na de Barnetſche ſlagh, in de welke hy dapperlijk tegen den vierden Edward gevochten heeft, niet te voorſchijn gekomen is, tot dat zijn doot lichaem, als of hy ſchip-breuk geleeden had, op den Kentſche oever op-geworpen is geweeſt. Lang genoegh daer na, heeft Exeſter tot zijn Mark-graef gehadt, Henrijk *Courtney*, van Cathrijn, dochter des vierden Koning Edward, gebooren, met die eere van den achtſten Henrijk vereert. Maer dezen Mark-graef heeft, gelijk als den eerſten Hertogh, de groote voorſpoedt tot een groot onweêr verwekt, het welk hem, door begeerte van nieuwigheden verrukt, haeſtelijk ter onder gebracht heeft. Want om dat onder andere Reginald Pole (de welke daer na Cardinael is geweeſt) uyt Engelandt over-gelopen tot den Keyzer en Paus, tegen zijn vaderlandt, en den Koning, de welke nu van de Roomſche kerk afgeweken was, iet nieuws trachtende, met raedt en daedt geholpen had, zoo is hy voor 't recht betrocken, veroordeelt, en met eenige andere onthalſt. En nu geniet door gunſt van Koning Iacob, de eer-naem van Graef van Exeſter, Thomas Cecil, Baron van *Burghley*, een recht goet man, en eenes zeer goeden vaders geen onwaerdig zoon zijnde, namentlijk de eerſtgeboore zoon van Willem Cecil, Baron van *Burghley*, groot Schatmeeſter van Engelant, wiens voorzichtigheyt lang een bolwerk van Engelants ruſt geweeſt is.

Hier af tot aen de zelve mont is niets van ouder gedachtenis, uyt-genomen *Exminſter*, eertijdts *Exanminiſter* genoemt, van Koning Alfred aen zijn jongſte zoon, by uyterſte-wil, nagelaten, en 't kaſteel *Ponderham* van Iſabel van *Riparien* gebouwt, het welke nu lang de woon-plaets van het zeer Edel en Ridderlijk geſlacht der *Courteneys*, de welke uyt de ſtam der Graven van Denshier geſprooten, en aen wijdberoemde geſlachten door maeghſchap gevoeght, als nu noch, zoo groote voor-ouderen waerdigh, bloeyen. En aen de mont zelf op d'ander oever, het welk met de naem zelf betuyght wordt, light *Exanmouth*, niet anders bekent als door de zelve naem, en 't bewoonen van viſſchers.

Ponderham.

Exmouth.

Meêr ten ooſten vloeyt *Otterey*, dat is, *de rivier der Otters*, in de zee, welke aen *Honnyton*, een bekende ſtadt aen die in deze landen reyzen, ſpoelt, en zijn naem aen eenige plaetſen mede deelt. Onder welke boven *Honnyton* de vermaertſte zijn, *Mohuns-Otterey*, eertijdts de *Mohuns* toebehoortigh, van de welke het, door houwlijx-recht, tot de *Carews* gekomen is: beneden *Honnyton*, dicht by *Holcombe*, alwaer het Ridderlijk geſlacht *Le Denis*, welke zijn oorſpronk en naem tot de Deenen betrekt, woont: *S. Maries Otterey*, zoo genoemt van het Collegie van S. Marie, het welk Ian van *Grandiſon*, Biſſchop van Exeſter, geſticht heeft, de welke de middelen van alle de Geeſtelijke mannen, in zijn Biſdom, aen hem getrokken had. Want hy haddeze over-reed, dat zy alle haer goederen by uyterſte wil aen hem zouden maken en overdragen, als dieze tot Godtvruchtige gebruyken beſteden zoud, met Kerken te begiften, Gaſt-huyzen, en Collegien op te richten; het welk men zeght, dat hy voorwaer zeer Godtvruchtelijk gedaen heeft.

Otterey.

Van de mont van de *Otterey*, loopt den oever met bochten ten ooſten door *Budley*, *Sidmouth*, en *Seaton*, eertijdts treflijke havens, voor welke het zant, door toe-loop en weêr-loop der baren op-gewelt, zoo geworpen light, dat het die bequaemheydt byna gantſchlijk wech genomen heeft. En ik zoud, zoo uyt de gelegenheydt der tuſſchen-ruymte, als uyt de betekening der naem, ramen, dat *Seaton* dat MORIDVNVM van Antoninus is, welk tuſſchen DVRNOVARIA, en ISCA geſtelt, (zoo het boek niet beſmet is) en in de *Peutegeriaenſche* tafel met een verkorte naem *Rudinum* genoemt wordt. Want *Moridunum* is by de Britannen even het zelfde, dat *Seaton* by de Engelſchen, te weten, *een ſtadt op een heuvel aen de zee*. Hier by light dat vermaerde *Wiſcombe*, welk tot zijn inwooner heeft Willem, Baron van *Bonevill*, wiens erfgenaem Cecilia door haer houwlijk de tijtels der Heeren van *Bonevill* en *Harrington*, met een heerlijk erfdeel, in deze wijk, aen Thomas *Grey*, Mark-graef van *Dorſet*, gebracht heeft.

Moridunum.

Wiſcomb.

Hier beneden ontlaſt zich de riviere *Ax* met een kleyne kolk, na dat zy aen *Axanminſter* geſpoelt heeft, een ſtadt door de Saxiſche overſten, die in die wreeden ſlagh by *Brunaburg* gebleven, en hier overgevoert zijn, alleenlijk in de oude Geſchichten vermaert, en op de grenzen zelfs van dit landt gelegen. Waer by Reginald *Mohun* van *Dunſter*, aen wien de Mayery van *Axminſter*, erflijk door de vierde dochter van Willem de *Briewr*, toe-gevallen is, de Abdy van *Newenham* in 't 1246 jaer onzes Heeren gebout heeft. Want van hier ſtrekt zich de ooſtgrens gekromt, door ſlechte dorpen tot aen de Severnſche zee, die wy nu vervolgen zullen. En de eerſte ſtrant van Cornwall af, welke zich in de Severnſche zee verre uytſtrekt, wordt van Ptolomæus *de voorbergh van Hercules* genoemt, en behout een weynigh van de naem, want men noemt het heden *Hertypoint*: en 't heeft de ſtedekens *Herton* en *Hertlond*, eertijdts vermaert door de overblijffels van den heyligen man Nectanus: tot wiens eer Githa, de huys-vrou van Graef *Godwin*, die Nectanus voornaemlijk gedient heeft, om dat zy zich ingebeelt had, dat haer man door zijn verdienſten, een verwoedt onweêr ontkomen was, hier een klooſter op-gericht heeft. Daer na zijn nochtans de *Dinants*, die ook *Dinhan* genoemt, uyt Britannien geſproten, en dien het te leen gevallen is, voor ſtichters van 't zelve gehouden geweeſt, uyt de welke voortgeſprooten is de Baron *Dinham*, groot Schat-meeſter van Engelandt onder de zevende Henrijk, door wiens zuſter en erfgenaem, het erfdeel onder de *Zoucheys*, *Fitszwarrins*, *Carews*, en *Arundells* verdeelt is.

De naem van deze voor-bergh, heeft aen een zeer ſchoone beuzeling geloof verwekt, naemlijk dat Hercules in Britannien gekomen is, en ik weet niet wat Reuzen overwonnen heeft. Maer zoo het waer is, dat de uytleggers der verſieringen verzekeren, dat 'er geen Hercules geweeſt is; maer dat door hem verſtaen wordt de kracht der menſchelijke wijsheyt, waer door wy de hoverdy, luſt, nijdt, en diergelijke wanſchepſels overwinnen; oft zoo zy door Hercules de zon, als der Heydenen Godt-geleerden (en die twaelf werken van Hercules uyt-gevoert) de twaelf tekenen van den Zodiak willen betekenen, welke de zon in een jaerlijkſche loop doorgaet, zoo mogen zy zelf zien wat zy zeggen. Ik geloof nochtans gaern dat 'er Hercules geweeſt is, ja ik zoud met

Varro zelfs XLIII toeſtaen, alle welker daden men den eenen zoon van *Alcmena* toeſchrijft; nochtans kan ik niet aennemen dat Hercules tot hier toe geraekt is, 't zy hy miſſchien met dien drinkbeker de zee over gezeylt heeft, welke Nereus hem gegeven had, waer van Atheneus. Maer zult ghy zeggen, Franciſcus Philelphus heeft het zelve in zijn brieven, en Lilius Giraldus in zijn Hercules beveſtight. Verſchoon bid ik; die nieuwe ſchrijvers konnen my wel bewegen, maer niet affchrikken; wijl Diodorus Siculus, na de uyterſte gedachtenis der oudtheydt de Griekſche geſchiedeniſſen vervolgende, met uyt-gedrukte woorden beveſtight, dat nocht Hercules, nocht vader Bacchus oyt in Britannien gekomen zijn. Waerom my waerſchijnlijxt dunkt, dat de naem van Hercules, oft van de ydelheyt der Grieken, oft van der Britannen Godts-dienſt aen deze plaets gegeven is; deze (als een ſtrijdtbaer volk) hebben de kloeke mannen met groote verwondering ontzien, en temmers der wanſchepſels in de hooghſte plaets gehouden, en die hebben al wat ergens heerlijk was, aen Hercules doorluchtigheyt geweten; en om dat hy veel gereyſt had, zoo waren zy, die reyſden, gewoon hem te offeren, en de plaetſen daer zy aen quamen hem toe te wijen. Hier van is by de Campanen, Hercules ſteen, by de Liguren, Hercules haven, by de Duytſchen het boſch van Hercules, by de Mauritanen, Galaten, en Britannen, Hercules voor-bergen.

De oever van deze voor-bergh van Hercules, te rugh wijkende, zoo ſtorten zich twee rivieren, die in deze noordkant alleen zijn, in een mont, naemlijk de *Torwridge*, en de *Taw*: de *Torwridge* niet vêr van Hercules voor-bergh, waer van ik nu geſproken heb, ontſpruytende, loopt ten ooſten, en de *One* ontfangende, welke het koop-ſtedeken *Okehamton* de naem gegeven heeft, al waer de Onder-graef Baldwijn, ten tijde van Willem de *Conqueſteur*, zijn kaſteel gehat heeft, gelijk uyt het Schatboek van Engelant blijkt, loopt ſchielijk naer 't noorden gebogen door *Tourigton*, dien zy haer naem meê deelt, liggende aen de zelve in 't lang op 't af-hangen van een heuvel; en *Bediford*, door overvloet van menſchen, en een ſteene brugh met bogen gemaekt, genoegh vermaert, en boezemt zich terſtont in de *Taw*, de welke, uyt de navel van 't lant voortvloeyende, loopt eerſt door 't koop-ſtedeken *Chimligh*, niet vêr van het dorpken *Chettelhampton*, al waer *Hierytha*, onder de heyligen getelt, geſtorven is. Van daer vloeyende voorby *Tawton*, alwaer *Werſtan* en *Putta*, eerſte Biſſchoppen van Denshier, omtrent het 906 jaer, gezeten hebben, en het hier tegen overgelegen *Tawſtoke*, nu de woonplaets van de doorluchte Graef van Bathon, ſpoet zich na *Berſtaple*. Dit wordt voor een oude ſtadt gehouden, en om haer ſchoonheyt en volk-rijkheyt, lichtlijk de voorneemſte in deze wijk geacht: en light tuſſchen de heuvelen, in gedaente van een half ront aen de rivier, als aen haer middellijn. De welke, t'elkens als de maen nieu oft vol is, door 't opwellen der zee, alzoo over de landen ſpoelt, dat zelfs de ſtad byna een eylandt gelijkt; en als de zee zich wederom in de zee ſtort, is zy zoo kleyn met een kromme bocht tuſſchen 't zant verſpreyt, dat zy naeulijx bequaem is om kleyne ſchuytjes te voeren. Ten zuyden heeft het een heerlijke brugh van Stamphord, burger van Londen, gebout; ten noorden, daer het rivierken *North-Ewe* t'zamen-vloeyt, ziet men de overblijffelen van een kaſteel, dat men gemeenlijk zeght, dat Koning Athelſtan, andere dat Iudaël van Totenais geſticht heeft, om welk te beſchermen, eenige omgelege hoeven in *Caſtle-garde* door leen-recht bezeten worden. En het was met wallen omringt, waer van naeulijx eenige voetſtappen overigh zijn. Die Iudaël van Totenais heeft het door leenrecht te ſchenk gekregen van den eerſten Koning Willem, daer na hebben 't de *Traciis* langen tijdt bezeten, toen de *Martins*, daer na is het onder 't gebiedt van den tweeden Richard gekomen aen Ian *Holand*, Graef van Huntingdon, en namaels Hertogh van Exeſter, en eyndlijk tot des Konings erf-goederen. Doch Koninginne Maria heeft de Mayery, als 't onze Rechts-geleerden noemen, aen Thomas *Marrow* geſchonken, wiens zoon ze verkoft heeft. Onder 't gebiedt van den eerſten Willem, als 'er in 't Schat-boek van Engelant ſtaet, heeft het veertigh burgers binnen de Burgh, en negen daer buyten gehadt. Den eerſten Henrijk heeft het met veel voor-rechten, en Koning Ian met meêr voorzien: het heeft langen tijdt een Schout, en twee Bailjouwen gehadt, maer de Koningin Maria heeft 'er een Schout, twee *Aldermannen*, en een Raedt van vier-en-twintigen geſtelt. De inwooners zijn meeſt koop-luyden, dewelke in Vrankrijk en Spanjen grooten koophandel drijven. Ook kan ik niet verzwijgen, dat uyt de School van deze ſtadt de twee zeer geleerde mannen, en vermaerde Godt-geleerden Ian Iewellus, Biſſchop van Sarisbury, en Thomas Hardingus, Profeſſor te Leuven, geſproten zijn, dewelke zeer hardelijk voor de waerheydt der Godts-dienſt ten weêr-zijden met zeer ſcherpzinnige ſchriften geſtreden hebben.

De *Taw* van hier *Ralegh*, welk eertijdts edele Heeren van zijn naem gehat heeft, nu de bezitting van het doorluchtigh geſlacht van *Chicheſter*, begroetende, en namaels door de wateren van de *Towridge* vermeerdert, loopt in de Severnſche zee; maer heeft het kaſteel *Kinuith*, waer van Aſſerius gedenkt, niet gevonden. Want aen deze ſtrandt was een kaſteel van dien naem, door de gelegenheydt van alle kanten, behalven ten ooſten, zeer vaſt. Waer by, in 't DCCCLXXIX jaer, den Deenſchen Hubba, welk de Engelſen met veel nederlagen vermoeyt had, door-ſteken en geſtorven is. Daer van is de plaets van onze Geſchicht-ſchrijvers *Hubbeſton* genoemt, en hebben de Engelſen toen der Deenen ſtandart, *Reafan* genoemt, gekregen. Het welk ik daerom te liever aenteeken, om datmen uyt het ſprookje by Aſſerius Menevenſis, die dit verhaelt, beſluyten kan, dat de Deenen een Raven voor haer wapen gebruykt hebben, den welken (gelijk zy meenen) door een onverwinlijk voorſpook des Deenſchen *Lothbroks* dochter, met een naeld daer in geſchildert had.

Voorts zietmen aen deze noord-ſtrant niet zonderlings, als *Ilfarcomb*, het welke een genoegh zekere haven is voor de ſchepen, en dicht hier by *Comb-marton*, by het welke oude Loot-mijnen, niet zonder Silver-mijnen, nu onlangs geopent zijn. En *Comb*, op dat ik dit eens voor al aenteekene, welk een gewoonlijk byvoeghſel is aen de namen der plaetſen in deze wijk, betekent een nedrige gelegenheydt, oft een dal, en het ſchijnt van het Britanſch *Kum*, welk het zelve betekent, en de Franſen in de zelfde betekening noch in haer tael behouden, geſproten te zijn.

Van hier een weynigh meêr naer 't zuyd-ooſten, naeſt aen Somerſet, vertoont zich *Bampton*, eertijdts *Baentun*, het welk, onder Willem de *Conqueſteur*, aen Wouter van Douay met zeer heerlijke erf-gronden elders toegevallen is; uyt wiens nakomelingen Iuliana, zijnde erfgenaem, en getrout aen Willem *Paynell*, Tuco van *Bampton* gebaert heeft; hy heeft Willem en Chriſtiana, de huys-vrou van Cogan, uyt Ierlandt geteelt, wiens nakomelingen hem gevolght zijn, als Willems oor zonder kinderen geſtorven was. En van de Cogans is de bezitting eyndlijk, door *Hancford* en de *Fitz-warins*, tot de *Bourchiers*, nu Graven van Bathon, erflijk af-gekomen. In de eerſte kintsheydt van het Noormanſche gebiedt (op dat ik van den Noormanſchen Hugo zwijge, den welken de Koningin Emma te vooren over dit landt geſtelt had) heeft de eerſte Koning Willem eenen Boudwijn erflijk tot Onder-graef van Denshire, en Baron van *Oke-Hampton* geſtelt, den welken in de eere van Ondergraef zijn zoon Richard gevolght is, dewelke zonder manlijk oor geſtorven is. De eerſte Koning Henrijk heeft 't et daer na aen Richard van *Redveriis*, eerſtlijk *Tiverton*, en daer na de eere van *Plimpton*, met andere plaetſen, daer toebehoorende, opgedragen, en met hem den derden penning van de inkomſten des zelven Graefſchaps te vergunnen, hem by gevolgh tot Graef van Denshire verkoren. En de inkomſt van het Graefſchap, welke toen aen den Koning behoorde, bedroegh alleenlijk 30 marken, waer van de voornoemde Graef jaerlijx 10 marken voor zijn deel trok. Hier na heeft hy het eylandt Wicht van den voornoemden Koning verkregen, waer van hy Graef van Denshier, en Heer van 't Eylandt genoemt was; en hy heeft Boudwijn geteelt, dewelke, als hy 't met de Keyzerin Machteld tegen Koning Steven hield, in ballingſchap gedreven is. Nochtans heeft zijn zoon Richard deze vaderlijke eere wedergekregen. Dewelke twee zonen, Boudwijn en Richard, nagelaten heeft, elk op hun beurt Graven van Denshier, en zonder kinderen geſtorven; dies is die eere op haer oom Willem van *Vernon* vervallen: en dezen heeft Boudwijn geteelt, die voor zijn vader geſtorven is; als hy nochtans van Margriet, dochter van Gwarin *Fitz-Gerold*, Boudwijn den III van die naem Graef van Denshier, eerſt ontfangen had. *Bampton.*

Deze

Deze heeft twee kinderen gehadt, Boudwijn, de laetſte Graef van dit geſlacht, zonder kinderen geſtorven, die het Griffioen, drukkende een beeſtken, welk zijn voor-ouders in haer wapen gebruykt hebben, in een gulden ſchildt, met een blaeuwen klimmende Leeuw verandert heeft; en Izabel, de welke aen Willem *des Fortes*, Graef van Albemarle, getrout, haer zoon Thomas, die terſtont geſtorven is, en Avellina gebaert heeft, de welke, aen Edmund, Graef van Lancaſter, ten houlijk gegeven is, haer man met groot goedt verrijkt heeft. Maer als zy terſtont zonder kinderen geſtorven was, zoo heeft de derde Koning Edward door gezonden brieven, en zonder eenige omſtandigheden, Hugo *Courtney*, uyt het Koninglijk bloet van Vrankrijk (zoo men ſchrijft) gebooren, en door bloetverwantſchap aen de voorige Graven verknocht, tot Graef van Denshier verkoren; want hy heeft geboden dat hy dezen tijtel gebruyken zoud. Hem is zijn zoon Hugo gevolght, en na dien Edward zijns zoons Edwards zoon, de welke het na zijn doot aen zijn zoon Hugo gelaten heeft, en die inſgelijx aen zijn zoon Thomas, die in 't xxxvi jaer van de zeſte Koning Henrijk geſtorven is. Deze Thomas heeft drie zoonen ontfangen, Thomas, Henrijk, en Ian, welker avontuur, onder den brant van die ſchaedlijke geſchillen tuſſchen die van Lancaſter en York, veel op en neder gedreven heeft, terwijl zy die van Lancaſter ſtantvaſtlijk volghden. Thomas is te York onthalſt, zijn broeder Henrijk hem nagevolght, heeft zeven jaren daer na te Sarisbury de zelve ſtraf geleden. En hoewel de vierde Koning Edward Humfred *Stafford*, Heer Stafford *Suthwich*, tot Graef van Denshier verheven heeft, de welke in 't zelve jaer geſtorven is, zoo heeft nochtans Ian *Courtney*, de jongſte broeder, deze eernaem hardnekkelijk behouden, tot dat hy in den ſlagh by *Tewkesbury* gebleven is. Lang genoegh daer na heeft dit geſlacht gelijk als uyt-gebluſcht gelegen, nochtans heeft het onder den zevenden Henrijk wederom herbloeyt, de welke Edward *Courtney* de naeſte manlijke erfgenaem tot zijner voor-vaderen eer herſtelt heeft. Deze heeft geteelt Willem, Graef van Denshier, dewelke Cathrijn, des vierden Koning Edwards dochter, tot huys-vrou getrout heeft, by de welke hy geteelt heeft Henrijk, Graef van Denshier, en Mark-graef van Exeſter, onder den achtſten Henrijk onthalſt, wiens zoon Edward van de Koningin Maria ten vollen herſtelt, en een zeer edel jong-man te Pavyen in Italien een onrijpe doot geſtorven is; al de beſten (op dat ik het Voermans-praetje gebruyke) duuren niet lang. En in 't zes-en-veertighſte jaer na zijn doot, heeft Koning Iacob, Carel *Blunt* Baron van *Mont-oye*, Onder-Koning van Ierlant, zoo door ouden Adel, als door heerſchkonſt, en treflijke geleertheydt zeer vermaert, om het weder-gekregen, oft herſtelde Ierlant, en het verdrijven der Spanjaerts en weêr-ſpannigen, tot Graef van Denshier verkoren, met veel heerlijkheden begiftight, en na zijn Koninglijke mildadigheydt overvloedelijk verrijkt; maer de doot heeft terſtont het geniet der eeren en rijkdommen benijt.

In dit landt zijn 394 Parochy-kerken.

DVROTRIGEN.

Naest aen de Danmonen *ten ooſten, heeft Ptolomæus, in zijn landt-kaerten, de* ΔΟΥΡΟΤΡΙΓΕΣ, *gelijk hy in't Griex geſchreven heeft, die in de Latijnſche voor-beelden* DVROTRIGES *genoemt worden, geſtelt. De welke inſgelijx by de Britannen* Dwr-Gwyr *heeten, als Aſſerius Menevenſis getuyght, die toen geleeft heeft, en een gebooren Britan was. By de Engel-Saxen* Doꝛſettan, *gelijk haer landt heden by ons* Dorſet, *en* Dorſet-shire. *De naem van* Durotrigen *is oudt en louter Britanſch, en ſchijnt waerſchijnlijk van* Dour *oft* Dwr, *het welk by de Britannen* Water, *en* Trig, *dat een* Inwooner *betekent, af-gekomen, als* Bywooners van 't Water, *oft* de Zee. *En nergens anders als van't water zijn die namen der plaetſen in oudt Vrankrijk, (de welke eertijdts met de oude Britanſche tael een-zelvigh geweeſt is) die van* Dur *oft* Dour *beginnen oft eyndigen, als* DVROCASES, DVROCOTTORVM, DVRANIVS, DORDONIA, DVROLORVM, DVROMELLVM, DIVODVRVM, BREVIODVRVM, BATAVODVRVM, GANODVRVM, OCTODVRVM, *en dierghelijk zeer vele in Vrankrijk, als ook in Britannien. Maer het Engel-Saxiſch* Doꝛ-ſetta, *beyde uyt de Britanſche en Engelſche tael t'zaem-gezet, geldt in zin en betekening even't zelfde als* DVROTRIGES. *Want* Setta *heeft by onze voor-ouders, als ook by de andere Duytſchen,* Inwoonen, *en* Inzitten, *betekent. Waer van zy de Bergh-wooners in haer tael* Dunꝛettan, *inwooners van de* Chilterniſſe *heuvelen,* Cyltenn-ſettan; *die aen de riviere* Arow *woonen* Anoꝛettan, *gelijk de Duytſchen de Boſch-wooners* Holtſatten *genoemt hebben, om dat zy tuſſchen de Boſſchen gewoont hebben. Ook zijn de Britannen van de oude reden des naems niet geweken, als zy deze* Durotrigen, *van de welke wy ſpreken,* Dwr-Gweir, *dat zijn,* zee mannen, *genoemt hebben; want haer landt light zeer lang, te weten, omtrent vijftigh mijlen van 't weſten na 't ooſten met een kromme ſtrandt aen de Britanſche zee geſtrekt.*

Wat Dour *te zeggen is.*

Wat Setta *beduyt.*

DORSET-SHIRE.

HEt Graefſchap Dorſet, wort ten noorden door het landt van Somerſet, en Wilton, ten weſten door Denshier, ten ooſten door Southanton bepaelt, en ten zuyden, daer't zich wijdtſt uytſtrekt, light het geheel aen zee, palende (als ik terſtont gezeyt heb) omtrent vijftigh mijlen aen de Britanſche zee. Het is zeer vet van kley, en na 't noorden zeer overvloedigh van boſſchen en beemden, van waer het met veel groene heuvelen, welke tal-rijke kudden van ſchapen voeden, met genoeghlijke weyden en vruchtbare dalen, tot aen de ſtrant toe daelt, de welke ik nu met beſchrijven vervolgen zal, wijl my geen bequamer wijs voort komt.

Lyme. Terſtont op de grenzen van Denshier vertoont zich eerſtlijk het ſtedeken *Lyme*, op een ſteylen heuvel, alzoo genoemt van de voorby-vloeyende rivier van de zelve naem, het welke zich naeulijx de naem van een haven kan toe-eygenen, ſchoon 't vol viſſchers is, en een reede voor de ſchepen (die zy *Cobbe* noemen) door ſteen-rotſen, en hooge boomen voor het gewelt der winden genoegh bevrijt heeft. In de oude boeken gemoet ons naculijx de naem, ik heb alleen gelezen, dat Koning *Kinwulf* met deze woorden in 't DCC LXXIIII jaer geſchreven heeft, het landt van een wooning aen de kerk van *Scireburn*, neven den weſt-oever van de rivier *Lim*, niet vêr van de plaets daer zy zich in de zee uytſtort, voor zoo veel daer het zout, van de voorzeyde kerk, gekookt wierdt, tot onderhoudt van verſcheyde noot-zaeklijkheden.

Carmouth. Hier by werpt zich de riviere *Car* uyt, alwaer het dorpken *Carmouth* light, by het welke de roof-achtige ſtoudtheydt der Deenen het avontuur van een ſcheeps-ſtrijdt geluklijk gebruykt hebbende, twee zegen van de Engelſchen weghgedragen heeft: eerſtlijk met het overwinnen van Koning Egbert in 't DCCC XXXI jaer, en acht jaer daer na van Athelwulf. Van daer in het vruchtbaer landt van de beſte Kennip wordt *Burtport*, oft beter *Birtport*, tuſſchen twee by-een-vloeyende rivierkens geſtelt, waer in, ten tijde van Edward de *Confeſſeur*, hondert en twintigh huyzen, onder den eerſten Willem (als in 't Schat-boek ſtaet) alleen hondert getelt wierden. Het is eertijdts van touwen en kabels te maken, zoo vermaert geweeſt, dat door een byzondere wet voor een zekeren tijdt geboden is, nergens anders touw, tot gebruyk van de Engelſche ſchepen, te draeyen. Ook kan dit de naem van een haven niet beſchermen, ſchoon de natuur in de mondt van de rivier, die het beſpoelt, zijnde van beyde zijden met heuvelen beſloten, als met voordacht een haven te maken getracht heeft, en eenighzins verkrijght, dat 'er konſt en arbeyt aen geleght werdt.

Van hier ſtrekt zich de ſtrant vêr met een kromme loop; en de dijk *Cheſill* genoemt, uyt zant by-een-gehoopt, light hier voor een kleyne tuſſchen-geſtorte zee, over de negen duyzendt ſchreden geſtrekt, welken dijk de zuyde windt, als zy hard ſtormt, gemeenlijk door-breekt, en de noorde windt in 't tegendeel vaſt maekt. Door dezen dijk wordt *Portland*, eertijdts een eylandt, aen 't vaſte landt gehecht, wiens naems oorſpronk gantſch verborgen is, 't zy het *Portland* genoemt zy, om dat het tegen de haven van *Weymouth* over light; maer het is verd van de waerheydt, dat deze naem van *Port* zoud gekomen zijn, van den Edelen Sax *Port*, die ontrent het DXXIII jaer deze ſtranden beſchadight heeft. Dit *Portland* heeft, in 't hellen van het Rijk der Engel-Saxen, (want het wordt te vooren van geen ſchrijvers gedacht) de verwoetheydt der Deenen, zoo dik, als eenigh landt, beproeft. Maer den Deenſchen oorlogh uyt-gebluſcht zijnde, zoo is het onder 't bezit van de Kerk van Winton geraekt. Want als Emma, de moeder van Koning Edward de *Confeſſeur*, wiens goede naem in twijffel getrokken, en beſchuldight zijnde, dat zy haer eer met Biſſchop Aldwin van Winton, te buyten gegaen had, in de groote Kerk van Winton, met haer bloote voeten ongequetſt gegaen had over negen gloeyende ploegh-yzers, 't welk toen *Ordalium* genoemt, en in die tijdt een zoort van beproeving was, en zich alzo gezuyvert had, op dat zy haer reynigheydt, door zulk een wonder-werk, by de nakomelingen te heerlijker maken zoude, zoo heeft zy, tot gedachtenis van deze zaek, aen de Kerk van Winton negen erfhoeven, en haer zoon Edward, tot berou gedreven, om dat hy zo ongerechtigh een eyſch op zijn moeder begeert had, dit eylandt met noch andere inkomſten geſchonken. Het begrijpt naeulijx zeven mijlen in 't rondt, het verheft zich aen de kant met ſteen-rotſen, maer in 't midden is het laegh, wordt hier en daer bewoont, is van vruchten genoegh overvloedigh, bequaem om ſchapen te weyden, en zoo gebrekkigh van boſſchen, datmen 'er gedrooghde koe-miſt, om vuur te ſtoken, gebruykt. De inwooners zijn boven alle Engelſen ervaren in 't ſlingeren, en vinden onder het zee-gras dik-

Chefill.

Portland.

De hiſtory van Winton.

Ordalium *een wijs van beproeving.*

Burtport, *daer de beſte Kennip waſt.*

Een zekere steen Plocamon Isidis *genoemt.*

dikwijls een steen, *Plocamon Isidis* genoemt, welke als Plinius uyt Iuba getuyght, een zee-struyk is, het korael niet ongelijk, zonder bladen, en afgesneden wordt, zijn verw in het zwart veranderende, hardt en breekt lichtlijk als 't valt. Ten oosten heeft het een kerk, en daer by weynigh huyzen, ten noorden een kasteel van den achtsten Henrijk op-gebout, welk ook den ingang van de haven van *Weymouth* beschermt. 't Zelve is een stedeken, aen de mont van het kleyn rivierken *Wey*, tegen over 't welk aen de ander zijde *Melcomb* light, door de haven alleenlijk afgescheyden. De voor-rechten van een haven is het door vonnis van 't Parlament afgewezen, hoe wel daer na weder verkregen. Deze plaetsen, eertijdts elk op haer eygen voor-rechten hovaerdigh, waren elkander zeer nijdigh; doch zijn nu, 't welk haer beyde zeer nut is, door aenzien van 't Parlament t'zaem-gesmolten, onlangs met een brugh aen een gehecht, en met vele huyzingen vermeerdert.

Weymouth.

Melcombe. xi *Hen.* 6.

Van daer strekt zich de strant recht uyt, door een eylandt datze *Purbecke* noemen, meestendeel met heyde en bosschen, vol dassen en harten bezet, het welk ook zijn Marmer-aderen onder de aerde verspreyt heeft. In 't midden van dit eylandt heeft het oude kasteel *Corffe* lang met de oudtheyt geworstelt, maer nu, overwonnen, der tijdt geweken, het welk een treflijk getuygh is van de stiefmoederlijke haet. Want *Ælfritha* heeft, om haer zoon Etheldred den wegh tot het Rijk te bouwen, haer stief-zoon Edward, Koning van Engelandt, (als hy haer alhier van de jacht bezocht) moorders op-gezonden, en die schelm-achtige stief-moeder heeft in zijn doot haer oogen geweyt. Het welk zy terstont met een te laet berou, door een Nonne kleedt, en 't opbouwen van kloosters wonderlijk heeft gezocht uyt te wasschen. Dit eylandt wordt *Purbecke* genoemt, hoewel 't maer een half eylandt is, welk niet als ten westen van de zee omspoelt wordt; want ten oosten buygt de zee de stranden in, en breekt met een gantsch enge scheyding der stranden, alwaer het eylant, *Brenksey* genoemt, met zijn bolwerk van binnen voor-geworpen wordt, en opent een Inham tot een groote breedte. Aen welx noord-zijde, op een half eylandt, 't stedeken *Poole* light, in die gelegenheyt, dat het rondtom van 't water bespoelt wordt, behalven ten noorden, daer 't aen 't vaste landt gevoeght wordt, en maer een poort heeft. Men mach wel oordeelen, dat deze naem gekomen is, om dat de bygelege Inham een poel met stilstaende wateren schijnt, hoedanigh wy in onze tael *Poole* noemen. Dit *Poole* is in voorleden tijden op-gekomen van een moerassige plaets, en eenige kleyne visschers huyskens, tot een groote en veel-geachte koop-stadt, overvloedigh en rijk, en met treflijke huyzen versiert: de zeste Henrijk heeft, met toestemmen van 't Parlament, de haven-rechten, die hy *Malcombe* ontnomen had, aen deze plaets vergunt, en den *Majoor* toe-gelaten dat hy 't met vesten besluyten zoud, de welke de derde Richard, die men met recht onder de slimste mannen, maer onder de beste Koningen tellen mach, daer na tot de haven begonnen heeft. Maer van toen af is zy, ik weet niet door wat noodlot, oft veel eer door wat slaphertigheydt der inwooners verflaeut, zoo dat het zeldener bewoont, en de huyzen zelf heden vervallen.

Purbecke.

Corffe.

De Stiefmoederlijke haet.

De riviere Frome.

In den west-hoek van deze Inham loopt *Frome*, een vermaerde rivier in deze wijk, uyt, dus noemtze het gemeen volk, maer de Engel-Saxen (als Asserius getuyght) hebben ze Fnau genoemt, waer uyt misschien (wijl deze Inham eertijdts *Fraumouth* genoemt wierd) de nakomelingen gelooft hebben, dat die naem van de rivier *Frome* was. Dit *Frome* heeft zijn bronnen by *Evarshott*, dicht by de west-grenzen van dit Graefschap, van waer zy ten oosten vloeyt door *Frompton*, dat zy haer naem meê deelt, en ontfangt ten noorden een rivierken, door het klooster *Cerne* af-vloeyende, het welk Augustijn, die Apostel der Engelschen, gebout heeft, na dat hy *Heil*, der Heydensche Engel-Saxen Afgodt, te niet gedaen, en de duysternis der overgeloven verdreven had. Een weynigh hier beneden spreyt de *Frau* oft *Frome* (neemt 't gene ghy liefst wilt) een eylandt, en verzoekt een zeer oude stadt, welke in Antoninus reysboek DVRNOVARIA, dat is, *een over-vaert der rivier* genoemt wordt, by Ptolomæus schijnt zy, na de verscheydenheyt der voor-beelden, valschlijk DVRNIVM en DVRNIVM genoemt te worden. Dit wordt de hooft-stadt van het gantsche Graefschap geacht, nochtans is zy niet groot, nocht schoon, en eertijdts door de verwoetheyt der Deenen van vesten ontbloot, die hier en daer omtrent de stadt eenige aerdt-hopen op-geworpen hebben. Doch het toont daeghlijx uyt-gedrukte tekenen van oudtheydt, als den dijk der Heyr-wegh, oft der Schout-wegh, en der Roomsche Keyzeren kopere en zilvere penningen, die het gemeen volk aldaer Koning *Dornus* penningen noemt, den welken zy uyt de naem zoetelijk droomen, opbouwer der stadt geweest te zijn. Twee mijlen van hier ziet men een bolwerk op een heuvel, en eenige eyken van geen kleyn begrijp in 't rondt, men noemtze *Maiden-castle*, de welke men lichtlijk kan bekennen, dat Roomsche zomer-legers geweest zijn. Doch zijn zwaerste wonde heeft het toen gekregen, als Sueno, door een ontijdige wreetheyt den Deensche oorlogh vernieude, en die getrouwe Hugo Noorman, welke over deze landen gestelt was, alles doen en roven liet: welke nochtans in des selfs staet geweest is, in de eerste tijden der Noormannen, verstaet, zoo 't u belieft, uyt Engelants Schat-boek: In Dorcester waren, ten tijden van Koning Edward, hondert en tseventig huyzen, deze beschermden zich voor alle dienst des Konings, en golden voor tien hiden, maer aen 't Hurscalisch werk een mark zilvers, uytgenomen de gewoonten, welke behooren aen de nachtwachten. Daer waren ook twee Munt-meesters. Nu zijnder 82 huyzen, en daer zijn byna 100 vernielt van de tijdt af van den Onder-graef Hugo. Zoo deze dingen duyster schijnen, als Sextus Cecilius in een gelijke zaek gezeydt heeft, daer van is de schult niet te wijten aen de schrijvers, maer der onwetenheyt van die 't niet begrijpen.

Cerne.

Van hier vloeyt de *Frome* aen *Woodford*, alwaer eertijdts Guido de *Brient*, een vermaert man in den oorlogh, zijn kasteel gehadt heeft: 't welk daer na de wooning van Humfred Stafford van *Suthwik* geweest is, door wiens tweede erfgenaem het aen *T. Strangwaies* (als ik verstaen heb) gekomen is, de welke, uyt het landt van Lancaster gesproten, in dit landt zeer rijke erf-goederen bekomen, en wiens nakomelingen zeer schoone huyzen by *Milbery* gebout hebben. Van daer vloeyt zy voorby *Byndon*, in 't Saxisch Beanoun, (het welk ook zijn klooster gehadt heeft) al waer *Kinegilsus* in het 614 jaer de Britannen door een twijffelachtige oorlogh verwonnen heeft. Voor lang was het de hoef van de Heer van *Marney*, nu vercert het de eeren-naem van Onder-graef aen Thomas *Howard*, Ridder van de ordre van S. Ioris, wiens vader Thomas, zoon van de tweede Thomas *Howard* van die naem, Hertogh van Nortfolk, Koningin Elizabeth tot Onder-graef *Howard* van *Bindon* gekoren heeft, na dat hy met het trouwen van de dochter en erfgenaem van de Baron van *Marney*, met het rijke erfdeel der *Newboroughs* verrijkt was. Deze, gemeenlijk van *Newborough* genoemt, hebben haer af komst van de jongste zoon van Henrik, eerste Graef van Warwijk, uyt de Noormansche stam, en hebben hier *Winfrot* met de gantsche hundred bezeten, by geschenk van den eerste Koning Henrik, door den dienst van Kamerling (ik spreek uyt het Onderzoek-boek) op 't hooft van den Heer Koning. Maer ik heb gelezen, dat dit, onder den 3 Edward, bezeten wierd door Sarjantschap, te weten, door het badt te houden tot wassing van den Heer Koning, op den dagh van zijn Krooning. Ook heeft Radulphus *Moien*, de naeste Mayery van *Owres* bezeten door den dienst van 't Sarjantschap der Keuken, insgelijx by geschenk van den eersten Koning Henrik, en *R. de Welles*, de by-gelege Mayery van *Wells*, na de verovering van Engelandt, door den dienst des Bakkers. Maer dit in 't voorby gaen.

Woodford.

Strangwaies.

Bindon.

Newborough.

Grand. Sertanties.

Daer zich de *Frome* in die Inham, waer aen *Pole* ligt, ontlast, light neven de zelve mont *Warham*, in 't Saxisch Wealham, een stadt, overal met een vrye en zekere gelegenheyt, behalven ten westen, aen de andere kanten door de rivieren *Trent*, *Frome*, en de zee besloten, ten tijden van Edward de *Confesseur*, als in dat Schat-boek staet, heeft het CXLVIII huyzen, en twee Munt-meesters gehat, maer onder 't gebied van Willem den Overwinner heeft men 'er allenig tseventig huyzen getelt. Daer na heeft het nochtans weder gebloeyt, en met een schoone muur, een muntery, menighte van burgeren, en met een zeer sterk kasteel, dat de eerste Willem gebout heeft, tot op de tijden van den II Henrik vereert geweest. Van toen af is het door oorlogen, ongelukkige branden, en door dien de zee allenx de bequaemheydt der haven ontrok, alleen niet vervallen, en geeft in den

Warham.

COMITATVS
DORCESTRIA,
sive
DORSETTIA;
Vulgo Anglice
DORSET SHIRE.
Milliaria Anglica quorum quatuor unum constituunt Germanicum.
PART OF SOMERSETH-SHIRE.
SOMERSETTENSIS COMITATVS PARS.
Part of Wilt Shire.
Ofmund E. Dorset
Ioh Beauford Mar.
Thomas Grey Mar.
Thomas Sackuil E.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Part of Ham shire.
Part of Devonshire
DEVONIA
DEVONSHIRE
MARE BRITANNICVM;
Anglice THE BRITISH SEA.
Portland Iland
Portland Castelle
Sandoffoote Castelle
Cullyton
Lyme
Axmyster
Marshwood vale
Bemyster
Evershot
Charde
Evill
Sherborne
Blakemore
Wynegaunton
Shaffesbury
Cranborne
Cranborne Chace
Blandeford
Middleton
Bere
Wareham
Poole
Canford Lawndes
Cerne Abbey
Dorchester
Frampton
Bridport
Evesham
Wimborn Ministers
Holt
Forest
Knowlton Hvnd.
Badbury Hvndred
Cogdeane Hvnd.
Rvshmore Hvnd.
Hasler Hvnd.
The Isle of Purbek
Rowbarrow Hvnd.
Winfrith Hvnd.
Cvlliford Hvnd.
Vgskomb Hvnd.
Eggardon Hvnd.
Thorn
Goder
Bemister Hvnd.
Redhoave Hvnd.
Yeatminster Hvnd.
Sherbor Hvnd.
Buckland Hvnd.
Whitway Hvnd.
Pimperne Hvnd.
Newton Hvnd.
Redlane Hvnd.
Vpwimborn Hvnd.
Brownsel Hvnd.
Dvenovaria
Tollerford Hvnd.
Pvddletown Hvnd.
George Hvnd.
Beer Hvnd.
Cranebornе

zelven Inham van de oude ſtadt overvloedigh knoflook. Door de zelve mont werpt zich te gelijk uyt het rivierken, van Aſſerius *Trent*, doch nu by de inwooners *Piddle* genoemt, aen wiens noord-kant, naculijx drie mijlen verd, wy de vervalle muuren van het oude klooſter van *Middleton* gezien hebben, het welk Koning Athelſtan geſticht heeft, om zijns Broeders Edwins ziel te verzoenen, dien hy het rijk en leven ontnomen had: want als die bezorgde begeerte van heerſchen alle gedachtenis van rechtvaerdigheydt uyt zijn gemoedt uyt-geroeyt had, zoo heeft hy het ellendige jongelincxken, rechte erfgenaem van het Rijk, met een knecht in een ſchuytjen, van alle gereetſchap ontbloot, geſtelt; op dat hy, 't geen hy zelf nu deed, in 't water ſchrijven zoud, de welke, door droefheydt overwonnen, en zijns zelfs onmachtig, zich van boven neêr in zee geworpen heeft. Omtrent dit *Middleton* wordt ook een ander rivierken uyt-geſtort, het welk aen *Bere*, een kleyn koop-ſtedeken, vloeyt, alwaer dat oude en vermaerde geſlacht van *Tuvervill* lang haer woon-plaets gehadt heeft.

Middleton. *Beare.* *Tubervill.*

Op dat wy voorts wederom na de weſt-kant van dit landt keeren. By de bronnen van de *Frome*, daer 't vetſt van kluyten is, verleent het boſch *Blakmore*, eertijdts dicht, nu ydel van boomen, een zeer overvloedige jacht. Dit wordt met een gemeene naem *The Forreſt of white hart* genoemt, dat is, *het Foreeſt van 't witte Hart*. De inwooners verhalen, dat zy deze reden van deze naem van haer voor-ouders ontfangen hebben, dat de derde Koning Henrijk hier was komen jagen, en als hy andere daſſen gevangen had, een zeer ſchoon hart verſchoonde, het welk *T. de La-Lynde*, een Edelman van deze wijk, namaels met de zijne gevangen, en gedoot heeft; doch zy hebben terſtont gevoelt, hoe gevaerlijk het is een Leeuw te tergen: want de Koning heeft een bittere toorn tegen haer op-genomen, haer met een groote zom geldts geſtraft, en de hoeven zelfs die haer toebehoorden, betalen jaerlijx noch op dezen huydigen dagh, onder de naem van boete, een ſtuk geldts in de Koninglijke Schatkiſt, welk *White hart Sylver*, dat is, *het zilver van het witte hart* genoemt wordt. By dit boſch light de ſtadt *Shirburn*, welke ook het kaſteel *Shirburn* genaemt wordt, eertijdts Scipebupn, dat is, zoo men 't vertaelt, *een Swarte Bron*, gelegen op het af-hangen van een heuvel, zeer geneughlijk door de menighte der inwooners, en de aengename gelegenheyt, als Malmesburienſis zeght; maer nu is het de volkrijkſte ſtadt van dit geheele Graefſchap, en heeft zijn meeſte gewin met wolle weven. In 't DCCIV jaer onzes Heeren was hier de Biſſchoplijke ſtoel geſtelt, en Aldelmus de eerſtgewijde Biſſchop; daer na heeft, onder 't gebiedt van Etheldred, Biſſchop Herman van *Sunningen*, dit Biſdom verkregen hebbende, de Biſſchoplijke ſtoel hier over-gebracht, en het Biſdom van Sunningen met dit te zaem-gevoegt, de welke hy, ten tijde van Willem de *Conqueſteur*, mede tot Sarisbury overgevoert heeft, en heeft *Shirburn* aen zijn nakomelingen, aen de welke het noch toe-behoort, tot een vertrek behouden, onder de welke Rogier het kaſteel, aen het ooſt-eynde van deze ſtadt, gebout heeft, waer by eertijdts een ruym meyr, en veel viſch-poelen gelegen hebben, de welke, nu vervult, tot een zeer geneuglijke weyde gekeert zijn. Maer de kerk, de welke de Biſſchoplijke ſtoel gehadt heeft, is terſtont na de overdracht tot een klooſter vervallen, het welk een groote gedaente van oudtheydt vertoont, hoewel het voor weynigh jaren, door den oproer tuſſchen de Burgers, en de Geeſtlijken ontſtaen, afgebrant is, het welk de verbrande verw op de ſteenen noch klaerlijk uytroept. Hier by vloeyt de rivier *Iuell* (van de welke wy elders zullen ſpreken) met een veelvoudige bocht dikwijls gekromt, ten weſten na *Clifton*, eertijdts de woonplaets van het geſlacht der *Maulbachs*, van welke het erflijk tot het Ridderlijk geſlacht der *Horſeys* gedaelt is, alwaer zy tot het landtſchap van Somerſet in loopt.

Het Foreeſt van 't witte hart. *De ſchatting van 't witte hart.* *Shirburne.* *Clifton.*

Meêr ten ooſten vloeyt die zuyver riviere de *Stour* af, inzonderheyt vruchtbaer van Baers en Paling, ontſpruytende uyt zes bronnen in het landt van *Wilton*, by *Stourton*, de wooning van de Baronnen van *Stourton*. Als zy eerſt in dit landt komt zoo vloeyt zy tuſſchen het boſch *Gillingham* door, in het welke Edmund, toe-genaemt Yzere Zijde, de Deenen door een gedenkwaerdige ſlagh verſlagen heeft. En begroet drie mijlen van daer *Shaftsbury* aen een verheven heuvel gehecht, eertijdts by de Britannen *Caer Palu-*

Stour. *Shaftsbury.*

dur genoemt, als het gemeene volk valſchlijk meent, en *Septonia*, by de Saxen Sceaſtepbypyg geheeten, miſſchien van de heylige Pyramide oft naelt, die by haer *Scheaft* genoemt wierd. Weynig voor de tijden der Noormannen heeft het 104 huyzen, en drie Munt-meeſters gehadt, gelijk men in het boek, daer ik dikwijls van gezeyt heb, leeſt. Daer na heeft het meêr met een klooſter van Nonnen, het welk de zeer Godtvruchtige *Elfgiva*, huys-vrouw van dien Edmund, de welke een na-neef van Koning Ælfred was, gebouwt had, en omtrent tien Parochy-kerken gebloeyt. Maer allerbekentſt is deze plaets by onze Geſchicht-ſchrijvers, door het ſprooxken van de waer-zeggenden Arent van de bekeering des Britanſchen Rijx. Want zommige willen, dat deze Arent een vogel geweeſt is, zommige dat het een man geweeſt is, die Arent genoemt wierd, de welke hier voorzeyt heeft, dat het Britanſche Rijk, na de Saxen en Noormannen, wederom tot de oude Britannen vervallen zoud, de welke zelfs betwiſten, dat deze ſtadt ook ouder als Saturnus is, daer 't nochtans meêr als zeker is, dat zy van Alfred gebouwt is. Want de Geſchicht-ſchrijver Malmesburienſis getuygt, dat in zijn tijdt een ſchrijver heeft voor den dagh gebrocht, een zekeren oude ſteen uyt de puyn van de muur, tot het klooſter der Nonnen, met dit op-ſchrift:

De voorzegging des Arents.

ANNO DOMINICÆ INCARNATIONIS ÆLFREDVS REX FECIT HANC VRBEM DCCCLXXX. REGNI SVI VIII.

Dat is:

In het DCCCLXXX *jaer na Chriſtus menſch-wording, en in het* VIII *jaer zijns Rijx, heeft Koning Alfred deze ſtadt gebouwt.*

Dit op-ſchrift heb ik hier te liever by-gevoeght, tot verzekering van de waerheydt, het welk in alle voorbeelden, die ik gezien heb, gebrak, behalven alleen het eenige van den Heer *Burghley*, groot Schat-meeſter van Engelandt.

Van daer loopt de *Stour* door *Marnhill*, van waer Henrijk *Howard* den tijtel van Baron *Howard* van *Marnhill*, eer hy met die eer van Graef van Northanton vereert wierd, ontfangen heeft, naer *Stourminſter*, dat is, *het klooſter aen de Stour*, het is een kleyne ſtadt, laegh van gelegenheydt, aen de welke het kaſteel *Newton* met een ſteene brug gevoeght wordt, alwaer een aerdt-hoop, met grooten arbeyt t'zaem-gevoert, uytſteekt, maer van het kaſteel is niet een zier, behalven de naem, overigh. Hier van gemoedt ons niets oudts, dan dat Koning Alfred *Stourminſter* aen zijn jongſte zoon, by uyterſte-wil, gemaekt heeft. Zeer na by *Silleſton* vertoonen zich twee genoegh groote heuvelen, de eene *Hameldon*, en de ander *Hodde* genoemt, beyde met een drie-dubbel bolwerk beveſtight. En niet vêr van hier, de plaets kan ik niet aen wijzen, is *Okeford* geweeſt, de hooftplaets van de Baronny van Robert *Paganus* zoon, gemeenlijk *Fitz-Payne*, de welke de dochter van Guido de *Brient* getrouwt heeft, die in dit weſterdeel, onder den derden Koning Edward, inſgelijks met de eer van Baron gebloeyt heeft, maer de manlijke oor der *Fitz-Paynen* uyt-geſtorven zijnde, zoo is het tot de *Poynings*, toen ter tijdt ook Baronnen, gekomen, en eyndlijk door haer dochter zijn, onder 't gebiedt van den zeſten Henrijk, deze tijtels van de Baronnen *Fitz-Payne*, *Brient*, en *Poynings*, in de *Percüs*, Graven van Northumberlandt, t'zaem-geſmolten: nochtans is by onzer vaderen gedenken, door gunſt van den achtſten Henrijk, de waerdigheydt van de Baron *Poynings* in dien ſtrijdtbaren, en in onechte kinderen vruchtbarigh, Thomas *Poynings* wederom ontloken, en terſtont met hem verdweenen.

Baron Howard de Marnhill. *Stourminſter.* *Baronnen van Fitz-payn.* *Baron van Brient.* *Baronnen van Poynings.*

Van hier loopt de *Stour* door *Brienſton*, dat is, *Brients ſtadt*, (de woon-plaets van het oude Ridderlijk geſlacht der *Rogers*) naer het koop-ſtedeken *Blandford*, het welk, na dat het by ons geheugen by geval door vuur verbrant was, voortreflijker verrezen, en dichter bewoont is. Van daer ſpoeyt zich de *Stour* met een haeſtige loop door *Tarrant*, alwaer Richard *Poëry*, Biſſchop van Sarisbury, een klooſterken voor Geeſtlijke maeghden geſticht heeft, na de zeer oude ſtadt VINDOGLADIA, waer aen Antoninus gedenkt, de welke in 't Saxiſch pynbunnham, gemeenlijk Win-

Blandfort. *Vindogladien.*

Winburne. *Winburne*, en van het klooſter *Winburnminſter* genoemt wort, en van hier tot Dorceſter telt men net XVI mijlen, even zoo veel als het Reys-boek van Antoninus ſtelt, tuſſchen VINDOGLADIA en DVRNOVARIA. Ik geloof, dat de naem voort-gekomen is uyt de gelegenheyt van de plaets, om datze tuſſchen twee rivieren light. Want *Winduglédy* betekent in 't Britanſch tuſſchen twee zwaerden. En dat de rivieren van de Britannen door een eyge ſpreek-wijs, zwaerden genoemt worden, leert ons *Aberdugledíau*, de Britanſche naem van de Milfordiſche haven, dat is, de mont van de twee zwaerden, om dat 'er twee rivieren, *Gledíau* genoemt, in vloeyen. Inſgelijx ſchijnt de nieuwer naem van de rivieren getrokken, want *Winburne* is t'zaem-gelaſcht van het ledeken van de oude naem *Vin*, en het Saxiſch *Burne*, welk by haer een beek betekent, en de Saxen zijn gewoon door haer byvoeging de plaetſen aen de rivieren te benoemen. De ſtadt zelve light aen het af-ſcheyden van een bergh, zijnde ruym en vol inwooners: In de Saxſche eeuw is zy zeer vermaert geweeſt, en ik geloof, nergens anders om, als om dat zy toen vertoonde de ken-tekenen der Roomſche Majeſteyt. In 't DCC XIII jaer heeft *Cuthburga*, zuſter van Ina, Koning der Weſt-Saxen, als zy des houlijx verdrietigh van haer man ſcheyde, hier een klooſter voor Geeſtlijke maeghden geſticht; het welk voor de tijdt geweken zijnde, zoo is daer ter plaetſen een nieuwe kerk verrezen, met een ſchoon verwulf onder het Koor, en een Pyramijd oft naeld, behalven den ſchoonen tooren, in de welke voor de maeghden Proveniers ingevoert zijn. Over de welke, by onzer vaderen gedenken, de Deeken Reginald *Pole* overſte geweeſt is, die namaels Cardinael, en Aerts-biſſchop van Cantelbergh, boven de doorluchtigheyt zijns geſlachts (want hy was van Konings bloedt geſproten) in heerlijkheyt van Godtsvrucht, voorzichtigheyt, en inzonderheyt in welſprekenheyt gebloeyt heeft. In deze kerk light Koning *Etheldred*, een zeer goedt-aerdigh Vorſt, broeder van *Alfred*, in den ſlagh by *Wittingham*, tegen de Deenen gebleven, begraven, op wiens graf (het welk onlangs vernieut is) dit opſchrift te lezen is:

Wat Burne *by de Saxen te zeggen is.*

Dit leeſt men in de Jaer-boeken van de Weſt-Saxen.

IN HOC LOCO QUIESCIT CORPUS S. ETHELDREDI REGIS WEST-SAXONVM MARTYRIS, QVI ANNO DOMINI DCCCLXXII. XXIII. APRILIS PER MANVS DANORUM PAGANORVM OCCVBVIT.

Dat is:

In deze plaets ruſt het lichaem van den heyligen Etheldred, Martelaer, en Koning van de Weſt-Saxen, de welke in het DCCCLXXII *jaer ons Heeren, den* XXIII *van April, door de handen van de Heydenſche Deenen verſlagen is.*

Neven den welken Geertruyd, Mark-Gravinne van Exeſter, moeder van Edward *Courtney*, laetſte Graef van Denshier, uyt dat geſlacht gelegen is; en aen de ander zijde van 't Choor Ian van *Beaufort*, Hertogh van Somerſet, met zijn huys-vrou, wiens dochter Margriet, Gravin van Richmond, moeder van den zevenden Henrijk, een zeer Godtvruchtige Vorſtin, hier een School om de jeught te onderwijzen in-geſtelt heeft. Maer ik zal van de kerk mijn ſtijl tot de ſtadt keeren. Als de Deenen door quade liſt de Engelſchen in oorlogh trachteden te verwerren, en de vereeniging, tuſſchen den ouden Koning Edward, en zijn bloedt-verwant Æthelwald, verſcheurde; zoo heeft Æthelwald, door luſt van heerſchen ontſteken, en met een afkeerigh gemoedt van zijn Vorſt, deze ſtadt, zo veel hy kon, geſterkt. Maer zoo haeſt als Edward met de zijnen eerſt aenquam, en by Baddan-byrig, dat men nu *Badbury* noemt, zijn leger ſloegh, zoo heeft hy zich met de vlucht tot zijn verwante Deenen begeven. En die heuvel *Badbury* is 'er naeulijx twee mijlen van af, beſloten met een driedubbele wal, en heeft eertijdts, zoo men zeght, een kaſteelken gehadt, zijnde de zetel der Koningen van de Weſt-Saxen geweeſt. Het welk nochtans, zo 't 'er ſlechts geweeſt zy, zoo in zijn puyn begraven light, dat ik 'er gantſch geen teken van gezien heb.

Badbury.

Kingſton Lacy. En dicht hier by ziet men een hoeve *Kingſton Laceys* genoemt, om dat zy aen de *Laceys*, Graven van Lincoln, te gelijk met *Winburn* toe-behoort heeft, tot de welke het door overdraght van de Graven van Leiceſter, door Quincius, Graef van Winton gekomen is. Want de eerſte Koning Henrijk had het aen Robert, Graef van Mellent en Leiceſter, gegeven, en van de *Laceys* zijn zy eyndlijk beyde tot het geſlacht van Lancaſter gekomen, welk, als ik gezeydt heb, *Winbun* zich goedertieren bevonden heeft.

Na *Winburn* ontfangt de *Stour* het kleyn rivierken *Alen*, waer aen *S. Giles Winburn* light, de wooning van het vermaerde en oude Ridderlijk geſlacht van *Aſteley*, en *Wikhamton*, eertijdts een vaderlijk erf-goedt van de Baronnen van *Maltravers*, welker laetſte, onder 't gebiedt van den derden Edward, alleenlijk twee dochters nagelaten heeft, de een getrout aen Ian van *Arundell*, groot-vader van Ian, Graef van Arundel, die zijn na-komelingen de tijtel der Baronnen van *Maltravers* na-gelaten heeft: de ander is geweeſt de huys-vrouw van Robert *Le-Rous*, en namaels van den Ridder Ian *Keynes*. Van hier vloeyt de *Stour* voorby *Canford*, waer omtrent de Baron Iacob van *Montjoy*, zeer yverigh in Metael-werken, onlangs heeft begonnen *Chalcanthum*, dat wy Koper-root noemen, te maken, en Aluyn te kooken. En van waer ook eertijdts Ian, Graef van Warenne, Alcia Lacy, huys-vrouw van Thomas, Graef van Lancaſter, met groot nadeel van zijn eer, en ſchade van Engelandt (als in onze Jaer-boeken te zien is) gelijk als met gewelt genomen, en wegh-gevoert heeft. Nu verlaet de *Stour* de *Durotrigen*, en het landt van Hanton een weynigh door-loopen hebbende, verbergt zich eyndlijk in de zee. Na dat zy nochtans eerſt ontfangen heeft het rivierken, welk by *Cranborne* vol waters voort vloeyt, al waer in het DCCCCXXX jaer onzes Heeren de Edele Æilward, toegenaemt *Meaw*, om zijn wittigheydt, een klooſterken geſticht; het welke Robert *Fitz-Haimon* Noorman, dien de goederen van Ailward toe-gevallen zijn, overgebracht heeft na *Theokesbury*, een oft twee Munniken hier latende. Van welken Robert de zelve goederen door vervolgh van na-volging, door de *Claren* van Gloceſter, en *Burgen* van Ulton aen Leonel, Hertogh van Clarenſen, en door hem tot het Koninglijk erf-goedt gekomen zijn. Maer nu heeft *Cramborn* Robert *Cecil* tot zijn Onder-graef, den welken Koning Jacob eerſt met de eer van Baron *Cecil* van *Eſſendon*, en in 't navolgende jaer Ondergraef van *Cranborn*, om zijn verzochte voorzichtigheydt met recht vereert heeft.

De Baronnen van Aſteley. Maltravers.

Canford.

Making van Koperroot en Aluyn Th. Wallings 1317.

Cranborne.

Ondergraef van Cranborn. 1604.

Wat de Graven en Mark-Graven van dit landt belangt, Willem de Noorman, als hy nu het Rijk in Engelandt verkregen had, heeft *Oſmund*, de welke in Normandyen Sagienſiſche Graef was, eenſdeels tot Biſſchop van Sarisbury, anderdeels tot eerſte Graef van Dorſet, en tot zijn Canſelier geſtelt, verwondert over des mans Godtvruchtige voorzichtigheydt, en treflijke wetenſchappen. Lang daer na heeft de tweede Koning Richard, in het een-en-twintighſte jaer zijns Rijx, Ian van *Beaufort*, zoon van Ian van Gent, Graef van Somerſet, tot Mark-graef van Dorſet verheven, van welx waerdigheyt de vierde Koning Henrijk, uyt haet tegen dien tweeden Richard, hem ontbloot heeft. En als de gemeente van Engelandt, (aen wien hy zeer aengenaem was) in de vergadering van 't Parlament, naerſtlijk voor hem ſprak, dat hem des Mark-graven waerdigheydt herſtelt wierde, zoo heeft hy 't zelfs, van dezen nieuwen, en voor dien tijdt ongehoorden tijtel afkeerigh, gantſchlijk af-geſlagen. En zijn jongſten broeder Thomas van *Beaufort*, is tot Graef van Dorſet gekoren, de welke daer na, om zijn krijghs-dapperheydt, van den vijfden Henrijk, met de tijtel van Hertogh van Exeſter, en met het Graefſchap van Harcourt vereert geweeſt is; want hy heeft Harfleur in Normandyen klocklijk tegen de Franſen beſchermt, en den Graef van Armenien in een ope veldt-ſlagh moedighlijk verdreven. Na zijn doodt zonder kinderen, heeft de zeſte Henrijk, Edmund, uyt het geſlacht van Lancaſter, eerſt Graef, daer na Mark-graef van Dorſet, en ten laetſten, Hertogh van Somerſet gemaekt, wiens zonen door den inlandtſchen oorlogh wegh-gerukt zijnde, zoo heeft de vierde Edward, als het geſlacht van Lancaſter nu gantſch ter neder lagh, Thomas *Grey*, uyt het geſlacht der *Ruthins*, de welke zijn ſchoon-zoon was, (want de Koning had de moeder van *Grey* getrout) tot Mark-Graef van Dorſet gekoren, na dat hy door de gerechtigheydt van zijn huys-vrou

De Graven en Mark-graven van Dorſet. Het leven van Oſmund.

Ziet in de beſchrijving van de Hertogen van Somerſet.

in dit, en de na-buurige landen, een groot erfdeel van de *Bonvills* bekomen had. Dezen zijn in de zelfde eer gevolght, zijn zoon Thomas, zijn neef Henrijk, zoon van Thomas, de welke van den zesten Edward ook Hertogh van Suffolk gekoren is, na dat hy Franciſca, de dochter van Karel *Brandon*, Hertogh van Suffolk, en van de zuſter van den achtſten Koning Henrijk getrout had. Deze, onder Koningin Maria, om gequetſte Majeſteyt geſtraft, heeft te laet geleert, hoe gevaerlijk het is, door trouwen in het Koninglijk geſlacht ingegrift te worden, en in zich en anderen een eergierige hoop te voeden. Na dien tijdt is 1553.
de tijtel van Dorſet aen niemant op-gedragen, tot dat Koning Iacob, in 't eerſte begin van zijn Rijk, op dat de ware deught, en aengenome arbeydt voor 't gemeen met eer en luyſter vereert wierd, Thomas *Sakvill*, Baron van *Bukhurſt*, opper Schat-meeſter van Engelant, een man van zeer groote voorzichtigheydt, en zorghvuldige naerſtigheyt, met de eer van Graef van Dorſet verheven heeft.

In dit Graeffchap telt men 248 *Parochy-kerken.*

DE

DE BELGEN.

En de Durotrigen *paelden eertijdts ten noorden en ooſten de* Belgen, *de welke, gelijk het uyt de naem bewijſlijk, en door aenzien waerſchijnlijk is, van de* Belgen, *een volk van Gallien, in Britannien overgekomen zijn. Want de Belgen, zijnde van de Duytſen (als Cæſar, van die van Rheims onderrecht, getuyght) geſproten, en van oudts den Rhijn over gevaren, hebben zich, om de vruchtbaerheyt van de plaets, na datze de Franſen daer uyt gejaeght hadden, daer ter neder geſlagen, en van daer zijn zy, als de zelve getuyght, om te buyten en oorlogen in Britannien overgekomen, en wierden alle met die namen der ſteden genoemt, van welke zy geſproten, en daer gekomen waren, en den oorlogh daer overgebracht hebbende, zijn zy daer gebleven, en hebben het landt begonnen te bouwen. Doch op wat tijdt zy hier gekomen zijn, blijkt niet, 't zy mooglijk dat Divitiacus, Koning der Sueſſonen, die voor Cæſar gebloeyt heeft, de Belgen herwaerts overgevoert heeft. Want hy heeft het gebiedt over een groot deel, zoo van Vrankrijk, als van Britannien gehadt. Van waer ook de naem der Belgen gekomen zy, is noch niet genoegh verklaert. Hubertus Tho. Leodius, een zeer geleert man, meent dat Belgen een Duytſch woordt is, om dat de Duytſen de Gallen en Italianen* Wallen, *en zommige* Welgen *noemen. Iohannes Goropius ſtrijdt, dat* Belga *van het Nederduytſch woordt* Belgen *gekomen is, het welk by haer* Toorn *betekent, als of zy veel lichter als andere tot toorn verwekt wierden. Maer wijl der Belgen naem niet uyt die tael ſchijnt voort te komen, welk de Nederduytſchen heden gebruyken, en byna de zelve met onze Engel-Saxiſche is, (want zy is van de Saxen voort geſproten, welke de Groote Karel in Brabant en Vlaenderen overgevoert heeft) zoo heb ik geenzins voorgenomen haer geloof te weygeren, die deze naem uyt de oude Franſche tael, welke by onze Britannen byna ongeſchonden blijft, af-trekken, en willen, dat de* Belgen *van* Pel, *'t welk by haer* Verſchoven *betekent, genoemt worden. Want zy waren de verſchovenſte van gantſch Gallien oft Vrankrijk, en gelijk zy verre van de oeffening, en beleeftheyt des landtſchaps, zoo waren zy ook in gelegenheyt en woon-plaets vêr af-geſcheyden: en de Dichter heeft ons geleert, dat de Morinen, oft die van Terrowanen, een volk van Nederlandt, de verſchovenſte zijn, daer hy zingt:* De Morinen d'uyterſte der menſchen. *Maer laet ons komen tot onze Belgen, de welke wijt en breet gewoont hebben, door het landt van Somerſet, Wilton, en het binnenſte deel van het landt van Hanton.*

De Belgen geſproten uyt de Belgen van Gallien.

Van waer datze Belgen genoemt zijn geweeſt.

SOMERSET-SHIRE.

Het Graefſchap van Somerſet, gemeenlijk *Somerſetshire*, is voorwaer een groot en rijk landt, ten noorden beſpoelt van het Severnſch meyr, ten weſten aen het Graefſchap van Denshier, ten zuyden aen Dorceſter, ten ooſten aen Wilton, en ten deele aen Gloceſter grenzende. Het is zeer rijk van zon, en meeſtendeel bequaem tot vruchten, doch inzonderheyt tot weyden, zeer bezet met inwooners, en in bequaemheyt van havens genoegh gelukkigh: zommige geloven, dat het de naem heeft, om dat 'er een zachte en zomerachtige lucht is, en wordt heden by de Britannen, in die zin *Glad-arhaf* genoemt, zijnde een woordt uyt onze tael over-geſet. Doch hoewel het met recht in de zomer een zomer-landt genoemt mach worden, zoo mach men 't in de winter waerlijk een winterlandt heeten, zoo is het ten meeſtendeel vochtigh, waterachtigh, en moeraſſigh, niet zonder de meeſte moeylijkheyt der reyzende lieden. Maer ik geloove, dat het buyten twijffel de naem gekregen heeft van *Somerton*, eertijdts de vermaertſte ſtadt van het gantſche landt, wijl Aſſerius, een voorneem oudt ſchrijver, dit doorgaens het lant van *Somertun* genoemt heeft.

Aen de Severnſche zee (daer dit landt aen Danmonien grenſt) gemoeten voor eerſt *Porlok*, by de Saxen Portlocan, en *Watchet*, eertijdts *Wecedpoort*, zee-havens, welke het Deenſch onweêr in het DCCC LXXXVI jaer zwaerlijk overvallen heeft. Hier tuſſchen light het kaſteel *Dunſtor*, in een groote vlakte, en met heuvelen, behalven aen de zeekant, rondom beſloten, opgebout van de *Mojuns* oft *Mohuns*, van welke het ten laetſten door overdrachten aen de *Luterells* gekomen is. Dit geſlacht der *Mohuns* is lang vermaert en machtigh geweeſt, en heeft gebloeyt zelfs van de tijden van Willem de *Conqueſteur* af, onder den welken het kaſteel gebout is, tot op de tijden van den tweeden Richard toe, uyt het zelve zijn twee voor Graven van dit landt gehouden geweeſt, Willem en Reginald, de welke door den Baronnen-krijgh van zijn heerlijkheyt vervallen is. De nakomelingen wierden daer na voor Baronnen geacht, van welke de laetſte Ian drie dochters nagelaten heeft, *Philippa*, huys-vrou van Edward, Hertogh van Iork, Elizabeth, huysvrouw van Willem van *Montagu*, Graef van Sarisbury, de tweede van dien naem, en Machthild, huys-vrouw van den Heer *Le-Strange de Knokyn*. Welker moeder (zoo het gerucht gaet) zo veel weylandts, omtrent deze ſtadt, van haer man, tot nut der inwooners, verkregen heeft, als zy op een dagh bloots voets kon om gaen.

Dunſtor caſtle.

Beſchrijving van het geſlacht der Mojons.

Commons.

By dit kaſteel liggen twee dorpen, aen twee Heyligen gewijt, het eene wordt *Caranton*, van den Britan *Carantoc*, genoemt, het ander *S. Decombes* van *Decumanus*, de welke, uyt Southwalles af-varende, hier gelandt is, in een woeſte eenzaemheyt (gelijk men in het oude Legend-boek leeſt) bezet met ſtruyken en doornen, met dichtigheyt der boſſchen, in het lang en breedt uyt-geſpreyt, met uytſtekende bergen verheven, en door de holligheyt der dalen wonderlijk doorbroken; alwaer hy, de wereltlijke ydelheyt verlatende, van een moordenaer door-ſteken is, en heeft by de menſchen een Godlijke eer verkregen. Een weynigh verder van zee light de Baronny *Stoke-Curcy*, van zijn Heeren alzoo genoemt, een woon-plaets van Willem van *Curcy*, Hof-meeſter van den eerſten Koning Henrik: uyt welk geſlacht geſproten is dien Ian *Curcy*, verwinner van *Vlton* in Ierlant, den welken de natuur tot een groot en verheven man vol grootmoedigheydts, deftigheydts, en anderer deugden gevormt heeft; het geheugen van wiens verzochte ſterkheydt men uyt de Ierſche Iaer-boeken halen mach. Van daer na *Stertpoint* ſteckt die ſtrant allenx uyt, alwaer twee de grootſte rivieren van het gantſche landt zich in een mondt uyt-ſtorten, by Ptolomæus wort het de water-plas UZELLA genoemt, van de riviere *Iuell*, de welke nu, al eer zy hier gekomen is, haer naem af-geleght heeft. De zelve nu ontſpruyt onder de *Durotrigen*, en zoo haeſt zy in 't landt van Somerſet komt, zo begiftight zy *Euell*, een verzochte markt, met haer naem, en ontfangt een rivierken, aen het welk de ſteyle, en qualijk te beklimmen bergh *Camelet* light, op wiens top men de uyt-gedrukte tekenen van een vervallen

Het geſlacht van de Curcys. Ian de Curcy.

De waterpoelen van Vzella.

Camelet.

SOMERSET-TENSIS COMITATVS.

Somerset shire.

Septentrio

Occidens

Oriens

Meridies

GLOCES TER.

WILT SHIRE.

PARS.

DEVONIA

Flatholmes Island.

Shepholme Island.

Vxella Æstuarium

Porlock bay

Start point

Botesfall point

Porshut paynt

Suttz pile

Bristoll

Cane sham

Brent Marshe

The Belgæ

Heth more

Sedege more

Audre more

Dunes more

Gedney more

Brent Marsh

Wellow parke

Walton parke

Walton

Clopton

Clewdyer

Tykenham

Nayleſey

Cheuelaye

Keine

Woodſpring

Laurance Weke

Cuſtch

Worle

Weſton upon More

Locking

Churchill

Roberrow

Hutton

Vphill

Blayden

Chiſton

Locuſton

Compton

Axbridge

Wiſcombe

Shopham

Charterhouſe

Cheddar

Rackloſſe

Lowſham

Bilſham

Berrough

Eaſt Brent

South Brent

Baddelſworth

Allerton

Wedmore

Marche

Meare

Weſtbury

Wokey

Wokey hole

Wells or Theodorodunum

Dinder

Polſham

Wike

Wookey

Burtle houſe

Burtle bridge

Auſtand Iſland

Glaſſenbury

The Tere

Pennard

Weſt Pennard

Eaſt Pennard

Pilton

Stone

Ballowe Wood

Lawton

Chapel

Horſe

Redlinch

Almeſſe

Caſtle

Caroe

Alford

Leweſton

Burton

Wheathill

Kyneton

Weſt Carlton

Badcare

Hardington

Lamyat

Wyke

Shepton Mallet

Weſt Cranmore

Eaſt Cranmore

Cheſterblade

Batcombe

Wilkes

Cranmore

Croſcombe

Pilton

Compton

Whitſton

Evercreech

Evercreech ladge

Bruton

Oxton

Wincanton

Horſington

Templecombe

Stour

Stour bridge

Yarlington

Halton

Cadbury

Weſt Camell

Eaſton

Wincombe

Corton

Woke

Stowell

Temple Combe

Tuſſe bridge

Sturton

Langlaine mill

Milton

Buckhorn Weſton

Gillingham

Kyneton

Stoure Weſtover

Buckland

Walles

Brackley

Horningſham

Hayden

Bradley

Kilmanton

Longleat

Froome Selwood

Orcheſton

Beckington

Farley caſt.

Farley

Henton

Phillips Norton

Telſford

Wellow

Combe

Wellow

Dunkerton

Camerton

Peaſe on Avon

Batheaſton

Claverton

Weſton

Batheaſton

Bathwick

Widcombe

Charlcomb

Lanſdowne

Walcot

Weſton

Lanſdowne

Bath

Bathforth

Boncelle

Saltford

Keynſham

Broadmoore

Burnet

Coſton

Publow

Compton David

Priors Stanton

Newton

Newton Court

Stanton Drew

Chew Magna

Chew ſt

Chewton

Nortons

Chewton Keynſham

Penſford

Biſhopſchue

Markſbury

Trambaro

Preſton

Sutton Court

Stoney

Lulſton

Camelye

Paulton

Farrenton

Welton

Radſtoke

Chelwood

Chilcompton

Stratton on the Foreſwey

Holcombe

Melles

Elme

Babington

Buckland

Kilmerſton

Kilmerſdon

Priddy

Emboro

Grewar

Denager

Colepittes

Foye vnder Mendip

Nunney

Eaſt

Marſhall

Dunnyett

Clauſford

Eaſt Woodlands

Woodlands

Charterhouſe

Horningſham

Langleat

Forreſt

Selwood

Bruton

Burcombe

Redlinch

Longlaine mill

Norton Ferris

Hornſington

kasteel ziet, en een drie dubbelde wal van op-geworpen aerde, de welke in zijn omgang twintigh morgen landts begrijpt. De inwooners noemen het *Arthurs* Palleys: doch dat het der Romeynen werk geweest zy, getuygen de daeghlijx op-gegrave penningen der Romeynen. Maer met wat naem het by haer bekent geweest zy, is my gantsch onbewust, 't zy dat het is, 't gene in Ninnius Naem-reex *Caer-Calemion* voor *Camelion*, door verstelde letters, genoemt
Cadbury. wordt. Het naeste dorpken *Cadburye* schijnt door een genoegh bewijslijke gissing, dat *Cathbregion* geweest te zijn, daer Arthur de Saxen (gelijk Ninnius getuyght) door een gedenkwaerdige slagh verslagen heeft. Het ander van de zelve toe-naem *North-Cadbury*, heeft de derde Koning
Moeles. Henrijk gegeven aen Nicolaes *de Moeles*, de welke getrout had Hawisia, een van de erf-genamen van Iacob van *New-marke*, wiens nakomelingen lang met de hooghste eer gepronkt hebben, tot dat Ian, onder den derden Edward stervende, alleenlijk twee dochters nagelaten heeft, Muriel en Izabel; deze de huys-vrou van Willem *Betereaux*, die van Thomas *Cortney*.

Ischalis. Van hier loopt de rivier *Iuell* na *Ischalis*, by Ptolomæus
Iuelcester. gedacht, nu *Iuelcester*, in Ninnius Naem-reex, mis ik niet, *Pontauel Coit*, voor *Pont Iuel Coit*, dat is, *de brugh aen de Iuel in 't bosch*, by Florens van Worcester *Giuelcester*. Heden is het alleen vermaert door zijn markt en oudtheyt, want hier worden dikwijls goude, zilvere, en kopere penningen van de Roomsche Keyzers uyt-gegraven. Uyt de puyn schijnt het eertijdts groot, en met een dubbelde wal omringt geweest te zijn: omtrent den inval der Noormannen was het zeer bewoont, want het telde hondert en zeven burgeren. Ook was het toen ter tijdt sterk en bevestight, als ook in 't MLXXXVIII jaer, toen den Adel van Engelandt schandelijk raedt hield om den Roden Koning Willem te verdrukken, om zijn broeder Robert, Hertogh van Normandyen, tot de Koninglijke waerdigheydt te verheffen: de strijdtbare Robert *Mourbray* heeft, na dat hy *Bathon* verbrant had, dit heftighlijk, doch te vergeefs, bevochten; maer 't geen hy niet kon, heeft de tijdt ten laetsten eenighzins overwonnen.

Een weynigh laeger maken de *Iuell* en de *Pedred*, t'zaem-
Michelney. vloeyende, het rivier-rijk landt *Muchelney*, dat is, *het groot eylandt*, genoemt, op welk noch gezien worden de muuren van het oude klooster, het welk de schrijvers zeggen,
De rivier Pedred. dat Koning Athelstan getimmert heeft. De *Pedred*, gemeenlijk *Parret*, ontspruyt op de zelfde zuyder-grenzen
Pedderton. van dit landt, en lopende met een kromme bocht door *Crokherne*, by de Saven Cpuecpne, en *Pidderton*, na haer genoemt, certijdts *Pedridan*, Inas Palleys, nu alleen door zijn markt en jaer-markten vermaert, welke Henrijk *Daubeny* van den zesten Koning Henrijk verkregen heeft, vloeyt hier in de *Iuell*, en ontneemt haer de naem. Na dat zy, drie
Mont-acut in Domesday *Montagud genoemt.* mijlen ten oosten, *Monte-Acute* begroet heeft, welke de Graef van Morton, des eersten Willems broeder, van moeders wegen, die op den top van den bergh een kasteel, en aen de voet van de zelve een klooster gebouwt heeft, zoo heeft genoemt, om dat het allenx spits op gaet; want te vooren wierd het *Logoresburg*, en *Bischopeston* genoemt. Doch het kasteel is voor veel jaren verdweenen, en de steenen zijn gebracht om het klooster en andere gebouwen op te richten. Op den top van den bergh was daer na gestelt een heylige Capel, ter eeren S. Michiel, met een verwulf en dak uyt heele steenen zeer konstlijk gebouwt, tot welke men ook byna over de vijf hondert schreden met steenen trappen, langs d'omgang van den bergh opklom. Maer het klooster en de kapel nu vernielt zijnde, zoo zijn tot hooghste sieraedt de treflijke huyzen, welke de doorluchtige Edward *Philips* Ridder, en Koninglijke Dienaer tot de Wet, onlangs aen de voet van den bergh getimmert heeft. Deze
De Heeren van Monte-acuto. plaets heeft aen het zeer heerlijk geslacht van *Mont-acut* de naem gegeven, het welk zijn oorsprong van *Drogon Iuven* getrokken heeft. Waer uyt vier Graven van Sarisbury geweest zijn, de laetste heeft tot eenige dochter nagelaten Alicia, de welke by Richard *Nevill* gebaert heeft, dien vermaerden Richard, Graef van Warwijk, Engelandts stormwindt, en Ian, Mark-graef van *Mont-acut*, die beyde in het MCCCCLXXII jaer in den strijdt by *Barnet* gebleven zijn. Maer de achtste Henrijk heeft de tijtel van Baron van *Mont-acut* aen Henrijk *Pole*, geboren van Margriet, dochter van Hertogh Georgius van Clarensen, en de dochter van dien Richard *Nevill*, Graef van Warwijk, gegeven, en heeft hem terstont daer na doen onthalzen; naemals heeft Koningin Maria Antoni *Brown*, wiens grootmoeder, de dochter van Ian *Nevill*, Mark-graef van *Montacut* geweest is, met de naem en heerlijkheydt van *Vicomte*, oft Onder-graef van *Mont-acut* vereert, welke zijns zoons zoon noch heden geniet.

Hier by light *Odcombe*, het welk, schoon 't kleyn, nochtans niet te vergeten is, wijl 't tot zijn Baron gehadt heeft Willem de *Briewer* (want zoo was zijn vader, om dat hy in de heyde gebooren was, genoemt) den welken, als hem 't hoofsch avontuur toelachte, en Koning Richard hem in waerden hield, een ieder genegen en gunstigh was, groote rijkdommen verkreegh, en zijn dochteren (want zijn zoon is zonder kinderen gestorven) hebben de geslachten van *Breos*, *Wake*, *Mohun*, *La-fert*, en *Percy*, door hare houwlijken met groot erf-goedt verrijkt. Hier na by light *Stoke under Hamden*, alwaer de *Gornays* haer Kasteel gehadt, en een Collegie gebouwt hebben. Dit geslacht van *Gorniac*, en gemeenlijk *Gornay* genoemt, was zeer oudt en vermaert, uyt een stam met de *Warrens*, Graven van Surrey, en de *Morti-meers* gesproten; doch het is in de voorige eeuw vergaen, en eenige van haer erfgoederen zijn door de *Hamptons* tot het Ridderlijk geslacht der *Newtons* gekomen, de welke zich gaern bekennen uyt Walles gesproten, en over lang *Caradocs* genoemt te zijn. Ook staet hier niet te verzwijgen, dat de strijdtbare Matthæus *Gournay*, onder 't gebiedt van den derden Edward, hier begraven light, de welke in zijn 96 jaer gestorven, na dat hy (als in zijn op-schrift te zien is) bestreden had, in de belegering van Algier, de Turken, en bevochten had de Benamazinen, de Scusensen, de Cressiacos, de Ingenos, de Poictouwers, en de Nazarenen in Spanjen.

Odcombe.

Heath *Baronnen van Brewer.*

't Geslacht van Gornay.

't Geslacht van de Newtonen.

Daer na besproeyt de *Pedred* het koop-stedeken *Martok*, welk Willem van Bolongien, Koning Stevens zoon, eertijdts aen Faramusius van Bolongien gegeven heeft, wiens eenige erf-genaem Sibilla aen Ingelram de *Fienes* ten houlijk gegeven is, van welken de *Fienes*, de Baronnen van *Dacre*, en de Baronnen van *Say* en *Zele*, af-gekomen zijn.

Famusius van Bolongien.

De Fienes.

De *Pedred*, van hier een modder-achtige vlakte doorsnijdende, strekt zich ten noorden door *Langport*, een wel verzochte markt, en *Aulre*, een dorpken van weynigh boere huyzen, welk een vermaerde stadt schijnt geweest te zijn. Want als Alfred de Deenen door een veldt-slagh zoo verbroken en belegert, tot over-gaef gedwongen had, zoo dat zy gezworen hebben met den eersten uyt zijn heerschappyen te wijken, haer Koning Godrus beloofde (als Asserius verhaelt) het Christen-geloove aen te nemen, zo heeft hy hem met groote pracht in deze plaets ten doop gehouden.

Aulre.

Van hier ten westen ontfangt de *Pedred* de rivier *Thone*, de welke vêr in 't wester-deel des landts, naest by Denshier ontspruytende, door-loopt de genoeghlijkste landen, af-vloeyende door *Wellington*, welk, ten tijden van den ouden Edward, een landt van zes huys-gezinnen was, als hy het te gelijk met *Lediard*, welk twaelf huys-gezinnen had, den Bisschop van Shirburn vergunde. Nu is het een koop-stedeken, het welk meest vereert is met zijn inwooner, de eerwaerdige man (want in deught doorluchtige, en van 't vaderlandt wel verdiende mannen behoort men niet te verzwijgen) Ian *Popham*, vermaert zoo in edelheyt van geslacht, als in groote rechtvaerdigheydt en voorzichtigheydt. De welke Opper-Richter in 's Konings Vierschaer zijnde, de gerechtigheydt met zoo groote billijkheydt, en zalige strengheydt bedient, dat Engelandt hem de inlandtsche gerustheydt en zekerheydt, meerendeels te wijten heeft.

Wellington.

Lediard.

Van daer bespoelt de *Thone*, met een zachte en matige loop, *Thonton*, gemeenlijk *Taunton*, en begift het zelve met haer naem. Dit is voorwaer een schoone stadt, genoeghlijk van gelegenheydt, en, om met een woordt te zeggen, het tweede ooghsken van dit landt. Alwaer Ina, Koning der West-Saxen, een kasteel gebout heeft, het welk zijn huys-vrouw Desburgia tot de grondt toe geslecht heeft; na dat zy Eadbricth, Koning der Suyd-Saxen, met gewelt

Taunton.

gewelt daer uyt gedreven had, die 't alreê tot zijn eygen gemackt had, en als een toom voor 't getemde volk gebruykte. Als Edward de *Confeſſeur* het Rijk bezat, zoo gold het (als in 't Schat-boek van Engelandt ſtaet) voor LIIII hiden, en had LXIII burgers; de Biſſchop van Winton heeft het bezeten, en zijn Willekeuren wierden hier driemael 's jaers gehouden. Die gewoonten behooren tot *Taunton Burg-heriſte*, moordenaers, vrê-breuk, het *Hannifaren*, de penningen van Hundred, en de penningen van S. Pieter, driemael in 't jaer door Biſſchops Willekeuren te houden zonder vermaning, met het volk van den Biſſchop in 't leger te trekken. Hier over al is dit landt aengenaem in groene weyden, bloeyzaem in thuyn-vreugd, en, door de veelheydt der hoven, de oogen der aenſchouwers zeer vermakende. Onder de hoven zijn de voornaemſte *Orchard*, welk eertijdts Heeren gehat heeft van de zelve naem, en van de welke het erflijk tot *Portman*, van Ridderlijken ſtam geſproten, af-gekomen is, *Hach-Beauchamp*, en *Cory-Mallet*, t'zaem-gevoeght zijnde van haer Heeren. Want dit was de woon-plaets der *Mallets*, uyt de Noormanſche ſtam, van de welke het in korten tijdt, door een vrou, gekomen is aen de *Points*. Van de welke, onder 't gebiedt van den eerſten Edward, Hugo onder de Baronnen des Parlaments gehouden wierd, en uyt dit geſlacht zijn noch eenige in groote eer en Ridderlijke waerdigheydt overigh. Maer de *Beauchamps* hebben in grooter eere en waerdigheydt gebloeyt, al van de tijden des tweeden Koning Henrijx af, voornementlijk na dat Cecilia *des Forts*, van de Graven van Arrers, en dien grooten Maerſchalk van Engelandt Willem, Graef van Penbroek, geſproten, aen dit geſlacht getrouwt is. Maer onder 't gebiedt van den derden Edward, zoo is het erf-goedt door de zuſters tuſſchen Rog. van *Seimore*, en *I. Meriet*, mannen van ouden ſtam, en grooter Adel verdeelt. Hier om was 't dat de achtſte Koning Henrijk, als hy Iana *Seimor*, moeder van Koning Edward, getrouwt had, haer broeder Edward *Seimor* met den tijtel van Onder-graef van *Beauchamp* vereert heeft, den welken de zeſte Edward daer na met de eere van Hertogh van Somerſet verheven heeft.

Mallet. *Points.* *Baronnen van Beauchamp.* *Onder-Graef van Beauchamp.*

Van daer na dat de *Thone* zich in de *Pedred* inboezemt, zoo mackt zy het rivier-eylandt *Æthelingey* genoemt, dat is, *der Edelen eylandt*, nu gemeenlijk *Athelney*, welk ons door Koning Alfreds Schuyl-hoek, als de Deen alles verwerde, even als de moeraſſen der Minturnenſen aen de Italianen door de ſchuyl-plaetſen van Marius, bekent is. Want (gelijk d'oude Dichter van hem gezongen heeft:)

Aen dezen Koning was zijn Koninglijke vreughde,
Met droefheyt ſteeds vermengt, met zorgh en ongeneugde;
Schoon dat hy heden was verwinner van den ſlagh,
Hy morgen d'oorelogh weêr in 't gemoete zagh,
Schoon dat hy heden was in d'oorlogh overwonnen,
Zoo heeft hy morrigen al wederom begonnen,
Zich, met zijn gantſche heyr, te ruſten tot den ſtrijt.
Hy was het die zijn kleên, door al te grooten vlijt,
Van 't zweten waren nat, en hy was ook die gene,
Wiens degen door het jok bloedtverwigh heeft geſcheene.
Hy is een van die geen, die mede heeft bezocht,
Wat moeyten en wat laſt het heerſchen al in brocht.

En dit eylandt was voorwaer een zeer bequame ſchuyl-plaets: als zijnde over al onaenkomelijk door zijn ſtaende, en overvlocyende wateren, de welke Aſſerius met een Latijnſch Saxiſch woordt *Gronnas* noemt. Het heeft eertijdts een brugh gehat tuſſchen twee kaſteelen, van Alfred gebouwt, en ook een zeer groot Elſen-boſch, vol geyten en wilde dieren; maer de vaſte aerde is qualijk twee morgen breedt, op welke hy een kleyn kloosterken geſticht heeft: welx gantſch werk vier pilaren in de aerde gezet onder-ſtutteden, met vier tralien, kloots-gewijs in 't ront geleyt. Niet vêr van hier heeft de *Pedred* met verzaemde wateren eenzaem gedwaelt, maer van 't ooſten een andere rivier tot met-gezel, die voorby *Somerton* vloeyt, eertijdts de voorneemſte ſtadt van het gantſche Graefſchap, als welke het de naem gegeven heeft. Het heeft een kaſteel van de Weſt-Saxſche Koningen gehat, het welk Ethelbald, Koning van de Merciers, (de muuren met gewelt gebroken hebbende) ingenomen heeft; maer nu is het de overwinnende jaren zoo geweken, dat het gantſch verdweenen is, en de ſtadt naeulijk zijnen naem zoude konnen beſchermen, waer het niet door de Oſſemarkt, de welke het van Palm-feeſt tot half Iunius zeer drok heeft, want de buuren zijn zonderling naerſtigh in beeſten te hoeden.

Gronne. *Somerton.*

De *Pedred*, deze rivier ontfangen hebbende, vloeyt na een groote en volk-rijke ſtadt, de welke wy gemeenlijk *Bridgewater* noemen, en men gelooft, dat de naem van de brug en 't water geworden is; maer de oude brieven zijn daer tegen, in de welke zy altijdt uyt-druklijk *Burgh Walteri* genoemt wordt, en gelooflijk van *Walter* van Douay, die onder Willem de *Conqueſteur* geſtreden, en veel hoeven van hem in dit landt ontfangen heeft. Het wort ook met geen andere naem genoemt in de gift, waer door *Fulco Paynel*, Heer van *Bampton*, de bezitting van deze plaets aen Willem de *Briwer* op-gedragen heeft, de welke in de gonſt van den eerſten Koning Richard veel vermocht. Dezes Willems zoon, van die zelve naem, heeft, als hem Koning Ian verlof gegeven had een kaſteel te bouwen, hier een kaſteel geſticht, het welk nu van de tijdt verwonnen is; en heeft een brugh begonnen, den welken *Trivet*, een Edel-man van Cornwal, met groote koſten vol-eyndt heeft. Maer als de jonge Willem de *Briwer* zonder kinderen geſtorven was, is het in het geſlacht van *Herciſcunda* aen zijn zuſter Margriet gekomen, door wiens dochter, gebaert by Willem *de la Fert*, het tot het geſlacht van de *Chaworths* af-gedaelt is, en van 't zelve erflijk tot de Hertogen van Lancaſter. Maer deze plaets heeft daer van haer grootſte eer gekregen, dat zy met den tijtel van Graefſchap van den achtſten Henrijk vereert is, als hy Henrijk *Daubeney* tot Graef van *Bridgewater* verkoor, wiens zuſter Cecilia, eene van zijn erfgenamen, getrouwt is geweeſt aen Ian *Bourchier*, eerſte Graef van Bathon uyt dat geſlacht.

Bridgewater. *Graef van Bridgewater.*

Weynigh mijlen van hier loopt de *Pedred*, door een woeſten mont in het Severnſch meyr, welk, als wy gezeyt hebben, van Ptolomæus de water-plas *Vzella* genoemt wordt. Ook wordt zy heden by zommige *Evelmouth* genoemt, maer by de oude Engelſen Peonedan muð, alwaer (gelijk Marianus verhaelt) Ealſtan, Biſſchop van Shirbury, het ongeſchikte heyr der Deenen omtrent het DCCCXLV jaer geſlagen heeft. Aen de zelve mont gemoet ons een ander rivier, die by zommige *Briw* genoemt wordt, en neemt zijn oorſpronk uyt het groote boſch, aen het ooſt-eynd van dit landt, welk de Britannen *Coit-Maur*, en de Saxen *Selwood* genoemt hebben, dat is, na de uylegging van Aſſerius, het groote boſch, niet vêr van het kleyne dorpken *Pen*, alwaer de krijghs-Godt Mars het verderf van de Britanſche naem, en der Deenen nederlaegh ſchijnt gezworen te hebben. Want de Weſt-Sax *Keniwalch* heeft door een voorſpoedige ſlagh de Britannen hier zoo verdrukt, dat zy daer na naeulijx macht hadden den Saxen wederom ſlagh te leveren: en veel jaren daer na heeft Edmund, toe-genaemt Yzere Zijde, op de zelve plaets de Deenen met een gedenkwaerdige ſtrijdt verwonnen, na dat hy den Deenſchen Canut, die het Rijk ingenomen had, over al verdreef. De rivier bezoekt eerſt *Bruiton*, na haer genoemt, vermaert door de graf-ſteden der *Mojons*, de welke daer een klooſter getimmert hebben, en vêr door de dorpen af-vlocyende, doch door zommige adertjes van de rivier wijder zijnde beſproeyt, door zommige beexkens vermeêrt de gras-rijke weylanden; en wanneer zy de aerde wat murw er gevonden heeft, maekt zy een ſtaende water, en vloeyt rondom het eylandt *Avallon*, eertijdts in 't Britans van de Appelen zoo genoemt, daer na *Inis Witrin*, dat is, *het glazen eylandt*, en in de zelve betekening Glaſen-ey, by de Latijnen *Glaſconia*. Van welk eylandt de genoegh oude Dichter deze veerzen gezongen heeft:

Vzella. *Selwood.*

Het Appeligh eylandt, dat men gelukkigh houd,
Heeft uyt de daedt zijn naem, om dat het groene wout
Brengt uyt zijn zellifs voort zeer veeller hande vruchten,
Der boeren arrebeyt, de zware ongenuchten
Van ploegen, zaeyen, is hier geenighſins van noot,
De aerde, door natuur, ſtort alles uyt zijn ſchoot.
Beneven dat zoo brengt dit eylandt ook te vooren,
De kruyden menighfout, en overvloet van kooren:
De boomen in dit landt en ſijn geen wilt geboomt,
Maer brengen App'len voort, als door den boer getoomt.

De beſchrijving van Guil. Malmesburienſis, daer in hy de oudtheyt van Glaſconien beſchrijft.

Ziet Roman in Britannien Pag. 47, in de Confirmatie H. 2.

In dit eylandt heeft gebloeyt het kloofter *Glaſtenbury*, het welk van een zeer oude oorſprong booght, te weten, van dien Ioſeph van Arimathien, de welke het lichaem van onzen Heer Chriſtus in 't graf geleght heeft, en den welken d'Apoſtel Philips der Franſen in Engelandt gezonden heeft, om 't Chriſten-geloove te verkonden. Want dit zelve getuygen ook de zeer oude gedenk-tekenen van dit kloofter, en Patricius, Apoſtel der Ieren, de welke hier 30 jaren een geeſtlijk leven geleyt heeft, in zijn brief. Waer van deze plaets van onze voor-ouders genoemt is: De eerſte aerde van Godt. De eerſte aerde der Heyligen in Engelandt: De oorſpronk en bron der Godts-dienſt in Engelant: Het graf der Heyligen: De moeder der Heyligen, en van des Heeren leerlingen zelfs gebout. Ook konnen wy van deze zaek niet twijffelen, wijl ik te voren aen-gewezen heb, dat de Chriſtlijke Godts-dienſt in de eerſte beginſelen der Kerk, dit ons eylandt beſcheenen heeft; en *Freculphus Lexovienſis* heeft geſchreven, dat dien Philips, de Barbariſche, der duyſternis nabuurige, en aen zee gelege volkeren, tot het licht van wetenſchap, en tot de haven des geloofs gebracht heeft. Maer wat het kloofter aengaet, is genoegh te lezen uyt het boexken van Malmesburienſis over deze zaek geſchreven. Als deze oude Kapel van Ioſeph van Arimathien getimmert, eyndlijk der oudtheyt week; zoo heeft den Biſſchop Devus Menevenſis, op de zelve plaets een nieuwe gebout, de welke als zy nu ook door den tijdt verging, zoo hebben 12 mannen, uyt het noord-eynd van Britannien getrokken, de zelve wederom vernieut; en ten laetſten heeft Koning Ina, de welke te Romen een ſchool geſticht, om de Engelſche jonkheyt daer in te leeren, en om de zelve ſchool te onderhouden, en een Aelmoeſſe binnen Romen uyt te deelen, op ieder huys in zijn Koning-rijk een penning geſtelt heeft, de zelve kapel ſlechtende, een heerlijke Kerk ter eeren van Chriſtus, Petrus, en Paulus gebout, in welker hooghſte omgang hy deze veerzen te ſtellen geboden heeft:

In 't 698.

Ghy Sions bergen hoogh, en ſpitſen over-ſchoon,
Met een verſierde bloem van een tweevoude kroon,
Van eenen Ceder-boom, op Libanus gewaſſen,
De poorten van Godts troon zeer wonderlijke paſſen
Te zijn twee lichten voor des wereldts wijde Ront.
Zo dat de eene poort, is Paulus zijnen mont,
Waer door hy met zijn ſpraek des werelts-kloot door dondert:
En Petrus is te recht, zonder te zijn verwondert,
De tweede Hemels-poort, en blixemt zonder ſchroomen,
Met een geſtraelde licht onder d'Apoſtels kroonen.
Geleerder is den een, hier door zijn ſchoon vermaen,
De ander om dat hy in hooger ſtaet blijft ſtaen.
Door d'een worden verplant de herten van de menſchen,
D'ander bewaert Godts troon, waer na wy alle wenſchen.
Het geen den eenen leert door arbeyt, moeyt, en kruys,
Ontfangt de ander weêr in 't ſchoone Hemels-huys.
De een met vaſt beſluyt opent de wegh des Heeren,
En d'ander die wil ons met Hemels-vreught vereeren.
En Paulus is de wegh, door zijn vermaen en woort,
En Petrus is de deur, en trouwe Hemels-poort.
Op deze vaſte ſteen begint men dan te bouwen
Een Tempel, om den Heer en Godt in acht te houwen.
Ghy Romen zent ons heyl in d'Engelſe Maras,
Die u lief, zoet, bequaem, en aengename was;
Dat het Apoſtels licht, Glaſconien zou verlichten,
En tot bewarenis begint men hier te ſtichten
Twee werken voor 't gewelt van 't vyantlijk gemoet,
En toorens des geloofs, die deze ſtadt zeer voedt.
Den Koning Ina vroom uyt liefden heeft gegeven
Zijn volke giften, die wel eeuwigh zullen leven.
Hy laet dees kerke haer voltoyt, en gantſch volmaekt,
En geeft veel ſchat en goedt, dat aen de kerke raekt.
Onzen Melchiſedech, recht Prieſter ende Koning,
Die heeft het werk vervult in Godts gewijde wooning:
En in het waer geloof: ſchoon hy heeft geregeert
Publijkelik in 't recht, noch heeft men hem ge-eert
Met Pauſelijke eer, vermits des Konings hoven
Wierden van hem bewaert, dat men die niet zou roven.
En toen hy op der aerd hier in zijn leven waer,
Zo was hy tot het goet een wegh, en een pilaer.
Nu is hy in Godts troon, nu blinkt hy daer in vreughden,
Daer heeft hy loon voor werk, en zoet voor ongeneughden.

Deze veerzen, weynig verandert zijnde, ſtaen in het vierde boek van de veerzen van Venantius Fortunatus, eenſdeels ter eeren de kerk van Parijs, en anderdeels ter eeren de kerk van Nantes.

Hier blijft, hier blijft altijdt in eeuwige gedacht,
Wat hy, tot Godes eer, hier ſteedts te werken placht.

In deze eerſte tijden hebben de heylige mannen hier Godt naerſtlijk gedient, en byzonder de Ieren, de welke op des Konings onkoſten gevoedt wierden, en de jonkheyt in Godtvruchtige en eerlijke konſten oeffenden. Want zy hebben een eenzaem leven zeer bemint, op dat zy met meerder geruſtheyt de Heylige Schrift onderzochten, en door die ſtrenge aert van leven zich oeffenden het kruys te verdragen. Maer ten laetſten heeft Dunſtan, een man van geſlepe verſtant, als hy zich, door de ſchijn van heyligheyt en geleertheyt, gantſch in der Vorſten gunſt ingeboort had, hier voor deze, nieulijker ingeſtelde Munniken, de Benedictijner ingevoert, en hier de eerſte overſte van een tal-rijke hoop van Munniken geweeſt, de welke van de Godtvruchtige en goede Vorſten meêr als Koninglijke ſchatten verkregen hebben. En als zy in aller dingen overvloet omtrent 600 jaren in als geheerſcht hadden, (want al de nabuuren zagen op haer winken) zoo zijn zy van den achtſten Koning Henrik uyt-geroeyt, en het kloofter, dat nu tot een kleyne ſtadt gegroeyt was, vernielt, en ter aerde geſlecht zijnde, vertoont door zijn puyn hoe groot en heerlijk het geweeſt is.

Ik zal van die genen ſchijnen te zijn, die zich over ydele dingen verwonderen, zoo ik van den ooker-boom verhael, de welke hier voor den heylige dagh van S. Barnabas noyt bladeren voortbrengt, maer op den heyligen dagh zelf overvloedigh van bladeren is; en van den Cornoelie-boom (zo wy de *Hawthorne* zo noemen) de welke op Chriſtus geboorts-dagh, als ook in de May-maent, uyt-bot oft zijn loten ſchiet; nochtans getuygen vele geloofwaerdige lieden (zoo 'er geloof is) dat deze dingen zeer waerachtigh zijn. Maer aleer ik hier van keere, zoo hoor in 't kort, het gene Giraldus Cambrenſis, een oogh-getuygh, wijdtloopigh van Arthurs graf, op 't kerk-hof van deze plaets, verhaelt heeft.

Den ſtrijdbaren Arthur.

Als de tweede Henrik, Koning van Engelandt, uyt de liedekens der Britanſche Barden verſtaen had, dat Arthur de zeer edele Heldt der Britannen, die der Saxen verwoetheydt, door zijn dapperheydt, dikwijls gebroken had, te Glaſcon tuſſchen twee ſtijlen gelegen was, zoo heeft hy het lichaem laten navorſchen, en als zy naeulijx zeven voeten in de aerde gegraven hadden, zoo geraekten zy op een ſtijl oft ſteen, op wiens verkeerde zijde was een plomp en breetachtigh loden kruys gemaekt, het welk, daer uyt genomen zijnde, heeft deze letteren vertoont, en omtrent negen voeten daer onder is het graf gevonden geweeſt, van een eyken boom uyt-geholt, in het welk de beenderen van den vermaerden Arthur begraven waren. Doch 't heeft my goedt gedacht dit opſchrift uyt het voor-beelt, in 't kloofter van Glaſcon eertijdts uyt-geſchreven, om de oudtheyt der letteren hier by te voegen. De letteren ſcheenen Barbariſche oft Gottiſche te zijn, en zy ſpreken de woeſtheyt van die eeuw, welke zoo in verderflijke duyſternis gewikkelt lagh, dat 'er niemant geweeſt is, door wiens ſchriften de naem van Arthur vereert wierd. Zonder twijffel was dit een ſtof, welk het vermogen en overvloedt waerdigh was, de welke met zoo groot een Vorſt te vermaren, ook een eyge lof van verſtant verworven zoud hebben. Want die kloekſte voorvechter des Britanſchen Rijx ſchijnt hier door alleen zeer ongelukkigh, dat hy geen waerdige uyt-roeper van zijn dapperheyt gevonden heeft; maer ziet hier het kruys en opſchrift:

Het zal ook niet buyten reeden zijn, zoo ik hier eenige veerzen by voege, de welke onzen Ioſephus Iſcanus, geen gemeen Dichter, eertijdts in zijn Antiocheiden, tot lof van Arthur gezongen heeft:

De Koninglijke bloem Arthur, heeft na geſpoort,
Door zijn voorneme doot, zijn lukkige geboort.
Noyt was 'er vrees gemengt met zijne groote daden,
Altijdt kon hy zich zelfs een luſt en moet in raden.
Hy was lief aengenaem aen de gemeene man,
Beziet de ouden eens, oft die de ouden kan.
Is Pelæus tyran niet door de faem geprezen;
En heeft het Roomſche boek niet klaer genoegh bewezen
De Keyzers haer Triumph. Verheft de eere niet
Alcidem, dat voor hem het ongedierte vliet.
Maer deze mach men noch zo weynigh by hem lijken,
Als oft de zonne zou voor het geſterrent wijken.
Komt doet dan na mijn zin, en doet gelijk ik zegh,
Doet Lacien aen kant, en Grieken uyt de wegh.
Noyt kon de tijdt voor dees een zulken eenen teelen,
Noyt zal de tijdt na dees ons zulken een bydeelen.
Hy is die overtreft de Koningen al t'zaem,
Hy is die beter is, en die is aengenaem,
Als alle die wel eer gewezen zijn in 't leven,
Oft ook die ons de tijdt na deze tijdt zal geven.

En deze Heldt wierd genoemt, op dat ik dit in 't voorby gaen uyt Ninnius aentekene, zoo 't aentekenens-waerdigh is, *Mab-Vter*, dat is, *een groulijke zoon*, om dat hy van zijn jonkheydt af wreedt geweeſt is, en *Arthur*, 't welk in 't Britanſch een afgrijſlijken Beyr, oft een yzre hamer, waer meê de kaeken der Leeuwen op-gebroken worden, betekent.

Hoor, zoo 't u gelieft, noch andere gedenk-tekenen, ſchoon van geen hoogen ouderdom, uyt dien Wilhelmus Malmesburienſis; 't geen ieder verborgen is, zoud ik gaern verkonden, kon ik de waerheyt voortbrengen, wat die Pyramijden bedieden, de welke, eenige voeten van de oude Kerk afgeſtelt, het kerf-hof der Munniken om-tuynen. Wat hooger en naerder aen de kerk zijn vijf taferelen, en hebben de hooghte van 26 voeten. Van deze, hoewel zy door grooten ouderdom ſchijnen ten val te neygen, heeft ieder nochtans eenige tekenen van oudtheyt, de welke gantſch konnen gelezen, ſchoon dat zy niet gantſch verſtaen konnen worden. In het bovenſte tafereel is een beeldt gemaekt na de gedaente van een Paus. In het tweede ziet men een beelt, vertoonende een Koninglijke pracht, en de letteren HER. SEXI. en BLISWERH. In de derde inſgelijx de namen WEMCHESTE. BANTOMP. WINEWEGN. In de vierde HATE. WVLFREDE. en EANELEDE. In de vijfde, de welke ook de laegſte is, is mede een beeldt, en dit navolgende opſchrift: LOGWOR. WESLIELAS, en BREGDENE. SWELWES. HWINGENDES. BERNE. Maer de andere ſpits is achtien voeten hoogh, en heeft vier taferelen, in de welke deſe ſchriften gelezen worden: HEDDE Biſſchop, en BREGORRED, en BEORWALDE. Wat deze dingen bedieden, wil ik niet lichtvaerdelijk beſluyten; maer ik gis, dat hier binnen de beenderen liggen van die haer namen uyterlijk gelezen worden. Voorwaer LOGWOR wordt zekerlijk voor die gehouden, na wiens naem eertijdts LOGWORESBEORH genoemt wierd, die ook *Mont-Acut* geheeten is. En BEORWALDE is Abt geweeſt na HEMGISEL.

De Koningen der Weſt-Saxen, die hier begraven zijn, op te tellen, zoud overtollig zijn; nochtans kan ik den vreedzamen Eadgar, die altijdt tot vrede genegen was, niet voorby gaen, en moet dit graf-gedicht, in dien tijdt zeer aengenaem, hier byvoegen: *Den vreedzamen Edgarus.*

Eadgar is de geen, die ieder wou vermeêre,
Een wreeker van het quaet, en gever van de eere:
Hy is't die zo veel tijdt zijn Scepter heeft gevoert
In ruſte en in vreê, dat niemant daer aen roert.
Dien vreedelijken Vorſt, die over-goeden Koning,
Begeeft de werelt, en zoekt ruſt in Godes wooning.
Hy was der wetten Vooght, den tweeden Salomon,
Die altijdt vrede zocht, of vrede eerſt begon.
Hy was een hater van de zware oorelogen,
Waer door hy wel te recht na grooter eer kon pogen.
De kerkelijke eer die gaf hy zijnen Godt,
De kerken die gaf hy aen 't Geeſtelijk gebodt.
Hy gaf de Geeſtlijkheyt veel goederen en landen:
Het rechte gaf hy plaets, en 't vuyle hy verbande.
Hy maekt een quaet, boos, Rijk, dat het geruſtigh wort,
Hy maekt het korte lang, en 't eeuwigh weder kort.

Na Glaſcon maken de drie rivieren, die daer in malkanderen vloeyen, een moeraſch, en loopen, door een mondt uyt-gelaten, ten weſten langs een kolk, na de water-poel *Vzella*, door *Gedney moore*, oft, zo zommige zeggen, *Godney moore*, het welk zy willen *Godts eylandt* te betekenen, en Ioſeph van Arimathien vergunt geweeſt te zijn, daer na door *Wead moore*, de hoef van Alfred, dien hy by uyterſte-wil zijn zoon Edward gemaekt had, en door dat vêr uyt-geſtrekte broek-landt *Brentmersh*, het welk de Glaſcoonſche Munniken uyt-geleyt hebben, het lant der Kikvorſen, gelijk het ſtedcken *Brentknol*, het Kikvorſen berghje.

Van hier ten ooſten vertoonen zich wijt en breet de heuvelen *Mendip*, die Lelandus Mijn-bergen noemt, en, na ik meyn, niet onbillijk, wijl zy in de oude ſchriften *Muneduppe* genoemt worden; want zy zijn overvloedigh van Loot-mijnen, en bequaem om vee te voeden. In deze heuvelen is een hol met een lang vertrek, in het welk gezien worden zommige putten en rivierkens dieze *Ochiehole* noemen, daer de inwooneren niet minder droomen af verhalen, als de Italianen van haer Apenniniſch hol van Sibylla verſieren. Zonder twijffel heeft het deze naem gekregen van het Britanſch woort *Ogo*, het welk een hol betekent, gelijk ook van diergelijk een hol het eylandt *Eubæa*, eertijdts met diergelijk een woordt *Ocha* genoemt is geweeſt. Niet vêr van dit hol is, onder 't gebiedt van den achtſten Henrijk, door de ploegh uyt-gehaelt een lange loode plaet, eertijdts tot een zege-teken opgericht, en met dit opſchrift: *Mendiſſe hilles.* *Ochy hole.* *Strabo.*

TI. CLAVDIVS CÆSAR AVG. P. M. TRIB. P. VIIII IMP. XVI. DE BRITAN.

Dit is voor-gevallen op 't negende jaer van de Tribunitiſche macht van Claudius, op 't DCCCII jaer na de opbouwinge van de Stadt, als Antiſtius, en M. Suilius Burger-meeſters waren: op welken tijdt de beroerde gemeente, P. Oſtorius tot Voor-ſchout van Britannien ontfangen hebben. Na deze tijdt laet, bid ik, my met goet verlof geoorlooft zijn te wicchelen, dat Claudius in dit jaer twee zege-tekens over de Britannen opgeſtelt heeft, betoont een ouden penning van Claudius zelf, de zekerſte getuyge van die zaek, op welx

Spitſen van Glaſcon.

eene

eene zijde dit opschrift geschreven staet: TI. CLAVD. CÆSAR AVG. P. M. TR. P. VIIII IMP. XVI PP. en aen de andere zijd, DE BRITAN. en daer by een uyt-gedrukte zege-boogh, met een af-loopend Ruyter-beeldt, en twee zege-teekenen. Doch welke deze verwonne Britannen geweest zijn, leert ons Tacitus: want hy getuyght dat Claudius, onder 't beleydt van Ostorius, twee Britansche volkeren dit jaer verwonnen heeft, te weten, de *Icenen* en *Cangen*. Maer, wijl de Icenen gelijk als onder een andere zon liggen, wat zal 't zijn, zoo ik zegh, dat dit zege-teeken over de Cangen, een kleyn volxken onder onze Belgen, op gestelt is, en dat die Cangen hier gezeten hebben? Want niet vêr van hier is de zee, de welke naer Ierlandt strekt, in welke wijk hy de Cangen stelt, en de schaduw van der Cangen naem schijnt in eenige plaetsen van deze wijk overigh te zijn, naemlijk in de landekens oft hundreds *Cannington*, en *Canings*, in *Wincaunton*, welk elders *Cangton* en *Kaingsham*, als der Cangen woon-plaets, genoemt wordt. Maer hier van stel ik het oordeel aen den lezer, ik, gelijk ik gezeydt heb, wichel slechts, wijl ik de Cangen door teekenen na spoor, en elders vertrouw te zullen vinden.

Cangi *volk in Britannien.*

Chuton.

Tusschen deze heuvelen is *Chuton*, welk (zoo ik my niet bedriegh) de wooningh van Willem *Bonvill* geweest is, den welken de zeste Henrijk tot den Rijx-dag van 't Parlament, onder de Baronnen des Rijx, met de naem van Willem van *Bonvill* en *Chuton* beroepen, met de eer van S. Ioris Ridderschap vereert, en zijn zoon met h ulijk van de eenige dochter van den Baron *Harrington* vereert heeft. Maer als hy, qualijk gewilt, onder 't branden der burger-oorlogh, tot het leger van het geslacht van York over-gegaen was, zo heeft hy dien eenigen zoon door een onrijpe doot weghgerukt, en zijns zoons zoon, den Baron van *Harrington*, in den slagh by *Wakefield* omgebracht gezien; en terstont, op dat aen zijn ellendige ouderdom niets gebrak, terwijl hy angstlijk een beter verwachte, zoo is hy in een voorspoedige slagh by S. Alban gevangen, en in zijn nu byna af-geleefde eeuw, met de bijl onthalst, achterlatende zijn nanichte en erfgenaem Cecilia in haer tedere ouderdom, welke namaels aen Thomas *Grey*, Mark-graef van Dorset, met een rijk erf-goedt ten houlijk gegeven is. Nochtans is zijn gedachtnis, als aen een onschuldigen, na zijn doot by macht des Parlaments herstelt.

Baron de Bonevill.

1 Edward. 4.

By de heuvelen van *Mendipp*, ten nooorden, ligt het dorp *Congersbury*, van Congarus, een man van zonderlinge heyligheyt, zo genoemt: Capgravius verhaelt dat het de zoon van den Keyzer van Constantinopolen geweest is, die hier een Heremijts leven geleyt heeft; en *Harpetre*, eertijdts een kasteel van een oudt geslacht van de zelfde toe-naem, het welk erflijk tot de *Gornays*, en van haer tot de *Ab-Adams* gekomen is, de welke (gelijk ik gelezen heb) 't zelve den *Gornays* weder gelevert te hebben. En ten zuyden, niet vêr van dat hol, ligt het Bisschoplijke stedeken op een steen-achtige gront, aen de voet van de heuvelen *Mendipp*, eertijdts gelijk Lelandus, maer ik weet niet van waer, verhaelt, *Theodorodunum*, nu *Welles*, en alzo genoemt van de bronnen die'er doorgaens ontspruyten, gelijk ook *Susa* in Persien, *Croia* in Dalmatien, en *Pegase* in Macedonien haer namen van de bronnen getrokken hebben. Waer van deze plaets ook *Ecclesia Fontanensis*, dat is, *Bronnen-kerk*, genoemt wordt. Zy eygent zich met recht het hoogste lof in dit landtschap toe, zo om de veelheyt van haer Burgeren, als om de heerlijkheyt harer gebouwen. Zy heeft een kerk en Collegie van Koning Ina, ter eeren van S. Andræas gebout, en is terstont van Vorstelijke mannen met vette inkomsten verrijkt: onder de welke Koning *Kinewulf* haer in 't 766 jaer onzes Heeren zeer veel by-gelege plaetsen vergunt heeft; want wy lezen in zijn brieven: Ik Kinewulf, Koning der West-Saxen, geve en schenke by dezen, met toestemming van mijn Bisschoppen en Lands-heeren, een deel landts om de wille Godes, en daer beneffen voor eenige moeylijkheden, ons van onze vyanden, het volk van Cornubien, aen-gedaen, ootmoedelijk aen den dienaer en Apostel des Heeren Andræas, dat is, voor een Collegie van elf perzonen by de rivier, welke *Welve* genoemt wordt, tot vermeerdering van het klooster, het welke light omtrent de groote bron die *Wielea* genoemt wort. Dit heb ik hier by gestelt, zo om de outheyt, als om dat zommige meynen, dat deze plaets de naem van de rivier gekregen heeft. De kerk zelve is voorwaer zeer schoon, maer de west-gevel boven maten, want zy rijst geheel

Herpetre.

Welles.

Stephanus en Bærlitius beschrijven dit in haer Stede-boeken.

met steenen-beelden, na d'oude kunst treflijk uytgehouwen.

Ten zuyden light een zeer treflijk en schoon Palleys van den Bisschop, als een kasteel met wallen en grachten omringt, en aen d'andere zijd tot deze kerk behooren de schoone huyzen der Proveniers, te weten XXVII Proveniers, en XIX kleyne Provenierkens, behalven den Deeken, Voorzanger, Cancelier, en Aerts-diaken. Ten tijde van den ouden Edward, is hier de Bisschoplijke stoel geweest. Want als den Paus dien Edward in den ban gedaen had, om dat de kerklijke heersching in 't westen van dit Rijk opentlijk wankelde: Hy, die zich een Voester-heer der Kerk erkende, heeft drie nieuwe Bisdommen opgericht, te weten, het Cridensche, Cornwalsche, en dit Wellische, waer over hy Eadulf tot eerste Bisschop gestelt heeft. Niet lang daer na heeft Giso deze plaets bekleet, den welken Hiraldus, Graef der West-Saxen en van Kent, de kerkelijke inkomsten inslokkende, zo gequelt heeft, dat het weynig scheelde of hy had de gantsche waerdigheyt wegh-genomen. Maer den eersten Willem, Harald overwonnen hebbende, heeft den uyt-gebannen Giso, en de vervallen kerk de handt gereykt, in welke tijdt, gelijk 't Schat-boek van Engelandt getuyght, de Bisschop de stadt zelf gehadt heeft, de welke voor 50 hiden gegolden heeft. Daer na, onder 't gebied van den eersten Henrijk, heeft Ian de *Villula*, Frans-man van Tours, als hy nu tot Bisschop gekoren was, de Bisschoplijke stoel na Bathon overgevoert, welke twee stoelen in een gesmolten, beyde met haer tijtels den Bisschop vereeren, zo dat een en de zelve Bisschop van Bathon en Welles genoemt wort. Waer door de Munniken van Bathon, en de Kanunniken van Welles, als ten strijdt geraekt zijn, om 't verkiezen der Bisschoppen. En daer-en-tusschen was Savanaricus, Bisschop van Bathon, als hy ook Abt van Glascon was, de stoel tot Glascon overgebracht hebbende, Bisschop van Glascon genoemt, doch deze tijtel is met hem verdwenen; maer ten laetsten zijn de Munniken, en Kanunniken wederom verzoent door dien Robbert, die het erfdeel zijner kerk in *Præbenden* gedeelt, en een Deken, een Onder-deeken, &c. ingestelt heeft. Ook heeft Bisschop Iocellin in dien tijdt de kerk met nieuwe gebouwen voorzien, en by onzer groot-vaderen gedenken heeft Radulf van *Shrowsbery* (als hem zommige noemen) voorwaer een fraey Collegie voor de *Vicarisen* en zangers, aen 't noord-eynd van de kerk gebout, en 't Palleys van den Bisschop met een muur omringt. Maer daer men van 't Palleys na de markt gaet, heeft den Bisschop Th. *Bekington* een zeer schoone poort opgericht, de welke ook 12 schoone huyzen van steen in gelijke hoogte aen de markt gevoegt heeft, in welx midden men een gallery, op zeven stijlen, en een schoon verwulfsel rustende, ziet, de welk den Bisschop Willem *Knighte*, en de Deeken *Wollman*, tot dienst der koopluyden gesticht hebben. En deze dingen zijn aen 't oost-eynd; in 't west-eynd hebben wy de Parochy-kerk, den heyligen Cuthbert toe-gewijt, gezien, alwaer naest by is een gasthuys, van Bisschop Niklaes *Bubwith* voor XXIV armen opgericht.

905. *De history van Bathon.*

Ziet in het boek van de beschrijving of 'er plaets ledigh is om te vernieuwen. 1193.

Uyt die mijn-bergen spruyt de riviere *Frome*, de welke ten ooste loopt door die putten van die steen-koolen, die de smidts gebruyken om het yzer week te maken; en niet veel weghs af-geleght hebbende, zo bedient zy, ten noorden gekeert, de plicht van een lantscheyding tusschen dit en 't land van Glocester, en bespoelt *Farley*, over lang een kasteel der *Hungerfords*, op een rots gesticht, alwaer dat eertijts Humfred *Bohun* voor de Munniken een klooster gebout heeft, niet vêr van *Philips Norton*, een vermaerde markt, de welke van de kerk, aen S. Philips gewijt, de naem heeft.

Farley.

Philips Norton.

Wat laeger strekt zich het bosch *Selwood*, daer ik te vooren af gezeyt heb, wijt en breedt uyt, dicht genoeg van boomen, van het welke het omgelegen landtschap eertijdts *Selwoodshire* genoemt wierd, (gelijk Ethelwerdus getuyght) en de bygelege stadt wordt noch heden *Frome Selwood* genoemt, de welke met wolle-weven haer meeste gewin doet. Omtrent twee mijlen van deze stadt, na het westen, ziet men een kleyn, maer nochtans treflijk kasteel, het welk van de *De la Maren* gebout, en *Nonney de la Mare* genoemt, en van de zelve erflijk tot de *Powlets* gekomen is. En niet vêr van daer is *Witham*, alwaer de derde Koning Henrijk een kloosster voor de mannen gebout heeft.

Selwood.

Nonney de la mare.

Maer de *Frome*, nu door eenige kleyne rivierkens uyt dit bosch vermeerdert, begeeft zich eyndlijk in de edele rivier *Avon*, de welke, in de kromte loopende, terstont de oude stadt bezockt, de welke, om de warme bat-stoven, van Ptolo-

Wateren van de zon. Van de ſteden.

Ptolomæus ΥΔΑΤΑΘΕΡΜΑ, dat is, *warme wateren*, van Antoninus *Aquæ Solis*, *Zonne wateren*, van de Britannen *Yr ennaint twymin*, en *Caer Badon*, by de Saxen Baþancerter, hat Baþan, en om door den grooten toeloop der zieken *Akmancheſter*, dat is, *de ſtadt der zieken*, van Stephanus *Badiza*, van ons heden *Bathe*, en by de Latijnen gemeenlijk *Bathonia* genoemt wordt. Het light in een vlakte die niet zeer groot is, en van alle kanten met even hooge heuvelen vele omwalt is, uyt de welke de aderen van altijd-lopende beexkens in de ſtadt tot groot gerief der burgers af-vloeyen. In de ſtadt zelve ontſpringen drie warme bronnen, uyt-waeſſemende dunne dampen van Hemels-blaeu en zee-achtige verw, gelijk zwavel-ſtank, want het water wordt door zwavel en kalk gezuyvert, de welke gezont, en een uytnemende genees-middel is van de lichamen, de welke met quade dampen gequelt zijn; want zy lokken door haer warmte het zweet uyt, en zy betemmen de wederſpannigheyt der dampen. Zy zijn nochtans niet tot aller uuren gezont, want van acht uren voor de middagh tot drie uuren na de middagh ſijn zy heetſt en zieden meeſt, en ontroert zijnde, ſtorten eenige vuyligheyt van de gront uyt, in welke tijdt zy geſloten worden; en niemant komt 'er in tot dat zy, door haer verlaten, zich van die vuyligheden verloſt en gezuyvert hebben. Van deze drie, is die, welke het Kruys-bat, om dat het kruys eertijdts daer in het midden opgeright was, genoemt word, door een zeer zachte en bequame warmte laeu; en heeft op de kant twaelf zetels van ſteen, en wort met een muur beſloten. De tweede, naeulijx twee-hondert voeten hier van af, is veel heeter, waer van zy *Whot bath*, dat is, *heet*, genoemt wort. Hier aen grenſt het gaſthuys, van Reginald, Biſſchop van Bathon, geſticht, om de behoeftigheydt der zieken te gemoet te komen, en hier in't midden zijn twee ſtraten, dewelke na het weſt-eynd van de ſtadt loopen. De derde en grootſte, is gelegen als in een hoek in de kromte van de ſtadt, na by de hooft-kerk, en wort het Konings-badt genoemt, is mede met een muur beſloten, en heeft XXXII zitſels zeer treflijk uyt-geholt, in de welke mannen en vrouwen byzonderlijk zitten, dewelke, als zy daer in gaen, worden eerſt met linnen kleederen aen gekleet. Daer nu de groote kerk ſtaet, zeght men, dat van ouds de kerk van Minerva geſtaen heeft. Voorwaer Solinus Polyhiſtor, zonder twijffel van deze bat-ſtoven ſprekende, zeght: In Engelant zijn warme bronnen, met koſtelijke toe-ruſting uyt-gebout, tot nut van de menſchen, over welke bronnen de Godtheyt van Minerva Vooght is, in wiens kerk de eeuwige vuuren noyt in haer vonken verouderen, maer wanneer het vuur vergaen is, verkeert het in ſteene klooten. Nochtans getuyght Athenæus, dat al de warme baden, die uyt der naturen uyt de aerde ſpringen, Hercules toe-gewijt zijn. En ik weet niet wat oudt beelt van Hercules, met zijn hant een ſlang drukkende, hier in de veſten onder andere oude gedenk-tekenen, door de nijdigheyt der tijt nu gantſch vervallen, gezien wort. Maer om hier van niet te twiſten, zoo laet ons, belieft het u, toeſtaen, dat de bat-ſtoven zo wel aen Hercules, als aen Minerva gewijdt geweeſt zijn. Want de Grieken hebben voor gegeven, dat Pallas aen Hercules, na zijn groote daden, eerſt de badt-ſtoven toebereyt heeft. 't Zal genoegh zijn, zo ik door Solinus aenzien overtuygh, dat, als hy ſchrijft dat Minerva oft Pallas overſte dezer bronnen geweeſt is, dit de ſtadt is, de welke de Britannen in haer tael *Caer Palladur* genoemt hebben, dat is, *de ſtadt van Pallas water*; want de zaek, de naem, en de betekening komen bequaemlijk over een. Dezer vont wijten onze verdichtſels aen den Koning *Bleyden Cloith*, dat is, *Bleyden Toverer*, hoe waerſchijnlijk, laet andere zeggen. Doch Plinius getuyght, dat de Britannen eertijdts de Tover-konſt met zoo groote Godtsdienſtigheyt geviert hebben, dat zyze den Perſen ſchijnen gegeven te hebben; nochtans durf ik deze badt-ſtoven aen geen Tover-kracht wijten. Zommige van de onze, maer iet anders handelende, verhalen, dat Iulius Cæſar de vinder geweeſt is. Maer ik oordeel, dat dezer kennis later tot de Romeynen gekomen is, wijl Solinus de eerſte is, die daer van verhaelt. En de Saxen, omtrent het XLIV jaer na haer inkomſt in Britannien, het verbont gebroken hebbende, en den alreê uyt-gedoofden oorlogh ontſtekende, hebben deze ſtadt belegert; maer als de ſtrijdtbaere Arthur haer over quam, zoo hebben zy den Badoniſchen bergh ingenomen, alwaer, als zy in de uyterſte hoop langen tijdt met grooten moet gevochten hadden, in grooten getale verſlagen zijn. Dit ſchijnt die zelve bergh te zijn, die, nu *Banneſdowne* genoemt zijnde, over het dorp *Bathſtone* dicht by deze ſtadt hangt, en hier noch zijn dijken en bolwerk toont. Ik weet nochtans dat 'er zijn die het in 't Graefſchap van York zoecken, maer Gildas betrekt het tot deze plaets; want men leeſt in een geſchreven voorbeelt van de boekery van Cambrits, alwaer gehandelt wort van de overwinning van Aurelius Ambroſius: Tot op het jaer van de belegering van den Badoniſchen bergh, die gehouden wort niet vêr te zijn van de mont van de Severnſche zee. Zoo dit niet overtuyght, zoo laet zy weten, dat het dal, het welk zich vêr langs de rivier *Avon* uytſtrekt, in 't Britanſch *Nant Badon*, dat is, *het Badoniſch dal*, genoemt wordt; en waer men den Badoniſchen bergh zoeken moet, 't zy by 't Badoniſch dal, zie ik noch niet. En de Saxen lang daer na deze ſtadt niet durvende aengrijpen, hebbenze den Britannen lang gelaten. Maer in 't D LXXVII jaer onzes Heeren, als Cewalin, Koning der Weſt-Saxen, de Britannen by *Deorham* verſlagen had, zo heeft zy, door wapenen en gewelt bevochten, zich eerſt onder de Saxen begeven: en na weynigh jaren verquikt zijnde, heeft zy haer nieuwen naem *Akmanceſter*, en veel heerlijkheyts verkregen. Want *Osbrich* heeft 'er in het D C LXXVI jaer een klooſter voor de Nonnen, en Koning Offa, zo haeſt als 't onder de macht der Merciers gekomen was, een andere kerk gebout, welke beyde door de Deenſche verwoetheyt vernielt zijn. Uyt dezer puyn is namaels een nieuwe kerk, den Apoſtel Petrus toegewijt, ontſtaen, in de welke den vreedzamen Eadgar tot Koning gehuldight, der ſtadt veel vryheden vergunt heeft, waer van de burgers nu noch met jaerlijkſche ſpelen gedachtnis houden. Ten tijde van Edward de *Confeſſeur*, gelijk men in de aentekening van Engelant leeſt, gold het voor XX hiden, wanneer Scyra gold, de Koning had daer LXIV burgers, en XXX burgers van anderen. Doch dit geluk heeft niet lang geduurt, want terſtont na den inval der Noormannen, heeft het Robert *Mowbray*, neef van den Biſſchop van Conſtantien, dewelke een grooten oproer tegen den Roden Koning Willem verwekt had, vernielt en verbrant. Kort daer na heeft het nochtans zijn aêm verhaelt, door hulp van Ian de *Villula* van Toers in Vrankrijk geſproten, dewelke, als hy Biſſchop van Wellens was, deze ſtad van den eerſten Henrijk kocht voor 500 mark, (gelijk als Malmesburienſis verhaelt,) en de Biſſchoplijke ſtoel herwaerts over gebracht, en de naem van Biſſchop van Welles behoudende, een nieuwe kerk tot zijn ſtoel getimmert heeft. Dewelke noch onlangs ten val neygende, zoo heeft Olivier *King*, Biſſchop van Bathon, een ander neven die oude, voorwaer een groot werk, en vol van heerlijkheydt, begonnen, en byna ten top gebracht. Doch zo hyze had mogen voltoyen, zy zou zonder twijffel de eere boven alle Cathedrale kerken van Engelant gedragen hebben. Maer deze eer hebben de onrijpe doot aen zo groot een Biſſchop, de booze tijden, en de gierigheydt van zommige, die 't hier toe in Engelandt vergaderde geldt, als men zeght, ontfutſelt hebben, benijt. Doch van toen af heeft Bathon, zoo in wolle-wevery, als in toeloop der vreemdelingen gebloeyt, en zich zelf met muuren geſterkt, waer in zy eenige oude beelden en Roomſche opſchriften, om de outheyt te beveſtigen, gezaeyt hebben, die door 't ſtaende water van ouderdom nu zo vergaen zijn, dat zy naeulijx gelezen konnen worden. En op dat 'er aen de waerdigheyt van Bathon niets gebrak, zoo heeft zy eenige Grooten met den tijtel van Graef vereert. Want men leeſt dat Philebert de *Chandew*, uyt Britannien geſproten, van den zevenden Henrijk met de zelve eer begiftight is geweeſt. Daerna heeft de achtſte Koning Henrijk, in 't XXVIII jaer zijns Rijx, Ian *Bourchier*, Heer van *Fitz-warin*, tot Graef van Bathon gekoren, dewelke in het XXXI jaer des Rijx van den zelfden Koning geſtorven is, dien zijn zoon Ian gevolght is, dewelke meê in het derde jaer van Koningin Elizabeth ſturf. Dewelke Ian, Heer van *Fitz-Warin*, ontfangen heeft, voor dat zijn vader doot was, van welken Willem, Graef van Bathon gebooren is, die nu bloeyt, en zijn Edeldom met goede oeffeninghen tracht te verſieren. De Aerdt-beſchrijvers meten de lengte van deze ſtadt op XX tijden, en LVI ſcrupulen; en de breedte op LI tijden, en XXI ſcrupulen. Neemt tot een toegift, zoo 't u belieft, deze veerskens van Nechamus, die voor vier hondert jaren geleeft heeft, tot lof van Bathon:

Wat is't van nood, ik roem, Bathoniens badt-ſtoven,
Die vordelijke zijn, en geen gezontheyt roven.
Ons baden die zijn goedt, een zieken ouden man,
Een Flereſijnigh menſch, een die niet zijn en kan

Bathe.

Van de bad-ſtoven.

Den Tempel van Minerva.

Caer Palladur.

De Engelſen zijn de Naturaliſten toegedaen.

Den Badoniſchen bergh.

Graven van Bathon.

In het boek van onderzocking 31. Henr. 8.

Gezont, het is ook goedt voor eene die gevallen
Heeft, en het doet hem ook met zijn gezontheyt brallen.
Het hellipt eenen menſch, en maekt hem ras en fris,
Die met een kouwe ziekt gequelt, gepijnight is.
Het geeft een vaſten ſtant aen alle arbeyts-lieden.
Het ſtelt de natuur wet, en kanze ook gebieden.
Dees baden uyt zich zelfs, die geven zulken het,
Of daer een koper-vat met vuur was onder zet.
Dit heeft zoo menigh menſch geſcheenen droch en dromen.
Wy weten dat dees plaets van zolfer is gekomen.

Zie daer ook, luſt u te leezen, twee oude opſchriften, zeer onlangs by de gemeene wegh, omtrent de ſtadt in het veldt van *Waldcot*, uyt-gegraven, die Robert *Chambers*, een groot lief hebber der oudtheydt, in zijne hoeven gebracht heeft, al waer ikze uyt geſchreven heb:

G. MVRRIVS. C. F. ARNIENSIS.
FORO. IVLI. MODESTVS. MIL.
LEG. II. *AD. P. F. IVLI. SECVND.
AN. XXV. STIPEND.
*H. S. E.
DIS. MANIBVS.
M. VALERIVS. M.
POL. EATINVS. *C. EQ.
MILES. LEG. AVG. AN.
XXX. STIPEN. X.
H. S. E.

* Adjutricis, Piæ, Fœlicis.
* Hic ſitus eſt.
* Cohortis Equitum.

Ik heb ook deze oudtheden binnen de muuren gemetſelt gezien, tuſſchen de ooſt- en de weſt-poort, eenen Hercules zonder ſlinker-hant, en in zijn rechter-hant een kolf, op de breuk van de ſteen, met ſchoone en groote letteren:

*DEC. COLONIÆ *GLEV.
VIXIT AN. LXXXVI.

* Decurioni.
* Glevi, *dat zijn die van Glocester.*

Daer na in gewikkelde bladeren, een Herkules, twee ſlangen drukkende, en op een dekſel van een graf, tuſſchen twee beeldekens, van welke het eene een hoorn van overvloedt hield, met leelijke letters, die niet wel te leezen zijn:

D. M.
SVCC. PETRONIÆ VIXIT
ANN. IIII. *M. IIII.
*D. XV. EPO.
MVLVS ET VICTI SIRANA
*FIL. KAR. FEC.

* Menſes.
* Dies.
* Filiæ Kariſſimæ fecerunt.

Een weynigh daer beneden op de breuk van een ſteen met groote letters:

VRN. IOP.

Tuſſchen de weſt- en de zuyd-poort een *Ophiuchus*, met een ſlang toe-gevouwen, twee menſchen hoofden met gekrult hayr, van binnen in de borſtweeringen van de veſten, en een lopende haes hier aen vaſt gemaekt, op een ſteen met verkeerde letters:

VLIA. ILIA.

Een naekt man, gelijk als aen een zoldaet de handt ſlaende, ook binnen de borſtweering der veſten, bladeren, twee leggende elkander kuſſende en omhelſende, een voetknecht met een zwayend zwaert, en een uytgeſtrekt ſchilt, een voetknecht met een ſpiets, op een ſteen, met verkeerde letters:

III VSA
IS. VXSC.

Steene ſlangen. En het hooft van Meduza met ſlangen hayr.

Cainsham. Neven de zelve *Avon* (de welke hier een ſcheyding is tuſſchen dit landt en het landt van Gloceſter) ziet men aen de weſt-oever *Cainsham*, na *Keina*, een zeer heylige Britanſche dochter, zo genoemt, van de welke de licht-gelovigheyt van de voorige eeuw velen wijs gemaekt heeft, dat zy ſlangen in ſteenen verandert heeft, om dat zulke wonder-werken der ſpelende natuur aldaer zomtijts in de ſteen-kuylen gevonden worden. Want wy hebben een ſteen, die van hier gebracht was, gezien, in de gedaente van een in-een-gerolde ſlang, wiens hooft, wat onvolmaekt zijnde, in d'omgang uytſtak, de uyterſte ſtaert het middel-punt bevangende, maer van velen is het hooft af. Hier in de nabuurige landen, en ook elders, komt het *Percepier*, een kruyt dat aen Engelant byzonder is, waer in men bitterheyt en zurigheyt verneemt, noyt hooger als drie ſpannen het gantſche jaer door, komt van zelfs voort, zonder ſteel met kruydige bloemkens, die welke, met groote kracht, haeſtigh het piſſen verwekt, en uyt het zelve wort, tot groot nut, een drup water getrokken, gelijk P. Pæna, in zijn aentekeningen der ſtammen, aengetekent heeft.

Percepier.

Naeulijx vijf mijlen van hier door-ſnijdt de rivier *Avon* het midden van Briſtol, by de Britannen *Caer Oder Nant Badon*, dat is, *de ſtadt Oder in 't Badoniſch dal.* In de naem-keten der oude ſteden *Caer Brito*, by de Saxen Bnigbtrtop, dat is, *een doorluchtige plaets.* Maer die de zelve der Belgen *Venta* genoemt hebben, hebben ons en zich zelf bedrogen. Deze ſtadt, ten deel in 't landt van Gloceſter gelegen, is geen van beyde toe te ſchrijven, wijl zy haer eyge overheydt heeft, en een Graefſchap zy door zich zelf ingelijft. Zy light op een verheve plaets tuſſchen de *Avon*, en het rivierken *Frome*, door veſtingen en rivieren genoegh verzekert: want zy was eertijts met een dubbele muur omringt. In het aenzien is zy zeer ſchoon, zo door de gemeene, als byzondere huyzen, dat zy met haer naem over een komt, met goten langs onderaertſche gangen, en zo gebout, om de vuyligheyt uyt te voeren, en wegh te ſpoelen, dat 'er tot de zuyverheyt en gezontheyt niets ontbreekt, waer van hier geen gebruyk van miſtwagens is. En is met leef-tocht zoo voorzien, en in burgers zo overvloedigh, dat zy, naeſt Londen en York, de voornaemſte onder de ſteden van Britannien te achten is. Want het onderling gebruyk en de bequaemheyt van de haven, welke in de boezem der ſtadt zelf de ſchepen met volle zeylen toe laet, hebben den handel van vele volkeren hier na toe getrokken; dewijl de *Avon* welt door de vloet van de aenkomſtige zee, zoo haeſt de maen nieu oft vol is, zoo op, dat zy de ſchepen, op 't drooge liggende, by de elf oft twaelf ellen opheft. De inwooners zelve drijven een grooten koophandel door gantſch Europen, en zenden ſchepen in de verdſte plaetſen van America. Op welke tijdt, en van wien deze ſtadt gebout is, zal niemant licht zeggen; zy ſchijnt nochtans niet zeer out, wijl zy, in de roven der Deenen, nergens by onſe Geſchicht-ſchrijvers gedacht wort; en voorwaer ik oordeel, dat zy in 't hellen van 't Saxſche Rijk eerſt ontſproten is, wijl zy nergens voor het CIↃ LXIII jaer genoemt wordt, als Harald (gelijk Florentius Wingornienſis verhaelt) uyt *Brytſtowa* met een vyandige vloot naer Walles voer. In de eerſte jaren der Noormannen gaf de bygelege hoeve *Berton*, en dit *Briſtow* den Koning (als in 't Schatboek van Engelant ſtaet) cx mark zilvers, en de burgers hebben gezeyt, dat Biſſchop G. had xxxiii mark, en een mark gouts. Daer na heeft het Robert, Biſſchop van Conſtantien (als hy tegen den Roden Willem iet nieus pooghde) tot een zetel van den oorlogh gekozen, het ſtedeken beveſtight, en ik geloof met die binnen-muur, die noch ten deele overigh is. Maer na weynigh jaren zijn de veſten over al uyt-gezet met boom-gaerden, want aen het zuyden wordt *Radcliff*, daer de huyskens van de voorſtadt waren, aen het overige deel der ſtadt, met een ſteene brugh, van beyde zijden, zoo met huyzen betimmert, dat het geen brugh, maer een ſtraet gelijkt, gevoeght, en met wallen beſloten, en de inwooners zijn tot de burgerſchap geſchreven; over al zijn gaſt-huyzen tot nootdruft van de armen, en treflijke kerken tot Godes eer opgericht. Onder welke vêr de ſchoonſte is de kerk van S. Marie van *Radcliff*, buyten de veſten, in de welke men heerlijk langs veel trappen opklimt; zoo ruym en wel gemaekt, zoo konſtigh van ſteen overwulft, en met zoo hoogen tooren, dat zy, na mijn oordeel, al de Parochy-kerken in gantſch Engelant, die ik tot noch toe gezien heb, vêr te boven gaet. Hier in heeft de ſtichter Willem *Canninges* twee eeren-graven oft Tomben; op het eene ſtaet zijn beeldt met een Raedts-heeren kleedt, want hy is vijf mael Schout van deze ſtadt geweeſt, en op het tweede zijn zelfde beelt, met een Prieſterlijk kleet, want in zijn ouderdom is hy Geeſtlijk geworden, en Deeken geweeſt van het Collegie, dat hy zelf te *Weſtbury* geſticht heeft. Hier naeſt is ook een andere kerk, die zy *Temple* noemen, wiens tooren, als de klok ſlaet, heen en weêr waggelt, zo dat zy zich van 't overigh gebou afgeſcheurt heeft, en drie vingeren breet van boven tot beneden toe geſpleten zijnde, die ſpleet, als de klok ſlaet, op en toe gaet. Ook kan ik de kerk van S. Steven niet verzwijgen, wiens hooge tooren de burger en koopman *Shipward*, by onzer groot-vaderen gedenken, met groote koſten en konſt gebout heeft. Ten ooſten en noorden was het ook met zeer vele wooningen betimmert, en de zelve waren met muuren becingelt, en beſchermt door de riviere *Frome*, de welke, alsze tegen de wallen aen-geſtroomt heeft, zoetelijk in de *Avon* loopt, en geeft een bequame haven aen de ſchepen, als mede een bequame Kaey, om de goederen uyt en in te voeren. Omtrent dewelke (tuſſchen de

Briſtol.

Willem van Wirceſter.

The Marſhe.

de by-een-vloeying van de *Avon* en de *Frome*) een groote velt-achtige vlakte is, dewelke, overal met boomen beplant, aen de burgeren een zeer treflijk en aen-gename wandelplaets geeft. Aen het noord-ooften, alwaer het geen rivieren heeft, heeft Robert, des eerften Koning Henrijx natuurlijke zoon, dewelke men gemeenlijk den Roden Robert, Burgermeefter van Gloceſter, noemt, om dat hy Graef van Gloceſter was, een groot en vaſt kaſteel, tot beſcherming van zijn ſtadt, gebout, en heeft door Godtvruchtige genegentheydt den tienden ſteen beſtemt, om een kapel te timmeren, zeer na by de Abdye van S. Iacob, dewelke hy ook omtrent de ſtadt getimmert heeft. Deze had tot huys-vrouw Mabilia, de dochter en eenige erfgenaem van Robert *Fitz-Hamon*, die deze ſtadt door leen-recht van Willem de Noorman gehat heeft. Dit kaſteel, ter naeuwer noot gebout zijnde, is van Koning Steven belegert; maer hy is, zonder iet uyt te rechten, gedwongen geweeſt te rug te wijken; en, weynigh jaren daer na daer in gevangen geſloten, heeft geleert hoe onzeker het avontuur der oorlogh is. Over de rivier *Frome*, dewelke met een brugh bedekt wordt aen de Frome-poort, klimtmen in de kromte langs een ſchuyn berghsken, op een hooge heuvel, van waer een aengename uytzicht op de onderworpe ſtadt en haven is. Deze heuvel wort zijn top terſtont tot een breede en groene vlakte ge-effent, welke in 't midden met een dubbele regel boomen overlommert is, tuſſchen welke een ſteenen Preekſtoel en een kapelle is, in dewelke men zeght, dat Iordan, met-gezel van S. Auguſtijn, Apoſtel der Engelſen, begraven is, nu is 't een gemeene School: en van beyde zijden, op dat ik de ſchoone en nette huyzen van by zonderen verzwijge, met gemeene en heerlijke gebouwen vereert. Aen deze zijde is de ſchoone kerk, dieze *Gaunts* noemen, na haer ſtichter Henrijk *Gaunt* Ridder, die, het aerdtſche te rugh ſtellende, zich hier Gode geheylight heeft; maer nu is zy door weldaedt van T. *Car*, een rijk burger, om de weezen te voeden gekeert. Aen d'andere zijd, daer recht tegen over, vertoonen haer twee kerken, S. Auguſtijn toe-gewijt, de eene is kleyn, en een Parochy-kerk, de andere is grooter, en van den achtſten Koning Henrijk met de Biſſchoplijke ſtoel, en zes Proveniers vereert; welker grootſte deel vervallen is, daer de poort van het Collegie, konſtelijk gebout, dit opſchrift vertoont:

REX HENRICUS II. ET DOMINUS ROBERTUS FILIUS HARDINGI, FILII REGIS DANIÆ, HUJUS MONASTERII PRIMI FUNDATORES EXTITERUNT.

Dat is:

De II *Koning Henrijk, en Heer Robert, Hardings zoon, de zoon van den Koning van Denemarcken, zijn de eerſte ſtichters van dit klooſter geweeſt.*

Baronnen van Barkley.

Dezen Robert, Hardings zoon, uyt het Koninglijke bloet der Deenen gebooren, is een Edel-man van Briſtol, en den Koning Henrijk zoo lief geweeſt, dat, door des Konings gunſt, zijn zoon Maurits, de dochter van den Heer van *Barkley* ten houlijk gekregen heeft: van waer dat zijn nakomelingen, die met groote eer gebloeyt hebben, nu noch Baronnen van *Barkley* genoemt worden, van welke zommige in deze kerk begraven zijn.

Regiſter van het klooſter.

Van hier af, daer de *Avon* af loopt, zijn van beyde zijden groote ſteen-rotſen, die de natuur als met ernſt ſchijnt gemaekt te hebben. Een van deze, dewelke ten ooſten aen de rivier light, wordt S. Vincent genoemt, en is zoo vruchtbaer van Diamanten, dat iemandt 'er ſchepels mê vullen zoud.

Engelſe Diamanten.

Maer door de overvloedigheyt zijnze by de onzen weynigh geacht: want behalven dat zy met haer helderen glans de Indiaenſe tarten, zo wijken zy dezelve ſlechts in hardigheyt. Maer om dat zy van de natuur zelve zes- en vier-kantigh glat geſlepen zijn, daer in acht ikze verwonderens-waerdiger. De ander rots aen de weſt-zy is ook vruchtbaer van Diamanten, dewelke van holle en roodt-achtige keyzelſteenkens (want hier is de aerdt root) als baer-ziek, door een wonderlijke naerſtigheyt der natuur, begrepen worden. De *Avon*, deze rotſen voorby geloopen zijnde, wort in de mont der Severn eyndlijk door een volle kolk ontlaſt.

Graven en Hertogen van Somerſet.

Nu is overigh dat ik de Graven en Hertogen van dit lant van Somerſet optelle. De eerſte Graef van Somerſet zeght men, dat geweeſt is Willem van *Mohun*, oft *Mojun*, dewelke dezelve ſchijnt te wezen, die de Keyzerinne Machtild in de brief, waer door zy Willem van *Mandevill*, Graef van Eſſex gemaekt heeft, tot getuygh nam onder de naem van Graef van *Mojon*. Ook gemoet ons van toen af geen genoegh uyt-gedrukt gewagh van de Graven van Somerſet, of het ware in dit af-ſchrift van den derden Henrijk aen Pieter van *Manley*, het welk ik, om het oordeel van andere uyt te lokken, hier onder voegen zal: Weet, dat wy ontfangen hebben manſchap van onzen beminden oom Graef Willem, van al zijn landen die hy van ons bezit, en voorneemlijk van het Graefſchap van Somerſet, het welk wy hem gegeven hebben, met al zijn toe-behooren, voor zijn onderdanigheyt en dienſt, behoudens ons Koninglijk recht voor ons: en daer om belaſten wy u, dat ghy hem doet hebben de gantſche inkomſt van het voorzeyde Graefſchap, met al zijn toe-behoren, en dat ghy in geenigh van 't andere des voorzeyden Graefſchaps in laet, &c. En 't is bevolen aen alle Graven, Baronnen, Zoldaten, en vrye lieden, van het Graefſchap van Somerſet gehouden, dat zy dien zelven Graef getrou, en onderdanigh zullen zijn, behoudens haer eet aen den Heer Koning, en dat zy hem in 't overige gehoorzaem en onderdanigh zijn, als haren Heere. Of hy hier uyt Graef van Somerſet, als ook van Denshier (want van den zelven Willem heeft hy inſgelijx met de zelfde woorden aen Robert van *Courtney* geſchreven) geweeſt is, laet ik andere oordeelen. Onder dezen derden Henrijk, als 'er ſtaet in een Franſch geſchreven boek, welk aen het Ridderlijk geſlacht der *Mohuns* behoort, wordt verhaelt, dat Paus Innocent, in een heylighdaeghſche vreughd, Reginald *Mohun* tot Graef van *Eſte* gemaekt heeft, dat is, gelijk de ſchrijver vertaelt, *van Somerſet*, gevende hem een goude roos, en een jaerlijkſche inkomſt te betalen aen het Outer van S. Paulus tot Londen. Zoo dat deze niet eygentlijk een Graef, maer een Apoſtoliſche Graef ſchijnt; want in die tijdt wierden die zoo genoemt, die van den Paus van Romen gekoren waren, gelijk die van den Keyzer geſtelt waren, Rijx-Graven genoemt wierden: zy hadden onder zekere voorwaerden macht Notariſſen, Boden, en onechte kinderen wettigh te maken, &c. Lang genoegh daer na was Ian van *Beaufort*, natuurlijke zoon van Ian van Gent, Hertogh van Lancaſter, en Cathrijn *Swinford*, van den tweeden Koning Richard, met zijn broeders en zuſters, met toeſtemming van 't Parlament, gewettight, tot de eer van Graef van Somerſet gevordert, en namaels tot Markgraef van Dorſet gekoren; doch is terſtont van den vierden Henrijk van deze eer ontrooft, en alleen den tijtel van Somerſet gelaten. Dezen zijn drie zonen gebooren, Henrijk, Graef van Somerſet, de welke zeer jong geſtorven is; Ian, van den vijfden Koning Henrijk tot eerſte Hertogh van Somerſet gekoren, de welke zijn eenige dochter Margriet, moeder van den zevende Koning Henrijk, geteelt heeft; en Edmund, die zijn broeder in 't Hertoghdom na-gevolght is, en een tijdt lang Regent van Vrankrijk, t'huys ontboden, met het verlies van Normandyen beticht, en dieshalven van het gemeene volk veel zwarigheydt geleden hebbende, is in den droevigen oorlogh tuſſchen Lancaſter en York, in den eerſten ſlagh by S. Alban gebleven. Zijn zoon Henrijk, in zijn plaets geſtelt zijnde, terwijl hy de tijdt diende, en nu de zijde van York, en dan het leger van Lancaſter volghde, is ten laetſten in den ſlagh by *Hexham* van die van York gevangen, en om zijn lichtvaerdigheyt onthalſt. En zijn navolger en broeder Edmund, laetſte Hertogh van Somerſet uyt dit geſlacht, is, het heyr van Lancaſter by *Tewkeſbury* geſlagen zijnde, uyt de kerk, in de welke hy, deerlijk gewont zijnde, gevlucht was, uyt-gehaelt en doot-geſteken. De wettige zonen uyt dit geſlacht alzoo uyt-gebluſcht zijnde, zoo heeft eerſt de zevende Henrijk zijn zoontjen Edmund, die terſtont geſtorven is, en daer na de achtſte Henrijk zijn natuurlijken zoon Henrijk (*Fitz-Roy* genoemt) met deze tijtel vereert. De welke zonder kinderen geſtorven zijnde, zoo heeft de zeſte Edward, Edward van *Seimor* met deze eer bekleet, de welke vol eers, en met tijtels over-laden, te weten, Hertogh van Somerſet, Graef van Hertford, Onder-Graef van Beauchamp, Baron van *Seimor*, Oom van den Koning, Beſtierer des Konings, Beſchermer van zijn Rijken, Heerlijkheden, en Onderzaten; Stadthouder van het leger te water en te landt; Schatmeeſter en Graef Maerſchalk van Engelandt; Overſte van de eylanden Gernſey, en Iarſey, &c. ſchielijk als door ſpot van 't avontuur overvallen, om een lichte miſdaedt, en daer toe van zijn vyanden met bedrogh opgemaekt, van zijn eer en leven berooft is.

Ope brieven van den derden Koning Henrijk in 't eerſte jaer van zijn heerſching gegeven.

Apoſtoliſe Graef.

Ziet de Graven van Dorſet.

In dit Graefſchap worden 385 Parochien getelt.

WILSHIRE.

HEt landt *Wilshire*, welk ook een landtschap der Belgen geweest is, wort by de Engel-Saxen Wiltsetta, by de Latijnen gemeenlijk *Wiltonia*, van haer eertijts vernaemste stadt *Wilton*, genoemt, gelijk dezelve van de rivier *Willy*: het is gantsch middelantsch; want ten westen is het met het landt van Somerset, ten oosten met het lant Berchier en Southanton, ten noorden met het lant van Glocester, ten zuyden met het lant van Dorcester, en ten deel met het lant van Southanton, besloten. Dit landt is vruchtbarigh, zoo in strijdtbare mannen, dewelke (gelijk Iohannes Sarisburiensis in zijn *Polycratium* verhaelt) haer zelven, om haer strijtbaerheyt, met Cornwal en Denshier, in den slagh de hulp-bende onder de Engelsen toe-eygenden: als in overvloedt van alle dingen, en is door zijn verscheydenheyt zeer aengenaem.

Van de rivier Isis.

Het noorder-deel rijst een weynigh met genoeglijke heuvelen, eertijdts met dichte bosschen, welke nu verminderen, bekleet, en met klare rivieren besproeyt: want de *Isis*, heerscher der Britansche wateren, dewelke daer na de naem van *Tamisis*, oft *Teems* aen-neemt, hoewel zy nu kleyn is; en andere rivieren van kleyner volkeren, van dewelke ik op haer plaets verhalen zal, door-vloeyen 't. Maer het zuyder-deel voedt met een ruyme en gras-rijke vlakte, ontelbare kudden van schapen, en heeft zijn rivieren, beeken, en wellen van altijdt-springende bronnen. En het midden-landt, het welk meestendeel vlak en effen is, door-snijdt een dwarsche graft, met een wonderlijken arbeydt, van het oosten naer het westen, veel mijlen vêr gevolght, de inwooners noemenze

Wansdike.

Wansdike, dewelke zy, door een gemeene dwaling, zeggen van den Duyvel op eenen Woensdagh geleyt te zijn. Want zy wort by de Saxen Wodenes-dic, dat is, *Woodens*, oft *Mercurius dijk*, genoemt, en van *Woden* dien valsch-geloofden God en vader der Engel-Saxen, zo 't schijnt. Maer ik heb altijdt gelooft datze van de Saxen daer gemaekt is, om het Rijk van de Merciers en West-Saxen van malkanderen te scheyden: want dit is de oorlogh-plaets geweest, als zy onder malkanderen streden om het Rijk te vermeêren. En by deze graft light het dorpken *Wodensburge*, by het welk de strijtbare Ceaulin, Koning der West-Saxen, in 't DXC jaer, terwijl hy de palen van zijn Rijk beschermde, van de Britannen en Engelsen door een heftigh gevecht zoo gebroken was, dat hy nootzaeklijk het landt verliet, en in ballingschap zelfs, tot een jammerlijk Schou-spel zijner vyanden, gestorven is. En hier by, op dat ik van andere dingen zwijge, hebben Ina de West-Sax, en Ceolred de Mercier, met een gelijk gevecht gestreden. Dusdanigh een graft was die, door de-

De landt-scheydende graft.

welke Offa de Britannen van zijn Merciers geweert heeft, nu noch *Offadike* genoemt: en daer worden noch eenige andere diergelijke gezien by de Oost-Engelsen, met dewelke zy zich tegen den aenloop van de Merciers beschermt hebben, van dewelke wy op haer plaetsen breeder zullen spreken.

In het noorder-deel van Wilton, daer de Teems aen spoelt, is de stadt *Creklade*, by andere *Grekelade* van de Griecksche Wijs-gieren, gelijk zommige lichtlijk gelooven, genoemt, dewelke de Geschichten van Oxford getuygen, dat daer een Hooge School gesticht hebben, dewelke daer na tot Oxford

Lediard.

over-gebracht is. Hier by light *Lediard Tregoze*, een woonplaets van het Ridderlijk geslacht van *S. Iohn*, dewelke Margriet van *Beauchamp*, die daer na Hertogin van Somerset geweest is, aen Olivier van *S. Ian* haer tweede gebooren zoon gegeven heeft. Want tot haer zijn door *Patishul*, *Grandison*, en *Tregoze*, die vermaerde namen gekomen. En hier by

Wotton Basset.

light *Wotton Basset*, het welk, gelijk de naem zelve getuyght, aen het vermaerde geslacht der *Bassets* toe-behoort heeft. Doch in de voorgaende eeuw is het de wooning geweest (gelijk ik verstaen heb) van den Hertogh van York, dewelke daer een zeer groote warande, om wilde dieren in te sluyten, gestelt heeft. Hier aen heeft het bosch *Breden*, nu *Breden forest*, wijt en breet behoort, het welk van Ethelwald Cliton, met zijn Deensche hulp, door allerley ongeval van oorlogh verwoest is. Aen welx west-zijde de rivier *Avon* (waer van hier vooren) zoetelijk voorby loopt, dewelcke, als op de noorder-grens van dit lant uyt-gestort, ten zuyden af-vloeyt, en t'eeniger tijdt (als Æthelwerd aenmerkt) de landt-scheyding tusschen het Rijk van de West-Saxen en Merciers geweest is, aen dewelke dikwijls groote oorlogen gevoert zijn. Terwijl zy noch kleyn is, spoelt zy onder aen de heuvel van *Malmesbury*, die haer over hangt, en een beexken innemende, omringtze bykans. Dit is voorwaer een treflijke stadt, en vermaert door het Laken-maken, dewelke, alsmen in 't lof der Geschichten leest, Dunwal Mulmut, Koning der Britannen, te gelijk met de kasteelen *Lacok* en *Tetbury* gebout, en *Caer Bladon* genoemt heeft; en als het zelve eyndlijk door den brandt der oorlogh vervallen was, zoo zeghtmen, dat uyt haer puyn-hoop een kasteel ontstaen is, dat onze voor-ouders in haer tael Ingelborne genoemt hebben, in welke tijdt de Saxische Koningskens, haer Koninglijke wooning te *Caerdurburge* gehat hebben, nu is het het dorpje *Brokenbridge*, naeulijx duyzent schreden daer van af. Ook was het voorwaer langen tijdt met geen andere naem, als *Ingelborne*, bekent, tot dat een Iersche-Schot Maidulph, een man van groote geleertheyt, en zonderlinge heyligheydt van leven, met de lustigheydt van het bosch bevangen, het welk hier onder dezen heuvel gewoonen was, daer een Heremijts leven leyde: dewelke daer na de schoole openende, en, zich met zijn toehoorers tot het Munnike leven begevende, hier een kloosterken gebout heeft. Hier door begon de stadt van dezen Maidulph, *Maidulfesburge* voor *Ingleborne*, by Beda *Maidulphs stadt*, en daer na in 't kort *Malmesbury* genoemt te worden: ook wort zy by zommige Geschicht-schrijvers, en in oude giften op deze plaets gedaen, *Meldunum*, *Maldubury*, en *Maldunsburg* genoemt. Onder Maidulphs leerlingen heeft inzonderheyt gebloeyt Aldelmus, dewelke, tot zijn navolger bestemt zijnde, met hulp van Eleuther, Bisschop der West-Saxen, aen dewelke de plaets gerechtelijk toe-behoorde, daer een treflijk kloosster gebout heeft, en is daer de eerste overste van geweest, van dewelke het zelve ook in een geschreven boek *Aldelmesbirig* genoemt wort. Maer deze naem haeft verdwenen zijnde, zo blijft nochtans des mans gedachtenis, als die onder de heyligen getelt is. En op zijn Feest-dagh is hier een treflijke jaermarkt, op dewelke een bende van zoldaten plagh aen-genomen te worden, op dat 'er geen twist onder zo veel vreemdelingen ontstont. En hy is voorwaer waerdigh, dat zijn gedachtenis in eeuwigheydt duure, niet alleen onder de naem van heyligheyt, maer ook van geleertheyt, gelijk toen de tijd mee-bracht. Want hy was de eerste onder de Engelsen, die in 't Latijn geschreven, en de wijs van Latijnsche veerzen te maken, de Engelsen geleert heeft, het welk hy van zich zelf met deze veerzen belooft, en gehouden heeft:

Het foreſt Breden.

Malmesbury.

Ingleborne. Maidulphus Scotus.

Aldelmus.

Indien het leven my niet haestigh wordt ontnomen,
En in mijn vaderlandt ik d'eerste weêr gekomen
Zal zijn, zoo voer ik daer de Musen al-te-mael
Van Aonios top, dat ik haer lof verhael.

Dezen Aldelmus nu doodt zijnde, zoo heeft die groote Athelstan hem tot een Bescherm-heyligh genomen, dewelke, om die oorzack, deze stadt met groote vryheden begiftight, het kloosster met groote gaven vertijkt, en zich in het kloosster een graf verkoren heeft, het welk de inwooners noch hedensdaeghs vertoonen. Van Athelstan af heeft dit kloosster in zijne groote rijkdommen voortaen gebloeyt, en heeft, onder andere mannen van groote geleertheyt, voortgebracht Willem, dewelke hier van Malmesburiensis genoemt is, wiens geleerde naerstigheydt de kerklijke en burgerlijke Geschichten van Engelant veel schuldigh zijn. De stad ook, als door hulp van 't kloosster onderstut, was door toedoen van den Bisschop Rogier van Sarisbury bevestigt, dieze, als d'oorlog tusschen Henrijk van Anjou, en Koning Steven ontstak, met muuren en een kasteel gesterkt heeft, het welk, eenmael van den tweeden Henrijk belegert zijnde, zich treflijk verweert heeft. En dien heerlijken Bisschop heeft hier en te Sarisbury huyzen gebout, in ruymte wijdt uyt-

Willem Malmesburienſis.

uyt-gespreyt, kostelijk van gelt, schoon van aenzien: met zo net een t'zaem-gevoeghde orde van steenen, dat de t'zamen-voeging het gezicht verrukt, en de gantsche stof een steen nabootst. Maer het kasteel is weynigh jaren daer na, door toe-lating van Koning Ian, tot gebruyk van de Munniken geslecht, op dat daer van het klooster vergroot zoud worden, die daer gestadigh met huyzen en inkomsten iet by-gevoeght hebben, tot dat dien uyterstен dagh over de kloosteren van Engelandt uyt-dobberde. Toen zijn de inkomsten, en de zo lange jaren vergaderde rijkdommen verstroyt, het welk, als onze voor-ouders houden, geweest zijn, de beloften der geloovigen, de loonen der zondaren, en de erf-goederen der armen. En de kerk zoud het gemeene lot der verderving onderworpen geweest hebben, 't zy dat Stumpius Pannarius, een zeer rijk man, die met vele gebeden, maer met meerder gelt voor zijne burgeren verlost had, van dewelke zy tot een Parochie-kerk, als men 't noemt, verandert, ten meestendeels noch heden overigh is.

Concilie van Aquisgranum.

Van de stadt van Maidulph vloeyt de rivier *Avon* af, en loopt naer *Dantesey*, het welk door zijn bezit de eertijdts in deze wijk vermaerde Ridders de naem gegeven heeft: van dewelke het door de *Easterlings*, gemeenlijk *Stradlings*, aen het geslacht van *Danvers* gekomen is. Uyt het welk Henrijk *Danvers* de tijtel en eer van Baron *Danvers* van *Dantesey*, door gunst van Koning Iacob, onlangs bekomen heeft. Omtrent zes mijlen van hier ten oosten ontfangt de *Avon* een kleyn rivierken, het welk midden door het oude stedeken *Calne*, met een schoone kerk op steenachtige aerde versiert, heenen vloeyt, alwaer tusschen de Munniken en Priesters, om der ongehouden staet van de Priesters, een groot oproer ontstont, een groot Synodus in 't DCCCCLXXVII jaer onzes Heeren gehouden is. Maer ziet in het midden van 't geschil, is de vergader-plaets, daer de ordens gezeten waren, door dien de zoldering af-geweken, en de balken gebroken waren, haestelijk met Prelaten, Grooten, en Edellieden neder-gestort, veel zijn door de puyn-hoop verplet, en vele gedoodt, alleen Dunstan, die overste van het Synodus was, en met de Munniken hield, is 't ongequetst ontkomen. Welk wonder-werk (want zo hield het die eeuw) wort gelooft, het opzet der Munniken inzonderheydt gestijft te hebben.

Dantesey.

Baron van Danvers.

Caln.

Synodus over den ongehouden staet van de Priesters.

Van hier loopt de rivier *Avon*, grooter zijnde, na *Chippenham*, van de Saxen Cyppanham genoemt, nu alleen door een koop-markt vermaert, van waer 't ook de naem heeft, want *Cyppan* betekent in 't Saxsch *Kopen*, en *Cypman* een *Koop-man*, gelijk ons *Cheppen* en *Chappman*, en by de Duytsen **Kauffman**. In die tijdt was het een Koninglijke hoeve, en van Koning Alfred aen zijn jongste dochter by uyterste-wil gemaekt. Daer is nu niets byzonders te zien, als de kerk, dewelke van de Baronnen *Hungerfords*, gelijk als uyt haer wapenen blijkt, gebout is. Hier tegen over, maer wat verder van den oever, light *Cosham*, nu een dorpjen, eertijdts ook een Koninglijke hoeve van Koning Ethelred, en vermaert door 't vertrek van de Graven van Cornwal, van waer men het oude kasteel *Castlecombe* ziet, eertijdts door zijne Heeren de *Walters* van *Dunstavill* verheerlijkt, uyt welk geslacht de *Writosséy*, Graven van Southanton, haer geslacht rekenen. En Petronilla des laetsten Walters dochter, en rechte erfgenaem van Robert van *Montfort*, heeft getrout, en haer zone Willem gebaert, dewelke dit kasteel, en de overige hoeven aen Bartholomæus *Badilsmer* verkoft heeft, van wien (als ik verstaen heb) het aen de *Le-Scrops* gekomen is, dewelke het van die tijdt af gehat hebben. Maer laet ons nu weder tot de rivier keeren, waer aen liggen *Lekham*, een wooning van het vermaerde geslacht der *Bainards*, daer dikwijls Roomsche penningen gevonden zijn, en *Lacok*, daer de Godtvruchtige vrou Ela, Gravin van *Sarisbury*, nu weduwe, in 't 1232 jaer een klooster (als ook een ander by *Henton*) ter eeren de heylige Maeght, en S. Bernardus gesticht heeft, in het welke zy zelf haer lichaem en ziel aendachtlijk aen de Godtsdienst toe-geheylight heeft.

Chippenham.

Wat Cyppan te zeggen is.

Cosham.

Castlecombe.

Lekham.

Lacok.

Van hier heeft de *Avon*, met boomen versiert, geen lange wegh door *Brumham*, eertijdts de woon-plaets van de Baron van *Sanct Amand*, af-geleght, als zy ten oosten een rivierken in zich inlaet, welk dicht by het kasteel *De Vies*, *Devizes*, oft *The Vies* zijn oorspronk opent. By Florentius Wigornienſis wordt het *Divisio*, en by Neubrigensis *Divisæ* genoemt. Dit was voorwaer eertijdts een heerlijk kasteel, van plaets en werk zeer vast, maer nu door den tijdt gantsch vervallen. Dit kasteel, op dat het al de eer en lof de andere kasteelen van Engelandt ontrooven zoud, is gebout van den Bisschop Rogier van Sarisbury, met uytnemende onkosten, den welken het avontuur van een Priester tot de tweede waerdigheydt naest den Koning verheven had. Maer het avontuur (als een zeght) heeft niemandt daer toe verheven, dat het noyt zoo veel gedreyght, als hem toegelaten heeft. Want Koning Steven, hem vyandigh zijnde, heeft hem dit kasteel en 't Shirburisch, met zijn groote rijkdommen, die hy gehat heeft, ontweldight, en heeft dien ellendigen ouden man, zoo door honger en kommer in de gevangnis gebroken, dat hy tusschen vrees van de doot, en pijn van het leven, niet wilde leven, en niet kon sterven. Op welke tijdt men dat geschil hardt gedreven heeft, of het geoorloft was aen een Bisschop, na de Geestlijke wetten, kasteelen te hebben, oft zoo het door toelating geleden wierdt, oft zyze niet in verdachte tijden in handen van den Koning overleveren moeten.

Vat Vies. Devizes.

Als de *Avon* dit rivierken tot gezelschap ontfangen heeft, zoo vloeyt zy naer het westen, en terstont vloeyt daer een ander rivierken van het zuyden in, het welk de bygelege huyzingen, diemen *Broke* noemt, de naem geeft: doch de huyzen zelve zijn eertijdts de wooning geweest van Ian *Paveley*, die Heer geweest is van de Hundred van *Westbury*, en daer na hebben zy den tijtel van Baron gegeven aen Robert *Willoughby*, om dat hy van *Paveley*, door de *Cheneys* afkomstigh is, na dat hem de zevende Koning Henrijk tot de waerdigheyt van Baron verheven had, dien hy zeer lief, en een weynigh tijdts (zoomen zeght) als Overste oft Admirael van de vloot gestelt was. Waer van hy het roer van een schip (gelijk als Pompejus, eertijdts Overste van de Roomsche vloot, een steven op de penningen) gebruykt heeft. Maer dit geslacht is, gelijk als een doodt kruyt, zeer haestigh verdweenen. Want hy heeft een zone nagelaten, die Robert, Baron van *Brook*, genoemt is geweest, dewelke by zijn eerste huys-vrou zijn zoon Edward, voor zijn vader gestorven, geteelt heeft, wien een eenige dochter gebooren was, aen den Ridder Fulco *Grevill* getrout, en by zijn twee-de vrouw twee dochteren, door dewelke zijn rijk erf-goedt aen de Mark-graef van Winton, en den Baron van *Montjoy* gekomen is.

Baronnen van Brooke.

Hier by ten oosten light *Edindon*, eertijdts *Eathandune*, alwaer de Koning Alfred de roovende stoutigheyt der Deenen, door zo vermaerde slagh, als oyt, geluklijk t'onder-gebracht heeft; en heeftze zoo gedwongen, datze hem met eeden hebben moeten beloven, terstont uyt Engelandt te vertrekken. Op welke plaets ook Willem van *Edindon*, Bisschop van Winton, dewelke in zonderling aenzien by den derden Koning Edward, en van hier gebooren, zoo genoemt was, een Collegie voor de goede menschen, als zyze genoemt hebben, opgericht heeft. Maer aen het rivierken, van het welk ik gesproken heb, een weynigh hooger, light aen de heuvel *Trudbridge*, eertijdts Tryhabrig genoemt, dat is, *een vaste en getrouwe brugh*. Maer om wat reden dat het deze naem gekregen heeft, kanmen niet weten; het bloeyt nu inzonderheydt door de wolle-wevery, en toont de overblijfselen van een kasteel, het welk aen het Hertoghdom van Lancaster toebehoort. De *Avon*, met dit rivierken vermeerdert, verspreyt zich aen *Bradford*, eertijdts *Bradenford*, zoo genoemt van een breede ondiepe plaets in 't water, aen een nederhangend berghsken gehecht, en gantsch uyt steen op-gebout, alwaer Kenilwach, Koning der West-Saxen, in den burgerlijken oorlogh, zijn zwaerdt met bloedt geverwt heeft, tegen zijnen bloedt-vriendt Cuthred. Hier verlaet de rivier *Avon* Wilton, en bezoekt het Graefschap van Somerset, om de warme wateren te bezichten.

Edindon.

Trudbridge.

Bradford.

In 't 652 jaer.

De west-grens van dit Graefschap daelt hier recht af naer het zuyden door *Longleat*, de treflijke huyzen van het Ridderlijk geslacht der *Thins*, dewelke van de *Bottevills* gesproten zijn, hoewel zy eens oft tweemael verbrandt zijn. *Mayden Bradley*, zo genoemt door een dochter van de tweede erfgenaem van Manasser *Bisset*, in zijn tijdt een man van grooten Adel, dewelke, zelf een melaetsche maeght zijnde, hier een huys voor de melaetsche maeghden gestelt, en met haer erf-goedt verrijkt heeft; gelijk haer vader te vooren op die plaets een Abdy gesticht had. *Stourton*, de woonplaets van de Baronnen van *Stourton*, dewelke de zeste Hen-

Longlead.

Mayden Bradley.

Stourton. Baronnen van Stourton 26. H. 6.

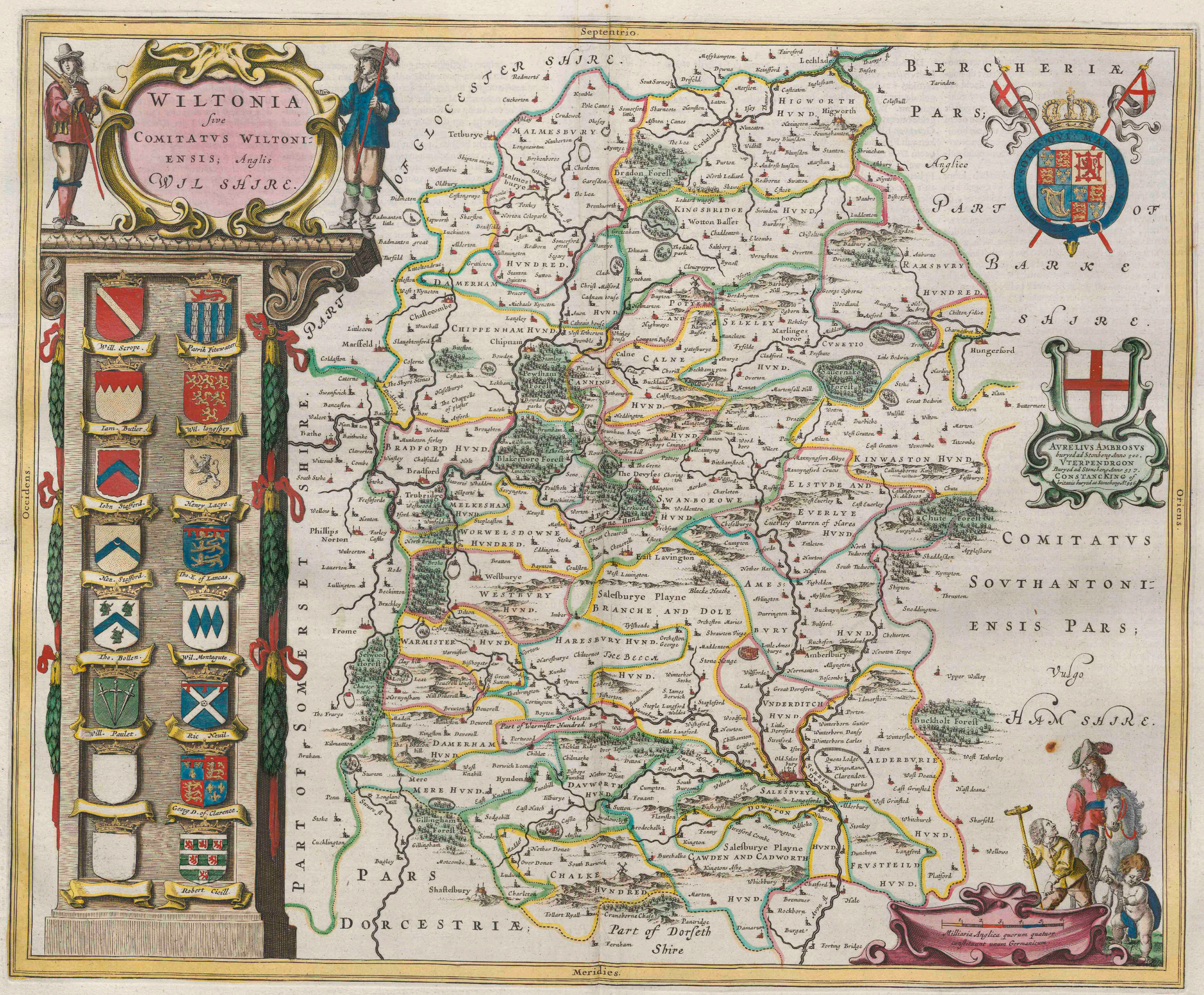

WILTONIA
sive
COMITATVS WILTONIENSIS; Anglis
WIL SHIRE.
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
Will. Scrope.
Patrik Fitzwater.
Iam. Butler.
Wil. longspey.
Iohn Stafford.
Henry Lacye.
Hen. Stafford.
Tho. E. of Lancas.
Tho. Bollen.
Wil. Montagute.
Will. Paulet.
Ric. Neuil.
Georg D. of Clarence.
Robert Cicill.
PART OF GLOCESTER SHIRE.
PART OF SOMERSET SHIRE.
PARS DORCESTRIÆ;
Part of Dorseth Shire
BERCHERIÆ PARS; Anglice PART OF BARKE SHIRE.
COMITATVS SOVTHANTONIENSIS PARS; Vulgo HAM SHIRE.
AVRELIVS AMBROSVS buryed ad Stonheng Anno 500.
VTERPENDRGON Buryed ad Stonheng Anno 517.
CONSTANCKING of britanie buryed at Stonehenge Ao 546.
Milliaria Anglica quorum quatuor constituunt unum Germanicum
MALMESBVRY.
DAMERHAM HVNDRED.
CHIPPENHAM HVND.
BRADFORD HVND.
MELKESHAM HVND.
WORWELSDOWNE HVNDRED.
WESTBVRY HVND.
WARMISTER HVND.
HARESBVRY HVND.
THE BECCÆ HVND.
DAMERHAM HVND.
MERE HVND.
DAVWORTH HVND.
CHALKE HVNDRED.
HIGWORTH HVND.
KINGSBRIDGE HVND.
POTTERN AND SELKLEY HVND.
CALNE HVND.
CANNINGS HVND.
SWANBOROWE HVND.
ELSTVBE AND EVERLYE HVND.
AMESBVRY HVND.
VNDERDITCH HVND.
SALESBVRYE DOWNTON HVND.
RAMSBVRY HVNDRED.
CVNETIO HVND.
KINWASTON HVND.
ALDERBVRIE HVND.
FRVSTFEILD HVND.
Bradon Forest
Blakemore Forest
Selwood Forest
Gillingham Forest
Buckholt Forest
Chute Forest
Salesburye Playne
BRANCHE AND DOLE
Salesburye Playne
CAWDEN AND CADWORTH
Part of Warmister Hundred

rijk tot deze waerdigheyt gevordert heeft, na dat haer groote en treflijke rijkdommen aen-gekomen waren uyt de houlijken met de dochter en erfgenaem van het geslacht van *Le-Moigne*, niet *Mohun*, gelijk het tot noch toe by sommige gelooft is, en daerom hebben zy in haer wapen gestelt eenen halven Geesel-munnik. De plaets heeft zijnen naem gekregen van de riviere *Stour*, de welke hier by uyt zes bronnen zijn oorspronk neemt, de welke de Heeren van *Stourton* in haer zwarte schildt, met een dwers-doorlopend gulden beddeken gestelt hebben.

Dever. Door *Mayden Bradley*, waer van ik gesproken heb, loopt het revierken *Dever-rill*, zoo genoemt, om dat zy, gelijk als by de Spaensen de *Anas*, en de *Mole* by ons in Suthrey, de welke daer van haer namen gekregen hebben, onder de aerde duykt, en na duyzent schreden hier op duykende, na *Verlucio* snelt, het welk een zeer oude stadt is, waer van den Keyzer Antoninus in zijn Reys-boek verhaelt, welk, zijnen naem niet gantsch af-geleght hebbende, wordt *Werminster* genoemt, na zijn oude naem, en het Engel-Saxisch in Minſtep, het welk een *Klooster* betekent. Het heeft eertijdts zijne vryheden gehadt, gelijk men leest in het boek van den Grooten Willem, en het heeft gegolden, en het is niet gehydet, dat is, het gaf geen schatting. Nu is het maer alleenlijk vermaert door zijn kooren-markt; en het schijnt ongelooflijk, zulken menighte van kooren als daer alle weeken gebracht, en terstont verkoft wordt.

Verlucio.

Werminster.

Sarisburie Plaines. Van hier na het zuyden, noorden, en ooſten, langs het midden van het landt, zijn de velden zoo groot en breet dat menze naeulijx over zien kan, waer door dat zy *The Plaines* genoemt worden: daer zijn zeer weynigh inwooners, en eertijdts zeer berucht van straet-schendery, die aen 't zuyden twee geneughlijke rivieren bespoelen, de *Willeybourn*, by Asserius *Guilou*, en de *Nadder*, gemeenlijk *Adderbourn*. De *Willeybourn*, by Verlucio ontspruytende, ziet, door *Heitesbury*, oft *Hegtredsbury*, een woon-plaets van de Baronnen van *Hungerford*, by het dorpken *Willey* gevoert, van vêr recht tegen haer over een zeer groote krijghs-betuyging, en met een diepe dubbele graft besloten, welk de nabuuren *Yanesbury Castle* noemen: dat dit een leger-plaets van de Romeynen geweest zy, kan men lichtlijk uyt de gedaente bespeuren. Daer zijn 'er die geloven dat het de leger-plaetsen van den Keyzer Vespasiaen geweest zijn, als de Overste van het twintighste legioen onder Claudius, twee volkeren in deze wijk onder het jok van de Romeynen gebracht heeft, en meynen, dat de overblijfselen van den naem van Vespasiaen, in de naem *Yanesbury* noch overigh zijn. De *Nadder*, uyt het zuyd-eynd van dit landt ontspruytende, kruypt met een kromme bocht, gelijk een slang, (waer door het schijnt dat het de naem gekregen heeft) niet vêr van het vermaerde kasteel *Wardour*, het welk eertijds toebehoort heeft aen het treflijk geslacht van *S. Martin* genoemt, nu, op dat ik zwijge van de Heeren die het tusschen beyden gehadt heeft, toebehoortigh aen Ian *Arundell*, de welke onlangs van Koning Iacob, Baron van *Arundell de Wardour* gemaekt, en met lof te gedenken is, om dat hy, noch jong-man zijnde, met een Godtvruchtigh opzet tot de heylige krijgh tegen de Turken, gezworen vyanden van de Christen name, getrokken is, en om zijn zonderlinge dapperheydt in 't overwinnen van Strigonien in Hungaryen, dat hy van den tweeden Keyzer Rodolph, door eeren-brieven verdient heeft, een Rijx-Graef te worden, met deze woorden: om dat hy zich moedigh en manlijk gedragen heeft in openbare veltslagen, en in het bestormen van steden en kasteelen, en om het verzochte voor-beeldt van kloekmoedigheyt in het innemen van de stadt Aquaticum, omtrent Strigonien, alwaer hy de de Turken haer Standaert met zijn eygen hant ontnomen heeft, daerom hebben wy hem, en alle, en elk in 't byzonder van zijne kinderen, erfgenamen, nakomelingen, en alle wettelijk van zijn geslacht af komende, en gebooren, en die eeuwelijk van die stam gebooren zullen worden, zoo mannen als vrouwen, gemaekt, genoemt waerachtige Graven en Gravinnen van het Heylige Rijk, en met den tijtel, eer, en waerdigheydt van het Graefschap van het Rijk verrijkt en vereert, &c. Recht hier tegen over light *Hach*, heden weynigh vermaert, maer welk ten tijde van den eersten Edward zijnen Baron Eustach van *Hache*, onder de Grooten van 't Rijk in de Parlaments vergadering geroepen, gehadt heeft.

Yanesbury.

Het kasteel Wardour.

Baron van Arundell.

1595. *Graven van 't Rijk.*

Hache.

Baron van Hache.

Daer deze rivieren t'zamen-vloeyen, neemt de *Willey* de stadt *Wilton*, van haer water besproeyt, tot haer naem aen; eertijdts was het de hooftstadt van dit landt, aen welk het ook de naem gegeven heeft, het was van oudts *Ellandunum* genoemt. Want dit zelfde getuygen mede de oude bezegelde brieven, waer in uytdruklijk staet, dat Weolsthan, Graef van Ellandun, dat is, Wilton; en elders, het kloosterken van Ellandun, dat is, Wilton, gebout heeft. Uyt deze naem *Ellan*, geloof ik eenighzins dat dit de rivier *Alanus* is, de welke Ptolomæus in deze wijk noemt. Hier by heeft Egbert, Koning der West-Saxen, de tweede slagh geslagen in 't D CCC XXI jaer ons Heeren, tegen Beorwulf den Mercier; maer zy was hun beyde zoo droevigh, dat die vliet van verwanten-bloedt overgevloeyt heeft. Hier by heeft ook in het D CCC LXXI jaer Ælfred met de Deenen gevochten, en was eerst overwinner; doch is terstont, door het twijffelachtigh avontuur van den oorlogh verworven, te rug geweken. Maer ten tijden van de Saxen heeft het sonderling gebloeyt door de menighte der burgeren; en Koning Eadgar heeft het verfiert met een Nonnen-klooster, gelijk de Iaer-boeken schrijven, en heeft daer zijn dochter Edith overgestelt. Doch uyt de oude brief van dien zelven Eadgar, gegeven in 't D CCCC LXXIV jaer, blijkt, dat het ouder is. Want zoo wordt in de zelve geschreven: Het klooster, het welk van mijn groot-vaders groot-vader, de Koning Edward, in deze vermaerde plaets, de welke van de eenwooners met de bekende naem *Wiltun* genoemt, gesticht is. En men leest in het leven van den heyligen Edward de *Confesseur*: Terwijl Edward het klooster van S. Pieter van Westmunster voor had, zoo heeft zijn huys-vrouw Edith te Wilton, daer zy opgevoet is, een steenen klooster voor de houte kerk, met een Koninglijk werk begonnen, des Konings genegentheydt door haer yver verkregen hebbende. En deze stadt is zo niet vervallen, schoon zy door des Deensche Suenus verwoetheyt zwaerlijk geschonden is geweest, voor dat de Bisschoppen van Sarisbury den wegh, lanx de welke men hier eerst na de west-landen ging, af-geleyt hebben. Want toen is het allenxkens vergaen, en is nu slechts een kleyn dorpjen, en roemt alleen op een Mayer voor hooghste overheyt, en op de treflijke huyzen van de Graef van Penbrock, de welke uyt het vervallen klooster ontsproten zijn. Maer haer lichten hebben eertijdts *Sorbiodunum*, en nu haer spruytsel *Sarisbury*, zonderling geschaet. Want zoo wort in het Reys-boek van Antoninus genoemt, 't geen de Engel-Saxen daer na Seapybyniz, en de Latijnen gemeenlijk *Sarum* en *Sarisburie* genoemt hebben; want dit zoud de reys-wijs, en het teken des naems, al zweegh ik, getuygen. Want wie twijffelt dat *Searisbirig* van *Sorbiodunum* voortgekomen is, door byvoeging van het Saxische woordt Byrig, dat een *Burgh* betekent, voor *Dunum* het welk de Britannen en Fransen gevoeght hebben by plaetsen, die hooger van gelegenheyt waren, gelijk als dit *Sorbiodunum*? zoo dat een, die welke de Britansche tael zeer wel verstont, my dat *Sorviodunum* voor een droogen heuvel vertaelt heeft, en waerschijnlijker voorwaer, als die 't van *Sarone Berosi*, oft van den Grooten Keyzer Severus met groote moeyte getrokken, en *Severia* genoemt hebben. Want het begrijpt een hoogen heuvel, en als Malmesburiensis verhaelt: In plaets van de stadt was een kasteel, met geen kleyne muur omcingelt, en van alle toe-voer voorzien, doch zoo gebrekkigh van water, dat men het water daer met wonderlijken handel verkoft. Waer door dat een, die toen ter tijdt leefde, van 't oudt *Sorbioduno* deze veerzen geschreven heeft:

Hier is water gebrek, het Krijt men hier veel krijght,
De wint die is hier streng, en 't Nachtegaeltje zwijght.

Uyt de vervalle muuren, die nu noch overigh zijn, is genoegh te zien, dat het van werk en wallen sterk en vry geweest is, en is in 't ront 500 schreden groot geweest. De Saxe Kinrijk is, na dat hy gelukkelijk tegen de Britannen gevochten had, in 't D LIII jaer de eerste der Saxen geweest, die dit kasteel ingenomen heeft, en de Deensche Canutus heeft het omtrent het M III jaer geweldigh met ingeworpe vuur gequelt. Het heeft nochtans wederom beginnen te bloeyen, als met aenzien van een Synodus, en door de mildadigheyt van Willem de *Conquesteur*, Herman, Bisschop van Shirbury en Sunningen, die hier zijn Bisschoplijke stoel overbracht, wiens naeste na-volger Osmund, de Cathredrale kerk gebout heeft. En die eerste Willem,

Wilton.

Ellandunum.

De Rivier Alanus.

Sorbiodunum.

Ond Sarisbury.

Wat Dunum by de Fransen en Engelsen te zeggen is.

lem, na dat hy de zuyvering van Engelandt ingeſtelt had, heeft hier al de Staten van het Rijk beroepen, om hier den eedt van getrouwigheydt af te nemen, op welke tijdt, als in 't Schat-boek ſtaet, dit voor 50 hiden gold. Van de derde penning van Salisbery, heeft den Koning 20 ſchellingen tot tol, en van 't gewas LX ponden op 't pont. Het welk ik daerom hier aenteken, om dat even als by de oude Romeynen, als ook by onze voor-ouders, het geldt plaght gewogen en getelt te worden. *Gewogen en getelt geldt.* En niet lang daer na, onder 't gebiedt van den eerſten Richard, zijn de burgers, zoo door der zoldaten moedt-wil, als door gebrek van water, allenx vertrokken. En hebben zich naeulijx duyzent ſchreden van hier ten noord-ooſten, in een nedrige placts, alwaer even als een vertrek van veel beecken was, aen de t'zamen-vloedt van de *Avon* en *Nadder* nedergeſlagen. *Nieu Sarisbury.* Van deze verhuyzing verhaelt Petrus Bleſenſis in zijn brieven; want zoo heeft hy van het oude *Sorbiodunum* geſchreven: Het was een plaets den winden onderhevigh, onvruchtbaer, dor, verlaten, daer was een tooren als tot Siloem, dewelke de inwooners der plaets door laſt van lange ſlaverny onderdrukt heeft. En daer na zeght hy: De kerk was gevangen op den bergh van Sarisbury. Laet ons dan met goedt geluk nederwaerts gaen, na de effe plaetſen, daer de dalen overvloedigh zijn van kooren, en daer de aengename weyden vet en vruchtbaer zijn. En den voorgenoemden Dichter heeft ook aldus van dezelve geſpeelt:

Bemetſelt werk beduyt een kaſteel.

Wat is des Heeren huys in een bemetſelt werk?
Een Arke des verbonts, in Baals booze kerk;
De plaetſen te gelijk in een gevangenis,
Waer in den armen menſch, gequelt, gepijnight is.

En de plaets daer zy naer toe-gereyſt zijn, beſchrijft hy met deze veerzen:

Daer is een ſchooner plaets aen dees valleye vaſt,
Waer in het water vloeyt, en alle vrucht in waſt:
't Boſſchagy is bequaem, en luſtigh om te jagen.
Noyt heeft den grooten Godt, na 't menſchelijk behagen,
Geſchapen eenigh plaets, tot wooning van de menſch,
Waer in het alles vint, na hert, zin, luſt, en wenſch.

Als zy nu neder-gedaelt waren, om van 't Godlijk eerſt te beginnen, heeft Biſſchop Richard *Poore* in deze genoeghlijke plaets (eertijts *Merifield* genoemt) een heerlijke kerk, ſchoon van gebou, begonnen. Dewelke met een treflijke hoog-verheve ſpits, en van beyde zijden dubbelt beſloten is; ook is zy in het veertighſte jaer met een heylige vreught en groote eer, na dat 'er veel koſten aen gedaen waren, voltoyt, op-gemaekt, en in 't MCCLVIII jaer Gode toe-gewijt, in de tegenwoordigheydt van den derden Koning Henrijk. Van dewelke de oude Dichter niet onaertigh geſchreven heeft:

Des Konings deught zal in deez' kerk zich openbaren,
De gunſt des Biſſchops, en 't verſtant der kunſtenaren.

Maer Daniel Rogerſius heeft veel treflijker, klaerder, en geſchikter van deze kerk geſproken:

Ik zal u wonderen van deze kerk verhalen,
En u die of ghy 't zaeght, in dit geſchrift afmalen:
Men telt in deze kerk de venſters net en klaer,
Dat 'er zoo vele zijn, als dagen in het jaer;
Men kan in deze kerk zoo veel Calomnen tellen,
Dat ellikke Calom te rechte kan verzellen
De uren in een jaer, ik meen zoo kleyn als groot,
Die over alle ſtaen tot ſtuitſel en tot noot.
Hier neven zietmen noch twalef gemaekte deuren,
Waer uyt de maenden 's jaers men lichtelijk kan ſpeuren.
Is dit geen treflijk werk, is dit geen groot gebouw,
Dat ieder menſche eert, en ik in waerden houw.

Want men zeght de venſters met de dagen, de ſtijlen en ſtijltjes met de uuren, en de poorten met de twaelf maenden des jaers, over-een-quamen. En heeft aen de zuyd-zijde kloſters, die voor geenige andere behoeven te wijken in grootte en treflijkheydt, by dewelke het ſchoone Palleys van den Biſſchop wordt gevoeght; en aen de andere zijd van de kerk is een ſterk en verheven klok-huys. Het heeft in korten tijdt zo in rijkdommen en inkomſten toe-genomen, dat het een Deeken, eenen Voor-zanger, een Cancelier, eenen Schat-meeſter, en 33 Proveniers voedt, door zijn eerlijke inkomſten; onder dewelke de *Reſidenten*, zoo zyze noemen, ook hebben hare treflijke huyzen aen de kerk aen-gevoeght gehat; en dit leydt al-te-mael af-geſcheyden van de ſtadt, in zijn eygen muuren beſloten. Deſgelijx de burgeren, na datze van den Biſſchop Simon verlof, om haer te verſterken, gekregen hadden, terwijle hy het huys Godts opboude, hebben zy elk om 't zeerſt de ſtadt opgebout, 't gemeene beſt vaſt gemaekt, en in yder ſtraet een door-loopende buyze geſtelt, en hebben een graft, daerze niet van de rivier beſpoelt werdt, geleyt. En allenxkens heeft dit nieu *Sarisbury* zo aengewaſſen, door de verwoeſting van het oude *Sorbiodunum*, datze, zo haeſt als zy door 's Konings aenzien, de gemeene wegh, dewelke ten weſten leyde, hier na toe getrokken hebben, zy lichtlijk onder alle de ſteden, in deze wijk, de tweede geworden is, zeer bevolkt, overvloedigh in alle dingen, voornamentlijk in viſſchen, en verſiert met een groote markt, op dewelke een ſchoon ſtadt-huys van hout ſtaet. Maer daer is niets daer zy zich meêr op roemt, dan alleenlijk op Ioannes *Iewell*, onlanx Biſſchop, ervaren, tot verwonderens toe, in de kennis van de God-geleertheyt, en een harden voor-vechter van de hervormde Godts-dienſt. Daer door is het oude *Sorbiodunum* verdwenen, en, onder 't gebiedt van de zevende Henrijk, is het gantſch verlaten, zoo dat 'er heden naeulijx een ſtuk van een borſtweering van het kaſteel overigh is; het welk nochtans een langen tijd, na dat de inwooners van Sarisbury verhuyſt waren, de woonplaets is geweeſt van de Graven, en daer uyt is die gedenkwaerdige twiſt geſproten, onder het gebiedt van den derden Edward. Want Robert, Biſſchop van Sarisbury, heeft Willem van *Mont-agu*, Graef van Sarisbury, met die wijze van rechten, om dit kaſteel (die onze Rechts-geleerden *Breve de Recto* noemen) te recht geroepen; die heeft geantwoort, dat hy zijn recht in een twee-ſtrijt wilde beſchermen. Waer van de Biſſchop ten gezetten dage zijn kamp-vechter in het perk gebracht heeft, aen-gekleet met een wit kleedt tot half wege de ſcheenen; waer over hy een wapen-rok getrokken had, beſchildert met des Biſſchops geſlacht-wapenen, den welken een zoldaet volghde, die een ſtok, en een jongen, die een ſchildt droegh: en terſtont heeft de Graef zijn kamp-vechter, met een gelijk kleedt aen-gedaen, met zijn eygen handt aen-gevoert, den welken twee zoldaten verzelden, dragende witte ſtokken. Als nu de kamp-vechters in 't perk zouden treden, zoo zijn zy geboden te vertrekken, op dat haer wapenen ten weder-zijden onderzocht wierden. Doch daer zijn onvoorziens brieven van den Koning tuſſchen gekomen, dat men de zaek zoud uytſtellen, op dat 'er de Koning geen verlet by had. En ondertuſſchen zijn zy te zamen verdragen, dat de Graef, ontfangende 2500 mark, aen de Biſſchop, en zijn navolgers in der eeuwigheydt van 't recht des kaſteels zoude af-ſtaen. *29. Edward. 3. Term. Halarius van een gevecht in Duël, over het kaſteel van Sarum, oft als andere zeggen Shirburn.*

Dit Sarisbury heeft eertijts zijn Graven gehat, welkers ſtam ik een weynigh hooger, en waerachtiger uyt de Geſchichten van Lakok verhalen zal. De mildadigheydt van Willem de *Conqueſteur*, heeft aen Wouther van *Evereux*, Graef van Roſmar in Normandyen, veel erf-gronden in dit landt geſchonken, dewelke hy Eduward, van Sarisbury genoemt, zijn jongſt-geboore zoon in Engelandt, nagelaten heeft, even als zijn andere landen in Normandyen, met de tijtel van Graef van *Roſmaer*, aen zijn oudſte zoon Wouther, wiens ſtam een weynigh daer na vergaen is. Die Edward van Sarisbury heeft gebloeyt in 't 20 jaer van de *Conqueſteur*, en wort dikwijls, zonder Graven tijtel, gedacht in 't Richt-boek van Engelant. Dezes zoon Wouther heeft het kloſterken by *Bradenſtok* gebout, en daer in zijn oude dagen het Kanunniks-kleet aen-getrokken, na dat hy Patricius, eerſte Graef van Sarisbury, by Sibylla van *Chaworth* ontfangen had. Deze eerſte Graef Patricius, in zijn wederkomſt van S. Iacob tot Compoſtel in 't MCLXIX jaer, van Guido van *Luſignian* gedoodt, heeft zijn zoon Willem tot navolger gehat, dewelke, ten tijde des eerſten Koning Richards, te Parijs geſtorven is. Dezes eenige dochter Ela heeft (door gunſt van de Koning Richard) Willem van *Longa-ſpatha*, zo genoemt na zijn lang zwaert, 't welk hy gebruykte, natuurlijke zoon van de tweede Koning Henrijk, door haer houwelijk, en met de tijtel van Graef, en met haer Hemels-blaeuwe ſchildt, met zes gulde klimmende Leeutjes verſiert, vereert. Deze hadde een zoon, inſgelijx Willem van *Longa-ſpatha* genoemt, den welken de derde Henrijk door gramſchap, om dat hy zonder verlof, met het kruys getekent, in den heyligen oorlogh vertrokken was, zoo de tijtel des Graven van Sarisbury, als het kaſteel van Sarisbury ontnomen heeft. Hy nochtans hardt-nekkigh in zijn voornemen, is met S. Lodewijk, *Graven van Sarisbury.*

Koning van Vrankrijk,in Egypten getrokken,en by Dameaten,welk de Chriſtenen ingenomen hadden,met een heerlijke grootmoedigheyt, in 't dikſte der vyanden vechtende, treffelijker doot geſtorven,weynigh te vooren eer die heylige Koning ongelukkelijk gevangen wierd. Dezes zoon,insgelijx Willem genoemt, heeft zonder Graven tijtel geleeft, en een eenige dochter geteelt, Margriet genoemt, de welke nochtans voor Gravin van Sarisbury gehouden,en de huysvrou van Henrijk *Lacy*, Graef van Linkoln, geweeſt is, den welken zy gebaert heeft zijn eenige dochter Alicia, huysvrouw van Thomas, Graef van Lancaſter. De welke verbannen zijnde, zoo heeft de tweede Koning Edward zijn handen geſlagen in de goederen, welke zy haer man vergunt en nagelaten had, en uyt de welke de derde Koning Edward aen Willem van *Mont-agu* gegeven heeft, *Trowbridg, Winterbourn, Ambresbury*, en andere met deze woorden: zoo geheel en volkomelijk,als de voor-zaten van Margriet, Gravin van Sarisbury, de zelve een tijdt lang bezeten hebben. In welke tijdt hy dien Willem van *Mont-agu* tot Graef van Sarisbury geſtelt, en door 't gorden des zwaerdts, over het gezeyde Graefſchap gehuldight heeft,voor hem en zijn nakomelingen eeuwighlijk. Deze heeft zich het eylant Man eygen gemaekt,en twee zonen geteelt,Willem,die zijn vader in de heerlijkheyt gevolght, en zonder kinderen geſtorven is,en Ian,Ridder,die voor zijns broeders doot overleden was,na dat hy by Margriet,dochter en erfgenaem van Thomas van *Mont-Hermer*, Ian, Graef van Sarisbury, nagelaten had,de welke lichtvaerdigh van aert,en na des vierden Koning Henrijx verderf trachtende, in 't M CCCC jaer tot Cicester gedoot, en namaels van gequetſte Hoogheyt verwezen is. Zijn zoon Thomas is nochtans wederom in het geheel herſtelt, zijnde een man waerdigh onder de hooghſte Hertogen te tellen, 't zy men ziet op zijn arbeytzaemheyt in de gemeene handelingen,of zijn wakkerheyt in het bedrijven, oft zijn vaerdigheyt in 't uyt-voeren, de welke, terwijl hy Orliens in Vrankrijk belegerde, met een koegel uyt een grof geſchut gequetſt zijnde,in 't M CCCC XXVIII jaer geſtorven is. Zijn dochter Alicia heeft, aen Richard *Nevill* getrout zijnde, hem met de tijtel van Graef van Sarisbury verrijkt,de welke,de party van York volgende,in de ſlagh by *Wakefeild* gevangen en onthalſt zijnde, zijn zoon Richard tot navolger in 't Graefſchap van Warwijk en Sarisbury gehadt heeft,de welke, zich in gevaerlijkheden verheugende, zijn vaderlant in een nieuwe brant van burgerlijke oorlogh gewikkelt heeft, waer in hy zelfs gebleven is. Zijn tweede dochter Izabel is getrout aen Georgius, Hertogh van Clarencen, broeder van de vierde Koning Edward, dien zy Edward gebaert heeft,de welke,noch een jonxken, en onnozel zijnde, van den zevenden Henrijk onthooft is, gelijk zijn zuſter Margriet, aen de tijtel van Gravin van Sarisbury geſtelt, in haer zeventighſte jaer van den achtſte Henrijk met de zelve ſtraf gedoot is. En 't is voorwaer niet ongemeen by de Vorſten,om zich en den haren onbekommert te maken, haer naeſte bloedtverwanten, dikwijls om weyniger zaken om te brengen,en te vermoorden. Anna de tweede dochter van Richard *Nevill*, Graef van Warwijk, en den welken de vierde Edward, Graef van Sarisbury gemaekt heeft, was de huys-vrou van den derden Koning Richard,den welken als zy Edward, Vorſt van Walles,in zijn jonge jaren geſtorven, gebaert had,niet zonder vermoeden van vergif geſtorven is. Van toen af is deze eeren-tijtel af-gebroken, tot dat in het MD CV jaer Koning Iacob, Robert *Cecil*, de tweede zoon van onze Neſtor Willem *Cecil*, om zijn voorzichtigh gemoet en heylzame raedt-ſlagen,voor zijn vaderlant en Vorſt, met de zelve vereert heeft, den welken hy te vooren, als ik gezeyt heb, voor zijn groote dienſten aen 't gemeene beſt, de Heerlijkheden van Baron *Cecill* van *Eſſenden*, en Ondergraef van *Cranburn* op-gedragen had. Dit zy van de Graven van Sarisbury.

Wat laeger beneden deze ſtadt aen de *Avon*, light *Dunſton*, oft *Donketon*, een oude Burgh, als men zeght, en vermaert door de huyzingen van Bogo van Southanton,de welke, om zijn door veerzen vermaerde dapperheydt van het volk, onder 't getal der helden geſtelt is.

Sarisbury wordt van alle kanten van een veldt-achtige vlakte omringt, behalven ten ooſten, alwaer de zeer wijdtluftige warande *Clarindon* light, zeer bequaem om wilde beeſten in te behoeden en te voeden, en eertijdts door Koninglijke huyzen verſiert. Van welk,en van de twintigh ingeſlote boſſchen, D. Mich. Maſchertus, Doctor der Rechten, aldus gezongen heeft:

Clarindon.

Dit is by Sarona, *een ſchoon en edel wout;*
Der Herten haer warant, en het zijn name houd
Van dien vermaerden top, en ook in dees landts-douwe
Zijn twintigh boſſchen in, en worden groot gehouwe,
Doch ellik een voor een duyzent paſſen in 't ront,
Behalven 't water noch, en groene effen gront.

Omtrent zes mijlen ten noorden van Sarisbury, ziet men in die vlakte een woeſt gebouw; want binnen de graft zijn groote en raeuwe ſtenen gevoegt,van welke zommige acht-en-twintigh voeten in de hoogte,en zeven in de breedte begrijpen, en zijn even als een kroon in drie-voudige rey opgeright, maer op andere, als dwars daer over geleght, zoo ſteunen,dat het een hangend werk ſchijnt: waer van het by ons *Stonehenge* genoemt wort,als by de oude Schicht-ſchrijvers,om zijn groote,de Reuzen-rey. Des zelfs beſchrijving, wijl zy met woorden niet genoeghzaem uyt-gedrukt kan worden, heb ik u hier doen af-prenten, als op de volgende zijd te zien is. *Stoneheng.*

Dit ſtellen de onzen onder de wonder-werken, doch van waer zodanige ſteenen t'zamen-gebracht zijn, daer in het gantſche nabuurige landt, naeulijx ſteenen om te timmeren gevonden worden,en waerom zy zo opgerecht zijn,zijn vele verwondert. Hier van wil ik niet ſcherpzinniger twiſt-redenen,maer eer met droefheyt beklagen,dat de ſtichters van zodanige gedenktekenen vergeten zijn. Daer zijner nochtans die meenen, dat dit geen levendige, dat is, natuurlijke en uytgehouwe ſteenen zijn, maer die van zuyver zant gemaekt,en met eenigh kleeffel t'zamengevocght zijn: gelijk als die zege-tekenen,die wy in 't lant van York gezien hebben. En wat wonder zoud 't zijn? lezen wy niet by Plinius, dat het Puteolaniſch ſtof, door 't water genat, terſtont tot ſteen wort? en dat te Romen de regen-bakken van uyt-gegraven zant,en zeer heftige kalk zo gemaekt zijn,dat zy ſteenen ſchijnen,en dat de beelden van marmor-broxkens, met zulk een vaſtigheyt t'zamen-gemetſelt zijn,dat zy van heele marmor-ſteenen ſchijnen gemaekt te zijn. 't Gerucht gaet, dat Ambroſius Aurelianus,of zijn broeder Utherus,de zelve ter gedachtenis van de Britannen,die aldaer door liſt der Saxen in 't t'zamen-ſpreken gebleven zijn, door toedoen van den Wiskonſtenaer Meerlin geſtelt heeft. Waer van Alexander Necham, een Dichter van de middelbare tijdt, door de razende ziekte der Dichters geraekt, maer niet vol van Apollo, uyt de Britanſche Geſchichten van Galfred, aldus geſpeelt heeft:

Dit is een ſchoon gebou van wonderbare ſteenen,
Het lijkt een Reuzen-dans, de konſt die heeft geſcheenen,
Dat die zijn werrik wel voltoyt heeft en volmaekt,
En om dat niet te laet dit zoude zijn geraekt
In 't licht, zoo meen ik vaſt, dat hy beſtont te vragen,
De konſt en zijne kracht, wie dat men op zou dragen
De eere van dit werk; 't gerucht dat derf beſtaen,
Dat dit wonder-gebou Merlinus heeft gedaen.
Doch het is ydel waen, en niet voor waer gehouwen.
De fame die zeyt ook, dat door deze gebouwen
De aerde ſcheen vergult, de welk in overvloedt
Zent zoo veel vogelen van Palamedis. 't Goedt
Of gifte, zoo men zeyt, ontfangt Ierlandt met vreughde,
Want yder is bekent der ſteenen kracht en deughde:
Dees ſteenen geven ook aen 't water zulken kracht,
Dat eene kranke menſch zijn hulp daer uyt verwacht.
Vther van Pendragon, heeft deze ſteen gedragen
Aen 't eynde van Ambri, en komt na zijn behagen
Verwinner van den ſlagh. O wat is daer te zien,
Zoo vele lichamen van ſlecht en Edel-liên,
Van heyligen ook meê, die door verraet gevallen
Zijn van Hengiſtius, en nu tot niet met allen.
Wat is daer menigh menſch van ed'le groote naem
Bedrogen, en 't vroom volk was dit onaengenaem.
Maer toen ter rechter tijdt heeft klarelijk gebleken
Des Raedts-heers Eldols deught, de welke tot een teken
Geeft tſeventigh van hen aen 't uyterſte gerecht,
En ſtraftze met de doot, als die hiſtori zeght.

A zijn ſteenen, dewelke *Corſeſtones* genoemt worden, 12 tonnen ſwaer, 24 voeten hoogh, 7 voeten breet, 16 voeten in 't rondt.

B zijn ſteenen, welke *Cronets* genoemt worden, van 6 of 7 tonnen.

C de plaets daer de menſche beenen uyt-gegraven worden.

Andere zeggen, dat de Britannen dit, gelijk als een treflijk graf op die plaets, ter eeren van den zelfden Ambroſius, gebout hebben, om dat hy aldaer door het zwaert van zijne vyanden gebleven is; op dat de zelve opbouwing met openbare werken zoude gelijkelijk gedekt worden, dewelke tot een gedachtnis van eeuwigheydt zoud duuren, even als een Altaer van de deught. Voorwaer hier zijn dikwijls menſchen beenen uyt-gegraven, en het dorp, welk aen de riviere *Avon* light, wordt *Ambresbury*, dat is, *het dorp van Ambroſius* genoemt, alwaer de Britanſche Geſchichten getuygen dat eenige oude Koningen begraven zijn; en het lof-dicht verhaelt, dat daer een klooſter van drie-hondert Munniken geweeſt is, het welk, ik weet niet wat Barbariſche Gurmund, vernielt heeft. Op die plaets heeft daer na Alfrith, huys-vrouw van Koning Eadgar, om door berou, en eenigh Godtzaligh werk, het ſchelm-ſtuk in 't dooden van haer ſtief zoon, den Koning Edward, by haer te boeten, een treflijk klooſter voor Bagijnen getimmert en beveſtight, in het welke Eleonora, weduwe van den derden Koning Henrijk, haer Koninglijke pracht af-geleght hebbende, zich onder de Geeſtlijke maeghden tot Godt begeven heeft. Ambroſius Aurelianus, dewelke deze plaets de naem gegeven heeft, als nu het Roomſche Rijk byna vervallen was, heeft zich in Britannien de purpure rok aengedaen, gelijk P. Diaconus getuyght, zijn vallend vaderlandt onderſtut, en den aenval der vyanden met hulp van den ſtrijdtbaren Arthur gekeert, en de groote legers, vergadert uyt de moedighſte volken van Duytslandt, verdelght; en ten laetſten in deze vlakte aen-een-geraekt zijnde, heeft zijn vaderlandt zijn ziel gegeven. En wijl Gildas en Beda ſchrijven, dat de ouders van dezen in 't purper gekleet, en gedoot zijn, zoo zoud ik wel vaſtelijk durven verzekeren, dat hy geweeſt is uyt het geſlachte van dien Conſtantijn, dewelke, als de Ionge Theodoſius ten vierden Burgermeeſter was, door hoop van zijn naem in Britannien tot Keyzer verkoren, en te Arelatum omgebracht was. Van *Ambresbury*, op deze zijde van de *Avon* naeulijx vier mijlen, is een Warande van Hazen, gemeenlijk *Everlie Warren* genoemt, alwaer een groote menighte van Hazen is, in welker jacht zich de Edel-luyden zeer vermaken, maer zoo groot niet dat de inwooners tegen haer een krijghs-hulp begeeren, het welk men by Plinius leeſt, dat de *Beliariken* gedaen hebben, hoewel zy insgelijx den oogſt zeer ſchaedlijk zijn. hier na by is *Lutgershall*, alwaer eertijts het kaſteel geweeſt is van Galfred *Fitz-Pieter*, Richter van Engelandt, en de rijkſte Graef van Eſſex. Niet veel hooger is *Wolfhall*, de vermaerde huyzen van het geſlacht van *Seimor* geweeſt, dewelke een rijk erfdeel in deze wijk, door de houlijken van de *Eſturms* bekomen hebben. Deze hebben in een verzilvert ſchildt drie roode halve Leeuwen gevoert, en waren, van de tijden van den tweeden Henrijk af, door erf-recht, Baljouwen en Houtveſters van het *Foreeſt* van *Savernac*, het welk daer by light, vermaert door zijn overvloedige jacht, en wel-riekend varen-kruyt. Tot welker gedachtenis haren grooten en met zilver beſlagen Iacht-hooren van de *Seimors* noch bewaert wordt.

Ambresbury.

Ambroſius Aurelianus.

Een plaets daer Hazen in houden.

Wolfhall.

Eſturmey oft Sturmy.

Het foreeſt van Savernac.

Wat meêr ten ooſten ontſpruyt de rivier *Cunetio*, by de Saxen Cinetan, gemeenlijk *Kennet* genoemt, by het dorpken van dezelve naem, het welk zommige willen, dat CUNETIO zy, van Antoninus gedacht, maer de tuſſchen-wijde van beyde zijden ſtaet 'er tegen. Hier rijſt een ronde heuvel, *Selbury* genoemt, zeer hoogh van top, dewelke door men-

menſchen arbeyt t'zamen-gevoeght is, gelijk men zien kan uyt de vorm van den heuvel, en uyt de gedaente van de onder-liggende aerde. Diergelijke ronde en hooge heuvelen worden in deze wijk veel gezien, en *Burowes* en *Barrowes* genoemt, mooghlijk tot gedachtnis van de verſlagene zoldaten op-geright. Want men vint in de zelve vele doots-beenderen: en ik heb gelezen, dat by die gene, die in 't noorden woonen, in gebruyk geweeſt is, dat yder zoldaet, die van den ſtrijt over-gebleven was, zoo veel aerde moeſt by-een-brengen, als hy in zijn ſtorm-hoet dragen kon, tot begraving van hare verſlagenen. Hoewel ik meene, dat dit *Selbury* daer geſtelt is als een ſcheyding, oft een uyterſte mijl-pael, zoo niet van de Romeynen, gewiſlijk van de Saxen; even als die graft *Wodenſdik*, wijl om de ſcheyd-paelen in dit landt, tuſſchen de Merciers en Weſt-Saxen, dikwijls geſtreden is, en dat diergelijke graven tot ſcheyd-palen t'zaem-gevoert zijn, verhalen Boëtius en de Gromatiſche ſchrijvers. Deze rivier loopt eerſt door de velden, uyt de welke de ſteenen, gelijk als rotſen, hier en daer uyt-ſteken, waer door het dorpken aldaer *Rokley* genoemt wordt, tuſſchen de welke al-te-met een water-beek onvoorziens uytſpringt, de welke als een voor-boode van de toekomende honger, by de boeren *Hongerborn* geheeten wordt. Van daer bezoekt zy *Cunetio*, een ſtadt van de zelve naem, welk by Antoninus CVNETIO genoemt, en omtrent 20 mijle van *Verlucio* geſtelt wordt. Aen welke wijdte aen deze rivier, die oude ſtadt met de nieuwe naem *Marleborow*, eertijdts *Marleberge*, aen het af-hangen van een heuvel, van het ooſten tot het weſten uyt-geſtrekt wordt. Of het deze nieuwe naem ontfangen heeft van de krijt-aert, welk wy in onze tael *Marle* noemen, en tot meſting van de landen gebruyken, kan ik niet zeggen. Het light voorwaer onder aen een heuvel, glinſterende van kalk, de welke onze voor-ouders, eer zy deze naem *Chalk*, van het Latijnſche *Calx* ontleent, *Marle* genoemt hebben. Doch die betekening van Merlijns graf getrokken, is belacchens-waerdigh, welke Alexander Nechamus, in zijn boek van de Godlijke wijsheydt, met dit vierling-veers geſmeet heeft:

Het graf Merlini heeft aen Merlebrigia
Gegeven deze naem, op dat ik vaſte ſta.
De tael der Engelſen zal mijn getuyge wezen,
Dat Merlebrigia van Merlijn is gereſen.

Dezes *Cunetios* lot is, gelijk met de naem, en haer avontuur met de gedachtenis van oudtheydt, van de inkomſt der Saxen af, tot de tijdt van de Noormannen vergaen; want in die tuſſchen-tijdt gemoet de naem ons nergens in onze Geſchichten. Maer in de volgende eeuw leeſt men, dat Ian, by-genaemt zonder Landt, die daer na Koning van Engelandt geweeſt is, hier een kaſteel gehadt heeft, het welk, als hy van zijn broeder den eerſten Richard af viel, Hubert, Aerts-biſſchop van Cantelbergh, ingenomen heeft. En het welk daer na zeer vermaert geweeſt is, door de veelwijlige by-een-komſten van al de Staten van Engelandt, de welke, t'zamen-ſtemmende, een wet gegeven hebben om de oproeren te ſtillen, welk gemeenlijk het gebodt van *Marleborow* genoemt wordt. Nu is het door de tijdt verwonnen, en daer is anders niet als een puyn-hoop; daer zijn binnen de graft weynigh overblijffelen van de wallen, en een bygelege herbergh vertoont, in de plaets van 't kaſteel, het uythangſel van 't Kaſteel. En de inwooners vertoonen niet meêr; als in de naeſte kerk by *Preshut*, een vont, zoo het ſchijnt, van Toet-ſteen, in de welke, ik weet niet wat Vorſten zy zeggen, hier eertijdts gedoopt zijn. Ook kan ik niet verzwijgen, 't gene ik gelezen heb, dat yder burger, hier toegelaten, plaght twee Wint-honden, met twee witte Capuynen, en een witte Stier uyt ouder gewoonte den Mayer te geven.

Burrowes en Barrowes.
Van de graven.
In de Lantmeteryen van Boëtius en Gromaticus.
Rokley.
Honger-born, *dat is, een rivier van honger.*
De ſtadt Cunetio.
Marleborow.

Op de zelve rivier, en aen de zelve oever light *Ramesbury*, nu, om de genoeghlijkheydt der weyden, een loflijk dorp, eertijdts vermaert door de ſtoel van de Biſſchoppen, welke voor dezen over dit lant Vooghdy gehadt hebben; maer die ſtoel, met die van Shirburn van Herman den achtſten Biſſchop t'zaem-gevoeght zijnde, is ten laetſten, gelijk ik gezeyt heb, na Sarisbury over-gevoert, en heeft al de eere en lof van hier met zich genomen, om dat 'er te Ramesbury geen Convent van Klerken was, nocht daer was ook niet waer mede men het onderhouden kon. Aen de andere zijd van den oever, wat meêr ten ooſten, wordt *Litlecot* gezien, het welk gedenkens-waerdigh is, om zijn Heer Ian *Popham*, de welke, hooghſte Rechter in de Koninglijke Vierſchaer zijnde, de Recht-ampten met de meeſte eer bedient, als ik alreê gezeyt heb.

Ramesbury.
Guilielmus Malmesburienſis van de Biſſchoppen.
Litlecot.

Tot hier toe hebben wy het land van Wilthon doorzien, het welk, als in de aentekeningen van Engelandt ſtaet, (het zal my niet verdrieten aen te tekenen) den Koning tien ponden voor een Havik gaf, twintigh ſchellingen voor de hooft-ſom, hondert ſchellingen voor het hoy, en vijf Oren. Wat oft hoedanigen ſoort van geldt een Ore geweeſt is, is my gantſch onbewuſt, maer uyt het regiſter van het kloo-ſter van *Burton* heb ik gemerkt, dat twintigh Oren twee mark zilvers golden.

Wat Oren is.

Dit landtſchap telt weynigh Graven uyt verſcheyde geſlachten, behalven die van Sarisbury, waer van ik alreê geſproken heb: want, op dat ik Weolſthan voor de Noormanſche zege nalaet, het heeft geenen, dat ik weet, voor den tijdt van den tweeden Richard gehadt, de welke Willem *le Scrope* tot die eer verheven heeft, maer dit geluk heeft met zijn Vorſt geſtaen en gevallen: want als hy uyt zijn Rijk verdreven was, is deze onthalſt. En niet lang daer na heeft hy tot zijn navolger gehadt Iacob *Butler*, Graef van Ormund, van de zeſte Henrijk daer in geſtelt. Daer na, als de Lancaſters t'onder lagen, is hy verbannen, en heeft Ian *Stafford*, de jongſte zoon van Hunfred, Hertogh van Buckingham, door gunſt van den vierden Koning Edward, dezen tijtel ontfangen, dien zijn zoon Edward, zonder kinderen geſtorven, gevolght is. Deze zelve eer heeft daer na den achtſten Henrijk, Henrijk *Stafford*, uyt het zelve geſlacht van Buckingham geſproten, gegeven, de welke een tijdt lang genoten hebbende, is zonder kinderen geſtorven. Ten laetſten is het, door gunſt van den zelven Koning, aen het geſlacht van *Bollen* gekomen; want hy heeft Thomas *Bollen*, Onder-graef van *Rochfordt*, gebooren uyt de tweede erfgenaem van Thomas *Butler*, Graef van Ormund, tot Graef van Wilthon gemaekt. Wiens dochter Anna van den Koning ten houwlijk genomen is, haer zelf, en haren broeder tot een doodlijk, haer ouders tot een bitter, maer Engelandt tot een gelukkigh lot: want zy heeft ons de Koningin Elizabeth, de allerbeſte Vorſtin, gebaert. Voorts als Thomas *Bollen*, door angſt af-gemat zijnde, over d'ongelukkige doodt zijner kinderen, zonder zonen na te laten, geſtorven is; heeft deze tijtel ter neder gelegen, tot dat den zeſten Edward de zelve aen Willem *Powlet*, Heer van *S. Iohn de Baſing*, gegeven heeft, den welken hy terſtont tot Markgraef van Winton, en Opper-Schatmeeſter van Engelandt geſtelt heeft, in wiens geſlacht zy tot noch toe verblijft.

Graven van Wilton.
Van de Koningin Elizabet.
Ziet Baſing in Hantshire.

Dit Graefſchap begrijpt 304 Parochien.

HANT-SHIRE.

NAest aen Wilton in *Hantshire*, by de Saxen Hantecpchyn, wiens middelste deel zonder twijffel behoort heeft aen de *Belgen*, de zeekant aen de *Regnen*, een oud volk van Britannien. Ten weſten paelt het aen Dorſet en Wilton, ten zuyden aen de zee, ten ooſten aen Suſſex en Surrey, en ten noorden aen Barkshire. Het landeken is van vruchten overvloedigh, op zommige plaetſen luſtigh door de dichtheyt der boſſchen, geneughlijk van weyden, en gelukkigh van zee-havens; als welk, met verſcheyde monden door-ſneden, zeer bequaem is om koop-handel te drijven. Men gelooft dat het onder de eerſte, onder het gebiedt van de Romeynen gebracht is; want onze Geſchichten getuygen, dat het Veſpaſiaen beoorloght heeft, en in deze zaek eyſcht een genoegh waerſchijnlijke reden, dat wy het gelooven. Want Dio getuyght, dat Plautius en Veſpaſiaen, als zy onder Claudius Britannien aentaſtten, haer leger in drie deelen verdeelt hebbende, op dat zy op een plaets aenkomende, haer de oevers niet zouden verboden worden, na dit eylandt gevaren zijn: en Suetonius leert, dat Veſpaſiaen in dien aentocht dertigh-mael tegen den vyandt gevochten heeft, en dat hy het eylandt Wicht, het welk tegen dit landt over light, en twee moedige volkeren tot over-gaef gedwongen heeft. Om welke overwinningen, en gelukkige overvaert over de zee, Valerius Flaccus dien Veſpaſiaen, als gelukkiger dan Cæſar, aldus aenſpreekt:

Veſpaſianus.

O ghy ſeer groote zeen, aen wien een groote eer
Geopent is, na dat u Calidon, ô Heer,
De zee gevoeret heeft, en ſchoone witte zeylen,
Toen ghy de Phrygien u gramſchap meê woud deylen.

En van hem heeft Apollonius Collatius Novarienſis dit veersken gezongen:

Ziet dezen heeft onlangs, met hulpe van God Mars,
De Britannen gebracht in een zeer enge pars.

Maer hoe dat in dezen oorlogh de zoon Titus Veſpaſiaen, van de Britannen zeer benart, uyt gevaer verloſt heeft, en hoe hem toen ter tijdt een onſchadelijke ſlang omvatte, het welk hy tot een waerzegginge van 't Rijk aen-genomen heeft, laet Dio en Forcatulus u gezeydt hebben. Maer ik zal, gelijk mijn voornemen is, van het weſteynd dezes landts beginnende, eerſt de zee-kant, en de rivieren die daer uyt-geſtort worden, daer na het binnenſte landt door-wandelen.

De rivier Avena oft Avona.

Cerdikersford.

509.

Het landt van Cerdicus.

Omtrent het weſt-eynde loopt de riviere *Aven* zachtelijk in zijn kolk, en daer zy eerſt in dit landt invloeyt, is de ondiepte van *Cerdic*, eertijdts *Cerdiksford*, daer na *Cerdeford*, en nu, wat korter in-een-getrokken, wordt het *Chardford* genoemt, na dien ſtrijdbaren Sax Cardicus. Want dit is de Cerdic, de welke, met de Britannen handt-gemeen geworden, haer zoo verbroken heeft, dat hy niet alleen de landt-palen van zijn Rijk verder uyt-geſtrekt, maer ook den nakomelingen lichtelijk den oorlogh over gelevert heeft. Na dat hy te vooren in deze wijk, in 't D VIII jaer ons Heeren, in een grooten ſlagh *Natanleod*, dien machtigen Koning der Britannen, de welke by andere mede *Nazaleod* genoemt wordt, met een groot getal van Britannen overwonnen had. Na wiens naem, gelijk men in de Iaer-boecken der Engel-Saxen leeſt, het landt tot aen deze plaets *Natanleod* genoemt is geweeſt, het welk ik zorghvuldighlijk na-gezocht, maer tot noch toe niet een kleyn ken-teeken van die naem gevonden heb, ook kan ik niet giſſen, wie die *Natanleod* geweeſt is. Maer het is zeker, dat Aurelius Ambroſius in deze wijk, op die zelfde tijdt, met een onzeker avontuur, dikwijls met de Saxen gevochten heeft. Van welke die Iaer-boeken nochtans nergens gedenken, de welke, gelijk ik gemerkt heb, alleen haer voorſpoedige, en noyt haer tegenſpoedige veldt-ſlagen, door eyge liefde, verhaelt hebben. Van daer vloeyt de rivier door *Regnewood*, oft *Ringwood*, en in 't Schat-boek van Engelandt *Rincewied*. Welk REGNVM der Regnen ſtadt, waer van Antoninus verhaelt, geweeſt te zijn, zo de gelegenheyt der wegh, als de overblijſſelen, en de betekening der naem geloofliijk maken. Want *Ringwood* ſchijnt, door de Saxiſche by-voeging, het boſch der *Regnen* te betekenen. Dat het eertijdts van grooten naem geweeſt is, geeft de by-gelege Hundred, daer na genoemt, genoegh te kennen, nu is het alleen vermaert door een markt van allerhande koopwaren. De *Aven*, van hier geſcheyden zijnde, ontfangt de rivier *Stour*, van de Durotrigen af-dalende, alwaer by de t'zamen-vloedt der zelve, een ſchoon koop-ſtedeken light, heden, van de Chriſtus toe-gewijde Kerk, *Chriſtchurch*, eertijdts, om dat het tuſſchen twee rivieren lagh, *Twinamburne* genoemt, even als in Italien *Interamna*. Eertijdts was het met een kaſteel voorzien, en verſiert met een oude Kerk van Proveniers, de welke, in de Saxiſche eeuw gebout, van Radulf *Flammard*, Biſſchop van Dunelmen, de welke daer Deeken geweeſt was, onder 't gebiedt van den Roden Willem, vernieut, en van Richard van *Rypars*, Graef van Devon, den welken de eerſte Koning Henrik deze plaets te leen op-gedragen had, met groote inkomſten verrijkt, tot de tijden van den achtſten Koning Henrik, en die laetſte uur der kloofteren gebloeyt heeft. Hier by worden de *Stour* en *Aven*, door een mont t'zaem-gevoeght, in de zee geſtort, welk Ptolomæus te recht de mondt van de rivier *Alaun* genoemt heeft. Want dat *Aven* de rechte naem is geweeſt van deze rivier, kan ik my zelfs niet doen gelooven, wijl het een gemeene naem is, waer meê ook de Britannen alle hare rivieren plachten te benoemen. Doch dat zy eertijdts *Alaun* genoemt is geweeſt, zoud ik daerom achten, om dat 'er eenige overblijſſels in de by-leggende dorpkens overigh zijn, gelijk als in *Allinton*, *Allingham*, &c.

Het Rijk van Regnewood.

Chriſtchurch.

Twinham.

Regiſter van het klooſter.

De rivier Alaunus.

Aen dezes ooſt-oever heeft Willem de Noorman, de ſteden, dorpen en klooſters, wijd en breed vernielt, en, de onnoozele inwooners verdreven hebbende, alles, omtrent 30 mijlen in 't ront, tot wilder dieren hollen, en tot een boſch gemaekt, welk wy *Newforeſt*, de Engelſen in die eeuw *Ytene* genoemt hebben. Van welk Gualterus Mapæus, die omtrent dien tijdt geleeft heeft, verhaelt: De *Conqueſteur*, zegt hy, heeft het landt Godt en den menſchen af-genomen, om het de wilde dieren, en het vermaek der honden te geven. In welk landt hy 36 hooft-kerken verwoeſt, en haer volk verbannen heeft. Maer dit heeft hy gedaen, oft om een veyliger inkomſt aen zijn Noormannen in Engelandt te geven, want het light recht tegen Normandyen over, oft om de luſt die hy uyt het jagen ſchepte, oft om zich overal geldt te vergaderen. Want hy, den wilde dieren genegener als den menſchen, heeft een groote geldt-ſtraf, en andere zware boeten geſtelt op die gene, die zijn wildt joegen. Maer aen deze oevele daedt des Konings, heeft de Goddelijke wraek niet lang ontbroken: want zijn tweede zoon Richard, en de Roode Willem, Koning van Engelandt, zijn andere zoon, zijn beyde in dit boſch gebleven; de eene is by ongeluk van Gualter *Tirell* met een pijl door-ſchoten, en de ander door een peſtige lucht ingeblazen; insgelijx is zijn neef Henrik, gebooren van de oudtſte zoon Robert, als hy in 't jagen van de wilde beeſten zeer bezigh was, aen de takken blijven hangen, en zo ellendelijk geſtorven; op dat wy leeren mogen, dat ook de na-neven der ouderen zonden boeten moeten. Van dit Foreeſt worden zekere gedichten van I. Whit, Biſſchop van Winton, om-gedragen, de welke, hoewel zy te onrecht te kennen geven, dat de Roode Koning dit ingeſtelt heeft, wijl zy nochtans velen behagen, heeft het my ook niet mishaeght de zelve hier onder te ſtellen:

Newforeſt.

Den Rooden Koning heeft Godloozelijk genomen,
Wat dat hy door zijn hant, en vollik kon bekomen.
Hy rooft der burg'ren ſteên, hy ſchent des Heeren kerk:
Hy drijft de boeren wegh van hare landt en werk.
Hy maekt een vruchtbaer landt een wild gediert warande,
Het welk hem zelven is oneer, en groote ſchande.

An Natanleod, en Aurelius Ambroſius noemt het zoo.

HANTONIA SIVE SOVTHANTONENSIS COMITATVS Vulgo HANT-SHIRE.

Septentrio

BERCHERIA Vulgo BARK-SHIRE.

PART OF BARK SHIRE.

WILTO- NIA.

Anglice WILT SHIRE.

SVRRIA Vulgo SVRREY.

SVSSEXIA.

Orions

Occidens

PART OF HAMSHIRE

PART OF SVSSEX

DORCES TRIA Vulgo DORSET SHIRE.

OCEANVS BRITANNICVS.

PART OF THE ISLE OF WIGHT

Meridies

The Manhode

Clelon a Saxon Earle of Wincester

Saer Quincy Earle of Wincester

Hugh Spencer Earle of Wincester

Lodowick Bruget Earle of Winchester

William Paulet Marques of Wincester

Bogo or Beavous Earle of Southamton a famous warrior against ye Normans.

William Fitz William created Earl of Southampton by Kinge Henry 8.

Tho Wriothesley created Earle of Southampton by Kinge Edward 6. Anno 1.

Mill. Angl. quarti. 4. uni Germanico æquip.

Hy ſchijnt hy jaeght het hert, Godts wrake die jaegt hem,
En raekt, tot in de doot, door Tirell in de klem.

Hy noemt dit het landt *Beaulenſe*, om dat den Koning Ian hier naby een klooſter gebouwt heeft, van de ſchoone gelegenheydt *Beaulieu* genoemt, het welke tot de geheugeniſſe toe van onze voor-vaders zeer vermaert is geweeſt: nu is het een vrye-plaets daer de vluchtelingen zonder eenige zorgh mogen komen, van waer nocht doodt-ſlagers, nocht ſchelmen, nocht die eenige miſdaedt van gequetſte Majeſteyt begaen hebben, mogen van af gehaelt worden: en de onzen hebben 't eertijdts voor een doot-zonde geacht. Zoo dat onze voor-ouders, als zy zulke vrye-plaetſen, oft kerken van barmhertigheyt (gelijk zyze noemen) ingeſtelt hebben, zich Romulus eêr tot een voor-beeldt geſtelt hebben, dan Moyſes, die de gene, die met opzet doot-ſlagers waren, toeliet van 't Outer af-gerukt te worden, op dat zy ſturven. En heeft hun alleen een vrye-plaets geſtelt, die by ongeval een man-ſlagh begaen hadden.

Beaulieu.

Aſyla oft vrye-plaets.

Exodi 21. Ioſephus in het 4 boek der oudtheden.

Maer om dat zulken ſtuk landts van de zeën, gelijk als dit boſch is, niet ontbloot van vaſtigheyt zoud liggen, tot behoef voor den vyant, zoo heeft de achtſte Henrik het zelve begonnen met ſterkten vaſt te maken. Want op een wat verder uytſtekend tongtjen, daer men in 't kort overvaren kan, in 't eylant Wicht, heeft hy het kaſteel *Hurſt* gebout, dat de zee rondom dreygt. En wat meêr na 't ooſten heeft hy mede een bolwerk opgeright, dat *Calshot*, voor *Calshore* genoemt wordt, om den ingang van den haven van *Southanton* te beſchermen. Want de oevers, hier met een grooten inwijk te rug gaende, en het eylandt Wicht, hier tegen over liggende, maken hier een treflijke haven, de welke Ptolomæus de mont van de rivier *Triſanton* noemt, na mijn oordeel, voor *Traith Anton*, dat is, *de mont van Anton*. Want zy wordt byna met de zelve naem van den ouden ſchrijver Ninnius, de mont van *Trahannon* genoemt. Maer de invloeyende rivier, de welke nu *Teſt*, wierd in voorlede tijden, gelijk als in het leven der heyligen ſtaet, *Terſtan*, en eertijdts *Ant* oft *Anton* genoemt, als de ſteden *Antport*, *Andover*, en *Hanton*, op deze rivier gelegen, eenighzins getuygen. Zo vêr is 't 'er af, dat ik gelooven zoud, dat zy van dien Roomſchen Hammon, die daer doot gebleven is, zoud genoemt zijn: het welk Monumetenſis nochtans verdicht, en zijn gelijk-tijdige Dichter, die van Hammon dus ſpeelt:

Het kaſteel Hurſt.

Het bolwerk Calshot.

Triſanton een deur van de rivier.

Hier valt Hammonius, en toen hy was aen 't vallen,
Heeft hem Harviragus gebracht tot niet met allen.
Hy brengt hem aen de ſtrant, en heeft hem voort ontrooft
Het leven, om dat hy hem deed af houwen 't hooft.
De haven houd de naem van haer vermoorden Heere,
En zal haer met de naem noch langen tijdt geneere.

Voorts light op deze haven het ſtedeken *South-hanton*, waer by ten ooſten eertijts een ſtedeken met de zelve naem gebloeyt heeft, het welk Antoninus *Clauſentum*, zo van deze kant uyt de vêrheyt van *Regnum*, als aen d'andere zijd van *Venta* ſchijnt: en gelijk *Triſanton* de mont van de *Anton*, zoo betekent *Clauſentum* in 't Britanſch de haven van *Entum*; want ik heb verſtaen dat *Claudh* by de Britannen dat zelfde betekent, dat by de Grieken χυτὸς λιμήν, dat is, *een gegrave haven*. Maer dat deze plaets *Hanton*, en *Henton* genoemt is geweeſt, behoeft men niet te twijffelen, wijl in het boek, waer in de eerſte Willem de zuyvering van Engelandt geſtelt heeft, het gantſche landt uytdruklijk *Hantſcyre*, en elders *Hentſcyre* genoemt wordt, en de ſtadt zelve in 't zuyd-eynde *South-anton*. Hoedanigh deze plaets geweeſt is, zal niemant light zeggen; zy heeft daer gelegen, daer nu het veldt is, dat men S. Marie noemt, en heeft tot aen de haven geraekt: en zoo 't ſchijnt ook den oever der rivier begrepen. Want een weynigh hooger aen, daer tegen over by *Bittern*, heeft Franciſcus *Mills*, die daer woont, my getoont de gebroken muur en puyn-hoopen, en de graften van het oude kaſteel, het welke in de rondte vijf-hondert ſchreden groot was, en door de aenkomende vloet van drie kanten wijdt en breedt met water overdekt wordt. En de oudtheyt bewijzen de dikwijls uyt-gegrave oude penningen der Roomſche Keyzers zoo vaſt, dat zo daer het kaſteel van het oude *Clauſentum* niet geweeſt is, men lichtlijk oordeelen zal, dat het van die bolwerken der Romeynen een geweeſt is, welke zy op den oever van de zee (gelijk als Gildas zeght) na 't zuyden, om de roof-ſchepen der Saxen te verhinderen, geſtelt hebben. Als nu alle dingen door den Deenſen oorlogh vernielt en verzwakt waren, zo is ook het oude *Hanton* in 't D CCCC LXXX jaer des Heeren, aen haer roof-luſt gelaten, en ten tijde van den eerſten Willem, op dat ik uyt zijn eygen boek ſpreke, heeft den Koning daer in alleen gehadt 80 menſchen onder zijn heerſchappy. Maer voor 200 jaren als den derden Edward, Koning van Engelandt, en Philips de Valois, om het gebiet in Vrankrijk ſtreden, zo is het van de Franſen verbrant. Uyt wiens aſch, op een bequamer plaets, verſcheenen is het ſtedeken, dat men tuſſchen twee rivieren ingeſtelt ziet, en vermaert door ſchoone en dichte huyzen, rijk in welvarende Burgers, en den toe-loop der koop-luyden, met een dubbele graft, ſterke veſten, en met veel bolwerken omcingelt, en tot beſcherming van de haven heeft de tweede Richard een treflijk en hoogh kaſteel gebout, al-te-mael van vierkante hart-ſteenen. Gedenkwaerdigh is die daedt van den machtigen Canut, Koning van Engelandt en Deenmarken, waer door hy op deze plaets eenen zeker panlikker oft oogen-diener, de welke alle dingen al wat den Koning dacht oft begeerde toe-ſtont, bejegende: Hy heeft, zeght Huntingdonenſis, op den oever der zee, als zy op-liep, geboden zijn ſtoel te zetten; en tot de oploopende zee gezeght: Ghy zijt onder mijn gehoorzaemheyt; en de aerde, op de welk ik zit, is mijne, en daer is niets geweeſt dat mijn gebodt tegen geſtaen heeft. Ik gebiede u dan dat ghy op mijn aerde niet vloeyen zult, nocht mijne kleederen, nocht de leden van uwen Heer nat maken zult. Maer de zee, na haer wijs oploopende, heeft, zonder aen den Koning eerbieding te doen, zijn voeten nat gemaekt. En hy haeſtigh opſpringende, zeght: Weet van my ghy aerdtſche menſchen, en alle de gene, die de werelt bewoonen, dat de macht der Koningen maer los, en ydele waen is, nocht niemant en is de naem van den Koning waerdigh te voeren, als die gene, aen wiens oogh-wenken en wetten, de hemel, aerde, en de zee onderdanigh is: en hy heeft noyt na die tijdt zijn Koninglijke Kroon op het hooft geſtelt.

South-hanton.

Clauſentum.

Bittern.

De weſterlijkſte van deze rivieren, op de welke dit ſtedeken gebout is, nu *Teſt*, eertijdts, zoo men meent, *Anton* genoemt, uyt het boſch van *Chute* uytſpruytende, loopt eerſt na *Andover*, in 't Saxiſch Anoeajapan, dat is, *Andus overvaert*, alwaer in het D CCC LXXXXIII jaer ons Heeren Æthelred, Koning van Engelandt, als de Deenen over al zijn Rijk beroofden, op dat hy zijn landtſchappen, die door oorlogh uyt-geput waren, allenxkens wederom zoude brengen tot een veylige, en geruſte vrede, Aulaf den Deen in zijn geſlacht voor zijn eygen kindt aen-genomen heeft, doch deze eere heeft dat Barbariſch gemoedt van 't rooven niet konnen af-wenden. Van daer vloeyt de rivier niet vêr van *Whorwell* af, alwaer de Koningin Ælfrith een klooſter heeft doen bouwen, om haer te reynigen van het groulijke ſchelm-ſtuk, dat zy begaen had in 't vermoorden van haer ſtief-zoon Koning Edward, als mede van den doot-ſlagh van haer voorgaenden man, den edelen Graef Athelwold, den welken de Koning Edgar hier geroepen hebbende, om zich met de jacht wat te vermaken, door-ſteken heeft, om dat hy hem in zijn vryery bedrogen, en deze Ælfrith, in dien tijdt de ſchoonſte boven alle vrouwen, hem met liſtigheyt ontnomen had. De *Teſt* daer na, ontfangende een rivierken van *Wallop*, oft om beter te zeggen *Well-hop*, dat is, zoo wy het recht na onze groot-vaderlijke tael uyt-leggen, *een bronneken aen de zijd van een heuvel*, en heeft zijnen naem gekregen van dat treflijk en Ridderlijk geſlacht van *Wallop*, het welk daer omtrent woont, zoekt *Brige* oft *Brage*, die oude ſtadt, de welke van Antoninus geſtelt is aen den IX mijl van *Sorbiodunum*, aen welke wijdte, niet vêr van haer oever, tuſſchen Sarisbury en Winton, zy het boeren dorpje *Broughton* vindt, het welk, zoo het de oude ſtadt *Brage* niet geweeſt is, wy gelooven dat het gantſch uyt-geroeyt is, als Willem de Noorman alle dingen in deze plaets effen gemaekt heeft, op dat hy dat boſch, daer ik van gezeyt heb, maekte. Daer na bezoekt deze rivier *Rumſey*, by de Saxen Rumꝛeȝ, van den Koning Edward aen de Geeſtlijke maeghden, wiens Kerk alleen noch overigh is, toe-geeygent, wort terſtont in de haven van *Anton* gedreven, by de Riedt-grondt, welk Beda zo genoemt, en *Redford* vertaelt heeft; nu wordt het van de ſteene-brug, daer de ondiepte geweeſt is voor *Redford*, *Redbridge* genoemt, by het welke, als

Andover.

Aulaf wordt van Etheldred voor zijn eygen kindt aengenomen.

Wallop.

Brige.

Redbridge.

als de Engel-Saxiſche kerk eerſt ontſproot, een kloofter gebloeyt heeft, wiens Abt Cymberth twee jongskens, broeders van Arvandus, de Vorſt van het eylandt Wicht, als zy alle oogenblikken onder beuls handen gelevert zouden worden, gedoopt heeft. Want deze, als den Sax Cedwal het eylandt Wicht beſtreed, hebben zich, door de vlucht beradende, by het Steen-ſtedeken verborgen, tot dat zy, verraden, door Cedwals bevel gedoodt wierden. Welk 't Steen-ſtedeken geweeſt is, indien het my miſſchien gevraeght wierd, ik zoud zeggen, dat het *Stoneham* is, te weten het naeſte dorpken by *Redbridge*; het welk die betekenis der naem zeer lichtelijk voor my bewijzen zal. De andere rivier, de welke aen het ooſt-eynd van Southanton uyt-vloeyt, en ſchijnt *Alre* genoemt te zijn, want *Alreford*, dat is, de ondiepte van de *Alre*, wordt een koop-ſtadt genoemt, aen haer oever, niet zeer vêr van de poel daer zy uytvloeyt. Dit, op dat ik de woorden van de oude Regeſtus van Winton gebruyke, heeft de Godts-dienſtige Koning *Kinewalc* van Paus Birin der Chriſtenheyt ingelijft, in het begin van de Chriſtlijke Godts-dienſt (in deze wijk) aen Godts kerk te Wentan, met groote aendacht des herten gegeven. In het MCCXX jaer ons Heeren heeft Godfred Lucy, Biſſchop van Winton, haer de markt vernieuwt, en Nieuwe markt genoemt, miſſchien ten opzicht van het oude *Alrefford*, dat daer by light. Nochtans is deze nieuwe naem by het volk, by het welk de macht van ſpreken vêr grootſt is, niet lang in 't gebruyk geweeſt. Hier by light *Tichborn*, en niet te verzwijgen, dat het dat vermaerde en oude geſlacht met de naem vereert heeft.

Ziet in het boek van het klooſter Waverleye.

Tichborn.

Aen de weſt-oever van deze rivier light de zeer vermaerde ſtadt der Britanſche Belgen, by Ptolomæus en Antonius VENTA BELGARVM, by de Britannen nu noch *Caer Gwent*, by de Saxen eertijdts Wintancepter, by de Latijnen gemeenlijk *Wintonia*, by ons heden *Wintcheſter* genoemt. Daer gebrekener nochtans geen, die dit voor der *Simenen Venta* houden, en Briſtol met de naem van der Belgen *Venta* vereeren; maer dat in dit eylandt geen Simenen geweeſt zijn, zal ik, als ik tot de Icenen gekomen ben, bewijzen. Zoo zy nochtans de ſteden van Antoninus by Venta geſtelt, even als paden van mieren elders zoeken, zoo zullen zy echter niet vinden om haer giſſing te beveſtigen.

Venta Belgarum.

Wintcheſter.

De oorſpronk van dit *Venta* halen zommige van *Ventus*, de windt, zommige van *Vinum*, wijn, andere van Biſſchop Wina, die alle haer verſtant wel mochten laten zuyveren. Veel beter behaeght my de meening van onze Lelandus, die het van der Britannen *Guin*, oft *Guen*, dat is, *wit*, getrokken heeft, zoo dat *Caer Guin* een witte ſtadt betekende. En waerom niet? wijl de oude Latijnen de ſteden *Alba Longa*, en *Alba Regia*, en de Grieken inſgelijx *Leuca* en *Leucada*, en andere plaetſen na de witheydt genoemt gehat hebben. Want dit *Venta*, gelijk ook twee andere van de zelve naem VENTA SILVRVM, en VENTA ICENORVM, in een landt wit van krijt en leem geſtelt worden.

Dit is buyten twijffel in de Roomſche eeuwen een vermaerde ſtadt geweeſt, als in welke de Roomſche Keyzeren haer wevery ſchijnen gehadt te hebben, wijl zy onder de *Venten* van Britannien wel de voorneemſte, en Italien naeſt geweeſt is: want in het boek der aentekeningen wordt de Stadt-houder van 't *Cynegum*, by de *Ventenſche*, oft *Bentenſche* Britannen gedacht, alwaer die eenige bloem der Rechts-geleerden Iacobus Cujacius *Gynecium* leeſt, en in zijn aentekeningen op het Recht-boek een heylige wevery vertaelt. Even zoo gevoelt ook Guidus Pancirolus, en ſchrijft, dat die *Gynetien* ingeſtelt zijn geweeſt, om de kleederen des Vorſten en der zoldaten, de zeylen der ſchepen, linnen dekſels, en andere behoeftigheden voor de verblijfplaetſen te weven; nochtans heeft Wolfgangus Lacius gemeent, dat die overſte den Keyzeren hier honden beſchafte. En voorwaer onze honden worden onder alle de Griekſche de voorneemſte geacht. Zoo dat, als Strabo getuyght, onze honden ook krijghs-lieden geweeſt zijn, en de oude Franſen, die ook in den oorlogh gebruykten, en voor de ſchou-ſpeelen, en andere jachten der Romeynen gezocht wierden. Want zy waren (als Strabo zeght) tot de jacht met een natuurlijk vermogen verzien, waer van Nemeſianus:

Engelſe Honden.

Britanjen, van de wereldt af-geſcheyden, zent
Ons honden koſtelijk, en tot de jacht gewent.

En Gratianus van de koſtlijkheydt en waerdigheydt der zelve:

Luſt u de Terrowaenſche zee
Te kruyſſen, en de Britſche reê
Te vinden; ô wat koſtlijkheden!
Wat kontg' aen Honden geldt beſteden.

Ook de oude Grieken hebben onze *Agaſæus*, die wy nu noch *Agaſehound* noemen, gekent, en in groote waerde gehadt, het welke u Oppianus zeggen zal:

Zy hebben een gedaent van kleyne jonge dieren,
Het lichaem dat is kort, maer konnen haer antieren
Gelijk van grooter aert. Het Engelſche geſlacht
Dat voedze moedigh op, en ſteltze op de wacht
In haren oorelogh; zo datze die ook noemen
Agaſæos, *haer gedaent en mach men niet af roemen;*
Haer lijf is ongezien, en, op dat men't gelooft,
Zy zijn vriend'lijk en zoet, dat elk zijn aes ontrooft.

En ook Claudianus van onze boere honden:

Dees kleyne, ſlechte, en zeer ongeziene dieren,
Die breken licht den hals van ſterk en groote ſtieren.

Maer dit zy in 't voorby-gaen.

In deze ſtadt, als onze Geſchicht-ſchrijvers verhalen, is in de Roomſche tijden die Munnik Conſtans geweeſt, den welken zijn vader Conſtantijn, die door hoop des naems tegen Honorius de purpure rok aen-getrokken had, eerſt tot Keyzer, en namaels tot Veldt-heer gekoren heeft. Want onlangs, als Zoſimus verhaelt, van die tijden ſprekende, hadden de Munniken zoo wel in de ſteden als dorpen haer volk-rijke Collegien, de welke te vooren, als lichtvlieders verſtroyt, langs bergen, boſſchen, en wouden eenzaem leefden, waer van zy ook de naem hebben. Van dit Collegie ſchijnen die oude muuren, die met zulk een dikte en vaſtigheyt aen de weſt-poort van de Cathedrale kerk gezien worden, overblijfſels te zijn. Maer die Keyzerlijke Munnik is hier uyt-gevoert, en heeft zijn vaderlijke eergierigheyt en verachte Godts-dienſt haeſt met de doot geboet. In de Saxſche Zeven-heerſching is het, ſchoon eens oft twees beſchadight, nochtans weêr op-gekomen, het Koninglijke hof der Weſt-Saxen geweeſt, met heerlijke kerken, en een Biſſchops ſtoel voorzien, en van Koning Æthelſtan met zes Munteryen vereert. Ook is het in de tijden der Noormannen heerlijk, en hier het vertrek der handtveſten, en oude gedenk-ſchriften geſtelt. En heeft lang gebloeyt, behalven dat het eens oft twees door den brant verdorven, en door der zoldaten moetwil, en den inlandſchen oorlogh tuſſchen Steven en Machteld van het Engelſe Rijk geſcheurt is; waer van onze Nechamus, die in die tijdt gebloeyt heeft:

Der ouden haren tijdt die heeft zeer wel geweten,
Dat 'er noyt tijtel was aen Guinton gantſch vergeten.
Het was altijt vervult met ſchatten en met goet;
Maer nu de liefd' tot gout is ieder een zo zoet,
Zo datze bezigh zijn geſtadelijk te ſparen,
Schoon dat haer ſchoone ſteên in arremoede waren.

Maer al deze ſchaden heeft de derde Edward verzoet, als hy hier de ſtapel der lakenen en wollen geſtelt heeft. Wat gedaente deze ſtadt in voorgaende tijden gehadt heeft, zal niemant licht zeggen, als dat Nechamus verhaelt:

De ſtapel van lakenen en wollen.

De brant die heeft zeer dik verandering gegeven
Aen dees vermaerde plaets, zo dat 'er niet gebleven
Is, als moeyt en verdriet, als arbeyt en onluſt:
De brant die lijkt een hood' van eeuwige onruſt.

In onzen tijdt is het genoegh bewoont, met afſcheydingen van rivieren beſproeyt; van 't ooſten ten weſten laeger; begrijpt binnen de veſten omtrent duyzent vijf-hondert ſchreden in't ront, heeft zes poorten, en voor ieder een groote voor-ſtadt. Aen het zuyd-eynde van de weſt-poort is het oude kaſteel, het welk dikwijls belegert is geweeſt, maer doch allerzwaerſt, als de Keyzerin Machteld het tegen Koning Steven beſchermde, en ten laetſten uyt-ſtroyde, dat zy geſtorven was, en als doodt uyt een plaetsken gedragen, haer vyanden beſpotte. Van dien ronden tafel, oft dien ronden muur hier aen-gehecht, welke het gemeene volk houdt voor de tafel van Arthur, weet ik niet te zegzen, anders als datze nieuwer gemaekt is, gelijk het den beſchouwer lichtlijk blijken zal. Want in voorgaende tijden wierden daer, om de dapperheyt der oorlogh te oeffenen,

Van de ronde Tafel.

zeer dikwijls krijgs-lopen (Tournoy-ſpeelen genoemt) gehouden; en deze tafelen gebruyken zy op dat 'er door eergierigheyt geen verſchil onder den Adel komen zoud, en dit is een oudt gebruyk geweeſt. Want Athenæus verhaelt, dat de oude Franſen aen zulke ronde tafelen gezeten, en haer wapen-dragers, die haer ſchilden droegen, achter haer geſtaen hebben. Byna in het midden van de ſtadt, maer wat meêr naer het zuyden, heeft Kenelwalch, Koning der Weſt-Saxen, na dat, ten tijde van de Romeynen, het klooſter van de Munniken vernielt, (gelijk als Malmesburienſis verhaelt) de eerſte kerk tot Godts eer geſticht; in dien tijdt de allerſchoonſte, alwaer de nakomelingen daer na een Biſſchoplijke ſtoel gemaekt hebben. Over deze ſtoel zijn na Wina, den welken die Kenelwalch tot eerſte Biſſchop geſtelt heeft, veel Biſſchoppen geſtelt geweeſt, die niet minder in eer en rijkdom, als heyligheyt des levens uyt-ſtaken, te weten, de Aerts-biſſchoppen van Cantelbergh, door een byzonder voor-recht Canceliers, en van over lang Biechtvaders van de Ridders van S. Ioris, de welke deze kerk dikwijls met groote onkoſten hermaekt hebben, als Edington en Walkelin; maer voorneemlijk Wikhamus, die het weſt-eynd van de kerk, van het Choor af, met nieuwe en treflijke werken, en groote onkoſten, ſchoon op-gemaekt heeft, in welx midden men, tuſſchen twee ſtijlen, zijn graf ziet: de Prælaten hebben deze kerk dikwijls aen nieuwe beſcherm-heyligen gewijt, als aen Amphibalus, Petrus, Sulthinus, en ten laetſten der H. Drie-eenigheyt, met welke naem zy nu bekent is. Deze kerk was by de Saxen ook in grooter waerde, overmits daer eenige graven van hare Koningen waren, welker beenderen de Biſſchop Richard *Fox* by-een-vergadert, en in gulde kiſtkens, in het hooghſte van de muur, die boven rondom het Choor gaet, geleght, en elk met zijn op-ſchrift geſchikt heeft. Ealðen Mynſtep, dat is, *het oude klooſter*, was zy eertijdts genoemt, ten op-zicht van het andere nieuwe, dat Nepan Mynſtep, dat is, *het nieuwe klooſter*, genoemt wordt; welk Elfred geſticht heeft; en om de winkels der zelve te maken, heeft hy de plaets van den Biſſchop gekoft, en voor ieder voet een mark, met gemeen gewicht gewogen. Maer deze was, gelijk de oude voor getroude Prieſters geſtelt, de welke daer na door het wonder van een ſprekend kruys, en haer opzet verfoeyende, van Dunſtan, Aerts-biſſchop van Cantelbergh, verdreven zijn, en daer zijn Munniken in haer plaets geſtelt. De muuren van deze twee klooſters waren zoo na by elkanderen, dat de ſtemmen van de zangers den een den ander belette, waer door de Munniken heymelijke twiſt tegen malkander voedden, de welke namaels in een openbare vyandtſchap uyt-geborſten is; en mits een grooten hoop waters, van de weſt-poort af door de laeg-gelegen dorpen af-vloeyende, by dit nieuwe klooſter ſtil ſtont, en aldaer een ongezonde lucht verwekte, zoo wierd de kerk na 't 200 jaer van zijn opbouwing, over-gevoert in de noorder voor-ſtadt van deze ſtadt, welke men *Guide* noemt. Alwaer de Munniken, door toe-laten van den eerſten Henrijk, een zeer groot en ſchoon klooſter gebouwt hebben, het welk na weynige jaren, door liſt van Henrijk van Blois, Biſſchop van Winton, (gelijk de byzondere Geſchichten van deze plaets getuygen) ellendighlijk verbrant is. Door welke brant het kruys, de gift van den Deenſchen Canuit, waer in hy (als de oude brieven verhalen) de jaerlijkſche inkomſt van gantſch Engelandt betrokken had, vernielt is; het klooſter is niet-temin tot een wonderlijke groote wederom op-gewekt, gelijk de puyn-hoopen zelfs nu getuygen, en is allenx gegroeyt tot aen het ſchadelijk eynde der Munniken toe. Want toen is het gantſch geſlecht, en in dat andere van de H. Drievuldigheyt, zijn de Munniken verdreven, en een Deeken, met 12 Proveniers ingevoert. Aen 't ooſt-eynd van die Cathedrale kerk ſtrekt zich dat zeer groot Palleys der Biſſchoppen, *Wolveſey* genoemt, omringt met vele toorens, en met een beek byna omgoten, tot aen de veſten; en in de zuyder voor-ſtadt vertoont zich hier tegen over een zeer ſchoon Collegie, 't welk Willem Wikham, Biſſchop van deze plaets, onder de Engelſen de grootſte vader, en voorſtander der geleertheyt, tot een School geſticht en geeygent heeft; waer uyt het gemeene beſt, en de kerk de gelukkighſte opkomſt der geleerden trekt: want hier in worden een Gardiaen, 10 Gezellen, 2 School-voogden, en 70 School-geleerden, en zommige anderen zeer eerlijk gevoedt. In deze ſtadt waren ook andere heerlijke gebouwen, (want daer waren 'er vele tot de Godts-dienſt geeygent, de welke, wijl de tijdt overwonnen heeft, my niet luſt te gedenken: nochtans wil ik het klooſter der maeghden, welk Ælfwid, des Konings Alfreds huys-vrou, geſticht heeft, niet voorby gaen, wijl 't het allervermaerſte geweeſt is, gelijk de overblijffels nu vertoonen; en de eerſte Henrijk Machtild, Malkolms der Schotten Konings dochter, hier uyt zich ten huys-vrou genomen heeft, door welke de Koninglijke ſtam der oude Engelſen met de Noormanſche t'zamen-geſmolten is, en hy by de Engelſen veel dank begaen heeft. Want zy was des Koning Edmondts Yzere Zijde, na-nicht van wegen zijn zoon Edward de Balling: een vrou zoo geſiert met alle andere deughden, een Koningin waerdigh; als brandende in ongelooflijken yver der ware Godtvruchtigheyt: waer van tot haer lof dit oude vierling-veers is:

't Geluk maekt haer niet bly, noch droevigh ook de rouwe,
Het bitter is haer zoet, 't Fortuyn is hare doot:
De Scepter en kan haer in geene hooghmoedt houwe,
Z'is nederigh in macht, en in aenſpraek ſchaem-root.

Van Guido van Warwijk door beuzelingen vermaert, de welke in een byzondere ſtrijdt die Deenſen kamp-vechter Kolbrand hier verwonnen heeft, van Waltheof, Graef van Huntingdon, hier onthooft, alwaer namaels de kapel van S. Gillis geweeſt is, en gevoeght aen dat heerlijke gaſt-huys des H. Kruys, van Henrijk Bleſens, Koning Stevens broeder, Biſſchop van deze ſtadt, geſticht, en van den Cardinael Henrijk van *Beaufort* verrijkt, behoeve ik niet te ſpreken, wijl deze dingen uyt de Geſchichten een ieder bekent zijn.

Wat de Graven van Winton belangt, op dat ik zwijge van den Saxſche Clito, die van de Noormannen uyt de eer van zijn voor-ouderen verſtoten is, Koning Ian heeft Saër *Quincy*, Graef van Winton genoemt, de welke een krijghsriem, *Feſſe* genoemt, tot zijn wapenen gebruykt heeft, met een zevenvoudige bondel, gelijk wy in zijn zegel gezien hebben. Hem is zijn zoon Rogier nagevolght, de welke zeven gulde ſpillen in een roodt ſchildt gevoert heeft. Maer in hem is die heerlijkheyt verdweenen, wijl hy zonder manlijke kinderen geſtorven is: want hy heeft getrout de oudtſte dochter, en tweede erfgenaem van Alan, Heer van Galloway in Schotlandt, van zijn eerſte vrouw, door wiens recht hy Conſtapel van Schotlandt geweeſt is. Maer van de zelve zijn alleen drie dochteren geboren; de eerſte aen Willem van *Ferrars*, Graef van Derby, de tweede aen Alan de *la Zouch*, de derde aen Comin, Graef van Bucham in Schotlandt, getrout. Lang daer na is Hugo *le Deſpencer* met de tijtel van den tweeden Koning Edward alleen voor zijn leven beſchonken, en van den zelven innighlijk bemint zijnde, heeft met zijn zoon te laet gevoelt, hoedanigh de belooningen der Koninglijke genaden zijn: want beyde zijn zy van het verwoede volk met een zeer wreede doot omgebracht. Lang genoegh daer na heeft door gunſt van den IV Edward, Lodewijk van Brugge Nederlander, Baron van *Gruthuyzen* en Vorſt van *Steinhuyzen*, de welke hem, uyt zijn vaderlandt vluchtigh, in Nederlandt veel gunſten bewezen had, deze tijtel met de wapenen, die van Rogier *Quincy* niet ongelijk, verkregen heeft, de welke hy, na Edwards doot, den VII Henrijk wederom in handen gelevert heeft. En by ons gedenken heeft de zeſte Edward Willem *Powlet*, Schat-meeſter van Engelandt, met de nieuwe tijtel van Mark-graef van Winton vereert, welke ook zijn nakomelingen nu noch genieten. De waernemingen der voorige eeuw getuygen, dat dit Venta light op de langte van XXII graden, in de breedte van LI graden.

Van Venta, meêr ten ooſten, vloeyt de rivier *Hamble* door een wijden mont in zee; by Beda wordt zy *Homelea* genoemt, welke, gelijk hy ſchrijft, door Iutlandt in de *Solente* loopt, want zoo wordt by hem de zee genoemt, die tuſſchen het eylandt Wicht en Britannien door-loopt, in welke de eb en vloedt op gezette uuren, ten weêr-zijden uyt de zee inbrekende, en elkander gemoetende, de ouden tot zulk een verwondering is geweeſt, dat zy dit onder de wonderen van Britannien getelt hebben, waer van die zelfde Beda aldus zeght: Deze twee vloeden van de zee, welke rond-om Britannien, uyt de oneyndelijke Noord-zee, uyt-breken, gemoeten elkander alle dagen, als vechtende, omtrent de mont van de riviere *Homolea*, en haren loop voleyndt

Lib. 4. Deipnoſophiſt.

Biſſchoppen van Winton.

Guilielmus Malmeſburienſis.

Hamble.

Solente.

eyndt hebbende, keeren weder in de zee daer uyt zy gekomen zijn. In deze zee wordt ook het rivierken uytgestort, welk zijn oorsprong neemt dicht by *Warnford*, en loopt tusschen de Forceſten van *Waltham*, alwaer het vermaerde huys is van den Bisschop van Winton, en van *Bere*, door *Tichfeld*, eertijdts een kloosterken van Pieter *de Rupibus*, Bisschop van Winton, gesticht, nu de voornaemste plaets van de *Writheosleys*, Graven van Southanton. Van daer trekt zich den oever met een kromme bocht te rugh, en maekt een Inham, welke het eylandt *Portsey* genoemt wort, in welx binnenste vertrek eertijdts *Port-Peris* gebloeyt heeft, aen het welke men zeght, dat Keyzer Vespasiaen gelant is; onze voor-ouders hebben 't met een nieuwe naem *Port-chester* genoemt, niet van de Saxische *Porta*, maer van de haven: het wort van Ptolomæus Μέγας λιμὴν, dat is, *de groote haven*, genoemt, om zijn ruymte, gelijk de groote haven in Afriken, daer Plinius van schrijft. Daer is voorwaer noch een groot kasteel overigh, het welk zich aen de by-gelege haven wijdt en breedt uyt-strekt. Maer toen de zee allenxkens de bequaemheyt van de haven (door dien zy te rug week) weghnam, is men van hier verhuyst na het naest aen-liggende eylandt *Portsey*. Dit is omtrent 14 mijlen groot in tront, en het zout water, als de zee oploopt, vloeyt daer rondom, waer van zy het zout maken; het had een steenen-brugh met zijn bolwerk, tot bescherming daer by, en aen het vaste landt aen-gevoeght. Athelsled, huysvrouw van Koning Eadgar, heeft dit eylandt met een nieu klooster begiftight, en onze voor-ouders hebben in den ingang van dit eylant een treflijke en schoone poort gemaekt, en daer van is het *Portsmouth*, dat is, *de mont van de haven* genoemt. Ten tijde van oorlogh is het vol volk, en buyten oorlogh dootsch, en is meêr tot Mars en Neptuyn, als tot Mercuur genegen. Het heeft een kerk zeer oudt van gebou, en een gast-huys (dat *Dei Donum*, en in Duytsch, Godts gave genoemt wordt) van Pieter *de Rupibus*, Bisschop van Winton, gesticht. Het is met een muur met balken, en een dikke wal bekleet, en was eertijdts ten zuyd-ooſten, dicht by de poort, met een wal, en by de haven met twee bolwerken van steen voorzien, de welke de IV Edward begonnen, en de VII Henrijk volmaekt, en de stadt met bezettingen gesterkt, als de inwooners verhalen. Maer by onzen tijdt heeft de Koningin Elizabeth, dit met nieuwe werken en groote onkosten vernieut, zo dat 'er nu niet aen ontbreekt van 't gene aen een sterke plaets van nooden is. De zoldaten waken zommige nacht en dagh aen de poorten, zommige op de kerk-tooren, de welke door klok-slagh te kennen geven hoe veel ruyters en voet-knechten daer aen komen, en door een uyt-gesteken vaendel, van wat kant zy komen.

Tichfeld.

Portsey.

De groote haven.

Portsmouth.

Van hier van *Portesbridge*, in de rondte van de oever, ziet men de koop-stadt *Havant*, en hier by *Warblington*, de schoone huyzen, eertijdts van de Graven van Sarisbury, en nu van het Ridderlijk geslacht der *Cottons*: waer voor twee eylanden liggen, het eene groot *Haling*, en het ander kleyn *Thorney*, na de doornen genoemt, elk heeft zijn Parochykerk. Langs dezen oever zijn zeer veel plaetsen daer het zout gemaekt wordt, dat een zeer bleeke en groen-achtige verw heeft, het welke zy, door een zekere kunst, zeer wit kooken. En van dit zee-zout, niet van ons bron-zout, is de heylige Ambrosius te verstaen. Laet ons maer zien die dingen die by vele gebruykt worden, en vol genaden zijn, hoe dat het water verandert wort in hard zout, dat het dikwijls met yzer door-gehouwen wordt. Het welk van het Britansche zout geen wonder is, want het schijnt gelijk een schoon Marmor, en glinstert als Metael met een zuyvere wittigheyt, en is den menschen gezont.

Het Engelse zout. Hexameron lib. 5. cap. 11.

Wat meer te landewaert in van de zee, woonen de *Meanvarii*, wiens landt met het eylandt Wicht, Edilwalch, Koning der West-Saxen, ontfangen heeft, van Wlpher, Koning der Merciers, die hem ten doop gehouden had, tot een teeken dat hy hem als voor zijn eygen kindt aennam. Deze haer plaets is naeulijx van naem verandert, en is heden in drie Hondreds gedeelt, in *Meansborow*, *Eastmean*, en *Weastmean*, tusschen welke zich een hooge heuvel verheft; die boven met een groot bolwerk om-getrokken is, *Old-Winchester* genoemt, waer by men zeght dat van oudts een stadt gelegen heeft, maer nu is 'er, gelijk men zeght, tael nocht teeken af: waer uyt men oordeelen kan, dat het maer alleen een zomer-leger geweest is. Hier by light *Warnford*, alwaer Adam *de Portu*, een man van groote rijkdom, in deze wijk woonende, ten tijde van den eersten Willem, de kerk gantsch vernieut heeft, gelijk een zeker gedicht in de muur van de zelve getuyght. *

Meanvarii. Beda lib. 4, cap. 13.

* *Dit volk gezegent zy van d'opgang van der zonnen, Door Adamshavene, hy is aen Godt verbonnen. Die mijn vernieuwet heeft tot Goddelijke eer, En die tot heyligh werk en Gode neemt zijn keer.*

Hier aen grenzen binnenwaerts die *Segontiaci*, de welke zich onder de macht van Cæsar begeven hebben, en hebben aen het noord-eynd van dit landt, in de Hondred van *Holeshot*, gewoont: in de welke gezien worden de markt *Aultun*, welk Koning Ælfred, by uyterste-wil, gemaekt heeft aen den Bewaerer van *Leodre*, en *Basingstoke*, mede geen kleyne markt, de welke een zeer schoone kapel vertoont, ter eeren den heyligen Geest, die van den eersten Willem, Baron van *Sandes*, die daer begraven light, gebout is. In wiens verwulfselen gezien wordt, treflijk geschildert, de heylige Historie, als mede de beelden der Propheten, Apostelen, en Christus leerlingen. Hier omtrent aen het ooſten light *Basing*, door den toe-naem van zijne Heeren *S. Iohn*, *Poinings*, en *Powlets*, zeer bekent. Want als Adam *de Portu*, Heer van *Basing*, de dochter en erfgenaem van Rogier *de Aureval*, wiens huys-vrou en dochter erfgenamen waren van het voortreflijke en Edel geslacht van *S. Iohn*, tot zijn huys-vrou genomen had, zoo heeft zijn zoon Willem, om der eeren wil, deze naem van *S. Iohn* aen-genomen, en die hem in de rechte lijn gevolght zijn, hebben de zelve behouden. Maer als Edmund van *S. Iohn*, ten tijde van den derden Edward, zonder kinderen gestorven is, zo heeft zijn zuster Margriet haren man Ian van *Saint Philibert*, met de bezittingen van de Heeren van *S. Iohn*, verrijkt: doch zy zonder kinderen gestorven zijnde, zo heeft de andere zuster Izabel, huys-vrouw van Lucas *Poinings*, gebaert een zoon Thomas genoemt, en Heer van *Basing*, wiens zoons Hugos dochter Constantia dit voor haer erfdeel toe-gevallen is, en houlijkte aen het geslacht van de *Powlets*, is over-grootmoeder geweest van dien Willem *Powlet*, die van den achtsten Henrijk Baron *Sainct Iohn de Basing* gemaekt is geweest, en van den zesten Edward Graef van Wilton, en Markgraef van Winton, en gestelt tot groot Schat-meester van Engelandt, de welke, door verloop van zijn groote eeren in een ongestuyme tijdt, heeft zijn natuur met leven vernoegt, dat weynigh onder de hovelingen gebeurt, na dat hy hier zulke heerlijke en treflijke huyzen getimmert had, dat zy eensdeels door de grootte, en ten anderen door de fraeyigheyt een wonder scheenen te zijn, de welke door haer last zo beladen waren, dat de nakomelingen daer eenigh deel van vernietight hebben.

Segontiaci. Basingstok.

Basing S. Iohn.

Powlets.

Dezen heeft geleeft 97. jaer.

Zeer naby deze huyzingen wordt *The-Vine* gezien, een schoone wooning van de Baronnen *de Sandes*, het welk van de wijngaerden zijn naem heeft, die men in Britannien, van den tijdt van Keyzer Probus af, meêr tot een schaduw, als om de vruchts wil gehouden heeft. Want den Keyzer had aen de Britannen en anderen toe-gelaten wijngaerden te hebben. Van deze Baronnen was den eersten, Willem *de Sandes*, die den achtsten Henrijk tot deze waerdigheyt verheven heeft, terwijl hy zijn kamerling was, en zijn goedt door het houlijk met Margriet *Bray*, dochter en erfgenaem van Ian *Bray*, nicht van Reginald *Bray*, Ridder van S. Ioris, zeer doorluchtige Baender-heer, vereert had, uyt de welke geboren is Thomas, Heer van *Sandes*, groot-vader van Willem die noch overigh is. Hier naby ten noord-ooſten is *Odiam*, nu zeer vermaert, en hovaerdigh door de Koninglijke huyzen, en bekent door de gevangenis van den tweeden David der Schotten Koning, eertijdts des Bisschops van Wintons stadt, die zijn eygen vryheden had, wiens bolwerk, onder Koning Ian, dertien Engelsen vijftien dagen lang tegen den Fransen Lodowijk beschermt hebben, de welke dat met zijn leger omringt en ingenomen heeft.

Wijngaerden in Engelandt.

Vopiscus. Baronnen van Sandes.

Odiam.

Matthæus Paris.

Wat hooger aen tusschen de *Segontiacen*, aen 't noordeynd van dit landt, is eertijdts geweest de stadt *Vindonum*, een plaets van de *Segontiacen*, de welke, zijn naem verlaten hebbende, heeft de naem van zijn volk aen-genomen, gelijk Parijs de naem genomen heeft van zijn Parijsers. Want van de Britannen wierd het *Caer-Segonte*, dat is, *de stadt van de Segontiacen*, want Ninnius heeft ze zoo genoemt, in zijn naem-reex der steden; by ons wordt het heden *Silcester* genoemt. Higdenus schijnt het met de Britannen *Britenden* te noemen, dat ik dit *Vindonum* noeme, heeft my de veerte van *Vindonum* van *Guallenford*, en van *Venta*, by Antoninus

Vindonum.

Silcester.

over-

over-reedt, te meêr om dat 'er tuſſchen *Vindonum*, en dit *Venta*, noch een krijghs-wegh gezien wordt. Ninnius verhaelt dat dezen wegh gemaekt is van Conſtans, des grooten Conſtantijns zoon; en dat zy eertijdts *Murimintum* genoemt wierd, miſſchien voor *Muri-vindun*, dat is, *de muuren van Vindon*. Want de Britannen hebben *Mure* behouden uyt haer Provincie tael, en de meê-klinker V wordt dikwijls by haer in redenen, met de M vernoemt. En haer vloer (ik ſpreek de woorden van Ninnius) heeft Conſtantijn met drie zaden bezaeyt, op dat daer geen arm menſch in blijven zoud. Gelijk Dinocrates, als Alexandrien in Egypten gebout wierd, zo heeft hy (als Marcellinus zeght) den omgang van de ſtadt met meel beſtroyt, willende daer mede by avontuuren vertoonen, dat die ſtadt altijt overvloedigh van voedſel wezen zoud. De zelve zeght ook dat Conſtantijn hier in deze ſtadt geſtorven is, en dat zijn graf aen de poort hier getoont wort, uyt-wijzens het opſchrift. Hier mach Ninnius zijn trouwe bevrijden, die dat boexken met zeer vele logentjens vervult heeft. Maer dat zoud ik wel voor waer durven zeggen, dat het toen ter tijdt met groote eer gebloeyt heeft, en dat ik zelven daer dikwijls op die plaets aen veel penningen geraekt ben, die den jongen Conſtantijn, zone van den Grooten, hadde doen ſlaen, de welke aen de eene zijd hadden een gebouw met dit opſchrift: PROVIDENTIÆ CÆSS. Doch dat Conſtans, den welken hy tot ſtichter van deze ſtadt maekt, te Mopſueſtien in Cicilien geſtorven, en in zijn voor-ouders graf te Conſtantinopolen gebracht is, is zeker. Maer ik ontken niet dat hem hier een eeren-graf op-gericht is: zoodanigh zijn velen geſtelt geweeſt, omtrent de welke de zoldaten jaerlijx plachten te loopen, tot eere van den dooden.

Heerlijke Tomben oft Graven.

Als nu de zaken van de Romeynen alreê na den ondergang helden, en dat de Barbariſche volkeren al-te-mael hare landtſchappen innamen, zoo heeft het Britanſche leger, zorgende dat haer lichtlijk zoud over-komen, 't gene datze alreê aen hare nabuuren zagen, Keyzers gekoren, eerſt Marcus, daer na Gratiaen, de welke zy datelijk om-brachten, en ten laetſten, in 't 407 jaer na Chriſtus geboorte, een zekeren Conſtans genoemt, uyt hoop van de naem in deze ſtadt *Caer-Segont* (gelijk als Ninnius en Gervaſius Dorobornenſis getuygen) tegen zijn wil en dank het purpure kleedt aen-getrokken, en Keyzer gemaekt. Dezen, van Britannien af-varende, is te Bolognien in Vrankrijk gekomen, en heeft al de Romeynſche heyr-legers, tot de Alpen toe, tot zijn gezelſchap in den oorlogh verlokt. Hy heeft Valentien in Vrankrijk manlijk tegen het volk van den Keyzer Honorius beſchermt, en heeft korts daer na den vergeten Rhijn met bezetting ſterk gemaekt. Aen de Alpen, daer de wegh open was, heeft hy ſterkten gemaekt. In Spanjen heeft hy onder 't beleyt van zijn zoon Conſtans, welken hy van een Munnik tot Keyzer gemaekt had, zijn zaken gelukkelijk uyt-gevoert, en daer na brieven aen Honorius gezonden hebbende, heeft om vergiffenis gebeden, om dat hy van de zoldaten zich met gewelt de purpure rok heeft laten aendoen, en daer door van hem het Keyzerlijke kleedt te ſchenk gekregen. Waer door hooghmoediger, denkt met het verwinnen van de Alpen op Romen; maer de doot van de Gotſche Alarich, die zijn zijde toe-gedaen was, vernemende, is na Arelaten geweken, daer hy de ſtoel des Rijx geſtelt, de ſtadt *Conſtantina* doen noemen, en in de zelve de by-een-komſt van de zeven landtſchappen te houden geboden heeft. Ondertuſſchen heeft Gerontius de zoldaten tegen haren Heer op-geroyt, en als hy zijn zoon Conſtants te Viennen in Vrankrijk verradelijk om-gebracht had, heeft hy Conſtantijn zelf met het belegh van Arelaten beſloten; om wien te bevechten, als zich een zekere Conſtantijn, van Honorius gezonden, met een vyandigh heyr ſpoede, zoo heeft zich Gerontius zelf om-gebracht. Conſtantijn door de zware belegeringen geparſt, en door de ongelukkige ſtrijden der zijnen, de moedt verloren gevende, zijn purpere kleet, en de laſt van zijn geluk af-geleght hebbende, is in de kerk gevloden, heeft de waerdigheyt van een Prieſter aen-genomen, is met het over-gaen van Arelaten in Italien gevoert, en daer met zijn zoon Iulianus, dien hy de aller Edelſte genoemt heeft, en met zijn broeder Sebaſtiaen onthalſt. Deze dingen, die te vooren breeder beſchreven waren, heb ik nu in 't kort uyt Zoſimus, Zoſomenus, Nicephorus, Oroſius, en Olympiodorus getrokken; op dat de waerheyt tegen de ydelheyt van die gene verwinnen mocht, die deze geſchiedenis met belachlijke en ydele logenen, uyt haer hooft gedicht, bemorſt hebben.

Conſtantius door hope van de naem Keyzer gekoren.

Den Edelen Iulianus.

Onze Geſchicht-ſchrijvers verhalen ook, dat onzen vermaerden krijghs-heldt Arthur in deze ſtadt gehuldight, en dat zy korts daer na vernielt, en neder-geſtort is, 't zy door de oorlogen der Saxen, oft als Adelwolf, met nijdt op zijn broeder Koning Edward ontſteken, dit landt met hulp van de roofſche Deenen tot *Baſingſtoke* toe uyt-plunderde. Daer is nu anders niets overigh als de wallen, die van haer ſpitſen en borſtweeringen ontbloot zijn, en ſchijnen van grooter hooghte geweeſt te zijn. De aerde is uyt de vervalle puyn-hoop zo toe-gegroeyt, dat ik met mijn lichaem naeulijx door een kleyn poortjen, het welk *Onions Hole* genoemt wordt, kon komen. De veſten zijn eenighzins heel gebleven, en nergens gebroken, als daer de poorten geweeſt zijn; en uyt de veſten zijn zoo hooge eyken-boomen, en als met ſteenen t'zaem-gegroeyt, met zoo woeſt een begrijp van wortelen, en zoo wijdt uyt-geſpreyde takken, dat zy den aenſchouwers tot verwondering bewegen. De wallen begrijpen omtrent twee Italiaenſche mijlen in 't ront, waer door de Saxen dit miſſchien om zijn grootheyts wil *Selceſter*, als een groote ſtadt genoemt hebben; want het ſchijnt dat *Sel* by haer groot beteekent heeft, wijl Aſſerius het Saxiſch woordt *Selwood*, een groot boſch vertaelt; en in een vlakte, ten weſten voor de wallen, light een verd uyt-geſtrekte dijk, als tot een veſting op-gehaelt. Deze plaets beſluyt LXXX morgen lants, het welk zuyvere en beploegde aerde is, en tot akkers om te bezaeyen gedeelt. Aen 't weſten heeft het een boſchken, en aen 't ooſten by de poort, is een hoeve, en een nieu kerxken, in het welk, terwijlen ik de oude opſchriften navorſchte, my niet voor-gekomen is, als in de venſters eenige wapens, te weten, in een zwart ſchilt zeven zilvere ſpillen in een *Bende*, insgelijx in een zwart ſchildt twee *Cheverns*, (als men 't noemt) insgelijx met een gouden tuſſchen geſtelt beddeken, en in een vergult ſchildt een twee-hoofdigen root-achtigen en uyt-geſtrekten Arent. Ik heb verſtaen dat dit het wapen van de *Blewets* geweeſt is, den welken, na de tijden van de groote Willem, dit landt toe-behoort heeft, en dat het andere het wapen geweeſt is van het edel geſlacht van *Bainard de Lekham*, en het eerſte der *Cuſants*, door de welke het van de *Blewets* tot de *Bainards* erflijk gekomen is. Maer onder 't gebiedt van den eerſten Willem, is het de wooning geweeſt van Willem de *Ow* Noorman, die met de ſchult van gequetſte hoogheyt beticht zijnde, terwijl hy in een twee-ſtrijdt zijn onnoozelheyt wilde beſchermen, overwonnen, zijn oogen uyt-geſteken en gelubt, door laſt van den Rooden Koning Willem geſtraft is. De inwooners van deze plaets hebben my onderricht, dat dit van langer handt bevonden is, dat ſchoon de aerde genoeg groeyzaem en vruchtbaer is, zo zijn nochtans zommige plaetſen als met zandtjes hier en daer door-ſneden, zoo dat 'er minder vruchten voortkomen, en veel ydeler als op andere plaetſen: waer langs zy meenen, dat eertijdts de ſtraten van de ſtadt gelegen hebben. Hier worden daeghlijx tichel-ſteenen uyt-gegraven, die men Britanſche noemt, en menighte van Roomſche penningen, die zy *Onions Penies* noemen, dat is, *Onions Penningen*, die zy droomen dat een Reus geweeſt is, en deze ſtadt gebouwt heeft. Daer worden ook dikwijls ſteenen uyt-gegraven met opſchriften, die de onervarentheyt der boeren ons benijdt. Daer is maer een van hier naer Londen gevoert, die in de Ceciliaenſche hoeven van den eerwaerdigen Heer Willem *Cecil*, Baron van *Burghley*, en Opperſte Schat-meeſter van Engelandt geweeſt is, te weten:

Wat Sel *beteekent.*

De wapenen van de Blewets, Bainards, en Cuſants.

MEMORIÆ
FL. VICTORI-
NÆ. T. TAM:
VICTOR CONIVX
POSVIT.

Dat dit graf geſtelt is geweeſt ter eeren van *Victorina*, die moeder van de legers genoemt is geweeſt, en welke tegen Gallienus en Auguſtus Victorinen, haer zoon en neef, zoo in Britannien als in Vrankrijk de Keyzeren Poſthumus, Lollianus, Marius, en Tetricus opgeroyt heeft, zal ik met anderen niet zeggen: maer ik heb gelezen dat 'er twee *Victoren* in ons Britannen in eenige plaetſen, en op de zelve en eyge tijdt geweeſt zijn; de eene was de zoon van Maxi-

Maximus Auguſtus, en de ander was Overſte van 't Richthuys van den zelven Auguſtus, van welken de heylige Ambroſius in zijne brieven verhaelt; maer ik zoud niet voor vaſt konnen zeggen, dat eenigh van beyden zijn huys-vrou ter eeren dit graf geſtelt heeft.

Gelijk de krijghs-wegh der Romeynen van hier ten zuyden recht na Winton geleyt heeft, zoo loopt de andere ten weſten door het dichte boſch *Pamber*, en door de nu onwegige plaetſen omtrent *Lichtfield*, dat is, *der dooden veldt*, by het belommerd en jacht-rijk *Foreeſt van Chute*, waer in de jagers en de Foreſtiers zelve zich verwonderen over haer zichtbaren, doch dikwijls af-gebroken, en met een ſteenen beſtraten dijk.

Meêr ten noorden, byna op de grenzen zelf van dit Graefſchap, ziet men *Kings-Cleare*, nu een genoegh bezochte koop-ſtadt, eertijdts de ſtoel van de Saxiſche Koningen. *Sidmanton*, de wooning van het Ridderlijk geſlacht der *Kingsmills*: en *Burgh-Cleare*, gelegen op een hoogen heuvel, op wiens opperſte een rond bolwerk gemaekt is, met een graft rondom, (zodanigh als de onzen *Burgh* genoemt hebben) van waer, wijl men zeer wijdt en vêr in de by-gelege landen zien kan, zoo is 'er een vuur-tooren gemaekt, om door het ontſteken vuur de komſte van den vyandt aen de omwooners te verwittigen. Duſdanige vuur-toorens noemen wy *Beacons*, van het oude woordt *Beacnian*, dat is, *door een teeken te kennen geven*, en zijn nu veel jaren by ons in groot gebruyk geweeſt: op zommige plaetſen wierden vuuren van hout geſtookt, op andere plaetſen wederom zekere kleyne tonnekens met pek gevult, en aen een hoogen ſtaek gebonden, en dat op de hooghſte plaetſen, alwaer altijdt des nachts eenige wacht is; en eertijdts waren op veel plaetſen ruyters geſtelt, die onze voor-ouders *Hobelers* genoemt hebben, die by dagh de aenkomſt van de vyanden verwittighden.

Kings-Cleare. *Sidmanton.* *Beacons.*

Dit landt, als ook de andere die wy tot noch toe doorloopen hebben, heeft aen de Weſt-Saxiſche Koningen toebehoort, en als zy Sigebert om zijn dwinglandy, en quade heerſching van het Rijk ontbloot hadden, zoo is hem, als Marianus verhaelt, op dat hy niet gantſch ontrooft zoud ſchijnen, dit landt toe-geeygent, den welken zy nochtans namaels om zijn begane ſchelm-ſtukken desgelijx uyt-gedreven hebben; en zoo veel is 't 'er af geweeſt, dat deze tegenſpoedt des Konings iemandt tot mede-lijden zoud beweeght hebben, dat hem ten laetſten een Koe-herder, in het boſch *Anderida* ſchuylende, vermoort heeft.

Het telt zeer weynigh Graven, behalven die van Winton, die ik verhaelt heb; in de eerſte tijden van de Noormannen, heeft den Engels-man Bogo oft Beavoſius dezen tijtel genoten, de welke by *Cardiff* in Walles tegen de Noormannen geſlagen heeft; het was een man die zeer in oorloghs-lof bloeyde, den welken, terwijl de Munniken bezigh waren hem te verheffen met verſierde beuzelen en logenen, zoo hebben zy zijne klocke daden met een groote duyſterheyt verdonkert, en te niet gedaen. Van toen af, tot op de tijden van den achtſten Henrijk, leeſt men van geene Graven van Southanton. Want dien heeft Willem *Fits-Williams*, nu zeer oudt zijnde, geſproten van de dochter van de Mark-graef van *Mont-agu*, gemaekt Grave van Southanton, en Admirael van Engelandt. Welke terſtont zonder kinderen geſtorven zijnde, zoo heeft de zeſte Edward de zelve eere, in het eerſte jaer van zijn Rijk, over-gedragen aen Thomas *Wriotheoſley*, Cancelier van Engelant, wiens zoons zoon, insgelijx Henrijk genoemt, deze eer bedient, de welke in zijn jonkheyt, door hulp van goede oeffeningen en wetenſchap van den oorlogh, zijn Edeldom beveſtight heeft; op dat hy in zijn rijper tijdt overvloediger vruchten aen zijn vaderlandt, en Vorſt uyt-ſtorte.

In dit landt zijn 253 Parochy-kerken, en 18 Koop-ſteden.

HET EYLANDT WIGHT.

AEn dit Graefſchap van Southanton behoort het eylant, het welk, ten zuyden zeer verd uyt-geſtrekt, daer tegen over light, het wierd eertijdts by de Romeynen VECTA, VECTIS, VICTESIS, by Ptolomæus ΟΥΙΚΘΗΣΙΣ, by de Britannen *Guith*, by de Engel-Saxen Wuitland, en Wiƀ-Ea, (want zy noemden een eylandt Ea) by ons heden *The Iſle of Wight*, en *Whight* genoemt. En is eertijdts met zoo matigh een tuſſchen-graft, *Solent* genoemt, van het vaſte landt van Britannien af-gebroken geweeſt, dat het ſchijnt aen 't zelve gehecht geweeſt te zijn, waer van die Britanſche naem *Guith*, welk een ſcheyding betekent, (gelijk Ninnius verhaelt) ſchijnt af-gekomen; gelijk ook Sicilien, na dat het van Italien af-geſcheyden en geſneden is, van het Latijnſche woordt *Secando* zijn naem gevonden heeft, als den zeer geleerden Iulius Scaliger behaeght. Waêr van ik (behoudens het oordeel van de Hekelers) by Seneca in zijn VI geſchil van de natuurlijke dingen, *ab Italia Sicilia reſecta*, voor *Rejecta* zoud ſtellen. Uyt deze nabuurigheydt der gelegenheydt, en gemeenſchap van de naem, zoud men wel mogen meenen, dat dit VECTA, ICTA was, het welk (als Diodorus Siculus zeght) als de zee groot is, een eylant ſchijnt, maer als zy wederom wegh-gevloeyt is, en dat den oever droogh was, zoo plachten de oude Britannen daer haer Tin met wagens na toe te voeren, om het zelve in Vrankrijk over te brengen. Dat het nochtans Plinius MICTIS is, het welk insgelijx niet veel van VECTA verſchilt, zal ik niet oordeelen, om dat in het zelve wit Loot voortquam, en in dit, dat ik weet, geen Metael-ader is.

Deze plaets wordt van het ooſten tot het weſten eysgewijs uyt-geſtrekt, in de langte van 20000 ſchreeden, en in de breedte (in het midden naeulijk daer het breedtſt is) 12000, met de eene zijd ten noorden, en met de andere ten zuyden gekeert. Het landt (op dat ik de viſch-rijke zee verzwijge) is van zeer vruchtbaer kley, en den boer zo gerieflijk, dat hy ook vruchten uyt-voert, is door-gaens van Konijnen, Hazen, en Veldt-hoenderen zeer overvloedigh; heeft ook een boſch, en twee diergarden vol Daſſen, tot vermaek van de jacht. Door het midden is een langen ſtreek met heuvelen bezet, die overvloedige weyden voor de ſchapen leveren. Welker wol naeſt het vlies van *Lemſter* en *Corteſwold*, voor de beſte gehouden, en van de laken-makers zeer begeert wordt, waer van de burgers een groot nut en winſt trekken. Het noorder-deel is groen van vette weylanden en boſſchen, het zuyder-deel light als geheel in het kooren-landt bezet, en overal met heggen en ſloten af-geſloten. In beyde uyterſte eynden, ten noorden, wordt het zoo van de zee beſpoelt en ingedrongen, dat zy byna twee eylanden maekt, en worden voorwaer by de inwooners eylanden genoemt, te weten, dat ten weſten light *Freshwater Iſle*, en dat ten ooſten *Brinbridg Iſle*. Ten tijde van Beda wierd het op duyzent en twee-hondert huysgezinnen geſchat, nu telt men daer in zes-en-dertigh ſteden, dorpen, en kaſteelen. De welke, zo veel het Geeſtlijke recht aengaet, behooren aen den Biſſchop van Winton, en wat het Burgerlijke recht belangt, aen de Graven van Hanton. De inwooners plachten kluchtelijk te roemen, als of zy beter als andere waren, om dat zy geen gekapte Munniken, Advocaten, en Voſſen hebben.

De vermaerſte plaetſen zijn *Newport*, de voorneemſte koop- *Newport.*

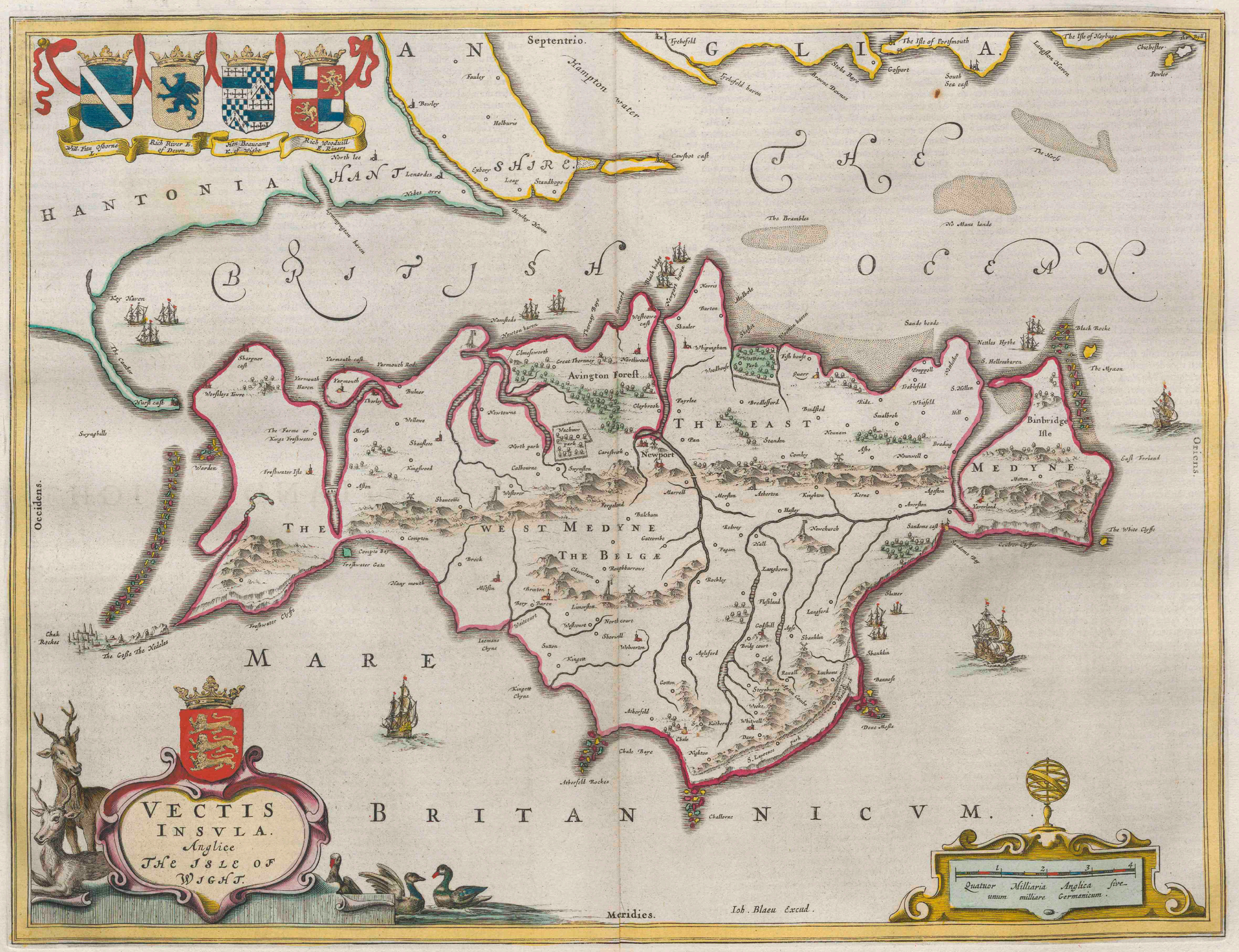

Quatuor Milliaria Anglica sive unum milliare Germanicum.

Ioh. Blaeu Excud.

koop-ſtadt van het gantſche eylandt, eertijdts *Meden*, en *Newburgh van Meden*, waer door het gantſche landt in *Eaſtmeden*, en *Weſtmeden* gedeelt wordt, na dat het van hier ten ooſten oft weſten ſtrekt. *Caeresbrok*, een oudt kaſteel, met een verkorte naem voor *Whitgaresburg*, is in het midden van dit eylandt, genoemt na de Sax Whitgar, daer van wy namaels zullen ſpreken; onlangs, door hulp van den Hooft-man, treflijk vermaekt, tot het welk vele krijghs-leeningen behoort hebben, en het boven andere de eer van outheyt heeft. *Brading*, de tweede koop-ſtadt, *Newton*, en *Yarmouth*, die hare Mayers hebben, en hare burgers tot de vergaderingen der Parlamenten zenden. Dit *Yarmouth* en *Sharpnore* hebben kaſteelen, die met het bolwerk *Worsleys* den oever ten zuyd-weſten beſchermen. Waer tegen over, naeulijx twee mijlen, *Hurſt* light, op een tongsken, zijnde een veſting van het Graefſchap van Hanton. *Quarre*, alwaer een kloosterken voor de gefalide Nonnen geſtelt is, in 't MCXXXII jaer. *Gods-hill*, alwaer I. *Worſley* een ſchool geſticht heeft, om de verſtanden te oeffenen; *Weſt-Cowe*, en *Eaſt-Cowe*, nu vervallen, het welk de achtſte Henrijk in de voor-burgen van *Newport* gebouwt heeft, van welke Lelandus ſchrijft:

Caeresbrok.

Hurſt.

Men ziet hier in dit landt twee oevers blixemd ſchijnen,
Den eenen eert het weſt, het ander wil zich pijnen
Te gaen na 't ooſten aen, waer door dat Neopoort
In 't hooge Vectam gaet, gelijk en als 't behoort.

En ten zuyd-ooſten het kaſteel *Sandham*, even als andere met groote ſtukken geſchuts voorzien. Ook ontbreken aen dit eylandt geen veſtingen van de beſchermende natuur, want het is met hier en daer af-gebroke rotſen, na vervolgh liggende, gelijk als omcingelt, en daer zijn in de gront verhoole ſteenen, en heeft over al ſchadelijke klippen voor de zee-lieden, maer de ſchaedlijkſte zijn de ſcherpe klippen *The Needles*, daer van zoo genoemt, aen de weſthoek *The Shingles*, gelijk ten ooſten *The Owers* en *Mixon*. En ten noorden *The Brambles*, de welke kort, en den varende lieden zeer bedrieglijk zijn. En alwaer eenige plaets open ſchijnt, om op te klimmen, daer is 't van oudts over al met palen bezet.

De inwooners.

Doch het wort nochtans nocht door zijn rotſen, nocht door zijn bolwerken zoo beſchermt, als door zijn inwooners, de welke van natuuren zeer ſtrijtbaer, en van vaerdige ſtoutheyt zijn, de welke, door toedoen en zorgh van den Hooftman van het eylandt, door geduurige oeffeningen, zoo tot ſterkte, als krijghs-dapperheyt beveſtight worden, dat zy naerſtlijk voorzien konnen, wat in den krijgh voorvallen kan, als met wis ſchieten, op 't gene haer op-gezonden wordt te blixemen, haer orde te houden, geſchiktelijk te gaen, haer gelederen te ſluyten, en te openen, te werken, te loopen, de zon en ſtof te verdragen, en al wat den oorlogh vereyſcht volkomelijk uyt te voeren. Zodanige zoldaten kan dit eylandt vier duyzent te velde brengen, en tot alle oogen blikken drie duyzent van de geoeffende uyt het Graefſchap van Hanton, en twee duyzent uyt Wilton, die altijdt vaerdigh zijn om het eylandt te beſchermen. En op dat men der vyanden aenval te gelukkiger tegen ſta, zoo wordt het gantſche landt in elf deelen verdeelt, aen welk ieder zijn *Centoner*, als Overſte over hondert; *Vintons*, als over twintigh, haer groote geſchutten, en haer waker heeft, de welke aen de vuur-bakens, die op hooge plaetſen geſtelt zijn, waken: zy hebben ook hare ruyteren en loopers, dieze *Hoblers* noemen, de welke terſtont den Overſten van het eylandt alle gelegentheyt aen zeggen.

By Veſpaſianus c. 4.

Dit eylandt heeft Veſpaſiaen eerſt onder het gebiedt van de Romeynen gebracht; als hy voor ſlecht onder Claudius gedient heeft. Want Suetonius ſchrijft van hem: Onder 't gebiedt van Claudius is hy, om Narciſſus wil, in Duytslandt, als Overſte van een legioen gezonden: daer na in Engelandt gekomen zijnde, heeft hy dertigh-mael met zijne vyanden geſlagen. Hy heeft onder zijn gebiedt gebracht, twee moedige volkeren, daer-en-boven 20 ſteden, en het eylandt Wicht, zeer na by Britannien, eenſdeels onder het beleyt van den Veldt-heer Aulus Plautius, en eenſdeels van Claudius zelve. Waerom hy treflijke zege-ſierzelen, en in korten tijdt tweemael het Prieſterſchap ontfangen heeft. Aen dit zelve eylandt heeft ook de vloot van Alectus, als hy de Keyzerlijke purpure rok in Britannien gebruykte, in hollen en lagen gelegen, de aenkomſt der Romeynen verwacht, die nochtans door een nevel-miſt haer vyanden voorby gezeylt, en alzoo den oever verkregen, haer ſchepen in de brant geſteken hebben; om dat 'er niemandt zoud pogen te vluchten. Van de Saxen heeft Cerdik de eerſte zich dit eylandt onderdanigh gemackt, en aen Stuffe en Whithar gegeven, de welke de Britanſche inwooners (die daer noch weynige waren) alle vermoort hebben, in *Whitgaraburgh*, na hem zoo genoemt, nu wordt het kortlijk *Caresbrok* genoemt. Daer na heeft Wolpher, Koning der Merciers, Wight onder zijn gebiedt gebracht, en aen Edelwalch, Koning der Weſt-Saxen, met het landt der Menuaren gegeven, na dat hy zich met belofte in den doop voor 't zelve verbonden had: daer na heeft Cedwal, Koning der Weſt-Saxen, toen Edelwalch gedoot, en Aruand, de Overſte des eylandts, vermoort hebbende, het aen zijn Rijk gevoeght, en door een droeve moort byna alle de inwooneren vermoort, en het vierdendeel, te weten, een landt van drie-hondert huys-gezinnen, aen den Biſſchop Wilfrid gegeven, de welke de inwooners recht in Chriſtus Sacramenten onderrecht heeft. Maer dit zal u Beda met zijn eygen woorden zeggen:

In 't 530 jaer onzes Heeren.

Beda lib. 4, cap. 13.

Na dat Ceadwal het Rijk der *Geviſſen* verkregen had, heeft hy ook het eylandt Wight ingenomen, het welk zeer tot Afgodery genegen was, en heeft voorgenomen alle de inwooneren door een droeve moort uyt te bannen, en lieden van zijn landt in haer plaets te ſtellen; zich met belofte verbindende, hoewel hy (als men zeght) noch geen Chriſten was, dat, zoo hy het eylandt kreegh, hy het vierde deel van het landt, en van de buyt Godt geven zoud. Het welk hy alzoo volbracht heeft, dat hy dit aen Biſſchop Wilfrid, die toen, by geval van zijn volk overkomende, tegenwoordigh was, voor den Heer te gebruyken gaf. En de maet van het zelve eylandt is, na de ſchatting van de Engelſen, van 1200 huysgezinnen, waer van den Biſſchop gegeven is de bezitting van het landt van drie-hondert huysgezinnen. Maer hy heeft dit deel van 't landt, dat hem gegeven was, bevolen aen een van zijne Klerken, *Bernwinus* genoemt, zijn zuſters zoon, hem gevende de naem van Prieſter Hildila, dat hy ieder, die zaligh wilde zijn, het woordt en den doop des levens bedienen zoud: alwaer ik achte, niet ſtilzwijgens te konnen voorby gaen, dat in het begin van die gene, die van het eylandt met gelooven behouden zijn, twee Koninglijke kinderen, te weten, de broeders van Aruand, Koning van 't eylandt, door Godts zonderlinge genade gekroont zijn. Want als de vyanden ſchier in 't eylandt waren, zijn zy van dit eylandt gevlucht, en in het naeſte landt over-gevoert. Alwaer gekomen zijnde, in een plaets aen de ſteen genoemt, en geloovende, dat zy zich daer voor het aenſchijn van den verwinnenden Koning verbergen konden, zijn verraden en geboden gedoot te worden. Het welk als het een zekeren Abt en Prieſter, met namen *Cynbreth*, verſtond, die daer niet vêr van af een klooſter had, in een plaets die *Reodford* genoemt wordt, dat is, *de Riedt-gront*, zoo is hy gekomen tot den Koning, die toen in de zelve plaets heymelijk genezen wierd van zijne wonden, die hy ontfangen had vechtende in 't eylandt Wicht, en heeft van hem verzocht, dat zoo het nootzakelijk was dat de kinderen ſterven moeſten, hy haer eerſt mocht onderrichten in de Sacramenten van het Chriſten-geloove. De Koning heeft dit toe-gelaten, en de Biſſchop heeftze onderricht met het woordt der waerheyt, heeftze door den doop van haer zonden af-gewaſſchen, en heeftze verzekert dat zy in het eeuwige Rijk zouden gaen. En terſtont zijn zy door des Beuls handen, die daer tegenwoordigh was, van dit tijdtlijke leven geſcheyden, door welke zy niet getwijffelt hebben te gaen tot het eeuwige leven van de ziel. Na dat dan op deze wijs alle de Engelſche landtſchappen het Chriſtengeloove ontfangen hadden, zoo heeft het ook het eylandt Wicht ontfangen, in welk nochtans, om de ellende der uytwendige onderwerping, niemant den ſtaet van den dienſt oft Biſſchoplijken ſtoel voor Daniel, die nu der Weſt-Saxen en Geviſſen Biſſchop ontfangen heeft.

Beda lib. 4, cap. 16.

Iutarum, ziet pag. 192.

Daer na zwijgen de ſchrijvers lang ſtil van het eylandt Wicht tot het MLXVI jaer, als *Toſtius*, broeder van Koning Harald, met een deel roof-ſchepen uyt Vlaenderen, tot ſpijt van zijn broeder, het zelve ingenomen heeft, en na dat hy de inwooners gedwongen had tol aen hem te betalen, is hy wederom vertrokken. Weynigh jaren daer na, als men

Florentius Wigorniensis.

men leeft in het oude boek van het Prioorschap van *Careſbroke*, het welk D. Rob. Gloverus *Somerſet* my vertoont heeft: Gelijk als Willem Bastard Engelandt ingenomen heeft, zoo heeft Willem *Fits-Osbern*, die zijn Maerschalk en Graef van Hereford was, het eylandt Wicht verwonnen, en was de eerste Heer van Wicht. Lang daer na hebben de Fransen, in't MCCCLXXVII jaer, onverziens over-gekomen, het ingenomen en vernielt, en dezelve hebben 't in't MCCCCIII jaer te vergeefs besprongen, en zijn manlijk van den oever geweert, gelijk ook als by onzer ouderen geheugen, onder 't gebiedt van den achtsten Henrijk, toen de Franse Galleyen daer eenige boere-huyzen aen brandt staken.

De Heeren van het eylant Wicht.

Wat de Heeren aengaet, na dat Willem *Fitz-Osbern*, terstont in den oorlogh van Vlaenderen doodt-gebleven, en zijnen zoon Rogier uyt-gebannen, zoo is het onder de Koninglijke macht gekomen, en den eersten Henrijk, Koning van Engelandt, heeft het eylandt aen Richard van *Ridners*, Graef van Denshier, geschonken, en te gelijk het leen der hoeve aen Christus kerk; alwaer, gelijk als by

Christchurch.

Careſbroke, die Richard kasteelen gebout heeft. Maer zijn zone Baldwin is in de beroerde tijden van Koning Steven, als 'er zoo vele dwinglanden in Engelandt, als Heeren van kasteelen waren, dewelke elk zich 't recht van geldt te vergaderen, en andere Koninglijke rechten toe-eygenden, van Koning Steven van hier verdreven. Maer zijn nakomelingen hebben haer groot-vaderlijke recht wederom bekomen, welker geslacht wy nu te voren aen geroert, daer wy van de Graven van Denshier volkomelijk gehandelt hebben. Doch eyndlijk heeft Izabel, weduwe van Willem de *Fortes*, Graef van Albemarle en Holdernes, zuster en erfgenaem van Boudewin, laetste Graef van Denshier uyt dat geslacht, zwaerlijk verbeden, al haer recht aen den eersten Koning Edward by geschrift over-gegeven.

Van toen af hebben de Koningen van Engelandt het eylandt bezet; en Henrijk van *Beauchamp*, Graef van Warwijk, is van den zesten Koning Henrijk, dien hy zeer lief was, tot Koning van Wicht gekroont, en daer na eerste Graef van gantsch Engelandt genoemt. Maer dezen nieuwen en ongewoonen tijtel is met hem verdwenen; daer na is Richard *Wideville*, Graef van *Rivers*, van den vierden Edward voor Graef van het eylandt *Wicht* begroet, en Reginald *Bray* heeft het van den zevenden Henrijk, dien hy tot vermaek was, voor vast (zoo spreken de Rechtsgeleerden) voor drie-hondert mark jaerlijx te betalen, vergekregen. En 't heeft, behalven deze Heeren, het Edel geslacht gehat, welk *de Liſle* genoemt is, waer uyt, onder het gebiedt van den tweeden Edward, een tot de vergaderingen des Parlaments beroepen wierd, met de naem van Ian van 't eylandt Wicht.

Lib. Monasterii Tewkesbury.

DE ATTREBATEN.

** Fransch-Nederlant.*

EN de Belgen grenzen, even als in Vrankrijk, zoo ook in Britannien, de ATTREBATEN, *welke naem nu veroudert zijnde, zoo wordt haer plaets gemeenlijk* Barkshire *genoemt. Want het zy bekent, dat, wijl de vreemdelingen uyt* * Fransch-Belgium *de zee-stranden van Britannien ingenomen, en, als Cæsar verhaelt, de namen haerer landtschappen behouden hebben, deze onze* Attrebaten *uyt de* Attrebaten *van Vrankrijk herwaerts verhuyst zijn; de welke de zee-kant van Vrankrijk, tot aen de Zeyn toe, als Ptolomæus getuyght, bezeten hebben, namelijk het landt welk eenighzins tegen onze Attrebaten over light. Het was dan niet licht vaerdelijk, dat Cæsar schrijft, dat het aenzien van Comius Attrebatensis in deze landen, als by zijne landts-lieden, groot was; en dat hy, van Cæsar verwonnen, hier na toe gevlucht is, als hy, gelijk Frontinus getuyght, zijne schepen op 't droogh zittende, belaste zeyl te maken, en den vervolgenden Cæsar bedroogh; de welk, van vêr de zwellende zeylen ziende, en meenende, dat hy door het dragen der windt wegh vloogh, na liet hem te vervolgen. Waer van deze* Attrebaten *zijn, wordt bet wist; want dat het zommige van* Attrech *trekken, welk zy willen dat in de oude Fransche tael de aerde des broodts betekent, vrees ik dat vergeefs zy. 't Zy ons genoegh aen-gewezen te hebben van waer zy in Britannien gekomen zijn, de oorsprong der naem mogen andere na-vorschen.*

BARK-SHIRE.

Asserius.

HEt landt, dat by ons *Barkshire*, en by de Latijnen *Bercheria* genoemt wort, wierd eertijds van de Engel-Saxen Bennocrcyne genoemt. Welke naem Asserius Menevensis trekt van een zeker bosch, *Berroc* genoemt, daer zeer veel Barke-bomen wiessen; andere van een geschilden Eyken-boom, want dat beteken *Beroke*, by welke de inwooners, in zware tijden, van 't gemeen by-een-quamen, om zich in hare zaken te beraden. Het noorder-deel van dit landt door-loopt de *Isis*, die daer na *Tamisis* oft *Teems* genoemt wordt, met een kromme, maer nochtans genoeghlijke kolk, en scheyt het zelve eerst van die van Oxford, en daer na van die van Buckingham. Het zuyder-deel, daer het na Southanton strekt, wordt besproeyt van de rivier *Kenet*, tot dat zy in de *Teems* loopt. Het wester-deel, welk aen Winton grenst, en breeder is, gelijk ook het middelste deel, is in zijne rijkdommen milt genoegh, en vruchtbaer van kooren, inzonderheyt daer het ten dal zinkt, het welk men, ik weet niet van wat gedaente, van een wit paert op een witten heuvel uyt-gebeelt, *The Vale of Wichtehorse* noemt. Maer het ooster-deel, welk aen Surrey paelt, is gantsch ontvruchtbaer, oft gewisslijk met vruchtbarige aerde, bosschen, en beemden wijdt en breet bezet.

Farendon.

Aen het west-eynde, na by de *Isis*, light *Farendon* op een hooge gelegenheyt, nu door haer markt, eertijdts door een zekere vesting vermaert, welke Robert, Graef van Glocester, tegen Koning Steven gebout heeft, die de zelve nochtans met bloedigen arbeyt ingenomen, en zoo ter aerde geslecht heeft, dat menze nu niet meêr zien kan. Doch de plaets waer in zy gelegen was (als men leest in het Tijdtboek van het kloosster van *Waverley*) heeft Koning Ian in 't M C C II jaer voor-gekomen, door een Godlijke inblazing vergunt, met alle zijn toebehooren, om een Abdy te bouwen voor de orden van de Cistertienser.

Guil. Neubrige isis.

Abba dune oft Abington.

De *Isis*, van hier met een groote kromte ten noorden uyt-geborsten, bespoelt veel vermaerde dorpkens, tot dat zy, weder gekeert, en met een af-scheyding spelende, tot *Abbandon* komt, voorwaer een treflijke en welbewoonde stadt, eerst by de Engel-Saxen Sheovesham, daer na *Abbandune* genoemt, zonder twijffel eêr van de Abdy, als van Abben, ik weet niet wat Ierssche Eremijt, als zommige geschreven hebben. Dit was een plaets, als in 't oude bock van Abbendon staet, op een vlakte van een bergh, zeer geneughlijk van uytzien, een weynigh aen geen zijde van de hoeve, de welke nu *Sunniggewelle* genoemt wordt, tusschen twee geneughlijke rivierkens, de welke deze plaets gelijk als een boezem tusschen haer beyden besluyten, die een aengenaem gezicht geven aen die gene, dieze aenschouwen, en een bequaem voedtsel voor de inwooners. Doch eertijts was zy *Sheovesham* genoemt, een schoone stadt, aengenaem om aen te zien, vol rijkdommen, rondom overvloedigh met schoone landeryen, groene weyden, verscheyde velden, en met vee dat overvloedigh melk geeft. Hier was de Koninglijke stoel, herwaerts aen was de by-een-komst van het volk, als 'er van machtige en gewichtige zaken van het Rijk gesproken wierd. Maer zoo haest als Cissa, Koning der West-Saxen, dit kloosster oft Abdy gebout had, zoo heest het allenx zijn ouden naem beginnen af te leggen, en men heeft het *Abandun* en *Abbington*, dat is, *de stadt der Abdy* genoemt. En dit kloosster had niet lang gebloeyt, als het door het Deensch onweêr als ter neder gesmeten wierd; nochtans is het terstont daer na, door de gunst van Koning Edgar, weder bekomen, en namaels, door hulp van de Noormansche Abt, tot zulken heerlijkheyt gekomen, dat 'er naculijx een kloosster in Engelant is, dat haers gelijk is, zoo van rijkdom als van grootte, het welk haer vervalle muuren en plaetsen noch getuygen. Maer de stadt, hoewel zy langen tijdt op het kloosster gesteunt heeft, zoo heeft zy nochtans, na dat de vijfde Koning Henrijk de rivier *Isis* met bruggen aen de stadt gehecht heeft, gelijk een zeker veersken *, het welke staet in een venster van de kerk van Helena, getuyght: en als zy de gemeene wegh in het kort hier na toe geleyt had, beginnen toe te nemen: zoo dat het onder de voornaemste steden van dit landt gehouden wordt. Het heeft een Mayer, en groot gewin door de overvloedigheyt van het gewas van garst, die de Grieken *Byne*, en wy *Mault* noemen; het vertoont in het midden van zijn markt een zeer schoon en treflijk Kruys, het welk, als men zeght, de broederschap van het heylige Kruys daer op-gericht heeft, onder 't gebiet van den zesten Henrijk.

** Den vijfden Koning Henrijk, heeft in 't vierde jaer Van zijn regeeringe gebouwet openbaer Twee bruggen, waer van d'een men* Burford *moeste noemen, En d'ander met de naem van* Culhamforde *noemen.*

Gelijk *Cissa* dit kloosster gebout heeft, zoo heeft ook Cilla (ik spreek uyt een oudt boek) de zuster van Koning Cedwal by Helmeston, omtrent de *Teems*, ter eeren der Heyligen een kloosster gebout, daer zy zelf Abdis over de Nonnen geweest is, de welke daer na naer *Witham* over-gevoert zijn: ten tijde als de zware oorlogh was tusschen Offa en Kinulph, en dat daer een kasteel gebout wierd, zijn de Nonnen van daer gescheyden. Want toen Kinulf overwonnen was, heeft Koning Offa voor zich gebruykt, al wat onder zijn heerschappy was; van de stadt *Walling ford*, in het zuydeynd van *Ichenildestreete*, tot aen *Essebury*, en in het noord-eynd tot aen de *Teems* toe.

Heden Ashbury na by Whitehorsenill.

Hier na by na 't noord-westen light *Lee*, het welk door de dochter van den Ridder hier na van *Lee* genoemt, gekomen is tot het geslacht van *Besiles*, waer van het *Besiles-Lee* begon genoemt te worden; en van dat geslacht is het gekomen door aenhijlijken aen Richard *Fetiplace*, wiens groot-vader Thomas zijn nakomelingen geen kleyne eer na-gelaten heeft, door het houlijk met Beatrix, de natuurlijke dochter van

Besiles Lee.

Feti-place.

van den erf-Koning Ian van Portugael, uyt de welke zy geſproten zijn. Maer laet ons wederom te rug keeren. Zeer na by *Abendon* is het rivierken *Ok*, het welke aen het zuyd-eynd van de ſtadt aenvloeyt, eertijdts met een brugh, van Ian *de S. Helena* Ridder, t'zamen-gevoeght, en zachtlijk in de *Iſis* loopt; welke in dat dal van *White-horſe* ontſpruyt, naeulijx een mijl oft twee van *Kingſton-Liſle*, welk eertijts is geweeſt de bezitting van Warin *Liſle*, een Baron van grooten name. Van welke, als Ian *Talbott*, jongſte zoon van den ſtrijdtbaren Ian, Graef van Salop, van zijns moeders wegen afkomſtigh geweeſt is, eerſt Baron van *Liſle* geſtelt wierd, even gelijk Warin van *Liſle* eertijtds was een opziender der bezitting van deze plaets (als of de waerdigheyt aen de plaets aen-gehecht was) en daer na is hy gemaekt Onder-graef van *Liſle*: en heeft deze tijtel, door gunſt van de Koningen, geduurigh in zijn nakomelingen gebloeyt. Want (op dat ik het in 't kort overlope) als Thomas *Talbot*, zoon van dien Ian, zonder kinderen geſtorven was, zijnde in een gevecht om de erf-goederen tegen den Baron *Barkley*, met een pijl door zijn mont geſchoten, zoo heeft Edward *Grey*, die zijn zuſter getrout had, den zelven tijtel van den derden Koning Richard gekregen, gelijk Carel *Brandon*, aen de welke de dochter van Edwards zoon Ian, noch jong zijnde, verlooft was, van den achtſten Henrijk: maer als deze dochter voor de Bruyloft te ſterven quam, zoo is deze tijtel in hem ook geſtorven. Daer na de zelve achtſte Henrijk, die aen Arthur *Plantagenet*, des vierden Edwards baſtart zoon, de welke Elizabeth, de zuſter van Ian *Grey*, Onder-graef van *Liſle*, weduwe van Edmund *Dudley* getrout had, op-gedragen. Deze wederom zonder zonen geſtorven zijnde, zoo heeft hy Ian *Dudley*, Edmund *Dudleys* zoon by de zelve Elizabeth *Grey*, namaels Hertog van Northumberlant, met de zelve tijtel vereert. De welke gebannen zijnde, zoo heeft Koningin Elizabeth zijn zoon Ambroſius, eer zy hem Graef van Warwijk gemaekt had, op den zelven dagh Baron van *Liſle* genoemt, en zijns zuſters zoon Robert *Sidney*, van zoo treflijke ouders gebooren, en door zijn eygen deughden vermaert, den welken Koning Iacob Baron *Sidney* van *Penshers*, gemaekt, en tot Kamerling van Koningin Anna, zijn lieve huys-vrou, geſtelt had, inſgelijx met de naem en eer van Onder-graef van *Liſle* in 't CIↃ IↃ C V jaer vereert.

De Onder-Graven van Liſle.

Dit *Ocke* (waer van wy geſproken hebben) loopt daer na door *Puſey*, het welk zy, die van *Puſey* genoemt zijn, noch bezitten, door den hoorn van hare voor-ouders, eertijdts haer van den Deenſchen Koning Canut geſchonken, en hier beneven een oft twee *Dencheworths*, alwaer langen tijdt twee oude en vermaerde geſlachten gebloeyt hebben, het eene, van *Hida* genoemt, aen het zuyd-eynd, en het ander, van *Fetiplace*, aen het noord-eynd, de welke uyt het zelve geſlacht ſchijnen geſproten te zijn, nademael zy een Adelijk ſchildt oft wapen gebruyken. Van daer ontfangt de *Ock* een rivierken dat geen naem heeft, het welke uyt het zelve dal by *Wantage* voort komt. Maer dit *Wantage*, by de Engel-Saxen Wanating, was eertijts een Koninglijke hoeve, en de geboort-plaets van den doorluchtigen Koning Ælfred, welke hy, ſtervende, aen Alfrith gemaekt heeft. Langen tijdt daer na is het een koop-ſtadt geworden, door hulp van den ſtrijdbaren Fulco *Fitz-warin*, aen wien Rogier *Bigod*, Maerſchalk van Engelandt, om zijn dapperheyt in den oorlogh, dit geſchonken heeft, en heden worden de *Bourchiers*, Graven van Bathon, geſproten uyt het geſlacht van de *Fitz-warins*, voor Heeren daer van gekent, uyt welker geſlacht hier eenige begraven zijn.

Puſey.

Dencheworth.

Wantage.

De *Iſis*, *Abbendon* voorby gevloeyt zijnde, ontfangt terſtont de *Tamer* van de Oxforders (van welke wy elders ſpreken zullen) en nu met een gelaſcht woort *Tamiſis* genoemt, bezoekt eerſt de hooge heuvel *Sinodun*, de welke met een diepe graft omringt is, alwaer zekerlijk eertijdts een kaſteel van de Romeynen geweeſt is; want met de ploegh omgeploeght zijnde, wordt van de boeren dikwijls Roomſch gelt gevonden, het welk een teken van oudtheyt is. By dit *Bretwell* is een kaſteel geweeſt, zoo niet op deze heuvel, het welk de tweede Henrijk met gewelt ingenomen heeft, een weynigh te vooren eer hy met Steven vrede maekte. Van hier loopt de *Teems* na de eertijdts voornaemſte ſtadt der Attrebaten, de welke by Antoninus GALLEVA ATTREBATVM, by Ptolomæus GALLEVA genoemt is, maer by beyde averechts door de onachtzaemheyt der boek-verkopers, de welke insgelijx in de Griekſche voor-beelden ons ΝΑΛΙΥΑ, met verkeerde letters voor *Gallena* geſtelt hebben: want zoo meen ik dat het in 't Britanſch genoemt is, als *Guall-hen*, dat is, *een oudt dal*. Welken naem behouden, en om een ondiepte in de rivier, *Forde* daer by-gevoeght, de Engelſen Guallengaford, en Wallengaford het eertijts genoemt hebben, en wy heden wat korter *Walleng ford*. Ten tijde van Edward de *Confeſſeur* wierd het voor een Burgh gehouden, en begreep (als in 't Schat-boek van den eerſten Willem ſtaet) CC LXXVI *Hagen*, dat is, *Huyzen*, gevende IX ponden van de *Gable*, en die daer woonden, deden des Konings dienſt met paerden, en te water. Van de Hagen zijn 'er acht voor het kaſteel vernielt. Het was eertijts met veſten omwalt, de welke, als uyt haer ſtreek te zien is, duyzent ſchreden in 't rondt begrepen hebben: aen de rivier light voorwaer een zeer groot kaſteel, en eertijdts zoo ſterk, dat de hoop der onwinbare ſterkte zommige wreeder gemaekt heeft. Want als Engelandt als door den gemeenen brant van oorlogh vernielt wierd, lezen wy, dat het dikwijls van Koning Steven te vergeefs is belegert geweeſt. En als wy, noch jong zijnde, van Oxford daer naer toe trokken (want het is nu een vertrek der Studenten uyt het huys van Chriſtus tot Oxford) waren wy verwondert over ſijn grootte en heerlijkheyt: het wort met dubbele muuren, en met een dubbele wal omringt, in 't midden light een kaſteel op een hoogh verheve aerd-hoop, op welx ſteyle opgang met trappen wy een zeer diepe bron gezien hebben. De inwooners gelooven, dat dit kaſteel van de Deenen gebout is; ik zoud eêr oordeelen, dat het hier van de Romeynen geſticht, en van de Saxen en Deenen namaels vernielt is, als Sweno den Deen het hier met roven verwoeſtte: en dat het onder den eerſten Willem eyndlijk weêr opgekomen is, zijn wy uyt het Schat-boek verzekert, daer het verhaelt dat 'er acht *Hagen*, dat is, *Huyzen*, voor het kaſteel vernielt zijn, als ik terſtont aen-getekent heb. Nochtans verhaelt Guilielmus Gemeticenſis niet van dit kaſteel, daer hy ſchrijft; dat Willem de Noorman, Harald overwonnen hebbende, terſtont zijn leger na deze ſtadt (zo noemt hyze) gevoert, en, over de *Teems* gevaren zijnde, hier gelegert heeft, eer hy noch naer Londen trok; in welke tijdt *Wallengford* den Engelſchen Wigod voor zijn Heer bekende, de welke een eenige dochter geteelt heeft, die hy aen Robert *D'Oyley* ten houlijk beſteedde, by de welke hy Machtild zijn eenige erfgenaem won, die hy eerſt aen Milo Criſpijn, en na zijn doot aen Brient, eens Graven zoon, door toedoen van den eerſten Koning Henrijk, ten houwlijk gaf. Dewelke altijdt in eer van den oorlogh op-gevoed, en de partye der Keyzerinne Machteld volgende, dit kaſteel tegen Steven, als hy te *Craumesh*, hier tegen over, een bolwerk op-geright had, manlijk beſchermt heeft, tot dat de zeer gewenſchte vrede voor gantſch Engelant geſloten, en al eer de twiſt tuſſchen Steven, en den tweeden Henrijk van wegen 't Rijk geſtilt wierd. Want toen heeft de liefde Godts de herten van *Brient*, en zijn huysvrou zoo bevangen, dat zy het onſtantvaſtige en verganklijke verlaten, zich tot Chriſtus begeven hebben, en alzoo deze Heerlijkheyt van *Wallingford* tot het heylige erf-goedt des Konings gekomen is. Het welk blijkt uyt de oude onderzoeking in 't *Scaccarium*, met deze woorden: Zijnen beminden Heeren den Iuſticieren van mijn Heer den Koning, en den Baronnen van 't Scaccarium, wenſt de Conſtapel van Wallingford gezontheyt: Weet dat ik naerſtelijk door-zocht heb het bevel van den Koning, door de Onder-graef aen my gezonden, door de zoldaten van mijnen Bailjou, en dit is het kort begrijp van de gedane onderzoekinge. Wigod van Wallingford heeft bezeten de heerlijkheyt van Wallingford ten tijde van Koning Harold, en daer na ten tijde van den eerſten Koning Willem, zijne huysvrou heeft hem een dochter gebaert, dien hy ten houlijk gegeven heeft aen Robert *D'Oilly*. Die zelve Robert heeft by zijn vrou geteelt een dochter met namen Machteld, die zijn erfgenaem geweeſt is. Deze Machteld heeft Milo Criſpijn te man gehad, en die heeft met haer die voorgenoemde Heerlijkheyt van Wallingford bezeten. Na Milos doot heeft de eerſte Koning Henrijk deze voorgenoemde Machteld ten houlijk beſteet aen Brient, zone van een Grave, &c. Nochtans heeft het daerna, ten tijde van den derden Henrijk, aen de Graven van Ceſter behoort, en daer na aen Richard, Koning van Romen, en Graef van Cornwal, die het vernieut heeft, en aen zijn zoon Edmund, de welke op de binnenplaets een Collegie kapel gebout heeft, en die, zonder kinderen geſtorven zijnde, is tot het heyligh erfdeel der Kroon verſtorven, en aen het Hertoghdom van Cornwal gehecht, waer door het allenx vergaen is. En voorwaer in die

Wallengford.

Heeren van Wallengford.

Tamiſis.
Sinodun.

Bretwell.

Robertus Montenſis.

Gallena.

Sep: tentrio

BERCHERIA
Vernacule
BARK-SHIRE.

DIEV ET MON DROIT

OXONIENSIS COMITATVS

PARS. *Vernacule*

Occidens

Orions

MID:

DLE:

SEX:

PARS.

OF

OX: FORD.

PARS.

SVRRIÆ PARS.

WILTONIA *Anglice* WIL SHIRE.

HANTONIA *Vernacule* HAMSHIRE.

Meridies

Milliaria Anglica quorum quatuor unum constituunt Germanicum.

1 2 3 4 5 6 7 8

Caſſenton. Witney Staunton Harcourt Oxford Wighham Botley Laurence Hinkſey South Hinkſey Kunnor Kennington Northmore Newbridge Sanford Wotton Appleton Boſeſlighe Sunyngwell Radley Longworth Eyſſelde Sandford Abbington Nuneham Hynton Shigten Cliſſton Dorcheſter Kingſton Baptiſt Marcham Buckland Garforde Draton Paſſy Lyeſorde Stanford Sutton Courtney Appleford Brightwell Farington Sallington Skeuenton North Morton Wallingford Crowmarſh Gifford Ardrington Harwell Dudcot Newnham Weſt Hendred East Hendred South Morton Locking Chaldſey Chilbrey Wantage Aſton Moulford Kings Letcombe Chilton Blewbery Woodcote South Stoke Letcoomb Baſſet Farnborowe Cuckhamſley hill Weſt Iſley Goring Streatley Kingſtonlyle Sparſholt Compton Hundred East Iſley Whitchurch Mapledorcham Caverſham Baſſildon Brightwalton Biddon Compton Aldworth Yattington Mansfield Parley Sonning Reading Hund. Sutham Iſlehorſt Redding Hamſted Chaddleworth Peſmore Yattington Stanford Fyfield Thele Burfelde Charlton Hund. Silhamſtedes Arborfield Shinfelde Wellhampton Thealham Theal Hund. Padworth Theal Aldermaſton Streatfeld Mortimere Hundr. Part of Wilt Shire Finchamſted Sandhurſt Yateley Blackwater Eversley Yorkfelde Purgess Silchester Wadlore Brympton Wafeinge Kenet fl. Newbery Knight bridge Aborn fl. Newton Inkpon Shaborn Weſtwodhey Kintbury Hamſted Marſhall Enborne Speene Shaue Demſſen caſt Thatſham Faircroſſe Hund. Boxford Winterborne Cheweley Owre Chapell Little Shelford Great Shelford Iſbury Great Faſley Eaſt Garſton Auſbury Bayden Lamborne Hund. Lamborne Baſſington Hunten Maſſen Aſhbury Conton Whitchorſe Hill Shrivenham Hund. Shrivenham Aſſington Hywothe Ingleſham Kimes ford Lamb fl. Lachlad Ter Gratton Bridge Wadle Buckland Paſſy Stanford Sallington Farington Hund. Farington Great Coxwell Little Coxwell Collefhal Wanting Hund. South Donchworth Ardington Harwell Dudcot Weſt Hendred East Hendred Locking Chaldſey Chilbrey Wantage Aſton Moulford Kings Letcombe

Van de zware Peſt. tijdt, als die vuyle Peſt, die de vereening van Mars en Saturnus in den Steen-bok gevolght is, door gantſch Europen, in het M CCC XLVIII jaer ons Heeren, hertneklijk zwerfde, zo is dit *Gallena* zoo door geduurige Lijken uyt-geput, dat, daer het te vooren dicht bewoont wiert, en 12 Godtshuyzen telde, nu maer een oft twee toont. Doch de inwooners wijten deſe eenigheyt meeſt aen de bruggen tot Abbendon en Dorceſter gemaekt, waer door de Koninglijke wegh verleyt is.

Moulesford. *Carew.* Van hier ten zuyden loopt de *Teems* zeer lieflijk ten weêrzijden tuſſchen geneughlijke landen door *Moulesford*, het welk de eerſte Koning Henrijk aen Girald, Walters zoon, gegeven heeft, van wien dat vermaerde geſlacht van *Carew* geſproten is, welk zeer vereerlijkt is door de houlijken met de doorluchtighſte geſlachten der *Mohuns*, *Dinhams*, en andere zo in Ierlandt als Engelandt. *Aldworth.* Niet vêr van daer is *Aldworth*, alwaer graven zijn, en beelden, boven gewoonte groot, daer op geſtelt, waer van het onervaren volk dezelve, even als van Reuzen, bewondert, daer zy ſlechts geweeſt zijn van de Ridderen van het geſlacht *de la Beche*, welke hier een kaſteel gehat heeft, en gelooft wordt, onder 't gebiedt van den derden Edward, in manlijk oir verdweenen te zijn. *De rivier Kenet.* En ten laetſten wort de *Teems* gemoet van de *Kenet*, dewelke, als ik terſtont gezeydt heb, het zuyder-deel der Attrebaten beſproeyende, in zijn eerſte aenkomſte, als zy Wilton verlaten heeft, *Hungerford*, eertijts *Inglefor Charnam-ſtreet* genoemt, beſpoelt, een kleyn en laegh gelegen ſtedeken, het welk nochtans aen het wijdtberoemde geſlacht van de Baronnen van *Hungerford* de naem en tijtel gegeven heeft, welke *Hungerford.* Wouther *Hungerford* eerſt gevoert heeft, die onder den vijfden Koning Henrijk Seneſchal van 's Konings hof, om zijne manhaftigheyt in den oorlogh, door mildadigheydt van den zelven Koning, met het kaſteel en Baronnie van Homet in Normandyen begiftight is, voor hem en zijn nakomelingen te bezitten, door manſchap en den dienſt van den Koning, en zijn erfgenamen by het kaſteel *Rothomagum* een lans, met een Voſſen-ſtaert daer aen hangende, te geven, welk boertig ons luſt tuſſchen 't ernſtigh in te voegen. De zelfde is, onder 't gebiedt van den zeſten Henrijk, groot Schat-meeſter van Engelant, en Baron van *Hungerford* gemaekt, als hy zo door zijn zonderlinge voorzichtigheydt, als door het houlijk met Cathrijn *Peverell* (dewelke van de *Moels* en *Courtneys* uytgeſproten) zijn goederen vermeerdert heeft. En zijn zoon Robert, die de dochter en erfgenaem van den Heer *de Botereaux* getrout heeft, is zeer verrijkt, als ook zijn zoon Robert, dewelke Leonoor, dochter en erfgenaem van Willem *Molines*, getrout heeft, waer door hy onder de Baronnen van het Rijk met de naem van Heer van *Molines* vermaert is geweeſt, en is in den inlandtſchen oorlogh tuſſchen Lancaſter en York, by *Newcaſtle* onthooft. En zijn zoon Thomas, by zijns vaders leven, by Sarisbury onthalſt, heeft een eenige dochter Maria achtergelaten, dewelke Edward, Heer van *Haſtings*, met dit rijke erfdeel tot huysvrou genomen heeft. En Wouther, Thomas broeder, heeft Edward *Hungerford* geteelt, den vader van dien Wouther, die de achtſte Koning Henrijk tot Baron *Hungerford* van *Heytesbury* gekoren heeft, en is daer na om een groulijke miſdaedt veroordeelt: maer de Koningin Maria heeft zijn kinderen in alles, uytgenomen de waerdigheyt van Baron, herſtelt. *Widehay, Baronnen van S. Amand.* Niet vêr van hier ten zuyden light *Widehay*, dat lang de woon-plaets geweeſt is van de Baronnen van *S. Amand*, welker erfdeel Gerard *Braybrok* door 't recht van zijn huys-vrou verkregen heeft, wiens nicht Elizabeth, oudſte dochter van zijn zoon Gerard, 't zelve erfdeel aen Willem van *Beauchamp*, aen wien zy getrout was, over-bracht, dewelke tot het Parlament beroepen, met de naem van Willem *Beauchamp* van *S. Amand* *Beauchamp van S. Amand.* onder de Baronnen bloeyde, gelijk zijn zoon Richard, die geen wettige kinderen geteelt heeft.

1 *Deel dupl. patent. Norman. 6. H. 5.*

Baronnen van Hungerford.

De *Kennet* van daer af-vloeyende midden door *Hemſted Marshal*, het welk eertijts door de roede van 't Maerſchalkſchap bezeten wierdt, en de Maerſchalken van Engelandt toe-behoort heeft: alwaer Thomas *Parry*, Schat-meeſter van het huys van Koningin Elizabeth, groote en treflijke huyzen gebout heeft, en *Benham-Valence* genoemt, om dat het aen Willem *de Valence*, Graef van Penbroek, toebehoort heeft, loopt naer die oude ſtadt *Spina*, van welke Antoninus verhaelt; welke heden met de overgebleve naem *Spene* genoemt wordt, maer is nu voor een ſtadt een kleyn dorpken, naculijx 1000 ſchreden van de vermaerde ſtadt *Newbury*, welk uyt haer puyn-hoop zijn oorſpronk bekomen heeft.

Spina.

Newbury.

Want *Newburgh* betekent by ons een *nieuwe Burgh*, te weten, ten opzicht van 't verblijf van dat oude *Spina*, dat vergaen is, en zijn naem in een deel van dit zelve *Newburgh* nagelaten heeft, welk tot noch toe *Spinhamlandts* genoemt wort. Maer zoo *Newbury* anders niet, dit laet het voorwaer bewijzen, dat het van de doornen voortgekomen is, en dat de Newburgers dit dorpken *Spene* als haer moeder erkennen, ſchoon het, in plaets van de doornen, doorluchtigh is door zijn gebouwen, en burgerlijkheden, rijk in wolle-werk, zeer gemakkelijk van gelegenheydt in een vlak velt, en van de rivier *Kenet* door-ſpoelt. Dit is in de Noormanſche overwinning van Engelant toe-gevallen aen Ernulf van *Heſdin*, Graef van Pert, wiens na-neef Thomas *Pert* in 't belegh van Lincoln gebleven zijnde, zoo heeft de Biſſchop van Chalon zijn erfgenaem dit verkoft aen Willem Maerſchalk, Graef van Penbroek, dewelke ook de nabuurige Mayery van *Hempſted*, waer van ik geſproken heb, bezeten heeft, als ook zijn navolgers de Maerſchalken van Engelandt, tot dat Rogier *Bigod*, om zijn hardnekkigheydt uyt de eer van Maerſchalk, en zijn goederen vervallen is, dewelke hy nochtans voor zijn leven te leen wedergekregen heeft.

Het boek der onderzoekingen.

Van hier loopt de *Kenet* voort, en ontfangt het rivierken *Lamborn*, welk by zijn bronnen aen een koop-ſtedeken zijn naem meê-deelt, het welk eertijdts by Koning Ælfreds uyterſte-wil, aen zijn neef Alfrith, en daer na aen de *Fitzwarins*, die het markt-recht van den derden Henrijk verkregen hebben, toebehoort heeft, doch nu aen het Ridderlijk geſlacht van *Eſſex*, welk zijn afkomſt betrekt van Willem van *Eſſex*, onder Schat-meeſter van Engelandt, onder den vierden Edward, en aen die, welke eertijts met dezelve naem in *Eſſex* in de hoogſte eer gebloeyt hebben. Van daer beſpoelt zy *Denningtон*, welk by anderen *Dunnington* genoemt wordt, een kleyn, maer voortreflijk kaſteel, gelegen op den top van een boſch-achtige heuvel, ſchoon van uytzicht, en welk van binnen byna alle lucht toelaet. Men zeght dat het van den Ridder Richard van *Abberbury* gebout is, dewelke daer by ook een Godts-huys voor den armen geſticht heeft. Daer na is het de wooning geweeſt van *Chaucer*, daer na van de *Pools*, en by onzer vaderen gedenken van Karel *Brandon*, Hertogh van Suffolk.

Lamborn.

Het kaſteel Denningтон.

Aldermaſton. De *Kenet* nu lang geloopen hebbende door *Aldermaſton*, welk de eerſte Henrijk gegeven heeft aen Robert *Achard*, van wiens nakomelingen het eyndlijk door de *la Mares* aen het Ridderlijk geſlacht van de *Foſters* door houlijx-recht gekomen is, vloeyt eyndlijk in de *Teems*, zoo haeſt zy een groot deel van *Reading* met haer af-ſcheytſels omhelſt heeft. Het ſtedeken, oft de ſtadt *Reading*, by de Engel-Saxen Rheadyge, *Reading.* van *Rhea*, dat is, *een rivier*, oft van het Britanſch woort *Redin*, het welk *Varen-kruyt* betekent, welk hier overvloedelijk voortgeſproten is, overtreft heden door ſchoone ſtraten, fraeye huyzen, rijkdom, en eere van wolle-lakenen te maken, al de andere ſteden van dit lant, ſchoon het de grootſte verſierſelen verloren heeft; te weten, een uytmuntende kerk, en een oudt kaſteel. Want Aſſerius getuyght, dat dit kaſteel de Deenen bezeten hebben, als zy een bolwerk tuſſchen de *Kenet* en *Teems* leyden, en dat zy hier in geweken zijn, als zy by *Inglefield* (een na-bygelege dorpken, welk aen een oudt en Adelijk geſlacht de naem gegeven heeft) van Koning Æthelwulf in de vlucht gedreven wierdt. Maer de tweede Henrijk heeft het zelve zoo vernielt, om dat het de toe-vlucht van Stevens zoldaten was, dat 'er nu niet als de bloote naem in de naeſte ſtrant overigh is. In wiens buurt de eerſte Koning Henrijk, het kloſterken der heylige maeghden (welk de Koningin Alfrith, om haer ſchelm-ſtukken te verzoenen, geſticht had) uytroeyende, een zeer heerlijke kerk voor de Munniken boude, en met groote inkomſten verrijkte. Dewelke, op dat ik uyt de grondt-brief zelve ſpreke, om dat 'er drie Abdyen in 't Rijk van Engelant, door 't vereyſch van zijne zonden, eertijdts vernielt waren, te weten, *Reding*, *Chelſey*, en *Leonminſtre*, welke de Leken-handt lang bezeten heeft, door raedt der Pauſen een nieuw kloſter by *Reding* gebout, en het zelve *Reding*, *Chelſey*, en *Leonminſtre* geſchonken heeft. In deze kerk was de ſtichter Henrijk zelf met zijn dochter Machteld begraven, gelijk de *Machteld Auguſta.* byzondere Geſchichten van deze plaets getuygen, hoewel zommige zeggen, dat zy te Bek in Normandyen begraven is. Dewelke even als die Lacedemoniſche Lampido, daer Plinius af verhaelt, eens Konings dochter, huysvrou en moeder geweeſt is. Zy was namaels de dochter van dezen eerſten

Hen-

Henrijk, Koning van Engelant, de huysvrouw van den vierden Henrijk, Keyzer van Duytslandt, en de moeder van den tweeden Henrijk, Koning van Engelant. Waer van haer dit vierling-veers op haer graf geschreven, en, mijns oordeels, by gunst der Zang-Goddinnen gemaekt:

Door haer geboorte groot, en grooter door haer trou,
Maer grootst door haer geteel was d' Adelijke vrou,
Die in dit duyster graf van d'aerde wordt bedekt,
En Henrijk heeft voor kint, voor bruyt, voor moêr gestrekt.

Den tweeden Henrijk. En wel is zy door haer geboorte grootst, en allergelukkighst geweest. Want de tweede Henrijk haer zoon, als Iohannes Sarisburiensis, die toen leefde, geschreven heeft, was de beste Koning van Britannien, de gelukkighste Hertogh van Normandyen, en Aquitanien, en de voornaemste zoo in grootheyt van heerschappyen, als heerlijkheydt der deughden. Hoe dapper, hoe heerlijk, hoe voorzichtigh, hoe zedig hy van zijn jonkheyt af geweest is, kan zelf de nijt nocht verzwijgen, nocht veynsen, wijl zijn daden noch versch, en openbaer zijn, en hy de tijtelen zijner deugden van de grenzen van Britannien, tot de landt-palen van Spanjen uyt-gestrekt, en verknocht heeft. *Van de beuzelingen van Curial. Lib. 6. cap. 18.* En elders van dezelve tweede Henrijk: De grootste der Koningen van Britannien, heeft omtrent de Garonne geblixemt, Tolouze met een gelukkigh belegh omringende, heeft niet alleen de Lant-vooghden tot aen de Rodan en Alpen verschrikt, maer met het uyt-roeyen van vestingen, 't onderbrengen der volkeren, als of hy 't al dreyghde, de Vorsten van Vrankrijk, en Spanjen met vrees geslagen. Ik zal hier ook, zo 't u belieft, een woort oft twee by-voegen van den zelfden uyt Giraldus Cambrensis: Van de Pyreneïsche bergen tot de westerlijke uyterste eynden der Noord-zee, heeft deze onze westersche Alexander zijn arm uyt-gestrekt. Zoo veel dan de natuur in onze deelen de landen, zoo veel heeft zy ook zijn overwinningen verheven. Zoektmen de palen zijner uyt-loopen, eêr zal de werelt gebreken, als het eynd tegenwoordigh zijn. Aen een moedigh hart konnen de landen wijken, maer noyt geen overwinningen; de zege-tekenen zullen konnen gebreken, maer noyt de stof om te zege-vieren. Hoe is de Ierssche werelt aen zijn tijtels en zege-tekens gehecht? met hoe groot en loflijk een dapperheydt is hy 't geheym en 't verborgen der zee over-gekomen? Maer ziet dit oude veersken op zijn doodt, welk met een woordt, en dit alles, en de eer van zijn zoon den eersten Koning volkomelijk is begrepen:

Garonne een rivier van Vrankrijk.

Des wereldts oogh verschuylt, de helle zon gaet onder,
Geen duyst're nacht vervolght, dit's aller wond'ren wonder.

De eerste Richard. Want zoo vêr is 't 'er af, dat Richard den nacht zoud ingebracht hebben, dat hy ons Engelandt met zijn overwinningen in Cypren en Syrien treflijk vermaert heeft. Maer dit is buyten ons bestek. Laet ons van de personen weder tot de plaetsen keeren. Dit kloosster, in welk de eerste Henrijk begraven is, is nu in Koninglijke huyzen verandert, waer aen een schoone paerdestal gevoeght, en met moedige paerden vervult is; maer hoort ook den Dichter, deze plaets beschrijvende, van de hier voorby loopende *Teems*:

Van hier ziet Tamasis de kleyne plaets Chawsey,
En haest naer Redingum, *dat net is ende fraey,*
Om ook te zien 't geweef van 't ed'le schoone Laken.
De neêrlaeg Begscegi *die leert ons deze zaken,*
En tekens van triumph, van onzen Heer Alfreed,
En Deensse nederlaegh, die hy haer ook aendeed:
Met wat een overvloedt van bloedt hy deze velden
Besproeyde, al te veel. Nu vullen met gewelden,
Van 't westen tot het oost, 't gevogelt al de lucht,
Met een zeer naer geschreeu, als zijnde noch beducht
Van d'oorspronk, datze zijn gesproten van de ouders,
Eylaes van eene Prins, zy maken met haer schouders
Een groote draeyinge, haer hooghmoedige tret,
Om dienen onzen Mars, in 't minste haer belet.
Is dit Godtvruchtigheyt? Ach harde zondens boete,
Moet deze plaetze nu, Newstrius, *Henrijk groete,*
Nu leyt hier zijne asch verworpen zonder eer.
Een nieuwen vreemdeling, die zou, na zijn begeer,
Hier naeuwelijx een graf tot zijn behoeve vinden;
Want geldt-zucht durrif hier zich zelven onderwinden,
Dat het de aerd ontzeyt aen eene Vorst of Prins,
Die voren, Koninglijk, had graven na zijn wins.

Naeulijx vijf-hondert schreden van *Reding*, tusschen de vruchtbaerste weylanden, vervoeght zich de rivier *Kennet* met de *Teems*, dewelke nu breeder naer het noorden loopt, door het dorpken *Sunning*, waer over ghy u verwonderen zoud, om dat het de stoel is geweest van acht Bisschoppen, welke over dit en het land van Wilshire geheerscht hebben, (dit getuygen nochtans onze Geschichten) welk daer na door Herman tot Shirburn, en eyndlijk tot Sarisbury overgebracht is, aen welke plaets het noch toebehoort: een weynigh van daer is Laurentius *Waltham*, daer de voet van een oudt kasteel te zien is, en dikwijls Roomsche penningen uyt-gegraven worden. Van daer loopt de *Teems* voorby *Bistleham*, nu beknopter *Bisham* genoemt, welk eerst aen de Templieren, daer na aen de *Montagus*, die daer een kloosterken getimmert hebben, toebehoort heeft, en daer na is 't het vaderlijk erf-goedt geweest van den doorluchtigen Ridder Heer Edward *Hobey*; wiens weldaden, aen my bewezen, noyt uyt mijn gedacht zullen gerukt worden. *Sunning.* *Bisham.* *Edward Hobey.*

Bisham nu verlaten hebbende, loopt de *Teems* aen het stedeken, in voor-tijden *Southealington*, heden *Maidenhead* genoemt, van de dienst van een hooft, ik weet niet van wat voor een Britansche maeght onder de elf duyzent, dewelke, onder 't beleyt van Ursul, van Romen naer haet vaderlandt keerende, omtrent Keulen in Duytslandt van Attila, dien geessel Godts, gemartert zijn. En dit is van geen ouder gedachte; want by onzer over-groot-vaderen tijden is 't een weynigh hooger by *Babhams end*, een over-vaert geweest, maer na datze hier een houte brugh gemaekt hebben, heeft deze plaets in herbergen begonnen te bloeyen, en het nabuurigh *Bray*, daer het zijn oorsprong van genomen heeft, te overtreffen, het welk nochtans veel ouder is, als welk de gantsche Hondred de naem gegeven heeft. Dat hier de *Bibroken*, die zich aen Cæsar overgegeven hebben, wel eer woonden, heb ik eertijts gelooft; en waerom niet? De overblijffelen van de naem zijn 'er noch volkomentlijk overigh, want BIBRACTE in Vrankrijk wordt noch heden tot *Bray* verkort, en niet vêr van hier heeft Cæsar met zijn volk de *Teems* over-gevaren, als op zijn plaets gezeyt zal worden, op welke tijdt die volxkens zich aen Cæsar over-gegeven hebben. Voorwaer zoomen de *Bibroken* elders zoekt, ik geloof datmenze naeulijx vinden zal. *Maidenhead.* *Bibroken.*

Onder deze *Bibroken* blocyt *Windesore*, in het Sax, misschien van den gekromden oever, Wynoleshora, als in de brieven van Edward de *Confesseur* staet, welke het zelve met deze woorden aen Westmunster vergunt heeft: Ik heb *Windleshora*, met alle het gene dat daer toebehoort, gegeven als tot een houlijx-gift, ter eeren den Almogenden Godt, en tot een eeuwigh erfdeel voor die gene, die den Heere dienen. En niet ouders heb ik van *Windleshora* gelezen. Maer de Munniken hadden 't niet lang gehat, als met het geschieden der verandering, Willem de Noorman het tot zich getrokken heeft. Want zo luyt zijn brief: Met toestemming en gunst van den eerwaerdigen Abt van Westmunster, ben ik verdragen van de Koninglijke bezitting van *Windleshora*, dat deze plaets nut en bequaem geschenen heeft, om haer gestadigh waters wil, en haer bosch dat bequaem tot de jacht is, en om andere dingen meêr die daer in zijn bequaem voor den Koning, ja bequaem voor des Konings vernachting, voor welke plaets ik haer *Wokendune*, en *Ferings* vergunt heb. Een Koninglijke woon-plaets zoud voorwaer naeu een genoeghlijker gelegenheyt konnen hebben. Want het geniet een vermaeklijke uyt-zicht in 't rondt van een hoogen heuvel: van voren beschout het een wijdt uyt-gespreyt dal, onderscheyden in kooren-akkers, groen in weylanden, hier en daer met boschkens bekleet, en met de lieflijke *Teems* bewatert: van achteren verheffen zich door-gaens heuvelen, niet steyl, maer zeer hoogh, met bosschen gekroont, en als uyter naturen tot de jacht ge-eygent. De Koningen, door deze vermaeklijkheydt der plaets verlokt, komen hier dikwijls: en hier is, om Vrankrijk te overwinnen, die machtighste Koning de derde Edward gebooren, dewelke hier een kasteel, zoo groot of het byna een stadt waer, met graften en bolwerken, en uyt vier-kante steen zeer sterk uyt de grondt op-gebout heeft; en terstont daer na, de Fransen en Schotten bevochten hebbende, heeft Ian, Koning van Vrankrijk, en David van Schotlandt daer op een tijdt lang gevangen gehouden. Dit kasteel wort gedeelt in twee plaetsen; de binnenste, die naer het oosten strekt, begrijpt het Koninglijke hof, alwaer de huyzingen in de treflijkste orden gestelt zijn. Aen wiens noord-eynd, naer de riviet toe, Koningin Elizabeth een wandel-plaets, onder den blooten hemel, gemaekt heeft. De buytenste plaets heeft in de eerste ingang een *Windsor.*

groote kerk, van den derden Edward der heylige maeght Maria, en S. Ioris van Cappadocien toe-gewijt; maer tot die heerlijkheyt, daermenze nu in ziet, van den vierden Edward volbracht. Deze derde Edward heeft, om oorloghsche dapperheydt met eeren-loon en heerlijkheydt te vereeren, Adelijk gezelschap van Ridders vergadert, dewelcke (als zommige verhalen) hy om zijn Kousſebant tot teken der ſtrijdt, die gelukkelijk af-liep, gegeven, Ridders van de Yartier oft Kousſebant genoemt heeft, dewelke een blaeuwe kousſebant, met gulde letters in 't Fransch geschreven: HONI SOIT QVI MAL Y PENSE, aen het linker-been en onder de knie binden, en met een gulden snoer, tot een teken van eendracht, als met de bandt van een zeer naeu gezelschap toe-ſtrikken, op dat onder haer een gemeenschap en eenigheydt van dapperheden zy. Nochtans wijten 't andere aen de kousſebant, oft Yartier van de Koningin, oft liever van Iohanna, Gravin van Sarisbury, een vrouw van uytnemende schoonheydt, welke haer dansſende ontvallen is, en den Koning op-genomen heeft, met lacchen van den bystaenden Adel, en antwoordt des Konings, dat het haest geschieden zoud, datmen groote eere door diergelijken kousſebant bekomen zoude: dit zeght het gemeen volk; en deze oorspronk schijnt voorwaer niet slecht, wijl, als een zeght, den Adel onder de liefde light. Daer zijn 'er ook, die de vont van deze orden veel ouder maken, wijl zyze tot den eersten Koning Richard betrekken, en gelooven, datze Edward eyndlijk wederom vernieut heeft: hoe waerlijk weet ik niet. Want zoo leestmen in het boek van de instelling zelf, het welk my Guilielmus Dethicus, de voorneemste wapen-meester, met de naem der Yartier bekent, getoont heeft: Als Richard zich tegen de Turken en Agarenen, Cypers en Ancone verroerde, en dat hem het lang vertoef verdroot, terwijl de belegering door wonderlijke zorghvuldigheydt vertrokken wierdt, is hem ten laetsten, de geest door tusschen-komen van S. Ioris, alsmen gemeent heeft, verrukt zijnde, in den zin gekomen, dat hy de beenen van eenige van zijn uytnemende zoldaten met een lederen riem, als men toen slechts by der hant had, bekleede, waer door zy der toekomende eer indachtigh, met de belofte, zoo zy 't wonnen, zouden op-gewekt worden, om haer dapper te quijten. Even als de Romeynen, by dewelke die verscheydenheyt der kroonen, waer meê de zoldaten om verscheyde oorzaken begiftight en vereert zijn, dat door deze aen-loxelen haer alle vrees zoud uyt het hert wegh-genomen, en haer kracht en sterkte op-gehitst, en dapper worden. Voorts hebben de machtighste Vorsten van de Christe-werelt voor de grootste eer geacht in deze Ridderschap aengenomen te zijn, en van de eerste instelling af, zijn in deze orde, die uyt 26 Ridders bestaet, omtrent 22 Koningen geweest, behalven de Koningen van Engelandt, die gehouden worden voor de Oversten der zelve, op dat ik de Hertogen, en veel andere van grooten naem verzwijge. Doch het lust my de namen van die de eerste in deze orden aengenomen zijn, en gemeenlijk oprichters van de orde genoemt worden, hier by te voegen; ook behoortmen hare eer niet te vergeten, die in die tijdt in moedt en dapperheydt onder weynigen uytstaken, en op dien naem met deze verheerlijkt zijn:

Order of the Garter.

Den Ridderlijken Kousſebant, oft de orden van Yartier.

Oprichters van de orde.

De derde Edward, Koning van Engelandt.
Zijn oudtste zoon Edward, Vorst van Walles.
Henrijk, Hertogh van Lancaster.
T. Graef van Warwijk.
Capdal de Buche.
Radulf, Graef van Stafford.
Willem de Montagu, Graef van Sarisbury.
Rogier van Mortimeer, Graef van Mark.
Ian de l'Isle.
Barthold Burgwash.
Ian van Beauchamp.
Ian de Mohun.
Hugo Courtney.
Thomas Holland.
Ian Grey.
Richard Fitz-Simon.
Milo Stapleton.
Thomas Walle.
Hugo Wrothesley.
Nigell Loring.
Ian Candos.
Iacob de Audley.
Otho Holland.
Henrijk Eme.
Zanchet Dabridgecourt.
Walter Paveley.

Aen de linker-zijde van de kerk zijn de huyzen van den Bewaerer oft Deeken, en van twaelf Proveniers: aen de rechter-zijde is even als een Raedt-huys, in het welke twaelf Ridders, die, midts haer hooge ouderdom, uyt-gedient hebben, en op een eerlijke plaets gebooren zijn, gevoedt worden; deze zijn alle dagen met een rooden tabbert tot de voeten toe gekleet, en daer over eenen purpuren mantel, en zijn gehouden om alle dagen in den Godts-dienst te zijn, en Godt voor de Ridders van deze orden te bidden. Tusschen beyde de plaetsen van dit kasteel vertoont zich een hooghte, waer op een ronde Burgh light. Beneven welke een andere hooge tooren rijst, *Winchester Towr*, na Willem Wikham, Bisschop van Winton, den welken de derde Edward over het werk gestelt heeft, genoemt. Sommige zeggen, dat Wikham, dit kasteel gebout hebbende, op een binnen-muur deze woorden gesneden heeft: *This made Wikham*, dat is, *dit maekte Wikham*. Welk zeggen in de Engelsche tael, die even als ons Duyts in zijn vallen onderscheyden wort, zo dubbelzinnigh is, dat het onzeker is, of hy het kasteel, dan of het kasteel hem gemaekt heeft. Dit is den Koning van zommige lasteraers tot zijn spijt zoo over-gedragen, als oft zich Wikham al de eer van de op-geboude timmering vermetelijk toe-schreef. Het welk de Koning qualijk nemende, en hem dat schamperlijk verwijtende, zo heeft hy geantwoort, dat hy zich de eer van zoo grooten Koninglijken gebouw niet toe-geschreven, maer aen dit groot gebouw zijn waerdigheden dank geweten had. Ook heb ik (zegt hy) niet dit kasteel, maer het kasteel heeft my gemaekt; en van de nedrighste staet, tot des Konings gunst, tot rijkdommen en waerdigheden verheven. Ten zuyden en westen aen 't kasteel, light een genoegh groote en volk-rijke stadt, dewelke van de tijden des derden Edwards begon op te komen; en een ander, weynigh van hier, en nu *Old Winsore* genoemt wort, allenx te verdwijnen, in welke, ten tijde van den eersten Willem, alsmen in zijn boek leest, hondert hagen geweest zijn, onder dewelke 22 vry waren van de Gabel, van de andere zijn dertigh schellingen gekomen. Hier is niet anders gedenkwaerdighs, als datmen recht tegen over *Windesore* over de *Teems*, die hier met een houte brug t'zaem-gevoeght wort, *Æthon* ziet, en in het zelve een treflijk Collegie, en een vermaerde school om goede konsten te leeren, van den zesten Henrijk op-gebout, in het welk, behalven den Overſten, acht Gezellen en Zangers, 60 Scholieren, uyt liefde gevoedt, in de Letter-konst onderwezen, en op haer bequame tijdt naer de hooge school van Cambrids gevordert worden. Maer dit wort tot het landt van Buckingham gerekent. Nu is alleen overigh, dat ik van *Wendeshor* hier by voege, dat 'er een vermaert geslacht van Baronnen is, van *Windshore* genoemt, dewelke haer oorspronk betrekken tot Wouther, de zoon van Other, ten tijde van den eersten Willem, Kastelleyn van *Windshore*, van welke Robertus Gloverus bewezen heeft, dat de *Fitzwarins* in Ierlant, en de Graven van Kildar en Desmon haer stam getrokken hebben. Het verdriete ook niet deze veerzen van *Windeshor*, uyt het houlijk van de *Teems* en *Isis*, voor eenige jaren beschreven, te over-loopen. In welke de vader *Teems* dus de waerdigheyt van de inwoonende Koningin Elizabeth tracht te verheffen:

Almes Knights.

Ridders die van Aelmisse leven.

Apophthegma Wikhami.

Eaton.

Baronnen van Windsore.

Nu rijst aen Windesoor, op hare hooge daken,
Toorens die met haer spits tot in de lucht toe raken,
Dewelke, als ze zijn gezien van 't wijs Etoon,
Dat al te zeer het jok Orbily was gewoon,
Dat steekt zijn blaeuwen kop van onder weder boven.
De rotsen van metael, die mach men nu weêr loven;
De kerken, waer in datmen met veel trappen gaet,
Die rijzen weder op, en elk op 't schoonste staet.
Het toont zijn muur om hoogh, het toont zijn yzere stijlen,
't Wijst zijn Diergaerden aen, en nimmermeer by wijlen,
Maer altijdt, in de Lent, staen hare velden schoon:
De boeren wort altijdt den zuyden wint geboôn.
Haer hoven zijn altijdt voorspoedigh in het groeyen,
Men ziet in Windesoor zeer heerelijken bloeyen
De plaets, waer in dat de Koningen zijn geteelt,
Des Konings kameren rondom met gout bedeelt.
Het toont der Koningen haer schoone sepulturen.
Hout op om Windesoor tot meerder eer te vuuren;

Schoon

Schoon ghy Georgii zijt over al vermaert,
En Cappadociens ſlagh u eere heeft gebaert,
Nochtans der Overſten haer oorelogh ſche bende,
Haer wapen-tuygh en al, en zal van u niet wende
De eere die ghy door u wapen-rokken krijght,
Daer na dat yder Vorſt met allen yver hijght.
Dees ſtralen lichten u door's weereldts ronde wijdte,
Zoo dat Burgundien veracht, en gaet verſmijte
Het Vlies van Phryxæus, en Vrankerijk verfoeyt
Het ander wapen-tuygh, daer uwe eer door groeyt.
Door ſieraet van het kruys worden u wapen-rokken
Van Rhodus, Alcal, en Elba in eer getrokken,
Alleenlijk alle eer komt u Georgi toe:
Weeſt dan, weeſt dan, ik bid, uwes verwond'ring moê.
Laet ook ten laetſten af u alteé te verblyen,
Een kan u alle eer, en glorie toe-wyen:
Al wat ghy hebt is eer, al uwe eer is lof,
Bewoonders Windeſoors, nu hebt ghy rechte ſtof.
Van de Koningin Elizabeth.
Verblijt u al gelijk, dat in dees onze palen,
Ons komt Elizabeth haer vreughde hier te halen:
Zy is ons burgerin, (ay ziet doch de rivier,
Tamaſis, die haer buyght, als een verſtandigh dier,
Waer dat Elizabeth haer over durf betrouwen)
En daerom wordt voorwaer dees Prophecy gehouwen:
Elizabeth is rijk, der Engelſen Goddin;
Maer zeght mijn Muzen zeght, met wat voor een begin
Dat ik uyt-beelden zal haer ongemeene deughden.
Haer eer, haer lof, haer prijs, en eerelijke vreughden.
Het is onmogelijk; veel eerder zal ik hier
De Alpen ſtellen al op dit gedrukt papier:
Veel eerder zoude ik der bergen Santies tellen,
Als u, na het behoort, haer glory voor te ſtellen:
En dat ik van haer lof, ook iet wat zwijgen wou,
Ik weet het niet voorwaer, wat dat ik zwijgen zou:
't Is beſt dan dat ik volgh der ouders ſchrift en wetten,
Die haer gerechtigheyt, en zachtmoedt ons voor zetten:
z'Heeft ongewapent meer, met haer zeer zacht gemoedt,
Genomen, als een Helt die in den oorlogh woedt.
Hare Godtvruchtigheydt heeft Engelandt bewezen,
Dat het vry zorgeloos leeft buyten alle vrezen
Van eenigh oorelogh, waer door zy wordt ge-eert.
Zy maekt het dat de wet in alles domineert.
Zy maekt ook dat Schotlandt, de zeer woedende Franſen
Niet hoeft ten dienſt te ſtaen, oft na haer pijpen danſen.
Zy maekt aen't Ieren-landt manieren zacht en zoet.
Zy leert aen Criniger Vltonius, dat hy moet
Zachtmoedelijken zijn; haer komt toe alle eere,
Haer komt toe alle lof, die geen die ons komt leere,
Dat men den heyl'gen moet ſtadigh ten dienſte ſtaen,
En dat een vromen menſch moet in't gerecht voor gaen.
Zy leert niet wiſpeltuur, maer prijſt voorzichtigheden.
Zy leert een middelmaet, en ſchaemt in alle leden.
Zy leert ſtantvaſtigheydt, en daerom is in haer,
Al wat ze doet, begint, in eeuwigheden waer.
Symbolum van de Koningin Elizabeth.
Is'er nu iemant meer in't weereldtlijke leven,
Die aen Elizabeth kan meerder glory geven,
Ik kan voor my niet meer, in alle ongeval,
Haer lof, haer prijs, en eer, blinkt, en woont over al.
Adieu Elizabeth, zijt hoogelijk geprezen,
Leef lang en wort bemint. Terwijl het nu moet wezen,
Dat ik doch ſcheyden moet, laet ik u Engelandt
Eerwaerdige Princes; ik weet ghy met u handt
Gelukkigh dwingen zult de toomen in't regeeren,
En van u onderzaet al ongelukken weeren.
Ik wenſch u dan Adieu, ik wenſch op eenen dagh,
Dat Godt ons 't leven neemt, en 't eeuwigh geven mach.

Het overigh landt der Attrebaten, welke zich ten zuyden van *Windeſor* ſtrekt, is dicht van boſſchen, en wordt gemeenlijk het *Foreeſt van Windleſor* genoemt; daer zijn weynigh dorpen in, waer van dat *Okingham* het aller-bekenſte is, door zijn wolle-wevery en grootheydt, maer het landt is over al vol van wilde dieren. Begeert ghy te weten wat een *Foreeſt* is, (wijl wy dikwijls van een *Foreeſt* verhaelt hebben, en verhalen zullen,) en waer van geſproten, en niet zult ſpotten, zoo hoort het uyt het zwarte boek van 't Scaccarium: Een *Foreeſt* is een vry verblijf voor wilde dieren, niet voor alderhande, maer voor boſch-dieren, niet op alle plaetſen, maer op zekere, en die daer toe bequaem zijn; daer van wordt het een *Foreeſt* genoemt, als *Fereſta*, dat is, *een wilder dieren vertrek*. En 't is ongelooflijk wat al landts de Koningen van Engelandt door-gaens ongebouwt laten liggen, en tot het op-ſluyten der wilde dieren geeygent, oft, als onze zeggen, Geafforeſteert hebben. Ook kan ik niet achten dat het om andere oorzaken geſchiet is, als om de dolle luſt van 't jagen *, (ſchoon 't zommige op de ſchaershеydt van 't volk leggen) wijl zy, van de Deenſche tijden af, daeghlijx meêr plaetſen tot boſſchen gemaekt hebben, en om die te bewaren, zware wetten, en een Overſte, dien zy *Protoforeſtarius* noemden, op-geſtelt hebben; die de boſch-geſchillen zoude onderzoeken, en oft met der doodt, oft met verminking van leden ſtraffen. Maer dit zal u I. Sarisburienſis met weynige zijne woorden, uyt zijn Policratius, verhalen: Dat meêr te verwonderen is, voet-ſtrikken voor de vogelen te bereyden, netten te weven, met knopen oft een fluytken te lokken, oft eenige lagen te ſtellen, wordt by verbodt menighmael tot miſdaedt, en wordt oft met verbeurte van goederen geboet, oft aen de leden, en met verlies van zijn gezontheydt geſtraft. Men hadt gehoort dat de vogelen des hemels, en de viſſen der zee gemeen zijn: maer deze zijn als inkomſten voor de Vorſten, die de jacht begeert, waer zy ook vliegen. Houd u handen, laet af, op dat ghy ook niet, tot ſtraf van gequetſte hoogheydt, den jagers tot een roof wordt. De huys-luyden worden van haer eerſt-gebouwde landen verdreven, op dat de wilde dieren, terwijl zy vryheydt hebben om over al te loopen, geen weyde gebrak, zoo ontrekt men ook den bergen de hoeven. Men ſluyt de boeren van haer zaet, de beeſten en kudden van haer weyden, de bye-korven uyt het bloem-geweyde, en aen de byen zelfs is naeulijx natuurlijke vryheydt vergunt. Welke dingen, als zy te onmenſchlijk ſchenen, dikwijls grooten onruſt verwekt hebben, tot dat, door het afwijken der Baronnen, den derden Henrijk ontweldight is de brief van 't *Foreeſt*, in de welke hy, die ſtrenge wetten vernietigende, billijkheydt ingeſtelt heeft, waer aen die binnen de palen der Forceſten woonen, noch heden gehouden zijn. En namaels zijn tot deze geſchillen twee Rechters geſtelt, van welke de eene, met groot aenzien, Overſte is over alle de Forceſten, die op deze zijde van de riviere *Trent* liggen, de andere, over al de andere over de *Trent*, tot aen Schotlandt toe. Door dit gantſche landtſchap, als in 't Schat-boek van Engelandt ſtaet, wordt de *Tainus*, oft Heerlijke zoldaet des Konings ſtervende, den Koning tot verlichtinge al zijn wapenen, en een paert met zadel, en een ander zonder zadel. En zoo hy honden oft Haviks had, die wierden den Koning aen-geboden; op dat hyze, zoo hy wilde, ontfing. En als 'er *Geld* gegeven wierd, ten tijde van den Koning Edward, zoo gaf in het gemeen door gantſch *Bercheſcire* de hide iij. d. ob. voor onzes Heeren geboorte, en zoo veel te Pinxſteren. Zoo veel van *Barkſhire*, welk, tot noch toe, niemant met de eer van Graef verſiert heeft.

Foreeſt van Windſor.

Boſſchen en Foreeſten; waer af de naem van Foreeſt gekomen is.

** Oft om des Konings gezinde te voeden.*

Overſten van het Foreeſt.

Tainus een zoldaet van den Koning.

In het begrijp van dit Graefſchap zijn 140 Parochyen.

HET RYK VAN DE WEST-SAXEN.

DE Landen die wy tot noch toe beſchreven hebben, te weten, der Danmonien, Durotrigen, Belgen, en Attrebaten, zijn, als de Saxen in Britannien het hooghſte gezagh hadden, tot het Rijk der Weſt-Saxen geweken, welke zy in haer tael Weaſtseaxan-nic, *en zich* Gewyſir *genoemt hebben, na Cerdiks grootvader, die dit Rijk eerſt ingeſtelt heeft: waer van zy* Geviſſi, *en by zommige* Viſi-Saxones *genoemt worden: maer zy zijn zoo genoemt van haer weſtelijke gelegenheyt, gelijk de Weſt-Gotten* Viſi-gothi. *Deze hebben ten laetſten in de manlijke eeuw van het Engelſe Rijk de Saxſche Zeven-heerſching in een Een-heerſching verandert, de welke namaels, door der Koningen onachtzaemheydt, haeſtlijk veroudert, en lichtlijk verdwenen is. Op dat in haer beveſtight wierd't gene men dagelijx ziet, dat de ſtam der kloekſte mannen, en vermaertſte huyzen, even als de ſtruyken haer opkomſt hebben, bloeyen, rijp worden, en af-vallen, en allenxkens uytſterven.*

DE

DE REGNEN.

DE REGNEN, *by Ptolomæus* PHTNOI, *naeſt de Attrebaten ten ooſten, hebben die landen, die by ons nu* Surry *en* Southſex *gemeenlijk genoemt worden, met een deel van het landt van* Hanton, *en de zee-kant, bewoont. In de oorſpronklijkheydt, zal ik, 't geen my in't zin komt, ſtil-zwijgens voorby gaen, om dat het miſſchien niet waer is; niet min, als of ikze by Ptolomæus achte* PHTNOI *genoemt te zijn, om dat het een Koningrijk was, en de Romeynen toe-gelaten hebben, dat zy onder het gebiedt van een Koning verbleven. Want in deze wijk zijn aen den Britanſchen Koning Cogidun, als Tacitus zegt, eenige ſteden, na de oude gewoonte van het Roomſche volk, geſchonken, op dat zy werk-tuygen van ſlaverny, en Koningen hadden. Maer wijl nu deze giſſing niet waerſchijnlijk, en anderen ongerijmt ſchijnt, zoo verwerp ikze gantſchlijk: en omhels liever de Saxſche oorſprong der nieuwe namen, welke de waerheydt zelve over-reedt. Naemlijk* Southſex *van de Zuyd-Saxen, en* Suth-rey *van de zuyderlijke gelegenheydt aen de rivier: want dat* Suth-rey *dit betekent, zal niemandt konnen benemen, wijl* Over-rhey, *in de oude Engelſche tael, over de rivier betekent.*

SVTH-REY.

Rhey.

SVrrey, by Beda *Suthriona*, gemeenlijk *Suthrey* en *Surrey*, by de Saxen van de zuydelijke gelegenheydt aen de rivier ðuð-þea genoemt, want ðuð heeft by haer zuyd, en þea een rivier betekent, grenſt ten weſten eenſdeels aen Bark-shire, en het landt van Southanton, ten zuyden aen Suſſex, ten ooſten aen Kent, ten noorden wordt het van de rivier Teems beſproeyt, en van Midleſex af-geſcheyden. Dit landt is niet zeer groot, maer nochtans rijk genoegh; en daer het aen de Teems light, en zich in velden uyt-ſtrekt, brengt het middelmatigh vruchten, en overvloedige voedering voort, inzonderheyt ten zuyden, al waer zich een geduurigh dal, zeer diep gezonken, eertijdts *Holmeſdale*, van de boſſchen genoemt, door een aengename verſcheydenheydt van boſſchen, beemden, en weyden aenzienlijk uyt-ſtrekt. Hier en daer rijzen de heuvelen met een langen trek, de diergaerden door-gaens met wildt gevult, en de rivieren zeer viſch-rijk; waer door het een aengename lucht om te jagen, en om te viſſchen geeft. En wordt van zommige vergeleken by een licht en dicht kleedt, dat met een groen verdek, als welx binnenſte deel onvruchtbaer, het buytenſte oft de buyten-kant zeer vruchtbaer is. In dit te door-wandelen, zal ik de Teems, en de invloeyende rivieren, even als leyts-luyden van den wegh volgen; en zoo zal ik niets gedenkwaerdighs na laten, wijl aen deze rivieren alle de plaetſen liggen, die van ouder gedachtenis zijn.

Chertſey. 666:

De Teems, op dat wy haren loop met een voorvloet volgen, ſpoelt, zoo haeſt zy Barkshire verlaten heeft, aen *Chertſey*, welk Beda het eylandt van *Cerotus* noemt, nu naeulijx een half eylandt, behalven by winter-water, in welk, als in een plaets van den handel der menſchen af-geſcheyden, Frithwald, als hy zich zelf in de gront-brief noemt, Koning Wulphers van Mercien Stadthouder over het landt van Surrey, en Erchenwald, Biſſchop van Londen, in de eerſte tijden van de opkomende kerk van Engelandt, een klooſterken geſticht hebben, het welk een tijdt lang het graf van den heyligen Koning den zeſten Henrijk geweeſt is, den welken, uyt zijn Rijk geſtoten, het huys van York gedoot heeft, om zich 't Rijk geruſtelijk te beveſtigen; en hebben hem hier zonder eenige eer begraven. Maer namaels na *Windleſor* over-gevoert, en in een nieuw eeren-graf geleght, heeft hem de zevende Henrijk op Koninglijke wijs zijn recht gedaen, en is over zijn heylige deughden zoo verwondert geweeſt, (want hy was een uyt-gedrukt voor-beeldt van Chriſtlijke Godtvruchtigheydt en lijdtzaemheydt) dat hy met

Den zeſten Henrijk.

Paus Iulius gehandelt heeft, om hem onder het getal der heyligen te ſtellen. Maer dat dit niet geſchiede, was de gierigheydt van den Paus oorzaek, de welke van de Heylighmaking oft *Canoniſatie*, als zy 't noemen, des Konings te veel geldts geeyſcht heeft; zoo dat het ſcheen dat hy deze eer niet aen de heyligheydt van den Vorſt, maer aen het geldt op-dragen zoud. Hier by wordt het rivierken *Wey* in de Teems geſtort, het welk uyt het landt van Hanton voortgeſproten, en het eerſt in Suth-rey gekomen, *Feornham*, gemeenlijk *Farnham*, na genoemt, bezoekt, het welk Æthelbald, Koning der Weſt-Saxen, aen den Biſſchop en Gemeente van de Wentaenſe kerk geſchonken heeft. Den Koning Ælfred heeft hier omtrent het DCCC XCIII jaer de woedende Deenen met een kleyne macht verſlagen, en namaels, als Koning Steven aen eenige, die aen zijn zijde waren, toe-gelaten heeft, hier kaſteelen te bouwen, zoo heeft Henrijk van Blois, broeder van Koning Steven, en Biſſchop van Winton, een kaſteel boven op een heuvel, die over de ſtadt helde, gebouwt, 't welk de derde Henrijk uytgeroeyt heeft, om dat het een vertrek der oproerigen was, nochtans hebben 't de Biſſchoppen van Winton, aen welke het nu noch toebehoort, wederom op-gemaekt. Niet vêr van hier by *Waverley*, heeft Willem *Giffard*, Biſſchop van Winton, een klooſterken voor de Munniken, van de orde van de Ciſterſienſen, geſticht. Van daer loopt de *Wey* door *Godelminge*, het welk Koning Ælfred by uyterſte-wil aen Æthelwald, zijns broeders zoon, gemaekt heeft: niet vêr van de Mayery van *Catteshull*, het welk Hamo de *Gatton* bezeten heeft, voor dat hy Maerſchalk van de hoeren zijn zoud, als de Koning in die landen zoud komen, en niet vêr van *Loſeley*, daer wy in een eyken-boſch, de ſchoone wooning van het Ridderlijke geſlacht van de *Moren* gezien hebben; komt zy tot *Guilford*, van de Saxen Gulðe-þorð, en in eenige voorbeelden *Gelgdford* genoemt. Nu een treflijke markt, met ſchoone herbergen, eertijdts een Koninglijke hoeve der Weſt-Saxen, het welk dien Æthelwald ook by uyterſte-wil van zijn oom ontfangen heeft: daer zijn noch eenige Koninglijke huyzen, die nu vervallen, en niet vêr van de rivier vervalle veſten van een oudt en groot kaſteel; en in het midden is een kerk, wiens ooſt-eynd uyt een verwulfde ſteen gebouwt, zeer oud ſchijnt. Hier, als in het boek van den eerſten Willem te zien is, heeft den Koning gehad LXXV huyzen, daer CLXXV menſchen in woonden. Door geenige zaek nochtans zoo vermaert, als door de wreedtheydt en ontrouwe van Godwin, Graef van Kent, de welke in 't 1036 jaer, als Ælfred, Koning Ethelreds zoon, en erfgenaem van het Engelſche Rijk, uyt Normandyen quam, om zijn gerechtigheydt te eyſſchen, hem op zijn gegeve trou ontfangen, maer terſtont tegen zijn trou gehandelt heeft; want hy heeft 600 Noormannen, die dien Koninglijken jong-man verzelden, onverziens in een duyſtere nacht

Hiſtoria Cantuarienſis.

Farnham.

Waverley.

Catteshull.

Guildford.

Huyzen des Konings.

Neming van het tiende deel.

SVRRIA
Vernacule
SVRREY.
Septentrio
PART OF MIDLESEX.
BVCKINGHAMIÆ PARS.
BERCHERIÆ PARS.
HANTONIÆ PARS.
Part of Hamshire.
Part of Sussex.
PART OF KENT.
SVSSEXIÆ PARS.
Meridies
Occides
Oriens
HONI SOIT QVI MAL Y PENSE
London
Brentford
Kingston
Croydon
Guildford
Reygate
Worth Forest
Seaint Leonards Forest
Blacke Downe
Thomas Howard Earle of Surrey created by K. H. 4.
Thomas Beaufort Earle of Surrey Created by K. H. 4.
Thomas Mowbray Earle of Surrey & right of his wysse Ano 1347.
Milliaria Angl. quorum 4 æquip. 1 German.

nacht al tienende, als onze schrijvers getuygen, gedoodt. Niet na oudt krijghs-gebruyk de tienden, door het lot geleyt, ombrengende; maer negen gedoot, den tiende vry gelaten, en toen de behoude tienden met de grootste wreedtheyt wederom getient. Ælfred zelve heeft hy den Deenschen Harold in handen gelevert, die hem, de oogen uytstekende, geboeyt, en tot zijn doot toe gevangen gehouden heeft.

De *Wey*, van hier met een langen loop naer 't noorden gedreven zijnde, spoelt aen niet gedenkwaerdighs, als *Sutton*, de woon-plaets van het Ridderlijk geslacht van *Weston*, de Koninglijke huyzen *Woking*, en *Pyriford*, alwaer by ons gedenken Edward, Graef van Lincoln, en Baron van *Clinton*, zich een huys getimmert heeft, en dicht hier by *Okham*, van waer die groote Wijs-gier, en vader der Namelingen, Willem van *Okham* geboren, en na de zelve plaets genoemt is. *Willem Okham.* En daer zich de *Otelanden* door een dubbelden mont in de Teems ontlast, ziet men in een diergaerde genoegh schoone Koninglijke huyzen, omtrent welke Cæsar de Teems, op de grenzen van Cassivellaun, over-getrokken is. *Daer Cæsar over de Teems voer.* Want dit was de eenighste plaets, daer men eertijdts, en dat noch qualijk te voet over de Teems kon komen, 't welk de Britannen zelve aen Cæsar even als getoont hebben. Want aen de andere zijd der rivier waren groote troepen der Britannen in slagh-orde gestelt, de kant van de rivier was dicht beheyt gelijk een wal met scherpe Tuyn-staken, en zodanige stonden 'er ook in 't water, die door de rivier bedekt wierden: Wiens overblijffelen, zeght Beda, hedensdaeghs noch gezien worden, en het schijnt voor de aenzieners, dat elk byna zo dik geweest is, als de dye van een mensch, zy waren mede rondom met Loot begooten, zo datze zoo vast in de gront van de rivier geslagen zijn, dat het onmooghlijk is die te verwrikken. Doch de Romeynen zijn met zulk een geweldt in de rivier gegaen, met hare hoofden alleen boven 't water, dat de Brittannen haer niet konden tegen-staen, maer moesten den oever verlaten, en de vlucht nemen. Ik kan in deze zaek niet vals zijn; want de rivier is hier naculijx zes voeten diep, en wort heden *Cowey-stakes*, van de Tuyn-staken genoemt, wijl ook Cæsar de uyterste grenzen van Cassivellaunus omtrent xxx duyzent schreden van de zee, welke het oost-eynd van Kent bespoelt, stelt, daer hy een veer gemaekt heeft; aen de zelve gelegenheyt der zee is dit ons veer, wiens bynavergete geheuge ik nu de eerste, dat ik weet, weder op-gehaelt heb. *Cowaystaks.*

't Rivierken Molis. Weynigh mijlen van daer ten ooften, vloeyt het rivierken *Molis* haestelijk in de Teems, hebbende het gantsche landt, van de zuyder-grenzen af, door-geloopen, het welk ten laetsten, door de heuvelen verhindert zijnde, zich geheel een Mol, en als de edele rivier *Anas* van Spanjen, een gang onder de aerde opent, waer door dat het schijnt de naem gekregen te hebben, om dat dit onder-aerdigh dier in 't Engelsch *Mole* genoemt wordt. *Anas een rivier in Spanjen.* Daer is nochtans aen deze rivier niet voortreflijx om te beschrijven, dan een weynigh vorder van de bronnen, en zeer naby aen de oude gesteenden wegh van de Romeynen, dieze *Stanystreat* noemen, is de stadt *Aclea*, gemeenlijk *Ockley* na de eyken-boomen genoemt; alwaer Æthelwolf, Egberts zoon, de welke in de heylige orde gewijt, als hy, door Paufelijke macht ontslagen, zijn vaderlijke rijk door erffenis aen-genomen had, met de Deenen gelukkelijk gevochten, en al de kloekste van haer gedoot heeft; nochtans heeft hy, mits die Deensche water-slagh steedts weder uytpuylde, zijn vaderlandt geenzins voordeel gedaen. Weynigh van de bronnen dezer rivier is *Gatton*, het welke nu naeulijx een dorpken is, hoewel het eertijdts een vermaerde stadt was. Het toont tot een teeken van zijn oudtheyt de uyt-gegrave Roomsche penningen, en zent aen 't Parlament twee Burgeren. Wat laeger is *Rhie-gat*, dat is, zo men 't uyt onze oude taei vertolkt, *de af-loop van een rivierken*, in een dal dat zich vêr ten ooften uytstrekt, *Holmesdale* genoemt; wiens inwooners, om dat zy de woedende Deenen eens oft tweemael verslagen hebben, tot haer eygen lof zingen:

Okley. Gatton. Rhie-gat. Holmesdale.

The vale of Holmesdall
Neuer wonne, ne neuer shall.

Dat is:

Dit is de hooge vest van 't sterke Holmesdal,
Dat noyt verwonnen is, oft men verwinnen zal.

Dit *Rhie-gat* is schoonder door zijn ruymte, als door zijn opbouwing; aen het zuyd-eynde heeft het een diergaerde dicht van bosschen, in welke den Edelen Carel, Graef van Nottingham, Baron van Effingham, en den Opper-Admirael van Engelandt zijn huyzingen heeft, daer eertijts de Graven van Warennen en Suthrey een kloosteren gesticht hadden. Aen het ooften vertoont zich een kasteel, nu verzuymt, en door den tijdt bou-valligh, van de zelve Graven gebout, en gemeenlijk *Holmescastle*, na het dal daer het in light, genoemt; waer onder dat men ziet een wonderlijken kelder, en een verwulfsel, met grooten arbeyt uyt metsel-steen, gelijk de heuvel is, uyt-gehouwen. Maer de Graven van Warennen (gelijk als in het boek van d'onderzoeking staet) hebben dat gehouden op haer hooft van den Koning, in haer Baronnye, van den inkomst van Engelandt. Van daer loopt de rivier door het kasteel *Bechwoorth*, voor het welk Thomas *Brown* van den zesten Henrijk het Markt-recht gekregen heeft. Want het is een woon-plaets van het vermaerde geslacht van de *Brownen*, uyt welx geslacht, als by onzer voor-ouderen geheugenis, Antony *Brown*, Lucia de vierde dochter van Ian *Nevill*, Mark-graef van *Mont-agu*, met een groot houlijx goedt getrouwt had, de Koningin Maria, zijns zoons zoon met de tijtel van Onder-graef van *Mont-agu* vereert heeft. Weynigh mijlen van hier ten westen, ziet men *Effingham*, nu onlangs de wooning van Willem *Howard*, zoon van Thomas van Norfolk, dien verwinner der Schotten, de welke van Koningin Maria tot Baron *Howard* van *Effingham*, en Groot-Admirael van Engelandt gemaekt is, en Koningin Elizabeths, hooghloflijker gedachtenis, eerste Kamerbewaerer, en daer na Zegel-bewaerer geweest is; wiens zoon Carel nu bloeyt, en Groot-Admirael is, den welke insgelijx in 't 1597 jaer, om zijn deught en treflijke diensten, van de zelve Elizabeth met de tijtel van Graef van Nottingham verheerlijkt is. *Effingham.*

De *Mole* nu tot aen den witten heuvel *Whitehill* gekomen zijnde, waer op de Bos-boom schoon voort-komt, wordt aen des zelfs voet verborgen, oft veel liever in-geslorpt, waer van de plaets *The Swallow* genoemt wordt; en omtrent een mijl oft twee verder, dicht by de brugh *Letherhed*, bortelt zy weder uyt. *The Swallow.* Zoo dat de inwooners van deze plaets niet min roemen, als de Spanjaerts, dat zy meê een brugh hebben, die zeer vele kudden van schapen voed. Want dit drijven de Spanjaerts met een lang gebruykt spreek-woort, van die plaets, in de welke de rivier *Anas*, die nu *Guadiana* genoemt wordt, zich tien mijlen vêr verbergt. Onze *Mole* zoo herbooren, vloeyt langzaemlijk na de Teems, en storter zich by *Molesey*, welk zy tot haer naem aenneemt, in. *Een brugh daerze schapen op hoeden oft weyden.*

Na dat onze Teems het rivierken *Mole* in-gelaten heeft, drijftze haer water recht naer 't noorden, en bevochtight *Kingstone*, eertijdts, als zommige willen, *Moreford* genoemt; een byzonder bezocht koop-stedeken, en eertijdts bekent door een kasteel der *Claren*, Graven van Glocester, het welk voort-gekomen is uyt een oudt stedeken, op die plaets liggende, en van die zelve toe-naem, en der watervloedt onderworpen. *Kingston. Matthæus Paris.* In het welke, als nu Engelandt door de Deensche oorlogen byna van zijne Koninglijke stoelen ontrooft was, de Koningen Athelstan, Edwin, en Etheldred, gehuldight zijn: zoo dat het na de Koningen *Kingston*, dat is, *een Koninglijke stadt*, genoemt is. De Koningen hebben daer dichte by voor haer een plaets gekoren om te woonen, die zy, om der schoonheyt wil, *Shene* genoemt hebben; maer nu *Richmond* geheeten: waer in de zeer machtige Koning de derde Edward, als hy genoegh met eere der natuur voldaen had, van pijn en droef heyt gestorven is, die hy geschept had in de doodt van zijn zeer strijdtbaren zoon, die by hem en gantsch Engelant zo hoogh geacht wierd, dat hy alle troost overwon: en voorwaer was oyt, zoo was deze droef heyt van Engelandt rechtvaerdigh. Want binnen een jaer het verlooren heeft den geheelen lof van den oorlogh, en van zijne overvloedige opperheden; dewijl beyde haere zege-rijke wapenen hebben gantsch Vrankrijk zulken vreze aen-gebracht, dat de vader met Antiochus de naem van blixem, en de zoon met Pyrrhus de naem van Arent te recht voeren mocht. Hier is mede gestorven Anna, huys-vrouw van de tweede Koning Richard, zuster van Keyzer Wenzelaus, dochter van den vier- *Richmond is die plaets en het dorp, welk voor de tijden van den zevenden Henrijk Shene genoemt was. Den derden Edward.*

den Keyzer Karel, die eerſt aen de Engelſche vrouwen geleert heeft, op die wijs te paert te zitten, dieze huydendaeghs in Engelandt noch gebruyken. Want het was te vooren een weynigh ſchandelijk, datze ſchryelings, als de mannen, te paerdt zaten. Wiens doodt haren man zoo bitter en zwaer gevallen heeft, dat hy zelfs zijn huys vergat, en wars wierd. Nochtans heeft de vijfde Henrijk nieuwe huyzen getimmert, en heeft in 't dorp *Shene*, hier zeer na by, het klooſter van de Cathuyzer Munniken, dat hy *Bethelem* genoemt heeft, geſtelt. Maer onder 't gebiedt van den zevenden Henrijk is deze Koninglijke zit-plaets, door een overgrooten brandt gantſch tot niet gekomen, doch gelijk de Phœnix uyt zijn aſch herbooren wordt, zoo is deze plaets ook herbooren, van nieus op-getimmert, en veel ſchooner gebouwt als te vooren, door Henrijx hulp. En naeulijx had deze zevende Henrijk de nieuwe huyzinge gemaekt, of hy is hier geſtorven, door wiens zorgh, wacht, raedt, en zeer vêr-ziende voorzichtigheydt het gemeene beſt in Engelandt tot noch toe onwinbaer geweeſt is. Hier is ook zijn nicht, de doorluchtige Koningin Elizabeth, na het vier-en-tnegentighſte jaer, als zy haer natuur met het wereldtſche leven vervult had, omtrent 70 jaren oudt zijnde, van Godt geroepen, en ontfangen in de Heylige en Hemelſche vergadering. Een Vorſtin boven naturen van een manlijk gemoedt en raedt, de welke even als het aenzicht ook de Koninglijke zeden van haren groot-vader vertoont heeft, die liefde der wereldt, en vreught van Engelandt; en zoo vêr is 't 'er af geweeſt, dat deze vrouw van de geduurige dapperheydt haerer voorouderen ontaert heeft, dat zy, zoo zyze niet overwonnen heeft, de zelve nochtans alle gelijk geevenaert heeft. Laet die dit dan geloven, die hier namaels na ons geboren zullen worden, en laet zy daer vry af verzekert zijn (ik wil de waerdigheydt van de waerheydt niet bederven door pluym-ſtrijkery) dat een maeght 44 jaeren de Scepter zoo gehandelt heeft, dat hare onderzaten haer beminden, hare vyanden haer vreeſden, en een ieder haer met verwondering ontfing, zoo dat voor die tijden niemant haers gelijk is geweeſt. Door wiens doodt gantſch Engelandt gelijk als overvloedigh vol tranen onder gebrooke ſtemmen geweeſt is, en zoud ontroofſtelijk in hare flaeute gebleven hebben, 't zy dat, zoo haeſt zy begraven was, den doorluchtigen Iacob, ware en ongetwijffelde erfgenaem van aller menſchen herten, en oogen al geordent, om het Rijk aen te veerden, het zelve met de uytnemende ſchijn van zijn licht beſtraelt, en tot de hoop van zich eeuwelijk te verblijden, beroepen had. Den welke terwijl wy zien, gelooven wy geenzins dat zy geſtorven is. Doch wat zeggen wy dat zy geſtorven is? wiens onſterflijke deughden leven, en wiens naem, in de herten der menſchen ingegrift, eeuwighlijk leven zal.

Shene.

De doot van de Koningin Elizabeth, 1603.

Tot hier toe wordt de Teems door de aenkomſt van de op-ſpoelende zee vermeêrt, en is hier omtrent 60 Italiaenſche mijlen van haer mont: en daer is, dat ik weet, in gantſch Europen geen rivier, die zoo veel mijlen gevoelt de kracht van de aendringende en vallende zee, tot groot gerief van de by-wooners. Oft het daer door komt dat zy van hier, zonder kromten geboogen, met een rechte kolk ten ooſten gedreven, en meeſt in hooge oevers beſloten, en met een ruymer mont aen de zee open ſtaet, de welke door de ſnelſte omdraeyinge van de hemelſche kringen, van het ooſten na het weſten op dat zelfde deel aen-gedreven wordt, gelijk ik eertijdts gemeent heb; laet de Wijs-gieren onderzoeken, aen de welke ik dit en diergelijk gaern overlaet. Ik zal u nochtans van deze plaetſen, en van deze zaek een weynigh veerzen, uyt het houlijk van de *Teems* en *Iſis*, zoo zy u ſmaken, voorſtellen:

Hoe verd dat de rivier Teems door de zee op loopt. Waerom dat de rivier Teems zoo ver wederom loopt.

Ter rechter zy van ons vertoont zich hoogh en ſchoon
Richmonda, *met de naem* Shene *van oudts gewoon.*
Den wijzen Henderijk heeft dit zoo willen noemen
Richmondia, om dat hy daer na konde roemen,
Dat dit Richmondia hem hadde aen-gebracht
De tijtels, en de eer van 't Gravelijk geſlacht.
Maer laes! de droeve ſtadt beſchreyt met treur'ge veſten
Den Hector van ons landt, dien Eduward, den beſten
Vorſt, dien oyt oogh bezagh: dien Koning nu verlaet,
Het leven wederom de aerdtſe romp verſmaet;
De ziel die ſcheyt van hier, en neemt zijn kours na boven,
Om eeuwelijken daer haer Heer en Godt te loven.
Maer had de yzre doodt hem niet zoo dra gehaelt,
Den winnaer had byna uyt Vrankerijk gedaelt:
En had u met gewelt Valenzen af-genomen,
Of u te Valenzen wel lichtelijk bekomen.

En na weynige tuſſchen-loopende veerzen:

Tamiſis de rivier, die voelt aen beyde kant
De vlucht en wederkomſt van 't water aen zijn ſtrant,
Zoo dikwijls als Diaen, dat ongeſtadighlijken,
Door d'haven van de zee, doet in- en uyt-waerts wijken:
Oft datze wel weêr-hout de op-gezette plaegh,
Door een verandert licht, zoo looptze ras en graegh
Volder, en opwaerts aen; en binnen korte ſtonde
Wordt het, met weêr om-loop, verſtoort in zee gevonde.
Een zeker onverſtant hovaerdelijken zeyt,
Dat een riviere wijkt, oft ons een plaets bereyt.
Doch dat en is niet waer, hy zeyt noch daer beneven,
Daer is niet een rivier, die immer heeft gegeven
Een name aen het landt; zoo verre is 't daer van
Dat met een zeker maet het water loopen kan.
En ellikke rivier wil hem hier aen verbinden,
Dan men kan geen lands-man van't Schelt en Albas vinden.

Meêr inwaerts, omtrent vier duyzent ſchreden van de Teems, is een Koninglijk vertrek *Noneſuch* genoemt, welk het ſieraet van alle de huyzen, die daer rondom ſtaen, verduyſtert en weghneemt, die de heerlijkſte achtſte Koning Henrijk in een gezonde plaets, eerſt *Cuddington* genoemt, tot zijn vermaek geſtemt, en met zulk een heerlijkheydt en voortreflijkheydt op-gebouwt heeft, dat het in 't aenzien een kaſteel lijkt, en men zoud meenen, dat in dit werk de gantſche bouw-konſt verzaemt was. Over al zijn zoo veel Edele wapens, zo veel wonderen van volmaekte konſt, en zoo veel nagebootſte werken van de Roomſche oudtheydt, dat deze plaets te recht zijn naem hout en bewaert, welk in Duytſch betekent, geen desgelijx, oft gelijk Lelandus gezongen heeft:

Noneſuch.

Cuddington.

D'Engelſen hebben vaek dees plaetze durven roemen
Geen te zijn deſgelijx, als zy het noch wel noemen.

Deze huyzen worden zoo omcingelt van diergaerden vol daſſen, treflijke hoven, wel-gelege boſſchen, belommerde wandel-wegen; dat de genoeghlijkheydt zelve de plaets ſchijnt gekoren te hebben, om met de gezontheydt te bewoonen. Maer de Koningin Maria heeft deze plaets voor andere aen Henrijk *Fits-Alan*, Graef van Arondel, geeygent, en als hy de plaets met een ſchoone Boekery, en nieuwe werken verrijkt had, zoo heeft hy, ſtervende, al zijn gerechtigheydt over-gegeven aen den Baron van *Lumley*, die alles gedaen heeft, dat met zijne naem voeghde, doch van dien is het, door overlevering, tot het Koninglijk erfdeel gekomen. Hier omtrent, en 't verdriet my niet te gedenken, is een ader van die aerde daer men die potten af maekt, die de Goudt-ſmeden gebruyken, om het goudt in te ſmelten, en daerom dierder verkoft wordt.

Niet vêr van hier by *Cashalton* ontſpringt het klaer en Voorn-rijk rivierken *Wandle*, het welk, vloeyende voorby *Morden*, aen de weſt-oever op een zeer vruchtbare plaets *Merton* beſpoelt, in 't Saxiſch Mepeoune, eertijdts vermaert door de doot van Kenulf, Koning der Weſt-Saxen, die in een hutjen van een hoer, die hy daer onderhield, van Kinehard Clito omgebracht is, en de zelve Clito heeft, van Kenulfs vrienden doorſteken, datelijk zijn ſtraf ontfangen voor zijn ontrouwigheydt. Nu toont het maer alleenlijk de vervalle muuren van dat klooſterken, het welk de eerſte Koning Henrijk getimmert heeft, daer Gilbert, Onder-Graef van Surrey, laſt van had; het welk onder den derden Henrijk zeer vermaert was, door de vergaderingen der Raedts-heeren.

De rivier Wandle.

Merton.

1117.

Daer na wordt de riviere *Wandle* ten ooſten vermeerdert door een rivierken, het welke zijn bron by *Croidon* heeft, eertijdts *Cradiden* genoemt, het welk, aen de heuvelen gelegen, door het Palleys van de Aerts-biſſchoppen van Cantelbergh, aen de welke het nu langen tijdt toebehoort heeft, en door de Steen-koolen, waer meê de inwooners hare koopmanſchap drijven, zeer bekent is. De inwooners verhalen dat 'er eertijdts een Koninglijk huys geweeſt is, in het

Croidon.

in het weſt-eynd van de ſtadt by *Haling*, daer noch zomtijdts de ſtukken van de muuren, door boeren uyt-gegraven worden, het welk de Aerts-biſſchoppen daer na, te ſchenk van dien Koning ontfangen hebbende, over-gevoert hebben aen haer rivierken, naerder aen het Palleys. Waer omtrent dat de eerwaerdige vader in Chriſtus D. Iohannes *Whitgift*, van loflijker gedachte, Aerts-biſſchop van Cantelbergh, uyt een Godtvruchtige genegentheyt, een treflijk Gaſt-huys, tot byſtant van de armen, en een School voor de jonkheyt, om goede konſten in te leeren, getimmert, en met groote rijkdommen begiftight heeft. Maer
The Borne. die beek, die hier al-te-met ontſtaet, en ik weet niet wat voorzeggingen van dieren tijdt en peſtilentie, by het gemeene volk voor-zeght, is niet der pijne waerdt met een woordt te gedenken, hoewel het nochtans niet gantſchlijk buyten geloof is. Hier zeer naby is *Beddington*, waer
Beddington. in men huyzen ziet die uytnemende ſchoon gebouwt, en met een luſtige gedaente van tuynen verſiert zijn, die Franciſcus *Carew*, vermaert door de Ridderlijke waerdigheyt, onlangs daer getimmert heeft. Want het is de oude woonplaets der *Carews*, die geſproten zijn uyt Niklaes Baron *Carew* van *Moulesford*, (waer van die *Carews* van Denshire ook voort-gekomen zijn) en hebben langen tijdt in dit landt gebloeyt: maer voornamelijk een van die, met namen I. *Carew*, die zich in t houlijk begeven had met de dochter en tweede erfgenaem van den Edelen Baron *Hoo*. Aen de andere zijd van de riviere *Wandle* light *Wib-*
Wimbledon. *bandune*, nu gemeenlijk *Wimbledon* genoemt, alwaer, als het al te groot geluk veel burgerlijke onruſt gebaert had,
De eerſte inlandſche oorlogh tuſſchen de Engelſen. tuſſchen de Engel-Saxen, de Britanſche oorlogh in ſlaep gewieght, zoo heeft Ethelbert, Koning van Kent, tegen zijn Edel-lieden eerſt de burgeren ter wapen gehitſt: maer Ceaulin, Koning der Weſt-Saxen, heeft hem met een groote nederlaegh in deze plaets overwonnen: verſlagen hebbende de Hertogen Oſlan en Cneben, waer van miſſchien dit krijghs-bolwerk, dat wy hier in een ront gezien hebben, *Bensburie*, voor *Cnebensburie* genoemt wordt. Maer nu is deze plaets zeer verſiert door ſchoon geboude huyzen, en luſtige hoven, de welke Thomas *Cecil*, Ridder en zoon van den voorzichtigen Baron *Burgley*, in 't MD LXXXVIII jaer getimmert heeft, als de Spaenſche vloot Engelandt dreyghde.

Twee mijlen van hier ten zuyden, is op het hooghſte van
Woodcote. een heuvel een boſchken, hedendaegs *Woodcote* genoemt, in het welke gezien worden openbare teekenen van een matige ſtadt, en zeer veel bronnen van brokkelingen van key-ſteenen op-getimmert; de na-buuren verhalen veel van haer overvloedt en rijkdom, en van het getal van de oude Raedts-heeren. Dit is, na mijn meening, die ſtadt
Noviomagus. geweeſt, de welke by Ptolomæus NOIOMAGVS, by Antoninus NOVIOMAGVS genoemt is geweeſt, en men neem geen ander bewijs, als uyt de gelegenheyt. Want zy light tien mijlen van Londen, XVIII mijlen van Vagmiacen, gelijk als het oude Reys-boek getuyght. Maer die *Noviomagum*, oft by *Buckingham*, oft *Guildford* geſtelt hebben, zijn vêr van de wegh af-gedwaelt. Dit is de voornaemſte ſtadt van de *Regnen* geweeſt, en zeer bekent aen Marinus Tyrius, den zeer ouden Aerdt-beſchrijver, den welken Ptolomæus beriſpt, om dat hy *Noviomagum* van Britannien ten noorden van Londen, en na de wijs van reyzen zuydlijker geſtelt heeft.

Aen de Teems, na de mont van de *Wandle*, alwaer het ſtedeken *Wandlesworth*, na haer genoemt, light, is het dorpken *Baterſey*, eertijdts by de Saxen Paṫnyk̄ea, en in het Duytſch *Patricius Eylandt* genoemt: en de Koninglijke huyzen, *Kennington* genoemt, die wy nu zoeken, alwaer
Kennington. dat de Koningen van Engelandt eertijts haer vertrek-plaets plegen te hebben; maer nu is 'er tael noch teeken te vin-
Lambith. den. Daer na *Lambith* oft *Lomehith*, dat is, *de modderachtige haven*, eertijdts vermaert door de doodt van de ſterke Canut, Koning der Engelſen, die daer door dronkenſchap geſtorven is. Want hy, geheel tot gulzigheyt en braſſen over-gegeven, deed vier-mael 's daeghs de Koninglijke mael-tijden, gelijk Henrijk Huntingdonenſis verhaelt, voor al zijn hof, aenrechten, willende liever dat de voor-geſtelde gerechten van de genooden verlaten, als van de ongenoode begeert wierden, om weder op-gezet te worden. Doch nu is de plaets veel vermaerder door het Palleys van de Aerts-biſſchoppen van Cantelberg. Want omtrent het 1183 jaer onzes Heeren, heeft Baldwin, Aerts-biſſchop van Cantelbergh, een ruyling met de Biſſchop van Rocheſter gedaen hebbende, een erf-gront in deze plaets gekregen, alwaer hy voor hem en zijn nakomelingen een Palleys begonnen heeft, het welk zy allenx vermeerdert hebben. De welke, als zy hier ook een Collegie-kerxken zochten te maken, goede Godt, wat zijn 'er al appellen te Romen van de Munniken van Cantelbergh gekomen, wat al blixemen, dreygementen, en beſtraffingen van den Roomſchen Paus, tegen de Aerts-biſſchoppen uyt-gegeven? want die Munniken vreeſden qualijk, dat haer grondt eenigh letſel zoude geſchieden, en dat, in de verkiezing van de Aerts-biſſchoppen, zy zouden te rugh geſtelt worden. En dit onweêr is niet geſtilt voor dat het begonne kerxken, op haer aentaſten, tot de aerde toe uyt-geroeyt wierd. Hier naby is de vermaertſte koop-ſtadt van dit landt, de welke hedensdaeghs *The Bourough of Soutworke*, by de Saxen ſuð-peṗke, dat is, *het zuyder-werk*, genoemt wordt, lig- *Southworke.*
gende ten zuyden recht tegen over Londen, waer van het eenighzins een voor-ſtadt ſchijnt: maer zy is zoo groot en vol volx, dat zy niet veel ſteden van Engelandt wijkt; het ſtaet op zijn eygen recht, en heeft by onzer vaderen gedenken zijn eygen Bailjouwen gehadt. Maer is onder 't gebiedt van den zeſten Edward aen de ſtadt van Londen gehecht, en wordt huyden als een lidt van 't zelve erkent. En daerom zullen wy, als wy te Londen komen, hier breeder van ſpreken.

Hier omtrent verlaet de Teems *Surrey*, wiens ooſtergrenzen van hier recht na het zuyden af-gaen, dicht by *Lagham*, welk, onder 't gebiedt van den eerſten Edward, zijne Parlaments Baronnen gehadt heeft, die *S. Iohn de* *Baronnen van S. Iohn de Lagham.*
Lagham genoemt waren, wiens erfdeel ten laetſten gekomen is, door zijn dochter en erfgenaem, aen I. *Leodiard.* Wat laeger, byna in dien zelven hoek, na Southſex en Kent, ziet men het kaſteel *Streborrow*, eertijdts de woon-plaets *Streborrow.*
van de Heeren van *Cobham*, die hier van *Sterborrow* genoemt zijn, en van Ian van *Cobham*, Heer van *Cobham* en *Couling*, en de dochter van Hugo *Nevill* geſproten, lang in eer en waerdigheyt gebloeyt hebben. Want Reginald, onder 't gebiedt van den derden Edward, in de orde van S. Joris aen-genomen, was Overſte van de zee-ſtrant, van de mont der Teems af, tot de weſt-eynden toe. En de laetſte Thomas heeft Anna, dochter van den Hertogh van Buckingham, tot huys-vrouw gehadt, van de welke hy zijn eenige dochter Anna ontfangen heeft, die getrout is aen Edward *Burgh*, die ook van de *Percijs*, en van de Graven van Atholien zijn ſtam trekt, en zijn zoon Thomas, van den achtſten Henrijk tot Baron van *Burgh* gemaekt, heeft zijn *Baronnen van Boroug oft Burgh.*
zoon Willem nagelaten, die Thomas geteelt heeft, den meeſten liefhebber der geleertheyt, en Overſte van den Briel, den welken de Koningin Elizabeth met de orde der Iartier vereert, en tot Onder-Koning van Ierlandt, daer hy geſtorven is, geſtelt heeft. Van Ælconoor *Cobham* uyt dit geſlacht, huys-vrouw van Humfred, Hertogh van Gloceſter, de welke in geen groote achting was, ziet, zo 't u belieft, de Geſchichten van Engelandt.

Nu zijn de Graven op te tellen. De Roode Willem, *Graven van Surrey, die ook Graven van Warenne genoemt worden.*
Koning van Engelandt, heeft Willem van *Warenna* eerſt over Surrey geſtelt, met de eer van Graef, wiens wapenen waren een gulden ſchildt, met hemels-blaeu onderſcheyden. Want in zijn brief, waer meê hy het Prioorſchap van *Lewis* geſticht heeft, leeſt men aldus: Ik heb geſchonken, &c. voor de welvaert van mijn Heer Koning Willem, die my in Engelandt gebracht heeft, en voor de welvaert van Mévrou de Koningin Machteld, moeder van mijn huys-vrou; als mede voor de welvaert van mijn Heer Willem, de zoon van den Koning, na wiens aenkomſt in Engelandt ik dezen brief gemaekt heb, en die my Graef van Surrey gemackt heeft, &c. Dezen is zijn zoon, en zijn zoons zoon van de zelve naem gevolgt, maer de laetſte heeft een eenige dochter na-gelaten, die eerſt ten houlijk gehadt heeft Willem, de zoon van Koning Steven, en daer na Hamelin, baſtaert van Galfred *Plantagenet*, Graef van Anjou; zy heeft haer mannen met den zelven tijtel vereert. En haer eerſte man zonder kinderen geſtorven zijnde, heeft Hamelin by haer geteelt Willem, Graef van Surrey; wiens nakomelingen, de naem der *Warrens* aen-genomen hebbende, dien zel- *Wapens van de Graven van Warenne.*

ven

ven titel gevoert hebben. Dezen Willem heeft getrouwt de eerst-geboore dochter, en ten deele erfgenaem van Willem Maerschalk, Graef van Penbroek, weduwe van Hugo *Bigod*, die hem Ian gebaert heeft, en Ian heeft by Alicia, dochter van Hugo *Le Brune*, Graef van Mark in Vrankrijk, halve zuster, van moeders wegen, van den derden Koning Henrijk, geteelt Willem, die voor zijn vader gestorven is, en by Iohanna *Vere*, dochter van de Graef van Oxford, Ian, laetste Graef uyt dit geslacht, na zijn vaders doot gebooren, de welke geweest is, als ik in zijn zegel gezien heb, Graef van Warenne, Surrey, Strathern in Schotlandt, Heer van Bromfeld en Yale, en Pfalts-graef. Maer hy zonder kinderen gestorven zijnde, in het 21 jaer van den derden Edward, heeft zijn zuster en erfgenaem Alicia getrouwt aen Edmund, Graef van Arundel, deze eer door haer houlijk tot het geslacht der *Arundels* gebracht, van welke dat het ten laetsten, door de *Mowbrays*, aen de *Howards* gekomen is. Want Thomas *Mowbray* had ten huys-vrou de oudtste zuster, en mede erfgenaem van Thomas *Fitz-Alan*, Graef van Arundel en Surrey. Nochtans heeft de tweede Richard den tijtel van Hertogh van Surrey ondertusschen aen Thomas *Holand*, Graef van Kent, gegeven, welke eere hy niet lang genooten heeft; want wijl hy met heymelijke t'zamenzweeringen dien gevangen Richard vry en in zijn Rijk wederom trachtte te stellen, zoo is zijn t'zamen-rotting buyten zijn meening uyt-gebroken, en hy is vliedende van het volk van Cirencester achterhaelt, en met de bijl onthalst. Daer na heeft Thomas van *Beauford*, die Cancellier van den Koning was (zo men Thomas Walsingham gelooven mach) deze waerdigheydt gevoert. Want in't 1410 jaer, gelijk hy zeght, is de Heer Thomas *Beauford*, Graef van Surrey, gestorven; doch hier in mach Walsingham zijn trou bevrijden, want daer van staet niets in des Konings handt-vesten, maer wel dat Thomas van *Beauford* omtrent die tijdt Cancellier geworden is. Dan dit is zeker uyt de gemeene handelingen des Rijx, dat de zeste Koning Henrijk, in het 29 jaer zijns Rijx, Ian *Mowbray*, zoon van Ian, Hertogh van Nortfolk, tot Graef van Warenne en Surrey maekte. En ten laetsten als de derde Koning Henrijk het Rijk door verraet ingenomen had, op dat hy het geslacht van de *Howards*, dat van de *Mowbrays* gesproten was, aen hem door weldaden verbinden zoud, heeft hy op eenen dagh Ian tot Baron van *Howard*, Hertogh van Nortfolk; en zijn zoon Thomas tot Graef van Surrey gemaekt; in wiens nakomelingen deze waerdigheyt geschenen heeft, en nocht hedensdaeghs schijnt.

Dit Graefschap heeft 140 *Parochy-Kerken.*

DE

S V S S E X.

AEn Suth-rey ſtrekt zich ten zuyden met een lange ſtreek *Suth-Sex*, dat wel eertijdts ook een woon-plaets der *Regnen* was, by de Saxen ðuðʃex, en hedenſdaeghs *Suſſex* genoemt, dat is, *het landt der Zuyd-Saxen*, door een gelaſcht woordt van de zuyder gelegenheyt, en de Saxen, die hier in de Zeven-heerſching het tweede Rijk geſtelt hebben. Dit gantſche landt grenſt ten zuyden meêr in de lengte, als breedte, aen de Britanſche zee, en als met een rechten ſtrant, maer met weynigh reeden, om dat de zee daer zeer kort gaet, en derhalven vol baren is, en de ſtrant zelve klippigh. De zee-ſtreek van dit landt heeft zeer hoog verheve en groene heuvelen, *Downes* genoemt, welke, mits zy uyt vet krijt beſtaen, overvloedigh vruchten voort-brengen. De middel-ſtreek, met weyden, beemden, akkers, en dichte boſſchen onderſcheyden, is zeer vermakelijk aen te zien. Het herwaertſte en noorder-deel is zeer genoeglijk in belommerde boſſchen, gelijk eertijts dit gantſche land door zijn boſſchen ongebaent geweeſt is. Want het boſch *Andradswald*, by de Britannen *Coid Andred* genoemt, heeft van de naeſt-gelege ſtadt Anderida in deze wijk, in de langte cxx duyzent ſchreden, en xxx in de breedte begrepen; het is gedenkwaerdigh door de doodt van Sigebert, Koning der Weſt-Saxen, die, van den Koninglijken ſtoel geſtoten, in het boſch van een Zwijn-herder dootgeſlagen is. Dit lantſchap heeft zeer veel rivieren, maer die uyt het noorder-deel voort geſproten, wijl zy terſtont in zee loopen, niet bequaem zijn om gelade ſchepen te voeren. Het is door-gaens vruchtbaer van yzer-aderen, om welk wel te zuyveren overal ovens zijn, en jaerlijx een grooten hoop houts verdaen wort: de beeken op veel plaetſen t'zamen-vloeyende, en veel weyden tot meyren en wateren brengende, doen door haer kracht meulens om-draeyen, die door haer hamers, het yzer ſmeedende, dagh en nacht door de buurt klinken. Maer over al is het yzer, dat men krijght, niet even goed, in 't gemeen nochtans is het min vaſt als het Spaenſch, 't zy het uyt der naturen, oft toe-bereyt is; het is nochtans nut voor de Metael-werkers, die daer groot geſchut, en andere dingen af maken; maer of 't het gemeen tot voordeel ſtrekt, daer aen wordt getwijffelt; de navolgende tijdt zal het zekerer zeggen. Hier ontbreken ook geen glas-winkels, maer het glas zelf, 't zy door de ſtof, 't zy door 't blazen, is niet zeer zuyver en door-ſchijnend, en alleen by ſlechte luyden in gebruyk.

Downes.

Het boſch Anderida.

Yzer.

Glas.

Dit landt wordt gemeenlijk gedeelt in zes deelen, die zy met een byzonder woordt *Rapes* noemen, te weten van *Chicheſter*, *Arundel*, *Brembre*, *Lewes*, *Pevenſey*, en *Haſtings*, welk elk, behalven zijne Hondreds, zijn kaſteel, rivier, en boſch heeft. Maer mits de grenzen, daer zy meê bepaelt worden, my niet bekent zijn, heb ik voor-genomen van het weſten tot het ooſten de ſtrandt te volgen. Van binnen is het vol dorpkens, die niet hebben dat verhalens waerdigh is. Op de grenzen van Southanton, en dit lant light *Boſenham*, gemeenlijk *Boſeham*, met boſſchagien, en de zee beſloten. Alwaer, als Beda zeght, de Schotſche Munnik Dicul een ſchoon en bequaem kloſterken gehat heeft, en vijf oft zes mede-broeders, die daer Godt in een arm leven gedient hebben, het welke langen tijdt daer na verkeert is tot het vertrek van Koning Harold. Waer uyt dat hy, om 't zijne te vergaderen, met een kleyn ſcheepken in zee geloopen, en door tegen-windt in Vrankrijk aen-gekomen, en zoo lang op-gehouden is, tot dat Willem de Noorman het Rijk van Engelandt met een eedt, na de doodt van Edward de *Confeſſeur*, beveſtight had, door welke daedt hy zijn verderf, en Engelandts val terſtont getrokken heeft. Met wat doortrapte dubbelzinnigheydt van Syllaben Godwin, Graef van Kent, Harolds vader deze plaets gekregen, en den Aerts-biſſchop met ſtrikken van letteren bedrogen heeft,

Boſcham.

Bedrog van den Graef Godwin.

zal u Gualter Mapæus, die niet veel jaren daer na geleeft heeft, uyt zijn boek van de beuzelingen der hovelingen, met zijn eyge woorden verhalen: Godwin heeft Boſcham by Ceceſter gezien, en het heeft hem aen-geſtaen, en met een groote ſtoet der Grooten omringt, zeght al lacchende, en ſpeelende tegen den Aerts-biſſchop van Cantelbergh, wiens dorp dat het toen was, Heer geeft my Boſeam: over welke vraegh den Aerts-biſſchop zich verwonderende, zeyd: Ik geef u Boſeam. Maer hy is terſtont met die troep van zoldaten, gelijk hy beſtelt had, voor zijn voeten gevallen, en de zelve kuſſende, is na veel dank-zeggens na Boſeham toe-gegaen, en heeft het met gewelt in-genomen, en met getuygnis van de zijnen den Aerts-biſſchop, die het hem gegeven had, voor den Koning zeer gepreſen, en het geruſtelijk bezeten. Daer na, gelijk als wy lezen in *Teſta Nevilli*, dat geweeſt is het onderzoek van de landen geſchiet ten tijde van Koning Ian, heeft dit den Koning Willem, die gekomen is tot het gewin van Engelandt, gegeven aen Willem, zoon van *Ancher*, en zijn erfgenaem tot een vaſt verbont, hem alle jaren tot een tol gevende 40 ponden zilver, dat gemunt en gewogen was; daer na heeft het de Marſchalk Willem erflijk bezeten.

Van de kus die men eertijts dede als 'er iet wat aen een geſchonken wierd.

Meêr binnen-waerts, aen den zelfden Inham, in een veldige vlakte, light *Chicheſter*, by de Britannen *Caercei*, by de Saxen Cifſan-ceaſtep, by de Latijnen *Ciceſtria*, een genoegh groote ſtadt, ſterk omwalt, en van Ciſſa den Sax, tweede Vorſtken van dit Lantſchap, getimmert, en na hem genoemt. Want *Ciſſan-ceaſter* is anders niet te zeggen, als de ſtadt van Ciſſa, wiens vader Ælla de eerſte het Saxiſche Rijk hier geſtelt heeft. Het was nochtans voor het Rijk der Noormannen weynigh bekent, en alleenlijk door het kloſter van S. Pieter, en een Nonnen-huysken. Maer onder 't gebiedt van den eerſten Willem, als men in 't Schatboek van Engelandt leeſt, zijn hier hondert Hagen geweeſt; en deze ſtadt was in handen van Rogier, Graef van Montgomery, en in de zelfde verblijf-plaetſen zijn feſtigh huyzen meêr als 'er te vooren geweeſt waren; het betaelde aen den Koning xv ponden, en aen den Graef x ponden. Daer na als 'er onder 't gebiedt van den eerſten Willem beſloten was, dat alle de Biſſchoplijke ſtoelen uyt de kleyne ſtedekens tot vermaerder plaetſen zouden gebracht worden, zoo heeft het, met de Biſſchoplijke ſtoel, die eerſt in *Selſey* geweeſt was, vereert, begonnen te bloeyen, en na weynigh jaren heeft Biſſchop Radulf daer een kerk gebout, doch is, naeulijx gemaekt, onvoorziens, oft door ongeluk verbrant. Maer door hulp van den zelven Biſſchop, en door de mildheyt van den eerſten Koning Henrijk wederom op-gericht, heeft nu neven den Biſſchop, een Deeken, een Voor-zanger, een Cancellier, een Schat-meeſter, twee Aerts-diakens, en xxx Proveniers. Op die zelve tijdt begon de ſtadt zelve te bloeyen, en zou de bloeyenſte geweeſt zijn, had de haven niet zoo vêr, en wat bequamer geweeſt, de welke nochtans de burgeren noch trachten bequamer te maken met eenen kolk te graven. Het is in het ront met zijne muuren beſloten, en aen alle kanten, behalven ten noorden, ſpoelt 'er het rivierken *Lavant* aen; het heeft vier poorten na de vier deelen der werelt, van de welke vier ſtraten recht uyt gaen, en ſtuyten in 't midden, daer een groote markt is, en den Biſſchop *Read* heeft hier een ſchoone plaets, die rondom met ſtijlen bezet is, en uyt treflijke ſteen op-geright: het kaſteel dat 'er was, niet vêr van de noorder-poort, is eertijdts de wooning geweeſt van de Graven van Arundel, die zich hier van Graven van Ciceſter geſchreven hebben; daer na is het verandert in de kerk van de Franciſcaner Munniken. Al het gene dat tuſſchen de weſt- en zuyd-poort light, is de groote kerk, het Biſſchops Palleys, het huys van den Deeken en Proveniers. Welke omtrent de tijden van den eerſten Richard weder verbrant is, en de Biſſchop Suffrid, de tweede van die naem, wederom herbouwt heeft. De kerke zelve is wel niet groot, maer zeer net, met een zeer hoogen ſpits van ſteen; en in het zuyder-deel van de kerk aen de eene zijde, is konſtelijk geſchildert de geſchiedenis van de opbouwing der kerk, met

Graven van Ciceſter.

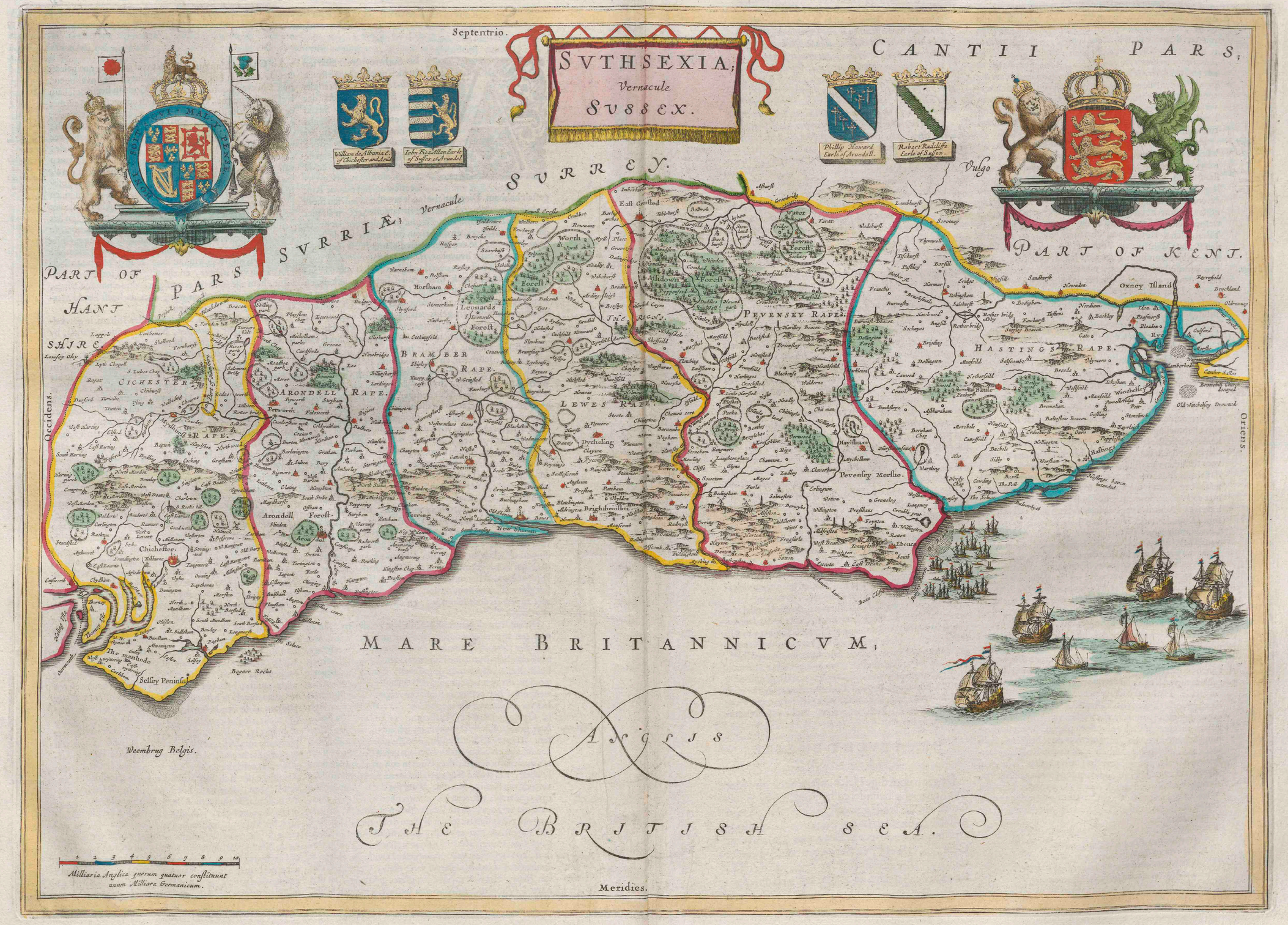
SVTHSEXIA;
Vernacule
SVSSEX.
Septentrio.
CANTII PARS,
Vulgo
PART OF KENT.
PARS SVRRIÆ; Vernacule
SVRREY.
PART OF HANT SHIRE
Occidens.
Oriens.
Meridies.
MARE BRITANNICVM;
ANGLIS
THE BRITISH SEA.
Weembrug Belgis.
Milliaria Anglica quorum quatuor constituunt unum Milliare Germanicum.
William de Albania E. of Chichester and Arund.
John Fitz Allan Earle of Sussex et Arundel
Phillip Howard Earle of Arundell.
Robert Radcliffe Earle of Sussex.
CICHESTER RAPE.
ARONDELL RAPE.
BRAMBER RAPE.
LEWES RAPE.
PEVENSEY RAPE.
HASTINGS RAPE.
Pevensey Merslie.
Oxney Island
Chichester.
Arondell Forest.
Leonards Forest.
Worth Forest.
Ashdown Forest.
Brightheimston
Hastings
Selsey Peninsul
The manhode
Bognor Rocks
New Shoram
Terring
Stening
Dycheling
Horsham
Pyrrhoe
Cambers Salles
Old Winchelsey Drowned
Hastings haven intended

de beelden van de Koningen van Engelant. Aen de andere zijde zijn de beelden van alle de Biſſchoppen, zoo wel van die van Selſey, als van die van Ciceſter: het wek de Biſſchop Robert van *Shirburn* op zijn eygen onkoſten heeft doen maken, de welke deze kerk zoo verſiert, en deze zijne korte ſpreuk over al aen-gevoeght heeft: *Credite operibus, & dilexi decorem domus tuæ Domine*: dat is te zeggen, *gelooft de werken*, en, *ô Heer ik heb bemint de eere van u huys*. Maer die groote tooren, die aen het weſt-eynd van de kerk zich vertoont, is gebouwt, zoo men zeght, van R. Rimanus, als hem verboden was het kaſteel by *Aplederham*, zijn wooning hier naby, op te richten, van die ſteenen die hy te vooren tot het kaſteel bereyt had.

Selſey, Zee-kalven. *Hier zijn ſchoone ſlakken.*

Dat *Selſey*, by de Saxen Sealſ-ey genoemt, dat is, als 't Beda uyt leyt, het eylandt van de zee-kalven, deze noemen wy in onze tael *Seales*, die altijdt de eylanden, en de ſtranden zoeken om haer jongen te werpen, is een weynigh laeger, een plaets, als Beda zegt, rondom van de zee omgeven, behalven aen het weſten, van waer datze een ingang heeft, die omtrent zoo breed is als men met een ſlinger over werpen zoud: het wierd op 87 huys-gezinnen geſchat, als 't Edilwalch, Koning van dit landt, aen den zwervenden Prælaet Wilfrid van York gaf, die aen dit volk Chriſtus eerſt verkondight heeft; en heeft, gelijk hy zeght, *Slaven.* 150 verloſt door den doop, niet alleenlijk van de ſlaverny des Duyvels, maer ook van het jok der menſchelijke ſlaverny. Daer na heeft Koning Cedwal, die Edilwalch overwon, hier een klooſter geſticht, en heeft het met een Biſſchoplijke ſtoel verheven, de welke van Stigand de 22 Biſſchop na Ciceſter over-gevoert is; nu bloeyt zy daer, en bekent haren ſtichter Cedwal. In dit eylant light alleenlijk het Lijk van dat oude ſtedeken, in 't welke die Biſſchoppen gewoont hebben, zo dikwijls als de zee op-vloeyt met water bedekt, maer als zy weder af-loopt openbaer en zichtbaer.

Amberley. Daer na opent zich de ſtrant aen die rivier, de welke uyt het boſch van S. Leonard, eerſt door *Amberley* afloopt, al waer Willem *Read*, Biſſchop van Ciceſter, onder 't gebiedt van den derden Edward, een kaſteel gebouwt heeft voor zijn nakomelingen, daer na door *Arundel*, in een af-hellende gelegenheyt gebouwt, het welk grooter in roem, dan in der daedt is: nochtans is het niet zeer oudt, want voor de tijden van Ælfred, de welke dat by uyterſte-wil aen Athelmus zijns broeders zoon gemaekt had, heb ik de naem zelf niet gelezen; ten waer na mijn meening, dat het zelve met een verkeerde naem genoemt is geweeſt, te weten, de haven van Adurnus, voor de haven van Arundus. Den oorſpronk van de naem is niet van het verſierde paerdt van Bevoſius van *Arundel*, nocht van Charud, den voor-bergh van Holſteyn, gelijk Goropius Becanus gedroomt heeft, maer van het dal dat aen de rivier *Arun* light, zoo *Arun* maer de naem van de rivier is, als zommige verhalen, die daer van in 't Latijn het zelve *Aruntinam vallem* genoemt hebben, dat is, *het dal van de Arun*. Doch 't heeft al zijn eer van het kaſteel, het welke onder het Saxſche gebiedt bloeyde, en terſtont, gelijk men leeſt, na de inkomſt van de Noormannen door Rogier van *Montgomery* wederom hermaekt is, de welke daer na Graef van Arundel genoemt wierd. Het is wijt en breedt van gelegenheyt, en zeer ſterk van wallen. Maer dezes zoon Robert de *Beleſmo*, die zijnen broeder gevolgt is, is van den eerſten Koning Henrijk gebannen, van 't zelve en al zijn ander heerlijkheden vervallen zijnde. Hy heeft daer na met een valſch hart tegen den Koning oorlogh gezocht, en heeft dit kaſteel tot een zetel der oorlog gekoren, met ſterke werken vaſt gemaekt, en met zulken voortgang als de oproerigen plegen. Want des Konings zoldaten, het van alle kanten omringt hebbende, hebben 't ten laetſten ingenomen: en dezen Robert gebannen en uyt-gezeyt, heeft den Koning dit kaſteel, en andere zijne bezittingen, tot een houlijx-gift gegeven aen Adeliza, dochter van Godfred met de Baerd van Leuven, Hertogh van Lothringen en Brabant, de welke hy voor zijn tweede huys-vrou getrouwt had. Tot wiens lof, in die ongeleerde tijden, een zeker Engels-man deze geleerde veerzen geſchreven heeft:

Ziet de Graven van Salop.

O vrou Adeliza d'Engelſen Koninginne,
Ik zal u eer en lof, met deze reên beginne
Te brengen aen den dagh; want ik heb over ſtof,
De Muzen, Adeliz', die ſchrikken voor u lof:
Wat hebt ghy doch een ſchoon, en Koninglijke Kroone,
Wat ſtaet aen u een ſchat van Peerelen ten toone.
Maer noch de ſchoone Kroon by uwe deught gelijkt,
En aller Peerlen glans voor uwe ſchoonheyt wijkt.
Neemt het ſieraet vry wegh na wereldtlijke wijze,
Natuur geeft ander zoort, om u Mevrou te prijze:
Wacht u van pompery, zy geeft u doch geen eer,
Maer 't ſierſel trek van u een eer na zijn begeer.
Ik heb my niet geſchaemt, maer dorſt my onderwinde,
Voor moeyte, eer, en lof, iet denkens-waert te vinde:
Zo ſchaem ik my ook niet Princes en waerde vrouw,
Die ik in aller eer voor mijn Regeerſter houw.

Deze vrou heeft, na des Konings doot, Willem van *Albiney* getrouwt, de welke, als hy oorloghde met de Keyzerin Machteld tegen den Koning Steven, en dit kaſteel tegen hem beſchermt had, heeft van Keyzerin Machteld, Vorſtin der Engelſen, (want zy heeft deze tijtel gebruykt) voor zijn loon ontfangen den tijtel van Graef van Arundel, en haer zoon de tweede Koning Henrijk, heeft aen Willem gegeven de gantſche *Rape* van Arundel, dat hy die van hem houden zou door den dienſt van LXXXIV zoldaten, en een half. En de eerſte Koning Richard heeft aen zijn zoon Willem, met deze woorden gegeven het kaſteel van Arundel, met de gantſche Heerlijkheyt daer van, en den derden penning van de inkomſten van Suſſex, waer van hy Graef was: en de vijfde Graef van deze toe-naem zonder zonen geſtorven zijnde, zoo heeft de tweede zuſter, en erfgename van Hugo den vijfden Graef, getrouwt Ian *Fitz-Alan*, Heer van *Clun*, wiens na-neef Richard, om dat hem het kaſteel, de eer en heerſchappy toebehoorde, zonder eenige wijs van verkiezing, Graef van Arundel geweeſt is, en heeft de naem, ſtaet, en eere van Graef van Arundel vreedzamigh bezeten, als blijkt uyt het vonnis in 't Parlament, voor Ian *Fitz-Alan* uyt-geſproken, als hy het kaſteel en den tijtel van *Arundel* eygende, tegen Ian *Mowbray*, Hertogh van Nortfolk, rechte erfgenaem van zijner moeder wegen in een zeer naeuwe graed. Waer uyt dat beſloten wordt, dat de naem, ſtaet, en waerdigheyt van den Graef, als aen-gehecht is aen het kaſteel, als meê de eer en heerſchappy van Arundel, gelijk als te zien is in de Parlaments Rollen, in 't XXVII jaer van den zeſten Henrijk, uyt welke ik het van woordt tot woordt toe uyt-geſchreven heb. Uyt dit geſlacht der *Fitz-Alan* hebben onze tijden de elfſte Graef gezien, welk zonder kinderen geſtorven zijnde, zoo is zijner dochters zoon Philips *Howard* in zijn plaets gekomen, die de ongerechtigheden en zwarigheden niet konnende verdragen, is door zijn benijders tot groot jammer gekomen, en in de uyterſte ellende geſtorven. Maer zijn zoon Thomas, een vermaert jong-man, is van Koning Iacob, met aenzien van 't Parlament, weêr geheelijk herſtelt, in welke de yver tot dapperheyt en roem, zijner Adel zeer waerdigh, en met ware beleeftheyt gematight, heerlijk uyt-licht, en heeft zijne vaderlijke waerdigheden wederom gekregen.

Graven van Arundel en Suſſex. *Vorſtin van Engelandt.* *Ziet de Graven van Suſſex.* *In de oude beſchrijving* x. m. 29.

Behalven het kaſteel en de Graven, heeft Arundel niet veel gedenkens-waerdigh; want het Collegie dat daer gebloeyt heeft, van de Graven op-gebouwt, is, nu het van zijn inkomſten berooft is, leedigh. In de kerk zijn noch eenige graven van de Graven, maer die is zeer ſchoon van Albaſt, in welke, in 't midden van 't Choor, den Grave Thomas, en Beatrix zijne huys-vrouw, de dochter van den Koning Ian van Portegael, liggen. Ook kan ik niet voorby gaen dit ſchoon vergulde opſchrift, hier geſtelt ter eeren Henrijk *Fitz-Alan*, laetſte Graef uyt dit geſlacht, wijl het zommige behaeght:

DER DEVGHT EN EERE TOE-GEWYT.

De grootmoedige Heldt, wiens beelt ghy hier ziet, en wiens beenderen hier onder liggen, is Graef van dit landt geweeſt, by-genaemt na zijn geſlachte van Alans zoon, daer-en-boven door zijn uytnemende eer, Heer van Maltravers, Clun, en Oſwald, en Baron genoemt geweeſt: toen hy leefde de oudtſte met-gezel van de edelſte orde der Iartier: de eenige zoon en navolger van

van Willem, Graef van Arundel, en aen al zijn deughden deelachtigh: Geheym-schrijver van den achtsten Henrijk, den zesten Edward, Maria, en Elizabeth, Koningen, en Koninginnen van Engelandt, en Overste van de stadt Calis: en als Koning Henrijk Bolonien in Terrowanen belegert had, was hy de voornaemste Maerschalk van zijn Leger; daer na is hy Kamerling van den Koning geweest: en des Konings Edwards, als hy gekroont wierd, Rijx-Maerschalk, en des zelfs, even als te vooren zijns vaders, Kamerling. En wierd, onder 't gebiedt van de Koningin Maria, op den dagh haerer Krooning, gemaekt Constapel, en namaels Overste van het Koninglijke Hof, als mede Præsident van den Raedt: gelijk hy mede geweest is Overste van het Huys van de Koningin Elizabeth.

Zoo is die man doorluchtigh in geslacht, in goede bediening van gemeene Ampten, Vermaerder, t'huys en buyten vermaertst: bloeyende in Eer, gebroken door Arbeyt, af-geleeft in Ouderdom, na dat hy LXVIII jaren oudt was, te Londen op den 25 dagh van Februarius, in het MDLXXIX jaer na Christus geboorte, Godtvruchtelijk, en zachtelijk in den Heer ontslapen.

Ian Lumley, Baron van Lumley, zijnen Godtvruchtigen Schoon-zoon, uyt-voerer van zijn laetste wil, heeft zijnen aen-genamen en allerbesten Schuts-heer en Schoon-vader, heerlijk begraven, niet tot gedachtenis, die hy, door alle zijne deughden onsterflijk, verkregen heeft, maer ter eeren van zijn sterflijke lichaem, tot hoop van een gelukkige verrijzenis, hem van zijn eygen Wapen-tuygh dit Ridderlijk beelt ter eeren, en tot een uytersten gift, en met overvloedige tranen op geoffert.

Bohun de Midherst: hare wapenen.

De rivier, de welke hier voorby vloeyt, uyt het noorderdeel van dit landt ontspruytende, wast hier en daer met zeer veel kleyne rivierkens aen, onder welke de voorneemste is, die voorby *Cowdrey*, de schoone huyzing van den Onder-graef van *Montagu*, loopt, en aen den anderen oever voorby *Midherst*, het welk zich op zijn Heeren de *Bohuns* roemt, die voor haer wapen een blaeu kruys, in een verguldt schildt, gedragen hebben, en van de tijden van Ingelrijk van *Bohun*, onder den eersten Henrijk gebloeyt hebben, tot de tijden van den zevenden Henrijk toe, die de dochter en erf-genaem van Ian *Bohun* aen David *Owen* Ridder, natuurlijke zoon van Owen Theodorus, met een zeer rijk erf-deel ten huys-vrouw gegeven heeft. Deze *Bohuns* zijn, op dat ik dit in 't voorby gaen aentekene, om de ongewoone oudtheydt van het woordt, een tijdt lang erflijk geweest des Konings *Spigurnell*, dat is, *Zegelaers van de Brieven*, welk ampt te gelijk met het Serientschap van de Koninglijke kapel Ian van *Bohun*, zoon van Franco, over-gedragen heeft aen den eersten Edward, gelijk men in de oude schriften leest.

Wat Spigurnel *te zeggen is.*

Pettworth.

Van daer ziet men *Pettworth*, het welk Willem van *Albiney*, Graef van Arundel, met de erf-gronden gegeven heeft aen Ioscellin van Leuven Brabander, broeder van de Koningin Adeliza, en jongste zoon van Godfrid, Hertogh van Brabant, uyt het geslacht van de Groote Karel, als hy tot huys-vrou getrouwt had Agniet, eenige dochter en erfgenaem van de *Percys*. Van welke tijdt af de nakomelingen van Ioscellin, de naem van de *Percys* aen-genomen hebbende, gelijk wy hier na zeggen zullen, dat bezeten heben. Het is voorwaer een oudt en Edel geslacht, welk zijn stam rekent met een min af-gebroke ry van de Groote Karel, als de Hertogen van Lotthringen, en Guise, die zulx roemen. Maer die Ioscellin heeft dezen tijtel gebruykt, gelijk ik in zijn brieven gezien heb: Ioscellin van Leuven, broeder van de Koningin Adeliza, Slot-vooght van Arundel.

De Percys ziet in't eynde van Northumberlandt.

Het geslacht van de Westooren.

De oever van de mondt der *Arun* af-hangende, light by *Tering Offingtons*, de wooning van Willem *West*, Baron *De-la-Ware*. Dit geslacht van de *Wests* is edel en zeer oudt, het welke door het aenhijliken aen de erf-genamen van de *Cantelups* van *Hempston*, en *Fitz-Reginald*, zonen van Herbert, zeer verrijkt is; het is mede verheven geweest met de tijtel van Baron, door de erfgenaem van den Heer *De-la-ware*. Omtrent het bolwerk is dit met een hoogen dijk besloten, met welke Cæsar zijn kasteelen vast gemaekt heeft, als de inwooners gelooven: maer het blijkt klaerlijk uyt de naem van de plaets *Cisbury*, dat het Cissas werk geweest is. Welk tweede Vorst van dit Rijk, uyt het Saxische geslacht, na zijn vader Ælla, met zijn broeder Cimen, met geen kleyne macht van Saxen aen dezen oever *Cimenshore*, na dien Cimen genoemt, aen-gekomen is, het welk nu zijn naem verlooren heeft; maer dat het by *Wittering* geweest is, blijkt uyt de brief, welke Koning Cedwal aen de kerk van Selsey verleent heeft. En daer wordt een ander bolwerk twee mijlen van *Cisbury* gezien, datze *Chenkbury* noemen.

Baronnen van Leware.

Cisbury.

Cimenshore.

Camoys.

Daer na light *Broodwater* dicht aen de zee, de Baronnye van de Heeren van *Camoys*, die van de tijden van den eersten Edward, tot onzer groot-vaderen gedenken toe gebloeyt hebben, als het erfdeel door de dochteren aen de *Lewkenors*, en *Radmils* gekomen is. Uyt dit geslacht heeft, met een by onzen tijdt ongehoort voor-beeldt, Ian van *Camois*, zoon van Heer Radulf, zijn huys-vrou Margriet, en erfgenaem van Ian de *Gaidesden*, vrywillighlijk gegeven en over-gelaten aen den Ridder Willem *Painell*, (ik spreek uyt de eyge schriften van 't Parlament) en heeft haer gegeven, toe-gelaten, ontlast, en voor vry uyt-geroepen, alle de goederen, die zy had, oft van andere krijgen mocht, en daer beneven al wat zijns waer van de goederen, van die voorgenoemde Margriet, met haer toe-behooren. Zoo dat hy, nocht iemandt anders uyt zijnen naem, iet wat konde eyschen, oft hem toe-eygenen van de voor-genoemde Margriet, oft van de goederen van Margriet, noch nu, noch in der eeuwigheyt. Dat is, 't gene dat de ouden met een woort gezeyt hebben: Hy heeft alle 't zijne met zich genomen. Uyt welke toe-lating, als zy nu houlijx-goedt begeerde, uyt de Mayery van *Torpull*, het welk haer eerste man Ian van *Camois* toe-gekomen had, een twist gerezen is, die waerdigh is om te verhalen: maer in welke zaek zy te kort gevallen is, en het vonnis uyt-gesproken, datze daer uyt haer houlijx-goedt niet konde trekken. Deze dingen verhael ik voorwaer onwaerdelijk; doch ik zie dat het niet te vergeefs geweest is, dat de Paus Gregorius aen Lanfranc, Aerts-bisschop van Cantelbergh, geschreven heeft, dat hy gehoort had, dat 'er zommige onder de Schotten geweest waren, die niet alleenlijk hare huys-vrouwen verlaten hebben; maer ook verkoft, daer zyze in Engelandt wegh-gegeven, en verlaten hebben.

Een huys-vrouw van haer man wegh gegeven en vry-gelaten.

Parl. 30. Edward. I.

Shoreham.

Wat laeger aen den oever vertoont zich *Shoreham*, eertijts Scope-ham genoemt, het welk allenxkens tot een dorpken verdweenen is, en wordt hedendaeghs *Olde Shoreham* genoemt; en heeft zijn groey aen een andere stadt van de zelve naem gegeven, wiens meeste deel van de zee vernielt, en ter aerde geslecht is: de bequaemheyt van de haven is door een drooghte van zant, die daer t'zamen gewelt is, t'eenemael wegh-genomen, schoon dat 'er in voor-lede tijden schepen konden in komen met volle lading, tot *Brember* toe, dat verder van de zee is. Dit heeft eertijdts het kasteel geweest van de *Breos*; want de eerste Koning Willem heeft dit geschonken aen Willem van *Breos*, van welk de *Breos*, Heeren van *Gower*, en *Breknok*, gesproten zijn; en van de zelve ook in dit, en in t landt van Leicester de Ridderlijke geslachten der *Shirleys*. Maer nu is 'er, in plaets van het kasteel, anders niet als een vervalle puyn-hoop; waer omtrent *Stening* leyt, dat op zekere dagen een groote markt heeft, het welke in de uyterste-wil, zo my dunkt, van Ælfrid *Stenningham* genoemt wordt.

Het kasteel Brember.

De haven van Adurnus.

Het schijnt ook dat de oude haven van *Adurnus* van deze mont van de rivier naeulijx drie mijlen af is, alwaer, als de Saxen eerst onze zee beschaedighden, de bende der verspieders, onder de Roomsche Keyzers, de wacht hielden, maer nu is zy met drijf-zant gantsch toe-gewelt. Dat dit het matelijk dorpken *Ederington* geweest is, het welk Ælfred aen zijnen jongsten zoon gegeven heeft, over-reden eenighzins de byna gantsche naem, en de huysjens daer aen gevoeght, die nu *Ports-lade* genoemt worden, dat is, *de wegh na de haven*; op dat ik zwijge, hoe lichtelijk dat men hier aen komen zoud, wijl de strant open en vlak is. En om dier oorzack wil verwachtten de onze, onder 't gebiedt van den achtsten Henrijk, daer voorneemlijk de Galleyen der Fransen, als zy na onze strandt toe quamen, en aen *Brighthelmsted*, by onze voor-ouders Brihthealmestun, (dit is de naeste Reede) eenige hutten onvoorziens in brandt staken.

De kennis van de Provincien.

Maer weynigh mijlen van hier loopt in de zee een rivier zonder naem, die uyt het Forcest van S. Leonard zijn oorsprong neemt, dicht by *Slangham*, de wooning van de *Coverts*, die ten tijde van den vierden Henrijk in deze wijk met Ridderlijke waerdigheyt gebloeyt hebben.

Slangham.

Lewes.

Een weynigh verder van hier van de zee, light *Lewes* op een hooge gelegenheydt, het is misschien zoo genoemt van de wey-landen, de welke de Saxen Lesa genoemt hebben; en is door zijn veelheyt van volk en grootte, een van de voornaemste steden van dit landt. Ten tijde van Edward de *Confesseur* betaelde het zes ponden, en vier schellingen van de *Gabel*, en *Telonye*. De Koning had daer CXXVII burgers, haer gewoonte was, zoo de Koning de zijne zonder zich zelven wilde na zee zenden, zoo wierden van alle, van wat landt zy waren, XX schellingen vergadert, en die hadden zy, die in de schepen de wapenen bewaerden. Die in den Burgh een paert verkoopt, moet den Oversten een penning geven, en die het koopt, ook een; van een os oft koe een duyt, van een mensch vier penningen, op welke plaets hy ook beneden de *Rape* gekoft wordt; die iemandt bloedt laet oft quetst, moet voor VII schellingen boeten; die overspel oft dievery doet, VIII schellingen, en IV penningen; en een vrou geeft even zoo veel. De Koning heeft de man die overspeelt, en de Aerts-bisschop de vrou. Als de munt vernieuwt wordt, geeft ieder Munter XX schellingen. Van alle deze dingen heeft de Koning twee deelen, en de Graef het derde deel. Willem van *Warenne*, eerst Graef van Surrey, heeft dit kasteel gebout, waer neven hy een Prioorschap aen S. Pancratius toe-gewijt heeft, en vervult met Munniken van Cluniacensen, om der Heyligheyt, Godtsdienst, en Liefde, die hy in het Cluniaesch klooster van Burgundien gevonden heeft (ik spreek uyt het handt-schrift zelve van de bouwing) toen hy Godts-dienstelijk met zijn vrou buyten-landts reysde, en daer vernachte. Maer dit is nu verandert in de wooning van den Graef van Dorset. Daer zijn noch zes kerken overigh in de stadt, onder welke, dicht aen 't kasteel, een vervalle kerxken, en met doornen beplant is, in wiens muuren, in het verwulfsel, deze boersе veerzen geschreven staen, met een ongemeene letter, de welke eenen zekeren *Magnus* aen gaen, die, uyt Koninglijk bloedt van Deenmarken gesproten, en een eenigh leven beminde, daer begraven is. Maer ziet daer de veerzen zelf, schoon mank, en met de gescheurde voegingen der steenen van malkander staende:

Domesday Boke.

Het graf van den Deensen Magnus.

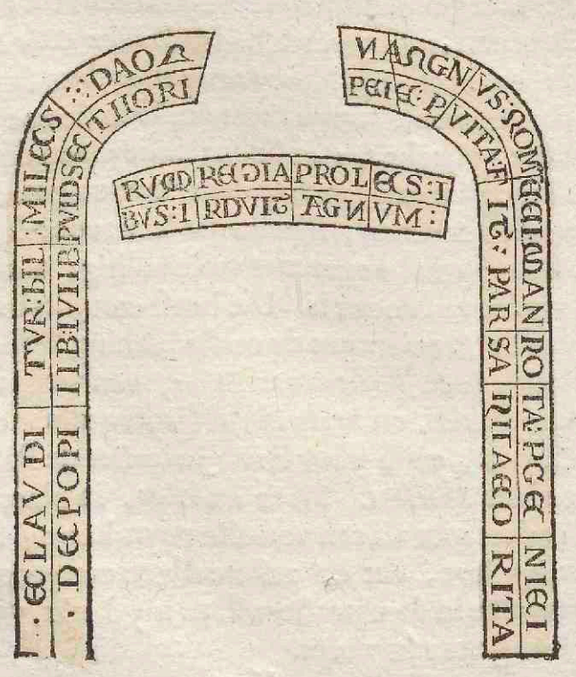

Die misschien zoo gelezen worden:

Clauditur hic miles Danorum regia proles,
Magnus *nomen ei, magnæ nota progeniei,*
Deponens Magnum, prudentior induit agnum:
Perpete pro vita, fit parvulus Anachorita.

Dat is:

Hier in dit groote graf leyt een Deensе zoldaet
Van Koninglijke stam, zijn naem Magnus *hier staet;*
Dees laet het Konings hof, en hoofsche pomperyen,
En wordt een Kluyzenaer, in ootmoedt, en in lyen.

Als de Saxen het opper-gezagh hadden, en Æthelstan de wet stelde, dat 'er geen geldt buyten de steden geslagen zou worden, zoo heeft hy hier twee munten gestelt; maer daer na, onder 't gebiedt der Noormannen, is het door een groulijke strijdt tusschen den derden Henrijk, en de Baronnen, bekent geworden, de welke, als de gelukkige beginselen van den slagh voor de Baronnen, den Koningsen zeer schaedlijk geweest is. Want wijl Edward, des Konings zoon, eenige slagh-ordens van de Baronnen verbrekende, de vyanden, als of hy de verwinning al verkregen had, te vêr zonder zorgh vervolgde, zoo hebben de Baronnen, hare krachten vernieuwende, de Koningsen zoo geslagen, datze den Koning gedwongen hebben, niet zeer billijke voorwaerden van vrede voor te stellen, en zijn zoon Edward met de andere haer in de handen te leveren. Van daer over de breede en vis-achtige poel by *Furle*, de wooning der *Gagen*, die vermaert en verrijkt zijn geworden door het aenhijliken met de tweede erfgenaem van het geslacht van *S. Claren*, komt men tot de zeer bequame haven *Cukmer*, en een voor-berghjen over geraekt zijnde, het welke, door zijn steen-achtige aerde, aen de zee-kant *Beach* genoemt wordt, zoo komt ons *Pevensey* te vooren, eertijdts Peofensea, by de Noormannen *Pevensel*, en gemeenlijk *Pemsey* genoemt, eertijdts een kasteel van Graef Robert van Morton, halve broeder van Willem de *Conquesteur*, en daer na van Willem, Koning Stevens zoon, die het den tweeden Henrijk, van de welke hy het te schenk gekregen had, wederom in handen gelevert heeft, met de hoeven, de welke Rogier de *l'Aigle* eertijdts toe-behoorden, van waer zy de naem van de Heerlijkheydt van *l'Aigle* gekregen hebben. Het heeft lang tot het Koninglijk erf-goedt behoort, tot dat het den derden Koning Henrijk aen de Britansche Graven van Richmond vergunt heeft, van de welke het daer na wederom aen de Koningen gekomen is: nu zijn 'er alleenlijk maer de vervalle muuren van het kasteel overigh; maer van de Heerlijkheydt van *l'Aigle* heeft de vierde Koning Henrijk eenigh deel aen het geslacht der *Pelhams*, om haer getrouwigheydt en kloekheyt gegeven. Hier beneven light *Herst* tusschen de bosschen, het welk de naem van de bosch-achtige gelegenheydt heeft: want een bosch wierd by de oude Engelsen Hyrst genoemt. Dit is van de eerste inkomst van de Noormannen in Engelandt, de woon-plaets geweest van de Edelen, de welke een tijdt lang van de plaets van *Herst* genoemt zijn, tot dat Willem, de zoon van Walleran van *Herst* zich zelven de naem van *Monceaux* toe-geeygent heeft, misschien van zijn geboort-plaets, gelijk als toen de wijs was, waer door zy ook aen die plaets gehecht is, die daerom *Herst Monceaux*, na zijn Heer genoemt is. Van wiens nakomelingen het erflijk tot de *Fiens* gekomen is, maer die *Fiens*, die ook *Fenis*, en *Fienles* genoemt worden, rekenen haer geslacht van Ingelram de *Fienes*, welke de erfgenaem van Pharamusius van Bolonien getrouwt had. Uyt de welke de zeste Koning Henrijk, Richard de *Fienes* voor Baron van *Dacre* aengenomen, verklaert, en geacht heeft. En den zelven tijtel heeft de vierde Koning Edward, eeren-scheydts-man tusschen hem en Humfred van *Dacre*, aen den voornoemden Richard de *Fienes*, en zijn wettelijke geteelde erfgenamen bevestight, om dat hy tot huys-vrou getrouwt had Ioanna, de bloedtverwant en naeste erfgenaem van Thomas, Baron van *Dacre*. Van welke tijdt af zijn nakomelingen met de waerdigheyt van Baron van *Dacre* gebloeyt hebben, tot dat nu onlangs Georgius *Fenis*, Heer van *Dacre*, zonder kinderen gestorven is. Wiens eenige zuster en erfgenaem Margriet, getrout heeft Sampson *Lennard* Wapen-drager, een man van zonderlinge deught en beleeftheyt.

Slagh by Lewes. 1263.

Pemsey. Florent. Wigorn. pag. 452. Robert. de Monte 1158.

Vereeninge tusschen H. en Stephanus Honor de Aquila.

Herst Monceaux.

Wat Herst *is, Registr. Mon. de Rob. Bridg.*

't Geslacht van de Fienes.

Pat. 36. Henr. 6.

An. 13. Edw. 4. Lord Dacre of the South.

Maer by *Pevensey* (op dat wy wederkeeren) is Willem de Noor-

1066.

Noorman (om dat het de plaets vereyst, zal ik dit in het korte door-loopen, 't welk ik op een ander plaets breeder gezeyt heb) met alle zijn schepen in Engelandt aen-gekomen, heeft zijn heyr uyt-gezet, en, zijn leger met een sterke vesting omringt hebbende, zijn schepen in brandt gesteken; op dat hare hoop alleenlijk in haer kracht, en haer welvaren in de overwinninge zijn zoude: hy is terstont voort-gegaen tot de vlakte van *Hastings*, alwaer het lot van het Engelse Rijk geworpen, en de Engel-Saxische loop zijn eynde gehadt heeft. Want daer heeft onze Harold, schoon zijn krachten eenighsins vermindert waren, door de voorgaende Deensche oorlogh, en dat zijne zoldaten door de langduurige reys vermoeyt waren, den tweeden Idus van October, in 't CIↃ LXVI jaer, zich met zijn volk geleght in een plaets, die *Epiton* genoemt wort. Als de Noormannen ter wapen geblazen hadden, hebben zy langen tijdt met pijlen tegen malkanderen geschooten, en daer na voet by voet, gelijk oft man tegen man vechten zoud, heeft men noch langer gestreden: maer als den Engels-man haer aenval manlijk weder-staen had, zoo zijn 'er de Noormansche ruyters met gewelt ingevallen. Doch als die ook haer slagh-orden niet breken konden, zoo zijn zy met opzet, en nochtans in orde, te rugh getrokken. Waer over de Engelsen, meenende dat zy vluchteden, hare orde zelver gebroken, en de vyanden ongeschiktelijk aen-gevallen zijn, die, dit ziende, terstont in aller yl hare slagh-orden by den ander getrokken hebben, en zijn haer van alle kanten aen-gekomen; de Engelsen hebben in mis-ordre, en met een groote nederlaegh te rugh gedreven, een hooge plaets ingenomen, en lang tegen-gestaen, tot dat Harold zelve met een pijl door-schooten wierd, daer hy terstont af sturf, waer door zy alle datelijk gevlucht zijn.

Harold slaet met Willem de Conquesteur.

De Noorman, op-geblazen door zijn overwinning, heeft tot gedachtenis van die gedane slagh, hier een klooster opgericht ter eeren S. Marten, en heeft het de *Bello*, oft *Battell* genoemt, alwaer Harold, met wonden overstelpt, en in het dichtst der vyanden zijn leven gelaten heeft, op dat 'er een eeuwige tijtel van die Noormansche overwinning blijven zoude. Van dat klooster is daer na een stadt geworden van de zelve naem, maer om de eyge woorden van de geschiedenis te gebruyken, die aldus zeght: Toen het klooster toe nam, zijn 'er 125 huyzen getimmert rondom het klooster, van welke de stadt de *Bello* genoemt geworden is. In welke dat een plaets is, die, om het vergoote bloedt, *Sangue-Lac*, met een Frans woordt, genoemt wordt, de welke, door de natuur der aerde, na een regen schijnt roodt te worden. Van welke Guilielmus Neubrigensis, doch min waerlijk, geschreven heeft: Die plaets daer die groote nederlaegh geschiet is van de Engelsen, voor haer vaderlandt vechtende, zo zy een weynigh van de regen bedout wordt, sweet waerachtigh bloet, en gelijk of het vars was; als of klaer-blijkelijk gezeyt wierd, dat tot noch toe het bloedt van zo veel Christenen van der aerde tot den Heere roept. Die Willem heeft aen dit klooster veel en groote voor-rechten gegeven. En onder andere, ik zal de eyge woorden uyt de gift-brief gebruyken, waer in dat staet: Zo daer iemant is, dat een straet-schender, oft een doodt-slager, oft moordenaer, oft die aen eenige zaek schuldigh is, vluchtende door zorge dat hy mochte aen het leven gestraft worden, en als hy in deze kerk gekomen zal zijn, dat hy nergens in gequetst werde, maer vry en los weghgezonden werde. Het is ook dien Abt van die kerk toe-gelaten, overal een straet-schender, oft dief van de galg te verlossen, als hy op de daet komt. De eerste Henrijk, ik zal uyt zijn eyge instelling spreken, heeft hier ingestelt een vryen markt-dag op een Sondag, zonder dat men de luyden eenige moeylijkheyt aen deed. Maer Antony, Onder-graef van *Mont-agu*, heeft onlangs, door de macht van 't Parlament, verkregen, dat deze markt-dagh verandert wierd op een anderen dagh: deze zelve Anthony heeft hier veel treflijke huyzen getimmert. Maer de rechten van vry-plaets worden hier en elders in groote en afgrijzelijke zonden, door macht van 't Parlament, te niet gedaen. Want zy zagen, als de vrees der straffe wegh-gedaen was, dat de boosheyt, en de lust tot zondigen toe-nam, en dat de hope van ongestraftheyt, de grootste aenlokking tot zondigen was. Wy hebben hier, en hier omtrent niet meêr gedenkwaerdighs gezien, als *Esuburnham*, 't welk aen een out geslacht, is 'er een in deze wijk, zijn naem meêgedeelt heeft.

Battell.

Markt-dagh op een Sondagh.

Ashburnham.

Dat *Hastings*, daer ik van gezeyt heb, in 't Saxisch Hastinga-eastep, leyt aen den zelven oever wat hooger aen. Daer zijn 'er eenige, die spots-wijs deze naem uyt onze tael trekken om de lichtheyt, om dat, gelijk als M. Parisiensis schrijft, by *Hastings* Willem de *Conquesteur* een licht kasteel heeft doen maken van hout. Het lijkt nochtans beter, dat het deze nieuwe naem gekregen heeft van den Deensche zee-roover Hasting, die daer met plonderen groote overlast gedaen, en al-te-met eenige kasteelen getimmert heeft, gelijk men leest by Asserius Menevensis, van 't kasteel van *Beamflote*, van hem in Essex gemaekt, en andere by *Apledor*, en *Middleton* in Kent. Dit *Hasting* heeft onder het gebiedt van Athelstan zijn munt gehadt, en een Hooft-haven geweest, in 't getal der vijf havenen, die met zijne lidtmaten, oft by-leggende havenen *Winchelsey*, *Rhy*, &c. gehouden is 21 schepen tot den oorlogh te water te vinden. Wilt ghy weten op wat wijs deze en andere waren verbonden aen den Koning, van wegen de vryheden dieze overvloedigh hadden, te water te vechten; hoort de zelve woorden, waer meê dit eertijdts over-gedragen is in het Koninglijk Scaccarium: Hastings met zijne lidtmaten moet vinden, als het den Koning vermaent, 21 schepen, en ieder schip moet hebben 21 sterke mannen, bequaem, wel gewapent, en toe-gerust tot den dienst van den Koning; zo nochtans dat de aenzegging van wegen den Koning, daer van geschiede 40 dagen te vooren. En als de voorzeyde schepen en menschen, die daer op zijn, aen die plaets gekomen, daer zy geordent zijn, zullen zy daer blijven in den dienst van den Koning 15 dagen op haer eygen kosten. Is 't by aldien dat den Koning na de voorzeyde dagen, haer meêr van doen heeft, oft wil dat zy daer langer zullen vertoeven, zoo zullen die zelve schepen, en het volk, daer op zijnde, daer vertoeven op 's Konings onkosten, zo lang het den Koning believen zal: te weten, de Meester zal hebben ses penningen daeghs, de Constapel desgelijx, en een ieder van de anderen drie penningen daeghs.

Hastings.

Vijf havens.

21 *Edw.* 1.

Ieder penning is omtrent drie stuyvers.

De gantsche *Rape* en Heerlijkheyt van *Hastings*, hebben de Graven van *Augi* oft *Ew* in Normandyen bezeten, gesproten zijnde van de Bastart-zoon van den eersten Richard, Hertogh van Normandye, tot Alicia toe, de welke, onder het gebiedt van den derden Henrijk, Radulf van *Issodun* in Vrankrijk, tot huys-vrou getrout heeft, en de nakomelingen zijn uyt haer heerlijk erfdeel in Engelandt vervallen, om dat zy (gelijk de Rechts-geleerden toen spraken) tot de trou van den Koning van Vrankrijk waren. Voorts, gelijk in de eerste tijden der Noormannen, die Edelen van dit landt *Hastings*, oft van *Hastings* genoemt zijn, van welke Matthæus van *Hastings* op die voorwaerde de Mayery van *Grenocle* bezeten heeft, dat hy aen deze haven een riem vinden zoud, wanneer de Koning over de zee zou varen. Zoo geniet nu het vermaerde geslacht der *Hastings*, die Graven van Huntingdon zijn, den tijtel van *Hasting*. Want de vierde Edward heeft deze met noch zommige *Regalitalien*, als zy 't noemen, aen Willem *Hastings* zijnen Kamerling opgedragen. De welke van Cominæus zeer geprezen wordt, om dat, als hy van den XI Lodewijk, Koning van Vrankrijk, een jaerlijx loon ontfangen had, niet kon bewogen worden, dat hy den Frans-man een hant-schrift gaf. Want, zeght hy, ik zal geenzins toe-laten, dat mijn handt-schrift gezien zal worden, onder de rekeningen der Schat-meesters van de Franse Schat-kist. Maer deze heeft, met zich geheel in de vriendtschap der Koningen in te voeren, zich zelven gantsch verdorven. Want terwijl hy in den byzonderen raedt vry tegen den dwinglandt den derden Richard sprak, is hy onverwacht weghgehaelt, en terstont, van zijn daedt beschuldight, onthalst. Ik kan ook niet verzwijgen, dat de zeste Koning Henrijk, Thomas *Hoo*, een treflijk man, dien hy in de orde van de Ridderschap van S. Ioris aen-genomen had, met den tijtel van Baron van *Hoo*, en *Hastings* vereert heeft. Wiens dochteren en erfgenamen Galfred *Bollen*, van de welke, door moederlijke geboorte, de Koningin Elizabeth uyt-gesprooten is, Rogier *Copley*, I. *Carew* en Ian *Devenish*, tot huys-vrouwen getrouwt hebben.

Graef van Ew.

Inquisitio 5. Edw. 1.

26. *H.* 6. *Baron van Hoo en Hastings.*

Daer na wordt de strandt met een kromme bocht uyt-geholt, waer aen dat *Winchelsey* light, het welke, als een zeer oude stadt van de zelve naem, in de Saxische tael Wincelj-ea genoemt, van de afgrijzelijke zee in het MCCL jaer verflonden

Winchelsey.

ſlonden wierd, (op welke tijdt de zee-kant hier en in de nabuurige oorden van Kent zeer verandert is) ten tijde van den eerſten Edward gebout is. De gelegenheyt zal ik voor oogen ſtellen, met de woorden van Thomas Walſingham: Deze plaets is gelegen op een bergh van zeer ſteyle hooghte, aen die zijde daer zy oft na de zee light oft over de Reê der ſchepen hangt; waer van de weg, de welke van daer naer de haven leyt, zich niet in de rechte, om dat zy te ſteyl is voor de gene, die in de ſteylte af-gaen; en die daer op-gaen, zouden eêr met de handen daer op kruypen, als wandelen: maer nu is de wegh gemaekt op een zijde, met bochten heen en weêr, dat het bequaem is om op te gaen. Eerſt wierd het met een dijk beſloten, daer na met ſterke wallen; en had naeulijx beginnen te bloeyen, als het van de Franſen, en van de Spaenſen vernielt, en daer beneven van de zee berooft zijnde, begon 't als te verflaeuwen, oft te niet te gaen. Uyt den ondergang van deze plaets, en door gunſt van de zee, is *Rhie*, dat daer naeſt by light, op-gekomen, maer liever herkomen; want het heeft eertijts gebloeyt: en dat het Willem van Ipren, Graef van Kent, omwalt heeft, getuygen *Ipres Tower*, dat is, de *Iperſche Tooren*, als mede die gemeene vryheden, die het heeft met de vijf havens, genoegh. Doch het heeft in voor-lede tijden lang ter neder gelegen, 't zy door de nabuurigheyt van *Winchelſey*, oft door den wegh-gang van de zee; maer als dit nu verflaeude, begon het onder 't gebiedt van den derden Edward wederom te bekomen, die het met veſten beſloten heeft; en by onzer vaderen gedenken is 'er de zee, om het voor-leden ongeluk te boten, door een ongemeen onweêr ontſteken, zoo in gevallen, en tot haer in gedrongen, dat zy daer wederom een zeer bequame haven gemaekt heeft, welke ook een ander onweêr, by ons gedenken, niet weynigh geholpen heeft. Van welke tijdt af het niet weynigh gebloeyt heeft van inwooners, huyzen, viſſcheryen, en ſchip-vaert; en heden is van hier noch een gewoone over-vaert na Normandye. Of het zijn naem heeft van 't Noormanniſche woordt *Rive*, 't welk een oever beteekent, zal ik niet lichtlijk zeggen; wijl 't nochtans in de gemeene handelingen dikwijls in 't Latijn *Ripa*, en die hier vis van af brengen, *Ripiers* genoemt worden, zoo hel ik tot deze kant over; en ik zoud meêr over hellen, zo de Franſen dit woordt voor een oever, gelijk Plinius het woordeken *Ripa*, gebruykt hadden.

Rhie.

In deze haven ſtort zich de rivier *Rother* oft *Rither*, die by *Ritheramfeld* (want zoo wierd het by de oude Engelſen genoemt, doch by ons *Rotherfeld*) uyt-vloeyt door *Burgwash*, eertijdts *Burgherſt*, het welke zijne Heeren met die zelve toe-naem gehadt heeft; onder de welke geweeſt is die Bartholomæus van *Burgwash*, een man in zijn tijdt groot geacht, de welke door zijn deftighſte Gezantſchappen, en Aquitaenſche oorlogen zeer gezien, door zijn voorzichtigheyt en kloekheyt verdient heeft, dat hy Baron van 't Rijk gemaekt, in de orde van S. Ioris, in 't begin van dien onder de ſtichters aengenomen, en over 't kaſteel van Doveren, en de vijf havenen geſtelt wierd. Zijn Baſtard-zoon, met die zelve voor-naem, heeft met de meeſte eer geleeft; deze heeft maer een Dochter na-gelaten, die uyt-getrout is aen 't geſlacht *Le Deſpencer*, van de welke noch een groote ry van Edelen overigh is. *Eckingham*, dat daer zeer naby is, heeft mède ten tijde van den tweeden Edward tot zijn Baron gehadt Willem van *Eckingham*, wiens voor-ouders Seneſchalen waren van deze *Rape*; maer haer erfdeel is ten laetſten door de dochteren gekomen aen de Baronnen van *Windeſor*, en de *Tirwhits*. Daer na loopt de *Rother*, in drie wateren gedeelt, door de brugh van Robert, alwaer Alured van *S. Martin*, onder 't gebiedt van den tweeden Henrijk, een klooſter geſticht heeft, en *Bodiam* voorby gevloeyt, het welk een kaſteel is van het oude en vermaerde geſlacht van de *Lewknes* van de *Dalegrigs* op-gebout, daelt hier in de zee. Nu heb ik de zee-kant van Suſſex gevolgt: in 't middelſte van 't landt is niet gedenkwaerdighs, 't zy dat ik de wijdt-geſtrekte Boſſchen en Foreeſten, overblijfſelen van 't vermaerde boſch van Anderida, verhaelde. Onder welke, op dat ik van 't weſten beginne, de voornaemſte zijn het Foreeſt van *Arundel*, het Foreeſt van *S. Leonard*, *Word* Foreeſt, het Foreeſt *Ashdown*, daer by *Bukhurſt* is, de wooning van het oude geſlacht van de *Sakvils*, (uyt welke geſproten is Thomas *Sakvil*, een voorzichtigh en edel man, die de Koningin Elizabeth by onze tijden tot Baron van *Bukhurſt* gemaekt heeft, hem in haer geheymſte Raedt aen-genomen, tot de treflijke orde van S. Joris gevoeght, tot Schat-meeſter van Engeland geſtelt, en nu onlangs van Koning Jacob tot Graef van Dorſet verkoren) het Foreeſt van *Waterdown*, en van *Dallington*, het allerkleynſte.

De rivier Rother.

Baronnen van Burgherſt.

Baron van Eckingham.

Roberts Bridge oft Rother Bridg.

Bodiam.

Boſſchen en Foreeſten.

Baron van Bukhurſt.

Suſſex heeft vijf Graven gehadt uyt het geſlacht van *Albiney*, die desgelijx ook Graven van Arundel genoemt zijn geweeſt; welker eerſte was Willem van *Albiney*, zoon van Willem, Schenker van den eerſten Henrijk, en Heer van Buckingham in Nortfolk, die voor een wapen gebruykt heeft, een gulden op-gerichten Leeuw, in een root ſchilt, en zomtijdts Graef van Arundel genoemt is, zomtijts Graef van Ciceſter, om dat hy in die plaetſen de voornaemſte wooningen gehadt heeft. Deze heeft geteelt by Adeliza, de dochter van Godfred met de Baerdt, Hertogh van Lotthringen en Brabandt, weduwe van den eerſten Koning Henrijk, Willem tweede Graef van Suſſex en Arundel, de vader van Willem derde Graef, aen de welke Mabilia, zuſter en eene van de erfgenamen van Ranulf, laetſte Graef van Ceſter, gebaert heeft Willem de vierde Graef, en Hugo de vijfde, die welke beyde zonder zonen geſtorven zijn, en vier dochters, getrout aen Robert, Heer van *Tateshal*, aen Ian *Fitz-Alan*, aen Rogier van *Somerey*, en aen Robert van *Mont-agu*. Daer na heeft de tijtel van Arundel, als ik te vooren gezeyt heb, in de *Fitz-Alans* weder begonnen uyt te ſpruyten; maer den tijtel van Suſſex heeft gelijk als uyt-geſtorven gelegen, tot op onze tijden, de welke vijf *Radklifs*, uyt het edele geſlacht van de *Fitz-Walters*, (welk van de *Claren* zijn ſtam getrokken heeft,) met die eere verçiert gezien hebben; naemlijk Robert, die van den achtſten Henrijk tot Graef van Suſſex gemaekt, en Elizabeth, dochter van Henrijk *Stafford*, Hertogh van Buckingham, getrout heeft, van welke hy ontfangen heeft Henrijk, de tweede Graef, wien dat Elizabeth, dochter van Thomas *Howard*, Hertogh van Nortfolk, gebaert heeft Thomas, Kamerling van de Koningin Elizabeth, die zonder kinderen geſtorven is, een zeer vermaert Krijghs-heldt; in wiens gemoedt te gelijk gewoont heeft de burgerlijke voorzichtigheyt, en ſterkheyt in den oorlogh, het welk Engelandt en Ierlandt gekent heeft. Na dezen is zijn broeder Henrijk, en na hem zijn eenige zoon Robert, een vermaert jongeling, die nu noch bloeyt, gevolgt.

Graven van Suſſex, ziet in de Graven van Arundel.

21. *H.* 8.

Dit Landt begrijpt 312 *Parochyen.*

Het Rijk van de Zuyd-Saxen.

TOt hier toe Suſſex, welk met Suth-rey de wooning van de Regnen, en daer na het Rijk van de Zuyd-Saxen geweeſt is, in 't Saxiſch ðuð-ðeaxan-ꝑic genoemt, het welk in 't dertighſte jaer van de tweede inkomſt van de Saxen, van Ælla begonnen heeft, die, gelijk als Beda zeght, de eerſte geweeſt is, die over de Koningen van 't Engelſche volk bevel gehadt heeft, en over al haer zuyderlijke landen, die door de rivier *Humber*, en door zijne nabuurige grenzen geſcheyden worden. De eerſte Chriſten Koning was Edilwalch, gedoopt in de tegenwoordigheyt van Wulfer, Koning van Mercien, die over zijn doop geſtaen heeft, en tot een Pil-gift gegeven twee Landtſchappen: te weten, het eylant Wicht, en het Landt van de Meanvaren. Maer in 't drie-hondert en zeſte jaer van het begin van dit Rijk, is het gantſchlijk onder de macht van de Weſt-Saxen gekomen, als de laetſte Koning van Ina doodtgeſlagen wierd.

CAN-

CANTIVM.

IK *ben nu tot* Kent *gekomen, welk Landtschap schoon van Guilielmus Lambardus, een man van zonderlinge ervarentheydt, en zeer versiert met eerlijke reden, zoo uyt-druklijk in zijn boek beschreven, dat zijn naeukeurigh geluk anderen zeer weynigh nagelaten heeft; zoo zal ik, ten opzicht van mijn aen-genomen werk, 't zelve door-loopen; en op dat niemant meene, dat ik hier ontroulijk in ga, beken ik hier gaeren, en ook te recht, dat dit mijn landt en oorsprong geweest is.*

De tijdt heeft dit Landtschap tot noch toe niet ontroost van zijn oude naem, maer gelijk het by Cæsar, Strabo, Diodorus Siculus, Ptolomæus, en anderen CANTIVM *genoemt is geweest; zoo wordt het, als Ninnius getuyght, heden noch by de Saxen* Cant-guar-landt, *dat is,* het landt van de mannen die in Kent woonen, *en van ons* Kent *genoemt. Deze naem heeft Lambardus genomen van* Caine, *het welk in't Britansch een bladt betekent, om dat het eertijdts overvloedigh van bosschen was. Maer, mach ik 'er mijn raming tusschen stellen, na dat ik gezien heb, dat Britannien hier naer 't oosten met een grooten hoek uyt-liep, en dat diergelijke hoek in Schotlandt* Cantir *genoemt wierd, en dat de inwooneren van een anderen hoek in dat deel van het eylandt, van Ptolomæus* Cantas *genoemt wierden, dat ook de* Canganen *een anderen hoek in Walles bezeten hebben, op dat ik de* Cantabren *verzwijge, die ook een hoek onder de Spanjaerts bewoonden, de welke, even als van een oorsprong, alzoo ook van een tael met de Britannen geweest zijn; zoo zoud ik giffen, dat het de naem van de gelegenheydt gekregen heeft, en te meêr, om dat onze Fransen* Canton *voor een hoek gebruykt hebben, en ook, als waerschijnlijk is, uyt de oude Fransche tael; want het is Duytsch, nocht Latijnsch, de welke, met die oude, moeders zijn van de eygenschap van de nieuwe Fransche tael: daer-en-boven ook om dat dit landt van alle de oude Aerdtbeschrijvers* Angulus, *oft een hoek genoemt wordt. Want het strekt zich naer Vrankrijk met een grooten hoek, door de mont van de Teems, en door de zee beslooten, behalven ten westen, daer het aen Surry paelt, en ten zuyden aen een deel van Southsex.*

KENT.

DIt Landt, welke wy nu *Kent* noemen, is oneffen, ten westen is het vlakker en met bosschen belommert, ten oosten zoetelijk met heuvelen verheven. De inwooners, daer 't zich ten zuyden van de Teems opent, deelen 't in drie deelen, oft plaetsen, dieze *Graden* noemen; waer van de eerste aen de Teems gezont, maer weynigh rijk is, zoo zy zeggen; de tweede is rijk en gezont; en de derde is rijk, maer ongezont, als welk meestendeel moerasschachtig, maer vruchtbaer van weeligh gras is. Nochtans is het van weyden, velden, en akkers, byna over al geneughlijk, en zoo overvloedigh van appelen, dat het byna een wonder schijnt, als ook van kersen, de welke in 't DC LXXX jaer na de opbouwing van Romen van Pontus in Italien gebracht, en in het 48 jaer daer na in Engelandt hier gelukkelijk wassen, en een groot deel van 't landt bezetten, zijnde de boomen by vijven gezet, dat zeer vermakelijk aen te zien is. Dit landt heeft veel dorpen, steden, vele vrye zee-havens, ook eenige Yzer-aderen; maer een dik-achtige lucht om den damp, die uyt te wateren op-waesemt. Den inwooners komt noch met recht toe dien lof van beleeftheydt, welke Cæsar haer over lang gegeven heeft; op dat ik hare oorlogskracht verzwijge, die, gelijk een zeker Munnik geschreven heeft, in die van Kent zoo groot geweest is, dat hun, als de geoeffenste zoldaten, in de slagh-orden der Engelsen met recht de voortocht van 't heyr toequam. Het welk Iohannes Sarisburiensis in zijn *Polycratico* mede bevestight: welke om de verdiensten der treflijke deught, zeght hy, welke ons Kent moedigh en geduldigh tegen de Deenen geoeffent heeft, de eere behoudt van de eerste bende, en den eersten aenval op de vyanden in alle veldt-slagen, tot op den hedigen dagh. Waer van Malmesburiensis ook tot haer eer geschreven heeft: De boeren en burgeren van Kent, toonen noch meêr het teken van den ouden Edeldom; zy zijn meêr genegen tot eerbiedigheyt en herberghzaemheydt, en trager om het ongelijk te weeren, als andere Engelsen.

Plin. lib. 15. cap. 25. dat 'er Kerse-bomen in Engelandt overgevoert zijn, omtrent het 48 jaer ons Heeren.

De oorlogskracht van die van Kent.

Iulius Cæsar.

Als Cæsar (op dat my geoorloft zy een weynigh voor te reden eer ik tot de plaetsen koom) eerst aen ons eylant aen quam, is hy hier aengelandt, en, van de Kentsche Britannen verboden uyt de schepen te komen, heeft dezen oever niet zonder groote slagh bekomen. Als hy ons ook de tweede mael aenquam, heeft hier zijn heyr uyt-gestelt, en de Britannen hebben hem met haer ruytery en wagenen aen de riviere *Stur* moedigh ontfangen, doch van de Romeynen haestelijk verdreven, hebben zich in 't bosch verborgen. Van daer hebben zy met de Romeynsche ruytery heftigh op den wegh gevochten, zoo nochtans dat de Romeynen in alle deelen de overhandt hadden; maer zy, een tijdt lang ophoudende, hebben wederom een aenval op de Romeynen gedaen, daer dwers door heen geslagen, en Laberius Duro, Hooft-man der zoldaten, gedoodt hebbende, zijn behouden vertrokken, des anderen daeghs zijn zy de voeragie-halers aengevallen, &c. 't welk ik hier vooren uyt Cæsar kortlijk over-loopen heb. Op welke tijdt over Kent geheerscht hebben Cyngetorix, Carvilius, Taximagulus, en Segonax, dien hy Koningen noemt, op dat hy schijne Koningen overwonnen te hebben, daer het maer Vorsten, oft groote Edel-lieden geweest zijn. Het Roomsche gebiedt nu vast gemaekt zijnde, wierd het gerekent onder den Oversten van het eerste Britannien. En de zee-strant, die zy de Saxische oever genoemt hebben, gelijk ook den oever daer tegen over van den Rhijn af, tot Xanctonjen een overste gehad heeft, ten tijde van Diocletianus, die Marcellinus noemt de Graven van de zee-strandt; het boek der aentekeningen, een aenzienlijk man van den Saxischen oever, en Graef over Britannien, wiens plicht was, aen den oever op bequame plaetzen bezettingen te leggen, om te beletten het rooven van de Barbaren, maer inzonderheyt van de Saxen, die Britannien zeer moeylijk vielen. Hy was onder de orde van den doorluchtigen Meester der voet-knechten, die zy *Præsentalis* noemden, die hem, behalven de bezettingen aen de havens, tot alle gevallen toeschikte de jonge Britannikaensche overwinners, de jongste van de eerste bende, en van de tweede bende; dit zijn de namen van benden. En hy heeft zijn ampt op deze wijs gehadt: een Vorst uyt het ampt van de meester der Præsentalien van 't voet-volk, twee Tel-meesters, een die het Register houd, een Trompetter, een

Pag. 26. 27. &c.

Graef van de Saxische strandt.

CANTIVM
Vernacule
KENT.

PARS ESSEXIÆ.

SVRRIA.

Occidens

Septentrio.

THE GERMAN OCEAN.

Orients

OCEANVS GERMANICVS.

Meridies.

REGVLBIVM

Milliaria Anglica quorum quatuor unum constituunt Germanicum.

een Assistent, een onder-Assistent, een Rent-meester, en by-zondere Ontfangers, &c. Ik twijffel niet of onze voor-ouders hebben die instellinge der Romeynen nagevolght, als zy over deze strandt een Overste, oft Haven-meester gestelt hebben, die zy gemeenlijk den Guardiaen van de vijf havenen noemden, om dat, gelijk als de Graef van de Saxische strant over negen, hy alzoo over vijf havenen gestelt was.

Den Guardiaen oft den Bewaerer van de vijf havens.

Als nu de Romeynen uyt Britannien geweken waren, zo heeft Vortigernus, dewelke het gebiedt over het meestendeel van Britannien had, een *Guorongus* over Kent gestelt, dat is, een Onder-Koning oft Vry-slaef: zonder wiens weten hy dit landt (gelijk als Ninnius, en Malmesburiensis verhalen) terstont aen de Sax Hengist, ter liefde van Rowenna zijn dochter, die hy vierighlijk beminde, geschonken heeft. Hier door is eerst het Saxische Rijk in Britannien, in't CCCLVI jaer ons Heeren gesticht, by haer Cant-paya ꝑyc, dat is, *het Rijk van de mannen van Kent*, genoemt, het welk na drie-hondert en twintigh jaren, na dat de laetste Koning Baldred overwonnen was, onder de macht van de West-Saxen gekomen is, aen welke het onderdanigh bleef, tot dat die van Normandyen het innamen. Want toen (zo wy de Munnik Thomas *Spottis* gelooven, want daer is niemandt ouder, die het beschrijft) hebben de Kenters by *Suanes-Combe* (dit is een dorpjen, waer, datmen zeght dat den Deen Suenus gelegert heeft) takken voor zich dragende, zich aen Willem de Noorman over-gegeven, met die voorwaerde, dat zy haer vaderlijke gewoonten onverzeert zouden houden, en inzonderheyt die, dieze *Gavelkind* noemen: hier door worden die landen, die op die naem bezeten worden, aen de manlijke kinderen gelijkelijk gedeelt, oft, zoo 'er geen zonen zijn, aen de meyskens: hier door aenvaerden zy haer erf-goedt, zoo haest zy XV jaren oudt zijn, en mogen, zonder de Heeren te kennen, het zelve oft met wech geven, oft met verkoopen vervreemden: hier door volgen de zonen haer ouders, om dievery veroordeelt, op zoodanige gronden, &c. Zoo dat waerlijk, hoewel min zuyverlijk, in een oudt boek geschreven is: Het Graefschap van Kent zeght, datmen in dat Graefschap van rechts-wegen, van die last moet vry zijn, om dat het zeght, dat dit Graefschap, als het overschot van Engelant, noyt verwonnen is; maer door gemackte vrede, heeft het zich aen de heerschappye van den Conquesteur over-gegeven, behoudende alle zijn vryheden, en vrye gewoonten, die het te voren gehat en gebruykt heeft. Daer na heeft de Verwinner Willem, om dat hy Kent, het welck de sleutel van Engelandt geacht wierd, te vaster zoud behouden, een Constapel over het kasteel van Doveren gestelt, en dezelve Overste over de vijf havens gemaekt, na het oude gebruyk der Romeynen, en bewarer van de vijf havens genoemt. Deze zijn *Hastings*, *Dover*, *Hith*, *Rumney*, en *Sandwich*, by welke *Winchelsey* en *Rie*, als de voorneemste, en andere stedekens als leden by-gevoeght worden. Welke, om dat zy den oorlogh ter zee hant-havenen moeten, vele en groote vryheden hebben; gelijk als van de vergelding van hulpe, en zoo veel haer lichaem aengaet, zijn vry van de wet der Vooghden, en worden nergens als in hare steden te recht geroepen, en die van de inwooners den tijtel van Baron voeren, dragen op den dagh der hulding van de Koningen en Koninginnen van Engelant, een *Cupesol*, oft Zon-dek, boven haer, en op dien dagh hebben zy aen des Konings rechter-handt een wel toebereyde tafel, &c. En de Haven-meester, dewelke altijdt is van onze Grooten, en van verzochte trou, heeft in zijn vryheyt de macht van Admirael, en zeer veel dingen, en daer beneven meêr andere rechten. Doch laet ons nu tot de plaetsen komen.

Kent aen de Saxen overgelevert.

Gavelkind.

Het noorder-deel van dit landt bespoelt de Teems, de voornaemste (als wy elders gezeyt hebben) van de Engelse rivieren, dewelke Surrey door-geloopen, komt terstont met een groote kromte, als of zy wederom in zich zelf wilde loopen, en bezoekt eerst *Depford*, door zijn haven zeer bekent, alwaer des Konings schepen gemaekt, en als zy schipbreuk geleden hebben, vermaekt worden: daer is mede een treflijk Wapen-huys, en als een Collegie, tot nut der vloten gestelt. Deze plaets wierdt eertijdts *West-Greenwich* genoemt, en is aen den Noorman Gijsbert de *Mamignot*, in de verwinning van Engelandt, toe-gevallen, wiens zoons zoon Walkelin, het kasteel van Doveren tegen Koning Steven beschermt, en maer een eenige dochter nagelaten heeft, dewelke, na de doot van haer broeder, een rijk erfdeel, genoemt de Heerlijkheydt van *Mamignot*, door haer houlijk aen het geslacht der *Says* gebracht heeft.

Depford.

Mamignot.

Van hier loopt de Teems naer *Greenwich*, dat is, *de groene Inham*, (want de kromte van een rivier wort in Duyts *Wijk* genoemt) eertijdts was het zeer bekent door de haven van de Deensche vloot, en door de Deensche wreetheyt, betoont aen Ealpheg, Aerts-bisschop van Cantelbergh, den welken zy in't CIↃXII jaer ons Heeren, na veel zeer groote pijnen, door-steken hebben: wiens doodt Ditmarus Marsepurgius, die toen leefde, aldus beschreven heeft in het achtste van zijn Tijdt-boeken: Ik heb verstaen uyt den brief van Seuvaldus, een deerlijke, en daerom gedenkwaerdige daedt, dat de ontrouwe Deenen, waer van Thurkil noch Overste was, dien treflijken Prælaet van de Stadt van Cantelbergh, Ealpheg, met noch meêr andere gevangen, met boeyens, met hongers-noodt, en onuytsprekelijke pijnen gequelt hebben. Ja zoo deze door menschlijke broosheydt bewogen zijnde, belooft haer een zomme geldts, en om die te verkrijgen, heeft hy een bestant gestelt, om te zien of hy hier niet, door een aen-gename verlossing, de tijdelijke doodt zoud konnen ontgaen, hem ondertusschen dikwijls zuyverende met veel zuchten, om Godt den Heer een levende offer op te offeren. Den bestemden tijdt overigh zijnde, zoo daeght dat vreeslijk wanschepsel der Zeeroovers desen dienaer Godts, en eyscht met zware dreygementen van hem, dat hy in aller haest betalen zoude het vry-gelt dat hy hem belooft had. En hy, gelijk een onnosel Lam, zeght, hier ben ik, bereydt tot al wat ghy voorneemt aen my te doen, om Christus liefde, op dat ik verdiene een voor-beeldt zijner dienaren te worden. Ik ben heden niet beroert; dat ik voor u een logenaer schijne, heeft niet mijn wil, maer de strenge armoed gedaen. Dit lichaem, het welk ik in deze ballingschap boven maten bemint heb, offere ik u op als schuldigh, en ik beken, dat in u macht is daer mede te doen wat ghy wilt: maer mijn zondige ziele bevele ik ootmoedelijken aen den Schepper van alles, u al te zamen niet aenziende. Als hy dit gezeyt had, zo heeft hem de Godlooze hoop omringt, en hebben verscheyde wapenen gebracht om hem te dooden. Het welk haer Overste Thurkel van vêr ziende, komt haestigh aen-geloopen, en roept, *ik bid u*, doet zoo niet, ziet dit goudt, zilver, en al wat ik hier heb, oft eenighzins bekomen kan, uyt-genomen alleenlijk mijn schip, geve ik u al te zamen uyt een goedt hert, op dat ghy niet tegen den gezalfden des Heeren zondight. Maer haer ongetemde toren, harder als yzer en steenen, wordt geenzins door die zoete aenspraek vermorwt, maer door 't onnoozel vergote bloedt bevredight, het welk zy gelijker-handt met osse-hoofden, en met een slagh-regen van steen en hout uyt-gestort hebben. Nu is die plaets zeer vermaert door de Koninglijke huyzen, dewelke Humfred, Graef van Glocester, gebout, en *Placentia* genoemt heeft: de zevende Henrijk heeft het treflijk vermeerdert, en daer een klooster by-gevoeght van de biddende orde, en heeft dien tooren volmaekt, dewelke die Hertogh Humfred op een hoogen heuvel begonnen had, van waer een aengename uyt-zicht is in de krom-om-gaende rivier, en in die groene weyden. Maer nu is zy sierlijker en grooter gemaekt, door haer nieuwen inwooner Henrijk *Howard*, Graef van Northampton, dien zy daer voor te danken heeft. Doch de grootste eer van dit *Greenwich* is de Koningin Elizabeth, dewelke hier gebooren, geheel Engelandt, ja de gantsche wereldt met de klaerheydt van haer Koninglijke deughden zoo beschenen heeft, dat men haer lof over al niet genoegh uytspreken kan. Maer over-loop ook die veerzen van *Greenwich*, van onzen ouden Lelandus gemaekt:

Greenwich.

De Noormannen zijn de zelve die de Deenen zijn.

Ziet hier die plaetse lang begeert,
Hoe datze blinkt, en haer vereert,
Gelijk een huys zeer schoon gebout,
Oft als een stoel van louter gout.
Wat toontze hooghten dieze heeft,
En vensters daer z' haer uyt-zicht geeft;
Zoo menigh tooren als 'er is
Reykt naer den Hemel met zijn spits.
De schoone boomgaerts zijn 'er veel,
En van Fonteynen een groot deel.
Flora bewoont de schoot van 't lant,
En geeft haer bloemen veelerhant:

Haer hoven die zijn op-gesiert
Van alle kleur, die Flora stiert.
Ik acht den oordeelaer hier van
Geweest is een verstandigh man,
Om dat hy deze schoone strant,
En dees playsierige zee-kant,
En deze plaetze aengenaem,
Gegeven heeft de rechte naem.

Ik heb hier niet anders aen te tekenen, als dat (op dat der wel-verdienden gedachtenis door my niet in vergeten gerake) Guilielmus Lambardus, een man niet alleenlijk van groote geleertheyd, maer ook van zonderlinge Godtvruchtigheydt, hier een huys gebouwt heeft, om de armen te onderhouden, het welk hy genoemt heeft, het Collegie van de armen der Koningin Elizabeth. Hier achter aen light *Eltham.* het Koninglijk vertrek *Eltham*, naeulijx drie mijlen van hier, op een omwegh, het welk Antonius *Bek*, Bisschop van Durham, en Patriarch van Ierusalem, hier gebouwt, en aen Koningin Æleonoor, des eersten Edwards huys-vrouw, geschonken heeft, als hy het erfdeel van de *Vescys* na zich getrokken had, aen welk die plaets te voren toebehoorde. *Leest het boek van Durham.* Want men zeght, dat die Bisschop, den welken de laetste Baron van *Vescy* tot Vooght over zijn erf-goederen gestelt had, op dat hy dat zelve zijn onecht zoontjen overgeven zoud, niet ter goeder trouwen met dat wees-kint gehandelt heeft.

The Breach. Beneden *Greenwich* heeft de Teems veel dijken door gebroken, door de welke veel bunderen landts verdronken zijn, waer tegen nu vele eenige jaren met groote onkosten gewerkt hebben, en hare landen naulijx tegen den grooten inval van de wateren konnen beschermen. Hier spruyten Scurruygrasse, *oft Lepel-bladeren.* de Lepel-bladen met overvloedt, welke zommige Artsen willen dat het *Britannica* van Plinius zy, met welke naem ik nu van 't zelve verhaelt heb. Maer hoort Plinius: Het leger in Duytslandt, zeght hy, van Cæsar Germanicus over den Rhijn gevordert, was aen de zee-kant een bron van zoet water, welk gedronken, deed binnen de twee jaren de tanden uyt vallen, en de voegen der knyen verzwakken. De Artsen noemden dit quaedt *Stomacace*, oft *Sceletyrbe*, *Van het Engelse kruyt.* dat is, *Blaeu-schuyt.* Hier toe is gevonden een kruyt dat men *Britannica* noemt, niet alleen goedt voor de zenuwen, en 't quaedt in de mont, maer ook voor de huygh, en de slangen, &c. De Vriezen, die daer gelegert waren, hebben 't de onzen eerst vertoont. En ik ben zeer verwondert over den oorspronk der naem, 't zy zy, aen de zee grenzende, het zelve aen het nabuurigh Britannien toe-geeygent hebben. *Ziet in de eylanden van Engelandt van het Engelse wapenhuys.* Nochtans brengt de zeer ervaren Hadrianus Iunius een ander en waerschijnlijker reden van die naem, in zijn Namen-boek, voor den dagh, dien mooght ghy, zoo 't u belieft, na-zien; want het woordt van *Britannica* heeft my hier van mijn streek getrokken.

Seven-oke. De Teems daer na haer oeveren benaeuwende, gemoet de rivier *Darentum*, de welke, van Suthrey afkomende, met een zachten loop vloeyt niet vêr van *Seven-oke*, na zeven eyke-boomen van zeer groote hooghte, zoo men zeght, *Otford.* genoemt, by Otta-ford, nu *Otford*, bewust van de Deense nederlaegh in het M XVI jaer: het is zeer treflijk door zijn Koninglijke gebouwen, de welke Warham, Aerts-bisschop van Cantelbergh, zoo kostelijk voor zich, en zijn nakomelingen daer gebout heeft, dat, om de nijt te verdrijven, zijn naeste navolger Cranmerus met den achtsten Henrijk verwisselen moest. Wat laeger aen de *Darent*, de welke aen *Dartford.* zijn mont *Darentford*, gemeenlijk *Dartford*, een groote en wel-verzochte markt, tot zijn naem aenneemt, light *Lul-* *lingston.* *lingston*, alwaer eertijdts een kasteel was, de wooning van dat edele geslacht van de zelve naem. Waer by het rivierken *Crec* t'zamen vermengt word; aen wiens ondiepte *Crec-* *canford*, nu *Creyford* genoemt, de Sax Hengist, in het achtste jaer na der Saxen inkomst, met de Britannen gevochten, en met het verslaen der Hooft-lieden, haer zoo verdelght heeft, dat hy voortaen haer niet te vrezen had, en in Kent zijn Rijk gerustelijk gestelt heeft.

Graves-end. Van de *Darent*, tot de mont der *Medweag*, beziet de Teems niet als eenige kleyne stedekens, die men, als van geen achting, vry stilzwijgend voorby gaen mach. Onder die houdenze nochtans de voornaemste te zijn *Graves-end*, zoo bekent als eenige stadt in Engelant; want hare haven, tusschen Kent en Londen, heeft den achtsten Henrijk aen beyde de zijden van de strant met bolwerken bevestight. Hier achter wat meêr inwaerts, light *Cobham*, over langen tijdt de woonplaets van de Baronnen van *Cobham*, uyt welke de laetste Ian *Cobham*, hier een Collegie, en het kasteel tot *Couling* gebouwt heeft, die een eenige dochter naliet, die huysvrou wierd van den Ridder Ian de *la Pole*, de welke insgelijx haer eenige dochter Ioanna, aen velen uytgetrout, gebaert heeft, doch heeft alleen by Reginald *Braybrook* kinderen gehat. Maer haer derde man Ian van *Oldcastle*, is, terwijl hy bezigh was om iet nieus in de Godts-dienst in te voeren, geworght, en daer na verbrant. De eenige dochter Iohanna, dieze by Reginald *Braybrooke* had, is getrouwt aen Thomas *Brooke*, uyt het Graefschap van Somerset, van welke Henrijk *Brooke*, Baron van *Cobham*, nu de zeste was, die, om dat hem het geluk niet in alles diende, zeer mismoedig zijn eed tegen zijn zeer zachtmoedigen Vorst gebroken heeft, en tot het vonnis van de uyterste straf geraekt is. Doch is tot een eeuwig voor-beelt der Koninglijke barmhertigheyt over-gebleven. *Baronnen van Cobham.*

Ho. Van *Graves-end* strekt zich het landeken *Ho*, als een half 1603. eylant, tusschen de Teems, en *Medweag* gelegen, hier zeer *Medwey.* vêr ten oosten uyt, niet zeer gezont van gelegenheyt; in die Cliff. plaets is die groote stadt *Cliffe*, genoemt na het berghjen daer zy aen gebouwt is. Maer of het dat *Clives-at-Ho* is, al *Clives-at-Ho.* waer het vermaerde Synodus gehouden is, in den eersten aenvang van de Engelsche kerk, durf ik met anderen niet bevestigen, om de gelegenheydt; want de plaets is niet zeer bequaem om een Synodus te houden, en het schijnt dat het dat *Clives-at-Ho* in het Rijk der Merciers geweest is.

Wealde. De rivier *Medweg*, nu *Medway*, in 't Britansch, zoo my de waerheyt niet ontvliedt, *Vag* genoemt, waer by de Saxen *Med* gevoegt hebben, heeft zijn bronnen in het bosch *Anderida*, het welk *Wealde*, dat is, *het boschachtige landtschap* genoemt, het meeste deel van dit landt ten zuyden begrijpt. *Pens-hurst.* Eerstlijk, terwijl de rivier noch kleyn is, vloeytze voorby *Penshurst*, de wooning van het oud geslacht der *Sidneys*, de welke *Sidney.* haer geslacht rekenen van Willem van *Sidney*, Kamerling van den tweeden Koning Henrijk. Uyt welke geweest is dien vermaerden Henrijk *Sidney*, Onder-Koning van Ierlant, die by de dochter van Ian *Dudley*, Hertogh van Northumberlandt, Graef van Warwijk, geteelt heeft Philips en Robert. Robert heeft onzen Koning Iakob eerst gegeven den tijtel van Baron *Sidney* van *Penshurst*, en daer na den eerlijken tijtel van *Onder-graef van l'Isle.* Onder-Graef van *l'Isle*. Maer die Philips kan ik, zonder laster waerdig te zijn, niet stilzwijgend voorby gaen, die groote *Philips Sidney.* morgen-star van dit geslacht, die groote hope voor alle men- *Ziet in Barkshire.* schen, waerachtigh voor-beelt van de deught, en liefde aen de geleerde werelt, is, met de vyanden by Sutphen in Gelderlandt vechtende, kloekelijk gebleven. Dit is die *Sidney*, die Godt gewilt heeft dat hy daerom gebooren zoude worden, op dat hy in onzen tijdt toonen zoud het proef-stuk van de ouden; en zoo onvoorziens tot zich getrokken, om dat hy den hemel als der aerde waerdiger was. Zo wort volmaekte deugt haestelijk uyt onze oogen weghgenomen, want de besten duuren minst. O *Sidney*! zo het geoorloft is te spreken, rust in vrede, wy zullen u niet met onze tranen, maer met verwondering vereeren. Al wat wy in u bemint hebben, (gelijk die beste schrijver spreekt van den allerbesten bescherm-heer van Engelant) wat wy in u bewondert hebben, blijft, en zal blijven, in der menschen herten, tot in der eeuwigheyt, en in der dingen roem. De vergetenheyt vergeet veele, als geen eere waerdigh, en onedel. Maer *Sidney* zal, aen de nakomelingen vertelt, altijdt overigh zijn. Want Ἀρεταὶ, gelijk die Griek zeght, Κρείσσονές εἰσι μόρου.

Tunbridg. Van hier bevochtight de *Medway*, *Tunbridg*, daer een out kasteel is, dat Richard de *Clare* gebout heeft, dewelke dit ontfangen heeft door wisseling voor *Brionien* in Normandyen. Want zijn groot-vader was Godfred, natuurlijke zoon van den eersten Richard, Hertogh van Normandyen, Graef van de Aucensen, en van de Brionen. Want als men langen tijdt om Brionien getwist had, zoo heeft Richard, als Guilielmus Gemeticensis schrijft, voor de eysch van dat kasteel ontfangen de stad *Tunbrige* in Engelant. Men zegt ook dat hy de ronte van Brionien met een koorde zoud omgemeeten hebben, en dat dezelve koorde in Engelandt gebracht wierd, waer meê *Tunbrige* gemeeten is, en heeft in de ronte even zo groot geweest als Brionien. Maer de Mayery van *Tunbrige*, gelijkze genoemt wort, hebben zijn nakomelingen, de Graven van Gloucester, bezeten door leen-recht van de Aerts-bisschoppen van Cantelbergh, met die voor-

waerde, dat de Seneſchallen, en hare kinderen, op de *Introniſatie* der Aerts-biſſchoppen, onder hare beſcherming zouden ſtaen. Van daer valt de *Medway* af, niet vêr van *Merewerth*, alwaer huyzen als kleyne kaſteelkens zijn, die van de Graven van Arundel gekomen zijn aen de Heeren *Nevills* van *Abergevenny*, en *Le Deſpencer*, wiens rechte erfgenaem is Maria *Fane*, aen wien, en aen wiens erfgenamen Koning Iakob, in 't eerſte Parlament dat hy gehouden heeft, herſtelt, gegeven, en vergunt heeft, den naem, ſtijl, tijtel, eer, en waerdigheydt van Baronneſſe *Le Deſpencer*, &c. en dat hare erfgenamen vervolgens Baronnen zijn van *Le Deſpencer*, tot in der eeuwigheyt toe. Nu ſpoeyt zich de *Medweag* naer *Maidſton*, welk, wijl het de Saxen *Medwegſton*, en Medpeagerton genoemt hebben, ik geloof dat het VAGNIACEN is, van welk Antoninus verhaelt, en Ninnius qualijk *Caer-Megwad*, voor *Medwag* in zijn ſteden-reex noemt. Ook ſtrijt hier de reden der tuſſchen-wijde niet tegen, hier van *Noviomagum*, en daer van de *Durobroven*, van welk wy terſtont handelen zullen. Onder de laetſte Keyzers (gelijk als te zien is in de Peutegeriaenſche tafel, onlangs van M. Velſer uyt-gegeven) wordt het MADVS genoemt; zoo worden allenx by verloop der jaren de namen verandert. Deze ſtadt is vol volx, treflijk bebout, en lang uyt-geſtrekt. In het midden is het Palleys van de Aerts-biſſchoppen van Cantelbergh, dat van den Aerts-biſſchop Ian *Vfford* begonnen, en van Simon *Iſlip* vol-eyndt is; daer wort ook de tweede gemeene kerker geſtelt van het gantſche landt, en het roemt op groote en zeer vele vryheden, van Koningin Elizabeth ontfangen, dewelke een Mayer tot hooghſte overheyt in geſtelt heeft voor de *Port-graef*, die het te voren had; welk ik aenteken, om dat het een oudt Saxiſch woordt is, en by de Duytſen noch een Overſte betekent, als *Mark-graef*, *Rhijn-graef*, *Landt-graef*, &c.

Merewerth. *Baronneſſe Le Deſpencer.* *Vyt de brieven van Vagniacen.* *Madus.* *Port-graef.*

Hier, omtrent de *Vagniacen*, wordt de *Medweg* vergeſelſchapt van het ooſten met een ander rivierken, het welk zijn oorſprong neemt by *Leneham*, welk by Antoninus waerſchijnlijker DVROLENVM is, en wort qualijk in eenige voor-beelden *Durolevum* genoemt, want *Durolenum* betekent by de Britannen het water *Lenum*, behalven de overblijffelen van de naem, bewijſt ook de verdheydt van DVROVERNVM en DVROBROVEN, dat dit *Durolenum* is, op dat ik de gelegenheydt van de Burger-meeſterwegh der Romeynen zwijge, dewelke eertijts van *Dover* (als Higdenus Ceſtrenſis verhaelt) midden door Kent heenen gegaen heeft.

Leneham. *Durolenum.*

In de buurt by *Bokton Malherb*, heeft het edel geſlacht der *Wottons* lang gewoont, van welk by ons gedenken gebloeyt heeft Niklaes *Wotton*, Doctor in de Rechten, dewelke van den achtſten Henrijk, den zeſten Edward, Maria en Elizabeth K. K. K. K. en van den hoogen Raedt, negen mael voor Gezant in vreemde landen; driemael om vrede tuſſchen de Engelſen, de Schotten, en Franſen gezonden geweeſt, en heeft het lange perk van zijn leven af-geloopen met een groot lof van zijn Godtvruchtige voorzichtigheydt; en Edward *Wotton*, zijn na-neef van zijn broeder, den welken Koningin Elizabeth, om zijn veelvoudige ervarentheydt van zaken, Schat-meeſter van het Koninglijke hof, en Koning Iakob, Baron *Wotton de Merlay* gemackt heeft.

Bokton Malherb. *Wotton Baron.*

Nu heeft deze rivier niet meêr overigh, dat ik u verhalen mach, als alleenlijk het kaſteel *Leedes*, het welk een werk geweeſt is van de edele *Creveceurs*, die in de oude ſchriften van *Creveceur*, en *Crepito corde* genoemt worden. Daer na was het de ongelukkige wooning van Bartholomæus, Baron de *Badilſmer*, die het troulooſlijk tegen den tweeden Edward, van wien hy het te ſchenk ontfangen had, ſterk gemaekt, doch daer na zijn rechte ſtraf voor zijn ontrouwigheyt geleden heeft, en op-gehangen is. Leeſt, zoo het u belieft, de gantſche zaek uyt het verhael van den zeer edelen man Thomas de *De-la-More*, die toen ter tijt geleeft heeft, dat ik onlangs uyt-gegeven heb: In het CIↃ CCC XXI jaer is de Koningin Izabella gekomen by het kaſteel de *Leedes*, omtrent de Feeſt-dagh van S. Michiel, en heeft daer willen over-nachten, maer haer wierd verboden daer in te komen. Hier over was den Koning zeer geſtoort, dat op-nemende, dat het tot zijner kleyn-achting geſchiet was, en zommige van zijne nabuuren, uyt Eſſex, en Londen by-een-geroepen hebbende, heeft geboden, dat men dat kaſteel belegeren zoud. Bartholomæus de *Badilſmer* heeft dit kaſteel gehouden, in welke hy zijn huys-vrouw en kinderen gelaten hebbende, is met de andere Baronnen verreyſt, om de goederen van de *Deſpencers* te vernielen. Maer ondertuſſchen beſloten zijnde, en wanhopende van hare verloſſing, zijn de Baronnen met de haren tot *Kingſton* toe gekomen, en hebben gebeden, door hare tuſſchen-gezonde Biſſchoppen van Cantelbergh, en van Londen, en van den Graef van Pembroek, dat de Koning de belegering op-breeken zoud, hem belovende, dat zy, na het naeſt-komende Parlament, het kaſteel den Koning in handen zouden leveren. Maer de Koning by hem overdenkende, dat de belegerde niet langer konden weder-ſtaen, is door hare hardtnekkigheydt verbittert, heeft de begeerten van de Baronnen niet willen hooren: welke naer andere plaetſen gekeert zijnde, wort het kaſteel daer na, niet zonder groote moeyte, ingenomen, de overige op-gehangen, zijn huys-vrouw en kinderen te Londen naer den *Towr* gezonden.

Het kaſteel Leedes. *Het geſlacht van Crevequer.*

De *Medweag*, het rivierken *Lene* in zich ontfangen hebbende, loopt af door zeer vruchtbare akkers, en door het kaſteel *Allington*, alwaer Th. *Wiat* Ridder, uytermaten geleert, de treflijke en ſchoone huyzen wederom op-gemaekt heeft, en komt tot *Ailesford*, by de Saxen Eaglesforo, van Henrijk Huntingdon *Eſtre*, by Ninnius *Epifford* genoemt, dewelke verhaelt, dat het zelve in 't Britanſch *Saiſſenaeghaibail* genoemt wordt, van de Saxen, dewelke daer overwonnen zijn, anderen hebben 't ook *Anglesford* genoemt. Want de Britanſche Guortimer, zoon van Guortigern, heeft hier Hengiſt, en de Engel-Saxen aen-gerant, dewelke hy zonder orde, midts zy den tweeden aenval niet konden weder-ſtaen, alle zoo verdreven heeft, dat het met haer gedaen geweeſt had, ten ware Hengiſt, bewuſt van het aenſtaende gevaer, in het eylandt *Tanetum* vertrokken waer, tot dat de onoverwinlijke aenval der Britannen verſlaeuwen, en de gantſche hulp uyt Duytslandt komen zoud. In deze ſlagh zijn van beyde zijden gebleven de Hertogen Catigernus Britan, en Horſa een Sax, van welke deze by *Horſted*, niet vêr van hier, begraven, de plaets zijn naem gelaten heeft: den anderen, als een treflijk Lijk uytgedragen zijnde, gelooftmen dat by *Ailesford* begraven is, daer die vier groote ſteenen op-geright zijn, en andere daer wederom dwers over, even als de Britanſche gedenktekens, welk *Stongheng* genoemt wordt. Want dit noemt het onervaren volk na Catigern tegenwoordigh *Keit coty houſe*. Men mach ook *Boxley* niet verzwijgen, dat daer zeer naby light, alwaer Willem van Ipren, Graef van Vlaenderen, in het CIↃ C XLV jaer een klooſter getimmert heeft, voor de Munniken van Kent, dewelke van *Claravalle* van Burgundien derwaerts over-gezonden waren: weynigh daer van af aen den anderen oever, daer recht tegen over, is *Birling*, eertijdts de Baronnie van de *Maminots*, daer na van de *Says*, wiens erfdeel daer na door hare vrouwen gekomen is aen de geſlachten van *Clinton*, *Fienes*, en *Aulton*.

Ailesford. *Horſted het graf van Catigernus.* *Boxley.* *Birling.*

Aen den ooſt-oever van de *Medweag* (als ze *Halling* voorby geloopen is, alwaer Hamo de *Heath*, Biſſchop van Roceſter, ſchoone huyzen voor zijn nakomelingen gebout heeft) een weynigh hooger light de oude ſtadt, dewelke van Antoninus DVROBRVS, DVROBRIVÆ, en elders beter DVROPROVÆ oft DVROBROVÆ, by Beda DVROBREVIS, en in 't zakken van 't Roomſche Rijk, zoo is deze naem door het verloop der tijt verkleynt, *Roibis* genoemt wierdt, waer by Ceaſter gevoeght, (het welk van het Latijnſche woort *Caſtrum* gebogen, by onze voor-ouders een ſtad oft kaſteel betekent heeft) het zelve hy noveceaſter, en by ons wat korter *Rocheſter* genoemt wort, en in 't Latijn *Roffa*, van een zekeren *Roffus*, als Beda raemt; doch het ſchijnt iet van den ouden naem *Durobrovis* in zich te behouden. Men behoeft ook niet aen de naem te twijffelen, wijl het, behalven de gemeene wijs van reyzen, en het zeggen van Beda, wel uytdruklijk *Durobrovis* in den gront-brief van de groote kerk genoemt wort. Dit vermaen ik nochtans, dat ik in de gedrukte boeken van Beda *Darvervum* gelezen heb, daer in de geſchreve *Durobrovis* ſtaet. Het light in een dal, en is ten deel omcingelt met zeer ſlechte muuren: het is, als Malmesburienſis verhaelt, kleyn van begrijp; zoo dat het in voorlede tijden, meêr voor een kaſteel, als voor een ſtadt gehouden wierdt. Beda noemt het, het kaſteel der Ken-

Halling. *Durobrevis.* *In de oude tafel van Welſerus uytgegeven Roibis.* *Wat Ceaſter is.* *Rocheſter.*

Kentenaers. Maer nu is het aen het weſten, zuyden, en ooſten zeer groot door zijne voor-ſteden. En is door veel gevallen vergaen. Het is in 't D C LXXVI jaer onzes Heeren, van Ætheldred de Mercier neêr geſmeten, en daer na dikwijls van de Deenen vernielt. Koning Æthelbert van Kent, heeft daer een heerlijke kerk opgeright, welke hy met Biſſchoplijke waerdigheyt vereert heeft; en aen Iuſtus, den eerſten Biſſchop, toe-geeygent; maer als deze van ouderdom begon te vervallen, heeftze Gundulph omtrent het M LXXX jaer wederom hermaekt, heeft daer de Prieſters uyt-gedreven, en Munniken ingevoert, de welke daer nu wederom uyt-gedreven zijnde, zoo zijn 'er een Deeken, vier Proveniers, en Scholieren in de plaets geſtelt. Omtrent de kerk light aen de rivier een kaſteel, van werk en gelegenheyt zeer ſterk, het welk men zeght, dat Odo, Biſſchop van Bajok, en de Graef van Kent gebout hebben. Maer zonder twijffel heeft dit de eerſte Willem gebout, want men leeſt in het boek van *Domeſday*: De Biſſchop van *Roveceſter* houd in *Elesford* voor een *Eſcambie* des lants, waer in een kaſteel light. Het is nochtans zeker dat Biſſchop Odo, als hy twijffelde van de verandering der dingen, dit tegen den Rooden Willem in gehouden, en eyndlijk door gebrek van nootzaeklijkheên gedwongen, niet alleen het kaſteel overgegeven heeft, maer ook van zijn ſtaet berooft en gebannen is. Van de herbouwing van het kaſteel, hoor de *Textus Roffenſis*: Als den tweeden Koning Willem niet wilde beveſtigen de gift van Lanfranc, van de Mayery van *Hedenham*, in 't Graefſchap van Buckingham, gedaen aen de kerk van *Rocheſter*, 't zy dat Lanfranc en Gundulf, Biſſchoppen van *Rocheſter*, den Koning 100 ponden in geldt geven. Ten laetſten, door tuſſchen-ſpreken van Robert, de zoon van Hammon, en van Henrijk, Graef van Warwijk, heeft den Koning toe-geſtaen, zoo voor het geldt, het welk hy eyſchte voor de vergunning van de Mayery, dat de Biſſchop Gundulf, zeer ervaren in 't metſelen, den Koning het ſteenen kaſteel van *Rocheſter* van het zijne bouwen zoud. Ten laetſten de Biſſchoppen zeer qualijk over-een-komende voor den Koning, heeft Biſſchop Gundulf een gantſch ſteenen kaſteel op zijne koſten doen maken. En weynigh daer na: De eerſte Koning Henrijk heeft de wacht van de kerk van Cantelbergh aen de Aertsbiſſchoppen toe-gelaten, en de verzekering van dien te bezitten tot hare nakomelingen toe, gelijk Florentius Wigornienſis verhaelt, en heeft haer ook vryigheydt gegeven om een tooren in die zelve plaets te bouwen. Na die tijdt is het eens oft twee mael met belegering gequelt geweeſt, maer toen meeſt, als de Baronnen door gewelt van wapenen gantſch Engelant deden beven. En als Simon de *Montfort* haer heftigh, maer te vergeefs bevocht, en de houte brugh vernielde. Daer na hebben Ian *Cobham*, en Robert *Knowles*, die van een laeger ſtaet, door lof die hy in den oorlogh bekomen had, tot de hooghſte eer geklommen is, hier voor de houte- een ſteene-brugh gemaekt, met ſchoone verwulffelen van den roof dieze van de Franſche gekregen hadden. Onder deze brugh loopt de *Medweag* zeer ſtreng en onſtuymigh, doch terſtont daer na wat ſtiller, toont een haven voor zoo wel een toe-bereyde vloot, als oyt de zon in oorloghs-tijdt beſtraelt heeft, de welke tot allen tijden gereedt is; zijnde onlangs van de doorluchtige Koningin Elizabeth, tot haer beſchutting, en tot ſchrik der vyanden op-geright, en om de zelve te bewaren heeft zy op den oever een ſterk bolwerk doen maken.

Textus Roffenſis, een out boek met de handt geſchreven, van die kerk.

Nu beſpoelt de *Medweag* wijder en breeder met haer gekrolde, en om-lopende wateren, de vruchtbare, en zeer genoeghlijke akkers, tot dat het eylandt *Shepey*, het welk wy voor Ptolomæus *Toliatin* houden, de rivier *Medweag* van malkander ſcheyt, en door twee monden, in de riviere Teems gedreven wordt, van welke de weſterlijke *Weſt-Swale*: de ooſterlijke, de welke ſchijnt dat zy *Shepey* van het vaſte landt af-geſneden heeft, *Eaſt-Swale* genoemt, maer by Beda *Genlad*, en *Yenlett* gheheten wordt. Dit is van onze voor-ouders van de ſchapen *Shepey* genoemt geweeſt, dat is, *het eylandt van de Schapen*, om dat 'er zoo veel ſchapen op gevoed worden, het is zonderling van vruchten overvloedigh, maer daer is weynigh boſſchagie, het is in de ronte 21 mijlen groot. Aen de noorder-oever is een klooſterken, dat nu *Minſter* genoemt wordt, van Sexburga, huys-vrouw van Ercombert, Koning van Kent, gebout, waer omtrent onlangs een Brabander uyt zekere ſteenen, aen den oever gevonden, in ovens heeft kalk en kooper-root beginnen te branden. Het heeft aen de weſt-zijde een treflijk en ſterk kaſteel, het welk de derde Koning Edward daer geſtelt heeft, gelijk hy zelf ſchrijft: In een aengename gelegenheydt, tot ſchrik der vyanden, en trooſt des volx, aen welk hy een Burg ter eeren van Koningin Philippa van Henegou gevoeght, en *Queenborrough*, dat is, *der Koninginne Burgh*, genoemt heeft. Nu is hier over tot Vooght geſtelt D. Edward *Hobey*, de welke zijn vermaert verſtant in zonderheyt met geleerde oeffeningen verſiert heeft. Ten ooſten is *Shurland*, eertijts de wooning der *Cheineys*, nu van Philips Herbert, tweede geboore zoon van Henrijk, Graef van Penbroek, die den Koning Iacob op eenen dagh Baron Herbert van *Shurland*, en Graef van *Montgomeri* gemaekt heeft.

Queenborrough.

Shurland.

Dit eylandt behoort onder de Hundred van *Midleton*, genoemt na de ſtadt *Midleton*, nu *Milton*. Dit was eertijdts een Koninglijke hoeve, en meêr vermaert als het nu is, hoewel de Deenſe zee-roover Haſting, om het ſchade te doen, een kaſteel daer na by in 't D C C C XC III jaer geveſtight heeft. In de buurt ziet men *Sittingburn*, vol herbergen, en de overblijffelen van het kaſteel *Tong*, de oude woon-plaets van Guncellin van *Badilſmer*, een man van grooten Adel, wiens zoon Bartholomæus, Guncellin voortgebracht heeft, die van de erfgenamen van Radulph *Fitz-Bernard*, Heer van *Kingſdowne*, geteelt heeft den moeyt-makenden Bartholomæus, van welken ik geſproken heb, de welke van Margriet *Clare* ontfangen heeft Ægidius, zonder zonen geſtorven; Margeria, huys-vrouw van Willem *Roos* van *Hamlak*; Machteld, huys-vrou van Ian *Vere*, Graef van Oxford; Elizabeth, huys-vrou van Willem, Graef van Northanton, en daer na huys-vrou van Edmund *Mortimeer*; en Margriet, huys-vrou van Ian *Tiptoſt*: van welke een ſchoone ſpruyt van Vorſten en Heeren gekomen is.

Milton.

Sittingborn.
Tonge.
Het geſlacht van Badilſmer.

Van daer ziet men in een zeer bequame gelegenheydt *Feversham*, want hier om light het vruchtbaerſte deel van dit landſchap: het heeft een bequamen oever, om alle dingen uyt en in te voeren, zoo dat het nu boven alle nabuurige ſteden bloeyt. Het ſchijnt dat het eertijdts ook gebloeyt heeft, wijl Koning Æthelſtan daer de wijzen des Rijx, en in 't D CCCC III jaer wetten geſtelt heeft. En die Steven, de welken het Engelſche Rijk voor hem ingenomen heeft, heeft hier een klooſter voor de Cluniacenſen gebout, in het welke den Koning zelve, zijn huys-vrouw Machteld, en zijn zoon Euſtach begraven zijn. Hier omtrent en elders door dit landt, worden putten gevonden van groote diepte, de welke eng van mont, maer onder wijder zijn, even als verſcheyde kamers met haer ſtijlen van krijt hebben. Van deze putten zijn verſcheyde meeningen. Ik weet 'er niet van te zeggen, of 't zy dat het de putten geweeſt zijn, waer uyt eertijdts de Britannen het wit krijt gegraven hebben, om haer landen te meſten, als Plinius getuyght: Want 100 voeten, zoo hy zeght, hebben zy de putten gemaekt, eng van mont, maer van binnen waren zy wijder, en zoo zijn zy, daer wy van ſpreken; en worden nergens als in krijt-achtige aerde gevonden. 't Zy men meent, dat de Engel-Saxen diergelijke hollen gegraven hebben, tot dat zelve gebruyk als de Duytſchen, van welke zy geſproten zijn. Want zy plachten, als Tacitus verhaelt, onder-aerdtſche hollen te openen, en die boven met veel miſt te bedekken, tot een toe-vlucht voor de winter, en een vertrek voor de vruchten, om dat zy de felle koude in diergelijke plaetſen verzachten: en wanneer de vyandt aenkomt, en deze hollen open zijn, zoo worden zy berooft; maer bedekt en toe-gegraven, zijn zy onbekent, oft bedriegen daer door dat zy gezocht moeten worden.

Feversham.

Waerom dat die putten in Kent gemaekt zijn.

Van daer ziet men op de vlakke ſtrant *Reculuer*, die vruchtbaer van zee-ſlakken, en oeſters, en overvloedigh van oeſter-banken is, by de Saxen Reaculſ, en by de Romeynen en Britannen *Regulbium*, als 'tin 't boek der Aentekeningen genoemt wort, welk verhaelt dat de Hooft-man van de eerſte bende der *Vetaſien* hier de wacht gehouden heeft, onder de Graef van de Saxiſche ſtrandt, (want zoo wierden in die tijdt de zee-ſtranden in deze wijk genoemt) en deze haer oudtheyt getuyght zy door uyt-gegrave penningen der Roomſche Keyzeren. Æthelbert, Koning van Kent, als hy Cantelbury den Munnik Auguſtijn vergunt had, heeft in deze plaets voor hem een Palleys getimmert; de Sax Baſſo heeft het met een klooſter verſiert, na dat de achtſte

Reculuer.

Regulbium.

Het eyland Toliatin.

Shepey.

Minſter.

Bright-

rightwald, Aerts-biſſchop van de kerk van Cantelbergh emaekt is. Na dit kloofter is *Raculf-minſter* ook genoemt geweeſt, na dat het Edred, broeder van den ouden Edmund en Chriſtus kerk te Cantelbergh geſchonken had. Maer nu is 'er niet meêr te zien als een boeren dorpjen, en zoo 'er noch iets overigh is van de naem, die heeftze van het kloofter, wiens ſchoone ſpitſe toorens heden de ſchippers te nut zijn, om eenige ondiepten en banken in de mondt van de Teems te ſchouwen; want, gelijk hy in zijn *Philippeides* verhaelt:

De Swaen-dragend' rivier Tamiſis, laes! die ziet
Dat hare ſtroom zich mengt met zwaer en zuur verdriet.

Nu zijn wy gekomen aen het eylandt *Tanet*, welk door een kleyne tuſſchen-door-lopende kolk van het vaſte landt afgeſcheyden wordt van de riviere *Stour*, by Beda *Wantſum* genoemt, die in dit boſch-achtigh lant *The Weald* genoemt, met twee onderſcheyde rivierkens vermeêrdert, zeer ſnel afloopt, en bezoekt *Ashford* en *Wy*, twee bekende koop-ſtedekens: welk alle beyde haer Collegien van Prieſters hebben; dit is van Ian *Kemp*, Aert-biſſchop van Cantelbergh, die hier gebooren is, het andere van den Ridder R. *Fog* gebout; ook heeft *Wy* zijn bronnen gehadt, waer in Godt een wonderbaerlijke genade geſtort heeft, door het gebedt van een zekeren Munnik van Normandyen, zoo men Rogier van *Hoveden* gelooven mach, den welken ghy, zoo ghy in wonderen vermaek ſchept, lezen mooght. Daer na *Chilham*, oft gelijk het andere noemen *Iulham*, waer noch de puyn van een oudt kaſteel is, dat men zeght, dat een Fulbert van Dover getimmert heeft, wiens manlijk geſlacht haeſtlijk vergaen is in een vrou die zijn erfgenaem was, de welke Richard, natuurlijke zoon van Koning Ian, ten houlijk genomen heeft, met dit kaſteel en erf-gronden, en zy heeft hem twee dochters gebaert, Lora, de huys-vrou van Willem *Marmion*, en Izabelle, de huys-vrouw van David van *Strathbolgy*, Graef van Atholien in Schotlant, en moeder van die Graef Ian van Atholien, de welke dikwijls om gequetſte Hoogheydt verwezen, ten laetſten, op dat hy zoo veel te zichtbaerer zijn zoud, als hy edeler was, tot Londen aen een galgh, 50 voeten hoogh, gehangen, half levendigh onthalſt is, en de romp, dat by ons een uytermaten en zeldene wijs van ſtraffen is, in 't vuur geworpen. Zijn goederen verbeurt gemaekt zijnde, zoo heeft de eerſte Koning Edward dit kaſteel, met de vryheydt van *Felebergh*, aen Bartholomæus van *Badilſmer* geſchonken, de welke om zijn verradery, als ik terſtont verhaelt heb, inſgelijx van 't zelfde vervallen is.

De riviere Stour.

Pag. 457.

Chilham.

Fulbertus de Dover.

1306.

Het gerucht gaet ſtantvaſtelijk by de inwooners, dat Iulius Cæſar, in de tweede tocht in Britannien, hier gelegert heeft, en dat zy daerom *Iulham*, dat is, *Iulius Wacht* oft *Huys* genoemt; en ook de waerheyt, 't zy ik my bedriegh, houdt het met haer. Want Cæſar zelve zeght, als hy by nacht XII duyzent ſchreden van den oever gegaen had, dat hy aen een rivier eerſt met de Britannen gevochten heeft: en dat hy daer, als hy hen daer in het boſch gedreven had, zijn leger ſterk gemaekt heeft, alwaer de Britannen, veel boomen afgehouwen hebbende, door de natuur en haer arbeyt, een zeer ſterke plaets in gehadt hebben. Want deze plaets is net 12 mijlen van de ſtrandt, ook is 'er anders geen rivier tuſſchen beyde, zoo dat het noodtzaeklijk geweeſt is, dat hy met zijn eerſte leger tot hier toe quam: in welk hy zich tien dagen verhouden heeft, om zijn vloot, die door onweêr wat ſchade geleden had, te vermaken, en van daer te voeren. Omtrent deze ſtadt wordt een graf, met groene zoden bekleet, vertoont, in welk men zeght, dat over veel jaren *Iullaber* begraven light, die by zommige gezeyt wordt een Reus geweeſt te zijn, en by zommige een Tovenaer. Maer wijl ik acht dat 'er iet in deze naem van ouder gedachtenis ſchuylt, zoo heb ik my zelven byna ingebeeldt, dat Laberius Durus, Hooft-man der zoldaten, hier light; dien de Britannen op den wegh van dat voornoemde leger gedoot hebben, en dat het graf daer van *Iullaber* genoemt is geweeſt.

Laberius Durus Overſte.

Vijf mijlen van hier beſpoelt de *Stour* zeer ſnellijk, met een gedeelde kolk, *Durovernum*, de voorneemſte ſtadt van dit landt, en heeft aen de zelve de naem gegeven; want *Durwhern* betekent by de Britannen een ſnelle rivier. By Ptolomæus wortze voor *Durovernum*, *Davernum* genoemt, by Beda en andere *Dorobernia*, by de Saxen Cant-paṗa-byṙig, dat is, *de ſtadt van 't volk van Kent*, by Ninnius en de Britannen *Caer-Kent*, dat is, *de ſtadt Kent*, by ons *Canterbury*, en by de Latijnen *Cantuaria*. Het is een zeer oude ſtadt, zonder twijffel is zy by de Romeynen zeer vermaert geweeſt: Zy was niet zeer groot (gelijk Malmesburienſis zeght) noch ook niet zeer kleyn, welke door haer gelegenheydt, en nabuurigheydt van de zon zeer vruchtbaer is, rondom bemuurt, bewatert door rivieren, vermaert door de bequaemheydt der boſſchen, en daer-en-boven, door dien zy na aen de zee is, overvloedigh van viſſchen. In 't bloeyen van de Saxiſche Zeven-heerſching is zy de hooft-ſtadt van 't Kentſche Rijk, en des Konings ſtoel geweeſt, tot datze Koning Ethelbert, met Koninglijk recht, mildelijk aen Auguſtinus, Aerts-biſſchop aen het Engelſche volk toe-gewijdt, gegeven heeft, die hier een wooning voor zich en zijn nakomelingen ſtelde. En alhoewel de *Metropolitiſche* waerdigheydt, en de eer der mantel, (dit was een Prieſterlijk kleet dat men over de ſchouderen hing, van een ſchaeps-vel, tot gedachtenis van die, die het verlooren ſchaep gezocht, en het gevonden hebbende, op zijn ſchouderen geleyt heeft; deze mantel is met kruyſſen door-werkt, en van het lichaem van S. Pieter af-genomen) geſtelt was te Londen van den heyligen Paus Gregorius; zoo is zy nochtans ter eeren van Auguſtinus hier over-gevoert. Want Kenulf, Koning der Merciers, ſchrijft aldus aen Paus Leo: Om dat Auguſtinus zaliger gedachtenis, die Godts woort aen de Engelſche volken verkondight, en de kerken der Saxen loflijk geſtiert heeft, in de ſtadt *Dorobernia* geſtorven, en zijn lichaem in de kerk van den heyligen Petrus, Vorſt der Apoſtelen, die zijn nakomeling Laurentius gewijdt heeft, begraven is: zoo heeft het alle de wijzen van ons landt goedt gedacht, dat die ſtadt de *Metropolitiſche* eer zoud hebben, daer het lichaem van hem begraven is, die in deze plaetſen de waerheydt van het geloof geplant heeft. Maer 't zy de Aertsbiſſchoplijke ſtoel, en *Metropolitiſche* waerdigheydt, door macht van de wijzen, van ons volk, dat is, door macht van 't Parlement, op dat ik na onze tijdt ſpreke, 't zy van Auguſtinus zelf in zijn leven, als zommige willen, hier geſtelt is; de Roomſche Pauzen, dewelke naeſt daer aen gevolght zijn, hebbenze hier zoo beveſtight, dat zy beſloten hebben, dat zy 'er niet afgenomen zou worden, op de ſtraf van verdoemenis, en van in het helſſe-vuur te lijden. Het is nu byna ongelooflijk, hoe zy van toen af gebloeyt heeft, zoo door de Aerts-biſſchoplijke waerdigheyt, als door de treflijke Schole, die den zevenden Aerts-biſſchop Theodorus daer geſticht heeft: en hoewel zy door den Deenſen oorlogh nedergeſlagen, en door ongelukkige brandt dikwijls meeſt ten deel weghgenomen wierd, zoo is zy nochtans daer na altijdt ſchoonder wederom op-gekomen.

Canterbury.

Auguſtinus der Engelſen Apoſtel.

Wat die Mantel is.

793.

Na de inkomſt der Noormannen, na dat de Roode Willem, als in de brieven van het klooſter van S. Auguſtinus ſtaet, de ſtadt van Cantelbergh aen de Biſſchoppen vaſt gegeven had, die zy te voren door gunſt hielden, is zy door de naem van Godts-dienſt, en door weldadigheyt haerer Prælaten, en inzonderheydt van Simon *Sudbury*, die de wallen wederom op-gemaekt heeft, niet alleen haer adem verhaelt, maer als ſchielijk tot die heerlijkheyt aen-gewaſſen, dat het door de ſchoonheydt der byzondere gebouwen alle de ſteden in Engelandt gelijk is; maer in heerlijke gebouwen, en veelheydt van haer kerken, de vermaertſte plaetſen te boven gaet. Onder deze hebben twee bovenmaten uyt-getoont, te weten, de kerk van Chriſtus, en van S. Auguſtinus, beyde vervult met Benedictijner Munniken: de kerk van Chriſtus is gelijk als in 't midden van de ſtadt, en recht zich op met zulke waerdigheyt ten hemel, dat, dieze van vêr aenzien, tot Godts-dienſt aen-geport worden. Die Auguſtinus, daer wy van geſproken hebben, heeft deze kerk, van oudts van de geloovige Romeynen gemaekt, wederom gekregen, als Beda zeght, Chriſtus toe-gewijt, en zy is de ſtoel van zijn nakomelingen geweeſt, in dewelke 73 Aerts-biſſchoppen na vervolgh gezeten hebben. Van deze Aertsbiſſchoppen hebben Lanfranc en Willem *Corboyl*, het opperſte deel, en die na haer gekomen zijn, het nederſte deel van die kerk gehat, na dat dit oude werk door den brandt nedergevallen was; zy hebbenze tot die grootte als men nu ziet met groote onkoſten, welk het Godtvruchtige overgeloof in voor-lede tijden uyt-reykte, gebracht. Want vele, zoo van groote, middelmatige, als kleynen ſtaet, zijn hier met groote giften en gaven t'zamen-gekomen, om

het

het graf van den Aerts-biſſchop Thomas *Becket* te zien; die van de hovelingen in deze kerk dootgeſteken, om dat hy zich voor de kerkelijke vryheydt hardnekkigh tegen den Koning opſtelde, van den Roomſchen Paus onder het getal der Martelaren geſtelt, met Goddelijke eer gedient, en met zoo veel gaven over-laden wierd, dat van de kiſt, waer in de overblijffelen van zijn beenderen in geleyt waren, het ſlechtſte deel gout was. Alles blonk, als Eraſmus zeght, die het gezien heeft, lichte, ſcheen, en blixemde van koſtelijke ſteenen, en de gantſche kerk dertelde meêr als met Koninglijke rijkdommen; en de naem van de kerk, te weten Chriſtus, is als uytgewiſt geweeſt, en verandert in de naem van S. Thomas. Deze kerk heeft nergens anders door meêr vermaert geweeſt, als door dezes gedachtenis, en graf; hoewel zy der anderer graven niet t'onrecht booght, inzonderheydt dat van Edward, Vorſt van Walles, toegenaemt de Swarte, als ook het graf van den vierden Henrijk, dien machtigen Koning van Engelandt. Maer de achtſte Henrijk heeft deze zoo veel jaren op-gehoopte rijkdommen verdeelt, en de Munniken verdreven: voor de welke hy in deze Chriſtus kerk, een Deeken, een Aerts-deeken, XII Proveniers, en VI Predikanten, die Godts woort in de ombuurige plaetſen uytwerpen zouden, geſtelt heeft. De andere kerk van deze ſtadt, die deze hardnekkelijk nabootſte, heeft dicht voor de ſtadt ten ooſten haer plaets gehadt, en was bekent met de naem van S. Auguſtijn, welke de zelve Auguſtijn, en Koning Ethelbert door zijn vermaen, ter eeren van S. Pieter en Paulus geſtelt hebben; op dat zy de begraef-plaets zoude zijn, zoo van de Koningen van Kent, als van de Aerts-biſſchoppen (want het was noch niet geoorloft in de ſtadt te begraven) en hebbenze met groote rijkdommen verrijkt, en den Abt een Muntery, met de macht om geldt te munten, toe-gelaten. Maer nu is zy meeſt in haer puyn gewentelt, het overigh tot Koninglijke huyzen verkeert, en vertoont lichtelijk aen dieze bezien, hoe groot zy geweeſt is. Die Auguſtinus was in des zelfs Portael begraven, gelijk als Thomas *Spot* met dit graf-gedicht te kennen geeft:

De kerk S. Auguſtinus.

Hier light der Engelſen Prælaet, haer deught, haer roem,
Hier ruſt dien Auguſtijn, dien ik voor heyligh noem.

Maer dit ſchrijft Beda, diemen beter geloven mach, met dit opſchrift:

Hier ruſt de Heer Auguſtinus Dorovenſis, de eerſte Aertsbiſſchop, die hier eertijdts geſtelt is van den heyligen Gregorius, Paus van de ſtadt Romen: en van Godt beveſtight door de werking van wonderen, heeft den Koning Ethelbert en zijn volk, van het Heydendom gebracht tot het Chriſten geloove, en in vrede zijn dagen vol-eyndt hebbende, is geſtorven op den zevenden dagh van Iunius, die zelfde Koning noch heerſchende.

Te gelijk neffens hem in 't zelve Portael, zijn noch zes na hem komende Aerts-biſſchoppen begraven, en tot gedachtenis van deze zeven, te weten van Auguſtinus, Laurentius, Mellitus, Iuſtus, Honorius, Deus-dedit, en Theodoſius, zijn deze veerzen in Marmor-ſteen in gehouwen:

Hier liggen in dit graf van deze gallery,
Zeven Aerts-biſſchoppen, vervolgend' op eenry,
Zeven voor-vaderen, zeven Hemelſche ſtarren,
Zeven Regeerders voor die ongelovigh warren,
Zeven Fonteynen van het Goddelijke landt,
En zeven lichten ſchoon, de welke zijn verwant
Aen 't Hemelſche Palleys; ja deze zelve zeven
Schijnen als een pijlaer by Godt den Heer te leven:
Dees zeven Starren ſtaen in 't Hemelrijk ten toon,
En ieder een beeldt uyt een Hemels goude Kroon.

Daer valt niet van de andere kerk, die hier zeer naby is, te zeggen; die, gelijk Beda zeght, van de Romeynen getimmert, en den heyligen Martinus toe-gewijdt is, in welke, eer dat Auguſtinus hier quam, Bertha, uyt het Koninglijk geſlacht der Franſen, huys-vrouw van Ethelbert, placht in den Chriſtelijken Godts-dienſt tegenwoordigh te zijn. Van het kaſteel aen het zuyd-eynde van de ſtadt, nu met geſplete bolwerken, terwijl het niet zeer oud is, gemoet ons niets gedenkwaerdighs, dan dat het van de Noormannen gebout is. Van de waerdigheyt van de ſtoel van Cantelberg, die eertijdts zeer vermaert geweeſt is, zal ik niet zeggen, als dat, gelijk in de Roomſche *Hierarchye*, oft Prieſter-heerſching, de Aerts-biſſchoppen van Cantelbergh de voornaemſte van gantſch Engelandt, Gezanten van den Roomſchen Paus, en gelijk als tweede Patriarchen van de weereldt, als den tweeden Vrbanus gezeyt heeft: dit zoo ook, als de Pauſſelijke macht verdreven was, in het Synodus in 't CIↃ IↃ XXXIV jaer beſloten is, dat zy de voornaemſte en *Metropoliteyn* van gantſch Engelandt genoemt zouden worden. Welker waerdigheydt onlangs gevoert heeft die eerwaerdige vader in Chriſtus, Iohannes *Whitgift*, dewelke heylighlijk zijn leven Gode, en alle zijn arbeyt der kerk toegewijt, tot groot nadeel van alle goeden, ten laetſten in het CIↃ IↃ C IV jaer in Chriſtus ontſlapen is, den welken Richard *Banford*, een man van voortreflijke grootheyt, zoo wel van gemoet, als van Raedt, om het Geeſtlijke Recht voor te ſtaen, tot zijn navolger gegeven is. Voorts wordt de noorder Pool boven de Zichteynder van Kent op LI graden, en XVI minuten verheven, en de langte met XXIV graden, LI minuten bepaelt.

De voornaemſte en Metropoliteyn van gantſch Engelandt.

De *Stour*, zijn wateren nu by-een-verzamelt hebbende, vloeyt voorby *Hackington*, alwaer vrou Lora, Gravin van Leiceſter, in die tijdt zeer vermaert, haer hart van de weereltſe luſten af-getrokken, zich van alle menſchelijke by-een-komſten af-gezondert, en Godt alleenlijk gedient heeft. Op die tijdt begon Baldwin, Aerts-biſſch op van Cantelbergh, de kerk van S. Steven, en S. Thomas van Cantelbergh; maer hem door de macht van de Paus, op dat hy de Munniken van Cantelbergh niet tot nadeel zijn zoud, verboden zijnde, heeft op-gehouden. De naem nochtans van S. Steven heeft die plaets behouden, en Ridder Rogier *Manwood*, eerſte Baron van 't Scaccarium, van byzondere geleertheyt in ons burgerlijk recht, aen wiens goedigheyt de behoeftige burgers veel ſchuldigh zijn, heeft die zelve onlangs ten hooghſten vereert: en zijn zoon Pieter *Manwood*, Ridder van het Badt, kan ik om zijn deught, en gunſt tot geleertheyt en geleerden, niet als met eere gedenken. Daer na vloeyt de *Stour* door *Fordich*, het welke in het boek van den eerſten Willem, de kleyne Burgh van *Forewich* genoemt wort, vermaert door zijn gepreze Voorens, tot *Stouremouth*, al waerze zich, door 't verdeelen van haer wateren, twee wegen opent, en de naem verlatende, *Wantſume* genoemt wort, makende van het weſten en zuyden het eylandt *Thanaton*, want aen de andere kanten wordt het van de zee beſpoelt. Dit eylandt heeft Solinus ATHANATON, en THANATON in andere voor-beelden genoemt, de Britannen *Inis Rubin*, als Aſſerius getuyght, miſſchien voor *Rhutupin*, na de ſtadt *Rhutupina*, die daer na by light, de Saxen Tanet, en Tanet-land, by ons *Tenet*. Het gantſche landt is van wit blinkend krijt, gelukkigh van kooren-akkers, en van vruchtbare aerde, acht mijlen in de lengte, en vier mijlen in de breedte. Het wierd eertijdts bewoont van 600 huys-gezinnen, waer voor men in Beda, maer t'onrecht, leeſt 600 mijlen. Dat Solinus ſchrijft, hoe dit eylandt van geen ſlang bekroopen wordt, en dat de aerde, van hier gebracht, de ſlangen dooden kan, wordt nu onwaerachtigh bevonden. Daerom vervalt die oorſpronklijkheydt ἀπὸ τ' θανάτε, dat is, *van de doot der Slangen getrokken*, heel te niet. Hier hebben de Saxen haer eerſte ſchatting gedaen, hier hebben zy eerſt hare woon-plaetſen gehadt, door toe-lating van Vortigern, hier is haer toevlucht geweeſt, hier heeft de Britanſche Guortimer haer groote nederlagen aen-gedaen, als hy haer by *Lapidem tituli* (zoo wordt de plaets by Ninnius genoemt, die wy nu bykans met de zelfde zin *Stonar* noemen, en gewiſlijk een haven geweeſt is) gedwongen heeft met der haeſt in haer roof-ſchepen te vluchten. En op welke plaets, als hy zeght, hy geboden heeft dat men hem zoud begraven, om der Saxen dolligheyt, gelijk hy meende, te bedwingen; gelijk als Scipio Africanus, die zijn graf zoo geboden heeft te ſtellen, dat hy Afrijken zien konde, meenende dat dit ook tot ſchrik van Carthage zoud dienen. En hier by *Wippedfleete*, zoo genoemt van de Sax Wipped, heeft Hengiſt de Britannen met vele veldt-ſlagen vermoeyt en verſlagen. Auguſtinus is hier in dit landt na vele ſtrijden aen-gekomen, wiens zegening de licht-gelovige Prieſters de vruchtbaerheydt van dit landt toegeſchreven hebben; en de Munnik Gotcelin heeft uyt-geroepen, gelukkigh is het lant van *Tanet* door zijn vruchtbaerheyt, maer gelukkiger door het herbergen van zoo veel Godt-brengende vreemdelingen; ja van zoo veel Hemelſche burgeren. Egbert, de derde Koning van Kent, heeft, om de eerlijke vrouw Domneva, die hy te vooren verongelijkt hadt, te bevredigen, haer deze erf-gront vergunt, in de welke zy voor LXX gefalyde Non-

Hackington.

S. Steven.

Fordich

Het eyland Thanaton.

Tenet.

Welke op zijn Engels An Hide genoemt wort, en beſtaet uyt 100 huysgezinnen, want Acris als men gelooft, is eertijds op het Latijn een huysgezin, als mede een woonplaets gezeyt geweeſt.

Een plaets Lapis tituli genoemt.

596. *Munster.*

nen, een klooster gebouwt heeft, daer Mildreda Overste van geweest is, die, om haer heyligheydt, onder het getal der heyligen gestelt is, en de Koningen van Kent hebben het zelve veel vereert, maer inzonderheydt Withred, de welke, op dat ik de wijs van die eeuw uyt zijn gift aentekene, by de hoop der bevesting een zoode van aerde, die hy geschonken heeft, op het heyligh Outaer stelde. Daer na is dit eylandt door het roven der Deenen zoo gequelt geweest, de welke dit klooster van Domneva met allerhande zoort van wreedtheydt besmet hebben, dat het niet voor de geruste tijden van het Rijk der Noormannen gebloeyt heeft.

Zonderlinge yver.

Ook mach ik niet verzwijgen 't geen tot zonderlinge lof der inwooners strekt, voornamentlijk van die te *Margat*, *Ramsgate*, en *Brodstear* woonen. Want het zijn zeer wakkere mannen, die even als *Amphibii*, oft Twijffel-dieren, haer kost te water en lande winnen, wijl zy op beyde de Hooftstoffen ervaren zijn: want zy zijn Visschers en Ploegers, Boeren en Schippers; en die de ploegh in 't om-ploegen van 't landt stuuren, de zelve houden ook het roer van het schip. Na de tijdt van 't jaer hechten zy haer netten, vangen Kabeljauw, Haring, Makreel, &c. zy varen, zy voeren haer koopmanschap uyt: en die zelve mesten haer landen, ploegen, zaeyen, eggen, maeyen haere vruchten, en verbergenze, zijnde in beyde zeer ervaren; zoo wordt by haer het werk in de weereldt gedaen. En wijl hier dikwijls scheepbreuken geschieden, want aen hare strandt liggen die afgrijzelijke banken voor de Schippers, dieze *The Godwin*, *The Brakes*, *The foure foote*, *The Whitdik* (waer van op haer plaets in de eylanden) noemen; zoo plegen zy grooten vlijt te doen om de koopmanschappen weder te krijgen.

Rhutupia de haven van Trutusen.

Aen de zuyder mont van de *Wantsum*, die men gelooft dat haer kolk verandert heeft, is, recht tegen over dat eyland, een stadt geweest, die van Ptolomæus RHVTVPIA, van Tacitus PORTVS TRVTVLENSIS, voor *Rhutupensis*, zoo B. Rhenanus ons niet bedrieght, van Antoninus RHITVPIS PORTVS, van Ammianus RHVTVPIÆ STATIO, van Orosius de stadt en haven van RHVTVBI, van de Engelsen, als Beda getuyght, *Reptacester*, by zommige *Ruptimuth*, van Alfredus Beverlacensis *Richberge*, en van ons heden *Rickborow*. *Richborow* genoemt; zoo heeft de tijdt in een en de zelfde naem te veranderen gespeelt. Waer dat deze naem af gesproten is, is niet bekent, wijl nochtans de plaetsen, die hier omtrent liggen, na het zant genoemt worden, gelijk als *Sandwich*, en *Sandibay*: en *Rhyd Tasith* in 't Britansch een zandige grondt betekent, zoo zoud ik, durf ik, het daer van gaern trekken: Deze stadt scheen uyt-gestrekt in het neder-hangen van een heuvel. Het kasteel stont aen de zee op een verhevener plaets, die daer nu door haer by-een-gevoerde zanden, zoo vêr af is, dat z' 'er naeulijx op een mijl na by komt. Het is zeer vermaert geweest toen de Romeynen daer 't gebiet hadden. Van hier was een geduurige overvaert uyt Britannien na het vaste lant, en hier zijn de Roomsche vloten aen gekomen. Lupicinus, van Constantinus in Britannien gezonden, om den loop van de Schotten en Picten te bedwingen, heeft de Herulen, Bataven, en de bende der Mesisen hier uyt gezet. Ook is Theodosius, vader van de Keyzer Theodosius, (dien de Raedt, na 't getuygenis van Symmachus, om 't bevrede Britannien, Ridder-beelden toegestemt had) met zijn Herulen, Iovien, Victoren, en Fidenten (dit waren Roomsche benden) hier na toe gevoert. Daer na als de Saxsche zee-rovers, met het roven der koopmanschappen, de zee door den oever besloten, en onze stranden met geduurige straet-schenderyen quelden, zoo is het tweede Keyzerlijke legioen, het welk van den Keyzer Claudius uyt Duytslandt over-gevoert, en lange jaren te Isca der Siluren in Walles gelegen had, herwaerts over-gebracht, en heeft hier zijn Overste gehadt, onder de Graef van de Saxische strandt. Welke Vooghdy misschien die Clemens Maximus gevoert heeft, die, van zijn zoldaten in Britannien voor Keyzer begroet, Gratianus gedoot heeft, en daer na te Aquileyen van Theodosius om-gebracht is. Want dezen heeft Ausonius in deze veerskens van Aquileya, den Rhutupijnschen moorder genoemt:

Clemens Maximus.

Maximus was wel eer een wasser der zoldaten,
Een die de wapens droegh, en vollighd' achter straten.
Gelukkigh is die geen aen wien 't Fortuyn zoo dient;
Aen wien de voorspoedt is als een gestadigh vrient.
Ghy hebt door uw Latijnsch zoldaet gebracht ten ende,
Dien Rutupijnschen dief, die niet als alles schende.

Die zelve Dichter heeft ook een anderen Rutupijnschen Oversten, naemlijk Flavius Sanctus, van vergetenheydt bevrijt in zijn Lijk-dichten, van welken hy aldus gezongen heeft:

Daer zijn'er die Rutupinus verstaen voor gants Engelandt.

Rhutupen was verblijt over dees haren Heer,
Die alle oorelogh, in stilte, leyt ter neér.

Deze zelve Ausonius eert ook zijnen oom Claudius Contentus, de welke groot geldt onder de Britannen door wocker bekomen had, en met uytlandige winsten verdubbelt; die, door de doot wegh genomen zijnde, alles hier gelaten heeft, aldus in zijn zelve Lijk-klachten:

Wel aen dan droevigh liedt, gedenkt doch de gezangen
Van uwen ouden oom, wat had ghy een verlangen,
O aerd van Rutupen, wat waert ghy vaek verwekt,
Eer ghy Contentum had, die geen die ghy nu dekt.

Na der Saxen aenkomst heeft *Rhutupien* ook gebloeyt: want de oude schrijvers verhalen, dat het de Koninglijke stadt geweest is van Ethelbert, Koning van Kent, en Beda heeft het de naem van een stadt gegeven. Daer na heeft het beginnen af te gaen, en de naem wordt nergens gelezen, als by Alfredus Beverlacensis, die verhaelt dat Alcher by deze stadt, toen *Richberche* genoemt, de met roof belade Deenen, met zijn Kentenaers in de vlucht geslagen heeft. Maer nu heeft de tijdt alle haer overblijffelen gantsch wegh genomen, op dat men leere dat even de steden, als de menschen, van 't nood-lot gedreven worden. Nu is het een kooren-akker, in welke ghy noch den omtrek der straten ziet, als het kooren daer opgewassen is; want overal daer de straten geweest zijn, wast het kooren niet zeer overvloedigh, en welk gemeenlijk *S. Augustines Crosse* genoemt wordt. Daer zijn alleenlijk overigh de half-vervalle wallen van het kasteel, op een vier-kante wijs, met tany-zant sterk aen malkanderen gemaekt. Men zoud oordeelen, dat het Α'κρόπολιν waer, op zoo hoogh een gelegenheyt beschout het de vochtige vlakte in *Tanatum*, welke de zee, zich allenxkens te rugh trekkende, nagelaten heeft. De plaets der stadt, nu met de ploegh door-sneden, werpt menigh mael op goude en zilvere Roomsche penningen, getuygen van haer oudtheyt. en weynigh hier beneden toont zy haer spruytsel, dat de Saxen na het zant Sondyc, en by ons *Sandwich* genoemt hebben. En dit van 't getal der vijf havenen, als zyze noemen, zijnde ten noorden en westen met wallen, elders met een dijk, rivier, en graft sterk gemaekt, heeft eertijts de Deensche verwoetheyt, en in de voorgaende eeuw de Franse brant gevoelt; nu is het genoeg bevolkt, hoewel de haven door geweld zant, en door een groot schip van den vierden Paus Paulus, in de inkomst van de haven gezonken, niet bequaem is om grooter schepen, als haer juyste diepte te voeren.

Sandwich.

Den voorbergh van Kent.

Omtrent *Rhutupyen* stelt Ptolomæus den voor-bergh van Kent, als de laetste tip van deze hoek, welk qualijk in eenige voor-beelden *Nuncantium*, en *Acantium*, by Diodorus *Carion*, en heden by ons *The Foreland* genoemt wordt. Maer alle de Engelse oevers, hier rondom, worden van de Dichters na *Rhutupyen*, de Rhutupijnsche stranden genoemt. Hier van heeft Iuvenalis, daer hy Curtius Montanus, die lekker-buyk, bespotte, van de oesters van hier na Romen gebracht, deze veerzen geschreven:

The Forelandt.

Engelse oesters.

Noyt was 'er in mijn tijdt, noyt was 'er by mijn weten,
Een die, als Curtius, mocht meerder oesters eeten:
Zy waren dan gegroeyt oft aen Circis zee-kant,
Oft aen Lucrinus steen, oft Rutupijnsche strant,
Hy wist die aerdighlijk, zonder veel tijdts te slijten,
Te zwelgen in zijn lijf, in een mael toe te bijten.

En Lucanus:

Oft als het woeste schuym, en Rhutupijnsche stranden,
Door op-geweld gezwel van baren-boogen branden.

Van de voor-bergh van Kent loopt de strant eenige mijlen vêr, zich met heuvelen verheffende, ten zuyden. Maer als zy tot *Sandon*, dat is, *Zandt-duyn*, en tot *Deale*, nabuurige kasteelen, welk de achtste Henrijk by onzer vaderen gedenken gebout heeft, gekomen is, zoo zakt zy, en light vlak en open aen zee. By dat *Deale*, dat Ninnius *Dole* noemt, (en als ik meen met recht, want een ope vlakte aen de zee, oft rivier, noemen onze Britannen heden al zoo) is Cæsar, zoo men stantvastelijk zeght, aengekomen, en Ninnius wordt onderstut, die bastaerdlijk geschreven heeft: Cæsar

Sandon. Deale.

Daer Cæsar te scheep aen gekomen is.

heeft

heeft by *Dole* een slagh geslagen. De hangende tafel in het kasteel *Dovere*, bevestight het zelve, en Cæsar zelve maekt het geloofwaerdigh, dewelke verhaelt, dat hy aen die ope en vlakke oever te lande gekomen is, en een zwaren slagh met de Britannen geslagen heeft: Waer af onzen Lelandus in zijn Zwanen-gezang:

Dela, *die werpt af*,
Van boven in een graf,
Kasteelen, 't moet geschiede:
Eertijdts een plaets bekent,
Tot aen des wereldts ent,
Door Cæsars Pyramiede.

Want hy (het zy geoorloft een weynigh buyten spoor te treden) alles te water en te landt ingenomen hebbende, als Pomponius Sabinus uyt Seneca verhaelt, heeft op de zee gezien, als of hem de Romeynsche wereldt niet genoegh waer, heeft een andere wereldt bedacht, en is met een vloot van 1000 schepen, (zoo schrijft Athenæus uyt Cota) oft om zich van de Britannen te wreeken, om dat zy de Fransen geholpen hadden, gelijk Strabo, oft door hoop der Britansche peerlen, als Suetonius; oft uyt eer-zucht, als andere zeggen, in 't LIV jaer voor Christus geboorte, en in het navolgende in Britannien gekomen. Als hy te voren, niet als Rogerus Bachonus zeydt, door spiegels op de Franse stranden gestelt, en door de zicht-konst, die de verhoole dingen verdubbelt, maer door spied-schepen, gelijk hy zelf, en Suetonius getuygen, de havens en vaert naerstelijk doorzocht had. Wat dat hy hier gedaen heeft, heeft hy zelf overvloedelijk beschreven, en hebben wy hier boven kortlijk uyt zijn eyge schriften, en uyt de verloore gedenk-tekenen van Suetonius van Scæva verhaelt, wiens kracht klaerlijk gebleken heeft in de burgerlijke oorlogh van Dyrrachus, en den welken onzen Dichter Iosephus, in zijn Antiocheides, doch min waerlijk, getuyght een geboren Britan geweest te zijn, met deze woerskens van Britannien:

Scæva is hier geteelt, en niet min is bekent
Het burgerlijk oproer, hy heeft hem strax gewent
Dees zwarigheyt alleen op zijnen hals te dragen;
En was gelijk een muur, de Keyzer te verjagen.

In het boek van de kunst en nature.

Pag. 26.

Maer Cæsars daden, in ons landt, kondt ghy uyt hem, en 't geen ik boven geschreven heb, na zien. Want ik heb dien ouden Britan niet gesproken, den welken M. Aper, by Quintilianus, in dit eylandt gezien heeft, die bekende dat hy zelf in die slagh geweest is, als zy de gewapende Cæsar pooghden van strandt te weeren: ook heb ik niet voor-genomen Geschichten te schrijven.

Het schoone Borst-Harnas.

De haven-kasteelen van den Keyzer.

Darellus.

Aen dezen oever liggen met een langen streek, eenige hoopen zandt-duynen, als dijken, die de winden, gelijk als zommige meenen, daer t'zaem-gevoert hebben: maer ik oordeel dat het bolwerken oft kasteelen voor de schepen geweest zijn, dewelke Cæsar daer in tien dagen, en tien nachten gemaekt heeft, om daer in zijn beschadighde schepen te brengen, en voor onweder, en de Britannen, dieze te vergeefs aenranden, te beschermen. Want ik hoor van de by-wooners, dat deze dijk *Romesworke*, gelijk een Romeyns werk genoemt wordt. En dieshalven geloof ik te meêr, dat Cæsar hier aen-gekomen is, om dat het getuyght, dat de zee zeven mijlen van hier (want zoo staet in het oude boek dat Fl. Constantinus den Raedts-heer verbetert heeft) in zoo enge bergen begrepen wordt, datmen met een pijl van de hooghte lichtelijk op strandt schieten kan. Voorwaer deze uytstekenheydt van klippen loopt terstont van *Deale* zeer vruchtbaer in 't geen men *Sampeter* noemt, omtrent 7 mijlen tot *Dover*, alwaer zy van elkander splijt, en zich aen de voorby-gaenden opent: en dat is de natuur van de plaets, dat zy, gelijk Cæsar schrijft, de zee zich tusschen twee heuvelen ingelaten heeft, en behout. Tusschen deze af-scheyding der klippen light *Dubris*, waer van Antoninus verhaelt, de Saxen hebben het Dorna, en wy *Dover* genoemt. Darellus schrijft uyt Eadmerus, dat het de naem gekregen heeft, om dat het gesloten en verhindert was. Want als (gelijk hy zeght) by oude tijden de veel-havige zee, zich in die plaets zeer verspreyde, zo heeft men ze, de noodt zulx vereyschende, met naeuwer bepalingen besloten. Maer Guilielmus Lambardus, heeft een zekerer reden van die naem bygebracht, te weten, van *Dufyrrha*, het welk in 't Britansch een hooge plaets betekent. De stadt, dewelke tusschen de klippen in light (alwaer eertijdts de haven zelf geweest is, als de zee daer in vloeyde, gelijk als uyt de ankers, en gebroken planken van schepen besloten wordt) is door de bequaemheydt van haer haven, die nu bykans te niet is, en door haer over-vaert na Vrankrijk, meêr vermaert, als door haer voortreflijkheyt, en volk-rijkheydt. Want het is de vermaertste over-vaert, en was eertijts by wetten verboden, dat niemant, die om de Godts-dienst buytens lants vertrok, elders mocht over-varen; en het wordt onder de vijf havenen gerekent; eertijdts was het ook gehouden 21 schepen tot den oorlogh uyt te rusten, op dezelve wijs, als *Hastings*, waer van wy gesproken hebben. Daer 't zich naer de zee, van dewelke het door een tusschen-geworpe bank af-gesloten is, strekt, is het met vesten besloten geweest, daer noch eenigh deel van overigh is. Het heeft een kerk gehat den heyligen Marten toe-gewijt, en van Whitred, Koning van Kent, gebout: en een huys voor de Templier-Ridders, dat nu verdweenen is; en het verstrekt tot een wooning van den *Suffragaen* van den Aerts-bisschop van Cantelbergh, dewelke, als de Aerts-bischop met sware diensten overladen is, 't geen tot de orde behoort, niet 't geen tot de Bisschoplijke recht-spreking voeght, uyt-voert. Op dien heuvel, oft liever op die rots, die aen de rechter-zijde light, en van alle kanten bykans af-gebroken, tot een wonderlijke hooghte, daer zy naer de zee strekt, oprijst, vertoont zich een groot kasteel bykans als een stedeken, zeer sterk, en vol toorens; Matthæus Parisiensis noemt het de sleutel en 't slot van Engelandt. Het gemeene volk droomt dat het van Iulius Cæsar gesticht is: Ik meen dat het van de Romeynen gebout is, van die Britansche Tichel-steenen in de kapel, die zy in haer timmeringen gebruykt hebben. Het Romeynsche Rijk in 't westen nedervallende, zo hebben zy de bende der Tungrikanen, dewelke onder de Palatijnsche hulp gerekent worden, hier in bezetting geleght. Van welker toerusting die groote pijlen gezien worden, dieze gewent waren uyt de Palleysen te schieten, en welke de Slot-vooghden voor een wonder vertoonen. Van der Saxen inkomst tot het eynde van haer Rijk, heb ik nergens een woort van dit kasteel, oft stad gelezen, dan alleenlijk in zekere geschreve papieren, uyt de hangende tafel, hier bewaert, uyt-geschreven, die verhalen dat Cæsar, als hy te *Deale* aen-gekomen was, en by *Baramdowne* (dit is een by-liggende vlakte, bequaem om het leger uyt te zetten) de Britannen verslagen had, het kasteel van *Dovere* begon, en dat Arviragus het daer na tegen de Romeynen sterk gemaekt, en de haven gestopt heeft. En dat daer na Arthur, en zijn zoldaten, ik weet niet wat weêrspannigen hier overwonnen heeft. Voorts een weynigh voor de aenkomst der Noormannen, is dit voor de eenighste vesting van Engelant gehouden, en daer op heeft Willem de Noorman, toen hy naer 't Rijk stond, Harold met een eedt gedwongen, dat hy hem dit kasteel met de put in handen zoud leveren, en zijn zaken te Londen in orde gestelt hebbende, heeft niet eer gezocht, als dit sterk te maken, en den Edeldom in Kent erf-gronden op te dragen, op die voorwaerde, dat zy altijdt met een deel volx zouden gereet zijn, om dit te beschermen, het welk nu jaerlijx met een zomme geldts af-gekoft wordt. Want als Hubert de *Burgo* tot Constapel van dit kasteel gestelt was; ik gebruyk de woorden van een oudt schrijver: Hy overdenkende dat het niet geraedtzaem was, alle maenden nieuwe wachters te hebben, over het kasteel tot bezitting, zoo bestelde hy, door toestemming van den Koning, en van alle de Ridders, dat yder Ridder alle maenden zoud zenden, voor zijn wacht, tien schellingen; en dat daer van zekere uyt-gekore en be-eedighde mannen, zoo Ruyters als zoldaten, betaelt zouden worden, voor de bewaring van het kasteel. Men zeght dat Keyzer Philips, Koning van Vrankrijk, als zijn zoon Lodowijk iet nieus in Engelandt voor had, en eenige steden ingenomen had, zoude gezeydt hebben: Mijn zoon heeft zoo veel niet in Engelandt, daer hy een voet zetten kan, zoo hy het kasteel van *Dovere* onder zijn macht niet heeft; als welk het sterkste van Engelandt, en het bequaemste voor Vrankrijk is. Op de andere steen-rots, die daer recht tegen over, en byna even hoogh is, zijn noch eenige overblijffels van een zeer out gebou. Iemant, ik weet niet om wat reden, noemt het des Keyzers Outaer. Maer Iohannes Twinus van Kent, een oudt ervaren man, dewelke, toen hy jong was, dit noch byna gantsch en geheel gezien heeft, heeft my voor de waerheydt gezeyt, dat het een baek geweest is, die by nacht aen

Den Suffragaen van den Aerts-bischop van Cantelberg.

De bende der Tungrikanen.

De wacht van het kasteel veranderd.

Een vuur-baek.

aen de schepen, door 't onsteken vuur, haer streek toonde. Diergelijk daer ook een recht tegen over, by Bolonien in Vrankrijk, van de Romeynen daer gestelt, gestaen heeft, en lang daer na van de Groote Karel hermaekt, gelijk Reginus getuyght, by de welke dat men te onrecht leest *Phanum*, voor *Pharum*, en nu by de Fransen *Tour d'Order*, by de Engelsen *The old man of Bullen* genoemt wordt. Aen deze steen-rots heeft de machtige Koning de achtste Henrijk, by onzer voorouderen gedenken, met grooten arbeyt en onkosten, zeer groote balken en stijlen, neven elkander in de zee doen in-heyen, en groote zwaerte van boomen en steenen daer op een hoop in gesmeten, welk wy *The Peere* noemen, waer door de schepen daer te veyliger zouden liggen. Maer het gewelt van de zee heeft dien yver van den allerbesten Koning wel haest overwonnen; want de t'zamenvoegen van dat werk zijn los gegaen, door dien dat 'er de baren zoo zeer tegen aen spoelden; en om dat weder te vermaken, heeft de Koningin Elizabeth een groote somme geldts uyt-gereykt, en de macht van 't Parlament heeft op ieder Engels schip, dat waren in- oft uyt-voert, een tol opgestelt voor zeven jaren.

Dover Peere.

Deze zee-kant wordt door de zee van het vaste land van Europen gescheyden, waer zommige gelooven, dat de zee het landt door-geboort heeft; Solinus noemtze de Fransche zee; Tacitus en Ammianus noemen het een engte van de groote zee; de Dichter Gratius, de Straet weêr-lopende na de twijffelachtige zee, de Nederlanders noemen het *de Hoofden*, om de twee voorbergen; wy *The Strait of Calleis*; de Fransen *Pas de Callais*. Want dit is de plaets, gelijk een Dichter van onzen tijdt verhaelt:

Het naen tusschen Calis en Engelandt.

Daer d'enge door-loop van de twee zeer groote zeën
Beletten, dat het landt niet komen kan aen een;
De kracht en het gewelt der Rhutupijnsche wat'ren,
Hoort men, met een gedruys, tegen de Fransche klat'ren.

Deze zee, als Marcellinus waerlijk zeght, gaet met vreeslijke hooge baren, en daer na is zy wederom zoo slecht of het een vlak landt was; zy loopt tweemael in tweemael vieren-twintigh uuren op en af. Want als de Maen in 't zuyden op gaet, en in het noorden onder onzen Zicht-eynder onder gaet, loopt deze zee boven maten zeer op, en rolt zulk een vloedt van wateren, met een groot gedruys op strandt, dat iemand niet zonder oorzaek gezeyt heeft, de Rutupijnsche stranden branden. En D. Paulinus, daer hy spreekt van het landt der Morinen, dat hy 't uyterste der weereldt noemt, de zee ruyschende met verwoede wateren.

Den 2 brief aen Victricium.

Hier uyt onsta een naerstigh onderzoek aen een geleert man, die 't aen verstant en ledigheydt over heeft, niet onwaerdigh, of daer die zee tusschen Vrankrijk en Engelandt door-spoelt, hoogh landt geweest zy, dat eertijdts die landen aen elkander gevoeght heeft, en daer na door de gemeene zond-vloedt, oft door invallende baren, oft door een aerdtbeving van een gescheurt, aen de wateren hier een doorgang toe-gelaten heeft. Voorwaer, dat de weereldt eensdeels door de water-vloedt, ten anderen door langduurigheydt van tijdt, en door andere oorzaken verandert is; dat ook de eylanden door aerdt-bevingen, oft door 't vertrek der wateren, aen een gevoeght zijn geweest, twijffelt niemant: zoo is het ook meêr als zeker, uyt geloofwaerdige schrijvers, dat de eylanden door aerdt-beving, en kracht der wateren, van het vaste landt af-gescheurt zijn. Waer van Pythagoras by Ovidius:

Of Engeland aen het vaste landt eertijts vast geweest is.

Ik heb eertijdts gezien dat hier was schoone aerdt,
Een zee, en uyt de zee was aerde weêr gebaerdt.

Want Strabo heeft, toekomende dingen uyt verlede ramende, besloten, dat de hooghten tusschen de zeën, oft door gegraven waren, oft door-gegraven moesten worden. Ghy ziet, zeght Seneca, dat gantsche landtschappen van hare plaets af-getrokken worden, en het light nu vêr over de zee, dat te vooren zeer na by was; ghy ziet dat 'er een scheyding geschiet tusschen de steden en volkeren, als een deel van de nature van zich zelfs daer toe beweeght is, oft dat een groote windt eenige zee aengedreven heeft; welker wonderen even als een kracht van 't geheel zy. Want al hoewel zy ten deele wast, zoo woedt zy nochtans door de krachten van de weereldt. Zoo heeft de zee Spanjen van Afrijken afgetrokken. Zoo is door deze water-vloet, die de voornaemste Dichters zoo vermaert hebben, Sicilien van Italien afgescheyden. Waer van Virgilius:

Nat. Quæst. 6.

Langduurigheyt van tijdt, die kan in vele zaken,
Oft een zeer groot verschil, oft een verand'ring maken:
Men zegt dees plaetsen zijn, door een zeer groote kracht,
Gespleten van malkaêr, en dat zeer onverwacht,
Door een groote ruijn; men zagh geen zeesche baren,
Het scheen of al het landt aen een gehechtet waren:
En juyst in 't midden in komt een waters gedruys,
En splijt het midden door, en maekt an-zeesche buys.
De steden, akkers al zijn van de strandt gescheyen,
En eene ope zee gaet hem daer dwers door leyen.

Insgelijx getuyght Plinius, dat Cypers van Syrien, Eubæa van Beotien, Besbicum van Bithynien, als zy deelen van het vaste landt waren, af-gerukt zijn; maer dat Britannien zoo van het vaste landt af-gerukt is, heeft niemant van de ouden gezeyt; alleenlijk de veerskens van Virgilius en Claudianus, en het giffen van Servius, die wy in 't begin van dit werk voortgebracht hebben, geven 't te kennen. En Dominicus Marius *Niger*, en Iohannes Twinus, een zeer ervaren man, meenen 't, gelijk ook hy, wie hy ook geweest is, die deze veerzen van Sicilien op Britannien gedraeyt heeft:

Pag. 1.

Britanjen was eertijdts aen Vrankerijk gelijk,
Als vaste aengehecht, het scheen een Landt en Rijk;
Maer d'ongestuymde zee verwisselt deze zanden,
Verwisselt deze plaets, en maekt 'er af twee stranden.
Den zee Godt Nerêus, den overwinner doet,
En maekt tusschen 't geberght een harden strengen vloet.

Maer wijl hier in gantsch geen vastigheyt is, uyt zeker aenzien van schrijvers, zoo stellen de gelijkenissen der ervare mannen, in 't vergelijken van diergelijke engten der zee, om de waerheyt naerstelijk na te spooren, deze en dusdanige zaken voor om te overwegen.

Of op beyde stranden een aerdt van landt zy. welk hier voorwaer gevonden wordt; want beyde de stranden rijzen daer't engst is met uytstekende steen-rotsen, en even als met de zelfde stof en verw, zoo dat zy doorgebroken schijnen.

Hoe groot de breedte der Straet zy. Voorwaer het engste zelf is niet veel wijder als de Straet van Calis oft Sicilien, te weten 24 mijlen; zoo dat ghyze eerst ziende, zoud oordeelen, dat het landt van beyde de zijden, door de baren van de woeste zee, van een gebroken was. Want dat het lant tusschen beyden door aerdtbeving verzonken is, durf ik qualijk vermoeden, wijl de aerdt-bevingen in onze noorder wijken zelden, en nimmermeer van zoo groote kracht zijn.

Hoe diep dat zy is. Gelijk de Straet van Sicilien geen LXXX schreden, zoo gaet deze onze naeulijx de diepte van 25 vademen te buyten, daer de zee van beyde de zijden veel dieper is.

Frowen Shoale.

Hoedanigh dat de gront is, of zy zandigh, hooghachtigh, slijk-achtigh, en of hier en daer in de Straet eenige zandtplaten liggen. Ik heb van de Schippers verstaen, dat 'er maer een in 't midden van de waterloop is, de welke, als de zee afloopt, maer drie vademen onder water is.

Ten laetsten of 'er ook eenige plaets is aen beyde de oevers, die een naem in de oude tael heeft van de door-breking, af-rukking, scheyding, oft van diergelijke; gelijk als *Rhegius*, aen de Straet van Sicilien, zijn naem heeft van het Grickssche ῥήγνυμι, dat is, *ik breke*, om dat op die plaets, door het gewelt van water, Sicilien van Italien af-gescheyden is. Doch my komt geen in den zin, 't zy iemant meene, dat *Vitsan*, op de Fransche strant, zijn naem van *Gwith* heeft, het welk in de Britansche tael een af-scheyding betekent.

Die willen dat Engelandt het vaste landt van Vrankrijk, na de algemeene water-vloet, geweest is, bewijzen het uyt de wolven, die in voorgaende tijden met menighte by ons, gelijk heden in Schotlandt en Ierlandt, geweest zijn.

Hoe konden zy, zeggen zy, in de eylanden geweest zijn, wijl alle dieren, die niet in de Arke geweest waren, verdelgt zijn, zoo de aerde niet noch lang daer na gangbaer, en 'er geen eylanden geweest waren. 't Geschil heeft den heyligen Augustinus zeer gequelt, waer op hy: Men mach gelooven dat de wolven, en andere dieren met zwemmen in de eylanden overgekomen zijn, maer tot de naeste, (gelijk de herten jaerlijx uyt Italien naer Sicilien om der weyde overkomen) daer zijn eylanden die zoo vêr van de vaste landen af zijn, dat 'er geen beest zoud konnen aen zwemmen. Maer dat 'er eenige menschen geweest zijn, dewelke, de beesten gevangen hebbende, met haer genomen hebben, en daer gebracht tot een lust om te jagen; is niet ongelooflijk. Schoon men

Van de stad Godts lib. 16. cap. 7.

niet

niet loochenen moet, dat die beesten daer door Godts gebodt, oft toe-lating, en door de hulp der Engelen gebracht konnen geweest zijn. En zoo zy uyt aerde geschapen zijn na haer eerste oorspronk, als Godt gezeyt heeft: Laet de aerde een levende ziel voortbrengen: zoo blijkt het veel klaerer, dat alle soorten in de Ark geweest zijn, niet zoo zeer om de dieren in haer eerste staet te stellen, als om veelerhande volken te verbeelden, om het Sacrament der kerk, zoo de aerde in die eylanden, daer zy niet over zwemmen konden, vele gedierten voortgebracht heeft. Dit zeght hy, en niemant zal in deze zaek iet volmaekter kónnen voortbrengen. 't Is my genoegh dat ik het voorgestelt heb. De lezer overwege het; en die meest in deze zaek door-ziet, wat waerachtigst is, zal voorwaer van my voor scherpzinnigh, en vêr ziende gehouden worden.

De Morinen. Hier tegen over in het vaste landt, hebben de *Morinen* gewoont, zoo worden zy in de oude Celtische spraek genoemt, even als Zee-luyden, oft By-wooners aen de zee. Haer landt wordt nu *Conté de Guines*, en *Conté de Bolonois* genoemt, en heeft eertijdts twee vermaerde plaetsen gehat, *De haven Itius.* GESSORIACVM en ITIVM, alwaer Cæsar getuyght, dat een bequame over-vaert uyt Vrankrijk naer Britannien is, en vele gelooven dat men het nu *Callais* noemt. Maer die groote en ervaren Hospitalius, Cancellier van Vrankrijk, en zeer ervaren in de oude zaken, verzekert dat ons Calis geenzins, en alleenlijk een dorpken geweest is, gelijk de Fransen *Burgaden* noemen, al eer het Philips, Graef van Bolonjen, met vesten omtrokken heeft, weynigh te vooren eer het de Engelsen ingenomen hebben. Ghy zult ook nergens lezen, dat iemandt voor die tijden van hier na Britannien over-gevaren is: dies acht ik, dat men *Itium* elders zoeken moet, te weten by *Vitsan*, wat laeger by *Blacneß*, dat wy *Whitsan* noemen, het woort van *Itien* niet zeer ongelijk zijnde. Want wy konnen uyt onze Geschichten merken, dat zy alle uyt dit eylandt hier naer toe over-gevaren, en van daer wederom na het zelve over-gescheept zijn, zoo dat de jonge Lodowijk, Koning van Vrankrijk, als hy Thomas van Cantelberg door een heylige Pelgrimagie bezocht, hy dien heyligh ootmoedelijk gebeden, dat 'er toch niemant *Korte overvaert tusschen Vrankrijk en Engelandt.* tusschen *Vitsan* en *Dover*, door schip-breuk mocht vergaen, als oft van hier in die tijdt de bequaemste over-vaert daer naer toe was; en nergens voorwaer is de zee enger, als hier. Hoewel te achten zy, dat zy, die daer over voeren, niet de kortheydt der zeylagie, maer de bequaemheyt van de havens aen beyde stranden aengezien hebben. Alzoo, hoewel de Straet tusschen *Blacneß* in Vrankrijk, en *The Neße* in Engelandt engst is, zoo vaert men nu nochtans over tusschen *Dubrin* en *Calis*; in voorgaende tijden, eer de haven van *Vitsan* gestopt wierd, tusschen die en *Dubrin*, en te vooren tusschen *Rhutupis* en *Gessoriacum*, van waer Keyzer Claudius, en andere Hertogen, die ik genoemt heb, *Gessoriacum.* in Engelandt over-gevoert zijn. Dit GESSORIACVM schijnt Plinius de Britansche haven der Morinen te noemen, misschien om de over-vaert van daer in Britannien, en by Ptolomæus is in plaets van *Itium*, de Gessoriasche haven in geslopen, in welke betekening de Britannen het ook *Lowling Long* noemen. Want dat *Gessoriacum* die zee-stadt *Bononia in Vrankrijk.* geweest is, de welke Ammianus *Bononia*, de Fransen *Bolongne*, de Nederlanders *Beunen*, en wy *Bolen* noemen, zoud ik wel vastelijk tegen den Schotsen Boëthius, en Turnebus *De Peutegeriaensche rol oft tafel nu uyt-gegaen van M. Welserus.* bevestigen; zoo door de aenzienlijkheyt van B. Rhenanus, die de oude krijghs-rol gezien heeft, in welke geschreven staet *Gessoriacum*, nu *Bononia* genoemt, als ook uyt de wijze van reyzen, die juyst over-een-komt met de tusschenwijdte, welke Antoninus gestelt heeft tusschen *Ambianen* en *Gessoriacum*. Maer dat meest van allen is, de Lof-tuyter aen Constantius A. geeygent, verhaelt; dat de zee-roofsche t'zamen-rotting van Carausius in de muuren van *Gessoriacum* besloten, en gevangen was; en een ander vertelt *Pag. 272. Editione Basilienst & pag. 251.* aen Constantinus Maximus zijn zoon, dat zy by *Bononia* overwonnen was: zoo dat het nootzaeklijk is, dat *Bononia* en *Gessoriacum* een en die zelve stadt geweest zy; en het schijnt dat de oude naem omtrent die tijdt verdweenen is. En 't is niet gelooflijk dat zulke Schrijvers by zulke Vorsten, in het aentekenen van deze plaets (die toen noch in versché gedachte waren) gedoolt hebben. Maer wat heb ik met Vrankrijk te doen? Voorwaer ik heb de plaetsen te liever gedacht, om dat de vromigheydt van onze voor-ouders dikwijls in deze plaetsen gebleken heeft, de welke met gewelt *Calis* en *Bononien* den Fransen ontnomen hebben, welk laetste zy aen den neêr-slachtigen Frans-man, na een bestant van acht jaren, voor een zeker somme geldts wederom gegeven, en 't eerste tegen den krijsenden Frans-man CCXII jaren gehouden hebben. Laet ons nu voor-vloedts na Britannien keeren.

De rotzen van krijt van *Dover* af, als op een ry aen malkander hangende, strekken zich met een geduurige rug vijf mijlen tot *Folkstone* toe, het welk eertijdts by de Romeynen *Folkstone.* gebloeyt heeft, als uyt de oude penningen, die hier dagelijx gevonden worden, blijkt; maer met wat naem is onzeker. Het schijnt waerschijnlijk een van die toorens geweest te zijn, welke de Romeynen, om de Saxen te weeren, (ten tijde van de Ionge Theodosius) met tusschen-wijdte, (als Gildas zegt) aen het zuyd-eynd van Britannien, op den oever gestelt hebben: het is by de Engel-Saxen zeer vermaert geweest, door de naem der Godts-dienst van wegen het klooster, 't welke Eanswide, de dochter van Eadbald, Koning van Kent, de Nonnen toe-geeygent heeft. Doch nu is 't slechts een dorpken, en de zee heeft het meestendeel wegh-gespoelt. Nochtans is het de Baronnye geweest van *Baronnen van Folkstone.* het geslacht van *Abrineis*, van welke het aen Hamo de *Creveceur*, en door zijn dochter aen Ian van *Sandewic* gekomen is; wiens zoons Ians dochter Iuliana het zelve aen Ian van Segraef ten houlijk gebracht heeft.

De stranden zich daer na ten westen buygende, light omtrent vier mijlen by *Saltwood*, een kasteel van de Bisschop- *Saltwood.* pen van Cantelberg, het welke Willem *Courtney*, Aertsbisschop van Cantelberg, zeer verrijkt heeft; en by *Ostenhanger*, alwaer Edward, Baron van *Poinings*, vruchtbaer in onwettige kinderen, treflijke gebouwen begonnen heeft, light, zegh ik, *Hith*, een van de vijf havenen, van waer het de naem ontfangen heeft; want *Hith* beteekent by de Saxen *Hith oft Hide.* een haven, hoewel het naeulijx zijnen naem waerdigh is, om de op-gehoopte zanden, waer door de zee daer vêr uyt-gesloten wordt. Nochtans is het niet lang geleden, dat het uyt-gesteken heeft, te weten, toen *Westhyth* verviel; dit is een stedeken dat 'er ten westen by light, en een haven geweest is, tot dat zich de zee by onzer over-groot-vaderen gedenken vertrokken heeft. Doch het heeft zijn oorsprong, gelijk ook *Westhyth*, aen het naeste by-liggende dorpken *Lime* te wijten, welk eertijdts een zeer vermaerde haven geweest is, tot dat het de zanden, die de zee op-weldde, gestopt hebben. Antoninus en 't boek der Aenteekeningen, hebben 't PORTVS LEMANVS genoemt, Ptolomæus Λιμὴν, *De haven Lemanus.* het welk, midts het by de Grieken iet beteekende, zoo hebben de Boek-drukkers, op dat zy schijnen zouden te vervullen dat 'er ontbrak, Καινὸς λιμὴν geschreven, het welk de Latijnen *Novus portus*, dat is, *nieuwe haven*, overgezet hebben, daer de naem der plaets *Limen*, oft *Leman* geweest is, gelijk zy heden noch *Lime* genoemt wort. De Over- *Lime.* ste van de bende der Turnacensen heeft hier, onder de Graef van de Saxische strandt, de wacht gehouden. En de heyr-wegh loopt met steenen gestraet tot Cantelberg, de Stony-Street, *oft Steen-weg.* welke men lichtelijk oordeelen kan, dat het een werk van de Romeynen geweest is, gelijk ook het naby-gelege kasteel, dat zy *Stutfall* noemen, dat aen 't af-hangen van een heuvel, als tien morgen landts besloten heeft, en noch de overblijffelen der vesten vertoont, met Britansche steenen, keysteenen, kalk, en zant, onder elkander gemengt, zo vast aen-een-gehecht, dat zy tot noch toe door geen ouderdom gemortelt zijn. En schoon het nu geen haven zy, zoo behoudt het nochtans geen kleyne schaduwe van zijn voorige waerdigheyt; want den Guardiaen van de havenen heeft hier by *Shipway* zijn hooge eedt ingegaen, als hy eerst het ampt der Overheyt aenvaert; en men placht hier op zekere dagen recht te houden, over de verschillen van de inwooners der havenen.

Eenige hebben gemeent dat zich een groote rivier in deze plaets ontlast heeft, om dat een schrijver oft twee verhalen van de rivier *Lemanus*, en van de mont van de *Lemanus*, by welke de Deensche vloot in 't DCCCXCII jaer aen-gekomen is. Maer ik meen dat zy in 't beschrijven der plaets bedrogen zijn, zo om dat hier niet als een kleyne riviere is, welke, naeulijx gezien, verdwijnt; als ook om dat den Aerts-deeken van Huntingdon, een geloofwaerdigh man, schrijft, dat die vloot aen de Lemansche haven aen-geko-

men is, maer vermaent niet een woordt van de rivier. 't En waer dat iemandt gevoelde (den welken ik niet zoud durven toe-ſtemmen) dat de rivier *Rother*, de welke, omtrent *Rhie*, haer met de zee vermengt, herwaerts af-gevloeyt, en zijn loop allenxkens verandert heeft, als die veldt-achtige vlakte *Rumney Marsh* aen 't landt aen-wies. Want dit vlakke landeken, welk van de *Lemans* 24 mijlen in de langte, en acht in de breedte begrijpt, en telt twee ſteden, 19 Parochy-kerken, en omtrent 44200 morgen landts, die overvloedigh van gras en groen zijn, zeer bequaem om het vee vet te maken, is door gunſt van de zee allenxkens aen het landt aen-gegroeyt. Waer door ik het te recht een gift der zee noemen mach. Even als Herodotus Egypten een gave van de Nijl, en een zeer geleert man, de Hollandtſche weyden een gaef van de noorde-wint, en van den Rhijn genoemt heeft. Want de zee heeft, om vergoeden, hier aen geſpoelt, 't gene zy elders wegh-genomen heeft, en dat oft met wegh-wijken, oft met dikwijls het ſlijk op te werpen; zoo dat zommige plaetſen, die by onzer groot-vaderen gedenken aen de zee gelegen hebben, nu een mijl oft twee van de zee verſcheyden zijn. Hoe groot de vruchtbaerheyt des landts zy, wat een menighte van groot en kleyn vee, die hier uyt alle hoeken van Engelandt, om te meſten, gezonden worden, het voedt; en met wat gewelt van dijken het tegen den aen-loop der zee voorzien wordt, zoud niemandt lichtelijk gelooven, die 't niet van naby gezien heeft. En op dat het beter bedient wierd, heeft de vierde Koning Edward beſloten, dat het een lichaem zoud zijn, ingelijſt van een Bailjou, Geſworenen, en een Gemeente. By de tijden der Saxen noemde men deze inwooners Meppcpapne, dat is, *Moeraſch-mannen*, en de beteekening van de naem komt zeer wel met de natuur der plaets over-een. Ook hael ik dien ouden ſchrijver Æthelwerd niet voor, daer hy verhaelt, dat Cinulf, Koning der Merciers, Kent verwoeſt heeft, en het landt dat *Merſc-warum* genoemt wordt, en elders, dat de Hertogh Herbyth van de Deenen in de plaets *Merſ-warium* gedoot is, zoo hy dit zelve moeraſch-landeken niet te kennen geeft. *Rumeney* oft *Romeney*, en eertijdts *Romenal*, welk zommige uyt de naem giſſen, dat 'et een werk van de Romeynen geweeſt is, is de voornaemſte ſtadt van deze wijk, een van 't getal van de vijf havenen, voor wiens lidtmaten oudt *Romeney*, en *Lid* gehouden worden, de welke te zamen gehouden zijn vijf oorlogh-ſchepen toe te ruſten, op de zelve wijs als wy te vooren gezeyt hebben. Het light op een hooge zant-hoop, en had ten weſten een genoegh groote haven, en bequaem voor eenige winden, aleer zich de zee vertrok; de inwooners, als in 't boek van den eerſten Koning Willem ſtaet, zijn bevrijdt geweeſt voor den dienſt ter zee, van alle gewoonte, uytgenomen ſtraet-ſchendery, gebroken vrede, en *Foriſtel*. Het heeft toen ter tijt inzonderheyt gebloeyt, en was verdeelt in 12 wachten; het heeft vijf Parochy-kerken, een Abdy, en Gaſt-huys. Maer onder 't gebiedt van den I Edward, als de zee, door gewelt van winden ontſteken, deze wijk met water bedekte, en een groot getal van menſchen, vee, en huyzen vernielde; en het volk-rijk dorpken *Promhill* overſtelpende, ook de *Rother*, die zich te vooren hier in de zee ontlaſt heeft, uyt haer kolk weerde, en haer mont toe-ſtopte, aen de zelve door *Rhie* een nieuwe en korter wegh in de zee openende: zoo heeft deze ſtadt van dien tijdt af allenx af-genomen, en veel van haer voorige volk-rijkheyt, en waerdigheyt verlooren.

Rumney Marsh.

Petrus Nannius.

Marshmen.

765.

Rumney ziet pag. 226.

1287.

Van hier ſtrekt zich het landt, wat hooger verheffende, ten ooſten, (wy noemen 't *Neſſe*, als of 't een neus ware) waer in *Lid* light, zijnde genoegh bevolkt, mits de inwooners van *Promhill*, na dat het verdronken was, hier naer toe verhuyſt zijn. En in 't uyterſte van dien voor-bergh, dieze *Denge-neſſe* noemen, daer niet als drijf-zant, en kleyne ſteentjens zijn, ſpruyten, omtrent duyzent ſchreden vêr en verder, overvloedige Ekel-boomkens, altijdt begroent met hare ſpitſe bladeren, in de gedaente van een laegh boſchken. Tuſſchen die kleyne ſteenkens, zeer na by *Ston-end*, ziet men een hooghte van groote ſteenen, die de nabuuren het graf van die heylige Criſpinus, en Criſpinianus noemen, de welke zy zeggen, dat door ſchip-breuk aen deze oever aengekomen, en van hier tot het hemelſche vaderlandt geroepen zijn. De ſtrant zich van daer ten weſten keerende, wort voor zeer vruchtbaer van erweten gehouden, de welke hier met boſſchen in grooter menighte van zelf voort groeyen,

Lid.

Dengeneſſe.

en weynigh in ſmaek van de tamme erweten verſcheelen, en loopt tot de mont van de *Rother*, alwaer Kent ten deele van Southſex af-geſcheyden wordt.

Deze af-loop aen de kant van Southſex, hebben wy hier boven kortelijk beſchreven. Aen de kant van Kent heeft het *Mevenden*, 't welk ik byna gelooven zoud, dat die lang gezochte haven geweeſt is, die het boek der Aenteekeningen *Anderidan*, de Britanſche *Caer Andred*, de Saxen Anopeoſceaſtep genoemt hebben: voor eerſt, om dat de inwooneren verzekeren, dat het een zeer oude ſtadt, en haven geweeſt is: daer na, om dat het aen 't boſch *Andredſwald*, dat het benoemt heeft, gelegen is: ten laetſten, om dat het de Saxen ſchijnen *Brittenden*, dat is, *der Britannen dal*, genoemt te hebben, (gelijk ook *Segontien*, daer wy van te vooren van geſproken hebben) waer van de gantſche by-gelege Hnndred *Selbrittenden* genoemt wort. De Romeynen hebben, om deze ſtrant tegen de Saxſche zee-roovers te beſchermen, hier de bende der *Albulken* met haren Overſte geſtelt. Maer daer na is het, door de verwoetheyt der Saxen vernielt zijnde, geheel vervallen. Want Hengiſt heeft, als hy voor-genomen had de Britannen geheelijk uyt Kent te drijven, en zich zeer vorderlijk achte, zijn leger met meerder volk te vermeerderen, Ella met een groote hoop van Saxen uyt Duytslant ontboden, de welke, terwijl hy met een grooten aenval dit *Anderida* bevocht, de Britannen uyt het naeſte boſch hem beſpiedende, zoo bevochten hebben, dat hy ten laetſten, na dat hy haer groote ſchade hier en daer gedaen had, zijn volk verdeelt, de Britannen in 't boſch gedreven, en op die zelve tijdt in de ſtadt gevallen, en aldaer zijn Barbariſch hert zoo tot wraek uyt-gebraekt heeft, dat hy de Burgers vermoort, en de ſtadt gantſch verdelgde. De plaets, verlaten zijnde, wierd lange eeuwen daer na den voorby-gaenden (als Huntingdonenſis zeght) getoont; tot dat onder den eerſten Edward de Carmelijter Munniken, korts van Carmelus uyt het H. Landt vertrokken, de welke eenzame plaetſen zochten, hier een kloſterken op de onkoſten van den Ridder Thom. Albuger gebout hebben, en is terſtont tot een ſtadt gegroeyt, welke, ten opzicht van de oude verwoeſte ſtadt, *Newenden*, dat is, *de nieuwe ſtadt in 't dal*, begon genoemt te worden. De rivier *Rhoter* omhelſt wat laeger, met haer verdeelde wateren, het gras-rijk eylandt *Oxney*, en heeft dicht aen de mont *Apuldore*, alwaer die zeeroofſche t'zamen-vloedt der Deenen en Noormannen, de welke onder Haſting, de Franſe ſtrandt, grooten overlaſt gedaen had, en met grooten buyt beladen, te lande gekomen is, en een kaſteel op-gericht heeft, welke nochtans de dapperheyt van Koning Elfred tot voorwaerden van vrede gedwongen heeft.

Anderida.

Andredceſter.

Oxney.

Apuldore.

Daer omtrent in een boſch-achtigh landt, zijn *Cranbroke*, *Tenterden*, *Benenden*, en andere nabuurige ſteden, in welke, van de tijden van den derden Edward af, de wolle-wevery, en het laken-maken inzonderheydt gebloeyt heeft; welke Koning met voor-geſtelt loon, en veel vergunde vryheden, de Nederlanders, in het tiende jaer van zijn Rijk, in Engelandt ontboden heeft; op dat zy de onzen de konſt van wolle-laken weven leeren zouden, de welke nu met recht gerekent wordt onder de ſtutten van ons gemeene beſt.

Het eerſte Laken-maken in Engelandt.

Nu, op dat ik de Graven van Kent verhale, achterlatende de Saxiſche Godwin en andere, de welke geen erf-Graven, maer ampt-Graven waren, Odo, des eerſten Willems half broeder, is gehouden geweeſt voor de eerſte Graef van Kent, uyt het bloedt der Noormannen, en te gelijk Biſchop van Bajox, een man van booze en oproerige nature, en altijdt genegen tot wat nieuws; waer door dat hy, om de zware twiſt die hy gemaekt had, uyt zijn plaets en rijkdommen in Engelandt, van zijn neef den Roden Willem verdreven is. Daer na als Steven, die inraper van Engelandt, de ſtrijdtbare mannen door weldaden aen hem verbond, heeft hy Willem van Ipren, een Vlaming, met die eere verſiert, de welke een groot over-laſter van Kent zijnde, gelijk het Fitz-Stephanus noemt, is van den tweeden Henrijk gedwongen geweeſt met tranen te verhuyzen. Ook heeft des tweeden Henrijx zoon, dien de vader tot Koning gekroont had, om die zelve oorzaek Philips, Graef van Vlaenderen, den tijtel van Kent gegeven, als hy eenige nieuwigheden tegen zijn vader betrachte; maer deze was ſlechts met den tijtel, en door de beloften Graef van Kent. Want gelijk

De Graven van Kent.

Gerva-

Gervasius Dorobernensis verhaelt: De Graef Philips van Vlaenderen, heeft aen den jongen Koning belooft, na vermogen, bystant te doen, hem met een eed manschap doende. Aen wien de Koning voor zijn dienst belooft heeft een inkomst van 1000 ponden, met gantsch Kent, en het kasteel van *Roffe*, met het kasteel van *Dovere*. Niet lang daer na heeft Hubert van *Burgh*, het gemeen wel gedient hebbende, als door zijn verdienst deze eer van den derden Henrijk ontfangen; een man voorwaer die het vaderlandt waerlijk liefde, en die al de ampten, die het vaderlandt van een goede burger eysschen kon, in 't midden der onweêren van 't avontuur op-gehoopt, bedient heeft, en nochtans, van deze eer ontrooft, gestorven is; en heeft deze tijtel neder-gelegen tot de tijden van den tweeden Edward: want hy heeftze aen zijn jongste broeder Edmund van *Woodstok* opgedragen, die, Vooght van zijn neef den derden Edward zijnde, het onweder van valsche en ongerechte nijdt onderworpen, en met de bijl onthalst is, om dat hy tegen zijn afgezette broeder zijn broederlijk gemoedt noyt verduystert heeft; en den zelven, nu doodt zijnde, het welk hem onbewust was, dacht uyt de gevangenis te verlossen. Nochtans zijn zijn twee zonen Edmund, en Ian hem in orde gevolght, welke zonder kinderen gestorven zijnde, heeft haer nagelate zuster, om haer schoonheydt, *The faire maid of Kent*, dat is, *de moye meyt van Kent*, deze eer aen het Ridderlijke geslacht der *Holands* over-gebracht: want Thomas *Holand*, haer man, was genoemt Graef van Kent, den welken zijn zoon Thomas in dezelve eer gevolght is, die in het twintighste jaer van den tweeden Richard sturf, en den welken zijn twee zonen gevolght zijn, Thomas, die Hertogh van Surrey gemaekt, en terstont, na dat hy nieuwe onrust tegen den vierden Koning Henrijk pooghde, onthooft wierd, en na hem Edmund, die Admirael oft Zee-vooght van Engelant was, en in 't bevechten van *S. Brieu* in Bretagnien, door een gekregewont, in het MCCCCVIII jaer onzes Heeren, gestorven is. Als deze waerdigheyt, in deze ge-eyndight, neder-lagh, en 't erf onder de zusters gedeelt, heeft de vierde Koning Edward eerst Willem *Nevill*, Heer van *Fauconbergh*, en na diens doodt Edmund *Grey*, Heer van *Hastings*, *Weyford*, en *Ruthijn*, met de tijtel van Graef van Kent verrijkt, die zijnen zoon Georgius tot navolger gehat heeft. Deze heeft by Anna *Widevile*, zijn eerste huys-vrou, Richard, Graef van Kent, geteelt, die, als hy zijn erf-goedt verquist had, zonder kinderen overleed; en van zijn tweede huys-vrouw Cathrijn, dochter van Willem Herbert, Graef van Penbroek, heeft hy ontfangen den Ridder Henrijk *Grey*, wiens zoons Henrijx zoon van Koningin Elizabeth in 't MDLXXII jaer tot Graef van Kent verheven wierd; en hem, zonder kinderen gestorven zijnde, is zijn broeder Henrijk gevolght, een man vereert met alle versierselen van ware Edeldom.

Anno E. 2. 15.

S. Brieu. *Tho. Walsingham.*

Dit Landtschap heeft 398 Parochy-kerken.

DE

DE DOBVNEN.

WY hebben al de landen, de welke van hier tusschen de Britansche zee, en van daer tusschen de Severnsche Straet, en de riviere de Teems in liggen, door-wandelt. Laet ons nu de overige na vervolg verhalen, en met het over-komen van de rivier zijn wy aen de bronnen der Teems, en de mont der Severn gekomen. Laet ons de DOBVNEN bezien, die eertijdts, daer nu Gloceſter en Oxford is, gewoont hebben. Wy gelooven dat deze naem van het Britansche woort Duffen gekomen is, om dat zy meest aen die plaetsen woonden, die beneden aen de heuvelen lagen; waer van dat de naem over haer alle gekomen is; en voorwaer van die gelegenheyt hebben Bathicia in Troaden, Catabathmos in Afrijken, en Deepdale in Britannien haer namen gekregen. Dit zoud ik te lichtelijker gelooven, wijl ik zie, dat Dion deze volkeren gantsch in de zelfde beteekening BODVNNEN genoemt heeft, zoo de letters niet verstelt werden. Want Bodo oft Bodun, gelijk als Plinius zeght, heeft in de oude Fransche tael, die wy betoont hebben, dat met de Britansche een geweest is, beteekent diep; waer van de stadt Bodincomagus, gelijk hy verhaelt, alwaer de grootste diepte der Padus geweest is, de Bodionsche volkeren, de welke een diep dal, nu Val de Fontenay, by het Geneefsche Meyr, bewoont hebben; op dat ik Bodotria, de diepste water-poel in Britannien, stil-zwijgens voorby ga. Van deze Bodunen heb ik niets van ouder geheugen met lezen gevonden, dan dat A. Plautius, Voor-Schout van Claudius, in Britannien gezonden, dit deel in bescherming genomen heeft, die onder de Catuellanen stonden; want zy hebben het landt, dat aen de zelve grensde, bewoont, en heeft 'er omtrent het vijf-en-veertighste jaer na Christus geboorte, als Dio zeght, bezetting gestelt.

Duffen *beteekent by de Britannen diep oft laegh.*

Bodo, *wat het by de Engelsen oft Fransen beduyt.*

Voorts, als de Saxen in Britannien het opperste gezagh hadden, wierd, met het verdwijnen van de naem der Dobunen, een deel van haer, en van haer nabuuren met een nieuwe Duytse naem Wiccy genoemt; waer van zoud ik nochtans naeulijx durven oordeelen, 't zy met goedt verlof van den lezer. Want zoo Wic by de Saxen een kromte van de rivier beteekent, en Vignones, een volk van Duytslandt, zoo genoemt worden, om dat zy aen de kromte van de zee en rivieren woonen, (want dit bevestight B. Rhenanus) zo zal het niet onheblijk zijn, zo ik onze Wiccen daer van trok, de welke de mont van de Severn, die zeer krom is, rondom bewoont hebben.

Wiccy.

GLOCESTER-SHIRE.

GLoceſter-shire, by de Saxen Gleaucerter-ſchyre, welk de voornaemste woonplaets der *Dobunen* was, strekt zich ten westen naer het Graefschap van Monmouth, en Hereford, ten noorden naer Worcester, ten oosten naer Oxford en Warwijk, ten zuyden naer Wilton, en ten deele naer Somerset. Een genoeghlijk en vruchtbaer landt, liggende van het zuyd-oosten ten noord-westen; het oosster-deel, zich met heuvelen verheffende, wordt *Cotteswold* genoemt. Het midden van het landt is een zeer vruchtbare vlakte, en wordt bevochtight van de zeer edele rivier de *Severn*, de welke de kluyten even als een levendige kracht instort. Het wester-deel over de *Severn* is boschachtigh. Maer wat hoef ik dit te beschrijven? Guilielmus Malmesburiensis zal my dit werk wel af-nemen, die het lof van dit landt met vollen monde uyt-roept en beschrijft. Hoor dan zijn eyge woorden uyt het boek van de Pauzen: Na de voornaemste stadt wort het landt, het dal van *Gloceſter* genoemt; het gantsche lant is rijk van kooren, overvloedigh van vruchten; hier geeft het de natuur, daer kost het arbeyt, zoo dat het een ieder, verdrietigh door zijn traegheyt, verwekt tot de aenlokking der arbeyt, wanneer het met hondert-voudigen woeker weder geeft, dat het ontfangen heeft. Ghy sult 'er gemeene wegen zien met appel-boomen beplant, niet door menschen handen; maer door de natuur des landts voort-gebracht. De aerde verheft zich van zelf tot vruchten; en zy zijn van smaek en gedaente voortreflijker als de anderen, van welke zeer vele jaerlijx op der aerden vallen, en verrotten, en door haer zaedt weêr nieuwe boomen verwekken. In dit landtschap zijn meêr wijngaerden, als in eenigh landtschap van Engelandt; zy zijn willigh in het dragen, en aengenaem van smaek. De wijnen daer uyt-geparst, geven geen zuur-achtige smaek aen de gene, dieze drinken, gelijk als die een weynigh, door haer zoetigheydt, met de Franse over-een-komen. Daer zijn ontelbare lust-hoven, voortreflijke kerken, en zeer vele dorpen. Welke alle komen tot de eere en lof van de *Severn*, die in dit landt haers gelijk niet heeft, in de breedte van haer kolk, in de snelte van haer vloedt, en overvloedt van visschen. In deze rivier is een dagelijx gedruys van water, welk, ik weet niet oft ik het een grondelooze diepte, oft een omdraeying van water zal noemen, het zandt van het diepste van de grondt op-wellende, en tot een hoop op-werpende, en komt met groote kracht; doch komt niet verder als aen de brugh. Al-te-met vloeytze over den oever, en dikwijls in de rondte de aerde overwonnen hebbende, loopt wederom te rugh. Ongelukkigh is het schip die het ter zijden aenraekt. De ervare Schippers, als zy die *Higra* (zoo noemen het de Engelsen) van vêr zien aen-komen, keerenze het schip daer tegen aen, en breken de zelve midden door, en benemen haer de kracht.

Higra.

Maer dat hy van den hondert-voudigen woeker zeght, is vêr van de waerheyt: nochtans meen ik ook niet met de klagende en luye huys-luyden, welke Columella bestraft, dat de aerde door al te groote vruchtbaerheyt van de voorgaende tijden vermoeyt, en uyt-gemergelt is. Hier van, op dat ik andere dingen zwijge, hoeven wy ons nochtans niet te verwonderen, dat zoo veel plaetsen in dit landt van de wijn-bergen, *Vineyards* genoemt worden, wijl het wijn voort-gebracht heeft; en voorwaer eêr door de traegheyt der inwooners, als door de ongematightheyt des hemels, schijnt dat 'er heden geen wast. Maer waerom op zommige plaetsen in dit landt (als men in onze wetten leest) door een oude gewoonte, en tot een wet geworden, geschiet dat de goederen, van die veroordeelt zijn, een jaer en dagh aen den Koning, en na die tijdt, tegen 't gene in het overigh Engelant geschiet, aen de naeste erfgenamen vervallen, laet dit de Rechts-geleerden na zien; want wy hebben 't niet voor-genomen te onderzoeken. Laet ons nu de drie deelen, daer wy van gesproken hebben, na vervolgh door-wandelen.

Van de wijn en wijn-stokken.

Het oosster-deel over de *Severn* (welk de Siluren eertijdts

tijdts bewoont hebben) aen de rivier *Vaga* oft *Wey*, de landscheyding van Walles en Engeland, is geheel met groote bosschen bezet. Wy noemen het heden *Deane Foreſt*, zommige der Latijnen *Sylva Danica*, dat is, *het Deensch bosch*, van de Deenen, andere, met Giraldus, *het bosch van Danubien*. Doch ik zoud meenen, dat, zoo het zijn naem niet gekregen heeft van het stedeken *Deane*, dat daer by light, het met een verkort woort *Deane* van *Arden* genoemt is geweest. Welk woort de Fransen en Britannen eertijdts voor een bosch schijnen gebruykt te hebben; wijl twee zeer groote bosschen, het eene in Frans-Nederlandt, het andere by ons in 't landt van Warwijk, met de zelve naem *Arden* genoemt werden. Want dit bosch was zeer dicht van boomen, en in voor-gaende tijden door om-wegen, en schriklijke schaduwen zoo duyster en af-grijslijk, dat 'er de inwooners te wreeder en te stouter tot straet-schenden door geworden zijn. Want onder 't gebiedt van den zesten Henrijk hebben zy de *Severn* met rooven zoo onvry gemaekt, dat, door last van 't Parlament, wetten gestelt zijn, om haer te bedwingen. Maer na dat hier de rijke Yzer-aderen gevonden zijn, zoo zijn die dichte en groote bosschen allenx vermindert. In dit bosch aen de rivier zijn van genoegh oude gedachtnis geweest *Tudenham* en *Wollaston*, die Gualter en Rogier, broeders van Gijslebert *de Clare*, omtrent het MCLX jaer van die van Walles ontweldight hebben, en dicht hier by *Lidney*, alwaer Willem *Winter*, Onder-Zee-vooght van Engelandt, een vermaert Ridder, zeer schoone huyzen gebouwt heeft. Maer van aller-oudtste gedachtenis is *Abone* oft *Avone*, daer Antoninus van verhaelt, het welk van zijn oude naem niet gantschlijk vervreemt is, want het wort heden *Aventon* genoemt, een kleyn dorpken, liggende aen de *Severn* even negen mijlen, als hy zeght, van *Venta Sylurum*, oft *Caer Went*. En wijl *Avon* by de Britannen een rivier betekent, het zoud zoo vreemt niet zijn, zoo wy meenen dat het van de rivier alzoo genoemt is. Want met die zelve betekening, op dat ik andere nalaet, hebben wy *Waterton*, *Bourne*, en *Riverton*, en de Latijnen *Aquinium*, en *Fluentium* gehat. En daerom oordeel ik te meêr, dat het deze naem van de rivier gekregen heeft, om dat men de rivier by deze placts placht over te varen, alwaer een stadt recht tegen over was, die by dien zelven Antoninus, TRAJECTVS genoemt wordt, maer zonder twijffel met een bedurve getal. Want hy stelt tusschen *Abone* en *Trajectus* negen mijlen, daer de rivier naeulijx twee mijlen groot is. En het schijnt toen 't vervallen is, mooghlijk tot een dorpken geworden te zijn, oft als zy laeger begosten over te varen, oft toen Athelstan de Britansche Walen van hier verdreef. Want hy heeft die eerst over de rivier *Vaga*, oft *Wey*, als Malmesburiensis verhaelt, doen vertrekken. En daer, voor zijn tijdt de *Severn* de Engelsen, en de Walen, oft Cambren van een scheyde, heeft hy de *Wye* tot een landt-scheyding gestelt; waer van onze Nechamus:

Van daer houd de rivier Vaga, Cambren in acht,
Van hier aen deze zy, zy op d'Engelsen wacht.

Niet vêr van de *Wye*, tusschen die bosch-achtige af-wegen, ziet men het half-vervalle kasteel *Breulais*, vermaert door de doot van Mahel, jongste zoon van Milo, Graef van Hereford. Want daer heeft de Goddelijke wraek zijn begeerige raedt-slagen, zijn verwoede wreedtheyt, en zijn op eens anders dreygende gierigheydt (mer deze namen wort hy by de schrijvers berucht) gevoeght. Want hy is, als Giraldus schrijft, van Gualter van *Clifford* in dit kasteel ter herbergh ontfangen, en terwijl de huyzen af-branden, door een steen van een hooge toorn op zijn hooft gevallen, gestorven.

En anders is 'er in deze bosch-achtige placts niet dat beschrijvens-waerdigh is, dan dat Herbert, die de zuster van dien Mahel, Graef van Hereford, getrouwt had, door het recht van zijn huys-vrouw, Heer van *Deane* genoemt geweest is, van wien het vermaerde geslacht der *Herberts* zijn oorspronk rekent; uyt welk geslacht gesproten zijn de Heeren van *Blanle veny*, en daer na de *Herberts*, Graven van Huntingdon en Penbroek, en andere. Waer van ook (zoo men Powellus in zijn Cambrische Geschichten gelooven mach) gesproten is Antonius *Fitz-Herbert*, die de geleerste Rechts-geleerde geweest is, gelijk eensdeels de Vier-schaer der Plakkaten, waer uyt hy een tijdt lang het recht gewezen heeft, en andersdeels de boeken van ons burgerlijke recht, by hem uyt-gegaen, getuygen. Maer andere zeggen, dat hy uyt de Ridderlijke stam van de *Fitz-Herberts*, in het Graefschap van Derby, gesproten is; en dat is, na my dunkt, waerachtiger.

Na dat de rivier *Severn*, by de Britannen *Haffren*, lang door een enge kolk gelopen heeft, zoo ontfangt zy, daer zy eerst in dit landt komt, de rivier *Avon*, en een ander rivierken van het ooſten, waer tusschen *Tewkesbury* light, by de Saxen Theocsbury, en by anderen *Theoci Curia*, van eenen Theoc, die daer een Heremijts leven geleyt heeft, genoemt. Een schoone en groote stadt, met drie bruggen, om over de drie rivieren te gaen, vermaert door wolle-lakens te maken, en door zijn mostaert, welke door zijn scherpte alle ding door-dringt: maer eertijdts veel vermaerder door dat oude klooster, dat Odo en Dodo, broeders, in het DCCXV jaer gesticht hebben, daer zy eerst haer hof gehat, als zy met dit opschrift betuyght hebben:

Severn. *Tewkesbury.* *Mostaert.*

HANC AVLAM REGIAM DODO DVX CONSECRARI FECIT IN ECCLESIAM.

Dat is:

Dit Koninglijke hof heeft den Hertogh Dodo doen wyen tot een kerk.

Het welk, door de lange tijdt, en door den oorlogh uytgeroeyt, Robert *Fitz-Haimon* Noorman, wederom op-gemackt heeft, voorwaer met een Godtvruchtigh voornemen, om daer door voor zijn deel de schade, die de Bajocensische kerk in Normandyen, (de welke de eerste Koning Henrijk, om hem te verlossen, verbrandde,) geleden had, te vergoeden, en door berou gedreven zijnde, heeft die ook weder op-gemaekt. Het is, zeght Malmesburiensis, niet wel te verhalen, hoe Robert *Fitz-Haimon* dit klooster verheven heeft, alwaer de schoonheydt der gebouwen, de oogen van de vreemdelingen bekoort, en de liefde der Munniken vele gemoederen aen-gelokt heeft. In dit zelve klooster light hy, en zijn nakomelingen de Graven van Gloucester, begraven, die haer kasteel, de *Holmes* genoemt, en nu byna verdwenen, hier zeer naby gehat hebben. Ook is 't niet min vermaert door den groulijken slag, aen het geslacht van Lancaster zo schadelijk, in welke, in het MCCCCLXXI jaer, het meeste deel van de Lancasterschen gebleven, zeer vele gevangen, en ter neder gevelt, hare krachten zoo vermindert zijn, en haer hope zoo verflaeut is, met het dooden van Edward, het eenigste zoontje van den zesten Koning Henrijk, wiens herssenen hier onwaerdelijk verstroyt zijn; dat zy daer na tegen den vierden Edward noyt haer vaendelen opgerigt hebben. Waer van Lelandus van deze stadt aldus zingt:

Fitz-Haimon.

De stadt Theoci is vermaert door 't groote pleyn,
Door zijn verkregen buyt toont het zich schoon en reyn.
Avona de rivier, die men hier schoon ziet blinke,
Die geeft aen Sabrina zich zelleven ten schinke;
En, ô Theoci stadt, ghy wordt ook meê vermaert,
Terwijl der Edlen aes wordt in u schoot bewaert;
Wiens lichamen altijdt zoo in den oorlogh waren,
Gelijk de strandt verwacht des zeës onstuyme baren.

Daer na light *Deorhist*, waer van Beda, in een nedrige gelegenheydt, aen de *Severn*, waer door het groote schade lijdt, mits de rivier op-loopt, dat zy zich zelf niet verzwelgen kan. Eertijdts heeft het een kloosterken gehat, dat, van de Deenen vernielt, ten laetsten door Edward de *Confesseur* weder gebloeyt heeft, de welke, gelijk men in zijn uyterste-wil leest, deze geestelijke plaets tot *Deorhirst*, en het gebiedt daer van aen *S. Denijs* by Parijs op-gedragen heeft. Een weynigh nochtans daer na, als Malmesburiensis zegt, was het een ydel beelt der oudtheyt. Hier tegen over, in het midden van de *Severn*, light Oleneaz, en *Alney* by de Saxen, nu *The Eight*, dat is, *het Eylandt*, genoemt. En is hier door vermaert, om dat de Engelsen en Deenen, door gestadigh strijden af-gemaekt, om den oorlogh kort te maken, het lot van beyde volkeren aen Edmund der Engelsen, en Canut der Deenen Koning op-gedragen is, welke met een byzonder gevecht in dit eylandt, om het opperste gebiedt, gevochten hebben. Maer de oorlogh in twijffel hangende, is de vrede tusschen beyden gekomen, en het Rijk onder haer verdeelt: doch Edmund terstont, niet zonder vermoeden van vergif, gestorven, heeft de Deen gantsch Engelandt voort ingenomen.

Tresham. *Breulais.* *Vide in Com. Derbey.* *Antonius Fitz-Herbert, Rechtsgeleerde.*

Septentrio
WIGORNIENSIS COMITATVS PARS;
PART OF WORCHESTER SHIRE.
WARWICENSIS COMITATVS PARS;
WARWICK SHIRE.
PARS COMITATVS OXONIENSIS;
PART OF OXFORD SHIRE.
HEREFORDIÆ COMITATVS PARS;
HEREFORD SHIRE.
MONVMETHENSIS COMITATVS PARS;
MONMOVTH SHIRE.
WILTONIÆ PARS.
PART OF WILTSHIRE.
SOMERSET SHIRE.
Sabrina Flu.
Occidens
Oriens
Meridies
GLOCESTRIA DVCATVS; Vulgo GLOCESTER SHIRE.
Milliar. Anglica quorum 4 uni Germ. æquip.

De *Severn* vloeyt van *Deorhirſt* met een zeer kromme bocht, daer zy zich van een ſcheyt, om een zeer geneughlijk rivierigh eylandt, met groene weyden te om-vangen, en vloeyt voorby de voornaemſte ſtadt van dit Graefſchap, die *Glevum.* Antoninus CLEVUM en GLEVUM, de Britannen *Caer Globi*, de Saxen Gleaucejꝛteſ, wy *Gloceſter*, *Gloceſter.* de Latijnen *Glovernia*, andere *Claudioceſtria* noemen, van den Keyzer Claudius, gelijk zy zeggen, die 't zoo benoemde, als hy hier zijn dochter Geniſſa ten houlijk gegeven had aen den Britan Arviragus. Van welke Iuvenalis ſchrijft:

Neemt eenigh Koning aen, of Arviragus tracht
Uw een te ſtellen van het Engelſe geſlacht.

Als oft hy andere dochters, als Claudia, Antonia, en Octavia by zijn drie huys-vrouwen voort-gebracht, en Arviragus in die tijdt bekent geweeſt had, daer zijn naem, in de eerſte tijden van Domitianus, naeulijx gehoort is geweeſt. Maer wegh met hen, die de outheyt met op-gemaekte logenen bekladden. Ik zoud Ninnius liever gelooven, de welke ſchrijft, dat zy na Glou, over-groot-vader van Koning Vortigern, genoemt is geweeſt, had het niet lang *Glevum* van Antoninus genoemt geworden, het welk ook de wijdte van *Corinium*, en de naem getuygen. Want gelijk het Saxiſch *Gleaceſter*, van *Glevo*, zo is *Glevum* gelijkvormigh van het Britanſche *Caer Glowi* voort-gekomen, het welk ik meen, dat van het woordeken *Glow* voortgeſproten is, het welk in 't Britanſch ſchoon en net betekent, zoo dat *Caer Glow* het zelfde zy, als een ſchoone ſtadt, in welke beteekening ook de Grieken haer *Callipolim*, *Callidromon*, *Calliſtratian*, en de Engelſen *Brightſtow*, en in dit zelve landt *Faireford*, dat is, *een ſchoone ſterkte*, gehadt hebben, &c. Het is van de Romeynen gebout, en den Siluren even als op de nek geſtelt. En daer is een Nieu-ſtadt gevoert, welke *Colonia Glevum* genoemt is: want men ziet een ſtuk van een oude ſteen in de muuren van Bathon, dicht by de noorder-poort, met dit opſchrift:

Gloceſter der Romeynen wooning.

*Decurio. *DEC COLONIÆ GLEV VIXIT ANN. LXXXVI.

Dat is:

De Overſte van de Nieuw-ſtadt Gleu, heeft geleeft in het LXXXVI *jaer.*

Deze ſtadt light langs de *Severn* uyt-geſtrekt, en daer zy niet van de rivier beſpoelt wordt, wordt zy op zommige plaetſen met een muur omringt; is in getal van kerken, en orde der huyzen zeer treflijk. In 't zuyd-eynd is een kaſteel van vier-kante ſteen geweeſt, maer nu meeſtendeel vergaen, gebout ten tijde van den eerſten Willem; daer zijn 16 huyzen op die plaets af-gebroken, om het kaſteel te bouwen, (als men leeſt in 't Schat-boek van Engelandt) waer door de twiſt van den tweeden Henrijk tegen Rogier, zoon van Milon, Conſtapel van Gloceſter, ontſtaen is; en hy heeft zijn broeder Walter van al zijn recht ontſteken, dat hy op deze ſtadt en kaſteel gehadt heeft, gelijk Robertus de *Monte* geſchreven heeft. Ceaulin de eerſte Koning van de Weſt-Saxen, heeft het den Britannen omtrent het DLXX jaer onzes Heeren ontweldight; daer na is het gekomen onder het gebiedt der Merciers, onder welke het met grooter eere gebloeyt heeft, en Koning Ofric van Northumberlandt, heeft hier een vermaert Maeghden-klooſter getimmert, door toelating van Ethelred de Mercier, over welk by vervolg Overſten oft Abdiſſen van geweeſt zijn, Kineburga, Eadburga, en Eva, Koninginnen der Merciers. De zeer vermaerde Edelfleda, Koningin der Merciers, heeft mede deze ſtadt verſiert met die kerk daer zy in begraven light. Doch niet lang daer na, als door de Deenſche roof dit landt uyt-geput en vernielt was, zijn die heylige Nonnen verjaeght, (gelijk dien ouden Æthelwerd beſchrijft) en de Deenen hebben hier in de ſtadt *Glew-ceſter*, Schaepharders hutten getimmert, op verſcheyde wijzen. En als door dat onweder alle de oude kerken vernielt waren, zoo heeft Aldred, Aerts-biſſchop van York, en Biſſchop van Worceſter, hier een ander klooſter voor de Munniken getimmert, het welk nu de voorneemſte plaets bezit, en een Deeken, met zes Proveniers heeft. Maer dat zelve heeft in voorgaende tijden een nieuwe eer ontfangen; want I. *Hanley*, en T. *Farley*, Abten, hebben hier by een Kapel gebout, en der heylige Maeght toe-gewijt; N. *Morvent* heeft de weſter-gevel, die voorwaer zeer ſchoon is, van de gront af op-gericht, de Abt G. *Horton* het dwerſche noorder-deel, de Abt *Trowceſter* een ſchoon klooſter, en de Abt *Sebrok* heeft 'er een zeer hooge klok-tooren by-gevoeght. De zuyd-zijd is mede weder op-gemaekt uyt de offerhanden der Burgers tot het Graf van den tweeden Edward, die hier in een Albaſter graf begraven light: en niet vêr van hem, die ongelukkige Robert *Curt-hoſe*, oudtſte zoon van den eerſten Willem, Hertogh van Normandyen, in het midden van 't Koor, in een houten graf. Maer boven het Koor, in 't verwulf van deze kerk, is een muur in een half ronde hoek met deze kunſt, dat zo 'er iemandt, hoe zacht dat hy aen de eene zijde ſpreekt, en dat een ander zijn oor aen de ander zijde van de muur aen houd, al is het daer vry wat vêr af, zal lichtelijk alle het gene konnen hooren, tot een ſyllabe toe, dat den ander zeght. Onder 't gebiedt van den eerſten Willem, en te vooren, ſchijnt het dat de Burgers meeſt doende geweeſt zijn met yzer te vergaderen. Het heeft ook geen andere ſchatting geleden, als in 't Schatboek van Engelandt ſtaet, als eenige *Iceren* yzers, en yzere ſtaven, tot gebruyk van de Koninglijke vloot, en de Koningen hebben haer eenige maten honigh op-geleght. Na de inkomſt der Noormannen, heeft het eenige ſchade van Edward, zoon van den derden Koning Henrijk, geleden, terwijl gantſch Engelandt door den oorlogh der Baronnen rookte, en is eyndlijk vernielt, en door het vuur by ongeluk verbrant. Doch, door een langduurige vrede op-gequeekt, bloeyt nu met een nieu leven, en is met twee by-gevoeghde Hundreds, tot een Graefſchap geworden, 't welk het Graefſchap van de ſtadt Gloceſter genoemt wordt. De achtſte Henrijk heeft het by onzer ouderen gedenken met een Biſſchoplijke ſtoel verrijkt, door welke waerdigheyt het eertijdts zeer vermaert geweeſt is, als Galfredus Monumethenſis vaſtelijk getuyght; en ik zal zijn getuygenis niet tegenſtaen, wijl de Clunienſiſche Biſſchop onder de Prælaten der Britannen gerekent wierd; welke naem van *Clevum* oft *Glow* af-geſproten, mijn giſſing, dat dit het *Glevum* van Antoninus is, eenighzins beveſtight.

Als nu de *Severn* Gloceſter verlaten, en haer verdeelde wateren by-een vergadert heeft, rijſt, nu door de eb en vloet der zee voller, even als een onſtuymigh meyr, en vloeyt met veel bochten gekromt in zee. Doch bezoekt niet op de wegh dat gedenkwaerdigh is, als daer zy het rivierken *Cam* in haer ontfangt: *Cambridge* een boeren dorpken, wiens brugh, als de Deenen zonder orde met haren rijken buyt over-geraekt waren, als Æthelwerdus ſchrijft, hebben haer de Weſt-Saxen en Merciers in een zwaren ſlagh in *Woodneſfeld* ontfangen, alwaer drie van haer Vorſten gebleven zijn, Heatfden, Cinuill, en Inguar. *Cambridge.*

Aen die zelve oever, niet veel laeger, is *Barkley*, by de Saxen Beopkenlau, door een zeer ſterk kaſteel, een Mayer, die daer de hooghſte Overheyt is, en door zijn Heeren de Baronnen van *Barkley*, van ouden Adel, zeer bekent, van welke, onder 't gebiedt van den zevenden Henrijk, Willem, Baron van *Barkley*, Onder-graef van *Barkley*, Mark-graef van *Barkley*, Graef van Nottingham, en Maerſchalk van Engelandt geweeſt is; maer hy zonder kinderen ſtervende, zoo zijn alle deze tijtels met hem verdweenen. En zoo ghy verſtaen wilt, door wat liſt Godwin, Graef van Kent, een ervaren man om onrecht te doen, zich in deze bezitting ingedrongen heeft, zo leeſt dit weynige uyt Walterus Mapæus, die voor CCCC jaren gebloeyt heeft, en het ſchijnt ook lezens waerdigh: *Berkleia*, naby de *Severn*, is een hoeve van 500 ponden; daer was een Nonnen-klooſter, over welke was geſtelt een edele en ſchoone Abdiſſe. Graef Godwin zeer ervaren in bedrogh, niet haer, maer het hare begeerende, heeft haer in 't voorby-reyzen zijn neef, een jongeling van ſchoone gedaente, even als ziek, gelaten, tot dat hy weder quam, en heeft dien jongeling onderrecht, dat hy niet gezont zoude worden, tot dat hy haer, en al de Nonnen die hy konde, die hem quamen bezoeken, van haer eer ontrooven zou; en op dat hy van haer volkomen gunſt in 't bezoeken verkrijgen mochte, zo heeft hy hem ringen en gordelen gegeven, die hy haer, om te bedriegen, mildelijk ſchenken zoude. Hy dan gaerne in gaende den aengenamen wegh van de welluſt, om dat de lichte wegh na de helle lichtelijk geleert wordt, en men in het gene dat wijsheyt ſchijnt, wijſlijk dwaeſt. Neffens hem is alles wat dwaze maeghden wenſchen: ſchoonheyt, welluſt, rijkdom, welſpre- *Barkley, ziet Briſtow in Somerſet-ſhire.*

878.

sprekendheyt, en hy is bekommert dat ieder een plaets zou hebben. Den Duyvel dan heeft Pallas uyt-gedreven, en Venus in-gevoert; en heeft de kerk des Heeren, en van de heyligen tot een groulijk *Pantheon*, en een hoer-huys gemackt, en alzoo de Lammeren in Wolven verkeert. Toen nu vele bezwangert waren, zoo vliedt de nu flaeuwe en verwonne verwinnaer der welluft wegh, en brengt met der haeft zijnen Heer de winnende vaendelen, het loon der ongerechtigheyt waerdigh. Die gaet terftont tot den Koning, en verwittight hem van der Nonnen onkuysheyt, en bewijft alles door zijn uyt-gezonde verfpieders. Hy begeert van zijn Heer dat zy uyt *Berkley* gedreven zouden worden, en hy het hebben mocht, 't welk hy verkreegh; en heeft zijn huys-vrouw Gueda na-gelaten; maer, om dat zy zelf van deze Mayery, om de verwoefting der Abdy (als in 't Schatboek van Engelandt ftaet) niet leven wilde, zoo heeft zy daer *Vdeceſter* voor gekoft, om daer van te leven, zoo lang zy tot *Berkley* bleef. Zoo heeft een zuyver gemoedt altijdt een af keer van qualijk-gewonne goedt. Hoe de tweede Koning Edward, door de lift van zijn huys-vrouw, van zijn Rijk ontbloot, en in 't kafteel van deze plaets om-gebracht is, door de fchalkheyt van den Biffchop Adam van Hereford, die aen zijn bewaerers deze navolgende ontuffchengeftipte woorden gefchreven heeft: *Edwardum occidere nolite timere bonum eſt*, dat is, *Edward dooden wilt niet vrezen is goedt*, op dat door de verfcheydenheyt van de zin, zy de doot-flagh volbrengen, en hy zich bequaemlijk ontfchuldigen zoud, wilde ik liever dat ghy by de Gefchicht-fchrijvers zocht, als dat ghy 't van my verwacht. Hier omtrent vloeyt het rivierken *Avon* in zee, aen wiens bronnen, naculijx 8000 paffen van den oever, op de heuvelen by het dorpken *Alderley*, fteenen, even als flakken, en oefters groeyen, die of zy eertijdts levende dieren waren, oft dat zy tijdt-kortingen der natuur zijn, mogen de Wijs-gieren, die naſpeurers der natuur, onderzoeken. Doch Fracaftorius, de opperfte der Wijs-gieren van onzen tijdt, twijffelt geenzins of het zijn dieren geweeft, die in de zee uyt-gegroeyt, en door de baren op de bergen gefpoelt zijn. Want hy beveftight, dat de bergen van de zee op-geworpen zijn, door het zant eerft tot zulke hoopen op te ftapelen, en dat de zee gefpoelt heeft, daer nu de bergen zich verheffen, en dat, de zelve wederom wegh-loopende, de eylanden en bergen ontdekt zijn. Maer dit is buyten onze ftreek.

De arglifti-ge looſheyt van den Biſſchop.

De doodt van den tweeden Edward.

Steene flak-huyzen.

De Over-vaert.

De Over-vaert, daer Antoninus af verhaelt, tegen over *Abon*, daer men over de mont der *Severn* pleeght te varen, was eertijdts, als wy uyt de naem giffen, by *Olbury*, dat is, zo men 't vertaelt, *de oude Burgh*, gelijk wy heden by *Auft*, een dorpken, een weynigh laeger liggende. Dit wierd eertijdts *Auftclive* genoemt; want het is een fteyle en zeer hoog verheve klip. Gedenkwaerdigh is voorwaer, dat die zelve Mapæus, van wien wy te vooren gefproken hebben, fchrijft, dat op deze plaets gefchiet is: De oude Edward, zeght hy, heeft by *Auftclive*, en Leolin, Vorft van Walles, by *Betheſley* gelegen: en als Leolin geenzins wilde af-komen, oft de *Severn* over-varen, om met hem te fpreken, zoo is Edward tot Leolin over-gegaen. Maer Leolin hem ziende, en kennende, heeft zijn Koninglijke mantel af-geworpen, (want hy had hem op de markt bereyt) en is tot aen de borft toe in 't water gegaen, en het fchuytjen omhelzende, gezeyt: O allerwijfte Koning! uw nedrigheyt heeft mijn hooghmoedt overwonnen, en uw wijsheyt mijn dwaesheyt overtreft; klimt op mijn fchouders, om dat ik my dwaeflijk tegen u verheven heb, en zo zult ghy in 't landt komen, dat uw goedertierenheyt u heden eygen gemackt heeft; en hy heeft hem op zijn fchouderen genomen, en boven op zijn mantel doen zitten, en met gevouwen handen manfchap gezworen. Op die zelve oever light *Thornbury*, alwaer men noch ziet de verheve grondt-veften, van het heerlijk gebou, dat Edward, laetfte Hertogh van Buckingham, wilde opbouwen, in het 1511 jaer, als het opfchrift getuyght. Zeven mijlen van hier fcheyt de *Avon*, in de voorby-vloeyende *Severn* geftort, Gloceſter en Somerfet van een; en niet vêr van haer oever ziet men *Puclechurch*, eertijdts een Koninglijke hoeve, *Puclekerks* genoemt; in welke Edmund, Koning van Engelandt, (terwijl hy, om de twift neêr te leggen, zich ftelde tuffchen zijn Schenker, en Leove, een boos menfch) door-ftooten zijnde, geftorven is.

Auſtclive.

Thornbury.

Puclechurch.

Hier by zijn *Winterbourne*, dat zijne Heeren, met namen *Bradſtons*, gehadt heeft; van welke de Onder-Graven van *Mont-agu*, de Baronnen van *Wentworth*, &c. haer afkomft rekenen. *Acton*, het welk aen 't Ridderlijk geflacht van *Acton* de naem gegeven heeft; wiens erfgenaem aen Niklaes *Pointz* Ridder getrout, ten tijde van den tweeden Edward, 't zelve aen haer nakomelingen achter-gelaten heeft. Het dorpken *Derham*, van de Saxen Deonham, alwaer de Saxfche Ceaulin, door een zeer bloedigen flagh, drie Britanfche Vorften, Commeail, Condidan, en Fariemeiol, met noch mêer andere doot-geflagen, en de bezitting van dit lant de Britannen gantfch ontnomen heeft. Men vint hier noch de groote fterke bolwerken der kafteelen, en hier en daer op deze plaets de uytdruklijkfte gedenk-teekenen van zoo groot een oorlogh. Dit is de Baronny geweeft van Iacob van *New Market*, die drie dochters geteelt heeft, uytgetrout aen Niklaes van *Moëlen*, aen Ian van *Boteraux*, en Radulp *Ruſſell*; wiens nakomelingen, zeer verrijkt door het houlijk met de erfgenaem van 't edele geflacht van *Gorges*, de naem van *Gorges* aengenomen hebben.

Bradeſtons.

Acton Ireton.

Pointz.

Deerham.

Marianus.

Iacobus de Novo Mercatu.

Meêr ten ooften ziet men *Dureſley*, de oude wooning der *Barkleys*, die hier van *Dureſley* genoemt zijn, deze zijn ftichters geweeft van het klooſter van *Kingeſwood*, van de orde der Ciftertienfen hier by; en niet zeer vêr van daer is het kafteel *Beverſton*, dat eertijdts aen de *Gournays*, en de *Ab-Adams* toe-behoort heeft, die onder den eerften Edward gebloeyt hebben; en daer na der *Barkleys*, van Ridderlijke orde.

Beverſton. Ab-Adam.

Tot hier toe hebben wy ter loop in dit Graefſchap doorzien, 't geen over en aen de *Severn* gelegen is: laet ons nu tot het ooft-eynd voort gaen, het welk wy gezeyt hebben dat heuvelachtigh is, te weten *Cotſwold*, van de heuvelen, en fchaeps-koyen zoo genoemt. Want de Engelfen hebben de bergen en heuvelen eertijdts *Woulds* genoemt, waer van de oude aentekening de Alpes van Italien, *The Woulds of Italie* vertaelt. Hier op worden in grooter menighte kudden van zeer witte fchapen, met lange halfen en vier-kante lichamen, gevoedt, 't welk men gemeenlijk gelooft toe te komen, om de aengename gelegenheydt en bergh-achtigheyt, welker zachte wol by alle volkeren in grooter waerde gehouden wort. Aen de zijd van deze heuvelen ziet men deze vermaerde plactfen, die van oudts bekent zijn, en alte-mael gelijk als in een buurt liggen.

Cotſwold. Wat Cotfwold *by de Engelſen betekent.*

Campden, gemeenlijk *Camden*, een genoegh vermaerde koopftadt, alwaer (gelijk Iohannes Caftoreus zeght) al de Koningen van 't Saxifch bloedt, in 't D C L X X X I X jaer t'zamen-gekomen zijn, en in 't gemeen van den oorlogh tegen de Britannen geraedt-flaeght hebben: en welk, ten tijde van Willem de *Conqueſteur*, de bezitting was van Hugo, Graef van Ceſter, en van zijn nakomelingen eyndlijk, door Niklaes van *Albeney*, aen Rogier van *Somerey* gekomen is. Waer omtrent *Weſton* is, dat niet van ouder gedachte, maer nu om de fchoone huyzen van Radulf *Sheldon*, door hem en zijn nakomelingen daer gebouwt, en zeer uytmuntende, vermaert is.

Campden.

Inquiſitio 2. Edw. I.

Hales, noch onlangs een zeer bloeyend klooſter, opgebouwt van Richard, Graef van Cornwal, en Roomfch Koning, en zeer geprezen door zijn voefter-kindt Alexander de *Hales*, een voor-vechter in de fpits-vinnige Godt-geleertheyt der School-geleerden.

Hales.

Sudley, eertijdts *Sudleagh* een treflijk kafteel, en onlangs de wooning van Ægidius *Bruges*, Baron van *Chandos*, wiens groot-vader Ian van Koningin Maria Baron van *Chandos* gemaekt is, om dat hy uyt dat oude geflacht van *Chandos* zijn oorfprong had, uyt het welk, onder 't gebiedt van den derden Edward, gebloeyt heeft Ian *Chandos*, Onder-Graef van *Sanct Salvator* in Vrankrijk, en zeer gelukkigh in alle oorloghs-eer. Doch eertijdts hebben 't de Edelen, die hier van *Sudley* genoemt zijn, bewoont, afkomftigh uyt dat zeer oude Engelfe geflacht, te weten van Goda, dochter van Koning Æthelred, wiens zoon Radulf Medantin, Graef van Hereford, voortgebracht heeft Harald, Heer van *Sudley*; wiens geflacht hier lang gebloeyt heeft, tot, by gebrek van zonen, de erfgenaem met Willem *Butler*, uyt het geflacht van *Wem*, getrouwt is, en heeft hem Thomas gebaert, die Radulf, Schat-meefter van Engelandt, voortgebracht heeft, van den zeften Henrijk tot Baron van *Sudley* gekoren, die dit kafteel met nieuwe gebouwen vermaekt heeft. Wiens zufteren zijn getrouwt

Sudley.

Baronnen van Chandos.

Baronnen van Sudley.

in de geslachten van *Northbury*, en *Belknape*, door welke in het kort de bezittingen onder verscheyde geslachten gekomen zijn.

Toddington. *Tracy.*

Ook hier zeer naby is *Toddington*, alwaer de *Tracys*, door de ouderdom van haer stam zeer vermaert, lang gebloeyt hebben, die zich eertijdts de Baronnen van *Sudley* zeer gunstigh gehadt hebben. Doch hoe in het eerste verschil der Godts-dienst tegen Willem *Tracy*, Heer van deze plaets, met het op-graven, en openbaer verbranden van zijn lichaem, om eenige woorden in zijn uyterste-wil, die, als die tijden oordeelen, na kettery roken, gehandelt heeft: hoe dat ook eertijts een ander Willem *Tracy* zijn handen met het bloet van Thomas, Aerts-bisschop van Cantelberg, besmet heeft, hebben de kerklijke Geschicht-schrijvers overvloedelijk beschreven; doch het komt hier niet te pas sulx te verhalen. Hier is ook de genoeg bevolkte stadt *Winchelcombe*, alwaer Kenulf de Mercier een klooster opgericht heeft; en op dien dagh, als hyze wijde, heeft hy Edbrieth, Koning van Kent, dien hy gevangen had, vry tot de zijne gezonden. Men zou naeulijx gelooven, in wat een vermaertheyt dat het klooster eertijts geweest is, om de overblijfselen van Koning Kenelm, een kint van zeven jaren; den welken zijn zuster, op dat zy het erfdeel alleen bekomen zou, heymelijk om-gebracht heeft, en van onze voor-ouders onder het getal der Martelaren gestelt is. Het by-gelege landt wierd eertijdts op zich zelf voor een Graefschap, oft onder-Graefschap gehouden; want wy lezen in een oudt geschreven boek van de kerk van Worchester: Edric, by-genaemt *Streona*, dat is, *Verkrijger*, de welke eerst onder Koning Æthelred, en daer na een tijd lang onder Cnut oft Canutus, Overste over 't gantsche Rijk van Engeland was, en toen hy als Onder-vorst heerschte, heeft het Onder-Graefschap van *Winchelcombe*, het welke toen op zich zelf was, aen 't Onder-Graefschap van Gloucester gevoeght. Wat laeger light *Brimesfield*, welk eertijdts de *Giffords* tot zijn Heeren gehadt heeft, aen de welke dat schoone erfdeel, door het recht van hare vrouwen, van de *Cliffords* gekomen, en terstont door vroulijke erfgenamen aen de Heeren *Le Strange de Blakmer, de Audleys*, en anderen vervallen is.

Winchelcombe.

Brimesfield. *De Baronnen Gifford*

Deze liggen alle tusschen de heuvelen; maer onder aen de heuvel, omtrent de ooster-lant-scheyding van dit Graefschap, ziet men dien vermaerden Romeynschen wegh, met die bekende naem *Fosse* genoemt, de welke eerst af komt van Warwijk door *Lemington*, alwaer een Romeynsche bezetting schijnt geweest te zijn, uyt de Roomsche penningen, daer dikwijls uyt-gegraven; van welke my Edw. Palmerus, een lief hebber der oudtheden, wiens voor-ouders hier lang gebloeyt hebben, eenige uyt beleeftheyt mede-gedeelt heeft, en daer na door *Stow on the Would*, het welke, om zijn hooge gelegenheyt, de winden zeer onderhevigh is, en *North-Leach*, van het by-vloeyende rivierken ge-bynaemt, tot *Cirencester*, het welk door de rivier *Chern*, tot groot gemak der water-meulens, ten zuyden tusschen de heuvelen uyt-gestort, bespoelt wordt, en de naem ontfangt.

Fosseway.

Cirencester.

Deze stadt is van zonderlinge oude gedachtenis, by Ptolomæus CORINIVM, by Antoninus DVROCORNOVIVM, dat is, *het water Cornovium* genoemt, en is, gelijk hy schrijft, 15 mijlen van *Glevum* oft *Gloucester*; de Britannen hebben het *Caer-Cori*, en *Caer-Ceri*, de Engel-Saxen Cyren-ceaster genoemt, wy heden *Circester* en *Circiter*. De muuren betoonen genoegh, dat het zeer groot geweest is, welke, gelijk men zegt, twee mijlen in de rondte begrepen hebben. Dat het vermaert is geweest, bewijzen de Roomsche penningen, haer vloeren, en haer beschreven Marmorsteenen, daer uyt-gegraven, de welke, by ongeval, in handen van onwetende menschen gevallen, tot geen kleyne schade der oudtheyt vergaen zijn: als ook die oude gemeene Romeynsche wegen, die hier elkander dwars door-gesneden hebben; waer van die, welke by *Glevum* oft *Gloucester* gelegen heeft, noch met een zichtbare dijk overigh is, tot *Birdlip-hill* toe, en aen de gene, dieze wel beziet, met steenen bestraet schijnt. De Britansche Iaer-boeken getuygen, dat deze stadt van Gurmund, ik weet niet wat voor een Afrikaense dwingland, met krijghs-list door musschen in brandt gesteken, en gantsch af-gebrandt is; waer door Giraldus dit de stadt der musschen noemt, en daer van Nechamus:

Corinium.

De gemeene wegen van de Romeynen.

Dees stadt Gurmunde heeft nu zeven jaren lang
Uw krachten onderzocht, maer hard, en zwaer, en bang.

Wie deze Gurmund geweest is, is my gantsch onbewust: de inwooners toonen een groot bolwerk omtrent de stadt, welk zy zeggen dat Gurmund daer gemaekt heeft; nochtans noemen zy het de tooren van *Grismund*. Marianus, een oudt geloofwaerdigh schrijver, verhaelt, dat Ceaulin dit de Britannen ontnomen heeft, op die tijdt, als hy haer leger by *Deorham* geslagen, en *Glevum* onder zijn macht gebracht had. Lang daer na heeft het de West-Saxen onderdanigh geweest. Want men leest, dat Penda de Mercier, als hy deze stadt met zeer groote macht belegert had, van Cinegilsus, Koning der West-Saxen, verslagen is. Nochtans is het ten laetsten, met het gantsche landt, onder 't gebiedt der Merciers gekomen, en tot de Engelse Een-heersching toe gebleven. Onder welke het, door het quellen der Deenen, veel ramps geleden heeft, en misschien van dien Deen Gurmon, die Guthrus en Gurmundus van de schrijvers genoemt wordt. Doch nu wort naeulijx het vierde-deel van de stadt binnen de wallen bewoont; het overige is weylandt, en de puyn van een klooster, by de Saxen, als men zeght, eerst opgebout, en van den tweeden Henrijk vermaekt, waer in wy verstaen hebben, dat vele van het geslacht der Baronnen van *S. Amand* begraven zijn. Maer het kasteel, welke het gehadt heeft, is door Koninglijke last, in het eerste jaer van den derden Henrijk, af-geworpen. de inwooners winnen meest haer kost met wolle-weven, en roemen zeer van de zonderlinge goedertierentheyt die de eerste Richard haer betoont heeft, die het klooster zeer rijk gemaekt, en haer, als zy zeggen, over zeven daer by-liggende Hundreds gestelt heeft, om die te houden tot een vastigheyt van 't leen, dat zy zaken zouden onderzoeken, en de bocten, en andere voordeelen, van die zaken spruytende, voor haer houden. Den vierden Koning Henrijk heeft haer mede eenige voor-rechten geschonken, om de hulp dieze hem troulijk bewezen hadden tegen Thomas *Holland*, Graef van Kent, Ian *Holland*, Graef van Huntingdon, Ian *Mont-agu*, Graef van Sarisbury, Thomas *De-spenser*, Graef van Gloucester, en andere, die, door hem van haer eer ontrooft zijnde, zijn doot gezworen hadden, en hier van de Burgers achterhaelt, ten deele gedoot, en ten deele onthooft zijn.

De *Charne*, *Corinum* verlaten hebbende, vervoeght zich zes mijlen van daer met de *Isis*. Want de *Isis*, gemeenlijk de *Ouse*, op dat zy Glocestersch van oorsprong zoud zijn, vloeyt uyt het zuyd-eynd van dit landt, omtrent het dorp *Torleton*, niet zeer vêr van die vermaerde wegh *Foss-way*, met geduurige aderen. Dit is de *Isis*, de welke, daer na de *Tama* in haer ontfangen hebbende, met een dubbeld woordt *Tamisis* genoemt wordt; het is de opperste van alle de rivieren in Engelant, van welke men wel te recht zeggen mach, datze Engelandt bezaeyt en bevochtight; het zelve hebben de ouden ook gezeydt van de rivier Euphrates in 't oosten. Ook heb ik hier een dicht-konstige beschrijving van haer bron hier onder gevoeght, uyt het houlijk van de *Tame* en *Isis*, welke oft men hier byvoeght oft niet, is niet aen gelegen:

De riviere Isis, daer na Tamisis genoemt.

Het wol-achtige vee, dat Cotswaldia voedt,
Weyt op de heuvelen, daer men Boduni groet.
Zeer na aen Fosseway *kan men lichtlijk bespeure,*
Een hol oft een spelonk, zeer lang van grot en deure,
Met een verheven dijk, de welke schijnt gescheurt
Van eenigh berrigh, ofte heuvel daer 't gebeurt,
Wiens dorpelen altoos van gulde zant-steen schijnen,
Men zal de zalen steeds bedekt met Yvoor vijnen.
De wooninge van 't hof, die hier zeer cierlijk staet,
Die glinstert en die blinkt van Engelsen Agaet.
De pijlaers die het heeft, die zijn al in 't gemeene,
Vervolgend' achter een, van loutere Puym-steene.
Maer het hand-werk hier van het al te boven gaet,
De Sant-, Puym-steen, Yvoor oft Engelse Agaet.
Hier door stelt men Diaen regeerster van deez' wooning,
En van 't verglaesde Rijk, gelijk als opper-Koning,
Door-ziende wel te recht het draeyende gestart,
Dat met een kromme tret vast door den ander wart.
Hier is de aerd gevoeght aen d'ongestuymde baren;
Daer schijnt de vrou alleens, ofs' uyt-gehouwen waren
Na hare echte naem, het schijnt dees wat' ren zijn,
En toonen zich altijdt in broederlijke schijn:
Als de rivier Ganges, Nylus, en Amasone,
De Ister en de Rhijn, als buuren by een woone.

Maer

Maer rijkelijk blinkt hier, en ſchijnt in't midden uyt,
Phrixæus gulde vlies. En Eng'landt leek de bruyt,
Verſiert en op-gepronkt met rijke kooren-ad'ren,
Die Vrankerijk voor haer ten dienſte moeſt vergad'ren.
Iſis, deze rivier, die't water al regeert,
Wordt in zijn waterige Konings ſtoel ge-eert.
Men moet dees houden meê als Heere der rivieren,
Om datze veel te milt, kan opwaerts aen aenſtieren
Zijn aerde water-kruyk, door zijne blaeuwe ſchoot;
Haer ongeſchooren hayr, dat laet ſchier nu als bloot
Zijn grijze hoorens ſtaen; haer kant, na mijn beduyden,
Was eertijdts om-gegort van riet, en water-kruyden:
Haer zeer vlietende ſtaet, haer oud gewoone plicht,
Verſtroyt door't water haeſt der ſchoonen zonnen licht.
De uyt-gekemde baert, daer zy meê placht te brallen,
Is op haer borſt gantſch nat, de druppelen die vallen
Het gantſche lichaem langs, en d' ad'ren over al,
Van het zeer ſpringend nat, door-breken hare wal.
En uyt haer weke gront, ziet men de viſchkens ſpeelen,
Nu hier en dan weêr daer, men ziet in alle deelen
De zilverige Swaen, dat wit geveerde dier,
Het geen over al vlieght, dan daer, dan weder hier.

Graven van Gloceſter.

Wat de Graven van Gloceſter aengaet, eenige hebben ons Willem *Fitz-Euſtace*, als eerſte Graef voorgeſtelt, wat dit voor een geweeſt is, heb ik tot noch toe in het lezen niet bevonden; ook geloof ik niet, dat hy oyt gebooren geweeſt is. Maer dat ik beſpeurt heb, zal ik den lezer niet onthouden. Men leeſt dat omtrent de inkomſt der Noormannen, de Saxiſche Bithrik Heer van Gloceſter geweeſt is, den welken Machtild, huys-vrou van Willem de Noorman, om haer verachte gedaente op-gehitſt (want hy had wel eêr haer houlijk verſmaet) zeer vyandighlijk gequelt heeft, en als zy hem ten laetſten gevangen gezet had, zoo heeft Robert *Fitz-Haimon* alle zijn bezittingen van den overwinnenden Koning ontfangen, die in den ſlagh met een ſpiets in 't ſlaep van 't hooft geſlagen zijnde, is zeer ſlecht van verſtant geworden, en weynigh tijdts daer na, gelijk als van zinnen berooft zijnde, geſtorven. Zijn dochter Mabilia, by zommige Sibylla, heeft Robert, Baſtart-zoon van den eerſten Henrijk, tot huys-vrou getrouwt, en is tot eerſte Graef van Gloceſter gemackt, hy wordt gemeenlijck by de Schrijvers *Conſul*, oft Burger-meeſter van Gloceſter genoemt; een man, zoo verheven en onwinnelijk van gemoet, als iemant in dien tijdt, een die noyt door tegenſpoedt verminderd, voor zijn zuſter Machtild, tegen Steven, die Engelandt innam, en groote gewichte zaken met grooten lof heeft uyt-gevoert. Hy heeft deze heerlijkheyt aen zijn zoon Willem gelaten, wiens drie dochteren deze waerdigheyt in even zoo vele geſlachten hebben ingevoert; de oudſte dochter Izabel, heeft Ian, des tweeden Konings Henrijx zoon, met deze tijtel vereert; maer deze, als hy daer na het Rijk verkregen had, heeft, die waerdigheyt verwerpende, die voor 20000 Marken gegeven aen Galtrid van *Mandevil*, zoon van Galfred, die zoon was van Pieter, Graef van Eſſex, en heeft hem Graef van Gloceſter genoemt. Deze zonder kinderen geſtorven zijnde, zoo heeft hy Almaric van *Eureux* tot Graef van Gloceſter geſtelt, om dat hy de zoon was van Mabilia, de jongſte dochter van dien Willem. Maer Almaric zonder zonen geſtorven zijnde, is het erfdeel aen zijn jongſte dochter Amicia gekomen, de welke uyt-getrouwt aen Richard de *Clare*, Graef van Hertford, heeft gebaert Gilbert de *Clare*, Graef van Gloceſter, wiens zoon Richard, neef de tweede Gilbert, en na-neef de derde Gilbert, die in de ſlagh by *Sterling* in Schotlandt gebleven is, in orde gevolght zijn. Maer terwijl deze derde Gilbert opwies, heeft Radulph van *Mont Hermers*, die de weduwe van den tweeden Gilbert, dochter van den eerſten Koning Henrijk, * heymelijk tot huys-vrou getrouwt had, een tijdt lang den tijtel van Graef van Gloceſter gevoert; doch toen Gilbert nu 21 jaren oudt was, heeft hy die nedergeleght, en is onder de Baronnen gerekent. Maer de derde Gilbert, zonder kinderen geſtorven, is Hugo *Deſpenſer*, by de Schrijvers gemeenlijk de jonge *Spenſer*, Graef van Gloceſter genoemt, om dat hy getrouwt had de eerſt-geboore zuſter van dien derden Gilbert; maer deze van de Koningin en de Adel, tot ſpijt van den tweeden Koning Edward, wien hy zeer liefgetael was, gehangen zijnde, zoo heeft Hugo de *Audeley*, die de andere zuſter getrouwt had, deze heerlijkheydt door gunſt van den derden Koning Edward gekregen. Na dezes doot heeft de tweede Koning Richard dezen tijtel tot een Hertoghdom verheven, en heeft drie Hertogen, en een Graef, die tweede Richard daer tuſſchen, gehadt, aen welke alle hy zich als een Sejaenſch paert getoont heeft. Eerſt heeft hy Thomas van *Woodſtooke*, Graef van Buckingham, jongſte zoon van den derden Koning Edward, tot den tijtel van Hertogh van Gloceſter verheven, en, terſtont wederom af-geworpen. Want hy hem, te Calis zijnde, iets groots voor hebbende, onvoorziens gevangen, en in een pluym-bed belaſt te ſmoren, na dat hy onder zijn hant eerſt bekent had (als in de rollen van het Parlament beſchreven ſtaet) dat hy hem de Koninglijke macht, door een brief van den Koning ontweldight, toe-geeygent had, dat hy gewapent by den Koning gekomen was, en hem met laſter-woorden aengerant had, dat hy aen geleerde mannen geraden had, haer eedt te breken, en dat hy dikwijls in de zin gehat had den Koning te verſtooten. Waerom hy na zijn doot, door macht van't Parlament, van gequetſte Hoogheyt verwezen is. Na zijn doot heeft de zelve Koning opgedragen de tijtel van Graef van Gloceſter aen Thomas *Deſpenſer*, de welke daer na met geen beter lot, als zijn overgroot-vader Hugo, van den vierden Henrijk verſtooten, ſchandelijk afgezet, en te Briſtol met een bijl onthalſt is. Tot tweede Hertogh van Gloceſter heeft de vijfde Koning Henrijk zijn broeder Humfred gekoren, de welke der Koningen zoon, broeder en oom, Hertogh van Gloceſter, Graef van Penbroek, Groot-Kamerling van Engelandt (want deze tijtelen heeft hy gebruykt) aen 't gemeene beſt, en de geleertheydt wel verdient, door vroulijk bedrog, by *S. Edmunds Burgh*, om-gekomen is. De derde en de laetſte was Richard, broeder van de vierde Koning Edward, de derde, die daer na, onder de naem van den derden Richardt het Rijk, met het dooden van zijne neven ſchelmachtighlijk na twee jaren met zijn leven in een rechtvaerdige ſlagh verloren, ingenomen heeft; en gevoelt dat macht, door ſchelmery verkregen, niet geduurigh is.

Hertogen van Gloceſter.

Van dezen laetſten Hertogh van Gloceſter, en de eerſte beginſelen van zijn heerſching, zy my geoorlooft de perſoon van een Geſchicht-ſchrijver een weynigh aen te trekken, die ik terſtont, mits ikze niet wel beſchermen kan, wederom aflaten zal: Als hy nu tot Beſcherm-heer van 't Rijk verklaert was, zijne neven den vijfden Edward, Koning van Engelandt, en Richard, Hertogh van York, die noch jong waren, in zijn macht had, zoo heeft hy, willende het Rijk na zich trekken, door aen velen getoonde goedertierentheydt, groote deftigheydt verzelt met een zonderlinge beleeftheydt, met een vaſte voorzichtigheyt, en met een ſchijn van rechtvaerdigheyt, als ook met liſtige lagen, de harten van alle menſchen, maer byzonderlijk van de Rechts-geleerden, gantſchelijk tot zich getrokken; en gemaekt, dat hem een verzoek-ſchrift, uyt de naem van de Staten des Rijx, zoud voorgehouden worden, waer in zy hem ootmoedigh bidden zouden, dat hy toch het Rijk zou willen aenvaerden ten beſten van het gemeen, en tot wel-varen van het gemeene volk: dat hy toch zijn vallend vader-landt zoud willen aennemen, en niet laten vervallen, het welke (het recht der nature, en het aenzien der wetten vertreden zijnde) door inlandtſche oorlogen, door rooven, doot-ſlagen, en allerley ellende verflaeut was. Na dat zijn broeder de vierde Edward zijn ongelukkigh houlijk met de weduwe Elizabeth *Grey*, door tover-dranken verlokt, begonnen had, zonder toeſtemming van den Adel, zonder openbare afkonding van het houlijk, heymelijk, niet opentlijk in de kerk, het welk tegen de loflijke gewoonte van de kerk van Engelandt is. En dat noch zwaerer was, daer hy onlangs te vooren het houlijx-verdragh met Me-vrou Æleonoor *Butler*, dochter van de Graef van Salop, beſloten had: waer door dit houlijk, als ook de kinderen onwettelijk zijn, die van haer geteelt zijn geweeſt, en het Rijk geenzins erven konden. Daer-en-boven wiſt ieder, dat (na dat Georgius, Hertogh van Clarenſen, de tweede broeder van den vierde Edward, door macht van 't Parlament ter doot veroordeelt, om gequetſte hoogheydt, en zijn kinderen van alle recht van navolging verſteken waren) deze Richard alleen een zeker erfgenaem van het Rijk overigh was. Den welke zy zeker wiſten dat, wijl hy in Engelandt gebooren was, hy met goeden yver over Engelant heerſchen zoude; men kon ook

De derde Richard, Koning van Engelandt.

Hiſt. Monaſt. Tewkesbury.

Fitz-Haimon. Guil. Malmeſ.

Pat. 15. Ioan. R. 4.

Graven van Gloceſter en Hertford.

* *Johanna, De Acres genoemt, om dat zy te Aconi gebooren was. Tho. De la Mare in vita E. 2.*

ook van zijn geboort oft zooning niet twijffelen : wiens voorzichtigheyt, gerechtigheyt, grootmoedigheyt, daden, voor het welvaren van 't gemeene beſt mannelijk uyt-gevoert, en waerdigheyt van zijn Koninglijke ſtam, als die zekerlijk uyt het Koninglijke bloedt van Engelandt, Vrankrijk, en Spanjen voort-geſproten was, ten nacuſten doorzien zouden. Daerom, deze en diergelijke zaken wel en naerſtelijk overdacht hebbende, hebben zy hem door dit geſchrift, met een algemeene toe-ſtemming, gaeren en vrywillighlijk tot Koning verkoren: en hebben hem, met tranen en gebeden voor hem neêrgevallen, ootmoedelijk zijn hulp verzockende, bezworen, dat hy doch de Rijken van Engelandt, Vrankrijk, en Ierlandt, hem door 't recht van erffenis, en door haer verkiezing op-gedragen, zoud aennemen, dat hy door Godtvruchtigheyt zijn liggende vaderlandt de hulpende hant zoud bieden, Hem, zo hy het dede, alle getrouwigheyt, dienſt, en gunſt belovende; zo niet, dat zy liever het aller-uyterſte wilden beproeven, dan de ſtrikken van de onwaerdige ſlaverny, dieze nu onderworpen waren, op nieu weder aengaen. Dit verzoek-ſchrift is hem ootmoedelijk aen-geboden, eêr hy het Rijk aenvaerde; daer na wierde het hem opentlijk op-gedragen in de volle vergadering van het Rijk, en voor goedt gehouden; hy is door hare macht gekent en verklaert, met veel woorden, gelijk men placht, dat hy door het Goddelijke recht, door het recht der geboorte, door de wetten van Engelant, en door de noyt-genoegh-gepreze gewoonte van Richard, door een wettige verkiezing, door toe-eygening, en door zijn krooning geweeſt is, en is oprechte, en gezwore Koning van Engelandt, &c. en dat het Rijk van Engelandt tot aen de kinderen, die by hem wettelijk voort-geteelt zijn, met recht toe-behoort. En op dat ik uyt het handt-ſchrift zelf ſpreke: Het was by het Parlament uyt-geſproken, beſloten, en door de nimmermeer genoegh prijſlijke gewoonte verklaert, dat alles, en elk in 't byzonder, in 't voorzeyde Billet begrepen, waerachtigh en ongetwijffelt is. En de zelve Heer Koning ſpreekt het zelve met toe-ſtemming van de drie Staten des Rijx, en voor-zeyde macht, uyt, verklaert het voor waer en ongetwijffelt. Deze dingen heb ik wat breeder uyt-geleyt, op dat men verſtaen mach, wat en hoe groote dingen, der Vorſten macht, haer geveynſde deught, der Rechts-geleerden ſchalkheyt, vleyende hoop, de bekommerde vrees, de betrachting van nieuwe dingen, en de ſchoone dek-mantels in de voorzichtighſte vergaderingen van het Rijk, tegen recht en billijk, heeft konnen te wege brengen. Voorts is deze Richard, had hy niet geheerſcht, niet zo bequaem tot het Rijk te achten, als Galba, die, het Rijk verkregen hebbende, aller verwachting bedrogen heeft. Doch hy was 't Rijk zeer wel waerdigh, had hy 't niet door quade liſten, en ſchelmeryen in-genomen, zo dat hy met toeſtemming der wijzen, onder de quade mannen, en goede Vorſten getelt is. Maer ik, die een Plaetsſchrijver ben, trek nu deze perſoon uyt, en laet dit den Geſchicht-ſchrijvers.

Dit Graefſchap heeft 280 Parochy-Kerken.

OXFORD-SHIRE.

HEt landt van Oxford, by de Saxen Oxenꝑoꝛo-ꝛchyꝛe, gemeenlijk *Oxford-shire*, het welk, als wy gezeyt hebben, den Dobunen toe-behoort heeft, wordt ten weſten aen Gloceſter gevoeght, ten zuyden, daer het zeer breedt uyt-loopt, door de riviere *Iſis* van Bark-shire af-geſcheyden, ten ooſten met het land van Buckingham bepaelt, ten noorden, daer het gelijk als een kegel eyndight, aen de eene zijd met Northanton, van de ander zijd met Warwijk beſloten. Dit landtſchap is vet en vruchtbaer, de effene landen met akkers en weyden bebout: de heuvelen zijn met dichte boſſchen bezet, en overal niet alleen met vruchten, maer vol met allerhande ſoorten van dieren, die door de jacht en netten tot ſpijs gevangen plachten te worden, vervult. Dit landtſchap is ook door-watert, met viſch-achtige rivieren. Want de *Iſis*, die daer na *Tamiſis* oft *Teems* genoemt is, vloeyt zeer vêr langs de zuyd-zijde. Het viſchachtigh rivierken *Chernel* vloeyt, na dat het Northanton een tijt lang van Oxford geſcheyden heeft, zachtelijk midden door het lant, en ſcheyt het als in twee deelen. De ooſtzijde bevochtight de *Tame* met haer wateren, en maekt het vruchtbaer, tot dat zy beyde met haer in-loopende beexkens van de *Iſis* ontfangen worden.

De *Iſis*, na dat zy Wilton kortelijk door-geloopen heeft, en zoo haeſt als zy in Oxford gekomen is, vlocyt, door de brugh van *Rodcot* gedwongen, voorby *Bablac*, alwaer Robert *Veer*, die machtige Graef van Oxford, Mark-graef van Dublin, en Hertogh van Ierlandt, dewelke, gelijk hy by den tweeden Koning Richard in groot vermogen, alzoo by den Adel in de grootſte haet geweeſt is; ons geleert heeft, dat geen macht machtigh is. Want hy is daer door een kleyne ſlagh van den Adel verwonnen, en heeft, gedwongen zich in de rivier te werpen, en over te zwemmen, een verandering van zijn avontuur vertoont: want hy is terſtont uyt het lant gevlucht, en uytlandigh geſtorven. Van den welken, in 't houlijk van de *Tamiſis* en *Iſis*, aldus gezongen wordt:

Rodcot Bridge. *Bablac.*

1387.

Dit is dien Veer, die wel te rechte was bekent,
Van ouder Veeren ſtam, aen wien (dat hy hem went)
De macht weygerigh is, van die, die hem benijden,
En de voorzichtigheyt, die en wil geenzins lijden,
Want zy Regeerſter is van 't onwinlijk gemoet,
Dat het daer tegen trekt, of iets wat tegen doet.
Zijn ſchilt geeft overal een weêr-klang van de ſlagen,
Die het ontfangen heeft, zijn helm kan niet verdragen
Het knarſende geluyt rondom zijn manlijk hooft,
En heeft hem, door de nijt, van eer en ſtaet ontrooft.
Hy geeft zich zelven dan in 't midden der riviere,
Om dat naer eenigh landt de ſtroom hem zoude ſtiere.
Het water is verblijt, en koeſtert dezen gaſt,
En zent hem weder door, vry, los, en onbelaſt.

De *Iſis* van daer de by-liggende landen dikwijls overvloeyende, wordt eerſt vermeerdert door het rivierken *Windrush*, welk, uyt *Cotteſwold* ontſpruytende, aen zijn oevers *Burford* ziet, by de Saxen Beoꝛꝛoꝛo, alwaer Cuthred, Koning van de Weſt-Saxen, die toen ter tijdt onder de Merciers te leen ſtondt, als hy de zware ſchattingen van de Mercier Ethelbald niet langer verdragen kon, die zijn en der zijnen vleeſch en bloedt begon uyt te putten, zijn vaenden tegen hem op-geright, en verdreven heeft; zijn banier gekregen hebbende, waer in de Schrijvers verhalen, dat een gulden draek geſchildert was. Van daer vloeyt zy voorby *Minſter Lovell*, eertijts de wooning van de Baronnen Lovell van *Tichemersh*, die van den edelen Noorman Lupell geſproten, veel jaren gebloeyt hebben, en door de rijke houlijken met de erfgenamen van *Tichemersh*, van de Heeren *Holand*, *d'Eyncourt*, en van de onder-Graven van *Bellomonte*, zeer verrijkt zijn. En zijn vergaen in Franciſcus, Onder-

Burford.

Baron Lovell.

graef van *Lovell*, Kamerling van den derden Richard, van den zevenden Koning Henrijk gebannen, en is in den ſlagh by *Stoke*, voor den verſierden Vorſt Lambert, gedoodt, wiens zuſter was Frideſwida, groot-moeder van Henrijk, den eerſten Baron van *Norris*. Van hier vloeyt het rivierken *Windrush*, door *Withney*, een oude ſtadt, en voor de Noormanſche tijden, de Biſſchoppen van Winton toebehoorende: hier by light *Coges*, het hooft van de Baronny van *Arſic*, wiens Heeren, geſproten uyt het geſlacht der Graven van Oxford, voor vele jaren uyt-geſtorven zijn. Waer beneven zich het groote boſch *Wichewood* ſtrekt, het welk zich eertijdts wijder uyt-gebreyd heeft. Want de derde Koning Richard heeft het groote landt van *Wichewood*, tuſſchen *Woodſtoke* en *Brighſtow*, van 't Foreeſt af-genomen, 't welk de vierde Edward daer ingelijſt had, als I. Roſſus van Warwijk getuygt. De *Iſis*, de *Windrush* ontfangen hebbende, loopt by *Einsham*, by de Saxen Eignerꝑam, eertijts een Koninglijke hoeve, tuſſchen zeer genoeghlijke wey-landen in gelegen, welke de Sax Cuthwlf den overwonnen Britannen eerſt ontnomen, en d'edele Æthelmar met een klooſter verſiert heeft. Het welk Æthelred, Koning van Engelandt in 't cIↃ v jaer onzes Heeren beveſtight, en het voor-recht van vryheydt, met het indrukken van het heylige Kruys, verzegelt heeft. Nu is het tot byzondere huyzen verkeert, en erkent den Graef van Derby voor zijn Heer. Hier by wordt het rivierken *Evenlode*, uyt *Cotteſwold*, in de riviere *Iſis* geſtort, het welk op de uyterſte palen van dit zelve landt, niet vêr van den oever, een oudt gedenk-teken na laet, te weten groote ſteenen in het rond geſtelt, die het gemeene volk *Rolle-rich ſtones* noemt, en zeght, dat het eertijdts menſchen geweeſt zijn, die in groulijke ſteenen, door verandering van geſtaltenis, daer hard geworden zijn. Dezer af-tekening, nu eertijdts gedrukt, ſullen terſtont op d'ander zijde volgen. Want zy zijn zonder geſtalte oft vorm, oneffen, en door de lankheyt van tijdt veel vermindert, en uyt-gegeten. De hooghſte van allen, die buyten de kring ſtaet, na het ooſten, noemen zy den Koning, om dat hy Koning van Engelant worden zoud, zoo hy ſlechts *Long-Compton*, een dorpjen met de zelve naem daer by geleght, eens zagh, welk dorpken men, weynigh verder gegaen zijnde, ziet: de andere vijf, aen de andere zijd aen-een-rakende, verzieren zy Ruyters, de overige het Leger geweeſt te zijn.

Withney.

Baronnen van Arſic.

Einsham.

Rolle-rich ſtones.

Ik zoud eêr gelooven, dat het een gedenk-teken van eenige zege was, en miſſchien van den Deen Rollo, die daer na het gebiedt in Normandyen bekomen heeft. Want in dien tijdt, als hy, met zijn Deenen en Noormannen, Engelandt door zijn rooven quelde, leeſt men, dat de Deenen, en de Engelſen omtrent *Hokenorton* geſtreden hebben, en dat zy daer na wederom gevochten hebben by *Scierſtane* in *Huiccia*, welke ik ook zoud oordeelen, dat dien merkſteen, daer dichte by is, die de vier Graeffchappen van elkander ſcheyt, want dit geeft het Saxiſch woort *Scierſtane* opentlijk te kennen. En dat *Hochnorton*, daer ik van gezeyt heb, is in voorgaende tijt, door de boerſcheyt van de inwooners, tot een ſpreckwoordt geworden, dat zy, die boerſch van zeden zijn, als een Varken-drijver van hier geſproten zeggen. Het is eertijdts door geen zaek meêr bekent geweeſt, als door de deerlijke nederlaegh van de Engelſen, in den ſlagh tegen de Deenen, onder den ouden Edward. Naemaels is het de Baronny geweeſt van het vermaerd en oud Noormanſch geſlacht van de *D'Oilien* voort-geſproten, van welk de eerſte, die in Engelandt gekomen is, Robert *D'Oilye* geweeſt is, die, om zijn getrouwe dienſten, dit dorp en andere landen van Willem de *Conqueſteur* gekregen, en eenige aen zijn gezworen broeder Rogier *Iverey* gegeven heeft, dewelke genoemt zijn de Baronny van *S. Valeric*. Maer dien Robert zonder zonen geſtorven zijnde, zoo is hem zijn broeder Nigellus hier in gevolght, wiens zoon de tweede Robert, ſtichter geweeſt is van het klooſter van *Oſney*. Ten laetſten, is de erfgenaem van dit geſlacht de *Oily* uyt-getrout geweeſt aen Henrijk, Graef van Warwijk, aen wien zy gebaert heeft Thomas, Graef van Warwijk, die, onder

Hochnorton.

Lib. Oſnienſis.

D'Oily.

Baronny S. Valeric.

Regiſtr. Monaſt. D'Oſney.

REGIS Vniversit. Fundat.

AELFRIDI Oxonienſis Inſignia.

Insignia Oxoni:

Vniversit. ensis.

Vere Comes Oxony.

Septentrio.

Occidens

Oriens.

Meridies

OXONIVM Comitatus, Vulgo OXFORD SHIRE.

Millaria Anglica quorum quatuor uni Germanico reſpondent.

Ioh. Blaeu excud.

Vniverſitie Coll: 872.

Merton College 1274.

Oriall College 1323.

New College 1375.

All Soules Coll: 1437.

Braſe'noſe Coll: 1513.

Chriſtus Church 1546.

Saint Iohns Coll: 1557.

Ballioll College 1264.

Exeſter College 1716.

Queenes College 1340.

Lincolne College 1420.

Magdalen Coll: 1459.

Corpus Chriſti Coll: 1516

Trinitie College 1556.

Ieſus College.

onder 't gebiedt van den derden Henrijk, zonder kinderen geſtorven is, en Margriet, mede zonder erfgenaemen geſtorven, hoewel zy twee mannen gehadt heeft, Ian *Mariſchal*, en I. van *Pleſſy*, beyde Graven van Warwijk: en toen (ik ſpreek uyt de gift-brief zelve) heeft de derde Koning Henrijk *Hochnorton* en *Cudlington*, aen Ian van *Pleſſy* gegeven, welke eertijdts aen Henrijk *D'Oily* toebehoorden, en in handen van den Koning gekomen zijn, na de doodt van Margriet, Gravin van Warwijk, huys-vrouw van den voornoemden Ian, als *Eſchæta* van de landen van Normandyen, dat hy die hebben en houden zoud, tot dat de landen van Engelandt en Normandyen gemeen zouden zijn. Nochtans is uyt deze oude en vermaerde ſtam, het Ridderlijk geſlacht van de *D'Oilys* in dit Graefſchap noch overigh.

37. *H.* 3.

Het rivierken *Evenlode* loopt niet anders verhalenswaerdighs voorby, maer lang genoegh geloopen hebbende, ontfangt een kleyn rivierken, aen het welke light *Woodſtok*, by de Saxen ꝑueȝ ꝥoc, dat is, *een woeſte en wilde plaets*, alwaer Koning Ethelred eertijdts een vergadering van Staten gehouden, en wetten geſtelt heeft. Hier zijn Koninglijke gebouwen, vol grootsheydt, van den eerſten Henrijk gebouwt, dezen heeft daer ook een zeer treflijke dier-gaerde by-gevoeght, rondom met een muur beſloten, welke Ian Roſſus ſchrijft, dat de eerſte diergarde in gantſch Engelandt geweeſt is, hoewel men meêr als eens in 't Schatbock van Engelandt het boſchachtigh perk der dieren leeſt. Maer nu zijn 'er vele uyt gegroeyt, dat 'er meêr in Engelandt geweeſt zijn, als in de overige Chriſte-weereldt, zoo vêr heeft de luſt van 't jagen onze voor-ouders vervoert. Onze Geſchicht-ſchrijvers verhalen, dat de tweede Henrijk, als hy Roſamunda *Clifford* vryde, die zoo uytmuntende en ſchoon van aenzicht was, dat haer ſchoonheydt alle vrouwen uyt des Vorſten hert delghde, en nu gemeenlijk *Roſa mundi*, dat is, *de roos van de Weereldt*, genoemt wierd, om haer voor zijn ontijdige Juno te verbergen, in dit huys een veel-wegigh Dool-hof gebouwt heeft, met vele krommten, om-wegen, en keeren, welk nochtans heden nergens gevonden wordt oft blijkt. De ſtadt zelve, nademael zy niets heeft te vertoonen, zoo roemt zy, dat onze Engelſe Homerus Galfred *Chaucer*, haer Voeſter-kindt geweeſt is. Van den welken, en van onze Engelſe Dichters, ik voor de waerheydt verzekeren zal, het geen die geleerde Italiaen gezeyt heeft, van Homerus, en van de Grieken:

Woodſtok.

De eerſte dier-gaerde in Engelandt.

Dool-hof.

Galfredus Chaucer.

Hic ille eſt cujus de gurgite ſacro
Combibit arcanos vatum omnis turba furores.

Dat is:

Dit is de geen waer door een yder komt te weten
Het heymelijk geſpook, en razen der Poëten.

Want hy boven 't lot van verſtant geſtelt, en onze Rijmerkens vêr beneden hem latende:

Iam monte potitus,
Ridet anhelantem dura ad faſtigia turbam.

Dat is:

Hy heeft des berrighs top nu lukkelijk verkregen,
En lacht de and'ren uyt, die noch zijn onderwegen.

De *Iſis*, nu de *Evenlode* ontfangen hebbende, verſpreyt zich met een gedeelde kolk in veel eylanden, aen de welke *Godſtow*, dat is, *de plaetze Godts*, een Nonnen-kloſterken was, dat de rijke weduwe Ida gebouwt, en Koning Ian vernieut, en met een jaerlijkſe inkomſt begiftight heeft; op dat de heylige maeghden met haer gebeden (want die overreeding had nu aller herten ingenomen) de ziel van haer vader den tweeden Henrijk, en Roſamunda te hulp zouden komen. Want deze Roſamunda is daer begraven, met dit graf-gedicht op haer graf geſchreven:

Godſtow.

Hac jacet in tumba Roſa mundi, non Roſamunda,
Non redolet, ſed olet, quæ redolere ſolet.

Dat is:

Hier leyt des Weereldts Roos, geen Roſamund geheeten,
Die eertijdts lieflijk rook, maer nu in ſtank verſleten.

En de *Iſis* heeft zich noch niet weêr t'zaem-gevoeght, als zy de *Cherwell*, die dit landt als door-loopt, uyt het landt van Northanton te gemoet krijght. Deze rivier bevochtight eerſt *Banbury*, eertijdts van de Saxen Baneſbyriȝ genoemt, waer by Kinric de Viſi-Sax, de Britannen voor haer Godts-dienſt, en vaderlandt kloeklijk ſtrijdende, eertijdts door een gedenkwaerdige ſlagh verdreven heeft: en in de voorgaende eeuw heeft Richard *Nevill*, Graef van Warwijk, die van Lancaſter volgende, die van York zoo verjaeght, dat hy terſtont den vierden Edward gantſch radeloos gevangen, en weghgevoert heeft. Maer nu is het zeer bekent door kaes-maken: het vertoont een kaſteel, het welk Alexander, Biſſchop van Lincoln, (want de ſtadt behoort aen de Biſſchoplijke ſtoel van Lincoln) gebouwt heeft, die, midts hy liever ruym, als genoeghlijk wilde woonen, zich door zijn dolle timmeringen veel quaedts op den hals gehaelt heeft. Hier omtrent, op dat ik dat in 't voorby gaen aentekene, zijn dikwijls Roomſche penningen gevonden, gelijk mede in de nabuurige landen, de welke dienen om de oudtheydt van de plaets te verzekeren.

Banbury.

Hier kan ik het hier by-gelege *Broughton* niet vergeten, zijnde

zijnde de wooning van Richard *Fienes* oft *Fenis*; aen wien, en zijn wettige erfgenamen, den machtigen Koning Iacob, in het eerſte jaer van zijn Rijk, voorzien en beveſtight heeft, de naem, ſtijl, tijtel, trap, waerdigheydt, en eere van Baron van *Say* en *Sele*; als die van Iacob *Fienes*, Baron van *Say* en *Sele*, en groot Schat-meeſter van Engelandt, ten tijde van den zeſten Koning Henrijk, zijn geſlacht in de rechte lijn getrokken heeft. De rivier *Cherwell*, nu vêr van *Banbury* afgeloopen, ziet anders niet als bebouwde landen, en genoeghlijke weyden. In dewelke gelegen zijn *Iſlip*, eertijdts *Ghiſtlipe*, de geboort-plaets van dien Koning Edward, dien onze voor-ouders, om zijn Godtvruchtigheydt en matigheydt, vereert hebben met de naem van *Confeſſeur*, gelijk hy zelf getuyght in zijn handtſchrift, waer door hy deze zijn Mayery aen de kerk van Weſtmunſter gegeven heeft; en *Hedindon*, het welk Koning Ian aen Thomas *Baſſet* tot een Baronny geſchonken heeft.

Iſlip.

Hedindon.

Hier vloeyt van het ooſten een rivierken in de *Cherwell*, het welk voorby *Burceſter*, by de Saxen Bupenceaꝛtep en Bennaceaꝛtep, vloeyt, een ſtedeken van zeer oude naem, maer daer ik niet oudts vernomen heb, als dat Gilbert *Baſſet*, en Egelina van *Courtney* zijn huysvrou, ter eeren van S. Eadburga, onder 't gebiedt van den tweeden Henrijk, hier een kloosterken op-geright hebben; en dat over lang de Baronnen *La Strange de Knocking*, Heeren van deze plaets geweeſt zijn. Maer ten weſten liggen weynige overblijſſelen van een oude verwoeſte veſting, *Alcheſter* genoemt, miſſchien voor *Aldcheſter*, dat is, *een oude ſtadt*, door welke, gelijk de gebuuren gelooven, de krijgs-wegh van *Wellengford* naer *Banbury* geleyt heeft, by haer *Akemanſtreat wey* genoemt, wiens dijk in de vlakte van *Otmore*, dewelke in de winter tijdt dikwijls onder water light, noch eenige mijlen vêr in wezen is.

Burceſter.

Alcheſter.

Eertijdts Barbonia genoemt.

Akemanceſter.

Daer zy voort met de *Iſis* t'zamen-vloeyt, en door haer waterſcheydingen zeer genoeghlijke eylanden verſpreyt worden, light in een veldt-achtige vlakte de zeer vermaerde Hooge School van Oxford, by de Saxen Oxenꝛopo, zijnde ons edel Athenen, Engelandts μεσεῖον en ἔρεισμα, ja zon, oogh, en ziel, de vermaerde bron van alle goede konſten en wetenſchappen, van waer de Godts-dienſt, beleeftheydt, en geleertheydt in alle deelen van het Rijk overvloedelijk uytgeſtort worden. Het is een treflijke en nette ſtadt, 't zy men der byzondere lieden huyzen ſierlijkheyt, 't zy men der gemeene waerdigheyt, van de gezonde gelegenheydt, en genoeghlijkheydt aenziet. Want de boſchachtige heuvelen omheynen de vlakte zoo, dat zy van de eene zijd het peſtigh zuyden, en aen de ander zijd het buyigh weſten uytſluytende, alleen de mooy-weêrmakende ooſte windt, en den helderenden noorden wint toelaten, waer van de ſchrijvers verhalen, dat zy van deze gelegenheydt eertijdts *Belloſitum* genoemt is geweeſt. Zommige meenen, dat zy *Caer Vortigern*, en *Caer Vember* in 't Britanſch is genoemt geweeſt, en ik weet niet van wat Vortigerus en Mempriks gebout. Maer, hoedanigh ook het in de Britanſche tijden geweeſt is, de Saxen hebben het Oxenꝛopo genoemt, en gantſchlijk met die zelfde betekening, als de Grieken haer *Boſphoros*, en de Duytſchen haer *Ochenfurd* aen den Oder hebben, te weten, van de ondiepte en over-vaert der oſſen, in welken zin het ook heden by onze Britannen *Rhid-ychen* genoemt wordt. Nochtans Lelandus trekt deze naem, met een waerſchijnlijke giſſing, van de rivier *Ouſe*, by de Latijnen *Iſis* genoemt, en meent dat het *Ouſford* genoemt is geweeſt, wijl de rivier-eylanden, die de *Iſis* hier verſpreyt, *Ouſney* genoemt worden.

Oxonia. Oxford.

De voorzichtige oudheydt, als men in onze Iaer-boeken leeſt, heeft deze ſtadt ook in de Britanſche eeuw den Zanggoddinnen toe-gewijt, dewelke zy van *Græcolada* (dat nu een kleyn ſtedeken in het Graefſchap van Wilton is) hier als in een gelukkige plant-zoen over-gebracht hebben. Want Alexander Nechamus ſchrijft: Italien ſchrijft zich toe de ervarentheyt van 't burgerlijk recht; maer de hemelſche beſchrijving, en de vrye konſten betuygen, dat de ſtadt van Parijs andere te boven gaet. Na de voorzegging van Merlin, heeft ook de wijsheydt tot *Ochenford* gebloeyt, om t'zijner tijdt na Ierlant over te gaen. Maer als de volgende Saxiſche tijdt geduurigh met het uyt-roeyen der ſteden door-liep, zoo heeft deze ſtadt het gemeene lot niet ontgaen, en is langen tijdt, doch alleenlijk door de overblijſſelen van Frideſwide vermaert geweeſt, dewelke, om de oprechtigheyt van haer leven, onder het getal der heyligen geſtelt is, en zonderling daer door, om dat zy zich met groote beloften Gode gewijt had, en Vorſt Algar, als hy haer zocht te trouwen, als men ſchrijft, niet zonder wonder van zijn gezicht berooft wierd. Deze Frideſwide, gelijk men leeſt by Guilielmus Malmesburienſis, der maeghdelijke zege machtigh, heeft hier een klooſter geſticht, in het welk, als ten tijde van Ethelred, de ter doot veroordeelde Deenen gevlucht waren, zo zijn zy te gelijk met de huyzen, door de onverzadelijke gramſchap der Engelſen, vernielt. Maer terſtont is deze gewijde plaets door des Konings berou gezuyvert, het klooſter wederom op-gemaekt, de oude landen wederom gegeven, nieuwe bezittingen daer by gedaen; en ten laetſten wordt deze plaets van Rogier, Biſſchop van Sarisbury, gegeven aen een Kanunnik van uytnemende geleertheyt, die daer veel Kanunniken, na den regel levende, Gode op-geoffert heeft: doch laet ons dit laten varen, en weder tot de Hooge School keeren. Het Deenſche onweder alzins geſtilt zijnde, heeft de Godtvruchtige Koning Ælfred de lang-verbanne Zang-goddinnen wederom een toegang gemaekt, en heeft drie *Collegien* gebout, het eene om de konſt van wel ſpreken, en lezen te leeren, het tweede tot de Wijs-geerte, en het derde voor de Godgeleerden. Maer dit zult ghy beter verſtaen uyt deze woorden van de oude Iaerboeken van het nieuwe klooſter van Winton: In het Ð ccc vi jaer, op den zondagh van Chriſtus menſch-wording, in het tweede jaer na de komſte van den heyligen Grimbald in Engelant, heeft de *Univerſiteyt* van Oxford zijn begin genomen: de eerſte daer in heerſchende, in de Schoole der Godtgeleertheyt lezende, de heylige Abt Neothus, een Leeraer in de Godtheydt, en de heylige Grimbald de uytmuntende Profeſſor, die met een aengename zoetigheyt de heylige Schrift voor-las: en in de Letter-konſt en Redenrijk-konſt, heerſchte de Munnik Aſſerius, een zeer geleert man in de Letter-konſt. In de Reden-kaveling, Zang-konſt, en Tel-konſt las Ian, een Munnik van de kerk van Meneven. In de Lant-meting, en in de Sterre-konſt leerde de Munnik Ian, een met-gezel van den heyligen Grimbald, een man van zeer kloek verſtant, en in alle dingen zeer geleert, in de tegenwoordigheyt van den heerlijken, en onverwinlijken Koning Ælfred, wiens gedachtenis als honig in alle monden verzoeten zal. Terſtont daerna, als men leeſt in het geſchreven voor-beelt van dien zelven Aſſerius, die hier mede op die zelve tijdt de goede wetenſchappen openbaerlijk geleert heeft, is te Oxford een vuyle en quade twiſt op-gerezen, tuſſchen Grymbold, en de geleerde mannen, die hy daer met hem gebracht had, en de oude School-geleerden, die hy daer gevonden had: die, door zijn konſt, de wetten, regelen, en wijzen van voor-lezen, van dien zelven Grymbold ingeſtelt, weygerden in alles aen te vaerden. Dit verſchil was onder haer nu drie jaren lang niet groot geweeſt, nochtans was 'er een verborgen haet, welke daerna met een zeer groote wreedtheydt uytgeborſten, en klaer 'er als de dagh geworden is. Om welk te ſtillen de onoverwinlijke Koning Ælfred, van dit verſchil, door den bode en klachte van Grymbold verwittight zijnde, zelf na Oxford getrokken is, om een eynd en maet in deze tweedracht te ſtellen, dewelke ook zelf zeer groote moeyte gehadt heeft, met de oorzaken en klachten aen te hooren, die van beyde zijden voortgebracht wierden. Het hooft-ſtuk van deze twiſt beſtont hier in: die oude School-geleerden begeerden dat, aleêr Grymbold te Oxford gekomen was, de wetenſchappen overal gebloeyt hadden, ſchoon dat de Scholieren toen ter tijdt minder in getal waren, als by oude tijden, om dat naemlijk vele door de wreedtheyt en dwinglandy der Heydenen verdreven waren. Dat noch meêr was, zy bewezen en betoonden (en dat door het ongetwijffelt getuygenis van de oude Iaer-boecken) dat de regels en inſtellingen van die plaets, van eenige Godtvruchte, en geleerde mannen waren ingeſtelt, gelijk als van den heyligen Gildas, van Melkinus, Ninnius, Kentigernus, en van andere, welke daer alle in de geleertheydt oudt geworden waren, alle dingen daer in ruſt en vrede bedienende; dat ook den heyligen Germanus te Oxford gekomen, en daer een half jaer gebleven is, ten tijde als hy door Britannien reyſde, om tegen de Pelagiaenſe kettery te preken, en dat hy haer wetten en inſtellingen boven maten geprezen heeft. De Koning heeft beyde partyen met ongehoor-

886.

Lib. 2 de natura rerum.

Frideſwida.

de nedrigheydt aengehoort, haer met Godtvruchtige en zalige vermaningen zeer dikwijls vermanende, dat zy de eendracht en eenigheydt met malkanderen beschermen zouden. Dies is de Koning met dit gemoet vertrokken, hopende dat yder van zijn kant zijn raedt zouden gehoorzamen, en zijn instellingen aenvaerden. Maer Grymbold, dit zeer qualijk nemende, is terstont na het klooster van Winton, dat Æthelfred nieuws gebouwt had, vertrokken. Daer na heeft hy belast zijn graf tot Winton over te voeren, in welk hy voorgenomen had, als hy hier den loop van zijn leven geeyndight zoud hebben, zijn doode beenderen te laten rusten, in een verwulffel, dat gemaekt was onder de Preek-stoel van de kerk van S. Pieter tot Oxford, welke kerk den zelven Grymbold uyt de grondt op, en zeer net uyt louteren steen getimmert had.

Na weynigh jaren heeft eene oft andere ellende deze her-levende gelukkigheydt gevolght. Want de Deenen hebben, onder 't gebiedt van Ethelred, de zelve te vuur en te roof vervolght, en terstont woedde Harald Licht-voet met een Barbarische wreedtheydt zoo tegen de zelve, om eenige van de zijne, in een oproer gedoodt, dat 'er een zeer droeve ballingschap voor de Studenten gevolght is, en de Hooge School als tot een droevigh schou-spel, tot op de tijden van Willem de Noorman, als doodt ter neder gelegen heeft. De welke zommige valschlijk schrijven, dat hy de stadt met gewelt ingenomen heeft; maer *Oxonio* voor *Exonia* lichtvaerdelijk in de voor-beelden gestelt, heeft haer bedrogen. Dat het toen nochtans een wooning van de geleertheydt geweest is, blijkt uyt deze navolgende woorden van Ingulphus, die toen ter tijdt leefde: Ik Ingulphus, eerst gestelt tot Westmunster, daer na tot Oxford der *Studie* overgelevert, als ik in 't aenvaerden van Aristoteles boven vele mijn even-ouden vorderde, &c. Want 't gene wy nu *Academien* noemen, dat heeft men in die tijdt *Studien* geheeten, gelijk wy terstont leeren zullen. Maer op deze tijdt is het zoo uytgeput geweest, dat, daer 'er buyten en binnen de muuren (ik spreek uyt het Schat-boek van Willem de *Conquesteur*) omtrent D C C L huyzen waren, behalven X X I V muur-wooningen, zoo konnen 'er maer 500 de schatting betalen. En op dat ik de woorden van dat boek gebruyke: Dit betaelde jaerlijx aen den Koning voor *Teloneo* en *Gablo*, en andere gewoonten, 20 ponden, en zes halve maten honigh, en aen Graef Algar 10 ponden: weynigh daer na heeft de Noorman Robert *de Oily*, daer wy te vooren van gesproken hebben, na dat hy tot lof van zijn krijghs-dienst vele erf-gronden in dit landt van Willem de *Conquesteur* verkregen had, aen het west-eynd van de stadt een kasteel gebouwt, van een groote hoop op-geworpe aerde, en daer in de Parochy-kerk van S. Ioris, in welke als, midts Koning Steven de Keyzerin Machtild in dit kasteel strenglijk belegert had, de Parochianen niet konnen in komen, zoo is de kapel van S. Thomas in de buurt op-gebout. Ook heeft hy, als men gelooft, deze stadt met nieuwe vesten omringt, die de ouderdom nu allenx vernielt. En Robert, zijns broeders Nigels zoon, des eersten Koning Henrijx Kamerling, heeft het zeer groote klooster *Oseney* (als uyt de oude muuren te zien is) op het landt, welk midden in de rivier light, dicht aen het kasteel, door aenrading van Edith, dochter van Fornus, zijn huys-vrou, de welke eerst de Vrijster oft Boel van den eersten Koning Henrijk was, gebouwt.

1074. *Regist. Monast. de Oseney.*

Osney.

1129.

In de zelfde tijdt, als men leest in 't Iaer-boek van 't Oseneische kloosters, begon Robert Pulein de Godlijke schriften, die in Engelandt verstorven waren, by Oxford te lezen. De welke namaels, als uyt zijn leer zoo de Engelsche als Fransche kerk zeer veel gevordert was, van de tweede Paus Lucius geroepen, en tot Cansellier der H. Roomsche kerk gekozen is. In de zelfde zin schrijft ook Iohannes Rossus van Warwijk: Door bezorging van de eerste Koning Henrijk, heeft het lezen der Godt-geleertheyt, welk lang opgehouden had, tot Oxford weêr begonnen te herbloeyen, en heeft daer een nieu hof gebout, 't welk de tweede Koning Edward eyndlijk tot het *Convent* der Karmelijten verandert heeft. Maer lang te vooren was in dit Koninglijk hof in 't licht gebracht, die waerlijk * Θυμολέων, de eerste Richard, Koning van Engelant, gemeenlijk *Leoninus*, vol van een hoog en opgericht gemoedt, geboren voor het Christlijk gemeen, tot eer der Engelsen, en schrik der Heydenen. Op wiens doodt de Dichter, geenzins quaedt in die tijdt, gespeelt heeft:

Viscera Carceolum, corpus Fons servat Ebrardi,
Et cor Rothomagum, magne Richarde, tuum.
In tria dividitur unus, qui plus fuit uno,
Nec supereſt uno gloria tanta viro.

Hic Richarde jaces, sed mors si cederet armis,
Victa timore tui, cederet ipsa tuis. Dat is:
Carceol't ingewant, het lijf heeft Everds bron,
Vw' hert bezit Rowaen, ô Richard, Eng'landts zon.
Dus wordt in drien gedeelt, die eenig meêr als een,, was,
Onovertroffen van die eer, schoon z'ongemeen,, was.

Richard rust hier, maer zoo de doot voor wapens week,
Zy week voor zijne zelf, door zijner vreze bleek.

* *Leeuwenmoedige. Rich. Ceur de Lion.*

De stadt alzoo met gebouwen vermaekt zijnde, zoo hebben zeer vele hier begonnen na toe te reysen, als om geleertheyt en deught te kopen, en hebben de wetenschappen herbloeyt, voorneemlijk door den arbeyt van Robert Pulein, dien man, welke, om 't gemeene best der letteren te vorderen geboren, alles gedaen heeft, om de bronnen der Zanggoddinnen, door de ingewanden van deze drooge stad gelijk als verstopt, op nieus te openen, inzonderheyt door de gunst van de eerste Henrijk, de tweede Henrijk, en zijn zoon Richard, waer van ik terstont gezeyt heb. En Puleins trachten heeft zoo gelukkigh een voortgang gehat, dat 'er, terwijl Ian heerschte, drie duyzent Studenten in deze stad geweest zijn, die altezamen van hier ten deel na *Reading*, ten deel na *Cambrids* verhuyst zijn; om dat de burgers tegen dit naerstige geslacht van menschen wat te hard schenen: doch den oproer gestilt zijnde, zijn zy na een korte tijdt weder gekeert.

Toen, en in de volgende tijt, even gelijk Godt deze stadt aen de Zang-goddinnen, zo heeft hy aen deze stadt de beste Vorsten en Prælaten met grooten getale voortgebracht, welke de grootste mildadigheydt besteedt hebben in 't versieren en op-voeden der vrye-konsten en wetenschappen. Want als de derde Henrijk, Frideswide gegroet hebbende, 't welk te vooren groulijk geacht was, de over-gelovige vertsaegtheyt weghgenomen had, waer door eenige over-gelovigen de Vorsten een tijdt lang af-schrikten, dat zy niet tot Oxford zouden ingaen, en hier dikwijlige vergaderingen gehouden had, om de verschillen met de Baronnen by te leggen; zoo heeft hy der vorige Koningen vryheden bevestight, en zelf eenige ingestelt. En zo groot was nu de overvloet der geleerden, dat vêr de meeste, zeer geleert in Godlijke en menschelijke konsten, zo tot de kerk, als tot het gemeene best van hier zijn voortgeteelt, en Matthæus van Parijs, de Universiteyt van Oxford, de naeste School der kerk aen Parijs, ja de gront-vest der kerk, bescheydlijk genoemt heeft. Want met de naem van *Universteyt* haddenze de Roomsche Pauzen nu te vooren verzien, met welk opschrift zy geen andere, behalven de Parijsche, deze Oxfordsche, Bolonsche, en die van Salamanca in haer besluyten, op die tijdt gewaerdight hebben. En in de vergadering van Viennen was besloten, dat men Scholen van de Hebreeusche, Arabische, en Chaldeische tael, in de Parijsche, Oxfordsche, Bolonsche, en Salamantische Studien (gewislijk de voornaemste) zoud oprichten; op dat de geleertheyt dier talen, door de kracht der onderwijzing, mocht behouden worden. En dat 'er Catholijke mannen, genoeghzame ervarenheydt van die talen hebbende, twee in yder tael vol-leerden, verkoren zouden worden. Den welken de Prælaten, Kloosters, Capittels, Conventen, bevrijde en onbevrijde Collegien, en de Rectoren der kerken van Engelant, Schotlant, Ierlant, en Walles, in de Oxfordsche met behoorlijke zoudy voorzien zouden. Uyt deze woorden kan men merken, dat Oxford de voorneemste School van Engelant, Schotlant, Ierlant, en Walles geweest is, en dat, 't gene wy heden *Academien* en *Vniversiteyten* noemen, eertijts bequaemlijk *Studien* genoemt zijn geweest, gelijkse de H. Hieronymus, de bloeyenste Studie van Vrankrijk genoemt heeft. Maer de naem van *Vniversiteyt* heeft omtrent de tijden van de derde Henrijk voor een gemeene School kracht gehad, en, 't zy my mijn opmerking bedriegt, niet voor de plaets, maer voor 't gezelschap der Studenten zelf. Maer dit is misschien buyten ons bestek.

Clementinarum Quinto.

Studien. Vniversiteyt. Ad Rusticum Monachum.

Nu hebben de goede Mecænates het binnenste der stadt, en de voor-steden met zeer heerlijke Collegien, Hoven, en Scholen, en de zelve weêr met vette inkomsten begonnen te moedigen; want het grootste deel der Academie was te

Collegien.

voren

voren in de voor-ſteden, buyten de noorder-poort. Terwijl de derde Henrijk heerſchte heeft Ian *Balliol* van Bernards kaſteel, welke geſtorven is in 't 1269 jaer, de vader van Ian *Balliol*, der Schotten Koning, het Balliolſche Collegie geſticht en benoemt; en terſtont heeft Wouter *Merton*, Biſſchop van Roceſter, het Collegie, welk hy in het landt van Surrey geſtelt had, in 't 1274 jaer tot Oxford gebracht, verrijkt, en 't Mertonſche Collegie genoemt; en Willem, Aertsdiaken van Durham, heeft dat werk van Ælfred, 't welk men nu het *Collegie* der *Vniverſiteyt* noemt, met nieuwe werken herbout. Op welke tijt de Studenten, om dat zy Ottho den gezant des Paus, oft eêr dien bloedt-zuyger, gezonden om 't Engelſche bloedt uyt te zuypen, wat hardelijk ontfangen hadden, uyt het heylige verbannen, en oneerlijker wijze gehandelt waren. En wierden hier, als Armachanus ſchrijft, dertigh duyzent Studenten geſchat. Onder de twęede Edward heeft Wouter *Stapledon*, Biſſchop van Exeſter, het Exeſterſch *Collegie*, en het Herten-hof, en de Koning zelf, hem navolgende, heeft het Koninglijk *Collegie*, gemeenlijk *Orial*, en het Hof van S. Maria geſtelt. Op welke tijt de Hebreeuſche tael hier begon gelezen te worden, door een bekeerde Iode, wien yder van de Oxfordſche klerken, voor elke mark, van zijn Prieſterſchap, een penning tot zoudy t'zamen-bracht. Daer na heeft de Koningin Philippa, huysvrou van de derde Edward, het *Collegie* der Koninginne of 't Koninginlijke, als men 't noemt, en Simon *Iſlip*, Aerts-biſſchop van Cantelbergh, het Cantelberghſche op-gebout. Toen hebben de Studenten, der dingen, zoo na wenſch vloeyende, ongewoon zijnde, met verdeelde namen van t'zamen-rottingen, de noorderſche en zuyderſche tot inwendige en dolle wapenen onder zich t'zamen-geroepen; waer van de noorderſche naer Stanford geweken zijn, en daer de Scholen te openen begonnen hebben. Maer zijn na weynigh jaren, als Phœbus, de Zang-goddinnen blijdelijken beſchijnende, deze nevel van Mars verdreven had, wedergekeert, en wetten geſtelt, dat geen Oxforder te Stanford beloven zoud, 't geen dezer ſtadt ſchaden mocht. Toen ter tijt heeft Willem *Wiccam*, Biſſchop van Winton, een zeer heerlijk Collegie, welk men 't nieuwe noemt, op-gewekt, waer in, uyt zijn Wintonſch Collegie, jaerlijx de beſte verſtanden over-gebracht worden. Ook heeft Richard *Angervill*, Biſſchop van Durham, *Philobiblos*, dat is, *Boeck-liever* genoemt, een Bockery tot het gemeen gebruyk der Studenten toe-gericht. En zijn navolger Thomas van *Hatfield*, heeft het Durhamſche *Collegie*, voor de Durhamſche Munnikken, en Richard *Fleming*, Biſſchop van Linkoln, het Linkolnſche ingeſtelt. Ook hebben de Benedictijner Munniken te dier tijt het Gloceſterſche *Collegie*, met by-een-gebracht gelt, op-gebout, waer in een oft twee Munniken uyt elk klooſter der Benedictijnen gevoedt wierden, welke daer na de goede konſten onder de haren opentlijk voorlazen. Daer waren alreê, op dat ik de Kanunniken van S. Frideſwide verzwijge, vier de ſchoonſte klooſteren der broederen in de voor-ſteden op-geſtaen, waer in ook veel, niet ſlechtlijk geleerde, lieden gebloeyt hebben. In de volgende eeuw, als de vijfde Henrijk heerſchte, heeft Henrijk *Chicheley*, Aerts-biſſchop van Cantelbergh, twee, en dat zeer ſchoone *Collegien* gebout, van welke hy 't eene der gedachtenis Aller zielen, 't ander aen S. Bernard toe-geeygent heeft. Niet lang hier na heeft Willem *Wainflet*, Biſſchop van Winton, het *Collegie* van Maria Magdalena, uytmuntend in werk, zeer gemaklijk in gelegenheydt, en boven maten genoeghlijk in wandelplaetſen, op-geright. En op de zelfde tijt is der Godt-geleerden School met zulk een voortreflijkheyt op-gebout, dat 'er met recht die ſpreuk van Xeuxides mach op-geſchreven worden: Dat iemandt het lichtlijker benijden, als navolgen zal. En die goede Hertogh van Gloceſter Humfred, die hooghſte ſchatter en waerdeerer der goede konſten, heeft de Boek-kamer in 't bovenſte deel der zelve geſtelt, met hondert negen-en-twintigh de uyt-gelezenſte boeken, welke hy met groote koſten uyt Italien verkregen had, verſiert. Maer deze heeft eeniger byzondere gierigheyt aen 't gemeen gebruyk nu onlangs benijdt. Doch nu, 't welk wel gelukken moet, ruſt de wijtluftige man uyt de Ridderlijke orden, Thomas *Bodley*, Voeſter-heer dezer Academie, met groote koſten, en noyt vol-preze naerſtigheydt, in de zelfde plaets een nieuwe Boekery toe met de beſte overal op-gezochte boeken; op dat de Hooge School op nieus een gemeen wapenhuys der wijsheydt, en hy de eer hebbe, die in aller eeuwen geheugen bloeyen mach. En nadien, na de oude inzetting der voorzichtighſte mannen, die gene in gout, zilver, oft koper in de Boekeryen gewijt geweeſt zijn, door welker zorge dezelve op-geſtelt zijn, en welker onſterflijke zielen in dezelve ſpreken, op dat de oudtheydt der eeuw tegen de menſchen niet vermochte, en 't verlangen der ſterflijke menſchen, om dat zy alle begeeren te weten, hoedanigh iemandt geweeſt zy, geſtilt en vernoeght wierden: zoo heeft de Cancellier der *Academie*, op dat hy zijn geheugen te gelijk verzorghde, dien zeer wel van 't gemeene beſt der Godt-geleertheyt verdienden Thomas *Bodley*, een beeldt, met dit opſchrift, aldaer op-geoffert:

THOMAS SACKVILLUS DORSETTIÆ COMES, SUMMUS ANGLIÆ THESAURARIUS, ET HUJUS ACADEMIÆ CANCELLARIUS,
THOMÆ BODLEIO EQUITI AURATO, QUI BIBLIOTHECAM HANC INSTITUIT, HONORIS CAUSSA PIE POSUIT.

Dat is:

*Thomas Sakvil, Graef van Dorſet, Opper * Trezorier van Engelandt, en Cancellier dezer Academie, heeft dit ter eeren van Thomas Bodley Ridder, die deze Biblioteek op-gericht heeft, Godtvruchtighlijk geſtelt.*

* Schatmeeſter.

De zevende Koning Henrijk heerſchende, op dat de eer der wetenſchappen noch meêr verzorght wierdt, heeft Willem *Smith*, Biſſchop van Linkoln, het Collegie *Ænei naſi*, 't welk die zeer goede en Godtvruchtige oude man Heer Alexander *Nouwell*, Deeken van S. Paulus tot Londen, met renten vermeerdert heeft, en Richard *Fox*, Biſſchop van Winton, heeft het Collegie, Chriſtus Lichaem genoemt, op-gebout. En Thomas *Wolſæus*, Cardinael van York, haer navolgende, heeft (daer 't klooſter van Frideſwide was) een het aller-ruymſte en treflijkſte begonnen, 't welk de achtſte Henrijk, het Cantelberghſche Collegie daer by gevoeght hebbende, met groote inkomſten verrijkt, en * Chriſtus huys genoemt heeft. En die zelfde allermachtighſte Vorſt heeft, het geldt uyt zijn Schat-kiſt halende, tot waerdigheyt der ſtad een Biſſchop, en tot verſiering der Academie, openbare en gemeene Profeſſoren ingeſtelt. Inſgelijx hebben by ons gedenken, op dat zy de Zang-goddinnen ook met nieuwe weldaden omhelſden, Thomas *Pope*, een man der Ridderlijke orde, het Durhamſche Collegie, en Thomas *Withe*, Burger en Raedts-heer van Londen, en inſgelijx der Ridderlijke orde, het Collegie van S. Bernard (welke met haer vervalle muuren begraven gelegen hebben) op-gewekt, met nieuwe gebouwen vermaekt, niet wijdtſtrekkende goederen verrijkt, en met nieuwe namen verſiert. Want dit hebben zy S. Ian Baptiſt, dat der H. Drie-vuldigheydt toe-gewijt. Ook heeft de Koningin Maria gemeene Scholen van de gront af op-gebout. En nu zeer onlangs heeft Hugo *Priſe*, Doctor der Wetten, de gronden van een nieuw Collegie, ter eeren van Ieſus, met gelukkiger avontuur geleyt. Door deze Collegien, welke XVI in getal zijn, en daer toe VIII Hoven, voortreflijk van gebou, rijk van inkomſten, en voorzien met *Biblioteken*, bloeyt Oxford alzo, dat het alle de overige Academien der Chriſtlijke werelt overtreft. En in gezielde *Biblioteken*, (want zo mach men met recht de geleerde met Eunapius noemen,) onderwijzingen der grootſte konſten, en burgerlijkheyt van 't gemeene der letteren, wijkt zy niemant. Maer wat is dit? Oxford heeft niemants lof-tuyting gebrek, zo groot heeft haer klaerheyt, op dat ik het Pliniaenſche woort gebruyke, over-gevloeyt; en ik zal in 't lof mijner Voedſter niet al te mild ſchijnen te ſpelen. 't Zy genoegh van Oxford te zeggen, als Pomponius van Athenen zeyde: Zy is vermaerder, als dat zy behoeft bekent gemaekt te worden. Maer tot een toe-gift heb het begin der Oxfordſche hiſtory, uyt het boek der *Procuratoren*: Na 't getuyghnis der meeſte Iaer-boeken, leeſt men dat veel plaetſen door de gantſche wereldt, op verſcheyde tijden, in d'oeffeningen van verſcheyde wetenſchappen gebloeyt hebben. Doch van alle *Studien*, onder de Latijnen zijnde, wordt de *Vniverſiteyt* van Oxford, in gront-legging eerder, in eenige meêr-voudige van wetenſchappen algemeener, in de bekentenis der Catholijke waerheyt vaſter, en in de veelheyt der voor-rechten voortreflijker bevonden. De Wis-konſtenaers van Oxford hebben waergenomen, dat deze haer ſtadt XXII graden van

* Chriſtchurch.

Liber Mailros.

1318. *Regiſtr. Mon. Hide.*

Van de koopere Neus.

van de gelukkige eylanden af is: en dat de noorder-pool LI graden, L minuten op-getogen wordt.

Als nu onder Oxford de *Isis* en *Cherwel* in een kolk haer wateren verzelt hebben, zo wort de *Isis* geheelijk en beroerder naer 't zuyden gevoert, op dat zy de *Tame*, welke zy lang gezocht had, vinde. En zy heeft niet veel mijlen af gemeten, als zie daer de *Tame*, uyt het lant van Buckingham uytgegoten, haer ontmoet, dewelke, als zy dit landt invloeyt, de koop-ſtad *Tame* tot haer naem aenneemt, dewelke tuſſchen de rivieren met een zeer aengename gelegenheyt ruſt. Want de *Tame* ſpoelt aen 't noorder-deel, en twee inſtortende beecken beſluytenze, de een van d'opgang, de andere van d'ondergang; en zy heeft genoeghzaem gebloeyt: van waer H. Biſſchop van Linkoln, de gemeene wegh, welke beneden geweeſt is, als de III Henrijk heerſchte, door 't midden van de ſtadt geleyt heeft. Alexander, die mildadige Biſſchop van Linkoln, die Heer van de plaets was, als zijn verquiſting, in 't bouwen van kaſteelen, van yder-een een weynig beſchuldigt wierd, om die vlak uyt te wiſſchen, als Neubrigenſis te kennen geeft, heeft 'er een klooſterken neven opgebout. En veel jaren daer na hebben 'er de *Quatermannen*, die in de vorige eeuw in deze wijk van een grooten naem waren, een Godts-huys, om armen te voeden, geſticht. Doch beyde zijn zy nu verdwenen, en voor deze heeft Ian *Williams* Ridder (den welken de Koningin Maria tot de waerdigheyt van Baron, met de tijtel van Baron *Williams de Tame* uyt-geroepen heeft) een zeer ſchoone School, en een kleyn Gods-huys ingeſtelt.

Van daer wort de *Tame* wegh-gevoert tot dicht by *Rikot*, een treflijke huyzinge, welke eertijts tot die *Quatermannen* behoorde, welker manlijke ſtam uyt-gegaen zijnde, en dezelve door verkoopingen namaels van de *Foulers* en *Herons* vervreemt zijnde, zijn eyndlijk tot dien Heer Williams afgevloeyt, en door zijn dochter tot Heer Henrijk *Norris*, dien de Koningin Elizabeth, Baron *Norris de Rikot* genoemt heeft, een man zo doorluchtigh in edelheyt des geſlachts, want hy trekt zijn afkomſt van de *Lovels* (dewelke de grootſte huyzen van Engelant door bloetverwantſchap geraekt hebben) als zeer wijt vermaert door zijn ſtrijtbare kinderen, 't welk Nederlant, Portugael, Britannien, en Ierlandt getuygen mogen. Eyndlijk komt de *Tame* tot *Dorceſtria*, welke by ons *Dorcheſter* is, by Beda de ſtadt *Dorcinia*, by Lelandus *Hydropolis*, maer met een naem uyt zijn verſtant geput, nochtans geſchikt genoegh, wijl *Dour* by de Britannen water betekent. Dat deze eertijts by de Romeynen bewoont is geweeſt, over-reden der zelve dikwijls uytgehaelde penningen, en onze Iaer-boeken toonen, dat zy door een Biſſchoplijke ſtoel lang vermaert geweeſt is, welke Birinus, de Apoſtel der Weſt-Saxen, daer geſtelt heeft. Want als hy Cinigilſus, het Koningsken der Weſt-Saxen, door de bron des doops af-gewaſſchen had, den welken Oſwald, Koning der Northumberen, uyt het heylige badt op-genomen heeft; zo hebben, als Beda zeght, beyde de Koningen den zelfden Biſſchop deze ſtadt, om aldaer een Biſſchoplijke ſtoel te maken, geſchonken. Die Birinus heeft, als by Beda ook te zien is, in die tijdt door de waen van heyligheyt tot een wonder-werk geſcheenen, waer van de Dichter, oudt genoegh zijnde, die zijn leven in Gedicht beſchreven heeft, dus van hem zingt:

Dignior attolli quam ſit Tyrinthius heros,
Quam ſit Alexander Macedo, Tyrinthius hoſtes
Vicit, Alexander mundum, Birinus utrumque.
Nec tantum mundum vicit Birinus, & hoſtem,
Sed ſeſe bello vincens, & victus eodem.

Dat is:

Birin heeft in waerdy beneven hem geen ander,
Vêr boven Herkules, vêr boven Alexander.
Alcides heeft vol moedt zijn vyandt neêr-geleyt,
Philippus zoon de werldt; Birinus dwongze beyd,
En dat alleen niet, maer door een krijgh wel begonnen,
Heeft hy zich zelf, en is hy van zich zelf verwonnen.

Deze ſtoel heeft na CCCCLX jaren (op dat, 't welk in de *Canons* verboden wort, de naem van Biſſchop in zo taemlijk een ſtadt niet verſnoden zoud) Remigius, als de eerſte Willem heerſchte, tot Linkoln over-gebracht. In welke tijt deze hoeve van Dorcheſter (als Malmesburienſis zeght, die toen gebloeyt heeft) kleyn en weynigh bewoont was, nochtans de Majeſteyt der kerk groot, 't zy door 't oude werk, 't zy door de nieuwe vlijt. Van toen heeft zy begonnen alreê af te gaen, en de gemeene wegh onlangs van hier af-gewent zijnde, is zo verflaeut, dat zy, die een ſtadt geweeſt was, qualijk de naem van een ſtadt verdeedighde: en heeft nu genoegh, dat zy in de by-gelege velden de vervalle muuren tot tekenen van haer grootheyt toonen mach. De *Tame* en *Iſis*, hier onder t'zamen-vloeyende, komen even als in handen by-een, en worden door houwelijk t'zamen-gevoeght, en gelijk zy met de wateren, zoo gaen zy ook t'zamen met de naem, als de *Ior* en *Dan* in 't Heylige Landt, en *Dor* en *Dan* in Vrankrijk, waer van *Iordan*, en *Dordan*. Want de TAMISIS, oft de *Teems*, wordt nu daer van met een gelaſcht woordt genoemt. 't Welk hy eerſt ſchijnt waergenomen te hebben, die 't lof der Geſchichten beſchreven heeft. En zie hier in deze plaets de veerzen van 't houlijk van *Iſis*, uyt het Gedicht, met de zelfde opſchrift, dewelke, zoo 't u behaeght, leeſt, oft laetze:

Hic veſtit Zephyrus florentes gramine ripas,
FLORAQVE *nectareis redimit caput* ISIDIS *herbis,*
Seligit Ambroſios pulcherrima GRATIA *flores,*
Contexit geminas CONCORDIA *læta corollas,*
Extollitque ſuas tædas Hymenæus in altum.
Najades ædificant thalamumque thorumque profundo
Stamine gemmato textum, pictiſque columnis
Vndique fulgentem. Qualem nec Lydia Regi
Extruxit Pelopi, nec tu Cleopatra marito.
Illic manubias cumulant, quas Brutus Achivis,
Quas Brennus Græcis, rigidus Garmundus Hibernis,
Bundvica Romanis; claris Arthurius Anglis
Eripuit, quicquid Scotis victricibus armis
Abſtulit Edwardus, virtuſque Britannica Gallis.
Hauſerat interea ſperati conjugis ignes
TAMA *Catechlanûm delabens montibus, illa*
Impatiens neſcire thorum, nupturaque greſſus
Accelerat, longique dies ſibi ſtare videntur,
Ambitioſa ſuum donec præponere nomen
Poſſit amatori. Quid non mortalia cogit
*Ambitio? notamque ſuo jam nomine * villam* * Tame.
Linquit, Norriſiis geminans ſalvete, valete.
Cernitur & tandem Dorceſtria priſca petiti
Augurium latura thori, nunc TAMA *reſurgit*
Nexa comam ſpicis, trabea ſuccincta virenti,
Auroræ ſuperans digitos, vultumque Diones,
Peſtanæ non labra roſæ, non lumina gemmæ,
Lilia non æquant crines, non colla pruinæ.
Vtque fluit crines madidos in terga repellit,
Reddit & undanti legem formamque capillo,
En ſubito frontem placidis è fluctibus ISIS
Effert, & totis radios ſpargentia campis
Aurea ſtillanti reſplendent lumina vultu,
Iungit & optatæ nunc oſcula plurima TAMÆ,
Mutuaque explicitis innectunt colla lacertis,
Oſcula mille ſonant, connexu brachia pallent,
Labra ligant animos: tandem deſcenditur una
In thalamum, quo juncta FIDE CONCORDIA *ſancta,*
Splendida conceptis ſancit connubia verbis.
Vndique multifori ſtrepitat nunc tibia buxi,
Fluctícolæ Nymphæ, Dryades, Satyrique petulci
In numeros circum ludunt, ducuntque choreas,
Dum pede concutiunt alterno gramina læti.
Permulcent volucres ſylvas modulamine paſſim,
Certatimque ſonat lætum reparabilis ECHO.
Omnia nunc rident, campi lætantur, AMORES
Frænatis plaudunt avibus per inania vecti:
Perſonat & cythara quicquid videre priores
Pronuba victura lauro velata BRITONA.
Hæc canit ut toto diducta BRITANNIA *mundo*
Cum victor rupes divulſerit æquore Nereus,
Et cur Neptuni lapidoſa grandine natum
Albionem vicit noſtras delatus in oras
Hercules illimes libatus Thamiſis undas,
Quas huc adveniens aras ſacravit Ulyſſes,
Vtque Corinæo Brutus comitatus Achate
Occiduos adiit tractus, ut Cæſar anhelus
Territa quæſitis oſtendit terga Britannis, &c.

Pauciſque interjectis verſiculis:

Dixerat, unito conſurgit & unus amore
Lætior exultans nunc nomine TAMISIS *uno,*
Oceanumque patrem quærens jactantior undas
Promovet.

Dat

Dat is:

Hier kleedt de weſte wint de groen bewoſſe ſtrant,
En Floor omvlecht het hooft van Iſis met een bant
Van kruyden t'zaem-gehecht, met Nectar overzwommen,
De ſchoone Gratia leeſt Ambroſijnſche blommen,
Daer d'eendracht, vol geneught, twee kranſſen t'zaem van vlocht,
De blijde Bruylofts-Godt verheft zijn toorts ter locht;
De Nymphen ſieren 't bedt met een uytheemſche deeken,
Bezet met Diamant, met Parelen beſteeken,
Met ſtijlen op-geſchroeft, waer op de ſchildery
Glimt in haer hooghſte pronk, als zon-lichts ſtralen-ry.
Zo boude Lidia voor Pelops noyt op veêr na,
Nocht ook Cleopatra aen haer verechte weêr-ga:
Daer gaert men al de buyt, die Brutus immermeer
d'Achiven heeft ontrukt; die Brennus 't Griex geweer
Stoutmoedigh heeft onthaelt; wat Gurmond van de Ieren;
Wat Bundwijk heeft beſtaen de Romers af te ſchieren;
Wat Arthur onvertſaeght den Engels-man ontnam;
Waer me dat Eduward gezeeght uyt Schotlandt quam;
En wat 't Britanſch gemoedt, onheblijk tot bezwijken,
Met wapens oyt ontdroegh uyt Franſche Koning-rijken.
De Taem, die van 't geberght der Catechlanen vloeyt,
Had onderwijl haer hert met 't minne-vuur geſchroeyt
Van haer verhoopte man, in d'onkund niet te vreden
Der echt, en tot de trou nu reê, verſnelt haer ſchreden,
't Langduuren van de tijdt verjaert haer elken dagh,
Tot dat zy hare naem eenzuchtigh paren magh,
En ſtellen voor haer lief. Wat, hartens-waerde parten
Van eer-zucht, dringt ghy niet in menſchelijke harten.
Alreê verlaet zy * *'t vlek met haren naem gevoed,*
Zich dubblend te Norrits, vaert wel en zijt gegroet.
En eyndlijk ziet men 't oudt Dorcheſter, welk getroulijk
Voorbood 't goet avontuur van 't lang gewenſchte houlijk:
Nu rijſt de Taem om hoogh, met haer gekronkelt hayr,
Door-vlochten met 't ſieraet van menigh kooren-ayr,
Haers lichaems ſchoon geſtel, gepronkt en overtrokken
Met groen geverwde zijd en Koninglijke rokken,
Verwint door vinger-puyk de ſchoonſte dage-raet,
Dione door de gift van een verweent gelaet;
't Korael van haren mont wijkt voor geen lieflijk blozen
Van 't aengenaemſte roodt, ja van Provenſi-rozen,
Geen ſlonkerend geſteent by haer gezicht gelijkt,
Geen Leely by haer hayr, haer hals, als Marmor, wijkt
In witheyt voor geen rijm. En, heft zy aen te ſtromen,
Zy dwingt het natte hayr op haren rugh te komen,
Waer mé zy 't driftigh ruygh en vorm en wetten geeft.
Zie flux heft Iſis 't hooft ter vloeden uyt, en heeft
't Gezicht, noch nat bedout door zijne water-droppels,
Verſpreyt en overſtroyt langs 't groene gras en ſtoppels
Van 't omgelegen landt, daer hy zijn Taem gemoet,
Die hy met kus op kus op 't minnelijkſt begroet.
Daer ziet men haer elkaêr in blanke armen klemmen,
En op haer Paerle-doos wel duyzent kusjes ſtremmen,
De armen worden bleek door 't heftige geklem,
De lip bindt hert van hem aen haer, van haer aen hem;
En eyndlijk, door de luſt van hare min verwonnen,
Zijn zy naer 't Bruylofts-bed, al voor-bereyt, geronnen,
Daer d'eendracht, met de trou op 't heylighſte gevoeght,
Het houlijk veſtight, en de lieven bey vernoeght.
Nu hoort men over al de ruyſch-pijp lieflijk ſpeelen,
Doormengelt en verzelt met lodderlijke keelen
Van 't Goddelijke zaet, dat zich in 't water toont,
Dat zich in 't boſch verhout, en in de velden woont,
En, door de Feeſt verheught, gaen ringen ronde kranſſen,
En kreuken 't groene gras met ander-beurtigh danſſen.
't Gevogelt ſtreelt het boſch met vriendelijk gezang,
Daer d'Echo tegen-ſtreeft met ſtaêge weder-klang.
Al, wat 'er is, dat lacht, het veldt deelt al zijn zoden,
Zijn ongemete vreught, de dart'le Minne-Goden,
Gevoert ten hemel door getoom der voog'len vlucht,
Vervullen door geklap het open van de lucht.
Haer ſpeel-genoot Britoon verluyt met Cyter-ſlagen,
Met levend Lauw'r bekleet, al wat de ouders zagen.
Dees zingt hoe Eng'landt van de wereldt is geſcheelt,
Als Nereus, winnaer, door de zee-vloedt rotſen deeld,
En waerom Herkules quam, om zijn dorſt te bluſſen,
De vloeden van de Teems met zijne lippen kuſſen,
En in ons landt gebracht, waerom hy Albion,
Neptuyns zoon, met een buy van ſteenen overwon.
Wat dat Laërtes zoon, de roem van alle kouters,
Hier komende te landt, geheylight heeft voor Outers,
Hoe Brutus, met Coriynſch' Achates vergezelt,
Zich heeft in 't weſter-deel van Engelandt geſtelt,
Hoe Cæſar den Britan, dien over bergh en bruggen
Hy zochte, heeft getoont verſchrikkelijke ruggen, &c.

* Tame.

En na weynigh hier tuſſchen in geſtelde veerzen:

Zoo ſprak hy, en ſtond op vereent door eene min,
En hupp'lend op zijn vloedt nu van een blijder zin,
Om dat hy d'heele naem van Tamiſis mocht voeren,
Beſtond, nu vol van moedt, zijn golven te verroeren,
En drong ze met gewelt na vader Oceaen,
Lang met verlangſt gezocht.

Van hier komt de Teems tot *Benſon*, eertijdts *Benſington*, welke Marianus *Villam Regiam*, dat is, *de Koninglijke Hoeve*, noemt, en vertoont dat Ceaulin het zelve den Engelſen in 't DLXXII jaer der Zaligh-making ontnomen heeft, en dat het de Weſt-Saxen van toen af tot het twee-hondertſte jaer behouden hebben: Want toen heeft de Mercier Offa, op zijn goedt en eer acht hebbende, op dat zy niets op deze zijd der rivier hadden, het zelve overwonnen, en zijn eygen gemaekt. Heden wordt het ſlechts een vlexken geacht, en heeft na by zich eenige Koninglijke huyzen, eertijdts voortreflijk, maer nu meêr als te veel vergaende, als gewiſlijk min gezont zijnde, om de dampen van de by-gevoeghde poel. Deze, van de Olm-boomen *Ewelme*, gemeenlijk *New-elme* genoemt zijnde, welke Willem *De la Pole*, Hertogh van Suffolk, gebout heeft, de welke Alicia, de eenige dochter van Thomas *Chaucer*, tot een huys-vrou genomen hebbende, hier met een zeer groot erf-goet verrijkt is, en heeft, behalven deze huyzingen, ook een treflijke kerk, waer in dezelve Alicia begraven light, en een heerlijk Godts-huys op-getimmert: doch Ian, Graef van Linkoln, zijn neef uyt zijn zoon Ian, heeft de gelukkigheydt van dit huys eenighzins ten gronde toe uyt-geroeyt. Want terwijl hy eenige nieuwigheden tegen de zevende Henrijk in 't werk ſtelde, zoo is hy van alle eeren-ampten verbannen, en van deze bezittingen vervallen, welke tot het Koninglijk erf-goedt zijn over-geſchreven, en hy zelf is in den ſtrijdt terſtont om-gekomen. Daer na heeft de achtſte Henrijk deze in Eere geſtelt, eenige Mayeryen daer by gevoegt hebbende, en onder ander *Wallengford*, welk eertijts de Hertogen van Cornwal lang toebehoort had.

Van hier wordt de Teems met een groote omzwier bykans weêr in zich zelf gekromt, begrijpende de Hundred van *Henley*, met heuvelen op-rijzende, en dicht van boſſchen, welke eenige vermoeden, dat de *Ancaliten* in gehat hebben, die zich in Cæſars trouw hebben over-gegeven. Hier in zijn de huyzingen van Greyes Rotherfield, welke Wouter *Grey*, Aerts-biſſchop van York, eertijdts aen Willem *Grey*, zijn neef, te ſchenk gegeven heeft, wiens erf-goet door de Baron van *D'Eincourt* tot de *Lovells* zijn af-gevlocyt. Nu is het de wooning van Willem *Knolles*, Schat-meeſter van 't Koninglijke Hof, den welken onze Koning Iakob met het opſchrift en eer van Baron *Knolles* van *Rotherfeld*, om zijn getrouwe dienſt der Koningin Elizabeth bewezen, en hem te bewijzen, vereert heeft. Hier beneven vertoont zich *Henley*, eertijts *Hanleganz*, aen de Teems, op de grenzen zelf der Graeffchappen, wiens inwooners, meeſtendeel ſchuytlieden, met hout naer Londen te voeren, en kooren te vertieren, voorneemlijk haer koſt winnen; en 't verhaelt geen meerder oudtheden, als dat het de *Molinen* tot Heeren gehat heeft, van welke het door de *Hungerfords*, die voor de ſtadt het recht van twee jaer-markten van de zeſte Henrijk verkregen hebben, tot het doorluchtighſte huys der *Haſtings* erflijk af-gekomen is. En waer langs de Teems gevoeght is onder deze brugh, dewelke, nu van hout, gezeydt wordt, eertijts van ſteen met boogen uyt-gewrocht geweeſt te zijn. Maer of dit de brugh geweeſt zy, waer over Dio verhaelt, dat de Romeynen gegaen zijn, als zy de Britannen in deze lanſdouw vervolghden, dewelke laeger de rivier over-gezwommen hadden, zal niemandt lichtlijk zeggen.

Van *Henley* loopen de Chilternſche heuvels met een geduurige rugh naer 't noorden, en ſcheyden dit Oxfordſche van 't Buckinghamſche lant, aen welker voeten veel kleyne ſtedekens zijn, waer onder de bekenſte zijn *Watlington*, een kleyn

kleyn koop-ſtedeken, eertijts Robert *D'Oly* toebehoorende, en *Shirburne*, eertijdts een kaſteelken der *Quatermannen*, maer nu de zetel der *Chamberlanen*, uyt het huys der Graven van *Tankervill*, de welke, mits zy Kamerlingen van Normandyen geweeſt zijn, zo zijn haer nakomelingen, die oude naem der *Tankervills* vergeten hebbende, *Chamberlanen*, dat is, *Kamerlingen*, van het Ampt dat haer voor-ouders bedient hebben, genoemt.

De tijtel van 't Graefſchap van Oxford heeft lang gebloeyt in 't huys van *Vere*, welk zijn ſtam van de Graven der Guinen, en zijn toe-naem van *Vere*, een ſtadt in Zeelandt, trekt. Het begin van doorluchtigheyt in Engelandt, betrekt het tot de eerſte Henrijk, die Alberik van *Vere*, om zijn uytnemende voorzichtigheyt, met verſcheyde weldaden vereert heeft; als met het Kamerlingſchap van Engelandt, en 't Schoutſchap der ſtadt Londen; en Henrijk, de zoon der dochter van Koning Henrijk, rechte erfgenaem van Engelandt en Normandyen, (want deze tijtel heeft hy gebruykt) heeft zijn zoon, op dat hy hem van Steven, die voor zich het Rijk zonder recht bezat, af-wenden, en aen zich verbinden mocht, het Kamerlingſchap vergunt en weder gegeven, 't welk hy door d'inlandſche oorlogh verloren had, en heeft hem elke tijtel dezer vier Graefſchappen, Dorceſter, Wilton, Bercherey, en Oxford op-gedragen, en eyndlijk hebben hem, en Machteld, en haer zoon Henrijk, het Rijk nu genietende, met haer brieven byzonderlijk Graef van Oxford verkoren. Onder de nakomelingen, op dat ik niet ieder in 't byzonder op zijn rye op-tel, zijn meeſt vermaert geweeſt, Robert van *Vere*, de welke door zeer groote genade by de tweede Richard, met nieuwe en ongehoorde eeren van Mark-graef van Dublin, en Hertogh van Ierlandt verrijkt is geweeſt; waer van hy, gelijk hy zeght, zich zelven niets, maer de tijtels aen 't graf, en 't gemeene volk een ſpreuxken nagelaten heeft. Want na een korte tijdt, door de nijdt der voorneemſten, van zijn ſtaet en waerdigheyt berooft zijnde, heeft hy uytlandigh zeer ellendelijk zijn leven verſleten. Iohan, die door groote wetenſchappen in oorloghs-zaken, en door een zeer oprechte getrouwigheyt tot het huys van Lancaſter, tegen de vierde Edward dikwijls in den ſtrijt gevochten heeft, heeft de berg van S. Michiel een tijdt lang beſchermt, en de zevende Henrijk in 't verkrijgen van 't Rijk inzonderheydt by-geſtaen. Inſgelijx is de tweede Iohan, als de achtſte Henrijk heerſchte, in alle deelen zijns levens zo matigh, zoo vol van Godts-dienſt en goetheyt geweeſt, dat hy de toenaem van Goedt wegh gedragen heeft, de welke de over-groot-vader geweeſt is van Henrijk, nu de XVIII Graef uyt deze ſtam, en de groot-vader van François en Horatius *Vere*, gebroeders, die door de byzondere wetenſchap van krijghs-zaken, en door haer daden, zeer kloeklijk en gelukkighlijk in Nederlandt uyt-gevoert, haer oude Edeldom veel luyſters toegevoeght hebben.

Dit Graefſchap begrijpt 280 Parochy-kerken.

DE CATTIEVCHLANEN.

IN 't ooſten grenzen aen de Dobunen die gene, welke Ptolomæus, na de verſcheydenheydt der voor-beelden, Cattieuchlanen, Cattidudanen, Cathicludanen, en Dio Cattuvellanen noemt. Welke van deze de waerachtighſte naem zy, zal ik niet lichtlijk zeggen. Lieve men laet my nochtans toe, de raming, waer meê mijn gemoedt van deze zaek een tijdt lang bezwangert geweeſt is, hier overloopender wijze te openbaren. Ik acht dat deze eertijdts Caſſinen genoemt geweeſt zijn, dat van deze Caſſinen haer Vorſt Caſſivellaunus, oft Caſſibelinus genaemt, en van de naem van Caſſivellaunus dit zelfde volk Cattuellanen, Cathuellanen, oft Cattieuchlanen van de Grieken is geheeten geweeſt. Want de Caſſinen worden onder de volkeren van Britannien van Cæſar gedacht, die, 't welk meêr als zeker is, in deze landen gewoont hebben, en van welker naem een landeken in deze wijk, niet het kleynſte, als noch Caishow genoemt wordt. Nu, wijl Caſſivellaunus over deze wijk het gebiedt gehat heeft, als uyt Cæſar te zien is, en in zijn naem de benoeming der Caſſinen zich op 't aller-klaerſt ontdekt; zoo ſchijnt het waerſchijnlijk genoegh, dat Caſſivellaunus alzoo genoemt is, als Vorſt der Caſſinen. En indien 't zoo niet was, waerom zoud Dio dezen Caſſivellaunus Suellan, voor Vellan, en de Britanſche Ninnius niet Caſſibelinus, maer Bellinus genoemt hebben, als of dat de eyge naem was, oft des mans, oft der waerdigheyt? en laet het niet vreemt ſchijnen, zoo de Vorſten eertijdts van haer volk de namen gekregen hebben. De Catten hebben in Duytſlandt haren Cat-meyr, de Teutones haren Teutmeyr, en Teutobochus, de Deenen Decebalus, de Gotten Gotthiſo gehat. En wat let 'er aen, waerom onze Caſſinen haren Caſſibelinus min zouden hebben? wijl Belinus in dit eylandt een oude naem geweeſt is, en zommige meenen, dat Cunobelinus, die onder de Icenen geheerſcht heeft, als der Icenen Belin genoemt geweeſt is. Zoo dan de Griekſche Schrijvers van deze Caſſivellaunus de Cattwellanen, Cattieuchlanen, &c. niet af-getrokken hebben, zoo beken ik my in deze zaek gantſch blint te zijn.

Caſſinen. Bellin.

Maer van waer dit volk de naem van Caſſinen verkregen heeft, ben ik gantſch onbewuſt, 't zy miſſchien door de kloekheydt in d'oorloge. Want Servius Honoratus getuyght, dat de kloeke oorloghs-mannen by de Franſen (welke met de Britannen een tael gebruykten) Geſſi genoemt wierden, waer van Ninnius het woort Chetilou, een Britanſch woordt zijnde, het zaet der Strijdtbaren vertaelt. En dat deze in oorloghs-lof gebloeyt hebben, is openbaer; want voor Cæſars aenkomſt hadden zy geduurige oorlogen met haer nabuuren gevoert, en het deel der Dobunen onder haer macht gebracht. De Britannen hadden dezer Vorſt, in den oorlogh tegen Cæſar, over al haer troepen geſtelt, en haer Rijk en naem wijdts en zijdts verbreyt. Want zy waren met de eendrachtige naem der Caſſinen oft Cattieuchlanen vereert, welke nu drie Landen oft Graefſchappen in hebben, te weten, Buckingham-shire, Bedford-shire, en Herford-shire, waer van wy nu in orde, met weynigh woorden, om dat wy nu niet met vele konnen, ſpreken zullen.

Dio.

BVCKINGHAM-SHIRE.

BVckingham-shire, wijl het door-gaens overvloedigh zy van Beuke-boomen, welk de Engel-Saxen *Bucken* noemen, zoo ſchijnt de voorneemſte ſtadt van de Beuken *Buckingham*, en daer van 't gantſche landt genoemt te zijn. Want in Duytſchlandt wordt het Beukenrijke landt *Buchonien* genoemt; en wy hebben vernomen dat by ons een ſtadt in Nortfolk, *Buckenham* genoemt, met Beuken rondom beplant is. Dit landt met een kleyne breedte van de Teems beſloten, loopt in zijn lengde naer 't noorden. In 't zuyden ſtrekt het naer Bercherry, door de rivier de Teems af-gezondert zijnde, in 't weſten naer 't landt van Oxford, in 't noorden naer Northamton, in 't ooſten eerſtlijk naer Bedford, daer na naer Hertford, en dan naer de Middel-Saxen. Het is door-gaens vruchtbaer van landt, overvloedigh van inwooneren, die zich inzonderheyt benaerſtigen in beeſten te weyden. Het wordt gedeelt in twee deelen, van welk het eene naer 't zuyden en ooſten bergh-achtigh, oft liever heuvel-achtigh zijnde, *Chilterne*, in 't Saxiſch Cyltepn; het andere, aen dit ten noorden palende, *The Vale*, dat is, *het dal*, genoemt wordt.

Chiltern. *Chiltern* heeft van 't Krijt, 't welk de oude Engelſen *Cylt*, oft *Chilt* genoemt hebben, uyt de natuur van d'aerde zijn naem gevonden. Want het verheft zich geheel met heuvelen, blinkende door leem-achtigh krijt, bekleet met dichte Beuke-boſſchen, en eertijdts door de boomen ongangbaer, tot eyndlijk Leofſtan, Abt van *S. Alban*, de zelfde af-hieuw, mits zy den moordenaers tot een wijk verſtrekten. In dit zelve, naemlijk daer de Teems met een bocht aen de voet der heuvelen ſpoelt, light *Marlow*, een ſteedtjen, 't welk niet te verachten is, zijn naem van het krijt, gemeenlijk *Marle* genoemt, hebbende-, het welk, door de akkeren verſtroyt zijnde, zoo aen haer vermoeyde kluyten tuſſchen deze heuvelen het leven mede deelen, dat zy na een jaer noyt het gebiedt des akkermans verwerpen; maer met een op-gehoopter maet, 't geen zy ontfangen hebben, weder leveren. Hier naby ſpoelt een riviertjen in de Teems, zich de wegh openende, door de by-gelege plaetſen, en heeft, daer 't zich kromt, het ſtedeken *High Wikham*, oft beter *Wicombe*, na die bocht miſſchien genoemt, mits de Duytſche Saxen een bocht van een rivier oft zee, een *Wijk* noemen; en veel plaetſen komen ons in Engelandt voor, die daer van af-genoemt zijn. Dit ſtedeken mach door zijn wijdtluftigheydt en treflijkheydt van huyzen, met de grootſte ſteden in dit landt vergeleken worden; doch daer in, dat het een Meyer tot hooghſte overheyt heeft, boven vele met recht te ſtellen. Omtrent d'inval der Noormannen was Wigod van *Wallengford* Heer, zoo van de Burgh van *Wicombe*, als van het buytenſte vlek, ik ſpreek uyt d'oude Onderzoeking. Na wiens doodt de eerſte Koning Henrijk dit zelve tot zijn Koninglijk erf-goedt gevoeght heeft. Doch eyndlijk heeft Koning Jan het buytenſte vlek gedeelt tuſſchen Robert van *Oudenbrug*, en Alan *Baſſet*. In 't noorden van *Wichkombie* ſtrekt

Wikham.

Septentrio
BEDFORDIENSIS COMITATVS, Anglis BEDFORD SHIRE.
Ingelram Coucy Earle of Bedford
John Russel Earle of Bedford
John Plantaginet Duke of Bedford
George Nevill Duke of Bedford
Iesper of Hatfield D. of Bedford
HVNTINGDONIENSIS COMITATVS
NORTHAMPTONIÆ PARS.
STODDEN HVND.
BARFORD HVND.
WILLY HVND.
REDBORNSTOKE HVND.
MANSHEAD HVND.
WIXAMTREE HVNDR.
CLIFTON HVND.
FLITT HVND.
CAMBRIDGE SHIRE.
BIGLESWAD HVND.
HARTFORDIÆ PARS.
PART OF HARTFORD SHIRE.
Occidens
Oriens
Meridies
Milliaria Anglica quorum quatuor unum constituunt Germanicum.
VNION

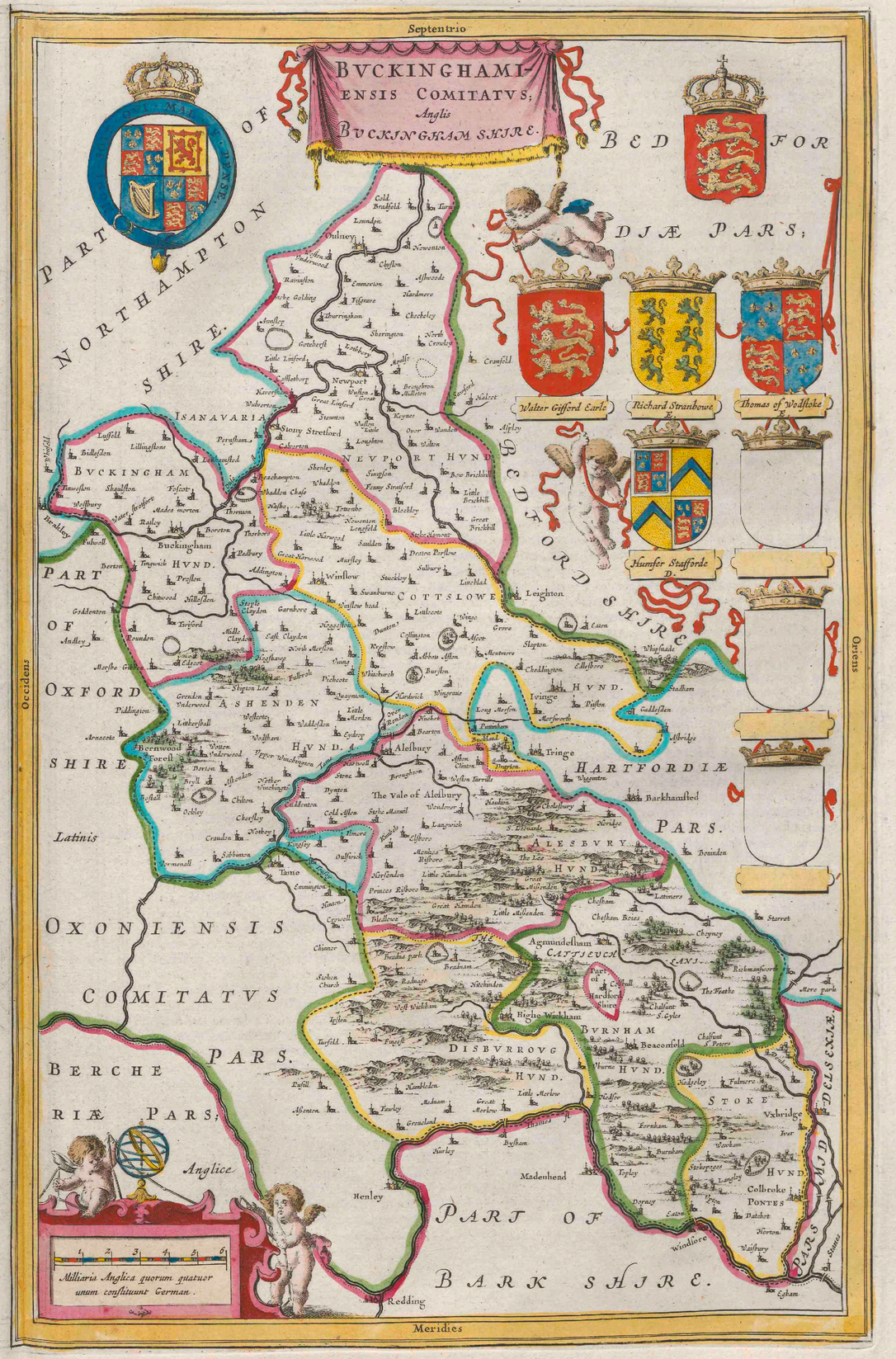
Septentrio
BVCKINGHAMIENSIS COMITATVS, Anglis BVCKINGHAM SHIRE.
PART OF NORTHAMPTON SHIRE.
BEDFORDIÆ PARS.
Walter Gifford Earle
Richard Stranbowe E.
Thomas of Wodstoke E.
Humfer Stafforde D.
BEDFORD SHIRE
ISANAVARIA
BVCKINGHAM HVND.
NEVPORT HVND.
COTTSLOWE HVND.
ASHENDEN HVND.
ALESBVRY HVND.
HARTFORDIÆ PARS.
PART OF OXFORD SHIRE
Latinis
OXONIENSIS COMITATVS PARS.
BERCHERIÆ PARS.
Anglice
DISBVRROVG HVND.
BVRNHAM HVND.
STOKE HVND.
PART OF BARK SHIRE.
Occidens
Oriens
Meridies
Milliaria Anglica quorum quatuor unum constituunt German.

uyt de verhevenſte plaets van dit landt; waer van zy ook noch de Britanſche naem van *Pen* behoud. Want een hooft, en eenige uytſtekenheyt wordt by hun *Pen* genoemt; waer van de Penninſche Alpes, en Apenninum, en veel bergen by ons haer naem gevonden hebben. Hier aen paelt *Braderham*, zeer gevoeghlijk en gezont van gelegenheyt, welk nu de voorneemſte wooning is der Baronnen van *Windeſor*, (van welke wy nu in Bark-shire geſproken hebben,) waer van by onzer vaderen gedenken Willem, Heer van *Windſor*, zich hier een plaets en zeet gebout heeft.

Pen.

Braderham.

Na dat de Teems dit rivierken ingenomen heeft, zoo vloeyt zy voort door *Æton*, vermaert door de planting der goede konſten, welk, gelijk ik te vooren gezeyt heb, die zeer goede en Godtvruchtige Vorſt de zeſte Henrijk gebouwt heeft. Na weynigh mijlen vloeyt in de Teems de *Cole*, welke, hier tuſſchen de Buckinghammers en Middel-Saxen door-loopende, de ſtadt *Colbroke* benoemt; welk *Bruggen* geweeſt te zijn, betuyght wordt door de van weêr-zijds even verdheyt van *Gallenen en Londen, en van welke ook Antoninus gedenkt. Ook is nergens eenige andere plaets, waer langs de wegh van Gallenen naer Londen leyt, dien de naem van de Bruggen bequaemlijker voeght. Want de *Cole* wordt hier in vier kolken oft gooten geſneden, die met zoo veel bruggen, tot gemak van de reyzende man, t'zamen-gevoeght worden. Waer van de oorſprong des naems zelf leert, dat de naem gemaekt is, gelijk de *Gephyræ* van Boëtien, en de *Ponts* van Vrankrijk (waer van 't Graefſchap van *Ponthieu* de naem heeft,) van de bruggen genoemt worden. Welk Graefſchap (op dat ik dit in 't voorby-gaen aenteekene) den Koningen van Engelandt, door 't recht van Eleonoor, huys-vrouw van de eerſte Edward, toe-komt, de welke, door haer moederlijk recht, erfgenaem voor haer deel van 't zelve was. Door deze af-deelingen vloeyt de *Cole* om de genoeghlijke eylanden; waer in de Deenen, in het DCCCXCIV jaer, zich met de vlucht begeven hebben, als Ælfred haer benaeude, en zich door de natuur der plaets beſchermt hebben, tot dat d'Engels-man, door gebrek van koorn gedwongen zijnde, het belegh verlaten heeft. By deze ſcheyding wort het vlexken *Eure*, oft *Ever* gezien, 't welk als Koning Ian, aen Ian, zoon van Robert, Heer van *Clavering*, gegeven had, zo hebben des zelfs jonger zonen zich van de plaets de naem aen-genomen, te weten Hugo; waer van de Baronnen van *Eure*, en Robert, van welke 't huys van *Eure* in Axholme voort-geſproten is. Inwendiger zijn twee plaetſen, die ons niet luſt voorby te gaen, *Stoke Pogeis* eertijts genoemt van haer Heeren, geheeten van *Pogeis*, en van de zelve erflijk tot de *Haſtings* gekomen; waer van Edward, Baron *Haſtings* van *Loughborrough*, hier een Godts-huys, en des zelfs broeders zoon Henrijk, Graef van Huntingdon, zeer ſchoone huyzen gebout heeft. En *Fernham*, zo ik my niet bedriegh, dat zelve, welk *Fernham Rojall* genoemt is, 't welk eertijdts de Baronnen *Furnivall* gehadt hebben, door den dienſt van te vinden voor den Heere de Koning, op den dagh zijner krooning, aen zijn rechter-hant een hant-ſchoen, en om de rechter-arm des Konings te onderſtutten, op den zelfden dagh, terwijl hy ſlechts de Koninglijke roede in zijn hant hield. Van de *Furnivalls* is het, door de dochter van Thomas *Neville*, tot de *Talbots*, Graven van Salop, gekomen, de welke, ſchoon zy, door het recht van verandering, deze Mayery aen de achtſte Koning Henrijk over-gelaten hebben, zoo hebben zy nochtans dit eeren-ampt voor zich en hare nakomelingen behouden.*

Ziet in Barkshire.

Colbroke. Bruggen.

**Wallengford.*

't Graefſchap van Ponthieu.

Fernham Rojall.

Liber Finium.

Deze rivier *Cole* leyt met zich noch een ander beexken, hooger ten ooſten in hem ingeſtort; waer by wy eerſtlijk *Miſſenden*, daer 't Gaſt-huys is, dat *d'Oilys* tot ſtichters, en d'Edel-lieden, by-genaemt van *Miſſenden*, tot weldaders bekent heeft: en daer na in een dal *Amersham*, in 't Saxiſch Agmundesham, gezien hebben, het welk zich, nocht in gebouwen, nocht in volk-rijkheyt; maer door haren Heer Franciſcus *Ruſſellius*, Graef van Bedford, verhovaerdight heeft; de welke als een uytdruklijk voor-beeldt van ware Godt-vrucht en Adel, allen goeden te lief geleeft heeft. Maer de voorneemſte plaets der Graven van Bedford, wordt *Cheyneis* genoemt, welk meêr naer 't ooſten is, en alwaer Ian, de eerſte Graef uyt dit huys, en die Franciſcus zijn zoon, t'zamen begraven liggen. Waer aen naeſt gelegen is *Latimers*, van hare oude Heeren de Baronnen *Latimers* alzo, en wel eêr *Iſel-hamſted*, genoemt, alwaer Edwijn *Sandys*, Ridder, die de eenige dochter van Baron *Sandys* tot een huys-vrou genomen heeft, voortreflijke huyzingen bewoont.

Miſſenden.

Amersham.

I. Roſſus.

Eever.

Gemeenlijk de Baronnen van Everſtoke Pogeis.

Cheneis.

Latimers.

Men heeft naeulijx de derde mijl van hier ten noorden af-gemeten, als men aen den rugh der Chilterniſche heuvels komt, die 't gantſche landt, van 't noord-weſten, tot het zuyd-ooſten geſtrekt, door veel vlexkens door-ſnijt; onder welke *Hamden* het voorneemſte is, 't welk aen een oudt en tal-rijk huys-gezin, in deze wijk, den naem gegeven heeft. En in den hoek der heuvelen zelf bevat *Aſsheridge*, eertijts een Koninglijk vertrek, een ſteyle gelegenheyt; alwaer Edmond, Graef van Cornwal, de zoon van Richard, Roomſch Koning, een gaſt-huys oft klooſter geſticht heeft, voor Godts-dienſtigen, toen ter tijdt van een nieuwe inſtelling, die men Goede Menſchen noemt, die hy eerſt in Engeland gebracht heeft; de welke, even als de Wout-broeders, in het blaeu gekleet gaen. Van deze rugh der heuvelen blijkt wijds en zijdts een uyt-zicht in 't onderworpe dal, welk wy gezeyt hebben het tweede deel des landts te zijn. Dit is bykans geheel veldigh, het aert-rijk insgelijx kleyigh, tacy, en vruchtbaer; het voedt in gras-rijke weyden ontallijke kudden van ſchapen, welker zachte en fijne vliezen ook van de Aſiatiſche volken begeert worden. Maer het is zonder boſſchen, behalven aen de weſt-zijde; alwaer onder anderen *Bernewood* is: waer omtrent, in 't DCCCCXIV jaer na Chriſtus geboorte, de razerny der Deenen onmachtig gewoed heeft, en toen is mooghlijk neêr-geſtort die oude *Burgh*, als de gevonde Roomſche penningen getuygen, welke namaels een Koninglijke hoef van Edward de *Confeſſeur* was. Doch nu is 't een boerſch dorp; en men noemt het voor *Buri-hill*, verkorter *Brill*. In dit dal, ſchoon 't van ſteden en dorpen overvloedigh zy, zo zijn 'er nochtans weynigh, die 't voeght te verhalen, en die oft aen de *Taem*, oft aen de *Iſa*, oft *Vſa*.

Aſsheridge.

The Vale.

Brill.

Niet vêr van de *Tame*, die het zuyder-deel van 't dal beſproeyt, light op een verheven heuvelken een wijdt-luftigh koop-ſtedeken, genoegh bevolkt, en omringt met een zeer genoeghlijke groente van beemden en weyden, gemeenlijk *Ailesbury* genoemt; waer van men het gantſche dal *The Vale of Ailesbury* noemt. De Saxen hebben 't Aeglesburge genoemt, als de Saxſche Cuthwulf het zelve in 't DLXXII jaer overwon: want de Engelſche naem, waer door 't eerſt bekent was, is met der tijdt vergaen. Eertijts is 't inzonderheyt vermaert geweeſt door Eadith, haer voeſter-kindt, de welke, als zy van haer vader verkreegh, dat hy haer dit ſtedeken ten houlijk beloofde; zo heeft zy, van de geeſtlijken daer toe geraden, de wereldt en haer man terſtont verlaten, en het geeſtlijk gewaet aen-getogen hebbende, is, door de waen van heyligheydt, in de zeer vruchtbare eeuw van Heyligen, tot wonder-werken toe, met haer zuſter Eadburg beroemt geweeſt; na wiens naem tuſſchen de heuvels een vlek is, welk als noch *Edburton* genoemt wort. Ten tijden van de eerſte Willem was het een Koninglijke Mayery; en hier werden eenige geſtreepte landen van den Koning verſchonken, met die voorwaerde, dat de bezitter (let 'er op ghy Pimpelmeezen) *Literitium*, dat is, ſtroy tot des Konings bed, als de Koning daer quam, beſchikken zou. Men zeght, doch ik weet niet hoe waerachtighlijk, dat, als de eerſte Koning Edward heerſchte, eenige Ridders van *Ailesbury* genoemt, die tot haer wapens een zilver kruys op een blaeu ſchilt voerden, daer Heeren van geweeſt zijn. 't Is altoos zeker dat zy in die tijdt van hooger naem geweeſt zijn, en die uyt de houlijken met de erfgenaem der *Caihagners* (deze zijn eertijdts geweeſt Heeren van *Midleton Cahaignes*) een rijk erfdeel verkregen hebben, welk eyndlijk door de huys-vrouwen tot de *Chaworts*, oft die van *Cadurci*, en tot de *Staffords* gekomen is. Maer nu is haer meeſte vermaertheyt gelegen in beeſten te weyden; en is veel gehouden in Baldwijn den Richter, die 't niet alleen met gemeene huyzingen verçiert heeft; maer ook een zeer ſchoone wegh, waer langs wat ongemaklijk was te reyzen, drie mijlen lang, min oft meêr, verbetert. Hier rondom worden de kudden van ſchapen, met wol geladen, in grooten getale op 't vrolijkſt geweyt, tot groot nut der Heeren, inzonderheyt tot *Quarendon*, van Henrijk van *Lee*, de aller-doorluchtighſte Ridder van de orde van S. Joris, tot *Eythorp*, eertijdts der *Dunhamers*, nu aen 't Ridderlijk huys der *Dormers* behoorende; en tot *Winchindon*, insgelijx aen 't Ridderlijk huys der *Godwiners* behoorende, &c.

Ailesbury.

Quarendon.

Laeger aen de *Taem* ontmoet ons niets anders te verhalen,

len, als dat *Cheardesley* ('t welk vele meenen) zy een plaets, welke in 't Saxisch *Cerdik-slega* genoemt was, van den Saxen Cerdic, de welke aldaer een zwaren slagh met de Britannen
Crendon. geslagen heeft. Waer aen grenst *Credendon*, nu *Crendon*, 't welk het hooft geweest is van de heerlijkheyt van Giffard; want zo wierden de erf-gronden, die Wouter *Giffard* in de overwinning van Engelant toe-gevallen zijn, genoemt. De welke, Graef van Buckingham gemaekt zijnde, als gelooft
Notesley. wordt, het klooster *Notesley* gebouwt heeft; en bloedt-verwant wesende van die Hugo van *Bolebec*, waer van, door de vrou, de Graven van Oxford gesproten zijn, heeft van de zelve geen kleyne bezittingen verkregen. En de vervalle muuren van 't kasteel van *Bolebec* worden van naby gezien in de Parochye van *Whitchurch*.

De *Vsa*, oft *Ousa*, eertijdts *Isa*, en *Isis* de tweede, de welke het noorder-deel van dit landt lankzaemlijk door-loopt, in het Graefschap van Northamton ontsproten zijnde, vloeyt terstont van zijn bronnen, alwaer hy noch tederkens in deze
Bitlesden. landen komt, voorby *Bitlesden*, het welk Robert van *Mapertshall*, Heer van de placts, geschonken heeft aen Osbert de *Clinton*, Kamerling van de eerste Koning Henrijk, een voorneem machtigh Hoveling, en dat, op dat hy niet gestraft zoud worden over de dievery begaen aen des Konings jacht-hont. Maer de zelve heeft het hem met zijn nicht wederom ten houlijk gegeven, waer van hy nochtans, als de inwendige oorlogh onder Koning Steven brande, vervallen is; en heeft het door weldaet en gunst van Robert, Graef van Leicester, Ernhald de *Bosco* verkregen, die aldaer in 't MCXXVII jaer een klooster voor de Cistercienser gesticht heeft. Van daer heeft zy *Buckingham*, het hooft van 't gantsche *Convent*, bezocht, het welk, als Marianus verhaelt, de oude Edward, in 't DCCCCXV jaer, aen beyde oevers met wallen en toorens, tegen de invallen der Deenen, bevestight heeft. Nochtans schijnt het in de eerste tijden der Noormannen niet zeer vermaert geweest te zijn, wijl het, als Edward de *Confesseur* heerschte, zich (gelijk 'er staet in 't boek van Willem de Noorman) alleen voor een hide beschermt, en zes-en-twintigh Burgers gehadt heeft. Doch de stadt light in een laeger wijk, maer omringt de *Ousa* met een groote bequaemheyt van molens, behalven ten noorden; het kasteel deeltze door op-gehoopte dammen, waer van nu schier geenige overblijffels zijn, gelijk als midden door; het meerder-deel der stadt is in 't noorden, en daer in 't Raedt-huys; het ander in 't zuyden is kleyner, waer in de kerk, doch niet zeer oudt zijnde, gezien wort, en waer in de baer was van S. Rumald, de welke, gebooren zijnde te *Kings Sutton*, een na-by-gelegen vlek, van onze voor-ouders onder de heyligen getelt is.

Van hier strekt zich de *Ousa* zachtlijk naer 't noorden, en meêr naer 't oosten van de rivier; nevens het bosch, ziet men
Whadden. *Whaddon*, eertijdts een wooning der *Giffords*, die onder de Graef van Ulton, erf-bewaerets waren van *Chacea de Whaddon*, en van welke het gekomen is tot de *Pigots*, die het vervreemt hebben. Aldaer zijn nu de schoone huyzingen van het geslacht der Baronnen *Grey de Wilton*, die een nabuurige Mavery, *Æton* genoemt, gehadt hebben, door den dienst van te bewaren een *Gerfalk* van den Heer Koning, waer van dat huys der *Greys* een Valk op een hant-schoen zittende, tot haer wapen gebruykt. Een weynigh van hier is *Saulden*, alwaer I. *Fortescue*, een zeer eerlijk, en daer beneven geleert Ridder, die om zijn voorzichtigheyt Cancellier van 't Scaccarium, en Geheym schrijver van de Koningin Elizabeth, en Koning Iakob was, zeer schoone huyzingen voor zich en voor de zijnen gebout heeft. Aen de andere zijd van de rivier, niet vêr van den oever, grenzen *Lekhamsted*, de wooning der *Tirellers*, *Lillingstone* toe-behoorende 't oude huys *De-hairell*, gemeenlijk *Dairell*, en *Luffeld*, alwaer eertijts van Robert, Graef van Leicester, een klooster gestelt; maer van de Munniken, door de Pest vergaen zijnde, verlaten is. Maer hooger, aen de zuyder-strant der rivier, is het zeer vermaer-
Stony-stratford. de *Stony-stratford*, alzo genoemt van de steenen, gemeene straet en ondiepte; want de huyzen worden 'er van gebroke steenen gebout, die overvloedighlijk naby *Caversham* uytgegraven worden; aen de gemeene straet is *Watlingstreet*, gemeenlijk alzo genoemt, gelegen, welke een krijghs-wegh der Romeynen was, en noch buyten de stadt door zijn dijk te zien is, en 't heeft een ondiepte, doch nu naeulijx grondbaer. De stadt is groot genoegh, en toont twee kerken, en in 't midden een kruys, doch niet zeer schoon, ter gedachtenis van de Spaensche Æleonoor, huys-vrouw van de eerste Edward, verçiert met de wapenen van Engelant, Castilien, en Lyon, als ook van 't Graefschap van *Ponthieu*, waer van zy erfgenaem geweest was. En daer eertijts de ondiepte was, wort de rivier *Vsa* met een steenen brugh begrepen, de welke, als zy door 't winter-water ontroert wordt, gewoon is geweldiger op de landen uyt te barsten. Maer aen d'andere strandt, die meêr verheven is, is, na 't zeggen van d'inwooners zelf, eertijdts een stadt geweest, waer naby gelegen is *Pasham*, een plaets van 't over-varen alzo genoemt, om dat 'er eertijts een over-vaert schijnt geweest te zijn, welke de oude Koning Edward in-gehat heeft tegen de roovende Deenen, terwijl hy *Dorcester* bevestigde; maer deze over-vaert is vergaen, na dat de brugh te *Stony-stratford* gebout is. Hier by zoud ik ramen, dat LACTORODVM, welk Antoninus noemt, geweest is: deze raming bevestight, beneven de gelegenheyt aen de krijghs-wegh, en de reden, de wijdte, ook de beteekening van de oude naem van *Lactorodum*, getrokken uyt de Britansche tael. De welke met deze nieuwe Engelsche naem zeer wel over-een-komt; want beyde schijnen zy haer op-geleyt te zijn van de steenen en ondiepte, in beyde talen. Van hier spoelt de *Vsa* aen *Wolverton*, een plaets van het oude huys van *Longeville*, en aen *Newport Painell*, dat van Fulcod *Paganell*, zijn Heer, alzo genoemt, en van hem tot de Baronnen *Somers* van *Dudley*, die hier haer kasteel gehadt hebben, gekomen is. Van daer wordt zy door *Terringham*, 't welk aen een doorluchtigh en oudt huys de naem en verblijf-plaets gegeven heeft, gevoert tot *Oulney*, een machtige koop-stadt, en tot hier toe geraekt het Graefschap van Buckingham door de *Vsa*, en een weynig vruchtbaerer tot zijn eynd.

Lactorodum. Leach *beteekent in 't Britansch* steenen, Ri *en* Ryd *een ondiepte.*

De eerste Graef van Buckingham, zoo veel ik tot noch toe vernomen heb, is geweest Gualter, toe-genaemt *Giffard*, zoon van Osbern van *Bolebec*, een zeer vermaert man onder de Noormannen, die in de brief van de eerste Henrijk onder de getuygen verhaelt wordt, met de naem van Graef van Buckingham. Dezen is gevolgt zijn zoon van de zelfde naem, die, in 't boek van 't klooster van Abbindon, Gualter de Ionger Graef genoemt, gestorven is in 't MCLXIV jaer. Een onder 't gebiedt van de tweede Henrijk, heeft die Richard *Strangbow*, die zijn geslacht trekt van de zuster en erfgenaem van de tweede Gualter *Giffard*, deze tijtel in zommige openbare brieven gebruykt. Lang hier na heeft deze tijtel als in 't vergeten gelegen, tot dat, in 't MCCCLXVII jaer, de tweede Richard deze eer aen zijn oom Thomas van *Woodstoke*, waer van wy onder de Hertogen van Gloucester nu gesproken hebben, op-gedragen heeft. Van zijn dochter, getrouwt zijnde aen Edmond, Graef van Stafford, is gebooren Humfred, Graef van Stafford, dien de zeste Henrijk tot Graef van Buckingham gekoren heeft, voor den welken hy moedighlijk in den slagh by *Northampton* zijn leven gestort heeft. Hem is gevolgt Henrijk, zijn neef van zijn zoon Humfred, die aen den dwinglandt den derden Richard de wegh tot het Rijk bereyt heeft, en terstont getracht den zelven wederom te verstoren, om dat hy hem niet wilde herstellen het erfschap der *Bohunen*, hem door erf-recht toe-behoorende; maer achterhaelt zijnde, heeft het met de hals geboet, en te laet gevoelt, dat de dwinglanden de trappen, waer langs zy op-geklommen zijn, menighmael af-kappen. Zijn zoon Edward geheel in de genade van de zevende Henrijk herstelt zijnde, is door de booste listigheden van den Cardinael Wolsey, gevallen uyt de genade van de achtste Henrijk, en veroordeelt in de schuldt van gequetste Hoogheyt, om dat hy onder anderen een waer-zegger raed vraeghde, wie in 't Rijk na-volgen zoud, is eyndlijk met de grootste droefheyt der vromen, door de bijl onthalst. Het welk, als 't de vijfde Keyzer Karel hoorde, zoo zeght men, dat hy zeyde, dat de schoonste das van Engelandt van een Vleesch-houwers hont verslonden was; want de zelve Cardinael was een Vleesch-houwers zoon. De waerdigheyt van dit huys, van toen af vermindert, is zoo vergaen, dat de nakomelingen alleen de tijtel van Baronnen van *Stafford* over-gebleven is.

Graven van Buckingham.

In dit Landeken worden 185 *Parochyen getelt.*

BEDFORD-SHIRE.

HEt Landt van Bedford, gemeenlijk *Bedford-shire*, is het tweede van de drie Graefſchappen, die wy gezeyt hebben dat de *Cattieuchlanen* in gehadt hebben. In het ooſten en zuyden gevoeght zijnde aen het landt van Cambridge en Hertford, in het weſten aen dat van Buckingham, in het noorden aen dat van Northanton en Huntingdon, wordt door de doorvloeyende *Vſa* in twee deelen gedeelt. En het is naer 't noorden vruchtbaerer en boſch-achtig: het ander deel naer het zuyden, 't welk veel grooter is, is van onvruchtbaerer aerde, doch niet gantſch onaengenaem: want het brengt witte wol, en vette gerſt overvloedighlijk voort. In 't midden is het wat dichter van boſſchen; maer in 't ooſten is't wat dorrer, en ontbloot van boomen.

De *Vſa*, daer zy in dit landt vloeyt, geraekt eerſt te *Turuy*, de huyzingen van den Baron *Mordant*, die voor deze waerdigheyt de achtſte Henrijk te danken hebben. Want die heeft Ian *Mordant*, een voorzichtigh man, welke de dochter, en tweede erfgenaem van H. *Vere* van *Addington* getrouwt had, tot Baron van *Mordant* gekoren. Daer na vloeyt zy voorby *Harewood*, een dorpken, eertijdts *Hareleſwood* genoemt; alwaer Samſon, toe-genaemt de Sterke, een heyligh huys voor geeſtelijke Nonnen gebouwt heeft; en alwaer in 't M CCC XCIX jaer, weynigh voor die beroerten, en burgerlijke oproeren, waer door Engelandt lang geſcheurt geweeſt is, deze riviere geſtuyt heeft, en de wateren weêr-zijds uyt-wijkende, is 'er zelfs in de kolk, niet zonder verwondering, over de drie mijlen een reysbare wegh geweeſt. Daer na ſpoelt zy aen *Odill*, oft *Woodhill*, eertijdts *Wahull*, welk ook haer Baronnen van *Wahull*, in ouden Adel doorluchtigh, en een kaſteel, welk nu door erving tot de *Chettwoods* gekomen is, gehadt heeft. Van waer de *Vſa*, niet min gebocht als de *Mæander* zelve, gevoert wordt door *Bletnesho*, gemeenlijk *Bletsho*, welk eertijdts geweeſt is de wooning der *Pateshuls*, en daer na der *Beauchamps*, nu van 't doorluchtigh huys-gezin van *S. Iohn*, welk eertijdts door haer deught de grootſte bezittingen in Walles, en in onzen tijdt, door de genade van Elizabeth, gelukkiger gedachtenis, de waerdigheyt der Baronnen verkregen heeft. Tot welke het gekomen is door Margriet de *Beauchamp* erfgenaem, de welke eerſt is getrouwt geweeſt aen Olivier van *S. Iohn*, van welke deze Baronnen haer ſtam af trekken; en ten tweeden aen Ian, Hertogh van Somerſet, dien zy gebaert heeft Margriet, Gravin van Richmond, een vrou noyt genoegh geprezen, van welke het Koninglijke huys-gezin, en geſlacht der Engelſchen.

Het water gedeelt.

Bletſo. Baronnen S. Iohn van Bletnesho.

Bedford. Van hier naerdert de *Vſa* aen *Bedford*, in het Saxiſch Bedanʒopo, de voorneemſte ſtadt, en van waer het landt den naem heeft, en deeltze zoo in tweën, dat het twee ſteden mochten ſchijnen, zoo zy niet door een ſteenebrugh t'zaem-gevoeght wierden. Zy is meêr te prijzen om de geneughlijke gelegenheyt, en om haer ouderdom, als om haer voortreflijkheyt en grootheyt, ſchoon zy vijf kerken telt. Ik durf nochtans met anderen niet beveſtigen, dat zy het LACTODORVM van Antoninus geweeſt is, wijl zy aen den krijghs-wegh der Romeynen niet gelegen is, welke het zekerſte merk-teeken is, om de bezettingen en verblijf-plaetſen, van Antoninus verhaelt, te vinden; zoo zijn hier ook noyt Romeynſche penningen uyt-gegraven. Ik heb wel *Liſwidur*, oft *Lettidur* in het Britanſch genoemt, gelezen; maer het ſchijnt uyt de Engelſche naem over-gezet te zijn. Want *Lettuy* beteekent by de Britannen gemeene herbergen, en *Lettidur* herbergen aen de rivier, zoo dat *Bedford* by de Engelſchen beteekent bedden, en herbergen aen de ondiepte. De Saxſche Cuthwulf heeft omtrent het DLXXII jaer hier by, in een ope veldt-ſlagh, de Britannen zoo gekrenkt, dat zy hem, van toen af ongelijk in macht zijnde, veel ſteden hebben over-gelevert. Het ſchijnt ook by den Saxſchen niet verzuymt geweeſt te zijn, als Offa, de machtighſte Koning der Merciers, zich hier (gelijk men leeſt in *Florilegio*) een graf verkoren heeft, welk graf de *Vſa*, als zy geweldiger en hooger opwelde, door uytſpoeling weghgenomen heeft. Als zy namaels door de Deenſche oorlogen neder-geworpen was, heeft ze de oude Edward verbouwt, en heeſt 'er het ſtedeken aen de zuyder-ſtrandt bygevoeght, welk in die rijdt *Mikeſgate* (gelijk men vindt in het beſte voor-beeldt van Hovedenus) genoemt wierd. Ten tijde van Koning Edward de *Confeſſeur*, als verhaelt wordt in dat boek dat de eerſte Koning Willem geſchreven heeft, wanneer hy de zuyvering van Engelandt inſtelde, beſchermde hy zich voor de helft van een Hundred in krijghs-tochten en ſchepen. Het landt van dit vlek is noyt gehijdt geweeſt. Daer na heeft het onder de Noormannen veel meerder zwarigheden verdragen: want als Paganus de *Beauchamp*, de derde genoemde Baron van Bedford, hier een kaſteel gebout had, zo is 'er noyt eenigh onweêr van inlandſche oorlogh op-geſtaen, welk op het zelve, zoo lang het ſtond, niet uyt-gedondert heeft. Steven, als hy, zijn eedt gebroken hebbende, het Rijk van Engelandt onderſchepte, en met liſt in-nam, heeft het eerſt met een groote moordt in-genomen; daer na, als de Baronnen de wapens tegen Koning Ian aen-togen, zoo heeft het Willem de *Beauchamp*, zijn Heer, en aen de zijd der Hertogen, hun in handen gegeven: maer na een jaer of twee heeft het Falco de *Breaut* belegert, en terſtont van de Baronnen door over-gaef, en van den Koning te ſchenk ontfangen. Ondankbaer nochtans heeft hy een nieuwe oorloghs-moeyte tegen de derde Henrijk op nieuws verwekt; en heeft, de heylige huyzen uyt-roeyende, het kaſteel vaſt gemaekt, en het nabuurigh landt veel ſchade aen-gedaen; tot dat de Koning het belegerde, en na de zeſtighſte dagh, de hardnekkigheyt der weêrſpannigen overwinnende, dit voeſtertje van oproer weêr onder zijn gewelt bracht.

Ik hoop dat het den lezer niet onaengenaem zal zijn, indien ik hier aenteekene de wijs, waer op dit kaſteel bevochten wierd, uyt een ſchrijver die toen geleeft, en het zelve gezien heeft; op dat men verſta wat werken en krijgsvonden die tijdt, even als de onze verſtandigh tot het verderf der menſchen, gebruykt heeft: Aen de ooſt-zijde, zeght hy, is geweeſt een *Petrarie*, en twee *Mangonellen*, die dagelijx de tooren quelden, en aen de weſt-zijde twee *Mangonellen*, die den ouden tooren vernielden, en een *Mangonell* aen de zuyd-zijde, en een aen de noord-zijde, welk twee ingangen in de muren, die haer naeſt waren, gemaekt hebben. Behalven dit waren twee houte krijghsgereetſchappen, door de timmer-konſt op-gericht, boven de hooghte van den tooren, en het kaſteel ten dienſt der Steen-werpers en Verſpieders. Daer waren ook zommige gereetſchappen, waer in de Steen-werpers, en Slingerers in achterlage geſtelt wierden. Daer-en boven was daer een gereetſchap, welk een *Kat* genoemt wierd; waer onder de onder-aerdtſche gravers een in- en uyt-gang hadden, terwijl zy de muur van de tooren, en het kaſteel onder-groeven. En 't kaſteel is door vier ſtormen in-genomen: In de eerſte wierd Barbicana in-genomen; in de tweede de buytenſte Ballia; in de derde ſtorm viel de muur beneven de oude tooren, door de gravers; alwaer zy door de ſcheur, de binnenſte Ballia met groot gevaer in-genomen hebben. In de vierde ſtorm wierd het vuur door de Mijneerders onder de tooren geleyt, zoo dat de rook uytborſt, en de tooren geſcheurt zijnde, zoo dat de ſpleten in 't breede zich vertoonden; en toen gaven zich de vyanden over. Van deze *Mangonellen*, *Petrarien*, *Trabuccen*, *Bricolen*, *Eſpringolden*, en 't gene onze ouders de *Weerwolf* genoemt hebben; waer mede zy groote ſteenen, met groot gewelt, eêr 't geſchut bedacht was, uyt-werpende, ſterke muuren braken; zoud hier veel aengechecht worden, was't niet buyten ons voornemen. Maer mijn ſchrij-

ver

ver gaet voort : Falco is in den ban gebleven, tot dat hy den Koning weder leverde het kasteel van *Plumton* en *Stoke-Curcy*, en de gulde en zilvere vaten, en het gelt dat hy had, en van daer is hy naer Londen gebracht. Ondertusschen is den Stadt-houder bevolen den tooren, en de buytenste Ballia te slechten. Doch de binnenste Ballia is, na dat de wallen geslecht, en de grachten over al gedempt waren, aen Willem de *Beauchamp* om te bewoonen gebleven, de steenen zijn vergunt aen de Kanunniken van *Newenham* en *Chaldwell*, en aen de kerk van S. Paulus te *Bedford*. Hier van is nochtans anders niets te zien, als des zelfs voetstappen aen de west-zijd van de stadt, over de rivier over hangende.

Onder *Bedford* hebben aen weder-zijde gelegen twee treflijke Gast-huyzen, ten zuyden *Helenstow*, nu *Elstow*, van Iudith, huys-vrou van Waltheof, Graef van Huntingdon, en Helena, de moeder van de groote Constantin, en aen de geestlijke maeghden toe-gewijt : ten oosten *Newenham*, 't welk Roisia, huys-vrou van Paganus de *Beauchamp*, van de kerk van S. Paulus binnen *Bedford* overgevoert heeft.

Eaton. Niet vêr heeft de *Vsa* van hier geloopen, als zy tot de overblijsselen van 't uyt-geroeyde kasteel by *Eaton*, welk de tweede woon-plaets van dat huys de *Beauchamp* geweest is, komt, en *Bedford* verlaet dicht by *Bissemed*, alwaer Hugo de *Beauchamp*, en zijn broeder Rogier, een kloosterken voor de Kanunniken van S. Augustijn, als uyt des Paus Bulle blijkt, gebouwt hebben. Dit is over de *Vsa*, die nochtans ten zuyden eerst met een rivierken * zonder naem vermeerdert wordt, aen wiens t'zamen-vloedt *Temesford*, door der Deenen leger-plaetsen en kasteel bekent is, 't welk zy toen gebouwt hebben, als zy met haer winter-legers dit landt drukten, en 't Engelsche bolwerk (als gelooft wordt) uyt-roeyden, wiens plaets, nu *Chesterfield* en *Salndy* genoemt, dikwijls de Roomsche penningen tot tekenen van haer oudtheyt vertoont. En ik twijfel niet aen de gelegenheydt, of dit zy die SALENÆ geweest, die Ptolomæus aen de *Cattieuchlanen* toeschrijft, zoo *Salndy* de ware naem is, 't welk my zommige verzekeren. Ik laet het koop-stedeken *Potton* varen, wijl my niets van het zelve voor komt, als dat het *I. Kinaston* eertijdts met de aengevoeghde landen aen Thomas, Graef van Lancaster, geschonken heeft. En 't is niet noodigh meêr verhaels te maken van 't gene noch aen dit rivierken gelegen is, als *Chiksan*, alwaer Paganus de *Beauchamp* een kloosterken gebouwt heeft; de koop-stadt *Shelford*, *Bigleswade*, vermaert door de paerde-markt, en een steenen brugh. Van waer niet vêr gelegen is *Stratton*, eertijdts een wooning der Baronnen van *Latimer*, daer na der *Enderbeyers*, en van deze door erving der *Pigots*.

** 't Wordt by zommigen Inell genoemt.*

Salenæ.

Potton.

Chiksan.

Stratton.

Vijf mijlen van de sprong van dit rivierken, bykans in het midden van 't landt, light aen een heuvel *Ampthill*, een wijdtluftigh, Koninglijk huys, en gelijk een kasteel, rondom met vijvers omringt van Ian *Cornwal*, Baron van *Fanhop*, als de zeste Henrijk heerschte, gebout van den buyt der Fransen; wiens goederen, gelijk ik gelezen heb, de vierde Edward verbeurt gemaekt had, om dat hy 't met het huys van Lancaster gehouden had; en hem, oft liever, als *Fanhop* zelf zeght, deze huyzingen van gequetste Hoogheydt beschuldight had, zoo zijn zy terstont aen Edmund *Grey*, Heer van Ruthin, en namaels Graef van Kent, vergunt geworden; van wiens neef Richard zy tot de achtste Koning Henrijk gekomen zijn, die de zelve, gelijk de Keyzerlijke Rechts-geleerden zeggen, aen het Heyligh erf-goedt, als onze Rechts-geleerden, aen de Kroon gevoeght, en de aen-gehechte erf-gronden, de Eere van *Ampthill* genoemt heeft. Van hier meêr ten noorden light *Haughton Conquest*, zoo genoemt van een doorluchtigh en oudt huys-gezin, die het lang bewoont heeft. Ten westen *Woburn*, alwaer nu een matige School van Fr. Graef van Bedford gestelt is; eertijdts heeft 'er een treflijk kloosster geweest, gebouwt van H. van *Bolebec*; onder welk by *Aspely Gowiz*, men zeght, dat aerde is, welk hout in steenen verkeert; en tot des zelfs bewijs hebben wy gehoort, dat in dat kloosster een houte draegh-leder, een wijl tijdts in die aerde begraven, en namaels heel versteent weêr uyt-gehaelt, te zien is. Meêr ten oosten vertoont *Tuddington* vêr-schijnende huyzen, welke H. Heer

Haughton Conqueſt. Woburn.

Aerde, welk hout in ſteen verandert.

Cheney onlangs gebouwt heeft; alwaer ook eertijdts Paulinus *Pever*, Hoveling, en Spijs-meester van de derde Koning Henrijk, als M. Paris getuyght, een gebouw alzoo met een Palleys, Kapel, Slaep-kamers, en andere steene huyzen, met loot bedekt, en met plaetsen en vijvers voorzien, dat het den aenschouwers verwonderen deed. Niet vêr van hier, by *Hokley in the hole*, klimt men langs een kleyige wegh, den reyzende man 's winters zeer moeylijk, tusschen de landen, welke door zeer goede boonen zoo rieken, dat zy door haer reuk de kracht van 't rieken der honden, niet zonder spijt der jagers, geheel verstompen, over een glinsterende heuvel in *Chiltern*; en men komt terstont tot *Dunstable*, 't welk in een krijtigh landt gelegen, genoeghzaem vervult is met inwooners en herbergen; het heeft vier straten naer de vier wijken der werelt, in welke elk, mits de aerde zeer droogh is, vier putten tot het gemeene gebruyk zijn, de welke, schoon zy alleen van het regen-water onderhouden worden, nochtans nimmer ledigh zijn. Fonteyn-aderen worden 'er niet gevonden, 't zy men putten van vier-en-twintigh Cubiten diep graeft. In 't midden wordt een kruys, oft liever een stijl gezien, waer in de wapenen van Engelandt, Castilien, en Ponthieu gesneden zijn, en die met beelden vereert is, welke de eerste Koning Edward, ter gedachtenis van zijn huys-vrouw Æleonoor aldaer, als ook op zommige andere plaetsen, daer hy haer Lijk-stasy naer Westmunster doorvoerde, gestelt heeft. Dat dit die Burght geweest is, welke de Keyzer Antoninus in zijn Reys-boek MAGIONINIVM, MAGIOVINIVM, en MAGINTVM noemt, behoeft niemant te twijffelen, oft elders te zoeken. Want behalven dat het aen de krijghs-wegh gelegen is, zoo worden 'er in de om-gelege landen dikwijls penningen des Keyzers van de Zwijn-hoeders gevonden, welke zy noch *Madning monye* noemen; en weynigh van de af-gang der Chilternische heuvelen, is een krijghs-tuyning in 't rond om-trokken, even als Strabo zeght, dat de steden der Britannen geweest zijn, 't welk negen morgen begrijpt, en men 't *Madning-bowre* en *Mading-bowre* noemt; waer in zich MAGINTVM, de naem een weynigh verandert zijnde, op 't blijklijkst vertoont. Maer als *Magintum* door 't gewelt, oft van den oorlogh, oft van de tijdt vervallen was, zoo heeft de eerste Henrijk hier een stadt herbouwt, en zijn Koninglijke huyzingen te *Kingsbury*, en een hoop volx om de stoutheydt der moordenaers, die de wegh bezet hadden, te bedwingen gestelt, gelijk zulx de byzondere history van 't kloosterken, 't welk hy zelf tot versiering van zijn Nieu-stadt gesticht heeft, openbaerlijk getuyght. Maer versta de woorden zelve uyt die byzondere history, schoon zy na de bastart-tael van die eeuw ruyken : *Nota quod area illa ubi viæ Watling & Ikening conveniunt, &c.* dat is: Merk dat die plaets, daer de wegen van *Watling* en *Ikening* t'zamen komen, door de oude Henrijk, Koning van Engelandt, eerst weder op-gebouwt wierden, om te bedwingen de boosheydt van een zeer berucht moordenaer, genoemt *Dun*, en van zijn mede-gezellen. En van dezen *Dun* is de plaets *Dunstable* genoemt. De Heer Koning heeft aldaer *Dunstable* gebouwt, en heeft zich beneven die plaets een Koninglijk verblijf gemaekt. De burgers waren in alles vry, gelijk de andere burgers van 's Konings Rijk. De Koning heeft in 't zelve vlek jaer-markten, en een markt gehat; daer na heeft hy 'er een kerk gebouwt, en door macht van de derde Paus Eugenius, heeft hy 'er Reguliers Kanunniken gestelt, en de genoemde Geestelijken van de gantsche Burght *Gefeofareert*, en de zelve vele vryheden verleent.

Dunſtable.

Laet ons nu van de Heeren, Hertogen, en Graven van Bedford spreken : Eerstlijk zijn 'er Baronnen van Bedford geweest, uyt het huys van *Beauchamp*, die aen de Koningen van Engelandt op de dagh der hulding, door erf-recht, Aelmoesseniers waren. Welk erf, als het nu door de dochters tot de naem van de *Mowbrays*, *Wake*, en *Fitz-Ottes*, &c. verdeelt was, zoo heeft Edward de derde Engelram van *Coucy*, Graef van Soissons in Vrankrijk, dien hy zijn dochter gegeven had, tot eerste Graef van Bedford verkoren. Daer na heeft de vijfde Henrijk Bedford tot de tijtel van Hertoghdom verheven, en 't drie Hertogen gehat, den eersten Ian, de derde zoon van de vierde Henrijk, die de Fransen in een scheep-strijdt, aen de mont

van

van de *Sein*, en daer na de *Regent* van Vrankrijk in een lantstrijdt, by *Vernolien*, zeer kloekmoedigh overwonnen heeft; deze licht te Rowaen begraven, en met hem het krijghsgeluk der Engelsen in Vrankrijk. Wiens graf, als 't de achtste Karel, Koning van Vrankrijk, bezocht, en een Edelman, die by hem stond, hem radende, dat hy 't zoud afbreken; laet hem, nu doodt zijnde, in vrede rusten, zeyd hy, dien Vrankrijk levendigh in den oorlogh gevreest heeft. De tweede Hertogh van Bedford was Georgius *Nevill*, een kleyn jongsken, zoon van Ian, Mark-graef van *Montagu*, dewelke de vierde Koning Edward zoo haest van die eer berooft heeft, als hy hem daer toe verheven had, en dat door 't aenzien van 't Parlament; den vader om zijn trouloosheyt, om dat hy van hem was af-gevallen, den zoon tot des vaders spijt: men gaf nochtans uyt, dat zy om haer armoedt niet machtigh genoegh waren, om de waerdigheydt van een Hertogh te beschermen; en dat de Grooten, die met rijkdommen weynigh voorzien zijn, haer buuren altijdt lastigh en moeylijk zijn. De derde was Iasper van *Hatfield*, Graef van Penbrock, van zijn neef de zevende Henrijk, dien hy uyt groote gevaren verlost had, met die tijtel vereert, dewelke oudt en ongetrout gesturven is.

Doch by onzer vaderen geheugen is het wederom vervallen tot de tijtel van Graefschap, als de zeste Edward, Ian *Russell* tot Graef van Bedford verkoren heeft, dien zijn zoon Franciscus nagevolght is, een man van zulk een Godsvruchtigheydt en edele goet-aerdigheyt van natuur, dat ik noyt iet grootsch tot zijn lof kan uytspreken, of zijn deught gaet het zelve noch al vêr te boven. En deze heeft tot zijn navolger gelaten Edward, zijn neef van zijn zoon Franciscus, in het lof zijns groot-vaders op-groeyende.

Deze kleyne Provincy heeft 116 *Parochien.*

HERT-

HERTFORD-SHIRE.

AEn 't ooſten, en ten deel aen het zuyden van 't landt van Bedford, light *Hertford-shire*, 't welk wy gezeyt hebben het derde te zijn van die landen, die aen de *Cattieuchlanen* behoort hebben. Aen 't weſten grenzen de landen van Buckingham en Bedford, aen 't zuyden de Middel-Saxen, aen 't ooſten de Ooſt-Saxen, en aen 't noorden het landt van Cambrids. Het is gelukkigh in kooren-landen, weyden, beemden, boſchkens, en loopende rivierkens: en het wijkt in doorluchtigheydt van de oude plactſen geen van zijn gebuuren; want daer is naeulijx noch een Graefſchap in Engelandt, 't welck meêr toont, dat het van een oude gedachtenis is.

*Roiſton. De Chronijk van Dunſtabel. * By anderen de huys-vrou van Richard de Clara.*

Aen de noorder-grenzen zelf, daer 't aen 't Graefſchap van Cambrids paelt, light *Roiſton*, een bekende, maer geen oude ſtadt, mits zy in wezen geweeſt is van de tijden der Noormannen. Want Roiſia, een vrou in die tijdt zeer vermaert, (* de welke zommige gelooven, dat Gravin van Nortfolk geweeſt is) heeft op die plaets aen de Koninglijke wegh een kruys geſtelt, waer van 't lang het kruys van Roiſia genoemt wierd, tot dat Euſtach de *Mark* daer een kloofter, ter eeren S. Thomas, bygevoeght heeft: want toen zijn 'er herbergen gebouwt, en is 'er allenx een ſtadt opgerezen, welke voor Roiſias kruys, *Roiſton*, dat is, *Roiſias ſtadt*, genoemt is, aen de welke de eerſte Koning Richard, op gezette tijden, jaer-merkten, en een koop-merkt vergunt heeft, welke nu in 't vertieren van garſt zeer vermaert is, en zeer gehanteert wordt. Want men zoud qualijk konnen gelooven, hoe veel kooren-kopers, voor-kopers, en ook kooren-bijters (dat zijn lieden die 't kooren op-kopen, en tot een hooger markt bewaren) op de gezette koop-dagen hier toe loopen, en met hoe veel laſt-paerden de wegen dan over al vervult worden.

Tharfeld. Berners.

By *Roiſton*, ten zuyden tuſſchen de hooghten der heuvels, light *Tharfeld*, de wooning van 't ael-oude huys van *Berners*, welk zijn geſlacht trekt van Hugo van *Berners*, aen wien, tot loon van zijn kloekheydt in de overwinning der Noormannen, erf-gronden in *Everſdon*, in 't Graefſchap van Cambrids, van Koning Willem de *Conqueſteur* vergunt zijn. En hebben zijn nakomelingen in zulk een waerdigheyt gebloeyt, dat Ian *Bourghier*, die de rechte erfgenaem van dit huys tot een huys-vrouw getrouwt heeft, als hy van de derde Edward tot de eer van Baron verheven wierd, van *Barners* is toe-genaemt geworden.

Nucellen. Het huys van Roffa. Baronnen de Scales.

Hier aen palen *Nucellen*, eertijdts toe-behoorende aen 't huys der *Roffers*, oft van *Rocheſter*, maer de gantſche waerdigheydt is uyt haer namaels-inwooners de Baronnen van *Scales* geſproten uyt Nortfolk, doch erfgenamen van Roffa. Want de eerſte Koning Edward heeft aen Robert de *Scales*, voor zijn arbeyt, in de Schotſche oorlogh kloeklijk aen-geleyt, landen, toen jaerlijks 300 marken waerdigh, geſchonken, en hem tot de Parlamenten onder de Baronnen verkoren. Wy hebben haer bloedigh ſchildt, verſiert met zes zilvere zee-moſſels, op veel plactſen gezien. Zy hebben gebloeyt tot op de tijden van de vierde Edward, als de eenige dochter en erfgenaem des huys-gezins aen Antony *Widevile*, Graef van *Rivers* getrouwt is, den welken de eere der deught, en het houlijk van zijn zuſter met den Koning verheven, en de nijdt zijner vyanden onwaerdighlijk overrompelt, en ten ondergang verdrukt heeft; want de derde Richard heeft hem onthalſt. En mits zy zonder kindt geſtorven was, zoo is het erf-goedt, ten tijde van de zevende Koning Henrijk, tuſſchen Ian, Graef van Oxford, die door de *Howards*, en Willem *Tindale* Ridder, die door de *Bigods de Felbrigge* naeſte bloedtverwanten, en mede-erfgenamen bevonden zijn, verdeelt.

Ashwell.

Laeger ten ooſten is *Ashwell*, dat is, *de bron tuſſchen d'Eſ-ſche-boomen*, een boerſch wijdtluftigh dorp, vol van huyzen, gelegen in een laege wijk, op de noorder-grenzen van 't landt, alwaer een zeer vermaerde ſpring-ader van bronnen is, uyt een af-gebroken ſteen, oft klip, over al belommert van hooge Eſſche-boomen, van waer zoo groot een kracht van wateren uyt geduurige aderen vloeyt, dat het, terſtont binnen oevers verzamelt zijnde, genoegh is om een meulen te doen draeyen, en gelijk als ſchielijk tot een rechte rivier bekrachtight wordt. Uyt deze bronnen en Eſſche-boomen, gelijk 't zeer gewis is, dat de Engel-Saxen deze nieuwe naem *Ashwel* op-geſtelt hebben; zoo ben ik eertijdts in die waen geweeſt, dat de oude Britannen, die, na 't getuygnis van Gildas, de bergen, rivieren, bronnen, en boſſchen veel Godlijke eer toe-ſchreven, van de zelfde zaek, in de zelfde zin, dit *Mangioninium* genoemt hebben, en dat 'et het zelfde geweeſt is, 't welk Antoninus MAGIONINIVM geheeten heeft. Maer de tijdt heeft nu zekerer geleert, en ik ſchaem my niet in deze mijn meening te veranderen, wijl my mijn dwaling weynigh vermaekt. Om nochtans deze waerheyt te beveſtigen dient een wijdt dal, in een vier-kante vorm, hier aen gevoeght, welk, door de dikwijls op-gegrave Roomſche penningen, toont wiens werk het geweeſt is, en in dat boek, waer in de eerſte Willem voor vijf hondert jaren, de zuyvering van Engelant geſtelt heeft, wordt het met uyt-gedrukte woorden met de naem van *Burgh* vereert. Meêr ten zuyden hebben wy de markt *Baldoke*, van wit-achtige aerde, waer van, als ook van 't nabuurigh *Hitching*, niets ouds gelezen wordt.

Van daer light *Wimondley* in een bebouwt en bloeyend landt, een vermaerde en oude hoeve, welke met zeer eerlijk recht (de Rechts-geleerden noemen 't *Grand Sergeantie*) by ons bezeten wordt, naemlijk dat de bezitter aen den Koning van Engelandt, op den dagh zijner hulding, de eerſte kelk bediene, en zy even als de Koninglijke Schenker. Welke eer, ten op-zicht dezer hoeve, in de eerſte tijden der Noormannen, de Edelen, *Fitz-Teca* genoemt, gevoert hebben, van de welke zy, door de dochter, tot de *Argentons* geraekt is. Deze hebben van David van *Argenton*, een Noormanſch Ridder, die onder de eerſte Willem gedient heeft, naem en ſtam getrokken, en ter gedachtenis van deze zaek drie zilvere bekers in een roodt ſchildt nu lang tot haer wapenen gebruykt. Maer eyndlijk manlijke oor dervende, zoo heeft, in de tijdt van de zeſte Henrijk, Elizabeth van *Argenton*, die 't geheele erf beurde, aen Willem *Alington* Ridder, haer man, groot erf-goet met deze waerdigheyt gebracht, van de welke Gillis *Alington* de zevende erfgenaem van dit huys is, een jongeling van zeer zoete zeden, en ware edele aert, die, als ik hoop, de doorluchtigheyt des geſlachts met een nieuwe glans van deughden verlichten zal.

Grand Sergeantie. Fitz-Teca. Alingtons.

Dicht hier by aen de gemeene wegh tuſſchen *Sterenhaugh* en *Knebworth*, de woon-plaets van 't doorluchtige huys der *Littons*, hebben wy eenige t'zaem-gevoerde graven, groot genoegh, gezien, gelijk de oude Romeynen plegen op te bouwen aen haer verſlage krijghs-luyden, de Veldt-heer de eerſte zode daer op leggende. 't Zy dat iemandt liever wil dat het behoort tot de wijze der af-palingen: want zodanige heuveltjes zijn eertijdts t'zaem-gevoert om de landt-palen af te teekenen, waer onder zy aſch, kolen, kalk, en gebroke potſcherven, &c. geworpen hebben, als wy elders wijtloopiger zullen verhalen.

Littons.

Hier beneden, meêr ten zuyden, heeft de rivier *Lea*, eertijdts by onze voor-ouders Lizean genoemt, haer bronnen, die met een zachte water-leyding eerſt door *Whetthamſted*, vruchtbaer in kooren zijnde, waer van 't ook de naem heeft, gevoert wordt, welke plaets Ian de *Loco Frumentario*, dat is, Ian *van Kooren-plaets*, van daer geſproten en genoemt, een zeer vermaert man onder de vierde Henrijk, door verdienſt van geleertheydt vereert heeft. Van daer vloeyende voorby *Brokkett-hall*, de wooning van 't Ridderlijke huys der *Brokketts*, en *Woodhall*, de woon-plaets der *Butlers*, die, van de Baron de *Wem* geſproten zijnde, het erf-goedt der *Gobions* door trouwen verkregen hebben, zoo komt zy

 ſchier

HERTFORDIA
COMITATVS.
Vernacule
HERTFORDSHIRE
BEDFORDIENSIS
COMITATVS
PARS.
PART OF BEDFORD SHIRE
BVCKING
HAMPTON
MIDDLESEX.
ESSEXIÆ
PARS.
ESSEX.
PART OF
Part Septentrio of Cambridge Shire
Occidens
Oriens
Meridies
ODSEY HVND.
EDWINSTRE HVND.
BROADWATER HVND.
HITCHING HVNDRED
BRAGHING HVND.
HARTFORD HVND.
DACORVM HVNDRED.
CAISHO HVND.
THE CATEVCHLANI
THE TRINOBANTES
VEROLANIVM S. Albans
Hatfeild woode
Enfeilde Chace
High Bernet
Watford
Hitching
Luton
Baldock
Puckeridge
Hartford
Hodsdon
Waltham Abbey
Bishops Stortford
Royston
Barwaye
Tring
Barkhamsted
Hemsted
Roger Erle of Clare and Hartford
Edward Seinour Earle of Hertford
Milliaria Anglica quorum quatuor unum Germanicum.
1 2 3 4 5 6 7 8

ſchier by *Bishops Hatfield*, gelegen in 't af-vallen van een heuvel, in welx opper-deel zijn de nu Koninglijke, en eertijts der Biſſchoppen van Eliens huyzen, welke Ian *Morton*, Biſſchop van Elien, zeer ſchoon gebout heeft. Want Koning Eadgar heeft in deze plaets veertig hijden aen de kerk van Elien geſchonken. Daer na ſpoelt zy aen *Hertford*, welk in zommige voor-beelden van Beda *Herudford* genoemt wort, alwaer gehandelt wordt van 't *Synodus*, aldaer gehouden in 't DCLXX jaer. Welke naem zommige *'t Roode ondiep*, zommige het *Herten ondiep* vertalen. Dit heeft in de tijden van Willem de *Conqueſteur*, als in 't Schat-boek van Engelandt gelezen wordt, zich beſchermt voor tien hijden, en daer zijn zes-en-twintigh burgers geweeſt. Maer nu is het dootſch, en daer van meeſt vermaert, om dat het oudt is. Want het heeft zijn naem aen 't gantſche landt gemeen gemaekt, en 't wordt de hooft-ſtadt van 't Graefſchap geacht. Het heeft een kaſteel by de rivier *Lea*, van de oude Edward, als men gelooft, gebout, en eerſt van 't huys der *Claren*, aen wien 't behoort heeft, vermeerdert. Want Giſlebert de *Clare* was omtrent de tijden van de tweede Henrijk gehouden voor Graef van dit *Hertford*, en Robert *Fitz-walter*, die uyt het zelfde huys der *Claren*, als Steven de kaſteelen van Engelandt overal voor zich zelf beroofden, aen den zelfden Steven vrylijk verzekert heeft (als in Mathijs van Parijs gelezen wordt) dat de hoede van dit kaſteel, met oudt recht tot hem behoort heeft. Daer na is 't aen het Koninglijk erf-goedt vervallen, en de derde Koning Edward heeft aen zijn zoon Ian van Gent, toen Graef van Richmond, en namaels Hertogh van Lancaſter, dit kaſteel, de ſtadt, en eere van Hertford vergunt, alwaer hy (zoo luyden de woorden van de gift zelve) na 't vereyſch van zijn ſtaet zou mogen herbergen, en betaemlijk vertoeven.

Van hier vloeyt de *Lea* tot *Ware*, zoo genoemt van de Sluys om 't water te ſtutten, welk onze voor-ouders *Weare* en *Ware* genoemt hebben. Dit heeft Hertford allenxkens eerſt veel ſchade aengebracht, en namaels door zijn bevolktheyt gelijk als verduyſtert. Want de oorlogh der Baronnen, tegen Koning Ian, in brant zijnde, zoo heeft dit, op zijn Heer de Baron van *Wake* vertrouwende, de Koninglijke wegh tot zich getrokken, daer het te vooren een dorpje was, en 't niet geoorloft was daer met wagens door te rijden, mits een keten over de brugh geſchooren was; waer van de ſleutels by den Bailjou van Hertford waren. Bykans in welke tijdt Gilbert Maerſchalk, Graef van Penbroek, onder de Grooten van Engelandt wel de voorneemſte, alhier een Ridderlijk ſpel, welk men een *Tornoy-ſpel* noemt, onder de naem van *Fortunius*, de Koninglijke macht, waer van de *Tornoy-ſpelen* verboden waren, beſpottende, verkondight heeft. Alwaer, als een groote menighte van Edelen t'zamen-
1241. gekomen was, hy by geval, terwijl hy rende, van een hals-ſtarrigh paert, de toom gebroken zijnde, af-geworpen, en vertreden, ellendiglijk den geeſt gegeven heeft. Deze *Tornoy-ſpeelen* waren openbare oeffeningen van wapenen onder de Edelen, en meêr als proef-ſpelen, ingeſtelt, zo wy Munſterus gelooven, in het DCCCCXXXIV jaer; welke ook haer wetten hebben gehat, die men by den zelfden vint; en zijn met zo groot een dolligheyt, en nederlaeg der Edelen overal, doch inzonderheyt in Engelandt; waer van ze Koning Steven af-geſchaft heeft, langen tijdt gehouden zijn, dat zy door verſcheyde beſluyten der kerk verboden zijn, onder ſtraffe, dat, die in de zelve gedoot waren, de kerklijke graven zouden derven; en van onzen derden Henrijk een wet gegeven, door raedt der wijzen, dat de erfgenamen der overtreders uyt haer vaderlijk erf zouden uyt-geſloten worden. Tegen zoo gezond een wet, heeft deze quade en verderflijke gewoonte nochtans lang in zwang geweeſt, en niet voor de tijden van de derde Edward t'eenemael vergaen.

Neubrigenſis lib. 5. cap. 4. Math. Pariſ. Anno 1248.

Tuſſchen deze twee ſteden *Hertford* en *Ware*, welke naeulijx twee mijlen van elkander liggen, wort de *Lea*, ten noorden, met twee rivierkens vermeerdert; Aſſerius noemt ze *Mineram* en *Beneficiam*. *Beneficiam* zoud ik ramen te zijn, waer aen *Benington* gelegen is; alwaer het edele huys van *Benſted* eertijdts haer kaſteelken gehadt heeft; gelijk *Mineram* de andere; waer by *Pukerich* light, 't welk door gunſt van de eerſte Koning Edward, en door toe-doen van Willem *Le Bland*, een koop-markt en jaer-markten heeft. Waer
Furnivall. aen zich van achteren op-doet *Munden Furnivall*, gelijk het met deze naem verhaelt wordt, 't welk tot zijn Heer gehadt heeft Gerard de *Furnivall*, (waer van het ook de naem gedragen heeft) de jongſte zoon van Gerard *Furnivall* de *Sheffeld*. Maer laet ons tot de rivier *Lea* en *Ware* keeren, alwaer die Aſſerius verhaelt, dat de Deenen, met haer roofſchepen aldaer gevoert, een ſterkte gebout hebben, 't welk als het de Koning Ælfred niet kon verwinnen, zo heeft hy, door drie gegrave water-loopen, de wateren van de *Lea* afgewent, op dat zy haer ſchepen niet zouden wederom voeren; zo dat zy nu de by-wooners daer van bykans te geenen nut geweeſt is, tot dat nu onlangs de graft herſtelt zijnde, zy bequamer gemaekt is, om de koopmanſchappen, en 't kooren, &c. te vervoeren. Niet vêr heeft zy van *Ware* geloopen, als zy een rivierken (men noemt het *Stort*) ten ooſten tot zich in-neemt, welk eerſt af-loopt door *Biſſchops Stortford*, een kleyne ſtadt, eertijdts verſterkt met een kleyn kaſteel, t'zaem-gebracht door een hooge aerd-hoop, op een eylandt, 't welk de eerſte Koning Willem aen de Biſſchoppen van Londen geſchonken heeft, waer van 't ook naer de Biſſchop genoemt is; doch Koning Ian heeft het in ſpijt van Biſſchop W. vernielt. Van daer wort het voorby *Hunſdon* gevoert, welk de tijtel van Baron gegeven heeft aen Henrijk *Cary*, door de genade van Koningin Elizabeth, wiens Kamerling hy geweeſt is, als die, behalven dat hy uyt het Koninglijke huys der Graven van Somerſeth geſproten was; ook der zelfde Koninginne bloedt-verwant, van wegen haer moeder Anna Boulijn, geweeſt is. Dit rivierken alzo aengenomen hebbende, zoo haeſt zich de *Lea*, nu blyer na de *Teems*, en zich als van dit ongeluk verheugende, groet het de *Theobaldiſche* huyzingen, gemeenlijk *Thibaulds* genoemt, de welke die eerlijkſte Neſtor van Engelandt, de Baron *Burghley*, opper-Schat-meeſter van Engelandt (dien deze rivier willigh bekent, dat zy voor haer herſtelde graft te danken heeft) tot alle fraeyigheyt, indien ghy op 't gebou ziet; tot alle geneughlijkheyt, indien ghy op de hoven en wandel-plaetſen, met dichte boſſchen bekleet, ziet, gebout heeft.

Biſſchops Stortford. Caſtle of Waymore.

Baron Hunſdon.

Theobalds.

Maer laet ons meêr binnenwaerts, en tot ouder dingen komen. Twaelf mijlen van *Hertford*, ten weſten, is geweeſt VEROLANIVM, eertijts een zeer vermaerde ſtadt, by Tacitus VERVLAMIVM, by Ptolomæus VROLANIVM, en VEROLAMIVM. Deze is heden genoeghzaem bekent, beneven de kerk van S. Albanus in de Hundred van *Caisho*, (welk de CASSII, welker Cæſar gedenkt, buyten twijfel in gehadt hebben) by den Saxen Watlinga-ceaſtep, van de Koninglijke weg *Watlingſtreat*, en Weſtlam-ceaſtep. En 't heeft die oude naem noch niet af-geleght; want het wort gemeenlijk *Verulam* genoemt, ſchoon 'er, behalven de vervalle muuren der veſten, de vier-kante vloeren, en de dikwijls uyt-gegrave Roomſche penningen, niets overig zy. Het is aen een heuvel, zachtlijk ten ooſten nederdalende, gelegen geweeſt, omringt met zeer vaſte veſten, een dubbele wal; en ten zuyden met diepe graften, en ten ooſten met een rivierken beſproeyt, welk eertijts in een groot moeraſch ſtil geſtaen heeft; waer van men giſt, dat dit de ſtadt van Caſſibelin geweeſt is, met boſſchen en moeraſſchen beveſtigt, welke Cæſar overwonnen heeft; want daer is noyt in deze wijk geen andere poel, dat ik weet, geweeſt. In Neroos tijden wierd zy een *Municipium* geacht, waer van zy in der ſteden Naem-reex, van Ninnius *Caer Municip* genoemt wort; zo dat men niet te twijfelen behoeft, of dit is *Caer Municipium* geweeſt, welk Hubertus Goltzius in 't oude opſchrift gevonden heeft. *Municipia* nu waren ſteden met het recht der Roomſche burgers begiftight; en is die naem gemaekt van *Muneribus Capiendis*, het ontfangen der Amten, dat is, *het gemeen bevel over 't gemeene beſt:* en zy hebben, zo veel de ordens aengaet, gehadt Tien-mannen, Ridders, en het gemeene volk; wat de gemeene raets-pleging betreft, de Raets-heeren en 't volk; en wat de Overheden en Prieſters raekt, Twee-mannen; drie-mannen in 't recht uyt te ſpreken, Schat-meeſters, Bou-meeſters, Rent-meeſters, en Prieſters. Of dit nochtans een *Municipium*, met oft zonder verkieſing van ſtemmen geweeſt zy, zal niemant lichtlijk zeggen. Want een *Municipium* met verkiezing van ſtemmen, noemden zy, dien het geoorloft was eeren-ampten aen te nemen, gelijk aen d'andere kant, dien het geoorloft was, zonder verkiezing van ſtemmen. Onder de zelfde Nero was het, als Bunduica oft Boodicia, Koningin der Icenen, door een bitteren haet tegen de Romeynen, hun een doodlijken oor-

Verolanium. S. Albones

De ſtadt van Caſſibelin.

Municipia.

oorlogh beſchooren had, van de Britannen, als Tacitus verhaelt, vernielt. Hier van heeft Suetonius geſchreven: Door zoo veel quaden van den Vorſt, is de Britanſche nederlage toe gekomen, waer door * twee voorneme ſteden, met een groote moordt der Roomſche burgers en bontgenoten, uyt-geroeyt zijn. Zy heeft niet te min wederom herbloeyt, en is tot de hooghſte vermaertheydt geraekt, en wy hebben oude penningen hier, zoo 't ſchijnt, gemunt gezien, met het opſchrift TASCIA, en aen d'andere zijd VER. het welk die zeer geleerde navorſcher, en onderzoeker der eerwaerdige oudtheydt David Powelus, Doctor der heylige Godt-geleertheydt, vertaelt heeft, de tribuyt oft ſchatting van *Verulamium*. Want *Taſc*, als hy my wijs gemaekt heeft, betekent in 't Britanſch Schatting, *Taſcia* een Schat-penning, en *Taſcyd*, de voorneemſte Schat-verzamelder. Maer ziet ghy ook de penning zelf, dewelke wy ook te vooren vertoont hebben.

** Verulam en Maldon.*

Wat Taſc *betekent.*

Deze meenen zommige voor de aenkomſt der Romeynen geſlagen te zijn, maer ik geloof hun niet: want ik heb altijdt geacht dat het Schat-penningen geweeſt zijn, die, op 't hooft, en de landen geſtelt, alle jaren van de Romeynen geeyſcht zijn, als ik te vooren gezeyt heb. Want al eêr de Romeynen aengekomen zijn, geloof ik naeulijx dat de Britannen geldt gemunt hebben. My gedenkt nochtans, 't geen Cæſar van de zelveſchrijft: Zy gebruyken doch kopere penningen, oft yzere ringen, na een zeker gewicht gewogen, waer voor de oude bocken, yzere Lancien hebben, waer voor de *Critici*, yzere Platen ſtellen. Maer mijn reden keer ten voorſtel. Het zelfde web hier te her-weven luſt my niet. In geen ding nu was *Verolamium* zoo vermaert, dan dat het Albanus, een burger van byzondere heyligheyt, en geloof in Chriſtus, voortgebracht heeft, dewelke, als Diocletianus de Chriſtlijke Godts-dienſt met uyt-gezochte plagen pooghde uyt het geheugen der menſchen te wiſſchen, met een onverwinlijke ſtantvaſtigheyt des gemoets, de eerſte in Britannien de doot voor Chriſtus geleden heeft. Waer van hy onze Steven, en de eerſteling der Martelaren van Britannien genoemt wordt, en Fortunatus Presbyter gezongen heeft:

Penningen der Britannen.

By anderen Ringen.

Albanus Martelaer.

Zoo brengt ons 't vruchtbaer Britten-landt
Den treflijken Albaen ter handt.

En Hiericus Gallus, die voor zeven-hondert jaren geleeft heeft, ſpreekt van den zelfden, en zijn dootſlager, niet zonder wonder-werk geblint zijnde, aldus:

In 't leven van S. Germanus.

Hy die, voor Chriſtus naem, wel hondert ſtraffen leed,
Dien 't vonnis eyndelijk 't veel-wetend hooft affneed,
Is zelfs niet tot geluk des Beuls verſcheyden mogen;
Is zelfs niet tot geluk des Beuls verſcheyden mogen;
Want als de Heyligh 't hooft, verloor de Beul zijn oogen.

Tot dezes verwijt, en der Chriſtenen ſchrik, als gelezen wordt in zijn oude ſtrijdt, hebben de *Verolamiers* zijn Martelaerſchap in Marmor-ſteen geſchreven, en in haer veſten gemetſelt: maer namaels als het bloedt der Martelaers de wreedtheydt der dwinglanden verwonnen had, zoo hebben de Chriſtenen een kerk, van een wonderlijk werk, (als Beda zeght) tot zijner gedachtenis gebout, en is den *Verolamiers* zoo groot een achting der Godts-dienſt aen-gekomen, dat hier een *Synodus* in 't cccc xxix jaer gehouden wierd, als de Pelagiaenſche kettery, door Agricolaes zoon, van de Biſſchop Severianus in dit eylandt was weder opgeſtaen, en de Britanſche kerken zoo beſmet, dat zy, om de waerheydt te beveſtigen, Germanus Antiſiodorenſes, en Lupus Tricaſſinus uyt Vrankrijk riepen; dewelke, de kettery weder-leght hebbende, zich achtbaer onder de Britannen gemackt hebben, inzonderheydt Germanus, die in dit eylandt veel kerken heeft, die hem toe-gewijt zijn, en neven de veſten van deze vervalle ſtadt, is noch een kapel, met de naem van *Germanus*, ſchoon zy nu tot een onheyligh gebruyk ſtrekt, op welke plaets hy voor een Preek-ſtoel Godts woort verkondight had, gelijk de oude brieven van Albanus kerk getuygen. Dewelke (gelijk Conſtantius, toen ter tijdt bloeyende, in zijn leven ſchrijft) het graf van S. Albanus heeft laten openen, en heeft in 't zelve eenige overblijfſels der Heyligen geborgen, op dat ook de herberg van een graf zoud hebben, die een hemel ontfangen had. 't Welk ik hier in 't voorby gaen aenteken, om de zeden van die eeuw aen te merken. En niet lang daerna is het in 't gewelt der Saxen geraekt, doch Vther de Britan, om zijn ſlangſche voorzichtigheydt *Pendragon* toe-genaemt, heeft het door een zwaer langduurigh belegh weêr gekregen: na wiens doodt het wederom in der zelfde handen gevallen is. Want uyt Gildaes woorden kan lichtlijk af-genomen worden, dat de Saxen in haer tijdt deze ſtadt in gehat hebben: Godt, zeght hy, ontſteekt ons de helderſte lampen der Heyligen, welker lichamen, graf-ſteden, en lijd-plaetſen, zoo zy door de bedroefde ſcheuring der Barbaren, om onze zeer vele zonden den burgeren niet ontnomen wierden, zy zouden de gemoederen der aenſchouwers niet de minſte brandt der Godlijke liefde aen brengen, S. Albanus van Verolamien, &c. zegh ik. Als Verolamium door deze oorlogen vervallen was, zoo heeft Offa, de machtighſte Koning der Merciers, uyt zijn landt, omtrent het DCC XCV jaer, in een plaets die zy *Holmehurſt* genoemt hebben, een groot kloofter gebout, ter gedachtenis van S. Albanus, oft, gelijk in des zelfs brief gelezen wordt, aen onzen Heer Ieſus Chriſtus, en den Martelaer S. Albanus, wiens overblijffels tot hoop van een tegenwoordigh geluk, en toekomſtige zaligheydt, de Godlijke genade vertoont; en terſtont is 'er te gelijk een ſtadt op-gerezen, welke men na 't zelve *S. Albans* noemt. En Offa zelfs, en de Koningen van Engelandt, die hem nagevolght hebben, hebben aen 't zelve groote bezittingen gegeven, en wijdtluftige voor-rechten van de Roomſche Pauzen verkregen, welke ik uyt onzen Florilegus hier zal aenhechten, op dat ghy de overvloedige mildadigheydt der Vorſten tot de kerk beſchouwen mooght. Zoo ſchrijft hy dan: De allermachtighſte Koning Offa heeft aen den Voormartelaer S. Alban gegeven zijn heerlijke hoeve, welke bykans twintigh mijlen van Verolamien af is, en * *Vneſlaw* genoemt wordt, en zoo veel in 't ronde, als tot heden des Konings ſchriften getuygen, als in de voornoemde Heerlijkheyt begrepen wordt. Welke Heerlijkheyt, naemlijk, met zoo groot een vryheyt begiftight ſchijnt, dat zy van de Apoſtelſche gewoonte en ſchatting, welke *Romskot* genoemt wort, daer nocht de Koning, nocht de Aerts-biſſchop, oft Biſſchop, Abt oft Prioor, oft yder een in 't Rijk, van des zelfs betaling bevrijt is, zy wel alleen geruſt is. En over de Prieſters en Leeken van zijn gantſche bezit, pleeght de Abt oft de Munnik, die Opper-diaken onder hem geſtelt is, het Pauzelijk recht. Zoo dat zy geenigen Aerts-biſſchop, oft Biſſchop, oft Legaet, als den opperſten Paus gehoorzaemheydt bewijſt. Is ook dit te weten, dat de groot-dadige Koning Offa, ten tijden, als hy aen den Stadthouder van S. Pieter, den Paus der ſtadt Romen de ingeſtelde ſchatting, dat is, *Romskot*, van zijn Rijk toe-geſtaen heeft, hy zelf van den Roomſchen Paus verworven heeft, dat de kerk van S. Alban eerſte Martelaer der Engelſchen, het zelfde *Romskot* van de gantſche Provincie van Hertford, waer in de vaek genoemde kerk gelegen is, getroulijk zoud verzamelen, en het verzamelde tot haer eygen gebruyk behouden. Waer van, gelijk de zelve kerk, even als zy van den Koning alle Koninglijke rechten, zoo heeft den Abt van die plaets, die 't voor een tijd geweeſt is, Pauzelijke verſierſelen. Ook heeft Hadrianus de vierde Roomſche Paus, in de buurt gebooren, aen de Abten van dit klooſter vergunt, dat (ik ſpreek uyt de Voorrechten zelf) gelijk S. Alban de eerſte Martelaer der Engelſchen te zijn bekent wordt: alzoo de Abt van zijn klooſter, onder de Abten van Engelandt altijdt de eerſte in de orde van waerdigheydt gehouden werde. En de Abten hebben niets, dat tot nut oft ſieraedt zijn konde, nagelaten, dewelke een wijde water-poel onder Verolamien door ingevoerde aerde geſtopt hebben. Aen de plaets is nochtans de naem van *Fish-pole*, tot noch toe hier een ſtraet van de ſtadt, gebleven. Beneffen welke, als by ons geheugen Ankers uyt-gegraven zijn, zoo hebben zommige gelooft, door Gildaes bedurve plaets bewogen, dat de Teems hier t'eeniger tijdt zijn loop gehadt heeft. Maer verſta van deze poel oft viſſchery, 't gene een oudt Geſchicht-ſchrijver geſchreven heeft: De Abt Alfric heeft de groote en diepe viſſchery, S. Albaens kerk al te ſchadelijk, en naby gele-

** Mooglijk Wineſlow.*

Ankers uytgegraven.

S. Germans Chapell.

gen zijnde, welke *Fish-pole* genoemt wierd, met groot geld gekoft. Want het was des Konings viſſchery, en des Konings dienaers en viſſchers het klooſter zeer moeylijk, en den klooſter-lieden laſtigh geweeſt. Waer van hy 't water namaels heeft af-getapt, en droogh gemackt.

Indien ik uyt het verhael des gemeenen volx wilde optellen, wat een grooten hoop Roomſche penningen, hoe veel beelden van goudt en zilver gegoten, hoe veel vaten, hoe veel Marmore ſtijlen, hoe veel hoofden van pilaren, en hoe veel oud-werkſche wonderen, hier uytgehaelt zijn, mijn reden zoud alle geloof te boven gaen. Hoor nochtans een weynigh uyt de gelooflijkheyt van een oudt Geſchichtſchrijver: De Abt Ealdred, als Eadgar heerſchte, te Verolamien eenige oude onder-aerdtſche gewelven nagevorſcht hebbende, heeft alles om-geroeyt, hy heeft wegen met onderaerdtſche gangen geheel door de konſt uyt-geholdt, van welke zommige onder 't water waren, dat eertijdts meeſtendeel aen de ſtadt vlood, vernielt en geſtopt. Want het waren ſchuyl-plaetſen van moordenaers en hoeren. De graften der ſtadt, en eenige hollen, waer toe de quaedtdoeners, als tot haer toevluchten, gevloden hebben, heeft hy geëffent; doch de heele tichels, en de ſteenen, die hy tot het bouwen bequaem vond, wegh leggende: by de ſtrant hebben zy eyke-planken, met ingehechte ſpijkers, met ſcheeps-pik beſmeert, gevonden, als ook ſcheeps-gereedtſchap, als Ankers, door de roeſt half af-geknaeght, en dennen Riemen. En weynigh hier na: Eadmer zijn navolger heeft het werk, dat Ealdred begonnen had, volhart, en zijn gravers hebben in 't midden van de ſtadt, de oude fundamenten van 't Palleys om-geworpen, en in 't hol van de muur, even als in een kasken, zijn zy geraekt op boeken met eyken berderen, en zijde banden, van welke het eene inhield het leven van S. Albanus, in de Britanſche tael beſchreven, de andere der Heydenen zeden. Als zy de aerde dieper geopent hebben, hebben zy oude ſteene tafelen, tichelen, en ſtijlen gevonden, inſgelijx emmers, kannen, konſtelijk gebakken en gedraeyt, inſgelijx glaze vaten, waer in de aſch der dooden was, &c. Eyndlijk heeft Eadmer van deze overblijffelen voor S. Alban een nieu klooſter gebouwt. En dit zy genoegh zoo veel de oudtheydt en waerdigheydt aengaet, verſta nu ook, zoo 't u belieft, tot lof van Verolamien, als een toe-gift, de veerzen van Alexander Necham, van daer voor cccc jaren geſproten:

Wel eêr was Verolam een wijdt vermaerde ſtadt,
Die meêr aen kunſt, als aen natuur te wijten had.
Dees, moedigh op haer volk, verachte zeven jaren
De moeyt' van Pendragon, en zijn belegeraren.
Hier, Romen, is Albaen, uw burger tot zijn loon,
Vereert met 't edel puyk der Martelaren kroon.

En elders:

Dees plaets heeft 't aenbegin van onzen tijdt gekent,
En onzer jaren reex, en onzes levens lent.
Dees plaets heeft onze jeught met eerelijke kunſten
Voorzien, en is de bron die oyt ons lof begunſten.
Door Mart'laer, volk, en ſtant gelukkigh, heeft gezien
Ontſprongen uyt haer ſchoot veel treffelijke liên.
Alwaer 't Gods-dienſtig heyr, dat zich aen Chriſt gewijt heeft,
In onvermoeyde vlijt, en Geeſtelijke ſtrijdt leeft.

S. Albans. Verolamien heden tot akkers verandert zijnde, zo bloeyt de kerk van S. Alban, uyt haer val getogen, als een treflijke en wijdtluftige ſtadt, en is de kerk van dat klooſter noch overigh, aenzienlijk, in grootheydt, treflijkheydt, en oudtheydt; welke, als de Munniken verſtoort wierden, van de burgers voor 400 ponden van onze munt verloſt, op dat zy niet geſlecht wierd, en tot een Parochy-kerk verandert is: en het heeft een zeer ſchoone vont van louter koper, waer in de kinderen der Koningen van Schotlandt plegen gedoopt te worden; 't welk Richard *Leus* Ridder, Overſte der gravers, uyt de roof van de Schotſche oorlogh, met dit hovaerdigh opſchrift gewijt heeft:

De vont uyt de Schotſche roof.

CVM LÆTHIA OPIDVM APVD SCOTOS NON INCELEBRE, ET EDINBVRGVS PRIMARIA APVD EOS CIVITAS INCENDIO CONFLAGRARENT, RICHARDVS LEVS EQVES AVRATVS ME FLAMMIS EREPTVM AD ANGLOS PERDVXIT. HVIVS EGO TANTI BENEFICII MEMOR NON NISI REGVM LIBEROS LAVARE SOLITVS, NVNC MEAM OPERAM ETIAM INFIMIS ANGLORVM LIBENTER CONDIXI. LEVS VICTOR SIC VOLVIT. VALE, ANNO DOMINI M. D. XLIII. ET ANNO REGNI HENRICI OCTAVI XXXVI.

Dat is:

Als Leyth, een ſtadt by de Schotten, niet onvermaert, en Edenburgh, de voorneemſte ſtadt by de zelve, in brant ſtonden, zoo heeft Richard Leus, Ridder, my uyt de vlam getogen, tot de Engelſchen gebracht. Dezes zo groote weldaet gedachtigh, ik, die niet als der Koningen kinderen gewoon ben te waſſchen, heb nu oook mijn dienſt aen de laeghſte der Engelſche gewilligh toegezeyt. De overwinner Leus heeft het zoo gewilt. Vaer wel, in het M D XLIII *jaer des Heeren, en in 't* XXXVI *jaer van de heerſching van de achtſte Henrijk.*

Maer tot de zaek. Gelijk de oudtheydt deze plaets tot een outaer der Gods-dienſt gewijt heeft, zoo ſchijntze ook Mars tot een plaets van den oorlogh geſtelt te hebben. Want, op dat ik andere dingen verzwijgh, als Engelant onder 't huys van Lancaſter en York, als van levens-middelen uyt-geput, door den inwendigen oorlogh verviel, zoo is 'er tweemael in de zelve ſtadt, tuſſchen de Hertogen der partyen, met onderlinge veranderlijkheydt van 't avontuur geſtreden. Eerſtlijk heeft Richard, Hertogh van York, den 1456. Lancaſters een zware nederlaegh aengedaen, de zeſte Koning Henrijk gevangen, en veel van treflijken naem gedoot. In 't vierde jaer daer na hebben de Lancaſters, onder 't beleyt van de Koningin Margriet, een voorſpoedige ſlagh genietende, die van York alhier verſlagen, en den Koning in vryheyt herſtelt.

Omtrent deze ſtadt (op dat ik het bolwerk, dat het gemeene volk *Oiſters-hils* noemt, en ik het kaſteel van *Oſorius Prop.* acht, nalate) hebben de Abten, door een Godtvruchtigh beraet, den Geeſtlijken maeghden een klooſter op-geright te *Sopwell*, den Leprozen het Gaſthuys van S. Iuliaen, den zwakken vrouwen het andere genoemt *S. Maria de Pré*, dat is, *van den Beemde*, beneven 't welke de *Gorambers* een rijke hoeve gehadt hebben, alwaer Niklaes Bacon, Groot-zegel-bewaerer van Engelandt, een huys, welk zijner waerdigh is, gebout heeft. Hier by light *Redborn*, dat is, zoo men 't vertaelt, *'t Roode water*, daer nochtans het voorby-vloeyende water niet meêr roodt is, als de roode zee. Een plaets eertijds vermaert door de overblijffelen van den Martelaer Amphibalus, die van S. Alban in 't Chriſtlijk geloof onderwezen, en onder Diocletianus om Chriſtus wil geſtorven is, welke hier gevonden zijn. Heden bekent, om dat het light aen de gemeene krijgs-wegh, die men *Watling-ſtreat* noemt, en het rivierken *Wenmer* dicht by zich heeft, welk nimmer op-welt, en rijſt zonder voor-teeken van ſchraelheyt van koorn, en een zware tijdt, gelijk men gelooft. Hier dichte by zullen wy, niet zonder reden, achten, dat de Schans DVRO-CO-BRIVAS geweeſt is, van welke Antoninus verhaelt, hoewel de gelegenheyt daer tegen roept. Want gelijk *Redborn* in onze tael, zoo betekent *Dur-cho* in de Britanſche even 't zelfde, te weten, *Roodt water*. En voorwaer de oude plaetſen worden zeer wel geraemt uyt de oude opſchriften, leydingen der wegen, oorſprong, en gelijkenis der namen, by-gelege rivieren, en meyren; hoewel zy met de ſchriften der Reys-boeken niet juyſt over-een-komen, om dat die zeer lichtlijk verdurven, en de begrijpen der wegen verandert worden. Het kan voorwaer niet zijn of *Dur-co-brivæ* zijn geweeſt, daer die Roomſche wegh over dit water gegaen is, te weten, onder *Flamſted*; want daer is een water-ader, groot genoegh, zeven mijlen van *Verolamien*, waer voor, door de zorghloosheydt der boekhandelaers, XII ingeſlopen is, welke terſtont, noch teêr zijnde, de wegh doorſnijdt, en ſchoon zy hier zonder naem zy, beneden de ſtadt van S. Alban wordt zy *Col* genoemt. En *Briva*, 't welk by vele namen van plaetſen gevoeght is, acht ik by de oude Britannen en Franſen een Brug, oft Over-vaert betekent te hebben, dewijl 't aen de rivieren alleen gevonden werdt. In dit eylant zijn geweeſt twee *Durobrivaes*, dat is, zoo ik niet mis, over-vaerten over 't water; in Vrankrijk is geweeſt *Briva Iſaræ*, nu *Pontoiſe*, daer zy de *Iſara*, *Briva-Oderæ*, daer

Redborn.

't Wort ook Womer genoemt.

Duro-co-briva.

Wat Briva *betekent.*

daer zy de *Odera*, *Samarobriva*, (want dit is de ware naem) daer zy de rivier de *Soom* eertijts over-gevaren hebben.

Flamsted. Weynigh hooger wort *Flamsted* op een heuvel gezien, het welk Leoftan, Abt van S. Alban, ten tijde van S. Edward, aen drie Ridders heeft gegeven, Turnot, Waldef, en Turman, op dat zy het nabuurige landt tegen de moordenaers zouden beschermen. Maer Willem de *Conquesteur* heeftze haer benomen, en gegeven aen Rogier de *Todeney* oft *Tony*, een zeer doorluchtigh Noorman, diens Baronny het geweest is; doch door de dochter is het eyndlijk tot de *Beauchamps*, Graven van Warwijk, over-gedragen.

Hemsted. Van hier ben ik ten zuyden-waerts nedergegaen naer *Hemsted*, een koop-stedeken, *Hehanhamsted* genoemt, als het de Koning Offa aen 't klooster van S. Alban schonk, gelegen tusschen de heuvels, by een rivierken, welk terstont met een ander t'zamen-vloeyt, dat door *Berkhamsted* loopt: al-

Berkham-sted. waer de grootste van Engelandt, die nu, door raedt van Fretherijk, Abt van S. Alban, gedacht hebben om 't nieuwe jok der Noormannen af te werpen, t'zaem-gekomen zijn; en Willem de *Conquesteur* is, als gelezen wordt in 't leven van den zelfden Fretherijk, by haer gekomen, als hy zich vreesde, dat hy 't Rijk, 't welk hy met zo veel bloet-vergietens verkregen had, verliezen mocht. En na veel herre-werringen heeft de Koning in de tegenwoordigheydt van d'Aerts-bisschop Lanfranc, voor 't goedt der vrede gezworen op al de overblijfselen van de kerk van S. Alban, en zijn handt op 't heyligh Euangelie geleght hebbende, de Abt Fretherijk den eedt bedienende, de goede en oude aengenome wetten des Rijx, die de heylige en Godtvruchtige Koningen van Engelandt zijn voorzaten, en inzonderheydt de Koning Edward ingestelt heeft, ongeschent te onderhouden. Maer hy heeft vele van die Grooten terstont in haer goederen qualijk gestraft, en deze stadt aen Robert, Graef van Morton en Cornwal, geschonken, die, gelijk men zeght, hier een kasteel met een dubbele graft en wal heeft gebout, waer in Richard, Koning van Romen, en Graef van Cornwal, nu met eer en jaren vervult, tot een beter leven verhuyst is. Dewelke geen kinderen nalatende, zoo heeft eyndlijk de derde Edward dit kasteel met de stadt aen Edward, zijn eerst-gebooren zoon, dien schoonsten Vorst, dien hy tot Graef van Cornwal verkoren heeft, over-gedragen, waer van 't ook noch het erf der Graven van Cornwal is. Doch 't kasteel is nu niets anders, als een gescheurde vest, en een ongeschikte steen-hoop, waer op Edward *Cary*, Ridder, en 's Konings Iuwelier, uyt het geslacht der *Careys*, in 't Graefschap Devon, een treflijk, en zeer geneughlijk huys nu onlangs op een heuvel gebout heeft. Maer in de stadt zelf is niets te zien, als een School, die I. *Incent*, Deeken van S. Paulus te Londen, van hier gesproten zijnde, aen de goede wetenschappen gewijt heeft. Meêr ten zuyden light *Kings*

Kings Langley. *Langley*, eertijdts een Koninglijk huys, waer in Edward de *Langley*, zoon van de derde Koning Edward, en Hertogh van York, geboren, en van 't zelve genoemt is, alwaer een kloosterken der Predijker-broeders was, waer in de arme tweede Koning Richard, die schelm-achtigh van 't Rijk en 't leven berooft wierd, eerstlijk begraven, en namaels naer Westmunster gebracht, en daer voor 't Rijk met een kopere graf geloont is. Hier schier tegen over is noch een ander *Langley*, het welk, om dat het tot de Abten van S. Alban behoort heeft, *Abbots Langley* genoemt is: waer in gebooren is Niklaes, toe-genaemt *Breakspere*, namaels Roomsch Paus, en de vierde Hadriaen genoemt, die de Noorwegers eerst het Christen-geloof geleert, en de Romeynen, na haer oude vryheydt hakende, bedwongen heeft; aen den welken ook de Roomsche Keyzer de eerste Frederijk, als hy van 't paerdt klom, de stegel-reep gehouden heeft; en eyndlijk een vliegh, in zijn mondt vliegende, den adem gestopt heeft. Laeger heb ik gezien de koop-steden *Watford* en *Rikemanesworth*,

Abbots Langley. *De vierde Hadriaen Paus.*

Watford. waer van ik niets ouders gelezen heb, dan datse de Koning Offa aen S. Alban geschonken had, als ook *Caishobery*, dicht by *Watford*. In welke plaets Richard *Morison*, een zeer geleert man van Ridderlijke orde, en die onder de achtste Henrijk, en de zeste Edward, het Gezantschap by de grootste Vorsten bedient heeft, een huys begon; 't welk zijn zoon Karel zeer treflijk tot zijn hooghte gebracht heeft. *Caishobery.*

Méêr ten ooften heeft zich de krijghs-wegh der Romeynen recht gestrekt, van Londen naer Verolamien, door *Hamsted-head*, *Edgeworth*, en *Ellestre*, neven welke, in dezelve vêrheydt, als Antoninus in zijn Reys-boek SVLLONICÆ stelt, *Sulloniacæ.* te weten, vijftigh schréden, van Londen XII, van Verolamien IX, zijn noch overigh de tekenen van het oude Wacht-huys, en daer worden veel vervalle muuren uyt-gegraven op een heuvel, die men heden *Brokley-hill* noemt. Doch als de Romeynen hier af lieten te heerschen, de woestheydt allenxkens inkruypende, terwijl alles door de Saxsche oorlogh rookte, zoo is deze wegh, gelijk alle andere dingen, lang verzuymt geweest, tot datse Leofstan, Abt van S. Alban, een weynigh voor de aenkomst der Noormannen herstelt heeft. Want hy, als in zijn leven geschreven wordt, heeft de duystere bosschen van de kant van * *Ciltrin* tot aen * *Chiltern.* Londen, inzonderheydt daer de Koninglijke straet is, welke *Watling streat* genoemt wordt, doen af-houwen, de oneffe plaetsen effen maken, bruggen timmeren, de af-gebroke wegen tot een zekerer vlakte brengen. Maer voor driehondert jaren is deze wegh eenighzins verlaten geweest, mits 'er een andere, door de toelating der Bisschoppen van Londen, door *High-gate* en *Bernet* geopent wierd. Dit be- *Bernet.* gint nu door een beeste-markt zeer vermaert te zijn, maer vermaerder door de slagh, als Engelandt door den oorlogh, tusschen die van Lancaster en York, in haer eyge ingewant bestaen dorst, al wat haer de eergierige troulooseydt geboodt. Want met schaedlijke tekenen heeftmen te *Gledesmore*, en daer beneven zelf op Paesch-dagh zeer scherpelijk, en lang twijffelachtigh, vermidts een dichte mist het aerdtrijk dekte, gevochten. Eyndlijk doch is de overwinning gelukkighlijk aen de vierde Koning Edward geraekt: Richard *Nevill*, Graef van Warwijk, gedoodt zijnde, den welken, gelijk de oogh-luyking des avontuurs wreet, en den Koningen schaedlijk gemaekt had, alzoo heeft de doodt Engelandt van een lange vrees van burgerlijke oorlogen verlost.

Dit landt van Hertford heeft Graven gehat uyt het huys *Graven van Hertford.* der *Claren*, die nochtans dikwijler van de *Claren* in Suffolk, haer voorneemste woon-plaets, Graven van *Clara* genoemt zijn geweest. De eerste, dat ik weet, is geweest Gilbert, die met de tijtel van Graef van Hertford, in de brief van Koning Steven, als getuyge bygebracht wort. Insgelijx wort Rogier de *Clara*, ten tijde van de tweede Henrijk, in 't Roode boek van 't Scaccarium, Graef van Hertford genoemt, als ook zijn navolgers, die ghy op haer plaets zien mooght. Maer als zy door erf-recht, en genade van den Vorst, het Graefschap van Glocester verkregen hebben, zoo hebben zy beyde de tijtels t'zamen gebruykt, en zijn tot de Parlamenten, met de naem van Graven van Glocester en Hertford, beroepen geweest. En Richard van *Clara*, die in 't MCCLXII jaer gestorven is, wordt uytdrukkelijk van de Westmunsterse Florilegus, Graef van Glocester en Hertford genoemt, alwaer hy dit zijn graf-schrift verhaelt:

Hier light Hippolyts schaemt', en Paris wangen-schim,
Ulysses zin, Æneas Godsvrucht, Hectors grim.

Doch by onzer vaderen geheugen heeft de achtste Henrijk, Edward de *Sanct Maur*, oft van *Seymor*, met de tijtel van Graef van Hertford vereert, die ook namaels Hertogh van Somerset geworden is. En hem is in dit Graefschap gevolght zijn zoon, van de zelfde naem, een zeer eerlijk man, en byzonder lief hebber der goede konsten.

Dit Graefschap heeft 120 *Parochien.*

DE

DE TRINOBANTEN.

BY de Cattieuchlanen *waren gevoeght, die by Cæsar* TRINOBANTEN, *by Ptolomæus en Tacitus* TRINOANTEN *genoemt zijn, in die landen, dewelke met een veranderde naem gemeenlijk* Midlesex *en* Essex *genoemt worden. Waer die oude naem van afgekomen zy, durf ik niet wel gissen, 't zy dat zy uyt het Britansche* Trenant *gesproten zy, 't welk steden in een dal betekent: want dit landt is aen de Teems gelijk als heel in een dal gelegen. Maer deze mijn raming behaeght my niet. Nochtans zijn zy, die in* Gallowey *van Schotlandt, zijnde gantsch diep en laegh door de dalen, gewoont hebben, eertijdts in 't Britansch* Noanten *en* Novanten *genoemt geweest, en aen het dal van den Rhijn, in 't Fransch* Le Vault, *heeft het volk, eertijts* Natuaten *genoemt, en haer wooning, en haer naem gehat. Zoo dat deze gissing even zoo waerschijnlijk schijnt, als die van anderen, die de Trinobanten van Troyen, als* Troja Nova, *dat is,* Nieu Troyen, *eer-gierighlijk af-getrokken hebben. Maer deze mogen wel varen, en zich zelf behagen. Deze zijn ten tijde van Cæsar voor de allervaste burgery van 't gantsche landt gehouden geweest, (want het volk, dat de zelfde rechten gebruykt, noemt hy altijt* Civitatem, *een burgery,) en heeft Imanentius over 't zelve geheerscht, dewelke, als hy van Cassibelinus gedoot wierd, zoo is zijn zoon Mandrubatius, de doot door de vlucht ontkomende, tot Cæsar in Vrankrijk getrokken, en zijn getrouwigheyt volgende, met hem weder in Britannien gekomen. In welke tijt onze* Trinobanten *Cæsar door Gezanten verzocht hebben, dat hy Mandrubatius van 't ongelijk van Cassibelinus beschermen, en hem in de stadt zenden zoud, die daer Overste van zijn, en daer over gebieden zoude: 't welk geschiet zijnde, en veertigh Gijzelaers gezonden hebbende, zoo hebben zy de eerste onder de Britannen, zich in zijn trouw en geloof begeven. Deze Mandrubatius, om dit in 't voorby-gaen aen te tekenen, wort by Eutropius, Beda, en de jonger Schrijvers, Androgeus genoemt. Doch waer van deze verscheydenheyt des naems gesproten zy, is voor my gantsch verborgen, 't zy dat waer zy, 't gene ik van een man, in de Britansche Geschichten en tael wel ervaren, verstaen heb, dat naemlijk hem deze naem Androgeus, om zijn schelm-stukken, en verraedt gegeven is: want de betekening van schelmery vertoont zich daer in opentlijk, en onder de drie verraders van Britannien, in 't boek der Drielingen, wort hy voor de schelm-achtighste gehouden, om dat hy de Romeynen de eerste in Britannien geroepen, en zijn Vaderlandt verraden heeft. Na Mandrubatius, als nu door den brandt van de burgerlijke oorlogh Britannien by de Romeynen verzuymt, en aen haer Koningen en Wetten gelaten was, zoo is 't zeker, dat Cunobelin in die tijdt het Rijk bedient heeft, van welke wy u hier een oft twee penningen voor-dragen, schoon wy dezelve, en andere, alreê vertoont hebben.*

Ziet pag. 40, van de penning, getekent met TASC NOVANEI.

Wat by Cæsar een burgery is.

Androgeus.

Ziet pag. 40.

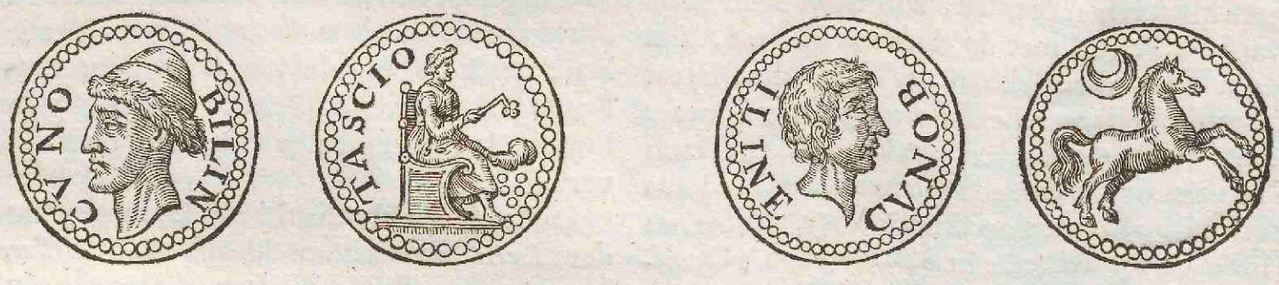

Suetonius. *Dezes zoon, van de vader verdreven zijnde, is met een kleyne hoop tot Cajus Caligula overgevlucht, en heeft zich aen hem overgegeven: 't welk het gemoedt van den jongen Keyzer zoo op-geblazen heeft, dat hy, als of het geheele landt overgelevert was, zeer grootsche brieven gezonden heeft: de brengers der zelve dikwijls vermanende, dat zyze niet als in de kerk van Mars, en in het dikste van den Raedt den Burger-meesters overleveren zouden. Na Cunobelins doot, heeft Aulus Plautius, onder het beleyt van Keyzer Claudius, dit landt aengerant. Hy heeft Togodun, de eene zoon van Cunobelin, gedoot, en den anderen, met namen Catacratus, overwonnen, waer van hy ook, als in de Iaer-boeken van 't Capitolium staet, blijdelijk zege-praelde, met zulk een eer (na 't getuygnis van Suetonius) dat Claudius aen zijn zijde ging, als hy naer 't Capitolium ging, en daer wederom van af quam: en hy zelf heeft het, de Legioenen hier terstont naer toe voerende, na weynigh maenden tot een Provincy gebracht. En van die tijt aen hebben de* Trinobanten *van den oorlogh gerust, tot dat zy, onder 't gebiedt van Nero, met de Icenen heymlijk t'zamen-spanden, om 't Roomsche jok af te smijten: maer Suetonius Paulinus heeft (als Tacitus verhaelt) deze oproer met veel bloedtvergieting der Britannen haestlijk bedwongen. Het Roomsche gebiedt eyndlijk in Britannien geeyndight zijnde, zo heeft de Britansche Vortigern, tot zijn los-geldt aen de Saxen, die hem gevangen hielden, met andere landen ook dit gelevert, als Ninnius getuyght, en 't heeft lang zijn eyge Koningen, maer onder schatting van die van Kent en Merk, gehat, van welke Sebert, in 't* DCIII *jaer, de eerste Christen geworden, en Suthred de laetste, van Egbert in 't* DCCCIV *jaer overwonnen zijnde, het Rijk den West-Saxen gelaten heeft. Maer hier van elders wijdtloopiger: laet ons nu de landen zelve bezien.*

MIDLE-SEX.

Idle-Sex heeft zijn naem van de middelste Saxen, om dat haer inwooners de middelste geweest zijn, tusschen de Oosterschc, Westerschc, Zuyderlijke Saxen, en die in die tijdt Merciers genoemt waren. Zy worden van de Buckinghammers door de rivier *Cole* ten westen, van de Hertforders ten noorden, door een wel-bekende landpael, van Essex ten oosten, door de rivier *Lea*, en van Surrey en Kent ten zuyden, door de Teems gescheyden. Het is niet ruym in begrijp, als op 't langste zijnde xx, op 't naeuste xii mijlen. Met de hooghste matigheyt der lucht, en goedtheyt der aerde, overal met schoone huyzen en dorpen versiert, en overal vol gedenkwaerdigheden. Aen de rivier de *Cole*, daer zy eerst in dit landt vloeyt, hebben wy *Breakespear* gezien, de oude wooningen van een geslacht van dezelve bynaem, waer uyt Hadriaen de vierde Roomsche Paus gesproten is, waer van wy terstont gesproken hebben; daer na *Haresfeld*, eertijts *Herefelle*, ten tijde van Willem de *Conquesteur*, de bezitting van Richard, de zoon van Gisleber. Meêr ten zuyden strekt zich *Vxbridge* in 't lang uyt, noch een jonge stadt en vol herbergen zijnde. Laeger is *Draiton*, van de Baronnen *Pagett* gebout: *Colham*, 't welk van de Baronnen *Le Strange* tot de Graven van Derby gekomen is, en *Stanwel*, de wooning van het geslacht van *Windesore*, zelf van de inval der Noormannen af tot onzer vaderen geheugen. Niet vêr van hier valt de *Cole*, na dat zy eenige eylandekens gestroyt heeft, met een dubbele mont in de Teems. Waer aen, gelijk de Duytsche Dichter van onze tijdt gespeelt heeft:

Breakspeare. *Hadriaen de vierde Paus.* *Haresfeld.* *Vxbridge.*

Wy zagen zo veel landts, en zo veel dichte bossen,
En menigh konstigh hof op 't sierelijkst bewossen,
Gelascht aen menigh dak gantsch Koninklijk gebout,
En heerlijk op-gepronkt met zilver en met gout,
Met zo veel sloten, dat, in deze staet en tijden,
De Teems in sieraet schijnt den Tyber t'overstrijden.

Terstont op de eerste grenzen, ten westen, vertoont zich *Stanes*, in 't Saxisch Stana, alwaer zy met een steene-brugh aen de Teems gevoeght wordt. En 't heeft den naem verkregen van een scheyd-steen, die hier eertijdts op-geright was, om de vryheyt af te tekenen, die de stadt Londen op de rivier heeft. By deze steen is die zeer vermaerde weyde *Runingmead*, gemeenlijk *Renimed*, waer op de Grooten van Engelandt met menighte in 't MCCXV jaer t'zamen-gekomen zijn, om de vryheden van Koning Ian te eysschen. Waer van in het houwlijk van de Teems, en Isis, van de voor-by-vloeyende Teems:

Stanes. *Runingmead.*

Hier spoelt zy aen de weyd', die Renimeed,
By d'Engels-man, van oude tijden heet,
Daer, eêr 't gewapend Rot der stoute Graven
Op 't moedighst, met 's landts oudsten, zich begaven,
Om met gelijker hant en macht, tot niet
Te brengen Koning Ians verwaent gebiet.
Wijl zy des Heyl'gen Everds recht en wetten,
Niet passend' op den Vorst, weêr in te zetten
Beraemden: waer van daen de Trompett' deed
Met heesch geschrey de overdroeve weet
Van burger-krijgh, uyt dees begraefde landen
Quam Loodwijk wederom aen onze stranden.

Van daer loopt zy voorby *Cowey stakes*, aen de *Lala*, alwaer wy gezeyt hebben, dat Cæsar over de Teems gevaren is, en de Britannen de strant, en de ondiepte met staken, waer van 't de naem heeft, bezet hebben. Van hier nederdalende, zoo strekt zy zich onder *Harrow*, de hooghste heuvel van dit landt, waer aen ten zuyden zich zeer vruchtbare landen wijt en breet vertoonen, inzonderheyt omtrent het vlexken *Heston*, uyt wiens fijnste meel, de brooden den Koningen van Engelant nu al lang tot lekkerny gedient hebben. Niet vêr

Harrow hill.

hier van af is *Hanworth*, alwaer de Koninglijke huyskens zijn, die de achtste Henrijk met groote kosten gebout heeft, als aen zijn vermaeklijkheden en welluysten toe-geeygent zijnde. Daer na spoelt zy aen 't Koninglijk *Hampton Court*, van de Cardinael Thomas Wolsey, tot verwondering van de ware grootdadigheydt, om zijn rijkdommen te toonen, als hy, anders zeer voorzichtigh, door dertelheydt zijns onmachtigh was, gebout, en van de achtste Henrijk vermeerdert en volmaekt, het welk vijf ruyme voor-hoven, omringt met wel-geboude huyzen, zeer heerlijk van werk, besluyt; waer van Lelandus:

Han-worth. *Hampton Court.*

Een plaets met ongemeene glans bedeelt,
Waer aen het water van de Teems-vloedt speelt,
Van oude tijden her genoemt Avone.
Hier lusten 't d'achtste Henrijk te vertone
Een huys, dat zich met recht beroemen mach,
Dat haers gelijk het zon-licht nergens zagh.

En in 't houlijk van de Teems en Isis:

Hier spoeltz' aen 't wijdt vermaerde Hampton, dat
In ruymt nabootst het wezen van een stadt;
Welk hof met deftig' heerlijkheyt ten trotsten,
Is op-gebout op vader Wolseis kosten,
Wien 't avontuur gaf honigh raênmet gal:
Dus loont op 't eynd met ramp het los geval.

En nu strekt de rivier zijn loop met een groote bocht ten noorden door *Gistlewoorth*, want zoo noemde men eertijdts, 't geen nu *Fistlewoorth* heet, alwaer weleer het Palleys geweest is van Richard, Roomsch Koning, en Graef van Cornwal, 't welk de oproerige burgers van Londen verbrant hebben.

Gistlewoorth.

Van daer ziet men het kloosterken *Sion*, van die heylighste bergh af-genoemt, het welk de vijfde Henrijk, na dat hy 'er de vreemde Munniken uyt-gedreven had, voor de Brigidische maeghden op-gebout heeft, gelijk hy ook een ander, op d'over-zijd van de rivier, *Bethlehem* genoemt, voor de Carthuysers, op de zelfde tijdt gebout heeft. In dit *Sion* heeft hy ter eeren Godts, zoo veel Maeghden, Priesters, en Leeke-broeders, door muuren onderscheyden, gestelt, dat zy het getal van Christus Godts-gezanten en Leerlingen eve-naerden, dewelke, als hyze overvloedigh genoegh in te komen gegeven had, zoo heeft hy door een wet voorzien, dat zy, met het zelfde te vreden zijnde, niets meêr van iemant ontfangen zouden: en alles, wat haer uyt haer jaerlijx inkomen overschoot, aen d'armen uyt-reyken. Maer by onzer vaderen gedenken is 't, na dat 'er de Geestlijken uyt-gedreven waren, tot een vertrek van de Hertogh van Somerset verandert, dewelke, de kerk uyt-geroeyt hebbende, daer nieuwe huyzingen begonnen heeft. Hier aen grenst *Brendford*, dien het rivierken *Brent* de naem gegeven heeft, waer aen, in 't MCXVI jaer, Edmond, by-genaemt Yzere Zijde, de Deenen, die hy gedwongen had van 't belegh van Londen af te wijken, alzoo aen-gegrepen heeft, dat zy met losse toomen, niet zonder groote neêrlaegh, de vlucht namen. Tot hier toe, van *Stanes* af, is al wat tusschen de gemeene wegh, dewelke door *Hounslow* leydt, en de Teems light, *Forresta* oft *Warresta* van *Stanes* genoemt geweest, tot dat de derde Henrijk, als in zijn brief gelezen wordt, het zelve *Geontforesteert*, en *Geontwarreneert* heeft. Daer na ziet men *Fulham*, by de Engel-Saxen Fullonham, dat is, *het Vogel-huys*, genoemt, welk meest vereert is met de huyzingen van den Bisschop van Londen, in de voor-stadt gelegen. En *Chelsey*, van een zandt-bank in de Teems alzoo genoemt, van de achtste Henrijk, Willem *Powlett*, eerste Mark-graef van Winton, en anderen met trotsche huyzen versiert zijnde.

Brendford. *Fulham.* *Chelsey, als Shelfsey.*

Maer onder alle deze steekt LONDEN, het kort begrijp van gantsch Britannien, de zetel van 't Britansche gebiedt, en de Kamer van het Koning-rijk van Engelandt, zoo veel uyt, als de zon onder d'andere sterren. By Tacitus, Ptolomæus, en Antoninus wordt zy LONDINVM, en LONGIDINVM genoemt, by Ammianus LVNDINVM en AVGVSTA: by Stephanus in de steden

Londen.

MIDDLE-SEXIA.

Septentrio

Meridies

Occidens

Orions

PART OF HARTFORD SHIRE

PART OF BUCKINGHAM SHIRE

PART OF BERK SHIRE

PART OF ESSEX

Bedmondt

Langley Abbey

Kings Langley

Shenley

Rydge

Altham

Elsire

Brokeley Hills

Bushye Heath

Watford

Bushye

Hedgwood hill

Edgeworth

Camond

Little Stanmer

Great Stanmer

Pynner

Woodhall

Keston

Kinsbury

Preston

Uxenden

Harrowe on the hill

Wembly Hill

Grenesorde

Northolt

Periuale

Dorman's Well

Hanwell

Hayes

Norcote

Stanholde

Cowley

Uxbridge

Wewrsley

Celham

Drayton

Hanworth

Syrson

Harlington

Nortwoode

Osterley Parke

Bosom

Gunnersbury

Great Brentford

Little Brentford

Strand

Syon

Kesten

Hanslow

Worton

Whitton

Twickenham park

Thistelworth

Copperwell

Cranesford

Baber Bridge

West Bedfont

East Bedfont

Ashford

Felcham

Felcham hill

Asselham

Littleton

Hanworth

Twickenham

Isleworth

Richmont

Kingston

Hampton

Hampton Court

Thamis flu.

Sheperton

Walton

West Mawsey

Ottlandes

Shene

Mortlake

Barnes

Barnelms

Putney

Wansworth

Fulham

Chelsey

The Hospitall

Parsons Grene

Hame Smith

Battersey

Clapham

Lambeth

Lambeth marsh

Southwark

Kensington

Padingwike

Brompton

St James

Westminster

Bedwell grene

Hyde Park

St Giles

Tyburn

Marybone

Tottenham Court

Islington

Pancras

Kentishtown

Camberry

Chalcot

Belsise

Hamsted

Halliways

Highgate

Childs hill

Lodge hill

Cruch Ende

Harnsey

Hollick

Tottenham highe

Tottenham

Duccote

Dorsey Sars

Mackings

Edmonton

Wiger hill

Pymes

Brumfield

Tenham fireet

Winchmorehill

Burysfreet

Edmond fireet

Ponders End

Durance

Grensfreet

Whitehebb

Waltham Cross

Theobald

Waltham Abbey

Waltham Forest

Lea flu.

Chigwell

Chingford

Woodford

Walthamstow

Wansted

Layton

Newington

Newington Grene

Clayton

Kingsland

Shacklewell

Hackney

Hackneston

Mersefreet

Shoreditch

Ossulston

Stepney

Stratford

Bishops hall

Ossord

Blackwall

Lymehouse

The Isle of Dogges

HVNDRED

Thames flu.

Charleton

Grenewich

Deptford

Newington

Clerkenwell

LONDON

Enfeild Chace

Edmonton Hvndred

Kickefend

Dancefhill

Durhams

Southgate

Potters Barr

Ledgraues

Ludley

The Folde

Enfolde

High Bernet

East Barnet

Whitstone

North End

Fryern Barnet

Fryern manor

East End

Cony Hatch

Findley

Dilis

Hendon

Hendon house

Bentsfreet

Brownsfell

Mofwell hill

FYNNESBVRY

Goare Hvndred

The Trinobantes

Elthorne Hvnd.

Ickenham

Swakleys

Harefeyld

Morehall

Beskenborowes

Breakspears

Pyllyp

Alfot

Colet flu.

Denham

North hall Lodge

Little Hellingden

Great Hellingden

Istleworth Hvnd.

Spelt Horne Hvndred

Colnebrok

Datchet

Wraisbury

Stanes

Stanwell

Egham

Gehertser

Thorpe

Windelore

Parke

Ham hall

Kilborne

Willesden

Harlestow Grene

Paddington

Westborne

Hyde Park

Marybone

Totten Court

Kentishtown

Camberry

Pancras

Islington

Kinsland

Hackneston

Mersefreet

Shoreditch

Hackney

Ossord

Bishops hall

Stratford

Stepney

Blackwall

Lymehouse

The Isle of Dogges

Hvndred

Charleton

Grenewich

Deptford

Clapham

Battersey

Newington

Lambeth

Lambeth marsh

Southwark

Kensington

Padingwike

Brompton

Chelsey

The Hospitall

Parsons Grene

Hame Smith

Fulham

Barnes

Barnelms

Putney

Wansworth

Mortlake

Shene

Richmont

Twickenham

Hanworth

Littleton

Asselham

Felcham hill

Felcham

Ashford

East Bedfont

West Bedfont

Baber Bridge

Cranesford

Grauford bridge

Harlington

Syrson

Hanworth

Hanwell

Periuale

Dorman's Well

Northolt

Grenesorde

Harrowe on the hill

Uxenden

Preston

Kinsbury

Keston

Woodhall

Pynner

Great Stanmer

Little Stanmer

Camond

Edgeworth

Hedgwood hill

Bushye

Watford

Bushye Heath

Altham

Elsire

Brokeley Hills

Shenley

Rydge

Langley Abbey

Kings Langley

Bedmondt

Milliaria Anglica quatuor unum constituunt German.

1 2 3 4

AINAGNION, by onze Cambro-Britannen *Lundayn*, by de oude Saxen Londen-ceaſtep, Londen-byrig, Londen-pyc, by de uytlanders *Londra* en *Londres*, by de inwooners *London*, by de beuzelachtige Schrijvers Nieu Troyen, *Dinas Belin*, dat is, *Belins ſtadt*, en *Caer-Lud*, van Koning Lud, die, zoo zy willen, de zelve gebouwt, en benoemt heeft. Maer deze nieuwe namen en oorſprongen laten wy te gelijk met de giſſing van Eraſmus, dieze van Lindus der Rhodiers af-getrokken heeft, gaern aen die zich over de zelve verwonderen. En ik, wijl Cæſar en Strabo getuygen, dat de oude Britannen de Boſſchen en Wouden, de welke zy met neêrgehouwe boomen geſtopt hadden, ſteden en veſtingen genoemt hebben, en ik gehoort heb, dat zy zoodanige boſſchen in de Britanſche tael *Lhwn* noemen: zoo ben ik t'eenemael tot die meening geweken, dat ik geacht heb, dat Londen daer van genoemt zy, als een Stadt door voortreflijkheydt, oft een Boſch-ſtadt. Zoo ik hier in de waerheydt mis, zoo laet men my met verlof ramen, (en niemandt beſchuldige my hier van onſtantvaſtigheydt,) dat zy haer naem, daer zy haer vermaertheydt, gekregen heeft, naemlijk van de ſchepen, dewelke de Britannen in haer tael *Lhong* noemen, zoo dat Londen betekene een Scheepswerf, oft een Scheeps-ſtadt. Want de Britannen noemen een ſtadt *Dinas*, waer van de Latijnen *Dinum* getrokken hebben. Hier van is het, dat het elders LONGIDINIVM genoemt wordt, en in de Lijk-klacht van den zeer ouden Britan Bardus, *Lhongporth*, dat is, *Scheeps-haven*, en met dit zelfde woort wordt *Bolongien* in Vrankrijk, by Ptolomæus *Geſſoriacum Navale*, in de Britanſche aentekening *Bolung Long* genoemt. Want veel ſteden hebben van ſchepen haer naem gekregen, als *Naupactus*, *Nauſtathmos*, *Nauplia*, *Navalia Auguſti*, *&c.* Maer geenige van deze kan met beter recht de naem van Scheeps-haven aennemen, als ons Londen. Want van beyde Hooft-ſtoffen en Elementen is de ſtadt zeer gelukkigh, zijnde geneughlijk van lants-douwen, en overvloedigh van alle dingen, gelegen op een zachtlijk op-gaende heuvel, aen de Teems, die, als een vreedzame koopman, van alles wat in de weerelt geboren wort, ſijnde op gezette uren bovaerdigh door de vloedt van den Oceaen, zeker, diep, en voor alle groote ſchepen bequaem van kolk, zoo groote rijkdommen van Ooſten en Weſten daeghlijx in-voert, dat zy met de koop-ſteden der Chriſte-weerelt, heden om de tweede eer ſtrijt, en aen de ſchepen zoo getrouwen, als ſchoone haven geeft; zoo dat men 't een dicht geſloten boſch zoud noemen, zoo wordt het over al door de maſten en zeylen van zoo veel ſchepen beſchaduwt.

Wie de eerſte bouwer geweeſt is, heeft de waerheydt bedekt; en voorwaer daer zijn weynigh ſteden, die haer ſtichters kennen, wijl zy van een kleyn allenx aen-gegroeyt zijn. Maer even als andere, zoo heeft ook deze onze, door een verſierde oorſprong zich den Trojanen op-gedragen, en gelooft dat die Brutus, de na-neef van de groote Æneas, haer opbouwer geweeſt is. Doch wieze gebout heeft, haer avontuur heeft geleert, dat zy door een levendige aert geſticht is, en Ammianus Marcellinus geeft te kennen, dat zy in oudheyt vermaert geweeſt is, dewelke in zijn tijdt, naemlijk voor duyzent en twee hondert jaren, de zelve een oude ſtadt genoemt heeft: en met hem Cornelius Tacitus, die, ten tijde van Nero, getuyght, dat zy meeſt vermaert geweeſt is door de menighte der koop-lieden, en door de toe-voer. Dit alleen heeft in die tijdt aen haer eer ontbroken, dat zy niet vereert wierd met de naem van * *Municipium*, oft † *Colonia*. En 't zoud voorwaer niet tot nut der Romeynen geweeſt hebben, dat een ſtadt, in de koop-handel bloeyende, het recht van een *Colonia* oft *Municipium* genoot. Zy hebben 'er dan, zoo ik meen, een *Præfectura* geſtelt. Want zoo noemden zy de ſteden, daer jaer-markten gehouden, en recht geſproken wierd, zoo nochtans, dat zy haer eyge Overheden niet hadden, maer jaerlijx in de zelve Overſten gezonden wierden, die recht ſpraken, het welk zy in de gemeene handelingen, als van ſchatting, tollen, pachten, en krijgh, &c. van de Roomſche Raedt begeerden. Hier van is 't, dat Londen by Tacitus, Panegyriſta, en Marcellinus alleen *Oppidum*, een veſting genoemt wordt. En hoewel zy geen beter ſtaet, zy heeft nochtans (zoo wel als eenige andere) een ruym, rijk, en voorſpoedigh avontuur, bykans met een geduurigh bezit onder het Romeynſch, Saxiſch, en Noormanſch gebiedt genoten, zijnde bykans nimmer met groote tegenſpoeden gequelt geweeſt. Onder 't gebiet van Nero, als de Britannen, onder het beleyt van Boodicia, t'zaem-geſpannen hadden, om haer vryheyt te erlangen, zoo hebben die van Londen, nocht door ſchreyen, nocht door tranen Suetonius Paulinus konnen weêr-houden, of hy heeft, de burgers te hulp nemende, van daer gevoert, en de ſtadt ledigh aen de vyandt, gelaten, die terſtont die weynige verdrukt heeft, welke oft de zwakke kunne, oft de vermoeyde ouderdom, oft de zoetheyt der plaets opgehouden had. En geen minder af breuk zoud zy van de Franſen geleden hebben, zoo haer de Godlijke hulp niet op 't onvoorzienſt te bact gekomen had. Want als C. Alectus, C. Carauſius, burger van Gelder, met bedrogh gedoot had, dewelke door de ongeſtuymigheyt van onze zee, ſteunende op de zeer moeylijke oorlogh van Diocleſianus, in het ooſten, en op de Franſen, en de bontgenoten, die zeer ſtout ter zee waren, de inkomſten van Britannien en Batavien na zich getrokken, en de tijtel van Auguſtus (als zijn hier dikwijls op-gegrave penningen betonen) zes jaren gevoert had: en Marcus Aurelius Aſclepiodatus inſgelijx Alectus, na dat hy drie jaren lang de purpure Rok in Britannien gebruykt had, in een veldt-ſlagh verſlagen had, zoo zouden de overgebleve Franſen, naer Londen t'zamenvliegende, de ſtadt nu alreê berooft gehadt hebben; zoo de Teems, die de burgers van Londen noyt in noot liet, de Roomſche zoldaten, door af-dwaling van de miſtige zee van de vloot af-geſcheyden, niet by tijdts daer in gevoert had. Want zy hebben de Barbaren in de gantſche ſtadt vernielt, en niet alleen de burgeren in die neêr-laegh der vyanden de behoudenis gegeven, maer ook haer vermaek in 't aenſchouwen. Toen verhalen onze Iaer-boeken, dat L. Gallus verſlagen is by het rivierken, 't welk midden door de ſtadt loopt, en van de zelve wordt het in 't Britanſch *Nantgall*, en in 't Engels *Walbroke* genoemt, welke naem noch blijft in een ſtraet, waer onder ik verſtaen heb, dat een onderaerdtſche goot is, om de t'zamen-vloedt der vuyligheden te zuyveren: niet vêr van die ſteen *London-ſtone*, welke wy achten een Mijl-pael geweeſt te zijn, gelijk te Romen op de markt was, waer na de maet van alle wegen genomen wierd, midts zy in 't midden van de ſtad is, alwaer zy in de langte voortloopt. Ook geloven wy niet dat Londen toen vaſt geweeſt is: wijl onze Geſchichten verhalen, dat de groote Conſtantin, door het verzoek van zijn moeder Helena, weynigh daer na eerſt de ſtadt met veſten van Timmer-ſteenen, en Britanſche Tichel-ſteenen beſloten heeft, welke in haer omgang omtrent drie mijlen begrepen; zoo dat zy de ſtadt byna met een vierkante, doch geen even-zijdige, vorm beſloten hebben, om dat zy van 't weſten ten noorden langer, en van 't zuyden ten noorden enger is. Van deze veſten is het deel, welk voor de Teems uyt-geſtrekt was, door het geduurigh aenſpoelen van de rivier, geheel vervallen: nochtans ſchrijft Fitz-Stephanus, die toen geleeft heeft, dat ten tijde van de tweede Henrijk de overblijffelen der zelve verſchenen zijn. Het overige deel ten noorden vaſter zijnde, is noch in wezen; het welk voor weynigh jaren, door het werk van de oude Iotte-lin vernieut zijnde, als een ſchielijke jeught aen-gedaen heeft. Maer ten weſten en ooſten, ſchoon de Baronnen in haer oorlogen de zelve, door de geſlechte huyzen der Ioden, eertijts vernieut hebben, zoo zijn zy nochtans gantſch geſcheurt, en vol borſten. Want die van Londen, even als die oude Lacedemoniers, beſpotten de vaſte ſteden, als ſchuyl-plaetſen der vroukens; en geloven een ſtadt genoegh beveſtight te zijn, die met mannen, en niet met ſteenen omringt wordt. Deze veſten ſtaen open met zeven voorneme poorten (want de kleyne ga ik wetens voorby) dewelke, vernieuwt zijnde, ook nieuwe namen aengenomen hebben. Ten weſten zijn twee, *Ludgate*, van Koning Luddus, oft *Fludgate*, als Lelandus meent, van het onderworpe rivierken alzoo genoemt, als te Romen *Porta Fluentana*, welke noch onlangs van de gront af vernieut is; en *Newgate*, de ſchoonſte van allen, van haer nieuwigheyt alzo, maer te vooren *Chamberlangate* genoemt, welke een gemeen gevangenhuys is. Ten noorden zijn vier, *Alderſgate*, van de oudtheyt, oft zoo zommige meenen, van de Saxſche Aldrik, *Creplegate*, van het eertijdts hier by ſtaende Gaſt-huys der kreupelen; *Moregate*, van een nabuurigh moeraſch, nu tot een land en luſtige wandel-plaets verandert, eerſt van de Schout Francerius in 't M C C C C XIV jaer geopent; en *Bishopſgate*

Der Britannen ſteden.

C. Carauſius Panegyricus by Conſtantius Cæſ. genoemt, en valſchlijk Maximianus op-geſchreven.

Dinas.

De Franſen verſlagen.

London-ſtone, een Mijl-pael.

Helenaes penningen dikwijls onder de veſten gevonden.

De Veſten.

1474.

De Poorten.

1586.

* *Zo noemden de Romeynen de ſteden en dorpen, die haer eyge recht hadden.*

† *Alzoo noemden zy de ſteden, die zy op-gebout, en met inwooners voorzien hadden, de welke wy Nieu-ſteden konnen noemen.*

Præfectura.

Easterlings.

gate, van den Biſſchop alzoo genoemt, dewelke de Duytſche koop-lieden van 't An-zeeſch gezelſchap, als wy verſtaen hebben, by verdragh gehouden zijn te vernieuwen, en in gevaerlijke tijden te beſchermen. Ten ooſten is alleen de eene *Aldgate*, van de oudtheydt alzoo genoemt, oft, als andere willen, *Elbegate*. Men gelooft dat ook aen de Teems twee poorten, behalven die aen de brugh, geweeſt zijn, *Belingſgate*, nu een gegrave haven zijnde, om de ſchepen te bergen, en *Dourgate*, dat is, *de Waterpoort*, gemeenlijk *Dowgate*.

De Toorn.

Ook zijn, daer de muur aen de rivier uyt-gaet, zeer ſterke veſtingen geweeſt; waer van het eene, ten ooſten, noch overigh is, gemeenlijk de Toorn van Londen, in 't Britanſch, van zijn witheyt, *Brin-gwin*, en *Tour-gwin* genoemt. Voorwaer een zeer edel kaſteel, met veſten breedelijk omringt, hoogh van toorens, met een wal en graften verſterkt, en met een ſchoon wapen-huys, en eenige huyzen zoo voorzien, dat het een ſtadt nabootſt: en men recht meenen zoud, dat die twee kaſteelen, die Fitz-Stephanus getuyght dat aen deze ooſt-zijde van de ſtadt geweeſt zijn, in dit eene verſmolten zijn. Aen de weſt-zijde van de ſtadt is noch een andere veſting geweeſt, daer het rivierken *Fleete*, (waer van *Fleete-ſtreete*) nu veracht, maer eertijdts ſchip-dragend (als in de brieven van 't Parlament gelezen wordt) met de Teems t'zamen-vloeyt. Dit noemt Fitz-Stephanus een Koninglijk kaſteel, en men verhaelt dat het onder 't gebiet van de eerſte Willem verbrant is; uyt welx vervalle muuren eenſdeels een groot deel van S. Paulus kerk op-gebout is, andersdeels Robert *Kilwarby*, Aerts-biſſchop van Cantelbergh, op het voorhof van 't zelve, het klooſter voor de Dominikaner Munniken (waer van wy de plaets *Blakfriers* noemen) geſticht heeft, waer uyt men de grootte lichtlijk ramen kan. Nochtans zijn op die plaets, onder Koning Henrijk (als Gervaſius Tilburienſis in zijn Keyzerlijke ledigheden getuyght) twee kaſteelen, met muuren en wallen gebout, geweeſt, van welke het eene *Banard*, het andere de Baronnen van *Montfitchet*, door erf-recht toebehoorde. Maer heden is 'er niets van overigh; zommige vermoeden nochtans dat de Penbrockſche huyzingen een deelken van de zelve geweeſt zijn, dewelke wy *Bainards Caſtell*, van dien edelen man Wil. *Bainard*, Heer van *Dunmow*, eertijds bezitter, noemen; wiens navolger de *Fitz-Walters*, door erf-recht vaen-beſchermers van de burgery van Londen waren.

Het Biſdom.

En 't is in die tijdt niet alleen beveſtight geweeſt, maer ook, de Af-godiſche aldaer weghgenomen, en, de Chriſtlijke Godts-dienſt onder die zeer goede Keyzer beveſtight zijnde, is 'er een Biſſchop in des zelfs plaets geſtelt. Want het is zeker, dat de Biſſchop van Londen in de vergadering van Arles, welke in 't ccc XIV jaer, onder de groote Conſtantin, gehouden wierd, geweeſt is: want hy heeft het zelve ondertekent; als te zien is in 't eerſte boek der Vergaderingen: Uyt de Provincie van Britannien, uyt de ſtadt Londen de Biſſchop *Reſtitutus*, den welken zommige beveſtigen met zijn navolgers te S. Pieters in *Cornehill* gezeten te hebben. Van toen af heeft Londen in die waerdigheydt zoo gebloeyt, dat het begon AVGVSTA genoemt te worden, en is met die naem onder Keyzer Valentiniaen vermaert geweeſt. Want zoo ſpreekt Ammianus Marcellinus in 't XXVII boek: En trekkende na Londen, een oude ſtadt, welke de nakomelingen *Auguſta* genoemt hebben. En in 't XXVIII boek: Van *Auguſta* vertrokken zijnde, het welk de oude Londen genoemt hebben. Waer van, als van de tijdt van de groote Conſtantin hier een Munt in geſtelt wierd; (want wy lezen op de penningen der zelve, welke hy ter eeren van zijn vader Conſtantius geſlagen heeft; en op andere, P. LON. S. dat is, *Pecunia Londini Signata*, geld te Londen geſlagen) zoo wierd hy, die hier over geſtelt was, onder de Graef van de heylige begiftingen, in 't boek der Aentekeningen, Overſte van de Auguſtenſiſche Schatten in Britannien genoemt. Deze naem AVGVSTA was een naem vol van waerdigheyt en grootmachtigheyt: want de bouwers en vernieuwers der ſteden, als zy hoopten oft wenſchten, dat de ſteden rijk, bloeyend, en vermogend mochten worden, zoo hebben zy hun geluk-bediedende namen gegeven. Maer onder die gelukkige namen is geen heerlijker oft gelukkiger geweeſt, als *Auguſta*. Want de naem van Auguſtus, heeft die beſte en grootſte Keyzer

Ziet Baronius van de Vergaderingen.

Londen Auguſta genoemt.

De Munt.

Auguſta een zeer eerlijke naem.

Octavianus zich, niet zonder 't oordeel der geleertſte mannen, aen-genomen. Hy is *Auguſtus* by-genaemt, zeght Dio, als wijdtluftiger zijnde, als de menſchlijke natuur. Want de dingen die eerwaerdighſt en heylighſt zijn, worden *Auguſta* genoemt. En niet zonder toelating van de Roomſche Auguſti, heeft Londen, om de hooghſte eer, deze naem gehadt. Welk vergunt verlof van een naem te geven, Virgilius in dit veers aentekent: *In 't 54 boek.*

Zy noemden dan de ſtadt, met een vergunde naem,
Aceſta.

Maer gelijk de tijdt deze zeer eerlijke naem vernietight heeft, zoo heeft hy die oude naem van Londen beveſtight. Terwijl zy dezen naem genoot, verſchilden 't weynigh, dat zy niet van de oproerige rovers verwoeſt wierd; maer Theodoſius, de vader van Theodoſius Aug. heeft haer, met de roof verladen, om-gebracht, en is in de ſtadt, welke, als Marcellinus zeght, te vooren in alle zwarigheden gedompelt lagh, met de gedaente van een in-treê gekomen. En van daer vertrekkende, heeft, door zijn dapperheyt, Britannien, met de zwaerſte rampen bezet, zoo verloſt, dat de Romeynen dien Britanſchen Hertogh (na 't getuyghnis van Symmachus) met een Ridder-beeldt onder de oude namen gewijt hebben. Niet lang daer na, het Rijk der Romeynen in Britannien geeyndight zijnde, is zy, door het gemeene geval van 't gantſche eylandt, geraekt onder de macht der Saxen; doch op wat wijs blijkt in geen Schrijvers. Ik meen dat Vortigern, gevangen zijnde, om zich te verloſſen, de zelve aen de Saxſche Hengiſt over-gegeven heeft, dewijl zy den Ooſt-Saxen toebehoorde, welker landt onze Schrijvers verhalen, dat Vortigern op die voorwaerde aen Hengiſt toe-gezeyt heeft. In welke tijdt ook de kerk alle zwarigheden geleden heeft, zijnde de Herders oft gedoot, verdreven, de Schapen verſtroyt, en alle Geeſtlijke en Weereltlijke ſchatten gerooft. Want Theon, de laetſte Biſſchop van Londen uyt de Britannen, verberghde, als mijn Schrijver zeght, de overblijffelen der Heyligen tot gedachtnis, niet tot over-geloof. En ſchoon die tijden der Saxen zoodanigh geweeſt zijn, datmen waerlijk zeggen mocht, dat Mars zijn wapenen ſchudde, zoo getuyght Beda nochtans, dat Londen niet te min een koop-ſtadt geweeſt is van vele, te water en te lande aenkomende, volkeren. Doch namaels, als een lieflijker wint van vrede dit vermoeyde eylandt aenblies, en de Saxen de Chriſtlijke Godts-dienſt aen-genomen hadden, zoo heeft het met een nieuwe glans begonnen te herbloeyen. Want Æthelbert, Koning van Kent, (onder den welken Sebert, als door zijn gunſt, over deze wijk geheerſcht heeft) heeft hier een kerk ter eeren van S. Paulus geſtelt, dewelke, namaels vernieut zijnde, tot de heerlijkſte en grootſte gegroeyt, en van inkomſten de rijkſte geworden is, waer van aldaer, behalven den Biſſchop, een Decken, een Voor-zanger, een Cancellier, een Schat-meeſter, vijf Aerts-diakenen, XXX Proveniers, en andere gevoedt worden. Het ooſterſche deel van deze kerk, 't welk nieu ſchijnt, en vol werks is, en een zeer ſchoon onder-aerdtſch gewelf (welk ook zelf een kerk is, aen 't heyligh geloof gewijdt) heeft Biſſchop Mauritius, als het te vooren jammerlijk verbrant was, omtrent het M LXXXVI jaer uyt de vervalle muuren van dat Koninglijk kaſteel, waer van ik gezeyt heb, opgetimmert. Waer van Malmesburienſis aldus ſpreekt: Zoo groot is haer ſierlijke trotſigheydt, dat zy met recht onder de treflijkſte gebouwen getelt mach worden. Zoo groot is de ruymte van 't verwulf, en zoo groot het begrijp van 't bovenſte gebouw, dat zy voor allerley menighte van volk ſchijnt genoeghzaem te zijn. Derhalven, om dat Mauritius groots van gemoedt was, zoo heeft hy de koſten van dat ſtuk werks aen zijn nazaten over-gelaten. Eyndlijk als Richard, zijn navolger, alle de inkomſten, tot het Biſdom behoorende, aen dit Koninglijk gebouw overgedragen had, zich en de zijnen elders van onderhoudende, zoo heeft hy bykans niets geſcheenen te voorderen, en hier aen genoegh verſpillende, putte de gantſche ſchat-kiſt uyt, en deed weynigh voordeels. Het weſterſche deel, als omheynt zijnde, is zeer ruym, op groote ſtijlen verheven, en met een ſteenen verwulf zeer ſchoon aen te zien. En daer deze deelen zich van een ſcheyden, rijſt een groote en hooge toorn, waer op een naeld geſtaen heeft, met lood bedekt, tot een geweldige hooghte verheven, (want zy was van de aerde D XXXIV voeten hoogh)

Londen onder de macht der Saxen.

De overblijffelen ter gedachtnis verborgen.

dewelke in 't M LXXXVII jaer het hemelsche vuur geterght, en niet zonder groote schade van de gantsche stadt
1561. gebrant heeft; doch onlangs, als wy kinderen waren, wederom vernieuwt zijnde, is andermael van den hemel geraekt, af-gebrant, en tot noch toe niet weder op-gebouwt. Hier zal ik ook de afmeting van dit heerlijk gebou, uyt een genoegh oude Schrijver, by-voegen, op dat ghy 't zelve, zoo 't u belieft, lezen mooght. De langte van de kerk van S. Paulus begrijpt 690 voeten, de breedte der zelve 130 voeten, de hooghte van het westersche gewelf van de vloer af 102 voeten, de hooghte van 't gewelf des nieuwen gebouws, van de vloer af, 88 voeten, de hooghte van het steenen gebouw van 't klok-huys, van de vlakke aerde af, 260 voeten, de hooghte van 't houten gebouw, van 't zelfde klok-huys, 274 voeten, &c.

De Kerk van Diana. Zommige gissen dat op deze plaets eertijdts de kerk van Diana gestaen heeft, en daer zijn 'er die de gissing der zelve geloof geven. De oude by-gelege huyzen worden in de handt-vesten der kerk, Dianas kamer genoemt; en op het kerk-hof is, onder 't gebiedt van de eerste Edward, een groote hoop van Osse-koppen uyt-gegraven geweest, als in onze Iaer-boeken staet, dewelke de gemeente toen met verwondering voor der Heydenen offerhanden vermoet heeft; en de geleerden bekent hebben, dat het *Tauropolia*, ter eeren van Diana gehouden, geweest zijn. Wy hebben ook, als wy kinderen waren, een Herts-hooft, aen een pijl gehecht, 't welk scheen op Dianaes offerhanden te passen, met groote staetsy en geluyt van hoornen, in de zelfde kerk zien om-dragen. En dat Hert, 't welk die van *Baude* in Essex, voor eenige landen gaven, als wy verstaen hebben, plachten de Priesters van deze kerk, met heylige kleederen aen-gedaen, en de hoofden met bloem-kranssen gekroont zijnde, aen de trappen van 't Koor te ontfangen. Of dit in 't gebruyk geweest is, eêr de *Banden* gehouden waren het hert te geven, weet ik niet; altoos deze gewoonte schijnt voorwaer meêr te rieken na den dienst van Diana, en de dwaling der Heydenen, als na de Christlijke Godts-dienst. En niemandt hoeft zeker te twijffelen, of zommige vreemde gewoonten zijn van haer tot de Christlijke Gods-dienst voortgesproten. Dewelke de eerste Christenen, oft, om dat het menschlijk geslacht begeerigh is, om de over-gelooven na te volgen, aen-genomen; oft, om de Heydenen allenx tot de ware Godts-dienst te lokken, in 't begin geleden hebben.

Voorts is zy, na 't bouwen van deze kerk, de wooning geweest van de Bisschoppen van Londen; en heeft tot eerste Bisschop gehadt, onder de Saxen, (vijftigh jaren, na dat Theon, uyt het Britansche geslacht, verstoort was) Melitus een Romeyn, gewijdt zijnde van dien Augustijn van Cantelbergh, tot welken Augustijns eer, tegen 't gebodt van Paus Gregorius, de verfierselen van 't Aerts-bisdom, en de Stoel van den *Metropoliteyn* van Londen, naer Cantelbergh over-gevoert is. In deze kerk liggen begraven (op dat ik S. Erkenwald, en de Bisschoppen verzwijge) Sebbe, de Koning der West-Saxen, dewelke, om op Christus t'eenemael te passen, zich van 't Rijk ontslagen heeft: Æthelred oft Egelred, die dit Rijk eêr verdrukt, als geheerscht heeft, in zijn begin wreet zijnde, in 't midden ellendig, in 't eynde schandlijk; en alzoo door vader-moort, waer aen hy groulijke oogh-luyking begaen heeft, door zijn vlucht en slapmoedigheydt oneerlijk, en door zijn doodt ellendigh. Henrijk *Lacy*, Graef van Lincoln; Ian van Gent, Hertogh van Lancaster; Simon van *Burly*, een zeer doorluchtigh Ridder; I. van *Beauchamp*, Bewaerer van de vijf havenen; I. Heer van *Latimer*; Ian *Mason*, Groot-zegel-bewaerer van Engelandt, een man van hoogh beraedt, en gesleepen oordeel; Philips *Sidney*, Fr. *Walsingham*, zeer edele Ridders, &c. en Christof *Hatton*, Groot-Cancellier van Engelandt, tot wiens heylige en geduurige gedachtnis Willem *Hatton*, zijn neef, uyt het oude huys der *Newports*, den welken hy tot de naem en de stam der *Hattons* ingevoeght heeft, een heerlijk en der wijtluftigheydt van zulk een man waerdigh gedenk-teken, met alle gedienstigheydt gestelt heeft.

Omtrent 680 in de kerk van S. Paulus begraven. 1016. *Guilielm. Malmes.*

Behalven dit is, dat ik weet, geen ander werk der Saxen meêr in wezen; ook hebben zy noyt lang vrede gehouden, wijl de West-Saxen kortelijk het werk der Oost-Saxen braken, en Londen onder de macht der Merciers geraekte. En de inwendige oorlogen naeulijx gestilt zijnde, zoo is 'er een nieu onweder uyt den noorden op-gestaen, te weten, die Deensche buy, dewelke dit landt ellendighlijk verscheurt, en de stadt vernielt heeft; want de Deenen hebbenze onder haer geweldt gebracht: doch Ælfred heeftze daer na weder gekregen, en zijn schoon-zoon, de Graef der Merciers, vernieuwt over-gelevert. Nochtans hebben die verwoesters menighmael gepooght de zelve door belegh weder in te nemen, en inzonderheydt Canut, dewelke de Teems trachtte door een gegrave water-loop af te leyden; maer zy hebben altijdt verlooren arbeyt gedaen, vermidts de burgers den aenval der vyanden zeer kloekmoedighlijk stutteden. Nochtans heeft haer geen kleyne schrik over 't hooft gehangen, tot dat zy Willem van Normandyen, dien Godt gewilt heeft tot het Rijk van Engelant gebooren te zijn, blijdelijk aen-genomen, en tot haer Koning begroet hebben. Van die tijdt af zijn die buyen gestilt, de wolken verdreven, en de waerlijk gulde eeuwen verscheenen. Zint die tijdt heeft zy geen groot verdriet uyt-gestaen; en door goedtaerdigheydt der Vorsten, de grootste vryheden verkregen, en begon der Koningen Kamer genoemt te worden; en heeft in den koop-handel zoo gebloeyt, dat Willem Malmesburiensis, die byna op de zelfde tijdt geleeft heeft, de zelve een edele, een rijke, een met rijkdommen der burgers op-gestapelde, een door de koop-handel der handelaers van alle landen aenkomende, gehanthaefde stad genoemt heeft. En Fitz-Stephanus, die in die eeuw bloeyde, getuyght, dat Londen op die tijdt C XXII Parochy-kerken, en XIII *Conventen* getelt; en de mannen, die wapen dragen konden, gemonstert hebbende, veertigh duyzent voet-knechten, en twintigh duyzent ruyters onder haer vaendelen opgebracht heeft. Toen is zy met het opbouwen van huyzen van alle kanten aen-gegroeyt, en de ruyme voor-steden voor de poorten hebben zich wijder uyt-gestrekt, doch inzonderheydt ten westen, daer zy dichtst zijn, alwaer XII gebouwen zijn, die men Gast-huyzen noemt, met ons burger-recht vereert, van welke vier, zeer treflijk en wijdtluftigh zijnde, tot het Raedt-huys, of het Hof, als men het noemt, dienen: de andere tot de Cancelry. In de zelve begeven zich de edele jongelingen in zoo grooten getale, tot de oeffening van 't recht, dat het in menighte der Studenten niet behoeft te wijken voor Angiers, Kaen, oft zelf Orliens, als I. Fortescu in zijn boexken van de wetten van Engelandt getuyght. De vier voornemste zijn, de binnewaerste kerk, de middelste kerk, *Grajes Inne*, en *Lincolnes Inne*. De twee eerste zijn gelegen ter plaetsen, daer onder 't gebiedt van de tweede Henrijk, eertijdts Heraclius, Aerts-vader, oft Patriarch van Ierusalem, een kerk aen de Templiers vereert heeft, dewelke hy na de vorm van de kerk by onzes Heeren graf te Ierusalem gebouwt had. Want zy hebben in het deel van de kerk beneven het graf gewoont, waer van zy de naem hebben, en belooft de Christlijke Godts-dienst, en de vreemdelingen, die des Heeren graf quamen bezoeken, tegen de Mahometanen te beschermen. Waer van yder een de zelve zeer wel gewilt heeft, en zy hebben door de mildadigheydt der Vorsten overal de grootste bezittingen en rijkdommen verkregen, en in groote achting van Godtvruchtigheydt gebloeyt. En zijn zeer veel Edelen by haer begraven geweest, welker beelden in deze kerk gezien worden, met de beenen kruys-wijs over elkanderen (want zo zijn begraven geweest, al die in die tijd tot de Heylige oorlogh zich hadden laten op-tekenen, oft, gelijk men toen sprak, het kruys ontfangen hadden) waer onder geweest zijn * Willem de vader, en zijn zonen Willem en Gilbert, al de Maerschalken van Engelant, en de Graven van Penbroek. Maer in 't M CCC XII jaer was deze orde van Godloosheydt veroordeelt, en door de Pauslijke macht en aenzien t'eenemael weg genomen, en de bezittingen zijn door macht van 't Parlament aen de Hospitaliers van S. Ian vergunt; op dat zy, tot Godtvruchtige gebruyken ingestelt zijnde, niet tegen wil der begiftigers tot andere gebruyken getrokken wierden. Nochtans is het uyt oude schriften zeker, dat deze plaets, na dat de Templiers verdreven waren, de woon-plaets geweest is van Thomas, Graef van Lancaster, en van *Spenser*, die de tweede Koning Edward tot vermaek gedient heeft, en namaels van Audomarus van Valentia, Graef van Penbroek, tot dat zy eyndlijk in twee Collegien der Rechts-geleerden verandert zijn. Van de andere is my in 't lezen niets voorgekomen: men zeght, dat het

Collegien met burgerlijk recht.

Innes of the Courts.

Eertijdts de nieuwe kerk genoemt.

De oude kerk, al waer nu Southampton houfe *in Holborn is.*

De Templiers.

* *Op een van deze graven heb ik met lopende letteren gelezen, Graef van Penbroek, en aen de kant:* Miles eram Martis, Mars multos vicerat armis.

Statutum de terris Templariorum 17. Edw. 2.

het eene de wooning van de Heeren *Grey*, en het andere van de Graven van Lincoln geweest is.

Hier beneven heeft de derde Koning Henrijk het huys der Bekeerden, om die te voeden, die van't Iodendom tot de Christlijke waerheydt bekeert waren, tusschen de nieuwe en oude kerk gesticht; het welk de derde Koning Edward namaels, om de kisten en handtvesten in te leggen, verordent heeft, waer van het heden *The Rowles* genoemt wordt. *The Rowles.*

Deze voor-steden strekken zich geduurigh met huyzen en hovaerdige wooningen der Grooten, langs de Teems, tot Westmunster toe. Doch de vermaertste gebouwen zijn de bron van Brigida, alwaer de achtste Henrijk een Koninglijk huys, om de vijfde Keyzer Karel te toeven, gebout heeft, zijnde nu een gevangen-huys. De Bukhorstische huyzen, eertijdts toebehoort hebbende de Bisschoppen van Sarisbury, de Kerken der Carmelijten, waer van ik gesproken heb, de Essexsche huyzingen van Heer *Paget*, de *Arondelsche*, de Somersetsche van *Seymers*, Hertogh van Somerset, op-gebout. Daer na, om de andere voorby te gaen, *Sabaudien*, van Pieter, Graef van Sabaudien, die daer in gewoont heeft, alzoo genoemt, welk Æleonoor, huysvrouw van de derde Henrijk, van de broederen van *Mons-Iovis* gekoft heeft, en aen haer zoon Edmund van Lancaster geschonken, diens inwooners daer lang in gewoont hebben, tot dat de zevende Henrijk het zelve aen de armen vereert heeft. De Durhamsche huyzen van Antony *Bek*, Bisschop van Durham, en Patriarch van Ierusalem, gebout: de Yorksche, onlangs nu alzoo, en eertijts de Baltonsche genoemt. Maer waer toe noem ik deze? Daer niemandt een vast bezit, en 't Avontuur alles heeft.

Door deze voor-steden wordt *Westmunster*, eertijdts meêr als duyzent schreden af-gescheyden zijnde, zoo aen Londen gevoeght, dat het een deel van 't zelve schijnt, daer 't nochtans een stadt op zich zelven is, en zijn eygen overheydt en voor-rechten heeft. Deze plaets wierdt eertijdts *Thorney*, van de doornen, en nu *Westmunster*, van haer gelegenheydt in 't westen en van 't kloosster, genoemt. Want het is zeer vermaert door de Kerk, het Recht-huys, en het Koninglijk Palleys. De Kerk munt inzonderheydt uyt door de inwying, en begraving van de Koningen van Engelandt. Sulcardus getuyght, dat in die plaets eertijdts de kerk van Apollo geweest is, en dat zy, onder 't gebiedt van Antoninus Pius, door een aerdt-beving neêr-gevallen is, uyt wiens overblijfselen Sebert, Koning der West-Saxen, een andere voor S. Pieter op-geright heeft, dewelke Bisschop Dunstan, van de Deenen af-gebroken zijnde, weder vernieut, en aen weynige Munniken vergunt heeft. Maer namaels heeft Koning Edward, by-genaemt de *Confesseur*, dezelve voor hem tot een graf-steê, en de Benedictijner Munniken tot een kloosster, uyt de tienden van alle zijn inkomsten van nieus af op-gebout, en met erf-goederen, door gantsch Engelandt verspreyt, verrijkt. Maer hoor den Schicht-schrijver, die toen geleeft heeft: De tot Godt aendachtige Koning trekt naer die plaets, als niet alleen naby die ruchtbare en rijke stadt zijnde, maer ook geneughlijk genoegh door de omliggende vruchtbare landen, groene hoven, en de nabuurige loop van de voorneemste rivier, de welke aen de nagelege stadt overvloedige waren van alle dingen, die in de gantsche werelt te koop zijn, voert. Doch inzonderheyt om de liefde tot de voorneemste Godts-gezant, dien hy met eenige en zonderlinge genegentheyt eerde, zoo heeft hy zich daer een begraef-plaets gekoren, en daer na geboden uyt de tienden van alle zijn inkomsten, het werk van een deftige huyzing te beginnen, gelijk de Vorst der Gods-gezanten waerdigh was; om des Heeren gunst te verwerven, na de zwakke loop dezes levens, en om zijn Godtvruchtigheyt, en om de beschenking der hoeven en versierselen, waer in hy de zelfde plaets voor neemt te vereeren. Op 's Konings bevel dan wort het nieu begonnen werk gelukkelijk toebereyt, en worden de onkosten, daer aen gedaen, oft te doen, niet betaelt, voor dat het Gode en S. Pieter waerdigh en aengenaem gelevert werde. De vorm van dat oude gebou, verstaet, zoo 't u belieft, uyt een oudt hant-schrift: De voorneemste plaets des huys wort met zeer hooge gewelfsels verheven in 't vier-kant, en met een even-gelijke t'zamen-voeging omringt, en de om-gang van 't zelfde huys wordt door een dubbele boogh van steenen van beyde zijden hier en daer met een sterklijk t'zaem-gevoeghde vergadering van 't werk besloten. Voorts rijst het kruys van de kerk, het welk het middelste Koor, van die den Heere zongen, omringen zoud, en met haer tweevoudige onderstutting van hier en daer de hooghste top van de middelste tooren onderschragen zoud, eerst slechtlijk met een nedrigh en sterk gewelf, daer na verheft het zich met veelvoudighlijk na de konst opklimmende Wentel-trappen, daer na geraekt het met een enkele muur tot een houte dak, met loot gedekt. Maer na 't CLX jaer heeft de derde Henrijk dit gebou van Edward verdelght, en een nieuwe kerk, op-zichtigh van gebou, met een veelvoudige ry van Marmor-stijlen, en een dak met loode platen bekleet, na vijftigh jaren werks op-gebout, de welke de Abten naer 't westen zeer vermeerdert hebben; en de zevende Henrijk heeft 'er tot zijn en zijner nakomelingen begraving, ten oosten, een *Sacristy* van wonderlijke fraeyigheydt, (Lelandus noemt het een Wonder des Werelts, want men zoud zeggen, dat al de fraeyigheden daer t'zaem-gehoopt waren) by-gevoeght, waer in zijn zeer heerlijk en groot graf van louter koper gezien wordt. De Munniken daer na hier uyt-gedreven zijnde, zoo is het verscheyde veranderingen onderworpen geweest; eerst heeft het een Deeken en Proveniers gehat, daer na den eenigen Bisschop Thomas *Thurbley*, die de kerk, na dat hy zijn erf-goedt door-gebracht had, verlaten, en den Deeken overgelevert heeft. Terstont daer na zijn 'er de Munniken met haer Abt van Koningin Maria weder ingebracht, de welke weynigh daer na door de macht van 't Parlament verdreven zijnde, tot een Collegie-kerk, ja tot een plantsoen der kerk, door de doorluchtighste Elizabeth verandert, dewelke daer in twaelf Proveniers, zoo veel uyt-gediende zoldaten, en veertigh School-leerlingen (die men Koninglijke voesterlingen noemt) ingestelt heeft, dewelke te haerer tijdt tot de Hooge Scholen gevordert, en van daer tot de Kerk; of het Gemeene best over-gedragen worden, &c. Over welke alle zy een Deeken gestelt heeft, welke waerdigheyt onlangs met de hooghste eer bekleede, de zeer goede en oprechte man D. G. *Goodman*, in den welken ik en mijne oeffeningen zeer veel gehouden zijn. *Westmunster.*

In deze kerk liggen begraven (op dat ik dezelve ook na haer waerdigheyt, en de tijdt, waer in zy gestorven zijn, aentekene,) Sebert, de eerste Koning der West-Saxen; Harold, de bastard-zoon van den Deensche Canut, Koning van Engelandt; S. Edward, Koning en *Confesseur*, en zijn huys-vrou Edith, Machtild, de huys-vrou van de eerste Henrijk, de dochter van Malcolm, Koning der Schotten; de derde Henrijk; zijn zoon de eerste Edward, Æleonoor, de dochter van de derde Ferdinand, Koning van Castilien en Leon, zijn huys-vrou. De derde Koning Edward, en zijn huys-vrou Philippa van Henegou; de tweede Richard, en zijn huys-vrou Anna, de zuster van Keyzer Wenselaus; de vijfde Henrijk met zijn huys-vrouw Cathrijn, de dochter van de zeste Karel, Koning van Vrankrijk; Anna, de huysvrou van de derde Koning Richard, en de dochter van Richard *Nevill*, Graef van Warwijk; de zevende Henrijk met zijn huys-vrou Elizabeth, en zijn moeder Margriet, Gravin van Richmond; de zeste Koning Edward; Anna van Kleef, de vierde huys-vrouw van de achtste Henrijk; de Koningin Maria; en de liefde onzes vaderlandts, waer van men niets zonder lof en tranen spreken kan, onze onlangs doorluchtighste vrou Elizabeth, hooghloflijker gedachtenis, die onvergelijkelijke Vorstin in helden-deughden, voorzichtigheyt, grootmoedigheyt boven het vroulijk geslacht, en in wetenschap van zaken en talen, wegh-geleght in een heerlijk gedenk-teken, 't welk Koning Iakob haer Godtvruchtelijk gestelt heeft. Maer wat is dat gedenk-teken voor zoo groot een Koningin? dewelke zich zelf het grootste en wijdtluftighste gedenk-teken geweest is. Want hoe groot zy geweest is, getuygen de hervormde Godtsdienst, de gegronde Vrede, de tot zijn waerde gebrachte Munt, de waerdighlijkst toebereyde Vloot, die herstelde Scheeps-eer, de uyt-gebluschte weêrspannigheydt, het gantsche XLIV jaren lang zeer voorzichtlijk bediende, verrijkte, en gesterkte Engelandt, het van de Fransen verloste Schotlandt, het verlichte Vrankrijk, het onderstutte Nederlandt, het bedwonge Spanjen, het bevredighde Ierlandt, en de eens en ander-mael om-zeylde Wereldt- *De Vorsten in de kerk van Westmunster begraven.* *Koningin Elizabeth.*

reldt-kloot, aen de late nakomelingen met lof en verwondering.

Van de Hertogen en Graven. Edmund Graef van Lancaster, de jongste zoon van de derde Koning Henrijk, en zijn huys-vrouw Avelina de *Forts*, Gravin van *Albemarle*; Willem en Audomar de *Valentia*, uyt het *Lusignaensche* geslacht, Graven van Penbroek; Alfons, Ian, en andere kinderen van de eerste Edward; Ian van *Eltham*, Graef van Cornwal, de zoon van de tweede Edward; Thomas van *Woodstok*, Hertogh van Gloceſter, de jongste zoon van de derde Edward, met zijn andere kinderen; Æleonoor, de dochter en erfgenaem van Humfred *Bohun*, Graef van Hereford en Essex, de huys-vrou van Th. van *Woodstok*; het dochterken van de vierde Edward, en van de zevende Henrijk; Henrijk, het twee-jarigh zoontjen van de achtste Henrijk; Sophia, Koning Iakobs dochterken, gestorven in de eerste dagh-raedt van haer ouderdom; Philippa, Hertoginne van York; Lodewijk *Viconte Robsert* Henegouwer, door recht van zijn huys-vrou Heer *Bourchier*; Anna, het dochterken en de erfgenaem van Ian *Moubray*, Hertogh van Nortfolk, verlooft zijnde aen Richard, Hertogh van York, een jonger zoon van de vierde Koning Edward; Gillis *Daubeney*, Kamerling van de zevende Henrijk, en zijn huys-vrouw, uyt het geslacht der *Arondels* in Cornwal, Onder-graef van Wellens; Franciſca *Brandon*, Hertogin van Suffolk, haer dochter Maria; Margriet *Douglas*, Gravin van Lennox, groot-moeder van Iakob, Koning van Britannien, met haer zoon Karel; Winefrida *Bruges*, Mark-gravin van Winton; Anna *Stanhop*, Hertogin van Somerset, en haer dochter Iana; Anna *Cecil*, Gravin van Oxford, dochter van de Baron *Burghley*, Opper-Schat-meester van Engelandt, met haer moeder Mildreda *Burghley*; Elizabeth *Berkley*, Gravin van Ormond; Franciſca *Sidney*, Gravin van Suſſex; Th. *Butler*, Onder-graef van *Thurles*, zoon en erfgenaem van de Graef van Ormond; daer-en-boven Humfred *Bourchier*, Heer van *Cromwell*; de tweede Humfred *Bourchier*, zoon en erfgenaem van den Heer van *Berners*, dewelke beyde in de slagh by *Bernet* omgekomen zijn; Niklaes, Baron van *Carew*; de Baroneſſe van Powisia; Thomas, Baron van *Wentworth*; Thomas, Baron van *Wharton*; Ian, Heer van *Russell*; Thomas *Bromley*, Cancellier van Engelandt; Douglasia *Howard*, dochter en erfgenaem van de Onder-graef van *Bindon*, huys-vrou van Arthur *Gorge*; Elizabeth, dochter en erfgenaem van Edward, Graef van Rutland, huys-vrou van Willem *Cecil*; Ioan *Puckering*, Groot-zegel-bewaerer van Engelandt; Franciſca *Howard*, Gravin van Hertford; Henrijk en Georgius *Cary*, vader en zoon, Baronnen van *Hunsdon*, Kamerlingen van Koningin Elizabeth. Het Herteken van Anna Sophia, dochterken van Christoffel *Harley*, Graef van Beaumont, Gezant van de Koning van Vrankrijk in Engelandt, geborgen in een gouden emmerken op een naelde; Karel, Graef van Devon, Koninglijke Stadthouder van Ierlandt: en die geenzins te verzwijgene Vorst der Engelse Dichters, Galfred *Chaucer*, en die hem in gelukkigheydt des verstants, en overvloedige ader der Dicht-konst onder de Engelsche Dichters naest gekomen is Edm. *Spenser*: en veel andere van kerklijke orde, en treflijke naem.

Hier naest by was ook noch een ander Collegie van twaelf Kanunniken, aen S. Steven gewijt, het welk de III Edward in Koninglijke heerlijkheyt, en met ruyme bezittingen zoo vernieut heeft, dat hy 't schijnt eerst gebout te hebben, na dat hy Vrankrijk met zijn overwinningen doorkruyst had, weder-brengende, als in de gront-brief gelezen wordt, in beproeving van een aendachtige overweging, Christus overvloedige weldaden, met welke hy alleen, uyt de zoetigheydt zijner barmhertigheydt, ons in gelegene tijden voor-komt, met ons, hoewel onverdiende, van verscheyde gevaren te verlossen, en door de rechter-handt van zijn vermogen, voor de aenvallen van onze tegen-partyen, met zegen-rijke uytkomsten heerlijk te beschermen, en in andere quellingen en verbaestheden, waer in wy veel-tijdts gewikkelt zijn, met de overstorting van een onverwachte hulp-middel te vertroosten. Hier by was een Palleys gevoeght, de oude wooning der Koningen van Engelandt, na de tijdt van S. Edward de *Confesseur*, het welk onder de heerschappy van de achtste Henrijk by geval door 't vuur verbrant is. Dit Palleys is voorwaer zeer ruym en heerlijk geweest, in die tijdt een weêr-ga-loos gebou, met een voor-muur en bolwerken. Want die kamer, waer in de Koning, de Grooten en de Edelen, als de vergaderingen der Parlamenten gehouden worden, by-een-komen, en de naeste, waer in onze voorouders gewoon zijn de vergaderingen te beginnen, genoemt de geschilderde Kamer van S. Edward, zijn overblijfselen van 't zelve. *Fitz Stephens.*

Wat, en hoe bloedigh, groulijk, wreedt, schendigh, by Godt en de menschen gehaet, een schelm-stuk, eenige wilde dieren, met de menschlijke vorm aen-gedaen zijnde, door den Opper-bou-meester François *Catesby*, door onder-graving, en een grooten hoop bos-kruyts, onder dit gebou gestroyt, onlangs tegen 't vaderlandt, den Vorst, en al de Staten des Rijx, onder een Godlooze schijn van Godtsdienst voornamen, en pooghden in 't werk te stellen, schrikt mijn gemoedt te denken, en grouwelt, verbaest zijnde, zelfs te denken, in wat onoverkoomlijke duysternissen, en doodlijke ellenden zy 't bloeyendste Rijk op 't schielijkst geworpen zouden hebben. Maer laet ons in deze zaek, 't gene een oudt Dichter in een slechter zaek uyt-geroepen heeft, voortbrengen: *Het verraet van Fr. Catesby.*

Geen tijdt gedenk dien dagh, om, zo 't gelooven,
Van deze zaek der volgend' eeuw t'ontrooven;
En zwijgen wy, om 't geen ons vollik deed
Te dekken in de nachten van vergeet.

Dicht hier by is *Withall*, waer in heden het hof der Verzoek-schriften is. Waer aen gevoeght is het allergrootste hof, het welk het Raedt-huys is van gantsch Engelandt. Hier in worden de ding-plaetsen gestelt, te weten, de Koninglijke Bank, de gemeene Wille-keuren, de Cancelry; en in de naest-gelege plaetsen, de Sterre-kamer, de Koninglijke Schat-kamer, het hof der Weezen, het hof van 't Graefschap van Lancaster, &c. In welke op gezette tijden (wy noemenze *Termes*) jaerlijx de geschillen en zaken onderzocht worden. Daer voor de tijden van de derde Henrijk het Raedt-huys van 't eerste en hooghste recht overal zwurf, en 't Koninglijke hof verzelde. Maer hy heeft in de groote brief tot een wet gestelt, dat de gemeene Willekeuren ons hof niet volgen, maer in eenige zekere plaets gehouden worden. Daer zy 'er nochtans die verstaen, dat de gemeene Willekeuren voortaen in een Raedthuys op zich zelven, en niet in de Koninglijke Bank, als te voren, gehandelt zouden werden. Dit Richt-huys, welk wy nu hebben, heeft de tweede Richard op-gebout, als te zien is uyt zijn wapenen in een steen, en op de balken, en (na dat hy het oude Hof, welk de Roode Willem daer ter plaetsen gebout had, uyt-geroeyt had) tot zijn wooning bestemt; want toen waren de Koningen gewoon zelve de gedingen te verhooren. Want zy zijn Richters, welker mondt, als de Koninglijke Schrijver getuyght, in 't oordeel niet zal dwalen. Maer dit Palleys, na dat het in 't MDXII jaer af-gebrant is, heeft woest gelegen, en de achtste Henrijk heeft weynigh daer na de Koninglijke stoel tot de nabuurige huyzingen, niet lang te voren den Cardinael Wolsey toebehoort hebbende, over-gebracht, dewelke men *White Hall*, dat is, *het witte Hof*, noemt: dit huys is voorwaer Koninglijk, aen dees zijd met een vijver, welke ook een ander Koninglijke wooning hier aen voeght, welke, *S. Iames* genoemt, van de achtste Henrijk op-gericht is, aen d'andere met de Teems besloten. Dit zelve heeft een Dichter, om zijn witheyt, *Leycæum*, of het witte huys genoemt: *Guil. Lambertus.* *Proverb. cap. 6.*

Leucæum *wordt van Koningen betreên,*
(Zo noemd men eer een Hof, wiens Marmor-steen,
Door witheyt, als de sneeu, 't gezicht deed schemeren)
Voor 't welk de Teems, wiens eere zich door wemeren,
Der Swanen-rey op 't hooghst verheven voelt,
Met heesch geruysch op 't lieflijkst heenen spoelt.

Hier dicht by is *The Mues*, alzoo genoemt, om dat het eertijdts geeygent was, om Havikken te voeden, nu is 't een zeer schoone Koninglijke paerde-stal; en zy staet tot een gedenk-teken, ter gedachtenis van de Godtvruchtighste Vorstin Æleonoor, van haer liefste man de eerste Edward gestelt; en haer Godtvruchtigheyt, waerdigh om aen alle eeuwen geheylight te worden, zal altijdt staen blijven. Want die dochter van de derde Ferdinand, Koning van Castilien, aen de eerste Edward, Koning van Engelandt, tot een *The Mues, Charing Crosse.* *Houlijkſche Godtvruchtigheyt.*

Rodericus Toletanus libro primo.

een huys-vrouw gegeven zijnde, is met hem in 't heylige Landt getrokken; alwaer, als hy uyt een hinderlaegh van een Moor, met een vergiftigh zwaerdt gequetst was, en door de hulp-middelen der Artsen niet zoo zeer verlicht, als verbonden wierd, zoo heeft zy een nieu en ongehoort, doch vol van liefde en Godtvruchtigheydt, genees-middel by-gebracht: want zy heeft de wonden van haer man, door het vergift ontsteken zijnde, de welke door de kracht van 't zelve vergift niet konnen toe-gesloten worden, daeglijx met haer tong gelikt, en het vergiftige sap, doch by haer het zoetste vocht, daer uyt gezogen. Door wiens kracht, oft om waerlijker te spreken, door de kracht der vroulijke trouw, zy al de stof van 't vergif zoo naer zich getrokken heeft, dat hy, de lijk-teekenen der wonden geheelt zijnde, gantschlijk genezen, en zy gezont geworden is. Wat is dan ongemeener om te hooren, als de trouw van deze vrouw? Wat kan 'er wonderlijker zijn? dat de tong van een huys-vrou, met houlijkschе liefde en trouw gezalft zijnde, het vergift van haer liefste man verdreven heeft, het welk van een uyt-gekore Genees-meester niet kon weggetrokken worden; en 't geen vele en uyt-gezochte geneesmiddelen niet konden uyt-voeren, dat heeft de eenige tong der huys-vrouw vervult. En zoo veel zy gezeyt van Westmunster, met Londen by-een-gevoeght; schoon het, gelijk ik gezeydt heb, eén stadt op zich zelf, en in vryheden daer van af-gescheyden zy, de welke met geduurige huyzen zo aen-een-gevoeght zijn, dat het maer een en de zelfde stadt schijnt.

Holborne.

Aen het wester-deel van de stadt strekken zich, met een ry van huyzen, ook andere zeer schoone voor-steden, als *Holborn*, oft liever *Oldborn*; waer in zommige Collegien met stadts rechten, bestemt tot de Studie en oeffening, zijn, als ook de wooning der Bisschoppen van Elien, welke den Bisschoppen waerdigh is; waer voor het Ian van *Hotham*, Bisschop van Elien, onder de derde Edward, te danken heeft. Ten noorden is ook de voor-stadt aen-gegroeyt; waer in Iordan *Briset*, een zeer Godtvruchtigh en rijk man, een huys voor de Hospitaliers van S. Ian te Ierusalem gebouwt heeft, het welk tot een uytnemende grootheyt, even als een Palleys, aen-genomen heeft; ook heeft zy een zeer schoone kerk gehadt, en een heylige toorn, met zulk een fraeyigheyt in de hoogte verheven, dat zy der stadt, terwijl zy stond, tot een uytnemend çieraed gedient heeft. Deze zijn in de eerste instelling zo nedrigh geweest, terwijl zy arm waren, dat haer Overste genoemt wierd, De Knecht der arme Knechten van 't Gast-huys te Ierusalem: gelijk de Overste der Templiers, de welke weynig daer na opgekomen zijn; de Nedrige dienaer van de arme krijghs-lieden van de kerk. Nochtans is haer zaek, om haer Godtvruchtigheyt en krijghs-dapperheyt, door Godtvruchtige en byzondere Vorsten, uyt deze nedrige staet zoo op-geklommen, dat zy vêr in de meeste rijkdommen over-gevloeyt hebben. Want zy hebben, omtrent het M C C XL jaer, in de werelt der Christenheyt gehadt negentien duyzent hoeven, oft Mayeryen, gelijk de Templiers negen duyzent gehadt hebben; welker inkomsten namaels in Engelant ook den Hospitaliers ontnomen zijn: en zy hebben door deze rijkdommen alzo den wegh tot groote eeren en staten gebaent, dat haer Prioor in Engelandt de eerste Baron geacht wierd, en met aller dingen overvloedt heerlijk voorzien was, tot dat de achtste Henrijk, quade Raedts-lieden gebruykende, al haer erf-gronden aen zich genomen heeft, gelijk de inkomsten der kloosteren, de welke door een zeer Godtvruchtigh opzet tot Gods eere geheylight zijnde, door 't gebodt der kerk moesten besteedt worden, tot de aelmoessen der Priesteren, tot vermaking der armen, verlossing der gevangenen, en vernieuwing der kerken. Hier beneffens, daer nu de çierlijke kroon der gebouwen gezien wordt, heeft gebloeyt het rijke huys der Carthuyzers, gestelt van Wouther *Many*, de welke met de hooghste lof, onder de III Edward, in de Fransche oorlogh gedient heeft; en is in de zelfde plaets zeer vermaert geweest het kerk-hof, alwaer, als de Pest in het M C C C XL IX jaer te Londen woedde, meêr als vijftig duyzent menschen begraven zijn; het welk aldaer door een opschrift in koper den nakomelingen betuyght is.

S. Johns Hospitaliers.

Templiers.

Matthæus Paris.

Charter House.

Daer zijn ook zeer groote voor-steden rondom Londen, alwaer eertijdts een rondeel oft een krijghs-burgh was, waer van de plaets na een Arabisch woordt *Barbacan* genoemt is; en by geschenk van de derde Edward geworden is de woon-plaets der *Vffords*; van welke het, door de *Willoughbeys*, gekomen is tot de vreemdeling *Bertey*, Heer *Willoughby* van *Eresby*, een alzins moedigh man, en ware voester-kint des oorloghs. Ook strekken zich geen kleyner voorsteden ten noorden en oosten, in welker velden, terwijl wy dit schreven, veel begraef-vaten, zegels, en emmers op-gegraven zijn, en in de zelve penningen van Claudius, Nero, Vespasianus, &c. Insgelijx eenige glaze vlessen en aerde vaten, waer in noch eenigh vocht overigh was, het welk ik achtede een offerhande van wijn en melk te zijn, gelijk de oude Romeynen in 't verbranden der lichamen gebruykt hebben, oft dat het die wel-riekende vochtigheden waren, waer aen Statius gedenkt:

En 't riekend vocht
Wosch het te branden hair.

Deze plaets hebben de Romeynen bestemt om de lichamen te verbranden en te begraven; de welke, na de wet der twaelf Tafelen, de lijken uyt de stadt droegen, en by de gemeene heyr-banen begroeven. En zoo veel van de landt-zijde der stadt.

Barbacan. Galeottus Martius.

Maer aen die zijde, daer de rivier vloeyt, hebben de Burgers ook aen den oever der zelve, die groote Burg van *Southworke*, waer van wy verhaelt hebben, met een brugh gevoeght, te dier plaetsen daer zy eerst in 't over-gaen een houten schouw, voor een brugh, gebruykten. Daer na hebben zy, onder 't gebiedt van Koning Ian, een wonderwaerdige brugh van levendige steen, met negentien verwulfde boogen, behalven dien draey-boom, daer over geleyt, en met treflijke huyzen, gelijk als een straet, zoo dicht bebout, dat zy in grootheyt en treflijkheyt lichtlijk alle bruggen van Europa overtreft.

De Brugh.

Ziet van Southwork in Suthrey.

In deze Burg van *Southworke* zijn, onder andere gedenkwaerdigheden, het edele klooster der Munniken van der Benedictijnen orden, genoemt *Bermondsey*, eertijdts van Aldwin Child, een Burger van Londen, aen onzen Zalighmaker toe-geheylight; en het treflijke huys van Karel *Brandon*, Hertogh van Suffolk, aldaer gebouwt, welk zijnen Heer een korte vreught, en weynigh daer na uyt-geroeyt is: hier zijn noch in wezen het gast-huys van S. Thomas, om de zwakken te voeden, van de Burgery van Londen vernieuwt, ja gegront; de kerk van 't Prioorschap van S. Maria, de welke, ten opzicht der stadt Londen, over de rivier de Teems gelegen zijnde, daerom *S. Marie Over-Rhe* genoemt, en van Willem *Ponte del Arche* Noorman, aldaer voor de Kanunniken gestelt is; de huyzingen van de Bisschoppen van Winton, van Bisschop Willem *Giffard*, omtrent het C Iↀ C V I I jaer, voor zijn nakomelingen aldaer gebouwt. Waer van af zich, langs den oever van de Teems ten westen, een geduurige ry van huyzen uyt-strekt, alwaer, by onzer vaderen geheugen, bordeelen geweest zijn, waer in de hoeren haer vuyligheden te koop stelden. Maer deze zijn van de achtste Henrijk verboden geweest; ten welken tijde Engelandt meest met wellusten en geyligheydt bezwangert was, de welke by andere volkeren door-gaens geoeffent worden om winst, onder den schoonen schijn van de menschlijke zwakheyt te beraden. Ook meen ik niet dat deze plaets van deze hoer-huyzen in onze tael *The Stewes* genoemt wordt; maer van de vijvers, de welke hier in gestelt om de Snoeken en Zeelten te mesten, en van de stinkende en moerasch-achtige geur te zuyveren. Hier hebben wy de buyken der Snoeken met een mes geopent gezien, om haer vet te toonen, en die wonden gaen, door het aen-raken der Zeelten, allenx weder toe, en worden door haer slijmerige af-gang geheelt. Hier onder is een plaets als een Schou-burgh, om Beeren en Stieren met honden te tergen, en op de zelfde plaets zijn hokken gestelt voor de bandt-honden, de welke zoo krachtigh en zoo hardnekkigh van gebit zijn, dat zy met haer drien een Beyr, met haer vieren een Leeuw aenvatten; zoo dat eener waerlijk eertijdts van onze honden gezongen heeft:

S. Savour-

Suffolk-house.

S. Thomas Hospitall.

Stewes.

Band-dogs or Mastives.

Britansche Honden zullen Stieren halzen breeken.

En een ander, dieze wreeder als de Arcadische honden (die men gelooft van Leeuwen voort-geteelt te zijn) genoemt heeft.

Ten tijde, als deze Burght alzoo met een brugh aen Londen gevoeght wierd, zoo was de ſtadt niet alleen vergroot, maer ook de gemeene zaek op de beſte vorm bepaelt, zijnde de burgers in lichamen en gezelſchappen verdeelt. De ſtadt zelf is geſchift in XXVI wijken, en de vergadering van 't gemeene beſt by zoo veel ouderlingen beſtelt, de welke na haer ouderdom in onze tael *Aldermen* genoemt worden, van welke elk over zijn byzondere wijk geſtelt was; en wijl zy van oudts tot hooghſte Overheyt een *Portreue*, dat is, *een Stede-vooght*, gehat hadden, zoo heeft de eerſte Richard twee Bailjouwen ingeſtelt, voor de welke Koning Ian terſtont vergunt heeft, dat zy een Majoor, oft jaerlijkſche Schout tot Overheydt in haer vergaderingen uyt de twaelf voorneemſte lichamen verkiezen zouden, en twee Onder-graven, die zy *Shirifs* heeten, zouden noemen, van welke de eene de Koninglijke, de andere de ſteedtſche genoemt wordt.

De Rotten der burgeren.

Stammen.

Warden.

De Majoor oft Schout.

Het gemeene beſt in deze vorm geſtelt zijnde, zoo is het ongelooflijk, hoe de ſtadt in gemeene en byzondere werken aen-gegroeyt is, en noch aengroeyt; de andere ſteden van Engelandt af-nemende. Want, op dat ik zwijge van 't Raedt-huys *Guildhall*, van de Schout Th. *Knowles* zeer ſierlijk op-gebouwt, het ruyme en treflijke werk van *Leadenhall*, van Simon *Eire* op-geright tot een gemeene kooren-ſchuur, om de dierte te verminderen. Het rondom op ſtijlen ſtaende huys, 't welk de gemeene man de *Beurs*, Koningin Elizabeth *Royall Exchange* genoemt heeft, tot gebruyk der koop-lieden, en ſieraet der ſtadt, van Thomas *Gresham*, een burger van Ridderlijke orde, gebouwt; voorwaer wel heerlijk, 't zy men het gebouw van 't huys, 't zy men de menighte der volken, 't zy men de overvloedt der waren aenziet. De welke, ook een hooghſte lief-hebber der geleertheyt zijnde, de huyzingen, die hy in de ſtadt zeer wijtluftigh gehat heeft, aen de goede oeffeningen geheylight heeft, ſtellende in de zelve zes Leeraers der goede konſten en wetenſchappen, naemlijk der Godt-geleertheyt, der Rechts-geleertheydt, der Genees-konſt, der Sterre-konſt, der Meet-konſt, en der Zang-konſt, met heerlijke bezoldingen; zoo dat Londen een zeer voorziene winkel was, niet zoo zeer van allerleye waren, als van zeer goede konſten. Op dat ik ook nalate het huys van 't Hanſeſche gezelſchap, en de wateren, door onder-aerdtſche gooten en rioelen, in alle wijken der ſtadt af-geleyt, en de zeer ſchoone weteringen, om de zelve te ontfangen, ook de nieuwe water-leyding, waer door het naerſtige vernuft van Pieter Maurits, Duytſche Water-leyder, met een radt de wateren uyt de Teems langs goten, in een zekere maet geſchikt, in een groot deel der ſtadt af-leyt: zy vertoont over al zoo veel Kerken en Godts-huyzen, dat de Godts-dienſt en Godt-vruchtigheydt hier zich een gewijde plaets ſchijnen geſtelt te hebben. Want zy telt CXXI Kerken, zoo veel vertoont 'er Romen zelf niet, behalven noch de Ziekhuyzen en Oude-mannen-huyzen, en zy voedt in 't Kinder-huys, 't welk Chriſtus-huys genoemt wordt, omtrent 600 wees-kinderen, en door vergadert geldt omtrent MCCXL armen, &c. Het zoud te lang zijn, zoo ik byzonderlijk vervolgde de zeer goede wetten en inſtellingen, waer door zy geſtiert wordt, de waerdigheydt van den Raedt, de onderdanigheyt en trou tot haren Vorſt, de beleeftheyt der burgers, de uytmuntentheyt der huyzen, de voort-teeling van zeer gelukkige verſtanden, de voor de ſtadt liggende hoven, vol vermaeks, en uytheemſche kruyden, de tal-rijke en wel-geruſte Scheeps-vloot, de ongelooflijke menighte van allerleye waren, (Antwerpen alleen heeft, behalven andere, twee hondert duyzent Lakenen jaerlijx van hier gekregen) en de groote overvloedt van alles, wat tot de onderhouding en nootzaeklijkheyt des menſchlijken levens behoort. Want die Hadrianus Iunius heeft waerlijk in zijn *Philippeide* gezongen:

Het Engels Londen is met huys en ſchat voorzien,
En moedigh, na behoor, op 't tal van burger-liên;
Alwaer des wereldts glans, en alle ſchat en goedt,
Van alle kanten wort beſproeyt met overvloedt.

En I. Scaliger in zijn ſteden:

Een ſtadt geſterkt in moedt, in tal, en ſterkt des volx.

In 't houtlijk van de Teems en Iſis.

Een ander heeft ook deze veerskens van Londen geſmeet, zoo ghyze niet ontwaerdight te lezen:

Met een tweevoude ſtrant loopt Londen ſchoyen,
En beurt haer glans gelijk haer moeder Troyen,
En ſteekt ten ooſt een weynigh hooger uyt,
Mits daer haer gront wort van een berg geſtuyt.
Wiens goé gelegenheyt haer met genuchten
Bezalight, en met goede aerdt en luchten;
Wiens Godsvrucht wort, wiens burger-tal geroemt,
En waert alleen, dat m' haer BRITANJEN *noemt.*
Een nieu Parijs, in konſt en wetenſchappen.
Een Ormus weêr gelijk in koopmanſchappen.
In kracht een tweede Room, en in Metael
Chryſæa zelf.

Insgelijx heeft Henrijk van Huntingdon, onder het gebiedt van Koning Steven, deze veerskens tot lof van Londen geſpeelt:

Ook zult ghy Eng'lands roem, vermaerde Londen
Zijn in de reex van mijn gedicht bevonden,
Want uwe glans, uw roem, uw heerlijkheed
Ons hind'ren, u te ſtellen in 't vergeet.
Als mijn gemoedt, uw ſloten, en uw wallen,
Waer op wel-eer mijn oogen zijn gevallen,
Inwendighlijk beſchout, zo dunkt my, dat
Ik alles zie, wat 's wereldts ront bevat.
't Gerucht, tot ſpraek geboren, en door 't zwijgen
Slechts ſterflijk, zoud een ſchaem-roodt aenzicht krijgen,
Indien zy, in het liegen vry wat grof,
Yet valſchelijk verzierde tot uw lof.

Insgelijx heeft een ander al ſpelende dus geſpeelt:

Dit is de ſtadt zoo rijk in veelen,
Dien drie drie-giften mede deelen:
Want Bacchus, Phœbus, Ceres, daer
Uyt-ſtorten, drank, dicht, kooren-aer.
Dit is de ſterke ſtadt, waer aen
Dat Iuno, Pallas, en Diaen
Veel waren, Sloten, Wildt-gebraet,
Verrijken, çieren, voeden laet.

Doch deftiger zingt onze vriendt de doorluchtige man Ioannes Ionſton van Abendon, Leeraer der heylige Godtgeleertheyt in de Koninglijke hooge School van Andriesſtadt:

De ſtadt AVGVSTA, *dien en zee, en lucht, en aert,*
En ieder Hooft-ſtof niet als alle goedt bewaert.
Want waer is zachter lucht? waer heeft oyt d'aerd' haer
ſchooten
Met rijker overvloedt zo mildelijk ontſloten?
Waer heen de zee de rijkſte ſchat der wereldt doet
(Gemengelt met de Teems) opvaren door zijn vloedt.
Hier zijn de daken, die op 's Konings ſchuyl zich boogen,
Des vollix toe-vlucht, hart, en ziel, en moedt, en oogen.
Dit volk, veroudt in ſtam, roemt op haer jaren ry,
En gaet in oorloghs-ramp de kloekheyt zelf voorby;
Haer welbeſchaeft verſtant munt uyt in wetenſchappen,
En laet ſchier noyt haer ſtaet met ſchaersheyt over-trappen;
Ia zo men 't al bezagh, (ik weet het) men geloofd',
Oft zelfs de wer'ldt te zien, of 's wereldts over-hoofd.

Maer deze en diergelijke dingen zijn wijdtloopiger en naeuwer verhandelt van Ian *Stowey*, burger van Londen, en vermaerde Tijdt-ſchrijver, in zijn onderzoek van Londen, onlangs by hem uyt-gegeven. Nu zal ik mijn lieffte vaderlant wel-varen wenſchen, na dat ik eerſt aengeteekent zal hebben, dat de neyging des Hemels met LI graden, XXXIII minuten, de wijdte van het uyterſte weſten XXIII deelen, XXV minuten bepaelt. Dat het geſternte van Venus en Mercurius natuur hier plaetſige ſterren zijn, het welk de Zicht-eynder door-loopt, en nimmer onder-gaet: en dat het Draken-hooft van de Sterre-kijkers de *Verticale* geacht wordt.

De Teems van Londen naer *Radcliff*, van een roode klip alzo genoemt, een ſchoon ſteedjen, en een woon-plaets der Schippers, loopende, en zich met een groote bocht, byna in 't rondt aenkomende, ontfangt de rivier *Ley*, tot een landt-pael van dit Graefſchap ten ooſten; aen de welke, in dit Graefſchap, niets gedenkwaerdighs gelegen is. Want nocht *Ædelmton* vertoont iet buyten haer naem, van de edelheydt geſproten, nocht *Waltham* iet, als het kruys tot de lijk-ſtaſy van Koningin Æleonoor, huys-vrouw van

Radcliffe.

Edmorton.

Waltham Croſſe.

van de eerſte Edward, op-gericht; waer na het genoemt is. Hier ziet men alleen de Koninglijke huyzingen *Enfeld*, van Thomas *Lovell*, Ridder van S. Joris, en Geheymraedt van de zevende Henrijk, als uyt de wapenen af te nemen is, gebouwt. Waer by het boſch *Enfeld Chace*, in dichte der groene boomen, en de jacht der wilde dieren vermaert, by light; eertijdts zijnde de bezitting der *Mandevils*, Graven van Eſſex, daer na der *Bohuns*, die haer erfgenamen geweeſt zijn, en nu behoort tot het Graefſchap van Lancaſter; uyt het welke de vierde Henrijk, Koning van Engelant, de tweede dochter en erfgenaem van Humfred *Bohun*, tot zijn laetſte huys-vrouw getrouwt heeft. En bykans in het midden van dit boſch ziet men noch de vervalle muuren van het oude huys, welk de gemeene man zeght, dat de *Mandevils*, Graven van Eſſex, toe-gekomen heeft.

Enfeld Chace.

Aen de noorder landt-pael van Midle-Sex, heeft de heyr-baen der Romeynen, gemeenlijk *Watlingſtreat*, in dit landt ſpringende, van het oude *Verolamium* recht naer Londen door *Hamſtedheath* (van waer zich de gedaente der zeer ſchoone ſtadt, en van de geneughlijke landts-douw zeer çierlijk toont.) gelegen. Niet, waer langs men nu door *High-gate* gaet; want deze wegh is door toelating van de Biſſchoppen van Londen, omtrent voor CCC jaren, als nu gezeydt is, geopent. Maer die oude, als uyt de oude brieven van S. Edward de *Confeſſeur* blijkt, heeft gegaen door *Edgeworth*, niet zeer oudt van geheugen zijnde; en *Hendon*, het welk de Aerts-biſſchop Dunſtan, gebooren zijnde om de zaken der Munniken te vorderen, voor weynigh goude *Byzantijnen* gekoft, en den Munniken van S. Pieters tot Weſtmunſter geſchonken heeft. Dit waren Keyzerlijke gulde penningen by Byzantium, oft Conſtantinopolen van de Griekſche Keyzeren geſlagen; doch in welker waerde, weet ik niet. Daer zijn zilvere penningen geweeſt, insgelijx *Byzantien*, en ſlechts *Byzantijnen* genoemt, de welke twee ſchellingen gedaen hebben; als ik uyt oude ſchriften dikwijls gemerkt heb. Maer laet dit andere onderzocken; ik moet mijn voor-genome reys vervolgen.

Edgeworth. Hendon.

Byzantijſche penningen.

In dit landt worden, buyten de ſtadt, getelt omtrent 73 Parochy-Kerken, en in de Stadt, de Vryheden, en Voor-ſteden 221.

ESSEX

ESSEX.

HEt andere deel der *Trinobanten*, aen de ooſt-kant, en van de Saxen, die 't ingenomen hebben, in de Engel-Saxſche ſpraek Eaſt-ðeaxa, Eaſt-ðex-ſcyne, in 't Noormanſch *Exſſeſa*, en nu gemeenlijk *Eſſex* genoemt, is een groot, breedt, vruchtbaer, Saffraen-teelend, boſchachtigh, en inzonderheydt rijk landt: aen deze zijde als gekroont van de zee, aen d'andere van viſch-rijke rivieren, de welke ook door-gaens haer nuttigheden en gemakken verleenen. Zijnde ten noorden door de riviere *Stour* van Southfolk gedeelt, ten ooſten zich aen de zee grenzende, ten zuyden door de nu vergroote Teems van Kent geſcheyden, gelijk ten weſten door de rivier de *Ley* van Middel-Sex, en door de *Stort*, oft kleyne *Stour*, die tot de zelve invloeyt, van Hertford. En in 't zelve te beſchrijven zullen wy, na onze oude wijs, eerſt verhalen, 't gene vernaemſt is aen de *Ley*, en de Teems, daer na 't gene binnenwaerts, en aen de zee-kant is.

Aen de *Ley*, in 't Saxiſch Lygean, ſtrekt zich een boſch wijdt en breedt genoegh, het welk, aen de jacht geeygent zijnde, in wilde dieren, om de grootheydt en vettigheydt der zelve, boven allen uytmunt. Eertijdts om zijn voortreflijkheydt genoemt *Forreſta de Eſſex*, nu *Waltham Forreſt*, van de ſtadt *Waltham*, by de Saxen Wealoham, dat is, *Boſchwooning* genoemt. Dit light aen de *Ley*, daer zy door haer verdeelde kolk veel eylandekens maekt, en is niet zeer oudt in oorſprong. Want in de laetſte jaren van het Saxſche gebiedt, heeft een Tovius, een vermogend man in rijkdommen en aenzien, en gelijk men in het byzonder Geſchichtboexken der plaets leeſt: *Stallerus*, dat is, *Vaendrigh des Konings, om de overvloedt der wilde dieren het zelve eerſt gebouwt*, en door LXVI mannen ingeſtelt. De zelve geſtorven zijnde, zoo heeft zijn zoon Athelſtan terſtont groote ſchip-breuk in zijn goederen geleden, en Edward de *Confeſſeur* heeft dit gehucht aen Harold, Graef Godwijns zoon, geſchonken; en korts daer na is 'er een klooſter geſticht, het welk diens Harolds werk en graf geweeſt is. Want als hy, door der menſchen dwaling en zijn eer-gierigheydt, tot de Koninglijke Hoogheydt ingekropen was, zoo heeft hy dit zelve klooſter ter eeren des H. Kruys geſticht, en daer in beloften gedaen, om de overwinning tegen de Noormannen; en terſtont daer na gedoodt zijnde, is van zijn moeder, die zijn lichaem met innige gebeden van den Overwinner verkregen had, in 't zelve begraven geworden. Doch nu heeft het tot zijn Baron Edw. *Deny*, van K. Iakob daer toe uyt-geroepen. Dicht hier by zijn op een rijzende heuvel gelegen de huyzingen *Copthall*, de welke zeer vêr de oogen der aenſchouwers vermaken, eertijdts geweeſt zijnde de wooning van *Fitz-Aucher*, en nu onlangs van den Ridder Thomas *Heneag*, die de zelve tot de hooghſte fraeyigheydt vol-trokken heeft. Aen deze rivier is ook buyten twijffel geweeſt DVROLITVM, een ſtadt van zeer oude gedachtnis, waer van Antoninus Auguſtus verhaelt; maer op welke plaets kan ik niet merklijk betoonen: want de oude plaetſen van dit Graefſchap, 't welk ik eens voor al vermaen, zijn door ingewikkelde duyſterheydt zoo verborgen, dat ik, die elders iet gezien heb, hier gantſchlijk blint ben. Zoo 't my geoorloft is te giſſen, ik zoud achten dat *Durolitum* geweeſt is, 't gene, noch een teeken van de oude naem behoudende, heden *Leiton* genoemt wordt, dat is, *de ſtadt aen de Ley*, gelijk *Durolitum*, in 't Britanſch, *het water van de Ley* betekent: heden is het een hier en daer bewoont dorpje, by de v mijlen van Londen, waer voor xv in Antoninus, door de onachtzaemheyt der Boek-verkopers, geſlopen is. Dat hier eertijdts een over-tocht over deze rivier geweeſt is, getuyght de nabuurige plaets, *Ouldford* genoemt, dat is, *de oude ondiepte*, in de welke, als het weynigh verſchilde of de Koningin Machteld, huys-vrou van de eerſte Henrijk, zoud verdronken gehad hebben, zoo heeft zy bezorght, dat een weynigh laeger de rivier met bruggen aen *Stretford* gevoeght wierd. Alwaer zy, in driën gedeelt zijnde, zeer geneughlijk om de groene weyden heen ſpoelt, waer in wy de overblijffelen van een klooſterken gezien hebben, het welk Willem de *Monte-Fixo*, oft *Montfichet*, een Baron onder de Noormannen van grooten name, in 't MCXL jaer gebouwt heeft, en de *Ley* zich terſtont wederom by-een-vergaderende, wordt zachtlijk in de Teems ontladen, waer van de placts *Leymouth* genoemt wordt.

Waltham Forreſt. *Waltham Abbey, of van 't H. Kruys.* *Baron Deny.* *Copthall.* *Durolitum.*

Berking. *De rivier Roding.* *Chipping Angre.*

En de Teems, de welke nu geweldigh vermeerdert zijnde, een grooten hoop waters met zich ſleept, ſpoelt alleen aen *Berking*, dat gedenkwaerdigh is, 't welk by Beda *Berecing* genoemt wordt, en van Erkenwald, Biſſchop van Londen, aen de geeſtlijke maeghden op-gewijt: alwaer de Teems t'zamen-vloeyt met het rivierken *Roding*, het welk, aen vele dorpen ſpoelende, de zelve zijn naem mede deelt, als *Heigh-Roding*, *Eithorp-Roding*, *Leaden-Roding*, &c. Van welke eertijdts Leofwijn, een zeer edel man, om de moeder-moort, by hem met het hooghſte ſchelm-ſtuk begaen, te verzoenen, een oft twee gegeven heeft aen de kerk van Elien: en van daer naer *Angre*, alwaer op een zeer hooge heuvel, de teekenen zijn van een kaſteel, van Richard *Lucy*, opperſte Richter van Engelandt, onder 't gebiedt van de tweede Henrijk, gebouwt. Van wiens geſlacht de tweede Koning Ian van de erfgenamen aen Richard de *Riparii*, oft *Rivers* (de welke te *Stanford Rivers*, hier dicht by, gewoont heeft) ten huys-vrou heeft gegeven.

Van de mont van deze *Roding* ſpoedt zich de Teems nedriger langs de aerde, en op veel plaetſen dikwijls wegh gedoken zijnde, waer door zware dampen, den nabuuren zeer ſchadelijk zijnde, ontſtaen, naer *Tilbury*, waer by eenige holen zijn in een krijt-klip, gebracht tot de diepte van tien * *Orgyien*, met een genoegh nauwe mont, en konſtlijk uyt een ſteen gebouwt, van binnen zeer ruym, na de volgende af-gebeelde vorm, de welke my een, die daer in geweeſt is, alzoo beſchreven heeft.

Marshes. Vyt-gehouwe holen. ** Yder Orgyia houd 6 voeten.*

Van welke my niets anders gemoet is, als 't gene ik nu alreê verhaelt heb. Doch *Tilbury*, by Beda *Tilaburgh* genoemt, beſtaet ſlechts uyt weynige boeren huyzen, aen de Teems; van oudts is het nochtans de wooning geweeſt van den Biſſchop Ceade, als hy omtrent het DCXXX jaer de Ooſt-Saxen door den doop der Chriſtlijke gemeente inlijfde. Daer na ſnijdt de rivier, door elders gelege, en weynigh gezonde plaetſen gevoert zijnde, met een weêr-keerende water-loop, het eylandt *Convinnon*, het welk ook *Counos* genoemt wordt, waer van Ptolomæus, van 't vaſte landt af. Dit heeft noch zijn naem niet verlaten, maer wort *Canvey* genoemt, en licht geworpen voor de ſtrant van Eſſex, van *Leegh* af tot *Hole-haven* vijf mijlen vêr, waer van een deel aen de Collegie-kerk van Weſtmunſter behoort. En het is zoo laegh, dat het dikwijls heel onder geſpoelt wordt, behalven eenige heuvelkens, waer op de Schapen een vrye toevlucht hebben. Want het voedt omtrent 4000 Schapen, zeer lekker van ſmaek, de welke wy gezien hebben, dat kleyne jongskens door vrouwen-plicht, met kleyne ſtoelkens aen de billen gebonden, molken, en in die kaes-hutjes, die zy daer *Wiches* noemen, Schape-kazen maekten.

Ziet hier van in Kent. Tilbury. *Het eyland Convennos.* *Canvey.*

Aen dit eylandt liggen in haer orde eerſtlijk *Beamſleot*, met diepe en ruyme graften, als Florilegus zeght, en een kaſteel, van den Deenſchen Haſting oft Haſteney geveſt, het welk Koning Ælfred overwonnen heeft. Daer na *Hadleygh*, eertijdts een kaſteel van Hubert de *Burgo*, namaels van Thomas *Woodſtok*, doch nu t'eenemael vervallen. Eyndlijk *Leegh*, een fraey ſtedeken, en vol kloeke Schippers, en dicht daer by *Pritlewell*, alwaer Sueno van Eſſex eertijts een Celle voor de Munniken gebouwt heeft. Alwaer het landt zich tot een voor-bergh verheft, welke *Blakke-taile Point*, en

Beamſleet.

Shoberry

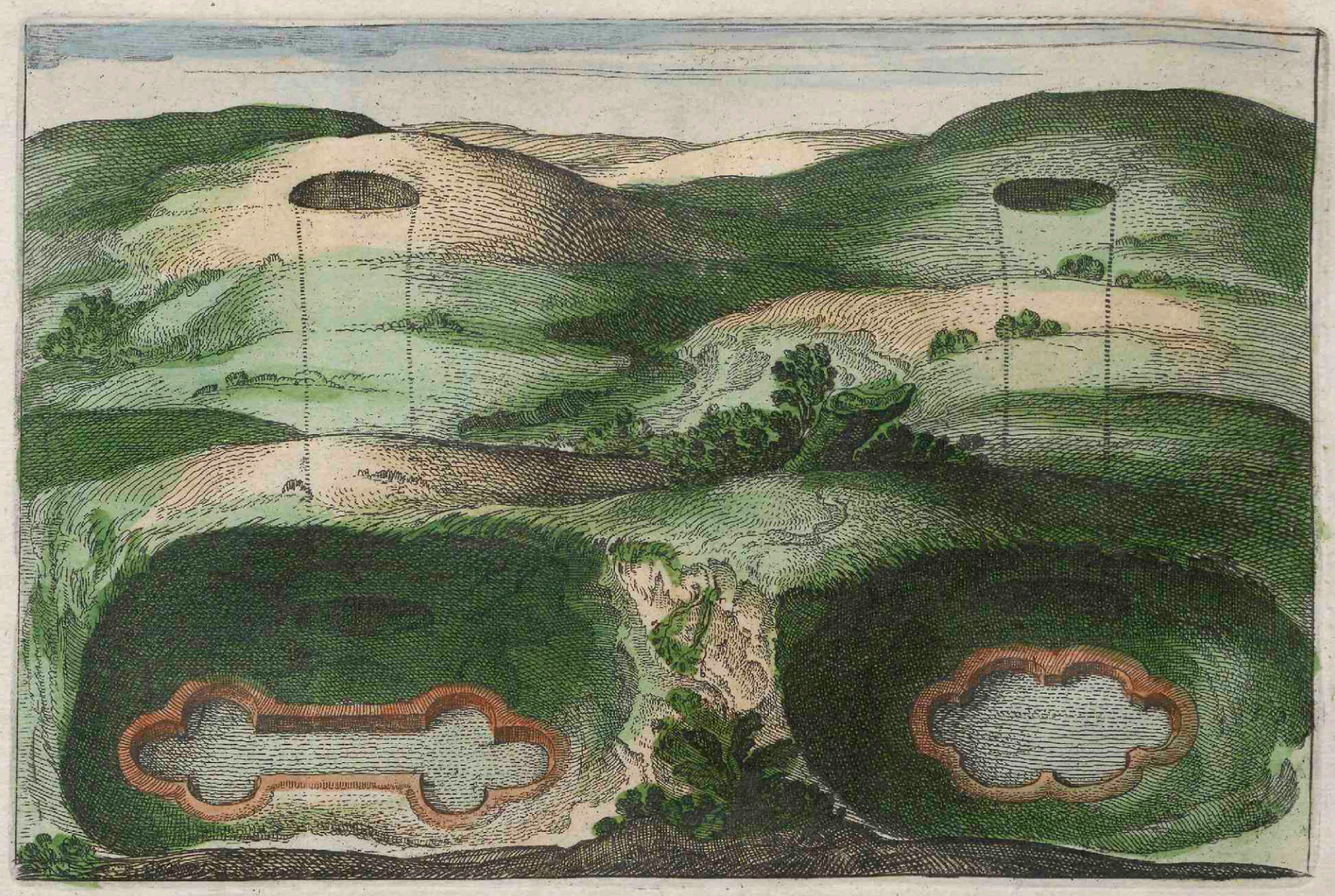

Shobery. *Shoberry Neſſe* genoemt wordt, van *Shobery*, een dorpken daer op gelegen, 't welk eertijdts een ſtadt geweeſt is, Sceobiriz genoemt. Want in de oude Iaer-boeken der Engelſen leeſt men: De Deenen van *Beamfleot* verdreven zijnde, zijn getrokken naer een ſtadt, in de Engelſe tael *Sceobirig* genoemt, en in Eaſt-Saxen gelegen, en hebben zich aldaer een ſterke veſting gebouwt. Hier ſtort zich de Teems, mits haer de ſtranden ten weêr-zijden begeven, met een ruyme en wijde mont in de zee. 't Welk Ptolomæus de vloedt van de *Tameſa*, en in andere verdurve voorbeelden van de *Iameſa*, en wy gemeenlijk *The Temes Mouth* noemen.

In 't 894 jaer.

Rochford. En inwaerts light *Rochford*, waer na deze Hundred genoemt is, en heeft nu tot Heeren de Baronnen van *Rich*; doch heeft eertijdts tot Heeren gehat zeer oude Edel-lieden van de zelfde by-naem: welker erf tot Butler, Graef van Ormond en Wilton, eyndlijk gekomen is, en van dien tot Thomas *Bollen*, den welken de achtſte Henrijk tot Onder-graef van *Rochford*, en namaels tot Graef van Wilton gekoren heeft, uyt wiens ſtam de doorluchtighſte Koningin Elizabeth, en de Baronnen van *Hanſdon* geſproten zijn.

De Heeren van Rochford.

Havering. Meêr binnen-waerts van de ſtrandt van de Teems, ziet men op haer orde deze vermaerde plaetſen, van 't weſten naer het ooſten, *Havering*, een oudt vertrek der Koningen, genoemt na een ring, den welken, zijnde van S. Ian, als men ſchrijft, gezonden, een vreemdeling aen Koning Edward de *Confeſſeur* te dier plaetſe gegeven heeft. *Hornechurch*, eertijdts het gehoorent klooſter genoemt: want daer ſteeken aen de ooſt-zijde van de kerk hoornen uyt, van loodt gemaekt. *Rumford*, het welk vereert is met een verkens-markt, en met de hier dicht bygelege huyzingen van *Giddy-hall*, de welke toe-behoort hebben aen dien Thomas *Kok*, Schout van Londen, den welken zijn groote vergaderde rijkdommen het grootſte gevaer gebaert hebben: want onnozelijk voor de Vier-ſchaer van gequetſte Hoogheyt beſchuldight, en door de gerechtigheyt van den Richter *Markham*, in de onbillijkſte tijdt vrygeſproken zijnde, is nochtans met verlies van alle zijne goederen zwaerlijk geſtraft geworden. *Brentwood* en *Engerſton*, eertijdts *Engheaſton*, niet als door haer koopmanſchappen en herbergen bekent.

Rumford. Ziet de Iaerboeken 1467.

Brentwood.

Cæſaromagus, welk in de Reys-kaert Baromagus genoemt wort. Hier blijf ik ſteken, en twijffel, of ik de giſſing daer mijn gemoedt meê zwanger is, als een mis-geboorte zal uytſtorten: wijl in deze wijk de ſtadt CÆSAROMAGVS, en de zelve in de Romeynſche eeuw buyten twijffel vermaert geweeſt is, want dat betuyght de naem, de welke Keyzers-ſtadt, even als DRVSOMAGVS, *Druſus-ſtadt*, betekent; de welke ook ter eeren van Auguſtus ſchijnt gebouwt geweeſt te zijn. Want Suetonius ſchrijft, dat de byzondere Koningen, vrienden en bondt-genooten zijnde, yder in zijn Rijk Keyzerlijke ſteden gebouwt hebben. En zoo ik zeyde, dat CÆSAROMAGVS by dit *Brentwood* geweeſt is, zoud my de lezer, als hy 't zagh, niet, als de eene Wichelaer den ander, beſpotten? Voorwaer uyt de vêr gelegenheydt en ruymte heb voor mijn giſſing geen vaſt bewijs, wijl de getallen by Antoninus zeer verdorven zijn, die nochtans van COLONIA en CANONIAM genoegh over-een-komen. Ook kan hier de gelegenheydt aen de heyr-baen der Romeynen niet tot bewijs brengen, dewijl de zelve nergens in dit Graefſchap blijkt: inſgelijx is 'er zelf geen ſchaduw van de naem van CÆSAROMAGVS, als een zeer ſchrale, de welke hier overigh is in de naem van de Hundred, die eertijdts *Ceasford*, nu *Cheafford Hundred* genoemt wordt. Voorwaer, gelijk de oude namen der oude ſteden by zommige weynigh verandert worden, zoo worden zy by anderen t'eenemael verwiſſelt; ja daer zijn 'er, by welke maer een oft twee ſyllaben overigh zijn; zoo wordt CÆSAR-AVGVSTA, in Spanjen, nu verandert in *Saragoſa*: CÆSAROMAGVS, in Vrankrijk, de naem geheel verlooren hebbende, wordt nu *Beavois* genoemt: en CÆSAREA, in Normandyen, *Charburg*, naeulijx een ſylb over-gebleven zijnde. Maer wat blijf ik hier al ſpelende op ſtaen? Laet andere naſporen of CÆSAROMAGVS niet in deze wijk zy; mijn verſtant kan 't voorwaer niet vinden; ſchoon ik 't met geooghde en geoorde netten nageſpoort heb.

Hier by hebben wy gezien *South-Okindon*, alwaer het geſlacht van *Le Bruin*, eertijdts boven allen in deze wijk vermaert, gewoont heeft; uyt wiens twee vrouwelijke erf-genamen, dikwijls uyt-gehijlikt zijnde, Karel *Brandon*, Hertogh van Suffolk, de *Tirells*, *Bernars*, *Harleſtons*, *Heveninghams*, en andere afgekomen zijn. Maer de manlijke erf-genamen van dat geſlacht zijn noch overigh in 't landt van Southanton. *Thorndon*, alwaer Ian *Petre* Ridder, de welke nu Baron *Petre* de *Writtle* is, ſchoone huyzingen gebouwt heeft. Eertijts is het de wooning geweeſt van het doorluchtigh geſlacht van *Fitz-Lewis*; van welke de laetſte, mach men den gemeenen man gelooven, ellendighlijk verbrant is door zijn huys, het welk, door de luſtigheden van een Bruyloft, by avontuur in brandt geraekt was. *Burghſted*, en kortlijk *Burſted*, dat is, *de plaets des Burgs*, met welke naem onze voor-ouders veel oude plaetſen vereert hebben. Dit heb ik vermoet dat CÆSAROMAGVS geweeſt is; wat het

S. Okindon. *Bruin.*

Thordon. *Baron Petre.*

ESSEXIA COMITATVS.

CANTABRIGIÆ PARS; Septentrio. SVFFOLCIÆ

PART OF CAMBRIDGE SHIRE.

PART OF SUFFOLKE.

HARFORDIÆ COMITATVS PARS, Part of Hartford shire.

MIDDLESEXIÆ PARS.

CANTII PARS, vulgo KENT.

Surriæ pars.

Occidens. Meridies. Oriens.

OCEANVS GERMANICVS,

The German Sea.

Idumanum Flu

Thamesis Flud

Canue Island

Grane Island

Geffrey Mandevill.

Humfrey Bohun.

Thomas Woodstock.

Henry Bourchier.

Thomas Cromwell.

William Parr.

Walter d' Eureux.

HVNDREDS: Vtlisford, Freshwell, Dunmow, Hinckford, Lexden, Tendring, Thurstable, Dengye, Rotchford, Barstable, Chelmesford, Canonium, Billerecay, Chaford, Becontree, Havering Libertie, Waltham Forest, Clavering, Witham, Wintre.

Towns: Bishopsterford, Hatfield Broadoke, Hatfield Forest, Dunmow, Braintree, Coggeshall, Colchester, Maldon Camaldunum, Chelmesford, Billerica, Barking, Rumford, Waltham Abbey, Epping, Ongar, Harwich, Manytree, Colne, Sudbury, Clare, Haverill, Thaxted, Great Bardfield, Great Chesterford, Saffron Walden, Newport, Barkway, Bishops Stortford, Hatfield Broadoke, Hatfield Forest, Dunmow, Braintree, Coggeshall, Colchester, Maldon, Chelmesford, Billerica, Barking, Rumford, Waltham Abbey, Epping, Ongar, Harwich, Manytree, Colne, Sudbury, Clare, Haverill, Thaxted, Great Bardfield, Great Chesterford, Saffron Walden, Newport, Barkway, Tilbury, Graves Ende, Derford, Greenwich, London, Tottenham, Edmonton, Hackney, Stratford Bow, Stepney, Black wall, Ratcliffe, Deptford, Lambeth, Southwark, Westminster, Kensington, Chelsea, Fulham, Hammersmith, Brentford, Hounslow, Staines, Egham, Windsor, Eton, Colnbrook, Uxbridge, Harrow, Watford, Barnet, Enfield, Ware, Hertford, Hoddesdon, Cheshunt, Waltham Cross, Epping, Ongar, Brentwood, Romford, Ilford, Barking, Dagenham, Erith, Woolwich, The Great Breach, The New Breach, The Isle of Dogges, Graves Ende, Tilbury, Gravesend, Rochester, Chatham, Sittingbourne, Faversham, Canterbury, Whitstable, Herne, Reculver, Margate, Ramsgate, Sandwich, Deal, Dover, Folkestone, Hythe, Romney, Rye, Winchelsea, Hastings, Battle, Lewes, Arundel, Chichester, Portsmouth, Southampton, Winchester, Basingstoke, Reading, Henley, Oxford, Abingdon, Wallingford, Dorchester, Thame, Aylesbury, Wendover, Amersham, Chesham, Berkhamsted, Tring, Hemel Hempstead, St Albans, Barnet, Hatfield, Welwyn, Stevenage, Hitchin, Baldock, Royston, Buntingford, Ware, Hertford, Hoddesdon, Cheshunt, Waltham Cross, Epping, Ongar, Brentwood, Romford, Ilford, Barking, Dagenham, Erith, Woolwich, The Great Breach, The New Breach, The Isle of Dogges, Graves Ende, Tilbury, Gravesend, Rochester, Chatham, Sittingbourne, Faversham, Canterbury, Whitstable, Herne, Reculver, Margate, Ramsgate, Sandwich, Deal, Dover, Folkestone, Hythe, Romney, Rye, Winchelsea, Hastings, Battle, Lewes, Arundel, Chichester, Portsmouth, Southampton, Winchester, Basingstoke, Reading, Henley, Oxford, Abingdon, Wallingford, Dorchester, Thame, Aylesbury, Wendover, Amersham, Chesham, Berkhamsted, Tring, Hemel Hempstead, St Albans, Barnet, Hatfield, Welwyn, Stevenage, Hitchin, Baldock, Royston, Buntingford.

Millaria Anglica quorum quatuor constituunt unum Germanicum.

eertijdts ook geweeſt zy, heden is het niet als een vlexken van boeren, by *Billiricay*, een wel-bezochte markt. Insgelijx *Ashdown*, voor dezen *Aſſandun*, dat is, gelijk het Marianus vertaelt, *der Ezelen-bergh*, alwaer eertijdts een bloedige ſlagh geſchiet is, waer in Edmund, by-genaemt Yzere Zijde, de Deenen in 't begin voorſpoedighlijk tegen-geſtaen heeft; maer, het geluk kortelijk door verraedt verdracyende, is van de zelfde zoo verſlagen, dat hy veel Grooten van Engelandt gemiſt heeft. Ter gedachtnis van welke ſlagh men leeſt dat de Deenſche Canut namaels daer ter plaetſe een kerk gebout heeft; vermits hy overal, daer hy gevochten had, met berou over 't geſtorte bloet bewogen zijnde, heylige huyskens oprichtte.

Niet vêr hier van af is *Ralegh*, een çierlijk ſtedeken, het ſchijnt in dat boek *Domeſday*, *Raganeia* genoemt te zijn, het welk van een kaſteel verhaelt, dat Suenus hier gebouwt heeft. Alwaer (gelijk men ook leeſt) een park is, en zes wijn Arpennen, en geeft twintigh maten wijn, zoo het wel gelukt. Het welk ik aenteeken, eenſdeels om het Franſche woordt *Arpennes*, anderdeels om de wijn in dit eylandt gemaekt. Deze Suenus was een man van grooter naem en edelheyt, de zoon van Robert, welke de zoon van Wimaerk geweeſt is; en is de vader geweeſt van Robert van Eſſex, van den welken gebooren is die Henrijk van Eſſex, de welke, door erf-recht des Konings, Vaendrager was; en de welke, om dat hy in de tocht tegen de Walen, de moedt en 't vaendel te gelijk wegh-wierp, van verraedt beſchuldight, in een byzondere ſtrijdt overwonnen, en in de gevangnis geſmeten is, en met groot erfgoedt de ſchat-kiſt van de tweede Koning Henrijk vermeerderde; en de Baronny was van die tijt af lang in der Koningen bezit, tot dat Hubert van der *Burg* de zelve van Koning Ian verkregen heeft.

Arpennes-Wijn.

Radulf van Dicero.

't Geſlacht van Eſſex.

De ſtrandt hier van af allenx te rugh getrokken zijnde, ontfangt twee aenkomſten van de invallende zee: van welke deze *Crouch*, de andere *Blakewater*, eertijdts *Pant*, genoemt wordt. In *Crouch* worden, door de ſcheydingen der wateren, vier eylanden geſtroyt, de welke door de groente aengenaem, doch door over-ſpoelingen moeraſſigh zijn; onder de welke de voorneemſte zijn *Wallot* en *Foulneſſe*, dat is, *der Vogelen voor-bergh*, het welk zijn kerk heeft; en waer aen men, als de zee meeſt af-geloopen is, te paerd komen kan. Tuſſchen deze light de Hundred *Dengy*, eertijdts *Daunzing*, zeer gras-rijk en overvloedigh van vee, maer van landt en lucht niet zeer gezont; alwaer 't alles bezigh is met kaes te maken, en de mannen, even als wijven, de ſchapen melken, waer van die kaezen van ongemeene grootte gemackt worden; de welke niet alleen in Engelandt, maer ook in vreemde landen, om de boeren en Ambachts-lieden te verzaden, getrokken worden. Van de zelve is *Dengy* heden de voorneemſte ſtadt, alzo genoemt, als de inwoonders gelooven, van de Deenen, welke naem de gantſche Hundred draeght; alwaer dicht by is *Tillingham*, van Ethelbert de eerſte Chriſte Koning der Engel-Saxen, aen 't klooſter van S. Paulus te Londen geſchonken: en hooger na de noorder-ſtrandt heeft een oude ſtadt gebloeyt, die onze voor-ouders *Ithanceſter* genoemt hebben. Want Radulphus Niger ſchrijft uyt Beda: De Biſſchop Ceada heeft de Ooſt-Saxen gedoopt by *Maldonia*, in de ſtadt *Ithanceſter*, de welke was op de oever van de rivier *Pant*, welke loopt beneven *Maldonia*, in de Provincie van *Dengy*; maer nu is die ſtadt verdronken in de rivier *Pant*. Ik kan de plaets met de vinger niet aenwijzen; nochtans twijfel ik geenzins, of de rivier, die heden *Froshwell* genoemt wordt, is eerſt *Pante* geheeten geweeſt, wijl een van der zelve bronnen *Pantſwell* genoemt wordt, en de Munniken van *Coggeshall* de zelve zoo genoemt hebben. Daer zijn 'er, die beveſtigen, dat dit *Ithanceſter* op het uyterſte hooft van de Hundred van *Dengy* gelegen heeft; alwaer heden *S. Peters upon the Wall*, dat is, *aen den dijk*, is. Want langs deze ſtrandt kunnen de by-wooners met dijken haer landen naeulijx beſchermen tegen de aenvallende zee. Voorts geloof ik eenighzins, dat dit *Ithanceſter*, *Othona* geweeſt is, alwaer het getal der Fortenſers met haer Overſte, als het Roomſche Rijk ten val neyghde, onder den Graef van de Saxiſche ſtrant, tegen de zee-rooveryen der Saxen, in bezettingh gelegen heeft. Want de verhuyzing van OTHONA tot ITHANA valt niet hard, en de gelegenheyt van den Inham, waer in zich de rivieren ontladen, was tot dit gebruyk zeer bequaem. Hier luſt het my ook by te voegen, dat Edward de *Confeſſeur* de bewaring van deze Hundred aen Ranulf *Peperking*, met een korte brief vergunt heeft; de welke ik hier gaern by zal ſtellen, op dat wy, die alle eerlijkheden van 't recht uyt-geſchut hebben, zien hoe zuyver en open-hartigh die eeuw geweeſt is. Nu zijn de zelve aldus by de Koninglijke Brief-dragers in 't Scaccarium; doch zommige woorden zijn door dikwijls uytſchrijven zachter geworden:

Foulneſſe.

De Hundred Dengy.

Eſſex Cheeſe.

Ithanceſter.

De Noormannen hebben hem Peverell genoemt.

Iche Edward Koning
Haue yeuen of my Foreſt the keeping
Of the Hundred of Chelmer and Dancing
To Randolf Peperking and tho his kindling
With heorte, and hinde, doe, and bocke,
Hare, and foxe, catt, and brocke,
Wilde fowell with his flocke,
Patrich, feſant hen, and feſant cock:
With greene and wilde ſtob and ſtock.
To kepen and to yemen by all her might,
Both by day, and eke by night,
And hounds for to holde
Good and ſwift, and bolde:
Fower grehouns, and ſix racches,
For hare and fox and wild cattes.
And therefore ich made him my booke,
Witnes the Bishop Wolſton,
And booke ylered many on,
And SWeyne of Eſſex our brother,
And te ken him many other,
And our ſtiward Howelin
That byſought me for him.

Dit was de zuyvere trou en eenvoudigheyt van die eeuw, de welke in weynigh regelen, en weynigh goude kruyſſen alle vaſtigheden van trouw geſtelt hebben. Want door den inval der Normannen, gelijk men by Ingulphus leeſt, zoo waren de handt-ſchriften met goude kruyſſen, en andere teekenen beveſtight: maer de Noormannen hebben in-geſtelt, dat men de handt-ſchriften maken moeſt met een verzegeling van waſch, door ieders byzonder merk, en daer onder teekening van drie oft vier getuygen. Te vooren wierden vele hoeven op-gedragen met bloote woorden, zonder ſchrift oft brief, alleen met des Heeren zwaerdt oft helm, hoorn of beeker, en zeer vele woort-houdingen met een ſpoor, een ros-kam, een boogh, en zommige met een pijl.

Het zegel, welk by den Engelſen eerſt in gebruyk geweeſt is.

In de Inham van *Blakwater*, welke wy gezeyt hebben dat de noord-zijde van deze Hundred ſluyt, en van zeer ſchoone oeſters over-vloeyt, die wy *Walfleot* noemen, vloeyen twee rivieren t'zamen, de welke aen een groot deel van dit landt ſpoelen, de *Chelmer* en *Froshwell*. De *Chelmer*, uyt het binnenſte des landts, welk met boſſchen bekleedt is, uyt-vloeyende, loopt eerſt door *Taxſted*, een koop-ſtedeken, gelegen op een zeer geneughlijke heuvel, en *Tiltey*, alwaer Maurits, de zoon van Gilbert, eertijdts een kloosterken geſticht heeft, naer *Eſtannes*, naer *Turrim*, nu *Eſton*, het welk de Heeren, van *Lovanio* genoemt, bewoont hebben, als ook de ſpruytelingen van Gotfrid, broeder van de zeſte Henrijk van dien naem, Hertogh van Brabant; die, hier gezonden zijnde om de eer van Eya te bewaren, tot in het zeſte lidt voor Baronnen gehouden zijn. Maer mits de manlijke oir onder de derde Edward uyt-geſtorven was, zo is het erf en de waerdigheyt, door de dochter, aen Willem *Bourgchier* gekomen; wiens nakomelingen kortlijk Graven van Eſſex geweeſt zijn. En van daer naer *Dunmow*, 't welk eertijdts *Dunmaugh*, en in 't Schatboek van Engelandt *Dunmaw* genoemt wordt, een ſtadt, welke met een zeer geneughlijke gelegenheyt aen een matelijk ſteyle heuvel af-hanght. Alwaer zeker Iuga in het MCXI jaer een klooſter gebout heeft. Maer Guilielmus Bainardus, van welke Iuga (zoo ſtaet in de byzondere Geſchicht van dat klooſter geſchreven) de ſtadt van kleyn *Dunmow* had, heeft door felheyt zijn Baronnye verloren, en de eerſte Koning Henrijk heeft de zelve aen Robert, de zoon van Richard Giſlebert, des Graven van *Clare* zoon, en aen zijn erfgenamen, met de eer van 't kaſteel van Bernard te Londen gegeven: welke Robert toen Spijsdrager van Koning Henrijk geweeſt is. Dit zijn die eygen-

Taxſted.

Tiltey.

De Heeren van Lovanio.

Dunmow.

ſte

ſte woorden des Schrijvers, en heb het my ook niet behoorlijk geacht de zelve te verbeteren, hoewel in de zelve een tijdt-vergiſſing is, welk ons zomwijl in de beſte Geſchichtſchrijvers gemoet. Want toen was uyt dat geſlacht noch geen Graef van *Clare*.

Nu laet ons een weynigh ten weêr-zijden van de rivier af treden. Niet vêr van hier light *Plaiſy*, in 't Frans alzo van Behagen genoemt, eertijdts *Eſtre*, welk in de laetſte tijden der Saxen, en ook namaels (als het boek van Elien getuygt) de woon-placts was van de Conſtabels van Engelant. Waer by twee Vorſten van grooten aenzien, als Thomas van *Woodſtok*, Hertogh van Gloceſter, en Graef van Eſſex, en Iohan *Holand*, Graef van Huntingdon, des tweeden Koning Richards broeder, van een moeder, de welke van de eer van Hertogh van Exon afgezet is, als zy tuſſchen de ſchielijke ſmaet en leelijke gedienſtigheyt geen maet houden konden, om-gekomen zijn. Want de eene is om de ſchielijke ſmaet op 't onvoorzienſt van hier naer Calis gevoert, en gedoot; de ander is van de vierde Henrijk om zijn oproer op deze zelfde plaets met een bijl verſlagen; op dat hy alzoo ſcheene aen de ziel van den zelven Woodſtok geboet te hebben; van wiens ongevalligh eynde hy voor de ſtichter gehouden wierd. Van daer vloeyt de *Chelmer* niet vêr van *Leez*, een klooſterken, eertijdts van de *Gernons* gebout, het welk heden een woon-plaets is van de Baronnen *Riche*; welke die waerdigheyt aen Richard *Riche*, een zeer voorzichtigh man, en onder de zeſte Koning Edward, Cancellier van Engelandt, dank wijten. En weynigh laeger light *Hatfeld Peverell*, van zijn bezitter Ranulf * *Peperell* alzoo genoemt, die de aller-ſchoonſte vrouw van die tijdt gehadt heeft, naemlijk de dochter van Ingelrik, een zeer edel man onder de Saxen, de welke hier een Collegie geſticht heeft, het welk nu als vernielt, en in de venſter van de kerk, waer van maer zoo kleyn een deel overigh is, begraven light. Deze heeft haren man gebaert Willem *Peverell*, Caſtelleyn van Doeveren, Paganus *Peverell*, Heer van *Brun*, in het Graefſchap Cambridge, en den Koning Willem de *Conqueſteur*, diens boel zy was, Willem *Peverell*, Heer van Nottingham. Maer laet ons weder na de *Chelmer* keeren, welke zich nu naer *Chelmerfore*, gemeenlijk *Chensford*, ſtrekt, alwaer, uyt de vêr gelegenheyt van CAMALODVNVM, het oude CANONIVM ſchijnt geweeſt te zijn. Dit is een genoegh groote ſtadt, liggende als in 't midden zelfs van 't Graefſchap, tuſſchen twee rivieren, de welke haer wateren hier eendrachtelijk t'zamen-voegen, hebbende, naemlijk de *Chelmer* ten ooſten, een andere rivier ten zuyden, de welke, indien zy (als zommige willen) *Can* genoemt zy, zo twijfelen wy niet of de ſtadt CANONIVM is hier geweeſt. By onzer vaderen gedenken is 't zeer vermaert geweeſt door een klooſterken, van Malcolm Koning der Schotten aldaer gebout, doch is nu alleen heerlijk door de *Aſſiſen*; zoo noemen zy de Raedts-huyzen, waer tweemael 's jaers de zaken voor de Richters beſlecht worden. Doch het heeft begonnen te herbloeyen, als Mauritius, Biſſchop van Londen, dien het toe-behoort heeft, hier, onder 't gebiedt van de eerſte Henrijk, bruggen gebout, en de wegh af-geleyt heeft, de welke eerſt door *Writle*, zeer bekent door de grootte van zijn Parochye, gelegen heeft; het welk de derde Koning Henrijk aen Robert *Brus*, Heer van Anand in Schotlandt, diens huys-vrouw was van de erfgenamen van Ian, de laetſte Graef van Cheſter, om dat hy niet wilde dat het Graefſchap van Cheſter onder de vroulijke ſpin-rokken zoud verdeelt worden, vergunt heeft: en de tweede Edward heeft het Humfred van *Bohun*, Graef van Hereford en Eſſex, als de nakomelingen van *Brus* haer trou gebroken hadden, geſchonken. Doch zeer onlangs, als Koning Iakob, in de eerſte beginſelen van zijn Rijk, de eer der Baronnen aen veelen meê-deelde, zoo heeft hy de zeer doorluchtige Ridder Ian *Petre*, tot Baron *Petre* van *Writle* verkoren. Dezes vader was Willem *Petre*, een man van door-ziene voorzichtigheyt, en verzochte geleertheyt, de welke niet zoo gedenkwaerdigh is om de grootſte ampten, die hy in het Gemeene beſt bedient heeft, als die by de achtſte Henrijk, de zeſte Edward, Marie en Elizabeth Geheyme Raedt, en menighmael Gezant by uytheemſche Vorſten geweeſt is; als wel om dat hy, in de goede oeffeningen op-gevoedt zijnde, by de goede wetenſchappen en konſten, in de Hooge School van Oxford wel, en by de nabuurige armen by *Engerſton* Godtvruchtelijk gehandelt heeft.

De' Baronnen Riche.

** Hatfield Peverell, anderzins Peperking.*

Liber S. Martini London.

Chensford.

Writle, eertijts Eſtre.

De rivier *Froshwell*, de welke waerlijker *Pant*, en eyndlijk *Blakwater* genoemt wort, by *Radwinter*, 't welk den Baronnen *Copham* toe-behoort heeft, uyt een kleyne bron geſtort zijnde, na dat zy in een lange af-loop niets gezien heeft, als *Bocking*, een rijk kloſter: *Cogshall*, van Koning Steven voor de Cluniacenſers geſticht, en *Hwitta*, van de oude Koning Edward in 't D CCC CXIV jaer gebout, welk ook, als men zeght, de eer was van Euſtach, Graef van Bolongien; zo komt zy de *Chelmer* te gemoet, de welke geheel niet vêr van *Danbury*, op een genoegh hooge heuvel, welke lang een vermaerde wooning van 't geſlacht der *Darciers* was, gevoert zijnde, vloeyt voorby *Woodham-walthers*, de oude wooning van de Heeren *Fitz-Walters*, de welke van de aller-oudtſte Adel geweeſt zijn, af komſtigh van Robert, de jonger zoon van Richard, Graef Giſleberts zoon; maer in de volgende eeuw over-gebracht door de dochter in de ſtam der *Ratcliffs*, de welke gekomen zijnde tot de waerdigheyt der Graven van Suſſex, de heerlijke huyzingen *Newhall*, niet vêr van hier, nu bewoonen. Deze hebben eertijts aen de *Butlers*, Graven van Ormond, toe-behoort; daer na aen Thomas *Bollen*, Graef van Wilton, van welke de achtſte Koning Henrijk het by wiſſeling gekregen, met groote onkoſten vermeerdert, en met een nieuwe naem *Beau-Lieu* genoemt heeft, welke nochtans by 't volk noyt in zwang geweeſt is.

Woodham-Walters. De Baronnen Fitz-Walters. Newhall. Lelandus in zijn Swanen-zang.

De *Chelmer* daer na met andere wateren door een Rivier-eylandt gedeelt zijnde, en zijn naem verwerpende, by zommige *Pante*, by zommige *Blakwater* genoemt, begroet die oude *Colonie* der Romeynen CAMALODVNVM, de welke deze ſtrant verheerlijkt heeft, en by Ptolomæus CAMVDOLANVM, by Antoninus CAMVLODVNVM en CAMOLVDVNVM genoemt wordt: maer dat *Camalodunum* de eyge en rechte naem is, getuygen Plinius, Dio, en een oude marmor-ſteen. Goede Godt, hoe ſcheel zijn zommige geweeſt in 't navorſchen van deze ſtadt: daer zy zich met haer naem vertoont, en aen deze ſtik-zienige klaerlijk voordraeght, en alle duyſterheyt wegh-neemt! Vele hebbenze in 't weſter-deel van 't eylandt gezocht, als die onder de beſte, die zich de zonder oudtheyt ſcheen in de handt te dragen; andere in 't uyterſte van Schotlandt; andere, de woorden van Lelandus bezworen hebbende, hebben verzekert dat het *Colcheſter* is, daer het met een naeulijx verminkte naem heden voor *Camalodunum*, *Maldon* genoemt wort, in het Saxiſch Maleoune en Mealoune, het grootſte deel van het woordt noch geheel en overigh zijnde. En dit getuyght niet alleen het uyt-gedrukte overblijffel des naems; maer ook de wijdte van *Man* by Plinius, en de gelegenheyt zelf in de oude Reys-kaert, brengen zelfs het opentlijkſte bewijs voort. Ik zoud naeulijx durven vermoeden, dat dit CAMALODVNVM de naem gegeven is van de godt CAMVLVS. Dat nochtans Mars onder deze naem van Camulus ge-eert is geweeſt, wordt bewezen en met een oude ſteen in de Collotiaenſche huyzen te Romen, en met gevonde Outaers, geteekent met CAMVLO DEO SANCTO ET FORTISSIMO, dat is, *Ter eeren van Camulus den heyligen en ſterkſten Godt*. En op een oude penning van Cunobelin, diens Palleys en Koninglijke ſtadt dit was, als wy nu verhaelt hebben, hebben wy gezien een gehelmt beeldt, met een ſpiets, 't welk van Mars ſchijnt te wezen, met de letteren CAMV. Maer dewijl die penning nu niet by der handt is, zoo vertoonen wy u hier andere uyt-gedrukte van den zelfden Cunobelin, welke ſchijnt tot dit *Camalodunum* te behooren:

Maldon.

De godt Camulus.

Ziet pag. 40 en 41. Hy is Overſte van dit ooſterſche deel des eylandts geweeſt, onder de heerſchappy van Tiberius, en ſchijnt drie zonen gehadt te hebben, naemlijk Admimus, Togodumnus, en Catacratus. Admimus, van de vader verdreven zijnde, is van Cajus Catigula aen-genomen, als hy in de belachlijke krijghs-tocht in Batavien quam, om van daer Britannien zijn ſchrik aen te blazen: en Togodumnus is door Aulus Plautius in een rechtvaerdige veldt-ſlagh overwonnen en verſlagen, en van Catacratus, die hy, gelijk ik gezeydt heb, verdreven heeft, heeft hy met zege-teekenen te Romen zijn inkomſt gedaen. Dit is die Plautius, die door 't aenraden van C. Bericus, Britanſche balling (altijdt zich oorzaken tot den oorlogh zoekende) de eerſte nae Iulius Cæſar, Britannien onder Claudius aengetaſt heeft, den welken Claudius zelve, de Legioenen over-gezonden hebbende, terſtont met al de laſt en d'Oliphanten (welker gevonde beenen zeer vele bedrogen hebben) gevolgt is; over de Teems gevaren zijnde, heeft hy de Britannen, die aen den oever op hem paſten, in de vlucht gedreven, en deze Koninglijke ſtadt *Camalodunum* lichtlijk ingenomen. Om welke dingen hy, zijn zoon de naem van *Britannicus* gegeven hebbende, en zelf dikwijls voor Keyzer begroet zijnde, in de zeſte maent, na dat hy vertrokken was, te Romen gekeert is. Maer hier van hebben wy boven breeder verhaelt; en het luſt my het zelfde hier te herhalen.

Claudius in Britannien.

Camalodunum, alzoo gebracht zijnde onder de macht der Romeynen, zoo heeft Claudius aldaer, door de krachtige troep der oude zoldaten, een *Colonia* geſtelt, en penningen geſlagen, met het opſchrift van COL. CAMALODVN. Waer uyt beſloten, dat het zelve geſchiet is in het twaelfſte jaer van zijn Rijk, naemlijk in 't twee-en-vijftighſte jaer na Chriſtus geboorte. En om de oude zoldaten van het XIV Legioen, geheeten *Gemina Martia Victrix*, welke Tacitus de betemmers van Britannien noemt, in de zelve geleyt zijnde, wordt het in een oudt op-ſchrift COLONIA VICTRICENSIS genoemt; maer ziet daer het zelve:

C N. MVNATIVS. M. F.
PAL. AVRELIVS
BASSVS PROC.
AVG.
PRÆF. FABR. PRÆF. COH. III.
SAGITTARIORVM, PRÆF. COH.
ITERVM II. ASTVRVM, CENSITOR CIVIVM ROMANORVM
COLONIÆ VICTRICENSIS
QVÆ EST IN BRITANNIA CAMALODVNI, &c.

Tacitus van deze Colonie.

Een *Colonie* nu is, zoo men dit weten moet, een vergadering van menſchen, de welke al t'zamen in een zekere plaets, met huyzen voorzien, gebracht zijnde, de zelve met zeker recht bewoonden. En meeſt wierden daer in oude zoldaten gevoert, eenſdeels om de zelve te bezorgen; anderdeels om tot byſtant te zijn tegen den weêr-ſpannigen, en om haer mede-gezellen te onderwijzen tot het onderhouden der wetten. En de *Colonien* waren in grooter waerde, vermits zy kleyne beelteniſſen en gelijkeniſſen van de ſtadt Romen waren. Zy hebben ook haer hooge en laege overheden gehadt; waer van, wijl andere geſproken hebben, zo zal ik hier op, oft op diergelijke dingen niet blijven ſtaen. In deze eerſte *Colonie* der Romeynen in Britannien was, ter eeren van de Godlijke Claudius, een kerk geſticht: Tacitus noemtze een Outaer van eeuwige heerſchappy, van welke Seneca in zijn Spel gedenkt: 't Is, zeght hy, weynigh, dat Claudius in Britannien een kerk heeft, dat hem de Barbaren nu eeren, en als een Godt aen-bidden. Daer zijn ook tot zijner eeren Prieſters verkoren, naemlijk de Auguſtaliſche mede-gezellen, de welke onder ſchijn van

Claudius outaer en kerk.

Gods-dienſt der Britannen ongelukken uyt-ſtorteden. Maer na tien jaren is het avontuur om-gekeert, en deze *Colonie* ter neder-gevallen. Want als de oude zoldaten, in deze overwonne landen gevoert zijnde, boven maten op dit arm volxken woededen, zoo is de uyt-gebluſchte brant der oorlogh met een meerder vlam uyt-geborſten. De Britannen hebben onder 't beleyt van Bunduica (welke ook Boodicia genoemt wort) deze *Colonie*, met geenige vaſtigheden omheynt zijnde, door haer aenval vernielt en verbrant, de kerk, waer in zich de zoldaet begraven had, na twee dagen overwonnen. Zy hebben het negende Legioen, 't welk tot hulp quam, verſlagen; en om met een woort te zeggen, tſeventigh van de Burgers, en duyzent van de bont-genoten gedoot. Deze neêrlaeg hebben verſcheyde voor-ſpoken voorzeydt. Het beeldt der overwinning in deze ſtadt is achter over gekeert en gevallen; op 't Raedt-huys zijn vreemde gedruyzen gehoort, het Tooneel heeft door gehuyl geklonken, onder 't water van de Teems heeft men huyzen gezien, en de mondt van de zelve heeft met een bloedigh aenzien op-geſpoelt, welke mont wy nu *Blak-water* (waerom weet ik niet) noemen, dat is, *het zwarte water*, even als het Ptolomæus IDVMANVS genoemt heeft, welk ook de beteekening van zwartheyt begrijpt; want *Ydu* beteekent by de Britannen zwart. Nochtans hebben 't de Romeynen uyt de vonken wederom op-gebout; want veel jaren daer na verhaelt Antoninus van de zelve. Nochtans wordt het onder het Saxiſche gebiedt naeulijx gedacht: alleen Marianus heeft geſchreven, dat Edward, Ælfreds zoon, *Malduna*, door de Deenſche verwoetheyt vernielt zijnde, vernieuwt, en met een kaſteel geſterkt heeft. Willem de Noorman, overwinner van Engelandt, heeft, als in zijn Aenteekening gelezen wordt, hondert en tachtigh huyzen hier in gehat, die de burgers gehadt hebben, en achtien verwoeſte verblijfplaetſen. Doch heden wordt het om de rijkdom des volx, en om zijn grootte, met recht, onder de voorneemſte ſteden van Eſſex geacht, en by onze Rechts-geleerden wordt het *Burgus de Maldon* genoemt, een genoegh bequame werkplaets, na zijn grootte genoeghzaem bevolkt, welke ſlechts een ſtraet is, omtrent duyzent ſchreden in de langte uytgeſtrekt.

Dio zeght van 80000 voorſpoken.

Idumanus.

914.

Zes duyzent ſchreden vêr van *Camalodunum*, ſtelt Antoninus een plaets, de welke hy *Ad Anſam* genoemt heeft. Ik heb vermoedt gehadt, dat dit eenige merk-pael van de *Colonie Camalodunum* was, de welke de gelijknis van een hant-vatſel gehadt heeft. Want ik had by Siculus Flaccus gelezen: De landen by den bouw-lieden liggende, wierden met verſcheyde ſcheyel-teekenen bepaelt; want op de palen waren tot merk-teekenen verſcheyde dingen geſtelt, op zommige plaetſen beeldekens, op zommige aerde potten, elders ſchopkens, elders ſpin-wielen, en elders waren, na 't getuyghnis van Vitalis en Arcadius, vleſſige en tonnige ſcheyel-paelen, dat is, vleſſen en tonnekens. Waerom zouden zy dan ook niet een handt-vat voor een ſcheyelpael gebruykt hebben: wijl Antoninus *Ad Anſam*, en niet *Anſæ*, na zijn oude wijs gezeydt heeft? Met hoe groot een Godts-dienſtigheyt deze ſcheyel-palen eertijdts geſtelt geweeſt zijn, zal ik uyt den zelfden Siculus Flaccus, een weynigh van ons voornemen af-tredende, hier by ſchrijven: Want als zy de ſcheyel-ſteenen ſchikken en ſtellen zouden, zoo zetteden zy de ſteenen zelve op de vlakke aerde, naeſt aen die plaetſen, daer zy graften gemaekt hebbende, de zelve vaſt ſtellen wilden, en kroonden de zelfde met ſpeceryen, dexels en kroonen: en in de graften, daer zy de zelve ſtellen zouden, geoffert, en een onbevlekte offerhande geſlacht hebbende, zoo droopen zy het bloedt in de brandende fakkelen, welke in de graft verborgen waren, en ſmeten daer wierook en vruchten in, ook honigh en wijn, en andere dingen, waer meê men gewoon is de merk-teekenen te heyligen; en al de koſt door 't vuur verteert zijnde, zoo plaetſen zy de ſcheyel-ſteen op de heete overblijfſels, en ſtelden hem alzoo naerſtelijk vaſt, wierpen 'er ook eenige kleyne broxkens van ſteenen by, op dat zy te vaſter ſtaen zouden. Deze *Ad Anſam* mach nu geſtaen hebben daer zy wil, ik gedraegh my tot het eerſte gevoelen, van de beteekening des woordts. Naemlijk dat *Ad Anſam*, oft een ſcheyel-teeken geweeſt is, oft alleen een waek-plaets, oft eenige herberg aen de wegh, daer 't zelve uyt-gehangen heeft, en dat na de gelegenheyt dicht by *Coggeshall*. Ook

Ad Anſam, *dat is, aen de Hant-vat.*

De ſcheyel-palen der Colonien.

waren

waren 't niet anders als ſcheyel-ſteenen en herbergen, die onder die wijs van ſpreken in de Romeynſche eeuw, *Ad Columnam, Ad fines, Ad tres Tabernas, Ad Rotam, Ad ſeptem fratres, Ad Aquilam minorem, Ad Herculem, &c.* genoemt wierden: en derhalven zoud dit naerſtlijker na te zoeken niet anders zijn, als de winden te jagen.

Hier ontfangen de neder-gevoerde ſtranden de zee met een groote en zeer geneughlijke Inham, de welke zeer vruchtbaer is van die beſte oeſters, die wy *Wallfleot* noemen. *Oeſters.* En om onze ſtranden niet van haer eer te verſteken, wy achten deze die ſtranden te zijn, de welke als Plinius getuyght, de Roomſche keukens bedienden, wijl Mutianus aen de Britanſche oeſters de derde plaets nae de Cizicenifche geeft, met deze zijn woorden: De Cizicenifche zijn grooter als de Lucriniſche, en zoeter als de Britanſche. Maer nocht in die tijdt, nocht namaels, als Sergius de Lucrijnſche Oraten vereerlijkte, dienden, als hy zeght, de *Lib. 9. cap. 54.* Britanſche ſtranden den Romeynen; zoo dat hy ſchijnt de Britanſche oeſters de hooghſte eer toe-geſchreven te hebben. Ook meen ik niet dat het andere oeſters geweeſt zijn, als deze, die Auſonius wonderen genoemt heeft, in dit veerſken aen Paulinus:

De Caledoonſche vloedt ontdekt zomtijts haer wond'ren.

Maer van deze en dezer viſſcheryen op deze ſtrant, laet die ſchrijven, die, in de ſmaek geleert zijnde, weten de keukens te waerdeeren.

In deze Inham vloeyt onder anderen in de rivier *Coln*, de welke, in het noorder-deel van dit landt uyt verſcheyde bronnen t'zamen-ſpoelende, loopt aen *Hedningham* oft *Hengham*, gemeenlijk *Heningham*, eertijdts een treflijk kaſteel, en de oude wooning der Graven van Oxford. Waer tegen over, aen de andere oever, *Sibble Heningham* gelegen is, de geboort-plaets, als ik verſtaen heb, van Iohan *Hawkwood* (de Italianen noemen hem verdurvelijk *Aucuthum*) dien zy, om zijn krijghs-dapperheyt, zoo grootlijk ontzien hebben, dat de Raedt van Florentien hem, om zijn treflijke dienſten, met een Ruyter-beeldt, en een heerlijk graf, tot getuygnis van zijn uytnemende dapperheydt en trou, vereert heeft. Zijn kloeke daden roepen de Italianen met vollen monde uyt, en worden van Paulus Iovius hoogh geacht. Maet 't zy my genoegh Iulius Feroldus vierling-veers hier by te voegen:

O Hakwood Eng'landts eer, Italiens hooghſte glants,
Beſchutter van haer Staet, beſchermer hares lants.
G'lijk u Florentien 't graf, z' heeft Iovius u geſchonken
Een beelt, waer in uw deught ten vollen ſtaet te pronken.

Van hier vloeyt de rivier *Coln* door *Howſted*, welk de woon-plaets geweeſt is der *Bourgchiers*, waer uyt Robert *Bourgchier*, Cancellier van Engelandt, ten tijde van de derde Edward geweeſt is, en van hem is de zeer eerlijke ſtam der Graven en Baronnen ontſproten; van daer komt zy door *Earles Coln*, van het graf der Graven van Oxford alzoo genoemt, alwaer Alberik de *Vere* een klooſterken geſticht, en *Colonia.* zich zelf in begeven heeft, tot *Colonia* (aen welke Antoninus gedenkt, en de welke hy verſcheyden ſtelt van de *Colonie Camalodunum*) of het van de hier gebrachte *Colonie*, oft van de rivier *Coln* alzoo genoemt zy, laet Phœbus zeggen; ik zoud liefſt zeggen van de rivier, wijl ik gezien heb, dat veel ſteden, aen de zelve gelegen, *Coln* genoemt worden, als *Earles Colne, Wakes Colne, Colne Eugaine, Whites Colne*, van haer Heeren alzoo genoemt. Deze ſtadt noemen de Britannen *Caer Colin*, de Saxen Coleceaſtep, wy *Colcheſter*. Het is *Colcheſter.* een ſchoone, volk-rijke, en luſtige ſtadt, ſtrekkende zich aen een heuvel van weſt ten noorden, omringt met muuren, vereert met vijftien kerken, de welke alle, behalven die groote kerk, die Eudo, Spijs-drager van de eerſte Henrijk, aen S. Ian geheylight heeft, nu in byzondere huyzen verandert zijn. In 't midden van de ſtadt vertoont zich een *1105.* kaſteel, zijnde door ouderdom bouvalligh, het welk, na het getuygnis der Geſchicht-ſchrijvers, van Edward, Ælfreds zoon, op-gebouwt is, als hy *Colcheſter*, door den oorlogh gantſch ontdaen, herboude. En dat deze ſtadt zelf meeſt in de Roomſche tijden gebloeyt heeft, getuyght de groote menighte der oude penningen daeghlijx hier uyt-gegraven: nochtans hebben wy 'er geen ouder gevonden, als die van Gallienus; want daer waren 'er van de Tetrici, Victorini, van Poſthumus, C. Carauſius, Conſtantinus, en van de Keyzers die hem gevolght zijn. De burgers beveſtigen, dat Fl. Iulia Helena, des grooten Conſtantijns moeder, haer voeſter-kint geweeſt is, gebooren van Koning Cœlus: en ter gedachtnis van 't kruys, by haer gevonden, zoo voeren zy een knopigh kruys, tuſſchen vier kroonen geſtelt, in haer ſtadts-wapen. Waer van onze Nechamus van haer en deze ſtadt, ſchoon met weynigh gunſt van Apollo, aldus gezongen heeft: *Helena, de moeder van de groote Conſtantijn.*

De ſtar des levens ſcheen, Colcheſter gaf een licht,
't Welk ongemeener glans vertoond' aen elx gezicht.
Die ſtar was Conſtantijn, daer mê zich 't Rijk voorzienſt vond,
Dien 't machtigh Romen met gebooge knien ten dienſt ſtond.

Voorwaer deze vrou was begaeft met zeer heylige zeden, en met een ongebroke ſtantvaſtigheydt des gemoedts in 't voortplanten van de Chriſtlijke Godts-dienſt, waer van zy in de oude op-ſchriften, *de Godt-vruchtighſte en Eerwaerdighſte Auguſta* door-gaens genoemt wordt. Hier by, daer de rivier *Coln* zich met de zee vermengt, light de ſtadt van *S. Oſitha*, diens oude naem *Chik* die Koninglijke maegt *S. Oſithe. Chic.* Oſitha verdonkert heeft, de welke gantſch aen Godt gehecht, en van de Deenſche zee-roovers aldaer begraven, by onze voor-ouders de eer van heyligh verkregen heeft; en tot haer gedachtnis heeft Richard, Biſſchop van Londen, omtrent het MCXX jaer een Godts-huys geſticht, het welke hy met Regulier Kanunniken vervult heeft. Doch nu is het de voorneemſte woon-plaets van de eerwaerdighſte Heeren *Darcy*, de welke van *Chic* genoemt zijn; en van de *De Baronnen Darcy van Chice.* zeſte Koning Edward tot de wijt-luftighſte waerdigheyt van Baron gevordert.

De ſtrant zich van hier woeſtlijk uytſtrekkende, vergroot zich aen de voor-bergh *Neſſe*, by de Engel-Saxen Eadulpher-nerr. Wat in deze plaets gevonden is, verſtaet uyt de *Neſſe.* woorden en trou van Radulf van *Coggeshall*, die voor CCCL jaren geſchreven heeft: Ten tijde van Koning Richard, zijn op de ſtrant der zee, in een vlek, het welk *Edulfineſſe* genoemt wort, twee tanden van een Reus gevonden, van zulk een grootte, dat men 'er twee hondert tanden, als de menſchen nu hebben, zoud van konnen ſnijden. Deze hebben wy by *Cogshall* gezien, en met verwondering gehandelt. En ik weet niet wat van Robert *Candish*, by deze plaets, in de eerſte tijden van Koningin Elizabeth, van een Reus op-ge- *Reuzen.* graven is. Ook ontken ik niet, dat 'er menſchen geweeſt *Reuzen beenen.* zijn, die om de grootheydt van haer lijf, en vaſtigheydt van haer ſterkte, wonderen waren; de welke Godt, als S. Auguſtijn getuygt, daer om in wezen gebracht heeft, om te leeren, dat men zoo wel de ſchoonheydt des lichaems, als de grootheyt der geſtalte niet voor goedt houden mach, wijl zy den vromen niet min als den Godloozen gemeen zijn. Men mach nochtans wel vermoeden, 't gene Suetonius geſchreven heeft, dat de groote leden der groote wilde beeſten, zoo elders, als in dit Rijk gevonden, gemeenlijk Reuzen-beenderen genoemt en geacht zijn geweeſt.

Van deze voor-bergh keert zich de ſtrandt allenx te rug, naer de mont van de *Stour*, gedenkwaerdigh door de ſcheepſtrijdt tuſſchen de Engelſen en Deenen in 't DCCCLXXXIV jaer aldaer geſchiet: alwaer nu *Harewich*, een zeer zekere *Harewich.* Reede is, waer van het ook de naem heeft: want haꝛe-pic betekent in 't Saxiſch een Reede oft Inham, alwaer het heyr ligt. Deze *Stour* is 't, welke tuſſchen Eſſex en Suffolk als een land-pael doorloopt, en beſpoelt aen deze kant niets dan vette landen. Maer niet vêr van zijn oorſprong is *Bumſted*, welk het geſlacht van *Helion* tot een Baronnie bezat: en daer dit landt zich naer Cambrids ſtrekt, vertoont zich *Barklow*, *Barklow.* nu bekent door de vier op-geworpe graven, gelijck de oudtheyt gebouwt heeft voor de gedoode zoldaten, welker *Oude graven.* overblijffelen niet lichtlijk te vinden waren, als zommige zeggen willen. Maer als het vierde en vijfde der zelve nu onlangs op-gegraven wierden, zoo zijn 'er, als wy verſtaen hebben, drie ſteenen graften, en daer in gebroke menſche beenderen gevonden. Doch de boeren zeggen, dat zy daer op-geworpen zijn na de ſlagh aldaer tegen de Deenen geſchiet. Want zy noemen den Adik nu noch, om dat zy over al bloedige bezyen hier voortbrengt, met geen andere naem als *Danes-bloud*, dat is, *Deenſch bloedt*, om de menighte der *Danesbloud.* Deenen, de welke aldaer verſlagen zijn.

Een weynigh laeger is de koop-ſtadt *Walden*, en van het *Walden.* Saffraen genoemt *Saffron Walden*, gelegen tuſſchen landen de welke door het lieflijkſte Saffraen zeer geneughlijk zijn,

zijn, 't zelve was eertijdts vermaert door het kasteel der *Magnavilles*, 't welk nu byna verdweenen is, en door een by-gelegen kloosterken, waer in de *Magnavilles*, bouwers van 't zelve, begraven zijn. Galfred van *Magnavill* heeft de eerste aen deze plaets als het leven gegeven. Want de Keyzerin Machteld heeft hem met deze woorden, die ik hier uyt haer opdracht-brief over stel, *Newport* (dit is een groote nabuurige stadt) gegeven, voor zoo veel als het placht op te brengen op dien dagh als mijn vader Koning H. levendig oft doot was, en om de koop-handel van *Newport* in zijn kasteel van *Waldena* te brengen, met alle de gewoonten, welke aen dien koop-handel eerst beter toe-behoort hebben, in *Theloneo*, *Passagie*, en andere gewoonten, en dat de wegen van *Newport*, de welke zijn beneven de strant van 't water, na de gewoonte gericht werde na *Waldena*, buyten op mijn *Facture*, en de koop-dagh van *Waldena* zy op den zondagh, en op den donder-dagh, en de vierdagh werde gehouden by *Waldena*, en beginne op de *Vigilie* van Pinxteren, en duure de gantsche week van Pinxteren; (van toen af is zy na die markt-dagh *Chepping Walden* genoemt, ook in 't Waldenensche boek van dit kloosters:) hy heeft *Waldena* voor zich en de zijne gestelt, tot het hooft en de zetel van zijn gantsche Heerlijkheydt en Graefschap. De plaets, daer hy 't kloosters gesticht heeft, was zeer rijk van wateren, de welke daer, uyt haer bronnen vloeyende, ontsproten, en nimmermeer gebreken. De stralen van de opgaende zon ontfangt het laet, en die van de onder-gaende zon verliest het vroegh, mits het ten weder-zijden tussen de bergen light. Nu wordt die plaets *Audley-end* genoemt, na T. *Audley*, Cancellier van Engelant, die het kloosterken tot zijn woon-plaets verandert heeft. Deze Baron *Audley* van *Walden* gekoren zijnde, heeft tot zijn eenige dochter en erfgenaem nagelaten Margriet, de tweede huys-vrou van Thomas *Howard*, Hertogh van Nortfolk, uyt de welke hy Thomas, Willem, Elizabeth, en Margriet geteelt heeft. En dien Thomas, vermaert zijnde in de roem der zee-vaert, heeft de Koningin Elizabeth tot de vergaderingen der Parlamenten in 't MDLXXXVII jaer onder de Baronnen des Rijx beroepen, met de tijtel van Heer *Howard* van *Walden*. En onlangs heeft hem Koning Iakob met het zwaert van het Graefschap van Suffolk om-gort, en tot zijn Kamerling gestelt. Naby wiens huyzingen tot *Chesterford* een veel ouder stedeken was, beneven *Icaldune*, zelfs op de grenzen van 't landt, 't welk de boeren nu na een oude Burgh, *Burrow banke* noemen, alwaer alleen de teekenen van de uyt-gestorve stadt, en de uyt-gedrukte omtrek der vesten zijn. Dat het nochtans *Villa Faustini* geweest zoud zijn, welke Antoninus in deze wijk stelt, zal ik niet zeggen, en hoewel

Ingrata læti spatia detinet campi,
Et rure vero, barbaroque lætatur.

Nochtans zoud ik zelf niet durven droomen, dat dit *Villa Faustini*, dat is, *Faustinus Hoef*, zoud geweest zijn, welke in deze en andere veerzen van den aertighsten Martialis onder zijn quikken af-gebeelt wordt. De landen zijn hier rondom, als ik gezeyt heb, zeer genoeghlijk door 't gezaeyde Saffraen; want in de maent van Iulius, ook in 't derde jaer, als de wortels uyt-getrokken zijn, en na twintigh dagen, met de ingeleyde aerde-kluyt wederom ingesteken, op 't eynde van den September, Hemels-blaeuwe bloemen voortbrengen, uyt welker midden drie vlammige kernen van Saffraen (wy noemenze *Chives*) af-hangen, de welke heel vroegh voor den op-gang der zonnen af-geplukt, en, uyt de bloem getrokken, met een langzaem vuur gedroogt worden. En is de opkomst der zelve zoo groot, dat zy van yder akker omtrent tachtentigh oft hondert ponden Saffraen, terwijl zy vocht is, vergaderen, de welke, gedrooght zijnde, omtrent twintigh ponden uytmaken. En 't gene meêr te verwonderen is, het landt, welk drie jaren achter een geduurigh Saffraen voortgebracht heeft, zal zonder mesten achtien jaren lang garst voortbrengen, en geen Saffraen op nieuw weygeren.

Gemeenlijk worden zy Mandevils genoemt.

Baron Audley van Walden.

Saffraen.

De Baronnen van Clavering.

Meêr ten zuyden light *Clavering*, het welk de tweede Koning Henrijk met de tijtel van Baronnie gegeven heeft aen Robert *Fitz-Roger*; van wien het geslacht van *Evers* zijn stam trekt. Dezes nakomelingen, na dat zy langen tijdt haer namen van haers vaders voor-naem ontfangen hadden, na de oude wijze, als Ian, Roberts zoon, Robert, Ians zoon, &c. zoo hebben zy eyndlijk, door bevel van de eerste Koning Edward, hier van de naem van *Clavering* aen-genomen. Maer hier van in Northumberlandt. Hier vertoont zich ook *Stansted Montfitchet*, het welk ik niet stilzwijgens voorby zal gaen, wijl 't eertijdts een wooning oft Baronny geweest is van het geslacht van *Monte-fixo*, gemeenlijk *Montfitchet*, de welke drie, 't geen men gulde *Cheverns* noemt, in een rood schilt gevoert hebben, en van den hooghsten Adel geacht wierden. Doch daer hebben maer vijf van in de rechte lijn gebloeyt, en is eyndlijk het erf geraekt aen drie gezusters, Margriet, de huys-vrou van Hugo van *Bolebec*, Avelina, huys-vrou van Willem de *Forte*, Graef van Albemarle, en Philippa, huys-vrouw van Hugo *Playz*. Dezes nakomelingen hebben tot onzer groot-vaderen geheugen zelfs gebloeyt, en op-gehouden in een dochter, getrouwt aen Ian *Howard*, Ridder, van wiens dochter door Georgius *Vere* de *Latimers*, en *Wingfelds* voort gesproten zijn. En een weynigh lager ziet men *Haslingbury*, de woon-plaets der Baronnen *Morley*: waer van verder in Nortfolk. En aen het zelve grenst een oude krijghs-wal, en daer van *Walbery* genoemt, en meêr ten oosten *Barrington hall*, alwaer het doorluchtighste geslacht der *Barringtons* woont, het welk, onder 't gebiedt van Steven, de Baronnen van *Montfitchet* met bezittingen verrijkt heeft; en by onzer vaderen gedenken is het door het houlijk met de tweede dochter en erfgenaem van Henrijk *Pole*, Heer van *Montagu*, zoon en erfgenaem van Margriet, Gravin van Sarisbury, uyt Koninglijk bloedt, doorluchtiger geworden.

Ziet in Northumberlandt.

De Baronnen Montfitchet.

De wapenen der Montfitchets.

De Playzen.

Hasli ngbury.

Barrington.

Na de inval der Noormannen heeft de Keyzerin Machteld, vrouw der Engelsen (want die tijtel heeft zy gebruykt) Galfred van *Magnavilla*, gemeenlijk *Mandevil*, Willems zoon, by Margriet, de erfgenaem van de Spijs-meester Eudon, tot de eerste Graef van Essex, om dien machtigen en strijdtbaren man door weldaden aen zich te verbinden, gekoren, de welke in die verwerring der tijden onder Koning Steven zijn oproerigh leven met vechten geeyndight heeft. En hy is om zijn schelm-stukken, als in een ouden Schrijver staet, niet zonder verdienst, vervallen tot een openbaer vonnis van de Ban, in het welke hy by het stedeken *Burwell*, doodlijk op zijn hooft verwont is. En als hy op het uyterste na zijn laetste adem snakte, zo zijn 'er eenige Templiers gekomen, de welke het kleedt van haer orde, geteekent met een roodt kruys, op hem geleght hebben, en hem daer na doot met zich nemende, hebben hem in haer bogaerd, te weten, van de oude kerk by Londen, gesloten in een looden kist, aen een boom op-gehangen. Deze zijn twee zonen na-gevolght, te weten Galfred en Willem, beyde gestorven zonder kinderen. Namaels heeft Koning Ian, Galfred, de * zoon van Pieter van *Ludgershall*, Iusticier van Engelant, een wijs en deftigh man, na dat hy een groote zomme geldts van den zelven ontfangen had, tot deze eer verheven. Want hy had tot zijn vrouw getrout Beatrix, de oudtste dochter van Willem van *Say*, de welke gebooren is van de zuster van dien Galfred van *Mandevill*, eerste Graef van Essex. Een zeer geldt- en plaets-rijk man, als een oudt Schrijver verhaelt, de welke den Bisschop van Elien, Iusticier van Engelandt, met bidden en groot geldt op zijn zijd gekregen heeft, en door zijn tusschen-spreken dat Graefschap, 't welk hy in plaets van zijn huys-vrouw, te weten, de dochter van Willem, de oudtste broeder van Galfred van *Say*, door erf-recht zich toe-eygende, ge-eyscht. De welke hem in 't volle bezit gestelt, het beloofde gelt gevordert, het welke hy kortelijk, geheel en ten vollen in des Konings schat-kist te leggen, van hem ontfangen heeft. Alzoo heeft hy aengenomen, en door des Konings brieven bevestight zijnde, het zelve in gehad, bezeten, en der krijghs-lieden en Ridderen manschap aen-genomen. Deze eere hebben Galfred en Willem, de twee zonen van deze Galfred Pieter zoon, zich de naem van *Magnavill*, oft *Mandevill* aennemende, genoten: van welke de eerste jong in een steek-spel om-gekomen is, en de andere heeft de zijde van den Fransen Lodewijk tegen Koning Ian gevolgt, en is zonder kinderen gestorven. Deze beyde zonder erfgenaem overleden zijnde, zoo is Humfred van *Bohun*, Graef van Hereford, en Constapel van Engelandt, in haer plaets gestelt. Want zo schrijft de Tijdt-schrijver van 't kloosters van *Walden*: In 't 1228 jaer, op de zeste Ide van Ianuarius, is Willem van *Mandevill*, Graef van Essex, gestorven, &c. In 't zelfde jaer heeft Humfred van *Bohun*, Graef van Hereford, en Constapel van Engelandt,

De Graven van Essex.

Regist. Walden.

** Fitz Pierz, oft Fitz Petre.*

Regist. Mon. Walden.

landt, getrouwt Machteld, de dochter van Galfred, Graef van Eſſex, en is hem alzoo na gevolgt. Nochtans blijkt het uyt de hant-veſten, dat Henrijk van *Bohun*, de vader van deze Humfred, de zelve erfgenaem getrouwt heeft. Maer die dwaling is voorwaer zeer lichtlijk ingeſlopen, wijl in de ſchriften van die eeuw, de voor-namen alleen met groote letteren getekent zijn, als H. voor Henrijk oft Humfred; G. voor Gilbert oft Galfred, &c. Van zijn mannelijke nakomelingen zijn de Graven van Eſſex en Hereford elkanderen lange jaren gevolght, van de welke wy onder de Graven van Hereford verhaelt hebben, wijl zy zelve zich Graven van Hereford en Eſſex geſchreven hebben. Des laetſten zoons der *Bohuns* oudſte dochter Æleonoor heeft, zijnde met de tijtel van Eſſex ten huys-vrou gegeven aen Thomas van *Woodſtok*, Hertogh van Gloceſter, haer dochter Anna gebaert, de welke tot haer eerſte man gehat heeft Edmond, Graef van Stafford, van welken de Graven van Buckingham geſproten zijn, en tot haer tweeden man Willem *Bourgchier*, dien de vijfde Koning Henrijk het Graefſchap *Ew* in Normandyen gegeven heeft. Deze heeft by de zelve geteelt Henrijk *Bourgchier*, den welken de vierde Koning Edward bekleet heeft met de eer van 't Graefſchap van Eſſex. Die heeft tot zijn navolger gehat den tweeden Henrijk, zijns zoons zoon, de welke in zijn ouderdom van een hert-bittigh paerdt geworpen zijnde, zijn geeſt gegeven heeft, nalatende zijn eenige dochter Anna. De welke de achtſte Koning Henrijk verachtende, heeft terſtont Thomas *Cromwell*, diens dienſt hy in 't vernietigen van de Pauſlijke macht gebruykt had, om hem meerder eer aen te doen, te gelijk gemaekt heeft Graef van Eſſex, groot Kamerling van Engelandt, en Ridder van de orde van S. Ioris, dien hy te vooren om zijn ſcherpzinnigheydt geſtelt had tot overſte der Rollen, tot zijn Geheym-ſchrijver, Baron *Cromvell* van *Okeham*, Koninglijke algemeene Stadt-houder over de Geeſtlijke goederen, en Bewarer van 't byzondere zegel; en dit alles in 't verloop van vijf jaren. Maer in de vijfde maent van dit Graefſchap heeft hy het ſpel van zijn leven met een bloedigen uyt-gang, als de meeſte dienaers van groote dingen plegen, met hals-ſtraf vol-eyndight. En de zelfde Koning heeft Willem *Parr*, dien hy de eenige dochter en erfgenaem van Henrijk *Bourgchier* tot een huys-vrou gegeven had, ook met de tijtel van Graef van Eſſex beſchonken. En *Parr* eyndlijk zonder kinderen geſtorven zijnde, zoo heeft Gualther *D'Eureux*, Onder-graef van Hereford, wiens over-groot-moeder was Cecilia *Bourgchiers*, de zuſter van dien Henrijk *Bourgchier*, waer van ik terſtont geſproken heb, door de genade van Koningin Elizabeth deze waerdigheyt van Graef van Eſſex verkregen, en aen zijn zoon Robert nagelaten, de welke door de uyt-nemende gaven zijner natuur, ſteunende op de hooghſte genade van de goedertierenſte Vorſtin, met zoo vollen trap tot eere gevordert is, dat gantſch Engelandt gehoopt heeft dat hy de hooghſte eeren der voor-ouderen, by-een-geſmolten, zoud eve-naren, ja overtreffen: maer ach armen, terwijl hy door de voor-windt des volx verrukt zijnde, zich haeſtte om zijn hopen voorby te loopen, zoo heeft hy zich zelf ten val geſtort: even als vele, de welke het lankzame, 't welk met zekerheydt komt, verachtende, het vroege liever met haer eygen verderf begeeren. Doch onze doorluchtighſte Koning Iakob heeft, uyt Koninglijke goedertierenheydt, door de macht des Parlaments, zijn zoontjen Robert in zijn geheele en vaderlijke eere herſtelt.

Ziet de Graven van Hereford.

In dit landt worden 415 Parochy-kerken gerekent.

DE ICENEN.

HEt naeſte landt aen de Trinobanten, 't welk namaels Eaſt-Anglia genoemt zijnde, het landt van Suffolk, Nortfolk, Cambridge, en van Huntingdon begrijpt, hebben de ICENEN eertijdts ingenomen, elders verkeerdelijk TIGENI, en by Ptolomæus verdurvelijk SIMENI: en die ik ook onlangs geacht heb dat by Cæſar met een verwert woort CENI-MAGNI genoemt geweeſt zijn: de oorzaek van deze zijn meening is geweeſt de zeer naeuwe verwantſchap, welke tuſſchen deze twee namen ICENI en CENI-MAGNI is, en de over-eenſtemming van Tacitus en Cæſar. Want hy ſchrijft dat zich de Ceni-magni aen de Romeynen over-gegeven hebben, 't welk Tacitus inſgelijx met deze woorden verhaelt, dat de Icenen gedaen hebben: Zy zijn, onze vriendtſchap begeerende, aen-gekomen. Maer dat het meeſte is, in een boek met de hant geſchreven ſtaet, voor CENI-MAGNI, CENI, AGNI, met een geſchift woort, waer voor ik, zoo ik niet te ſtout ſchijnen zoud, ICENI, REGNI ſtellen zoud. Ook zult ghy voorwaer de Ceni-magni nergens in Britannien vinden, zoo zy van de Iceni en Regni verſcheyden geweeſt zijn. Voorts zijn in deze wijk noch overblijfſelen van de naem Iceni, als Ikenſworth, Ikenthorpe, Ikborrow, Iken, Ikſning, Ichlingham, Eike, &c.

Ichenild-ſtreat. En die Burgermeeſter-wegh, welke hier gelegen heeft, wort door-gaens van de Schrijvers der voorige eeuw Ichenild-ſtreat, als der Icenen ſtraet, genoemt. Welke des naems oorſprong en reden zy, durf ik, zoo moet my de waerheyt helpen, niet giſſen, 't zy iemant de zelve trekke van de beytelige geſtalte des lants, en zegge dat het even als een beytel aen de zee light. Want de Britannen noemen een beytel in haer tael Iken, en met de zelfde naem wort een plaets in Walles, by het meyr van Lhintegid, Lhan-yken, om die geſtalte genoemt, en in den zelfden zin wort een landeken in

Sphen. Spanjen Sphen, dat is, Beytel, als Strabo getuyght, geheeten; 't welk nochtans min als dit onze tot de gelijkenis van een Beytel ſchijnt te komen.

Dit volk was eertijdts, als Tacitus zeght, ſterk, en na dat het zich in 't verbont der Romeynen begeven had, zoo is het noyt tot Claudius tijden toe met eenige oorlogh bewogen. Want toen, als de Voor-ſchout Oſtorius de rivieren met kaſteelen bezette, en den Britannen de wapenen onttrok, zoo hebben zy, haer troepen by-een-brengende, zich daer tegen geſtelt: maer zy zijn van de Romeynen, dewelke de wal, waer meê zy zich om-graven hadden, doorbraken, niet sonder een groote neerlaegh verwonnen. In welke ſtrijdt zy voorwaer veel en treflijke daden bedreven hebben, en M. Oſtorius, de zoon des Gezants, heeft de eer van een behoude burger verdient. Deze oorlogh alzoo ter neder geleyt zijnde, zoo geſchiede 't naeulijx 13 jaren daerna, dat 'er door deze beginſelen een nieu onweêr van oorlogh ontſtaen is. Want

Praſutagus. Praſutagus, Koning der Icenen, om zijn volk van de ellende, oft zich zelf van zijn byzondere ongemakken te bevrijden, heeft den Keyzer Nero tot zijn erfgenaem geſtelt, meenende dat door zoodanigh een gedienſtigheyt (op dat Tacitus een weynigh voor my ſpreke) zijn Rijk en huys voor alle ongelijk beſchermt zoud zijn, het welk in 't tegendeel uyt-gevallen

Boodicia. is: zoo dat zijn Rijk door de Hooft-luyden, en zijn huys door de ſlaven ingenomen zijnde, verwoeſt wierden. En zijn huys-vrouw Boodicia, welke ook Bunduica genoemt wort, is nu eerſt met ſlagen onthaelt, en zijn dochter verkracht en geſchonden. En de voorneemſte der Icenen, als of zy al het lant te ſchenk ontfangen hadden, zijn van haer vaderlijke goederen berooft, en gehouden onder de ſlaven van den nabuurigen Koning. Door welke ſmaedt en vrees van erger (als zy tot de wijs van een Provincy gekomen waren) zy de wapenen in de hant genomen hebben, en na dat zy de Trinobanten en andere, die noch de ſlaverny ongewent waren, tot wederſpannigheyt bewogen hadden, zoo zwoeren zy te zamen, door heymelijke t'zamen-rottingen, de vryheyt wederom te krijgen, met een zeer bitteren haet op de oude zoldaten ontſteken zijnde. Hier uyt is de ſchadelijkſte oorlogh ontſteken, wiens vlammen de gierigheydt van Seneca, als een vuur

Senecaes woeker in Britannien. met oly, gevoedt heeft, dewelke omtrent die tijdt veertigh hondert Seſtertien (te weten drie-hondert-duyzent pont Staerlings) met de grootſte woeker vergadert hebbende, zeer bitterlijk in-eyſchte. In dezen oorlogh, om 't zelve kortlijk te verhalen, heeft die Boodicia, welke Gildas een liſtige Leeuwin ſchijnt te noemen, de huys-vrouw van Praſutagus, tachtentigh duyzent Romeynen en bontgenoten verſlagen en gedoot, de Nieu-ſtadt Camalodunum, en de veſting Verolamium vernielt. Zy heeft het IX Legioen verſtroyt, en de Stadthouder Catus Decianus verdreven. Maer eyndlijk,

Dio. door een rechtvaerdige ſlagh van Paulinus Suetonius verbroken zijnde, is met een onverwonne ſtantvaſtigheyt des gemoedts, als Tacitus ſchrijft, door ingezope vergift, en als Dio verhaelt, door ziekte geſtorven. Wijl deze oorlogh lichterlay noch in brant ſtond, ſchrijft Xiphilinus uyt Dio, dat de Britannen inſonderheyt de Overwinning onder de naem

Andates, oft Andraſtes. van Andates, dewelke elders in een Griex boek Andraſtes geheeten wort, ge-eert, en in haer boſch de gevangens

De Overwinning een Goddin. met de grootſte wreedtheyt geoffert. Welke naem de Britannen nochtans niet erkennen voor de Overwinning, ook zie ik niet wat het zelve bediet, 't zy dat de Britannen de Overwinning Anarhaith genoemt hebben van 't uyt-roeyen, even als de Latijnen de zelve Victoria van Vincere, Overwinnen, de Sabijnen Vacuna van Evacuare, Ontledigen, en de Grieken NIKH, van niet wijken geheeten hebben; want met deſe naem van Anarhaith wordt by hun een vyandige en ſchadelijke uyt-roeying betekent. Maer dit zy in 't voorby gaen en ſlechts ter loop. En van toen af hebben de Schrijvers van de Icenen lang ſtil gezwegen, en kan men met lezen anders niet van de zelve vernemen, als dat de Romeynen, nu in 't zakken van haer Rijk, door deze en andere landen een nieuwe Overheyt over de zeeſtranden geſtelt hebben, om der Saxen roveryen te bedwingen, den welken zy de Graef van de Saxiſche ſtrant langs Britannien noemden, gelijk wy nu voor verhaelt hebben.

In Kent. Eaſt-Angle. Maer als de Saxen in dit eylandt haer Zeven-heerſching beveſtight hadden, zoo is dit landt geraekt tot het Rijk der Ooſt-Engelſen, het welk zy, om zijn ooſterſche gelegenheydt, in haer tael ea∫t-angle-∫yc genoemt hebben, dat

Vffkines. is, het Rijk van Ooſt-Engelandt, en 't heeft Vffa tot zijn eerſte Koning gehadt, waer van haer navolgers Vffkines lang zijn genoemt geweeſt, dewelke ſchijnen geſtaen te hebben, nu onder de hulde van de Koningen der

Mer-

Merciers, en dan van de Koningen van Kent: welker ſtam in den heyligen Edmund uyt-geſtorven zijnde, zoo hebben de Deenen het landt door-loopen, en het zelve omtrent vijftigh jaren ellendighlijk door alle jammeren der oorlogh vernielt, tot dat de oude Edward, de zelve overwonnen hebbende, het aen zijn Rijk van Weſt-Saxen eyndlijk gevoeght heeft. En daerna heeft het zijn Overſten gehat, welke eer in de eerſte tijden der Noormannen een Radulf, uyt Bretanjen geſproten, bekleet heeft, een zeer ontrou man van aert, dewelke, als hy met groote toe-ruſting zijn Bruyloft hield, zeer ſchelm-achtige raedt-ſlagen van Willem den Noorman om te brengen, met velen aengegaen heeft; maer te vergeefs hoopte men ſtil-ſwijgen en trouw onder zoo vele, die van de zaek bewuſt waren. Want het ſelve uyt-gebracht zijnde, zoo is hy van zijn eer berooft en gebannen, de andere zijn met de bijl onthalſt. Maer deze dingen zijn by de Geſchicht-ſchrijvers wijdtloopiger te verhandelen; laet ons nu, 't welk ons voornemen is, tot de plaetſen ſelve komen. Hoedanigh deſer landt geweeſt is, ſiet dat heeft u Abbo Floriacenſis, die gebloeyt heeft in't DCCCC LXX *jaer, met deze woorden af-gemaelt: Dit deel, 't welk* Eaſt-Angle *genoemt wort, wordt zoo in andere dingen, als hier in voor edel gehouden, dat het byna rondom van 't water beſpoelt wordt, wijl 't ten ooſten omringt wordt van de zee, en ten noorden van het water van zeer groote moeraſſchen, dewelke om de vlakte des landts uyt het midden van bykans heel Britannien ontſtaende, over de hondert en meêr mijlen, met de grootſte rivieren in de zee afvallen. Doch aen die kant, daer de zon ten weſten ziet, is dit zelve landt aen het overige eylandt verknocht, en derhalven wandelbaer: maer op dat het door den inval der vyanden niet t'elkens overrompelt werde, zoo is 't met een * dijk, even als een hooge muur, van aerde op-geworpen, voor-zien. Laeger is het vet genoegh van aerde, en zeer geneughlijk door de groente der hoven en wouden, door de aengename jacht der wilde beeſten, en boven maten vruchtbaer in heerlijke weyden, vee, en beeſten. Van de viſch-rijke rivieren ſwijgen wy, wijl het van hier, als wy geſeyt hebben, belikt wort van de tong der zee, en aen de ander ſijde beſpoelt wort door de ontallijke menighte van ſtille wateren, met wijde meyren, by de twee en drie mijlen groot zijnde. Welke moeraſſchen aen vele troepen van Munniken gewenſchte wijken van eenſaemheyt verleenen, alwaer zy beſloten zijnde, de eenigheyt der woeſtenyen niet gebrek hebben. Zoo vêr Abbo.*

Radulf Overſte van East-Angle.

In 't leven van S. Edmund.

** Rech dike oft Divels dike.*

SOVTH-FOLKE oft SVFFOLKE.

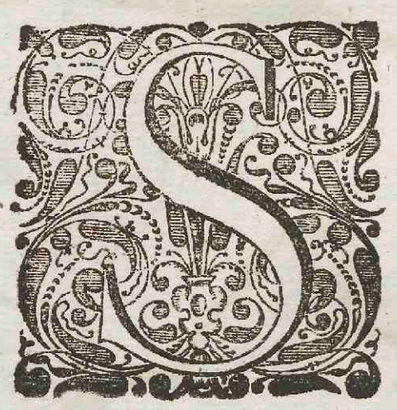

Vffolk, waer van ons eerſt ſtaet te ſpreken, wordt by de Saxen Suðfolc, dat is, *het zuyderlijke volk*, ten opzicht van Nortfolk genoemt, en heeft ten weſten Cambridge, ten zuyden de rivier *Stour*, dewelke het zelve van Eſſex ſcheyt, ten ooſten de Noord-zee, en ten noorden twee kleyne rivierkens, de kleyne *Ouſe*, en *Waveney*, dewelke, als uyt de zelve bron verſcheydelijk lopende, het zelve van Nortfolk af-palen. Het is een ruym en haven-rijk landt, van aerde, behalven in 't weſten, zeer vet, als t'zaem-gevoeght zijnde van kley en margel, waer door 't zeer luſtigh is in akkers, en vruchtbaer in weyden, om beeſten te meſten, zoo dat hier een groote menighte van Kaezen gemaekt worden, welke in alle deelen van Engelandt, met groot voordeel der inwooneren, vertiert worden. Ia ook in Duytſchlandt, Vrankrijk, en Spanjen, als de Geneesmeeſter Pantaleon getuyght, dewelke zich niet ontzien heeft deze onze met de Placentijnſche in verw en ſmaek te vergelijken, maer hy was geen lekker-tant uyt de School van Apicius. Hier ontbreken ook geen boſſchen en waranden, dewelke, aen de huyzen der edelen gevoeght zijnde, met wildt vervult zijn.

Kaezen.

Dit landt wort na de burger-heerſching gedeelt in driën, van welke het eerſte deel *The Geldable* genoemt wordt, om dat men daer de ſchatting uythaelt: het tweede de Vryheyt van S. Edmund, om dat het tot diens klooſter behoort heeft: het derde de Vryheydt van S. Etheldred, om dat het toebehoort heeft aen het klooſter van Elien, aen welk onze Koningen eertijdts vergunt hebben eenige landekens met *Sacha* en *Socha*, gelijk 'er in 't Elienſiſche boek ſtaet, zonder eenige uytneminge van Geeſtlijke oft Weereldtlijke Iurisdictie. Maer laet ons het zelve, als Plaets-beſchrijvende, aenvaerden, en, van 't weſten beginnende, de voorneemſte plaetſen door-zien.

Daer 't zich ten weſten, en na Cambridge ſtrekt, daer light op de grenzen zelve *Ixning*, eertijdts vermaerder als nu. Want weleer hebben 't de maeght Eltheldreda, Koningin Annas dochter, onder de heyligen getelt zijnde, door haer edel geſlacht; Radulf, Graef van dit *East-Angle*, door zijn t'zamen-zweering tegen Willem den Noorman; en Hervæus, de eerſte Biſſchop van Elien, door de wegh, dewelke hy van hier naer *Ely* geleyt heeft, verheerlijkt. Doch nu heeft het door de nabuurſchap van de Nieuwe-Markt, dewelke wy *Newmarket* noemen, alwaer alle dingen van over al om ſtrijdt te koop gebracht worden, begonnen af te nemen. Dat dit jonger is, geeft de naem zelf te kennen: en het is zoo gelegen, dat het zuyder-deel zich na Cambridge, het noorder zich naer 't Graefſchap van Suffolk toe ſtrekt, en zy hebben beyde haer eygen kerxken, van welke dit *Ixning*, en 't ander *Ditton* oft *Dichton* tot zijn moeder erkent. Doch is my van dit in 't lezen niets anders gemoet, als dat Robert de *l'Iſle*, onder de derde Koning Henrijk, het eene deel van 't zelve tot een vrye houlijx-gift, met zijn dochter Caſſandra, aen Richard van *Argenton*, waer van de *Alingtons* geſproten zijn, gegeven heeft.

Newmarket, de Nieuwemarkt.

Hier rondom vertoont zich een zeer ruyme en breede vlakte, van 't zelve *Newmarket-heath* genoemt, zijnde van zandige en dorre, doch groene aerde, waer in men dien wonderlijken graft ziet, dewelke het gemeene volk, als of de zelve van den Duyvel daer geleyt was, *Devils dike* noemt, daer 't nochtans zeker is dat het een van die geweeſt is, waer door de inwooners, als Abbo getuyght, zich tegen den aenval der vyanden voorzien hebben, als wijdtlopiger verhaelt zal worden, wanneer wy tot het Graefſchap van Cambridge gekomen zullen zijn. Ondertuſſchen moet de lezer hier nochtans vermaent zijn, dat de minſte van al deze graften omtrent twee mijlen van hier tuſſchen *Snail-well* en *Moulton* gezien wordt.

Newmarket-heath.

Devils dike.

Meêr binnenwaerts is de zeer vermaerde ſtadt van S. Edmund, dewelke in de Saxiſche eeuw Bedericſgueopo genoemt wierd, en in de Britanſche, zoo 't ſchijnt, VILLA FAVSTINI, van welk Antoninus gedenkt; want dat is 't gevoelen van Talbottus, een man in de oudtheydt wel ervaren, en in dit deel van Engelandt zeer wel geoeffent: ook komt de reden der gelegenheyt en wijdte, zoo van de *Icianen*, als van de *Colonie* by Antoninus zeer wel over-een. En gelijk als *Villa*, dat is, *een Hoef*, betekent eenigh Edelmans huys op een landery geſtelt, zo heeft Gueopo by de Engelſen het zelfde betekent. Want die Abbo vertaelt *Bedericſgueord, Bederici Cortis*, dat is, *Villa* oft *Hoeve*. Daer-en-boven ſchijnen de Engelſen de kracht des woorts in haer tael over-gezet te hebben; want gelijk *Fauſtinus* in 't Latijn de zin van voorſpoedt begrijpt, zoo begrijpt het *Bederic* in het Duytſch, als die geleerde Hadrianus Iunius ſchrijft, daer hy de naem van *Betorix*, welke by Strabo de zoon van den

S. Edmunds Bury.

Villa Fauſtini.

Gueord oft Worth.

Septentrio
Ducum et Comitum Clarenciæ Insignia.
Ducum et Comitum Suffolodæ Insignia.
George Brother K.E.4 Duke of Clarence.
Thomas Lancaster Duke of Clarence
Lionel Sonn to K.E.3 Duke of Clarence
Gilbert de Clare Earle of Clare
Robert Ufford Erle of Suffolke.
William dela poole Duke of Suffolk.
Charles Brandon Duke of Suffolke.
Henry Gray Duke of Suffolke.
Thomas Howard Earle of Suffolke.
SVFFOLCIA.
Vernacule
SVFFOLKE.
NORDFOLCIÆ PARS
PART OF NORFOLKE.
THE GERMAN SEA.
Anglis
Oriens
MARE GERMANICVM
Occidens
CANTABRIGIÆ PARS.
Part of Cambridge shire.
ESSEXIÆ PARS.
Meridies
LACKFORD HVND.
THINGOW HVND.
THEDWARDSTRE HVND.
BLACKBORNE HVND.
HERTESMERE HVND.
STOW HVND.
TREDLINGE HVND.
HOXON HVND.
LOES HVND.
WANGFORD HVND.
MVTFORD HVND.
LOVINGLANDE HVND.
BLITHING HVND.
PLOMESGATE HVND.
WILFORDE HVND.
CARLEFORD HVND.
COLNES HVND.
SAMFORDE HVND.
BOSMERE ET CLEYDON HVND.
COSFORD HVND.
BABER HVND.
RISBRYGE HVND.
Thetforde
Brandon
Mildnall
Newmerket
Wulpet
Stow
Nedeham
Debenham
Framlingham
Saxmundham
Halesworth
Beckles
Bungay
Harleston
Dunwiche
Sowowlde
Aldebrough
Orforde
Woodbridge
Ipswiche
Hadley
Lane ham
Sudburye
Clare
Hauerill
Harwiche
Manitre
Orwel hauen
Bawdsey hauen
Orford hauen
Mismere hauen
Quatuor milliaria Anglica sive unum Milliare Germanicum.

Sicamber Melo was, vol van geluk en gunſt vertaelt. Doch zoo zy verſcheyde geweeſt zijn, zoo beken ik gaern, dat ik niet weet, wie die Fauſtinus, en wie deze Bederic geweeſt is. Ik weet altoos zeker, dat 'et de Hoeve van dien Fauſtinus niet geweeſt is, welke Martialis in 't derde boek van zijn Quikken beſchrijft. En zoo ik zeyde, dat het de Hoef van dien Bericus geweeſt is, dewelke, uyt Britannien gedreven zijnde, als Dio getuyght, den Keyzer Claudius op-gehitſt heeft, om oorlogh tegen de Britannen te voeren, ik zoud my zelven niet gelooven. Maer daer zy af wat wil, zo 't Fauſtinus Hoef niet is, zoo ſchijnt zy nochtans vermaert en gedenkwaerdigh geweeſt te zijn, wijl Koning Sigeberth, als de Chriſtlijke Godts-dienſt in deze wijk opquam, alhier een klooſter geſticht, en Abbo haer de Koninglijke Hoeve genoemt heeft. Maer na dat het lichaem van den Chriſtlijxten Koning Edward, den welken de Deenen met uyt-gezochte pijnen gedoodt hebben, van het volk hier gebracht, en tot zijner eer een zeer groote kerk, met een wonderlijke houte zoldering gebout is; zo begon het *Edmunds Burgh*, gemeenlijk *S. Edmunds-Burgh*, en kortelijk *Bury* genoemt te worden, en uytnemend te bloeyen, doch voorneemlijk na dat de Koning Canut, om zijns vaders Suenus kerk-roovige Godtloosheydt, tegen deze kerk begaen, te verzoenen, dezelve met een nieu werk herbout, met rijkdommen voorzien, met zijn kroon des H. Martelaerſchaps vereert, Munniken met haren Abt in dezelve gevoert, en aen 't zelve vele en groote hoeven, en onder andere zijn geheele ſtadt geſchonken. Waer over dezelve Munniken door haer Seneſchal geheerſcht, en recht geſproken hebben. Waer van Ioſcelin van *Branklond*, Munnik van deze plaets, aldus ſpreekt: De lieden zoo buyten als binnen den Burgh zijn onze, en alle genieten zy beneden *Banna Leuca* de zelfde vryheydt. Namaels heeft Hervæus, van 't geſlacht der Noormannen, de zelve met een muur, waer van noch weynigh overigh is, omringt. De Roomſche Pauſen hebben 't met veel vryheden begiftight, en onder andere vergunt, dat die plaets aen geenige Biſſchop ergens in zoud onderworpen zijn, en in wettelijke dingen den Aerts-biſſchop gehoorzamen; 't welk noch onderhouden wordt. En als de Munniken nu in alle rijkdommen overvloeyden, zoo hebben zy een nieuwe kerk, zeer heerlijk van gebou, op-gericht, en daeghlijx met nieuwe gebouwen vermeêrt; en terwijl zy, onder 't gebiedt van de eerſte Edward, de gronden van een nieuwe kapel leydeden, zoo zijn daer (als Everſdenus, Munnik van deze plaets, zeght) gevonden de muuren van een oude ronde kerk, alzoo gebout, dat het Outaer gelijk als in 't midden geweeſt is, en wy gelooven, zeght hy, dat het die was, dewelke men aen het werk van S. Edmund eerſt gebout had. Doch hoedanigh deze ſtadt, en hoe groot het klooſter, terwijl het ſtond, geweeſt is, hoor van Lelandus, die 't gezien heeft: De zon heeft geen beter gelegen ſtadt gezien, zoo geneughlijk hangt zy van een zachte heuvel, en wordt ten ooſten beſpoelt van een rivierken: nocht ook geen treflijker klooſter, 't zy dat iemandt met gelijke redenen overwege, de rijke begifting, de groote oft weêr-ga-looze heerlijkheydt. Ghy zoud zeggen dat het klooſter een gantſche ſtadt was, zo veel poorten, zommige ook van koper, zo veel torens heeft het, inſgelijx een kerk, dewelke geen ander in heerlijkheyt wijkt, en aen welke * drie andere, heerlijk gebout, op het zelfde kerk-hof gelegen, ten dienſt ſtaen. Indien ghy weten wilt, hoe groot de rijkdommen geweeſt zijn, niemant zal lichtlijk zeggen, hoe veel begiftingen aen 't graf van Edmund te koſt geleyt zijn, en daer toe heeft het uyt zijn inkomſten en erf-gronden jaerlijx verzamelt duyzent vijf-hondert en tſeſtigh ponden. Zoo ik de oproeren, tuſſchen de burgers en Munniken (die door haren Seneſchal over de burgers heerſchten) dikwijls ontſtaen, en met wat een verwoedtheyt zy tot onderlinge doot-ſlagen t'zaem-geloopen zijn, byzonderlijk vertelde, mijn verhael zoud alle geloof te boven gaen. Maer van dit werk, zo over lang aengegroeyt, en van de zoo veel jaren vergaderde rijkdommen, heeft de achtſte Henrijk een eynde gemaekt, als hy de klooſters uyt-roeyde, door over-reding van die gene, die haer eyge redenen en rijkdommen voor des Vorſten, en des Vaderlandts, ja voor Godts eer, onder de ſchoone ſchijn van de Godts-dienſt te hervormen, geſtelt hebben. Nochtans light daer van de voorige oudtheydt geen leelijk lijk, maer voorwaer een heerlijke vervalle muur, waer over yder, dieze beſchout, zich en te gelijk verwondert, en erbarmt. Engelandt heeft, om dit in 't voorbygaen aen te tekenen, zoo zy oyt in eenigen man ſchade geleden heeft, de grootſte ſchade in deze plaets geleden. Want die ware Vader des vaderlants Humfred, Hertogh van Gloceſter, die vaſte voorſtander van 't Recht, en die zijn doorluchtigh verſtant met hooge oeffeningen vereert had, na dat hy het Rijk vijf-en-twintigh jaren onder de zeſte Henrijk alzoo met de grootſte eer beſtiert had, dat nocht de goeden te klagen, nocht de quaden te laſteren hadden, is hier door de nijdt van Margriet van Lottringen van zijn leven berooft; dewelke, midts zy haer man de zeſte Koning Henrijk zoo kleyn- en teêr-moedigh zagh, dat hy al 't hooghſte geſagh tot zich trok, dit ſchandigh ſtuk opgenomen heeft; maer met haer en dezes Rijx grootſte ſchade. Want terſtont wierdt Normandyen met Aquitanien verloren, en meêr als burgerlijke oorlogen in Engelandt verwekt.

Humfr. Hertogh van Gloceſter.

Neven deze Burgh van Edmund ziet men *Rushbrok*, de woon-plaets van het doorluchtigh en Ridderlijk geſlacht der *Iermins*; en niet vêr van hier *Ikesworth*, alwaer een oude Priorie geweeſt is, van Gilbert *Blond*, een man van grooter edelheydt, en Heer van *Ikesworth*, geſticht, wiens manlijke ſtam in de rechte lijn uyt-gegaen is in Willem, dewelke gebleven is in de ſlagh by *Lewes*, ten tijde van de derde Henrijk, en twee zuſters, als Agniet, de huys-vrou van Willem van *Creketot*, en Roiſia, de huys-vrou van Robert van *Valonien*, tot erf-genamen nagelaten heeft.

Ikesworth. Blund.

Meêr ten noorden light *Fernham S. Genovefe*, daerom gedenkwaerdigh, om dat Richard *Lucy*, Iuſticier van Engelandt, Graef Robert van Leiceſter, alhier ruytende en roovende, in een rechtvaerdige ſlagh gevangen, en meêr als tien duyſent Vlamingen, die hy tot het verderf van zijn vaderlant beroepen had, verſlagen heeft. Hier dicht by hebben wy twee zeer treflijke huyzingen gezien, het eene van de Ridderen *Kitſons*, by *Hengrave*, een bezitting eertijdts van Edmund van *Hengrave*, zeer vermaerde Rechts-geleerde onder de eerſte Edward, het andere by *Culfurth*, van Niklaes *Bacon* onlangs gebout, dewelke de zoon geweeſt is van dien Niklaes *Bacon*, Groot-zegel-bewaerer van Engelandt, die, om zijn voorneme wijsheyt en gezont oordeel, met recht voor de tweede onder de beſtemde en toe-geeygende van dit Rijk in zijn tijdt gehouden is. En niet wijdt van hier is het vlexken *Lidgate* gelegen, het welk met deze naem geenzins te verzwijgen is, om dat het den Munnik Ian *Lidgate* voortgebracht heeft, diens verſtant van de Muſen zelve ſchijnt verdicht te zijn, zo zoete aertigheden en fraeyigheden ſteken in zijn Engelſe gedichten uyt. En dit zijn de voorneemſte plaetſen in 't weſter-deel van Suffolk.

Fernham. 1173. Hengrave. Culfurth. N. Bacon. N. Bacon. Lidgate. Ioan Lidgate.

Ten zuyden hebben wy de rivier de *Stour*, niet vêr van zijn bron, in een wijdt meyr, 't welk men *Stourmer* noemt, ſtil ſtaen gezien, maer zich voort wederom binnen haer oevers verzamelende, vlocyt voor eerſt by *Clare*, een edel vlek, het welk, behalven het vervalle kaſteel, welk het vertoont, met de naem van *Claren*, een zeer heerlijk geſlacht, het welk van Giſlebert, Graef van Normandyen, afkomſtigh is, en met de tijtel van Hertoghdom, *Leonell*, des derden Edwards zoon, vereert heeft, dewelke, als hy een vrou, uyt dat geſlacht geſproten, getrout had, van zijn vader de tijtel van Hertogh van Clarencien gekregen heeft; want hy is van deze plaets Hertogh van Clarencien genoemt, (gelijk Graef Giſleberts nakomelingen te voren Graven van *Claren* genoemt wierden,) dewelke by *Alba Pompea* in Italien geſtorven is, na dat hy de dochter van Galeas, Hertogh van Milanen, tot zijn tweede huys-vrou getrout gehat heeft; en hier in de Collegie-kerk begraven light, gelijk ook Ioanna de *Acres*, dochter van de eerſte Koning Edward, dewelke aen de tweede Gilbert van *Clare*, Graef van Gloceſter, getrout was. Hier verwacht de lezer miſſchien dat ik nu aen voege de Graven, dewelke van *Clare* genoemt zijn, en de Hertogen van Clarentien, om dat zy altoos op de heerlijkſte plaets in dit Rijk geſtaen hebben, en ik zal 't voorwaer ook doen, om niemandt verlegen te laten. Richard dan de zoon van Giſlebert, Graef van *Augy* in Normandyen, heeft onder Koning Willem, als hy in Engelant quam, voor zoldaet gedient, en is van den zelven beſchonken met de hoeve van *Clare* en *Tunbridge*. Deze heeft vier zonen geteelt, als Giſlebert, Rogier, Walther, en Robert, van den welken de *Fitz-Walters* gekomen zijn. Giſlebert heeft by de

Stoke-Clare. De Graven van Clare.

Bericus de Britan.

Malmesburienſis.

Everſdenus.

** Nu maer twee.*

Guil. Gemmiticenſis lib. 7. c. 37.

Rob. Montenſis.

de dochter van de Graef van *Clermont* gehat Richard, die hem nagevolght is, Giſlebert, van wien die Richard, Graef van Penbroek, en overwinner van Ierlandt, geſproten is, en Walther. De oudſte Richard, van de Walſch-Engelſen gedoot zijnde, heeft twee zonen nagelaten, naemlijk Gilbert en Rogier: van dewelke Gilbert, onder Koning Steven, Graef van Hereford geweeſt is, nochtans is hy en zijn nakomelingen dikwijls Graven van *Clare*, na deze haer voorneemſte woon-plaets, en gemeenlijk genoemt geweeſt, ja zich zelven alzo geſchreven. Dezen, zonder oir geſtorven zijnde, is zijn broeder Rogier nagevolght, wiens zoon Richard, Amicia, de dochter en een van de erfgenamen van Willem, Graef van Gloceſter, getrout heeft, door wiens recht zijn nakomelingen Graven van Gloceſter waren; van dewelke ghy op haer plaets zien mooght. Maer haer manlijke ſtam eyndlijk uytgeſtorven zijnde, zoo wierdt Leonel, de derde zoon van de derde Koning Edward (dewelke Elizabeth, de dochter en eenige erfgenaem van Willem van *Burgh*, Graef van Ulton, afkomſtig van Elizabeth van *Clare*, getrout had) van zijn vader met de nieuwe tijtel van Hertog van Clarentia vereert. En als hy maer een eenige dochter, naemlijk Philippa, de huysvrou van Edmund van *Mortimer*, Graef van Merk, naliet, zoo heeft de vierde Koning Henrijk zijn jongſte zoon Thomas tot Hertogh van Clarencien geſtelt, dewelke, Overſte van Normandyen zijnde, in den aenval der Schotten en Franſen, op hem aenvallende, in Andes, zonder kinderen omgekomen is. Lang genoegh daer na heeft de vierde Edward deze eer aen zijn broeder Georgius op-gedragen, de welke hy, na zware vyantſchappen en bittere haetingen, wederom in genade aen-genomen had; en nochtans eyndlijk in de gevangnis gedoot heeft, hem verdrinkende, zo men zeyde, in een vat met Cretiſchen wijn. Gelijk het dan den menſchen van nature ingeboren is, dat zy die gene, welke zy gevreeſt, en waer meê zy om haer leven geſtreden hebben, al zijn 't broeders, altijdt haeten.

De Hertogen van Clarentien.

1421.

Van *Clare* komt de *Stour* door *Long Melford*, een zeer ſchoon Gaſt-huys, van den eerwaerdigen Ridder Willem *Cordall*, en van de Koninglijke overheden onlangs geſticht, tot *Sudbury*, dat is, *de zuyder Burgh*, en het welk dezelve ſchier rondom beſpoelt, welke ſtadt men gelooft de voorneemſte van dit landt geweeſt, en met deze naem, ten opzicht van *Norwich*, dat is, *de Noorder-wijk*, getekent te zijn. Ook kan zy noch niet wel verdragen, dat men haer minder als haer nabuuren acht: want zy is vol volx, en rijk in 't laken-maken, en heeft tot opperſte overheyt een Major, dewelke jaerlijx uyt zeven *Aldermans* gekoren wort. Niet vêr van hier is *Edwardeſton*, nu wel niet groot van naem zijnde, maer welk eertijts tot Heeren en hoogh-ge-eerde inwooners gehat heeft, die van *Monte Caniſio*, gemeenlijk *Mont-Chenſy* genoemt, uyt welk geſlacht Guarin getrout heeft de dochter en eene van de erfgenamen van dien machtighſten Maerſchalk Willem, Graef van Penbroek, en by dezelve geteelt zijn dochter Iohanna, dewelke haer man Willem van *Valentia*, uyt het huys van *Luſignian* in Vrankrijk, met de tijtel van Graef van Penbroek verrijkt heeft. En die Guarin is een man geweeſt even zoo machtigh in goederen, als hoogh verheven in eer en ſtaten, zo dat hy in die tijt voor een Craſſus van Engelandt gehouden wierd: Want zijn Teſtament oft Uyterſte-wil heeft de ſom van twee hondert duyzent Marken te boven gegaen. Weynige mijlen van hier wort de *Stour* vermeerdert met het rivierken *Breton*, 't welk, niet vêr geloopen hebbende, beſpoelt twee ſteden, zeer oudt van naem. By de bronnen des zelfs ziet men *Bretenham*, een kleyn ſtedeken, alwaer naeulijx eenige gedaente van een ſtadt ſchijnt, 't welk nochtans de nabuurigheyt des naems, en de betekening ons doet gelooven COMBRETONIVM te zijn, waer van Antoninus in deze wijk gewaeght. Want gelijk *Bretenham* by de Engelſen een huys oft verblijf-plaets aen de *Breton* bediet: zo betekent *Combretonium* by de Britannen een dal, oft een nedrige plaets aen de *Breton*. Maer deze ſtadt wort in de Peutegeriaenſche brieven te vergeefs *Convetronum*, en *Ad Covecin* genoemt. Een weynigh ten ooſten van hier ziet men *Nettleſted*, van waer de *Wentworths* geweeſt zijn, dewelke de achtſte Koning Henrijk met de waerdigheyt der Baronnen vereert heeft: en dicht hier by is *Offton*, dat is, *Offus*, des Konings van Mercien, ſtadt, alwaer op een krijt-heuvel de vervalle muuren van een oudt ſlot liggen, 't welk men zeght dat Offa geſticht heeft, als hy Æthelbert, den Koning der Engelſen, ſchelm-achtighlijk ombracht, en zijn Rijk innam. Hier beneden light *Hadley*, by de Saxen heaglege, heden zeer vermaert zijnde in 't maken van wolle lakenen. By onze Geſchicht-ſchrijvers is eertijdts gedacht, dat Guthrum oft Germo de Deen hier begraven zy. Want als Ælfred hem daer toe gebracht had, dat hy Chriſten geworden en gedoopt was, zoo heeft hy hem deze landen der Ooſt-Engelſen toe-geeygent, op dat hy (ik gebruyk de woorden van mijn Schrijver) onder 's Konings trou door erf-recht genoot, 't geen hy met moorden ingenomen had.

Hadley.

Guthrum oft Germo de Deen.

Van hier loopt de *Breton* in de *Stour*, dewelke met de vereenighde wateren niet vêr van *Bentley*, alwaer de doorluchtige en oudt vermaerde *Talmachs* een langen tijdt voorwaer gebloeyt hebben, af-vloeyende, na weynige mijlen, by *Arwerton*, eertijts de huyzingen van het treflijke geſlacht der *Bacons*, nu der *Parkers*, dewelke haer vaderlijke afkomſt van de Baronnen *Morley*, de moederlijke van 't inzonderlijk vermaerde geſlacht der *Calthrops* af-trekken, in de zee valt; en zich in de mont zelve met de rivier *Orwell* oft *Gipping* te gelijk uyt-ſtort. Deze ontſpruyt als in de navel des landts uyt twee bronnen, de eene by *Wulpet*, de andere by het wijxken *Gipping*. *Wulpet* is een koop-ſtadt, en betekent *Wolven-put*, zoo wy Neubrigenſis gelooven, dewelke immers zoo ſchoon een ſprooxken van deze plaets verſiert heeft, als Lucianus ware vertelling is: dat naemlijk twee jonge kinderen groen van verw, uyt het geſlacht der Satyrs, na dat zy lang door onder-aerdtſche wegen gereyſt hadden, uyt de andere werelt, naemlijk van de Tegen-voetelingen oft *Antipoden*, uyt het landt van *S. Martijn* hier op-gekomen zijn. En zoo ghy hier van meêr begeert, zoo gaet by den Schrijver zelve, die u, gelijk hy zeght, allerleye belacchens-waerdige dingen verhalen zal. Ik weet niet of ik hier gedenken zal, tot wat ydele hoop van gout by 't nabuurigh *Norton* te vinden, de licht-geloovige begeerte de achtſte Koning Henrijk gedreven heeft: maer de onder-gravingen ſpreken zelve. Tuſſchen *Gipping* nu en *Wulpet*, op een verheve heuvel, zijn noch de overblijfſelen van het oude kaſteel *Hawghlee*, 't welk omtrent twee morgen landts begrijpt. 't Welk zommige willen dat het kaſteel *Hagoneth* genoemt is, 't welk Radulf van *Broc* toebehoort heeft, en in 't MC LXXIII jaer van Robert, Graef van Leiceſter, ingenomen en uyt-geroeyt is.

Bentley.

Arwerton.

Wulpet.

Norton.

Hagoneth.

Aen de zelfde rivier ziet men de kleyne koop-ſtedekens *Stow* en *Needham*, en niet vêr van den oever *Henning ſton*, alwaer Baldwin *Le Pettour* (merkt my dien naem) zijn landen gehat heeft door Seriantſchap, ik ſpreek uyt een oudt boexken, waer voor hy doen moeſt op onzes Heeren geboorts-dagh alle jaren voor mijn Heere den Koning van Engelandt, een ſprong, een Sufflet, en een Bombule, oft gelijk men elders leeſt, om een ſprong, en Suffle, en een Pette, dat is, zo ik 't verſta, dat hy danſen, zijn wangen met geluyt opblazen, en een ſcheet laten moeſt. Zodanigh is de openhertige en blijde vrolijkheydt van deze tijdt geweeſt. En men getuyght dat tot dit Leen de Mayery van *Langhall* behoort heeft. Dicht by de mont hebben wy *Ipſwich*, eertijdts *Gippewich*, een nedrigh gelegen ſtedeken, gezien, het welk, als het oogh van dit Graefſchap is, met een zeer gelegen haven, en eertijdts met een wal en bolwerk voorzien, zeer neering-rijk van allerley koopmanſchappen, gepropt door de menighte der inwooners, verſiert met veertien kerken, en betimmert met treflijke en heerlijke huyzen. Ik ſla nu over de vier uyt-geroeyde huyzen der Geeſtlijken, en het deftige Collegie, 't welk de Cardinael Thomas Wolſey, hier van een vleeſch-houwer geboren, begonnen heeft, wiens woeſt gemoedt altijdt na al te hooge dingen getracht heeft. Het lichaem der burger-heerſching beſtaet (als ik verſtaen heb) uyt twaelf burgers, (die zy *Portmen* noemen,) uyt welke jaerlijx twee Bailjouwen tot hooghſte overheden gekoren worden, en uyt XXIV andere, even zoo veel Iuſticiers oft Richters. Wat de oudtheyt belangt, zo veel ik heb konnen merken, zo is de naem voor den inval der Deenen, welke het zelve beproeft heeft, niet gehoort. In 't DCCCC LXXXXI jaer hebben de Deenen met zulk een wreedtheydt deze plaets, en al het landt aen de zee-kant berooft, dat het aen Siritius, Biſſchop van Cantelbergh, en aen de Grooten van Engelandt geraedzaemſt ſcheen van hun, om tien duyzent ponden, de vrede te verwerven. Niet-te-min ver-

Een kluchtige handeſchrift.

Ipſwich.

De kleyne hiſtory van Matth. Pariſ.

Combretonium. Bretenham.

De Baronnen Wentworth.

verliepen geen negen jaren daer na, of zy hebben deze ſtadt wederom ingenomen, en de Engelſen hebben haer terſtont kloeklijk in een ſlagh ontfangen; maer de onzen door de vreesachtige vlucht (als Huntingdonenſis verhaelt) van eenen Turkillus (want om lichte oorſaken geſchieden in den oorlogh dikwijls de grootſte neygingen) de rugh wendende, hebben de zege uyt de handen vallen laten. Onder 't gebiedt van S. Edward, als in 't Schat-boek van Engelandt ſtaet, heeft de Koningin Edeva twee deelen van deze ſtadt gehat, en Graef Guert het derde deel; en daer waren acht hondert burgers, die den Koning de gewoonte betaelden. Maer als de Noormannen Engelandt ingenomen hadden, zoo hebben zy hier een kaſteel op-gericht, het welk Hugo *Bigod* tegen Koning Steven van Engelandt, die de inkomſten daer van genoot, een tijdt lang beſchermt, doch eyndlijk aen den zelven over-gegeven heeft: 't zelve is nu zoo vergaen, dat 'er zelf geen ſteen-hoop van overigh is. Zommige willen, dat het geweeſt is in de naeſte Parochie van *Weſtfeld*, alwaer de puyn van een kaſteel gezien wort, en eertijts het oude *Gippwis*, als zy zeggen, gelegen heeft. Wy gelooven dat het toen geſlecht is, als de tweede Henrijk het nabuurige kaſteel *Waleton* ter aerden worp. Want dit was een toevlucht der oproerigen, en in 't zelve waren drie duyzent Vlamingen geſtelt, welke de Grooten van Engelandt tegen hem vergadert hadden, als hy zijn zoon Henrijk door onrijpen raet met gelijke macht tot Koning neven zich beſtemt had; en de jongeling, die geen middel tuſſchen het ſteyl en 't hooghſte wiſt te houden, razende door begeerte van heerſchen, zijn vader een ſchendige oorlogh aenzeyde. Hoewel deze kaſteelen verdweenen zijn, zo wort deze ſtrant nochtans genoeghzaem beſchermt door een groote rugh, *Langerſton* genoemt, dewelke zich omtrent twee mijlen vêr, als men zeght, niet zonder groot gevaer en ſchrik der varende lieden, aen de hooge zee uyt-ſtrekt, nochtans is zy zeer nut aen de viſſchers om haer viſch te droogen, en veſtight eenighſins de ruyme haven van *Orwell*. En dit is, zoo veel aengaet het zuyder-deel van dit landt.

Waleton.

Langerſton.

De kromme ſtrandt van hier (want deze ooſterſche wijk light geheel aen de zee) zich ten noorden ſtrekkende, opent zich terſtont aen het rivierken * *Deben*, welke by *Mendlesham* haer bronnen heeft, voor 't welk H. *Fitz-Otho*, oft de zoon van Otho Beytel-ſnijder, Heer van de plaets, van de eerſte Edward het recht van markten en jaer-markten verkregen heeft, door wiens erfgenamen geen kleyn bezit aen de *Boutetorts*, Heeren van *Wily* in 't Graefſchap van Worcheſter vervallen is, en van hun op een nieu, onder 't gebiedt van de tweede Richard, aen *Frevill*, *Burnell*, en anderen. Deze rivier *Deben* beſpoelt en benoemt ten eerſten het koopſtedeken *Debenham*, 't welk andere zeggen, dat beter *Depenham* genoemt wort, om dat de wegen, mits de kleyige en vochtige aerde, rondom wat diep en hinderlijk zijn. Van daer vloeyt zy door *Vfford*, eertijts de woon-plaets van Robert van *Vfford*, Graef van Suffolk, en door het aen de andere oever hier tegen overliggende *Rendelisham*, dat is, na de vertaling van Beda, *Rendels verblijf-plaets*, alwaer Redwald, de Koning der Ooſt-Engelſen, veeltijdts gewoont heeft, de welke de eerſte van zijn volk gedoopt en Chriſten geworden is, namaels nochtans van zijn huys-vrouw verleyt zijnde, zo heeft hy in de zelfde kerk, als Beda zeght, een Altaer tot de Chriſtlijke Godts-dienſt, en een ander tot de offerhande der Duyvelen gehat. Ook is Suidelhelm, de Koning der Ooſt-Engelſen, alhier van de Biſſchop Cedda namaels gedoopt geweeſt.

* *Andere noemenze Thredling.*

Bourtetort.

Rendelisham.

Van hier daelt de rivier *Deben* naer *Woodbridg*, een ſtedeken met zeer ſierlijke huyzen gebout, alwaer op gezette rijden vergaderingen voor de vryheydt van S. Etheldreda gehouden worden, en eyndlijk wordt zy na weynige mijlen by de haven van *Bawdſey* in de zee ontfangen.

Nu ſtrekt zich de ſtrant voort ten ooſten naer de mondt van de rivier * *Ore*, dewelke by *Framlingham*, eertijts een kaſteel der *Bigods*, uyt-geſtort, en terſtont aen zijn weſt-kant als in een meyr verſpreyt wordt. Dit is een zeer ſchoon kaſteel, beveſtight met een wal, graft, en een zeer dikken muur, en daer op dertien toorens, en van binnen met zeer gemaklijke huyzen voorzien. Van hier heeft in 't MCLXXIII jaer, als de oproerige zoon van de tweede Koning Henrijk de wapenen tegen zijn vader aennam, Robert, Graef van Leiceſter, met de gehuurde Vlamingen het lant zeer wijt en breedt beſchadight. Van hier heeft de Koningin Maria ook het Rijk aenvaerd in 't MDLIII jaer, als Dudley, Graef van Northumberlandt, verſtoort was tegen de dochters van de achtſte Henrijk. Daer komt de rivier aen het ſtedeken *Parrham*, wiens Heer, Willem *Willoughby*, de zeſte Koning Edward vereert heeft met de waerdigheyt van Baron; en van daer *Glemham*, het welk een oudt en vermaert geſlacht benoemt heeft, voorby loopende, daelt by *Oreford*, 't welk zy de naem geeft, in de zee. Dit is een groote en volk-rijke ſtadt geweeſt, en voorzien met een kaſteel van rooden ſteen, het welk eertijdts de *Valoins*, en namaels de *Willoughbeys* toebehoort heeft; maer heden beklaeght zy zich van de ondankbaerheyt der zee, dewelke, allenx wegh wijkende, haer begonnen heeft de bequaemheyt des havens te benijden. En dit is 't al, wat ik van *Oreford* weet te zeggen, 't zy het u belieft deze weynige woorden van Radulf van *Coggeshall*, een oudt Schrijver, te over-loopen: Ten tijde van Koning Henrijk, als Bartholomæus van *Glanvile* het kaſteel van *Oreford* bewaerde, zoo is het gebeurt dat de viſſchers een wildt menſch tuſſchen haer netten betrapten, dewelke in alle zijn leden een menſchlijke gedaente vertoonde, had hayren, een langen en pennigen baerdt, omtrent de borſt was hy zeer hayrigh en ruygh, dewelke ten laetſten heymlijk naer de zee gevloden, en noyt verſcheenen is. Zoo dat het waer is, 't gene 't gemeene volk zeght; dat al, wat in eenigh deel der natuur geboren wort, ook in de zee is: en het niet al verdicht is, dat Plinius ſchrijft van den *Triton* aen de ſtrandt van Portugael, en van den Zee-man in de zee van *Calis Malis*.

Parrham.

De Baronnen Willoughby van Parrham.

Oreford.

Triton, en Zee-monſters.

Niet veel hooger light in een zekere en zeer geneughlijke ſtreek tuſſchen het dal van *Slaughden*, daer de zee ten ooſten, en de rivier ten weſten aenſpoelt, *Aldburgh*, dat is, zoo men 't vertaelt, *de oude Burgh*, oft als andere willen, *de Burgh aen de rivier Ald*. Een genoegh-bequame Reede voor de ſchippers en de viſſchers, en daer van ook genoeghzaem bevolkt, heeft de zee, die de andere ſteden aen deze ſtrandt ſchaedlijker is, tot haer voordeel. Hier beneven verhalen de inwooners, dat, als in 't MDLV jaer de kooren-ayren door gantſch Engelant, mits de ſtrafheyt des hemels, geſtikt waren, de erten tuſſchen de ſteenen, zonder met eenige aerde om-geven te zijn, in 't ingaen van de Herfſt, niet zonder wonder ontſproten zijnde, den dieren tijdt verzacht heeft. Doch de verſtandige lieden verhalen, dat de erten, aldaer door ſchip-breuk op-geworpen, dikwijls plegen herboren te worden, zoo dat aldaer geen wonder-werk plaets heeft. Doch wy hebben hier voren gezeyt, dat duſdanige dingen van zelf jaerlijx tuſſchen de klippen aen de ſtrant van Kent uyt-groeyen.

Aldburgh.

Erten uyt ſteen-klippen ontſproten.

Van hier 10 mijlen langs de ſtrandt gaende, hebben wy *Dunwich* ontmoet, by de Engel-Saxen *Dunmoc* genoemt, waer aen Beda gedenkt, alwaer Felix Burgundus, welke de Ooſt-Engelſen, van Chriſtus af-gevallen, wederom tot het geloof gebracht heeft, in 't DCXXX jaer de Biſſchoplijke ſtoel geveſtight, en zijn navolgers hebben lange jaren over geheel Ooſt-Engelandt geſtelt geweeſt. Doch Biſus, de vierde na Felix, heeft, mits hem om zijn zwaren ouderdom en ziekte de bediening van de gantſche Provincie te moeylijk was, dezelve in twee zetels gedeelt, van welke de eene hier gebleven is, de andere heeft hy in het ſtedeken *North-Elmehom* geſtelt. Onder 't gebiedt van de eerſte Koning Willem, heeft het CCXXXVI burgers gehat, en 100 armen; het bracht op 50 ponden; en tſeſtigh duyzent haeringen te ſchenk: zoo leeſt men in de Schat-tafel van Engelandt. In de volgende eeuw is het Rijk van burgers, en door een Muntery vermaert; en onder 't gebiedt van de tweede Henrijk, als Guilielmus Neubrigenſis ſchrijft, een treflijk dorp, en met verſcheyde rijkdommen vervult geweeſt. In welke tijdt, als Engelandt door nieuwe beroerten in brant ſtond, het zo geſterkt was, dat 'et Robert, Graef van Leiceſter, die deze wijken wijdt en breedt door-liep, tot een ſchrik geweeſt is; doch nu is het door de nijdigheyt der natuur, welke zonder eynde de gierigheyt der zee begunſtight, meeſtendeel van 't gewelt der golven wegh-gerukt; en mits de Biſſchoppen voor lange jaren haer zetel elders gebracht hebben, zo light het als tot een woeſtijne gebracht. Een weynigh hooger ontlaed zich de rivier *Blith* in de zee, aen welx oever wy het kleyne ſtedeken *Blithborow* gezien hebben, het welk nergens, als om het graf van de Chriſtlijke Koning Anna, den welken

Dunwich.

Blithborow.

* *By anderen wort zy Winchell genoemt.*

Framlingham.

welken Penda Mercius in een rechtvaerdige slagh gedoot heeft, een naem verdient heeft. De kerk is met een Collegie van Kanunniken vereert geweest van de eerste Koning Henrijk, welke de zelfde aen de Kanunniken van S. Ositha vergunt heeft. Een markt heeft zy door de gunst van Heer Ian van *Clavering*, aen wien de tweede Koning Edward dit recht met de jaer-markten gegeven heeft. Deze heeft voorwaer een rijklijk erf-goedt in deze wijk gehadt; als die afkomstigh is van de dochter en erfgenaem van Willem van *Cheney*, dewelke de Baronnie van *Horsford*, in 't Graefschap Nortfolk, gehadt, en een kloosterken by *Sibton* opgeright heeft. *Regist. Mon. de Sibton.*

Vytstrekking een Voor-bergh. Eastonnesse. Van hier verder ten ooften strekt zich de uyt-stekende voor-bergh *Easton-nesse*, welke het oostlijkste geoordeelt wordt van gantsch Britannien, by Ptolomæus wordt zy Ε'ξοχὴ, oft *Uytstrekking* genoemt. En op dat ghy niet twijffelt, dat dit is, 't geen wy *Easton* noemen, zoo weet dat *Eysteney* by de Britannen 't zelfde is, dat by de Grieken Ε'ξοχὴ, by de Latijnen *Extensio*, en by ons *Uytstrekking* oft *Uytspanning* is; hoewel ook deze naem haer even waerschijnlijk in onze tael van haer oosterse gelegenheyt gegeven schijnt. Aen de zuyderkant van deze voor-bergh light *Southwold* in een vlakte op de opene strant aen de zee, een wel-bewoonde stadt om haer haven, dewelke haer de rivier *Blith*, zich aldaer ontlastende, verleent, en is met de aenkomende vloedt zoo met wateren omringt, dat zy een eylandt schijnt, en ghy u verwonderen zoud, dat zy niet overstulpt is. Zoo dat het zelve my deze spreuk van Cicero in 't zin bracht: *Lib. 3 de nat. Deorum.* Wat zal men zeggen van de Spaensche en Britansche zeevloeden, van haer opgezette tijden keeren en weêr-keeren? zonder Godt konnen zy niet geschieden, dewelke den wateren hare palen gestelt heeft. Meêr binnen-waerts zietmen *Wingfeild*, alwaer zich noch de half vervalle vesten van een kasteel vertoonen, het welk aen een tal-rijk geslacht in deze wijk, en zeer beroemt om haer Ridderlijke heerlijkheyt, en ouden Adel, de naem gegeven, en tot een woon-plaets verstrekt heeft: insgelijx ook *Dunnington*, welk zich boogt op zijn Heer Ioan *Phelipps*, de vader van dien Willem, welke getrout heeft de dochter en erfgenaem van den Baron Bardolf, en wiens dochter en erfgenaem insgelijx getrouwt is aen Ioan, Onder-graef van *Beaumont*. Maer nu is 't een wooning van 't oude geslacht der *Roussen*. En niet vêr van hier is *Huntingfeild*, het welk een met die naem bekenden Baron, onder 't gebiedt van den derden Edward, gehadt heeft; en dicht hier by *Heveningham*, de wooning van het Ridderlijk geslacht van *Heveningham*, het welk een zeer oude stam rekent; en niet wijdt van hier light *Halesworth*, eertijds *Healfwerda*, een oude stadt der *Argentons*, nu *Alingtons*, voor welke Richard *Argenton* het markt-recht van de derde Koning Henrijk verkregen heeft.

Wingfeild. *Phelipps.* *Huntingfeild.* *Henningham.* *Halesworth.*

Ten noorden hebben wy gezeyt dat deze Provincie door de kleyne *Ouse* en *Waveney* van Nortfolk af-gescheyden wordt, dewelke uyt een moerasse plaets by *Loophamford*, met weynigh van elkander gelege bronnen uyt-vloeyende, verscheydelijk door ondiepe inwijken loopen. Aen de *Ouse*, welke ten noorden gevoert wordt, vertoont zich in dit deel niets gedenkwaerdighs. Aen de *Waveney*, welke ten ooften strekt, zietmen voor eerst *Hoxon*, eertijdts *Hegilsdon*, vermaert door het Martelaerschap van Koning Edmund. Want daer hebben de wreede Deenen den Christlijksten Koning, om dat hy Christus niet verloochenen wilde, (op dat ik de woorden van Abbo gebruyke,) aen een boom gebonden, het gantsche lichaem met pijlen geopent; de bitterheydt des lijdens verdubbelende door het dikwijls schieten der schichten, terwijl zy de eene wonde op den anderen drukten, en de eene pijl aen den anderen plaets maekte. En gelijk een Dichter van de middelbare tijdt van hem gezongen heeft:

Hoxon. Koning Edmunds Martelaerschap.

Geen plaets voor wonden meêr, daer noch der wreeden schichten
Uyt-vliegen onvermoeyt, en als een hagel dichten.

Op welke plaets namaels de zeer treflijke huyzingen waren van den Bisschop van Norwits, tot dat zy hem niet zeer onlangs voor het kloosster van S. Benedictus verandert zijn. Hier dicht by te *Brome* heeft zeer lang gewoont het Ridderlijk geslacht van *Cornwalleys*, uyt het welke Ioan Senschal geweest is van het huys van de zeste Vorst Edward, en zijn zoon Thomas, om zijn wijsheyt en trou, Raedts-heer van de Koningin Maria, en *Contrarolleur* van haer Hof. Laeger light *Eay*, dat is, *Eylandt*, alzoo genoemt, om dat het rondom van wateren bevochtight wort, alwaer de puyn en vervalle steen-hoopen, en de hier en daer geborste vesten getoont worden, van het kloosster van S. Pieter, en van een oudt kasteel, het welke Robert *Mallet*, een Noormansch Baron, toebehoort heeft. En als deze van zijn waerdigheyt onder de eerste Koning Henrijk vervallen was, om dat hy Robert, Hertogh van Normandyen, tegen den Koning gevolght had, zoo heeft de Koning deze eer aen Steven, Graef van Bolongien, geschonken, dewelke, namaels Rente-Koning van Engelant zijnde, de zelve aen zijn zoon Willem, Hertogh van Warenne, nagelaten. En als deze in de krijghstocht van Tolouse vergaen was, zoo hebbenze de Koningen zelve aen-genomen, tot dat de eerste Koning Richard de zelve aen Henrijk de vijfde van die naem, met de nicht van Koning Steven, van zijn dochters wegen, (dewelke een Non geweest was) gegeven heeft. Een langen tijdt daerna, als zy nu wederom tot de Koningen van Engelandt vervallen was, zoo heeftze de derde Edward aen Robert van *Vfford*, Graef van Suffolk, (als ik verstaen heb) op-gedragen. Ook mach hier niet verzwegen worden het hier naby gelegen *Bedingfeld*, het welk een treflijk en oudt geslacht benoemt heeft, het welk veel doorluchtigheydts gekregen heeft van de erfgenaem van het geslacht van *Tudenham*. Van daer loopt de rivier *Waveney* af door *Flixton*, voor *Felixton*, van Felix de eerste Bisschop, gelijk ook vele andere plaetsen, in dit landt, alzoo genoemt, naer *Bungey*, en het welk zy eenighzins omringt, alwaer Hugo *Bigod*, toen de oproerige Baronnen Engelandt als door een onweder van oproer quelden, een kasteel en door de konst en door de natuur gevestight heeft. Van 't welk, als onverwinlijk, hy pleegh te roemen:

Liber Inquisitionum. *Bedingfeld.* *Flixton.* *Bungey.*

Were I in my Castle of Bungey
Vpon the river of Waveney,
I would ne care for the king of Cockeney.

Niet-te-min heeft hy het namaels met groot geldt, en gestelde borgen van de tweede Henrijk, voor verdelging bevrijt. Van daer, niet wijdt van den oever, ziet men *Mettingham*, alwaer Ian, by-genaemt van *Norwich*, Heer der plaets, op een vlakte een vier-kant kasteel, en daer in een Collegie op-gebout heeft, wiens dochter, en eyndlijke erfgenaem des geslachts, Robert van *Vfford*, Graef van Suffolk, met groot erf-goet ten houlijk gekregen heeft.

Mettingham.

De *Waveney* nu naerder aen de zee komende, heeft, terwijl zy zich te vergeefs een twee-voudige wegh naer de zee zoekt, de eene met de rivier *Yare*, de andere door het meyr *Luthing*, geen kleyn half eylandt gemaekt, welk zommige *Lovingland*, andere waerlijker *Luthingland* noemen; van *Luthing*, een lang en wijdt meyr, het welk, van de strandt der zee beginnende, in de rivier *Yare* uyt-gestort wordt. Aen welx ingang het kleyne stédeken *Lestoffe* aen de zee light, aen de uytgang *Gorlston*, alwaer wy de tooren van een vernielt kloosterken gezien hebben, welk elders den Schippers tot gebruyk is. Binnenwaerts aen de *Yare* light *Somerley*, eertijdts de wooning, als men my verhaelt heeft, van *Fitz-Osbert*; van wien het tot het doorluchtigh en Ridderlijk geslacht der *Iernegans* af-gekomen is. Hooger, daer de *Waveney* en *Yare* haer wateren vermengen, heeft *Cnobersburgh*, dat is, als 't Beda vertaelt, *Cnobers stadt*, gebloeyt, wy noemen 't heden *Burghcastell*. Het welk, als Beda zeght, om de nabuurigheyt der bosschen en der zee, een zeer geneughlijk kasteel was, en daer in een kloosster van den Schot Fursey gebout, door wiens aenraden Sigebert, Koning der Oost-Engelsen, het kloosster-leven aen-genomen, en zich van 't Rijk ontslagen heeft; dewelke, namaels tegen zijn dank uyt dit kloosster getrokken zijnde, om de zijnen in den strijdt tegen de Merciers aen te moedigen, te gelijk met de zijnen om-gekomen is. Nu zijn daer ter plaetse alleen de gescheurde vesten, als van een vier-kante vorm gebout van key-steenen en Britansche ticchel-steenen, en alles met hagen en doornen omheynt, waer tusschen dikwijls penningen der Romeynen uyt-gehaelt worden: zo dat het eene van die vestingen schijnt, welke de Romeynen, om der Saxen zee-roveryen te weeren, aen de rivier *Yare* gesticht hebben; oft liever *Garianonum* zelve, alwaer de Stablesiaensche Ruyters de wacht gehadt hebben.

Luthingland. *Lestoffe.* *Somerley.* *Cnobers stadt.*

Suffolk heeft zijn Graven en Hertogen uyt verscheyde geslach-

Cornwalleys.

De Graven en Hertogen van Suffolk.

geslachten gehadt. Daer zijn jonge Schrijvers, dewelke getuygen, dat de *Glanvills* eertijdts met dezę tijtel vermaert geweest zijn; maer midts zy op geenigh zeker aenzien steunen, en om dat de dwaling ons eerst gemoedt, en ik in de openbare brieven des Rijx van de zelve niet met allen bevonden heb, zoo moeten zy 't my vergeven, dat ik haer niet geloof, voor dat zy zekerer getuyghnis voortbrengen. Ondertusschen beken ik nochtans dat het geslacht der *Glanvills* in deze wijk zeer vermaert geweest is. Ook heb ik tot noch toe van geloofwaerdige getuygen verstaen, dat voor de tijden van de derde Koning Edward niemandt met de tijtel van Graef van dit landt is vereert geweest. En hy heeft Robert van *Vfford*, een man zeer beroemt in vrede en in oorlogh, de zoon van Robert, Seneschal van 't Koninglijke Hof onder de tweede Edward, en van Cecilia van *Valon*, Vrouw van *Orford*, Graef van Suffolk genoemt. Dezen is nagevolght zijn zoon Willem, van den welken als vier zonen door een onrijpe doot by zijn leven weghgerukt waren, en hy zelve zeer schielijk in de vergadering des Parlaments, terwijl hy het vonnis van de Gemeenschap des Rijx uytspreken zoud, gestorven was; en als zijn naeste erfgenamen Robert *Willoughby*, Rogier, Heer van *Scales*, en Henrijk van *Ferrariis* van *Groby* het erfdeel onder elkander gedeelt hadden; zoo heeft de tweede Richard, Michiel *De la Pole* * van een koop-man tot deze tijtel, en de waerdigheydt van Cancellier van Engelandt verheven. De welke meêr met de koopmanschap, als eens koopmans zoon zijnde, als met de krijgh zich bekommert heeft, als Th. Walsingham verhaelt. Want hy is geweest de zoon van Willem *De la Pole*, dewelke de eerste Mayer van *Kingston Over-Hul*, en om zijn rijkdommen van de derde Edward met de waerdigheydt van *Banneret* vereert geweest is. Maer als door zoo veel t'zamenvloeyende voorspoedt des mans verstant niet bequaem was voor zulk een avontuur, is hy, gedwongen van landt te veranderen, uyt-landigh gestorven. Doch de koopmanschap vermindert daerom dezes Adel niet, want wien is onbekent, dat ook der Edel-lieden kinderen zich tot de koop-handel begeven hebben? ook zal ik niet loochenen dat, schoon hy een koop-man was, hy nochtans van Adel gesproten was. Zijn zoon Michiel herstelt zijnde, heeft geteelt Michiel, in de Argincourtsche slagh verslagen, en Willem, dien de zeste Henrijk, Graef van Suffolk, tot de eerste Mark-graef van Suffolk verkoren heeft, voor hem en de manlijke erven van zijn lijf. En dat hy en zijns lijfs erfgenamen zouden dragen een gulde roede, hebbende in zijn top een Duyf, op den dagh der Krooning van de Koningen van Engelant, en zoodanigen Yvoren roede op de Krooning der Koninginnen van Engelant. Namaels heeft hy hem om zijn goede verdiensten tot de eer en tijtel van Hertogh van Suffolk verheven. Hy was voorwaer een groot en treflijk man, want als zijn vader en drie broederen in de Fransche oorlogen voor 't vader-landt kloeklijk haer leven gelaten hadden, zoo heeft hy, als 'er staet in de XXVIII Tafelen des Parlaments van de zeste Henrijk, in de zelve oorlogh volle vier-en-dertigh jaren krijgh gevoert, hy is in zeventien achter-een-volgende jaren noyt uyt de krijgh t'huys gekeert; hy is eenmael gevangen, als hy noch maer Ridder was, en heeft om zich te rantsoenen, betaelt twintigh duyzent ponden van onze munt; hy is vijftien jaren des Konings Raedsheer geweest, en dertigh jaren Ridder van de Iartier. Hier door, gelijk hy by den Vorst in de hooghste genade stond, alzoo heeft hy by het gemeene volk te grooter nijdt hierom op zijn hals gehaelt, en is om slechte oorzaken, dewelke weynigh schijnbaer waren, in ballingschap gedreven, en is, terwijl hy na Vrankrijk trok, van de vyanden op de zee achterhaelt, en met een bijl verslagen. Hy heeft zijn zoon Ioan nagelaten, dewelke de zuster van de vierde Edward getrout heeft, en by de zelve geteelt Ian, Graef van Linkoln, dewelke als hy van de derde Richard tot erfgenaem des Rijx verklaert was, zoo heeft zijn eerzucht zich niet konnen bedwingen, die terstont tegen de zevende Henrijk uyt-geborsten is tot zijn eygen verderf, waer door hy in de inlandtsche oorlogh terstont om-gekomen is, tot zijns vaders ondergang, die door de droef heydt af-gemat, den geest gegeven heeft, en tot den val van zijn gantsche geslacht, het welke, te gelijk verdelght zijnde, vervallen is: want zijn broeder Edmund, die Graef van Suffolk genoemt is, heeft tegen de zevende Henrijk, die dikwijler met boete, als met straf te vreden zijnde, hem veel zware misdaden vergeven had, in Vlaenderen gevlucht zijnde, veel nieuwigheden begonnen in 't werk te stellen; maer weynigh daer na in de handen van Henrijk, die hem met hooge beloften zijn leven toezeyd, van Philips van Oostenrijk, Hertogh van Burgondien, tegen 't recht van gast-vryheydt (als men toen riep,) gelevert zijnde, is in de gevangnis geworpen; en van de achtste Henrijk, die zich achte in zijns vaders beloften niet gehouden te zijn, als hy eerst docht na Vrankrijk te trekken, op dat hy 't huys niet iet in rep en roer stelde, gedoot. Nochtans heeft zijn jonger broeder Richard, in Vrankrijk balling zijnde, de tijtel van Graef van Suffolk aen-genomen, dewelke de laetste manlijke oir, dat ik weet, uyt deze stam zijnde, in de slagh van Pavyen, waer in de Koning van Vrankrijk, de eerste Franciscus, gevangen wierd, in 't MD XXIV jaer dapperlijk in 't dikste der vyanden gebleven is. Den welken zijn vyand, de Hertogh van Bourbon zelfs, om zijn dapperheydt een eerlijke lijkstasy toebereyt heeft, en in de rou zelf nagevolght. En daerna heeft de achtste Henrijk, Karel *Brandon*, dien hy zijn zuster Maria, de weduwe van de XII Lodewijk, Koning van Vrankrijk, ten houlijk gegeven had, met de tijtel van Hertogh van Suffolk vereert, den welken zijn zoontjen Henrijk, en dien zijn broeder Karel nagevolght is, dewelke beyde in 't MD LI jaer door Britannisch zweet om-gekomen zijnde, zo heeft de zeste Edward, Henrijk *Grey*, Mark-graef van Dorcester, welke haer zuster Franciska getrout had, met die tijtel verrijkt, maer hy heeftze niet lang gebruykt, onder de Koningin Maria gedoot zijnde, om dat hy na het Rijk voor sijn dochter stond, en is de laetste der Hertogen van Suffolk geweest. Daerna is de tijtel van Suffolk lang te niet geweest, tot dat nu zeer onlangs Koning Iakob Thomas den Baron *Howard* van *Walden*, den tweeden zoon van Thomas *Howard*, Hertogh van Nortfolk, den welken hy om zijn verzochte trou en deught tot zijn Kamerling gestelt had, in 't eerste jaer van zijn Rijk tot Graef van Suffolk gekoren heeft.

Inq 5. Rich. 2.

* *Lelandus in Com. in Cygneam Cantionem.*

Walsingham pag. 358.

Regist. Mon. de Melsa.

Ziet Hullus in het Graefschap van York.

Dit landt begrijpt 575 Parochien.

NORTH-

NORTH-FOLKE.

NOrth-folke, dat is, zoo men 't vertalen wil, *het noordsche volk*, strekt zich ten noorden neven Suffolk, waer van het door de twee rivieren, als ik gezeyt heb, naemlijk de kleyne *Ouse*, en de *Waveney*, de welke verscheydelijk vloeyen, af-gescheyden wort ten oosten; en ten noorden worden de stranden met groot gedruysch bespoelt van de Noord-zee, de welke zeer visch-rijk is; ten westen wordt het door de groote *Ouse*, een rivier welke zich in haer af-scheydingen vermaekt, van Cambridge af-gesloten. Het is een zeer ruym landt, en byna gantsch vlak en veldigh, behalven daer eenige kleyne gemaklijke heuvelkens oprijzen, zeer rijk, vervult met Schaeps-kudden, en inzonderheydt vruchtbaer van Konijnen, en onderscheyden in veel volk-rijke dorpen (want behalven XXVII koop-steden, zoo vertoont het zes-hondert vijf-en-twintigh dorpen en vlekken) bevochtight met wateren, en niet heel gebrekkigh van bosschen. De aerde is na de verscheydenheyt der plaetsen verscheyden, op zommige plaetsen vet, weelderigh, en sappigh, naemlijk in *Mersland* en *Flegg*; op andere plaetsen, meest, daer 't zich ten westen strekt, schrael, mager, en zavelachtigh, en elders kleyigh, en krijt-achtigh. Doch de goedtheydt der aerde kont ghy ook daer uyt besluyten, waer uytze Varro beveelt te besluyten, dat de inwooners zeer net zijn, op dat ik verzwijge de zeer vernuftige verstanden, en in onze burgerlijke Rechten zeer scherpzinnigh; zoo dat het en eertijdts, en nu voor de vruchtbaerste voester der Rechts-geleerden gehouden werd, en men zelfs uyt het slechtste volk niet weynige vindt, die, als een zeght, daer geen twist is, uyt de spits-zinnigheden des Rechts weten eenigen twist te rokkenen. Maer op dat ik, terwijl ik kort zijn wil, door uytweydingen niet te lang werde; zoo zal ik mijn pen hier van tot de plaetsen wenden, en van de zuyd-zijde beginnende, de vernaemste en oudste met weynige woorden over-loopen.

Aen de kleyne *Ouse*, daer het rivierken *Thet*, uyt Suffolk spruytende, t'zamen-loopt, wordt op een nederige plaets
Sitomagus. gestelt, die oude stadt SITOMAGVS, waer van Antonius gewaeght, in de stukken van een oude tafel verdurvelijk SIMOMAGVS en SINOMAGVS genoemt, nu
Thetford. *Thetford*, en by de Saxen Deotford, een deel van de voorige naem blijvende met een Duytsche by-voeging, welke een Ondiepte betekent. Want gelijk *Sitomagus* in 't Britansch een stadt aen de rivier *Sit*, die nu *Thet* heet, betekent, (want dat *Magus* een stadt betekent heeft, leert Plinius,) zoo betekent *Thetford* een ondiepte van de *Thet*, ook
Magus. verschillen deze namen *Sit* en *Thet* niet veel. 't Is nu, schoon ruym genoegh, weynigh bewoont, maer eertijdts was het zeer volk-rijk en vermaert, en onder andere teekenen van oudtheyt toont het een groot stuk werks, tot een groote hooghte gebracht, en met een dubbele wal omringt, en eertijdts, als men zeght, met vesten gesterkt, 't welk zommige gelooven, dat een werk der Romeynen geweest is, oft liever, als andere willen, der Saxische Koningen, onder welke het een langen tijt geweldigh gebloeyt heeft. Maer door de verwoetheyt van de Deen Suenus, die het in't MIV jaer verbrant heeft, en VI jaren daer na door een nieuwe razerny der Deenen vernielt zijnde, zoo heeft het al zijn waerdigheydt verloren. Om 't welk te verbeteren, zoo heeft de Bisschop Arfastus zijn Bisschoplijke stoel van *Elmham* hier gebracht, en Willem, die in zijn plaets gevolgt is, heeft om 't zelve te verçieren gedaen al wat hy kon, zoo dat 'er onder Koning Edward de *Confesseur* DCCCCXLVII burgers geschat wierden, en ten tijde van Willem de *Conquesteur* DCCXX Mayeryen, van de welke CCXXIV ledigh geweest zijn, en haer hooghste overheyt wierd Burger-meester genoemt. Maer als Herbert, by-genaemt *Losenga*, wijl hy heel tot vleyen gemaekt scheen, de welke de derde door quade wegen en geschenken tot deze eer ingekropen was, de stoel van hier naer *Norwic* gebracht had, zoo is het wederom als af-gemat verflaeuwt: en heeft ook door het klooster der Cluniacensers, by zijn toedoen gebouwt, der Bisschops afzijn niet konnen vergoeden. Doch dit klooster is op-geright by Hugo *Bigod*; Want zoo schrijft hy zelf in de gront-brief: Ik Hugo *Bigod*, Spijs-meester van Koning Henrijk, heb by zijn vergunning, en door raedt van Herbert, Bischop van *Norwic*, de Cluniacenser Munniken gestelt in de kerk van S. Maria, welke de Bisschoplijke geweest is te *Thetford*, welke ik haer gegeven heb, en heb namaels een bequamer tot haer gebruyk gesticht buyten de stadt. Nochtans is toen het meeste deel der stadt, welke op de over-zijde van den oever was, allenx vervallen, het andere deel, schoon 't veel af-genomen heeft, heeft nochtans voor de eerste en tweede eeuw met zeven kerken, behalven drie kloosterkens gebloeyt, van welke men zeght, dat het eene gebouwt is ter gedachtnis van de Engelsen en Deenen, die hier verslagen zijn. Want onze Geschicht-schrijvers verhalen, dat dien heylighsten Koning Edmund, weynigh voor zijn doodt, hier dicht by meêr als zeven uren lang, niet zonder schriklijke neêrlaegh, gestreden, en eyndlijk met gelijke uytkomst en voorspoedt geweken heeft; zoo had het beurtigh Avontuur des oorlogs beyde partyen van alle gevoelen berooft.

Aen de *Waveney*, welke de tweede der grens-rivieren is, en naer 't ooften loopt, ziet men niet vêr van zijn bronnen *Buckenham* en *Keninghall*. Dit, wien de Icenen de naem *Buckenham.* schijnen gelaten te hebben, is de woon-plaets van 't eerlijk- *Keninghall.*
ste geslacht der *Howards*, welker eer grooter is, als dat zy van Buchananus mach vermindert worden. En 't ander, 't welk ik acht dat van de Beuke-boomen, welke de Saxen *Bucken* genoemt hebben, zijn naem gekregen heeft, is een zeer schoon en sterk kasteel, het welk van Willem *D'Aubigny* oft *Albeney*, Noorman, dien 't de *Conquesteur* gegeven had, gebouwt zijnde, door zijn nakomelingen, welke Graven van Arondel waren, tot de *Tatsalls*, en van haer door *Caly*, en de *Cliftons* eyndlijk tot het geslacht der *Knevetts* geraekt is. Dit geslacht der *Knevetts* is zeer oudt, en heeft na de tijdt van *Het geslacht der Knevetts.*
Ioan *Knevett*, Cancellier van Engelant, onder de derde Edward, zeer doorluchtigh en met groote houwlijken vereert zijnde, zijn takken als wijdt verspreyt. Want behalven deze van *Buckenham*, zijn hier van gesproten de doorluchtige Ridders Henrijk *Knevett* van Wiltshire, en Thomas *Knevett* van *Ashelwell-Thorp*. Dit is een nabuurigh stedeken, 't welk van de *Thorps*, nu eertijts van Ridderlijke orde, door de *Tilneys*, en de Heeren *Bourgchiers* van *Berners* eyndlijk *Baron Bourgchier van Berners.*
erflijk gekomen is op dien Thomas *Knevett*. En wordt dit *Buckenham* met die voorwaerde bezeten, dat de Heeren der zelve Schenkers zijn op de hulding van de Koningen van Engelandt. Gelijk ('t welk hier niet vreemt zal zijn aen te teekenen) in *Carleton*, een vlexken hier by gelegen, Radulf van *Carleton*, en iemandt anders, de landen bezeten hebben voor den dienst van te brengen Pasteyen van hondert-hayringen van de eerste aen den Heere den Koning over al daer hy zijn zal in Engelandt. En hier bespoelt de rivier terstont het welbekende stedeken *Discæ*, nu *Dis* genoemt, *Dis.*
het welk de eerste Henrijk aen Richard de *Lucy* geschonken heeft, en de zelve heeft het terstont aen Walther, de zoon van Robert, met zijn dochter op-gedragen, van wiens nakomelingen Robert *Fitz-Walter* van de eerste Edward een markt voor deze plaets verkregen heeft. En schoon de *Waveney* van daer af met steden omringt is, zoo is 'er nochtans niet een van de zelve met de naem van oudt vereert, als *Shelton*, het welk wat verder light, en inzonderheyt aen het *Shelton.*
oude geslacht der *Sheltons* de naem gegeven heeft: maer eer zy aen de zee komt, zoo vermengt zy zich met de rivier *Gariene*, de welke by de Britannen *Guerne*, by de Engel- *De vivier Tere.*
sen *Gerne* en *Iere*, en in 't Britansch buyten twijffel van de Elsen-boomen, waer meê zy beschaduwt wordt, alzoo genoemt is. Zy ontspruyt uyt het midden van dit land, niet verre van het vlexken *Gernston*, welk zy benoemt heeft, en

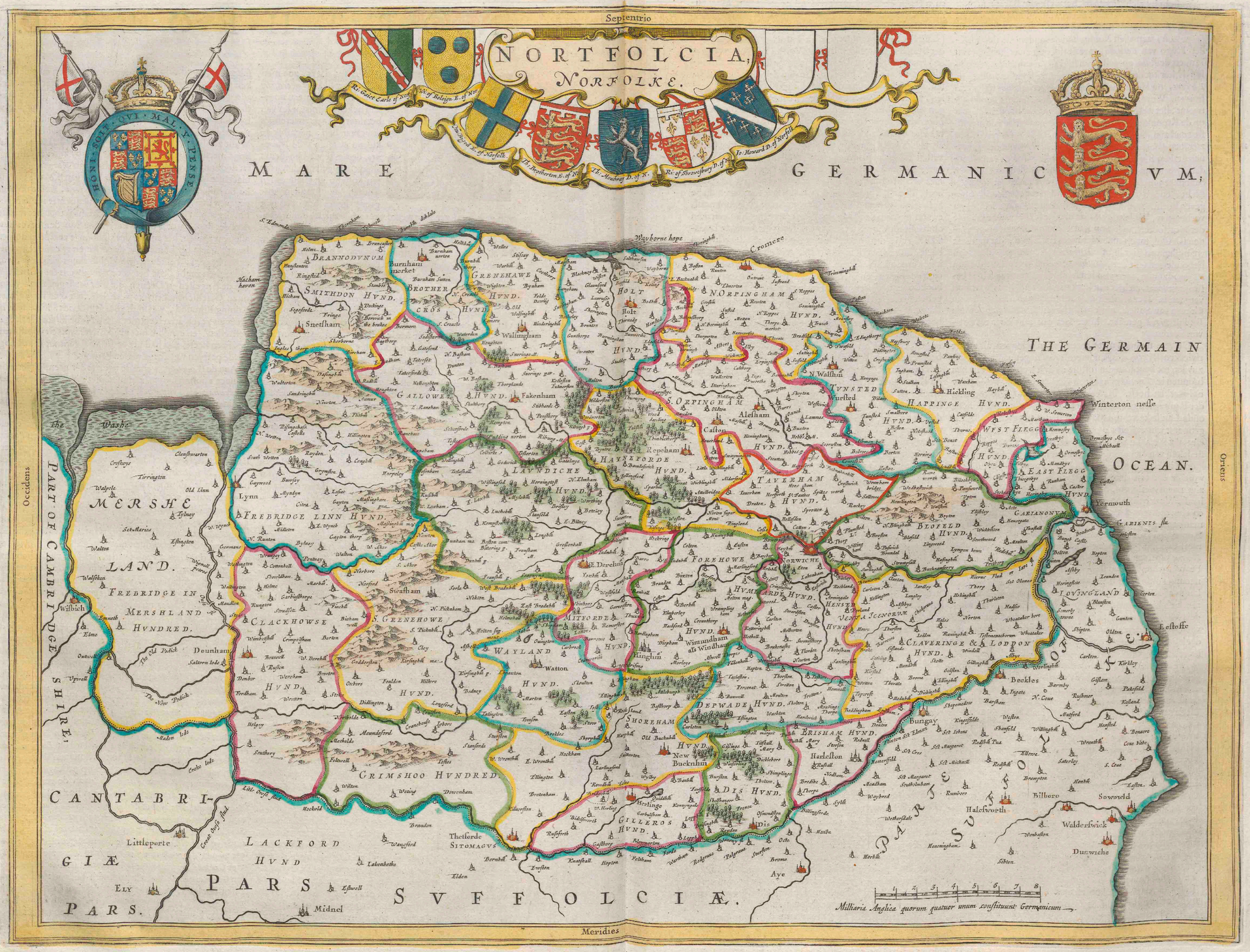
Septentrio
NORTFOLCIA,
NORFOLKE.
MARE GERMANICVM,
THE GERMAIN OCEAN.
Occidens
Oriens
Meridies
PART OF CAMBRIDGE SHIRE.
MERSHE LAND.
FREBRIDGE IN MERSHLAND HVNDRED.
CANTABRIGIÆ PARS.
LACKFORD HVND
PARS SVFFOLCIÆ.
PARTE SVFFOLKE.
Milliaria Anglica quorum quatuor unum constituunt Germanicum.

De Baronnen van Rhia oft Hengham.

heeft dicht by zich *Hengham*, het welk zijn Baronnen, ook van *Rhia* genoemt, gehadt heeft, van Ian Mareschal (des broeders zoon van Willem Mareschal, Graef van Penbroek) gesproten, aen wien Koning Ian de landen van den verrader Hugo van *Cornaco*, met de dochter en erfgenaem van Hubert de *Rhia*, op-gedragen heeft. En van de Mareschallen is het tot de *Morleys*, en van deze door *Lovell* tot de *Parkers*, nu Heeren van *Morley*, by verloop des tijdts verstorven. Weynigh hier van af is *Skulton*, anders *Burdos* genoemt, het welk met dat recht bezeten wierd, dat de Heer op de Krooning der Koningen van Engelant de voorneemste zoud zijn, dien zy *Lardiner* noemen. En meêr ten ooften

Windham.

ziet men *Wimundham*, nu kortlijk *Windham* genoemt, vernaemt door het graf der *Albeneys*, welke Graven van Arondel geweest zijn, en welker voor-vader Willem van *Albiney*, Schenker van de eerste Koning Henrijk, hier een kerk gesticht, en aen 't klooster van S. Alban tot een Sacristye gegeven heeft. Aen welx heylige tooren, welke zeer hoogh verheven is, Willem *Kett*, de tweede fakkel van de razerye der Nortfolkers, in 't MD XLIX jaer om hoogh op-gehangen is. Ook mach men hier niet verzwijgen, dat omtrent

Attilborrough.

vijf mijlen van hier light *Attilborrough*, de woon-plaets van

De Mortimers.

het oude geslacht der *Mortimers*, welke, vreemt van die van *Wigmor* zijnde, een gouden schildt met zwarte leelyen bestroyt gevoert, en hier een kerk gebouwt hebben, welke nu vergaen is. Dezer erfnis is door houlijk aen de *Ratcliffs*, nu Graven van Sussex, aen 't geslacht van *Fits-Ranulph*, en aen Radulf *Bigod* geraekt. Maer laet ons nu weder tot de rivier keeren.

De *Iere* nu heeft niet vêr ten ooften geloopen, als zy het rivierken *Wentsum*, by anderen *Wentfar* genoemt, naer het zuyden tot haer wateren instort: aen 't welk, dicht by zijn bronnen te *Taiesborrough*, een vierkante wal is, welke XXIV bol-werken heeft. Na 't schijnt zo is 't een Leger-meeting der Romeynen geweest, of het moest dat zijn, 't welk in de oude Landt-kaert, van M. Welserus uyt-gegeven, *Ad Taum* genoemt wort. Een weynigh hooger heeft aen de selfde ri-

Venta Icenorum.

vier VENTA ICENORVM, eertijdts een zeer bloeyend

Caster.

stedeken van dit volk, gelegen; maer nu zijn oude naem verlooren hebbende, wort het *Caster* genoemt. En het is geen wonder dat van de drie *Venten* van Britannien dit alleen zijn naem verloren, wijl 't gantschlijk zich zelf verlooren heeft. Want behalven de vervalle muuren, de welke in haer omring omtrent XXX morgen begrijpen, en de ken-teekenen van een bewoont landt, en zommige penningen der Romeynen, den gravers zich dikwijls vertoonende, is hier niets overigh. Maer uyt dit is in de navolgende eeuwen *Norwic* ontstaen, omtrent drie mijlen van hier, dicht by de t'zamen-vloeying van de *Iere*, en een andere rivier zonder naem (zommige noemenze *Baridene*) de welke met een lange af-loop, dikwijls met krom te rugh loopende oeveren, zich hier door *Attilbridge* na de *Iere* strekt, en ten noor-

Horsford.

den *Horsford* verlaet; alwaer met hagen en doornen begraven light het kasteel van Willem van *Cheney*, de welke onder 't gebiedt van de tweede Henrijk, onder de Grooten van Engelandt inzonderheyt gebloeyt heeft.

Norwich.

Die vermaerde stadt *Norwic* by ons, by de Saxen Noꝛðpyc genoemt, dat is, *de Noordsche Inham*, zoo *Wik* by de Saxen

Wat Wik by de Saxen beteekent.

een Inham van een rivier beteekent, gelijk Rhenanus leert: want op deze plaets loopt de rivier met een kromme bocht: oft de noordsche vry-plaets, als *Wik*, als Hadrianus Iunius wil, een zekere plaets, alwaer men dicht by elkanderen woont, beteekent; oft het noordsche kasteel, zoo *Wik* een kasteel bediet, als onze Alfricus Saxo bevestight heeft. Maer zoo ik meende met zommigen, dat *Northwic* van *Venta* afgekomen is, wat zoud ik anders, als my zelven van de waerheyt af scheyden? Want met geen ander recht kan het zich

Augusta Rauracorum.

de naem van *Venta* toe-eygenen, als *Basel* van AVGVSTA, oft *Baldach* van BABYLON; want gelijk als dit uyt Babylons, en dat uyt Augustaes ondergang ontstaen is, zoo is ons *Norwic* uyt dat oude *Venta* zeer laet gesproten; 't welk zijn Britansche naem *Caer Guntum* by de Schrijvers bevestight; in welke, gelijk in de rivier *Wentsum* oft *Wentfar*, de naem van *Venta* zich opentlijk vertoont. Want ook voor de Deensche oorlogen ontmoet dit woordt *Norwich* den lezers van onze Geschichten niet. Zo vêr is 't 'er af, dat het oft Cæsar, oft Guitelin de Britan gebout zoud hebben, het welk die verdichten, welke alles licht-geloovigh aennemen, en niets in de schael van 't oordeel over-wegen. Maer nu mach het met recht, aen zijn rijkdommen, volk-rijkheyt, treflijkheyt van gebouwen, schoonheyt en getal der kerken, (want het begrijpt omtrent XXX Parochyen) wakkerheyt der Burgers, getrouheyt tot haer Vorst, beleeftheyt tegen de vreemdelingen, onder de vermaertste steden van Britannien getelt worden. Het licht van den Eve-naer LII deelen, XL schrupulen, van de Gelukkige Eylanden XXIV deelen, LV schrupulen, in een zeer schoone wijk aen 't af-hangen van een heuvel, en in de lengte van 't zuyden naer het noorden duyzent vijf-hondert schreden uyt-gestrekt, in de breedte de helft kleyner, in het zuyden zich allenx even als een Kegel t'zamen-trekkende. 't Is rondom met sterke vesten (waer aen veel toorens, en elf poorten gestelt zijn) bezet, behalven ten ooften, daer 't van de rivier (loopende met een kromme bocht, en met vier bruggen over gangbaer, door het noorder-deel van de stadt) door een diepe kolk en steyle oevers beschermt wort. In de eerste opkomst, en als kintscheyt zelf van deze stadt, als Etheldred, een man onmachtigh van verstant en raet, heerschte, heeft de Deensche Sueno, die Engelandt met groote macht door-loopen heeft, de zelve eerst ingenomen, en daer na het vuur daer ingeworpen en verbrant. Nochtans is zy wederom levendigh geworden, en wierden in de zelve, als men leest in het boek, waer in de eerste Willem de vier-dagen van Engelant gestelt heeft, ten tijde van Edward de *Confesseur*, MCCCXX Burgers getelt. Ten welken tijde, op dat ik uyt het zelfde boek spreke, de zelve aen den Koning opbracht XX ponden, en aen den Graef X ponden, en daer-en-boven XX schellingen, en IV Proveniers, en VI zeslingen honigh, en een beer, en zes honden tot den beer: nu geeft het LXX ponden aen den Koning, en hondert schellingen van Gersuma aen de Koningin, en een telle, en XX blanke ponden aen den Graef, en XX schellingen van Gersuma in 't getal. Onder het gebiedt van dien Willem, zo heeft die vlam van de schadelijke oproer, welke Radulf, Graef van East-Engelandt, tegen den Koning ontsteken had, hier aen-gehecht. Want als hy 't met de vlucht ontkomen was, zoo heeft zijn huysvrou met de Bretoenen in deze plaets een zeer zware belegering tot de uyterste hongers-noot uyt-gestaen, de welke nochtans eyndlijk daer toe gebracht is, dat zy het landt verlaten moest, en deze stadt zo verbrant wierd, dat 'er naeulijx D LX Burgers in gelaten wierden; gelijk wy in dat Schatboek lezen. Van deze over-gaef gedenkt Lanfranc, Aertsbisschop van Cantelberg, in zijn brief aen Koning Willem, met deze woorden: Uw Rijk is gezuyvert van 't schuym der Bretoenen, het kasteel van *Norwich* is over-gegeven, en de Bretoenen, die daer in waren, en in Engelandt haer landen hadden, haer 't leven met haer leden vergunt zijnde, hebben gezworen binnen veertigh dagen uyt uw Rijk te vertrekken, en in 't zelve buyten uw verlof niet weder te komen. Van toen af heeft het zich uyt die zond-vloedt der ellenden allenx begonnen te verheerlijken, en de Bisschop Herbert, wiens goedt gerucht om zijn Simonijsche vuyligheden ten eynd geraekt was, heeft de Bisschoplijke stoel van *Thetford* hier over-gebracht, en een Cathedrale kerk ten ooften, en in 't laegste deel der stadt, zeer kostlijk opgebout, in een plaets, welke eerst *Cowholme* genoemt was, neven het kasteel, wiens eerste steen hy zelf, onder 't gebiedt van de Roode Willem, in 't MXCVI jaer na Christus geboorte, met dit opschrift geleght heeft:

DOMINVS HERBERTVS POSVIT PRIMVM LAPIDEM IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI, AMEN.

Dat is:

Heer Herbert heeft de eerste steen geleght, in de naem des Vaders, des Soons, en des Heyligen Geestes, Amen.

Namaels heeft hy van Paus Paschalis verkregen, dat zy tot de hooft-kerk van Northfolk en Suffolk gestelt en bevestight wierd, en heeftze zeer mildelijk met hoeven verrijkt, de welke genoegh waren om 60 Munniken te voeden, die hare kluyzen zeer treflijk gehadt hebben. Maer de zelve verdreven zijnde, zo is 'er een Deeken, zes Proveniers, en eenige andere onderhouden. De kerk aldus gebout, en de Bisschoplijke stoel alhier gestelt zijnde, zo was dit *Norwich*, als Malmesburiensis zegt, zeer vermaert in koop-handel, en menigh-

menighte van volk. En in 't zeventiende jaer, als men in oude brieven leeft, van Koning Steven, zoo is dit *Norwich* van nieus herbout, en als een ſtadt bevolkt, en met vryheden voorzien. En 't is uyt de gemeene brieven zeer gewis, dat de Koning Steven het zelve aen zijn zoon Willem in *Appennagie*, als men 't noemt, oft te erf gegeven heeft. Van wien 't de tweede Henrijk terſtont ontweldigt, en voor zich behouden heeft, hoewel zijn zoon Henrijk, de Ionge Koning genoemt, als hy naer 't Rijk ſtond, het zelve aen Hugo *Bigod*, Graef van Nortfolk, dien hy aen zijn zijde getrokken had, mildelijk belooft had. Nochtans heeft *Bigod*, volgende de vaendelen van den Iongen Koning, welke de hope des Rijx tuſſchen de palen van recht en billijk niet kon bedwingen, deze ſtadt zwaerlijk geplaeght: en wordt gelooft dat kaſteel op de hooge heuvel, neven de kerk, in de zelve ſtadt opgebout te hebben, het welk, met een graft van groulijke diepte omringt zijnde, in die tijdt onwinbaer ſcheen. Nochtans heeft de Franſche Loodwijk, met wien de oproerige Baronnen van Engelandt tegen Koning Ian gezworen hadden, het zelve lichtlijk door over-gaef ingenomen. Nochtans gelooven wy dat *Bigod* dit zelve kaſteel namaels wederom op-gebout heeft, om dat wy ſpringende Leeuwen in een en de zelfde vorm op een ſteen uyt-gehouwen gezien hebben, welke de *Bigods* eertijdts in haer wapenen gebruykt hebben, van welke die ook geweeſt is, die een kruys in zijn wapenen gebruykt heeft. En dit is als in de eerſte eeuw van *Norwich* geſchiet.

In de navolgende eeuw nu heeft het zijn grootſte aenwas gekregen, en door zeer rijke Burgers heerlijk gebloeyt, de welke, door een verzoek-ſchrift van de eerſte Edward, in de vergadering des Parlaments verzocht hebben, dat zy haer ſtadt met veſten mochten omringen, het welk zy namaels tot de hooghſte vaſtigheyt en waerdigheyt der ſtadt gedaen hebben. En hebben van de vierde Henrijk in het jaer MCCCCIV verworven, dat zy voor de Bailjouwen, welke zy eerſt hadden, alle jaren mochten een Schout kiezen. Zy hebben een ſchoon Stadt-huys in 't midden van de ſtadt, neven de markt, de welke op gezette dagen zeer vol is van alle lijf-tocht, op-gebout. En zy hebben voorwaer den Nederlanders eenighzins dank te wijten, de welke, verdrietigh in de dwinglandy van den Hertogh van Alba, en de bloedige vergadering der *Inquiſitie*, hier in grooten getale na toe-gekomen zijn, en de eerſte het handtwerk van eenige ſlechte lakenen ingevoert. Maer wat blijf ik hier op ſtaen, wijl Alexander *Neville*, een zeer edel en geleert man, dit alles, beneven de hiſtorie der Pauzen, de ryc der Overheden, en de verwoetheyt van dien verderflijken Roer-vink *Ket* tegen deze ſtadt, zeer fraey beſchreven heeft? Dat zal ik 'er noch alleenlijk by-voegen, dat de burgers in 't MD LXXXIII jaer, met een watergereetſchap, de wateren uyt de rivier door buyzen in de hoogſte deelen der ſtadt geleyt hebben. Hier zoud ik nochtans een dagement konnen ſchrijven, zo aen den Italiſchen Polydorus Virgilius, als aen den Franſchen Angelus Capellus, dat zy voor die Vierſchaer van de eerwaerdige oudtheyt verantwoorden; waerom zy beveſtight hebben, dat onze oude *Ordovicen*, als onder een andere zon liggende, in dit *Norwich* gewoont hebben. 't Zelve geſchil zoud ik ook onzen Cajus voor-ſtellen, zoo ik niet zekerlijk wiſt, dat de ingeboore liefde des vaderlants den zeer goeden en geleerden ouden man in deze zaek de oogen verblint had. Meêr heb ik ook hier van *Norwich* niet by te voegen, 't zy u belieft deze veerzen van I. Ionſton Schotſche-Britan, van het zelve te over-loopen:

Een wel-gelege ſtadt, wiens ſchoone daken
Zelf ſchijnen 't ſchoonſte ſchoon te niet te maken:
Alwaer een vreemd' wort vriendelijk onthaelt,
En allerley vermaek voor Burgers ſtraelt.
Een zetel van de krijgh, welk door de dampen
Des oproers van Graef Neuſtria veel rampen
Heeft uyt-geſtaen, en, dit verſchil geſtilt,
Het hooft door macht ten hemel op-getilt.
De Sier verwon haer ſchat, en 't over-vloeyen
Van alle ding haer Sier kan over-roeyen;
Zo is 't geluk op d' hooghſte trap geſtelt,
Als ſlechts de pracht de rijkdom niet verzelt.
Zo weet zy zich van alles te vernoegen,
Om t' aller tijdt, als d' hemel 't komt te voegen,
Dat 't gantſche Rijk wierd van geluk berooft,
Aen 't zelfd' te ſtrekken tot een Over-hooft.

Van *Norwich*, loopt de *Yere* met een kromte, na dat zy veel vreemde wateren aen-genomen heeft, weêr tot haer naem, zijnde zeer vruchtbaer in viſſchen, welke men *Ruffen* noemt; met welke naem, wijl de Engelſen Scherp beteekenen, Joannes Cajus haer in 't Latijn *Aſpredines*, dat is, *Scherpten*, genoemt heeft: want zy zijn op het gantſche lichaem ſcherp, met ſtekelige vinnen, en zijn gaern in zandige plaetſen, in geſtalte en grootte als Baerzen, bruyn van verw, beneden bleek-geel: zy zijn met twee ryen van halve kringen getekent langs de kuwen, de bovenſte helft van het oogh bruyn, de benedenſte helft gout-achtigh, de oog-appel zwart: op de rug hebben zy een lijn over langs uytgeſtrekt, en als met een dwarze draet byzonderlijk aen 't lijf gehecht: aen de ſtaert en vinnen zijn zy met zwarte ſprenkels gevlekt, welke vinnen, als zy vergramt zijn, over-eyndt ſtaen; en, als zy bevredight zijn, neder-liggen: zy zijn van vleeſch even als de Baerzen, en door haer kortheyt geprezen. *A Ruffe.* *In zijn hiſtorie van de ongemeene dieren.*

Na dat de *Yere* voorby *Claxton*, alwaer een kaſteel is, in het ront gebout, 't welk Thomas *Gawdy* Ridder, en Iuſticier in de gemeene Bank, onlangs geſticht heeft, geloopen is, en nu zeer naby de zee naer 't zuyden af-daelt, om al zachtlijk in de vloeden der zee te vallen, zoo maekt zy aldaer een tongsken, waer aen zy zelve van d'eene kant, en de zee van d'ander kant aen-ſpoelt. Op dit tongsken hebben wy op de ope ſtrant *Yarmouth* gezien, by de Saxen Gar-muð en Iern-muð, dat is, *de mont van de Yare*, een zeer ſchoone haven en ſtadt, door de natuur van de plaets, en een ſcherp-zinnigh werk, zeer ſterk. Want hoewel 't byna van het water om-bolwerkt wordt; ten weſten van de rivier, de welke onder een val-brugh hier door vloeyt, aen d'andere zijde van de zee, behalven ten noorden, daer 't vaſte landt is; zoo is het nochtans in genoegh ſterke veſten, de welke met de rivier een vier-hoekige geſtalte in 't lang maken, zeer ſchoon beſloten; waer op, behalven de toorens, ten ooſten een bolwerk uyt-ſteekt, waer van men met grof geſchut in de aenpalende zee, de welke naeulijx vijftigh ſchreden hier van af is, wijdts en zijdts uyt-blixemt. Het heeft maer een kerk, en de zelve zeer ruym, en door een hooge naeldt vêr zichtbaer, op-gebout by de noorder-poort van Herbert, Biſſchop van *Norwich*, onder den welken, om de zelve te vergrooten, de gronden van een treflijk werk ſchijnen geleght te zijn. Of dit dat oude GARIANONVM is, daer eertijdts de Stableſiaenſche Ruyteren tegen de Barbaren wacht gehouden hebben, zal ik niet verzekeren: ook *Caſter* het naeſte vlexken niet, welke eertijdts de woon-plaets was van de zeer vermaerde Ridder Ian *Faſtolf*, by de inwooners met de naem van oudheyt zeer vermaert; ſchoon men zeght dat de rivier de *Yare* onder 't zelve een andere mont gehadt heeft. Maer gelijk ik my wijs gemaekt heb, dat *Garianonum* by *Burg-caſtle* in Suffolk was, het welk op de andere oever naeulijx twee mijlen hier van af is; zoo geloof ik ook lichtlijk dat *Yarmouth* uyt haer puyn verrezen, en dat dit *Caſter* een van de kaſteelen der Romeynen aen de nu toe-geſlote mont van de *Yare* was. Want gelijk de weſte windt op Hollandt, hier tegen over, zijn dwinglandy pleeght, en door op-gewelde zanden, de middelſte mont van den Rhijn geſtopt heeft; zo quelt insgelijx de noorde windt deze kant, en de zanden t'zamen-hoopende, ſchijnt ook deze mont geſtopt te hebben. Nochtans zal ik my ook niet bedrogen vinden, zoo ik ons *Yarmouth*, by dat oude *Garianonum* gevoeght zijnde, *Garianonum* noemde, wijl de *Yare*, welke het zelve de naem gegeven heeft, nu haer kolk verandert hebbende, by dit, welk zy insgelijx benoemt heeft, in de zee loopt; vermits ik bekennen moet, dat dit ons *Yarmouth* van jonger geheugen is. Want als dat oude *Garianonum* vervallen was, en daer niemandt was om de ſtrant te beſchermen, zoo is die ſtrijdtbare Sax Cerdic alhier te lande gekomen, (waer van de plaets noch heden by de inwooners *Cerdikſand*, en by de Geſchicht-ſchrijvers *Cerdikshore* genoemt wordt) en als hy de Icenen met een zeer zware oorlogh geplaeght had, zoo is hy van hier af-gevaren na de weſterſche wijken, alwaer hy 't Rijk der Weſt-Saxen ingeſtelt heeft. Niet lang daer na hebben de Saxen voor *Garianonum*, in dat waterrijk landt, een nieuwe ſtadt geſticht, aen de weſt-oever van de rivier, de welke zy *Yarmouth* genoemt hebben: maer wijl zy niet zeer gezont van gelegenheyt was, zoo zijn zy *Yarmouth.* *De monde van de Yare.* *Garianonum.* *De Sax Cerdicus.* *Cerdikſand.*

REGIONES INVNDATÆ

In finibus Comitatus NORFOLCIÆ, SVFFOLCIÆ, CANTABRIGIÆ, HVNTINGTONIÆ NORTHAMTONIÆ, et LINCOLNIÆ

PART OF BEDFORD SHIRE.

PART OF HVNTING-TON SHIRE.

PART OF NORTHAMTON SHIRE.

PART OF LINCOLNE SHIRE;

LINCOLNIÆ PARS.

CANTABRIGIÆ PARS;

SVFFOLCIÆ PARS;

NORFOLCIÆ COMITATVS PARS;

HOLLAND.

LANDE.

MERSHE.

PART OF CAMBRIDGE SHIRE.

PART OF SVFFOLKE.

PART OF NORFOLKE.

OCEANVS GERMANICVS;

THE GERMAIN OCEAN.

A Scale of Miles

Milliaria Gallica communia.

Milliare Germanicum commune.

aen de andere oever, toen van den zelfden Cerdic, *Cardikſand* genoemt, verhuyſt, en aldaer deze nieuwe ſtadt gebouwt, waer in, ten tijde van Edward de *Confeſſeur*, tſeventigh burgers, als in de aen-tekening van Engelant ſtaet, gebloeyt hebben. En daer na omtrent het MCCCXL jaer hebben zy 't met veſten geſterkt, en zijn de burgers in 't kort in rijkdom en macht zoo vermogend geworden, dat zy met ſcheep-ſtrijdt de nabuurige *Leſtoffers* en *Portuenſers* (zoo hebben zy de inwooners van de vijf havens genoemt) dikwijls, niet zonder groote neêrlaegh ten weder-zijden, aengegrepen hebben. Want zy zijn hun mooghlijk daerom zeer vyandigh geweeſt, om dat zy buyten 't getal en voorrechten der vijf havenen uyt-geſloten waren, welke het oude *Garianonum*, en haer voor-ouders onder den Graef van de Saxiſche ſtrandt eertijdts genooten. Maer deze wreedtheydt heeft de Koninglijke macht eyndlijk bedwongen: oft, gelijk andere meenen, die groote Peſt heeft haer moeden gekoelt, de welke in dit ſtedeken zeven C I O menſchen op een jaer weghgerukt heeft, naer 't getuygnis van de oude Landt-kaert in de kerk op-gehangen, alwaer ook de oorlogen met de *Portuenſers* en *Leſtoffers* aen-geteekent worden. Van toen af zijn zy kleyn-moediger geweeſt, en, niet zeer met rijkdommen geſtut zijnde, hebben zich naerſtelijk tot den koop-handel, en tot de vangſt van haeringen, (gelijk menze gemeenlijk noemt, de geleerden meenen dat het koper-ſteenen, en 't geen zy *Leucomænidas* noemen, geweeſt is) de welke in dit deel der wereldt zeer overvloedigh is, begeven. Want het ſchijnt ongelooflijk te zijn, hoe groote en bezochte markten hier op 't Feeſt van S. Michiel, en wat een hoop haeringen en andere viſſchen hier vertiert wort. In welke tijdt de *Portuenſers*, na haer oude inſtelling, haer Gecommitteerde Bailjouwen inſtellen, en hier zenden; de welke, op dat ik uyt haer brief, oft Commiſſe, ſpreke, met de overheden der ſtadt, in de tijdt van de vrye markt het Raedt-huys, voor zoo veel de markten belangt, beheerſchen, en het Koninglijke recht plegen, en de vrede des Konings behouden. De haven, welke hier dicht by is, is en aen de inwooners, en aen de *Norwichers* zeer bequaem; maer op dat zy niet verſtopt werde, zo ſtrijden zy met groote onkoſten tegen de zee. De welke, om haer recht te doen, en 't gene hy elders van deze ſtrant genomen had, weder te geven, onlangs hier een matigh eylandt, door op-geſmeten aerde, gemaekt heeft.

Will. Worceſter.

Haeringen.

In deze mont wordt ook een andere rivier, by zommigen *Thyrn* genoemt, te gelijk met de *Yare* uyt-geſtort, de welke beneven *Holt*, van 't wout alzoo genoemt, uyt-vloeyende, en door den koop-handel bekent zijnde, met de zelve omtrent vijf mijlen verſchillende, met een lange af-loop als zijn vloedt vereenight door *Blikling*, nu de wooning van het oude en vermaerde geſlacht van *Clere*, het welk eertijdts te *Ormesby* gewoont heeft; en door *Ailesham*, een wel bezochte markt, alwaer de Graef van Atholien in Schotlant, eertijds zijn hoeven gehat heeft; en door het vernielde klooſter van *Benedictus de Hulmo*, gemeenlijk *S. Benet in the Holme*, dat is, *op het Rivierigh-eylandt*, genoemt, het welk de Deenſche Canut gebouwt heeft, en de Munniken met zeer vaſte veſten en bolwerken namaels zoo gewapent hebben, dat het eêr een kaſteel, als een klooſter ſcheen; zoo dat het Willem de *Conqueſteur* niet kon overwinnen, tot dat het een Munnik hem op die voorwaerde verriet, dat hy tot Abt zoud gekoren worden: het welk geſchiet zijnde, zoo heeft de nieuwe Abt, om dat hy een verrader was, door bevel des Konings, als de inwooners zeggen, op-gehangen zijnde, zijn verdiende loon gekregen. En 't landt is zoo broekigh in dit eylandt, dat het op af-gehouwe telgen en wortelen der boomen, en ingeboore boom-gaerden, op het water drijft, en volght alwaer men 't heenen trekt. Daer zijn ook zommige, die uyt de ſlakke-huyskens en hoorentjens, hier dikwijls uyt-gegraven, gelooven, dat de zee hier in gebroken heeft. Van daer loopt deze rivier door *Ludham*, de huyzingen der Biſſchoppen van *Norwich* en *Clipsby*, het welk aen een oud en beroemt geſlacht in deze wijk de naem gegeven heeft, en terſtont verzelt zy haer wateren met de *Yare*.

De rivier Thyrn.

Blikling.

Ailesham.

S. Benets.

Ludham.

Clipsby.

Van de mont der *Yare* ſtrekt zich de ſtrant als recht naer het noorden naer *Winterton*, een voor-bergh, aen de Schippers zeer wel bekent; het welk ik vermoede, dat van zijn winterachtige gelegenheydt zijn naem gekregen heeft. Want het light aen de zee, de vader der winden en koude, de welke tegen de op-geworpe dijken geweldiger aen valt: nochtans is de dijk loopende, als vele meenen, om gantſch Engelandt, zeer vet en los; als welke de minſte arbeyt verſyſcht, en de meeſte vrucht geeft: want zy wordt door een ſlecht paerdt, (het welk Plinius van *Bizacium* van Afrijken ſchrijft) en aen de andere zijde van 't jok, een oud wijf de ploegh trekkende, lichtlijk door-ſneden.

Een zeer vette dijk.

Van *Winterton*, haer kant terſtont ter zee-waerts gewent hebbende, zonder eenige uytſteking, keert zy langs een lange en laege wijk, tot aen *Eccles*, nu van de zee ſchier verdronken zijnde. En van daer met een verheven ſtrant door *Bronholme*, eertijdts een klooſterken van de *Glanvils* verrijkt, liggende op een ſpitſe heuvel, welx groot kruys by onze voor-ouders in grooter waerde gehouden is: niet vêr van *Gimmingham*, het welk I. Graef van Wannerey en Surrey, eertijts met andere Mayeryen aen Thomas, Graef van Lancaſter, gegeven heeft; en door *Chomer*, alwaer de gebuuren *Cothon* met vele en groote koſten, van de zee wreedelijk bevochten zijnde, te vergeefs bebolwerkt hebben, loopt zy naer *Wauburnehope*, een over lang beveſtighde Inham, van het ſtedeken *Wauburne* alzoo genaemt, aen 't welk de twee-de Koning Edward, door voor-looping van Olivier van *Burdegalia*, een markt en jaer-markten vergunt heeft. Hier dicht by light *Clay*, en daer tegen over, door een rivierken af-geſcheyden, *Blakeney*, by onzen Balæus, *Bigeria* genoemt, in de voorige eeuw vermaert door het Collegie der Carmelijten, van Rob. de *Roos*, Rob, *Bacon*, en I. *Brett* gebouwt, uyt het welk voort gekomen is Ian *Baconthorp*, van zijn geboort-plaets (welke nu de woon-plaets is van de Riddelijke ſtam der *Heydons*) alzoo genoemt; een man in die eeuw van zoo verſcheyde en diepſinnige geleertheyt, dat hy by de Italianen in de hoogſte verwondering was, en de Reſolute Doctor gemeenlijk genoemt wierd; waerom Paulus Panſa alzo van hem ſpreekt: Zo ons gemoet ons raet tot het verborgenſte van den hoogſten Godt te gaen, niemant heeft zijn wezen naerſtighlijker beſchreven: zo iemant wenſcht de oorzaken der dingen, de werkingen der natuur, de verſcheyde beweging des Hemels, en de recht-ſtrijdige hoedanigheden der Hooft-ſtoffen, te weten, deze draeght zich als een winkel voor. Deze Reſolute Doctor heeft wapenen van de Chriſtlijke Gods-dienſt, in ſterkte de Vulkaenſche overtreffende, tegen de Ioden te bedienen gegeven, &c. Van *Wauborn* is de ſtrant laeger tot aen S. Edmunds voor-bergsken, met veel rivierkens door-ſneden en verdeelt, en van de ongenade der zee door zand-duynen, die men *Meales* noemt, naculijx beſchermt.

Gimmingham.

Wouburn.

Blakney.

Ian Baconthorp.

De Reſolute Doctor.

Meales oft Mieles.

Meêr binnen-waerts light *Walſingham*, naculijx vier mijlen van hier; waerom het Eraſmus, van de nabuurigheyt der zee, *Parathalaſſam* noemt. Nu door de opkomſt van 't beſte Saffraen, eertijts door de Beê-vaert naer de Heylige Maeght Maria was dit by alle Engelſen een zeer vermaert vlexken; 't welk die voor dezen niet bezocht, en met geſchenken vereert had, ſcheen Godloos en on-Godtvruchtigh tegen de Heyligen te zijn. Maer het zelve zal u Eraſmus, die 't gezien heeft, met zijn eyge woorden beſchrijven: Niet vêr van de zee, byna vier duyzent ſchreden, is een vlexken, naculijx anders ergens van levende, als door de veelheyt der door-gangers. Het is een Collegie van Kanunniken, welke de Latijnen de by-naem van Regulieren geven, een middel geſlacht tuſſchen de Munniken en Kanunniken, welke zy Seculieren oft Wereldtſche noemen. Dit Collegie heeft ſchier geen andere opkomſten, als van de mildadigheyt der Maeght: want eenige grooter giften worden bewaert. Voorts zo daer eenigh gelt oft iet van minder waerde is, dat komt tot voedſel van de kudde, en den Overſten, dien zy Priot noemen. De kerk is fraey en heerlijk; doch daer in woont de Maeght niet: maer de zelve heeftze om der eeren wil aen haer zoon gegeven. Zy heeft haer eyge kerk, om haer zoon op de rechter-handt te zijn. Nochtans woont zy ook hier niet; want het gebou is noch niet voltoyt, en de plaets is rondom te tochtigh door de ope deuren en venſters; en hier dicht by is de zee, der winden vader. In die kerk, welke ik gezeyt heb dat noch onvolmaekt is, is een naeu kapelleken, met een houten zoldering gebout, aen weêr-zijden door een kleyn deurken de groeters ontfangende. Daer is zeer weynigh lichts, en byna niet als van de Was-kaerſſen, de welke brandende een zeer zoete reuk aen de neuzen verleenen. Ia zoo ghy daer in zaeght, ghy zoud zeggen, dat het een woon-

Walſingham.

Regulieren.

plaets

plaets der Heyligen was, zo glinſtert daer alles van geſteenten, zilver en gout. Maer alle deze dingen zijn by onzer vaderen gedenken, als de achtſte Henrijk op de ſchatten en bezittingen der kerken zijn oogen en zinnen geveſtigt hâd, verdwenen. Van *Walſingham* heb ik hier anders niets by te voegen, als dat het Ridderlijke huys der *Walſinghams* (gelijk zy willen, die de geſlacht-wortels onderzoeken) hier van af haer naem en oorſprong getrokken hebben: uyt het welk gebloeyt heeft die doorluchtige Ridder Franciſcus *Walſingham*, Geheym-ſchrijver van de Koningin Elizabeth; een man in alle handelingen des Rijx zoo uytnemend in wijsheyt, als byzonder in wakkerheyt. En hier in de buurt by *Houghton*, heeft eertijdts gebloeyt het zeer vermaerde geſlacht der *Neirfords*, de welke door 't houlijk met Petronella de *Vallibus*, die omtrent *Holt*, *Cley*, en elders groot erfgoedt had, zeer verrijkt waren. Maer laet ons ſtrand-waerts keeren.

Brannodunum. Dicht by *Walſingham* ten weſten aen de ſtrandt, was dat oude BRANNODVNVM, alwaer, als de Saxen Britannien eerſt plaeghden, de Ridders van Dalmatien onder den Graef van de Saxſche ſtrant in de bezetting gelegen hebben: doch nu is 't een boerſch dorp, niets als de overblijfſelen des naems behoudende, en een wal (de nabuuren noemen 't een kaſteel) de welke omtrent acht morgen landts begrijpt, vertoonende, en wordt *Brancaſter* genoemt, alwaer dikwijls de oude penningen der Romeynen uyt-gehaelt worden. En zeer bequaemlijk is die bezetting aen deze plaets geſtelt geweeſt; want by de naby-gelege kapel van S. Edmund en *Hunſtanton*, van die S. Edmund op-gebout, keert zich de ſtrandt ten zuyden te rugh, en geeft een ruyme Inham, den zee-roovers voor-geſtelt. Ook mach ik hier *Hunſtanton* niet voorby-gaen, al was 't maer hierom, om dat het de woonplaets was van 't doorluchtigh en Ridderlijk geſlacht van *Le Strange*, na dat Ian Baron *Le Strange* van *Knockin*, onder het gebiedt van de tweede Koning Edward, de zelve aen zijn jonger broeder Hamon geſchonken heeft.

Brancaſter. *Hunſtanton.* *Le Strange.*

De vangſt van Havikken, de overvloedige viſſcheryen, het Agaet, en Barn-ſteen aen deze ſtrant menighmael gevonden, laet ik willens na, wijl 't zelve ook elders in deze wijk genoegzaem is. Nochtans is *Sharborn* aen deze ſtrant niet ongedenkwaerdigh, eenſdeels om dat Fœlix de Borgonjon, welke de Ooſt-Engelſen tot het Chriſtlijk geloof, en de gaven der eeuwige zaligheydt brachte, de tweede Chriſten-kerk van deze Provincie in deze plaets gebout heeft; want de eerſte heeft hy by *Babingley*, alwaer hy te lant geklommen is, zoo men zeght, geſticht; anderdeels om dat men op de trou van oude brieven gelooft, dat Anglius, de Heer van deze plaets, voor de komſt der Noormannen, by vonnis, van Willem de *Conqueſteur* zelf voor de Vierſchaer gewezen, deze hoeve tegen Warenius, aen wienze de *Conqueſteur* gegeven had, weêr gekregen heeft. Het welk die gene dringen, die willen dat die Willem, Engelant by verdragh, en niet by oorloghs-recht, ingenomen heeft.

Sharborn. *Biſſchop Fœlix.*

The Waſhes. *Metaris Æſtuarium.* Dien Inham noemen de onzé *The Waſhes*, Ptolomæus heeftze ÆSTVARIVM METARIS, mooghlijk voor *Maltraith* genoemt, met welke naem de Britannen elders dusdanige Inhammen genoemt hebben, en beteekent by hun niets anders, als een onzekere water-plas oft inwijk, als deze is. Hier by, daer de rivier *Ouſe* zich naer de zee keert, light *Linne*, mooghlijk van de verſpreyde wateren alzo genoemt; want dit beteekent *Lhyn* by de Britannen. Dit is een ruyme ſtadt, met een diepe graft, en een groot deel in 't breede met veſten omringt, en door twee kleyne rivierkens gedeelt, de welke door omtrent xv bruggen t'zamen-gevoeght worden: en hoewel zy niet zeer oudt is, en noch onlangs *Biſſchops-Lin* genoemt, om dat het aen de Biſſchoppen van *Norwich*, tot op de tijden van de achtſte Henrijk, toebehoort heeft, (want het is geſproten uyt de puyn van een ouder, het welk hier tegen over op *Mershlandt*, heden *Old-Lynne*, oft *Konings-Lynne* genoemt wort) zoo is zy nochtans om de zekerheyt van de haven, de welke lichtlijk om in te komen is, door de menighte der koop-lieden, de ſchoonheyt der huyzen, en rijkdom der Burgeren, *Norwich* uyt-genomen zijnde, lichtlijk de voorneemſte ſtadt onder de Icenen. Ook geniet het zeer groote vryheden, de welke zy met haer bloet van Koning Ian, terwijl zy zijn zaek beſchermden, gekoft hebben, de welke daer een Schout geſtelt, en zijn eygen zwaerdt voor te dragen heeft, en heeft haer zijn zilver vergulden beker, welke zy noch bewaren, geſchonken. De naemals-verloore vryheden hebben zy niet zonder bloedt ook van de derde Henrijk weder gekregen, als zy, zijn vaendelen volgende tegen de gebanne Baronnen, in 't eylant Elien ongelukkighlijk ſtreden; 't welk het Elienſiſche boek, en Matthæus van Parijs getuygen.

Lynne.

Tegen over *Lynne*, over de rivier, light *Mershland*, een moeraſligh landeken, (het welk de naem aen-wijſt) zijnde met graften en ſloten, om 't water te lokken en verſpreyen, overal verdeelt, zeer vet van kluyten, en vruchtbaer in vee; zoo dat in die plaets, die zy *Tilney-ſmeth* noemen, omtrent dertigh duyzent ſchapen geweyt worden: maer de zee quelt het zelve menighmael zoo heftelijk met aen-ſpoelen, overwateren, en ſcheuren, dat zy naculijx met dijken verhindert kan worden. De voornaemſte plaetſen van 't zelve zijn *Walpole*, het welk de Heer der plaets met zijn zoon eertijts aen de kerk van Elien geſchonken heeft, den welken hy aldaer tot een Munnik ſtelde. *Wigenhall*, de bezitting van I. *Howard*, onder 't gebiedt van de eerſte Edward, wiens nakomelingen tot een zeer eerlijk en doorluchtigh geſlacht voort-geſproten zijn. *Tilney*, waer van ik nu gezeyt heb, het welke de oude en Ridderlijke ſtam der *Tilneys* benoemt heeft; en *S. Maries*, de woon-plaets van de oude ſtam der *Carvils*.

Mershland. *Tilney-ſmeth.* *Wal-pole.* *Tilney.* *S. Maries.*

Nu hebben wy de gantſche zee-ſtrant vervolght; inwaerts nu, aen de weſt-zijde van 't landt, zijn ook zeer vele ſteden; maer om dat zy niet oudt zijn, zoo zal ikze kortlijk overloopen. By *Lynne*, aen een hooge heuvel, ligt het kaſteel *Riſing*, het kaſteel van *Norwich* nageboorſt zijnde, eertijts de wooning der *Albineys*, daer na van Robert van *Mont-alto*, de welke de zuſter en mede erfgenaem van Hugo van *Albiney*, Graef van Arondel getrout heeft, en eyndlijk van de *Mowbrays*, de welke, als ik verſtaen heb, uyt een geſlacht met de *Albineys* geſproten zijn; doch nu door ouderdom vervallen zijnde, heeft het gelijk als de geeſt gegeven. Lager ligt *Caſtle-acre*, alwaer eertijdts de wooning der Graven van Warenne geweeſt is, en nu tot een half vervallen kaſteel aen een rivierken geworden. Het welk zonder naem ontſpruyt niet vêr van *Godwike*, zeer gelukkigh van naem, alwaer weynigh huyzen zijn, maer het welk zeer verçiert is door zijn Heer, die zeer doorluchtige man van Ridderlijke orde, Edward *Cooke*, van de natuur zeer ongemeen begaeft, en in 't burger-recht van Engelandt zo geoeffent als doorzichtigh; het welk hy aen Engelandt ten hooghſten betuyght heeft, en mits hy 't Procureurſchap des Konings langc jaren zeer naerſtelijk bedient heeft; en nu, mits hy uyt de Vierſchaer der Gemeene Willekeuren, als hooghſte Iuſticier, zeer beradelijk recht ſpreekt; ook niet min zekerlijk uyt de uyt-gegeve verklaringen van ons recht, waer door hy aen zijn, en de navolgende eeuw zeer veel verdient heeft. Dit rivierken trekt met een kleyne val zijn wateren ten weſten na *Lynne*, door *Neirford*, het welk aen het treflijk geſlacht der *Neirfords* de naem gegeven heeft; en *Neirborrough*, alwaer, dicht by de huyzingen van het doorluchtigh geſlacht der *Spilmannen*, een zeer ſterke krijghs-veſting, zeer oudt van werk op een verheve heuvel gezien wordt, zeer bequaem gelegen om het nabuurige landt te beſchermen.

Rising. *Caſtle-acre.* *Godwike.* *Neirford.*

Hier dicht by light *Wormegay*, gemeenlijk *Wrongey*, het welk Reginald van *Warenna*, de broeder van Willem van *Warenna*, de tweede Graef van Surrey, met zijn huys-vrouw gehat heeft, de welke door *Donatie* oft *Maritagie* (gelijk men in die tijt ſprak) Gravin van 't zelve was, als ik gelezen heb, door wiens zoons dochter het terſtont tot de *Bardolfs* over-gebracht is, de welke als zeer edele Baronnen met de hooghſte eer lang gebloeyt hebben, en drie vergulde Tormentillen in een hemels-blaeu veldt gebruykt: van welker erf een groot deel met de tijtel van Willem *Phellips* geraekt is, en door zijn dochter tot de Onder-graef van *Bello-monte*. Meêr ten ooſten verſchijnen *Swaffham*, een vermaerde markt, eertijts de bezitting van de Graef van Richmond. *Ashele*, een Meyery, door wiens recht de *Haſtings* en *Greys*, Heeren van *Ruthunia*, over de Tafellakens, waer meê de tafels gedekt worden, en over Lywaet, het welk op de hooge dagh der Krooning van de Koningen van Engelandt gebezigt wierd, eertijdts geſtelt waren. *North-Elmeham*, alwaer de Biſſchoppen een tijdt lang gewoont hebben, als dit landt in twee Biſdommen gedeelt was. *Dereham*, alwaer Withburga, der Koningin Anna dochter, begraven light, de welke,

Wormegay. *De Baronnen Bardolfs.* *Swaffham.* *Ashele.* *L'Office de Napparyre.* *Dereham.*

om dat zy van de welluſt en lichtvaerdigheydt zeer af keerigh was, als een zeer heylige maeght van onze voor-ouders onder de Heyligen getelt is. Aen welk *Greſſenhall* allernaeſt is, en daer by *Elſing*, eertijdts de goederen der *Folliots*, de welke in groote waerdigheyt uyt-geſteken hebben, en ook door houlijx-gift door de dochter van Richard *Folliot*, tot Hugo van *Haſtings*, uyt het geſlacht van *Abergevenny*, gekomen waren, en eyndlijk door de dochters en erfgenamen van de laetſte Hugo *Haſting*, is *Greſſenhall* aen Hamon *Le Strange* van *Hunſtanton*, en *Elſing* aen Willem *Brown*, de broeder van Antony *Brown*, de eerſte Onder-graef van *Mont-agu*, te beurt gevallen. In dit deel is ook *Ic-borrough*; het welk Talbot meent dat de *Icianen* geweeſt zijn, waer van Antoninus gedenkt. Ook heb ik hier van niet meêr te zeggen. En my ſtaet nu voorts niets anders te doen, als, de Graven en Hertogen van Nortfolk op-getelt hebbende, naer Cambridge te gaen.

Greſſenhall. *Elſing.* *Folliot.* *Ic-borrow.* *Iciani.*

Willem de *Conqueſteur* heeft eenen Radulf over Ooſt-Engelandt, dat is, over het Graefſchap Nortfolk, Suffolk, en Cambridge, geſtelt, de welke, als ik gezeydt heb, terſtont na nieuwe dingen trachtende, verjaeght is. Na eenige jaren, onder 't gebied van Koning Steven, is Hugo *Bigod* Graef van Nortfolk geweeſt. Want als de vrede tuſſchen Steven en Henrijk van Angiers (namaels de tweede Koning Henrijk) getroffen was, zo was dat uytdruklijk beſloten, dat Willem, Stevens zoon, het gantſche Graefſchap van Nortfolk zoud hebben, uyt-genomen onder anderen de derde penning, waer van Hugo *Bigod* Graef was. Den welken nochtans de tweede Koning Henrijk op een nieuw gemaekt heeft Graef van de derde penning van Nortfolk en Norwich. Den welken in 't XXVII jaer van de tweede Henrijk geſtorven zijnde, zijn zoon Rogier na-gevolght is, de welke, ik weet niet om wat oorzaek, van de eerſte Koning Richard een nieuwe keur-brief verkregen heeft, en na dezen zijn zoon Hugo, de welke Machteld, de eerſt-geboore dochter van Willem *Mareſchall*, Graef van Penbroek, en een van des zelfs erfgenamen, ten houlijk genomen heeft. By welke hy geteelt heeft Rogier, Graef van Nortfolk, en Maerſchalk van Engelandt, de welke, in een Steek-ſpel zijn leden verſtuykt hebbende, zonder kinderen geſtorven is; en Hugo *Bigod*, Iuſticier van Engelant, de welke in de ſlagh by *Lewes* gebleven is; wiens zoon Rogier zijn oom in 't Graefſchap van Nortfolk, en de waerdigheyt van Marſchalk nagevolgt is. De welke, als hy door zijn ongewoone weêrſpannigheyt in de gramſchap van de eerſte Koning Edward gevallen was, gedwongen geweeſt is zijn heerlijkheden, en byna al zijn erf-goederen aen den Koning over te dragen, tot nut van Thomas van *Brotherton*, des Konings zoon, den welken hy by Margriet, de zuſter van de Schoone Philips, Koning van Vrankrijk, gewonnen had. Want zo verhaelt de hiſtorie uyt de Boekery van S. Auguſtijn van Cantelbergh: In het MCCCI jaer heeft Rogier *Bigod*, Graef van Nortfolk, den Koning Edward tot zijn erfgenaem geſtelt, en aen hem de Roede van 't Maerſchalkſchap over-gelevert, met die voorwaerde, dat, zoo zijn huys-vrouw kinderen baerde, hy zonder tegen-zeggen van des Konings zijde alles als te vooren zoude weder krijgen, en vredelijk hebben; en heeft de Koning hem gegeven 1000 ponden, en duyzent roeden lants voor zijn leven te gelijk met zijn Maerſchalkſchap en Graefſchap. En als hy zonder kinderen geſtorven was, zoo heeft de tweede Koning Edward zijn broeder Thomas van *Brotherton*, na 't boven-genoemde verdragh, met de tijtels van Maerſchalk, en Graef van Nortfolk vereert. En de tweede Koning Richard heeft zijn dochter Margriet, de welke Maerſchalkin en Gravin van Nortfolk genoemt wiert, en aen Heer Ian van *Segrave* getrouwt was, tot Hertogin van Nortfolk voor haer leven verklaert, en op de zelfde tijdt Thomas *Mowbray*, Graef van Nottingham, Margriets dochters zoon, tot de eerſte Hertogh van Nottingham, voor hem en zijn manlijke erfgenamen, den welken hy te vooren den ſtaet en ſtijl van Graef Maerſchalk van Engelandt vergunt had. Dit is de zelve, de welke Henrijk van Lancaſter, Graef van Hereford, voor den Koning beſchuldight heeft, dat hy eenige bitſche woorden tegen den Koning uyt-geſtort had. En als zy in een byzondere kamp zouden ſtrijden, zoo wierd aen de ingang van de vechtplaets, door Konings macht, by de uyt-roeper het vonnis uyt-geſproken, dat zy beyde uyt-gebannen zouden zijn, Lancaſter tien jaren, en *Mowbray* voor altijdt, de welke namaels te Venetien geſtorven is, hebbende in Engelandt twee zonen nagelaten. Van welke Thomas, Graef Maerſchalk en van Nottingham, (anders heeft hy geen tijtel gebruykt) na nieuwigheden trachtende, van Henrijk van Lancaſter, de welke het Rijk nu ingenomen had, en met de naem van de vierde Henrijk bekent was, met een bijl gedoodt. Maer zijn broeder en erfgenaem Ian door de gunſt van de vijfde Henrijk verheven, en nu eenige jaren van toen af alleen Graef Maerſchalk, en inſgelijx van Nottingham genoemt zijnde, is eyndlijk in 't begin van de heerſching van de zeſte Henrijk, door de macht des Parlaments, en door kracht van een verzegelde brief van de tweede Koning Richard vergunt, als zoon van zijn vader Thomas, Hertogh van Nortfolk, en erfgenaem van zijn broeder Thomas, verklaert Hertogh van Nortfolk. Dezen is gevolght zijn zoon Ian, de welke geſtorven is in 't eerſte jaer van de vierde Edward, en dezen inſgelijx zijn zoon Ian, de welke by zijns vaders leven Graef van Surrey en Warenne, van de zeſte Henrijk gekoren was. Wiens eenige dochter Anna, Richard, Hertog van York, het zoontjen van de vierde Koning Edward getrout heeft, en te gelijk de tijtels van Nortfolk, en van Graef Maerſchalk, van Warenne en Nottingham van de vader verkregen heeft. Doch als hy en zijn huysvrouw in hare teêre jaren geſtorven waren, zo heeft de derde Richard, Koning van Engelandt, deze tijtel van Hertogh van Nortfolk, en de macht van Maerſchalk aen Ian *Howard* op-gedragen, de welke bevonden was na-maegſchap en een van de erfgenamen van Anna, Hertogin van York en Nortfolk, waer van ik terſtont geſproken heb, te zijn, en wiens moeder inſgelijx de tweede dochter was van die eerſte Thomas *Mowbray*, Hertogh van Nortfolk, en den welken de vierde Edward vereert had met de tijtel van Baron. Deze Ian is gebleven in de ſlagh by *Boſworth*, terwijl hy tegen de zevende Henrijk moedighlijk voor Richard ſtreed. Dezes zoon Thomas, de welke door verkiezing van de derde Richard, Graef van Surrey was, is van de achtſte Henrijk tot de vaderlijke tijtel van Nortfolk herſtelt, als hy de vierde Iakob, Koning der Schotten, gedoot hebbende, het Schotſche heyr by *Floddon* verſloegh. Ter gedachtnis van welke zege het geſlacht der *Howards* vergunt is, dat het op dat middelſte dwarſche zilveren park, (men noemt het een *Bende*) welk op haer geſlacht-wapen gezien wordt, een gulden ſchildt zoude ſtellen, met een halve roode Leew, met een pijl door de wang geſchoten, en een dubbele leely tuſſchen beyde de zoomen van de zelfde verw, het welk de wapenen der Schotſche Koningen zeer naby komt. Dezen is zijn zoon Thomas nagevolght, den welken onze tijden gezien hebben, geſmeten tuſſchen de eb en vloed van het avontuur, wiens neef van zijn zoon Henrijk (de welke den hooghſten Adel de eerſte onder de Grooten van Engelandt met de glans der geleertheyt verçiert heeft) Thomas, beſchuldight van gequetſte Hoogheyt, om dat hy geſtaen had na 't houwlijk met Maria, Koningin van Schotlandt, in het CIↃ IↃ LXXII jaer onthalſt zijnde, de laetſte was van de Hertogen van Nortfolk. Na welke tijdt zijn ſtam een tijdt lang byna verſtorven gelegen heeft, doch nu, door een levendige douw van Koning Iakob beſproeyt zijnde, begint zy wederom levendigh te bloeyen.

De Graven en Hertogen van Nortfolk.

Verdragh tuſſchen Koning Steven en Henrijk, Hertogh van Angiers.

Robertus Montenſis.

Parliam. 21. Rich. 2.

Rot. Paul. 3. H. 6.

Parlam. 7. Edw. 4.

Eeren ſchilde in de wapenen der Howards.

Ziet in de ſpreuken van Hadr. Iun. Achilleum votum.

In deze Provincie zijn omtrent 660 Parochy-kerken.

CAM-

CAMBRIDGE-SHIRE.

BInnenwaerts light het lant van Cambridge, by de Saxen Gnentbnigg-ſcyne, gemeenlijck *Cambridge-shire* genoemt, langer ten noorden uyt-geſtrekt, neven Nortfolk en Suffolk, grenzende ten zuyden aen Eſſex en Hertford, ten weſten aen Bedford en Huntingdon, ten noorden aen Linkoln, en door de rivier *Ouſe*, de welke van 't weſten naer het ooſten dwars door het zelve heen loopt, in twee deelen gedeelt.

Het laeger en zuyder-deel is meêr bebout, en meêr bezaeyt, en derhalven geneughlijker valt met een doorgaende vlakte; maer een weynigh vlak zijnde, light meeſt, ja geheel met kooren-landen bezet, (behalven daer 't overvloediglijk Saffraen voort-brengt) en geeft een groote menigte zeer ſchoone gerſt, uyt het welk, tot weêr uytſpruytens toe genat, en de uyt-geſpruyte botjes gedrooght zijnde, zy *Byne* in grooter overvloedt maken, (wy noemen 't *Mault*) en wy gebruyken 't om bier te brouwen: met welk in de naburige landen te vertieren de inwooners zeer groote winſt doen. Het verder en noordeer-deel wordt, om dat het door vele aenſpoelingen van rivieren moeraſſigh is, en in eylanden verſpreyt wordt, *The Ile of Ely* genoemt, en is zeer groen en geneughlijk door groene weyden; voorts is het elders, door het invloeyende water, eenighzins onzeker, en het zelve zomtijdts over-loopende, meeſten-deel bedekt.

Byne. *Mault.*

Door de weſt-zijde van het laeger deel loopt de andere Burgermeeſterlijke wegh der Romeynen, (het Elienſiſche boock noemtze *Ermingſtreat*) de welke recht naer Huntingdon leyt, door *Roiſton*, op de grenzen zelf van 't landt, een bekende, doch nieuwe ſtadt, van welke wy te vooren geſproken hebben; en *Caxton*, het welk eertijdts een Baronnye geweeſt is van Steven van *Eſchallers*, van wiens nakomelingen het zelve, onder het gebiedt van de derde Henrijk, gekomen is tot de *Frevills*, en van deze door de *Burgoins* tot de *Iermins*. Ook is *Gamlingham* niet wijdt hier van af gelegen, alwaer de *Avenells* gewoont hebben, welker erf door houlijk gekomen is tot het oude geſlacht van *S. George*, van het welk vele in Ridderlijke waerdigheydt gebloeyt hebben, van de tijdt van de eerſte Henrijk, tot *Hatley*, de welke van hun *Hatley S. George* genoemt wordt.

Roiſton, ziet in het Graefſchap van Hertford. *Caxton.* *Hatley S. George.*

Meêr ten ooſten vloeyt midden door dit deel een rivierken, het welke, uyt de *Ashwell* ſpruytende, van 't zuyden naer 't noorden, om zich in de *Ouſe* te begeven, met verſcheyde bochten zich ſtrekt door *Shengay*, alwaer de geneughlijkſte weyden zijn van dit Graefſchap, de *Præceptorii*, eertijdts der Templieren, de welke Sibylla, de dochter van Rogier van *Montgomeri*, Graef van Salop, en de huys-vrou van I. de *Raines* haer in 't MCXXX jaer geſchonken heeft; en niet wijdt van 't kaſteel *Burne*, welk eertijdts de Baronnye van *Picot*, Onder-graef van dit landt, en der *Peverells* was, van welke door een dochter de eer en bezittingen tot Gilbert *Peche* gekomen zijn; welker laetſte, na dat hy de zonen van zijn tweede huys-vrou gevordert had, de eerſte Edward, Koning van Engelandt, tot erfgenaem geſtelt heeft. Want in die eeuw hebben de Grooten van Engelandt de wijs der Romeynen, onder de Keyzeren, op-gebracht, dat zy naemlijk de Vorſten tot erfgenamen ſtelden, als zy in der zelve gramſchap gevallen waren. Doch dit kaſteel is in der Baronnen krijgh, van Ribald de *l'Iſle* aen-geſteken zijnde, af-gebrant: in welken tijdt Wouther van *Cottenham*, een man van groote eer, om zijn weêrſpannigheyt gehangen is. Hoe de Schrijvers deze rivier noemen, is in verſchil; zommige heetenze *Grant*, zommige *Cam*, den welken ik liever toe-ſtem, eenſdeels om dat zy krom loopt; want dat beteekent *Cam* by de Britannen, waer van een kromme rivier in Cornwal *Camel* genoemt wordt: anderdeels ook om dat ik my lichtlijk inbeeld uyt de ruymte, naem, en penningen der Romeynen, hier dicht by de brugh in groote overvloedt gevonden, dat de oude ſtadt CAMBORITVM, aen welke Antoninus in de derde reys van Britannien gedenkt, aen de zelve gelegen heeft. Want *Camboritum* beteekent een ondiepte aen de *Cam*, oft een kromme ondiepte; want *Rith* beteekent by onze Britannen een ondiepte: het welk ik daerom aenteeken, op dat de Franſen lichtlijker zien mogen, wat *Auguſtoritum*, *Darioritum*, *Rithomagus*, &c. in Vrankrijk zy. Maer ons *Camboritum* hebben de Saxen liever Gnant-ceaſtep en Gnont-ceſtep willen noemen, welke naem het ook noch behoudt; doch waer zy van afgekomen is, zie ik noch niet. Indien ikze van het Saxiſche woort *Gron*, het welk een moeraſſige plaets beteekent, trok, ik zoud mooghlijk dwalen: nochtans heeft Aſſerius de moeraſſige plaetſen in 't landt van Somerſet meêr als eens *Gronnas Paludoſiſſimas* met een Sax-Latijnſch woort genoemt: en het is zeer bekent, dat een ſtadt in Weſt-Vrieſlandt, gelegen op een moeraſſige plaets, *Groningen* genoemt wordt. Maer laet andere de reden van deze naem na-ſpooren. Dit is omtrent het DCC jaer een verlaten ſtedeken geweeſt, als Beda zeght, terwijl hy verhaelt, dat omtrent de muuren een plaetsken gevonden is, zeer ſchoon van wit Marmor gemaekt, en door een dexelken van de zelfſte ſteen zeer bequaemlijk gedekt. Doch nu is het een vlexken, van 't welk Henrijk *Lacey*, Graef van Linkoln, een deel aen zijn baſtart-zoon Henrijk met die voorwaerde geſchonken heeft, dat zijn nakomelingen (die nu onlangs verſtorven zijn) geen andere naem als Henrijk bezigen zouden: het andere deel heeft de zeſte Henrijk, Koning van Engelandt, uyt het geſlacht der *Lancaſters*, aen welk het erf-goedt van Graef *Lacey* geraekt is, geſproten zijnde, aen zijn Koninglijk Collegie in Cambridge vergunt. 't Welk van dat oude *Camboritum* oft een deel, oft een ſpruyt was, zoo na komt het by het zelve en in gelegenheyt, en in naem. Ook kan ik niet wel gelooven dat *Cam* van *Grant* gekomen is, midts deze afkomſt wat hardtjes ſchijnt, waer in al de letters op een na vernietight worden: ik zoud eêr achten dat het gemeene volk het woordt van de oude naem *Camboritum*, oft van de rivier *Cam* behouden heeft, ſchoon de Saxſche Schrijvers dikwijls de Saxſche naem *Grantbridge* gebruykt hebben. Deze ſtadt, welke de tweede Hooge School, het tweede oogh, de tweede ſtut, en de vermaertſte winkel van Geleertheyt en Godts-vrucht van Engelandt is, light aen de *Cam*, de welke, als zy des zelfs weſt-zijde al ſpeelende met eylandekens beſtroyt heeft, naer het ooſten gekeert zijnde, deelt de zelve in twee deelen, en wordt met een brugh aen-een-gevoeght; waer van deze nieuwe naem *Cambridge* geſproten is. Over de brugh ziet men een groot en oudt kaſteel, het welk nu ſchijnt uyt-geleeft te hebben, en het Collegie aen S. Magdaleen toe-gewijt. Aen deze zijde van de brugh, alwaer vêr het grootſte deel der ſtadt light, munt alles door de verdeeling der ſtraten uyt, de menighte der kerken, en XVI ſchoone plaetſen den Zang-goddinnen toe-gewijt, oft *Collegien*, waer in zeer geleerde mannen in grooten getale gevoedt worden, en de grootſte wetenſchap der konſten en kennis der talen zoo bloeyen, dat zy met recht geacht worden voor de bronnen der talen, Godts-dienſt, en der gantſche geleertheyt, de welke de Hoven der kerk en van 't gemeene beſt met gezonde wateren zeer zoetelijk beſproeyen. En hier ontbreekt niets van 't gene tot de bloeyenſte hooge School vereyſcht wordt, behalven dat 'er door de moeraſſige gelegenheyt eenige zwaerheyt van lucht is. Mogelijk hebben die gene, die aldaer de hooge School eerſt geſticht hebben, Platoos oordeel voor goedt gekent. Want als hy de beſte heblijkheyt des lichaems genoot, zo heeft hy de ongezonde hooge School van Athenen tot een plaets voor zijn oeffeningen verkoren, om alzoo 't gene overtolligh was en zijn gemoet bezwaerde, door de ongematigtheyt der plaets te verdrukken. Niet te min onze voor-ouders, zeer voorzichtige

Camboritum.

Wat Rith *by de Britannen en Franſen beteekent.*

Cambridge.

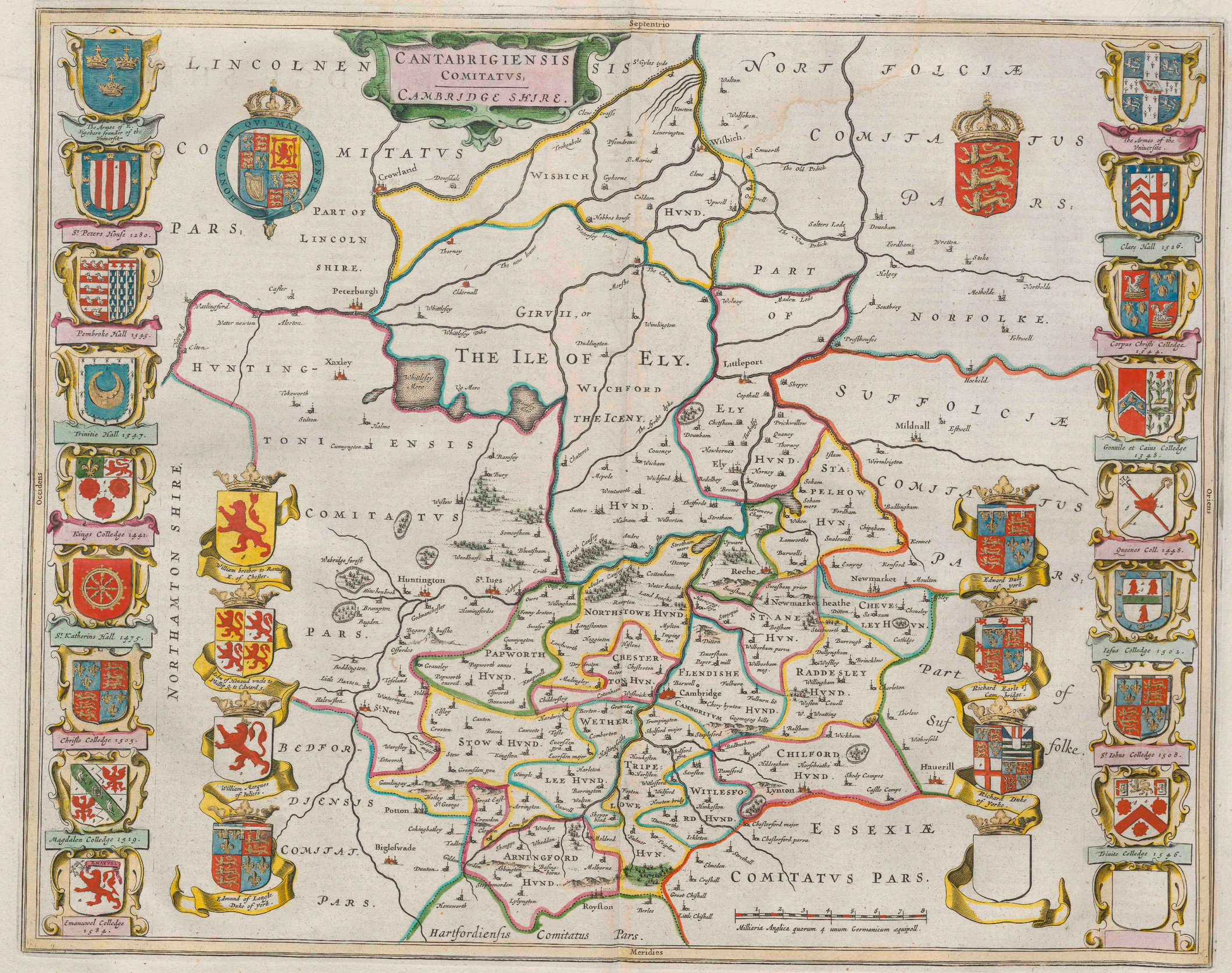

The Armes of K. Sigebert founder of the Vniuersit.

St. Peters House 1280.

Pembroke Hall 1343.

Trinitie Hall 1347.

Kings Colledge 1441.

St. Katherins Hall 1475.

Christs Colledge 1505.

Magdalen Colledge 1519.

Emanuwel Colledge 1584.

The Armes of the Vniuersite.

Clare Hall 1326.

Corpus Christi Colledge 1344.

Gonuile et Caius Colledge 1348.

Queenes Coll. 1448.

Iesus Colledge 1502.

St. Iohns Colledge 1508.

Trinite Colledge 1546.

William brother to Ranulph E. of Chester.

John of Henaud vncle to Phillip Q. to Edward 3.

William Marques of Iuliers.

Edmund of Langle Duke of York.

Edward Duke of York.

Richard Earle of Cambridge.

Richard Duke of Yorke.

tige mannen zijnde, hebben deze ſtadt, niet zonder Godts beleydt, den Oeffeningen toe-geeygent, en met treflijke werken verçiert.

De Collegien. En op dat wy tegen die zeer goede Voorſtanders der geleertheden, ja (op dat ik met Eumenius ſpreecke) tegen de ouders van onze kinderen niet ondankbaer ſchijnen, zo laet ons aen de zelve, en aen de *Collegien*, die zy de goede wetenſchappen toe-geeygent hebben, om de eere wil uyt de Hiſtorie van Cambridge kortlijk gedenken. Men zeght dat de Spaenſche Cantaber in 't jaer voor Chriſtus geboorte CCCLXXV, deze hooge School eerſt geſticht heeft, en datze Sebert, Koning van de Ooſt-Engelſen, in 't jaer na Chriſtus geboorte DCXXX weder herſtelt heeft. Namaels heeft zy, door het Deenſche onweder dikwijls verſtoort, lang verzuymt gelegen, tot dat onder 't gebiedt der Noormannen alles heeft begonnen op te klimmen. Van toen af zijn daer ſchuyl-plactſen der geleertheyt, gaſt-huyzen en hoven voor de Studenten en oeffelingen op-gericht, doch met geringe bezittingen begiftight. Want het eerſte *Collegie* (het welk S. Pieters huys genoemt wordt) heeft Hugo *Balsham* Biſſchop van Eliene, in 't jaer MCCLXXXIV op-gebouwt en beſchonken; den welken na gevolgt zijn Richard Badew, die, van Elizabeth Clara Gravin van Ulton geholpen zijnde in 't jaer MCCCXL, het Clarenſiſche Hof gebouwt heeft; Maria van S. *Paul* Gravin van Penbroek in het jaer MCCCXLVII, het Penbrochiſche Hof; het geſelſchap der broederen van Chriſtus lichaem MCCCXLVI, het Collegie van Chriſtus lichaem, het welk ook van S. Benedictus genoemt wort; Willem *Bateman* Biſſchop van Norwic, omtrent het jaer MCCCLIII, het Hof der Dryvuldigheyt; Edmond *Gonevile* in 't jaer MCCCXLVIII, en Ioannes *Cajus* artſen in onze tijt het Collegie van Gonevil en Cajus. De zeſte Henrijk Koning van Engelandt het Koninglijk *Collegie* MCCCCXLI, (waer by hy een kapel gevoeght heeft, het welk met recht onder de ſchoonſte gebouwen der wereldt geſtelt wordt) Margriet van Anjou zijn huys-vrou in 't MCCCCXLVIII jaer, het Koninginne *Collegie*; Robert *Woodlark* MCCCCLIX, het Hof van S. Catrijn; Ian *Alkokke* Biſſchop van Eliene het *Collegie* van Ieſus in 't MCCCCXCVII. Margriet van Richmond, de moeder van de VII Koning Henrijk, het *Collegie* van Chriſtus en van S. Ian omtrent het MDVI jaer, nu treflijk met nieuwe gebouwen vermeêrt; Thomas *Audley* Cancelier van Engelandt heeft in 't MDXLII jaer het *Collegie* van Magdaleen gebouwt, het welk Chriſtoffel *Wrey* hoogſte Iuſticier van Engelandt, en met gebouwen en met bezittingen nu herſtelt heeft; en de machtighſte Koning de achtſte Henrijk heeft in 't MDXLVI jaer het *Collegie* der H. Dryeenigheyt uyt drie t'zaem-geſtelt, te weten uyt het *Collegie* van S. Michiel, het welk Hervæus van *Stanton* onder 't gebiedt van de tweede Edward gebout heeft, uyt het Koninglijke Hof van de derde Edward geſticht, en *Fiſchwics Gaſt-huys*. Het welk, op dat de Studenten gevoeghlijker woonen zouden, nu vernieuwt, ja door toe-doen van Thomas *Neville*, Meeſter van het zelve Collegie en waerdighſte Deeken van de kerk van Cantelberg, met ſchoone heerlijkheyt zoo van nieuws opgebouwt is, dat het Collegie door zijn ruymte, wel-geſchiktheyt en ſchoonheyt der huyzen, naeulijx voor eenigh ander in de Chriſte wereldt behoeft te wijken: en hy zelf waerlijk *Groot-dadigh*, zelfs naer 't oordeel van den grootſten Wijsgier, te achten is, mits hy voor 't gemeen en niet voor 't byzonder zo groote koſten gedaen heeft. En waer meê ik onze oeffeninge, onze eeuw en ons geluk meê wenſch, de zeer eerwaerdige en wijze man Heer Wouter *Midmay*, Ridder en naeſte raedt van Elizabeth, heeft een nieuw Collegie ter eeren van Emanuel geſticht; en Franciſca *Sidney* Gravin van Suſſex, heeft vijf duyzent ponden om een Collegie op te bouwen, 't welk *Sidney-Suſſex* genoemt zoud worden, by uyterſte-wil gemaekt, 't welk nu voltoyt is.

Barnwell. De klooſterkens en huyzen der broederkens laet ik na, om dat zy niet zeer vermaert waren, behalven *Barnwell*, het welk Paganus *Peverell*, een dapper oorloghs-man en vaendrigh van Robert Hertogh van Normandyen in den heyligen oorlog, onder 't gebiedt van de I. Henrijk, van de kerk van S. Jillis, alwaer de Ondergraef *Picot* Kanunniken ingeſtelt had, op deze plaets over-gebracht, en dertig Munniken daer in-gevoert, om dat hy toen dertigh jaren oudt was. De reden des naems kunt ghy, zoo 't u belieft, uyt de byzondere hiſtory der plaets lezen: Paganus *Peverell* heeft van de eerſte Henrijk verkregen een plaets buyten de burgh van Cambridge, uyt het midden van die plaets ſprooten genoeg zuivere en levendige bronnekens, by de Engelſen *Barnwell*, dat is, Bronnen der kinderen toen genoemt, om dat de kinderen en jongelingen eens in 't jaer, op de *Vigilie* van de S. Ians geboorte, aldaer t'zamen-komende, na de wijs der Engelſen, Worſtelingen en andere kinderlijke ſpelen pleegden, en met liedekens en ſpeel-tuigh elkanderen vermaekten. Waer van, om de meenighte der jongens en meyskens aldaer t'zamen-komende en ſpelende, een wijs geworden is, dat op dien dagh aldaer een groote hoop van koopers en verkoopers vergaderden om koophandel te drijven.

De Hiſtory van Barnwell.

En hoewel *Cambridge* de Zang-goddinnen toe-geeygent was, zoo is het nochtans van de verwoetheyt van Mars niet gantſch vry geweeſt. Want als de Deenen over al roofden, zoo hebben zy hier meenighmael verwintert, en in 't MX jaer, als de Deenſche Sueno alles met ſchriklijke dwinglandy verdrukte, zoo hebben zy aen de vernaemtheyt der ſtadt en aen de Zang-goddinnen niets vry gelaeten, (het welk wy nochtans leezen dat Sulla te Athenen gedaen heeft,) maer hebben de gantſche ſtadt jammerlijk door den brandt geſchent. Niet te min is zy in de eerſte tijden der Noormannen dicht genoegh bewoont geweeſt; want wy leezen in het Schatboek van de eerſte Willem: De burgh van Grantbridge wort in tien ſchaer-wachten gedeelt, en heeft CCCLXXXVII wooningen. Maer voor 't Kaſteel zijn achtien huyzen vernielt, als die eerſte Willem de Engelſen, die hy onlangs overwonnen had, met kaſteelen, als met toomen van ſlaverny, over al voor-genomen had te bedwingen. Namaels hebben de ballingen in de Baronſche oorlogh van 't eylandt Eliene deze ſtadt zeer beſchadigt, om welker uyt-loopen te beletten, de derde Henrijk een diepe gracht om de ooſtzijde der ſtadt geleyt heeft, de welke noch *Kingsdich* genoemt wordt. Het ſtil-zwygend verwachten van zommige roept my hier om mijn meening van de oudtheyt van deze *Academi* voort te brengen: Maer ik onderwind my hier in niets, want ik heb niet voor-genomen onze bloeyenſte hooge Schoolen te vergelijken, welker gelijk ik niet weet. Ik vrees nochtans, dat zy ons vogelnesjes gebouwt hebben, die, de oudtheyt der zelve vêr boven 't geloof van waerheydt verheffende, verhaelt hebben dat die Cantaber terſtont na 't op-bouwen van Romen, naemlijk veel jaren voor Chriſtus geboorte, deze *Academi* gebouwt zoud hebben. Dit is zeeker, op wat tijdt ook dat zy geſticht is, dat zy omtrent de tijden van de eerſte Henrijk begonnen heeft op een nieuw de zetel der geleertheydt te zijn; want zoo leeſt men in het oude aen-hangſel van Petrus Bleſſenſis en Ingulfus: De Abt Ioffredus heeft na zijn Mayerie van Cotheam by Cambridge over-gezonden zijn mede Munnik Giſlebert, *Profeſſor* der H. Godt-geleertheydt, met drie andere Munniken, de welke hem in Engelant gevolgt zijnde in de Wijs-giere regels en andere by-zondere wetenſchappen zeer ervaren waeren, daeghlijks naer Cambridge gaende, en in een gemeene gehuerde ſchuur haer wetenſchappen opentlijk voor-leezende, in een kort verloop van tijdt een groot getal van leerlingen gekregen hebben. Want in 't tweede jaer van haer aenkomſt, is het getal van haer leerlingen, zoo uyt het gantſche vaderlandt, als uyt de ſtadt, dus aengegroeyt, dat de grootſte huyzen, ſchuuren, ja kerken niet genoegh waren tot haer vertrek. Waer van in verſcheyde plaetſen van elkander verdeelt zijnde, en de wijs van de Orlienſche oeffening navolgende, zo las Odo een by-zonder letter-wijzer en ſchimp-dichter den jongers en kinderen, hem toe-geeygent, de letter-konſt, maer na de leer van Priſcianus en Remigius op den zelven. En ten een uure leerde de zeer ſcherp-zinnige *Sofiſt* Terricus de Reden-konſt van Ariſtoteles, beneven de inleydingen en aentekeningen van Porfirius en Averrois aen de Iongelingen. En ten drie uuren las Broeder Willem de Redenrijk-konſt van Tullius, en de bloemen van Quintilianus, en Broeder Giſlebert preekte alle Zon- en heylige-dagen Godts woordt aen 't volk. En uyt die kleene bron, de welke tot een groote rivier gegroeyt is, zien wy nu Godts ſtadt verheught, en gantſch Engelant vruchtbaer gemaekt, door zeer veel Leeraers en Meeſters uyt Cambridge, uyt-gaende na de gelijkenis van een heylig Paradijs, &c. Doch op welke tijdt deze *Academi* tot een *Vniverſiteyt* gemaekt, zal Robert van *Remington* voor my zeggen: onder het gebiet van de eerſte Edward is van de School van Grandbridge

Ioffredus Abt van Croulant gemaekt 1109.

ge een *Univerſiteyt* gemaekt, als Oxford is, door het Roomſche Hof. Maer wat ſtel ik onvoorſichtelijk mijn voet in dezen ſtrijdt? in welke nu onlangs zeer geleerde oude mannen gekampt hebben, aen welke ik de wapenen voorwaer gewilligh overlaet, en aen zo groote naemen de grootſte eer, die ik kan, aenbied. De Meridiaen, dewelke hangt over 't top van Cambridge, verſcheelt van het uyterſte weſten XXIII deelen, XXV minuten. En de boogh van den zelfden Meridiaen tuſſchen den Evenaer en de punt van de Pool geſtelt, wort gemeten op LII graden XI minuten.

Dicht by Cambridge ten noord-ooſten ſchijnen eenige hooge heuvelen, de *Studenten* noemenze *Gogmagoghils*, Henrijk van Huntingdon heeftze het zeer geneughlijke geberght van *Blasham* geheeten, na het bygelegen dorpken, in het welk, gelijk hy ſchrijft, de Deenen de uyterſte wreetheydt gepleeght hebben. Op het top der zelve hebben wy een groot krijghs-bolwerk gezien, met een driedubbele wal geſterkt, en in die tijdt een gantſch onverwinlijke veſting (als zommige, in den oorlogh ervaerene, dunkt) behalven dat 'er het water te vêr af zy: En zommige meenen dat het een ſchuyl-plaets der Romeynen oft der Deenen geweeſt is. Gervaſius Tilburienſis ſchijnt het *Vandelbiria* te noemen: Cambridge, zeght hy, was een plaets *Vandelbiria* genoemt, om dat de Vandalen, de deelen van Britannien, door de wreede uyt-roeyingen der Chriſtenen, verwoeſtende, aldaer gelegert geweeſt zijn: alwaer zy op het top van den bergh haer tenten geveſtight hebben, de vlakte was in 't ront met een wal beſlooten, en door een ingang als een poort om in te komen open. 't Gene hy hier aentekent van het krijghs-ſpook ga ik ſtil-zwijgens voorby, om dat het een beuzelachtigh verdichtſel ſchijnt van het malle graeuw: want wy hebben niet voorgenomen hier zoete ſprookjes by te voegen, en de ooren te kittelen. In het dal by deze heuvelen zietmen *Salſton*, het welk van de *Burgen van Burgh Green* door Wouter *de la Pole* en *Ingolthrop* tot Iaη *Nevill* Mark-graef van *Scharpen-heuvel*, en door zijn Dichter en eene van zijn erf-genamen tot de *Hudleſtons*, die hier vermaert geweeſt zijn, gekomen is. Meêr ten ooſten gemoet ons *Hildesham*, eertijdts toebehoorende de *Buſtlers*, en nu door huwlijk aen de *Pariſiers*: daer na light *Horsheat* beneven 't boſch, het welk lang aen 't oude en doorluchtige geſlacht der *Argentons* en *Alingtons*, waer van elders, ſchijnt toe-behoort te hebben. Hier dicht by is ook *Caſtle Camps*, de oude woonplaets der *Veren* Graven van Oxford, het welk aen Hugo *Vere* toegekomen heeft, (zoo ſtaet in het oude onder-zoek,) op dat hy des Konings Kamerling zijn zou. Daer nochtans waerachtighſt is, dat de eerſte Henrijk Koning van Engelandt dit ampt aen Albericus van *Vere* vergunt heeft met deze woorden: Het groot Kamerlingſchap van gantſch Engelant te leen en erf, met alle de waerdigheden, vryheden en heerlijkheden tot het zelve behoorende, zo vry en eerlijk als het Robert Mallet gehadt heeft, &c. Nochtans hebben de Koningen t'elkens anderen, om dit ampt te bedienen, na haer goedtdunken verkooren. En niet vêr van hier ziet men hier en daer die groote en lange grachten, dewelke de Ooſt-Engelſen gewiſlijk geleyt hebben om de Merciers te bedwingen, die door ſchielijke invallen al wat haer gemoete gruwlijk plaghten te rooven. En de eerſte van deze begint tot *Hinkeſton*, en ſtrekt zich ten ooſten door *Hildersham* na *Horsheath* omtrent vijf mijlen. Dicht hier by is de tweede, *Brentdithch* genoemt, en leydt van *Melborne* door *Fulmer*. Maer laet ons hier nu van af treden, zullende van de andere diergelijke werken terſtont op zijn plaets ſpreken.

Gogmagoghils.

Een krijgsburgh.

Wandlesbury.

Salſton.

Horsheat, ziet in Hertfordshire.

Caſtle-Camps.

Kamerlingſchap van Engelandt.

1. groot Kamerling.

Flemsdike, en andere.

By Cambridge zelf ten ooſten dicht aen het rivierken *Sture*, wordt de vermaertſte Iaer-markt van Engelandt, zoo wel wat de veelheydt van 't zamen-komende volk, als wat de overvloet der koopmanſchappen aengaet, jaerlijx in de maent van September gehouden. Hier naeſt by heeft de zeer goede en oprechte D. G. Hervæus, Doctor der Rechten en Overſte van 't Hof der Dryvuldigheydt van Cambridge, een ſchoone wegh door een op-geworpe dijk, daer zy naemlijk voor de reyzende man zeer onbruykbaer en moeylijk was, nu onlangs over de drie duyzent ſchreden vêr na *Nieumarket* met grooten koſten, doch met een Godtvruchtigh en loflijk op-zet, gebaent.

Sturbridge faire.

Daer deze dijk eyndight, verſchijnt de derde van oudts geleyde gracht, dewelke van de ooſt-kant van de rivier *Kam* beginnende, doot *Fen-ditton* oft beter *Dichton*, van de zelve gracht alzoo genoemt, recht tuſſchen *groot Wilberham* en *Fulburn* leydt tot aen *Balsham*. Deze wordt heden gemeenlijk *Seaven Mile Dike* genoemt, om dat zy zeven mijlen van *Nieumarket* af is, eertijdts *Fleam-dyke*, dat is, *Vluchtdijk*, van eenige gedenkweerdige vlucht, zoo 't ſchijnt genoemt. In dat *Wilberham*, eertijdts Wilburgam, hebben weleêr gewoont de Baronnen *l'Iſle de Rubeo-monte*, van ouden adel, van welke Iaη om zijn krijghs-dapperheydt onder de eerſte ſtichters van de orde van S. Ioris, van de derde Edwardt geacht wiert; en van diens geſlacht is noch een manlijke erf-genaem over, eerwaerdigh in ouderdom en vruchtbaer van kinderen, Edmundus *l'Iſle*, die noch Heer van deze plaets is.

Grachten.

Fleamdyke.

Van hier meêr ten ooſten omtrent vijf mijlen binnenwaerts zietmen de vierde en aller-grootſte gracht met haer wal, dewelke het gemeen volk, als een werk der duyvelen en niet der menſchen achtende, *Divels-dike* noemt, andere *Rech-dike* van het koop-ſtedeken *Rech* daer zy begint. Dit is zy buyten twijfel, waer van Abbo Floriacenſis, daer hy de gelegenheydt van Ooſt-Engelant beſchrijft, aldus ſpreekt: van die zyde, daer zich de Zon ten weſten ſtrekt, grenſt dit landt aen 't overige eylandt, en is derhalven gangbaer, maer op dat het niet dikwijls door der vyanden inval over-rompelt werde, zoo is het met een dijk, als een hooge muur, en een aerde gracht beveſtight. Want zy ſnijt die vlakte, welke *Newmarket-heat* genoemt wordt, en daer het landt voor inval open lagh, veel ~~mijlen~~ lang dwars door, beginnende tot *Rech*, boven welk het landt broekachtigh en ongangbaer is, en eyndight by *Cowlodge*, alwaer de wegh door de boſſchen wat moeylijker is, en is een landt-pael zo van 't Rijk als van 't Biſdom der Ooſt-Engelſen geweeſt. Wie de ſtichter van zoo groot een werk geweeſt is, is onzeeker, de jongſte ſchrijvers wijten 't aen de Deenſche Koning Canutus; daer nochtans die Abbo daer aen gedenkt, dewelke geſtorven is eêr Canutus in Engelandt heerſchte; en het Saxſche Tijdtboek, daer het handelt van de wederſpannigheyt van Athelwolf tegen de oude Koning Edward, noemtze eenvoudighlijk *Dyke*. En getuyght dat Koning Edward verwoeſt heeft al wat tuſſchen den *Dyke* en de rivier *Ouſe* leght tot aen de noortſche moeraſſchen, en dat de weerſpannige Æthelwold, en de Deenſche Eohric toen aldaer in de ſlagh gebleven zijn. Maer die na de tijden van Canutus geſchreven hebben, hebbenze *S. Edmonds Landtpael* en *S. Edmonds gracht* genoemt; ook gelooft men datze Canutus geleyt heeft, dewelke, een zeer aendachtigh dienaer van de Martelaer S. Edmond zijnde, aen de geeſtlijken van die plaets groote vryheden (om zijns Vaders Suanus ſchelmachtige wreetheyt tegen de zelve te verzoenen) tot aen deze gracht vergunt heeft. Waer van Guil. Malmesburienſis in zijn boek van de Pauzen aldus ſchrijft: de Pachters, die elders woeden en met recht en onrecht inhalen, verlieten hier ootmoedigh aen dees zijde van S. Edmonds gracht haer twiſten. En dat deze twee laetſte genoemde grachten *S. Edmonds grachten* geheeten hebben, is zeker; want Matthæus Florilegus getuyght, dat die oorlogh tegen Æthelwolf tuſſchen de twee grachten van *S. Edmond* geeyndight is.

Divelsdyke.

Abbo is geſtorven 1003.

Sigebertus.

Canutus heeft begonnen te heerſchen 1018.

In 't jaer 905.

Neven *Rech* light *Burwell*, alwaer eertijdts een kaſteel was, het welk Galfred van *Mandevill* Graef van Eſſex, de welke, met in andere lieden goederen te vallen, zijn eer zeer gekrenkt heeft, in die zeer bezwaerde tijden van Koning Steven, kloekelijk bevochten heeft, tot dat hy, met een pijl door 't hooft geſchooten zijnde, die landen van een lange vrees verloſt heeft. Naulijx een oft twee mijlen van hier light *Lanheath*, alwaer de doorluchtige Ridderen *Cottons* lange jaeren gewoont hebben. Waer van *Iſleham* niet vêr is, eertijdts zijnde het erf-goêt van *Bernarts*, 't welk door houlijk geraekt is aen het Ridderlijk geſlacht der *Peitons*, dewelke uyt de manlijke ſtam der *Vffords* (waer uyt de *Vffords* Graven van Suffolk) geſproten zijn, gelijk de ſtam-wapenen aen-wijzen: hoewel zy van *Peiton*, een ſtedeken van Suffolk, daer zy lang gewoont hebben, na de wijs van die eeuw haer naem gekregen hebben.

Burwell.

Iſleham.

de Peitons.

Aen de zelfde gracht leght ook *Kitling*, 't welk mede *Katlidg* genoemt wort, nu vermaert door de voornaemſte huyzen van de Baronnen *North*, van welke Edward *North* de eerſte met die eer van Koningin Maria om zijn wijsheyt vereert is. Doch eertijdts is het bekent geweeſt door een groote

Kitling.

De Baronnen North.

977.

groote vergadering, als de geeſtlijken van het vieren der Paeſchen heftighlijk onder elkanderen twiſteden.

The fennes and Iſle of Ely.

Het hooghſte en noorder-deel van dit lant wordt geheel in rivierige eylanden gedeelt, en door geduurige grachten, gooten en ſlooten, als door-windels, onderſcheyden; vermaekt met een lieflijke groente, in de zomer maenden, de oogen der aenſchouwers, en in de winter maenden byna met water overdekt zijnde, ja zoo wijdt en breedt als de ſcherpzichtigheyt van het oogh af-meten kan, bootſt eenighzins de gedaente van een zee na.

Girvii.

Die dit en het overige moeraſſige landt, het welk van de grenzen van Suffolk tot Wainflet in 't Graefſchap van Lincoln over de 68 mijlen en 680 duyzent morgen landts begrijpt in vier Graefſchappen, te weten dit Cambridge, Huntingdon, Northamton, en Lincoln bewoont hebben, wierden in de Saxſche eeuw *Girvii* genoemt, dat is, als het zommige vertalen, *Moeraſch-wooners*. Een volk na de natuur der plaets zeer hart en onbeſchaeft, en tegen de anderen, die zy *Vplandmen* noemen, zeer nydigh, dewelke hoogh op ſtelten als reuzen tredende, zich tot beeſten te weyden, viſſchen- en vogel-vangen alle begeven. Het landt zelve, het welk 's winters en zomtijdts de meeſte tijdt van 't jaer door 't overſtorten van de wateren der *Ouſe*, *Grante*, *Nene*, *Welland*, *Glene*, en *Witham*, midts het geen genoegh bequame watergangen heeft, over-ſtolpt light, als zich deze wateren in haer kolken begeven hebben, is zoo overvloedigh van ſchoon gras en dik hoy (zy noemen 't *Lid*) dat als zy genoeg tot haer gebruyk af-gemaeyt hebben, zy daer 't vuur in werpende in de maent van November, op dat het te beter voort ſpruyte, verbranden. In welke tijdt ghy, ziende deze Moeraſſige wijk door wijdt-verſpreyde vlammen branden, u verwonderen zoud. Daer-en-boven is het overvloedigh in turven en biezen tot den brant, en in rieden om haer hutten te dekken, inſgelijx in Elſen en andere water-ſpruyten, voornaemlijk is het zeer vruchtbaer in Wilgen, zoo door de natuur van 't landt, als dat zy 'er tegen den aenſtoot der invallende rivieren gezaeyt zijn, en dikwijls af-geſneden zijnde, ontallijke erf-genamen, om met Plinius te ſpreken, te nut geweeſt zijn. Van dewelke ook hier en daer korven gemaekt worden, dewelke midts de Britannen *Baskades* noemen, zoo verſta ik Martialis niet, op dat ik dit in 't voor-by gaen aentekene, 't zy hier van onder zijn nieuw-jaers giften verſtaen heeft in dit tweeling-vaers:

Barbara de pictis veni Baſcauda Britannis,
Sed me jam mavult dicere Roma ſuam.

Scordium.

Ook ſpruyt beneven de grachten over-vloedlijk *Scordium*, 't welk ook *Triſſago Paluſtris* genoemt wordt. Maer de oude ſchrijver Felix heeft deze eylanden met deze woorden af-geſchildert: Daer is een uyt-nemend groot Moeraſch, het welk van de oeveren der rivier Gronte beginnende, nu met bies-boſſchen, zomtijdts met zwarte water-plaſſchen, en tuſſchen-komende boſſchen van eylanden, en kromme boghten van oevers, zich van 't zuyden ten noorden naer de zee zeer vêr uytſtrekt. Het zelve heeft ook de Crowlandſche Munnik Willem in Guthlacus leven met vaerzen aldus beſchreven:

A fenne.

In England is een poel, van 't water van de Gront
Zich ſtrekkende zeer vêr met boghten in het ront,
Dicht aen de ooſterkant van d'ope zee in 't lang
Van zuyd ten noord gelegen, voed in haer bevang
Veel zieke viſch, alwaer der winden bar geluyt
In 't riet-boſch, even als veel menſchen woorden tuyt.

Voegh hier by, zoo 't u luſt, dit na-volgende uyt Henrijk van Huntingdon: Dit broekigh landt is zeer geneughlijk, en aengenaem om te aenſchouwen, bevochtight door veel afloopende rivieren, met veel groote en kleene meyren beſchildert, en zeer groen door veel boſſchen en eylanden. Ontfang ook tot een toe-gift deze weynige woorden van Guil. Malmesburienſis: De viſch is hier zoo overvloedigh, dat zy den vreemdeling tot verwondering, en d'inwooners om de zelve verwondering tot ſpot is: niet min is de veelheyt en gemeenheyt der water-vogelen, zo dat vijf en meêr menſchen voor een penning met beyde niet alleen haer honger verdrijven, maer zich ook verzadigen konnen.

Wat men meenighmael, ook in de vergaderingen des Parlaments, van dit landt uyt te droogen, met gezonden en rijpen raedt en onder den ſchoonen ſchijn van 't gemeene beſt gehandelt heeft, luſt my hier niet te verhalen. Want men magh wel vreezen dat het, als in 't uyt-droogen van de Pontinſche broeken in Italien menighmael geſchiet is, niet weder tot zijn oude ſtant gebracht werde. Zoo dat het zommigen beſt geraden dunkt, 't welk de Godt-ſpraek van Apollo in diergelijk een zaek vermaent heeft, aen de dingen, van Godt zoo geſtelt, de handen niet te leggen. *Pauſanias in Corinth.*

Op deze aerdt der plaets en overvloedt der dingen hebben zommige oproerigen geſteundt, en niet alleen de Engelſen tegen Willem de *Conqueſteur*; maer ook de Baronnen, zoo dikwijls als zy verbannen wierden, hebben hier tegen den Koning gehandelt: maer altijdt met ongelukkiger ſpoet, hoewel zy te *Eryth* en te *Athered*, heden *Audre*, alwaer men lichtlijkſt in 't land komen kan, dikwijls bolwerken geſtelt hebben. En noch ziet men by *Audre* een krijghs-wal van taemlijke hooghte, doch ruym, dewelke zy *Belſars-hilles*, ik weet niet na welke Belliſarius noemen. *Audre Ely.*

Het zuyder en allergrootſte deel van dit broekigh landt, welke tot dit Graefſchap geacht wordt, wordt by de Engelſche Saxen Eliz, nu *The Yle of Ely* van 't voornaemſte eyland genoemt. Welke naem Beda van de aelen getrokken heeft, waer van 't zommige het *Aels eylandt* genoemt hebben. Polydorus Virgilius haelt het van het Griekſche ελω, 't welk een moeraſch betekent; andere van 't Brittoenſche *Helig*, 't welk wilgen betekent, dewelke hier inzonderheydt overvloedigh zijn, daer hier geen andere boomen groeyen konnen. Men leeſt dat een Tombertus, Vorſt der Zuyt-Girvien, een deel van dit landt aen zijn huys-vrouw Etheldred tot huwlijks-goet gegeven heeft, dewelke als zy 't Egfrid Koning van Northumberlandt, den welken zy tot haer tweede man getrouwt had, naliet, om Chriſtus te dienen, heeft in 't voornaemſte van deze eylanden, welk eygentlijk Elyz genoemt, en van zes hondert huys-gezinnen toen geſchat wierdt, voor de geeſtlijke maeghden een klooſter geſticht, daer zy ook zelf de eerſte overſte van geweeſt is. Welk nochtans de eerſte kerk in dit broekigh landt niet geweeſt is. Want het Elienſche boek getuyght dat onze Auguſtinus een kerk te *Cradiden* geſticht heeft, welke de Mercier Penda daerna vernielt heeft. En Malmesburienſis verhaelt, dat Felix Biſſchop der Ooſt-Engelſen te *Soham*, welk noch onder Norwik behoort, de eerſte ſtoel gehadt heeft. *Soham*, zeght hy, is een dorp neven het meyr, het welk aen die, welke in *Ely* gaen wilden, eertijdts gevaerlijk voor de ſchepen was, nu gaet men daer te voet langs een gemaekte wegh door een broekigh riet-boſch. Daer zijn noch tekenen van een kerk, die van de Deenen vernielt is, dewelke de inwooner, te gelijk verbrant zijnde, met zijn puyn bedekt heeft. In welke tijt ook dat klooſter van Etheldred door de Deenſche verwoetheyt vernielt is, doch is van Ethelword Biſſchop van Wilton weder opgebouwt, dewelke, met den Koning verdragh gemaekt hebbende, het eylandt geheel gekoft, de Prieſters daer uyt gedreven hebben, met Munniken vervult heeft, aen dewelke de Koning Edgarus, als men in zijn verzegeling leeſt, vergunt heeft tuſſchen de moeraſſchen de werltſche gedingen van twee Hundreds, en buyten de moeraſſchen van v Hundreds met de helft in *Wichlaw*, in de Provincie der Ooſt-Engelſen, welke heden *S. Etheldreds vryheden* genoemt worden. Daerna hebben 't de Koningen en beyde Vorſten met ruyme inkomſten verrijkt, inzonderheyt Graef Brithaoth, dewelke zullende tegen de Deenen oorlogen in 't D cccc xcix jaer, aen de kerk van Ely gegeven heeft *Somersham, Spaldwic, Trumpinton, Ratindum, Heisbury, Fulburn, Tmerſton, Tripleſtow, Impetum*, (om dat de Munniken hem heerlijk onthaelt hadden) zoo hy ſlechts in die oorlogh bleef. En hy is na veertien dagen by *Maldun* met de Deenen ſtrijdende gebleven. En is dit klooſter daer door zo verrijkt geworden, dat de Abt (na 't getuygnis van Malmesburienſes) duyzent vier-hondert ponden jaerlijx in zijn beurs getelt heeft. En Richard de laetſte Abt, Graef Giſleberts zoon, door deze rijkdommen als dronken zijnde, heeft zich ontwaerdight te ſtaen onder den Biſſchop van Lincoln, en met *gulde woorden*, als de Munniken ſchrijven, en zorghvuldige naerſtigheyt met den Koning gehandelt, dat hier een Biſſchoplijke ſtoel moght geſtelt worden, het welke hy, zijn doodt daer voor komende, niet verkregen heeft. Nochtans heeft de eerſte Koning Henrijk terſtont daer na het zelve van den Paus verkregen, en heeft Hervæus Prelaet van Bangoren, van de Walſch-Engelſen uyt zijn plaets verdreven zijnde, tot eerſte Biſſchop geſtelt, aen

S. Etheldred, gemeenlijk S. Audrye.

S. Etheldreds vryheyt.

't Elienſche boek.

Cradiden.

Soham.

wien

wien en aen zijn navolgers hy het landt van Cambridge, het welk eerſt aen den Biſſchop van Lincoln behoort had, tot zijn Biſdom ge-eygent, en in deze eylanden eenige Koninglijke rechten beveſtight. En de Biſſchoppen van Linkoln, den welken hy dit eylandt en het landt van Cambridge onttrocken had, heeft hy de *Mayery van Spaldwic*, om de ſchade te vergoeden, gegeven, oft gelijk 'er in 't Elienſe boek ſtaet, aen de kerk van Lincoln is de Mayerie van Spaldwic gegeven tot een eeuwigh recht, voor de verruyling van de Biſſchoplijke zorgh over het dorp van Grantbridge. Hervæus, nu Biſſchop geſtelt zijnde, heeft niet meêr bedacht, als de waerdigheyt van zijn kerk te vermeerderen: en heeft verkregen, dat zy van Telonie (ik gebruyke de woorden van 't Elienſche boek) vry was, en haer verloſt van 't jok der ſlaverny, en de wacht welke zy aen 't kaſteel van Norwic ſchuldigh was. Hy heeft van *Exning* naer *Ely* door de moeraſſchen omtrent ſes duyzent ſchreden lang een wegh geleyt, en niet weynigh erf-gronden verkregen. En zijn navolgers, het getal der Munniken beſnoeyt hebbende, (want van zeventigh hebben zy alleen veertigh over-gelaten) zijn in allen dingen overvloet en rijkdommen tot op onzer vaderen tijden zeer voorzien geweeſt; en hebben haer heylige dagen en hooghtijden met zulk een toe-ruſting en ſtatie geviert, dat zy de andere klooſters van Engelandt al haer lof ontnamen. Waer van ook een dichter in die tijdt niet qualijk gezongen heeft:

Die 't Elienſche feeſt by andre feeſten lijkt,
Verlijkt de nacht by 't licht waer meê de zon-kloot prijkt.

Zy hebben ook de kerk, welk door ouderdom alreê overhing, allenx weêr opgebouwt, en tot die groottе, als menze nu ziet, voltrokken: Want zy is nieuw, hoogh en treflijk ſchoon, maer door de graven der Grooten en Biſſchoppen, niet zonder de hooghſte onwaerdigheyt verbroken zijnde, eenighzins geſchonden. En nu zijn daer in de plaets van dien grooten hoop van Munniken geſtelt een Deken, Proeveniers, en een School, waer in vier-en-twintigh jongens geleert en gevoedt worden. Vier dingen zijn in deze kerk van 't gemeene volk zeer geprezen geweeſt, naemlijk de Lantaern in het top van de kerk, welk over het koor hangt, met acht ſtijlen door een zonderlinge konſt van Biſſchop Ian van *Hotham* op-gehangen; dicht aen de kerk ten noorden is een kapel S. Maria toe-gewijt, voorwaer zeer treflijk van Biſſchop Simon van Scherpenheuvel op-gebouwt; ten zuyden is een groote aerd-hoop tot een groote hooghte in 't ronde op-geworpen, men noemt het *The Mont*, waer op een meulen met wicken geſtelt is; en een ſchoone wijngaert, dewelke nu verdort is. Welke dingen een Munnik van deze plaets eertijts in dit rijm begrepen heeft:

De Luchter, de Kapel der H. Maeght Mari,
De Wijngaert en de Meuln, zijn 't ſieraed van Ely.

En *Ely* zelf is geen kleene ſtadt, doch voorwaer om haer ſchoonheyt en volkrijkheyt niet zeer te prijzen, als welke, om haer bies-boſſchige gelegenheyt, niet zeer gezont van lucht is. In deze broeken is ook ten weſten een ander zeer vermaert klooſter geweeſt, van de dichte der heggen en doornen *Thorney*, eertijts van de Kluyzenaers en Heremijten *Ankerige* genoemt, alwaer, gelijk in 't boek van Petersburgh ſtaet, Sexulfus, een zeer Godtsdienſtigh man, een klooſter met Eremijten kluysjes gebouwt heeft. Het welk namaels van de Deenen vernielt zijnde, van Æthelwold Biſſchop van Winton, om der Munniken zaken te vorderen, wederom op-gebouwt, met Munniken vervult, en met boomen rontom bezet is. Een plaets, als Malmesburienſis zeght, gelijk een Paradijs, dewelke in geneughlijkheyt zelfs een hemel ſchijnt, in de moeraſſchen zelfs vruchtbaer van boomen, dewelke door de langte van haer effene takken ſchijnen met de ſterren te worſtelen, de zee-gelijke vlakte lokt de oogen door haer groene kruyden, die door de velden loopen worden door geenige plaets verhindert, daer zijn geenige oft weynige gedeelten van 't landt leedigh, hier ſtaet het bezet met appel-boomen, hier wordt het met wijngaerden bedekt, dewelke oft langs de aerde kruypen, of langs op-gerichte paelen om hoogh rijzen. De natuur en bouwing hebben hier een onderlinge ſtrijdt, zoo dat de eene voortbrengt wat de andere vergeet. Wat zal men zeggen van de ſchoonheyt der gebouwen, het welk alleen wonderlijk is, hoe zy van die aerde met onbeweeghlijke gronden tuſſchen die moeraſſchen geſtut worden? daer is een groote eenzaemheyt voor de Munniken bequaem, op dat zy zoo veel te aendachtiger aen het hemelſche hangen, als zy de ſterflijke menſchen kuyſcher beſchouwen. Als daer een vrou gezien wort, men houtze voor een wanſchepſel, de mannen die hier komen, worden als Engelen ontfangen. Ik zou dit eylant waerlijk een herbergh der kuyſcheyt, een gezelſchap der eerbaerheyt, en een ſchool der godlijke wijsheyt mogen noemen.

Thorney.

Van *Wisbich*, een kaſteel der Biſſchoppen van Ely dertien mijlen van hier, het welke tuſſchen de moeraſſchen en rivieren in light, en eertijts tot een gevangenis om de Papen te bedwingen geſtelt is geweeſt, heb ik hier niet by te voegen, als dat deze ſtadt t'zamen met *Walepole*, van den eygenaer aen 't klooſter van Ely gegeven is, als hy zijn zoontjen Alwin aldaer tot het Munnike leven beſtelde, en dat de eerſte Willem het kaſteel gebouwt heeft; als de ballingen uyt dit moeraſſigh eylandt haer uyt-vallen deden, en dat in 't CIↃ CC XXXVI jaer, als de zee door 't gewelt der winden gedreven op deze ſtrandt twee geduurige dagen lang gelegen had, het landt en de menſchen groote ſchade ge eden hebben. Doch het kaſteel van tichelen, 't welk men daer nu ziet, is by onzer grootvaderen gedenken van Ian *Morton* Biſſchop van Ely gebouwt, dewelke na de rechte in dit broekigh landt de water-gracht, *the New-leame* genoemt, geleyt heeft, om alles gemakkelijk te vervoeren, op dat deze zijn ſtadt door het verkeeren des volx in grooter neering moght aen-groeyen; het welk nochtans in tegendeel gelukt is, want dezelve is nu niet zeer nut, en de nabuurige *Avonen* oft *Nenen* klagen, dat de loop in de zee door *Clowcroſſe* hier van t'eenemael verhindert is.

Wisbich. *Walepole.* *New-leame.* *Clowcroſſe.*

Voor de eerſte Graef van Cambridge wordt gehouden, Willem de broeder van Ranulf Graef van Cheſter, als men leeſt in de verzegeling van Alexander Biſſchop van Linkoln, gegeven M C XXXIX. Daer na magh men achten dat die uyt het Koninglijk geſlacht der Schotten Graven van Huntingdon waren, ook Graven van Cambridge geweeſt zijn, wijl 't uyt de hantveſten des Rijx blijkt, dat David Graef van Huntingdon, den derden penning van 't Graefſchap van Cambridge ontfangen heeft. Langen tijdt daer na heeft Edward de derde Ian van Henegou, de broeder van de derde Willem Graef van Hollandt en Henegou, tot deze eer verheven, om zijn huys-vrouw de Koningin Philippa te behagen, dewelke dezen Ian in bloedt beſtont. Om wiens wil hy ook, als Ian tot den Frans-man af-gevallen was, Willem Mark-graef van Gulik, Philippaes zuſters zoon, met de zelfde tijtel vereert heeft. En deze uytlanders geſtorven zijnde, zoo heeft de derde Edward deze eer aen zijn vijfde zoon Edmond van *Langley* overgedragen, dewelke hy als vier jaren gehadt heeft (ik ſpreek na de geloofwaerdigheyt van een oudt met de handt geſchreven boek by den grootſten liefhebber der oudtheydt Fr. Thinnus) zoo heeft de Graef van Henegou, Philippaes bloet-verwant, tot het Parlement komende, daer rechtelijk om geſproken, en is bevredight weder-gekeert. Aen Edmond de *Langley*, die namaels Hertogh van York geworden is, zijn twee zoonen geboren, Edward Hertogh van York, dewelke het Graefſchap van Cambridge een tijdt lang gehat heeft, en in de Agincourtſche ſlagh gebleven is; en Richard, dewelke door de goede gunſt van Henrijk de vijfde en met bewilligen van zijn broeder, Graef van Cambridge geworden is. Maer als hy, trouwloos, eergierigh en ondankbaer zijnde, en dien zeer goeden Vorſt zijn ondergang gebrout hebbende, onthalſt was, zo is de tijtel der Graven van Cambridge te gelijk met hem geſtorven, oft onder de tijtel van zijn zoon Richard verborgen geweeſt, dewelke namaels Hertogh van York zijnde, in alles wederom ingeſtelt is, als *bloet-verwant*, naemlijk, en *erfgenaem* van zijn oom Edward Hertogh van York.

De Graven van Cambridge. 1399.

In dit Graefſchap worden 163 Parochien begrepen.

HUN-

HVNTINGDON-SHIRE.

VAn achteren aen Cambridge paelt het landt van Huntingdon, by de Saxen hunteounercyne, gemeenlijk *Huntingdonshire*, alzo gelegen zijnde, dat het zich ten zuyden naer Bedford, ten weſten naer Northanton, als ook ten noorden, daer 't van de rivier *Avona* afgeſcheyden wort, en ten ooſten naer Cambridge uytſtrekt. Een lant welk bequaem genoegh is om te zaeyen en beeſten te weyden; ten ooſten, daer 't moeraſſigh is, is het zeer vruchtbaer, en op andere plaetſen door de heuvelen van de zon beſchenen, en de lommering der boomen zeer geneughlijk, want de inwoonders zeggen dat het geheel met boſſchen bezet geweeſt is, en 't is zeker dat het een foreeſt was, tot dat het de tweede Koning Henrijk in de eerſte tijden zijns Rijx geheel *ontforeeſt* heeft, gelijker ſtaet in een oude wandeling, behalven *Waybridge*, *Sapple*, en *Herthei*, welk Heeren boſſchen geweeſt waren, en foreeſten blijven.

Aen de zuyt-zijde ſpoelt de rivier *Vſa*, die ik nu dikwijls genoemt heb, en bekleet 't zelve landt met bloemen. Aen dewelke, onder andere weynigh vermaerde dingen, drie zeer bekende ſteden liggen, daer zy naemlijk die van Bedford verlatende, eerſt in dit lant vloeyt. Eerſt bezoekt zy de kerk van *S. Neotus*, gemeenlijk *S. Needes*, van Neotus een man zo geleert, als heyligh, dewelke in 't voort-planten van de Chriſtlijke Godts-dienſt al de vlijt zijns levens beſteet heeft, wiens lichaem van *Neotſtok* in Cornwal hier overgebracht was, en tot zijner eer heeft Alfrik het Palleys van Graef Elfrid in een klooſter verkeert: het welk *Roiſia*, de huys-vrou van Richard Heer van *Claire*, terſtont na d'inval der Normannen, met veel erfgronden verrijkt heeft. Te voren wiert deze plaets van Ainulf, insgelijx een heyligh man, *Ainulfsbury* genoemt, welke naem noch in een gedeelte van 't zelve overigh is. Dicht hier by te *Hailweſton*, een zeer kleen dorpken, zijn twee kleyne bronnen, van welke de eene zoet, de andere eenighſins brak is; de buuren zeggen dat deze goet is tegen ſchurftheyt en lazerye; de andere tegen 't gebrek der oogen. Niet vêr van daer begroet de *Ouſe Bugden*, de voor-treffelijke huyzingen der Biſſchoppen van Lincoln, en door *Hinchinbroke*, eertijts aen de gewijde maeghden geheylight, welke Koning Willem de *Conqueſteur* hier van *Elteſley* in 't Graefſchap van Cambridge gebracht heeft, en nu de woonplaets is van het Ridderlijke huys der *Cromwells*, komt zy in *Huntingdon*, in Saxiſch Huntantun, by Marianus, op een gemeen zegel *Huntersdune*, dat is, de *Bergh der Iagers*, als 't Henricus Aerts-diaken van deze plaets vertaelt, dewelke voor CCCC jaren gebloeyt heeft; waer van het zelve een jager in zijn wapenen voert, en onze Lelandus heeft op een Latijns ambeldt het nieuwe woort *Venantodonum* geſmeet. Dit is de voornaemſte ſtadt van 't geheele Graefſchap, aen welk het ook de naem gegeven heeft, zo in ſchoone gelegenheydt, als de Aerts-diaken zeght, als door haer treflijkheyt, zo door de nabuurigheyt der moeraſſchen, als overvloedigheyt van wilde dieren en viſſchen de nabuurige ſteden vêr overtreffende. Ten tijde van Edward de *Confeſſeur*, op dat ik dit uyt de aentekening van Engelandt hier by voege, zijn in deze burgh vier Ferlingen geweeſt, in twee Ferlingen waren CXVI burgers de gewoonte en gelden betalende, en onder dezelve C Bordieren: In de andere twee Ferlings waren CXI burgers tot alle gewoonten en gelden des Konings. Aen de noort-zijde van de *Ouſe* light zy hooger verheven, meer in 't lang ten noorden uytgeſtrekt, verſiert met vier kerken, en het heeft een klooſterken gehat, van de Keyzerin Machteld, en Euſtatius *Lovetoft* gebout, wiens vervalle muuren wy dicht ten ooſten der ſtad gezien hebben. By de rivier dicht by de brugh, dewelke uyt gehouwe-ſteen zeer ſchoon van aenzien is, ziet men de puyn en plaets van een kaſteel, het welke de oude Edward in 't jaer DCCCC XVII gebout heeft, en David de Schot, dien, als 'er in een oude hiſtory ſtaet, Koning Steven de burgh van *Huntingdon* tot vermeerdering geſchonken had, heeft het met veel werken vergroot. Eyndelijk heeft de tweede Henrijk het zelve, eensdeels om dat het een toevlucht voor de op-roerige geweeſt was, andersdeels om dat de Schotten en *S. Liziers* dikwijls twiſt om 't zelve gerokkent hadden, om alle twiſt te mijden, ter aerden geſlecht, na dat hy, om haer ontijdige twiſt vergramt zijnde, gezworen had, dat noyt die van *S. Lizio*, noch de Schotten meêr om 't zelve twiſten zouden. Van deze puyn-hoopen des kaſteels ziet men, alzo het oog hier onverhindert wijt en breet mach weyden, een ſtuk landts (men noemt het *Portsholme*) van de rivier *Ouſe* omringt, en zeer groot, en zo bloeyzaem boven al wat de Zon beſchout, dat men van het zelve in de Lente-tijt te recht dit vaersken gebruyken magh:

De Lent beſchildert met veel verwen 't dertel landt.

Door de beſchilderde geneughlijkheydt is het zelve zeer vermaeklijk aen de oogen. Aen de andere kant, tegen over Huntingdon, leyt even als haer moeder, waer van zy geſproten is, *Goodmancheſter* heden genoemt voor *Gormoncheſter*: een zeer groot dorp, en zeer vermaert in de landtbouw, gelegen op een ruym en onbepaelt veldt, welke naer de Zon af-helt. Ook is 'er geen ſtadt in gantſch Engelant, die meêr dappere bou-lieden heeft, en meêr ploegen bezight. Want zy beroemen zich, dat zy eertijdts de Koningen van Engelandt, hier door-reyzende, met hondert en tachtentigh ploegen, als tot een pronk-ſtaty uyt-gebracht, ontfangen hebben. Voorwaer onder de onzen eeren zy het boeren-leven (welk Columella de bloet-verwant der wijsheyt noemt) aller-naerſtighſt, 't zy dat men ziet op de voorzichtigheyt der zaek, of op de macht van beê-ſteden, oft op de wil van werken: Een vlek, in zijn tijdt, niet onaengenaem, noemt het die Henrijk van Huntingdon, en ſchrijft waerlijk, dat het eertijdts een edele ſtadt geweeſt is. Want, op dat ik zwijgh van de dikwijls uyt-gegrave penningen der Romeynen, en de ruymte des weghs; de betekening zelve des naems bewijſt, dat zy die ſtadt geweeſt is, welke by Antoninus onrechtlijk DVROLIPONTE voor DVROSIPONTE genoemt wordt; want *Duroſiponte* (houd het my ten beſten dat ik een letterken verandere) betekent by de Britannen het zelve, als *een brugh aen de rivier Oſe*. En dat deze rivier zonder onderſcheyt *Vſe*, *Iſe*, *Oſe* en *Ouſe* genoemt wort, is by allen bekent. Maer die oude naem onder de Saxen vergaen zijnde, zo begon het van Gormon den Deen, dien onzen Alfred, als hy met hem vrede gemaekt hadt, deze landen vergunt heeft, *Gormonceſter* genoemt te worden, na 't getuyghnis van het oude veersken:

't Kaſteel van Ghormon heeft het met de naem vereert.

Dit is hy, van welke I. Picus, een oudt ſchrijver, aldus ſchrijft: de Koning Ælfred heeft de Deenen zoo geſlagen, dat zy hem na zijn believen gyzelaers gaven, dat zy het lant ruymen zouden, oft het Chriſtendom aen-nemen; 't welk ook geſchiet is: want haer Koning Guthrum (welke zy Gormon noemen) is met dertigh Edelen, en byna al het volk gedoopt, en van Alfred tot een zoon aen-genomen, hem de naem van Athelſtam gegeven hebbende, deze dan is gebleven, en hem zijn gegeven de landen der Ooſt-Engelſen, en Nortanhumbren; op dat hy dezelve onder des Konings trouw erflijk zoud queken, die het moordighlijk door-loopen had. Ook moet men hier niet voorby-gaen dat eenige, zelf van die oude ſchrijvers, deze ſtadt *Gumiceſter* en *Gumicaſtrum* genoemt, en zekerlijk beveſtight hebben, dat Biſſchop Machutus hier zijn ſtoel eertijdts gehadt heeft.

De *Ouſe* zich van hier begevende, om nu in 't landt van Cambridge te loopen, beſpoelt tuſſchen zeer genoeghlijke weyden een genoegh ſchoone ſtadt, welke eertijdts by de Engelſche Saxen *Slepe*, en nu *S. Ives* genoemt wordt, van de Biſſchop Ivo Perſa, dewelke omtrent het jaer, als men ſchrijft, zes hondert, Engelandt met een groote ſchijn van heyligheyt door-reyſt, het Godlijk vlytighlijk verſpreyt, en zijn

S.Needs. *Ainsbury.* *Gezonde wateren.* *Bugden.* *Huntingdon.* *Gormonchester.* *Duroſiponte.* *S. Ives.*

zijn naem aen deze plaets, daer hy geſtorven is, gelaten heeft. Waer van niet lang daer na de geeſtlijken zijn lichaem naer *Ramſey* over-gevoert hebben.

Somersham. Nauwlijx drie mijlen van hier ziet men dat ſchoone *Somersham*, eertijts de wooning der Biſſchoppen van Eliene, het welk Graef Brithnot, in 't D C C C C X C I jaer, aen de kerk van Eliene gegeven, en de Biſſchop Iakob *Stanley*, ontbonden in alle overdaet, met nieuwe gebouwen vermeerdert heeft. Een weynigh hooger was het zeer rijke klooſter *Ramſey*, tuſſchen moeraſſen gelegen, alwaer de rivieren ſtaen blijven, na dat zy daer weker aerde gevonden hebben. De beſchrijving der plaets verſtaet kortelijk, zo 't u belieft, uyt de by-zondere hiſtory van dit klooſter: *Ramſey*, dat is, het Rammen eylandt, wort aen de ooſt-zyde, want anders is het vol moeraſſige plaetſen voor de menſchen ongangbaer, daer 't landt vaſt is door twee kleyige hooghten, omtrent twee boogh-ſcheuten van elkander liggende, van een geſcheyden. Welke plaets, eertijdts op een langzame rivier ſlechts de ſchepen, by moy weêr daer aen gevoert in een geneughlijke ſchoot van twee aen-gename oevers ontfangende, nu door ſwaren arbeydt en groote onkoſten, met het ſtoppen van een ſlikkige diepte door een groote hoop van hout, zant en ſteenen, langs een vaſt voet-pat aen de zelfde kant met voeten begaen wort, by-kans twee duyzent ſchreden in 't lang uyt-geſtrekt zijnde, in de breedte wort het een weynigh minder gehouden; het welk zo door Elſe-boomen als riet-boſſchen met de groente der halmen en biezen als in 't rond gekroont is: lang te voren eêr het bewoont wierd, zoo was het met allerhande boomen, en inzonderheyt met een groote meenighte van Olm-boomen bekleedt. Maer nu door lang verloop van tijdt de boſſchen ten deel geſlecht zijnde, ziet men het landt door de vette der aerde ploeghbaer, zeer rijk van allerhande vruchten, beplant met hoven, overvloedigh in weyden, en in de lente door de aengenaemheydt der beemden zeer vermaeklijk voor de aenſchouwers, vermits het gantſche eylandt, met bloemen verſiert zijnde, als met verſcheyde verwen beſchildert wordt. Daer toe wort het omringt door ael-rijke moeraſſchen, en ſtaende wateren, welke allerhande viſſchen en water-vogelen voeden, van welke eene is, *Ramſey Meere*, nu het eylandt alzoo genoemt, het welk, alle andere by-gelege wateren in ſchoonheyt en vruchtbaerheyt te boven gaende, aen de zijde daer 't eylandt grootſt en 't boſch dichtſt geacht wort, de zandige ſtrant van 't zelve zeer fraey beſpoelende, den kijkers een zeer aengenaem ſchouwſpel vertoont, in wiens woeſte diepten men door ingeworpe netten en allerley viſch-want, als ook door geaeſde hengels en andere viſſchers werk-tuygen, zeer dikwijls wonderlijke groote ſnoeken opgehaelt worden, die de inwooners *Hakeds* noemen, en daer de vlijt der water-jagers zich zonder ophouden oeffent: hier wort altijt een veelvoudige vrucht van allerley water-gediert gevangen, nochtans is 'er altijt overvloet van 't gene gevangen wort. Daer na vervolght zy in 't lang, hoe Ailwin, een man van Koninglijk bloet geſproten, en die om zijn groote aenzienlijkheydt en aengenaemheydt, waer door hy by den Koning zeer veel vermoght, *Healf-Koning*, dat is, *halve Koning*, bygenoemt wierdt, door eens viſſchers droom vermaent, dit klooſter opgebouwt, en Biſſchop Oſwold gevordert heeft; hoe de Koning en andere het zelve zoo met inkomſten verrijkt hebben, dat het zeven duyzent van onze ponden om zeſtigh Munniken te voeden, jaerlijx inkomen had: Maer wijl 't nu vernielt is, zoo zal dit aen zommige meêr als genoegh gezeyt ſchijnen; nochtans zal ik uyt den zelfden ſchrijver hier by voegen het opſchrift van Ailwins graf, wijl 't een ongewoone eer- en tijtel vertoont:

Ramſey.

Ramſey Meere.

Hakeds.

HIC REQUIESCIT AILWINUS INCLITI REGIS EADGARI COGNATUS, TOTIUS ANGLIÆ ALDERMANNUS, ET HUJUS SACRI COENOBII MIRACULOSUS FUNDATOR.

Dat is:

Hier ruſt Ailwin des door-luchtigen Koning Eadgars bloetverwant, Alderman van gantſch Engelant, en wonderbaerlijke opbouwer van dit heylige klooſter.

Van hier naer *Peterborrow*, 't welk omtrent tien mijlen van hier is, heeft Koning Canutus, om dat de wegh door eenige water-beken en over-loopingen verhindert was, een wegh (by onze Geſchicht-ſchrijvers wort zy *Kings-delfe* genoemt) met groote koſten niet vêr van *Wittleſmere* een groot meyr geleyt. En gelijk dit klooſter het weſter-deel van dit landt verſiert heeft, zo heeft *Saltria*, eertijts een klooſter der Ciſtercienſers, van de tweede Simon van *S. Lizio* Graef van Huntingdon gebouwt, het middelſte deel vereert. Van 't welk niet vêr is *Cunnington*, 't welke van de eer van Huntingdon (als de burgerlijke Rechts-geleerden ſpreken) bezeten wordt, alwaer binnen een vierkante gracht de uyt-gedrukte tekenen gezien worden van een oudt kaſteel, het welk, gelijk ook *Saltria*, by geſchenk van Canutus, de woon-plaets geweeſt is van dien Deen Turkillus, die hier, onder de Ooſt-Engelſen verkeert, en Suenus der Deenen Koning om Engelandt te berooven beroepen heeft. Na wiens vertrek Waldeof, Siwards des Graven van Northumberlandts zoon, Graef van Huntingdon, het zelve verkregen heeft, als welke Iudith, de dochter van de halve zuſter van Willem de *Verwinner*, getrouwt heeft, en door wiens outſte dochter het zelve gekomen is aen 't Koninglijke geſlacht der Schotten. Want zy is voor de tweede reys getrouwt geweeſt aen David Graef van Huntingdon (dewelke namaels het Rijk van Schotlant bezeten heeft) de jongſte zoon van Malcolm *Can-mor* Koning der Schotten, en zijn vrou Margriet, welke geſproten is uyt het Koninglijk geſlacht der Engelſche Saxen: want zy is de nicht geweeſt van Koning Edmund *Yzere zijde*, van zijn zoon Eadgar de *Balling*. Van David is geboren Henrijk, van Henrijk David Graef van Huntingdon: door wiens tweede dochter Izabel, *Cunnington* en andere erf-gronden door houwlijx-recht gekomen zijn tot Robert *Brus*, van wiens eerſt-gebore zoon Robert, bygenaemt *de Edele*, IAKOB Koning van Groot-Britannien, na de rechte lijn, zijn geſlacht trekt; en van zijn jonger zoon Bernard, die dit *Cunnington* met *Exton* te beurt gevallen is, is geſproten Robbert *Cotton*, een man van Ridderlijke weerdigheydt, dewelke boven zijn andere deughden een treflijk liever en navorſcher is van alle goede konſten, en hier een vertrek geſtelt heeft voor alle by een vergaderde gedenk-tekenen der eerwaerdige outheyt; waer uyt hy my in deze duyſterniſſen, na zijn byzondere beleeftheydt, menighmael verlicht heeft.

Kingsdelfe.

Gemeenlijk Sawtrey.

Cunnington.

Sawtrey. Turkillus de Deen.

Maer deze plaetſen, laegh van aerde zijnde, en vele maenden onder water liggende, en op zommige plaetſen ook als op het water drijvende, zijn van 't beſchadigen der meyren en de zwaerheydt der moeraſſen geenſins bevrijdt. Hier verſpreyt zich zes duyzent ſchreden in de langte, en drie in de breedte, het vochtige en viſchrijke meyr *Witleſmere* in een zeer moeraſſigh landt, maer de zwaerheydt des luchts wordt, gelijk de inwooners zeggen, door de nuttigheydt der viſſcherijen, de overvloedigheyt der weyden, en de menighte der turven om vuur te ſtooken, genoeghſaem vergoedt: want de Koning Canutus heeft, yder vlek by de Mariske geſtelt zijnde, 't eygen Mariske geboden te deelen door Turkillus den Deen, waer van ik terſtont geſproken heb, dewelke het recht zoo gedeelt heeft, dat yder vlek zoo veel van de Mariske tot haer eygen gebruyk eygentlijk hebben zoud, als het vaſte landt van yder vlek de Mariske tegen 't zelve aengeſtelt, raekte, en heeft ingeſtelt dat geenige vlek in eens anders Mariske zoud delven of met de valk vliegen zonder verlof, en dat de weyde aen die alle gemeen zoud zijn, dat is, hoorn, onder hoorn, om de vrede en eendraght onder elkander te beſchermen. Maer dit in 't voorby gaen.

Het meer van Witlesmere.

Als de kinderen en dienaers van Canutus van *Petersburgh* by *Ramſey* ontboden over meyr voeren, zoo zijn hun zeer ſchadelijke winden over-vallen, en terwijl zy luſtighlijk voeren en met vrolijke ſtemmen riepen, is een dwarlend onweder ontſtaen, en heeft haer van alle kanten rondtom gedreven, zo dat zy van haer leven oft behoudenis oft eenige hoop van hulp wanhoopten; doch de barmhertigheydt van den almachtigen Godt heeft haer niet t'eenemael verlaten, nocht gantſchlijk door die ſchriklijke diepte laten inzwelgen: maer heeft zommige van dat woedende meyr na zijn belooning genadighlijk verloſt, en eenige, na zijn rechtvaerdigh verborgen oordeel, in die wateren van dit vergankelijk leven laten overgaen. En als het gerucht van zo groot een ongeluk ter kennis des Konings gekomen was, zo hebben hem vrees en ſchrik heftighlijk bevangen; maer, door raet van zijn edelen en vrienden verlicht zijnde, heeft om de toekomende ongevallen van dat razende ondier namaels te ver-

Het Hiſtorijken van Eliene.

De grontbrief van Sawtrey.

NORTHAMPTONIÆ PARS,

PART OF NORTHAMPTON SHIRE

BEDFORDIÆ COMITATVS; Anglis BEDFORD-SHIRE.

CANTABRIGIÆ PARS, CAMBRIDGE SHIRE.

PART OF THE ISLE OF ELY.

HVNTINGDONENSIS COMITATVS, HUNTINGTON SHIRE.

Septentrio

Occidens

Meridies

Orientis

PETERBOROW

Whitlesey Kings delfe

Farfet Kings delfe

Ramsey Kings delfe

Whitlesey mere

Ramsey moore

Ramsey Fenn Common to many townes

Warboys Fen

Somersham Fen

The Chase

The Iceni.

NORMAN CROSSE HVND.

LEIGHTENSTON HVNDRED.

TOSLAND HVNDRED.

Kimbalton

St. Neot

St. Ives

Huntington

Wabridge Forest

Rameseye

Yaxley

Stilton

Glatton

Sawtry

Alconbury

Leighton

Broughton

Somersham

Fenton

Ouse flu.

Ouse

Nen flu.

Welland flu.

Willington

Dunnington

Mepole

Chartors

Merſh

Whitlſy

Ellorhall

Aldern Wood

Water newton

Elton

Ebon mill

Chesterton

Maddon mill

Maddon

Maddon Bacon

Morborn

Follesworth

Woolfingle

Calcot

Stilton mill

Denton

Glaston

Comington

Salvrey mill

Salvrey moynes

Salvrey

Salvrey Abbey

Salvrey Isaleth

Salvrey Grange

Walton

Walton mill

Wenington

Gerlesey

Great Ravley

Little Ravley

Wyton

Broughton wood

Warbois wood

Warbois

Rowey

Fenton

Sidley

Ould Hurſt

Wood Hurſt

Somersham parke

Celne

Saply parke

Hurford

Walton

Houghton

Holywell

Holywell Fen

Ouse Fen

Ouse flu.

Erith

Alauntham

Owre

Fenny Stanton

Fenny Droston

Hemyngford

Godmanchester

Dunsforone

Hommyngford

Brampton

Burden

Offordes

Beggors Bushe

Boddington

Hilton

Cumyngton

Papworth Annes

Papworth Eured

Graveley

Toſſland

Eſſey

Creyton

Stow

Great Graunſden

Little Graunſden

Abotesley

Wyreſley

Tetworths

Tonſſeild

Winterington

Eyreſbury

Barkforde

Rokkeſden

Eaton

Great Paxton

Little Paxton

Halowſton

Southhoo

Bedington

Great Stoughton

Little Stoughton

Creyngesbery

The more

Melchborne

Over Dene

Swineshead

Peter hill

Newpark

Tilbrok

Margrave

Corrington

Caſe wood

Birtholme lodge

Grafham

Spaldwick

Stowe

Ellington

Eaſton

Sibthorpe

Great Catworthe

Catworthe Mill

L. Catworth

Kiſton

Bithorne

Molſworth

Brenton

Leighton mill

Barham

Woolly

Spaldwick mill

Alconbury

Little Stukeley

Great Stukeley

Molſworth Grove

Old Weſton

Weſton Grove

Weſton mill

Buckworth

Buckworth Grove

Buckworth Bacon

Hamerton

Hamerton mill

Copingford

Salom wood

Sleeple Gidding

Wenvik

Knights mill

Little Gidding

Little Gidding Mill

Great Gidding

Thorning

Luddington

Hamington

Luiton

Elton

Woodſton

Stronground

Norfey Bridg

Norfey

Farfet

Overton Longuil

Overton Watervill

Aldern

Bamph bridge

Lewin

Yaxley

Tyd water

Tyndle water

Glatton fen

Stilton Fen

Fen Dentor

Fen Peterſ Lecet

New Dike

Alon locks

Brik mere

Ramſey mere

Ramſey Abbey

Somerſhame lode

Comer cota

Bevſey

Ramſey

Bigen

Bury

Vpwood

Vpwood mill

Hemyngay

Hemyngay lodge

Bruc caſt.

Bruc

Bayvens

Salvrey moynes

Salvrey mill

Glaston

Denton

Stilton

Stilton mill

Follesworth

Woolfingle

Calcot

Maddon

Maddon Bacon

Morborn

Maddon mill

Chesterton

Overton Longuil

Overton Watervill

Aldern

Bamph bridge

Elton

Woodſton

Stronground

Norfey Bridg

Farfet

Elton

Ebon mill

Water newton

Walthoffford

Stilton

Caſter Durobrivis

Peterborow

Whitlſy

Ellorhall

Merſh

Aldern Wood

Willington

Dunnington

Mepole

Chartors

Ouse flu.

Nen flu.

Welland flu.

Ouse

Owre

Fenny Droston

Fenny Stanton

Hommyngford

Hemyngford

Godmanchester

Dunsforone

Brampton

Burden

Offordes

Beggors Bushe

Boddington

Hilton

Cumyngton

Papworth Annes

Papworth Eured

Graveley

Toſſland

Eſſey

Creyton

Stow

Great Graunſden

Little Graunſden

Abotesley

Wyreſley

Tetworths

Tonſſeild

Winterington

Eyreſbury

Barkforde

Rokkeſden

Eaton

Great Paxton

Little Paxton

Halowſton

Southhoo

Bedington

Great Stoughton

Little Stoughton

Creyngesbery

The more

Melchborne

Over Dene

Swineshead

Peter hill

Newpark

Tilbrok

Margrave

Corrington

Caſe wood

Birtholme lodge

Grafham

Spaldwick

Stowe

Ellington

Eaſton

Sibthorpe

Great Catworthe

Catworthe Mill

L. Catworth

Kiſton

Bithorne

Molſworth

Brenton

Leighton mill

Barham

Woolly

Spaldwick mill

Alconbury

Little Stukeley

Great Stukeley

Molſworth Grove

Old Weſton

Weſton Grove

Weſton mill

Buckworth

Buckworth Grove

Buckworth Bacon

Hamerton

Hamerton mill

Copingford

Salom wood

Sleeple Gidding

Wenvik

Knights mill

Little Gidding

Little Gidding Mill

Great Gidding

Thorning

Luddington

Hamington

Luiton

Wabridge Foreſt

Rameseye

Yaxley

Stilton

Glatton

Sawtry

Alconbury

Leighton

Broughton

Somersham

Fenton

Ouse flu.

Ouse

Nen flu.

Welland flu.

Willington

Dunnington

Mepole

Chartors

Merſh

Whitlſy

Ellorhall

Aldern Wood

Water newton

Elton

Ebon mill

Chesterton

Maddon mill

Maddon

Maddon Bacon

Morborn

Follesworth

Woolfingle

Calcot

Stilton mill

Denton

Glaston

Comington

Salvrey mill

Salvrey moynes

Salvrey

Salvrey Abbey

Salvrey Isaleth

Salvrey Grange

Walton

Walton mill

Wenington

Gerlesey

Great Ravley

Little Ravley

Wyton

Broughton wood

Warbois wood

Warbois

Rowey

Fenton

Sidley

Ould Hurſt

Wood Hurſt

Somersham parke

Celne

Saply parke

Hurford

Walton

Houghton

Holywell

Holywell Fen

Ouse Fen

Ouse flu.

Erith

Alauntham

Owre

Fenny Stanton

Fenny Droston

Hemyngford

Godmanchester

Dunsforone

Hommyngford

verhoeden, aen zijn dienaers en bygelegene ſoldaten belaſt met haer houwers en zweerden een graft in de Marisken tuſſchen Ramſey en Wittleſey af te tekenen en namaels door arbeyts-lieden te zuyveren, van waer, als wy van onze oude geloofwaerdige voor-zaten verſtaen hebben, die gracht van zommige om-wooners *Swerdesdelf*, om de aftekening der zwaerden, de naem gekregen heeft; zommige hebbenze *Cnouts-delf*, na de naem van de zelve Koning geheten, nochtans noemt menze heden gemeenlijk *Steeds-dike*, en wordt gehouden voor de landſcheyding tuſſchen dit Graeffchap en Cambridge.

Swerdesdelfe een ander als Kingsdelfe.

De ooſt-zijde van dit landt wordt verſiert door het kaſteel der *Kinnibanten*, nu *Kimbolton*, eertijdts de wooning der *Mandevils*, namaels der *Bohuns* en *Staffords*, en heden der *Wingfelds*. Waer by het kloosterken *Stoneley* was by de *Brigans* geſticht. Weynigh van hier is *Awkenbury*, 't welk Koning Ian gegeven heeft aen David, Graef van Huntingdon, en zijn zoon, Ian de Schot aen Steven *Segrave*, wiens ik dies te liever gedenk, om dat hy het onder de hovelingen geweeſt is, die geleert heeft dat geenige macht vermogend is; dewijl hy zwaerlijk tot hooge ſtaet opgeklommen is, heeft daer zorghlijk in geſtaen, en is daer ſchielijk afgevallen: want in zijn jonkheyt is hy van een klerk een ſoldaet geworden, en ſchoon hy van nederigen ſtam geſproten was, zoo wierd hy in zijn laetſte dagen nochtans zoo rijk en verheven, dat hy onder de grootſten des Rijx en voot *Iuſticier* van Engelant gehouden is, en alle handelingen des Rijx byna na ſijn believen ſchikte. Doch eyndlijk is hy geheel uyt des Konings gunſt vervallen, en heeft tot aen zijn doot zich in een kloosſter verborgen; en die zich eerſt van 't klerkſchap tot de krijgh door eergierigheydt begeven had, heeft, tot het klerken ampt gekeert zijnde, de kroon die hy gelaten had, zonder afterdocht des Biſſchops weder genomen. Niet vêr van hier is *Leigton*, alwaer Gervaſius *Clifton* Ridder zeer treflijke huyzen begonnen heeft te bouwen, hier by light ook *Spaldwike*, het welk de eerſte Koning Henrijk aen de kerk van Lincoln geſchonken heeft, om haer ſchade te vergoeden, als hy het Biſdom van Eliene, uyt de wijk van Lincoln nemende, inſtelde.

Kimbolton. *Stev. Stegrave.* *Matth. Paris.* *Leighton.*

En daer de rivier *Nen* in dit landt komt, beſpoelt zy *Elton* de woonplaets van het vermaert en out geſlacht der *Sapcots*, alwaer een byzondere kapel is van zonderlinge ſchoonheyt met zeer konſtige geſchilderde glazene venſters, gebout van Elizabeth *Dinham*, weduwe van de Baron *Fitz-warin*, aen dit geſlacht getrout zijnde. Maer een weynigh boven alle deze plaetzen was een ouder ſtedeken by *Walmsford*, welk Henrijk van Huntingdon *Caer Dorm*, en *Dormeceaſter* noemt, en by de rivier *Nene* gedenkt, en dat het voor ſijn tijden geheel uytgeroeyt was. Dit is buyten twijffel het DVROBRIVÆ van Antoninus geweeſt, dat is, *de overtocht der rivier*, en in de zelfde zin wort nu *Dornford* by *Cheſterton* genoemt, en vertoont, behalven de oude penningen, openbare ken-tekenen van een uyt-geroeyde ſtadt. Want de heyr-baen der Romeynen leydt van *Huntingdon* hier recht na toe, en wort een weynigh boven *Stilton*, welk eertijdts *Stichilton* genoemt wiert, aen een hooge dijk gezien, en in de oude Saxiſche kaert *Erminſtreat* genoemt. En hier gaet zy door 't midden van een vierkante wal, wiens noorder zijde ſchijnt met een veſt geſterkt te zijn, daer tegen de andere zijden ſlechts aerd is op geworpen. By 't welk nu onlangs zeer veel geveſten uyt een ſteen oft graf zijn opgegraven, in de hoeve *R. Bevill* van een oudt en doorluchtigh geſlacht in dit lant. Zommige meenen dat deze ſtad beyde de oevers begrepen heeft; en daer zijn'er die meenen dat het dorpken *Caſter* op de andere ſtrant een deel der zelve geweeſt zy, en die meening wordt voorwaer bekrachtight van een oude hiſtory, welke getuyght dat aen de *Nene* geweeſt is een plaets genoemt *Dormundcaſter*, waer in als Kinneburga een kloosterken gebout hadt, het zelve eerſt *Kinneburge-Caſter* en namaels *Caſter* genoemt wierdt. Deze Kinneburga, de alder Chriſtelijkſte dochter van de Heydenſche Koning Penda, en huys-vrouw van Alfred Koning der Nordanhumbren, heeft de heerſchappy in een dienſt-maeghtſchap van Chriſtus verandert, en heeft zelve (op dat ik uyt een oudt ſchrijver ſpreeke) over dit haer kloosſter, als een moeder der heylige maeghden, overſte geweeſt. Het welk namaels omtrent het jaer CIↃ X door de verwoet-

Walmsfort. *Durobrivæ.* *Stilton.* *Ermingſtreat.* *Caſter in't Graeffchap Northamton.*

heyt der Deenen geſlecht was. En daer deze rivier dit Graefſchap begint te verlaten, daer beſpoelt zy *Bottle-bridge* (zoo wort het nu kortlijk genoemt voor *Botolph-bridge*) zeer oude wooningen, dewelke de *Draitons* en *Lovets* van *R. Gimels* door over-erving gebracht hebben tot het geſlacht der *Schirleys*. En dicht by de zelve light *Overton*, nu wanſchiklijk *Orton* genoemt, het welk Nigellus *Lovetoft*, als het aen de Koning door *felonnie* verbeurt was, bevrijdt heeft, wiens zuſter en mede erfgenaem, getrout aen Hubert oft Robert van *Brounford*, van hem kinderen ontfangen heeft, welke de naem van *Lovetoft* aengenomen hebben.

Bottlebridge.

Dit lant van Huntingdon heeft, als het gebiet der Engelſche Saxen nu alreê ten val neighde, tot een beampte Graef gehad Siward; want toen waren 'er in Engelandt noch geen erf-Graven, maer de overſten der landen wierden na 't gebruyk van die eeuw Graven genoemt, met by-voeging van het Graeffchap dier landen, daer zy over geſtelt waren; gelijk deze Siward, dewelke, als hy over dit landt geſet was, Graef van Huntingdon, en weynigh daerna over Northumberlant geſtelt, ook Graef van Northumberlant genoemt wierd. Deze had een zoon Waldeof, dewelke met de tijtel van Graef, overſte van dit lant geweeſt is, door de genade van Willem de *Conqueſteur*, wiens halve zuſters dochter Iudith hy getrout had. En de eerſtgeborene dochter van Waldeof (als Wilhelmus Gemiticenſis verhaelt) heeft Simon Silvanectenſis, oft van S. Lizio gekregen met het Graeffchap van Huntingdon, en heeft gebaert een zoon Simon: doch Graef Simon geſturven zijnde, zoo heeft David de broeder van S. Machteld Koningin van Engelant (welke namaels Koning van Schotlant wiert) zijn huys-vrou getrout, by dewelke hy gekregen heeft zijn zoon Henrijk. Maer namaels door het veranderen van 't avontuur en des Konings gunſt, zoo hebben zomtijts de Schotten, zomtijts de *S. Liziers* deze eer om ſtrijt gevoert, te weten, Henrijk Davids zoon, en Simon *S. Lizius* des eerſten Simons zoon; na dezen Malkolm de Koning der Schotten Graef Henrijx zoon, en na zijn doot, de derde Simon S. Lizius, dewelke zonder kinderen geſtorven zijnde, zoo is Willem Koning der Schotten Malkolmus broeder in zijn plaets gevolght. Want zoo heeft Radulf van Diceto, die toen geleeft heeft geſchreven, in 't CIↃ C LXXXV jaer, als Graef Simon de zoon van Graef Simon zonder kinderen geſtorven was, zoo heeft de Koning het Graeffchap van Huntingdon met zijn toebehooren weder gegeven aen Willem Koning der Schotten. Daerna volghde zijn broeder David, en Davids zoon Ian bygenaemt de *Schot*, Graef van Cheſter, de welke zonder kinderen geſtorven zijnde, en na dat Alexander de tweede, die de dochter van onzen Koning de III Henrijk getrout had, deze tijtel een tijdt lang gebruykt hadt, zoo zijn de Schotten door de aengroeyende oorlogh van die eer en een rijklijk erfdeel in Engelant vervallen. Een genoegh lange tijt daer na heeft de derde Edward Willem *Clinton* tot Graef van Huntingdon gekoren: Dezen, van den tweeden Richart gedoot zijnde, is Guiſcardus Angoliſmius, en na zijn doot, Ian *Holand*, dezen zijn zoon Ian, en diens zoon Henrijk gevolght, dewelke yder in 't byzonder ook Graven van Exon geweeſt zijn. En dit is die Henrijk Graef van Eſton, dien Philippus Comineus (als hy zelfs getuyght) heeft zien bedelen op zijn bloote voeten, terwijl hy zich ſtantvaſtelijk hield aen het huys van Lancaſter, ſchoon hy de zuſter van de vierde Koning Edward tot een vrou getrout hadt. Daerna volghde Thomas *Grey*, dewelke namaels Markgraef van Dorſet, met die eer weynigh tijts verrijkt is geweeſt. 't Is ook zeker uyt de hantveſten, dat Willem *Herbert*, Graef van Penbroek, de brief van verkiezen, waer door zijn vader Graef van Penbroek gemaekt was, in de Cancelry beſtelt heeft te Cancelereren, en dat de vierde Edward in 't XVII jaer van zijn Rijk hem tot Graef van Huntingdon gekooren heeft. Doch by onzer vaderen geheugen heeft de achtſte Henrijk die eer aen Georg *Haſtings* op-gedragen, dien gevolght is Franciſcus, en dezen zijn zoon Henrijk, een man door het lof van ware edelheydt en godtsvrucht ten hooghſten geëert; en dezen zonder kinderen geſtorven zijnde, zoo is zijn broeder Georgius in zijn plaets gekomen, en na Georgius is gevolght zijn zoons zoon Henrijk, dewelke de zelve tijtel noch heden gebruykt.

De Graven van Huntingdon. *Beziet de Graven van Northumberlandt.* *In't laetſte boek 16. cap.* *Ioannes Forden in Scotochronico lib. 8. cap. 3, 6, & 39.* *Matth. Paris. 1243.* *Cap. 50. Beziet de Hertogen van Exon pag. 99.*

In dit landeken telt men 78 Parochien.

DE CORITANEN.

HIer *komen wy nu tot de* CORITANEN, *dewelke, van de* Icenen *inwendiger zeer wijdt door het middelandtſche deel des eylandts verſtroyt zijnde, tot aen de Noordt-zee verkeert hebben, naemlijk in die Landtſchappen, welke nu gemeenlijk* Northamptonshire, Leiceſtershire, Rutlandshire, Linkolnshire, Nottinghamshire, *en* Derbishire *genoemt worden. Van dezer oorſpronklijkheydt zal ik, om niet te ſchijnen onbekende dingen voor bekende te houden, mijn handen afhouden. Want ſchoon dit volk wijdt en zijdt verſtroyt is geweeſt, 't welk* Gur Tani *by de Britannen betekent, indien ik nochtans verzekerde dat de* CORITANEN *daer van genoemt zijn, zoud ik niet met de taerling ſpeelen? Laet zy, die gelukkiger konnen, zekerer ramen. Ik zal ondertuſſchen elk Graefſchap, van die ik genoemt heb, gaen doorzien.*

NORTHAMPTON-SHIRE.

HEt landt van Northampton, by de Saxen Noꝛþaꝛenbonꝛcyne7 en *Northanton-shire*, gemeenelijk *Northamptonshire*, is even als in het midden van Engelandt gelegen, en het ſtrekt zich van het noord-weſten, daer het breeder, allenx verklenende naer het zuydooſten. Ten ooſten liggen die van Bedford en Huntingdon, ten zuyden die van Bukkingam en Oxford, ten weſten die van Warwijk, en ten noorden die van Leiceſter, Rutlandt en Lincoln door de rivieren de kleene *Avon* en de *Wellen* van haer af-geſcheyden. Het ooſterdeel door-loopt van de rivier *Ouſe* tot *Dowbridge* de heyrbaen der Romeynen, die men *Watlingſtreat* noemt, het middelſte en weſter-deel wordt door de rivier *Nen*, welke van de Schrijvers ook *Aufona* genoemt wordt, zachtjens doorſneeden. Het landt is veldigh, zeer bewoont, en verſiert met hoeven der edelen, voor-zien van ſteden en kerken, zoo dat zich op zommige plaetzen wel twintigh, en op andere omtrent dertigh kerk-toorens vertoonen. Van landt is het zeer rijk, zoo van akkeren als weyden. Nochtans niet zeer boſch-rijk als in het uyterſte en ginswaerſte deel overal, als ook op andere plaetzen in Engelant, is het vervult en even als bezet met ſchapen, dewelke, als die Hythodæus gezeydt heeft, plaghten zoo tam te zijn, en voor zoo weynigh gevoet te worden, doch nu, als men zeght, zoo vreetigh en wildt beginnen te zijn, dat zy de menſchen verſlinden, en zelfs de landen, huyzen en ſteden, verwoeſten en berooven.

Schapen. Utopia van Th. Morus.

Op de zuyder grenzen, daer de rivier *Ouſe*, nu dikwijls genoemt, ontſpruyt, licht op een zachjes opgaende plaets, waer uyt veel bronnen ontſpruyten, *Brakley*, eertijdts een treflijke koop-ſtadt van wol; hoe groot en rijk zy geweeſt is vertoont zy den vreemdelingen alleen uyt haer puynhoopen en *Mayer*, den welken zy tot haer hooghſte overheydt hebben. De *Zoucheys*, welke Heeren van de plaets geweeſt zijn, hebben aldaer een Collegie geſticht, van de welke het tot de *Hollants* en Lovells als door navolging van houwlijx-gift gekomen is; maer *Lovell* ten tijde van de zevende Henrijk gebannen zijnde, zoo hebben de *Stanleys* het door gunſt van den Koning gekregen. Doch het Collegie, heden ontdaen en vervallen zijnde, behoort tot de Magdalenenſe van Oxford, die 't voor een vertrek houden. Ook is deze plaets by onze voor-ouders niet weynigh vermaert geweeſt door de gedachtenis van het kindeken Rumbaldus, dewelke (als men in zijn leven leeſt) eens Konings zoon zijnde, als hy hier eerſt gebooren wierd, ik weet niet wat voor heylige woorden geſproken, en zich Chriſten te zijn beleden heeft, en terſtont gedoopt zijnde geſtorven is.

Brakeley.

Van hier omtrent ſes duyzent ſchreeden ten noorden langs een boom-rijke wegh gegaen zijnde, hebben wy eerſt *Aſtwel*, alwaer T. Billing eertijdts vermaerde Opper-Iuſticier in de Koninglijke Bank gewoont heeft, van dewelke het zelve erflijk tot het oude geſlacht der *Lovells* gekomen is: en daerna *Wedon* en *Wapiham* gezien, welke het geſlacht van *Pinkeney* tot een Baronny bezeten heeft, tot dat H. van *Pinkney* den Konink de eerſte Edward tot erfgenaem ſtelde, daer (als Tacitus zeght) van een goede vader niet als een quaet Vorſt tot erfgenaem geſtelt wort. Van hier geracktmen voort tot TRIPONTIVM, aen het welk Antoninus, doch niet op zijn plaets, gedenkt: want ik meen, dat dit het zelve geweeſt is, 't welk wy heden *Torceſter* noemen; ook zijn 'er geen bewijs-redenen van een flaeuw geloof overigh. Zoo *Trimontium* in Thracien van drie bergen: *Triturrita* in Tuſcien van drie toorens: *Tripolis* van drie ſteden haer naemen gekregen hebben; zo twijfel ik niet of dit ons TRIPONTIVM is na drie bruggen genoemt. Ziet hier in dit *Torceſter* wort de heyrbaen der Romeynen, dewelke tuſſchen dit en *Stonyſtratford* zich zeer opentlijk op zeer veele plaetzen vertoont, door drie voorneme diepten van een gedeelde vloet doorgeſneden, dewelke dat eertijdts, als ook heden, met bruggen t'zaemgevoeght geweeſt zijn, overtuyght de noodt-zaeklijkheyt. En zoo ghy een Britan vraeght, hoe de Britannen drie bruggen noemen, zoo zult ghy terſtont van *Tairponte* hooren: en de goede mannen, van welke ik deze Roomſche penningen gekregen heb, beveſtigen dat *Torceſter* de rechte naem van deze plaets is, en zy meenen dat het van de toorens alzo genoemt is. Marianus noemt het nochtans *Toueceſter*, zoo het boek niet beſmet is, by den welken wy lezen, dat het in 't jaer D CCCC XVII zoo ſterk geweeſt is, dat het de Deenen geenzins hebben konnen over-winnen, en dat het de oude Edward naemaels met een ſteenen muur omringt heeft: Wy hebben nochtans in 't naſpooren geen tekenen van veſten gevonden. Daer is alleen een groote by een gebrachte aerd-hoop overigh, die zy *Berihill* noemen, zijnde in byzondere hoven over al met kerſſeboomen bepoot: En 't zelve heeft de tijdt zoo verwonnen, dat zijn gelegenheydt, namen en oude penningen, die hier dikwijls gevonden worden, danken magh, dat het oudt geacht werde. Want daer is niets gedenkwaerdighs in, als de eenige kerk die het heeft, dewelke nochtans groot en ſchoon is, waer in D. *Sponde* eertijdts haer Rector, die zy zeggen dat aen de kerk en aen de ſtadt veel verdient heeft, in een fraey gebout graf begraven light. Maer inde buurt vertoonen zich by *Elton* zeer ſchoone huyzingen van het Ridderlijke geſlacht der *Farmers*.

De Baronny der Pinkeneys.

Tripontium.

De voorbyloopende rivier willen zommige dat Tone genoemt wort.

De rivier, waer meê *Torceſter* beſproeyt wort, vloeyt, terwijl zy na de *Ouſe* loopt, voorby *Grafton*, welk nu des *Konings eer* geacht wort, doch eertijts is het de wooning geweeſt van het geſlacht van *Widdevil*, waer uyt Richard een zeer dapper vermaert man geſproten is, dewelke, om dat hy Iaquet weduwe van Hertogh Ian van Bedford en dochter van Pieter van Luxenborgh Graef van S. Paul, zonder des Koninx verlof getrout hadt, van de VI Henrijk geſtraft is met duyzent ponden van onze munt. Dewelke hem nochtans namaels met de eer van Baron *Widdevil* van *Rivers* vereert heeft. Met dezes dochter Eliſabeth is de vierde Edward heymelijk ge-

Grafton.

Widdevill, oft Wodvill.

Septentrio

Occidens

Orientis

Meridies

Stward E. | Simon Senlis E. | William Bohun E. | Humfrey Bohun E. | Thomas Woostok.

Humfrey Stafford. | William parr M. | Henry Howard E.

LEICESTRENSIS COMITATVS PARS,

PART OF LEICESTER SHIRE.

RVTLANDIE PARS.

PART OF WARWICK SHIRE.

WARWICENSIS COMITATVS PARS,

OXONI- ENSIS COMITATVS PARS,

Part of Oxford shire.

BVCKINGHAMIENSIS PARS

PART OF BEDFORD SHIRE.

BEDFORDIEN SIS COMITATVS PARS,

HVNTINGDONEN SIS PARS.

CANTABRIGIENSIS COMITATVS.

COMITATVS NORTHANTONENSIS, Vernacule NORTHAMPTON SHIRE.

Milliaria Anglicana, quorum quatuor unum Germanicum faciunt.

Market Deping · Crowland · Stanford · Oundle · Thrapston · Higham feyres · Wellingboro · Northampton · Oulney · Daventre · Towcester · Brackley · Buckingham · Stonystratford · Yaxley · Holme · Cumyngton · Ramsey · Ramsey mere · Bury · Wistow · Whittlesey Mere · Ugmere · Great Gedding · Chellington · Stoke Golding · Castlethorp · Calverton · Beachampto · Shenton · Deer Dene · Nether Dene · Hargrave · Chelston · Chrington · Sawtrey · Pythorn · Kesten · Raundes · Stamwicke · Ringsted · Arldsboro · Hamerton · Yardley Gobis · Yardley Hastings · Grafton · Albrighton · Whitlebury · Paulesbery · Potterspury · Wakerton · Deuschanger · Wikins · Lechamstede · Boveton · Wilden · Lillingston Lovell · Lillingston Dayrell · Whitfelde · Turvesson · Westbury · Fulwell · Finmere · Mixbury · Tingwick · Tingewell · Akeley · Maids Moreton · Foscott · Thornton · Radclive · Chackmore · Stowe · Hinton · Preston Capes · Moreton pynkney · Eydon · Woodford · Byfield · Boddington · Clyndon · Aston · Farnebro · Cropredy · Chipping warden · Edgcott · Calcworth · Wardenton · Dawes more · Chalcombe · Thorp mondvill · Middleton · Morston · Ferrybo · Radston · Steane · Hinton · Newbottle · Kings sutton · Charleton · Ayno · Croughton · Aldersbury · Chesterton · Bodicott · Overthorp · Warkworth · Hanwell · Adderbury · Bodington · Scaldern · Mixbury · Fulwell · Westbury · Imley · Brackley · Turvesson · Whitfelde · Lillingston Dayrell · Lillingston Lovell · Dorrell · Wikins · Lechamstede · Boveton · Beachampto · Calverton · Stonystratford · Wakerton · Potterspury · Paulesbery · Whitlebury · Albrighton · Grafton · Yardley Gobis · Yardley Hastings · Hamerton · Arldsboro · Stamwicke · Ringsted · Raundes · Pythorn · Kesten · Sawtrey · Chrington · Chelston · Hargrave · Deer Dene · Nether Dene · Shenton · Castlethorp · Calverton · Beachampto · Boveton · Wilden · Tingewell · Tingwick

getrouwt; en is voorwaer de eerſte van onze Koningen geweeſt, die, na 't verkrijgen van 't Rijk, met een van zijn onderdanen gepaert is. Maer daer meê heeft hy zich en zijner vrouwen bloet-verwanten veel quaets berokkent, als men in onze geſchriften zien magh. Deze Richard *Widdevil* Heer van *Rivers*, *Grafton*, en van *la Mote*, was van de vierde Edward, nu zijn Schoon-zoon, (ik zal uyt de keur-brief zelve ſpreken) gekoren tot Graef van Rivers door het gorden van 't zwaert, om te houden voor zich en zijn mannelijke erfgenamen met een leen van twintigh ponden door de handen van de Ondergraef van Northampton; en terſtont tot *Conſtapel* van Engelandt met de grootſte eer geſtelt zijnde, om dat zelve ampt (ik ſpreek uyt het eygen ſchrift) door zich oft genoeghzame gemachtighde voor de tijdt zijns levens te aenvaerden, te bedienen en te plegen, ontfangende alle jaren c c ponden uyt de *Scaccarium*, met volle maght en aen-zien om te onderzoeken en procederen in zaken van miſdaet van gequetſte Majeſteyt, oft na zijn gelegentheyt, de voornoemde zaken en handelingen met alle haer uyt-ſtekende invallen en byvoeghſelen te verhooren, onderzoeken, met een behoorlijk eynde bepalen, ook ten hooghſten en opentlijk zonder tegen-morren, en by vorm van oordeel, alleen de waerheydt van de daedt ingezien zijnde, en ook met des Konings handt als 't gelegen ſchijnt in onze plaets, zonder beroep. Maer hy, deze eer en ampten weynigh tijdts gebruykt hebbende, is in de ſlagh by *Edgkote* voor zijn Schoon-zoon verwonnen, en voorts gevangen zijnde gedoodt.

Graven van Rivers.

7. Edw. 4. Conſtapel van Engelandt.

En hoewel zijn ſtam in zijn zonen, als verſtorven zijnde, afgebroken is, na dat Antonius Graef van *Rivers* van de derde Richard onthooft wierdt, en Richard en zijn andere broeders ſturven zonder kinderen: zo hebben nochtans de dochters zeer ſchoone voort-ſpruytſels uyt zich verſpreyt. Want uyt dezelve is voort-gekomen de Koninglijke ſtam van Engelandt, de Mark-graven van Dorſet, de Graven van Eſſex, de Graven van Arondel, de Graven van Wigorn, de Graven van Derby, en de Baronnen van Stafford.

Sacy Forreſt.

Forreſta de Salceto.

Achter *Grafton* light *Sacy Forreſt*, ge-eygent zijnde aen de jaght, meêr ten ooſten is 't overal met dorpjes bezet, onder welke de voornaemſte zijn *Bliſworth* de wooning der *Waken*, dewelke geſproten zijn uyt die doorluchtige ſtam der Baronnen van *Wake* en *Eſtotevile*, *Pateshull*, welk eertijts een vermaert geſlacht benoemt heeft, *Greenes-Norton*, van de *Greenes*, mannen in de vorige eeuw om haer rijkdommen zeer vermaert, alzoo genoemt; te voren, zoo ik my niet bedriegh, hieten 't *Norton Dany*, het welk bezeten wierdt op het hooft van den Koning, door den dienſt van de rechterhandt op te lichten voor den Koning alle jaren op Kersdag, overal daer hy in Engelant was. *Wardon* een Hondreds, het welk tot zijn Heeren gehadt heeft de voort-ſpruytſels van Guidon van *Reinbudcourt* den Noorman, welker erfgoet door de *Folliots* tot Guiſcard *Leddet* gekomen is, wiens dochter Chriſtiane aen haer man Henrijk van *Braibrook* veel kinderen gebaert heeft, doch de oudſte Guiſcard *Leddet* heeft de naem van zijn moeder aengenomen; maer korts daer na zijn door de vrouwen tuſſchen Willem en Ian *Latimer* van *Corby*, gebroeders, zeer ruyme erfgronden gedeelt. Van deze zijn de *Grifins* in dit Graefſchap, en van den ander die oude Baronnen *Latimers* in 't landt van York geſproten.

Inq. 44. Ed. 3.

Wardon.

Baronnen Latimers.

De rivier Nen.

Hooger ten noorden opent de rivier *Aufon* zijn bronnen (want *Avon* betekent by de Britannen in 't gemeyn alle rivieren) welke by de bywoonders *Nen* genoemt wordt, en loopt van de weſtkant met dikwijls weêrkeerende oevers eenighſins door 't midden van dit landt, en zalight het met zijn geduurige dienſt. 't Is voorwaer een zeer edele rivier, en zo ik zien kan, eertijts met Roomſche bezettingen voorzien geweeſt. Want als alreê het herwaerſte deel van Britannien onder Keyzer Claudius in de maght der Romeynen geraekt was; zoo dat die gene, die 't zelve bewoonden, Bontgenooten der Romeynen genoemt wierden, en de ginswaerſte Britannen, dikwijls in dezer landen vallende, alles met gewelt roofden; en de bontgenooten zelve, lichtelijker het heerſchen der Romeynen als haer gebreken konnende verdragen, dikwijls met de andere aenſpanden; zoo maekte P. Oſtorius (zegt Tacitus) gereetſchap om door beſlote kaſteelen de Antona (durfd ik, ik las *Aufona*) en Sabrina te bedwingen, dat is, zoo ik 't wel verſta, hy heeft beſloten door veſtingen, aen de rivieren geſtelt, de gins en herwaerſte Britannen te bedwingen, op dat zy elkander niet zouden te hulp komen tegen de Romeynen. Wat voor een rivier deze *Antona* zy, zal niemandt zeggen; Lipſius, die Zon van onze tijdt, heeft oft deze nevel verdreven, oft my heeft voorwaer een wolk gantſch om-vangen. Hy wijſt met de vinger op *Northampton*, en ik meen dat *Antona* voor *Aufona*, waer aen *Northampton* gelegen is, in Tacitus ingeſlopen is. Want het wordt gehouden omtrent de navel oft 't midden van Engelant, alwaer uyt een heuvel drie rivieren ontſpruyten, dewelke elk een verſcheyde wegh loopen, de *Cherwell* naer 't zuyden; de *Leame*, dewelke terſtont van een tweede *Aufona* naer de Severne loopende ontfangen wordt, naer 't weſten; en deze naer 't ooſten. Van welke deze twee *Aufonen* het eylant alzo dwars doorſnijden, dat die uyt het noorder-deel van 't eylant komen, nootzacklijk een van dezelve moeten over-varen. Derhalven na dat Oſtorius de Severne en deze *Aufonen* geſterkt had, zoo behoefde hy uyt Wallien en het noorder-deel van Britannien niets voor zijn Romeynen en Bontgenooten te bevreezen, dewelke toen ter tijdt alleen het naeſt-gelege deel van Britannien tot de vorm van een Provincie gebracht hadden, als Tacitus elders zelve getuyght.

De rivier Cherwell.

Antona van Tacitus.

Van deze kaſteelen van Oſtorius, ſchijnen die groote veſtingen en krijghs-graften, dewelke hier gezien worden by *Gildsborough* en *Dantrey* tuſſchen de bronnen van beyde de Aufonen, die verſcheydelijk loopen, en daer alleen de overgang naer het herwaertſte deel van Britannien zonder overvaert over de rivieren open ſtont, ontſproten te zijn. Dat by *Gildsborough* is groot en wijdt, maer dat by *Dantrey* is grooter en wijder; want zijnde van een vierkante vorm op een hooge heuvel, van waer het ondergeworpe landt wijdt en breet kan bezien worden, en hebbende ten ooſten een bolwerk (*Spelwell* genoemt) beſluyt binnen haer opgeworpe wal omtrent twee hondert margen landts. Tuſſchen welke de boeren dikwijls der Roomſche Keyzeren penningen tot een kentecken van outheyt vinden. Dies zijn zy onwaerachtigh, die ſtaende houden, dat het een werk der Deenen geweeſt is, en dat de bygelege ſtadt daer van *Dantrey* genoemt wort, het welk, heden door de herbergen zeer bekent zijnde, een huys van de Auguſtijnſche broeders gehadt heeft, dat (als men zeght) H. van *Faweſley* ſtichte.

Gildesborough.

Dantrey.

By de bronnen van de *Aufone*, om daer weêr naer toe te keeren, ligt *Catesby*, waer van benoemt geweeſt is een out geſlacht, doch nu van verdoemder gedachtnis, om het ſchriklijkſte, gruwlijk, en in alle eeuwen ongehoorde ſchelmſtuk, welk Robert *Catesby* van *Aſhby S. Leger*, die ſchantvlek van zijn volk, ſchandlijk door ſtoutheydt woedende, gruwlijk na wreetheydt hygende, zijns Vaderlandts en Vorſten verderf godlooſlijk betrachtende, onder den ſchoonen ſchijn van Godtsdienſt noch onlangs gebrouwt heeft. Doch laten de tijden van hem zwijgen, op dat door zijner verhael den nakomelingen de vlekken van onze eeuw niet bekent werden, welke wy niet zonder ſchrik gedwongen zijn te bezuchten, wijl ook de ſtomme en ziellooze dingen zelve, door zoo groot en onwaerdigh een gruwel van dat op-genomen ſchelm-ſtuk, ſchijnen bewogen te worden. Hier beneven ligt *Faweſley*, alwaer de Ridderlijke *Knightleys* lang gewoont hebben, welke van die oude *Knightleys* van *Cnowshall*, in het Graefſchap van Stafford, geſproten zijn. Meêr ten ooſten aen de *Aufone*, nu zeer kleyn zijnde, light *Wedon* neven de heyr-baen, het welk Wolphers, Koning der Merciers, Koninglijk huys was, zijnde van zijn dochter Werburga, een zeer heylige maeght, in een klooſter verandert, wiens wonder-daden, in 't verjagen van de ganzen van hier, onze lichtgeloovige ſchrijvers zeer hoogh geroemt hebben. En zo ik niet achte dat dit is, 't gene in Antoninus Reys-boek BANNAVENNA, BENNAVENNA, BENNAVENTA, en eens verdurvelijk ISANNAVENTA genoemt wordt, ſchoon dat 'er geenige uyt-gedrukte ken-tekens van de naem overigh zijn, (vermidts de groote ouderdom alles vernielt en verandert) ik zoud vreezen de waerheydt te beſpotten; ſchoon ik te voren het tegendeel gevoelt heb. Want de gelegenheyt en wijdte van de naeſte bezet-plaetſen en oude verblijvingen komt juyſt over-een, en in de naem zelve van *Bannavenna* vertoont zich de naem van de rivier *Aufon*, wiens bronnen hier naby zijn, eenighzins niet duyſterlijk. Inſgelijx ſtrekt zich de heyr-wegh van hier recht naer 't noorden dikwijls met een af-gebroke en verſlete dijk, maer meeſt

Catesby.

Faweſley.

Wedon on the ſtreet.

Bannavenna.

tegen

tegen over het dorpken *Creke*, alwaer zy noodtzaeklijk met bruggen t'zaem-gevoeght wierd, en op zommige plaetsen met een uytstekende dijk tot aen *Dowbridge* by *Lilborne*.

Althorp. Een weynig meêr ten noorden ziet men *Althorp*, de wooning van 't doorluchtigh en Ridderlijk geslacht der *Spensers*, het welk aen vele en insgelijx doorluchtige geslachten vermaeghschapt is, en uyt het welke nu onlangs onze doorluchtighste Koning Iakob de vijfde, Ridder in ongebrokener rye, Robbert, een zonderling lief hebber van de deugt en geleertheyt, met de tijtel en eer van Baron *Spenser* van *Wormeleighton* verçiert heeft. Hier naby schijnen tot een eenigh voor-beeldt van een heerlijk gebou, de huyzen *Holdenby*, de welke Christoffel *Hatton*, geheyme Raeds-heer van Koningin Elizabeth, groot Cancellier van Engelandt, en Ridder van de orde van S. Joris, een man (ik zal niet zeggen, dat met de waerheyt geloochent kan worden) van een byzondere Godtvruchtigheyt tot Godt, van verzochte trouheyt tot het Gemeene best, van ongekreukte oprechtigheyt, en in 't uyt-reyken van aelmoessen vêr de aller-mildadighste, op zijner over-groot-moeder erf-gront, welke erfgenaem was van het oude geslacht der *Holdenbeys*, (tot het grootste en laetste gedenk-teeken van zijn jeught, als hy zelf namaels placht te zeggen) gebout heeft. De zelve *Hatton* heeft, 't gene hem niet minst tot lof gestrekt heeft, de heylzame handt aen de goede konsten en geleertheden zeer gaern gereykt. Doch hy is, gelijk hy Godtvruchtlijk geleeft heeft, ook Godtvruchtelijk in Christus ontslapen; zijn lof zal nochtans, door het licht der letteren verheerlijkt, klaerer schijnen, als door dat heerlijke en zoo groot een man waerdige graf, het welk de Ridder Willem *Hatton*, zijn aengenome zoon, hem tot zijner gedachtnis met groote kosten in de kerk van S. Paulus tot Londen vereert heeft.

Baron Spenser. Holdenby. Christoph. Hatton gestorven 1591.

Beneden deze plaets loopt de *Aufone* zeer zachtjes, en wort terstont ten noorden met een t'zamen-vloeyend beexken vermeerdert, alwaer aen die t'zamen-loopende rivieren de stadt *Northafandon*, alzoo van de rivier en kortlijk *Northamton* genoemt, alzoo gelegen is, dat zy van de eerste ten westen, van de andere ten zuyden bespoelt wordt. De welke ik onlangs lichtlijk vermoede dat 'et dat oude *Banaventa* was; maer een dwalend gissen werde genezen door bekentenis. Zy schijnt de naem gekregen te hebben van haer gelegenheydt aen de noord-strandt van de rivier *Aufone*. De stadt zelve, de welke schijnt geheel van steenen op-gebout geweest te zijn, is voorwaer zeer schoon van huyzen, ruym genoegh, en in vesten besloten, van de welke zich een groote vlakte rondom aen de oogen vertoont. Ten westen heeft zy een oudt kasteel, aen 't welk ook de oudtheyt zelve tot eer gedijdt, gebout van Simon van *S. Licio*, gemeenlijk *Senliz*, de eerste Graef van Northamton van die naem, de welke ook de groote kerk van S. Andries geheylight zich tot een graf gevoeght, en de stadt, als men zeght, vertimmert heeft; en zijn jongste zoon Simon heeft het klooster *De la Prey* voor de Nonnen buyten de stadt gesticht. In de Saxische zeven-heersching schijnt het onder de voet gelegen te hebben, en in de Deensche invallen maken de Schrijvers gantsch geen gewagh van 't zelve, als toen de Deen Suanus met onvermoge en verwildert gemoedt zeer groulijk door Engelant woede. Want toen is 't (als Henrijk van Huntingdon getuyght) door 't ingeworpe vuur af-gebrant. Onder 't gebied van den heyligen Edward zijn in deze stadt geweest, als 'er in de Aentekening van Engelant staet, 60 burgers onder 't gebiedt van den Koning, hebbende zoo veel verblijf-plaetsen: van deze waren 'er, ten tijde van de eerste Willem, veertien woest, en 47 overigh. Behalven deze waren 'er in de nieuwe burght 40 burgers in de heerschappy van Koning Willem. Na 't gebiedt der Noormannen heeft het de belegering der Baronnen kloeklijk ten spot gestelt, als zy, om byzondere oorzaken Koning Ian zeer nijdigh zijnde, alles met geweldt en moordt beschadighden, 't welk zy nochtans met de schijn van Godts-dienst en 't gemeene best zo bedekten, dat zy zich 't heyr-leger van God en de Heylige kerk noemden: ten welken tijde men zegt, dat de wal hier by, *Hunshill* genoemt, gebouwt is, maer niet met gelijke uytgang tegen de wettige derde Koning Henrijk, als hy de oproerigen tegen-stond. Want als die Baronnen, in oproeren op-gevoedt, van hier tegen hem ter wapen bliezen, zoo heeft hyze met het door-breken van de muur lichtlijk verwonnen. Daer na, gelijk ook te vooren, hebben de Koningen hier, om dat het als in 't midden van Engelandt light, dikwijls de Parlamenten vergadert. En in 't MCCCCLX jaer heeft het een schaedlijke slagh gezien, in de welke, Engelandt door oproer gescheurt zijnde, Richard *Nevill*, Graef van Warwijk, met de neêrlaegh van veel Edelen den ellendighsten de zeste Koning Henrijk, nu ten tweedemael gevangen, tot een jammerlijk schouw-spel weghgevoert heeft. Voorts beschrijven onze Wis-konstenaers de lengte van Northamton op XXII graden, XXIX minuten, de breedte op LII graden, XIII minuten.

Northamton.

1075. *Regist. S. Andreæ.*

Het heyr-leger van Godt.

Mathematici.

Van hier spoeyt zich de *Aufone* neven *Castle Ashby*, alwaer Henrijk, Baron van *Compton*, zeer treflijke huyzingen begonnen heeft, en hier by ligt *Yardley Hastings*, van de *Hastings*, eertijdts Graven van Penbroek, dien 't toebehoort heeft, alzoo genoemt, nae de markt *Wellingborow*, eertijdts *Witlingborrough*, alwaer van 't ooften inloopt een rivierken, af-komende door *Rushton* en *Neuton* der *Treshams*; *Geddinton*, alwaer een Koninglijk kasteel geweest is, en noch een kruys is ter eeren van Æleonoor, huys-vrouw van de eerste Koning Edward: *Boughton*, toebehoorigh aen 't Ridderlijk geslacht van *Sherpen-heuvel*: *Kettering*, een wel verzochte markt, en hier dicht by *Rouwell*, vermaert door de paerde-markten, door *Burton* (insgelijx een Baronnie mist my de naem niet) van Alanus van *Dinant*. Want de eerste Koning Henrijk heeft hem met die naem een Baronnie in dit Graefschap gegeven, om dat hy in een lijf-gevecht de Scherm-meester des Konings van Vrankrijk by *Gizors* verslagen had, en *Harrouden*, wiens Heer, Niklaes *Vaulx*, Overste der Guinen in Picardyen, van de achtste Koning Henrik tot Baron gekoren is.

Yardley.

Kettering. Lib. Inquis. in Staccario.

Baron Vaulx.

Van hier loopt de *Aufone* na *Higham* der *Ferrers*, eertijdts een stadt, waer na het *Higham Ferrers* genoemt is, de welke hier ook haer kasteel gehat hebben, wiens vervallen puyn men noch dicht by de kerk ziet. Een waerachtig en treflijk çieraet van deze stadt was Henrijk *Chicheley*, Aerts-bisschop van Cantelbergh, de welke hier een treflijk Collegie, waer in hy wereldtsche Klerken, en Proveniers gestelt heeft, en te gelijk een gast-huys voor arme lieden gebouwt heeft. Daer na bespoelt zy *Addington*, eertijdts aen de *Veren* behoorende, en *Thorpston*, gemeenlijk *Thrapston*, en het hier tegen over-liggende *Draiton*, de huyzingen in de voorgaende eeuw van H. *Green*, namaels door zijn dochter van Ian en Edward *Stafford*, Graven van Wilton, doch nu van den Baron *Mordaunt*, tot den welken het van de *Greenen*, de grootste vernaemde Edel-lieden in dit landt, gekomen is. Daer na spoelt zy byna rondom een schoon stedeken, en benoemt het *Oundale*, verderflijk voor *Avondale* geheeten, alwaer niets te zien is als een zeer schoone kerk, en een School om de jeught te stieren, met een gast-huys van W. *Laxton*, eertijdts Schout van Londen, aldaer gesticht. Hier by light het kasteelken *Barnwell*, 't welk nu met nieuwe gebouwen verzien is van de zeer doorluchtige Ridder Edward van *Scherpen-heuvel*, de welke uyt de oude stam der *Scherpen-heuvels*, als de wapenen uytwijzen, gesproten is. Eertijdts was het een bezitting van Berengarius *Le Moigne*, dat is, *de Munnik*, niet als zommige meenen van Berengarius Turonensis, wiens gevoelen van 't Nachtmael eertijts van de E.V. in een vergadering t'zamen-beroepen, verdoemt is. Namaels begroet zy het kasteel *Fotheringhay*, omheynt met zeer geneughlijke weyden, het welke onder het gebiedt van de derde Koning Henrik, als de Edelen de sterkste plaetsen tot af-val noodighden, van Willem, Graef van Albemarle, op het onvoorzienste ingenomen is, en de welke het omgelege lant wijt en zijt verwoest heeft, als Matthæus Paris getuygt. In welke tijdt het schijnt aen de Graven van Huntingdon toebehoort te hebben. Lang genoeg daer na heeft de derde Edward het aen zijn zoon Edmond van *Langley*, Hertogh van York, als tot een erfdeel oft *Appennagie*, als men het noemt, op-gedragen, die het kasteel herbout, en een verheve vesting, 't welk men gemeenlijk *The Keepe* op de kasteelen noemt, even als een paerden voet-strik, het welk het wapen was van het geslacht van York, op-gemaekt: Hertogh Edward van York zijn zoon heeft 'er in 't tweede jaer van de vijfde Henrijk, en MCCCCXV na Christus geboorte, als uyt de bastart veerskens, aldaer ingeschreven, blijkt, een zeer schoone Collegiale kerk gebouwt; in de welke hy zelf, in de Agincourtische slagh verslagen zijnde, als ook Richard,

Higham Ferrers.

Mat. Parker.

Oundale.

Barnwell.

Fotheringhay.

Hertogh van York, zijns broeders zoon, de welke by *Wakefeld* gebleven is, en zijn huys-vrouw Cecilia *Nevill* zeer heerlijke graven gehat hebben, de welke te gelijk met het hooger deel van de kerk zijn uyt-geroeyt geweeſt. Nochtans heeft de Koningin Eliſabeth, tot haerer gedachtniſſe, twee gedenk-teekenen in 't laeger deel der kerk, welk overigh is, laten oprichten. De welke nochtans (zoo groot was de gierigheyt der verzorgers) zoo groote Vorſten, de welke uyt Koningen gebooren, en van welke de Koningen van Engelandt voort-gekomen waren, weynigh waerdigh geacht worden. Die Cecilia heeft in weynigh jaren opentlijk gezien, hoedanige ſpeelen 't onmachtigh Avontuur (zoo men zoo ſpreken mach) uyt der machtigen ongelukken zich voort-brengt. Want zy heeft gezien haer man Richard het Rijk alreê door hoop inſlokkende, met haer zoon de Graef van Rutland in een bloedige ſlagh gedoot; en weynigh jaren daer na haer oudtſte zoon de vierde Edward tot de Koninglijke waerdigheyt verheven, en door een onrijpe doot wegh gerukt, na dat hy zijn broeder Georgius, Hertogh van Clarencien, eerſt gedoot had. Daer na heeft zy haer andere zoon Richard met het ſchadelijk ombrengen van zijn neven, en ſchande van zijn moeder, (want hy heeft zijn moeder verweten dat zy haer eerbaerheydt gekrenkt had) na 't opperſte gebiedt ſtaende, en de Rijx-ſtaf nu verkregen hebbende, terſtont in een veld-ſlagh omgebracht gezien. En waren haer ellenden alzoo aen een geſchakelt, dat de laetſte dagh altijdt bitterer verſcheenen heeft als de eerſte. 't Gene de andere zeer vermogen Vorſtin Maria, Koningin van Schotlant, alhier gebeurt is, heb ik liever te zwijgen als te gedenken: laet het vergeten 't zelve wegh nemen, zoo het kan; zoo niet, zoo laet het zwijgen 't zelve heelen. Onder de beſte Vorſten zijn 'er, de welke, eenmael met de macht voorzien zijnde, door haer byzondere raedtſlagen de heylige Godts-dienſt met verborge liſtigheden ſchoon weten te bedekken; daer zijn 'er ook, de welke den Godts-dienſt, de verzekertheyt der Vorſten, en de behouding des volx, (welk de hooghſte wet is) waerlijken van herten bezorgen. Ook kan men niet ontkennen, dat zelfs de beſte Vorſten, even als de Stier-luyden der ſchepen, door een woeſt onweêr zomtijdts tegen dank gedreven worden, daer zy niet willen. Doch 't gene zy, voor zoo veel zy Koningen zijn, doen, moet men aen Godt bevelen, die alleen 't gebiedt over Koningen heeft.

Cecilia, Hertogin van York.

De derde Koning Richard.

Als nu de *Aufone* aen Huntingdon geraekt, zoo wordt zy, onder een zeer ſchoone brug by *Walmesford* door ſpoelende, gedreven voorby de zeer oude ſtadt van DVROBRIVEN, de welke, by de Engel-Saxen *Dormanceſter* genoemt, als wy te vooren gezeyt hebben, beyde de oevers der rivier in beyde de Graefſchappen ruymlijk begrepen heeft. Want het dorpken *Caſter*, welk omtrent duyzent ſchreden van de rivier light, ſchijnt een deel van 't zelve geweeſt te zijn uyt de vierkante vloer-ſteenen aldaer gevonden, ſchoon 'er dit jonger opſchrift op de muur der kerk gevonden wort:

Durobriven.

Caſter.

XV. KL. MAII DEDICATIO HVIVS ECCLESIÆ MCXXIV.

Dat is:

Den XVII *dagh van April is deze kerk gewijt* MCXXIV.

En zy is buyten twijffel vermaert geweeſt; want daer worden in de bygelege akkeren (die zy *Normanton* voor *Dormanton-feelds* noemen) zoo veel penningen der Romeynen uyt-gehaelt, dat men licht gelooven mocht, dat zy 'er gezaeyt waren; en hier hebben twee heyr-wegen, de welke noch in haer dijken zichtbaer zijn, gelegen, de eene *Foorty-foote-way*, by de veertigh voeten breedt, by *Stanford*; de andere *Long-dich* en *High-ſtreet* genoemt, loopende door *Lollham-bridges*, voorwaer ſeer oude bruggen, aen de welke elf boogen, door de tijdt gerezen, gezien worden, en door *Weſt-deping*, in 't Graefſchap van Lincoln. Op de eerſte afſcheyding dezer wegen light tuſſchen een verheve plaets *Vpton*, waer van 't ook de naem heeft, alwaer de Ridder Robert *Wingfeld*, uyt het oude geſlacht der *Wingfelden*, welk zeer veel Ridderen voort-gebracht heeft, geſproten, zeer ſchoone huyzingen, met zeer luſtige wandel-plaetſen heeft. Van *Durobriven* loopt de *Aufone* oft *Nen*, naer het ſtedeken *Petreborrough*, op de hoek van dit lant, alwaer de Schrijvers verhalen dat in een rivier van zeer groote diepte een wel geweeſt is, *Medes-well* genoemt, en daer by een ſtadt gelegen, van de zelve *Medes-wellhamſted* en *Medes-hamſted* genoemt. De welke, als men by Robert van *Swapham* leeſt, in een zeer goede plaets gebouwt was, de welke aen de eene zijde met een meyr en zeer goede wateren, en aen d'andere zijde, met zeer veel boſſchen, weyden, en velden vereert was, en alzins zeer ſchoon, en daer men te land over al komen mocht, behalven aen de ooſt-wijk. De rivier *Nen* vloeyt daer aen de zuyd-zijde van de Burgh voorby. In 't midden van deze rivier is een plaets als een wel, zoo diep en kout; dat in de zomer niemant, daer in zwemmende, naer de grondt duyken kan, en nochtans in de winter noit bevrozen wordt: want daer is een bron, waer uyt het water op-ziedt. Deze plaets hebben de ouden *Meddes-well* genoemt, tot dat Wolphert, Koning der Merciers, aldaer een klooſter aen S. Peter geheylight heeft. En wijl de plaets zeer moeraſſigh was, zo heeft hy zeer groote ſteenen, als deze Robert ſchrijft, in de gront geworpen, van welke acht paer oſſen naeulijx een trekken konden, 't welk wy gezien hebben, als het klooſter uyt-geroeyt was. Daer na wierden zy *Petriburgus*, *Petropolis*, *Peterborouw*, en *Bourgh* genoemt, en is het klooſter zeer vermaert geweeſt. Maer op welke beginſelen en gronden het gebouwt geweeſt is, heeft my de pijne waerdt gedacht uyt dien Robert van *Swapham*, een genoegh oude Schrijver, in 't kort te verhalen: Peada, de zoon van Penda, welke de eerſte Chriſte Koning der Merciers geweeſt is, heeft in 't DCXVI jaer, om de Chriſtlijke Godts-dienſt te vorderen, de gronden van 't klooſter tot *Medes-hamſted*, in 't landt der Girvien, geleght, het welk hy, door zijner vrouwen liſt omgebracht zijnde, niet kon volbrengen. Na Peada is zijn broeder Wolphert gevolght, de welke, om dat hy van de Chriſtlijke Godts-dienſt zeer af-keerigh was, zijn zoonen Wolfald en Rufin met onmenſchlijke wreedtheydt gedoodt heeft, om dat zy Chriſtenen geworden waren; doch hy heeft zelf, na weynigh jaren Chriſten geworden zijnde, om deze zijn godtlooſheyt met eenigh godtvruchtigh werk te boeten, de handt aen zijns broeders begoſte klooſter geleght, het welk hy, met de hulp van zijn broeder Etheldred en zijn zuſteren Kineburg en Kineswith volmaekt hebbende, in 't DCXXXIII jaer aen S. Pieter gewijt (waer van ook de plaets begon *Petreborrough* genoemt te worden) met rijkelijke inkomſten verrijkt, en Sexwulf, een zeer godtvruchtigh man (die de voornaemſte aen-rader tot het werk geweeſt is) tot eerſte Abt daer in geſtelt heeft. Dit klooſter heeft namaels met de achting van zeer groote heyligheyt gebloeyt omtrent CCXIIII jaren, tot die allerbezwaerſte tijden van de Deenſche verwoeſting; want toen wierden de Munniken gedoot, en het klooſter te gronde uytgeroeyt, en heeft CIX jaren als in zijn puyn begraven gelegen. Eyndlijk heeft Ethelwold Biſſchop van Winton, de welke zich geheel begaf om de Munnikkery te bevorderen, het zelve omtrent het DCCCCXLIX jaer begonnen weder te herbouwen, inzonderheyt met de hulp van Koning Eadgar en Adulf des Konings Cancelier, de welke met berouw gedreven zijnde, om dat hy en zijn huysvrou haer eenigh zoontjen in de ſlaep geſmoort hadden, al zijn rijkdommen aen 't ſtichten van dit klooſter te koſte geleydt, de wereldt verlaten heeft, en Abt van 't herbouwde klooſter geworden is. Van toen af is het door groote rijkdommen en vryheden zeer vermaert geweeſt, ſchoon onder 't gebiedt van Koning Willem, de Balling Herwerd Engels-man uyt het eylandt Eliene al de by-een-vergaderde rijkdommen gerooft heeft, tegen den welken Turold overſte van 't klooſter het kaſteel *Mont-Turold* geſticht heeft, zo wierd het nochtans tot op het geheugen onzer vaderen voor het rijkſte gehouden. Want toen heeft de achtſte Henrijk de Munniken over al uytgeroeyt, (zijnde daer toe veroorzackt, om dat zy van de wijs en zeden van die heylige oude Munniken afwijkende, de goederen der kerk, welke der armen erfdeel waren, in welluſt verſlonden;) en een Biſſchop, de welke dit landt en 't nabuurigh Ruthland zoud beſtieren, en hier een Deken en Proeveniers geſtelt. Zo dat van dit klooſter de *Cathedrale* kerk gemaekt zijnde, welke zoo men op het gebouw ziet, door oudtheydt zelf zeer ſchoon is, van vooren vol deftigheydt, en groot genoegh van beſlote plaetzen, in welke glaze venſters de hiſtory van Wolfert de Stichter, met het vervolgh der Abten vertoont wordt: de kapel van S. Maria is groot en koſtlijk, en 't koor fraey, waer de twee ongelukkige Koninginnen,

Lollham-bridges.

Vpton.

Petreborrough.

Mont-Turold.

zo 'er eenige geweeſt zijn, Kathrijn van Spangien en Maria van Schotlandt begraven zijnde, na haer ellenden ruſt gevonden hebben.

The Fennes. By *Petreborrough* wordt de *Aufone* oft *Nen*, de welke nu omtrent vijf-en-veertigh mijlen van zijn bronnen afgeloopen is, en alle beekjes en aenkomſtige ſtort-wateren in zijn kolk ontfangen, mede gevoert heeft, van verſcheyde wegen verdeelt; en mits hy hier geen wegh vindt, zo zwemt hy 's winters, en zomtijdts het meeſte-deel van 't jaer, met zijn over-geſtorte wateren alzoo over 't vlakke landt, dat zy een opene en vlakke zee met weynige uyt-ſtekende eylandekens ſchijnt. Hier van zeggen de bywooners dat oorzaek is, om dat van de drie kolken, waer door zulk een hoop van wateren plagh af te vloeyen, de eerſte, de welke naer de zee gelegen heeft door het klooſter van *Thorney*, en dan daer byzonderlijk door *Crowscroſſe* en *Crowland*, en de tweede door de water-gracht van Morton Biſſchop van Eliene *The Newleame* genoemt, en *Wisbich*, nu al lang verzuymt geweeſt zijn; en dat de derde, de welke door *Horſeybridge*, *Witlesmer*, *Ramſeymere*, en *Salters-load* af-daelt, zoo vele wateren niet begrijpen kan; waer door zy op de by-gelegene landen zwaerlijker over-loopen. En klagen dat van beyde even veel miſdaen is, van die de kolken niet gezuyvert hebben, en dieze tot heur eygen gebruyk getrokken hebben; en gelijk de Reatinen by Tacitus beveſtigen, dat de natuur der menſchen zaken beſt verzorgt heeft, de welke den rivieren haer ſtranden en loopen, en met haer oorſprongen ook haer eynden gegeven heeft. Maer hier van meer als genoegh.

Hier is het landt allernaeuſt; want tuſſchen de *Aufone* en *Welland*; welke de andere grens-pael is ten noorden, zijn qualijk vijf mijlen. By *Welland*, welke by den ouden ſchrijver Æthelward *Weolod* genoemt wordt; dicht by haer bronnen is 't kaſteel *Braybrok*, van Robert *May* anders van *Braybrok*, welke Koning Ians beſte vrient was, gebouwt, wiens zoon Henrijk Chriſtiana *Ledet* een erfgenaem van groote rijkdommen getrouwt hebbende, zoo heeft zijn oudtſte zoon de naem der *Ledeten* aengenomen; van wiens zoons tweede dochter, als ik terſtont gezeyt heb, het zelve tot de *Latimers*, en door de zelve tot de *Griphins*; welker erf-goet het nu is, gekomen is. Hier by hebben wy tuſſchen de boſſchen eenige overblijfſelen van een klooſter gezien, eertijts *De Diviſis*, nu *Pippwell* genoemt, het welk Willem *Buttevillein* onder 't gebiedt van de tweede Koning Henrijk voor de Ciſtercienſers gebouwt heeft. Daer na ziet men *Rockingham*, eertijdts een kaſteel van de Graven van Albimarlia, van Koning Willem de *Conqueſteur*, in welke tijdt het *Woeſt* was, als men in zijn aenteekening leeſt, gebouwt; met wallen, bol-werken en een dubbele rije van pennen voor-zien, en in een belommert boſch aen een heuvel gehecht, welk boſch hier van Rockingham Foreeſt genoemt wordt. Daer na vloeyt zy voorby *Heringworth*, eertijdts de woon-plaets der *Cantelupen*, nu der Baronnen *Zouch*, de welk van Eudon de jongſte zoon van Alanus *de la Zouch* van *Ashbye* ontſprooten, tot een groot geſlacht van Baronnen voortgegroeyt zijn, aen de welke veel eers aengekomen is uyt het houlijk met eene van de erfgenamen van eenen *Cantelup*, en met een ander van de Baron van *Seimor*, de welke ook van de erfgenamen van de Heer *Zouch* van *Ashby*, en de *Lupellen* Heeren van *Caſtel-Cary*, in 't Graefſchap Somerſet, haer ſtam trekken.

Braybrooke. De Heeren van Braybrooke.

Pippwell.

't Boek Domesday.

De Baronnen van Zouch.

Deane. In dit boſch hebben wy ook *Deane* gezien, eertijdts der *Deanen*, namaels der *Tindals*, en nu der *Brundenells* treflijke woon-plaets, en daerom ook gedenkwaerdigh; onder de welke Edmund *Brudenell* Ridder, onlangs geſtorven, een groot lief hebber der eerwaerdige oudtheyt was. Ook heeft het geſlacht van *Engayne*, van ouden en eerlijken Adel, hier by *Blatherwic* (alwaer nu de Ridderen *Staffords* woonen, de welke haer geſlacht trekken van Radulf de eerſte Graef van Stafford) een woon-plaets gehadt, en hebben het kaſteel, 't welk *Hymell* genoemt wierd, tot het klooſter, *Finisheved* genoemt, verandert. Haer manlijke ſtam is voor twee hondert jaren vergaen; maer van de dochteren is de eerſte aen Ian *Goldington*; de tweede aen Laurens *Pabenham*; de derde aen Willem *Bernak*, zeer beroemde Ridderen, beſteet geweeſt. Hier ziet men ook *Apthorp* de woonplaets van den doorluchtigen Ridder Antony *Mildemay*, wiens vader Wouther *Mildemay* onlangs Raets-heer van de Koningin Eliſabeth, om zijn dapperheyt, voorzichtigheyt, godtvruchtigheyt, en miltdadigheyt, tot het gemeene beſt der geleertheydt met het opbouwen van het Collegie van Emmanuel van Cambridge waerlijk verdient heeft, dat hy onder de beſte mannen van deze eeuw getelt werde. Hier naby light *Thornhaugh*, eertijdts toebehoortigh aen 't geſlacht van *Sint Medard*, nu aen dien zeer eerlijken man Willem *Ruſſel*, zoon van Franciſcus Graef van Bedford, uyt het zelfde geſlacht geſproten, den welken Koning Iakob om zijn deughden, en getrouwe dienſten in Ierlandt, daer hy Onder-Koning geweeſt was, tot de weerdigheyt van Baron *Ruſſel* van *Thornhaugh* verheven heeft. Ook kan ik hier het ſtedeken *Welledon* niet ſtil-ſwijgens voorby gaen, alzoo het eertijdts voor een Baronny gehouden was, de welke door Machteld, de dochter en erfgenaem van Galfred van *Ridell*, die met de zoon van de eerſte Koning Henrijk verdronken was, tot Richard *Baſſet*, de zoon van Radulf *Baſſet* Iuſticier van Engelandt, afgedaelt is, in wiens ſtam zy tot op de tijden van de vierde Henrijk gebleven is; want toen hebben de *Knevetts* en *Alesburys* door haer vrouwen (mits 't ontbreken der mannelijke erven) dat erfdeel verkregen.

Thornhaugh.

Thorhaugh Welledon.

De Baſſets van Welledon.

Van *Heringworth* bezoekt de *Welland Colliweſton*, alwaer Margriet van Richmond, moeder van de zevende Koning Henrijk, zeer ſchoone en heerlijke huyzen om aen te zien gebouwt heeft. By de welke de gantſche buurt tichel-ſteenen in grooten over-vloedt om haer huyzen te bouwen uyt-graven. Van hier ſtrekt zich zeer wijdt ten ooſten de vlakte *Witteringheat*, alwaer onze inwooners verhalen dat de Deenen in een gedenkwaerdige ſlagh verſlagen zijn. Voort loopt de Welland naer *Burghley*, zeer ſchoone huyzingen, de welke dien zeer beraden en eerlijken Willem *Cicil*, dien grooten behoeder van Britannien, en opperſte Schat-meeſter van Engelandt, door de genade van de Koningin Elizabeth met de eeren-tijtel van Baron vereert hebben, en de welke hy wederom door zijne deughden geçiert, onlangs met zeer heerlijk gebouwen verheerlijkt, en een park om wilde dieren in te ſluyten (oft een diergaerde) met een groote en ruyme ſteenen muur omheynt. Hier by zijn de oude ſteen-putten te *Bernek*, waer uyt het Peterburghſche en Ramſeyſche klooſter gebout is; want de arbeyt-zame krachten der Steen-houwers (ghy leeſt de woorden van de hiſtory van Ramſey) worden hier zeer veel geoeffent, en altijdt is 'er iet, waer aen zy, by beurten uyt-geruſt hebbende, geoeffent werden. En men leeſt in de brief van Edward de *Confeſſeur*: Voor vier duyzent aelen in de Vaſten zullen de broeders van *Ramſey* hebben uyt het landt van S. Peter, zoo veel als zy noodigh zullen hebben van de vier-kante ſteenen by *Bernek*, en van de muur-ſteenen by *Burgh*. By *Bernek* doorſnijdt die gemeene wegh der Romeynen, de welke de nabuuren *Forty-fortway* om zijn breedte noemen, dit Graefſchap van *Caſter* tot *Stanford*, en ſteekt met een hooge dijk uyt, voornamelijk by het bosken van *Bernek*, alwaer zy een ſchou-tooren op de dijk geſtelt zijnde heeft, en zich zeer vêr ſtrekt door de muur *van 't Park van Burghley*.

Tichel-ſteenen.

Burghley.

Baron Burghley.

Steen-putten.

Bernek.

Forty-foot-way.

Na weynige mijlen de *Welland* af-vloeyende door *Maxey*, eertijdts een kaſteel van de Baronnen van *Wake*, en *Peagkirke*, alwaer in de eerſte kerke der Engelſen de Heylige vrouwe Pega, de welke de plaets den naem gelaten heeft, zijnde de zuſter van S. Guthlacus, met haer maeghden leeringen van godtvruchtigheyt en zuyverheyt door haer leven een voor-beeldt gegeven heeft, zo komt zy tot de meyren, die ik nu dikwijls genoemt heb; en wijl de dijk aen haer zuyt-oever verzuymt light, zoo vloeyt zy met groote ſchade op de by-gelege velden, en uyt haer kolk ontſprongen, de welke eerſt door Spalding geleyt heeft, zoo komt zy in de *Nen* oft *Aufona*, en overlaedze geweldighlijk.

Maxey.

Peagkirke.

Ingulphus.

Maer de kleene *Avone*, de welke, als ik gezeydt heb, de tweede is van de ſchey-palen van dit Graefſchap ten noorden, doch het ampt van een ſchey-pael maer vijf mijlen vêr bedient, wordt dicht by de bronnen van de *Wellant* uyt-geſtort, ten weſten gedreven door *Stanford*, *op de Avone* genoemt, de wooning van 't geſlacht der *Caven*, van 't welk een doorluchtige en tal-rijke ſtam in de naby-gelegene wijk ontſproten is: en door *Lilborne* eertijdts toe-behoortigh aen de *Canvillen*, het welk eertijdts een verblijf der Romeynen was; gelijk zulx betuyght de gelegenheyt aen de krijghs-

Stanford Cave.

Apthorpe.

Engayn.

krijghs-wegh, de oude wallen, en een verheven berghsken als een kegel, in 't welk als zommige nu onlangs door hope van oude rijkdommen ingroeven, zoo vonden zy in plaets van schatten koolen; en als dit rivierken hier door de bruggen van *Dowbridge* geloopen is, zoo verlaet het Northamton, en loopt naer Warwijk.

De oude scheyd-palen.

Maer zoud het zoo vremt zijn, dat ik achte uyt de uytgegrave koolen, dat deze heuvel hier tot een scheyd-pael by een gebracht is? wijl Siculus Flaccus verhaelt, dat men onder de scheyd-palen plagh te leggen oft asschen, oft koolen, oft testen, oft gebroke glazen, oft verbrande beenderen, oft kalk, oft krijt, en S. Augustijn schrijft van de koolen: Is het geen woonderlijke zaek, en zoo groote zwakheydt, dat zy met een zeer lichte slagh gebroken, met de lichtste drukking vermorzelt, en door geenige eeuw overwonnen werden, zo dat die eenige scheyd-paelen hechten, de zelve daer plegen onder te stroyen, om den twister te overwinnen, die t'eeniger tijdt mocht op-staen, en lochenen dat het de gestelde scheyd-pael is. En daerom hel ik te meêr tot deze meening, om dat die gene, die van de scheyd-palen geschreven hebben, getuygen, dat men berghskens van aerde, die zy *Botontinos* noemden, op de scheyd-palen gestelt heeft; zoo dat ik meen dat veel van die aerd-hoopen en ronde berghskens, die men doorgaens ziet, tot dit gebruyk zijn opgericht geweest, en datmen, zoo men de aerde dieper uytgroef, onder de zelve asschen, koolen, testen, &c. zou konnen vinden.

Lib. de Civ. Dei 21. c. 4.

De Graven van Northamton.

Dit landt heeft tot zijn eerste Graef, dat ik weet, gehadt Waldeof des strijdtbaren Siwarts zoon, dewelke ook Graef van Huntingdon geweest is, en om zijn ontrouw tegen Willem de *Conquesteur* onthooft is, alleen twee dochteren nalatende, die Iudith, de dochter van des *Conquesteurs* halve zuster, hem gebaert hadt. De oudtste dochter heeft Simon van *S. Lizio* oft *Sylvanectensis* van de moeder Iudith, welke hy gevryt hadt, om dat hy van voeten berooft, en ten spot gestelt was, tot een huys-vrouw genomen, dewelke de kerk van S. Andries, en het kasteel van Northamton gebout heeft. Na dezen is gevolght zijn zoon de tweede Simon, de welke om zijn moederlijke goederen met David Koning van Schotlandt, dien de moeder ten tweedemael getrouwt

Het leven van Waldeof.

lang gewist heeft, en de zijde van Koning Steven gevolght zijnde in 't CIↃ C LII jaer gestorven is met dit lof-dicht: *Een Iongman vol van al wat niet geoorloft, en van al wat niet behoorlijk was.* Zijn zoon de derde Simon, zijn recht van het Graefschap van Huntingdon met pleyten en vonnissen tegen de Schotten vervolgende, heeft al zijn goederen verdaen, en door gunst van de tweede Koning Henrijk de dochter en erfgenaem van Gilbert van *Gaut* Graef van Lincoln getrout; en eyndlijk het Graefschap van Huntingdon met het verdrijven der Schotten weder gekregen hebbende, is in 't CIↃ C LXXXV jaer zonder kinderen gestorven. Lange jaren daerna heeft de derde Edward Willem van *Bohun*, een man van verzochte kloekheyt, tot Graef van Northamton gekooren; en als zijn oudtste broeder Humfred van *Bohun* Graef van Hereford en Essex, en Constapel van Engelandt, in die strijdt-baere eeuw om de last van 't Constapelschap uyt te voeren al te swak was, zoo heeft hy hem ook tot Constapel van Engelant gestelt. Dezen is zijn zoon Humfred in 't Graefschap van Northamton, als ook zijn oom, zonder kinderen gestorven zijnde, in 't Graefschap van Hereford en Essex nagevolght, en heeft twee dochters geteelt, de eene getrouwt aen Thomas van *Woodstocke* de jongste zoon van de derde Edward, de tweede aen Henrijk van Lancaster Hertogh van Hereford. Maer de dochter van Thomas van *Woodstocke* heeft deze erf-tijtel van Northamton met andere door haer houwlijk tot het geslacht der *Staffords* gebraght. En als de zelve namaels van haer heerlijkheden berooft waren, zoo heeft de seste Edward Willem *Par*, Graef van Essex, een op de hooghste trap volmaekt hoveling, met de tijtel van Mark-graef van Northamton vereert, dewelke by ons geheugen zonder kinderen gestorven is. En terwijl wy dit onder-zocken, zoo heeft de doorluchtighste Koning Iakob Henrijk *Howard*, de laetste broeder van den Hertogh van Nortfolk, een man met een zeer gauw verstandt, vloeyende wel-sprekentheyt, en alle goede konsten versiert, tot raden voor-zichtigh, en vêr ziende, tot de staet en stijl van Baron Howard van *Marnehill*, en tot de eer van Graef van Northamton, op een en de zelfde tijdt in 't CIↃ IↃ C III jaer verheven.

In dit Graefschap behooren 326 Parochien

LEI-

LEICESTER-SHIRE.

AEn het landt van Northamton grenst ten noorden het landt van Leicester, in dat boek, waer in Willem de Noorman de reyniging van Engelandt gestelt heeft, *Ledecesterscyre* genoemt, gemeenlijk *Leicestershire*; het is insgelijx gantsch veldigh, overvloedigh van vruchten; maer meestendeel ontbloot van bosschen. Ten oosten wort het van Ruthlandt en 't landt van Lincoln, ten noorden van Nottingham en Derby, ten westen van Warwijk omringt; want de west-kant wordt van de heyr-wegh der Romeynen, *Watlingstreat* genoemt, door-loopen, en van Warwijk af-gescheyden; en ten zuyden, als ik terstont aengewezen heb, grenst het aen 't Graefschap van Northamton. Door het midden spoelt de rivier *Stour*, naer de *Trent* loopende, door de oost-kant het rivierken *Wreake*, welk eyndlijk met de *Stour* vermengt wordt.

Ten zuyden, daer dit landt door de kleyne *Avone* van hier, en van gins door de *Welland* af-gepaelt wordt, gemoet ons niets gedenkwaerdighs, als aen de *Welland*, daer zy noch dicht by haer bron en kleyn is, *Haverburg*, gemeenlijk *Harborrow*, zeer vermaert in de beeste-markten; en, welk hier niet vêr af is, *Carleton*, dat is, *der Boeren-stadt*, weet ik niet of 't verhalens waerdigh is; waer in meest alle inboorlingen door eenige byzondere kracht van 't landt, oft water, oft door eenige andere verborge kracht der natuur, zeer qualijk en belemmert spreken, en de woorden uyt het onderste der keel zeer scherp trekken, konnen qualijk de *R* voort-brengen. De Roomsche wegh, welx dijk, op zommige plaetsen versleten, op zommige nochtans zich hier zeer klaerlijk vertoont, strekt zich als regel-recht naer 't noorden door het westen van dit landt. Welx streek ik van de Teems af in Walles, om de oude steden na te zoeken, (ghy zult oft schadelijke, oft met schade te zorghvuldige naerstigheyt belachen) naerstelijk gevolgt ben; want ik heb geen trouwer leydts-man om de zelve te vinden konnen verhopen. Van *Dowbridge*, daer zy die van Northamton verlaet, wort zy eerst door de rivier *Swift* door-gebroken, welke langzame rivier die snelle naem niet als in de winter-maenden voeght. De brugh, *Bransfordbridge*, en *Bensford* genoemt, waer door zy hier eertijts t'zaem-gevoeght was, over lang gebroken zijnde, is oorzaek geweest, waerom zo vermaert een wegh min bewandelt wierd; doch nu wort zy met gemeene kosten herbout. Aen deze wegh light van hier ten westen *Cesterouer*, doch in 't Graefschap van Warwijk, zelfs gedenkwaerdigh door de naem van haer Heer Fulco *Grevill*, een zeer door-luchtigh en vermaert Ridder, hoewel de naem zelve de oudheyt der plaets getuyght; (want onze voor-ouders hebben niet als de oude steden en kasteelen *Cester* genoemt:) daer na ten westen neven de *Swift*, ziet men aen d'eene kant *Misterton*, toebehoortigh aen 't door-luchtigh en oudt geslacht der *Poultens*, aen d'andere kant het koop-stedeken *Lutterworth*, eertijts de bezitting, zo men zeght, der *Verdons*; waer by een zoo koude bron is, dat zy stoppels en hout in korten tijdt in steen verandert. De kerk van deze plaets heeft gesticht die zeer vermaerde Ioan *Wickliff*, een man van een geslepen verstant, en zeer ervaren in de H. Schrift, de welke, zijn pen voerende tegen de Pauslijke macht en de Roomsche kerk, niet alleen in zijn leven zeer gequelt was; maer men heeft ook in het een-en-veertighste jaer na zijn doodt op zijn lichaem gewoet, 't welk door last van de Senensche vergadering op-gegraven en gebrant is.

Carleton. Curlew. Whatling. Watling-streat.

Cesterouer.

Een bron, welke hout in steen verandert.

Ian Wickliff is gestorven 1387.

Van die brugh *Bensford* klimt die oude wegh naer *Highkrosse*, zoo genoemt, om dat op die plaets eertijdts een verheven kruys gestaen heeft, voor het welk nu een hooge stijl met haer schragen gestelt is. De nabuuren hebben ons hier verhaelt, dat twee voorneme wegen van Engelandt elkander hier door-sneden hebben, en dat hier een zeer bloeyende stadt gelegen heeft, met namen *Cleycester*, welke haer Raedt gehadt heeft, en welx deel *Cleybrook* by de duyzent schreden byna groot was, en daer ten weêr-zijden by de weg een gront van vierkante steenen onder de vooren is, en dat daer door de ploegen dikwijls penningen der Romeynen uyt-gehaelt zijn, hoewel boven de aerde zelf de puyn vergaen is. Deze, mits de ruymte van *Banaventa* oft *Wedon*, welke op een hayr over-een-komt, en die brugh *Bensford* genoemt, zouden my lichtlijk doen gelooven, dat de *Bennonen* oft *Venonen*, welker verblijving Antoninus naest aen *Bannaventa* stelt, alhier geweest zijn, meest mits Antoninus getuyght, dat de wegh zich hier in twee deelen gescheyden heeft; welk ook 't gemeene volk verhaelt. Want ten zuyd-oosten, daer men naer Lincoln gaet, strekt zich *Fosseway* recht naer *Ratas* en *Vernometum*, waer van wy terstont spreken zullen; en ten zuyd-westen strekt zich de *Watlingstreat* in Walles recht door *Manuessedum*; waer van wy in 't Graefschap van Warwijk op zijn plaets verhalen zullen.

Cleycester. Claybrooke.

Bennones.

Wat hooger aen de zelfde wegh light *Hinkley*, welk tot zijn Heer gehadt heeft Hugo *Grantmaisnill*, groot Seneschal van Engelandt, als de Roode Willem en de eerste Henrijk heerschten. En deze heeft twee dochteren geteelt, Petronella aen Robert *Blanchemaines*, van zijn witte handen alzo genoemt, Graef van Leicester, met het Seneschalschap van Engelandt, en Alicia aen Rogier *Bigod* gehoulijkt. Aen de oost-kant van de kerk ziet men voorwaer graften en een bolwerk tot een uytstekende hooghte op-gevoert, welk de inwooners zeggen dat Hugoos kasteel was. Drie mijlen van hier ligt de oude markt *Bosworth*, als voor welk Richard *Harecourt* dit recht met de jaer-markten van de eerste Edward verkregen heeft. Hier omtrent is het Engelsche Rijk in de uyterste wankelheyt der oorlogh by onzer grootvaderen geheugen gevallen. Want Henrijk, Graef van Richmond, heeft met een kleyne troep de derde Richard, die het Rijk met de grootste schelmery ingenomen had, aldaer in een veldt-slagh ontfangen; en mits hy met de zijne voor de vryheyt des vaderlandts kloeklijk voor-genomen had te sterven, zo heeft hy den dwingland te dapperder overwonnen en verslagen; en met gelukkige toe-roepingen voor Koning in 't midden onder de neêrlaegh uyt-geroepen zijnde, heeft Engelandt door zijn kloekheyt van de heerschappy des dwinglands verlost, en door Burgerlijke tweedrachten ontrust zijnde, door zijn voorzichtigheyt gestilt. Waer van de Dichter Bernardus Andræus Tholosas, welke toen geleeft heeft, in zijn gedichten aen de zevende Henrijk op de Rozen, welk Henrijx wapenen waren, spelende aldus gezongen heeft:

Hinkley.

Bosworth.

1485. *De derde Richard gedoot.*

Ziet alle winden zijn in rust,
Alleen de laeuwe Zefir kust,
En voedt 't gebloemt, en roode Rozen,
En doet de lieve Lente blozen.

Anders ontmoet ons aen de wegh niet dat gedenk-waerdigh is, als zeer vêr *Ahsby de la Zouche*, nu een zeer geneuglijke vlek der Graven van Huntingdon, eertijdts van den Baron Alanus *de la Zouch*, wiens roode schildt met tien gulde klootkens bespreyt was. Deze, als hy de tweede erfgenaem van Rogier van *Quincy*, Graef van Winton, getrout had, heeft in dit landt door zijner vrouwen recht veel erf-goederen verkregen. Maer als hy Ian, Graef van Warenne, te recht riep, de welke de zaek met het zwaerdt, en niet met de wetten wilde beslechten, zoo is hy van hem in het Koninglijk hof van Westmunster in 't MCCLXXIX jaer omgebracht; en na weynige jaren hebben zijns neefs dochteren en erfgenamen dit erfdeel door haer houwlijken overgebracht tot de geslachten van *Seinmor*, en der *Holands*. Doch deze stadt is namaels tot de *Hastings* gekomen, de welke daer haer genoegh schoone huyzingen hebben, en onder de welke Willem het recht der jaer-markten van de zeste Henrijk verkregen heeft. Ook mach ik hier niet verzwijgen *Cole-overton*, de woon-plaets van H. van *Bellomonte*, gesproten uyt een geslacht met de Onder-graef van *Bellomonte*. De voor-naem heeft deze plaets gekregen van

Ashby.

De Baronnen Zouch van Ashby.

De Holands.

Colorton.

LEICESTRENSIS COMITATVS.
LEICESTER SHIRE.

Septentrio

Occidens

Orientis

Meridies

DARBIENSIS COMITATVS PARS.

STAFFORDIÆ PARS.

WARWICENSIS COMITATVS PARS.

NOTTINGHAMIÆ PARS.

Part of Nottingham Shire.

PART OF LINCOLN SHIRE.

PART OF RVTLAND SHIRE.

RVTLANDIÆ COMITAT. PARS.

PART OF NORTHAMPTON SHIRE.

NORTHAMTONIÆ COMITATVS PARS.

WEST GOSTCOATE HVNDRED

EAST GOSCOATE HVNDRED

SPARKENHOE HVNDRED

GVTHLAKESTON HVNDRED

GARTERY HVNDRED

FRAMLAND HVNDRED

THE CORITANI

VERNOMETVM

Part of Gartery Hund

Part of Derbyshire

Ashby de la Zouche

Longh borow

Mountsorrell

Melton Mowbray

Waltham on the would

Tamworth

Bosworth

Kinge Richards feild

Hinckley

Nun Eaton

Lutterworth

Rugby

Harburgh

LEICESTER

Robert de Belle: monte 1107.

Simon de Montefort. Ranulph E. of Cheſt. 1200

Simon de Mon: teſort.

Edmond Crouchback

Will. de Bavar E. of Noll.

John of Gaunt D. of Lanc.

Robert Dudley Anno 1.

Quatuor milliaria Anglica, ſive, Vnum milliare Germanicum.

Uytgegrave kooien. de ſteen-kooien, van naturen als verharde zwavel-aerdt, de welke hier tot groot nut van den Heer in zoo groot een overvloet uyt-gegraven worden, dat de gebuuren daer van wijd en zijd genoegh voorzien worden, om haer haerden te beſtoken.

Wy hebben gezeyt dat de *Stour* het landt midden doorſnijdt, de welke, niet vêr van deze wegh ontfangen, en door vele beexkens van geduurige loopende wateren vermeerdert zijnde, met een zachte loop ten noorden af-vallende, de voorneemſte ſtadt van dit geheele landt ten weſten en ten noorden beſpoelt, de welke by de Schrijvers *Lege-ceſtria, Leogora, Legeoceſter*, en *Leiceſter* genoemt wort. Deze ver- *Leiceſter.*
toont groote ouderdom, en geen minder fraeyigheyt. In het DCLXXX jaer, als Sexwulf het Rijk der Merciers, door bevel van Koning Ethelred, in Biſdommen beſchreef, zo heeft hy hier een Biſſchoplijke ſtoel geſtelt, en heeft 'er als eerſte Biſſchop gezeten: maer weynigh jaren daer na de ſtoel elders vervoert zijnde, heeft deze waerdigheyt op-gehouden, en is de wijdtluftigheyt der ſtadt allenx vermindert; tot dat de zeer goede vrou Edelfleda in 't DCCCCXIV jaer de zelve hermaekt, en met nieuwe veſten voorzien heeft; zoo dat Matthæus Pariſienſis in zijn kleyne hiſtori geſchreven heeft: *Legeceſtria* is een zeer rijke ſtad, en met een zeer vaſte muur voorzien, de welke zoo zy aen de gront geſterkt wierd, zy zou geen ſtadt behoeven te wijken. Omtrent den inval der Noormannen was deze ſtadt genoegzaem bewoont, en had veel burgers, van welke zy gehouden waren door een oude inzetting twaelf (als men in 't boek van de eerſte Willem leeſt) met den Koning te zenden, zoo dikwijls als hy ten oorlogh ging. En zoo hy ter zee tegen de vyanden ging, zoo zonden zy vier paerden tot aen Londen, om de wapenen te dragen, oft iet anders dat noodigh was. Deze ſtadt betaelde den Koning jaerlijx XXX ponden in 't getal, en twintigh op het eynde, en XXV vaten honigh. Maer in de tijden van de tweede Henrijk is zy door veel ellenden onderdrukt, en de veſten zijn uyt-geroeyt geweeſt, als Robert, toe-genaemt *Boſſu*, dat is, *de Bultenaer*, Graef van Leiceſter, eenige nieuwigheden tegen den Vorſt onder-ſtond. 't Welk Matthæus
1173. Pariſienſis met deze woorden getuyght: De edele ſtadt Leiceſter is om de ſmaedt van Graef Robert, tegen den Koning opſtaende, belegert, en door Koning Henrijk uyt-geroeyt, en de muur, die onverbreeklijk ſcheen, is rondom tot de grondt toe vernielt. Want de ſtadt (op dat ik dit ook uyt de kleyne hiſtori byvoege,) de muuren zonder gront-veſt onder-graven, en de ſtutten eyndlijk verbrant zijnde, zo zijn de veſten aen ſtukken gevallen, de welke tot op den huydigen dagh, door de vaſte taeyigheydt van 't Sement, als groote ſteen-klippen noch geheel liggen. Ellendighlijk wierden toen ook de burgers geſtraft en verbannen, de welke met gelt geven vryheydt van wegh te gaen verkregen hebben, met vrees gevlucht zijn na de vry-plaetſen van S. Alban en S. Edmond. Ook was het kaſteel ontbloot van borſtweeren, het welk voorwaer groot en vaſt geweeſt is. Dicht by het welk een Collegiael gaſt-huys geweeſt is, in welx kerk Henrijk, Graef van Lancaſter, en zijn zoon Henrijk van Lancaſter, welke de eerſte Hertogh van Lancaſter geweeſt is, begraven liggen. Want deze Hertogh, nu oudt geworden zijnde, heeft dit gaſt-huys geſticht door een Godtvruchtige genegentheydt om armen te voeden, en heeft het aen de zelve ge-eygent; waer van Henrijk *Knighton* van Leiceſter, die
1330. toen geleeft heeft, aldus ſpreekt: Henrijk, Graef van Lancaſter, heeft de eerſte de Collegie-kerk en het gaſt-huys buyten de zuyder-poort van Leiceſter gebouwt, waer in hy geſtelt heeft een Decken met XII Provenier-Kanunniken, en zoo veel Vicariſen, en andere dienaers, hondert zwakke armen, en tien kloeke vrouwen, welke die zwakken bedienen zouden, en heeft het genoemde gaſt-huys genoeghzaem beſchonken. Aen de andere zijde van de ſtadt is tuſſchen de genoeghlijke weyden, welke de *Stour* beſproeyt, een kloo-
1143. ſter geweeſt, en daer van de *Pratis* genoemt, waer van de zelfde Knighton aldus geſchreven heeft: Robert *le Boſſu*, Graef van Leiceſter, heeft gebouwt het klooſter van *S. Maria de Pratis* tot Leiceſter, en heeft het met landen, bezittingen, en inkomſten rijklijk beſchonken; en heeft in 't zelve klooſter, door 't toeſtemmen van zijn huys-vrou Amicia, een Regulier-Kanunnik geworden zijnde, vijftien jaren in een Regulier-kleedt voor Godt aldaer geſtreden, en is een Kanunnik in den Heer geſtorven; te weten om in 't Reguliere kleedt met berouw te verbeteren, 't gene hy tegen zijn Vorſt, met een vyandigh gemoet op te ſtaen, miſdaen had. Wat naem Leiceſter in de Roomſche tijden gevoert heeft, heb ik noch niet ervaren. Ik acht dat het in Ninnius naemrey *Caer-Lerion* genoemt wordt: maer dat het die verdichte Koning Leirus gebouwt zoud hebben, mach van nu gelooven wie wil. Maer de gelegenheyt komt zoo juyſt met Antoninus beſchrijving over-een, van de *Bennonen* en *Verometen*, aen de krijghs-wegh *Foſs* genoemt, dat ik het moet voor *Ratæ*, welk by Ptolomæus *Ragæ* genoemt wort, houden; hoe- *Ratæ.*
wel 'er nocht tael nocht teken van de naem van *Ratæ* meêr over is, als mooghlijk in een krijghs-wal, welke *Rawdikes* genoemt wort, nauwlijx vijf-hondert ſchreden van de zuydpoort van Leiceſter.

Hier ſtut ik, en zie rondom, welke wegh ik tot leyts-man nemen zal, om de oude ſteden na te vorſchen. Ranulf, Munnik van Ceſter, getuygt, dat de oude ſtraet van hier door de woeſtijn naer Lincoln gelegen heeft, maer door welke woeſtijn wijſt hy niet aen; het gemeene volk zeght naer 't noorden door het lant van Nottingham. Anton. Aug. zo ik iet zie, ſchijnt te kennen te geven, dat hy in 't noorden door dit lant naer Lincoln gegaen is. En dit langs vertoonen zich voorwaer eenige oude plaetſen door, haer tekenen, de welk wy op haer orde zullen noemen; maer gins langs zijn my tot noch toe geenige ontmoet; wat anderen geſchiet is, weet ik niet.

Dicht hier by is *Grooby*, een rijke en wijdtluftige hoeve, *Grooby.*
oft, als de onze 't noemen, een Mayery, de welke van Hugo *Grantnaiſmill*, den welken de eerſte Willem met groote inkomſten vereert had, door de Graven van Leiceſter, en de *Quinceys* tot het geſlacht der *Ferrers* gekomen is, van het *De Ferrers*
welk de Heeren *Ferrers* van *Groby* lang gebloeyt hebben; en *en Greys*
eyndlijk heeft haer eenige nagelate dochter Izabella, het *van Groby.*
zelve door haer houwlijk tot de naem der *Greyen* over-gebracht, van de welke het eyndlijk wederom by verbeurte tot des Konings erf-goed vervallen is. Maer terwijl wy dit onderzoeken, zoo heeft onze machtighſte Heer en Koning Iakob den doorluchtigen Ridder Henrijk *Grey* wederom in de eer zijner voor-ouderen herſtelt, als hy hem voor zijn hulding tot Baron *Grey* van *Groby* verkoren heeft.

Nu laet ons weder-keeren tot de rivier de *Stour*, de welke *Mont-ſore-*
voorby Leiceſter geloopen zijnde, eerſtlijk *Montſorell*, oft *hill.*
liever *Mont-ſoure-hill* de naem geeft, welke nu ſlechts een vermaerde markt is, doch eertijdts was het zeer beroemt door een kaſteel, van een ſteyle en gebroke heuvel aen de rivier af-hangende, 't welk eerſt aen de Graven van Leiceſter, en daer na aen Sacherus van *Quincy*, Graef van Winton, in der Baronnen oorlogh toebehoort heeft, en heden is het niet als een puyn-hoop. Want in 't CIↃCCXVII jaer na een zware belegering ingenomen zijnde, zo hebben het de inwooners als een Duyvels-neſt, en als een moorders en roovers-kuyl tot de aerde toe uyt-geroeyt. Wat hooger aen *Lough-*
de andere kant light *Borrow*, alwaer de aller-vaſte kalk uyt- *borrow.*
gegraven wordt. Van hier eyndight de *Stour* na weynige mijlen in de *Frent*, een weynig beneden de koop-ſtadt *Loughborrough*, de welke, onder 't gebiet van Maria, alleen de eenige Baron Edward *Haſtings* met haer naem vereert heeft. Maer als zy, dien hy zeer lief was, geſtorven was, zo heeft hy, in de menſchlijke dingen verdrietigh zijnde, niet langer in de wereldt willen leven; maer is, om alleen Godt te dienen, in het gaſt-huys, 't welk hy by *Stoke Pogeis*, in het Graefſchap van Buckingham, geſticht had, vertrokken; alwaer hy met de armen in Gode leefde, en onder de zelve zijn leven in Chriſtus ge-eyndight heeft. Dat deze Koninglijke ſtadt *Loughborrough*, by de Saxen Liezanburge genoemt geweeſt is, de welke Marianus getuygt dat Cutwulf den Britannen in 't DLXXII jaer ontnomen heeft, bewijſt eenighzins de nabuurigheyt des naems. En nu eygent zy zich met recht toe de tweede plaets naeſt Leiceſter, onder alle de ſteden van dit Graefſchap, zo in grootte, als in gebou, en geneughlijkheyt der boſſchen: want hier naby light *Charn-*
het boſch van *Charnwood*, oft *Charley*, 't welk zich zeer wijdt *wood Fo-*
uyt ſtrekt, en begrijpt de vijver *Beaumannour*, de welke de *reſt.*
Heeren van *Bellomonte*, als ik verſtaen heb, met een ſteenen muur omheynt hebben. Deze uyt een Franſch geſlacht (als men gemeenlijk gelooft) en gewiſſlijk van Ioannes Brennenſis, Koning van Ieruſalem, geſproten zijnde, zijn omtrent de tijden van de eerſte Edward in Engelandt gekomen, en door het houlijk met de dochter van Alexander *Comyn*,

De Onder-graven van Beaumont.

myn, Graef van Boghan in Schotlandt, wiens moeder een van de erfgenamen was van Rogier van *Quinan*, Graef van Winton, tot een rijk erf-goedt geraekt, en tot een groot geslacht uyt-gebreyt. Uyt het welke Henrijk, onder 't gebiet van de derde Edward, eenige jaren lang tot de vergaderingen der Parlamenten is beroepen geweest, onder de naem van Graef van Boghan; en Ian is onder 't gebiedt van de zeste Henrijk, een tijdt lang Constapel van Engelant geweest, en de eerste, dat ik weet, die de eer van Onder-graef van den Koning ontfangen heeft. Maer als Willem, de laetste Onder-graef, zonder erfgenamen gestorven was, zo is zijn zuster aen den Heer *Lovell* getrouwt; en namaels dit groot erf-goet, om gequetste Hoogheyt, aen den Koning verbeurt.

De eerste Eeren-onder-graef in Engelandt.

In dit noorder-deel gemoet ons niet anders geloof-waerdighs, als het kloosterken, welk Roisia van *Verdon* voor de geestlijke maeghden gesticht, en *Grace Dieu*, dat is, *Godts genade* genoemt heeft; en daer de *Trente* aen spoelt het oude kasteelken *Dunnington*, van de eerste Graven van Leicester gebout, wort hier ook gezien, 't welk namaels aen Ian *Lacy*, Graef van Lincoln, toebehoort heeft, de welke van de eerste Edward voor 't zelve het recht van een jaer-markt en koopmarkt verkregen heeft. Maer als in 't verbannen der Baronnen, onder de tweede Edward, de verbeurde goederen verscheydelijk verdeelt wierden, zoo heeft de Koning deze Mayery aen den jongen Hugo *le Despencer* vergunt.

Dunnington.

De oost-zijde van dit landt, welke heuveligh is, en veel Schaeps-kudden weyt, is verçiert geweest door twee byzondere wel-bekende plaetsen, VERNOMETVM, oft VEROMETVM, waer van Antoninus verhaelt, en *Burton Lazers*, in de voorgaende een en zeer vermaert.

Vernometum oft Verometum.

VERNOMETVM, de naem nu vergaen zijnde, schijnt te dier plaetsen gelegen te hebben, welke men heden *Burrouw-hill* en *Erd-burrouw* noemt. Want tusschen *Verometum* en *Rate* zijn by Antoninus XII mijlen, en even zoo veel zijn 'er tusschen Leicester en deze plaets. Ook is de hedige naem *Burrow* van Burg gesproten, het welke by de Saxen bevestigde plaetsen betekent heeft. Maer 't geen 't meeste is, op die zelfde plaets verheft zich een alzins steyle heuvel, behalven ten zuyd-oosten, op wiens top de openbare teekenen van een vernielde stadt zijn, een dubbele graft, en het ontwerp der vesten zelfs, welke omtrent achtien morgen lands besloten hebben.

Wat Vernometum in de oude Fransche tael betekent.

En nu is het bou-lant, en in geenige zaek zoo vermaert, als dat de ombuurige jeught hier jaerlijx eenige worstelingen oeffent. Uyt de naem zoud iemandt mogen ramen dat hier eertijdts eenige groote kerk der Heydensche Goden gestaen heeft. Want *Vernometum* betekent in de oude Fransche tael, welke een-zelvigh geweest is met de oude Britansche, *een groote Kerk*, gelijk Venantius Fortunatus in 't eerste boek van zijn gedichten van *Vernometum*, een stadt van Vrankrijk, met deze veerzen opentlijk getuyght:

D'eerwaerde oudtheyt wild haer Vernometum heeten,
Daer door wierd in het Frans een groote kerk geweeten.

Burton Lazers.

En *Burton*, by-genaemt *Lazers*, van de Lazerisen, (zoo noemde men de Melaetschen oft Leprozen) was een zieken-huys, oft rijk gast-huys, onder wiens Overste alle de huyskens der Melaetschen in Engelandt eenighzins gestelt waren, als dien opziener der Melaetschen te Ierusalem. Men zeght dat het in de eerste tijden der Noormannen door een verzamelde penning, door gantsch Engelandt by-een-vergadert, (de *Moubrays* daer toe rijklijkst uyt-reykende) op-gebout is. In welke tijdt de Melaetsheyt met een zwaerer besmetting gantsch Engelant door-kropen heeft. Want toen heeft men gelooft, dat deze ziekte uyt Egypten eerst in dit eylant over-gekomen is, de welke zich namaels in Europen verspreyt heeft, eerstlijk ten tijde van de groote Pompejus, daer na onder Heraclius, en op andere tijden, als men uyt de historyen zien kan: maer noyt is zy, dat ik gelezen heb, voor die tijden in dit eylandt ingeslopen. Maer onder deze vermaerde plaetsen kan ik niet verzwijgen de navolgende hier dicht by gelegen, *Burton*, *Melton*, *Mowbray*, een markt-plaets van de *Mowbrays*, eertijts haer Heeren, alzo genoemt, alwaer niet meêr te zien is als een schoone kerk; en verder naer 't zuyden *Skeffington*, het welk, gelijk het een doorluchtigh geslacht benoemt heeft, zoo heeft het insgelijx zijn vermaertheyt van 't zelve gekregen.

Melaetsheyt in Engelandt.

Melton.

Skeffington.

Dit lant van Leicester is altijt doorluchtig geweest door haer Graven, zijnde de aller-edelste mannen. En wijl het in de Saxsche tijden zijn erf-Graven gehat heeft, zoo zal ik de zelve in haer rye eerst optellen, gelijkze Thomas *Talbot*, een man in de oudtheden zeer ervaren, my uyt de Koninglijke hant-vesten beschreven heeft: Ten tijde van Æthelbald, Koning der Merciers, in 't DCCXVI jaer, was Leofrik Graef van Leicester, dien in de rechte lijn gevolght zijn de eerste Algarus, de tweede Algarus, de tweede Leofrik, Leofstan, de derde Leofrik, welke te *Conventry* begraven ligt, de derde Algarus, diens zonen geweest zijn Eadwin, Graef van Marchia, Morcharus, Graef van Northumberlant, en zijn dochter Lucia, welke eerst getrout is geweest aen Ivon *Talboys* van Anjou, en daer na aen Rogier de *Romara*, van wien Willem de *Romara*, Graef van Lincoln, geboren is. De manlijke stam van dit Saxische geslacht toen ontbrekende, en de Saxische naem als vertreden zijnde, zoo heeft Robert van *Beaumont* Noorman, Heer van *Pont Audomer*, en Graef van *Mellent*, na de doot van Simon, Graef van Leicester, zijn Graefschap verkregen in 't MCII jaer door de gunst van de eerste Koning Henrijk, een man vernaemt in wetenschappen, lieflijk in spraek, door-trapt in loosheyt, wakker in voorzichtigheyt, gaeu van verstant; de welke, als hy de hoogste staet van zijn heerlijkheyt beleefde, zoo heeft eenige andere Graef hem zijn huys-vrou ontvoert, waer van hy in zijn ouderdom, in zijn gemoet ontroert zijnde, in de duysternissen van droefheydt gevallen is. Dezen zijn gevolght zijn zoon, toe-genaemt *Bossu*, zijn neef, toe-genaemt *Blanche-maines*, en zijn na-neef *Fitz-Parnell*, alle met de voor-naem van Robert, van welke die laetste *Fitz-Parnell*, alzoo by-genaemt van Petronel oft Parnel zijn moeder, de laetste dochter en mede-erfgenaem van de laetste Hugo *Grantmaisnill*, zonder kinderen gestorven is. Na weynige jaren heeft Simon van *Montfort*, gesproten uyt den bastart van Robert, Koning van Vrankrijk, de welke de zuster van Robert *Fitz-Parnell* getrouwt had, deze eer gevoert. Maer de zelve met de zijnen verdreven zijnde in 't MCC jaer, zoo heeft Ranulf, Graef van Cester, deze eer verkregen, niet door erf-recht, maer door gunst van den Vorst. Nochtans heeft Simon van *Montfort*, des voor-zeyden Simons zoon, deze waerdigheyt namaels verworven, na dat zijn eerst-gebore broeder Alnarik voor de derde Koning Henrijk van zijn recht geweken was. Tegen dezen was de goede wil van den derden Koning Henrijk zo groot en genegen, dat hy hem, balling zijnde, uyt Vrankrijk geroepen, met rijkdommen voorzien, en met het Graefschap van Leicester, en het houlijk van zijn zuster vereert heeft; doch hy door weldaden overvallen, als hy geen macht te vergelden had, (gelijk dan de onvromigheyt der menschen zodanigh is,) heeft begonnen te haten, den wel-verdienden Koning zeer qualijk gequelt, en met de oproerige Baronnen de schriklijke ongestuymigheden der inlandsche oorlogen verwekt, waer in hy zelf eyndlijk gebleven is. En de heerlijkheden en bezittingen heeft Edmond, de Bultenaer genoemt, Graef van Lancaster, en de jongste zoon van de derde Henrijk, van zijn verwinnende vader verkregen. En naderhant heeft deze eer onder de tijtelen van 't Lancasterische geslacht lang als geschoolen, en Machteld, dochter van Henrijk, Hertogh van Lancaster, heeft, aen Willem van Beyeren, Graef van Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, &c. getrout zijnde, hem den tijtel van Leicester ook toe-gevoegt; want hy wort in de brief van 't XXXV jaer van de derde Edward uytdruklijk genoemt Willem, Graef van Henegou en Leicester; en gelijk 'er staet in de XXXVI Inquisitie van de derde Edward: Zy heeft met de naem van Hertogin van Beyeren bezeten het kasteel, de Mayery, en de Heerlijkheyt van Leicester. De welke namaels zonder kinderen gestorven zijnde, zoo is die eer wederom gekeert tot Ian van Gent, Hertogh van Lancaster, de welke Blanchia, de tweede zuster van Machteld getrout had. Van toen af is zy voort aen het geslacht van Lancaster versmolten, tot dat zy, by ons gedenken, in dien Robert *Dudley* geschenen heeft, den welken de Koningin Elizabeth, in 't zeste jaer van haer Rijk, met het zwaerdt van het Leicesterische Graefschap omgort, Nederlandt, door het langduurigh onweêr der oorlogh gedreven, met gemeene wensch om het roer der heerschappy te bedienen geroepen, en weynigh daer na veracht heeft, en de welke in het MDLXXXVIII jaer 't leven met de doot verruylt heeft.

De Graven van Leicester.

Dit zijn de woorden van Henr. Huntingd. in zijn brief van de verachting der werelt.

Rotul. in Thes. Scaccarii.

Matth. Paris.

Beziet Lovesham in Worcestershire.

In 't groot Register van het Hertogdom van Lancaster.

Binnen dit landt zijn 200 Parochy-kerken.

Septentrio.

PART OF LEICESTER. LINCOLNIÆ COMITATVS

SHIRE

PARS.

PART OF LINCOLN SHIRE.

HONI SOIT QVI MAL Y PENSE

DIEV ET MON DROIT.

ALLSTOE HVNDRED.

CORBYS HVNDRED.

EAST HVNDRED.

Wicheley Heath

OVKHAMSOOK HVNDRED.

MARTINSLEY HVND.

WRANGEDYKE HVND.

Leefeilde

Forest

Catmonfe

The Vale of

Occidens

Oriens

Meridies

Edmunthorp
Marked Overton
Tythe
Thistelton
Stretton wood
Stretton
Greetham wood
Greetham
Fine mile crosse
Cross mill
Eastall wood
Chiffham
Oſburneall wood
Eastall wood
Pickenerith
Newall wood
Wolfsky wood
Turnecouſe wood
Hardwick
Woodhead wood
Frith wood
Exeaden
Brokenell wood
Esse wood
Bayal wood
Empingam wood
Horne
Horsemill
Exton
Cossmore wood
Tarringley wood
Wessland woode
Burley wood
Burley
Rasbegitt wood
Empingham
S. Botulphs
Thoncote
Casserton
Bridge
Ingthorp
Bolnisthorp
Ryall
Tholthorp
Little Casserton
Raullers stone
Stamford
Burghley
Tynwell
Weeland
Easton
Newborle
Ketton
Fregthorp
Geeston
Kelthorpe
Ioffers Bridge
Colmeeſton
Dilington
Tyxover
Baroughdon hey
Baroughdon
Waggerley
Whitwell
Catmouſe mill
Barnſdale
Oukham
Coldwerton
Coldwerton parke
Knoſton
Barlythorp
Langham
Mulsey hill
Ranckesborowe hill
Aſtwell
Loudall
Wiſſenden
Aſſthorp
Aſſthorp Grove
Coſſthorp
Weſton
Barowe
Aſſwell
Edgton
Hamleyton
Hamleyts wood
Normanton
Edyweſton
Edyweſton wood
Edyweſton
Manton
Martinſthorp
Lynden
Waddlond fl.
Braunſton
Gunthorp
Brooke
Knoſton Brande
Withcock
Launde
The Kings lodge
Lee lodge
Bittewell
Coldeleyes
Lamley lodg
Launde Park
Shirwood
Aſhgate
Belton
Wardley
Stokerſton
The Hermitage
Depe dale
Beaumount
Vppingham parke
Vppingham
Aſſton
Ridlington parke
Ridlington
Preſton
Chater fl.
Wing
Glaiſton
The Beeon hill
Moorecote
Biſbrook
Redgate
Bradegatt
Liddington parke
Liddington
Leſtarre
Preſſley hill
Tharp
Bee hill
Seyton
Haringroorth
Kings road
Stoke
Snaweton
Caldecote
Pylton
North Luffenham
South Luffenham
Wolland fl.
Little Eye fl.
Eye fl.
Chater fl.
Newall wood
Eastall wood
Oſburneall wood
Fineall wood
Pickenerith
Wolfsky wood
Turnecouſe wood
Exeaden
Brokenell wood
Woodhead wood
Frith wood
Esse wood
Bayal wood
Empingam wood
Horne
Horsemill
Exton
Cossmore wood
Tarringley wood
Wessland woode
Burley wood
Burley
Rasbegitt wood
Empingham
S. Botulphs
Thoncote
Casserton
Bridge
Ingthorp
Bolnisthorp
Ryall
Tholthorp
Little Casserton
Raullers stone
Stamford
Burghley
Tynwell
Weeland
Easton
Newborle
Ketton
Fregthorp
Geeston
Kelthorpe
Ioffers Bridge
Colmeeſton
Dilington
Tyxover
Baroughdon hey
Baroughdon
Waggerley
Whitwell
Catmouſe mill
Barnſdale
Oukham
Coldwerton
Coldwerton parke
Knoſton
Barlythorp
Langham
Mulsey hill
Ranckesborowe hill
Aſtwell
Loudall
Wiſſenden
Aſſthorp
Aſſthorp Grove
Coſſthorp
Weſton
Barowe
Aſſwell
Edgton
Hamleyton
Hamleyts wood
Normanton
Edyweſton
Edyweſton wood
Edyweſton
Manton
Martinſthorp
Lynden
Waddlond fl.
Braunſton
Gunthorp
Brooke
Knoſton Brande
Withcock
Launde
The Kings lodge
Lee lodge
Bittewell
Coldeleyes
Lamley lodg
Launde Park
Shirwood
Aſhgate
Belton
Wardley
Stokerſton
The Hermitage
Depe dale
Beaumount
Vppingham parke
Vppingham
Aſſton
Ridlington parke
Ridlington
Preſton
Chater fl.
Wing
Glaiſton
The Beeon hill
Moorecote
Biſbrook
Redgate
Bradegatt
Liddington parke
Liddington
Leſtarre
Preſſley hill
Tharp
Bee hill
Seyton
Haringroorth
Kings road
Stoke
Snaweton
Caldecote
Pylton
North Luffenham
South Luffenham
Wolland fl.
Little Eye fl.
Eye fl.
Chater fl.

Edward sone to Ed. La
Edward sone of Roc D'y
Thomas Mannours

Milliaria Anglica duo.
sive dimidium milliaris Germanici.

RVTLANDIA
COMITATVS.
RVTLAND SHIRE.

RVTLAND-SHIRE.

Vtland, in't Saxiſch Rotelano, wort van 't lant van Leiceſter gelijk als beſloten, behalven ten zuyden, daer't aen de rivier *Welland* grenſt, en ten ooſten daer het aen Lincoln paelt: niet minder in vruchtbaerheyt en genoeghlijkheyt des lants, ſchoon het kleyner in ruymte is, als zijnde 't kleenſte landeken van gantſch Engelant: want, in 't ront bepaelt zijnde, begrijpt zo veel in zijn omgang, als een klock ruyter op een dagh zoud af-reyzen. Waer van de inwooners verzieren, dat ik weet niet wat Koning eenen Rut zo veel landts geſchonken heeft, als hy op eenen dagh zoud konnen omrijden; en dat dien ruyter dit lant op de gezette tijdt om-gereden, en 't zelve daerom te ſchenk ontfangen, en na zijn naem genoemt heeft. Maer wegh met duſdanige beuzelingen; wy willen, door de vryheyt van dichtſelen, de waerheyt niet laten gequetſt worden. En wijl dit lant doorgaens root is, zo dat ook de ſchaeps-vellen met rootheyt beſmet zijn; en root by de Saxen *Roet*, en *Rud* genoemt was,

Waer van Rutlandt de naem heeft.

zouden wy niet vermoeden dat het *Rutland* als 't *Roode land* genoemt is? Vaek komen namen, zegt de Dichter, met haer dingen over-een. Want dat de plaetzen overal na haer rootheyt genoemt zijn, zullen 't kaſteel *Rutlan* in Walles, op de rootachtige ſtrant gebout, *de Roode voor-bergh*, *de Roode zee* tuſſchen Egypten en Arabien, *Erythreia* in Ionien, en duyzent andere plaetzen meêr als genoeg betuygen: zo dat wy voortaen geen beuzelen in de zaek behoeven te gelooven. Voorts ſchijnt dit landeken laet tot een Graefſchap geſtelt te zijn: want ten tijde van Edward de *Confeſſeur* wierd het voor een deel van Northamton geacht; en 't is van onze Hiſtory-ſchrijvers, die voor dry-hondert jaren geſchreven hebben, onder 't getal der Graefſchappen niet geſtelt.

Het rivierken *Wash*, oft *Guash*, de welke dit lant van 't weſten naer 't ooſten midden doorloopt, deelt het zelve in twee

Vppingham.

deelen. In 't herwaerſte oft zuyder-deel light *Vppingham* op een ſteyle plaets, waer van 't ook de naem heeft, nergens anders om gedenkwaerdig, dan dattet een wel-bezochte markt gehouden wordt, en dat het zelve een ſchoone School vertoont, de welke, als ook de andere te *Okeham*, R. *Ihonſon* Dienaer des Godlijken woorts met verzamelt gelt onlangs met een loflijk opzet geſticht heeft, om de kinderlijke verſtanden in goede konſten en wetenſchappen op te brengen. En hier naby light *Dry Stoke*, welk niet verzwegen magh worden, mits het een oude wooning was van 't doorluchtigh en voor-zeker oudt geſlacht der *Dighbeis*. Maer welk Everhard

Digby. 1605.

Digby nu een eeuwige ſmet aen-gebrandt heeft, de welke met de ſchelmachtighſte brandt-ſtichters zoo ſchriklijke raedtſlagen aen-gegaen heeft, om zijn Vorſt en Vaderlandt door een helſche blixem-ſlagh wegh te rukken.

In 't ginswaerſte deel over de rivier tuſſchen de heuvelen light een zeer geneughlijk en vruchtbaer dal uyt-geſtrekt; men noemt het heden *The Vale of Catmoſe*, mooghlijk van

Okeham.

Coet maes, 't welk in Brittanſch een boſchachtigh veldt beteekent: midden in 't zelve ziet men *Okeham*, 't welk insgelijx ſchijnt van de Eyken zijn naem gekregen te hebben; alwaer by de kerk de geſcheurde veſten van een oudt kaſteel noch overig zijn, het welk, zo 't gerucht gaet, Walkelin van *Ferrers* in de eerſte tijden der Noormannen gebouwt heeft. En dat het de wooning der *Ferrers* geweeſt is, betuygen, behalven het gerucht, de yzere paerde-hoeven, welke dat geſlacht eertijts in haer wapenen gevoert heeft, geſtelt boven de poort en in 't voor-hof. Namaels behoorde 't aen de Heeren van *Tatteshall*; maer als de tweede Koning Richard, Edward, de zoon van de Hertogh van York, tot Graef van Rutland verheven had, zo heeft hy den zelfden ook dit kaſteel geſchonken. Doch by onzer vaderen gedenken is 't aen

Baronnen Cromwells.

Thomas *Cromwell* toe-gevallen tot een Baronnye plaets, als ik gelezen heb; den welken de achtſte Henrijk tot de hoogſte waerdigheyt verheven, en korts daer na, als hy zich in de onſtuymigheden der nijdt met veel te poogen geworpen had, op 't ſchielijxt van zijn leven en eer berooft heeft.

Hier tegen over ten ooſten light in een ſchoon gelegen dal *Burly*, nu zijnde heerlijke huyzingen van de *Haringtons*, *Burly.* de welke uyt het houlijk met de dochter en erfgenaem van *Colpeper*, zo rijk een erf-goet verkregen hebben, dat zy van toen af hier ter plaetſen meeſt gebloeyt hebben, even als te vooren de *Colpepers*, tot het rijke erf-goet der *Bruſeis* door N. *Green* ten deel gekomen was. En de *Bruſeis* zijn uyt de voornaemſte adel van Engelant door houlijk in 't Koninglijk geſlacht van Schotlandt gewikkelt geweeſt, van welke door de outſte broeder Robert de Koninglijke ſtam der Schotten, en door de jongſte broeder Bernard de *Cottons* van *Cottington* in 't Graefſchap van Huntingdon, waer van wy gehandelt hebben, en deze Haringtons geſproten zijn. Met welke naem Koning Iakob den doorluchtigſten Ridder Ian *Harrington* met de tijtel van Baron *Harrington* van *Exton* verheven heeft. *Baron Harrington.*

In 't ooſter-deel nu aen de rivier *Guash* zijn *Brigcaſterton*, waer van namaels; en *Rihall*, alwaer, als het over-geloof onze voor-ouders zoo geblinthokt had, dat het door de veelheydt der Goden den waren Godt byna wegh ruckte, Tibba de Goddin der kleene volkeren, als een Diana van de *De Goddin der vogelvangſt.* vogelers, mits zy Overſte over de vogelerije was, ge-eert wierd. En hier naby *Eſſenden*, wiens Heer Robert *Cecill*, een zeer goede zoon van een zeer goede vader, de welke een ſtut van ons gemeene beſt was, Koning Iakob onlangs tot Baron *Baron Cecill van Eſſenden.* *Cecil van Eſſenden* gekooren heeft.

Dit landeken heeft Edward de *Confeſſeur* aen zijn huysvrou Eadith by uyterſte-wil gemaekt, met dat verding nochtans, dat het na haer doodt zou komen aen S. Pieter van Weſtmunſter. Want dit zijn de woorden van de uytterſte wil: Ik wil dat nae de doot van de Koningin Eadghith mijn huys-vrouw, Roteland met al zijn toe-behoorten gegeven werde aen mijn klooſter van S. Peter, en dat het zonder toeven herſtelt werde aen den Abt en Munnikken, de welke Godt aldaer gedurighlijk dienen. Nochtans heeft Willem de Noorman deze zijn uyterſte-wil vernietigt, de welke, een groot deel voor zich behoudende, het overige tuſſchen de Gravin Iudith, wiens dochter David der Schotten Koning getrouwt heeft, Robert *Maller*, Ogier, Giſlebert van *Gant*, Graef Hugo, Alberik *Klerch* en andere gedeelt heeft. En aen Weſtmunſter heeft hy eerſt de thienden, en namaels alleen de kerk van *Okeham* met al zijn aenhangſelen gelaten.

Dit Graefſchap telt niet veel Graven. De eerſte Graef *Graven van dit landt.* van Rotelandt was Edward de outſte zoon van Edmund van *Langeley* Hertog van York, door de wel-genege gunſt van de tweede Koning Richard by zijns vaders leven gekoren, en van den zelfden Koning namaels Hertogh van Albemarla verklaert. Hy naemlijk, de welke ſchandelijke raetſlagen, van de vierde Koning Henrijk te verdelgen, niet zonder ſchelmery gebrout, en ſchielijk met gelijke lichtvaerdigheyt ontdekt heeft. En, na zijns vaders doodt, Hertogh van York geworden zijnde, is in de dikſte drang der vyanden in de Agincourtſche ſlagh moedighlijk gebleven. In deze eer is lang genoegh daer na gevolgt Edward, het zoontje van Richard Hertog van York, de welke in de ſlagh by *Wakefield*, als de inlandſche oorlogh op 't ſchandelijkſte brande, met zijn vader gedoot is. Lange jaren daer na heeft de achtſte Henrijk Thomas *Mannours* tot Graef van Rutland verheven, de welke met het zeer wijdtluchtige erf-goedt der Baronnen *Roos* in de om-gelege landtſchappen, door 't recht van zijn grootmoeder Elconore, verrijkt is. Dezen is gevolgt zijn zoon Henrijk, en dien insgelijx zijn zoon Edward, op den welken, dat ik anders niet zegge, deze vaerzen van den Dichter zeer waerlijk en wel vocgen:

Die zijnen ouden naem met zijne deughden paert;
En pooght, dat zijn verſtant zijn adel evenaert.

Maer hy door een onrijpe doodt in den hemel ontfangen zijnde, heeft die eer aen zijn broeder Ian nagelaten, de welke, ook terſtont geſtorven zijnde, tot zijn navolger gehadt heeft zijn zoon Rogier, die een heerlijke ſchijn vertoont van de edelheyt zijner voor-ouderen.

Dit Landeken wordt vereert met 48 *Parochy-kerken.*

LINCOLNE-SHIRE.

Naem.

En ooſten aen Rutlant wort het Graefſchap van Linkoln gehecht, in 't Saxiſch Lincoll-ſcyne, by de Noormannen, voorts na haer eerſten inval, met verſtelde letters, *Nicolshire*, gemeenlijk *Lincolnshire* genoemt. Het is een zeer groot lant, het welk byna over de zeſtigh mijlen in de langte light, en in de breedte zich op zommige plaetſen over de dertigh mijlen uytſtrekt, zijnde in 't voeden van vruchten, en 't weyden van beeſten zeer mildt, en vele ſteden dicht bebout, en geduurigh met rivieren beſproeyt. Daer 't zich ten ooſten ſtrekt, wort met een lange bocht gekromt van de Noord-zee beſpoelt, ten noorden ſtrekt het zich aen den Inham van *Abus*, oft de *Humber*, ten weſten aen Nottingham, en ten zuyden wort het door de rivier *Welland* van Northamton af-geſcheyden. Al dit landt wordt in drie deelen gedeelt, waer van wy 't eene *Holland*, het tweede *Keſteven*, het derde *Lindſey* in onze tael noemen.

Holland.

Holland, by Ingulphus *Hoiland*, light aen de zee, en is even als het Duytſche Hollandt op zommige plaetſen zoo waterigh, dat 'et betreden de voet-ſtappen vertoont, en geſtampt zijnde dreunt; waer van 't ook de naem ſchijnt gekregen te hebben, of 'et zy dat iemandt met Ingulphus liever wil, dat *Hoiland* zijn ware naem zy, en dat het dezelve van het hoy gekregen heeft. Dit light geheel aen dien inwijk, welke by Ptolomæus METARIS, voor *Maltraith* genoemt wort, heden *The Washes*. Deze inham is zeer groot en wel bekent, door de vloedt met water bedekt, door de eb reysbaer, doch zeer gevaerlijk, het welk Koning Ian met zijn ſchade geleert heeft. Want terwijl hy in den Baronnen-krijgh hier door reyſde, zo heeft hy, door de ſchielijk overvallende wateren, al zijn tros en Koninglijke toe-ruſting by *Foſſe-dyle* en *Welſtreame* verloren, als Matthæus van Weſtmunſter getuyght. Voorts wort dit landt, het welk de inwooners zeggen, dat de zee door op-geworpe zanden (die zy *Silt* noemen) geſchonken heeft, aen deze kant van de zee, aen de andere kant van een groote hoop t'zamen-vloeyende wateren uyt de bovenſte landen zoo bevochten, dat zy in de winter-maenden geduurigh wacht houden, en tegen deze ſchadelijkſte vyanden zich door tegen-geworpe dijken naeulijx beſchermen. Het landt brengt weynigh vruchten voort, is zeer gras-rijk, en overvloedigh in viſſchen, en water-vogelen; en de aerde is zo week, dat zy de paerden zonder hoef-yzers gebruyken, en men zoud 'er niet een ſteentjen, als van elders ingebracht, vinden, daer het nochtans zeer ſchoone kerken van vier-kante ſteenen heeft. Dat de zee verder ingeſpoelt heeft, blijkt zekerlijk uyt de dijken tegen de aenvallende vloeden, nu twee-duyzent ſchreden van de ſtrandt gelegen zijnde, en door de zout-heuvelen (gelijk zyze noemen) by *Sutterton*. En overal is het zeer gebrekkigh van zoete wateren, en hebbenze niet als in putten van den regen, dewelke, wat te diep zijnde, terſtont zout worden, en wat te ondiep terſtont uyt-droogen. Ook ontbrekener geen wel-zanden, welker kracht in 't aen-trekken en overweldigen de herders en ſchaepkens dikwijls met haer gevaer gevoelen.

De Inham Metaris.

The Washes.

Salthills.

Quik-ſands.

Dit *Hoiland* wort tweezins gedeelt, in het Nedere en het Hooge: het Nedere wordt genoemt, het welk veel diepe modder-kuylen en hinderlijke moeraſſchen, zelfs van de inwooners met haer ſtelten niet gangbaer, heeft. En wijl het zeer laegh light, zoo wordt het van deze kant tegen de zee, van de andere kant tegen de wateren, welke het hooger deel van het eylandt Eliene overvallen, door de voor-gewotpe aerd-hoopen der dijken beſchermt. Onder welke de vermaertſte is *Southy-banke*, den welken zy, op dat hy door het groot gewelt der wateren, dewelke van het zuyder-deel de rivieren vervullen, niet verbroken werde, en zy door de ingelate vloedt overvallen, met groote zorghvuldigheydt verzorgen. Om welke wateren nochtans te ontladen, de buuren met gemeene koſten een nieuwe kolk by *Clows-croſſe* in 't CIↃ IↃ XCIX jaer begonnen hebben. By dezen dijk hebben wy *Crowland*, het welk ook *Croyland* genoemt is, gezien, een ſtadt onder die moeraſch-wooners zeer vermaert, wiens naem, na de vertaling van Ingulphus, Abt van deze plaets, rou en ſlijkerigh landt beteekent. Een plaets (gelijk men ſchrijft) door ik weet niet wat vervaeringen der hier verkeerende Schimmen eertijts gequelt, aleer Guthlacus, een zeer heyligh man, aldaer een Eremiten leven leyde, tot wiens gedachtnis Æthelbald, Koning der Merciers, in 't DCCXVI jaer met zeer groote koſten een klooſter ter eeren Godts gebout heeft, het welk in Godtsdienſt en rijkdommen zeer vermaert geweeſt is. Van het welk ghy, zo 't u belieft, deze veerskens van Fœlix, een genoegh oude Munnik, uyt het leven van Guthlacus verſtaen mooght:

Crowland.

Nu ſtelt zich door des Konings mildigheyt te werk,
En bouwt met groote moeyt' en koſten daer een kerk.
En wijl te weeke aerd dat werk niet kon verdragen,
Zoo rukt hy boomen uyt, knot ſtammen af met zagen,
Heyt Eyken in den gront, die hy met palen meſt.
Zo wort het ſlijk tot land, waer op het werk geveſt
Op harde gronden ſteunt, zo dat haer dikke muuren
Geen jaren-ſleet verſtaen, en eeuwen over-duuren.

Zoo ik u de Crowlandſche Duyvels met hangende lippen, vuur-ſpuwende monden, ſchobbige aengezichten, dikke nekken, wreede tanden, ſcherpe kinnen, heeſche gorgels, zwarte huyden, ingetoge ſchouderen, gietige buyken, brandende lendenen, kromme beenen, geſtaerte billen, &c. die in deze plaetſen te voren omzwurven, en Guthlacus met zijn Munniken zeer moeylijk waren, uyt den zelfden beſchreef, ghy zoud zoetelijk lacchen, maer ik zoud veel zoetelijker ſchijnen te razen. Maer nochtans om de wonderlijke gelegenheydt en aert van deze plaets, van alle andere plaetſen van Engelandt gantſch verſcheyden zijnde, en om de vermaertheydt van dit klooſter, zoo luſt my met dezelve te beſchrijven een weynigh te vertoeven. Tuſſchen de diepſte moeraſſchen en ſtil-ſtaende beſlijkte wateren ligt *Crowland*, zoo van alle toegang beſloten en omringt, dat men 'er niet als ten noorden en ooſten aen komen kan, en dat langs ſmalle dijken. Het is Venetien, zoo men kleyne dingen met groote vergelijken mach, van gelegenheydt zeer gelijk, beſtaende in drie ſtraten, dewelke, door tuſſchen-loopende wateren geſcheyden, met Willigen beplant, en op in de gront diep-geheyde palen gebout, en met een drie-hoekige brugh met wonderlijke konſtigheyt t'zaem-gevoeght zijn, onder dewelke de inwooners, om de t'zamen-loopende wateren te ontfangen, een zeer diepe put gemaekt hebben. Alwaer over de brugh dat vermaerde klooſter gelegen heeft, voorwaer van kleyne ruymte, omtrent het welke, behalven daer 't aen de ſtadt light, het zoo modderigh is, dat men 'er een Schippers-boom dertigh voeten diep kan indringen, en daer niets om als een riet-boſch, en dicht by de kerk een Elſen-boſch. Nochtans is deze ſtadt wel bewoont, en de inwooners hebben haer beeſten wat verder van de ſtadt, om welke te melken zy met ſchuytjes, welke maer twee konnen voeren, (zy noemenze *Skerries*) varen; maer zy doen zeer groote winſt met viſſchen en water-vogelen te vangen, welke vangſt zoo groot is, dat zy in de maendt van Auguſtus in een uytgeſpanne net, in eenmael drie-duyzent End-vogels by-een-brengen, ook noemen zy haer netten haer landeryen: want zy zien geen vruchten binnen de vijf mijlen. En onder den naem van deze viſch- en vogel-vangſt, hebben zy jaerlijx CCC ponden van onze munt, als zy nu aen den Koning doen, eertijts aen den Abt betaelt.

Crowlandſche Duyvels.

Een byzondere beſchrijving van dit klooſter te maken luſt my niet, wijl het gemeen volk dezelve uyt de nu uytgegeve Ingulphus hebben kan. Nochtans behaeght het my in 't korte te gedenken, 't gene Petrus Bleſenſis, Onder-Canceliier van de tweede Koning Henrijk, eertijts wijtloopigh van de nieuwe opbouwing van dit klooſter in 't MC XII jaer verhaelt heeft; op dat wy uyt een voor-beeldt lezen, door wat middelen en behulpſelen de zo groote en zoo

By anderen Southy-dijke.

RVTLAND-SHIRE.

Vtland, in 't Saxiſch Rotẽland, wort van 't lant van Leiceſter gelijk als beſloten, behalven ten zuyden, daer 't aen de rivier *Welland* grenſt, en ten ooſten daer het aen Lincoln paelt: niet minder in vruchtbaerheyt en genoeghlijkheyt des lants, ſchoon het kleyner in ruymte is, als zijnde 't kleenſte landeken van gantſch Engelant: want, in 't ront bepaelt zijnde, begrijpt zo veel in zijn omgang, als een kloek ruyter op een dagh zoud af-reyzen. Waer van de inwooners verzieren, dat ik weet niet wat Koning eenen Rut zo veel landts geſchonken heeft, als hy op eenen dagh zoud konnen omrijden; en dat dien ruyter dit lant op de gezette tijdt om-gereden, en 't zelve daerom te ſchenk ontfangen, en na zijn naem genoemt heeft. Maer wegh met duſdanige beuzelingen; wy willen, door de vryheyt van dichtſelen, de waerheyt niet laten gequetſt worden. En wijl dit lant doorgaens root is, zo dat ook de ſchaeps-vellen met rootheyt beſmet zijn; en root by de Saxen *Roet*, en *Rud* genoemt was,

Waer van Rutlandt de naem heeft.

zouden wy niet vermoeden dat het *Rutland* als 't *Roode land* genoemt is? Vack komen namen, zegt de Dichter, met haer dingen over-een. Want dat de plaetzen overal na haer rootheyt genoemt zijn, zullen 't kaſteel *Rutlan* in Walles, op de rootachtige ſtrant gebout, *de Roode voor-bergh*, *de Roode zee* tuſſchen Egypten en Arabien, *Erythreia* in Ionien, en duyzent andere plaetzen meêr als genoeg betuygen: zo dat wy voortaen geen beuzelen in de zaek behoeven te gelooven. Voorts ſchijnt dit landeken laet tot een Graefſchap geſtelt te zijn: want ten tijde van Edward de *Confeſſeur* wierd het voor een deel van Northamton geacht; en 't is van onze Hiſtory-ſchrijvers, die voor dry-hondert jaren geſchreven hebben, onder 't getal der Graefſchappen niet geſtelt.

Vppingham.

Het rivierken *Wash*, oft *Guash*, de welke dit lant van 't weſten naer 't ooſten midden doorloopt, deelt het zelve in twee deelen. In 't herwaerſte oft zuyder-deel light *Vppingham* op een ſteyle plaets, waer van 't ook de naem heeft, nergens anders om gedenkwaerdig, dan datter een wel-bezochte markt gehouden wordt, en dat het zelve een ſchoone School vertoont, de welke, als ook de andere te *Okeham*, R. *Ihonſon* Dienaer des Godlijken woorts met verzamelt gelt onlangs met een loflijk opzet geſticht heeft, om de kinderlijke verſtanden in goede konſten en wetenſchappen op te brengen. En hier naby light *Dry Stoke*, welk niet verzwegen magh worden, mits het een oude wooning was van 't doorluchtigh en voor-zeker oudt geſlacht der *Dighbeis*. Maer welk Everhard

Digby. 1605.

Digby nu een eeuwige ſmet aen-gebrandt heeft, de welke met de ſchelmachtighſte brandt-ſtichters zoo ſchriklijke raedtſlagen aen-gegaen heeft, om zijn Vorſt en Vaderlandt door een helſche blixem-ſlagh wegh te rukken.

Okeham.

In 't ginswaerſte deel over de rivier tuſſchen de heuvelen light een zeer geneughlijk en vruchtbaer dal uyt-geſtrekt; men noemt het heden *The Vale of Catmoſe*, mooghlijk van *Coet maes*, 't welk in Brittanſch een boſchachtigh veldt beteekent: midden in 't zelve ziet men *Okeham*, 't welk insgelijx ſchijnt van de Eyken zijn naem gekregen te hebben; alwaer by de kerk de geſcheurde veſten van een oudt kaſteel noch overig zijn, het welk, zo 't gerucht gaet, Walkelin van *Ferrers* in de eerſte tijden der Noormannen gebouwt heeft. En dat het de wooning der *Ferrers* geweeſt is, betuygen, behalven het gerucht, de yzere paerde-hoeven, welke dat geſlacht eertijts in haer wapenen gevoert heeft, geſtelt boven de poort en in 't voor-hof. Namaels behoorde 't aen de Heeren van *Tatteshall*; maer als de tweede Koning Richard, Edward, de zoon van de Hertogh van York, tot Graef van Rutland verheven had, zo heeft hy den zelfden ook dit kaſteel geſchonken. Doch by onzer vaderen gedenken is 't aen

Baronnen Cromwells.

Thomas *Cromwell* toe-gevallen tot een Baronnye plaets, als ik gelezen heb; den welken de achtſte Henrijk tot de hoogſte waerdigheyt verheven, en korts daer na, als hy zich in de onſtuymigheden der nijdt met veel te poogen geworpen had, op 't ſchielijxt van zijn leven en eer berooft heeft.

Burly.

Hier tegen over ten ooſten light in een ſchoon gelegen dal *Burly*, nu zijnde heerlijke huyzingen van de *Haringtons*, de welke uyt het houlijk met de dochter en erfgenaem van *Colpeper*, zo rijk een erf-goet verkregen hebben, dat zy van toen af hier ter plaetſen meeſt gebloeyt hebben, even als te vooren de *Colpepers*, tot het rijke erf-goet der *Bruſeis* door N. *Green* ten deel gekomen was. En de *Bruſeis* zijn uyt de voornaemſte adel van Engelant door houlijk in 't Koninglijk geſlacht van Schotlandt gewikkelt geweeſt, van welke door de outſte broeder Robert de Koninglijke ſtam der Schotten, en door de jongſte broeder Bernard de *Cottons* van *Cottington* in 't Graefſchap van Huntingdon, waer van wy gehandelt hebben, en deze Haringtons geſproten zijn. Met welke naem Koning Iakob den doorluchtigſten Ridder Ian *Harrington* met de tijtel van Baron *Harrington* van *Exton* verheven heeft.

Baron Harrington.

In 't ooſter-deel nu aen de rivier *Guash* zijn *Brigcaſterton*, waer van namaels; en *Rihall*, alwaer, als het over-geloof onze voor-ouders zoo geblinthokt had, dat het door de veelheydt der Goden den waren Godt byna wegh ruckte, Tibba de Goddin der kleene volkeren, als een Diana van de

De Goddin der vogelvangſt.

vogelers, mits zy Overſte over de vogelerije was, ge-eert wierd. En hier naby *Eſſenden*, wiens Heer Robert *Cecill*, een zeer goede zoon van een zeer goede vader, de welke een ſtut van ons gemeene beſt was, Koning Iakob onlangs tot Baron *Cecil van Eſſenden* gekooren heeft.

Baron Cecill van Eſſenden.

Dit landeken heeft Edward de *Confeſſeur* aen zijn huysvrou Eadith by uyterſte-wil gemaekt, met dat verding nochtans, dat het na haer doodt zou komen aen S. Pieter van Weſtmunſter. Want dit zijn de woorden van de uyterſte wil: Ik wil dat nae de doot van de Koningin Eadghith mijn huys-vrouw, Roteland met al zijn toe-behoorten gegeven werde aen mijn klooſter van S. Peter, en dat het zonder toeven herſtelt werde aen den Abt en Munnikken, de welke Godt aldaer gedurighlijk dienen. Nochtans heeft Willem de Noorman deze zijn uyterſte-wil vernietigt, de welke, een groot deel voor zich behoudende, het overige tuſſchen de Gravin Iudith, wiens dochter David der Schotten Koning getrouwt heeft, Robert *Maller*, Ogier, Giſlebert van *Gant*, Graef Hugo, Alberik *Klerch* en andere gedeelt heeft. En aen Weſtmunſter heeft hy eerſt de thienden, en namaels alleen de kerk van *Okeham* met al zijn aenhangſelen gelaten.

Graven van dit landt.

Dit Graefſchap telt niet veel Graven. De eerſte Graef van Rotelandt was Edward de outſte zoon van Edmund van *Langeley* Hertog van York, door de wel-genege gunſt van de tweede Koning Richard by zijns vaders leven gekoren, en van den zelfden Koning namaels Hertogh van Albemarla verklaert. Hy naemlijk, de welke ſchandelijke raetſlagen, van de vierde Koning Henrijk te verdelgen, niet zonder ſchelmery gebrout, en ſchielijk met gelijke lichtvaerdigheyt ontdekt heeft. En, na zijns vaders doodt, Hertogh van York geworden zijnde, is in de dikſte drang der vyanden in de Agincourtſche ſlagh moedighlijk gebleven. In deze eer is lang genoegh daer na gevolgt Edward, het zoontje van Richard Hertog van York, de welke in de ſlagh by *Wakefield*, als de inlandſche oorlogh op 't ſchandelijkſte brande, met zijn vader gedoot is. Lange jaren daer na heeft de achtſte Henrijk Thomas *Mannours* tot Graef van Rutland verheven, de welke met het zeer wijdtluchtige erf-goedt der Baronnen *Roos* in de om-gelege landtſchappen, door 't recht van zijn grootmoeder Eleonore, verrijkt is. Dezen is gevolgt zijn zoon Henrijk, en dien insgelijx zijn zoon Edward, op den welken, dat ik anders niet zegge, deze vaerzen van den Dichter zeer waerlijk en wel voegen:

Die zijnen ouden naem met zijne deughden paert;
En pooght, dat zijn verſtant zijn adel evenaert.

Maer hy door een onrijpe doodt in den hemel ontfangen zijnde, heeft die eer aen zijn broeder Ian nagelaten, de welke, ook terſtont geſtorven zijnde, tot zijn navolger gehadt heeft zijn zoon Rogier, die een heerlijke ſchijn vertoont van de edelheyt zijner voor-ouderen.

Dit Landeken wordt vereert met 48 *Parochy-kerken.*

LINCOLNE-SHIRE.

Naem.

TEn ooſten aen Rutlant wort het Graeffchap van Linkoln gehecht, in 't Saxiſch Lincoll-ſcyne, by de Noormannen, voorts na haer eerſten inval, met verſtelde letters, *Nicolshire*, gemeenlijk *Lincolnshire* genoemt. Het is een zeer groot lant, het welk byna over de zeſtigh mijlen in de langte light, en in de breedte zich op zommige plaetſen over de dertigh mijlen uytſtrekt, zijnde in 't voeden van vruchten, en 't weyden van beeſten zeer mildt, en vele ſteden dicht bebout, en geduurigh met rivieren beſproeyt. Daer 't zich ten ooſten ſtrekt, wort met een lange bocht gekromt van de Noord-zee beſpoelt, ten noorden ſtrekt het zich aen den Inham van *Abus*, oft de *Humber*, ten weſten aen Nottingham, en ten zuyden wort het door de rivier *Welland* van Northamton af-geſcheyden. Al dit landt wordt in drie deelen gedeelt, waer van wy 't eene *Holland*, het tweede *Keſteven*, het derde *Lindſey* in onze tael noemen.

Holland.

Holland, by Ingulphus *Hoiland*, light aen de zee, en is even als het Duytſche Hollandt op zommige plaetſen zoo waterigh, dat 'et betreden de voet-ſtappen vertoont, en geſtampt zijnde dreunt; waer van 't ook de naem ſchijnt gekregen te hebben, of 'et zy dat iemandt met Ingulphus liever wil, dat *Hoiland* zijn ware naem zy, en dat het dezelve van het hoy gekregen heeft. Dit light geheel aen dien inwijk, welke by Ptolomæus METARIS, voor *Maltraith* genoemt wort, heden *The Washes*. Deze inham is zeer groot en wel bekent, door de vloedt met water bedekt, door de eb reysbaer, doch zeer gevaerlijk, het welk Koning Ian met zijn ſchade geleert heeft. Want terwijl hy in den Baronnen-krijgh hier door reyſde, zo heeft hy, door de ſchielijk overvallende wateren, al zijn tros en Koninglijke toe-ruſting by *Foſſe-dyke* en *Wel-ſtreame* verloren, als Matthæus van Weſtmunſter getuyght. Voorts wort dit landt, het welk de inwooners zeggen, dat de zee door op-geworpe zanden (die zy *Silt* noemen) geſchonken heeft, aen deze kant van de zee, aen de andere kant van een groote hoop t'zamen-vlocyende wateren uyt de bovenſte landen zoo bevochten, dat zy in de winter-maenden geduurigh wacht houden, en tegen deze ſchadelijkſte vyanden zich door tegen-geworpe dijken naeulijx beſchermen. Het landt brengt weynigh vruchten voort, is zeer gras-rijk, en overvloedigh in viſſchen, en water-vogelen; en de aerde is zo week, dat zy de paerden zonder hoef-yzers gebruyken, en men zoud 'er niet een ſteentjen, als van elders ingebracht, vinden, daer het nochtans zeer ſchoone kerken van vier-kante ſteenen heeft. Dat de zee verder ingeſpoelt heeft, blijkt zekerlijk uyt de dijken tegen de aenvallende vloeden, nu twee-duyzent ſchreden van de ſtrandt gelegen zijnde, en door de zout-heuvelen (gelijk zyze noemen) by *Sutterton*. En overal is het zeer gebrekkigh van zoete wateren, en hebbenze niet als in putten van den regen, dewelke, wat te diep zijnde, terſtont zout worden, en wat te ondiep terſtont uyt-droogen. Ook ontbrekener geen wel-zanden, welker kracht in 't aen-trekken en overweldigen de herders en ſchaepkens dikwijls met haer gevaer gevoelen.

De Inham Metaris.

The Washes.

Salthills.

Quik-ſands.

Dit *Hoiland* wort tweezins gedeelt, in het Nedere en het Hooge: het Nedere wordt genoemt, het welk veel diepe modder-kuylen en hinderlijke moeraſſchen, zelfs van de inwooners met haer ſtelten niet gangbaer, heeft. En wijl het zeer laegh light, zoo wordt het van deze kant tegen de zee, van de andere kant tegen de wateren, welke het hooger deel van het eylandt Eliene overvallen, door de voor-geworpe aerd-hoopen der dijken beſchermt. Onder welke de vermaertſte is *Southy-banke*, den welken zy, op dat hy door het groot gewelt der wateren, dewelke van het zuyder-deel de rivieren vervullen, niet verbroken werde, en zy door de ingelate vloedt overvallen, met groote zorghvuldigheydt verzorgen. Om welke wateren nochtans te ontladen, de buuren met gemeene koſten een nieuwe kolk by *Clows-croſſe* in 't CIↃ IↃ XCIX jaer begonnen hebben. By dezen dijk hebben wy *Crowland*, het welk ook *Croyland* genoemt is, gezien, een ſtadt onder die moeraſch-wooners zeer vermaert, wiens naem, na de vertaling van Ingulphus, Abt van deze plaets, rou en ſlijkerigh landt betekent. Een plaets (gelijk men ſchrijft) door ik weet niet wat vervaeringen der hier verkeerende Schimmen eertijts gequelt, aleer Guthlacus, een zeer heyligh man, aldaer een Eremiten leven leyde, tot wiens gedachtnis Æthelbald, Koning der Merciers, in 't DCCXVI jaer met zeer groote koſten een klooſter ter eeren Godts gebout heeft, het welk in Godtsdienſt en rijkdommen zeer vermaert geweeſt is. Van het welk ghy, zo 't u belieft, deze veerskens van Fœlix, een genoegh oude Munnik, uyt het leven van Guthlacus verſtaen mooght:

Crowland.

Nu ſtelt zich door des Konings mildigheyt te werk,
En bouwt met groote moeyt' en koſten daer een kerk.
En wijl te weeke aerd dat werk niet kon verdragen,
Zoo rukt hy boomen uyt, knot ſtammen af met zagen,
Heyt Eyken in den gront, die hy met palen meſt.
Zo wort het ſlijk tot land, waer op het werk geveſt
Op harde gronden ſteunt, zo dat haer dikke muuren
Geen jaren-ſleet verſtaen, en eeuwen over-duuren.

Zoo ik u de Crowlandſche Duyvels met hangende lippen, vuur-ſpuwende monden, ſchobbige aengezichten, dikke nekken, wreede tanden, ſcherpe kinnen, heeſche gorgels, zwarte huyden, ingetoge ſchouderen, gietige buyken, brandende lendenen, kromme beenen, geſtaerte billen, &c. die in deze plaetſen te voren omzwurven, en Guthlacus met zijn Munniken zeer moeylijk waren, uyt den zelfden beſchreef, ghy zoud zoetelijk lacchen, maer ik zoud veel zoetelijker ſchijnen te razen. Maer nochtans om de wonderlijke gelegenheydt en aert van deze plaets, van alle andere plaetſen van Engelandt gantſch verſcheyden zijnde, en om de vermaertheydt van dit klooſter, zoo luſt my met dezelve te beſchrijven een weynigh te vertoeven. Tuſſchen de diepſte moeraſſchen en ſtil-ſtaende beſlijkte wateren ligt *Crowland*, zoo van alle toegang beſloten en omringt, dat men 'er niet als ten noorden en ooſten aen komen kan, en dat langs ſmalle dijken. Het is Venetien, zoo men kleyne dingen met groote vergelijken mach, van gelegenheydt zeer gelijk, beſtaende in drie ſtraten, dewelke, door tuſſchen-loopende wateren geſcheyden, met Willigen beplant, en op in de gront diep-geheyde palen gebout, en met een drie-hoekige brugh met wonderlijke konſtigheyt t'zaem-gevoeght zijn, onder dewelke de inwooners, om de t'zamen-loopende wateren te ontfangen, een zeer diepe put gemaekt hebben. Alwaer over de brugh dat vermaerde klooſter gelegen heeft, voorwaer van kleyne ruymte, omtrent het welke, behalven daer 't aen de ſtadt light, het zoo modderigh is, dat men 'er een Schippers-boom dertigh voeten diep kan indringen, en daer niets om als een riet-boſch, en dicht by de kerk een Elſen-boſch. Nochtans is deze ſtadt wel bewoont, en de inwooners hebben haer beeſten wat verder van de ſtadt, om welke te melken zy met ſchuytjes, welke maer twee konnen voeren, (zy noemenze *Skerries*) varen; maer zy doen zeer groote winſt met viſſchen en water-vogelen te vangen, welke vangſt zoo groot is, dat zy in de maendt van Auguſtus in een uytgeſpanne net, in eenmael drie-duyzent End-vogels by-een-brengen, ook noemen zy haer netten haer landeryen: want zy zien geen vruchten binnen de vijf mijlen. En onder den naem van deze viſch- en vogel-vangſt, hebben zy jaerlijx CCC ponden van onze munt, als zy nu aen den Koning doen, eertijts aen den Abt betaelt.

Crowlandſche Duyvels.

Een byzondere beſchrijving van dit klooſter te maken luſt my niet, wijl het gemeen volk dezelve uyt de nu uytgegeve Ingulphus hebben kan. Nochtans behaeght het my in 't korte te gedenken, 't gene Petrus Bleſenſis, Onder-Cancellier van de tweede Koning Henrijk, eertijts wijtloopigh van de nieuwe opbouwing van dit klooſter in 't MC XII jaer verhaelt heeft; op dat wy uyt een voor-beeldt lezen, door wat middelen en behulpſelen de zo groote en zoo

By anderen Southy-dijke.

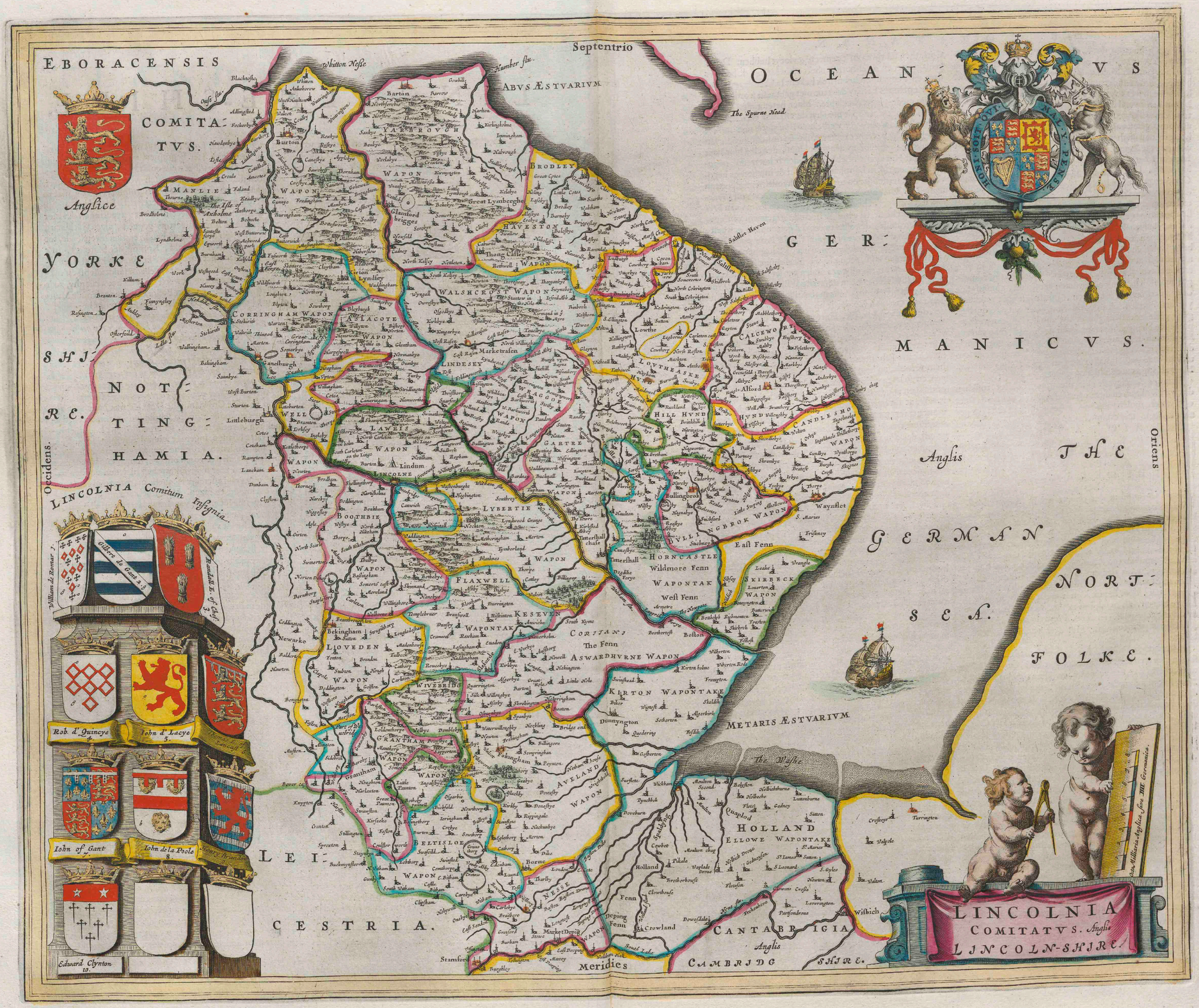
EBORACENSIS
COMITATVS.
Anglice
YORKE
SHIRE.
NOTTINGHAMIA.
LINCOLNIA Comitum Insignia.
Septentrio
OCEANVS
GERMANICVS.
Anglis
THE
GERMAN
NORTH
SEA.
FOLKE.
Oriens
Occidens.
LEICESTRIA.
Meridies
ABVS ÆSTVARIVM
METARIS ÆSTVARIVM
The Spurne Head
Whitton Nesse
Humber flu.
Saltfleet Haven
Wilmore Fenn
West Fenn
East Fenn
The Fenn
Wapontake
Lincolne
Lindum
Lincoln
Grantham
Stamford
Boston
Wisbich
Crowland
Holland
Ellowe Wapontake
Kirton Wapontake
Aswardhurne Wapon
Corytani
Hornecastle
Bullingbrok
Hill Hund
Lovtheaske Hund
Calcewort
Candlesho Wapon
Skirbeck Wapon
Gartre
Wragge Wapon
Lindesey
Walshcroft Wapon
Haveston
Brodley
Yarbrough Wapon
Manlie
Corringham Wapon
Aslacote Wapon
Lawris Wapon
Well
Boothbie
Lovedeen Wapon
Flaxwell
Keseven Wapon
Lybertie
Wivebridge
Beltisloe Wapon
Aveland Wapon
Nesse
Grantham Wapon
Cantabrigia
Anglis
Cambridg
Shire.
Rob. d'Quincye 4.
John d'Lacye 5.
John of Gant 7.
John de la Poole 8.
Edward Clynton 10.
LINCOLNIA
COMITATVS. Anglis
LINCOLN-SHIRE.

ſchoone gebouwen der heylige huyzen allenx op-gerezen zijn: De Abt Ioffridus heeft van de Aerts-biſſchoppen en Biſſchoppen van Engelandt, Aflaet voor het derde deel der boete voor de zonden op-geleght, voor yder helper van zoo heyligh een werk verkregen. Met deze Aflaet heeft hy de Munniken overal rondom gezonden om geldt te vergaderen, van welke genoeghzaem onderricht zijnde, dat hy het werk met geluk van gelukkige namen beginnen zoud, zoo heeft hy den dagh van *S. Perpetua* en *Fælicitas* beſtemt, om den gront te leggen. Op welken dagh de Grooten en Prælaten met het gemeene volk in grooten getale t'zamen-gelopen zijn. De Godts-dienſt vol-eyndight, en met lieflijke Chooren gezongen hebbende, zoo heeft hy zelf ten ooſten den eerſten hoek-ſteen geleght, daerna hebben de Grooten elk op zijn orde ſteenen geleght, en op de ſteenen hebben zommige geldt, zommige hant-ſchriften geleght, waer door zy hoeven, beſcherm-tijtels der kerken, tienden van haer ſchapen, tienden van haer kerken, maten koorns, arbeyts-lieden en ſteen-ſnijders in zekeren getale, en van't gemeene volk zommige geldt, zommige een dagh in yder maent haren arbeyt tot dat het werk volmaekt was, zommige heele ſtijlen, eenige de voeten der ſtijlen, zommige de deelen der muuren te bouwen, om ſtrijdt met wakkeren yver aen-booden. En de Abt, voor haer vergadering haer geneyghde goedtwilligheydt tot zoo heyligh een werk geprezen hebbende, heeft aen yder de broederſchap van zijn klooſter, en de gemeenſchap van alle geeſtlijke goederen in de zelve kerk vergunt; en heeftze, na dat hyze met een louter gaſt-mael getoeft had, gezegent, en na huys gezonden. Maer al lang genoegh hier op geſtaen.

Van *Crowland* leyt de dijk, met wilgen bekleet, tuſſchen de rivier *Welland*, en de hooge biezen naer 't noorden, waer op wy, twee mijlen van *Crowland*, een ſtuk van een ſpits gezien hebben, met dit opſchrift:

A I O ƀ A N C
P Є T R A Ϣ
G V T ƀ L A C V ð
ƀ A B E T S I-
B I Ϣ Є T A Ϣ.

Dat is:

Ik zegh dat Guthlacus deze ſteen tot zijn ſcheyel-ſteen heeft.

Wat hooger aen de zelve rivier light *Spalding*, met beexkens en ſlooten rondom beſloten, voorwaer een ſchooner ſtadt, als men in deze wijk tuſſchen die moeraſſige waeteringen vermoeden zoud, alwaer Ivo *Talbois*, den welken Ingulphus elders Graef v n Anjou noemt, een oude Kluys aen de Munniken van Anjou gegeven heeft. Van hier tot aen *Deping*, welk tien mijlen van hier is, heeft Egelrich', Abt van *Crowland*, dewelke namaels Biſſchop van Durham geworden is, door het midden van dat woeſte Foreeſt, en hooge biezen, als Ingulphus zeght, van houten en zandt een dicht voet-padt gemaekt, het welk ook na zijn naem *Elrich-road* genoemt was. Het welk nochtans heden niet blijkt.

Boſton. In het hooge *Holland*, het welk zich meêr ten noorden ſtrekt, ziet men eerſt *Kirkton*, van haer kerk, de welke voorwaer ſchoon is, alzoo genoemt, en daerna *Boſton*, oft beter *Botolfs towne*, daer de rivier *Witham*, ten weêr-zijden met dijken beſloten, met een volle kolk in de zee loopt. Dit draeght zijn naem van den zeer heyligen Sax Botholf, de welke, na 't getuygnis van Beda, tot *Icanhoe* een klooſter gehadt heeft. Een vermaerde ſtadt, gelegen op beyde zijden van de *Witham*, dewelke onder een hooge houte brug doorvlocyt, hebbende een zeer gebruyklijke haven, mits haer gemaklijkheydt, een groote markt, en aenzienlijk door de ſchoonheyt en groote van haer kerk, wiens heylige tooren, tot een uytnemende hooghte verheven, de reyzers als van verre begroet, en de zee-varende lieden beſtiert. Onder het gebiet van de eerſte Edward is deze ſtadt tot een jammerlijke val geraekt. Want de quade zeden toen ter tijdt door gantſch Engelant inſluypende, zoo hebben eenige krijghslieden, dewelke hier op de jaer-markt een ſteek-ſpel uyt-geroepen hadden, onder de ſchijn en kleederen van Munniken en Kanunniken hier in komende, het vuur in plaetſen van de ſtadt geſmeten, en ſchielijk op de koop-lieden vallende, vele dingen gerooft, meêr verbrant; zoo dat onze Geſchicht-ſchrijvers geſchreven hebben, dat toen de aderen van gout en zilver (het welk de Ouden van het uyt-geroeyde

Rovers in Munnix kleederen.

Corinthen ſchrijven) in 't gemeen gevloeyt hebben. Dezer voor-ganger en Adel-borſt Robert *Chamberlan*, de bedreve daet, en 't begange ſchelm-ſtuk bekent hebbende, is gehangen: nochtans kon hy daer toe niet gebracht worden, dat hy zijn mede-plegers beklapte. Maer beter tijden hebben Botholfs ſtadt weêr op 't nieu uyt de aſſchen verwekt, en die markt van wolle, &c. welke men *Wolleſtaple* noemt, hier geſtelt zijnde, heeft het zeer verrijkt, en de koop-lieden van 't Hanſiſche gezelſchap aengetrokken, dewelke hier haer Gilde, oft Huys geſtelt hebben. Heden is het treflijk in gebouwen, en rijk in koophandel; want de inwooners begeven zich naerſtelijk zoo tot den koophandel, als tot beeſten te meſten. Hier by was de Baronnye van *Croeun*, oft *Credonio*, uyt welk geſlacht Alanus van *Croeun* de Priory van *Freſton* geſticht heeft; en eyndlijk heeft de erfgenaem van 't geſlacht Petronilla, dewelke tweemael getrouwt is geweeſt, eerſtlijk aen de *Longecamps*, waer van de *Pedwardins*, ten tweeden aen Ian de *Vallibus*, van wien de Baronnen van *Roos* voortgeſproten zijn, geen kleyn erfdeel aengebracht. Dit ons *Hoiland* wort naculijx zes mijlen verder uyt-geſtrekt, al welk lant by geſchenk van de eerſte Willem Ivo *Talbois* van Anjou gekregen heeft, wiens moetwilligheyt Herward, Engels-man, een man van goede hope, vol van wakkeren moede, de zoon van Leofrik, Heer van *Brane*, oft *Burne*, niet konnende verdragen, als zijn en der zijnen behoudenis gevaer liep; zoo heeft hy, door de Ridderrok van Brannus, Abt van Petersburgh, wiens gramſchap tegen de Noormannen ook uyt-geborſten was, omgort zijnde, oorlogh tegen hem verwekt, en hem dikwijls verſlagen, en eyndlijk gevangen, en zo laten verloſſen, dat hy zelve in des Konings gunſt ontfangen zijnde, de andere in zijn trou en hulde geſtorven is. Want dit heeft de deught verdient, welke ook in een vyant geprezen wort. Doch zijn dochter, aen Hugo *Enermue*, Heer van *Depingen* getrout zijnde, heeft zijn goederen ge-erft, dewelke namaels, gelijk wy verſtaen hebben, aen de Baronnen van *Wake* gerackt zijn. Want het geſlacht der *Waken*, met de goederen van de *Eſtotevills* verrijkt zijnde, was in deze wijk tot op de tijden van de tweede Edward inzonderheydt vermaert: want toen zijn haer erf-goederen door een vroulijke erfgenaem, door houlijx-recht aen den Graef van Kent, Edmond van *Woodſtok*, de jongſte zoon van de eerſte Koning Edward, gekomen. Maer uyt de jonger kinderen is het oudt en doorluchtigh geſlacht der *Waken* van *Bliſworth*, in 't Graefſchap van Northamton, 't welk noch overigh is, voort geſproten.

Regiſtr. van Freſton.

De Baronnen van Burton Croeune.

Herward Engelsman.

Ingulphus Crowlandenſis.

De Baronnen van Wake.

Het tweede deel van dit landt wort gemeenlijk *Keſteven*, by de oude Schrijver Æthelward het boſch *Ceoſtefne*, genoemt, liggende ten weſten aen *Hoiland*, veel gezonder van lucht, en niet min vet van aerde. Dit is grooter, en pronkt overal met vele ſteden. Op de grenzen aen de rivier *Welland* light *Stanfort*, in 't Saxiſch ðtean-ɟoꝛo, gebout van bouſteenen, waer van 't ook de naem heeft. Dit is een volk-rijke ſtadt, en met verſcheyde vryheden vereert, en met een muur beveſtight, het heeft, als in 't Schat-boek ſtaet, geldt voor twaelf Hundreds en een half gegeven in 't heyr-leger, en in de vloot, en *Dane-geld*, en daer zijn zes wacht-huyzen geweeſt. Als de oude Edward de zuyd-ſtrant der rivieren tegen de Deenen, uyt het noorden invallende, beveſtighde, zoo heeft hy ook hier tegen over op de zuyder-ſtrant (welk nu *Stanford Baron* genoemt wordt) een zeer vaſt kaſteel gebout, als Marianus getuyght. Nochtans blijkt het heden nergens, want het gene Stephanus in de inlandtſche oorlogh tegen Henrijk van Anjou geveſtight heeft, getuyght 't gerucht, en vertoont noch zijn voor-hof, dat het in de ſtad geweeſt is. En terſtont heeft die Henrijk, als hy nu Koning van Engelandt was, de gantſche ſtadt van *Stanford*, welke in zijn heerſchappy was, uytgenomen de beleeningen der Baronnen en Ridderen van die ſtad, gegeven aen Richard van *Humez* oft *Humetz*, dewelke des Konings Conſtapel was, voor zijn manſchap en dienſt. Dezelve heeft namaels gehat Willem, Graef van Warenne, by verwilging van Koning Ian. Onder 't gebiedt van de derde Edward is hier een Hooge School begonnen, en het leeren der goede konſten, 't welk de burgers inzonderheydt tot haer eer achten. Want als te Oxford onder de noorder en zuyder Studenten alle twiſt ontſtond, zo is een groot getal der zelve hier naer toe geweken, nochtans onlangs daerna weder naer Oxford keerende, hebben aen deze opkomende Hooge School, even als het

Stanford.

Beziet Burgley in het Graefſchap van Northamton.

Liber Inq. in Scaccario.

Een Hooge School tot Stanford begonnen.

het begin, zoo ook zeer haestlijk het eynde gestelt: namaels is onder eede verboden, dat geenige Oxforder te Stanford openbaerlijk leeren zoude. Zy heeft niet-te-min in koophandel gebloeyt; tot dat onder den brant der burgerlijke oorlogh tusschen 't geslacht van Lancaster en York, de invallende noorderssche zoldaten, met moorden en branden, alles t'onderste boven gekeert hebben. Ook heeft het daer na sijn voorgaende waerdigheyt niet ten vollen konnen weder krijgen. Nochtans bloeyt het nu genoeghzaem, en haer burgerheerssching bestaet uyt een *Alderman*, en XXIV Medeburgers, het wort versiert met omtrent zeven Parochy-kerken, en't vertoont een out gast-huys, en 't zelve zeer schoon, by Willem *Brown* burger gebout, behalven dat nieuwe aen dees zijde van de brugh, onlangs van dien Nestor van Britannien, Willem Cecil, Baron van *Burghley*, gesticht, als hy die heerlijke huyzingen tot *Burghley*, waer van ik alreê in het Graefschap van Northamton gesproken heb, bouwde. De welke hier in een heerlijk graf, in de Parochy-kerk van S. Ioris, begraven light. Een man, op dat ik anders niet zegge, dewelke der natuur en eere genoegh, maer voor het vaderlandt niet genoegh geleeft heeft.

Schoon hier eenige ken-tekenen der oudtheydt overigh zijn, en de * heyr-wegh der Romeynen, die u uyt de stadt naer 't noorden reyzende, terstont ontfangt, genoeghzaem verklaert dat dit een over-vaert geweest is; nochtans konnen zy niet doen geloven, dat dit GAVSENNEN, welke Antoninus niet vêr van hier stelt, geweest is. Maer wijl een mijl van hier het wijxken *Brigcasterton* zy, door welke naem zelfs de naem van oudtheyt blijkt, alwaer de rivier *Guash* oft *Wash* de heyr-wegh dwars door-loopt, zoo heeft de nabuurigheyt van de naem *Guash* met *Guasennen*, niet tegenstaende de gelegenheydt, my geboden te meenen, dat de zelve *Brigcasterton* genoemt worden, tot dat de tijdt de waerheydt in 't licht trekke. Zoo ik meende dat *Stanford* uyt dezes puyn gerezen, en dat dit deel des landts van *Gausennen*, *Kesteven* genoemt was, gelijk het andere deel *Lindsey* van de stadt *Lindum*, ik bid laet voor my het meenen, voor u het oordeel zijn. Men meent dat dit *Gausennen* vervallen is, als (gelijk Henrijk Aerts-diaken van Huntingdon verhaelt) de Picten en Schotten't gantsche lant tot aen *Stanford* toe vernielden, alwaer onze Hengistus met zijn Engel-Saxen door een onvermoeyde kracht en uytnemende sterkte der woedende Barbaren, zoo de wegh besloten heeft, dat na dat hy zeer veel gedoot en gevangen had, de overige alzins wegh vloden. Maer laet ons tot het overige voortgaen.

** Gemeenlijk Highdike genoemt.*
Gausennen.
Bridgecasterton.

In 't oosten-deel van *Kesteven*, welk zich aen *Holland* strekt, gemoeten aen die gene, welke naer 't noorden reyzen, in orde, eerstlijk *Deping*, dat is, als Ingulphus getuyght, *de diepe weyde*, alwaer Richard van *Rulos*, Kamerling van Willem de *Conquesteur*, de rivier *Weilond* door een graft uytsluytende, om dat zy dikwijls over liep, en op die graft veel woningen bouwende, een groote stadt gemaekt heeft. Dit *Deping*, oft diepe weyde, is voorwaer bequaemlijk zo genoemt; want de vlakte hier aen liggende, en veel mijlen in 't rondt begrijpende, is het diepste van dit gansche moerassige lant, en een vertrek van vele wateren. En dat te verwonderen is, zy is veel laeger als de kolk van de rivier *Glen*, dewelke, in haer dijken besloten, ten westen hier voorby vloeyt. Daerna *Burne*, door Koning Edmonds hulding en het kasteel der *Waken* bekent, dewelke van de eerste Edward het marktrecht voor deze stadt verkregen hebben. Meêr ten oosten is *Irnham*, eertijdts een Baronnie van Andries *Lutterell*. Daerna *Sempringham*, nu door de schoone huyzingen, welke Edward, Baron *Clinton*, die namaels Graef van Lincoln geworden is, gebout heeft, eertijdts door de geestlijke orde der Gilbertijnen, van Gilbert, Heer van de plaets, ingestelt, vermaert; want hy was een man, gantsch wonderlijk van aert, als men schrijft, en in 't behoeden der vrouwen zonderling aengenaem: in 't M C X LVIII jaer heeft hy tegen de inzettingen van Iustinianus, dewelke tweevoudige kloosteren, dat is, van mannen en vrouwen te gelijk verboden, doch met de macht van de derde Paus Eugenius gesterkt, een orde van mannen en vrouwen ingestelt, welke zoo aengroeyde, dat hy zelf de gronden van dertien kloosteren geleght heeft, en by zijn leven D CC Gilbertijnsche broeders, en M C zusteren in zijn kloosteren had: doch van verdachte eerbaerheydt, zoo wy Nigellus, Schimp-dichter van die eeuw, gelooven, dewelke van haer gezongen heeft:

Deping.
Deping fenne.
Burne.
Lutterell.
Sempringham.
De Gilbertijnsche broeders en zusters.

Van dees zijn zommige onvruchtbaer, andre baren,
En weten't onder dek der maeghde naem te klaren.
De dertele Abdis heeft d'hooghste eer daer van,
Dat zy 'er vruchtbaerst is, en 't beste baren kan.
Ook vintmen naeulijx een by haer die niet en kindert,
Tot dat het jaren-tal haer zulken werk verhindert.

Daerna *Folkingham*, welk nu ook de *Clintons* toebehorende, eertijdts een Baronnye geweest is van de *Gauten*, de welke van Gilbert *Gaunt* van Gent, de neef van Graef Boudewijn van Vlaenderen, gesproten zijn, den welken, door de mildadigheyt van Willem de *Conquesteur*, groote inkomsten toe-gevallen zijn. 't Is gedenkwaerdigh, want zoo leest men in een oudt boek met de hant geschreven, dat met Willem de *Conquesteur* gekomen is eenen Willem van *Gaunt*, aen wien de voorzeyde Willem gegeven heeft de Mayery van Folkingham met al zijn toebehoorten, en de heerlijkheydt aen de zelve behoorende; en zy hebben daer een vrouw, met namen Dunmoch, uyt-gedreven. Van den voornoemden Gilbert is gekomen eenen Wouther van *Gaunt*, zijn zoon en erfgenaem, en van de gezeyde Wouther is gekomen Gilbert, zijn zoon en erfgenaem, en Robert van *Gaunt* zijn jongste zoon. En van de voornoemde Gilbert is gekomen zijn dochter en erfgenaem Alicia, die getrouwt is geweest aen Graef Simon, dewelke aen de geestlijke mannen vele bezittingen gegeven heeft, en is zonder erfgenamen van haren lijve gestorven. En het erfdeel is gekomen op zijn voornoemde oom Robert van *Gaunt*, en van de voorzeyde Robert is gesproten zijn zoon en erfgenaem Gilbert, en van de voorgedachte is een andere zoon en erfgenaem Gilbert gekomen, en van de voornoemde wederom een andere zoon en erfgenaem Gilbert, dewelke de Mayery van Folkingham met zijn toebehoorte gegeven heeft aen Edward, de zoon van Koning Henrijk van Engelandt. Deze Gilbert, als in de Willekeuren staet, waer uyt deze geslacht-rye aen-gewezen is, heeft dienst genomen tegen Willem van *Scremby*. En eyndlijk heeft Henrijk van *Beaumont* dezelve gekregen, door gifte van den Vorst; want het is zeker dat hyze onder het gebiedt van de tweede Edward gehadt heeft. Dicht hier by light *Skrekingham*, bekent door de doot van Alfrik, de tweede Graef van Leicester, omgebracht door den Deensschen Hubba. Van welke plaets Ingulphus schijnt te spreken, als hy schrijft: In *Kesteven* zijn verslagen drie Vorsten der Deenen, dewelke zy begraven hebben in de stadt, die te vooren *Laundon*, en nu, na het graf der drie Koningen, *Trekingham* genoemt wordt. En wat meêr ten oosten light *Hather*, alleen hier door gedenkwaerdigh, dat de *Bussеis*, oft *Busleis* hier woonen, dewelke haer stam van Rogier van *Busly*, ten tijde van den *Conquesteur*, af-trekken. Daerna *Sleford*, een kasteelken der Bisschoppen van Lincoln, van den Bisschop Alexander gebouwt, alwaer I. *Hussy*, de eerste en laetste Baron van dien naem, zich ook een huys gebouwt heeft, dewelke, als hy zich onvoorzichtelijk met de oproer des volx in de eerste tweespalt van Engelant om de Godtsdienst, in 't M D XXXVII jaer, gemengt had, onthooft is. Weynigh mijlen van hier light *Kime*, het welk aen het edele geslacht van *Kime* genoemt, den naem gegeven heeft; doch de bezitting van de plaets is eyndlijk aen de *Vnfranvills* gekomen, van welke drie tot de vergaderingen des Parlaments beroepen zijn geweest, met de naem van Graven van *Angusia* in Schotlandt. Doch welker eerste de wijsheydt van ons burger-recht niet voor een Graef wilde erkennen, om dat *Angusia* binnen de palen van 't Rijk van Engelant niet begrepen wiert, tot dat hy des Konings schrift, waer door hy tot de vergaderingen der Parlamenten met de tijtel van Graef van *Angusia* van den Koning beroepen was, voor de Vierschaer ten voorschijn bracht: van de *Vnfranvills* is deze plaets gekomen tot het geslacht der *Talbois*, uyt het welke Gilbert van de achtste Henrijk gekoren is tot Baron *Talbois*, wiens twee zonen zonder kinderen gestorven zijnde, zoo is het erfdeel des zelfden door de vrouwen gekomen tot de *Dimoks*, *Inglebeis*, en andere. Meêr ten westen hebben wy *Temple Bruer* gezien, dat is, als ik het vertael, *Temple in the heath*; midts het schijnt een onderwijsplaets der Templiers geweest te zijn: want men ziet 'er noch de half verbroke muuren van een vervalle kerk, na de vorm van de Nieuwe-kerk van Londen. Hier by light *Blankeney*, eertijdts een Baronnye der *d'Eincourts*, dewelke met een lange rye van de eerste inval der Noormannen af, tot

De Heeren van Folkingham.
Pl. 27. H. 3. Rot. 13. Linc.
Inq. 4. E. 2. Skrekingham.
Bussy.
Sleford.
Baron Hussy.
Kime.
De Graven van Angusia.
Temple Bruer.
De Baronnen d'Eincourt.

tot op de tijden van de zeste Henrijk gebloeyt hebben; want toen is haer manlijke stam in Willem uyt-gestorven, dewelke zijn twee zusteren tot zijn erfgenamen gehadt heeft, de eene aen Willem *Lovell*, de tweede aen Rodulf *Cromwell* getrout. Aen dit geslacht gedenk ik dies te liever, op dat ik de begeerte van Edmond, Baron *d'Eincourt*, eenighzins voldoen mocht, dewelke eertijdts zeer bekommert zijnde om de gedachtenis van zijn naem te behouden, midts hy geen manlijk zaet had, by den tweeden Koning Edward verzocht heeft, om dat hy raemde dat zijn bynaem en wapenen na zijn doodt uyt het geheugen zouden gewischt worden, zoo verzocht hy hartelijk, dat zy na zijn doodt in 't geheugen mochten blijven, op dat hy zijn Mayeryen en wapenen mocht overdragen dien hy wilde. 't Welk hy verkregen heeft, en hem met een Koninglijke verzegeling vergunt is. Niettemin is deze by-naem, geloof ik, geheel vergaen, en zy zoud, had het licht der geleertheydt niet geschenen, gantschlijk uyt het geheugen geraekt zijn.

Inq. 21. *H.* 6.

Patent. 10. *Edw.* 2.

In 't wester deel van *Kesteven*, light op de landt-scheyding van dit landt en Leicester, het kasteel *Belvior*, oft *Beauvoir*, zoo genoemt van zijn schoone uytzicht, (wat naem 't ook eertijdts gehadt heeft) liggende op een genoegh steyle heuvel, nochtans by menschen handen, zoo 't schijnt, op-geworpen. Men zeght dat de Noorman *Todeney* dit, als ook het by-gelegen klooster, gesticht heeft, van wien het door de *Albenis* Britoenen, en de Baronnen *Roos* tot de *Mannors*, Graven van Ruthlandt, erflijk gekomen is. Van welke de eerste Thomas, als ik verstaen heb, het zelve met nieuwe gebouwen weder op-gericht heeft, na dat het vele jaren als in zijn puyn begraven gelegen had. Want het was tot spijt van Thomas, Heer van *Roos*, dewelke de zijde van de zeste Henrijk volghde, van Willem, Heer van *Hastings*, dien (met verbanning van de Baron *Roos*) de vierde Edward het zelve met zeer heerlijke hoeven geschonken had, eenighzins vernielt. Maer Edmond, Baron *Roos*, de zoon van Thomas, heeft dit zijn vaderlijk erfgoet door de gunst van de zevende Henrijk weder gekregen. Hier by vintmen de Sterre-steenen, de welke sterrekens aen elkander gehecht vertoonen, op dewelke in yder hoek vijf stralen schijnen, en aen elke strael is een middel-holte. Deze steen heeft by de Duytschen zijn naem van de zege gekregen, om dat zy meenen, als Georg. Agricola in 't zeste boek der Gravelingen verhaelt, dat die de zelve gedragen heeft, zijn zaek staende hout, en sijn vyanden over-wint. Of nochtans deze onze, als die Duytsche, in edik geleght, zich van zijn plaets bewege, en eenighzins rondom draye, heb ik noch niet mogen beproeven. En het dal, welk by dit kasteel light, en van 't zelve gemeenlijk *The Vale of Belver* genoemt wort, is ruym genoegh, en zeer geneughlijk in vruchtbare velden, en weyden, en strekt zich uyt in de drie Graefschappen van Leicester, Nottingham, en Lincoln.

Belvior oft Bever Castell.

Sterre-steenen.

The Vale of Belver.

Dat MARGIDVNVM, welk Antoninus naest aen VERNOMETVM gedenkt, zoo net op de zelfde plaets, gewisslijk hier by gelegen heeft, wort klaerlijk genoegh bewezen en met de naem en met de ruymte van *Vernometum*, en de stadt *Ponte*, oft *Paunton*, tusschen welke het van Antoninus gestelt wordt. Van *Marga* en van de gelegenheydt schijnt die oude naem ontleent te zijn: want *Marga* is by de Britannen een soort van aerde, waer meê zy de landen gemest hebben, en *Dunum*, welk een heuvel betekent heeft, voeght alleen aen verheve plaetzen. In deze betekening des naems twijfel ik nochtans, wijl de marge in deze plaetzen ongemeen is, (mogelijk om dat zy niet gezocht wordt,) 't zy de Britannen met de naem van marge 't krijt benoemt hebben, het welk wy verstaen hebben, dat in de buurt uytgegraven wordt; welx gebruyk Plinius in zijn Natuurlijke Historie getuyght dat den Romeynen in haer wit kalk en zegelen zeer aengenaem geweest is.

Margidunum.

Marga.

Dunum.

Dit deel des lants door-loopt de rivier *Witham*, vruchtbaer in snoeken, doch eng, en bepaelt het selve ten noorden. Aen haer bron heeft zy een dorpken na haer naem genoemt, niet vêr van de vervalle muuren van 't kasteel *Bitham*, het welk (als in het oude geslacht-register staet) de eerste Willem aen Steven Graef van *Albemarle* en *Holderneffe* geschonken heeft, om daer van zijn zoon, noch een kint sijnde, met roggen-broot te voeden (mits *Holderneffe* toen alleen haveren-broot gebruykte) welk nochtans nu daer naulijx in gebruyk is. Maer onder 't gebiet van de derde Henrijk, als Willem *de Fortes* Graef van Albemarle het zelve oproerighlijk beschermde, en het nabuurige lant beroofde, zoo is het byna ter aerden geslecht. Namaels was dit een woonplaets en als het hooft van de Baronny der *Colvillers*, dewelke lang in de hoogste eer gebloeyt hebben, doch onder den derden Edward vergaen zijn; en haer erfgoedt hebben door het recht haer 'er vrouwen de *Gernons* en die *Bassets* van *Sapcot* verkregen.

De rivier Witham.

Bitham.

Matt. Paris.

Colvill.

De rivier Witham heeft terstont van haer bronnen de stad *Paunton* by zich gelegen, 't welk zich roemt op de naem van outheyt, en dikwijls de vierkante vloer-steenen der Romeynen opgraeft, en was deze rivier hier eertijts met een brugh overdekt, want lichtlijk overtuyght ons dat dit is AD PONTEM, *an de Brugh*, welke Antoninus zeven mijlen van MARGIDVNVM afgescheyden heeft, de naem *Paunton* met de ruymte niet alleen van *Margidunum*, maer ook van *Crococalana*. Want *Croco-calana* wierd by Antoninus die stadt genoemt, welke by ons *Ancaster* heet, en heden niet als een lange straet aen de heyr-wegh is, welker eene deel niet zoo onlangs de *Vescis*, het andere de *Cromwells* tot Heeren gehadt heeft. In zijn ingang van 't zuyden, hebben wy een bolwerk gezien, en 't is zeker dat het een hoger kasteel geweest is, gelijk aen 't ander deel ten westen eenige zomer-legers der Romeynen gezien worden. Het schijnt dien Britanschen naem van de gelegenheyt aengenomen te hebben, want het light op een heuvel, en *Cruc Maur* betekent by den Britannen een grooten heuvel; en dat *Cruc Occhidient* een westersche heuvel betekent heeft, hebben wy by Giraldus Cambrensis en Ninnius gelezen; maer wat dat *Colana* bediet, mogen andere bezien: het geheugen der oudtheyt verbreyden in deze stadt de penningen der Romeynen, de dikwijls opgedaene kelders, de gelegenheyt aen den krijghs-wegh, en die veertien mijlen, dewelke tusschen dit en Lincoln liggen langs de groene vlakte, die wy *Ancasterheat* noemen; want zoo veel telter Antoninus tusschen *Crococalana* en *Lindus*. Maer keeren wy naer de rivier.

Paunton.

Pontes.

Croco-calana.

Ancaster.

Na Baunton zietmen *Grantham*, een wel bevolkte stadt, met een school van Richard *Fox* Bisschop van Winton, en een schoone kerk vereert, wiens heylige spits zich tot een groote hoogte verheft, en door verdichtselen zeer ruchtbaer is. Hier by neven het vlexken *Herlaxton*, is by onzer vaderen gedenken een koper vatken met een ploegh uyt gehaelt, waer in een gouden helmet na de oude wijs met gesteenten bezet gevonden wiert, het welk geschonken is aen Kathrijn van Spanjen, *Douagiere* van de achtste Henrijk. Van hier begeeft zich de *Witham* met een lange loop ten noorden, niet vêr van 't kasteel van *Somerton*, welk Antonius *Beccus* Bischop van Dunelmen gebouwt en aen de eerste Edward geschonken heeft; en weynigh daerna is het te schenk gegeven aen Willem van *Beaumont*, dewelke omtrent die tijden in Engelant quam, en het geslacht der Onder-graven van Beaumont voortteelde, welk in de voorige eeuw eenighzins vergaen is, als de zuster en erfgenaem van de laetste der Ondergraven aen Ian Heer van *Lovell* en *Tichmersh* getrouwt is. Maer van dit geslacht hebben wy hier voren in 't Graefschap van Leicester gesproken. En de riviér, zich van daer een weynig naer 't zuyd-oosten strekkende, door het moerassigh land beneden *Boston*, ontlaedt zich in de Noord-zee, na dat zy *Kesteven* ten noorden bepaelt heeft. Welke rivier schoon zy een steylen afval in de zee in een ruyme kolk heeft, zoo overloopt zy nochtans, door des winters aengroeyende wateren, die moerassige wijk ten weêr-zijden van den oever niet zonder schade, waer van zy nochtans in de Lente door gooten verlost wordt.

Grantham.

Een gulden helmet.

Somerton.

Lib. Dunelm.

De Heeren van Beaumont.

Aen de andere oever van de *Witham* ligt *Lindsey*, het derde deel van dit landt, by Beda *Lindissi* van zijn voornaemste stadt genoemt, het welk grooter als Hoilandt en Kesteven met haer woeste voorhooft aen de Noord-zee light, waer van het ten oosten en ten noorden bespoelt wordt, ten westen wordt het door de rivier *Trent*, en ten zuyden van *Kesteven* door de *Witham* en een * gegrave sloot afgescheyden, welke de eerste Henrijk zeven mijlen verre van *Witham* in de *Trent* geleyt heeft, op dat zy den Lincolners om haer behoeftigheden op te voeren te nut zou zijn. Daer deze graft aen de Trent geraekt, light *Torksey*, in 't Saxisch Tunceaig, nu een onvermaert stedeken, doch eertijdts zeer vernaemt. Want voor de tijden der Noormannen (gelijk in het boek, waer in de eerste Willem de schatting van Engelandt beschreven heeft, staet) wierden in 't zelve twee hondert Bur-

Lindsey.

** Fossedike.*

Hovedenus.

Torkesay.

Domesday boke.

Burgers getelt, dewelke niet weynigh vryheden genooten; met dat verding, dat zy de Koninglijke gezanten, zoo zy hier door reysden, met haer scheepkens de *Trent* zouden afvaren, en tot YORK toe brengen. Daer deze graft aen de *Witham* gevoeght wordt, heeft de eerste en voor-naemste stadt van dit Graefschap zijn plaets, dewelke Ptolomeus *Lindum.* en Antoninus LINDVM, de Britannen *Lincoit*, van de bosschen (waer voor elders averechts *Luitcoit* geschreven wordt) Beda LINDECOLLINVM, en de stadt LINDECOLLINA, (of van de heuvelige gelegenheyt, oft van dat het een *Colonie* oft nieuw-stadt geweest is, zal ik niet zeggen) de Saxen Lindo-collyne, Lind-cyllanceaster, de *Lincolne.* Noormannen *Nichol*, wy *Lincolne*, de Latijnen *Lincolnia* genoemt hebben. Waer van Alexander Nechamus in zijn Godlijke wijsheyt:

Lincollen, Lindseys steun en stut,
Met volk en goed'ren over-schut.

Zommige meenen dat zy van de rivier *Witham* haer naem heeft, dewelke zy willen, dat by de oude *Lindim* genoemt geweest is, doch steunen op geenigh aenzien. Ook stem ik 't haer niet toe, want Nechamus streeft hier tegen, dewelke deze rivier *Witham* voor CCCC jaren genoemt heeft met dit vaers:

Lincoln, de Trent verziet u disch
Met velerleye slagh van visch,
Maer moedight u, om dat ghy voelt
Van kleene Witham u bespoelt.

Ik zoud het liever van het Britansche woort *Lhin*, welk by hun een meyr betekent, aftrekken. Want ik heb van den burgeren verstaen, dat de *Witham* by *Swampole* dicht by de stadt breeder geweest is, dewelke ook nu noch breed en wijd genoegh is; en gelijk *Lindaw* van Duytschlandt aen 't Acronisch meyr, *Linternum* van Italien aen het stille meyr; zoo zie ik ons Britannien *Tall-hin*, *Glan-lhin*, *Linlithquo*, steden aen meyren gelegen. De stadt zelve, groot en vermaert zijnde, light op de rugh van een heuvel, daer de *Witham* zich ten oosten buyght, en door driematige kolken gedeelt, het lagerdeel van de stadt bespoelt. Dat het oud LINDVM der Britannen zelfs op de top van den heuvel, waer op men zwaerlijk klimmen kan, gelegen heeft, en zich ten noorden vêr buyten de poort van Newport gestrekt heeft, vertoonen noch de uytdrukkelijke tekenen van de wal en zeer diepe graften. Hier in is die strijtbaere Brittan Vortimeer, welke de Saxen zo dikwijls verslagen hadt, gestorven, en tegen zijn gebodt begraven. Want hy, vol hoops, had zich wijs gemaekt, dat, zoo men hem op den oever begroef, zijn schimme zelve Britannien voor de Saxen beschermen zoud, gelijk Ninius Evoldugus leerling verhaelt. Maer de Saxen, dit oude Lindun vernielt hebbende, hebben eerst het zuyderdeel van dezen heuvel ingenomen, en met de puyn van dat oude bevestight, daer na zijn zy aen de rivier gedaelt, en hebben in een plaets, welke *Wickanforde* genoemt wiert, gebouwt, en daer zy niet van de rivier beschermt wiert, dezelve met vesten omheynt. In welke tijdt, als Beda zeght, Paulinus het woort verkondighde aen het landt van Lindissi en den overSten van de stadt Lindecollina, welke Blecca genoemt was, eerst met zijn huys tot den Heere bekeert. In welke stadt hy naemlijk ook een fraey gemaekte Kerk van steen gebouwt heeft, wiens dak, oft door lang verzuym, oft door vyandige handen afgebroken zijnde, de muuren schijnen noch heden te staen. Daer na hebben 't de Deenen dikwijls ingenomen, eerstlijk met dien roovers troep, van de welke Edmond *Yzere zijde* het zelve ontweldight heeft, daer na door Canutus, van wien Ætheldredus het weder-gekregen heeft, als hy, uyt Normandyen keerende, Canutus klocklijk van hier verdreef, en het verloren Engelant buyten hope weder won. Onder 't gebiedt van Edward de *Confesseur* waren hier, ik spreek uyt het Schatboek van Engelandt, CIↃ LXX gast-vrye wooningen, en twaelf Lagemans hebbende *Saca* en *Soca*. Maer in der Noormannen tijden, als Malmesburiensis zeght, was het een van de volkrijkste steden van Engelandt, een koopstadt voor die te water en te lant quamen. En als in dat Schatboek te zien is, in die tijdt wierden hier in DCCCC burgers geschat, en zeer veel wooningen waren verwoest, CLXVI om het kasteel, de LXXIV overige zijn buyten het perk des kasteels verwoest, niet om de verdrukking van den Onder-graef en de dienaers, maer by ongeluk, en armoet, en den brant van vuuren. De eerste Willem heeft, om 't zelve te sterken, en tot schrik der borgers, op de hoogte des heuvels een groot en sterk kasteel gebouwt, en byna in die zelfde tijdt heeft Remigius Bisschop van Dorcester tot versiering zijn Bisschops-stoel van *Dorcester*, het welk in de verschovenste hoek van zijn Bisdom lagh, en maer een kleene stadt was, hier over gebracht. En als nu die Kerk, welke Paulinus gesticht had, vervallen was, zo heeft die Remigius, in 't hooghste van de stadt eenige hoeven gekoft hebbende, beneven het kasteel (als Henricus Huntingdonensis getuyght) welk door zijn hooge toorens zeer uytstak, op een sterke plaets een sterke, op een schoone een schoone Kerk ter eeren van der maeghden Maeght, ten spijt van de Bisschop van York, die zich het recht van de plaets ge-cygent heeft, opgebouwt, en in dezelve XLIV Proeveniers gestelt, dewelke namaels (als dezelve zeght) door den brant geschonden zijnde, met groote konstigheyt vermaekt is van Alexander dien weldadigen Bisschop van Lincoln; van den welken die Wilhelmus Malmesburiensis zeght, om dat hy zelve door de kleynheyt van zijn lichaem by een wanschepsel van een mensch geleek, zoo pooghde het gemoet zich te verheffen, en van buyten uyt te steeken. En onder anderen heeft de Dichter van die tijdt gezongen:

Die spoedigh gaf om niet, aleer men daerom bad;
En, zoo hy niet en gaf, geloofd niet dat hy had.

En voorwaer niet alleen deze twee, maer ook Robert *Bloet*, dewelk voor Alexander gezeten heeft, R. van Beaumeis, Hugo Borgonjon, en zijn navolgers hebben dit werk, welk geen eens Bisschops werk kon zijn, tot die heerlijkheyt die men nu ziet, allenx gebracht. Voorwaer gelijk zy groote kostlijkheyt vertoont, zo verheft zy zich geheel met uytnemende fraeyheyt en ongemeene konstigheyt, en voornaemlijk dat Poortael aen de west-zijde, het welk de oogen van de aenkomelingen tot zich trekt en aen-lokt. Schoon in deze Kerk veel graven der Bisschoppen en andere zijn, zoo schijnen nochtans alleen gedenkwaerdigh, dat koperen, waer in de beenderen van die zeer goede Koningin Eleonora, huys-vrou van de eerste Koning Edward, verborgen liggen, en die van Nicolaes van *Cantelup*, en van twee uyt het geslacht van *Burghersh*, insgelijx van Cathrijn *Swinford*, welke de derde huysvrou geweest is van Ian van Gent Hertogh van Lancaster, en de moeder van het geslacht der Somersets, by welke begraven light haer dochter Ioanna, de twee-de huys-vrou van Radulf *Nevill*, eerste Graef van Westmorland, welke haer man met een groot getal van kinderen gezalight heeft.

Het Bisdom der Bisschoppen van Lincoln, niet te vreden met die enge paelen, waer meê in de eerste Kerk der Saxen de Sidnacestrensische Bisschoppen te vreden waren, dewelk over dit landt gestelt geweest zijn, heeft zoo veel landen begrepen, dat het door zijn grootte vermoeyt geweest is: en schoon de tweede Henrijk het landt van Elie, en de achtste Henrijk het lant van Peters-burg en Oxford daer afgetrokken heeft, zoo wort 'et nochtans nu noch in vrye Heerlijkheden en getal van Graefschappen het grootste van gantsch Engelandt geacht, en de Bisschop heeft in zijn Bisdom CIↃ XLVII Parochie-kerken. Op dezen stoel hebben na Remigius vele en groote Bisschoppen gezeten; maer het is mijn voornemen niet die op te tellen. Want ik zal niet meer gedenken van dien Robert *Bloet*, den welken de roode Koning Willem met groot geldt, naemlijk met 50000 ponden gestraft heeft, om dat hy met geen zeer goet recht de stadt Lincoln zelve bezeten heeft: nocht van dien mildadigen Alexander, dewelke zich in dolle gebouwen tot dollens toe vermaekte; nocht van Hugo van Borgondien, onder de Heyligen getelt, wiens lichaem Koning Ian met zijn Graven, om Godt en dien Heyligen Prelaet, als mijn Schrijver zeght, dienst te doen, op haer schouderen ten grave gedragen hebben. Nochtans moet ik tweër geheugen vereeren, van welke de eene is Robert *Grosteste*, een man in wetenschappen en talen in die tijdt ongelooflijk geleert, een schriklijk berisper van den Paus, vermaener van zijn Koning, lief-hebber der waerheydt, bestraffer der Prelaten, bestierer der Ouderlingen, onderwijzer der klerken, onderstutter der Scholen, verkondiger des volx, naerstiger door-zoeker der Schriftuuren, hamer der Romeynen, &c. De tweede is mijn eerwaerdige Meester en Vader Thomas *Cooper*, welke aen 't gemeen der geleertheydt en kerk veel verdient heeft, uyt wiens school ik my beken en beroem voort-gekomen te zijn. De

R. Hoveden. *Is gestorven 1233.*

Matt. Paris, en een tijdt-schrijver zonder naem.

stadt

ſtadt zelf heeft ook lang gebloeyt, van de derde Edward tot
The Stapel. een *Stapel*, als zy 't noemen, dat is, tot een koop-ſtad van wol, leer, loot, &c. geſtelt. Dewelke, hoewel zy met groote ongevallen niet gequelt is, echter eens gebrant heeft, eens te vergeefs belegert van Koning Steven, die 'er ook verdruckt en gevangen is geweeſt, en van de derde Henrijk overwonnen, als de oproerige Baronnen, dewelke den Franſchen Lodewijk beroepen hadden om het Rijk van Engelandt in te nemen, het zelve tegen hem beſchermden, heeft geen groote ſchade geleden. 't Is nochtans ongelooflijk, hoe veel het, als door de ouderdom verwonnen, allenx af-genomen heeft; en van de vijftigh kerken, die het by onzer grootvaderen gedenken gehadt heeft, zijn nu naulijx achtien overigh. Het light, op dat ik dit ook hier aentekene, van den Evenaer LIII deelen XII min. van het uyterſte weſten XXII deelen LII min.

Gelijk van *Stanfort* naer *Lincoln* die heyr-wegh der Romeynen recht uyt leyt, zo loopt zy van hier naer 't noorden, met een hoogh en recht padt, nochtans dikwijls afgebroken, omtrent tien mijlen verre tot het vlexken *The Spittle in the ſtreet* genoemt en verder. En drie mijlen van *Lincoln* heb ik ook een tweede heyr-wegh *Ouldſtreet* genoemt, van hier ook met een zichtbare dijk ten weſten te ſtrekken aengemerkt, dewelke ik meen dat naer AGELOCVM de naeſte veſting van *Lindum* geleydt heeft. Maer ik zal mijn loop, daer ik begonnen heb, vervolgen.

De Baronnen Trusbutt. De *Witham*, nu voorby Lindum geloopen zijnde, vloeyt af niet vêr van *Wragbye*, een lidt van de Baronnye *Trusbutt* genoemt, wiens tijtel door de Baronnen *Roos* tot de *Manours*, dewelke nu Graven van Rutlandt zijn, gekomen is. Daer na bezichtight zy de vervalle muuren van het eertijts edele klooſter Beanoena, oft *Peartaneu*, gemeenlijk *Bardney*, alwaer Beda getuyght dat de Koning Oſwald begraven light, en een vaendel van gout en purper op zijn graf geſtelt is. De ſchrijvers van de vorige eeuw hebben zich niet laten vergenoegen met dezen Chriſtlijkſten helt Oſwald te prijzen, 't zy zy aen zijn doorluchtige daden eenige wonderwerken lapten, die ik met voordacht voorby ga. Doch hebben onze voor-ouders gelooft, dat zijn handt hier veel eeuwen lang onverdurven geweeſt is; en een genoegh oude Dichter heeft het zelve geſchreven met deze vaerzen:

Bardney.
Oſwalds Vaendel.

De rechterhant des mans door wurm nocht rot vergaet,
Nocht zich door ſtraffe koud' nocht bange hit ontlaet,
Maer blijſt een zelvigh, ſteets geduurigh in een ſtant:
Zoo leeft zelfs in de doodt die waerde rechterhant.

In Ingulfs aenhangſel. Dit klooſter, als Petrus Bleſſenſus ſchrijft, door de verwoetheyt der Deenen eertijdts verbrant, en lange jaren verlaten geweeſt zijnde, zoo heeft die doorluchtige en Godtsdienſtige Graef van Lincoln Gilbert van *Gaunt*, het zelve verbouwt, en heeft aen 't zelve met veel bezittingen de tienden van alle zijn Mayeryen overal door gantſch Engelandt genadighlijk geſchonken. Daer na wort de *Witham* met het rivierken *Bane* vermeerdert, welke uyt het midden van
Hornecaſtle. Lindſey afvloeyt eerſt door *Hornecaſtle*, 't welk eertijdts toebehoorde aen Adeliza van *Condia*, en onder 't gebiedt van Koning Steven ter aerden geſlecht is, namaels de Baronnye van Gerard van *Rodes*, nu, als ik verſtaen heb, aen de Biſſchop van Carlile toebehoortigh, daer na door *Scrivelby* de
Dimokke. Inq. 23. E. 3. The Kings Champion. Fines Mich. Anno 1. H. 6. Mayerye der *Dimokken*, dewelke 't zelve erflijk bezitten van de *Marminus*, van I. *Ludlow* tot haer gekomen zijnde, door den dienſt van 't groot Sarjanſchap (ik gebruyk nu de woorden van onze Rechts-geleerden) naemlijk, dat zoo dikwijls als 'er eenige Koning van Engelant gekroont moet worden, de Heer van deze Mayery dan, dewelke het voor een tijdt geweeſt is, oft iemandt in zijn naem zoo hy zelve impotent zijn zal, zal komen wel gewapent ter oorlogh, op een goedt hant-paert, in prezentie van den Heere den Koning op de dagh zijner krooning, en zal doen proclameren, zo iemandt zeggen wil, dat de voornoemde Heer Koning geen recht tot zijn Rijk en Kroon heeft, dat hy vaerdigh en bereydt is des Konings recht te beſchermen, als ook het recht van zijn Rijk en de digniteyt van zijn Kroon, door zijn lichaem tegen hem en alle andere. Een weynigh laeger vloeyt de *Bane*
Tatteshall. by *Tatteshall*, een ſtedeken in dit moeraſſigh lant bequaemlijk genoegh gelegen, bekent door zijn kaſteel, meeſtendeel van gebakke ſteen opgebouwt, en door zijn Baronnen, in de *Witham*. Men zegt dat Eudo en Pinſo, zeer edele Noormannen, als door broederlijke noodtzaeklijkheydt aen elkander verbonden, door de mildaedigheyt van de eerſte Willem, in deze wijk veel bezittingen gekregen hebben, dewelke zy onder elkanderen gedeelt hebben, zo dat *Tatteshall* aen Eudo toe-viel, welk hy tot zijn Baronny bezat, van wiens nakomelingen het door *Dryby* en de *Bernaks* tot Radulph van *Cromwell*. *Cromwell* gekomen is, welkers zoon van de zelfde naem, die onder de zeſte Henrijk groot-Threſorier van Engelant geweeſt is, zonder kinderen geſtorven is. En aen Pinſo geraekte *Eresby*, dat niet wijdt van hier is, van wiens zaet dit *Eresby, de Heeren Willoughby.* erfdeel door de *Beks* tot de *Willoughbys* geraekt is, aen welke ook zeer groote erf-goederen gekomen zijn door de huysvrouwen niet alleen van de *Vffords* Graven van Suffolk; maer ook van de Heeren van *Welles*, dewelke te gelijk met *De Heeren van Welles.* zich meê-gebracht hebben de groote erf-goederen van het geſlacht van *Engain* van grooter edelheydt, en van den inval *De Heeren van Engain.* der Noormannen af in deze wijk van groot vermogen. Onder deze *Willoughbys* heeft onder 't gebiedt van de vijfde Henrijk uytgeſteken Robert *Willoughby*, dewelke, om zijn dapperheydt in den oorlogh, tot Graef van Vendoſme in Vrankrijk gekomen is geweeſt: en van deze is van zijner Moeder wegen voortgekomen, Peregrinus *Berty*, Baron *Willoughby van Eresby*, een man in grootmoedigheydt en dapperheyt in den oorlogh zeer vermaert. De *Witham*, nu naerder aen de zee zijnde, ontfangt van 't noorden een ander onbekent rivierken, aen wiens bronnen het kaſteel *Bolling-* *Lib. Stanlow.* *broke* in een nederige wijk light, zijnde van Willem van *Romara* Graef van Lincoln van zachte ſteen gebout, en Alicia van *Lacey* van de tweede Edward ontnomen, om dat zy tegen zijn dank een man genomen had; en door de geboorte van de vierde Koning Henrijk verheerlijkt, die daer van Henrijk van *Bollingbroke* bygenaemt was. In welke tijdt het *Bollingbroke.* onder die Heeren-hoeven, welke men Heerlijkheden noemt, begon getelt te worden. Deze rivier ontfangen hebbende, zoo ſtort zich de *Witham* eyndelijk beneden *Boſton*, als wy gezeyt hebben, in de zee.

Van de mondt van de *Witham* welt zich de ſtrant op met een groote bocht tegen de Noord-zee, tot aen den Inham van den *Humber*, overal met veel inwijxkens geſcheurt zijnde: doch het heeft weynige ſteden, om dat 'er weynige havens, en veel zand-banken zijn. Onder de ſteden nochtans, welke deze ſtrandt begrijpt, zijn eenige gedenkwaerdige, en inzonderheyt *Wainſleete*, zelfs hier in beroemt dat het Wil- *Wainſleete.* lem *Wainfleet* Biſſchop van Winton, ſtichter van het Magdaleniſche Collegie van Oxford, een man die aen de geleertheydt veel verdiende, voortgebracht heeft. Daer na *Alford*, 't welk voor zijn markt te danken heeft Leo Heer *Alford.* van *Welles*, die dit recht van de zeſte Henrijk eertijdts verkreegh. En dit geſlacht van *Welles* was zeer out en doorluch- *De Baronnen Welles.* tigh, van welke de laetſte de dochter van de vierde Koning Edward tot een huys-vrou gehadt heeft, en tot Onder-graef van *Welles* door de zevende Henrijk gekoren zijnde, is zonder kinderen geſtorven. Doch de erf-goederen zijn door de vrouwen aen de *Willoughbys, Dimoks, Delalaunds, Hois*, en andere gekomen, daer na *Louth*, een volkrijk koop-ſtedeken, aen welk het rivierken *Lud* de naem geeft, dewelke dicht voorby *Kokerington* ſpoelt, eertijts het hooft van de Baronny van *Scoteney*. En daer na *Grimsby*, het welk onze Sabinen, *Grimsby.* dewelke droomen wat zy willen, zeggen dat van een koopman, Grim genoemt, zo geheeten zy, dewelke om dat hy Havelok, het Koninglijk kindt der Deenen, ten vondeling geleyt, opgevoed had, door ſprooxkens gelezen wort, met dit zijn voeſter-kindt Havelok, dewelke eerſt des Konings kooken gelikt hebbende, en namaels met het houwelijk van des Konings dochter om zijn heldige kloekheyt vereert zijnde, ik weet niet wat daden gedaen heeft; dewelke aen die gene waerdighſt zijn, die met ouder wijven beuzelen de nacht zoeken door te brengen.

Naeuwlijx zes mijlen binnenwaerts verſchijnt een oudt kaſteel, 't welk heden *Caſtor*, in 't Saxiſch Duangcaſtep, en *Caſtor.* *Thong-caſter*, in 't Britanſch *Caer Egarry*, in beyde talen van *Thong-ca-* de zaek zijn naem heeft, naemlijk van geſneden leder, ge- *ſter.* lijk *Byrſa*, die zeer bekende burgh der Carthaginenſers; want onze Iaer-boeken verhalen, dat de Sax Hengiſtus, de Picten en Schotten overwonnen hebbende, als hy elders groote bezittingen gekregen hadt, ook hier ter plaetze van Vortigernus zo veel landts verworven heeft, als hy met een Oſſen-huyt in ſmalle riemkens (wy noemenze *Thongs*) geſneden, omringen kon, waer in hy dit kaſteel geſticht heeft.

Waer

Waer van een, die een kort begrijp van de Britanſche geſchichten geſchreven heeft, deze veerzen van Virgilius zoo omgekeert heeft:

Accepitque ſolum facti de nomine Thongum,
Taurino quantum poterat circundare tergo.

Thornton Colledge. Barton upon Humber.

Van *Grimsby* vertrekt zich de ſtrandt met een groote bogh, zo dat zy de inwijk *Abus* oft de *Humber* door *Thornton*, aen-neemt: dit is eertijts een Collegie geweeſt van Willem *Craſſe* Graef van Albemale tot den Godts-dienſt ingeſtelt, en *Barton*, alwaer een zeer vermaerde overtogh is naer het landt van York. Hier by wordt het rivierken *Ankam*, zijnde modderigh en derhalven ook vruchtbaer van ael, in de *Humber* ontladen, dicht by welx bronnen is *Merket-Raſin*, van haer wel-verzochte markt alzo genoemt; want hooger liggen *Angotby*, nu verkeerdelijk *Oſgodby*, eertijdts toebehoortigh aen het geſlacht van *S. Medard*, van welke het erflijk gekomen is tot de *Airminos*, en *Kelſay*, wel eer de *Hanſards* eygen, die in dit Graefſchap van grooten name geweeſt zijn, van welke het door houwlijx-recht gekomen is tot de Ridderlijke ſtam van Aſchough. Daer na wort de *Ankam* door een brugh gevoeght aen *Glanford*, een kleene koop-ſtadt, welke het gemeene volk, van de brugh, *Brigh* noemt, doch de naem byna vergeten zijnde. Hier beneven in de dier-warande ziet men *Ketleby*, de vernaemde woonplaets van het Ridderlijk geſlacht der Tirwhits, doch eertijdts, als men uyt de naem beſluyten kan, de wooning van eenen Ketell, (welke naem in de Saxſche en Deenſche eeuw zeer gebruyklijk was;) want *Bye* betekent in 't Saxiſch een woonplaets, en *Byan* woonen, waer van zoo veel plaetſen en elders in Engelandt, en voornemlijk in dit Graefſchap, met *Bye* eyndigen.

Oſgodby. *Kelſay.* *Ketleby.* *Tirwhitt.* *Wat Bye betekent.*

In deze gantſche wijk zijn op gezette tijden (op dat ik van de viſſchen zwijge) een ongelooflijke menighte van vogelen, en dat geen gemeene, welke elders in de hooghſte waerde zijn, als Smienten, Quakkels, Patrijzen, Faizanten, &c. maer zodanige die men in 't Duyts qualijk noemen kan, en zo lekker, dat zy zelf meeſt van de Grooten gezocht worden, als *Puittes*, *Godwits*, *Knots*, dat is, *Canuts vogels*, zo ik meen, want men gelooft dat zy uyt Denemarken hier naer toe vliegen, *Dotterells*, om haer dwaze malligheydt zoo genoemt, welke volgh-vogel met het licht van een kaers door des vogelaers gebaerden gevangen worden; zoo hy een arm uyt-ſtrekt, zo ſpreyden zy een vleugel uyt, ſteekt hy een been uyt, zy doen desgelijx, kortelijk, al wat de vogelaers doen, dat doet ook het vogelken, tot dat 't met het net over-ſtolpt wort. Maer ik laet die gene deze dingen waer-nemen welker natuur tot vogelen ſtrekt; oft die tot gulzigheydt geboren, tot overdaet genegen zijn.

Lekkere vogels. *Knots.* *Dotterels.*

Meêr ten weſten wort in de *Humber* ook de rivier *Trent*, na een lang volbraghte loop, ontfangen, na dat zy van *Foſſedike* af dit landt met een zandige ſtrandt bepaelt heeft; eerſtelijk afvallende niet vêr van *Stow*, alwaer Godiva Graef Leoftics vrouw een klooſter gebouwt heeft, het welk H. Huntingdonenſis zeght om zijn lage gelegenheyt onder de heuvelen en onder de voorbergh van Lincoln te liggen. Daer naby *Knat*, nu een woonplaets van Baron *Willoughby* van *Parrham*, eertijts van 't geſlacht der Baronnen van *Darcy*, dien vele Heerlijkheden en goederen door de dochter en erfgenaem van Meinill aen-geſtorven zijn. Dit geſlacht der *Darciis* is voort-gekomen van een ouder, naemlijk van eenen genoemt de Noorman van *Adrecy* oft *Darcy de Nocton*, dewelke in de hooghſte achting gebloeyt heeft onder de derde Henrijk, wiens nakomelingen het kloſterken der heylige Maeghden by *Alvingham* in dit Graefſchap begift-tight hebben. Maer deze waerdigheyt is als uyt-geſtorven, als de laetſte Noorman in de oude rechte lijn, alleen twee zuſteren naliet, van welke de eene aen Rogier *Pedwardin*, de andere aen P. van *Limbergh* getrouwt is geweeſt.

Stow. *Knat.* *Darcy de Nocton, en Knath.*

Van daer loopt de *Trent* af by *Gainesborrow*, een reede der Deenſche ſchepen, en een vermaert ſtedeken door de doodt van de Deenſche tyran Suenus *Tingskege*, dewelke aldaer, na dat hy het landt berooft had, (na 't getuygenis van Matthijs van Weſtmunſter) van een onzekeren door-ſteken, eyndlijk zijn verdienden loon voor zijn ſchelm-ſtukken ontfangen heeft; lang daer na was het de bezitting van Willem van *Valentia* Graef van Penbroek, welke het recht van een jaermarkt van de eerſte Edward verkregen heeft, van welken Graef de Baronnen van *Bourough* door de Schotſche Graven van Atolia, en de *Percïis* voort-geſproten zijn, dewelke hier gewoont, en van welke wy te voren in Surrey geſproken hebben. In dit deel van 't Graefſchap is eertijdts geweeſt de ſtadt *Sidnaceſter*, alwaer de Biſſchop van deze wijk zijn ſtoel gehat heeft, dewelke genoemt zijn geweeſt de Biſſchoppen van *Lindiffar*, maer het zelve is nu zo verdwenen, dat met de naem ook de puyn zelve ſchijnt vergaen te zijn. Ook kan ik niet voorby-gaen dat in deze wijk by *Mellwood*, bloeyt het doorluchtigh en Ridderlijk geſlacht van S. *Paulus*, qualijk *Sampoll* genoemt, welk ik altijdt gemeent heb geſproten geweeſt te zijn uyt het oude Caſtilioenſche geſlacht der Graven van *S. Paul* in Vrankrijk: maer de Luxenburghſche wapenen, die zy voeren, geven anders te kennen, naemlijk dat het uyt Vrankrijk gekomen is, dat die Caſtilioenſche ſtam van S. *Paule* ('t welk omtrent voor twee hondert jaren geſchiet is) door houwlijk aen de Luxenburgiſche gevoeght is.

De Baronnen van Borrough. *Sidnaceſter.* *S. Paule.*

Op deze *Trent* ſpelen de rivieren *Idell* en *Dan*, zoo met haer water-loopen, dat zy het rivier-eylant *Axelholme*, by de Saxen Caxalholme, welk een deel van 't landt van Lincoln is, om-vatten. Dit ſtrekt zich van 't zuyden ten noorden x mijlen in de lengte, en de helft minder in de breedte. Daer 't laeger aen de rivier light, is 't moeraſſigh, en brengt een wel-riekende ſtruyk (die men *Gall* noemt) voort: in 't midden, daer 't zich allenx verheft, is het zeer vruchtbaer, en geeft overvloedigh vlaſch, ook Alabaſt, dewelke nochtans, niet zeer vaſt zijnde, meêr tot witten en pleyſteren, als ergens anders toe nut is. De voorneemſte ſtadt wierd eertijts *Axel*, nu *Axey*, genoemt, waer van met by-voeging van het Saxiſche woort *Holme*, welk zy voor een rivier-eylandt gebruykt hebben, het zelve buyten twijffel zijn naem gekregen heeft. Maer het mach naeulijx een ſtadt genoemt worden, zo verſtroydelijk wordt het bewoont: nochtans vertoont het een voor-hof van een kaſteel, dat in de Baronnen-krijgh vernielt is, het welk aen de *Mowbrais*, die toen een groot deel van dit eylant bezeten hebben, toebehoort heeft. In 't MC LXXIII jaer, als een oude Tijdt-ſchrijver verhaelt, heeft Robert van *Mowbray*, van de getrouheydt des ouden Konings af-wijkende, in 't eylandt Axelholme by *Kinard ferry* een kaſteelken, by oudts vernielt, herbout. Tot den welken de menighte van die van Lincoln, te ſcheep over-gevoert zijnde, het kaſteel belegert, den Conſtapel met alle zijn zoldaten tot over-geven gedwongen, en het kaſteel uytgeroeyt heeft. Wat hooger light *Botterwic*, wiens Heer, Edmond *Sheffeld*, de zeſte Koning Edward tot den eerſten Baron *Sheffeld* van *Botterwic* uyt dit geſlacht gekoren heeft, dewelke zijn leven voor het Vaderlandt tegen de oproerigen van Nortfolk gelaten heeft, na dat hy uyt Anna *Veer*, dochter van den Graef van Oxford, geteelt had Ian den tweeden Baron, den vader van Edmond, dewelke nu als een eerwaerdigh Ridder van S. Ioris bloeyt. Meêr ten noorden is *Burton Stather*, aen den anderen oever van de *Trent*; waer van ik tot noch toe niets gedenkwaerdighs gelezen heb.

Axelholme. *De ſpruyt Gall.* *Alabaſt.*

Dit landt van Lincoln roemt op zijn Graven van Egga af, dewelke in 't DCCX jaer gebloeyt heeft, en Morkar, beyde Saxen, welke alleen Ampt-Graven waren, Willem van *Romara* Noorman, dewelke geſtorven zijnde, (want nocht de zoon die voor zijn vader geſtorven is, nocht zijns zoons zoon hebben dezen tijtel gebruykt) zoo heeft Koning Steven, Gilbert van *Gant* in zijn plaets geſtelt. Na des zelfs doot heeft de jongeling Simon van *S. Lizio*, de zoon van Graef Simon, (ghy leeſt de woorden van Robert Montenſis, welke omtrent die tijt geleeft heeft) als hy geen lant had, door geſchenk van de tweede Koning Henrijk, de gemelde *Gants* eenige dochter met zijn heerlijkheydt verkregen. Daer na heeft de Franſche Lodewijk, van de oproerige Baronnen in Engelant beroepen, een anderen Gilbert uyt 'et geſlacht van *Gant* met het zwaert van 't Graefſchap van Lincoln gegort; maer Lodewijk terſtont verdreven zijnde, zo heeft niemant dezen voor Graef erkent, en hy heeft zelf den tijtel verſmeten. Toen heeft Radulf de zeſte Graef van Ceſter, deze heerlijkheydt van de derde Koning Henrijk verkregen, dewelke weynigh voor zijn doot aen zijn zuſter Hawiſa, huysvrouw van Robert van *Quincy*, door een brief het Graefſchap van Lincoln gegeven heeft, voor zo veel aen hem beſhoorde, dat zy daer van Gravin zijn zoude: zoo luyden de woorden des briefs. Zy heeft het insgelijx over-gedragen aen Ian van *Lacy*, Conſtapel van Ceſter, en zijn erfgenamen,

De Graven van Lincoln. *2. H. 2.*

Fines 29. E. 3. Gainesborrow.

die hy by haer dochter Margriet teelen zoude. En hy heeft Edward ontfangen, de welke, voor zijn moeder geſtorven zijnde, deze eer aen zijn zoon Henrijk nagelaten heeft, welke de laetſte Graef van die ſtam geweeſt is. Want als zijn zonen vroegh geſtorven waren, en hy alleen zijn dochterken Alicia over hiel, zoo heeft hyze negen-jarigh aen Thomas, de zoon van Edmond, Graef van Lancaſter, verlooft, met die voorwaerde, dat zoo hy zonder erfgenamen van zijn lichaem ſturf, oft zoo zy zonder erfgenamen van haer lichaem ſturven, zijn kaſteelen, heerlijkheden, &c. verblijven zouden aen Edmond, Graef van Lancaſter, en zijn erfgenamen in der eeuwigheyt. Doch Alicia heeft by haer man Thomas geen kinderen gekregen. Maer als haer man Thomas onthooft wierd, zoo heeft zy, die zich door haer oneerbare zeden geen kleyne ſmet aengewreven had, Eubulo *le Strange*, waer meê zy gemeenzaemlijk geleeft had, tot haer man, zonder des * Vorſten toeſtemming, genomen, de welke hier door vergramt zijnde, is in haer goederen gevlogen. Welke alle, na dat Alicia in haer ouderdom zonder kinderen geſtorven was, Henrijk Graef van Lancaſter, Edmonds neef van zijn tweede zoon, dit groot erfdeel, door den inhoudt van d'overdraght, daer ik terſtont van geſproken heb, verkregen heeft, waer meê van toen af dit Lancaſterſch geſlacht verrijkt geweeſt is. Nochtans hebben de Koningen van Engelandt met de naem der Graven van Lincoln vereert, de vierde Edward, Ian *de la Pole*, en de achtſte Henrijk, Henrijk *Brandon*, zonen der Hertogen van Suffolk, welke beyde zonder kinderen geſtorven zijn. En de Koningin Eliſabeth heeft Edward, Baron van *Clinton*, Groot-Admirael van Engelandt, met de zelfde heerlijkheyt verrijkt, de welke zijn zeer eerlijke zoon Henrijk noch heden geniet.

Lib. Monaſt. de Stanleio.

* *Edw. 2.*

Beziet de Hertogen van Suffolk.

In dit Graeffchap zijn omtrent 630 Parochien.

NOT.

NOTTINGHAM-SHIRE.

AEn 't Graefſchap van Lincoln grenſt ten weſten het Graefſchap van Nottingham, 't welk veel kleyner is, by de Saxen ſnottengahamſcyne, by ons *Nottinghamshire* genoemt, zijnde ten noorden door 't Graefſchap van York, ten weſten van Derby, en op zommige plaetſen van York, ten zuyden van Leiceſter bepaelt. Het zuyder en ooſter-deel wort door de rivier *Trent*, en andere invloeyende rivierkens zeer vruchtbaer gemaekt. Het weſter-deel wordt geheel door 't boſch van *Shirewood*, zich wijdt uytſtrekkende, begrepen. Dit deel, om dat het zandigh is, wordt *The Sand*; het ander, om dat het kleyigh is, *The Klay* genoemt van de inwooners, de welke haer landt in deze twee deelen verdeelt hebben.

De rivier Trent. De *Trent*, in 't Saxiſch Tpeonta, (welke zommige weynigh vermaerde oude Schrijvers in 't Latijn *Triginta*, om de nabuurigheyt van 't Franſche woordt, waer door 't getal van dertigh beteekent wordt, genoemt hebben) een lange wegh af-geloopen hebbende, terſtont na dat zy zich in dit lant begeven heeft, en eerſt *Steanford*, alwaer ik verſtaen heb dat veel ken-teekenen der outheyt overigh zijn, en veel Roomſche penningen gevonden worden, en daer naer *Clifton*, welke aen 't oude geſlacht der *Cliftons* de naem en woonplaets gegeven heeft, voorby geloopen is, zo ontfangt zy ten *De Lin.* weſten het rivierken *Lin*, welke, ontſpruytende by *Newſted*, dat is, *de nieuwe plaets*, alwaer de tweede Koning Henrijk eertijts een kloosterken geſticht heeft; nu zijn 't de huyzingen van 't oude geſlacht der *Burons*, de welke van Radulf van *Buron.* *Buron* in de eerſte tijden der Noormannen, in dit en het bloeyenſte lant van Lancaſter zijn geſproten; loopt dicht by *Wollaton.* *Wollaton*, alwaer de Ridder Fr. *Willoughby* tot een ydele toon van zijn rijkdommen, met zeer groote koſten, voorwaer zeer heerlijke huyzen van geneuglijken uytzicht en wonderlijke konſt gebout heeft. Daer na ſpoelt zy aen *Lenton*, eertijts een klooſter, 't welk Willem *Peverell*, baſtart van Koning Willem de *Conqueſteur*, eertijts voor de H. Drievuldigheyt geſticht heeft; nu is 't alleen vermaert door haer wel-bezochte jaermarkten. Alwaer op d'andere oever byna aen de t'zamenloop van de *Trent* en *Lin*, aen een ſteyle plaets, ligt de voorneemſte ſtadt, waer van dit gantſche Graefſchap de naem *Nottingham.* heeft, *Nottingham* genoemt, met een verzacht woordt voor ſnottengaham: want zoo hebben 't de Saxen genoemt na de onder-aerdſche hollen en gangen, welke de outheyt tot vertrek-plaetſen en wooningen uyt-geholt heeft, onder die ſteyle klippen in 't zuyder-deel, daer 't zich naer de *Lin* ſtrekt. Waer van Aſſuerus dit Saxiſch ſnottengaham in 't Latijn vertaelt *Speluncarum domus*, dat is, *der Hollen huys*; en in het Britanſch *Tui ogo hauc*, 't welk byna het zelfde beteekent. De ſtadt is van plaetſen zeer geneuglijk; van d'eene kant ſtrekkende zich de weyden aen de ruyme rivieren, aen de andere kant verheffen zich kleyne heuvelkens; ook is 't in alle levens nootzaeklijkheden zeer overvloedigh. Van d'eene kant verleent *Shirewood* mildelijk hout om vuur te ſtoken, (ſchoon vele ſtinkende gegrave kolen gebruyken) aen d'andere kant de *Trent* viſſchen. Waer van zy dit veersken gebruykt:

Het vochte wout voorziet mijn heert,
De Trent geeft viſch na mijn begeert.

Voorts is deze ſtadt zeer ſchoon door de wijdluftigheyt van haer gebouw, drie ſchoone kerken, en een over-fraeye markt met een zeer ſterk kaſteel. Dat kaſteel light aen de weſt-zijde van de ſtadt op een ſteyle ſteen-klip, op welke plaets men gelooft dat eertijts het kaſteel was, op 't welk de 868. Deenen ſteunende, Æthereds en Ælfreds belegering uyt-geſtaen hebben; tot zy onverrichter zaken de belegering opgebroken, en 't vertrek afgeblazen hebben. Want als de Deenen deze ſtadt ingenomen hadden, zoo ſchikten Burthred, Koning der Merciers, (als Aſſerius getuygt) en de Merciers boden aen Æthered, Koning der Weſt-Saxen, en zijn broeder Ælfred ootmoedelijk biddende, dat zy haer wilden helpen, op dat zy tegen 't voornoemde heyr mochten vechten; 't welk zy lichtlijk verkregen hebben: want die broeders, niet trager tot de belofte, als tot de daet, zijn, na dat zy een groot heyr-leger van alle kanten by-een vergadert hadden, naer Mercia getrokken, en eenmoedelijk den oorlogh zoekende, tot aen *Snottengaham* gekomen. En als de Heydenen, door de veſting van 't kaſteel geſterkt zijnde, weygerden ten ſtrijde te komen, en de Chriſtenen niet bereydt waren om de muur te breken, zo zijn die twee broeders, na dat de vrede onder de Merciers en Heydenen geſloten was, met haer troepen naer huys gekeert. Doch namaels heeft de oude Edward de ſtadt *Bridgesford* daer tegen over gebout, en de zelve ſtadt met veſten, de welke nu vervallen waren, beſloten; waer van wy alleen de overblijfſelen aen de weſt-kant gezien hebben. En weynigh jaren daer na, te weten ten tijde van Edward de *Confeſſeur*, als in 't Schat-boek van Engelant ſtaet, wierden in de zelve CLXXII Burgers getelt, en van de twee munteryen wierden den Koning XL ſchellingen betaelt. Ook wierden de *Trent*, en de graft, en de weg naer York bewaert, dat zo iemandt de over-vaert der ſchepen belette, die moeſt voor vier ponden boeten.

Doch het kaſteel, welk 'er nu gezien wordt, wort en door zijn ſtichter, en door de grootte des werx verheerlijkt. Want Willem de Noorman heeft het, om de Engelſen te betoomen, gebout; en 't was van naturen en door handen-werk zo geſterkt (als Wilhelmus Neubrigenſis getuygt) dat het alleen door hongers-noot, zo 't bequame beſchermers had, te overwinnen was. Namaels heeft de vierde Edward het zelve met groote koſten vermaekt, en met ſchoone gebouwen verciert, waer aen de derde Richard ook de handt geleyt heeft. Ook heeft het by verloop van tijden door groote legers 't gemeene lot niet beproeft, mits het noyt is overwonnen geweeſt. Eens is het te vergeefs belegert geweeſt van Henrijk van Anjou, in welke tijt de bezettelingen de by-gelege huyzen verbrant hebben. Eens is 't ook onvoorziens ingenomen van Robert, Graef van *Ferrars*, in de Baronniſche oorlogh, de 1175. welke de Burgers van alle haer goederen berooft heeft. De *Rog. Hoveden. pag.* Kaſtelleyns verhalen veel van David der Schotten Koning, *307.* hier gevangen, en van Rogier van *Mortimer*, Graef van Marchia, door een onder-aerdſche gang hier betrapt, de welke, om dat hy zijn trou tegen zijn vaderlant om Schotſche penningen verkoft, en veel andere ſchelm-ſtukken in zijn woeſt gemoedt beſloten had, namaels op-gehangen is. Voorwaer in 't eerſte voor-hof des kaſteels klimt men langs vele trappen met ontſteken licht in een onder-aertſch hol, en gewelfſelen uyt de ſteen zelf uyt-geholt, op welker wanden geſneden zijn de hiſtorien van Chriſtus lijden, en andere dingen, door de handt van David, de tweede Koning der Schotten, als men zeght, de welke hier gevangen gelegen heeft. En in 't opperſte deel van 't kaſteel, welk zich ſteyl tegen de klip op verheft, komt men langs vele trappen in een ander onder-aerdſch hol, welk men *Mortimers hole* noemt, om dat die Rogier van *Mortimer* zich daer verborgen heeft, als hy van zijn quaet over-tuygt, zich alle quaedt bevreeſde. Voorts light deze ſtadt op de hooghte van de noord-pool LIII graden; en van 't uyterſte weſten telt zy XXII deelen, XIV minuten.

Van hier loopt de *Trent* met een zachte kolk door *Holme*, van de Heeren van *Holme Pierpount* alzoo genoemt, welker *Pierpount.* geſlacht oud en Edel is, en uyt het welk geſproten is Robert van *Peters Pont*, oft *Pierpount*, onder de Baronnen des Rijx tot de vergaderingen des Parlaments van de derde Edward beroepen, naer *Shelford*, de woon-plaets van de door- *De Baronny van Shelford.* luchtige en Ridderlijke ſtam der *Stanhops*, welker Adel in deze wijk groot, en welker naem hier zeer vermaert is. Eertijdts was 't een Baronnye van Ranulf *Haſelin*, door wiens dochters zy gekomen is tot de *Bardolfs* en *Everinghams*. Van waer zy voort-vloeyt naer *Stoke*, een kleyn vlexken; maer vermaert door geen kleyne neêrlaeg, alwaer Ian *de la Pole*, Graef van Lincoln, van de derde Richard tot erf- 1487. genaem des Rijx beſtemt zijnde, als hy zich, door 't tuſſchenkomen van de zevende Henrijk, van 't Rijk zagh af-geſneden, zich hier valſchlijk voor Vorſt heeft op-geworpen, en tegen den waren Koning zich ſtellende, kloeklijk met de zijnen gebleven is. Niet vêr van hier verheft zich *Suthwell*, de *Suthwell.* Collegie-kerk der Proveniers, aen S. Maria geheylight, en is

De ſlag van Stoke.

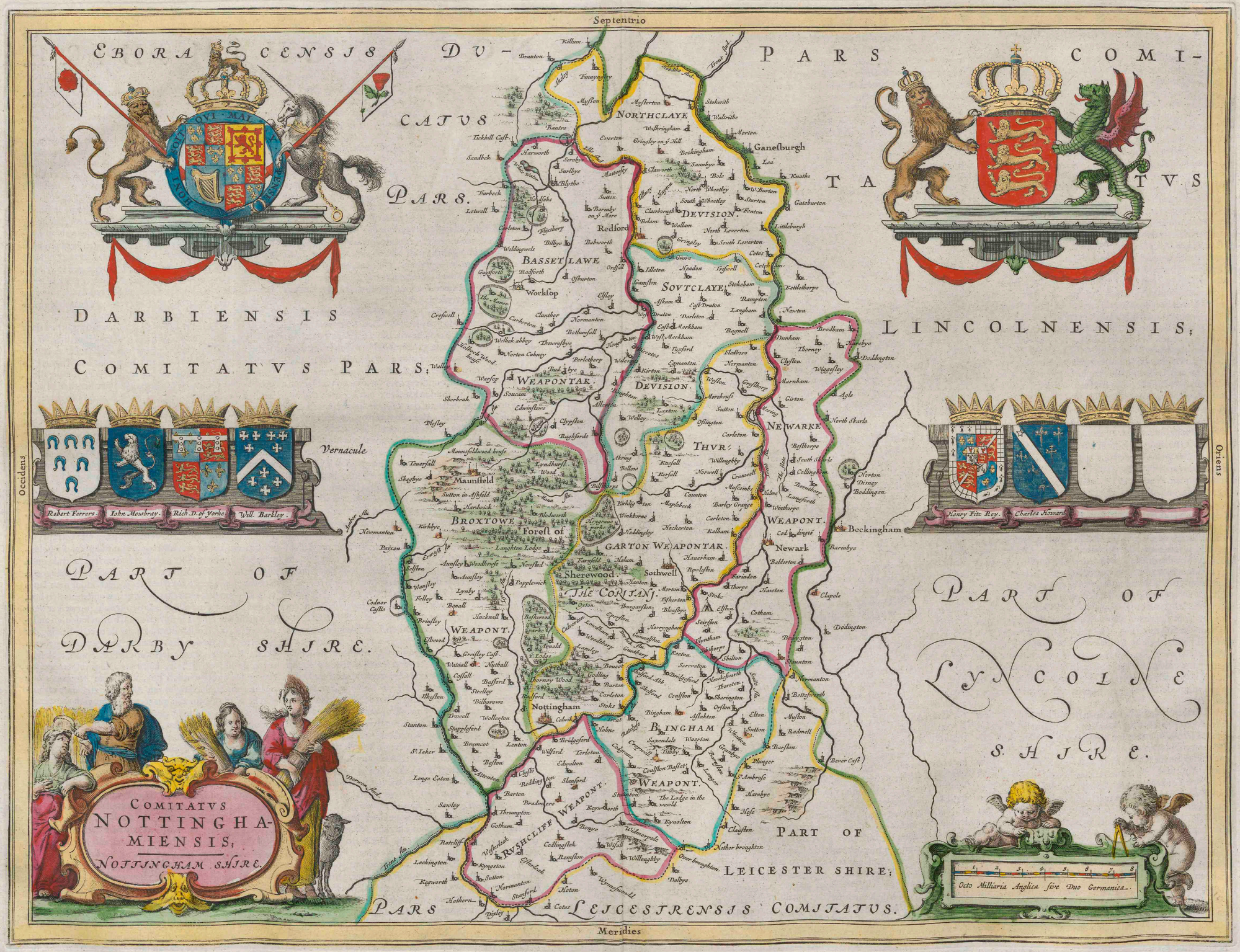

Septentrio
EBORACENSIS DVCATVS PARS.
PARS COMITATVS LINCOLNENSIS;
DARBIENSIS COMITATVS PARS;
Vernacule
Robert Ferrers
Iohn Mowbray
Rich. D. of Yorke
Will. Barkley
Henry Fitz Roy
Charles Howard
Occidens
Oriens
PART OF DARBY SHIRE.
PART OF LYNCOLNE SHIRE.
PART OF LEICESTER SHIRE;
PARS LEICESTRENSIS COMITATVS.
COMITATVS NOTTINGHAMIENSIS;
NOTTINGHAM SHIRE.
NORTHCLAYE
DEVISION.
BASSETLAWE
SOVTCLAYE
WEAPONTAK.
DEVISION.
THVR
NEWARKE
WEAPONT.
BROXTOWE
Forest of
GARTON WEAPONTAK.
Sherewood
THE CORITANI
WEAPONT.
BINGHAM
WEAPONT.
RVSHCLIFF WEAPONT.
Ganesburgh
Redford
Worksop
Maunsfeld
Sothwell
Newark
Beckingham
Nottingham
Octo Milliaria Anglica sive Duo Germanica
Meridies

het zelve wel niet heerlijk, maer vaſt, oudt, en vermaert. Welk men ſchrijft dat Paulinus, de eerſte Biſſchop van York, gebout heeft, als hy de inwooners van dit landt in de *Trent* gedoopt, en ge-Chriſtent had. Na welke tijt de Aertsbiſſchoppen van York hier haer wijtluftig Palleys, met drie by-gelege dier-gaerden vol wildts, gehat hebben. Dat dit de ſtadt is, de welke Beda *Tio-vul-Fingaceſter* noemt, geloof ik dies te vaſter, om dat het geen hy verhaelt van Paulinus in de *Trent* by *Tio-vul-Fingaceſter* doopende, het byzondere hiſtorijken van deze kerk ſtantvaſtelijk beveſtigt, dat op deze plaets geſchiet is. Daer na vloeyt 't rivierken *Snite* van 't ooſten in de *Trent*, 't welk kleyn zijnde, loopt voorby *Langer*, vermaert door de Heeren de *Tibetots* oft *Tiptofts*, namaels Graven van *Wigorn*, en *Wiverton*, welk van *Heriz*, eertijts een vermaert man in deze wijk, door de *Brets* en *Caltofts*, tot de *Chaworths* gekomen is, welke van de *Cahors* in Vrankrijk de naem, en van de Heer van *Walcher vill* haer geſlacht trekken.

Tio-vul-Finga-ceſter.

De Tiptofts.

De Chaworths oft van Cahors.

Cahors in Quercy.

Nu verdeelt zich de *Trent*, en beſpoelt de genoeg groote ſtadt *Newarke*, als *Nieu Werk*, genoemt van een nieu kaſteel, welk zeer groenend, door haer bloeyend gebout kaſteel, als het Henrijk van Huntingdon noemt, die mildadige Alexander, Biſſchop van Lincoln, gebout heeft. De welke, op dat ik de woorden van een oude Geſchicht-ſchrijver gebruyke, mits hy zeer heerlijk van herten was, dit en noch een ander kaſteel met groote koſten gebout heeft. En om dat duſdanig bouwen der Biſſchoplijke eerbaerheyt weynig ſcheen te betamen, zo heeft hy, om de nijdt van dit bouwen weg te nemen, en om deze vlek als uyt te wiſſchen, even zo veel kloosters bouwende, de zelfde met geeſtlijke broeders vervult. Niet-te-min is deze ydele verquiſting der rijkdommen in dezen krijgs-Biſſchop zijn ſtraf terſtont gevolgt. Want Koning Steven, die, om zijn waggelend Rijk te beveſtigen, voor al trachte de ſterkſte plaetſen in zijn geweldt te brengen, heeft dien Prælaet door gevangnis en hongers-noot daer toe gebracht, dat hy hem dit en het ander kaſteel by *Sleford*, tegen wil en dank eyndlijk in handen leverde. Ook is hier anders niets gedenkwaerdighs by gevallen, dan dat Koning Ian de zeer moeylijke loop van zijn verwerde leven hier geeyndigt heeft. Van hier vloeyt de rivier, zich wederom verzamelende, recht naer 't noorden, beplant met vele dorpkens, en heeft niets verhalens-waerdig voor dat zy te *Littleborrough* gekomen is, een kleyn ſtedeken, en aen welk de naem met recht voegt; alwaer, gelijk 'er heden een wel verzochte over-vaert is, zo is 'er eertijds die vermaerde reede en verblijf-plaers, aen welke Antoninus eens en andermaels gedenkt, en na de verſcheydenheyt der voor-ſchriften, en AGELOCVM en SEGELOCVM genoemt wort. Dit heb ik voor dezen te vergeefs in deze buurt gezocht, maer geloof nu vaſtlijk het zelve gevonden te hebben, zoo om dat het aen den heyr-wegh ligt, als om dat de bygelege dijk, de uytdruklijke ken-tekenen der veſten betoont, en zeer veel penningen der Roomſche Keyzeren aen de ploegers daeghlijx verleent, de welke, om datze de verkens met wroeten dikwijls ontdekken, *Swines penies*, dat is, *Verkens penningen*, van de boeren genoemt worden. De welke ook na haer begrijp meenen, dat haer voor-ouders dit lant met een ſteenen muur tegen de wateren van de *Trent*, des winters overvloeyende, omringt hebben.

1216.

Littleborrough.

Agelocum oft Segelocum.

In 't weſtet-deel van dit lant (men noemt het *The Sand*) daer 't rivierken *Erwash* in de *Trent* loopt, vertoont zich *Sterley*, eertijts *Strellegh*, 't welk aen 't Ridderlijk geſlacht der *Strellys* (gemeenlijk *Sturly* genoemt) een onder de outſte en doorluchtigſte van dit Graefſchap, de by-naem en woon-plaets verleent heeft. Meêr binnenwaerts heeft *Shirewood*, welk zommige 't door-ſchijnende boſch, zommige 't door-klare boſch vertalen, eertijts alles met bladeren bedekt, en hebben de takken der boomen, verdubbelt zijnde, zulke boſſchen gemaekt, dat de voet-paden aen byzondere menſchen naeu gangbaer waren, maer nu is 't ydeler; nochtans voed het veel daſſchen en herten, en heeft eenige ſteden, onder welke *Mansfeld* uyt-ſteekt, zijnde een zeer overvloedige markt, wiens naem zommige tot een deel van bewijs getrokken hebben, welke aen 't geſlacht van *Mansfeld* in Duytſlandt haer oudtheyt beveſtigen, en willen dat de eerſte Graef van *Mansfeld* met onze Arthur de ronde tafel gehouden heeft, en halen 't hier van af. En onze Koningen plegen, door luſt tot jagen verlokt zijnde, zich na deze plaets te begeven; en, op dat ghy uyt de oude onderzoeking de woorden zelve hebben moogt, Henricus *Fauconberge* bezat de Mayery van *Cukeney* in dit Graefſchap tot Sergeantſchap voor den dienſt van de *Palfred* des Konings te *Ferraren*, wanneer de Koning tot *Mansfeld* komen zoud. Uyt dit boſch ontſpringen veel beexkens, de welke naer de *Trent* loopen, onder de zelve wort de *Idle* de voorneemſte geacht, aen de welke by *Idleton* in 't DCXVI jaer Ethereds, des Konings der Nordanhumbren, geluk meer als geſtuyt heeft. Want daer hy te vooren altijdt zeer gelukkelijk geſtreden had, zo is hy hier door tegenſpoet gebleven, overwonnen zijnde van Redwald, Koning der Weſt-Engelſen, de welke Edwin (uyt zijn vaderlijke erf-goederen verdreven zijnde) in zijn plaets over de Nordanhumbren geſtelt heeft. Dit rivierken loopt niet vêr van *Markham*, een kleyn ſtedeken, 't welk aen 't eertijts in outheyt en dapperheyt vermaerde geſlacht der *Markhams* de naem gegeven heeft, 't welk meeſt vereert is geweeſt door I. *Markham*, de welke in de hooghſte Vierſchaer van Engelandt met zoo groote billijkheyt 't roer der gerechtigheyt gehouden heeft, ('t welk ik wenſchte dat ghy in de Engelſe hiſtorien laeſt,) dat zijn eer ten geenigen tijde verſterven zal. Ses mijlen van hier ten weſten is *Workenſop*, bekent door het lieflijke voortbrengen van zoete wortelen, en vermaert door de huyzen van den Graef van Salop, welke by onze tijden gebout zijn van Georgius *Talbot*, Graef van Salop, met zodanige heerlijkheyt, als zo grooten Graef waerdigh, en niet te benijden is. En het is tot de *Talbots* van de *Lovetofts*, eerſte Heeren hier van onder de Noormannen, door de *Furnivals* en *Nevils*, met een rijklijk erfdeel gekomen. Onder de welke G. *Lovetoft*, ten tijde van de eerſte Henrijk, een klooſter hier gebouwt heeft, wiens puyn-hoop wy aen de weſt-kant van deze ſtad tuſſchen de geneuglijke weyden gezien hebben; en het weſter-deel van de kerk is noch overig, door twee kerktoorens zeer vêr zichtbaer. Weynigh hooger hebben wy aen de zelfde rivier de vermaerde markt van *Blithe* gezien, welk *Bulley*, oft *Buſley*, een Edel-man van Noormanſch geſlacht, na wy verſtaen hebben, met een kaſteel geſterkt heeft; maer nu ſchijnen naeulijx de vervallen muuren van 't zelve, zoo vernietight de oudtheyt der tijt alle dingen. Maer het klooſterken hebben Rogier *Buſly*, en Fulco van *Liſieurs* geſticht. En dit is byna de laetſte ſtadt van het lant van Nottingham ten noorden, behalven *Scroby*, een ſtedeken van den Aertsbiſſchop van York, op de grenzen zelf gelegen.

Markham.

Workenſop.

Blithe.

Mansfeld.

Shirewood.

Willem, toe-genaemt de *Conqueſteur*, heeft over dit landt Willem *Peverell*, zijn baſtart-zoon, niet met de tijtel van Graef, maer van Heer van Nottingham geſtelt; aen wien een zoon gebooren is, die voor zijn vader geſtorven is, en den zelfden insgelijx een zoon van de zelfde naem, den welken de tweede Henrijk uyt zijn erfdeel verſtooten heeft, om dat hy Ranulf, Graef van Ceſter, vergeven had. Omtrent die tijdt heeft Robert van *Ferrars*, de welke Nottingham ingenomen heeft, deze tijtel in de gift, welke hy aen de kerk van *Tuttesbury* gedaen heeft, gebruykt, de jonge Robert, Graef van Nottingham. Maer namaels heeft hy 't Graefſchap en het kaſteel van Nottingham met al de heerlijkheyt van *Peverell* aen zijn broeder Ian geſchonken, en de eerſte Koning Richard heeft het beveſtigt. Langen tijdt daer na heeft de tweede Richard Ian van *Mowbray* met deze tijtel vereert, den welken, jongeling zonder kinderen geſtorven zijnde, zijn broeder Thomas gevolgt is, die van de tweede Richard tot Graef Maerſchalk, en Hertogh van Nortfolk gekoren is; en terſtont daer na gebannen zijnde, heeft geteelt Thomas, Graef Maerſchalk, van de vierde Henrijk onthalſt, en Ian *Mowbray*, de welke, gelijk ook zijn zoon en neef, insgelijx Hertogen van Nortfolk, en Graven van Nottingham geweeſt zijn. Maer als haer manlijke ſtam uyt-gegaen was, en Richard, het kleyne zoontjen van de vierde Edward, Hertogh van York, deze tijtel van Nottingham met anderen een weynigh tijts gevoert had, zo hebben de derde Richard Willem Mark-graef van Barkley, en de achtſte Henrijk zijnen onwettigen zoon Henrijk *Fitz-roy*, welke beyde zonder kinderen geſtorven zijn, met deze tijtel des Graven van Nottingham vereert. En nu onlangs M D LXXXXVII heeft Elizabeth met de zelfde eer Karel *Howard*, Opper-Admirael van Engelandt, de welke van de *Mowbrays* geſproten is, om zijn dapperheyt (als in de Keur-brief ſtaet) in de ſcheeps-ſtrijdt tegen de Spanjaerts M D LXXXVIII; en in 't innemen van Cales CIↃ IↃ LXXXXVI, kloeklijk en getroulijk betoont, (de welke hier te ſcheep, even als de Graef van Eſſex te lant, het hoogſte gezagh gehadt heeft) met heerlijke bekleeding begiftight.

Heeren en Graven van Nottingham. Lib. M. Linton. Matt. Paris p. 126. Ziet de Graven van Derby. M. Paris pag. 204. Hoveden. pag. 373. B. Inq. 6. Rich. 2.

DARBY-SHIRE.

DE west-kant van Nottingham wordt besloten van het landtschap van Darby, by de Engel-Saxen Deorbiscyne, gemeenlijk *Darbyshire*, welk ook zelf ten zuyden besloten wordt van het land van Leicester, ten westen van Stafford, ten noorden van York, even gelijk als in een drie-hoekige, doch niet even-zijdige, vorm. Want van het spits, welk zich ten zuyden qualijk zes duyzent schreden uyt reykt, strekt het zich ten weêr-zijden zoo ruym uyt, dat het aen de noord-kant omtrent dertigh duyzent schreden in de breedte begrijpt. Het wordt door het tusschen-loopen van de rivier *Derventio* in twee deelen geschift, welke rivier van de noorder-grenzen af-gestort, met zwarte wateren uyt de aerde naer 't zuyden vloeyende, in de *Trent* loopt. Want de voornoemde *Trent* snijt de zuyder spits dwars door. Het oost en zuyder-deel is gebouwt, niet onvruchtbaer, en met waranden bezet. Het wester-deel over de *Derventio*, noemen wy *Peake*; dit is gantsch steenigh, door de bergen en klippen onvruchtbaer, nochtans door de opkomst van 't loot, yzer, en kolen rijk, en bequaem genoegh om schapen te weyden.

Greisley castle.

't Eerste dat, gedenkwaerdigh zijnde, in de zuyder-hoek zich aen ons gezicht vertoont, is het meêr als vernielde kasteel *Greiseley*, 't welk eertijdts met een kloosterken, ter eeren van S. Ioris, gesticht is, by de Heeren *Greisley*, die haer stam van Willem, de zoon van Nigellus, van *Greiseley* genoemt, trekkende, zelfs van d'inval der Noormannen in Engelandt af, tot op deze tijdt toe in groote waerdigheydt gebloeyt hebben, en zijn door het houlijk met de dochter en erfgenaem van het oude geslacht van de *Gasteneys* eertijdts niet weynigh verrijkt. Aen de rivier *Dove*, welke dit landt van *Stafford*, tot dat zy in de *Trent* loopt, af-scheyt, ontmoet ons niets, als eenige boeren-vlexkens, en de koopstadt *Ashburne*, alwaer het geslacht der *Kokainen* lang gebloeyt heeft; de *Nobury*, alwaer het Edel en out geslacht der *Fitz-Herberts* lang gewoont hebben, uyt het welk Antonius *Fitz-Herbert*, die aen de wetenschap van ons burger-recht veel verdient heeft, gesproten is. Niet vêr van hier is *Shirley*, een oude bezitting van het vermaerde geslacht der *Shirleys*, die van eenen Fulcherus haer stam trekken, aen de welke, behalven de oudtheydt van haer geslacht, veel Heerlijkheden en erf-gronden toe-gevallen zijn uyt de houlijken met de erfgenamen der *Breos*, *Bassets* van *Bralesford*, *Stantons*, *Lovets*, &c. En hier zijn rondom vele plaetsen gelegen, welke aen doorluchtige geslachten de naem en woon-plaets verleent hebben, te weten, *Longford*, *Bradburne*, *Kniveton*, van waer die *Knivetons* van *Mercaston* zijn, en *Bradley*, waer uyt S. Lous *Kniveton* gesproten is, in wiens vlijtige naerstigheyt ik veel gehouden ben; *Keidelston*, alwaer de *Kursons*, als ook by *Croxton*, *Radborn*, daer de Ridder Ian *Chandos*, Heer der plaets, zeer groote gronden van een heerlijk huys geleyt heeft; van wien het door zijn dochter tot de *Polen*, de welke hier heden woonen, door erflijk vervolgh gekomen is. Maer deze dingen laet ik aen dien over, die aengenomen heeft dit Graefschap volkomelijk te beschrijven.

Het geslacht der Greisleys.

Het geslacht der Shirleys.

Repton.

En aen de *Trent*, na dat zy de *Dove* eerst ontfangen heeft, ziet men *Repandunum*, zoo noemen 't hare Histori-schrijvers, de Saxen Hhepanðun, en wy heeten 't heden *Repton*, het welk van een groote stadt tot een kleyn dorpken vermindert is: want eertijdts was het zeer vermaert, zoo door het graf van Æthelbald, die goede Koning der Merciers, de welke door het bedrogh der zijnen om-gekomen is, en van de andere Koningen der Merciers; als ook door het avontuur van Buthred, de laetste Koning der Merciers, de welke, na dat hy door smeken en geschenken het Rijk twintigh jaren ingehad had, hier door de Deenen van zijn Rijk ontbloot, oft liever van heerlijke ellende van heerschen berooft is; en leert op hoe slibberigh een plaets die staen, welke met geldt geschraeght worden. Daer na, niet vêr van de *Trent*, vervalt nu het Koninglijk kasteel *Melborn*, waer in Ian, Hertogh van Bourbon, in de slagh van Agincourt gevangen, negentien jaren onder de bewaring van de jonge Niklaes *Montgomery* is gehouden geweest. Naeulijx vijf mijlen van hier ten noorden neemt de rivier *Derventio* zijnen loop, de welke, als ik gezeyt heb, op de uyterste grenzen van dit landt ten noorden uyt de bergen van *Peak* ontspruytende, zich, nu tusschen steen-klippen door hortende, nu de groene weyden besproeyende, over de dertigh mijlen als regelrecht naer 't zuyden strekt. Nochtans heeft zy in die lange loop niet te beschouwen, behalven *Chattesworth*, voorwaer voortreflijke, wijdtluftige, en beschouwens-waerdige huyzen, de welke de Ridder Willem *Candish* oft *Cavendish*, uyt het edele en oude geslacht van *Genon* in Suffolk gesproten, begonnen, en zijn doorluchtigste huys-vrou Elizabeth, nu Gravin van Salop, noch onlangs met groote onkosten volbracht heeft.

Melborn.

Chattesworth.

Nu daer zich de *Dervent* ten oosten keert, en voorby *Little Cester*, dat is, *kleyne stadt*, geloopen heeft, alwaer der Romeynen oude penningen dikwijls uyt-gehaelt worden, ziet men *Darby*, by de Saxen Noꝛthwoꝛthiȝ, en na de Deensche tael, als die oude Athelwerd verhaelt, *Deoraby*, de hooft-stadt van het gantsche landt, welke haer naem van de rivier *Derventi*, op welke zy gelegen is, genomen hebbende, aen het gantsche landt gemeen gemaekt heeft. Het is een schoone stadt, niet kleyn noch onbevolkt, en aen de oost-kant vloeyt de *Derventi*, zeer schoon om te zien, in een woeste en verheve kolk onder door een steenen brugh, waer op de Godts-vrucht onzer voor-ouderen een schoone kapel, verzuymt, gesticht heeft. Door het westerdeel vloeyt het klare beexken, welk zy *Mertenbroke* noemen. Het telt vijf kerken, van welke de grootste, aen alle heyligen toe-gewijt, een klok-huys heeft, welk in hooghte en uytnemende konstigheyt zeer voortreflijk is. Waer in de Gravin van Salop, terstont genoemt, de liefde haerer erfgenamen mis-trouwende, zich voorzichtelijk een graf, en dicht daer by een gast-huys, om XII armen te voeden, naemlijk acht mannen en vier vrouwen, Godtvruchtighlijk gesticht heeft. Deze plaets is eertijts zeer vermaert geweest, om dat het een schuyl-plaets was voor de roovende Deenen, tot dat die verwinster Ethelfled, Vrou der Merciers, het zelve, na dat zy de Deenen door een schielijke over-val om-gebracht had, ingenomen heeft. Ten tijde van Edward de *Confesseur* heeft het, als 'er in 't Schat-boek staet, 143 burgers gehat, de welke nochtans zoo vermindert waren, dat 'er, onder 't gebiedt van de eerste Willem, alleen hondert overigh geweest zijn. En deze gaven op de H. dagh van S. Marten aen den Koning twaelf * *Traven* van haer jaer-gewas. Doch nu is het meest vermaert door de Rechts-vergaderingen voor het gantsche land, en door het beste bier, welke het brouwt, en wy *Ale* noemen, getrokken van het Deense woordt *Oele*, niet van *Alicia*, daer Ruellius het van af-trekt. De Britannen hebben 't met een oudt woort *Kwrw* genoemt, waer voor by Dioscorides qualijk *Curmi* gelezen wordt, als hy zeght dat de Britannen en Hiberen (mooghlijk Hibernen oft Ieren) voor wijn *Curmi*, een drank van gerst gemaekt, gebruyken. Want dit is onze gerstewijn, welke die af-vallige Iulianus Augustus aertighlijk in een Quik-dicht noemt Πυρογηνῆ, καὶ Βρόμον, ἢ Βρόμιον. Dit is een oude en byzondere drank der Engelsen en Britannen, en de zelve zeer gesont, hoewel Henr. Abrincensis Noorman, Dichter van de derde Koning Henrijk, de zelve spottelijk met deze woorden begekt heeft:

** Thraven of Corne als 't schijnt.*

Bier, welk by Dioscorides Curmi, *by de Engelsen* Ale, *van het Deensche* Oel, *genoemt.*

'k Weet niet by wat gedrocht, en helsch wanschapen dier
Men lijken zal het geen men noemt gemeenlijk bier.
Zoo dik is 't als men 't drinkt, zoo klaer is 't als men 't pist;
Wis laed het dan den buyk met veel en vuyle gist.

Maer de allergeleertste der Fransen heeft niet getwijffelt, of de menschen dezen drank gebruykende, zoo zy de dronkenschap mijden, zouden langer leven, als die wijn drinken,

Turnebus van d en wijn.

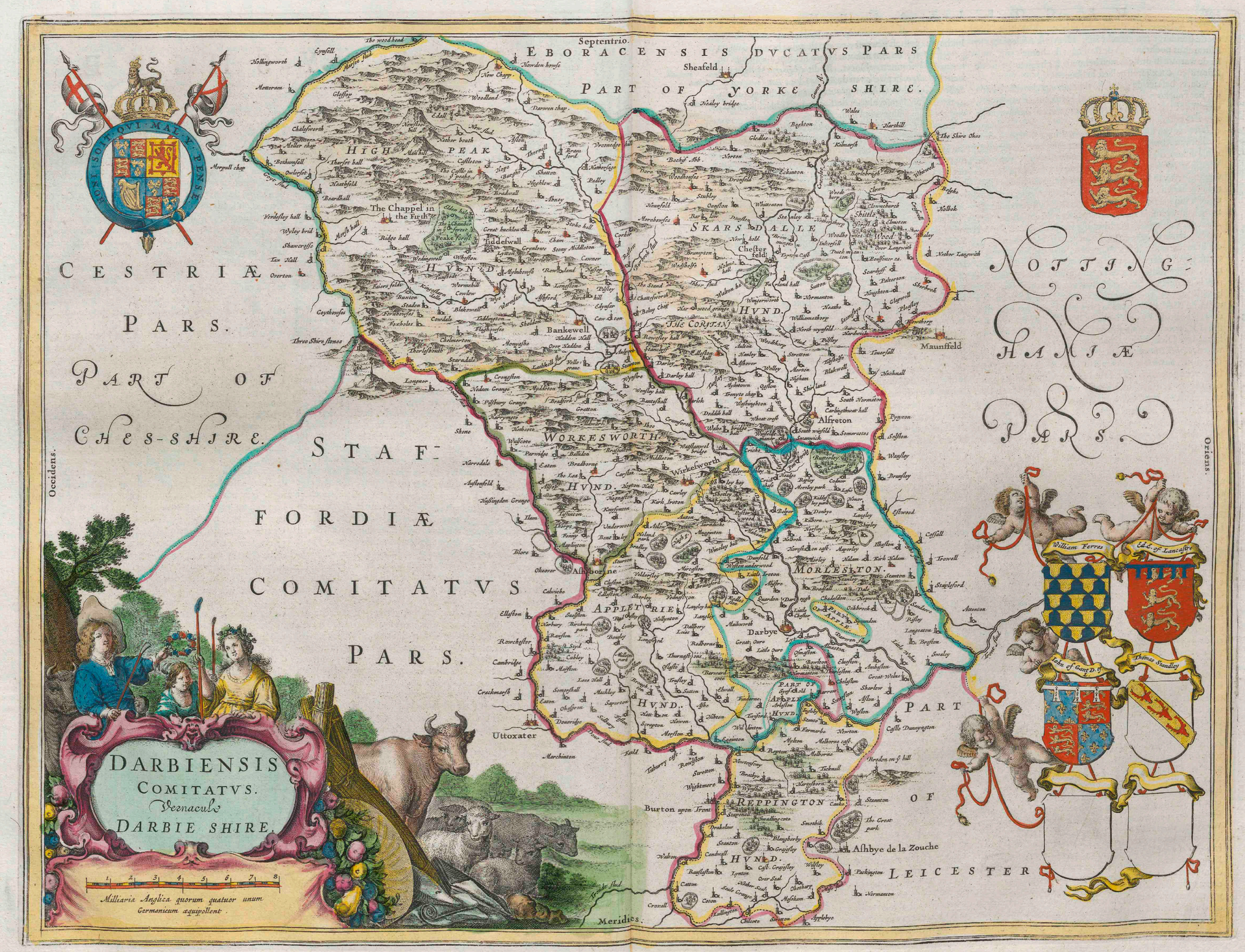

DARBIENSIS
COMITATVS.
Vernaculo
DARBIE SHIRE.
Milliaria Anglica quorum quatuor unum Germanicum æquipollent.
Septentrio.
EBORACENSIS DVCATVS PARS
PART OF YORKE SHIRE.
CESTRIÆ PARS.
PART OF CHES-SHIRE.
STAFFORDIÆ COMITATVS PARS.
NOTTINGHAMIÆ PARS.
PART OF LEICESTER
Occidens.
Oriens.
Meridies.
HIGH PEAK
The Chappel in the Firth
Tiddeswall
Bankewell
SKARSDALLE
Chesterfeld
THE CORITANI
Maunffeld
Alfreton
WORKESWORTH
Wirkesworth
MORLESTON
Darbye
APPLETRIE
Ashborne
Uttoxater
REPPINGTON
Burton upon Trent
Ashbye de la Zouche
William Ferres
Ed. E. of Lancastre
John of Gant D. of L.
Thomas Standley

en dat het daer van is, dat zommige by ons, bier drinkende, tot de hondert jaren geraekt zijn. Het welk Aſclepiades by Plutarchus nochtans aen de ſtraf heyt des hemels wijt, welke de warmte in de lichamen behoudt, als hy getuygt dat de Britannen c xx jaren geleeft hebben.

Voorts beſtaet de gantſche rijkdom van deze ſtadt byna uyt het voorkoopen, te weten, uyt het inkoopen van koorn, en aen de bergh-lieden te verkoopen; want al de inwooners zijn als voorkoopers.

De Baronnen van Montjoye.

Niet vêr van hier drijft de *Derventi* haer wateren, daer Radulf van *Montjoye*, onder 't gebiedt van de eerſte Edward, zijn landeryen gehadt heeft, en door *Elwaſton*, van waer Wouther *Blunt* was, den welken de vierde Edward tot de waerdigheyt van Baron van *Montjoye* verheven heeft, wiens nakomelingen, door het çieraet der letteren, de doorluchtigheyt van haer geſlacht ge-evenaert hebben, en onder de zelve, voorneemlijk Karel, nu Graef van Devon, Baron van *Montjoy*, Koninglijke Stadthouder van Ierlandt, en Ridder van S. Ioris, in deught en geleertheyt zo uyt-geſteken heeft, dat hem niemandt te boven gegaen, en weynigh gelijk geweeſt zijn. Hier by vloeyt de *Derventi* met de *Trent* t'zamen, welke terſtont de *Erewash* ontfangt tot een ſcheydpael in dit deel van het Graefſchap van Nottingham. Hier by light *Riſeley*, toebehoortigh aen de *Willoughbeys*, uyt de welke de Ridder Hugo *Willoughby* (als ik verſtaen heb) was,

1553. de welke, terwijl hy de Ys-zee by *Wardhous* in Scandien naſpoorde, door 't gewelt van de koude, met de zijnen omgekomen is. Dicht hier by is ook *Sandiacre*, oft, als zommige willen, *Sainct Diacre*, de woon-plaets van 't edel geſlacht der

De Greys van Sandiacre.

Greyen van *Sandiacre*, welker erfdeel door het recht van zijn huys-vrou geraekt is aen Edward *Hilary*, wiens zoon de naem der *Greyen* aen-genomen heeft; en na weynige jaren is de eene van zijn twee erfgenamen getrout aen de Ridder Ian *Leake*, d'andere aen Ian *Welsh*.

Codenor caſtle.

Aen de ooſt-zijde volgen elkander naer het noorden in orde het kaſteel *Codenor*, eertijdts *Coutenoure*, dat aen

De Baronnen Grey van Codner.

de Baronnen *Greys* toe-behoort heeft, welke Heeren, *Grey* van *Codenor* genoemt geweeſt zijn, welker erf-goedt in de voorige eeuw aen de *Zoucheys* geraekt is, door het houlijk, welk Ian *de la Zouch*, de tweede zoon van Heer Willem *de la Zouch* van *Haringworth*, aen-gegaen heeft met Elizabeth, erfgenaem van Henrijk *Grey*, de laetſte Heer van *Codenor*. De heerlijke Mayery van *Winfeld*, alwaer Radulf, Heer van *Cromwell*, na die eeuw zeer heerlijke huyzingen, onder 't gebiedt van de zeſte Henrijk, gebout heeft. Daer

Alffreton.

na ziet men *Alffreton*, het welk men gelooft van Koning Alfred gebout en benoemt te zijn, het welk ook zijn Heeren gehadt heeft, hier af van *Alffreton* by-genoemt, welker tweede Robert, de zoon van Ranulf, het kloosterken van *Schoon-hooft*, gemeenlijk *Beauchief*, in de uyterſte hoek van dit Graefſchap gebout heeft; maer na weynigh jaren de manlijke ſtam vergaen zijnde, zo is haer erf door twee dochteren geraekt aen 't geſlacht van de *Cadurcen*, oft *Chaworths*,

De wapenen der Baronnen van Alffreton.

en *Lathams* in 't landt van Lancaſter. Deze voerden in haer wapen twee gulde *Chevernen*, als zy 't noemen, in een blaeu ſchildt. Welke zelfde wapenen de Muſards, Baronnen van

Stavely.

Stavely, in dit landt met veranderde verwen gevoert hebben, de welke uyt-gegaen zijn, onder 't gebiedt van de eerſte Edward, in N. *Muſard*, en diens oudtſte zuſter aen T. van *Freſchevill* getrout is, wiens nakomelingen hier noch bloeyen. Wat hooger, op de zelfde ooſt-grenzen van dit

Hardwic.

Graefſchap, light op een harde aerde *Hardwic*, welk een doorluchtigh geſlacht in dit landt benoemt heeft; uyt het welk Elizabeth, Gravin van Salop, nu aldaer twee treflijke gebouwen byna aen-een-gevoeght begonnen heeft, de welke, op een hooghte liggende, zich van verre zeer genoeghlijk aen 't gezicht van de beſchouwers vertoonen. Dit ver-

De Baron Cavendish oft Candish.

eert nu de tijtel van Baron aen haer tweede zoon Willem *Cavendish*, den welken Koning Iacob onlangs met de eer van Baron *Cavendish* van *Hardwic* vereert heeft.

1605. *Cheſterfield.*

Meêr binnenwaerts ziet men *Cheſterfield* in *Scardale*, dat is, *in 't dal met klippen beſloten*; want de Engelſen hebben de klippen *Skarres* genoemt. Dezes oudtheyt beveſtigen zelfs de nieuwe naem, en de puyn der muuren; maer de voorige naem light door de tijdt veroudert en uyt-gebluſcht: en het wort alleen by de Schrijvers vermaert door de ſlagh tuſſchen de derde Henrijk, en de Baronnen, in welke Robert van *Ferrars*, de laetſte Graef van Darby uyt dat geſlacht, gevangen zijnde, door de macht des Parlaments aen zijn heerlijkheyt is geſtraft geweeſt, en van de zelve berooft daer na geleeft heeft, en zijn nakomelingen hebben alleen met de naem der Baronnen gebloeyt. By dit *Cheſterfield* light ten weſten *Walton*, het welk van de *Bretons* door *Loudham* tot de *Foliambs*, in deze wijk van grooter naem, erflijk gekomen is; ten ooſten *Sutton*, alwaer de *Leaken* in Ridderlijke waerdigheyt lang gebloeyt hebben.

Walton.

Sutton.

En niet vêr van hier is het oude kaſteel *Belſover*, een weynigh verheven liggende, het welk aen de Haſtings, Heeren van *Abergevenne*, toe-behoort heeft, uyt recht van ruyling met de derde Koning Henrijk, de welke als hy niet wilde dat het Graefſchap van Cheſter, aen wien het toe behoort had, onder de ſpin-rokken zoud verdeelt worden, zoo heeft hy de zuſteren van Ian Schot, laetſte Graef, hier en daer andere bezittingen gegeven.

Het ooſter-deel over de *Derwenti*, welk gantſch door heuvelen en bergen uyt-ſteekt, waer van het eertijdts by de Saxen Peac-lono, heden *Peake*, mooghlijk genoemt wordt, *The Peake.* want dat beteekent by ons uytſteken, wort van de zeer ſnelle en klare rivier *Dove* (waer van op zijn plaets) van Stafford af-geſcheyden. En hoewel het zelve op zommige plaetſen ſcherpe en gladde klippen heeft, zoo zijn 'er nochtans meer begraeſde heuvelen en dalen, welke groote beeſten en ontallijke kudden van ſchapen vrylijk voeden en weyden. Want het heeft nu geen gevaer van de wolven, de welke hier eer- *Wolven.* tijts zeer ſchaedlijk waren; om welke te verjagen en te vangen, zommige deze landen bezeten hebben by *Wormhill*, en daer van *Wolvehunt* genoemt zijn, als uyt de handt-veſten *Inq. 2.* des Rijx openbaerlijk blijkt. Ook is 't zoo vruchtbaer van *E. 2.* loot, dat de Alchymiſten, de welke de Zweef-ſterren, als *Loot.* behipt van miſdaedt, tot de metalen verdoemen, met een *Brodeus.* belacchelijke dwaling geleert hebben, dat Saturnus, dien zy over het loot ſtellen, aen ons goedt-hertigh is, maer aen de Franſen nijdigh, om dat hy hun 't zelve geweygert heeft. Maer ik meen dat Plinius van dit landt geſproken heeft, als hy zeyde: In Britannien wordt uyt d'opperſte huyt der aerde het loot zoo overvloedighlijk getrokken, dat 'er van zelf een wet ontſtaen is, dat men 'er niet meer op zekere maet uythale. Want op deze bergen worden de vruchtbare loot-ſteenen, alsze de Metael-werkers noemen, daeghlijx met groote menighte uyt-gegraven, de welke zy op de heuvelen, tegen het weſten aenliggende, by *Creach* en *Workeſworth* (welk hierom de naem van de loot-werken gekregen heeft) op in acht-genomen tijden, als de weſte-windt eerſt begonnen heeft te blazen, den welken zy door 't gebruyk gemerkt hebben de hardnekkighſte van alle winden te zijn, door een groote hoop van ontſteken hout uyt-koken, en door uyt-gegrave goten, waer langs het af-vloeyt, tot klonten, die zy *Sowes* noemen, t'zamen-ſmelten. Ook wordt in deze eyge aderen niet alleen loot, maer ook *Stibium* (in de winkels *Antimonium* genoemt) gevonden; welke de Griek- *Antimonium.* ſche vrouwen in 't verwen van haer wenk-braeuwen gebruykt hebben, waer van de Dichter Ion het zelve ὀμματόγεφον noemt. Ook worden hier meulen-ſteenen uyt-ge- *Meulen-ſteenen.* houwen, insgelijx ſlijp-ſteenen om het yzer-werk te wet- *Slijp-ſteenen.* ten, en zomtijdts wordt in die bergh-graven een zuyver vocht en vloedt gevonden, (want de ſteenen uyt de Mijnen, welke de peerlen en edele geſteenten gelijk zijn, worden by de Metael-werkers *Fluores* vloeden genoemt) de welke *Vloeden oft Fluores.* het Chriſtal in alles zeer gelijk is. Behalven dat *Workeſworth*, *Chriſtal.* gemoedt ons niets anders gedenkwaerdighs, als *Haddon* aen de rivier *Wie*, welke lange jaren een woon-plaets was der *Vernons*, die zoo oudt als doorluchtigh in deze wijk geweeſt zijn; zoo dat de Ridder Georgius *Vernon*, de welke by *Vernon.* onzen tijde geleeft heeft, om zijn heerlijkheyt, zijn huys altijdt voor de goeden open, en om zijn loflijke herbergzaemheyt de naem van Vorſt in *Peak* by 't gemeene volk gehadt heeft. Doch door zijn dochteren en erfgenamen is dit rijke erfdeel aen Ian *Mannours*, uyt het geſlacht der Graven van Ruthlandt, en Thomas *Stanley*, uyt de ſtam der Graven van Derby, over gekomen. Hier by light *Bakewell* aen het zelfde rivierken, 't welk zich tuſſchen deze heuvelen naer de *Derventi* een wegh opent. Dit is by de Saxen Baðe-canwell genoemt geweeſt; en Marianus getuyght, dat de oude Edward aldaer een Burg geſticht heeft. Ik weet niet of dit zijn naem van de Baden ontleent heeft, welke de oude Engelſen *Bade* en *Baden* in haer tael, met de Duytſen

genoemt

genoemt hebben, waer van *Baden* in Duytslandt, en *Buda* in Hongaryen. Voorwaer by de bron-ader *Wie*, niet vêr van hier, ontstaen negen bronnen van warm water, en betekenen heden het *Buxtonwell*, dewelke, wijl de ervarentheydt geleert heeft, datze zeer gezont zijn voor de maegh, zenuwen, en het gantsche lichaem; zoo heeft de eerwaerdighste Georgius, Graef van Salop, het zelve nu onlangs met gebouwen verheerlijkt, en zijn dezelve nu op nieus, door de t'zamen-komst van zeer edele mannen, begonnen vermaert te worden. In welke tijt die ongelukkighste Heldin Maria, Koningin van Schotlandt, *Buxton*, de veerzen van Cæsar van *Feltria* veranderende, met dit tweeling-rijm goede nacht gezeyt heeft:

Buxton.

Buxton, vermaerde naem, door warmer wat'ren well,
Misschien niet meêr van my bezocht, 'k zegh u vaer wel.

Maer dit is buyten ons beloop. Dat nochtans deze Baden van outs zeer bekent zijn geweest, betoont het veer, oft de Roomsche wegh met steenen bestraet, en *Badgate* genoemt, van hier zich zeven mijlen vêr strekkende naer *Burgh*. Waer neven een out kasteel aen een heuvel ligt, eertijdts de *Peverels* toebehoortigh, *The castle in the Peake* genoemt, in 't Latijn *de Alto Pecco* geheeten, het welk de derde Koning Edward, met de Mayery en Heerlijkheydt, aen zijn zoon Ian, Hertogh van Lancaster, als hy 't Graefschap van Richmond in handen des Konings herstelde, geschonken heeft. Hier by opent zich een hol oft onder-aertsche gang, (ik voor-bespreek de eerbaerheydt) Duyvels-aers genoemt, die groot en wijdt is, en veel vertrekken heeft, alwaer Gervasius Tilburiensis, 't zy door onwetenheydt der waerheydt, 't zy door lust tot liegen, verhaelt, dat 'er een herder een zeer breedt landtschap gezien heeft met beeken doorspoelt, en veel woeste water-plassen. Uyt dusdanige beuzelen wordt dit hol nochtans geacht onder de wonderen van Engelandt: ook ontbreken 'er dusdanige verdichtselen niet van dat andere hol in deze buurt, *Eldenhole* genoemt, waer in niets te verwonderen is, als dat het groot, steyl, en diep zy. Maer dat hier geblaes van winden zoude zijn, hebben zommige te vergeefs geschreven; en geen van beyden voegen deze veerskens van Nechamus van de wonderen van Engelandt:

46. *Ed.* 3.

Divels arse in Peake.

Eldenhole.

Daer is een machtigh hol den winden onderwurpen,
Uyt wiens twee-dubb'le mont een groot geruys komt slurpen,
Een op-geleght verdek moet dalen naer de gront,
En wint lijt zijn gedael niet dieper als de mont.

Maer 't gene in dit verheven en scherp landeken gedenkwaerdigh is, heeft iemandt in dit vier-veers willen begrijpen:

Drie wond'ren zijn in Peac, *de Well, het Gat, het Hol,*
En zo veel nuttigheên, loot, gras, en schape-wol.
En zo veel fraeyigheên, 't kasteel, Chatsworth, *en 't Bad;*
Alwaer noch meêr gemoet, maer minder waerd geschat.

Uyt de stam der *Peverells* worden die Heeren van Darby genoemt, welke wy nu te voren gezeyt hebben dat Heeren van Nottingham geweest zijn. Namaels heeft de eerste Koning Richard aen zijn broeder Ian de Graefschappen en kasteelen van Nottingham, Lancaster, Darby, &c. met de Heerlijkheden tot de zelfde behoorende, ook met de Heerlijkheyt van *Peverell*, gegeven en bevestight. Daer zijn Graven geweest uyt het geslacht der *Ferrars*, (zoo veel ik uyt de Registers der kloosteren van *Tutbury*, *Merivall*, en *Burton* heb konnen verstaen;) Willem van *Ferrars*, geboren uyt de dochter en erfgenaem van *Peverell*, den welken Koning Ian met zijn eygen handt (als in een oude brief staet) tot Graef van Darby omgort heeft; en van dezen Willem is gesproten Robert, dewelke in de burgerlijke oorlogh zoo uyt deze heerlijkheden vervallen is, dat geen van zijn nakomelingen, hoewel zy in de hooghste eer geleeft hebben, noyt in haer volkome heerlijkheydt zijn herstelt geweest. De derde Koning Henrijk heeft de meeste goederen van dezen Robert op zijn jongste zoon Edmond over-gedragen; en de derde Koning Edward (ik schrijf het uyt zijn eyge handtschrift) heeft door raedt van 't Parlament gestelt Henrijk van Lancaster, den zoon van Henrijk, Graef van Lancaster, tot Graef van Darby, voor hem en zijn erfgenamen, en heeft hem noch geschonken 1000 Marken jaerlijx tot het leven van zijn vader, de Graef van Lancaster. Van toen af is de tijtel aen de stam van Lancaster gebleven, tot dat de zevende Henrijk den zelfden aen Thomas *Stanley* op-gedragen heeft, dewelke Margriet, des Konings moeder, nu te voren getrouwt had; en uyt dit geslacht geniet nu Willem, de zeste Graef van Darby, een zeer heerlijk man, deze eer.

Heeren en Graven van Darby.

Simon Dunelmensis.

Hoveden.

Matth. Paris. 204.

Oude brieven van Ian 1.

Dit zy van de Graefschappen van Nottingham en Darby, van welke die gene een deel bewoont hebben, welke ten tijde van Beda *Mercii Aquilonares*, dat is, *Noorder Merciers*, genoemt wierden, om dat zy over de *Trent* naer 't noorden gewoont, en een land, als hy zeght, van zeven duyzent huysgezinnen bewoont hebben.

Noorder Merciers.

Dit Graefschap besluyt 106 *Parochien.*

DE CORNAVIEN.

DE *Landen der* CORITANEN *nu ordentlijk door-wandelt hebbende, de welke naeſt aen de weſt-kant liggen, zoo moeten wy nu de* CORNABIEN, *oft* CORNAVIEN *doorzien: welker naems oorſprong andere mogen ontfouwen; ik kan de kracht des woorts van 't een tot het ander trekken; maer wijl geen van allen tot de natuur der plaets en aerdt des volx dienen, zo wil ikze liever met vorxkens uyt-werpen, als in deze aenteekeningen in-voegen. Ik zal dan, gelijk ons voor-nemen is, de Landtſchappen, welke de* CORNAVIEN, *nae Ptolomæus beſchrijving, ſchijnen in gehadt te hebben, byzonderlijk door-loopen; naemlijk* Warwikshire, Worceſter-shire, Stafford-shire, Shrop-shire, *en* Ceſter-shire. *In welke geenigh ken-teeken der* Cornavien *naem heden overigh is, ſchoon deze naem tot op de ondergang van 't Roomſche Rijk ſchijnt geduurt te hebben. Want de benden en troepen der* CORNAVIEN *hebben onder de navolgende Keyzeren gedient; als te zien is in 't boek der Aenteekeningen.*

WARWIK-SHIRE.

DE wijk van Warwijk, by de Engel-Saxen, als by ons, *Warwik-shire* genoemt, en ten ooſten van Northamton, Leiceſter, en de krijgs-wegh, waer van ik geſproken heb; ten zuyden van Oxford en Gloceſter; ten weſten meeſtendeel van Worceſter, en ten noorden van Stafford bepaelt, wordt onderſcheyden in twee deelen; naemlijk in *Feldon*, en in *Woodland*, dat is, *in Veld- en Boſch-landt*. Welke de rivier *Avon* dwars door 't midden des landts, van het zuyd-ooſten naer het noord-weſten af-vloeyende, eenighzins van een ſcheydt.

Feldon. *Feldon* light aen dees zijde van de *Avone* ten zuyden in een veldige vlakte, en vertoont aen die gene, die het van een heuvel, *Edg-hill* genoemt, aenſchouwen, door haer vruchten en groene gras een uytzicht vol geneughlijkheyts. En daer deze heuvel by *Warmington* af-laet, hebben wy een rondt en genoegh groot bolwerk gezien; het welk, gelijk wy van anderen meenen, door de eertijdts aengroeyende vyanden tot geen lange tijds gebruyk is gemaekt geweeſt. En dit landt wordt na de roode aerde *Rodway, Rodley*, en een groot deel van 't zelve dal *The valle of Redhorſe* genoemt, na de vorm van een paert, op een roode heuvel by *Pillerton* van de boeren uyt-gehouwen. In dit deel zijn gedenk-waerdigh *Shipſton*, en *Kinton*; het eene nu eertijts een markt van ſchapen, het andere van Koeyen, waer van zy ook haer namen gekregen hebben; *Compton in the hole*, alzoo genoemt om dat het onder de heuvelen in een dal light: nochtans heeft het zijn geneughlijkheden, en een doorluchtigh geſlacht heeft van 't zelve zijn naem aengenomen; uyt het welk Koningin Elizabeth in 't MDLXXII jaer Henrijk *Compton* tot de waerdigheyt van Baron verheven heeft. *Wormleighton*, een edele Schaeps-weyde; maer daerom edeler, om dat Koning Iakob, Ian *Spencer*, waer van wy nu geſproken hebben, tot Baron *Spencer* van *Wormleighton* gekoren heeft. *Shugbury*, alwaer Sterre-ſteenen gevonden worden, de welke de Heeren van die plaets, van *Shugbury* genoemt, in haer geſlacht-wapenen geſtelt hebben. *Southam*, een wel-bekende en verzochte markt; insgelijx *Leamington*, van het rivierken *Leame*, welke door dit deel loopt, alzo genoemt, alwaer een zoute bron op-welt, *Vehindon*, nu *Long Ichingdon*, en *Harbury*. En voorwaer deze twee laetſte zijn nergens anders om gedenkwaerdigh, als dat Fremond, Koning Offas zoon, eertijts tuſſchen de zelve uyt een hinderlaegh ſchandlijk omgebracht is; een man van grooten naem en zonderlinge Godtvruchtigheyt tot Godt, aen den welken niets anders benijt wiert, als dat hy in een ongelukkige tijt, met gelukkige voorſpoet de ſtoutheyt der vyanden verdaen had. Welk zijn ongeluk hem nochtans tot meerder eere gedijt heeft. Want by 't Palleys van zijn vader Offa begraven zijnde, (nu *Off-Church* genoemt) is noch by de nakomelingen overigh, als die onder de heyligen getelt, veel Godlijke eeren by 't gemeen volk verdient heeft; en zijn leven is by een out Schrijver met een genoegh fraey Gedicht beſchreven, waer uyt het geen ſchelm-ſtuk zy deze weynige veerzen van den doot-ſlager, de welke, door begeerte van heerſchen aengeritſt, hem gedoot heeft, te verhalen:

Terwijl de noordſche ſlaef nocht hoop, nocht kans beſpiet,
Om, wijl dat Fremond leeft, te raken aen 't gebiet,
Zoo leght hy op hem toe, die noyt op zulx en dachte;
De booze ſlaef treed toe, en knot op 't onverwachte
Zijns meeſters romp van 't hooft, die neder lagh in ruſt,
En nergens voor bevreeſt, mits nergens van bewuſt.
Dit is de Eeren-krans, dit zijn de Palme-kroonen,
Die Fremonds eer ten dank by * Wydford *zo beloonen,*
Die, wijl hy boozen ſtraft, en ſchuymt van 't goet het ſnoot,
Wort van de ſnootſte ſchelm onnooſelijk gedoot.

* *By zommigen* Radford.

Dit is 't gene wy in *Feldon*, oft in het veldige deel aen te merken hadden, het welk (dat wy ook niet behoorden voorby te gaen) die oude wegh *Foſſe* dwars door-ſnijd, wiens dijk nu in de af-wegige weyden gezien wordt by *Cheſterton*, een wooning van 't over-oudt geſlacht der *Peitos*; uyt het welk geweeſt is die Willem *Peito*, van de orde der Franciſcanen, den welken de vierde Paulus, Paus van Romen, (zoo groot was de toon in die hemelſche gemoederen,) te vergeefs in ſpijt van den Cardinael Polus tot Cardinael en Gezant van Engelandt gemackt heeft, wanneer hy Polus naer Romen ontboden had, als behipt van verdorve Godts-dienſt. Maer de Koningin Maria, hoewel zeer genegen tot de Roomſche kerk, heeft zich daer alzoo tuſſchen, ja tegen geſtelt, dat *Peito* verboden wierd in Engelant te komen, en de gantſche Gezantige waerdigheyt aen Polus gelaten. Ik weet niet of het hier noodigh zy te verhalen, dat onder 't gebiedt van de vierde Edward, eenige met geſchreve boeken geklaegt hebben, dat de gierigheyt der ſchapen, in deze wijk, haer kudden, als benden, by-een-vergadert hebbende, veel dorpen belegert, met het verdrijven der boeren ingenomen, en met zoo groote neêrlaegh uyt-geroeyt heeft; dat onder de zelve een geleert man in die eeuw met den Dichter uyt-geroepen heeft:

Hoe zoud een vyand zelf, veel wreeder eener ſtadt
Bejegenen, zo hy die overrompelt had?

Foſſeway. *Peito.* *Boſſus en T. B. tegen de vernielers der dorpen.*

Voorts vertoont zich aen de rivier *Avon*, als zy, noch kleyn zijnde, in dit Graefſchap komt, eerſtlijk *Rugby*, een wel-verzochte markt van vleeſch-houwers; daer na Konings *Newenham* aen d'andere kant van de rivier, alwaer drie bronnen, met alluyn, zoo 't ſchijnt, door-mengt, uyt-barſten, welker water, van verw en ſmaek als melk, gezeyt wordt de ſteen te genezen: 't is zeker dat het overvloedighlijk pis verwekt, en de wonden terſtont heelt en geneeſt, en met zout gedronken verſacht, met zuyker verſtopt. Daer na *Baggington*, het welk zijn kaſteel gehadt, en aen de *Bagots*, een zeer edel

Newenham. *Gezonde bronnen.* *Baggington.*

edel geslacht, eertijdts toebehoort heeft. Van waer niet vêr van daer is *Stoneley*, alwaer de tweede Koning Henrijk een kloosterken gebout heeft; en daer tegen over is eertijts een kasteel geweest aen de *Avon*, *Stoneley-holme* genoemt, op *Holme-hull* gebout, het welk uyt-geroeyt is, als de Deensche oorlogs-vlam Engelant onder Canutus door-liep.

Stoneley.

Regist. Mon. de Stoneley.

Daer na bespoelt de *Avon* de voorneemste stadt van het gantsche Graefschap, de welke wy *Warwike* noemen, de Saxen Wappyng-wyc, Ninnius, en de Britannen *Caer Guarvic*, en *Caer Leon*. Alle welke namen, wijl zy van het Britansche woort *Guarth*, welk een bezetting betekent, oft van de legioenen, welke gestelt wierden in de plaetsen om die te beschermen, schijnen voortgekomen te zijn; zoo hebben zy my eenigzins over-reet, (hoewel ik in de oorspronklijkheden liever een *Scepticus*, als een *Criticus* zijn wil) dat dit de zelfde stadt is, welke PRÆSIDIVM by de Romeynen in Britannien genoemt wierd, alwaer, gelijk 'er in de Aentekeningen der Provincien staet, de Overste der Dalmatische Ruyteren, onder het beleyt van den Hertogh van Britannien, gelegen heeft. Deze bende is uyt Dalmatien vergadert, en op dat ik dit in 't voorbygaen aentekene, die voorzichtigheyt hadden de Romeynen, dat zy in de Provincien vreemde zoldaten in bezetting leyden, de welke, om de verscheydenheyt der zeden en talen, met de inwooners niet konden t'zamen-rotten. Want (gelijk als hy schrijft) de volkeren, die de toomen der slaverny ongewoon zijn, ontspringen anders lichtelijk van 't op-geleghte jok. Hier van hebben in Britannien ten oorlogh gedient uyt Afriken de Mooren, uyt Spanjen de Asturen en Vettonen, uyt Duytslant de Batavieren, Marvien, Tungren, Turnacensers, uyt Vrankrijk de Ligoners, Morinen, en van elders de Dalmatiers, Thraciers, Alaners, &c. als wy op haer plaetsen zeggen zullen. Maer tot de zack. Niemandt meene dat de Britannen dat *Guarth* van de Fransen getogen hebben, wijl het oorspronklijk Hebreeusch zy, zoo wy Lazius gelooven, en in het zelve vele volkeren over-een-stemmen. Maer dat dit een bezetting geweest is, getuyght de geloofwaerdigheydt van onze jaer-boeken, de welke verhalen dat de Roomsche legioenen hier gelegen hebben, en de gelegenheydt zelve, byna in 't midden van dit landtschap, geeft het te kennen; want met een even-gelijke ruymte wort het aen d'eene zijde van de oost-kant van Nortfolk, aen d'ander zijde van de west-kant van Cambridge af-gescheyden; hoedanige gelegenheyt *Præsidium*, een stadt van Corsica, zelfs in't midden van 't eylandt gelegen, behouden heeft. En 't is geen wonder dat de Romeynen hier een bezetting en schildt-wacht van zoldaten gehat hebben, wijl het aen de rivier *Avone* op een genoegh steyle klip over-hangt, en alle toe-gangen uyt de steen zelf uytgegraven zijn. 't Schijnt ook dat het met vesten en graften voorsien geweest is, en het vertoont aen de west-zijde een kasteel van naturen en van werk zeer sterk, eertijdts de woon-plaets van de Graven van Warwik; en de stadt zelve is met schoone gebouwen verçiert; en is zeer veel verplicht aen Ethelfled, Vrouw der Merciers, de welke de zelve, verzwakt zijnde, in 't DCCCCXI jaer verbouwt heeft. Onder d'inval der Noormannen was zy ook in een genoegh bloeyende staet, en heeft veel burgers gehat, van de welke twaelf gehouden waren (zo staet 'er in het boek van de eerste Koning Willem) den Koningen in Engelandt te verzellen. Die, vermaent zijnde, niet ging, verbeurde hondert schellingen aen den Koning: en zo de Koning ter zee tegen de vyanden ging, zo zonden zy oft vier *Botesvenen*, oft vier ponden Steerlinx. In deze Burg heeft de Koning onder zijn gebiet CXIII burgers, en de Baronnen des Konings hebben CXII. Rogier, de tweede Graef van Warwik uyt Noormans bloet, heeft in den boezem zelf der stadt een schoone kerk ter eeren van Maria gebouwt, welke de *Beauchamps*, die hem nagevolgt zijn, met haer graven vereert hebben, en inzonderheyt Richard, de laetste Graef van Warwik uyt de *Beauchamps*, en Overste van Normandyen, de welke te Rouane in 't CIↃ CCCC XXXIX jaer gestorven, en met een heerlijke lijk-stacy over-gebracht, hier begraven is.

Præsidium.

Uytheemsche zoldaten in de Provincien. Florus lib. 4. cap. ult.

Neyens Warwik ten noorden ziet men de heuvel *Blaklow*, op welke Pieter van *Gavestон*, den welken de tweede Koning Henrijk van een nederige staet tot Graef van Cornwal verheven had, van de Grooten des Rijx onthooft is geweest. Want door de gunst des Vorsten, en het toelaten van 't avontuur had hy zich zo groot een vryheyt aengenomen, dat, als hy des Konings hart ingenomen had, hy al de besten verachte, èn op aller goederen gewelt deed, en als een lichtvaerdigh en quaetwilligh man de gemoederen des Vorsten en der Edelen verdeelde.

Blaklow-hill.

By anderen Gaversden.

Hier by light aen de rivier *Avone*, *Guy-cliffe*, by anderen *Gib-cliffe*, nu een woon-plaets zijnde van Thomas van *Beaufoe*, uyt de oude Noormansche stam af-komstigh; en welk ook zelfs de zetel der geneughlijkheyt is. Aldaer is een dicht boschken, klare en heldere bronnen, bemoschte hollen, altijdt groene weyden, een beex zacht en ruysschend geloop door de steenen, insgelijx eenzaemheyt, en de aengenaemste rust voor de Zang-Goddinnen. Hier zeght men dat die beroemde heldt Guy van Warwik, na zoo veel te boven gekome arbeyden, een kapelleken gebout, een Heremijts leven geleyt heeft, en eyndlijk begraven is. Nochtans meenen wijzer lieden dat die plaets van Guy van *Beauchamp* veel later de naem gekregen heeft; en 't is zeker, dat Richard van *Beauchamp*, Graef van Warwik, hier een kapel voor S. Margriet gebout, en het Reuzen-beelt van die Guido op-gericht heeft.

Guy-cliffe.

I. Rossus van Warwik.

Guy van Warwik.

Van hier loopt de *Avon* voller door *Charlecot*, de wooning van het Edele en Ridderlijke huys der *Lucys*, welke aen de *Charlecots* nu eertijts erflijk tot de zelve als verhuyst is, de welke, om de armen en vreemdelingen te ontfangen, by *Thellisford*, door een Godtvruchtigh opzet, een Godshuys gebout hebben; want *Thelley* was een rivierken alzoo genoemt, het welk door *Compton Murdak*, eertijdts aen de *Murdaks*, nu aen het Ridderlijk geslacht der *Vernays* toebehoortigh, en dit *Thellisford* naer de *Avon* loopt, welke terstont *Stratford* bespoelt, een fraey stedeken, welk aen zijn beyde Voester-heeren alle eer schuldig is, aen Ian van *Stratford*, Aerts-bisschop van Cantelbergh, die de kerk gebout heeft, en Hugo *Clopton*, Schout van Londen, de welke over de *Avon* een steenen brug, op veertien boogen steunende, niet zonder groote kosten geleyt heeft. Dit was de jongste broeder uyt dat oude geslacht, het welk van *Clopton*, een bygelege Mayery, deze toe-naem ontleent heeft, uyt welke Wouther van *Coksfeld*, Mareschal Ridder genoemt by *Clopton*, een zekere wooning voor zich en de zijne gestelt had. Dezer erfgoet is by onzen tijde tot twee gezusters mede-erfgenamen gerackt, de eene van de zelve is getrout aen den doorluchtigen Ridder Georgius *Carew*, Opper-kamerling van de doorluchtighste Koningin Anna, de welken Koning Iakob met de tijtel van Baron *Carew* van *Clopton* vereert heeft; en dit verhael ik daerom, om dat hy een zeer groot lief-hebber der eerwaerdige oudtheydt is. En de *Avon* zich nu naer Worcester begevende, beschouwt aen zijn oevers niets anders als *Bitford*, een koop-stedeken, en eenige boere vlexkens.

Charlecos.

Stratford Vpon Avon.

Baron Carew van Clopton.

Laet ons nu het Bosch-landt door-zien, het welk over de rivier *Avon* zich ten noorden veel wijder uytstrekt, zijnde meestendeel met bosschen bezet, nochtans niet zonder weyden, akkeren, en verscheyde yzer-aderen. En gelijk dit zelve heden *Woodlandt*, dat is, *Bosch-landt*, genoemt wordt, zoo wierd zy eertijdts ook met een ouder naem *Arden* geheeten, doch openbaerlijk, als ik meen, van de zelfde betekening: want *Arden* schijnt by de oude Britannen en Fransen een bosch betekent te hebben, wijl wy zien dat het grootste bosch van Vrankrijk *Arden*, en een stadt in Vlaenderen neven een ander bosch *Ardenburgh*, en dat vermaerde bosch van Engelandt met een verkort woort *Den* genoemt wordt, op dat ik die Diana verzwijge, welke in de oude opschriften van Vrankrijk ARDWENA en ARDOINA, dat is, zoo ik iet zien kan, *Boschachtige*, geheeten wordt, en de zelfde geweest is, welke men in de op-schriften van Italien MEMORENSIS noemt. Hier van heeft Turkillus van *Arden*, welke hier gebloeyt heeft, met groote eer onder de eerste Henrijk zich de naem aen-genomen, en zijn zeer doorluchtige stam is wijdt door Engelandt in de navolgende jaren verspreyt. Aen de west-zijde van dit landt snelt zich de rivier *Arrow*, om zich met de *Avon* te vermengen, door het kasteel *Studly*, eertijdts aen I. de zoon van *Corbutio* toebehoortigh. Of nu deze rivier van de snelheyt zoo genoemt geweest zy, als de *Tigris* van Mesopotamien, (want *Arrow* betekent by ons, als *Tigris* by de Persianen, een pijl) oft in 't tegendeel van haer langzame loop, 't welk *Ara* by de oude Fransen en Britannen betekent heeft, mogen andere bezien. Hier by ligt *Coughton*, de voorneemste woon-plaets van her

Woodland.

Arden.

Diana Ardwena. Coughton.

WIGORNIENSIS
Comitatus et Comitatus
WARWICENSIS;
nec non
COVENTRÆ LIBERTAS.

WORCESTER, WARWIK SHIRE,
and THE LIBERTY OF COVENTRE.

Septentrio.

Occidens

Meridies.

SALOPIÆ PARS. Anglice PART OF SHROP SHIRE.

STAFFORD SHIRE

LEICESTRIÆ COMITATVS PARS.

NORTHAMPTON SHIRE

OXONIENSIS COMITATVS PARS.

GLOCESTER SHIRE

WORCESTER SHIRE

WARWICK SHIRE

Insignia Comitum Wigornienſium.

Insignia Comitum Warwicenſium.

Waleran E. of Mellent

Thomas Percye E.

Richard Beauchamp.

John Tiptoft E.

Edward Somerset E.

John de Plesseis

William Malduit

William Beauchamp

John Holland.

Richard Nevill.

George D. of Clarend.

John Dudley

Milliaria Anglica quorum quatuor unum Germanicum æquipollent.

Throkmorton. Ridderlijk geslacht der *Throkmortons*, welk, zeer tal-rijk, doorluchtigh, en vruchtbaer in heerlijke verstanden, in deze wijk boven al gebloeyt heeft, na dat het met de erfgenaem van *Speney* getrout was. Niet vêr van hier light *Ousley*, het welk ook eertijdts vermaert was door zijn Heeren, naemlijk de *Butlers*, Baronnen van *Wem*, van de welke het erflijk tot de *Ferrars*, van *Ousley* genoemt, gekomen is. Welker erfdeel kortelings tusschen I. Heer van *Greistoke*, en Radulf *Nevill* gedeelt is. Wat laeger aen de *Arrow* light *Beauchamps-court*, van den Baron van *Beauchamp* van *Powik* alzo genoemt; van den welken het door de eenige dochter van Edward *Willoughbey*, de zoon van Robert *Willoughbey*, Baron van *Broke*, gekomen is tot Fulco *Grevill*, een man in Ridderlijke waerdigheyt, en begaeftheyt der naturen zeer doorluchtigh, wiens eenige zoon zich alzoo in de ware deught en oprechte edelheyt ge-eygent heeft, dat hy door de edelheydt zijns gemoedts zijn geslacht vêr overtreft; voor wiens grootste verdienste te my-waerts, schoon mijn gemoedt geen waerdige dank vertoonen nocht bewijzen kan; zoo zal ikze nochtans, sprekende en zwijgende, erkennen, en roemen.

Ousley.

Beauchamps-court.

Henley. Hier by vloeyt in de *Arrow* de *Alne*, oft *Alenus*, de welke, tusschen de bosschen door-loopende, het koop-stedeken *Henley* bespoelt; wiens by-gevoeghde kasteel bezeten heeft het geslacht van *Montefort*, welke groot-namige Edelen het zelve, om zijn geneughlijke gelegenheyt in 't midden der bosschen, met een Fransche naem *Bell-desert* genoemt hebben; maer 't zelve is nu, in zijn puyn begraven zijnde, verdwenen. Deze hadden haer af komst niet van 't Almarische geslacht der *Monteforts*, maer van den Noorman Turstan van *Bastanbergh*; doch haer erf-goedt is eyndlijk door de dochters gekomen aen de Baronnen van *Sudley*, en de *Frevills*. Voorts hebben wy aen de t'zamen-loop van de *Arrow*, *Aulcester.* en deze *Alne*, gezien *Aulcester*, by Matthæus Parisiensis *Allencester*, en beter; het welk de inwooners voor zeer vermaert en out beroemen, en willen daerom dat het *Ouldcester* genoemt zy. Hier (gelijk men in de oude Inquisitie leest) was de Franke Burg van de eerste Heer Henrijk, en de zelfde Koning heeft dien Burg gegeven aen Robert *Corbet* voor zijn dienst; en als de zelve Robert gestorven is, zo is zy door af-daling gekomen op Heer Willem van *Botereux*, en Heer Peter, de zoon van Herbert; en als Willem van *Botereux* gestorven is, zo is die helft der stadt af-gedaelt in han- *Liber in Scacc.* den van Heer Reginald van *Botereux* door af-daling, gelijk als aen zijn erfgenaem, dieze nu bezit; en als Peter, de zoon van Herbert, over-leêd, zoo is die helft afgedaelt in de hant van Herbert, de zoon van Peter. Welke Robert de zelve gegeven heeft aen Robert van *Chaundoys*. Doch nu is 't van een groote stadt tot een kleyne koop-stadt van vele dingen verkleent; maer is zeer vermaert in koorn-markten. Wat hooger tusschen de bosschen, welke nu verdunnen, zijn *Wroxhall.* *Wroxhall*, alwaer Hugo van *Hatton* een kloosterken oft Abdy gesticht heeft; *Badesley.* *Badesley*, eertijdts de *Clintons*, nu den *Ferrars* toe-behoortigh; en *Balshall.* *Balshall*, eertijts een *Præceptorii* der Templiers, welke haer Rogier van *Mowbray* geschonken *Regist. Templ. & Ordinis S. Ioan. Hier.* heeft; wiens mildadigheyt tegen de orde der Templiers zo groot was, dat zy met gemeene rade besloten gehad hebben, dat hy zelve alle de broederen, die iet tegen de instellingen der orde zouden zondigen, en voor hem haer schult bekennen, zoud mogen vergeven en quijt-schelden. En de Ierusalemsche Ridderen van de orde van S. Ian, aen de welke *Vide Stat. de Templ.* de goederen der Templiers in Engelant vergunt zijn, (want onze voor-ouders achteden het toen ter tijdt voor zonde het God-geheylighde te ontwyen,) hebben tot dankbaerheyt aen Ian *Mowbray* van *Axeholme*, den navolger van dien Robert, vergunt, dat hy en zijn navolgers in alle hare kloosteren naest den Koning zouden ge-eert worden.

Meêr ten zuyd-oosten, daer de t'zamen-loopende beexkens tusschen de waranden door in 't meyr gestort worden, het welk, terstont in oevers besloten, zijn loop neemt langs een kolk, light *Kenelworth*, eertijdts *Kenelworda*, gemeenlijk, doch qualijk, *Killingworth*, en 't zelve benoemt een zeer *Kenelworth, gemeenlijk Killingworth.* groot, schoon, en sterk kasteel, van de waranden omheynt, het welk nocht Kenulf, nocht Kenelm, nocht Keneglis, als zommige droomen; maer Galfrid *Clinton*, des eersten Henrijx Kamerling, en zijn zoon (als met voort-gebrachte brieven getoont kan worden) gebout hebben, na dat hy aldaer eerst de kerk der Regulieren gesticht had. Maer dezes naneef Henrijk, zonder kinderen zijnde, heeft het aen den derden Koning Henrijk verkoft, de welke het met zijn zuster Æleonoor aen Simon van *Montfort*, Graef van Leicester, ten houlijk gegeven heeft. En korts daer na, tusschen haer vervreemding en verscheydenheyt van gemoet geraekt zijnde, zo heeft het, na dat Graef Simon in de Baronnen oorlog na veel schadelijke beroerten gedoot was, een belegering van zes maenden uyt-gestaen, en zich eyndlijk aen den derden Henrijk over-gegeven, de welke dit kasteel erflijk aen 't geslacht van Lancaster gegeven heeft. In welke tijdt hier een gebodt uyt-gegaen is, welk onze Rechts-geleerden, het gebodt van Kenelworth noemen, waer door geboden was, dat al, die tegen den Koning de wapenen gevoert hadden, zouden betalen 't gene haer landen in vijf jaren te huur de- 1466. den, &c. Een heelzame strengheyt zonder bloedt tegen die oproerigen, de welke, op 't gemeen verbittert, toen geenige hoop, als door tweedracht, hadden. Doch onlangs was het door mildadigheyt van Koningin Elizabeth een woonplaets van Robert *Dudley*, Graef van Leicester, de welke, om het zelve te verbouwen en verçieren, groote kosten gedaen heeft; zo dat 'et, 't zy men de heerlijkheyt der gebouwen, 't zy men de wijdtluftigheyt der waranden aenziet, zich ontwaerdigen zoude eenige kasteelen van Engelant te wijken.

Van hier, op dat ik de orde, welke ik zelve gehouden heb in 't reyzen, vervolge, heb ik *Solyhill* gezien; maer in het zelve is, behalven de kerk, niets beziens-waerdigh; *Bremicham.* daer na *Bremicham*, vol inwooners en geluyt van Ambeelden; want zy zijn meest Yzer-smeden. Het laeger deel van het zelve is door-vochtight van 't water, het hooger verheft zich met schoone gebouwen; wiens kleynste lof niet is, dat het edele en strijdtbare geslacht der *Bremichams* in Ierland van hier haer oorsprong en naem heeft. Van daer op de uyterste grenzen des lands ten noorden, roemt *Sutton Colfield*, in een bosch-achtige en onaengename placts, Ian *Voisy*, Bisschop van Exon, zijn Voester-heer, de welke het stedeken, nu lang vervallen geweest zijnde, onder 't gebiedt van de derde Henrijk, met vryheden, gebouwen, en een School wederom heeft opgewekt. Van hier, neder-dalende ten zuyden, ben ik gekomen tot *Coleshull*, eertijdts de *Clintons* toe-behoorende, en dicht hier by tot het kasteel *Maxstok*, 't welk de *Linseys*, Heeren van *Wolverley*, de *Odingsels*, uyt Vlaenderen gesproten, en de *Clintons*, welke in dit landt zeer doorluchtigh geweest zijn, als in een geduurige ry van erflijke navolging tot Heeren erkent heeft.

Wat laeger in 't midden van dit bosch-achtigh landt light *Coventrey*, van het *Convent*, als wy gelooven, alzo genoemt, dewijl wy zoodanigh een Convent een *Covent* oft *Coven* in onze tael noemen, en dit zelve dikwils in onze Geschichten, en de besluyten der Pauzen *Conventria* genoemt werde; *Honorius 3. cap. 14. Decret.* als hier in, oft de Bisschop van *Conventry* is zijns zelfs niet machtigh, oft schijnt al te zeer de wetenschap van zich verdreven te hebben. Nochtans zijn 'er, welke willen, dat het van dat door-loopende rivierken, heden *Shirburn* genoemt, en in een oude brief van de Abdy vint men *Cuentford*, zijn naem genomen heeft. Van waer ook de naem gekomen zy, in de voorige eeuw is het door wol- en hoeden-maken zeer verrijkt, en was de eenighste koop-stadt van deze landen, en, mits meêr als middellandsch, zeer bevolkt: als een stadt zijnde zeer bequaem van gelegenheyt, ruym, net, met vaste vesten voorzien; en met schoone huyzen bebout, tusschen de welke twee ongemeene nabuurige, en als elkanderen benijdende kerken zich verheffen, de eene aen de H. Drieenigheyt, d'andere aen S. Michiel gewijt. Nochtans heeft het niets van oprechte oudtheyt, en het aller-oudtste schijnt het klooster oft de Abdy geweest te zijn, wiens vervalle muuren wy beneven die kerken gezien hebben, welke Abdy de Koning Canut voor de Nonnen gebout heeft, de welke weynigh daer na verdreven zijnde, zoo heeft Leofrik, Graef der Merciers, in 't cIↃ xL jaer de zelve vergroot, en als van nieus gebout, met zoo groot een beschouwing van gout en zilver (ik gebruyk de woorden van Malmesb.) dat zelfs de wanden der kerk te eng schenen, om de schatten te begrijpen; en voorts zijn, tot verwondering van de oogen der aenschouwers, van een balk vijftigh marken zilvers geschraept. En hy heeft de zelve met zo groot een erfgoet verrijkt, dat Robert van *Linsey*, Bisschop van Lichfield en Cester, hier zijn zetel, als tot een gulde zandt-grondt, over-gebracht

bracht heeft: om (want zoo schrijft die Malmesb.) uyt de zelve schatten der kerk te nemen, waer van hy des Konings handt vervullen, de Pauslijke bezigheden bedriegen, en de gierigheydt der Romeynen bevatten mocht. Maer deze zetel is na weynigh jaren wederom na Lichfield verhuyst. Zoo nochtans, dat een en de zelfde Bisschop van Lichfield, en van Coventry genoemt wierd. De eerste Heer van deze stadt
1050. (zoo veel wy weten) is die Leofrik geweest, dewelke wat vergramt op de burgers zijnde, de zelve met zeer zware schattingen verdrukt heeft, welke hy met geen andere voorwaerde heeft willen slenken, zijn huys-vrouw Godiva ootmoedelijk voor de zelve biddende, als dat zy naekt het bevolkste deel van de stadt zoud om-rijden, het welk zy, met haer zeer lange hayren bedekt, van niemant, zoo men 't gemeen gelooven mach, gezien, gedaen, en haer Coventriers van veel schattingen in der eeuwigheydt verlost heeft. Van Leofrik is zy door Lucy, dochter van zijn zoon Algerus, in 't bezit der Cesterschе Graven gekomen; want de zelve was getrout aen Ranulf, de eerste van dien naem, en derde Graef van Cester uyt die stam, dewelke aen *Coventry* de zelfde vryheden, als Lincoln gehadt, vergunt heeft, en heeft een groot deel van de stadt aen de Munniken geschonken; en het overige en *Chilmore*, welk een heerlijke hoeve is dicht onder de stadt gelegen, heeft hy voor zich en de zijne behouden. De welke gestorven zijnde zonder eenigh manlijk oir na te laten, zoo wierd dit erfdeel onder de zusters verdeelt, en *Coventry* is tot Rogier van *Mont-hault*, door middel van de Graven van Arondel, gekomen. Wiens zoons zoon Robert al zijn recht over-gelaten heeft, by gebrek van manlijke erfgenamen van zijn lichaem, aen de Koningin Isabel, des Konings (naemlijk des derden Edwards) moeder, om te bezitten zo lang als zy leefde, en dat het na haer doot zoude verblijven aen Ian van *Eltham*, des Konings broeder, en aen de erfgenamen van zijn lijf geteelt, en by gebrek van dien zou het verblijven aen Edward, Koning van Engelandt, &c. want zoo staet 'er in 't eynde van 't tweede jaer van de derde Edward: en deze Ian van *Eltham*, namaels Graef van Cornwal gekoren zijnde, zoo is deze plaets aen 't Graefschap van Cornwal gevoeght. Van toen heeft het inzonderheyt gebloeyt, en de Koningen hebben 't zelve verscheyde vryheden gegeven, inzonderheyt de derde Edward, dewelke toe-gelaten heeft een Schout, en twee Bailjouwen te kiezen, en de zeste Henrijk, dewelke, eenige by-gelege stedekens aen 't zelve voegende, vergunt heeft, dat het op zich zelf een lichaem van een Graefschap (ik spreek uyt de brief zelve) met der daet en naem zijn zoude, en onderscheyden van het Graefschap van Warwik. In welke tijdt hy voor de twee Bailjouwen twee Onder-graven ingestelt heeft, en de burgers hebben de stadt begonnen met zeer sterke vesten te om-wallen: in dewelke zeer schoone poorten zijn; en aen die, welke *Gosford* genoemt is, zietmen een groote smuyl van een groulijk wildt zwijn, het welk ghy meenen zoud dat die Guido van Warwik, oft de bosch-Diana onder 't jagen gedoot heeft, als het die put oft poel uyt-gewroet had, welke heden *Swansewell Poole*, maer eertijdts *Swineswell* genoemt geweest is, gelijk de geloofwaerdigheyt van de oude brieven bewijst.

Wat de langte van deze stadt belangt, zy wordt bepaelt met xxv deelen, LII minuten, de breedte met LII graden, en xxv minuten. En zoo veel van *Coventry*, het welk nochtans niet van my is (op dat ik gaern bekenne door wien ik gevordert heb) maer van Henrijk *Ferrars* van *Badesley*, een zeer loflijk man, zoo in doorluchtigheyt van geslacht, als in kennis der oudtheyt, en zeer vriendlijk, dewelke my, hier en elders dwalende, altijdt beleefdelijk de wegh gewezen, en als een licht aen zijn licht ontsteken heeft.

Ausley. Beneven *Coventry* ten noorden liggen *Ausley*, eertijdts een kasteel der *Hastings*, dewelke Heeren van Abergevenne geweest zijn; en *Brand*, eertijdts een wooning der *Verdons*: ten ooste is *Caloughdon*, gemeenlijk *Caledon*, gelegen, een oude woon-plaets van de Baronnen *Segrave*, van welke het tot de Baronnen *Berkley*, door de tweede dochter van Th. *Mowbray*, Hertogh van Nortfolk, gekomen is. Deze *Segraven*, na dat Steven Iusticier van Engelant geweest is, zijn zeer vermaert geweest door de eer der Baronnen, en hebben het erfdeel der *Chaucumbs* verkregen, welkers wapenen zy ook van toen af gebruykt hebben, naemlijk een zilvere klimmende Leeuw, met een goude kroon op een zwardt velt. En de laetste Ian heeft Margriet, Hertogin van Nortfolk, de dochter van Thomas van *Brotherton*, getrouwt, en by de zelve geteelt zijn dochter Elizabeth, welke de waerdigheydt van Maerschalk van Engelandt, en de tijtel van Hertogh van Nortfolk aen 't geslacht der *Mowbrays* gebracht heeft. Ook is *Brinklo* niet vêr van hier, alwaer een oudt kasteel der *Mowbrays* was, aen het welk vele omgelege hoeven behoort hebben; maer zijn de muuren van dit door de oudtheydt der tijdt gantschlijk vergaen, als ook van 't klooster *Combe*, het welk de *Camvils* en *Mowbrays* met goederen beschonken hebben, en uyt welx afschen de schoone huyzen der *Harringtons* in deze plaets ontstaen zijn. Dien ten ooste trekt, gemoet terstont de *Cester-over* der *Greenvils*, waer van ik te vooren in het voorby gaen gehandelt heb, waer neven de heyr-wegh der Romeynen *Watlingstreet*, in 't noorden dit Graefschap van Leicester af-scheydende, loopt door *High-crosse*, waer van wy nu gesproken hebben, by *Nonn-Eaton*, welk eertijdts *Eaton* genoemt wierd; maer als Amicia, de huys-vrouw van Robert *Bossu*, Graef van Leicester, als Henrijk Knighton schrijft, het Nonnen-klooster gebout had, waer in zy zelfs een Non geworden is, zoo begon het van de Nonnen *Non-Eaton* genoemt te worden. En het was in de vorige eeuwen zeer vermaert door de heyligheydt der Nonnen, dewelke aldaer, geduurigh in gebeden, een voorbeelt van wel-leven gegeven hebben.

Brinklo castle.

De Abdy Combe.

Dicht hier by heeft eertijdts het kasteel *Asteley* gebloeyt, de voorneemste woon-plaets van het geslacht van *Asteley*, wiens erfgenaem eyndlijk tot een tweede vrouw gegeven is aen Reginald *Grey*, Heer van *Ruthin*, uyt wien de Mark-graven *Grey* van Dorset voortgekomen zijn, van welke zommige hier in het heerlijkste Collegie begraven zijn.

Asteley. *De Baron Asteley.*

Een weynigh hooger aen de *Watlingstreet*, zoo noemen wy met het gemeene volk de heyr-wegh der Romeynen, alwaer de rivier *Anker* met een steenen brugh t'zamen-gevoeght wort, heeft de aller-oudtste stadt MANDVESSEDVM, by Antoninus gedacht, plaets gehadt, welke noch van haer naem niet geheel berooft is; want nu wort zy *Mancester* genoemt, en in Ninnius naem-reex *Caer Mancegued*. Welke naem, wijl zy aen een steen-kuyl light, waer uyt bou-steenen gegraven worden, men mach vermoeden, dat haer van de uyt-gegrave en uyt-gehouwe steenen gegeven is. Want uyt de aentekeningen der Britansche tael leeren wy dat *Main* de betekening van een steen, en *Fosward* van uyt-graven in de landt-tael heeft; welke t'zamen-gevoeght zijnde, die oude naem *Manduessedum* uytdruklijk genoegh schijnen te vertoonen. Hoe groot nu, en hoedanigh zy eertijdts geweest zy, heden is het maer een kleyn vlexken, welk naeulijx veertien huyskens telt, en niets oudts, als een oudt bolwerk vertoont, welk zy *Oldbury*, dat is, *de oude Burgh*, noemen. Want van d'eene kant heeft de bevolkte koop-stadt *Atherstone*, alwaer de huyskens der Broederkens in een Kapel verandert, welke nochtans de kerk van *Mancester*, als haer moeder erkent, van de andere kant heeft *Nonn-Eaton* door haer nabuurigheyt het zelve uyt-geput. Dicht by *Aterstone* light *Merivall*, dat is, *het vrolijke dal*, alwaer Robert van *Ferrars*, ter eeren van Godt en de heylige Maeght, een klooster opgericht heeft, in het welke hy zelf in een ossen-huyt begraven light. Hier voorby ten noorden light *Polleswoorth*, alwaer de Ierssche maeght Modwena voor de heylige maeghden een klooster, door waen van heyligheydt zeer vermaert, opghtte, het welk de zeer edele man R. *Marmion* verbouwt heeft, dewelke eertijts zijn kasteel in de buurt by *Stippershull* had. Omtrent de Saxsche eeuw heeft ook gebloeyt, welk nu byna vergaen is, *Secandunum*, heden *Seckington*, alwaer Æthelbald, Koning der Merciers, in een inlandsche oorlogh in het D CC XLIX jaer, van Beared doorsteken, gestorven is: en Beared, korts daerna van Offa omgebracht, heeft het Rijk door die zelfde schelmery, waer door hy 't ingenomen had, verloren.

Manduessedum. *Mancester.* *Merivall.* *Polleswoorth.* *Seckington.*

Nu staen ons de Graven van Warwik op te tellen; want op dat ik Guarus, Morindus, Guido, Trom-slager van Engelandt, en anderen van die slagh, welke ons de vruchtbare verstanden met een worp gebaert hebben, nalate; Henrijk, de zoon van Rogier van *Beaumont*, de broeder van Robert, Graef van *Mellent*, is de eerste Graef geweest uyt het geslacht der Noormannen, dewelke Margriet, de dochter van Aernout van *Hesdin* Graef van Pert, een machtigh

Brand. *Caledon.* *De Baronnen Segraven.* *De wapenen der Segraven.*

man, tot zijn huys-vrouw genomen had. Uyt dit geslacht hebben deze eer gevoert Rogier, de zoon van Henrijk; Willem, de zoon van Rogier, welke in 't dertighste jaer van de tweede Koning Henrijk gestorven is; Walleran zijn broeder; Henrijk, de zoon van Walleran; diens zoon Thomas, dewelke in 't 26 jaer van de derde Koning Henrijk zonder kinderen gestorven is, nalatende zijn zuster Margeria, welke, Gravin van Warwik zijnde, onvruchtbaer gestorven is, wiens twee mannen nochtans, eerstlijk Ian Maerschalk, daer na Ian van *Placets*, door haer 'er vrouwen recht, en gunst des Vorsten, tot de eer der Graven van Warwic zijn verheven geweest. Maer deze zonder kinderen van die Margeria gestorven zijnde, zoo is Wallerand, de oom van Margeria, in haer plaets gestelt, de zelve insgelijx zonder oor gestorven, zoo is zijn zuster Alicia in dit erfdeel getreden. Daerna haer zoon Willem, *Maledoctus*, *Malduit*, en *Manduit* genoemt van *Hanslap*, dewelke zonder kinderen uyt dit leven verhuyst is. Doch Isabella, Willem *Malduits* zuster, en aen Willem van *Beauchamp*, Baron van *Elmesley*, getrout, heeft de tijtel van Warwik aen het geslacht van *Beauchamp* gebracht. Dewelke (zoo ik my niet bedriegh) om dat zy van de dochter van Vrsus van *Abtot* voortgesproten sijn, een beyr tot haer wapen gebruykt, en aen haer nakomelingen nagelaten hebben. Uyt deze stam hebben zes Graven geblocyt, en een Hertog Willem, de zoon van Isabel, Ian Guido, Thomas, de jonge Thomas, Richard, en Henrijk, dien de zeste Koning Henrijk, op een nieuwe wijs, vergunt heeft, dat hy de voorneemste en eerste Graef van Engelandt zoud zijn, en deze tijtel gebruyken, Henrijk Voor-graef van gantsch Engelandt, en Graef van Warwik; hy heeft hem Vorst oft Koningsken van 't eylandt Wicht genoemt, en namaels tot Hertogh van Warwik verkoren; en door uytgedrukte woorden van een verzegeling toe-gestaen, dat hy een zit-plaets zoud hebben in de Parlamenten, en elders naest den Hertogh van Northfolk, en voor den Hertogh van Buckingham. Dezen is gebooren een eenige dochter Anna, welke in de Inquisitien, Gravin van Warwik genoemt wort, en in haer teere jaren gestorven is; en heeft tot navolger gehadt Richard *Nevill*, (dewelke de zuster van die Hertogh van Warwik getrouwt had) een man van een onverwinlijk gemoedt, maer wankel van trouw, en eenighzins een kaets-bal van 't Avontuur. Dewelke geen Koning hooger als de Koningen geweest is, als die den zesten Henrijk, zijn weldadighsten Vorst, van het Rijk berooft, den vierden Edward op de stoel gestelt, namaels wederom verstoten, den zesten Henrijk tot het hoogste gezagh wederom geroepen, en Engelandt in den schadelijksten brant van burgerlijken oorlog ingewikkelt heeft, dewelke hy eyndlijk zelf met zijn bloedt uytbluste. Na hem is Edward, de zoon van zijn tweede dochter, en van Georgius, Hertogh van Clarencien, gevolght, den welken, noch een kint en onnoosel, de zevende Henrijk, tot zijn en der zijnen verzekering, onthooft heeft. Daerna heeft deze tijtel onder de voet gelegen, midts zy aen de achtste Henrijk tot een grouwel was, om de beroerten, welke die Richard *Nevill*, der Koningen geessel, verwekt had; tot dat de zeste Edward de zelve aen Ian *Dudley*, van de *Beauchamps* gesproten, op-gedragen heeft, dewelke (als de voornoemde Richard) pogende de Scepter 't onderste boven te keeren, onder de Koningin Maria zijn eergierigheyt met zijn hooft geboet heeft. Doch zijn zonen, en eerstlijk Ian, als de vader nu Hertogh van Northumberlandt was, heeft na de aengenome gewoonte deze tijtel een tijdt lang gebruykt: en daerna heeft Ambrosius, met dapperheydt in den oorlogh en begaeftheydt der natuur zeer versiert zijnde, door gunst van de Koningin Elizabeth, die waerdigheydt zijns vaders by ons geheugen verkregen, met grooten lof gevoert, en is zonder kinderen gestorven.

Placita Edw. 3. Rotulo 234.

Rot. Parl. 23. H. 6. 24. H. 6.

In dit Graefschap zijn 158 Parochy-kerken.

WORCESTER-SHIRE.

HEt tweede landtschap der CORNAVIEN wordt met een veranderde naem nu in 't Latijn *Comitatus Wigornienſis*, by de Engel-Saxen, van de voorneemste stadt, Wipe-ceaſtep-ſcyre, en gemeenlijk *Worcestershire* genoemt, wiens inwooners met de nabuuren, ten tijde van Beda, aleer Engelant in Graefschappen verdeelt wierd, *Wiccii* genoemt wierden. Welke naem zoo hun niet van de gebochte rivier, aen de welke zy woonen, gegeven zy, (want de bochten en inhammen der rivieren, als wy alreê gezeyt hebben, hebben de Saxen *Wijk* genoemt) zo zal zy schijnen van de zout-putten af-gekomen te zijn, welke de oude Engelsen in haer tael *Wiches* genoemt hebben. Want hier zijn zeer edele zout-putten, en vele zoute bronnen dikwijls gevonden, dewelke nochtans toe-gestopt zijn, om dat 'er geboden is (als men in de oude Schyden leest) op een plaets alleen zout te kooken, om de bosschen te bezorgen. Ook is 't geen wonder dat de plaetsen na de zout-putten genoemt worden, wijl in alle landen ons door-gaens veel plaetsen gemoeten; en de Duytsen, onze voor-ouders, als Tacitus getuyght, hebben Godts-dienstelijk gelooft, dat deze plaetsen den hemel naest komen, en dat de gebeden der menschen nergens eêr van de Goden verhoort worden.

Wiccii.

Zout-putten.

Dit landt, ten oosten van Warwik, ten zuyden van Gloceſter, ten westen van Hereford en Salop, en ten noorden van Stafford bepaelt, heeft, om met een woort te zeggen, hemel en aerde zoo gunstigh, dat het in gezontheydt en vruchtbaerheyt zijn gebuuren niet en wijkt. En inzonderheyt vruchtbaer in peeren, dewelke, schoon zy den lekkertanden niet aengenaem, maer wat af-schuwigh zijn, zoo wordt nochtans uyt haer wijnigh zap, de versierde wijn, *Pyrry* genoemt, gemaekt, dewelke zy meest gebruyken, hoewel zy, als diergelijke andere, kout en windigh is. En van water is 't voorwaer niet min gelukkigh, want overal zijn zeer aengename rivieren, dewelke meest zeer lekkere visch verschaffen. Want, op dat ik de minst vermaerde nalate, door het midden van 't landt strekt de edelste rivier *Severne* zijn vruchtbare kolk van 't noorden naer 't zuyden, en het wester-deel besproeyt de *Avone*, dewelke uyt Warwik afdaelt om in de *Severn* te loopen.

Pyrry, Peerdrank.

De *Severn* spoelt zelf in zijn inkomst eerst tusschen *Kidderminſter*, en *Beaudley* door. Dit is van zijn schoone gelegenheydt met recht zoo genoemt, want het light zeer geneughlijk aen de west-kant van de rivier op een nederhellende heuvel, noch onlangs door de zichtbare lengte der boomen in het by-gelege bosch van *Wyre*, welke nu byna verdweenen zijn; waer van onze oude Dichter Lelandus aldus zingt:

Kidderminſter. Beaudley.

't Vermaek van als Schoon-plaets, *waer niet als bloeſſem woont,*
Heeft 't hooft met groene blaên van Wyres *bosch bekroont.*

Doch nu is 't een stedeken alleen vermaert door zijn geneughlijkheydt en fraeyigheyt, en door de Koninglijke huyzingen *Tikenhall*, welke de zevende Henrijk tot een vertrekplaets van Vorst Arthur gebout heeft. En dat *Kidderminſter*, het welk ook *Kidelminſter* genoemt is, hier tegen over ten oosten; maer wat verder van de strant, is voorwaer een zuyvere stadt, en inzonderheydt een wel-verzochte markt van alle veylige dingen, en door het door-lopende rivierken *Stoure* gedeelt, nu meest versiert door een schoone kerk, in dewelke zommige uyt het vermaerde geslacht der *Cokseys* begraven liggen, en door de sierlijke huyzen van het doorluchtigh en Ridderlijk geslacht der *Blounts*, uyt die van *Kinlet* gesproten: doch eertijdts was deze plaets zeer bekent door zijn Heeren de *Bissets*, de allerdoorluchtighste mannen van die eeuw, welker rijk erfdeel eyndlijk door de susters verdeelt, ten deel aen de Baronnen van *Abergevenne* gekomen is, ten deel aen het huys der Leprozen in het landt van Wilton, het welk een van die susters, met leproosheydt

heyt beſmet, voor de Leprozen gebout, en met haer erf-goet verrijkt heeft. Namaels heeft het tot zijn Baron gehat Ian van *Beauchamp*, dewelke van de tweede Richard, by den welken hy Seneſchal van 't Hoſpitie was, door een Koninglijke brief tot Baron *Beauchamp* van *Kidderminſter* gekoren is; en terſtont van de oproerige Baronnen met het gemeene volk, dewelke al, die den Koning liefſt waren, met vertreding van 's Konings aenzienlijkheyt tot rekening van het qualijk-bediende gemeene beſt geroepen hebben, tot 's Konings ſpijt met andere zeer doorluchtige mannen veroordeelt, en onthooft is geweeſt.

Baron Beauchamp van Kidderminſter.

Van daer de *Severn*, nu krommer, *Hertelbury*, een kaſteel der Biſſchoppen van Worceſter, niet vêr van hier gelegen, begroetende, begeeft zich naer *Holt*, van een dicht boſch alzo genoemt, een kaſteel eertijdts van de *Abtots*, namaels der *Beauchamps*, dewelke van Willem *Beauchamp*, by-genaemt de *blinde Baron*, geſproten, tot een zeer heerlijk geſlacht aengegroeyt zijn, wiens erf-goedt eyndlijk door de vrouwen tot *Gyſe* en *Peniſton* geraekt is. Van hier vloeyt de *Severn* af, zo veel rivier-lampreyen voedende, dat de natuur voor dezelve een vijver daer ter plaetſen ſchijnt gemaekt te hebben, gelijk als de Romeynen, als haer gulzigheyt aengroeyde, bedacht hebben. Wy noemenze *Lampreyes*, van der Latijnen *Lampetra*, als van de ſteenen te likken, dewelke gelijk de aelen glat en zwart-achtigh zijn, nochtans aen het onderſte deel een weynigh hemelſch-blaeu, aen beyde zijden van de ſtrot ontfangen zy door zeven even-gelijke gaten het aengenome water, wijl zy gantſch geen kuuwen hebben. In de Lente worden zy, als zoetſt, meeſt voor goedt gehouden; want in de Zomer verhart haer binnenſte zenuw, dewelke haer in plaets van een vin is. En de Italianen makenze lekkerer met een byzondere ſaus, want zy doodenze met Kretiſche wijn; ſluyten haer mondt met een Muskaet-noot, en vullen haer gaten met even zoo veel Garoffel-nagelen, en met keeren gerolt, kookenze met gemale haſe-nooten, kruym van broodt, oly, Kretiſche wijn, en kruyden by gemengde pruymen eenige oogen-blikken in een geduurige ſmoor-pot. Maer wat heb ik ook met de kooken en Apicius te doen.

Beneden *Holt* opent de *Severn* haer weſt-oever aen de aenkomſtige rivier *Salwarp*, welke, uyt het noorder-deel van 't land ontſpruytende, door *Bromesgrave*, geen ongelukkige koop-ſtadt, af-vloeyt, niet vêr van *Grafton*, de woonplaets van het doorluchtigh geſlacht der *Talbots*, dewelke de zevende Koning Henrijk aen Gilbert *Talbot*, de jongſte zoon van Ian, de tweede Graef van Salop, geſchonken heeft: den welken hy ook om zijn dapperheydt in den oorlogh en uytnemende voorzichtigheyt, tot het gezelſchap van de orde van S. Ioris aen-genomen, en over Calis in Vrankrijk geſtelt heeft. Van hier valt de *Salwarp* af naer *Droitwich* (zommige noemen 't *Durtwich*, van de zout-putten en zijn vochtige gelegenheyt, gelijk *Hyetus* in Beotien van zijn ſlijkerige gelegenheydt alzoo genoemt is) alwaer drie bronnen zijn, zeer vruchtbaer in 't voortbrengen van zout, gedeelt door een verſche door-loopende rivier, dezelve ontſpringen door een byzondere gaef der natuur, waer uyt het zuyverſte en witſte zout zes maenden lang jaerlijx, van de Maert tot in September, in omgeſtelde ovens uyt-gekookt wordt, tot welk werk zoo groot een hoop houts verbezight wort, dat *Fekenham Foreſt*, eertijts een zeer dicht boſch, en de omgelege boſſchen, zo de menſchen zwegen, het zelve door haer ydelheyt meer en meer daeghlijx uyt-ſpreken. En indien ik wilde ſchrijven dat Richard *de la Wich*, Biſſchop van Ciceſter, dewelke van hier geſproten is, dezelve bronnen door zijn gebeden verwekt heeft, ik vrees dat ik by zommigen te onbillijk tegen Godts voorzienigheyt, en te genegen tot ouder wijven verdichtſelen zoude ſchijnen. Zoo vêr is nochtans de Godtvruchtige licht-geloovigheyt onzer voorouderen gekomen, dat zy het zelve niet alleen vaſtelijk gelooft en beſchreven hebben; maer ook aen den zelfden Biſſchop op die naem eenigh zich Godlijke eerbiedingen toe-geeygent, na dat de vierde Urbanus hem om zijn wetenſchap der Pauslijke rechten, en oprechtigheydt des levens, onder 't getal der Heyligen geſtelt heeft. Maer voor de geboorte van dezen Richard heeft Gervaſius Tilburienſis van deze bronnen aldus geſchreven, ſchoon niet gantſch waerlijk: In 't Biſdom van Worceſter is een vlek dicht onder de ſtadt gelegen, *Wich* genaemt, alwaer onder aen de voet van een berghsken een zeer zoet water vloeyt. Op dezes oever worden eenige weynige putten gezien, matigh diep, en van zeer zout water. Als het water in ketels gekookt wort, zoo wordt het verdikt tot zeer wit zout, en men zeght in 't gantſche landt, dat van de geboorte des Heeren, tot de geboorte van S. Ian de Dooper, hier zeer zout water ontſpringt; 't welk in't andere deel des jaers zeer zoet voortkomt, en tot zout onnut is; en 't welk ik wonderlijker acht, als tot gebruyk van 't zout het water voortkomt, ten deel * van 't gelegene, zoo over-groeyt het naeulijx, en als de tijdt der zoutheyt aenkomt, zo wort het door geenige nabuurigheyt van 't rivier-water gebroken, ook wordt in geenige nabuurigheyt der zee gevonden. In zelfs in de Koninglijke tafelen, welke *Domeſday* genoemt worden, leeſt men: In *Wich* zijn acht zout-putten des Konings en des Graven, dewelke in de zelfde week als zy kookten en offerden, op de Vrydagh 16 kookſels gaven, &c.

** De plaets is verdorven.*

Grafton.

Durtwich. Zoute bronnen.

Fekenham Forreſt.

Richard de la Wich.

De *Severn* is geen vier mijlen van hier geloopen, of zy vloeyt voorby de by haer gelege hooft-ſtadt van dit landtſchap *Worceſter* met een langzamer loop, even als verwondert zijnde; en voorwaer zy is verwonderens-waerdigh, 't zy dat men haer oudtheyt, 't zy dat men haer aertigheydt aenziet. Want der zelfde hebben Antoninus onder de naem van BRANNONIVM, en Ptolomæus (by den welken de zorgeloosheyt der Boekverkopers op zijn plaets uyt-barſt) onder de naem van BRANOGENIVM gedacht, met welken naem het noch heden *Caer Wrangon* by de Britannen genoemt wort, in Ninnius naem-reex *Caer Guorangon*, en *Caer Guorcon*, by de Saxen namaels Weogaŋe-ceaſtep, Wegeopna-ceaſtep, Wiŋe-ceaſtep, of het van het dicht wout *Wire* zy, weet ik niet, by de Latijnen wort zy *Wigornia* genoemt, welke naem onder de eerſte, zoo my niet qualijk heught, de treflijkſte Dichter van die tijdt, Ioſeph van Exon, (dewelke onder de naem van Cornelius Nepos omgevoert wort) in deze zijn veerzen aen Boudewijn, Aerts-biſſchop van Cantelbergh, gebruykt heeft:

Worceſter.

Branogenium.

Nu groeyt de eer in tal, derd' eylandt haekt na dy,
Aen wien Worceſter denkt, Kent leert u Biſſchoppy,
De Roomſche Pauzen-top heeft dy in haer gedacht,
Mits tot S. Pieters-ſchuyt zy dy tot ſtuur-man wacht.

't Is waerſchijnlijk dat deze ſtadt van de Romeynen gebout is, dewijl zy, om de Over-Severnſche Britannen te bedwingen, neven de ooſt-ſtrant van de Severn, even als aen de zuyd-kant van den Rhijn, eenige ſteden met een tuſſchenruymte ſtelden. Zy is gelegen op een matelijk ſteyle plaets aen de rivier, dewelke met een getoorende brugh t'zamengevoeght wort, eertijts, gelijk 'er in een oudt Parkementken ſtaet, hovaerdigh op de veſten der Romeynen, nu ook met een genoegh vaſte muur voorzien. Maer zy is ge-eert om haer inwooners, dewelke tal-rijk, beleeft, en rijk in wollen zijn, om het getal van haer kerken, en meeſt om de Biſſchoplijke ſtoel, dewelke Sexvulf, Biſſchop der Merciers, in 't DCLXXX jaer alhier geſtelt heeft, hebbende aen de zuyd-zijde der ſtadt een Cathedrale kerk geſticht, dewelke dikwijls vernieut, en van de Biſſchoppen en Munniken allenx tot in 't weſten, byna aen den oever van de *Severn*, gebracht is. Dit is voorwaer een ſchoon en heerlijk gebou, vermaert door de graven van Koning Ian, Arthur, Vorſt van Walles, en eenige van de *Beauchamps*; ook is het Collegie door de geleerde mannen, Proveniers genoemt, niet min vermaert, als eertijts het klooſter der Munniken, oft der Papen was. Want hier in waren terſtont na de gront-legging, even als in de andere klooſteren van Engelandt, geſtelt getroude Prieſters, dewelke lang met groote achting van heyligheydt de kerken geheerſcht hebben; tot dat Dunſtan, Aerts-biſſchop van Cantelbergh, in een vergadering beſloot, dat de Geeſtlijken in Engelandt voortaen ongehouwt haer leven moeſten door-brengen. Want toen heeft Oſwald, Biſſchop van deze ſtadt, die de zaken der Munniken boven alle anderen oyt yverighſt gevordert, de Prieſters verdreven, en de Munniken weder ingevoert. Het welk Koning Eadgar met deze woorden getuyght: De klooſteren zoo der Munniken als der Maeghden waren vernielt, en door gantſch Engelant byna veracht, dewelke ik tot Gods lof, tot hulp van mijn ziel, beſloten heb te herbouwen, en het getal van Godts knechten en maeghden te vermenighvuldigen, en heb nu zeven-en-veertigh klooſteren met Munniken en Nonnen geſticht; en zo my Chriſtus zoo lang het leven

Getroude Prieſters.

Regiſt. Eccleſ. Wigorn. Anno 964.

leven vergunt zal hebben tot aen het vijftighſte getal der vergeving, zoo heb ik voorgenomen met de offering van mijn mildadigheydt, Gode toegewijt, voort te gaen. Waer van ik nu tegenwoordigh het klooſter, welk de eerwaerdige Biſſchop Oſwald in zijn Biſſchoplijke zit-plaets Wijnceaſtre, ter eeren van Godts heylige moeder Maria vergroot, en met het verdrijven van der klerken onnutte klachten, &c. voor de Munniken Godts Geeſtlijke dienaers, door mijn toeſtemming en gunſt onderſtut, gebout heeft; ik beveſtigh aen die geeſtlijke Munniken, en verſterke en verzegele met raedt en toeſtemming van mijn Vorſten en Edelen, &c. En lang genoegh daer na, als door de invallen der Deenen en de inlandtſche oorlogen, de kerklijke ſtaet zoo vervallen was, dat van die groote hoop der Geeſtlijken, die Oſwald hier ingeſtelt had, naeulijx twaelf overigh waren; zo
S. Wulſtan. heeft Wulſtan, die als Biſſchop over deze kerk geſtelt was, omtrent het CIↃ LXXXX jaer, een man, als die tijden medebrachten, min geleert, maer van zo oprechte eenvoudigheyt zonder bedrogh, en van zo ſtraffe ſtrengheyt des levens, dat hy van de quaden gevreeſt, van de goeden bemint, en na zijn doodt van de Kerk onder 't getal der heyligen geſtelt is, dezelve verlicht, en tot het getal van vijftigh vermeerdert, en een nieuwe kerk gebouwt. Maer deze Munniken heeft, na dat zy in aller dingen overvloet, meêr als vijf hondert jaren, als het hooghſte gezagh gehat hebben, de achtſte Henrijk verdreven, en voor dezelve een Deeken en Proveniers geſtelt, en een School om de jeught te onderwijzen. Neven deze kerk blijft de bloote naem, en het voor-hof van een kaſteel, het welk (gelijk men in Wilhelmus Malmesburienſis in het boek van de Pauzen leeſt) Urſus, van de eerſte Willem tot Onder-graef van Worceſter geſtelt, byna in de keelen der Munniken zelfs geſticht heeft, zoo dat de graft een deel van 't kerk-hof wegh-nam. Maer dit kaſteelken is door de ſtraf heyt des tijdts, en een ſchielijke brant voor ve-
Marianus. le jaren vervallen. Ook heeft de brandt niet eenmael deze ſtadt beſchadight; in't CIↃ XLI jaer is zy aengeſteken van Hardi-Canutus, welke, den burgeren zeer vyandigh, om
Huskarles. dat zy zijn *Huskarles* (zoo hebben zy die gene genoemt, die den Deenſchen tol inhaelden) gedoodt hadden, niet alleen het vuur in de ſtadt geworpen, maer ook alle burgeren gedoot heeft, behalven die zich op het rivier-eylant Bevenlez geborgen hadden. Niet-te-min heeft het, als men leeſt in het boek van de eerſte Willem, ten tijde van Edward de *Confeſſeur*, vele burgers gehat, en zich voor XV hijden beſchermt, als de munt verandert wierd, zoo gaf yder munter twintigh ſchellingen te Londen, om de ſtempels der munt te krijgen. In't CIↃ CXIII jaer heeft de ſchielijke brant, welke het kaſteel vernielde, ook het opperſte der kerk beſchadight: insgelijx onder 't gebiet van Steven is zy door de inlantſche oorlogen eens en andermael verbrant, doch zwaerlijxt, als Koning Steven, welke deze ſtad aen Walleran, Graef van Mellent, tot zijn ſchade gegeven had, dezelve in-nam, in welke tijt hy het kaſteel niet kon overwinnen. Nochtans is zy uyt de vonken altijt ſchooner opgerezen, en heeft in burgerlijkheyt zeer treflijk gebloeyt, al welke van twee Bailjouwen, uyt vier-en-twintigh burgeren gekoren, twee Ouderlingen oft *Aldermans*, en twee Kamerlingen bedient wordt, met een gemeene Raedt, welke uyt acht-en-veertigh burgeren beſtaet. Wat aengaet de wijs der Landt-meeters; zy light van de weſt-lijn XXI tijden, LII minuten; en de Noordpool wort verheven LII graden, XII minuten.

In't XV *jaer van Koning Steven.*

Van *Worceſter* loopt de rivier, zich naer 't zuyden ſtrekkende, voorby *Powicke*, eertijdts een woon-plaets van Ian *Beauchamp*, den welken de zeſte Koning Henrijk tot de waerdigheydt van Baron verheven heeft, en kortlijk hebben de vrouwen het erfdeel aen de *Willoughbeys* van *Broke*, de *Reads*, en *Lygons* gebracht. Van daer valt zy tuſſchen de breede en riekende weyden door, voorby *Hanley*, eertijts een kaſteel van de Graven van Gloceſter, en *Vpton*, een zeer bekende koop-ſtadt, alwaer zeer dikwijls Roomſche penningen uyt-gehaelt worden. Niet vêr van hier ontfangt de *Severn* de *Malverne hils*, voorwaer zeer groote en hooge heuvelen, oft liever bergen, dewelke zich over de zeven duyzent ſchreden meeſt al traps-wijs verheffen, en dit landt van Hereford af-ſcheyden; langs welker toppen Gilbert de *Clare*, Graef van Gloceſter, eertijdts een graft geleyt heeft, om zijn goederen van die van de kerk van Worceſter af te palen, welke noch heden niet zonder verwondering gezien wordt. Hier tegen over byna op de zelfde ruymte van de andere kant der rivier af verheffen zich de *Bredon hils*, veel kleyner heu- *Bredon-hils.*
velen, nochtans als navolgers van de andere, onder dewelke uytſteekt het kaſteel *Elmeſley*, eertijdts aen de *Urſen* oft *Urſonen* van *Abtot* toebehoortigh, door wiens dochter en erf- *Elmeſley caſtle.*
genaem Emelin het tot de *Beauchamps* erflijk gekomen is. Aen de voet der zelve light het dorp *Bredon*, van wiens kloo- *Bredon.*
ſter de Koning Offa der Merciers aldus ſpreekt: Ik Offa, Koning der Merciers, zal vijf-en-tſeventigh morgen landts *Lib. Wigorn.*
tot tol geven aen het klooſter, welk *Breodun* genoemt wort, in het lant der Wicciers, en aen de kerk van S. Pieter, Prins der Apoſtelen, welke daer ter plaets gelegen is, welke Eanwulf, mijn groot-vader, op-geright heeft tot lof en eer van den eeuwigh-levenden Godt.

By deze heuvelen van *Bredon* ten zuyden ziet men twee *Washborns* (waer van een oudt en doorluchtigh geſlacht in *Washborn.*
deze wijk by-genaemt is) in een deelken van dit landt van *Deelkens van Graefſchappen van het overige lichaem afgeſcheyden.*
't overige lichaem als af-geſcheyden, even als ook de andere omgelege deelkens verſpreyt worden. Maer welk de oorzaek geweeſt zy, zal ik niet zeggen, of 't zy mogelijk dat diegene, die eertijts Overſten geweeſt zijn, haer erf-goederen aen het landt, daer zy over geſtelt waren, gevoeght hebben. De rivier *Avon* wat hooger naer de *Severn* loopende, valt hier af, en beſproeyt in dit landt *Eovesham*, het welk de Munniken ſchrijven van Eoves, Oſſen-herder van Egwin, Biſſchop van Worceſter, zoo genoemt te zijn, daer 't eerſt *Eath-home*, en *Heat-field* genoemt was. Een genoegh ſchoone ſtadt, liggende aen een heuvel van de rivier op-rijzende, in wiens voor-ſtadt eertijdts het kaſteel *Bengeworth* was, aen 't hooft van de brugh, het welk de Abt, Willem van *Audevil*, tegen Willem van *Beauchamp* ingehadt, ten gronde uyt-geroeyt, en tot een kerk-hof heeft laten wyen. Deze ſtadt is zeer bekent door het klooſter, het welk die Edwin met hulp van Koning Kenred, de zoon van Wolpher, Koning der Merciers, omtrent het DCC jaer gebout heeft; zy is insgelijx bekent door het by-gelege dal, na dezelve *The vale of Evesham.*
The vale of Eusham, dewelke door haer vruchtbaerheyt verdient heeft, de ſpijs-kelder van deze landen genoemt te worden; zoo mild is dit landt in alle zeer goede vruchten voort te brengen. Maer eertijdts zeer vermaert door de neder-laegh der Baronnen, en onzen Catilina Simon van *Montfort*, Graef *Simon van Montfort.*
van Leiceſter. Want die quaet-aertige en gantſch troulooze man heeft ons dat geleert, 't gene de ander waerlijk gezeyt heeft: dat de weldaden zoo vêr aengenaem zijn, als zy vergolden konnen worden. Want als de derde Koning Henrijk alle weldaden dien hy kon met handen vol op hem uytgeſtort, en hem zijn zuſter ten huys-vrouw gegeven had, zoo heeft hy geen andere vrucht, als een zeer bittere haet, daer voor verkregen. Want hy heeft een zeer zwaren oorlogh verwekt, een groot deel van Engelant verwoeſt, onder ſchijn van 't gemeene beſt te herſtellen, de vryheyt te verzekeren, en heeft alles gedaen wat hy kon, om den Koning orde te 1265.
ſtellen, de ſtaet van 't gemeene beſt te veranderen, en van een Een-heerſching een Veel-heerſching te maken. Maer eyndlijk, na dat hy een tijdt lang in voorſpoedt geweeſt was, is hy in deze plaets, door de dapperheyt van Vorſt Edward, met veel anderen in een rechtvaerdige ſlagh gebleven; terſtont, als of de modder-kuyl van alle rampen uyt-geput was, heeft de vrede, dewelke hy verbannen had, overal geſchenen. Aen en neven de zelfde rivier light *Charleton*, eertijdts *Charleton.*
toebehoortigh aen het oudt en doorluchtigh geſlacht van *Hanſacre*, doch nu aen de *Dinleys*, oft *Dingleys*, dewelke, uyt de oude ſtam der *Dinleys* in Lancaſter geſproten, tot dit erfdeel geraekt zijn. Wat laeger was, in de eerſte Engelſe Gemeente; ook een andere plaets van Geeſtlijken bewoont, toen Fleodanbyrig, nu *Flatbury*, en hier naby *Pershor*, by de *Flatbury; Pershot.*
Saxen Penſeohan, van de Peeren genoemt, het welk, gelijk men by dien beſten Geſchicht-ſchrijver Wilhelmus Malmesburienſis leeſt, geſticht en volmaekt is, ten tijde van Koning Eadgar, van Egelward, Hertogh van Dorſet, geenzins gierigh van gemoedt, maer gantſchlijk tot mildadigheyt genegen. Maer met wat een ſchade is het zelve vervallen? eensdeels heeft het de eerzucht der rijken ingenomen, eensdeels de vergetenheydt begraven, en een groot deel hebben de Koningen Edward en Willem aen Weſtmunſter gebracht. Van daer de *Avon* zachtlijk vloeyende door *Strensham*, een wooning van de Ridderlijke en oude ſtam der *Ruſſels*, ſtort eyndlijk haer wateren in de *Severn*.

Hanley. Vpton.

Hier

Hier neven aen dit zuyder-deel ligt de Hondred *Oſwald-ſlaw*, van Oſwald, Biſſchop van Worceſter, die 't van Koning Eadgar voor zich verkregen heeft, alzo genoemt, wiens vryheyt, als Willem de *Conqueſteur* Engelandt zuyverde, met deze woorden in de gemeene handelingen geſtelt is: De kerk van S. Maria van *Wirceſter* heeft een Hondred, welke *Oſwaldſlaw* genoemt wordt, waer in 300 hijden liggen, van welke de Biſſchop van die kerk, na de inſtelling der oude tijden, heeft alle inkomſten der Sochen, en alle gewoonte daer toe behoorende, tot des Heeren huys-houding, en tot des Konings en zijn dienſt: zoo dat geenige Onder-graef daer eenige klacht hebben kan, nocht in eenige wille-keur, nocht in eenige andere zaek. Dit betuyght het gantſche Graefſchap.

Auguſtines oke. Daer is een plaets, doch van onzekere ſtelling, omtrent dit landt, welke Auguſtyney-ace, dat is, *Auguſtijns Eyke*, genoemt wordt, aen de welke Auguſtinus, de Apoſtel der Engelſen, *Anno 603.* en de Britanſche Biſſchoppen t'zaem-gekomen zijn, en van 't vieren der Paeſchen, het verkondigen van Godts woordt aen de Engelſen, en 't bedienen van den Doop na de Roomſche wijs, een tijdt lang met redenen getwiſt hebbende, zijn eyndlijk met twee-ſpaltige gemoederen geſcheyden.

De Graven van Worceſter. Dit landt heeft na de tijden der Noormannen tot zijn eerſte Onder-graef gehadt Urſus oft Urſo van * *Abtot*, aen wien en zijn erfgenamen de eerſte Koning Willem de erfgronden met deze waerdigheyt geſchonken heeft. En na hem is gevolgt zijn zoon Rogier, de welke (als Wilhelmus Malmesburienſis verhaelt) zijner vaderlijke bezittingen machtigh, door een zware ontwaerdiging van de eerſte Koning Henrijk verdreven is, om dat hy eenen van des Konings dienaers door een haeſtige gramſchap had laten dooden. Maer deze waerdigheydt der Onder-graven is door Emelin, de zuſter van dezen Rogier, tot de ſtam der *Beauchamps* erflijk over-gebracht. Want zy is getrouwt geweeſt aen Wouther van *Beauchamp*, den welken Koning Steven, Milo van Gloceſter af-gezet hebbende, tot Conſtapel van Engelandt gemaekt heeft. Weynigh jaren daer na heeft Koning Steven, Walleran, Graef van Mellent, de broeder van Robert *Boſſu*, Graef van Leiceſter, tot de eerſte Graef van Worceſter geſtelt, en heeft hem de ſtadt van Worceſter gegeven, de welke, namaels Munnik geworden zijnde, te *Pratellen* in Normandyen geſtorven is in 't jaer M C LXVI. Diens zoon Robert, welke de dochter van Reginald, Graef van Cornwal getrouwt had, zich oproerigh tegen de tweede Henrijk geſtelt heeft; en Roberts zoon Petrus is in het C Ↄ CCIII jaer weêrſpannigh tot de Franſen geweken, en hebben alleen de tijtel van Graef van Mellent, en niet van Worceſter, gebruykt, na dat ik tot noch toe gelezen heb. Want de tweede Koning Henrijk, Stevens navolger, heeft niet lichtlijk toe-gelaten, dat iemandt onder hem de heerlijkheden, van zijn vyandt verkregen, genieten zoude. Want hy heeft af-geſtelt (als 'er ſtaet in de Iaer-boeken van 't kloo-ſter van *Waverley*) alle in-gebeelde en valſche Graven, aen de welke Koning Steven, alles wat geconfiskeert was, min voorzichtlijk uyt-gedeelt had. En tot op de tweede Koning Richards tijden heeft niemandt, dat ik weet, de tijtel van 't Graefſchap Worceſter gevoert: want hy heeftze aen Thomas *Percy* op-gedragen, den welken, als hem de vierde Henrijk door een inlandſche oorlogh gedoot had, zo heeft Richard van *Beauchamp*, van de *Abtots* geſproten, deze eer van de vijfde Koning Henrijk namaels verkregen. Na hem, zonder manlijke erfgenaem geſtorven, heeft de zeſte Henrijk, Ian *Tiptoft*, Onder-Koning van Ierlandt, tot Graef van Worceſter gekoren. Maer, als hy terſtont de zijden van de vierde Edward volgende, door een verkeerde gedienſtigheyt, na de wil van de vierde Vorſt Edward, in 't ſtraffen zich als een Beul gebruyken liet, zoo is hy zelf onder de zeſte Henrijk, nu herſtelt zijnde, onthooft, de Beulery onderworpen geweeſt. Nochtans heeft Koning Edward, als hy op nieu het Rijk verkregen had, zijn zoon Edward geheelijk herſtelt. Maer de zelve zonder kinderen geſtorven, en zijn erfdeel onder de zuſters van dien Ian *Tiptoft*, Graef van Worceſter, gedeelt zijnde, welke tot mannen gehadt hebben, de Baron van *Roos*, de Baron *Dudley*, en Edmond *Ingoldeſthorp*; zoo was Karel van Somerſet, de natuurlijke zoon van Henrijk, Hertogh van Somerſet, van de achtſte Henrijk met deze tijtel vereert, den welken in de rechte ry na-gevolgt zijn Henrijk, Willem, en Edward, die nu bloeyt, en onder andere lofwaerdigheden van deught en edelheyt de oeffeningen der goede konſten genegentlijk begunſtight.

Orig. 1. H. 7. R. 36.

** By anderen d'Abtot.*

Robertus de Monte.

Dit landt telt 152 Parochien.

STAFFORD-SHIRE.

Middellandtſche Engelſche.

HEt derde Landtſchap der Cornavien, nu *Stafford-shire*, in 't Saxiſch ſtaꝛꝛopꝛcyꝛ̃e, en des zelfs inwooners by Beda, om dat zy het midden van Engelandt bewoont hebben, middellandſcheEngelſen genoemt, wort ten ooſten van Warwijk en Derby, ten zuyden van Worceſter, ten weſten van Salop omringt, en ſtrekt ſich als een ſpil van 't zuyden naer 't noorden, in 't midden breder en aen de eynden zich verengende. Het noorder-deel is bergigh en min geneughlijk, het middelſte, van de Trent doorloopen, is lieflijker, met boſſchen bekleedt, met weyden en akkeren verſiert: gelijk ook het zuyder-deel, het welk vele ſteen-koolen en yzer-aderen heeft; of het tot haer nut oft ſchade zy mogen de inwooners weten en zelve zeggen.

't Kaſteel Dudley.

In dit zuyder-deel vertoont zich eerſtlijk het kaſteel *Dudley* naeſt aen Worceſter, van Dude oft Dode de Engel-Sax omtrent het jaer D C C gebouwt en genoemt; ten tijden van de eerſte Willem, als in zijn Schatboek ſtaet, van Willem *Auſculfs zoon* bezeten, en is namaels die van *Somery* toegevallen, doch eyndlijk heeft het de Ridder Richard *Sutton* met zijn huys-vrouw, de erfgenaem der *Someriis*, gekregen, wiens nakomelingen daer van nu Baronnen van *Dudley* genoemt, tot een zeer heerlijk geſlacht voortgeſproten zijn. Hier naer gemoeten ons in deze wijk deze plaetzen, die gedenkwaerdigh zijn; *Chellington*, zeer ſchoone huyzingen in een Mayerye van het oude en vermaerde geſlacht der Giffards, welke Pieter Corbuchin onder 't gebiedt van de tweede Henrijk aen Pieter Giffard gegeven heeft, aen den welken Richard *Strongbow*, die Verwinner van Ierlandt, ook Tachmelin en andere plaetzen in Ierlandt geſchonken heeft. *Vulfrunes-hamton* van de zeer godtvruchtige vrouw *Vulfrune*, dewelke de ſtadt te vooren *Hamton* genoemt, met een klooſter verrijkt heeft, waer van zy voor *Vulfrunes-hampton* qualijk *Wolver-hampton* genoemt wordt, welk meeſt vermaert is door het bygevoeghde *Collegie*, den *Deken* en de Proveniers van Windſoor. *Theotenhall*, dat is, zoo men 't vertaelt, der volkeren oft Heydenen huys, heden *Tetnall*, in 't D cccc XI jaer van den ouden Edward door het Deenſche bloet geverwt. *Weadesburgh* heden *Weddsborrow* van Ethelfled vrou der Merciers eertijts geveſtight, en *Walshall* geen ongelukkige koopſtadt. Neven welke de rivier *Tame* haer wateren leyt, dewelke, niet vêr van hier ontſproten, eenige mijlen lang, door de ooſt-zijde van dit land, de *Trent* zoekende, loopt dicht voorby *Draiton Baſſet*, de woonplaets der *Baſſets*, dewelke onder 't gebiedt van de eerſte Henrijk van eenen Turſtin af-komſtigh, tot een talrijk en vermaert geſlacht voortgeteelt zijn. Want hier van zijn de *Baſſets* van *Welleden*, van *Wicaomb*, van *Sabkoot*, van *Chedle*, en andere, als van een ſtam, voortgekomen. En van deze van *Draiton* was Radulf de laetſte, welke zeer vermaerde Baron de zuſter van Ian van *Montfort* Hertogh van Britannien getrouwt had, en zonder kinderen onder 't gebiedt van de tweede Richard geſtorven is.

Giffards Chellington.

Wolver-Hampton.

Tetnall.

Weddsborrow.

De rivier Tame.

Draiton Baſſet.

Baſſet.

Van daer beſpoelt de *Tame*, loopende onder de brugh by *Falkeſley* (over welke de oude wegh der Romeynen gelegen is geweeſt) *Tamworth*, by de Engelſe-Saxen Tamaweoꝛꝺ, Marianus noemtze Tamawordina, zoo op de landtgrenzen gelegen, dat het eene deel, welk eertijdts aen de *Mararions* behoort heeft aen Warwijk, het ander, welk het erfgoet der *Haſtings* was, aen dit landt geacht wordt. Het heeft zijn naem gekregen van de voorby-vloeyende *Tame*, en het Saxiſch woordt Weoꝛꝺ, welk een hoeve bediet, en ook een rivier-eylandt oft een plaets met wateren omloopen betekent, even als *Keyſers-weert* en *Bommeler-weert* in Duytſlandt *des Keyſers-eylandt* en *Bommels-eylandt*. Als het Koningrijk der Merciers noch bloeyde, zoo was dit een Koninglijke ſtadt, en gelijk in 't boek van Worceſter ſtaet, een zeer vermaerde plaets. Namaels door de Deenſche oorlogh vervallen zijnde, zoo heeft het Ethelfled van Mercia wederom geheel opgebouwt, en Edith de dochter van Koning Edgar, welke, een af keer van trouwen hebbende, door waen van zuyverheydt onder de Heyligen getelt is, heeft hier voor de geeſtelijke maeghden een klooſterken gebouwt, welk de *Marmions* Noormannen, aen welke de eerſte Willem deze ſtadt vergunt heeft, tot *Pollesworth* over-gebracht hebben, als zy hier een Collegiekerk oprichteden, in welke zommige graven van de zelve gezien worden; en een ſchoon kaſteel opbouwden, het welk van haer door de *Frewills* tot het geſlacht der *Ferrars* gekomen is, welke van de jongſte broeder der *Ferrars* van *Groby* afgekomen zijn. Die *Marmions*, als men ſchrijft, zijn erflijk eeren-Ridders van de Koningen van Engelandt geweeſt. Want zoo dikwijls als 'er een nieuwe Koning van Engelandt gehuldt wierdt, zoo was de erfgenaem van dit geſlacht gehouden in volle wapenen in 's Konings Hof te treden, en met voordachte woorden tot een twee-ſtrijdt te beroepen, al die zich tegen 's Konings gerechtigheydt durfde ſtellen. En 't is zeker en gewis, dat Alexander *Frevill*, onder de derde Edward, door duſdanigen dienſt, als zy 't noemen, met ope brieven dit kaſteel ingehadt heeft. Van deze eer zijn nochtans de *Frevills* op de Krooning van de tweede Richard vervallen; en is de zelve door houwlijk aen 't geſlacht der *Dimocs* in het landt van Lincoln geraekt.

The Kings Campion. Ziet in het Graefſchap Lincoln. pag. 406. Inqui. 2. E. 3.

By de voornoemde brugh van *Falkeſley*, om weder tot ons voorſtel te komen, komt die nu dikwijls genoemde en te noemene heyr-wegh der Romeynen in dit Graefſchap, en het zelve eenighzins met een rechte lijn doorſnijdende, ſtrekt zich ten weſten naer Shrop-Shire, dewelke ik met een wel nieuws-gierigh oogh beſchouwt heb, om ETOCETVM, welk Antoninus naeſt aen MANVESCEDVM ſtelt, te vinden; en ik heb 't nu ter goeder uuren gevonden, en beken vryelijk dat ik te vooren van de gantſche wegh ben af-gedwaelt geweeſt. Want aen die ruymte, welke Antoninus ſtelt tuſſchen MANVESSEDVM en ETOCETVM, ben ik gevallen op het lijk van een oudt ſtedeken nevens den wegh, nauwlijx duyzent ſchreden van *Lichfeld*, zeer bekent door de Biſſchoplijke ſtoel. De naem der plaets is heden *Wall* in de gemeene tael, van de over-blijffelen der veſten, welke aldaer noch overigh zijn, en omtrent twee morgen landts beſluyten, die zy *Caſtlecrooſt* noemen, even als ofmen zeyd het veldt des kaſteels. Waer aen, na 't zeggen der inwooners, gelijk zy van haer voorouders verſtaen hebben, een oudt ſtedeken aen d'andere zijd van de wegh gelegen heeft, en voor de tijden van Willem de *Conqueſteur* vernielt is; de zelve inwooners vertoonen een placts, alwaer zy uyt de groote gronden ramen een kerk geweeſt te zijn, en brengen tot zekerſte getuygen der oudtheydt vele penningen der Roomſche Keyzeren voort. Maer 't geen meeſt bewijſt, is de heyrwegh, welke hier met een ſchoone zichtbare en byna verknochte dijk leydt, tot dat zy door de rivier *Penk* doorbroken, en door een ſteenen brugh by PENNOCRVCIVM, na de rivier alzoo genoemt, t'zaem-gevoeght wordt, met dat zelve begrijp tuſſchen beyden als Antoninus ſtelt. Het welk ook noch zijn naem niet afgeleyt heeft, want voor PENNOCRVCIVM wordt het *Penck-ridg* genoemt. Doch nu ſlechts een vlexken door paerde-markten vermaert, de welke Hugo *Blondt*, Heer van deze placts, van de tweede Koning Edward verkregen heeft. Voorts heeft deze wegh niets gedenkwaerdighs in dit Graefſchap, als by Weſton een klaer en taemlijk breet meyr, maer loopt met een recht pat na Oken-yate in Shrop-Shire. Laet ons nu tot het middelſte deel, welk de *Trent* doorloopt, komen; in het welke te beſchrijven ik voorneem den loop en boghten des riviers van haer bron af te volgen.

Watling ſtreat.

Pennocrucium.

Penk-ridg.

De *Trent*, welke als door haer recht zich de derde plaets onder de rivieren van Engelandt toe-eygent, ontſpruyt in 't hooger deel van dit Graefſchap, daer 't zich ten weſten ſtrekt,

Trent.

ſtrekt, uyt twee nabuurige bronnen. Eenige onervare en qualijk gevierde menſchen hebben gedroomt, dat zy van het Franſche woordt *Trente* genoemt, waer van zy ook verziert hebben, dat 'er dertigh rivieren in de zelve in-vloeyen, en dat 'er zoo veelerleye viſſchen in de zelve ſwemmen, welker naemen de bywooners met een Engelſch rijm uyt roepen: en zy twijfelen niet der zelve toe te ſchrijven, 't gene de Hungaren haren Tibuſcus toe-eygenen, dat naemlijk twee deelen water, en het darde deel viſſchen zijn. Van haer bronnen daelt zy met vele om-wegen eerſtlijk naer 't zuyden, niet vêr van *New-Caſteel onder Lyme*, ten opzicht van een ouder 't welk hier neven by *Cheſterton onder Lyme* eertijdts gebloeyt heeft, aldus bygenaemt; alwaer wy de meer als half vervalle veſten van een oudt kaſteel gezien hebben, het welk eerſt, door geſchenk van Koning Ian, aen Ranulf Graef van Ceſter toebehoort heeft, en namaels, door gunſt van de derde Henrijk, aen 't geſlacht van Lancaſter. Van daer loopt zy door *Trent-ham*, eertijdts *Tricing-ham*, een kloosterken van de heylige en Koninglijke maeght Werburgh, naer de koopſtadt *Stone*, het welk in de Saxſche eeuw gebooren, zijn naem van de ſteenen verkregen heeft, welke onze voor-ouders na haer heerlijke gewoonte t'zaemgevoert hadden, om de plaets te betekenen, alwaer de Heydenſte Koning Wolfer der Merciers zijn zoonen Vulfard en Rufin, om dat zy Chriſtenen geworden waren, zeer ſchelmachtigh gedoodt heeft. Op welke plaets als de nakomelingen tot haer 'er gedachtenis een kerxken gewijdt hadden, zoo is 'er terſtont een ſtadt gegroeyt, en is de zelve na dic ſteenen *Stone* genoemt, als de Hiſtory van Petersburgh verhaelt. Na *Stone* loopt de *Trent* zachtlijk door *Sandon*, welk eertijdts de woonplaets geweeſt is van de doorluchtige Ridderen *Staffords*, en onlangs door erving van den doorluchtigen Samſon *Erdeswik*, dewelke een zeer groot lief-hebber van de eerwaerdige outheydt, en met deze naem niet min gedenkwaerdigh is, als dat hy van Hugo van *Vernon* Baron van *Schip-brok*, zijn naem ten opzicht der woonplaets veranderende, eerſt in *Holgrave* en daerna in *Erdes-wik*, door de rechte manlijke lijn afgekomen is.

New-Caſteel onder Lyme.

Trent-ham.

Stone.

Hiſtoria Petroburgenſis.

Erdeswik.

De namen na de woonplaetzen verandert.

Hier by kromt de *Trent* haer loop ten ooſten, en heeft aen de zuydt-zijde het boſch *Canok*, gemeenlijk *Kankwood*, zijnde wijdt en breedt uytgeſpreyt, en ontfangt eyndlijk aen haer ſlinker kant de rivier *Sow*, dewelke onſpruyt by *Healey*, een kaſteel van de Baronnen van *Adelegh* of *Awdley* gebouwt, aen wien Hervæus van *Stafford* de plaets geſchonken heeft, gelijk als Theobald van *Verdon Aldelegh* zelf, en van de welke het geſlacht der *Stanleys* Graven van Derby geſproten zijn; maer het erf en de naem is tot de *Touchers* gedaelt, in welker ſtam en naem deze waerdigheydt noch blinkt. Ook konnen wy hier niet verzwijgen de huyzingen *Gerards Bromley* genoemt, zoo om haer heerlijkheydt, als dat het de voornaemſte woonplaets zy van Thomas *Gerard*, den welken Koning Iakob in 't eerſte jaer zijns Rijx tot Baron *Gerard* van *Gerards Bromley* gekoren heeft.

Kankwood.

De Baronnen van Audley.

Deze *Sow* als een even-lijn van de *Trent* vloeyt met een even-gelijke wijdte door *Chebſey*, welk eertijdts de *Haſtings* tot haer Heeren gehadt heeft, en niet vêr van *Ekkleshall* de woonplaets van den Biſſchop van Lichfeld, en *Ellenhall*, welk eertijdts de wooning was van het doorluchtigh huys der *Noëls*, dewelke hier by *Raunton* een klooſter geſticht hebben; en van welke het zelve erflijk gekomen is tot de *Harcourts*, dewelke uyt de oude Noormanſche adel lang in groote waerdigheydt gebloeyt hebben. Uyt de manlijke oir der Noëls zijn nochtans de doorluchtige Ridders Andries *Noël* van *Dalby*, en *Noël* van *Wellesborow* in het Graefſchap van Leiceſter, en anderen noch overigh. Van daer beſpoelt de *Sow Stafford*, eertijdts *Statford*, en te voren *Betheney*, alwaer Bertelin weleer onder ſchijn van groote heyligheydt een Eremijten leven heeft geleydt, en de oude Edward heeft aen de noordt-kant van de rivier in 't D CCCC XIV jaer een kaſteel gebouwt. Als de eerſte Willem de zuyvering van Engelandt inſtelde (als in zijn boek gelezen wordt) zoo heeft de Koning in deze ſtadt alleen XVIII burgers in zijn gebiedt gehadt, en XX verblijf-plaetſen van de eere des Graven, en hy gaf van alle gewoonten negen ponden ſteerlinx. En in 't zelfde boek: de Koning heeft geboden dat het kaſteel gemaekt zoud worden, dat nu vernielt lagh. En toen, gelijk ook nu, was het de hooft-ſtadt van het gantſche landt, welke nochtans meeſt vereert is door het bygelege kaſteel van *Stafford*, het welk de Baronnen van *Stafford* zich tot een woonplaets gebouwt hebben. Waer by het rivierken *Penk* met die *Sow* t'zaem gemenght wordt, welke de oude ſtadt *Pennocrucio*, waer van wy geſproken hebben, benoemt heeft. En dicht by de t'zamenvloedt van de *Sow* en *Trent* light *Tiks-hall*, de woonplaets van het geſlacht der Aſtons, welk door haer oudtheydt en maeghſchap in deze wijk inzonderheydt vermaert zijn.

De Baronnen van Audley.

Triks-hall.

De *Trent*, deze wateren ontfangen hebbende, ſnijdt het landt nu ten ooſten midden door, het kaſteel *Chartley*, twee mijlen van haer linker ſtrandt gelegen, beſchouwende, het welk van Ranulf Graef van Ceſter, die 't gebouwt hadt, tot de Ferrars, door zijn zuſter Agnees, dewelke Willem van *Ferrars* Graef van Derby getrouwt hadt, afgekomen is; uyt wiens ſtam de Heeren Ferrars van *Chartley* gebloeydt hebben, en Anna des laetſten dochter heeft deze eer, als haer houwlijx-goedt, aen haer man Wouter *d'Eureux* gebroght, van den welken Robert *d'Eureux*, Graef van Eſſex, en de Heer *Ferrers* van *Chartley* geſproten zijn. Aen de rechter oever by de zelfde wijdte light zeer geneughlijk tuſſchen de boſſchen *Beaudeſert*, eertijdts de huyzingen der Biſſchoppen van Lichfeld, daerna der Baronnen *Pagets*. Want Willem *Paget*, dewelke om zijn groote voorzichtigheyt t'huys, en buyten zeer gezien was, heeft by de achtſte Henrijk, en de zeſte Edward groote gunſt, en heerlijke goederen verworven, en is van de zeſte Edward tot Baron *Paget* van *Beaudeſert* verkooren; en zijn neef Thomas de vierde Baron bloeyt noch, dewelke door zijn deught en oeffening in de goede konſten tot een ſieraet is van zijn geſlacht, zoo dat men hem met deze naem door cierlijke woorden ten hooghſten behoort te vereeren.

De Baronnen Ferrers van Chartley.

Beaudeſert.

De Baronnen Paget.

Van daer ziet men *Lichfeld*, naeuwlijx vier duyzent ſchreden van deze rechter oever der *Trent* af-geſcheyden, Beda noemt het *Licidfeld*, het welk Roſſus van Warwijk *het veldt der Lijken* vertaelt, en verhaelt dat daer vele Chriſtenen onder Diocletianus gemartert zijn. De ſtadt is nederigh van gelegenheyt, groot en ſchoon genoegh, in twee deelen door een klaer doch ondiep waterken gedeelt, de welke nochtans door twee dijken, onder dewelke haer verlaten zijn, t'zaemgevoeght worden. Het zuyder oft herwaertſte deel is wel het grootſte, en, in verſcheyde ſtraten bepaelt, vertoont een School, en het heerlijke Gaſthuys van S. Ian, geſticht om de armen te verlichten. Het ginswaerſte is kleener, doch verſiert door een zeer ſchoone kerk, de welke door een zeer fraeye omgang van veſten gelijk een kaſteel, en met zeer treflijke huyzingen van Proveniers, en een Biſſchops Palleys omheynt, zich met drie ſteenen naelden zeer ſchoon om aen-zien in de hooghte verheft, en veel eeuwen lang der Biſſchoppen woon-plaets geweeſt is. Want in het 660 jaer heeft Oſvius Koning der Nordanhumbren, na dat hy de Heydenſche Merciers overwonnen had, om de ware Chriſtelijke Godts-dienſt voort te planten, in deze plaets een kerk gebouwt, en Duina tot eerſte Biſſchop geſtelt; wiens navolgers de gunſt van de Vorſten verkregen hebben, dat zy niet alleen de voorneemſte geweeſt zijn onder alle de Biſſchoppen der Merciers, en zeer ruyme bezittingen tot haer gebruyk verkregen hebben, met vereering van het zeer groote boſch van *Kankwood* oft *Kanok*, en zeer rijke hoeven: maer zy heeft ook Eadulf tot een Aerts-biſſchop gehadt, dien Paus Adriaen den mantel geſchonken, en alle Biſſchoppen der Merciers en Ooſt-Engelſen onderworpen hadt, bewoogen door gulde redenen van Offa Koning der Merciers, tot ſpijt van Ieambert oft Lambert Aerts-biſſchop van Kantelbergh, dewelke den grooten Karel zijn arbeydt, zoo hy Engelandt inviel, op-gedragen heeft. Maer deze Aertsbiſſchoplijke waerdigheydt is met Offa en Eadulf verdwenen. Doch onder de Biſſchoppen is Ceada de vermaertſte geweeſt, om zijn heyligheydt onder de Heyligen getelt, dewelke, gelijk Beda zeght, als de overdaedt der Biſſchoppen gemoederen noch niet ingenomen had, niet vêr van de kerk zich een verblijf-plaets gemaekt heeft, waer in hy heymelijk met zommige, dat is, met zeven oft acht broederen, zoo dikwijls als hy van den arbeydt en den dienſt des Woordts geſlaekt was, plaght te bidden en te leezen. In die eeuw was Lichfeld een kleene ſtadt,

Lichfield.

Omtrent het jaer 779.

Guil. Malmesburienſis. A.

Stafford. Capgravius.

Marianus.

Noël.

Harcourt.

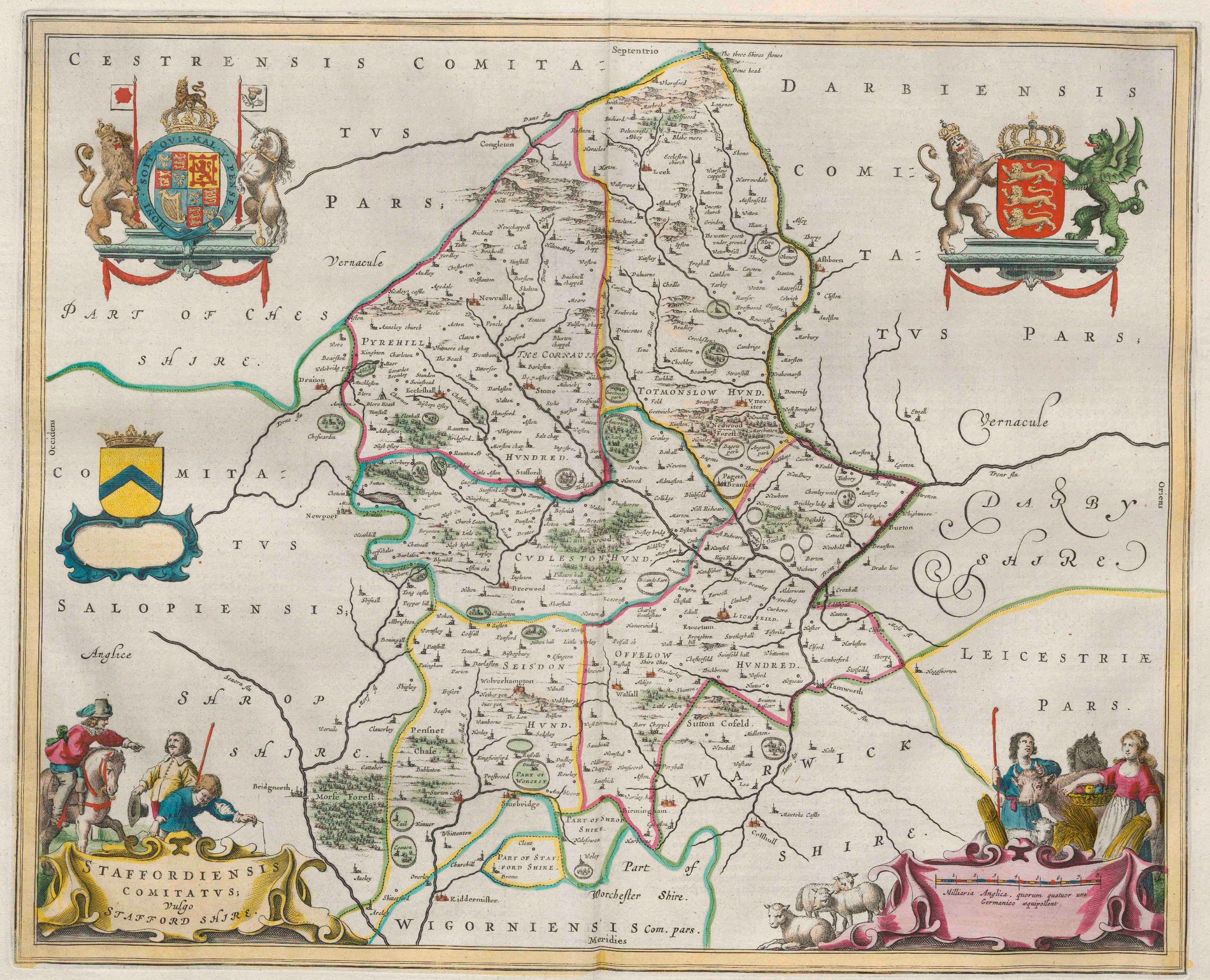
CESTRENSIS COMITATVS PARS;
DARBIENSIS COMITATVS PARS;
PART OF CHESHIRE.
Vernacule
Vernacule
COMITATVS SALOPIENSIS;
Anglice
SHROPSHIRE.
DARBYSHIRE.
LEICESTRIÆ PARS.
WARWICKSHIRE.
WIGORNIENSIS Com. pars.
Part of Worchester Shire.
STAFFORDIENSIS COMITATVS; Vulgo STAFFORD SHIRE.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
PYREHILL HVNDRED.
THE CORNAVII
TOTMONSLOW HVND.
CVDLESTON HVND.
SEISDON HVND.
OFFELOW HVNDRED.
Pensnet Chase
Morse Forest
Sutton Cofeld
Lichfeld
Tamworth
Burton
Newcastle
Stafford
Stone
Newport
Bridgnorth
Kiddermister
Sturbridge
Birmingham
Walsall
Wolverhampton
Breewood
Cankwood
Pagets Bramley
Nedwood Forest
Leek
Congleton
Ashborn
Drayton
Eccleshall
Clent
Part of Worcest
Part of Shrop Shire
Part of Stafford Shire
Milliaria Anglica, quorum quatuor uni Germanico æquipollent.

vêr van de bevolktheydt der Steden. Het landt rondtom is boſchachtigh, en dicht by vloeyt een beexken. De kerk was kleen van gelegenheydt, de matigheydt en onthouding der ouden vertoonende. Als in een Vergadering in 't CIↃ LXXV jaer verboden wierdt, dat de Biſſchoplijke ſtoelen in geen kleene ſteden moghten ſchuylen, zoo heeft Pieter Biſſchop van *Licefeld* zijn zetel naer Ceſter overgevoert. Maer Robert van *Limſey* zijn navolger heeft de zelfde tot *Conventry* gebracht; doch weynigh daer na heeft Rogier Clinton dezelve wederom naer *Lichfelt* gebracht, en een zeer ſchoone kerk in 't CIↃ C XLVIII jaer ter eeren van S. Maria en S. Ceada begonnen, en het kaſteel, het welk te gronde vernielt zijnde verdwenen is, herbouwt; doch de ſtadt is by onzer vaderen gedenken van de VI Edward met de naem van *Belliven* en *Burgeren* eerſt ingelijſt. Zy ziet de hooghte van de Noord-pool op LII graden XLII minuten, en telt van 't uyterſte weſten XXI graden XX minuten.

Dat Lichfeldſche meyr, terſtont binnen oevers geſloten, en wederom verſpreydt, doch zich op nieuw in de kolk verzamelende, wort haeſtlijk in de *Trent* geſtort, dewelke zijn loop ten ooſten volhardt, tot dat zy de rivier *Tame* ten zuyden gemoet, waer meê de *Trent* verzelt zijnde, buyght haer loop af door Albaſt-rijke plaetſen naer 't noorden, om de *Dove* te eerder te ontfangen, en ſpoelt byna rondtom *Burton*, een ſtadt door Albaſt-werken, het kaſteel der *Ferrers*, het oude klooſter van Ulfrik *Spot* Graef der Merciers gebouwt, en door 't vertrek van * Modwena een Ierſche vrouw, eertijdts zeer vermaert. Van welk klooſter het boek van Abingdon aldus ſpreekt: een dienaer van Koning Ethelred genoemt Ulfrin Spot heeft de Abdy van Burton gebouwt, en aen dezelve al zijn vaderlijk erf-goedt, op 700 ponden gewaerdeert, gegeven; en op dat deze gifte voor goedt zoude gehouden worden, zoo heeft hy Koning Ethelred gegeven 300 Mancen goudts voor zijn beveſtiging, en yder Biſſchop vijf Mancen, en daer-en-boven aen Alfrik, Aerts-biſſchop van Kantelbergh, de ſtadt Dumbleton. Op dat wy ook hier uyt zelfs verſtaen dat 'er toen gulde eeuwen geweeſt zijn, en 't gout ook in heylige dingen gegolden heeft. In dit klooſter is Modwenna, welker heyligheydt in deze wijk zeer vermaert is, begraven; en op haer graf zijn deze vaerzen tot een grafſchrift geſchreven geweeſt:

Albaſt.

Burton upon Trent.

* *Welke ook Mowenna.*

1004.

Den op-komſt van Modwen geeft Ierlandt, Schotlant 't ent,
Het graf geeft Engelandt, den hemel geeft haer Godt.
Het leven, welk haer 't eerſte landt gaf, 't tweede ſchent,
Maer 't darde geeft haer 't landt der landen tot haer lot.
Lanfortin neemtze wegh, die Tir-Conell verſchaft,
Gelukkigh Burton ſluyt haer beenen in het graft.

Blith.

Hier neven tuſſchen de rivieren *Dove*, *Trent*, en *Blith*, (welke *Blithfield* de ſchoone huyzingen van het oudt en doorluchtigh geſlacht der *Bagotts* beſproeyt en benoemt) verſpreyt zich het groote boſch *Needwood*, met waranden vervult; en waer in de omwoonende adel den genoeghlijken arbeyt van jagen naerſtighlijk en geduurighlijk oeffent. En deze dingen zijn in 't middelſte deel van dit landt.

Het boſch Needwood.

Het noorder-deel zwelt zachtlijk met kleene bergen, dewelke hier ontſproten, even als de Apenninus door Italien, door 't midden van Engelandt haer rugh met geduurige toppen meêr en meêr verheffen tot aen Schotlandt toe, de naem dikwijls veranderende, ſtrekken; want hier worden zy *Moorelandt*, daer na *Peake*, namaels *Blakſton Edge*, dan *Kraven*, daer na *Stanmore*, en eyndlijk in hoornen gedeelt *Cheviot* genoemt. Dit *Moorelandt*, zoo genoemt om dat het tot bergen en heuvelen zich verheft, en onvruchtbaer zy, hoedanige plaetſen wy in onze tael *Moores* noemen, is voorwaer een zoo ſcherp, vuyl en kout landt, dat het de ſneeuw lang beſchermt, en hier van een boeren dorpken genoemt *Wotton*, onder de heuvel *Wever* gelegen, dit vaersken van de buuren omgedragen wort, als oft Godt die plaets noyt bezocken zoud:

Moorelant.

Wotton under Wever,
Where God came never.

De inwooneren nemen hier waer, dat de weſten-windt, uyt het weſten blazende, altijdt regen-achtigh is, en dat de ooſte- en zuyde-windt, welke op andere plaetſen regen-piſſers zijn, hier moy-weder maken, 't zy de windt zich van 't weſten naer 't zuyden keert; en dit wijten zy de nabuurigheyt van de Ierſche zee. Uyt deze bergen vloeyen in dit landt zeer veel rivieren, doch de voornaemſte zijn de *Dove*, *Hanſe*, *Churnet*, *Teyn*, *Blith*, en de *Trent*, dieze al ontfangt en naer de zee ſleept. De *Dove*, wiens oevers uyt loutere kalk zijn op-gebouwt, welke men hier, gebrant zijnde, om de landen te meſten, gebruykt, doorloopt ſnellijk de meeſte ooſt-zijde van dit landt, en ſcheydt het van Derby door zijn leemige kolk, zonder eenige ſlijkbanken, loopende langs die aerde, welke uyt die kalk (die zy *Limeſtone* noemen) ontſpruyt, waer uyt zy die vruchtbaerheydt zuyght, dat zelfs in 't midden van de winter de weyden aen beyde oevers zeer vrolijk groenen, en zoo zy uyt haer oevers wijkt, en in de maent van April de weyden over-zwemt, zoo maekt zy dezelve als een tweede Nijl zoo vruchtbaer, dat de by-wooners gemeenlijk met blijdſchap zeggen:

De rivier Dove.

In April Doves flood
Is worth a Kings good.

Deze rivier zwelt in de tijdt van twaelf uuren alzoo, dat zy ſchapen en beeſten wegh-rukt en met zich neemt, met groote ſchrik der by-wooners; maer in de zelfde tijdt ſlenkt zy, en betrekt zich weder in haer oevers; daer de *Trent* eens opwellende, en over haer boorden loopende, volle vier oft vijf dagen de landen t'onderhoudt. Maer komen wy tot de invloeyende rivieren. De eerſte is de *Hans*, dewelke van de aerde ingezwolgen aen de derde mijl uyt-barſt. Van daer ontfangt zy tot haer gezellin de rivier *Churnet*, welke haer wateren drijft door *De-la-Cres*, een klooſter van de derde Ranulf van dien naem Graef van Ceſter gebouwt, door *Leike* van zijn markt vermaert, en *Aulton* eertijts een kaſteel van de Baronnen van *Verdon*, van dewelke het door de *Furnivalls* tot de *Talbots* Graven van Shrop-shire gekomen is. Het rivierken *Tein* ſpoelt een weynigh lager in de *Dove*, dewelke niet vêr van *Cheddle*, de oude woon-plaets der *Baſſets*, die van de Baſſets van *Draiton* haer ſtam trekken, ontſproten, kruypt met zoo krom een vloet, dat ikze binnen de duyzent ſchreden viermael over-gevaren ben. Hier naby zijn op het kerk-hof van *Chekley* dry ſteenen als naelden opgericht, van welke de twee met beeldekens beſneden zijn, doch de middelſte is de hooghſte. De inwooners verhalen dat daer een ſlagh geſchiedt zy tuſſchen twee heyr-legers, van welke het een gewapent, en het ander ongewapent was: en dat in dezelve drie Biſſchoppen gebleven zijn, tot welker gedachtnis deze ſteenen hier zijn geſtelt geweeſt. Wat hiſtoriſche waerheydt hier onder gewikkelt zy, zie ik noch niet.

Hans. *Churnet.* *De-la-cres.* *Aulton.* *Tein.* *Chekley.*

De *Dove*, nu met een brugh van loutere ſteen over-dekt, ſpoelt dicht aen *Uttceſter*, in 't Saxiſch Uttok-ceſtep, liggende aen een zacht opgaende heuvel, en rijker in bloeyende weyden en beeſt-werk, als treflijk in gebouw, het welk ik te vergeefs door de naem, mijn giſſing verlokkende, ETOCETVM, eêr ik 't gezien had, meende te zijn. Maer nu heeft de tijdt zekerer geleert. Daer na als de *Dove* nu naerder aen de *Trent* komt, zoo bezoekt zy het eertijdts zeer groote kaſteel *Tutbury*, het welk ook *Stutesbury* genoemt wordt, van een Albaſten-heuvel het onderworpe landt als dreygende, gebouwt van Henrijk van *Ferrers*, Noormanniſch Edelman, met een klooſterken, aen den welken de eerſte Willem zeer heerlijke erf-gronden in dit landt geſchonken had, uyt alle welke Robert van Ferrers, Graef van Derby eyndelijk vervallen is, na dat hy wederom van den derden Henrijk af-gevallen was. Want hy, als hy na vele beroerten by hem in den Baronnen-oorlogh verwekt, weder van den Koning in genade genomen was, en met voor-bedachte woorden belooft hadt in zijn plicht te zullen blijven; zoo heeft die onruſtige menſch, nochtans, om zijn avontuur, welk hy niet buygen kon, te breken, de wapenen tegen den Koning aengedaen; en eyndlijk gevangen zijnde, heeft, op dat ik uyt de gemeene handelingen ſpreke, na de form van zijn obligatie, hier door de meeſte ſchade in zijn goederen en waerdigheden geleden. In dit landt is elders een meyr (zoo ons Nechamus niet bedrieght) waer in geen wildt dier op eenigerley wijs zal ingaen; maer wijl de plaets onzeker, en de zaek onzekerer zy, zoo zal ik alleen des zelven Nechamus vaerzen hier byvoegen, waer voor tot een op-ſchrift geſtelt wordt:

Uttceſter. *Tutesbury.*

Van

Van het meyr in Stafford.

In het boek van het lof der Godlijke wijsheyt.

Dit meyr is door gebrul een voorbood van't geval,
Welk zelfs na langen tijdt toe-komſtigh ſchieden zal.
Geen wildt vertrouwt haer vliên, al ſchoon 't de honden dringen,
Ia ſchoon't de doot dreyght, 't zal niet in dit water ſpringen.

Gervaſius Tilburienſis.

Ook ſchrijft Gervaſius Tilburienſis van een ander meyr in dit landt, in zijn Keyzerlijke ledigheden aen Otho de vierde, aldus: in het Biſdom van Conventry, en in het Graefſchap van Stafford, aen de voet van den bergh, dien de in-boorlingen *Mahull* genoemt hebben, is een water wijdt verſpreyt als een meyr, in de Landery van de ſtadt die zy Magdalea noemen. In dit meyr is zeer klaer water, en daer aen palen oneyndige boſſchen, welk water zoo grooten kracht heeft om de lichamen te ververſſchen, dat zoo dikwijls als de jagers de herten en andere wilde dieren vervolght hebben tot dat de paerden vermoeyt zijn, zoo zy in de uyterſte hitte van de brandende zon dit water geproeft zullen hebben, en haer paerden geleyt om te drinken, zoo vermaken zy de verloore krachten van loopen alzoo, dat men meenen zoude, dat zy niet geloopen hebben.

De Graven en Baronnen van Stafford.

Voorts is de tijtel van Stafford van Robert van *Stafford*, den welken Willem de Noorman met groote bezittingen verrijkt heeft, tot op onze tijden in zijn ſtam verbleven. Een oud en doorluchtigh geſlacht, zoo 'er eenigh is: maer welk de wankelende beurten van 't Avontuur dikwijls beproeft heeft; want eerſt waren zy Baronnen van *Stafford*, daer na Graven, namaels Hertogen van *Bukkingham* en Graven van *Stafford*; doch nu zijn zy door haer noodtlot tot de voorige tijtel der Baronnen wederom vervallen, en de wijdluftige erfgoederen, welke zy door zeer heerlijke houwlijken verkregen hadden, zijn als vervlogen, en is haer een vrolijker zorgeloosheydt gevolght, welke met het Avontuur in der machtigen huyzen niet t'zamen woonen kan.

In dit Graefſchap zijn 130 Parochyen.

SHROP-SHIRE.

HEt vierde van die landen, welke de CORNAVIEN eertijdts ſchijnen bewoont te hebben, by de Engel-Saxen ðciꝛyp-ꝛcyꝛne, en ðhꝛobbeꝛcyꝛne, by ons *Shrop-shire*, en by de Latijnen *Comitatus Salopienſis*, dat is, het Graefſchap van Salop, genoemt, is veel grooter in ruymte als de andere, en niet minder in vruchtbaerheyt en geneuglijkheyt; palende ten ooſten aen Stafford; ten weſten aen Montgomery en Denbigh; ten zuyden aen Worceſter, Hereford, en Radnor; en ten noorden aen Ceſter. Het is van alle kanten met veel ſteden en ſloten bezet, als welk een grens-landt, oft Frontier-landt was, om de aen-palende Walſch-Engelſen uyt te weeren, waer van onze voor-ouders de grenzen van dit lant, naer Walles, met een Engel-Saxiſch woort *The Marches* genoemt hebben, om dat zy de ſcheyd-palen waren tuſſchen de Walen en Engelſen: eenige Edelen in deze wijk wierden Baronnen van *Marchia*, als Frontier-Heeren genoemt, de welke ieder in zijn landt een Palsgraven vryheyt gehadt hebben, en zaten den inwooners te recht in haer hoven, met verſcheyde voor-rechten en vryheden: en onder anderen, dat de *Brevieren* uyt 's Konings Hof geen plaets onder haer in eenige geſchillen zouden hebben. Niet-te-min, zo daer van de Baronnye zelve, oft van de palen der Baronnyen getwiſt wierd, zoo moeſt zy tot de Koninglijke Richt-huyzen gaen. Deze waren ook eertijdts in 't Latijn *Marchiones de Marchia Walliæ* genoemt, als blijkt uyt het Roode boek in des Konings Scaccarium, alwaer men leeſt, dat op de krooning van de Koningin Eleonoor, huysvrou van de derde Henrijk, de Mark-graven van de grenzen, te weten, van Walles, Ian, de zoon van Alan, Radulf van *Mortimeer*, Ian van *Monmouth*, en Wouther van *Clifford*, uyt de naem der *Marchia*, zeyden dat 'et het recht der *Marchia* was zilvere ſpitſen te vinden, en die te dragen, om een vier-kant purpuren zijden laken te onderſtutten, op de krooning der Koningen en Koninginnen van Engelant. Maer die byzondere rechten der Mark-Heeren, heeft de geruſtheyt der vrede, en des Konings aenzien allenx veroudert.

The Marches. *Lord Marchers.* *Mark-graven.* *The Canopy.*

Nochtans meen ik ook niet (dit luſt my noch voor te reden) dat dit gantſche landt aen de CORNAVIEN toebehoort heeft; maer alleen 't gene aen dees zijd van de *Severn* light: het over-Severnſche heeft den ORDOVICEN toe-behoort, de welke hier wijdt en breed gewoont hebben, van 't welk eenigh deel, als ook zommige landekens aen dees zijd van de *Severn*, welke aen de Grens-heeren toebehoort hebben, lang voor eenigen tijdt door 't aenzien des Parlaments aen dit landt gevoeght zijn. Want in deze twee deelen kan alles bequaemlijk gedeelt worden, door de tuſſchenſnijding van de *Severn*, ſtrekkende zich van 't zuyd-weſten naer 't noord-ooſten.

27. Hen. 8.

In 't over-Severnſche door-loopt de rivier *Temdus*, in het Britanſch *Tifidiauc*, de zuyder-grenzen, met de welke eyndlijk t'zamen-vloeyt de *Colun*, in 't Britanſch *Colunwy*, en beknoptlijk *Clun*. Deze inwaerts ontſpruytende, niet vêr van het volk-rijke ſtedeken, *Bishops caſtle* genoemt, om dat het aen de Biſſchoppen van Hereford toe-behoort heeft, welker Biſdom in dit landt zich wijdt uytſtrekt, het kaſteel *Colun*, gemeenlijk *Clune caſtle*, benoemt, het welk de *Fitz-Alanen*, van Alanus, Flaold Noormans zoon, geſproten, en namaels Graven van Arundel, gebout hebben, als zy Grens-heeren waren tegen de Hertogen van Walles, en de zelve met geduurige invallen quelden. En daer zy met de *Temdus* t'zamen-vloeyt, ſteekt tuſſchen onzekere ondiepten uyt een heuvel van zeer oude gedachtnis, den welken zy *Caer Caradoc* noemen, om dat Caratacus, die doorluchtighſte Koning der Britannen, de zelve in het LIII jaer na Chriſtus geboorte met een ſteenen wal voorzien, en met een ſtantvaſtigh gemoedt met de zijnen tegen Oſtorius en de Roomſche Legioenen beſchermt heeft, tot dat de Romeynen met het vernielen van dien rouwen ſteen-hoop, waer van de overblijfſelen noch overigh zijn, inbrekende, de ongewapende Britannen gedwongen heeft op de toppen der bergen te wijken. Hy zelf is nochtans, zijn vrouw, dochter en broeders gevangen zijnde, met de vlucht ontkomen: maer namaels (gelijk tegenſpoedt nergens zeker is) van de Koningin Cartimandua, in welker trou hy zich begeven had, aen Oſtorius over-gelevert, en naer Romen gevoert, na dat hy de Romeynen met een langen en zwaren oorlogh geplaeght had; en heeft van Keyzer Claudius voor zich en de zijnen, niet door een onaertigh gebedt, maer door een edele vryheyt van ſpreken, verkregen. Om deze overwonne heuvel en gevangen Koning, heeft de Raedt zege-teekenen aen Oſtorius beſtemt, en deze doorluchtige gevangnis van Caratacus niet min geacht, dan als P. Scipio, en L. Paulus de overwonne Koningen Syfax en Perſes aen 't Roomſche volk getoont hebben. En hoewel de t'zamen-raper van onze Geſchichten nocht aen dezen oorlogh, nocht aen dezen man gedenkt, zoo is nochtans het geheugen daer van by 't gemeene volk niet t'eenemael vervallen. Want zy zeggen dat 'er een Koning op deze heuvel overwonnen is; en in het boek der Drielingen wordt onder de drie voornaemſte Britannen in krijghs-zaken *Caradaux* * *Vrichfras* de eerſte genoemt; en dat de zelve Caratacus geweeſt zy, dunkt my geenzins twijfelachtigh.

Caer Caradok. *Koning Caratacus.* *Tacitus.* *Humfr.* *Lhuid.*

* *Met den ſterken arm.*

Daer wordt *Ludlow*, in 't Britanſch *Dinan*, en *Lys-twyſoc*, dat is, *des Vorſten Palleys*, aen de t'zamen-vloedt van den zelfden *Temdus* met de *Kove*, op een heuvel verheven, een ſtadt van groote fraeyheydt, als ouderdom. Rogier van *Montgomeri* heeft 'er eerſt het zeer ſchoon en ſterk kaſteel, welk aen de *Korve* light, en daer na de veſten, welke omtrent duyzent ſchreden in 't rondt begrijpt, by-gevoeght. Maer zijn zoon Robert verbannen zijnde, zoo heeft de eerſte Henrijk het zelve voor zich behouden, en namaels belegert zijnde, heeft den aenval van Koning Steven kloeklijk uyt-geſtaen, de welke, als hy 't met een zware belegering drukte, zoo heeft het weynigh geſcheelt, of Henrijk, der Schotten Konings zoon, met een yzere haek van het paert getrokken zijnde, was binnen de veſten getogen. Maer Steven zelf is hem terſtont te hulp gekomen, en met een zonderlinge grootmoedigheyt van zoo groot een gevaer verloſt. Daer na heeft de tweede Koning Henrijk dit kaſteel met het bygelege dal aen de *Korve*, gemeenlijk *Corvesdale* genoemt, aen Fulco van *Dinan* gegeven. Namaels heeft het aen de *Laceys* van Ierlandt toe-behoort, en is door de dochter aen Galfrid van *Ievenile*, Pictouer, oft, als andere willen, uyt het geſlacht van Lotthringen, gekomen; van wiens nakomelingen het wederom door de dochter aen de *Mortimers*, en daer na tot des Vorſten heylige erf-goedt erflijk geraekt is. En namaels hebben de inwooners zelve in de boezem der ſtadt, op een zeer verheven plaets, een zeer ſchoone kerk, welke het maer een heeft, geſticht. Toen begon het in eer te zijn, en boven zijn gebuuren uyt te ſteeken; en hoewel Koning Steven, Simon van *Montfort*, en de zeſte Henrijk het met inlandtſche oorlogen gequelt hebben, zoo heeft het nochtans altijdt herbloeyt, en nu inzonderheyt, na dat 'er de achtſte Henrijk de grens-vergadering, die Franſe Parlamenten niet ongelijk, in-geſtelt heeft, wiens Voor-zitter oft Præſident, hier gemeenlijk zijn Richt-huys houd, het welk ghy ſchier nimmer zond zien verflaeuwen, 't zy door de zeer groote aenzienlijkheyt, die hy pleeght, 't zy door de wonderlijke wakkerheydt der Walen om te pleyten. Deze Vergadering beſtaet uyt de Heer Præſident, en zoo veel Raedts-heeren, als 't den Vorſt believen zal, een Secretaris, een Attornaet, een Solliciteur, en vier Iuſticieren van de Graven van Walles.

Ludlow. *Yzere haken.* 1139. *Matth. Paris.* *Ievenile.* *The Counſel in the Marches.*

Wat laeger aen de *Temdus* ziet men *Burford*, het welk gekomen is van de nakomelingen van Theodoricus *Say* aen Robert van *Mortimer*, en van zijn nakomelingen insgelijx aen

Burford.

Cornwaile. aen Galfred van *Cornwal*, de welke zijn geſlacht tot Richard, Graef van Cornwal, en Koning der Alemannen betrokken heeft, wiens ſtam tot op deze tijden met de naem van Baronnen, maer niet met de waerdigheyt van Parlaments-Baronnen, gebloeyt heeft. En *Bedford* wordt van den Koning bezeten, als men in de Inquiſitie leeſt, om vijf mannen te vinden voor 't heyr van Walles, en door den dienſt van een Baronnye. En die gene, op dat ik dit in 't voorby-gaen aenteekene, welke een heele Baronnye bezaten, wierden eertijdts voor Baronnen geacht; en, als zommige geleerden in ons Burger-recht behaeght, Baron en Baronnye (als Graef en Graefſchap, Hertogh en Hertoghdom, Koning en Koning-rijk) zijn een-aertigen geweeſt.

Inq. 40. *E.* 3.

Baron en Baronnye een-aertigen.

De *Temdus* nu Shrop-shire verlatende, zoo wellen byna aen haer oevers ten noorden eenige kleyne heuvelen op, *Cleehill* genoemt, zeer geprezen door 't voort-brengen van de beſte garſt, ook niet zonder yzer-aderen, aen welker afſchrapſelen, in 't wijxken *Cleybury*, Hugo van *Mortimeer* een kaſteel gebout heeft, 't welk de tweede Henrijk terſtont zo verdelgt heeft, mits het een voedſterken van oproer was, dat 'er heden naeulijx de teekenen van overigh zijn: en *Kinlet*, alwaer de *Blunts* gebloeyt hebben. Voorwaer de naem der *Blunts*, van het geele hayr herkomſtigh, is in deze wijk zeer vermaert, en haer geſlacht edel en oudt geweeſt, en welker takken wijdt verſpreyt zijn. Daer na hebben wy *Brugmorfe*, gemeenlijk *Bridgnorth*, aen de rechter oever van de *Severn* gezien, alzoo genoemt van de Burg, en het bygelege boſch *Morfe*, daer het te vooren ſlechtlijk *Burg* genoemt wierd, beſchermt door muuren, een graft, een groot kaſteel, en door de *Severn*, de welke hier zeer diep tuſſchen de klippen door-vloeyt, en gelegen op een rots, waer uyt de wegen, naer 't opper-deel der ſtadt vliedende, gehouwen zijn. Eerſt heeft het Ethelfleda, Vrou der Merciers, gebout, en Robert van *Beliſmo*, Graef van Shrop-shire, heeft het met een muur om-geven, en is, op de aert der plaets ſteunende, van de eerſte Henrijk af-gevallen, gelijk namaels Rogier van *Mortimer* van de tweede Henrijk; maer beyde met ongelukkiger uytkomſt, beyde tot over-gaef gedwongen, en beyde tot ſchrik gebracht. In dezes belegering (als men in de Iaer-boeken leeſt) zoud de tweede Henrijk met een pijl door-ſchoten geweeſt zijn, had Hubert van *S. Clare*, een Edel-man, en den Koning zeer gunſtigh, niet daer tuſſchen gekomen, en de pijl en de doodt voor den Koning ontfangen. Te voren had Radulf van *Pichford* zich hier zo kloeklijk gedragen, dat de eerſte Henrijk hem het kleyne *Brug*, hier in de buurt gelegen, gegeven heeft, door den dienſt van drooge houten te vinden tot de kamer van 't kaſteel van *Brug*, op des Konings aenkomſt. Weynigh hier van af is *Willeley*, eertijdts de woon-plaets van Warnar van *Willeley*, van wiens nakomelingen het door de *Harleys*, en *Peshals* tot het doorluchtigh geſlacht van *Lacon* gekomen is, het welk door houlijken eertijdts met de erfgenaem van *Paſſelew*, en nu onlangs met de bezittingen van I. *Blunt*, Ridder van *Kinlet*, zeer verrijkt is.

Cleehill.

Blunt *in 't Noormans geel hayr.*

Bridgmorfe.

Willey, oft Willeley.

Lacon.

Daer zijn insgelijx noch andere ſteden en kaſteelen in deze wijk doorgaens, naemlijk *Newcaſtle*, *Hoptoncaſtel*, *Shipton*, en aen de rivier *Corve*, *Corvesham*, 't welk Wouther van *Clifford* gehadt heeft door de gift van de tweede Koning Henrijk; *Brancroft*, en *Holgot*, gemeenlijk *Howgate*, 't welk eertijdts aen de *Manduts*, daer na aen Robert *Burnell*, Biſſchop van Bathon, behoort heeft, en daer na aen de *Lovels*. Wat hooger zijn *Wenlocke*, nu door de kalk, onder de tweede Richard door een koper-mijn bekent. Maer in de Saxſche eeuw veel bekender door de zeer oude wooning der Nonnen, alwaer de zeer heylige maeght Milburga geleeft heeft, en begraven light: welke Graef Rogier van *Montgomery* herbout, en met Munniken vervult heeft. *Acton Burnell*, een kaſteel der *Burnels*, en namaels der *Lovels*, onder de eerſte Edward vereert met een vergadering van 't Parlament. Dit geſlacht der *Burnels* is eertijts zeer vermaert en oud geweeſt, en meeſt van dien voornoemden Biſſchop verrijkt. Doch het is onder 't gebied van de tweede Edward vergaen, als de erfgenaem Machteld trouwde aen Ian *Lovell*, en ten tweeden aen Ian *Haudlow*, wiens zoon Nicol zich de naem van *Burnell* aengenomen heeft, van wien de *Ratcliffs*, Graven van Suſſex, en andere haer geſlacht trekken. Naeulijx duyzent ſchreden van hier light *Langley*, laegh gelegen in een boſſige warande, een wooning van het geſlacht van *Lea*, het welk zich onder de doorluchtighſte en oudtſte in deze wijk rekent. Hier naby is *Condover*, een Mayery, eertijdts van de *Lovels*, doch onlangs van Thomas *Owen*, Iuſticier der gemeene wille-keuren, en zeer groot liefhebber der geleertheyt; maer de zelve is nu zachtlijk in Chriſtus geſtorven, en heeft een zoon na-gelaten, den Ridder Rogier, door zijn veelvoudige geleertheyt, zoo groot een vader zeer wel waerdigh. Doch het wordt van den Koning bezeten (als men in de handt-veſten leeſt) op den hals, om te vinden twee voet-knechten op eenen dagh in het heyr van Walles, ten tijde van oorlogh. Doch dit teeken ik daerom eens voor al aen, op dat men verſta, dat de Edelen in deze wijk haer Leeningen van den Koning bezeten hebben, op dat zy gereet zouden zijn, om met zoldaten de landt-palen te beſchermen, zoo dikwijls de oorlogh tuſſchen de Engelſen, en die van Walles ontſtond. Hier by is het dorpken *Pitchford*, (welk eertijdts het oudt geſlacht van *Pitchford* benoemt heeft, en nu bezeten wordt van R. *Oteley*,) het welk onze voor-ouders van de pik-bron alzoo genoemt hebben, mits zy geen zwavel-kolk van kley onderſcheydden. Want aldaer is op de plaets van een byzonder perſoon een bron, waer op daeghlijx klare zwavel-kalk, hoe naerſtelijk dat men 't daer af-ſchuymt, zwemt, even als in 't Aſphaltiſche meyr van Iudeën, in het ſtaende water van Samoſaten, en in de zilver-bron van Sicilien; maer de inwooners gebruyken 't niet als in de plaets van pik. Doch of het krachtigh is tegen de vallende ziekte, en kracht heeft om de wonden t'zamen te trekken en te heelen, &c. als dat Ioodſche, heeft niemant, dat ik weet, tot noch toe beproeft. Meêr ten ooſten ziet men het nu vervallen kaſteel *Pouderbache*, eertijdts *Purlebache* genoemt, de wooning van Radulf *Butler*, jongſte zoon van Radulf *Butler* van *Wem*, van wien de *Butlers* van *Woodhall*, in 't Graefſchap van Hertford haer geſlacht trekken. Hier by ſtrekt zich wijdt tuſſchen de bergen het boſch, *Hukſtow forreſt* genoemt, alwaer by *Stipertons* heuvel zich groote bergen van ſteenen, en even als klippen met hoopen verheffen, de Britannen noemenze *Carneddau tewion*. Nochtans durf ik niet wel giſſen met anderen, dat deze van die zelve geweeſt zijn, welke Giraldus Cambrenſis met deze woorden te kennen geeft: De laetſte Haraldus heeft zelf te voet, en met een troep te voet en lichte wapenen, en met koſt zijner vaderlant gelijkvormigh, zo kloeklijk gantſch Walles om-gegaen, en door-drongen, dat hy naeulijx eenige levendigh gelaten heeft. Tot teeken en gedachtnis van wiens zege men veel ſteenen in Walles, na de oude wijs in hoopen opgericht ter plaetſen, daer hy verwinner geweeſt had, hebbende duſdanige ingeſnede letteren, vint:

Lib. Inq.

Guil. Malmeſ.

Acton Burnell.

Baronnen Burnell.

Langley.

Condover.

Pitchford.

Een zwavel-bron.

Poudorbach.

Stipertons.

HIC FVIT VICTOR HARALDVS.

Dat is:

Hier is de Verwinner Haraldus geweeſt.

Meêr ten noorden light het kaſteel *Caurſe*, welk de Baronnye van Pieter *Corbet* was, van wien zy gekomen is tot de Baronnen van Stafford: en het zeer oude hier naby-gelege *Routon*, aen de weſter-grenzen des landts, niet vêr van de *Severn*, 't welk eertijdts aen de *Corbets*, en nu aen 't oude geſlacht der *Liſters* behoort. Doch te vooren quam het Ian *Le Strange* van *Knokking* toe, tot wiens ſpijt Leolin, Vorſt van Walles, het zelve ter aerden geſlecht heeft, als men leeſt in 't leven van Folco *Fitz-Guarin*. In de Roomſche eeuw heeft het met de zelfde naem gebloeyt, by Antoninus RVTVNIVM genoemt; en wy konnen hier in niet valſch zijn, dewijl de naem en de wijdt-gelegenheyt, die hy van de zeer wel-bekende ſtadt *Vriconio* ſtelt, zeer juyſt over-een-komt. Hier by zijn het kaſteel *Abberbury* en *Watlesbury*, het welk van de *Corbets* tot het Edel en Ridderlijk geſlacht der *Leighton*s gekomen is. Doch ſchijnt het de naem van die Burgermeeſterlijke en Koninglijke wegh *Watlingſtreat* gekregen te hebben, de welke hier langs tot in 't uyterſte van Walles gelegen heeft, als Ranulphus Ceſtrenſis getuygt, door twee ſteden, na die gemeene ſtraet *Strettons* genoemt; tuſſchen welke, in een dal, noch de vervalle muuren zijn van een oudt kaſteel, *Brocards* kaſteel genoemt, en met groene weyden, welke voor-tijdts viſſcheryen geweeſt zijn, omheynt. Maer deze en andere kaſteelen, welke ik naculijx tellen kan, zijn niet door de verwoetheyt der oorlogh; maer door de zorgelooze vrede, en verloope jaren eyndlijk over-wonnen, meeſtendeel vervallen.

Caurſe.

Routon.

Rutunium.

Watlesbury.

Brocards caſtle.

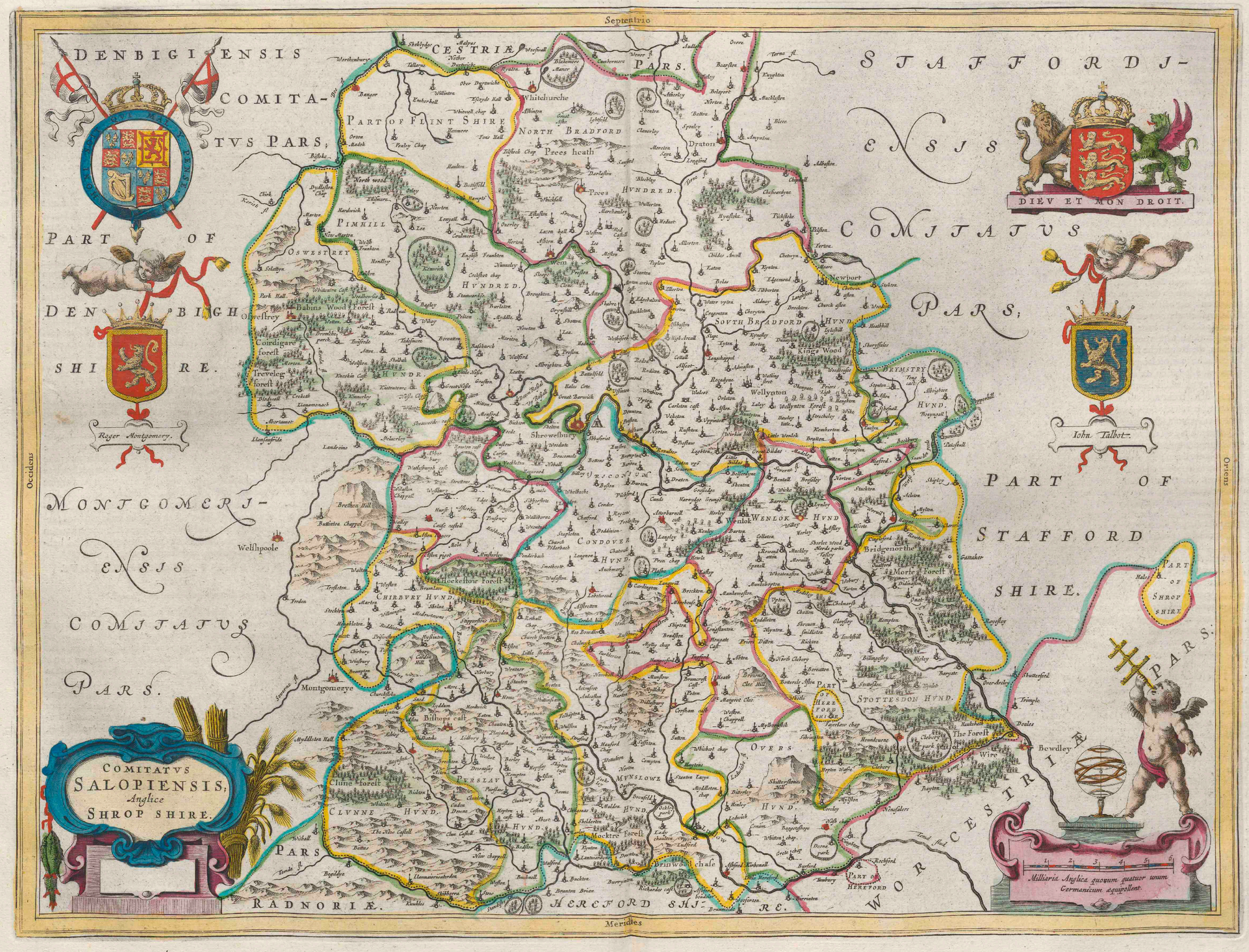
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
DENBIGIENSIS COMITATVS PARS;
PART OF DENBIGH SHIRE.
Roger Montgomery.
MONTGOMERIENSIS COMITATVS PARS.
COMITATVS SALOPIENSIS, Anglice SHROP SHIRE.
STAFFORDIENSIS COMITATVS PARS;
DIEV ET MON DROIT.
Iohn Talbot.
PART OF STAFFORD SHIRE.
PART OF SHROP SHIRE
WORCESTRIÆ PARS.
HEREFORD SHIRE.
RADNORIÆ.
CESTRIÆ PARS.
PART OF FLINT SHIRE
NORTH BRADFORD
Prees heath
PIMHILL
OSWESTREY
HVNDRED.
SOVTH BRADFORD HVND.
Newport
Wellynton
Shrowesbury
Wenlok
WENLOK HVND
CONDOVER HVND.
CHIRBVRY HVND.
Hockestow Forest
Bridgenorth
Morfe Forest
STOTTESDON HVND.
OVERS HVND.
MVNSLOWE HVND.
PVRSLAV
CLVNNE HVND.
Clune forest
Bishops cast
Mocktre Forest
Brinwood chase
Bewdley
The Forest
Wire
Welshpoole
Montgomerye
Milliaria Anglica quorum quatuor unum Germanicum æquipollent.

Laet ons nu, de rivier over-varende, tot het deel, welk aen deze zijd van de *Severn* light, komen, het welk wy gezeyt hebben den *Cornavien* eygen geweeſt te zijn. Dit deelt de rivier *Terna*, van 't noorden naer 't zuyden af-loopende, wederom eenigzins in twee deelen, welke rivier alzoo genoemt is, om dat zy uyt een wijdt meyr (welke wy in onze tael *Tearnes* noemen) tuſſchen Stafford af-vloeyt. In 't herwaerſte oft ooſterlijke van deze deelen, daer de *Severn* met de *Terne* verzelt wort, is VRICONIVM geweeſt, zo wort het van Antoninus genoemt, welk van Ptolomæus VIROCONIVM, van Ninnius *Caer Vruach*, van de Engel-Saxen Wꝑekenceaꝑtep, en van ons *Wrekceter*, en *Wroxceter* geheeten wordt. Der *Cornavien* voorneemſte ſtadt, en van de Romeynen, zoo 't ſchijnt, gebout, als zy dezen oever van de *Severn* ſterkten, mits de rivier hier, en niet elders lager na de mont, waadbaer en ondiep is. Maer deze ſtadt is, door de Saxiſche oorlogh verſcheurt, door de Deenſche geheel vervallen, en is nu een zeer kleyn dorpken van boeren, en vertoont aen de ploegers dikwijls Roomſche penningen, als getuygen van haer oudtheyt. Wy hebben hier niets gezien, als eenige ſtukken der veſten, (zy noemen 't gemeenlijk *the old worke of Wroxceter*) de welke van metſel-ſteenen, uytwendigh met der Britannen zevenvoudige orde onderſcheyden, en van binnen met boogen op-gebout waren. Ter zelver plaetſe, daer deze dingen zijn, giſſen wy uyt de oneffenheydt der plaets, de dijken, en de hier en daer verſtroyde ſteen-hoopen der veſten, dat een kaſteel geweeſt zy. Daer de plaets der ſtadt, en die wel ruym genoeg geweeſt is, verzwart de aerde meêr als elders, en brengt in overvloedt de beſte garſt van deze gantſche wijk voort. Hier by heeft, na wy verſtaen hebben, die Roomſche krijgs-wegh, met de naem van *Watlingſtreat* bekent, oft langs een ondiepte, oft langs een brug, wiens grondt-veſten onlangs een weynigh hooger ontdekt zijn, als zy een viſch-heyning (een *Weer* genoemt) in de rivier ſtelden, recht naer *Strattons*, dat is, *de ſteden aen de ſtraet*, waer van wy ſlus gewagh maekten, geleyt hebben, doch met een min ſchijnbare dijk. Dezes *Viroconiums* oude naem vertoont zich uytdruklijker in de naeſte bergh, *Wrekenhill* genoemt, andere noemenze *Gilberts bergh*, van wiens top, welke aen een zeer geneuglijk dal over-hangt, een zeer aengenaem uytzicht op het onderworpen landt zich rondom opent. Deze heuvel loopt zeer verre, zijnde met boomen bekleet, en aen de zelve, daer de *Severn* loopt by *Buldewas*, gemeenlijk *Bildas*, heeft een vermaert klooſter gebloeyt, eertijdts de begraef-plaets van het doorluchtigh geſlacht der *Burnels*, welke Schuts-heeren van 't zelve geweeſt zijn. Wat hooger is een wooning van de gelegenheyt aen de gemeene ſtraet, oft heyr-baen, *Watlingſtreet* genoemt. En hier beneven ziet men de overblijfſels van het kaſteel *Dalaley*, het welk de tweede Koning Richard, Richard Graef van Arondel verbannen zijnde, met de macht des Parlaments gevoeght heeft aen het Vorſtendom van Ceſter, welk hy op-gerigt heeft. En niet vêr aen de voet van dezen bergh light in een laegh dal, aen die Roomſche krijghs-wegh, het vlexken *Okenyate*, wel bekent door een overvloedige ader van Steen-koolen, op de zelfde wijtgelegenheyt, als Antoninus *Vſocona*, zoo van *Viroconium*, als van *Pennocrucium* afſcheyt, zoo dat buyten twijffel dit *Okenyate*, dat *Vſ-ocona* geweeſt zy. Ook ontkent zulk de naem zelf niet, want dit woort *Ys*, welk by de Britannen laeger betekent, ſchijnt daer by-gevoeght om haer laeger gelegenheydt te betekenen. Aen de andere kant, onder dezen heuvel, ziet men het kaſteel *Charleton*, eertijdts den *Charletons* toebehoortigh, welke Heeren waren van *Powis*, en meêr ten ooſten naeſt aen Stafford *Tong caſtle*, eertijts *Toang*, het welk de *Vernons* noch onlangs herbouwt hebben, gelijk ook het Collegie in de ſtadt, dat de *Penbrigs*, als ik gelezen heb, eerſt gegront hebben. En de inwooners vertoonen hier niet meêr als een klok, welke in de gantſche buurt om zijn grootte zeer vermaert is. Hier by light *Albrighton*, onder 't gebiedt van de eerſte Edward een woon-plaets van Radulf van *Pichford*, doch nu van de *Talbots*, de welke uyt het huys der Graven van Shrop-shire geſproten zijn.

Stratton. *Wrekenhill.* *Bildas.* *Dalaley.* *Vs-ocona.* *Okenyate.* *Charleton.* *Tong.* *Pichford.*

Over de rivier *Terne* light op den oever der zelve *Draiton*, alwaer in de hitte der burgerlijke oorlogen tuſſchen het huys van Lancaſter en York, een bloedige ſlagh, den Edelen van 't landt van Ceſter zeer ſchaedlijk, geſlagen was. Want die, ſchoon men byna met even-gelijk avontuur geſcheyden heeft, zijn, mits zy, twee-ſpaltigh, het met beyde partyen hielen, meeſt gebleven. Daer beneden light *Hodnet* na genoegh aen de *Terne*, het welk eertijdts Edel-lieden van de zelfde naem tot inwooners gehad heeft, van welke het erflijk door de *Ludleys* tot de *Vernons* gekomen is. 't Wierd eertijdts bezeten van de Heerlijkheyt van *Montgomery*, door den dienſt van te zijn Seneſchal van de zelve Heerlijkheyt. De *Tern* daer na, voorby eenige boere dorpkens geloopen zijnde, ontfangt tot zich het rivierken *Rodan*, en valt na weynig mijlen by *Vriconium*, waer van ik terſtont geſproken heb, in de *Severn*. Aen deze *Rodan*, als zy noch dicht by haer bron is, light *Wem*, alwaer de tekenen van een eertijdts begonnen kaſteel getoont worden. Dit is in de eerſte tijden der Noormannen een Baronnie geweeſt van Willem *Pantulf*, van wiens nakomelingen zy eyndlijk gekomen is tot de *Butlers*, en van deze, door de *Ferrers* van *Ouſley*, en de Baronnen van *Greyſtoke*, aen de Baronnen *Dacre* van *Gilleſland*. Niet vêr van hier is op een boſſchige heuvel, of liever klip, eertijdts *Rad-cliffe* genoemt, in een zichtbare gelegenheyt een kaſteel, van zijn roodachtige ſteenen *Red caſtle*, en by de Noormannen *Caſtle Rous* genoemt, eertijts de woonplaets der *Audleys*, door de beſchenking van Machtild *le Strange*. Maer nu is 'er niets, als de verlate veſten, overigh. Naeulijx duyzent ſchreden van hier light het byna verteerde lijk van een verſtorve ſtedeken. Doch zijn oudtheydt en bouwers betuygen de Roomſche penningen, en die vloer-ſteenen, welke de Romeynen gebruykt hebben. De gebuuren noemen 't *Bery*, als of zy zeyden Burg, en zeggen dat het in de Arthuriſche tijden zeer vermaert geweeſt is.

Draiton. 1459. *Inq. a.* 10. *E.* 2. *Wem.* *Red caſtle.*

Daer na ziet men aen de zelfde rivier *Morton Corbet*, 't kaſteel der *Corbets*, alwaer by ons gedenken Rob. *Corbet*, door liefde der bou-konſt verrukt, zeer heerlijke huyzingen begonnen heeft, om ruymer en aenzienlijker te woonen, als hem de doot terſtont verhuyzen, en zijn onvolmackt werk verlaten dede. Deze *Corbets* zijn in dit lant van ouden Adel, en hebben veel erf-gronden door leen-recht van Rogier van *Montgomery*, Graef van dit landt, omtrent den inval der Noormannen bezeten, te weten Rogier, de zoon van *Corbet*, heeft bezeten, *Huelebec*, *Hundeſlit*, *Actun*, *Fernlegh*, &c. Robert de zoon van *Corbet* in *Vleſtanſton*, *Rotlinhop*, *Branten*, *Vdecot*. Meêr ten zuyden light *Arcoll*, de wooning van het doorluchtige huys der *Newports*, en hier by 't klooſter *Hagmond*, 't welk de *Fitz-Alanen*, zoo niet gebout, nochtans zeer grootlijx begiftight hebben. Niet veel laeger aen de *Severn* light zeer genoeghlijk de allerdoorluchtighſte ſtadt van dit lant, geſproten uyt den ondergang van het oude *Vriconium*, welke wy *Shrewsbury*, en *Shrowsbury* met een verſacht woort heden noemen, daer onze voor-ouders de zelve bynaer bijnagenoemt hebben, om dat het een met boomen dicht bezette heuvel geweeſt was. In welken zin ook de Grieken haer *Beſſa*, en de Britannen deze ſtadt ook *Pengwerne* genoemt hebben, dat is, *het hooft van een Elzen-boſch*, gelijk hier ook een edel Palleys van de zelfde naem geweeſt is. Maer van waer het nu by haer *Ymwithig*, en by de Noormannen *Scropesbery*, *Sloppesbury*, en *Salop*, en met een Latijnſche naem *Salopia* genoemt werdt, is voor my geheel verborgen, het zy van die oude naem *Scrobbes-berig* verſcheydlijk verdraeyt. *Ymwithig*, meenen nochtans zommige, in de Britanſche tael ervaren, alzoo genoemt te zijn als *Behaeghlijkheyt*, van 't Britanſche woort *Mwithaw*, en dat het de Barden zoo genoemt hebben, om dat het den Vorſten van Walles eertijts boven al behaeghde. Het begrijpt een roodachtigen heuvel, en de *Severn* loopende onder door twee ſchoone bruggen, en zich byna in een kring trekkende, omringt het alzo, dat het een kleyn ſmal landeken te wijten heeft, dat het geen eylandt zy. Waer van onze oude Dichter Lelandus:

Morton Corbet. *Corbet', een voor-naem.* *d'Abdy van Hamond.* *Shrewsbury.* *Lelandus.*

De daken van Pinguern verſchijnen zonderling,
De ſtadt light midden-vloedts als in een halve ring,
Zwelt door een kleyn geberght, is op twee bruggen ſtout,
Krijgt in haer moeders tael haer naem van 't Elzen-wout.

Ook is zy niet alleen ſterk van natuuren, maer ook door de konſt. Want Rogier van *Montgomery*, aen wien zy door de gift van den *Conqueſteur* geraekt was, heeft op een verheve heuvel, daer zy zich ten noorden ſtrekt, na dat hy 'er omtrent vijftigh huyzen vernielt had, een kaſteel gebout; en zijn zoon Robert heeft, als hy van de eerſte Henrijk afviel, de ſtadt met veſten ombolwerkt, daer zy van de rivier niet beſchermt wordt, welke nochtans noyt eenigh vyandigh

digh gewelt, dat ik weet, als in de Baronnen oorlogh tegen Koning Ian uyt-geſtaen hebben. In de eerſte tijden der Noormannen was zy genoeg bebout en bewoont; want, gelijk wy in het Schat-boek van Engelandt gelezen hebben, zy bracht jaerlijks op VII ponden, en XVI ſchellingen van *Gablo*, daer wierden geſchat CCLII burgers, van de welke twaelf gehouden waren by de Koningen van Engelandt te waken, als zy in deze ſtadt waren, en zoo veel hem te verzellen als zy ter jacht gingen. Het welk ik geloof dacrom ingeſtelt te zijn, om dat eenige jaren te voren Edrik *Streona*, Hertogh der Merciers, een man door alle ſchelmeryen zeer bekent, den Vorſt Afhelmus hier onder 't jagen uyt een hinderlaegh omgebracht heeft. In welke tijdt (als dat boeck getuygt) de gewoonte in deze ſtadt in zwang gegaen heeft, dat een vrou op allerley wijs een man nemende, zoo zy een weduwe was, den Koning XX ſchellingen gaf, zoo zy een vrijſter was, X ſchellingen, op wat wijs zy ook een man nam. Voorts, op dat ik weder ter zaek keer, die Graef Robert heeftze niet alleen met veſtingen, maer ook met andere gebouwen, zoo gemeene als byzondere, hermaekt, en heeft 'er een zeer ſchoon klooſter ter eeren van S. Pieter en Paulus geſticht, aen welk hy vele bezittingen vergunt heeft, en met de zelve ook de kerk van S. Gregorius, met zodanigh een bezitting, naemlijk (ik ſpreek uyt de byzondere hiſtori van 't klooſter) dat als de Kanunniken, die in de zelve Præbenden hadden, quamen te ſterven, zoo zouden de Præbenden in het geſagh der Munniken komen. Waer uyt geen kleyn geſchil gerezen is; want de zonen der Kanunniken hebben tegen de Munniken gepleyt, om haer vaderen in de Præbenden na te volgen. Want op die tijdt trouden de Prieſters en Kanunniken in Engelandt; en het was een gebruyk, dat de kerklijke dienſten door recht van maeghſchap erflijk af-daelden. Maer dit geſchil is onder de eerſte Henrijk bygelegt, mits 'er ten dien tijde wetten geſtelt wierden, dat de erfgenamen in de kerken-dienſt niet mochten navolgen, en de Prieſters niet trouwen. In de navolgende tijdt zijn hier ook andere kerken ontſtaen, op dat ik de klooſteren der Dominicanen, Franciſcanen, en Auguſtijnen nalate, welke de *Chartlons*, *Ienevils*, en *Staffords* geſticht hebben; daer waren twee Collegie-kerken, een ter eeren van S. Ceada met een Deeken, en X Proveniers; de andere ter eeren van Maria inſgelijx met een Deeken, en IX Proveniers opgeright. Doch heden is het een treflijke, volkrijke ſtadt, vol van koopmans waren, rijk door der burgeren naerſtigheyt, in laken te bereyden, en den handel met Wals-Engelſen. Want het wort van Walen en Engelſen bewoont, de welke beyde talen gebruyken; en onder anderen hier meeſt door vereert zijn, dat zy het talrijkſte School om kinderen te leeren van gantſch Engelant hebben, voor de welke Thomas *Aſton*, de eerſte School-heer, en een zeer goedt en oprecht man, een zeer eerlijk jaer-gelt door zijn vlijt verkregen heeft. By deze ſtadt, als de jonge Henrijk *Perk* een oproerigh gemoet tegens den vierden Henrijk op-genomen had, en nu deze veſten bevechten zoude, het welk hy in allerwijs voor-nam, zoo heeft hem een machtiger avontuur verdreven. Want de Koning drong hem onvoorziens met een heyr van achteren, tegen den welken de jongeling moedighlijk invallende, is na een bang en zwaer gevecht, aen de zege wanhopende, in zijn beſtemde doodt geloopen. De plaets noemen zy noch *Battlefield* na den ſlagh, alwaer de overwinnende Koning een kapelleken met een Prieſter oft twee beſtelt heeft, om vergeving van zonden, voor die in die ſlagh gebleven waren, te verwerven. Dit *Shrewsbury* light van de Aſoriſche eylanden XX graden, XXXVII minuten; van den Evenaer LII deelen, LIII minuten.

Præbenden erflijk opgeeragen.

1401. *De ſlagh by Shrewsbury.*

Battlefield.

Uyt deze ſtadt (ik weet niet of het de pijne waerdt, en tot ons voornemen ſchijnt te gedenken) is in 't laetſte van het CIↃ IↃ LI jaer voort-gekomen die doodlijke ziekte, het Engels-zweet genoemt, de welke terſtont het gantſche Rijk door-loopende, heeft een groote neêrlaegh, inzonderheydt van bejaerde perſonen, verwekt; want door dit zweet bevangen zijnde, zoo zijn zy nae 't verloop van een natuurlijken dagh oft geſtorven, oft gezont geworden. Doch daer is tot een daedlijk middel tegen gevonden, dat die over-dagh van 't zweet bevangen wierden terſtont in haer kleederen gingen liggen, en die 't over-nacht en in 't bedt kregen, moeſten ruſten, en in vier-en-twintigh uuren niet van de plaets verroeren, en door-gaens wakker liggen. Van waer deze ziekte ontſtaen is, weten zelfs de geleertſte Artſen niet zeker. Daer zijn 'er die 't aen de krijt-achtige aerde van Engelant (daer 't nochtans niet als op weynige plaetſen krijtachtigh is) wijten. Door eenige vochtige t'zamen-ſtellingen (zeggen zy) geſchiet het dat de dampen uyt de aerde verheven worden, en de zelve zijn wel zeer dun, maer nochtans verdorven, de welke ook een dunne en tedere beſmetting aen brengen, welx gelijkvormigheydt is oft tot de geeſten, oft tot het dunne ſchuym, welk op het bloedt drijft. Doch wat de oorzaek zy, 't is zeker dat de gelijkvormigheydt van die beſmetting is tot het dunne des bloedts: waer door op een dagh oft de ziekte, oft de zieke eyndight. Maer laet dit anderen onderzoeken: ik heb gemerkt dat deze ziekte in de vorige eeuw Engelandt driemael door-loopen heeft, (ik twijffel nochtans niet of zy heeft het ook eertijdts door-loopen, ſchoon 'er niet van gewaeght zy) eerſtlijk in het CIↃ CCCC LXXXV jaer, in welk de zevende Henrijk eerſt aenving te heerſchen, weynig nae een groote t'zamen-voeging der hooge Zweef-ſterren in 't Scorpioen. Wederom, maer zachter, doch met een peſt verzelt in 't drie-en-dertigſte jaer daer na, naemlijk in 't CIↃ IↃ XVIII jaer, nae een groote tegenſtelling van de zelve in 't Scorpioen en den Stier, in welke tijt zy ook Neder- en Hoog-duytſlant gequelt heeft. Ten laetſten in dat CIↃ IↃ LI jaer nae 't verloop van het drie-en-dertighſte jaer, wanneer een andere t'zamen-loop van die Zweef-ſterren haer krachten in 't Scorpioen te werk ſtelden. Maer hier van meêr als genoegh, want het zullen maer kleynigheden ſchijnen aen die gene, welke der geleerde ervarenheyt niets toe-ſchrijven.

H. Fracaſtorius.

Beneven deze ſtadt trekt de *Severn* verſcheyde en vele bochten, en meeſt by *Roſſall*, alwaer zy omgevoert byna weêr in zich zelven keert; en is die ſoort van vaer-tuyg, welk de oudtheyt *Raten* oft *Vlotten* genoemt hebben, hier zeer gebruyklijk, te weten, balken met ruyge berden en latten t'zaem-gehecht, de welke met het af-loopen van de rivier alle zware laſten af-voeren; welker gebruyk en naem de onzen van den Rhijn in Duytſlant getrokken hebben, en noemenze alleens als de Duytſen *Floten*. Voorts liggen aen de rivier *Shrawerden*, eertijdts een kaſteel van de Graven van Arondel, en namaels van den allerheerlijkſten Thomas *Bromley*, noch onlangs Cancellier van Engelandt: *Knocking*, van de Heeren *le Strange* gebouwt, van de welke het erflijk tot de *Stanleys*, Graven van Derby, gekomen is; en dicht hier by *Neſſe*, (waer aen een ſcherpe klip met een vermaert hol light,) het welk de tweede Koning Henrijk met *Cheſwarden* gegeven heeft aen Ian *Le-Strange*, van den welken af-gekomen zijn de doorluchtige geſlachten der *le Strangen* van *Knocking*, *Avindelegh*, *Elleſmer*, *Blakmere*, *Letheham*, en *Hunſtanton* in Nortfolk. En van die van *Knocking* is het erf-goedt, als de laetſte zonder manlijk oor geſtorven was, door zijn eenige dochter Ioanna, de huys-vrou van Georg *Stanley*, tot de Graven van Derby gekomen. Wat verder van de rivier, aen de weſt-grenzen des landts, light *Oſweſtre*, oft *Olſwaldſtre*, in 't Britans *Croix Oſwalde*, een ſtedeken met een graft en muur beſloten, en geſterkt met een kleyn kaſteel, doch gelukkig in koophandel, byzonder in dun en fijn geweve Walſche lakenen, van de welke hier weeklijx een groote hoop vertiert worden. Het heeft zijn naem van Oſwald, Koning der Nordanhumbren, (daer 't te vooren *Maſerfield* genoemt wierd) den welken Penda, de Heydenſche Vorſt der Merciers, hier in een zware ſlagh en gedoot, en doot met de hooghſte wreedtheyt verſcheurt heeft. Waer van de genoegh oude Chriſtlijke Dichter van hem aldus zingt:

Rates, gemeenlijk Flotes.

Shrawerden.

Knocking.

Neſſe.

De Baronnen Le-Strange.

Oſweſtre.

Welsh cottons.

642. *Oſwald gedoot.*

Wiens af-geſneden hooft, wiens af-geſnede leden,
De wreede Penda aen drie palen hechten dede,
Om toonen met der daet aen al en iegelik,
Door zulk een groulijkheyt een voor-beelt van zijn ſchrik,
En dat die Koning, ſteeds vol zaligheyts geprezen,
Vol ellends en vol ramps te rijp mocht zijn bewezen.
Maer 't miſt hem beyde. Want Oſwius vreeſde niet,
Te wreken van zijn broêr al 't uyt-geſtaen verdriet,
Ook kon hem's Konings ramp van opzet niet verzenden,
Die zaligh is, vermits hy eens en zonder ende
De bron van alle goet geniet.

Doch het ſchijnt zijn eerſte oorſprong uyt den Godsdienſt gehad te hebben; want de Chriſtenen van die tijdt hebben deze plaets voor zeer heyligh gehouden, en Beda getuyght, dat hier, daer Oſwald gebleven is, veel wonderen

Ziet in Northumberlandt.

geschiet zijn. Madocus, de broeder van Mereducus, (gelijk'er staet by Carodocus Lancabernensis) heeft het gebouwt, de *Fitz-Alanen*, Noormannen, namaels Heeren van 't zelfde, en Graven van Arondel, hebben 't met vesten omringt. En heeft gevoelt, dat de verduysteringen der Zon in den Ram zeer schaedlijk zijn, want in 't CIↃ IↃ XLII, en CIↃ IↃ LXVII jaer, als de verduysteringen der Zon haer krachten in den Ram in 't werk stelden, zoo heeft het zeer zware branden uyt-gestaen. Want na nocht een jonger verduystering, heeft zich de brant zoo wijdt uyt-gestrekt, dat 'er omtrent tweehondert huyzen in de stadt en voor-steden verbrant zijn. Hier by is een heuvel in 't rondt met een drie-dubbele graft omringt, den welken zy *Hen-dinas*, dat is, *het oude Palleys*, noemen. De gebuuren beweeren dat het een stadt geweest is; nochtans zijn 'er andere, die willen, dat het Pendas oft Oswalds leger-plaets geweest is. Naeulijx drie duyzent schreden van hier is *Whittington*, noch onlangs een kasteel der *Fitz-Guarinen*, dewelke van Guarin van *Metz*, Lotthringer, af-gekomen zijn, en hy heeft de erfgenaem van Willem *Peverell*, die gezeyt wordt *Whittington* gebout te hebben, tot zijn huys-vrou gehadt, en daer by geteelt Fulco, den vader van die vermaerde Fulco *Fitz-Guarin*, wiens twijffelachtige en verscheyde avontuuren in den oorlogh by onze voor-ouders in groote verwondering geweest zijn. En onder 't gebiedt van den derden Henrijk was aen Fulco *Fitz-warin* de vryheyt gegeven, om het kasteel van *Whittington* volkomelijk te bevestigen, als blijkt uyt de vijfde Clausul. van den derden Henrijk. Dezer Baronnen waerdigheyt is eyndlijk in een vrou vergaen, en door *Hanckford* tot de *Bourchiers*, en nu in de vorige eeuw aen de Graven van Bathon gekomen. Hier by heeft zekere Wrenoc, de zoon van Meuric, eenige hoeven gehadt, dewelke voor zijn dienst moest zijn *Latimer* tusschen de Engelsen en Walen, dat is, een *Tael-man*. Het welk ik (uyt de oude Inquisitie) hier aenteken, op datmen versta, wat die naem van *Latimer* bediede, 't welk byna niemant geweten heeft, daer zy in dit Rijk zeer vermaert is. Aen de noordgrenzen van dit land zietmen eerst *Shenton*, de woon-plaets van het doorluchtige huys der *Needhams*, en daerna *Whitechurch*, oft het witte klooster, vermaert door eenige Graven der *Talbots*, maer inzonderheyt door dat van dien Engelsen Achilles, Ian *Talbott*, de eerste Graef van Shrop-shire uyt dit geslacht, wiens graf-schrift, op dat de lezer de wijs der graf-schriften van yder eeuw bezie, ik hier by zal voegen, hoewel aen zoo een Heldt minst waerdigh:

Verduysteringen in den Ram.

Whittington.

Het leven van Fulco in 't Frans beschreven.

De Baronnen van Fitz-warin.

Wat Latimer *beteekent.*

Whitechurch.

ORATE PRO ANIMA PRÆNOBILIS DOMINI, DOMINI IOANNIS TALBOTT, QVONDAM COMITIS SALOPIÆ, DOMINI TALBOTT, DOMINI FVRNIVALL, DOMINI VERDON, DOMINI STRANGE DE BLACK-MERE, ET MARESCALLI FRANCIÆ, QVI OBIIT IN BELLO APVD BVRDEWS VII JULII M CCCC LIII.

Dat is:

Bidt voor de ziel van den zeer Edelen Heer, Heer Ian Talbott, eertijts Graef van Shrop-shire, Heer van Talbott, Heer van Furnival, Heer van Verdon, Heer van Strange van Blakmere, en Maerschalk van Vrankrijk, dewelke gestorven is in den oorlogh by Bordews den VII *Julii*, M CCCC LIII.

Deze *Talbots* zijn voor vele jaren met het erf der Baronnen van *Le-Strange* van *Blakmere*, in deze plaets, door huysvrouwen recht verrijkt. Want die waren grens-Heeren in dit lant, en worden haer huyzen van *Blakmere*, van het zwarte meyr alzoo genoemt, hier naby half vervallen gezien. Aen dewelke vele heerlijkheden en rijkdommen geraekt zijn, door het houlijk met de dochter en tweede erfgenaem van Ian *Giffard* van *Brimsfeild*, dewelke in het lant van Gloucester van ouden Adel geweest is, en Machteld, de eenige dochter van de derde Wouther *Clifford*, tot zijn huys-vrouw gehadt heeft.

De Baronnen Le-Strange van Blakmere.

Meêr ten westen light het vette en vruchtbaere landeken *Ellesmer*, het welk, gelijk het Tijdt-boek van Cester getuygt, Koning Ian van Engelandt te gelijk met het kasteel aen Lewelin, Vorst van North-Walles, ten houlijk gegeven heeft, als hy hem zijn bastert-dochter ten houlijk gaf. Namaels is het tot het geslacht van *Le-Strange* gekomen. En nu heeft het tot zijn Baron Thomas *Egerton*, welken treflijk voorzichtigen en gantsch rechtvaerdigen man, de Koningin Elizabeth zich tot groot Zegel-waerer verkoren, en Koning Iakob met hem tot Cancellier te stellen, tot de hooghste top der getabbaerde waerdigheyt verheven, en te gelijk met de tijtel en heerlijkheydt van Baron van *Ellesmer* vereert heeft.

Ellesmer.

Baron van Ellesmer.

Nu kortlijk van de Graven van Shropshire: de eerste Willem heeft Rogier van *Belesmo*, oft *Montgomery*, tot de eerste Graef van Shrop-shire ingestelt, aen den welken hy ook vêr het meeste deel van dit Rijk toe-ge-eygent heeft. Dezen is nagevolght eerstlijk zijn oudste zoon Huigh, zonder kinderen in Walles gedoot, daer na zijn tweede zoon Robert, een man van beestachtige wreedtheydt tegen zijn eyge kinderen en gijzelers, dewelke hy met zijn eyge handen de oogen uyt-gesteken en gelubt heeft; maer eyndlijk, schuldigh aen de misdaedt van gequetste Hoogheydt, is van de eerste Henrijk in een eeuwige gevangenis geworpen, en heeft zijn verdiende straf voor zijn booze schelmeryen ontfangen; en zijn Graefschap is over-gedragen tot het houwlijx-goedt van de Koningin Adelizia. Eyndlijk na vele jaren heeft de zeste Henrijk, in 't twintighste jaer van zijn Rijk, Ian Heer van *Talbot*, den welken de natuur tot dapperheyt in den oorlogh scheen gebaert, en de wil geoeffent te hebben, met deze heerlijkheyt verrijkt. En in 't vier-en-twintighste jaer van zijn Rijk heeft hy den zelfden, dien hy Graef van Shrop-shire en Weisford noemt, ook met de tijtel van Graef van Waterford, met de Baronnie van *Dongarvan*, en het Seneschalschap van Ierlandt vergroot. Maer als hy in de slagh by Castillon in Aquitanien gebleven was, te gelijk met zijn jongste zoon Ian, Onder-graef van *l'Isle*, na dat hy vier-en-twintigh jaren een groot deel met zege-rijke wapenen door-loopen had, is hem nagevolght Ian, de zoon van een dochter en erfgenaem van Thomas *Nevill*, Heer van *Furnival*, dewelke, de vaendelen van het huys van Lancaster volgende, in de slagh by Northamton gebleven is. Van dezen is gesproten Ian, de derde Graef van Shrop-shire, en Gilbert, van wien de *Talbots* van *Grafton* af-gekomen zijn. Na de derde Ian is gevolght Georgius, na Georgius Franciscus insgelijx zijn zoon, welke de vader was van Georgius *Talbott*, Graef van Shropshire, een zeer heerlijk, en in groote dingen van 't gemeene best zeer verzocht man; wiens zoon Gilbert de plaets, hem van zijn voor-ouders nagelaten, heden met de hooghste luyster en deught bekleedt.

De Graven van Shropshire.

H. Huntingd. uyt 't boexken van de elenden des levens.

Ziet in Ierlandt.

In dit Landtschap zijn omtrent 170 *Parochien.*

CHES-

CHES-SHIRE.

HEt vijfde en laetſte van die landen, welke de CORNAVIEN van oudts bezeten hebben, is 't Graefſchap van Ceſter, in 't Saxiſch Ceſtepſcyne, gemeenlijk *Ches-shire*, en *the County Palatine of Cheſter*, om dat haer Graven Palatijnen recht gehadt hebben, en alle inwooners alleen in haer Leen waren, gelijk zy in des Konings Palatijn, op dat ik hier herhael 't gene ik van deze naem te voren gezeydt heb, was eertijdts een gemeene naem aen alle die gene, die in 's Konings Palleys eenigh ampt bedienden, en was Pals-Graef in die eeuw een tijtel van waerdigheyt, op-gedragen aen dien, welke te voren een Palatijn was, met macht om te oordeelen in zijn landt; en zoo wel zijn Edelen, toen Baronnen genoemt, als Vaſſalen waren gehouden in des Graven Palleys te komen, om hem raedt te geven, en zijn hof te vereeren.

Petrus Pithœus in Campaniæ deſcrip. I. Tilius.

Dit landt, als Malmesburienſis verhaelt, is ſchrael en arm van kooren, en inzonderheyt van terw, en overvloedigh in beeſten en viſſchen. Maer daer tegen zegt Ranulphus Caſtrenſis: Wat ook Malmesburienſis op 't zeggen van anderen gedroomt heeft, het is overvloedigh van allerley leeftocht, van koorn, vleeſch, viſch, en inzonderheyt van zeer goeden ſalm; het ontfangt en levert verſcheyde koopmanſchappen; want het heeft in zijn grens-landen zout-kuylen, mijnen, en metalen. Daer-en-boven zal ik 'er ook dit by voegen; die deught is in de weyden, dat hier zeer veel kaezen van zeer zoeten en geprezen ſmaek geperſt worden, als geenige in gantſch Engelandt diergelijk gemaekt worden, ſchoon zy hier vrouwen, in 't kaes maken wel ervaren, van af halen. En terwijl ik dit ſchrijf, zoo moet ik in 't voorbygaen my verwonderen, 't geen Strabo eertijdts in zijn tijdt geſchreven heeft, dat zommige onder de Britannen geen kaes konden maken; en dat zich Plinius namaels verwondert heeft, dat de Barbariſche volkeren, welk by melk leefden, in zoo veel eeuwen niet wiſten oft verachteden de gaef van kaes, de zelfde een weynigh verdikkende tot een lieflijke ſcherpheyt en vette botter. Waer uyt beſloten wordt dat de wijs van kaes maken van de Romeynen gekomen is. En hoewel dit landt in vruchtbaerheyt der aerde voor vele landen van Engelandt wijkt, zoo is 't nochtans boven allen een uytnemende voedtſter geweeſt van Adel; want daer is geen landtſchap in Engelandt, welk eertijdts meêr Edel-lieden te velde gebracht, en meêr Ridderlijke huyzen getelt heeft. Ten zuyden wordt het van Shrop-shire; ten ooſten van Stafford en Darby; ten noorden van Lancaſter; ten weſten van Denbigh en Flint bepaelt, en loopt in 't rondt met een * half eylandt verder naer de zee, het welk, tuſſchen twee inhammen beſloten zijnde, de invallende zee ten weêr-zijden toelaet, in welke inhammen ook alle de rivieren van dit landt t'zamen-loopen. In de weſtlijxſte der zelve de *Deva*, welke dit landt van Denbigh af-ſcheyt, in 't ooſtlijkſte, zoo de *Wever*, welke midden door 't landt loopt, als de *Merſey*, welke het zelve van Lancaſter af-deelt. Ook zie ik geen bequamer wijs van 't zelve te beſchrijven, als zoo ik den loop van deze rivieren volgh: want al de voorneemſte plaetſen liggen aen de zelve. Maer eerſt zal ik dit van het Graefſchap van Ceſter voor-ſtellen uyt de Munnik Lucianus, op dat my namaels niet iemandt beriſpe, dat ik, 't gene tot lof van de inwooners van dit landt dient, verzwijge. Want die Schrijver is ongemeen, en heeft geleeft in de eerſte tijden der Noormannen: en zo iemandt begeert oft ten vollen, oft ten naeſten by de zeden der inwooners na de wooning aen te raken; gelijk de andere levendigen, zijn zy na de plaetſen der landen de andere Engelſen ten deele ongelijk, ten deele beter, ten deele gelijk. Doch zy ſchijnen inzonderheyt, welk het beſte ſchijnſel in 't gemeen der zeden is, gemeen in gaſteryen, vrolijk in ſpijs, mildt in gaſt-vryheyt, licht toornigh, zwak van tong, onverdraeghzaem van ſlaverny en onderdanigheyt, barmhertigh aen die in noodt zijn, den armen meê-lijdigh, haer bloedt-verwanten gunſtigh, ſparigh in 't arbeyden, vry van dubbelheyts gal, niet zwaer van eeten, niet ſtout in 't beſtaen, door gewoone vryheyt dikwijls anderer lieden goederen ontleenende; overvloedigh in boſſchen en weyden, rijk in vleeſch en vee, grenzende aen de eene zijde aen de Britannen, en door een langduurige overſtorting der zeden, de zelve meeſtendeel gelijk. Hier moet men dit ook merken, hoe dat het landt van Ceſter door de palen van 't boſch de Lime, aen de eene zijd geſloten zijnde van de andere Engelſen, door 't onderſcheyt van de vryheyt, bevrijdt zy, en door de gunſt der Koningen en voortreflijkheyt der Graven, meêr gewoon is in de vergadering des volx te luyſteren na 't zwaerdt des Vorſten, als na de kroon der Koningen, en in haer palen de grootſte uytleggingen der zaken vrylijk te verklaren. Ceſter dan het vertrek zelve van de Ieren, de nabuur der Britannen, de Engelſen haer jaerlijkſche koſt verzorgende: ſchoon van gelegenheyt, oudt in ſtelling der poorten, geoeffent door harde verzoeking: te gelijk door de rivier en de oogen na haer naem, waerdigh een ſtadt genoemt te zijn, omringt door de wakende voor-zorgh der heyligen, en door de barmhertigheyt onzes Zalighmakers altijdt geſterkt met de hulpe der Godtheyt.

Zeer geprezen kaezen.

Wirrall.

De Munnik Lucianus van het lof van Ceſter.

De *Deva*, in 't Engelſch *Dee*, in 't Britanſch *Dyffyrdwy*, dat is, *het water Dwy*, zeer vruchtbaer zijnde in ſalmen, ontſpruyt uyt twee bronnen in Walles, en men gelooft dat zy daer van genoemt zy: want *Dwy* beteekent in haer tael *twee*. Doch andere ook, de kracht van 't woordt volgende, vertalen 't het *zwarte water*, andere *Godts water*, zommige *het Godlijke water*. En hoewel Auſonius een Godt-gewijde bron *Diuvona* in de oude Franſche tael, welke met de Britanſche een-zelvigh was, genoemt heeft, en de oudtheyt alle rivieren Διοπτείας, en voor Godlijk oordeelden, en onze Britannen aen de rivieren Godlijke eer op-droegen (als Gildas getuygt) zo zie ik nochtans niet, waerom zy deze onze *Dwy* voor andere Godlijke eere toegeſchreven hebben. De Theſſaliers, als men leeft, hebben de rivier Pæneus om haer geneuglijkheyt; de Scythen de Iſther om haer grootheyt; de Duytſen den Rhijn, om dat zy voor een Richter van de houlijx-trou gehouden wierd, Godlijke eere aengedaen; maer ik zie niets, als ik gezeyt heb, waerom zy deze rivier een Godlijke naem gegeven hebben, als mooghlijk om dat zy haer kolk dikwijls verandert heeft, en den by-wooners zekerlijk overwinning vertoont, als zy tegen elkander vyandighlijk opſtonden, voor zo veel zy deze oft die meeſt, haer kolk verlatende, genaerdert is: want dit verhaelt Giraldus Cambrenſis, die 't eenighzins gelooft heeft. Oft om dat zy gemerkt hebben, dat zy weynigh, tegen de gewoonte der rivieren, door regenen aengroeyde. En dat zy, zoo dikwijls zy van de zuyde-windt gedreven wordt, op de nabuurige landen over-loopt. Ook ſcheen dit water miſſchien heyligh aen de Britanſche Chriſtenen. Want men ſchrijft, dat, als zy omringt tegen de Saxen ſtonden, zy het aerdt-rijk kuſſende, hier uyt ter gedachtnis van Chriſtus heylighſte bloedt aendachtlijk gedronken hebben. Voorts als de *Deva*, welke uyt Walles eêr ſchijnt te vallen, als te vloeyen, eerſt aen Ceſter raekt, zoo door-ſpoelt zy zachtlijk *Bonium*, het welk in zommige voor-beelden van Antoninus *Bovium* genoemt wordt, welke ſtadt in die eeuw zeer vermaert, en namaels een beroemt klooſter was, van welx Koor het *Bonchor*, en *Banchor* by de Britannen, by de Engelſen Bancopna-bynge, en *Banchor* genoemt wierd, en tot een Voeſter-heer (als zommige ſchrijven) onder veel zeer goede mannen gehadt heeft, dien zeer quaden kerk-vooght Pelagius, de welke zeer ongerechtigh tegen Godts genade, met zijn vergiftige leer, de weſterſche kerk lang gequelt heeft. Waer van hy by Proſper Aquitanus, de Britanſche Slang met dat veers genoemt wordt:

Dee.

Divona.

Heylige rivieren.

Bonium.

Banchor.

De kerkvooght Pelagius.

Vergifte redenen braekt de Britanſche Slang.

En anders nergens om gedenk ik aen den zelfden, als om dat

Septentrio
Meridies
Occidens.
Oriens
LANCASTRIÆ PARS
Part of Lancas Shyre.
DARBY SHIRE.
STAFFORD SHIRE.
FLINTH SHIRE.
DEE FLV
DENBIGH.
FLINTH
SHROP SHIRE
SALOPIÆ PARS
Richard the sone of Hugh
Ranulph Meschines
Ranulph Gernones
Hugh Cevelioc E.
Ranulph Blundeuill
John Scot Earle
Hugh Lupus Earle
Leverpoole
Warrington
Altringham
Stopford
Chapell firth
Mersey Flu
Knottesford
Macclesfeild
Macclesfeild Forest
Macclesfeild
Northwich
Congleton
Sondbache
Nantwiche
Nantwiche
Whitchurch
Malpas
Chester
Deua
Tarven
Delamare
Dunham on the Hill
Eddesbyry
Broxton
Bucklow Hundr.
Macclesfeild Hundred
Northwiche Hundred
Broxton Hundred
Hundr.
The Cornavis
Nantwiche
Hundred
Wyrehal Hund.
Milliaria Anglica, quorum 4 uni Germ. æquip.
CESTRIA COMITATVS PALATINVS.

dat ieder het vergift keeren moet. In dit klooster, als Beda zeght, is zoo groot een getal van Munniken geweest, dat, als zy in zeven deelen, met haer voor-gestelde heerschers, gedeelt waren, geen van de zelve min als drie-hondert menschen had, welke alle van den arbeyt haerer handen plachten te leven. Van de welke Edelfrid, Koning der Nordanhumbren, duyzent twee-hondert gedoot heeft, om dat zy met Godtvruchtige gebeden Christus hulp voor de Britansche Christenen, tegen de Heydensche Engel-Saxen verzocht hadden. De instelling van het Munnike leven (op dat ik een weynigh ter zijden af ga) heeft toen zijn aenvang genomen, als 'er dikwijlige vervolgingen ontstonden; want toen hebben zich veel goede mannen, om Gode veyliger te leven, in de woestijnen van Egypten begeven, niet, als de Heydenen geroepen hebben, om zich zelf in ellend te begeven, op dat zy niet ellendig zijn mochten. Alwaer zy eerst door de bergen en bosschen in hollen en hutkens verstroyt en eenzaem gewoont hebben, waer van zy in 't Griex *Monachi* genoemt zijn geweest; namaels scheen 't haer nochtans geraden, dat zy in de zelfde huyzen (gelijk de menschlijkheyt zulx meê-bracht) by elkanderen zouden woonen, liever als dat zy, gelijk wilde beesten, in de woestenyen zouden schuylen: en haer plicht was te bidden, en door haerer handen arbeyt de kost voor haer en andere behoeftigen te verzorgen, en aen beloften van armoedt, zuyverheyt, en gehoorzaemheyt verbonden te zijn. Deze Munnikery heeft Athanasius eerst in de westersche kerk ingevoert, de welke, na dat S. Augustinus met de klerken in Afrijken, S. Martinus in Vrankrijk, en Congellus in Britannien en Ierlandt, als men zeght, t'zaem-gevoegt hadden: zoo is 't ongelooflijk, hoe wijdt en breet zy zich verspreyt heeft, hoe veel en groote kloosters van de zelve gebout zijn, de welke van de gemeenschap des levens, by de Latijnen *Cœnobia* genoemt zijn, als ook *Monasteria*, om dat zy eenige gedaente der eenzaemheyt behouden hebben, en toen ter tijdt wierd 'er niets heyliger geacht; wijl zy niet alleen zich zelf, maer het gantsche menschlijk geslacht met haer gebeden by Godt, met haer voor-beeldt, leer, arbeyt, en vlijt veel vorderden. Maer de zaken verslimmende, zoo zijn die heylige zeden in voorspoedt vergaen. Nu zal ik mijn reden weder aenvangen.

't Munnike leven.

Rutilius Claudius in zijn Reysboek.

Na deze tijdt is dit klooster gantschlijk vervallen, want ten tijde van Wilhelmus Malmesburiensis, de welke terstont na den inval der Noormannen geleeft heeft, zijn hier (als hy zelf zeght) zoo veel tekenen der oudtheydt overigh geweest, zoo veel half vervalle muuren van kerken, zoo veel boogen van poorten, zoo veel puyn-hoopen, als men naeulijx elders zien mocht. Doch nu is naeulijx de gedaente van de verstorve stadt oft kloster verbleven, en daer zijn alleen de namen van twee poorten noch overigh, *Port Haghan*, en *Port Cleis*, de welke duyzent schreden van elkander gescheyden zijn, tusschen de welke men dikwijls Roomsche penningen vindt. Maer op dat ik dit waerschouwe, *Bonium* wordt niet geacht aen dit landt te behooren, maer aen Flint, welx deel, als van de andere af-gescheyden, hier tusschen Cester en Shrop-shire light.

Banchor, waer van S. Barnardus handelt in 't leven van Malachias, is in Ierlandt geweest.

Bonium behoort aen de Flinters.

Daer nu de *Deva* tot dit Graefschap invloeyt, beschout zy *Malpas*, oft quade wegh, op een verheve heuvel, niet vêr van den oever, het welk zijn kasteel gehad, en om de quade, enge, af-gebroke, en ongemaklijke wegh, welke *Quade straet* genoemt is, deze nieuwe naem van de Noormannen gekregen heeft, daer het eertijdts byna met de zelfde betekening *Depenbache* by de Engelsen genoemt wierd. Dezes Baronnie heeft Hugo, Graef van Cester, gegeven aen Robert, de zoon van Hugo; onder 't gebiedt van de tweede Koning Henrijk heeft Wilhelmus *Patricius*, de zoon van Wilhelmus *Patricius*, de zelfde bezeten, uyt wiens nakomelingen Robert *Patric*, verbannen zijnde, van de zelfde vervallen is. Na weynigh jaren heeft David van *Malpas*, door een brief van erkentenis verkregen, de helft van de zelve stadt, welke Gilbert *Klerk* toebehoort heeft. Doch een groot deel van deze Baronnie is namaels erflijk gekomen tot de *Suttons*, Baronnen van *Dudley*, en een deel tot Vrianus van *S. Pieter*, gemeenlijk *Sampier*. En van Philips, de jongste zoon van D. van *Malpas*, is gesproten het Ridderlijk geslacht der *Egertons*, welke deze naem van haer woon-plaets aen-genomen hebben, gelijk ook van de andere uyt deze stam, die, welke van *Cotgrave*, *Overton*, *Coddington*, *Golborn*, haer namen genomen hebben. Eêr ik van de naem van deze plaets wijk, zo zy my geoorloft in dit ernstigh en deftig werk deze boert, uyt Giraldus Cambrensis hier in te voegen: 't Is geschiet (zeght hy) in onze dagen, dat een Iood, reyzende met een Aerts-diaken van deze plaets, wiens by-naem was *Peche*, dat is, *Zonde*, en met de Deeken, genoemt *Devill*, dat is, *Duyvel*, naer *Slopesbury*, als hy de Aerts-diaken by geval hoorde verhalen, dat zijn Aerts-diakenschap begonnen van de plaets, welk *Ill-streat*, dat is, *quade straet*, genoemt wort, en duurde tot aen *Malpas*, dat is, de *quade wegh*, naer Cester: ook merkende en verstaende zoo wel de toenaem van den Aerts-diaken, als de by-naem van den Deeken, heeft 'er aertigh en boertigh genoegh by-gevoeght: 't Is wonder, zeght hy, zo mijn avontuur my behouden uyt dit landt brengt, als wiens Aerts-diaken *de Zonde*, wiens Deeken *de Duyvel*, en daer d'ingang van 't Aerts-diakenschap de *quade straet*, en de uyt-gang de *quade wegh* is. *Itiner. lib. 2. c. 13.*

Malpas.

Uyt de Rol Domesday van 't Graefschap van Cester, de Baronnen van Malpas.

Egertons.

Van hier vloeyt de *Deva* door *Shoclach*, alwaer eertijdts een kasteel is geweest, *Aldford*, eertijdts der *Ardenes*, *Pouleford*, alwaer Radulf van *Ormesby*, onder 't gebiedt van de derde Henrijk, zijn kasteel gehad heeft, en door *Eaton*, de woon-plaets van het vermaerde geslacht van *Gros-venour*, dat is, *groote jager*, wiens nakomelingen nu verkeerdelijk *Gravenor* genoemt worden. *Shoclach.* *Gros-venour.*

Een weynigh hooger aen de zelfde rivier dicht by de inham, welke by Ptolomæus SETEIA voor *Deia* genoemt wordt, light de vermaerde stadt, welke de zelfde Ptolomæus DEVNANA, Antoninus DEVA, van de rivier, de Britannien *Caer-Legion*, *Caer-Leon Vaur*, *Caer-Leon ar Dufyr Dwy*, en door voortreflijkheyt *Caer*, en onze voor-ouders Legeaceyten genoemt hebben, van het leger des Legioens, en wy kortelijker *West-Chester*, van zijn westersche gelegenheyt, en *Chester*, naer dit veersken: *Chester.*

Cestria de castris nomen quasi Castria sumpsit.

Deze namen zijn buyten twijffel van het twintighste overwinnende Legioen getrokken. Want dit is, als Keyzer Galba ten tweedemael, en Titus Vinius Burger-meesters waren, in Britannien over-gezonden, het welk als het den Gezanten, zoo der Burger-meesteren, als des Schouts, te machtigh en verschriklijk was, zoo heeft het van Vespasianus, Iulius Agricola tot haer Overste gehad, en eyndlijk in deze stadt zijn verblijf-plaets gekregen, welk ik achte niet lang te vooren gebout, en op de nekken der *Ordovicen* gestelt geweest te zijn: hoewel 'er geen gebreken, welke beweeren dat zy zelfs ouder als de Maen is, als naemlijk van de Reus *Leon Vaur* voor vele eeuwen gesticht. Maer de naem zelfs zoud deze slechte oudtheyt-zoekers van zoo grof een dwaling af-leyden. Want dat *Leon Vaur* by de Britannen een groot Legioen betekent, konnen zy niet ontkennen; en laet de geleerden zien wat beter en billijker geweest is, dat de stad van het groote Legioen, oft naer de Reus Leo genoemt wort; wijl in 't Terraconensisch Spanjen van het VII Duytsche Legioen een Koning-rijk, nu *Leon*, genoemt wordt, en Ptolomæus, Antoninus, en de oude penning van Septimius Geta getuygen, dat het XX Legioen, het welk zy *Britannica*, *Valens Victrix*, en zommige valschlijk *Valeria Victrix* noemen, in deze stad gelegen heeft, waer uyt ook blijkt dat dit een *Colonie* geweest is: want op de verkeerde zijde van den penning staet geschreven, COL. DIVANA LEG. XX VICTRIX. Doch van de Roomsche heerlijkheydt zijn nu weynigh bewijs-reden overig, behalven vier-kante vloer-steenen, welk het in de voorige eeuw veel vertoont heeft, 't welk Ranulf, Munnik van deze stadt, u met deze woorden uyt zijn *Polychronicum* zeggen zal: Hier zijn onder-aerdtsche wegen in steen-werk wonderlijk uyt-geholt, verwulfde zalen, groote uytgehouwe steenen vertoonende de namen der ouden, hier zijn ook zomtijts penningen van Iulius Cæsar, en met het opschrift van andere doorluchtige mannen vereert, uyt-gegraven. En Rogerus Cestrensis in *Polycratico*, dien de grontvesten der groote steenen op de wegen ziet, zal 't eêr door den arbeyt der Romeynen en Reuzen, als door het zweedt der Britannen meenen gesticht te zijn. Deze stad is vier-kant van vorm, en wort met vesten, welke over de twee duysent schreden bevangen, besloten; zy telt XI Parochie-kerken, en dicht by de rivier vertoont zich een kasteel, van de Graven gebout, alwaer het Richt-huys van 't Pals-graefschap, en de *Assisen* (als zyze noemen) tweemael 's jaers gehouden worden. De gebouwen zijn zeer zuyver, en leyden door uyt-gestrekte zolderingen ten weder-zijden over de voorneemste *Cester een Colonie oft Nieustadt der Romeynen.* *The Rawes.*

ſte ſtraten zeer ſchoone galderyen. Maer het heeft altijdt geen voorſpoedt gebruykt, eerſtlijk van Egfrid den Nordanhumber, daerna van de Deenen uyt-geroeyt, nochtans herbout van Ædelfled, Vrouw der Merciers, en heeft terſtont Koning Eadgar over de Britanſche Vorſten met groote ſtaſy zegende gezien. Want Kinnadius, Koning der Schotten, Malcolmus der Cimbren, Maconus van Man en de Eylanden, en al de Vorſten van Walles onder zijn gehoorzaemheydt gebracht, hebben hem, in een zege-ſchipken zittende op de voor-ſteven, als roeyers met de riemen langs de rivier *Deva* gevoert, met een blijd ſchou-ſpel. In de navolgende eeuw, omtrent het CIↃ LXXXXIV jaer, als door een Godtvruchtige ſpijt, als een zeght, de Paleyzen der kerken in betaemlijker vorm zich verheften, en die Chriſte-weereldt als zich uytſchuddende, met het verwerpen der oudtheyt door-gaens het zuyvere kleed der kerken aen-trok, zoo heeft Hugo, de eerſte Graef van Ceſter uyt de Noormanſche ſtam, de kerk, welke Graef Leofrijk, ter eeren van de maeght Werburgh, geſticht had, herbout, en door 't aenraden van Anſelmus, den welken hy uyt Normandyen beroepen had, aen de Munniken vergunt. Doch nu is het zeer vermaert door het graf van de vierde Henrijk, Keyzer van Duytſlandt, den welken men zeght dat hier met het af-leggen van 't Rijk een Heremijten leven geleyt heeft, en door de Biſſchoplijke zetel. Dewelke Petrus, Biſſchop van Lichfeld, terſtont na de Noormanſche overwinning, van Lichfeld hier gebracht heeft, maer de zelve is tot *Conventry*, en daerna wederom tot haer vorige plaets gebracht; de *Deva* heeft van deze waerdigheyt lang berooft gelegen, tot dat, by onzer vaderen gedenken, de achtſte Henrijk, met het verdrijven der Munniken, hier Proveniers ingeſtelt, en een Biſſchop van nieuws herſtelt heeft, aen den welken hy dit lant, Lancaſter, Richmond, &c. onderworpen heeft, en gebood hem te zijn onder de vryheyt van 't Aerts-biſdom van York. Maer laet ons tot ouder dingen keeren. Als nu deze kerk gebout was, zoo hebben 'er de Noormanſche Graven veſten en kaſteelen by-gevoeght. Want gelijk de Biſſchop van den Koning bezeten heeft 't gene tot zijn Biſdom behoorde, (want zoo leeſt men in het boek, waer in de groote Willem Engelandt geſchat heeft) zoo hebben de Graven met haer mannen het gantſche overige deel van de ſtadt van den Koning gehadt. En het gelde voor L hijden; daer waren CCCC XXXI huyzen, welke gelden, zeven Munters. Als de Koning zelf daer quam, zoo gaf hem yder *Carrucata* CC *Heſthen*, en een vat vol biers, en een Rusk botter. En voorts op de zelfde plaets: Om de muur der ſtadt en de brugh te herbouwen, beval de Overſte, van yder hijde des Graefſchaps een man te komen. Wiens man niet quam, daer voor boette de Heer van de zelve XL ſchellingen aen den Koning, en aen den Graef. Indien ik de ſtrijden tuſſchen die van Walles en de Engelſen in de eerſte tijden der Noormannen, haer in- en uyt-vallen, de dikwijlige branden van de voor-ſtadt van *Hanbrid* over de brugh, waer van zy by de Walſch-Engelſen *Treboeth*, dat is, *verbrande ſtadt*, genoemt wordt, en de muur van der Walen bekkeneel, aldaer wijdt uyt-geleyt, byzonderlijk vervolghde, zoo zoud ik, mijner vergetende, de zein in den ooghſt der Hiſtori-ſchrijvers ſchijnen te ſlaen. Doch van die tijdt af heeft Ceſter inzonderheydt gebloeyt, en de zevende Koning Henrijk heeft het tot een Graefſchap, uyt zich zelf ingelijft, gemaekt. Ook gebreekt 'er niet van het gene in de bloeyenſte ſtadt vereyſcht wordt, behalven dat de zee, zich aen eenige molens op de kolk van de *Deva*, als vergramt zijnde, allenx ontrokken heeft, en den burgers, als te voren, met de bequaemheydt der haven niet gerieft. Zy heeft haer langte bepaelt op XX graden, XXIII minuten, haer breedte op LIII graden, XI minuten. Zoo ghy meêr van deze ſtadt begeert, zoo ontfang dit uyt dien Munnik Lucianus, die byna voor vijf-hondert jaren geleeft heeft: Eerſtlijk moet men zien dat *Ceſtria*, welk als een ſtadt gebouwt wordt, wiens gelegenheyt het gezicht noodight, welke, in 't weſten van Britannien van de Legioenen geſtelt zijnde, eertijds een vertrekplaets geweeſt is voor die van verre quamen, om zich te verpoozen. En den Romeynen, om de palen des Rijx te bewaren, genoeghzaem geweeſt is tot behouding der ſleutelen, op dat ik zoo zegge, der Ieren; want tegen de noorder hoorn van Ierlandt gelegen zijnde, zoo opent zy niet zoo dikwijls als geduurige, aen de wil der reyzende lieden, en 't genot van verſcheyde waren, een wegh aen bequame zeylen voor den loop van ſchepen en Schippers. En terwijl zy haer uytzicht ten ooſten ſtrekt, zoo ſchijnt zy niet alleen de ſtoel en 't Rijk van Romen, maer ook de gantſche weerelt te beſchouwen: zoo dat zy als een ſchou-ſpel light van het gezicht der oogen. Klocke daden, en wat in de weerelt, van wat perſonen, op wat plaetſen en tijden wel uyt-gevoert is, worden daer ook bekent, zoo dat 'er het quaed-doen ook verhoet wordt. Welke van de vier winden vier poorten hebbende, ten ooſten zich naer Indien ſtrekt, ten weſten naer Ierlandt, ten noorden naer het groote Noorwegen, ten zuyden die hoekige engde, welke Godts ſtrengheydt, om de burgerlijke en inlandtſche tweedrachten, aen de Britannen gelaten heeft. Welke eertijdts door bittere twiſt en haet Britannien in Engelant verandert hebben, en met wat zeden zy noch vereert zijn, lezen zy met tranen, die daer dicht by woonen. Daer-en-boven heeft ons Ceſter door Godts mildigheydt een rijke en ſierlijke rivier, vloeyende beneven de muuren der ſtadt ſchoon en viſchrijk, en aen de zuyd-zijde een haven voor de ſchepen, welke van Aquitanien, Spanjen, Ierlandt en Duytſlandt komen, dewelke de ſtadt (door Chriſtus beſtuuring) door den arbeydt en voorzichtigheydt der koop-lieden met vele goederen vermaken, en den boezem der ſtadt verquikken; zoo dat wy, alzins door Godts genade getrooſt, ook dikwijls en overvloedelijk wijn drinken: wijl die plaetſen der landtſchappen de vrucht der wijn-ſtokken genieten. Daer-en-boven laet de lijdtzame volheydt der zee niet af door haer daeghlijkſche vloedt de zelve te bezoeken, dewelke gewoon is in de opene en bedekte zandt-velden zonder ophouden met dank en ondank iet te zenden oft veranderen, en door haer aenkomſt en wegh-gang iet aen te brengen, oft wegh te nemen.

Kerken herbout. *Glabor Rodolphus.*

Van de ſtadt ſtrekt in 't ront wat breeder uyt een half eylandt, van deze zijde door den inwijk *Dei*, van d'andere kant door *Marſei* beſloten, wy noemen 't *Wirall*, de Britannen, om dat het een hoek is, *Killgury*: eertijdts is het gantſch boſſigh en onbebouwt geweeſt, als de inwooners zeggen, maer de derde Edward heeft het *Ontforeeſt*. Doch nu is het overal met ſteden bezet, nochtans gelukkiger in zee, als in landt geacht; want dit is niet zeer vruchtbaer, en 't ander overvloedigh in viſſchen. Aen 't begin van dit eyland light ten zuyden aen den inham het Koninglijk ſlot *Shotwik*, ten noorden is *Hooton*, een Mayery, welke ten tijde van de tweede Richard tot de *Stanleys* gekomen is, welke haer ſtam van een Alanus *Silveſtre* af trekken, den welken Ranulf, de eerſte Graef van Ceſter van dien naem, het Bailjouſchap van 't *Foreeſt* van *Wirall*, met het overleveren van den hoorn opgedragen heeft. Hier by light *Poole*, waer van de Heeren der plaets, welke lang in waerdigheydt gebloeyt hebben, haer naem aengenomen hebben; en naeſt hier aen *Stanlaw*, dat is, als het de geeſtlijken van die plaets vertalen, *de ſteene heuvel*, alwaer Ian *Lacy*, Conſtapel van Ceſter, een klooſterken geſticht heeft, het welk namaels om de invloedingen over-gebracht is tot *Whaley* in 't Graefſchap van Lancaſter. En in 't uyterſte van dit halve eylant, light een taemlijk, dor, en zandigh eylandt, *Il-bre* genoemt; het welk eertijdts zijn Munnix-celleken gehadt heeft. Meêr binnenwaerts ten ooſten van dit halve eylandt light het vermaert wout *The forreſt of de la Mere*, waer van *Erf-foreſtiers* zijn de *Dawns* van *Vtkinton*, van een voortreflijk geſlacht geſproten, als van Ranulf van *Kingleigh*, wien Ranulf, eerſte Graef van Ceſter, dat *Foreſtierſchap* gegeven heeft erflijk te bezitten. Hier in heeft de Merciſche Edelfled haer ſtedeken Eadeſburȝ, dat is, zoo men 't vertaelt, *de gelukkige ſtadt*, geſticht, het welke nu, zijn naem vergaen, en tot een puyn-hoop geworden zijnde, *The chamber in the forreſt* genoemt wort; en omtrent een oft twee mijlen van hier ziet men de vervalle muuren van een ander ſtedeken *Finborrow*, by de zelfde gebouwt.

Wirall. *Wat* Law *beteekent.* 1173. *Il-bre.* *Finborrow.*

Door het opper-deel van dit wout vloeyt de rivier *Wever*, welke in het zuyder-deel van dit Graefſchap uyt een meyr geſtort wordt, by *Ridly*, de woon-plaets van het doorluchtigh en oudt geſlacht der *Egertons*, welke van de Baronnen van *Malpas*, als ik gezeyt heb, geſproten zijn, niet vêr van *Bunbury*, alwaer zy een Collegie gebout hebben, en van het kaſteel *Beeſton*, voorzien met een groote omring van veſten, vele toorens, een bergh, en met een ſteylte, het welk de laetſte Ranulf, Graef van Ceſter, gebout heeft. Waer van onze Lelandus aldus zingt:

Ridly. *Beeſton.*

Ranulf met zege keerd' uyt het Assyrisch landt,
En dit kasteel tot schrik den volk'ren heeft geplant
Die hem nabuurigh zijn. En schoon die brave wallen
Nu liggen in haer puyn onwaerdighlijk vervallen,
Zy zullen met der tijdt noch rijzen eens haer hooft,
Indien men 't oude volk de wichelaers gelooft.

Woodhay. Van hier loopt de *Wever* eerst naer 't zuyden niet vêr van *Woodhay*, alwaer dat vermaerde en Ridderlijk geslacht van *Wilburham* lang met groote heerlijkheydt gewoont heeft, door *Bulkeley*, en *Cholmondley*, welke de doorluchtighste geslachten der Ridderen benoemt hebben, en aen dees zijd niet vêr van *Baddely*, eertijdts de wooning van het oude geslacht van de *Praerien*, aen d'andere zijd niet vêr van *Cumbermer*, daer Willem *Maldebang* een kloosterken gesticht heeft. Alwaer deze rivier de zuyder-grenzen van dit landt geraekt tusschen de heyde en de by-gelege plaetsen, in welke, als ook elders, men dikwijls boomen, van de zont-vloedt af, als men gelooft, begraven, uyt-rukt. Daer na de vruchtbare landen besproeyende, ontfangt ten ooslen een rivierken, en aen 't zelve *Wibbenbury*, van Wibba, Koning der Merciers, zoo genoemt. Daer by liggen *Hatherton*, eertijts de woon-plaets der *Orbeys*, daer na der *Corbets*, en nu van Th. *Smith*, de zoon van den Ridder Laurens *Smith*; *Dodinton* der *Delvesien*, *Batherthon* der *Griphons*, *Shavinton* der *Wodenoths*, (die uyt de naem schijnen haer stam uyt de Engel-Saxen getrokken te hebben) en anderer doorluchtige geslachten woon-plaetsen, waer in dit Graefschap alsins overvloeyt. Daer na loopt de *Wever* door *Nantwich*, niet vêr van *Midlewich*, by *Norwich*. Dit zijn vermaerde zout-putten, zijnde vijf oft zes duyzent schreden van elkanderen gelegen, alwaer uyt putten de pekel, oft het zoute water geschept wort, het welk zy met opbrandende houten gieten, als de oude Fransen en Duytsen plegen: maer door onder-gestookt vuur af-kooken, om zout te maken. En ik twijffel niet, of deze zijn den Romeynen bekent geweest, en dat hier van de zout-cijns betaelt is geweest. Want van *Midlewich* naer *Northwich* heeft die vermaerde wegh gelegen, welke uyt drijf-zant tot die hooghte gebracht was, dat ghy 't lichtelijk voor een Roomsch werk erkennen mooght, wijl het drijf-zant in dit gantsche lantschap zeer zelden zy, en van daer tot byzondere lieden gebouwen heden gevoert werdt. Matth. Parisiensis schrijft, dat de derde Henrijk deze zout-putten gestopt heeft, als hy dit lant vyandiger wijs verwoeste, op dat den oprocrigen Walen in die tijdt van daer geen toe-voer verschaft wierde. Maer als de stralen der goedertiere vrede op nieu verschenen, zoo zijn zy wederom geopent. *Nantwich*, welk de rivier *Wever* eerst bezoekt, wort de grootste en best-beboude stad van dit Graefschap geacht, by den Britannen *Hellath Wen*, dat is, *zuyvere zout-bron*, om dat daer het zuyverste zout gekookt wordt, by de Latijnen *Vicus Malbanus*, mogelijk van Willem, welke *Malbedeng* en *Malbanc* genoemt wierd, aen wien 't in de Noormansche inneming van Engelant toe-gevallen is. Het heeft een zout-put (*Brine pit* genoemt) omtrent veertien voeten van de rivier, waer uyt zy het zoute-water in de huyzen langs houte geuten voeren, in dewelke vaetkens zijn in de aerde gehecht, die zy met dat water vervullen, en met het kruyxken van een kloxken zoo stoken zy vuur onder loode ketels, van welke daer vier zijn in yder huys, koken het water, en de vroukens (*Wallers* genoemt) scheppen met houte schuym-spaden het zout van de gront, en smijten in 't korf kens, waer uyt het vocht wegh-loopt, en het zout blijft 'er in liggen. De kerk, welke het maer een heeft, is zeer schoon, en heeft behoort, als ik verstaen heb, aen het klooster van *Cumbermer*. De *Wever* van hier zich met een genoegh kromme loop uytstrekkende, wordt ten ooslen met een rivierken vermeerdert, welk van *Krew*, het welk een doorluchtigh geslacht van dezelve bynaem eertijts bewoont heeft, af-valt. En wat verder van de west-oever ziet men *Calveley*, het welk de woonplaets en naem verstrekt heeft aen het edel geslacht der *Calveleys*, uyt welk, onder het gebiedt van de tweede Richard, de Ridder Hugo van *Calvely*, door krijghs-konst in Vrankrijk zo vermaert was, dat voor zijn levendige dapperheydt niets ondoorkomelijk geweest is. Van daer snelt de *Wever* zijn loop door *Minshull*, het huys der *Minshuls*, en door het Koninglijk dal, een klooster van de eerste Edward in een zeer geneughlijk dal gesticht, alwaer nu het doorluchtigh geslacht der *Holcrofts* woont, naer *Northwich*, het welk in 't Britans *Hellat Du*, dat is, *zwarte zout-put*, genoemt wort, alwaer ook een zeer overvloedige en diepe zout-born is, met trappen omzet, langs welke die gene, welke het water in ledere zakken daer uyt halen, half naekt tot de goten opklimmen en daer in storten, waer langs het in de zout-keetens gevoert wort, neven welke veel hout-stapels zijn. Hier ontfangt de *Wever* in zich de t'zamen-vloeyende *Dan*, wiens loop wy nu volgen zullen.

Nantwich.

Calvely.

Valle Royal.

1134. *Onder-aerdtsche boomen.*

De *Dan* oft *Daven* uyt de bergen, welke Stafford en Cester ten ooslen van een scheyden, af-vloeyende, loopt eenzaemlijk naer CONDATE, by Antoninus gedacht, nu qualijk *Congleton* genoemt, wiens midden het beexken *Howty*, ten ooslen de *Daningschow*, en ten noorden de *Dan* zelve besproeyen. En schoon dit door zijn grootte en bevolktheydt verdient heeft een Schout en zes Raedts-heeren te hebben, zo heeft het nochtans maer een kapel, en die van hout, behalven het Koor, en het Toorenken, welke de kerk van *Astbury*, een oft twee mijlen van hier, tot haer moeder erkent: want deze is zeer schoon, welker west-portael de kerk zelve, die voorwaer hoogh is, in hooghte evenaert, en een by-gevoeght spits heeft. Op het kerk-hof liggen twee graf-beelden van zoldaten, op welkers schilden zijn twee rechte aerdt-bedden oft *Barren*. Maer wijl haer verwen vergaen zijn, zal niemandt lichtlijk zeggen, of zy geweest zijn uyt de *Brereions*, *Mamwarings*, oft van de *Venables*, het welke zeer doorluchtige geslachten zijn in deze buurt, en zoodanige *Barren* met verscheyde verwen in haer wapen-schilden voeren.

Daer na komt zy aen *Davenport*, gemeenlijk *Danport*, het welk tot zijn naem het doorluchtigh geslacht van *Davenport* aengenomen heeft, en *Holmes Chapell*, aen de reyzigers wel bekent, alwaer I. *Needham* by onzer groot-vaderen gedenken een brugh gebout heeft. Waer neven by *Rudheath* eertijdts een vlucht-plaets, en als een toevlucht en vry-plaets was, zo voor de inwooners van dit landt, als voor de vreemdelingen, welke tegen de wetten gezondight hadden, zoo dat zy daer een jaer en een dagh vry en vrank mochten blijven. Van daer bespoelt zy *Kinderton*, de oude woonplaets van het oude geslacht van *Venables*, dewelke zelf van de eerste inkomst der Noormannen hier vermaert geweest zijn, en gemeenlijk de Baronnen van *Kinderton* genoemt worden. Hier by ten zuyden vloeyt ook in de *Dane* het rivierken *Croco*, welk uyt het meyr van *Bagmere* gestort, vloeyt voorby *Brereton*, het welk, gelijk het aen het doorluchtigh, oudt, tal-rijk, en Ridderlijk geslacht der *Brereions* de naem gegeven heeft, zoo heeft de Ridder Willem *Brereton* de plaets met heerlijke gebouwen onlangs zeer veel eer toe-gevoeght. 't Is wonder, 't genc ik nochtans door veler trou heb hooren bevestigen, en gemeenlijk gelooft wort: eer eenigh erfgenaem van dit geslacht der *Brereions* sterft, zo ziet men de stronken van boomen eenige dagen lang op het by-gelege meyr drijven. Gelijk Leonardus Vairus verhaelt op de trou van den Cardinael van Granvel, te weten, dat by het klooster van S. Maurits in Burgondien een vijver is, in dewelke men na 't getal der Munniken visschen smijt, zo iemant van dezelve ziek is, zoo vint men het visken half levendigh op het water zwemmen, en zo de Munnik sterven zal, zoo sterft de visch weynigh dagen te voren. Hier van, zo 't waer is, heb ik niets te zeggen, (ook ben ik geen *Teratoscopus*) maer deze en diergelijke dingen oft doen de Engelen, heylige bewaerers van onze lichamen, oft de Duyvelen, dewelke door Godts toelating op deze benedenste wereldt machtelijk haer vermogen plegen. En wijl zy beyde verstandige naturen zijn, zo poogen zy met zekeren en op-gezetten rade en eynde, en niet te vergeefs eenige nieuwigheden; zo zoeken en zien de Engelen op de behoudenis en gezontheydt van 't menschlijk geslacht; de Duyvelen daer tegen haer verderf, quelling, en bespotting. Maer dit is buyten ons voorstel.

Lib. 2 de Fascino.

Engelen.

Duyvelen.

De *Croco* voorby *Brereton* gevoert zijnde, bezoekt weynigh daer nae *Midlewich*, dicht by de t'zamen-loop met de *Dan*, alwaer twee zoute bronnen zijn door een kleyne rivier onderscheyden, zy noemenze *Sheathes*, van welke de eene niet als op gezette tijden verschijnt, om dat zy des zelfs water, als van grooter kracht zijnde, gaern heymlijk wegh-dragen. Van hier loopt de *Dan* by *Bostoke*, eertijdts *Botestok*, de oude woon-plaets van het doorluchtigh en Ridderlijk huys der *Bostoks*, dewelke door het houlijk van Anna, de eenige dochter van Ranulf, zoon en erfgenaem van den Ridder

Midlewich.

Bostok.

Ridder Adam van *Boſtok*, aen Ian *Savage* met groot erf-goet gekomen is. Uyt dit oude huys der *Boſtoks* is, als uyt een talrijke ſtam geſproten, het geſlacht van de zelfde naem in de Graefſchappen van Ceſter, Shrop-shire, Berchery, en elders. Als nu de *Dan* by *Northwich*, waer van ik geſproken heb, haer wateren met de *Wever* verzelt heeft, zoo vloeyt
Pever. de *Wever* recht naer 't weſten, en ontfangt de *Pever* van het ooſten, dewelke voorby *Pever* vloeyt, en het zelve benoemt, alwaer het oude en edele geſlacht van *Meinilwarin*, gemeenlijk *Manewaring*, zijn woon-plaets heeft, uyt het welk Ranulf getrout heeft de dochter van Hugo *Revelioc*, Graef van Ceſter, als blijkt uyt een oude brief by Ranulf, nu erfgenaem van het zelfde geſlacht. Daerna loopt de *Wever* door *Winington*, het welk de woon-plaets en de naem aen het doorluchtigh en out geſlacht der *Winingtons* gegeven heeft, en niet vêr van *Merbury*, het welk, van het by-gelege moeraſch alzoo genoemt zijnde, insgelijx aen dat vermaerde geſlacht van *Merbury* de naem op-gedragen heeft. Van hier
Dutton. loopt de rivier al voort beneven *Dutton*, een erf-hoef van het edele geſlacht die *Duttons*, dat van eenen Hudard, naemaeghſchap van de Graven van Ceſter, haer afkomſt trekken, en de welke uyt een oude inzetting groot vermogen
De Chronijk van Walles. hebben over alle Pijpers, Snaren-ſpeelers, en Sijter-ſlagers van dit landt, na dat R. *Dutton*, een jongeling vaerdigh van moet en hant, na dat hy een t'zaem-geraepte hoop van zodanige menſchen vergadert had, Ranulf den laetſten Graef van Ceſter, door de Walſche vyanden bezet, kloekelijk van 't gevaer van een belegering verloſte. Ook mogen wy *Nether Withly* in deze wijk niet verzwijgen, van waer gekomen
Touchet. zijn de *Tushets* oft *Towchets*, dewelke Baronnen *Audley* van *Healye* geweeſt zijn. De *Wever* nu loopende tuſſchen door
Rok-Savage. *Frodesham*, een kaſteel van ouden naem, en *Clifton*, nu *Rok-Savage*, de nieu-geboude huyzen der *Savagen*, dewelke hier door houlijk groote inkomſten verkregen hebben, zo vloeyt zy eyndlijk in de inham *Marſey*. Deze wordt zoo genoemt van de rivier *Marſey*, welke tuſſchen Ceſter en Lancaſter doorſpoelende, daer eyndlijk ontladen wordt, na dat zy onder andere weynigh vermaerde ſtedekens *Stokport*, welk eertijdts zijn Baron hadt, beſpoelt heeft; en de rivier *Bollin* ontfangen uyt dat groote wout van *Maclesfeld*.
Macleſfeld. Hier aen light *Maclesfeld*, welk dat boſch benoemt heeft, alwaer T. *Savage*, eerſt Biſſchop van Londen, en daer na Aerts-biſſchop van York, een Collegie gebout heeft, waer in zommige uyt die treflijke ſtam der *Savagen* begraven liggen; en *Dunham*, het welk van Hamon van *Maſcy* door de *Fittons* en *Venables* tot het edele geſlacht van *Booth* erflijk gekomen is. Van daer komt de *Merſey* tot *Thelwall*, na dat zy *Knotsford*, dat is, *Canuts ondiepte*, niet vêr verlaten heeft, het welk twee-voudigh is, het hooge en 't laege; en *Lee*, van waer het edel, groot, en tal-rijk geſlacht van de zelfde naem
Thelwall. ontſproten is. Doch *Thelwall* is nu een ſlecht vlexken, eertijds was het een genoegh groote ſtadt, gebout van den ouden Edward, en zoo genoemt, na 't getuygnis van Florilegus, van de takkelooze ſtronken der boomen, in de aerde gehecht, waerom hy een muur geleyt heeft. Want de Saxen hebben de ſtronken Dell, en een muur *Wall* in haer tael genoemt. En aen de mont van de rivier zelve light *Runkhorne*,
Runkhorne. in die zelfde eeuw van Edelfled gebout, en door het zelve geval nu tot weynigh boeren-huyzen gebracht. Die Edelfleda,
Elfled oft Ethelfleda. op dat ik eens ſpreke van dewelke ik dikwijls gewaeght heb, de zuſter van den ouden Koning Edward, en de huys-vrou van Ethelred, Onder-Koning der Merciers, heeft de Merciers (na haers mans doot) in de bezwaerſte tijden met groot lof acht jaren lang geheerſcht, van welke in de hiſtori van Henrijk van Huntingdon deze lof-veerzen gelezen worden:

O Elfleda potens, ô terror virgo virorum,
Victrix naturæ, nomine digna viri.
Te quo ſplendidior fieres natura puellam,
Te probitas fecit nomen habere viri.
Te mutare decet, ſed ſolam, nomina ſexus,
Tu regina potens, Rexque trophæa parans,
Iam nec Cæſarei tantum meruere triumphi,
Cæſare ſplendidior virgo virago, Vale.

By *Runkhorne*, een weynigh binnen-waerts, ziet men de ſtadt *Haulton*, met zijn kaſteel, het welk Hugo *Lupus*, Graef van Ceſter, geſchonken heeft aen eenen Noorman Nigellus, met die voorwaerde, dat hy Conſtapel van Ceſter wezen zoud, door dezes nakomelingen is het by verwiſſeling van tijdt tot het geſlacht van Lancaſter gekomen. Ook mogen wy niet verzwijgen, dat Willem, de zoon van die Nigellus, het klooſter, aen *Norton* gevoeght, geſticht heeft, het welk nu aen de *Brokes* behoort. Ik heb veel en lang getwijffelt, of ik de *Cangen*, oude volkeren van Britannien, lang en veel gezocht, in dit landt ſtellen zoude. Want zoo heeftze de oudtheyt met haer zeylen bedekt, dat zy door geen kentekens tot noch toe hebben konnen nagevorſcht worden. Doch hoewel die bloem der geſlepe menſchen Iuſtus Lipſius my hier tot Richter neemt, ik beken vryelijk, dat ik niets heb te oordeelen, en wil die macht van oordeelen liever aen yder opdragen, als voor my aennemen. Niet-temin zoo de *Ceangen* en *Cangen* de zelfde geweeſt zijn, en waerom niet? zoo wort het waerſchijnlijk genoegh, dat zy in deze wijk gewoont hebben. Want terwijl ik dit onderzocht heb, zoo heb ik van geloofwaerdige luyden verſtaen, dat 'er twintigh loode klonten hier op deze zelfde ſtrandt uyt-gehaelt zijn, langwerpigh, doch vierkant van vorm, in welker opperdeel, in het holle, dit opſchrift gelezen wordt:

IMP. DOMIT. AVG. GER. DE CEANG. *In't 78 jaer van Chriſtus.*

En op anderen:

IMP. VESP. VII. T. IMP. V. COSS.

Welk gedenk-teken ſchijnt op-gericht geweeſt te zijn, om de overwinninge over de *Cangen*. Hier toe dient ook de gelegenheyt zelve aen de Ierſche zee, want Tacitus ſchrijft in 't twaelfde zijner Iaer-boeken: Onder 't gebiedt van Nero is van Oſtorius het heyr gevoert tegen de Cangen, haer landen verwoeſt, en doorgaens buyt gehaelt, de vyanden geen ſlagh beſtaende, en zoo zy uyt hinderlagen zochten de troep aen te randen, de liſt wierd geſtraft. Men was alreê gekomen aen de zee, welke na Ierlandt ſtrekt, als de tweedrachten, by den *Brigantes* gerezen, den Hertogh te rugh trokken. Maer uyt het voorgaende opſchrift ſchijnen zy niet voor de tijden van Domitianus t'onder-gebracht, als ook gewiſſlijk blijkt uyt de rekening der tijdt, als die ſtrijdtbaerſte Iulius Agricola Voor-Schout in Britannien was. Ptolomæus ſtelt ook op deze ſtrant de voorbergh der *Cangenen*. Ook zoud ik nergens, als in deze wijk, durven zoeken die bezetting *Conganii*, alwaer onder 't verouderde Roomſche *Concangii.* Rijk een getal van wakers met haer Overſte, onder den Hertogh van Britannien, gewaekt heeft. Maer van my heb yder zijn oordeel vry. *In't 51 jaer van Chriſtus.*

Wat de Graven aengaet, de Saxen achter gelaten, welke alleen dienſt-, geen erf-Graven waren, de eerſte Willem heeft Hugo, by-genaemt *Lupe*, de zoon van de Abrincenſiſche Onder-graef in Normandyen, tot de eerſte erf- en Pals-Graef van Ceſter gekoren, en heeft hem dit gantſche Graefſchap voor hem en zijn erfgenamen zoo vrylijk tot den zwaerde te bezitten gegeven, als de Koning zelf Engelant tot de kroon bezat, (want dit zijn de woorden der ſchenkadye,) dewelke zich terſtont tot Baronnen onderſtelt heeft, Nigellus Baron van *Haulton*, wiens nakomelingen de naem der *Laceys*, om dat hun het erf-goedt der *Laceys* toe-gevallen was, aengenomen hebben, en zijn Graven van Lincoln geweeſt: Robert, Baron van *Mont-alte*, Seneſchal van het Graefſchap van Ceſter, welker laetſte, zonder kinderen, Izabel, Koningin van Engelandt, en Ian van *Eltham*, Graef van Cornwal, tot erfgenamen geſtelt heeft: Willem van *Malbedenge*, Baron van *Malbanc*, wiens neefs dochters het erfgoedt aen de *Vernons* en *Baſſets* door haer houlijken overgebracht hebben: Richard *Vernon*, Baron van *Sipbroke*, wiens erf-goedt, door 't eyndelijk vergaen der manlijke oir, door de zuſteren aen de *Wilburhams*, *Staffords*, en *Litleburys* gekomen is: Robert de zoon van Hugo, Baron van *Malpas*, dewelke, zoo 't ſchijnt, zonder kinderen geſtorven is, als wy voor gezeyt hebben: Hamon van *Maſcy*, wiens goederen gekomen zijn tot de *Fittons* van *Bolin*: Gilbert *Venables*, Baron van *Kindreton*, wiens nakomelingen in de rechte ry tot op onze tijden gebloeyt hebben: N. Baron van *Stokport*, den welken eyndlijk de *Warrens* van *Poynton*, uyt het doorluchtigh geſlacht der Graven van *Warrenien* en *Surry*, door houlijx-recht nagevolght zijn. Dit zijn de Baronnen der Graven van Ceſter, die ik tot noch toe heb konnen navorſchen. De welke, als in een oudt boexken ſtaet, haer hoven vry gehadt hebben van alle wille-keuren en klachten, uyt-genomen de willekeuren tot het zwaerdt des Graven behoorende. En
De Graven van Ceſter. *De Baronnen van den Graef van Ceſter.*

haer

haer Ampt is geweeſt,den Graef in den Raed by te zijn,den zelve waer te nemen, en om eere wil dikwijls aen zijn hof te komen, en gelijk in een oudt parkement ſtaet: In tijde van oorlogh waren zy in Walles gehouden te vinden voor yder leen van een zoldaet een gedekt paerdt,oft twee ongedekte, beneden de verdeelingen van Ceſter-shire. En haer zoldaten en kinderen moeten vaſte Panſers en Harnaſſen hebben, en haer leen-goederen met haer lijven beſchermen.

De Graven van Ceſter. Na Hugo,de eerſte Graef,waer van ik terſtont geſproken heb,is gevolght zijn zoon Richard, dewelke, zonder kinderen,door ſchipbreuk vergaen is met Willem,de eenige zoon van de eerſte Koning Henrijk, en eenige andere Edelen,tuſſchen Normandyen en Engelandt, in 't MCXX jaer. Na Richard is gevolght Ranulf van *Meſchines*, de derde Graef, de neef van Graef Hugoos zuſter,en heeft een zoon nagelaten, genoemt Ranulf van *Gernons*, de vierde Graef van Ceſter,een ſtrijdbaer man,en die den Koning Steven in 't beleg van Lincoln gevangen nam. Hugo, by-genaemt *Keveliok*, zijn zoon, is geweeſt de vijfde Graef, dewelke geſtorven is in 't MCLXXXI jaer, en heeft zijn zoon Ranulf nagelaten tot zeſte Graef, genoemt van *Blundevill*, dewelke,als hy de kaſteelen *Chartley* en *Beeſton*, en het klooſter *de la Creſſe* gebouwt had, zonder kinderen geſtorven zijnde, vier zuſters tot erfgenamen nagelaten heeft, Machteld, de huysvrou van David, Graef van Huntingdon, Mabilia van Willem van *Albeney*, Graef van Arondel, Agniet van Willem van *Ferrars*, Graef van Derby, en Hawiſia van Robert van *Quincy*. Doch in 't Graefſchap is Ian nagevolght, toe-genaemt de *Schot*, de zoon van Graef David uyt die eerſt-gebore Machteld. Dewelke insgelijx zonder kinderen geſtorven zijnde,zoo heeft de derde Koning Henrijk,het oogh op zoo vet een erf-goedt werpende, het zelve aen 's Konings heerſchappy gevoeght, en heeft aen de zuſters van Ian elders andere inkomſten toe-ge-eygent. Op dat (als de Koning zelf gezeyt heeft) zo groot een erf-goet onder de ſpinrokken niet zoude verdeelt worden; en de Koningen zelve, na dat dit Graefſchap aen haer gekomen is, hebben de oude Pals-rechten en vergaderingen hier gehouden, (het welk de Koningen van Vrankrijk in het Graefſchap van Campanien gedaen hebben,) om de eer van 't Pals-graefſchap te behouden. Die eer is daer na geraekt aen de eerſt-gebore zonen der Koningen, en eerſtlijk aen Edward, de zoon van de derde Henrijk, dewelke, als hy van de Baronnen gevangen gehouden wierd, aen Simon van *Montefort*, Graef van Leiceſter, om verloſt te worden, deze eer over-gelevert heeft: Maer Simon terſtont gedoot zijnde, zo is zy voort wederom aen het Koninglijk geſlacht gekomen,en de tweede Edward heeft zijn eerſt-geboren zoon tot Graef van Ceſter en Flint geſtelt, en het jonxken met die tijtels tot de Vergaderingen van 't Parlament beroepen. Namaels heeft de tweede Richard, door de macht des Parlaments, het zelve van een Graefſchap tot een Vorſtendom verheven, en by 't zelve Vorſtendom gevoeght het kaſteel van *Leon*, met de landeryen van *Bromfeid* en *Yale*, het kaſteel *Chirke*, met *Chirkland*,het kaſteel *Oſwaldes-ſtreet*,de Hundred,en de elf ſteden tot dat kaſteel behoorende, met de kaſteelen van Iſabel, en *Delaley*, en andere erf-gronden, die, met het verbannen van Richard, Graef van Arondel, aen des Konings Fiſcus geraekt waren; en Richard zelf is genoemt geweeſt Vorſt van Ceſter: maer weynige jaren daer na is die benoeming verdwenen, als de vierde Henrijk de wetten van dat Parlament af-ſcheurde, en is wederom gevallen tot een Pals-graefſchap, en behout heden de Palslijke vryheyde, welke bedienen een Kamerling,een byzondere Richter,twee Baronnen van 't Scaccarium, drie Dienaers tot de Wet, een Ondergraef, een Attornaet, een Elcayer, &c.

Dit Graefſchap heeft omtrent 68 Parochien.

Het Rijk der Merciers.

NU hebben wy de landen der CORNAVIEN door-wandelt, dewelke te gelijk met de CORITANEN, DOBVNEN, en CATVELLANEN een Koning-rijk in de Zeven-heerſching der Saxen geſtelt hebben, het welk zy Myncnaric, en Mearc-lond, de Latijnen *Mercia* genoemt hebben, van het Engelſe woort Mearc,welk een ſcheyd-pael betekent heeft,want zy hebben de andere Koning-rijken aen dit t'zaem-gepaelt. Dit Rijk was vêr het grootſte, begonnen van de Sax Crida, omtrent het DLXXXVI jaer, door Penda met het uytſtrekken der palen van alle kanten vermeerdert, en onder den Koning Penda weynigh daer in de Chriſtlijke Godts-dienſt onderwezen. Maer dezes Rijx beloop naer CCL jaren vol-eyndt zijnde,zoo is het later in de macht der Weſt-Saxen gevallen, na dat het niet weynige jaren door alle gewelt van oorlogh van de Deenen was vernielt.

DE SILVREN.

HEt ſchijnt nu geraedtzaemſt, eer wy tot de overige deelen van Engelandt komen, tot Walles of Cambridge, nu noch de woon-plaets der oude Britannen, een weynigh af te treden, en dit zal by mijn meening geen af treden zijn, maer recht de orde der natuur volgen. Want het ſtrekt zich naeſt aen de CORNAVIEN, en ſchijnt als met zijn recht te eyſſchen, dat het op zijn plaets en orde verhaelt werde: meeſt wijl de Britannen oft Walen, des zelfs inwooners, met ons een recht hebben, en onze gemeente met ons nu overlang zijn als ingelijft geweeſt.

WALLES dan, wiens naem voor dezen het gantſche Over-Severnſche landt begreep, doch nu zich naeuwer uytſtrekt, hebben eertijdts drie volkeren bewoont; de SILVREN, DIMETEN, en ORDOVICEN. Want deze hebben niet alleen de twaelf Graefſchappen van Walles, als zy't noemen, maer ook die twee Over-Severnſche Hereford-shire en Monmouth-shire, welke by de Graefſchappen van Engelandt getelt worden, bezeten. En op dat ik van de eerſten eerſt beginne. De SILVREN hebben, na de beſchrijving van Ptolomæus, die landen bewoont, dewelke by de Walen in haer tael met een woordt Deheubarth, dat is, het Zuyderdeel, en heden met nieuwe namen, Hereford-shire, Radnor-shire, Breknok-shire, Monmouth-shire, en Glamorgan-shire genoemt worden, waer in ook eenige overblijffelen van de naem der Siluren overigh zijn. Wat nochtans aengaet de betekening des naems, ik heb niets dat met de natuur des volx overeen-komt. Maer wat de oorſprong belangt, uyt haer geverwde aengezichten, gekrulde hairen, en gelegenheydt tegen Spanjen over, heeft Tacitus gegiſt, dat zy van oorſprong Iberen geweeſt zijn, doch Florianus del Campo, Spanjaert, beveſtight het, dewelke zich wonderlijk draeyt en keert, om de Siluren in Spanjen te vinden, en ik weet niet wat hy ons van Soloria en Siloria in Aſturien voor-werpt. Voorts is dit een groot volk geweeſt, (want uyt Plinius en Tacitus ſchijnen zy gantſch Zuyd-Walles ingehadt te hebben) raeu, kloek, ſtrijdtbaer, der ſlaverny onverdraeghzaem, van vaerdige ſtoutheyt, de Romeynen noemen't hardnekkigheydt, en nocht door wreetheyt nocht door barmhertigheydt veranderlijk: waer in alles de nakomelingen noch niet ontaerden. Als de Romeynen door luſt van heerſchen haer aen-vielen, zoo hebben zy, ſteunende op de dapperheydt en krachten van Koning Caratacus, en geterght door de woorden van Keyzer Claudius, dewelke gezeyt had, dat hy haer zoo verdelgen zoude, als eertijdts de Sugambren vernielt waren; de Romeynen met zoo moeyelijk en zwaer een oorlogh gequelt, met het onderſcheppen der hulp-benden; het verdrijven van het Legioen, daer Marius Valens Overſte van was, en het verwoeſten van der bondtgenooten landen; dat P. Oſtorius, Voor-ſchout van Britannien, door deze ellenden vermoeyt en af-gemat, geſtorven is. Ook heeft Veranius, welk Overſte onder Nero geweeſt is, haer te vergeefs aen-gegrepen; want dat Tacitus verhaelt, dat hy met taemlijke uyt-vallen Sylvas, de Boſſchen, berooft heeft, leeſt met onzen zeer geleerden Lipſius Siluras, en ghy zult het waerachtighſte lezen. Ook is deze oorlogh nochtans niet ge-eyndight geweeſt tot op de tijden van Veſpaſianus. Want toen heeft Iulius Frontinus haer met wapenen t'onderbracht, en door den Legioen-zoldaet gedwongen. En dat iemandt van de onzen dat veersken van Iuvenalis tegen Criſpinus op onze Siluren verdraeyt heeft:

Walles.
Siluren.
Dimeten.
Ordovicen.
Tacitus.
XIV *der Iaer-boeken.*

magna qui voce ſolebat,
Vendere municipes fracta de merce Siluros.

Als of onze Siluren gevangen te Romen te koop zijn geſtelt geweeſt; die heeft op mijn trouw den rechten zin des Dichters niet uyt-geviſcht: want die hem met meerder opmerk gelezen zal hebben, zal lichtlijk zien, dat hy van viſſchen, en niet van menſchen ſpreekt.

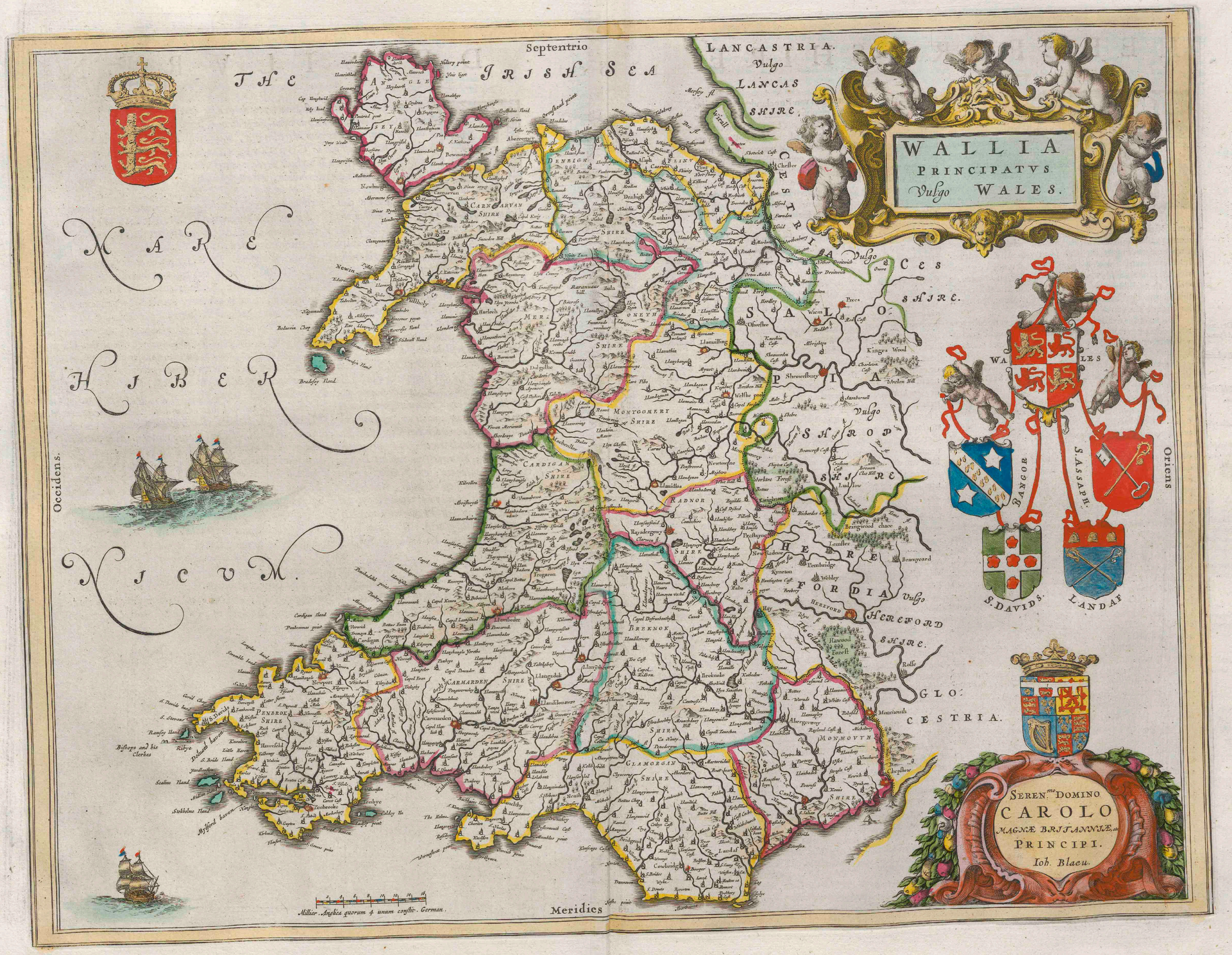
WALLIA
PRINCIPATVS
Vulgo WALES.
Septentrio
THE IRISH SEA
LANCASTRIA.
Vulgo
LANCAS
SHIRE.
CESTRIA
Vulgo
CES
SHIRE.
SALOPIA
Vulgo
SHROP
SHIRE
HEREFORDIA
Vulgo
HEREFORD
SHIRE.
GLO:
CESTRIA.
MONMOUTH
SHIRE
MONTGOMERY
SHIRE
CARDIGAN
SHIRE
CARMARDEN
SHIRE
PENBROK
SHIRE
GLAMORGAN
SHIRE
BREKNOK
SHIRE
RADNOR
SHIRE
MERIONETH
SHIRE
DENBIGH
SHIRE
FLINT
SHIRE
CARNARVAN
SHIRE
ANGLESEY
Occidens.
Oriens
Meridies
WALES
BANGOR
S. ASSAPH.
S. DAVIDS.
LANDAF
SEREN.mo DOMINO
CAROLO
MAGNÆ BRITANNIÆ, etc.
PRINCIPI.
Ioh. Blaeu.
Milliar. Anglica quorum 4 unum constit. German.

HEREFORD-SHIRE.

HEt Herefordsche Graefschap, oft *Hereford-shire*, by de Britannen *Ereinuc*, als in een ronde vorm, ten oosten van de Wigornische en Glocesterschen, ten zuyden van de Monmoutischen, ten westen van Radnor-shire en Brechnok, ten noorden van Shrop-shire bepaelt, is een landtschap, behalven de geneughlijkheyt, zeer goed oft om beesten te weyden, oft om vruchten te winnen, en voorzien van alle levens nootzaeklijkheden; zoo dat het geenige Provincie van Engelandt in 't lof van vruchtbaerheydt behoeft te wijken, tot welke gemaklijkheden ook de groote rivieren komen; als de *Vaga* oft *Wye*, de *Luge*, en *Munow*, de welke, als zy de bloeyensste weyden en vrolijkste akkers lieflijk besproeyt hebben, eyndelijk t'zamen-vloeyen, en in een kolk tot de plas van de *Severn* loopen.

De rivier Munow. En de *Munow* uyt de bergen *Haterell*, die genoeghzaem rijzende, als een stoel ten zuydwesten dit lant omheynen, afvallende, ontspruyt eerst ten zuyden langs de voet der zelve bergen na *Blestium*, een stadt van Antoninus op die gelegenheyt en wijdte gebout; zoo dat het onmogelijk is, of 't is de zelve, dewelke, by deze rivier gelegen, van de Britannen *Castle-hean*, dat is, *'t oude kasteel*, by ons *the old Towne* genoemt wort; een schrael dorpken, maer wiens ouderdom deze nieuwe naem beschermt; want in beyde talen betekent het de oude stadt oft kasteel. Hier by wort *Alterynnis* met haer wateren, als een rivierigh-eylandt, omringt, het welk de oude woon-plaets is van het oude en Ridderlijke huys der *Sitsilts*, oft *Ceciliers*, waer van mijn eerwaerdighste Schuts-heer, en de met alle sierselen van deught, voorzichtigheyt, en edelheyt begaefde Heer Willem *Cecil*, Baron van *Burghley*, en opper Schat-meester van Engelant, zijn stam getrokken heeft.

Blestium. *Old Towne.* *'Alterynnis.* *Woonplaets der Ceciliers.*

De *Munow*, van hier ten oosten gekeert, scheyt dit landt een wijl van de Monmouthers, en wordt by 't kasteel *Map-harald*, oft *Harold Ewias*, met de rivier *Dore* vermeêrt. Dit kasteel van *Ewias* genoemt, op dat ik uyt de Aentekeningen van de eerste Koning Willem spreek, heeft Alured van *Marleberg* bevestight. Daer na heeft het Harald, een Edel-man, toebehoort, dewelke in een zilver schilt een root veldt, tusschen drie zwarte sterrekens gestelt, gevoert heeft, waer van 't *Harold Ewias* begon genoemt te worden. Maer Sibylla, zijn na-nicht, en tweede erfgenaem, heeft het door houlijk tot de Heeren *Tregoz* over-gedragen, van welke het eyndlijk tot de Heeren van *Grandison*, uyt Burgondien geboren, gekomen is; waer van elders.

Harald Ewias. *Het huys van Ewias.* *Haer wapenen.* *Tregoz en Grandison.*

En de *Dore* van 't noorden af-vloeyende door 't kasteel *Snothill*, en de Baronnye eertijts van Robert *Chandos*, alwaer treflijke marmer uyt-gehouwen wort, snijdt het dal midden door, 't welk de Britannen van de rivier *Diffrin Dore* noemen; en de Engelschen, op dat zy schijnen zouden het woort meêr uyt te drukken, hebben 't *the gilden vale*, dat is, *het gulden dal*, genoemt, welke naem het, om de gulde, rijke, en lustige overvloedigheydt, niet onwaerdigh geacht wordt. Want de heuvels, waer van 't besloten wort, zijn ten weder-zijden met bosschen bekleet, aen de bosschen zijn weêrzijds akkeren, aen de akkers zeer bloem-rijke weyden, en in 't midden door-spoelt een zeer water-rijke rivier, waer aen een treflijk kloosster van Robert, Heer van *Ewias*, gebout is, het welk als een gemeen graf van de Edelen dezes lands geweest is.

Snothill. Marmer. *Gilden vale. Het gulden dal.*

Van dit dal wort het deel van dit lant, welk zich ten oosten strekt, nu *Irchenfeld*, en in 't Schat-boek van de eerste Willem *Archenfeld*, genoemt, het welk, na 't verhael onzer Geschicht-schrijvers, in 't D CC XV jaer van de Deenen te vuur en te zwaert verwoest is, de Britansche Bisschop Camalacus gevangen zijnde. Hier in heeft *Kilpec* gebloeyt, en is een woon-plaets geweest van 't edele huys der *Kilpecs*, dewelke, na zommiger zeggen, in de eerste tijden der Noormannen eer-zoldaten van de Koningen van Engelandt geweest zijn. Dewelke ik ook lichtlijk geloof. Onder 't gebiedt van de eerste Edward heeft Robert *Wallerond* hier gewoont, wiens neef Alanus *Plugenet* door de waerdigheydt van Baron vernaemt geweest is. In dit *Archenfeld* waren (gelijk men in 't schat-boek leest) door een oude instelling zekere opkomsten voor een oft twee oude degelijke mannen bestemt, met dat verding, dat zy voor de Koningen van Engelandt het gezantschap in Walles mocsten bedienen, en op dat ik uyt het zelfde boek spreek: De mannen van *Archenfeld*, als 't heyr tegen den vyandt trekt, maken na gewoonte *Avantward*, en in 't weêrkeeren *Rereward*.

Irchenfeld. Kilpec.

Gelijk de *Munow* het nedrighste deel van dit landt doorloopt, zoo snijdt de *Vaga* oft *Wye* het zelve met een zeer kromme loop midden door, waer aen op de landt-palen zelve in 't westen het kasteel *Sterken-heuvel*, gemeenlijk *Clifford*, gelegen is, het welk Willem *Fitz-Osberne*, Graef van Hereford, in zijn *Wasta* (ik spreek uyt het Schat-boek van Willem de Noorman) gebouwt, maer Radulf van *Totenai* ingehadt heeft. Namaels wordt het geacht tot Wouther, zoon van de Noorman Richard *Punt*, gekomen te zijn, want hy was van *Clifford* by-genaemt; en tot hem heeft het doorluchtighste huys der *Cliffords*, Graven van Cumberlandt, haer oorsprong waerlijk betrokken. Doch in de tijden van de eerste Edward heeft het I. *Giffard* gehadt, die de erfgenaem van Wouther *Clifford* getrout heeft. Van daer loopt de *Vaga* krom door *Whitney*, welk met haer naem een treflijk geslacht vereert heeft; en 't kasteel *Bradwardin*, waer van die Thomas *Bradwardin*, Aerts-bisschop van Cantelbergh, zijn oorsprong en naem gehadt heeft, dewelke om zijn veelvoudige en verborge geleertheyt in die tijdt de *Diepe Doctor* genoemt wierdt: en eyndlijk komt zy tot *Hereford*, de hooftstadt van dit Graefschap.

De rivier Vaga oft Wye. *'t Kasteel Clifford.* *De Cliffords.* *Inq. 26. Edw. 1.* *Doctor Profundus.*

Hoe vêr zich het landeken *Archenfeld* strekt, weet ik niet, maer de nabuurschap tusschen deze namen *Ereinuc*, *Archenfeld*, de stadt Ariconivm, waer aen Antoninus in deze wijk gedenkt, en *Hareford*, oft *Hereford*, welke nu de hooft-stadt van dit Graefschap is, hebben my allenx tot dat gevoelen gebracht, dat ik meen, dat deze al t'zamen van *Ariconium* af-getrokken zijn. Nochtans acht ik niet dat *Ariconium* en *Hereford* een en het zelfde zijn, maer gelijk het *Bazel* van Duytslandt zich de naem van *Augusst*, en het *Baldach* van Assyrien, zich de naem van *Babylon* toe-ge-eygent heeft, om dat dit zijn oorsprong uyt de vervalle muuren van *Babylon*, dat uyt die van *Augusst* getrokken heeft; alzoo heeft ons *Harisord* (want zo wort het van het gemeene volk genoemt) en de naem, en d'oorsprong van het nabuurigh *Ariconium*, als ik meen, verkregen, welk heden geen heele gedaente van een stadt heeft, door een aerdbeving, als men zeght, vernielt zijnde. Het behout alleen, *Kenchester* genoemt, de schaduw van de naem, en toont eenige uytsteeksels der vesten, die zy *Kenchester walles* noemen, waer by dikwijls vier-kante vloer-steenen, Britansche Ticchel-steenen, Roomsche penningen, &c. uyt-gegraven worden. Maer het voort-teelsel *Hareford*, welk zijn naem uytdruklijker voert, is 'er ten oosten naeulijx drie Italiaensche mijlen af, door-mengt met zeer aengename weyden, vruchtbare akkers, en bykans omringt van rivieren, ten noorden en westen met een zonder naem, ten zuyden met de *Wye*, die uyt Walles hier naer toe loopt. Men gelooft dat het eerst uytstekend geworden is, als de Saxsche *Heptarchie*, Zeven-heersching, vol-wassen was, van de oude Edward, als zommige schrijven, gebout zijnde, ook is 'er voorwaer geen ouder gewagh van gemaekt. Want de Britannen, eêr de naem van *Hereford* bekent was, hebben de plaets *Trefawith*, van de Beuke-boomen, en *Henford*, van de oude wegh, en de Saxen zelve Fenn-leg, van 't Varen-kruyt, genoemt. Den meesten aen-was, zoo ik meen, heeft het der Godts-dienst, en het Martelaerschap van Ethelbert, Koning der West-Saxen, te danken. Dewelke, vryende de dochter van Offa, Koning der Merciers, is van Quendrede, Offaes huys-vrouw, welke liever het Rijk der West-Engelsen, als haers dochters eerlijke staet geno-

Hereford. Kencheſter. *743. S. Ethelbert Martelaer.*

genomen heeft, ſchandlijk door hinder-lagen gedoot, en geſtelt op de naem-rol der Martelaers, en heeft voor zich alhier een kerk, van het Koninxken Milfrid gebout, gehat, welk, terſtont met de Biſſchoplijke waerdigheydt vereert, tot de hooghſte rijkdom gegroeyt heeft, door de mildadigheydt eerſt van der Merciers, en namaels van der Weſt-Engelſen Koningen. Want dat deze eyndlijk deze ſtadt genoten hebben, wordt uyt Malmesburienſis beſloten, daer hy ſchrijft, dat Athelſtan de Viſi-Sax, de Koninxkens van Walles in deze ſtadt daer toe gebracht heeft, dat zy hem onder de naem van tol (behalven de Iacht-honden en Havikken) alle jaren xx ponden goudts, en cccc zilvers betalen zouden. Zy heeft, na ik gelezen heb, altijt in voorſpoedt geweeſt, behalven in 't MLV jaer, in 't welke Gruffinus, Vorſt van South-walles, en Algarus Engels-man, oproer tegen den heyligen Edward, oft den Belijder, verwekkende, na dat zy den Graef Radulf verdreven hadden, de ſtad ingenomen, de kerk verdelght, en den Biſſchop Leofgar gevangen genomen hebben. Maer Harald heeft het terſtont, haer ſtoutheydt onderdrukt hebbende, met een breede en hooge wal, als Floriacenſis zegt, beveſtight. Hier uyt ſchrijft Malmesburienſis in de Pauzen: Hereford is geen groote ſtadt, welke nochtans door de uytſteekſels der vernielde graften toont, dat zy wat groots geweeſt is. En gelijk 'er in 't Schat-boek van de eerſte Koning Willem ſtaet: Daer waren maer cIII menſchen binnen en buyten den muur. De Noormannen hebben namaels aen de ooſt-zijde van de kerk, beneven de *Wye*, een zeer groot en ſterk kaſteel op-geright: een werk, als zommige zeggen, van Graef Milo, 't welk nu, door ouderdom verwonnen, vervalt. Daer na hebben zy de ſtadt met veſten omringt. Biſſchop Reinelmus heeft 'er, onder de eerſte Koning Henrijk, deze ſchoone kerk, die 'er nu gezien wordt, gebout, en zijn navolgers hebbenze vermeerdert, daer by-gevoeght hebbende een treflijk Collegie, en ſchoone huyzingen der Proveniers. Want behalven den Biſſchop, die over ccccII kerken geſtelt is, zo zijn 'er in deze kerk een Deeken, twee Aerts-diakenen, een Voor-zanger, een Cancellier, een Rent-meeſter, en xxvIII Proveniers. In de kerk hebben wy geenige gedenk-tekenen, als der Biſſchoppen gezien, doch wy hebben verſtaen dat 'er de Biſſchop Thomas *Cantelupus*, op een edele plaets geboren, een graf-ſteê gehat heeft, dewelke om zijn heyligheyt onder de heyligen getelt, het niet veel verſchilde, of hy had in de waen van Godtvruchtigheydt den Koninglijken Martelaer Ethelbert te boven gegaen. De gelegenheyt van deze plaets meten de Lant-ſchrijvers, *Geographi*, op de lengte van xx graden, xxIV ſcrupulen, op de breedte van LII graden, VI ſcrupulen.

Brampton Brian. *Wigmore.* *De Baronnen Mortimer.* *Richards caſtle.* *De Heeren van Richards kaſteel.* *Een bron van beentjes.*

De *Wye* heeft naeulijx van hier de derde mijl af-geleyt, als zy de wateren van de rivier *Luge* vervangt, dewelke uyt de bergen van Radnor-shire vallende, dit land van 't weſten tot het ooſten ſtillekens door-loopt. In de eerſte ingang beſchout zy van vêr het kaſteel *Brampton Brian*, het welke een voortreflijk geſlacht, hier van genoemt van *Brampton*, in welk *Brian* een zeer gewoone voor-naem was, met een geduurige navolging tot op de tijden van de eerſte Edward gehat heeft, en toen is 't door vroulijke erfgenamen tot R. *Harley* gekomen. Maer van naby ziet zy *Wigmore*, in 't Saxiſch Wygingamepe, eertijdts van de oude Edward herbout, en namaels van Willem, Graef van Hereford, met een kaſteel geſterkt, op de *Vaſta* van 't lant (zo leeſt men in 't Schatboek van Engelandt) welk *Mareſtun* genoemt wierd, welk Ranulf van *Mortimer* in gehadt heeft, van welke die van *Mortimer*, die namaels de Graven van *Marchia* voortgeteelt hebben; waer van voorder in Radnor-shire. Drie mijlen van hier is een ander nabuurigh kaſteel, *Richards caſtle* genoemt, eerſt der *Sayers*, daer na der *Mortimers*, en namaels der *Talbots* bezitting. Eyndlijk is het erfdeel, door de dochteren van I. *Talbot*, gedeelt tuſſchen Guarinus *Archdecon*, en Matth. *Gurnay*. Onder dezen heeft de natuur, die nergens meêr met wonderen ſpeelt als in 't water, hier een kleyne bron voortgebracht, dewelke altijdt vol beenen van kleyne viſſchen (oft, als andere meenen, van Kikvorſchen) is, hoe dikwijls zy 'er uyt-geſchept worden, waer van zy *Bone well* genoemt wordt. En niet vêr van hier wordt *Croft caſtle* geſtelt, een bezitting van de voortreflijke en over-oude Ridderlijke ſtam der *Crofters*. Van daer komt de *Wye* tot *Lemſter*, 't welk ook *Leonminſter*, en *Leeuws-klooſter* genoemt is van een Leeuw, die hier in ruſt gezien is, als zommige gedroomt hebben, maer de Britannen noemen 't *Lhan-lieni*, het welk, wijl 't een kerk van Munniken betekent, en 't zeker is, dat Merewalk, Koning der Merciers, hier een kerk voor Munniken geſtelt heeft, (welke namaels de *Sacriſtye* van 't klooſter *Reading* geweeſt is) wat zoud, na een andere oorſprong vorſchen, anders zijn, als winden jagen? Nochtans ontbreken ons geenige, die 't van 't vlas oft lijn-zaet af-trekken, 't welk hier overvloedigh groeyt: maer heden heeft het de meeſte vernaemtheyt van de wol in de om-gelege landen, (zy noemenze *Lemſter ore*) waer aen alle Europianen (behalven Apula en Tarentina) de eer geven. Het is ook zoo gelukkigh in koorn, en broot van de zuyverſte bloem gebakken, dat zy van dit broot, en de drank van *Weabley* (dit is een ſtad van 't zeer edele huys *d'Eureux*) een ſpreek-woort gemaekt hebben. Deze gaven van *Lemſter*, en daer van de drokke markt Hereford en Wigorn te dikwijls beſchouwende, zijn tot zulk een nijdt geraekt, dat zy, met het tuſſchen-komen van 's Konings aenzienlijkheydt, haer gedwongen hebben de geſtelde markt-dagh te veranderen, haer doetsheyt aen dezes drokheyt dikwijls verwijtende. En van *Lemſter* komt ons geheugen nu niets anders voor, als dat het Willem *Breoſa*, Heer van Brechnok, als hy van Koning Ian afgevallen was, door ingeworpe vuur geſchent heeft. En meêr na binnen light *Webley*, welk een Baronnye geweeſt is der *Verdons*, van welke Bertramus van *Verdon* de eerſte met de Noormannen in Engelant gekomen is, wiens nazaten door 't houlijk met de tweede erfgenaem der *Lacyers* van *Trim* in Ierlandt, een tijdt lang erflijke Conſtapels van Ierlandt geweeſt zijn; doch de bezittingen zijn eyndlijk door de dochters vervallen tot de *Furnivals*, *Burgers*, *Ferrars* van *Groby*, *Crophuls*, en van de *Crophuls* door *Ferrars* van *Chartly* tot *d'Eureux*, Graven van Eſſex. Dicht by *Webley* meêr ten weſten zijn *Huntingdon*, eertijts een kaſteel der *Bohuns*, Graven van Hereford en Eſſex; *Kinnerſley*, toebehoorende het oude huys *de la Bere*; en *Erdſley*, alwaer het doorluchtigh en out geſlacht der *Baskervillers* lang gewoont heeft, 't welk eertijdts zeer vruchtbaer geweeſt is van beroemde mannen en Ridderen, die van de nicht van die wijtberoemde Noormanſche Heldin Gunora haer geſlacht rekenen, en eertijdts in dit Graefſchap en 't nabuurigh Shropshire gebloeyt en gehadt hebben, op dat ik dit in 't voorby-gaen aentekene: Een *Hamelet* van *Lanton* op 't hooft, als van de eer van de bergh *Gomeri*, door den dienſt van den Koning een gebaerden ſchicht te geven, zoo vaek de Koning in die deelen gekomen zal zijn, om te jagen in *Chacea de Cornedon*.

Lemſter ore. *De beſte wol.* *Lemſter bread, en Webleyale.* *Webley.* *De Baronnen Verdons.* *Fin. Hilarii 20. Ed. 3.*

Nu ſnelt zich de *Lug* tot de *Wye* eerſt door *Hampton*, alwaer die Roelandt *Lenthall*, dewelke des vierden Koning Henrijx Kleêr-bewaerer geweeſt is, en een van de erfgenamen van Th. Graef van Arondel getrout had, een ſchoon huys gebout heeft, welk nu de *Conigesbeys*, in deze wijk doorluchtigh van naem, een tijt lang bewoont hebben. Daer na ſpoet zy zich door *Marden* en *Southon*, oft *Sutton*, van welke dit de kleyne overblijffelen van Offaes Palleys vertoont, en 't ander vermaert gehouden wordt door Ethelberts graf, die hier een tijt lang onberoemt gelegen had, eer hy naer Hereford gevoert wierd. En dicht by de vloedt van de *Lug*, en ten ooſten van de *Wye*, heeft zich de heuvel, die men *Markley hill* noemt, in 't 1575 jaer na Chriſtus geboorte, als uyt de ſlaep gewekt, op-gericht, en heeft, drie dagen zich tot een geweldige hoop voort-drijvende, met een ſchriklijk geloey balkende, en al wat hem gemoete nederwerpende, zich met groote verwondering tot een hooger plaets verheven, met zulk een aerd-beving, als ik oordeel, die de Natuur-wijzen *Braſmantia* noemen. En niet vêr van hier ook ten ooſten onder de Malverniſche heuvelen, dewelke het ooſterſche deel des lants op deze plaets bepalen, is *Ledbury*, een bekende ſtad aen de rivier de *Ledden* gelegen, welke de Sax * Edwin, een machtigh man, aen de kerk van Hereford geſchonken heeft, om dat hy zich wijs maekte, dat hy, door de gebeden van S. Ethelbert, van de geraektheydt verloſt was. Dat ik van het krijghs-bolwerk op de naeſte heuvel ſpreek, is niet noodigh, wijl in deze wijk, welke op de grenzen was, en eertijdts de vecht-plaets tuſſchen de Romeynen en Britannen, en namaels tuſſchen de zelfde en de Engelſen, zodanige op veel plaetſen voorvallen. Maer de *Wye* door de ontfange *Lug* nu vol, neemt een krommer loop eerſt door *Holme Lacy*, de woon-plaets van het oude en vermaerde huys van

Marden. *Sutton.* *Markley-hill.* *Een roerende bergh.* *Ledbury.* * *Hy wort Alvodus genoemt by Gual.* *Map. en die beveſtight, dat hy Edric Sylveſters zoon geweeſt is. Lib. de nugis Curial. 2. cap. 11.*

HEREFORDIA
COMITATVS.
HEREFORD-SHIRE.
SALOPIÆ.
Septentrio.
COMITATVS
Vulgo
SHROP SHIRE.
Ludlow
Bringwood chase
Part of Hereford
WIGMORE
Deresfold Forest
WOLSEY
HVNDRED.
HVND.
RADNORIA
Part of Hereford Shire
Prestayne
Lemster
WIGORNIA Comitatus.
Vulgo
WORCESTER
SHIRE.
Bramyearde
BROXASHE
HVND.
Pembridge
Kyneton
Comitatus.
HVNLINGTON
HVND.
STRETFORDE
Webley
GRIMSWORTH
HVND.
RADLOWE
HVNDRED.
Malvern Hills
Lidburry
Anglice
Occidens.
RADNOR
SHIRE.
EWIASLACY
HVND.
ARICONIVM
HVND.
Hereford
Hawood Forest
GREYTREE
HVND.
GLOCESTRIA
Comitatus.
Newent
Anglice
GLOCESTER
SHIRE.
WEBTREE
HVND.
The Gilden Vale
Archenfeilde
Hay
BRECHINIÆ
Vernacule
Breknoke
Shire.
WORMELOWE
HVND.
Rosse
Part of Moumouth Shire.
COMITATVS
MONVMETHENSIS
Vulgo
MOVNMOVTH SHIRE.
Moun: moth.
Meridies.
Part of Hereford
Oriens.
Robert Bossu E.
Miles Consta of Engl.
Henry Bohum E.
Henry Bullingbrok D.
Stafford

Scudamore oft Escudamor.

van *Scudamore*, welk veel waerdigheyt toe-gekomen is door het houlijk met de erfgenaem uyt de ſtam van *Ewias* in dit landt, en *Huntercombe*, &c. elders. Van hier loopt de *Wye* tuſſchen *Roſſe*, den Smidts wel bekent, en het tegen-over-

Wilton.

gelegen *Wilton*, een zeer oudt kaſteel van 't huys der *Greyen*,

Baron Grey van Wilton.

waer van zoo veel Helden met die by-naem haer oorſprong getrokken hebben. Men zegt dat dit gebout is van Huig van *Langen velde*, oft *Long champ*. Maer dat Koning Ian *Wilton* met het kaſteel aen Henrijk van *Long champ* gegeven heeft, blijkt uyt ope brieven; en dat het door houlijken aen Willem *Fits-hug*, en insgelijx niet lang daer na aen Reginald *Grey*, ten tijde van de eerſte Koning Edward, toe-gevallen

Goderich caſtle.

is. En als de *Wye* nu een weynigh laeger *Goderich caſtle*, van Koning Ian aen Graef Willem Maerſchalk geſchonken, en namaels de voorneemſte woon-plaets der *Talbots*, gegroet heeft, zoo loopt zy naer Monmouth-shire, en verlaet de Hereforders.

Graven van Hereford.

Als het Rijk der Engelſen nu verflaeude, zòo is Overſte van dit lant geweeſt met de tijtel van Graeflijkheyt Radulf, de zoon van Wouther Medantin uyt Goda, de zuſter van Edward de Belijder, den welken de Noormannen van deze eer berooft hebben, en in zijn plaets geſtelt Willem, den zoon van Osbern van *Crepon*, oft, als hem de Noormannen noemden, *Fitz-Osbern*, den Graven der Noormannen door zeer naeuwe bloet-verwantſchap beſtaende. Dezen, in de Vlaemſche oorlogh gedoot zijnde, is gevolgt zijn zoon Rogier, genoemt van *Britolio*, de welke zonder wettige erfgenamen, verbannen zijnde, geſtorven is. En Koning Steven heeft Robert *le Boſſu*, Graef van Leiceſter, gebooren van Emma erfgenaem van *Britolio*, erflijk weder gegeven (ik ſpreek uyt de hant-ſchrift zelf) de Burg Hereford, en 't kaſteel, en het gantſche Graefſchap van Hereford-shire; maer te vergeefs. Want Machteld Auguſta oft Keyzerin, de welke met Steven om dit Rijk getwiſt heeft, heeft Milo, zo van Wouther,

Conſtapels van Engelandt.

Conſtapel van Gloceſter, met deze eer verrijkt, en Conſtapel van Engelant gemaekt: nochtans heeft hem Steven namaels van die eeren berooft. Dezen Milo zijn vijf zonen gebooren, naemlijk Rogier, Wouther, Henrijk, Willem, en Mahel, treflijke mannen, die elk door een ontijdige doodt zijn uyt-gebluſcht, als zy, behalven Willem, elkander zonder kinderen in haer vaderlijk erfdeel zijn na-gevolgt. Aen Rogier heeft Koning Henrijk onder anderen gegeven de *Mote* van Hereford met het gantſche kaſteel, en den derden penning van de opkomſt der beſluyten van de gantſche Graefſchap Hereford, waer van hy hem Graef gemaekt heeft. Maer Rogier geſtorven zijnde, zoo men Robert de *Monte* gelooft: zoo heeft de zelfde Koning het Graefſchap van Hereford aen zich behouden. Dezer outſte zuſter Margriet heeft Humfred *Bohun*, de derde van die naem, tot een huys-vrou getrouwt, en zijn nakomelingen zijn Conſtapels van Engelant geweeſt, te weten, de vierde Humfred van *Bohun*, Henrijk zijn zoon, dien Koning Ian vergunt heeft twintigh ponden van den derden penning van 't Graefſchap Hereford jaerlijx te ontfangen, waer van hy hem Graef gemaekt heeft. Deze heeft getrouwt de zuſter en erfgenaem van Willem van *Magnavilla*, Graef van Eſſex, en is geſtorven in 't vierde jaer van de derde Koning Henrijk. De vijfde Humfred zijn zoon, die ook Graef van Eſſex was, den welken de zeſte Humfred gebooren is, die voor zijn vader ſturf, na dat hy eerſt de zevende Humfred geteelt had uyt de dochter en eene van de erfgenamen van Willem *Breos*, Heer van Brechnok; zijn zoon de achtſte Humfred is by *Burrowbrig* gedoodt, na dat hem zijn vrou Elizabeth, dochter van de eerſte Koning Edward, weduwe van de Graef van Hollandt, vele kinderen gebaert had, te weten Ian *Bohun*, de negende Humfred, beyde Graven van Hereford en Eſſex, zonder kinderen geſtorven, en Willem, Graef van Northamton, dien Elizabeth, zuſter en eene van de erfgenamen van Jillis, Heer van *Badleſmer*, gebaert heeft de tiende Humfred *Bohun*, en van de *Bohuns* de laetſte Graef van Hereford, Eſſex, Northamton, en Conſtapel van Engelandt, die twee dochters na-gelaten heeft, Eleonoor, huys-vrou van Thomas *Woodſtok*, Graef van Gloceſter, en Marye getrout aen Henrijk Lancaſter, Graef van Derby, de welke tot Graef van Hereford verkoren, en namaels tot Koning van Engelandt gehult is. Daer na hebben de *Staffords*, Hertogen van Buckingham, de tijtel van Graef van Hereford gebruykt, de welke gebooren zijn uyt de dochter van Thomas *Woodſtok*, welke namaels hertrout is aen Willem *Bourchier*, genoemt Graef van *Ew.* Doch by ons gedenken heeft de zeſte Edward, Wouther *d'Eureux*, die van de *Bohuns* door de *Bourchiers* geſproten is, met de tijtel van Onder-graef van Hereford vereert: en de doorluchtighſte Koningin Elizabeth heeft zijn neef van zijn zoon ook namaels tot Graef van Eſſex verkoren.

1158.

2. *Par. Chart. an.* 1. *Reg. Ioan. Matth. Pariſ. lib. Walden. lib. Monaſterii Lanthony.*

De vierde Henrijk, Koning van Engelandt.

Giraldus Cambriæ Itiner. l. 1. *cap.* 2.

In dit Graefſchap worden 176 *Parochyen begrepen.*

RAD-

RADNOR-SHIRE.

RAdnor-shire, in 't Britansch *Sire Maiſeveth*, grenſt ten weſten aen de Hereforders, in een drie-hoekige vorm, hoe 't zich meêr ten weſten ſtrekt, hoe enger en enger het t'zaem-getogen wordt. Ten zuyden ſluyt de rivier *Wye* die van Breknok-shire van haer af; ten noorden palen zy aen die van Montgomery. Het ooſt en zuyder-deel van het zelfde zijn meêr bebouwt; het overige, ſcherper van bergen zijnde, is naeulijx door eenige bouwing te vermurven, nochtans genoegh-zaem bekleedt met boſſchen, bevochtight van rivieren, en op zommige plaetſen met ſtil-ſtaende wateren beſproeyt.

Onder andere kaſteelen der grens-Hertogen, die onder haer vervalle muuren nu bykans gewentelt liggen, vereert de ooſt-zijde *Caſtle Paine*, van den Noorman Paganus gebouwt en af-genoemt, en *Caſtle Colwen*, het welk, zoo ik niet mis, eertijdts het kaſteel van Machteld in *Colowent* genoemt is. Want het zelve zeer vermaert zijnde, en onder de tweede Koning Edward toe-behoorende aen Robert van *Todeney*, een zeer edel man, wordt gelooft te voren de *Breos*, Heeren van Breknok, toe-gekomen, en van Machteld van *S. Valeric*, een zeer geyl wijf, en huys-vrouw van Willem *Breos*, de welke een oproerigh hart tegen Koning Ian ingenomen heeft, de naem gekregen te hebben. Het welk, van de Wals-Engelſen vernielt zijnde, de derde Koning Henrijk van ſteen en ſement in 't CIↃ CC XXXI jaer treflijk herbout heeft. Maer aller-voornaemſt is *Radnor*, de voorneemſte ſtadt van 't gantſche landt, in 't Britanſch *Maiſeveth*, met riet-daken, na de wijs van 't landt, genoegzaem verçiert. En het is met een veſt en kaſteel beſchermt geweeſt; maer na dat die oproerige *Owen Glendowerdwy* 't zelve aen brant geſteken had, is 't, allenx verkleynt zijnde, vermindert, door het zelfde lot als zijn moeder *Old Radnor*, dat is, *het oude Radnor*, in 't Britanſch *Maiſeveth hean*, en van zijn verheve gelegenheyt *Pencrag*, het welk, onder Koning Ian, Rheſus Gruffins zoon aen 't vuur ten beſten gegeven heeft. Indien ik dit *Maiſeveth* zeyd de ſtadt MAGOS geweeſt te zijn, de welke Antoninus MAGNOS ſchijnt te noemen, alwaer (gelijk in 't boek der Aenteekeningen ſtaet) de Overſte der Paenſiſche zoldaten onder den Hertogh van Britannien, ten tijde van de jonge Theodoſius, gewoont heeft, ik zoud van de waerheyt, gewiſſlijk na mijn meening, en mooghlijk ook na anderer, niet vervreemt zijn. Want dat de inwooners van deze wijk *Mageſetæ*, en de Graven *Maſegetenſen*, en *Mageſetenſen* genoemt geweeſt zijn, lezen wy by de Schrijvers der middel-eeuw, en de gelegenheyt van de veêrte zo van *Gobannium*, oft *Abergevenny*, als van *Brangonio*, oft *Wigorn*, ſcheelt van Antoninus af-meting niet een hayr. Naeulijx drie mijlen van hier ten ooſten wort *Preſtaine*, in 't Britanſch *Lhan Andre*, dat is, *Andries kerk*, gezien, het welk van een zeer kleyn dorpken by onzers groot-vaderen gedenken, door hulp van Marten Menevenſiſche Biſſchop, tot zo een veel geachte markt, en tot zulk een voortreflijkheyt opgekomen is, dat het *Radnor* hedenſdaegs eenighzins verduyſtert. Van waer ook naeulijx vier duyzent ſchreden af is *Knighton*, *Preſtains* navolger, by de Britannen, als ik verſtaen heb, *Trebuclo*, voor *Treſyclaudh*, van de by-gelege graft, de welke Offa de Mercier met een wonderlijk werk, om de Britannen van zijn Engelſen af te ſcheyden, hier door van de mont van de *Deve* tot de mont de *Wye* over de LXXXX duyzent ſchreden min oft meêr geleyt heeft. Waer van zy *Claudh Offa*, dat is, *Offaes graft*, in 't Britanſch genoemt wort. Hier van Ioannes Sarisburienſis in zijn *Polycratico*: Haraldus heeft een wet ingeſtelt, dat wie van de Wals-Engelſen over de palen, die hy hen voor-geſchreven heeft, te weten *Offaes graft*, met een pijl gevonden wierd, dien zoude van des Konings Ampt-lieden de rechter-hant af-gehouwen worden.

Caſtle Colwen. Kaſteel van Machteld.

Matth. Paris.

Radnor.

Gemeenlijk Owen Glendour.

Old Radnor.

Mageſetæ.

Preſtain.

Knighton.

Offaes graft. Offa dike.

Hier na wort al wat aen de ooſt en noorder-grenzen ligt, meeſtendeel dor en onvruchtbaer zijnde, by d'inwooners *Melienith* genoemt, om dat de bergen geel worden. Nochtans toont het veel merk-teekenen van kaſteelen, doch inzonderheyt *Kevenles*, en *Timbod*, het welk aen een ſcherpen heuvel geveſt, Leolinus, Vorſt van Walles, in 't MCCLX jaer uyt-geroeyt heeft. Dit *Melienith* ſtrekt zich tot aen de *Wye*, de welke de weſter-hoek van dit landt dwars doorſnijdt, en door tegen-komſtige klippen gebroken, van een ſchielijke grondt verlaten af-ſnelt. Waer van de plaets *Raihader Gowy*, dat is, *de water-val van de Wye*, genoemt is; en ik weet niet of de Engelſen hier van deze naem *Radnor*, eerſtlijk voor 't gantſche lant, en daer na voor de voorneemſte ſtadt geſmeedt hebben. Aen deze water-vallen lagh een kaſteel, 't welk wy lezen dat Rheſus, Vorſt van Zuyd-Walles, onder de eerſte Richard herbout heeft. Hier beneven is eenighzins een woeſte woeſtijne door de kromten der wegen, en ſchrik der bergen byna afgrijſlijk; waer in, als in de zekerſte toe-vlucht zich Vortigern, die Peſt des vaderlants, vertrokken heeft, diens gedachtenis de Britannen vervloekt wenſchten, als zy, na dat hy de Engel-Saxen in 't landt ontbooden, en zijn eyge dochter met een groulijke bloedtſchande ten wijf genomen had, de grootheyt van zijn ſchandige ſchelmeryen met late overweging doorzien hadden. Maer hy is door Godts vliegende pijl, door 't wraek-vuur, van den hemel af-gezonden, met zijn ſtadt *Caer-Guortigern*, de welke hy tot zijn beſchut gebout had, verbrant. En niet vêr van hier, als of 't Godt zo beſloten had, is niet alleen die Vortigern, de laetſte Monarch oft Een-heerſcher van Britannien, van Britanſch bloedt, maer ook Leolin, de laetſte Vorſt van Walles uyt het Britanſch geſlacht, door lagen achterhaelt zijnde, in 't MCCLXXXII jaer na Chriſtus geboorte om-gekomen. Voorts wordt dat landeken by Ninnius genoemt *Guortigermaur* van Vortigern, en de naem is noch niet vergaen: maer van de ſtadt is zelf geen gedachtnis meêr by de Schrijvers. Daer zijn 'er, die meenen, dat het kaſteel *Guthrenion* uyt des zelfs vervalle muuren ontſtaen is, het welk de Wals-Engelſen in 't MCCI jaer ten ſpijt van Rogier van *Mortimer* ter aerden geſlecht hebben. Ook wierd dit deel des landts eertijdts *Guarthenion* genoemt, als Ninnius getuyght, de welke geſchreven heeft, dat die Vortigern, als hy van dien heyligen Germanus opentlijk en ſcherp vermaent wierd, niet alleen zijn gemoedt van de boosheyt zijns levens tot Godts-dienſt niet gewent, maer ook dien heyligen man zeer leelijk belaſtert heeft. Waerom Vortimer, Vortigerns zoon, (als Ninnius zeght) voor de laſter zijns vaders, den H. Germanus aengedaen, het landt zelf, daer die Biſſchop die ſmaedt geleden, voor eeuwigh aen hem op-gedragen heeft; waer van 't ook ter gedachtnis van den H. Germanus de naem *Guartheniaun* verkregen heeft, het welk in Duytſch een rechtvaerdighlijk-weêr-gekeerde laſter beteekent.

Raihader Gowy.

Vortigern.

Guarthenion.

Guarth, *is in 't Britans een* Laſter, *en* Eniaun, Rechtvaerdigh.

De *Mortuomaren*, die in 't Engelſch *Mortimers* genoemt zijn, geſproten van de nicht van Gonora, huys-vrouw van de eerſte Richard, Hertogh der Noormannen, hebben voor zich een groot deel van dit landeken, na dat zy Edrik den wilden Sax verdreven hadden, ingenomen. En als zy nu een langen tijdt in dit landt onder allen uyt-geſteken hadden, zoo heeft eyndlijk de derde Koning Henrijk omtrent het MCCCXVIII jaer, Rogier van *Mortimer*, Heer van *Wigmor*, tot Graef van deze lant-palen van Walles, oft, zo zommige zeggen, van Marchia gekoren, de welke terſtont met der doodt geſtraft is, het vonnis tegen hem gewezen zijnde, dat hy tegen het gemeene beſt op-geſtaen, het bedrogh van den Schot in 't Engelſe Rijk gunſtigh geweeſt was, by 's Konings moeder gemeenzaemlijker gehandelt, en aen de tweede Edward, des Konings vader, een ongelukkigh eynde gebrouwen had. Dezen was van Ioanna van *Ienevill*, die hem zeer vette inkomſten zoo in Engelandt als Ierlandt aengebracht heeft, geboren Edmund, die voor zijn vaderlijke ſchelmeryen geboet heeft, en van zijn vaderlijk erf-goedt, en de tijtel van Graef berooft is. Zijn zoon Rogier is nochtans

De Graven van Marchia. G. Gemit. lib. ult. cap. 16.

Lib. Monaſt. Lanthony. 29. Ed. 3.

Septentrio

Occidens

Orientis

Meridies

MONTGOMERI- ENSIS.

COMITATVS

Severn stud.

Llanydlos

PARS.

Wye stud.

PART OF CAR:

Darnal stud.

Elan stud.

Clarwen stud.

Clowdy stud.

Llanuthell

BRECHINIENSIS

DIGAN

COMITATVS

SHIRE.

PARS;

vulgo

Dulas stud.

Llowey stud.

Bullevm

Dyssart

Tarrye stud.

Llansanfraid

Llanelway

Llanareth

Llanbadern

Abercdway

Bealt

BRECKNOKE

SHIRE.

RADNORIA
COMITATVS
RADNOR SHIRE.

White hall

Teme stud.

Bettus

Begildye

Llanbadernuenythe

KNIGHTON

The Forest of Knukles

Knukles

Castell Dynhod

Llannauo

Hiop

HVND. Lugg stud.

Llanbister

Ithon stud.

THE SIEVRES.

Llangnllo

Monaghree

Weston Hall

Pillethe

KEVENLLICE

Whilton

Saint Harmon

Combchire

Blethuagh

Llandroye

The Forest of Blethuagh

Cascop

Llanyhangle Roditon

Edmall

Newcastle

Discoyde

HVNDRED

Dulas stud.

Nantmel

Clowedok stud.

Garthuagh

Rayader Gowy

RAYADERGOWY

Llansanfraid

Glyngwyn

Llanyhangle Relgon

Llanbadern

Llandegley

Castl. Geuenllys

Llanyhangal

Llanner

Llandrindod

Ithon stud.

Comerow stud.

HVNDR.

Kinerton

Augop

The Forest of Radnor

New Radnor

RADNOR HVNDR.

Old Radnor

Harton

Llanihangle Nantmelan

Chapell

Closwy Chap.

Huntington Castl

Arro stud.

Newchurch

Llanihangle Arro

Glostre

Gwithel stud.

Kyneton

Barton

Knyll

Semigill stud.

Prestayne

COMITATVS

SALOPIA

Vulgo

SHROP SHJRE.

Standish

Kinghton

Branton Brian

HEREFOR:

DIENSIS

Lugg stud.

Lyngan

Norton

Fulldbrok

PARS;

PART OF

HEREFORD

SHIRE.

Clyfford Castl.

Wye stud.

Dulas stud.

Hay

Llowey stud.

Bettus

Castell payne

Machaway stud.

PAINESCASTLE

Llanihangle Arro

Llandewye Chap.

Clero

Llanheddler

Llynhoghlen

Landilo

HVNDRED.

Llanstephan

Llowas

Glasfsbury

Boughrad

Dipton

Quatuor milliaria Anglica sive unum mill. German.

tans in alles weder herstelt, heeft de tijtel van Graef van Marchia wederom gekregen, en is tot een meê-gezel van de orde der *Iartier* in de eerste instelling verkoren. Deze heeft uyt Philippa van *Scherpen-heuvel* voortgeteelt Edmund, Graef van Marchia: en deze heeft Philippa, de eenige dochter van Leonel, Graef van Clarensien, de derde zoon van de derde Koning Edward, tot zijn huys-vrouw getrouwt, waer van hem het Graefschap van Vlton in Ierlandt, en de Heerlijkheydt van Clare toe-gekomen is. Deze in Ierlant, daer hy met groot lof over gheerscht heeft, gestorven zijnde, zoo is hem zijn zoon Rogier, Graef van Marchia en Vlton, nagevolght, den welken de tweede Koning Richard tot navolger des Rijx bestemt heeft, als van zijn moeders wegen de naeste erfgenaem zijnde. Maer hy by 't leven van Koning Richard gestorven zijnde, heeft Edmund en Anna tot zijn kinderen nagelaten. Edmund, diens vermogen, en doorluchtigheydt van Koninglijk bloedt by de vierde Henrijk, die 't Rijk ingenomen had, verdacht was, is, van den zelven in gevaerlijkheden gestelt, en van den weêrspannigen Owen *Glendour* gevangen zijnde, van hart-zeer gestorven, zijn zuster Anna tot erfgenaem nalatende. En Anna is met Richard *Plantagenet*, Graef van Cantabrigia, getrouwt; door wiens recht haer nakomelingen Graven van Marchia geweest zijn, en zich het Rijk toe-eygenden, dat zy ook eyndlijk verkregen hebben, (als wy elders verhalen;) en de vierde Edward heeft zijn eerstgebooren zoon tot Vorst van Walles, en Hertogh van Cornwal, &c. ook Graef van Marchia, tot vermeêring van zijn eer, verkoren. Doch den tijtel van Radnor heeft niemant, dat ik weet, byzonderlijk gevoert.

Ziet in York-shire aen 't eynd.

Hier in zijn 52 Parochien.

BRECH.

BRECHNOK-SHIRE.

TEn zuyden aen *Radnor* paelt *Brechinien*, in 't Britanſch *Brechineauc*, in 't Engelſch *Brechnok-shire*, van de Vorſt Brechan zo genoemt, gelijk die van Walles meenen, de welke zy zeggen dat vele en heylige kinderen gehadt heeft, naemlijk vier-en-twintigh, alle heylige, dochters. Dit is veel grooter als Radnor; maer verheft zich dichter van bergen, nochtans door-gaens met vruchtbare dalen. Ten ooſten wordt het met Hereford, ten zuyden met Monmouth en Glamorgan, en ten weſten met Caermarden bepaelt. Maer wijl om dit landeken te beſchrijven niets gevonden kan worden, dat niet de naerſtigheyt van Girald Cambrenſis, die hier voor vier-hondert jaren Aerts-diaken was, te voren wegh-genomen heeft; zoo dunkt het ons de pijne waerd een weynigh te zwijgen, en hem met zijn ſtijl voort te halen:

Brechiniauc, zeght hy in 't Reys-boek van Cambria, is een landt genoegh overvloedigh in koorn, en zo 'er iet gebreekt, daer meê wort het uyt de overvloet van 't nabuurigh Engelandt genoeghzaem vervult; het landt is vruchtbaer in weyden, boſſchen, wilde dieren en vee, ook overvloedigh in rivier-viſch, de welke de *Vske* van hier, en de *Wye* van daer uyt-levert; want beyde zijn zy vruchtbaer in ſalmen en voorens, doch de *Wye* in veel treflijker, die zy *Vmbren* noemen. Over al, behalven ten noorden, wort het met hooge bergen beſloten; ten weſten hebbende 't gebergte van *Canterbochan*; ten zuyden de zuyder-bergen, waer van de voorneemſte *Cadier Arthur* genoemt is, dat is, *Arthurs ſtoel*, om de dubbele top des voor-bergs (want zy is twee-toppigh) de gedaente van een ſtoel vertoonende. En wijl de ſtoel op het hooge en op 't ſteyl gelegen is, zoo is zy gemeenlijk met de naem van Arthur, de hooghſte en grootſte Koning der Britannen, geteekent. Op de hooghſte top van dezen berg ontſpringt een ſterke water-ſpruyt. Want daer is een hooge bron na de gedaente van een put, doch vier-kant, geen vloed uyt zich voort-brengende, waer in nochtans Vooreens gevonden worden. Door deze hinder-palen dan, ten zuyden geſtelt zijnde, beſchermt een koeler windt het vaderlandt van de hitte der zon, en eenige gezontheyt van lucht daer in ſtortende, maekt het zeer gematight. En ten ooſten heeft het voor zich uyt-geſtrekt het gebergte *Talgar* en *Ewias*.

En van de noord-zijde, als hy gezeyt heeft, is het meê open en effen, alwaer 't van Radnor door de rivier *Wye* afgeſloten wordt, waer aen twee door haer ouderdom bekende ſteden liggen, te weten, *Buelth* en *Hay*. *Buelth* is door boſſchen en zijn gelegenheyt genoughlijk, ook met een kaſteel voorzien, doch met een nieu, naemlijk van de *Breos*, en *Mortimers*, als Rheſus, Gruffins zoon, het oude af-geworpen had. Nu ſchijnt het door de drokte van zijn markt, eertijdts door zijn waerdigheyt, vermaert geweeſt te zijn; om dat Ptolomæus zijn gelegenheyt uyt de hemelſche dingen waer-genomen heeft, by wien 't met de zelfde naem BVLLEVM der Siluren genoemt wordt. Hier van wordt het om-gelegen ſcherp en berg-achtigh landt *Buelth* genoemt, in 't welke, als de Saxen nu 't eylandt door-liepen, en Vortigern in deze deelen vertrok, zijn zoon Paſcentius 't hoogſte gebiedt gehadt heeft, door toclating van Aurelius Ambroſius, als Ninnius getuyght, die in zijn wonderlijkheden, ik weet niet wat hier met verwondering te vermoeden geeft, van een ſteen-hoop, waer in de voet-ſtap van Arthurs hont ſtaen zoude. En *Hay*, in 't Britanſch *Trekethle*, dat is *de ſtadt in 't Hazelaer-boſch*, is, in het uyterſte van 't landt dichtſt by Hereford aen de *Wye* gelegen, by de Romeynen, zoo het ſchijnt, bekent geweeſt, welker penningen het dikwijls uyt-graeft, en welker veſt en vervalle muuren het vertoont. Doch nu als af-gemat, klaeght over de razernyen van dien verderflijkſte muytmaker Owen *Glendowerdwy*, de welke, als hy deze landen door-liep, 't zelve ſchelmachtigh in brandt geſteken heeft.

Buelth.

Bullenm.

Hay.

Gelijk die *Wye* het noorder-deel des landts beſpoelt, zoo loopt de *Iske*, oft *Vske*, insgelijx een groote rivier, daer midden door, de welke uyt den zwarten berg af-vallende, loopt met een naeuwe kolk op de gront voorby *Brechnok*, de voorneemſte ſtadt van dit landt, en bykans in de navel des zelfden gelegen, de welke de Britannen *Aber-Hodney* noemen, om dat de *Hodney* en *Vske* op die plaets haer wateren vermengen. Dat deze ſtadt in de Roomſche eeuw bewoont geweeſt is, blijkt uyt de penningen der Roomſche Keyzeren, hier dikwijls uyt-gehaelt. Bernard van *New-march*, die dit landeken overwonnen had, heeft 'er een groot kaſteel gebout, 't welk de *Breos* en *Bohuns* vermaekt hebben. En by onzer vaderen gedenken heeft 'er de achtſte Henrijk een Collegie-kerk van XIV Proveniers (in 't klooſter der Dominicanen) geſtelt, welke hy van *Aberguilly*, in 't lant van Maredun, hier over-gebracht heeft.

Brekynok.

Twee mijlen van hier ten ooſten wordt een meyr uyt-geſtort, welk de Britannen *Linſavethan* en *Linſavathen*, dat is, *het ſtil-ſtaende meyr*, en Giraldus het *Ruchtbare* noemt, om dat het met een ſchriklijk gedruyſch den donder nabootſt, zo dikwijls het ys in 't zelve ontdooyt wordt; de Engelſen noemen 't *Breknok-mere*; het ſtrekt zich twee duyzent ſchreden in de langte, en niet min in de breedte, zijnde overvloedigh in otters, baerzen, zeelten, en aelen, de welke de viſſchers met wilge ſchuytjens vangen. Het rivierken *Leveny*, hier in gevoert zijnde, behoud zijn gedaente onverwert, en, gelijk als door haet de menging vliedende, 't welk hy door zijn verw toont, wordt gelooft zijn ingeſtorte wateren, niet ruymer als hyz' 'er ingebracht heeft, daer uyt te halen. By de by-wooners is nu een langen tijdt het zeggen geweeſt, dat, daer nu 't meyr is, eertijdts een ſtadt was, de welke door een aerdt-beving verſlonden, den wateren plaets gemaekt heeft; en zy brengen onder anderen tot bewijs, om dat al de gemeene wegen van dit lant, hier van overal na toeleyden. Het welk indien 't waer is, wat ſtadt ſchat ghy anders aen de rivier *Leveny*, als LOVENTIVM, het welke Ptolomæus in deze wijk ſtelt; en my, nu naerſtelijk navorſchende, nergens oft uyt de naem, oft uyt de gelegenheyt, oft uyt de vervalle muuren blijken kan. Marianus (dat ik ſchier vergeten had) ſchijnt dit meyr *Bricenaumere* te noemen, de welke verhaelt, dat de Mercierſche Edelfleda in 't 913 jaer in 't lant der Britannen getrokken is, om het kaſteel by *Bricenaumere* te bevechten, en daer de huysvrouw van der Britannen Koning gevangen heeft. Of dit kaſteel *Breknok* zelf geweeſt is, of het kaſteel *Dinas*, het welk hier by light op een rots, de welke hoe zy hooger op gaet, hoe zy kleyner wordt, blijkt niet klaerlijk. Doch is het uyt de Regiſters der Koningen bekent, dat *Blean-Leveny*, een na-by-gelegen kaſteel, het hooft is geweeſt van de Baronnye, de welke Petrus gehadt heeft, de zoon van Herbert, Herberts des Heeren van *Deane-forreſts* zoon by Lucy, de dochter van Milo, Graef van Hereford.

Het meyr Linſavathen.

Breknok-meare.

Loventium.

Bricenaumere.

Breknok.

Blean-Leveny.

Onder 't gebiedt van Willem de Roode, heeft Bernard van *Newmarch*, Noorman, een man vol van moedt en raedt, geen kleyne hoop van Engelſen en Noormannen vergadert hebbende, de eerſte dit landt aen-gegrepen, en met een moeylijke oorlogh den Cambren ontweldight, veſtingen gebout, en zijn mede-krijgers, onder welke de *Aubreys*, *Gunters*, *Havards*, *Waldebeofs*, en *Prichards* de voorneemſte waren, de landen en hoeven toe-gedeelt; en op dat hy te zekerer en vaſter onder de verſtoorde Cambren beſtaen mocht, zoo heeft hy Neſta, de dochter van den Vorſt Gruffin, ten huys-vrou genomen. Welke vrouw, zijnde van een uyt-gerekte en wraek-gierige ſtoutheyt, zich zo wel van haer achtbaerheyt, als haer zoon van zijn vaderlijk erf berooft heeft. Want als Mahel, de eenige zoon van Bernhard, een edelen jongeling, met den welken zy in hoerery te doen had, hardelijk handelde, zoo heeft zy, gelijk de Dichter zeght: *Toorn en moedt opnemend' van de ſchult*, in begrepe woorden

De Heeren van Brechnok.

CAR DIGAN SHIRE.

RADNORIENSIS COMITATUS PARS

HEREFORDIENSIS COMITATUS PARS

MONUMETHENSIS COMITATUS;

CAERMARDEN SHIRE.

GLAMORGAN SHIRE.

MOUMOUTH SHIRE.

Septentrio

Occidens

Orientis

Meridies

BEALT HUNDRED.

MERTHYE HUND.

DYVYNNOK HUND.

PENKELLI HUND.

TALGARTH HUND.

CRICKHOEL HUND.

Rayder Gowy

Breknoke.

Bealt

Llanthony

Llanuthel

Llanhangle

Llanwrtyd

Llanbister

Llanafan Vachan

Llanganten

Llanbadarn

Llanbadarn Vaur

Llanbadarn Vach

Llanbadarn Fynidd

Llanbadarn Trefeglwys

Llanbadarn Odwyn

Llanbadarn Tref Castle

Llanbadarn Tref Castle

Llanbadarn Tref Castle

met eede voor de tweede Koning Henrijk betuyght, dat haer zoon Mahel by haer van een overſpeler ontfangen, en niet van Bernard gebooren was, waer van Mahel uyt-geſloten zijnde, zijn zuſter Sibylla dat braefſte erfdeel verkregen, en haer man Milo, Graef van Hereford, met het zelfde verrijkt heeft. En na dat Miloos vijf zonen zonder kinderen geſtorven waren, zoo is dit Brechnok aen Bertha zijn dochter in 't deelen van 't erf gekomen, dewelke van Philips van * *Breos* ontfangen heeft Willem van *Breos*, Heer van Brechnok, dien het oproerigh verſtant, en de dertele tong van zijn † vrouw een ſtapel van ellenden berokkent heeft. Want als zy onmatiger de toomen der tong tot ſmaet van Koning Ian geviert had, zoo heeft de Koning van haer man Willem, dien hem zeer veel ſchuldigh was, die ſchuldt ſcherplijker af-gevordert. Maer hy, niet machtigh om te betalen, en dikwijls omwegen gezocht hebbende, heeft eyndlijk den Koning drie kaſteelen, te weten, *Hay*, *Breknok*, en *Radnor* te pande gegeven. Dewelke hy korts daerna, een oproerige hoop verzamelt hebbende, onvoorziens ingenomen, en de bezettelingen doot-ſlaende, overweldight, de ſtadt *Lemſter* in brant geſteken, en met doot-ſlaen, bloedt-ſtorten, en rooven de landen af-loopende, al gedaen heeft, dat muyt-makers gewoon zijn. Maer de Koningſchen hem vervolgende, zoo heeft hy zich met de zijnen in Ierlandt begeven, met des Konings vyanden geraedtſlaeght, is, nochtans geveynsdelijk, als zich willende onderſtellen, tot den Koning, nu bereyt om na Ierlandt te trekken, op gegevene trou gekomen, en vele belovende, heeft in Walles nieuwe oproeren geſticht; maer eyndlijk gedwongen alleen weêr te keeren, is in Vrankrijk balling geſtorven, en zijn vrou gevangen zijnde, heeft, met honger het grootſte aller quaden in de gevangnis aengedaen zijnde, de zwaerſte ſtraffen van een dertele tong geboet. Dezes zoon Ægidius, Biſſchop van Hereford, heeft door toeſtemming van Koning Ian (een neef de rechte erfgenaem achter ſtellende) zijn vaderlijk erf verkregen, en zijn broeder Reginald nagelaten, wiens zoon Willem, van Leolin, Vorſt van Walles, by zijn vrouw in overſpel betrapt zijnde, op-gehangen is. En door de dochters van dezen Willem is den *Mortimers*, *Cantelups*, en *Bohuns*, Graven van Hereford, een groot erfdeel aengeſtorven. Doch dit Brechnok is den *Bohuns* toe-gevallen, en eyndlijk door de zelve den *Staffords*; en Edward *Stafford*, Graef van Buckingham, gebannen zijnde, zoo zijn die groote inkomſten van dit lant tot den Koning geraekt.

**Ook Braus en Breus genoemt.*
†Machteld van Hay genoemt.

Het telt 61 Parochien.

MON.

MONMOVTH-SHIRE.

AEn Brechnok en Hereford ligt naer 't zuyden 't Graefschap van Monmouth, by d'Engelsen gemeenlijk *Monmouth-shire*, eertijdts *Wentset*, en *Wents-land*, en by de Britannen *Guent*, van een oude stad, genoemt. Ten noorden wordt het besloten met de rivier *Munow*, die de Hereforders, ten ooſten met de *Wye*, die Gloceſter, ten weſten met de *Rompney*, die Glamorgan af-scheyt, en ten zuyden met de *Severnſche* water-vloedt, waer in die rivieren t'zamen met de *Vske*, die 't landt midden door-snijdt, gestort worden. In levens nootzaeklijkheden heeft het niet alleen genoegh voor zich zelven, maer verzorght ook mildelijk zijn gebuuren. De ooſt-zijde is gras-rijk en bosch-achtigh, de weſt-zijde een weynigh bergh- en steen-achtigh, nochtans den bouw-man niet onaengenaem. Het volk (gelijk Giraldus zeght, van zijn tijdt sprekende) is zeer gewent ten oorlogh, geprezen in dapperheyt, en, boven alle landen van Walles, zeer ervaren in 't schieten met de pijl.

Ewias. In den uyterſten hoek ten noord-weſten, die *Ewias* genoemt wordt, niet vêr van de rivier *Munow*, tusschen 't geberghte *Hatterell*, de welke, om dat zy als een stoel opgaen, zy *Munith Cader* noemen, light *Lanthony*, een oudt kloosterken, 't welk Wouther *Lacy*, aen wien Willem, Graef van Hereford, hier de gront gegeven heeft, gebouwt heeft, van welke die *Lacys*, die onder de eerſte beſtrijders van Ierlandt de voorneemſte zijn, voortgesproten zijn. De gelegenheyt van 't kloosterken laet Giraldus Cambrensis, die het volkomelijker gekent heeft, voor my beschrijven: In het diepſte dal (zeght hy) van *Ewias*, een boog-scheut vêr, staet de kerk van S. Ian de Dooper, rondom van hooge bergen besloten, bedekt met loode platen, en met steene zolderingen, na de natuur van de plaets, niet onbequaemlijk opgebout, naemlijk op de plaets daer te voren het arme kapelleken van de Aerts-biſschop S. David gestaen had, alleen met wilt mos en gevlochte klim-op verçiert. Een plaets bequaem voor de ware Godts-dienſt, en, boven alle kloosteren van het eyland Britannen, geschikt tot de geregelde tucht, van twee Heremijten, ter eeren van den eerſten Heremijt gesticht, van alle geraes des volx in een woeſtijne vêr verschoven, op de rivier *Hodney*, gelegen op 't benedenſte van 't vallende dal, en daerom van de *Hodney*, *Lanthodeny* genoemt, want *Lhan* betekent een kerk. Men zou nochtans beter konnen zeggen, dat de eyge naem van deze plaets in 't Cambriſch is *Nanthodeny*: want tot op heden wort het van de by-wooners *Lhan Devi Nanthodeney* genoemt, dat is, *Davids kerk op de rivier Hodeney*. Het regenen, door 't geberghte voortgebracht, is hier dikwijligh, de winden zeer sterk, het misten omtrent de winter geduurigh; en nochtans van een gezonde matigheyt van lucht, die hoe zy dikker, hoe zy lieflijker en zachter is: de ziekten zijn hier zeer zelden. De kloosſter-lieden, hier op het kloosſter zittende, als zy, mooghlijk om haer aeſſem te halen, opzien, zien aen alle zijden over de hooge toppen der daken, als in de uyterſte Zicht-eynder haers gezichts, de spitsen der bergen, als den hemel rakende, en gemeenlijk de wilde beesten zelve, die hier overvloedigh zijn, op 't hoogſte weydende. En een uur van den dagh als tusschen eenen en drien, wordt hier het lichaem van de zon, naeulijx boven de toppen der bergen opkomende, ook met mooy meêr, eerſtlijk gezien. En een weynigh daer na: Het gerucht heeft Rogier, Biſschop van Salisbury, en toen de voorneemſte heerscher des Rijx, onder den Koning, hier naer toe-getrokken, de welke als hy een tijt lang de natuur van de plaets, de Heremijtiſche eenzaemheydt, den staet der broederen, Godt aldaer zonder klagen dienende, en der zelve omgang zonder krakkeelen in ieder verwonderende aengemerkt had; wedergekeert zijnde tot den Koning, en aldaer al, wat verhalens-waerdig was, verhaelt hebbende, als hy 't meeſte-deel van den dag in de tijtels van de voorſchreve plaets toegebracht had, heeft eyndlijk met deze woorden zijn lof-tuytingen besloten: Wat zal ik, zeght hy, meêr zeggen? De gantsche schat, zoo wel van de Koning als van het Koningrijk, zou niet genoeg zijn om dit kloosſter alleen op te richten. En als hy derhalven het gemoet niet alleen des Konings, maer van 't gantsche hof in verbaestheyt met deze woorden op-gehouden had, heeft eyndlijk het raedsel van zijn reden uyt-geleght op het kloosſter der bergen, waer meê het over al omheynt wort. Maer hier van meêr als genoegh.

Lanthony. *Lacy.* *De Baronnen Lacy.* *Hodney.*

By de rivier *Munow* ziet men *Groſſemont*, en *Skinfrith*, eertijdts kasteelen der *Breos* door vergunning van Koning Ian, en namaels van Hubert de *Burgo*, die om 't hooffche onweêr van nijdigheyt te stillen, deze en twee andere kasteelen, te weten, *Blanc caſtel*, en *Hanfeld* aen den derden Koning Henrijk, gelijk 'er staet in de kleyne hiſtori van Matth. van Parijs, om de goede vrede en de oude liefde te herstellen, in handen gegeven heeft. *Groſſemont.* *Skinfrith.*

In de andere hoek ten noorden, de *Munow* en *Wye* t'zamen-loopende, vloeyen zy bykans rondom de hooft-stadt van dit lant, en gevenze de naem, want by de Britannen wort zy *Mongwy*, en by ons *Monmouth* genoemt. Ten noorden, daer zy van de rivieren beschermt wort, was zy met een muur en graft omringt, in 't midden, dicht by de markt, vertoont het een kasteel, 't welk ten tijde van Willem de *Conqueſteur* gebloeyt heeft, gelijk in de Koninglijke tafelen te zien is, nochtans gelooft men dat het Ian, Baron van Monmouth, gebout heeft, waer van het tot het huys van Lancaſter gekomen is, als de derde Koning Henrijk hem van zijn vaderlijk erf-goet berooft had, om dat hy 't met de Baronnen hardnekkelijk tegen hem gehouden had; oft liever, gelijk men in des Konings voor-recht leeſt, om dat zijn erfgenamen den Graef van Bretangen trouw bewezen hadden. Nu is 't van toen af door de vryheden, die hun de Lancaſters vergunt hebben, tot een vermaerde stadt geworden. Maer in geen ding wordt het zoo voortreflijk gehouden, als dat het den vijfden Henrijk, overwinner van Vrankrijk, en de tweede eer der Lancaſterſche stam, den Engelsen voort-gebracht heeft. Dien Henrijk zegh ik, die Vrankrijk de Franſen door krijgs-dapperheyt ontweldight, en de VI Karel, Koning van Vrankrijk, daer toegebracht heeft, dat hy het Rijk eenighsins op zeyde. Om wiens voorspoedigen voortgang in den oorlogh, Ioannes Sewardus, geen slecht Dichter in die tijdt, de Engelsen met een vrolijk veers aldus aenspreekt: *Monmouth.*

Ite per extremum Tanain, pigroſque Triones,
Ite per arentem Lybiam, ſuperate calores
Solis, & arcanos Nili deprendite fontes.
Herculeum finem, Bacchi tranſcurrite metas;
Anglijuris erit quicquid complectitur orbis.
Anglis rubra dabunt pretioſas æquora conchas,
Indus ebur, ramos Panchaia, vellera Seres,
Dum viget Henricus, dum noſter vivit Achilles;
Eſt etenim laudes longe tranſgreſſus avitas.

Ook roemt *Monmouth* Galfrid Arthur Aſaphensiſche Biſschop, by-een-brenger der Britansche Geschichten, voorwaer een wel ervaren man in de oudtheden; maer, gelijk het schijnt, niet oudt van geloof; zoo veel Mileſiſche beuzelingen heeft hy 'er uyt zijn verstant tusschen gevoeght. Zoo dat hy nu onder de Schrijvers, die van de kerk verboden zijn, gehouden wordt. *Galfridus van Monmouth, oft Ap Arthur.*

Van hier daelt de *Wye* met een kromme loop ten zuyden, alwaer een overvloedige vangst van salmen is, van September af tot April toe. En is heden de landt-pael tusschen Gloceſter en Monmouth, eertijdts tusschen die van Walles en de Engelsen, na dat veersken van Necham:

Van daer zo ziet de Wye op 't woeſte Cambrids volk,
Van hier op Engelandt.

De welke, als hy nu bykans tot zijn mondt gekomen is, voorby *Chepſtow* vloeyt, dat is, zoo men uyt 't Saxiſch vertaelt, *de markt*, *de plaets van handeling*, by de Britannen *Caſtle Went*, een zeer vermaerde stadt, gelegen aen de allenx op-gaende rivier, is met een groote omgang omringt met veſten, de welke landen en hoven insluyten; 't heeft een *Chepſtow.*

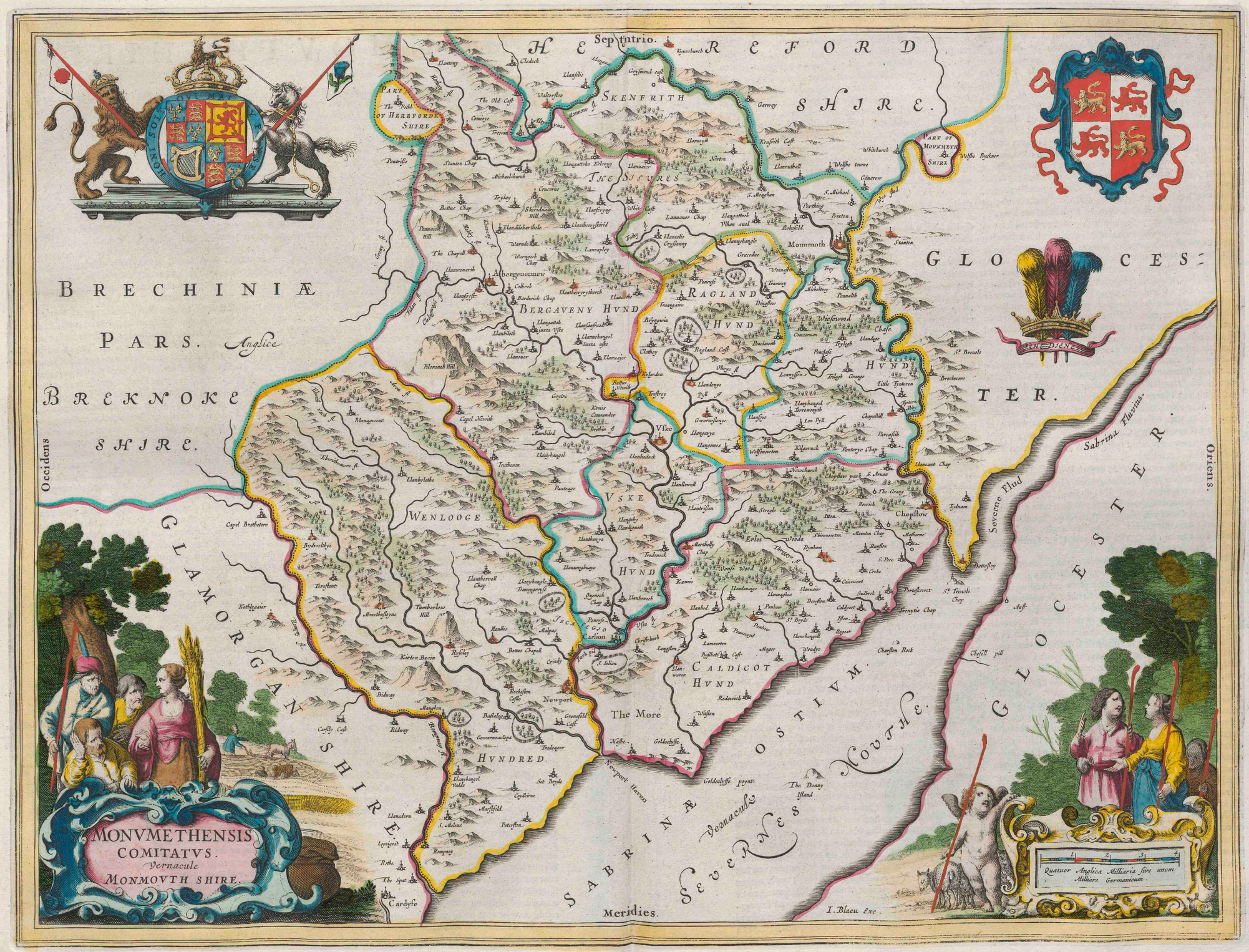

MONVMETHENSIS
COMITATVS.
Vernacule
MONMOVTH SHIRE.
BRECHINIÆ
PARS. Anglice
BREKNOKE
SHIRE.
HEREFORD
SHIRE.
GLOCESTER.
GLOCESTER
GLAMORGAN SHIRE
SABRINÆ OSTIVM.
Vernacule
SEVERNES MOVTHE.
Sabrina Fluvius.
Severne Flud
Occidens
Oriens.
Meridies.
Septentrio.
SKENFRITH
THE SILVRES
RAGLAND
HVND
BERGAVENY HVND
WENLOOGE
VSKE
HVND
CALDICOT
HVND
HVNDRED
Abergeuennew
Mounmoth
Chepstow
Newport
The More
Cardyfe
Newport Haven
Quatuor Anglica Milliaria sive unum Milliare Germanicum.
I. Blaeu Exc.

kasteel,'t welk ruym genoegh zijnde, aen de rivier af-hangt, en daer tegen over heeft gestaen het Prioorschap, welx beste deel geslecht zijnde, dat 'er overigh is, wort in een Parochykerk verandert. En de brugh, waer door zy aen de *Wye* gevoegt is, is van steen, en zeer hoog, om dat de rivier met de aenkomende vloedt tot een groote hooghte rijst. Hier van zijn de Graven van Penbroek, uyt het huys der *Claren*, Heeren geweest, de welke van *Strighull*, een nabuurigh kasteel, het welk zy bewoont hebben, gemeenlijk Graven van *Strighull* en *Penbroek* genoemt worden, welker laetste Richard, een man van een ongebroke moedt, en om zijn zeer lange armen *Strongbow* by-genaemt, om dat hy een zeer stijven boog gebruykte, en niets met een lichten arm deed, de eerste door zijn dapperheyt Ierlandt voor de Engelsen geopent heeft. Door des zelven dochter is het gekomen tot de *Bigots*, &c. En nu behoort het tot de Graven van Worcester.

De Graven van Strighull.

Venta.

Voorts is 't zelve niet zeer oudt; want vele verzekeren, en niet zonder reden, dat het voor weynigh jaren uyt VENTA, een zeer oude stadt, gesproten is, de welke vier mijlen van hier ten westen by Antoninus tijden gebloeyt heeft, by wien zy VENTA der *Siluren* genoemt wort, als haer voorneemste stadt, welke naem nocht de verwoetheyt der vyanden, nocht de tijdt vernietigt heeft; want zy wort heden *Caer Went*, als de stadt *Went*, genoemt. Maer de stadt zelve heeft oft deze, oft die zo wegh-gerukt, dat zy nu slechts uyt de half vervalle vesten, vier-kante vloer-steenen, en Roomsche penningen blijkt geweest te zijn. Zy heeft in den omgang duyzent schreden, min oft meêr begrepen; ten zuyden is noch een groot deel der vesten overig, en de meêr als vervalle muuren van drie bolwerken. Hoe groot het nochtans eertijdts van naem was, kan men daer uyt af-nemen, dat, eêr men de naem van *Monmouth* hoorde, dit gantsche landt van 't zelve *Guent*, *Wentset*, en *Wents-land* genoemt geweest is. Daer toe, gelijk men in 't leven van den Britanschen heyligen Tathai leest, is hier een Academie geweest, te weten een plaets aen de goede konsten en wetenschappen ge-eygent; waer over die Tathai van Koning Caradocus, Inirius zoon, uyt de woestijn geroepen zijnde, met grooter eer over gestelt was, en heeft aldaer een kerk gebout.

Caer Went.

Lib. Ecclesiæ Landaffensis.

By de vijf mijlen van hier ten westen, light aen de voet der bergen het kasteel *Strighull*, wy noemen 't heden *Strugle*; de Noormannen hebben 't *Estrighill* geheeten, het welk (gelijk 'er in 't Schat-boek van de eerste Willem staet) Willem *Fitz-Osbern*, Graef van Hereford, gebout heeft, en namaels de woon-plaets was der Graven van Penbroek, uyt het geslacht der *Claren*, waer van zy gewoonlijk Graven van *Strighull* zijn genoemt geweest.

Strighull castle.

Hier by light aen de water-vloedt, neven de mont van de *Wye*, *Portskeweth*, by Marianus *Portscith*, de welke getuyght, dat Harald in 't MLXV jaer, op die plaets een vesting tegen de Walsch-Engelsen op-geworpen heeft, de welke zy terstont onder haren Hertogh Caradocus uyt-geroeyt hebben. Daer na loopt het rivierken *Throgoy* dicht by *Caldecot* in de water-vloedt van de *Severn*, alwaer de vesten zijn van 't kasteel, 't welk toe-behoort heeft aen de Constapels van Engelandt, en wierd gehouden door den dienst van 't Constapelschap van Engelandt. Hier beneven ziet men *Wondy* en *Penhow*, eertijdts woon-plaetsen van 't doorluchtige huys van *Sint Maurus*, nu verdurvelijk *Seimor* genoemt. Want om *Wondye* van de Walsch-Engelsen te overweldigen, was G. Maerschalk, Graef van Penbrock, omtrent het MCCXL jaer, gehouden bystant te doen aen Willem van *Sint Maurus*: waer van gesproten is Rogier van *Sint Maurus*, Ridder, die de tweede erfgenaem van den zeer edelen Baron I. van *Beauchamp* van *Hach* ten huys-vrou gehadt heeft, die af-gekomen is van Sibylla, mede erf-genaem van dien Willem Maerschalk, aller-machtigste Graef van Penbroek, Willem van *Ferrars*, Graef van Derby, Hugo van *Wivonia*, Willem *Mallet*, eertijts zeer doorluchtige mannen. Welker alle en anderer Adel (als zekerlijk betoont kan worden) gekomen is op de eerwaerdighste Edward van *Sint Maurus*, oft *Seimor*, nu Graef van Hereford, zonderlinge lief hebber der deught en geleertheyt, en waerdigh dat hy met die verdiende naem ge-eert werde.

Portskeweth.

Caldecot. Inq. 3. E. 1

Wondye.

Het geslacht Sint Maur, oft Seimor.

Het landt strekt zich broek-achtigh veel mijlen naer beneden uyt, wy noemen 't *the Moore*, 't welk (terwijl ik dit verhael) een kommerlijke slagh met groote schade geleden heeft: want de Severnsche zee, na dat zy met een donkere maen op-geloopen, en door een geduurige weste-wint drie dagen lang te rug gedreven was, is, door een krachtiger zee-windt getergt, met zulk een vloedt ontsteken, dat zy deze nedrige wijk, en 't landt van Somerset daer tegen over, met vergaerde golven over-loopen, de huyzen om-geworpen, en veel menschen en beesten over-stolpt heeft. Van waer dit moerasch-achtigh lant allenx uytstekende loopt, en aen de uytsteking zelf wort *Gold-cliffe* verheven, dat is, als Giraldus zegt, *de goude klip*, om dat de steenen van gulden verwe, van de zon bestraelt zijnde, met een wonderlijke glans glinsteren; en niet lichtlijk, zegt hy, zou men my over-reden konnen, dat de natuur den steenen die glans te vergeefs gegeven heeft, en dat deze bloem zonder zijn vrucht geweest is, indien 'er iemant was die aderen aldaer, en de binnenste ingewanden der aerde onder 't geleyde der konst door-ging. In welke plaets de overblijffels van 't Prioorschap noch overigh zijn, 't welk die van *Chandos* tot Schuts-heeren kent.

Water-vloedt in Ianuarius, 1607.

Gold-cliffe.

Hier na komt men door broekigh landt aen de mont van de *Iske*, welke de Britannen *Vsk* en *Wysk*, en andere *Oske* noemen. Deze, gelijk ik gezeyt heb, het landt midden door-loopende, bespoelt drie steden van de eerste oudtheyt.

De rivier Iske.

De eerste zelf op de grenzen des lants ten noord-westen, wort by Antoninus GOBANNIVM genoemt, aen de t'zamen-loop van de *Iske* en *Gevenny*, waer van zy de naem heeft; doch heden wordt het met de gantsche oude benoeming *Aber-gevenny*, en verkort *Abergenny* genoemt, het welk de vloedt van *Gevenny* oft *Gobanny* beteekent. Het is met muuren en een kasteel gesterkt, 't welk, als Giraldus zeght, met de schandt-vlek van verradery, onder alle kasteelen van Walles, meest besmet was; eerstlijk van Willem, de zoon van Graef Milo, daer na van Willem *Breos*, de welke beyde zommige Grooten van Walles, op 't gemeen geloof hier geroepen zijnde, onder schijn van vriendschap schandlijk gedoot hebben: maer niet zonder Godlijke wraek; want deze van alle goederen berooft, zijn vrou en zoon door honger gedoot, is vluchtig gestorven; d'ander heeft door een steen, op zijn hooft geworpen, terwijl hy 't kasteel *Breulais* verbrande, eyndlijk de verdiende straf van zijn schelm-stukken geleden. De eerste Heer van *Abergevenny*, oft *Gobannium*, dat ik weet, was een Hamelin *Balun*, de welke Brienus van *Wallengford*, oft Brientium van 't eylandt, des Graven zoon genoemt, tot erfgenaem gestelt heeft. Deze heeft insgelijx, voor zijn twee kinderen, die melaetsch waren, hier een zieken-huys gebout hebbende, Wouther, zoon van Graef Milo van Hereford, tot vêr het grootste deel van zijn erf-goet gerocpen. Dezen volgde zijn broeder Henrijk, van de Walsch-Engelsen gedoot, de welke in zijn landen gevallen waren, die des Konings Oversten niet zonder groote gevaerlijkheden beschermt hebben. En door Henrijks zuster is deze stadt tot de *Breos*, en van deze door houlijken door de *Cantelups* en *Hastings*, tot Reginald *Grey* van Ruthinia gekomen. Nochtans heeftze Willem de *Beauchamp* van *Grey*, door kracht van een overdraght, en by verdragh weder gekregen; en die heeftze insgelijx, indien hy geen mannelijke oor naliet, aen zijn broeder Thomas, Graef van Warwijk, en diens manlijke erfgenamen, op-gedragen. Aen Willem van *Beauchamp*, Heer van *Abergevenny*, was gebooren Richard, die, om zijn krijgs-dapperheyt Graef van Worcester gekoren, en in de Fransche oorlog gedoot zijnde, een eenige dochter naliet, de welke Edward *Nevill* ten huys-vrou genomen heeft. En van toen af hebben de *Nevillen* met de tijtel van Baronnen van *Abergevenny* vereert geweest; nochtans wierd het kasteel lang na die overdraght, daer ik van gezeydt heb, ingehouden. De vierde van deze by ons gedenken gestorven zijnde, heeft alleen zijn eenige dochter Marie nagelaten, aen Thomas *Fane*, Ridder, getrout zijnde, tusschen de welke en Edward *Nevill*, Ridder, en naeste manlijke erfgenaem, dien by uyterste-wil, en 't zelve door de macht van 't Parlament bevestight, het kasteel van *Abergevenny*, en vêr het grootste erfdeel toe-gevallen was, van de tijtel der Baronnye van *Abergevenny* in de vergaderingen van 't Parlament, in het tweede jaer van Koning Iakob, op zeven byzondere dagen, van weêr-zijds voorspraken, voor de Grooten van het Rijk zeer dapper en geleerdelijk getwist is. Als nochtans het geschil van gerechtigheyt niet genoegh verklaert was, en zy beyde de eeren-tijtel na de doorluchtigheyt van haer geslacht by elk waerdighst schenen, en het door zeer zekere ken-teekens gewis was, dat de tijtel zoo wel van Baron van

Gobannium.

Abergevenny.

De Heeren van Abergevenny.

19. *Rich.* 2.

Cl. 19. & 21. *Henr.* 6. &c.

Aber-

The Moore.

Abergevenny, als van Baron *le Despenser*, tot deze stam erflijk behoorde; zoo hebben de groote Heeren van den Koning begeert, dat de waerdigheyt van Baron aen beyde herstelt zoude worden, die 't zelve gaern toestont. Hier na was van de Cancellier aen de Grooten voor-gestelt, eerstlijk, of de manlijke erfgenaem de tijtel van *Abergevenny* hebben zoude, of de vroulijke erfgenaem: zo heeft het velen behaegt, dat aen de manlijke de tijtel van *Abergevenny* herstelt zoude worden. En als 'er weêr voor-geslagen was, of aen de vroulijke en haer erfgenamen den tijtel der Baronnye *le Despenser* zou herstelt worden; zo hebben zy 't alle toe-gestemt. Het welk, als 't den Koning verklaert was, zoo heeft hy 't met zijn Koninglijke toestemming bevestigt. En is Edward *Nevill* door 's Konings uyt-schrijven terstont tot het Parlament beroepen met de naem van Baron van *Abergevenny*, en in een Parlaments-rok, na de wijs, tusschen twee Baronnen ingebracht, en in een stoel boven de Baron van *Audeley* gestelt. En op de zelfde tijdt wierden voor de Grootsten van 't Rijk opene brieven gelezen, waer mede de Koning, Marye *Fane* tot de staet, trap, tijtel, stijl, naem, eer, en waerdigheyt van Baronnes *le Despenser*, herstelt, op-gericht, en verheven heeft, &c. de voornoemde staet te hebben en te houden, &c. voor de zelfde Marye en haer erfgenamen; en dat haer erfgenamen by vervolg zullen zijn Baronnen *le Despenser*, &c. Maer op een nieu geschil gerezen zijnde, wien de eerste plaets toe quam, der Baronnye van *Abergevenny*, oft *le Despenser*; zo hebben de Grooten het zelfde te onderzoeken gezonden aen die gene, die voor 't ampt van de Graef Maerschalk van Engelandt bestemt waren, de welke, de zaek rijplijk overwogen hebbende, het vonnis voor de Baronnye *le Despenser* met haer handt-schriften en zegelen onderteekent hebben, 't welk voor de Grooten gelezen, en in 't daghboek des Parlaments door haer bevel geteekent is; waer uyt ik dit kortlijk beschreven heb. Dit kasteel ('t welk ik niet stil-zwijgens kan voorby-gaen) heeft gehadt I. *Hastinges*, door *Homagie*, bewaring, en houlijk, als 't gebeurt, (als men leest in de *Inquisitie*) en zo daer oorlogh komt tusschen den Koning van Engelandt, en den Vorst van Walles, zoo moest hy 't vaderlant van *Over-went* bewaren op zijn eyge kosten, ten besten dat hy kon tot zijn voordeel, des Konings nut, en bescherming van 't Koningrijk van Engelandt.

Baronnes le Despenser.

Burrium. Het tweede stedeken, welk Antoninus BURRIUM genoemt, en by de twaelf mijlen van *Gobannium* gestelt heeft, is gelegen daer de rivier *Birthin* met de *Iske* gemengt wordt; by de Britannen wordt het heden met verstelde letters genoemt *Brunebegie* voor *Burenbegie*, en *Caer Vske*, by Giraldus *Castrum Oscæ*, en by de Engelsen *Vske*; nu vertoont het alleen de vervalle muuren van een groot en sterk kasteel, het welk zeer geneuglijk gelegen is tusschen de rivier *Iske*, en 't beexken *Oilwy*, het welke door *Ragland*, zijnde een treflijk huys van den Graef van Worcester als een kasteel, ten westen hier dicht voorby loopt.

Iska. De derde stadt is by Antoninus ISCA, LEGIO II genoemt, aen den anderen oever van de *Iske*, even twaelf Italiaensche mijlen van *Burrium*, gelijk hy aen-getekent heeft, gelegen; by de Britannen wort het *Caer-Leon*, en *Caer Leon ar Vsk* genoemt, dat is, *de stadt van 't Legioen aen de rivier Iske*, van het tweede Augustische, 't welk ook het Britansch Legioen genoemt wort. Dit Legioen is van Augustus ingestelt, van Claudius uyt Duytslandt in Britannien, onder het beleyt van Vespasianus, gevoert, dien 't, naer 't Rijk staende, te pas gekomen is, en de Britansche Legioenen by zich gevoeght heeft, en 't is eyndlijk van Iulius Frontinus, als het schijnt, hier tegen de Siluren in bezetting gestelt. Hoe groot dit *Iska* toen ter tijdt was, hoor onzen Giraldus uyt zijn Reys-boek van Cambrien: Dit was een oude treflijke stadt, van de Romeynen eertijts met gebakke muuren voortreflijk op-gebouwt. Hier ziet men veel teekenen van den ouden Adel, groote Palleyzen, eertijts met gulde toppen der daken de Roomsche pracht navolgende, vermits het van de Roomsche Vorsten eerst gebout, en met uytmuntende gebouwen verçiert was. Den Reuzen tooren, de treflijke bad-stoven, de overblijfsels der tijden, en de schou-plaetsen met fraeye muuren, ten deele noch overigh zijnde, alles besloten. Men vindt hier overal, zoo binnen als buyten 't begrijp der muuren, onder-aerdsche gebouwen, water-loopen, en gegrave kelders; en 't gene men onder anderen aenmerkens-waerdigh acht, men ziet 'er overal Stoven met een wonderlijke konst gemaekt, door eenige zijdige, en heel naeuwe tocht-gaten de warmte heymlijk uyt-blazende. Hier liggen twee Edelen, en naest Albanus en Amphibalus, de voorneemste eerste Martelaers van Groot-Britannien, en aldaer met het Martelaerschap gekroont, te weten Iulius en Aaron, welke beyde een treflijke kerk in de stadt hadden. Want in oude tijden waren 'er drie treflijke kerken in deze stadt: de eene van de Martelaer Iulius; de andere vereert met de rey van Godt-gewijde maeghden, en de derde gebout op de naem van den heyligen Aaron, des zelfden gezel, en vereert met de treflijke orde der Kanunniken. Ook was Amphibalus, de Leer-meester van S. Albanus, en zijn getrouwe onderwijzer in 't geloof, van hier gesproten. De gelegenheyt der stadt is zeer fraey op de *Oske*, een rivier door de invloeyende zee tot de scheeps-vaert zeer bequaem, en de stadt is verçiert met bosschen en weyden. Alhier zijn de Roomsche Gezanten gekomen tot het wijdt-beroemde Raedt-huys van dien grooten Arthur. En alwaer de Aerts-bisschop Dubritius aen David Menevensis die eer gelaten heeft, mits de stoel van hier naer de hooft-stadt *Menevia* gebracht is. Zo vêr Giraldus. Maer om deze oudtheyt te bevestigen, heb ik de oude opschriften, die, hier onlangs uyt-gegraven, my de eerwaerdige vader Franciscus Godwin, Bisschop van Landaf, treflijke lief hebber der waerdige oudtheyt en geleertheyt, na zijn beleeftheyt meê-gedeelt heeft, hier onder doen stellen. In het MDCII jaer is in een nabuurige weyde van de gravers gevonden een beeld met een riem en pijl-koker gegort, van hooft, handen, en voeten geknot, op een vier-kante vloersteen, en een stuk van een Outaer, met dit opschrift in groote letters, van Haterianus, de Gezant van Augustus, en voor-Schout van de Provincie Cilicia gestelt:

Stooven.

Deze opschriften zijn te Mathern in het huys van den Bisschop van Landaf.

In 't

In 't volgende jaer is hier beneven ook uyt-gehaelt, 't gene betuyght dat het voornoemde beeldt van Diana geweeſt is, en dat de kerk van Titus Flavius Poſtumius Varus oudt zoldaet, mooghlijk van de bende van het tweede Legioen, herſtelt was.

T. FL. POSTUMIUS VARUS.
V. C. LEG. TEMPL. DIANÆ
RESTITUIT.

Als ook deze beloofde Altaer, waer uyt GETA des Keyzers naem toen uyt-gekrabt ſchijnt, als hy van zijn broeder Antoninus Baſſianus omgebracht, en tot vyant verklaert was, zoo nochtans, dat het uyt de trek der letteren eenighſins blijkt:

In de gedrukte boeken Claudius Pompeianus & Lollianus Avitus Coſſ. Anno Chriſti 210.

PRO SALVTE
AVGG. N. N.
SEVERI ET ANTONNI ET GETÆ CAES.
P. SALTIENVS P. F. MAECIA THALAMVS HADRI.
PRÆF. LEG. II. AVG.
C. VAMPEIANO, ET
LVCILIAN.

Ook is 'er deze zeer ſchoone, doch verlemde Altaer gevonden, dewelke ik acht dat alzo vervult moet worden:

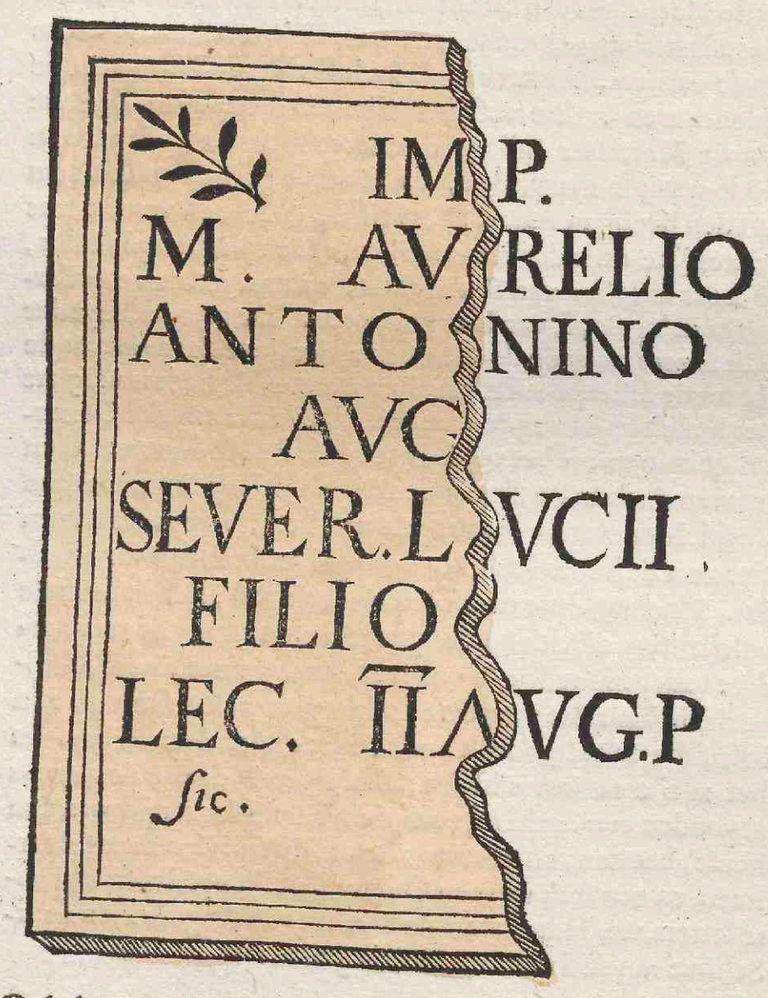

Ook deze ſtukken:

* *Centurio.* * 7. VECILIANA.

VIII.
7. VALER.
MAXSIMI.

Hier is ook omtrent de inkomſt der Saxen geweeſt een School van twee-hondert Wijs-gieren, oft Philoſophen, die, in de Sterre-konſt oft Aſtronomie, en andere konſten wel ervaren zijnde, den loop der ſterren naerſtlijk waer-namen, als Alexander Elſebienſis, een ongemeen Schrijver, geſchreven heeft, waer uyt my Thomas Iames van Oxford, een zeer geleert man, en ware lief hebber van boeken, veel geſchreven heeft; als die zich geheel in de boeken en geleertheydt heeft ingewikkelt, en nu voor de oeffening van 't gemeene nut, in 't bevorderen der Boekeryen van Engelandt, (Godt vorder het werk) dat betracht, dat het gemeene beſt der geleertheyt inzonderheyt nut zal zijn. Onder 't gebied van de tweede Henrijk, in welke tijdt Giraldus geſchreven heeft, ſchijnt deze ſtadt ſterk genoegh geweeſt te zijn. Want Yrwith van *Caerleon*, die moedige Britan, had dezelve lang tegen de Engelſen beſchermt, tot dat hy, van den Koning overwonnen, uyt zijn bezit gedreven wierd. Maer nu, om te leeren, dat der ſteden noodlot niet min als der menſchen gedraeyt wordt, is zy tot een kleyn ſtedeken gekrompen, dewelke eertijdts van zulk een groote wijdte geweeſt was, en aen beyde ſtranden zoo wijdt uyt-geſtrekt, dat S. Iuliaens huyzen van den doorluchtigen Ridder Will. *Herbert*, die niet min door de gaven van zijn verſtant en oordeel, als door de voortreflijkheydt van zijn geſlacht vermaert was, na men zeght, in de ſtadt zelf geweeſt zijn, en dat de kerk van de Martelaer Iulius op de zelfde plaets geſtaen heeft, die nu duyzent ſchreden min oft meêr van de ſtadt af is. Ook is uyt der zelve vervalle muuren, een weynigh laeger aen de mont van de *Iske*, gegroeyt de *Nieuwe Haven*, by Giraldus de *Nieuwe Burgh*, by ons *Newport*, een nieuwe ſtadt, door de gelegenheyt van 't kaſteel en de haven niet onbekent: op welke plaets eertijts een krijghs-wegh was, van welke Nechamus met deze veerzen gedenkt: *Newport.*

De Oska loopt en meêrt de ſnelle wateren
Der wijde Severn-vloedt, 't welk my betuygen ken
De Iuliſche ſtraet.

Dat deze Iuliſche ſtraet een wegh geweeſt is, daer aen is niet te twijffelen, en mach men de zaek tot giſſing brengen, zoo ſchijnt het niet ongerijmt dat zy van Iulius Frontinus, overwinner der Siluren, gebaent is. Op de grenzen van dit *Nieuw Burgh*, zeght Giraldus, kruypt een rivierken, genaemt *Nantpencarn*, niet als op zommige ondiepten doorgangbaer, niet zoo zeer door de diepte der wateren, als door de holte der kolk en broekige ſlijkerigheyt; en 't had eertijts een ondiepte, genaemt *Rydpencarn*, dat is, *de ondiepte op 't hooft der klip.* Welke ondiepte, als nu byna onbekent zijnde, Henrijk de tweede, Koning van Engelandt, by geval over-ging, zoo hebben de Walſch-Engelſen, (dewelke de voorzeggingen zeer lichtlijk gelooven) als of 'et al gedaen was, alle hope van beterſchap af-geleght, om dat Merlin, de wilde Apollo der Walſch-Engelſen, voorzeyt had, dat dan der Walſch-Engelſen krachten te niet zouden gebracht worden, wanneer een ſterk een vlakkerigh Vorſt (gelijk die Henrijk was) die ondiepte overgaen zoude.

Onder de Saxſche *Heptarchie*, oft Zeven-heerſching, is dit landt de Bergh-Walen onderdanigh geweeſt, die zy Dunſettan genoemt hebben, die nochtans, als in de oude wetten te zien is, onder 't gebiedt van de Weſt-Saxen waren. *Dunſettan.* En in de eerſte tijden der Noormannen hebben haer de aenpalende Hertogen zeer gequelt, inzonderheyt Hamelin *Balun*, die ik genoemt heb, Hugo *Lacy*, Wouther en Gilbert van *Clare* genoemt, en Brienus van Wallingford, aen dewelke, als het de Koningen gegeven hadden, zoo hebben zy, al wat zy in deze wijk, de Walſch-Engelſen overwinnende, konden in-nemen, zommige het bovenſte deel van dit lant, dat zy *Over-Went*, zommige het laeghſte, dat zy *Nether-Went* genoemt hebben, allenx onder haer macht gebracht.

Het begrijpt 127 *Parochie-kerken.*

GLA-

GLAMORGAN-SHIRE.

Van waer de naem van Glamorgan.

HEt laetſte landt der Siluren meen ik dat geweeſt te zijn, welk heden by ons *Glamorgan-shire*, by de Britannen *Morganuc, Glath-morgan*, en *Glad Vorganuc*, dat is, het lant *Morganuc* genoemt wordt, van de Vorſt Morgan, als zommige vermoeden, oft, als andere zeggen, van 't kloosſter *Morgan*; doch indien ik het trok van *Mor*, dat by de Britannen de zee betekent, ik weet niet of ik de waerheydt beſpotten zoude. Ik heb nochtans gemerkt dat de zee-ſtadt van Bretanjen, nu *Morlais*, by Ptolomeus, en de oude Franzen *Vorganium*, oft *Morganium* (want de meê-klinkers M en V worden in deze tael dikwijls in elkander verkeert,) genoemt wordt, en waer van doch anders, als van de zee? En dit ons *Morganuc* light geheel aen de zee-ſtrandt, want het wordt min in de breedte, als in de rechte lengte van 't landt, vande Severnſche zee ten zuyden aengeſpoelt; doch te landwaerts light het ten ooſten aen *Monmouth*, ten noorden aen *Brechnoc*, ten weſten aen *Carmarden*.

Het noorder-deel is ſcharp van bergen, dewelke, ten zuyden dalende, allenxkens verzachten, aen welker voeten een vlakte ten zuyden uyt-geſtrekt wordt, in die gelegenheydt, als Cato beſt geoordeelt heeft, en waerom Plinius Italien zoo zeer prijſt. Want dit deel, zeer aen-genaem in vruchtbaerheydt zijnde, pronkt overal met dicht gelege ſteden.

Het innemen van Glamorgan.

Rob. Fitz-Haimon.

** By anderen Inon.*

12 Knigts.

Iuſtinus, Vorſt van dit lant, heeft onder den Rooden Willem, als hy van Rheſus zijn over-heer af-gevallen, en hem in krachten ongelijk was, met een onbedachte raedt, welke een laet na-berouw gevolght is, Robert *Fitz-Haimon* Noorman, zoon van Haimon Dentatus Corbulenſche Graef, uyt Engelandt, door * Ivon Edelman, aen wien hy zijn dochter verlooft had, te hulp ontboden. Dewelke terſtont volk oplichtende, en twaelf Ridderlijke mannen tot gezelſchap van den oorlogh aen-nemende, eerſtlijk met een vyandigh heyr Rheſus gedoodt, en daerna door de vruchtbaerheydt van 't landt verlokt, 't welk hy nu al te voren met een zekere hope ingezwolgen had, zich op Iuſtinus zelf wendende, om dat hy aen Ivon geen woort gehouden had, hem lichtlijk van zijn erf-bezit berooft, en 't lant onder de zijnen uytgedeelt heeft, vergunnende aen Ivon de ongeboude plaetzen der bergen, en de vruchtbare landen voor zich, en aen die twaelf, die hy *Pairs* genoemt heeft, met die voor-waerde uyt-deelende, dat zyze met leen-recht van hem, als van haer Heer, zouden houden, elkander met verzelde wapenen te hulp komen en beſchermen, en ieder zijn wachtplaets in

Caerdiffe.

zijn kaſteel van *Caerdiff* bewaeren, en by hem, als men recht ſprak, tegenwoordigh zijn: 't zal my niet verdrieten de namen der zelve hier by te voegen uyt een boexken, 't welk, ik niet weet of Edward *Stradling*, oft Edward *Maunſel*, beyde Ridders van oude af komſt en in de oudheden zeer ervaren, (want op beyder naem wordt het om-gedragen,) van deze zaek geſchreven heeft; de zelve zijn alzoo:

Willem van Londen.
Richard Granvill.
Pagan Turbervill.
Olivier S. Iohn.
Robert van S. Quintin.
Rogier Bekeroul.
Willem Eaſterling, om dat hy uyt Duytſchlandt geſproten was, diens nazaten nu *Stradlings* genoemt worden.
Gilbert Humfranvill.
Richard Siward.
Ian Fleming.
Pieter Soore.
Reynald Sully.

De rivier *Rompny* van 't geberghte afvallende, is de ooſterſche landt-pael, waer door deze Provincie van *Monmouth* afgeſcheyden wordt, en Remni betekent by de Britannen deelen. Dicht by de zelve, daer zy de omwegen loopt, ziet men tuſſchen de bergen op een moeraſſige plaets de hellende veſten van 't kaſteel *Caer-Philly*, 't welk van zulk een groote en zoo wonderlijk van werk geweeſt is, dat zy alle bykans verzekeren dat het een Roomſche veſting geweeſt is; en ik zal het niet loochenen, ſchoon ik noch niet merk met wat naem het by hun bekent geweeſt is: nochtans ſchijnt het herbouwt te zijn, wijl 't een kapel heeft nae de Chriſte wijs gemaekt, (gelijk my *I. Sanford*, een man van byzondere geleertheydt en geſlepen oordeel, die 't naerſtighlijk bezien heeft, geleert heeft,) en is den *Claren* Graven van Gloceſter eygen geweeſt. Ook wordt het in onze jaer-boeken niet gedacht voor de tijden van de tweede Edward. Want toen, als de *Spenſers* de vereening tuſſchen den Koning, de Koningin, en de Grooten door quade lagen verdeelt hadden, zoo hebben zy Hugolin *Spenſer* met een lang geterght poogen in dit kaſteel belegert. Ook heeft aen deze rivier, doch op een onzekere plaets, Fauſtus Vortigerni, als Ninnius getuyght, de beſte zoon van de ſlimſte vader, een groote plaets gebouwt, alwaer hy met andere heylige mannen, door geduurige gebeden, van Godt begeert heeft, dat hy (dien de vader door een zeer ſchelmachtige bloedtſchande uyt zijn eygen dochter ontfangen had,) voor zijns vaders ſchuldt niet boeten zoude, dat zijn vader zich ten laetſten ernſtlijk bekeeren moght, en 't vaderlandt van de Saxſche oorlogh zijn adem verhalen.

Caer-Philly.

Een weynigh lager heeft Ptolemeus geſtelt de mont van RATOSTABIVM, oft RATOSTIBIVM, met een gekreupelt woort voor *Traith Taff*, dat is, de zandige water-vloet van de rivier *Taff*. Want de rivier *Taff*, van de bergen geſtort, begeeft zich daer naer de zee door *Landaff*, dat is, de kerk aen de *Taff*, een kleen ſtedeken in de laeghte gelegen, nochtans vereert met de Biſſchoplijke waerdigheydt, dien c LIV Parochien onderdanigh zijn, en een Cathedrale kerk aen Teleanus, Prelaet van de zelfde, geheylight, den welken Germanus en Lupus Franſche Biſſchoppen toen hebben ingeſtelt, als zy de Pelagiaenſche kettery, zich door Britannien wijds en zijts uytſpreydende, bedwongen hadden; en hebben 'er den zeer heyligen man Dubricius tot eerſte Biſſchop over geſtelt, aen den welken de Britanſche Vorſt Meuricus al 't landt tuſſchen de rivieren *Taff* en *Elei* geſchonken had. Van hier loopt de *Taff* tot *Caerdiff*, by den Britannen *Caerdid*, een ſchoone ſtadt na de gelegenheydt van dit landt, en een genoegh bequame haven, dewelke die *Fitz-Haimon*, oft zoon van Haimon, overwinner zijnde, tot de zetel der oorlogh en richthuys met veſten en een kaſteel geſterkt heeft, waer in behalven een uytgelezen heyr, die twaelf krijghslieden haer wachten gehouden waren te beſchermen. Niet te min na weynigh jaren heeft *Yvor Bach* een bergh-Britan, en een groot-moedigh manneken, met een ſtille troep het kaſteel by nacht ingenomen, en Willem Graef van Gloceſter, de neef van Fitz-Haimon uyt zijn dochter, met zijn vrouw en zoonken gevangen weghgevoert, en by zich behouden, tot dat men hem van zijn ongelijken ten vollen vernoeghde. Doch hoe Robert *Curthoſe*, oudſte zoon van Willem de *Conqueſteur*, een mal wreedt man, in oorloghſche dapperheyt, uyt de hope van 't Rijk van Engelant door zijn jonge broeders verſtooten, en van zijn oogen berooft in dit kaſteel veroudert is, mooght ghy, zoo het uw luſt, uyt onze Schicht-ſchrijvers na zoeken; en te gelijk lezen, dat uyt een Koninglijk geſlacht geboren te worden, nocht geruſt nocht veyligh is.

De mondt van Ratoſtabium.

Landaffe.

Caerdiffe.

Robert Curthoſe Hertogh van Normandien.

Nauwlijx drie mijlen van de mondt van de *Taff*, zelfs aen de boght van de ſtrant, ziet men twee kleyne, doch luſtige eylanden, met een kleyne zee zoo van elkander, als van het vaſte landt afgeſcheyden; het hendſte wordt *Sully* genoemt, na een ſtadt, daer over gelegen, waer aen men gelooft dat Robert *Sully* (want hem is het in 't deelen toegevallen) de naem gegeven heeft, zoo ghy niet liever wilt dat hy na het zelve genoemt is. Het verdſte word *Barry* genoemt van

Sully mogelijk van de Siluren.

Barry.

Septentrio

Occidens

Orientis

Meridies

GLAMORGANENSIS COMITATVS; Vulgo GLAMORGAN SHIRE.

CAERMARIDV-

NENSIS

COMITATVS

PARS;

PART OF

CAERMARDEN

SHIRE.

BRECHINIÆ PARS.

BREK-

NOKE.

MONVMETHEN-

SIS COMI-

TATVS

PARS.

WEST GOWRE

LEVCARVM

ZWANZEY HVND

LLANGEVELACH HVND

NEATH

HVND

THE SILVRES

NEWCASTLE HVND

OGMOR HVNDRED

COWBRIDGE

LLANTRISSENT HVND

CAERFILY

DENISPOWYS

CARDIF HVND

HVND

Milliaria Anglica quorum quatuor constituunt unum Milliare Germanicum.

den heyligen man Baruch aldaer begraven, dewelke gelijk hy de plaets de naem, zo heeft de plaets namaels de bynaem aen zijn Heeren gegeven. Want het doorluchtige huys der Onder-graven van *Barry* in Ierlandt is hier van geſproten. In deze zee-klip, zeght Giraldus, blijkt een maetlijke ſcheur, daer aen zoo ghy 't oor leght, zoo zult ghy een geruyſch als van een ſmits-gereetſchap hooren, nu 't geblaes van de blaes-balk, nu het hamer-geſlagh, nu het luydt-klinkende gewrijf van de wet-ſteen en 't yzer, en de krijſſelende geynſteren van 't ſtael in de holen, en 't heygende vuur in de ovens. Voorts zoud ik niet qualijk gelooven, dat dit geluyt voort-komen kan door 't heymlijk inkomſtige zee-water, zoo 't niet min met een verloope vloet en gantſch ydele ſtrant, als met een vervulde, volharde. Even alzoo was die

Een wonderlijk hol. plaets, waer van Clemens Alexandrinus in VII Stromat. verhaelt met deze woorden, die de geſchichten beſchreven hebben, zeggen; dat in 't eylandt Britannien een zeker hol is onder een bergh gelegen, en op des zelfs top een ſcheur, en als de windt in dat hol invalt, en in zijn boezem t'zamen-hort, dat men dan hoort het geluyt van Cymbalen, die met menighte geſlagen worden. Want een verſchovener geblaes klinkt krachtiger. Van deze eylanden loopt de ſtrant recht ten weſten, en openbaert zich aen een rivier, waer aen

Cowbridge. binnen-waerder geſtelt wort *Cowbridge*, by de Britannen van de ſteene-brugh *Pont-van*, een koopſtadt, en de tweede van die drie, die de verwinner *Fitz-Haimon* voor zich behouden heeft. En om dat Antoninus in deze wijk, en aen

Bovium. deze vêr-gelegenheyt van de Iske BOVIVM, welk ook verdurvelijk BOMIVM gevat wort, geſtelt heeft, zoo heb ik, by verleydende raming, gemeent, dat dit *Bovium* geweeſt is: Maer wijl by de drie mijlen van hier zy *Boverton*, 't welk met *Bovium* bequaemlijk t'zamen-klinkt, zoo moet my de waerheyt helpen, ik durf niet elders naer BOVIVM vorſſchen. Ook is 't niet nieuw dat men de plaetſen nae de Oſſen noemt; dit getuygen de Thraciſche Boſphorus, het Samnitiſch Bovianum, en de Bauli van Italien, even of men zeyd *Boalia*, zoo men Symmachus gelooft. Maer 't zy hier meê als met alles, vijftien mijlen van BOVIVM heeft Antoninus ook met een Latijnſche naem geſtelt de ſtadt NIDVS, het welk hoewel onze lief hebbers der outheden nu lang te vergeefs gezocht hebben, zoo vertoont het zich nochtans aen dezelve gelegenheyt, als met de oude behoude

Neath. naem, in de zeer bekende ſtad *Neath*; en hier by *Lantwith*, dat is, *Iltuts kerk*, welk hier naby is, ziet men de gronden van veel gebouwen, en 't heeft by oudts verſcheyde wijken gehadt. Weynigh van hier zelfs op de boght van de ſtrant

S. Donets. light het kaſteel van *S. Donaes*, de wooning van het oude en doorluchtige geſlacht der *Stadlings*, waer neven zeer on-

Oude penningen. langs veel oude Roomſche penningen uyt-gegraven zijn, voornaemlijk doch van de xxx dwinglanden, en zommige van Emilianus en Marius, die zelden gevonden worden. De

De rivier Ogmor. rivier *Ogmor* opent zich een weynigh hooger een wegh naer de zee, vallende van de bergen door Coitie, eertijts toe-behoorende aen de *Turbevillers*, daer na aen de *Gamageors*, en nu door vroulijk recht aen Rob. *Sidney* Onder-graef van 't eylant, en door 't kaſteel *Ogmor*, het welk van 't Londſche geſlacht tot de Lancaſters gekomen is. Weynigh mijlen van hier is een bron by Nieuw-kaſteel, (gelijk de zeer geleerde man I. Stradling my ſchrijft,) een ſtedeken gelegen aen

Een op en neêr-vloeyende Bron. Sandfords wel. de weſter-oever van de rivier *Ogmor*, byna hondert ſchreden van de Severnſche ſtrant, in een zandige vlakte. Het water is niet zeer klaer, maer zuyver genoegh, en bequaem tot gebruyk: noyt vloeyt zy over, maer men daelt langs zommige trappen in de put. In 't oploopen van de zee (des zomers) zou men nauwlijx met een ſchotel water ſcheppen, daer men terſtont, de zee af-loopende, het zelfde met een bequame emmer wel zoude ſcheppen. Ook blijft deze ongeſtadigheyt des winters, maer blijkt veel minder, om de van boven door de ſlagh-regens en van elders aenkomſtige water-aderen. Dit hebben my veel geloof-waerdige inwooners ſtantvaſtelijk verzekert. Maer mits ik het vaek-klappige gerucht qualijk vreeſde, zoo heb ik my tot die heylige wateren nu onlangs eens en anderwerf begeven. Want terſtont was mijn gemoet ingenomen met verlangen om u dit te ſchrijven. Als ik eerſt tot de plaets quam, vertoefd ik, alles door-ziende het derde-deel van een uur, en (de Severne oploopende en niemant komende om water te ſcheppen) het water viel omtrent drie duymen. Ik ga wegh. Niet lang daer na weder-keerende bevind ik dat het een voet hooger aengegroeyt was. En de benedenſte kring van de bron is binnen de muuren byna zes voeten wijdt. Waer van mijn zanggoddin ook dit gezongen heeft:

Te Nova-Villa fremens, odioſo murmure Nympha
Inclamat Sabrina: ſoloque inimica propinquo,
Evomit infeſtas ructu violenter arenas.
Damna pari ſentit vicinia ſorte: ſed illa
Fonticulum cauſata tuum. Quem virgo, legendo
Littus, ad amplexus vocitat: latet ille vocatus
Antro, & luctatur contra. Namque æſtus utrique eſt
Continuo motu refluus, tamen ordine diſpar.
Nympha fluit propius. Fons deſluit. Illa recedit.
Iſte redit. Sic livor ineſt & pugna perennis.

Van dusdanige bron in Calis Malis verhaelt Polybius, en geeft 'er deze reden van, dat de windt, als zy van haer gewoone uyt-gangen berooft wort, zich naer binnen keert, en, de gangen van de bron toe-ſtoppende, het water beſluyt, en dat de vlakte wederom van 't water ontbloot zijnde, de aderen van de bron van de verſtopping bevrijt worden, en dat 'er dan het water alzoo overvloedighlijk uytbortelt. Van hier langs de ſtrandt ontmoet ons *Kinſeage*, eertijdts een kaſteel van *Fitz-Haimon* zelf, en *Margan* aen de zee, eertijdts een klooſter van Willem Graef van Gloceſter gebouwt, en nu een woonplaets van 't doorluchtigh en Ridderlijk huys der Maunzels. Dicht by dit *Margan* op de top van een bergh, *Mynydd Margan* genoemt, wort een ſtijl van zeer harde ſteen op-gericht van vier voeten lang, en een voet breet, met een op-ſchrift, het welk al wie 't gelezen heeft, moet (na dat het onervare om-gelegen volk met een licht-geloovige dwaling dicht) datelijk daer na ſterven. De lezer bezie het dan, zoo hy durft, want hy weet zekerlijk dat hy ſterven zal.

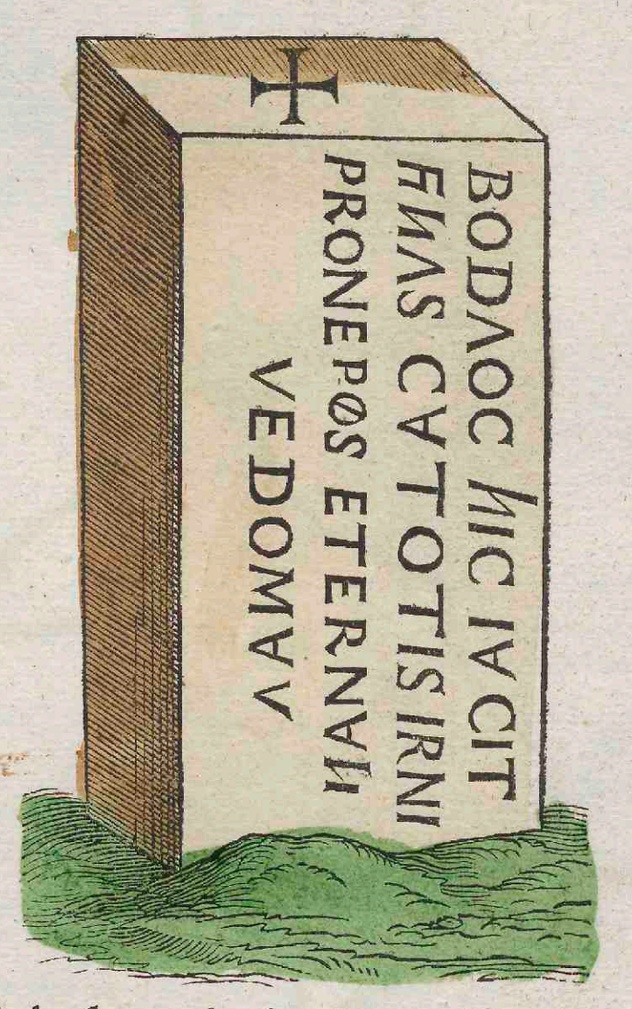

Bodvoc.

Die laetſte woorden lees ik *Æternali in Domo* (in 't eeuwige huys,) want de graven wierden in die tijdt eeuwige huyzen genoemt. En tuſſchen *Margan* en *Kinſeage* beneven den wegh light een ſteen van vier voeten lang, met dit op-ſchrift:

Eeuwigh huys.

PVNP ЄIVS
CAR ANTOPIVS.

Het welk, gelijk my de eerwaerdighſte Biſſchop van Landaf, die my deze dingen heeft laten uyt-ſchrijven, de Cambro Britannen met by-voegen en veranderen alzoo lezen en vertalen. PIM BIS AN CAR ANTOPIVS, dat is, vijf vingers der vrienden oft naeſten hebben ons gedoodt. Zy gelooven dat het een graf is van Vorſt Morgan, waer na het landt genoemt is, die, als zy willen, gedoodt is in 't acht-hondertſte jaer voor Chriſtus geboorte; maer de liefhebbers der outheden bekennen dat de maekſels dezer letters van een jonger eeuw zijn.

Van

Van *Margan* loopt de ſtrandt ten noord-weſten, door *Aber-avon* een kleene koop-ſtadt, naer de rivier *Avon*, waer van de mont den naem heeft, naer de rivier *Nidum*, door levendigh zant berucht, waerom in 't reys-boek van Antoninus een ſtadt van de zelfde naem en oude gedachtnis, NIDVM genoemt, light, de welke, als *Fitz-Haimon* dit landt zich eygen maekte, by looting Richard *Granvill* toe-gevallen is, de welke dicht onder de zelve ſtadt een kloofter gebout, en Godt en de Monikken zijn deel op-gedragen hebbende, tot zijn eygen erf-goedt in Engelandt, 't welk hy groot gehadt heeft, gekeert is.

Nidum. *Neath.*

Na de rivier *Nidum*, wort al wat aen de rivier *Loghor*, de welke ten weſten de landt-pael van dit landt is, light, by ons *Gower* genoemt, by de Britannen en Ninnius *Guthir*; waer in, gelijk hy zeght, de zoonen van *Keian* Schot zich uytgebreyt hebben, tot dat zy van *Cuneda* het Britanſche Koningsken verſtoort wierden. Onder de eerſte Koning Henrijk heeft het Henrijk Graef van Warwijk onder zijn macht gebracht; maer namaels, door verdragh tuſſchen Thomas Graef van Warwijk en de tweede Koning Henrijk, is het tot het Koninglijk erf-goedt gekomen. Doch Koning Ian heeft het geſchonken aen Willem van Breos voor den dienſt van een Ridder voor alle dienſt, en zijn nakomelingen hebben 't gehad tot de tijden van de tweede Edward. Want toen heeft Willem van Breos, als hy velen dit erfdeel toe-gezeyt, en eyndlijk de anderen beſpottende om 's Konings wil aen Huigh Spenſer in handen gegeven had, oorzaek geweeſt (onder anderen) waerom de Grooten tegen de Spenſers met een doodlijken haet gebrandt, en 's Konings aenzien lichtvaerdighlijk verworpen hebben. Nu wordt het zelve in 't ooſt en weſtlijk gedeelt. In 't ooſtlijke deel munt uyt *Sweinſey*, een ſtadt van de zee-verkens by de Engelſen alzo genoemt, by de Britannen *Aber-taw*, van de rivier *Taw*, welk die Henrijk Graef van Warwijk geſterkt heeft. Maer veel ouder als dit is 't gene aen de rivier *Loghor*, Antoninus LEVCARVM, en wy met de heele naem *Loghor* noemen. Alwaer na de doodt van de eerſte Henrijk, *Howell ap Meredic*, met zijn bergh-lieden de Engelſchen overvallende, veel vermaerde mannen gedoot heeft. Hier aen paelt Weſt-gower, en de zee weer-zijdts daer aen ſpoelende, maekt het een half eylandt, lofwaerdiger in vruchten als in ſteden; en eertijdts vermaert door Kindus, onder de heyligen getelt, die hier een eenzaem leven geleyt heeft: waer van, zoo ghy meêr weten wilt, onderzoek onzen Capgravius, die zijn wonder-werken volmondigh geroemt heeft.

Loghor. *Gower.* *Th. Walſing.* *Liber Monaſt. Neth.* *5 Regis Ioan.* *Sinſey.* *Leucarum.* *Loghor.*

Van de overwinning zelf van deze Provincie af zijn Heeren geweeſt van *Fitz-Haimon* in de rechte liny afdalende de Graven van Gloceſter, de Claren, en Spenſers, daer na de *Beauchamps*, en een oft twee van de *Nevills*, en door een dochter van *Nevill* uyt de Spenſers geſproten, heeft de derde Richard, Koning van Engelant, en na diens doot de ſevende Henrijk 't erfdeel van dit landt verkregen, en aen zijn Oom Gaſper Graef van Bedford vergunt; de welke zonder kinderen geſtorven zijnde, zo heeft de Koning al 't recht wederom aenvaert, en zijn zoon de achtſte Henrijk na-gelaten, diens zoon de zeſte Edward het grootſte deel des zelfden aen Willem *Herbert*, den welken hy tot Graef van Penbroek, en Baron van *Caerdiff* verkoren had, verkoft. En van de oorder XII Ridderen zijn in dit landt alleen overigh de *Stradlings*, in een lange ſtam-ry doorluchtigh, de *Tubervils*, en zommige *Flemings*, van welke de voornaemſte woont te *Flemingſton*, nu verdurvelijk *Flemſton*, 't welk van hun, als de ſtadt der *Flemings*, de naem gekregen heeft. En in Engelant zijn overigh de Baron *S. Iohn* van *Bletſo*, de *Granvils* in Devon-ſhire, en de *Siwards*, als ik hoor, in Somerſet-shire; van de anderen is de manlijke oor nu lang vergaen, en haer erfdeel is verſcheydelijk door de vrouwen verdeelt.

De Heeren van Glamorgan.

DE DIMETEN.

West-Wales.

HEt overige deel van dit landt, welk zich verder ten westen strekt, wordt by de Engelsen West-Wales genoemt, en begrijpt het landt van Caermarden, Penbroch, en Cardigan; Plinius heeft gemeent dat het de Siluren ook ingehadt hebben: Maer Ptolomeus, die Britannien nauwer gekent heeft, heeft hier een ander volk gestelt, dewelke hy DIMETEN en DEMETEN noemt; en de naem van DEMETIEN hebben en Gildas en Ninnius voor deze wijk gebruykt, waer van de Britansche inwooners het zelve Difed, veranderende, na de eygenschap der tael, de M in F, heden noemen.

Zoo 't geen aepsche nieus-gierichevdt scheen, ik zou deze naem der Demeten van Deheu Meath trekken, dat is, de vlakte naer 't zuyden; gelijk dit gansche Zuyd-Wales, Deheubarth, dat is zuyder deel; en voorwaer de Britannen zelve hebben die gene, welke een vlak en veldigh landt bewoonden, Meaten genoemt. Ook is de gelegenheydt van dit landt niet vreemt van die betekening, het welk, als ghy hier gekomen zijt, door een zachte laegheyt tusschen de omliggende bergen, tot een vlakte allenx uytgestrekt wordt.

CAERMARDEN-SHIRE.

Caermarden-shire.

HEt Maridunsch landt, by den Engelsen *Caermarden-shire* genoemt, genoeghzaem vrucht-rijk, over-vloedigh in vee, op zommige plaetsen vruchtbaer in steen-koolen, word ten oosten bepaelt van Glamorgan en Breknok, ten westen van Penbrok, ten noorden van Cardigan met het tusschen-loopen van de riviet *Tyvy*, en ten zuyden van de zee, dewelke de landen hier met zoo groot een inham uytholt, dat dit lant, als verschrikt, zich schijnt naer binnen getrokken te hebben.

Kidwelly.

Aen dezen inham vertoont zich eerst *Kidwelly*, welks landeryen de zonen van de Schot *Keian* een tijdt lang in gehadt hebben, tot dat zy van den Britanschen Cuneda verdreven wierden. Doch nu wordt het onder de erfgoederen van Lancaster gerekent door de erfgenamen van Maurits van *Londren*, dewelke, uyt Glamorgan rukkende, dit zelve door een zware oorlogh zich geeygent heeft, en de oude stadt *Kedwelly* een kasteel bygevoeght, en met vesten omheynt, het welk nu door ouderdom als verlaten splijt. Want de inwooners, over het rivierken *Vendraeth Vehan* getogen zijnde, hebben een nieu *Kidwelly* gebout, door de bequaemheyt der haven daer toe aengelokt, welke nochtans nu, door eenige voorgeworpe steen-klippen, byna niet met allen is.

De Heldin Guenliana.

Terwijl Maurits deze plaetzen in-nam, zo heeft Guenliana, huysvrou van Vorst Gruffin, een vrou van de uytterste stoutheyt, om haers mans vervalle zacken te helpen, Maurits met vyandige vaendelen dapperlijk aengevallen; maer is met haer zoon Morgan en andere Edelen (als Giraldus getuyght) in de slagh gebleven. Doch dit rijke erf is met de tijtel van Heer van *Ogmor* en *Kidwelly* door Haiwisia, dochter en erfgenaem van Thomas van *Londres*, gekomen aen Patricius van *Chaworth*, en door zijns zoons Patricius dochter aen Henrijk Graef van Lancaster; en de erfgenamen van Maurits van *Londren*, als de oude Inquisitie getuyght, waren voor dit erfdeel gehouden dat zy, als de Koning, oft zijn hooft Rechter met een heyr-leger in de deelen van *Kidwelly* quam, moesten het voorzeyde heyr met haer vaendelen en al haer volk leyden midden door het landt van *Neth*, tot aen *Logor*.

De Heeren van Ogor en Kidwelly.

Tovy of Tobius fl.

Weynigh mijlen beneden *Kidwelly* wordt de rivier *Tovy*, by Ptolomeus TOBIVS, eyndlijk van de zee ontfangen, na dat hy dit lant van 't noorden naer 't zuyden door-loopen heeft, eerst door *Lanandiffry*, van de t'zamen-vloeyende rivieren, als men meent, alzoo genoemt, het welke Hoel, Resus zoon, nu eertijts tot spijt der Engelsen, verdelght heeft. Van daer door *Dinevor*, het Koninglijk kasteel der Vorsten van Suyt-Wales, terwijl zy bloeyden, verheven op de hooge top van een bergh, eyndlijk door *Caer-Maerden*, het welk de Britannen zelve *Caer-Fridhin*, Ptolomeus MARIDVNVM, Antoninus MVRIDVNVM genoemt heeft, dewelke zijn reyzen niet verder vervolght, en, door de zorgeloosheydt der boekhandelers, hier niet wel geacht wordt; want zy hebben de twee wegen van Galena na Isku, en van Maridunum na Viroconium lichtvaerdighlijk vermengt. Dit is de voornaemste stadt van het gantsche landt, genoeghlijk in weyden en bosschen, aen-zienlijk in oudtheyt, met gebakke muuren, als Giraldus zeght, ten deele noch in wezen, zijnde geslooten op de edele rivier *Tovy*, dewelke even bequaem is om schuitkens te torssen, hoewel zy nu een zant-bank voor de mondt gestrekt heeft. Hier in is der Britannen Tages gebooren, te weten onze Merlin; want gelijk die zoon van de Natuurgodt zijnen Hetrussen de Ingewant-kijkery, zoo heeft deze nacht-merrijs zoon onzen Britannen zijn waer-zeggeryen, ja zijn loutere Orestes droomen verdicht. Waer van hy in dit eylant by het lichtgeloovige en onervaren volk voor de vermaerste waer-zegger geacht wort. Terstont na de inval der Noormannen in Walles is deze stadt in haer macht, doch ik weet niet onder wiens beleyt, geraekt, en is, lang met vele zwarigheden gequelt, dikwijls bevochten, en meêr als eens verbrant geweest, eerstlijk van Gruffin Resus zoon, daerna van Resus des zelfden Gruffins broeder: In welke tijdt Henrijk *Tubervill* Engelsman het kasteel ontzet en de brugh afgesneden heeft; doch namaels heeft het door de bystant van Gilbert van *Clare*, welke dezes vesten en nabuurigh kasteel gevestight heeft, deze ellenden uytgeschut, en van zorgen geslaekt, het onweer der oorlogen namaels lichtelijker verdragen. De Vorsten van Walles, eerst-gebore zonen der Koningen van Engelandt, hebben hier voor Zuydtwales haer *Cancelry* en *Scaccarium* gestelt.

Merlin.

Dinevor.

By deze stadt light ten oosten *Cantred-Bichan*, dat is, de kleene Hundred, (want de Britannen noemen zoodanigh een deel landts Cantred, welk hondert dorpen begrijpt,) in het welk, behalve de vervalle muuren van het kasteel *Careg*, (het welk, op een al-zins steyle en scherpe rots light) en vele onder-gravingen, oft ruyme hollen nu met groene zoden gedekt; waer in men gelooft dat de bloode menighte in tijdt van oorlogh gewoont heeft, ook een bron is, als Giraldus schrijft, welke, op een natuurlijke dagh twee-mael water gebrek hebbende, en zoo dikwijls overvloeyende, de onstantvastigheden der zee nabootst.

Cantred-bichan.

Cantred.

Onderaertsche hollen.

En ten noorden strekt zich wijdt uyt *Cantred-Maur*, dat is de groote Hundred, eertijdts de zekerste toevlucht der Britannen, als welk dicht van bosschen, rouw en klippigh, en, door der heuvelen bochten, belemmert van wegen is. Ten zuyden liggen de kasteelen *Talcharn* en *Lhan-stephan* op de zee-klippen, dewelke overvloedige getuygen zijn van krijghs-dapperheden, zoo in de Engelsen als Britannen. By *Talcharn* wordt de *Taf* in de zee gestort, aen wiens oevers eertijdts vermaerdt was *Twy Guinar Taf*, dat is, het witte huys aen de vloedt *Taf*, het welke uyt witte haselaeren tot een

Talcharn.

Lhanstephan.

Taf fl.

een zomer-huys gebouwt geweest is, alwaer in 't D CCCC XIIII jaer * Hoel, bygenaemt de goede, Vorst van Walles, door groote vergaderingen (want behalven andere, waren 'er hondert en veertigh kerkelijke lieden t'zaemen gekomen) na dat de instellingen der voor-ouderen veroudert waren, zijn volk nieuwe wetten gestelt, gelijk de voor-reden der zelve wetten getuyght. In welke plaets namaels een kloosterken gebouwt is, het welk zy *White Land* genoemt hebben. Weynigh van daer light *Killmayn Lhoid*, alwaer de boeren onlangs op een aerden vat gevallen zijn, waer in een groote menighte van Roomsche penningen van min zuyver zilver verborgen waren, te weten van de tijden van Commodus af, dewelke de eerste der Roomsche Keyzeren het zilver vervalscht heeft, tot op het vijfde hooft-manschap van de derde Gordianus, welke uyt komt met het CC XLIII jaer nae Christus geboorte. Hier onder zijn geweest penningen van Helvius Pertinax, M. Opellius, Antoninus Diadumenianus, Iulius Verus Maximus Maximinus zoon, Celius Balbinus, Clodius Pupienus, Aquilia Severa huysvrouw van Elagabalus, en Sall. Barbia Orbiana, welke om haer zeldenheydt by de lief-hebbers der oudtheydt in de grootste waerde zijn. Nu is overigh, dat ik verhale, dat aen de rivier *Tivy*, welke dit landt van het Graefschap *Cardigan* afscheyt, Nieu-kasteel light, zoo noemt men het heden, het welk Resus *Ap Thomas* een strijdtbaer man, dewelke den zevenden Henrijk in 't verkrijgen van 't Rijk bygestaen heeft, en van den zelven met recht Ridder van S. Ioris gemaekt is, vernieuwt heeft, want te voren wiert het *Elmelin* genoemt. Welke naem zoo de Engelsen van de Olm-boomen gemaekt hebben, zoo is de raming van die gene niet te verachten, welke willen dat het der Dimenen LOVENTIVM zy, waer aen Ptolomeus gedenkt: want de Britannen noemen de Olmen *Llwiffen*. En wijl ik uyt de Historien niet kan trekken, wie de eerste der Noormannen dit landt den Vorsten van Walles ontweldight hebben, zoo vereyscht de orde, dat ik my nu na Penbrok begeve.

** Hælius.*
White Landt.
Roomsche penningen.
New-Castle.
Loventium.

Het heeft 87 Parochien.

PENBROK-SHIRE.

DE zee zich nu naer 't zuyden buygende, en met een groote omgang, en verscheyde inwijken de strandt krommende, dringt het Graefschap van Penbrok, gemeenlijk *Penbrokshire*, welk in de oude tafelen *Legaliæ Comitatus Penbrochiæ*, en by zommige *West-Wales* genoemt word, van alle kanten aen, behalven ten oosten, daer zich 't landt Caermaerden, en ten noorden, daer zich een deel van Cardigan voor strekt. Een landt overvloedigh in vruchten, en inzonderheyt vervult met veê, en zeer rijk van margel, en andere vette aerde tot vruchtbaerheydt, als ook van steen-koolen. Dit landt, als Giraldus zeght, is terwigh, overvloedelijk voor-zien van zee-visch en veyle wijn, en, dat het best van allen is, uyt de nabuurigheydt van Ierlandt zeer gemaetight door de gezontheyt der lucht.

Eerstelijk zietmen op de strant, ten zuyden, af-dalende, de treflijke stadt *Tenby*, sterk van vesten, op een dorre klip de zee verachten; deze stadt is door een haven der Schepen en overvloet van visch zeer vermaert, waer van zy by de Britannen ook *Tenby-y piscoid* genoemt wordt, en tot overheyt een *Major* en een *Ballieu* heeft. Van daer ten westen verschijnen op de herleyde strant de over-blijfselen van het kasteel *Manober*, het welk Giraldus, Pirrhus woon-plaets noemt, in wiens tijdt, als die Schrijver getuyght, het zelve in toorens en bolwerken uytnemende geweest is, hebbende ten westen een uytgestrekte haven, ten noorden en noord-westen, dicht by de muuren zelf een fraye vijver, zoo door haer aerdigheydt als diepte der wateren aenzienlijk.

Niet vêr van hier strekt zich een verknochte strandt, en eyndlijk ten weder-zijden het lant aen-voerende loopt zeer vêr in zee, en maekt een haven, die de Engelsen *Milford-haven* noemen, als welke geen edeler en zekerer is in gantsch Europa, met zoo veel hoekige schuyl-plaetsen in haven-rijke werven wordt zy onderscheyden, door dewelke, als door aderkens, de oevers overal door-sneden zijn, en op dat ik des Dichters woorden gebruyke:

Hier sluyt 't onwapent meyr de omgelege kust,
En dwingt het dat het leert te houden zachte rust.

Want zy telt (op dat ik schceps-woorden en onderscheydingen gebruyke) XVI Kreken, V Bayen, en XIII Reeden, elk met haer namen in 't by-zonder bekent. Ook is deze haven door haer zekerheydt niet meer vermaert, als dat de zevende Henrijk, gelukkiger gedachte, in de zelfde aen-gekomen zijnde, aen het door inlandtsche tegenspoeden flaeuwe Engelandt het teeken van wel te hopen van hier op-gericht heeft. Aen de binnen-waerste en oostlijkste inham van deze haven, in het genoeghlijkste landt van gantsch Walles, wordt de voornaemste vesting van dit landt, en het hooft van Dimetien (ghy leest Giraldus) op een steenige en langwerpige steen-rots gelegen, in de zee-tael van Milverdijx-haven ontspringende, op een twee-takkigh hooft begrepen, waer van zy by de Britannen *Penbro* genoemt wordt, het welk een zee-hooft betekent, en by ons *Penbroke*. Dit kasteel heeft Arnulf van *Montgomeri*, de broeder van Robert Graef van Shrop-shire, onder de eerste Henrijk Koning van Engelandt, eerst van takken en zoden kleen en naeuw genoegh gebouwt, het welk hy weynigh daerna, in Engelandt weder-komende, aen zijn Constapel en hooft-man den voor-zichtigen Giraldus van *Windesor* met weynigen heeft te bewaren gegeven, en zonder vertoef hebben de Cambrensen van gantsch zuyd-Walles het kasteel belegert. Maer Giraldus met de zijnen weder-stontze zoo, meer met moet als met kracht, dat zy, zonder tot haer voor-nemen te geraken, weder-keerden. Daerna heeft die Giraldus het kasteel, als ook de stadt vast gemaekt, van waer hy de om-liggende landen wijdt en breet door-liep, en heeft eyndlijk, om zijn en zijner vrienden zaeken in deze landen bequamelijker te doen groeyen, Nesta, Vorst Gruffins zuster ten houwlijk genomen, uyt welke hy een treflijke stam geteelt heeft, door welke, (als die Giraldus, uyt de zelve gesproten, zeght) voor de Engelsen de zee-steden van zuydt-Cambridge behouden, en de vestingen van Ierlandt overwonnen zijn. Want alle die edele geslachten der Giralds oft *Giraldins*, die zy *Fitz-Gerald* noemen, in Ierlandt, zijn van dezen Gerald gesproten. Ten op-zicht van het bezitten van dit kasteel en deze stadt, van het kasteel en de stadt *Tinbigh* de Grangia van *Kingeswood*, de Commotum van *Croytarath*, en de Mayery van *Castle-Martin* en *Tregione* heeft Reginald *Grey* op de krooning van de vierde Henrijk verzocht het tweede swaert te dragen, maer te vergeefs, mits 'er geantwoort was, dat die kasteelen en hoeven op die tijdt in des Konings hant waren, gelijk de stadt Penbrok als noch is, welke ingelijft zijnde haer Major en Ballieuwen heeft.

Ook zietmen aen een tweede inwijk van deze haven *Carew-Castle*, 't welk de naem en oorsprong gegeven heeft aen het edele geslacht van Carew, welke bevestigen dat zy te voren *Montgomery* genoemt geweest zijn; en gelooven dat zy van die Arnulf van *Montgomery*, die ik terstont genoemt heb, gesproten zijn.

In deze haven vloeyen met by-nae t'zaem-gevoeghde monden twee rivieren, welke de Britannen *Gledawh* noemen, dat is, zo men 't vertaelt, zwaerden, waer van zy de haven *Aberdugledhau*, dat is, de haven der twee zwaerden noemen. Aen de oostlijkste der zelve light *Slebach*, een * Heerlijkheydt eertijdts der Ridderen van S. Ian te Ierusalem, welke Wizo en zijn zoon Walther aen die heylige orde, op dat zy voor Godt strijden zouden om het heylige landt weder te krijgen, eertijdts met andere hoeven geschonken had-

Manober Castle.
Milford-haven.
De oorsprong van het geslacht der Giralds in Ierlandt.
Rotulus Servitiorum.
Carew Castle.
Gledawh.
*Slebach, * A Commandery.*

PENBROCIÆ COMITVM INSIGNIA.
Septentrio.
Comitatus.
ICHE DIENE.
MARIS HIBERNICI PARS.
CARDIGANENSIS
Anglice
CARDIGAN SHIRE.
BRECHINIA Comitatus
Vernacule BREKNOKE Oriens. SHIRE.
CAERMARDENSIS
CATHINOK HVND.
CAYO HVND.
PERVE THE HVNDR.
THE SILVRES or DIMETÆ
ELLVET HVND.
KILGARRAN HVND.
KEMES HVND.
PEN BROKE SHIRE.
DERLLYS HVND.
DEWYSLAND HVND.
DVNGLEDY HVND.
ROWSE HVND.
NERBERTH HVND.
CASTLE MARTIN HVND.
KIDWELLYE HVND.
GLAMORGANENSIS Comitatus.
Anglice
GLAMORGAN SHIRE.
THE IRISH SEA.
Occidens.
Meridies.
Milliaria Anglica quorum quatuor unum Milliare Germanicum constituunt.
PENBROCHIA
Comitatus et Comitatus
CAERMARIDVNVM.

hadden. Dat deel van dit landt welk over de haven light, en door deze rivieren alleen door-loopen wort, noemen de Britannen *Roſcia* oft *Ros*, hebbende van de zaek de naem gemaekt, om dat het zich met een groene vlakte uyt-ſtrekt.

Vlamingen in Walles. Dit wordt van Vlamingen uyt Nederlandt bewoont, dewelke, door verlof van de eerſte Henrijk, hier naer toe verhuyſt zijn, na dat de zee, door de gebroke dijken, een groot deel van Nederlant overvallen had. Zy worden noch heden door de tael en zeden van de Walen onderkent, en zijn door 't gezelſchap van de zelfde tael met de Engelſen, die naeſt aen de Nederlandtſche tael komen, zoo t'zaemgevoeght, dat dit haer landeken van de Britannen Over-Walſch Engelant genoemt werd. Dit volk, als Giraldus zeght, is kloek en ſterk, een volk die van Cambridje door het geduurigh t'zamen-horten der oorlogh aller-vyandighſt, en zeer gewoon tot wolle-weven en koopmanſchappen, en door allerley moeyte en gevaer te water en te landt zijn winſt te zoeken. Een zeer ſterk volk, beyde, na tijdt en plaets, nu zeer veerdigh tot de ploegh, nu tot de wapenen. En op dat ik 'er dit by-voege, een volk den Koning van Engelandt zeer toegedaen, en den Engelſen zeer getrou, en het welk in de tijden van Giraldus, de ingewant-kijkery tot verwonderens toe verſtaen heeft, en hier ziet men haer werk, als van een naerſtigh en vernuftigh volk, de Vlaemſche dijk, die zich zeer vêr uytſtrekt. De Walen hebben dikwijls met al haer by-een-geraepte maght, terwijl zy dit landt, onder haer oude heerſchappy behoorende, weder-zochten, op deze Vlamingen aen-gevallen, en met loſſe rooverijen haer grenzen door-loopen; maer nochtans hebben deze met een zeer vaerdigh gemoedt haer goederen, naem en behoudenis altijdt beſchermt. Waer van de Malmesburienſiſche Geſchicht-ſchrijver van haer en den Rooden Willem aldus ſpreekt: Dikwijls heeft de Roode Koning Willem tegen de Walen kleyn avontuur gehadt, 't welk yder wonder ſchijnt, wijl hem anders 't geluk der oorlogh lieflijk altijt toegelacht heeft. Maer ik verſta, dat gelijk haer weêrſpannigheyt door de on-evenheyt des landts en de ſtraf heyt der lucht geholpen, alzoo zijn dapperheyt verhindert is. Voorts heeft Koning Henrijk, een man van uytnement verſtant, die nu heerſcht, gevonden, door wat liſt hy haer op-zetten verzwakken moght, hebbende Vlamingen in haer landt geſtelt, die haer tot een ſlot zijn en haer geduurigh bedwingen. En in 't vijfde boek, de Walen, altijdt tot weêrſpannigheyt op-ſtaende, drong Koning Henrijk met veel krijghstochten tot over-gaef, en op een gezonde raet ſteunende, heeft, om haer hooghmoet te ſlenken, al de Vlamingen, die by Engelant woonden, aldaer naer toe-gevoert. Want Engelant verborgh vele, die toen ter tijt voor der moeder vaderlijk maeghſchap t'zaemgevoeght waren, zoo dat zy het Rijk zelfs laſtigh ſchenen. Waerom hyze alle met haer goederen en nootzaeklijkheden, by *Ros* een landtſchap van Walles, als in een modder-kuyl t'zaem-gevoert heeft, en om 't Rijk te zuyveren, en de lichtvaerdigheyt der vyanden te wederſtaen.

Little Engelandt beyond Wales.

Harford weſt. Aen de weſtelijkſte der twee zwaerden light op een gantſch on-eve plaets *Harford-weſt*, by den Engelſen eertijts *Haverford*, by den Britannen *Hulphord*, inzonderheyt vermaert door zijn frayigheyt en volkrijkheyt, en 't welk, op zich zelfs een Graefſchap zijnde, tot overheden een Major, een Onder-graef, en twee Balliouwen heeft. Men zeght dat het de Graven van Clare ten noorden met een bolwerk en veſtingen geſterkt hebben; en wy hebben gelezen, dat Richard Graef van Clare R. *Fitz Tancred* tot kaſtelleyn over dit kaſteel geſtelt heeft.

Octopitarum. Achter *Roslandt*, ſtrekt zich een voor-bergh met een groot voor-hooft zeer vêr in de Ierſche zee, Ptolomeus heeftze OCTOPITARVM genoemt, de Britannen *Pebidiauc*, en *Cantred Devi*, wy *S. Davids landt*. Het landt, als

S. Davids landt. Giraldus getuyght, is ſteenigh, dor, onvruchtbaer, en niet met boſſchen bekleet, noch met rivieren onderſcheyden, noch met weyden verſiert, alleenlijk altijt voor winden en ſtormbuyen geſtelt. Nochtans een vertrek en voedſter van zeer heylige mannen; want de Britanſche Prieſter Calfurnius (als zommige, hoe waer weet ik niet, geſchreven hebben,) heeft hier in het dal *Roſina* van zijn vrouw Concha,

S. Patricius. de zuſter van Martinus Turonenſis, Patricius de Apoſtel van Ierlandt ontfangen, en de zeer Godts-dienſtige Biſſchop Devi heeft de Aerts-biſſchoplijke ſtoel van Iſca in de uyterſte hoek van dit landt tot *Menew* over-gebracht, het welk de Britannen namaels na hem *Tuy Dewy* genoemt hebben, dat is *Devis huys*, de Saxen Davyð-Mynyţeþ, de Engelſen noemen 't heden *S. Davids*, en het heeft lang zijn Aerts-biſſchoppen gehadt. Maer als de peſt in dit landt zeer bitterlijk woede, zo is deze waerdigheyt, met het vervoeren van de Biſſchops-rok naer Dole in Bretanjen, vergaen. In de vorige eeuw hebben de Walen nochtans tegen den Aerts-biſſchop van Cantelbergh, *Metropolitain* van Engelandt en Walles, van deze zaek gepleyt, maer hebben haer geding verloren. Wat en hoedanigh deze ſtadt eertijdts is geweeſt, zal, wijl zy van de zee-roovers zoo dikwijls vernielt is, niemandt lichtelijk zeggen; nu doch is het een zeer kleyn ſtedeken, en het vertoont alleen een ſchoone kerk aen S. Andries en David geheylight: welke, dikwijls uyt-geroeyt zijnde, in die vorm als menze nu ziet, onder 't gebiedt van Koning Ian, van Biſſchop Pieter en zijn navolgers op-gericht is in het dal *Roſina*, als men 't noemt, dicht by de ſtadt; en hier beneven is het Palleys van den Biſſchop, en de zeer ſchoone huyzen van den Voor-zanger (dewelke naeſt den Biſſchop de hooghſte is, want hier is geen Deken) van den Cancelier, de Treſorier en vier Aerts-diakenen, die Kanunniken zijn (dewelke hier XXI in getal zijn,) wiens huyzen met een ſchoone en vaſte omgang van veſten omringt worden.

S. Davids.

En deze voorbergh ſtrekt zich zoo vêr naer 't weſten, dat zy met ſchoon weder Ierlandt vertoont, en hier de kortſte overvaert zy naer Ierlant, dewelke Plinius van 't volk der Siluren (want hy heeft gemeent dat de Siluren tot hier toe geraekt hebben) XXX duyzent ſchreden valſchelijk gemeten heeft. Maer dat dit landt verder geloopen heeft, en de geſtalte van den voorbergh verandert is, kan uyt deze woorden van Giraldus verſtaen worden: in de tijdt als de tweede Henrijk in Ierlandt was, zoo is door het ongewoonlijk groote onweder, de zandige ſtrandt van deze kant gantſchlijk van alle zandt ontbloot, en het lang voor dezen over-gevloeyde landt verſchenen. Zelfs ook de ſtammen der boomen in de zee ſtaende, en van alle kanten af-gehouwen, en de ſlagen der bijlen zoo verſch als oft zy giſteren gehakt waren, zeer zwart landt, en hout de ebbe ſtammen zeer gelijk, zo dat het nu geen ſtrant, maer een dicht boſch ſcheen te zijn, door wonderlijke veranderingen der dingen, oft mooghlijk van de zont-vloet af, oft lang daer na, maer nochtans van oudts, zoo af-gehakt, als door het gewelt van de altijdt-aenwaſſende en de landt af-ſpoelende zee, allenx verteert en verſlonden: Dat ook de landen met geen groote zee geſcheyden geweeſt zijn, toont de reden van den Rooden Willem, dewelke, als hy Ierlant van deze klippen zagh liggen, gezeyt heeft, (als Giraldus verhaelt) dat hy met de ſchepen van Engelandt lichtelijk een brugh zoud maken, waer over hy uyt Engelandt in Ierlandt te voet over de zee zoud gaen.

Stammen der boomen in de zee.

Valken. Hier neſtelen op de klippen zeer ſchoone en edele valken, die onze tweede Henrijk, als die Giraldus getuyght, plaght de hooghſte lof te geven. Want zy zijn van die aert, zoo my de by-wooners niet bedriegen, die de Valk-wijzen *Peregrinos* oft vremdelingen noemen; want hun is, op dat ik geen andere woorden, als de woorden van den voortreflijkſten Dichter onzer eeuw Auguſtus Thuanus Eſmerus, uyt dat gulden boek HIERACOSOPHION, gebruyke:

Depreſſus capitis vertex, oblongaque toto
Corpore pennarum ſeries, pallentia crura,
Et graciles digiti, ac ſparſi, nareſque rotundæ.

De Baronny van Keimes. Voorts beſpoelt de zee met een groote aen-val van wateren het van deze voorbergh afwijkende landeken *Keimes*, welk voor een Barony geacht wort. Hier in vertoont zich eerſt *Fiſgard*, by den Engelſen van de viſch-vangſt alzoo genoemt, by den Britannen *Aber-gwain*, dat is, de mont van de rivier *Gwain*, gehecht aen een ſcherpe rots, alwaer een genoegh gemaklijke reede voor de ſchepen is: Daer nae *New-port* aen de rivier *Nevern*, in 't Britanſch *Tref-draeth*, dat is, de ſtadt aen 't zant: dewelke Martinus *de Turonibus* gebouwt, zijn nakomelingen ingelijft, met vryheden verſiert, en daer over een *Port-graef* en een Balliouw geſtelt, en voor zich zelven een kaſteel boven de ſtadt gebouwt hebben, het welk haer voornaemſte woonplaets geweeſt is; die ook het klooſter van S. Dogmael geſticht hebben aen de rivier *Tyvy* in een dal rontom van heuvelen omringt, aen

Fiſgard.

Keimes.

Newport.

S. Dogmael.

welk

welk de bygelegene burgh (als veel andere ſteden en kloo-ſteren) haer oorſprong te wijten heeft. Deze Baronny heeft Martinus de *Turonibus* eerſt van de Cambren met gewelt en wapenen ontweldight, van wiens nakomelingen, *Martins* genoemt, dezelve door houwlijken tot de Baronnen van *Audley* gekomen is, dewelke zy lang bezeten hebben, tot dat, onder 't gebiedt van de achtſte Henrijk, Willem *Owen*, dewelke af-geſproten is van de dochter des Ridders Niklaes *Martin*, zijn recht met een lange pleyt vervolght, eyndlijk behouden, en zijn zoon nagelaten heeft; dewelke, een treflijk lief-hebber der waerdige oudtheydt zijnde, my geleert heeft, dat in deze Baronny, behalven de drie burgen *Newport*, *Fishgard*, en *S. Dogmaels*, XX Krijghs-leenen en XXVI Parochien zijn.

Kilgarran. Aen de voornoemde *Tyvy* meêr binnewaerts light *Kilgarran*, het welk de overblijſſelen van het kaſteel, by Girald op-gebouwt, vertoont, maer heden tot een ſtraet gebracht, is alleen vermaert door de overvloedige vangſt van Zalmen.

Zalmen ſprong. Want daer is de vermaerde Zalm-ſprong, daer de rivier van boven ſnellijk af-vloeyt, en de Zalmen, naer binnen in de rivier uyt de zee zwemmende, als zy deze tegenſtant gemoeten, buygen de ſtaert aen de mont, en ſomtijts ook, om met meerder kracht te ſpringen, drukken zelfs de ſtaert met haer mondt, en terwijl zy van deze kring zich ontloſſen, zoo verheffen zy zich met eenigh gewelt, even als met het ontſpringen van een hoep, tot verwondering der aenſchouwers, van de gront naer boven, als Auſonius zeer geleerdelijk beſchreven heeft:

Ook zal ik niet voorby de ſchobde Zalmen gaen,
Die met haer breede ſtaert zoo op de wat'ren ſlaen,
Dat hen de middel-kolk doet naer het bovenſt drijven.

Graven van Penbroek. Daer zijn verſcheyde Graven van Penbroek uyt verſcheyde geſlachten geweeſt: dat Arnulf van Montgomery, die 't eerſt gewonnen heeft, en namaels verbannen wierdt, en zijn kaſteleyn Girald, den welken de eerſte Henrijk daer na over 't gantſche landt geſtelt heeft, Graven geweeſt zijn, zoud ik nauwlijks durven beveſtigen. De Koning Steven heeft aen Gilbert *Strongbow*, zoon van Giſlebert van Clare, eerſt de tijtel van Graef van Penbroek op-gedragen. Hy heeftze zijn zoon Richard *Strongbow*, betemmer van Ierlandt, nagelaten, dewelke, als Giraldus zeght, uyt het doorluchtige huys der Claren geſproten is. Dezes eenige dochter Izabel heeft Willem, Marcſchal genoemt, (om dat zijn voor-ouderen erf-Marſchalken van 's Konings palleys geweeſt waren,) haer man met dezelve verrijkt, een man in wetenſchappen van oorlogh en vrede zeer bloeyent. Van den welken dit graffchrift in Rudburnius jaer-boeken overigh is:

Ik ben't dien d'Ier als zijn Saturn bevoelen kon,
En Eng'landt even als een goedertiere zon,
'k Wierd voor Mercurius geacht van Normandijen,
Doch Vrankrijk hiel my voor de rechte Mars in 't ſtrijen.

En zijn vijf zonen zijn elk op haer orde Graven van Penbroek geweeſt, te weten, Willem, de Ionge genoemt; Richard, dewelke van de derde Koning Henrijk af-gevallen zijnde, zich in Ierlant begeven heeft, alwaer hy in een ſlagh gebleven is; Gilbert, dewelke, in een ſteek-ſpel by *Ware* van 't paert geſmeten, geſtorven is; Wouther en Anſelmus, welke alle in korte tijdt zonder kinderen wegh-gerukt zijnde, zoo heeft de derde Henrijk Willem van Valentia, van het Luſignans geſlacht in Poictou, en zijn half-broeder, met het zwaert van dit Graeffchap begort, dewelke tot zijn huysvrou gehad heeft Ioanna de dochter van Guarin van *Mont-Chenſy*, geboren van de dochter van Willem Marſchalk. Na Willem van Valentia is gevolght zijn zoon Audomarus, dewelke onder de eerſte Edward Stadthouder van Schotlandt was, wiens tweede zuſter en mede-erfgenaem Elizabeth, aen Heer Ian van Haſtings getrouwt, deze eer tot een nieu geſlacht gebracht heeft. Want Laurens Haſtings, zijns zoons zoon, welke Heer van *Abergevenne* was, is door een verzegelde brief van de derde Koning Edward tot Graef van Penbroek beveſtight geweeſt, die ons luſt hier by te voegen, om te zien, wat recht 'er door de vrouwen geweeſt is in eeren-tijtels: De Koning allen, dien &c. welvaren. Weet dat de voor-tekenen van omzichtigheyt en voortreflijkheyt, welke wy uyt de bequame beginſelen der jeught van onze zeer lieve bloet-verwant Laurens van Haſtings vernomen hebben, ons met recht bewegen, dat wy hem in deze dingen, die de behoorlijke behouding zijner eer aengaen, onze geneyghde gunſt bewijzen. Wijl derhalven de erffenis van wel-gedachte Audomarus van Valentia Graef van Penbrok (als hy genoemt wort) nu onlangs zonder erfgenaem, van zijn lijf geboren, geſtorven zijnde, tot zijn zuſters is gekomen geweeſt, om onder haer en haer erfgenamen gelijkmatighlijk te deelen, om dat ons blijkt, dat de voornoemde Laurens, die den voornoemden Audomarus in een deel der erfenis volght, van des zelven Audomarus outſte zuſter afkomſtig is, en alzo door beveſting der ervaernen, die wy hier over te rade genomen hebben, hem het voor-recht van de naem en eer toe-komt; zoo achten wy het recht en billijk, dat die zelve Laurens, uyt de outſte zuſter oorzaek hebbende, aen-neme en hebbe de naem van Graef van Penbrok, die de voornoemde Audomarus gehadt heeft, terwijl hy leefde: het welk wy hem (zo veel in ons is) beveſtigen, voor goedt kennen en van waerde houden: willende en vergunnende, dat de voornoemde Laurens het voor-recht en de eer van Pals-graef in de landen, welke hy door erving van de voornoemde Audomarus bezit, zoo volkomen en op de zelfde wijs hebbe en houde, als de zelfde Audomarus die gehadt en gehouden heeft ten tijde zijner affterving, tot welx, &c. door getuyghnis des Konings by den bergh van Martinus, XIII October, in 't dertiende jaer des Rijx. Na hem is gevolght zijn zoon Ian, dewelke in een ſcheep-ſtrijdt van de Spanjaerden gevangen, en eyndlijk verloſt zijnde in Vrankrijk M CCC LXXV geſtorven is. Na dezen is zijn zoon Ian gevolght, dewelke in het ſteekſpel van Woodſtok gedoot is; en men heeft waergenomen, dat, ik weet niet door wat noodtlot, van vijf geteelſels in dit geſlacht de vader noyt de zoon gezien heeft. En als den zelven kinderen gebraken, zoo zijn vele en rijke inkomſten in des Konings handen (als onze Rechts-geleerden ſpreken) gevallen, en het kaſteel van Penbroek is aen Franciſcus *Att Court* een luſtigh hoveling vergunt, dewelke daer van gemenelijk Heer van Penbroek genoemt is. Niet lang daerna heeft Ian Hertogh van Bedford, en na hem Humfred Hertogh van Gloceſter, zijn broeders, en kinderen van Koning Henrijk, dezen tijtel verworven. Daer na is Willem *de la Pole* gemaekt Markgraef van Penbroek, en den zelven geſtorven zijnde, zoo heeft de zeſte Henrijk zijn half broeder Gaſpar van Hatfield tot Graef van Penbroek gekoren, den welken, van alle Heerlijkheden berooft zijnde, de vierde Edward tot een navolger gegeven heeft Willem *Herbert*, die in de ſlagh by *Bambury* gebleven is. Dezen is eyndlijk zijn zoon van de zelfde naem gevolght, den welken de vierde Edward, als hy het Rijk op een nieuw weder-gekregen had, tot Graef van Huntingdon verkoren, en de tijtel van Penbroek aen zijn eerſt-gebore zoontje Vorſt van Walles opgedragen heeft. Lang genoegh daer na heeft de achtſte Henrijk Anna *Bollen*, aen dewelke hy zich verlooft had, Markgravin van Penbrok genoemt. Eyndlijk heeft de zeſte Edward by ons geheugen Willem *Herbert*, Heer van Caerdiffe, met dezelve heerlijkheyt vereert. Na hem is zijn zoon Henrijk gevolght, dewelke onder Koningin Elizabeth Overſte van Walles geweeſt is, en nu geniet Henrijx zoon Willem, vereert met uytmuntende gaven des lichaems en des gemoets, dezelve heerlijkheyt. En dit geſlacht der Herberts is in deze deelen van Walles vêr het grootſte en voorwaer out. Want het trekt zijn oorſprong van Henrijk, *Fitz-Herberts*, oft *Herberts zoon*, welke Kamerling van de eerſte Koning Henrijk geweeſt is, en des zelven Konings boel ten vrouwe genomen heeft, die de moeder was van Reginald Graef van Cornwal, gelijk my getuyght is van Robert Gloverus, in 't geſlacht-rekenen zeer geſlepen, door wiens onrijpe doodt de geſlacht-rekenende oudheyt de allergrootſte ſchade geleden heeft.

Het geſlacht der Herberts.

In dit Graeffchap zijn 145 Parochien.

Septentrio

Occidens

Orientis

Meridies

MARE

HIBERNICVM,

vulgo

THE IRISH SEA.

MERIONETH SHIRE.

MONTGOMERI: ENSIS COMI: TATVS PARS.

Part of Montgomery Shire.

RADNORIENSIS COMITATVS PARS.

BRECHINI: ENSIS COMITATVS PARS.

CAERMARDVNENSIS COMITATVS PARS.

PENBROCHIENSIS COMITATVS PARS.

PART OF CAERMARDEN SHIRE.

CERETICA; sive CARDIGANENSIS Comitatus; Anglis CARDIGAN SHIRE.

ABERYSTHWYTH

CARDIGAN

Machenlleth

Plinlimmon hill

Tregaron

Llanbeder

Aberdovey

Penalit

Llanbadarn

Llanbadarn odyn

Llangurig

Llanidloes

Llanwrthwl

Llanwrtyd

Llanbister

Llandewi Ystradenny

Llanfihangel Helygen

Llanfihangel Rhydithon

Llanfihangel Nantmelan

Llanfihangel yn Yttre

Llanfihangel Cwmdu

Llanfihangel Tal y llyn

Llanfihangel Brynpabuan

Llanfihangel Abercowin

Llanfihangel Llantarnam

Llanfihangel Penbedw

Llanfihangel Penrhys

Llanfihangel Crucorney

Llanfihangel Ystern Llewern

Llanfihangel Rogiet

Llanfihangel Gobion

Llanfihangel Ynyscynhaiarn

Llanfihangel Glyn Myvyr

Llanfihangel Geneu'r glyn

Llanfihangel Rhydybenthyg

Llanfihangel Ystrad

Llanfihangel Llwydiarth

Llanfihangel Nant Bran

Llanfihangel Pontymoile

Llanfihangel Talyllyn

Llanfihangel Tor y Mynydd

Llanfihangel Llanfihangel Uwch Gwili

Llanfihangel Llanfihangel Rhos y Corn

Llanfihangel Llanfihangel Ar Arth

Llanfihangel Llanfihangel Glyn Myvyr

Llanfihangel Llanfihangel Nant Melan

Llanfihangel Llanfihangel Rhydithon

Llanfihangel Llanfihangel Abercowin

Llanfihangel Llanfihangel Penbedw

Llanfihangel Llanfihangel Rogiet

Llanfihangel Llanfihangel Gobion

Llanfihangel Llanfihangel Ynyscynhaiarn

Llanfihangel Llanfihangel Geneu'r glyn

Llanfihangel Llanfihangel Rhydybenthyg

Llanfihangel Llanfihangel Ystrad

Llanfihangel Llanfihangel Llwydiarth

Llanfihangel Llanfihangel Nant Bran

Llanfihangel Llanfihangel Pontymoile

Llanfihangel Llanfihangel Talyllyn

Llanfihangel Llanfihangel Tor y Mynydd

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Uwch Gwili

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhos y Corn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ar Arth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Glyn Myvyr

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Melan

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydithon

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Abercowin

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Penbedw

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rogiet

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Gobion

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ynyscynhaiarn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Geneu'r glyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydybenthyg

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ystrad

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llwydiarth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Bran

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Pontymoile

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Talyllyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Tor y Mynydd

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Uwch Gwili

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhos y Corn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ar Arth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Glyn Myvyr

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Melan

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydithon

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Abercowin

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Penbedw

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rogiet

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Gobion

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ynyscynhaiarn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Geneu'r glyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydybenthyg

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ystrad

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llwydiarth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Bran

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Pontymoile

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Talyllyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Tor y Mynydd

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Uwch Gwili

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhos y Corn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ar Arth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Glyn Myvyr

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Melan

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydithon

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Abercowin

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Penbedw

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rogiet

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Gobion

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ynyscynhaiarn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Geneu'r glyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydybenthyg

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ystrad

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llwydiarth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Bran

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Pontymoile

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Talyllyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Tor y Mynydd

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Uwch Gwili

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhos y Corn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ar Arth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Glyn Myvyr

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Melan

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydithon

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Abercowin

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Penbedw

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rogiet

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Gobion

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ynyscynhaiarn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Geneu'r glyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydybenthyg

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ystrad

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llwydiarth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Bran

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Pontymoile

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Talyllyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Tor y Mynydd

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Uwch Gwili

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhos y Corn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ar Arth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Glyn Myvyr

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Melan

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydithon

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Abercowin

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Penbedw

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rogiet

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Gobion

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ynyscynhaiarn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Geneu'r glyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydybenthyg

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ystrad

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llwydiarth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Bran

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Pontymoile

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Talyllyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Tor y Mynydd

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Uwch Gwili

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhos y Corn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ar Arth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Glyn Myvyr

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Melan

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydithon

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Abercowin

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Penbedw

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rogiet

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Gobion

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ynyscynhaiarn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Geneu'r glyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydybenthyg

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ystrad

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llwydiarth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Bran

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Pontymoile

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Talyllyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Tor y Mynydd

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Uwch Gwili

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhos y Corn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ar Arth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Glyn Myvyr

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Melan

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydithon

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Abercowin

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Penbedw

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rogiet

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Gobion

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ynyscynhaiarn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Geneu'r glyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydybenthyg

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ystrad

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llwydiarth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Bran

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Pontymoile

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Talyllyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Tor y Mynydd

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Uwch Gwili

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhos y Corn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ar Arth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Glyn Myvyr

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Melan

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydithon

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Abercowin

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Penbedw

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rogiet

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Gobion

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ynyscynhaiarn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Geneu'r glyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydybenthyg

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ystrad

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llwydiarth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Bran

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Pontymoile

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Talyllyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Tor y Mynydd

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Uwch Gwili

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhos y Corn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ar Arth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Glyn Myvyr

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Melan

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydithon

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Abercowin

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Penbedw

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rogiet

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Gobion

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ynyscynhaiarn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Geneu'r glyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydybenthyg

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ystrad

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llwydiarth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Bran

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Pontymoile

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Talyllyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Tor y Mynydd

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Uwch Gwili

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhos y Corn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ar Arth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Glyn Myvyr

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Melan

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydithon

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Abercowin

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Penbedw

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rogiet

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Gobion

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ynyscynhaiarn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Geneu'r glyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydybenthyg

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ystrad

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llwydiarth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Bran

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Pontymoile

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Talyllyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Tor y Mynydd

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Uwch Gwili

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhos y Corn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ar Arth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Glyn Myvyr

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Melan

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydithon

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Abercowin

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Penbedw

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rogiet

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Gobion

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ynyscynhaiarn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Geneu'r glyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydybenthyg

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ystrad

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llwydiarth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Bran

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Pontymoile

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Talyllyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Tor y Mynydd

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Uwch Gwili

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhos y Corn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ar Arth

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Glyn Myvyr

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Nant Melan

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydithon

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Abercowin

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Penbedw

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rogiet

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Gobion

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ynyscynhaiarn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Geneu'r glyn

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Rhydybenthyg

Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Llanfihangel Ystrad

Llanfihangel Llanfihangel

CARDIGAN-SHIRE.

Cardigan-shire.

VAn *Octopitarum*, oft S. Davids voor-berg, ontfangt de krom naer 't ooſten te rugh geboge ſtrandt, de zee met een woeſte en gemaende inham, waer aen het derde lantſchap der *Dimeten* light, welk by de Engelſen *Caerdigan-shire* genoemt wort, by de Britannen *Sire Aber-tivi*, by de oude Schrijvers *Ceretica*, van de Koning Caratacus, zoo 't iemant acht, diens raming ſchijne uyt zijn gevoelen, niet uyt het aenzien der ouden getrokken te zijn: en nochtans hebben wy gelezen, dat die zeer vermaerde Caratacus hier het hooghſte gezagh gehadt heeft. Dit lant is ten weſten, daer 't zich naer de zee ſtrekt, als ook ten zuyden, daer het de rivier *Tivy* van Caermarden af-ſcheyt, veldigh: maer ten ooſten en noorden, daer 't zich na Brechnok en Montgomery ſtrekt, vertoonen zich de weyd-rijke bergen al geduurigh aen elkanders zijden verknocht, onder welke doorgaens eenige meyren vloeyen. Dat dit lant eertijts niet door ſteden, maer, als het overige Walles, door hutten onderſcheyden geweeſt is, kan uyt die reden van haer Vorſt Caratacus beſloten worden, dewelke, als hy Romens heerlijkheyt en wijdtluftigheydt, gevangen zijnde, aenſchoude: Hoe, zeght hy, daer ghy dit en duſdanige dingen bezit, begeert ghy ook onze hutkens? Laet ons nochtans, 't gene voor oudtſt vermaert is, met weynigh woorden door-loopen.

Caratacus.

Zonaras.

De rivier Tucobius.

De rivier *Tivy*, by Ptolomæus TVEROBIVS, qualijk voor *Dwr Tivius*, dat is, *de rivier Tivius*, loopt uyt het meyr *Lin-Tivy*, onder het voornoemde geberghte, eerſt door ſteen-klippen verhindert, en ruyſſchende zonder kolk af, door een zeer ſteen-achtige wijk, waer neven te *Roſſ* de bezochtſte beeſte-markten der bergh-lieden gehouden worden, tot dat zy te *Stratfleur*, een klooſter onlangs der Cluniacenſen, met bergen omringt, komt. Daerna vloeyt zy af met een hernome kolk door *Tregaron*, en *Landevi brevi*, gebout en genoemt ter gedachtenis van David, Biſſchop van Meneven, alwaer hy door een groote vergadering de Pelagiaenſche kettery, in Britannien herboren, en door de heylige Schrift, en door een wonder-werk verzwakt heeft, de aerde, als men zeght, onder hem op-wellende tot een heuvel, daer hy gepredikt heeft. Tot hier toe, en noch wat verder, ſtrekt zich de *Tivy* ten zuyden naer het koop-ſtedeken *Lan Beder*. Van hier vloeyt de *Tivy* breeder met een ten weſten gekeerde loop, en dicht by *Kilgarran* af-loopende, valt ſnellijk van boven af, en maekt die Salmen-ſprong, waer van ik terſtont gezeyt heb: want zy is zeer Salm-rijk, en eertijdts onder de Britanſche rivieren alleen geweeſt, als Giraldus Cambrenſis gelooft heeft, die *Bevers* gehadt heeft. Dit is een dier dat zich in 't water, en op 't landt houdt, voor met honde, achter met ganze voeten, aſch-verwigh zwartachtigh van huyd, lang, breedt, en morw van ſtaert, dewelke het zwemmende in plaets van een ſtuur gebruykt. Van welker loosheydt die Giraldus vele waergenomen heeft, maer heden verſchijnen hier gantſch geenige.

Roſſ.

Stratfleur.

Kilgarran.

Salmen-ſprong.

Bevers.

Cardigan.

Naeulijx twee mijlen van hier light *Cardigan*, de Britannen noemen het *Aber-Tivy*, dat is, *de mondt der Tivy*, de voorneemſte ſtadt van dit lant, van Gilbert, de zoon van Richard van *Clare*, met veſten geſterkt, welke namaels, door verraet over-gegeven, door Rheſus, Gruffins zoon, vernielt is, gevangen hebbende de Caſtelleyn Robert *Fitz-Stephens*, dewelke (als hy lang onder die vyandige Walen zijn ziel als te leen gehouden had, eyndlijk met dat verding verloſt is, dat hy zijn bezittingen in Walles zou verlaten) de eerſte uyt het geſlacht der Noormannen in Ierlandt met een kleyne macht gelukkighlijk gekomen is, en den Engelſen door zijn dapperheyt een wegh geopent heeft.

Fitz-Stephens.

Van de mondt der *Tivy* wijkt de ſtrant zachtlijk te rugh, geopent zijnde door veel rivierkens, onder welke, in 't hooghſte deel van dit landt, gedenkwaerdigh is, van welke Ptolomæus gedenkt, STVCCIA, wiens naem het gemeene volk zelfs heden noch geheel in de mondt heeft, naemlijk *Y-ſtwith*; dewelke aen zijn bronnen loodt-aderen heeft, en aen zijn mont de ſtadt *Aber-y-ſtwith*, de overvloedighſte van het gantſche *Convent*, welke die Gilbert van *Clare* inſgelijx bemuurt, en Wouther *Bek*, Engels-man, lang tegen de Walen beſchermt heeft. Hier by light *Lhan Badern vaur*, dat is, *de kerk van den grooten Paternus*, dewelke, uyt Bretagnien geſproten, de kerk der *Ceriticen*, oft *Cardiganen*, (als zijn leven verhaelt,) en al weydende geheerſcht, en al heerſchende geweyt heeft. Tot wiens gedachtnis de nakomelingen hier een kerk en een Biſſchops ſtoel geheylight hebben. Maer het Biſdom is eertijts, als Rogier Hoveden ſchrijft, om dat de Parochiaenen haer Paſtoor gedoot hadden, vergaen.

De rivier Stuccia.

Iſtwith.

Ridol.

Door de zelfde mont werpt zich ook in zee de rivier *Ridol*, uyt de zeer ſteyl-hooge bergh *Plinlimon* nederdalende, dewelke het noorder deel van dit landt ſluyt, en ſtort uyt haer ſchoot de zeer edele rivieren *Severn* en *Wye*, nu dikwijls voornoemt. En niet vêr boven de mont der *Iſtwith*, ſchuylt zich de rivier *Devi*, dewelke dit landt van *Merioneth* af-ſcheyt, in de zee.

Naculijx hadden de Noormannen haer Rijk in Britannien beveſtight, of zy verzochten deze ſtrant terſtont met een vloot, en de zaek is hun wel gelukt. Want zy hebben de zee-ſteden, onder 't gebiedt van den Rooden Willem, den Walen allenx ontrukt, maer hebben het meeſte deel der zelve vergunt aen Cadugan, Blethins zoon, een zeer voorzichtigh Britan, wiens aengenaemheydt in gantſch Walles veel vermocht, en den welken de Engelſen zeer vriendlijk gebruykten. Maer als zijn zoon Oënus, een jongeling door zijn dwaesheyt onſtanthaftig, door haet der vrede, de Engelſen en aenkomſtige Vlamingen met geduurige uyt-vallen quelde; zo heeft de ongelukkige vader, in zijn erf-goederen geſtraft, voor zijns zoons miſdaden geboet, dewelke, ook zelf gedwongen van land te veranderen, zich heymlijk in Ierlant begeven heeft. Doch de eerſte Koning Henrijk heeft Cardigan aen Gilbert van *Clare* geſchonken, dewelke bezettingen geſtelt, en de kaſteelen geſterkt heeft. Maer Cadugan met zijn zoon Oënus namaels van de Engelſen in genade genomen zijnde, heeft ook 't gene tot zijn erfdeel behoorde weder gekregen. Maer Oënus tot zijn aert keerende, en wederom nieuwe dingen onderſtaende, is van Girald van Penbrock, wiens vrou Neſta hy geſchaekt had, gedoot. En de vader, in Engelant gevoert, heeft lang zachter Avontuur verwacht; maer is eyndlijk, nu out geworden, den zijnen weder gelevert, en van zijn neef Madoc op 't onvoorzienſte gedoot. Namaels heeft Rogier van *Clare*, Cardigan door de gunſt van de tweede Henrijk ontfangen, maer Richard, Graef van *Clare*, zijn zoon, zo ik meen, te lande hier naer toe trekkende, van de Walen gedoot zijnde, zoo heeft Rheſus, Vorſt van Zuyd-Walles, na dat hy de Engelſen in een groote ſlagh verſlagen had, het zelve door zijn overwinnende heyr zich eygen gemaekt: niet-te-min is het zonder bloed allenx weder in de macht der Engelſen geraekt.

De Heeren van Cardigan.

Hier in zijn 64 Parochy-kerken.

DE ORDEVICEN.

DE *landen der Siluren en Dimeten, welke wy tot noch toe door-wandelt hebben, hebben de nakomelingen, als Walles drie Vorſten gehoorzaemde, in haer tael* Deheu-barth, *dat is*, het rechter deel, *de Engelſen* South-Walles (*als gezeyt is*) *genoemt. De andere twee Vorſtendommen* (*welke zy* Guineth *en* Powis, *wy* North-Wales *en* Powiſland *noemen*) *hebben eertijdts de* ORDOVICES, *welke ook* ORDEVICES, ORDOVICÆ, *en elders, doch qualijk,* Ordolucæ *genoemt worden, bewoont. Een kloek en moedigh volk, als 't welk aen de bergen hangt, en door haer landt gemoedight wort, en welk allerlangſt van het gebiet zoo der Romeynen, als Engelſen bevrijt geweeſt is: en niet voor de tijdt van Domitianus van de Romeynen verwonnen: want toen heeft Iulius Agricola byna het gantſche volk overweldight, nocht voor de tijden van de eerſte Edward van de Engelſen tot gehoorzaemheyt gebracht. Want zy hebben lang in vryheyt geleeft, ſteunende op haer ſterkheyt en moeylijkheyt der plaetſen, welke tot hinderlagen, en om den oorlogh te vertrekken, eenighzins gebooren ſchijnen.* *Ordovices.*

Dezer grenzen te bepalen acht ik niet zeer moeylijk, maer de ware reden van haer naem te geven aller-moeylijxt. Ik heb nochtans die meening op-genomen, dat, wijl zy op de twee rivieren Devi, *welke, uyt buurige bronnen geſproten, verſcheydlijk wegh vloeyen, gelegen zijn, en* Oar-Devi, *op de rivier* Devi *in de Britanſche tael betekent, zy daer van* Ordevices *genoemt zijn geweeſt, even als de* Arverni, *om dat zy op de Garunna, de* Armorici, *om dat zy aen 't Meyr, de* Horeſci, *om dat zy op de rivier Eſca gewoont hebben, alzoo zijn genoemt geweeſt. Ook is de naem der* Ordevicen *in deze wijk niet zonder overblijffelen te niet gegaen, want een groot deel van 't zelve, welk aen de zee light, wordt nu noch* Ardudwy *by d'inwooneren genoemt, waer uyt de Romeynen, met een zachter geluyt,* Ordovic *en* Ordovices *ſchijnen voortgebracht te hebben. Maer het gantſche landt wordt met een jonger naem by den Latijnen* (*behalven een landeken*) Guinethia *en* Venedotia, *by de Britannen* Guineth *genoemt, van de Britoenſche Veneten, de welke, als Cæſar getuyght, dikwijls gewoon waren in Britannien te varen, als zommige vermoeden. Zoo my geoorloft was een letterken te veranderen, ik zoud achten dat deze naem den Grieken, en aen Pauſanias bekent geweeſt is, de welke in zijn* Arcadicis *getuyght, dat Antoninus Pius onze Briganten ſcherplijk geſtraft heeft, om dat zy in* GENOVNIA, *een Provincie der Romeynen in Britannien, gevallen waren. Voorwaer zoo het geoorlooft zy* Genouthia *voor* Genounia *te lezen, zoo komt dit woort zoo naby aen* Guinethia, *en dit Guinethia light zoo na aen de grenzen der Briganten, dat, 't zy Pauſanias dit landt verſtaen heeft, ik een Sibylle laet zien, welk het geweeſt zy. Voorts hebben die landen aen de* Ordovicen *toebehoort, welk nu in 't Engels met nieuwe namen,* Montgomery-shire, Merioneth-shire, Caernarvon-shire, Denbigh-shire, *en* Flint-shire *genoemt worden.*

Veneten. Guineth.

Genounia.

MONTGOMERY-SHIRE.

MOntgomery-shire, in 't Britanſch *Sire Tre-Faldwin,* van de voorneemſte ſtad alzoo genoemt, en ten zuyden door Cardigan en Radnor, ten ooſten door Shrop-shire, ten noorden door Denbigh, en ten weſten door Merioneth bepaelt, hoewel 't door veel bergen rijſt, zoo is het nochtans een lant gelukkigh in vruchtbare dalen, zoo met weyden, als akkeren bezet; en eertijdts een overvloedige teelſter van zeer gepreze paerden, de welke, als Giraldus verhaelt, zoo ſchoon zijnde, als menze zou konnen ſchilderen, zoo om de deftigheyt haerer leden, als door haer onvergelijkelijke ſnelligheydt zeer aengenaem waren. In het uyterſte van dit land ten weſten, alwaer het even als een kegel af-gaet, light *Machleneth,* mooghlijk by den Romeynen MAGLONA, alwaer onder den Hertogh van Britannien in bezetting gelegen heeft, ten tijde van Keyzer Honorius, de Overſte van de bende der Solenſiers, om de bergh-lieden te bedwingen, en twee mijlen van hier by *Penall,* wordt een plaets vertoont, *Keven Caer,* dat is, *ſtadts rug,* genoemt, alwaer dikwijls Roomſche penningen uyt-gegraven worden, en men een ronde vorm van veſten, niet kleyn van begrijp, ziet.

Zeer prijſlijke paerden.

Machleneth. Maglona.

Vijf duyzent ſchreden van hier rijſt de voornoemde berg *Plinlimon* tot een uytnemende hoogte, en aen die kant, daer zy de zijde van 't landt beſluyt, ſtort zy de SABRINA, de tweede rivier van Britannien naeſt de *Teems,* uyt. De Britannen noemenze *Haffren,* de Engelſen *Severne.* Welk de oorſprong van deze naem zy, heb ik niet gelezen, en het ſchijnt zeer wel een verdichtſel 't gene Galfridus van de maeght Sabrina, in de zelve verdronken, verziert heeft, en het geen de Dichter onlangs, hem navolgende, gezongen heeft:

Plinlimon. De bron der Sabrine.

Severne.

Mits Abren in het water ſchiet,
Zoo deelt z'haer naem meê aen de vliet,
Die eerſt heet Abren na de maeght,
En nu de naem Sabrina draeght.

Deze vloeyt terſtont van zijn bron af met zoo veel bochten, dat men haer dikwijls gelooven zou weder te keeren, nochtans loopt, of liever door-zwerft zy langzaemlijk dit landt, Shrop-shire, Worceſter, en eyndlijk Gloceſter, en overal een levendige vocht van kley verleenende, ontlaedt zich eyndlijk al zachtjens in het Severnſch meyr. Doch in dit landt worſtelt zy, met boſſchen beſchaduwt, door *Lanidlos, Trenewith,* oft *Newtowne,* en *Caer-fuſe,* het welk men voor oudt, en met oude vryheden beveſtight roemt, naer 't noorden, en laet niet vêr van de ooſt-kant *Montgomery,* de voornaemſte ſtadt der vergadering, op een rijzende rots, waer onder een geneughlijke vlakte light, van Boudewijn, Overſte der Walſche grenzen, onder 't gebiet van de eerſte Willem, gebout, waer van zy *Tre-Faldwin,* dat is, *Baldwins ſtadt,* by de Britannen genoemt wordt. Maer de Engelſen hebbenze naer Rogier van *Montgomery,* Graef van Shrop-shire, tot wiens erf-goet zy behoorde, *Montgomery,* en *Mons Gomericus* genoemt, de welke, als in 't Schat-boek van Engelandt ſtaet, het kaſteel gebout heeft. Maer nochtans als de derde Henrijk de zelve weêr uyt de aſſchen oprichtte, (want de Walen haddenze in 't CIↃ XCV jaer met het dooden der

Newtowne. Caer-fuſe. Montgomery.

Tre-Faldwin.

Septentrio
Occidens
Oriens
Meridies
CAERNARVONIENSIS COMITATVS PARS
DENBIGIENSIS COMITATVS
PART OF CAERNARVAN SHIRE
PART OF DENBIGH SHIRE.
PART OF SHROP SHIRE.
MARE HIBERNICVM
Anglis
THE IRISH SEA.
Cereticæ Comit. pars.
PART OF CARDIGAN SHIRE.
Part of Radnor shire.
RADNORIA.
MONTGOMERIA
Comitatus et Comitatus
MERVINIA.
Phillip Herbert E. of Montgomery created A° 1605.
Milliaria Anglica quorum quatuor effic. 1 German.
Bala
Harlech
Dolgelhe
Machenllet
Llanidios
Llanuilling
Montgomery
Newtowne
Bishops Cast
Sarnabugh point
Penllyn Hvnd.
Ardywy Hvnd.
Ydeirmon Hvnd.
Mechavi Hvnd.
Ystrad Marchel Hvnd.
Kare Eynion Hvnd.
Mowthey Hvnd.
Kyfy Log Hvnd.
Talybont Hvnd.
Ystymanael Hvnd.
Kidriorn Hvnd.
Kery Hvnd.
Ykrostly Hvnd.
The Ordovices

bezettelingen uyt-geroeyt, en zy heeft lange jaren neder gelegen) zoo verdicht Florilegus, dat hyze na de gelegenheyt der plaets *Mons Gomericus* genoemt heeft. Doch het is zeker dat die derde Henrijk, door een verzegelde brief, vergunt heeft, dat de *Burgh* van *Montgomery* zy een vrye Burgh met andere vryheden.

In het elfde jaer. Corndonhill.

Hier neven rijst de heuvel *Corndon* tot een genoeg hooge top, op welx opperste eenige * steenen als een kroon, waer van zy de naem heeft, ter gedachtnis van eenige overwinning, zo 't schijnt, gestelt worden. Wat hooger spoelt de *Severn* aen *Trellin*, dat is, *de stadt aen't meyr*, waer van zy *Welch poole* by de Engelsen genoemt wordt, en het heeft ten zuyden een by-gevoeght kasteel, na de rood-achtige steenen, daer men mede timmert, *Castle Coch* genoemt, 't welk met een omring van vesten twee kasteelen begrijpt, het eene behoorende aen den Heer van *Powis*; het andere aen den Baron *Dudley*. De zeer vermaerde Britan Caduganus, zoon van Bethlin, waer van ik gesproken heb, wierd, terwijl hy bezigh was met dit te bouwen, van zijn neef Madoc (als in het kort begrijp van Lancarbanensis staet) omgebracht. Hier tegen over light op d'andere kant van de rivier *Buttington*, door der Deenen winter-legers bekent; waer uyt, als Marianus getuyght, Adhered, Graef der Merciers, haer in 't DCCCXCIV jaer verdreven heeft. De *Severn*, deze verlaten hebbende, buygt zich allenx ten ooste, om te eerder het rivierken *Tanet* te ontfangen, waer meê zy verzelt naer Shrop-shire loopt.

* *Gemeenlijk Magifold genoemt.*

Welch poole.

Red-castle.

Dat in dit lant der *Ordevicen* MEDIOLANVM geweest is, waer van Antoninus en Ptolomæus gedenken, twijfel ik niet, om dat het my waerachtighst schijnt. Welx overblijfselen ik naerstlijk, doch weynigh gelukkighlijk, nagevorscht heb; zo verteert de tijdt ook de lijken der steden. Nochtans mach men uyt de gelegenheyt ramen, dat dit de plaets is, wijl de steden vast bekent zijn, die Antoninus ten weêrzijden stelt, te weten, aen dees zijd *Bonium*, nu *Bangor*, aen de *Deve*, aen d'andere kant *Rutunium*, nu *Rowton castle*; want van dit stelt hy 't op XII, van 't ander op XX Italiaensche mijlen; de lijnen der stellingen, zo men 't zo heeten mach, oft liever der ruymte door-snijden elkander tusschen *Matrafal* en *Lan-Vethlin*, welke naeulijx drie duyzent schreden van elkanderen zijn, en vertoonen als voor oogen de gelegenheyt van ons *Mediolanum*. Want deze wijs om de gelegenheyt van een derde plaets te halen uyt twee bekende, kan niet onzeker zijn, wijl 'er geen bergen tusschen liggen, nocht de bocht der wegen belemmert zy. Dit *Matrafal*, welk omtrent vijf mijlen ten westen van de *Severn* light, en het welk der oudheyt ten deele te baet komt, hoewel 't nu een bloote naem zy, was der Vorsten van Powisia Koninglijke woon-steê, en de zelve by de Schrijvers wel vermaert, de welke verhalen dat Robert van *Vipont*, Engelsch-man, in de zelve, van de Vorsten nu verlaten, een kasteel gebout heeft. En hoewel 't koop-stedeken *Lan-Vethlin*, dat is, *de kerk Vethlin*, een weynigh verder zy van de doorsnijding der lijnen, zoo is het nochtans door nabuurigheyt des naems met *Mediolanum* veel gevoeghlijker; want *Vethlin* is, na de eygenschap der Britansche tael, uyt *Methlin* geworden, gelijk als *Caer Verden* uyt *Caer Merden*, *Arvon* uyt *Armon*. En *Methlin* verschilt niet meêr van *Mediolanum*, als oft *Millano* in Italien, *le Million* in Xantoinge, oft *Mechlen* in Nederlandt; alle welke steden niemandt twijfelt, dat eertijdts met de naem van *Mediolanum* vermaert geweest zijn. Doch welke raming der waerheyt naest komt, laet ik u oordeelen; het is my genoegh te gissen. Indien ik zeyde dat dit ons *Mediolanum*, en die een-namige steden Vrankrijk, oft de Hertogh Medus, oft de Vorst Olanus gebout heeft, oft dat, terwijl zy gebout wierden, daer een *Mediatim lanata*, oft half-gehayrde Zogh op-gegraven is, zoude ik niet schijnen nevelen oft beuzelen te vangen? en al dit schrijven de Italianen nochtans van haer *Mediolanum*. Maer wijl 't meêr als zeker zy, dat deze steden van een een-taligh volk gebouwt zijn; (dat de Fransen en Britannen een tael gebruykt hebben, hebben wy bewezen,) zoo is 't waerschijnlijk genoegh, dat zy om de zelfde oorzaek, de zelfde naem gehadt hebben. Nochtans komt, dat ik weet, ons *Mediolanum* met dat van Italien nergens in over-een, als dat zy beyde in een vlakte tusschen beeken in liggen; en daer uyt heeft geen ongeleerde Italiaen de naem van zijn *Mediolanum* getrokken, om dat het een stadt zy, liggende midden tusschen de *Lanen*, dat is, *tusschen de beeken*, als hy 't vertaelt.

Matrafal.

Lan-vethlin.

Met haer naem, tijtel, en heerlijkheyt, heeft dit lant geenigen Graef vereert, tot dat nu zeer onlangs Koning Iakob in 't cIↃ IↃ CV jaer Philips *Herbert*, de jongste zoon van Henrijk, Graef van Penbroek, by Maria *Sidney*, om zijn zonderlinge en geneyghde wil t'hem-waerts, en de groote hope, die hy uyt zijn deughden op-genomen heeft, op een en de zelfde tijdt tot Baron *Herbert* van *Shurland*, en Graef van *Montgomery*, by *Greenwich* verkoren heeft.

Graef van Montgomery.

Maer de Vorsten van Powisia, gesproten van de derde zoon van den grooten Rotherik, hebben dit landt onder anderen (schoon Rogier en Hugo van Montgomery daer eenigh deel af-getrokken hadden,) met een geduurige ty bezeten tot op de tijden van de tweede Edward. Want toen heeft Oënus, de zoon van Gruffin *ap Guenwinwyn*, de laetste Heer van Powis uyt Britansch bloet, (want de naem van Vorst was nu onlangs vergaen) zijn eenige dochter Hawisia nagelaten, de welke Ian *Charleton*, Engels-man, des Konings *Valet*, getrout heeft, en door zijner vrouwen recht Heer van Powis van de tweede Edward gemaekt was, de welke (als wy op veel plaetsen gezien hebben) een roode klimmende Leeu in een gulden schildt gevoert heeft. Zijn manlijke nakomelingen hebben tot vier in 't getal deze eer genoten, tot dat de manlijke navolging in Edward vernietigt wierd: want hy heeft by Eleonoor, dochter en eene der erfgenamen van Thomas *Holand*, Graef van Kent, ontfangen Iana, de huysvrou van de Ridder Ian *Grey*, en Iocosa, de huys-vrou van Ian, Heer van *Tiptoft*, van wien de Baronnen *Dudley*, en andere haer geslacht rekenen. Die Ian *Grey* heeft door zijn krijghs-dapperheyt, en de gunst van de vijfde Koning Henrijk, 't Graefschap van *Tanquervill* in Normandyen gekregen, om te bezitten voor hem en zijn manlijke erfgenamen, voor dat hy zoude geven een *Bassinet* tot het kasteel van Rowaen jaerlijx op het Feest van S. Ioris. Dezen was geboren Henrijk, Heer van Powis, in wiens stam de tijtel van Powis tot Edward *Grey*, de welke byna in onze tijdt zonder wettelijk oor gestorven, met eenen gebleven is.

De Vorsten van Powis.

Heeren van Powis.

Dupl. Norm. 6. Henr. 5.

Graef van Tanquervill.

MERIONETH-SHIRE.

VAn afteren aen 't Graefſchap van Montgomery, ſtrekt zich *Merioneth-shire*, in 't Britanſch *Sir Verioneth*, in 't Latijn *Mervinia*, by Giraldus *het landt van Canænus kinderen*, tot aen die gebochte Inham, waer van ik geſproken heb, en tot aen de zee, waer van het ten weſten zo beſloten wordt, dat men gelooft dat zy een deel van 't zelfde wegh-gerukt heeft. Ten zuyden wort het door de rivier *Dovy* van Cardigan eenige mijlen vêr afgeſneden, ten noorden geraekt het aen Caernarvon en Denbigh. En zelf is het tuſſchen de t'zamen-hooping der bergen, het raeuſte en ſchriklijkſte (als Giraldus zeght) van alle landen van gantſch Walles. Want het heeft zeer hooge bergen, en nochtans eng en ſcherp als naelden, en die niet zelden, maer met menighte, en dat met zulk een even-gelijkheyt gezet, dat de herders op de hooghſte toppen t'zamen-koutende, oft elkander beſcheldende, zoo zy mogelijk beſtemden t'zamen te komen, van den ochtend tot den avondt naeulijx by-een zouden geraken. Op deze bergen dwalen veel tal-rijke kudden van ſchapen, en daer is gantſch geen gevaer van wolven, dewelke men gelooft dat toen door gantſch Engelandt verdelght zijn, als Koning Eadgar aen Ludval, Vorſt dezer landen, beval jaerlijx drie hondert wolven onder de naem van tol en cijns op te brengen. Want als hy (gelijk Malmesburienſis verhaelt) dit drie jaren lang gedaen had, zoo heeft hy in 't vierde op-gehouden, bekennende, dat hy 'er voorder geen vond. Nochtans blijkt het zekerlijk uyt onwraekbare getuygniſſen, dat 'er langen tijdt daer na zommige overigh geweeſt zijn.

De wolven in Engelant vermietight.

Ziet Derby-shire en York-shire.

De inwooners, die zich geheel met beeſtery bemoeyen, en melk-ſpijs nuttigen, als botter, kaes, &c. (hoewel Strabo onze Britannen als onwetigh in kaes te maken eertijdts beſpot heeft) wijken in ſtandt, heldere verw, nette kleeding, en ontwerp des lichaems naculijx eenigh ander volk in Britannien; maer worden om haer genegentheyt tot boelery en ledigheydt van haer gebuuren zeer veracht. Het heeft weynigh ſteden; ten ooſten daer de *Dovy* af-valt, is het zeer vermaerde *Mouthwy*, het welk aen Willem, anders Wilcok, van *Mouthwy*, de jongſte zoon van Gruffin *Ap Gwenwynwin*, Heer van Powis, voor zijn erfdeel toe-gevallen is, en door zijns zoons dochter, aen Hugo *Burgh*, en insgelijx door zijn kints kinderen en nichten, tot de doorluchtige geſlachten van *Newport*, *Leighton*, *Lingein*, en *Mitton*.

Mouthwy.

Daer de rivier *Avon* meêr ten weſten af-vloeyt, is het koop-vlexken *Dolegethle*, van het dal, daer 't in light, zoo genoemt. Naeſt aen de zee, in 't landeken *Ardudwy*, ſtrekt zich 't kaſteel *Arlech*, eertijdts *Caer Colun*, op een zeer ſteyle rots dicht aen zee, het welk van de eerſte Edward (als de inwooners zeggen) gebout, van de gelegenheyt zijn naem gekregen heeft: want *Arlech* betekent by de Britannen op een Rots-ſteen. Zommige noemen 't nochtans *Harlech*, en vertalen 't een ſchoone rots. Als Engelant door inlandſche oorlogen geſcheurt was, zo heeft David *Ap Ienkin Ap Enion*, een edel Britan, dewelke het geſlacht van Lancaſter volghde, het zelve hardnekkighlijk tegen de vierde Edward beſchermt, tot dat Willem *Herbert*, Graef van Penbrok, midden door de bergen van Walles langs een moeyelijke wegh door-brekende, met een kloekmoedigh gekrijſch zo op het kaſteel gedondert, dat hy 't door over-gaef in-gekregen heeft. 't Is byna ongelooflijk, met wat moeylijkheden der belemmerſte wegh hy ontworſtelt is, als hy hier al klimmende te kruypen, en daer al dalende met de zijnen gelijk als af te rollen gedwongen wierdt. Waer van die wegh heden van de gebuuren *Le Herbert* genoemt wort. Een weynigh hooger, zelfs op de grenzen van 't landt, dringen twee vermaerde inwijken in, *Traith maur*, en *Traith bochan*, dat is, *de groote en kleyne inwijk*.

Dolegethle.

Herberts wegh.

En niet vêr van hier neven het vlexken *Faſtineog*, leyt de gemeene heyr-wegh, met ſteenen beſtraet, door deze belemmerde en eenighſins ongangbare bergen. Dewelke, wijl de Britannen *Sarn Helen*, dat is, *Helenaes ſtraet* noemen, zo is 't billijk dat wy achten, dat Conſtantijns moeder Helena, van welke vele en treflijke werken door het gantſche Roomſche Rijk waren, dezelve geſtraet heeft. Ook is niet vêr van hier *Caer-Gai*, dat is, *Cajus kaſteel*, van eenen Romeyn Cajus gebout, van den welken het nabuurigh gemeen volk vele en wonderlijke dingen verhaelt.

Faſtineog.

Helenaes wegh.

Caer-Gai.

In 't ooſterlijke deel des landts door-loopt de rivier *Dee*, uyt twee bronnen geſproten, (waer van men ook gelooft, dat zy de naem voert, want zy noemenze *Dwy*, waer meê zy ook een twee-tal betekenen, ſchoon andere ſtrijden dat zy van eenige Godlijkheyt, andere dat zy van haer zwarte verw genoemt zy) terſtont geheel door het wijd en breed uyt-geſpreyde meyr *Lhin-tegid*, by de Engelſen *Pimble-meare*, en *Plenlin-meare*, en loopt 'er zoo groot uyt, als zy komt. Want nocht in de *Dee* ziet men de viſſchen *Guiniad* aen het meyr eygen, nocht Zalmen in 't meyr, welke daer nochtans door-gaens gevangen worden. Maer ziet, zo 't u belieft, het meyr door de veerzen van den ouden Dichter zorghvuldighlijk af-geſchildert:

De bronnen van de Dee.

Pimble-meare.

De viſſchen Guiniad.

Men vint in Merioneth, daer 't zich ten ooſten lijdt,
Een plaets, Penlin genoemt, van d'overoude tijdt;
Hier heeft zich 't Tegeiſch meyr in een diep dal gebannen,
En tot een ronde kring haer wat'ren uyt-geſpannen,
En bergt het vocht, welk van het naeſt gebergt ontſproot,
En zachtlijk d'ooren ſtreelt, in haer begeerde ſchoot.
Dit wonder heeft dit meyr (ons waerdigh voor te malen)
Dat ſchoon de hemel laet geen groote regen dalen;
Nochtans indien de wint, aengroeyend' in gewelt,
Het zwerrik van de lucht door zijn geruyſch ontſtelt,
Zo welt dit meyr haer krop, en doet haer wat'ren klimmen
Zelfs boven de rivier en haer verachte kimmen.

Op dezes hooghte light het ſtedeken *Bala*, met vryheden begiftight, maer weynigh bewoont, en onſierlijk van gebou, niet-te-min de voorneemſte markt der bergh-lieden.

Bala.

Hugo, Graef van Ceſter, heeft de eerſte der Noormannen dit landt door beſtelde bezettingen ingenomen, als hy Gruffin, de zoon van Conan, gevangen hield; maer daer na heeft dezelve dit met zijn overigh Vorſtendom weder-gekregen, en zijn nakomelingen nagelaten, tot dat, de loop van 't noodlot ten peyl geraekt, het zelve in Leolin op-gehouden heeft.

Het telt 37 Kerken.

CAERNARVON-SHIRE.

BOven Merioneth light het landt, welk by de Britannen *Sir Caer-arvon*, en by de Engelsen *Caernarvonshire* genoemt wordt, van de voornaemste stadt; en al eêr Walles in Graefschappen bepaelt wierd, zoo wierd het *Snowden foreſt*, en by de Latijnsche Geschicht-schrijvers *Snaudonia*, van dat bosch, en *Arvonia*, om dat 'et het eylandt *Man* tegen zich over gelegen heeft, geheeten. De noord- en west-kant ligt aen de zee, de zuyd-kant sluyt Merioneth, en de oost-kant het lant Denbig, met het tusschen-loopen van de rivier *Conow*. Nae de zee-kant, en inzonderheyt daer het met een voor-berg dieper in de Ierssche zee dringt, en zijn kromme stranden tegen *Octopitarum*, oft *S. Davids landt* uytstrekt, is het genoegh vet van aerde, en met stedekens bekleet.

Snowden hills. Maer het binnenste heeft de natuur met bergen wijd en breedt, als of zy hier de vergaêring van dit eylandt door de ingewanden der aerde verdikte, dicht verheven, en den Britannen in 't aengroeyen der oorlogh een zekere schuylplaets gemaekt; want zoo veel steen-rotsen en klippen, zoo veel bossige dalen, en belommerde beeken zijn hier tusschen ingevoert, dat niet alleen de heyr-legers, maer zelfs de licht-gewapende krijghs-lieden de wegen niet vinden zouden. Deze bergen mooght ghy, zoo 't u behaeght, met recht de Britansche Alpen noemen; want behalven dat zy de grootste van het gantsche eylandt zijn, zoo zijn zy ook *Britansche Alpen.* over al met gekloven rotsen niet min steyl als de Alpen, en omringen alle eenen, de welke, in 't midden woestelijk uytstekende, zoo zijn hooft verheft, dat hy den hemel niet schijnt te dreygen, maer zijn toppen in te dringen; welke nochtans aen 't sneeuw getrou zijn, want het gantsche jaer door zijn zy grijs door 't sneeuw, oft liever door den ouderdom van 't sneeuw; waer van zy alle met een naem by de Britannen *Craig Eriry*, by de Engelsen *Snowdon*, dat is, in beyder talen, *Sneeu-dragende bergen*, genoemt worden: gelijk ook de *Niphates* van Armenien, en de *Imaus* van Schytien van 't sneeuw haer naem (als Plinius getuygt) aengenomen hebben. Niet-te-min zijn zy zoo weyd-rijk, dat het een gemeen spreek-woordt onder de Walen zy, dat de bergen *Eriry* voor al het vee van gantsch Walles, by-een-gedreven, zouden genoegzaem konnen zijn. Van de twee meyren op der zelve toppen, in welker eene een dwalend eyland drijft, en in 't ander vele visschen, doch alle een-oogig, gevonden worden, zal ik niets zeggen, op dat ik geen sprookkens schijn toe te luyken, schoon zommige, door het aenzien van Giraldus, dit geloven. Doch 't is zeker dat 'er meyren en poelen op het hooghste dezer bergen zijn, waer van Gervasius Tilburiensis in zijn Keyzerlijke ledigheden: In het landt van Walles, binnen de palen van Groot-Britannien, hebben hooge bergen haer grondt-vesten op zeer harde steenen gestelt, en op de top wordt het land door zoo groote waterigheyt gekorst, dat ghy, daer ghy naeulijx een voet gezet zult hebben, zult voelen de aerde na een steenworp bewogen worden, waer van de Walen, als haer de vyanden overkomen, die slibberige aerde door haer wakkerheyt overspringende, de aenvallen der vyanden oft bespotten, oft met schade der vyanden standtvastelijk verwachten. Dezer inwooners heeft Ioannes Sarisburiensis, met een nieu *Nivicollini.* woort, *Nivicollinos* genoemt in zijn *Polycratico*, van de welke hy ten tijde van de tweede Henrijk aldus geschreven heeft: De Nivicollijnsche Britannen vallen in, en strekken alreede haer land-palen uyt, gekomen zijnde uyt haer holen en schuyl-plaetsen der bosschen, nemen in de vlakke landen der Edelen; en bevechten, overwinnen, en vernielen, oft behoudenze voor haer, om dat onze jongelingen, de welke zich onder 't dak, en in schaduw vermaken, geboren om de vruchten te verteeren, by daegh slapen, &c.

Maer laet ons van de bergen naer 't laege landt dalen, het welk alleen aen de zee-kant zijnde, zo zal 't genoeg zijn, als wy alleen de strandt lezen. De voor-berg, welke wy gezeyt hebben, dat zich naer 't noord-westen strekt, wort van Ptolomæus, na de verscheydenheyt der voor-beelden, CANGANVM, IANGANVM, en LANGANVM genoemt; *Canganum.* welke waerst is, weet ik niet; maer *Langanum* schijnt het, wijl zy heden by d'inwooners *Lhein* genoemt wordt, om dat *Lhein.* zy zich met een eng en even-gelijk half-eylandt uytstrekt, meêr als 't overige landt met ruyme en gerst-dragende velden bezet. Alleen twee gedenkwaerdige stedekens vertoont zy, binnen-waerts aen den inham *Pullhely*, dat is, *het zoute* *Pullhely.* *moeraſch*, buyten-waerts aen de Ierssche zee, (welke aen de andere kant het halve eylant bespoelt,) de koopstadt *Nevin*, *Nevin.* waer, in 't M CC LXXXIV jaer, de Engelse Edelen over de Walen met een krijghs-inval, en lustige vertooning zegepralende, als Florilegus getuyght, de gedachtenis van den Grooten Arthur geviert hebben. Zo hier eenige andere steden gebloeyt hebben, die zijn toen verdelgt, als Hugo Graef van Cester, Robert van *Rutland*, en Guarin van Shropshire, *Gruffins* de eerste der Noormannen hier door-dringende, deze voor- *leven.* berg zoo beroofden, dat zy gantsche zeven jaren lang verwoest gelegen heeft.

Van *Nevin* strekt zich de strant nu dikwijls met uytstekingen onderscheyden naer 't noorden. Daer na haer voorhooft ten noord-westen keerende, en de zee in een engte benaeuwende, (welke zy *Menay* noemen) snijdt het eylandt *Menay.* *Man* van 't vaste landt af. Aen deze engte lagh de stadt SEGONTIVM, waer van Antoninus gewaegt, van welx muu- *Segontium.* ren wy eenige overblijffelen gezien hebben by 't * kerxken, ** Lhan* ter eeren van S. Publicius gebout. Zy heeft haer naem van *Beblin.* de voorby-vlocyende rivier genomen, de welke noch *Sejont* genoemt wort, en uyt het meyr *Lin-peris* voort-vloeyt; waer in een byzondere visch is, nergens elders gezien, den welken de by-wooners van zijn root-achtigen buyk *Tor-coch* *De vissche* noemen. En wijl 't oude boek van Ptolomæus SETANTIO- *Tor-coch.* RVM PORTVM aen dezen inham stelt, welke andere voorbeelden hier verder van af verschuyven, indien ik *Segontiorum portum* las, en zeyd, dat zy aen de mont van deze engte was, ik zoud mogelijk de waerheyt naerder komen; zo niet, ik zoud van den billijken lezer verschooning van mijn gissing verwerven. Deze stadt noemt Ninnius *Caer Custenith*, en hy, die 't leven van Gruffin, Conans zoon, beschreven heeft, verhaelt dat Hugo, Graef van Cester, een kasteel gebout heeft in *Hean Caer Custenni*, dat is, als het de Latijnsche vertaler over-zet, *in de oude stadt van Keyzer Constantin.* En Matthæus Westmonasterienſis getuyght, (maer hy mach zelf zijn geloof bevrijden) dat het lichaem van Constantius, vader van den grooten Constantin, hier in 't M CC LXXXIII jaer gevonden is, en heerlijk in de kerk van de nieuwe stadt gelegt, door bevel van de eerste Edward, de welke in die tijd uyt de puyn van deze stadt *Caernarvon* een weynigh hooger *Caernar-* zo aen de mont der rivier op-gericht heeft, dat zy ten westen *von.* en noorden van 't water bespoelt werde. De welke, gelijk zy zelve de naem genomen heeft, van dat zy recht tegen over het eylant *Man* gelegen is, want dat beteekent het woordt, zoo heeft zy aen 't gantsche landt haer naem mede gedeelt; want hier van wordt het by den Engelsen *Caernarvon-shire* genoemt. Dit stedeken wordt door een zeer enge, en byna ronde, doch vaste omring van vesten begrepen; en vertoont een zeer schoon kasteel, 't welk de gantsche west-zijd begrijpt: in byzondere gebouwen is 't na 's landts wijze schoon genoegh, en door der Burgeren beleeftheyt prijslijk. De inwooners achten het tot haer grootste eer, dat het de eerste Edward gebout heeft, en dat zijn zoon de tweede Edward hier geboren, en van *Caernarvon* by-genaemt was, de welke de eerste Vorst van Walles uyt Engelsch bloedt geweest is. En de Vorsten van Walles hebben hier in haer *Cancelry*, *Banchor, by anderen* *Scaccarium*, en *Iusticier* voor Noord-Walles gehadt. Zeven *Pen-chor,* mijlen van hier aen de zelfde engte light ten zuyden op een *dat is*, het genoeg hooge berg, ten noorden door een heuvel besloten, *schoone* *Bangor*, oft *Banchor*, van 't schoone Koor, oft, als andere *Koor.* willen,

willen, als de plaets des Koors, alzoo genoemt. Welke Biſſchops ſtoel en wooning heerſcht over XCVI Parochie-kerken. Daer is een kerk, aen Daniel, eertijdts Biſſchop der zelfde plaets, toe-gewijt, doch niet zeer ſchoon van gebou; want zy is van Oën *Glendoverdwy*, dien ſchaedlijkſten belhamel, welke de ſteden van Walles ten vuur beſtemt had, door den brandt ontçiert; en namaels, door het toe-doen van den Biſſchop Henrijk *Deney*, onder 't gebiedt van de zevende Henrijk, herbout, heeft naeulijx haer vorige waerdigheyt weder gekregen. De ſtadt is nu kleyn, doch was eertijdts zoo groot, dat zy *Banchor vaur* om haer grootheydt genoemt wierd, en Hugo, Graef van Ceſter, heeftze met een kaſteel geſterkt, welx voet-ſtappen ik met naerſtigh navorſchen niet heb konnen vinden; en zy is aen de mont zelf van deze engte gelegen. Welke de eerſte Edward, om zijn heyr in *Man*, oft *Angleſey* (waer van wy terſtont op zijn beurt zullen ſpreken) over te voeren, door een brugh naerſtlijk, doch te vergeefs, pooghde aen een te hechten. Op welke plaets ook Paulinus Suetonius de Roomſche zoldaten te voren in 't eylandt Man over-gevoert heeft; de Ruyters door de ondiepte, en de voet-knechten over platte ſcheepkens, als Tacitus getuyght.

Het leven van Gruffin.

Van hier ſtrekt de ſtrant met een ſteylen op-gang al voort door *Pen-maen-maur*, een hooge en ſteyle rots, de welke aen de zee uytſtekende, aen de reyzers een eng voet-padt vertoont, aen de eene kant by de over-hangende klippen, als ten val geneygt, aen de andere kant langs de zee, als tot een uytnemende diepte neder-gedrukt. Maer dit te gelijk met *Pen-maen-bychan*, dat is, *de kleyne ſteen-klip*, te boven gekomen, zoo ſtrekt zich de vlakte tot aen de rivier *Conovium*, gemeenlijk *Conwey*, de welke dit landt ten ooſten bepaelt. Deze rivier wort by Ptolomæus, door de korte-wijs van het Griex ſchrijven, TOISOVIVS voor CONOVIVS opgenomen: zy ſpruyt uyt een moeraſch van de zelfde bynaem, en ſnelt zich op de zuyd-grenzen van 't landt in een enge kolk byna tot aen de mont begrepen, voedende moſſchelen, de welke, door den douw des hemels bezwangert zijnde, paerlen baeren; en begiftight de ſtadt CONOVIVM, by Antoninus gedacht, met haer naem. De welke, ſchoon zy nu uyt-geroeyt, en de naem daer ter plaets uyt-gebluſcht is, zoo vertoont zy nochtans met een nieuwe naem haer oudtheydt; want tuſſchen haer puyn wort een zeer kleyn vlexken *Caer hean*, dat is, *de oude ſtadt*, genoemt. Uyt welx roof de eerſte Edward een nieuwe ſtadt dicht aen de mont der rivier gebout heeft, welk zy daer van *Aber-Conwey* noemen, dat is, *de mont der Conwy*, welke plaets Graef Hugo van Ceſter eerſt geveſtight had. En *Conovium* zelf, van nieus geſterkt door de gelegenheyt, en door het werk, en door een treflijk kaſteel aen de rivier, verdient beter de naem van een bemuurt ſtedeken, als van een ſtadt, behalven dat het wat zelden bewoont wordt.

Pen-maen-maur.

De rivier Conovius.

Paerlen. Conovium.

Hier tegen over aen deze kant van de rivier ſteekt met een kromme elle-boogh, als of de natuur hier een Reede poogde te maken, een woeſte voor-berg, welke ook aen dit landt geacht wordt, *Gogarth* genoemt. In welke, daer de *Conwy* in zee loopt, de oude ſtad *Diganwy* gelegen heeft, de welke voor vele eeuwen door een ſlagh van den blixem verbrant is. En wy gelooven dat dit de ſtadt DICTVM is, alwaer de Overſte van de bende der Dictenſiſche Mervien wacht gehouden heeft. En 't gene namaels *Diganwy* genoemt geweeſt is, wie ziet niet dat dat *Ganwey* van *Conwey* voort-gekomen is, en daer van de Engelſe naem *Ganoc*? want zoo was het kaſteelken genoemt, welk de derde Henrijk namaels daer ter plaetſen gebout heeft.

Gogarths. *Diganwy.* *Dictum.* *Ganoc.*

Over dit landt heeft terſtont na de inkomſt der Noormannen in dit eylandt geheerſcht Gruffin, Conans zoon, de welke, als hy de troepen der Engelſen, in Walles invallende, niet weder-ſtaen kon, het onweêr ten laetſten ontweken is; en als hy eyndlijk door zijn oprechtigheyt de gunſt van de eerſte Koning Henrijk verworven had, zoo heeft hy ook het zijne van de Engelſen lichtlijk wedergekregen, en zijn nakomelingen tot op Leolin toe na-gelaten. De welke, als hy zijn broeders met ongelijken en laſteringen, en de naburige Engelſen door invallen getergt had, daer toe gebracht is, dat hy dit berg-landt met het eylandt *Man*, oft *Angleſey*, van de eerſte Edward te leen bezeten, en op die naem duyzent Marken betalen zoude. Welke voorwaerden namaels niet houdende, maer eêr zijn en zijns betrouw-looze broeders hardnekkigheydt als hope volgende, en het avontuur der oorlogh wederom verzoekende, is om-gebracht, en heeft zich, en het gebiedt der Britannen in Walles, een eynde gemaekt.

Het heeft 68 Parochy-kerken.

HET EYLANDT MAN,

Oft

ANGLESEY.

HEt landt *Caernar-von*, welk ik naeſt door-loopen heb, heb ik terſtont gezeyt, dat de naem van zijn voorneemſte ſtadt, en die ſtadt van 't eylandt MONA, welk daer tegen over light, gekregen heeft. Nu ſchijnt dat als met recht te eyſſchen, dat ik het op zijn plaets herſtel, 't welk ik te voren onvoorzichtelijk, ik beken 't, onder de eylanden verzonden had, en op zijn orde doorzichtige, wijl 't met recht onder de Graefſchappen zijn plaets heeft. Dit, welk by den Romeynen MONA, by den Britannen *Mon*, en *Tir-mon*, dat is, *het lant Mon*, en *Ynis Dowyll*, dat is, *het ſchaduwachtigh Eylandt*; by de oude Engel-Saxen Moneg, en eyndlijk als 't de Engelſen zich eygen gemaekt hadden, Engleſ-ea, en Angleſey, als der Engelſen eylant genoemt, door de naeuwe engte en zee-ſtrant *Menai* van 't vaſte lant van Britannien af-geſcheyden, en van d'andere kanten van die woeſte Ierſche zee beſpoelt wort, ligt in een oneven-gelijke vorm, zijnde in zijn langſte, van 't ooſt naer het weſt, XX mijlen, en in zijn breedſte naeulijx XVII uytgeſtrekt. En ſchoon, als Giraldus verhaelt, het aerdrijk dor en ſteenig ſchijnt, leelijk en ongeneuglijk in 't aenzien, 't lant *Pebidion*, welk by Menevien light, in uyterlijke hoedanigheyt zeer gelijk; zoo is 't nochtans door de inwendige gaven der natuur het zelve zeer ongelijk. Want het is, boven alle grenzen van Walles, zeer vruchtbaer in terw; zoo dat men gemeenlijk in de Cambriſche tael pleegt te zeggen, *Mon mam Cymbry*, dat is, *Mon de moeder van Cambrien*. Wijl, alle andere landen overal gebrek hebbende, dit alleen met vette kley-aerdt, en vruchtbare opkomſt van vruchten gantſch Cambrien pleegt te onderſtutten. Heden is 't ook zeer vee-rijk, en heeft meulen-ſteenen, en op zommige plaetſen aluyn-aerde, waer uyt zommige aluyn, en Calacanth onlangs hebben begonnen te maken. Maer wijl de zaek niet wel gelukte, zo zijn zy hopeloos van haer voornemen af-geſtaen.

Dit is dat zeer edele eylandt *Mona*, de oude woon-plaets der Druiden, van Paulinus Suetonius aen-gerant, en van Iulius Agricola onder 't Roomſche gebiedt gebracht. Onder de heerſchappy van Nero bereydt zich Paulinus Suetonius (als Tacitus ſchrijft) het eylant *Mona*, kloek van inwooners, en een vertrek der over-loopers, aen te randen, en timmert plat-geboômde ſchepen tegen de korte en onzekere ſtrant. Zoo beſtelde hy 't voet-volk, de ruyters zijn over de ondiepten gevolgt, oft door de dieper wateren met de paerden over-gezwommen. Voor ſtrandt ſtond een verſcheyde ſlagh-orde, dicht van wapenen en mannen; de vrouwen daer tuſſchen door loopende, als Razeryen, met een doodtkleet en hangende hayren, droegen hun fakkels voor. En de Druiden rondom vloek-gebeden met naer den hemel ver-

Mona. Angleſey.

Druiden.

Septentrio

Occidens

Oriens

Meridies

MARE HIBERNICUM.

THE IRISH SEA.

The Sound mouth

Hilary poynt

Yrin Ligol

Dinas Wenbon

Jays Weale

Aber Menai sey

Malltraith

Caernarvan

Newburgh

Pullhely

Edeyrn Newin

Bangor

Abercon

Conovii Flv. ostivm

Presthollme Island

Bowmaris

Harlech

Penuchele poynt

Brychypule poynt

Gwalyn Island

LANGANVM Prom.

ADROS Insula

Bardesey Island

Merevesse island

Sichvall Island

Hundreds: Talybollion, Twrkelyn, Llyfon Hundr., Malltraeth Hundred, Menei, Llandyathwy Hundr., Isé Ordovices, Segontivm

DENBIGIENSIS COMITATVS PARS, PART OF DENBIGH SHIRE.

MERIONETHSHIRE. MERIONIÆ COMITATVS PARS,

COMITATVS CAERNARVONIENSIS; Vernacule, CARNARVON-SHIRE. et MONA INSVLA Vulgo ANGLESEY.

Milliaria Anglica quorum quatuor equisp. 1 German.

heve handen ſtortende, hebben door de nieuwigheyt van bezichting den zoldaet verſchrikt, zoo dat zy, als met hangende leden, haer onbeweeghlijk lichaem aen de wonden boden. Eyndlijk door aenmaningen van den hooft-man, en zelf zich aenprikkelende, om geen vrou-achtige en razende troep te vreezen, voeren haer vaendelen aen, wierpen, die haer ontmoetede, neder, en wenteldenze in haer eyge vuur. Hier na zijn in de dorpen bezettingen geſtelt, en de boſſchen, aen wreede over-gelooven geheylight, af-gehouwen: want zy achteden 't geoorloft de Altaren met gevangen bloedt te beofferen, en de Goden door menſchen-ſpieren raedt te vragen. Maer dit doende is hy door de ſchielijke af-val van 't gantſche landſchap van zijn voornemen af-gerukt. Namaels, als de zelfde Tacitus ſchrijft, heeft Iulius Agricola het eylant *Mona*, van welx bezit ik boven verhaelt heb, dat Paulinus door de weêrſpannigheydt van gantſch Britannien af-getogen was, in zijn gemoedt beſloten onder zijn gewelt te brengen. Maer als hem in die twijfelachtige raedt-ſlagen ſchepen ontbraken, zo heeft de reden en ſtantvaſtigheyt des hooft-mans haer over-gevoert: alle pakkadie wegh-geworpen hebbende, heeft hy de uyt-gelezenſte der noot-helpers, welken d'ondiepten bekent waren, en die erf-gewoonte van zwemmen hadden, waer door zy te gelijk haer zelf, haer wapenen, en paerden ſtierden, zoo ſchielijk op-gezonden, dat de vyanden verbaeſt zijnde, de welke een vloot, de welke ſchepen, de welke de zee verwachteden, aen die zoo ten oorlogh quamen niets te zwaer, niets onverwinlijk gelooft hebben. Alzo de vrede verzocht, en het eylandt over-gegeven, is Agricola voor doorluchtigh en groot geacht.

Veel eeuwen daer na van de Engelſen overwonnen, is tot haer naem gekomen, eertijts in 't Saxiſch Engler-ea, nu gemeenlijk *Angleſey*, als *der Engelſen eylandt*, genoemt. Maer wijl Humfred Lhuidus dit eylandt aen zijn naem en waerdigheyt verbonden heeft, in zijn zeer geleerde brief, aen de zeer geleerde Ortelius, zo behoeft niemant onzen arbeydt in dezen te verwachten. Dit zal ik 'er nochtans by-voegen: Als 't Roomſche gebied in Britannien ten ondergang neygde, zoo zijn hier ook eenige uyt Ierlant ingeſlopen. Want behalven de graven met graften omheynt, welke zy der Ieren hutten noemen, is hier ook een plaets, *Yn hericy Gwidill* van de Ieren genoemt, de welke, onder 't beleydt van Sirig, de Britannen daer ter plaets verdreven hebben, als in het boek der Triaden verhaelt wort. *Marianus.* En is van de Engelſen niet alleen, maer ook van de Noorwegers zwaerlijk gequelt geweeſt. Ook heeft, in het duyzenſte jaer na Chriſtus geboorte, de vloot van Koning Æthelred, het gantſche eylant om-gevoert, 't zelve vyandlijker wijs verwoeſt. Daer na hebben 't de twee Hugoos', Noormannen, de eene Graef van Ceſter, d'andere van Shrop-shire, zwaerlijk aen-gevochten, en 't kaſteel *Aber-Llieniog*, om de inwooners te bedwingen, gebout; maer Magnus van Noorwegen hier aen-gekomen, heeft dien Hugo van Ceſter met een pijl door-ſchooten, en het eylant berooft hebbende, is wederom vertrokken. Daer na hebben 't de Engelſen ook dikwijls aengerant, tot dat het de eerſte Edward onder zijn geweldt gebracht heeft. Het heeft eertijts CCCLXIII vlekken gehadt, en is heden vol van inwooners. De voorneemſte ſtadt wordt heden geacht *Bellus Mariſcus*, gemeenlijk *Beaumarish*, welk de eerſte Edward aen de ooſtzijde in een moeraſſige plaets gebout heeft, *Beaumarish.* en om de gelegenheyt met deze ſchoone naem vereert, daer de plaets te voren *Bonover* genoemt wierd, en heeftze met een kaſteel geſterkt, 't welk nochtans geenzins volmaekt ſchijnt geweeſt te zijn; waer over geſtelt is de doorluchtige Ridder Richard *Bulkley*, wiens beleeftheyt te my-waerts, als ik deze plaetſen bezocht, ik met een dankbaer gemoed noyt laten kan te erkennen. Hier by light *Lhan-vays*, eertijts een *Lhan-vays.* zeer vermaert huys der Minne-broeders, aen de welke de Koningen van Engelandt zich als goedertiere Schuts-heeren getoont hebben, zoo om de heyligheyt der broederen, welke daer gewoont hebben, zo om dat daer (ik ſpreek uyt de gemeene handelingen des Rijx) begraven waren de dochter van Koning Ian, de zoon van den Koning van Denemarken, als ook de lichamen van den Heer *Clifford*, en andere Heeren, Ridderen, en Schildt-knechten, welke in de oorlogen van Walles, in de tijden van de doorluchtige Koningen van Engelandt, gedoot zijn geweeſt.

De tweede ſtadt naeſt *Beaumarish* wordt *Newburgh* ge- *Newburg.* acht, in 't Britanſch *Roſſur*, het welk 'er tien duyzent ſchreden ten weſten af is, en door 't ingeworpe zant lang aengevochten, klaeght veel van haer oude glans verlooren te hebben. Weynigh hier van af is *Aber-fraw*, welk, nu weynigh vermaert, de anderen eertijts in waerdigheydt vêr te boven gegaen heeft, als eertijdts de Koninglijke woon-plaets der Koningen van *Venodotia*, oft North-Walles geweeſt zijnde, de welke ook hier van Koningen van *Aber-fraw* zijn ge- *Aber-fraw.* noemt geweeſt. En in 't uyterſte van de voor-berg ten weſten, welke wy *Holy-head*, dat is, *heyligh hooft*, noemen, light *Holy-head.* een kleyn vlexken, in 't Britanſch *Caer-Guby*, welk de zeer heylige man Kibius, leerling van S. Hilarius van Poictou, de *S. Kibius.* welke daer Gode leefde, benoemt heeft; van waer een verzochte overvaert naer Ierlant is. De overige deelen van dit eylandt zijn door-gaens al met dorpen bezet, de welke niets gedenkwaerdighs vertoonende, zoo zal ik van hier naer het vaſte landt over-ſchepen, en in het landt van Denbigh intrekken.

In dit Graeffſchap telt men 74 Parochyen.

DEN-

DENBIGH-SHIRE.

AEn deez' zijde van de rivier *Conwy* wijkt het landt van Denbigh, by de Engelſen *Denbigh-shire*, by de Britannen *Sire Denbigh*, naer binnen-waerts van de zee, en ſtrekt zich ten ooſten tot aen de rivier *Dee*. Ten noorden wordt het een tijdt lang van de zee, en daer na van 't landeken Flinth; ten weſten van Merioneth en Montgomeri; ten ooſten van Ceſter en Shrop-shire omringt. Het weſter-deel is dor; het middelſte, daer 't zich ten dal begeeft, zeer vruchtbaer; het ooſterſche gevoelt zich terſtont naer het dal de natuur ongunſtig, maer aen de *Dee* veel gunſtiger te zijn.

De weſt-kant, behalven dat zy geneuglijker zy, is daer zy van de zee beſpoelt wort, verſtroydelijk bewoont, weld zich door kaele en magere bergen meêr als te veel op, welker ſchraelheyt nochtans in 't af hellen der bergen, als elders in Walles, de naerſtigheyt en vlijdt der bou-lieden nu onlangs heeft begonnen te verwinnen. Want de huyt der aerde met een breeder kouter tot zooden oft kluyten af knagende, zoo verbranden zy de zelve, konſtiglijk by een gehoopt, door het ingeſteke vuur tot aſſchen, welke in die op-geploegde aerde ſtroyende, verruylen haer ſchrale dorrigheyt zo, dat zy ongelooflijk veel rogge voort-brengt. Ook is deze wijs van kluyten te branden niet nieu; maer zeer oudt, als uyt Virgilius en Horatius te zien is. Tuſſchen deze bergen is een plaets gemeenlijk genoemt *Cerigy Druidion*, dat is, de ſteenen der *Druyden*, en men ziet eenige zuylkens by *Y-voellas* met vreemde letteren beſchreven, welk zommige meenen dat de Druyden gedaen hebben; en niet vêr van *Clocainog* leeſt men dit opſchrift op een ſteen:

AMILLIN
TOVISATOC.

Denbigh. By het dal, daer deze bergen beginnen te verminderen, ligt *Denbigh* aen een af hangende klip; by de Britannen met een ouden naem *Cled Fryn yn Ros*, dat is, *de rouwe heuvel in Ros*, (want zo noemen zy dat deel des lants,) welk de eerſte Edward met andere heerlijke erf-gronden aen David, Leolins broeder, geſchonken heeft. Maer als hy, terſtont daer na bchipt in gequetſte Majeſteyt, onthooft wierd, zo is 't zelve van Edward aen Henrijk Lacy Graef van Lincoln vereert, de welke het met geen groote, maer ſterke omvang van veſten, en aen 't zuyder-deel met een getoorend kaſteel geſterkt heeft, in welx put als zijn eenige zoon by geval verdronken was, zo heeft de droeve vader 't zelve, noch ongetopt, nagelaten. En de zelve daer na geſtorven zijnde, zo is de ſtadt met de overige bezitting aen 't huys van Lancaſter, door zijn over-gebleve dochter Alicia, gekomen, van welk het nochtans eerſtlijk door de mildadigheyt van de tweede Edward, als dat huys onder de voet lagh, aen Hugo *Spenſer*, en daer na aen R. van *Mortimer*, uyt verdragh met de derde Edward, geraekt is; want men ziet zijn wapenen op de voorneemſte poort. Maer de zelve met de doodt geſtraft zijnde, zo is het tot Willem *Mont-agu*, en terſtont wederom aen de *Mortimers*, en door de zelve eyndlijk aen 't geſlacht van York gekomen: want daer is geſchreven, dat het van die van Lan-
1468. caſter tot ſpijt van de vierde Edward, geſproten uyt het huys van York, zeer beſchadigt is. Na welke tijdt, 't zy dat de ſteyle gelegenheyt de inwooners niet behaegt heeft; want men kon 'er niet bequaemlijk iet op-voeren, 't zy om dat het gebrekkigh van water was, zy allenx zo verhuyſt zijn, dat deze oude ſtadt nu ydel, en een nieuwe veel grooter op de klip zelfs gerezen zy, welke zo volk-rijk is, de kerk de meenighte niet kunnende begrijpen, dat zy op de plaets van de oude ſtadt een nieuwe, zoo door de hulp van haer Heer Robert Graef van Leyceſter, als door 't vergaderde gelt van vele door gantſch Engelant, hebben begonnen te bouwen. Want Koningin Elizabeth heeft dien Robert in 't MDLXVI jaer tot Baron van Denbigh gekoren. Ook is 'er onder de Baronnyen van Engelandt geen, welke door leen-recht meêr edelen aen zich verbonden heeft.

Nu komen wy in de navel van 't landt, alwaer de natuur, de bergen ten weder-zijden wezende, om te toonen wat zy in een rou landt vermocht, een het aller-ſchoonſte dal van het zuyden naer 't noorden 17000 ſchreden lang, en omtrent vijf breed, uyt-geſtrekt heeft, welk aen de zee en de zuyver noorde-wint alleen open ſtaet, anders wort het overal met hooge bergen bezet, de welke ten ooſten als gepent zijn, (want door dewonderlijke vlijdt der natuur bootſen de toppen dezer bergen de pennen en ſpitzen der veſten na,) onder welke *Moil-Enlli* de hoogſte is, op wiens top wy een krijghs-bolwerk en een water-rijk bornken gezien hebben. Dit dal is om zijn gezontheyt, vruchtbaerheyt en genoeghlijkheyt waerlijk gelukkigh. De inwooners zijn gezont van verw, vaſte zuyverheyt des hoofts, onbeſchadight gezicht der oogen, en van zeer hoogen ouderdom. En zelf is het door groene weyden, geele akkeren, dichte vlekken en kerken, aen de oogen der aenſchouwers zeer vermaeklijk. De rivier *Cluid*, met van overal af-vallende vloeden vermeerdert, ſnijd het van zijn bron zelf af midden door, waer van 't eertijdts *Strad Cluid*, (want Marianus noemt de Koning *der Strat-Cluid-Wallanen*,) en heden *Diffryn Cluid*, dat is, het dal van *Cluid* genoemt wort; waer in zommige verhalen dat de Britannen, uyt Schotlandt komende, met het verdrijven der Engelſen, haer Rijk geſtelt hebben. *De rivier Cluid.* Aen de ooſt-oever van de *Cluid* in 't zuyder-deel van het dal light *Ruthunia*, by de Britannen *Ruthun*, by de Engelſen *Ruthin*, de grootſte koop- *Ruthin.* ſtadt van 't dal, bezet met mannen en huyzen, en niet zeer onlangs vermaert door een groot, ſchoon, en voor een talrijk geſlacht bequaem kaſteel; het welk Rogier *Grey* te gelijk met de ſtadt gebout heeft, als hy de vryheyt daer toe verkreeg van den Koning, de Biſſchop van Aſaph, en de Overſte van de kerk *Lhan Ruth*, in wiens Parochie de plaets gelegen is. Dezen heeft de eerſte Edward voor zijn gedaene arbeyt tegen de Walen byna 't gantſche dal voor zijn deel gegeven: en 't was een woon-plaets van zijn nakomelingen, met de tijtel van Graven van Kent vermaert, tot dat Richard *Grey*, Graef van Kent en Heer van *Ruthun*, geen kinderen, nocht eenig opzicht op zijn broeder Henrijk hebbende, dit vaderlijk erfgoed aen de zevende Henrijk verkoft heeft. Na welke tijdt het kaſteel, dakeloos-zijnde, begonnen heeft te ſcheuren. Doch onlangs heeft het aen Graef Ambroſius van Warwijk, met andere vette inkomſten in dit dal, door de mildadigheyt der Koningin Elizabeth toe-behoort.

Van 't dal ten ooſten opklimmende, ontfangt u *Yale*, een *Yale.* bergachtigh landeken, en zo ghy 't met de by- en om-gelege landen vergelijkt, zo is 't wel het hoogſte, zo dat het van nergens eenige rivier ontfangt, maer vele uyt zich uyt-laet. Door deze verheve gelegenheyt is het ſcherp, kout en alzins van de winden door-waeyt; of het van 't rivierken *Alen*, het welke, hier in ontſproten, zich meer als eens verbergt met onder-aerdſche water-loopen te maken, de naem gekregen heeft, weet ik niet. De bergen zijn vol van oſſen, ſchapen en geyten, de dalen op zommige plaetzen genoegh vruchtbaer van koorn, voornaemlijk aen de ooſtkant aen dees zijd van de *Alen*: maer de weſtkant is min vruchtbaer, en in zommige plaetzen gantſch met heyde bezet. En 't heeft niets gedenkweerdighs als een vervallen klooſterken, zeer geneuglijk en vermaeklijk in een dal gelegen, 't welk zich tuſſchen de boſſchen als een kruys vertoont, waer van het *Kruys-dal*, en in *Kruys-dal.* het Britanſch *Lhane Gweſt* genoemt wort.

Van hier meêr ten ooſten ſtrekt zich 't landt, in het Britanſch *Mailor Gymraig*, dat is, *Walliſch Mailor*, by d'Engelſen *Bromfield*, tot aen de rivier *Dee*, een zeer genoeghlijk en loot-rijk landeken, voorneemlijk by het vlexken *Moin-* *Loot.* *glath*, welk van de metael-kuylen zijn naem gekregen heeft. Hier ziet men *Wrexham*, in het Saxiſch Whittlesham, zeer ſchoon van aen-zien door een kerk-toorn, en vermaert door een treflijk Orgel: en dicht hier by is *Leons* ka- *Wrexham.* ſteel, mogelijk van het XX verwinnende Legioen, het welk een weynigh hooger aen de andere oever van de *Dee* gelegen heeft, alzoo genoemt, nu wort het gemeenlijk *Holt* ge- *Holt.*

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
HIBERNICI MARIS PARS.
CESTRIÆ PARS;
CHESHIRE.
CAERNARVONIENSIS COMITATVS PARS.
DENBIGH SHIRE.
FLINT SHIRE.
THE ORDOVICES.
Dyffyrdwy or Dee flu.
Aberconwy
Denbigh
Ruthin
Wrexham
Bangor
Bala
Comitatus MERVINIÆ PARS;
PART OF MERIONETH SHIRE.
MONTGOMERY SHIRE.
SALOPIÆ PARS;
SHROPSHIRE.
PART OF FLINT SHIRE
Whitchurche
Vernacule
Quatuor milliaria Angl. sive unum German.
DENBIGIENSIS
Comitatus et Comitatus
FLINTENSIS;
DENBIGH et FLINTSHIRE.

heeten, en men gelooft dat 'et onlangs herbouwt is van Willem Stanley, en eertijdts van Ian Graef van Warrennien, de welke als vertroude momber dit landeken van de wees Madoc, een Britansch Vorst, te gelijk met *Yale* na zich genomen heeft: en van de Graven van Warrennia is het tot de *Fitz-Alanen* Graven van Arundel, en van haer aen Willem *Beauchamp* Baron van *Abergevenne* gekomen; en daer na aen Willem *Stanley*, de welke onthooft zijnde, zoo is dit met zijn andere goederen voor verbeurt geoordeelt.

D. Powel.

Chirke.

By *Bromfield* ligt ten zuyden *Chirke*, in 't Britansch *Gwain*, 't zelve is ook bergigh genoegh, maer vereert met twee kasteelen, te weten *Chirk*, waer van 't genoemt is, van Rogier van *Mortimer* gebouwt, en *Castle Dinas Bran* op een hoogh getopte bergh gesticht, waer van nu niets als de vervalle muuren overigh zijn. Dit verzekert het gemeene volk dat Brennus de Fransc hooft-man gebouwt en benoemt heeft; andere vertalen 't het kasteel van 's Konings Palleis, want *Bren* betekent in 't Britansch een Koning; waer van mogelijk de machtighste Koning by de Fransen en Britannen door voortreflijkheydt *Bren* genoemt is geweest: maer andere drijven, dat het de naem van de verheve gelegenheyt op de heuvel, welke de Britannen *Bryn* noemen, gekregen heeft, en 't welk na mijn meening ook wel het waerschijnlijxt is. Ten tijde van de derde Henrijk was het een woonplaets van Gruffin de zoon van Madoc, de welke de Engelsen tegen de Waelen volgende, zich hier in pleeght te onthouden; maer de zelve gestorven zijnde, zoo heeft Rogier van *Mortimer*, over zijn zoon Leolin tot vooght gestelt, even als de voornoemde Ian Graef van Warrennia *Bromfield*, alzoo dit *Chirke* voor zich ingenomen.

Castle Dinas Bran.

Brennus.

Als het gemeene best der Waelen, door onderlinge oproeren en invallen der Engelsen, ten val gencyght, niet meer gestuyt kon worden, zoo hebben de Graven van Cester, Warrenne, de Mortimers, Laciis, en Greys, als ik gezeyt heb, de eerste der Noormannen dit landeken onder haer gewelt gebracht, en aen de haren te bezitten gelaten. En is niet voor de tijden van de achtste Henrijk tot een Graefschap gestelt, in welke tijdt ook *Radnor*, *Brechnok*, en *Montgomery* door de macht des Parlaments tot Graefschappen zijn gestelt geweest.

Vier nieuwe Graefschappen in Walles. 27. Henr. 8.

In dit landt zijn 57 Parochien.

FLINT-SHIRE.

VOor het lant van Denbigh ten noorden strekt zich meêr in de lengte als breedte het landeken *Flint*, by de Engelsen *Flint-shire*, ten noorden van de Ierschc zee, oft veel eêr van de mondt van de *Dee* bespoelt, ten oosten van het Graefschap van Cester, en van d'andere kanten van Denbigh bepaelt; 't zelve is wel niet bergigh, maer door de uyt-stekenheydt der heuvelen een weynigh verheven, de welke zachtelijk tot zeer vruchtbare landen daelen, die, inzonderheydt daer zy zich naer de zee strekken, ook in 't eerste jaer op zommige plaetzen gerst, op andere terw, en over al rog' tot het twintighste toe ook boven eygen-gewas, en daer in vier oft vijf jaren haver voort-brengen. En de west-kant begrijpt het dal Cluid, daer het naest aen de zee daelt, en het hooge deel des zelfs.

Op de grenzen van dit lant en Denbigh, daer zich de bergen tot een zoete laegte vernederen, en een gemaklijker delling en door-gang verleenen, hebben de Romeynen in de mont zelfs het stedeken VARIS gesticht, het welk Antoninus XIX mijlen van CORNOVIVM stelt. Dit is in geen deel van zijn naem verkort, want het wort heden *Bod-Varis*, dat is, *Varis* wooning genoemt, en verthoont op het naeste berghsken de voet-stappen van een vernielde stadt, de welke zy *Moyly Gaer*, dat is, *de Bergh der stadt* noemen. Doch wat de naem betekent, blijkt niet; wy hebben elders gemeent dat *Varia* een doorgang by de oude Britannen betekent heeft, en *Durnovaria* en *Isannæ Varia*, des waters en Isannas doorgang vertaelt; en tot onze meening dient dit VARIS daer ter plaetze gelegen, alwaer alleen een bequame doorgang tusschen de bergen open is. En geen drie mijlen van hier is *Caer-wisk*, welx naem schoon oudtheyt vertoont, zoo hebben wy nochtans daer niets oudts oft gedenkwaerdighs vernomen.

Varis.

Bod-Varis.

Caer-wisk.

Beneden dit VARIA loopt de *Cluid* af in een dal, en terstont vloeyt het rivierken *Elwy* met haer t'zaemen, alwaer des Bisschops woon-plaets is. Deze wort van de rivier *Llan-Elwy* by de Britannen, van haer Schuts-heer Asaph *S. Asaph* by de Engelsen en de Asaphsche Histori-schrijvers genoemt. En schoon deze stadt nocht door haer çierlijkheydt, nocht door haer kerk, oft gebouw, oft fraeyicheyt te prijzen is, zo machmenze nochtans om haer oudtheydt niet verzwijgen. Want omtrent het DLX jaer, heeft Kentigernus Glasguensische Bisschop, uyt Schotlant gevlucht, hier zijn Bisschopsstoel met een klooster gestelt, vergadert hebbende zes-hondert drie-en-zestigh broeders, waer van drie-hondert ongeleerden tot den akker-bouw, en zoo veel andere tot het werk binnen het klooster te doen, de andere tot de Godtsdienst zich begaven; de welke hy zoo na de vergaderingen gedeelt heeft, dat eenige gedurigh in de kerk Godt dienden. Maer weder in Schotlandt keerende, heeft hy de zeer oprechte man Asaphus over dit klooster gestelt, van welken het de hedige naem heeft. De Bisschop van deze plaets heeft onder zich ontrent CXXVIII Parochien, welker kerkelijke Beneficien, als men 't noemt, de stoel ledigh zijnde, de Aerts-bisschop van Cantelbergh vrylijk tot de tijden van de achtste Henrijk, door 't Aerts-bisschoplijk recht, welk nu Koninglijk geacht wordt, pleeght te begeven. Want dit leest men in de Kantelberghsche history.

S. Asaph.

Capgravius.

Wat hooger verschijnt *Ruthlandt*, na de roodtachtige oever van de *Cluid*, daer 't aenlight, zoo genoemt, met een fraey, door d'ouderdom schier vernietight kasteel. Leolin, Sisilius zoon en Vorst van Walles, heeft 't eerst gebouwt, en Robert, die men van *Ruthlan* noemt, de neef van Hugo van Cester, heeft het den Waelen eerst ontweldight, en was Hugos overste, de welke het zelve met nieuwe werken gesterkt heeft; en namaels, als de Abt van *Monte* geschreven heeft, heeft de tweede Henrijk dit kasteel, vernieuwt zijnde, aen Hugo van *Beauchamp* gegeven. Waer by de *Cluid* terstont in zee valt, en schoon het dal aen de mondt lager als de zee schijnt te liggen, zo loopt het water nochtans nimmer over, maer blijft door een natuurlijk beschut, niet zonder de hoogste verwondering van Godts voorzienigheyt, altijdt binnen zijn boorden. De strandt, hier ten oosten allenx afdalende, loopt ten eersten door 't kasteel *Disart*, alzoo genoemt om zijn steyle gelegenheyt, oft, als andere willen, gelijk als *Desert*, daer na door *Basingwerk*, 't welk de tweede Henrijk insgelijx aen Hugo van *Beauchamp* vergunt heeft. Hier by hebben wy het stedeken *Holywel*, dat is, heylige bron, gezien, alwaer een bron, door de geheugenis van de zeer Christelijke maeght Winefrid, de welke aldaer van den tyran verkracht en gedoot is, en door lieflijk riekend mosch zeer vermaert, waer uyt een rivierken vloeyt, oft liever tusschen de steenen door-loopt, in de welke ik weet niet wat bloedigs ontstaet, en met zulk een gewelt voort-gedreven wort, dat zy terstont bequaem zy een molen te draeyen. En aen de bron zelve is van natuurlijke steen een zeer schoone kapel gestelt, waer by een kerxken gevoeght is, in wiens venster die Winefredas Histori en doodt beschreven wort; by deze plaets is, ten tijde van Giraldus, als hy zelf schrijft, een rijke ader en een vruchtbare zilver-mijn geweest, alwaer men, om zilver te krijgen, in de ingewanden der aerde gegaen is.

Ruthlan.

Holywell.

Dit deel des landts, om dat het den aenschouwers door zijn schoone gelegenheyt zeer vermaekt, en over lang onder de macht der Engelsen geraekt was, hebben de Britannen *Teg-Angle*, dat is, *schoon Engelandt*, genoemt. Doch dat het iemandt *Tegenia* geheeten, en, dat de Igenen daer gewoont hebben, gemeent heeft, staet u te wachten dat ghy het niet lichtelijk gelooft; de verdurve naem der Icenen heeft de goede man bedrogen. Daer na ziet men op strant het kasteel *Flint*, van de tweede Henrijk begonnen, en van de eerste Edward volmaekt, het welk aen dit landt den naem gegeven heeft. Daer na light aen de oostgrenzen des lants naest aen

Cester

Harden. Ceſter het kaſteel *Hawarden*, gemeenlijk *Harden*, niet vêr van ſtrant, uyt het welk als David, de broeder van Leolin, Rogier *Clifford* Iuſticier van Walles gevanklijk wegh voerde, zoo heeft hy zich en den zijnen een zeer ſchaedlijke oorlog verwekt, waer door het gebiet der Waelen ten gronde toe uytgeroeyt is. En dit kaſteel, welk bezeten wiert door't Seneſchalſchap van de Graven van Caſter, was de woon-plaets van de Baronnen van *Mont-hault*, dewelke tot een heerlijk geſlacht aengegroeyt zijn, voerende een zilveren klimmende leeu in een blaeuw velt; en hebben haer waerdigheyt vermeerdert door het houwelijk met Cecilia, een van de mede-erfgenamen van Hugo *Albeny* Graef van Arundel. Maer eyndlijk manlijke kinderen gebrekende, zoo heeft Robert, de laetſte Baron uyt deze ſtam, Izabella Koningin van Engelant, en huys-vrouw van de tweede Edward, tot erfgenaem, als ik te voren gezeyt heb, geſtelt. Doch het bezit des kaſteels is namaels tot de *Stanleys*, welke nu Graven van Derby zijn, overgebracht.

De Baronnen van Mont-hault.

Niet vêr van hier door-loopt het rivierken *Alen* het zuyder-deel van dit lant, waer neven op een bergh by het vlexken *Kilken* een bron is, dewelke, de zee nabootzende, haer wateren op gezette tijden uytbraekt en inzwelght. Aen deze *Alen* liggen het kaſteel *Hope*, waer in zich de eerſte Edward begeven heeft, als de Waelen zijn on-geordende benden ſchielijk aengrepen, alwaer men Meulenſteenen uyt een rots hout; en *Mold*, in 't Britanſch *Guid-cruc*, eertijdts een kaſteel van de Baronnen van *Mont-hault*, dewelke beyde vele kentekenen van oudtheyt vertoonen. By *Hope* is, toen wy dit ſchreven, een hovenier, terwijl hy dieper in de aerde pooghde te graven, op een over-oudt werk gevallen, van het welk veelerleye meeningen van veelen geſproten zijn; maer die M. Vitruvius Pollio neerſtelijk gelezen heeft, zal lichtelijk zien, dat het niet anders geweeſt is als een ſtoof van de Romeynen begonnen, dewelke, de welluſt met de rijkdommen aen-groeyende, veeltijts badt-ſtooven gebruykt hebben. Het was vijf ellen lang, vier breet, en omtrent een halve elle hoog, het wiert in muuren van natuurlijke ſteen beſlooten, de vloer was van ſchelpen met kalk beſmeert, het verwulf ſteunde op ticchel-ſteenen poſten, het welk met gladde en hier en daer door-boorde tegelen bedekt was, waer op aerde vaten geſtelt waren, als buyzen, waer door de kracht der warmte af-gevoert wiert, en gelijk hy zeght, de ſtooven de damp wentelden. En wie acht niet, dat het een van die geweeſt is, welke Giraldus voornemlijk te Iſca op-nam? Als hy dit van de werken der Romeynen ſchreef, 't gene men onder anderen aen-merkens waerdigh acht, ghy zout ſtooven zien van alle kanten met een wonderlijke konſtigheydt uyt gewerkt, met eenige ticchel-ſteenen, en enge blaes-pijpen de warmte bedektelijk uytwalmende. En welker werk dit geweeſt is, zal u het xx Legioen, op de tegelen gedrukt, zeggen, het welk wy hier te voren aengewezen hebben, dat nauwlijks zes mijlen van hier te Ceſter gelegen heeft.

Hope caſtle.

Molen-ſteenen.

Mold.

Een badt-ſtoof. *Siet pag.* 297.

Neven deze rivier *Alen* in de boſſchige engten light *Coles-hul*, Giraldus noemt het de Kool-heuvel, alwaer als de twee-de Henrijk de oorlogh, met zoo grooten zorghvuldigheydt als oyt, tegen de Waelen bereyt had, zoo zijn de Engelſen, ongebonden met een ongeordende meenighte voort-trekkende, geſlagen, en het Koninglijke vaendel zelf is van Henrijk van *Eſſex* erf-vaendrigh van de Koningen van Engelant verlaten. Op welk inzight hy namaels van gequetſte Majeſteyt beſchuldight, en van de beſchuldiger in een byzondere ſtrijdt verwonnen, en, zijn goederen verbeurt gemaekt zijnde, heeft, door zijn ſlap-hartigheyt verdrietigh zijnde, onder de Munniken de kap aen-gedaen. *Coles-hul.*

Daer is een ander gedeeltken dezes lants aen dees zijd van de rivier *Dee* van dit als afgetrokken, het welk de Engelſen *English Mailor* noemen; hier van hebben wy, als wy van *Bonium* ſpraken, in het Graefſchap van Ceſter gehandelt, en wy hebben 'er nu niet meêr op een nieu van te zeggen. Ook gemoet ons in het zelve niets gedenk-waerdigs als *Han-mere*, aen 't meyr, van waer een gewis oudt en doorluchtigh geſlacht, daer woonachtigh, zich de naem aengenomen heeft.

English Mailor. Bonium. ziet van Banchor. Han-mere.

De Graven van Ceſter, by gelegentheyt eenige lichte veltſlagen met de Waelen aengaende, hebben de eerſte van de Noormannen zich dit lant onder-worpen, waer van men in oude brieven leeſt: het Graefſchap *Flinth* behoort tot de waerdigheyt van het zwaert van Ceſter, en de eerſtgeboore zonen des Konings van Engelandt zijn eertijts genoemt geweeſt Graven van Ceſter en Flint. Maer na dat 'et aen het Koninglijk erfdeel gekomen was, zoo heeft de eerſte Edward, het welk hy achte bequaemſt te zijn om zijn goederen te beſchermen, en de Waelen te dwingen, dit en al de zee-kant van Walles voor zich behouden. Het binnenſte heeft hy aen zijn edelen, na 't hem goedt docht, uytgedeelt, volgende daer in den Raedt van Auguſtus, dewelke de machtichſte en buytenſte Landtſchappen voor zich genomen heeft, de andere aen de voor-burgemeeſteren te deelen latende. En 't zelve is wel geſchiet onder den ſchijn van het Rijk te beſchermen, maer in der daet om al de heyr-legers onder zijn macht te hebben.

Beziet de Graven van Ceſter.

Des eerſten Edwards voorzichtige Raedt.

In dit Graefſchap van Flint zijn maer 28 Parochien.

DE VORSTEN VAN WALLES.

DE Vorſten van oudt Walles uyt de Britanſche ſtam mogen uyt de uyt-gegeve Iaer-boeken van Walles gehaelt worden; het dunkt my doch alleen de pijne waert te zijn de jonge Vorſten uyt het Koninglijk bloet der Engelſen, ten opzicht van mijn opgenomen werk, hier kortlijk op te tellen. De eerſte Edward, den welken, noch jongeling zijnde, zijn vader de derde Henrijk het Vorſtendom van Walles vergunt hadt, heeft, nae dat hy, Leolin Ap Griffith *de laetſte Vorſt uyt de ſtam der Britannen gedoodt zijnde, als in de zenuwen van het Vorſtendom van Walles ingevallen was, in het twaelfde jaer van zijn Rijk, het zelve met het Rijk van Engelant vereenight, en het gantſche Lantſchap heeft aen zijn zoon Edward van* Caernarvon, *den welken hy tot Vorſt van Walles geſtelt hadt, trou en hulde bewezen. Maer die tweede Edward heeft den tijtel van Vorſt van Walles aen zijn zoon Edward niet opgedragen, dan alleen de naem van Graef van Ceſter en Flint, voor zoo veel ik tot noch toe uyt de regiſters des Rijx bevonden heb. Doch de derde Edward heeft zijn eerſte zoon Edward, bygenaemt de* Zwarte, *met deze tijtel door een heerlijke verſiering vereert, den welken, de heerlijkheyt der oorlogh omvloeyende, de doot onrijpelijk weghgerukt heeft; daerna heeft hy zijn zoon Richard van* Burdigal *erfgenaem des Rijx met de zelve verheerlijkt, dewelke, door de vierde Henrijk van't Rijk berooft zijnde, ellendighlijk zonder kinderen geſtorven is. Die vierde Henrijk heeft het Vorſtendom van Walles aen zijn eerſtgebooren zoon, dewelke met de naem van vijfde Henrijk zeer heerlijk vermaert geweeſt is, opgedragen. En zijn zoon de zeſte Henrijk, die zijns vaders doot in de wiegh beſchreyde, heeft deze eer, welke hy noyt zelf ontfangen heeft, aen zijn zoonken Edward vereert, den welken, in de ſlagh van Tewkesbury gevangen, het Rot der Yorkers de herſſenen wredelijk verſtroyt heeft. Niet lang daerna heeft de vierde Koning Edward, des Rijks machtigh, zijn zoonken Edward, namaels in de rey der Koningen de vijfde Edward, tot Vorſt van Walles verkoren: en terſtont heeft zijn Oom de derde Richard, die hem gedoodt heeft, zijn zoon Edward, den welken de vierde Edward tot Graef van Sarisbury gemaekt had, (het welk ik onlangs vernomen heb) in ſijn plaets geſtelt, dewelke terſtont geſtorven is. Daerna heeft de zevende Henrijk eerſt Arthur, en na diens doodt, Henrijk, daer na met de naem van de achtſte Henrijk zeer bekent, tot Vorſten van Walles geſtelt. Dezen is elk het Vorſtendom van Walles door bekleeding en een over-geleverde brief met deze woorden opgedragen: Voor hem en zijn erfgenamen Koningen van Engelant te bezitten. Want de Koningen hebben zich van zoo ſchoon een gelegentheyt, om haer eerſtgebore zonen goedt te doen, niet willen berooven; maer zy hebben geraedtzaemſt geoordeelt de zelve door zoo groot een weldaet, als 't haer goet dacht, aen zich te verbinden. Maria, Elizabeth en Edward, kinderen van de achtſte Henrijk, ſchoon zy geen bekleeding en brief ontfangen hebben, zijn nochtans gemeenlijk elk op zijn beurt genoemt geweeſt Vorſten van Walles. Want in die tijdt is Walles, door de maght van't Parlament, zoo aen't Rijk van Engelant gevoeght en verknocht geweeſt, dat 'et het zelfde recht gebruykte. Nu zal ik uyt Walles wederom in Engelandt treden, en moet tot de Briganten komen.*

29 *Edw.* 1.

26 Henrijk 8.

DE BRIGANTEN.

BRITANNIEN, *tot noch toe door groote voor-bergen uyt-gerekt, met aen deze kant* Duytslant, *aen d'ander* Ierlant *van naby te beſchouwen, begeeft zich nu, als voor de aenvallende zee verwaert, naer binnenwaerts, en wijkt, met breeder landtſcheydingen te maken, te rugh, in veel kleyner breedte t'zaem-getrokken. Want tuſſchen de ſtranden, welke ten weêr-zijden byna regel-recht naer 't noorden tot aen Schotlandt loopen, worden niet over de hondert duyzent ſchreden begrepen. Dit gantſche deel hebben, als de zaken der Britannen noch in 't geheel waren, de Briganten bewoont. Want Ptolomæus ſchrijft, dat dezelve van de ooſt- tot aen de weſt-zee gewoont hebben. Dit was een zeer kloek, tal-rijk, en by de beſte Schrijvers een byzonderlijk vermaert volk, by alle welke zy* BRIGANTEN *genoemt worden, behalven Stephanus alleen in zijn ſteden, dieze* BRIGAS *genoemt heeft, in welke plaets, het gene hy van haer geſchreven heeft, door een af-gebroke zin, heden in de boeken ontbreekt. Indien ik deze* Briganten *meende genoemt te zijn van* Briga, *'t welk by de oude Spanjaerts een Stadt betekent heeft, ik zoude my zelven geenzins voldoen, wijl 't uyt Strabo blijkt dat het een Spaenſch woort is. Indien ik met Goropius gevoelde, dat zy uyt de Nederduytſche tael,* Brigantes, *als* Freehands, *dat is,* vry van handen, *genoemt waren, zoude ik zijn droomen geen wakende lieden voorſtellen? Hoe zich de zaek ook heeft, onze Britannen, zoo haeſt zy eenige van quader aert en ſtoutlijk rooven zien, die zeggen zy terſtont met een gemeen ſpreek-woordt* Wharret Brigans, *dat is,* den Brigant te maken. *En de Franſen noemen heden uyt de oude Franſche tael, zoo 't ſchijnt, diergelijke menſchen* Brigand, *en de roof-ſchepen* Brigantin. *Doch of die kracht van 't woort eertijts in de Franſche en Britanſche tael, oft of onze Britannen zodanigh geweeſt zijn, durf ik niet verzekeren. Zoo ik nochtans wel onthouden heb, Strabo noemt het Alpijnſche volk Brigantſche roovers, en Iulius Belga, een jongeling van onverſaeghde ſtoutheyt, dien de kracht, aenzienlijkheyt, en dapperheyt een naem ſchenen, wort by Tacitus* Briganticus *by-genaemt. Welk gebrek onze Briganten ſchijnen onderhevigh geweeſt te zijn, wijl zy zoo op de nabuuren roofden, dat Antoninus Pius hun om die oorzaek een groot deel landts benomen heeft, als Pauſanias getuyght. En ik hope niet dat iemandt dit in plaets van laſter nemen zal, ik zoude voorwaer my zelven ongelijk toonen, zo ik iemant in 't byzonder, ik laet ſtaen eenigh volk, met laſter brand-merkte. Ook heeft die ſtrijdbare eeuw dit voor geen laſter gehouden, wijl alle volkeren toen het recht in haer krachten hadden. Het rooven, zeght Cæſar, is by de Duytſen geen ſchande, welk buyten de palen van elke ſtadt geſchiet, en zy zeggen, dat het zelve om de jeught te oeffenen, en de luyigheyt te verminderen, gedaen wort. En om geen ongelijke reden worden de* Pæones *by de Grieken als lant-loopers, de* Quaden *by de Duytſen, en de* Chaldeen, *als roovers, gedacht haer naem gekregen te hebben.*

Brigæ.

Briganten van waer genoemt.

Ziet Paſquier in les Recherches de France, *l. 6. c. 20.*

Reinerus Reineccius.

Doch dat de Spanjaert Florianus del Campo *onze* Briganten *van Spanjen in Ierlandt, en van daer in Britannien al te eergierighlijk gevoert heeft, op geen andere gißing ſteunende, als om dat hy de ſtadt* Brigantia *in zijn Spanjen gevonden heeft, daer in vrees ik dat hy zich van de waerheydt qualijk af-getrokken heeft. Want zoo niet de zelfde oorzaek en onzen en den Ierſchen* Briganten *de zelfde naem gegeven heeft, zo zoude ik liever met mijn geleerden Thomas Savilus oordeelen, dat zommige Briganten en andere volkeren van Britannien, voort na de Roomſche aenkomſt, in Ierlandt geweken zijn, zommige daer toe gebracht door begeerte van ruſt en ledigheyt, andere om haer oogen van de Roomſche heerſchappy onbeſmet te houden, andere om haer vryheyt, van kints-been af van de natuur ontfangen, in haer ouderdom met wil niet te verliezen. Dat voort Claudianus, de eerſte der Romeynen, deze onze Briganten aen-gegrepen, en onder zijn Rijk en gehoorzaembeydt gebracht heeft, geeft Seneca met deze veerzen in zijn Treur-ſpel te kennen:*

Nochtans worden die in Ierlandt in zommige voorbeelden Birgantes *genoemt.*

Ille Britannos
Ultra noti littora Ponti, & cæruleos
Scuta Brigantes, dare Romuleis colla catenis
Iuſſit, & ipſum nova Romanæ jura ſecuris
Tremere Oceanum.

Ik heb nochtans liever geacht, dat zy toen niet overwonnen geweeſt zijn, maer dat zy zich in de trou der Romeynen begeven hebben: want 't geen hy Dicht-konſtlijk geſpeelt heeft, gedenken de Geſchicht-ſchrijvers niet; dewijl Tacitus getuyght, dat de tweedrachten, toen by de Briganten ontſtaen, Oſtorius, nieuwe oorlogen voor hebbende, te rugh getrokken hebben, dewelke hy met de doot van zommigen lichtlijk geſuſt heeft. In welke tijdt de Briganten haer edele Koningin Cartiſmandua gehad hebben, dewelke Caratacus aen de Romeynen gevangen leverde. Hier door heeft zy rijkdommen, overdaet van voorſpoedt, en met het verachten van haer man Venutius, zijn Wapen-drager Vellocatus, ten houwlijk, en tot haer gebiedt aengenomen, waer door het huys terſtont geſchent, en een ſchaedlijken oorlogh ſtrax daer na ontſteken is. De yver der burgeren den man, de welluſt en verwoedtheyt der Koningin den overſpeeler voorſtaende. Zy heeft door argliſten den broeder en naverwanten van Venutius onderſchept. Venutius heeft door de prikkelende ſmaedt, verzaemde hulp, en te gelijk door d'af-val der Briganten zelve, Cartiſmandua tot de uyterſte noodt gebracht. Toen hebben haer de van de Romeynen verzochte bezettelingen, vaendelen, en benden door verſcheyde veldt-ſlagen verloſt. Zoo nochtans dat het Rijk aen Venutius, den oorlogh aen de Romeynen gelaten wierd. Dewelke de Briganten niet voor de tijden van Veſpaſianus hebben konnen onder 't jok brengen. Want toen heeft Petilius Cerealis dit landt aengegrepen; vele veldt-ſlagen, en dezelve somtijts niet onbloedigh uytgerecht, en een goet deel der Briganten, oft met oorlogh, oft met overwinning omhelſt. Doch dat Tacitus verhaelt, dat deze Koningin der Briganten, Caratacus aen Claudius gevangen gelevert, en zijn zege met dezelve vereert heeft, is in die zeer goede Schrijver een openbare Tijdt-vergißing, en van Lipſius, die 't verſtant der oude Schrijvers bezeten heeft, onlangs aengemerkt. Want nocht deze Caratacus der Siluren is in die zege van Claudius gebracht, nocht Caratacus, de zoon van Cunobelin,

Cartiſmandua. Tacitus.

Stelling van d'eene tijdt voor d'ander, oft Tijdt-verſtelling.

(want

(*want zo wort hy in gety-boeken geheeten, dien Dio, Catacratus noemt*) *over den welken Aulus Plautius, zo niet in 't zelfde gewiſlijk in 't navolgende, vreughdigh zijn zege geviert heeft. Maer andere mogen dit ontfouwen, wy hebben 't nu gezeyt. Ten tijde van Hadrianus, als, gelijk Elius Spartianus zeght, de Britannen onder de gehoorzaemheyt der Romeynen niet konden gehouden worden, ſchijnen onze Briganten ook van de Romeynen af-gevallen, en een verwarde oproer te weegh gebracht te hebben, 't welk waer te zijn blijkt uyt het veers van Iuvenalis, die toen geleeft heeft:*

Verniel der Mauren hut, en 't Leger der Briganten.

Ook ſchijnen zy namaels, ten tijde van Antoninus Pius, den moedt niet zeer verloren te hebben, als hy hun een deel landts tot boete af-nam, om dat zy in Genunia *oft* Guinethia, *een landtſchap van der Romeynen bontgenooten, gevallen waren.*

Zoo 't my, van wegen onze Schrift-richters, die heden van zeer vernuftige ſtoutheyt zijn, geoorloft ware, my dunkt dat ik een oft twee mis-ſlagen, welke Tacitus van de Briganten aenhangen, hier zoude konnen wegh-nemen. De eene is in 't 12 der Iaer-boeken, alwaer hy zeght, dat de terſtont-genoemde Venutius uyt de ſtadt der Iuganten geweeſt is, hier zoud ik uyt de ſtadt der Briganten lezen, 't welk Tacitus in 't 3 der Geſchicht-boeken zelf ſchijnt te kennen te geven. De tweede is in 't leven van Agricola. De Briganten, zeght hy, onder 't beleyt van een vrou, verbranden de Nieu-ſtadt, &c. Dat ghy Trinobanten leeſt, gebiedt de waerheyt; want hy ſpreekt van de Koningin Boodicia, die met de Briganten niets te doen had; maer de Trinobanten heeft zy tot oproer verwekt, en de Colonie, oft Nieu-ſtadt, * *Camalodunum verbrant.* *Tacitus verbetert.* * *Maldon.*

Voorts is dezer landtſchap zeer groot, 't welk zich enger, als 't begonnen had, voort-ſtrekt; in 't midden wort het, even als Italien door den Apennijn, door geduurige toppen van bergen verheven, dewelke de Graefſchappen, waer in het nu beſchreven wort, verdeelen. Want onder die bergen, naer 't ooſten en de Noord-zee, liggen het Graefſchap van York, en het Bisdom van Durham: en ten weſten Lancaſter, Weſtmorlandt, en Cumberlandt, alle welke landtſchappen in de eerſte kindtsheyt van het Saxiſche gebiedt onder 't Koning-rijk der Deiren *begrepen wierden. Want de Saxen hebben deze landen het Koning-rijk der* Nordanhumbren *genoemt, en in tweën gedeelt, in* Deira, Deiland *noemden zy 't gene ons naeſt, en aen deze zijd van de rivier* Tine *light: en in* Bernicia, *'t welk aen d'andere zijde, van de* Tine *af tot aen de Schotſe zee behoort heeft, welke deelen, hoewel zy een tijdt lang haer byzondere Koningen gehat hebben, ten laetſten nochtans tot een Rijk geſmolten zijn. En op dat ik in 't voorby-gaen dit aentekene, daer men in 't leven van den grooten Karel leeſt, dat Eardulf, Koning der* Nordanhumbren, *dat is,* De Irland, *uyt zijn Vaderlandt verdreven, tot de groote Karel gekomen is, moet men t'zaemgevoeght* Deirland *lezen, en het zelve van dit landt, niet van Ierlandt, verſtaen.* *Deiren. Bernicien.* *Pag. 272. Annal. Francor. in 8.*

YORKE-SHIRE.

Naem.

HEt landt van York, in 't Saxiſch Eucppic-ſcyne, Eorpoc-ſcyne, en Eboꝛa-ſcyne, gemeenlijk *York-shire*, zijnde het aller-grootſte landtſchap van gantſch Engelant, wordt geacht van gematighde vruchtbaerheydt en overvloedt. Is hier een ſteenige en zandige dorheydt, daer is een luſtige vruchtbaerheydt van akkeren; is het hier bloot van boſſchen, daer is 't met zeer dichte wouden belommert, de natuur zelf het zelfde zoo voorzichtelijk matigende, dat het landtſchap zelfs door zijn verſcheydenheyt te luſtiger en te geneughlijker ſchijnt. Daer 't zich ten weſten neyght, wordt het door de voornoemde bergen van Lancaſter en Weſtmorlandt bepaelt; daer 't ten noorden ſtrekt, heeft het 't Bisdom van Dunelmen, door de geduurige loop van de rivier *Teſis*, van zich af-geſcheyden. Ten ooſten wort het beſpoelt van de Noord-zee. De zuydkant wort eerſtlijk door het lant van Ceſter en Derby, daer na van Nottingham, en eyndlijk van Lincoln beſloten, alwaer de vermaerde water-plas de *Humber* tuſſchen-geſtort wort, waer in byna alle rivieren, die dit landtſchap door-loopen, als in een vertrek-plaets zich uyt-gieten. *Humber.*

Dit gantſche landtſchap wort in drie deelen gedeelt, dewelke na de drie wijken des hemels, *Weſt-riding*, *Eaſt-riding*, en *North-riding* genoemt worden. *Weſt-riding*, oft het weſter-deel, wort een tijdt lang van de rivier * *Ouſe*, de Lancaſterſche landt-ſcheyding, en de zuyder-grenzen des landts begrepen, en ſtrekt zich ten weſten en zuyden. *Eaſt-riding*, oft het ooſter-deel, loopt naer 't ooſten, en naer de zee, waer van 't te gelijk met de rivier *Derwent* vervat wordt. *North-riding*, oft het noorder-deel, behoort naer 't noorden, door de rivier *Teſis*, de *Derwenty*, en de lange af-loop van de *Ouſe* als beſloten. In 't weſter-deel ontlaten de weſterlijke, oft grens-bergen vele rivieren, dewelke de eenige *Ouſe* al t'zamen ontfangt, en met zich in den *Humber* af-leyt. En ik zie geen andere gemaklijker wijs om dit deel te beſchrijven, als dat ik de vlieten van de *Dane*, *Calder*, *Are*, *Wherfe*, *Nijd*, en *Ouſe* volge, dewelke, uyt deze bergen ontſproten, de voorneemſte rivieren zijn, en aen de vermaertſte plaetſen aenſpoelen. *Weſtriding.*

* *Welke eerſt* Yoe *en* Your *genoemt is.*

De *Dane*, gemeenlijk *Don*, en *Dune*, alzoo, gelijk 'tſchijnt, genoemt, om dat hy met een nederiger en laeger kolk in 't landt af-valt, want dat betekent *Dan* by de Britannen, na dat zy *Wortley* begroet heeft, welk aen een vermaert geſlacht de by-naem op-draeght, (als ook het naby-gelegen *Wentworth*, waer van, onder anderen, zoo in dit Graefſchap als elders, de Edelen en Baronnen van *Wentworth* haer oorſprong te gelijk met haer naem gekregen hebben,) loopt eerſt voorby *Sheafield*, een ſtadt door de Yzer-ſmidts, gelijk ook andere kleyne by-gelege ſtedekens, zeer vermaert, (wijl daer in de buurt veel yzer-mynen zijn) en door een vaſt en out kaſteel geſterkt, het welk regel-recht van de *Lovetofts*, Heeren van *Furnivall*, en *Nevill*, Heer van *Furnivall*, tot de *Talbots*, zeer heerlijke Graven van Shrop-shire, gekomen is. Daer na komt de *Dan*, met Elzen- en Ypen-boomen bekleet, tot *Rotheram*, het welk zich booght op de Aerts-biſſchop van York T. van *Rotheram*, een voorzichtig man, met haer naem vereert, en haer beſte Schuts-heer, en voeder, dewelke aldaer een Collegie, met een drie-voudige School, om de kinderen in 't ſchrijven, de Letter-konſt, en Zang-konſt te onderwijzen, met een loflijk opzet geſticht en begiftight had, het welk de gierige ongerechtigheydt t'onzer tijden vernielt heeft. Daer na bezichtight zy het oude kaſteel *Connisborrow*, in 't Britanſch *Caer Conan*, aen een ſteen-rots gehecht zijnde, in het welke, als Aur. Ambroſ. de Saxen by *Maisbelly* zoo verſtroyt had, dat zy, waer elk naeſt by was, naer toe vloden, haer Hertogh Hengiſtus zich begeven, en na weynigh dagen de zijnen voor het kaſteel in ſlagh- *De riviet Don.* *Wentworth.* *Sheafield.* *Furnivall.* *Rotheram.* *Connisborrow.* *Florilegus* 487.

Part of Westmor: land.

DVNELMENSIS EPISCOPATVS PARS.

WESTMORIÆ PARS.

Septentrio

OCEANVS GERMANICVS.

Occidens

Oriens

LANCAS TRIÆ PARS.

CESTRIÆ PARS.

Lancas shire.

DARBIENSIS COMITATVS PARS;

PART OF DARBY SHIRE.

LINCOLNIÆ PARS.

Abus Æstuarium

Flamborough head

Spurn head

Occlum grom.

Meridies

SERENISSIMO PRINCIPI IACOBO EBORACENSIUM DUCI, etc.

DUCATUS EBORACENSIS Anglice YORK SHIRE.

Milliar. Anglica quorum 4 unum const. Germ.

Lune Forest
Depe Dale
Applegarth Forest
GILLING WEST WAPONT.
New Forest
Richmond
THE Swale Dale Forest
HANG WEST WAPONTAK
STAINCLIF
Bysshops Dale Chase
Langstrath Dale chase
AND THE YEWCROSSE WAPON.
LANCAS TRIÆ PARS.
WEST
Skipton
Colne
Darlington
GILLINGEAST WAP.
Bedall
Malham
Nether dale
CLARO
Rippon
Barden Chase
Wharledale
Knaresburgh Forest
SHIRACK
Otley
Bradforth
RIDING
AGBRIGG AND
Halyfax
MORLEY
Blakeston Edge
WAPONTAK
STAINCROSSE
Barnesley
TYCKHILL
Sheafield
Rotheram
Wakefeild
Pontefract
Aberforth
Sherburn
BARKSTON WAPON
Selby
Snathe
Marshe Lande
Diche Marche
Burton
Æxholme
Ilandt
STRASFORTH AND
Doncaster
Baun
PART OF NOTTINGHAMSHIRE
Blythe
Stokwith
Frith
Trent fl.
Lincolne
Stanforth
Ouse
Derwent
Humber Flu.
Barton
Hull
Howden
Howden WAPON
Pocklington
Wighton
Yorkes would HART HILL
Beverley
EAST RIDING
HOLDERNES
Heydon
Bridlington
Kilham
THE WAPON
Flamborough head
Spurn head
Occlum grom.
Whitby
Scarborough
Pickering
Pickering Liesle
Helmesley
Kirkby Marrefe
Thruske
Howgate
Malton
Yorke
Gentres foreft
Knaresburgh
Borroughbridg
Ripley
Ferrybridge
Aldwark
Tadcaster
Wetherby
Otley
Ilkley
Skipton
Settle
Clapham
Ingleton
Hornby
Lancaster
Preston
Wigan
Warrington
Manchester
Bolton
Blackburn
Burnley
Colne
Halifax
Wakefield
Leeds
Bradford
Skipton
Ripon
Richmond
Darlington
Durham
Newcastle
Sunderland
Hartlepool
Stockton
Middlesbrough
Whitby
Scarborough
Bridlington
Hull
Beverley
York
Selby
Doncaster
Rotherham
Sheffield
Barnsley
Pontefract
Wakefield
Huddersfield
Halifax
Keighley
Skipton
Settle
Kendal
Lancaster
Preston
Blackburn
Burnley
Bolton
Wigan
Warrington
Manchester
Stockport
Macclesfield
Congleton
Crewe
Nantwich
Chester
Whitchurch
Shrewsbury
Wrexham
Ellesmere
Oswestry
Welshpool
Montgomery
Newtown
Llanidloes
Rhayader
Builth
Brecon
Abergavenny
Monmouth
Chepstow
Newport
Cardiff
Bridgend
Swansea
Carmarthen
Llandeilo
Llandovery
Llanelly
Pembroke
Haverfordwest
Fishguard
Cardigan
Aberystwyth
Machynlleth
Dolgellau
Barmouth
Harlech
Portmadoc
Pwllheli
Caernarvon
Bangor
Conway
Llandudno
Rhyl
Denbigh
Ruthin
Mold
Flint
Holyhead
Anglesey
Isle of Man
Douglas
Peel
Castletown
Ramsey
Port Erin
Port St Mary
Laxey
Onchan
Douglas Bay
Douglas Head
Langness
Calf of Man
Chicken Rock
Contrary Head
Maughold Head
Point of Ayre
Ballaugh
Kirk Michael
Peel Castle
St Patrick's Isle
Castletown
Port St Mary
Port Erin
Spanish Head
Niarbyl
Dalby
Ballasalla
Malew
Santon
Onchan
Douglas
Laxey
Lonan
Maughold
Ramsey
Jurby
Andreas
Kirk Michael
Peel
Patrick
German
Rushen
Arbory
Braddan
Marown
Lezayre
Bride
Michael
Ballaugh
Jurby
Andreas
Kirk Michael
Peel
Patrick
German
Rushen
Arbory
Braddan
Marown
Lezayre
Bride
Michael

orde uyt-gevoert tegen de vervolgende Britannen, en een schaedlijke slagh voor zich en de zijnen geslagen heeft; want daer is een grooten hoop van menschen gebleven, en de Britannen hebben hem zelven gevangen en onthooft, indien de Britansche geschichten meêr geloofs verdienen, als der Engel-Saxen Iaerboeken, dewelke verhalen dat hy, door den arbeydt af-gemat, gerustelijk gestorven is. Daerna bespoelt zy *Sprotburg*, de oude woon-plaets van het oude Ridderlijke huys der *Fitz-Williams*, dewelke door wijdtluftige bloedtverwantschap de edelste van Engelandt raken, en uyt dewelke voortgekomen zijn Willem *Fitz-Williams*, by onzer vaderen geheugen Graef van Southamton, en Will. *Fitz-Williams*, onlangs Koninglijke Stadthouder van Ierlandt. Maer by verloop van tijdt is dit tot de *Copleis*, gelijk *Elmesley*, en andere bezittingen van de zelve in deze wijk, tot de *Savills* door erf-recht gekomen.

Het geslacht der Fitz-Williams.

De *Dan* hier na, haer kolk gespleten hebbende, en de oude stadt bespoelende, deelt de zelve haer naem mede, dewelke wy heden *Dan-caster*, de Schotten *Don-castle*, de Saxen Dona-ceaster, Ninnius *Caer Daun*, maer Antoninus DANVM noemt, gelijk ook het boek der Aentekeningen, welk verhaelt, dat de Overste der Crispiniaensche Ruyteren aldaer onder den Hertogh van Britannien in bezetting gelegen heeft: omtrent onzes Heeren D C C LIX jaer is het, door van den hemel gevallen vuur, zoo verbrant, en heeft in zijn puyn zoo verdrukt gelegen, dat het naeulijx op een nieu zijn aessem verhaelt heeft. Het vertoont een groote plaets van een kasteel, welk men gelooft dat toen van den brandt vernielt wierd, op welke plaets wy nu een treflijke kerk, S. Ioris toe-gewijt, en welke maer een in deze stadt is, gezien hebben. Hier dicht by, naulijks vijf mijlen ten zuyden, is *Tikhill*, (welk ik niet mach voorby gaen,) een oude stadt, met een out en genoegh groot, doch met een enkele muur omringt kasteel, en met een verheve bolwerk, waer op een ronde burgh light, voorzien. In die waerdigheyt is het eertijts geweest, dat de hoeven, welke tot deze stadt behoorden, de heerlijkheyt van *Tikhill* genoemt zijn. Onder 't gebiet van de eerste Henrijk heeft het Rogier *Busley* bezeten, daerna heeft het de Graven van *Ewe* in Normandyen, door de gunst van Koning Steven, eertijts tot Heeren erkent. Namaels heeft het de eerste Koning Richard aen zijn broeder Ian gegeven. In de Baronnen-oorlogh heeft het Robert van *ouden Brugh* voor sich behouden, en om dat hy 't den Graef van *Ewe* weder zou geven, zoo heeft hem de derde Henrijk het kasteel en Graefschap van *Carleol* verleent. Maer als de Koning van Vrankrijk de Engelsen in Vrankrijk niet weder in haer bezittingen herstelde, zoo heeft het de Koning van Engelandt om dies wil voor zich zelf behouden, als Graef Ian van *Ewe*, door 't recht van zijn over-groot-moeder Alicia, van de eerste Edward herstelling eyschte. Eyndlijk heeft de tweede Richard, Koning van Engelant, het zelve mildelijk aen Ian van *Gaunt*, Hertogh van Lancaster, verleent. De *Dan* nu, de welke hier dikwijls opwelt, en de velden over-loopt, voorts zijn verdeelde wateren by-een-verzamelende, na dat zy een tijdt lang al-eenigh gevloeyt heeft, door *Hatfield Chace*, alwaer een zeer overvloedige Herten-jaght is, wederom verdeelt, loopt van dees zijd na de *Idel*, een rivier van Nottingham, van d'andere kant naer de *Are*, om met de zelve gelijklijk in de *Humber* te vloeyen. Ter welker plaetse van deze rivieren omspoelt worden de moerassige landekens, oft liever rivier-eylandekens *Diche-March*, en *Marsh-land*, dewelke omtrent XV duyzent schreden in 't rondt begrijpen, zijnde geneughlijk in weelige groente, zeer bequaem om beesten te weyden, en overal als gekroont met dorpen. Zommige van de inwooners meenen nochtans dat het aerdt-rijk hangt, en door de aenwassende wateren verheven wordt. 't Welk Pomponius Mela geschreven heeft van het eylandt *Antron* in Vrankrijk. En onder de beeken, welke haer wateren hier naer toe t'zamen-voeren, konnen wy de *Went* niet verzwijgen, dewelke uyt een staende water by *Nosthill* voort-vloeyt, alwaer eertijts een klooster geweest is, aen den heyligen Koning Oswald toe-gewijt, het welk A. des eersten Koning Henrijks Biecht-vader vertimmert heeft; doch heden is 't een wooning van het doorluchtigh en vermaert geslacht der *Gargraven*.

Dan-caster.

Tikhill.

Plac. anno tertio Ioan. R. Pl. M. 4. H. 3.

Marsh-land.

Nosthill.

S. Oswalds.

De *Calder*, uyt de grenzen van Lancaster zelf opwellende, loopt voorby onvermaerde steden, tusschen welke by *Gretland*, op de top van een bergh, waer op men niet als van een kant komen kan, dit Altaer, ter eeren van de Plaetsgodt van de stadt der Briganten, zoo 't schijnt, gestelt, opgegraven is geweest. 't Welk men nu ziet te *Bradley* in het huys van den doorluchtighsten Ridder Ian *Savil*:

De rivier Calder.

DVI CI BRIG.
ET NVM. GG.
T. AVR. AVRELIAN
VS *DD PRO SE
ET SVIS. S. M. A. G. S.

Op d'andere zijde:

ANTONINO
III. ET. GET. COSS.

In't 209 jaer van Christus.

Dat is: *Aen de* DVI *van de stadt der Briganten, en de Godlijkheden der Keyzeren heeft Titus Aurelius Aurelianus dit gewijt voor zich en de zijnen.* De uyterste tekenen zijn my gantsch onbekent. *Antoninus den derden, en Geta Burgermeesteren zijnde.*

Of nu dat DVI Godt zy, welken de Britannen nu *Div* noemen, of een byzondere Plaets-geest der Briganten, laet ik geleerder onderzoeken. Gelijk de zielen aen die geboren worden, zoo worden den volkeren haer bestemde geesten, zoo schrijft Symmachus, uytgedeelt. En het Godlijk verstant heeft aen alle landen verscheyde wachters uyt-gereykt: want dit was het Godt-geleert goedtdunken der ouden. Doch, op dat ik van uytlandigen zwijge, welker Geschichten met zoodanige Plaets-goden zeer vervult zijn: de Britannen hebben in dat deel, welk nu Essex genoemt wordt, gehadt * ANDATES, in Cumberlandt BELLO-TVCADRVS, in Northumberlant VITERINVS en MOGONTVS, als uyt de opschriften, welke ik t'zijner plaetsen stellen zal, klaerder zal blijken. En heeft Servius Honoratus wel waergenomen, dat de Plaets-goden noyt tot andere landen overgaen. Maer laet ons tot de rivier *Calder* keeren, dewelke, nu door de aenkomstige wateren voller zijnde, met een schoone brugh by *Eland* t'zaem-gevoeght wordt, alwaer dicht by te *Grimskarre* Ticchel-steenen gevonden zijn met dusdanigh opschrift:

DVI.

Geesten der plaetzen. l. 1. ep. 40.

*Dis.

COH. IIII BRE.

Want de Romeynen, in krijghs-lof bloeyende, hebben de Legioenen en Benden in vrede en rust tegen de ledigheydt, met graften te maken, wegen te leyden, ticchel-steenen te bakken, bruggen te bouwen, &c. zeer voorzichtelijk geoeffent.

Vopiscus in Probo.

Tusschen de zelve bergen laet de *Calder* daerna aen de linker-handt de zeer vermaerde stadt *Halifax* op 't hellen van een heuvel, van 't westen ten oosten gelegen. En voor geen lange eeuwen heeft het deze naem aengenomen, want te voren wierd het *Horton* genoemt, als zommige van de inwooners zeggen, dewelke ook dit vertellingsken van des naems verandering verhalen. Een Klerk, als zy 't noemen, geminde zeer onmachtelijk een maeght, welker zuyverheydt als hy met geen smeekingen overwinnen kon, zoo heeft hy, zijn liefde in dolligheydt keerende, schelmachtigh het hooft der maeght afgesneden, het welk namaels aen een Ypenboom gehangen, het gemeene volk tot de verrotting toe voor heyligh gehouden en bezocht heeft, en yder heeft de taxkens van den boom voor zich afgetrokken. Maer de boom nu ontbloot zijnde, zo heeft de licht-geloovigheyt de waen van eer en Godts-dienst behouden. Want het volk heeft gelooft dat de aderkens, dewelke als hayren, oft als de spin-roks-draden tusschen de bast en stam van den Ipen-boom uyt-gespreyt worden, de eygenste hayren van de maeght geweest zijn. Waer door van de gebuuren een Pelgrimagie hier naer toe ingestelt, en zoo gedaen geweest is, dat het vlexken *Horton* tot een groote stadt aen-gegroeyt is, en de nieuwe naem van Halig-fax, oft *Hali-fex*, dat is, *heyligh hayr*, gekregen heeft: want *Fax* betekent by de Over-Trensche-Engelsen hayr. Waer van ook een geslacht van Edelen in dit lant *Fairefax*, van schoon hayr, genoemt wort. Die dan dit door de gelijknis des naems voor Ptolomæus Olicana stellen, doen 't zelve te vergeefs. De vermaertheyt nu van deze plaets by 't gemeene volk is groot, en dat uyt die wet, waer door zy die gene, die op dievery betrapt zijn, terstont onthoofden, insgelijks by de geleerden, om dat men zeght dat Ian van *Sacro-Bosco*, de Schrijver van de Hemels-kloot, van hier gesproten is. Maer grooter vermaertheydt heeft het uyt de grootheydt der Parochie, want het telt XI Kapellen, waer onder twee Parochie-kapel-

Halifax, andere willen dat het eerst the Chapell in the grove genoemt geweest zy.

Wat Fax betekent. Halifax. Law.

kapellen zijn, en omtrent twaelf duyzent menschen. Zoo dat de inwooners dikwijls plegen te zeggen, dat deze haer Parochie meêr menschen voed, als cenigh ander geslacht van dieren: daer men elders in Engelant op de vruchtbaerste plaetsen vele duyzenden van schapen, en weynigh menschen ziet, als of de menschen voor de schapen en ossen geweken, oft van de zelve verslonden waren. Ook is hier inzonderheyt de wakkerheyd der inwooners te verwonderen, dewelke in een dor landt, daer in men niet alleen niet gemaklijk, maer naeulijx leven kan, zoo in laken-bereydery bloeyen, welke zy maer alleen voor tseventigh jaren te oeffenen begonnen hebben, dat zy en zich groote rijkdommen vergaderen, en al haer nabuuren het lof benemen; en dat voorwaer bewezen hebben, 't gene men gemeenlijk zeght, dat der menschen wakkerheyt door de dorheydt der plaets dikwijls op-gescherpt wordt; en dat hier van Norimbergh in Duytslant, Venetien en Genua in Italien, Limoges in Vrankrijk, steden, op onvruchtbare plaetsen gelegen, de allerbloeyenste geworden zijn. Omtrent zes mijlen van hier, niet vêr van de rechter oever van de *Calder*, dicht by het dorpken *Almondbury*, ziet men op een genoegh steyle verheven heuvel, daer men alleen van een kant kan aen komen, de opentlijke ken-tekens van een wal, eenige puyn van muuren, en van een kasteel, het welk als met een drievoudige kroon van vesten omringt wierd. Dit willen zommige ook dat OLICANVM geweest is; maer de waerheydt wil anders, naemlijk, dat het CAMBODVNVM is, 't welk Ptolomæus te vergeefs CAMVLODVNVM, en Beda met een geschift woort CAMPODVNVM noemt. Dit bewijst de vêrheyt zelf, welke Antoninus stelt, aen deze zijd van MANCVNIVM, aen d'andere zijd van CALCARIA. Ook schijnt het in de eerste tijden der Saxen in de hooghste eer gebloeyt te hebben: want het was een Koninglijke hoef, en hadt een Koninglijke wooning, van Paulinus, Apostel dezes volx, op-gebout, en Albanus toe-gewijt; waer van zy voor *Albonbury*, nu *Almonbury* genoemt wordt. Maer als de Britansche Ceadwal, en de Mercische Penda, den Vorst dezer landen Edwin met een zeer harde oorlogh vervolghden, zoo is het, door den vyant aen brant gesteken, (als Beda schrijft) af-gebrant, het welk noch de verbrande verw in de steenen getuyght: het kasteeel is nochtans namaels daer ter plaetsen verrezen, het welk ik gelezen heb dat Koning Steven voor Henrijk *Lacy* bevestight heeft. Hier by light *Whitley*, de wooning van het out en vermaert geslacht van *Beaumont*, welke nochtans verscheyden is van dat van de Baronnen en Onder-graven van *Beaumont*, en voor haer komst in Engelandt gebloeyt heeft.

Almondbury.

Cambodunum.

Whitley.

De *Calder*, deze plaetsen verlaten hebbende, vloeyt voorby *Kirkley*, eertijdts een woon-plaets van geestelijke maeghden, en het graf van dien zeer heerlijken, en dieshalven vermaerden zee-rover Robert *Hood*, loopende naer *Dewsborrough*, op een hooge heuvel gelegen. Of het de naem van DVI, dien Plaets-godt, waer van ik terstont gesproken heb, heeft, zal ik niet zeggen; voorwaer de naem speelt 'er wel na, want zy beteken *Duis Burgh*, en heeft gebloeyt in de eerste kintsheyt der ontspruytende kerk, onder de Engelsen in dit Landtschap. Want wy hebben verstaen, dat hier een kruys gestaen heeft, met dit opschrift:

Kirkley.

Dewsborrough.

PAVLINVS HIC PRÆDICAVIT ET CELEBRAVIT.

Dat is:

Paulinus heeft hier gepreékt en geviert.

En dat deze Paulinus de eerste Aerts-bisschop van York, omtrent het D C XXVI jaer nae Christus geboorte, geweest is, stemmen alle Iaer-boeken. Van hier spoelt de *Calder* door *Thornhill*, het welk van de Ridderen van de zelfde bynaem tot de *Savills* af-gekomen is, naer *Wakefeld*, door laken-bereydery, haer grootheyt, schoonheyt der huyzen, bezochte markt, en brugh zeer vermaert, in het welk van den vierden Edward een zeer schoone kapel gesticht is, ter gedachtnis van die gene, die daer in de slagh gebleven zijn. Eertijts was dit een bezitting van de Graven van Warrennie en Suthrey, gelijk ook het bygelege kasteel *Sandall*, het welk Graef Ian van Warrennie, die zijn gemoet noyt voor de wellust gesloten hield, gebout heeft, als hy de huys-vrouw van Thomas, Graef van Lancaster, gemeensaemlijker, als haer eerbaerheyt toe-liet, gehandelt had, op dat hy haer hier in te vrylijker van haer man behield. Hier by is, als Engelandt door inlandsche oorlogen zelfs in haer ingewanden brande,

Wakefeld.

onder veel anderen Richard, Hertogh van York, des vierden Edwards vader, die liever had het Avontuur te bewegen, als te verwachten, van die van Lancaster omgebracht, gebleven. De hier ombuurige wijk wordt, wijdt en breedt genoegh, de Heerlijkheyt van *Wakefeld* genoemt, en heeft tot haer Seneschal altijdt iemant van haer edelste gebuuren; welk ampt de *Savills* dikwijls bedient hebben, welker geslacht hier het grootste is; en heden bedient de Ridder I. *Savill* het zelve ampt, wiens treflijke huyzingen men niet vêr van *Howley* ziet. Naeulijx vijf mijlen is de *Calder* van *Wakefeld* af-geloopen, als zy en haer wateren en haer naem in de *Are* af-leght. Alwaer by de t'zamenvloedt light *Medley*, eertijdts Medeley', dat is, *Tusschen-vliedt*, oft *midden tusschen de rivieren*, genoemt, om haer gelegenheydt: In de vorige eeuw was het de woonplaets van Robert *Waterton*, des vierden Koning Henrijx Stal-meester, en nu des doorluchtigen Ridders Ian *Savill*, die my na zijn beleeftheyt zeer gunstigh geweest, en, gelijk ik gaern bekenne, dit werk na zijn geleertheydt veel gevordert heeft.

1460.

De Savills.

Howley.

Medley.

De *Are*, uyt de voet van de bergen *Pennigant*, dewelke onder de wester-bergen zich hooghst verheft, ontsproten, loopt terstont met zulke bochten, als of het in twijffel stont, of zy naer de zee, oft naer haer bronnen vloeyt, zoo dat ik zeven-mael in de ruymte van een half uur, recht uyt reyzende, over-varen moest. Zy loopt zacht, gedweegh, en naeulijx vloeyende, waer van wy gelooven dat zy haer naem gekregen heeft: want wy hebben gezeyt, dat *Ara* by de Britannen zacht en langhzaem beteken; waer van die langzame rivier van Vrankrijk de naem van *Arar* heeft. Het landt aen deze bronnen noemen wy *Craven*, mooghlijk van het Britansche *Crage*, dat is, *een steen*: want alles is hier door steenen, af-hangende klippen, en rotsen groulijk; in 't midden van welke, als in zijn schuyl-hoeken, niet vêr van de *Are*, *Skipton* light, en onder die steyligheden eenighzins ingeslopen schuylt, even als het *Latium* van Italien, 't welk Varro acht zoo genoemt te zijn, om dat het onder d'Apennijn en Alpen schuylt. De stadt is, ten opzicht der gebouwen, tusschen deze bergen net genoegh, en heeft voorwaer een zeer sierlijk en sterk kasteel, van Robert van *Rumely* gebout, door wiens nakomelingen het erflijk tot de Graven van *Albemarle* gekomen is. Want als dezer vervallen erfdeel, als men zeght, aen de Koningen geraekt was, zoo heeft Robert van *Clifford* (wiens nakomelingen nu Graven van Cumberland zijn) door ruyl-recht dit kasteel, en de vêr omgelege erf-gronden van den tweeden Koning Edward verkregen, mits den Koning in handen leverende de bezittingen, die hy in 't Mark-graefschap van Walles had.

De Are vliet.

Craven.

Skipton.

Als de *Are* het lant van *Craven* te boven is, zoo vloeyt zy overvloediger door de omgelege genuchlijke landen, en onder de zelve voorby *Kigeley*, het welk aen het doorluchtigh geslacht van *Kigeley* de naem gegeven heeft, uyt het welk Henrijk *Kigeley* van den eersten Edward voor deze sijn Mayery het recht van een markt, feest-dagen, en een vrye Wayery verkregen heeft, zoo dat niemant in die landen kome om daer in te jagen, oft iet te vangen, dat tot de Warenne behoort, zonder verlof en wil van dien Henrijk en zijn nakomelingen; 't welk in die eeuw als een groote weldaet gehouden wierd, en ik hier aenteken, op dat men zie wat een vrye Warenne geweest zy. Maer de rechte manlijke lijn is in onze eeuw verstorven in Henrijk *Kigeley* van *Inskip*, doch de dochters en erfgenamen zijn getrouwt aen Willem *Cavendisch*, nu Baron *Cavendisch* van *Hardwick*, en Thomas *Worsely* van *Boothes*. Van hier vloeyt de Are voorby *Kirkstall*, eertijts een vermaert kloester in 't M C XLVII jaer van Henrijk *Lacy* gebouwt, en beraekt eyndlijk *Leedes*, in 't Saxisch Loyðep, welk tot een Koninglijke hoeve gemaekt is, als CAMBODVNVM van den vyant verbrant lagh; nu is't een rijke stadt in wollewevery, alwaer de Noorthumber Oswius den Mercische Penda verslagen heeft; en met groot nut van beyde volkeren, als Beda zeght: want hy heeft hem en zijn eygen volk van het vyandigh rooven der Heydenen verlost, en het volk der Mercers tot het Christlijk geloof bekeert. Doch de plaets zelve, waer in men gevochten heeft, wordt van de Schrijvers *Winwidfield* genoemt; welke naem ik vermoede dat zy van de overwinning gekregen heeft, gelijk die plaets in Westphalen, alwaer Quintilius Varus met zijn Legioenen verslagen was, in 't Duytsch *Winfeld*, dat is, het veldt der overwinning, genoemt wordt,

Kigeley.

Vrye Warenne.

Leedes.

Winwidfield.

Limestone.

Septentrio
EBORACENSIS DVCATVS PARS BOREALIS.
HONI SOIT QVI MAL Y PENSE
Part of The NORTRIDING OF YORKE SHIRE.
Part of Eastriding
EBORACENSIS DVCATVS PARS ORIENTALIS.
PART OF LANCASHIRE;
COMITATVS LANCASTRIÆ PARS.
CESTRIÆ PARS.
PARS DARBIENSIS COMITATVS;
Darbie shire.
NOTTINGHAMIÆ PARS.
PART OF LINCOLNSHIRE.
LINCOLNENSIS COMITATVS PARS;
Exholme Island
Marshe Lande Diche Marshe
Burton
Bautre
Blythe
Worksop
Rotheram
Barnesley
Doncaster
Pontefract
Wakefeild
Sherborn
Selbye
Ripley
Knaresburgh
Ripon
Borughbridge
Netherdale
Wharfedale
Barden Chase
Skipton
Otley
Ledes
Bradforth
Bramham
Moore
Wetherby
Ansty
Barkston
Wapontake
Osgodcrosse
Hatfeild Chase
Danvm
Strasforth
Stain Crosse Wapon
Aggbrigge
Blakestone Edge
Morley
Colne
Bowland
Forest
Kirkby Lansdale
Langstreth Dale
Chase
Stainclif and New Crose
The Brigantes
Skirack Wapon
Wapon
Ouse flu.
Humber flu.
Trent flu.
Occidens.
Oriens.
Meridies.
DVCATVS EBORACENSIS PARS OCCIDENTALIS;
THE WESTRIDING OF YORKE SHIRE.
Millaria Anglica quorum quatuor unum Germanicum constituunt.

gelijk de zeer geleerde en mijn groote vrient Abraham Ortelius aengetekent heeft. Het om-gelege landeken is eertijts met een oude naem *Elmet* genoemt geweest, het welk Eadwin Ellas zoon, Koning van Northumberlandt, de Britansche Koning Cereticus verdreven hebbende, omtrent het D C XX jaer na Christus geboorte zijn eyge gemaekt heeft. In dit lant wort doorgaens het levendigh kalk uytgegraven, het welk te *Brotherton* en *Knottingley* uytgekookt, en op gezette tijden, als op zekere jaermarkten, naer *Wakefeld*, *Sandall*, en *Stanbridge* in grooter overvloet gevoert, en van hier naer 't westen, daer 't berghachtigh en kouder is, om de landen te mesten, verkoft wordt. Maer dit de Boeren latende, laet ons voort-gaen daer wy begonnen hadden.

Elmet. Ninius.

Eyndlijk ontfangt de *Are* de *Kilder* met haer wateren, waer van ik gesproken heb, alwaer by de t'zamenvloet het dorpken *Castle-ford* is. Marianus noemt het *Caster-ford*, en verhaelt dat 'er veel burgers van York uyt Koning Edelreds heyr gebleven zijn, dewelke zy vervolgende allenx vermoeyt hebben, terwijl hy om gebroke trouw in dit landt viel. Maer by Antoninus wordt deze plaets met een ouder naem LEGEOLIVM en LAGETIVM genoemt, in welke, behalven de uytgedrukte en vermaerde tekenen van outheyt, een groote hoop van Roomsche penningen, het gemeene volk noemtze *Sarasins head*, in een plaets *Beanfield*, van de boonen nu genoemt, neven de kerk gevonden: ook de vêrheyt van DAN en YORK, daer hyze tusschen stelt, getuygt het opentlijk: op dat ik de gelegenheyt aen der Romeynen krijghs-wegh zelf, en datze Rogerus Hovedenus uytdruklijk een stadt noemt, verzwijge.

Castle-ford.

Legeolium.

Hier na laet de *Are*, nu door de invloet van de *Calder* vermeerdert, op de linker-handt het stedeken *Brotherton*, in het welk Koningin Margriet, van de jaght komende, haer man, den eersten Edward, Thomas van *Brotherton* hier van genoemt, en daer na Graef van Nortfolk en Maerschalk van Engelant, gebaert heeft. En niet veel lager begeeft zich de *Are*, de rivier *Dan* ingenomen hebbende, in de *Ouse*. Aen de rechterhandt, daer men geelder marge vindt, dewelke, in de landen gespreyt, veel jaren tot vruchtbaerheydt nut is, loopt zy niet vêr van den oever voorby *Pontfract*, gemeenlijk *Pontfreit*, het welk, door Legeolums val, gelijk als in 't leven gekomen is. In de Saxsche tijden wiert het *Kirkby* genoemt, maer de Noormannen hebben 't van een gebroke brugh in 't Fransch *Pontfract* genoemt. Daerom, gelijk men gemeenlijk gelooft, om dat de houten brugh, hier by over de *Are*, gebroken was, als Willem Aertsbisschop, van York (van Koning Stevens zuster geboren) van Romen wederkomende, van een groote menighte van menschen verzelt wierdt, en veel in 't water vielen; maer, door 't overvloedigh schreyen en bidden van den Aertsbisschop, niemandt verdronk. Het light in een zeer genoeghlijk lant, in suikereyen en geele wortelen zeer vruchtbaer, met cierlijke huyzen bebouwt, en vertoont een zeer heerlijk kasteel aen een rots gehecht, en is door veel bolwerken niet min aenzienlijk, als sterk. Hildebert *Lacy* Noorman, dien de eerste Willem (met het verdrijven van de Saxsche Alrijk) deze stadt met het nabuurige landt gegeven had, heeft dit kasteel eerst gebouwt. Maer zijn neef Henrijk *Lacy* is geweest in den oorlogh (ik spreek uyt de willekeuren) by *Trenchbrey* tegen den eersten Koning Henrijk, waerom hy afgezet is van de Baronnye van *Pontfract*; en de Koning heeft de heerlijkheydt aen Wido de Lavall gegeven, dieze gehadt heeft tot op de tijden van Koning Steven, in welke tijdt die Henrijk in de Baronnye gekomen, en met tusschen-spreken van den Koning met Wido voor 150 ponden verdragen is. Dezen Henrijk is geboren zijn zoon Robert, dewelke zonder kinderen gestorven zijnde, Albreda *Lisours*, zijn suster van moeders zijde, niet van vaders zijde, tot erfgenaem gelaten heeft, om dat hy niemandt anders zoo na hadt, waer van zy na Roberts doodt beyde haers broeders erfdeel van *Lacy*, en haers vaders van *Lisours* ingenomen heeft. Dit zijn de eyge woorden van het boek van 't klooster te *Stanlow*. Deze heeft Rich. *Fitz-Eustach*, dat is, Eustachus zoon, Constapel van Cester getrouwt, wiens nakomelingen zich de naem *der Laciers* aengenomen, en als Graven van Lincoln lang gebloeyt hebben. En door de dochter van den laetsten der Laciers, is dit erfdeel by een zeer heerlijke wijze van overdraght aen de Graven van Lancaster geraekt: dewelke het kasteel zeer vermeêrt hebben, gelijk 't ook de Koningin Elizabeth met groote kosten vernieuwt, en een schoone kapel begonnen heeft. De plaets is door Vorsten moordt en bloet vermaert; want Thomas Graef van Lancaster heeft het met zijn bloedt besmet, die 't de eerste van die van Lancaster door 't recht van zijn huysvrouw bezeten heeft. Want de tweede Koning Edward heeft hem, om zich van zijn weêrspannigheydt en verachting te wreken, hier met heylzame strengheydt doen onthalzen, den welken het gemeen volk nochtans onder 't getal der heyligen gerekent heeft. Hier is de tweede Richard Koning van Engelandt, den welken de vierde Henrijk van 't Rijk berooft heeft, door honger, koude en ongehoorde pijnen schelmachtigh gedoodt. Ook heeft de derde Richard hier Graef Antonius *Rivers*, oom van den vijfden Koning Edward, en den Ridder Richard *Grey*, des zelfden Konings borst-broeder, oft broeder van moeders wegen, onnooslijk doen onthoofden. Want de dwinglandt vreesde, dat die mannen met verherten moede hem, tot dwinglandy woedende, den wegh mochten stoppen. De Abdy, welke de *Lacys* hier voor de geestelijken, en het gasthuys, welk R. *Knolles* hier voor de armen gesticht hebben, ga ik willens voorby, wijl 'er naulijx de puyn van vertoont wort.

Brotherton.

Pontfreit.

S. Willem van York.

Lacy.

Thomas Graef van Lancaster.

Van LEGEOLIVM zijn wy, achterlatende *Shirborn*, een volkrijk stedeken, het welk van een klare rivier zijn naem gekregen, en Koning Athelstan aen de Bisschoppen van York vergunt heeft, langs de Roomsche krijghs-wegh, hier tot een uytstekende hooghte op-geworpen, tot *Aberford* gekomen, welk dorpken aen die heyrwegh gelegen, en in 't naelden-maken, waer van 't de vrouwen het hooghste lof toe schrijven, zeer vermaert is. Hier vloeyt het rivierken *Coc* (in de boecken *Coccarus* genoemt) dicht voorby, en in 't afvallen by de rivier ziet men de voet van een oudt kasteel, het welk men *Castle Cary* noemt. Nauwlijx twee mijlen van hier, aen de bronnen van de *Coc*, light *Barwic in Elmet*, eertijts, als men zeght, een Koninglijke hoeve van de Koningen van Northumberlandt, welk zelfs de puyn getuyght met muuren omheynt geweest te zijn: aen d'andere kant is *Hesselwood*, de voornaemste wooning van het doorluchtigh en inzonderheyt oudt geslacht der *Vavasoors*, dewelke van haer ampt (want zy waren eertijts Vavasoren der Koningen) deze naem aengenomen hebben, en in de laetste tijden van den eersten Koning Edward was Willem Vavasor tot de Vergaderingen des Parlaments met de andere Baronnen beroepen, als in de *Summotien* zelve, als zy 't noemen, te zien is. Hier by is die zeer vermaerde steen-kuyl, welke *Petres Post* genoemt wordt, om dat van de steenen, daer uyt gehouwen, door de mildadigheydt der Valvasors die heerlijke kerk van S. Pieter te York gebouwt is.

Aberford.

Castle Cary.

Barwic in Elmet.

Hesselwood.

Vavasoors.

Petres Post.

Van Aberford loopt de *Coc*, als droeviger, terstont na de rivier *Warfe*, de burgerlijke oorlogen vervloekende, waer van zy door Engels bloedt geverwt wierdt. Want aen haer oever by het boeren dorpken *Towton*, is waerlijk onze Pharsalische slagh geweest. In geenige plaets heeft ons Engelandt noit zoo veel krachts, zoo veel adels gezien, te weten hondert duyzent zoo van d'een als d'andere kant, noit bitterer, noit wakkerer hooft-mannen der partijen, die op Palm-sondagh in 't M CCCC LXI jaer met toe-geruste troepen aen een geraekt zijn. En als de slagh een groot deel van den dagh in twijfel hing, die van Lancaster den aenval niet konnende wederstaen, den welken niet schandlijker was, als de ongeschikte grootheyt van haer eygen heyr, hebben zich verwerdelijk op de vlucht begeven, en die van York zijn haer met doodtslaen zoo heftelijk gevolght, dat met het dooden van veel Edelen op die dagh vijf-en-dertigh duyzent Engelsen gebleven zijn. En een weynigh lager neven *Shirburn* by het dorpken *Hudleston* is een zeer vermaerde steen-kuyl, uyt dewelke als de steenen eerst gehouwen worden, zoo zijn zy zacht en week, daer zy nochtans door de wint en lucht verhart, en door haer hardigheyt zeer hecht en vast worden.

De slagh by Towton.

Uyt het geberghte der *Craven* daelt ook de rivier *Wherf* oft *Wharf*, in 't Saxisch Guepf, en vloeyt lang even vêr van de *Are* af. Zo iemant acht dat de naem van het woort *Guer* komt, welk by de Britannen snel betekent, voorwaer diens meening onderstut de natuur der vliet; want door een zeer snelle raschcyt ruyschende, daeltze als hartnekkigh en verstoort, en wordt door veel steenen verbittert, die zy niet zonder verwondering voort-rolt, inzonderheydt als zy door het

De Wherf Vloet.

het winterſch water op-zwelt. Ook in de zomer zelfs is zy zeer ſchadelijk, 't welk ik niet zonder mijn gevaer geproeft heb, als ik deze landen eerſt door-zagh. Want zy heeft zoo ſlibberige ſteenen, dat 'er de paerden op ſtruykelen, oft van 't ſnelle water wegh-gerukt worden. Zy vloeyt met een genoegh lange loop, want zy begrijpt van haer bronnen af tot aen de *Ouſe* byna vijftigh duyzent ſchreden, ſlechts door eenige weynigh-geachte ſtedekens; want afvallende door *Kilneſey Cragge*, de hooghſte en ſteylſte klip die ik oyt gezien heb, komt zy tot *Burnſall*, alwaer Willem *Craven*, Ridder en Raedts-heer van Londen, van hier geſproten, nu een ſteenen brugh gebouwt heeft; en *Barden-Toure*, een toornken van den Graef van Cumberlandt, alwaer rondtom een overvloedige jacht is; *Bolton*, daer eertijdts een kloosterken geweeſt is; *Bethmeſley*, de woonplaets van het doorluchtigh geſlacht der *Claphams*, uyt het welk geweeſt is I. *Clapham*, een man, in den borgerlijken oorlogh, tuſſchen Lancaſter en York, zeer ſtrijdtbaer. Daer na komt zy te *Ilekely*, welk wy, om de gelegenheydt by York uyt Ptol. en de nabuurigheydt der naem, oordeelen *Olicana* te zijn; voorwaer dat dit een oude ſtadt is, getuyght (behalven de ſtijlen door de Romeynen uyt-gehouwen, en op het kerk-hof en elders liggende) dit nieuwlijx by de kerk uyt-gegraven opſchrift, in de tijt van Severus geſtelt by toe-doen van Virius Lupus, gezant en Voor-ſchout van Britannien:

Kilneſey Crag.

Ilekely.

Olicana.

IM. SEVERVS.
AVG. ET ANTONINVS
CAES. DESTINATVS
RESTITVERVNT, CV-
RANTE VIRIO LVPO *LEG.
EORVM *PR-PR.

** Legato.*
** Proprætore.*

Dat de tweede bende der Lingonen hier gelegen heeft, getuyght ook dit Outer, welk wy aldaer gezien hebben onder de trappen van 't woonhuys geſtelt, en zoo van den overſten der tweede bende der Lingonen opgeſchreven ter eeren van VERBEIA, mooghlijk de water-goddin der voorby-vloeyende rivier *Wherfe*, welke ik vermoed, uyt de nauwe nabuurigheydt der naem, dat zy VERBEIA genoemt hebben:

VERBEIÆ
SACRVM
CLODIVS
FRONTO
PRÆF. COH.
II LINGON.

Want de rivieren, als Gildas ſchrijft, wierden in die eeuw van het blinde volk van Britannien met godlijke eer gedient, en dat haer eertijdts Outers opgericht zijn, getuyght Seneca: De rivieren, zeght hy, eeren wy als der Grooten hoofden, een ſchielijke uyt-braek uyt het verborgen van een woeſte rivier heeft haer outers. En over alle wateren, als Servius zeght, heerſchen haer Water-goddinnen. Ook is aen de muur van de kerk dit verminkt opſchrift geheecht:

RVM CÆS.
AVG. ----
ANTONINI
ET VERI
IOVI DILECTI
CÆCILIVS
PRÆF. COH.

Doch in de kerk zelve is my, terwijl ik de gedenktekenen der Roomſche outheyt naerſtlijk door-zocht, niets gemoet als het gewapent beeldt van ſteen van den Ridder Adam *Midleton*, dewelke onder den eerſten Edward ſchijnt gebloeyt te hebben, wiens nakomelingen nu noch hier in de buurt by *Stubham* overigh zijn.

Lager hier by light *Otley*, een ſtadt van den Biſſchop van York, doch heeft niets gedenkwaerdigs als een hooge en afgrijſlijke ſteen-klip, *Chevin* genoemt, die hier by light. Want de rugh van een bergh wordt by de Britannen *Chevin* genoemt, waer van die geduurige rug der bergen in Vrankrijk, welk eertijts de zelve tael gehadt heeft als Britannich, *Gevenna* en *Gebenna* genoemt is geweeſt. Daerna vloeyt zy met oevers, van die vruchtbaere kalk, die zy *Limeſton* noemen, opgebout, voorby *Harewood*, alwaer wy een niet leelijk en onvaſt kaſteel gezien hebben, dat by verloop van tijdt dikwijls zijn Heeren verandert heeft. Eertijdts heeft het de *Curcys* toe-behoort, maer door de erfgenaem Alicia is het gekomen aen Warin *Fitz-Gerold*, die de zelve ten wijve getrout had, wiens dochter en tweede erf-genaem Margeria, als zy groot goedt hadt, eerſt uytgehoulijkt is aen Baldwijn van *Ripars*, zoon van den Graef van Denshier, die voor zijn vader geſtorven is, daerna aen Falcaſius van *Brent*, door gunſt van Koning Ian om zijn treflijke daden in 't rooven. Maer als eyndlijk Izabel van *Ripars*, Gravin van Denshier, zonder kinderen geſtorven was, zoo is dit kaſteel aen Robert de Warins zoon, als haer bloedtverwant en tweede erf-genaem toegevallen: eyndlijk is het door die van *Aldborrough* tot de *Rithers* gekomen, als my Fr. *Thinn*, die met groote naerſtigheyt en oordeel de oudtheden van Engelandt nu lang na gevorſcht heeft, wijs gemaekt heeft. Ook konnen wy het hier bygelege *Gaw-thorp* niet vergeten, van waer het geſlacht der *Gaſcoings*, uyt Gaſconien in Vrankrijk, zoo 't ſchijnt, geſproten, gebloeyt heeft, welk haer oudtheyt en deught in deze wijk zeer verheerlijkt heeft.

Gevenna.

Harewood.

De Heeren van Liſle.

De Gaſcoings.

Van hier vloeyt de *Wherf* aen *Wetherby*, een genoegh vermaerde koop-ſtadt, welke niets outs vertoont, als een plaets hier by, die zy nu S. Helenaes ondiepte noemen, alwaer de heyrbaen der Romeynen over de rivier gegaen heeft. Van daer vloeyt zy af door *Tadcaſter*, wel een kleyn ſtedeken, het welk ik nochtans uyt de verheyt, de natuur des lants, en betekening des naems oordeel CALCARIA geweeſt te zijn, en gevoel daer in eens met Robert *Marſchal* van *Bikkerton*, een man van geſlepen oordeel. Want het is van York negen mijlen af, gelijk Antoninus CALCARIA ſtelt. Ook wordt de kalk, welke naeulijx elders in deze wijk gevonden wort, hier overvloedighlijk uytgegraven, en tot gebruyk der gebouwen tot naer York en 't gantſche ombuurige landt vertiert. En wijl dat kalk by de Britannen en Saxen eertijdts, en by de noorder Engelſen met een Roomſche naem *Kalk* genoemt wordt, (want die heerſchachtige Stadt heeft den getemde volkeren niet alleen haer jok, maer ook haer tael opgeleght,) en in 't boek van Theodoſius zy *Calcarienſes* genoemt worden, die de kalk koken, zoo ſchijnt het niet ongeſchikt, zoo men de reden des naems van de kalk haelt, gelijk *Chalcis* van 't koper, *Ammon* van 't zavel, *Pieleon* van de olmen, en Calcar een ſtadt van Kleef mogelijk van het kalk haer namen gekregen hebben: Meeſt wijl het ook Calca-ceſter by Beda genoemt wordt, daer hy gedenkt dat die vrouw Heina, dewelke de eerſte in dit landt het Nonnen kleedt aengenomen heeft, tot deze ſtadt geweken, en zich een wooning geſtelt heeft. Daer en boven wort de heuvel by de ſtadt *Kalk-bar* genoemt, waer in noch iet van de oude naem ſchuylt. Ook ontbreken 'er geen andere bewijs-redenen van outheyt; want op dat ik de gelegenheyt aen de Burgemeeſter-wegh na-laet, de penningen der Roomſche Keyzeren worden 'er dikwijls uytgegraven, de kentekenen der graften, die 't om-ringden, en de plaets van het oude kaſteel zijn 'er noch overigh, uyt welker over-blijfſels voor weynige jaren een brugh gebouwt was, dewelke, na dat de *Wherfe* onder door geloopen heeft, nu ſtiller haer wateren met de *Ouſe* vermengt. En voorwaer het dunkt my geenzins verwonderens onwaerdigh, dat de *Wherf*, door zoo veel wateren vermeerdert, des zomers zoo kleen hier onder door vloeyt, dat iemant in 't midden van de zomer hier komende aertighlijk gezongen heeft:

Wetherby.

Tadcaſter.

Calcaria.

Niets heeft Tadcaſter, *dat met recht verwond'ren doet,*
Als ſlechts een fraeye brugh, en die noch zonder vloet. *T. Edes.*

Doch had hy des winters gekomen, hy zoud zoo groot een brugh nauwlijx voor zoo veel wateren bequaem gezien hebben. Maer den Natuur-wijzen is bewuſt dat, na de inoft uytwendigh woedende warmte oft koude, de bronnen en rivieren oft aen- oft af-nemen.

Wat hooger daelt de rivier *Nid* modderiger, uyt de voet van 't *Cravenniſch* geberght eerſt door *Nidherdale*, een dal na haer genoemt, en gekroont met boſſchen, daer leyd zy haer wateren door de koop-ſtadt *Rippley*, alwaer het geſlacht der *Inglebeys* in groote oudtheyt en heerlijkheyt gebloeyt heeft. Daerna beveſtight zy met haer diepe kolk het kaſteel *Gnaresburgh*,

De Nid vl.

Rippley.

Otley.

Chevin.
Chevin wat.

Knaresborrow Caſtle. *burgh*, gemeenlijk *Knarsborrow*, aen een ſcherpe rots gelegen, waer van 't ook de naem heeft, het welk men zeght dat Serlo van *Burgh*, de oom van Euſtatius *Veſci*, gebouwt heeft; namaels was 't een woon-plaets van d'*Eſtotevilli*, en nu wort het gerekent onder 't erfdeel van Lancaſter. Waer by een bron is, waer in het water niet uyt de aderen der aerde ontſpruyt, maer uyt de over-hangende rotſen met droppels afdruypt, waer van menze *Dropping Well* noemt, waer in men verzekert, dat al het hout dat m''er inwerpt, kortlijk met een ſteenen ſchors overtrokken, en allenx tot ſteen wort. En in het nabuurigh landt ſpruyt de zuyker-wortel ernſtiger voort, en wordt de marge geeler en zafter bevonden, die tot de vruchtbaerheydt des landts zeer nut is. En over het bygelege Foreeſt is eertijdts wachter geweeſt een *Gamellus*, wiens nakomelingen van de wooning tot *Screven* de naem van *Screven* aen-genomen hebben, van welke de *Slingesbeis* geſproten zijn, die dit Foreſtierſchap van den derden Edward gekregen hebben, en tot op dezen dagh hier vernaemt zijn. De *Nid*, hier voorby geloopen zijnde, vermeêrt niet vêr van *Allerton*, (de wooning van het voorwaer oudt en doorluchtigh geſlacht der *Mallivers*, dewelke in oude ſchriften *Mali Leporarii* genoemt worden,) na een korte wegh met haer wateren de haer te gemoet komende *Ouſe*.

Dropping Well. *Een Bron die hout in ſteen verandert.* *Slingesby.* *Vre.*

En de *Vre* insgelijx uyt dit weſter-geberghte, doch in een ander deel des lants, te weten in *Northriding* voort-vloeyende, na dat zy met deze naem het noorder-deel des lants beſproeyt heeft, een weynigh eer zy te *Rippon* komt, wort zy de landtſcheyding tuſſchen het noorder- en ooſter-deel van dit landt. En dat *Rippon*, in 't Saxiſch hripppun, tuſſchen de *Youre* en het rivierken *Skell* gelegen, heeft zijn weerdigheyt der Godtsdienſt te wijten, inzonderheydt aen het klooſter van Wilfrid Aertsbiſſchop van York, in de eerſte kerk der Engelſen gebouwt, met een wonderlijke boght der gewelfſelen, als Malmesburienſis zeght, met een ſteenen zolderingh, met een keer van portalen, het welk daer na de Deenen, als zy door onvermoge woedtheyt, nocht het godlijke, nocht het menſchelijke ſpaerden, te gelijk met de ſtadt uytgeroeyt hebben. Nochtans op nieuws herbouwt, heeft door hulp van Odo Aertsbiſſchop van Kantelbergh, die als de grootſte bewarer der heylighdommen, Wilfrids over-blijfſelen van hier naer Kantelbergh overbracht, gebloeyt. Maer inzonderheydt is het na het Noormanſch gebiedt in zijn kracht geweeſt, als, gelijk iemandt zeght, de kaſteelen der Monikken overvloediger begonnen opgebouwt te worden; want toen is de ſtadt en onder haer overheyt, die zy met een oud Saxiſch woort *Wakeman*, als Wachter, noemen, en in naerſtigheyt van wolle-weven, welk heden meeſt vergaen is, zeer vermaert geweeſt: En het klooſter heeft onder de beſcherming der Yorkſche Prelaten wonderlijk begonnen te bloeyen, en zy had voorwaer een zeer treffelijke kerk, op de koſten der nabuurige Edelen en van haer Schatmeeſter geſticht, dewelke door zijn drie hooge ſpitſen, en de vreemdelingen als begroet, en door Bronnen het rijke klooſter, van Thurſtin, Aertsbiſſchop van York, in dezes gezicht gebouwt, nabootſte. Aen d'eene zyde van deze kerk hebben wy het kleene collegie der zangers, van Henrijk Both, Aertsbiſſchop van York, gebouwt, gezien: Aen d'andere kant een aerden graf, groot genoegh, dat zy *Hilshow* noemen, en zeggen van de Deenen op-geworpen te zijn. In de kerk zelf is, by onzer groot-vaderen gedenken, Wilfrids Naeld zeer vermaert geweeſt; dit was een nauw gat in 't Portael, waer door der vrouwen eerbaerheydt beproeft wierdt, want die kuyſch waren, gingen 'er lichtlijk door, die niet wel berucht waren, wierden, ik weet niet door wat wonder-werk, geweert en tegen gehouden. Dit klooſter der Bronnen (welk wy *Fountains* noemen, in een vruchtbaer lant zeer genoeghlijk gelegen, en dicht by veel loot-aderen heeft) hebben twaelf Yorkſche Munniken haer oorſprong gegeven, dewelke, als zy door een geſtrenger wijs van leven Godt wilden dienen, haer kloosteren verlaten hebben. Aen welke Thurſtin Aertsbiſſchop van York, na veel moeylijke jaren, dit klooſter gebouwt heeft. Dezer zoude ik niet gedacht hebben, ten ware dat S. Bernard haer opzet zoo hooghlijk in zijn brieven geprezen had.

Wakeman. *S. Wilfrids needle.* *Fountains.*

Niet veel lager aen de *Youre* light een kleen ſtedeken, *Burrowbridge* genoemt, van de brugh waer door het aen de rivier gevoeght wort, welke brugh nu van hart-ſteen hoogh en groot is; doch ſchijnt ten tijde van den tweeden Edward van hout geweeſt te zijn; want wy lezen, dat, als de Grooten der Engelſen dezen Koning en 't gemeene beſt quelden, Humfred *Bohun* Graef van Hereford, terwijl hy hier over ging, door een ſpleet, van een ſoldaet, die hier onder verborgen lagh, door zijn ingewant door-ſteken is. Neven deze brugh ten weſten hebben wy, op drie verſcheyde landekens, vier woeſte ſteenen, naelds-gewijs, maer zeer ruyg van werk, als na een rechte lijn geſtelt, gezien. De twee middelſte naelden, van welke de vervloekte gierigheyt onlangs de eene verdelght heeft, geraekten byna aen elkander, de uyterſte waren met geen groote, maer met een gelijke wijdte van deze af-geſcheyden. Hier van heb ik anders niet te zeggen, als dat ik met zommigen acht, dat het zege-tekenen der Romeynen geweeſt zijn, aen de krijghs-wegh, die hier gelegen heeft, op-gericht. Want de beuzelingen van 't gemeene volk, dewelke deze *Duyvels Pylen* noemen, waer door zy de oude ſteden t'zaem-gehecht hebben, laet ik gaern na. Nochtans zal ik dit niet nalaten, dat zeer vele, ja zelf geleerde lieden gemeent hebben, dat deze niet van hartſteen, maer van zuyver zant, kalk, zwartſel, waer van zy zeggen dat 'er noch korlkens in zijn, en eenige ander pleyſter gemaekt zijn. Hoedanige regenbakken Plinius gedenkt dat te Romen van uytgegraven zant en de heftigſte kalk zo gemaekt waren, dat zy van ſteen ſchenen.

Naelden. *Divels bolts.*

Burrowbridge.

Meêr ten ooſten van deze brugh heeft ISVRIVM der BRIGANTEN, een oude ſtadt, na de voorby-loopende *Vre* zo genoemt, eertijdts gebloeyt, maer lange jaren daer na ten gronde uyt-geroeyt. En het dorpken dat in des zelfs plaets verſchenen is, wordt, om haer oudtheydt te betuygen, *Ealdburgh*, en *Aldborrow*, dat is, *de oude Burgh*, genoemt; want op de plaets zelf der ſtadt, zijn bouwlanden en weyden, zoo dat men nauwlijx haer kentekenen kan merken. Voorwaer het geloof der jaer-boeken zelf zou laſt lijden, dat wy niet gelooven zouden dat dit *Is-urium* geweeſt is, 't zy de naem van de rivier *Vre*, de geduurigh uytgegrave Roomſche penningen, en de ruymte, die Antoninus tuſſchen dit en York ſtelt, het ons deden gelooven. Want de *Vre*, die de Saxen nu *Ouſe* genoemt hebben, om dat zy het rivierken *Ousburne* aen-genomen heeft, XVI Italiaenſche mijlen van hier afvloeyende, door-ſpoelt de ſtadt EBORACVM oft EBVRACVM, dewelke Ptolomeus in 't tweede boek van 't Groot gebouw BRIGANTIVM noemt, zo 't boek niet bedorven is, om dat zy de hooft-ſtadt der Briganten geweeſt is. By Ninnius wort zy *Caer Ebrauc*, by de Britannen *Caer Effroc*, by de Saxen Euoꝛ-þic en Eoꝛoꝛ-þic, by ons heden *Yorke*, genoemt. De Britanſche geſchichten getuygen, dat zy na Koning Ebrauc haer ſtichter genoemt is; my zy nochtans, zonder iemants verlet, geoorloft te meenen, dat EBVRACVM nergens anders van getrokken is, als van de *Vre*, zoo dat het betekene *By* oft *op de Vre*. Zoo hebben de EBVROVICEN van Vrankrijk aen de rivier *Eure*, neven *Eureux*, in Normandien gezeten; zo ook de *Eburonen* van Nederlant by de rivier *Ourt* in 't landt van Luyk; en zo geraekt EBLANA van Ierlant aen de rivier *Lifny*. Dit is de tweede ſtadt van gantſch Engelandt, de ſchoonſte van dit landt, en het gantſche noorder-deel tot een byzondere bezetting en cieraet. Geneughlijk, groot, vaſt, met gebouwen, zo byzondere als gemeene wel voorzien, met rijkdommen en burgeren vervult, en door de Aerts-biſſchoplijke ſtoel vermaert. De *Vre*, die nu de *Ouſe* genoemt wordt, van 't noorden naer 't zuyden zachtlijk af-vloeyende, door-ſnijdt, als ik gezeyt heb, en deeltze in twee ſteden, welke door een ſteene brugh, die onder anderen een het aller-grootſte gewelf heeft dat ik gezien heb, t'zaem-gevoeght worden. Het weſter-deel, welk min bewoont is, wort in 't vierkant met ſchoone veſten en de rivier beſloten, en de eene poort *Mikell-barre*, dat is, groote poort, laet de aenkomelingen in. Van dewelke een lang en ruyme ſtraet tot aen de brugh uyt-geſtrekt wort met ſchoone huyzen bezet, achter welke ten weêr-zijden ſchoone beplante hoven liggen, en after dezelve tot aen de veſten der ſtadt velden tot oeffeningen gewijt. In welker zuyderhock, die zy met de rivier maken, wy een verheven bolwerk, tot een toekomſtigh kaſteel, zoo 't ſchijnt, op-geworpen, zy noemen 't *Old bale*, hebben zien uyt-ſteken, het welk Willem *Melton* Aertsbiſſchop (gelijk men in 't leven der Aertsbiſſchoppen leeſt) eerſt met ſpitſe palen van achtien voeten lang, en daer na met een ſteene muur ſterk beſloten heeft, die nu nochtans verdwenen zijn.

Is-urium. *Aldborrow.* *Eboracum. Yorke.*

Het

Het ooſter-deel, welk heel dicht van gebouwen, en met enger ſtraten beſloten is, heeft als een vitſige gedaente, en is inſgelijx met zeer vaſte veſten voor-zien, en ten noordt-ooſten met een diepe kolk van een genoegh wijde vlietende graft geſtelt, dewelke, in de ſtadt zelf langs een verborge wegh door-gaende, wort met een brugh zoo dicht van huyzen begrepen, dat het geen brugh, maer een geduurige ſtraet van yder geacht zou worden: En een weynigh lager vloeyt de *Ouſe* zamen, alwaer by de t'zamen-vloet tegen over het bolwerk, daer ik van geſproken heb, Willem de Noorman, om de burgers te bedwingen, een zeer vaſt kaſteel op een bequame plaets op-gericht heeft. Waer op de oudtheydt nu lang vryelijk gewoet heeft, nae dat de Engelſen de vaſte plaetſen, als vertrek-plaetſen om krijgh te rokkenen, verzuymt hebben. In dit deel ten zuydooſten verheft zich ook een zeer heerlijke en ſchoone hooft-kerk, aen S. Pieter toegewijt, neven dewelke buyten de veſten, doch in zijn eyge veſten en de rivier beſloten, het edele klooſter van S. Maria gebloeyt heeft, het welk de derde Alanus, Graef van Bretagne en Richmond, met een rijke begifting gebout heeft; doch nu tot Koninglijke huyzingen verandert, wordt gemeenlijk *The Manour* genoemt.

The Manour.

Van waer ik de beginſelen van York anders halen zal, als van de Romeynen, weet ik niet, wijl de Britannen voor de aenkomſt der Romeynen geen andere ſteden gehat hebben, als boſſchen met een graft en wal beveſtight, gelijk Cæſar en Strabo, die meerder als alle uyt-vluchten zijn, getuygen. Op dat ik dan Koning Ebraucus, dien de nieusgierige licht-geloovigheydt uyt de naem van Eboracum ſchijnt tot ſtichter der ſtadt verdicht te hebben, verzwijge; het is zeer zeker dat het zeſte overwinnende Legioen, welk Hadrianus uyt Duytſlant in Britannien over-gevoert heeft, hier in bezetting gelegen heeft, en dat dit een *Colonie* oft nieuw-ſtadt der Romeynen geweeſt is, zoo uyt de aen-zienlijkheyt van Ptolomeus en Antoninus, als uyt een oudt op-ſchrift, welk wy in het huys van een Raets-heer gezien hebben met deze woorden:

M. VEREC. DIOGENES IIIIIL. VIR COL. EBOR. IDEMQ. MORT CIVES BITVRIX. HÆC SIBI VIVVS FECIT.

Als ook op de penning van Keyzer Severus, op welx verkeerde zijde men leeſt:

COL. EBORACVM LEG. VICTRIX.

Doch van waer Victor in de geſchichten der Keyzeren York een *Municipium* van Britannien genoemt heeft, daer 't een *Colonia* geweeſt is, laet my bid ik overwegen, 't zy men liever wil dat die van York, even als eertijts de Preneſtinen, van een *Colonia* tot de ſtaet van een *Municipium* gebracht zijn. Want de *Colonien*, wijl zy, als Agellius verhaelt, alle inzettingen en rechten des Roomſchen volks niet vry hadden, zoo ſchenen zy meêr onderworpen en min vry in ſtaet te zijn. Maer de *Municipien* gebruykten haer eyge rechten en wetten, en de *Municipen* waren met het Roomſche volk alleen deelachtigh aen een eeren-ampt, aen geen andere nootſaeklijkheden verbonden, waer van 't geenzins te verwonderen is, dat de *Colonien* in *Municipien* verandert wierden. Maer waer toe dit? dit onderſcheyt der namen is in de geſchichten der Keyzeren niet zoo juyſt waergenomen, oft een en de zelfde plaets worden een Colonia en een Municipium genoemt. Dat nochtans Severus uyt die penning dit voor een *Colonie* geacht heeft, durf ik niet verzekeren, wijl in de tijden der Antoninen het zelve, na Ptolomeus getuygenis, de bezetting van 't VI Legioen geweeſt is. En men leeſt dat Severus in deze ſtadt zijn palleys gehadt, en met deze woorden zijn geeſt gegeven heeft: overal heb ik het Gemeene beſt beroert ontfangen, geruſt laet ik 't ook by de Britannen. Zijn lichaem is hier na krijghs-gewoonte verheven, en op 't lijk-vuur geleght, vereert door het afloopen der ſoldaten en zijner kinderen, op een plaets by deze ſtadt, ten weſten neven *Ackham*, alwaer een groote hoop opgeworpe aerde gezien wordt, welke de zwarte Radulf verhaelt dat in zijn tijdt *Sivers* van Severus genoemt wierdt, de aſſchen waren in een gulden emmerken geleght, en naer Romen in der Antoninen graf gebracht. Men magh hier ook niet verzwijgen, dat in deze ſtadt Bellonas kerk geweeſt is. Want Spartianus zeght, van deze zelve ſprekende: In de ſtadt komende, als hy zijn Godts-dienſt wilde doen, is eerſt naer Bellonas kerk geleyt door de dwaling van een boerſchen wicchelaer. In welke tijdt de Vierſchaer dezer ſtadt ſlechts daerom allergelukkighſt geweeſt is, om dat het Æmilius Paulus Papinianus, die godt-ſpraek der Rechten en Rechts-geleertheyt, gehoort heeft, als Forcatulus getuyght. En van hier hebben de Keyzeren Antonin en Severus, van 't Recht ondervraeght, een af-ſchrift gegeven, van de toe-eygening der zaek. Omtrent het hondertſte jaer nae Severus doot, is Val. Conſtantius bygenaemt Chlorus, een Keyzer met alle deugden en Chriſtelijke Godt-vrucht voor-zien, welke hier (gelijk de loftuyter zegt) als hem de goden tot de innighſte dorpel der aerden beriepen, gekomen, en geſtorven, en door vergoding onder de heyligen getelt is, als men uyt de oude penningen zien kan. Hoewel Florilegus getuyght, dat zijn graf in Walles gevonden is, (als wy alreê gezeyt hebben;) nochtans hebben ons geloofwaerdige lieden verhaelt, dat als by onzer vaderen gedenken de klooſters der Munniken uyt-geroeyt wierden, in het verwulf van het kerxken, waer in men meende dat Conſtantius lagh, een brandende lamp is gevonden geweeſt. Want Lazius ſchrijft, dat de ouden met gout, door de konſt tot vet geſmolten, eeuwen lang het brandigh vuur in de graven gevoed hebben. Deze heeft by zijn eerſte vrouw Helena *den Grootſten Conſtantin*, als in de oude op-ſchriften ſtaet, *Verloſſer der ſtadt Romen, ſtichter der vrede, en herſteller van't Gemeene beſt*, gewonnen. De welke te York zijns vaders geeſt ontfangen heeft, en terſtont tot Keyzer verheven is. Den Purpuren rok (als Panegyricus verhaelt) hebben hem de ſoldaten, meêr het gemeene nut, als haer harts-toghten betrachtende, al ſchreyende, en het paert met ſpooren ſtekende, om het poogen des heyrs te ontvlieden, aen-gedaen: maer het geluk van 't Gemeene beſt heeft zijn zedigheyt verwonnen. Waer van de lof-dichter uyt-roept: O gelukkigh Britannien, en nu gelukkiger als alle landen, dat den Keyzer Conſtantin eerſt gezien heeft. En elders: hy heeft Britannien van ſlaverny verloſt, en gy hebt het met van daer te ontſpruyten ook edel gemaekt. Welke woorden op de geboort-plaets van Conſtantin, na 't oordeel van de zeer geleerde Baronius en anderen, te betrekken zijn. Maer ik wil 't gene wy te voren gezeyt hebben, hier niet weêr verhalen.

Bellonæ kerk.

L. 1. C. Conſtantius Chlorus.

De groote Conſtantin.

Hier uyt kan men beſluyten, in wat een waerdigheyt ons York in die tijdt uyt-geſteken heeft, wijl 't een woon-plaets der Keyzeren geweeſt is. Ook verhalen onze oude Schrijvers, dat deze ſtadt van Conſtantius met een Biſſchoplijke ſtoel vereert geweeſt is: nochtans zal ik met anderen niet zeggen, dat de Martelaer Taurinus, Biſſchop van *Eureux*, hier Prælaet geweeſt is; want Vincentius, waer uyt zy deze dwaling geſchept hebben, zoude my zelf van valsheydt over-tuygen. Als nu de Romeynen geweken waren, en Britannien den Barbaren ten roof gelaten hadden, zoo heeft ook deze ſtadt, door vele quaden bevochten, haer ellenden verdragen; en was, als de Schotſche en Saxiſche oorlogen verdwenen, naeulijx iet anders, als een ſchaduw van een groote naem. Want als Paulinus den Saxen, die dit lant ingenomen hadden, de Chriſtlijke Godts-dienſt verkondighde, zo heeft 'et tot die eenzaemheyt gebracht gelegen, dat 'er geen kerxken overigh was, waer in Koning Edwin den Doop ontfing. Dewelke, in 't DC XXVII jaer na Chriſtus geboorte, hier een Bid-huys van hout geſtelt heeft, en als hy voor had een grooter kerk van ſteen te bouwen, zoo heeft hy, de gronden naeulijx geleght, en van de doot weghgerukt zijnde, het volmaken aen zijn navolger Oswald gelaten. Zint die tijdt is de kerklijke waerdigheydt in deze ſtadt vermeerdert, en, de mantel van Paus Honorius gezonden zijnde, is een Metropolitaenſche ſtadt geworden, dewelke, behalven de twaelf Biſdommen in Engelandt, over alle Biſſchoppen van Schotlant het ampt van Overſte bediende: maer Schotlant is voor vele jaren van zijn hooft-ſtadt afgeweken, en de hooft-ſtadt zelve heeft alle nabuurige Biſdommen, en de zelve wel kleyne, en byna maer ſchaduwen van Biſdommen zoo op-geſlokt, dat zy nu alleen vier onder haer wijk heeft, namelijk dat van Durham, Ceſter, Carleole, en Man, oft Sodor in 't eylandt Man. En Aerts-biſſchop Egbert (die omtrent het DCC XL jaer gebloeyt heeft) heeft, zeght Malmesburienſis, te York een Wapen-huys, een Heyligh-dom, en een Boekery van alle vrye konſten geſtelt. Waer van Alcwin van York, des Grooten Karels Meeſter, eerſte inſteller van de Hooge School van Parijs, en de eenighſte

Colonien.

Municipien.

Severus.

ſte eer van deze ſtadt, in zijn brief aen dien Karel, aldus ſpreckt: Geeft my boexkens van de nabuurige School-geleertheyt, als ik in mijn vaderlant gehadt heb, door de goede en aendachtige naerſtigheyt van Aerts-biſſchop Egbert. En zoo 't uwer wijsheyt belieft, ik zal u eenige van uwe kinderen weder zenden, die alle noodtzaeklijkheden daer uyt nemen, en de bloemen van Britannien in Vrankrijk brengen, op dat de hof niet alleen te York beſloten zy, maer ook de uyt-ſchietſels in 't Turoniſch Paradijs. Toen hebben de Vorſten de kerk van York ook met vele en groote weldaden vereert, inzonderheyt Vlphus, Toraldus zoon, (dit teken ik aen uyt een oudt boek, op dat die ongemeene gewoonte in 't begiften der kerken blijke:) Die Vlphus heerſchte in het weſter-deel van *Deira*, en om de twiſt van zijn oudtſte en jongſte zoon over de heerſchappy na zijn doodt, heeft hyze terſtont al evengelijk gemaekt. Want hy is zonder uytſtel van York gekeert, en heeft zijn hoorn, daer hy uyt gewoon was te drinken, met wijn gevult, en voor het Altaer aen Godt, S. Pieter, Prins der Apoſtelen, alle zijn landen en inkomſten met geboge knyen geſchonken. Welke hoorn wy verſtaen hebben, dat by onzer vaderen gedenken noch bewaert geweeſt is.

Ik zou der Geeſtlijkheyt ſchijnen te verongelijken, zoo ik de geveynſtheden, ja openbare vyandtſchappen, welke de menſchlijke eergierigheydt tuſſchen de Aerts-biſſchoppen van York en Cantelbergh verwekt heeft, verhaelde, terwijl zy, met groot nadeel van rijkdommen, en meêr verlies van achting, naer 't hooghſte gezach ſtonden. Want de kerk van York, als een ſchrijft, ſchoon zy in rijkdommen der Cantelbergſche ongelijk was, nochtans in gelijke waerdigheyt, hoewel later geſticht; en met gelijke macht als de Cantelberghſche verheven, en door gelijk aenzien der Apoſtoliſche voorrechten beveſtight, heeft het qualijk genomen, dat zy, door 't beſluyt van den Roomſchen Paus Alexander, der Cantelberghſche zoude onderworpen worden, dewelke ingeſtelt heeft, dat de Yorkſche kerk der Cantelberghſche moet onderdanigh zijn, en haer Aerts-biſſchoppen, als om de voorneemſte inſtellingen van gantſch Britannien, in 't gene de Chriſtlijke Godtsdienſt belangt, in alles gehoorzamen. Hier van de Aerts-biſſchoppen iet by te voegen, is ons voornemen niet, ſchoon veel van de zelve, om haer deught en Godsvrucht, met recht te prijzen zijn. 't Zy genoegh met een woordt aen te wijzen, dat van Paulinus af, die in het D C XXV jaer nae Chriſtus geboorte, tot eerſte Biſſchop gewijt is, hier vijf-en-tſeſtigh Aerts-biſſchoppen gezeten hebben, tot op het CIↃ IↃ C VI jaer, als Tobias Matthæus, door het ſieraedt van deught en Godtsvrucht, geleerde welſprekenheydt, en naerſtigheydt in 't onderwijzen zeer eerwaerdigh, van het Biſdom van Durham hier overgebracht is.

De zes-en-tſeſtighſte Aerts-biſſchop.

Deze ſtadt is onder het Saxiſche gebiedt een tijdt lang zeer bloeyend geweeſt, tot dat het Deens onweêr, van het noorden uyt-barſtende, de zelve met groote puyn-hoopen verwoeſt, en vyandige moorden bebloet heeft. Het welk die Alkuin in den brief aen Egelred, Koning van Northumberlandt, kan ſchijnen voor-zeght te hebben: Wat betekent, zeght hy, de bloedt-regen, die men in de vaſten-tijdt, in de ſtadt van York, welke het hooft des gantſchen Rijx is, op S. Pieters kerk, van 't noord-eynd der kerk by ſchoon weêr van 't opperſte van 't dak, zoo heftigh heeft zien vallen. Mach men niet meenen, dat het bloet van de noorder deelen over 't landt komen zal? Want het is in de volgende eeu met de grootſte en ellendighſte jammeren in de Deenſche verwoeſting beſmet. Voorwaer in 't D CCC LXVII jaer nae Chriſtus geboorte waren de veſten, door geduurige oorlogen, zoo verbroken, dat Osbright en Ella, Koningen van Northumberlandt, terwijl zy de Deenen vervolghden, zonder eenige moeyte in de ſtadt gevallen zijn. Dewelke beyde door een zeer bloedige ſlagh in 't midden van de ſtadt gedoot, den Deenen, die zich in de ſtadt begeven hadden, de overwinning gelaten hebben. Waer van Wilhelmus Malmesburienſis aldus zeght: York, altijdt de eerſte aen de razery der Noordſche volkeren onderworpen, heeft de Barbariſche beroerten der Deenen ontfangen en bezucht, door vele puyn-hoopen verbroken. Maer, gelijk de zelfde Schrijver getuyght, onze Athelſtan heeft het den Deenen ontweldight, en het kaſteel, dat zy hier geveſtight hadden, tot de grondt toe uyt-geroeyt. Nochtans heeft het in de navolgende jaren zich niet gantſchlijk der oorlogh ontwikkelt, als die eeuw, aen 't uyt-roeyen der ſteden beſtemt, ten eynde liep.

Maer de Noormannen hebben even als aen deze quaden, ook byna een eynd aen York gebracht; want als de zonen van Sueno, met de Deenſche vloot van CC XL ſchepen, hier by te lande quamen, zoo hebben de Noormannen, die hier in bezetting lagen, en in de ſtadt twee kaſteelen in hadden, vrezende dat de huyzen in de voor-ſteden den vyanden mochten dienſtigh zijn om de graften te vullen, de zelve aen brant geſteken: maer door 't drijven van de windt is de brant zoo in de ſtadt verſpreyt, dat zy nu geheel brande, als de invallende Deenen met moorden overal woeden, de Noormannen ombrengende, Willem *Mallet*, en Gilbert *Gant*, voorneme mannen, behoudende, om de zelve met de zoldaten te *Tienen*; want zy hebben ieder tiende der Noormannen door 't lot tot de ſtraf verkoren. Waer van de eerſte Willem zoo tot wraek ontſteken is, dat hy met moort tegen de burgers, als of zy 't met de Deenen gehouden hadden, en met vernieude vlammen tegen de ſtat zelve woedde; en (als Malmesburienſis verhaelt) de by-gelege dorpen zoo verdorven heeft, de zenuwen van het vruchtbare landtſchap zoo beſnoeyt waren, en het landt over tſeſtigh mijlen geheel onbebout gelegen heeft, dat zoo iemandt de eertijdts voortreflijke ſteden, de tot den hemel reykende toorens, de in weyden genoeghlijke landen toen gezien had, en hy vreemd was, hy zou zwaerlijk verzucht hebben; en zoo hy een out inwooner was, hy zouze niet gekent hebben. Doch hoe groot zy van te voren geweeſt is, verſta uyt het Schat-boek van Engelant: Ten tijde van Edward de *Confeſſeur* zijn in de ſtadt York zes *Scyren* geweeſt, behalven de *Scyre* van den Aerts-biſſchop. Een is in de kaſteelen verwoeſt. In de vijf *Scyren* zijn geweeſt 1428 wooningen. In de *Scyre* van den Aerts-biſſchop 200 wooningen. Na deze ſchadelijke uyt-roeyingen heeft onze Nechamus hier van aldus gezongen:

Tiening.

Viſito quam fælix Ebraucus condidit urbem,
Petro ſe debet pontificalis apex.
Civibus hæc toties viduata, noviſque repleta,
Diruta proſpexit mœnia ſæpe ſua.
Quid manus hoſtilis queat, eſt experta frequenter;
Sed quid? nunc pacis otia longa fovent.

Want in zijn tijdt, als de zachte geruſtheydt der vrede dit onweêr volghde, zoo is 't in herlevende rijkdommen weêr verrezen, hoewel dikwijls van de Schotten en oproerigen ten verderf beſtemt. Doch, onder 't gebiet van Koning Steven, heeft het uyt een ſchielijken brandt de grootſte ſchade geleden, waer door weghgenomen zijn de hooft-kerk, het klooſter van Maria, en andere geeſtlijke huyzen; en ook (als men gelooft) die toe-geruſte Boekery, welke Alkuin getuyght, dat zijn meeſter, de Aerts-biſſchop Egelred, toe-geruſt heeft. Doch het Marien-klooſter heeft zijn vorige waerdigheyt door een nieu gebou zeer haeſtlijk weder gekregen, maer de hooft-kerk later, en niet voor de tijden van den eerſten Edward; want toen heeft Ian *Romein*, Schat-meeſter der kerk, de gronden van een nieu werk geleght, 't welk zijn zoon Ian, Willem *Menton*, en Ian *Thoresby*, alle Aerts-biſſchoppen, tot de hooghſte fraeyigheyt, gelijk het nu gezien wordt, volbracht hebben, niet zonder hulp van den nabuurigen Adel, inzonderheyt der *Percys* en *Vavaſours*, het welk haer ſtam-wapenen in de zelve kerk, en haer beelden voor de deuren vertoonen, de *Percys* met een ſtronk, de *Vavaſours* met een ſteen in de handen, om dat deze de ſteenen, die het hout tot het nieu gebou verleent hebben. Deze kerk (gelijk hy verklaert, die het leven van Æneas Silvius, oft de II Paus Pius, uyt het verhael van de zelve Pius beſchreven heeft) is om zijn konſt en grootte door de gantſche weerelt vermaert geweeſt, en heeft een zeer lichte kapel, wiens glaze-wanden tuſſchen ſtijlen, in 't midden zeer dun zijnde, t'zaem-gehecht gehouden worden. Dit is dat ſchoone kapittel-huys, in welk met gulde letteren dit veersken geſchreven ſtaet:

Gelijk de Roos der Roozen bloem,
Zoo is dit huys der huyzen roem.

Omtrent de zelfde tijdt hebben de burgers de ſtadt met nieuwe veſten, en vele by-een-geſtelde toorens omringt, en zeer goede wetten ingeſtelt. De tweede Koning Richard heeft vergunt dat het een Graefſchap op zich zelf ingelijft zoude zijn, en de derde Richard heeft 'er een kaſteel

van

van nieus begonnen te bouwen. En op dat 'er niets gebreken zou, zoo heeft de achtste Henrijk, by onzer vaderen gedenken, hier een *Concilie*, oft Raedt gestelt, gelijk de Fransche Parlamenten, om de geschillen van deze noorder wijk, na 't recht en billijk, te vonnissen, welke bestaet uyt een *Præsident*, en nu veel, dan weynige Raedts-lieden, na 't goedtdunken van den Vorst, een *Secretaris* en *Subadjuven*. Wat de lengte van York belangt, die hebben onze Wis-konstenaers bepaelt op XXII graden, XXV minuten, de breedte op LIV graden, X minuten. Tot hier toe van het wester-deel des Graefschaps, en de welke nocht tot dit, nocht tot eenigh ander deel gerekent wordt, maer geniet haer eyge vryheden en rechts-pleging over het nabuurige landt ten westen, welke zy de vryheydt van *Anſty* noemen, andere *The Ancienty*, van de oudtheydt; doch andere hebben 't van een Duytsch woort **Anstossen** / welk Landt-palen betekent, door een genoegh waerschijnlijke raming getrokken. Nu hoor, tot een besluyt, 't gene I. Ionston van Aberdon onlangs gezongen heeft:

Anſty.

Præsidet extremis Arctoæ finibus orâ
Vrbs vetus, in veteri facta subinde nova.
Romanis Aquilis quondam Ducibusque superba.
Quam post barbaricæ diripuere manus.
Pictus atrox, Scotus, Danus, Normannus, & Anglus
Fulmina in hanc Martis detonuere sui.
Post diras rerum clades, totque aspera fata,
Blandius aspirans aura serena subit.
LONDINVM *caput est, & regni urbs prima Britanni:*
EBORACVM *à prima jure secunda venit.*

De *Ouse*, York nu verlatende, vloeyt, door de water-keeren, die wy *Higre* noemen, dikwijls gedreven, af door *Bishops Thorpe*, dat is, *des Bisschops Dorp*, en *S. Andrews Thorp* genoemt, al eer Wouter *Grey*, Aerts-bisschop van York, het zelve door gereedt gelt verkregen heeft, en, op dat hy de Koninglijke Procureurs, die op de goederen der Bisschoppen, als de stoel ledigh stond, plachten te woeden, zoude voor-komen, aen den Deeken, en 't Kapittel van York gegeven heeft, met die voor-waerde, dat zy 't zijn navolgers altijdt vergunnen zouden. Onder welke Richard *le Scrope*, 1405. Aerts-bisschop van York, een man van een vuurigh verstant, en bequaem om dingen te vernieuwen, in de zelve van den vierden Koning Henrijk, tegen den welken hy op-gestaen was, van gequetste Hoogheydt verwezen is. Daer na light *Cawood*, een kasteel der Aerts-bisschoppen, aen de zelve rivier, het welk Koning Athelstan, als ik verstaen heb, der kerk geschonken heeft. Hier tegen over aen de andere kant light *Ricall*, alwaer Harald *Haardread* met een groote vloot van Deenen aengekomen is. Daer nae besproeyt de *Ouse* het wel-bewoonde stedeken *Selby*, vermaert door de geboorte van den eersten Koning Henrijk, alwaer de eerste Koning Willem, zijn vader, een kerk ter gedachtnis van S. Germanus gestelt heeft, de welke de Pelagiaensche adder, dikwijls in Britannien herboren, gelukkighlijk vertreden heeft. Dezes Abt, en die van S. Mary van York, hebben onder alle Abten der noorder-wijk, haer stoel in de vergaderingen der Parlamenten gehat. Eyndlijk loopt zy naer de *Humber* door het dorpken *Drax*, noch onlangs vermaert door een klooster, alwaer (na 't getuygnis van Wilhelmus Neubrigensis) Philippus de *Tolleville* een kasteel gehad heeft, welk door het voor-werp der rivieren, bosschen en broeken zeer sterk was, het welk hy, op de groote gemoederen van zijn mede-krijgers, en voor-raedt van spijs en wapenen steunende, tegen Koning Steven beschermt heeft, maer kortlijk overwonnen zijnde, is onder des Konings macht geraekt.

Cawood.

Drax.

Bishops Thorpe.

EAST-RIDING.

Eastriding.

Parisen.

East-riding, oft het ooster-deel, zijnde het tweede gedeelte van dit lant, waer in Ptolomæus de PARISEN gestelt heeft, light van York ten ooſten; zijnde ten noorden en westen door de kromme loop van de rivier *Darwent*, ten zuyden van de *Humber*, en ten ooſten van de Noord-zee besloten. Aen de zee en de *Dervent* is het alzins van zeer vruchtbare kley, doch in 't midden is anders niets, als een t'zamen-hooping van rijzende bergen, die zy *Yorkes-wold*, dat is, *de Yorksche bergen*, noemen. De *Derwent*, by de zee-strandt uyt-gestort, buyght zich eerst ten westen, daer nae ten zuyden door *Aiton* en *Malton*, van welke, wijl zy tot het noorder-deel van dit landt behooren, wy op haer placts zullen spreken. Doch zoo haest zy tot dit deel ingevloeyt is, zoo vloeyt zy niet vêr af van de puyn-hoopen van het oude kasteel *Montferrant*, waer van de edele en rijke *Fossards* eertijdts Heeren waren. Maer als Willem *Fossard*, Koninglijke wees, onder de bescherming van de vette Willem, Graef van Albemarle, gestelt, nu, jongeling zijnde, zijner zuster gewelt aendeed, zoo heeft de Graef, tot spijt van de daedt, het kasteel ter aerde geslecht, en den edelen jongeling gedwongen uyt het landt te vluchten. Na des Graven doot heeft hy nochtans zijn erf-goet weder gekregen, en een eenige dochter nagelaten, de welke getrouwt aen R. van *Tornham*, de huys-vrou van Pieter van *Mallac* gebaert heeft, wiens nakomelingen, door dit erf der *Fossards* verrijkt, de allertreflijkste Baronnen waren. Weynig van hier ligt aen den oever *Kirkham*, dat is, *de plaets der kerk*; want eertijdts heeft Wouter *Espec*, een hoogh beroemt man, door wiens dochter het geslacht der *Rossen* een groot houlijx-goet verkregen heeft, aldaer een Collegie van Kanunniken gesticht. Daer na, maer een weynigh laeger, heeft de *Derwent* een stadt van haer bynaem gehat, welke Antoninus DERVENTIO noemt, en VII mijlen van York gestelt heeft. Het boek der Aentekeningen gedenkt, dat de Overste van de Derventische Bende, hier onder den Hertogh van Britannien gelegen heeft, en in de Saxsche eeuw schijnt het die Koninglijke hoeve geweest te zijn, welke Beda verhaelt, dat neven de rivier *Doroventio* gelegen is, in de welke, als de zelve getuyght, de moorder Eumerus met een zwaerdt na Edwin, Koning der Nordanhumbren, geslagen heeft, en hem door-houwen zoude hebben, had een dienaer, zich daer tusschen stellende, des Vorsten leven met zijn doot niet bevrijt. Ik zou de placts noyt hebben konnen aentekenen, had my die ervare Robert *Marshal* niet het licht voor-gedragen: want hy heeft my geleert, dat op die zelfde wijdte van York, als ik gezeyt heb, aen de rivier *Derwent* gelegen is het stedeken *Auldby*, dat is, zoo men 't uyt het Saxisch vertaelt, *de oude wooning*, alwaer zommige ken-tekenen van oudtheydt, en op een verheve placts aen de rivier noch de vervalle muuren van een oudt kasteel overigh zijn, zo dat het *Derventio* moet geweest zijn. Van hier vloeyt de rivier naer *Stanford-bridge*, welk ook van den oorlogh, daer gevoert, *Battle-bridge* genoemt wordt. Want aen die brugh heeft Harald, Koning van Engelandt, Harald *Haardread* van Noorwegen, de welke met tweehondert schepen Britannien quelde, en nu te *Richal* om te rooven op 't landt geklommen was, met een groote nederlaegh der Deenen in een rechtvaerdige slagh om-gebracht, en de overwinnende Engels-man heeft onder de buyt zoo veel gouts gekregen, als twaelf jongelingen naeulijx op haer schouders konden dragen, gelijk Adam van Bremen getuygt. Deze slagh is naeulijx negen dagen voor de aenkomst van Willem de Noorman geschiet, in welke tijdt de ongebonde overdaet der Engelsen haer val scheen te voor-zeggen; maer hier van hebben wy te voren gesproken.

Montferrant.

Battle-bridge.

De *Derwent*, de welke door slag-regenen vermeêrt en als geterght, menighmael haer oevers veracht, en over de nabuurige weyden vloeyt, van hier voorby het schoone en sterke kasteel *Wreshill* loopende, welk Thomas *Percy*, Graef van Worcester, gebout had, vloeyt nu snelder by *Babthorpe*, welk aen een doorluchtigh geslacht van Ridderen de naem en wooning verleent, in de *Ouse*. Uyt deze stam, en het rout my niet te verhalen, zijn vader en zoon, de welke haer Vorst en Vaderlandt getroulijk gedient hebben, onder den zesten Henrijk t'zamen-strijdende, in de slagh by S. Alban gebleven, en aldaer te gelijk met dit graf-schrift by-een begraven:

Wreshill.
Babthorpe.

Derventio.

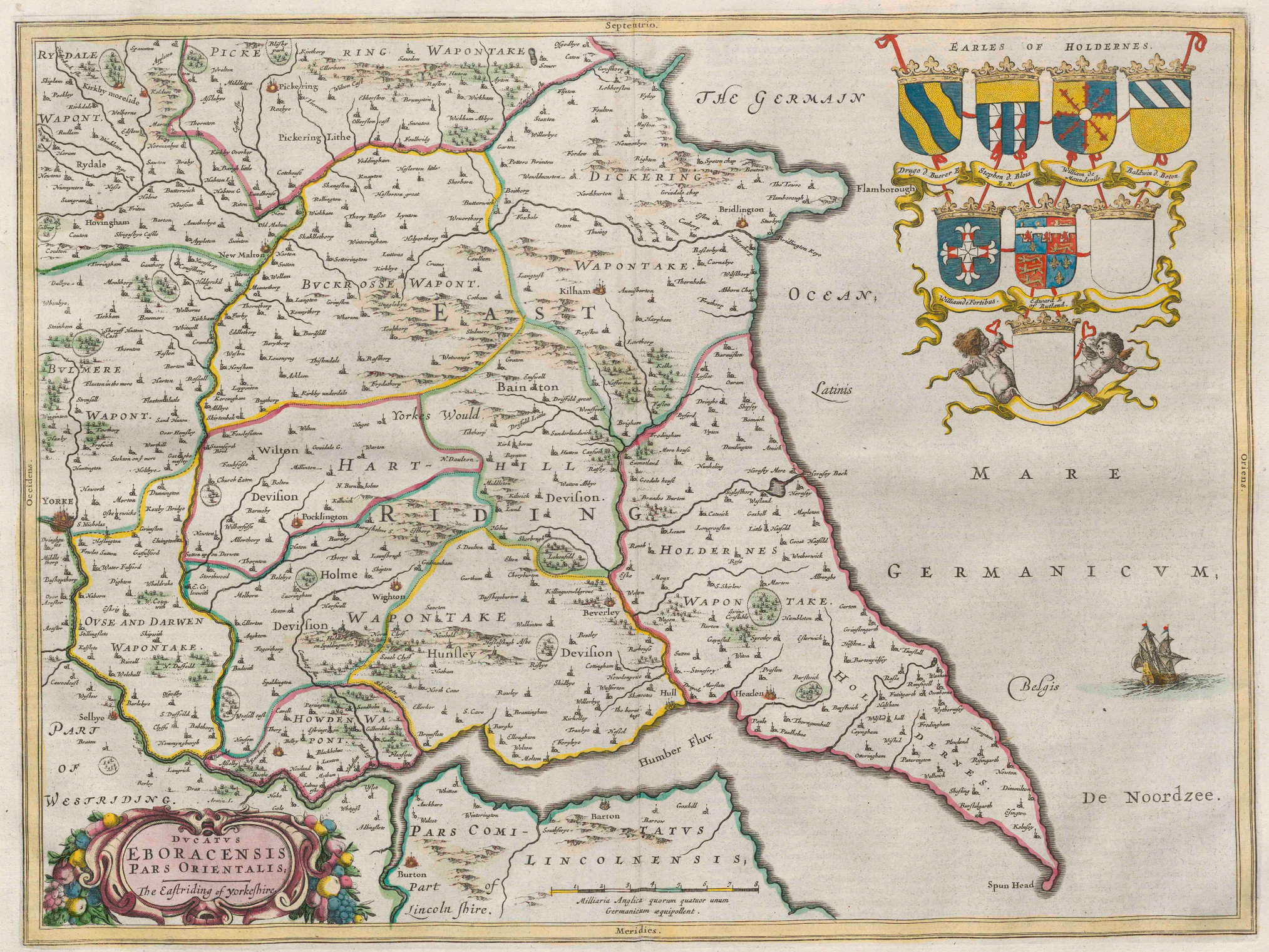
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
DVCATVS
EBORACENSIS
PARS ORIENTALIS;
The Eastriding of yorkeshire.
EARLES OF HOLDERNES.
Drugo d. Buerer E.
Stephen d. Blois E. H.
William de Maundevile.
Baldwin d. Beton E.
William de Fortibus.
Edward E. of Rutland.
THE GERMAIN
OCEAN;
Latinis
MARE
GERMANICVM;
Belgis
De Noordzee.
Spun Head
Humber Fluv.
PARS COMITATVS
LINCOLNENSIS;
Part of Lincolnshire.
Milliaria Anglica quorum quatuor unum Germanicum æquipollent.
PART OF WESTRIDING.
OVSE AND DARWEN WAPONTAKE.
BVLMERE WAPONT.
RYDALE WAPONT.
PICKERING WAPONTAKE
BVCKROSSE WAPONT.
DICKERING WAPONTAKE.
HARTHILL
RIDING
HOLDERNES WAPONTAKE.
HOWDEN WAPONT.
EAST
Yorkes Would.
Devision.
Devision.
Devision.
Devision.
Pickering
Pickering Lithe
Rydale
Hovingham
New Malton
Kirkby moreside
Bridlington
Kilham
Bainton
Wilton
Pocklington
Holme
Wighton
Hunsley
Beverley
Hull
Headen
Barton
Burton
Selbye
YORKE
Flamborough

Cum patre Radulpho Babthorp jacet ecce Radulphus
Filius, hoc duro marmore preſſus homo,
Henrici Sexti dapifer, pater Armiger ejus,
Mors ſatis id docuit, fidus uterque fuit.

Howden. De *Derwent*, nu meêr waters meê ſlepende, vloeyt af dicht by de koop-ſtadt *Howden*, welk niet van haer fraeyigheyt en volk-rijkheyt vermaert is; maer om dat zy aen het by-gelege landcken de naem gegeven, (welk daer van *Howden-shire* genoemt wordt,) en noch onlangs een Collegiekerxken van vijf Proveniers vertoont heeft, waer by de huyzingen der Biſſchoppen van Durham gevoeght zijn, welke daer ter plaets zeer groote bezittingen hebben. Onder welke Wouther *Skirlaw*, die omtrent het M C C C X C jaer gebloeyt heeft, als men in 't boek van Durham leeſt, het klokhuys van deze kerk van de hoogſte grootte gebouwt heeft; op dat het, indien de wateren ſchielijk over-vloeyden, den inwooners tot een wijk mocht dienen. En niet vêr van hier *Metham.* is *Metham*, het welk met de naem ook de woon-plaets aen het oude en doorluchtige geſlacht der *Methams* gegeven heeft.

De *Ouſe*, nu wijder, ſnel, en ruyſſchende, voert haer wa- *Abus.*
teren in den inham A B V S; want zoo heetze Ptolomæus, *Humber.*
die by de Saxen en ons *Humber* genoemt wordt, waer van men het landt hier over met een gemeene naem *Nordan-Humbria* genoemt heeft. Beyde namen ſchijnen van 't Britanſch *Aber* afkomſtigh, welk by haer de mondt van een rivier beteekent, en deze door voortreflijkheyt, zoo ik acht, gegeven is, om dat de *Vre*, oft *Ouſe* veel ontfange rivieren in de zelve af-leyt, en meêr andere vernaemde vloeden hier in uyt-ſpoelen. En voorwaer zy is de grootſte en viſch-rijkſte inham van gantſch Britannien, door de vloedt der zee vermeerdert, en de zelve wederom ebbende, drijft zy haer eyge water, met het water der zee, zeer heftigh met groot geruyſch, niet zonder groot gevaer der zee-varende lieden. Waer van Nechamus:

Fluctibus æquoreis nautis ſuſpectior, Humber,
Dedignans urbes viſere, rura colit.

En onze Geſchichten volgende, als of zy van Koning Hunnus de naem had, voeght 'er by:

Hunnorum princeps oſtendens terga Locrino,
Submerſus nomen contulit Humbris aquæ.

Waer van ook een ander Dichter:

Dum fugit, obſtat ei flumen, ſubmergitur illic,
Deque ſuo tribuit nomine nomen aquæ.

En zelfs ten tijde van Nechamus zagh men geen ſteden aen deze mondt; maer in de vorige en volgende eeuw een oft twee. In de Roomſche tijdt is niet vêr van den oever by *Foulneſſe*, een rivier van minder volkeren, daer men nu *Wighton.* *Wighton* ziet, een ſtedeken vol boeren, eertijdts, als my luſt *Delgovitia.* te giſſen, geweeſt DELGOVITIA, het welk (op dat ik de wijdte van *Derventio* niet tot bewijs neem) de gelijkenis en beteekening des naems betuygen. Want *Delgwe* beteekent by de Britannen de beelden der Heydenſche Goden, en in een vlexken by dit ſtedeken, was ook in de Saxe tijden een kerk van Af-goden in de grootſte eer, welk zy van de Heydenſche Goden toen *God-mundingham*, en nu in de zelve *God-man-* zin *God-manham* noemen. Ook twijfel ik niet, of in de Bri- *ham.* tanſche tijden zelf is 'er eenige vermaerde Godt-ſpraek oft *Orakel* geweeſt, wijl 't over-geloof, door alle volkeren verſpreyt, der menſchen zwakheyt ingenomen had. Doch als Paulinus den Nordanhumbren het Chriſten-geloof verkondighde, zoo heeft *Coy-ſi*, die de Opper-prieſter van 't Heydenſch heylighdom was, de Chriſtlijke Gods-dienſt omhelzende, dit godloos huys met het inwerpen van een lans eerſt ontheylight, vernielt, en, als Beda zeght, met alle zijn beheyningen verbrant. Van hier meêr ten ooſten loopt de rivier *Hull* in den *Humber*, welke haer bronnen heeft neven *Driffeild.* het dorp *Driffeild*, bekent door het graf van de zeer geleerde Alfred, Koning der Nordanhumbren, en eenige opge- *Lekenfeld.* worpe aerd-hoopen. De zelve ſnelt zich niet vêr van *Leckenfeld*, de huyzen der *Percys*, Graven van Northumberlant, waer by de wooning is van 't voorwaer vermaerde en oude geſlacht der *Hothams* te *Schorburgh*, en de vervalle muuren van het oude kaſteel van P. van *Mauley* te *Garth*. Van daer komt de rivier *Hull* dichter by de groote en volk-rijke ſtadt *Beverley.* *Beverley*, in 't Saxiſch Beven-lega, welk Beda het klooſter in *Deirwaud*, dat is, *in't boſch der Deiren*, ſchijnt te noemen. Uyt de naem en gelegenheyt mocht men ramen, dat het

PETVARIA PARISIORVM was, hoewel 't niet ouders *Petuaria.* vertoont, als dat Ian, toe-genaemt *Beverley*, Aerts-biſſchop van York, een Godtvruchtigh en geleert man, als Beda getuyght, na dat hy, af-keerigh van 't aerdſche, zijn Biſdom af-gelegt had, zich hier naer toe begeven heeft, en omtrent het D C C XXI jaer na Chriſtus geboorte geſtorven is. Dezes gedachtnis hebben de Koningen, en inzonderheydt Athelſtan, die hem als zijn beſcherm-heyligh ge-eert heeft, na dat hy de Deenen verſlagen had, zoo heyligh gehouden, dat zy de plaets met vele en groote vryheden begaeft, en het recht van een vry-plaets vergunt hebben, welke den Bankrottiers, en die op den hals verdacht waren, een vrye en ze- *Vry-plaets.* kere toe-vlucht verſtrekte. In welke een ſtoel van ſteen met dit opſchrift ſtond:

HÆC SEDES LAPIDEA Freedſtooll
DICITVR, id eſt PACIS CATHEDRA, AD QVAM REVS FVGIENDO PERVENIENS OMNIMODAM HABET SECVRITATEM.

Waer van de ſtadt tot een rechte grootte gegroeyt is, dagelijx een groote menighte van inwooners zich derwaerts begevende, en de Burgers hebben, om de zee-gemakken uyt de rivier *Hull*, daer een graft geleyt, de welke bequaem *Hull fl.* is om ſchuytkens op te voeren. En heeft voor hoogſte overheyt gehadt twaelf Wachters, daer na haer Heerſchers met Wachters. Doch nu, door gunſt van Koningin Elizabeth, haer Schout en Gouverneurs. Meêr ten ooſten heeft het klooſter *Meaux* gebloeyt, zoo genoemt van een Gamellus, *Meaux.* uyt *Meaux* in Vrankrijk geſproten, de welke van Willem de *Conqueſteur* dit tot de ſtoel zijner wooning verkregen heeft; en Willem *le Gros*, Graef van Albemarle, heeft hier een klooſter voor de Cluniacenſen geſticht, tot bevrijding van zijn belofte, die hy gedaen had van Ieruſalem te bezoeken. Een weynigh laeger ſtrekt de boere-ſtadt *Cottingham* lang *Cottingham.* genoegh uyt, alwaer een kaſteel, nu tot puyn vervallen, ge- *Eſtotevill.* bout is (met verlof van Koning Ian) van Robert *Eſtotevill*, geſproten van Robert *Grandebeofe*, Noormans Baron, een man van groote naem, wiens erf-goedt door trouwen aen de Heeren van *Wake* gekomen is, en door de dochter van Ian *Wake.* van *Wake* aen Edmond Graef van Kent, van de welke geboren is Ioanna, huys-vrou van dien zeer ſtrijdtbaren Edward, Vorſt van Walles, die zoo menigen zege op de Franſen gehaelt heeft. Na dat de rivier *Hull* nu zes duyzent ſchreden van hier vêr geloopen heeft, zo ſtort zy zich in den *Humber*, en heeft nevens haer mont een ſtadt na haer naem genoemt *Kingſton upon Hull*, maer gemeenlijk *Hull.* Deze *Kingſton* ſtadt verhaelt geen zeer oude oorſprong; want de eerſte Ed- *upon Hull.* ward, die om zijn Koninglijke deughden met recht onder de voorneemſte en beſte Koningen getelt mach worden, heeft, de gelegenheyt der plaets inziende, welk eerſt *Wik* genoemt was, de zelve door ruyl-recht van den Abt van *Meaux* gekregen, en aldaer voor de koey- en ſchape-ſtallen, die hy daer gevonden heeft, een ſtadt gebout, welke hy *Kingſton*, dat is, *Konings ſtadt*, genoemt heeft; en daer een haven, en vrye Burg gemaekt, en de menſchen der zelve vrye Burgers, en haer verſcheyde vryheden vergunt. En is allenx tot die waerdigheyt op-gekomen, dat zy, door heerlijke gebouwen, vaſte bolwerken, toegeruſte ſchepen, menighte van koop-lieden, en aller dingen overvloedt, nu de vermaertſte koop-ſtadt van deze wijk is. 't Welk de Burgers alles ten deel dank weten aen Michiel *de la Pole*, die vele voor-rechten voor deze plaets verworven heeft, na dat hem de tweede Richard tot de waerdigheyt van Graef van Suffolk verheven had; ten deele de voorderlijke koopmanſchap uyt Yſland van Stok-viſch, waer door de Burgers zeer groo- *Stok-viſch.* te rijkdommen vergadert hebben: waer van zy in korten tijdt haer ſtadt met een bak-ſteenen muur, en menighte van toorens omheynt hebben, daer zy van de rivier niet beſchermt wordt, en hebben zulk een menighte van ſteen tot ballaſt der ſchepen af-gebracht, dat alle wijken der ſtadt *Coble-ſto-* zeer ſchoon daer meê geſtraet zijn. Voor Overheyt heeft zy *nes.* (als ik van de Burgers verſtaen heb) eerſt een Wachter gehadt, daer na Bailjouwen, namaels een Mayer met Bailjouwen; doch van de zeſte Henrijk hebben zy eyndlijk verkregen dat zy een Mayer en Onder-graef mochten hebben, en dat de ſtadt zelve een Graefſchap op zich zelf ingelijft (als onze Rechts-geleerden ſpreken) zijn mocht. Het zal my ook niet verdrieten hier iet uyt 'et klooſter-bock van *Meaux*

van

De la Pole. van de eerſte Mayer aen te teekenen: Willem *de la Pole*, Ridder, is eerſt koop-man by *Ravens-rod* geweeſt, in de wetenſchap van koopmanſchappen zo bedreven, dat hy geen Engels koop-man behoefde te wijken. De zelve namaels tot *Kingſtone* op de *Hull* verblijvende, is de aller-eerſte Mayer in de zelve ſtadt geweeſt, en heeft het klooſter van S. Michiel by 't voornoemde *Kingſton*, welk nu de Carthuyzers toe-behoort, begonnen en geſticht; en heeft tot zijn eerſte zoon gehadt Willem *de la Pole*, Graef van Suffolk, die 't zelve klooſter door de Carthuyzers heeft doen bewoonen. En de zelve Willem *de la Pole* heeft Koning Edward veel duyzent ponden gouts geleent, terwijl hy te *Antwerpen* in Brabant woonde. Waerom de Koning, tot vergelding van het voorzeyde gout, hem geſtelt heeft over de Baronnen van zijn Scaccarium, en heeft hem de gantſche heerlijkheyt van *Holdernes*, te gelijk met andere landen aen de Koninglijke waerdigheyt behoorende, door een Koninglijke brief opgedragen, en geboden dat hyze als Baneret zoude bezitten. Zoo nochtans hier iemandt aen twijfelt, die zullen, zoo ik hope, de Koninglijke handt-ſchriften over-reden, in welke uytdruklijk Willem *de la Pole*, onze beminde, *Valect*, en onze koopman genoemt wordt. *Valect*, op dat ik dit eens voor al leere, is in die eeuw, zoo in Vrankrijk als Engelandt, een eeren-naem geweeſt; maer namaels den Dienaers toe-gepaſt, waer van, als de Adel 't zelve verachteden, zy met een andere naem, Edel-mannen van de kamer, begonnen genoemt te worden.

Valect of Vallet.

I. Tilius.

Na deze ſtadt ſtrekt zich een voor-berg zeer diep in zee uyt, welke Ptolemæus OCELLVM, wy *Holderneſſe*, en een Munnik *Cava Deira*, als *het holle landt der Deiren*, noemt, in de zelve beteekening als *Cælo-Syria*, dat is, *het holle Syrien*, genoemt wordt. Op deze kromme ſtrant gemoet ons eerſt *Headon*, eertijdts, zoo men 't gerucht, vermeerſter der waerheyt, gelooven mach, (en ik zal ook geen geloof weygeren) door vlijt van koop-lieden en zee-varende lieden tot de hooghſte waerdigheyt verheven; waer van, gelijk de ſtaet der plaetſen niet min als der menſchen onzeker is, het door de nabuurigheyt van *Hull*, en het toe-ſtoppen der haven zoo vervallen is, dat het naculijx iet van de vorige heerlijkheyt vertoont. Hoewel Koning Ian het vergunt heeft aen Boudewijn, Graef van Albemarle en Holderneſſe, en zijn vrouw Hawiſia hier een vrye *Burgagie*, zoo dat zy de Burgers in die *Burgagie* hielden met die gewoonten, als York en * Nichol. Nu begint het nochtans tot de hoop der oude waerdigheyt allenx te her-leven. Daer light aen deze voor-berg de oude ſtadt, welke Antoninus PRÆTORIVM genoemt heeft; maer onze eeuw heeft 'er *Patrington*, gelijk de Italianen van de ſtadt *Prætorium*, *Petrovina*, af gemaekt. Dat ik hier niet valſch ben, bewijſt en de vêrheyt van *Delgovitia*, en de zelve over-gebleve naem, welke ook eenighzins te kennen geeft, dat dit het zelfde is, dat in de voorbeelden van Ptolemæus verkeerdelijk PETVARIA, voor *Prætorium* genoemt wordt. Doch of het deze naem gekregen heeft van het *Prætorium*, daer men Recht ſprak, oft van eenigh groot en heerlijk gebouw, hoedanige ook by de Romeynen *Prætoria* genoemt wierden, blijkt niet. Maer de inwooners roemen van haer oudtheyt, en eer-tijdige bequaemheydt der haven; doch niet min mogen zy roemen van haer genoeghlijkheydt; want het geniet een zeer genoeghlijke uytzicht, aen de eene kant ziende de ope zee, aen de andere kant een edele inwijk in haer oevers beſloten, en daer tegen over de groene kanten van het landt van Lincoln. Hier wort der Romeynen heyr-wegh van de * Wal, welke Antoninus eerſt vervolgt heeft, bepaelt. Want Ulpianus heeft geſchreven dat zodanige gemeene wegen aen de zee, rivieren, oft ſteden bepaelt wierden. Meêr binnenwaerts light *Winſted*, de wooning van 't Ridderlijk geſlacht van *Hildeard*, en wat hooger *Roſſe*, waer van de edele ſtam van *Roſſe* de naem aengenomen, en eertijdts haer wooning gehad heeft, en aen de zee *Grimſtongarth*, alwaer de *Grimſtons* lang gebloeyt hebben: en weynigh van hier light *Riſe*, eertijdts het huys der Edelen, die van *Faulkonberg* genoemt worden. Van daer ziet men op de tong zelf van den voorberg, daer zy naeuſt toe-loopt, en *Spurnhead* genoemt wort, het dorpken *Kellnſey*, welk klaerlijk getuyght, dat dit het zelfde *Ocellum* van Ptolemæus is; want gelijk *Kellnſey* van *Ocellum* getrokken wort, zo is buyten twijfel *Ocellum* van *Y-kill* gemaekt, 't welk by de Britannen een voor-berg, oft een enge wijk landts beteekent, als wy hier voren gezeydt hebben.

Ocellum. Holderneſſe.

Headon.

** Lincoln.*

Prætorium. Patrington.

** Pictis Wall.*

Winſted.

De Baronnen van Roſſe.

Ravenſpur en Ravenſburg.

Kellnſey.

Van *Ocellum* trekt zich de ſtrandt allenx te rugh, en loopt zachtlijk ten noorden gekromt, door de kerxkens *Overthorne* en *Witherenſey*, van de zuſters, dieze gebout hebben, *Siſters-kirks* genoemt, en niet vêr van *Conſtable-Burton*, van zijn Heeren zo genoemt, de welke aen de eerlijkſte geſlachten getrouwt, heden in de hooghſte eer bloeyen, en van de welke Robert, als men in 't boek van 't klooſter van *Meaux* leeſt, een van de Ridderen des Graven van Albemarle, die met Koning Richard naer 't Heylige landt trok, in zijn oude dagen met het kruys geteekent is. Daer na door *Skipſey*, het welk Drugo, eerſte Heer van *Holderneſſe*, met een kaſteel beveſtight heeft. Alwaer de ſtrant zich wederom begint in de zee te ſtrekken, en een Inham ontfangt, by Ptolemæus ETAIMENON GABRANTOVICORVM, het welk de Latijnſche vertalers zommige *de haven-rijke*, zommige *de heylzame Inham* overgezet hebben. Van welk geen van beyden de kracht van 't Griekſche woordt beter uytdrukt, als de naem van het dorpken in des zelfs vertrek, welk wy *Suerby* noemen. Want het gene zeker en vry van gevaer is, dat noemen de Britannen en Franſen *Seur*, gelijk ook wy Engelſen, die 't zelve mooghlijk van de Britannen gekregen hebben. Wy hoeven dan niet te twijfelen, of dit is het zelfde ETAIMENON GABRANTOVICORVM geweeſt, welke in deze wijk gewoont hebben. Hier neven light de ſtadt *Bridlington*, zeer bekent door Ian van *Bridlington*, een Munnikſche waerzegger, welx gantſch belachelijke waerzeggende Rijmen wy ook gezien hebben. Ook is niet vêr van hier een lange graft naer *Drifield*, van de Graven van *Holderneſſe* geleyt, om de landen af te ſcheyden, die zy *Earles dike* genoemt hebben. Doch van waer dit volxken *Gabrantovicen* genoemt zijn geweeſt, durf ik niet giſſen, 't zy mooglijk van de Geyten, die de Britannen *Gaffran* noemen, en die men nergens in Britannien meêr als hier vindt. Ook ſchijnt deze beteekening des naems niet ongeſchikt, wijl *Ægita* in Achayen van de Geyten, *Nebrodes* in Sicilien van de Daſſen, en *Boëtia* in Grieken van de Oſſen haer namen ontleent hebben. Het voor-bergsken, welk door zijn bocht deze Inham gemaekt heeft, wordt gemeenlijk *Flamborough head*, en by de Schrijvers in 't Saxiſch Fleambuꝛg genoemt, de welke verhalen, dat de Sax Ida, eerſte temmer dezer landen, hier aengekomen is. Zommige geloven dat het zijn naem van de baek gekregen heeft, de welke 's nachts om die haven aen te wijzen, haer vlammen vertoont. Want *Flam* hebben de Britannen van de land-tael noch behouden, en de Schippers teekenen dit in haer zee-kaerten met een gevlamt hooft. Nochtans zijn 'er, de welke meenen, dat deze naem van *Angloen* in Denemarken, der Engelſen oude woon-plaets, in dit eylandt gekomen is, (want daer is de ſtadt *Flemsburgh*,) en dat het de Engelſen daer van zo genoemt hebben; gelijk de Franſen, na 't getuygnis van Livius, Milanen in Italien genoemt hebben na de naem van het by haer in Vrankrijk verlaten *Milan*. Want *Flamborrough* wordt het vlexken op deze voor-berg genoemt; waer van dat tweede edele geſlacht der *Conſtabels*, als zy 't noemen, haer oorſprong hebben, welk zommige van de *Lacys*, Conſtapels van Ceſter, trekken. Ik heb voorwaer met navorſchen niet in deze plaets vernomen van die beeken, *Vipſeis* genoemt, welk Gualterus Heminburgenſis ſchrijft, dat uyt d'uytgehouwe bronnen om 't andere jaer uyt-vloeyen, en neven dit voor-bergsken met een groot en ruyſſchend geweldt in zee loopen. Hoor nochtans, wat Wilhelmus Neubrigenſis, daer geboren, van de zelve ſchrijft: Die beruchte wateren, die men gemeenlijk *Vipſeys* noemt, ontſpringen uyt vele wellen uyt der aerde, wel niet geduurighlijk; maer met tuſſchen-loopende jaren, en geen kleyne beek gemaekt hebbende, vallen door laege plaetſen in de zee, de welke als zy droogh worden, zoo is 't een goedt teeken: want haer vloedt wordt gezeydt niet valſchlijk het ongemak des toekomſtigen hongers voor te boden. De ſtrandt daer na te rugh keerende, ſtrekt zich een bank in zee even als een uytgeſtrekt tongsken, hoedanigh de oude Engelſen *File* genoemt hebben; waer van 't dorpken de naem van *Filey* heeft: en meêr binnenwaerts ziet men *Flixton*, alwaer ten tijde van Athelſtan een gaſt-huys gebouwt was tot beſcherming (dit zijn de woorden uyt de Koninglijke handt-ſchriften) des voorby-gaenden volx voor de wolven, op dat zy niet verſlonden

Siſters-kirks. Conſtable.

Een heylzame haven.

Suerby.

Gabrantovicen.

Bridlington.

Drifield.

Flamborough head. Ida.

De wateren Vipſeis.

Wolven.

ſlonden wierden. Waer uyt het blijkt dat de wolven in die tijdt in deze wijk gewoet hebben, die nu in Engelandt nergens blijken, zelfs niet op de grenzen naer Schotlandt, daer zy nochtans in Schotlandt met menighte zijn.

De Graven van Albemarle en Holderneſſe.

Dit landeken *Holderneſſe* heeft de eerſte Willem aen Drugo van *Buerer*, Vlaming, geſchonken, dien hy ook zijn nicht ten wijve gegeven had, de welke als hy met vergif gedoot had, en 't met de vlucht ontkomen was, zoo heeft hy tot zijn navolger gehad Steven, Odos zoon, Heer van *Albemarle* in Normandyen, uyt het geſlacht der Graven van Campanien geſproten, den welken de eerſte Willem, om dat het zijner zuſter zoon was, als men ſchrijft, Graef van Albemarle genoemt heeft; en zijn nakomelingen hebben in Engelandt (ſchoon Albemarle een plaets in Normandyen geweeſt is) de tijtel behouden. Dezen is gevolght zijn zoon

Le Gros.

Willem, by-genaemt de *Vette*. Wiens dochter Hawiſia aen drie mannen naer elkander is getrouwt geweeſt, te weeten aen Willem van *Mandevill*, Graef van Eſſex, Boudewijn *Beton*, en Willem *des Fortes*, by den welken zy alleen Willem gehad heeft, dien zijn zoon Willem gevolght is. Wiens eenige dochter Avelina aen Edmond de *Buldtnaer*, Graef van Lancaſter, getrout, zonder kinderen geſtorven is. En gelijk in 't boek van 't klooſter te *Meaux* ſtaet, zoo zijn, by gebrek van erfgenamen, het Graefſchap van *Albemarle*, en de Heerlijkheyt van *Holderneſſe* in des Konings handen vervallen. In de volgende eeuwen nochtans heeft de tweede Koning Richard, Edward *Plantagenet*, des Hertogen van Yorks zoon, by zijns vaders leven, tot Hertogh van Albemarle gekoren: inſgelijx heeft de vierde Henrijk zijn zoon Thomas, Hertogh van Clarentien, en Graef van Albemarle gemaekt; welke tijtel de zeſte Henrijk namaels aen Richard van *Beauchamp*, Graef van Warwijk, tot vermeerdering van eer toe-gevoeght heeft.

NORTH-RIDING.

North-riding.

HEt Noorder-deel van dit landt oft *North-riding*, begint nauwlijx twee duyzent ſchreden boven de voorbergh van *Flamburgh*, en light voor de andere deelen geſtrekt, aen de zee, zeer lang, doch niet over de veertigh duyzent ſchreden breedt aen-vangende, en ſtrekt zich ten weſten naer *Weſtmorlant*, aen d'eene zijde van de *Derwent*, en een tijdt lang van de rivier *Vre*, aen d'andere zijde door de geduurige afloop van de *Teſis*, waer door het ten noorden van het Biſdom *Durham* afgeſcheyden wort, begrepen. En dit landt kan zeer bequaemlijk in deze deelen gedeelt worden, *Blakmore*, *Cliveland*, *Northalverton-ſhire*, en *Richmond-ſhire*.

Het deel, welk zich ten ooſten en naer de zee ſtrekt, wort *Blakmore*, dat is, *het ſwarte en berghachtige landt* genoemt, want het is doorgaens ſcherp van klippen, bergen en boſſchen. De zeekant wort verheerlijkt door het zeer vermaerde kaſteel *Scarborough*, eertijdts, Sceaṗbuṗg, dat is, *de Burgh op de ſteyle klip*, genoemt. Welx beſchrijving hoor uyt de geſchichtſchrijving van Wilhelmus Newbrigenſis: De klip van een ſchriklijke hoogte en groote, en door ſteyle ſteenrotzen aen alle kanten byna onaen-komelijk, valt in zee, waer van zy geheel omringt wort, uytgenomen eenige engten, als van gorgels, welke zy ten weſten opent, hebbende op het hooghſte een groene, ſchoone en ruyme vlakte, als van zeſtigh margen oft meêr, inſgelijx een bronneken van levendigh water uyt een ſteen voort vloeyende. En aen die engten, waer aen men niet zonder arbeyt op-klimt, is een Koninglijke toorn gelegen, en onder de zelfde engten is het begin van een ſtadt, ſtrekkende haer beyde zijden ten zuyden en noorden, zijn begin ten weſten hebbende, en wordt in 't begin met haer eyge muur ten ooſten door de rots van het kaſteel beveſtight; voorts worden beyde haer zyden van de zee beſpoelt. Deze plaets heeft Willem (de Vette, Graef van Albemarle en Holderneſſe) ziende de zelve bequaem om een kaſteel te bouwen, en de natuur het koſtlijk werk te baet komende, de gantſche vlakte der klip met een muur omgeven, en in de engten der ingangen een toorn gebouwt, de welke door verloop van tijdt vervallen zijnde, zo heeft de tweede Henrijk daer geboden een groot en treflijk kaſteel te bouwen, na dat hy nu de Grooten van Engelandt, die, onder dat ongebonde gebiet van Koning Steven, het Koninglijk erfgoet aengerant hadden, en inzonderheyt dien Willem van Albemarle, die in deze wijk alleen geheerſcht, en deze plaets als zijn eygen ingenomen had, tot orde gebracht had. Van de uyt-nemende ſtoutheyt van Thomas *Stafford*, de welke met weynige Franſen, op dat hy van groot beſtaen vervallen zou, dit kaſteel, onder Maria, onvoorziens ingenomen, en twee dagen in gehad heeft, is niet noodigh hier te ſpreken, als ook niet van den edelen Fransman *Sherleis*, de welke, hem verzellende, voor de vierſchaer om de miſdaet van gequetſte Majeſteyt verwezen wierd, ſchoon hy een vreemdeling was, om dat hy tegen die plicht van zijn Legeantie gedaen had, terwijl 't toen tuſſchen Engelant en Vrankrijk vrede was. Deze dingen zijn bekender, als dat zy door mijn ſchriften konnen bekent gemaekt worden. Het ſchijnt nochtans de pijne waert hier aen te tekenen, dat de Hollanders en Zeeuwen in deze by-gelege zee een overvloedige en rijke vangſt van haring oeffenen, na dat zy eerſt, door een oudt verdragh, verlof van dit kaſteel verworven hebben: want de Engelſen hebben altijdt verlof van viſch te vangen vergunt, de eere voor zich behoudende, en het nut den vreemdelingen als door luyheyt overgevende. Het is byna ongelooflijk wat een menighte van geldt de Hollanders uyt deze viſch-vangſt op onze ſtrandt maken. Deze haringen (vergeeft my, zo ik, buyten orde, der Godlijke weldaden een weynigh gedenke,) zwemmen jaerlijx, niet zonder Godts beſtier, met groote troepen rondom ons Britannien. Omtrent de zomerſche zonne-ſtant zwemmen zy uyt de zee naer de ſtranden van Schotlant, in welke tijdt, wijl zy dan vetſt zijn, zy terſtont verkoft worden. Van daer begeven zy zich naer de Engelſche ſtranden; en van middel Auguſtus tot November is haer vangſt beſt en overvloedighſt van *Scarborrough* tot aen de mont van de Teems. Daer na worden zy door eenigh heftigh onweêr in de Britanſche zee gevoert, en bieden zich daer de viſſchers aen tot op Kerstijdt; van hier Ierlandt ten weder-zijden doorzwemmende, begeven zich, na dat zy Britannien omzeylt hebben, in de Noord-zee, en verblijven daer als ſtil tot aen Iunius; en, na dat zy daer geteelt hebben, keeren met menigte wederom. Doch terwijl ik dit ſchrijf, komt my in 't zin het gene ik eertijts by S. Ambroſius gelezen heb; de viſſchen, zegt hy, uyt verſcheyde plaetſen van verſcheyde inwijken der zee, als met gemeenen rade in grooter menighte by-een komende, zwemmen met een geſlote troep na 't geblaes des noorden winds, en begeven zich naer die zee der noorderdeelen, als door eenige wet der natuuren. Ghy zout zeggen, zo ghyze zaeght opkomen, dat het eenige water-vloedt is, zo ylen en door-ſnijden zy de vloeden, voort-vlietende door de Propontis met groot gewelt in de Euxiniſche zee. Maer laet ons wederom ter zaek keeren.

Scarborough caſtle.

Rijke haring-vangſt.

Van daer wort de ſtrant, ſteyl van klippen, ingebogen tot aen de rivier *Teiſe*, en maekt een ope inham omtrent van duyzent ſchreden, de welke wy van den vermaerden balling Robert *Hood*, *Robbin Hoods Bay* noemen. Want dat hy (onder 't gebied van de eerſte Richard) gebloeyt heeft, getuygt Ioannes Major Schots-man, van den welken hy vereert wort met het lof van Vorſt der roovers, en van den zachtmoedighſten roover. Van daer vertoont zich *Dunus Sinus*, van Ptolomæus gedacht, terſtont daer de ſtrant ten weêr-zijden te rugh keert, waer by het vlexken *Duneſley* light, en dicht hier by *Withby*, in 't Saxiſch ðunenaeṗ-ḥeale, welk Beda de inham der Baak vertaelt. En 't luſt ons niet deze vertaling in geſchil te trekken, hoewel 't in onze tael zoo zeer de inham der behoudenis vertoont, dat ik zoude zeggen dat dit de zelve heylzame inham geweeſt is, 't zy my de gelegenheyt by den Aerdt-beſchrijver anders riet. Hier worden ſteenen gevonden, na de gedaente van in-een-gekronkelde ſlangen,

De rivier Teiſe.

Robbin Hoods Bay.

Dunus.

Duneſley.

Withby.

Steene ſlangen. ſlangen, wonderwerken der ſpelende natuur, de welke, als een zeght, de natuur, als vermoeyt in ware en ernſtige dingen, al ſpelende voort-brengt. Ghy zoud gelooven dat het eertijdts ſlangen geweeſt waren, welke een ſteenen ſchors overdekt heeft. En 't gerucht ſchrijftze de gebeden van Hilda toe, als of zyze verandert had, de welke in de eerſte kerk der Saxen, 't ſcheeren der Prieſters en het vieren van Paeſch naer de Roomſche wijs, uyt al haer kracht tegenſtond; van deze dingen in 't DCLXIIII jaer een Synodus houdende in haer klooſter, welk zy in deze plaets gebouwt had, en zelf de eerſte overſte van was. Welker heyligheydt ook toegeſchreven wordt, dat die wilde Ganzen, die zich 's winters met troepen by 't meyr begeven, en by de onbevrooze rivieren in de zuyder-deelen, terwijl zy over eenige hier by gelege landen vliegen, niet zonder groote verwondering van allen ſchielijk op de aerdt vallen, 't welk ik niet zou verhaelt hebben, had ik het niet van veel geloofwaerdige lieden verſtaen. Doch die van over-geloovigheyt vreemt zijn, wijten dit aen de heymelijke kracht des landts, en het verborge geſchil tuſſchen dit landt en die Ganzen, gelijk tuſſchen de wolven en 't knof-look van Scylla. Duſdanige heymlijke over-een-komingen en verſchillen, die men meê- en tegen-lijdingen noemt, weet ieder dat de voorzichtige natuur zeer veel dingen tot behoudenis ingeſtort heeft. Dit klooſter heeft Edelfled, Koning Oſwins dochter, namaels met veel inkomſten verrijkt, alwaer zy ook haer vader begraven heeft. Maer eyndlijk heeft het 't onweêr der Deenſche rooveryen gantſch uyt-geroeyt, en hoewel 't Serlo Percy weder op-gebouwt heeft, na dat hy terſtont nae den inval der Noormannen, over 't zelve geſtelt wiert; zoo vertoont het nu nochtans naulijx een kleen teken van oudtheyt. Hier na by, op een ſteyle heuvel, nochtans tuſſchen twee heuvels aen de zee, zeghtmen dat des Saxiſchen Hertogh Wadas kaſteel geweeſt is, de welke in die verwarde *Anarchie* oft Geen-heerſching der Nordanhumbren, en die moordery der Vorſten, met de moorders van Koning Ethelred een verbondt aengegaen hebbende, Koning Ardulf in open velde by *Walley* in 't landt van Lancaſter vermoeyt heeft; maer met zulk een tegenſpoet, dat, de zijne verſlagen zijnde, hy 't zelf ontvluchten moeſt, en namaels door ziekte af-gemat, zijn leven eyndighde, en hier tuſſchen twee heele ſteenen van omtrent zeven voeten hoogh begraven wierd; de welke elf voeten van malkander ſtaende, zoo twijfelt men niet te verzekeren dat hy van reuzen groote geweeſt is. Hier neven heeft lang hier na Pieter van *Mauley* een kaſteel geſticht, het welk, als of het vol aengenaemheyts en aertigheyts was, hy in 't Franſch *Moult-grace* genoemt heeft, (als men in de Mealcenſiſche Hiſtory leeſt;) maer als het den omgebuuren tot een zwaer jok diende, zoo heeft het volk, by welk het gebruyk van ſpreken is, het zelve met verandering van een letterken *Moult-grave* genoemt, met welke naem, hoewel de reden des naems weynigh bekent zy, het by allen bekent is. Deze Pieter van *Mauley*, op dat ik hier ook den nieuwsgierigen voldoe, uyt Poictou in Vrankrijk geſproten, heeft onder 't gebiedt van den eerſten Richard de eenige dochter van Robert van *Turnham* getrout, door wiens recht hy hier groot erfgoet verkregen heeft, den welken zeven Pieters, Heeren van *Mauley*, in haer ordre gevolght zijn, die een zwarte dwarſche *Bende* in een gulde ſchilt gebruykt hebben; maer als de zevende zonder kinderen geſtorven was, zo is zijn erfgoedt door de zuſters onder de ridderlijke geſlachten der *Sauvains* en *Bigots* gedeelt.

Hilda.

Wilde ganzen.

Sympathiæ & Antipathiæ.

Hertogh Wada.

Moult-grave Caſtle.

By deze plaets, als ook elders by deze ſtrant wordt het zwart Amber oft *Geate* gevonden, zommige achten 't Agaetſteen te zijn, welke de ouden onder de edelſte en ongemeenſte geſteenten gehouden hebben. Zy ontſpruyt tuſſchen de rotſen, daer zy geſpleten zijn; en eer zy geſleepen wort, zoo is zy roorachtigh en roeſtich van verw, maer geſleepen is zy waerlijk, als Solinus zeght, zwart edelgeſteentigh. Waer van Rhemnius Palemon uyt Dionyſius:

Geate.

Præfulget nigro ſplendore Gagates.
Hic lapis ardeſcens auſtro perfuſus aquarum,
Aſt oleo perdens flammas, mirabile viſu,
Attritus rapit hic teneras ſeu ſuccina frondes.

En Marbodeus in zijn boexken van de edele geſteenten,

Naſcitur in Lycia lapis, & prope gemma Gagates,
Sed genus eximium fœcunda Britannia mittit,
Lucidus & niger eſt, levis & lævisſimus idem:
Vicinas paleas trahit attritu calefactus,
Ardet aqua lotus, reſtinguitur unctus olivo.

Hoor Solinus ook: de Agact is de meeſte en beſte ſteen in Britannien, zoo ghy na de verw vraeght, zy is zwart edelgeſteentigh; indien de hoedanigheydt, zy is byna van geen gewicht; zoo de natuur, zy brant door water, wort door oly gebluſcht; zoo haer vermogen, door gewrijf warm gemaekt zijnde, kleeft daer zy aen gehouden wordt.

Van *Withby* wijkt de ſtrandt ten weſten, alwaer *Clivelandt* light, van de klippen zo 't ſchijnt, genoemt, (die wy in onze tael *Cliffes* noemen,) want hier rijzen door-gaens klippige bergen, aen welker voeten het landt tot vruchtbare velden geoeffent wordt. *Clivelandt.*

Op de ſtrant verluſtight zich het dorpken *Sken-grave* in een meenigvoudige viſchvangſt, alwaer men zeght dat voor zeventigh jaren ook een zee-man gevangen is, die eenige dagen rauw viſch at; maer zijn gelegentheyt ziende, wederom na zijn hooft-ſtof gevloden is. Wanneer met het liggen der winden, de gramſchap der zee geſtilt, en het water als tot een vlakte geeffent zwyght, zoo hoort men hier dikwijls zeer vêr als een ſchriklijk gerucht, in welke tijdt de viſſchers niet durven in zee varen, de welke, na haer begrijp, gelooven dat de zee een groot ondier is, en dan, hongerigh zijnde, menſchen lichaemen, om te verſlinden, eyſcht. By *Sken-grave* light *Kilton*, een kaſteel in een warande geſlooten, eertijdts toebehoortigh aen het doorluchtigh geſlacht der *Thwengs*, welker erfgoederen tot de Baronnen van *Lumley*, *Hilton*, en *Daubeney* af-gekomen is. Zeer dicht hier by light het kaſteel *Skelton*, het erfgoet van het oude geſlacht van de Baronnen van *Brus*, de welke geſproten zijn van Robert *Brus* Noorman. Deze heeft twee zonen gehadt, Adam Heer van *Skelton*, en Robert Heer van Annen-dail in Schotlandt, van wien het Koninglijk geſlacht der Schotten geſproten is, doch Pieter *Brus* de vijfde Heer van *Skelton* is zonder kinderen geſtorven, en heeft zijn zuſteren tot erfgenamen gelaten. Agneet getrouwt aen Wouter van *Falkonberg*, Lucia aen Marmaduc van *Thweng*, van wien de Baron van *Lumley* af-komſtigh is, Margriet aen Robert van *Roos*, en Laderina aen Ian *Belleau*, mannen in die tijdt van grooter eer en achtbaerheyt: de nakomelingen van Wouter van *Falkonbergh* hebben lang gebloeyt, doch eyndlijk zijn haer goederen door een vrou aen Willem *Nevill* gekomen, den welken zijn dapperheyt in den oorlogh vereert, en den vierde Koning Edward met de tijtel van Graef van Kent verçiert heeft. Doch zijn dochters zijn aen I. *Coigniers*, N. *Bedhowing*, en R. *Strangwayes* ten houwlijk gegeven.

Een zee-man.

Kilton.

Skelton.

Brus de Skelton.

Baronnen van Falkonberg.

Dicht by *Hunt-cliffe* aen ſtrant vertoonen zich by de Eb eenige rotzen, waer aen de zee-kalven, die wy kortlijk *Sealen* (als zommige willen) voor *Seaveale*, dat is, zee-kalven noemen, zich met tochten begeven, om te ſlapen en te verluchten, op welke rots een naeſt aen ſtrant als een waker ſchilt-wacht hout, en als 'er iemant aen-komt, de anderen oft door een af-geworpe ſteen, oft met zich zelf met groot geluyt in 't water te rollen, een teken geeft, op dat zy zich beraden en in 't water begeven. Zy vreezen meeſt voor de mannen, de welke zy, haer vervolgende, als zy van 't water verlaten zijn, met haer achterſte voeten als met een zantſtof dikwijls af-keeren; voor de vrouwen zijn zy minſt vervaert, zoo dat dieze vangen willen, een vrouwen kleedt aentrekken. Aen de zelve ſtrant vint men geele en roode ſteenkens, en zommige die van eenige zoute ſtof verhart zijn, de welke door haer reuk en ſmaek *Calchantum*, Nitre en Zwavel belooven, als ook veel vuurſteenen van koper-achtige verwe.

By *Huntley Nabb* rijſt de ſtrant, de welke nu een lange wijl ope gelegen heeft, wat hooger tot klippen, en aen de voeten der zelve liggen doorgaens ſteenen, van verſcheyde grootte, zo konſtig van de natuur in 't ront gevormt, dat zy ſchijnen, door de handt van een konſtenaer, tot kogels van eenigh groot geſchut gedraeyt te zijn. In welke, gebroken, men ſteene ſlangen in 't rondt gekronkelt vindt, maer die meeſt zonder hooft zijn. Van daer zietmen 't kaſteel *Wilton*, eertijdts de *Bulmers* toebehoorende, en wat hooger by *Dobham*, loopt de rivier *Teſe* in de zee, na dat zy veel beken ingenomen heeft, en ten laetſten een zonder naem, by *Yarum*, vermaert door zijn koop-handel, de welke het koop-ſtedeken *Stokeſley* beſproeyt, welk lang aen het doorluchtigh geſlacht van *Eure* toe-behoort heeft. Waer by het kaſteel *Wharlton*

Wilton.

Yarum.

Stokeſley.

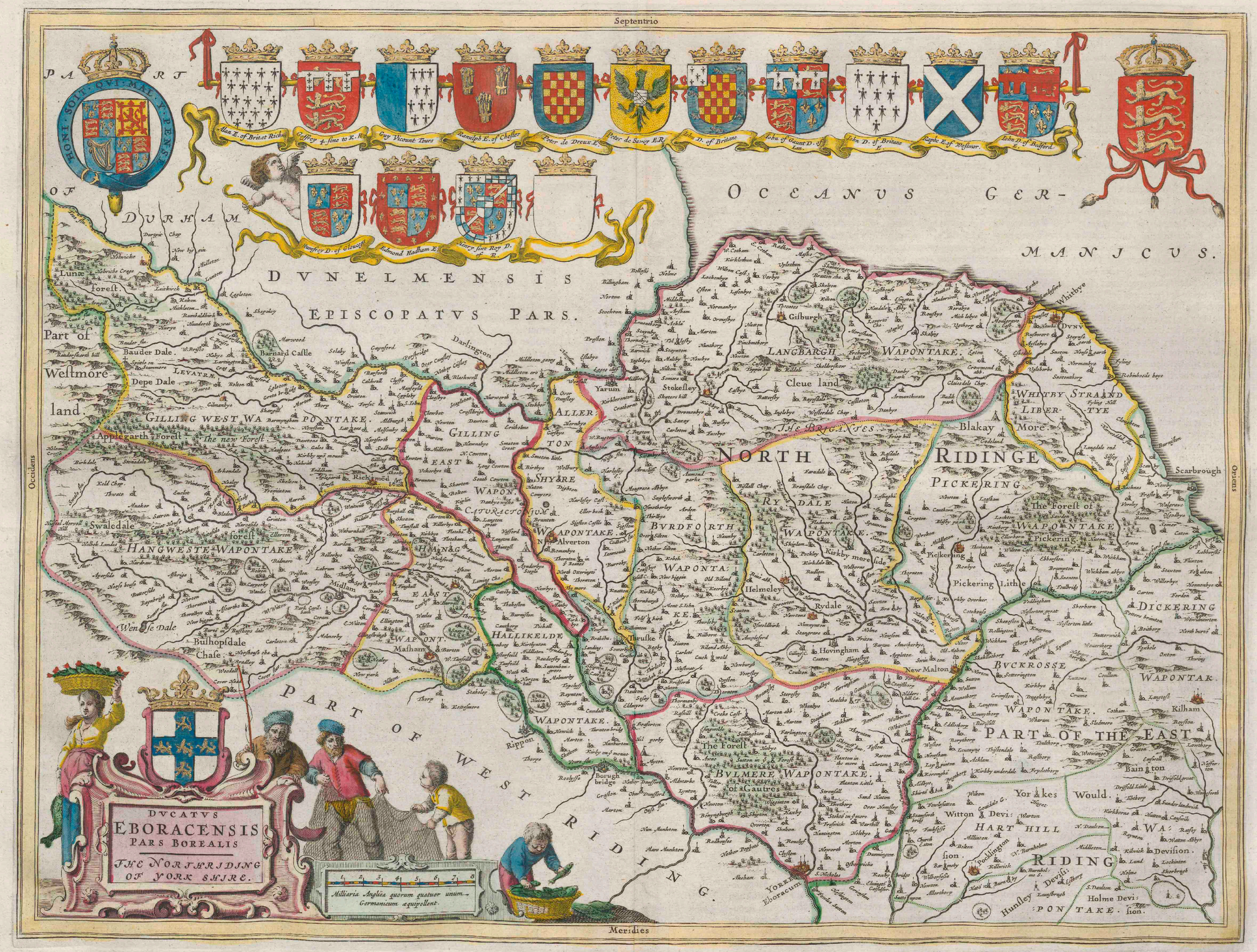
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
PART OF DURHAM
HONI SOIT QVI MAL Y PENSE
OCEANVS GERMANICVS.
DVNELMENSIS EPISCOPATVS PARS.
Part of Westmore land.
Lunæ forest.
Bauder Dale.
Barnard Castle
Depe Dale
LEVATRE
GILLING WEST WAPONTAKE.
Applegarth Forest
The new Forest
Darlington
GILLING EAST WAPON.
CATURACTONIUM
Richmond
Swaledale forest
HANGWESTE WAPONTAKE
Wensedale
Bushopsdale Chase
Midlam
HANG EAST WAPONT.
Masham
HALLIKELDE WAPONTAKE.
Rippon
Borugh bridge
Alverton
ALLERTON SHYRE WAPONTAKE
Yarum
Stokesley
Gisburgh
LANGBARGH WAPONTAKE.
Cleue land
THE BRIGANTES
NORTH RIDINGE
Blakay
WHITBY STRAND LIBERTYE
Whitbye
DVNV
Scarbrough
PICKERING
The Forest of WAPONTAKE
Pickering
Pickering Lithe
DICKERING WAPONTAK.
BVRDFORTH WAPONTAKE.
RYDALE WAPONTAKE.
Kirkby more side
Helmeley
Rydale
Hovingham
New Malton
BVCKROSSE WAPONTAKE.
Kilham
PART OF THE EAST
Bainton
Yorkes Would.
Witton Devi:
HART HILL RIDING
Hunsley Devisi:
Holme Devi:
PONTAKE. sion.
The Forest of BVLMERE WAPONTAKE.
of Gautres
YORKE Eboracum
PART OF WEST RIDING.
DVCATVS EBORACENSIS PARS BOREALIS
THE NORTHRIDING OF YORK SHIRE.
Milliaria Anglica quorum quatuor unum Germanicum æquipollent.

Wharlton. *Wharlton* eertijdts den Baronnen *Meinill*, en *Harlſey* aen het geſlacht van *Hothom* toebehoortig, als ook daer nae *Strangwayes*, met de oudtheyt alreede worſtelen.

Deze voornoemde mont der *Teſe*, eertijts den zeevarende lieden verdacht, wordt nu een zekere Reede bevonden; en om de vrye aenkomſt aen te wijzen, zijn by ons gedenken op beyde ſtranden baekens geſtelt. Vier mijlen van deze
Gisburgh. mont light *Gisburgh* een weynigh verheven, nu een kleene ſtadt; maer aen welke, terwijl zy geſtaen heeft, tot groote eere geſtrekt heeft het zeer ſchoone en rijke klooſter, het welk Robert de *Brus* Heer der plaets, omtrent het M C XIX jaer onzer zaligheyt gebouwt heeft, ſtrekkende den Edelen in deze wijk tot een gemeen graf, en het welk den Geſchicht-ſchrijver Wouther van *Hemingford* voort-gebracht heeft. Deze plaets is voorwaer treflijk, de welke met *Puteoli* in Italien in geneughlijkheyt, aengename verſcheydenheyt, en ongemeene gaven der natuur ſtrijden mach, welke zy nochtans in gezontheyt vêr overtreft. De lucht wort door het tuſſchen-komen der bergen, daer de zee bewintert, verzacht; het vruchtbaer en gras-rijk landt brengt een groot deel des jaers zeer lieflijke bloemen voort, en is zeer overvloedigh in metael-aders en alluyn-aert van verſcheyde verw, maer inzonderheyt berg-geel en roeſt-root, waer van zy nu het beſte alluyn en Calacanthum begonnen hebben te koken, het welk de doorluchtige Ridder Tho. *Chaloner*, (onder wiens zorgh onze Koning zijn zoon den Vorſt Henrijk bevolen heeft,) een geleert navorſcher der natuur door zonderlinge vernuftigheyt eerſt gevonden heeft, na dat hy merkte dat de bladeren der boomen hier meêr als elders groeyden, de Eyke-boomen wijt verſpreyt en niet diep wortelden, de wortels veel krachts en weynigh zoghs hadden, en dat het aerdtrijk kleyigh, van verſcheyde verw, te weten wit-achtigh, geel-achtigh en hemels-blaeuw, noyt bevroozen wierd, en by een heldere nacht op de voet-paden als glas glinſterde. Niet vêr van hier rijſt de ſteyle en overal
Ounsbery oft Rosbery Topping. groene berg *Ounsbery Topping*, wijdt en breed in 't ronde om zijn hoogte zichtbaer, en de welke den Schippers tot een ken-teeken, en de gebuuren tot een almanak dient: want zoo dikwijls de top met een wolk omringt wort, zo volgt 'er gemeenlijk een regen op; by de top vloeyt een bron uyt een groote ſteen, de welke gezont is voor quade oogen; en van hier ziet men zeer geneughlijk de uyt-geſpreyde dalen, de kruydige heuvelen, de groene weyden, de genoeghlijke velden, de vruchtbare akkers, viſch-rijke beeken, de haven-rijke mondt van de rivier *Teſe*, de ope ſtranden zonder gevaer van over-watering, en de zeyl-rijke zee. Hier by light
Kildale. *Kildale*, het kaſteel der *Percys* Graven van Northumberland. En meêr ten ooſten *Danby*, het welk ook van de *Brus* door de *Twengs* tot de Baronnen *Latimers* gekomen is; van welker erfgenaem de *Welloughbys*, Baronnen van *Brokes*, geboren zijn. Maer dit *Danby* is met andere erf-goederen aen de *Nevills* verkoft, onder de welke Georgius *Nevill* van den
Baronnen van Latimer. zeſten Henrijk, onder de naem van Heer van *Latimer*, onder de Baronnen tot de Parlamenten beroepen is, in wiens ſtam deze waerdigheyt tot op onze tijden toe gebleven is. Hier is anders niet aen te teekenen, als dat de Baron van *Nevill* eenige hoeven in dit landt van de Aerts-biſſchoppen van Cantelberg bezeten heeft, en dat de *Coigniers*, *Strangwayes*, en andere voor de zelve aen de Aerts-biſſchoppen tot krijgs-dienſten verplicht zijn.

Blackamore. Meêr binnewaerts aen 't gebergte van *Blackamore* gemoet ons, behalven verſcheyde zwevende beeken en ſnelle vlieten, de welke doorgaens ten dale loopen, niets gedenkwaerdighs, als *Pikkering*, geen kleene ſtadt, behoorende aen het erfdeel van Lancaſter, zijnde aen een heuvel gehecht, en met een oudt kaſteel beveſtight, tot het welk veel omgelege dorpen behooren; maer van 't by-gelege landt gemeenlijk *Pikkering Lith*, de vryheyt van Pikkering, en 't Foreeſt
Pikkering. van Pikkering, (het welk de derde Koning Henrijk zijn jonger zoon Edmond Graef van Lancaſter geſchonken heeft,) genoemt wordt. In het welk, aen de *Derwent*, *Atton* gelegen is, het welk de naem gegeven heeft aen het door-
Atton. luchtigh Ridderlijk geſlacht der *Attons*, van de Heeren van *Veſcy* geſproten, wiens erfdeel door de dochteren tuſſchen Edward van *S. Ian* de *Everos*, en *Coigniers* gedeelt is. En van Edward van *S. Iohn* is een groot deel door de dochter tot Henrijk *Bromflet* gekomen. Welke Henrijk tot de vergaderingen des Parlaments beroepen is met deze opgenome woorden, welke in geen andere beroep-brieven tot het Parlament ons gemoeten: Wy willen dat ghy en uw manlijke erfgenamen, van u lichaem wettelijk uytgaende, Baronnen van *Veſcy* zijn. Namaels is deze tijtel door de dochter tot de *Cliffords* over-gegaen. Aen d'andere kant, vier mijlen van *Pikkering*, neven het ſnelle rivierken *Dow*, light aen een heuvel *Kirkby-Morſide*, een wel-geachte markt, eertijts een be-
Kirkby-Morſide. zitting van de *Eſtotevills*. Van hier ten weſten ſtrekt zich
Rhidale. *Rhidall*, een geneughlijk en vruchtbaer dal, en met drie-en-twintigh Parochye-kerken verçiert, welk het rivierken *Rhie* doorſnijdt: een plaets, als Newbrigenſis zeght, van een woeſte eenzaemheyt en ſchriklijkheyt, als 't Wouter *Eſpel* den Cluniacenſer Munniken vergunt, en 't klooſter gebouwt had. Hier in light *Elmeſley*, 't welk (zo ik my niet vergis) Be-
Elmeſley. da het *Vlmboſch* noemt, alwaer die Robert van *Ros* Furſan genoemt, een kaſteel gebouwt heeft, neven welk zich de rivier *Recall* onder de aerde verbergt. Wat lager light aen de zelve rivier *Riton*, een oude bezitting van het oude geſlacht der *Percys*. Van daer ſleept de *Rhie* veler beeken wateren met zich in de *Derwent*, de welke in dit dal *Malton*, een
Malton. vermaerde markt van koorn, paerden, viſch, en boerentuygh, beſproeyt, alwaer men de voet van een oudt kaſteel ziet, 't welk eertijdts (als ik verſtaen heb) aen de *Veſcys*, zeer rijke Baronnen in deze wijken, toe-behoort heeft. Deze ſtam (als uyt de Koninglijke hand-veſten blijkt) is van Willem *Tyſon* geſproten, de welke Heer van *Malton* en *Alnewic*, in Northumberlant in de ſlagh by *Haſtings* tegen de Noormannen gebleven is. Zijn eenige dochter is ten houlijk gegeven aen Ivon van *Veſcy* Noorman, de welke insge-
Baronnen van Veſcy: lijx een eenige dochter Beatrix na-gelaten heeft, met de welke Euſtachius, de zoon van Ian Een-oogh, getrouwt is, die onder Koning Steven de kloosters by *Malton* en *Watton* geſticht heeft: want zijn tweede huys-vrou is geweeſt Vrouw van *Watton*, de dochter van Willem Conſtapel van Ceſter. Euſtachius zoon Willem, uyt zijner moeder Beatrix lijf geſneden, heeft zich de naem en wapenen van *Veſcy* aen-
hun wapen. genomen, te weten een zilver kruys in een rooden ſchildt. Deze heeft by B. dochter van Robert *Eſtotevil* van *Knaresburgh* twee zonen geteelt, Euſtachius van *Veſcy*, de welke Margriet, de dochter van Willem Koning van Schotlandt, getrout heeft, en Guarin van *Veſcy*, Heer van *Knapton*. Euſtachius was de vader van Willem, de welke Ian, zonder kinderen geſtorven, en Willem, door zijn treflijke daden in Ierlandt vermaert, geweeſt heeft, die de wapenen des geſlachts in een gulde ſchildt met een zwart kruys verandert hebben. Doch Willem heeft, mits zijn zoon Ian in de Walliſche oorlogh gebleven was, aen Koning Edward zommige landen in Ierlandt vergunt; op dat zijn onwettige zoon, Willem van *Kildare* genoemt, zijn goedt erven mocht, en heeft tot vertroude erfgenaem tot nut van zijn zoon geſtelt Antonius *Bec* Biſſchop van Durham; maer weynigh getrou van *Alnewic*, *Eltham* in Kent, en andere landen, welke men zeght dat hy zich toe-geeygent heeft; doch deze onwettige zoon is in de Sterlinſche ſlagh in Schotlandt gebleven. En de tijtel is eyndlijk vervallen aen 't geſlacht der *Attons*, wanneer Margriet, de eenige dochter van Guarin *Veſcy*, trouwde aen Gilbert van *Atton*; maer hier van is, meêr als genoegh, en weynigh te voren geſproken.

Dicht by dit dal *Newborrow*, het welk wy voor Wil-
Newborrow. helmus Newbrigenſis, dien geleerden en neerſtigen Schrijver der Engelſche dingen, te danken hebben, nu is 't de wooning van 't doorluchtig geſlacht van *Bellaſiſe*, uyt het Biſdom van Durham geſproten, en *Biland*, hebben twee zeer vermaerde kloosteren gebloeyt, welke Rogier *Mowbray* geſticht en
Biland. begiftight heeft. Dit geſlacht der Mowbrays is onder allen
Mowbrays. een machtigh, edel en rijk geſlacht geweeſt, en heeft in deze wijk zeer heerlijke erf-gronden met de kaſteelen *Slingesby*, *Thresk*, en andere bezeten. Zoo ghy na de oorſprong van dit geſlacht zoekt, ik zalze u met een woordt aen-wijzen. Als Rogier van *Mowbray* Graef van Northumberlant en R. *Grande-beoſe*, om haer trouwloosheyt, van al haer goederen berooft waren, zo heeft de eerſte Koning Henrijk aen Nigellus van *Albenie*, met de *Albeneys* Graven van Arondel uyt een geſlacht geſproten, een man van de hooghſte ſtam onder de Noormannen afkomſtigh, de welke des Rooden Willems Boogh-drager was, een groot deel der zelve op-gedragen, en zo verrijkt, dat hy in Engelant C XL, in Noormandyen C XX krijghs-leenen bezat. Ook heeft hy gebo-

geboden, dat zijn zoon Rogier de naem van *Mowbray* aennemen zoude, van den welken die *Mowbrays* Graven van Nottingham en Hertogen van Norfolk voort-gekomen zijn. Tot deze *Mowbrays* heeft ook eertijdts het by-gelegen kasteel *Gilling* behoort; maer nu komt het toe aen het oudt en doorluchtigh geslacht, welk van het schoon hayr de naem van *Fairfax*, dat is, *Schoon-hayr*, gekregen heeft; want *Fax* beteekent by de oude Engelsen *Hayr*; waer van zy een staert-ster *Faxedstarre*, en de plaets, waer van ik te voren gesproken heb, *Halyfax*, van 't heyligh hayr, genoemt hebben.

Gilling Castle.

Daer na ten zuyden light hier by het Bosch *Calaterium*, gemeenlijk *The foreſt of Galtren*, op zommige plaetsen dicht van boomen, op zommige bevocht met een brockige vlakte: heden zeer vermaert door de gewoonlijke Paerdenloop, in welke het verwinnende paert een gulde kloxken tot prijs voor-gestelt wordt. Want het is naeu gelooflijk, wat een menighte van menschen tot deze strijdt toe-loopt, en hoe veel 'er op de snelheyt der paerden verwet wordt. In dit bosch ziet men *Creac*, 't welk Egfrid Koning der Nordanhumbren in het D C LXXXIIII jaer met drie mijlen in 't rondt aen S. Cuthbert gegeven heeft, door den welken het aen de kerk van Durham gekomen is. Naeulijx vier mijlen van hier light, zeer genoughlijk tusschen de boskens, het uytnemend schoon kasteel *Sherry-hutton*, van Bertran van *Bulmer* gebouwt, en van Radulf *Nevill*, eerste Graef van Westmorlandt, vernieuwt, en niet vêr van hier het kasteel *Hinderskell*, van de Baronnen van *Greyſtoke* gebouwt, en van anderen om de menighte der op-wellende bronnen *Hunderd-skell* genoemt.

The Foreſt of Galtren.

Creac.

Sherry-hutton.

Hinders-kell.

Achter de bergen ten westen, daer zich 't landt weder tot vlakte en blijde velden ontfout, light het landeken *Alverton-shire*, gemeenlijk *North-Alverton*, besproeyt van de rivier *Wiske*, hebbende zijn naem van de stadt *North-Averton* gekregen, eertijdts Ealrentun, welk niet is als een lange straet: maer door de ossen-markt op S. Bartolomeus, het verzochtste van al die ik oyt gezien heb; de Roode Koning Willem heeft dit met het by-gelege landt aen de kerk van Durham geschonken, in wiens Bisschoppen het veel gehouden is. Want Willem *Comin*, die de stoel van Durham met gewelt ingenomen had, heeft het kasteel gebout, en aen zijn neef gegeven, het welk nu eenighzins verdweenen is, en de navolgende Bisschoppen hebben 't eenige vryheden vergunt. Want in 't boek van Durham leest men: Hugo van Puteaco, Bisschop van Durham, heeft de stadt vast gemaekt, van den Koning verworven hebbende, dat onder de bastaerd-kasteelen, welke men toen door gantsch Engelandt gebood uyt te roeyen, dit alleen het voor-recht van geheel te blijven behouden zou; 't welk de Koning nochtans naemaels heeft geboden uyt te roeyen, en ter aerden te slechten. Hier by is de slagh geschiet, welke men gemeenlijk van den Standaert noemt, in welke David Koning van Schotlant, de welke door een ongehoorde wreedheyt deze landen byna tot een woestijne gemaekt had, met zoo groot een verlies van de zijnen in de vlucht gedreven wierd, dat de onzen toen eerst haer rechtvaerdige gramschap geboet achteden. Want in deze oorlogh is waerlijk te weegh gebracht, 't gene Bisschop Radulf, wijl hy met zijn reden de Engelsen voor den slagh opwekte, gezeyt heeft: De menighte zelf, de lucht ongewoon, zal hem hinderlijk zijn, in voorspoet te verongelijken, in tegenspoet te vluchten. Deze slagh is van den Standaert genoemt, om dat de Engelsen omtrent den Standaert t'zaem-gedrongen, den eersten aenval der Schotten ontfangen, tegen-gestaen, en eyndlijk de zelve in de vlucht gedreven hebben. Deze Standaert was, gelijk wy in oude boecken geschildert gezien hebben, een groote wagen met raden onderstut, op de welke een zeer hooge mast gehecht stont, op welk tot een kruys uyt-stak, en onder het kruys hing een vaendel. En dit was een teeken van een hoogste krijgs-tocht, en wierd als een heyligh Outaer geacht, en was al-eens als het *Carrocium* by de Italianen, het welk noyt, dan als men om 't opperste gebied streed, mocht uyt-gevoert worden.

North Alverton-shire.

In dit landeken staet ook *Thresk*, gemeenlijk *Thrusk*, te gedenken, 't welk eertijts een zeer sterk kasteel gehad heeft, uyt het welk Rogier *Mowbray* het teeken van oproer opgenomen, en den Koning der Schotten tot den brandt van zijn vaderlandt beroepen heeft; als de tweede Henrijk, door weynigh gezonde raedt, zich eenighzins een graf gegraven had, met zijn zoon in gelijke macht tot Koning te verkiezen. Maer deze op-roer was eyndlijk door bloedt gebluscht, en dit kasteel te gronde uyt-geroeyt, zoo dat ik behalven de wal daer niets van het kasteel gezien heb. Ook is hier een ander fakkel van oproer onder 't gebiedt van de zevende Henrijk ontsteken. Want als het ongetemde volk een lichte schatting, van de Staten des Rijx geboden, zeer zwaerlijk droegh, en de Reken-meesters en verzamers der zelve wegh-gedreven, zoo zijn zy met der haest, gelijk de gelukkige lichtvaerdigheyt noyt maet vindt, op Henrijk *Percy* Graef van Northumberlandt, die over dit landtschap gestelt was, in deze plaets aen-gevallen, hebben hem gedoodt, en onder 't beleydt van Ian Hertogh van *Egremond*, de wapenen tegen haer vaderlandt en Vorst aengenomen; maer hebben weynige dagen daer na zeer zwaerlijk en rechtvaerdiglijk aen 't Gemeene best geboet. Dicht hier by zijn *Soureby* en *Brakenbak*, toe-behoorende aen het oude en doorluchtige geslacht van *Lascelles*; en meêr ten zuyden *Seray*, eertijdts toekomende aen de *Darels*, daer na aen de *Dawnys*, de welke lang in Ridderlijke waerdigheyt gebloeyt hebben.

Thresk.

Van dit landt van York was (na Willem *Mallet*, en een oft twee der *Eſtotevills* uyt de Noormansche stam, de welke men wil dat erf-onder-graven geweest zijn) eerste en eenige Graef Otho, de zoon van Henrijk *Leo* Hertogh van Beyeren en Saxen, by Matild dochter van de tweede Koning Henrijk van Engelandt, de welke namaels tot Keyzer gekoren en de vierde Otho genoemt is; van wiens broeder Willem, tweede zoon van Machtild, de Hertogen van Brunswijk en Lunenburg in Duytslandt gesproten zijn; de welke tot een bewijs van deze maegschap na de Koningen van Engelandt, de zelfde wapenen, als de eerste Koningen van Engelandt, uyt het Noormansch bloedt, te weten, twee gulde Lupaerts oft Leeuwen in een roodt schildt gebruyken. Lange tijdt daer na heeft de tweede Richard Edmond van *Langley*, des derden Koning Edwards zoon, tot vijfde Hertogh van York ingestelt, den welken, uyt de tweede dochter van Koning Pieter van Castilien en Lion, twee zoonen geboren zijn. De oudtste, Edward, is by zijns vaders leven eerst Graef van Cambrits, daer na Hertogh van Albemarle, en eyndlijk Hertogh van York geweest, de welke kloeklijk in de slagh by *Agincourt* in Vrankrijk, zonder kinderen, gebleven is; de tweede gebore Richard was Graef van Cambrits, de welke, getrout hebbende Anna de zuster van Edmond van *Mortimer* Graef van *Marchie*, wiens groot-moeder insgelijx de eenige dochter en erfgenaem was van Leonel Hertogh van Clarense, getracht heeft Edward zijner vrouwen broeder tot de Koninglijke waerdigheyt te verheffen, doch terstont achterhaelt, heeft het met den hals geboet, als of hy, van de Fransen om-gekoft, na des vijfden Henrijx leven gestaen had. Zestien jaren daer na is zijn zoon Richard, door de hoogste, doch onvoorzichtige goedertierenheyt van den zesten Henrijk, geheel herstelt, als zoon van Richard broeder van Edward Hertogh van York, en bloedt-verwant van Edmond Graef van Marchie, en nu Hertogh van York, Graef van Merchie en Ulton, Heer van Wighmore, Clare, Trim, en Conacht, is zoo op-geblazen geworden, dat hy 't Rijk, na welk hy een tijdt lang in het heymlijk door quade lagen, met te klagen over de quade heersching van 't Gemeene best, oproerige geruchten en laster-schriften te stroyen, heymlijke verbonden aen te gaen, oproeren ja oorlogen te verwekken, gestaen had; eyndlijk tegen den zesten Henrijk, in de vergadering der Staten, opentlijk voor zijn eygen eyschte; als die de zoon was van Anna van *Mortimer*, zuster en erfgenaem van Edmond Graef van Marchie, de welke in de rechte lijn afgekomen was van Philippa, dochter en eenigste erfgenaem van Leonel Hertogh van Clarentien, de derde zoon van den derden Koning Edward; en derhalven met goedt recht in de navolging des Rijx te stellen was voor de kinderen van Ian van Gandaf, welke de vierde zoon van den derden Edward was. Den welken als men antwoorde, dat de Grooten des Rijx, en de Hertogh zelve aen 's Konings trouw gezworen hadden, dat het Rijk door aen-zien des Parlaments aen de vierde Henrijk en zijn erfgenamen opgedragen en bevestight was, en dat de Hertogh zelve, die zich 't recht van den Hertogh van Clarentien toe-eygent, zich noyt de wapenen van den

Graven en Hertogen van York.

Hertogh van Clarentien aengenomen heeft; en dat de vierde Henrijk het Rijk met recht, als van den derden Henrijk begeert, ingenomen heeft; zoo heeft hy deze dingen lichtlijk beſpot, dat naemlijk die eedt, den Koning na menſchlijk recht gedaen, geenzins gold, wijl zy tegen de waerheyt en gerechtigheyt was, welke na 't godlijk recht zijn; dat het aenzien des Parlaments niet noodigh geweeſt was om het Rijk aen 't geſlacht van Lancaſter op te dragen, en dat zy het zelve ook niet gewilt zouden hebben, zoo zy op eenigh recht ſteunden; dat hy van de wapenen des Hertogen van Clarentien, die hem met recht toe-quamen, zich even als van 't Rijk te eygenen tot die tijt met voordacht onthouden had; en dat dat recht, van den derden Henrijk begeert, een belachelijk verdichtſel was, om 't onrecht te bedekken, en by yder een veracht. Hoewel deze dingen voor den Hertogh van York van verzochten rechte waren, zoo is de zaek by voorzichten rade, tot heling der aenſtaende gevaeren, nochtans zoo gematight, dat de zeſte Henrijk het Rijk zijn leven lang genieten en gebruyken zoude, en dat Richard Hertogh van York tot erfgenaem en navolger des Rijx zou beſtemt worden, met verbodt, dat niemant iet trachten zoude tot 's anders verderf. Maer zo vêr heeft de eergierigheyt den Hertogh terſtont gebracht, dat, terwijl hy voornam zijn hoop voor te komen, hy die bloedige oorlogh tuſſchen het geſlacht van Lancaſter en York, met de veldt-teekenen van de witte en roode Roos onderſcheyden, verwekt heeft. In de welke hy terſtont by *Wakefelt* gebleven is; de zeſte Henrijk is, viermael gevangen geweeſt zijnde, eyndlijk van het Rijk en zijn leven berooft: Edward Graef van Marchie, Richards zoon, heeft het Rijk verkregen, en van 't zelve verdreven, heeft het op nieuws weder gekregen, (zoo ſpeelt het onſtantvaſtigh ſpeel-ziek avontuur met verheffen en verdrukken,) zeer veel Vorſten van Koninglijken bloede, en doorluchtige edelen zijn gedoot, die heerlijke en erflijke landen der Koningen van Engelandt in Vrankrijk verloren, Ierlandt verzuymt en verwildert, de rijkdommen des Rijx gantſch vermindert, en het ellendige volk met alle ellend over-vallen. Doch Edward op de ſtoel beveſtigt, en van dien naem de vierde in der Koningen rije, heeft zijn tweede zoon Richard den tijtel van 't Hertoghdom York op-gedragen, de welke met zijn broeder de Koning van den dwingland Richard zijn oom in zijn teêre jaren gedoot is. Daer na heeft de zevende Henrijk zijn jongſte zoon, de welke namaels onder den naem van den achtſten Henrijk tot Koning gehult is, de zelve op-gedragen. En nu onlangs heeft Koning Iacob zijn tweede geboren zoon Karel, den welken hy te voren in Schotlant Hertog van *Albanien*, Mark-graef van *Ormond*, Graef van *Ros*, en Baron van *Ardmanoch* gekoren had, tot Hertogh van York, op dat ik uyt het *Formulier* ſpreek, door het gorden van 't ſwaert, het opzetten van de kap en gulde hoep op zijn hooft, en 't over-leveren van de gulde roede vereert heeft, na dat hy hem en elf van de heerlijkſte geſlachten, tot de Ridderlijke waerdigheyt, die men *Balnei* noemt, gewoonlijk verkoren had. 1604.

Den oorlogh tuſſchen de huyzen van Lancaſter en York.

In dit Graefſchap telt men 459 Parochyen, onder de welke veel Kapellen zijn, die in veelheyt van inwooners met groote Parochyen te vergelijken zijn.

RICHMOND-SHIRE.

Naem.

HEt overigh deel van dit landt, welk ten weſten light, en zich wijdt uyt-ſtrekt, wordt *Richmond-shire*, oft *Richmount-shire* genoemt, hebbende zijn naem van 't kaſteel, welk Alanus, Graef van Bretagnien, gebout had, dien de verwinner Willem de Noorman dit lant, welk te voren den Engelſen Edwijn toe-behoorde, met deze korte brief geſchonken heeft: Ik Willem, toe-genaemt de Baſtard, Koning van Engelandt, geef en vergunne u mijn neef Alanus, Graef van Bretagnien, en uw erfgenamen in der eeuwigheyt, alle ſteden en landen, welke onlangs toebehoort hebben aen Graef Eadwin in Yorke-shire, met de krijgs-leenen, en andere vryheden, en gewoonten, zo vry en heerlijk, alsze de zelfde Eadwin bezeten heeft. Gegeven in de belegering voor de ſtadt York.

Dit landt ſteekt byna geheel uyt met geklove rotſen en berg-hooge heuvelen, welker toppen op zommige plaetſen groen genoegh zijn, de voeten en dalen niet heel onvruchtbaer. En de bergen zelve zijn zwanger van loot, ſteen-kolen, als ook van koper. Want in des vierden Edwards brief wordt gewagh gemaekt van een koper-mijn neven de ſtadt Richmond zelf. Maer de gierigheyt, die de menſchen ook ter hellen drijft, is in deze bergen noch niet getreden, of zy door een moeylijker uyt-weering af-geſchrikt zy, weet ik niet.

Koper, loot, en ſteen-kolen.

Doch dat op de toppen der bergen, als ook elders, zomtijdts ſteenen gevonden zijn, vertoonende zee-lepels en andere water-dingen, zoo 't geen wonder-werken der natuur zijn, zal ik met de Chriſtlijke Geſchicht-ſchrijver Oroſius oordeelen, dat het zekere ken-teekenen zijn van de algemeene zond-vloedt onder Noach. De zee, zegt hy, onder Noach over het gantſche aerdt-rijk verſpreyt, als de geheele werelt bedekt was, en de hemel en zee maer een ruymte had, zoo getuygen de waerachtighſte Geſchicht-ſchrijvers uytdruklijk, dat het geheele menſchlijk geſlacht, eenige in de Ark, door de verdienſten van haer geloof, behouden blijvende, om de oorſprong te herſtellen, verdelgt is. Nochtans getuygen die ook dat 'er geweeſt zijn, die de voorlede tijden, en den ſtichter der tijden niet wetende, nochtans uyt ken-teekenen en giſſingen der ſteenen, die men op de veerſte bergen, met moſſelen en oeſters bedekt, en dikwijls door 't water uyt-geholt pleegt te zien, met ramen geleert hebben.

Daer dit landt aen Lancaſter grenſt, zijn alle dingen tuſſchen de bergen zoo woeſt, eenzaem, rouw, en dootſch, dat de nabuuren eenige hier door ſlepende beeken *Hell-beks*, als helſche beeken, genoemt hebben, inzonderheyt die aen de bronnen van de rivier *Vre*, de welke door een ſteen, als door een brug t'zaem-gevoegt, zoo diep af-vloeyt, dat zy den af-zieners een ſchrik aen-jaegt. En in deze wijk zijn de zekerſte ſlaep-plaetſen voor de geyten, daſſen, en harten, die hier in haer grootte, en door haer getakte hoornen zeer aenzienlijk, gezien worden. *Hell-beks.*

De nu vaek genoemde rivier *Vre* valt hier uyt de weſterbergen af, en eerſt midden door 't dal *Wentſedale*, met vee genoeg vervult, en op zommige plaetſen vruchtbaer van loot, door-loopende, wort, terwijl zy noch, naby haer bron, kleyn is, ten zuyden vermeêrt met het rivierken *Baint*, de welke met groot geruyſch voort-komt uyt het ſtaende water *Semar*. En by de t'zamen-vloedt zelve, daer eenige boere huttekens ſtaen, de welke men naer de brug, waer door de *Vre* eerſt betreden wordt, *Baintbridg* noemt, is eertijdts een Roomſche bezetting geweeſt, welker overblijfſels ook noch heden overigh zijn. Want op de heuvel, die men van den Burgh, nu *Burgh* noemt, zijn de gronden van een oude veſting, welke omtrent vijf morgen begrepen heeft, en by de zelve ten ooſten veel ken-teekenen van woon-plaetſen. Alwaer, onder veel andere bewijs-redenen der Roomſche oudheyt, wy onlangs dit ſtuk met een oudt opſchrift van zeer ſchoone letters, met een gevleugelde overwinning, de zelve ſteunende, gezien hebben. *Wentſedale.* *Bracchium.*

IMP. CÆS. L. SEPTIMIO
PIO PERTINACI AVGV.--
IMP. CÆSARI. M. AVRELIO A-
PIO FELICI AVGVSTO---
- - - - - - - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - - - - - - -
BRACCHIO CÆMENTICIVM--
VI NERVIORVM SVB CVRALA
SENECION AMPLISSIMI--
OPERI L. VISPIVS PRÆ--
- - - - - - - LEGIO. - - - - - - - -

De naem van Geta is hier uyt-geſchrapt.

Hier

Hier uyt mach men giſſen, dat die veſting by *Burgh*, eertijdts *Bracchium* genoemt is geweeſt, en dat zy, welke te voren van zooden was, toen met metſel-werk op-gebouwt is, en dat de zeſte bende der Nervien daer in bezetting gelegen heeft, de welke ook haer zomer-leger ſchijnen gehat te hebben, op die naeſte bewalde heuvel, die men nu *Ethelbury* noemt. En noch onlangs is 'er het beeldt van den Keyzer Aurelius Commodus uyt-gehaelt, de welke (als Lampridius getuyght) van de vleyers *Britannicus* by-genaemt wierd, daer de Britannen zelfs een Keyzer tegen hem wilden verkiezen. Dit beeldt ſchijnt toen geſtelt te zijn, als hy, zich zelf te hoog achtende, tot die dolligheyt geraekt is, dat hy gebood, dat men hem den Roomſchen Herkules, Iupiters zoon, zou noemen. Want het is met Herkules gewaet gevormt, en de rechter-hant met een kolf gewapent, waer onder ſtond, als ik verſtaen heb, dit kreupele, en door water-poelen verbroke opſchrift, welk qualijk geſchreven, en eer ik hier gekomen ben, vergaen was:

Bracchium.

Beeltenis des Keyſers Commodus.

---------- CÆSARI AVGVSTO
MARCI AVRELII FILIO
- - - - - - - - - - - - - - - - - -
SENIONIS AMPLISSIMI
VENTS PIVS.

Nappa. Dit beeld was in *Nappa*, de getoorende huyzen, en voorneemſte woon-plaets der *Medkalfs*, welk nu ter tijdt het talrijkſte geſlacht van gantſch Engelandt geacht wordt. Want wy hebben verſtaen, dat Chriſtoffel *Medkalf*, een man van Ridderlijke waerdigheydt, en de voorneemſte van dit geſlacht, met drie-hondert Ridderen van het zelfde geſlacht en by-naem, al-eens gekleedt, als hy onlangs Onder-Graef van dit Graefſchap was, de Richter der *Aſſiſen* ontfangen, en naer York geleyt heeft. Van hier vloeyt de *Vre* zeer ſnel af, overvloedigh zijnde van rivier-kreeften, na dat C. *Medkalf*, by ons gheougen, die aert van viſch uyt het zuyder-deel van Engelandt hier gebracht heeft: en loopt tuſſchen twee klippen door, waer van de plaets *Att-ſcarre* genoemt is, nict vêr van *Bolton*, de oude woon-plaets, en het kaſteel van de Baronnen van *Scrope*, het welk Richard, Heer van *le Scrope*, en Cancellier van Engelandt, onder den tweeden Richard met groote koſten gebouwt heeft. En zich nu ten ooſten keerende, komt aen de ſtadt *Midleham*, welker heerlijkheydt, als wy in de geſlacht-keten der *Nevills* gelezen hebben, Alanus, Graef van Richmond, aen zijn jongſte broeder *Rinebald opgedragen heeft, met al de landen, welke voor haer aenkomſt aen den Deen *Gilpatrik* toebehoort hebben. Dezes neef van zijn zoon Radulf, Robert *Fitz-Ralph* genoemt, heeft ook gantſch *Wentſedale* van Conanus van Britannien, Graef van Richmond, te ſchenk gekregen, en te *Midleham* een ſterk kaſteel opgerigt; zijn zoon Ranulf heeft een kloſterken voor de Kanunniken te *Coverham*, welk men nu kortlijk *Coham* noemt, in *Coverdale* geſticht; en zijn zoon Ranulf heeft zijn dochter Maria geteelt, de welke aen Robert, Heer van *Nevill*, getrouwt, door haer houwlijk dit rijke erf-goedt, alshaer houwlijx-goedt, tot het geſlacht der *Nevills* over-gebracht heeft. Welke Robert *Nevill*, na dat hy by zijn huys-vrou veel kinderen geteelt had, onbekent in overſpel betrapt, en van des overſpeelſters man uyt wraek gelubt zijnde, kortlijk van droef heyt geſtorven is.

Nappa.

De Medkalfs, een tal-rijk geſlacht.

Bolton.

Midleham.

* Ribald *by andere.*

Heeren van Midleham.

Coverham.

Daer na beſpoelt de *Vre*, na dat zy eenige mijlen afgeloopen heeft, *Iervis*, oft *Iorvallenſe*, een nu alreê vervallen kloſter, daer na *Masham*, welk toebehoort heeft aen de *Scropen* van *Masham*, welke, gelijk zy uyt de ſtam der *Scropen* van *Bolton* voort-geſproten zijn, even alzoo door houlijk daer weder in ge-ent zijn. En op den anderen oever der rivier, maer meêr na binnen, light *Snath*, de voorneemſte woon-plaets der Baronnen van *Latimer*, de welke haer edele ſtam getrokken hebben van G. *Nevill*, de jongſte zoon van Rad. *Nevill*, eerſte Graef van Weſtmorlandt, de welke dezen eeren-tijtel van den zeſten Koning Henrijk gekregen heeft, daer 't onder 't geſlacht der *Latimers* in een vrouw ge-eyndight was, en hebben met een geduurigh gevolgh tot op onze tijden toe gebloeyt; toen de manlijke ſtam van de laetſte Baron ontbrekende, is dit rijke erfdeel onder de dochteren gedeelt, de welke aen de geſlachten der *Percys*, *Cecils*, *d' Anvers*, en *Cornwals* getrout zijn. En geen andere gedenkwaerdige plaetſen loopt de *Vre* in deze wijk voorby, als *Tanfeld*, eertijdts de woon-plaets van de Ridderen *Gerne-*

Bolton.

Midleham.

Coverham.

Masham.

Snath. Baronnen Latimers.

Tanfeld.

gans, van de welke het tot de *Marmions* gekomen is, welker laetſte tot erfgenaem gelaten heeft Amicia, de tweede huys-vrouw van Heer Ian *Grey* van *Rotherfeld*, wiens twee kinderen, de naem van *Marmion* aengenomen hebbende, de moeder, nagevolgt zijn, en de eene heeft tot eenige dochter en erfgenaem nagelaten Elizabeth, de huys-vrouw van den Baron Henrijk *Fitz-Hugh*.

Marmion. Inq. 6. H. 6.

Daer na ontfangt de *Vre* de ſnellijk tot haer inloopende rivier *Swale*, van haer ſnelheyt (als Th. Spottus getuyght) zoo genoemt, de welke inſgelijks van het weſterſe geberghte naculijx vijf duyzent ſchreden boven de bronnen de *Vre* naer 't ooſten af-vloeyt: den ouden Engelſen was zy zeer heyligh, om dat in de zelve op een dagh, als de Engelſen eerſt tot Chriſtus bekeert wierden, meêr als tien duyzent mannen, behalven vrouwen en kinderen, van Paulinus, Aerts-biſſchop van York, gedoopt zijn. Hier loopt de *Swale* af langs een alzins ope dal, welk daer van *Swaldale* genoemt wordt, welk gras-rijk genoegh, maer boſſcheloos is, eerſtlijk door *Marrikke*, alwaer van de *Asken*, de welke eertijdts zeer vermaert waren, een kloſter gebout is, en het loodtrijke *Mask*. Daer na loopt zy naer *Richmond*, de voorneemſte ſtadt van dit landt, in een kleyne omtrek van veſten beſloten, maer aen drie poorten met genoeghzaem bevolkte voor-ſteden bezet, de welke de eerſte Graef Alanus, als hy zijn naeſte hoeve, oft Mayery *Gilling* niet betroude, tegen de invallen der Deenen en Engelſen, de welke door de Noormannen van haer erf berooft zijn, gebouwt heeft, op deze naem, dat hy een rijken bergh verçiert heeft, en heeftze geſterkt met veſten, en een kaſteel, het welk, op een rots gelegen, van de hooghte de *Swale* met een woeſt geruyſch tuſſchen de ſteenen eer af-vallende, als vloeyende, beſchout. Want die hoeve *Gilling* was meêr door Godts-dienſtigheyt heyligh, als ſterk van veſten, na dat Oſwius, Koning der Nordanhumbren, in de zelve (welke Beda *Gethling* genoemt heeft) door de lagen van zijn waerdt gedoot was, om wiens moort te verzoenen daer een kloſter gebout wierd, 't welk van onze voor-ouders in grooter eere gehouden is. Meêr ten noorden vertoont zich het kaſteel *Ravenswath* met een genoeg groote omvang, doch van vervallen veſten, het welk zijn Baronnen, *Fitz-Hugh* genoemt, uyt de oude ſtam der Engelſen gehad heeft, de welke voor de zege der Noormannen, Heeren der plaets geweeſt zijn, en tot op de tijden van den zevenden Henrijk gebloeyt hebben, met groote goederen door de houlijken met de erfgenamen der doorluchtige geſlachten van *Furneux*, en *Marmion* verrijkt, de welke door de vrouwen eyndlijk tot de *Fienes*, Heeren van *Dacre*, in het zuyden, en de *Parres* gekomen zijn.

Swale.

Marrikke.

Richmond.

Gilling.

Ravenswath.

Baronnen Fitz-Hugh.

Drie duyzent ſchreden beneden Richmond vloeyt de *Swale* voorby die oude ſtadt, welke Ptolomæus en Antoninus CATVRACTONIVM en CATARRACTON, en Beda *Cataracton*, en elders *het dorp by de Catarract*, oft *Verlaet* noemen, waer van ik acht, dat het de naem van de Verlaten heeft, wijl het Verlaet hier by, doch naerder aen Richmond light, alwaer, als ik gezeyt heb, de *Swale* tuſſchen de rotſen eêr doorvalt, als vloeyt. En waerom zou hy *'t het dorp by 't Verlaet* genoemt hebben, zoo daer geen Verlaet van de rivier was? Dat het in die tijdt een vermaerde ſtadt geweeſt zy, mach men uyt Ptolomæus beſluyten, om dat daer een hemelſche waerneming geſchiet zy: want in 't II boek, VI hooft-ſtuk van de groote t'zamen-bouwing beſchrijft hy de vier-en-twintigſte Evenlijn door *Catarractonium* van Britannien, en ſtelt het LVII graden van den Evenaer: maer in zijn Aert-beſchrijvingen ſtelt hy hier den langſten dagh op XVIII evenmatige uuren, zoo dat het nae zijn eyge rekening LVIII graden van den Evenaer af is. Doch heden heeft het niet als een grooten naem. Want het is een zeer kleyn dorpken, *Catarricke* en *Catarrik-bridge* genoemt, nochtans bekent, en door zijn gelegenheyt aen de krijghs-wegh der Romeynen, welke hier over de rivier loopt, en de hier en daer verſtroyde puyn-hoopen, dewelke eenigen ſchijn van oudtheyt vertoonen, inzonderheyt by *Kettercikswart* en *Burgale*, welke een weynigh verder van de brugh, en meêr ten ooſten naeſt aen de rivier liggen, alwaer wy een grooten aerdhoop als van vier bolwerken, tot een groote hooghte met vele arbeyt op-geworpen gezien hebben. Wat het eertijdts van de Picten en Saxen, als zy de ſteden van Britannien te vuur en te zwaerdt vervolghden, verdragen heeft, weten wy niet zeker; maer het ſchijnt, als het Saxiſche Rijk beveſtigt was,

Caturactonium.

Catarikke.

Catarrik-bridge.

dat

dat het zeer bloeyzaem geweeſt is (ſchoon 't Beda overal een dorp noemt) tot dat 'et in het DCCLXIX jaer onzer zaligheydt van den dwinglandt Eanred oft Beanred, de welke het Rijk der Nordanhumbren geſcheurt heeft, verbrant is; maer hy is ook zelf ellendelijk door den brandt vergaen, en *Catarractonium* uyt zijn aſſchen weêr ontſtaen. Want zeven jaren daer na heeft Koning Etheldred hier zijn bruyloft met de dochter van Offa, Koning van Mercien, gehouden. Nochtans heeft het niet lang in vollen wezen geſtaen, want door de Deenſche verwoeſting, welke terſtont gevolght is, is het geheel vervallen.

Hornby. Vêr van daer, en niet onaengeſtoten, voert de *Swale* haer wateren niet vêr van *Hornby*, een kaſteel van het geſlacht van *S. Quintin*, welk namaels tot de *Coigners* gekomen is, en beziet, behalven de groene weyden en boere dorpen, niet ander als *Bedall*, en een ander invloeyend rivierken, welk ten tijde van den eerſten Koning Edward tot zijn Baron gehadt heeft Brianus *Fitz-Alan*, uyt ouden ſtamme geſproten, als af-komſtigh van de Hertogen van Britannen, en Graven van Richmond; maer als de manlijke ſtam uyt-geſtorven was, zoo is het erf door de dochters aen de *Stapletons*, en *Greys* van *Rotherfeld* geraekt.

Bedall.

Fitz-Alan.

Topcliffe. Nu komt de *Swale*, het landt van Richmond verlatende, naerder aen de *Vre*, alwaer zy *Topcliffe*, de voorneemſte woon-plaets der *Percys* bezoekt, Marianus noemt het Taben-clive, de welke ſchrijft dat hy de Staten van Northumberlandt daer in 't DCCCCXLIX jaer met eede verbonden heeft, den Viſi-Sax Eldred, Edmonds broeder, te gehoorzamen. En aen de t'zamen-vloedt der rivieren zelf light *Mitton*, een kleyn, doch door geen kleyne moort getekent, vlek. Want de Schotten hebben in het MCCCXIX jaer, als de Peſt gantſch Engelandt ſchier uyt-geput had, om te rooven tot hier gekomen, geen kleyne troep van onze Prieſters en boeren, welke de Aertsbiſſchop van York onder vaendels uyt-gevoert had, lichtlijk verſlagen. Maer om ten voorſtel te komen. Van *Catarractonium* ſcheyt zich de krijghs-wegh, daer zy ten noorden leyt, door *Caldwell* en *Aldburg*, het welk in onze moederlijke tael een *oude Burgh* betekent. Met welke naem het eertijdts bekent geweeſt is, zou ik niet lichtlijk ramen; wijl 't uyt de groote puyn-hoopen een groote ſtadt ſchijnt geweeſt te zijn; en hier by ziet men een graft door het dorpken *Stanwig* omtrent VIII mijlen vêr tuſſchen de *Teſe* en *Swale* geleyt. Daer zy ten noord-weſten leyt, gemoet haer aen de twaelfde mijl het dorpken *Bowes*, welk ook *Bourg* geſchreven wort, alwaer in de vorige eeuwen de Graven van Richmond het kaſteelken, Tol of *Thorougtholl* genoemt, en vorken gehadt hebben. Doch dat het eertijdts in Antoninus Reys-boek LAVATRÆ en LEVATRÆ genoemt is geweeſt, getuygen de reden der vêrheydt, en de gelegenheydt aen de krijghs-wegh, de welke hier door haer dijk zichtbaer is. En om haer oudtheyt te beveſtigen, dient een oude ſteen in de kerk, de welke zy noch onlangs voor een Outaer gebruykt hebben, met dit opſchrift ter eeren van Keyzer Adriaen:

Mitton.

Caldwell.

Aldburgh.

Bowes.

Lavatræ.

IMP. CÆSARI DIVI TRAIANI PARTHICI. Max filio
DIVI NERVÆ NEPOTI TRAIANO. Hadria
NO AVG. PONT. MAXM. ------
COS. I. ---- P. P. COH. IIII. F. ---
IO. SEV.

Dit ſtuk is 'er ook uyt-gegraven:

- - - - - - - - - -
- - - - - - - - - -
NO L. CAE
FRONTINVS
COH. I. THRAC.
- - - - -

Onder 't gebiedt van Severus, als Virius Lupus Gezant en Voor-ſchout van Britannien was, heeft de eerſte bende der Thraciers hier in bezetting gelegen, aen de welke hy het Badt herſtelt heeft, gelijk blijkt uyt dit opſchrift, welk van hier naer *Cunnington*, de huyzingen van den zeer doorluchtigen en geleerden Ridder Robert *Cotton* gebracht is:

DAE. : FORTVNÆ
VIRIVS LVPVS
LEG. AVG. PR. PR.
BALINEVM VI
IGNIS EXVSTVM.
COH. I. THRACVM
RESTITVIT. CV-
RANTE VAL.
FRONTONE
PRÆF. EQ. ALÆ
VETTO.

Hier moet men die gene uyt de dwaling trekken, die uyt dit opſchrift valſchlijk uyt-geſchreven, terwijl men verkeerdelijk *Balingium* voor *Balineum* las; meenen dat deze plaets *Balingium* genoemt geweeſt is, maer als men 't naeuwer beziet, zoo ſtaet 'er uytdruklijk BALINEVM op de ſteen, welk woort de geleerden weten, dat de ouden voor *Balneum*, een Badt-ſtoof betekenende, gebruykt hebben, de welke insgelijks wel weten, dat de zoldaten zoo wel als anderen badt-ſtoven om haer zuyvering en gezontheydt gebruykt hebben, de welke dagelijx, eer zy aten, gewoon waren haer te waſſchen. Ook waren de gemeene en byzondere badt-ſtoven met zulk een overdaet overal ingeſtelt, dat hy zich zelven arm en vuyl ſcheen, 't zy de wanden der badt-ſtoven met groote en koſtelijke tranſen glinſterden: in welke de mannen en wijven zonder onderſcheyt wieſſen, ſchoon het zelve door de wetten der Keyzers, en kerklijke beſluyten dikwijls verboden is. *Seneca.*

Als het Roomſche Rijk ten val neyghde, zoo heeft het heyr der verſpieders met zijn Overſte, onder 't beleyt van den Hertogh van Britannien, hier op de wacht gelegen, als uyt de Aentekeningen der Provincien blijkt, alwaer het *Lavatres* genoemt wort. Doch dat duſdanige badt-ſtoven ook *Lavacra* genoemt geweeſt zijn, getuyght een Boekzifter, welke ook zeght, dat deze plaets *Lavatra* voor *Lavatra* genoemt is; ik zou het nochtans liever van het voorby-loopende rivierken trekken, welk ik hoor dat *Laver* genoemt wordt. En de nieuwe naem *Bowes*, wijl de inwooners zeggen, dat de oude ſtadt af-gebrant is, acht ik daer van gemaekt te zijn. Want de Britannen noemen noch, het gene met vuur verbrant is, *Boeth*, en met het zelve woort de voorſtadt van Ceſter over de rivier *Dee*, by de Engelſen *Hanbridge*, by de Walen oft Britannen, om dat zy in de Walſche oproer verbrant is, *Treboeth*, dat is, *verbrant ſtedeken* genoemt.

Hier rijſt dat bergh-achtigh en woeſt-landt, dat altijdt wint oft regen onderworpen is, het welk, om dat het ſcherp en ſteen-klippigh is, in onze moeders-tael *Stanemore* genoemt wordt. Want overal en rondom is het eenzaem, behalven dat 'er een herberg in 't midden onder rotſen om de reyzende man te ontfangen, en aen de zelve een ſtuk van een kruys is, welk wy *Rerecroſſe*, de Schotten *Reicroſſe*, dat is, *'s Konings-kruys* noemen, het welk Hector Boëtius, Schots-man, getuyght, dat, als een ſcheyd-ſteen van Engelandt en Schotlandt geſtelt is geweeſt, als de eerſte Willem Cumberlandt aen de Schotten met die voorwaerde vergunde, dat zy 't met leen-recht van hem bezitten zouden, en niets voornemen tot nadeel van het Engelſche Rijk. En een weynigh laeger, aen de zelve krijgs-wegh der Romeynen, is een kleyne Roomſche veſting geweeſt van vierkante vorm, welke men heden *Maiden-caſtle* noemt. Van waer my de gebuuren gezeyt hebben, dat de Roomſche krijgs-wegh door bochten naer *Caer Vorran* gelegen heeft. *Stanemore.* *Rereeroſſe.* *Maiden-caſtle.*

De Graven van Richmond zijn veel na der Vorſten gunſt, en uyt verſcheyde geſlachten geweeſt, de welke ik nochtans in haer rye zoo naeu en klaer, als ik kan, hier by voegen zal. De Roode Alanus, Graef van Bretagnen. De Swarte Alanus, dien Willem de *Conqueſteur* dit landt geſchonken heeft; zijn broeder Steven, Graef van Bretagnen. Alanus, Graef van Bretagnen, Stevens zoon. Conanus, Graef van Bretagnen, zijn zoon, de welke met hulp van den tweeden Henrijk, Koning van Engelandt, Bretagnen, van zijn ſtief-vader, de Onder-graef *Porhoet* ingenomen, wedergekregen heeft. Galfrid *Plantagenet*, des tweeden Konings Henrijx zoon, de welke Conſtantia, de eenige dochter van Conanus, eerſtlijk getrout heeft. Zijn zoon Arthur, den welken men ſchrijft dat van Koning Ian gedoot is. Voorwaer hierom hebben de Franſen, de zelve Ian, als Hertogh van Norman- *De Graven van Richmond.*

Normandyen den Engelſen Koning afgewezen.

Normandyen, te recht gedaeght, hem af-zijnde, ongehoort, geenzins belijdende, en niet overtuyght, met een ruym vonnis verwezen, Normandyen, en zijn erf-goederen in Vrankrijk af-geöordeelt. Als hy nochtans beloofde op openbare gegeve trou te Parijs voor recht te ſtaen, en de doot van Arthur te verantwoorden, dewelke hem met eede trou van onderdanigheyt, als een *Ligius*, bezworen, dezelve te buyten gegaen, weêrſpannigheydt gepleeght had, en in den oorlogh gevangen was. In welke tijdt dat geſchil gedreven wierd, of de Pairen van Vrankrijk mochten oordeelen een gezalfden Koning, en derhalven haer Overſten, wijl de grooter waerdigheydt de minder eenighzins inwikkelt; en nu de Koning en Hertogh van Normandyen een en de zelfde perſoon was. Maer waer zweef ik? Na Arthur zijn deze in 't Graefſchap van Richmond gevolght, Guido, Ondergraef van *Thovars*, den welken deſe Conſtantia voor de tweede-mael troude. De derde Ranulf, Graef van Ceſter, met welken Conſtantia ten derden-mael in 't huwelijk verzaemde. Pieter van *Dreux*, uyt het Koninglijk bloed der Franſen geſproten, dewelke Alicia, de eenige dochter van Conſtantia, en Guido van *Thovars*, getrouwt heeft. Petrus van Savoyen oom van Æleonoor, huys-vrouw van den derden Koning Henrijk, dewelke, vreſende de Grooten en het gemeen volk, tegen de uytlandige morrende, van zelf deze eer verlaten heeft. Ian, Graef van Bretagnen, zoon van Pieter van *Dreux*. Zijn zoon Ian, de eerſte Hertogh van Bretagnen, dewelke Beatrix, de dochter van den derden Koning Henrijk van Engelant, getrout heeft, den welken Arthur, Hertogh van Bretagnen, geboren is, dien zommige verhalen dat ook Graef van Richmond geweeſt is. Voorwaer zijn jonger broeder Ian heeft terſtont na des vaders doot deze eer gevoert, die by zijn vaderlijk wapen van *Dreux*, met de *Cantons* van Britanjen, de Leeuwen van Engelandt op de kant gevoeght heeft; hy is Wachter geweeſt van Schotlandt onder den tweeden Edward, alwaer hy, drie jaren gevangen gehouden, eyndlijk onder 't gebiedt van den derden Edward zonder kinderen geſtorven is; en zijn neef Ian, Graef van Bretagnen, Arthurs zoon, is hem in dit Graefſchap gevolght. Dewelke zonder kinderen geſtorven zijnde, als men heftelijk om het Hertoghdom van Normandyen *ſtreed, zoo heeft de derde Edward, om zijn partyen in Vrankrijk te beveſtigen, aen Ian, Graef van *Montefort*, dewelke hem van het Hertoghdom van Bretagnien den eedt gedaen had, en midts hy een man was, en een trap nader, en eerder in recht, en ſcheen voor zijn geſtorve broeders dochter te gaen, dit Graefſchap, tot dat hy zijn goederen in Vrankrijk weder kreegh, vergunt. Dewelke kort daerna door hulp der Engelſen weder gekregen hebbende, zoo heeft de zelve Koning het Graefſchap aen zijn zoon Ian van Gent op-gedragen, en hy heeft het eyndlijk den Koning, zijn vader, voor andere landen in handen gegeven. Doch de Koning heeft terſtont Ian van *Montefort*, de tweede Hertogh van Bretagnen, by-genaemt *Le Vaillant*, den welken hy tot zwager aengenomen had, om zoo ſtrijdtbaren, en den Franſen vyandigen man aen zich naeuwer te verbinden, tot Graef van Richmond verkoren: maer de zelve wierd door macht van 't Parlament, in 't veertiende jaer van de tweede Koning Richard, dit Graefſchap afgewezen, om dat hy den Franſen tegen de Engelſen aengehangen had, nochtans heeft hy den tijtel behouden, en zijn nakomelingen nagelaten. Doch het bezit heeft de Koning vergunt aen zijn zuſter Ioanna van Bretagnen, weduwe van Radulf *Baſſet de Draiton*. De zelve geſtorven zijnde, zoo heeft Radulf *Nevill*, Graef van Weſtmorlandt, eerſt het kaſteel en Graefſchap van Richmond tot het eynd zijns levens, door gunſt van den vierden Henrijk, gekregen, en na hem Ian, Hertogh van Bedford. Daerna heeft de zeſte Koning Henrijk den tijtel van Graef van Richmond aen zijn halve broeder Edmond van *Hadham* op-gedragen met een zonderling recht, dat hy zijn zeet naeſt de Hertogen in de Parlamenten zou hebben. Dezen is zijn zoon Henrijk gevolght, dewelke daerna Koning van Engelandt, de zevende van dien naem, geworden is. Doch terwijl hy uyt-gebannen was, zoo hebben Georgius, Hertogh van Clarencien, en Richard, Hertogh van Gloceſter, dit Graefſchap van hun broeder, de vierde Edward, gekregen. Eyndlijk wierd Henrijk, baſtart zoon van den achtſten Henrijk, van zijn vader Hertogh van Richmond gemaekt, dewelke in 't MD XXXV jaer uyt dit leven geſcheyden is.

* *Tuſſchen Ian van Montfort, en Ioanna Clauda, huys-vrou van Carel van Blois.*

Hertogh van Richmond.

In dit landt telt men 104 *groote Parochien, behalven de Kapellen.*

't BISDOM van DVRHAM.

HEt Bisdom van Durham, gemeenlijk *The Bishoprike of Durham*, oft *Dureſme*, ten noorden aen die van York grenzende, vertoont de gedaente van een drie-hoek, welx top ten weſten door de aldaer t'zamen-loopende landt-palen, en de bronnen der *Teſe* af-gebeelt wort. De eene zijde, welke ten zuyden light, wordt geduurigh door den af-loop der *Teſe* bepaelt: de andere zijd ten noorden wordt eerſt door een korte lijn van het top af tot de rivier *Derwent*, en dan door de *Derwent* zelve, tot dat zy het rivierken *Chopwell* ontfangt, en daer na door de rivier *Tine* beſloten. En de grondt der drie-hoek, die ten ooſten ſtrekt, wordt door de zee-kant voor-gebeeldt, dewelke door de Noord-zee met groot gedruyſch zwaerlijk beſpoelt wordt.

Daer het landt in de top ge-engt wordt, zijn bloote velden, genoegh zeldene boſſchen, ſlibberige heuvels, doch niet zonder yzer-aderen, en genoegh gras-rijke dalen; want de Apennijn van Engelandt, daer ik van geſproken heb, door-ſnijdt dezen hoek. En aen de ooſtkant, oft aen de gront der drie-hoek, als ook aen de zijden, is het landt zeer bequaem te bouwen, en wijken de inkomſten niet voor der bou-lieden arbeyt, onderſcheyden zijnde in weyden, hoylanden, en akkeren, met ſteden door-gaens bezet, en overvloedigh in ſteen-kolen, dewelke men in vele plaetſen, om vuur te boeten, gebruykt. Deze kolen willen zommige, dat zwarte aerdt-zwavel, andere Algaet, andere Thraciſche ſteen is, welke alle een te zijn die groote Wijs-gier in de mijn-werken Georgius Agricola bewezen heeft. Voorwaer deze onze is niet anders als zwavel, door de warmte onder de aerde gehart en gezuyvert; want zy geeft een zwavel-reuk uyt, en zoo zy met water beſprengt wordt, zoo brandt zy te heftiger, doch of zy met oly uyt-gebluſcht werde, heb ik niet beproeft. En zoo de Obſidiaenſche ſteen by ons is, zoo geloof ik dat het die is, dewelke op andere plaetſen in Engelandt gevonden, en gemeenlijk *Canole Cole* genoemt wort: want zy is hard, glinſterigh, licht, en tot kleyne ſtuxkens ſnybaer, en aengeſteken zijnde, brant haeſtlijk. Maer laet ons dit, aen die 't geheym der natuur naeuwer doorſnuffelen, over-laten.

S. Cuthberths Patrimonie.

Dit gantſche landt, met ook andere nabuurige landen, noemen de Munniken in haer ſchriften *S. Cuthberts landt*, oft *Patrimonie*. Want zoo hebben zy genoemt al wat tot de kerk van Durham behoort heeft, van dewelke Cuthbert als Schuts-heer gehouden wort; dewelke in de eerſte kintsheydt der Saxiſche kerk als Lindefarnenſiſche Biſſchop zijn leven in zulk een heyligheydt en oprechtigheydt verſleten heeft, dat hy onder de heyligen getelt is. En onze Koningen en Edelen hebben gelooft, dat hy hun beſchermheyligh tegen de Schotten was, en niet alleen zijn lichaem, het welk de Schrijvers beveſtigt hebben, dat geheel en onverbroken geduurt heeft, aendachtlijk dikwijls bezocht, maer ook heerlijke erf-gronden geſchonken, en veel vryigheden verleent. Koning Egfrid heeft den zelven Cuthberth by zijn leven groote inkomſten in die ſtadt York, de *Creca*, waer van ik geſproken heb, en de ſtadt *Luguballia* gegeven, als in de Geſchichten van Durham ſtaet. Koning Alfred en de Deen Guthrun, den welken hy over de Nordanhumbren geſtelt heeft, hebben daer na het gantſche landt tuſſchen de rivieren *Were* en *Tine* (ik zal de woorden van een oudt boek gebruyken) aen Cuthberth, en die in zijn kerk dienden, door een geduurigh recht van bezitting geſchonken, waer van zy, op dat zy geen armoedt leden, haer leven verzorgen zouden; daer-en-boven hebben zy zijn kerk tot een vrye vlucht-plaets voor de vluchtelingen geſtelt, op dat al, die om eenige oorzaek tot zijn lichaem vloden, zeven-en-dertigh dagen vrede, door geenige gelegentheydt oyt te verbreken, hebben. De Koningen Edward, Athelſtan, en de Deenſche Cnuto, dewelke op zijn bloote voeten naer Cuthberths graf gegaen is, hebben deze wetten en vryheden niet alleen beveſtight, maer ook terſtont vermeerdert: niet min heeft Willem de Noorman gedaen, na wiens tijdt het terſtont voor een Pals-Graefſchap geacht is, en zommige Biſſchoppen hebben als Pals-Graven in haer zegel geſneden een gewapende zoldaet, zittende op een gepronkt paerdt, in de eene handt een zwaerdt, in de andere het wapen des Bisdoms houdende. En de Biſſchoppen hebben haer Koninglijke rechten gehadt, zoo dat de goederen der ballingen aen haer, en niet aen den Koningen vervielen; en het gemeen volk zelf, door deze vryheden verhoveerdight, hebben geweygert onder den Koning in Schotlandt te oorlogen. Want zy zeyden (de Durhamſche Hiſtori ſpreekt voor my) dat zy *Haliwerke Folkes*, dat is, *aen heyligh-werk toege-eygende lieden waren*, en dat zy haer landen behielden tot beſcherming van S. Cuthberths lichaem, en dat zy niet mochten gaen buyten de palen des Bisdoms, te weten over de *Tine* en *Teiſe*, voor den Koning oft voor den Biſſchop. Maer de eerſte Edward heeft de eerſte deze vryheden beſnoeyt. Want als hy zich tot eeren-ſcheyts-man, tuſſchen Antony *Bek* Biſſchop, en den Prioor, dewelke om de goederen heftelijk onder elkanderen twiſteden, ſtelde, en zy zich aen zijn goedt-vinden niet hielden, zo heeft hy (zeght mijn Schrijver) de vryheden des Bisdoms in zijn handen geſtelt, en daer zijn vele dingen vernietight, en de vryheydt in velen gequetſt. Nochtans heeft de kerk daer na haer rechten weder-gekregen, en ongequetſt behouden tot op den zeſten Edward, den welken, het Bisdom vernietight zijnde, de Staten in 't Parlament alle de inkomſten en vryheden des zelfs vergunt hebben. Maer de Koningin Maria heeft terſtont door de zelfde macht deze inſtelling verzet, en alles aen de kerk in zijn geheel herſtelt, welk zy noch heden geniet. Want onlangs heeft de Biſſchop Iakob *Pilkinton*, de Koningin Elizabeth, om de bezittingen en goederen van Carel *Nevill*, Graef van Weſtmorlandt, en andere ballingen in dit landt, dewelke tegen haer Vaderlandt ſchelm-achtigh den oorlogh verwekt hadden, in 't recht geroepen, en zoude zijn zaek vervolght hebben, had zich de macht des Parlaments daer niet tuſſchen geſtelt; en voor die tijdt (zoo luyden de woorden) der Koningin toe-gewezen, dat zy met haer grootſte onkoſten, zoo den Biſſchop als het Bisdom, uyt der oproerigen klaeuwen gerukt had. Maer dit latende, zullen wy ons tot het beſchrijven der plaetſen keeren.

Tees vliet.

De rivier, welke het zuyder-deel van dit landt bepaelt, wordt by de Latijnen *Teiſis* en *Teiſa*, gemeenlijk *Tees*, by den Italiaen Polydorus, dien de *Atheſis* van zijn Italien tegen was, zonder eenige reden *Atheſis* genoemt, by Ptolomæus ſchijnt zy ΤΟΥΑΣΙΣ en ΤΥΕΣΙΣ genoemt te worden, by den welken nochtans ik acht dat zy, door zorghloosheyt der Boekverkoopers, uyt haer plaets zwerft. Want wijl hy de *Tueſis* en *Tina* in het uyterſte deel van Britannien, daer nu de Schotten woonen, geſtelt heeft, en dit landt door de *Teſis* en *Tina* beſloten werde, zoo zoude ik, dorſt ik, dien ouden Schrijver hekelen, dezelve als hervonden hier tot haer plaetſen beroepen, en, als ik hoop, met goedt verlof der Schotten, die geen rivieren hebben, die zy deze namen waerlijk toe-ſchrijven. De *Teſis* breekt uyt die rotſen *Stanemore* uyt, en, na dat zy van alle kanten veel beeken meê-geſleept heeft, door de ſteen-rotſen vloeyende, waer uyt by *Egleſton*, daer C. Graef van Bretagnen en Richmond, een klooſter geſticht heeft, Marmer-ſteen uytgehouwen wordt, beſpoelt eerſt *Bernard-caſtle*, dat is, *Bernards kaſteel*, van Bernard *Balliol*, over-groot-vader van Ian *Balliol*, Koning van Schotlandt, gebouwt en benoemt. Maer die *Balliol*, den welken de eerſte Edward tot Koning der Schotten verklaert had, heeft het zelve met andere bezittingen in Engelandt verloren, om dat hy zijn eedt, aen Edward gegeven, gebroken had. In welke tijdt de Koning op Antonius, Biſſchop van Durham, vergramt, dit kaſteel

Tweſis.

Bernard caſtle.

(als

(als in 't boek van Durham ſtaet) met zijn toebehoorten van hem af-genomen, en den Graef van Warwijk op-gedragen heeft, *Herks* en *Hertnes* aen Robert *Clifford*, *Kewerſton* aen Galfrid van *Hertlpole*, welke de Biſſchop gehad heeft na de uytdoening van I. van *Balliol*, R. van *Brus*, en Chriſtoffel van *Seton*. Maer weynigh jaren daer na heeft Biſſchop Lodewijk van *Beaumont*, uyt het Koninglijk bloedt der Franſen geboren, dewelke, als men ſchrijft, gantſch ongeleert was, om dit kaſteel en andere bezittingen gepleyt, en de zaek behouden, het vonnis met deze woorden gewezen zijnde: De Biſſchop van Durham moet hebben de uytdoening der krijgh binnen de vryheden des Bisdoms, gelijkze de Koning buyten heeft. Hier by ziet men *Stretlham*, alwaer het doorluchtigh en Ridderlijk geſlacht van *Arcubus* oft *Bowes* lang gewoont heeft, het welk zeer dikwijls in de zwaerſte tijden haren Vorſt en Vaderlandt een treflijken dienſt gedaen had. En het trekt zijn ſtam van W. van *Arcubus*, den welken, als ik gelezen heb, de zwarte Alanus, Graef van Bretagnen en Richmond, met deze woorden vergunt heeft, dat hy in zijn wapen het ſchilt van Bretagnen met drie bogen daer op zoude voeren.

Stretlham. *Bowes.*

Geen vijf duyzent ſchreden van hier light een weynigh verder van de *Tees* het koop-ſtedeken *Standrope*, welk ook *Stainthorpe*, dat is, *het Steen-dorp*, genoemt wort, alwaer een Collegie-kerk was, der *Nevills* werk en graf. Hier aen grenſt *Rabye*, het welk de Deenſche Koning Cnuto aen de kerk van Durham, te gelijk met het omgelege lant en *Stantdorpe* vrylijk tot in der eeuwigheyt te bezitten gegeven heeft. Na welken tijdt (als mijn Schrijver verhaelt) het geſlacht der *Nevills* Raby van wegen de kerk bezeten heeft, betalende jaerlijx vier ponden en een hert. Want zy trekken haer ſtam van Waltheof, Graef van Northumberlandt, uyt wiens geſlacht, als Robert, de zoon van Maldred, Heer van *Raby*, de dochter van Galfred *Nevill* getrouwt had, (wiens grootvader Gilbert *Nevill* gezeyt wordt des eerſten Koning Willems Admirael geweeſt te zijn,) zoo hebben de nakomelingen den naem der *Nevills* aengenomen, en zijn tot een groot en rijk geſlacht aen-gegroeyt, dewelke hier een zeer ruym kaſteel gebouwt hebben, het welk haer voorneemſte woon-plaets was. Deze twee plaetſen *Stainthorp* en *Raby* worden alleen door een rivierken geſcheyden, het welk na eenige mijlen in de *Tees* af-vloeyt dicht by *Selaby*, alwaer nu de woon-plaets is van het geſlacht der *Brakenburys*, en door haer oudtheydt, en door haer houlijken met de erfgenamen van *Denton* en *Wicliff* vermaert.

Standrope. *Rabye caſtle.* *'t Geſlacht der Nevills.* *Selaby.*

De *Tees* daer na loopende door *Sokburne*, de woon-plaets van het oude en edele geſlacht van *Coigniers*, uyt het welk geweeſt zijn de Baronnen *Coigniers* van *Hornby*, (welker goederen, zeer vermeêrt door de houwlijken met de erfgenamen van *Darcy* van *Menill*, en Willem *Nevill*, Graef van Kent, en Heer van *Fauconbergh*, by onzer vaderen gedenken tot de *Atherſtons* en *Darcys* gekomen zijn,) wordt dicht by *Derlington*, een wel-verzochte markt, af-gedreven, het welk Seir, de zoon van Ulphus, een Sax, van Koning Etheldred verlof gekregen hebbende, de kerk van Durham geſchonken heeft, en Hugo *Pudſey* heeft het met een kerk en veel ſchoone gebouwen verheerlijkt. In 't land van deze ſtadt zijn drie putten van wonderlijke diepte, dewelke het gemeen volk *Hell-kettels*, dat is, *Helſche ketels* noemt, om dat het water door tegendrang in dezelve heet is. De voorzichtige lieden gelooven, dat zy door een aerdt-beving, in de aerdt gezwolgen, gezonken zijn, en dat wel waerſchijnlijk. Want men leeſt in de Tijdt-boeken van *Tinmouth*: In 't 1179 jaer onzes Heeren op Kers-dagh, by *Oxenhall* in 't lant van *Derlington*, in 't Bisdom van Durham, heeft zich de aerde om hoogh geheven, als een hooge tooren, en heeft van dien dagh als onbeweeghlijk gebleven tot op den avondt, en toen is zy met zulk een gedruys gevallen, dat zy alle nabuuren verſchrikte, en de aerde heeft die hooghte verzwolgen, en heeft daer een diepe put gemaekt, dewelke daer is als een getuyghnis tot op den hedigen dagh. En Biſſchop Cuthberth *Tunſtall* heeft 'et eerſte vernomen, dat zy onderaerdtſche buyzen en uytgangen hebben, hebbende in de *Tees* een gans gevonden, dewelke hy getekent in de grootſte der zelve, om te verzoeken, geworpen had. Naer *Derlington* liggen aen de *Tees* geen meêr vermaerde ſteden, maer de kanten der groene velden, en boere dorpen met een kromme loop lekkende, werpt zich eyndlijk met een ruyme mondt uyt in de zee, alwaer de gront der drie-hoek aen de zee begint.

Coigniers. *Derlington.* *Hell-kettels.*

Van hier loopt de ſtrant naer 't noorden, zijnde alleen door een beexken of twee door-ſneden, neven *Gretham*, alwaer Robert, Biſſchop van Durham, een ſchoon gaſt-huys geſticht heeft, na dat hy de Mayery van de plaets van Heer Pieter van *Montfort* te ſchenk gekregen had. Hier by light *Claxton*, het welk aen een beroemt geſlacht in dezé wijk de naem geeft, welk ik te liever gedenk, om dat T. *Claxton*, uytnemend lief hebber der eerwaerdige oudtheydt, uyt het zelve geweeſt is. Van daer ſteekt de ſtrandt alleen met een voor-berghsken, naeulijx zeven mijlen, boven de mondt der *Teſe* uyt, alwaer *Hartlepole*, zijnde een vermaerde koop-ſtadt, en een zekere Reede, op een bequame gelegenheydt light. Beda ſchijnt het Heopτu te noemen, het welk Huntingdonenſis *het Herten eylandt* vertaelt, alwaer hy verhaelt, dat Heju, een geeſtlijke vrouw, eertijdts een klooſter gebouwt heeft: zo *Heorteu* niet eêr de naem van dat landeken zy, het welk het boek van Durham te kennen geeft, en elders *Heort-neſſe* noemt, om dat het zich verder in zee ſtrekt. Van hier doet zich de geduurige ſtrandt, doorgaens met ſteden gekleedt, zeer ſchoon aen de zee-lieden op, tot dat zy zich aen de rivier *Vedra* opent, want zoo wordt zy van Ptolemæus genoemt, die Beda *Wirus*, de Saxen peoρ3ז, en wy *Were* heeten. Deze ſnelt in de top van den drie-hoek, te weten, in 't uyterſte deel van dit lant, ten weſten, uyt de twee beexkens *Kell-hop* en *Burn-hop* te zamen, dewelke, als zy by-een-geloopen zijn, deze naem aen-neemt, en ten ooſten loopt, door woeſte hey-boſſchen, groote waranden van den Biſſchop, en *Witton*, het kaſteel der Heeren van *Evers*, dewelke in dit landt van ouden Adel zijn, als geboren van de Heeren van *Clavering*, en *Warkworth*, en geſproten van de Baronnen *Vecys* en *Attons* door de dochters, vermaert door haer dapperheydt in den oorlogh, welk Schotlandt betuygen kan. Want het ſtedeken *Kettnes*, in 't ginswaerſte Schotlant, heeft haer de eerſte Edward om haer treflijke dienſten gegeven, en de achtſte Henrijk heeft haer by onzer vaderen gedenken met de tijtel van Baronnen vereert. Daer na ontfangt de *Were* na eenige mijlen het rivierken *Gaunleſſe* van 't zuyden, alwaer op een verheve plaets by de t'zamenvloedt zelf *Aukland* light, van de Eyken (als *Sarron* in Grieken-landt) genoemt, het welk de getoorende huyzen des Biſſchops, van Antony *Bek* vertimmert, en een ſchoone brugh vertoont, dewelke Wouter *Skirlaw* Biſſchop, omtrent het CIↃ CCCC jaer gebouwt heeft, dewelke deze huyzen ook vermeerdert, en te *Yarum* de *Teſe* met een brugh gevoeght heeft. Van hier buyght zich de *Were* ten noorden, om dit landt te langer te beſproeyen, en beſchout terſtont, op 't voorhangen van een heuvel de overblijffels van een niet ſtervende, maer een meêr als geſtorve oude ſtadt, dewelke Antoninus VINOVIVM, Ptolemæus BINOVIVM genoemt heeft, by den welken het zoo van zijn plaets geweert, en als onder een andere hemel geſtelt wort, dat het wel altijdt zoude verborgen gebleven hebben, had het Antoninus niet met de vinger aengewezen. Heden wordt het by ons *Bincheſter* genoemt, en beſtaet alleen in een woon-plaets oft twee; is nochtans zeer bekent, zoo door de nabuurige puyn-hoopen en overgebleve veſten, als door de dikwijls uyt-gegrave penningen der Romeynen, die zy *Bincheſter penies* noemen; en de Roomſche opſchriften, onder welke ik onlangs een Outaer, aldus beſchreven, gezien heb:

Gretham. *Hartlepole.* *Een voorbergh wort in onze taet* Neſſe *genoemt.* *Vedra.* *Were.* *Witton.* *Baronnen van Evers oft Eure.* *Vinovium.* *Bincheſter.*

D E A B.
M A T R I B. Q. L O-
---C L. Q V I N
T I A N V S - - - C O S
V. S. L. M.

Ook is hier een andere onlangs uyt-gehaelt, bedorven door ſpleten, welke nochtans aen die 'er naeu op let, dit opſchrift vertoont:

- - - - - - - - -
- - - - - - - - -
T R I B. C O H O R. I.
C A R T O V- - - -
M A R T I V I C T O R I
G E N I O L O C I.
E T B O N O
E V E N T V I.

Septentrio

NORTHVMBRIÆ

PARS.

PART OF NORT;

HVMBER

LAND.

Occidens

CVMBRIÆ PARS.

PARS WESTMORLANDIÆ.

Weere dale

Lune Foreſt

Stayndrop

Barnard Caſtle

Staine More

DVRHAM

Darlington

Hartlepoole

Iarum

PARS EBORACENSIS Comitatus.

Meridies

OCEANVS GERMANICVS.

Orientis

YORKE SHIRE.

EPISCOPATVS DVNELMENSIS
Vulgo
The Biſhoprike of DVRHAM.

En ik heb 'er anders niet af gelezen, als dat een out bock gedenkt, dat de Graven van Northumberlandt dit met andere ſteenen uyt het bezit der kerk genomen hebben, als die vervloekte gierigheyt ook de heylige rijkdommen der kerk inſlokte.

Op de andere kant van de *Were*, tuſſchen de rijzende heuvelen, verſchijnt het kaſteel *Branſpeth*, het welk van de *Bulmers* gebout zijnde, de dochter van Barent *Bulmer*, aen Galfrid *Nevill* getrout, met andere groote bezittingen aen het geſlacht der *Nevills* gebracht heeft. Voort vlocyt de *Were* af, bezet met vele uytſtekende ſteenen, dewelke noyt met water bedekt worden, of t'zy de rivier door kracht van ſlaghregens opzwelt, 't welk nergens anders gebeurt, het water, zoo 't 'er opgeſtort, en een weynigh mee vermengt wordt, een zoute hoedanigheyt in zuyght. Ia by 't dorpken *Butterby* ſpringt, als de rivier des zomers gezakt is, een roodachtigh zout water, welk door der zonnen hitte zoo wit en dik wordt, dat de by-wooners hier van haer zout vergaderen.

Branſpeth caſtle.

Soutſteen.

Nu vloeyt de rivier, als voor hebbende een eylant te maken, byna rondom de voorneemſte ſtadt van dit landt, liggende op een heuvel, waer van zy by de Saxen Dunholm genoemt is. Want een heuvel, als men uyt Beda afnemen kan, hebben zy Dun, en een rivier-eylandt holme genoemt. Hier van hebben de Latijnen DVNELMVM gemaekt, maer het gemeen volk noemt het verkeerdelijk *Durham*. Wel hoogh en ſterk van gelegenheydt, maer nochtans van geen groote ruymte, en ey-rondt van vorm zijnde, wordt eenighzins van alle kanten, behalven ten noorden, van de rivier omſpoelt, en met veſten geſterkt. Aen de zuydkant, daer zich de rivier te rugh trekt, rijſt de hooft-kerk door naelden, en een hooge tooren zichtbaer, in het midden der ſtadt light tuſſchen twee ſteene bruggen, een kaſteel, aen welke de rivier van hier ten ooſten, van daer ten weſten gevoeght wordt; van 't kaſteel ten noorden doet zich de markt op, en ziet men de kerk van S. Niklaes, van waer zich ten noorden de voor-ſtadt ſtrekt, wat verder tuſſchen de rivier omgeleyt, gelijk ook ten weêr-zijden andere over de rivier, dewelke na de bruggen liggen, en elk heeft haer byzondere kerk. Doch de ſtadt heeft geen zeer oude oorſprong. Want als de Lindesfarnenſche Munniken, van de Deenen met de ellenden der oorlogh gequelt, met de overblijſſels van S. Cuthbert op onzekere plaetſen zwerfden, zoo zijn zy eyndlijk, door een Godts-ſpraek, zoo men 't gelooven mach, vermaent, hier gebleven omtrent het D CCCC XCV jaer der zaligheydt. Maer hoor de zaek uyt mijn Durhamſche Schrijver: Het gemeene volk het lichaem van den heylighſten Cuthbert verzellende, is in *Dunholmum*, een plaets van natuuren ſterk, en niet licht bewoonlijk, gekomen, dewelke een dicht boſch alzins begreep, alleen in 't midden was een kleyne vlakte, dewelke zy gewoon waren met ploegen en zaeyen te bebouwen, alwaer Biſſchop Aldwin daerna een groote ſteenen kerk gebouwt heeft. Derhalven heeft de Biſſchop, het gantſche volk, en Uthred, Graef van Northumberlandt, te hulp gebeden hebbende, het geheele boſch afgehouwen, en de plaets in 't kort bewoonbaer gemaekt. Eyndlijk is van de rivier *Coquedo* tot aen de *Teiſe* de gantſche menighte des volx zoo tot dit werk, als namaels tot het bouwen van een kerk met een vaerdigh gemoedt toegeloopen; en tot dat zy volmaekt was, heeft het niet opgehouden aendachtelijk te volherden. Het boſchken uyt-geroeyt, en ieder by looting wooningen toe-gedeelt zijnde, zoo heeft de voornoemde Prælaet, door Chriſtus en S. Cuthberts liefde ontſteken, met een heerlijke en geen kleyne moeyte de kerk begonnen, en met alle vlijt om te volmaken volhart. Zoo vêr hy.

Durham.

Niet lang daerna hebben 't die Engelſen, die het Noormanſch gebiedt met geen goede oogen konden aenzien, ſteunende op de natuur der plaets, tot een zetel der oorlogh verkoren, en hebben Willem de Noorman geen kleyne moeyte aen-gedaen. Want Willem Gemiticenſis ſchrijft aldus: Zy zijn geweken in een dal van 't Graefſchap, welk door wateren en boſſchen on-aenkomelijk was, richtende een kaſteel met zeer ſterke wallen op, 't welk zy *Dunholmum* genoemt hebben, waer uyt zy verſcheyde uytvallen doende, hebben lang daer in geſchuylt, de komſt van Swenus, Koning van Denemarken, verwachtende. Maer als haer de zaek niet naer wenſch gelukte, zoo hebben zy zich op de vlucht begeven; en Koning Willem te Durham komende, heeft, na dat hy haer vele voor-rechten tot beveſting van de kerklijke vryheydt vergunt had, het kaſteel, waer van wy geſproken hebben, op het hooghſte deel van den heuvel gebout, welk namaels tot der Biſſchoppen woon-plaets geraekt is, en de ſleutelen van 't zelve plachten, als het Biſdom ledigh was, na ouder gewoonte, aen S. Cuthberts graf gehangen te worden.

Na dat dit kaſteel nu op-gebouwt was, zoo heeft Wilhelmus Malmesburienſis, die omtrent die tijdt geleeft heeft, deze ſtadt met deze woorden beſchreven: Durham is een heuvel van d'eene vlakte van 't dal allenx, en met een kleyne ſteylte opgaende, en ſchoon zy door een ſcherpe en ſteyle gelegenheydt der klippen alle aenkomſt der vyanden genoegh af-weert; zoo hebben de hedenſdaeghſche nochtans een kaſteel op de heuvelen geſtelt. Aen de voet van 't kaſteel vloeyt een viſch-rijke rivier, inzonderheydt de *Iſitio*. Byna op de zelfde tijdt, als dat oude boek getuyght, heeft Biſſchop Willem van *Careleph*, dewelke de Munniken hier op nieuws verzamelt heeft, (want de Deen had haer klooſteren overal uyt-geroeyt) de kerk, die Aldwin gebouwt had, afgeſmeten hebbende, een andere beter begonnen, dewelke zijn navolger Radulf voltooyt heeft, en namaels hebben 'er de Biſſchop Niklaes *Fernham*, en de Prioor Thomas *Melskomb* in 't CIↃ CC XLII jaer een nieuwe timmeraedje by-gevoeght. En lang genoegh daer na heeft de Biſſchop W. *Skirlaw* aen 't weſter-deel der kerk een treflijk werk geſticht, het welk zy *Galilæa* noemen, en in 't welk hy het Marmeren graf van den eerwaerdigen Beda overgebracht heeft. In welke plaets Hugo van *Pudſey* eertijdts een gebouw begonnen heeft, in het welk, ik ſpreek uyt een oudt boek, de vrouwen vrylijk mochten ingaen, en welke geen lichaemlijke toe-gang hadden tot de heymlijkheden der heylige plaetſen, eenige trooſt mochten hebben uyt der heyligen beſchouwing. En die Biſſchop Radulf (als onze Geſchichtſchrijver verhaelt) heeft de plaets tuſſchen de kerk en 't kaſteel, alwaer nu vele wooningen waren, tot de vlakte van een ruym veldt gebracht, op dat uyt de vuyligheden geen beſmetting, oft uyt het vuur geen gevaer voor de kerk ontſtond. Ook heeft hy de ſtad, hoewelze de natuur beveſtighde, met een muur ſterker en heerlijker gemaekt, en heeft de muur van de Preek-ſtoel der kerk af tot aen 't ſlot van 't kaſteel in de lengte opgebouwt: dewelke nu der oudtheydt allenx geweken is, en noyt eenige vyandtlijke kracht, dat ik verſtaen heb, gevoelt heeft. Want als David *Brus*, Koning van Schotlandt, tot aen *Beauparke*, oft *Bereparke* (dit is een warande in de voor-ſtad) te vuur en te zwaerdt gewoet had, (terwijl de derde Edward Cales in Vrankrijk belegerde,) zoo hebben Henrijk *Percy* en Willem *Zouch*, Aerts-biſſchop van York, met de t'zaemgeraepte bende der haren, zich den Schotten tegen geſtelt, en zoo moedighlijk aengegrepen, dat zy de eerſte en tweede ſlagh-orde byna geheel verſlocgen, den Koning gevangen namen, en de derde zulk een ſchrik aenjoegen, dat zy zoo ſnel, als zy konden, wegh vloden, zoo dat zelfs de ſteylſte plaetſen haer vrees, voor dat zy t'huys gekomen waren, niet kon ſtuyten. Dit was een edele ſlagh, en onder vele neêrlagen der Schotten gedenkwaerdigh, (dewelke de onzen de ſlagh by *Nevills kruys* noemen,) want de edelſte der Schotten in de zelve gebleven, en de Koning gevangen zijnde, zoo zijn zy gedwongen geweeſt vele landen op de grenzen aen d'onzen in te ruymen, en veel kaſteelen over te geven. Maer dit zy genoegh van *Durham*, het welk, zoo 't u belieft, wy met dit tweeling-van Nechamus, en zesling-veers van Ionſton verlaten zullen:

Galilæa.

Bereparke.

Gedenkwaerdige ſlagh, 1346.

Arte, ſituque loci munita Dunelmia ſalve,
Qua floret ſanctæ relligionis apex.

VEDRA *ruens rapidis modo curſibus, agmine leni,*
Seque minor celebres ſuſpicit urbe viros,
Quos dedit ipſa olim, quorum & tegit oſſa ſepulta;
Magnus ubi ſacro marmore BEDA *cubat.*
Se jactant aliæ vel relligione, vel armis;
Hæc armis cluit, hæc relligione potens.

Van de verdreve Munniken, de XII Proveniers, en twee Aerts-diakens in de plaets geſtelt, en van de naem des Prioors

Prioors in de waerdigheydt van Deeken verandert, heb ik niets te ſchrijven, want die dingen zijn yder een zeer wel bekent. Deze ſtadt heeft haer langte met XXII graden, 0 minuten, en de breedte met LIV graden, LVII minuten bepaelt.

By *Durham*, op dat ik dit niet nalaet, ten ooſten ziet men een zeer ſchoon gaſt-huys, het welk die rijkſte Biſſchop, en oogenblikkige Graef van Northumberlandt, (als Neubrigenſis verhaelt) den Melaetſchen gunſtigh zijnde, wel door een rijklijke, maer nochtans ten deele min eerlijke begifting gebouwt heeft; van eens anders gerechtigheyt niet weynigh dezer Godts-dienſtigheydt door gewelt toe-eygenende, terwijl hy van 't zijne genoeghzaem te beſteden weygerigh was. Nochtans heeft hy zeer rijkelijke inkomſten om vijf-en-tſeſtigh Melaetſen, behalven de Prieſters, te voeden, beſtemt.

Finchdale. Van hier drijft de *Were* haer wateren rechter ten noorden door *Finchdale*, alwaer, onder 't gebiedt van den tweeden Henrijk, Godrik, een man van oude en Chriſtlijke eenvoudigheydt, gantſch tot Godt begeven, een eenzaem leven geleyt en vol-eyndight heeft, en is op dezelve plaets begraven, op dewelke (als die Wilhelmus Neubrigenſis verhaelt) hy gewoon was oft biddende te knielen, oft zieklijk neder te liggen. Dewelke door deze heylige eenvoudigheydt zulk een verwondering van zich verwekt heeft, dat R. de broeder van dien rijken Biſſchop Huig van *Pudſey*, zijn gedachtnis met een kerxken vereerde. Van daer *Lumley.* vloeyt de *Were* door het kaſteel *Lumley*, zijnde in een warande geſloten, een oude woonplaets der *Lumleys*, dewelke geſproten zijn van Liulf, een man in deze wijk onder Edward den *Confeſſeur* van den hooghſten Adel, dewelke Aldgith, de dochter van Aldred, Graef van Northumberlandt, getrouwt heeft. Van deze heeft Marmaduk zijn moeders wapenen aengenomen, (door wiens recht hy het erf-goet der *Thwengs* verkregen had,) te weten een roode wapen-riem tuſſchen drie groene Papegaeyen op een zilver ſchildt, daer de *Lumleys* te voren zes zilvere Papegaeyen in een root veldt gevoert hadden. Want deze was de oudtſte dochter van Marmaduk *Thweng*, en een van de erf-genamen van Thomas *Thweng*, zijn broeder. En diens Marmaduks zoon Radulf was, van de tweede Richard, eerſte Baron van *Lumley* gekoren. Welke eer Ian, de negende na hem, nu geniet, een dapper moedigh man, en in zijn ouderdom, door onnoozelheyt des levens, en alle cieraden der Edeldom, zeer ge-eert.

Cheſter upon the ſtreet. Conder-cum. Hier tegen over, niet vêr van de andere kant der rivier, light *Cheſter upon the ſtreet*, dat is, *het kaſteel*, oft *ſtedeken aen de gemeene wegh*. By de Saxen Concheſtep genoemt, waer van ik zoude oordeelen, dat het CONDERCVM geweeſt is, waer in het boek der Aentekeningen gedenkt, dat de eerſte vleugel der Aſturen in de Roomſche tijden de wacht aen de lijn (als hy zeght) van de wal gehad heeft. Want het is weynigh mijlen van die Wal af, waer van wy daer na ſpreken zullen. Hier in hebben de Lindiſarnenſiſche Biſſchoppen, met het lichaem van haer Cuthbert, onder 't donderen van het Deenſch onweder, C XIII jaren geſchuylt. Tot wiens gedachtenis, als Egelrik, Biſſchop van Durham, de gronden van een nieuwe kerk daer ter plaetſe leyde, hy zulk een hoop begraven geldt gevonden heeft, dat hy nu rijk genoegh zijn Bisdom af-leyde, en te *Petroburgh* gekeert, daer hy eerſt Abt was, de wegen door de moeraſſchen geveſtight, en andere werken, niet zonder de grootſte koſten, op-geright heeft. En langen tijdt daer na heeft Antony *Bek*, Biſſchop van Durham, hier een Collegie-kerk, een Deeken, en zeven Proveniers geſtelt. In dewelke de terſtont-genoemde Baron van *Lumley* de gedenk-tekenen zijner voor-ouderen, van Liulf af, met een geduurige ry van vervolging tot op deze onze tijden, uyt de uyt-geroeyde klooſters op-gezocht, oft van nieuws gemaekt, in ſchoone orde t'zaem-geſchikt heeft. En meêr binnenwaerts, byna in 't midden van den zelven drie-hock, is een ander kleyn vlexken, onlangs door een Collegie van een Deeken en Proveniers, van dien Antoninus geſticht, bekent geworden, men noemt het *Lancheſter*, het welk ik eens geacht heb dat *Longovicus* geweeſt is.

Hilton-caſtle. Maer keeren wy naer de *Were*, dewelke zich nu eyndlijk ten ooſten keert, en voorby *Hilton*, het kaſteel der *Hiltons* vloeyende, in de zee verbergt by *Wiran-muth*, als 't Beda noemt, nu *Monks-weremouth*, dat is, *de mondt der Were, welke aen de Munniken behoort heeft*. Van welke mont Wilhelmus Malmesburienſis aldus ſchrijft: Hier ontfangt de *Were*, in zee vloeyende, de ſchepen, by mooy weder inkomende, in de aengename ſchoot van zijn mondt. Welker beyde oevers Benedictus *Biſcop* met kerken vereert, en daer by klooſters geſticht heeft, het een met de naem van Petrus, het ander van Paulus. Over dezes wakkerheydt zal hy zich verwonderen, die zijn leven lezen zal, dat hy de menighte van boeken aengebracht heeft, en de eerſte van allen in Engelandt de werk-lieden van ſteene huyzen, en de Glaze-makers aengenomen heeft.

Vijf duyzent ſchreden hooger wordt ook de mondt der *Tine* geopent, dewelke wy gezeyt hebben dat een ſtuk wegs met de *Derwent* de noordt-zijde van onze drie-hoek bepaelt. Aen de *Derwent*, dewelke na by de top der drie-hock haer bronnen heeft, light niets vernaemts, als het dorpken *Ebcheſter*, zoo men 't nu noemt, van Ebba, een *Ebcheſter.* maeght van 't Koninglijk bloedt der Northumbren geſproten, dewelke in zulken ſchijn van heyligheydt omtrent *S. Ebba.* het DC XXX jaer onzer zaligheydt vermaert geweeſt is, dat zy door gewoonlijke vergoding onder de heyligen geſtelt wierd, en in dit eylandt vele kerken haer toe-gewijdt heeft, dewelke het gemeen volk *S. Tabbs*, voor *S. Ebbas* *S. Tabbs.* noemt.

Gateshead. En aen de *Tine* is gedenkwaerdigh *Gateshead*, in het Saxiſch Gaetſheved, en by de Geſchicht-ſchrijvers, het welk het zelfde betekent, *Geyten-hooft*, als de voor-ſtadt van Nieu-kaſteel, welk op de andere oever der *Tine* light, daer het van de zeſte Edward aengevoeght was, als hy het Biſdom afſchafte; maer Maria heeft het der kerk terſtont weder gegeven. Dit acht het gemeen volk veel ouder als Nieu-kaſteel zelf. Zoo ik ook zeyde, dat dit en Nieu-kaſteel (want het ſchijnt eertijdts een ſtadt, alleen door de rivier van een geſcheyden geweeſt te zijn) die grens-bezetting geweeſt is, dewelke men onder de laetſte Keyzeren *Ga-* *Gabroſen-* *broſentum* genoemt, en de tweede bende der Thraciers be- *tum.* ſchermt heeft, en dat zy haer oude naem in zin en betekening gehouden heeft, daer dat Nieu-kaſteel meêr als eens een nieuwe naem aengenomen heeft, ik zoude, als ik hope, niets vreemds van de waerheydt zeggen. Want de Britannen gebruyken in 't t'zamen-voegen van haer ſpraek *Gaſſr* voor een *Geyt*, en *Hen* voor *Pen*, dat een hooft betekent; en het wordt t'eenemael in de zelfde betekening *Geyten-hooft* by onze oude Latijnſche Schrijvers genoemt, gelijk *Brunduſium* in de tael der Meſſapien zijn naem van *Herten-hooft* gekregen heeft. Ik zou achten dat deze plaets de naem van eenige herbergh, daer het Geyten-hooft uything, gegeven is, niet min als de Haen van Afrijken, de drie zuſters van Spanjen, de Peer van Italien, plaetſen by Antoninus, dewelke van duſdanige uythangſels, als zommige geleerden gelooven, haer namen gekregen hebben. Doch onze Geſchicht-ſchrijvers noemen 't, als met een mondt, *Geyten-hooft*, terwijl zy gedenken dat Walcher, Biſſchop van Durham, den welken de eerſte Willem als Graef over 1080. de Northumbren geſtelt had, op deze plaets van het woedende gemeen om zijn quade bediening gedoot is.

Girwy oft Iarrow. Beneden dit dorp, byna aen de mondt der *Tine*, ziet men *Girwy*, nu *Iarrow*, de geboort-plaets van den Eerwaerdigen Beda, alwaer eertijdts ook een kloofterken gebloeyt heeft, wiens ſtichter, en tijdt van ſtichting, dit opſchrift aenwijſt, welk noch gelezen wordt in de muur van de kerk:

DEDICATIO BASILICÆ
S. PAVLI VIII. KL. MAL. I
ANNO XVI. ECFRIDI REG.
CEOLFRIDI ABB. EIVSDEM Q.
ECCLES. DEO AVCTORE,
CONDITORIS ANNO IIII.

De groote kerken wierden, als Chriſtus heylzame licht over de weereldt begon te ſtralen, ('t zy ook niet vreemt dit hier aen te tekenen) BASILICÆ genoemt, om dat *Baſilicæ.* der Heydenen *Baſilicæ*, te weten, die groote gebouwen, in de welke de overheden het recht geſproken hebben, in der Chriſtenen kerken verkeert zijn; waer van Auſonius, *Baſilica olim negotiis plena, nunc votis*: oft om dat zy in 't lang, even als de *Baſilicæ*, gebouwt wierden.

Beda. Hier heeft onze Beda, die byzondere luyſter van Engelandt, die om zijn Godts-vrucht en geleertheydt de naem van *Eerwaerdigh* verkregen heeft, in 't over-wegen der Schrift, als hy zelf zeght, zijn vlijt beſteedt, en onder die groote vloeden der woeſtheydt zeer geleerdelijk veel boecken geſchreven. Dewelke geſtorven zijnde, als Guil. Malmesburienſis zeght, zoo is met hem byna alle kennis van geſchiede dingen tot op onze tijden toe begraven. Want als eenen luyaert altijt een luyer volghde, zoo is de yver der oeffeningen langen tijdt in 't gantſche eylandt verflaeuwt. En de Deenen hebben deze heylige plaets zoo gequelt, dat in de eerſte tijden der Noormannen, als zommige de Munnix-orden in deze landen vernieuwden, en Biſſchop Walcher haer deze plaets toe-eygende, de muuren, als mijn Schrijver zeght, alleen zonder dak ſtonden, en naeulijx eenigh teken der oude edelheydt behielden, waer op zy nochtans een dak van ongeſchaefde houten en hoy liggende, hebben begonnen de Godts-dienſt te oeffenen.

Biſſchoppen van Durham. De Biſſchoppen van Durham, die voor Pals-graven geacht worden, behoef ik hier niet op te tellen. 't Zy genoegh aen te wijzen, dat, na dat de Stoel in 't D CCCC XCV jaer onzer zaligheydt hier geſtelt geweeſt is, tot op onze eeuw vijf-en-dertigh Biſſchoppen gezeten hebben. Van welke de vier voornaemſte zijn Huigh van *Pudſey*, dewelke met gereeden gelde, te weten dertien duyzent ponden, het Graefſchap van Northumberlant, terwijl hy leefde, en *Sathbregia*, geduurigh voor zijn navolgers te bezitten, van den eerſten Koning Richard gekoft, en het zeer ſchoone gaſthuys, waer van ik geſproken heb, gebouwt heeft; en die met den Aerts-biſſchop een bittere twiſt kreegh, terwijl (als een zeght) deze pooghde te heerſchen, die niet onderdanigh, en geen van beyde voorderlijk te zijn. Antony *Bek*, Patriarch van Ieruſalem, dewelke in malle gebouwen, en groote pracht, groot geldt verquiſt heeft. De Cardinael Thomas *Wolſey*, wiens geluk niet als matiging gebrak; maer zijn geſchiednis is gemeen genoegh. En Cuthbert *Tunſtall*, die, als wy kinderen waren, geſtorven is, in wetenſchap der konſten en heyligheyt des levens (geen nijt verzel mijn woort) haer allen gelijk, en een groot cieraedt van ons Britannien.

In dit landt en Northumberlant telt men 118 *Parochy-kerken, behalven zeer veel Kapellen.*

LAN-

LANCAS-SHIRE.

NU moet ik mijn reys anders heen wenden, namelijk na de overige Brigantten, dewelke over 't geberghte aen de west-zee woonen, en eerst tot de Lancasters, tot dewelke ik eenighzins onwillig (het welk my wel gelukken moet) ga, want ik voel dat ik my zelven, ik laet staen den lezer, niet voldoen zal; want zeer weynigh dingen zijn my na wensch gelukt, als ik het grootste deel des zelfs door-zagh, zo scheen de oudtheyt de oude namen overal vernielt te hebben. Maer op dat ik den Lancasters niet schijne te ontbreken, zo zal ik voort-varen, en de Godlijke hulp, die my tot noch toe onderstut heeft, zal my, vertrouw ik, niet afgaen.

Onder de bergen, dewelke, als ik nu dikwijls gezeyt heb, door 't midden van Engelant loopen, en zich als scheyts-lieden tusschen de landen oft Graefschappen instellen, light ten westen het lant van Lancaster, by de Saxen Loncaſcyre, gemeenlijk *Lonka-shire*, *Lanka-shire* en *The County Palatine of Lancaster*, om dat het door de tijtel van Palsgraefschap vermaert is, ten oosten wordt het tusschen York, en ten westen tusschen de Ierssche zee zoo besloten, dat het ten zuyden, daer het naer Cester light, breeder zy, en allenx ten noorden voort-loopende, daer 't aen *Westmorlant* grenst, geengt wort. En aldaer wort het door een inham der zee weghgerukt, en heeft geen kleen deel aen d'over-zijde van dien inham, daer 't aen Cumberlant paelt.

County Palatine.

Daer 't tot velden ge-effent wordt, is het vruchtbaer genoegh van gerst en tarw, aen de voeten der bergen is het vruchtbaer van haver, en is overal van een verdraeghzame aerde, behalven op zommige moerasschige en min gezonde plaetsen, die men *Mosses* noemt, dewelke nochtans deze haer ongemakken met overvloediger gemakken verbeteren. Want de vlakte daer af genomen zijnde, zoo verleenen zy vette turven om vuur te stoken, en zomtijdts onder-aertsche boomen, oft die lang begraven gelegen hebben. En lager verschaffen zy op zommige plaetsen overvloedigh *Merge* om de landen te mesten, waer door het aertrijk na der menschen meening, zeer onlijdtzaem van vruchten, zoo begint te murwen, dat men achten mach dat de traegheydt der menschen eertijts grooter geweest is als de ondankbaerheyt der aerde. Maer ghy mooght de goetheyt des landts uyt de gesteltenis der inwooners, dewelke inzonderheydt schoon van aenzien zijn, als ook, zo 't u belieft, uyt het groote vee, oordeelen: want in de Ossen, die lang van hoornen en gestelt van lighaem zijn, zal u niet lichtlijk schorten van 't gene de Carthaginensche Mago by Columella vereyscht.

Mosses.

Aen de zuydkant wort het door de rivier *Marsey* van Cester af-gescheyden, dewelke midden in de bergen ontspruytende, en noch weynigh van zijn bron af-geloopen zijnde, een landt-pael wort, en loopt zeer zachjes naer 't westen, als of zy de andere rivieren in haer hemels-blaeuwe schoot riep, en ontfangt terstont van 't noorden zeer lieflijk de *Irwell*, dewelke alle de rivieren van deze oost-wijk met zich sleept. Onder welke de voornaemste is de rivier *Roch*, dewelke in een dal by zich gelegen heeft de wel-bewoonde koopstadt *Rochdale*, gelijk op de *Irwell* zelve de niet min bewoonde koopstad *Buri* light; en hier beneven heb ik, terwijl ik *Coccium*, by Antoninus gedacht, zorghvuldelijk zoght, *Cokley* een houte kapel met boomen omzet, *Turton* een kapel tusschen steyle en morslige plaetsen, de tooren *Turton*, en de schoone huyzen *Entweissel* gezien: van welke dit eertijts zeer edele mannen van zijn naem gehad heeft, en dat heden tot een woonplaets verstrekt aen het vermaerde geslacht van *Orell*. En daer de *Irwell* met de *Irk* t'zamen-vloeyt, bloeyt op de linker-strant, welke van roode steen oprijst, naeuwlijx drie duyzent schreden van de *Mersey*, die oude stadt, welke eertijdts by Antoninus MANCVNIVM en MANVCIVM, maer by ons, de oude naem noch niet vergaen zijnde, *Manchester* genoemt wordt; deze overtreft de ombuurige steden in cierlijkheyt, volk-rijkheyt, wolle-weven, markt, kerk, en collegie, welk Thomas, Heer van *Laware*, dewelke geestlijk geworden en de laetste manlijke erfgenaem van zijn geslacht was, onder de vijfde Koning Henrijk gesticht heeft. Want hy was van de *Greleys* geboren, dewelke (als men zeght) oude Heeren van deze stadt waren; doch in de vorige eeuw is het veel treflijker geweest, zoo door de eer van wolle-lakens (die zy *Manchester Cottons* noemen) als door 't recht van een vrye plaets, welk de macht van 't Parlament, onder de achtste Henrijk, naer Cester overgebracht heeft. In de by-gelege Warande van de Graef van Derby, *Alpark* genoemt, hebben wy een vierkante voet van een out bolwerk gezien, alwaer de rivier *Medloc* in de *Irwell* vloeyt, men noemt het *Mancastle*; het welk ik niet zoude durven zeggen dat het oude Mancunium geweest zy, zoo naeuw een ruymte besluyt het, maer dat het eêr een wacht-plaets der Romeynen was, by het welke ik dit opschrift op een oude steen gezien heb:

Rochdale.

Cokley.

Turton.

Mancunium.

Manchester.

* ↄ CANDIDI
FIDES. XX.
IIII.

* *Centurionis.*

Dit andere heeft my de geleerde Wiskonstenaer *I. Dee*, bewaerer van het Collegie van Manchester, die 't gezien heeft, uyt-geschreven:

COHO. I. FRISIN
ↄ MASSAVONIS
P. XXIII.

Zy schijnen gesticht te zijn voor die hoplieden, om haer zo lange jaren verzochte trouw en vromigheyt.

In 't D CCCCC XX jaer onzer zaligheydt, heeft de oude Edward, als Marianus verhaelt, het heyr der Merciers in Northumberlandt gezonden, (want toen behoorden 't aen de Koningen van Northumberlandt,) op dat het de stadt Manchester zoude weder op-bouwen, en aldaer bezetting stellen. Want het schijnt in de Deensche oorlogh vervallen geweest te zijn, tegen welke, om dat zich de inwooners klocklijk als mannen gedragen hadden, zy haer stadt willen *Manchester* genoemt te zijn, het welk zy vertalen de stadt der mannen; en deze meening, dewelke met haer lof gevoeght schijnt, zijn zy wonderlijk toe-gedaen. Maer die goede lieden weten niet dat het in de Britansche tijden Mancunium is genoemt geweest, zoo dat de oorspronklijkheyt uyt onze Engelsche tael verdwijnt en ydel is. Ik wilde 't derhalven liever van het Britansch *Main* trekken, 't welk een steen betekent; want het light op een steenen heuvel, en by dezelve stadt te *Colyhurst* zijn zeer schoone en vermaerde steen-kuylen.

Colyhurst.

Voorts, op dat wy weder-keeren, neemt de *Mersey*, door de wateren der *Irwell* nu voller, zijn loop ter zee-waert, door *Trafford*, waer van het vermaerde geslacht der *Traffords* de naem en wooning heeft, en *Chatmosse*, een wijdt en breedt open moerasligh landt, van welk de onstuymige rivieren, by onzer vaderen gedenken, geen kleyn deel, niet zonder groot gevaer, wegh-genomen hebben, waer van de rivieren bedorven, en een groote menighte van visschen verloren zijn. In welke plaets nu een dal light van een rivierken besproeyt, en neder-gevelde boomen gevonden zijn. Zoo dat men vermoeden magh, dat, als het landt verzuymt lagh, en de af-loopen der beeken niet in de ope dalen af-geleydt wierden, en de water-gangen, oft door zorghloosheydt, oft door woestheydt gesloten wierden, al wat lager was, tot dusdanige moerasligе plaetsen (die wy *Mosses* noemen) oft staende wateren verkeert zijn. Het welk zo 't waer zy, zo hebben wy ons niet te verwonderen, dat zo veel boomen op diergelijke

Trafford.
Chatmosse.

LANCASTRIA PALATINATVS Anglis LANCASTER et Lancas shire.

Edmond Crouckbak E. John of Gant D.

CVMBRIÆ PARS.

Septentrio

MARE HIBERNICVM;

Anglis

THE IRISH SEA.

Occidens

Orions

Meridies

PART OF WEST MORELAND.

EBORACENSIS COMITATVS PARS; Vernacule THE PART OF YORKE SHIRE

COMITATVS DARBIENSIS

PARTE OF CHESHIRE.

CESTRIÆ PALATINATVS PARS.

Milliar. Angl. quorum 4 unt Germanico æquipol.

plaetzen doorgaens door Engelandt, maer inzonderheydt hier te lande, over-ſtolpt en als begraven liggen. Want als de wortelen door te veel nattigheydt los wierden, zoo moeten de boomen nootzakelijk afvallen, en in zoo weeke aerde verzwolgen worden. De gebuuren vorſchen met boomen en ſparren waer zy ſchuylen, en de plaets gemerkt hebbende gravenze uyt, en gebruykenze om vuur te ſtoken, want zy zijn den vlammen en 't licht zoo aengenaem als toortzen; welk mogelijk geſchiet om de zwavelachtige aerde, waer van zy omgoten zijn, daerom het gemeen volk gelooft dat het Denne-boomen geweeſt zijn, welke Cæſar nochtans loochent dat in Britannien voort-komen. Ik weet wel dat die meening voor zeer vaſt aengenomen is, dat deze van de zont-vloet af door 't gewelt van 't water nedergevelt gelegen hebben, en daerom te meêr, om dat zy op zommige hooger plaetzen uyt-gegraven worden: die hooge plaetzen nochtans, daer zy van ſpreken, ontkennen zy niet dat moeraſſigh zijn. Zoodanige groote boomen worden ook meenighmael in Duytſch Hollandt gevonden, dewelke de geleerden in dat landt meenen dat van de baeren op ſtrandt begraven, oft van de winden in die lage moeraſſige plaetzen gedreven en gebleven zijn; maer het nieusgierigh volk der Wijsgieren zal dit volkomelijker navorſchen.

Boomen onder d'aerde.

Holcroft.

Na *Chatmoſſe* vertoont zich *Holcroft*, welk met de woonplaets ook de naem aen het doorluchtigh geſlacht der *Holcrofts* verleent heeft, welk eertijdts zeer verrijkt is door het houlijk met de tweede erfgenaem van *Culchit*. Want het leght hier naby, dat Gilbert van *Culchit* te leen van Almaric *Butler*, gelijk hy te leen het Graefſchap van *Ferrars*, ten tijde van den derden Henrijk, bezeten heeft. Wiens eerſte dochter en erfgenaem als Richard de zoon van Huigh van *Hindley* troude, zoo heeft hy de naem van *Culchith* aengenomen, gelijk zijn broeder Thomas, die de tweede getrout heeft, na zijn bezitting genoemt is van *Holcroft*; een ander om de zelfde reden van *Peasfalong*, en de vierde van *Riſeley*; 't welk ik aenteken, op dat de lezer verſta, dat by onze voorouders even zoo groot de lichtigheyt in 't afleggen en aennemen der namen na de goederen, als haer vaſte deftigheyt in andere dingen, geweeſt is. Ook is dit zelve eertijdts geſchiet in andere deelen van Engelant. Hier rondom liggen ſtedekens, (als ook door dit gantſche Graefſchap, en Ceſter en andere deelen van 't noorden) dewelke, gelijk zy de naem aen veel heerlijke geſlachten meê-gedeelt hebben, alzo ook haer bezitters van de zelfde naem tot op deze tijden toe genieten, als *Aſton van Aſton*, *Atherton van Atherton*, *Tilleſley van Tilleſley*, *Standiſch van Standiſch*, *Bold van Bold*, *Hesket van Hesket*, *Worthington van Worthington*. *Torbec van Torbec*, *&c.* Het ware oneyndelijk de zelve byzonderlijk te noemen, ook is 't ons voor-nemen niet de vermaerde geſlachten op te tellen, maer de oude plaetzen te door-zien. Nochtans gelijk de deugt deze en duſdanige geſlachten in deze noorder-landen (op dat ik 't eens zegge) geveſtight, de voorzichtige maetigheyt en de oude eenvoudigheydt, met haer goederen te vreden zijnde, vermeerdert heeft; zoo hebben in de zuyder-landen van Engelant de overdaet, woeker, lok-azen van verderf, en quaedt bedrogh in 't kort de bloeyenſte geſlachten heel uytgeroeyt; zoo dat vele klagen dat de ſtruyken des ouden Adels alreê verdorren.

Verandering van namen.

Ondertuſſchen zullen wy den afloop der *Merſey* vervolgen, dewelke nu door *Warrington*, bekent door haer Heeren de *Butlers* bygenaemt, die van den eerſten Edward het merkt-recht verkregen hebben, afvloeyt; waer van niet vêr ten noorden *Winwik* is, onder de rijke prieſterdommen van Engelandt het vernaemſte, in 't opper-deel van welx kerk deze veerzen na de oude ſtijl van Koning Oſwald gelezen worden:

Warrington.

Winwik.

Hic locus Oſwalde quondam placuit tibi valde
Northanhumbrorum fueras Rex, nuncque Polorum
Regna tenes, loco paſſus Marcelde *vocato.*

Van *Warrington* vloeyt de *Merſey*, zich nu verſpreydende, nu weder intrekkende, met een ruyme en tot den koophandel bequame ſchoot in zee, alwaer zich *Litherpoole* oprecht, in 't Saxiſch Lirep-pole, gemeenlijk *Lirpoole*, van het verſpreyde water even als een poel, gelijkmen meent, genoemt, welke de bequaemſte en gebruyklijkſte over-vaert naer Ierlant is, vermaerder door zijn treflijkheydt en gemeenzaemheyt, als outheydt. Want haer naem gemoet ons nergens by eenige oude ſchrijvers, als dat Rogier van Poictou, die Heer was (als men toen ſprak) van de Heerlijkheydt van Lancaſter, hier een kaſteel gebouwt heeft, welks bewaring het edel en Ridderlijk geſlacht van *Molineaux* nu voorwaer langen tijdt gehadt heeft, wiens voornaemſte woonplaets hier by is te *Sefton*, welke die Rogier van Poictou aen Vivian van *Molineaux*, in de eerſte tijden der Noormannen, geſchonken had. Want die Rogier heeft het gantſche landt tuſſchen de rivieren *Ribell* en *Merſey* ingehadt, als het Schatboek van Engelandt getuyght.

Litherpole.

Molineaux.

Sefton.

Dicht by *Sefton*, zoekt het rivierken *Alt* een wegh in de zee, en als zyze gevonden heeft noemt zy daer van het bygelege dorpken *Altmouth*, en heeft dicht by zich *Ferneby*, uyt wiens broeklanden turf gegraven wort, dewelke de inwooners om vuur te boeten en licht te ontſteken gebruyken. En onder de turven is droevigh en zwartachtigh water, waer op ik weet niet wat vetachtigheydt drijft, en in 't welk viskens zwemmen, die van de gravers gevangen worden; en dewelke wy zoo wel graef-viſſchen mogen zeggen te zijn, als die omtrent Heraclea en het Tius van Pontus. En geen wonder, wijl in deze waterachtige plaetſen de viſſchen met ſteetſch de vochtigheyt te volgen onder de aerde kruypen, en de menſchen met ſchoppen te viſſchen gaen. Dat in Paflagonien in min waterige plaetſen vele en goede viſſchen uytgegraven worden, heeft eenige verborge en byzondere reden; en aertighlijk voorwaer zeght Seneca: waerom is 't dat de viſſchen over 't landt niet gaen, zoo wy over de zee varen?

Vytgegrave viſſchen.

Van hier wordt de ope ſtrant met een groote booge uytgevoert, en meêr binnewaerts van de zee af ziet men de koopſtadt *Ormeskirke*, de vermaerde begraef-plaets der *Stanleys* Graven van Derby, welker voornaemſte woonplaets *Latham* in de buurt is, zijnde zeer groote en heerlijke huyzen, dewelke zy van des vierden Henrijx tijden af geſtadig vermeerdert hebben. In welke tijdt Ian *Stanley*, een man van Ridderlijke waerdigheyt, de vader van Ian, Koninglijke Stadt-houder van Ierlant, uyt de zelfde ſtam met de Baronnen van *Audley* geſproten, de dochter en erfgenaem van den doorluchtighſten Ridder Thomas *Latham* getrouwt heeft, dewelke deze heerlijke hoeve met veel andere bezittingen tot houwlijx-goet geweeſt is. En van die tijdt af hebben de *Stanleys* hier haer woonplaets geveſtight, onder de welke Thomas, de zoon van Thomas Heer van *Stanley*, van de zevende Henrijk tot Graef van Derby gekooren, by Æleonora *Nevill*, dochter van den Graef van Sarisbury, geteelt heeft Georgius Heer van *Le Strange*; want hy hadt getrout Ioanna, eenige dochter en erfgenaem van Ian Baron van *Le Strange de Knokkin*, die, by zijns vaders leven geſtorven, een zoon gehadt heeft, Thomas naemlijk de tweede Graef van Derby, den welken Anna, de dochter van Edward Heer van *Haſtings*, gebaert heeft Edward den derden Graef van Derby, die by Dorothea, de dochter van Thomas Howard Hertogh van Norfolk, ontfangen heeft Henrijk de vierde Graef, dewelke Margriet de dochter van Henrijk Clifford Graef van Cumberlandt getrouwt heeft, de moeder van Ferdinand de vijfde Graef, die korts geſtorven is, en van Willem nu de zeſte Graef, die zijn broeder nagevolght is.

Ormeskirke.

De Stanleys.

Hier kruypt ſtillekens het rivierken *Dugles*, aen het welk onze Arthur (als Ninnius getuyght) de Saxen met een gedenkwaerdige ſlagh verſtroyt heeft. Aen dezes bronnen is de ſtadt *Wiggin*, men verzekert dat zy eertijdts Wibiggin genoemt geweeſt is, van welke naem ik niet heb te zeggen, als dat de Lancaſters de huyzen *Biggin* genoemt hebben, als ook niet anders van de ſtadt, als dat zy wel bebouwt en volkrijk zy, ingelijft van een Mayer en burgers. En de heerſcher van de kerk is, als ik verſtaen heb, Heer van de ſtadt. Hier na by ziet men *Holand*, uyt het welk dat doorluchtighſte geſlacht der Holands, dewelke Graven van Kent en Surrey, en Hertogen van Exon waren, haer oorſprong en naem getrokken hebben. En de dochter en erfgenaem van de oudſte broeder, dewelke hier in Ridderlijke orde bloeyde, heeft eyndlijk, aen de *Lovells* getrout, haer met goederen en wapenen verrijkt, te weten met een hemels-blaeuw ſchildt met zilvere lelyen doorzaeyt, tuſſchen welke insgelijx een zilvere leeuw met een omgekeerde mont oprijſt.

Duglet.

Wiggin.

De Holands;

hun wapen.

Dicht by de mont der *Dugles*, wordt het genoegh verſpreyde meyr *Merton* gevoed, welk door zijn verlaet zich in deze rivier ontlaſt, en loopt terſtont de rivier *Ribel* in zijn

zijn mondt te gemoet: want dit is de naeſte rivier nae de *Merſey* die tot de zee komt, haer oude naem noch niet gantſch vergaen zijnde. Want by Ptolomæus wortze de wa-
Belliſama. ter-plas BELLISAMA, en by ons *Ribell* genoemt, mooghlijk uyt de byvoeging van 't Saxiſche woordt *Rhe*, 't welk een rivier beteekent. Deze rivier wort eerſt, uyt de heuvelen van het landt van York, met ſnelle wateren ten zuyden afgedreven door drie hooge bergen, *Ingleborrow hill* aen de Bronnen, over de welke met een woeſte rugh ten weſten allenx opgaende, en op zijn uyterſte als met een andere opgeſtelde
Penigent. heuvel zich verheffende, wy ons verwondert hebben. *Penigent*, mogelijk van zijn wit en ſneeuwigh hooft; want dit beteekent *Pengwin* by de Britannen, de welke met zo woeſt, maer niet zoo hoogh een top verheven wort. En daer de rivier *Rhibell* in Lancaſter loopt, (want deze zijn in York) ver-
Pendlehill. heft zich *Pendlehill* met een groote hoogte, en op de top brengt zy een byzondere plant voort, de welke, als uyt de
Clowdesbery. wolken voort-gekomen, men *Clowdesbery* noemt. Maer deze berg is door de ſchade, die zy het onder-gelege lant onlangs gedaen heeft, een groot gewelt van water uytſpouwende, en door 't zekerſte teeken van regen, zoo dikwijls haer top van een nevel bekleet wort, meeſt vermaert. Dezer gedenk ik te liever, zoo om dat zy de uytſtekenſte in onze Apennin zijn; waer van men gemeenlijk zeght:

Ingleborrow, Pendle, and Penigent:
Are the higheſt hils betweene Scotland and Trent.

Als ook op dat men verſta 't gene ik te voren gezeyt heb,
Alpes Penninæ. waerom de hooghſte Alpen *Penninæ*, en de toppen der bergen zelve *Pennum*, en de *Apenninen* alzo by de oude Franſen
Wat Pen beduydt. zijn genoemt geweeſt. Want *Pen* beteekent by de Britannen de hoogten der bergen. En aen 't afhangen van de berg
Clithero. *Pendle* light dicht by de *Rhibell* het kaſteel *Clithero*, van de
Whaley. *Laciis* opgebouwt, en dicht hier by *Whaley*, by de Saxen Walaleg, vermaert door een klooſter by de *Laciis* geſticht, welk van *Stanlaw* in 't Graefſchap van Ceſter in 't CIↃ CC XCVI jaer over-gebracht is. Alwaer in 't D CC XCVIII jaer de Hertogh Wada zijn ongelukkige vaendelen tegen Ardulf Koning der Nordanhumbren opgericht heeft by *Billangho*,
Riblecheſter. welk nu kortlijk *Langho* genoemt wordt. De *Rhibell* van hier voort ten weſten gekeert, deelt zijn naem aen 't dorp, welk onze eeuw *Riblecheſter* noemt, alwaer zoo veel kenteekenen der Roomſche oudtheyt, als beelden, penningen, ſtijlen, voeten van ſtijlen, bollen, autaers, marmers, en opſchriften dikwijls uyt-gegraven worden, dat het buyten de zaek ſchijnt te zijn, dat de inwooners met een mank rijm dichten:

It is written upon a wall in Rome:
Ribcheſter was as rich as any towne in Chriſtendome.

En de krijghs-wegen hebben hier by met een uytſtekende dijk gelegen, de eene van York, de andere van 't noorden door *Bowland Forreſt*, een luſtigh boſch, welke noch veel mijlen vêr opentlijk gezien wort. Doch de opſchriften hebben de boeren zoo leelijk gemaekt, dat hoewel ik 'er veel gezien heb, zo kan ik nochtans maer een oft twee lezen. Tot *Salesbury hall*, welk nabuurige huyzen zijn van 't edele en oude geſlacht der *Talbots*, hebben wy de voet van een ſtijl aldus beſchreven gezien:

D E O
M A R T I, E T
V I C T O R I Æ
D D. A V G G.
E T C C----N N

In de naeſte muur is hier by een andere ſteen gevoeght, vertoonende Cupido en een ander beeldeken, uyt welks verkeerde zijde my dit op-ſchrift, doch zonder zin, uytgeſchreven is, het welk, om dat het my lang gequelt heeft, ik hier by voegen zal, om de meening van anderen uyt te lokken:

S E O E S A M
R O L N A S O N
O S A L V E D N
A L. Q. Q. S A R.
B R E V E N M
B E D I A N I S
A N T O N I
V S M E G. V I.
I C. D O M V
E L I T E R

Doch ik kan niets anders vermoeden, dan dat hier onder eenige Britanſche namen der bygelege plaetzen zijn. In 't CIↃ IↃ CIII jaer, als ik de plaets wederom bezocht, is my een outaer, het grootſte en ſchoonſte dat ik oit gezien heb, voorgekomen met dit opſchrift:

DEIS MATRIBVS M. INGENVI-VS ASIATICVS *DEC. AL. AST. SS. LL. M.

* *Forte Decurio Alæ Aſturum ſuſceptum ſolvit ſcil. votum libens lubens merito.*

Van deze DEABVS oft DEIS MATRIBVS, dat is, *Goddinnen moeders*, kan ik met navorſchen niets vinden (want in geenige opſchriften ter werelt, behalven in noch een ander by ons gevonden, worden zy gedacht,) als dat Enguium een ſtedeken in Sicilien door de tegenwoordigheydt der GODDINNEN MOEDERS vermaert geweeſt is, alwaer eenige ſpietſen en kopere helmen, van Metio en Vlyſſes aen die Goddinnen gewijdt, vertoont wierden.

Ook heb ik aldaer een ander Outaerken, onder de puynhoopen weghgeworpen, aldus beſchreven gezien:

P A C I F E
R O M A R T I
E L E G A V R
B A P O S
V I T E X V O
T O.

Dit was zoo kleen, dat het een draegh-outaerken van eenigh arm man geweeſt ſcheen, en alleen om wierook oft gezouten vleeſch te offeren; daer dat ander veel grooter en tot het volbrengen van grooter dieren offerhanden geweeſt was. Hier in hebben de navolgers buyten twijfel Noach gevolght, ook na dat zy van de ware Godts-dienſt af-gevallen waren; en hebbenze niet alleen den goden, maer ook den Keyzeren door een ſlaefs gevley met de godlooze tijtel, van harer Godtheydt en Majeſteyt ter eeren, geſtelt. Hier aen baden zy op haer knien gelegen en de zelve omhelzende, hier by zwoeren zy, en op dat ik het eens voor al zegge, hier in en in de offerhande was de gantſche inhout der godts-dienſt geſtelt; zoo dat men geloofde, dat die gene, die geen outaer had, geen godt noch godts-dienſt had.
Heydenſch altaers.

Zeer onlangs is hier ook een ſteen uyt-gegraven geweeſt, in welke een naekt ruyter-beelt geſneden was zonder zadel en toom, met beyde zijn handen een ſpiets zwenkende, en op een naekt neder-leggende menſch ſpringende, de welke ik weet niet wat vierkants vertoont, tuſſchen 't paert en den neder-gevalle zijn D. M. onder den nedergelegene leeſt men GAL. SARMATA. De overige letteren, die 'er meer waren, zijn zoo vergaen dat menze niet lezen kon, en 't my niet luſt met ramen te vervolgen. Dat het vaendel oft de vleugel der SARMATEN hier gelegen heeft, ſchijnt uyt het vorige en dit opſchrift, welk voor veel jaren hier by gevonden is:

H I S. T E R R I S. T E G I T V R
A E L. M A T R O N A Q V--------
V I X. A N. X X V I I I. M. I I. D. V I I I.
E T M. I V L I V S M A X I M V S. F I L.
V I X. A N. V I. M. I I I. D. X X. E T C A M
P A N I A. D V B B A. M A T E R
V I X. A N. L. I V L I V S M A X I M V S
--------A L A E. S A R. C O N I V X
C O N I V G I. I N C O M P A R A B I L I
E T. F I L I O. P A T R I P I E N T I S
S I M O. E T S O C E R Æ. T E N A
C I S S I M Æ. M E M O R I Æ. P.

Voorts is hier uyt geen licht tot de oude naem van deze plaets te halen, van de welke men twijfelt, dat zy dikwijls

haer naem verandert heeft, het welk zomtijts te pas komt. Want zo Ptolomeus op deze gelegenheyt RIGODVNVM voor RIBODVNVM ſtelt, dan is 't zoo vreemt niet van *Riblecheſter*; en op deze wijte van Mancunium, te weten XVIII mijlen ſtelt Antoninus COCCIVM, voor 't welk in zommige voor-beelden GOCCIVM gelezen wort.

Voorts als dezes geluk, oft door den oorlogh, oft, als het gemeen volk gelooft, door aertbeving geeyndight, vervallen was, zoo is wat lager, daer de *Ribell* het gewelt van de weêrzwelgende zee lijdt, en de water-plas *Bellifama* van de Aertbeſchrijver genoemt wort, dicht by *Penneworth*, alwaer onder 't gebiet van den Conqueſteur een kaſteel was, als uyt de brieven van dien Koning blijkt, uyt de ondergang van Riblecheſter het navolgende kint *Preſton* verrezen, een groote, en, gelijk in deze landen zijn, fraeye en welbewoonde ſtadt, van de Geeſtlijke lieden zoo genoemt; want de naem betekent in onze tael der Prieſteren ſtadt: hier by vloeyt het rivierken *Derwen* in de *Ribell*, het welk eerſt de bekende koopſtadt *Blakke-borne*, van het zwarte water zoo genoemt, beſproeyt, de welke eertijdts het bygelege landeken der *Laciis* de naem van *Blakburne-ſhire* gegeven heeft, daer na vloeyt het voor-by *Houghton Tower*, het welk aen het vermaerde geſlacht, dat het lant bewoont heeft, de naem meê gedeelt heeft; en *Waleton*, het welk Willem Heer van Lancaſter, Koning Stevens zoon, aen Wouter *Waleton* gegeven heeft, doch namaels heeft het aen het doorluchtigh geſlacht der *Langtons* toe-behoort, de welke van de *Waltons* afgekomen zijn. Maer keeren wy.

Penneworth. *Preſton.* *Houghton.* *Walton.*

Dat *Preſton*, waer van ik terſtont geſproken heb, noemt het gemeene volk *Preſton in Anderneſſe*, voor *Acmundesneſſe*, want zoo hebben de Engelſe Saxen dit deel des landts genoemt, om dat het tuſſchen de rivieren *Rhibell* en *Cocer* met een omgedreve ſtrant verder uytſtrekt, en zich met een voor-bergh uytſteekt, het welk ook namaels *Agmonder-nes* genoemt is. In welk, ten tijden van den eerſten Willem, alleen zeſtien dorpen bewoont wierden, en 't overige lagh woeſt, als men in 't ſchatboek leeſt, en Rogier van Poictou bezat het. Doch namaels heeft het Theobald *Walter* toebehoort, van wien de *Butlers* haer ſtam trekken; want zoo leeſt men in des eerſten Richards brief: weet dat wy gegeven, en met deze tegenwoordige brief beveſtight hebben aen Theobald *Walter*, voor zijn manſchap en dienſt, gantſch *Agmonder-nes* met al zijn toebehooren, &c. Dit is zeer vruchtbaer van haver, doch niet zoo zeer van gerſt, maer is genoeghlijk van weyden, inzonderheydt aen de zee-kant, daer 't ten deel veldigh is, waer van een groot deel des zelfs *The File* voor *Feild* ſchijnt genoemt te worden, (in de Koninglijke hantveſten wordt het nochtans met een andere naem in 't Latijn genoemt, naemlijk *Lima*, 't welk een vijl betekent) om dat het nochtans op zommige plaetzen broeckigh is, wordt het min gezont geacht. Hier door loopt het ſnelle rivierken *Wyr*, welk uyt *Wierdale*, een plaets vol eenzaemheyt, ontſpruytende, voorby het kaſteel *Grenhaugh* vloeyt, het welk Thomas Stanley, eerſte Graef van Derby uyt dit geſlacht, gebouwt heeft, wanneer hy gevaer leet van zommige gebanne edelen dezes landts, welker bezittingen hy van den zevenden Henrijk te ſchenk gekregen had. Want zy hebben hem dikwijls aengerant, en zijn dikwijls in zijn landen gevallen, tot dat de maetigheyt van dezen goeden man deze vyantſchappen voorzichtighlijk uyt-gebluſt heeft.

Anderneſſe. *The File.* *Grenhaugh caſtle.*

Hier aen deze zee-kant zietmen op vele plaetzen ſavelhoopen, waer in men dikwijls water giet, tot dat 't zoutheyt gevat heeft, het welk men namaels door ondergeleyde kleykluyten tot wit zout kookt. Hier zijn ook zommige ontrouwe en diefachtige zanden (men noemt het levendigh ſavel) den reyzende lieden zoo gevaerlijk, als zy by 't afloopen van de zee de korte zoeken, dat zy zich meeſt hoeden moeten, dat zy in haer lant-reys, als Sidonius zegt, geen ſchipbreuk te voet lijden, en inzonderheyt omtrent de mont van *Koker*, alwaer als op een kliplant *Cockerſant Abby*, onlangs een klooſterken der Cluniacenſen, van Ranulf van *Miſchines* gebout, doch aen 't gewelt der winden voor-geſtelt, tuſſchen de monden vande *Cocker* en *Lune* light, en zich aen de wijdt en breet verſpreyde Ierſche zee ſtrekt.

Wonderlijk zoutmaken.

Die *Lune*, uyt de bergen van Weſtmorlant ontſpruytende, en met een ongemaklijke oever en ongelijke kolk ten zuyden afvloeyende, verrijkt de by-wooners in de zomermaenden met een overvloedige vangſt van zalmen, de welke, wijl zy zigh in klaer water en zandige ondiepten vermaeken, zich in deze en andere rivieren van deze ſtrant met meenighte begeven. Zoo haeſt zy in Lancaſter invloeyt, ontfangt zy van 't ooſten het rivierken *Lek*. In welke plaets nu *Over Burrow* is, een zeer kleyn boeren dorpken, het welk, als de inwooners verhalen, en zy van haer voorouders vetſtaen hebben, een groote ſtadt geweeſt is, en veel ruyme velden tuſſchen de *Lek* en *Lune* begrepen heeft, en tot het uytterſte van overgaef, niet zonder geleden honger, gedwongen is. En voorwaer de plaets beveſtight haer oudtheydt door verſcheyde tekenen, geſnede ſteenen, vierkante vloeren, Roomſche penningen, en deze nieuwe naem, welk by ons een *Burgh* betekent. En wil iemandt de oude naem weten, die moet by anderen en niet by my komen, hoewel ik even als de mieren zorghvuldighlijk de paden gezocht heb; en niemandt moet meenen, dat de namen van de byzondere ſteden in Britannien byzonderlijk in Ptolomeus, Antoninus, de Aentekening der Provincien, en goede ſchrijvers aengetekent worden. Zoo nochtans het giſſen plaets heeeft, ik zoud gaern meenen dat het BREMETONACVM ('t welk Hieronymus Surita Spanjaert in zijn aentekeningen op Antoninus waerlijk oordeelt verſcheyden te zijn van *Brementuracum*) geweeſt is, uyt de veêrheyt van *Coccium* en *Rible-cheſter*.

Over Burrow. *Bremetonacum.*

Van deze *Burgh* vloeyt de rivier Lune voorby *Thurlant*, een vaſte plaets der *Tunſtalls*, van Thomas *Tunſtall*, ten tijde van den vierden Koning Henrijk, opgebouwt, als hem de Koning oorlof gaf van zijn wooning te beveſtigen en te *Kernalleren*, dat is, *met borſtweeringen te omringen*; en voorby *Hornby* een treflijk kaſteel, het welk zich roemt op zijn bouwer N. de *Monte Begonis*, en zijn Heeren de *Haringtons* en *Stanleys* Baronnen van *Monte Agle*, van Th. *Stanley* eerſte Graef van Derby geſproten. Van welke de derde en laetſte Willem *Stanley* nagelaten heeft zijn eenige dochter en erfgenaem Elizabeth, huysvrouw van Edward *Parker* Baron van *Morley*, moeder van Willem *Parker*, den welken Koning Iakob met zijner voorouderen eer van Baron van *Mont-Eagle* op nieuws voorzien heeft, en wy en onze nakomelingen gantſch Britannien ten beſten geboren te zijn bekennen. Want uyt duyſtere brieven, aen hem heymelijk gezonden, en van hem tijdighlijk ontdekt, is het ſchelmachtighſte verraet, dat de ongetoomde godt-loosheydt bedenken kon, byna in 't uyterſte gevaer van 't Gemeene beſt, verwonnen. Als zommige ſchelmen onder 't vervloekte dekſel van gods-dienſt, een groote hoop buskruyts onder de parlament-kamer geleght hebbende, om den Vorſt en het vaderlandt in een oogenblik te doen opvliegen, alreê ſtonden om aen te ſteeken.

Hornby caſtle. *'t Buskruys verraet.*

De *Lune* weynigh mijlen van hier gevloeyt zijnde, ziet aen haer zuyt-oever *Lancaſter*, de voornaemſte ſtadt des landts, het welk de inwooners waerlijker *Loncaſter*, gelijk ook de Schotten die het *Loncaſtel* noemen van de rivier *Lone*; dat het LONGOVICVM geweeſt is, bewijzen eenigzins de over-gebleve naem en de voorbyloopende rivier, alwaer onder den Hertogh van Britannien, als in de aentekening der Provincien ſtaet, de bende der Longovicariens, de welke haer naem van de plaets gekregen heeft, in bezetting gelegen was. Hoewel 't heden een weynigh bewoonde ſtadt is, en de inwooners zich meeſt met boeren-werk bekommeren, (want het omgelege landt is bebouwt, open, bloeyend, en niet bloot van boſſchen) zoo vinden zy nochtans, tot bewijs van Roomſche oudheyt, dikwijls penningen der Keyzeren, voornaemlijk daer de broederkens haer klooſter gehad hebben. Want men zeght dat daer de plaets van de oude ſtadt geweeſt is, de welke de Schotten, al wat haer gemoete door een ſchielijke inval verwoeſtende, in 't CIↃ CCC XXII jaer onzer zalicheyt verbrant hebben. Na welke tijdt men het weder heeft begonnen te bouwen naerder aen een groene heuvel by de rivier, aen de welke een kaſteel light, wel niet groot nocht oudt, maer ſchoon en vaſt: en op de zelve heuvel light de eenige kerk die het heeft, alwaer de vreemde Munniken eertijdts haer klooſterken gehadt hebben. Waer by aen de zeer ſchoone brugh, de welke over de *Lune* ligt, op 't af-hellen van den zelven heuvel, een bouvalligh ſtuk van een oude muur en Romeyniſch werk hangt, welk zy *Werywall* noemen, zoo 't ſchijnt, met de nieuwe Britanſche naem van deze ſtadt: want deze ſtadt hebben zy

Lancaſter.

Caer

Caer Werid, dat is, de groene ſtadt genoemt, mooglijk na de groene heuvel; maer dit mogen andere na-zien. Ian Heer van Morton en Lancaſter, de welke namaels Koning van Engelant geworden is, heeft aen zijn Burgers van Lancaſter al de vryheden met een brief beveſtight, die hy den Burgers van Briſtol vergunt had: en de derde Edward heeft in het XXXVI jaer van zijn Rijk de Mayer en Ballieuwen van Lancaſter vergunt, dat zy nergens anders haer wille-keuren en zittingen houden zouden. Het light van de Noort-pool, op dat ik dit niet vergete, LIV graden vijf minuten; en van het uyterſte weſten XX graden XLVIII minuten.

Terwijl ik van deze heuvel omzagh, om de mondt der *Lone*, welke niet veel lager uytgeſtort wort, te zien, zoo gemoet *Fornes*, 't andere deel van dit lant, mijn gezicht, 't welk de zee eenighzins afgeſcheurt heeft. Want als de ſtrant zich hier woeſter naer 't weſten uytſtrekte, zoo heeft de zee, als vergramt, de zelve te hertneklijker verſcheurt, ja heeft by het verheffen van de vloet de ſtrant opgeſlokt, en drie groote bayen gemaekt, te weten *Kentſant*, daer de rivier Ken ontlaten wordt, *Levenſand*, en *Duddenſand*, tuſſchen welke het landt zoo uytſteekt, dat het daer van de naem gekregen heeft: want *Forneſſe* en *Forelandt* is by ons het zelfde als de voorſte voor-berg. Het rijſt geheel, behalven aen de zee, met hooge toppen van bergen, en veel ſteen-klippen, (die men *Fournes-fels* noemt) tuſſchen welke de Britannen lang vrylijk gewoont hebben, ſteunende op deze veſtingen der beſchermende natuur, ſchoon den overwinnenden Sax niets afwegigh was. *Fourneſſe.*

Want in het twee-hondert en acht-en-twintigſte jaer na de aenkomſt der Saxen, beſluyten wy dat de Britannen hier gewoont hebben, om dat in die Egfrid der Nordanhumbren Koning dien heyligen Cuthbert het landt, welk *Carthmell* genoemt wort, en alle Britannen in 't zelve (want zoo wort in zijn leven geſchreven) geſchonken heeft; want dat *Carthmell* een deel van dit lant by *Kentſand* is, is zeer wel bekent; en in 't zelve behoud een ſtedeken nu noch de zelfde naem, in welke Willem *Mareſchal* de oude Graef van Penbroek een klooſter gebout en begiftight heeft. Zoo by Ptolomæus SETANTIORVM λίμνη, dat is, *Meyr*, als in zommige boecken ſtaet, en niet Setantiorum λιμὴν, dat is, *Haven*, gelezen wordt, zoo zoude ik durven beveſtigen dat deze Britannen SETANTII genoemt zijn geweeſt. Want tuſſchen deze bergen komt het grootſte meyr van Engelant, nu *Winandermere*, by de Saxen Winſaðne-mer genoemt, mooglijk van zijn kromme loop, over de tien mijlen met een geduurige ſteenen gront, zijn oevers, op zommige plaetzen, als de bywooners zeggen, van groote diepte, en vruchtbaer in een viſch die de inwooners *Chare* noemen, en 't zelve byzonder eygen is. En heeft by zich een dorpken van de zelfde naem gelegen, in 't welk in 't jaer DCCXCII Eathred, Koning der Nordanhumbren, de zonen van Koning Elfwold, uyt York gehaelt, en gedoot heeft, om, door zijn ſchelmſtuk en haer bloedt, zich 't Rijk te beveſtigen. *Carthmell.* *Setantiorum.* *Winandermere.*

Tuſſchen dit meyr en de rivier *Dudden* ſtrekt zich de voor-berg, die wy gemeenlijk *Forneſſe* noemen, en heeft het eylandt *Walney* als een voor-muur zeer lang voor zich heen gerekt, door een kleyne zee van-een geſcheyden, welker inkomſt door een veſting *Pile of Fouldrey* genoemt, van den Abt van *Forneſſe*, in 't eerſte jaer van den derden Koning Edward, op een klip in 't midden van de vloeden geſtelt, beſchermt wordt. *Pile of Fouldrey.*

Doch op de voor-berg zelve is niet te zien, als de vervalle muuren van 't klooſter van *Forneſſe* genoemt, 't welk Steven Graef van Bolonien, en namaels Koning van Engelandt in het MCXXVII jaer onzer ſaligheyt gebouwt heeft, in een plaets eertijts *Bekensgill* genoemt, oft heeft het eer van *Tulket* in *Anderneſſe* over-gebracht. Uyt welx Munniken, en niet elders, (als zy zelve verhaelt hebben,) de Biſſchoppen van het tegen-over-gelege eylandt *Man* na ouder gewoonte plachten verkoren te worden: naemlijk wijl 't als een moeder was van veel klooſters in Man en Ierlandt. Meêr ten ooſten light *Aldingham*, een oude hoeve van 't geſlacht van *Harrington*, tot de welke het van de *Flemmings* door de *Cancefelds* gekomen was, en welker erf-goederen door de dochter tot Willem *Bonvill* in 't landt van Denshir, en eyndlijk door hem tot de *Greys* Mark-graven van Dorſet geraekt is. En een weynigh hooger *Vlverſton*, daerom niet te verzwijgen, om dat de derde Edward haer *Middenheyt* den ſtrijdtbaren Ian *Coupland*, den welken hy tot de waerdigheyt van Baneret verhief, gegeven heeft, om dat hy in de ſlagh by Durham den tweeden David Koning van Schotlandt gevangen kreegh. Maer na zijn doodt heeft de zelve Koning het zelve met andere erf-gronden in deze wijk en den tijtel van Graef van Bedford op-gedragen aen Ingelram Heer van *Coucy* uyt Vrankrijk, als die zijn dochter Izabel ten huys-vrou genomen had, en wiens voor-ouders, door het recht van Chriſtiaen van *Lindeſey*, groote inkomſten in Engelant gehadt hebben. *Aldingham.* *Vlverſton.*

Wat de Edelen belangt, die de tijtel van Lancaſter gebruykt hebben, in de eerſte kintsheyt van 't Rijk der Noormannen zijn 'er drie geweeſt, die Heeren van de Heerlijkheyt van Lancaſter genoemt wierden, te weten Rogier van Poictou, de zoon van Rogier van *Montgomery*, de welke van *Poictou* by-genaemt is, (als Wilhelmus Malmesburienſis getuygt,) om dat hy een vrou van Poictou in Vrankrijk gekregen had. Maer als hy door zijn trouwloosheyt van deze eer vervallen was, zoo heeft Willem de zoon van Koning Steven, Graef van Morton en Warrenen, de zelve van zijn vader gekregen, en de zelve geſtorven zijnde, zo heeft de eerſte Koning Richard de zelve aen zijn broeder Ian, namaels Koning, opgedragen. Want zoo leeſt men in een oude geſchiedenis, Koning Richard heeft zijn liefde tegen zijn broeder Ian treflijk bewezen: want behalven Ierlant en het Graefſchap van Morton in Noormandyen, heeft hy in Engelandt hem zo veel by-gevoeght, dat hy als een Vier-vorſt was; eyndlijk heeft hy hem Cornwal, Lancaſter, Nottingam, Derby met het omgelege landt, en veel andere goederen opgedragen. Lang genoeg daer na heeft de derde Koning Henrijk, Ians zoon, zijn jongſte zoon Edmond de *Bultener*, op den welken hy de erf-goederen en Heerlijkheden van Simon van *Montford* Graef van Leyceſter, R. van *Ferrars* Graef van Derby, en Ian van Monmouth, om dat zy oproerighlijk tegen hem op-geſtaen waren, over-gedragen heeft, de eerſte vereert met de tijtel van Lancaſter, en gegeven met deze woorden de Heerlijkheyt, het Graefſchap, kaſteel en ſtadt van Lancaſter, met de weyden en foreeſten van Wireſdale, Lownsdale, Nieu-kaſteel op de Lime, de Mayery, 't Foreeſt en kaſteel van Pikkering, de Mayery van Scaleby, de ſtadt van Gomeceſtre, en de inkomſt van de hoef van Huntendon, &c. Na dat hy van 't Rijk van Sicilien vervallen was, met het welk hem de Roomſche Paus te vergeefs met de ring bekleedt had, en, niet zonder ſpot der Engelſche naem, tot zijn eer goude guldens liet ſlaen, met het opſchrift van AIMVNDVS KONING VAN SICILIEN, na dat hy den licht-gelovigen Koning hier door veel gelts af-gemolken had. Deze Edmond (zijn eerſte vrou, de erfgenaem en dochter des Graven van Albemarle, de welke hem erfgenaem gemaekt hadde, onvruchtbaer geſtorven zijnde) heeft by Blanchia van Artois uyt 'et huys van Vrankrijk, zijn tweede huys-vrouw, geteelt Thomas, Henrijk, en Ian, die jong geſtorven is. Thomas was de tweede Graef van Lancaſter, de welke tot een vrou genomen heeft Alicia, de eenige dochter en erfgenaem van Henrijk *Lacy* Graef van Lincoln, die haer en haer moederlijk erf-goedt, te weten van het geſlacht van *Long-eſpée*, welke Graven geweeſt zijn van Sarisbury, gelijk haer vader die Henrijk *Lacy* te voren zijn landen, zoo Alicia zonder kinderen quam te ſterven, 't welk geſchiedt is, aen 't geſlacht van Lancaſter over-gedragen heeft. Maer deze Thomas zijn Vorſt den tweeden Edward te gering achtende, en de brandt der Burgerlijke oorlogh aenvoedende, is, in de ſlagh gevangen en onthalſt, zonder kinderen geſtorven. Het vonnis nochtans namaels door de macht van 't Parlament weder-roepen zijnde, om dat hy door zijn *Paren* niet veroordeelt was, zoo is zijn broeder Henrijk hem in zijn goederen en Heerlijkheden na-gevolgt. *Heeren van Lancaſter.* *Graven van Lancaſter.*

Dezen heeft zijn huys-vrou Machteld, de dochter en erfgenaem van Patricius van *Chaworth*, ook niet alleen met hare, maer ook met groote erfgoederen in Walles, te weten van Maurits van *Londen*, en van Siward, van de welke zy afkomſtigh was, verrijkt. Deze heeft zijn eenige zoon Henrijk nagelaten, den welken de derde Edward van Graef tot de eer van Hertogh verheven heeft, en is de tweede onder onzen adel met de naem van Hertogh beroemt geweeſt. Maer hy is zonder manlijk oor geſtorven, nalatende twee dochters, Machteld en Blanchia, onder welke het erfdeel gedeelt *Hertogen van Lancaſter.*

gedeelt is. Machteld heeft getrouwt Willem van Beyeren Graef van Hollant, Zeelant, Vrieſlant, Henegouw, en door zijner vrouwen recht van Leyceſter, doch zy zonder kinderen geſtorven zijnde, zo heeft Ian van *Gent*, zo genoemt, om dat hy te Gent in Vlaenderen geboren was, des derden Edwards vierde zoon, de welke Blanchia de tweede dochter van Henrijk ten huys-vrou genomen had, het gantſche erfdeel verkregen, en, nu in rijkdommen veel Koningen gelijk zijnde, is van zijn vader tot Hertogh van Lancaſter gekoren, en heeft van den zelfden ook Koninglijke rechten verkregen, de welke 't Graefſchap van Lancaſter tot de waerdigheyt van een Pals-graefſchap met dit affchrift verheven heeft, na dat hy verhaelt had hoe treflijk een dienſt hy zijn vaderlant, t'huys en in den oorlogh, gedaen had. Wy hebben (zegt hy) voor ons en onze erfgenamen vergunt den voornoemden onzen zoon, dat hy voor zijn gantſche leven binnen 't Graefſchap van Lancaſter hebbe zijn Cancelrije, en zijn brieven onder zijn zegel na het te beſtemmen ampt van den Cancelier te bezegelen, zijn Richters zo tot de Willekeuren der Kroon, als tot alle andere Wille-keuren de gemeene wet rakende, te houden, en de kenniſſen der zelve, en alle andere uytvoeringen door zijn brieven en dienaers aldaer te beſtellen, en alle andere vryheden en Koninglijke rechten tot een Pals-graefſchap behoorende, zoo vry en volkomen te bezitten als de Graven van Caſter onder 't zelfde Graefſchap van Ceſter, &c. En hy was niet alleen Hertogh van Lancaſter, maer heeft ook, door 't houlijk van Conſtantia dochter van Koning Pieter van Caſtilien, een tijdt lang gebruykt de naem van Koning van Lion en Kaſtilien. Maer dit heeft hy by verdragh verlaten, en is in 't XIII jaer van de tweede Richard, met toe-ſtemming van 't Parlament, Hertogh van Aquitanien verkoren. In welke tijdt hy deze tijtels gevoert heeft, Ian zoon des Konings van Engelandt, Hertogh van Aquitanien, en Lancaſter, Graef van Derby, Lincoln, en Leiceſter, Seneſchal van Engelandt.

Henrijk de vierde.

Na dezen Ian is Henrijk van *Bollingbroke* zijn zoon in het Hertogdom van Lancaſter gevolgt, de welke, als hy, de tweede Richard verdreven zijnde, het Rijk van Engelandt verkregen had, zijn zoon Henrijk, namaels ook Koning van Engelant, met deze eer verçiert; en om zich en de zijnen in deze erfgoederen te bezorgen, zoo heeft hy 't by macht van het Parlament aldus geſchat: Wy niet willende dat ons voornoemde erfdeel, oft de vryheden van dien, by gelegentheyt van de aenſtaende aenneming des Koninglijken ſtaets en onzer waerdigheyt in iemant verandert, over-gedragen, vermindert oft afgeſchaft werde; maer 't zelfde onze erf-goedt met zijn vryheden en rechten, met de zelfde wijs en vorm, ſtact en gelegentheyt, als het tot ons gekomen en afgedaelt is; als ook met alle en ieder zodanige vryheden, en andere voor-rechten, gemakken en allerley inkomſten, welke onze Heer en vader, terwijl hy geleeft heeft, de zelve tot het eynde zijns levens, by vergunning van Richard, onlangs Koning, gehad en bezeten heeft, willen wy dat ons en onze genoemde erfgenamen in de voornoemde brieven volkomelijk en geheelijk bewaert, volhert en behouden werden. En door den inhoudt des tegenwoordigen by onze zekere weten, en met toeſtemmen van ons tegenwoordigh Parlament, vergunnen, verklaren, beſluyten en ordonneeren wy voor ons en onze erfgenamen, dat zo wel ons Hertoghdom van Lancaſter, als alle andere en byzondere Graefſchappen, Heerlijkheden, Kaſteelen, Mayeryen, Leen-goederen, bezittingen, jaerlijkſche inkomſten, en vooghdyen, de welke ons voor de aenneming van onze Koninglijke waerdigheyt alzins en overal door erf-recht in 's Heeren dienſt, oft in weêrkeering oft anderzins afgekomen zijn, aen ons en onze voornoemde erfgenamen in de voornoemde brieven geſpecificeert, in de voornoemde vorm verblijven in der eeuwigheyt. Daer na heeft de vijfde Henrijk met de macht des Parlaments het zeer rijklijke erfdeel, dat hem door 't recht zijner moeder, welke de dochter en tweede erfgenaem van Hunfred *Bohun*, Graef van Hereford, geweeſt is, toegevallen was, by dit Hertoghdom gevoegt. In deze ſtaet en vorm is het van toen voort gebleven, behalven dat de vierde Edward in 't eerſte jaer zijns Rijx, als hy den zeſten Henrijk in't Parlament om gequetſte Majeſteyt verbannen had, 't zelve aen de Kroon (als zy zeggen) *geapproprieert*, oft toe-geeygent heeft, te weten voor hem en zijn erfgenamen de Koningen van Engelant: waer van 't de zevende Henrijk nochtans terſtont geſcheyden heeft. En nu heeft 'et zijn eyge byzondere Amptlieden, te weten een Cancelier, een *Attornaet*, een Ontfanger, een klerk van 't Hof, zes *Aſſeſſoren*, een bode, twee *Auditoren*, drie-en-twintigh Ontfangers, en drie Opzieners.

In dit landt rekent men, behalven veel Kapellen, alleen 36 Pærochyen, maer de zelve zeer volk-rijk, en die elders de grootſte Parochyen in menighte van inwooners overtreffen.

WESTMORE-LAND.

EN het uyterſte van Lancaſter volgt meêr ten noorden het andere landeken der *Briganten*, by de Latijnen *Weſtmorlandia*, by ons *Weſtmore-land*, en by zommige nieuwe Schrijvers *Weſtmaria* genoemt, ten weſten en noorden van Cumberlandt, ten ooſten van 't landt van York en Durham bepaelt. 't Welk, om dat het gantſch tuſſchen hooge bergen gelegen is, (want onze Apennijn ſtrekt zich hier meêr en meêr in de breedte uyt) en mits het een groot deel ongebout light, deze naem in onze tael verkregen heeft: want de ongeboude plaetſen, en die niet lichtlijk konnen bebout worden, noemen de Noorder-Engelſen *Mores*; en *Weſt-more-land* is by ons niet anders, als *het ongeboude landt ten weſten*. Men werpe derhalven die droom van Koning Marius uyt de School der eerwaerdige oudtheyt, den welken onze droomige Geſchicht-ſchrijvers in haer ſlaep gezien hebben dat de Picten verdreven, en dit landt na zijn naem genoemt heeft.

Het zuyder-deel van dit landt, het welk tuſſchen de rivier *Lone* en *Winander-mere* ten deele enger beſloten wordt, wort in de dalen vruchtbaer genoegh geacht, ſchoon het ook zijn ſteyle en ſlibberige klippen vertoont, en met een naem *The Baronie of Kendale*, dat is, *de Baronnie van Kendale*, of *het dal aen de Ken* genoemt wordt. Want de rivier *Ken*, de welke, door de ſteen-klippen op-geweld, dit land door-loopt, heeft het de naem gegeven, aen welx weſt-oever de zeer volkrijke ſtadt *Kandale*, oft *Kirke by Kendale*, met twee lange ſtraten elkander door-ſnijdende, light, in de eer en vlijt van wolle-weven zoo voortreflijk, dat zy door de naem zeer vermaert is. Want de inwooners drijven door gantſch Engelandt grooten koop-handel van wolle lakenen. En achten het inzonderheydt tot haer eer, dat zy haer Baronnen en Graven gehadt hebben. De Baronnen uyt de ſtam van Ivo *Taleboys*, uyt wiens nakomelingen Willem zich, door toelating van den tweeden Koning Henrijk, Willem van Lancaſter genoemt heeft, wiens nicht en erfgenaem Gilbert, de zoon van Rogier *Fitz-Reinfrid*, ten man genomen heeft, door wiens dochters, zijn zoon Willem geſtorven zijnde, het erfdeel gekomen is op Pieter *Brus*, Heer van *Skelton*, de tweede van die voor-naem, en Willem *Lindeſay*, tot den welken Ingelram, Heer van *Coucy* in Vrankrijk, van moeders wegen zijn geſlacht rekent, gelijk wy uyt de geſchiedenis van het klooſter van *Forneſſe* verſtaen hebben. Door de dochter van deze Pieter *Brus*, de zuſter en erfgenaem van de derde Pieter *Brus*, is deze Baronnye gekomen aen de *Roſſen* van *Werke*, en van die is deze heerlijkheyt door erf-recht tot de *Pars* geraekt, welker kaſteel, tegen over de ſtadt, nu van ouderdom veroudert. En drie Graven, Ian Hertogh van Bedford van zijn broeder, de vijfde Henrijk, met die heerlijkheyt verrijkt, Ian Hertogh van Somerſet, en Ian van *Foix*, uyt het doorluchtige geſlacht van die van *Foix* in Vrankrijk, den welken de zeſte Henrijk om zijn getrouwe dienſten in de Franſche oorlogh tot die waerdigheyt verheven heeft: waer van 't mooghlijk is dat eenige van dit geſlacht van *Foix* in Vrankrijk noch van *Kendale* genoemt worden. En geen andere eer van oudtheyt, dat ik weet, eygent zich *Kendale* toe. Nochtans heb ik eertijdts gemeent dat het *Concangien*, een Roomſche bezetting, geweeſt is, maer nu heeft de tijdt beter geleert. Lager in de rivier *Can* zijn twee wellen, alwaer het water met groot geruyſch af ſtort, de eene is by het dorpken *Levens*, de andere wat meêr ten zuyden by *Betham*, de welke als zekere Almanakken zijn voor de gebuuren: want als men de noorder klaerder hoort klinken, zoo verwachten zy mooy weêr, als de zuyder, regen en miſt. Dit is in 't zuyder en enger deel van dit landt aen te merken, welk ten weſten door de rivier *Winſter*, en het groote meyr *Winander-mer*, daer ik terſtont van geſproken heb, en ten ooſten door de rivier *Lone* bepaelt wort.

De Baronnen van Kendale.

't Geſlacht van Lancaſter.

Aen de hooger hoek van 't meyr *Winander-mer*, light als een wegh-geworpe lijk van een oude ſtadt, zijnde daer noch groote en vele puyn-hoopen van veſten, en buyten de veſten van gebouwen. Het bolwerk der zelve is lang-achtigh, en met een graft en wal omringt geweeſt; want het heeft in de lengte C XXXII, in de breedte LXXX ellen begrepen. Dat het een werk der Romeynen was, getuygen klaerlijk de Britanſche Kareel-ſteenen, het ſement door de Kareel-ſteentjes verſleten, de emmerkens, glaze vaetkens, de dikwijls gevonde Roomſche penningen, de ronde ſteenen even als molen-ſteenen, uyt welke op-gehoopt men eertijdts de ſtijlen boude, en de geſtrate wegen hier naer toe-leydende. Maer de oude naem is verdwenen, oft 't zy dat iemant, wijl het heden *Ambleſide* genoemt wort, vermoede dat het AMBOGLANA was.

Ambleſide.

Amboglana.

Ten ooſten bedient de *Lone* het ampt van een lantſcheyding, en vereert de by-gelege wijk met de naem van *Lonsdale*, dat is, *het dal aen de Lone*, welx voorneemſte ſtadt is *Kirkby Lons-dale*, alwaer 't ombuurige volk tot den Godtsdienſt en koophandel t'zamen-komt. Boven de bronnen der *Lone* ſtrekt zich 't lant breeder uyt, en loopen de bergen met veel kromten en bochten, tuſſchen de welke op zommige plaetſen zeer diepe dalen liggen, op zommige plaetſen zoo ſteyl als holen. Tuſſchen deze bergen zoekt de edele rivier *Eden*, by Ptolomæus ITVNA, het hooft in 't landt van York opſtekende, eerſt met een flaeu water, maer allenx door de t'zamen-vloeyende rivieren aengroeyende, haer wegh naer het noord-weſten, door het kaſteel *Pendragon*, aen welk de oudtheyt der eeuw niet als de naem en een ſteen-hoop gelaten heeft. Van daer door *Wharton hall*, de woon-plaets van de Baronnen van *Wharton*, welker eerſte Thomas van den zevenden Henrijk tot die waerdigheyt verheven was, den welken zijn zoon van de zelfde naem na-gevolgt is, en na hem de derde Baron Philips, een zeer heerlijk man, die nu bloeyt. Daer na vloeyt zy af door *Stevens kerk*, gemeenlijk *Kirkby Stefen*, een wel-bekende markt, en de twee dorpkens *Muſgrave*, de welke aen 't ſtrijdbare geſlacht der *Muſgraven* de naem gegeven hebben, uyt het welk onder 't gebied van den derden Edward Th. *Muſgrave*, onder de Baronnen tot het Parlament beroepen is, en zy hebben 't nabuurigh kaſteel *Heartly* bewoont.

Eden vl.

Ituna fl.

Wharton hall.

Muſgrave.

Heartly caſtle.

Hier houd de *Eden* als haer wateren in, op dat zy van andere rivierkens verzelt werde; op welker eene, naeulijx twee duyzent ſchreden van *Eden* zelve, VERTERÆ gelegen heeft, een oude ſtadt, by Antoninus en 't boek der Aenteekeningen gedacht, 't welk getuygt, dat, in 't af-gaen van de Roomſche heerſchappy, de Roomſche Overſte daer met de bende der *Directoren* gelegen heeft. Doch nu is de ſtadt tot een kleyn vlexken, met een kleyn bolwerk voorzien, en de naem tot *Burgh* geworden; want de onze noemen 't *Burgh onder Stanemore*, dat is, *de Burg onder de Steenrotzen*. Onder de laetſte Keyzeren, het luſt my ook eens 't zelve aen te teekenen, begon men de kleene kaſteelen, bequaem tot den oorlogh en met voor-raet voorzien, *Burgen* te noemen, met een nieuwe naem, de welke, naer het Keyzer-rijk in het ooſten over-gebracht, de Duytſen en andere ſchijnen van het Grieckſche πύργῳ ontleent te hebben. Waer van ook de Burgundiers de naem hebben, om dat zy in Burgen gewoont hebben; want zo heeft die eeuwe de dicht by-een-geſtelde woon-plaetſen genoemt. En van 't zelve heb ik anders niet gelezen, dan dat de Engelſen hier in 't begin van het Rijk der Noormannen een t'zamen-zweering gehouden hebben tegen Willem den Noorman. Dat deze *Burg* VERTERA geweeſt is, zou ik durven beveſtigen, om dat de vêrheyt aen d'een zijd van *Levatren*, aen d'andere zijde van *Brovonacum*, met Italiaenſche mijlen gerekent, met Antoninus getal juyſt over-een-komt, en om dat de Roomſche krijgs-weg zichtbaer hier door met haer dijk leyt naer BROVONACVM door ABALLABA, aen welk het boek der Aenteekeningen gedenkt, welk tot noch toe met zo onbedurve

Verteræ.

Burgh onder de Stanemore.

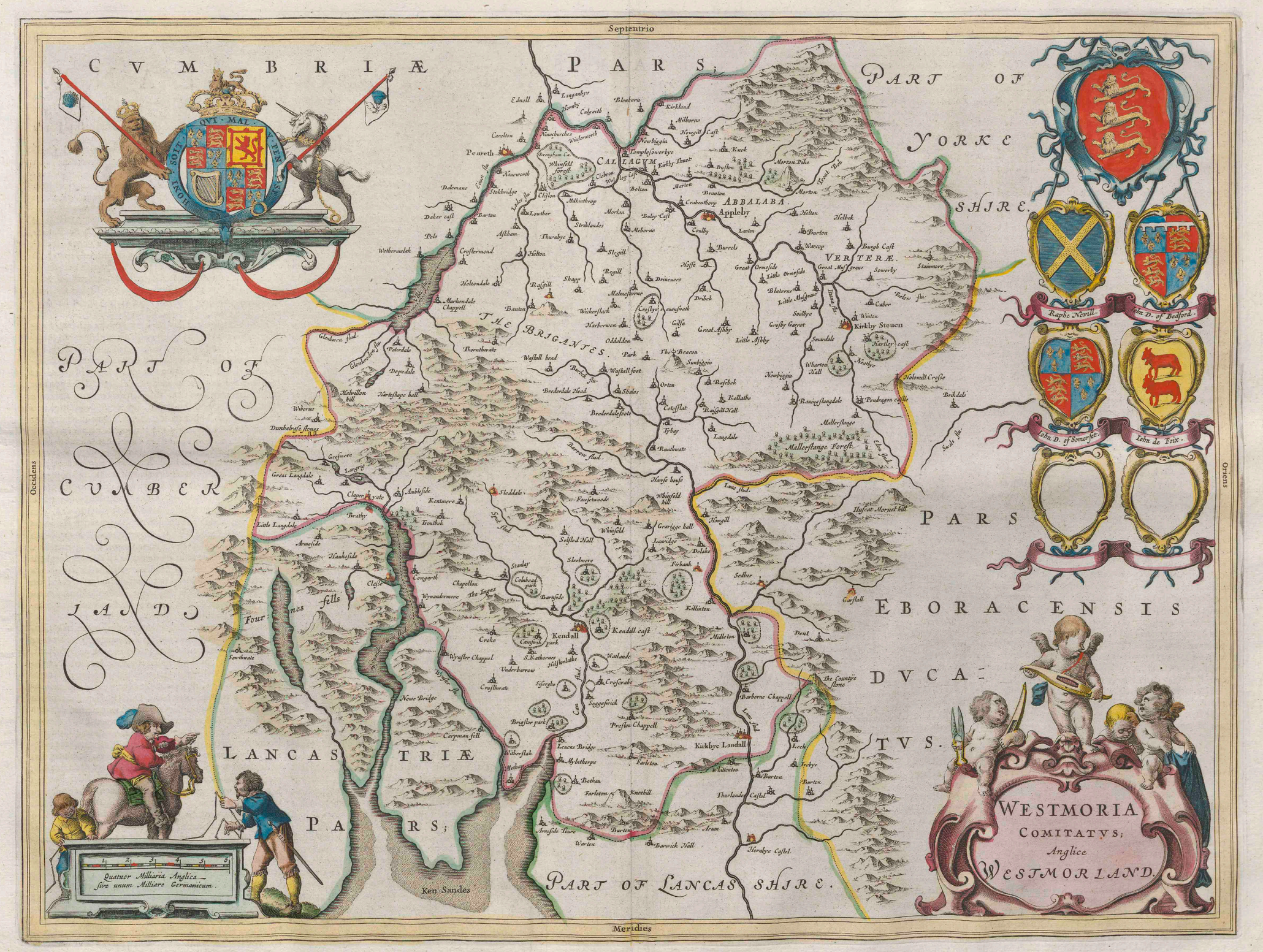
Septentrio
CVMBRIÆ PARS;
PART OF YORKE SHIRE.
PART OF CVMBERLAND
PARS EBORACENSIS DVCATVS.
LANCASTRIÆ PARS;
PART OF LANCAS SHIRE.
Meridies
Occidens
Oriens
Ken Sandes
Four nes fells
CALLAGVM
ABBALABA.
Appleby
VERTERÆ.
THE BRIGANTES.
Kirkby Steuen
Kendall
Kirkbye Landall
Mallerstange Forest
Raphe Nevill.
John D. of Bedford.
John D. of Somerset.
John de Foix.
WESTMORIA
COMITATVS;
Anglice
WESTMORLAND.
Quatuor Milliaria Anglica
sive unum Milliare Germanicum.

naem gebleven is, dat het zich zelf zeer klaerlijk toont, en alle twijfel eenighzins wegh-neemt: want voor ABALLABA noemen wy 't kortlijk *Apelby*. Alleen dezes oudtheyt en gelegenheydt is eerwaerdigh; want in de Roomsche eeuw was het een bezetting van de Aureliaensche Mauren, en in een genoeghlijk landt, van de rivier *Eden* byna omringt: maer nu is het zo doodsch en weynigh bebouwt, dat zo het door ouderdom niet verdiende de voornaemste stadt van 't landt geacht te worden, en rechts-vergaderingen oft *Assisen* in zijn kasteel te hebben, het welk een gemeen gevangen-huys van misdadigers is, het zou weynigh van een dorp verscheelen. Want al zijn schoonheyt bestaet in een ruyme straet, de welke zich van 't noorden naer 't zuyden met een kleyne heuvel verheft, in welker opper-deel het kasteel, byna geheel van de rivier omringt, uytsteekt. In het nedriger-deel light de kerk en de School, de welke Robert *Langton*, en Milo *Spencer* Rechts-geleerden gesticht hebben, en over de welke met verdiende lof heerscht de zeer geleerde Reginald *Bambrigg*, de welke ons zeer veel oude opschriften na zijn oprechtigheyt uytgeschreven, en zommige in zijn hoven hier nae gebracht heeft. En niet onbillijk voorwaer noemt Wilhelmus Neubrigensis dit en de voornoemde *Burgh Koninglijke Vestingen*, daer hy verhaelt dat der Schotten Koning Willem de zelve op 't onvoorziens ingenomen heeft, weynigh eer hy zelf by *Alnewik* gevangen wiert. De welke Koning Ian namaels weder gekregen hebbende, heeftze Ian van *Vipont* om zijn treflijke dienstен mildelijk geschonken.

Apelby.

Van hier loopt de rivier recht naer 't noort-westen door *Buley*, een kasteel van den Bisschop van *Carleon*, en *Kirkby Thore*, waer by groote puyn-hoopen van een oude stadt gezien, en dikwijls Roomsche penningen uyt-gegraven worden, als ook noch onlangs dit opschrift:

DEO BELATVCADRO LIB VOTV M. FECIT IOLVS.

Wheallep-castle.

Doch de oudtheyt heeft de oude naem gantsch verburgen, heden noemt men 't *Wheallep-castle*. Waer 't my van de Schout der oudtheyt geoorloft, ik zou zeggen, dat het Ptolomeus GALLAGVM was, welk Antoninus GALLATVM noemt, steunende op de verdheyt in 't reyzen, en mits de naem niet geheel daer tegen streeft; want 't gene de Britannen van GALL begonnen hebben, hebben de Engelsen in *Whall* verandert. Zoo hebben zy GALENA *Wallingford*, en *Gall-Sever*, *Wall of Sever*, &c. genoemt. 't Is eertijdts buyten twijfel wel geacht geweest, wijl de strantwegh, die men *Maiden-way* noemt, van hier als recht leyt naer *Caer-Vorran* beneven de Pictsche muur, daer de moerassige bergen zich met hooge trappen uytstrekken omtrent over de xx mijlen, aen de welke ik gaern acht, dat de bezettingen en verblijfplaetzen, van Antoninus in zijn negende reys van Britannien gedacht, gelegen hebben, hoewel niemant de plaetzen getekent heeft; ook is 't geen wonder, wijl alles zoo lang nu tot voetsel van de alverteerende tijdt gedient heeft.

Gallatum.

Maiden-way.

Hier neven by *Crawdundale-waith* schijnen eenige grafften, wallen, en opgeworpe aerdhoopen: en onder de zelve is dit Roomsche opschrift (welk my de voornoemde Reginald *Bainbrig* uytgeschreven heeft) in een scherpe rots uytgehouwen geweest, welx voorste-deel van ouderdom gantsch vergaen was:

-----VARRONIVS
----ECTVS LEG. XX. V. V.
---AEL. LVCANVS
--P. LEG. II. AVG. C.

Dat is, als ik lees, ----*Varronius Præfectus legionis vicesimæ Valentis Victricis* ---- *AElius Lucanus Præfectus legionis secundæ Augustæ, castra metati sunt*, oft zoo iet. Want het twintigste Valens Victrix Legioen, welk haer woonplaets te DEVÆ, dat is, te *Westchester*, en 't tweede Augustische Legioen, welke zijn wooning te ISCA, dat is, *Caer-Leon* in Walles gehad heeft, schijnen, tegen den vyandt in deze deelen uytgevoert, hier stil gebleven en een tijt lang haer leger geslagen gehadt te hebben, en dat het de Oversten ter gedachtenis van de zaek hier in de rots gesneden hebben. De tijdt zal ik niet lichtlijk seggen: om nochtans de tijdt te betekenen zijn deze groote letters, in de naburige rots gesneden, noch overigh, CN. OCT. COT. COSS. Maer onder de Paeren der Burgemeesters gemoet ons in de aentekeningen niets zodanigh. Ik heb nochtans gemerkt dat van de tijdt van Severus af tot Gordianus en namaels, de letter A over al in dit eylandt in alle opschriften van die tijdt het dwars lijntjen niet heeft, maer zoo getekent wordt A.

Van hier loopt de *Eden* niet ver van *Howgill*, het kasteel der *Sandfords*, en de krijgs-weg leyt naer 't zuyt-westen door *Whinfield*, een groote Warande, dicht van boomen, na BROVONIACVM, XX Italiaensche en XVII Engelse mijlen van VERTERÆ, als Antoninus gestelt heeft, gelegen, by den welken het ook *Brocovum*, als in 't boek der Aentekeningen *Broconiacum* genoemt wort, welk getuyght dat de bende der Beschermers hier haer leger geslagen heeft. Deze gebouwen en waerdigheyt hoewel de oudtheyt vernielt heeft, zoo is de naem nochtans noch byna ongeschent overigh, want wy noemen 't *Brougham*. Hier ontfangt de rivier *Eimot*, uyt een groot meyr gestort, en dit landt een tijdt lang van Cumberland deelende, de rivier *Loder*, by welker oorsprong te *Shape*, eertijdts *Hepe*, een kloosterken van Thomas, de zoon van Gospatricius, Ormis zoon, gebouwt, een bron is, de welke als de Euripus dikwijls op een dagh ebt en vloeyt, en hier by zijn groote steenen naelts-gewijs, van welke zommige negen voeten hoogh en XIV dik, als in een rechte ry by de duyzent schreden even wijd van elkander gestelt worden, de welke ter gedachtenis van eenige zaek aldaer geschiet opgerecht schijnen, nochtans is zy door de wreetheyt der tijdt geheel vervallen. Aen de *Loder* is een plaets van de zelfde naem, de welke, als *Stricland* in de buurt, oude doorluchtige geslachten benoemt hebben. Boven by de t'zamenvloet van de *Loder* en *Eimot* is in 't CIↃ IↃ CII jaer een steen uytgehaelt met deze woorden, ter eeren van de groote Constantin gestelt:

Brovoniacum.

Brougham.

IMP.
C. VAL.
CONSTANTINO
PIENT.
AVG.

Na dat de *Eimot* een tijdt lang een scheyd-pael tusschen dit en 't landt van Cumberlandt geweest is, zoo duykt zy by *Isanparles*, een rots by de nabueren zeer bekent, de welke de natuur met een moeyelijke toegang, verscheyde hollen en boghten, als een toevlucht voor de ellendigen in die benaude tijden uytgewerkt heeft, zich zelf met haer en vreemde wateren na eenige mijlen in de *Eden*, na dat zy eerst de rivier *Blencarne* ontfangen heeft, by de welke ik verstaen heb dat ongeschikte puyn-hoopen van een kasteel zijn, de welke zy de af-hangende vesten *Marcantoniby*, dat is, *de af-hangende vesten* (als zy willen) van *Marcus Antonius* noemen.

Isan-parles.

Hanging Walls.

De eerste Heer van Westmorlant is geweest (dat ik weet) Robert van *Vipont*, de welke in een root schilt zes gulde rinxkens gevoert heeft. Want hem heeft Koning Ian gegeven het Baljuwschap en de inkomsten van Westmorlant, voor den dienst van vier zoldaten, waer van de *Cliffords* haer navolgers tot op onze tijden het ampt des Onder-graefschaps van Westmorlandt gehad hebben. Want de laetste Robert van *Vipont* heeft alleen twee dochteren na gelaten, Sibylla de huysvrouw van Rogier Heer van *Clifford*, en Idonea getrouwt aen Rogier van *Leybourne*; lang daer na heeft de tweede Koning Richard Radulf van *Nevill*, Heer van *Raby*, een man van ouden hoogen Engelschen adel, en van Vóthred Koning van Northumberlandt af-gekomen, tot eerste Graef van Westmorlandt gekoren, wiens nakomelingen uyt zijn eerste vrou M. de dochter des Graven van *Stafford* in die eeuw gebloeyt hebben, tot dat Karel, door zijn onmaghtigh gemoet en schelmachtige t'zamen-zweering met zijn trouw tegen Koningin Elizabeth en 't vaderlandt te breken, dat doorluchtigste geslacht de grootste oneer aenwreef, en zijn eygen luyster schandlijk bevlekte, waer van hy uyt zijn vaderlandt vluchtigh, zijn leven ellendighlijk in Nederlandt geleyt en geeyndight heeft. Uyt zijn andere vrouw Katharijn, de dochter van Ian van Gent Hertogh van Lancaster, is zoo heerlijk en talrijk een voorspruyting der naem gekomen, dat byna op een en de zelfde tijdt uyt de zelfde voort-gesproten gebloeyt hebben de Graef van Sarisbury, de Graef van Warwik, de Graef van Kent, de Mark-graef van *Montagu*, de Baron van *Latimer*, en de Baron van *Abergevenny*.

Graven van Westmorlandt.

In dit Graefschap rekentmen 26 volkrijke Parochien.

CVMBERLAND.

VOor *Weſtmore-landt* ſtrekt zich ten weſten *Cumbria*, gemeenlijk *Cumberlandt*, zijnde het laetſte landtſchap in dit deel van Engelandt, als welk ten noorden aen Schotlandt grenſt, ten zuyden en weſten van de Ierſche zee beſpoelt, en ten ooſten boven Weſtmorland aen Northumberlandt palende. Het heeft den naem van d'inwooners verkregen, welke rechte en eyge Britannen geweeſt zijn, en zich in haer tael voor *Kumbren* oft *Kambren* uyt-gegeven hebben. Want dat de Britannen, onder het woeden van den Engel-Sax, hier lang gewoont hebben, getuygen de Geſchichten, en Marianus zelve, de welke dit geweſt *het landt der Cumbren* genoemt heeft; op dat ik de Britanſche namen der plaetſen verzwijgh, als zijn *Caer-luel*, *Caer-dronoc*, *Pen-rith*, *Pen-rodoc*, &c. welke dit klaerlijk verzekeren, en mijn beveſtiging zelfs 't opentlijkſte bewijs verleenen.

Het landt, hoewel 't aen zijn noorder gelegenheydt kouder, en om de bergen ſcherper ſchijnt, zoo verluſtight het nochtans den beſchouwers door zijn verſcheydenheydt. Want nae de uytſtekende rotſen, en metael-zwangere bergen, waer tuſſchen overvloedige meyren van allerley ſlagh van vogelen liggen, volgen weyd-rijke heuvelen vol vees, aen de welke zich wederom genoeghzame vrucht-dragende vlakten uytſtrekken. Hier by komt de zee, de welke aen de ſtrandt ſtoot, ontallijke troepen van zeer goede viſſchen voed, en den by-wooners haer onachtzaemheydt als verwijt, om dat zy niet naerſtigh genoegh de viſch-vangſt oeffenen.

Copelandt. Dezes zuyder-deel wordt *Copelandt*, oft *Couplandt* genoemt, om dat het met ſpitſe bergen, die de Britannen *Kopa* noemen, zijn hooft opſteekt; oft, als andere willen, *Copeland*, als *Copperland*, van zijn rijke koper-ader. In dit deel aen de ſavelachtige mondt der *Duden*, waer door 't van Lancaſter geſcheyden wordt, light *Millum*, een kaſteel van het oude geſlacht der *Hodleſtons*, van waer de ſtrant zich ten noorden kromt, en twee rivieren, de bezetting *Ravenglas*, alwaer, als ik verſtaen heb, ook Roomſche opſchriften geweeſt zijn, bequaemlijk omringen; zommige willen, dat het eertijdts *Avenglas* genoemt is geweeſt, dat is, *de Hemelsblaeuwe rivier*, en dichten veel van Koning Eveling, die hier zijn Koninglijk huys gehad heeft. De eene van deze beeken, *Esk* genoemt, ſpruyt aen de voet van de hooge bergh *Hard-knott*, op welker top onlangs groote ſteenen en de gronden van een kaſteel ontdekt zijn, niet zonder groote verwondering, mits zy zoo ſteyl is, datze niemandt lichtlijk beklimmen kan. Wat hooger loopt het rivierken *Irt* in de zee, in welk de moſſchelen, als zy den dou, die zy als haer man begeeren, als door geeuwen ſcheppen, zwanger worden, en paerlen oft moſſchel-baggen baren, welke de by-wooners, als 't water gevallen is, vangen, en onze Iuweliers om een kleyntje van de arme lieden koopen, en ten duurſte wederom verkoopen. Van deze en duſdanige ſchijnt Marbodæus in dit veers te ſpreken:

Millum caſtle. *Ravenglas.* *Hard-knot dicht by Wrinoſe.* *Irt vl.*

Gignit & inſignes antiqua Britannia baccas.

S. Bees. Nu kruypt de ſtrant allenx ten weſten, en maekt een voorberghsken, welk men gemeenlijk *S. Bees*, voor *S. Bega* noemt. Want de Godtvruchtige en Godsdienſtige Ierſche maeght Bega, heeft daer een eenzaem leven geleyt, wiens heyligheyt de wonderen toe-geſchreven worden van de getemde Stier, en het overvloedigh ſneeu, welk door haer gebiedt op een zomerſche dagh de dalen en toppen der bergen hoogh bedekt heeft. Naeuwlijx duyzent ſchreden van hier light het kaſteel *Egremont* op een heuvel, eertijdts de woon-plaets van Willem van *Meſchines*, dien 't de eerſte Koning Henrijk gegeven heeft, door den dienſt van een zoldaet, en dat hy op des Konings gebodt gaen zou in 't leger van Walles en Schotlandt. De welke een dochter nagelaten heeft, de huys-vrouw van Willem *Fitz-Duncan*, uyt het Koninglijk bloedt der Schotten, door wiens dochter het erf-goedt ook gekomen is op het geſlacht der *Lucys*, en van de zelve is inſgelijx de tijtel van *Egremond* door de *Moltons* en *Fitz-Walters*, tot de *Radcliffs*, Graven van Suſſex, gekomen. Nochtans genoot Th. *Percy* de zelve een tijdt lang by gunſt van de zeſte Koning Henrijk, met de naem van Th. *Percy* van *Egremont* tot het Parlament beroepen zijnde.

Egremont caſtle.

Van hier gaet de ſtrandt, zich allenx te rug trekkende, voort, en, zoo 't uyt de ſteen-hoopen ſchijnt, is overal daer men licht aenkomen kan, van de Romeynen beveſtight. Want het was de uyterſte pael des Roomſchen Rijx, en dezen oever hebben de Schotten inzonderheyt geplaeght, als zy uyt Ierlandt in dit eylandt als een zond-vloedt der oorlogh invloeyden. Dat het dorpken *Moresby*, daer een reede der ſchepen is, een van deze veſtingen geweeſt is, mach men billijk achten. Want daer worden veel ken-tekenen van oudtheyt in de kelders en gronden, veel holen, die men *Picts holes*, dat is, *der Picten holen*, noemt, veel ſtukken van beſchreve ſteenen uyt-gegraven, van welke een LVCIVS SEVERINVS ORDINATVS, een ander COH. VII vertoont: en dit Outaer, met het gehorende beeldeken van Silvanus, hebben wy, daer onlangs uyt-gegraven, gezien:

Moresby.

DEO SILVAN---
COH. II. LING
CVI PRÆES----
G. POMPEIVS M---
SATVRNIN----

Als ook dit ſtuk, welk I. *Fletcher*, Heer der plaets, my uyt-geſchreven en over-gezonden heeft:

- - - - -
- - - - -
OB PROSPE-
RITATEM
CVLMINIS
INSTITVTI.

Maer daer is noch geenige gevonden, welke getuyght dat het MORBIVM, daer de zwaer-gewapende Ruyteren gelegen hebben, geweeſt is, welk de naem nochtans eenighzins te kennen geeft. Ook konnen wy *Hay-caſtle*, welk wy hier by gezien hebben, niet verzwijgen, voorwaer door zijn oudtheydt achtbaer, het welk de inwooners verhalen, dat eertijdts aen de Edelen van *Moresby* en *Diſtinton* genoemt, toebehoort heeft.

Morbium. *Hay-caſtle.*

Hier na verberght zich de rivier *Derwent* in de zee, de welke in 't dal *Borrodale*, met kromme bergen omringt, ſpruytende, tuſſchen de bergen, *Derwentfels* genoemt, door-kruypt, in de welke by *Newlands*, en elders, rijke koper-aderen, niet zonder goudt en zilver, by onzen tijde van Tho. *Thurland*, Daniel *Hochſtetter*, Ausburghſchen Duytſch, onlangs gevonden zijn, daer zy alreê eertijdts bekent waren, als uyt *Clauſ. Reg. Hen. III, n.* 18 blijkt. Hier van is een gedenkwaerdig geſchil tuſſchen de doorluchtige Koningin *Elizabeth*, en Th. *Percy*, Graef van Northumberlant, wiens erf-lant het geweeſt is, ontſtaen; maer ten opzicht des Koninglijken voor-rechts; en om dat 'er gout- en zilver-aderen in de zelve waren, zo is het der Koningin toe-gewezen. Zo vêr is 't 'er af, dat dit van Cicero in zijn brieven aen Atticus waer zou zijn: Het is bekent, dat 'er in 't eylant van Britannien niet een aes zilvers is. En Cæſar, had hy deze mijnen gekent, zou niet geſchreven hebben, dat de Britannen ingebracht koper gebruyken, wijl deze en andere koper-mijnen niet alleen gantſch Engelandt vergenoegen, maer ook een groote hoop jaerlijx uyt-gevoert wordt. Hier wort ook doorgaens die Metallige aerde, oft die verharde en glinſterende ſteen, by ons *Blak-lead* genoemt, gevonden, welke de Schilders om lijnen te trekken, en te * bootſen gebruyken. Het welk of het Dioſcorides *Pnigitis*, oft *Melanteria*, oft ſteen-aerde door de warmte zwart verbrant, of dat het den Ouden onbekent geweeſt zy, zal ik niet lichtlijk zeggen, en mogen andere onderzoeken. De *Derwent*, door

Koper-mijnen. *Gout- en zilver-aderen.* *Blak-lead.* *Conterfeyten.*

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
SCOTIÆ PARS.
NORTHVMBRIÆ PARS.
THE PICTS WALL
Part of Northumberland.
THE BRIGANTES
MARE HIBERNICVM;
Anglis
THE IRISH SEA.
WESTMORIÆ PARS.
Part of Westmorland.
LANCASTRIÆ PARS.
Fournes Felds
Copeland Forest
West Wardle Forest
Gilsland.
Cokermouth
Werkinton
Egremond
Penreth
Kesvick
Brampton
Carlile
Inglewood Forest
Milliaria Anglica quorum quatuor unum Constituunt Germanicum.
CVMBRIA; vulgo CVMBERLAND.

deze bergen af-geloopen zijnde, wordt tot een breedt meyr uyt-geſtort: Beda noemt het een groot ſtaende water, in het welk drie eylanden uyt-ſteken, het eene begrijpt de woonplaets van 't Ridderlijk geſlacht der *Radcliffs*, het tweede wierd van de Duytſche Metael-werkers bewoont, het derde wort dat geacht, in 't welk S. Herbert (als Beda ſchrijft) een Eremijts leven geleyt heeft. Op dezes kant in een genoegh geneughlijk land, welk de roode bergen omheynen, en de hooge berg *Skiddaw* ten noorden beſchermt, ligt het koopſtedeken *Keſwike*, in 't koper-ſnijden over veel jaren bekent, als te zien is in een brief van den vierden Edward, en is heden een woon-plaets van Metael-werkers. Maer 't marktrecht heeft Thomas van *Derwent-water*, Heer der plaets, van den eerſten Edward verworven, van den welken 't erflijk tot de *Radcliffs* gekomen is. En die voornoemde berg *Skiddaw* verheft zich, als een Parnas, met een twee-top hoogh in de wolken, en beſchout den berg *Scruffell* in *Annandaill* van Schotlant als haer nabootſende; van welke, na dat de wolken klimmen oft dalen, de by-wooners voor-teekens van de verandering der lucht ontfangen, en gemeenlijk zingen:

Keſwike.

Skiddaw.

——— *If Skiddaw hath a cap*
Scruffell wots full well of that.

Gelijk zy ook van de hooghte van deze en twee andere bergen in deze wijk dichten:

Skiddaw, Lauvellin, and Caſticand,
Are the higheſt hils in all England.

Van hier vloeyt de *Derwent*, nu in haer oevers ge-engt, nu wederom ruym van kolk, zeer ſnel naer 't noorden, om de *Cokar* te ontfangen, de welke t'zamen-vloeyende, *Cokarmouth*, een overvloedige markt, en een kaſteel der Graven van Northumberlandt, byna om-ſpoelen. De ſtadt light, ſchoon genoegh van gebouw, doch in een nedrige gelegenheydt, tuſſchen twee bergen, op welker eene de kerk, op de andere daer tegen over een zeer ſterk kaſteel light, welx poort vertoont de geſlacht-wapenen der *Moltons*, *Humfranvills*, *Lucys*, en *Percys*. Hier tegen over, omtrent twee mijlen over de rivier, light het lijk van een oudt kaſteel, men noemt het *Papcaſtle*, aen het welk niet weynige gedenk-teekenen een Roomſche oudtheyt verzekeren. Of dit *Guaſmoric* geweeſt zy, welk Ninnius getuygt, dat Koning Guortigern by *Lugaballia* gebouwt, en de oude Engelſen *Palmecaſtle* genoemt hebben, zal ik niet lichtlijk zeggen. Alwaer, onder vele gedenk-teekenen der oudtheydt, gevonden is een open vat van groen-achtige ſteen, konſtelijk met beeldekens uyt-gehouwen, het welk of het een bekken om te waſſchen, oft een vond om te doopen, waer toe het heden gebruykt wordt te *Bridkirke*, dat is, *de kerk van Brigida*, welke hier by gelegen heeft, zal ik niet zeggen. Dat de Doop-vondten met ſchilderyen der heylige mannen verçiert geweeſt zijn, op dat de gedoopte haer daden na-volgen zouden, hebben wy gelezen. Voorwaer behalven deze ſchilderyen ziet men aen het zelve deze vreemde letteren:

Cokarmouth.

Guaſmoric.

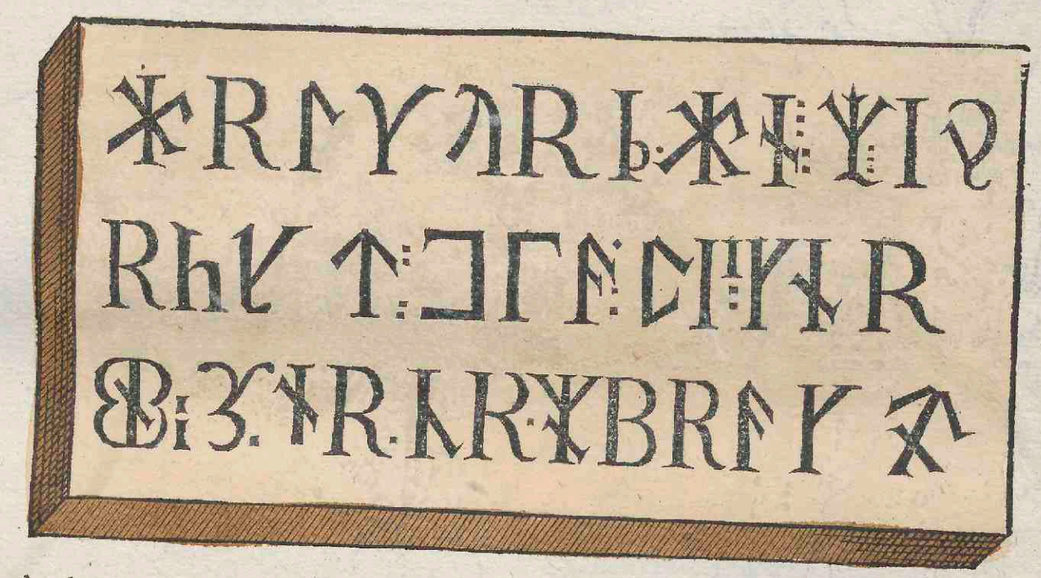

Doch wat zy beduyden, en welker volkeren letteren zy zijn, zie ik geenzins; de geleerden mogen het oordeelen. Doch de eerſte en achtſte ſcheeldt niet veel van 't gene de Chriſtenen ten tijde van de groote Conſtantijn gebruykt hebben voor Chriſtus naem. En in geſtalte, niet in macht, komen d'andere zeer naby die, welke gezien worden op het graf van Gormon, Koning der Deenen, by *Ielling* in Denemarken, de welke Petrus Lindebergius in 't cIↃ IↃ xcI jaer in 't licht gegeven heeft.

Dit voornoemde te gelijk met het vierde-deel van de Baronnye van *Egremond*, *Wigton*, *Leuſewater*, *Aſpatric*, *Vldal*, &c. een rijklijk erf-goedt, heeft Machteld *Lucy* (welke erfgenaem was van Antony *Melton*, oft van *Lucy*, haer broeder) haer man Henrijk *Percy*, Graef van Northumberland, gegeven; en hoewel zy by hem geen kinderen gekregen heeft, zoo heeft zy nochtans het geſlacht der *Percys* tot haer erfgenaem geſtelt, met dat beding, dat zy het wapen der *Lucys*, te weten drie Snoeken in 't roodt met haer geſlacht-ſchildt zouden verruylen, oft, op dat ik uyt het eyge ſchrift ſpreke, met voor-waerde, van haer wapenen van 't roode met drie Snoeken te brengen by de wapenen van *Percy*, te weten een gulde ſchildt, en in 't vierendeel een hemelsblaeuwe klimmende Leeuw. Daer na begeeft zich de *Derwent* met vereende wateren in zee, by *Wirkinton*, zeer vermaert door de ſalm-vangſt. Nu is 't de woon-plaets van het oude Ridderlijke geſlacht der *Curwens*, de welke haer ſtam van Goſpatrik, Graef van Northumberland, trekken; de by-naem van *Culwen* hebben zy van 't geſlacht van *Galloway*, welx erfgenaem zy getrout hadden, by verdragh aengenomen; en hebben hier haer heerlijke huyzen als een kaſteel, en van de welke, zonder roem geſproken, wy ons moederlijk geſlacht trekken.

De ſchilden der Lucys en Percys.

Wirkinton.

Curwen.

Hier gelooven zommige dat van Stilico, als de Schotten uyt Ierlandt deze ſtrandt quelden, een muur om de ſtrant te beſchermen, omtrent duyzent ſchreden door de bequaemſte plaetſen geleyt is. Want zoo ſpreekt Britannien van zich zelven by Claudianus:

Me quoque vicinis pereuntem gentibus, inquit,
Munivit Stilico, totam cum Scotus Hibernem
Movit, & infeſto ſpumavit remige Thetis.

Zoo veel vervalle muuren zijn 'er ook by de mondt der *Elne*, de welke, niet vêr geloopen zijnde, by haer bronnen *Ierby* heeft, niet de minſte markt: welk wy oordeelen dat ARBEIA geweeſt is, daer de *Barcarii Tigrienſes* in bezetting gelegen hebben; en aen de mondt *Elenborrough*, dat is, *de Burgh aen de Elne*, alwaer de eerſte bende der Dalmaten met haer Overſte eertijdts de wacht gehadt heeft; het heeft zijn gelegenheydt op een genoegh hooge heuvel gehadt, en ziet vêr in de Ierſche zee; maer nu waſt het kooren ter plaetſen daer de ſtadt geweeſt is, des zelfs kenteekenen vertoonen zich klaerlijk; de oude gewulven zijn daer open, en hier worden veel Outaers, beſchreven ſteenen, en beelden uyt-gedolven: welke die zeer goede man I. *Sinhous*, in wiens landen zy uyt-gegraven worden, neerſtelijk bewaert, en langs zijn huyzen geſchikt heeft. In het midden van de plaets verheft zich een ſchoon Outaer in vierkante vorm van rood-achtigen ſteen, zinlijk nae de oude konſt uyt-geſneden, omtrent vijf voeten hoogh, en met ſchoone letteren beſchreven; maer zietze daer zelf, en haer byzondere zijden, af-gebeeldt door de handt van Robert *Cotton* van *Connington*, een man van Ridderlijke waerdigheydt, en een groot lief hebber der oudtheyt, als wy t'zamen met begeerte van ons vaderlandt te doorzien, deze landen, niet zonder het zoetſte voedtſel van ons gemoedt, in 't cIↃ IↃ xcIx jaer door-reyſden. Want wy konnen ook die man met geen genoeg gunſtige gedachtnis eeren,

Ierby.

Arbeia.

Elenborough.

eeren, niet alleen om dat hy ons zoo beleefdelijk ontfangen heeft; maer ook om dat hy zelf een geleert liefhebber der oude letteren is, en deze opschriften, dewelke van andere onervare in dit landt terstont vermindert, en tot andere gebruyken, tot groot nadeel der outheyt, gekeert worden, naerstelijk bewaert:

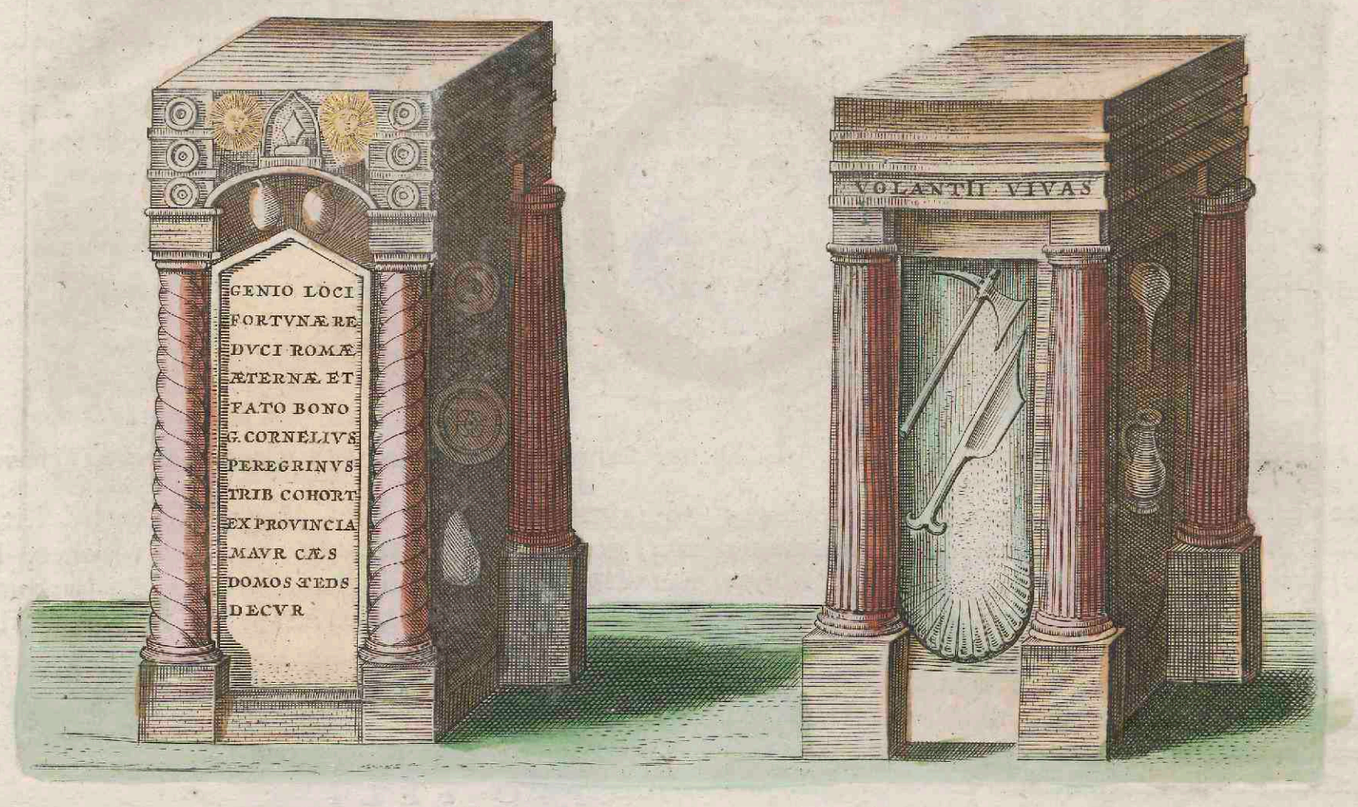

In 't opschrift is alles zeer klaer, in de voor-laetste regel worden alleen (ET en ÆDES) met ingewikkelde letters gelezen: het laetste verminkte deel moet mooghlijk zoo weder herstelt worden, DECVRIONVM ORDINEM RESTITVIT, &c. in de *Municipien* waren de *Decuriones* oft Hooft-lieden over tienen, de zelve als te Romen, en in de *Colonien* de Raedts-heeren. Zoo genoemt om dat zy het ampt des Raedt-huys bedienden, waer van zy ook *Curiales* genoemt zijn; om dat zy de burgerlijke ampten verzorghden. *Decuriones.*

Aen de verkeerde zijd van dit Outaer, op de boven-kant staet, als ghy ziet, VOLANTII VIVAS. Welke twee woorden my bekommeren, en ik kanze niet vertalen, als dat der Tiens-mannen, Ridderen, en 't gemeene volks (want hier uyt bestond een *Municipium*) wensch-schrift geweest is aen G. Cornelius Peregrinus: (die de huyzen, kerken, en Tiens-lieden herstelt heeft) dat zoo goedt een man te VOLANTIVM mocht leven. Zoo ik hier gissen mach, zoo meen ik dat deze plaets eertijdts VOLANTIVM geheeten heeft. Beneden zijn eenige offer-tuygen gesneden, een schaef en een offer-mes: op de linker-zijde een hamer, en een vat dat men voor 't offer droegh. Op de rechter-zijde een beker, een schotel, en een peer, na ik zien kan, oft, zoo andere willen, een emmer. Want dit waren vaten tot het offer bestemt, als ook andere, als een aerden offer-vat, een wierooks-vat, een hoos-vat, des Priesters muts, &c. welke wy op de zijden van andere Outaers in deze wijk uyt-gedrukt gezien hebben. Het tweene Outaer, dat wy hier by-gevoeght hebben, is uyt-gegraven by *Old-Carlile*, en is nu in de huyzingen der *Barhousen* te *Ilkirk*, en is beschreven geweest met zoodanige verkorting van letteren, als de snijder genoegh zaem uyt-gedrukt heeft, en zoo op de andere zijde te leezen gezien worden: *Volantium.* *Outaer.*

Sub Commodo, Anno Christi 193.

Iovi Optimo Maximo. Ala Augusta ob virtutem appellata, cui præest Publius Ælius, Publii filius Sergia Magnus de Mursa ex Pannonia inferiore Præfectus. Aproniano (en zoo men meent) *Bradua Consulibus.*

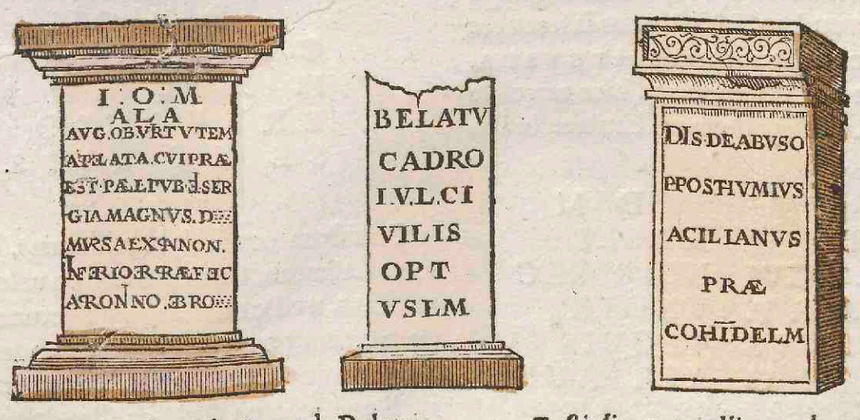

Op het derde Outaer ter eeren den Plaets-godt Belatucader beschreven, moet zoo gelezen worden:

Belatucadro Iulius Civilis Optio, id est, Excubiis Præfectus, *votum solvit libens meritò.*

Op het vierde Outaer, welk zeer schoon is, is geen zwarigheyt, en heeft zich alzoo:

Dis, Deabusque Publius Posthumius Acilianus Præfectus Cohortis primæ Delmatarum.

Dusdanige Outaers, (het verdriet my niet de oude gewoonten, die de heylighste Christlijke Godts-dienst verdreven heeft, aen te tekenen) als ook de offerhanden en zich zelf, plachten zy met bladeren te kroonen, aen de zelve met wierook en wijn te bidden, offerhanden te offeren, en op de zelve Outaren te voegen. Van welker vernieting, als de Christlijke Godts-dienst in kracht quam, Prudentius aldus gezongen heeft:

Exercere manum non pœnitet, & lapis illic
Si stetit antiquus, quem tingere sueverat error
Fasciolis, aut gallinæ pulmone rigare,
Frangitur - - -

Aldaer beschouden wy ook d'ondergestelde opschriften:

PRO SA----------
ANTONINI AV- PII F---
P. AVLVS *P.F. PALATINA
POSTHVMIVS ACILIANVS
PRÆF. COH. I. DELMATAR.

*Publii Filius.

*D. M
IN GENVI. AN. X.
IVL. SIMPLEX PATER
*F C.

D M
MORI REGIS
FILIIS HEREDES
EIVS VBSTITVE
RVNT VIX. A LXX.

*Diis manibus.

*Faciendum curavit.

HIC EXSEGERE FATA
--ENVS SC GERMA-
--S REG VIX. AN--
S VIX AN----
----- IX -----

D M
LVCA. VIX
ANN
IS XX.

D M
IVLIA MARTIM
A. VIX. AN
XII III D. XX. H.

Hier wordt ook deze steen gezien, konstelijk gesneden, in welke twee gevleugelde geesten een kroon houden, als hier vertoont wordt:

Dat is: *Victoriæ Augustorum Dominorum nostrorum.* In Duyts: *Ter eeren de overwinning van onze Heeren de Keyzeren.*

Moricambe. Na dat de strandt van hier een weynigh in de rechte geloopen heeft, zoo wordt zy door een ingeweke en kromme baey zoo geboogen, dat het dat MORICAMBE schijnt te zijn, welk van Ptolomæus hier ter plaets gestelt wordt. Zoo komen de natuur der plaets en de naem over een; want de baey is krom, en *Moricambe* betekent by de Britannen *een kromme zee.* Hier aen heeft de eerste Koning David van Schotlandt het klooster van *Ulmo*, gemeenlijk *Holme Cultrain*, gestieht; en de Abten hebben de nabuurige sterkte *Vulstey*, tot een Schat-kamer, en vertrek van boeken en bullen tegen de schielijke invallen der Schotten gebouwt, waer in men zeght, dat de verborge werken van Michiel Schot met de motten twisten, dewelke hier een geestlijk leven geleydt, en in de Wis-konstige oeffeningen en verborge konsten zoo verzonken geweest is, dat hy omtrent het CIↃ CC XC jaer by 't gemeene volk voor een zwarte-konstenaer geacht wierd, en door ydele geloovigheydt gezeyt wordt wonderlijke dingen gedaen te hebben. By dit klooster vloeyt in die baey het rivierken *Waver*, welk het rivierken *Wiza* ontfangt, aen welks oorsprong de ellendige overblijffels van een oude stadt getuygen, dat 'er op aerden niets buyten het menschlijk lot is. Dit wordt heden van de gebuuren *Old Carlile* genoemt; met welke naem het eertijdts bekent geweest is, is my verborgen, 't zy dat het CASTRA EXPLORATORVM geweest zy. De gelegenheydt by Antoninus, welke niet de begrijpinge der wegen volght, maer de vermaertste plaetzen op telt, komt zoo van *Bulgium*, als van *Luguvallum* bequaemlijk over een; de gelegenheydt is zeer bequaem om te verspieden, want het heeft op een genoegh hooge heuvel gelegen, van waer men het omgelege landt bequaemlijk beschouwen kan. Nochtans is het zeer zeker, dat het vaendel, om zijn dapperheydt AVGVSTA, en AVGVSTA GORDIANA genoemt, hier ten tijde van Gordianus gelegen heeft, als uyt deze opschriften blijkt, die ik hier by gezien heb:

Holme Cultrain.

Michael Scotus.

Castra Exploratorum.

*Iovi Optimo Maximo.

*I O M D M
ALA AVG. OB MABLI
---RTVT. APPEL. CVI NIVS SEC
PRÆEST TIB. CL. TIB. F. P. VNDVS
IN- G- N IVSTINVS *EQVIS
PRÆF. *FVSCIANO ALE AVG
II SILANO II COS. STE STIP

*I O M
PRO SALVTE IMPERATORIS M. ANTONI GORDIANI P. F. INVICTI AVG ET SABINIAE TR IAE TRANQVILE CONIVGI EIVS TO TAQVE DOMV DIVIN. EORVM A- LA AVG. GORDIA. OB VIRTVTEM APPELLATA POSVIT: CVI PRÆEST AEMILIVS CRISPINVS PRAEF. EQQ. NATVS IN PRO AFRICA DE TVIDRO SVB CVR. NONNII PH LIPPI LEG- AVG- PROPRETO---- ATTICO ET PRETEXTATO COSS.

Anno Christi 243.

En van hier heeft men Outaers gehaelt, dewelke by *Wigton* op-gericht zijn, in welker zijden men ziet een offer-vat, hoos-vat, hamer, beker, &c. al offer-tuygh: doch de letters zijn, door oudtheyt verwonnen, gantsch verdwenen. En niet vêr van hier aen de krijghs-wegh is een stijl van rouwe steen uyt-gegraven, welke men nu te *Thoresbey* ziet, aldus beschreven: *Wigton.* *Thoresbey.*

IMP CAES
M. IVL.
PHILIPPO
PIO FELI
CI
AVG
ET M. IVL. PHI
LIPPO NOBILIS
SIMO CAES
TR. P. COS...

Dit, als ook andere, heeft my de zeer geleerde Dienaer des Godlijken Woorts Oswald *Dikes* uyt-geschreven, en zijn nu in de huyzen van zijn broeder de doorluchtige Th. *Dikes* by *Wardall.*

D E O
SANCTO BELA
TVCADRO
AVRELIVS
DIATOVA *ARA E
X VOTO POSVIT
L L. M M.

*Pro aram ex voto.

Ook is hier dusdanigh een opschrift ter eeren van een anderen inlandtschen Godt gevonden:

D E O
CEAI IO AVR
M RTI. ET M S
ERVRACIO PRO
SE ET SVIS. V. S.
L L. M.

Behalven ontallijke beeldekens, Ruyter-beelden, Arenden, Leeuwen, Ganymeden, en vele andere kentekenen der outheyt, welke ons daeghlijx gemoeten. Een weynigh hooger vertoont zich een voor-bergh, en hier by een groote inwijk, nu de scheyding van Engelant en Schotlant, eertijdts de Roomsche en Pictische landtschappen openende. Op dit voor-bergsken light die oude stadt BLATVM-BVLGIVM, (mooghlijk van het Britansche *Bulgh*, welk een af-scheyding betekent) van waer Antoninus, als van de verdste plaets en scheyd-pael van't lant zijn reyzen van Britannien begint. Heden wordt het by de inwooners *Bulnesse* genoemt, en is een heel kleyn dorpken, welk nochtans zijn vesting heeft; en tot ken-teekenen van outheyt, behalven de wijken der straten en vervalle muuren, ziet men dat hier een haven, nu gestopt, en een wegh van hier langs de strant tot *Elenborrow* toe gestraet geweest is. Van hier omtrent duyzent schreden, als by af-lopen van de zee op gezette tijden te zien is, beginnen die vermaertste Roomsche werken, de wal en muur, eertijts de lantscheyding der Roomsche Provincie, op-geright om de Barbaren uyt te sluyten, dewelke in deze wijk rondom 't Roomsche Rijk (als een zeght) gebast hebben. Ik was eerst verwondert, waerom zy hier zulke vestingen gestelt hebben, wijl 'er over de acht mijlen een groote baey voor ligt; maer nu versta *Solway Frith.* *Blatum-Bulgium.* *Bulnesse.*

ik

ik dat by de afgaende eb het water zoo af-loopt, dat 'er de roovers en vrybuyters lichtlijk plachten over te waden. Dat de vorm dezer ſtranden verandert is, bewijzen de wortelen der boomen, vêr genoegh van de ſtrandt, met zandt bedekt, en by 't ebben dikwijls door de windt ontdekt. Ik weet niet of ik hier verhalen zal, 't gene men van de onder-aerdtſche boomen, dikwijls zonder takken uyt-gehaelt, zeght, dewelke men by 't aenwijzen van den dou vindt; want men heeft waergenomen, dat het landt, daer zy onder liggen, noit van den dou beſprengt wort.

Aen de zelve Inham, wat meêr naer binnen-waerts, is het kaſteel *Drombough*, nu onlangs der Heeren van *Dacre*, eertijdts een bezetting der Romeynen. Dit willen zommige, hoe 'er de gelegenheydt ook tegen ſpreekt, dat EXPLORATORVM CASTRA geweeſt is. Daer was eertijdts ook een andere bezetting der Romeynen, welke nu tot een nieuwe naem verandert, *Burgh upon Sands*, dat is, *de Burgh op het zant*, genoemt wort, waer van het omgelege lant de Baronnie van Burgh geheeten wort, welke Meſchines, Heer van Cumberlant, aen Robert van *Trivers* gegeven heeft, en van hem is zy tot de *Morvills* gekomen, wiens laetſte Huigh een dochter nagelaten heeft, die by haer tweede man, Thomas van *Molton*, Thomas *Molton*, Heer van deze plaets, geteelt heeft, wiens zoon Thomas, door het houlijk met de erfgenaem van Hubert van *Vaulx*, *Gilleſland* tot zijn goederen gevoeght heeft, alle welke eyndlijk tot Ranulf van *Dacre* met Machteld *Molton* gekomen zijn. Maer door geen ding is dit ſtedeken meêr bekent, als dat de eerſte Edward, overal verwinner zijner vyanden, hier een onrijpe doot geſtorven is. Een zeer doorluchtigh Vorſt, en wiens kloekſte gemoed Godt zo voorzien heeft, dat hy de top der Koninglijke heerlijkheyt niet alleen door kloekheyt en wijsheyt eve-naerde, maer ook door oprechtigheyt en waerdigheyt des lichaems. En den welken het Avontuur in de eerſte bloem zijner ouderdom met veel oorlogen en bekommerde tijden van 't Gemeene beſt bezocht heeft, terwijl het hem tot het Britanſche Rijk bequaem maekte: het welk, als hy tot Koning gehuldight wiert, hy met het overwinnen der Walen en Schotten zoo bedient heeft, dat hy met zeer goedt recht voor het tweede cieraedt van Britannien gehouden mach worden. By deze *Burgh*, in de inwijk zelve, zeggen de inwooners, dat de Schotten en Engelſen en te ſcheep, en by 't af-loopen van 't water, te paerde geſtreden hebben, welke zaek even zoo wonder ſchijnt, als 't gene Plinius van diergelijk een plaets in Caramania niet zonder verwondering verhaelt. Deze inham wort van beyde volkeren *Solway frith*, dat is, *de ſtraet van Solway*, genoemt, na der Schotten ſtadt *Solway*, hier by gelegen. Maer beter wort zy by Ptolomæus ITVNA genoemt. Want de treflijke rivier *Eiden*, welke Weſtmorlandt en het binnenſte van dit landt door-loopt, ſtort in dezelve een grooten hoop waters uyt, noch niet vergeten hebbende, hoe qualijk zy in 't CIↃ CC XVI jaer door de lijken der Schotten door mocht, als zy haer met roof, uyt Engelant geladen, in-zwolgh, en dien vrybuytigen hoop met haer vloeden bedekte.

Burgh upon Sands. *Edward d'eerſte.* *Solway frith.* *Ituna.* *Eiden fl.*

Deze *Eiden*, na dat zy in dit landt gekomen is, ontfangt van 't weſten de rivier *Eimot*, uyt dat meyr *Vlſe*, als ik gezeyt heb, voort-ſpruytende, dicht aen welker oever by het rivierken *Dakor* het kaſteel *Dacre* light, ons bekent, om dat het aen het geſlacht der Baronnen van *Dacre* de naem gegeven heeft, by Beda gedacht, om dat het in die tijdt een klooſter gehat heeft, als ook van Malmesburienſis, om dat Conſtantijn der Schotten Koning, en Eugenius der Cumbren Koning, zich met haer Rijken aldaer aen den Engelſen Athelſtan in beſcherming gegeven hebben.

Dacre.

Niet veel hooger, ook weynigh van de t'zamen-vloed der *Eimot* en *Loder*, daer een ront bolwerk is, welk de inwooners *Arthurs Tafel* noemen, light *Penrith*, dat is, zoo men 't uyt 't Britanſch vertaelt, *het roode hooft* oft *heuvel*. Want de aerde is hier root, als ook de ſteenen daer 't van gebouwt is, doch gemeenlijk wort het *Perith* genoemt. Het is een vermaert koop-ſtedeken, aen de weſt-kant met een Koninglijk kaſteel beveſtight, het welk, onder 't gebiedt van den zeſten Henrijk, van de puyn der Roomſche veſting *Maburgh* in de buurt herbout is, verciert met een genoegh ſchoone kerk, een ruyme markt, en op dezelve een houten gebouw tot gerief van die te markt komen, gepronkt met beyren aen een knopige ſtaek, welk het wapen der Graven van Warwijk geweeſt is. Eertijts heeft het aen de Biſſchoppen van Durham toebehoort. Maer als de Biſſchop Antony *Bek*, door te grooten overvloet van rijkdom opgeblazen, te dertel wierd, zoo heeft hem de eerſte Edward ontnomen (als men in 't boek van Durham leeſt) *Werk* in *Tivi-dalia*, *Perith*, en de kerk van *Simondburne*. Nochtans heeft tot des zelfs gebruyk W. *Stricland*, Biſſchop van *Carliſle*, van edelen ſtam in deze wijk geboren, tot zijnen grooten koſten een graft geleyt uyt *Pete-rill*, dat is, *het rivierken Peter*, welk op zijn oever *Plompton Parke* gehadt heeft, een groote warande, welke de Koningen van Engelandt eertijdts tot een wooning van wilde beeſten, maer de achtſte Henrijk voorzichtelijk van menſchen ge-eygent heeft, wijl 't byna op de grenzen van Engelant en Schotlant is. Hier by hebben wy veel overblijffelen van een uyt-geroeyde ſtadt gezien, welke zy nu om de nabuurigheyt *Oud-Perith* noemen, ik zoud het voor PETRIANÆ achten. Want dat het Petriaenſche vaendel hier gelegen heeft, overtuyght de breuk van een oudt opſchrift, welk Ulpius Trajanus, een uyt-gedient zoldaet, van de Petriaenſche vleugel geſtelt heeft; maer ziet dezelve en andere, die wy hier uyt-geſchreven hebben:

Plompton Parke.

D M
\- - - - - - - - - - - AICETVOS MATER
GADVNO VIXIT *A XXXXV
VLP TRAI ET LATTIO FIL-VIX
EM. AL. PET A XII. LIMISIVS
MARTIVS CONIV. ET FILIÆ
*F. P. C. PIENTISSIMIS
POSVIT

* Annos.

* Miſſchien Faciendum procuravit.

D M
FL MARTIO SEN
IN *C CARVETIOR
QVESTORIO
VIXIT AN XXXXV
MARTIOLA FILIA ET
HERES PONEN
* - - - - - - - - - - - CVRAVIT

* Miſſchien In Cohorte.

* Dum.

D M CROTILO GERMANVS VIX
ANIS XXVI. GRECA VIX ANIS IIII
VINDICIANVS *FRA. ET FIL. TIT. PO.

* Fratri & filiæ titulum poſuit.

Na dat de *Eiden* de invloeyende *Eimot* nu ontfangen heeft, zoo ſtrekt zy zich, eenige ongeachte dorpkens en bolwerken voorby-vloeyende, ten noorden door de beyde *Salkelds*. En by 't kleyne zijn, als een kroon, 77 ſteenen opgeright, yder van x voeten hoogh, en voor dezelve in de ingang een van XV voeten. Dezen noemt het ombuurigh gemeen volk *Long Megg*, al de andere zijn dochters, en in de kring zijn twee ſteen-hoopen, onder dewelke men zeght dat doode lichamen verborgen zijn. En voorwaer het is billijk dat wy achten, dat het een gedenk-teken van eenige zege geweeſt is.

Van daer vloeyt de *Eiden* door *Kirk-Oſwald*, S. Oſwald toe-gewijt, eertijts de bezitting van dien Hugo *Morvill*, (die met zijn mede-gezellen Thomas, Aertsbiſſchop van Cantelbergh, gedoodt heeft, en tot geheughnis van de daedt wierd het zwaert, welk hy toen gebruykt had, hier langen tijdt bewaert,) door *Armanthwayte*, een kaſteel der *Skeltons*: *Corby*, een kaſteel van 't edel en oudt geſlacht der *Salkelds*, welk zeer verrijkt is door het houwlijk met de erfgenaem van *Roſgill*: *Wetherall*, eertijdts een kloſterken, welk de Abdy van S. Mary van York tot moeder erkent, alwaer in een rots eenige woon-plaetſen, tot een toevlucht uyt-geholt, gezien worden. Van daer door *Warwic*, (welk ik VIROSIDVM oordeel,) alwaer de VI bende der Nerviers langs de landt-ſcheyding der Wal tegen de Picten en Schotten in bezetting gelegen hebben, en in de vorige eeuw is 'er een zeer vaſte ſteenen brugh op de koſten van de *Salkelds* en *Richmonds* gebouwt: *Linſtok*, een kaſteel van den Biſſchop van *Carlile*, in de Baronnie van *Crosby*, welke Waldevus, de zoon van Graef Goſpatric, Heer van *Allerdall*, der kerk van *Carlile* geſchonken heeft, en ik vermoed dat het met een verkorte naem alzo voor *Olenacum* genoemt wort: want OLENACVM ſchijnt aen de lijn der Wal, daer de eerſte Herculiſche bende tegen de Barbaren geoorloght heeft, geweeſt te zijn. De *Eiden*, zich nu zullende in haer mont verſchuylen, ontfangt twee rivieren te gelijk, te weten de *Peterill*, en

Kirk-Oſwald. *Armanthwayte.* *Corby-caſtle.* *Wetherall.* *Viroſidum.* *Linſtok.* *Crosby.* *Olenacum.*

Perith.

en de *Caude*, dewelke met even groote wijdte onderscheyden, van 't zuyden als haer gang t'zamen-brengen. Aen de *Peterill* ligt, behalven *Petriana*, waer van wy gesproken hebben, *Greystocke*, een kasteel van een over-lang doorluchtigh geslacht, welk van eenen Ranulf *Fitz-Walter* zijn oorsprong getrokken heeft, onder wiens nakomelingen Willem van *Greystok* getrouwt heeft Maria, de dochter en tweede erfgenaem van Rogier van *Merley*, Heer van *Morpath*; dezen is zijn zoon Ian geboren, dewelke zonder kinderen zijnde, heeft, met verlof van den eersten Edward, zijn erf-goederen overgedragen aen Radulf van *Granthorp*, de zoon van Willem, van zijn Moeye geboren, wiens stam lang in groote eer gebloeyt heeft, doch is omtrent des zevenden Henrijx tijden uyt-gegaen; en het erfdeel is door houlijk aen de Baronnen van *Dacre* gekomen, en de gemeene erfgenamen van den laetsten Baron van *Dacre* zijn aen de twee zonen van Thomas *Howard*, onlangs Hertog van Nortfolk, getrout geweest.

Greystok.

Koper-mijnen. Aen de *Caude* schijnt, behalven de koper-mynen by *Caudebek*, *Highyate*, een kasteel der *Richmonds*, en het schoone kasteel des Bisschops van *Carlile*, *The Rose castle* genoemt, ook CONGAVATA geweest te zijn, alwaer de tweede bende der Lergers gedient heeft; want *Congavata* betekent by de Britannen *het dal aen de Gavate*, het welk zy nu tot *Caude* verkort hebben. Maer deze plaets heb ik noch met de vinger niet konnen aenwijzen. Tusschen dezen t'zamen-vloet light de best- en geneughlijkst-gelege oude stadt *Carlile*, ten noorden bevestight door de kolk van de *Eden*, ten oosten van de *Peterill*, ten westen van de *Caude*, en behalven deze bevestingen der beschermende natuur, is zy met vaste steenen vesten, een kasteel, en een *Citadell*, als men 't noemt, voorzien. Zy light in langachtige gedaente, strekkende van 't westen naer 't oosten, aen 't westen is een kasteel, groot genoegh van begrijp, het welk uyt de wapenen blijkt, dat de derde Koning Richard gebouwt heeft. Byna in 't midden der stadt rijst de hooft-kerk, welker hooger vernieude deel zeer schoon en konstigh is, het nedriger is nochtans veel oudet. En ten oosten wordt zy door de *Citadell*, welke de achtste Koning Henrijk met verscheyde bolwerken zeer vast gebout heeft, beschermt. De Romeynen en Britannen hebben deze stadt LVGV-VALLVM en LVGV-BALLIVM, oft LVGV-BALIAM, de Saxen, als Beda getuyght, *Luell*; Ptolomæus, als zommigen dunkt, LEVCOPIBIA, Ninnius *Caer Lualid*, de belacchelijke waerzeggingen der Britannen *de stadt van Duball*, wy *Carlile*, en de Latijnen *Carleolum* met een nieu woort genoemt. Want dat *Luguballia* en *Carleolum* de zelfde geweest zijn, stemmen al onze Geschicht-schrijvers eenmondigh. Maer lieve Godt, hoe heeft onze Lelandus gezweet in des naems oorsprong te vinden, daer toe eyndlijk gedreven, dat hy geloofde dat de *Eden*, *Lugum* genoemt geweest, en dat *Ballum* van *Vallis* gekomen zy, op dat het betekene *Vallis ad Lugum*, dat is, *het dal aen de Lugum*. Maer ik zoude zekerer achten, zoo 't my ook mijn gissing voort te brengen geoorloft is, dat dit *Vallum* en *Vallia* van die vermaertste krijghs-wal der Romeynen, welke by de stad gezien wort, gekomen is, mits *Lugu-vallum* by Antoninus *Ad Vallum*, aen de Wal, genoemt wort. Want die Pictische muur, daer na op Severus wal gestelt, wort een weynigh over de *Eden*, die hier met een houte brug t'zaem-gevoeght wort, by het dorpken *Stanwiks* gezien, en de rivier zelve heeft tegen over het kasteel geloopen, alwaer in de kolk der rivier de ken-tekenen der zelve, naemlijk groote steenen, noch overigh zijn. Ook getuyght Pomponius Mela, dat *Lugum* oft *Lucum* by de oude Celten, die met de Britannen een tael gebruykten, een Tooren betekent heeft. Want dat by Antoninus LVGO AVGVSTO genoemt wort, heet hy de Tooren van Augustus; zo dat *Lugu-vallum* zy en betekene de tooren oft vesting aen de Wal. Van deze bron zo de Fransen *Lugdunum*, als een tooren op een heuvel, en *Lucotecia*, (want zoo hebben de ouden geheeten, 't gene wy *Lutetia* noemen) als een schoone tooren getrokken hadden, (want die kracht der woorden is in de Britansche tael) zy zouden 'er beter na gegist hebben, dan als zy dit van *Lutus*, dat van den verdichten Koning Lugdus trokken. Dat deze stadt in de Roomsche tijden gebloeyt heeft, getuygen verscheyde ken-tekenen van oudtheydt, daer dikwijls uyt-gehaelt, en een vermaerde gedachtenis der zelve van die tijdt. Ook heeft zy na de Pictische en Schotse verwoedtheden een weynigh van die oude glans behouden, en wierdt voor een stadt gehouden. Want in 't DCXIX jaer na Christus geboorte heeft Egfrid, Koning der Northumbren, dezelve aen dien heyligen Cuthberth met deze woorden geschonken: Ook heb ik gegeven de stadt, welke *Luguballia* genoemt wort, en XV mijlen van dezelve in 't ront. In welke tijdt zy ook met vesten voorzien was. De burgers, zeght Beda, hebben Cuthbert geleyt, dat hy de vesten der stadt zien zoude, en de bron in dezelve door der Romeynen wonderlijke arbeyt eertijts gebouwt. Dewelke toen, als het boek van Durham zeght, een vergadering van Nonnen, en een Abdis verordent, en aldaer een School gestelt heeft. Daer na heeft zy, van de Deenen door groote puyn-hoopen ontdaen, omtrent twee-hondert jaren in haer asschen begraven gelegen, tot dat zy, door 't beleyt van den Rooden Koning Willem, weder begonnen heeft te bloeyen, dewelke dezelve met nieuwe gebouwen voorzien, een kasteel gebouwt, en een nieuwe burgerschap eerst van Nederlanders, (dewelke hy, door beter raed geleyt, terstont daer na in Walles over-gevoert heeft,) en daer na van Zuyd-Engelsen daer gebracht. Toen zagh men, als Malmesburiensis getuyght, de Roomsche eet-zael, met steenen overwelft, welk noit eenige kracht van onweêr, oft vuur-vlammen konnen verzwakken, daer voor op geschreven stondt MARII VICTORIÆ. Dezen Marius hebben zommige gewilt, dat die Britansche Arviragus geweest is; andere beweeren, dat het die Marius was, dieze voor Keyzer, tegen Gallienus, begroetten, en wordt gezeyt dat hy een zeer sterk man was, dewijl de Schrijvers verhalen, dat hy geen aderen, maer zenuwen in zijn vingers hadde. Ik heb nochtans verstaen, dat in zommige voor-beelden niet staet MARII VICTORIÆ, maer MARTI VICTORI, 't welk zommige mooghlijk beter behaeght, en der waerheyt naerder schijnt te komen. *Luguballia* nu meêr bewoont zijnde, heeft, als men schrijft, tot zijn Graef, oft waerlijker tot zijn Heer gehad Radulf *Meschines*, van den welken de Graven van Cester voort-gesproten zijn; en in dezelve tijdt heeft het, van den eersten Henrijk tot de Bisschoplijke waerdigheyt verheven, Athulf tot zijn eerste Bisschop gehad. Voorts hoe de Schot deze stadt onder het gebied van Koning Steven ingenomen, en de tweede Henrijk die wedergekregen heeft; hoe de derde Koning Henrijk het kasteel van *Carlile* met het Graefschap aen Robert van *Vipont* op-droegh; hoe zy in 't 1292 jaer met haer hooft-kerk en voor-steden af-gebrant is; hoe de Schotse Robert *Brus* dezelve, in 't 1315 jaer, te vergeefs belegerde, &c. wort in de Iaer-boeken wijtloopigh genoegh verklaert. Het schijnt nochtans de pijne waerdigh te zijn hier twee opschriften, die wy gezien hebben, by te voegen, het eene zijnde in het huys van Thomas *Aglionby*, dicht by de *Citadell*, doch van een verdurvener eeuw:

Carlile.

Lugu-vallum.

DIIS MANIBV
S MARCI TROIANI
AVGVSTINANI *TVM. FA
CIENDVM CVRAVIT
AFEL. AMMILLVSIMA
CONIVX *KARISS.

*Tumulum.

*Carissima.

Waer by een beeldt gevoeght is van een gewapende Ridder met een lans. Het tweede is in den hof van Thomas *Midleton*, met een groote en schoone letter:

LEG. VI
VIC. P. F.
G. P. R. F.

Dat is, als ik gis, *Legio sexta, Victrix, Pia, Fœlix*, 't overige verklaer een ander.

Carlile heeft een Graef gehad, te weten Andries van *Harcla*, den welken de tweede Koning Edward, op dat ik uyt het eyge schrift der verkiezing spreke, voor zijn loflijke en goede dienst, besteedt tegen Thomas, Graef van Lancaster, en andere zijn goedt-gunstige, des Konings vyanden en onderdanen te beoorlogen, en de verwonne den Koning te leveren, onder de eer en naem van Graef van Carlile, met het zwaert tot Graef gegort heeft. Dewelke, nochtans trouloos en ondankbaer, zijn trou aen zijn Vaderlandt en Vorst gebro-

Graef van Carlile.

gebroken heeft, en namaels achterhaelt, met de grootſte ſchande zijn ondankbare trouloosheyt geboet heeft, zijn ſporen met een bijl in ſtukken gekapt, daer na hy van de krijghs-riem ontgort, toen van zijn ſchoenen en hantſchoenen berooft, en eyndlijk getrokken, gehangen, onthalſt, en ontleet.

Nu zal ik *Luguballia*, het welk light van 't uyterſte weſten XXI graden, XXXI minuten, en LIV graden LV minuten op des Noord-Pools hooghte, met het lofdicht van I. *Ionſton* verlaten:

CARLILE.

Romanis quondam ſtatio tutiſſima ſignis,
Ultimaque Auſonidum meta, laboſque Ducum
E ſpecula late vicinos proſpicit agros,
Hinc ciet & pugnas, arcet & inde metus.
Gens acri ingenio, ſtudiis aſperrima belli,
Doctaque bellaci figere tela manu.
Scotorum Reges quondam tenuere beati;
Nunc iterum priſcis additur imperiis.
Quid? Romane putas extrema hic limina mundi?
Mundum retro alium ſurgere nonne vides?
Sit vidiſſe ſatis, docuit nam Scotica virtus
Immenſis animis hic poſuiſſe modum.

Zoo ghy nu over de *Eden* vaert, zoo ziet ghy *Rowkliffe* naeſt aen den oever, een kaſteelken van de Heeren van *Dacre*, onlangs tot harer beſcherming op-gericht. Hier by loopen met verzelde wateren, als in een mondt in de plas van de *Eden*, de twee rivieren *Eske* en *Leven*; de *Eske* komt uyt Schotlandt af, dewelke eenige mijlen lang zich Engelandts eygen erkent, en de rivier *Kirſop* in zich ontfangt, alwaer de Engelſen en Schotten, niet door 't water, maer door onderlinge vrees geſcheyden, beyde rivieren aen deze twee volkeren tot een overvloedige getuyge harer dapperheydt ſtrekken. Op deze rivier, daer men *Netherby*, een vlexken van een boeren-huys oft twee, ziet, zijn zoo wonderlijke en groote puyn-hoopen van een oude ſtadt, en komt de naem der voorby-vloeyende *Esk* zoo over-een, dat wy vermoeden dat ÆSICA daer geweeſt is, alwaer de Overſte van de eerſte bende der Aſturen eertijdts tegen de Barbaren op de wacht gelegen heeft. Doch nu woont hier de
Greyhams. voorneemſte van 't geſlacht der *Greyhams*, welk om haer dapperheydt onder die op de grenzen woonen zeer vermaert is, en op de muur der huyzingen leeſt men dit Roomſche opſchrift, ter gedachtnis van Keyzer Hadrianus van het tweede Auguſtiſche Legioen geſtelt:

IMP. CÆS. TRA.
HADRIANO
AVG.
LEG. II. AVG. F.

Liddel. En daer de rivier *Lidde* met de *Esk* t'zamen-vloeyt, was eertijdts het kaſteel *Liddel*, als ik verſtaen heb, en de Baronnie der *Eſtotevills*, die de landen in *Cornagie* bezeten hebben, welke Graef Ranulf aen Turgiſſius Brundas, als men in de oude onderzoeking leeſt, geſchonken heeft; doch van de *Eſtotevills* is zy erflijk tot de *Waken*, en door die tot de Graven van Kent gekomen, en Ian, Graef van Kent, heeft ze aen den derden Koning Edward, en de tweede Koning Richard aen Ian van Gent, Hertogh van Lancaſter, vergunt. Over deze *Eske* wort ook het landt eenige mijlen vêr onder het Engelſch gebiedt gehouden, in het welk *Sollom-moſſe* door de gevangnis van zeer veel van den Schotſen Adel in 't MD XLIII jaer bekent is, als de Schotten Th. *Wharton*, Overſte van deze Engelſche grens, willende aengrijpen, om dat met harer verachting zy vernamen dat het Koninglijk Stadthouderſchap aen Olivier *Sincler*, die zy niets achteden, op-gedragen was; zoo zijn zy zoo tot gramſchap uyt-geborſten, dat zy, om haer ingebeelde ongelijk en ſchande te wreeken, alles met verwerde orde 't onderſte boven gekeert hebben. Het welk de Engelſen van de verheve plaetſen ziende, zijn terſtont op haer aengevallen, en hebbenze op de vlucht gedreven, namen vele gevangen, welke haer wapenen wegh-werpende, zich met verlies van eenige weynige zoldaten in der Engelſen en grens-roovers handen gaven. Waer van de vijfde Koning Iakob van Schotlandt de moedt terſtont verloren, en, van droef heydt overweldight, den geeſt gaf. Het omgelege landt wordt *Batable ground*, dat is, *het twiſt-landt* genoemt, om dat van 't zelve onder de Engelſen en Schotten getwiſt wort. Want de by-wooners van weêr-zijden, als grens-lieden, zijn een ſnelle, liſtige, en aerdige aerdt van krijghs-lieden, en in tochten zeer geoeffent. De andere rivier *Leven*, waer van ik geſproken heb, op de grenzen des Rijx zelfs ontſpruytende, vloeyt niet gedenkwaerdighs voorby, als *Beucaſtle*, (gemeenlijk zoo genoemt) een kaſteel des Konings, het welk in dat eenzaem lant van een troep zoldaten beſchermt wort. Doch in de gemeene handelingen wordt *Bueth-caſtle* geſchreven, zoo dat de naem van dien *Bueth* gekomen ſchijnt, dewelke in deze wijk, omtrent de tijden van den eerſten Henrijk, eenighzins het hooghſte gezagh had. 't Is altoos gewis dat het, onder 't gebiedt van den derden Edward, geweeſt is het erf-goedt van den Baron Ian *Strivelin*, die de dochter en tweede erfgenaem van Adam van *Swinborn* getrouwt heeft. In de kerk, welke eenighzins vervallen is, light in plaets van een graf-ſteen, dit oude opſchrift van elders over-gebracht:

Batable ground.
Leven.
Beucaſtle.
Strivelin.

LEG II AVG
FECIT.

Op het kerk-hof ſtaet een kruys, van omtrent twintigh voeten hoogh, uyt een vier-kante ſteen geſneden en beſchreven, maer met zoo duyſtere letteren, dat men 't geenzins lezen kan. Doch dat het kruys zoo onderſcheyden zy, als het geſlacht-ſchildt van 't huys van *Vaulx*, daer uyt mach men achten, dat het haer werk geweeſt is.

Meêr ten zuyden en weſten en naer binnenwaerts light de Baronnie van *Gilleſland*, een landeken zoo door beeken verlet, die men *Gilles* noemt, dat ik oordeelen zoude, dat zy daer van de naem gekregen heeft, had ik niet gelezen in 't boek van de kerk van *Lanercoſt*, dat een Gillus, de zoon van Bueth, dewelke in een brief van den tweeden Henrijk ook Gilbert genoemt wordt, hier Heer af geweeſt is, van wien 't waerſchijnlijk de naem verkregen heeft. Hier door, van *Carlile* af, ſtrekt zich Severus Wal oft Muur, dat vermaertſte gedenk-teken van Britannien, byna recht naer 't ooſten, door het dorpken *Stanwiks*, *Scalby*, eertijdts een kaſteel der *Tilliols*, dewelke te voren in deze wijk van een doorluchtige naem geweeſt zijn, van dewelke het tot de *Pikkerings* gekomen is, en van daer loopt het rivierken *Cambec* onder de Muur door, aen het welke de Baronnen van *Dacre* het kaſteelken *Askerton* gebouwt hebben, alwaer de Overſte van *Gillesland*, dien zy *Land-Sergeant* noemen, zijn bezetting gehad heeft. Beneden de Muur vloeyt het met de rivier *Irthing* t'zamen, alwaer men *Irthington Capitale*, als men 't noemt, de Mayery van deze Baronnie van *Gillesland*, en groote puyn-hoopen by *Caſtle-ſteed* ziet. Dicht hier by is *Brampton*, een kleyne koop-ſtadt, welke wy vermoeden BREMETVRACVM aen de lijn van de wal geweeſt te zijn; want het is naeulijx duyzent ſchreden van de wal af, waer eertijdts gelegen heeft de eerſte bende der Tungren uyt Duytslant, en in 't hellen van 't Roomſche Rijk de bende der Wapenturiers onder den Hertogh van Britannien. Ook ſtaet voorwaer niet te verzwijgen, dat by *Brampton* een hooge heuvel rijſt, op de top met een graft voorzien, die men *The Mote* noemt, van waer men het lant rondom wijdt en breedt bezien kan. Hier by en by *Caſtle-ſteedes*, als ook by 't naby-gelege *Trederman*, zijn deze opſchriften gevonden, welke my de hooghwaerdige Heer Willem *Howard* van *Naworth*, de derde zoon van Thomas, Hertogh van Nortfolk, die in deze wijk door het recht van zijn huys-vrouw, de zuſter en tweede erfgenaem van den laetſten Baron van *Dacre*, veel erf-gronden bezit, met zijn eyge handt uyt-geſchreven heeft:

Askerton.
Brampton.

Sollom-moſſe. Slagh aldaer 1542.
Scalby-caſtle.

Aldaer is ook dit gevonden in een oude ſtoof, in welk, by ongeluk, de naem van de Gezant van Auguſtus en Voor-Schout van Britannien verdwenen is:

Dicht by *Brampton* vloeyt het rivierken *Gelt* af, op wiens oever op een klip, *Helbek* genoemt, deze ſpleten gelezen worden, mooghlijk van het vaendel des tweeden Legioens, onder de Voor-Schout Agricola geſtelt, als ook eenige andere dingen, die de ſtraf heyt des tijdts ons benijt heeft:

Forte Propræ-tori.

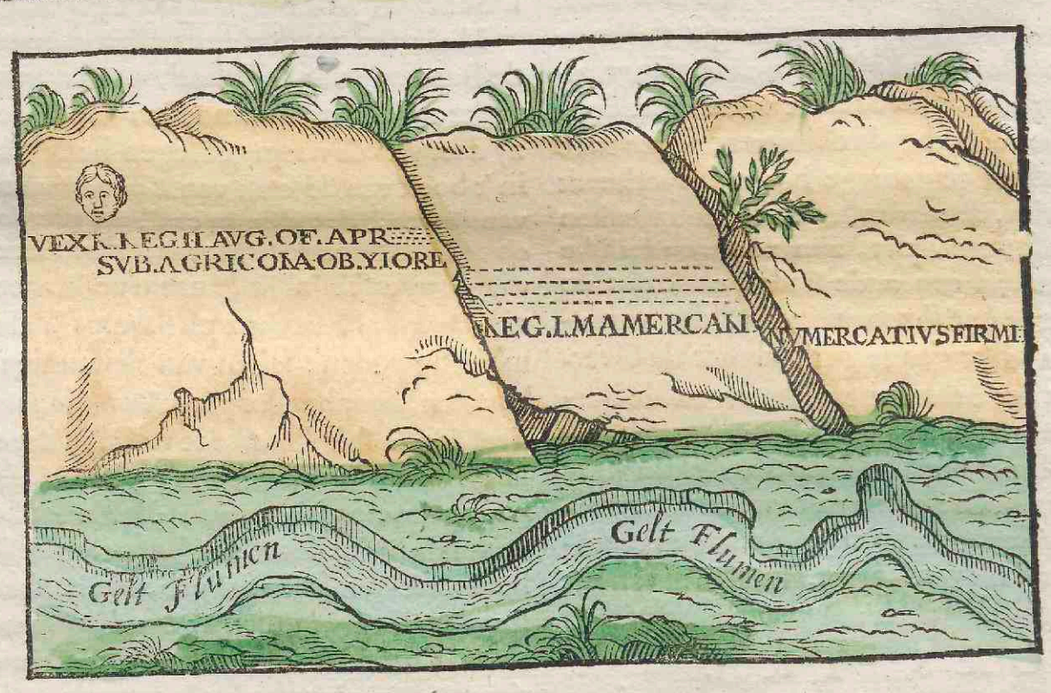

Op de zelfde klip leeſt men ook dit met een jonger letter:

OFFICIVM ROMANORVM.

Deze *Gelt* ontlaſt zich in de rivier *Irthing*, dewelke zeer ſnel en met groot geruyſch af-gedreven wort door het kaſteel *Naworth*, nu de voornoemde Willem *Howard* toebehoorende, die 't verbouwt, te voren de Baronnen van *Dacre* eygen, welker laetſte voor eenige jaren jong geſtorven zijnde, zoo heeft zijn oom Leonard, die liever had met zijn Vorſt te oorlogen, als met zijn nichten om 't erf-goedt te rechten, dit kaſteel ingenomen, en een oproerige troep tegen zijn Vorſt aengenomen, dewelke de Baron van *Hunſdon* door de bezet-zoldaten van *Berwic*, met een groote neêrlage en ongehouwe vlucht, op dewelke zich Leonard ook begaf, lichtlijk verdreven heeft. Naerder aen de Muur is geweeſt de Abdy *Lanercoſt*, van R. van *Vaulx*, Heer van *Gilleſland*, gebouwt, en aen de Muur *Burd-Oſwald*. Waer by, daer die Pictiſche Muur met een gebooghde brugh over de *Irthing* loopt, is geweeſt de bezetting van de eerſte Æliſche bende der Dacen, (nu heet de plaets *Willoford*) welk de Aentekening der landtſchappen, en vele Outaers met *Iovi Optimo Maximo* beſchreven, van die bende geſtelt, getuygen, onder welke het ons luſt deze hier by te voegen, ſchoonze door haer ouderdom byna vergaen en verſleten zijn:

*I. O. M. COH. í. AEL DAC. CVI---- PRAE IIIIII IG IIIIIIIII IIIIIIIIII IIIIIIIIII	I. O. M. OH. í. AEL. DA C.-- C.-- A. GETA IRELSAVRNES -	* Iovi Optimo Maximo.
I. O. M. CoH. í. AEL DAC. C. P. STATV LoN GINVS, TRIB.	PRO SALVTE D, N MAXIMANO *FOR---- CAE VA- OAED	* Fortiſſimo Cæſari.

LEG. VI
VIC. P. F.
F.

I. O. M.

I. O. M.
COHIAEL. DAC
TETRICIANO RO
---C. P. P. LVTIC
----VS. DESIG
NATVS
TRIB.

I. O. M.
COH. I. AEL.
DAC. GORD.
ANA. C. P---EST.

I. O. M.
----H. I. AEL. DAC.
----C. PRAEE SI.--
----- FLIVS FA
----- S TRIB.-----
----- PETVO.-------
----- COS.

De eerſte, die ik gelezen heb, dat Heer van dit Gilleſland geweeſt is, was Willem *Meſchines*, broeder van Radulf, Heer van Cumberlant, (ik zegh niet dien Willem, broeder van Ranulf, Graef van Ceſter, van wien Ranulf van *Ruelent* geſproten is, maer de broeder van Radulf) dewelke het nochtans den Schotten niet ontweldigen kon, want Gill, de zoon van Bueth, heeft het grootſte deel des zelfs met geweldt en wapenen ingehouden. Na zijn doot heeft de tweede Koning Henrijk het zelve aen Hubert van *Vaulx* geſchonken, wiens wapen-ſchilt met zilver en roodt onderſcheyden geſchildert wierd. Dezes zoon Robert heeft de Abdy van *Lanerkoſt* geſticht en beſchonken. Maer dit erfgoet is na weynigh jaren by houwlijk over-gebracht tot de *Moltons*, en van de zelve door de dochter tot Ranulf, Heer van *Dacre*, wiens nakomelingen tot op onze tijden in de hooghſte eer gebloeyt hebben.

Dewijl ik nu de zee-kant en het binnenſte van Cumberlant doorzien heb, zoo is overigh dat ik het ooſterdeel, hoewel ſchrael, dor, en eenzaem, bezoeke; welk nochtans niets anders vertoont, als de bronnen van de zuyder *Tine* in een vochtachtigh lant, en de oude Roomſche wegh acht ellen in de breedte met ſteenen beleght, men noemtze *der Maeghden wegh*, welke uyt Weſtmorlandt leydt; en daer het rivierken *Alon* en die *Tine* t'zamen-vloeyen, zijn aen de zijde van een zachtlijk opgaende heuvel noch de tekenen van een groote oude ſtadt overigh, welke ten noorden met een vierdubbele wal, en ten weſten met een anderhalve is omringt geweeſt: nu heet de plaets *Whitley caſtle*, tot een teken van wiens outheyt dit kort, doch onvolmaekt opſchrift met ingewikkelde letters overigh is, waer door wy geleert worden, dat de derde bende der Nerviers aldaer een kerk, ter eeren van Keyzer Antoninus, Severus zoon, geſticht heeft:

Mayden-way.

IMP. CAES. Lucii Septimii Severi ARABICI, ADIABENICI, PARTHICI, MAX. FIL. DIVI ANTONINI Pii Germanici SARMA. NEP. DIVI ANTONINI PII PRON. DIVI HADRIANI ABN. DIVI TRAIANI PARTH. ET DIVI NERVÆ ADNEPOTI. M. AVRELIO ANTONINO PIO FEL. AVG. GERMANICO PONT. MAX. TR. POT--X--IMP.---- COS. IIII. P. P.-- PRO PIETATE AEDE--VOTO-COMMVNI CVRANTE-------- ---------LEGATO AVG. PR——COH. III. NERVIO——— RVM---G. R. POS.

Indien ik, om dat de derde bende der Nerviers hier gedient heeft, welke het boek der Aentekeningen aen de ALIONE ſtelt, by Antoninus ALONE genoemt, en het hier by loopende rivierken de naem van *Alne* heeft, dit achtende de ALONE te zijn, 't zoud eêr waerſchijnlijk, als waerachtigh ſchijnen, wijl het gewelt der verterende tijdt, en de verwoedtheyt der vyanden deze dingen al over lang uyt der menſchen geheugen verdreven hebben. *Alone.*

Na dat het gebiedt der Romeynen in Britannien vervallen was, hoewel dit landt van de Schotten en Picten zeer zwaerlijk is vernielt geweeſt, zoo heeft het nochtans zeer lang zijn eerſte inwooners, de Britannen, behouden, en is laet onder der Saxen macht gekomen. Maer als de zaek der Saxen, door de Deenen verkort, verviel, zoo heeft het zijn Koninxkens, welke Koningen der Cumbren genoemt wierden, tot op het D CCCC XLVI jaer onzes Heeren gehadt, in welke tijdt, als Florilegus Weſtmonaſterienſis zeght, Koning Edmund op de hulp van Leolin, Koning van Demetia, ſteunende, gantſch Cumberlant van alle rijkdommen berooft heeft, en de twee zonen van Dummail, Koning des zelfden landts, de oogen uyt-geſteken hebbende, heeft dat Rijk aen Malcolm, Koning der Schotten, van zijnent wegen te bezitten vergunt, op dat hy de noorder-deelen van Engelant te water en te landt voor den aenval der aenkomſtige vyanden beſchermen zou. Na welke tijdt de oudſte zonen der Koningen van Schotlant een tijdt lang Overſten van Cumberlant, zoo onder de Saxen als Deenen genoemt waren. Maer als zich Engelant aen de Noormannen over-gegeven had, zoo is ook dit deel in haer handen gevallen, en aen Radulf van *Meſchines* geraekt, wiens oudſte zoon Ranulf geweeſt is Heer van Cumberlandt, en van zijner moeder wegen en door gunſt des Vorſten ook Graef van Ceſter. Maer Koning Steven heeft, om der Schotten gunſt te verwerven, hun het zelve op nieus weder gegeven, op dat zy 't door leen-recht van hem en de Koningen van Engelandt bezitten zouden; doch de tweede Henrijk, die hem navolghde, als hy bemerkte dat deze overdadige mildheydt van Steven hem en zijn Rijk tot nadeel ſtrekte, heeft Northumberlant, Cumberlant, en Weſtmorlant, van den Schot weder ge-eyſcht. Want de Schot, als Neubrigenſis verhaelt, voorzichtelijk overwegende, dat de Koning van Engelandt in dit deel hem zoo in vermogen van krachten, als in recht der zack te boven ging, hoewel hy hem den eedt kon voorſtellen, welke men zeyd dat hy zijn groot-vader David gedaen had, als hy van hem de krijghs-gordel ontfing, heeft den eyſcher de voornoemde landt-palen oprechtelijk weder gegeven, en van hem wederom het Graefſchap van Huntingdon, van ouds hem toekomende, verkregen. *Cumberlandts Koningen.* *en Overſten.*

Voor des achtſten Henrijx tijden waren 'er geen Graven van Cumberlant, want hy heeft Henrijk *Clifford*, dewelke van de Heeren van *Vipont* zijn ſtam trok, tot eerſte Graef van Cumberlant verkoren, dewelke by Margriet, de dochter van Henrijk *Percy*, Graef van Northumberlant, den tweeden Graef Henrijk geteelt heeft, wien uyt zijn eerſte huys-vrouw, de dochter van Karel *Brandon*, Hertogh van Suffolk, geboren wierd Margriet, Gravin van Derby; uyt zijn tweede vrouw, de dochter van den Baron van *Dacre van Gilleſland*, twee zonen, Georgius en Franſoys. Georgius de derde Graef, vermaert ter zee, zeer arbeydtzaem, en in gevaren kloekmoedigh, is in 't CIↃ IↃ V jaer geſtorven, nalatende een eenige dochter Anna, en dezen is gevolght zijn broeder Franſoys de vierde Graef, in den welken de begeerte des verſtants tot de deught, zoo groote voor-ouderen waerdigh, zeer door-luchtigh uytſchijnt. *Graven van Cumberlandt.*

Dit landt telt 58 Parochy-kerken, behalven de Kapellen.

De PICTISCHE WAL oft MVVR.

HEt bovenſte deel van Cumberlandt wordt door-ſneden van die vermaerde Muur, welke geenzins te verzwijgen is, die landt-pael der Roomſche Provincie, de Barbariſche Wal, de Voortſtrekking en Sluyting, (want zoo hebbenze de ouden genoemt,) by Dion Ἀφοτείχισμα, by Herodianus χῶμα, by Antoninus, Caſſiodorus, en andere VALLVM, by Beda DE MVVR, by de Britannen *Gual Sever*, *Gal-Sever*, en *Mur Sever*, by de Schotten *Sottiſwaith*, by de Engelſen en by-wooners *The Picts Wall*, oft *Pehits Wall*, dat is, *de Pictiſche Muur*; *The Keepe Wall*, dat is, *de Muur der Wacht*, en by voortreflijkheydt *The Wall*.

Als

Als door Godts beleydt, en het gezelschap der deught, de eergierige dapperheydt der Romeynen, alles haer boven wensch toevloeyende, het Rijk overal zoo verbreyt had, dat haer eyge grootheydt zich zelf verdacht was, zoo heeft het den Keyzeren raedtzaemst gedacht, het zelve door eenige land-palen te omschrijven: want zy zagen na haer voorzichtigheydt, dat de grootheyt een maet moest hebben, gelijk de hemel niet buyten zijn ruymte gaet, en de zee niet buyten haer palen gedreven wort. En deze landt-palen waren ten opzicht der plaets, oft van naturen, als de zee, de groote rivieren, bergen, verlatene landen; oft door de konst, als de voorstrekkingen, te weten graften, kasteelen, sloten, omgehakte bosschen, wallen en muuren, langs welke de krijgs-bezettingen tegen de Britannen gestelt waren. Waer van men in Theodosius Novellis leest: Door onzer voorouderen bestier wordt alles door de wal der landt-scheyding van de Barbarische invallen beschermt, wat binnen de macht der Roomsche naem besloten wordt. Aen deze lantpalen hebben de grens-zoldaten by tijde van vrede in grenskasteelen en steden gelegen; maer als men der nabuuren rovingen vreesde, zoo heeft een deel der zelve in de Barbarische landen wacht gehouden tot bescherming der landen, een deel zijn op der vyanden grenzen uyt-geloopen, om de beroerten der vyanden na te spooren, en by gelegentheydt haer te bevechten.

Palen des Rijx.

In dit eylandt hebben de Romeynen, als zy zagen dat de ginswaerste landen van Britannien en scherp van lucht en landt waren, en van de woeste Caledonische Britannen bewoont wierden, in welke te temmen zy veel arbeyts en weynigh nuts bespeurden, op verscheyde tijden verscheyde voorstrekkingen, om het landt te bepalen en te beschermen ingestelt. De eerste schijnt Iulius Agricola gestelt te hebben, als hy een naeuwe ruymte lants tusschen * *Bodotria* en *Glotta* met bezettingen bevestighde, welk namaels dikwijls versterkt is.

* *Edenborrow-frith en Dunbritton-frith.*

Hadrianus, den welken de Godt TERMINVS te rugh geweken is, heeft, als hy onzekerlijk, oft door nijdt tegen Trajanus eer, onder den welken het Rijk zeer wijdt uyt-gestrekt heeft, oft door vrees, in dit eylant omtrent tachtentigh mijlen te rugh geweken was, de tweede voorstrekking gemaekt. Hy, zeght Spartianus, heeft een Muur LXXX duyzent schreden lang geleyt, die de Barbaren en Romeynen van elkanderen scheyden zoude. Dewelke, als men uyt het navolgende verhael van Spartianus besluyten kan, van groote staken in de gront gesteken en t'zaem-gehecht geweest is. En deze is 't, waer van nu gehandelt wordt, want zy strekt over de LXXX duyzent schreden, en aen de zelve DE ÆLISCHE BRVGH, DE ÆLISCHE VLOOT, DE ÆLISCHE BENDE, DE SABINIAENSCHE VLEVGEL, die van Ælius Hadrianus en zijn huys-vrouw Sabina de naem gekregen hebben. En die Schotsche Geschicht-schrijver, die het Radt der tijden beschreven heeft, zeght, Hadrianus heeft de eerste van allen een wal van wonderlijke grootte, van gespitte zoden als een bergh, met een diepe graft daer voor, van de mont der *Tine* af tot de rivier *Eske*, van de Noord-zee tot de Iersche zee geleyt. Het welk Hector Boëtius met de zelfde woorden verhaelt.

Lollius Urbicus, Overste van Britannien onder Antoninus Pius, heeft door voorspoedige veldt-slagen de landt-palen wederom uyt-gestrekt tot die eerste voorstrekking, welke Iulius Agricola ingestelt heeft, en aldaer de derde voorstrekking door een muur op-gericht. Hy, zeght Capitolinus, heeft de Britannen verwonnen, leydende, met het verdrijven der Barbaren, een andere zoode muur, een andere, te weten als die van Hadrianus. Van welke oorlogh, in Britannien volbracht, Fronto (als Panegyricus verhaelt) d'eer aen den Vorst Antoninus gegeven heeft, en hoewel hy, zittende in het Palleys der stadt, hem het beleydt van de zelve uyt te voeren bevolen had, heeft betuyght, dat hy als een Overste over het roer van een lang schip, de eer van de gantsche streek en zeylagie verdient had. Maer dat deze muur van Antoninus Pius en zijn Overste Lollius Vrbicus in Schotlandt geweest is, zal beneden aengewezen worden.

Maer als de Caledonische Britannen onder Keyzer Commodus dezen door-braken, zoo heeft Severus, die uyterste met een groot deel landts verachtende, een vesting dwars door het eylandt van de mondt der *Eden*, oft *Solwey frith*, tot de mont der *Tine* geleyt, op de zelve plaets, zoo ik acht, daer Hadrianus zijn muur van staken geleyt heeft. En Hector Boëtius gevoelt het zelve met my: Severus, zeght hy, gebiedt Hadrianus Wal te herstellen, steene bolwerken daer op te voegen, en toorens met die tusschen-ruymte, dat men het klinken van een Trompet van de een tot de andere, ook tegen de windt, hooren konde. En elders: In onze Iaer-boeken wordt verhaelt, dat de Wal van Hadrianus begonnen, van Severus vervult is geweest. Als ook de zeer geleerde Spanjaert Hieronymus Surita, dewelke schrijft, dat de vesting van Hadrianus met een groot bolwerk van Sept. Severus met de naem van een *Wall* uyt-gestrekt is. Insgelijx Guidus Pancirolus, dewelke bevestight, dat Severus de muur van Hadrianus alleenlijk hermaekt heeft. Hy, zeght Spartianus, heeft Britannien, 't welk de grootste eer zijns Rijks is, een muur dwars door 't eylandt leydende, ten weêr-zijden aen 't eynd der zee gesterkt: waer van hy ook de naem van *Britannicus* gekregen heeft. Hy heeft Britannien, zoo veel noodigh was, als Aurelius Victor verhaelt, na het verdrijven van de vyanden, met een muur gesterkt, &c. Hy heeft, zeght Orosius, geacht het weder-gekrege des eylandts met een Wal van de andere omgetemde volkeren af te scheyden. Dies heeft hy een groote graft, en een zeer vaste wal, met vele toorens gesterkt, over de CXXII duyzent schreden van de eene zee tot de andere geleyt. Met den welken Beda over-een-stemt, die niet gaern hoort dat Severus een muur geleyt heeft, om dat hy beweert, dat de Muur van steenen, en de Wal van palen en zooden gemaekt geweest is; daer men nochtans Wal en Muur zonder onderscheyt gebruykt. Nochtans heeft het Spartianus een Muur genoemt, en hy geeft met deze woorden te kennen, dat Severus zoo wel de Muur als de Wal gesticht heeft: Gezonden after de Muur by de Wal in Britannien. Uyt Beda nochtans besluyt men dat die Wal niets anders geweest is, als een Muur van zooden, en niemandt zal met waerheydt zeggen, dat Severus Muur van steenen is gebouwt geweest. Maer hoor Bedaes woorden zelve: Severus, overwinner der burgerlijke oorlogen, welke de zwaerste voorgevallen waren, wordt in Britannien door gebrek van byna al zijn mede-gezellen getrokken; alwaer hy na groote en zware veldt-slagen het weder-gekrege deel des eylandts van de andere ongetoomde volkeren niet met een Muur, als zommige meenen, maer met een Wal te onderscheyden geacht heeft. Want een Muur is van steenen, een Wal van gespitte zooden, en wort even als een muur in de hooghte boven der aerde op-gebout, zoo dat 'er een graft voor zy, waer uyt die zooden gespit zijn, voor dewelke staken van sterke houten voor gehecht worden. Severus dan heeft een groote graft en een sterke wal, met vele toorenkens daer op, van de eene zee tot de andere geleyt. Ook wordt zy met geen andere als met de naem van een WAL by Antoninus en de Aentekening der landen betekent, en wort in 't Britansch *Guall-Sever* genoemt. Hier by kome Ethelwerd, de oudste Schrijver naest Beda van Severus: Hy heeft een graft uyt-gestrekt dwars door het voornoemde eylandt, van de eene zee tot de andere, en heeft daer binnen een Muur met bolwerken en toorens gebout. Dewelke hy daerna de Severische graft noemt, gelijk ook de oudste Iaer-boeken der Engel-Saxen, ðeveɲus Bɲýtenlanð mið ðic ƿoɾȝýno ƒɲam ƒæ oþ ƒæ, dat is, *Severus heeft Britannien met een graft afgescheyden van de zee tot de zee.* En andere jonger Schrijvers: ðeveɲus on Bɲýtene ȝeþoɲht peal oƿ tuɲƒum ƒɲam ƒæ to ƒæ, dat is, *Severus heeft in Britannien een Muur gemaekt van zee tot zee.* Insgelijks noemtze Malmesburiensis, *de vermaertste en gemeenste graft.* In welke plaets omtrent tweehondert jaren daerna een Muur van steen gebout is, waer van wy terstont zullen spreken.

Dat Eutropius dezes lengte tot XXXV, Victor tot XXXII, andere Schrijvers tot CXXXII duyzent schreden uyt-gestrekt hebben, acht dat een ingeslope gebrek in 't getal is. Want het eylandt is daer ter plaets zoo breet niet, schoon men ook de op- en neder-gaende bochten van de muur vervolght, ja schoon menze ook tot Italiaensche mijlen rekent, zoo zal men weynigh meêr als LXXX, als Spartianus recht getelt heeft, bevinden. Weynigh jaren daer na is dit, zoo 't schijnt, een verzuymde vesting geweest. Als nochtans de Keyzer Alexander Severus (als Lampridius zeght) alleen wat van den vyandt gekregen was aen grens-oversten en zoldaten geschonken had, zoo dat het haer zoude toebehooren,

hooren, zo haer erfgenamen den oorlogh volgden, en zouden noyt aen byzonderen toe-komen, achtende dat zy te naerſtelijker dienen zouden, zoo zy ook haer eyge landen beſchermden: (ik wilde dat men deze woorden merkte; want van hier ſchijnt de gedaente der Leenen, en de oorſprong der Leen-heeren gekomen te zijn) de Romeynen toen over de muur gegaen, en in 't Barbariſch landt wachten ſtellende en oprichtende, hebben by *Bodotria*, tot aen de palen des Rijx, op nieuws weder gevordert, de welke de Barbaren nochtans, de eene oorlogh op d'andere zaeyende, dikwijls tot aen *Severus Wal* verdreven hebben. Diocletianus heeft deze land-palen voorzichtelijk voorzien, onder den welken, als 't gebiedt in Britannien aen Carauſius vergunt was, om dat hy bequamer tegen die ſtrijdtbare volkeren gehouden wierd, zo heeft hy de voorſtrekking tuſſchen *Glota* en *Bodotria* herſtelt, als wy op zijn plaets verhalen zullen. De eerſte die deze landt-palen verzuymt heeft, houdt men dat de groote Conſtantijn geweeſt is; want Zoſimus ſchrijft: Als het Roomſche Rijk op de uyterſte grenzen overal, door Diocletiaens voorzichtigheyt, met ſteden, kaſteelen, en burgen beveſtight was, en alle krijgs-hoopen in de zelve woonden: zoo was 't onmooghlijk dat de Barbaren over-quamen, de troepen haer overal, om den vyandt te verdrijven, tegen-komende. Conſtantinus, deze veſting verachtende, heeft een groot deel der zoldaten, van de grenzen geweert, in de ſteden, die geen bezetting gebrek hadden, gelegt: de grenzen, van de Barbaren aengevochten, van zoldaten berooft, de geruſte ſteden met de peſt der zoldaten bezwaert; waer door alreê vele tot een woeſterye gebracht zijn, de zoldaten zelve door ſchou-ſpeelen en welluſten verwekt: eyndlijk, op dat ik 't eenvoudighlijk zegge, hy heeft het begin der tot noch toe verloren dingen, geheel aen den ondergang over-gegeven.

Oorſprong der Leenen.

In 't 2 boek.

Ondergang der Roomſche Republijk.

Het landt, tuſſchen deze voorſtrekkingen en ſloten gelegen, heeft Theodoſius, des Keyzers Theodoſius vader, alzoo weder gekregen, de ſteden verbout, de bezet-kaſteelen, en grenzen met wachten beſchermt, en heeft het wedergekrege-landt zoo in zijn vorige ſtaet herſtelt, dat het een wettigen heerſcher had, en ter eeren van Valentinianus daer na VALENTIA genoemt wierd. Ook heeft zijn zoon Theodoſius, als hy door zijn dapperheyt het hoogſte gezagh verkregen had, de grenzen voorzichtelijk bezorgt, en geboden dat de meeſter der ampten den Keyzer jaerlijx te kennen geven zoude, hoe zich de zaken der zoldaten hadden, hoe de zorgh der kaſteelen en ſloten voort-gingen. Doch als de Roomſche zaek meêr als opentlijk begon te wankelen, en de Picten en Schotten, de zoodene Muur by *Bodotria* door-brekende, deze deelen grouwelijk verwoeſteden, zoo heeft het Roomſche Legioen, onder Gallio Ravennates haer te hulp gezonden, de Britannen vermaent, tuſſchen beyde zeën dwars over 't eylandt een Muur op te richten, de welke helpen mocht om de vyanden te weeren; en is zoo met eeren weder naer huys getrokken. Welke Muur, als Gildas verhaelt, van 't onredelijk gemeen zonder heerſcher gemaekt, niet zoo zeer van ſteenen, als van zooden onvorderlijk was. Van de plaets daer deze Muur gebout is, gaet Beda aldus voort: En zy hebben hem gemaekt tuſſchen beyde inwijken der zee veel duyzent ſchreden lang, op dat daer de beveſting van 't water gebrak, aldaer de bezetting der Wal, de grenzen van den inval der vyanden beſchermen zoude; (die gelijk een Muur, als Marcellinus verhaelt, Aſſyrien van de uyterlijke aenvallen beſchermt heeft; en heden beveſtigen, als Oſorius verhaelt, de Seres de dalen en vlakke velden met muuren, om den aenval der Schyten te lichtlijker af te keeren;) van welke Wal men heden noch de zekere ken-teeken zien mach: want zy begint omtrent twee mijlen ten ooſten van het klooſter *Abercurvinig*, in een plaets, welke de Picten in haer tael *Penvahell*, de Engelſen *Penveltun* noemen, en, ſtrekkende naer 't weſten, eyndight by de ſtadt *Alcluith*. Maer de eerſte vyanden, het vertrek der Roomſche zoldaten verſtaen hebbende, hebben terſtont, met ſchepen aen-gevoert, de landt-palen door-broken, ſlaen alles doot, en vertreden, maeyen, over-lopen, even als een rijpe ooghſt, alles wat haer gemoette. Waer van men wederom Gezanten naer Romen zent, klaeghlijk hulp verzoekende, op dat haer ellendige vaderlandt niet geheel verdelgt wierde; dies wordt 'er weder een Legioen naer toe gezonden, het welk, onverwacht in de herfſt komende, den vyandt groote afbreuk gedaen, en al die 't ontloopen konden, over zee gejaeght heeft. Nu hebben zich de Romeynen aen de Wal van Severus begeven, en langs de lijn van de Wal aen wederzijden van buyten en binnen hebben de vleugels der Ruyteren met haer Overſten, vijf benden met vijftien hooftluyden in haer bezettingen op de wacht gelegen; waer van wy op haer plaets gezeydt hebben. Maer Beda gaet dus van de volgende tijdt voort: Toen hebben de Romeynen den Britannen geboodſchapt, dat zy om harer beſcherming verder door zoo veel zware tochten niet mochten vermoeyt worden, dat zy liever zelfs de wapenen aenvaerden, met den vyandt ſtrijden zouden, welke zy, indien zy haer traegheyt verlieten, lichtlijk verwinnen zouden. Ook hebben de Romeynen, mits zy achteden dat 'et haer gezellen, die zy daer lieten, nut zijn zoude, een muur van de eene zee tot de andere van zeer vaſten ſteen op-gericht, ter plaets daer Severus eertijdts de Wal gemaekt heeft. Ik zal hier ook Gildas woorden, van wien het Beda heeft, by-ſtellen: De Romeynen ſtellen met hulp der ellendige inwooners, met gemeene en byzondere koſten, een muur, niet als de andere, van de eene zee tot de andere tuſſchen de ſteden, die aldaer uyt vrees der vyanden geſtelt waren. Hoor nu Beda weêr: Welken Muur, tot noch toe vermaert en zichtbaer, zy met gemeene en byzondere onkoſten, met hulp der Britannen, opgebouwt hebben, acht voeten breedt en twaelf hoogh, recht van 't ooſten naer 't weſten, als men heden zien mach. Uyt welke woorden van Beda klaerlijk blijkt, tegen Boëtius en andere Schotten, dat Severus Wal in Schotlandt was. Schrijft niet Beda, na dat hy van de Wal by *Abercurving* in Schotlandt gehandelt heeft, opentlijk, dat 'er een muur van vaſte ſteen, daer Severus de wal gemaekt had, opgericht is; en waer anders is die ſteenen muur als hier tuſſchen de mont der *Tine*, en de inham der *Itune* geweeſt? En derhalven waer Severus Wal? want men heeft nu noch zoo uyt-gedrukte teekenen van de Muur, dat, zoo men des zelfs ſtreek volgt, men in *The Waſtes*, zoo men 't noemt, komt; en wy hebben zelve met onze oogen groote ſtukken der zelve zeer vêr uyt-geſtrekt, en van pennen alleen ontbloot, op verſcheyde plaetſen gezien.

Valentia. Codex Theodoſii.

Blondus.

Muur tuſſchen Edenborrough Frith, en Dumbritton Frith.

The Waſtes.

Want ik heb haer ſtreek hier en daer wonderlijk zien klimmen en dalen over het ſteyl en 't hellen der bergen, met een breede en diepe graft daer voor liggen, welke nu met de velden op veel plaetſen geeffent wordt, en binnenwaerts de krijgs-wegh, doch zeer gebroken. Zy heeft veel toorens en kaſteelen duyzent ſchreden van elkander gehadt, welke men *Caſtle-ſteedes* noemt, en binnenwaerts eenige ſterke ſtedekens, *Cheſters* geheeten, welker gronden op zommige plaetſen in 't vierkant gezien worden, en hier eenige toorens tuſſchen geſtelt, waer in zoldaten gelegt zijn, en de *Areanen* de wacht gehad hebben, welke de voornoemde Theodoſius, overtuyght van quade trou, uyt haer bezettingen gelight heeft. Dit was een aert van volk (als Marcellinus getuyght) van de ouden onderwezen, de welke wijdts en zijdts omrijdende, der ombuurige volkeren oproeren aen onze Hertogen te kennen gaven. De by-wooners verhalen, dat tuſſchen elk kaſteel en tooren een kopere buys zo konſtigh gevoeght was, dat, zoo 'er iemandt in riep, men het terſtont in de naeſte tooren, en van daer al voort en voort hoorde, waer de vyandt aen-viel. Hoedanigen wonder Xiphelinus, uyt Dion in de geſchiednis van Severus, van de toorens van *Byzantium* verhaelt. Nu light de Muur, en daer is geen buys, en vele hebben hier haer hoeven en gronden tot *Cornage* (als onze Rechts-geleerden ſpreken) van onze Koningen, te weten, op dat zy met een hooren de invallen der vyanden den nabuuren te kennen geven, welk zommige meenen dat van een oudt gebruyk der Romeynen her-gekomen is. En welke gehouden waren op des Konings gebodt in 't heyr van Schotlandt in 't gaen in de voortocht, en in 't keeren in de achter-tocht te gaen.

Caſtle-ſteedes.

Cheſters.

Areanen.

Wonderlijke buyzen.

Wat Cornage beduyt.

Maer op dat wy de ſtreek der Muur te kennelijker volgen, zy begint by BLATVM BVLGIVM, oft *Bulneſſe*, aen de Ierſche zee, en loopt neven de mondt der *Eden* door *Burg upon Sands* tot LVGWALLVM oft *Carlil*, daer zy over de *Eden* loopt. Van daer ſtrekt zy voort, en heeft zich onderworpen de rivier *Irthing*, loopende met bochten over het rivierken *Cambekke*, alwaer groote teekenen van een kaſteel zijn. Daer na over de rivieren *Irthing* en *Poltros*

Streek der Muur.

loopende, komt zy in Northumberlant, en loopt zoo voort tusschen de heuvelen der bergen door, neven de rivier, welke men de *Zuyd-Tine* noemt, tot zelfs aen de Noord-zee, gelijk wy op zijn plaets, in Northumberlandt, vertoonen zullen.

De wilde Schotten noemen heden haer scheepkens Caroches.

Dit wonderlijk gebouw heeft nochtans het vyandigh oneweêr geenzins konnen stuyten. Maer als de Romeynen uyt Britannien gevaren waren, zoo hebben de Picten en Schotten, onverwacht de Muur aenvallende, de bezettelingen met haek-pijlen verstroyt, de vesting verbroken, en Britannien, toen door inwendige beroerten verscheurt, en met zwaren honger besmet, wijdt en zijdt door-loopen. Maer de beklaeghlijke ellende dezer tijden schildert u de Britansche Gildas, die niet lang daerna geleeft heeft, af: De Romeynen tot het hare keerende, zo komen de troepen der Schotten en Picten om strijt uyt haer Curuken, waer meê zy over het Stitisch dal gevoert zijn, even als de zwarte wormen door de hitte der zon uyt de naeuwe hollekens van haer gaten, &c. en verstaen hebbende het vertrek van haer eedtgenoten, en weygerigh van weder-keeren, nemen, stouter als oyt, het gantsche noorder-deel, en de gantsche uyterste kant des landts tot aen de Muur toe in. Daer-en-boven stelt men boven op het slot een trage en tot de wapenen onbequame troep, vol vertsaeghtheydt, die zich nacht en dagh in die botte woon-plaets schuyl hield. Ondertusschen weken de gehaekte pijlen der naekten niet af, waer door de ellendige burgers, van de Muur getroken, tegen de aerde gesmeten wierden. Dit namelijk voorderde haer de straf van een onrijpe doodt, dat zy, die zoo wegh-gerukt wierden, haerer broederen en panden ellendige aenstaende straf door een haestigh eynd ontvloden. Wat meêr? De steden en hooge muur verlatende, zijn wederom in holen gevloden, en meêr als oyt door wanhoop verstrooyt. Insgelijx wierden de quellingen en neêrlagen van de vyanden verhaest, en worden, even als Lammeren van de Vleesch-houwers, wegh gerukt, zoo dat haer vertoef by het verblijf der wilde beesten vergeleken wierd. Want ook zelf wierden zy door een kleyn onderhoudt van kost haerer ellendige burgeren van moorden niet onthouden, en de uytwendige ellenden door huysselijke beroerten vermeerdert, midts het landt door deze menighvoudige plonderingen van lijf-kost ontbloodt wierd, uyt-genomen de troost der jaght-konst.

Der Romeynen voorzichtigheyt in 't leggen der Muur.

Doch dit is aenmerkens-waerdigh, gelijk der Romeynen voorzichtigheyt deze Muur zoo geleyt heeft, dat zy als tot een tweede vesting aen het binnen-deel twee groote rivieren onderworpen heeft, namelijk de *Tine* en de *Irthing*, dewelke met een kleyne ruymte landts onderscheyden worden: zoo heeft ook de vlijt der Barbaren zich daer de eerste aengang geopent tusschen deze rivieren, daer zy, buyten verlet van wateren, een vryen inloop tot in die boezem van 't landt hadden, als wy terstont in Northumberlant betoonen sullen. De gemeene sprooxkens van deseMuur ga ik wetens voorby; dit een nochtans, welk ik van geloofwaerdige luyden verstaen heb, mach ik den lezer niet onttrekken: Onder een groot deel van 't ombuurige volk duurt noch een verhaelde over-reding, dat de grens-zoldaten der Romeynen hier eertijdts tot haer gebruyk een kruyt om wonden te genezen geplant hebben, waer van de Genees-meesters der Schotten, die door ervarentheydt heelen, in 't ingaen van de zomer hier komen om dat kruyt te plukken, welker nuttigheyt zy, door lang gebruyk ondervonden, zeer prijzen, en verzekeren zeer kraehtigh te zijn.

Heylzame kruyden.

DE OTTADINEN.

BY Ptolemeus worden na de Briganten geſtelt, die na de verſcheydenheyt der voorbeelden Ottalinen, Ottadenen en OTTADINEN genoemt worden, voor alle welke ik, zoo ik durfde, met een zeer kleyne verandering OTTATINI ſtellen zou; op dat het over de rivier Tina betekenen moght. Voorwaer zoo zou de naem der inwooners met de gelegenheyt des landts alzins over een komen; want deze zijn over de Tine gezeten, en de Britannen noemen heden het landt in Walles over de rivier Conwey, Vch Conwey; over de bergen, Vch-mynyth; over het boſch, Vch-coed; over de rivier Girway, Vch Gwyrway. Ook kan 't voorwaer niet gantſch ongeſchikt zijn, indien zy op de zelve wijs dit landt over de Tine, Vch Tin genoemt hebben, waer van de Romeynen deze naem OTTADINEN ſchijnen, met een kleyne verzachting van 't woordt, gemaekt te hebben. En wijl alle Britannen (als Xifilin uyt Dio van Niceen verhaelt) die neven de muur, waer van wy terſtondt geſproken hebben, MEATEN genoemt wierden, zoo mogen wy billijk gelooven, dat onze aen de muur wonende Ottadinen onder deze Meaten geweeſt zijn, de welke in die gedenkwaerdige afval der Britannen, hebbende de Caledoniers tot het geſelſchap der oorlogh beroepen, de wapenen aengenomen hebben. In welke tijdt de Keyzer Severus de Soldaten alle Britannen om te brengen met deze veerzen van Homerus belaſt heeft: Mæatæ.

Μή τις ὑπερφυγέτω αἰπὺν ὀλεθρον
Χεῖρας δ' ἡμετέρας, μηδ' ὅν τινα γαστέρι μήτηρ
Κῆρον ἔοντα φέροι, μηδ' ὃς φύγοι αἰπὺν ὀλεθρον.

Nemo manus fugiat veſtras, cædemque cruentam,
Non fœtus, gravida mater quem geſtat in alvo,
Horrendam effugiat cædem. Iliados 3.

Maer het onweêr dezer afval is door Severus doodt, de welke in 't toeruſten zelf van den oorlogh te York geſtorven is, geſtilt geweeſt. Lang daer na ſchijnt dit landt een deel van VALENTIA geweeſt te zijn. Want zoo heeft het Theodoſius, ter eeren van Keyzer Valentinianus, genoemt, na dat hy de Barbaren verdreven, en het verloren landt weder verkregen had. Maer door de Saxe oorlogh waren deze oude namen verdwenen, en alle landen welke ten noorden over de mont van de Humber liggen, hebben begonnen met de Zaxſche naem Nopþan-humbþa-ric, dat is, het rijk der Nordanhumbren. Welke naem nochtans, in de andere landen nu vergeten, in 't eenige Northumberlandt, waer toe wy nu komen, als overigh blijft. Valentia.

NORTH-HVMBER-LAND.

NOrthumbria, in het Saxſch Nopþan-humbeꝛ-lond, en gemeenlijk *North-umberlandt*, light in een drie-hoek, doch niet evenzijdigh, beſloten. De zuyt-zijde wordt van de *Derwent* in de *Tine* invloeyende, en van de *Tine* zelf beſloten, daer zy naer *Durham* ſtrekt, de ooſt-zijde wordt van de noort-zee beſpoelt. En de weſt-kant, welke van 't noord-weſten naer 't zuyd-ooſten ſtrekt, wordt eerſt door gedurige bergen, daer na door de rivier *Twede* bepaelt, en grenſt aen Schotlandt, zijnde een landtſcheyding der Rijken, over welke in dit Graefſchap twee overſten geſtelt waren; van welke de eene overſte van de middelſte landtpael, d'andere van de weſterlijke genoemt wierdt. Het landt zelve is ten meeſten-deele rouw, en hardt te bouwen, en ſchijnt de lichamen der bouw-lieden verhart te hebben, welke de nabuurige Schotten noch wreeder maken, mits zy haer nu door den oorlogh oeffenen, nu door de vrede haer met haer zeden beſmetten, waer van zy zeer ſtrijtbaere en goede krijghs-lieden zijn. En wijl zy zich gelijk als geheel aen den oorlogh toe-geeygent hebben, zo is 'er niet een onder haer, die wat meêr als gemeen is, die niet zijn toorentjen of veſting heeft; en is in zeer veel Baronyen gedeelt geweeſt, welker Heeren eertijts, voor des eerſten Edwardts tijden, Baronnen zijn genoemt geweeſt, ſchoon zommige van de zelve van kleyne rijkdom zijn; maer dit is voorzichtelijk van onze voor-ouders gedaen, op dat zy de dapperheyt in den oorlogh oft door heerlijkheden ott door tijtels, onder die op de grenzen des Rijx woonen, aenvoededen en behielden. Maer deze tijtel is onder haer verdwenen, na dat onder den eerſten Edward alleen die de naem van Baron genoten, die de Koningen tot de vergaderingen des Parlaments beroepen hadden. Aen de zee-kant en aen de *Tine* is dit landt, met een kleyne bouwing den akkerman zeer aengenaem, doch elders veel ongenoeghlijker en als ſchriklijker. En op veel plaetzen worden die ſteenen, die wy *Sea-coales* noemen, tot groot nut der inwooners met menighte uytgegraven. *Vele Baronnyen.* *Sea-coales.*

Het herwaertſte deel, welk naer 't noord-ooſten ſtrekt, *Hexam-shire* genoemt, heeft den Aerts-biſſchop van York lang tot Heer erkent, en zich de gerechtigheden van een Pals-graefſchap, oft met recht weet ik niet, toe-geeygent. Maer onlangs, na dat het door de verruyling met de Aertsbiſſchop Robert gedaen, tot het Koninglijk erf-goedt t'zaemgeſmolten is, is het door de maght van 't Parlament aen 't Graefſchap van Northumberlandt gehecht, op dat 'et met het zelve een gerechtigheyt genoot, en in de geſchillen op den Onder-graef van Northumberlandt zien zoude. *Hexam-shire.*

De *Zuyd-Tine* (aldus genoemt, zoo wy de Britannen gelooven, om dat zy met t'zamen-lopende oevers ten zuyden ge-engt wordt, want zommige beveſtigen dat *Tin* dit in de Britanſche tael betekent) uyt Cumberlandt ontſproten, dicht by *Alſtenmore* daer een oude koper-mijn is; door *Lambley*, eertijts een kloſterken van geeſtelijke maeghden van de *Lucys* gebouwt, nu door een groote water-vloet ten meeſtendeele vernielt; en *Fetherſton-haugh*, de woonplaets van het oudt en heerlijk geſlacht van *Fetherſton*, afloopende als zy tot het kaſteel *Belliſter* gekomen is, ſtrekt zich, ten ooſten gekeert, recht met de muur, de welke nergens drieduyzent ſchreden van de zelve af is. *South Tine.*

Want de muur, Cumberlandt verlaten hebbende, en het rivierken *Irthing* te boven geraekt zijnde, is met een gekroont werk over het ſnelle rivierken *Poltros* geraekt, alwaer wy groote aerd-hoopen binnen de muur opgeworpen ge- *De Pictiſche Wal.*

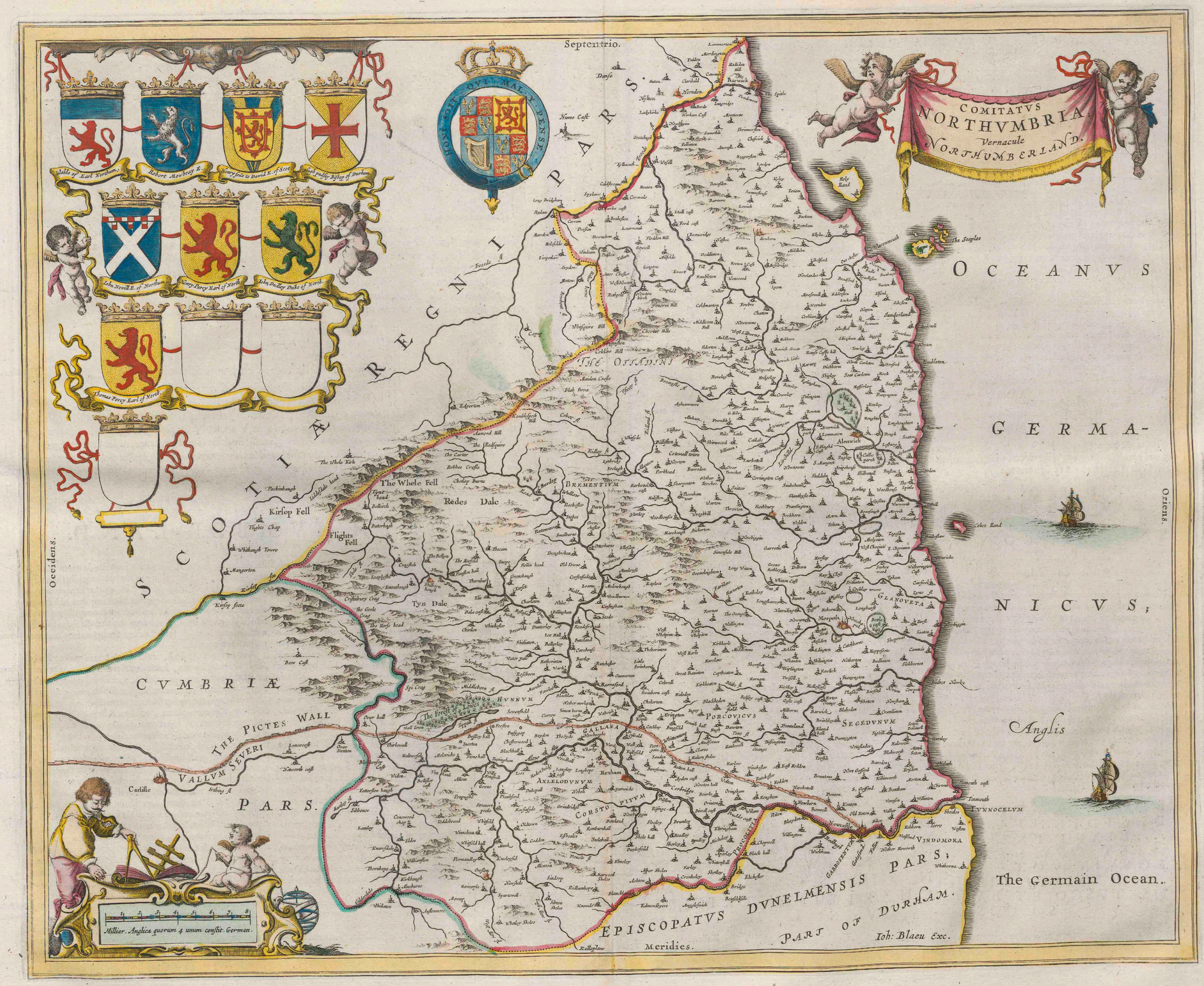
COMITATVS
NORTHVMBRIA
Vernacule
NORTHVMBERLAND.
Septentrio.
Occidens.
Oriens.
Meridies.
SCOTIÆ REGNI PARS.
CVMBRIÆ
PARS.
OCEANVS
GERMA-
NICVS;
Anglis
The Germain Ocean.
EPISCOPATVS DVNELMENSIS PARS;
PART OF DVRHAM.
THE PICTES WALL
VALLVM SEVERI
THE OTTADINI
BREMENTIVM
HVNNVM
GALLANA
PORCOVICVS
SEGEDVNVM
AXLELODVNVM
CORSTOPITVM
GLANOVETA
TVNNOCELVM
VINDOMORA
The Whele Fell
Redes Dale
Kirsop Fell
Flights Fell
Tyn Dale
Carlisle
Alenwick
Morpeth
Newcastle
Hexham
Barwick
Hume Cast
Holy Island
The Staples
Coket Island
Milliar. Anglica quorum 4 unum constit. German.
Ioh: Blaeu Exc.

zien hebben, als om het om-gelege landt te beſchouwen.
Thirlewall. Hier dicht by is 't kaſteel *Thirlwale*, het welk wel niet groot zijnde, aen 't oudt en doorluchtigh geſlacht, dat te voren *Wade* genoemt was, de woon-plaets en de naem verleent heeft, alwaer zich de Schotten een ingang in het landt geopent hebben tuſſchen de *Irthing* en *Tine*, en voorwaer voorzichtelijk daer ter plaets, alwaer een vrye ingang, mits geen rivier tuſſchen light, tot in de binnenſte deelen van Engelandt open ſtaet. Maer dit en de naem der plaets zult ghy beter verſtaen uyt den Schotſchen geſchicht-ſchrijver Ian *Fordon*, wiens woorden, om dat het boek niet overal te krijgen is, wy hier zullen by-voegen: De Schotten, (zegt hy) de landen herwaerts en derwaerts aen de muur in-genomen hebbende, hebbenze als overwinners begonnen te bewoonen, en zich terſtont naer de muur begevende, door-graven met haer houweelen, breek-yzers, vorken, en ſchoppen, makende veel ope ſpleten en groote gaten in de zelve, waer door zy een gereeden ingang en wijk mochten hebben. Van deze gaten dan heeft deze ſteen-hoop hier ter plaets den hedigen naem gekregen; want in de Engelſe tael wordt de plaets *Thirlwal* genoemt, dat is, *een doorgrave muur*. Van hier hebben wy *Blenkenſop*, 't welk aen een oudt geſlacht de woon-plaets en de naem gegeven heeft, en eertijts een deel was van de Baronnye van Niklaes van *Bolteby*, in een genoeghlijk landt ten zuyden gezien.

Na *Thirlwall* opent zich de muur aen de razende rivier *Tippall*, alwaer op 't afhangen van een heuvel een weynigh binnen de muur, de voet van een vierkant kaſteel naer de Roomſche wijs gezien wordt, welk van weder-zijde CXL ſchreden begrijpt. En de gronden der gebouwen en ſtreken der wegen verſchijnen noch openbaerlijk aen de aenſchouwers. Men zeght dat de grens-ruyters de krijgs-wegh met keyzel-ſteenen door de verheve plaetſen naer *Maiden-Caſtle* in *Stanemore* geleyt hebben; voorwaer zy heeft recht naer *Kirkby-Thor*, waer van ik geſproken heb, gelegen. En het besjen, welk het naeſte hutteken bewoont had, heeft ons een oud outaerken vertoont, aldus ter eeren van den Inlandſchen Godt VITIRINERIS beſchreven:

D E O
V I T I
R I N E---
---L I M E O
R O V
* P. L. M.

* Poſuit libens merito.

Caer Vorran. Nu wordt de plaets *Caer Vorran* genoemt; hoe zy eertijts geheeten heeft, is door mijn verſtant niet uyt te putten, wijl onder de gedachte bezettingen aen de wal geenige op de naem ſpeelt, en uyt de op-ſchriften ons geenigh licht verſchijnt. Hoe 't geweeſt zy, de muur was hier aller-vaſt en hoogſt: want naeulijx een mijl oft twee van hier, op een genoegh hooge heuvel, is zy noch XV voeten hoogh en IX voeten breed overigh, aen weer-zijden met vierkante ſteenen op-gebout; hoewel Beda getuygt, dat zy maer XII voeten hoogh geweeſt is.

Cheſtre. Van hier loopt de muur krommer door *Iverton*, *Forſten*, en *Cheſter in the Wall*, dicht by *Buſy-gapp*, vermaert door rooven, alwaer wy verſtaen hebben dat kaſteelen geweeſt zijn, (want door de grens-roovers mocht men 't niet vryelijk gaen bezien,) en dat *Cheſter* zeyd men dat zeer groot was; zoo dat wy 't zelve de tweede bezetting der Dalmaten achten, welk in de Aenteekening MAGNA genoemt wort, alwaer men dit opſchrift leeſt:

P R O S A L V T E
D E S I D I E N I Æ
....L I A N I P R Æ
E T S V A. S.
P O S V I T V O T
...A O S O L V I T L I B E
N S. T V S C O E T B A S
S O C O S S.

Anno Chriſti 259.

Wy hebben ook dit verminkt Outaer, van daer naer het dorpken *Melkrig* gevoert, gelezen:

D E A E S V R I
A E S V B C A L P
V R N I O A G------
I C O L A L E G. A V G
P R. P R. A L I C I N I V S
---L E M E N S P R A E F
---I I I. A. I O R--------

Indien ik 't lezen mocht, ik las het gaern zoo, en de trek der letters begunſtight my: *Deæ Suriæ, ſub Calphurnio Agricola Legato Auguſti. Proprætore Licinius Clemens Præfectus.* Want M. Antonius de Wijs-gier heeft, omtrent het C LXX jaer na Chriſtus geboorte, als haer de Britanſche oorlogh dreyghde, Calphurnius Agricola tegen de Britannen gezonden. In welke tijdt eenige bende onder den zelven dit Outaer hier geſtelt heeft ter eeren der GODDIN SVRIA, *De goddin Suria.* de welke van Leeuwen gevoert wierd, zijnde op 't hooft getoornt, met een trommel in de handt, als Lucianus wijdloopigh vertoont in 't verhael van de Goddin Syria. En de welke Nero, hoewel een verachter van alle godts-dienſt, een tijdt lang alleenlijk ge-eert, en terſtont daer na zo veracht heeft, dat hyze met pis bezeykte.

Hier na hebben wy *Willymotes-wikke*, de woon-plaets van het doorluchtigh geſlacht der *Ridleys*, gezien, en hier neven de rivier *Alon*, met een groot gedruyſch van wateren in de *Alon rivier.* *Tine* vloeyende, na dat de beyde *Alons* haer wateren verzelt hebben. Aen de *Eaſt-Alon* ziet men nu het dorpken *Ould Towne*, dat is, *de oude ſtadt*. Maer keeren wy naer de Muur. De eerſte bezetting aen de muur naer *Buſye-gap* wordt *Seaven-ſhale* genoemt, wiens naem zo iemand met my gelooft, *Seavenſhale.* dat van 't Saviniaenſch oft liever Sabiniaenſch vaendel geſproten is, ik zal ſtoutlijker zeggen dat het dat HVNNVM geweeſt is, daer de Aenteekening de Provincien gedenkt, dat het Sabiniaenſch vaendel de wacht gehad heeft. Van daer na *Carraw* en *Walton is Walwikke*, zommige willen dat het Antoninus GALLANA geweeſt is, in alle welke openbare *Gallana.* ken-teekenen van oude veſtingen zijn.

Hier loopt de *Noord-Tine* tuſſchen de muur door, de wel- *North Tine.* ke nu uyt de grens-bergen van Engelandt en Schotlandt geſproten, d'eerſt ten ooſten loopende *Tindale* na zich genoemt *Tindale.* beſproeyt, en eyndlijk die rivier *Reade* in haer boezem ontfangt, de welke uyt de ſteyle berg *Readſquire* ſpruytende, alwaer dikwijls de vergader-plaets is voor de ooſt-grenſen, (want de overſten van de ooſtgrens van beyde Rijken plachten hier de zaken tuſſchen de grens-wooners te onderzoeken) neemt een dal, door de rooveryen al te leedigh van in- *Rhedesdale.* wooners, tot haer naem aen.

Beyde daelen zijn voeſters van zeer loflijke krijgs-lieden, beyde hebben zy haer bergen, op de toppen zo moeraſſigh, datze onreysbaer zijn voor ruyters; op de welke, dat te verwonderen is, veel zeer groote ſteen-hoopen zijn, *Lawes* genoemt, welke de gebuuren gelooven dat eertijts ter gedachtnis der verſlagenen opgericht zijn; in beyde zijn ook zeer veel puyn-hoopen van vervalle en oude kaſteelen. In *Tindale* zijn *Whit-cheſter*, *Delaley*, *Tarſet*, eertijdts de *Commins* toe-behoortigh; in 't ander *Rheadesdale* zijn *Rocheſter*, *Greencheſter*, *Rutcheſter*, en zommige andere, welker oude namen door 't gewelt der lange tijdt verſlonden zijn. Maer wijl by *Rocheſter*, welk naerder aen de bronnen der Rheade op het uytſteken van een klip light, welke het omgelege landt vêr beſchouwt, (waer van ook deze nieuwe naem gekomen ſchijnt) een oud outaer tuſſchen de puyn des ouden kaſteels met dit opſchrift gevonden is:

D. R. S.
D V P L. N. E X P L O R.
B R E M E N. A R A M.
I N S T I T V E R V N T
N E I V S C C A E P
C H A R I T I N O T R I B
V S L M

Id eſt, Duplares Numeri exploratorum Bremenii Aram inſtituerunt Numini ejus Cæpione Charitino Tribuno votum ſolverunt libentes merito.

Zullen

Bremenium.

Zullen wy hier uyt niet giſſen dat hier BREMENIVM, zoo lang en naerſtlijk gezocht, geweeſt is, aen welke Ptolemæus in deze wijk gedenkt, en van waer Antoninus eerſt zijn Britanſche reyzen als van een grens-plaets begonnen heeft? want de palen des Rijx waren zeeën, groote rivieren, bergen, woeſte en onreysbare landen, als hier zijn; ook graften, muuren, en inzonderheydt kaſteelen op verheve plaetſen gebouwt, welker over-blijſſelen hier byna gedurigh zijn. Voorwaer wijl de Barbaren, des godtvruchtigen Antoninus muur in Schotlandt door-brekende, het landt wijdt en breedt verwoeſteden, en de muur van Hadrianus tot op Severus tijden verzuymt lagh; zo mach men vrylijk achten, dat hier de landt-pael des Roomſchen Rijx geſtelt was. En dat het oude Reys-boek, welk op Antoninus naem omgedragen wort, hier, als van een uyterſte land-pael, zijn begin genomen heeft.

Deo Mogonti Cadenorum & numini Domini noſtri Auguſti M. C. Secundinus Beneficiarius Conſulis Habitanci Primas tam pro ſe & ſuis poſuit.

Habitancum.

Van dit oude Bremenium naeulijx vijf mijlen ten zuyden is *Otterburn*, alwaer tuſſchen de Schotten en Engelſen zeer kloeklijk gevochten is, zoo dat de overwinning drie oft vier-mael over en weder-hellende, eyndlijk aen de Schotten gebleven is: want Henrijk *Percy*, om zijn jeughdige hevigheyt *Whot-ſpur* by-genaemt, die der Engelſen hooft-man was, wierd gevanklijk wegh-gevoert, vijftien hondert van de zijnen gedoodt, en Willem *Douglas*, der Schotten hooft-man, met veel van de zijnen gemiſt; zoo dat nergens meerder krijghs-dapperheyt van beyde volkeren geſchenen heeft.

Slagh by Otterburn 1388.

Wat lager beſpoelt de *Rheade* een andere ſtadt van oude gedachtnis, ja zy heeftze byna wegh-geſpoelt; heden noemt menze *Reſingham*, dat is, in de oude tael der Engelſen en Duytſchen, *der Reuzen wooning*, als *Riſing-bergh* in Duytslandt der *Reuzen-bergh*. Daer zijn vele en groote teekenen van oudtheydt; de inwooners zeggen dat het de godt *Magon* lang tegen een Soldaen, dat is, een Heydenſchen Vorſt, beſchermt heeft; en niet gantſch ydelijk: want dat hier zulken godt ge-eert is geweeſt, bewijzen deze twee onlangs uyt de rivier getogene outaers, aldus beſchreven:

Riſingham.

D E O
M O G O N T I C A D.
E T. N. D N A V G.
M. G. S E C V N D I N V S
B F. C O S. H A B I T A
N C I P R I M A S T A---
P R O S E E T S V I S P O S V I T

D E O
M O V N O C A D.
I N V E N T V S D O
V. S.

Uyt deze eerſte kan men eenighzins beſluyten dat de plaets HABITANCVM genoemt was, en dieze gebout heeft een begunſtighde des Burgermeeſters, en d'eerſte Raed der plaets. Dat de voornaemſte overigheden der ſteden, dorpen, en kaſteelen Primaeten genoemt geweeſt zijn, blijkt meêr als genoegh uyt het boeck van Theodoſius. Of deze godt een Plaets-goedt geweeſt zy by de Gadenen, welke Ptolemæus naeſtburigh aen de Ottadinen geſtelt heeft, mogen andere bezien. Hier zijn ook deze opſchriften gevonden, waer voor, als ook voor andere, wy den Ridder Robert *Cotton* van *Connington* te danken hebben, dieze onlangs gezien en uyt-geſchreven heeft:

D. M.
B L E S C I V S
D I O V I C V S
F I L I Æ
S V Æ
V I X S I T
A N. I. E T
D I E S XXI.

D E Æ T E R
T I A N A E S A
C R V M A E L.
T I M O T H E A---P.
V. S. L L. M.

H E R C V
L I I V L.
P A V L L V S
T R I B.
V. S.

C V I P R Æ E S T. M
P E R E G R I N I V S
S V P E R T R I B.

C O H. I. V A N G
F E C I T C V R A N T E
I V L. P A V L O T R I B.

A V R. A N T O N I
N I. P I I A V G. M
M E S S O R I V S
D I L I G E N S T R I-
B V N V S S A C R V M.

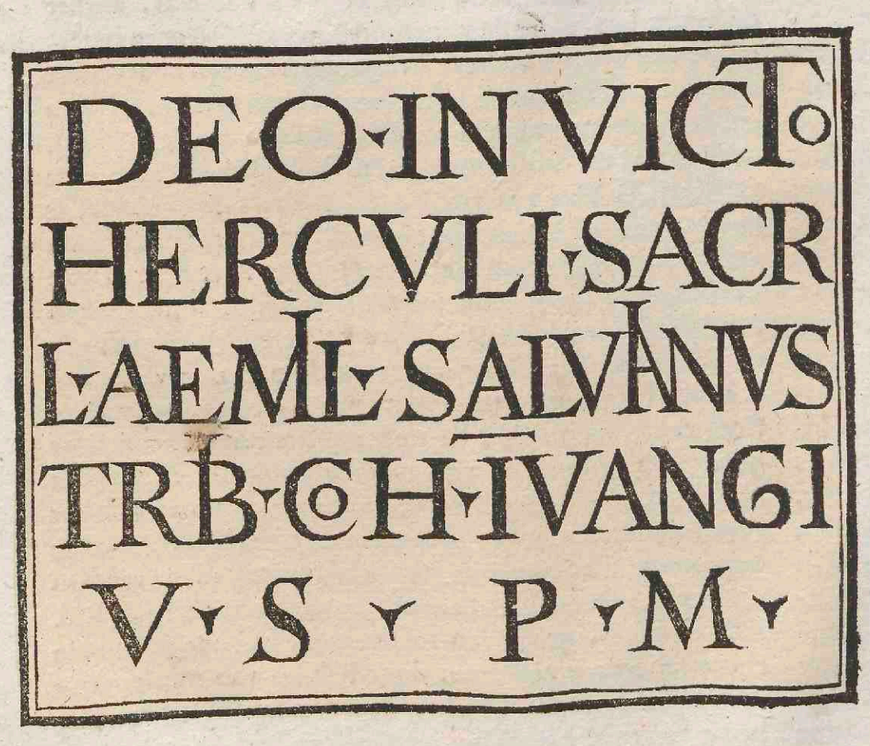

En dit langwerpige tafereel, welk in konſt de andere alle overtreft, op deze wijs zeer net geſneden, en van de vierde bende der Franſen ter eeren de Godtheden der Keyzeren geſtelt:

Maer deze dingen na-gelaten: een weynigh lager voert de *Rheade* haer en veler beecken wateren, dieze ontfangt, in de *Tine*, en zo verd ſtrekt *Rhedesdale*; het welk, als in 't boek van den Koninglijken *Scaccarium* ſtaet, de Umfranvills bezeten hebben van wegen een oudt *Feofament*, door de Koninglijke macht, en de dienſt, dat zy de wal van moordenaers zouden bewaren.

Waſtes. *Nomades.* *Sheales.* Hier rondom in de woeſte landen, zomenze noemt, als ook in *Gilleſland*, ziet men als oude *Nomades* oft zwerf-menſchen, zijnde een aert van krijghs-lieden, de welke van de maent April tot Auguſtus in hier en daer verſtroyde huttekens, *Sheales* en *Shealing* genoemt, doorgaens met haer vee waken. Daer na loopt de *Noort Tin* af door *Chipches*, eertijdts een kaſteelken der *Vmfravils*, daer na der *Herons* (niet vêr van het kaſteelken *Swinborn*, 't welk aen een vermaert geſlacht de naem gegeven heeft, en eertijdts een deel was van de Baronny van Willem *Heron*, namaels de woon-plaets der *Woderingtons*) komt en doorſnijdt de muur by *Collerford*, alwaer zy met een verwulfde brugh t'zaem-gevoeght was, en daer men nu de vervalle muuren van het groote kaſteel van Walwik ziet. Het welk, indien 't CILVRNVM niet geweeſt is, waer in het tweede vaendel der Aſturen haer ſchildt-wachten gehadt heeft, zoo is 't hier na by te *Scilicheſter* in de muur geweeſt, alwaer, na dat Sigga Patricius, Elswald Koning der Nordanhumbren troulooslijk gedoot had, van de gelovigen een kerk gebout is ter eeren van Cuthbert en Oſwald, welks naem de anderen zoo ſchaedlijk was, dat de plaets, de oude naem vergeten zijnde, nu S. Oſwaldus genoemt wordt. Deze Oſwald Koning der Nordanhumbren zijn benden aenvoerende tegen den Britanſchen Cedwal, (zoo noemt hem Beda, dien de Britannen zelve Caswallon genoemt hebben) Koning, zoo 't ſchijnt, van Cumberlandt, heeft een kruys op-gericht, en met geboge knyen Chriſtus ootmoedlijk gebeden, dat hy zijn Dienaers met zijn Hemelſche hulp wilde by-ſtaen, en heeft terſtont met luyder ſtemme tot het heyr geroepen: Laet ons alle de knyen buygen, en den Almachtigen, levendigen en waeren Godt aenbidden, op dat hy ons voor den hoveerdigen en wreeden vyandt beſcherme. Daer is, zeght Beda, geenigh teeken des Chriſtlijken geloofs, geenige kerk, geenigh outaer in 't gantſche volk opgericht, eêr deze nieuwe leydtsman, zullende tegen de wreedſte vyandt vechten, door ingeven van de aendachtigheyt des geloofs deze Banier des heyligen Kruyſes opſtelde. *Oſwald.* Want als Oſwald Chriſtus hulp, welke hy aen-geroepen had, in deze ſtrijdt tegenwoordigh gevoelde, zoo is hy terſtont Chriſten geworden, heeft den Schotſchen Aidanus geroepen om de zijnen in de Chriſtelijke Godts-dienſt te onderwijzen, en de plaets der overwinning zelve hebben de na-komers heafenfield, dat is, het *Hemels-velt* genoemt, welke, als zommige willen, noch heden in de zelfde zin *Haledon* geheeten wort. *Heafonfield, nu Haledon.* Waer van ziet deze verzen uyt 't leven van Oſwald zodanigh als zy zijn:

Tunc primum ſcivit cauſam cur nomen haberet
Heafenfeld, *hoc eſt cœleſtis Campus, & illi*
Nomen ab antiquo dedit appellatio gentis
Præteritæ, tanquam belli præſaga futuri:
Nominis & cauſam mox aſſignavit ibidem
Cœlitus expugnans cœleſtis turba ſceleſtam.
Neve ſenectutis ignavia poſſit honorem
Tam celebris delere loci, tantique triumphi,
Eccleſiæ fratres Hanguſtaldenſis adeſſe
Devoti, Chriſtumque ſolent celebrare quotannis.
Quoque loci perſiſtat honos in honore beati
Oſwaldi Regis, ibi conſtruxere Capellam.

En een ander heeft tot zijn lof in die ongeleerde eeuw niet ongeleerdelijk geſchreven:

Quis fuit Alcides? quis Cæſar Iulius? aut quis
Magnus Alexander? Alcides ſe ſuperaſſe
Fertur. Alexander mundum, ſed Iulius hoſtem:
Se ſimul Oſwaldus, & mundum vicit, & hoſtem.

Beneden S. *Oſwaldes* vloeyen beyde de *Tinen* te zamen, wanneer de *Zuyd Tine* door het kaſteel *Langley* geloopen is, alwaer eertijdts onder Koning Ian Adam van *Tindale* zijn Baronny gehad heeft, welke namaels gekomen is aen Nicolaes van *Bolteby*, en onlangs aen de *Percys* toe-behoort heeft, en te *Aidon* aen de bouvallige houte brugh gekomen is. De *Tine* nu vermeerdert, en dikwijls overvloediger, loopt met een kolk nu naer de zee, door *Hexham*, by Beda *Hanguſtald*, in 't Saxiſch hextoldesham, 't welk de naem getuygt dat in de Roomſche eeuw AXELODVNVM was, alwaer de eerſte bende der Spanjaerts in bezetting gelegen heeft, gelijk ons ook de verheve gelegenheyt op een heuvel daer toe overreedt; want de Britannen hebben een heuvel *Dun* genoemt. Maer hoor hier van Richard Abt van deze plaets, de welke voor vijf-hondert jaren gebloeyt heeft: niet vêr van de rivier *Tine* ten zuyden een ſtadt, nu wel maetelijk en niet zeer dicht bewoont; maer gelijk de overblijfſelen der oudtheyt getuygen, eertijdts groot en heerlijk. Deze wordt, na een afloopend en zomtijdts overloopend beexken *Hextold* genoemt, *Hextoldesham* geheeten. Welke Etheldred, Koning Egfrids huys-vrouw, in 't DCLXXV jaer aen S. Wilfrid gegeven heeft, op dat hyze met een Biſſchoplijke ſtoel verheffen zoude, de welke aldaer een kerk gebouwt heeft, die in konſtige werken en uytnemende ſchoonheyt alle klooſters van Engelandt te boven ging. Hoor ook het gene Malmesburienſis geſchreven heeft: Deze bediende de Koninglijke Schat-kiſt, als Biſſchop Wilfrid die van Koningin Etheldred voor andere bezittingen verruylt had. Daer heeft hy gebouwen met wonderlijke hooge muuren en verſcheyde ombochten door behulp van metſelers tot verwonderens toe opgericht, de welke hy van Romen, op hope van rijke belooning, getrokken had; zoo dat zy de Roomſche pracht vertoonden, en lang met de oudtheyt

Hexham. *Axelodunum.*

wor-

worſtelende ſtonden. In welke tijt Koning Egfrid in dit ſtedeken de Biſſchoplijke ſtoel geſtelt heeft. Maer deze waerdigheyt is nae den achtſten Biſſchop, door het opdonderen van de Deenſche oorlogh, geheel verdwenen. En daer na wierdt het alleen voor een hoeve van de Aerts-biſſchoppen van York gehouden, voor de verruyling met den achtſten Henrijk geſchiet, waer door zy van haer recht geweken zijn, en is de plaets vermaert door die gruwelijke ſlagh, waer in Ian *Nevill*, Heer van *Montagu*, de Hertogen van Lancaſter groot-moedighlijk aengegrepen, en met gelukkiger vervolgh verdreven heeft, en derhalven van de vierde Edward met de tijtel van Graef van Northumberlandt vereert. Doch nu beſtaet al haer heerlijkheydt in dat oude klooſter, waer van een deel tot de ſchoone huyzingen van den Ridder *I. Foſter* verkeert zijn. En de kerk aen de weſt-kant alleen af-gebroken, ſtaet noch geheel, en is voorwaer zeer heerlijk van gebouw; in welker koor men ziet een oudt graf van een Edelman uyt het ſtrijtbare geſlacht der *Vmfranvils*, als uyt het ſchilt blijkt, zijnde met de beenen kruyswijs over elkandere gelegt. In welke gedaente men in die tijt begroef die gene, de welke (op dat ik dit in 't voorby-gaen aenteckene) het kruys ontfangen hadden, en met het kruys getekent waren tot den heyligen oorlogh, om het heylige landt van de Mahometanen weder te halen. Ook zijn aen de ooſtzijd van de kerk, op 't af-hangen van den heuvel, twee vaſte bolwerken van heele en vierkante ſteenen opgericht, de welke, als ik verſtaen heb, den Hertogh van York toe-behooren.

Dilſton. Van hier ten ooſten zijn wy te *Dilſton* de woonplaets der *Ratklifs* gekomen, in de oude boecken wordt het *Divelſton* genoemt na de invloeyende rivier *Tine*, de welke Beda *Devilesburna* genoemt heeft, alwaer, als hy ſchrijft, Oſwald, door Chriſtus geloof geſterkt, dien verwoeden dwinglandt den Britanſchen Cedwal, die nu twee Koningen der Nordanhumbren omgebracht, en het landt verwoeſt had, door een rechtvaerdige ſlagh t'onder-gebracht heeft. Aen de andere oever der *Tine* light der Ottadinen CYRIA, aen welk Ptolomeus gedenkt; uyt de gelegenheydt ſchijnt het
Corbridge. Antoninus CORSTOPITVM, heden wort het na de brug *Corbridge*, by Hovedenus *Corobridge*, by Huntingdonenſis *Cure* genoemt. Nu vertoont het alleen een kerk, en daer beneven een torenken, van de *Vicariſen* oft ſtadt-houders der kerk gebouwt en bewoont. Nochtans zijn 'er geen weynige overblijfſels van het oude werk overigh, onder de welke Koning Ian de oude begrave ſchat gezocht heeft. Maer het avontuur heeft hem door zijn eyge ydelheyt beſpot, niet min als het eertijdts Nero beſpot had, als hy te Carthago na Didos verborge ſchatten zocht. Want hy heeft niet als ſteenen met koper, yzer en loot getekent, gevonden. De puyn-
Colecceſter. hoop, die hier by ligt en *Colecceſter* genoemt wordt, zal iemant, dieze gezien heeft, lichtlijk zeggen, dat een bezetting van Roomſche zoldaten geweeſt is: op de zelve oever
Biwell. hebben wy daer na het treflijk kaſteel *Biwel* gezien, welk onder het gebiedt van Koning Ian de Baronny geweeſt is van Hugo *Balliol*, waer voor hy dertigh zoldaten leveren moeſt tot bewaring van *Nieuw-Kaſteel* op de Tine. Hier by is een ſchoon bolwerk daer men zalmen vangt, en twee heele ſtijlen, van zeer ſterken ſteen geſtelt, welke eertijdts een brugh onderſtut hebben, ſteken in 't midden van de rivier uyt. Hier nae light het kaſteeel *Prudhow*, 't welk ook in
Prodhow. oude boeken *Prodhow* geſchreven wordt, zeer geneughlijk op de rugh van een heuvel aen de voorby-loopende Tine. Dit zal ik zoo lang vermoeden dat PROTOLITIA (als ook PROCOLITIA) de bezetting van de eerſte bende der Batavieren geweeſt is, tot dat de tijdt iet zekerers leeren zal. Doch het is daer door vermaert, om dat het, ten tijde des tweeden Henrijx, de belegering van Willem Koning der Schotten kloekelijk ten ſpot gemaekt heeft. Daer na heeft het aen de *Vmfranvils*, mannen van grooter naem, toe-behoort, van de welke Gilbert, onder 't gebiedt van den eerſten Edward, in krijghs-lof bloeyende, de tijtel van Graef van Angus in Schotlandt door 't recht zijner huys-vrouw verkregen heeft. Doch de erfgenaem van den bloede (als onze Rechts-geleerden ſpreken) is eyndlijk aen 't geſlacht van *Taleboys* uytgetrouwt geweeſt: en namaels is dit kaſteel, door des Vorſten milddadigheyt, aen den Hertogh van Bedford gekomen.

Maer op dat wy naer de muur keeren. Naer S. *Oſwaldes* ziet men in de muur de gronden van twee veſtingen, die men *Caſtle-ſteedes* noemt, daer na een plaets *Portgate* ge- *Portgate.*
noemt, alwaer, gelijk de kracht des woorts in beyde talen vertoont, een poort geweeſt is. Hier by wat meêr binnewaerts is *Halton-hall*, alwaer het geſlacht der *Carnabys* in de eer van oudtheydt en dapperheyt bloeyt. En hier beneden light *Aidon-Caſtle*, welk een deel geweeſt is van de Baronny des voornoemden Hugo *Balliol*. Doch waerom veel plaetzen aen de muur met deze naem van *Aidon* vereert wor- *Aiden.*
den, en met de zelve een bende ruyters in 't Britanſch beteekent wordt, gelijk 'er vele langs de muur (als uyt het boek der Aentekeningen blijkt) haer leger-ſteden gehad hebben; laet de lezer overwegen of die plaetzen niet daer van deze naem gegeven is, even als *Leon* aen de ſteden daer de Legioenen haer legers gehouden hebben. Voorts is hier by een ſtuk van een oude ſteen uyt-gegraven, in welke het beelt uyt-gedrukt wort van een, die op een bed light, ſteunende op zijn linker-handt, en met zijn rechter-handt zijn rechter-knie gerakende, waer op dit gelezen wort:

NORICI. AN. XXX.
---ESSOIRVS MAGNVS
FRATER EIVS
DVPL. ALÆ
SABINIANÆ.

M. MARI
VS VELLI
A LONG
VS AQVI
S HANC
POSVIT
V. S. L. M.

Wat meêr buytenwaerts ontſpruyt de rivier *Pont*, en ne- *Fenwik-*
ven *Fenwik-hall*, de wooning van het oud en doorluchtigh *hall.*
geſlacht der *Fenwiks*, af-vloeyende, ſtrekt zich eenige mijlen vêr voor de muur, en heeft in haer oevers tot bezetting gehad de eerſte bende der Cornavien aen ÆLIVS-BRVG, van Ælius Hadrianus opgebouwt, nu *Pont-eland* genoemt, *Pont-eland.*
aen de welke de derde Henrijk en de Koning van Schotlandt in 't cIↃ CC XLIIII jaer vrede gemaekt hebben; en hier beneven heeft de eerſte bende der Tungren by *Borwik* *Borwik.*
gelegen, welk in 't boek der Aenteekeningen BORCOVICVS genoemt wort. Van *Portgate* loopt de muur naer *Wal-* *Walton.*
towne, het welk, wijl de naem daer meê over-een-ſtemt, en het omtrent XII duyzent ſchreden van de ooſt-zee af is; wy geloven de zelfde Koninglijke hoeve te zijn, welke Beda AEN DE MVVR noemt, in de welke Segbert, Koning der Ooſterſche Saxen, door den doop van Paulinus der Chriſtlijke kerk ingeënt is. Dicht hier by is het oude bolwerk *Wincheſter* genoemt, welk ik gaern geloof dat VINDOLANA is; het boek der Aenteekeningen getuygt dat dit eertijts een grens-bezetting van de vierde bende der Franſen geweeſt is. En van daer *Rouncheſter*, alwaer wy de overblijfſelen van het bezet kaſteel, om de muur gevoeght, uytdruklijk gezien hebben. Hier beneven ziet men *Headon*, welk een *Headon.*
deel was van de Baronny van Hugo van *Bolebek*, de welke zijn moederlijke ſtam van de doorluchtige Baronnen van *Montfiche* getrokken, en alleen dochters geteelt heeft, de welke aen Radulf Heer van *Greyſtocke*, I. *Lovel*, *Hunterkomb*, en *Korbet* getrout zijn.

Daer nu de Muur en *Tine* t'zamen-loopen, verſchijnt *Newcaſtle*, het eenigh oogsken der ſteden in deze wijk, zeer *New-caſtle*
ſchoon van haven, welke de *Tine* door haer diepte maekt, *op de Tine.*
dat zy groote ſchepen ontfangen kan, en de zelve zoo beſchermen, dat zy nocht door onweder lichtlijk aengevochten, nocht door de ondiepten beſchadight konnen worden. Zy light in een ſteyle en zeer on-eve gelegenheyt aen de noord-kant der rivier, welke door een zeer ſchoone brugh t'zaem-gevoeght wordt, aen wiens ſlinker-zijd ingaende een kaſteel light, en daer na een ſteyle heuvel, aen de rechter-handt de markt, en het meeſte-deel der gebouwen van de ſtadt, van waer men lichtlijk opklimt naer 't opperſte deel, welk veel grooter en met vier kerken verçiert is. Zy is voorzien met zeer vaſte veſten, welke door zeven poorten open zijn, en daer tuſſchen veel toorens geſtelt. Welke ſtadt het eertijdts was, hebben wy noch niet bevonden. Ik zoude lichtlijk oordeelen dat het GABROSENTUM was, *Gabroſen-*
wijl haer voor-ſtadt die Britanſche naem *Gates-head*, van de *tum.*

Geyten

Geyten getrokken, eenighzins door haer beteekening uytdrukt, als voren gezeyt is. Ook heeft het boek der Aentekeningen Gabrosentum, en daer in de tweede bende der Thraciers gestelt aen de lijn der wal. Doch dat de Muur en Wal door deze stadt gelegen heeft is meêr als zeker, en aen de poort *Pandon* is, zo men gelooft, noch een van de toorenkens van de muur overigh, voorwaer in werk en gedaente van de andere verscheyden, vertoont een groote oudtheyt, en de naem *Monk-chester* overreed my dat het een bezet kasteel geweest is; want zoo wiert het na de Munnikken genoemt, na dat het Noormansch gebiet begon, en heeft terstont van het nieuwe kasteel, welk Robbert de zoon van Willem de Noorman gebout heeft, deze nieuwe naem van *Newcastle* aengenomen, en is allenx grootlijx aengegroeyt, door dien 't met de Anzeesche Duytschen grooten koophandel dreef, en steen-kolen, waer in dit landt overvloeyt, in de andere deelen van Engelandt verzond. Onder 't gebiet van den eersten Edward heeft een zeer rijk borger, uyt het midden der stadt van de Schotten gevangen weg-gevoert, na dat hy zich met groot gelt verlost had, de stad met den eersten begonnen te bevestigen. Doch de andere burgers, door zijn voorbeelt bewogen, hebben het werk volbracht, en de stadt met zeer sterke vesten over-al omheynt. Na die tijdt heeft zy zoo onbezorgt de dreygingen der vyanden en roovers, waer van de buurt krielde, bespot, en den koophandel gepleeght; zoo dat zy nu in koophandel en rijkdommen overvloeyt, waerom de zeste Henrijk de zelve tot een Graefschap, door zich ingelijst, gestelt heeft. Het light van de eerste zuyd-lijn XXI graden XXX minuten, van den Evenaer ten noorden LIIII graden LXII minuten. Van de voorstadt *Gates-head*, welke door een brugh hier aen-gevoeght wort, en tot den Bisschop van Durham behoort, hebben wy boven gesproken. Deze stadt prijst *Ionston* om haer gelegenheyt en overvloet van steen-kolen, welke zeer nut zijn, en aen welke een groot deel van Engelandt en Nederlant voor rijklijke haerden te danken hebben, aldus in zijn steden van Britannien:

NIEUW-CASTEEL.

Rupe sedens celsa, rerum aut miracula spectat
Naturæ, aut solers distrahit illa aliis.
Sedibus æthereis quid frustra quæritis ignem?
Hunc alit, hunc terra suscitat ista sinu,
Non illum torvo terras qui turbine terret;
Sed qui animam terris, detque animos animis.
Eliquat hic ferrum, æs, hic aurum ductile fundit,
Quos non auri illex conciet umbra animos?
Quin (ajunt) auro permutat bruta metalla,
Alchimas hunc igitur prædicat esse deum.
Si deus est, ceu tu dictas divine Magister,
Hæc quot alit? quot alit Scotia nostra Deos?

Naulijx drie mijlen van hier light (want *Gossefford*, welk eertijdts de Baronny geweest is van Richardt *Sur-Teis*, dat is, op de *Teyse*, die onder den eersten Henrijk in groote cere gebloeyt heeft, ga ik voorby) het dorpken *Walls-end* genoemt, dat is, het eynde der Muur. Dat dit een bezitting geweest is van de tweede bende der Thraciers, getuyght de betekening des naems zelve, welke in het boek der Aentekeningen VINDOBALA, by Antoninus VINDOMORA genoemt wort: Want dit schijnt het eynd der Muur, dat het eynd der Wall in de landt-tael der Britannen, betekent te hebben, wijl zy eertijdts een Muur *Mur*, en een Wal *Gual* genoemt hebben.

Walls-end.

Vindobala.

Ook is 't niet gelooflijk dat de Wal oft Muur verder gestrekt heeft, wijl 'er geen verder kentekenen der zelve geweest zijn, en de *Tine* nu naerder aen de zee door haer diepe kolk tot een zeer vaste vesting is. Daer zijn 'er, die willen dat de Wal, niet de Muur, tot aen de mont der *Tine* zelf, welke *Tinmouth* genoemt wort, gestrekt heeft, en bewezen dat dat *Pen-ball-crag*, dat is, *het hooft des wals op de rots* genoemt geweest is, de welke ik ook niet zal tegen staen. Maer ik zal byna bevestigen dat dit in der Romeynen eeuw TVNNOCELLVM geweest is, wijl *Tunnocellum* de voorbergh der *Tunne* oft *Tine* betekent, alwaer de eerste bende de Ælische trompetten (van Ælius Hadrianus, als uyt de naem bewijslijk is, ingestelt) door scheeps-arbeyden verdient heeft. Want de Romeynen hebben op de grens-rivieren speel-scheepen gehad, zoo om der nabuurigen uyt-loopen te verhinderen, als om aen d'andere kant zelf invallen te doen; als te zien is in de boeken van Theodosianus, onder 't opschrift *De lussoriis Danubii*. Onder de Saxsche zevenheersching wiert het *Tunnacester* genoemt, niet van de Abt *Tunna*, als Beda verhaelt, maer van de rivier, en heeft een kloosterken, van de Deenen dikwijls uytgeroeyt, gehad. Doch nu wort het *Tinmouth-Castle* genoemt, en vertoont een heerlijk en sterk kasteel. Het welk, als een oud Schrijver zeght; aen de oost- en noort-zijde door zijn hooge rots aen de zee onaenkomelijk is, doch elders op haer hooge gelegenheydt een kleene bescherming behoeft. Waer van Robert *Mowbray* Graef van Northumberlandt het zelve zich tot een zetel der oorlogh verkoren heeft, als hy eenige nieuwigheden tegen den Rooden Koning Willem betrachte. Maer de zaek is, als 't plagh, den wederspannigen niet zeer geluklijk vergaen, de welke terstont heftelijk belegert, zich in 't bygelege klooster verborgen heeft, het welk, door 't recht van een vry-plaets, voor heyligh gehouden wierdt; maer daer uytgehaelt zijnde, heeft met een lange gevangnis voor zijn verradery geboet.

Tinmouth.

Tunnocellum.

Nu staet my de strant te lezen. After de voor-bergh, waer op TVNNOCELLVM light, zietmen dicht by *Seton*, welk onder den derden Henrijk een deel geweest is van de Baronny van *De-la-vall*, *Seghill*, eertijdts SEGEDVNVM, de bezettingen van de derde bende der Leagen aen de Wal; en voorwaer by de Britannen is *Segedunum* het zelve dat *Seghill* by de Engelsen betekent. Weynigh mijlen van hier opent de strant aen de rivier *Blith* een wegh in de zee, de welke *Belsey*, eertijdts den *Midletons* toebehoortigh, en *Ogle* het kasteel der Baronnen van *Ogle* bespoelende, hier met de rivier *Pont* ontladen wort. Deze hebben in de waerdigheyt van Baronnen van de eerste tijden des vierden Koning Edwards gebloeyt, verrijkt door de houwlijken met de erfgenamen van *Berthram* van *Bothall*, Alan *Heton*, en Alexander *Kirkby*. Die manlijke stam der Baronnen is onlangs vergaen in Cuthbert de VII Baron, de welke twee dochteren geteelt heeft, Ioanna getrout aen Edward *Talbot*, de jongste zoon van Georgius Graef van *Shrop-shire*, en Kathrijn getrouwt aen den Ridder Karel *Cavendisch*.

Segedunum.

Sighill.

Weynigh hooger wort de rivier *Wentsbek* van de zee verzwolgen, de welke vloeyt voorby *Mitford*, welk Koning Ian en zijn *Rutarien* verbrant hebben, als hy deze landen zwaerlijk doorliep. *Rutarien* heeft die eeuw genoemt die uytlandige en roovende zoldaten, welke Falcasius van *Brent* en Wouter *Buc* uyt Nederlandt en elders tot hulp van Koning Ian gevoert had; *Brent* een wreet mensch is eyndlijk uyt het Rijk verdreven, maer *Buc* bezadigder, als hy den Koning treflijke diensten gedaen had, heeft van den zelven veel bezittingen in 't landt van York en Northanton gekregen, en zijn nakomelingen hebben aldaer gebloeyt tot op Ian *Buc* onder den zevenden Henrijk gebannen, wiens na-neef is Georgius *Buc* een zeer geleert Ridder, de welke (want ik beken gaern door wien ik gevordert heb) veel dingen in de geschichten waergenomen en my oprechtlijk meêgedeelt heeft. Dit is eertijts de Baronny geweest van Willem *Berthram*, wiens stam terstont verdwenen is in zijns zoons zoon Rogier, en zijn drie erf-genamen zijn ten houwlijk gegeven aen den Noormanschen *Darcy*, *T. Penbury*, en Willem van *Elmeley*.

Wentsbek.

Mitford.

Daer na loopt de *Wentsbek* door het vermaerde stedeken *Morpit*: want aen de noort-oever light de stadt, aen de zuyt-strant de kerk, en daer by op een schaduw-rijke heuvel het kasteel, het welk te gelijk met de stadt van Rogier van *Merley*, wiens Baronny het was, tot de Heeren van *Greystok*, en daer na tot de Baronnen van *Dacre* van Gillesland gekomen is. Hier van heb ik niets van ouder gedachtnis, als dat het in 't MCCXV jaer, ten spijt van Koning Ian, van de inwooners zelf in brand gesteken is. Van hier bespoelt de rivier *Wentsbek* het kasteel *Bothall*, eertijdts de Baronny van Rich. Berthram, van wiens nakomelingen zy tot de Baronnen van Ogle afgekomen is. Aen welx oever ik nu lang gemeent heb, uyt waerheydt oft waen weet ik niet, dat eertijdts GLANOVENTA geweest is, welk tot bezetting van de eerste bende der Morinen, om de grenzen te beschermen, van de Romeynen gevest was, welk de gelegenheydt zelf my als overreedt, en de naem der rivier en de betekening des naems zelve gebiet: want het light aen de lijn van de Wal oft muur, daer

Morpeth.

Glanoventa.

daer het boek der Aentekeningen het zelve geſtelt heeft, en de rivier wort *Wentsbekke* genoemt, en GLANOVENTA betekent by de Britannen de oever oft ſtrandt der Wenta. Waer van de oever-ſtadt van Vrankrijk *Glanon*, waer aen Mela gedenkt, de naem ſchijnt getrokken te hebben.

Withrington. Niet vêr van hier, op dat ik de weynigh vermaerde toorenkens na late, ziet men *Withrington* oft *Woderington*, by de Saxen eertijts Wiðringtun, een out kaſteel dicht aen ſtrant, het welk het edel en Ridderlijk geſlacht van *Withrington* de naem gaf, welx dapperheydt in de Schotſche oorlogh dikwijls uytgeſteken heeft. Daerna wordt de rivier *Coquet* met de zee vermengt, dewelke tuſſchen de klippen van de bergh *Cheviot* ontſpruytende, niet vêr van zijn bronnen *Billeſdun* heeft, van waer het doorluchtigh geſlacht der *Selbeys*, en wat lager ten zuyden *Harbottle*, in 't Saxiſch herebottle, dat is, de wacht des heyrs, van waer het geſlacht der *Harbottels* in de vorige eeuw gebloeyt heeft. Eertijts heeft het een kaſteel gehadt, maer 't welk in 't M CCC XIIII jaer van de Schotten uytgeroeyt is. Hier by light *Halyſton*, dat is, heylige ſteen, alwaer men zeght dat in der Engelſen eerſte kerk Paulinus vele duyzenden van menſchen gedoopt heeft. Aen de mont der *Coquet* light *Warkworth* en beſchermt de ſtrant, zijnde een treflijk kaſteel der Percijs, alwaer een wonderlijke kapel, uyt een rots geholt, zonder trappen en houdt gemaekt is. Dit kaſteel heeft de derde Koning Edward met de Mayery van *Rochbury* aen Henrijk *Percy* geſchonken; eerſt was het de Barony van Rogier *Fitz-Richard*, by geſchenk van den tweeden Henrijk Koning van Engelandt, die *Clavering* in Eſſex ook aen zijn zoon gegeven heeft, waer van hy, door 't gebodt des eerſten Edwards, de naem van *Clavering* aennam, verlatende die oude wijs van de namen te nemen uyt de voor-naem oft doop-naem des vaders; want te voren heeteden zy na des vaders naem Robert *Fitz-Roger*, Roger *Fitz-John*, &c. Een deel van dit erfgoet hebben de *Nevils* verkregen, dewelke namaels Graven van Weſtmorlandt geworden zijn; een deel zijn dochter Eva getrouwt aen Th. *Vfford*, van wiens nakomelingen het tot de *Fienes*, Baronnen van *Dacre*, erflijk gekomen is. En van de jonger zoonen zijn de Baronnen van *Evers*, de *Evers van Axholme*, de *Claverings van Kalaly* en andere in dit Graefſchap geſproten. Hier by light ook *Morwic*, welk zich meê op zijn Heeren roemt, welker manlijke ſtam omtrent het M CC LVIII jaer vergaen is. De erffenis is door de dochters tot de *Lumleis*, tot die van *Seimor*, de *Bulmers* en *Roſcels* gekomen.

Rivier Coquet. *Harbottle.* *Halyſton.* *Warkworth.* *Clavering.* *Morwic.*

Daerna opent zich de ſtrant aen de rivier ALAVNVS, welke noch van die naem niet berooft word, waer meê zy by Ptolomeus bekent is, want zy wordt kortlijk de *Alne* genoemt, aen welker oever men behalven *Twifford*, alwaer onder Koning Egfrid een *Synodus* gehouden is, en *Eſtington* de wooning der *Collingwoods*, dewelke in krijghs-lof gebloeyt hebben, ook *Alanwik*, in 't Saxiſch Ealn-þic, gemeenlijk *Anwic* ziet, een vermaerde ſtadt door de zege der Engelſen, die, door de dapperheydt onzer voorouderen, der Schotten Koning Willem aen den tweeden Henrijk gevangen gelevert heeft, en is met een ſchoon kaſteel geſterkt. Het welk, als de derde Malcolm Koning der Schotten met belegering daer toe gebracht hadt, dat het nu overgelevert zoude worden, zoo wierd hy van een zoldaet, die zich veynsde de ſleutels van 't kaſteel, aen 't ſpits van een lans gehangen, te zullen overgeven, met de lans door-ſteken. En de zoon Edward, onvoorzichtelijk op den vyandt aenvallende om zijns vaders doodt te wreken, is te gelijk door een ontfangé wondt omgekomen. Dit is eertijts de Baronny geweeſt der *Veſciers*; want de tweede Henrijk heeftze aen Euſtachius de zoon van Ian, de vader van Willem *Veſcy*, te bezitten gegeven voor den dienſt van XII zoldaten. En Ian *Veſcy* uyt de heylige krijgh wederkeerende, bracht de eerſte de Carmelijten met zich in Engelandt, en heeft haer hier in de woeſtijne van *Holne*, den bergh Carmel in Syrien niet ongelijk, een klooſter gebouwt. Willem de laetſte der *Veſciers*, als hy Antoni *Bek* Biſſchop van *Durham* tot een erfgenaem geſtelt hadt, met verding dat hy dit kaſteel met zijn erfgronden aen zijn baſtaert-zoon, dien hy alleen nagelaten hadt, over-leveren zoude, zoo heeft de Biſſchop dit erfgoedt met liſt ondergeſlagen, en aen Willem *Percys* voor greet gelt verkoft, en van toen af heeft het voort den *Percys* toebehoort.

Alne. *Anwic.* 1174. 1097.

De ſtrant zich van hier in verſcheyde bochten krommende, ſtrekt zich door *Dunſtaburgh*, een kaſteel van 't geſlacht van Lancaſter, welk zommige valſchlijk vermoedt hebben *Bebba* te zijn, welk wat hooger light en by de Saxen Bebbanburȝ nu *Bamborrow* genoemt wordt. Onze Beda ſchrijft, daer hy verhaelt dat dit kaſteel van de Merciſche Penda belegert en verbrant geweeſt is, dat de Koningin Bebba het zoo genoemt heeft. Doch Florilegus ſchrijft, dat het Ida, de eerſte Koning der Nordanhumbren, gebout heeft, welk hy eerſt met houte paelen, en daerna met een muur beveſtight heeft. Maer verſta de beſchrijving hier van uyt Rogerus Hovedenus: Bebba, zeght hy, is een zeer ſterke ſtadt, niet zeer groot, maer welke de ruymte van twee oft drie akkers begrijpt, hebbende een uyt-geholde en met trappen wonderlijk gehooghden ingang, en op de top van een bergh een ſchoon gemackte kerk, en in 't weſten op de zelve top is een bron zeer ſchoon met werken geſiert, zoet om te drinken, en zeer zuyver om te zien. Doch in onze tijdt wort het eêr voor een kaſteel als voor een ſtadt gehouden, zoo groot nochtans, dat het een ſtadt nabootſt. En 't wierd niet anders als voor een kaſteel gehouden, als de Roode Koning Willem, hier tegen over de toorn, *Male-vicina* genoemt, opgericht hebbende, den weerſpannigen *Mowbray*, daer in zich verhoudende, gedurighlijk bevocht, dewelke het eyndlijk ſteels-gewijs ontvlucht is. Naderhant heeft het 't meeſtendeel van zijn eer door den inlandtſchen oorlogh verloren, als de Noorman *Bres*, een dapper krijgs-man en het geſlacht van Lancaſter toegedaen, onbarmhartelijk tegen 't zelve woedde. Na die tijdt heeft het met de tijt en winden geſtreden, dewelke een ongelooflijken hoop zants uyt de zee in zijn veſtingen door de ope venſteren geworpen hebben. Hier by light *Emildon*, welk eertijdts de Baronny van Ian *Le Viſcont* geweeſt is; maer Rametta erfgenaem van het geſlacht heeft de goederen verkoft aen Simon van *Montefort* Graef van Leyceſter. Hier in is geboren Ian *Duns*, *Scotus* genoemt, om dat hy uyt een Schotſche ſtam geſproten was, dewelké in 't Mertonſche Collegie van Oxfort gevoert, in de Redenkaveling, en die doornige Godtgeleertheydt tot verwonderens toe geleert, nochtans het geloof der heylige dingen twijfelachtigh met duyſternis omgoten, en vele dingen met zoo diep en wonderlijk een ſcherpzinnigheyt, hoewel met een duyſtere en ongeſchaefde wijs van ſpreken, geſchreven heeft, dat hy den naem van Doctor *Subtilis* oft Scherpzinnigen Leezer verdient, en een nieuwe gezintheyt der Scotiſten, na zijn naem, opgericht heeft. Doch hy is elendighlijk geſtorven, zijnde door een geraektheyt of *Popelzy* bevangen, en al te haeſtigh voor doot begraven, als met het wederkeeren van 't leven de natuur te laet den aenval der ziekte verdreef, en hy te vergeefs met een erbarmlijk geloey om hulp roepende, tegen de ſteen des grafs kloppende, en eyndlijk zijn hooft vermorzelende, zijn geeſt gegeven heeft. Waer van een zeker Italiaen aldus op hem gezongen heeft:

Dunſtaburgh. *Bebba.* *Bamborrow.* *De toorn Malevicina.* *Ioan Duns, Scotus, Doctor Subtilis,* 1300.

Quæcunque humani fuerant, juriſque ſacrati,
In dubium veniunt cuncta vocante Scoto.
Quid? quod & in dubium illius ſit vita vocata,
Morte illum ſimili ludificante ſtropha.
Quem non ante virum vita jugularit adempta,
Quam vivus tumulo conditus ille foret.

En dat hy in Engelant geboren is, bewijs ik uyt zijn met de hant geſchreve werken in de Mertonſche Boekery tot Oxford, en met haer trouw, welke zoo luyden: Hy heeft verklaert de leſſen van den ſcherpzinnigen Lezer in de hooge School van Parijs Ian *Duns*, geboren in een zeker dorpken in de Parochie van Emildon, genoemt Dunſton, in het Graefſchap van Northumberlandt, toebehoorende aen het huys der Scholieren van Mertonhall in Oxford.

Voorts gemoet ons aen deze ſtrandt niets gedenkwaerdighs, behalven het Heyligh eylandt, waer van op zijn plaets, tot dat men gekomen is aen de mondt der *Twede*, dewelke Engelandt lang van Schotlandt affcheyt, en de ooſter-landtſcheyding genoemt wordt, waer van onze Nechamus:

Twede.

De Vliet, die d'oude tael de Twede *heeft gezeyt,*
Is 't, die de Picten van den Engelsman affcheyt.

Deze rivier, met een overvloedige born uyt de bergen van Schotlandt uytbrekende, daelt lang met bochten tuſſchen de grens-ruyters oft beeſte-roovers, op dat ik niet

zwaerlijkers zegge, by dewelke, als eener zeght, het zwaerdt haer recht is. En als zy naeft by het dorp *Carram* gekomen is, begint zy, door vele wateren kracht krijgende, de grenzen der Rijken van een te ſcheyden, en na dat zy *Werke*, eertijdts het kaſteel der *Roſſen*, nu *Greyen*, die lang in krijghs-eer gebloeyt hebben, waer op de Schotten niet zelden gedondert hebben, beſpoelt heeft, zoo wort zy door het water van de tweenamige rivier *Tilli* vermeerdert. Want aen de bronnen, dewelke in 't binnenſte deel van dit landt zijn, wordt zy *Bramish* genoemt, en aen de zelve light het kleene en byna niet geachte dorpken *Bramton*, van waer zy ten noorden loopt door *Bengely*, welk met het zelve *Bramton*, *Bromdon*, *Rodam*, dat een heerlijk geſlacht in deze wijk benoemt heeft, *Edelinham*, &c. de Baronny geweeſt is van Patricius Graef van *Dunbar*, onder 't gebiet van den derden Henrijk. Dewelke ook, als in 't boek der Inquiſitien in de Koninglijke handtveſten ſtaet, *Inborow* en *Outborow* was tuſſchen Engelandt en Schotlant, dat is, zoo ik verſta, dat hy in dit deel bediende en waernam de in en uytgang der reyzende lieden tuſſchen beyde de Rijken. Want de oude Engelſen hebben den ingang en voorhoven *Inborow* genoemt. Wat hooger light aen de rivier *Chevelingham* nu *Chillingham*, het welk, als ook het niet vêr van hier gelege *Horton*, beyde kaſteelen geweeſt zijn der *Greyen*, waer uyt die twee geſlachten der *Greyen* door houwlijk t'zaemgeſmolten zijn.

Carram.

Werke.

Bramish. *Bramton.*

Wat Inborow *beteekent.*

Wollover. *t Wapen van de Muſcamps.*

Daerna light hier na by de Baronny *Wollover*, welke de eerſte Koning Henrijk gegeven heeft aen Robert van *Muſchamp*, dewelke in een hemels-blaeuw velt drie witte vijfwouterkens gevoert heeft, onder wiens nakomelingen Robert de machtighſte noorder Baron van deze wijk onder het gebiet van den III Koning Henrijk geacht wiert. Doch zijn erfgoet is terſtont onder de wijven gedeelt, welke eene aen den Graef van *Strathern* in Schotlant, de tweede aen Willem van *Huntercombe*, de derde aen Odonel *de Ford* getrout is geweeſt. Daerna vermeêrt de rivier *Glene* van 't weſten *de Tille* met haer ingeſtorte wateren, en benoemt het dal *Glendal*, daer zy door loopt. Van de rivier ſpreekt Beda aldus: Paulinus komende met den Koning en Koningin in de Koninglijke ſtadt, die *Ad-Gebrin* (heden *Yeverin*) genoemt wort vertoefde daer met haer zes-en-dertigh dagen, tot het ampt van onderwijzen en doopen genegen, alle welke dagen hy van den morgen tot den avont niet anders deed, als het volk, aldaer van alle wijken en plaetzen t'zamen-loopende, in Chriſtus zalighmakend Woort te onderwijzen, en onderwezen in de rivier *Glene*, welke de naeſte was, te doopen. Deze ſtadt is in de tijdt der navolgende Koningen verlaten, en een andere in haer plaets geſticht, welke *Melmin* en heden *Melfeld* genoemt wordt.

Glendale.

Yeverin.

Melfeld.

Hier dicht by *Brum-ridg* te *Brumeford* heeft Koning Athelſtan in openen velde met den Deenſchen Aulaf, der Schotten Conſtantin, Eugenius Koning van Cumberlant, zo gelukkelijk geſtreden, dat deze ſlagh zeer vermaert geweeſt is, en van onze Geſchichtſchrijvers en Dichters met hooghdravende woorden in die tijdt geroemt. Hier neemt de *Bramish* de naem der *Tille* aen, en beſpoelt eerſtlijk *Ford*, eertijts het kaſteel van het ſtrijtbare geſlacht der *Herons*, nu der *Carren*, daerna *Etall*, alwaer weleer de doorluchtige Ridders *Manours*, welker nakomelingen nu Graven van Ruthlandt zijn, gewoont hebben. Vele kaſteelen in deze wijk gae ik wetende voor-by, want het zoude oneyndigh zijn de zelve alle met optellen te vervolgen, wijl 't zeker is dat ten tijde des tweeden Henrijx M C XV kaſteelen in Engelant geweeſt zijn,

Tegen over dit *Ford* ten weſten rijſt een zeer hooge bergh, dien zy *Floddon* noemen, vermaert door de neerlaegh van de vierde Iakob Koning van Schotlant en der zijnen, de welke, terwijl de achtſte Henrijk Doornik in Wals-lant belegerde, met een groote moet en groote hope (want zy hadden onze ſteden tot een voortgang gedeelt) haer vaendelen in Engelant gevoert hebben. Maer Thomas *Houward* Graef van *Surrey* heeftze, voorzien met troepen, op deze plaets moedighlijk ontfangen, en men heeft van beyde zijden kloekelijk gevochten, tot dat de nacht haer, onzeker wien de zege toequam, overkomen is; doch de navolgende dagh heeft den verwinner en verwonnen vertoont, en is der Schotten Koning zelf, met niet weynigh wonden getekent, onder de dichte hoopen der lijken gevonden. Waer van de wapenen der *Houwardts* op nieuws vermeêrt zijn.

1513.

Slagh by Floddon.

De *Twede*, de *Tille* ontfangen hebbende, loopt nu voller zijnde door *Norham*, oft *Northam*, eertijts *Vbbanford*, een ſtadt der Biſſchoppen van Durham. Want Biſſchop Egfrid heeftze gebouwt, en zijn navolger Ranulf heeft 'er boven op een ſteyle rots een kaſteel geſtelt, en met een graf beveſtight, op wiens uytterſte muur, dewelke groot van omvang is, verſcheyde toorenkens geſtelt worden in de hoek aen de rivier; binnen is een ander omvang veel vaſter, in welx midden een hoogh ſlot rijſt; maer de zorgelooze vrede onzer eeuw heeft het, ſchoon op de grenzen, nu overlang verzuymt. De ſtadt light hier by in een vlakte ten weſten, en heeft een kerk, in welke begraven was *Ceolwulf* Koning van Northumberlandt, aen wien de eerwaerdige Beda de boeken van de kerklijke geſchiedenis der Engelſen toegeſchreven heeft, dewelke namaels, de werelt verlatende, in de kerk van *Lindsfern* een Munnik geworden zijnde, voor 't hemelſche Koningrijk geſtreden heeft; het lichaem is daernae in de kerk van Northam gebracht. Als ook de Deenen het heyligh eylant, daer die heylige Cuthbert (dien Beda zoo hooghlijk eert) en als Biſſchop gezeten heeft en begraven is, verwoeſteden, en zommige door een godtsdienſtige dievery zijn lichaem pooghden te vervoeren, zoo hebben zy door het weêrſtreven der winden het heyligh lichaem met ſchuldige eer te *Vbbanford*, onzeker oft 't zijn Biſſchops-ſtoel was, neven de rivier *Twede* neder geleght, en 't heeft daer langen tijdt gelegen tot op de komſt van Koning Ethelred. Dit en andere dingen heeft my (want ik zal niet verzwijgen door wien ik gevordert ben) Georgius *Carleton* van hier geſproten, als de zoon des Caſteleyns van deze plaets zijnde, geleert, den welken ik om zijn byzondere geleertheydt in de Godt-geleertheyt, die hy belijd, en andere genoeghlijke wetenſchappen, bemin, en van hem weder bemint wordt; en zoo ik 't niet bekende zoo was ik der liefde onwaerdigh. By *Norham* in het nabuurigh dorpken *Killey* hebben wy van oude lieden verſtaen, dat by onzer groot-vaderen gedenken de ſierſelen van een krijghs-riem en het hantvatſel van een zwaert van louter goudt gevonden zijn, welke *T. Ruthall* Biſſchop van Durham geſchonken waren.

Norham.

Killey.

Een weynig laeger ziet men de mont der *Twede*, aen welker ginswaertſte oever het uyterſte van Engelandt light, en *Berwik* de ſterkſte ſtadt van gantſch Britannien. Welker naem zommige van den Hertogh Berengarius, daer zy van gedroomt hebben, af-trekken. Lelandus trekt het van de *Aber*, welk by de Britannen een mondt betekent, op dat *Aberwic* het dorp aen de mont betekene. Maer die weet wat *Berwicus* in de brieven onzer Koningen betekent, waer in niet gewoonlijker is als, ik ſchenk de ſtede C. en D. de ſteden met haer Berwiken, dien dunkt gewis meê niet dat dit de ware oorſprong van *Berwik* is. Ik weet niet wat het anders beduyt, dan dat het een dorp, welk als een aenhangſel aen eenige vermaerde plaets gehecht, betekent. Want in de giften van Edward de *Confeſſeur*, worden *Totthill Berwik* van Weſtmunſter, en *Wandlesworth Berwik* van *Patricſey*, en duyzent diergelijke, genoemt. Maer waer toe dit? voorwaer wy arbeyden te vergeefs, indien (als eenige willen) men het eertijts in 't Saxiſch Beonnica-þic geheeten heeft, dat is, het dorp der Bernicien. Want dat deze landen met de naem van Bernicia vereert waren, is bekender als men zeggen kan, en hebben wy alreede verhaelt. Doch van waer het de naem ook heeft, het ſtrekt zich van gelegenheyt zeer ver in de zee, zo dat het van de zee en de *Twede* byna omheynt wort. En tuſſchen twee de maghtigſten Rijken geſtelt zijnde, 't welk Plinius van Palmira in Syrien gezeyt heeft, is in tweedracht altijdt van beyde volkeren eerſt bezorght geweeſt; zo dat van die tijdt af, als het de eerſte Edward den Schotten eerſt ontweldighde, de Engelsman het zelve, van de Schotten ingenomen, dikwijls weder gekregen heeft. Maer laet ons haer geſchiednis hier kortlijk, zoo 't u belieft, by voegen. Van dit Berwik heb ik niets ouders gelezen, dan dat Willem Koning van Schotlant van de Engelſen in den oorlogh gevangen, het zelve, om zich te verloſſen, aen onzen tweeden Henrijk overgelevert heeft met dat verding, dat het eeuwighlijk onder de Engelſche gehoorzaemheydt blijven zou, het zy hy ten gezetten dage zijn vrygeldt betaelde; en voort als in 't tijdtboek van Durham ſtaet, heeft Henrijk het met een kaſteel geſterkt. Maer het geldt getelt zijnde, zoo heeft het de eerſte Richard den Schot weder gegeven. Namaels heeft Koning Ian (als in de Melroſſenſche geſchiednis ſtaet) de ſtadt en 't kaſteel van *Berwik* ingenomen, na dat hy *Werk*, *Rox-*

Berwik.

1171.

Roxburgh, *Mitford*, en *Morpath* verbrant heeft, en gantsch Northumberlandt met zijn roovers verwoest, om dat de Baronnen van Northumberlandt aen Alexander Koning van Schotlandt by *Feltun* manschap gedaen hadden. Veel jaren daer na als Ian *Balliol*, Koning van Schotlandt, zijn eedt geschonden had, heeft de eerste Edward *Berwik* in 't CIↃ CC XCII jaer wederom onder zijn gehoorzaemheyt gebracht; korts nochtans daer na, als de oorlogh den Schotten begon te begunstigen, hebben zy 't verlaten weder ingenomen, en de onze hebben 't terstont by overgaef weder gewonnen. Daer na, in dat ongebouwde Rijk van de tweede Edward, heeft het Pieter *Spalding*, aen Robert *Brus*, Koning van Schotlandt, die 't heftelijk bevocht, overgelevert, en d'onze hebben 't te vergeefs belegert, tot dat die derde Edward onze Hector, het zelve in 't CIↃ CCC XXXIII jaer kloeklijk aengrijpende, gelukkelijk verkregen heeft. Onder 't gebiet des tweeden Richards hebben nochtans eenige Schotsche vee-roovers het kasteel onvoorziens ingenomen; maer eer negen dagen heeft Henrijk *Percy*, Graef van Northumberlandt, het zelve weder verovert. Nauwlijx zeven jaren daer na hebben 't de Schotten niet met gewelt, maer met geldt genomen, waerom die Henrijk *Percy*, die overste der plaets was, van gequetste Majesteyt beschuldight wiert; doch hy heeft der Schotten trouw en kloekheydt insgelijx door gelt verzwakt, en *Berwik* in de macht der Engelsen herstelt. Lang genoegh daer na, als Engelandt door inlandtsche oorlogh meer als verteert wiert, zo heeft de zeste Henrijk, nu in Schotlant gevloden, het zelve den Schot, op dat hy hem vryheyt in Schotlandt verleende, in handen gelevert. Maer na twee-en-twintigh jaren heeft het Thomas *Stanley*, niet sonder verlies der zijnen, wederom onder de macht des vierden Edwards gebracht. Na welke tijdt de Koningen van Engelandt het dikwijls met nieuwe werken gesterkt en voorzien hebben, en meest de Koningin *Elizabeth*, dewelke het korts, tot schrik der vyanden en heul der borgers, met een nauwer omvang binnen de oude vesten, met een hooge en zeer vaste muur van steenen, besloten heeft, welke zy wederom met een diepe graft, dikke dijk, aengevoerde aerdhoopen zoo voorzien heeft, dat de gedaente en vastigheydt der vesten den bevechters lichtlijk alle hope beneemt: op dat ik ondertusschen de dapperheydt der bezettelingen, en de toerusting der oorlogh, aller meening te boven gaende, verzwijge. Die met maght over deze stadt gestelt was, (op dat ik dit in 't voorby-gaen aentekene) was altijdt iemandt uyt de voorzichtighste en gezienste Edelen van Engelant, en te gelijk Overste van deze oosterschc landtscheyding by Schotlant. Deze stad wort, als de Wiskonstenaers waer-genomen hebben, in de lengte bepaelt met XXI graden XLIII minuten, in de breedte met LV graden XLVIII minuten. Waer van door deze nederhelling des hemels de langste dagh van XVII uren en XXII minuten is, en de nacht alleen van VI uren, XXXVIII minuten. Zo dat die Servius Honoratus niet valschlijk geschreven heeft: Britannien rijk van licht gunt den nachten nauwlijx eenige tijdt; ook is 't geen wonder dat de zoldaten, hier de gantsche nacht zonder kaers met dobbelsteenen spelen, zoo men de kortheydt der nachten aenmerkt; en dat Iuvenalis gezeyt heeft, de Britannen, die met de minste nacht vernoeght zijn.

Hoor nu tot een toe-gift van *Berwik* de veerzen van I. Ionston:

Scotorum extremo sub limite, meta furoris
Saxonidum: gentis par utriusque labor.
Mille vices rerum, quæ mille est passa ruinas,
Mirum, quî potuit tot supereſſe malis!
Quin supereſt, quin extremis exhausta ruinis,
Funere sic crevit firmior usque suo:
Oppida ut exæquet jam munitissima. Civis
Militis & censum, & munia Martis obit.
Postquam servitio durisque est functa periclis,
Effert lætitiæ signa serena suæ:
Et nunc antiquo felix se jactat honore,
Cum reddit Domino debita jura suo:
Cujus ab auspiciis unita Britannia tandem
Excelsum tollit libera in astra caput.

't Gene eertijdts Æneas Sylvius oft de tweede Paus Pius, dewelke omtrent het CIↃ CCCC XLVIII jaer byzondere Gezant in Schotlandt was, in zijn leven van zich zelven beschreven en op eens anders naem uytgegeven, verhaelt van de grens-lieden, die hier rontom woonen, lust ons hier by te voegen, wijl zy noch niet ontaert zijn.

Daer is de rivier *Twede*, dewelke van een hoogen bergh gestort, beyde de landen van een scheyt: als Æneas deze met een schip over-gevaren, en in een groot vlek omtrent der zonnen ondergang afgekomen was, is hy in een boerenhuys gegaen, en heeft daer met de Priester der plaets en met zijn waert zijn avontmael gedaen. Daer wierd veel rijs, hoenderen en ganzen opgebracht om te eten, maer daer was nocht wijn nocht broot, en alle, zoo vrouwen als mannen, van 't dorp, quamen, als tot wat nieuws, t'zaem-geloopen; en even gelijk als de onzen zich plegen te verwonderen over de Morianen en Indianen, zo bezagen zy Æneas met verwondering, vragende aen den Priester van waer hy was, wat hy quam doen, en of hy het Christen geloof verstont. En Æneas onderwegen verstaen hebbende de gebrekkelijkheyt der reys, had by een kloosster eenigh broot en een vles met rooden wijn mede genomen, die voort-gehaelt, heeft haer noch meerder verwondering bevangen, als die noyt wijn nocht wit broot gezien hadden. En aen de tafel quamen eenige zwangere vrouwen, welker mannen het broot proevende en den wijn rickende iet daer van begeerden, onder welke het noodigh was alles uyt te deelen. En als zy het avontmael tot in de tweede uur des nachts vertrokken, zoo zijn de Priester en de waert met zijn kinderen en alle mannen, Æneas verlatende, met der haest wegh-gevloden, en zeyden dat zy, uyt vreeze der Schotten, naer een toorenken wat vêr van daer vloden, vermits zy by 't af-loopen van de zee, en 't ondiepen der rivier over-quamen, om te rooven, en wilden Æneas geenzins, hoe hy ook bad, mede leyden, als ook geenige van de vrouwen, hoewel 'er veel schoone jonge dochters en vrouwen waren; want zy, die 't verkrachten onder de quaden niet rekenden, geloofden dat de vyanden aen deze geen quaet zouden doen. Dies is Æneas alleen gebleven met twee dienaers en een gidse onder hondert vrouwen, dewelke rontom 't vuur zittende, en kennip schoon makende, de nacht zonder slaep door-braghten, en veel met den tolk praten. En na dat de nacht meest door was, is 'er door 't gebas der honden, en 't gequaek der ganzen een groot geroep ontstaen, en toen zijn alle wijven verscheydelijk door-gegaen, insgelijx is de gidse wegh-gevloden, en alles met gedruisch vervult als of de vyanden tegenwoordigh waren. Maer Æneas heeft best geacht in zijn slaep-kamer (want dat was de stal) de uytkomst der zaek te verwachten; op dat hy, indien hy buyten liep, en de wegh niet kennende, zich de eerste, dien hy gemoette, niet ten roof gaf. Maer de vrouwen met de tolk voort weder-keerende, bootschapten dat 'er niet quaets was, en dat 'er vrienden, en geen vyanden, gekomen waren.

Twede.

Wonderlijke geschiedenis.

Zeden der grens-lieden.

In dit landt zijn eenige volxkens geweest *Seovenburgers* en *Fifburgings* genoemt, welker plaets mijn verstant niet lijt in zoo groot een duysterheyt aen te wijzen, nocht ook uyt te beelden, of het Deenen oft Engelsen geweest zijn. En Florentius Wigornienſis, uytgegeven door toedoen van den heerlijken Heer W. *Howard*, schrijft: als de Vergaderingen te Oxford gehouden wierden, dat de grootste en machtighste dienaers van de *Seovenburgers Sigeferth* en *Morcar* heymlijk van Edrik *Streona* verdaen zijn, en dat Edmund *Clito*, tegen de wil zijns vaders Alfrid, Sigefriths huysvrouw trouwde, en dat hy, na de *Fifburgings* getrokken, Sigeferths landt ingenomen, en haer volk zich onderdanigh gemaekt heeft. Maer dit mogen andere onderzoeken.

1013.

1015.

Dit lant van Osca, Hengistus broeder, en zijn zoon Icbusa onder der Saxen maght gebracht zijnde, heeft eerst zijn Hertogen, door leen-recht aen de Koningen van Kent verbonden, gehad; daer na als het Rijk der Bernicien, dat de Britannen *Guir* a *Brinaich*, dat is, als Bergh-lieden noemen, gestelt was, welk van de *Tesis* tot aen de Schotsche zee strekte, zoo heeft zijn beste deel toebehoort en gehoorzaemt aen de Koningen der Nordanhumbren, dewelke als zy haer loop voleynt hadden, zo is al, wat over de *Twede* was, tot de Schotsche naem geweken; doch dit lant heeft Egbert, Koning der Oosterschc Saxen, by overgaef aen zijn Rijk gevoeght. Namaels heeft het Alfred den Deenen vergunt, die Athelstan weynigh jaren daer na verjaeghde, nochtans heeft het volk den Deensehen Eilrik namaels tot Koning verheven, den welken Koning Ealdred terstont uyt-dreef. En eyndlijk is de naem der Koningen in dit landt verdwenen, en die 'er over-

De Koningen, Hertogen, en Graven van Northumberlandt.

overſten van waren, wierden Graven genoemt. Van dewelke deze in onze geſchichten in orde verhaelt worden, Oſulf, Oſlac, Edulf, de oude Waldeof, Uchtred, Adulf, Alred, Siward, Toſt, Edwin, Morkar, Oſculf, Siward, die zeer kloeke man, dewelke even als hy in de wapenen geleeft heeft, ook gewapent ſterven wilde. En zijn Graefſchap van York is aen Toſt, de broeder van Graef Harold, gegeven; en de Graefſchappen van Northanton en Huntingdon met zijn andere landen, zijn aen den dapperen Graef Waldeof zijn zoon en erfgenaem geſchonken. Deze woorden van Ingulf heb ik hier by-gevoeght, om dat 'er zijn, die loochenen dat hy Graef van Huntingdon geweeſt is. Nu zal ik hier aenhechten 't gene ik van deze zaek in een oude brief in de Boekery van Ian Stowey, een zeer eerlijk burger en naerſtigh liefhebber der oudtheyt, in de ſtadt Londen gelezen heb: Copſi, by geſchenk van Willem de *Conqueſteur*, gemaekt zijnde Graef van Northumberlant, heeft Oſculf verdreven, van den welken hy nochtans na weynigh dagen omgebracht wierd. Oſculf is daer na, van een moorder met een lancie door-ſteken, geſtorven; toen heeft Goſpatrik het Graefſchap van den Conqueſteur gekoft, van 't welke hy daer na van die eer berooft zijnde, Waldeof Siwards zoon tot zijn navolger gehad heeft. Deze onthooft zijnde, is Walcher Biſſchop van Durham in zijn plaets geſtelt, dewelke, als ook zijn navolger Robert *Comin*, in een oproer des volx gebleven is. Daer na heeft Robert *Mowbray* de zelfde tijtel verkregen, dewelke hy door zijn ſchelmachtige trouloosheyt terſtont verloor; daer na heeft Koning Steven Henrijk, des Koning David van Schotlandts zoon, als men in 't tijt-boek van Durham leeſt, tot Graef van Northumberlant geſtelt; en zijn zoon Willem, die zich namaels Koning van Schotlandt ſchreef, heeft Willem van *Warrenna* tot Graef van Northumberlant gemaekt; want zijn moeder is geweeſt uyt het geſlacht der Graven van Warrenne, als blijkt uyt het boek van 't klooſter van *Brinkburn*. Na weynigh jaren heeft de eerſte Richard dit Graefſchap aen Hugo *Pudſey*, Biſſchop van Durham terwijl hy leefde, verkoft. Maer als die Koning van den Keyzer, in zijn wederkomſt uyt het heyligh landt, gevangen gezet wierdt, en Hugo tot zijn verloſſing alleen 2000 ponden zilvers opgebracht had, welke de Koning min aengenaemlijk ontfangen heeft, om dat hy hem achtte te weynigh gedaen te hebben; want hy vernam dat Hugo, onder 't dexel van zijn verloſſing, veel Krijghs-benden te hoop gebracht had; dies hy hem van 't Graeflijk ampt beroofde.

De Percys, geſproten uyt Carolus Magnus.

Heden geniet het geſlacht der *Percys* deze eer, het welk van de Graven van Brabant geſproten, de bynaem van *Percy* met de bezittingen van *Percy* gekregen heeft, na dat Ioſcelin, de jongſte zoon van Godfrid, Hertogh van Brabandt, Agniet, Willem *Percys* dochter en eenige erfgenaem, getrouwt had, welx Willems over-groot-vader Willem *Percy*, met de overwinner Willem in Engelant gekomen, van hem te ſchenk ontfangen heeft de erfgronden in *Tat-caſter*, *Linton*, *Normanby*, en andere plaetſen. En deze Agniet en Ioſcelin hebben t'zamen verdragen, dat hy de naem der *Percys* zoude aen-nemen, en zijn oude wapenen van Brabant voor zich behouden, te weten een blaeuwen leeuw (den welken de Brabanders daer na verandert hebben) in een gulden velt. De eerſte Graef van Northumberlant, uyt dit geſlacht, is geweeſt Henrijk *Percy*, geboren van Maria, de dochter van Henrijk, Graef van Lancaſter, dewelke door zijn ouden adel en krijghs-eer doorluchtigh, van den derden Edward met treflijke hoeven in Schotlandt begiftight, van zijn tweede huysvrou Machteld *Lucy*, ſchoon hy by haer geen kinderen kreegh, door dat gemaekte verding dat hy de wapenen van de *Lucys* voeren zoude, zeer verrijkt, en van de tweede Richard met de eer van Graef van Northumberlant vereert is geweeſt; den welken hy nochtans voor zijn vele dienſten qualijk loonde; want hy heeft hem in tegenſpoet verlaten, en den vierden Henrijk een wegh tot het Rijk gebaent, zijnde van hem met het eylandt *Man* beſchonken, tegen den welken hy terſtont, door zijn gewiſſe geprikkelt, om dat hy Richard zo onrechtlijk zijn hulp onthouden had, en verbittert om dat men den zekeren en waren erfgenaem des Rijx, Edmond van *Mortimer* Graef van Mark zijn bloet-verwant, in de gevangnis verzuymde, een vyandigh gemoet aengedaen, en ten eerſten zijn broeder Thomas Graef van Worchester, en zijn moedige zoon Henrijk bygenaemt *Whotſpure*, hem met eenige troepen heymlijk opgezonden heeft, dewelke beyde in de ſlagh by Salop gebleven zijn. Waer van hy gebannen, doch terſtont van den Koning, dien hy tot ſchrik was, weder door eenige ooghluiking in genade genomen en in al zijn goederen herſtelt, behalven het Eylandt *Man*, dat de Koning weder aen zich nam. Nochtans heeft hy, weynigh daer na tot nieuwe begeerten genegen, zelf zijn vaendels, de Schotten te hulp nemende, tegen den Koning, als een misbruyker van andere goederen, opgericht, en is onvoorziens by *Barham-moore*, van Th. *Rokesby*, Onder-graef van York, die zich tegen hem ſtelde, in 't M CCCC VIII jaer, in een onvoorziene ſlagh verſlagen en gedoot. Elf jaren daer na heeft Henrijk *Percy*, dezes zoons Henrijk *Whotſpurs* zoon (wiens moeder Elizabeth de dochter was van den ouden Edmond van *Mortimer* Graef van March, en Philippa dochter van Leonel Hertog van Clarentien) zijner voorouderen heerlijkheydt by macht van 't Parlament van den vijfden Henrijk weder-gekregen, dewelke als hy des zeſten Henrijx zijde, tegen die van York, hartneklijk beſchermde, in de ſlagh by S. *Albans-kerk* gebleven is; gelijk ook zijn zoon de derde Henrijk, Graef van Northumberlant, dewelke Æleonoor de dochter van Richard Baron van *Poynings*, *Brian*, en *Fitz-Paine* getrouwt heeft, om dezelve oorzaek in 't CIↃ CCCC XLI jaer in de ſlagh by *Towton*. Het geſlacht van Lancaſter nu als verdrukt, en de naem van *Percy* te gelijk als vertreden zijnde, zoo heeft de vierde Edward Ian *Nevill* Heer van *Montagu* tot Graef van Northumberlant geſtelt; maer hy heeft den Koning deze tijtel korts daer na weder in handen gegeven, en des Mark-graven van *Montagu* ontfangen. Namaels heeft Henrijk *Percy*, des voornoemden Henrijx zoon, door des vierden Edwards gunſt, zijn vaderlijke eer verkregen, dewelke, onder 't gebiedt van den zevenden Henrijk, van de boeren, die om een zeker gelt, by laſt van Staten ingeſtelt, tegen de inwoonders opgeſtaen waren, gedoodt is. Dezen is nagevolght Henrijk *Percy*, de vijfde Graef, den welken van de dochter en mede-erfgenaem van Robert *Spenſer* en Æleonoor de dochter, en insgelijx mede erfgenaem van Edmond van *Beaufort*, Hertogh van Somerſet, Henrijk de zeſte Graef geboren is, dewelke geen kinderen hebbende, en zijn broeder Thomas met der doodt geſtraft zijnde, om dat hy tegen den achtſten Koning Henrijk in 't eerſte geſchil der Godts-dienſt de wapenen gerort had; zoo is, als of 't nu met dit geſlacht gedaen was, een groot deel van dit erf by begifting aen den Koning en anderen gekomen. Weynigh jaren daer na heeft Ian *Dudley*, Graef van Warwijk, de tijtel van Hertogh van Northumberlandt aengenomen, als in de tedere eeuw van den zeſten Edward, de Hertogen der partijen na de genegentheden der partijen de tijtels der Heerlijkheden onder zich uytdeelden. Dit was die Hertogh van Northumberlandt, dewelke als een draeywint des Vaderlandts de gemeene vrede een tijdt lang ontruſt heeft, terwijl hy Maria en Elizabeth, des achtſten Henrijx dochters, trachtte van haer wettigh recht van navolging te verſtooten, en voor Ioanna *Grey*, dien hy zijn zoon gegeven had, het Rijk in te nemen, ſteunende op de genege gunſt der Rechts-geleerden tegen die 't Rijk bezaten. Waer van hy namaels in de ſchult van gequetſte Majeſteyt verwezen, aen den halze geſtraft is, aen de doodtlijke bijl, de Roomſche Godtsdienſt, dewelke hy tot zijn nut lang te voren ernſtigh oft geveynsdelijk verworpen had, omhelzende en belijdende. Na diens doodt heeft Koningin Maria Thomas *Percy*, des zeſten Graef Henrijx broeders Thomas zoon, in zijner voor-ouderen ſtaet herſtelt, en hem eerſt tot Baron van *Percy*, en terſtont daer na tot Graef van Northumberlant voor hem en de manlijke erfgenamen van zijn lijf, en by gebrek van dien, voor zijn broeder Henrijk en diens manlijke erfgenamen met een nieuwe bul verkoren. Maer deze Thomas, de zevende Graef, heeft door zijn trouwloosheyt tegen zijn Vorſt en Vaderlant, overdekt met het dexel van de Roomſche Godts-dienſt te herſtellen, in 't M D LXXII jaer, zijn leven met de waerdigheydt te gelijk verloren. Nochtans is, door zonderlijke goedertierenheyt van Koningin Elizabeth, na die bul van Maria, zijn broeder Henrijk hem als achtſte Graef nagevolght, dewelke in 't M D LXXXV jaer in de gevangnis zijn leven geeyndight, en zijn zoon Henrijk, van Kathrijn, oudtſte dochter en een van de erfgenamen van I. *Nevill*, Baron van *Latimer*, geboren, als de negende Graef van Northumberlandt uyt deze ſtam, tot zijn navolger gehad heeft.

Ian Dudley, Hertogh van dit landt.

DE

DE KLEYNE EYLANDEN
DIE AEN ENGELANT LIGGEN.

IK zal nu eyndlijk van Engelandt af-ſteken, en, in zee gevoert, de omgelegene eylanden beſchouwen. Durfd ik, oft had ik de macht, ik ging tot yder in 't byzonder: maer wijl ons voornemen is, de oudtheydt na te vorſchen, zoo zal ik de onvermaertſte voorby gaen, die van ouder naem zijn bezoeken, en aen die alleen vertoeven: op dat zy nu eyndlijk met goet geluk in haer oudtheyt beveſtight werden.

En om met orde, en als met een rechte ſtreek deze zeylagie te beginnen, zoo zal ik eerſt in de Severnſche ſtraet varen, en Ierlandt met Schotlandt afterlatende, in de Noortzee komen, en van daer door de Britanſche zee, welke tot Spanjen toebehoort heeft, zoo voorſpoedigh als ik kan, mijn loop houden. Nochtans vrees ik, dat dit ſchip der oudtheyt, wijl 't my, zoo onervaren een ſchipper, gebruykt, oft aen de klippen der dwalingen ſtooten, oft door de vloeden van onwetenheyt overrompelt worden zal: Maer men moet beſtaen; de ſtoutheyt, zeght Antiphilus, is vindſter der ſchepen, en die voor wint zeylt, zal megelijk te gelukkiger zijn loop volbrengen.

En voor-eerſt, wijl 't niet vreemt van de zaek ſchijnt, zal ik 't gene Plutarchus uyt het verdicht verhael van Demetrius, die omtrent Hadrianus tijden ſchijnt geleeft te hebben, in 't gene men van al de eylanden, die aen Britannien grenzen, vertelt, voor-ſtellen: Demetrius, zeght hy, heeft verhaelt, dat de meeſte eylanden, die by Britannien liggen, woeſt en verlaten, en zommige den geeſten en helden toege-eygent zijn. En dat hy, om te zien en weten, van den Keyzer gezonden, aen een, naeſt aen die woeſte, en van weynigh inwooners, welke van de Britannen alle voor heyligh en ongeſchent (als ik verſtaen had) gehouden wierden, bewoont, gevaren is; en dat 'er, niet lang na dat hy 'er gekomen was, een vuyle beroerte des hemels en ſchriklijk onweêr ontſtont, met gruwelijke buyen en brandende blixemen, welke geſtilt, de Eylanders zouden gezeyt hebben, dat 'er iemandt van de voortreflijkſten geſtorven was. En weynigh daer na: Voorts heeft hy gezeyt, dat daer een eylandt is, in het welk Saturnus al ſlapende van Briareus gevangen gehouden wort, dat hem de ſlaep tot banden diende, en dat hem veel geeſten, om op zijn dienſt te paſſen, by waren. Zoo vermaekte men zich eertijts, als ook noch heden, van de verdſte plaetſen eenige wonderlijke en beuzelachtige dingen, met eenige verzekertheyt van liegen, ſtoutlijk te verdichten.

In de Severnſche ſtraet ſteken voor-eerſt twee kleyne eylanden uyt, van welke het eene by ons, om dat het effen en vlak is, *Flatholme* in die zelve betekening, als de *Planaria* van Italien; het ander *Stepholme*, om dat het ſteyl is, in 't Britanſch *Reoric*; beyde in de Britanſche eeuw *Echni*, gelijk in de onze *Holmes*, genoemt. Want zo hebben de Engel-Saxen de gras-rijke vlakten, met water omringt, genoemt, en zy zijn eertijdts nergens door vermaert geweeſt, als door der Deenen wacht-plaetſen, en Gualchus, een Britan van uytnemende Godtvruchtigheydt, graf, wiens leerling Barruchus, aen het eylandt *Barry*, in Walles de naem gelaten, (als een oudt gedenk-teken der kerk van Landaf getuyght,) welk insgelijks het edel geſlacht der *Barren* in Ierlandt benoemt heeft. Hier by light een kleen eylandt *Silly* op de ſtrandt der Siluren, van welket naem het meêr als de ſchaduw ſchijnt te behouden, gelijk als ook een ſtedeken daer tegen over in het landt van *Glamorgan*, dat het nochtans 't eylandt Silura oft der Siluren, waer aen Solinus gedenkt, geweeſt is, zoude ik niet durven beveſtigen, wijl 'er meêr andere eylanden, vêr van de Siluren gelegen, van de zelve naem zijn.

Flatholme. *Stepholme.* *Holmes wat by de Engelſen.* *Barry.* *Giraldus.* *Silly.*

Daer na is *Caldey*, in 't Britanſch *Inis pir*, dicht genoegh aen ſtrandt, en hier tegen over meêr in zee *Londey*, tot Denshier behoorende, van wiens voor-bergh *Hert-nes* het XIIII mijlen is. Dit wordt grooter, en nochtans niet boven de twee duyzent ſchreden lang, en duyzent breed gehouden, en is zoo met klippen omringt, dat m' 'er niet als op een plaets oft twee aenkomen kan. Het heeft een veſting gehad, wiens puyn, als ook de heylige kapellen van S. Helena noch gezien worden. Dat het eertijdts bebouwt is geweeſt, bewijzen de vooren; nu beſtaet zijn gantſche inkomſt in zee-vogelen, die 'er overvloedigh zijn. Het heeft, behalven vlier-boomen, eenige qualijk-riekende boomen, daer de ſpreeuwen met zulk een menighte op vliegen, dat m' 'er, om haer vuyligheyt, qualijk by komen kan. Maer waer toe verhael ik dit? wijl 't de Ridder Thomas *De-la-Mere* eertijts zoo beſchreven heeft, terwijl hy verhaelt, hoe de ellendige tweede Koning Edward, als hem zijn ongeſchikte vrouw en de oproerige Edelen dreyghden, zich hier, als in een ſchuylplaets, dacht te bergen: *Londay* (zeght hy) is een eylandt in de mont der Severn, alzins twee mijlen lang, overvloedigh van weylanden, het brengt menighte van konijnen voort, heeft altijdt zwangere duyven en ſpreeuwen, verleent daeren-boven den inwooners verſch water uyt ſpring-bronnen, hoewel zelf van de zee omringt: daer is maer een toe-gang, waer langs nauwlijx twee mannen te voet by elkanderen konnen gaen, aen alle andere kanten om de uytſtekentheyt der ſchriklijke klippen onaenkomelijk. Het wort nauwlijx by onze Geſchicht-ſchrijvers gedacht, behalven dat Willem de *Mariſco*, een ſchelm-achtigh zee-roover, deze ſtranden, onder 't gebiedt van den derden Henrijk, eertijts zeer geplaeght heeft; en onder den derden Edward, tot het erfdeel der *Luterells* behoorde.

Caldey. *Londey.*

Van daer gemoeten ons in de boght van Penbroek *Gresholme*, *Stokholme*, en *Scalmey*, genoeg gras-rijk en zeer vruchtbaer van wildt thijm. Eertijts hebben wy gemeent dat *Scalmey* het SILIMNVS van Plinius was, maer de waerheyt heeft nu ons gevoelen verandert. Want het is uyt de nabuurſchap van 't woort waerſchijnlijk, dat dit Silimnus van Plinius, Ptolemeus LIMNI geweeſt is; en dat dit der Britannen *Lymen* is, getuyght voor my de naem zelf, aen welk de Engelsman heden een nieuwe naem, namelijk *Ramſey*, gegeven heeft. Dit light tegen over de Biſſchoplijke ſtoel van S. David, tot wien het behoort, en was eertijdts door de zeer heylige doodt van zeker Iuſtinianus in de vorige eeuw zeer vermaert, welke als hy zich, in die vruchtbaerſte eeuw der heyligen, hier naer toe begeven, en geheel aen Godt gehecht, lang in eenzaemheyt leefde, is eyndlijk van zijn dienaer gedoodt en in 't getal der Martelaers geſtelt. In wiens leven dit dikwijls *Lemeneia Inſula* genoemt wort. Welke benoeming met de Britanſche naem *Limen*, door welke deze plaets by de Britannen zelf bekent is, diens ſuffing aenwijſt, die van 't naeſt hoog-gelege eylant Ptolemeus *Limnon* maekt, die de Britannen nu *Enhly*, de Engelſen *Berdſey*, dat is, het vogel-eylant, noemen. Dat dit het zelfde is, dat by Ptolemeus EDRI, by Plinius ANDROS, en elders *Adros* gelezen wordt, zou ik wel ſtoutlijk, uyt de kracht van 't woort, durven giſſen: want *Ader* betekent by de Britannen een vogel, en in de zelfde zin is het daer na *Berdſey* van de Engelſen genoemt. Maer *Enhly* is een jonger naem, en van een zeker heyligh man geſproten, die hier een Heremijtſch leven geleyt heeft. Ook is dit eylant (welk ten ooſten een hooge voor-bergh heeft, en ten weſten vlak en van vette kley is) eertijdts van zoo veel heylige mannen bewoont, dat de oude geſchichten verhalen, dat hier, behalven Dubric en de Caledoonſche Merlin, 20000 heyligen begraven zijn. Hier naeſt light MONA, by de Britannen noch *Mon*, *Tir-Mon*, en *Ynis Dowyl*, dat is, het duyſter eylant, by de Saxen Monegey, waer van ik te voren gehandelt heb.

Gresholme. *Stokholme.* *Scalmey.* *Silimnus.* *Limni.* *Ramſey.* *Edri.* *Berdſey* *Mona.*

Angleſey. Aen *Man* oft *Angleſey* liggen drie kleyne eylanden, *Moyl Rhoniad*, dat is, het eylant der Phocen ten noord-weſten, het welk (van de Bangorſche Biſſchoppen tot welke het behoort heeft) Henrijk Deneus Biſſchop van Bangor, als men in de Kantelberghſche geſchichten leeſt, ten tijde van de zevende Hentijk, met een vloot en zoldaten van de onrechtvaerdige innemers weder-gekregen heeft. Ten ooſten is *Ynis Ligod*, dat is, het Muyzen eylant; wat lager *Preſtholme*, dat is, der Prieſters eylandt, in 't zelve hebben wy niets als de toorn van S. Cyriax kapel gezien, welke zich aen de aenſchouwers zeer vêr vertoont: 't gene de nabuuren van de oneyndige menighte der zeevogelen, die hier broeden, verhalen, gaet alle geloof te boven, als ook dat zy zeggen van den dijk, die hier door de zee gelegen heeft tot aen de voet van dien woeſten bergh *Pen-Maen-Maur*, tot gebruyk van die uyt Godts-dienſtigheyt eertijdts deze plaets, door oude Gods-dienſt geheylight, bezocht hebben. *Lambey*, een kleyn eylandt hier tegen over aen de Ierſche ſtrandt laet ik na, ſchoon 'er de Metael-werkers onlangs met groote onkoſten aluyn zochten. *Lambey.*

M A N.

Het eylandt van Man.

MEêr ten noorden light dat Mona oft Man, waer aen Cæſar gedenkt, in 't midden, als hy zeght, tuſſchen Britannien by Ierlant, by Ptolemeus MONOEDA, als *Mon-eitha*, dat is, (zoo men ramen magh) het verdſte Man, tot onderſcheyt van het andere Man, by Plinius MONABIA, by Oroſius MENAVIA, en by Beda het *tweede Menavia*, daer hy *Man* oft *Angleſey* het eerſte *Menavia*, en beyde de Britannen eylanden noemt, by welke nochtans *Menavia* te vergeefs gelezen wordt, by Ninius *Eubonia* en *Manaw*, als ook by die met de naem van Gildas omgedragen wort by de Britannen *Menaw*, by de inwooners *Maning*, by ons Engelſen *The Yle of Man*. Even midden tuſſchen de noorder-deelen van Ierlandt en Britannien geſtrekt (als Giraldus Cambr. zeght) van welk, wien het van beyde toebehoorde, van de ouden niet weynigh getwiſt is; eyndlijk is de twiſt aldus bygeleght: Wijl dit lant de aengebraghte vergiftige wormen, om des gevaers wil toegelaten heeft, zoo beſtemde de gemeene Raet, dat het den Britannen toege-eygent zoude worden. Nochtans komen de inwooners in tael en reden naeſt aen de Ieren, doch zoo, dat 'er wat van 't Noorwegiſch onder-loopt.

Mona oft Menavia. Lib. 2. c. 9. in eenige voorbeelden van Ninius Manau Guotodin *genoemt.*

Van 't noorden naer 't zuyden light het omtrent xxx, en daer het breedſt is niet boven de xv, en op 't engſt VIII Italiaenſche mijlen uytgeſtrekt. By Bedas tijdt heeft het drie hondert huys-gezinnen, by *Man* negen hondert zeſtig, gehad: doch nu telt het VII Parochie-kerken. Het brengt overvloedigh lijn en kennip voort, en heeft genoegh-geneughlijke weyden en akkers. Het is vruchtbaer van gerſt, terw, doch inzonderheyt haver, waer van men 'er meeſt haveren-broodt eet, overal is menighte van vee, en talrijke kudden van ſchapen, maer de ſchapen als ook het ander vee, is, even als in 't nabuurigh Ierlant, kleender en niet zoo aenzienlijk, als in Engelant. En wijl het boſſcheloos is, zoo gebruykt m' 'er zwavelige turf tot het vuur, dewelke als zy uyt-graven, zoo geraken zy menighmael op begrave boomen. In 't midden is het dichter van bergen, van welke de hooghſte *Sceafell*, waer van men by klaer weêr Schotlandt, Engelant, en Ierlant zien kan. Onder de ſteden wort *Ruſſin* de voornaemſte geacht, gelegen aen de zuyd-zijde, het welk van 't ſlot, daer de bezetting gehouden wort, gemeenlijk *Caſtle-towne* genoemt wort: als in 't eylant een Biſſchops ſtoel, van de vierde Gregorius Roomſch Paus, geſtelt was, wiens Biſſchop *Sodorenſis* van dit zelve eylandt (zoo men gelooft) genoemt wiert, zo heeft het eertijts over al de Hebridiſche eylanden het gebied gehad, welk het nu alleen over 't eylant zelve pleeght, en ſtaet onder de Aerts-biſſchop van York. Nochtans heeft het geen plaets noch recht in de Parlamentſche Vergadering der Staten van Engelant. Doch de volk-rijkſte ſtadt is *Duglas*, mits het de bequaemſte haven heeft, en lighſt om aen te komen is, tot welke de Franſen en andere vreemde volkeren met haer zee-zout komen, en leêr, ruyge wol, en gezoute oſſe-vleeſch van de Eylanders koopen. Aen de weſt-kant van 't eylant zijn *Bala-Cury*, daer de Biſſchop gemeenlijk woont, en *The Pyle*, een veſting op een kleyn eylandt gelegen, daer ook veel zoldaten in bezetting liggen. En voor de zuyder-voor-bergh light ook een kleyn eylant, *The Calfe of Man* genoemt, zeer overvloedigh van zee-vogelen, en die eenden, die men zeght dat uyt verrot hout voort-ſpruyten, welke de Engelſen *Bernakles*, de Schotten *Clakes*, en *Soland-Geeſe* noemen.

Sodorenſiſche Biſſchop.

Duglas.

Bernakles.

Het overige zal ik uyt een brief, die de zeer geleerde en eerwaerdige Ian *Meryk*, Biſſchop van dit eylant, aen my geſchreven heeft, hier by voegen: In vee, viſch en koorn, doch meêr in wakkere ſcherpzinnigheyt der menſchen, als goetheyt des landts, heeft dit eylant, en voor zich zelfs genoegh, en verzent het jaerlijx zeer veel. Nochtans was het in bediening gelukkiger door de koſten van den doorluchtighſten Graef van *Derby*, waer hy het meeſte deel van zijn jaerlijkſche inkomſten beſteet heeft, door de tegenwoordigheyt van wel-geoeffende zoldaten van zijn nabuurige vyanden beſchermt. Alle geſchillen beſlechten haer Rechters, die zy uyt de haren kiezen en *Deemſters* noemen, zonder ſchriften en onkoſten. Want de Overheyt neemt een ſteen, en levert die getekent aen den klager, waer meê hy zijn tegen-party en getuygen daeght. Zoo haer iet twijfelachtighs en van grooter gewicht voor-komt, dat wort voor de twaelf, die zy Sleutels des eylants noemen, gebracht. Het heeft zijn krooners, die zy *Annos* noemen, en de plicht van een Ondergraef bedienen. Alzoo daeght en vonniſt de kerkelijke Rechter, en zy komen binnen acht dagen ten voorſchijn, oft zy worden in de gevangenis geſloten. Gelijk haer eygen tael, zoo heb ik ook verſtaen, dat zy haer eyge wetten en munt gehad hebben, tekenen van een byzondere heerſchappy. De kerkelijke komen van het geeſtlijk zeer na tot het burgerlijk. Den Rechter en *Formulieren* wort hier noyt een penning gegeven. 't Gene de Engelſche Schrijvers van de miſdaden verhalen, is valſch. Die rijk zijn en de grootſte hoeven bezitten, richten in heerlijkheyt van koſten en deftigheyt der zeden zich na de Lancaſterſchen. De vrouwen, altijdt als zy zich uyt den huys begeven, bedekken haer, der ſterflijke ſtaet gedachtig, met een doek, daer zy na haer doot in gewentelt worden; en die tot ſterven verwezen zijn, worden in een leeren zak genaeyt, en van een rots in zee geworpen. Zy zijn alle vreemt van ſtelen en bedelen, zeer Godts-dienſtigh, en komen zeer gereet tot de vorm der Engelſche kerk. Zy verfoeyen der nabuurige volkeren, zo burgerlijke als kerklijke mis-orde; en midts het eylandt in twee deelen, het noorder en zuyder gedeelt is, zo helt dit in de gemeene ſpraek tot de Schotten, dat tot de Ieren.

Deemſters.

Sleutels des Eylandts.

Annos.

Het ſchijnt der moeyten waerdigh, dat ik hier het Geſchicht-ſchrift van dit eylandt, welk de waerheyt als door haer recht verzoekt, invoege; op dat ik de geſchiedeniſſen, zoo niet begraven, nochtans verouderende, voor der menſchen vergeten en ſtilſwijgen bevrijde. Dat de Britannen dit eylandt, even als Britannien bezeten hebben, is bekent; maer als de Noorderſche volkeren, deze zuyder-wijken, even als uytgeſtorte ſlagh-regens, overvlocyden, zoo is het onder der Schotten maght geraekt. Want onder de Keyzeren Honorius en Arcadius is het even als Ierlandt zelf, van het volk der Schotten (na Oroſius getuygenis) bewoont, en Ninnius heeft geſchreven dat * *Binle*, een Schot, het zelve bezeten heeft. Maer Cuneda, Maglocus groot-vader, (die, om dat hy in deze eylanden woedde, van Gildas d'eylantſche Draek genoemt wort,) heeft, als dezelve verhaelt, de Schotten uyt alle Britanſche landen en eylanden verdreven. Daer na heeft Edwin, der Nordanhumbren Koning, dit eylandt, (als ook het voornoemde Man,) onder de Engelſche heerſchappy gebracht, zo wyze beyde onder de naem der *Menavien* (als de Schrijvers willen) verſtaen. Maer als het noorden ten tweedemael zijn vrucht uytzond, de Noormannen, Deenen, en Noorwegers zegh ik, zoo zijn de Noorwegers, door welker rooven de Noord-zee zeer onvry was, dit eylandt en de Hebriden ingevallen, en hebben haer Vorſten

* *By anderen Builc.*

daer

Septentrio.

Occidens.

Orions.

Meridies.

HONI · SOIT · QVI · MAL · Y · PENSE.

M A R E

H I B E R -

N I C V M;

I R I S H S E A.

THE ISLE OF MAN.

The poynt of Ayre
Cranston
Kirk Bridge
Kirk Andrew
Shellack poynt
Lough
Yark
Leorby poynte
Malar Lough
Kirk patriark
Kirk Christ
Bala Lough
Sulbe mouth
Ramsy Towne
Ramsy Haven
Kirk Balalough
Kirk Maghhaules Heade
Kirk Maghaul
Corte
Kirk Michill
Snafeld
Whetston
Kirk Michill
Glan Cam R.
Egnes
Laxi Baye
Glan Brow
Laxi poynt
Laxi Towne
Peel Towne
Kirk Lennon
Peel Castell
S. Johns Chap
Kirk Larman
Kirk Onkon
Kirk Patrik of the peel
Kirk Mortown
Black water
The white water
Douglas Towne
Douglas Haven
Kirk Bredon
Douglas poynt
Dauby poynt
Clanmoy R.
Dauby pitt
The Nunry
Watch Hill
Kirk Kerbrey
Friry Beaumaken
Kirk Santon
Balisaly Towne
S. Kathrens Chap
Balisaly Abbey
Ramsway
Fleshil
Kirk Mali
Balizaken
S. Mighils Island
Kirk Christ
Min Hugh
Baladoul
Portwick
Rushin Castl
Castletowne
Baye
Port Earn
Colrogh
Polt Bash
The poynt Lange Nouse
Chappel
Scarthlat
Portell Morrey
The Stack
The Mull Hills
Spalorek
The Calfe of Man

MONA.

daer over geſtelt, welker geſchiedenis ik uyt een oudt met de hant geſchreve boek, op dat het niet t'eenemael vergae, hier van woort tot woort byvoegen zal. Het voert *het Tijdſchrift van Man*, tot opſchrift, en ſchijnt van de Munnikken van het klooſter tot *Ruſſin*, welk het voornaemſte in dit eylandt was, beſchreven.

TYDT-SCHRIFT DER KONINGEN VAN MAN.

IN 't M LXV jaer onzes Heeren is geſtorven Edward Koning van Engelandt, zaliger gedachtenis, dien in het Rijk gevolght is Harald Godwins zoon, tegen den welken Harald Harfager Koning van Norwegen een ſlagh geſlagen heeft by *Stainfordbridge*, en de Engelſen overwinners blijvende, hebbenze alle verdreven, van welke vlucht Godred, bygenaemt *Crouan*, de zoon van de zwarte Harald van *Iſeland*, vluchtende gekomen is tot Godred Syrrix zoon, die toen regeerde in Man, en is van de zelve zeer heerlijk ontfangen.

In 't zelfde jaer heeft Willem de *Baſtardt* Engeland overwonnen, en Godred Syrrix zoon, Koning van Man, is geſtorven, dien volghde zijn zoon Fingal.

M LXVI heeft Godred *Crouan* een groote menighte van ſchepen vergadert, en is aen Man gekomen, en heeft het volk des lants ſlagh gelevert, maer wierd overwonnen en op de vlucht gedreven. Wederom heeft hy zijn heyr en ſchepen vergadert, is aen Man gekomen, heeft met de Manners gevochten, is verwonnen en verjaegt. Ten derde mael heeft hy een groote menighte vergadert, en is 's nachts aen de haven gekomen die *Ramſa* genoemt wordt, en heeft drie hondert mannen in het boſch verborgen, welk was op de top van de berg, die *Scacafel* genoemt wort; den dagh gekomen zijnde, hebben de Manners haer ſlaghorde geſtelt, en een groote aenval doende, zijn met Godred tot den ſtrijt geraekt. En als de ſtrijdt heftigh was, zoo hebben die drie hondert mannen, uyt haer hinderlage van afteren opſtaende, begonnen de Manners te verzwakken en op de vlucht te drijven. Als zy zich verwonnen zagen, en haer geen plaets om te vluchten open was, want de vloet der zee had de kolk van de rivier *Ramſa* vervult, en dat haer de vyanden van d'andere kant ſtantvaſtelijk vervolghden, die toen over-gebleven waren hebben met een erbamlijk geroep van Godred verzocht, dat hy haer 't leven ſchenken zoude. Hy, door barmhartigheyt bewoogen en medelijden hebbende met haer ellende, die onder haer een tijdt lang gevoed was, heeft zijn heyr te rugh geroepen, en verboden, dat men haer niet langer vervolgen zou. Godred heeft 's anderen daeghs zijn heyr keur gegeven, of zy Man liever wilden onder elkanderen deelen, en 't zelve bewoonen, oft alleenlijk van de ſtof des landts te nemen, en tot het hare te keeren, doch haer heeft meêr behaeght het gantſche eylant te verwoeſten, en zich daer mede te verrijken, en zoo tot haer eygen te keeren. Maer Godred heeft met weynigh van de inwoonders, die by hem gebleven waren, haer het zuyder-deel des eylants, en de overblijffels der Manners het noorder-deel met dat verding vergunt, dat niemandt van haer door erfrecht zich oyt eenigh deel des lants zoude durven toe-eygenen. Waer door 't geſchiet is, dat tot den hedigen dagh het gantſche eylant den Koning alleen toekomt, en al de inkomſt des zelfs hem toebehoort. Dies Godred zich Dublin onderworp, en een groot deel van *Layneſtir*. En de Schotten heeft hy zoo getemt, dat niemandt die een ſchip oft ſchuyt timmerde, daer meêr als drie ſpijkers durfde in ſlaen. En hy heeft zeſtien jaren geleeft, en is geſtorven in het eylant, dat men *Yle* noemt. Hy heeft voorwaer drie zonen nagelaten, Lagman, Harald, en Olaf. Lagman, zijnde de outſte en 't Rijk aenvaerdende, heeft zeven jaren gheerſcht, doch zijn broeder Harald is langen tijt tegen hem weder-ſpannigh geweeſt; maer eyndlijk van Lagman gevangen, is gelubt en geblint. Hier na Lagman, berouw hebbende, dat hy zijn broeder de oogen uytgerukt had, heeft van zelf het Rijk verlaten, en met het teken van des Heeren kruys getekent, heeft een Ieruſalemſche reys aengenomen, op dewelke hy ook geſtorven is.

M LXXXII. Alle de Grooten des eylandts hoorende de doodt van Lagman, hebben gezanten gezonden tot Murecard *O-Brien* Koning van Ierlant, verzoekende dat hy eenig man van verſtant van Koninglijke ſtamme haer tot Koning zenden zoude, tot dat Olaf Godreds zoon bequaem was. De Koning heeft het haer gaern verwillight, en heeft eenen Dopnal Tades zoon tot haer gezonden, hem vermanende en gebiedende dat hy met alle goedertierenheydt en zedigheydt het Rijk, dat hem niet toequam, zoude beſtieren. Maer hy, na dat hy tot het Rijk gekomen was, de geboden van zijn Heer weynigh achtende, heeft het Rijk met groote dwinglandy misbruykt, en vele ſchelmſtukken bedreven hebbende, heeft drie jaren ſchandelijk geheerſcht. Toen zijn alle de Vorſten des eylants, met een t'zamen-zweering beroert, tegen hem vergadert, en hebben hem uyt haer landt-palen verdreven, en hy, naer Ierlant vluchtende, is tot haer voorders niet weder gekeert.

M LXXXVII. Eenen Ingemund is van den Koning van Noorwegen gezonden, op dat hy het Rijk der eylanden aenvaerden zoude. En als hy aen 't eylant *Loodus* gekomen was, heeft hy boden gezonden tot alle de Vorſten der eylanden, gebiedende dat zy by een vergaderen en hem tot Koning ſtellen zouden. Ondertuſſchen was hy met zijn gezellen doende met rooven en ſlempen, ſchond de eerbaerheydt van vrouwen en dochters, en deed zijn beſt in vuyle welluſten en vleeſchelijke verlokkingen. En als dit den Vorſten der eylanden gebootſchapt wierdt, alreê vergadert zijnde, om hem tot Koning te ſtellen, zijn zeer heftigh op hem verſtoort geworden, en hebben zich naer hem toe geſpoet, en hem des nachts over-komende, hebben het huys daer hy in was aen brandt geſteken, en hem met al de zijnen ten deel door 't zwaerdt, ten deel door de vlammen omgebracht.

M XCVIII. Is de Abdy van S. Maria tot Ciſtertium geſticht. Antiochien is van de Chriſtenen ingenomen, en daer heeft een ſtaert-ſter geſchenen.

In 't zelfde jaer is de ſlagh geſchiet tuſſchen de Manners by *Santwat*, en de Noorderſche hebben de overwinninge behouden. In welke oorlogh Graef *Othor* en *Macmaras*, Vorſten van weer-zijden, doot gebleven zijn.

In 't zelfde jaer heeft Magnus, Koning van Norwegen, de zoon van Olaf Harald *Harfagres* zoon, willende onderzoeken de onverdurventheyt van S. Olaf Koning en Martelaer, geboden dat men zijn graf zoude openen. Maer de Biſſchop en klerken hem tegenſtaende, zo is de Koning zelf ſtoutelijk toe getreden, en heeft de kiſt door Koninglijk gewelt doen openen. En als hy dat onverdurve lichaem met zijn oogen gezien en met zijn handen gehandelt hadt, zoo heeft hem terſtont een groote vrees bevangen, en hy is met grooter haeſt vertrokken. Des volgende nachts is hem de Koning en Martelaer Olaf door een gezicht verſcheenen, zeggende: verkieſt ghy, zegh ik, een van tween, of binnen dertigh dagen uw leven met het Rijk te verliezen, oft uyt Noorwegen te vertrekken, en het zelve noyt meer te zien. De Koning van de ſlaep opgewekt zijnde, heeft zijn Vorſten en oudſten tot zich geroepen, en haer zijn gezicht verklaert. En de zelve verſchrikt zijnde, hebben hem deze raet gegeven, dat hy met aller haeſt uyt Noorwegen trekken zoude. Hy heeft zonder vertoeven een vloot doen vergaderen van hondert en zeſtigh ſchepen, en is naer de eylanden Orcades gevaren, die hy terſtont bemachtight heeft, en door alle eylanden over varende, en de zelve zich onderwerpende, is tot aen Man gekomen, en als hy 'er gelant was, quam is hy aen 't eylandt van S. Patricius, om de plaets van de ſlagh te zien, die de Manners weynigh te voren met elkander geſlagen hadden: om dat 'er noch veel doode lichamen onbegraven lagen. En ziende, dat het eylant zeer ſchoon was, heeft het zijn oogen behaeght, en het zelve tot zijn wooning verkooren, ſterkten in het zelve gebout, die noch heden na zijn naem genoemt worden; en die van Galloway zoo beangſtight, dat hy haer gedwongen heeft hout te hakken, en aen ſtrant te dragen, om veſtingen te bouwen. Hy is aen Man, een eylant van Walles, gevaren, en heeft de twee Huygen, Graven, daer in gevonden, den eenen gedoot, den anderen verdreven, en het eylandt overweldight. Maer die van Walles hebben hem veel geſchenken gegeven, en haer verlatende is weder naer Man gekeert. Hy heeft zijn ſchoenen gezonden aen Murecard Koning van Ierlandt, hem gebiedende, dat hy de zelve op zijn ſchouderen zoude dragen op de geboort-dagh onzes Heeren, midden door

zijn

zijn huys, in 't gezicht van zijn booden, op dat hy daer uyt verſtaen zoude, dat hy den Koning Magnus onderworpen was. Het welk de Ieren hoorende, hebben 't qualijk genomen, en zijn zeer vergramt geworden. Maer de Koning heylzamer raet gebruykende, zeyde, ik zou niet alleen zijn ſchoenen dragen, maer ook liever eeren willen, als de Koning Magnus een landtſchap in Ierlandt vernielen zoude. Dies heeft hy 't gebodt vervult en de boden ge-eert. Ook heeft hy veel gaven door de zelve aen den Koning Magnus over gezonden, en met hem een verbont gemaekt. De boden wederkeerende tot haer Heer, hebben hem vertelt van de gelegenheyt van Ierlandt, van de geneughlijkheydt, van de vruchtbaerheydt, en van de gezontheydt der lucht. En Magnus dit hoorende, dacht niet anders als gantſch Ierlandt onder zich te brengen. Dies heeft hy geboden een vloot te vergaderen. En zelf met zeſtien ſchepen voor uytlopende, willende het landt verſpieden, als hy onvoorzichtelijk van zijn ſchepen geweken was, is ſchielijk van de Ieren omringt, en gedoodt met byna alle die met hem waren. En hy is begraven neven de kerk van S. Patricius in duyn; als hy VI jaren geheerſcht had. Welke geſtorven zijnde, zoo hebben de Vorſten der eylanden gehaelt Olaf zoon van Godred *Crouan*, die toen in 't Hof van den Koning Henrijk van Engelandt, de zoon van Willem, woonde.

MCII. Olaf de zoon van Godred *Crouan* heeft begonnen te heerſchen, en heeft geheerſcht XL jaren; een vreedzaem man, en heeft al de Koningen van Ierlandt en Schotlandt in zijn verbont gehad: hy heeft tot een vrouw genomen Affrica de dochter van Ferguſius van *Galewedia*, by de welke hy geteelt heeft Godred. By zijn byzitten heeft hy gekregen Reginald, Lagman, Harald, en veel dochters, van welke een getrouwt is aen Sumerled Vorſt van * *Herergaidel*, welke oorzaek geweeſt is van den val van het gantſche Koningrijk der eylanden. By de zelve heeft hy gewonnen vier zonen, Dulgal, Reignald, Eng; en Olaf.

* *Argile.*

MCXXXIII, Op den 2 Auguſtus is 'er zulk een Eclipſis der Zon geweeſt, dat de dagh tot een nacht verkeerde.

MCXXXIV. Olaf heeft Yvo Abt van *Furnes* gegeven een deel van zijn landt in Man, om een Abdy te bouwen in een plaets die genoemt wordt *Ruſſin*, en heeft de kerkelijke goederen in de eylanden, en met inkomſten verrijkt, en met vryheden beſchonken.

MCXLII. Godred de zoon van Olaf is over-gevaren tot de Koning van Norwegen, die genaemt was Hinge, en heeft hem manſchap gedaen, en is by hem gebleven, eerlijk van hem ontfangen zijnde. In 't zelfde jaer zijn de drie zonen van Harald Olafs broeders, die opgevoet waren by Dublin, een groote hoop van mannen en alle vluchtelingen van den Koning vergaderende, gekomen in Man, begeerende van den Koning, dat men haer de gantſche helft van het Koningrijk der eylanden geven zoude. Als de Koning het gehoort had, willende haer bevredigen, antwoorde dat hy hier over raedt zou houden. Als zy derhalven tijdt en plaets geſtelt hadden, daer men de raedt zou moeten houden, zoo handelden die ſchelmen ondertuſſchen onder elkanderen van des Konings doot. En op de beſtemde dag zijn bey de partyen t'zamen gekomen in de haven, die genoemt wort *Ramſa*, en hebben op de ry gezeten, de Koning met de zijnen aen de eene zijde, zy met de haren aen de andere zijde. En Regnald was tuſſchen beyde die hem doodtſlaen zoude, ſtont alleen ſprekende met een man van de Vorſten des lants. En als hy geroepen zijnde tot den Koning quam, kerende zich tot hem, en even als hem groetende, heeft een glinſterende bijl om hoogh gelicht, en des
1143. Konings hooft met een ſlagh af-gehouwen. En zoo groot en ſchelmſtuk begaen hebbende, hadden het eylandt terſtont onder haer gedeelt, een vloot vergadert hebbende, zijn over-gevaren na Galwey, willende het zelve overweldigen; maer de Galweyers ſamen komende, en een grooten aenval doende, zijn met haer in gevecht geraekt. Zy terſtont de rugh keerende, zijn met groote verwerring naer Man gevloden, en hebben al de Galweyers, die daer in woonden, ten deel omgebracht, ten deel verdreven.

MCXLIII. Godred Olafs zoon, uyt Noorwegen keerende, wordt Koning van Man, en heeft tot wraek van zijn vader de twee zonen van Harald de oogen uyt-gerukt, en den derden gedoodt.

MCXLIV. Godred heeft begonnen te heerſchen, en heeft geheerſcht XXX jaren; in 't derde jaer des rijx hebben hem die van Dublin gehaelt, en tot Koning van Dublin geſtelt, tegen den welken Murecard Koning van Ierlandt oorlogh verwekt heeft, en zijn hutten geſlagen hebbende by de ſtadt, die genoemt wordt *Coridelis*, heeft zijn broeder Oſibel met 3000 ruyters naer Dublin gezonden, die van Godred en de Dubliners gedoodt wierd, de anderen al t'zamen op de vlucht drijvende. Dit geſchiet zijnde is Godred weder naer Man gekeert, en, beginnende dwinglandy te plegen, heeft de edelen ont-erft, van de welke een Torfin *Oters* zoon, machtiger als de andere, gegaen is tot Sumerled, en heeft Dubgal Sumerleds zoon Koning der eylanden genoemt, hem veel eylanden onderwerpende; als Godred dit van eenen Paulus verſtaen had, een vloot bereyt hebbende, is hy Sumerled te gemoet getrokken, die met een vloot quam van 80 ſchepen.

En in 't jaer MCLVI is een ſcheep-ſtrijdt geſchiet in de nacht van drie Koningen, en vele van weder-zijden gebleven zijnde, zijn des anderen daegs bevredigt, en hebben het Rijk der eylanden onder haer gedeelt, en het Rijk is tweedeligh gemaekt van dien dagh af, tot den tegenwoordigen tijdt toe, en dit is de oorzaek geweeſt van de val van 't Koningrijk der eylanden, na dat de kinderen van Sumerled het zelve ingenomen hebben.

MCLVIII. Sumerled is tot Man gekomen met 53 ſchepen, en heeft Godred verdreven, en het eylandt verwoeſt, en Godred is over-gevaren naer Noorwegen om hulp te halen tegen Sumerled.

MCLXIV. Heeft Sumerled een vloot vergadert van hondert en zeſtigh ſchepen, en is aengekomen by *Rhinfrin*, willende zich gantſch Schotlant onderwerpen: maer door goddelijke wrack van weynigen verwonnen, is met zijn zoon en een ontallijk volk aldaer gedoot.

In 't zelfde jaer is de ſtrijdt geweeſt by *Ramſa* tuſſchen Reginald Godreds broeder en de Manners, en door liſt van een Graef zijn de Manners op de vlucht gedreven.

En Reginald heeft begonnen te heerſchen. Doch op den vierden dagh is Godred over gekomen van Noorwegen met een groote menighte van gewapende lieden, en heeft zijn broeder Reginald gegrepen, en van zijn oogen berooft en gelubt. In 't zelfde jaer is geſtorven Malkolm Koning van Schotlandt, en zijn broeder Willem is hem in het Rijk gevolght.

MCLXVI. Zijn 'er twee ſtaert-ſterren verſcheenen voor der zonnen opgang in de maent van Auguſtus, een ten zuyden, de ander ten noorden.

MCLXXI. Is Richard Graef van Penbroek over-gevaren in Ierlandt, en heeft Dublin en een groot deel van Ierlandt t'onder gebracht.

MCLXXVI. Heeft Ian van *Curcy* zich Vlton onderworpen, en Vivianus, Gezant van de Apoſtoliſche ſtoel, is in Man gekomen, en heeft de Koning Godred wettelijk doen trouwen met zijn vrouw Phingola dochter van *Maclotlen*, zoon van *Murkartac*, Koning van Ierland, naemlijk de moeder van Olaf, die doen drie-jarigh was. Haer heeft getrouwt de Abt Silvanus, dien Godred op de zelfde dagh gegeven heeft een deel landts by *Mireſcoge*, daer hy een klooſter gebouwt heeft, maer eyndelijk is het landt met de Munnikken aen de Abdy van *Ruſſin* gegunt.

MCLXXII. Heeft Reginald, de zoon van Eakmarkat, een man van een Koninglijk geſlacht, in Man komende met een grooten hoop volx, in 't afwezen van den Koning, in de eerſte ſtrijdt eenige, die de ſtrandt bewaerden, verdreven, en omtrent 30 gedoodt. Daer na op de zelfde dagh de Manners vergadert zijnde, hebben hem byna met al de zijnen omgebracht.

MCLXXXIII. *O Fogolt* Onder-graef van Man.

MCLXXXV. Een Eclipſis der zon op den dagh van Philips en Iacob.

MCLXXXVII. Is Godred Koning der eylanden geſtorven op den thienden November, en de navolgende zomer is het lichaem overgebracht tot het eylandt *Hy*. Hy heeft nagelaten drie zonen, Reginald, Olaf, en Yvar; terwijl hy geleeft heeft, heeft hy zijn zoon Olaf tot erfgenaem geſtelt, om dat hy alleen wettigh geboren was; maer

de Manners, als Olaf noch naulijx thien jaren oudt was, halen Reginald uyt de eylanden en ſtellen hem tot Koning.

MCLXXXVIII. Heeft Reginald Godreds zoon over de eylanden begonnen te heerſchen, en is Murchard gedoot, een machtigh man in 't gantſch rijk der eylanden.

MCXCII. Is de ſlagh geſchiet tuſſchen Sumerleds zonen Reginald en Enge, maer Enge behielt de overwinning.

In 't zelfde jaer is de Abdy van *Ruſſin* overgebracht naer *Dufglas*, maer na vier jaren zijn de Munniken weder gekeert naer *Ruſſin*.

MCCIII. Is Michiel Biſſchop der eylanden geſtorven tot *Fontanas*, dien is gevolght Nicolaus.

MCCIV. Is Huygh van *Lacy* gekomen met een heyr in Vlton, en heeft een ſlagh gedaen met Ian van *Curcy*, en den zelven gekregen, en Vlton onder hem gebracht. Daer na heeft hy Ian laten vry gaen, die tot Koning Reginald gekomen is, van den welken hy eerlijk ontfangen wierd, om dat hy zijn zwager was; want Ian van *Curcy* heeft ten wijve gehad Affrica Godreds dochter, welke geſticht heeft de Abdy van *S. Maria de Iugo Domini*, en is aldaer begraven.

MCCV. Is Ian van *Curcy* en Reginald Koning der Eylanden met 100 ſchepen in Vlton gekomen in een haven, die genoemt wort *Stranfeort*, hebben traeghlijk het kaſteel van *Rath* belegert; maer Wouter van *Lacy* met zijn heyr overkomende, heeft haer verdreven; van toen af heeft *Curcy* noyt zijn landt weder-gekregen.

MCCX. Is Enge Sumerleds zoon met zijn drie zonen gedoodt.

Koning Ian van Engelandt heeft toen een vloot van 500 ſchepen naer Ierlandt gevoert, en zich 't zelve onderworpen, en zendende een Graef, met namen Fulco, naer Man, hebben het zelve byna in vijftien dagen verwoeſt, en gyzelers ontfangende, zijn van daer naer haer vaderlandt gekeert. De Koning Reginald en de Edelen waren niet in Man.

MCCXVII. Is geſtorven Nicholaus Biſſchop der Eylanden, en is begraven tot Vlton in het huys van *Benchor*, dien Reginald gevolght is.

't Luſt ons hier eenige dingen van de broederen Olaf en Reginald te verhalen.

REginald heeft zijn broeder Olaf gegeven het eylandt, dat genoemt wordt *Lodhus*, welk men zeyt breeder te zijn als de andere eylanden, maer wort van weynigh inwooners bewoont, om dat het berghachtigh en ſteenigh is, en bykans geheel onbouwelijk. En de inwooners des zelfs leven gemeenlijk van de jacht en viſſchery. Om dit eylandt dan te bezetten is Olaf vertrokken, en heeft daer in gewoont leydende een arm leven: en als hy zagh dat het geenzins genoegh was tot onderhouding van hem en zijn heyr, is hy getrouwlijk tot zijn broeder Reginald getrokken, die toen heerſchte in de eylanden, en heeft hem alzoo aengeſproken: Mijn broeder (zeght hy) en mijn Heer Koning, ghy weet dat het Rijk der eylanden my door erf-recht toebehoort heeft: maer om dat de Heer u om dat te heerſchen verkoren had, zoo misgun ik het u niet, en neem het ook niet qualijk dat ghy tot de Koninglijke waerdigheyt verheven zijt. Nu bidt ik u, dat ghy my voorziet met eenigh deel landts in de eylanden, waer in ik eerlijk leven magh: want het eylandt *Lodhus*, dat ghy my gegeven hebt, magh my niet onderhouden. Het welk hoorende, zoo heeft zijn broeder Reginald gezeyt, dat hy daer raedt over houden zoude, en 's anderen daeghs als Olaf geroepen quam tot de t'zamen-ſpraek, zoo heeft hem Reginald bevolen te vatten, en te voeren tot Willem Koning van Schotlandt, op dat hy by hem in de gevangenis bewaert wiert, en Olaf heeft byna zeven jaren in de gevangenis geboeyt geweeſt. Maer in het zevende jaer is Willem Koning van Schotlandt geſtorven, die zijn zoon Alexander na gevolgt is, de welke eêr hy ſtorf, geboodt dat al de gevangens zouden verloſt worden. Derhalven is Olaf verloſt tot Man gekomen, en is terſtont met een groot gezelſchap van edelen getrokken naer S. Iacob, en wedergekeert zijnde, deed zijn broeder Reginald, Olaf tot een vrou trouwen de dochter van een edelman van *Kentyre*, de zuſter van zijn huysvrou, met namen *Lavon*, en gaf hem *Lodhus* te bezitten. Na weynig dagen heeft Reginandus, Biſſchop der eylanden, Olaf en zijn zoon Godred, en zijn vrouwe *Lavon* in een volle vergadering wettelijk geſcheyden, als na-maeghſchap van zijn eerſte vrou. Daer na heeft Olaf getrout Chriſtina de dochter van Ferkar Graef van *Roſſe*.

Om deze zack heeft Reginalds huysvrou, de Koning der eylanden, vergramt brieven gezonden, uyt de naem van Koning Reginald, naer 't eylant *Sky* tot haer zoon Godred, dat hy Olaf dooden ſoude, Godred hier na trachtende, en in *Lodhus* komende, zoo is Olaf met een kleyn ſchuytjen tot zijn Schoon-vader den Graef van *Roſſe* gevlucht, en Godred verwoeſtte *Lodhus*. Op de zelfde tijdt is de Onder-graef van *Sky* Pol *Bokes* zoon, een machtigh man in alle de eylanden, om dat hy 't met Godred niet houden wilde, gevlucht, en heeft met Olaf t'zamen by den Graef van *Roſſe* gewoont, en met Olaf een verbont gemaekt hebbende, zijn beyde in een ſchip aen *Sky* gekomen. Eyndlijk verſpieders uytgezonden hebbende, hebben verſtaen dat Godred in een eylandt, welk genoemt wierdt het eylandt van S. Colomba, zorgelooslijk met zommige mannen vertoefde. En met zich vereenigende alle haer vrienden en bekenden, en die zich van zelf by haer wilden voegen, hebben in de ſtilte van een ontijdige nacht, na dat zy vijf ſchepen van de naeſte ſtrant getrokken hadden, welke twee ſtadien van het voornoemde eylandt was, het eylandt omringt. Godred en die met hem waren 's morgens vroegh opſtaende, en ziende dat zy van alle kanten van de vyanden omringt waren, ſtonden verbaeſt, maer, haer wapenen aengetogen hebbende, poogden zich mannelijk te verweeren, doch te vergeefs. Want omtrent de negende uur van den dagh is Olaf en de voornoemde Onder-graef Pol met alle zijn heyr in 't eylant getrokken, en gedoodt hebbende alle die zy buyten de muuren der kerk vonden, hebben Godred gegrepen, de oogen uyt-geſteken en gelubt. Tot welke daet Olaf nochtans niet geſtemt heeft, en kon het niet weeren, om *Bokes* zoon, de voornoemde Onder-graef. Want dit is geſchiet in dit MCCXXIII jaer na Chriſtus geboorte. In de naeſte zomer gyzelers ontfangen hebbende van al de Grooten der eylanden, zoo is Olaf met een vloot van twee-en-dertigh ſchepen aen Man gekomen, en by *Rognolfwaht* aengelant. Op de zelve tijdt hebben Reginald en Olaf onder elkanderen gedeelt het Rijk der eylanden, gevende Man aen Reginald boven zijn deel met de naem van Vorſt. Olaf twee ſpijs-hopen gekregen hebbende van het volk van Man, is met zijn geſelſchap naer zijn deel der eylanden gekeert. In 't volgende jaer is Reginald, Alan Heer van Galway met zich nemende, met de Manners tot de deelen der eylanden getrokken, om het deel des lants, welk hy zijn broeder Olaf gegeven had, weder van hem te nemen, en het zelve onder zijn heerſchappy te brengen. Maer dewijl 't den Manners niet luſte tegen Olaf en de Eylanders te vechten, om dat zy haer beminden, zoo zijn Reginald en Alan Heer van Galloway, niet voorderende, tot haer eygen gekeert. Na een kleyne tijdt heeft Reginald, onder de gelegentheyt van te gaen naer het Hof van mijn Heer den Koning van Engelant, ontfangen van 't volk van Man hondert Marken; en hy is getrokken tot het hof van Alan Heer van Galloway. Op de zelfde tijdt heeft hy zijn zoon aen Alans dochter ten houlijk gegeven. Het welk de Manners hoorende, zijn zeer verſtoort geworden, en zendende om Olaf, hebben hem tot haer Koning geſtelt.

MCCXXVI. Heeft Olaf zijn erfdeel weder gekregen, naemlijk 't Rijk van Man en de eylanden, 't welk zijn broeder Reginald geheerſcht had XXXVIII jaren, en heeft onbekommert geheerſcht twee jaren.

MCCXXVIII. Is Olaf met al de Grooten van Man, en het ſterkſte deel des volx over-gevaren tot de eylanden. Weynigh daer na zijn Alan Heer van Galloway, en Thomas Graef van Atholien, en Koning Reginald, gekomen aen Man met een groot heyr, hebben 't gantſche zuyder-deel van Man verwoeſt, en de kerken berooft, en alle mannen, die zy krijgen konden, gedoot; en 't zuyder-deel van Man is byna tot een woeſtijn gebracht. En hier na is Alan weder met zijn heyr naer zijn landt gekeert, en heeft zijn Baljouwen in 't landt gelaten, die hem de tol des vaderlandts zouden geven. Maer de Koning Olaf is haer over-gekomen, en heeft haer verdreven, en zijn Koning-rijk weder gekregen. En de Manners, die hier en daer verſtroyt waren, hebben begonnen weder te verzamelen, en ſtoutelijk te woonen.

In

In 't zelfde jaer is op een ontijdige nacht in de winter Koning Reginald onverwacht gekomen uyt Galloway, met vijf ſchepen, en verbrande al de ſchepen van zijn broeder Olaf, en van de Grooten van Man by 't eylandt van S. Patricius, en vrede begeerende van zijn broeder, is veertigh dagen gebleven by de haven *Ragnollwath*. Ondertuſſchen heeft hy tot zich getrokken al de Eylanders in 't zuyder-deel van Man, die gezworen hebben, dat zy haer zielen in de doodt ſtellen zouden, tot dat hy de helft van 't Rijk hebben zoude: daer tegen heeft Olaf de Noorderſche tot hem gevoeght, en op den XIV Februarius is op een plaets, die *Tinguall* genoemt wort, de ſlagh geſchiet tuſſchen de broederen, in welke Olaf gewonnen heeft, en de Koning Reginald is van zommigen aldaer gedoodt, buyten weten van zijn broeder. En de roovers komende tot het zuyder-deel van Man, hebben het zelve verwoeſt. De Munniken van *Ruſſin* hebben het lichaem van Koning Reginald overgebracht tot de Abdy van S. Maria de *Fournes*, en daer is 't begraven in een plaets, die hy voor hem verkoren had. Hier na is Olaf gegaen tot den Koning van Noorwegen; maer eêr hy daer quam, heeft Haco Koning van Noorwegen, een Edelman met namen Husbak Owmunds zoon tot Koning der Sodorenſiſche eylanden geſtelt, en heeft hem na zijn naem Haco genoemt. En de zelfde Haco is gekomen met Olaf, en Godred *Don* Reginalds zoon, en met veel Noorwegers tot de eylanden; en terwijl zy in 't eylandt *Both* een kaſteel innamen, is Haco met een ſteen doodt-geſmeten, en wierd in Iona begraven.

MCCXXX. Is Olaf met Godred *Don*, en de Noorwegers tot Man gekomen, en hebben 't Rijk onder haer gedeelt, Olaf heeft Man behouden, Godred tot de eylanden getrokken, is in 't eylandt *Lodhus* gedoodt, en Olaf heeft het Rijk der eylanden behouden.

MCCXXXVII. Op den XXI May is geſtorven Olaf Godreds zoon Koning van Man, in 't eylandt van S. Patricius, en is begraven in de Abdy van *Ruſſin*: hy heeft geheerſcht XI jaren, twee terwijl zijn broeder leefde, en negen na zijn doodt.

Zijn zoon Harald is hem na-gevolgt in 't XIV jaer zijner ouderdom, en heeft geheerſcht XII jaren. In 't eerſte jaer des Rijx is hy tot de eylanden getrokken, en heeft Loglen zijn bloed-verwant tot wachter van Man geſtelt; de navolgende herfſt heeft Harald de drie zonen van *Nel*, te weten Dufgald, Thorquel, Molmor, en zijn vriend Ioſeph tot Man gezonden. Dies zijn zy op den XXV dagh t'zamen gekomen by *Tinguall*, en, door ontſtaene nijdt tuſſchen de zonen van Nel en Loglen, is 'er van weêr-zijden dapper gevochten, alwaer Dufgald, Molmor en de voornoemde Ioſeph gedoodt wierden. De na-volgende Lente is de Koning Harald tot Man gekomen, en Loglen naer Walles vluchtende, is met Godred Olafs zoon zijn voeſter-kint en veertigh anderen door ſchip-breuk vergaen.

MCCXXXVIII. Zijn Goſpatrik, en Gilleſcriſt *Mac-Kerthaks* zoon gekomen van den Koning van Noorwegen tot Man, die Harald uyt Man uyt-geſloten hebben, en de tollen tot nut van de Koning van Noorwegen nemende, om dat hy geweygert had tot des Konings van Noorwegen Hof te gaen.

MCCXL. Is Goſpatrik geſtorven, en begraven in de Abdy van Ruſſin.

MCCXXXIX. Is Harald tot den Koning van Noorwegen gegaen, de welke na twee jaren beveſtight heeft aen hem en zijn nakomende erfgenamen onder 't zegel al de eylanden, die zijn voorzaten bezeten hadden.

MCCXLII. Is Harald weder uyt Noorwegen tot Man gekeert, en van de inwooners heerlijk ontfangen; heeft vrede gehad met de Koningen van Engelant en Schotlant.

MCCXLVII. Is Harald, even als zijn vader, Ridder gemaekt van den Koning van Engelandt, en met veel gaven beſchonken, weder tot zijn eygen gekeert. In 't zelfde jaer is hy ontboden van den Koning van Noorwegen, en heeft diens dochter getrouwt. En in 't MCCXLIX jaer als hy weder keerde, is hy met zijn huys-vrou, Laurens Keurling van Man en veel Edelen dicht by de grenzen van Radlandt, door een onſtaen onweder, verdronken.

MCCXLIX. Heeft Reginald Olafs zoon Haralds broeder begonnen te heerſchen den VI May, en is op den dertigſten dagh der zelve gedoodt van den zoldaet Yvar en de zijnen, in een weyde dicht by de kerk der H. Drievuldigheyt aen de zuyder-zijde; en is begraven in de kerk van S. Maria van *Ruſſin*.

Op die tijdt heeft Alexander Koning van Schotlant veel ſchepen vergadert om zich de eylanden te onderwerpen, en is in 't eylant *Kerwaray*, van de koorts bevangen, geſtorven.

Harald de zoon van Godred *Don* heeft de naem van Koning der eylanden gebruykt, al de Vorſten van Koning Haralds Olafs zoon gebannen, en zijn gevluchte Vorſten en Graven in der zelve plaets geſtelt.

MCCL. Is Harald de zoon van Godred *Don*, door brieven ontboden, gegaen tot den Koning van Noorwegen, die hem in de gevangenis gehouden heeft, om dat hy het Rijk onrechtvaerdighlijk ingenomen had.

In 't zelfde jaer zijn by *Roghalwaht* aengekomen Magnus Olafs zoon, en Ian Dugalds zoon, die zich Koning noemde; maer de Manners qualijk nemende dat Magnus niet genoemt wierd, hebben haer van ſtrandt verdreven; van welke vele door ſchip-breuk vergaen zijn.

MCCLII. Is Magnus Olafs zoon gekomen tot Man, en is tot Koning geſtelt; in 't volgende jaer is hy getrokken tot den Koning van Noorwegen, en is daer een jaer lang gebleven.

MCCLIV. Heeft Haco Koning van Noorwegen, Magnus Olafs zoon geſtelt tot Koning der eylanden, en heeftze aen hem, zijn erfgenamen, en inzonderheyt aen zijn broeder Harald, beveſtight.

MCCLVI. Is Magnus Koning van Man, getrokken naer Engelandt, en van den Koning van Engelandt Ridder gemaekt.

MCCLVII. Is de kerk van S. Maria van Ruſſin toe-geeygent aen de Sodorenſiſche Richard.

MCCLX. Is Haco, Koning van Noorwegen, gekomen tot de deelen van Schotlandt, en niets verzoekende, gekeert naer de Orcades, daer hy by *Kirwas* overleed, en is begraven tot *Berge*.

MCCLXV. Is geſtorven Magnus Olafs zoon Koning van Man en de eylanden by 't ſlot van *Ruſſin*, en begraven in de kerk van S. Maria van *Ruſſin*.

MCCLXVI. Is 't Rijk der Eylanden over-gedragen aen Alexander Koning van Schotlandt.

't Gene hier na-volgt is met een andere en jonger letter beſchreven.

MCCLXX. Op den achtſten dagh van October is de vloot van Alexander Koning van Schotlandt aen-gekomen by *Roghalwath*, en des anderen daeghs voor de op-gang der zon is de ſlagh geſchiet tuſſchen de Manners en Schotten, waer in 535 Manners gebleven zijn, waer van een Dichter zeght:

L. *decies*, X *ter*, *& pente ſemel cecidere*,
Mannica gens de te, damna futura cave.

MCCCXIII. Heeft Robert Koning van Schotlandt belegert het ſlot van *Ruſſin*, het welk Dingway Dowijl tegen hem gehouden heeft; maer eyndlijk heeft de Koning het ſlot gekregen.

MCCCXVI. Op Hemelvaerts-dag zijn Richard *le Mandevile* en zijn broeders met andere Edelen van Ierlandt aengekomen by Ramaldwath, begeerende dat men haer de tol en 't zilver zoude langen, dat zy van die vyanden gerooft hadden, gedurigh tegen haer oorlogende. Als de gemeente geantwoordt had, dat zy niet wilden geven; zoo zijn zy met twee troepen tegen de Manners getrokken, tot dat zy gekomen zijn onder de zijde van den berg *Warthfell*, in het veldt daer Ian *Mandevile* bleef, en aldaer ſlagh leverende, zoo hebben de Ieren de Manners verwonnen, en beroofden het eylandt en de Abdy van *Ruſſin*; en als zy een maent lang in 't eylandt geweeſt waren, zijn zy met volle ſchepen weder tot haer eygen gekeert. *Tot hier toe uyt dat oude boek.*

Eynde van het Tijdt-ſchrift der Koningen van Man.

't Vervolg der navolgende geſchiedenis zal ik hier nu uyt andere byvoegen.

ALs de derde Alexander Koning van Schotlandt de weſterſche eylanden ten deel door overwinning, ten deel door geldt, aen den Koning van Noorwegen gerelt, verkregen

gen had, zoo heeft hy ook Man, als onder 't getal der zelve, aengetaſt, en, door de dapperheyt van Alexander *Steward* onder zijn gebiedt gebracht; en den zelven tot Vorſt daer over geſtelt, met die voorwaerde, dat hy hem in ſcheepſe orde met tien ſchepen, als hy 't geboodt, by-ſtaen zoude. Nochtans heeft Maria de dochter van Reginald, Koning van Man, (die geworden was een *verbonden man* van Koning Ian van Engelant) recht gevordert van 't eylandt voor den Koning van Engelant; maer heeft tot antwoordt gekregen, dat zy 't van den Schot eyſſchen zoude, dat hy toen ter tijdt het eylant bezat. Doch haer neef, van haers zoons wegen, Ian *Waldebeof* (want Maria is getrout geweeſt in 't geſlacht van *Waldebeof*) heeft zijn groot-vaderlijk recht vervolgt in 't Parlament, in 't drie-en-dertighſte jaer des eerſten Edwards, voor den Koning van Engelandt, als opper-Heer van 't Rijk van Schotlandt. Nochtans heeft hy niets anders ten antwoort gekregen, als (op dat ik uyt de heylige kaſſen zelve ſpreke) lact hy voor de Rechters van 's Koning bank vervolgen, gehoort en recht gedaen werden. Maer 't geen hy met recht niet konde, heeft Willem van *Mont-agu*, zijn bloedt-verwant, (want hy was uyt het geſlacht der Koningen van *Man* geſproten) met wapenen verkregen; want hy heeft met een haeſtelijk-vergaderde troep al de Schotten uyt het eylandt verdreven. Maer wijl hy tot dezen oorlogh groot gelt op-genomen, en niets om te betalen had; zo heeft hy 't aen Antony *Bek* Biſſchop van Durham, en Patriarch van Ieruſalem, voor zeven jaren verpant, en de inkomſt toegewezen; den zelven Antonius heeft het den Koning terſtont voor al zijn leven vergunt. Daer na heeft 'et de tweede Koning Edward aen Pieter van *Gaveſton*, die hy begunſtighde, verleent, op welke tijdt hy hem tot Graef van Cornwal verkoor; en na diens doodt gaf hy 't aen Henrijk van *Beaumont* met al de Koninglijke heerlijkheden en gerechtigheydt. Doch de Schotten hebben het korts daer nae onder Robert *Brus* weder-gekregen, en Thomas *Randolf* die ſtrijdtbare Schot, gelijk ook lang daer na Alexander Hertogh van Albanien, hebben zich Heeren van Man geſchreven, en hebben de jongſte wapenen der Koningen van Man gebruykt, namelijk drie gewapende menſchen-beenen t'zaemgevoeght, en mét geboge knyen; gelijk Sicilien eertijdts naekte, om haer drie voor-bergen te beteekenen, op haer penningen vertoont hebben; te voren nochtans, gelijk wy uyt de zegels der Koning zelf gezien hebben, gebruykten zy een toe-gevouwe zeyl, met het opſchrift, *Koning van Man en der eylanden.* Omtrent het M CCC XL jaer heeft 'et de jonge Willem van *Mont-agu* Graef van Sarisbury den Schotten met gewapender-hant ontweldight, die Man met de Kroon in 't M CCC XCIII jaer onzes Heeren (als Walſingam verhaelt) aen Willem *Scrop* voor groot gelt verkoft heeft. De welke om gequetſte hoogheyt aen den hals geſtraft, en zijn goederen verbeurt gemaekt; zoo is het tot het recht van den vierden Henrijk Koning van Engelant vervallen, die dit eylandt aen Henrijk *Percy*, Graef van Northumberlandt, vergunt heeft (als verwinner zege-pralende over Willem Scrop, dien hy, als hy naer 't Rijk ſtond, zelf byzonderlijk gekregen, en met de bijl doodtgeſlagen had) met die voorwaerde, dat hy en zijn nakomelingen, als de Koningen van Engelant gehuldight wierden, het zwaert, waer meê die Henrijk gegort was, als hy behouden naer Engelandt keerde, voor-dragen zoude, gemeenlijk *Lancaſter Sword.* Maer 't luſt ons hier des Konings eyge woorden uyt de Koninglijke handt-ſchriften voor te ſtellen: Door onze byzondere genade hebben wy gegeven en vergunt aen Henrijk Graef van Northumberlandt, het eylandt, kaſteel, Pela en Heerſchappy van Man, en alles, eylanden en heerſchappijen tot het zelfde eylandt behoorende, welke eertijdts toe-quamen den overleden Ridder Willem *le Scrop*, dien wy in zijn leven verbeurt gemaekt, en hem zoo verbeurt beſloten hebben, en die wy ten opzicht van die verbeurtmaking als verbeurt in onze handen kregen. Welke verbeuren en beſluyt in ons tegenwoordigh Parlement door toeſtemming der wereldlijke Heeren, in 't zelfde Parlement zijnde, zoo veel belangt de perſoon van den voornoemden Willem, en alles, landen, bezittingen, goederen en zijn Catallen zoo binnen ons Koningrijk, als buyten, op 't verzoek van de Gemeente van ons Koningrijk beveſtight zijn, &c. te houden en te bezitten van den zelven Graef en zijn nakomelingen, &c. door den dienſt van te dragen op de dagen onzer en onzer erfgenamen krooning aen onze ſlinker ſchouder, en de ſlinker ſchouder onzer erfgenamen, door hem oft zijn eerlijke en genoeghzame afgevaerdighde, dat bloote zwaert, waer meê wy gegort waren als wy in 't deel van Holdernes aen-quamen, genoemt *Lancaſter Sword*, &c. doch vier jaren daer na is die Henrijk *Percy* gebannen, en ſchoon terſtont weder in zijn erf-goederen geſtelt, nochtans aen Man geſtraft, welk eerſtlijk aen Willem *Stanley*, daer na aen Ian *Stanley* te gelijk met het Patronat des Biſdoms, &c. op-gedragen is, wiens nakomelingen vereert met de tijtel van 't Graefſchap van Derby, en gemeenlijk Vorſten van Man genoemt zijn geweeſt.

Heeren van Man.

Wapenen der Koningen van Man.

Wapenen van oudt Sicilien.

HET

't HEYLIGH EYLANDT, EN FARNE.

IN de Noord-zee nu, daer zy Britannien beſpoelt, verſchijnen de eylanden zeer zelden, behalven die in de Edenburghſche ſtraet zijn, namelijk *May*, *Baſſe*, *Keth*, en *Inche Colme*, dat is, *het Duyven-eylant*. Op de ſtrant van Northumberlandt light voor de rivier *Lind* het eenige *Lindis-farne*, by de Britannen *Inis Medicante*, het welk, op dat ghy Beda hoort, door de eb en vloedt dagelijx tweemael als een eylant van de baren der zee omſpoelt, en tweemael met blooten ſtrande aen het eylant gehecht wort. Waer van hy 't bequaemlijk een half eylant genoemt heeft. Het weſt-eynd is enger, en alleen aen de Konijnen gelaten, en wordt door een naeuwe ſtreek landts aen het ooſt-eynd gehecht, welk veel breeder is; daer 't zich ten zuyden ſtrekt, heeft het een ſtedeken met een kerk, en in 't zelve een ſlot, daer eertijdts de Biſſchoplijke zetel geweeſt was, welke Aidan de Schot, beroepen om den Nordanhumbren het Chriſtlijk geloof te verkondigen, geſtelt heeft, mits hy zijn vermaek in de eenzaemheydt en vertrek der plaets ſchepte; en aldaer hebben elf Biſſchoppen gezeten. Doch daer na is door der Deenen inval de ſtoel naer Durham overgebracht. Onder de ſtadt is een bequaeme haven, van een bol-werk, op een heuvel ten zuyd-ooſten liggende, beſchermt.

In't leven van S. Cuthbert.

Dit wordt, om de wooning der heylige Munniken, by de Engelſen *Holy Iland* genoemt. Waer van Alcuin in een brief aen Egelred, Koning der Nordanhumbren: Een plaets, boven alle in Britannien eerwaerdigh, wordt den Heydenſche volkeren om te beroven gegeven; en daer eerſt, na 't vertrek van S. Paulinus van York, de Chriſtelijke Godts-dienſt in ons volk begin genomen heeft, daer heeft jammer en ellende haer aenvang gehad. Zeven mijlen van hier ten zuyd-ooſten ziet men het eylandt *Farn*, bynа twee mijlen van het ſlot *Banborrow* gelegen, zeer diep van de zee beſloten, en met een kroon van klippen omringt, welk bynа in 't midden zijn veſting heeft. Ter plaetſen, als men zeght, dat de Lindisfarniſche Biſſchop Cuthbert, die beſcherm-heyligh der noorderſche Engelſen, om Godt te dienen, een ſtadt (als Beda in zijn leven verhaelt) voor zijn gebiedt bequaem gebouwt, en geſchikte huyzen in deze ſtadt op-gericht heeft. Want daer was een gebouw bynа rond van gelegenheyt, van de eene muur tot d'ander, na de maet van vier oft vijf ſperren, uyt-geſtrekt. De muur zelf van buyten hooger als een ſtaende man: want van binnen heeft hy die met een ſchriklijke rots uyt te houwen veel hooger gemaekt, voor zo veel zy genoegh was om de dertelheyt der oogen oft gedachten te bedwingen, op dat de Godtvruchtige inwooner, om de gantſche aendacht van zijn gemoedt tot de hooghſte begeerten te richten, van zijn wooning niets konde beſchouwen als de hemel. Welken muur hy niet van gehouwen ſteen, oft ticchelen, oft ſement; maer geheel van ruyge ſteenen en zooden, die hy uyt het midden des landts met graven gehaelt had, gemaekt heeft: waer uyt zy van zulk een groote waren, dat zy naeulijx van vier mannen ſchenen te konnen op-gelight worden. In de wooning had hy twee huyzen, naemlijk een bede-huys, en een andere wooning tot het gemeen gebruyk. Welker muuren hy van gemeene aerde, met veel uyt en in te graven oft te houwen gemackt heeft. De toppen heeft hy van ongeſchikte houten en hooy daer boven op-geleght. Voorts was aen de haven des eylants een grooter huys, waer in de broeders, die hem bezoeken quamen, konden ontfangen worden en ruſten; en niet vêr van daer een bron tot haer gebruyk bequaem. Hier by liggen andere kleyner eylanden ten noorden, *Widopens*, *Staple Iland*, dat 'er twee mijlen af is, *Bronſman*, en twee, kleyner als de gene die zy *Wambes* noemen.

Holy Iland.

Farne Ile.

After dezе light het eylandt *Coquedi*, gemeenlijk *Coquet*, voor de mondt van de rivier *Coquedi*, genoegh vruchtbaer van ſteen-kolen. En meêr eylanden verſchijnen in deze wijk niet; maer hier tegen over worden de *Saxſche eylanden*, nu *Heyligh-land*, en veel andere voor Ooſt- en Weſt-Vrieſlandt geſtrekt, onder welke door de Roomſche wapenen het bekentſte was, welk by Strabo BIRCHANIS, by Plinius BVRCHANA, en by de Romeynen FABARIA, van de gelijkenis van een van zelf ſpruytende vrucht, genoemt wierd, het welk (op dat ik 't in het voorby-gaen herſtelle, hoewel 't ons voornemen niet raekt) de naem zelve zeght, dat *Borkun* is, voor de mont der Ems liggende.

Der Saxen eylanden.

Brichanis. Lib. 7.

Borkun.

Laeger aen de ſtrandt van Hollandt, daer zich de Rhijn eertijdts ontlaſt heeft, worden door de baren der zee bedekt de gronden van het zeer oude Wapen-huys, welke, somtijdts door 't af-vloeyen van de zee ontdekt, een wonderlijke beſchouwing der eerwaerdige oudtheydt, en een zeer ſchoone vorm van onderbouwing vertoonen, welk Abraham Ortelius uyt de zee zelf op-genomen heeft. Hier aen gedenk ik te liever, om dat 'et de Hollanders *het huys te Britten* noemen, zo dat het ten minſten met de naem Britanſch zy. Want, gelijk het bekent is, dat het Cajus Caligula, als hy in die nar-achtige tocht op Britannien dacht, tot een vuurbaek gebout heeft; zo getuyght ook een oud opſchrift, daer uyt-gegraven, dat het Septimius Severus, door oudtheyt vervallen, weder opgebouwt heeft. Van waer 't nochtans *Britten* genoemt zy, is te raden geſtelt. Dat het van de Britannen zijn naem gekregen heeft, is waerſchijnlijk; want Philips Melanchthon heeft zelf gelooft, dat zijn vaderlandt *Bretta* na de Britannen is genoemt geworden; en dat de bergen in Henegou eertijdts *Breten* na de Britannen geheeten zijn, heb ik elders gelezen. Maer nochtans, op dat ik met Plinius ſpreke, wijl hy zich over de naem van Britanſch kruyt, welk Hollandt eygen is, verwondert, 't zy men mogelijk, die aen de zee-grenzen, het nabuurigh Britannien toegeeygent heeft; zoo verwonder ik my ook waerom dit ſlot *Britanſch* genoemt werde, 't zy de Hollanders het aen ons tegen-over-gelege Britannien geeygent hebben. Een plaets in Morinen (nu Terrowanen) noemt Plinius *de Britanſche haven der Morinen*, oft om dat men van daer naer Britannien over-vaert, oft om datz' 'er tegen over lag. Wat hindert dan, waerom men dit kaſteel om de zelfde reden min Britanſch noemen mach? Want dat de Britannen hier dikwijls aengekomen zijn, en men van hier uyt Duytſlandt in Britannien over-gevaren heeft, kan niemant ontkennen, wijl Zoſimus de zee tuſſchen Britannien en deze mondt der Rhijn, op DCCCC ſtadien als een bequame over-vaert gemeten, en geſchreven heeft, dat men uyt Britannien tot deze plaets de toe-voer placht te brengen, en van daer met rivier-ſchuyten tegen de Rhijn-ſtroom naer 't Roomſche leger te voeren; als Keyzer Iulianus ſchuuren boude, als Marcellinus zeght, daer men de toe-voer, uyt Britannien gemeenlijk gebracht, bergen konde. In welke tijdt dit Wapen-huys tot een kooren-ſchuur verkeert, en van de Britanſche voor-raedt, *Britanſch* genoemt ſchijnt; te meêr wijl 't in de Hollandſche gedenk-teekenen *Britenburg* genoemt wort. Want die eeuw heeft de wel-gelege ſloten, en met overvloedt van lijf-tocht vervult, *Burgen*, als in de Geſchichten der Burgondiers ſtaet, genoemt. Maer wat zoude 't zijn (op dat ik in deze zaek, welke zoo velen vertwijffelt, giſſing uyt giſſing trekke,) indien ik zeyde, dat de Britannen deze plaets ingenomen, en na haer naem genoemt hebben, als zy Magnus Maximus,

Britanſche haven der Morinen.

Wat Bur *beteekent.*

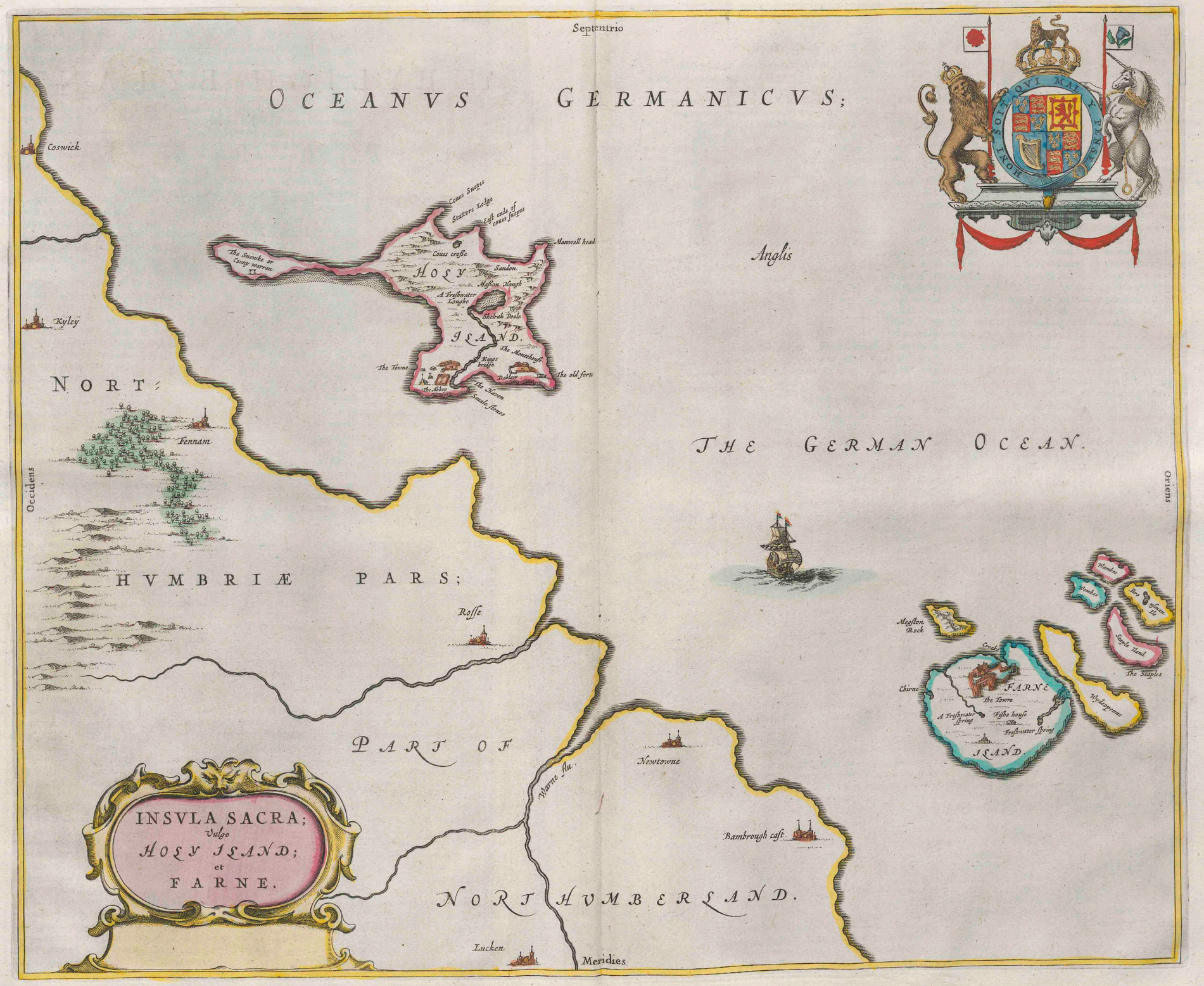
Septentrio
OCEANVS GERMANICVS;
Coswick
Kyley
NORT:
Fennam
Occidens
HVMBRIÆ PARS;
Rosse
PART OF
Warne flu.
Newtowne
Bambrough cast.
NORT HVMBERLAND.
Lucken
Meridies
Anglis
THE GERMAN OCEAN.
Oriens
Coues Suepes
Stattors Lodge
East ende of coues suepes
Manwell head
The Snewke or Conny warren
Coues crosse
HOLY
Sandon
Masson Haugh
A Freshwater Loughe
Shelrak Poole
ILAND.
The Monteshouse
Kings bridge
The Towne
Deblaw
The old forte
The Abbey
The Haven
Smale stones
Megston Rock
Creeke
Chirne
FARNE
The Towre
A Freshwater spring
Fishe house
Freshwater spring
ILAND.
Wymbes
Wombes
Bro nsman Ile
Staple Iland
The Staples
Wydeopenns
INSVLA SACRA;
Vulgo
HOLY ILAND;
et
FARNE.

dien andere Clemens Maximus noemen, met de Purpure rok tegen Gratianus bekleededen? Want hy is aen deze mondt des Rhijns aengekomen. En zoo het ook toen deze Britanſche naem niet gekregen heeft, wat zal men zeggen, zoo 't de Saxen *'t Huys te Britten* genoemt hebben, als zy onze ſtranden met hare *Ciulen* (zoo noemden zy haer roofſchepen) plaeghden. Want dat de Saxen in Hollandt, na het verdrijven der Franſen, gewoont hebben, getuyght Zoſimus, en dat zy van daer in Britannien overgekomen zijn, blijkt klaer genoegh. Het welk ook, als ik te voren gezeydt heb, de zeer geleerde Ianus Douza in zijn Leydſche Ode te kennen geeft. Hoor nochtans, op dat ik niet te ruym in de roem van Britannien ſchijn, wijl dat vermaerde voeſter-kint van Hollant, Hadrianus Iunius, het Britanſch kruyt tot *Britten*, een woort aen zijn volk eygen, betrekt, om dat het overvloedigh is in Turven, die zy *Britten* noemen, en waer van zy de dijken tegen de zee bouwen: zoo zal 't geenzins ongeſchikt ſchijnen, zo iemant dit zelfde *Huys te Britten* tot de zelfde oorſprong leyde, dat het namelijk zoo genoemt is geweeſt, om dat 'et tegen de aenloopende baren met tegengeſtelde dijken van zooden, oft *Britten* geveſtigt is geweeſt, welke, als 't gewelt der zee doorgebroken had, zoo ſchijnt het ook het gebouw verdrukt te hebben. Maer dit laet haer bezien, die de kracht des woorts, en de gelegenheydt der plaets naeuwer door-zichtigen, en my vergeven, zoo ik hier mijn zein in eens anders oegſt ſla.

Ianus Douza.

Zeeland.

Op de oevers van Zeelant zijn ook eenige eylanden van de Scheld, Maes, en zee omringt, waer van ik dit alleen by voegen zal, dat de naem van *Walcheren* (dit is 't voorneemſte onder de zelve) van onze Walen, na Levinus Lemnius giſſing, ontſproten is. Tegen over Zeelandt volght de *Teems*, de edelſte rivier van Britannien, in zee, op welke plaets Ptolemæus twee eylanden ſtelt, naemlijk TOLIAPIS, en CAVNA oft CONVENNON. Van *Toliapis*, welk ik *Shepey* acht, ziet in Kent.

Toliapis. Caunus. Canvey. Shepey. Ziet in Eſſex.

Meêr ten ooſten buyten de mondt der *Teems* light voor het eylandt *Tanatum*, een ondiepe, zandige, en den Schippers bedrieghlijke plaets, die zy *Goodwine Sands* noemen, alwaer de Iaer-boeken getuygen, dat in 't MXCVII jaer een eylandt, welk Goodwins erf-goedt was, verzonken is. Waer van Ioannes Twinus aldus ſpreekt: Dit landt is zeer vruchtbaer en overvloedigh van weylanden geweeſt, en weynigh lager als *Tanatos*, alwaer een over-vaert met een ſchuytjen van drie oft vier duyzent ſchreden vêr was. Dit eylandt is door een ongewoone buy van winden, een ſchriklijke verwoedtheyt van ſlagh-regenen, en een ongehoorde woeſtheyt der zee verdronken, en onweder-krijghelijk tot een twijffelachtige natuur van landt en zee gebracht: want ik verſta wat ik zegh, om dat het zomtijdts geheel drijft, en zomtijdts, door 't af-wijken der zee, gaen lijdt. Mogelijk is dit *Toliapis*, 't zy ghy voor *Toliapis* liever *Thanatis* wilt lezen, en in zommige voor-beelden wordt *Toliatis* gelezen, waer van wy in Kent gehandelt hebben.

Goodwine ſands.

In deze plaets wort een groote woeſtheydt van wateren zoo ge-engt, dat de ruymte der zee tuſſchen 't vaſte lant van Europen en Britannien niet meêr als xxx duyzent ſchreden begrijpt. Welke engte by zommige de *Britanſche*, by zommige de *Franſche ſtraet* genoemt wort, en is een grens-pael van de Britanſche zee, welke allenx haer ſtranden, die als of zy zich vergadert hadden, te rugh trekt, en de landen met een gelijk gedeelte wijkende, ſpoelt van 't ooſten naer 't weſten tuſſchen Britannien en Vrankrijk. Van hier begint de Britanſche zee, waer in ons eerſt gemoet het eylant, oft lieſtraet.

Britanſche ſtraet.

Britanſche zee.

ver half-eylandt, *Selſy*, in 't Saxiſch ðeolj'-ea, dat is, by Beda, *het eylandt der Zee-kalven*, die wy in onze tael *Seales* noemen. Maer hier van heb ik te voren geſproken.

Seales.

Wat hooger light het eylandt VECTA, by de Britannen *Guith*, by de Saxen Wuiᵭ-lanᵭ, en Wicþ-ea, (want een eylandt hebben zy Ea genoemt) by ons *the Iſle of Wight* en *Whight*. Waer van hier voor geſproken is.

Vecta.

The Iſle of Wight.

Van *Portland*, welk nu geen eylandt, maer aen 't vaſte landt gehecht is, hebben wy hier voor in de Durotrigen gehandelt.

Portland, ziet in 't Graefſchap van Dorſet.

Van hier zal ik over-varen na de ſtrant tegen over Vrankrijk, alwaer van *Beerfleet* van Normandyen af, tot in 't midden der *Canael* de zee, na 't beveſtigen der Schippers, met klippen en rotſen als bezaeyt is, tuſſchen welke Willem, des eerſten Henrijx zoon, en erfgenaem van Engelandt en Normandyen, terwijl hy uyt Normandyen naer Engelandt over-voer, in 't CIↃCXX jaer door een droevige ſchipbreuk met zijn zuſter, baſtart broeder, en andere van de bloem der Adel verdronken is. Waer van een Dichter van die tijdt:

Abſtulit hunc terræ matri maris unda noverca,
Proh dolor! occubuit Sol Anglicus, Anglia plora:
Quæque priùs fueras gemino radiata nitore,
Extincto nato vivas contenta parente.

Funus plangendum, privat lapis æquoris unus,
Et ratis una ſuo principe regna duo.

En een ander in de zelfde eeuw heeft deze veerzen van die ſchip-breuk geſmeedt:

Dum Normannigenæ Gallis claris ſuperatis,
Anglica regna petunt, obſtitit ipſe Deus:
Aſpera nam fragili dum ſulcant æquora cymba,
Intulit excito nubila denſa mari.
Dumque vagi cæco rapiuntur tramite nautæ,
Ruperunt imas abdita ſaxa rates.
Sic mare dum ſuperans tabulata per ultima ſerpit
Merſit rege ſatos, occidit orbis honos.

Meêr ten weſten liggen eenige eylanden voor Vrankrijk geſtrekt, nochtans Engelandt toebehoorende: en eerſt voor Normandien, oft de ſtrandt der Lexobiers, die onze Britannen *Lettaw*, als *Strant-lieden* noemen, light *Alderney*, 't welk in de Koninglijke handt-veſten *Aurney*, en *Aureney*, en *Aurigney* genoemt wordt, zoo dat het dat ARICA ſchijnt, welk by Antoninus, in des Konings van Spanjens voorbeelt, onder de eylanden der Britanſche zee gehouden wordt. Andere meenen dat het EBODIA oft EVODIA, waer aen alleen P. Diaconus, van deze wijk weynigh bewuſt, gedenkt, geweeſt is, welk hy dertigh mijlen van de Sequaenſche ſtrant geſtelt heeft, en verhaelt dat men het geruyſch der wateren zeer vêr hooren kan. Voorts begrijpt dit *Alderney*, welk naeuwlijx zeven mijlen van de voor-bergh van Normandyen *Le Hague* af is, omtrent acht duyzent ſchreden in 't ronde, vet van landt, geneughlijk van weyden en akkers; het heeft een kerk, en telt tachtigh huyzen. Ik weet niet of ik verhalen mach van een Reuzen-tant van zulk een grootte in dit eylandt gevonden, dat zy een vuyſt evenaerde, wijl de H. Auguſtinus ſchrijft, dat hy zoo groot een gezien heeft, dat zoo zy tot de maet van onze tanden verkleynt wierd, men zoud 'er ſchijnen hondert van te konnen maken. Van hier ten weſten ſtrekt zich een klippige uytſteking van rotſen, vreeſlijk voor de Schippers, by welke zy *Quaſquettes* genoemt worden.

Alderney.

Arica.

Ebodia.

Een Reuzen-tant.

IARSEY en GARNSEY.

Cæsarea.

HIer onder ten zuyden light CÆSAREA, van Antoninus gedacht, naeulijx twaelf duyzent schreden af-gescheyden, welk de Fransen nu zoo t'zaem-getrokken hebben, als *Cæsars Burgh* in Normandyen, en de Spanjaerts *Cæsar-Augusta* in Spanjen, want zy noemen 't *Gearsey*, als *Cherburgh* voor *Cæsars Burgh*, *Saragosa* voor *Cæsar-Augusta*. Gregorius Turonensis noemt 'et *het eylandt der zee, welk aen de stadt Constantia light*, alwaer hy verhaelt hoe de Adelijke Bisschop van Rouaen hier naer toe-gezonden was, gelijk het Papirius Massonius *het eylandt van de Constantinsche strant* noemt, om dat het tegen de oude stadt Constantia over light, welke by Ammianus schijnen CASTRA CONSTANTIA genoemt te worden, en in de vorige eeuwen *Moritonium*. Want Robertus Montensis schrijft, de Graef van Moritonien, dat is, Constantien, zoo het niet by de boek-handelaer toekomt; want *Moritonium*, nu *Mortaigne*, is verder van de zee af.

Gearsey.

Castra Constantia.

Moritonium.

Dit eylant begrijpt omtrent duyzent schreden in 't rondt, door klippen en banken beschermt. Het land is genoegh vruchtbaer, overvloedigh van verscheyde vruchten en vee, heeft veel schapen, en onder die veel met vier hoornen. Zeer gezont van lucht, en geen andere ziekten, als koortsen in de maent van September (die zy *Settembers* noemen) onderhevigh, zoo dat hier geen Artsen plaets vinden. En wijl het weynigh voedtsel voor 't vuur voortbrengt, zoo gebruyken zy zee-gras (zy noemen 't *Vraic*) voor hout: welk geoordeelt wordt Plinius *Fucus Marinus* te zijn, en aen de klippige eylanden en rotsen overvloediglijk voortkomt. Die door de zon gedroogt is voor 't vuur, en door welx asch, als door marge en vet van aerde, zy de akkers en braek-landen mesten, en zeer vruchtbaer maken. En 't zelve mach men niet als in de Lente en Zomer vergaderen, en dat op dagen van de Overheyt aengezeyt. Op welke tijdt zy met een dertel geneught van alle kanten met haer karren tot de stranden t'zamen komen, en om strijdt met haer schuytjes tot de naeste rotsen varen. Maer 't gene dus van de zee op-geworpen wordt, mogen de arme lieden tot haer gebruyk verzamelen. Het binnenste des eylandts welt zaftelijk met heuvels op, waer onder geneughlijke dalen met beeken besproeyt liggen, bezaeyt met vrucht- en peer-boomen, daer zy drank af maken. Het is dicht van dorpen, in twaelf Parochien onderscheyden, en met veel Reeden voorzien, onder welke de zekerste aen de zuyd-zijde des eylandts tusschen de steden van S. Hilarius en S. Albanus is, welk haer eylandt met bezetting gesterkt, en van alle aenkomst af-gesneden heeft, in het welk men zeght, dat S. Hilarius, Bisschop van Poictou, hier naer toe verbannen, begraven is. Want de stadt, aen zijn naem toe-gewijt, tegen over dit eylandt, wort de voorneemste van dit eylandt geacht, zoo ten opzicht der koophandel, als van de recht-bank, die hier gehouden wort. Aen de oost-zijde daer het de stadt Constantia hier tegen over heeft, ligt op een steyle rots een zeer sterk slot, met een trotsen naem *Mont-Orgueil*, het welk zijn stichter den vijfden Henrijk veel te danken heeft, waer over de Overste van het gantsche eylandt met een bezetting gestelt is, die eertijts de Wachter des eylandts genoemt wierd, en onder den III Henrijk CC ponden jaerlijx ontfing. Ten zuyden, maer met verder tusschen-wijdte, ziet men *S. Malo*, met een nieuwe naem van *Maclovius*, een man van uytnemende heyligheydt, aengenomen, daer het te voren de stadt *Diablintum* genoemt wierd, en in de oude aentekening ALETVM, want in de hant-schrift van Isidorus Mercator leest men uytdruklijk, *de stadt Diablintum*, anders *Aletum*. De inwooners begeven zich naerstelijk tot de visschery, maer inzonderheyt tot den akker-bouw, en de vrouwtjes doen voorwaer met kousen te breyden, die wy *Iarsey Stockes* noemen, groote winst.

Vraic.

Fucus Marinus.

Mont-Orgueil, *dat is*, hovaerdige bergh.

Aletum.

Wat de Burger-heersching belangt, een Gouverneur van den Koning van Engelandt gezonden, is 'er de hooghste Overheyt, die stelt een Bailjou, die met twaelf gezworene *Assessoren* recht spreekt in burgerlijke dingen: in lijf-zaken met zeven der gezworenen: in gedingen na recht en billijk met drie.

Twintigh mijlen van hier ten zuyd-westen light een ander eylandt by Antoninus SARNIA, by ons heden *Garnsey* genoemt, even als een Cyther van 't oosten naer 't westen gestrekt, by 't voornoemde *Cæsarea*, nocht in grootte, nocht in vruchtbaerheyt te vergelijken, want het heeft maer tien Parochien. Hier in nochtans meêr te achten, dat het niets vergiftigs, als dat, voort-brengt. In vestingen der natuur is het zekerer, als omringt zijnde met een steyle kroon van rotsen, tusschen welke de zeer harde en scherpe steen, die wy *Emeril* noemen, gevonden wort, waer meê de Iuweliers haer steenen zuyveren en snijden, en de Glazemakers haer glas klieven. Ook is het veel vermaerder door het gemak der haven en handel der koop-lieden. Want byna in 't uyterste deel ten oosten, maer aen de zuyd-zijde, heeft het maens-gewijs een haven, bequaem voor groote schepen, waer aen het stedeken van *S. Pieter* met een lange, doch enge straet gestrekt, en vol van oorloghs-gereetschap, light, en als den oorlogh genaekt, is het zeer bezocht van koop-lieden. Want door een oudt voor-recht der Koningen van Engelandt, is hier even als een gedurige stilstant van wapenen, en den Fransen en anderen, zelfs in tijt van oorlogh, geoorloft zonder gevaer over en weder te mogen komen, en vryelijk haer handel te drijven. Aen de linker-zijde van de inkomst des havens, die genoegh klippigh ten weêr-zijden met kasteelen bevestight wordt, is een oudt slot; ter rechter-handt een ander op een genoegh hooge klip, welk men *Cornet* noemt, en met het aenkomen der vloedt van de zee omspoelt. Het welk, onder 't gebiet van Maria, de Ridder Leonhard *Chamberlan*, Overste van 't eylandt, en nu onlangs zijn navolger Thomas *Leighton* met nieuwe werken hebben laten voorzien. Want hier woont gemeenlijk de Overste van 't eylandt met die bezettelingen, die geenzins Fransen en vrouwen laten inkomen. Ten noorden wort het half-eylant *La-Val* aengehecht, welk zijn Abdy van geestelijken gehad heeft. Aen de west-kant neven de zee is een meyr, welk vijftien hondert schreden in 't ront begrijpt, overvloedigh van visschen, en inzonderheydt Karpers, die om haer grootte en lekkere smaek zeer geprezen zijn. De inwooners zijn niet zoo naerstigh in de landt-bouw, als die van *Iarsey*, maer begeven haer met varen en koopmanschappen tot onzekerer winst. Doch elk benaerstight zich zo zijn eyge landt in het byzonder te bouwen, dat het gantsche eylant door sloten in kleyne gedeelten gescheyden wordt, het welk zy niet alleen voor voordeel, maer ook voor vastigheyt tegen de vyanden houden.

Sarnia.

Garnsey.

De steen Emeril.

De haven van S. Pieter.

Castle Cornet.

Beyde eylanden zijn zeer genoeghlijk door de veelvoudige groente der hoven en boomgaerden, van welke zy wijn, uyt peeren gemaekt, (die zy *Sydre* noemen) gemeenlijk gebruyken. Beyder inwooners zijn van af-komst oft Noormannen, oft Britannen, en spreken Fransch, nochtans willen zy voor geen Fransen geacht oft genoemt worden, en hooren gaern dat men haer Engelsen heet. Beyde gebruyken zy *Vraic*, oft Steen-koolen uyt Engelandt, om vuur te stoken: beyde zeer overvloedigh van visschen, en in beyde de zelve heerschappy.

Deze eylanden hebben eertijdts met andere omgelegene aen Normandyen behoort; maer als de eerste Henrijk, Koning van Engelandt, zijn broeder Robert in 't CIↃCVIII jaer overwonnen had, zoo heeft hy Normandyen en deze eylanden aen het Rijk van Engelandt gevoeght, van welke tijdt af zy met een vaste trouw Engelandt altijdt aengehangen hebben, zelfs als Koning Ian, schuldigh geoordeelt in de doodt van zijn neef, door geweze vonnis van al 't recht van Normandyen, 't welk hy van den Koning van Vrankrijk te leen bezat, vervallen was, en het gantsche landt van hem afviel; ook niet als de derde Henrijk, Koning van Engelandt,

Septentrio

Occidens

Oriens

Meridies

BRITANNICVM; Anglis THE BRITISH SEA.

MARE

Milliaria Anglica quorum quatuor unum constituunt Germanicum.

The Vale

SARNIA INSVLA, Vulgo GARNSEY: et INSVLA CÆSAREA, Vernacule IARSEY.

JARSEY

Normandyen verloren. door een verdrage zom geldts van zijn recht van Normandyen af-ſtond. En hebben voortaen haer trou, den Engelſen gegeven, met de hoogſte lof van ſtantvaſtigheyt gehouden, en zijn aen de Koningen van Engeland alleen overigh van al 't vaderlijk erf-goedt van Willem de *Conqueſteur*, en het Hertoghdom van Normandyen; hoewel de Franſen de zelve dikwijls aengerant hebben, midts zyze met ſpijtige oogen aenzagen, dat zy aen Engeland, en niet aen Vrankrijk behoorden. *Garnſey* voorwaer, als uyt de hant-veſten des Koning-rijx te zien is, hebben zy onder 't gebiedt van den vierden Edward ingenomen; maer door de dapperheyt van Richard *Harleſton, Valect* van de Kroon, wederom in korten tijdt verloren; en de Koning heeft hem, tot loon van zijn dapperheyt, tot Overſte van 't eyland en ſlot gemaekt. En in 't cIↃ cc xlix jaer, als Engelandt in 's Konings kindtheyt onder zijn inwendige quaden gedrukt lagh, heeft het Leo Strozzi, Overſte der Franſche Galleyen, aengetaſt, doch met groot verlies der zijnen af-geweert, van zijn voornemen moeten af-ſtaen.

Wat de kerklijke zaek belangt; zy hebben onder den Biſſchop van *Conſtants* in Normandyen geſtaen, tot dat hy by ons gedenken het aenzien des Roomſchen Paus (welke onze Biſſchoppen doen) weygerde af te zweeren. Van toen af zijn zy door Koningin Elizabeth van 't Biſdom van Conſtants af-geſcheyden, en tot in der eeuwigheyt aen het Bisdom van Winton gehecht, zoo dat de Biſſchop van Winton en zijn navolgers al, wat tot het Biſſchoplijke recht behoort, invorderen. Nochtans wordt de kerke-dienſt na de Geneefſche kerken-tucht, die 'er de Franſen ingevoert hebben, bedient.

Wat de burgerlijke gewoonten dezer eylanden aengaet; ik zoude alreê eenige uyt de Koninglijke brieven konnen aenteekenen, namelijk dat Koning Ian ingeſtelt heeft twaelf gezwore Krooners, om de willekeuren en 't recht, tot de Kroon behoorende, te bewaren; en heeft tot verzekering der Eylanders vergunt, dat de Bailjou in 't ander door 't gezicht der Krooners mocht bevredigen zonder brief van de nieuwe *Deſſeiſina* gedaen binnen 't jaer, van de doodt der voorzaten binnen 't jaer, van het houlijx-goedt insgelijx binnen 't jaer, &c. Dat die bezworene haer oordeelen niet uyt-rekken buyten de tijdt van een jaer. Dat zy in de koſtuymen en andere dingen als inwooners, en niet als vreemdelingen zouden gehandelt worden. Maer deze dingen laet ik anderen, die de zelve byzonderlijker navorſchen. In het gemeen hebben de gewoonten van Normandyen hier meeſtendeel plaets.

Serke. Van *Serke*, een tamelijk eylandt tuſſchen de zelve in-liggende, met ſpitſe rotſen omheynt, in het welk, onder 't beleyt van Koningin Elizabeth, en, als men zeght, tot zijn eyge nut, *I. de S. Owen de Iarſey* (welkers oudtheyt van geſlacht zommige, zonder zekerheyt, voor S. Owens tijdt afbrengen,) een *Colonie*, oft Nieu-ſtadt, daer het te voren on-
Iethow. bebout lagh, ingevoert heeft. Van *Iethow*, welk tot gebruyk van den Overſten van *Garnſey*, om beeſten te weyden, Daſſen, Konijnen, en Faſanten te voeden, even als een dier-wa-
Arne. rande is; als ook van *Arne*, welk grooter als dat, eertijdts een eenzame woon-plaets der Franciſcanen was, wijl zy van oude Schrijvers niet gedacht worden, zal ik niet meerder ſpreken.

Daer na verſchijnt op de zelfde ſtrandt Antoninus Liga,
Liga. welk, de naem noch overigh hebbende, nu *Ligon* genoemt wordt. Zo liggen 'er ook zeven eylanden verſpreyt, by An-
Siadæ. toninus Siadæ, van 't getal; want *Saith* beteekent in de
Sept Iſles. Britanſche tael *zeven*, by de Franſen heden *Les ſept Iſles* genoemt. Want ik acht dat deze *Sajaden* verkeerdelijk *Hiadaten* by Strabo genoemt worden, mits men van deze, als hy zeght, in min als een dagh in 't eylandt van Britannien kome-
Barſa. men kan. Van de *Siaden* tot Barsa, waer aen Antoninus insgelijx gedenkt, zijn vii ſtadien, by de Franſen *Iſle de*
Baſepole. *Bas*, by de Engelſen *Baſepole*. Want *Bas* noemen de Britannen dat min diep is; en de Schippers vernemen met het diep-loodt, dat de zee hier niet boven zeven oft acht vademen diep is; daer zy aen de andere ſtrandt, als in de zee-kaerten te zien is, xii, xviii, xx vademen diepte begrijpt. Nochtans hebben de Schippers waer-genomen, dat
Wæer de Britanſche zee diepſt is. tuſſchen deze eylanden en *Foy*, onze Britanſche zee van Cornwal aller-diepſt is, die zy in de Canael omtrent van 116 vademen meten. Van hier zal ik nu weder aen de ſtrant van ons Britannien varen, en langs de zelve voorby *Ideſton*, *Mouſhole*, *Longſhippes*, eêr beruchte klippen als eylanden, gevoert, zie ik aen de uyterſte voor-berg van Cornwal Antoninus Lisia, by de gebuuren nu *Lethowſow*, en by ande- *Liſiæ.*
ren *The Gulfe*, dat is, zoo men 't vertaelt, *de Well*, genoemt, *The Gulfe.*
welk alleen by 't af-vallen der vloedt bloot verſchijnt. Dit acht ik voor der ouden Lissia, om dat *Lis*, als ik verſtaen Liſia *met*
heb, by onze Britannen het zelfde beteekent. Want *Liſo* *verkeerde*
is met eer woeſt gerucht geluyt geven, even als in wellige *letters* Si-
plaetſen gehoort wordt, en daer worſtelen de vloeden der lia.
zee met groot gekrijſch tegen 't noorden en ooſten, tuſſchen Cornwal en die eylanden in-geprangt, welke Antoninus Sigdeles, Sulpitius Sillinæ, Solinus Silvræ, de Engelſen *Silly*, de Nederlandſche Schippers *Sorlings*, *Silly, oft*
de oude Grieken Hesperidæ en Cassiterides *Sorlings.*
genoemt hebben. Want Dionyſius Alexandrinus heeftze van haer weſterlijke gelegenheyt *Heſperidæ* genoemt in deze veerzen:

——— αὐτὰρ ὑπ' ἄκρῃσι
Ἰέρλῃ λῇ ἐνέστασι κάρλῃ ἔμπα Ευρωπείης
Νήσους θ' Εσπερίδας, τόθι καστιτέροιο γενέθλη,
Αφνειοὶ ναίουσιν ἀγαυῶν παῖδες Ιβήρων.

Welke Priſcianus alzo vertaelt heeft:

*Sed * ſummam contra Sacram, cognomine dicunt* * Sacrum
Quam caput Europæ, ſunt ſtanni pondere plenæ promon-
Heſperides, *populus tenuit quas fortis Iberi.* torium.

Feſtus Avienus heeftze ook *Oſtrymnides* in zijn zee-ſtranden genoemt, van welke hy deze veerzen in-gevoegt heeft, als in de Parijſche druk, en de Aenteekeningen op de zelve ſtaet:

In quo Inſulæ ſeſe exerunt Oeſtrymides
Laxè jacentes, & metallo divites
Stanni atque plumbi: multa vis hic gentis eſt,
Superbus animus, efficax ſolertia,
Negotiandi cura jugis omnibus
** Noluſque cumbis turbidum latè fretum* * *Non uſque navibus* in Notis Pariſienſibus. Lodovicus Nonnius legit *Nulliſque cymbis.*
Et belluoſi gurgitem Oceani ſecant;
Non hi carinas quippe pinu texere
** Facere morem non abiete, ut uſus eſt,* * *Fecere remos.* Notæ Pariſ. Nonnius. *Acereve norunt.*
*Curvant * phaſelo: ſed rei ad miraculum* *Phaſelos. Marianus Scotus.
Navigia junctis ſemper aptant pellibus,
Corioque vaſtum ſæpe percurrunt ſalum.

En namaels van de zelfde eylanden de zelve Avienus:

Tarteſiſque in terminos Oeſtrymnidum
Negotiandi mos erat, Carthaginis
Etiam colonis.

En de andere Grieken hebbenze van het Tin Cassiteridæ genoemt, gelijk ook Strabo een plaets by de *Drangi* van Aſien, van 't Tin Cassiteron noemt: en Stephanus verhaelt in zijn ſteden uyt Dionyſius, dat in de Indiſche zee een eylandt *Caſſitera* na het Tin genoemt is. Doch dat het Mictis, welk Plinius ſchrijft, dat zes dagen varens binnenwaerts van Britannien af is, en wit loot voortbrengt, onder deze was, zoude ik niet durven beveſtigen. Nochtans ben ik niet onbewuſt, dat de zeer geleerde Hermolaus Barbarus voor *Mictis Mitteris* in de met de hant geſchreve boeken gelezen heeft, en voor *Mitteris Cartiteris* leeſt. En dat ik gezeyt heb dat dit de zoo dikwijls gezochte *Caſſiteridæ* zijn, blijkt door het aenzien der ouden, de gelegenheyt der zelve, en de Tin-aderen. Tegen over de Artabren (zeght Strabo) tegen welke de weſterſche deelen van Britannien over liggen, zijn ten noorden de eylanden, die men *Caſſiteridæ* noemt, eenighzins in de Britanſche landt-ſtreek geſtelt. En elders: De zee is grooter tuſſchen Spanjen en de Caſſiteriden, als tuſſchen de Caſſiteriden en Britannien. Tegen de zijde van Celtiberia ſtrekken de Caſſiteriden, zeght Solinus. Diodorus Siculus: In de eylanden, welke der Spaenſche zee naeſt liggen, die van het Tin *Caſſiteriden* genoemt worden. Euſtathius: De Caſſiteriden zijn tien aen-een-grenzende eylanden naer 't noorden. En wijl deze *Sillinen* tegen over de Artabren, dat is, Galiſſien in Spanjen, liggen, midts zy zich van de zelve regel-recht ten noorden af-ſtrekken, wijl zy in de Britanſche landt-ſtreek geſtelt worden, wijl zy zich aen de zijde van Celtiberia ſtrekken, wijl zy door grooter zee van Spanjen als Britannien af-geſcheyden worden, wijl zy naeſt aen de Spaenſche zee zijn, ten noorden aen-een grenzen, en de vermaertſte

alleen

alleen tot tien getelt worden, te weten, *S. Maria, Annoth, Agnes, Sampſon, Silly, Breſar, Ruſco* oft *Treſcaw, S. Helena, S. Martin, Arthur*; en, dat het voorneemſte is, wijl zy Tinaderen hebben, als geen andere eylanden in deze wijk; en van de Mijnen de twee kleynſte *Minanwitham* en *Minuiſiſand* haer naem ſchijnen getrokken te hebben: zoo wil ik liever deze voor de *Caſſiteriden* houden, als oft de *Aſores*, welke te vêr naer 't weſten liggen, oft *Ciſarga* naeſt aen Spanjen, als grenzende, met Olivarius, oft ons Britannien zelf, met Ortelius, wijl de Caſſiteriden veel waren, en Dionyſius Alexandrinus, na dat hy van de Caſſiteriden gehandelt heeft, van Britannien in 't byzonder handelt.

Zo iemant uyt het getal lochent, dat deze de *Caſſiteriden* zijn, wijl 'er meêr als tien zijn, die tel ook de *Hæbuden* en *Orcaden*, en zoo hy na 't opnemen der ſom niet meêr, nocht min, als vijf *Hæbuden* en dertigh *Orcaden* met Ptolemæus vinden zal, zoo moet hyze op een andere plaets, als daer zy nu liggen, navorſchen, en in 't navorſchen weet ik zeker dat hyze uyt het getal niet lichtlijk vinden zal. Maer door die oude Schrijvers is ons van deze, in die eeuw afgeſcheyden-ſte, deelen der wereldt en eylanden, als heden van de eylanden van de Straet van Magellanes, en de ſtreck van nieuw Guinea, niets verzochts bekent.

Doch dat Herodotus deze niet gekent heeft, is geenzins te verwonderen; want hy bekent zelve, dat hy niet voor ervaren houdt, 't gene hy van de uyterſte deelen van Europen verhaelt. Nochtans was het loot eerſt van hier in Grieken gevoert. Het loot (zeght Plinius in 't 8 boek van de ingeders der dingen) heeft Midacritus de eerſte uyt het eylandt Caſſiteride gebracht. Maer hoor hier Strabo van in 't 3 boek van zijn Aert-beſchrijving aen 't eynde: De Caſſiteriden zijn tien eylanden in 't getal, dicht by elkanderen, van de haven der Artabren ten noorden diep in zee gelegen. Een der zelve is woeſt, de anderen worden van menſchen bewoont, die zwarte kleederen dragen, aen-gedaen met rokken tot op de ſchenkels, omtrent de borſt om-gort, met ſtokken wandelende, en de treurige razeryen gelijk zijnde. Zy leven van 't vee, zwervende byna op onzekere woon-plaetſen. Zy hebben Tin en Loot, waer voor en voor vellen zy aerdwerk, zout, en koper-werk van de koop-luyden aennemen. In de eerſte tijden zijn alleen de Phœnicen van Gades daer om te handelen getrokken, die vaert voor anderen verborgende. Maer als de Romeynen een Schipper volgden, om ook die koop-plaetſen te weten; zoo heeft hy, door nijdt ontſteken, zijn ſchip al willens op 't drooge gedreven, en worp haer, die hem volghden, in het zelfde verderf; hy, van de ſchip-breuk behouden, heeft uyt de gemeene ſchat-kiſt de waerde van zijn verlore goederen weder gekregen. Nochtans hebben de Romeynen, met dikwijls verzoecken, eyndlijk de vaert geleert. Daer na heeft Publius Craſſus, als hy daer naer toe voer, en zagh dat die Metalen niet diep uytgegraven wierden, en dat die menſchen, begeerigh tot vrede, veel ledigh waren, en zich meeſt ter zee begaven, het zelve aen die wilden vertoont: hoewel men de zee meêr bevaren moeſt, om dat zy van daer tot Britannien ſtrekt. Maer wy keeren tot *Silly*. Met deze naem worden omtrent hondert en vijf-en-veertigh eylanden genoemt, bekleet met gras, oft bedekt met groen-achtigh mos, behalven de ſchrikkelijke rotſen, en ontallijke klippen, als in 't rondt acht mijlen van de uyterſte voor-bergh van Cornwal gelegen. Zommige genoegh vruchtbaer van koorn, voorts alle overvloedigh van Konijnen, Kranen, Zwanen, Reygers, en ander zee-gevogelt. Het grootſte van allen is dat men *S. Maria* noemt; en heeft een ſlot en krijghs-bezetting. Dit zijn die eylanden, welke de woeſte zee, door twee oft drie uuren zeylens van de ſtrandt der Danmonen af-ſcheyt, en welker inwooners de oude wijs onderhouden. Iaer-merkten en gelt weygeren zy, zy geven en ontfangen dingen, krijgen liever door verruyling als door betalen 't gene haer noodigh is; zy eeren de Goden, en roemen, zo wel mannen als vrouwen, de wetenſchap van toekomende dingen, als Solinus Polyhiſtor verhaelt. Euſtathius noemt uyt Strabo de inwooners *Melanchlanos*, om dat zy met zwarte kleederen tot op haer ſchoenen toe aen-gedaen waren. En zy verlaten het leven (als Sardus gelooft heeft) gemeenlijk zat van leven: want zy werpen zich van een rots in zee, door hope van een gelukkiger leven, welk buyten twijfel een over-reding der Britanſche Druiden was. Ook plachten de Roomſche Keyzeren hen, die tot de Metael-werken veroordeelt waren, hier te zenden. Want de Keyzer Maximus heeft, na dat hy Priſcillanus, om zijn kettery, aen den hals verwezen had, zijn navolgers Inſtantius, Spaenſch Biſſchop, en Tiberianus met verbeurt-making harer goederen, belaſt na de *Sylinſche eylanden* te voeren. En de Keyzer Marcus heeft hem, die in de Caſſiaenſche oproer gewaer-zeght, en veel als door in-geven der Goden geſproken had, in dit eylandt (als zommige geloven) verzonden, die voor 't *eylandt Syria*, gaern het *eylandt Silia* lezen, wijl het eylandt Syria den Aert-beſchrijvers noch niet bekent is. De verzending oft wegh-voering in de eylanden was in die tijdt een aert van ballingſchap, en zoo konden de Landt-vooghden verzenden, zo zy eylanden onder zich hadden; zo niet, zoo ſchreven zy den Keyzer, dat die den misdader een eylant beſtemmen zoude; ook mocht zijn lichaem, die op een eylandt verzonden was, buyten weten van den Vorſt, niet elders over-gevoert oft begraven worden. *Sulpitius Severus.*

In de Schrijvers der middel-eeuw gemoet ons zelfs de naem dezer Sillijnſche eylanden nergens, als datze de Koning Athelſtan t'onderbracht, en weder-gekeert de kerk van *S. Beriana* oft *Buriene*, op d'uyterſte voor-berg van Britannien ten weſten, daer hy te lande ging, gebout heeft.

Hier tegen over light aen de Franſche ſtrandt voor de Oſiſſimen oft Bretagnen, het AXANTOS van Plinius, welk noch met de geheele naem *Vshant* genoemt wordt, by Antoninus UXANTISSENA, door welk eene woort twee t'zaem-geſmolten zijn, te weten UXANTIS en SENA. Want dit eylandt is wat laeger, nu *Sain*, welk tegen over *Breſt*, in zommige voor-beelden SIAMBIS, en by Plinius verkeerdelijk *Sounos* genoemt wordt; waer omtrent van het ooſten naer 't weſten zich by de zeven mijlen dichte klippen, liever als eylanden, uytſtrekken. Hier van verſtae het gene Pomponius Mela verhaelt: *Sena* in de Britanſche zee, tegen over de Oſiſſime ſtranden, is vermaert door de Godtſpraek van den Franſen Godt, wiens Prieſterſſen in geduurige maeghdelijkheyt heyligh tot negen in getal geſtelt worden. De Franſen noemenze *Zenas* oft *Lenas*, (zoo lees ik liever met Turnebus, als Gallicenas) en meenen dat zy met byzonder verſtant begaeft, de zee en winden door haer gedichten konnen beroeren, en zich in dieren veranderen die zy willen, genezen dat by anderen ongeneeſlijk is, het toekomſtige weten en voor-zeggen, &c. Hier beneden liggen noch andere eylanden, *Iſles aux Motton*, beneven *Penmark*, dat is, *het Paerden-hooft*, *Gleran* tegen over het oude *Blavia*, (heden *Blavet,*) *Grois* en *Belliſle*, die Plinius VENETICÆ noemt. Want zy liggen by de Veneten tegen over kleyn Britannien, de welke ik niet weet of zy zo als viſſchers genoemt zijn. Want *Venna* ſchijnt zulx in de oude Franſche tael te beteekenen. Deze Veneten acht Strabo dat ſtichters van Italien geweeſt zijn; de welke ook verhaelt, dat zy met Cæſar, als hy op Britannien dacht, ter zee gevochten zouden hebben. Deze VENETISCHE eylanden noemen zommige uyt Dionyſius Afer NESIDÆ, daer men nochtans in het Griekſche boek Νησιδων πόρος, dat is, *de ſtreek der eylanden*, leeſt. Van welke Priſcianus uyt hem aldus zingt: *Axantos.* *Vshant.* *Siambis.* *By de Schippers The Seame.* *Venetiſche eylanden.* *Neſidæ.*

Nec ſpatio diſtant Neſſidum littora longè,
*In quibus uxores * Amnitum Bacchica ſacra*
Concelebrant hederæ foliis, tectæque corymbis.
Non ſic Biſtonides Abſinthi ad flumina Thraces,
Exertis celebrant clamoribus εἰοχΦεώτιω.

* Samnitum.

Het welk Feſtus Avienus ook aldus uyt-gedrukt heeft:

Hinc ſpumoſus item ponti liquor explicat æſtum,
Et brevis è pelago vortex ſubit: hic chorus ingens
Fœminei cœtus pulchri colit Orgia Bacchi,
Producit noctem ludus ſacer: æra pulſant
Vocibus & crebris latè ſola calcibus urgent.
Non ſic Abſynthi propè flumina Thraces, & almæ
Biſtonides, non qua celeri ruit agmine Ganges,
Indorum populi ſtata curant feſta Lyæo.

Dat ook *Belliſle* onder deze voorzeyde *Neſſiden* is, betuygt Straboos aenzien op anderer trou: want het light voor de mondt der *Loire*, en op het landt tegen Vrankrijk over heeft Prolemæus de SAMNITEN geſtelt. Want zoo zeght Strabo: Men zeght dat in de zee een kleyn Eylandt is, niet diep in de zee voor de mont der *Loire* gelegen: dat in 't zelve *Samnites.*

der *Samniten* vrouwen woonen, door Bacchus inblazing ingenomen, welke aen Bacchus dienſt en offerhanden zich beſteden: dat 'er geen man komt, maer dat zy, met ſchuyten weghgevoert, zich met haer mannen vereenigen, en daerna weder in 't eylandt keeren: dat 'er ook de gewoonte is, dat zy jaerlijx het dak van de kerk afnemen, en op de zelfde dagh voor der zonnen ondergang weder op leggen, ieder van de vrouwen den laſt aendragende: en dat dien de laſt ontvalt, van de anderen verſcheurt wordt: en dat zy de ſtukken na de kerk voerende, eêr geen eynde maken, voor dat zy door verwoetheydt ontloſt worden: en dat het altijdt in gebruyk is, dat een van haer door de ontvalle laſt zoo verſcheut werde. Zoo heeft het den oude Schrijvers geluſt van de uyterſte deelen der weerelt leugentjes en ſprookjes te verdichten. Doch van Ceres en Proſerpina, zeght hy, is waerſchijnlijker. Want men zeght, dat 'er een eylandt by Britannien is, daer men aen deze Godinnen op de zelfde wijs, als in *Samothrace*, offert.

Lib. 2. En wijl Mela, die zelf een Spanjaert is, ſchrijft dat de Britanſche zee zich tot aen de ſtrandt van Spanjen, en den uytloop der Pyreneiſche bergen ſtrekt, zoo zoude ik hier ook konnen verhalen van *Normonſtier*, *l'Iſle de Dieu*, *l'Iſle de Rey*, zeer bekende eylanden door de voortkomſt van het zee-zout; maer wijl zy by de oude Aertbeſchrijvers zelfs niet genoemt worden, zoo zy 't genoegh dat ikze genoemt heb. Doch het naeſte eyland, heden *Oleron*, wordt van Plinius met de naem van VLIARVS vereert, welk, als hy zeght, in de Aquitaniſche inham, aen de mont van de *Charonton*, nu *Charente*, veel vryheden van de Koningen van Engelant, toen Hertogen van Aquitanien, vergunt, gehadt heeft. In welke tijdt de ſcheeps-tucht en eer zoo gebloeyt heeft, dat deze zeën door wetten, in dit eylandt in 't CIↃ CC LXVI jaer gemaekt, niet min als eertijts de Middellandtſche zee door de Rhodiſche wetten, geheerſcht wierden.

Oleron. *Vliarus.*

Nu is 'er meêr niet overigh, wijl onze reden zoo veel blinde klippen der zee, en ſcherpe rotſen der oudtheyt ontworſtelt en ontzeylt is, dan dat, even als de Schippers eertijdts aen Neptunus geſcheurde zeylen, oft een beloften-tafel, alzoo ook ik aen den Opperſten GODT, en der eerwaerdige Oudtheyt op-draegh, het welk ik nu gaern beloof, en t'zijner tijdt, als 't Godt belieft, mijn belofte voldoen zal. Ondertuſſchen gedenk de lezer, dat ik met die nijdige en vreetige vyandt, DE TYDT, in dit werk geworſtelt heb, waer van een Griek zeer wel gezongen heeft:

Ἀργαλέως φέρεται πολιὸς χρόνος, ἀλλὰ παρέρπων,
Καὶ φωνὰς κλέπτει φθεγξομένων μερόπων·
Καὶ μὴ φαινόμενος τὰς φαινομένας ἀφανίζει.
Καὶ μὴ φαινομένας, εἰς φανερὸν προφέρει·

Doch ik pleegh my met dat tweeling-veers van Mimnermus, 't welk ik zeer waerachtigh bevonden heb, insgelijks aen te ſpreken en te vertrooſten:

Τλῆθι σαωτὸς φρένα τέρπε, δυσηλεγέων ἔπι πολλῶν
Ἄλλος τίς σε κακῶς, ἄλλος ἄμεινον ἐρεῖ.

Dat is:

Verheught uw hert; het graeu is korzel in het lezen,
Die ſpreekt ſteedts wel van u, by dezen kan't niet wezen.

EYNDE.

Godt alleen de Eere.

REGISTER
DES VIERDEN DEELS
VAN DEN ATLAS,
OFTE
't KONINGRYK ENGELANT.

Arkshire. Fol: 127
Bedfordshire. 171
't Bisdom *van* Durham. 317
Breknokshire. 273
Britanniens deeling, ten tijden van de Engels-Saxen. 55
Buckinghamshire. 171
Caermarden *en* Penbrokshire. 283
Caernarvonshire, *en* 't Eylandt Anglesey. 291
Cambridshire. 213
Cardiganshire. 286
Ches-shire. 261
Cornwall. 83
Cumberlandt. 329
Darbyshire. 241
Denbigh *en* Flintshire. 293
Devonshire. 91
Dorsetshire. 97
d'Eylanden Garnsey, *en* Iarsey. 361
d'Eylanden Holy, *en* Farne. 359
't Eylandt Anglesey, *en* Caernarvonshire. 291
't Eylandt Man. 353
't Eylandt *van* Wicht. 123
Glamorganshire. 279
Glocestershire. 157
't Graefschap Essex. 193
Groot Britannien. 1
Hantshire. 117
Herefortshire. 269
Hertfordshire. 177
't Hertoghdom *van* York. 297
Huntingtonshire. 219
Kent. 143
't Koningrijk Engeland. 69
Lancaster *en* Lancashire. 321
Leicestershire. 227
Lincolnshire. 231
Merionet *en* Montgomeryshire. 287
Middlesex. 183
Monmouthshire. 275
Montgomery *en* Merionetshire. 287
't Noorderdeel *van* Yorkshire. 309
Nortfolk. 207
Northamtonshire. 221
Nortumberlandt. 341
Nottinghamshire. 239
't Oosterdeel *van* Yorkshire. 305
Oxfordshire. 163
Penbrok *en* Caermardenshire. 283
't Prinsdom Walles. 267
Radnorshire. 271
Rutlandshire. 230
Shropshire. 257
Somersetshire. 101
Straffordshire. 253
Suffolk. 201
Surrey. 132
Sussex. 137
Veenen of Onderwater leggende landen, in de eynden der Graefschappen, *Nortfolk*, *Suffolk*, *Cantelberg*, *Huntington*, *Northamton* en *Lincoln*. 209
't Westerdeel *van* Yorkshire. 299
Westmorlandshire. 327
Wilshire. 111
Worcester, Warwikshire, *met* de Vryheydt *van* Conventre. 245